

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

JANA KARŁOWICZA, ADAMA KRYŃSKIEGO

WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO.

Zeszyt 44

ułożony przez

WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO

DZIEŁO NAGRODZONE PRZEZ POLSKĄ AKADEMJE
UMIEJĘTNOŚCI NA KONKURSIE IMIENIA LINDEGO I ZALECONE
PRZEZ B. GALICYJSKĄ RADĘ SZKOLNĄ DO UŻYTKU SZKÓŁ

WYDAWNICTWO KASY POMOCY DLA OSÓB PRACUJĄCYCH
NA POLU NAUKOWYM IMIENIA J. MIANOWSKIEGO
WARSZAWA ——— MCMXXIII ——— PAŁAC STASZICA

DALSZE SKRÓCENIA:

App. = Karol Appel.
Bell. = Tłumacz Jakóba Bellamy.
Blw. = August Bielowski.
Biz. = Władysław Belza.
Bsk. = M. Biesiekierski.
Choł. = Antoni Chołoniewski.
Czar. = St. J. Czartoryski.
Drsz. = List Doroszenki do Jana Sobieskiego r. 1671.
Dzk. = Stanisław Dzikowski.
Fle. = Hilarjon Fałęcki.
Glsz. = Michał Gliszczyński.
Grzym. = A. Grzymała-Siedlecki.
Hn. = Marja Hnieka.
Jbn. = Anna Jabłowska.
Kjw. = Jan Aleksander Korejwa.
Kosk. = Bolesław Koskowski.
Koss. = Józef Kossakowski.
Kož. S. = Stanisław Egbert Koźmian.
Krz. = Hanna Krzemieniecka.
Ksm. = Paweł Koźmiński.
Ksp. = Księgi poznańskie, r. 1398.
kup. = kupiecki.
Lel. = Joachim Lelewel.
Ls. = Ludomir Sawicki.
Łb. = Baltazar Łabęcki.
Łp. = Zygmunt Łepicki.

Mck. = Władysław Mickiewicz.
Merk. = Wacława Potockiego „Mercurjusz Nowy“.
Mk. = Kornel Makuszyński.
Musz. = Albert Mnizek.
Pad. = Tadeusz Padalica (Zenon Fisz).
Pott. = Tomasz Potocki.
Prw. = Erazm Prawdzicki.
Pn. = Pieśń nowa o nawróceniu, r. 1556.
Psn. = Aleksy Prusinowski.
Ptk. = Zenon Pietkiewicz.
Pws. = Marja Czesława Przewóska.
Rze. = Zygmunt Różycki.
Set. = Setnik.
Srg. = A. Strug.
Steh. = Franciszek Stachowski.
Stj. = ksiądz Stojalowski.
Szm. = ks. Jan z Dzierzgoła, Szumski.
Śwz. = Ernest Świeżowski.
Ur. (a. Psł.) = Urywek protokołów sądu radzieckiego sławkowskiego z lat 1713—1723.
Wach. = Wachholz: Podręcznik medycyny -- Kraków, 1899.
Wg. = Teodor Waga.
Wgr. = Wigura.
Wł. = Władysław IV (król).
W. p. = Bernard Wapowski.

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

SŁOWNIK JĘZYKA POLSKIEGO

JANA KARŁOWICZA, ADAMA KRYŃSKIEGO

WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO.

TOM VIII

Z — Ż.

ułożony przez

WŁADYSŁAWA NIEDŹWIEDZKIEGO

DZIEŁO NAGRODZONE PRZEZ POLSKĄ AKADEMJE
UMIEJĘTNOŚCI NA KONKURSIE IMIENIA LINDEGO I ZALECONE
PRZEZ B. GALICYJSKĄ RADEJ SZKOLNĄ DO UŻYTKU SZKÓŁ

WYDAWNICTWO KASY im. MIANOWSKIEGO
INSTYTUTU POPIERANIA NAUKI,
WARSZAWA, PAŁAC STASZICA
MCMXXVII

Spis skrótów w tomie I—VIII.

a) Wyrazy.

a. = albo.
 Ags. = anglosaski.
 Ameryk. = amerykański.
 an. = analogja, analogicznie, analogiczny.
 anat. = anatomiczny.
 Ang. = angielski.
 antr. = antropologiczny.
 apt. = aptekarski.
 Ar. = aryjski, indoeuropejski.
 Arab. = arabski.
 arch. = archeologiczny.
 astr. = astronomiczny.
 Azjat. = azjatycki.
 bakt. = bakterjologiczny.
 bart. = bartniczy.
 bed. = bednarski.
 Belg. = belgijski.
 bezok. = bezokolicznik.
 bib. = biblijny.
 bil. = bilardowy.
 biol. = biologiczny.
 blach. = blacharski.
 Blg. = bułgarski.
 blm. = bez liczby mnogiej.
 blp. = bez liczby pojedynczej.
 bł. = błędnie.
 bot. = botaniczny.
 Braz. = brazylijski.
 Brs. = białoruski.
 buch. = buchalteryjny.
 bud. = budowniczy.
 bur. = bursztyniarski.
 ceg. = ceglarski.
 chem. = chemiczny.
 Chiń. = chiński.
 chir. = chirurgiczny.
 Chor. = chorwacki.
 cieś. = ciesielski.
 Clt. = celtycki.
 cukier. = cukierniczy.
 eukr. = cukrowniczy.
 Oyg. = cygański.
 eyk. = cyklistowski.
 ez. = czasownik, słowo.
 ezcion. = ezcionkarski.
 Czes. = czeski.
 częstot. = słowo częstotliwe.
 częś. = częściej.
 czyn. = czynny.
 daw. = dawny, dawniej.
 den. = dentystyczny.
 der. = dermatologiczny.
 Dłż. = dolnoślązki.
 Dan. = dioniemiecki.

dok. = słowo dokonane.
 dom. = domysła się.
 dosł. = dosłownie.
 druc. = druciarski.
 druk. = drukarski.
 Duńs. = duński.
 dziec. = dziecięcy.
 Dźwn. = dźwiękonaśladowczy, onomatopieczny.
 Dżagat. = dżagatajski.
 ekon. = ekonomiczny.
 elektrot. = elektrotechniczny.
 embr. = embriologiczny.
 Est. = estoński.
 farb. = farbiarski.
 fecht. = fechtunkowy.
 fil. = filozoficzny.
 Fiń. = fiński.
 fiz. = fizyczny.
 fizj. = fizjologiczny.
 fl. = flisacki.
 fortep. = fortepjanistowski.
 fot. = fotograficzny.
 Fr. = francuski.
 garb. = garbarski.
 garn. = garncarski.
 gie. = geograficzny.
 gieol. = geologiczny.
 gim. = gimnastyczny.
 gin. = ginekologiczny.
 gis. = gisierski.
 Głż. = górnoślązki.
 gm. = gminny.
 Gnm. = górnoniemiecki.
 gorz. = gorzelniczy.
 Got. = gocki, gotycki.
 gór. = górniczy.
 Gr. = grecki.
 gram. = gramatyczny.
 Grm. = niemiecki.
 haf. = hafciarski.
 han. = handlowy.
 Hb. = hebrajski.
 her. = heraldyczny.
 hist. = histologiczny.
 Hl. = holenderski.
 Hp. = hiszpański.
 hut. = hutniczy.
 im. = imiesłów.
 in. = inaczej.
 intr. = intrologatorski.
 inż. = inżynierski.
 ir. = ironiczny.
 Japoń. = japoński.

jednot. = cz. jednolity.
 jęz. = językoznawczy.
 jub. = jubilerski.
 kam. = kamieniarski.
 karc. = karciański.
 Kau. = kaukaski.
 kip. = kiperski.
 kol. = kolejowy.
 koł. = kołodziejski.
 koń. = koniarski.
 kosz. = koszykarski.
 kośc. = kościelny, teologiczny.
 kotl. = kotlarski.
 kow. = kowalski.
 kraw. = krawiecki.
 Kre. = kroacki.
 kuch. = kucharski.
 kup. = kupiecki.
 kuśn. = kuśnierski.
 lek. = lekarski.
 leke. = lekcjącający.
 lep. = lepiej.
 leśn. = leśniczy.
 liez. = liezebnik.
 Lit. = litewski.
 lm. = liezba mnoga.
 lp. = liezba pojedyncza.
 lpd. = liezba podwójna.
 lud. = ludwisarski.
 Łć. = łaciński.
 Łt. = łotewski.
 łyż. = łyżwiarski.
 m. = rodzaj męski.
 Mal. = malański.
 malar. = malarski.
 mat. = matematyczny.
 mech. = mechaniczny.
 Meksyk. = meksykański.
 men. = mennicy.
 met. = meteorologiczny.
 mier. = miernicy.
 min. = mineralogiczny (i krystalograficzny, petrograficzny).
 mł. = młynarski.
 Mongol. = mongolski.
 mor. = morski, marynarski.
 Moraw. = morawski.
 mul. = mularski.
 muz. = muzyczny.
 myd. = mydlarski.
 myśl. = myśliwski.
 N. = nowo -
 nar. = narciański.
 Ngr. = nowogrecki.
 ni. = nijaki; rodzaj nijaki.
 nied. = niedokonany.
 niek. = niekiedy.
 nieod. = nieodmienny.
 nieos. = nieosobowy, nieosobowo.
 Nł. = nowołaciński.
 Nm. = niemiecki.
 Now. = w nowszych czasach dowolnie utworzony.
 noż. = nożowniczy.
 Nrw. = norweski.
 ogr. = ogrodniczy.
 okrzyk. = okrzykowy, wykrzyknikowy.
 okul. = okulistyyczny.
 org. = organmistrzowski.
 Orm. = ormiański.
 os. = osoba.
 osn. = osnowa (temat, źródłosłów).

p. = patrz.
 pal. = paleontologiczny.
 pale. = paleograficzny.
 patol. = patologiczny.
 Pg. = portugalski.
 piecz. = pieczętarski.
 piek. = piekarski.
 piern. = piernikarski.
 piesz. = pieszezotliwy.
 piw. = piwowarski.
 pi. = pien (pierwiastek).
 poch. = pochodny, pochodzi.
 poet. = poetycki.
 pog. = pogardliwy.
 Pol. = polski.
 poł. = położniczy.
 por. = porównaj.
 posp. = pospolity, nietliteracki.
 pouf. = poufaly.
 pow. = powoźniczy.
 powr. = powroźniczy.
 późn. = późniejszy.
 pp. = przypadek.
 praw. = prawniczy.
 prow. = prowincjonalny.
 Prs. = perski.
 Prz. = przystawie.
 przec. = pojęcie przeciwne.
 przen. = przenośnie.
 przed. = przedziałniczy.
 przyi. = przyimek.
 przym. = przymiotnik.
 przyrod. = przyrodniczy.
 przys. = przysłówek, przysłówkowo.
 ps. = psychologiczny.
 Pśń. = pieśń.
 pusz. = puszkarski.
 ret. = retoryczny.
 ręk. = rękawicznicy.
 rod. = rodzaj (gramatyczny).
 rol. = rolniczy.
 Rom. = romański.
 Ros. = rosyjski.
 roś. = roślina.
 rozk. = rozkazujący.
 rub. = rubaszny.
 Rum. = rumuński.
 Rus. = ruski wogóle (Ros., Brs., Ukr.).
 ryb. = rybacki.
 rz. = rzeczownik.
 rzem. = rzemieślniczy.
 rzeź. = rzeźniczy.
 rzeźb. = rzeźbiarski.
 S. = staro-
 Sem. = semicki.
 siod. = siodlarski.
 S. Irl. = staro-irlandzki.
 Skd. = skandynawski.
 Skr. = sanskrycki.
 skróc. = skrócone, skrócenie.
 sld., sł. lud. = słoworód ludowy (nowotwór, analogizm).
 Sł. = słowiański.
 Słc. = słowacki.
 sld. = słoworód.
 sł. lud. p. sld.
 Słń. = Słowiański.
 sp. = spójnik.
 Srb. = serbski.
 st. n. = stopień najwyższy.
 st. r. = stopień równy.
 st. w. = stopień wyższy.

stol.=stolarski.
 szczeg.=szczególnie.
 szczot.=szczotkarski.
 szew.=szewcki.
 szk.=szklarski.
 szm.=szmuklerski.
 Szwed.=szwedzki.
 ś.=się.
 ślus.=ślusarski.
 Śr.=średniowieczny.
 Śr. Grn.=średniowieczno-górnoniemiecki.
 Śr. Łć.=średniowieczno-łaciński.
 tap.=tapicerski.
 Tat.=tatarski.
 teatr.=teatralny.
 tech.=technologiczny.
 tel.=telegraficzny.
 terat.=teratologiczny (= o potworach).
 tkac.=tkacki.
 tok.=tokarski.
 Tur.=turecki.
 ucz.=uczniowski.
 Ukr.=ukraiński.
 Ur.=uralsko-altajski.
 w.=wykrzyknik.
 wet.=wetrynarski.
 Węg.=węgierski.
 węgl.=węglarski.
 wiośl.=wioślarski.
 wł.=imię własne.
 właśc.=w znaczeniu właściwym; właściwie.
 Włos.=włoski.
 wog.=wogóle.
 woj.=wojskowy.
 wym.=wymawia się.
 wzgl.=względnie (respective).
 z.=zaimek.
 zag.=zagadka.
 zam.=zamiast.
 zap.=zapewne.
 zb.=zbiorowy.
 Zd.=zendzki.
 zdń.=zduński.
 zdr.=zdrobniały.
 zeg.=zegarmistrzowski.
 zgr.=zgrubiały.
 zł.=złodziejski.
 zn.=znaczenie, w znaczeniu.
 zool.=zoologiczny.
 zoot.=zootomiczny.
 ż.=żeński; rodzaj żeński.
 żart.=żartobliwy.
 Żyd.=żydowski.
 † staropolski.
 ! wyraz, którego unikać należy.
 × mało używany.
 [] gwarowy.
 < > uwaga o pochodzeniu wyrazu.
 * domniemana postać wyrazu.

b) Autorowie i źródła.

Objaśnienie.

Podawany w poprzednich tomach i pomnożony w niniejszym wykaz „Autorów i źródeł“ uzupełniamy obecnie wskazówkami chronologicznymi. Ułatwią one poznanie dziejów wyrazu z materiału frazeologicznego.

Po imieniu i nazwisku autora dajemy rok śmierci, w razie zaś braku dokładniejszej wia-

domości — przynajmniej stulecie albo inną wskazówkę.

W niektórych pozycjach wątpliwych musieliśmy poprzestać na znaku zapytania.

Nazwiska, przy których niema wskazówki chronologicznej, należą do autorów jeszcze żyjących.

AB. (a. Blw.)=August Bielowski † 1876.
 Abg. = Abgar Sołtan (t. j. Kajetan Abgarowicz) † 1909.
 Abr. = Władysław Abraham.
 Ad. = Samuel Adalberg.
 Adam. = Adam Ferdynand Adamowicz w. XIX.
 A. G. = Marja Arct-Golczewska † 1913.
 Agn. = Agenda z r. 1514.
 Ahmk. = Akta historyczne miasta Krakowa, r. 1625.
 A. Jag. = Anna Jagiellonka, w XVI.
 Ajg. = Piotr Aigner † na początku w. XIX.
 AKS. = A. K. Smaczniński † 1908.
 Alb. = „Albertus z wojny“ r. 1596.
 Alber. = Jan Albertrand † 1808.
 Am. = tłumacz książki: Albertus Magnus: „O sekretach biologicznych“ — Amsterdam, 1698.
 An. = Władysław Ludwik Anozyc † 1883.
 And. = Antoni Andrzejowski † 1868.
 And. z Kobyl. = Andrzej Glaber z Kobylina w. XVI.
 Ant. = Karol Antoniewicz † 1852.
 Ant. z Przem. a. Przem. = Antonin z Przemysła w. XVI.
 Arc. = Krzysztof Arciszewski † 1656.
 Art. haft. = p. Hft.
 Ask. = Szymon Askenazy.
 Asn. = Adam Asnyk † 1897.
 Auszp. = Kazimierz Auszpurger w. XVII.
 Azul. = Azulewicz w. XVII.
 Bach. = Feliks Bachowski w. XVII.
 Baka. = Józef Baka w. XVIII.
 Bal. = Michał Baliński † 1863.
 Bale. = Oswald Balzer.
 Baliń. = Karol Baliński † 1864.
 Bals. = Kaeper Balsam w. XVIII.
 Bał. = Michał Bałucki † 1901.
 Ban. = Jerzy Samuel Bandtkie † 1835.
 Ban. W. = Wincenty Jan Bandtkie † 1846.
 Band. = Jerzy Bandrowski.
 Bar. = Sadok Barącz † 1892.
 Baran. = Marjan Baraniecki † 1895.
 Bardz. = Jan Alan Bardziński † 1708.
 Bars. = Franciszek Bars † na początku w. XIX.
 Barszcz. = Jan Barszczewski † 1851.
 Bart. = Julian Bartoszewicz † 1870.
 Bart. A. = Artur Bartels † 1835.
 Bartk. = Bartkowski Stanisław w. XIX.
 Baz. = Cyprjan Bazylik w. XVI.
 Bądz. = Antoni Bądzkiewicz † 1893.
 B. B. = Biblia Brzeska w. XVI.
 Bbr. = Władysław Boberski urodz. 1846.
 Beh. = Maksymiljan Baruch.
 Bez. = Słownik lekarski polski Browicza, Kraków, 1905.
 Bd. = Franciszek Brandt, Nauka o muszkułach i Osteologia, 1810—1814.
 BdC. = Jan Baudouin de Courtenay.
 Bell. = Tłumacz Jakóba Bellamy w. XIX.
 Beł. = Stanisław Bełza.
 Beł. W. = Witold Bełza.
 Bełc. = Adam Bełcikowski † 1909.
 Bem. = Antoni Gustaw Bem † 1902.
 Bemb. = Mateusz Bembus † 1645.

Ben. = Tytus Benni.
 Bent. = Feliks Bentkowski † 1862.
 Bent. W. = Władysław Bentkowski † 1887.
 Ber. = Dekret abo wyrok astrologiczny, przez Bernata—Kraków, 1606.
 Bern. = Feliks Bernatowicz † 1836.
 Berw. = Ryszard Berwiński † 1879.
 Bew. = Bewerley czyli Gracz angielski, tragedja, 1777 r.
 B. G. = Biblia Gdańska w. XVII.
 Bht. = Bohowityn (pseudonim).
 Biał. = Jan Białobocki w. XVII.
 Białob. = Marcin Białobrzęski w. XVI.
 Białog. = Wiersz o fortelach i obyczajach biało-głowskich—w. XVII.
 Bie. = Ludwik Józef Bierkowski † 1860.
 Biel. = Tomasz Bielawski w. XVI.
 Biel. J. = Joachim Bielski † 1599.
 Biel. M. = Marcin Bielski † 1575.
 Biel. P. = Piotr Bieliński † 1829.
 Bier. = Cezar (nie: Czesław) Biernacki † 1896.
 Bies. = Biesiady Baltyzera w. XVII.
 Big. = Henryk Biegelsen.
 Birk. = Fabjan Birkowski † 1636.
 Bk. = Piotr Baryka w. XVII.
 Bl. = Jan Bloch † 1902.
 Bliż. = Józef Bliziński † 1893.
 Blw. a. AB. = August Bielowski † 1876.
 Błaż. = Marcin Błażowski w. XVII.
 Błot. = Hipolit Błotnicki † 1886.
 Błz. = Władysław Belza † 1913.
 Bńs. = Mieczysław Brzeziński † 1911.
 Bob. = Michał Bobrzyński.
 Bobr. = Florjan Bobrowski † 1846.
 Bobrow. = Jan Bobrowicz w. XIX.
 Bocz. = Jakób Boczyłowie w. XVII.
 Bodz. = Bodzantowicz (t. j. Kajetan Suffczyński) † 1872.
 Bog. = Józef Jerzy Boguski.
 Bog. W. = Władysław Bogusławski † 1909.
 Bog. Woj. = Wojciech Bogusławski † 1829.
 Bogar. = Bogarodzica w. XIV.
 Bogs. = Stanisław Bogusławski † 1870.
 Boh. = Franciszek Bohomolec † 1784.
 Boh. J. = Jan Bohomolec † 1795.
 Boh. K. a. Boh. M. = Franciszek Ksawery Michał Bohusz † 1820.
 Bońk. = Hieronim Napoleon Bońkowski † 1896.
 Borz. = Ładziśław Borzywojowicz (t. j. Władysław Korotyński) † 1924.
 Bost. = Ferdynand Bostel.
 Boż. = Bożydar (t. j. Edmund Bogdanowicz) † 1911.
 Br. = Józef Brodowski w. XIX.
 Bran. = Stanisław Brandowski.
 Bratk. = Daniel Bratkowski w. XVII.
 Brk. = Aleksander Brückner.
 Brodz. = Kazimierz Brodziński † 1835.
 Bron. = Marcin Broniowski w. XVI—XVII.
 Brt. = Wacław Berent.
 Brud. = Zygmunt Brudecki w. XVII.
 Brw. = Wacław Borowy.
 Brz. = Paweł Brzostowski † 1828.
 Brzoz. = Karol Brzozowski † 1904.
 Bsk. = M. Biesiekierski.
 Bśl. = Marja Bogusławska.
 B. Sz. = Biblia Szarospatacka, w. XV.
 Bt. = Zdzisław Bittner.
 Btr. = Kazimierz Bartoszewicz.
 Bud. = Szymon Budny w. XVI.
 Bud. B. = Bieniasz Budny w. XV.
 Budz. = Michał Budzyński † 1864.

Buk. = Zofja Bukowiecka † 1920.
 Bukar. = Seweryn Bukar † 1853.
 Burl. = Burleszki a. Żarty dla poczytywych kompanów, r. 1649.
 Burz. = Piotr Burzyński † 1879.
 Bydg. = Bartłomiej z Bydgoszczy Słownik, 1532.
 Byk. = Piotr Jaksa Bykowski † 1889.
 Bz. = Abraham Bzowski † 1627.
 Cat. = „Catalogus“ Sznebergera z r. 1557.
 Cer. = „Ceremonje kościoła rzymskiego“ (u Lindego) zap. w. XVIII.
 Ch. = St. Chęłchowski † 1907.
 Cham. = Ksawery Chamiec † 1910.
 Chdk. = Zorjan Dołęga Chodakowski (czyli Adam Czarnocki) † 1825. †
 Chdź. = Jan Borejko Chodźko † 1851.
 Chęłch. = Henryk Chęłchowski w. XVII.
 Chęłm. = Zygmunt Chęłmieki † 1922.
 Chęć. = Jan Chęciński † 1874.
 Chj. = Piotr Chojnowski.
 Chł. = Antoni Chleboradzki ?
 Chleb. = Bronisław Chlebowski † 1918.
 Chł. = Kazimierz Chłędowski † 1920.
 Chm. = Piotr Chmielowski † 1904.
 Chm. B. = Benedykt Chmielowski w. XVIII.
 Chmiel. = Bohdan Chmielnicki w. XVII.
 Chn. = Ignacy Chrzanowski.
 Cho. = Jan Kanty Chodani † 1823.
 Choc. = Józef Chociszewski † 1914.
 Chod. = Stanisław Chodyński † w. XX.
 Chodk. = Karol Chodkiewicz † 1621.
 Chodk. A. = Aleksander Chodkiewicz † 1838.
 Chodk. K. = Krzysztof Chodkiewicz † 1652.
 Chodź. = Ignacy Chodźko † 1861.
 Choiń. = Teodor Jeske-Choiński † 1920.
 Choj. = Karol Edmund Chojecki † 1899.
 Choł. = Antoni Chołoniewski † 1924.
 Chom. = Jan Chomętowski † 1641.
 Chot. = Ferdynand Chotomski † 1880.
 Chr. = Wojciech Chrościński, 1597.
 Chrz. = Mikołaj Chrzysztoporski † 1584.
 Chrzan. = Wojciech Chrzanowski † 1861.
 Chrzasz. = Pamiętniki Chrzaszczewskiego, w. XVIII.
 Chrzn. = Leon Chrzanowski.
 Chwał. = Stanisław Chwałczewski w. XVI.
 Cich. = Mikołaj Cichoeki † 1669.
 Ciec. = Franciszek Ciecierski (Pamiętniki 1797—1801).
 Ciecisz. = Kasper Kazimierz Cieciszewski † 1831.
 Ciek. = Piotr Ciekliński † 1604.
 Cieszk. = August Cieszkowski † 1894.
 Cisz. = Stanisław Ciszewski.
 Cms. = Stanisław Ciechowski w. XIX.
 Comp. = Compendium medicum, to jest Krótkie zebranie chorób, 1767.
 Corp. = Corpus juris polonici (Kraków, 1906).
 Cyan. = Jędrzej Cyankiewicz w. XVIII.
 Cyg. = Mateusz Cygański w. XVI.
 Cyw. a. Gle. = Ustawy cywilne dla Galicji Zachodniej, r. 1797.
 Cz. = Tadeusz Czacki † 1813.
 Czahr. = Adam Czahrowski w. XVI.
 Czaj. = Antoni Czajkowski † 1873.
 Czajk. = Michał Czajkowski † 1886.
 Czar. = Bronisław Czarnik † w. XX.
 Czart. A. = Adam Kazimierz Czartoryski † 1823.
 Czec. = Alina Czechowska.
 Czech. = Marcin Czechowicz † 1613.
 Czek. = Róża Czekańska Heymanowa.
 Czem. = Paweł Czempiński w. XVIII.

Czer. = Rafał Józef Czerwiakowski † 1846.
 Czern. = Wiktor Czermak † 1915.
 Czern. = Gustaw Czerniecki † 1911.
 Czer. S. = Stanisław Czernski w. XIX.
 Czern. = Księgi czerskie, r. 1415.
 Cziach. = Piotr Cziachowski w. XVII.
 Cz. J. = Józef Czech † 1810.
 Czn. = Compendium fereculorum, Stanisława Czernieckiego, Kraków, r. 1682.
 Czoł. = Aleksander Czołowski.
 Czt. = Jan Czeźcot † 1847.
 Czucz. = Aleksander Czuczynski.
 Cwik. = Ludwik Cwikliński.
 DAb. = DIALOG o Abrahamie, w. XVI.
 Damb. = Samuel Dambrowski † 1625.
 Dan. = Gustaw Daniłowski.
 Dar. = Adam Darowski w. XIX.
 Dar. J. = Jan Kazimierz Darowski w. XVII.
 Darow. = Aleksander Weryha Darowski † 1874.
 Das. = Piotr (nie: Wacław) Dasypodius (t. j. Rauehfluss) † 1559; po polsku w. XVII.
 Dąb. = Ignacy Dąbrowski.
 Dą. = Zdzisław Dębicki.
 Dd. = Maurycy Dzieduszycki † 1877.
 Dek. = Jan Dekan w. XVII.
 Dekal. = Dekalog, w. XV.
 Del. = Delmar hr. Elżbieta Dębicka.
 Deo. = Deotyma (t. j. Jadwiga Łuszczewska) † 1908.
 Derd. = Hieronim Derdowski † 1902.
 Dęb. = Władysław Michał Dębicki † 1910.
 Dęb. L. = Ludwik hr. Dębicki † 1908.
 Dęboł. = Wojciech Dębołcki † ok. 1647.
 Dgie. = Dykejonarz geograficzny, 1782.
 Diet. = Dictionarium trium linguarum, 1541.
 Djar. gr. = Djarjusz sejm grodzieńskiego 1784.
 Djar. w. = Djarjusz marszu wiedeńskiego, 1683.
 Dm. = Franciszek Ksawery Dmochowski † 1808.
 Dmb. = Henryk Dembiński † 1864.
 Dmusz. = Ludwik Adam Dmuszewski † 1847.
 Dobr. = Adam Dobrowolski † 1921.
 Dobrz. = Stanisław Dobrzański † 1880.
 Dokl. = Dokładna instrukcja Jakubowi Wilmowskiemu, r. 1542.
 Dom. = Ignacy Domeyko † 1889.
 Donim. = Antoni Donimirski † 1912.
 Dor. = Krzysztof Dorohostajski † 1611.
 Dow. = Dowód jasnej szkody cudzoziemskich pieniędzy, r. 1645.
 Dowg. = Anioł Dowgird † 1835.
 Drozd. = Jan Drozdowski † 1810.
 Drsz. = List Doroszenki do Jana Sobieskiego, r. 1671.
 Drużb. = Elżbieta Drużbacka † 1765.
 Drz. = Józef Drzewiecki † 1857.
 Dub. = Piotr Dubiński w. XVIII.
 Dub. M. = Marjan Dubiecki † 1926.
 Dudz. = Michał Dudziński w. XVIII.
 Duńcz. = Stanisław Duńczewski † 1766.
 Dutk. = Walenty Dutkiewicz † 1882.
 Dworz. = Ignacy Karol Dworzaczek.
 Dyak. = Mikołaj Dyakowski w. XVII.
 DyB. = Benedykt Dybowski.
 Dyb. = Władysław Dybowski w. XIX.
 Dyg. = Adolf Dygasiński † 1902.
 Dyk. = Dykejonarz geograficzny, r. 1782.
 Dyk. M. = Dykejonarz Medyki, Chirurgii i t. d., r. 1788.
 Dzd. = A. Bogdan Dziedziki w. XIX.
 Dział. = Tytus Działyński † 1861.
 Dzed. = Wojciech Dzieduszycki † 1909.
 Dzierz. = Józef Dzierżkowski † 1865.

Dziej. = Dziejosław dworski mięsopestny z czasów Władysława IV, w. XVII.
 Dzik. = Kodeks dzikowski, 1501.
 Dzk. = Stanisław Dzikowski.
 Dzw. = Jan Dzwonowski w. XVII.
 Dźb. = Kacper Druźbicki † 1660.
 Ehr. = Gustaw Ehrenberg † 1895.
 Ejs. = Marcin Eysymont † 1812.
 Ek. = Ekonomia albo Gospodarstwo, r. 1664.
 Epist. = Epistola albo List Rabi Samuela, 1538.
 Er. = Erotyki, Fraszki, Obrazki, Epigramaty Anonima protestanta, w. XVI.
 Erl. = Zabytek jez. pols. z początku w. XVI z rękop. bibliot. uniw. w Erlangen (wyd. L. Malinowski).
 Ern. = Ernesti: Słownik niemiecko polski.
 Es. = Esteja (t. j. J. Kisielnicka).
 ES. = Euzebjusz Stowacki † 1814.
 Est. = Ewaryst Estkowski † 1856.
 Estr. = Karol Estreicher † 1908.
 Ew. ś. Mat. = Ewangielja świętego Mateusza w. XV.
 Eww. = Ewweli-Bej (pseudonim) w. XIX.
 Ext. a. Godl. = Exterus (t. j. Ludwika Godlewska) † 1901.
 Ez. = „Żywot Ezopa” — Bernarda Lubelczyka, 1578.
 Fac. = Facecje polskie, r. 1624.
 Fal. = Krzysztof Falissowski (nie: Faliszewski) w. XVIII.
 Faleń. = Felicjan Faleński † 1910.
 Falib. = Krzysztof Franciszek Falibogowski w. XVII.
 Falim. = Stefan Falimierz w. XVI.
 Farn. = Stanisław Farnowski † 1615.
 Fel. = Alojzy Feliński † 1820.
 Feliń. a. Fel. S. = Szczęsny Zygmunt Feliński † 1895.
 Fil. = „Filozof bez religii” (Fran. Ksaw. Bohusz).
 Filip. = Kazimierz Filipowicz † w. XX.
 Fin. = Ludwik Finkel.
 Fle. = Hilarjon Fałcki w. XVIII.
 Flń. = Ewa Felińska † 1859.
 Fm. = Maksymilian Flaum.
 Fon. = Ignacy Fonberg w. XIX.
 Form. = Seneki Formula honestae vitae, 1541.
 Fors. = Choroby drzew Forsytha (przekład) Warszawa r. 1791.
 Fort. = Fortuny i enoty różność, 1524.
 Fred. A. = Aleksander Fredro † 1876.
 Fred. J. = Jan Aleksander Fredro † 1891.
 Fred. M. = Andrzej Maksymilian Fredro † 1679.
 Fund. = Fundamenta wiary (u Lindego).
 Fur. = Stefan Furman w. XVII.
 Gac. = Józef Gacki † 1876.
 Gad. albo Gadom. = Jan Gadomski † 1906.
 Galat. = Joanniejusz Galatowski † 1700.
 Gał. = Jędrzej Gałka z Dobezyna w. XV.
 Gam. = Gamaston (t. j. Gustaw? Kamieński).
 Garcz. = Stefan Garczyński † 1833.
 Garczyń. = Stefan Garczyński † 1756.
 Gasz. = Konstanty Gaszyński † 1866.
 Gaw. = Marjan Gawalewicz † 1910.
 Gawar. = Wincenty Hipolit Gawarecki † 1852.
 Gawiń. = Jan Gawiński † około 1700.
 Gawr. = Franciszek Rawita Gawroński.
 Gawroń. = Jędrzej Gawroński † 1813.
 Gąś. = Wacław Gąsiorowski.
 Gd. = Modlitwy gdańskie w. XVII.
 Gdac. = Gdaciusa „Kazania”, 1644—47, Toruń.
 Gdl. = Mściław Godlewski † 1908.

Gemb.=Bronisław Gembarzewski.
 Ger.=Juljusz German.
 Gers.=Wojciech Gerson † 1901.
 Gęb.=Jakób Gębicki † 1633.
 Gil.=Paweł Gilowski † 1595.
 Gill.=Agaton Giller † 1887.
 Girt.=Sebastjan Girtler † 1333.
 Gl. a. Glog.=Zygmunt Gloger † 1910.
 Gle. p. Cyw.
 Gl. Ep.=Glossa super Epistolas, w. XV.
 Glicz.=Erazm Gliczner w. XVI.
 Gliń.=Kazimierz Gliński † 1920.
 Gliń. J.=Antoni Józef Gliński † 1866.
 Gliń. Z.=Ziemowit Gliński.
 Glis.=Artur Gliszczyński † 1910.
 Glog. p. Gl.
 Glos.=Glosy z wieku XV.
 Glsz.=Michał Gliszczyński † 1874.
 Gluz.=Józef Gluziński † 1866.
 Głb.=Hieronim Gołębiowski, autor „Obrazków rybackich” r. 1910.
 Głch.=Józef Gołuchowski † 1858.
 Gnat.=Jan Gnatowski † 1925.
 Gocz.=Wojciech Goczalkowski † 1866.
 God.=Cyrjan Godebski † 1809.
 Godl.=p. Ext.
 Gol.=Filip Golański † 1824.
 Golj.=Krzysztof Goljan w. XVI.
 Goł.=Łukasz Gołębiowski † 1849.
 Gołęb.=Seweryn Gołębiowski † 1854.
 Gom.=Wiktor Gomulicki † 1919.
 Gor.=Antoni Gorecki † 1861.
 Gorcz.=Piotr Gorczyzn w. XVII.
 Gosł.=Stanisław Gosławski w. XVI.
 Gosł. M.=Maurycy Gosławski † 1834.
 Gosł.=Anzelm Gostomski † 1587.
 Gostk.=Wojciech Gostkowski w. XVII.
 Gostyń.=Spisanie budowania na zamku gostyńskim, r. 1561.
 Gosz.=Seweryn Goszczyński † 1876.
 Goś.=Wawrzyniec Goślicki † 1607.
 Gór.=Adam Gorczyński (nie: Górczyński) † 1876.
 Górń.=Łukasz Górnicki † 1603.
 Górs.=Konstanty Górski † 1898.
 Górs. A. a. Grs.=Artur Górski.
 Górs. J.=Jakób Górski † 1585.
 Górs. K. M.=Konstanty Marjan Górski † 1900.
 Gr.=Aleksander Groza † 1875.
 Grab.=Ambroży Grabowski † 1868.
 Grab. B.=Bronisław Grabowski † 1900.
 Grab. M.=Michał Grabowski † 1865.
 Grab. P.=Piotr Grabowski, 1595.
 Grabow.=Sebastjan Grabowiecki, 1590.
 Gray.=Stanisław Graybner † 1918.
 Grb.=Wacław Grubiński.
 Grez.=Jan Gorczyzewski † 1823.
 Greg.=Jan Kanty Gregorowicz † 1890.
 Greg. K.=Karol (nie: Kazimierz) Gregorowicz † 1869.
 Gren.=Ludomir Grendyszyński † 1922.
 Grj.=Józef Grajnert † 1910.
 Grl.=H. O. Garlikowska (nie: Garlikowski).
 Groch.=Stanisław Grochowicki † 1612.
 Grod.=Jan Grodwagner w. XVII.
 Grodz.=Grodzki ?
 Groic.=Bartłomiej Groicki † 1599.
 Grot. a. Grt.=Jan Grotkowski w. XVII.
 Grs.=p. Górs. A.
 Grt. p. Grot.
 Grudz.=Stanisław Grudziński † 1884.
 Grusz.=Artur Gruszecki.

Grz.=Stanisław Grzebski (Grzepski) † 1570.
 Grzym.=Adam Grzymała Siedlecki.
 Gs.=Jerzy Gąssowski † 1921.
 Gst.=Walery Gostomski † 1915.
 Gur.=Walenty Gurski w. XVIII—XIX.
 Gust.=Bronisław Gustawicz † 1917.
 Gut.=Błażej Gutkowski ?
 Gwag.=Aleksander Gwagnin † 1614.
 Gwar.=Słownik gwar Jana Karłowicza (†1903).
 Haj.=Hajota (Helena Janina z Boguskich Szole-Rogozińska, później Pajzderska).
 Haur.=Jakób Kazimierz Haur w. XVII.
 Hel.=Zygmunt Antoni Helcel † 1870.
 Henr.=Henrichman ?
 Hep.=Juljan Heppen † 1898.
 Herb.=Jan Herburt † 1616.
 Hft. a. Art. haft.=Artykuły cechu hafciarskiego r. 1689.
 Hil.=Ojciec Hilarjon (t. j. Felicjan Faleński) p. Faleń.
 Hist. Aleks.=Historja o żywocie i znamienitych sprawach Aleksandra W., 1551.
 Hist. w Lan.=Historja w Landzie, 1568.
 Hist. rzym.=Historje rzymskie, przed r. 1547.
 Hist. uc.=Historja barzo ucieszna, 1665.
 HJ.=Historja o św. Józefie, r. 1530.
 H. Jana.=Historja prawdziwa księcia finlandzkiego Jana, 1570.
 Hof.=Klementyna z Tańskich Hoffmanowa † 1845.
 Holew.=Władysław Hołowiński † 1919.
 Hoł.=Ignacy Hołowiński † 1855.
 Honz.=Honter: De grammatica libri II, w. XVI.
 Hor.=Józef Hordyński ?
 Hosz.=Konstanty Hoszowski w. XIX.
 Hös.=Ferdynand Hösiek.
 H. Pol.=Herbarz rodzin szlacheckich Królestwa Polskiego w. XIX.
 HR.=Hube: Roty przysięg z w. XIV i XV.
 Hrb.=Benedykt Herbst w. XVI.
 H. Tr.=Historja Trojańska (z r. 1563).
 Hube.=Michał Jan Hube † 1808.
 Hube R.=Romuald Hube † 1890.
 Hul.=Benedykt Hulewicz † 1817.
 Hylz.=Jan Augustyn Hylzen † 1767.
 IGst.=Inwentarz starostwa gostyńskiego, r. 1726.
 Iln.=Marja Ilnicka † 1897.
 In. I.=Inwentarz ilski (u Lindego).
 Ins. c. l.=Instruktarz celny litewski w. XVIII.
 Ist. o św. Józ.=Istoria o św. Józefie (1540).
 Iz.=Izyeki w. XVIII.
 Jabez.=Jan Nepomucen Jabczyński † 1869.
 Jabł.=Jan Stanisław Jabłonowski † 1731.
 Jabł. J. A.=Józef Aleksander Jabłonowski † 1773.
 Jach.=Stanisław Jachowicz † 1857.
 Jag.=Stanisław Serafin Jagodyński w. XVII.
 Jak.=Jan Walenty Jakubowski † 1582.
 Jak. J.=Józef Jakubowski w. XIX.
 Jak. W.=Wojciech Jakubowski † 1784.
 Jam.=Stanisław Jamiołkowski ?
 Jan a. Podw.=Jan Januszowski w. XVI.
 Jan. Cz.=Czesław Jankowski.
 Jan Kaz. a. J. Kaz.=Jan Kazimierz, król, † 1672.
 Jancz.=Pamiętniki Janczara Polaka w. XV—XVI.
 Jank.=Edmund Jankowski.
 Jar.=Feliks Paweł Jarocki † 1864.
 Jaracz.=E. Jaraczewska † 1832.
 Jaro.=T. Jaroszyński † 1917.

Jaroch.=Kazimierz Jarochowski † 1888.
 Jarz.=Adam Jarzembski w. XVII.
 Jaś.=Jan Nepomucen Jaśkowski † 1882.
 Jbl.=Władysław Jabłonowski.
 Jbn.=Anna Jabłonowska † 1802.
 Jel.=Jan Jerzy Jelonek (nie: Jelonka) w. XVIII.
 Jell.=Cezary Jellenta (t.j. Napoleon Hirszbard).
 Jet.=Aleksander Jełowicki † 1877.
 Jen.=Ludwik Jenike † 1903.
 Jent.=Stefan Jentys † 1919.
 Jez.=Franciszek Jezierski † 1791.
 Jeż.=Teodor Tomasz Jeż (t.j. Zygmunt Milkowski) † 1915.
 Jeżow.=Władysław Stanisław Jeżowski w. XVII.
 Jędrz.=Jan Jędrzejewicz † 1887.
 JGr.=Podkanie Jonasa z Gregorjasem, r. 1598.
 JK.=Jan z Koszyczek w. XVI.
 J. Kaz.=p. Jan Kaz.
 JKn. a. Knut.=Rozmowa Janusza Knutla z Chlebówki, magistrata, r. 1642.
 Jnc.=Klemens Janicki † 1543.
 Jnk.=Józef Jankowski.
 Jnsz.=Jan Chryzostom Janiszewski † 1872.
 Jod.=Antoni Narkiewicz Jodko † 1892.
 Jord.=Jordan (t.j. Julian Wieniawski) † 1912.
 Jrs.=Mieczysław Jarostawski.
 Jun.=Klemens Junosza (Szaniawski) † 1898.
 Jund.=Stanisław Bonifacy Jundziłł † 1847.
 Jur.=A. Jurowusz (t.j. Alojzy Kalikst Kozłowski) † 1854.
 Jurk.=Jan Jurkowski w. XVII.
 J. Zaw.=Jakób Zawisza z Kroczowa w. XVII.
 Kaczk.=Zygmunt Kaczkowski † 1896.
 Kajs.=Hieronim Kajsiewicz † 1873.
 Kal.=Walerjan Kalinka † 1886.
 Kalic.=Bernard Kalicka † 1884.
 Kam.=Jan Nepomucen Kamiński † 1855.
 Kamb.=Marek Kambon (Krótka Myologia, r. 1795).
 Kan.=Klemens Kantecki † 1885.
 Kant.=Kantyczki, zapewne w. XVI.
 Karcz.=Wacław Karczewski (pseudonim: Marjan Jasieńczyk) † 1911.
 Karł.=Jan Karłowicz † 1903.
 Karnk.=Stanisław Karnkowski, 1593, 1596.
 Karp.=Franciszek Karpiński † 1825.
 Karw.=Józef Dunin Karwiecki † 1910.
 Kasp.=Jan Kasprowicz † 1926.
 Kast.=Marja Kasterka.
 Kasz.=Kazimierz Kaszewski † 1910.
 Kat. G.=Katechizm Gdański w. XVI.
 Kaw. Nar.=Regulamen exerceerunku kawalerji Narodowej, r. 1786.
 Kawcz.=Maksymilian Kawczyński † 1905.
 Kaz. Gnieź.=Kazania Gnieźnieńskie w. XIV.
 Kaz. Świąt.=Kazania Świętokrzyskie w. XIV.
 Kaz. 1555.=Kazania niedzielne i świąteczne nieznanego autora, spisane około r. 1555.
 Kąc.=Walenty Kącki w. XVII.
 Kbrz.=Księgi brzeskie, od r. 1402.
 Ken.=Józef Kenig † 1900.
 Kęt.=Wojeiech Kętrzyński † 1918.
 K. G.=Kancjonał Gdański, r. 1628.
 Kic.=Bruno Kiciński † 1844.
 Kierm.=Kiermasz wieśniacki, w. XVII.
 Kierśn.=Atanazy Ludwik Kierśnicki w. XVIII.
 Kil.=Jan Kiliński † 1819.
 Kir.=Adam Honory Kirkor † 1886.
 Kirch.=Henryk Kircheim, r. 1722.
 Kis.=Aleksander Kisielewski w. XIX.
 Kisz.=Leon Kiszka † 1728.

Kit.=Jędrzej Kitowicz † 1804.
 Kjw.a.Krw.=Jan Aleksander Koreywa w. XVII.
 KK.=Karol Kaczkowski † 1867.
 Kkal.=Księgi kaliskie, r. 1410.
 Kkos.=Księgi kościańskie, od r. 1344.
 Kl.=Juljan Klaczko † 1906.
 Kle.=Marcin z Klecka, r. 1607.
 Klez.=Józef Kleczyński † 1900.
 Klecz.=Stanisław Kleczewski w. XVII.
 Klej.=Juljusz Kleiner.
 Klim.=Zofja Klimañska † 1870.
 Kln.=Antoni Kalina † 1906.
 Klon.=Sebastian Fabjan Klonowicz † 1602.
 Kls.=Teodor Kiliński † 1863.
 Kluk.=Krzysztof Kluk † 1796.
 Kl. p. Kłos.
 Kłob.=Adam Antoni Kłobukowski † 1892.
 Kłok.=Hieronim Kłokoeki † 1721.
 Kłos a. Kł.=Tomasz Kłos w. XVI.
 Km.=Jan Achacy Kmita † 1628.
 Kmc.=Józefa Kamoeka † 1897.
 Kn.=Grzegorz Knapski † 1638.
 Knc.=Stanisław Koniecpolski w. XVII.
 Kniaź.=Franciszek Djonizy Kniaźnin † 1807.
 Knt.=Jerzy Kurnatowski.
 Knut. p. JKn.
 Kńcz.=Tadeusz koncezyński.
 Kob.=Marejan Kobiernicki, 1589.
 Kobl.=Józef Koblański † ok. 1817.
 Kochan.=Jan Kochanowski † 1584.
 Koch. J.=Jędrzej Kochanowski w. XVI.
 Koch. W.=Wespazjan Kochowski † 1700.
 Kol.=Koleđa, komedja, r. 1778.
 Kolb.=Oskar Kolberg † 1890.
 Koł.=Klemens Kołaczkowski † około 1870.
 Kołak.=Stanisław Kołakowski w. XVI.
 Kołł.=Hugo Kołłataj † 1812.
 Kom.=Ignacy Komorowski † 1857.
 Kon.=Marja Konopnicka † 1910.
 Konar.=Alfred Konar (t.j. Freudensohn).
 Kon. St.=Stanisław Konarski † 1773.
 Konecz.=Feliks (nie: Franciszek) Koneczny.
 Konf.=O konfederacji lwowskiej, r. 1622.
 Kons.=Konstytucja 3-go maja, w. XVIII.
 Konst.=Konstytucja r. 1609.
 Kont.=Stanisław Kontkiewicz † 1926.
 Koń.=Michał Kończa.
 Kop.=Lzydor Kopernicki † 1890.
 Kopez.=Onufry Kopezyński † 1817.
 Kor.=Wincenty Korotyński † 1891.
 Korcz.=Wit Korczewski, w. XVI.
 Koron. a. Wrł.=Koronowicz (t.j. Walerjan Wróblewski) † 1877.
 Kors.=Rajmund Korsak † 1817.
 Koryt.=Onufry Korytyński † 1769.
 Korz.=Józef Korzeniowski † 1863.
 Kos.=Wincenty Kosiakiewicz † 1918.
 Kosk.=Bolesław Koskowski.
 Koss.=Józef Kossakowski † 1829.
 Koss. A.=Antoni Kossakowski w. XVIII.
 Koss. H.=Henryk Kossowski † 1903.
 Kost.=Jakób Kostrzewski w. XVIII.
 Kosz.=Stanisław Koszutski w. XVI.
 Kościół.=Willa Zyndram Kościółkowska † 1926.
 Kość.=Tadeusz Kościuszko † 1817.
 Kot.=Józef Kotarbiński.
 Kotb.=Edward Kotubaj † 1879.
 Kotł.=Henryk Kotłubaj † 1911.
 Kow.=Zofja Kowerska.
 Kowal.=M. Kowalewski.
 Kozier.=K. Koziorowski (nie: Kozierowski),

Kozł.=Stanisław Kozłowski † 1922.
 Kozłow.=Wiktor Kozłowski † 1858.
 Koź. a. Kźm.=Kajetan Kozmian † 1856.
 Koź. A.=Andrzej Edward Kozmian † 1864.
 Koź. S. a. Kźn.=Stanisław Egbert Kozmian
 † 1885.
 KP.=K. Przyborowski † 1879.
 Kpet.=Kurjer petersburski, r. 1791.
 Kpł.=Księgi ziemskie płockie, r. 1412.
 Kpw.=C.^o Kropiwnicka.
 Kpzn.=Księgi ziemi poznańskiej, od r. 1886.
 Kraj.=Jan Krajewski w. XVII.
 Kraj. M.=Michał Dymitr Krajewski † 1817.
 Krak.=Akta historyczne m. Krakowa, r. 1624.
 Kram.=Stanisław Krauszyk † 1906.
 Kras.=Ignacy Krasiecki † 1801.
 Kras. A.=Adam Stanisław Krasieński † 1891.
 Krasieński.=Zygmunt Krasieński † 1859.
 Krasz.=Józef Ignacy Kraszewski † 1887.
 Krasz. K.=Kajetan Kraszewski † 1896.
 Kraus.=Aleksander Kraushar.
 Krb.=Gabriel Korbut.
 Krez.=Marja Karczewska.
 Krech.=Adam Krechowicki † 1919.
 Krem.=Józef Kremer † 1875.
 Krj.=Józef Karpiński † 1901.
 Krk.=M. Krakowski „Polskie słownictwo
 dentystyczne“, Warszawa, r. 1911.
 Krm.=Olbrycht Karmanowski w. XVII.
 Krń.=Krzysztof Krański † 1618.
 Krom.=Marcin Kromer † 1589.
 Krop.=Ludwik Kropiński † 1844.
 Krow.=Marcin Krowicki w. XVI.
 Krp.=Michał Karpowicz † 1805.
 Krs.=Stanisław Krysiński † 1897.
 Krum.=Józef Krumłowski w. XVIII.
 Krup.=Jędrzej Krupiński w. XVIII.
 Krup. F.=Franciszek Krupiński † 1898.
 Krw. p. Kjw.
 Kryń.=Adam Antoni Kryński.
 Krzem.=Stanisław Krzemiński † 1912.
 Krzm.=Hanna Krzemieniecka.
 Krzyw.=Ludwik Krzywicki.
 Krzywosz.=Stefan Krzywoszewski.
 Krzyż.=Anatol Krzyżanowski (t. j. Natalia
 z Krzyżanowskich Korwin-Szymanowska)
 † 1923.
 Ksej.=Konstytucja sejmu 1576.
 Księgi Jez.=Księgi Jezusa, syna Syrachowego,
 r. 1641.
 Ksj.=Józef Wawrzyniec Krasieński † 1845.
 Ksk.=Konstytucje sejmu koronnego r. 1576.
 Ks. Ł.=Księgi sądowe łęczyckie, od r. 1393.
 Ksm.=Paweł Kościński † 1896.
 Ksn.=Antoni Krasnowolski † 1911.
 Ksp.=Księgi poznańskie, r. 1393.
 Kstr.=Franciszek Kostrzewski † 1911.
 Kśr.=Kazania średniowieczne w. XV.
 Ktw.=Aleksander Kotwicz ?
 Ku.=Walerjan Kurowski w. XIX.
 Kub.=Ludwik Kubala † 1918.
 Kucz.=Walenty Kuczborski † 1572.
 Kul.=Jan Alojzy Kulesza † 1706.
 Kulicz.=Adam Kuliczkowski † 1905.
 Kulig.=Mateusz Ignacy Kuligowski w. XVII.
 Kur.=Ewaryst Andrzej Kuropatnicki † 1788.
 Kurp.=Karol Kurpiński † 1857.
 Kwiat.=Marcin Kwiatkowski w. XVI.
 Kz. XV.=Kazania z wieku XV.
 Kźm. p. Koź.
 Kźn. p. Koź. S.
 L.=Słownik Lindenego, 1807—1814.

Lach.=Sebastjan Lachowski † 1794.
 Lachn.=Ignacy Emanuel Lachnicki † 1826.
 Lam.=Jan Lam † 1886.
 Lan.=Karol Lanckoroński.
 Lange.=Antoni Lange.
 Lap.=Paweł Lapartowicz, r. 1623.
 Las.=Kazimierz Laskowski † 1913.
 Lit.=Jan Latos † na pocz. w. XVII.
 Lbń.=Teresa Lubińska † w. XX.
 Leg. Al.=Legiendarz o św. Aleksym, w. XV.
 Lekar.=Lekarstwo na uzdrowienie Rzpłtej,
 r. 1649.
 Leł.=Joachim Leleweł † 1861.
 Len.=Teofil Lenartowicz † 1893.
 Lencz.=Lenczewski, Relacje Botera Benese,
 1609.
 Leon.=Leonard z Urzędowa † ok. 1590.
 Leop.=Jan Leopolda w. XVI.
 Les. (błędnie) p. Łs.
 Lesz.=Rafał Leszczyński † 1703.
 Leszcz.=Stanisław Leszczyński † 1766.
 Leszcz. S.=Samuel Leszczyński w. XVII.
 Leś.=Bolesław Leśmian.
 LeW.=Włodzimierz Lewicki.
 Lew.=Fryderyk Henryk Lewestam † 1879.
 Li.=Jan Libicki w. XVII.
 Lib.=Karol Libelt † 1875.
 Lied.=Wacław Roliez Lieder † 1912.
 Liff.=Wszystkiej Liffanckiej ziemi opisanie (r.
 1567).
 Lip.=Pamiętnik Lipskich w. XVIII.
 Lip. J.=Józef Lipiński † 1828.
 Lis.=Ksawery Liske † 1891.
 Lis. H.=Henryk Lisicki † 1899.
 LJ.=Józef Lompa † 1863.
 Lk.=Kościelne lekarstwo, w. XVI.
 Lp.=Władysław Leppert † 1920.
 Lpn.=Augustyn Lipnicki w. XIX.
 Ls.=Ludomir Sawicki.
 Lsk.=Jerzy Laskarys w. XIX.
 Lsz.=Jacek Liberjusz, w. XVII.
 Lt.=Bolesław Lutomski.
 Lub.=Edward Lubowski † 1923.
 Lubel.=Psalterz Lubelczyka, r. 1558.
 Lubien.=Stanisław Lubieniecki † 1676.
 Lubom.=Stanisław Herakljusz Lubomirski
 † 1702.
 Lustr.=Księgi lustracyjne, r. 1597.
 Łab.=Hieronim Łabęcki † 1862.
 Ład.=Remigjusz Ładowski † 1798.
 Łag.=Stosław Łaguna † 1900.
 Łączn.=Jakób Łącznowolski w. XVII.
 Łb.=Baltazar Łabęcki † 1645.
 Łepk.=Józef Łepkowski † 1894.
 Łęcz.=Paweł Łęczycki w. XVII.
 Łęt.=Juljan Łętowski ((psudonim: Władysław
 Książek) † 1897.
 Łop.=Hieronim Łopaciński † 1906.
 Łoś.=Wincenty Łoś † w. XX.
 Łoy.=Feliks Łoyko † 1779.
 Łoź.=Walery Łoziński † 1861.
 Łp.=Zygmunt Łempieki.
 Łs.=Józef Franciszek Łęski † 1825.
 Łub.=Stan. Łubieński † 1640.
 Łuk.=Józef Łukaszewicz † 1873.
 Łźń.=Władysław Łoziński † 1913.
 Mach.=Konrad Machezyński † 1911.
 Mac. P.=Encyklopedia Macierzy Polskiej,
 w. XIX.
 Mac. S.=Samuel Maciejowski † 1550.
 Macz.=Andrzej Maczyski w. XVI—XVII.
 Mac. z Roz.=Maciej z Rozana w. XV.

Mag.=Antoni Magier † 1837.
 Magd.=Artykuły prawa magdeburskiego,
 r. 1558.
 Magn.=Dominik Magnuszewski † 1845.
 Mahr.=Adam Mahrburg † 1913.
 Maj.=Erazm Majewski † 1922.
 Mak.=Stanisław Makowiecki † 1907.
 Mal.=Mikołaj Malinowski † 1865.
 Malcz.=Antoni Malczewski † 1826.
 Malesz.=Władysław Maleszewski † 1913.
 Malin.=Lucjan Malinowski † 1898.
 Mal. N.=Norbert Eugenjusz Malinowski ?
 Mal. P.=Piotr Malinowski † 1902.
 Mał.=Antoni Małecki † 1913.
 Małp.=„Małpa-Człowiek“, r. 1715.
 Małyszcz.=Stanisław Małyszczeycki.
 Małż.=Małżycki (w. XVII).
 Mańk.=Aleksander Mańkowski w. XIX.
 Marc.=Jadwiga Marcinkowska.
 March.=„Rozmowy Salomona z Marcholtem“
 w. XVI.
 Mark.=Marja Markowska.
 Mas.=Tomasz Massalski w. XIX.
 Mas. J.=Józef Massalski w. XIX.
 Mask.=Samuel Maskiewicz w. XVII.
 Masł.=Ludwik Masłowski.
 Mass.=Marjan Massonius.
 Mat.=Marcin Matuszewicz † 1773.
 Mát.=Karol Mátyás † 1925.
 Mat. I.=Ignacy Matuszewski † 1919.
 Matejko.=Jan Matejko † 1893.
 Matł.=Władysław Matlakowski † 1895.
 Maz.=Mikołaj Mazanowski.
 Mącz.=Jan Mączyński † 1587.
 Mck.=Władysław Mickiewicz † 1926.
 Mell.=Zofja Mellerowa † 1909.
 Meniń.=Franciszek Meniński † 1698.
 Mer.=Henryk Merezyn † 1914.
 Merk.=Wacława Potockiego (p. Pot.) „Mer-
 kurjusz Nowy“.
 Merw.=Bertold Merwin.
 Mey.=Leopold Méyet † 1912.
 Mian.=Mikołaj Mianowski † 1844.
 Mias.=Kacper Miaskowski † 1622.
 Mic.=Tadeusz Micieński † ok. 1919.
 Mich.=Jakób Feliks de Michelis † 1820.
 Mick.=Adam Mickiewicz † 1855.
 Mik.=Kacper Mikosza ? w. XVIII (u Lindego).
 Miłk. z Wilk.=Mikołaj z Wilkowiecka, w. XVI.
 Mik.=Juljan Miłkowski † 1878.
 Min.=Józef Epifani Minasowicz † 1796.
 Minisz.=Józef Aleksander Miniszewski † 1863.
 Min. W.=Władysław Miniewski w. XIX.
 Mir. a. Psm.=Mirjam (t.j. Zenon Przesmycki).
 Mist.=„Rozmowa mistrza ze śmiercią“, w. XV.
 Mk.=Kornel Makuszyński.
 M. Koch.=Mikołaj Kochanowski w. XVI.
 Ml.=Stanisław Mleczko.
 Ml. duch.=„Mleko duchowne“, r. 1556.
 Mlez.=Eugenjusz Małaczewski † 1922.
 Młodz.=Tomasz Młodzianowski † 1686.
 Mmc.=Mistrz Maciej w. XV.
 Mn.=Helena Mniszek.
 Mnsz.=Albert Mniszek.
 Mochn.=Maurycy Mochnacki † 1835.
 Modl. Konst.=„Modlitewnik siostry Konstancji“
 r. 1527.
 Modl. Wac.=Modlitwy Wacława, w. XV.
 Mol.=Marcin Molski † 1822.
 Mor.=Hieronim Morstzyn † ok. 1655.
 Mor. A.=Andrzej Morstzyn † 1693.
 Mor. J.=J. Morawski † 1700.

Mor. K.=Kazimierz Morawski † 1925.
 Mor. T.=Teodor Morawski † 1879.
 Mor. Tob.=Tobiasz Morstzyn, r. 1664.
 Moracz.=Jędrzej Moraczewski † 1855.
 Moraw.=Franciszek Morawski † 1861.
 Morz.=Walerja Marrené Morzkowska † 1903.
 Mosk.=Hieronim Moskorzowski a. Moskorzew-
 ski † 1625.
 Mosz.=Jerzy Moszyński † 1924.
 Moż.=Możdżeński w. XIX.
 Mr.=Józef Majer † 1899.
 Mrong.=Krzysztof Celestyn Mrongowjusz
 † 1855
 Mrow.=Jan Mrowiński † 1580.
 Mrz.=Józef Morozewicz.
 Mrze.=Antoni Morzycki † 1882.
 Ms.=Słownik anatomiczno-fizjologiczny J. Ma-
 jera i F. Skobla (Kraków, 1838).
 Muchl.=Antoni Muchliński † 1877.
 Mur.=Murmelius (Murmel) † 1527.
 Murin.=Marcin Murinius (t.j. Murzyński) w. XVI
 Musk.=Nauka o muskułach, Osteologia —
 Franciszka Brandta, 1810—1814.
 Muy.=Karol Justus Muyschel † 1843.
 Myc.=Jerzy Mycielski.
 Mym.=Franciszek Mymmer a. Mymerus w. XVI.
 Nag.=Nagoda (. j. Irena Mrozowicka).
 Nagan.=Edmund Naganowski urodz. 1853.
 Nagł.=Antoni Nagłowski w. XVIII.
 Nagur.=Ignacy Nagurezewski † 1811.
 Nak.=Józef Nakonieczny † 1915.
 Nałk.=Wacław Nałkowski † 1911.
 Nam.=Namowy rozliczne, r. 1527.
 Napom.=Napomnienie ku zgodzie, w. XVI.
 Nar.=Adam Naruszewicz † 1796.
 Narz.=Józef Narzowski † 1872.
 Naw.=Książeczka Nawojki, w. XV.
 Nb.=Teodor Narbutt † 1864.
 Ndw.=Władysław Niedźwiedzki.
 Ndź.=Zygmunt Niedźwiecki.
 Nen.=Marceli Nenecki † 1901.
 Niedź.=Leonard Niedźwiecki † 1892.
 Niem.=Juljan Niemcewicz † 1841.
 Niem. A.=Andrzej Niemojewski † 1921.
 Niemoj.=Ludwik Niemojowski † 1892.
 Niem. S.=Stanisław Niemojewski † pocz.
 w. XVII.
 Nies.=Kacper Niesiecki † 1744.
 Niesz.=Statuty nieszawskie Kazimierza Jagiel-
 lończyka, w. XV.
 Nisz.=Krzysztof Niszczycki w. XVI.
 Nmc.=Nomenclaturagplantarum et morborum,
 r. 1684.
 Nor.=Cyprian Norwid † 1833.
 Now.=Maksymilian Nowicki † 1890.
 Now. M.=Michał Nowodworski † 1896.
 Nowiń.=Józefat Nowiński w. XX.
 Nowod.=Jan Nowodworski † 1893.
 Nr.=Władysław Nehring † 1909.
 Nuc.=Sebastjan Nucerinus (Orzeszko) † 1635.
 Nus.=Józef Hilarowicz Nusbaum † 1912.
 Nwr.=Bogdan Nawroczyński.
 Ob.=Aleksander Obodziński w. XVII.
 Obj.=Objad postny, Kraków, 1684.
 Ochoc.=Pamiętniki Jana Dukłana Ochockiego
 do r. 1837.
 Ochor.=Juljan Ochorowicz † 1917.
 Ocz.=Wojech Oczko † 1603.
 Oczap.=Józef Bogdan Oczapowski † 1895.
 Od.=Antoni Edward Odyniec † 1885.
 Od. Sz.=Oddawanie tryumfalne Wasila Szuj-
 skiego na sejmie warszawskim r. 1611.

Odym.=Walenty Odymalski w. XVII.
 Oet.=Józef Oettinger † 1895.
 Og.=Tadeusz Ogiński † 1783.
 Okol.=Szymon Okolski † 1653.
 Ol.=Władysław Olendzki † 1894.
 Ole.=Gustaw Olechowski.
 Oliz.=Tomasz Olizarowski † 1879.
 Olsz.=Jakób Olszewski † 1634.
 Olszań.=Olszański=Holszański (biskup wileń-
 ski) † 1555.
 Op.=Baltazar Opeć w. XVI.
 Opal.=Krzysztof Opaliński † 1656.
 Opal. Ł.=Łukasz Opaliński † 1662.
 Opl. Jędrzej Opaliński † 1593.
 Ops.=Opis Jeruzolimy?
 Ork.=Władysław Orkan (t. j. Smreczyński).
 Orł.=Karol Nepomucen Orłowski † 1769.
 Orm.=Prawa Ormian, r. 1601.
 Orn.=Jan Ornowski w. XVII—XVIII.
 Or-Ot=Artur Oppman.
 Ort.=Ortyle prawa magdeburskiego, w. XV.
 Orw.=Jerzy Orwicz (t. j. Natalia Dzierżkówna).
 Orzech.=Stanisław Orzechowski † 1566.
 Orzesz.=Eliza Orzeszkowa † 1910.
 Os.=Ludwik Osiński † 1838.
 Os. A.=Alojzy Osiński † 1842.
 Osg.=Mikołaj Ostroróg † 1652.
 Os. J.=Józef Osiński † 1802.
 Oss.=Józef Ossoliński w. XVIII.
 Ossol.=Jerzy Ossoliński † 1650.
 Ossow.=Gottfried Ossowski † 1897.
 Ost.=Ostoja (t. j. Józefa Sawicka) † 1924.
 Ostr.=Teodor Ostrowski w. XVIII.
 Ostr. B.=Bronisława Ostrowska.
 Ostr. S.=Stanisław Ostrowski.
 Ostror.=Jan Ostroróg: „Myślistwo z ogary“,
 † 1622.
 Ośw.=Stanisław Oświecim † 1657.
 Otw.=Walerjan Otwinowski w. XVI.
 Otw. S.=Samuel Otwinowski † 1624—1625.
 Pad.=Tadeusz Padalica (właśc.: Zenon Fisz
 a. Fisch) † 1870.
 Padw.=Pieśni, tańce, padwany, w. XVII.
 Pank.=Jan Pankiewicz † 1899.
 Papr.=Bartosz Paprocki w. XVI—XVII.
 Papr. F.=Franciszek Paprocki † 1790.
 Papr. J.=Jan Aleksander Paprocki?
 Parad.=Paradoksa koronne, 1603.
 Park.=Jakób Parkosz z Żórawicy w. XV.
 Pas.=Jan Chryzostom Pasek † ok. 1703.
 Paszk.=Marein Paszkowski w. XVII.
 Paszk. F.=F. Paszkiewicz?
 Pat.=Jan z Szamotuł Paterek (Kazania, 1524).
 Paw.=Adolf Pawiński † 1896.
 Pawl.=Stefan Pawlicki † 1916.
 Pawlik.=Mieczysław Pawlikowski † 1903.
 Pc.=Witold Pracki: Gwara ślesińska.
 P. chef.=Prawo chełmińskie, zap. w. XV.
 Pdw.=Klemens Podwysocki † 1903.
 Pereg.=Peregrynacja dziadowska, 1614.
 Perz.=Ludwik Perzyna † 1812.
 Petr.=Sebastjan Petrycy † 1626.
 Pęt.=Kasper Pentkowski w. XVII.
 Pfn.=Feliks Pfan: „Zasady sztuki położniczej“,
 Lwów, 1838.
 Pias.=Józef Piasecki † 1895.
 Piąt.=Henryk Piątkowski.
 Piątk.=A. Piątkowski?
 Piek.=Franciszek Piekosiński † 1906.
 Piel.=Eljasz Pielgrzymowski † 1603.
 Pien.=Krzysztof Pieniążek w. XVII.
 Pienk.=Karol Pienkowski † 1877.

Piet.=Antoni Pietkiewicz (Adam Pług) † 1903.
 Pil.=Roman Pilat † 1906.
 Pileh.=Dawid Pilchowski † 1802.
 Pim.=Euzebjusz Pimin (t. j. Piotr Mohyla)
 w. XVII.
 Piotr.=Jan Piotrowski, w. XVI.
 Piotr. J.=Jakób Piotrowicki w. XVII.
 Pir.=Grzegorz Piramowicz † 1801.
 Pis.=Szymon Pisulewski † 1859.
 P. Koch.=Piotr Kochoanowski † 1620.
 Pl.=Stanisław Broel-Plater † 1851.
 Pleb.=Józef Kazimierz Plebański † 1898.
 Plń.=Aleksander Poliński † 1916.
 PmK.=Prawa i przywileje miasta Krakowa,
 r. 1560.
 Pn.=Pieśń nowa o nawróceniu, r. 1556.
 P-N.=Stanisław Piolun-Noyszewski.
 Pń.=Stanisław Pieńkowski.
 Pńs.=Włodzimierz Perzyński.
 Pobl.=G. Pobłocki: „Słownik kaszubski“,
 r. 1887.
 Poe.=Hipacjusz Pocię † 1613.
 Podez.=Karol Podezaszyński † 1860.
 Podk.=Krzysztof Podkański w. XVII.
 Podl.=Stanisław Podłodowski w. XVI.
 Podw. p. Jan.
 P. of.=„Pamiętniki oficera polskiego“ Hen-
 ryka Brandta † 1868, przekład polski.
 Pol.=Wincenty Pol. † 1872.
 Polit.=Pisma polityczne z czasów pierwszego
 bezkrólestwa—Kraków, r. 1906.
 Połuj.=Aleksander Połujański † 1865.
 Pon.=Józef Poniatowski † 1813.
 Ponęt.=Jan Ponętowski (Sejm lubel. 1569).
 Popł.=Seweryn Popławski.
 Poreb.=Edward Porebowicz.
 Post. pr.=Postępek prawa czartowskiego prze-
 ciw narodowi ludzkiemu, r. 1570.
 Pot.=Wacław Potocki † 1696.
 Pot. A.=Antoni Potocki.
 Pot. L.=Leon Potocki † 1864.
 Pot. S.=Stanisław Potocki † 1821.
 Pott.=Tomasz Potocki † 1861.
 Pow. o pap. Urb.=Powieść o papieżu Urbanie,
 w. XV.
 Ppl.=Felicja Popławska.
 Pprus.=Pieśń o porażce pruskiej, r. 1510.
 Pr.=Proteus abo odmieniec, w. XVI.
 Praż.=Teresa Prażmowska † 1912.
 Proch.=Antoni Prochaska.
 Prot.=Jan Protasowicz (nie: Protasewicz)
 w. XVI—XVII.
 Prus=Bolesław Prus (t. j. Aleksander Gło-
 wacki) † 1912.
 Prusi.=Jan Prusinowski w. XIX.
 Prusz.=Seweryna Pruszkowa † 1805.
 Prw.=Erazm Prawdzieki?
 Przb.=Józef Przyborowski † 1896.
 Przem. a. Ant. z Przem.=Antonin z Przemysła
 w. XVI.
 Przedz.=Aleksander Przedziecki † 1871.
 Przędz.=Przędziwa, lnu, konopi przyprawa.
 (u Lindego).
 Przyb.=Jacek Przybylski † 1819.
 Przybor.=Walery Przyborowski † 1913.
 Przybysz.=Stanisław Przybyszewski.
 Przyst.=Aleksander Przysański † 1887.
 Przyw.=Przywilej rzeźników sandomierskich,
 w. XVII.
 P. Sand.=Pieśni Sandomierzanina, w. XV.
 Ps. flor.=Psalterz florjański, w. XIV.

Psk. = Dziennik wyprawy Stefana Batorego pod Psków, r. 1581.
 Pst. p. Ur.
 Psm. p. Mir.
 Psn. = Aleksy Prusinowski † 1872.
 Ps. puł. = Psalterz puławski, w. XV.
 Ps. 1540. = Psalterz z r. 1540.
 Pszk. = Edward Paszkowski.
 Pszł. = Konrad Prószyński † 1908.
 Pt. = Józef Potocki zap. † 1898.
 Pto. = Jacek Przetocki w. XVII.
 Ptk. = Zenon Pietkiewicz.
 Puc. = Inwentarz starostwa puckiego z r. 1627 (rękopis).
 Pudł. = Melchjor Pudłowski † 1558.
 Pulp. = „Pulpit żyjący“, 1781.
 Puł. = Kazimierz Pułaski † 1926.
 Pusm. = Krzysztof Pusman w. XVI.
 Pws. = Marja Czesława Przewóska.
 Pyp. = Świadeństwo wydane w Długoszyńcu w piątek pierwszy po Trzech Królach r. 1604 przez Sebastjana Pypcia, żupnika długoszyńskiego.
 Pytl. = H. St. Pytliński † 1923.
 Pyzdr. = Księgi pyzdrskie, w. XIV—XV.
 Rab. = Władysław Rabski † 1925.
 Rach. = Rachunki zamku niepołomskiego, 1571.
 Radł. = Ignacy Radliński † w. XX.
 Radz. = Michał Radziwiłł † w. XX.
 Radz. K. = Krzysztof Radziwiłł w. XVII.
 Rak. = Wojciech Rakowski w. XVII.
 Rak. K. = Kazimierz Rakowski † w. XX.
 Rap. = Wincenty Rapacki † 1924.
 Rast. = Edward Rastawiecki † 1874.
 Re. = Radziwiłł Czarny w. XVI.
 Reh. = Rachunek dworu króla Wł. Jagiełły i królowej Jadwigi—Kraków, r. 1796.
 Rd. = Andrzej Radawiecki † 1634.
 Rdw. = Jan Radwański w. XIX.
 Rdz. = W. Eljasz-Radzikowski † 1905.
 Rej. = Mikołaj Rej † 1569.
 Rel. 1685. = Djarjusz prawdziwej relacji z 1685 roku.
 Remb. = Aleksander Rembowski † 1906.
 Rew. = Stanisław Rewieński † 1907.
 Reym. = Władysław Stanisław Reymont † 1925.
 Rgw. = Wacław Rogowicz.
 Rob. = Robak złego sumnienia, w. XVII.
 Rod. = Rodoć (t. j. Mikołaj Biernacki) † 1901.
 Rodz. = Marja Rodziewiczówna.
 Rog. = Józef Rogosz † 1896.
 Rogal. = Józef Rogaliński † 1802.
 Rog. L. = Leon Rogalski † 1878.
 Rogoż. = Stefan Szole-Rogozński † 1896.
 Rog. St. = Stanisław Roguski.
 Roj. = Kazimierz Rojan (t. j. Kaz. Rosinkiewicz).
 Rol. = Józef Rolle (pseudonim: Dr. Antoni J.) † 1894.
 Rom. = Mieczysław Romanowski † 1863.
 Ron. = Bohdan Ronikier.
 Ross. = Stanisław Rossowski.
 Rost. = Józef Rostafiński.
 Rot. = Roty przysięg z w. XV.
 Rozb. = Soter Rozmiar Rozbicki w. XIX.
 Rozm. = Rozmowa Polaka z Litwinem, 1564.
 Rozm. piel. = Rozmowa niektórego pielgrzyma, 1549.
 Rozm. um. Pol. = Rozmowy umarłych Polaków, w. XVIII.
 Rozmysł. = Rozmyślanie o żywocie P. Jezusa, w. XV—XVI.

Rozw. = Jan Rozwadowski.
 Roż. = Rożańskiego „Sztuka babienia“—Warszawa, r. 1786.
 Rpp. = Zenon Rapaport.
 Rt. = Roty, r. 1393.
 Rth. = August Rothe † 1903.
 Rud. = Adam Antoni Rudnicki † 1844.
 Rudom. = Rudomicz (Dziennik, 1665).
 Rug. = Pamiętniki Ruggieriego 1) w. XVI, 2) w. XVII.
 Rul. = Józef Rulikowski w. XVIII.
 Rut. = Welamin Józef Rutski w. XVII.
 Rwl. = „Różnica wiary Luterowej“ w. XVII.
 Ryb. = Maciej Rybiński w. XVI.
 Rybat. = Komedja rybatowska, 1615.
 Ryb. J. = Jan Rybiński † 1635.
 Ryeb. = Bazyli Rychlewicz, w. XVII.
 Ryd. = Lucjan Rydel † 1918.
 Ryg. = Leon Rygier.
 Ryk. = Erazm Rykaczewski † 1873.
 Rys. = Salomon Rysiński † 1625.
 Rys. A. = Andrzej Rysiński w. XVII.
 Rysz. = Józef Ryszkiewicz † 1925.
 Ryszk. = Franciszek Ksawery Ryszkowski ?
 Rz. = Rzeczyńskiego „Złotnik od złota“—Kraków, r. 1629.
 Rzącz. = G. Rzączyński † 1737.
 Rzew. = Henryk Rzewuski † 1866.
 Rzew. W. = Wacław Rzewuski † 1779.
 Rzet. = Stanisław Rzętkowski † 1897.
 Rzp. = Zwierciadło Rzpłtej, r. 1598.
 Rzym. = Historje Rzymskie w. XVII.
 Rż. a. Rżc. = Zygmunt Różycki.
 Sak. = Kasjan Sakowicz † 1647.
 Sak. K. = Kalikst Sakowicz w. XVII.
 Salin. = Wojciech Salinarjusz ? (a Lindego).
 Sap. = Lew Sapieha † 1633.
 Sap. J. = Dziennik Jana Piotra Sapiehy, 1608—1611, † 1611.
 Sar. = Stanisław Sarnicki ur. 1530.
 Sarn. = Zygmunt Sarnecki † 1922.
 Saw. = Zygmunt Sawczyński † 1893.
 Sb. = Jakób Sobieski w. XVII.
 Sb. J. = Jan Sobieski † 1696.
 Sch. = Franciszek Scheidt † 1807.
 Schob. = Feliks Schober (Szober) † 1878.
 Schot. = Herman Schotten w. XVI.
 Sez. = Ludwik Sezaniecki † 1854.
 Sekl. = Jan Seklucjan † 1578.
 Set. = Setnik ?
 Sew. = Sewer (t. j. Ignacy Maciejowski) † 1901.
 Sep. = Mikołaj Sep Szarzyński † 1581.
 Sf. = Leopold Staff.
 Sg. = Słownik geograficzny, w. XIX.
 S. Grodz. = Sejm Grodzieński 1793.
 Siark. = Władysław Siarkowski † 1^o02.
 Siem. = Lucjan Siemieński † 1877.
 Siem. J. = Julian Siemaszko w. XVIII.
 Siemir. = Józef Siemiradzki.
 Sien. = Marcin Siennik w. XVI.
 Sienk. = Henryk Sienkiewicz † 1916.
 Sier. = Wacław Sieroszewski.
 Sir. = Bernard Maciej Siruć † 1784.
 S. K. = Słownik łacińsko-polski wyrazów le-karskich F. K. Skobla († 1876) i A. Kremera.
 Sk. = Fryderyk Kazimierz Skobel † 1876.
 Skal. = Pamiętnik Cefasa Skalskiego, 1685.
 Skar. = Piotr Skarga † 1612.
 Skarb. = Fryderyk Skarbek † 1866.
 Skiba. = Wołody Skiba (t. j. Władysław Sabowski) † 1888.

Skr.=Stanisław Skrodzki, w. XVII.
 Skrzet.=Wincenty Skrzetuski w. XVIII.
 Sk. umier.=Skarga umierającego, pocz. w. XV.
 Skł.=Jan Dymitr Solikowski † 1603 (właśc.
 cytaty należą do Syrok. [Wł. Syrokomli],
 tłumacza na język polski).
 Skłs.=Sprawa a lekarstwa końskie, 1532.
 SŁ.=Statut Łaskiego, r. 1541.
 Sław.=Przywilej dla m. Sławkowa, wyd. przez
 Kazim. z Lubny Lubieńskiego r. 1717.
 Slez.=Sebastjan z Łęczycy w. XVI.
 Słe.=ES.
 Słń.=Edward Słoński † 1926.
 Słonk.=Marcin Słonkiewicz w. XVII.
 Słotw.=Adam Słotwiński † 1894.
 Słow.=Juljusz Słowacki † 1849.
 Słown.=Dictionarius quatuor linguarum (1532).
 Słpn.=Sługa pani, opera, 1780.
 Słup.=Stanisław Słupski, w. XVII.
 Sł. wil.=Słownik wileński (wydanie Orgel-
 branda). r. 1861.
 Sm.=Stanisław Smolka † 1925.
 Smal.=Walenty Smaleus w. XVI—XVII.
 Smarz.=Tadeusz Smarzewski.
 Smk.=Alek-ander Semkowicz.
 Smol.=Władysław Smoleński † 1926.
 Smośi.=Seweryn Smośkowski † w. XX.
 Smotr.=Melecjusz Smotrycki w. XVII.
 So.=Służba obozowa. ?
 Sob.=Franciszek Maksymiljan Sobieszczański
 † 1878.
 Sok.=August Sokołowski † 1921.
 Sol.=Stanisław Solski † 1701.
 Solar.=Mateusz Solarski ?
 Sołt.=Sołtys z klechą, komedia, 1616.
 Sor.=Pamiętniki Soroki. ?
 Sow.=Leonard Sowiński † 1887.
 Sp.=Wł. Spausta w. XIX.
 S. Par.=Sąd Parysa, r. 1542.
 Spas.=Włodzimierz Spasowicz † 1906.
 Sph.=Jan Fryderyk Sapięha † 1751.
 Spicz.=Hieronim Spiczynski w. XVI.
 Spk.=Sejm piekielny (r. 1622).
 Spos.=Sposób, jako zabezpiecz, aby pieniądze
 wywożone nie były. ?
 Spr.=Sprawa chędogo o Męce Pańskiej, 1544.
 Sprz.=Ksawery Sporzyński † w. XX.
 Srg.=St.
 Srn.=Felicjan Suryn † w. XX.
 Srzn.=Stanisław Starzyński w. XIX.
 SS.=Stanisław ze Szczerdrowie w. XVI.
 Szsz.=Wojciech Skarszewski † 1827.
 St. a. Srg.=Andrzej Strug (właśc.: Ta-
 deusz Gałucki).
 Sta.=Edmund Stawiski † 1890.
 Stadm.=Stanisław Stadnieki w. XIX.
 Stan.=Antoni Stanisławski † 1885.
 Star.=Szymon Starowolski † 1656.
 Stark.=Juljusz Starkeł † w. XX.
 Starz.=Leopold Starzeński † w. XX.
 Stasz.=Stanisław Staszyc a. Staszyc † 1826.
 Stat. Kaz. Jag.=Statut Kazimierza Jagielloń-
 czyka, r. 1503.
 Stat. w.=Statut wiślicki z r. 1541.
 St. Aug.=Stanisław August Poniatowski
 † 1798.
 Staw.=Sebastjan Stawicki. ?
 Steh.=Franciszek Stachowski † 1850.
 Steb.=Ignacy Stebelski † 1790.
 Stef.=Antoni Stefanowicz w. XVII.
 Stęcz.=Bohusz Zygmunt Stęczyński † 1890.
 Stg.=„Stary gracz”.=Piotr Jaksa Bykowski.

Stj.=Stojałowski ks. † w. XX.
 Stł.=Statut litewski z r. 1744.
 St. lit.=Statut litewski z r. 1693.
 Stm.=Józef Strumiłło † 1847.
 Stoj.=Piotr Stojński w. XVI.
 Str.=Henryk Struve † 19.2.
 Strasz.=Ludwik Straszewicz † 1913.
 Strj.=Hieronim Strojnowski † 1815.
 Stroj.=Stanisław Strojnowski w. XVII.
 Stron.=Kazimierz Stroneczyński † 1896.
 Strum.=Olbrycht Strumieński w. XVI.
 Stryjk.=Maciej Strykowski † po 1582.
 Strzel.=Ustawa towarzystwa strzeleckiego
 krakowskiego, 1564.
 Sts.=Ludwik Stasiak † 1928.
 Stw.=Ignacy Stawiarski † 1835.
 St. wiśl.=Statut wiślicki z r. 1460.
 St. Z.=Statut ziemski Zygmunta I, w. XVI.
 Suk.=Książka cechowa cechu tkacko-sukien-
 niczego (Sławków) ?
 Sul.=Sulima=Walery Przyborowski.
 p. Przybor.
 Sulistr.=Józef Sulistrowski.
 Sum.=Sumarjusz umiarkowania monety, r. 1641.
 Sumiń.=A. Sumiński.
 Sup.=Józef Supiński † 1893.
 Sur.=Wawrzyniec Surowiecki † 1827.
 Sur. K.=Karol Surowiecki † 1822.
 Sus. J.=Jędrzej Suski w. XVI—XVII.
 Susz.=Remigjusz Suszycki † 1705.
 Swad.=Swada polska i łacińska (Lublin r.
 1745).
 S. wiśl.=Statut wiślicki z r. 1503.
 Syg.=Antoni Sygietyński † 1923.
 Syk.=Erazm Sykst w. XVIII.
 Syn.=Michał Synoradzki † 1922.
 Syr.=Szymon Syreński † 1611.
 Syrok.=Władysław Syrokomla (t. j. Ludwik
 Kondratowicz) † 1862.
 Sz.=Paweł Szczerbiez (Specul. sax. 1581)
 † 1609.
 Szaj.=Karol Szajnocha † 1868.
 Szaj. W.=Władysław Szajnocha.
 Szan.=Józef Kalasanty Szaniawski † 1843.
 Szawł.=Teodor Szablowski (zap. błędnie: Sza-
 włowski).
 Szb.=Stanisław Szober.
 Szcz.=Tytus Szczeniowski † 1880.
 Szezep.=Józef Szezepkowski.
 Szer.=Djarjusz wojny z Szeremietem, r. 1660,
 wyd. Ambrożego Grabowskiego.
 Szm.=Jan z Dzierzgowia Szumski ks. ?
 Szn.=J. Sznabl † w. XX.
 Szost.=Urban Szostowicz w. XVIII.
 Szt.=Jan Sztoleman.
 Sztjrm.=Eleonora Sztjmer (t. j. Ludwik
 Sztjmer) † 886.
 Szuj.=Józef Szujski † 1883.
 Szuk.=Wandalin Szukiewicz.
 Szum.=Tomasz Szumski † 1840.
 Szw.=Statut będziński cechu szewskiego,
 r. 1595.
 Szyd.=Wawrzyniec Szydłowski ?
 Szym.=Józef Szymanowski † 1801.
 Szym. A.=Adam Szymański † 1916.
 Szymon.=Szymon Szymonowicz † 1629.
 Szym. W.=Wacław Szymanowski † 1887.
 Szym. z Ł.=Szymon z Łowicza † 1538.
 Ślesz.=Sebastjan Śleszkowski † 1648.
 Ślós.=Antoni Ślósarski † 1897.
 Śniad.=Jan Śniadecki † 1830.
 Śniad. J.=Jędrzej Śniadecki † 1838.

Św.=Tomasz Święcki † 1837.
 Święt.=Aleksander Świętochowski.
 Świt.=Piotr Switkowski † 1793.
 Śwr.=Świętorzecki w. XVIII.
 Św. z Woc.=Świętosław z Wocieszyna, 1449.
 Śwż.=Ernest Świeżawski † 1919.
 Tacz.=Władysław Taczanowski † 1890.
 Tak.=Taksa żywności, Kraków, r. 1573.
 Tarn.=Stanisław Tarnowski † 1917.
 Tarn. J.=Jan Tarnowski † 1561.
 Tat.=Lucjan Tatomir † 1901.
 Teof.=Szymon Teofil w. XVI.
 Tet.=Kazimierz Tetmajer.
 Tęcz.=Pieśń o zamordowaniu J. Tęczyńskiego, w. XV.
 T. K.=Tadeusz Korzon † 1918.
 Tks.=Taksa z r. 1633.
 Tok.=Szymon Tokarzewski † 1900.
 Toł.=Adam Tołłoczko † 1793.
 Tołw.=Mikołaj Tołwiński † w. XX.
 Tom.=Dyzma Bończa Tomaszewski † 1825.
 Tomk.=Stanisław Tomkiewicz.
 Torz.=Józef Torzewski w. XVIII.
 Trejd.=Jan Trejdosiewicz † 1900.
 Tremb.=Stanisław Trembecki † 1812.
 Tren.=Bronisław Trentowski † 1869.
 Trep.=Mścisław Edgar Nekanda Treпка.
 † w. XX.
 Tretj.=Józef Tretiak † 1923.
 Tręb. W.=Wł. Trębicki † 1861.
 Trip.=Aniela Trippin † 1908.
 Trj.=Adam Trojanowski
 Troc.=Michał Abraham Troc (Trotz) † 1769.
 Troj.=Felix Trojański † 1849.
 Trz.=Andrzej Trzebieki, w. XVI.
 Trzt.=Prztyprztycki, w. XVII
 Trzyc.=Jędrzej Trzycieski (a. Trzycieski)
 w. XVI.
 Tszk.=Konstanty Tyszkiewicz † 1868.
 Tuch.=Jan Tucholezyk, w. XVI.
 Turcz.=Juljusz Turczyński † 1913.
 Tw.=Samuel Twardowski † 1860.
 Tworz.=Marcin Tworzydło (=Marcin Łaszcz)
 † 1615.
 Twr.=Kacper Twardowski w. XVII.
 Tym.=Kantorbery Tymowski † 1850.
 Tysz.=Aleksander Tyszowski † 1880.
 Tyszk.=Janusz Tyszkiewicz † 1642.
 Tyt. pr. magd.=Tytuły prawa magdebur-
 skiego. ? (u Lindego).
 Uc.=„Uciechy“, r. 1655.
 Uch.=Uchwała cechu szewskiego, r. 1626.
 Uj.=Kornel Ujejski † 1897.
 Ujj.=Józef Ujejski.
 Un.=Uniwersał poborowy r. 1577.
 Uniw.=Uniwersały poborowe od r. 1564 —
 1629.
 Ur. (a. Pst.)=Urywek protokółów sądu ra-
 dzieckiego stawkowskiego z lat 1713—1723.
 Urb.=Aureli Urbański † 1901.
 Urs.=Jan Ursynus (a. Jan Ursinus Leopolita)
 † 1613.
 Urzęd.=Marcin z Urzędowa † ok. 1590.
 Ust.=O ustanowieniu i upadku konstytucji
 3-go maja, w. XVIII.
 Ustaw.=Ustawa ekonomiczna, 1557.
 Ust. cen.=Ustawa cen miasta Warszawy,
 1573 r.
 Ustrz.=Andrzej Ustrzycki w. XVIII.
 Vol.=Volumina legum w. XVIII.
 Volck.=Mikołaj Volckmar, r. 1605.
 W.=Jakób Waga † 1872.

W. A.=Antoni Waga † 1890.
 Wach.=„Podręcznik medycyny“ przez Wach-
 holza, r. 1899.
 Wad.=Józef Wadowski w. XVII.
 Wag.=Stanisław Wagner † w. XX.
 Wal.=Aleksander Walicki † 1893.
 Walew.=Cecylja Walewska,
 Wał.=Antoni Wałęcki † 1897.
 Warg.=Andrzej Wargoeki w. XVI—XVII.
 Warsz.=Krzysztof Warszawicki † 1603.
 Was.=Edmund Wasilewski † 1846.
 Waśn.=Józef Waśniewski † 1897.
 Wawrz. z Prażm.=Wawrzyniec z Prażmowa,
 w. XVII.
 Wb.=Maciej Wierzbicki.
 Wei.=Teodor Weichardt † 1799.
 Wej.=Aleksander Wejnert † 1879.
 Wejs. p. Weys.
 Wen.=Poemat „Wenecja“, w. XVI.
 Wer.=Józef Wereszczyński † 1599.
 Wern.=Henryk Wernic † 1905.
 Wessl.=Marja Wessłówna (Sobieska) † 1762.
 Weys. a. Wejs.=Józef Weysenhoff.
 Wezuw.=Zapał „Wezuwjusza“, 1631.
 Węc.=Zygmunt Węclewski † 1887.
 Węg.=Kajetan Węgierski † 1787.
 Węgrz.=Antoni Węgrzynowicz † 1721.
 Węż.=Piotr Wężyk Widawski w. XVI.
 Wg. a. Wt.=Teodor Waga † 1801.
 Wgr.=Wigura.
 Wiel.=Aleksander Wielopolski † 1877.
 Wiel. W.=Wojciech Wincenty Wielądko
 † 1821.
 Wielis.=Wielisław (t. j. Eugenjusz Skrodzki)
 † 1896.
 Wien.=Antoni Wieniawski, w. XVII.
 Wier.=Jan Wiernikowski † 1877.
 Wierzb.=Teodor Wierzbowski † 1923.
 Wiet.=Hieronim Wietor w. XVI.
 Wig.=Wigilje za umarłe ludzkie, w. XV.
 Wikl.=Pieśń o Wiklefie, w. XV.
 Wil.=Paulina Wilkońska † 1875.
 Wilcz.=Albert Wilczyński † 1900.
 Wilk.=August Wilkoński † 1852.
 Win.=Alojzy Winiarz.
 Wirt.=Marja z Czartoryskich ks. Wirtem-
 berska † 1854.
 Wirz.=Maciej Wirzbięta † ok. 1605.
 Wiszn.=Michał Wiszniewski † 1865.
 Wiśl.=Adam Wiślicki † 1913.
 Wiśn.=Michał Serwacy Wiśniowiecki † 1744.
 Wiśniow.=Sygurd Wiśniowski † 1892.
 Wit.=Stefan Witwicki † 1847.
 Witk.=Stanisław Witkiewicz † 1915.
 Wje.=Tadeusz Wojciechowski † 1919.
 Wls.=Emilja Wielowiejska.
 Wł.=Władysław IV (król) † 1648.
 Włod.=Ignacy Włodek † 1780.
 Wod.=Kazimierz Wodzicki † 1889.
 Wol.=Konstanty Wolski w. XIX.
 Wol. J.=Jan Wolan w. XVII.
 Wol. W.=Włodzimierz Wolski † 1832.
 Wolsz.=Wolsztajn, r. 1792.
 Woł.=Ekstrakt majątności Wołożyna z r. 1776.
 Wor.=Jan Paweł Woroniec † 1829.
 Wot.=S. Wotowski.
 Woy.=Wincenty Woyniewicz, początek
 w. XIX.
 Wójc.=Kazimierz Władysław Wójciński
 † 1879.
 Wp.=Bernard Wapowski w. XVI.
 Wr.=Walenty Wróbel w. XVI.

Wrb.=Walerjan Wróblewski † 1877.
 Wroc. = Jan Wroczyński.
 Wrześ.=August Wrześniowski † 1892.
 Wsz.=Teofil Wszelaki ?
 Wt. p. Wg.
 Wtet.=Włodzimierz Tetmajer † 1926.
 Wtk.=Stanisław Witkowski w. XVII.
 Wuj.=Jakób Wujek w. XVI.
 Wyb.=Józef Wybieki † 1822.
 Wybr.=Pamiętniki Wybranowskiego, r. 1882
 Wych.=Jan z Wycholówki w. XVII.
 Wypr.=Wyprawa plebańska Albertusa,
 r. 1590.
 Wyrw.=Karol Wyrwicz w. XVIII.
 Wys.=Szymon Wysocki † 1622.
 Wyp.=Stanisław Wyspiański † 1907.
 Wys. W.=Włodzimierz Wysocki † 1894.
 Wysz.=Walerjan Wyszynski † 1754.
 Wż.=Franciszek Wężyk † 1862.
 Z. A.=Zygmunt August † 1572.
 Zab.=Ignacy Zaborowski † 1803.
 Zabł.=Franciszek Zabłocki † 1821.
 Zabor.=Zaborski ?
 Zach.=Jan Zacharjasiewicz † 1906.
 Zachar.=Grzegorz Zacharjasiewicz † 1814.
 Zag.=Włodzimierz Zagórski † 1902.
 Zaj.=Szymon Zajaczkowski ?
 Zakrz.=Walenty Zakrzewski w. XIX.
 Zal.=Bohdan Zaleski † 1886.
 Zal. K.=Kazimierz Zalewski † 1919.
 Zal. W.=Władysław Zalewski.
 Zał.=Andrzej Załuski w. XVIII.
 Zał. S.=Stanisław Załęski † w. XX.
 Zam.=Jędrzej Zamojski † 1792.
 Zam. J.=Jan Zamojski † 1605.
 Zan.=Tomasz Zan † 1855.
 Zap.=Gabryela Zapolska † 1921.
 Zaw.=Teodor Zawacki r. 1637.
 Zaw. I.=Ignacy Zawadzki † 1712.
 Zawil.=Roman Zawiliński.
 Ząbk.=Stanisław Ząbkowicz w. XVII.
 Zb.=Tymon Zaborowski † 1828.
 Zbrz.=Henryk Zbierzchowski.
 Zbs.=Anna Zbąska ?

Zbyl.=Piotr Zbylitowski † 1649.
 Zbyl. A.=Andrzej Zbylitowski w. XVI.
 Zdch.=Kazimierz Zdziechowski.
 Zdrow.=Dobrego zdrowia rządzenie, r. 1532.
 Zd. Sz.=Zdanie wolnego szlachcica na sejmiki,
 r. 1608.
 Zdziech.=Marjan Zdziechowski.
 Zebrz.=Florjan Zebrzydowski, w. XVI.
 Ziel.=Gustaw Zieliński † 1881.
 Ziem.=Eleonora Ziemięcka † 1869.
 Zigr.=Jan Zigrovius w. XVII.
 Zim.=Bartłomiej Zimorowicz † 1677.
 Zib.=Bronisław Zaleski † 1880.
 Zm.=Roman Zmorski † 1867.
 Zsz.=Ludwik Zejszner (Zeuschner) † 1871.
 Zw.=Jakób Zawisza (1613).
 Zwc.=Jan Zawicki w. XVI.
 Zwr. M.=Zwrócenie Matjasza z Podola,
 zap. w. XVI.
 Zych=Maurycy Zych (t. j. Stefan Żeromski)
 p. Zer.
 Zyg.=Zygmunt III † 1632.
 Zygm.=Obrządek pogrzebu Zygmunta I, r. 1548.
 Żłń.=Józef Zieliński.
 Ż. Al.=Żywot św. Aleksego (1529).
 Żarn.=Grzegorz z Żarnowca w. XVI.
 Ż. B.=Żywot św. Błażeja, koniec w. XIV.
 Żbc.=Żabczye Jan w. XVII.
 Zbr.=Szcześny Żebrowski † 1613.
 Ż. E.=Żywot św. Eufrakcji, 1524.
 Żeb.=Teofil Żebrowski ur. 1800.
 Żebr.=Jakób Żebrowski w. XVII.
 Żegl.=Arnulf Żeglicki † 1766.
 Żel.=Władysław Żeleński † 1921.
 Żer.=Stefan Żeromski † 1925.
 Ż. Eus.=Żywot św. Eustachjusza (1529).
 Żm.=Narcyza Żmichowska † 1876.
 Żoch.=Feliks Żochowski † 1868.
 Żółk.=Stanisław Żółkiewski † 1620.
 Żółkow.=Alojzy Gonzaga Żółkowski † 1822.
 Żp.=Żegota Pauli † 1895.
 Żuł.=Jerzy Żuławski † 1915.
 Żyz.=Jan Żyznowski † 1924.

SPROSTOWANIA DO TOMU VIII.

2. Zac w wierszu 1-ym przed druk. powinno być l.

Przed **Zadowolony** znieść X, a natomiast dać przed **Zadowolniony**.

† **Zalubić**: w w. 6 zam. *dziwkę* ma być *dziwkę*.
[**Zastósowanie**]: w końcu wiersza zam. *Zasto-*
ma być *Zastó-*.

Zatrudnienie się: w przedostatnim w. zam. *po-*
lój ma być *niepokój*; w ostatnim w. na końcu dać nawias.

Zatrzęsienie: na końcu zam. *Mek.* ma być *Miek*.
Zatumanić: w. 7 zam. *zatumaniał* ma być *z-*
tumanił.

Zautomatyzowanie: w w. 2 zam. *zautomatyzo-*
wane ma być *Z*.

Zaważać: po 2. zam. X ma być †.

Zawiązać: w. 11 zam. *Radziwił* ma być *Ra-*
dziwił.

Zawiązek: w. 1—2 wyraz *Zawięz* ma być w [].
Zam. † *Zawierzchrzyć* ma być † *Zawierzchszyć*.

Zawiesidło: w. 1 zam. *pendulum* ma być *pen-*
dulum.

Zawinąć: w. 10 zam. *rozkapturać* ma być *roz-*
kapturzać; w. 20 od dołu przed *Z. s.* przekreślić
9; w w. 11 od dołu zam. *klustorze* ma być *kla-*
szorze.

Zażegnać: w w. 1 zam. † *Żażegnawać* ma być
Zażegnawać.

Ząbr: w w. 1 zam. *Chn.* ma być *Chr.*

Na str. 376 zam. X *Zabasować* ma być X *Zba-*
sować. W tymże art. zam. *Chm. B.* ma być *Chr.*
Zam. 2. *Zboj* ma być 2. *Zbój*.

Zbyć: w szp. 2-ej w. 28 przed cz. dodać 5.

Zc po **Sc**—dodać i.

Na str. 415 zam. [**Zdrachnąć**] ma być [**Zdra-**
chnąć].

Zdużyć (właśc. X **Zdużyć**): zam. *Żużać* ma być
Zdużać.

Zemrzeć: w. 8-y od dołu wykreślić *Z. s.*:

† **Zestrzenie**: zam. *Zestruč* ma być *Zestruc*.

Zgorzeć: w w. 3 zam. *zgorę* ma być *zgorze*.

Ziemia: w. 12 od dołu po 3. dodać †.

Ziobro: zam. *Zebro* ma być *Żebro*.

Po art. **Ziola** ma być art. [**Ziolna...**], który da-
no dopiero w szpalcie 2 ej.

X **Ziołojadacz**: w w. 2 zam. *coś* ma być *co s.*

Zjężęć: zam. *stać* ma być *stać*.

Po † **Zliszczyć** dodać art.: † **Zliszyć**, y, ył p.
Zlisić.

Zlutrzyć: w w. 5 po *Z. s.* dodać **Zlutrzyć**.

Po art. **Złacińszczenie się** dodać art.: **Zła-**
cińszczyć, y, ył p. **Złatynizować**.

Złódz: wyraz wątpliwy, zap. powinno być **Złodz**.

Zam. **Zmachcenie się** ma być **Zmachanie się**.

Po art. **Zmanierowany** powinien następować
art. **Zmanijak**; dopiero dalej: **Zmanjaczęć**; **Zma-**
njacje.

Zmarnieć: w w. 4 wykreślić *s.*

Zmyślić: w. 19 zam. *trzeźwu* ma być *trzeżwa*.

X **Znakować**: wykreślić *ał*.

(po **Znamiętnienie**) zam. **Znamiętnienie się** ma
być **Znamiętnienie się**.

Znanie: w ost. w. wykreślić *rz*.

X **Znawidzić**: w. 1 zam. *ał* ma być *ił*.

† **Zneutrować**: zam. *Zneutralizowae* ma być
Zneutralizować.

Znienawidzić: przed **Znienawidzieć** dodać !

Po **Zreflektować** zmienić porządek artykułów
na: **Zreflektować**, **Zreflektowanie się**, **Zreforma-**
wać, **Zreformowanie** i t. d.

Na str. 616 zmienić porządek art. **Zryćkanie**
i **Zryćkać się**.

Przed **Zuchwał** zam. † dać X.

Z

1. Z I, litera (zet) odpowiadająca temuż samemu dźwiękowi, co i w różnych innych językach używających łacińskiego abecadła; prócz tego wchodzi w skład dwójek, wyrażających spółgłoski syczące: *cz, dz, rz, sz*. Od A do Z. Prz. = *od początku do końca, co do joty, co do jednego*. W matematyce używa *ś*, narówni z literami X i Y, na oznaczenie ilości niewiadomej. 2. dźwięk, wyrażony tą literą, jest spółgłoską zębową (przednio-językową), słabą (dźwięczną), której odpowiada mocna S. Przed kilku spółgłoskami mocnymi, występując z niemi razem, w jednym wyrazie, nietylko wymawia *ś* jak s, ale i wyraża *ś* tą literą: *stęchły, skąd, spór*. Wyjątkowo zachowuje *ś* stale w przyimkach *roz i bez* (rozdać, rozpiąć), i w wyrazach, których osnowa kończy się na z, stykające *ś* z k i c przyrostka: *blizki, niski, wązki, ślizki, grzązki, Francuzka, i: blisko... gałązka, wązka, wążka, wynalazki, obrázky, obowiązki, wynalazca, zwycięzca, wynalazczy*. Również zachowuje *ś* z przed s, *ś, sz, c, cz*, (zszadzić, zsunąć, zsytać, zsiadać, zczernieć, zczepiać). Błędem jest wymawiać pod wpływem języka niemieckiego z zamiast s: *wazelina, konsul, uniwersytet, senacja, dyspenza* (mówi się jednak: *cenzor, cenzorować, cenzura*). Stanowiąc oddzielny wyraz, t. j. przyimek, pisze *ś*. obecnie stale swoją właściwą literą, pierwotnie zaś pisano go przez s nawet wtędy, kiedy wybiegiem spółgłosek pojawia *ś* z samogłoską e: s nim, s świętym, s mężem, s przewrotnym (Ps. flor.), s siemienia, s rodu, s tego, s niego (obok: z domu, z nieba), s wołów i s owiec i s koz (B. Sz.), kto *ś*, se mną puści (Leop.). W gwarach przed spółgłoską miękką przechodzi w *ś*: s niom.

2. Z w skröceniach: a) = *zeszły*: r. z., z. m. = roku zeszłego, zeszłego miesiąca. b) w filozofii, w matematyce oznacza *pojęcie niewiadome, ilość niewiadomą*. c) w wiekach średnich Z znaczyło dwa tysiące, a Z z kreską poziomą u góry — dwa miliony. (Sł. wil.). d) Z. D. Ż. znaczyło dawniej na czesle listów: *zdrowia dobrego życze*. e) G. Z. P. (o Adamie Czartoryskim) = *general ziem podolskich*.

3. Z przyi. A) samodzielny, przed zbiegiem spółgłosek Ze, [S, przed zbiegiem spółgłosek Se, przed spółgłoskami miękkimi S, przed m i n Zy] l. = a) z pp. 2-im: w odpowiedzi na pytanie: *skąd?* = *od jakiego punktu, od strony czego; po stronie czego; (o kierunku lub miejscu):* Z inąd. Pat. Z wielu miejsc. Kn. Ze trzech miejsc. Kn. Z domu. Kn. Z okna patrzeć. Troc. Z boku. Kn. Idę z izby, z miasta. Troc. Z Rzymu do War-

szawy. Z kazalnicy, z katedry mówić. Kn. Zdaleka, zdala iść, patrzeć. Kn. Zdaleka rzecz prowadzę. Kn. (= *daleko sięgam*). O ziołach wszystkich ani osobna, ani wobec, tylko o niektórych z tego miejsca będzie *ś*. mówiło. Syr. (= *tu, na tym miejscu*). Przen.: Ja z mego miejsca wnoszę, żeby tego pozbyć *ś*. ciężaru. Tremb. (= *z mego stanowiska, z mego punktu widzenia; według mego zdania*). Nie za mnie przyczyna. Boże, ujmij Twojej chwały, moje rzeczy bardzo ścisłe. Alb. (= *nie z mojej strony, nie po mojej stronie*). Chciał pojeździć z konia, lecz niech on mnie z konia wozi. Wyb. (= *siedząc na ko iu — na wozie*). Należli ośię uwiązane z dworu u drzwi. Sekl. (= *zewnątrz dworu*). Ja pójdę go szukać, a ty zamknij *ś*. tu na haczyk z izby) (= *od środka izby*). Nieśli na ono święte miejsce trojaką ofiarę: z duszy posłuszeństwo, z ciała utrudzenie, z majątności — bydło. Skar. Z czego = *skąd, pochodzący skąd, należący do czego*: W tym zniknął upiór z innego świata. Syrok. Dziś była u swej koleżanki z magazynu. Bał. [Zy młynaj. b) *po, od*: Z tej strony, z tę stronę leżący, *ex huc parte*. Kn. Z drugiej strony. Kn. Z prawej strony. Kn. Z obu stron, na obu stronach. Kn. Z wiatru stanąć, po wietrze. Kn. (= *skąd wiatr*). c) (= *nazewnątrz, z wnętrza, ze środka*: Rut, wymniawszy sobie prażma z kłosów, jadła. Leop. Wyjąć z księgi, z worka. Troc. Pić ze dzbanka. Troc. Wydrzeć komu z rąk. Troc. Nie wydrzesz wilkowi z gardła. Jędo piekielna, woa mi z domu! ani mi *ś*. pokazuj więcej na oczy. L. Woa mi, bieda, z mej chaty, na zawsze cię *ś*. pozbędę. L. Postowie moskiewscy przyjaciele! Glińskiego z żonami i wszystkim narodem, płaczących i lamentujących, bo *ś*. im z ojczystej Litwy nie chciało, do Moskwy pobrali. Stryjk. (= *z Litwy wyjść, Litwę porzuć, opuścić*). Zapłacić z własnej kieszeni (= *własną kieszenią*). Z skarbku dać ko, *publie redimere*. Kn. Z twego, z swego daj. Kn. (= *udziel*) Mam z łaski Bożej skąd a, z czego. Kn. Z łuku strzelać, z armaty, z pistoletów, z rusznicy, z procy, z wiatrówki. Zabił go z pistoletu = *wystrzelawszy z pistoletu*. Z pierwszej żony ma wielkiego dragala syna. L. (= *od niej, po niej*). Jezus nie miał tego sam z siebie, ale od Pana Boga. Birk. Z ojca to mam, z rodziców, z rodu. Kn. (= *po ojcu, od ojca, po rodzicach, od rodziców; urodzone*). Z przyrodzenia. Kn. Wylazł z wody. Emoknął: emok — i gdańskiej wódki wytoczył ze łba pół beczki. Mick. d) z przed.: Z oczu. Kn. Co z oczu, to i z mysli. L. e) *od*: Z tyłu. Kn. Tak jest na wszystko baczyć, iżby rzekł, że on

nietylko z przodu, lecz i z tyłu głowy ma oczy. L. Z dołu, ze dna. Kn. (= *ode dna*). Z gruntu. Kn. (= *od gruntu, do gruntu, gruntowanie*). Wszystko ma być z gruntu wykorzystano. Rej. (= *do dna, z korzeniem, do szczytu*). Z wierzchu, z góry. Kn. Z góry mówi, nie z nizka, nie z dołu, nie z ziemi, ale z góry, t. j. z nieba, z wysoka, nie mów z ziemi. Wiśn. Z nieba, coelitus, od Boga. Kn. Z nieba (chmura) aż do ziemi spuszcza długie strugi, jak rozwite warkocze: to są deszczu strugi. Mick. Płacić zgóry (= *w chwili rozpoczynania s. zobowiązania, naprzód, nie zdołu*), Uprowadz cię, zapowiadam ci z góry, że... (= *naprzód, przedewszystkim*). Płacić z dołu (= *po upływie terminu zobowiązania*). Z serca, *ex animo*. Kn. (= *serdecznie*). Z serca idzie miłość, stąd mówią: z serca s. w nim kocha. Sak. Płaczą nie z serca i jawnie zmyślają. P. Koch. Z sercem na to pozwoliła. L. (= *całym sercem*). Życę ci z duszy, z serca. Przyjął mię z wszelką ludzkością, i pewny byłem, że z serca pochodziła. Kras. Ucieszyłem s. z całego serca. L. Z duszy, chętnie, rad. Kn. Z duszy i serca uwielbiam ten czyn. L. Z duszy całej kontentem. L. (= *całą duszą*). Będziesz miłował Pana Boga twego ze wszystkiego serca twego, z wszystkich sił (= *wszystkimi siłami, ile sił starczy*). Z młodu, od młodości. Kn. Z młodu wyknać trzeba enoty, z młodu s. tarnek ostrzy, z młodu ostrością s. swoją zaraz zakazuje. Birk. Najmilszy mu kraj, w którym s. zrodził i gdzie z dziecka chodził. L. (= *od dzieciństwa*). † Z wieka = *od wieków*. Głos. Z razu, *ab initio*. Kn. (= *od początku*). Z początku porwał mię śmiech pusty, a potem litosć i trwoga. Mick. (= *naprzód*). Z dziadów, z ojców w naszym rodzie zawsze były łaski Boże. Syrok. [Z dawnych dawna, z dawna dawnego, z dawnia, z dawnieńka] p. Dawno. f) z *powierzchni czego*: Sprzątnąć ze stołu, z pola. Zbierać to ze stołu. Zdjąć okulary z nosa, pierścionek z palca. Z ziemi wygładzić ludzcie. Troc. Tu ścigają, uciekają, ówdzie zabijają, ani uciekać, ani ratować; już s. na nogi wspierają, już z nóg zwalają. Pileh. Z nóg s. upijać. Trz. (= *aż do niemożności ustania na nogach*). [Sni] (= *z niej*). g) z kogo, z czego = *od czego, przez co, z powodu kogo, dla czego; ze względu na kogo, na co*: [Nie chciał żony z majątku, tyła z mądrości. Z grosza ją zabił (= *za grosz, o grosz*)]. Rok 1362 z przykrej drogości, z ciężkiego głodu Polakom i innym narodom pamiętają. Błaż. Może żona prosić o rozwód z niemocy lub oziębłości męża. Kłok. Zginął mu wyżeł bardzo ulubiony z enoty L. Nikt nie kupuje konia upodobanego z maści, ale z enoty. Klecz. Podobała mu s. kolaska z lekkiego noszenia. Kras. Wszystko pozwolić jestem ci gotowy, boś mi s. z tańca swego spodobała. Odim. Jan, grabia z Tarnowa, do enoty swych przyłączył i to, iż go z słodkiej powieści jego każdemu miło słuchać. Górń. Sławny z przymiotów duszy, kształtny z ułożenia ciała, znakomity z fortuny i dostojęstw. L. Szaenję enoty człowieka z jego użyteczności ludziom. Stasz. (= *na zasadzie, na podstawie jej*). Powaga religijni nie z czasu, ale z Boga ma być szacowana. Zigr. Dziękuję Bagu z niewymownego daru Jego. Leop. (za niewypowiedziany dar Jego. B. G.). Panie, tu teraz powietrze, z którego wielu ludzi umiera. L. Z frasunku oszalał, z bólu, z gniewu, z pijaństwa, z rozpusty zabił. Kn. Z zazdrości, z gniewu, ze złości. Kn. Z pi-

jaństwa co uczynić. Kn. Widziałem pijańcę ku pośmiewisku przechodzących, mikusia i inne salty po ulicy z pijaństwa odprawującego. L. Pan z żalu i niecierpliwości strzeleca na śmierci zbit. L. Drzyj s. za łeb, gryz ze złości, chcę, żebyś pękł z zazdrości. L. Może zem s. z przedkości pomylił. Zabł. Z pośpiechu, z nudów, z lenistwa co zrobić. Z rozpusty, *per lasciviam*. Kn. Tylko z strachu wodę piją, ale z uciechy starego węgrzyna pociągnąć godzi s. L. Z uczynności. Kn. Z postuszeństwa co czynić, z miłości co czynić. Kn. Z musu, po niewoli, nierad. Kn. Z przywiązania. Nie domawia słów ze łkania. Stasz. Dodaje uśpionej sen wdzięku twarzy, a dla odrzuconej z gorącą szaty, od piersi i szyje alabastrowej blask nokoło bije. Ustrz. Z takich antenatów niema poco dąć s. w piesz. Syrok. h) † Z kogo, z czego = *co do kogo, co do czego, pod względem czego*: Ludzie, żadnego ani z urodzenia, ani z zasług, ani z umiejętności nie mający zalecani, na najpierwsze urzędy wylatują. Kłok. Ma żonę piękną, z układności, miłą z obyczajów, godną z urodzenia. L. Musiałbym być z mózgu szalonym. Boh. (= *na umyśle*). Zamojski exkancierz, prawdziwy z enoty obywatelskich Rzymianin. L. Daje nam czas Bóg, abyśmy s. uznali z upadków naszych. Rej. (= *w przedmiocie, w sprawie, w zakresie upadków naszych*). Pocięzali Martę i Marją z onego umarłego brata ich. Rej. Dworzenie jego, co chcieli, brali gwałtem; wolno im było wszystko, sprawiedliwości żadnej z nich nie było. Biel. M. (= *na nich, względem nich*). i) z tej miary = *z tego względu, pod tym względem, co do tego, co s. tyczy tego, w tym razie, z tej racji*: Z tej miary. Kn. (*eatenus, z tego względu, ile się tego tyczy*). Z każdej miary. Kn. Z innej miary, z inszych miar, *aliou, alias*. L. Z inszych miar albo w inszych rzeczach jest nie dobrego, a to dobrze sprawił. Kn. Człowiek ze wszech miar godzin szacunku (= *pod każdym względem*). † Z rzeczy, *ex re*. Kn. j) z czego = *po czym, na zasadzie czego, przy pomocy czego, według, podług czego, na podstawie czego; unosząc z czego*: Wywołał ich, wyzwał z imienia i nazwiska. Teraz z osoby waszej królewskiej mości proszę, jako sługa i wierna rada, a potem ze wszystkim do nóg waszej królewskiej mości przypadniemy. Górń. (= *osobą swoją, osobistie*). Nie sądź z tej próbki o całej Warszawie. L. Z powieści; znam go z powieści, słyszałem o nim, wiem, jak go zowią. Kn. Znam go z widzenia, ze słyszenia, z jego występów. Łacyni jeszcze uczył s. z Alwara. Syrok. Gra z nut. Sędzia z wyborów. Tego, co z powinności, z urzędu i ze stanu mieć powinien, nie znają, a o tym, co do nich nie należy, rozumieją. L. Z polecenia lekarza. Z urzędu, od Rzpitej, imieniem Rzpitej. Kn. (= *urzędownie*). Arcybiskup z urzędu upomniał Władysława II, aby s. tak srogo z bracią nie obchodził, ale go król śmiechem odprawił; przeto arcybiskup mówił: w imię Boga wszechmogącego, ja z urzędu swego zaklinam cię... Biel. M. Książę z swojej królewskiej albo książęcej mocy. P. Cheł. My, z Bożej łaski, król... Przen.: Poeta z Bożej łaski. Wyznaczny z ramienia królewskiego, z ramienia rządu (= *od króla, od rządu*). Z czego = *za co*. Gospodarz, zmówiwszy parobków z grosza dziennego, żeby w winni jego od zarania robili aż do zaścia słonecznego, posłał ich tam. Odim. Nie uczynięć krzywdy: zażes nie z grosza zmówił s. ze mną! Białob. Rozrachuje, wiele

przechodzi na służę, który z myta służy Leop. Z strawy robiący, z strawy robić. Kn. Bojarowie putni z gruntu wojnę służyli. Cz (= za gruntu *sobie oddany*). O żadną rzecz kłopotu więcej nie bywało, jako o to biedne siedlisko cudze, aby jeden drugiego z miejsca wyprzeć mógł, właśnie by z powinności jakiej. Podw. (= za *powinność, przez powinność*). [Z jadła u nich służy]. Z łaski. Kn. = *darmo, nie za pieniądze, honorowo*. Robi jak z łaski (= *leniwie, byle jak*). Kto służy z łaski, temu miłosierdziem płacą. Rys. Kto służy z łaski, ma nieszek płaski. Rys. Z rejestru, *ex praescripto*; z rejestru stąpić, *buczno vel obycajnie, przystojnie*; z rejestru służyć, *skąpo, to, co musisz, uczynić*. Kn. Z partesu, z partesów stąpa. Z reguł ś. własnego języka naucza. L. Nie z książek dawniej działano, a gdy nie nazbyt szperano, co dobre, miano w zalecie, i lepiej było na świecie. Kras. (= *nie uczenie, nie po sawancku*). Z karty, czytać. Kn. (= *nie mówić z pamięci*). Ze wzoru rysować. Z cudzej przygody zabiegaj swojej. Błaż. Z kolei przyszło i na niego. Z rzędu, || pod rząd = z *kolei*. Na kilku z rzędu kontraktach. Byk. Druga z rzędu powieść p. t. *Rozznica*. Sow. Ma podobieństwo do przedmiotu drugiej z rzędu miłości pana. Orzesz. Trzy razy z rzędu ukaże wyprostowane palce obu rąk. Baran. k) z czego = z *jakiego tworzywa, z jakiego materiału*: Z czego co uczynić. Kn. Z żelaza, ze złota, z adamaszku. Kn. Z naszych łupów i potażów Niemcy nam mydło sprzedają, z naszych przedziw płótna. Torz. Koszula z płótna (= *plócienna*). Zaniechawszy z drzewa, chróstu lub gliny, z ciosu lub z cegły stawali sobie mieszkania. Paszk. Są kwatery z bukszanu, z ligustru, niech będą z cyprysów gajki. Kras. (= *cyprysowe*). Z porcelany saskiej złote filizanki. Mick. Drugą dla siebie zrobił potrawę: z gorącego, śmietana bielonego piwa. Mick. Po śmierci mu wypłacał, jak gdyby hołd dłużny, zapomogi z modlitwy, postu i jałmużny. Syrok. (= *w postaci modlitwy, postów i jałmużny*). Przen.: Żyć z czego = *żyć czym, za co, o czym*: Z czegoż my żyć będziemy? Jam goły! L. Nie ma z czego żyć. L. Z tego mizernego dochodu nie wyżyję. Stodu w miedziane garce na wódkę nabić, z wódki znowu na prostą, z prostej już na dobrą przepalić. Haur. Nie będzie z tej rzy mąka. L. Bóg stworzył świat z niczego. Nie różże z tego wielkich rzeczy! (= *nie wyobrażaj sobie, że to Bóg wie co; nie przejmuj ś. tym zbytnio*). Dobre ze złego często bywa. Kn. (wynika, rodzi ś.). Kiedy u flaszy dno przezroczyste obaczył, w izbie nic krom dwóch świec z jednej, grzmotną flaszę o ziemię. Oss. (= *kiedy mu ś. w oczach jedna świeca rozszczepiła na dwie*). Dla jednej swojej buty wiele grzechów jeden z drugiego popełniają. Skar. (jeden w drugi, jeden tuż po drugim, tak że jeden niby rodzi drugi. L.). Iż nie było gdzie pisać, pisaliśmy w tej izbie nędznej, z której pokój królewski był. Górń. (która zastąpiła pokój królewski, miejsce jego trzymała, wyręczyła go. L.). Przen.: Nie ma z syna pociechy. Straszny z niego gaduła. L. Jakież z ciebie, panie, gorączka! Wyb. Mąż z niego pocieży wielce i rzetelny. L. Pan z ciebie nieoszaczowany, hojny. Zabł. Gdy do lat dwunastu przyszła, pokazała ś. z niej panna wielce pięknej i rzadkiej urody Skar. Dobra z niej dziewczyna, lecz prawdę mówiąc, zawsze wolałbym mieć syna. Niem. Myślę ją wydać zamaż, wszak

z niej dziewczyna właśnie na wydaniu. L. Przy stojny z niego chłopak. L. Można mówić: *traktier doskonaly z niego, i nieprzyjaciel tej mu nie ujmie zalezy*. Zabł. Aleksander, podpomógrszy Konstantyna Iwanowicza, miał z niego hetmana godnego. Stryjk. Z niewolnika wywozono eniec. Kn. W tym jednym być od ciebie chciałbym upewniony, jeżeli mi pozwolisz z córki swojej żony. Min. (= *żebyś mi córkę swoją dał za żonę*). Świsnął szabłą koło ucha. już z żołnierza masz zająca. Mick. Z kogo ś. urodził Kn. Uważ krew drogą, która cię zaszczyca, z jakiego ojca, z jakiej jesteś matki, jaki cię wychował przed światem zaleca. Książ. Zadał książę Batoremu, iż nie jest król z królów. Biel. M. Pochodził ze szlachty (= *był szlacheckiego rodu*). Jak wy z rodu? Rom. (= *jak ś. nazwyczajcie?*). Pan z panów. [A niż cie taki obieś z pana ma powieści, obieś sie sam (= *pan, który chce być katem*)]. Z Ossolina = Ossoliński L. Z Potoka = Potraki. L. Jw., z książąt Czartoryskich, Zamajska; jw., z książąt Lubomierskich, Potocka; jw., z Bielskich, Worcellowa. (L.) = z *donu, z rudziów, Plebejów, eo z wioski ród wiodą, Syrok. I) z kogo, z czego = z *pośród, z pomiędzy, z liczby kogo, czego*: Z domowych jeden. Kn. Z nich jest, jednego stanu, tegoż stanu, kondycji, kompan, tego rzemiosła. Kn. Kto ś. se mną puści z waju ku Saulowi do obozu? Leop. (= *z was dowch*). Nie wielu było takich, którzy boleś znieść mogli; bądźmy z niewielu. Pilch. (= *uważmy do liczby tych niewielu*). Jeden z was, waszyniec, jeden z nas, naszyniec. L. Jeden z waszych biec musi za Olgierdem ku Rusi. Mick. Jedno z dwojga = *alternatywa*. I) z czego (na pytanie dokąd a. na oznaczenie miejsca) = *poza obręb czego, na zewnątrz czego, na bok a. na boku czego*: Patrzyć z oka = z *pod oka, z boku, zezem, ukradkiem, oczkując, zalednie* Kalipso z oka pozierła na Mentora. Jabł. O, o! jak ś. uśmiecha do mnie; nie spoglądaj z oczka, filutko, nie tym nie zrobisz L. (= *nie strzelaj oczymu*). Z drogi = a) *nie po drodze*: Z drogi nie będzie. Kn. Nie pójdę tedy, bo mi będzie z drogi (= *nadłożę drogi, będę kołował, jeżeli z prostej drogi, zboczę*). β) Z drogi! = *na bok! ustąpi! usz! ś!* Z drogi! jaki taki z drogi! bo idzie jasnie oświecony. L. Kiedy zaczną krzyżeć: z drogi! dzwonnik straciłby słuch drogi. L. Umykajcie, wolał z drogi. L. Umykajcie, wolał z drogi, groził kijami i batogi. Węg. γ) *jałąc, w pol drogi, ujechawszy a. uszedłszy już część drogi, nie dojechawszy do celu*: Wrócił ś. z drogi. Z boku na lewo widac już moją siedzibę. Kapelusz z czoła = *nie zachodzący na czoło, przeznaczony do noszenia zaunietym z czoła*. n) × Z: Ona, co z niej było, zrobiła. (Przyb.) = *ile od niej zależało, ile uogła*. Nie zaniedbam, co ze mnie. L. Królował Lokiek 12 lat i dosyć z siebie czynił zawżył. Biel. M. (= *jak na niego*). Ja z siebie czynię, co mogę, ale upora męża nie przepię. L. Jam uczynił, co ze mnie było, teraz wacpan dokonaj. Boh. Jam do tej doby z mojej osoby wszystko czyniła, bym ci ulżyła przykre wyroki. L. (= *ile było w mojej mocy*). Zawarł ś. na zamku Sędziwoj i czynił z siebie dosyć, ale ze nie miał z kim co począc, trudno ś. było oprzeć. Biel. M. Nancezał ją i karał, ile z niego było Skar. (Por. niżej: Z kogo, z co). n) z czego = *wobec czego*. Z przyczyny, z powodu choroby właściciela sklep zamknięty. Z okazji nadchodzących świąt wyjeżdżam. Zabawa z okazji zaręczyn. Z przy-*

gody, trefunkiem, przypadkiem. Kn. (= *przygodnie, trafunkowo, trafem*). Z trefunku przypadły, trefunkowy. Kn. (= *przygodny, przypadkowy*). Z przypadku. Wen. o) z czego = *po czym, po skończeniu s. czego; na schyłku czego; z początku, przy zaczęciu s. czego; zarywając czego*: Z rana. Kn. Z nagle, nagle. Kn. Z nagle, nierozmynie. Kn. Znienska, po mału. Kn. Z lekka, po mału. Kn. Co z większa dać dzieciom początki języka. L. Z pełna, spełna jest wszystko. Kn. Z włoska, z niemiecka mówi, zakrawa włoskiego albo włoszczyzny. Kn. (zarywa włoskiego, niemieckiego, trać Włochem, Niemcem. L.). Nim przyszło zbliżka ludziom ostrza s. dotknąć, koniom pyskiem pyska... Malez. Z pewna = *zapewne, pewnie*. Słow. Z eudziemska. X Z doprawdy, Z dosypką. [Z dziwa]. Z góry, Z kozacka, † Z krzywa, p. **Cudzoziemski, Dosypka, Dziwo, Góra, Kozacki, Krzywo**. Zdawna już słysząc o przejeździe kupca... Miek. † Z obudwu rącz = *oburącz*. Pot. Udaje z głupia fant. Jest ona z głupia fant; prostaczką s. czyniąc i acz nie podaje po sobie, rozumie to wszystko, co s. w pośrodku święci. L. Z roboty idzie. Kn. Wraza z balu, z zabawy, z wyścigów. z koncertu, przechadzki. Z gościny. Kn. Z drogi zaraz, albo przyjechawszy, z woza siadysz. Kn. Z południa, po południu zaraz. Kn. Z zimy, *eze wie hieme, statim finita hieme*. Kn. W nocy z poniedziałku na wtorek. L. Z rana. Kn. (= *rano*). Z wieczora (= *nad wieczorem, pod wieczór, o zmierzchu, o szarej godzinie*). Z wieczora hućcie już zaczęło morze. Słow. Dzieci aby nos wysiakały czysto, tak gdy s. kładą na noc, jako gdy wstają z rana. L. p) w złożeniu: Z za, z poza = *z miejsca za czym będącego*: Wszakże to z za klawury panienci wykradają. L. Z za karety, gdzie stawał, przesiadł s. w karetę, w mundur barwę zmienił. Kras. (z lokaja wyszedł na pana). Z pod = *z miejsca pod czym znajdującego s.*: Dobądź s. z pod wód, Nepunie, i dodaj pomocy. Bardz. Z pod koni wyrzuci s. gnój co dzień; z pod woiów dwa razy w tydzień. Kluk. Z pod ławy. L. Z pośród, z pośrodku, z pomiędzy = *z miejsca w środku będącego, ze środka*. Z nad = *z miejsca nad czym będącego*. r) [Z] *niz, od, jak, anizeli, nizeli*: Moeniejszy ze mnie. s) [Z kogo] = *od kogo*: Styszeli pieśń z ojców swoich. Czogo ze mnie cheesz? Z ojca chleba nie wolajcie. Wiedział z brata. Mam ja z ojca, mam ja z matki ciebie kochać (= *mam od nich pozwolone*). t) [Na każdym grabisku naznaczyć im smołą ich imienia, na grządce z tatusia] (= *według nazwiska ojca*). u) [Pieklą mu chleb z popiołu (= *na popiele*). Placek z popiołu (= *na popiele pieczony*)] w) kuch.: Lin z wody (= *gotowany na wozie, nie smażony*). Pieczeń z rożna, z ruszu. 2. z pp. 4-ym: a) † Z jaką stronę = *z jakiej strony, po jakiej stronie, wzdłuż jakiej strony*: Z tę stronę, z tej strony. Dudz. Z tę stronę, z tej strony, z tę stronę leżącą, *ex hac parte*. Kn. (wzdłuż tej strony. L.). Z tę stronę, wzdłuż tej strony. Rozm. Z onę stronę rzeki, góry jest, leży za rzeką, za górą. Kn. Wojska rzymskie stanęły z jedną stronę Oktawiego, z drugą Brutusa. Warg. b) *około, koło, mniej więcej, w przybliżeniu, bezmala*: Mam z wóz, z korzec tego. Kn. Mam z wóz siana, z wiertel pszenicy, z funt pieprzu. Kn. (jakoby, niemal, bez mała, około L.). Przyszła do domu, ano pełen przykadek mąki i pełna ona bania oleju, w której go pierwszej z łyżkę

nie było. Rej. (= *nawet i łyżki*). Podrzemać po południu trochę nie szkodzi z pół godziny. Sien. (= *jakieś pół godziny*). Z raz, z dziesięć razy, z rok. Kn. Daj mi ze trzy grosze. (Błędnie z 1 pp.: Jest tam z kwarta mąki). c) *choć, chociaż, przynajmniej, byleby, aby*: Niech z raz tych pocięch przed śmiercią zażyję Lubom. Niech będzie z jeden kącik od tych burd bezpieczny. Bardz. d) † Z co = *tylko, ile na co, do czego, komu potrzeba, według potrzeby, w dostatecznej mierze*: Pełno tam dzikiego zwierza, nie jedno z potrzebę dostatek wielki ma. Jan. Dajcie z potrzebę wszystkiego. Alb. Posłał mu król złota, co rozumiał z potrzebę. Papr. (ile rozumiał być potrzebnym. L.). Zostawiwszy w mieście z potrzebę ludzi zbrojnych, z resztą wyciągnął. Nar. W tej fortecy było jeszcze ludzi do obrony z potrzebę. Skar. Mam z s. strawy, żywności, mam z potrzebę swą. Kn. Z gębę, ile gębie trzeba. L. Nie zajrzę ziemskim bożkom doczesnego nieba, bylebym był spokojnym a miał z gębę chleba. Nar. Mam z gębę chleba, dostaje mi. Kn. Mam z to pieniędzy, jest mię na to, przemogę. *sum solvendo*. Kn. Mam z to siły, zdołam. Kn. Rzymianie i sił i serca a śmiałości z to mają. Warg. Ganię s. należy niedbałości tych, którzy w Polsce, mając z to władzy i rozumu, nowym naukom nie zabiegali. Białob. Czy rozumiesz, zem mały, bym mię miał z cię moc? Papr. Mam zeń a. z niego siły, zdołam mu. Kn. Miał mocy z niego. Papr. (wydolał mu. L.). Otrzymawszy zwycięstwo, chwalił swe bogi, że mu dali z to męstwa na taki dziw srogi. Kraj. Lada wyrostek miał z to serca, że one bohaterzy wielkie jako niedźwiedzie zaganiał. Birk. Nie mam z to czoła ganię to, eo jest dobre samo przez s. zgoła. Otw. Mam z cię rozumu, a.: mam cię z rozumu, *satias tibi sapio*. Kn. (= *nie głupszym od ciebie*). Mam ja z s. baczania; i ty o sobie nie bądź tego rozumienia, by mię mędrszą uczynię przestroga twa miała, gdyżem i ja rozumu jeszcze nie stradała. Otw. Mam z kogo moc, nie ustąpi mi, ma równe siły a. większe, silny mi jest. Kn. (z całej siły z kim czynię muszę. L.). Mam z s. roboty. Kn. (= *jestem zupełnie zajęty, mam dosyć roboty*). Mam go z kaszel = *daje mi s. we znaki, jest mi kością w gardle*. Mam go z kaszel, mam z nim co czynię, mam co od niego cierpieć, silny mi jest. Rej. Kn. Ma Przekopskiego z kaszel i Nahajskich, Szwed go też trapi. Stryjk. Miał nas z kaszel. P. Koch. Nie miałyby jednak sił z mię były bez chyby konie, kiedyby s. oś nie ztamała. Otw. (byłbym im dał radę, nie byłyby mię uniosły. L.). Ma rozum z zwierza człowiek, ma moc i zwierz z czeka. Pot. e) † Być z co, być z kogo = *wydolać, sprostać, wyrównać, dać radę, zdołać, być w stanie, być dosyć mocnym*: Z to jestem, jest mię z to. L. Każdy ma s. sam oszacować i swą piędzia mierzyć, z co kogo być może, a z co nie może. Górn. Nasi byłiby mogli snadnie dobyć zamku, bo było ich z nie, gdyż było ich do sześciu dziesiąt tysięcy. Biel. M. Przy Helesponcie, gdy s. złączym z swemi, będzie nas z Turka. Biel. M. Nie jest nas z to, żebyśmy Tatarom albo Turkom opór dać mogli. Górn. Widząc Aleksander, iż go nie było z to wojnę z Iwanem zacząć, wyprawił do niego posy. Biel. M. Natury człowieczej nie jest z to aby skończone doskonałości w s. wziąć mogła Górn. Ojczyźnie niech służą, inni ręką, zwłaszcza których jest z to, zdrowiam i krwią swą;

ja piórem. Biel. M. Jest go z to, że s. nauczyć może. Górń. Mnie samego z to niemasz. Grabow. (= nie stać). [Patrz siebie, będzie z ciebie] (= będzie dosyć na ciebie). 3. a. † S, [S] z pp. 6-ym = a) z kim, z czym = i kto, i co, razem, nierozdzielnie, wspólnie, do wspólki z kim, w towarzystwie, w asystencji czyjej, przybrawszy, zabrawszy kogo, co, z czym, z dodatkiem czego: Jedno z drugim coś uczynić. Kapelus z piórami. Se słucem. Ps. flor. Pan z panią wyszli. Schowaj s. ze swoim rozumem. Drażni s., figluje, bawi s. z kotem. Z czym = dodawszy co, nie oddzielając czego, nie oddzielnie, z dodatkiem: Z korzeniem wyrwać. Kn. Woreczek z pieniądźmi. Torba z sieczką (= torba sieczki). Ciastko z kremem. Szklanka z winem (= szklanka wina). Z mięsem co warzonego, z miodem, z octem. Kn. Rubel z kopiejkami. Dwa z ułamkiem. Miara z czubem (= czubata). Zapłacę z nadatkiem, z procentem, z nasypką. Jeden z drugim licha wari (= tak jeden, jak drugi, obaj). Z sobą mam. Preez z nim! (= wyrzucić go!). Kn. Nie mam z sobą pieniędzy (= nie zabratem ich, wydając s. z domu). Z żelazem włócznia, strzała. Kn. Zostałem z groszem w kieszeni. Elegant z bukietem, z zegarkiem. (= przy bukietcie, przy zegarku). Okłówek z jednym okiem (= o jednym oku). Tkanina zielona z białymi centkami (= w białe centki). Niebo z różowym zabarwieniem. Okręt z flagą narodową (= pod). Przen.: Przedstawienie z ulubioną artystką (= przy jej udziale). W tym zamieszaniu obyło s. jakoś bez wypadku z ludźmi. S prawemi nie bądźcie py-zni. Ps. flor. S ludźmi, s tobą, s nim. Ps. flor. Kto s. se mną puści z waju ku Saulowi do obozu? Leop. Z małą liczbą, z niewielką. Kn. Od kościoła do kościoła z procesją cho-dziny. Hrb. Byli Mojżesz i Heljasz widzeni s nim w wielmożności. Leop. Przyszedszy na pustynię, sam z sobą tylko mieszkał. Skar. (= samotnie). Ten z rusznicą, ten z trąbą, ów z torbą, ten z pałką, z pieczenią, z chlebem, z serem, z piernikiem, z gorzałką: zgoła piękny był wyjazd. Krasz. Cesarz postął do Polski z tym, iż jeśli zasię nie przyjmiecie Władysława na królestwo, wojować was będę mieczem i ogniem. Biel. M. (= z tym oświadczeniem). Z nierzym = z niezym. Pot. Z tą kondycją. Kn. (= pod tym warunkiem, z tym warunkiem). Ma z nim inter-essa. Małżeństwa też, jeno s enotliwą, aby nie staczał twój syn. Glicz. Bez Hanety nie jestem szczęśliwy, bez niej rzecz żadna nie ma podniety; z nią szczęście pewna, dopóki żywy. L. A teraz dajmy sobie ręce z temi ludźmi i uczynmy sobie s niemi pokój. i eop. Wnijdź do żony brata twego a zej s. s nią, abyś spłodził plenię bratu twemu. Leop. Postanowili a zjęli s niemi przyjaćielstwo i towarzystwo. Leop. Postali nas, abyśmy s wami postanowili przyjaćielstwo i pokój a zebysmy s. spisali s wami, żeśmy towarzyszyli waszemi. Leop. Trzymam z kim. Kn. (= przestając z kim). Jak raz powiedziałem, że król z narodem, naród z królem, tak do śmierci powtarzać będę. L. Kto nie jest ze mną, przeciwko mnie jest. Wuj. (= za mną). Z kim Bóg, ten bije. Rys. (= przy kim, za kim). Kto z Bogiem, Bóg z nim. On ciągle gonit; wreszcie strudzony: A! Bóg z tobą! zawołał, kiwnął ręką i zwrócił s. ku domowi. Z Bogiem weź, idź = w dobry czas. Kn. (w szczęśliwą godzinę. L.). Z Bogiem, z Panem Bogiem. L. (= niech Bóg prowadzi). Zbywając kogo i z uszczyp-

kiem: idź z Bogiem, bywaj zdrów, niech cię Bóg ma w swej opiece; opatrz Boże, do ubo-giego, zbywając go, nie dawaj mu nic, np. z Bogiem, babko, monety nie mam. Ozart. A. Niech Pan Bóg opatrzy, dziadku. Ja nie nikomu nie daję, z Panem Bogiem! Niech sobie jedzie z Panem Bogiem, już mi go teraz nie trzeba. Boh. (= szczęśliwej drogi mu życząc). Z Bogiem sądz, przedawaj, czyni = podług Boga, sumnienia Kn. (= po Bożemu). Jak wy z Panem Bogiem, tak też Pan Bóg z wami. Ópal. (jak względem Niego, tak On względem was. L.). Gdy s. brzemie poznano, pyta otec córkę: z kim to masz? Skar. (kto cię plodu nabawił? z kogo go masz? L.). Z kim = jeden z drugim, wzajemnie, nawzajem, do wspólki, na wspólkę z kim. Gadać z kim, rozmawiać z kim, bić s. z kim, kłócić s. z kim. L. b) z czym = równo z czym, jedno-cześnie z czym, z nastaniem czego, o czym: Z mrokiem, z mierzchem zmrokiem. Kn. Z świtem. Kn. Z na-staniem lata. Niech to nie będzie z obrazą pań-ską (= niech to pana nie obraża). Jest to, z prze-proszeniem państwa, świnstwo (= przeproszając państwa, z przeproszeniem państwa). Będzie to z moją krzywdą, z uszczerbkiem dla mnie (= po-łączone z niemi). Nie mówię z zamiarem obra-żenia pana. c) sp.: Z tym wszystkim = pomimo wszystko, pomimo wszystkiego, jednak, jednakże, wszelako. atoli: Słabość jego nie miała nie nie-bezpiecznego, z tym wszystkim musiał kilka dni zostać w łóżku. L. d) przys.: Z ufnością. S pienim. Ps. flor. (= wśród śpiewu). Z trzaskiem, pertumultuarie. Kn. Z muzyką. Z cere-monjami. Kn. (= ceremonjalnie). Z prośbą, praecario. Kn. (= prosząc). Z łaską. Kn. (= łaskawie). Z ochroną zdrowia. Kn. Z przygotowaniem, praeparatio Kn. Z odpuszczeniem, za łaską, uczeiwie mówiąc, ale mi odpusć. (= za pozwo-leniem). Jeść z mięsem, z solą. Kn. Zdawała s. być dla mnie przedtym z sercem dość łaskawym. L. (= serca dosyć łaskawego). Z chęcią ma wszyst-kich. Kn. (= chętnie dla siebie usposobionych). Z wielką chęcią to uczynię = chętnie, bardzo chętnie, rad. L. Z gołemi rękami. Kn. (= z ni-czym). Z przewłoką, ciągnąc. Kn. (= odutekając, zwłócząc, z mitręją). Z wierzchem, z czubem (= czubata). e) z czym = w miarę czego, z po-stepem czego: Z czasem = kiedyś w przyszłości, w jakimś czas. Jak ci z laty rozumu do głowy przybędzie. Syrok. Mądrość za doświadczeniem a z laty przychodzi. P. Koch. Widzę ten odjazd być ze złem waszej kr. mości, przeto odradzam, ile mogę. Górń. (= ze złem połączony, nic dobrego nie przyniesie, nie zapowiada). Jeśli s. ruszymy stąd, nie będzie to z dobrą sławą naszą. Biel. M. Ma nad tobą rządy dziewczka podła; dobrze jej z tym, bo w pierze przy tobie porośla. L. (= przy tym). Na rozdanie urzędów niezdolnym potrzeba sarknąć, bo ojezyźnie z tym źle. L. (= ojczyzna źle na tym wychodzi). f) kolo kogo, koto czego, nad nim: Dużo z tym zachodu, kłopotu, roboty. g) z czym = za czym: Iść z swym interesem, z potrzebą. h) (zbytecznie) [z czym] = czym: Z solo handlował. Nie rań serca z narzekaniem. Z kozikiem wołowi pogarł brzęcy. Podzieliła się z mięsem. Koń się obyrtnął z zadkiem. Za-trąbi z trąbko (= na trąbce). B) nierozdzielny, przed spółgłoskami mocnemi = s, oznacza: 1. kie-runek z góry na dół: zegnać, strącić, zlecić, zstąpić, zleźć, zejść: Zleciało zeń ubranie (= obleciało). Zwymiotować, zrzucić. 2. zsuniecie z po-wierzchni, z wierzchu, o, ob: zetrzeć, zmyć, zlać,

spić, ściągnąć, zgłodzić, zeszkrobać, zsunąć. Przen.: Zwalić (dom.: z siebie) winę na kogo. Zmawiał na brata. Złożyć urząd. 3. zgromadzenie, skupienie, zebranie, zsuniecie do kupy, skoncentrowanie: sprosić, zbicie ś., zwinąć, spisać, zetknąć, zszyć Przen.: Zmówić ś., zmowa, spiszek. Zwałało ś. jakoś o tym. 4. dojście stanu a. doprowadzenie czynności do ostat-czynnych granic, wyczerpanie jej: Zbić kogo. Zbankrutować, zubożać, zdziewelować, sterać, zmordować, zjeździć, zrabować, zużyć, zorać, sturbować, skłopotać, skwitować, zmiętosić, zbić na masę, zsiekać (= ubić, usiekać, posiekać zupełnie). Zesłabnąć (= osłabnąć). Skończyć (= ukończyć, zakończyć). Zgotować (komu los), zwabić, zwręcić (= przy-). Spuchnąć, zwarjować, złać. Zbudzić, zwałać (= po..., za... u...). 5. † Z = po- Niegodne pałace jego ogniem mściwym zwywracał-m. Otw. Gruntu wywrócił na nice, pobrał miasta i zamki, zwysiekał winnice Biel. M. Zuciekali w onej dobie. Groch. Niecierpliwe kartki pluzimierz zajmowali Żebr. Umyślił chodzić do szkoły zuchwć ś. Wys. (= wyuczyć ś.). Przez Chrystusa piekła zapadały. Groch. Stają Żydzi przed wroty w kirysy zuberani. Koch. W. Gdy go po brzęku poznamy, przed jego chytrością zawsze zuciekamy Papr. Potłucz ich wszeteczne gęby i zwytrącaj srogie zęby. Ryb. Więźniów wszystkich kazał zwypuszczać. Biel. M.

Za przyi. A) samodzielny = 1. z pp. 2. za kogo, za czego = współczesnie z kim, z czym, w czasie, podczas, czasu czego, póki co jeszcze nie minęło: Wiecznej prawda pamięci są pisarze godni, lecz cóż stawa po śmierci, gdy za życia głodni? Kras. Za żywota ginę, vivens vidensque pereo. Kn. Za pogody. Kn. (= poki pogoda). Za ciepła orz. za ciepła siej, zima leniwa rolnikowi do robót nie-sposobna bywa. Otw. Zimie za dobrej drogi drwa wozic trzeba Petr. Za lata. Kn. (= póki lato). Za dnia, durante die. Kn. Za czasu, tempesive, tempori. Kn. (w swoim czasie, swego, należytego czasu, o swoim czasie. L.). Jest dobrych gospodarzów zdanie, starać ś. za chleba o chleb. L. (= poki jeszcze stanie chleba, myśleć o przyszłości). Za szczęścia, temporibus secundis. Kn. (= póki szczęście służy). Za starych wieków nie było większej pobudki do męstwa, jak imię ojezyczny. Star. Za ojeów naszych. Kn. Za moich cza-ów działano tak, jak ś. dzieć przystało; za moich czasów gadano, jak ś. gadać należało. Kras. Za dawnych czasów (= dawnymi czasami). Nie za nas s. to poczęto, nie za nas ma ustać. Kn. Za króla Jana, za panowania króla Jana. L. Za Zygmunta Augusta. Troc. Za panowania jego. Troc. Za króla Sasa jedz, pij i popuszczaj pasa. Prz. [Za cię (= za czasów stosunku z tobą) chodziłam we zlocie]. † Za jutra = nazajutrz, jutro B Sz. Oddał mu jeszcze za życia swoje mienie (= ciepłą ręką). Krewniacz-kowie za czasu wojny pozabierali mu fortuny. Kaczk. Za czasu mego. Troc. Za czasów naszych to było. Troc. Za mojej pamięci. Troc. (= jak mogę zapamiętać, odkąd mogę zapamiętać). Za mojej pamięci, za naszego wieku. Kn. Za pamięci, ab recenti memoria. Kn. (= póki jeszcze pamiętam, za świeżej pamięci, za świeża). Weź to ziele za świeża. Troc. (= póki świeże). Księ-ga za świeża wydana. Troc. (= świeżo, dopiero co). Za świeża, recenti re. Kn. Jeśli młodego Wacława jego słudzy zabili, czyli też naprawie-ni od cesarza zabójcy, wiedzieć tego i za świe-ża nie można. Błaż. (= za świeżych śladów). Przy-

gotuj się za wezasu (= póki czas). 2. z pp. 4-ym = a) za kogo, za co, a. poza kogo, poza co = w tyl kogo, czego, na tamtą, na zadaną, na tylną stronę kogo, czego: Słońce, atczkolwiek podczas z jdzie wrokowi naszemu a. za góry, a. za lasy, a. za chmury, a. wszakże zasię pięknie ś. wyjaśnia. Wer. Za krzak ś. schowajmy, i co mówić będzie. słuchajmy. L. Dla swoich zysków na świecie poszedł za wody i lasy. Karp. Obejrzał ś. za siebie. Za świat uciekać. Kn. Uciec za góry, za lasy. Sroka p-stra wszędzie, choćby i za morze polciła. Pilch. Tak powinien tego zamku pilnować, że za bramę nigdzie wynisć nie może. Star. Grzyby najlepiej, gdy najwyborniej bęła przyprawione, za płot wyrzu-cić (= przez płot). Jak przyjdzie ś. upominać o pieniądze, wypchnę go za drzwi L. Niby na oko przymila ś. wacpanu, a jak pędko za drzwi wyszedłś, drwiła sobie z niego. L. Wyjechał, wyniosł ś. za rzekę. Śpiesz, śpiesz za Alpy. Siem. Przen.: Za oczy = w nieobecności czyjej, za plecami czyjemi. W oczy pochlebstwem wabicie, za oczy łzycie, szydzicie. L. Przen.: W-zystkę tę apostolską naukę za ś. zarzucawszy, nogami poleptali. Smotr. (= precz, w ką; porzuciwszy). Pisał za trzy mile po doktora. Troc. (= o trzy mile). Wyjechał, wydostać ś. za granicę, za kordon = nazewnątrz nich, przekroczyć je. Za wieś wy-zedł Troc. Szrodkiem każda eno-ta isć powinna, skoro bowiem za granicę swej drogi wyboczy, zaraz przestanie być enotą. L. Już sobie aż nadto pozwalamy, daleko, za granicę wolność naszą rozciągając. L. Pójdźcie, o dziatki, pójdźcie wszystkim razem za miasto pod ślup, na wzgórek. Miek. Pierścienek wpuścił był za but. Warg. (= w but, za cholewę, w cholewę). Włożyła list za gorset. Wsunął rękę za pas. Zabijam kontowi za żywe. Kn. (= głębiej rogu, aż w żyły, w mięso, klując go). Przen.: Zabijam komu za żywe. Kn. (= dojmuję mu do żywego, daję mu ś. we znaki, trafiam mu w sedno). † Za ostatnią zapigą = odważyć ś. koniecznie coś uczynić. Pot. b) Za a. poza = wyżej czego, nad co: Za kolana woda, nad kolana. Kn. Za kolana we krwi broda. Km. (= poza kolana). Za (nad) kolana woda. Troc. Zakasał rękawy za łokcie. c) × Za = od, nad, niż: Galateo, stód-szaś mi nad ziłka. Hylbowe, za łabędzia piękniejsza i kwiaty bluszczowe. Nagur. Choć i wszyscy ludzie do jednego gatunku należą, przecież jedni za drugich są szpetniejsi. Wyrw. Boraudjanie twarz mają daleko czarniejszą za Lapończyków. Wyrw. W ostatni grzech, za wszystkie najstrasliwszy i najciejszy, Bóg upaść mu nie dał. Skar. O smutku, o żalu! któż za mnie nieszczęśliwszy? L. A któż bieglejším jest za tego, który ze szkoły podczas najciejszej wojny do ojeowskiego obozu ś. udał? Siem. J. Abalmanzor otrzymuje godność wyższą za tę, którą mnie obdarzyłeś. L. Albo to syn wacpana lepszy za niego? Boh. d) × Za katy = kaducanie, djablo, djabelnie, niemożliwie, nadzwyczaj: Za katy, za djabły = gorzej, niż celując ich. L. Za katy twe mniemanie jest błędne. L. Potrafię ja jemu usłużyć, bo jestem za katy serca śmiałego. Boh. Uderzenia w głowę są za djabły niebezpieczne. Boh. e) Naczynia za ucha na kolku powieszzone. Stasz. (= zapomocą, za pośrednictwem uch). Wilka, liszkę za głowę, zająca za stoki zadnie wroczyć. Chm. B. Za nogi wiszę, per pedes. Kn. Za uszy, za ogon ująć, trzymać. Troc. Pociągnij ś. sam za nos. Troc. On pies, eo ś., idąc do ciebie, ta-

si, gdy ś. nie obaczysz, alié on za nogę cap! Rej. Wydarł go za uszy. Ciągnął psa za ogon. Sciskać kogo za rękę, za szyję. Bierze się za kord (=sięga do niego). Już ś. brał za czapkę, ale ś. nie uklonił. Trzymać ś. za co = trzymać ś. czego (np. poręczy). Za pasy iść, chodzić = borykać ś., mocować ś., wodzić ś. za bary, walczyć. Pot. Za pasy chodzić, za lby, za włosy. Kn. Przen.: Trzymać kogo za słowo (=wymagać dotrzymania słowa). Trzymać dwie sroki za ogon. (=podjąć ś. dwóch rzeczy naraz nad swoje siły). Za wymówieniem od komendującego: za drągi! wszyscy puszkarze schylają ś., biorą drągi i podnoszą je razem. Jak. J. (=do drągów). Za nogi kogo wlec, ciągnąć. Kn. Ciągnę kogo za co. Kn. Włóczę a. wlokę kogo za nogi, za rękę. Kn. Wiara chrześcijańska ludzi do dobrych uczynków jak za rękę prowadzi. Kłok. Przen.: Za nos kogo wodzić = prowadzić go na pasku, powodować nim, rządzić nim, pozbadzły go. Za nos kogo wodzić, szydzić z niego. Kn. Głupcze, czemu ś. dajesz za nos wodzić i przestajesz z tą łotrynią obrzydliwą? Li. Przen.: Za kaletę wodzić. Kn. (=narażać powolnego sobie na wydatki). f) Za kogo, za co = w interesie którym, na czyją intencję, obstając, ujmując ś. zań, broniąc go. Nie było większej pobudki do męstwa, jeno kiedy hetman zawołał na żołnierze swoje, iż za ojczyzną wojna. Star. My za ojczyznę, za wolność, za życia nasze walczyliśmy. L. Za ojczyznę życie poświęcił. Troc. Za cię Boga proszę będziemy. Skar. (o twoje błogosławieństwo. L.). Bóg chrześcijański wysłucha, nie tylko kiedy ś. sam za siebie, ale też kiedy i za kogo innego modli; bo modlić ś. samemu za siebie jest rzecz przyrodzona, ale za drugiego ś. modlić z łaski Bożej mamy. Kucz. Częściej ś. modliwał za żywych, niż za umarłych. Birk. Za zdrowie czyje pić, prze zdrowie. Kn. (=życząc zdrowia). Pić czyje zdrowie (=wnosić je, pić). Piję prze zdrowie, a. przez zdrowie, a. zdrowie czyje. Kn. Dziś wypić jeden kieliszek za gospodarskie zdrowie, a drugi na podziękowanie tak wielkiej łaski to już dosyć. a o nieustającej, jak przedtem, ani już pomysłić można. L. Wlewa on do kieliszka całą butelkę i przepija do mnie za zdrowie gospodarskie. L. g) Za kogo, za co = zamiast, w miejsce kogo, czego, wzamian za kogo, za co, w czym zastępstwie: Uściskam cię też za wszystkie czasy. L. (=wetuując wszystkie czas niewidzenia ś.). Za trzech robi, za dziesięciu zje. Kn. (=tyle, ile zjadłoby dziesięciu). Za jednego mądrego sto głupich na świecie. Kras. (=na jednego mądrego sto głupich wypadła). Złoto za jednego szczęśliwego dziesięciu nieszczęśliwych czyni. Kras. Omyłka ś. stała: bierzemy jedno za drugie. L. Wszystkie rzeczy tam były zmyślone: białe za czarne udał, zółte za czerwone. P. Koch. Nie będą zabici ojcowie za syny, ani synowie za ojce, ale każdy sam za swój grzech umrze. Leop. Nie ma nikt ni za kogo cierpieć, tylko każdy za ś.; każdy za swój występki karan być ma. Stl. Wiem ja, co statut opiewa: ojciec za syna, brat za brata odpowiadać nie powinni. L. Pismo św. mówi, iż Chrystus umarł za nas; utrzymują, iż to słowo „za nas“ nie miało znaczyć „miasto nas“, ale „dla nas“; lecz to nie może być pozwolono, albowiem „za nas“ jest „miasto nas“. Salin. Ten, za kogo umiera, który go przez śmierć swoją żywego zachowuje. Smal. Kiedy niedołężnego w szranki wzywają, tedy to może zań uczynić każdy, który ś. tego będzie chciał

imieniem jego podjąć. Sz. Za kogo co czynić, cierpieć, zapłacić, miasto kogo. Kn. Za cię będą robił. Kn. (=wyręczę cię w robocie). [Nie uciągną siwe wołki za ptaka (=tyle, co ptak)]. Wymieniają krasnoludki swoje za ludzkie. Pol. (=na!). Obiecujemy za siebie i za potomki nasze wszystkie powiaty tej ziemi nienaruszenie zachować. Vol. (=od siebie i od potomków, w swoim i w ich imieniu, swoim i ich imieniem). Mówię za siebie, za nieobecnych Za ś. każdy z osobna. Kn. h) za kogo, za co = jako kogo, jako co; na kogo, na co, w charakterze czym; jako kto, jako co: Posłał im za upominek jastrzębia. Skar. (=w upominku). Za pokutę mu to naznaczono. Troc. Za karanie komu co naznaczyć, rozkazać = skarać kogo na czym, za co, penować, za pokutę co przyjąć, czynić, dać komu. L. Oślukują więźniowie za pokutę, miasto innego karania. Kn. Ma to za naukę. Troc. Służy za lokaja. Zgodził ś. za lokaja. Paweł wierszów nakupił i za swoje czyta, bo coś kupił, właściwną miarę przyzwoita. Min. Obrany jest zgodnie od wszystkich za pasterza najwyższego kościoła. Skar. Będę im za Boga. a ci będą mi za lud. Bud. (będę Bogiem ich, a oni będą ludem moim. B. G.). Będę mu za ojca, a on mi będzie za syna. Leop. Racz mi być, Panie, za Boga, obrońcę mego. Wr. Umierając, polecił syna bratu swojemu, prosząc go pilnie, żeby mu był za ojca. Skar. Jezus, ujrawszy matkę i ucznia, którego miłował, tuż stojącego przy krzyżu, rzekł matce swojej: niewiasto, oto syn twój; potym uczniowi: oto matka twoja; od tej godziny wziął ją zwolennik za swoją matkę. Leop. Obiecał mu, że wszędzie, dokądkolwiek pójdzie, będzie mu za towarzysza. Zał. Niech mię sobie ma za niewolnika a. za własnego. Kn. Życzę mieć ją sobie za żonę. L. Za jednego z kim żyć = jedna dusza w dwóch ciałach, jak najpoufalej, w najściślejszej zażyłości. L. Jakiego kto sobie przyjaciela obrał, z kim za jednego żyje, taki i sam być musi. Pileh. Żyć z kim za pan brat a. x za panie bracie. Mają, poczytują, uważają go za głupca. Poczytano mu to za zasługę. Aleksandra filozofa Krasus tak ukochał, że go w radach gabinetowych miał prawie jak za brata. L. W trudach wojennych miał go jak za pomocnika, a w naukach jak za mistrza. L. Nie tak ją za pannę służącą mają, jak za przyjaciółkę. L. (=uważają, traktują jak przyjaciółkę, tak ś. z nią obchodzą). Jeśli będzie Bóg ze mną i strzec mię będzie na tej drodze, a wrócę ś. do domu ojca mego, tedy będzie mi Pan za Boga. B. G. (=będę Go miał za Boga). Wszyscy mieli Jana za prawego proroka. Kn. Mam go za mądrego, za przyjaciela, za umarłego. Kn. Za umarłego, za zabitego wzięty. Kn. Za błazna mieć. Kn. (=jak błaznu traktować). Mam go za pysznego, łakomego, uczonego. Kn. Mam go zacz, ważę sobie kogo. Kn. Mają mię zacz, mam u nich miejsce, powagę, zachowanie. Kn. Ma ś. za tego, owego, za takiego. Kn. Udaje ś. za kogo, za co, czyni ś. czym, pokazuje po sobie, zmyśla. Kn. Mam to za cud, za dobrodziejstwo, za krzywdę, za zysk = poczytuję to za despekt. Kn. Za dziw to miano. Kn. Za wygraną mam. Kn. Za straconą mam. Kn. Za jedno mam to wszystko. Kn. Za wielką rzecz ważę to sobie. Kn. Mam to za fraszkę, gardzę. Kn. (=stoi to u mnie za fraszkę, za szyszkę. L.). Wszystko to za wielkie pośmiewisko u niego. Rej. U niego są za pośmiej a za żart te wszystkie wymysły świata

tego. Rej. Za nie sobie ważyć, gardzić. Kn. Za nie są w oczach tam nieprzyjaciele, gdzie sam w obozie rządcą kraju bawi. Kraj. Kochamy, czego prawa broniam; za nie, co ś. godzi. Bardz. Mam za to, mniemam, trzymam, rozumiem, zda mi ś. Kn. Acz te rzeczy, któreś do czynienia naznaczył, są ważne, ale przecię tak za to miej, iż gdzie pan sam przytomny, wszystko lepiej ś. odbywa. Górń. (=tak rozumiej, bądź przekonany). Za pewną biogę. Kładę za pewną. Kn. Mam to za pewną, sc. rzecz = wiem pewnia. Kn. Za złe mam co, markotno mi. Kn. Za złe komu mam, nie kontentem z kogo, niemilo mi nań. Kn. Za dobre mieć komu co, za dobre przyjąć. Kn. (aprobować. L.). Była za podejrzaną jej enota u ludzi. Skar. (=miano ją za podejrzaną). Bogowie wasi za nie nie są, bo sami sobie pomóc nie mogą. Skar. Kiedy nieszczęście wyjdzie ze swych granic, i sztuka za nie. L. (=na nie się nie przyda, i sztuka nie pomoże). Bankiety z rozkoszami, wesela i gody, muzyka skoczna, tańce i wszystkie wygody za nie u mnie. Kulig. Za nie praca i pot czola, byle tylko myśl wesola. Książ. (=głupstwo, frazka, bagatela). Stoi to za to. Kn. (równiej wagi, wartości, aequivalens). Mam za swe. Kn. (=mam, na com zasłużył, dobrze mi tak). Za grosz to nie stoi. Troc. (=grosza nie warto). Wziąłem cię za kogo innego. (=wydajesz mi ś. kim innym). Za pnia przebrana. Mick. Występował na scenie za błazna. Postużyły mi za wzór stylu. Mick. [Był u Kulaszki za kuma do Jadwisi. Bądź za kukulkę (=kukulką). Był za króla. Za cóż wy mnie dacie? (=czym mnie zrobicie?) Za-lubił ją za swoją. Znają za czarny szlach (=jako). [† Za równe = zarówno. Wen. 1) za co = za jaką cenę, w jakiej cenie, po jakiej cenie, za ile? W XIII wieku kupiono wieś Rogoźnie za dwa woły, za sześć łokci brunatnego sukna i za kilka skórek lisich; wieś Czyrzyce za sto grzywien srebra; wieś Krzyszkowice za dwadzieścia grzywien srebra i za dwie suknie. Nies. Powiedz mi, jeśliście tylko za to rolę sprzedali? Leop. (jeśliście za tyle tę rolę sprzedali? B. G.). Za tyle, za to, tanti. Kn. Za tyleż, tantidem. Kn. Za co to? quanti? Kn. Alboż to za to dostałeś? — Jużci nie za co L. Za przewóz dać, od przewozu zapłacić; mostowe dać; dałbym wszystko za to. Kn. Zapłata za głowę, za sztukę, za miejsce (=d głowy...). Przedawszy za co to. P. Koch. Sprzedać, zbyć co za byle co, za bezcen, za pół darmo. Za co, za to, za cokolwiek dać pieniądze. Kn. Ezau prawo pierworodne za potrawkę, jak dziecię jakie głupie za jabłko wies, sprzedał. Skar. Za swoje, za twoje, z twego, z swego daj, za swoje kup, buduj. Kn. Za gotowe, za gotówkę. Piękne za nadobne, to za to. Żegl. (czapka za biret, darmo nie. L.). Żywot za żywot, oko za oko, ząb za ząb, ręka za rękę, noga za nogę. Leop. (poena talionis, jus talionis). Za głowę pieniądze a. karanie, pretium pro capite. Kn. (p. Główszczyzna). j) † Za kogo, za co = czego, dlaczego, z przyczynę kogo, czego: Kto ś. za ubóstwo wstydą, złe czynić musi ś. nie wstydąć; drudzy ś. i swej kondycji i powołania wstydają. Lekar. Ani ś. nie wstydaj za upadek swój. Rej. Zawsze ś. muszę wstydzić za ciebie (=robisz mi wstyd). Za coś ś. obrazili? o co ś. gniewasz? (=o co) Za co książę sam został, a wyprawił żonę? Mick. (=po co, na co, czemu). Boże! za co tak dziwne wyprawiasz igrzyska? Mick. Za cóż sobie przypisuje cu-

dze imiona? Wor. [Plakała za jej kocha neczka. Bieda mnie za tę mać. Za co ony takie drogie? Strach za księdza]. k) w, przez w przeciagu, w ciagu. B. Sz. Za dzień co zrobić = przez dzień. Kn. Za dzień komu zrobić, odbierać. L. To jest rzecz bardziej trudna za dzień mil półtorasta ubiec. Boh. (=na dzień). Za (przez) dzień to zrobi. Troc. [Za dzień ś. nauczyl. Za cas kazdy = ciagle]. Wieleś uczynił za tak małe czasy. P. Koch. (=w tak krótkim czasie). l) Za co = po czym, po upływie czego, w co: Za trzy dni odjadę. Troc. Za wiele godzin tu będzie? Troc. Za rok, za kilka dni, za kilka lat. Troc. Za kilka dni, po kilku dni. Kn. Daję ci głowę, że i za rok nie będziesz miał tego honoru, abyś był zwycięzcą. L. Za moment powracam. L. (=w moment, w momencie, po chwilce). Wszystko ma być pospółu z nim za mały czas z gruntu wykorzenione. Rej. (=wkrótce). [Za 24 godziny stanęła. Za po-re casów (=za kilka lat). Za troche znowu opowiada = po chwili. Ten ociec już był starusek za ten cas. Za niedługie czasy (=wkrótce). Jaz za stery dni użrał jakiegosik człowieka]. Od dziś za tydzień. l) Wydać kobietę za mąż = dać ją komu za żonę; wyswatać ją. Wyjść za mąż = zostać żoną, wstąpić w związki małżeńskie: Iść za mąż, stan odmienić. L. Ludwisia za mąż idzie a z Erastem co będzie? Czart. A. Zofjo, tyżeś to za mąż poszła! L. Właśnie też ona za ciebie pójdzie; piękny mi specał. L. Za mąż chcę pójść, mipturio. Kn. Grzeczny z niego chłopiec, i cóż? chcesz iść za niego? L. (=chcesz go za męża?). Prosił Bogdan o królowę, ale ona nie chciała zań. Biel. M. (=nie chciała wyjść zań, nie chciała go). Za kogo chcesz, Anusiu? pyta ociec. — Ow ś. najbardziej mi podobał, co ma czarny wąsik. — Dobrze, dam cię za niego, kiedyś ś. podobał. Opal. Myślę ją wydać za mąż, wszak z niej dziewczyna właśnie na wydaniu. L. Za niego chętnie mą córkę wydam. Boh. Cztery rzeczy koniecznie ma mieć w sobie pan-na: żeby była wstydliva, skromna i sudanna, przytym żeby wszelakiej przestrzegada cnoty, tak ś. za mąż wyrai, mając te przymioty. L. Przymusza ją za mąż przeciw jej życzeniu. Wyb. Wypycha siostrzenicę za niego, a mnie ś. sama wydaje. L. (=swata ś., narzuca ś.). Ir.: Żony mężów z więzienia wypuściły, same na ich miejscu zostały; godne były te dialogłowy, aby mężowie szli za nie i służyli im. Warg. (=szli pod pantofel). m) Za = z: Rachunek za maj (=z mają). Bilans za rok ubiegły. Gazety za styczeń. n) [Z] = w: Za plecy, za kark uderzyć. o) [Za co] = o czym: Pamiętaj za to. p) [Za] w różnych znaczeniach: Skoda za te łaskę (=tej łaski). Poszedł za pańszczyznę. Kasia za głowę (nad głową Jasia) ś. schyliła. Wóje. Baba zwykła za sto mil wodę do stołu przynosiła (=o). Poj-dzie za dzień = na pańskie (t. j. na dniówkę). Lepsy za tamtego (=od tamtego, niż tamten). Ugryźć za palec (=w). Mówić za kogoś, za coś (=o kimś, o czymś). Przychodzi za okno (=pod okno od dworu, zewnątrz). Ona za to nie może. (=nie winna temu). 3. z pp. 6-ym = a) w tyle, z tyłu, z tamtej strony, po drugiej stronie kogo, czego: Za uchem jest pióro. Troc. Siedzi za stołem (=u stołu, przy stole). Za piecem siedzi. Troc. Przen.: Wychowany za piecem. Za miastem mieszka. Troc. Za rzeką, za morzem jest miasto. Troc. Za murem iść. Troc. (=posuwać ś. wzdłuż tylnej strony muru). Noże

za pasem, miecz u boku błyska. Mick. Przen.: Mieć co za pasem=*mieć tuż przed sobą, przy sobie, napodoręczu, pod ręką*. Kn. Zima za pasem (=zbliza ś., tuż za drzwiami). Szyć za igłą=*szyjąc, uczyniać ścieg następny w połowie poprzedniego, szyć łańcuszkiem*. Hibermanowie są bezpieczni za błoty, za jezioro i za lasami. Łęcz. Za oponą, za obiciem stoję. Kn. (=przesłonięty niemi). Za skórą. Kn. Pospólstwo biedne, by za skórą a. pod sercem wziąć, z wielkim skwierkiem swym składać ś. a dawać musi. Kosz. (=z pod skóry). b) a. po za nazewnątrz, za obrębem: Za oknami, za ścianą słuchał, za szkołą ś. uczył. Kn. (=pod oknami, pod ścianą). W domu srogi, za domem łaskawy. Pilch. Kiedy ś. to w domu jego stało, wieczerał za dworem u pewnego księdza. Sieb. (=nie u siebie). Emigranci dziś już nie są więcej w stanie bawienia za ojczyzną. L. (=na obczyźnie). Rozumieją, że za ich powiatem abc ziemią świat deskami jest zabity. L. c) za kim, za czym=*po nim z kolei*: Tullus Hostyljusz za Numą Pompiljuszem nastąpił. Fal. Za wtorkiem sroda idzie. Hardy za każdym słowem odgaduje (=co słowo). Jąka ś. za każdym słowem. Rok za rokiem marnie leci, my w niewoli. (=po roku). Za kim mówię, po kim mówię, posterior dico. Kn. (=po skończonym jego mówieniu, powtarzam jego słowa, mówię według tego, co od kogo słyszę). Ksiądz głośno powinien mówić, a drudzy po cichu za nim. Star. Mów za mną, każde słowo, które ci powiem. L. Jak dzieci za panią matką pacierz, powiem za Asmodym ciekawą tę historijkę. Oss. Nic nie umie, chyba za panią matką pacierz zmówić. L. (umie pacierz z mamką. Kn.). (=nie bez pomocy). Przen.: Powtarzać za panią matką pacierz=*powtarzać bezkrytycznie cudze zdania, nie mając własnego zdania*. Pan synek pacierz za panem ojcem powtarza. L. (=odgłos ojcowski, własnego zdania nie ma). Pisać za dyktandem. d) † za czasem, [za czasem] = z czasem, kiedyś w przyszłości, z postępem, z biegiem czasu, w następstwie czasu. Błaż., Wen. Ludzie z przodku gorąco podchwycały rzecz dobrą, ale za czasem dalszym często przechodzą do oziębłości. Gil. Za czasem, temporis progressu. Kn. Za laty, progrediente aetate. Kn. [Za małym czasem=*wkrótce*. Będę ja tu bywał za niedługim czasem. Za siódmym rokiem=*po siedmiu latach*]. e) za kim, za czym=*w ślad, w ślady, w trop, w tropy jego*: Za, pośledź. L. Za kim idący, leżący, płynący. Kn. Wszysey, za wodzem idąc, z gościńca zstępują. Groch. Imajcie tarcze, za mną, moje dzieci! Kras. Hetmańska dziewczka, gdy jej ojca zabito, krzyknęła na ludzi, którzy już byli poczuli uciekać: za mną, kto enotę miłuje; skoczyła na mury, za nią wszysey, jako wodą llną. Rej. Za mną, mili rycerze, za mną! równie z wami bić ś. będą, równie ś. podzielim łupami. L. Rzymianie! kto miłuje ojczyznę, za mną! Warg. Włóczę nogi za sobą. Kn. Noga za nogą=*powoli, ulokując ś. L. Gdzie głowa chodzi za nogami, a nie nogi za głową, rząd tam płęchy być musi*. Smotr. (=podległy wnień słuchał zwierchnika). Za okrętem płyną. Troc. Za mną kamienie ciskano. Troc. Wysłano jazdę za nieprzyjacielem. Troc. Idź za mną. Troc. Zamknąć drzwi za sobą. Troc. (=wszedłszy przez nie). Ślać gońca za gońcem. [Za mną wołał]. Isć, wyjechać za: czym=*udać ś. w celu zdobycia sobie, wystarczenia ś., kupienia, załatwienia czego*: Za chlebem. Sienk. Idę za kupnem towarów. Chodzić za

interesami, za służbą. Przen.: Isć za czyją ręką=*postępować według jego rady, słuchać jego rady*. Isć za czym przykładem=*wstępować w jego ślady, naśladować go, wzorować ś. na nim, zapatrywać ś. na niego*: W mieszanych małżeństwach synowie idą (co do religji) za ojcem, a córki za matką. Isć za czym=*isć w parze z czym, być skutkiem czego, następować*: Pospolice to jedno za drugim chodzi: za zbytki łakomstwo, za łakomstwem a bogactwem pycha, za pychą wzgardzenie a zwada, więc ubóstwo, tuż zasię znowu spomogszysj. zbytki, a za zbytki znowu łakomstwo. Rej. Dziś ś. ślub bierze i małżeństwo ś. dopełnia, jedno idzie za drugim. L. (=jedno ciągnie, pociąga drugie za sobą). Szacunek osób pójdzie teraz znowu za pozytywkiem, a nagroda za cnotą i pracą. Nar. f) z: Puścić okręt za falą nie wadzi. Bardz. (=luzem, samopas; ulegać, ustępować. L.). Żagle za wiatrem ś. wzdymają. Bardz. [Wydry rzekami za wodą płyną]. g) po: Białogłowy owdowiały popłakiwały za mężami swemi. Tw. (=popłakiwały tęskniąc po nich). Tęsknić za wami. Mick. h) za kim, za czym = *trzymając jego stronę, w czym interesie, obstarzać za nim, stojąc przy nim; z kim, z czym*: Mówił, prosił, pisał za nim. Troc. Ująć ś., przemówić za kim. Za kim mówię, z jego strony. Kn. Za mną to, mnie służ, pomaga. Kn. Jestem za tym, trzymam ś. tego, sprzyjam temu, utrzymuję to. L. W obliczu całej publiczności zeznaję, że jestem za tą konstytucją. St. Aug. (=stoję przy niej, obstarżę przy niej, aprobuję ją, bronię jej). Jednak ś. nieprzyjaciela na swej dumie sparzy, bo kiedy Pan Bóg za kim, któż przeciwny będzie? Paetz. (=z kim). Za kim Bóg, za tym ludzie; acz też czasem to bywa: za kim ludzie, za tym Bóg. Biel. M. (=vox populi, vox Dei). Wszysey za mną, dziś zapewne skończy ś. całe zmartwienie moje. L. (=sprzyjają mi, są mi życzliwi). Widocznie trzyma za nim (=jego piosnkę śpiewa, w jego dudkę dmię). Za niewinnym błaga. Mick. i) być za kim=*być jego żoną*: Ona jest za panem starościem, jest jego żoną, poszła za niego. L. Masz wasza król. mość pomocniki z tego powinowactwa z strony królowej jejmości Bony, która wasza król. mość za sobą mieć raczysz. Jan. Franciszek chciał mieć za synem swoim szlachciankę florentską. Górn. j) Żalotnicy pierwsi ś. pytają, co o ciebie za dziewczką da, niżeli o cnotę. Petr. (=z córką, córce jako posag). k) za czym=*na skutek, wskutek czego; skutkiem czego, dzięki czemu, w przyczynę, w następstwie czego, przez co, na zasudzie czego, w zależności od czego*: Póki jeszcze on Nestor i Scypjo z Zamościa trwa, póty jeszcze bezpieczni stoimy za jego radą i męstwem. Petr. Za radą czyją, za zdaniem. Kn. Za Twoim rozkazaniem morze w brzegach stoi. Kochan. Za pozwoleniem zwierzechności. Za pogody, za powodem. Kn. (=wobec następczącej ś. sposobności, przy sposobności, skoro los sprzyja). Mądrość za doświadczeniem a z laty przychodzi. P. Koch. Wiele koron upadło za bystrą a nieroztropną popędliwością królów ku walkom. Orzech. Wojna nie za upornością a wszetecznością jednego człowieka, ale za wszystkich poradą a przyzwoleniem ma być stoczona. Orzech. Za przyjaźnią Niemców, których ś. w mieście było namnożyło, łatwo miasto wzięli. Murin. Była gлина, to i strzymała; był piasek, to ś. i rozsywał z wiatrem. Kon. (=za powiewem wiatru). Za łzami nie widzę świata (=z powodu łez). Za krzykiem nie

nie slychaa. 1) *za czym*=*z czym, na eo, równocześnie z czym, z nastąpieniem, z nastaniem czego, wobec czego, zgodnie z czym; po na stąpieniu czego*: Za danym znakiem wojsko dało salwę. Za przybyciem wodza rozpoczął ś. przegląd. To zane królestwo za śmiercią króla jegomości, pana, ojca i dobrodzieja naszego, do wolnej dyspozycji cnych narodów wracające. Wł. Za łaską, z odpuszczeniem, ucziwie mówiąc, ale mi odpusć bez naruszenia. Kn. (= *jeśli łaska, jeśli łaskaw*). Zrozumiał i poszedł za dygą. Pot. (= *dygnawszy przy tym, jednocześnie*). Pracuje za wynagrodzeniem. Wejście za opłatą. Za jednym zamachem, razem, cięciem (*od jednego...*). Za jednym zachodem. Ten młodzieniec za ciężkością ś. do ludzi uda, a jeśliby między nimi był, zawsze woła: mile doma, u dworu dwornie, a doma wybornie, ku domowi mu myśl przychodzi. Glicz. Za niewolą, pomimo woli, z musu. Kn. 1) X Wychodzi drzwiami, które ma ze swoim kluczem. L. (= *pod swoim kluczem, pod swoim zamknięciem*). m) [Ona za tędy (= *przez ten czas*), jak ón poseł, wlaźła]. 4. Co, za, co za jeden = *jaki, co zacz, kto taki*: Co za jeden? L. (= *кто to taki?*) Cóż to za jeden ten jegomość? P. Pocał ś. ten pilnie baćca, coby za urząd jego był, co za imię i profesja? Birk. Cóż wy to tam za kota mi niesiecie? kumiel — Zwycajnie waszego Maćka. Co. Wiedzieć chcemy, co za postać koni była, co za wozu. Ustrz. Byłem ciekawy slyścić, coby ich za rozmowa była. L. - Chciał wieszcie, jakieby ich było w tej mierze za zdanie. Koch. J. Co za służba Boża była w Grecji, aż tu za strachem a wstydem człowiek musi czytać. Biel. M. Co za mina, uroda, co za wdzięk skromności, co za wielkość przymiotów w nim! Jabł. (= *jakub...*). Cóż to byli tam za mężowie, którzy polegli! u wszystkich razy w piersiach. Fal. Cóż to za nieoszacowany ten Rajnal! Kras. (= *jakże nieoszacowany*). Com ja za prostak, próżno głowę sobie trudzę. Falib. Co to za uparty! on, widzę, nie wierzy, aż zobaczy. L. Co za niegodziwy, co za przekłety, co za piecny chłopiec! L. Patrzaj go, co to za bezczelność! L. Co to za kłopot, co za bieda nieustanna: tutaj ciągną rodzice, tu kocha cię panna. Niem. Co to za czasy! teraz wszyscy tylko pieniądze patrzą. L. [Co za tam surdut wisi?]. 5. [Za] w różnych znaczeniach: Za kim=*za kogo*: Modlić ś., prosić Boga, mówić pacierz za kim. Lepszy młodzieniec, aniżeli wdowiec, bo za wdowcem dzieci są. Wóje. Patrz dobrze za tym, kim, za czym (= *pilnuj go*). Przyodziewa za matką (= *po matce*). B) nierozdzielny, oznacza 1. a) z rzeczownikiem, *miejsce położone za czym, z drugiej strony*: Zarzeczce, zawiśle, zapiecek, zagórze, zalesie. Z przymiotnika mi=*leżący za czym, znajdujący ś. z tamtej, z drugiej strony czego, będący za kim, za czym*: Zagraniczny, zamorski, zamężna. 2. z czasownikiem a. z rzeczownikiem, od niego uformowanym a. od jednego z nim pierwiastku pochodzącym, wyraża: a) *skierowanie czynności za kogo, za co, w tył czego*: zająś, zahaczyć, założyć. b) *skierowanie czynności na wierzch, na powierzchnię kogo, czego, na -*: Zarzucić suknię na siebie. c) *naple rozpoczącie czynności a. wywołanie danego stanu; czynność jednoliwą*: Zakończyć, zakrzyżać, zatrabić, zaatakować, zachwiać, zamiesić, zacząć ś., zapalić, przy - : zaaresztować, zatrzymać; roz - : zaognić, zaśmiać ś., za-

palić; wz - : zaburzyć, zabronić, zatrzęsnać. d) *popadnięcie w stan, wyrażony przez pierwiastek czasownika*: Zapatrzyć ś., zabłyszczyć, zabłysnąć, zaśląbnąć, zapalać, zachwyć; roz - : zakwitnąć; z - : zakamienować, zakisnąć, zamilknąć; u - : zamilknąć; u-, przy - : zaciębnąć; o - : zagłuchnąć, zaniemiec, zachrypnąć. e) *zapęd czynności*: Zabrnąć, zadłużyć ś., zaślądzić, zaciąć ś., zasiedzieć ś., zaśluchać ś.; roz - : zaindyczyć ś., zagniewać ś. f) *przecięcie dalszego postępu*: Zatamować, zahamować, zabarykadować, zagrozić, zastąpić komu, zaskoczyć kogo; przy -, wz - : zatrzymać. g) *stłumienie, zaważenie, zarzucenie, zagłuszenie, zapełnienie przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Droga zaważona kamieniami. Zagłuszyli mowę wrzaskami. Zapłatać, zagmatwać kogo, co. Zasypać dół. Przen. = ob - : Zarzucili go gradem obelg. Zasyпали mię pytaniami. h) *zakrycie, zagłuszenie, zniszczenie przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Zasmarować, zamazać litery. Zasmarować, zatrzeć fresk. Zatrzeć ślady. i) *zajęcie, zaprzęgnięcie a. rozstargnienie, rozzerwanie przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Zabajał całą godzinę. Zastawił stół gratami. Zabawiać, zagadywać kogo. Zabawa. j) *zapuszczenie, wypełnienie przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Zadymić, zapehlić, zatruć, zapaskudzić, zaprawić; na - : zapełnić. k) *pokrycie na całej powierzchni, powłoczenie czym przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Załatać, zarost, zarosnąć, zaślonić, zaśliznić, zasmarować, zaśmiecici, zabazgrać, zapisać; po -, u - : zawałać, zamalować, zafarbować, zamorusać, zabielić; po - : zawlec, zachmurzyć ś.; ob - : zaciągnąć czym; prze - : zaślonić. 1) *zapełnienie, założenie próżni przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Zaludnić, zabudować, zamurować, zabić deskami. 1) *pozbawienie życia przez czynność, wyrażoną czasownikiem*: Zabatożyć, zakłóć, zasztyletować, zastrzelić, zagryźć, zadusić, zabić, zamęczyć. m) *owoc czynności, wyrażonej przez czasownik*: Zastużyć, zarobić. n) *zatrzymanie, utrwalenie w pewnym kształcie, ukladzie*: Zafryzować włosy, zapieć, zalamać fałdę.

2. Za przys. *zbyt, zbytnio, nazbyt, do zbytku, nadmiernie, nad miarę; przesadnie*: Przyjemna jest i piękna, ale za błada trochę. L. W gwałtownych czasach bywa za pała za daleko posunięty. L. Za daleko ten idzie, kto idzie żartami. Zabł. (= *przebiiera miarę*). Nikt nie miał za wiele, nikt za mało, bo ś. zgodnie wszystkim dzielili. Pileh. Byłoby za rano dzień pierwszego poznania zrobić dniem wesela. L. Zdał ś. im to z początku za dziwno, przyzwyczaili ś. pomatu. Kras. † Za, † Zaż, † Zaby, † Aza, † Azaby, † Azali, † Izali, † Izaliż, † Iza, † Izaliby sp. 1. czy, czyż, czyliż, albo, alboż. Pot. Zabyście ze 30 złotych obiecali? Alb. Bieda tobie, który drapieżysz, coż za i sam nie będziesz odart? Leop. (będziesz też złupiony. B. G.). Gdzie jest brat twój? Kain odpowiedział: zażem ja stróżem brata mojego? Leop. (zaim ja stróżem brata? B. G.). Wszakżeś mu odmówiła przystęp, zaż to mało wzgardy? Min. Wiele mi ich rzezcze onego to dnia: Panie, Panie, zażechmy przez imię Twoje nie prorokowali? Sekl. 2. *śnadsz, może, nuż, a może, a nuż, kto wie czy nie*: Rzućmy ś. do nóg obie, zaż ś. ułagodzi. Min. Złorzecz ludowi temu, za by go jako mógł porazić. Wuj. (owa śnadsz go będę mógł porazić. B. G.). Nachwytam wody, zaby ś. wszyscy napili. Leop.

ZAABDYKOWAĆ

Zaabydować, uje, ował, dokonać abdykacji, zrezygnować: Jeżeli dozwolimy, aby lada plebejusz, szlachetka ważył ś. wtrącać do spraw naszych, to zaabydukujemy sami. Krasz.

Zaabydowanie, a, blm., czynność cz. Zaabydować.

Zaablegrować, uje, ował. × Zaaplegrować I. zasadzić w ziemię ablegier dla wyhodowania nowej roślinki. 2. gm.: Z. kogo = posiniaczyć go, narobić mu guzów, pokaleczyć go.

Zaablegrowanie, a, blm., czynność cz. Zaablegrować.

Zaabonować, uje, ował, [Zaabonować] co = zobowiązać ś. do brania czego na prawach abonamentu, wziąć abonament czego: Z. książki z czytelnicy, bilety do teatru. Pani zaabonowała łoża w teatrach. Jeż. Udał ś. do restauracji, w której był zaabonowany na skromne obiady. Jeż.

Zaabonowanie, a, blm., czynność cz. Zaabonować.

Zaabsorbować, uje, ował, Zabsorbować I. pochłoniąć, wchłoniąć w siebie. 2. przen. zająć wyłącznie sobą, zatopić, pograżyć w sobie: Lud zaabsorbowany w życiu publicznym (= oddany mu wyłącznie). Z. ś. czym = zająć ś., zaprzętnąć ś., oddać ś. wyłącznie, poświęcić ś. całkowicie czemu: Z. uszerbkiem dla poważnych prac w nauce młodzież zaabsorbowała ś. walką dziennikarską. To zaabsorbowałoby nam życie tak, iż na życie samo miejsca i czasu nie pozostało. Jeż. Adwokat był pewien, że jego klient zaabsorbowany był najzupełniej sprawą. Kow. Zobaczywszy, iż znowu jakiś interes gotów zaabsorbować męża, wybiegła, aby tego posłańca zatrzymać. Wilez. Czasem myśl jego odrywała ś. od ukochanej dziewczyny, aby ś. Z. sprawą do urzędu przywiązaną. Es.

Zaabsorbowanie, a, blm., czynność cz. Zaabsorbować.

[Zaabsormować się, uje ś. ował ś.] obejść ś.: Wiedz. ś. ś. niom (z cudowną świeczką) Z.

[Zaabsormowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaabsormować ś.

Zaadministrować, uje, ował. I. wziąć w administrację, począć administrować, zarządzać. L. 2. przepisać, zaaplikować, zaordynować, zadać: Tu ani emetyku, ani hipekakuany nie zaadministrujesz. Krasz. Pocałunkiem i pochlebstwem, w porzę zaadministrowanym, doskonale umiał zapobiec smutnym następstwom. Krasz. (= zastosowanym).

Zaadministrowanie, a, blm., czynność cz. Zaadministrować

Zaadoptować, uje, ował adoptując zaopiekować ś.: Z. sierotę. Morz.

Zaadoptowanie, a, blm., czynność cz. Zaadoptować.

Zaadresować, uje, ował. I. zaopatrzyć w adres: Z. list. Złożył bilet w kopertę i zaadresował ją do doktora. Bał. 2. przen. zwrócić, skierować: Przemowa, zaadresowana do tego, w czyje ręce przejść miał kieliszek. Jeż.

Zaadresowanie, a, blm., czynność cz. Zaadresować.

Zaafektować, uje, ował zaatakować, zająć, dotknąć stanem chorobliwym: Od uderzenia głowy mózg mu zaafektowało. Od przeziębiecia ma zaafektowane gardło.

Zaafektowanie, a, blm., czynność cz. Zaafektować. p. Afekcja.

Zaafferować, uje, ował zaprzętnąć myśl jakąś aferą, zaambarasować, zakłopotać, zaniepokoić, za-

ZAAKOMODOWAĆ

alterować, pomieszać, zamieszać, struć: Wiesznie zaafferowany, kręcący ś., nie miał czasu.

Zaafferowanie, a, blm., czynność cz. Zaafferować.

Zaafiszować, uje, ował pokazać jawnie; popisać ś., sprezentować ś. z czym; narazić na szkałę, spospolitować, spublikować, skompromitować publicznie: Przedstawiła jej jasno szkodę całą, jakaby poniosła Olesia, gdyby ją zaafiszowała pana Zgrzeblowicza deklaracja. Jeż. Tak nie można, zaafiszowałaś pannę... czy chcesz ją zrobić pośmiewiskiem świata? Jeż. Z. ś. pokazać ś. jawnie, wyjść na jaw, ujawnić ś., uwidocznić ś., wystąpić w całej okazałości, zaprezentować ś., zdradzić ś., wydać ś., zamaniestować ś.: Tu się zaafiszowała jego cheiwości.

Zaafiszowanie, a, blm. I. czynność cz. Zaafiszować: Postanowił jej nie oszczędzać za tak bezczelne Z. jego wstydu. Korz. 2. p. Zaafiszowanie ś.: Dla niej nie będzie to zaafiszowaniem. Jeż.

Zaafiszowanie się, a ś., blm., niek. Zaafiszowanie czynność cz. Zaafiszować ś.

Zaagitować, uje, ował. I. zakrzętnąć ś. około agitacji, zacząć agitować, rozpocząć agitację: Trzeba Z., a wybory wypadną po naszej myśli. 2. poruszyć agitacją, zainteresować, zachęcić, ożywić kogo agitując; wszcząć, ożywić co agitacją: Wysłanicy z innych grup usiłowali Z. go i pozyskać dla swoich kościółów. St. Ludził i. jeszcze naczelnicy związku, że podniesiona i zaagitowana kwestja równowagi politycznej będzie w ostatniej chwili deską ratunku. Puł.

Zaagitowanie, a, blm., czynność cz. Zaagitować.

× **Zaakaparować, uje, ował** zająć, przeciagnąć na swoją stronę, skaptować: Chee Z. rodziców. Krasz.

× **Zaakaparowanie, a, blm., czynność cz. Zaakaparować.**

Zaakcentować, uje, ował co = położyć nacisk na co, zaznaczyć z przyciskiem, skonstatować coś jako rzecz ważną, wysunąć na pierwszy plan: Kościół zaakcentował swoją podatność do przystosowania ś. Motyw kary nie jest zaakcentowany. Ohm. Z. ś. zaznaczyć ś., ujawnić ś., uwidocznić ś., zamaniestować ś., dać ś. poznać, zwrócić na ś. uwagę: Zmiana dyrekcji nie zaakcentowała ś. dotąd nowym kierunkiem. Tendencje ugodowe zaakcentowały ś. wyraźniej.

Zaakcentowanie, a, blm., czynność cz. Zaakcentować: Odezwa komitetu podnosi potrzebę zaakcentowania stanowiska narodowego. Wyraźniejsze Z. woli monarszej.

Zaakcentowanie się, a ś., blm., nied. Zaakcentowanie czynność cz. Zaakcentować ś.

Zaakeptować, uje, ował zaaprobować, przyjąć, uznać za dobre, możliwe dla siebie, zgodzić ś. na co: Z. warunki umowy. Nie było tu 300 piechoty, zaakeptowanej przez sejmik, ale zawsze dość ludu zbrojnego. Rol.

Zaakeptowanie, a, blm., czynność cz. Zaakeptować.

Zaaklimatyzować, uje, ował i Z. ś. p. Zaklimatyzować.

Zaaklimatyzowanie, a, blm., czynność cz. Zaaklimatyzować.

Zaaklimatyzowanie się, a] ś., blm., czynność cz. Zaaklimatyzować ś.

Zaakomodować, uje, ował komu = dogodzić, trafić do gustu: Bal był do późnej nocy, Podolanek

ZAAKOMODOWANIE

60; takem im pięknie zaakomodował, że mi już darmo furaz dały. Rol.

Zaakomodowanie, a, blm., czynność cz. Zaakomodować.

Zaakompanjować, uje, owal komu=zaawtorować, zaakordować śpiewem a. muzyką: Córka zaakompanjuje panu na kornecie. Prus.

Zaakompanjowanie, a, blm., czynność cz. Zaakompanjować.

Zaakordować, uje, owal. 1. co komu=przyzwolić na co. 2. fabr. ustanowić zapłatę wykończony roboty robotnikowi, robiącemu na akord. 3. cz. ni. zaawtorować, zaakompanjować komu na instrumentacie muzycznym a. śpiewając.

Zaakordowanie, a, blm., czynność cz. Zaakordować.

Zaalarmować, uje, owal alarmując zatrwożyć, zaniepokoić, zerwać na nogi: Z. straż ogniową, załogę. Czuwająca nad pannami staruszka zaalarmowała cały zamek. Szaj. Tłumaczenie to nie zadowoliło władz zaalarmowanych. Jeż. Z. ś. zaniepokoić ś., zdetonować ś.: Prezes zaalarmował ś. moeno. Jeż.

Zaalarmowanie, a, blm., czynność cz. Zaalarmować.

Zaalarmowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaalarmować ś.

Zaalpejski za Alpami, z tamtej strony Alp leżą cy, transalpejski, transalpijski, transalpiński: Galja inna była Zaalpejska, którą teraz Francją zowiemy, inna zaś Przedalpejska, czyli Włochy północne. Siem. J. Zaalpejska Francja. Warg.

Zaalterować, uje, owal zakłopotać, zaambarasować, zaniepokoić, zmieszać, pomszadzić, zaaferować, zdetonować: Sędzina dobrodziejka wygląda, jakby była zaalterowaną. Jeż. Z. ś. zakłopotać ś., zaambarasować ś., zaniepokoić ś., zmieszać ś., pomszadzić ś., zaaferować ś., zdetonować ś.: Zaalterował ś. wojewoda, ale nie pokazuje tego po sobie. Pas.

Zaalterowanie, a, blm., czynność cz. Zaalterować.

Zaalterowanie się, a ś., blm., niek. Zaalterowanie, czynność cz. Zaalterować ś.

Zaambarasować, uje, owal kogo=nabawić ambarasu, zakłopotać, zaniepokoić, zafrasować, zmieszać, zdetonować, zdekoncertować, zaaferować, zaalterować: Mówi z miną zaambarasowaną. L. Z. ś. zakłopotać ś., zmieszać ś., zaniepokoić ś., zafrasować ś., zdetonować ś., zdekoncertować ś.: Mówi z miną zaambarasowaną. P. Przypatrywałem ś. ich minom nieukontentowanym i zaambarasowanym. Korzen.

Zaambarasowanie, a, blm. 1. czynność cz. Zaambarasować. 2. a. Z. ś. ambaras, kłopot, niepokój, frasunek chwilowy, pomieszanie, alteracja, położenie kłopotliwe.

Zaambarasowanie się, a ś., blm. 1. czynność cz. Zaambarasować ś. 2. p. Zaambarasowanie.

[Zaambonować, uje, owal] p. Zaambonować.

[Zaambonowanie, a, blm.] czynność cz. Zaambonować.

Zaanektować, uje, owal p. Zaanektować.

Zaanektowanie, a, blm., czynność cz. Zaanektować.

Zaangażować, uje, owal 1. zaprosić, zamówić: Z. damę do tańca. Poszedł poprosić ją do pierwszego kadryla; odpowiedziała mu, że już jest zaangażowana do wszystkich tańców. Bał. 2. zaprosić, zamówić, powołać: Z. artystów do teatru. Z. kogo na członka, współpracownika. 3. zainteresować, wciągnąć, wplątać, wmieszać w co, do-

ZAAPELOWANIE

tknąć czym, narazić: W bankructwie tym i pewna instytucja bankowa jest zaangażowaną. Całej rodziny honor jest zaangażowany w tej sprawie. Bał. Spora część kapitału zaangażował w spuściznę po Słupiecach. Rol. Z. ś. 1. wziąć udział w czym, zaciągnąć ś., przyłączyć ś. obowiązkowo do czego, przyjąć miejsce w pewnej korporacji: Z. ś. do teatru. do współpracownictwa. 2. wmieszać ś., wplątać ś., wdać ś. w co bez możliwości wycofania ś., zagalopować ś., zaawanturować ś.: Z. ś. w jakiej spekulacji. Byle ś. zaangażował i potrzebę łożenia na cel ten uznał. Jeż.

Zaangażowanie, a, blm., czynność cz. Zaangażować.

Zaangażowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaangażować ś.

Zaanieleń się, a ś., blm., czynność cz. Zaanieleń ś.

Zaanieleń się, i ś., il ś. przybrać postać anioła, zajaśnieć blaskiem anielskim: Kto na świat patrzy z takiego ogniska, jemu ś. oko bliźnich zaanieleń. Pol.

Zaanimować, uje, owal pobudzić, zapalić, zachęcić, poduszczyć, zagrzać, dodać animuszu: Niechby pan koniuszy go zaanimował. Krasz. Gdy ś. towarzystwo zaanimowało... Krasz. Hrabinę to wszystko niezmiernie zaanimowało. Zap.

Zaanimowanie, a, blm., czynność cz. Zaanimować.

Zaanektować, uje, owal, Zaanektować zabrać, zagrabić, przywłaszczyć, przyłączyć, przyswoić, wcielić kraj obcy: Niemcy zaanektowały Samoś. Żart: Z. pieniądze do kasy = przelać, wnieść, zainkasować, złożyć: Z. reszty kwitował, ale znalezione (pieniądze) zaanektował do kasy. Krasz. Żart. Z. kogo = zupełnie, niepodzielnie zająć swoim towarzystwem, opanować: Zaanektowała go od samego początku dla siebie; przysunęła ś. tak blisko do niego, że był zażenowany. Wilez.

Zaanektowanie, a, blm., czynność cz. Zaanektować.

Zaanonsować, uje, owal 1. wymienić, wygłosić nazwisko wchodzącego, zameldować: Lokaj zaanonsował Jędrzeja. Kaczk. Zaanonsowanego przyjął w jakiejś długiej sali, gdzie żadnego kręśła nie było. And. Teatr.: zawiadomić publiczność ze sceny o zmianie sztuki lub o chorobie artystów i ich zastępstwie. Z. ś. kazać oznajmić o swoim przybyciu; wymienić swoje, nazwisko wchodząc; zameldować ś.: Zaanonsowałem ś., a chociaż była nieubrana, kazała mię wpuścić. Ochoc. Zaanonsowała ś. u hrabiny. Krasz. Niunio zaanonsował ś. z nim razem u hrabięgo. Bał.

Zaanonsowanie, a, blm., czynność cz. Zaanonsować.

Zaanonsowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaanonsować ś.

Zaanszlagować, uje, owal ustanowić anszlag, zrobić kosztorys, zaliczyć, pomieszczyć w anszlagu.

Zaanszlagowanie, a, blm., czynność cz. Zaanszlagować.

Zaapelować, uje, owal złożyć, wnieść apelację, odwołać ś. do sądu wyższej instancji: Zaapelowali od zacytowanego wyżej wyroku obrońcy Skublińskiej i Zdanowskiej. Nim zaapelował, zawarliśmy z nim ugodę. Krasz. Żart.: Jak zawsze, gdy ś. bądź wahał, bądź czuł ś. cierpiącym, zaapelował do morfiny. Rog. (= zwrócił ś., wziął ś.).

Zaapelowanie, a, blm., czynność cz. Zaapelować, apelacja.

Zaaplegrować, uje, ował p. Zaablegrować.
Zaaplegrowanie, a, błm., czynność cz. Zaaplegrować.

Zaaplikować, uje, ował zaordynować, zaadmi-nistrować, przepisać, zadać: Zaaplikowałem bel-ladonę i niby ręką odjął. Jeż. Przen., żart. wy-ciąć, zadać, przyłożyć: Zaaplikował polce-k bed-narzowi. Wilez. Zaaplikował mu w plecy kilka kijowskich admoniejki Krasz.

Zaaplikowanie, a, błm., czynność cz. Zaapli-kować.

Zaaportować, uje, ował (o psie) popisać ś. ze sztuką aportowania.

Zaaportowanie, a, błm., czynność cz. Zaapor-tować.

Zaapostrować, uje, ował kogo = zwrócić ś. do kogo mówiąc; zagabnąć, zaczepić, zainterpelować, zagadnąć, zapytać: Gdy Wanda wyszła na chwile, starosta mnie zaapostrował: cóż, hrabio, robisz? czym ś. zajmujesz? Krasz. Jegomość zmuszonym ś. ujrzał Z. ją wyrazem: głupia! Jeż.

Zaapostrowanie, a, błm., czynność cz. Zaapo-strować.

Zaaprobować, uje, ował ował pochwalić, uznać za dobre, przyjąć przychylnie: Ojciec nie zaaprobuje ubiegania ś. jego o rękę tej panny. Korz.

Zaaprobowanie, a, błm., czynność cz. Zaapro-bować.

Zaaranżować, uje, ował zarządzić, urządzić: Iniektorowie demonstracji zaaranżowali tym razem rzecz całą wybornie.

Zaaranżowanie, a, błm., czynność cz. Zaaran-żować.

Zaarendować, uje, ował wziąć w arendę, za-dzierżawić. Z. wioskę, pacht. Żart.: Im ś. zdaje, że oni mądrzy są, że zaarendowali wszystek rozum. Jun.

Zaarendowanie, a, błm., czynność cz. Zaaren-dować.

Zaaresztować, uje, ował kogo, co nalożyć areszt na kogo, na co, położyć areszt na nim, przyaresztować, zatrzymać: Z. komu rzecezy, pensję. Z. kogo = usadzić do aresztu, uwięzić, przytrzymać go: Jezeli syn nie zechce, zawołasz do sali moich żołnierzy i zaaresztujesz ptaszka. Słow.

Zaaresztowanie, a, błm., czynność cz. Zaaresz-tować.

Zaargumentować, uje, ował zaimponować argu-mentem, argumentami: Chciała mu baba znowu czymś Z. Bał.

Zaargumentowanie, a, błm., czynność cz. Za-argumentować.

Zaasekurować, uje, ował ubezpieczyć, zabezpie-czyć: Z. dom od pożaru. Z. ś. ubezpieczyć siebie a. swoje mienie, ubezpieczyć ś., zabezpieczyć ś.: Z. ś. od ewentualnej zmiany. Krasz. Z. ś. na życie. Domyślano ś., że go djabeł żywcem z po-wierzchni ziemi zabrał, niezłym bowjem nie za-asekurował ś. przeciw ewentualności podobnej. Jeż.

Zaasekurowanie, a, błm., czynność cz. Zaase-kurować.

Zaasekurowanie się, a ś., błm., czynność cz. Zaasekurować ś.

[Zaasenterować, uje, ował] wziąć, zwerbować do wojska: Zacierał rękę, gdy ś. dowiedział, że Trofym został zaasenterowany. Żart.: Do czubków (= do domu warjatorów) nie chcieli mnie ani razu Z. Bran.

[Zaasenterowanie, a, błm.,] czynność cz. Za-asenterować.

Zaasygnować, uje, ował wyasygnować: Ja chęt-nie, ile potrzeba, zaasygnuję. And.

Zaasygnowanie, a, błm., czynność cz. Zaasyg-nować.

Zaasymilować, uje, ował asymilując zastosować, upodobnić: Opłaty bezpośrednie i zaasymilowane do nich taksy (=uzgodnione z niemi).

Zaasymilowanie, a, błm., czynność cz. Zaasy-milować.

Zaatakować, uje, ował l. atakując zaczepić, natrzeć, uderzyć, przypuścić szturm do...: Nasze forpoczty zaatakowane cofnąć ś. musiały. Gocz. Umiarkowanie i spokój jest może najsilniejszą bronią, jaką kiedykolwiek zaatakowano obóz wsteczny. Bał.

Zaatakowanie, a, błm., czynność cz. Zaata-kować.

Zaatlantycki leżący, mieszkający za Atlanty-kiem, amerykański: Parostatek Z.

Zaatutować, uje, ował karc. zagrać w atu, wyjść w kolor świętny. Przen.: zwrócić ś. do ko-go z żądaniem, z pretensją i t. p., uderzyć, zaape-lować, zwrócić ś. doń: Szlachetka za obrazę mu wyrządzoną przez mego sługę do mnie zaatu-tował. Kaczek.

Zaatutowanie, a, błm., czynność cz. Zaatutu-wać.

× **Zaaukcjonować, uje, ował podnieść, pod-wyższyc:** Z. należną sobie opłatę. Z. lokatorem komorne.

× **Zaaukcjonowanie, a, błm., czynność cz. Za-aukcjonować.**

Zaawansować, uje, ował l. co komu = dać zgóry pewną kwotę na rachunek umówionej sumy, dać zaliczkę, zaliczyć: Zaawansowane pieniądze. L. 2. kogo na co = posunąć go na wyższe stano-wisko, na wyższy stopień, urząd: Zaawansowano go na porucznika. 3. cz. ni. otrzymać awans, posunąć ś. na wyższy stopień, urząd: Który swo-ją komendę w całości doprowadzi, zaawansuje. Reym. 4. cz. ni. posunąć ś., zrobić postę-p, postąpić: Z w naukach. Panienci polskie w owe czasy tak dalece nie były w nauce tego rodza-ju zaawansowane. Rol. Z. ś. zagalopować ś., za-angażować ś., zaawantuować ś., zabrać, zapędzić ś., zająć, postąpić, posunąć ś. naprzód, zająć da-leko: Jędrzej tak daleko zaawansował ś. z wo-jewodzianką. Kaczek.

Zaawansowanie, a, błm., czynność cz. Zaawan-sować.

Zaawansowanie się, a ś., błm., czynność cz. Zaawansować ś.

Zaawanturować się, uje ś., ował ś. za daleko posunąć ś. w awanturach a. w ryzykownym przed-sięwzięciu, w przygodach; zagalopować ś., zabrać, zapędzić ś.: Może ś. gdzie zaawanturował za ja-ką piękną twarzyczką. Bał. Bolało ich, że ś. za-awanturowali, nie przewidując, do czego ich wybór króla doprowadzi. Krasz. Zaawanturo-wał ś. do tych pań z wizytą. Orzesz.

Zaawanturowanie się, a ś., błm., czynność cz. Zaawanturować ś.

[Zababon, u, lm. y] p. Zabobon.

Zababrać, brze, brał ubabrać, pobabrać, obabrać, zapaprać, zapackać, zagwazdać, zabrukać, zaświ-nić, zawałać, zanurzać: Nogi w błocie zababrał. Żart.: Połowę karty łaciną zababrał. Tremb. (=zabazgrał, zagwazdał, zapisał niepotrzebnie). Z. ś. pobabrać ś., ubabrać ś., zapaprać ś. zapackać ś., zagwazdać ś., zabrukać ś., zawałać ś., zanurzać ś., zaświnić ś.

ZABABRANIE

Zababranie, a, blm., czynność cz. **Zababrać**.
Zababranie się, a ś., blm., czynność cz. **Zababrać** ś.

[**Zababulenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zababulić** ś.

[**Zababulić się**, i ś., ii ś.] *zapatulić ś., opatulić ś., obańduchać ś., zakryć ś., okrócić ś., zaslonić ś. od zmina.*

[**Zabącować**, uje, ował] p. **Zabaczyć**.
[**Zabącowanie**, a, blm.,] czynność cz. **Zabącować**.

× **Zabacz**, y, lm. e a. † **y** *urojenie, mżonka, utopja, zamki na lodzie*: Zatoniona w miłym widowisku, już się o insze zabaczy nie pyta. Druzb. (czy nie raczej: zabawy? L.).

Zabaczać, a, ał i Z. ś. **Zabaczyć**.
Zabaczanie, a, blm., czynność cz. **Zabaczać**.
Zabaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabaczać** ś.

Zabaczenie, a, blm. I. czynność cz. **Zabaczyć**: Przez Z. wiadomości stało ś., że nadchodzące pokolenie było bez informacji zostawione. Czart. A. 2. † Z. *upodobanie, widzimisie, kaprys, urojenie, zachcianka*: Wedle swego zabaczenia raz mnie szczęście, raz temu da Kochan.

Zabaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabaczyć** ś.

† **Zabaczyć**, y, ył, [**Zabaczyć**], nied. † **Zabaczać**, [**Zabaczać**], † **Zabaczywać**, [**Zabącować**] I. *zapomnieć, przepomnieć*: S. Par., Rej, Gost. Z., puszczać z baczenia, z baczości. L. Pomnij, a nie zabaczaj tego. Leop. Nie zaraz Marsa i boju zabaczy. I strzał i łuku, który zawiesiła była, na tamtyżę to samym miejscu zabaczyła. Otw. Kiedy z tobą obeuję, zabaczam o czasie. Przyb. Zabaczył zupełnie Starowski ważność pisma biskupa krakowskiego. Czart. A. (= nie zauważył, nie dostrzegł). Przywilej ten Stefana należy do najpiękniejszych objawów działalności tego monarchy, nie zabaczającego i o głuchym zakątku świata na Zadnieprzu. Dub. Nawet Kościuszko zabaczył o tym wybornym materiale powstańczym. T. K. Zaliś to zabaczył o tych naszych rycerzach, którzycheśmy w Krakowie widzieli? Sienk. Zabaczyliście, co prawili Rusini. Sienk. To dlatego wszyscy mnie tu zabaczyli. Sienk. Łońskiego roku musiała se do znaku Z., że to jej odpust w Ludźmierzu przypada. Ork. Zabaczcież na tę chwilę o rodach, o sobie, a pamiętajcie o gminie, o całej ludności biednej. Ork. Przenaswientse bugaje w nik zabacone od ludzi! Tet. 2. *nie chcieć pamiętać, niepomylnym być na kogo, na co, nie pamiętać komu, puścić w niepamięć, przebaczyć, przepuścić, darować*: Jakiej to jest dobroci Pan, zabaczywszy krzywdy swej, zabaczywszy niewdzięczności tej, którą Jemu naród ludzki, zapomniawszy rozlicznego dobrodziejstwa Jego, zawždy okazuje. Rej. Zabacz mych grzechów. Kochan. Senat mu chciał wszystkich zabaczyć i własność jego przywrócić. Pilch. Ptolemeus, zabaczywszy dobrodziejstwa Pompejusza, kazał go zabić. Stryk. † Z. ś. *pojść w niepamięć, w zapomnienie, wynietrzeć, wylecieć z głowy, wypaść z pamięci*. Śl. wil. 3. *przyjść do głowy jako urojenie a. zachcianka, zamarzyć ś., uroić ś., wyłucić ś. w głowie; zajechać do głowy, ubrać ś., przysnąć ś., przywidzieć ś., zachcieć ś. L.*

† **Zabaczywać**, a, ał i † Z. ś. p. **Zabaczyć**. Błaż., Troc.

† **Zabaczywanie**, a, blm., czynność cz. **Zabaczyć**wać.

ZABAKAĆ

† **Zabaczywanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zabaczywać** ś.

× **Zabac** się, oi ś., ał ś. *poczuć bojaźń, ułękność ś., zaleknąć ś., zleknąć ś., zatrwożyć ś., przestraszyć ś., przerazić ś.*: Toż dopiero z przykładu i kłęski tej cudzej po wszystkiej Ukrainie zabali ś. drudzy. Tw. Spiesznie tam zabieży z znaczną flotą swoją, że ś. i zdziwią wszystkie i zaboją. Chr. Lepiejli, że się co moment zaboję? Chr. Zabaliście ś. słów jego uczonych i stąd ś. znacie być przewyżczonych. Chr. Lubom ś. zabał, że mi w Londynie pieniędzy zabraknie. Śniad.

[**Zabackany**] *zapaćkany, zawalany, zabrudzony, zamazany*.

Zabadać, a, ał p. **Zabosć**.
Zabadać się, a ś., ał ś. *zatopić ś., zagłębić ś., zapędlzić się w badaniu czego*. L.

Zabądanie, a, blm., czynność cz. **Zabadać**.
Zabądanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabadać** ś.

[**Zabądlenie**, a, blm.] czynność cz. **Zabądlić**.
[**Zabądlić**, i, ii, **Zabądlić**] *kiełznać, okiełznać*: Z. konia.

[**Zabądło**, a, lm. a] I. *wędziło u udy*. 2. *podpinka u kapelusza*.

[**Zabagać się**, a ś., ał ś.] p. **Zabażyć**.
[**Zabaganie się**, a ś., blm.,] czynność cz. **Zabagać** ś.

Zabagniać, a, ał p. **Zabagnić**.
Zabagnianie, a, blm., czynność cz. **Zabagniać**.
Zabagnić, i, ii, nied. **Zabagniać** I. *zapelić bagnami, obrócić w bagno*: Z. równinę. 2. *przen. zamiedbać, zaprzepaścić, puścić w pożalowania godną niepamięć, zagmatwać, zawikłać, zaciemnić*: Czy przypadkiem sprawa ta nie została zabagnioną? Niekrytyczne stawianie doktryny spirytyzmu moeno zabagniło tę sprawę. Mogłaby rzecz na tym punkcie utknąć. Z. ś. w trzęsawisku pesymistycznym. Kasz.

Zabagnienie, a, lm. a, czynność cz. **Zabagnić**: Do wyiewów i zabagnień równin przyczynia ś....
[**Zabagrubać**, a, ał] *zaprzepaścić, zagubić*.

[**Zabagrubanie**, a, blm.,] czynność cz. **Zabagrubać**.

[**Zabahać**, a, ał] p. **Zabażyć**.
[**Zabahanie**, a, blm.,] czynność cz. **Zabahać**.

Zabajac, a, ał I. *zaprzepaścić, zająć bajanem, bając przepędzić*: Zabajac całą godzinę. 2. *zająć bając*. Z. ś. *zapędlzić ś. w bajaniu, zagadać ś., zabałamucić ś., zabarłożyć ś.*

Zabajanie, a, blm., czynność cz. **Zabajac**.
Zabajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabajac** ś.

Zabajronizować się, uje ś., ował ś. *bajronizując zapamiętać ś., zapędlzić ś. w bajronizowaniu*: Ja, mój drogi, pamiętam ludzi, którzy ś. na śmierć zabajronizowali. Sienk.

Zabajronizowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabajronizować** ś.

† **Zabakać**, a, ał *zawołać, przywołać, wezwać, zawezwać*: Zabakalem sługi swego, nie mi nie odpowiedział, Leop. (zawołałem sługi mego Leop.; wołał-li na sługę mego, nie ozywa mi ś. B. G.). Rozkazał mu Elizeusz, aby jej przywołał; której gdy zabakano, a stanęła przede drzwiami, rzekł do niej... Leop. (gdy ją zawołano, Leop.) Któż wzbudził od wschodu słońca sprawiedliwego, zabakał go, aby szedł za nim? Leop. (kto wezwał go? B. G.). Ręka moja rozmierzyła niebiosa; ja ich zabakam, a staną pospołu, Leop. (zawołałem

ZABAKAŁARZENIE SIĘ

ich, i zaraz stanęły. B. G.). Karolus z zamków infantyjskich wyleci i w turmie zabaka. Piel.

Zabakałarzenie się, a s., blm., czynność cz. Zabakałarzyć s.

Zabakałarzyć się, y s., ył s. zapędzić s., zająć s. bakalarząc: Zabakałarzyłem s. z dziećciakami memi, i tak zeszło. Orzesz.

† Zabakanie, a, blm., czynność cz. Zabakać.

Zabalotować, uje, ował balotując zagłuszyć, zarzucić, odrzucić: Projekt został zabalotowany w komitecie i nawet na zebranie walne nie wniesiony. Spas.

Zabalotowanie, a, blm., czynność cz. Zabalotować.

Zabalować się, uje s., ował s. zapamiętać s. w balowaniu.

Zabalowanie się, a s., blm., czynność cz. Zabalować s.

Zabalsamować, uje ował balsamując zwłoki zabezpieczyć je przeciw rozkładowi.

Zabalsamowanie, a, blm., czynność cz. Zabalsamować.

Zabałamucenie, a, blm., czynność cz. Zabałamucić.

Zabałamucenie się, a s., blm., czynność cz. Zabałamucić s.

Zabałamucić, i, il kogo i. bałamucąc zająć komu czas potrzebny, przetrzymać go gdzie. 2. zaplątać, zagmatwać komu myśli, zamącić, skotłować, zawrócić mu głowę, zamydlić mu oczy, otumanić, oszołomić, odurzyć go filuternym rozumowaniem, obalamucić: Cały ów szal był sprawą zabałamuconej głowy. Krasz. Z. s. 1. przepędzić czas na bałamuctwie, zapędzić s. w bałamuctwie; zamurudzić s., zasiędzić s., zagadać s., zabawić s. gdzie zbyt długo, przepaść, zginać gdzie: No, idź, a nie zabałamuc s. w mieście. Wilez. Panie dobrodzieju! prawda! troszeczkę s. zabałamucilem. Wilk.

[Zabałotać się, ooc s., tał s.] zagadać s. w rozmowie.

[Zabałotać się, a s., blm.,] czynność cz. Zabałotać s.

Zabałkański i. leżący, znajdujący s., mieszkający za Bałkanami, z tamtej strony Bałkanów. 2. honorową nazwa, dana wodzowi, który przeszedł Bałkany.

[Zabałuszenie, a, blm.,] czynność cz. Zabałuszyć.

[Zabałuszyć, y, ył] p. Zagąłuszyć.

Zabałwanić się, i s., il s. zacząć bałwanić s., zakipieć, zawrzeć, zakotłować s., wzdąć s., wzburzyć s., zagotować s.: Morze s. zabałwaniło. Woda w garnku zabałwaniła s. na kuchni. (= zaczęła s. gotować ucwał).

Zabałwanie się, a s., blm., czynność cz. Zabałwanić s.

Zabandażować, uje, ował zawiąć w bandaż, ściśnąć bandażem, obandażować: Z. nogę.

Zabandażowanie, a, blm., czynność cz. Zabandażować.

Zabankietować, uje, ował zacząć bankietować: U Radziwiłła bankietują... pewny byłem, że zabankietujesz i ty. Jeź.

Zabankietowanie, a, blm., czynność cz. Zabankietować.

[Zabanować, uje, ował] zatęsknić: Góral zabanował za swemi hałami. Siem.

[Zabanowanie, a, blm.,] czynność cz. Zabanować.

[Zabańduzony] zachmurzony, zagniewany.

ZABARYKADOWAĆ

† Zabarac, a, al przeszkadzać, nie dopuszczać, zakazywać.

[Zabaranie się, i s., il s.] I. zagęścić s., zarosnąć gęsto, jak wełna na baranie: Zielsko zabaranilo s. 2. zaszargać s., zachlastać s. grubo.

† Zabaranie, a, blm., czynność cz. Zabarac,

[Zabaraniecie się, a s., blm.,] czynność cz. Zabaranieć s.

Zabaraszkować, uje, ował zagłuszyć, zlagodzić baraszkami: Jego gniew języzki kum zabaraszkują. Sow. Z. s. zapędzić s., zapamiętać s. w baraszkowaniu, baraszkując zabałamucić s.

Zabaraszkowanie, a, blm., czynność cz. Zabaraszkować.

Zabaraszkowanie się, a s., blm., czynność cz. Zabaraszkować s.

[Zabardlenie, a, blm.,] czynność cz. Zabardlić.

[Zabardlić, i, il] zaśmieszyć, zabarłozżyć.

Zabarjerować, uje, ował zagrozić barjerą, barjerami.

Zabarjerowanie, a, blm., czynność cz. Zabarjerować.

Zabarłożenie, a, blm., czynność cz. Zabarłozżyć.

Zabarłożenie się, a s., blm., czynność cz. Zabarłozżyć s.

Zabarłozżyć, y, ył zaśmieszyć (szczeg. barłogiem: słomą, sianem i t. p.): Z. podłogę, izbę. Cholera tu i owdzie wylazi z kątów zabarłozzonych. Z. s. barłozząc zapędzić s.; zagadać s., zabając s., zabałamucić s. (o gadule, pleciudze); zasiędzić s., zawieruszyć s., zapotłazać s. gdzieś.

[Zabarśnie, i, blp.] dziurki górne w łapciach.

Zabarwiać, a, al p. Zabarwić.

Zabarwianie, a, blm., czynność cz. Zabarwiać.

Zabarwić, i, il, nied. Zabarwiać nadać pewien kolor, ton, odcień pewnego koloru, zapuścić barwę, zafarbować: Z. płyn (=zapravić kolorem, zafarbować); przen. zaprawić, nadać pewien ton, odcień, charakter, barwę, wycisnąć piętno, znamię: Ametyst jest zabarwionym kwarcem. Niósł na sprzedaż biżuterję taną, bo wyrobioną ze szczątków naczyni, zabarwionego szkła i kryształu. Orzesz. Nikt nie potrafi tak dalece wyjść ze siebie, żeby czynów swych nie zabarwiał szczyptą miłości własnej. Siemk.

Zabarwienie, a, blm. I. czynność cz. Zabarwić. 2. barwa, ton, odcień pewnego koloru: Obłoczki o blade-różowym zabarwieniu. 3. przen. barwa, charakter, ton, odcień, przymieszka: Rozmowanie o zabarwieniu scholastycznym. 4. biol. (coloratio, tinctio): Z. laseczników trądowych. Z. skóry. Z. żabie = brudno-zielone zabarwienie powłok zewnętrznych na zwłokach osób dorosłych. Z. sympatyczne, ochronne = zabarwienie ochronne, które przybierają zwierzęta, upodobniwszy się do przedmiotów otaczających je.

Zabarykadować, uje, ował, nied. Zabarykadować zagrozić barykadami, zawalić, zatarasować. Przen.: Od dziesiątej już żaluzje i okiennice pozamykane zabarykadowały mieszkania od skwaru. Krasz. Mieszkanie jego przytykało do apartamentów hrabiny, ale było od nich zabarykadowane szafą. Krasz. Do dworu szlacheckiego prawie stało s. niepodobieństwem dostać s. po godzinie dziesiątej wieczorem, tak go zwykle zabarykadowywano. Rol. Chcąc przestąpić próg, znalazł go zabarykadowanym postacią żony. Jeź. Z. s. zamknąć s.; zagrozić s., otoczyć s. barykadami, zatarasować s.: Ziomy olbrzymich kamieni, którymi świat tatrzański jak gdyby chciał Z. s. od ciekawych. Trej.

Przen.: Niewiasty usunęły ś. z teatru popisów biesiadnych i zabarykadowały w izbach swoich Jez.

Zabarykadowanie, a, blm., czynność cz. **Zabarykadować**.

Zabarykadowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabarykadować ś.**

Zabarykadowywanie, a, blm., czynność cz. **Zabarykadowywać**.

Zabarykadowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabarykadowywać ś.**

Zabarykować, uje, ował *zapakować w baryłki*.

Zabaryłkowanie, a, blm., czynność cz. **Zabaryłkować**.

Zabaryłować, uje, ował *zapakować w baryły*: Ziarnka prochu ciepło zabaryłowane zlepiają ś. do kupy. Jak. J.

Zabaryłowanie, a, blm., czynność cz. **Zabaryłować**.

[**Zabalenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zabaryć ś.**

[**Zabaryć**, y, ył i Z. ś.] p. **Zabażyć**.

Zabasować, uje, ował?: Nie poprawił czapki, ani zabasował koniem po swojemu, po kozacku. Czajk.

Zabasowanie, a, blm., czynność cz. **Zabasować**.

Zabastować, uje, ował, × **Zasystować** *powiedzieć sobie: basta! przestać, zaprzestać, poprzestać, zaniechać czego nadal, dać pokój czemu, skończyć z czym*: Na tym zabastuję. Z. czego.

Zabastowanie, a, blm., czynność cz. **Zabastować**.

[**Zabasztować**, uje, ował] *zagrozić basztami, umocnić brzeg basztami, żeby woda nie zarywała*.

[**Zahasztowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zahasztować**.

Zabatogować, uje, ował p. **Zabatożyć**.

Zabatogowanie, a, blm., czynność cz. **Zabatogować**.

Zabatożenie, a, blm., czynność cz. **Zabatożyć**.

× **Zabatożkować**, uje, ował *zabić bijąc batożkami; zabawiczyć, zachłostać, ubiczować*. L.

× **Zabatożkowanie**, a, blm., czynność cz. **Zabatożkować**.

Zabatożyć, y, ył, **Zabatogować** *zabić batożąc: zabawiczyć, zachłostać, ubatogować, ubiczować, zamagać*.

Zabawa, y, lm. y, [Zabawność] l. × Z. to, co powstrzymuje, opóźnia, zawada, przeszkoda, mitręga, zwłoka, bałamuctwo, opóźnienie: Ludzkie wszystkie roboty podległe są zabawom i zawodom. Djar. gr. 2. × Z. *zatrudnienie, zajęcie, robota, praca, czynność, obowiązek*. Słup., Zaw., Skr. Księża musieli pilnować katechizmu i innych zabaw, które należą do nawracania i ćwiczenia ludzi. Łęcz. Około dzieła swego zabawna troskliwość ma w samej zabawie osobliwszą ukontentowanie. Pileh. Można naprowadzić młodego do poznania i pokochania zabawy pożytecznej, którą pracą nazywamy. Koss. Karał go o niektóre na próżnych i świeckich rzeczach zabawy. Skar. Zabawę przystojniejszą nad mniej ważną chwałę. Gawiń. Łowy, kompanja, karty, pijatyka całych Z. L. Wielbi to człowiek tak w pokoju, jak w żołnierskiej zabawie. Troc. Z. wojenna z wiele nieprzyjaciół. Niem. Aby ś. nie nalazł nikt w państwie próżnujący, tak chłop, jak szlachcie, lecz zabawę mający. Star. 3. *zabawianie ś., zaprzężanie ś., zajmowanie ś., czym. Żart. : zachód, zajęcie, kłopot, robota*: Miałem z nim zabawy na cały miesiąc. 4. *uprzyjemnienie czasu, rozrywka, krotouchiła*: *zobranie towarzyskie,*

wieczór, bal: Po zabawach jego można poznać dziecie. Wuj. Porzuć nieczemne zabawy, nie na herb przodków patrz, ale na sprawy. Sęp. Wszystkie czas u dworu na zabawie ś. trawi. Górń. W każdej wesołej zabawie czas zda ś. krótki i mija rychlej, niż chcemy. Skar. Z. poślednim jest celem czytającego, pożytkowi służyć i towarzyszyć powinna. Kras. Wrócili do pokojów, żeby przedłużyć zabawę kielichową. Rzew. Niewinna to Z., którą wiersz mój głosi. Karp. Zabawy przyjemne i pożyteczne (tytuł dzieła) zawierają w sobie i prozą i wierszem dzieła wybrane w różnych materjałach, tak oryginalne, jako też i tłumaczone. Kras. Z. miałem zabawę. Miek. Z. publiczna. Z. kwiatowa. Z. tancująca. Chodźcie po zabawach. Robię to dla zabawy. (= dla zabawienia ś., dla przyjemności). Z. dziecinna, towarzyska = gra. Z. dziecinna = *igraszka*. Zdr. **Zabawka**, **Zabaweczka**.

Zabawca, y, lm. y, **Zabawiacz** l. ten, co ś. *bawi czym więcej, niż trzeba a, gdzie nie trzeba, zmda, guzdralu, guzdralski, kunktator*: Pies Z. zabawia ś. zwyczajnie w paszy, a tam nie mogąc zagadać, którądy z niej zajęć wylazł, odejść go nie chce i wrzeszczy wszystko na jednym miejscu. Ostror. Przen.: Nie wszystko są zabawce na tropiech; dosyć jest zacnych a pocziwych ludzi na świecie, którzy ś. uniosłemi rzeczami nie nie bawią. Rej. 2 *człowiek zatopiony w czym, oddany czemu*: Człowiek próżny, omylny a Z. świata tego wierzy-ć, iż jest Bóg, a cóż potym, kiedy szereje i serdecznej miłości nie ma ku Niemu? Rej. 3. ten, co drugich *niepotrzebnie zabawia, co im próżno czas zabiera* 4. ten, co *umie bawić drugich, zabawić, facecjonista*: Wielki z siebie Z.

Zabaweczka, i, lm. i p. **Zabawa** i **Zabawka**.

Zabawiacz, a, lm. e p. **Zabawca**: Ojciec Guarini liczył ś. do najgorliwszych króla zabawiaczy. Krasz.

Zabawiać, a, ał i Z. ś. p. **Zabawić**.

Zabawianie, a, blm., czynność cz. **Zabawiać**.

Zabawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabawiać ś.**: Po kilku dniach zabawiania ś. naszego wracaliśmy ś. do domów naszych. Krasz.

Zabawić, i, il, nied. **Zabawiać** l. a. Z. ś. cz. ni. *gdzie piewien czas przebyć, pobyc, pozostać, posiedzieć, przesiadzić, spędzić czas, zatrzymać ś.; zabalamucić ś.*: [Nie zabawiał kiela chałupy, tylko szynął na wódkę. Gdzie ś. zabawia i gdzie przechowuje (= *podziwia* ś.).] Niewiasta taka niedługo zabawi w kościele, jakby ją kto wołał, bieży pilno do szynku. Comp. (= *nie zagrzeje miejsca, nie wytrzyma*). 2. [Z.] cz. ni. *wyjść, wytrwać*: Nie zabawio, jak z godzinkę. Zabawiałem ś. w domu pana podstolego, a przy zabawie z rozmów jego odbierałem naukę. Kras. (= *bawiłem, gościłem*). Na modlitwie ś. przez noe zabawiła. Auszp. 3. *zatrzymać, przetrzymać, ustrzymać bawiąc*: Echo była przedtem nimfa bardzo mowna i samę Junonę długimi słowy ku jej szkodził zabawiała, za czym rozgniewana bogini mowę jej odjęła, a tylko ostatnie słowa dała jej wymawiać. Otw. Hipolita męczennika, jako uczonego, przy sobie zabawił. Skar. Zabawiła mię kompanja. Troc. Proszę, posłuchaj, nie zabawię. L. (= *powiem krótko, długo nie zatrzymam, krótko rzecz udługę*). [Niewiele nas, nasa kucharecko, zabawiaj]. 4. *zająć, zatrudnić*: Ta robota zabawi mię z tydzień. 5. *zająć, uspokoić bawiąc*: Z. *placzące dziecko*. 6. *zająć przy-*

jennie, rozerwać: Z. gości. Jeden go zabawia, a drugi tymczasem wyciąga mu zegarek z kieszeni. 7. *uławnić, rozśmieszyć*: Zabawił nas swą zarozumiałością. 8. † Z. *pociągnąć kogo za sobą*: Nauczyciel, który wywiera w wierze, tak jako sam do piekła ś. dostanie, tą drogą też dyseypuła swego zabawi. Głiez. (por.: Wybawić). Z. ś. 1. p. wyż. 2. Zabawiać ś. czym = *zajmować ś., trudnić ś., pracować nad czym, bawić ś. czym, chodzić około czego, żyć z czego*. And. z Kobył. By ś. w domu zabawiał z pilnością, przystojnie gospodarstwem. Jeżow. W wielkich i wspaniałych myślach zawsze zabawiony. Troc. (= *zatoniony*). Bardzo jest tym, w tym zabawiony. Troc. Gdy ś. kto czym zabawia, nie ma czasu tęsknić. L. Zabawia ś. daniem lekcji. 3. *powabić ś., uławnić ś., rozerwać ś., przepędzić czas przyjemnie*: Zabawiać ś. cudzym kosztem = *dopatrywać ś. w nim śmieszności, wyśmiewać ś. z niego*. Chłopcy zabawiają ś. w konie, w piłkę, w chowanego, psocąc sobie wzajemnie. Przen.: Z. ś. w kogo = *odegrać czyją rolę, udać kogo*: Chciałem ś. Z. w kusiciela, ale zwąchał pismo nosem i poznał ś. odrazu. Bał. 4. dok. *zapędzić ś. w zabawie, utonąć w zabawach, rozbawić ś., zahulać ś.*

Zabawienie, a, btm. l. czynność cz. **Zabawić**. 2. [Z.] *przyjście, ugoszczenie*: Pani gospodyni, do zabawienia dajcie nam kopę jaj do smażenia. Wójc.

Zabawienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zabawić** ś. Pozwolił mi kilka momentów zabawienia ś. z nim. L.

Zabawka, i, lm. i l. p. **Zabawa**: Stał Osman, jak Kserkses przeciw Leonidasowi, i miał przez miesiąc zabawkę z garstką ludzi. Birk. Wielkiej bardzo zabawki około wykładu tej przypowieści nie trzeba. Białob. (= *pracy, trudu, zachodu*). 2. *przedmiot do zabawiania dzieci, cacko* (np. konik, lalka i t. p.). Kobieta jest dla niego zabawką. 3. *przedmiot zabawy, igraszka*: Nie rób sobie zabawki z rzeczy poważnych. Zdr. **Zabaweczka**.

Zabawkarski przym. od **Zabawkarz**, **Zabawkarstwo**: Warsztat Z. Szkoła zabawkarska. **Zabawkarstwo**, a, btm., *fabrykacja zabawek dziecięcych*.

Zabawkarz, a, lm. e *rzemieślnik, wyrabiający zabawki dziecięce*.

Zabawkowy przym. od **Zabawka**: Nie każda rzecz zabawkowa, t. j. przeznaczona w intencji do zabawki, jest zabawną. Czart. A.

× **Zabawnicki**, ego, lm. cey rz., p. **Zabawnis**.

× **Zabawniczek**, czka, lm. czki p. **Zabawnis**.

Zabawnie przys. od **Zabawny**.

Zabawnisia, i, lm. e, forma ż. od **Zabawnis**. L.

× **Zabawnis**, sia, lm. sie, × **Zabawnicki**,

× **Zabawniczek** ten, co umie *drugich zabawie, rozśmieszyć, zbytnie, dowcipnie, żartownie, figlarz, facejonista, jowialista*: *Stumptibus quam parcissimis uti debet*, do wystawy nie, kosztów skromnych tylko i potrzebnych, i prze to zabawniczków, wystawniczków strzec ś. ma. Boh.

Zabawniutki *mihulki przez swą zabawnosć, wielce zabawny*.

Zabawność, i, l. btm., rz. od **Zabawny**. 2. [Z., lm. i] p. **Zabawa**: Nikiedy nie było taki zabawności.

Zabawny l. † Z. *dlugotrwały, ciągnący ś. długo, zmudny; wlokący ś., przewlekły, przeciągający ś.; nużący, morderujący, wycieńczający*: Już Prusaków prawie do ostatecznej nędzy przywiodła tak długo

zabawna wojna. Błaż. 2. † Z. *zajęty, zatrudniony, nieczasowy*: Ręce pracami niezabawne. Otw. S. (= *niezaprzatnięte*). Ludzie, choć najwięcej zabawni, powinni pokazywać, jak by nie nie robili. Lubom. Około dzieła swego zabawna troskliwość ma w samej zabawie osobliwsze ukontentowanie. Pileh. Mężczyzyna tam są zabawni z okretów windować, do sklepów obszerznych swe towary chwować, przedawać i rachunki zbierać. Jabł. Powinien mahometan pięć razy modlitwy swoje mówić przez dzień, a jeśli Z., tedy przynajmniej rano i wieczór; a kto by bardzo zatrudniony był, przynajmniej raz powinien ś. modlić. Star. Ażeby ś. mogli udać za polityków wiele myślących i mogących, ustawicznie są zabawni, zakłóceni, zainteresowani. L. Waleczni dziełami Z., ręką, nie piórem, umiał dokazywać. Kras. Na pewnym noclegu odebrał list od króla, wojną podtenczas zabawnego. Boh. 3. † Z. *dający wiele czteka niewymuszonego w swoich postępkach, zabawnego przez umiejętność, ludzkiego przez tkliwość*. L. 5. [Z.] *lubiący długo przebywać za domem*. 6. *wesoły, uciężny, dowcipny, krotochwilny, żartobliwy, jowialny*: Jesteś wesoły, Z., w żarceki obfity, lubią cie, bo to zawsze zabawi kobiety. Zabł. Ten mecenas, oprócz biegłości w swej sztuce, ma być także bardzo zabawnym. L. W Warszawie tego mają za zabawnego, który coś dowcipnego z uszczerbkiem sławy bliźnich powie. L. Znalazłem Wiedeń zabawnym, wesołym, szczęśliwym. Koź. Po dość długiej, wielce zabawnej, a więcej jeszcze kosztownej podróży, stanąłem w Paryżu. Kras. Mam domową komedję, zawsze nową i zabawną. Mick. Powiem w. panu rzeź jedną zabawną. Gor. W powiadaniu wielce był Z., i miło go było słuchać. Kras. 7. *śmieszny, koniiczny, humorystyczny, pociężny; osobliwy, osobliwszy, dziwny, doskonały, wyborny, paradny*: Z. jesteś ze swoją pretensją. (= *dobry sobie*). × Z., × **Zabawowy**.

× **Zabawowy** p. **Zabawny**. Park Z. Teren Z. Komitet Z.

Zabazgrać, rze, rał, **Zbazgrać** *zapisać bazgraniną, zagryzmolić, zagwazdać*: Autor kart (do gry), tej zabazgranej książki, uczynił ś. nieśmiertelnym. Kraj. M.

Zabazgranie, a, btm., czynność cz. **Zabazgrać**.

[Zabazka, i, lm. i] *zachcianka, przysmak*.

[Zabażenie, a, btm.] czynność cz. **Zabażyć**.

[Zabażenie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zabażyć** ś.

[Zabażyć, y, ył, Zabarzyć, Zabażyć] co = *zajądąć, zachcieć, zaprzagnąć, pożądać, zamorzyć*. Błaż. Myśl ś. z swemi żądzami wątpliwemi sprzeza, co zabaży, to znowu nie chce wola zlecza. Min. Wszystko im było wolno i godziło ś., cokolwiek zabażyły i chciały. L. Waży ś. zażywać zabazonych rzeczy w chorobie, sam sobie szkodzi. Sak. [Z. ś.] *przyjść do głowy, przyjść na myśl, uroić ś., wyłuc ś. w głowie, zajądąć ś., zamarzyć ś., ubrać ś., zachcieć ś.*: Panom ś. lada co zabaży. Pot. Zabarzyło mu ś. tego, jak starej babie terek. Prz. Nie godzi ś. wziętego urzędu, kiedy ś. zabaży, porzucić. Petr. (= *kiedy kaprys przyjdzie*). Zabażyło mi ś., zamarzyło mi ś., zachciało ś. Dudz. Wolno tam czynić, co jeno komu ś. zabaży i co komu ślinka

ZABĄBOLENIE SIĘ

do ust przyniesię. Wer. Niektórzy chorzy przychodzą do zdrowia, gdy zakuszą pokarmów, których ś. im zabaży w niemocy. Sak. Kiedy jej ś. czego zabaży, tedy jej potrzeba dodać. Słk. Młodej żenie leda czego ś. zabaży. Pot. Młodej ś. to i owo zabaży. Troc. Niewiasta do tego, co ś. jej zabaży miłego, zawsze ś. pnie. Petr. Bo skoro ś. jeść zabaży, alić piecze a. smaży. Witołdowi do łaźnie jechać ś. zabażyło Bron. Bardzo mi ś. zabaha powrócié dziś do tych wspomnień. Pol. (=karci mię).

[Zabąbolenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zabąbolić ś.

{Zabąbolić się, i ś., il ś. okryć ś. bąblami (o wodzie, gdy wskutek deszczu bąble na niej występują): Jezioro ś. zabąboliło = *marszczkami, kropkami ś. pokryło.*

[Zabąbn, u, lm. y] p. Zabobon.

[Zabączęó, y, al] p. Zabęczęó.

[Zabączenie, a, blm. czynność] cz. Zabączęó.

Zabąkać, a, al, Zabąknąć 1. zacząć *bąkać, bąknąć. zabączyć, zabrzączyć, zabrznieć*: Nigdy głos Ojca Niebieskiego nad temi nie był słychany: bąk podobno jaki czarny w ucho im zabąkał. Hrb. (szatan zaszeptał. L.). 2. przen. (o człowieku) *bąknąć coś pod nosem, zamamrotać, zabelgotać.*

Zabąkanie, a, blm., czynność cz. Zabąkać.

Zabąknąć, nie, nął p. Zabąkać.

Zabąknięcie, a, blm., czynność cz. Zabąknąć.

Zabdykować, uje, ował *abdykując rzecć ś. czego*: Zabdykował z tego, co jest przyrodniczym jego prawem. Ole.

Zabdykowanie, a, blm., czynność cz. Zabdykować.

Zabecenie, a, blm., czynność cz. Zabecić.

Zabecenie się, a ś., blm., czynność cz. Zabecić ś.

Zabecić, i, il spowodować czyją przegraną w karty: Zabecić mię przypadkowo. Z. ś. postawić beta, remiz, przegrać: Zabecitem ś. przez nieuwagę.

Zabęczęó, y, al, Zabęknąć 1. zacząć *beczeć, beknąć*: Owca zabęczała. Jeleń zabęczał. Jagnię, z całej siły wrzeszcząc, zabęknę. L. Owieczki zabękły. Przyb. 2. pog.: a) *zapłakać, zaszczołać, rozbeczeć ś.; ryknąć, zaryczeć, wybuchnąć płaczem, gm. zabęczeć*: Oj, zabęczy on na mię. L. (= *popamięta mię*). b) *beknąć, zaryczeć, ryknąć = zaśpiewać fletszywie*. Z. ś. pog. zacząć *plakać bez umiarkowania, zapłakać ś., zaszczołać ś.; zamazać ś. becząc*: Mówiła, opowiadała zabęczana Nastusia, jak ksiądz na ambonie. Bał.

Zabęczenie, a, blm., czynność cz. Zabęczęó.

Zabęczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zabęczęó ś.

Zabejcować, uje, ował *zaprawić, zaciągnąć, zamalować bejcą.*

Zabejcowanie, a, blm., czynność cz. Zabejcować.

Zabeknąć, knie, knął, nęła a. kła p. Zabęczęó.

Zabeknięcie, a, blm., czynność cz. Zabeknąć.

Zabelgotać, oce a. ocze, otął p. Zabelkotać.

Zabelgotanie, a, blm., czynność cz. Zabelgotać.

Zabelkotać, oce a. ocze, otął, Zabelgotać 1. zacząć *belkotać, zabelkotać, zabelkotać, zaglegotać, zabulgotać, zabulgotać*: Woda w garnku przy ogniu zabelkotała. Olbrzymi jendor spojrział na wrzaskliwe sąsiadki, rozpuścił ogon i zabelkotał z pogardą. Orzesz. Dotknięty ręką Dosi, zabelkotał gwałtownie dzwonek. Gliń. Zabelkotały rzeki rodzinne. Sienk. 2. przen. (o człowieku) *za-*

ZABICIE

cząć belgotać = mówić niewyraźnie, zamamrotać, zabąkać: Zabelkotał niewyraźnie. Jord.

Zabelkotanie, a, blm., czynność cz. Zabelkotać.

[Zabértać, a, al] *zarzucić, zagubić.*

[Zabértanie, a, blm.] czynność cz. Zabértać.

Zabetonować, uje, ował *zapelnąć betonem*: Z. komorę kesonową.

Zabetonowanie, a, blm., czynność cz. Zabetonować.

Zabezcen p. Bezcen.

Zabezpieczać, a, al i Z. ś. p. Zabezpieczyć.

Zabezpieczanie, a, blm., czynność cz. Zabezpieczać.

Zabezpieczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zabezpieczać ś.

Zabezpieczenie, a l. blm., czynność cz. Zabezpieczyć.

Już mam o tobie nadzieję, ale nie zabezpieczenia. Pich. 2. *pewność, rękojnia, gwarancja, poręczenie formalne.*

Zabezpieczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zabezpieczyć ś.

Zabezpieczyć, y, yl, X Zbezpieczyć, nied. Zabezpieczać 1. *zrobić bezpiecznym, zapewnić bezpieczeństwo, ubezpieczyć, zagwarantować*: Z. byt komu. Z. komu sumę na hipotece. Z. dom od napadu = *obwarować*. Z. okna na zimę. (= *opatrzyć*). Było to miejsce obronne, przeciw napadom i najazdom zabezpieczone. Sienk. Wejście mnogą strażą zabezpiecza. Słow. Z. sumę dowodem (= *zawarować*). W niezym siebie nie zabezpieczam, na wszystko jestem gotów. Pileh. (= *nie ubezpieczam ś., nie spuszczam ś. na bezpieczeństwo, nie mam ś. za bezpiecznego*). 2. *+Z. upewnić, zapewnić, zaryczyć, nied. sumitować ś.*: O zabójstwa zapłaty ten lud zabezpiecza pod przysięgą, że odda, a tamten zaprzecza. Dm. 3. [Zebrańą drużynę trza we czwartek Z.] = *każde z młodych musi ją oddzielnie ugościć*. Z. ś. postarać ś. o własne bezpieczeństwo, ubezpieczyć ś., upewnić ś., zapewnić ś., opatrzyć ś.; *obwarować ś.*

Zabębnić, i, il zacząć *bębnić, uderzyć w bęben, w bębny, zagrać na bębnie, na bębnach*. Przen.: Na te słowa Dziurze tak zabębniło w piersiach serce, że... Dyg. (= *zakolatało*).

Zabębnienie, a, blm., czynność cz. Zabębnić.

[Zabęczęó, y, al, Zabęczęó] *zacząć beczceć, bąknąć, zabuczeć*: Bas w takt zabęczy. Motyl nocny czasem furknie, komar byknie, chrabąszcz zabęczy, lelek cichutko przemknie, a jedne świeższe cierkają nieustannie. Dyg.

Zabęczenie, a, blm., czynność cz. Zabęczęó.

Zabiadać, a, al, + Zabiadać, Zabiadować,

X Zaniestetać *zacząć biadać, wyrzekać, zapłakać na kogo, na co*: Niejeden tam na ojca, na matkę zabiada. Paszk. Wierz mi, nad kim pocnie mścić ś., iż zabiada. Paszk. Duch zabiada na wieki ubogi. Wad. Ja wam to przyznaję, bo sam zabiadam nieraz nad tym. Ork. Nieraz pożałował gorzko, zabiadał w sercu swoim. Ork. Be, mocny Boże, jest nad czym Z. Ork.

Zabiadować, uje, ował p. Zabiadać.

Zabiadowanie, a, blm., czynność cz. Zabiadować.

Zabiał, u, blm., eukr. *sypop czysty, używany do bielienia cukru, klersa.*

Zabicie, a, blm., czynność cz. Zabić: Przeciw zabiciu za skórę trzaską, tarniem a. gwoździem a. przeciw zastrzałom plastryk przyłoży, a wnet wyciągnie. Urzęd. Z. za żywe, zagwoźdzenie, zakłócie pochodzi z nieobaczego a. z skwapliwego kowania. Dor. Z. żyły jest rzecz szkodliwa, bo nie tylko chromota nieuleczona z tego

bywa, ale też i wszystka noga schunie. Dor. Paraliżu, to jest zabicia powietrzem, leczenie. Sien. Szukają waepana po wszystkich stronach na Z. L. (= *aby go zabić*). Lud o swoje niedbały, cudzych spraw ciekawy, co dla zabicia czasu chce tylko zabawy. Węg. [Studzy biją na Z. (= *na śmierć, na zabój, do upadłego, na umór*).

Zabicie się, a s.; bhm., czynność cz. **Zabić s.** **Zabić, ije, il, nied. Zabijać I.** *hiciem, wbiżaniem zasaadzić; wbić za co; zaszczepić, wrazić, zapuścić; wtłoczyć, wpuścić, zasunąć bijąc:* Z. sobie cierań za skórę, za paznokcie. L. Zabijam koniowi za żywe. Kn. (= *kując go dostaję s. gwoździem do ciała, zagwożdżam go, zakłuwam go*). Przen.: Z. komu klina w głowę a. do głowy = *nabawić go jakiej wątpliwości, trudności, skrępułu*. Chrobry na znak rozszerzonego swego panowania słup żelazny Z. kazał. Św. Z. co w beczki = *wpałkowawszy, nabawisz, nafałowawszy czego, zabić dnem*. Gdy dworka przędzę odbierze, w beczki ją Z. powinna i odesłać. Haur. Kamyeczki borasowe, gdy mają do inąd wieżę, zaprawują je z szmalcem, i to w tunki a. w beczulki zabijają wespół, a borasowym ciastem zowią Sien. Zabito go w dyby. Jez. (= *zakuto, wpałkowano*). **2. biciem zatkać, zastonić, zapchać, zalatać, zamknąć:** Nawiertanie drzewa oliwnego ma być aż do drżenia i zabite dębami lub sosnowymi czopy. Trzye. Z. armatę, działo, zagwoździć. L. Odgwoździć armatę jest to wydobyć z zapalu gwoźdz, zabity dla uczynienia jej nieużyteczną. Jak. J. Zabijam oponą, kobiercem drzewi, dziurę. Kn. Z. dziurę oponą, deskami. Troc. Okna zabite były dlatego, aby ludzie, obaczywszy światłość, do cerkwi s. nie cisnęli. Pim. Zaraz każe Z. to okno. L. Opończami zabiwszy okna, to tak aż do drugiego dnia piją. Rej. Kto złe idzie robić, temu drogę kołami zabijają. Krasz. Rozumieją, że za ich powiatem lub ziemią świat deskami jest zabity. L. (= *kończy s. świat, ziemia*). Z. beczkę szpuntem = *zaspuntować*. [Po tym wścisnął (wpędził) do dziury i zabił ziemiom]. **3. bijąc zaprawić; ubić, zaklepać, zacynić, zmieszać:** Mleko jajem zabite. Haur. Z. na gorzadkę. Troc. Z. polewkę jajem. Troc. 4. X Z. kogo = *zbić, pobić, uderzyć silnie, zadać mu raz, wyciąć, palnąć, rznać, słuć go*. Przychodzi Walek do dworu na skargę, że go Wawrzek zabił, że go rznął przez głowę. L. Zabijać kogo = *silnie bijąc, pobić, bić, tłuc*: Żonę zabijał. Jabł. **5. począć bić, uderzyć:** Począł „zabijać“ ręce o ramiona, by je rozgrzać. Sienk. Parobcy zaczęli zabijać ręce. Sienk. Ręce zabijać począł, by s. ogrzać. Tet. Zabili ręce o ramiona, bo skrzytwa była coraz cięższa. Reym. **6. zacząć bić, zakolatać, zągłnić, załgać, zapukać:** Serce żywiej zabije. **7. biciem usmiercić; zatłuc, ubić, utłuc:** Z. kogo kijami, rżaniami. Zabili go kamieniami na śmierć. Troc. Wogóle: *zadać śmierć, odebrać życie, zgładzić*. Z. w sposób gwałtowny = *zamordować*. Na śmierć kogo Z. Vol. Lepiej być pobitym, niż zabitym. L. Nie zarazem męczennikiem ten jest, któremu gardło wezmą, lecz ci są podobni męczennikom, którzy dlatego zabijani i mordowani bywają, dlaczego męczennicy pozabijani byli. Żarn. Każą Z., zabijają, zetną, spalą, strują. Paszk. Kto długo zabija, na koniec sam zginie. L. Tam s. wczoraj o ciebie kłócić, bić i zabijać miano. L. Jam milczał; choćby mię zabito, nie polewał po sobie. Jabł. Za pana swego da s. Z. Jabł. Nie brzydzą s. ludzkiej krwi, nie inaczej, by wołowa być miała, wylewać, ci, któ-

rzy człowieka Z. nie mówią: Z., ale uspić, porzeć, pozobać, jako mak posieć. Kosz. Nie bójcie s. tych, którzy zabijają ciało, ale duszy Z. nie mogą. Szezękę osłą porwawszy, zabił nią tysiąc mężów. Wuj. Dawid wziął miecz jego i zabił go. Wuj. Socratesa, iż wielobóstwo ganił, a o jednym Bogu powiadał, Z. kazali. Skar. Kto rozrywa całość, zgodę i jedność miłej oyczyny, ten matkę swoje zabija. Skar. Spać jak zabity (= *jak zarżnięty*). Spisz jak zabity.—Oj, że śpię, to śpię na wszystkie cztery boki. L. Spał jak zabity, w cieniu rozciągnięty. Lubom. Aż ten młodzieniec na wojnę przeciw Szwedom poszedł i zginął zabity. Kon. Oto ciało Pana Boga mego biorę, a jeśliś co winien, niech mię po wzięciu tego Sakramentu Pan Bóg osądzi i nagłą śmiercią zabije. Skar. By cię sto piornów zabiło, przekłety kłamco! Birk. (= *trzaśło*). Ten oszust, bodaj go marnie zabito! L. Bodaj był zabity, kto mię tu źle wspomina. Opal. Nie o to-ć mówię, bodaj cię zabito. Zwr. M. (= *do djabła, do kata*). Bodajże go zabito! Pot. Pytam, bodaj cię zabito, któż mu da żonę ze stu tysięcy, kiedyście mu już wszystko przepili. Falib. (= *tam do kata*). Wszystkie na niego bij—zabij! (= *powstają zaciekłe, luzia na niego*). Paraliżem; powietrzem zabity = *ruszony, naruszony, porażony, rażony, dotknięty, tknięty*. Zabiłwa, na członek powietrzem, jak mówią, zabity przykładana, bardzo pomaga. Trzye. Z. zwieczna na polowaniu = *ubić, zastrzelić*. Z. oszczepem dzika. Troc. Z. bydlę na mięso = *zarżnąć, zaszlachować*. Zabijać bydło, bić bydło, bić rzeź. L. Przen.: *przyprawić o śmierć, wtrącić do grobu, zgłować śmierć, zadać cios śmiertelny, pożyć kogo*: Zabiłeś mię, zjadłeś mię. Kn. (wielką mi szkodę uczynił. Kn.: *zgnubił mię*). Każde jego słowo zabija mię, ale pokrywajmy te wzruszenia. L. (= *śmierci s. równa, masakruje*). Przen.: *Zabijać = niszczyć, wyniszczyć, trawić, gnębić, morzyć, zjadać, zgryzać, truć*. Więcej ludzi rozkosz zabija, niż morze lub wojna gubi. I. (= *wyciechęza*). Samson, ów wojownik tak mężny, dla trochy wody, której mieć nie mógł, umierał; a którego wojska porazić nie mogły, malczki go niedostatek zabijał. Skar. Powoli oni siły nabyli, które wały morskie w nich zabity. Jabł. Przen.: *zgnubić, przyprowadzić do zguby, zatruć, unicestwić*: Więcej s. trzeba bać tego, co może zabić ciało i duszę, niżli co tylko samo ciało Z. może. Rej. Jest i w ewangieljach litera, która zabija: jeśli według litery trzymać s. będziecie, nie będziecie mieli żywota w sobie, litera ona zabija. Zigr. (gubi, zgubi, do zguby przyprowadzi. L.). Zabić ducha trucizną próżniaetwa. Orzesz. (= *zgasić, znieprawić*). Na sławie zabiwszy, na zdrowie s. rzucili. Skar. (= *złystkredytowawszy*). Przen.: Z. czas komu = *zabrać, zmarnować, strwoić*. Spiewa sobie, aby czas Z. (= *jak to tako spędzić, zapelnić sobie*). Dzieło to czytać niektórzy zecheć, za romans, żeby czas, jak mówią, Z. Koss. Z. nudę (= *opędzić s. od niej, nie poddać s. jej*). **8. w grach:** Z. kartę przeciwnika swoją starszą kartą, zabić mu figurę, kamień w warcabach, w szachach, w dominie i t. p. = *wziąć, zabrać, sprzątnąć wskutek pomyślnego dla siebie wyniku w grze*: Z. tuza, kozere. Troc. **9. fl.:** Z. tratwę = *umocować na czas postoju*. **10. kraw.:** Z. sztychy = *naznaczyć szwy białą bawełną*. **Z. s. I. zająć przebojem, dotrzeć aż do kąd, oprzeć s. aż gdzie, bijąc s. z przeszkołami, z przeciwnościami:** Zabiłem s. aż na Czechy i na dwór

króla Bolesława. Krasz. Przen.: *wpakować ś.*, *wleźć, wścibić ś.*, *zasunąć ś.*, *wsunąć ś.*, *wcisnąć ś.*, *zaszyć ś.*: Z. ś. w ciasny kął. Zabił ś. gdzieś w kął niezmany. Zabite-m ś. w gęstwinę. Syrok. 2. Zabijać ś. = *zabijać jeden drugiego, wybijać ś.*, *tepić ś. wzajemnie*: Tam ś. wczora) o ciebie kłócić, bić i zabijać miano. L. Przen.: Przy rozdawaniu chleba zabijano ś. (= *dobijano ś. gwałtem, jeden przez drugiego. tłoczono ś. przebojem*). 3. *zadac sobie śmierć, targnąć ś. na swoje życie, odebrać sobie życie, pozbrawić ś. życia*. Żart.: *Zabije ś. rogiem poduszki*. Prz. Przen.: *zamęczyć ś.*, *zgnębić ś.*, *wyniszczyć ś.*, *wycieńczyć ś.*, *morzyć ś.*, *zrujnować zdrowie, stargać siły*: *Zabijesz ś. zbytnią pracą (= zapracujesz ś.)*. Pijacy zabijają ś. pijaństwem (= *zawijają ś.*). Co ś. zabijasz tym postiem, kwiecie młodości, czemu tę urodę anielską traćisz? Skar. 4. przypadkiem = *ponieść, znaleźć śmierć na niejszu, lec trupem, paść nie-żywym, przypłacić życiem, polknąć śmierć*: Spadł i zabił ś. Żaden ś. na śmierć nie zabił, gdy ś. kościół zawalił. Troc.

Zabiec, gł. gnę. Zabiegnąć. Zabieżć, nied Zabiegać, × Zabiegawać I. *biegnąc stanąć u celu, uobiec do pewnego kresu, zalecieć, dolecieć*: W godzinę zabiegniemy do domu. Ten, co wiele z o-czyzny wygania, sam też w obcej ziemi zginął, zabieżawszy do Lacedemonów, jakoby tam miał mieć miejsce bezpieczne. Leop. (gdy ś. do Lacedemonczyków dostał. B. G.; *dotarłszy do nich*). 2. *biegnąc zająrzeć, zboczyć, wstąpić, wpaść*: Wszyscy ś. puścili ku Wenecji, gdzie on ich miał czekać, zabieżawszy trochę do Hiszpanji. Wys. Do wysp Filipińskich jakoby na przechadzkę zabiegali. Birk. (= *robił wycieczki*). Rycerz dalej w głąb Litwy zabiegli. Mick. 3. *biegnąc zapędzić ś.*; *zapuścić ś.*; *rozpędzwszy ś. wpaść, zalecieć; biegnąc oprzeć ś. aż gdzie*. Kn. Daleko w Polskę zabiegł. Troc. (= *zapuścił swe zagony*). Szum rzeki tak po wszystkich stronach ś. rozlega, aż głos dalej, niż w kraje sąsiedzkie, zabiega. Otw. Wieszniacy mało nie zewsząd i z by-łem do miast zabiegali. Baz. (= *uciekali, chro-nili ś.*). Zagraj pierwszy odezwał ś., za nim inni psi; zabiegał tam i na oczy moje widzia-łem potężnego dzika. L. (= *dopadałem*). 4. Zabiegać = *podbiegając ze wszystkich stron zagładać; zalużywać*: Oderwało ś. kilkaset koni od znaku i po wszystkich stronach zabiegają i rabują. Troc. Dzieci, domyślając ś., że im matka przyniosła coś z miasta, zabiegają jej z różnych stron. Pies zabiega jedzącym z różnych stron, zagładając im w oczy. Przen.: † Zabiegać komu, czemu = *nadskakiwać, zalecać ś.*, *przypochlebiać ś.*, *podlizywać ś.*, *świecić bakę, zasługować ś.*, *przymilać ś.*, *asystować*: Zabiegam komu, zabiegam łaski, przyjaźni, nadskakuję, zalecam ś. *capto gratiam*. Kn. (= *liżę ś. komu. L.*). Zabiegać komu, czyjej łaski. Troc. Dowmunt Witoldowi nie zabiegał, ani na jego dwór uczeszał. Stryjk. Król węgierski lasce książąt niemieckich zabiegał Błaż. Ledwo kto jest, któryby lasce Bożej przystojnym podziękowaniem zabiegował. Birk. Przen.: *zająć, zaciągnąć ś.*, *obciągnąć ś.*, *nabiec, pokryć ś.*, *spłynąć, zaciec, ocieć, zalać ś.*: Oczy krwią zabiegły. Krwią mnie serce zabiegło. Mick. A dzisiaj, ach! już śmiercią zabiegła żrenica. Kl. Przen.: Zabiegać kolo czego = *robić zabieg, troskliwie, pieczołowicie, gorliwie chodzić kolo czego, starać ś. o co pilnie, kręcić ś.*, *uwijać ś.*, *krzutać ś.* Rej. Doma siedząc, pracuje, robi, zabiega, aby miał swe pochowanie z żonką,

z dziatkami. Falib. On nie myśli ni o czym, je-no żeby ś. we wszystkim podobał; pilnuje, za-biega, ulata z naszczerbieniem zdrowia i bez-pieczństwa żywota. Górn. Zabiegaj kolo pie-niędzy dla mnie Troc. [Zabiegały za jałdem la-siebie] (= *kręciły ś.*). Ludzie o zbawienie swoje ani tych w czyścu ostających nie zabiegają. Reym. A pocem całe życie zabiegała?... la ciebie ino, Jaguś. Reym. 5. Zabiegać o co, cze-go = *starać ś. gorliwie, ubiegać ś.*, *czynić zabiegi, upę-dzać ś.*, *dobijać ś.*: Zabiegamy, łapamy u tego nędznego świata podpomóżenia swego. Rej. Po śmierci Seleuka Jason chutliwie zabiegał o ka-płanństwo najwyższe. Leop. (domagał ś. najwyż-szego kapłanstwa. B. G.). Czyjeż łaski, o czyją łaskę zabiegać. Troc. Zabiegający dostojństwa, urzędu. Troc. (= *kandydat do niego*). Dostojń-stwa zabiegam, *ambio*. Kn. Dostojństwa porząd-nie zabiegający, *candidatus*. Dostojństwa nie-porządnie zabiegający, *ambitosus*, *ambitor*. Kn. (= *roszczący do niego pretensję*). Póki u kogo czego zabiegamy, szanujemy; dostawszy, mało oń dbamy. Prz. 6. komu = *wybiegłszy zastąpić mu, wyjść na spotkanie, naprzeciw, zaskoczyć mu od drogi*: Zabiegam komu, wychodzę komu w drogę. Kn. Myszka wiejska, wdzięczna pań-skich odwiedzin i pełna pokory, zabiegła wiel-kiej gości na wejściu swej nory. L. Dziesięć mężów trędowatych zabieżało Jezusowi i pod-nieśli głos swój do niego. Sekl. (zabieżeli mu). Zabiega (zachodzi) mu w drogę. Troc. Z. komu drogę = *biegiem zagrozić, zastąpić drogę*. Wszycy mi zabiegają drogę, ściskają mię, kłaniają mi ś. L. Słudzy królowi, który powracał od Je-zusa, zabieglu drogę i powiedzieli mu: syn twój żyje! Sekl. Nie pójdziesz przez moją ziemię, abo więc wojenno a zbrojno ci zabieżę. Leop. (= *stawię ci opór, stawię ci czoło, zbrojno ś. z tobą spotkam*. Leop.). Zabieżał mu Judas z 10 ty-sięcy mężów. Wuj. Zabieżawszy mu książę... H.J. Turczynowi już bliżkiemu abyś zabieżał, niepewnemu przymierzu jego abyś nie wierzył. Jan. Zważ, jakich waresi są task poddani twoi: ci za ciebie każdemu zabiegną losowi. Przyb. (= *stawią czoło*). Z. komu z boku, z tyłu, od po-la. Z. komu od czego, zaskoczyć mu od czego, zaskoczyć mu od spasi. Kn. (= *zagrozić mu, od-ciąć go od czego*). Zabieglu mu od spasi, *commatu illum interchusit*. Kn. Aleksandra, gdy był przysięgł, iż nie miał uczynić, o coby go Ana-ksymen prosił, użył go ten tak, że prosił, aby ojczyznę jego Lampsak zburzył; król, obaczyw-szy, że mu od prosa zabieżono, cofnął wojsko. Bud. (= *że go zażyto z malki, że użyto względem niego podstęp*). 7. czemu = *zapobiec, przeszkodzić; uprzędzić co. Błaż*. Zabiegam czemu, nie-bezpieczeństwu, szkodzie. Kn. Z. czemu, szko-dzie. Troc. Przygodzie, której radą zabieżć możesz, zabiegaj. Pilch. Początkowi zabiegaj, bo późne lekarstwo nie tak pożyteczne. Rej. Za-biegajże początkom w czas. Rej. Każdej chorobie w czas zabiegaj, bo późne lekarstwo nie-dobre bywa. Rej. Darmoby lekarstw chcieli, gdy puchliny w sobie mieć będą: zabiegajże, niż przyjdzie, chorobie. Stok. Zabiegaj ile mu-żności temu nieszczęściu, którym bogowie Sycy-lją karzą. Boh. Zabieglu zamysłowi temu. Troc. Za łaską Bożą może, w czas zabieżawszy, opa-trzyć to. Ek. Potrzeba Z. tak temu, aby nie nigdy podobnego ś. nie stało. Siem. J. Wczas, gdy kto może, zabiegaj przygodzie. Rej. Po-wiadał (Tarnowski), iż przyrodzenie polskie ta-

kie jest, że jeśli mu od czego wczas z przodku zabieysz, już tego dalej nie czyni. Orzech. Oua mężowym kłopotom zabiega. Kochan. Trudno temu człowiecza mądrość zabieżeć ma. Górń. Ludzka mądrość rychło pobądzi, i wszystkich upatryć, i wszystkiemu zabieżeć nie może. Skar. Jak zabieżeć złemu? Umyślił podział dóbr, zabiegając niesnaskom. Boh. Lepiej jest Z. tym zbrodniom i one przytłumić. Alber. I inne kościoty zabieżone były, aby nigdzie w kościele sejmikować nie pozwolono. Mat. Zabiegające lekarstwo, prezerwa, prezerwatywa. L. (=zapobiegawcze). 8. † Z. kogo = zaskoczyć, wejść mu w drogę: Roku 1185 wojna ruska i zaraz z niej wzniecona węgierska Kazimierza zabiegła. Błaz. 9. [Zabiegać]=zacząć biegać. 10. myśl. (o psach goniących zwierza po jednym tropie) prześcigać, przeganiać jeden drugiego: Jeden goni, a drugi zabiega, poczem drugi, wpadwszy na trop, goni, a drugi zabiega i t. d. zmieniają ś. † Z. ś. rozbiegać ś., rozpędzić ś., zapędzić ś. niewstrzymanie; rozpędzić ś. do skoku: Tu ś. koła tak były zabiegły, że nie Awentyn rzymski porównany mógł być do naszej i szkodliwej rany. Mias. Zabiegam ś., zawodzę ś. Troc. Przen.: rozpasać ś., wyuzdać ś., rozkłesznać ś., wygórwać, rozpanoszyć ś., wziąć górę, rozwielenić ś.: To ś. już zabiegało, że już prawie bez wstydu ludzie nie na przyrodzoną uczciwość nie baczą. Herb. Cudzołóstwa teraz ś. bardzo zabiegały, że nikogo o to nie karzą. Sz. Pozwy potwarne bardzo ś. zabiegały. Herb. (=zagaściły, rozpanoszczyły ś.).

† Zabiedać, a, ał p. Zabadać. Rej. Błaz.
 † Zabiedanie, a, blm., czynność cz. Zabiedać.
 Zabiedzenie, a, blm., czynność cz. Zabiedzić.
 Zabiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zabiedzić ś.
 Zabiedzić, i, il zamorzyć, zbiedzić, zniekać, starać, zmierować, wycieczczyć, wygnędzic brakiem pożywienia, niedostatkim: Jakże inaczej wyglądała Łatkowska, szeszupła i chuda, zaniedbana i zabiedzona. Kos. Z. ś. zatroskać ś., zakłopotać ś., zwambarasować ś.: Toż ś. bracia zabiedzi, z kim tu czeleku rozmowa, jeno ślepy tam siedzi. Len.

Zabieg, u, lm. i l. zabieganie, zabieżenie, zapędzanie ś. aż dokąd, wycieczka, wyprawa, eskursja, zagon, zapęd, napad: Dał mi Bóg odpoczywienie zewsząd, i niemasz przeciwnika ani zabiegu złego. Wuj. Nie przywożą nigdy upominków z Algieru do Stambułu, aby nie miało być kilka dzieci, wziętych na zabiegach morskich. Kłok. Wybór dam serajowych przychodzi z zabiegów morskich i lądowych i z tak daleka te panie przywożą, jak daleko okręty mahometauńskie zapadać a. tatarskie wycieczki zajmować mogą. Kłok. Na zabiegach morskich pojmany. Troc. Tatarzy częste zabiegi czynią w sąsiedzkie kraje. Troc. Z. uciekającego, uciekanie daleko zapędzone, ucieczka aż dokąd, schronienie. L. Była trwoga po Polszcze taka, że ludzie wszędzie uciekali, choć już Tatarów nie widzieli; aż i do Krakowa był Z. wielki. Paszk., Biel. M. Wasze miasteczka niszczeją, w zabiegach, trwogach niemasz gdzie przed Tatary majątności, żony, dzieciak zachować. Górń. Starosta wiślicki zdradliwie rozkazał, aby wszyscy Polacy na bezpieczne miejsce do Wiślicy z skarbanami i bezbytami zabiegi czynili. Stryjk. 2. † Z. schronisko, schronienie, miejsce bezpieczne wobec pogoni, przytułek, punkt oparcia, ostoja: Prusowie zamek Grodek osadzili, aby

tam Z. mieli czasu potrzeby. Biel. M. 3. zwykle w lm.: Zabiegi = do czego, koło czego, o co = zabieganie, pilne chodzenie koło czego, krzątanie ś. staranie, usiłowanie, kroki przesiębrane celem dopięcia czego: Postawiono ten posąg i jako do nowego upominku, zewsząd zabiegi nastąpiły. Birk. Daremne jego były zabiegi. Troc. Przez niegodziwe zabiegi przychodził do wielkiego majątku. Koł. (=machinacje). Zabiegi pracowite, troski nieustanne, cierpienia są teraz na porządku dziennym. Dyg. 4. × Z. wybiegi. zabiegliwość, zmyślność, przemysł, spryt: Ma Z. w głowie, ma swoje zabiegi. L. 5. × Z. zapobieżenie, środek zaradczy: Stąd temu złemu na upad jego Z. uczynić, skąd ono powstało. Smotr. 6. wybór, dziura, dół w drzewie: Sanki nagle zatoczyły ś. w Z., stuknęły i przewróciły ś. w zaspe śniegu. 7. lek. (manipulatio) czynność ratownika około chorego; rękoczyn, sposób działania lub wyłączenia: Wszelkie opaski, polewania wodą, opatrunki, nacierania i t. p. są to zabiegi. Z. chirurgiczny = operacja chirurgiczna (operatio chirurgica).

× Zabiegacz, a, lm. e, ten, co zabiega o co: Z. consector. Mącz. Z. dziedzictwa po kim, łapacz, captator. Kn. Z. dziedzictwa. Troc. Z. dostojństwa. L. Z. łaski, przyjaźni ludu. Bohr.

× Zabiegaczka, i, lm. i forma ż. od Zabiegacz: Z. consectorix. Mącz. Z., ocuratrix. Kn.

Zabiegać, a, ał i † Z. ś. p. Zabieć.
 Zabieganie, a, blm., czynność cz. Zabiegać: Z. urzędu, dziedzictwa. Troc. Z. łaski czyjej. Dostojństwa Z., ambitio. Kn. Prawo Cezar wydał, aby przekonany o Z. i zakupowanie dostojństwa jakiego był surowo karany. Pilch. Z., chwytanie, staranie, dostojństwa Z., zabieżenie. Kn. [Zdrowa ręce do zapracowania i zdrowe nogi do zabiegania (=do biegu, ruchu).

† Zabieganie się, a ś., blm., czynność cz. Zabiegać ś.

× Zabiegawać, uje, ował i † Z. ś. p. Zapobiec.

× Zabiegwanie, a, blm., czynność cz. Zabiegawać.

Zabiegłe przys. od Zabiegły, zabiegliwie.

× Zabieglec, głą, lm. gley a. glee ten, który dokąd zabiegł, uciekł, schronił ś., uchotłca, zbieg, uciekinier, dezertier; przychodzący, przybysz, wygłodek: Zawiedzie cię Pan między naród nieznamy, i będziesz Z. Leop (będziesz stradnym. Leop.; będziesz ich dziwowiskim. B. G.).

Zabiegliwie przys. od Zabiegliwy.

Zabiegliwość, i, blm., rz. od Zabiegliwy; Zabiegłość: Duma mieszała ś. w nim z zabiegliwością i skrzętnością cheiwego dorobku szlachetki. Krasz. Takie zakłady powinny być przedmiotem szczególnej zabiegliwości. Którzy tak szybko dzięki zabiegliwości swej, do powiększenia fortuny przychodzili. Jun.

Zabiegliwy p. Zabiegły: O grosz dbały, Z. Krasz.

Zabiegłość, i, blm., i. rz. od Zabiegły; Zabiegliwość, Zapobiegliwość obrotność, skrzętność, spryt, gospodarowość, staranność, zmyślność, ruchliwość, energia w interesach, dbałość, pilność. 2. × Z. przen. rozpasanie, wyuzdanie, rozruchowanie ś., wygórwanie, wybijanie, rozpanoszenie ś., rozwielenienie ś., zagaśczenie ś.: Za Zygmunta nie mogło przyjść do egzekucji dla takiej zabiegłości obyczajów i nakazania czasów. Vol.

Zabiegły i. × Z. daleki, oddalony, odległy, na dalekim planie będący, zapadły: Na rozlanej szesroko mórz płynnych przestrzeni, za wschodem

gdzieś zabiegłym ostrów ś. zieleni. Książ. Ogar-
nawszy wielkimi ziemny krąg ramiony, sprząg-
łes z Meksykiem śniadym zabiegłe Japony. L.
Rzeka, naprzód wązkim strużką ścieśniona ko-
rytkiem, zabiegłe łąki hojnym daruje pożytkiem.
Zabl. Nie tego patrzymy, co jest, ale strasznie,
na dal swoje zabiegłe posyłamy myśli, aby na
głębsze rzeczy dojsie wyrafinowane przysto-
wać odpory. L. (=daleko sięgające, zabiegające,
zapędzające ś.). 2. a. **Zabieglivy, Zapobiegliwy,**
× **Zapobiegly zapobiegający, zaradny, starowny,**
staromy, czynny, ruchliwy, obrotny, skrzętny, gos-
podarny, dbaly, troskliwy, pilny; przezorny, prze-
biegły, sprytny, przemysłny: Z. co umie zabiegać,
nabywać, *peritus acquirendi*. Kn. Scisnąłem ser-
decznie tak zabiegłego i zyczliwego plenipoten-
ta. Krasz. Był to pasterz wszystkim miły, Z.
koło pozyskania dusz Bogu. Nies. Zawrzały
w rękach zabiegłego ludu łopaty. Sienk.

Zabiegnąć, nie, nął i † Z. ś. p. Zabiec.
Zabiegnięcie, a, btm., czynność cz. Zabiegnąć.
[**Zabiegować, uje, ował**] **zabierać ś.:** Dziel-
czyzna do robotków bardzo miłe zabiegowała.
[**Zabiegowanie, a, btm.**] **czynność cz. Zabie-**
gować.

Zabiegowy I. przym. od **Zabieg.** 2. zeg.: Kółko
zabiegowe, p. Antlaufrad.

Zabiełać, a, ał i Z. ś. p. Zabiełić.

Zabielanie, a, im. a I. czynność cz. Zabiełać.
2. *miejsce zabielone:* Od sufitu, na którym wskroś
zabiełał widniały spłwiałe kolory dawnych
malowideł. Reym.

Zabielanie się, a ś., btm., czynność cz. Za-
biełać ś.

Zabielany I. im. od **Zabiełać** 2. *zabielony, biały*
od *zabielania:* Barszcz Z.

Zabieleć, eje, ał, Zabiełić ś., nied. † Zabie-
liwać ś. I. zająć białością, nabrać białości, po-
bieleć, zbieleć: Zabiełało w polu od śniegu. Mo-
rza wtenczas ś. zabieliwają, kiedy naprzód wia-
try powstają. Otw. (= *pienią się białe*). Gdy ś.
morze flagami zabielać ku nocy jeło, a dymać
Eurus wichrzysty eo z moey, szjper krzyczy:
rog! opuszczajcie na dół! Zebr. 2. *zanajaczyc,*
zamigotać białe: Jak ś. za pierwszym wiatrem
flaga zabieliwa... Koch. J. Pałasz zgrzytnie po
bruku, parę sukien kobiecyh zabielleje. Orzesz.
Co ś. w polu zabieliło? oj! czy gęsi, czy ła-
będzie? Wójc. Przen.: *zaświtać, zaświecić, za-*
jaśnieć, zablysłnąć: Dzień zabielał. [Aż zaświta,
zabiellej].

Zabielenie, a, btm. I. czynność cz. Zabiełić. 2.
czynność cz. **Zabiełić.**

Zabielenie się, a ś., btm., czynność cz. Za-
biełić ś.

Zabiełić, i, il, nied. Zabielać, × Zabieliwać I.
zamalować na białe, zakryć białym kolorem, po-
bielić, zamazać kredą i t. p.: Z. plamę na mu-
rze. Z. plamę w rondlu = *zalać pobiałą*. Za-
bielił go młynarz = *ubiełił, powalał mąką*. 2. Z.
potrawę = *zaprawić na białe mlekiem, białkiem,*
śmietaną, mąką: Zabielony agrest, frykas. Troc.
Z. frykasę, potrawę. Troc. Barszcz zabieleny.
Z. ś. I. p. **Zabieleć.** 2. *zawałać ś. w czym białym,*
wytrzeć ś. o co białego, ubiełić ś.: Z. ś. o mur.
Z. ś. mąką = *zanajczyć ś., pomazać ś.*

Zabieracz, a, im. e I. ten, co zabiera; zabierca,
zaborca. 2. a. **Zabierak** w tokare = *rodzaj noża*
zabierającego wiór z toczonego materiału.

Zabierać, a, ał i Z. ś. p. Zabrać.

Zabierak, a, im. i p. Zabieracz.

Zabieranie, a, btm. I. czynność cz. Zabierać.
2. gór., p. **Zabranie.**

Zabieranie się, a ś., btm., czynność cz. Za-
biaierać ś.

× **Zabierca, y, im. y p. Zaborca:** Persów Z.
Miek.

Zabiesiadować się, uje ś., ował ś. = zapomnieć
o wszystkim wśród biesiady, zacząć bez końca, bez
upamiętania biesiadować: Zabiesiadował ś. na
dobre.

Zabiesiadowanie się, a ś., btm., czynność cz.
Zabiesiadować ś.

Zabieżeć, y, ał i † Z. ś. p. Zabiec.

Zabieżenie, a, btm., czynność cz. Zabieżeć:
Na zabieżeniu w sąsiedzkie państwo pojmany.
Troc. Z. komu w drogę, zajeście, wyjście prze-
ciw komu. Kn. Troc. Powiedziano o Nabucho-
donozorze: piekło zagniewało ś. na Z. przyjsia
jego. Zigr. (*in occursum*. L.). Z. komu od czego,
zaskoczenie, *praeoccupatio, anticipatio*. Kn. Zło-
dziej tu będzie pewnie na galezi, a mógłby po-
czątkom snadnie zabieżeć, by chciał, a to naj-
śnadniejsze Z., nie kraść. Rej. Z. złemu, nieszczę-
ściu. Troc. Z. chorobie. Troc. Należało obmyślić
sposoby zabieżenia tak niebezpiecznemu przy-
mierza zgwałceniu. Alber.

† **Zabieżenie się, a ś., btm., czynność cz. Zabie-**
żeć ś.

[**Zabijacki**] przym. od **Zabijak, zawadjacki, za-**
dzierzysty, wojowniczy, zuchowaty, junacki, awan-
turczy: Owe mazury... posuwiste a groźne,
godne a zabijackie i nieustępliwe, jako te chłopy.
Reym.

[**Zabijacko**] przys. od **Zabijacki.**

Zabijacz, a, im. e I. † Z. p. Zabójca. 2. Z. z profesji = *kał, oprawca, siepacz a. zbój, zbójca.* 3. myśl. *kloda drewniana w łapkach na dzikiego zwierza.*

Zabijaczka, i, im. i I. † Z. forma ż. od Zabi-
jacz, zabójczyni: Przekięta Jezabel, ona pro-
ków świętych Z. Birk. 2. [Z.] p. **Zabijatyka.**

Zabijać, a, ał i Z. ś. p. Zabić.

Zabijająco przys. od **Zabijający:** Czego ty
jesteś tak piekielnie, nieuleczalnie, Z. smutny?
Krasz.

Zabijający I. im. od **Zabijać.** 2. *zabójczy, wiel-*
ce szkodliwy: Praca zabijająca. Smród, wyziew,
klimat Z.

Zabijak, a, im. i I. † Z., p. Zabójca. 2. [Z.]
p. **Zabijaka.** 3. *gatunek młota kowalskiego.*

Zabijaka, i, im. i m., † Zabijak, [Zabijak],
człowiek skory do bójki, junak, halaburda, awan-
turzik, zawadziak, zawadzajaka, bravura, gracz =
rębacz, × bijak: Z. pod nawisłego wesa szlachec-
kiego, który groźnego zwiastuje zabijakę, ileż
to warg śmieje ś. nieprzebraną dobrocią? Krasz.
Sławny zabijak. Wójc. Wyzwij go na rękę,
ten Z. ci nie odmówi. Sienk. Pan Skrzetuski
Z. to także nieład. Sienk.

Zabijanie, a, btm., czynność cz. Zabijać.

Zabijanie się, a ś., btm., czynność cz. Za-
hijać ś.

× **Zabijarnia, i, im. e miejsce, gdzie ludzi za-**
bijają a. zabijali, katownia: Prowadzą go do
onej zabijarni, kędy go pop z nożem czeka. Pot.

Zabijatyka, i, im. i I. a. [Zabijaczka] bijatyka
pijacka, bójka, bitwa, burda, kłótnia z biczem a.
zabijaniem ś., walka mordercza: Pojechał na tę
strasną zabijackę. 2. × **Z. zabójstwo, trucizna:**
Niech go kaci z jego miodem, taka Z.! L.

† **Zabijca, y, im. y p. Zabójca.**

† Zabijstwo, a, lm. a p. Zabójstwo.
 † Zabilca, y, lm. y p. Zabójca.
 † Zabilstwo, a, lm. a p. Zabójstwo.
 [Zabimbać, a, al] zacząć *bimbać*, *zadzwońić bim-
 bając*: Skoro dzwony zabimbały. Reym.
 [Zabimbanie, a, blm.] czynność cz. Zabimbać.
 Zabindować, uje, ował fl. zacząć *bindować*,
zacząć wiostować, *oparszy wiostło o burtę statku*.
 Zabindowanie, a, blm., czynność cz. Zabim-
 dować.

× Zabior i. u, lm. y p. Zabór. Troc. 2. a, lm. y
małe dziecko a. mały koniczek. Troc.

Zabisować, uje, ował *zaspiewać*, *zagrać na skat-
 tek bisowania*: M-lle Dusina, zabisowawszy swój
 numer, znikła wreszeie za kulisami. Las.

Zabisowanie, a, blm., czynność cz. Zabisować,
 [Zabitość, i, blm.] *śmierć*: Wziął pieniądze wa-
 do zabitości.

Zabity i. im. od Zabioć. 2. † Zabita śmierć =
 a) *śmierć gwałtowna, nienaturalna*, rub. *nieswoja
 śmierć*: Zabita śmierć, którą kto drugiego tra-
 ci. Kn. (= *zabójstwo*, *zabicie*, *morderstwo*, *mord*).
 Cezar zabita śmiercią zginął. Petr. Zabita śmier-
 ciaz zszedł Hipolit. Otw. Karol, król neapoli-
 tański, za sprawą królowej węgierskiej Helzbiety
 o zabita śmierć przyszedł. Błaż. Gniewliwy łačno
 o zabita śmierć przychodzi. Troc. Sprawa o zabita
 głowę, o zabita śmierć, o mężobójstwo. Troc.
 b) *kara śmierci, stracenie*: Zabita śmierć zasłużył,
 zasłużył gardło, zasłużył ściętą śmierć. L. Ską-
 zano ich zabita śmiercią = na gardle. Kn. Na za-
 bita śmierć zasłużył. Troc. c) *Na zabita śmierć!*
= do kata! do djabła! i t. p. Porwoniecie zabitej
 śmierci = *niech was śmierć zabita porwie*. 3. *zacięty,
 zakuty, zajął, zakamieniały, prawdziwy*:
 Z. Francuz, kalwin. Z. wróg = *nieprzejednany,
 śmiertelny*. Z. szuler (= *niepoprawny*). 4. [Z.] *do
 którego co mocno przywrze*: U pana X. podłoga
 błotem zabita.

[Zablachmaniony] *mętny*: Z. wzrok od trunku
 (= *zaszły bielmem*).

† Zablady który zablady, zbladły, pobladły:
 Z onej nadobnej twarzy wnet ś. stanie sprosna,
 sroga, zadęta, zablady, że straszno na nią pu-
 trzyć. Wer.

† Zabladać, dnie, dl a. dnął *zajść bladeścią*,
zbladnąć, *zblednąć*, *pobladnąć*, *poblednąć*.

† Zablądnięcie, a, blm., czynność cz. Zablądnać.
 Zablągierować, uje, ował p. Zablągować.

Zablągierowanie, a, blm., czynność cz. Zablą-
 gierować, zablągowanie.

Zablągować, uje, ował, Zablągierować *blągując*
zaimponować; *nadrobić bląg*.

Zablągowanie, a, blm., czynność cz. Zablą-
 gować, zablągierowanie.

Zablakować, uje, ował (o kolorze) *zblaknąć*
nico, *zapełznąć*, *zapłwnić*.

Zablakowanie, a, blm., czynność cz. Zablą-
 kować.

[Zablatawać, uje, ował] gm. *zakryć prawdę*
przez okłamanie kogo, *zatumanić*, *zamydlić oczy*.

[Zablatawanie, a, blm.] czynność cz. Zablą-
 tawać.

[Zabląże, a, lm. a] *sąsiek w stodole*, *zapole*.

Zablekotać, oce a. ocze, otał p. Zabelkotać.

Zablekotanie, a, blm., czynność cz. Zablekotać.

† Zableszczenie, a, blm., czynność cz. Zablesz-
 czyć.

† Zableszczyć, y, yl, † Zableszczyć *oczy* =
wytrzeszczyć; *blysnąć oczami*: Zableszczysz na
 strony oczy, eż ci z ciała pot poskoczy. P. Sand

× Zablichtrować, uje, ował *zatumanić*, *omamić*:
 Umysł Z. Krasin.

× Zablichtrowanie, a, blm., czynność cz. Za-
 blichtrować.

Zabliźniać, a, al i Z. ś. p. Zabliźnić

Zabliźnianie, a, blm., czynność cz. Zabliźniać.

Zabliźnianie się, a ś., blm., czynność cz. Za-
 bliźniać ś.

Zabliźnić, i, il, × Zażyć, nied. Zabliźniać ranę,
 wrzód = *zagoić*, *sprawić*, *aby zaszedł ulonką*, *aby*
ś. zasklepił, *zarosł*: Z. rany serea. Z. ś. (o ra-
 nie, wrzodziej) *zagoić ś.*, *zarosnąć*, *zajść blonką*;

zamknąć ś., *pozostawiając po sobie bliźnię*: Może
 dotknęłam tym pytaniem zabliźnionej rany?

Bał. Zabliźniały ś. rany nieszczęśliwej miłości.

Żaden naród nie nosi tak świeżych, tak nie za-
 bliźnionych stygmatów krwawego ukręsku. Spas.

Zabliźnienie, a, blm., czynność cz. Zabliźnić.

Zabliźnienie się, a ś., blm., czynność cz. Za-
 bliźnić ś.

Zablokować, uje, ował *zamknąć blokadą*: Z.
 flotę nieprzyjacielską w portach. Z. wybrzeże
 kraju nieprzyjacielskiego. Zablokowano flotę
 w porcie. Tet.

Zablokowanie, a, blm., czynność cz. Zablo-
 kować.

Zablucie, a, blm., czynność cz. Zabluc.

Zabluc, uje, ul, Zabluc *blując zawalać*; *za-
 rzywać*, *porzywać*, *obluc*, *orzyc*. L.

Zabluc, a, al p. Zabluc.

Zablwanie, a, blm., czynność cz. Zablwać.

Zablagać, a, al *zacząć blagać*, *odezwąć ś. bla-
 gając*: Całe pokolenia dawały wszystkim krew
 i wszystkim żywot, ale pozostali nie ustąpili, nie
 zablągali o litość. Reym.

Zabląganie, a, blm., czynność cz. Zablągac.

Zabląznować, uje, ował i. *zacząć bląznować*.
 2. *zazartować*. Troc. I.

Z bląznowanie, a, blm., czynność cz. Zablą-
 znować.

× Zabląd. edu, lm. edy, † Zablądź i. *zablą-
 dziecie*, *zabląkanie ś.*, *obląd*, *oblęd*, *bląkwina*:
 Dokąd cię po głuchym tym lesie, ludzom rzad-
 ko bywałam. Z. ślepy niesie? Tw. 2. *blądna dro-
 ga*, *zdroże*, *manowiec*, *obląd*, *oblęd*: Wiatr go
 najmocniej skreca w uboczne zablądy. Przyb.

3. × Z., eda, lm. owie *człowiek, który zablądził*,
przyblęda: Całe narody i skrawki ościennych
 narodów i zablądy dalszych Jez. 4. *bląd*, *grzech*:
 Radzą mu, żeby ś. w swojej poprawie zablądzi.

Pot. † Zablędem przys. = *blądząc*, *bląkając ś.*:
 Po ukrwawionych drogach kroczyły zablędem.
 Tw. Przen.: *blędnie*, *wylwie*. St. wil.

Zablądka, i, lm. i zool. (nomada) *owca błonko-
 słerzyły pszczołowaty*.

Zablądzenie, a, blm., czynność cz. Zablądzić,
 zabląkanie ś.

Zablądzić, i, il i. *zajść błędnie*, *zgnubić ś. w dro-
 dze*, *znuleść ś. na nieznanych manowcach*, *zblądzić*,
zabląkać ś., *obląkać ś.*: Z. od czego = *złoczyć*,
odłabić ś. Z. od mieszkania. Przen.: Z. od
 prawdy, od enoty = *minąć ś. z nią*, *zejść z jej
 drogi*; *pobłądzić*. 2. *blądząc* *zajść*, *wstąpić*, *zaj-
 rzeć dokąd*; *wstąpić mimochodem*: Jakiś okręt
 zablądził do tego portu. Przen.: Do enotliwych
 rzadko szczęście zablądzi. Tr. (= *zwołta niechący*).

† Zablądź, edzi, lm. edzie p. Zabląd. Pot.

Zabląkać się, a ś., al ś., [Zablönkność], nied.
 Zabląkiwać ś. i. *bląkając ś. zająć w niewłaściwe
 miejsce*, *na manowce*, *zatumić ś.*, *zawalęsnąć ś.*:
 Zabląkał ś. okręt do tego portu. Troc. Zabląkał
 ś. od mieszkania, od prawdy. Troc. Był do za-

bląkanie. Troc. W nocy, nie widząc drogi, łatwo ś. zabłąkany. Brodz. Zginął od zabłąkanej kuli. Ludzie rzadko ś. tu zabłąkawali. Krasz. Sprawiedliwa karać surowo rozpustników młodych, czy też oni zabłąkani będą, czy też tego samego kraju. L. (= obcy, przybysze, zagraniczni, cudzoziemcy, przybłądy). Tak w swojej głębokiej myśli zabłąkany. Troc. (= zatopiony, bląkający ś. w myślach, bijący ś. z niemi, woikłany w nie, nie widzący z nich wyjścia). 2. przen. znaleźć ś. gdzie przypadkiem, niespodzianie; być umieszczonym gdzie niewłaściwie; wziąć ś. niewiadomo skąd: Tam zabłąkała ś. kępka brzozy z dawnego lasu. Wilez.

Zabłąkanie się, a ś., blm. l. czynność cz. Zabłąkać ś., zabłądzenie. 2 fizj.: Z. ś. tkanki zarodkowej = pozostałości tkanki zarodkowej wśród tkanek rozwiniętych, dojrzałych.

Zabłąkiwać się, uje ś., iwał ś. p. Zabłąkać ś. Zabłąkiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zabłąkiwać ś.

† Zabłeszczyc, y, ył p. Zabłeszczyc.

† Zabłeszczenie, a, blm., czynność cz. Zabłeszczyc.

[Zabłeszzenie się, a ś., blm.], czynność cz. Zabłeszzyć ś.

[Zabłeszzyć się, y ś., ył ś.] zanieczyszcic ś. pchłami, zapchlic ś.

Zabłękitnić, i, il zabarwić na błękitno: Była przepiękną na tle pól zabłękitnionych i zórz purpurowych. Reym.

Zabłękitnienie, a, blm., czynność cz. Zabłękitnić. Zabłocenie, a, blm., czynność cz. Zabłocic.

Zabłocenie się, a ś., blm., czynność cz. Zabłocic ś.

Zabłocic, i, il zawalać, zabrukać, zachlapać, zabrygać błotem, pobłocic, zaszargać, poszargać, uszargać, zachlastać: Z. podłogę, odzienie. Z. ś. zawalać ś. błotem, pobłocic ś., zaszargać ś., poszargać ś., uszargać ś., zachlastać ś. Przen.: Trzeba im było powierzyć ś. człowieka obcemu, z przeszłością zabłoconą (= zaszarganą).

Zabłocie, a, lm. a miejsce położone za błotem. Troc.

[Zablonknienie, a, blm.], czynność cz. Zablonknienie

[Zablonkność, nie, nął] p. Zabłąkać ś. Pc.

[Zablotni] dozorujący stawów (niegdys).

Zablotnić, i, il zapuścić, zapelnic błotem.

Zablotnienie, a, blm., czynność cz. Zablotnić: Z. wybrzeża rzeki.

Zabłuda, y, lm. y bot. (lappago) ros. z rodziny traw.

Zabłysek, u, lm. i zabłyśnięcie, błysk: Jak Z. słońca z za chmury, dziwnie miły, uprzejmy uśmiech rozjaśnił surowość tej fizjognomji. Od Jam. miewał... objawienie w przyszłości zabłyску. Kon.

[Zabłysknąć, nie, nął] p. Zabłysnąć.

[Zabłyśnięcie, a, blm.], czynność cz. Zabłysknąć.

Zabłyśly, × Zabłyśniony, † Zabłyśny który zabłyśł: Na wiosnę deszcz, wypełniony z gradem z pochmurza zabłyśnego, do ziemi fijołki nachyla L.

Zabłysnąć, nie, ał, a. st. Zablyszczec, [Zabłyśnąć ś., Zablysknąć] zacząć błyszczeć, błysnąć. lysznąć ś., zaświecić, zajaśnieć blaskiem: Zabłyśnięto, grzmieć będzie. Troc. Zabłyśła spada w rękę jego. Przybł. Miecz w jego rękę zabłyśnął. Troc. [Szkłóka sie zabłyśła]. Skoro jutrenka zabłyśnie = zaświta, ukaże ś. Morze wy-

pogodziło ś. i cichym uśmiechem zabłyśnęły jego przestworza. Przybysz. Kiedyż zabłyśnie dzień dla nas święty, gdy swej sromoty rycerz pamiętny w krwi nieprzyjaciół zmywać ś. będzie. Karp. Przen.: Zabłyśnięcie i dla nas nadzieja, dzień pożądany. Słodki promień nadziei zabłyśnął w sercu zakochanego. Niem. Zabłyśnął na mnie przyjaznym promieniem = rzucił na mnie życzliwym okiem. Przen.: Zabłyśnięta nauka, cnota, łaska jego. Troc. Tak dwa królestwa łacińskie na Rusi, na Litwie na krótką chwilę zabłyśnęły. Lel.

† Zabłyśny p. Zabłyśly.

Zablyszczec, y, ał p. Zabłyśnąć.

Zablyszczenie, a, blm., czynność cz. Zablyszczec.

Zabłyśnienie, a, blm., p. Zabłyśnięcie.

[Zabłyśnięcie się, a ś., blm.], czynność cz. Zabłyśnąć ś.

Zabłyśnięcie, a, blm., Zabłyśnienie czynność cz. Zabłyśnąć.

× Zabłyśniony, p. Zabłyśly. Słow.

Zabnegacenie, a, blm., czynność cz. Zabnegaciec.

Zabnegaciec, eje, ał stać ś. abnegatem, przestać dbać o siebie, przestać myśleć o sobie, zapamiętać: Żył jak w odstępieniu, zmizerniał strasznie, zabnegacił. Ost.

Zabobon, u, lm. y, [Zababon] l. przesąd, wiara w urojenie, niewyrozumowane oznaki szczęścia lub nieszczęścia, w uroki, gusła, czary, wróżby, w przesądne sposoby oddalania kłopotów i kłeski lub sprowadzania pomyślności, uciekanie ś. do takich sposobów, wróżb, guseł: Innych wymysłów albo zabobonów a ktoś ś. napisał, albo napamiętał? Rej. Zabobony (superstitio) te są, gdy kto cześć Boską wyrządza stworzeniu, a tym sposobem wyrządza ją Bogu, którym ś. nie godzi, co trojako bywa: naprzd, gdy cześć Boską bałwanowi dawa, co jest bałwochwalstwo; drugie, gdy miasto Boga radzi ś. ezarta, abo sług jego ezarowników, abo praktykarzów; trzecie, gdy stworzenia Bożego abo rzeczy święconych na co inszego używa, niżli od Boga i od kościoła są postanowione. Wuj. Sw. Marcin wiernie od próżnych zabobonów odwodził. Skar. Zabobony malarskie - szkody wierze świętej czynić nie mają. Skar. Babie zabobony. Skar. Prawie wszystko nabożeństwo w zabobony obrócił. Skar. Jagiełko, niżli z domu wyszedł, dla zabobonów pierwszej nogą kółko zakreślił. Biel. M. Mieli i Rzymianie, mieli i Grecy zabobony swoje; ale w co lud ślepo wierzył, z tego ś. rozumni śmieili. Kras. Gardzi podłemi męstwo zabobony. Kras. Gusła i zabobony są w rzeczy samej dochowane niektóre zwyczaje dawnej religji pogańskiej. Kołł. Wierzyć w zabobony. Zabobonom wierzyć, zabobonny być. Kn. Zabobony a zabobonami opatrzyć, obwarować przeciw złym przypadkom, jako poganie czynili, a teraz głupie baby, expiare. Kn. Pogańskie, żydowskie zabobony Troc. Zupelne wyparcie ś. rozumu sprowadziło Z. Sniad. Kościół mnie rozkazuje i nadaje władzę oświecać lud, wyteplić reszty zabobonu. Mick. 2. × Z. babon, bozek, bożyszcz zabobonne: Z. w kacie stoi. Troc. 3. × Z. talizman, amulet: Opatrzyły go baby na drogę zabobonami przeciw złym przypadkom. St. wil.

× Zabobondawca, y, lm. y ten, co wprowadza zabobony, co im daje początek: Niezmierną ś. staje władza zabobondawców. Stasz.

Zabobonnica, y, lm. e forma ż. od **Zabobonnik**: Guślarki i zabobonnice niemowlętom impresje zdrowiu i rozumowi szkodliwe wzniesają. L.

Zabobonnie przys. od **Zabobonny**: Może ż. za opętana i przeklęta ją poczyta. Orzesz. Bywała czasem usposobiona dziecinnie i ż. Kow.

Zabobonnik, a, lm. cy l. ten, co wierzy w zabobony: ż. fałszywą napojony enotą nie dba o zyski ziemskie, nie nie waży złoto, ale gdy w niebo patrzy, zabija na ziemi. Dm. 2. × ten, co ś. zajmuje praktyką zabobonią, guślarz, znachor.

Zabobonność, i, bhm., rz. od **Zabobonny**; † **Zaboboństwo** wiara w zabobony, skłonność do zabobonów: ż., pominiawszy to, co religia przykazuje, zastanawia ś. nad tym, co płochość mniej baczna wymyśliła. Kras. Skąd przychodzi wszelki błąd a zaboboństwo w nabożeństwie a. i bałwochwalstwo. Gil. ż. biczowników wnet karaniem zawściągniono. Błaz.

Zabobonny, † **Zaboboński** przym. od **Zabobon**. I. Człowiek ż. (= *zabobonnik*). Zabobonnym być, zabobonom wierzyć. Kn. Pismo prorocze nie o płaczu niewieścim a zabobońskim jest wypisane, ale o płaczu pokutujących wybranych Bożych. Żarn. Strach ż. 2. czczony zabobonni: Ganges ludom ż. Bardz.

† **Zaboboński** p. **Zabobonny**.

† **Zaboboństwo**, a, bhm., p. **Zabobonność**.

[**Zaboczenie się**, a ś., bhm.] czynność cz. **Zaboczyć** ś.

[**Zaboczyć się**, y ś., ył ś.] l. zacząć ś. **boczyć**, **dąsać**, **zagniewać** ś. 2. **zapatrzeć** ś. w jedno miejsce.

Zabodnąć, nie, nął p. **Zabość**.

Zabodnięcie, a, bhm., czynność cz. **Zabodnąć**.

† **Zabodziony** p. **Zabodzony**.

Zabodzony, † **Zabodziony** im. od **Zabość**: Wyciągnąć tarń a. ostrość z członka zabodzionego. Trzye.

† **Zabogacenie**, a, bhm., czynność cz. **Zabogacić**.

† **Zabogacenie się**, a ś., bhm., czynność cz. **Zabogacić** ś.

† **Zabogacić**, i, it **zapelnąć bogactwem**, **zaopatrzyć bogato**, **bogacąc zapomóc**; **wzbogacić**. † **ż** ś, † **Zabogacić** **zapelnić** ś. **bogactwem**, **zaopatrzyć** ś. **bogato**; **bogacąc** ś. **zapomóc** ś.; **wzbogacić** ś.: Płodem ś. ludzkim świat pusty w ten czas zabogacił. K. G.

† **Zabogacić**, eje, ał p. **Zabogacić**.

[**Zahoj**, a, lm. e] **drewniany klin między rogacem a podczosem u sochy**.

× **Zabojem** p. **Zahój**.

Zabokować, uje, owal kraw. **założywszy kant przodu u sukni męskiej**, **nakryć go drugim płatem materiału i przeszyć**.

Zabokowanie, a, bhm., czynność cz. **Zabokować**.

Zaboksować, uje, owal **hoksując zamordować**; **zakulakować**, **zaszczukować**.

Zaboksowanie, a, bhm., rz. od **Zaboksować**.

× **Zabolały** **zbołały**, **strapiony**, **udręczony**: Każdy, kto z zabolalym umysłem a niedobrze postanowionym przyrodzeniem gdzie przyjedzie, już ci mu też nie ani po malarzu, ani po haftarzu. Rej. W sercu zabolalym takowe rozmowy źle zagojone rany oświeżały. Pot.

[**Zabolany**] **nadpsuty**, **nadgniły**, **pokaleczony**: (o kartoflach): Te kartotle zabolane.

Zaboleć, i, ał, nied. **Zabolewać** l. **zacząć boleć**, **rozboleć**: Miernie zażywać kuchni, piwnicy i łózka, to nie zabolni ani głowa, ani palec, ani nóżka. Haur. Nie może cię tak nędzny członek ciała twojego ż., aby ś. głowa twoja zafrasować

nie miała. Rej. Przen.: Głowa o to nie zabolni = to nie nabawi troski, to bagatela, głupstwo. Upewniam, że o to głowa nieboszczyków, co to pisali, bynajmniej nie zabolni L. Żęby mię zabolaly. Troc. Przen.: Na taką niewdzięczność serce mię zabolalo. × Coś mi zabolalo w lokeiu. Mick. Przen.: Mocno go to zabolalo (= *dotnęło go boleśnie*, *obeszło srodze*, *ubodło go*, *ukłóło*, *zadrasnęło*). 2. † **ż**, [ż.] **zachorować**, **zaslabnąć**, **zapaść na zdrowiu**: Dał mu w napoju niestrawiony trunek, którym ciężko zabolal. Tw. [Spadła z góry, zabolala]. 3. × **ż** poet.: **ż** miłością = **zapaść miłością aż do boleści**. Ku Ganimedowi był miłością zabolal król bogów. Żebr. Gdy miłość zabolni, tylko śmierć uleczy. Jag. 4. nad kim, nad czym = **uczuć ból**, **współczucie**, **rozrzewnić ś.**, **rozczulić ś.**, **zaplakać**: Zabolal ojciec bogów nad rycerza losem, spojrzal ostro na żonę i groźnym rzekł głosem. Dm.

Zabolenie, a, bhm. l. czynność cz. **Zaboleć**. 2. [ż.] **ból**: Jednemu dała głowy zabolenie.

Zabolewać, a, ał p. **Zaboleć**.

Zabolewanie, a, bhm., czynność cz. **Zabolewać**.

Zahonować, uje, owal **szyb**, **gór**. = **z wierzchu go zakryć**, **założyćwszy deskami**, **a nawet i zasypując na deski ziemią**. Łab.

Zahonowanie, a, bhm., czynność cz. **Zahonować**.

Zahorca, y, lm. y, × **Zahierca** l. ten, co **zabiera a. co zabrał**, **wydzierca**, **przywłaszczyciel**, **łupieżca**, **grabiciel**: Pomogli Polakom więźniowie, którzy, porwawszy pęta, bili pogaństwo; same psy w zdobyczy wzięte szarpały swoich zaborców. Nar. 2. **zabowyca**, **zwycięzca**: ż. Persów. Mick.

[**Zaborciuchać**, a, ał] **zabrudzić**.

[**Zaborciuchanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zaborciuchać**.

Zaborezość, i, bhm., rz. od **Zaborczy**: ż. pruska.

Zaborczy przym. od **Zahorca**: Polityka zaborecza. I te państwa wciągnęły ś. do polityki zaborezo-kolonjalnej.

Zaborczyni, i, lm. e forma ż. od **Zahorca**: Stanisław August przez całe życie nosił pierścion z wrytym na krwawniku wizerunkiem ż. swego kraju. T. K.

Zaborgować, uje, owal l. **wziąć a. dać na borg**, **skredytować** ż. ś. **zapożyczyć** ś., **zadłużyć** ś., **biorec na borg**. Biel. M.

Zaborgowanie, a, bhm., czynność cz. **Zaborgować**.

Zaborgowanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zaborgować** ś.

[**Zahorol**, a, lm. e]?: Brama była dosyć warowna, opatrzona częstokolem i ostrym zaborem. Krasz. Mieli czas wysypać okopy, wystawić ostrokoły i ż. Krasz. Grodu bronily wały i zaborole. Krasz. Właśnie tego dnia zarania, gdy u wrót kładziono zaborole, nadjechali dwaj chłopczy. Krasz.

Zahorowy l. przym. od **Zahór**: Ziemia zaborowe. Dawne Hereberga zaborowe widoki. Ust. (= *zaborcze*). 2. [Jaworowy Wojtek ż.] **przypiew**.

[**Zahoruchać**, a, ał] **zaszmulać**, **zahabrać**, **zawałać**, **zanurzać**, **zaswinić**, **zabrukować**, **zaszmelcować**: Surdut na nim zaboruchany.

[**Zahoruchanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zahoruchać**.

Zabość, **zabodzie**, **zabodł**, × **Zabodnąć**, nied. × **Zabadać** l. **zakłóć rogien**, **rogami**, **ostrzem**; **ubość**, **tryknąć**. konia **ostroga** = **uderzyć go ostro-**

gą, dać mu ostrogę, ubość go ostrogą: Nie wadzi pod czas konia rącego Z. Glicz. Żrzebee, gdyby ś. tak, jak pan chee, wzbraniały, pod czas one zabadają i zacinają. Glicz. Począł koniem toczyć i ostrogami go zabadać. Kosz. Zabadał prawie ręczo, za dziesięć dni 120 mil ujechał. Papr. 2. *boćąc zabić, zakłóć na śmierć, zadłgać*: Z. dziirytem. Z. sztyletem=*zasztyletować*. Kopjaby go ona zabodła. P. Koch. Syna a. córkę ktoby zabódi, tenże wyrok na siebie będzie nosił. Leop. Z. ś. 1. *ubość samego siebie, zakłóć ś., ubość ś.* 2. *boćąc zabić siebie, a. jeden drugiego, zakłóć ś.*

[Zabożenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zabożyć ś.

[Zabożyć się, y ś., ył ś.] *zakłąć ś., przysięć ś.*: To nie to, zabożyłbym ś. mogła. Jeż. Dopiz im ś. kuma zabożyła. Kon. Knuć zabożył ś., że szeszerą prawdę powiedział. Glin.

Zabój, oju, lm. oje 1. † Z. p. Zabójstwo. 2. † Z. drag, wrzećiadz, *vecis*. B. Sz. 3. P.: Musiał nieraz przebywać rowy, zasięki, zaboje na rzekach i rozmaite inne warownie polowe. Bart. 4. Na Z., × Zabojem, W Z. przys. *gwałtownie, bez upamiętania, bez pamięci, szalenie, namiętnie, śmiertelnie*: Kochać ś., gniewać ś. na Z. Kochałem ś. na Z. Czart. A. Kocha ś. w niej na Z. Bog. W. Stroją ś. na Z. Wit. Patronowie darmo, czoła poćąc, wrzeszczą na Z. głowy. L. Pi-je, hula na Z. = *na umór*. Zabojem zgwałcić, uszkodzić co, *funestare aras humanis hostiis*. Kn. Walka w Z... az krew tryśka, by więc zetrzeć plamę z czoła... Syrok.

Zabójca, y, lm. y 1. a. † Zabijca, † Zabilca, † Zabójnik, † Zabijak, † Zabijacz, × Zamorca ten, co zabija a. co zabił, zbój, zbójca, morderca, × *mężobójca*: Z. ojca = *ojcobójca*. Z. matki = *matkobójca*. Z. brata = *bratobójca*. Z. siebie samego (Troc.) = *samobójca*. 2. *gatunek muchy*: Muszki okrągłe, zwane zabójcami.

Zabójczość, i, blm., rz. od Zabójczy: Z. zwątpienia nie tyle na ciało, co na umysł działa. Jeż.

Zabójczy przym. od Zabójca; × Zabójski *morderczy, krwawy, śmiertelności, zbójcki*: Żelazo zabójcze. Od śmierci swojego przyjaciela broni, lecz sam ginie zabójczym Hektora żelazem. Dm. Penelej ś. z odważnym potyka Likonem i zabójczą wzajemnie chybili ś. dzidą. Dm. Wszędy zabójczą strzałę z sobą niesie. Tremb. Ręka, wojna zabójcza. Zabójcze myśli, zamiary (= *zbójckie*). Trunek Z. (= *trujący, zabijający, zgubny*). Wpływ Z. Klimat Z. Powietrze zabójcze (= *szkodliwe dla zdrowia, zabijające, bardzo niezdrowe*). Praca zabójcza (= *zabijająca, podkminająca siły żywotne, wycieńczająca, zbyt ciężka*). Zabójcza piątka. Krasz. Uśmiech zabójczo-szyderski. Ost.

Zabójczyni, i, lm. e forma ż. od Zabójca; † Zabójnica, † Zabijaczka: Z. dziecięcia. Troc.

† Zabójnia, i, lm. e p. Zabójstwo.

Zabójnica, y, lm. e 1. † Z. p. Zabójczyni. 2. × Z. *publiczne wyciskanie, wybijanie pieczęci*. Dub.

† Zabójnik, a, lm. cy p. Zabójca.

× Zabójski p. Zabójczy. Troc.

Zabójstwo, a, lm. a, Zabijstwo, † Zabilstwo, † Zabój, † Zabójnia *zabicie kogo, morderstwo, × mężobójstwo, mord*: Z. ojca = *ojcobójstwo, ojcomorderstwo*. Kn. Z. matki = *matkobójstwo*. Kn. Z. brata = *bratobójstwo*. Kn. Z. siebie = *samobój-*

stwo. Pełnić Z. Oskarżony o Z. Z. jest zamachem na życie człowieka uczynionym. Ostr. Rozbój od zabójstwa różni ś.: tamten końcem zyskania majątku, najczęściej w lasach lub po drogach dzieje ś., zabój zaś powszechniej z przypadku, z zemsty, z zwady popełnia ś. Ostr. Zabój płodu a. dziecięcia maluczkiego, *infanticidium*. Kn. Lekarza o zabój nie pozywają. Kn. (wolno mu chorych zabić, byle podług reguł. L.). Zginął Sycheusz, gdy go na pokładzie brat martwym trupem ściela, mając z zabójni korzyść przez fortele. Chr. Nie chwalam, rzekną, wprawdzie tej zabójni (Cezara), żebyśmy jednak mogli żyć spokojni, porzućcie kłótnie, scysje, rozstrzygi. Chr. Insza kara, insza zabój a. zguba człowieka; kara poprawę, zabój koniec żywota przynosi. Fred. M. Z. rozmysłne (homicidium dolorosum). Z. nierozmysłne (homicidium inculpatum). I to Z., i wszystkie następstwa tej zbrodni. Mick.

[Zaból, a, lm. e] *wole u gęsi*.

Zabór, oru, lm. ory, × Zabiór 1. *zabieranie, zabranie a. to, co zabrano, zagrabienie, grabież, łupież, łupiestwo, zajęcie, zagarnięcie we władanie nieprawne, przywłaszczenie*: Łupieżca, który mię ei sprzedał, nie mógł ei innego prawa dać nade mną, tylko to, które sam miał, to jest prawo zaboru i gwałtu. Wegg. Te zabory wzajemne na pograniczu życie tam niebezpieczne czynią. Vol. Zabory Polski. Vol. Żadnego zaboru wojsku nie dozwolił. Koź. Z. kraju. Z. ruchomości. Zaborem jest wydarcie kraju przez podstęp, bez wojny. Brodz. Z. austriacki, pruski, rosyjski (= *provincje zabrane, szczeg. Polsce, przez Austriję, Prusy, Rosję*). Polacy w zaborze pruskim, z zaboru pruskiego. Polacy pod pruskim zaborem. Nie mógł patrzeć bez czułości i rozrzewnienia na Z. ubogiej ruchomości. Koss. Nowy obywatel starych długów gromadzkich płacić nie powinien, ani o stare zabory ma być imowan. Sz. (czy to nie w rosyjskim znaczeniu za awanse, zgóry brane pieniądze, pożyczki? L.). 2. *prawo gwałtu, przemocy, którym ś. powoduje zaborca*: Zaborem władą tą ziemią. Pod zaborem pruskim.

Zabóstwiać, a, al p. Zabóstwić.

Zabóstwianie, a, blm., czynność cz. Zabóstwiać. Zabóstwić, i, it, nied. Zabóstwiać *zapełnić bóstwami*: Pisarze czescy przypuszczali też same eżeś w Czechach, jaka była w Polsce, tylko że jej szczegóły dokładniej rozpoznali i Olimp czeski mnożniej zabóstwili. Lel.

Zabóstwienie, a, blm., czynność cz. Zabóstwić. Zabrać, zabierze, zabrał, nied. Zabierać 1. *wziąć skąd, wziąć z sobą, do siebie, nie zostawić, sprzątnąć, usunąć*: Zabierać hultajów do roboty. L. (= *zajmować*). Zabierz to stąd. (= *weź, sprzątnij, usuń, wynieś*). Zabrano kamienie z drogi (= *zebrano*). Nie mogłem go Z., bom już miejsca w pojeździe nie miał. L. Kiedy będziesz szedł do kuchni, zabierz po drodze i garnek ze stołu. Porozrzucasz swoje rzeczy po pokoju; zabierzże je stąd. Zabrał rzeczy i wyprowadził ś. (= *pozabierał, zabrawszy je wyniósł ś.*). Złodziej mu wszystko z mieszkania zabrał (= *po-kradł*). Zabrała dzieci na przechadzkę. Zabra-no go do wojska od matki. Z komu majątek (= *zagrabić*). Kazał Z. ze wszystkich świątyni złoto i srebro (= *pozabierać*). Zabrał skarby skryte, które nalazł. Wuj. (= *przywłaszczył sobie*). Rozesłani naokoło kozacy zabierali po drodze wino, mięsiwa, drób. Niem. (= *porywali, rabowa-*

li, łupili, grabili, kradli). Ojezym wszystko zabrać, a mnie nic nie zostawił. Wirt. (=zagarnął). Kraje zabrane=części Polski wcielone do Rosji, Austrii i Niemiec. Z. komu co a. wszystko, zagrabic, pobrać do skarbu, na pana, na króla, skonfiskować. Kn. Z. kogo do kozy, do aresztu, do więzienia (=zaaresztować go). Z. kogo do niewoli (=uprowadzić). Z. kogo w niewolę, zaplenić. L. Jedni zabrali w niewolę, drudzy byli wyseini. Odim. Z. syna ze szkół, córkę od męża (=odebrać, wziąć nadzad do domu). Śmierć mi go zabrała. P. Bóg go zabrał (=powołał do siebie, wziął z tego świata). Z. komu broń. Polska leży między dwoma wielkimi morzami, do których płynię sześć rzek wielkich, zabrawszy w ś. przeszło 140 mniejszych. Swit. (=przyjąwszy). Zabiera rzeka pola, łąki i t. d., zalewa rzeka pola, łąki, miasta zabiera. Kn. Woda zabrała mu siano (=uniosta). Bystra rzeka, jeżeli wód wyjście wezbraniem sobie uczyni, nieuhamowanym pędem łąki, pola, wsi zabiera i ponurza. L. Nie zabieresz tyle drzewa na raz (=nie dasz rady zabrać a. nieporęcznie ci będzie zabrać). Przen.: To dużo miejsca w wagonie zabierze (=potrzebuje, zajmie; to jest zbyt duże, aby zabrać do wagonu). Z. komu czas (=zająć, zaprzętnąć, zmarnować). Nie przystoi na skonfederowane stany Z. sobie drogi czas takimi małościami. Koł. (=tracić, trwonić). Po wieczery, nie chcąc zabierać czasu gospodarstwu, udałem ś. wcześniej do stacji na spożynek. Kras. (=naprzykrzać ś., przeszkadzać). 2. głos=zabrać ś., abym mówił, zacząć mówić, przemówić, odezwać ś.: Posel bractawski, zabrawszy głos, w te słowa mówił. Djar. gr. Pierwszy raz głos mój zabierając w tej tu izbie, zaczęnam go od powinnego jw. marszałkowi uszanowania. Djar. gr. Proszę mi nie przeszkadzać, ja głos zabieram. L. 3. z kim znajomość, przyjaźń =zawrzeć, zawiązać (zrobić) z kim znajomość, zaznajomić ś., zaprzyjaźnić ś.: Miałem honor poznać ś. z nim i przyjaźń Z. L. Czemu raczej przyjaźni z nami nie zabierasz, ale z temi ś. bratasz, którzy są nasi nieprzyjaciele? Skar. Nim kto zabierze z kim przyjaźń, powinien ś. długo namyślać, ale zabrawszy, powinien utworzyć się z przyjacielem postępować. Pilch. Dziś widzę potrzebę, abyście zabrały z sobą świętą przyjaźń. L. (=abyście weszły w przyjacielskie z sobą stosunki, abyście ś. zbliżyły do siebie przyjacielsko). 4. × Z. gust, ochotę =nabrać gustu, ochoty, zasmakować w czym: Od Kazimierza W. dopiero Polacy zaczęli gust zabierać do murów. Nar. Z. dzieciennych lat wielką ku naukom ochotę zabrałem. L. (=wzięła mi ochota, przyszła mi ochota). [Zycąc, zebyście serca ku sobie zabierali (=zdobywali je sobie). 5. [Zabierać] wziąć: Kostka (śmierć) kee ónom dusyke do nieba zabirać. Z. ś. i. skąd=wybrać ś. z swojemi rzeczami; wynieść ś., wyjść, odejść: Rycerka po kilku godzinach spoczynku zabiera ś. od nas. Stasz. Aż kiedy ś. już zabierać miał, powiada mu Maryna: Jasiek, czybyś ś. nie zgodził do nas? Tet. Nie zabierzesz ś. z tylu rzeczami naraz=nie pomieścisz ich w jednym parku, w jednym nureczu, na wozie, nie weźmiesz ich naraz. [Nie chciała go -- zabrał ś.]. Tet. Pleonastycznie: Zabrał ś. i poszedł (=wziął i poszedł). 2. z kim=przysiąść ś. na jego wózek; przylączyć ś. do kompanji idącego a. idących: Zabrał ś. z Żydami do Pińczowa. Zabrała ś. wracającą furmanką. Zabiorę ś. z kompanją do

Częstochowy. 3. do czego=wziąć ś., przystąpić, zabrać ś.: Pokłócili ś. z sobą i zabierają ś. do potyczki. Boh. Jeśli ś. osiel do oslicy nie chce zabierać, obją mu boki nalezyce, od tego ś. w nim ogień rozżarza. Kluk. Zabieram ś. do roboty. Zabierać ś. do drogi, w drogę=gotować ś., szykować ś., pakować ś. Zabierać ś. w drogę, w pracę, w daremne zamyslenia. Troc. Zabierać ś. do spania. 4. na co=zanieść ś. na co, mieć ś. ku czemu, zabrać ś.: Zabiera ś. na grzmoty. L. Mówił ktoś, że ś. dziś u niego zabiera na wielki bal z muzyką. L. (=że ś. u niego szykuje). Czy ś. nie zabiera na nowy bal? nie słyhać o jakim pikniku? Zabł. Zabierało ś. na wojnę. Troc. Zabiera ś. na deszcz, na śnieg. Troc. Zabiera mu ś. na febrę. Troc. (=zapowiada ś. febrę). 5. × Z. ś. w co=uzrosnąć, wzmóc ś., nabrać czego: W wielką ś. to państwo zabrało potęgę. Troc. Krowa ś. w nabił zabrała. Troc. Oraz w ciału i w nabił zabierać ś. krowie niepodobna. Haur. 6. [Zabierać ś.] =nabierać ciała, tuszy, tył, pełnić: Dziecko będzie ś. zabierać. Prosiak ś. zabiera; podpasz go na ziemniakach.

× Zabrać, i, blm. brać, bracia, wiara: U mnie, tam na dole, zbierają ś. ludzie różni, niekiedy nieprzystojne rzeczy prawią; cóż? zwyczajnie Z. kozacza. Jeż.

[Zabrajec, jca, lm. jcy] p. Zabraniec.

Zabraknąć, knie, kl, [Zabrakować]: Zabraknie, zabrakło =zbraknąć, braknąć, nie starczyć, nie wystarczyć, nie stanie: W drodze zabrakło mu pieniędzy. L. Cierpliwości może Z. z takim człowiekiem. Bieda wam będzie, kiedy ojca zabraknie=kieady okaże ś. brak jego, kiedy go nie stanie, nie będzie.

Zabraknięcie, a, blm., czynność cz. Zabraknąć.

Zabrakować, uje, owal i. co=zaliczyć do braku, wybrakować, wysortować, odrzucić. L. 2. [Z.] p. Zabraknąć.

Zabrakowanie, a, blm., czynność cz. Zabrakować.

× Zabraniacz, a, lm. e, × Zabroniciel, † Zabronca ten, co zabrania. L.

Zabraniać, a, al p. Zabronić.

Zabranianie, a, blm., czynność cz. Zabraniać.

Zabranie, a, l, blm., czynność cz. Zabrać. 2. † Z., lm. a, † Zabranienie gór. urobek górniczy przeznaczony do uprzętnięcia: Na zabranii pracować. Łab.

[Zabraniec, Ńca, lm. Ńcy, Zabrajec] człowiek, którego dusza na czas pewien bywa zabierana do nieba (bywa w zachwyceniu).

Zabranie się, a, ś., blm., czynność cz. Zabrać ś.

† Zabratąć się, a, ś., al ś. z kim =zawiązać stosunki braterskie, zbratać ś., pokumać ś., spoufalić ś., zacząć żyć z pan brat. Przen.: Wszystek ś. był lud prawie ze złością zabratu. Wad.

† Zabratanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zabratąć ś.

[Zabrechać, a, al] p. Zabrzechać.

[Zabrechanie, a, blm.] czynność cz. Zabrechać.

[Zabrechtac, a, al, Zbrechtac, Zbrochoac] zabłocić, zaszarzać, zachlapać, zababrać.

[Zabrechtanie, a, blm.] czynność cz. Zabrechtac.

Zabredzenie, a, blm., czynność cz. Zabredzić.

Zabredzić, i, il zacząć bredzić, zamajaczyć; upaść w gorączkę.

Zabrekować, uje, ował kol. *zahamować pociąg kolei żelaznej*.

Zabrekowanie, a, blm., czynność cz. **Zabrekować**.

Zabnąć, nie; **nąć**, **Zabrodzić** *brnąc zająć, zapuścić ś.*, *zapędzić ś.*: Zabnąć daleko w wodę. Kn. Rybacy na ryby zabnęli. Troc. Zabnąć w wodę po pas. Troc. Przen.: Zabnąłeś daleko, dziś wybrnąć nie możesz. Niem. Zabnąłem w długi po uszy, bez sposobu ratowania ś. L. (= *zakopałem ś.*). W prawo zabnął z sąsiadami swemi. Rak. (= *zaplątał ś.*, *zawikłał ś.*, *zamotał ś.*). Biedny cyklopie, zawrót cię dotyka, kędyż twój rozum? zabnął oczywiście. Książ. (= *zagrzął, zawiązał, uwiązał*). Za daleko zabnąłeś, biedaku. Chodź. Tak zabnął, że mu niepodobna życie odmienić. Pileh. (= *zagalopował ś.*, *rozhułał ś.*, *rozpuścił ś.*, *rozbisurmanił ś.*); zepsuł ś. tak. Kn.). Gadał, praw, wrzeszcz, póki cheesz, wszystko to darmo; twoja pani zabnęła daleko. L. (= *zbyt sobie pozwoliła, puściła ś.*). Zabnął w złość. Kn. (= *uniósł ś. złością, zapamiętał ś.*, *rozszłościł ś.*). Z. w złość, w długi, w grzechy, w błędy. Troc. Przen.: Nie zabrnę daleko, głęboko, nie głęboki rozum. Kn. (= *niedaleko zajędzie, prochu nie wymyśli*). Nie zabrnę głęboko. Troc. Nie mogłem przypuścić, żeby obywatele byli sposobni Z. tak głęboko. Siem. J. (= *tak ś. zawaunturować*).

Zabrnęcie, a, blm., czynność cz. **Zabrnąć**.

[**Zabrochać**, a, al] p. **Zabrechtać**.

[**Zabrochanie**, a, blm.] czynność cz. **Zabrochać**.

Zabroczenie, a, blm., czynność cz. **Zabroczyć**.

Zabroczyć, y, ył *zalać, zawałać kwią, posoką, zakrwawić*.

Zabródek, dka, lm. dki, **Zabrodzie** antr. (genion) *bródka* (mentum).

Zabrodło, a, lm. a ? : Grody i podgrodzia słowiańskie, obronne przykopą i zabrodłem. AB.

Zabrodzenie, a, blm., czynność cz. **Zabrodzić**.

Zabrodzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabrodzić ś.**

Zabrodzić, i, il p. **Zabrnąć**. Rej. Z., w bród ś. zapuścić. L. Z. ś. *brodząc zatopić ś.*, *zanurzyć ś.*: Jak też to tam (w studni) głęboko: nim ś. wiadło zabrodzi, to aż wdryga ś. oko. Len.

Zabrodzie, a, lm. a antr. p. **Zabródek**.

† **Zabrona**, y, lm. y l. *zabranianie, zabronienie, wzbronienie, zakaz*: Jadwiga, żona Kazimierza W., od ojca swego krom wszelakiej zabrony do domu wzięta. Błaż. 2. *przeszkoda, trudność*: I trzech dni nawet nie dano czasu, a w takich zabronach sejmowi dnia nawet nie naznaczono. Chr.

× **Zabroniciel**, a, lm. e p. **Zabraniacz**. L.

× **Zabronicielka**, i, lm. i forma ż. od **Zabroniciel**.

Zabronić, i, il, nied. **Zabraniać** czego komu = *nie zezwolić, nie dozwolić na co, wzbronić, zakazać, nie dopuścić czego, nie dać robić czego*: Zabraniam czego komu, nie dopuszczam, nie przypuszczam, nie daję. Kn. Wyjść nie śmiem, kiedy jejność dobrodziejka zabrania. L. Z. mowy ludziom. L. (= *nakazać milczenie*). Moneta bywa odmieniona, abo zabroniona. P. Cheł. Z. noszenia broni przy sobie. Lekarze zabronili mu używać trunków. Wydawnictwo zabronione (= *niecenzuralne*). Zawsze woda choremu zabroniona słońska. Hul. Nieraz tja cicha oko twoje zrosi i tej ci może zabronia. Moraw. O, któż mu tu przynajmniej pohulać zabroni? Malez. On pierwszy zabraniał, ażeby ś. chłop przed nim do ziemi nie kłaniał. Mick.

Zabronienie, a, blm., czynność cz. **Zabronić**. **Zabroniony** I. im. od **Zabronić**. 2. muz.: Kwinty zabronione p. Kwinta.

† **Zabronnie** przys. od **Zabronny**. L.

† **Zabronny** I. *zabroniony, zakazany*: Zabronna niewiadomość w tych bywa, którym panowie bronią uczyć ś. Petr. 2. *zabraniający*. L. 3. *mogący być zabronionym*: Lizybona wzięta szturmem staje ś. zwycięzców niezabronnym plonem. Przyb.

Zabronować, uje, ował, nied. × **Zabronowywać** *zawlec broną; bronując zakryć*: Z. kamień na roli. Jak najdrobniej Z. rolę należy, aby ś. bryły rozbiły. Przędz. Jęczmień i owies wpodłż i wpoprzecz zabronują ś. Kluk.

Zabronowanie, a, blm., czynność cz. **Zabronować**.

× **Zabronowywać**, uje, ywał p. **Zabronować**.

× **Zabronowywanie**, a, blm., czynność cz. **Zabronowywać**.

† **Zabronca**, y, lm. y p. **Zabranacz**.

[**Zabródzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zabródzić**.

[**Zabródzić**, i, il] *biednym uczywać*.

× **Zabródździel**, a, lm. e ten, co *zabródźdza a. zabródździł*.

Zabródździć, i, il *zawlec co bródziami, porobić bródzy na czym, zbródździć, pobródździć co*: Z. pola.

Zabródźdzenie, a, blm., czynność cz. **Zabródździć**.

× **Zabruczenie**, a, blm., czynność cz. **Zabruczyć**.

× **Zabruczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zabruczyć ś.**

× **Zabruczyć**, y, ył p. **Zabrudzić**.

Zabrudnić, i, il i Z. ś. p. **Zabrudzić**.

Zabrudnienie, a, blm. czynność cz. **Zabrudnić**.

Zabrudnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabrudnić ś.**

Zabrudzać, a, al i Z. ś. p. **Zabrudzić**.

Zabrudzanie, a, blm., czynność cz. **Zabrudzać**.

Zabrudzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabrudzać ś.**

Zabrudzenie, a, blm., czynność cz. **Zabrudzić**.

Zabrudzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zabrudzić ś.**

Zabrudzić, i, il, **Zabrudnić**, **Zabrukać**, × **Zabruczyć**, nied. × **Zabrudzić**, † **Zabrudzywać** *zanieczyścić brudem, zbrudzić, pobrudzić, ubrudzić, zbrukać, zamorusać, umorusać, zaszmelcować, zafolować*, rub. *zaświnić*: Ustawicznie zbiera i taksuje karty tak, że są zabrudzone. L. Nosić zawój z grubej płachty tak zabrudzony, że już nie można było w nim rozeznąć koloru. L. Na czole Romula z pod zabruczonych marszczów wyglądało utrapienie. Stasz. Zabrudzeni w nędzy i mizerji. Wuj. Jako zabrukał w gniewie swym Pan córkę sjońską. Bud. (zaćmił. B. G.). Morze okropną falą czarny wiatr zabrudzi. Nar. Baran taki niech jagniąt pstrociną nie zabrudzywa. Otw. Gdy kto ma na skwierk drugich serce zastalone, stan w nim widzi, gangreną członki zabrudzone. Zabł. (= *zapługawione, zarażone, zapaskudzone*). Oż ja pocznę mizerny grzesznik utroskany, który jestem na duszy wielkością grzechów zabrukany? Kulig. Gdyby nas występki do ubóstwa przywiódły, moglibyśmy ś. tego wstydzić; ale że losem nieszczęśliwym ś. dzieje, niema, coby nam czolo Z. mogło. L. (= *zasromać*). Surdut zabrudzony. Przen.: Sumienie zabrudzone. (= *nieczyste, splamione, skalane*). Th. honor. Z. ś. *zanieczyścić ś. brudem, zbrudzić, pobrudzić ś.*, *ubrudzić ś.*, *zbrukać ś.*, *zamorusać ś.*, *pomorusać ś.*, *umorusać ś.*, *zaszmelcować ś.*, *zafolować ś.*

ZABRUDZYWAĆ

lować ś., zaświnić ś.: U gnuśnego i niedbałego musiałaby ś. i chustka zabrukać. Pim. A gdy wody czerpnie ręką, to mu woda ś. zabrudzi. Wyp.

† Zabrudzywać, a, ał i † Z. ś. p. Zabrudzić.
† Zabrudzywanie, a, blm., czynność cz. Zabrudzywać.

† Zabrudzywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zabrudzywać ś.

Zabrukać, a, ał i Z. ś. p. Zabrudzić.

Zabruknięcie, a, blm., czynność cz. Zabrukać.

Zabruknięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zabruknięcie ś.

Zabrukować, uje, ował zakryć, pokryć brukiem, wybrukować, wymościć brukiem: Z. podwórze.

Zabrukowanie, a, blm., czynność cz. Zabrukować.

Zabrunatnić, i, il zafarbować, zapuścić brunatnym kolorem, zamalować na brunatno, zbrunatnić. Z. ś., Zabrunatnienie, a, blm.: 1. czynność cz. Zabrunatnić. 2. czynność cz. Zabrunatnienie.

Zabrunatnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zabrunatnić ś.

Zabrykać, a, ał zacząć brykać.

Zabrykanie, a, blm., czynność cz. Zabrykać.

Zabrylantowieć, eje, ał zablyszcząć brylantami: Z za powiek jego wystąpiło też kilka, zabrylantowały i spadły. Jez. Łzy zabrylantowały na rzęsach, lecz je w sobie stłumiła. Jez.

Zabrylantowanie, a, blm., czynność cz. Zabrylantowieć.

Zabryzgać, a, ał, × Zabryzgnąć, nied. Zabryzgiwać zapryskać, popryskać, zachlapać, zuchlastać, zaszarzać, uszarzać, zbrzygać, obrzygać, pobryzgać: Z. krwią. Z. ś. zapryskać ś., popryskać ś., zuchlastać ś., zachlapać ś., zaszarzać ś., obrzygać ś., pobryzgać ś.: Wyszedszy na ulicę, dusić ś. trzeba od kurzawy lub Z. ś. błotem. L. Nie można ś. było dostać suchą nogą do ratusza, trzeba ś. było na koniu babrać i zabryzgiwać. Koź.

Zabryzganie, a, blm., czynność cz. Zabryzgać.
Zabryzganie się, a ś., blm., czynność cz. Zabryzgać ś.

Zabryzgiwać, uje, iwał i Z. ś. p. Zabryzgać ś.
Zabryzgiwanie, a, blm., czynność cz. Zabryzgiwać.

Zabryzgiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zabryzgiwać ś.

× Zabryzgnąć, nie, nął i × Z. ś. p. Zabryzgać.
× Zabryzgnięcie, a, blm., czynność cz. Zabryzgnąć.

× Zabryzgnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zabryzgnąć ś.

[Zabryzgować, uje, ował] p. Zabrzasknąć. Pe.
[Zabryzgowanie, a, blm.] czynność cz. Zabryzgować.

× Zabrzasknąć, knie, knął, knęła a. kła, × Zabrzaskać, nied. [Zabryzgować] zajaśnieć brząskiem, zaświtać: Aż ranek zabrzasknie. Krasin. Słońce na wschodzie zabrzaskało. Berw. Gwiazda zabrzaskała. Berw.

× Zabrzasknięcie, a, blm., czynność cz. Zabrzasknąć.

× Zabrzaskać, śnie, snął, snęła a. sła p. Zabrzasknąć.

× Zabrzaśnieć, a, blm., czynność cz. Zabrzaśnieć.

Zabrząkać, a, ał p. Zabrzdąkać.

ZABRZMIĆ

Zabrząkanie, a, blm., czynność cz. Zabrząkać, zabrząkanie.

Zabrząknąć, nie, nął p. Zabrzdąkać.

Zabrząknięcie, a, blm., czynność cz. Zabrząknąć, brząknięcie.

Zabrzdąkać, a, ał, Zabrząkać, Zabrząknąć w co, na czym 1. zacząć brzdąkać; wydobyć brzęk, brzdąknąć: Z. na strunie = uderzyć w strunę. Podobnieś do garca niewypalonego, w który gdy próbując go, zabrząkasz, nie a nie dźwięku nie da. Opal. 2. zagrać byle jak na (fortepianie, gitarze, lirze, harfie, cymbałkach), zabrzęczeć.

Zabrzdąkanie, a, blm., czynność cz. Zabrzdąkać.
[Zabrzdęczeć, y, ał] wydać brzęk, zabrzęczeć: Niech mi jeseć lepiej w fartusku zabrzdęcy (= niech ś. więcej zbierze pieniędzy).

[Zabrzdęczenie, a, blm.] czynność cz. Zabrzdęczeć.

† Zabrzęchać, a, ał, † Zabrzęchać, † Zabrzęchotać, [Zabrzechać] zaszczekać. L.

† Zabrzęchanie, a, blm., czynność cz. Zabrzęchać.

† Zabrzęchotać, oce a. ocze, otał p. Zabrzęchać. L.

† Zabrzęchotanie, a, blm., czynność cz. Zabrzęchotać.

† Zabrzęchtać, ce, tał p. Zabrzęchać.

† Zabrzęchtanie, a, blm., czynność cz. Zabrzęchtać.

Zabrzeg, u, lm. i, Zabrzeże, [Zabrzyg] powierzchnia zawarta między brzegiem rzeki a wyższym gruntem, do którego zalew dochodzić może: Płaski Z. W przykrych zabrzegach zakradłszy ś., wiele Moskwy pieszej wozy przeprawujące ś. w tyle ogarnęła. Tw. [Zabrzyg, występ w wodę brzegów lądowych. Pe.]

Zahrzeże, a, lm. a p. Zabrzeg.

Zabrzeżny przym. od Zabrzeg, Zabrzeże.

† Zabrzeżysto przys. od Zabrzeżysty: Nilu, plyniesz z kraju południowego Z. Bardz.

† Zabrzeżysty mający wysokie, przykre brzegi. L. Rzeka ta wązka wprawdzie, jedno że zabrzeżysta bardzo i głęboka. Biel. M. Puścili ś. wszyscy w pław przez rzekę Styr, głęboką i zabrzeżystą. Pask. Z. Dunaj. Bardz. Tam rzeka Marsjasz zabrzeżysta płynie. Bardz.

Zabrzęczeć, y, ał, Zabrzęknąć, Zabrząknąć, Zabrząkać 1. wydać brzęk, zacząć brzęczeć, brząknąć, zadźwięczeć, zadźwięzić, zabrzmić: Klawisze zaklapały znowu, struny zabrzęczały. Orzesz. Zabrzęczały podkówki. Dzwonek u bramy kamienicznej zabrzęczał. Bał. Szabla mu zabrzęczała. Sienk. Oderwał miecz, aż stalna zabrzękała poprzęga. Syrok. 2. a Zabrzdąkać wydobyć brzęk, brząknąć, brzdąknąć: Trzosem zabrzęczał. Mick. Węgier zabrzęczy w ostrogi. Pol. Przen. zagrać łycho (na fortepianie, na gitarze, na lirze).

Zabrzęczenie, a, blm., czynność cz. Zabrzęczeć.
Zabrzęknąć, knie, knął, nęła a. kła p. Zabrzęczeć.

Zabrzęknięcie, a, blm., czynność cz. Zabrzęknąć.
× Zabrzmić, i, il sprawić, że zabrzmi, że wyda brzmienie: Podobno raz ostatni pieśń o mnie zabrzmię. Słow. (= zaśpiewać, zanucić).

1. Zabrzmić, i, ał, † Zabrznieć 1. zacząć brzmieć, wydać brzmienie, rozleć ś., rozbrzmieć, zagrzmić: Zabrzni związek trąby. B. Sz. Organy, trąby zabrzmiały. Usta wszystkich zabrzmiały pieśnią. Zawias ruchem drzwi zabrzmiały. Hul. (= zaszczępiał, odezwały ś.). Bóg wysłuchiwa modlitwy nasze zdaleka, t. j., nim zabrzmią. Poc.

Niechaj kochana, wybrana wśród wielu, w twych pieśniach wdzięcznych nam zabrzmi Bragela. Kras. Zabrzmiął huk po lesie. Troc. Głos jego zabrzmiął (= *dał ś. słyszeć*). Kto usłyszy, zabrzmi mu w obu uszach jego. B. G. (zadzwoń! mu obie uszy. Bud.). [Dą jej kieluszek jeden, drugi... aż babie dobrze w cubku zabrzmiąto]. Wojny tureckiej pogroźka po wszystkiej ziemi naszej zabrzmiąta. Kłok. (= *rozeszła ś., gruchnęła*). Wrzask radości zabrzmiął w przestworzach świata. Mn. Zabrzmiąta na okrytej kirem trąbie sława. Tremb. 2. *oddać, wyrazić brzmieniem, zagrać głosem*: Siadł do klawikordu i zabrzmiął poloneza. Zabrzmił jego pochwały. Niechaj Orfeusz zabrzmi w struny swoje, by melodyjne były wiersze moje. Auszp. Uderzyć w huczne kotły, zabrzmięcie w waltornie, w krzykliwe trąby, surmy, a gładko i sfornie. Nar. Zabrzmią państwa pieśń wesola. Troc. Bardowie niech mi zabrzmią na arfach. Książ.

2. Zabrzmieć, eje, at, nied. Zabrzmięwać *zająć nabrzmiąłością, zapuchnąć, nabrzmięć, napuchnąć*: Zabrzmiąta mu cała twarz. L.

1. Zabrzmienienie, a, bfm., czynność cz. 1. Zabrzmieć.

2. Zabrzmienienie, a, bfm., czynność cz. 2. Zabrzmieć.

Zabrzmięwać, a, at p. 2. Zabrzmieć.

Zabrzmięwanie, a, bfm., czynność cz. 2. Zabrzmięwać.

† Zabrznieć, i, at p. 1. Zabrzmieć.

† Zabrznienie, a, bfm., czynność cz. Zabrznieć.

Zabrzydzać, a, at p. Zabrzydzić.

Zabrzydzanie, a, bfm., czynność cz. Zabrzydzać.

Zabrzydzenie, a, bfm., czynność cz. Zabrzydzić. Zabrzydzić, i, it, nied. Zabrzydzać *zanieczyścić, zapaskudzić, zaplugować*: Całąś wodę zabrzydził trupami. Ml. Ten piękny okaz rodzaju owadu niejedną zabrzydza grzędę. Krasz.

[Zabrzyg, u, lm. i] p. Zabrzeg. Pc.

Zabsorbować, uje, ował p. Zabsorbować.

Zabsorbowanie, a, bfm., czynność cz. Zabsorbować.

× Zabuchać, a, at, × Zabuchnąć i. *buchając* (= *uderzając*) *zagasić (ogień), zabić (kogo)*: Z. kogo kijem. 2. *zacząć buchac, wybuchnąć, buchnąć*. 3. *zbuchać, spalaszować, sfutrować, spucować, ściwiczyc, zmiesić z miski*.

Zabuchanie, a, bfm., czynność cz. Zabuchać.

× Zabuchnąć, nie, at p. Zabuchać.

× Zabuchnięcie, a, bfm., czynność cz. Zabuchnąć.

Zabuczeć, y, at i. *zahuczeć basowym głosem*: Skrzypek w lot pochwycił melodję, klarneista mu pomógł, a basy w takt zabuczały. Sew. [W lesie było, liście miało, przyszło do wsi, zabuczało (= basy)]. 2. *zacząć buczec, zabezczec, zaplakać*.

Zabuczenie, a, bfm., czynność cz. Zabuczeć.

[Zabud, u, bfm., Zabudź], × Zabyt *zapomnienie, niepamięć*: Na Z. mi daj, babo, aby mi ona z oczów zesła! Krasz.

[Zabudko, a, lm. owie] m. *człowiek łatwo zapominający, słabej pamięci, zapominalski*.

† Zabudnić, i, it *zaprzętnąć, zająć, zatrudnić*: J. kr. mość, będąc zabudnion ciężkimi chorobami swemi... Mac. S.

† Zabudnienie, a, bfm., czynność cz. Zabudnić.

Zabudowa, y, bfm. *całokształt budynków zajmujących dane miejsce, zabudowania*: Skromny drewniany domek, otoczony szepczą gospodarską zabudową.

Zabudować, uje, ował, nied. Zabudowywać i. *zająć budynkami, zapęścić budowlami*: Z. grunt, budowaniem zaprzętnić. Kn. Zabudował wszystkie grunt, plac. Troc. Jam rabuś, mówił tam ktoś do pogromcy świata, że pod nami żaglami pływa jedna bata, a tyś bohater z nadnym niezrównany czasem, żeś pływającym morze zabudował lasem. Nar. Ziemia, którą ojcowie nasi przybytkami Twemi zabudowali. Wor. Z. plac, miasto. 2. *budując zasłonić*: Z. okna sąsiadowi. Kn. (= *budowlą swoją odjąć jego domowi światło*). Z. okna, światłość sąsiadowi. Troc. 3. kogo = *opatrzeć go w budynki, wystawić mu potrzebne budynki*: Wyposażył go, zabudował, opatrzył inwentarzem. Z. ś. 1. *wzmóc ś. w budynki*: Za Wacława zabudowało ś. w mury miasto Kraków. Nar. Miasto pięknie zabudowane. 2. *wznieść sobie potrzebne budynki, pobudować ś.*: Zabudowałem ś. w tym folwarku.

Zabudowanie, a, i, bfm., czynność cz. Zabudować. 2. lm. a, [Zabudynek] *budynki, budowle, stanowiące całość, zabudowa*: Obeszliśmy wszystkie gospodarskie zabudowania. Koss.

Zabudowanie się, a, ś., bfm., czynność cz. Zabudować ś.

Zabudowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zabudować.

Zabudowywanie, a, bfm., czynność cz. Zabudowywać.

Zabudowywanie się, a, ś., bfm., czynność cz. Zabudowywać ś.

[Zabudynek, nku, bfm.] p. Zabudowanie.

[Zabudź, i, bfm.] p. Zabud.

Zabujać, a, at, i. czym = *bujając zaruszać, zając bujad, zakolysać, zachwiać, zalcować, zamachać, zahustać*: Wiatr zabujał gałązką. 2. a. × Z. ś. *bujając zapędzić ś.; wzbić ś., poszybować aż dokąd*: [Hej, zabujały siwe łabędzie po wodzie!]. Z. ś. 1. *bujając zaruszać ś., zacząć bujać ś., zakolysać ś., zachwiać ś., zalcować ś., zahustać ś.* 2. *zahulać ś.* Gdzieżeś ty ś. zabujał, żeś na noc nie przyszedł?

Zabujalność, i, lm. i rz. od Zabujały. Przen.: Było upodobanie w jałowych, cienkich, jak pajęczyna, zabujalnościach. Wiszn. (?)

Zabujały który ś. zabujał.

Zabujanie, a, bfm., czynność cz. Zabujać.

Zabujanie się, a, ś., bfm., czynność cz. Zabujać ś.

Zabulgotać, oce a. ocze, otal i. p. Zabelkotać: Że czas przeszedł, więc znowu kamień zamknął ś., aż zabulgotało w potoku. Prus. 2. *zaburzczać, zaglukać, zakruczać*: Zabulgotało mu w brzuchu.

Zabulgotanie, a, bfm., czynność cz. Zabulgotać.

Zabulkotać, oce a. ocze, otal p. Zabelkotać: Do ust przytknął, przechylił—zabulkotało, i podał ją przez stół Musakiemu. Jek.

Zabulkotanie, a, bfm., czynność cz. Zabulkotać.

[Zabundziuszenie, a, bfm.] czynność cz. Zabundziuszyć.

[Zabundziuszyć, y, yt] *nakłasić szmat, nastrzępić*. Przen.: Zabundziuszone niebo = *zachmurzone*.

Zaburzczać, y, at i. a. † Zaburdać *zacząć burzczać, burknąć, zawarczać, zawarknąć*: Pies nie zaszecekał, tylko zaburczał. 2. *zakruczać, zaglukać, zabulgotać*: Zaburczało mi w brzuchu.

Zaburczenie, a, bfm., czynność cz. Zaburzczać.

† Zaburdać, a, at p. Zaburzczać. L.

† Zaburdanie, a, bfm., czynność cz. Zaburdać. [Zaburmaszystość, i, bfm.] rz. od Zaburmaszysty; Z. pannie nie przystoi. Wal.

[Zaburmaszysty] 1. *zaperzony, nadęty, nie-
ucontentionowany*. 2. *zamaszysty, pewny siebie, śmia-
ły, wyzywający*: Ależ u tego pana mina zabur-
maszysta. Wal.

[Zaburmaszyscie] przys. od Zaburmaszysty:
Wszedłszy, Z. wszystkim ś. ukłonił. Wal.

Zaburtować, uje, ował fl. *burtując zawiązać, za-
łożyć*: Na hys, gdy wiatr dobry ku górze, aby
do góry żagiel i za warkocz i za tratwę cią-
gnęli i one zaburtowali i zahalowali podług
potrzeby. Haur.

Zaburtowanie, a, blm., czynność cz. Zaburto-
wać.

Zaburzać, a, ał i Z. ś. p. Zaburzyć.

Zaburzenie, a, blm., czynność cz. Zaburzać.

Zaburzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zabu-
rzać ś.

Zaburzenie, a, l. blm., czynność cz. Zaburzyć.
2. lm. a. Zaburzenie ś., † Zaburzka zamieszka,
wzburzenie, burza, zamęt, wrzenie, ruchawka, roz-
ruch, burda, niepokój, awantura, brewerja, rewol-
ucja: Gdy ś. Krzyżarz do zamku przybliżał,
takie ś. Z. w powietrzu stało, iż jeden drugie-
go przed kurwą ani widzieć, ani przed grzmo-
tem słyszeć mógł. Stryk. Po smętku wesele,
a po wielkim zaburzeniu rado jasno bywa. Rej.
Z. nieba, morza. Troc. Z. w mieście. W sro-
gim terażniejszym zaburzeniu ojczyzny. Troc.
3. patol. (perturbatio) *zakłócenie czynności fizjo-
logicznej*: Z. czuciowe: brak uczucia, bezczułość
(anaesthesia), przeczulica (hyperaesthesia), zbo-
czenie uczucia (mrowienie, ziębienie i t. d.) (pa-
raesthesia). Z. krążenia, oddychania. Z. odży-
wiania a. odżywece, np. w kłancie, wskutek
organicznych a. czynnościowych zachorowań
układu nerwowego, zaburzenia odżywece ner-
wowe (trophoneuroses). Z. ruchu, ruchowe.
Z. trawienia, niestrawność (dyspepsia), trudne
trawienie. Z. w żołądku. Zaburzenia porodu,
zależące od płodu.

Zaburzenie się, a ś., blm., niek. Zaburzenie
czynność cz. Zaburzyć ś.

† Zaburzać, l. lm. l. p. Zaburzenie: Czasu wieczor-
nego alić oto Z., a rano tedy ś. nie ostoja. Leop.
(czasu wieczornego nastąpi trwoga. B. G.).
Ubożuchna, zaburzką zgnędzona, bez wszelakiej
pociechy. Leop. (wichrem rozmiotana. B. G.).
Z. bezpiecznym a. wesołym sumnieniem stać bę-
dziesz, ani przeszłych, ani przyszłych zaburzek,
ani żadnych niebezpieczeńści świata ś. bojąc.
Rej.

Zaburzliwie przys. od Zaburzliwy. L.

Zaburzliwy skory, łatwy do zaburzenia; burzli-
wy, wichrowaty, niespokojny, czupurny, awanturni-
czy, prędki, popędliwy: Człowiek Z. L. (= skłony
do rozterek). Płyn Z. (= łatwy burzący ś. Sł.
wil.). Rozpustna rzecz jest wino, a zaburzliwe
pijaństwo. Leop. (trwożliwe. Leop.: wino czyni
pośmiewec, a napój mocny zwając. B. G.).

Zaburzyć, y, ył, nied. Zaburzać l. wzburzyć,
zawichrzyć, zamiepokoić, zamieszać, zamućić, spro-
wadzić wrzenie, zakłócić, poruszyć: Z. powietrze,
kraj. Srogie wiatry zaburzyły morze. Troc.
Mogłam gromy stanowią, morzem zaburzyła bez
wiatrów i znowum je z burzy uciszyła. Bardz.
Całe tym zaburzył państwo. Troc. 2. [Z., Z. ś.]
zastukać, zakolać, dobijać ś. do bramy w nocy:
Zajdę niespodzianie, zaburzę do drzwi. Ork. Z. ś.
wzburzyć ś., zapienić ś., zawrzeć, zakotłować ś., za-
gotować ś., poruszyć ś., zamiepokoić ś.: Zaburzy-
ło ś. mleko w szkopku przy dojeniu. Zaburzy-
ło ś. w powietrzu, na morzu. Zaburzyło ś. na

śnieg, na deszcz. Troc. Czasy nasze są jako
burzliwe morze, które, gdy ś. kęs uspokoi, na-
dobnie jest na nie patrzeć, ale gdy ś. zaburzy,
tedy też za djabła stoł. Rej. Plusk ogromny,
zaburzyła ś. fala, zbiełł ś. bałwan, kaskadę
prysł ponad kaliny. Sts. Ledwo ś. w Inflantach
szwedzka zaburzyła wojna, zaraz ś. do obozu
wyprawił. Nar. Na ten ogłos wszystkie ś. za-
burzyło miasto. Troc.

[Zabutnieć, eje, ał] *zabutwieć, zacząć gnić, bu-
twieć*: Kopica siana już zabutniała w środku.

[Zabutnienie, a, blm.], czynność cz. Zabutnieć.

Zabutwiały który zabutwiał, zbutwiał: Zabu-
twiała truna. Garcz. Zabutwiała zbroja. Wor.

Zabużanin, a. lm. anie mieszkawiec z za rzeki
Bugu, a. z za Bugu pochodzący.

•Zabużański mieszkający a. znajdujący ś. za rzec-
ką Bugiem.

† Zaby przys. *czyby, czyliby*. Glicz.

[Zabycenie, a, blm.], czynność cz. Zabyceć.

Zabycie, a, blm. l. czynność cz. Zabyć. 2. czyn-
ność cz. Zabyć ś.: Wróżka Dzizyna była od
wścieklizny, od zabycia.

[Zabyceć, y, ył] *zawałać*: Z. chustkę.

† Zabyć, zabędzie, zabył, [Zabyć], nied. † Za-
bywać, [Zabywać] l. zapomnieć, przepomnieć, wy-
puścić z pamięci. Km. Zabywać, słowo ruskie.
Dudz. Zabawie ś. i robotom jego przypatruje,
gdzie pomylił, gdzie czego zabył, pokazuje.
Ustrz. Zabędziesz, zapomnisz. Rej. Musiał, jak-
by po latach wielu zadomowienia, znowu do
młodszych lat, zabytych obyczajów powrócić.
Krasz. Jakieś pradawne, zabyte duchów poha-
lanki. Ork. 2. *puścić w niepamięć, wybić sobie
z głowy, z myśli, zbyć z pamięci, otrząsnąć ś.
z czego*: Frasunku lubo snem swobodnym, lubo
będę zabywał śpiewaniem łagodnym. Szymon.
Pieśniami i winnym trunkiem zabywaj złego
z frasunkiem. Min. Wczoraj, czekając na twe
obietnice i zabywając niejako tęsknice, napisa-
łem ci rym ten. Kochan. Wdzięczne twoje mul-
tanki, kiedy grasz, Węda, w lesie zabywając
Hanki... Kochan. Polska żyznoscią przedziwną
dobrej myśli nam dodaje, tym samym frasunku
zabywa. Jan. Frasunków głównych grą zaby-
wał. Zebr. (= oddalał je od siebie). Hipokrates
noce pragnienie zabywać snem każe. Petr.
3. [Z.] *pozostać gdzie, odłączywszy ś. od towa-
rzystwa*. † Z. ś., [Z. ś.] l. *uścić ś.* B. Sz. Gdy
ś. było zabywa, zadawać mu na to drzewa
cisowego, naskrobawszy w chlebie. Haur. [Pies
zabył ś.]. 4. [Zabywać ś.] *zapierać ś., przeczyć*.
5. [Zabywać ś.] *zł. być, znajdować ś.*: Zabywa
ś. tam co klawego.

Zabystrzenie, a, blm, czynność cz. Zabystrzyć.

Zabystrzyć, y, ył poet. *zrobić bystrym, bystrze-
szym, zapostrzyć*: Wspaniały orle, ktoż zaby-
strzył oko, żeś jeden wejrzał w to słońce głę-
boko? Mias.

× Zabyt, u, blm., p. Zabud: Przeszłości Z.
Węg.

Zabytek, tku, lm. tki l. *rzecz pozostała po daw-
nych czasach, szczątek, pozostałość, pomnik*: Czło-
wiek ten jest ostatnim zabytkiem starych cza-
sów. Pieśń św. Wojciecha najdawniejszym jest
poezji w języku polskim zabytkiem. Wg. Szczał-
ki starożytnego Rzymu są to zabytki dawnej
jego wielkości. L. Zabytki języka polskiego
z wieku XIII. Zabytki pogaństwa. Włochy wię-
cej dostarczają zabytków starożytnych, jak cała
Europa, a im więcej onych odkopują, tym wię-
cej ś. umiejętność rozszerza. L. Sąć jeszcze

gdziegdzie zabytki trwałości dawnej. Kras. Należał do zbierania tych najdroższych, bo najrzadszych literatury zabytków. L. Są zabytki cenniejsze od złota. Pol. Wiele po dziś dzień jeszcze jest w świecie rzeczywistym zabytków pogańskich. Mał. Niechaj między żołnierzy rozda swój Z. Dm. (= resztę majątku). Zabytki organiczne w królestwie kopalnym zgromadzone. Śniad. J. (= wykopaliska). 2. gór. pole kopalni nad wymiar zrywające, †opersał. Łab. Zabytkowo przys. od Zabytkowy: Cenne historycznie i Z. pamiątki.

Zabytkowy przym. od Zabytek: Posąg Joanny d'Arc posiada wartość nie tylko artystyczną, ale i zabytkową. Gmach Z.

Zabyty I. im. od Zabyć. 2. [Z.] łatwo zapominający, słabej pamięci, zapominalski: Jam taka zabyta. Mam taką zabytą głowę. 3. [Z. pies] = wściekły pies.

Zabywać, a, ał i Z. s. p. Zabyć.

Zabywanie, a, blm., czynność cz. Zabywać.

Zabywanie się, a s., blm., czynność cz. Zabywać s.

Zabzdurzenie, a, blm., czynność cz. Zabzdurzyć. Zabzdurzyć, y, ył zacząć bzdurzyć, wyrwać s. z bzdurstwem; bzdurząc zamącić, zawrócić komu głowę; zagadać go głupstwami, zamylić mu oczy, zabałamucić, obalać muć go, odurzyć, oszołomić bzdurstwami.

[Zabzdycenie się, a s., blm.], czynność cz. Zabzdycić s.

[Zabzdycić się, y s., ył s.] zachmurzyć s.: Zabzdycić s. = zachmurzyć s. Dyg.

Zabździany I. im. od Zabździeć. 2. gm. niewyraźny, błądy, nieczysty, zamglony, mdły, zaspawy: Światło zabździane. Oczy zabździane.

Zabździeć, i, il bździnami zapelnić, zawięczyć: Z. powietrze.

Zabździeć, i, ał bzdnać, zacząć bździeć, rub. zakadzić, zesmrodzić s.

Zabździenie, a, blm. I. czynność cz. Zabździeć. 2. czynność cz. Zabździeć.

1. Zac I. p. Zac. 2. [Z.] człowiek zacny, poczciwiec (a. ir.: niepoń).

2. Zac, u, Im. e druk. = a) komplet czcionek, w którym ilość poszczególnych liter w takim zostają do siebie stosunku, jak tego wymaga dany język, dana pisownia. b) część tekstu przygotowana do druku po złożeniu jej z czcionek. 2. myd. partja zrobionych świec (8 prątków): Zrobiłem dwa zace świec. 3. garb, p. Przesypka.

[Zacabanić, i, il] zabłocić, namieszać błota nogami.

[Zacabaniecie, a, blm.], czynność cz. Zacabanić.

Zacacać, a, ał zapieścić, rozpieścić: Goniąc same (kobiety) za cackami, zacacaty świat i zrobiły to, że mężczyźni wolą być cacami, jak ludźmi. Jeź.

Zacacanie, a, blm., czynność cz. Zacacać.

Zacałować, uje, ował, nied. Zacałowywać początkami jakoby zamęczyć na śmierć: To go zacałowywała na śmierć, to gotowa była tłuć. Spas.

Zacałowanie, a, blm., czynność cz. Zacałować.

Zacałowywać, uje, ywał p. Zacałować.

Zacałowywanie, a, blm., czynność cz. Zacałowywać.

Zacapić, i, il, † Zaczapić, [Zaczapić] capnąć zatrzymać, zachwycić; capnąć, przyłapać, przycapić, zagarnąć, zagrabić, zachłapać, załapać, złapać, chłapać, przytrzymać: Zerdziami haczystymi zacapia. Brud. Który swojego nadtracił, wnet

spokojnego znajdzie, wilezym prawem obwinuje, aby jedno zacapić. Gil. Ci piętnaście set koni Moskwie porazili i wojewodę tegoż wojska zacapili. Koehan. Wyciąga po worek rękę, Orgon go umyka, oj, żeby to złotko Z. L. Szlachcie pszenicę wszystkę przedał, jam zaś te pieniądze zacapił, i jeszcze mi swoich pożyczyl. L. Parę milioników dobrze jest Z., przynajmniej długi czeka nie będą już trapić. Niem. Zacapiłem mu te pieśni, gdy s. do Amarylidy kwapił. Nagur. Nim nas ront zacapi, rozbieżym s. Miek.

Zacapienie, a, blm., czynność cz. Zacapić.

[Zacapy] p. Zacząć.

[Zacam] p. Zaczym.

[Zacek, cka, Im. eki] p. Zak.

Zacembrować, uje, ował, × Zaczęrować zakryć, założyć, zaprawić cembrowinę.

Zacembrowanie, a, blm., czynność cz. Zacembrować.

Zacenić, i, il, † Zaczenieć, † Zaczynić I. zapowiedzieć zgóry cenę czego, szczeg. wysoko, żądać wiele za co: Może cokolwiek ustąpić z tego, co zaceniła. L. 2. ocenić, otaksować, oszacować, osądzić: Drogo zaceniono te niedne występi nasze. Rej. Żonę poczciwą nazywa Pan okrasą domu męża swojego, powiadając, iż niezaceniłona nigdy zapłata jej. Rej. (= nieoszacowana). Szkoda igrać z fortuną, choć tanio zaceni.

Zaceniecie, a, blm., czynność cz. Zacenić.

× Zacerklować, uje, ował p. Zacyrklować. L.

× Zacerklowanie, a, blm., czynność cz. Zacerklować.

Zacerować, uje, ował, × Zacyrować cerując zaprawić, zarobić: Z. dziurę w podkosze.

Zacerowanie, a, blm., czynność cz. Zacerować.

× Zaczęrować, uje, ował p. Zaczęrować. L.

× Zaczęrowanie, a, blm., czynność cz. Zaczęrować.

[Zacha, y, Im. y] I. ubranie, ubiór: Zachy (= rzeczy). 2. sprzęt, mebel: Zachy (= rzeczy).

[Zachachmęcenie, a, blm.] czynność cz. Zachachmęcić.

[Zachachmęcić, i, il] zarzucić, zawięruszyć, zaprzepścić w sprawionym przez s. chachmęcić: Przewracając w szufladzie, zachachmęcił mi gdzieś rękawiczki.

[Zachachulenie, a, blm.] czynność cz. Zachachulić.

[Zachachulić, i, il, Zachocholić] ukryć, zataić, zapodziać, zarzucić, zagubić.

Zachacie, a, Im. a miejsce za chatą a. za chatami: Kilka set ich, z łuki s. zakradając, po zachaciu nadbiegali, strzelając, a potem s. za chaty a. chałupy ustępowali. Papr.

× Zachaczenie, a, blm., czynność cz. Zachaczyć.

× Zachaczenie się, a s., blm., czynność cz. Zachaczyć s.

× Zachaczyć, y, ył p. Zahaczyć.

Zachadzać, a, ał p. Zająć.

Zachadzanie, a, blm., czynność cz. Zachadzać.

† Zachaleń, † Zahaleń, [Zahaleń, Zagaleń] przys. ogółem, wogóle, hwtent, razem, ryczałtem, bez różnicy, bez wyjątku, w rumel: Wszystkich siekl Z. Godzienieś, ty ogniu, nie podłe warsztaty, ale najjaśniejsze palie majestaty, godzienieś przednie trony, berła, jabłka, korony swoim zapalem topić zahaleń. Zim. Nie przepuścił Tatarzyn białej pld ani działkom matym, niby w lesie gęstym drwa, siekl wszystkich Z. Zim. [Zachalować, uje, ował] chciwić s.

[Zachałowanie, a, b]m.] czynność cz. Zachałowad.

[Zachałowny] *chciwy*.

[Zachamącenie, a, b]m.] czynność cz. Zachamącić.

[Zachamącić, i, il, Zachamęcić, Zachamęcić, Zachamędzić, Zachamędryczyć, Zahatrac, Zachatrac] *zarzucić, zaprzepaścić, zapodziać, zagubić*.

[Zachamencenie, a, b]m.] czynność cz. Zachamencić.

[Zachamencić, i, il] p. Zachamącić.

[Zachament, u, lm, y] *przesąd, zabobon*.

[Zachamędzienie, a, b]m.] czynność cz. Zachamędzić.

[Zachamędzić, i, il] p. Zachamącić.

[Zachamęcenie, a, b]m.] czynność cz. Zachamęcić.

Zachamęcić, i, il] p. Zachamącić.

[Zachamować, uje, ował] *zł. schować, zamknąć*: Z. coś do kwaczu. Bstr.

[Zachamowanie, a, b]m.] czynność cz. Zachamować.

[Zachantrupić, i, il] *zabić, usmiercić*: A niech cię tam zachantrupią. Dzk.

[Zachantrupienie, a, b]m.] czynność cz. Zachantrupić.

[Zachamędryczenie, a, b]m.] czynność cz. Zachamędryczyć.

[Zachamędryczyć, y, yl] p. Zachamącić.

Zachapać, pie, pał, Zahapać, X Zachopić, Zachapnąć *chopnąć* *chopnąć* *zająć, zatrzymać; zacapić*: Jak którą którą gonila, zachopił palec u nóg i sztychem w ziemi je zatopił. Zebr.

Zachapanie, a, b]m., czynność cz. Zachapać.

[Zachapic, i, il] *przywłaszczyc sobie*: Książdz wszystko zachapil.

[Zachapienie, a, b]m.] czynność cz. Zachapic.

[Zachapnąć, nie, nął] p. Zachapać; *zabrać z chciwością, przywłaszczyc sobie, zagrabic*.

[Zachapnięcie, a, b]m.] czynność cz. Zachapnąć.

[Zacharapcenie, a, b]m.] czynność cz. Zacharapic.

[Zacharapic, i, il, Zacharapczyc] *zabrać, wziąć gwałtem, sciagnac co komu*.

[Zacharapzenie, a, b]m.] czynność cz. Zacharapczyc.

[Zacharapczyc, y, yl] p. Zacharapic.

Zacharczyć, y, al, Zacharkać *charknać, odczuwać s. charczącym głosem*: Zacharkał: puść go! Słow. Gruchnął raz, drugi buzdzyganem, watażka zacharczał i spadł z konia. Sienk. Siec ich, rznąc do ostatniego! zacharkał pułkownik.

Zacharczenie, a, b]m., czynność cz. Zacharczyć.

[Zacharduszka, i, lm, il] bot. = Rosiczka (drosera).

Zacharkać, a, al i. p. Zacharczyć, 2. *charcząc zaplugawic flegmo*.

Zacharkanie, a, b]m., czynność cz. Zacharkać.

[Zacharować, uje, ował] *koło kogo, koło czego = wujac s., tańcowac, kręcić; nadskakiwac, asystowac komu*: Pies w obiad zacharuje koło stołu. Coś koło niej zacharuje!

[Zacharowanie, a, b]m.] czynność cz. Zacharować.

[Zacharywać, a, al] *wkręcac s. w czyją łaskę*.

[Zacharywanie, a, b]m.] czynność cz. Zacharywać.

[Zachata, y, lm, y] p. Zahata.

[Zachatrac, a, al] p. Zachamącić.

[Zachatranie, a, b]m.] czynność cz. Zachatrac.

Zachcenie, a i. b]m., czynność cz. Zachcieć.

2. lm. a, Zachcianka, X Zachciew, [Zachciał, Zakości] *chęć dziwna, fantastyczna, chęćka, apetyt, oskoma, slińka, gust na co, pociąg do czego, pożądlivość, żądanie, upodobanie, fantazja, pożądanie, ochota na co, (pieca, malacia, appetentia depravata): Z. przewrotne (gustus depravatus). Z., zachcianka u kobiet ciężarnych do pewnych potraw, u histeryczek, u obłąkanych. Stół zastawiony podług zachcenia. Węg. Takie hrabiny mają często ciężarne zachcianki. Bał. Zachcianki niewiast brzemiennej. Ma sutannę podszytą reformatorskimi zachciankami. Bał.*

Zachcenie się, a s., b]m., czynność cz. Zachcieć s.

[Zachciał, u, lm, y] p. Zachcenie.

[Zachciałka, i, lm, il] p. Zachciewajka.

Zachcianka, i, lm, il p. Zachcenie.

Zachcieć, zachce, zachciał nied. Zachciewać, X Zachciwać, † Zacheywać *czego = powziac, uczuc chęć, zachcieć, żądac, zapragnac, zamarnyc o czym*: Izasław zachciał dziedzictwa. Wyszestałwa i kazał go do więzienia wsadzić, aźby mu swego rzekł s. dziedzictwa. Steb. Zachciał zbyt wielkich rzeczy. Jesliby słucać nie zachcieli... „Zachciecieś!“ = *gadanie! a jakże! a juści!* Jak ona mogła wnijsć do chaty, kiedy ja i drzwi i okna dobrze pozamykał.—Zachciecieś! ona drwi i z zamku twego i z twoich okien. L. [Dali mu zara 50 rubli, bo tyła zachciał. Żona zachciała być królową]. Zachcieli być bogami i z nieba zlecieli. Przyb. Z. s. nieos. komu czego = *żądac s., zamarnyc s. o czym*: Zachciewa s. komu czego, napadła kogo żądza. Kn. Powiedział mu echor, iż mu s. już jesć zachciewa. Rej. (= *że mu apetyt wraca*). Czy ci s. szczęśliwości aniołów zachciewa? Dziewczynie w młodym wieku wielu s. rzeczy zachciewa. L. Zachciało s. wilkowi pisać, śpiewać. Kn. (= *własnie mu też do twarzy!*) Często-kroć także zachciewa s. pokojów modnie umebłowanych, te np. meble są dosyć piękne, ale nie mają gustu, bo nie są z Paryża. Czart. A. Zapomniawszy o mojej randze, zachciewa s. waści być ważonym na jednej szali ze mną. L. Jak s. stało, że ci s. młodej dziewczki staremu zachciało? L. Brzemiennej s. czego, tego i owego zachciewa. Troc. Zachciało s. staremu tańcować. Troc. Zachciało s. nakoniec skosztać i raki. Kras. Zachciało mi s. spuścić Nilem do Koptów. Niem. Zachciało mu s. szybki z okna, kafełka z pieca. Zachciało s. Zosi jagódek. Maszże ją waćpan! już jej s. na podchody zachciewa! Sienk.

X Zachciew, u, lm, y p. Zachcenie: Kto żyje z umiarkowaniem, a nie puszcza wodze zachciewom, dla takiego Wiedeń był jedynym pobytym. Rzew.

Zachciewać, a, al i Z. s. p. Zachcieć.

Zachciewajka, i, lm, il, [Zachciałka, Zachcijalka] *wyrzut nu skórze, pochodzący z ostrości krwi, jakoby od wstrzymywania s. od stosunków płciowych*.

Zachciewanie, a, lm, a czynność cz. Zachciewać: Brzemiennej Z. usmierzyć. Sien. Cukier na korjandrze brzemienym paniom zachciewanie rzeczy do jedzenia niesposobnych odejmuje. Syr. Rzecz tyle poważna nie opiera s. na zachciewaniu młodych głów. Rzew.

Zachciewanie się, a s., b]m., czynność cz. Zachciewać s.: Choroba kołtunów sprawuje niedogodność, Z. s., bałwanowatość. Perz.

[Zachcijałka, i, lm. i] p. Zachciewajka.
 [Zachciwniś, a, lm. e] *człowiek lubiący łakocie.*
 [Zachechłać, a, ai] *zarzucać.*
 [Zachechłanie, a, blm.] czynność cz. Zachechłać.

× Zachechotać, cze, tał p. Zachychotać. L.
 × Zachechotanie, a, blm., czynność cz. Zachechotać.

× Zachelbać, ha a. bie, hał, × Zachelbić *zachybotać, zagibotać, zakułysać, chybnąć naczynie z płynem, poruszając w nim płyn w ten sposób: Zachelbi nią Morskie Oko. Mie.*

× Zachelbanie, a, blm., czynność cz. Zachelbać.

× Zachelbić, i, il p. Zachelbać.
 × Zachelbienie, a, blm., czynność cz. Zachelbić.

[Zachelkać się, a s., ai s.] p. Zachelstnąć s.
 [Zachelkanie się, a s., blm.] czynność cz. Zachelkać s.

[Zachelknać się, nie s., nał s.] p. Zachelstnąć s.
 [Zachelknięcie się, a s., blm.] czynność cz. Zachelknać s.

[Zachelpić się, i s., il s.] *zakochać s.*
 [Zachelpienie się, a s., blm.] czynność cz. Zachelpić s.

[Zachelstnąć się, nie s., nał s., Zachelknać s., Zachelkać s.] *zakrzusić s., zachłystnąć s. po płaczu, uderzeniu.*

[Zachelstnięcie się, a s., blm.] czynność cz. Zachelstnąć s.

† Zachełszczenie, a, blm., czynność cz. Zachełścić.

† Zachełścić, i, il *zaszumieć, zaszeleścić, zaszemrać: Zachełściła woda po kamykach.*

Zachelzać, a, ai p. Zakiełznać.

Zachelzanie, a, blm., czynność cz. Zachelzać.

Zachelznąć, nie, nał p. Zakiełznać.

Zachelznięcie, a, blm., czynność cz. Zachelznąć.

Zacherlać, a, ai, × Zachyrlać *zacząć cherlać, cherlając zaniemność; zapaść na zdrowiu, zacząć pokaszliwać chorobliwie.*

Zacherlanie, a, blm., czynność cz. Zacherlać.
 Zacheuszek, szka, lm. szki, Światłak *jedna z dwunastu świec w świecznikach przy krzyżach, znajdujących s. na ścianach kościoła, w miejscach poświęconych przy benedykcji kościoła.*

Zachęcać, a, ai p. Zachęcić.

Zachęcająco przys. od Zachęcający, zachęcający: Przyjęła grzecznie, ale nie Z. Kos.

Zachęcanie, a l. blm., czynność cz. Zachęcać. 2. p. Zachęta.

Zachęcenie, a l. blm., czynność cz. Zachęcić. 2. lm. a p. Zachęta.

× Zachęcićiel, a, lm. e, ten, co zachęca u. zachęcił. L.

× Zachęcićielka, i, lm. i forma ż. od Zachęcićiel. L.

Zachęcić, i, il, nied. Zachęcać l. kogo do czego, czym = *wzbudzić w kim chęć, dodać ochoty, zagrząć, pobudzić, ośmielić, nakłonić, dodać serca, udławić. Z. do złego = podżegać, popchnąć, poduszczyć, podszczyć, pokusić do złego: Z. do pracy. Z. kogo swoim przykładem, nagrodą. Zachęcony przykładem innych. Dobrych pochwałami, gnuśnych przykładem zachęcał Nar. Do czego ich anioł, po trzykroć pokuszając s. we śnie, zachęcał Skar. Zachęcali ich, aby korzyści spodziewanej z rąk nie upuszczali. Warg. Cnota pochwalona i sama wzrost bierze i dru-*

gieh do ich szukania zachęca. Boh. Wyznaczone nagrody wspierały i zachęcały młódź do postępuku w języku greckim i łacińskim. Śniad. Tego rodzaju pisma przez wybór i rozmaite rzeczy najprędzej mogą do czytania Z. Śniad. Liczne obiega szyki, do boju zachęca. Dm. Młody wódz je (hufce) zbiera, zachęca ich, szykuje, obraca, naciera. Malez. Z. słowami = *namówić.* 2. × Z. kogo do siebie = *przywiązać, zjednać, skaptować, rub. kupić go sobie. Z. kogo sobie a. do czego, inescare. Ku. Z. sobie kogo. Troc. Zachęcił sobie stany. Troc. Z. gołębie przy domu = przywabić, przywołując, przyzwyczaić do domu. Aby gołębie zatrzymać i przy domu Z., potrzeba im gołębniki budować. Haur.*

Zachędożenie, a, blm., czynność cz. Zachędożyć.

Zachędożenie się, a s., blm., czynność cz. Zachędożyć s.

Zachędożyć, y, yl 1. † Z. *zaczyszczyć; czyszczyć zatrzać, zniszczyć: Szezołką płamę Z. L. 2. zapatrzeć w ośledźstwo = w ozdobność, przyzdobić, upiększyć, wystrój. 3. gm.: Z. kobietę = zamęczyć chędożąc ją; zaoblajtać. Z. s. gm. (o mężczyźnie) chędożąc zbyt wiele, zamęczyć s.; (o kobiecie) chędożąc s. zbyt wiele, stracić życie.*

× Zachęta, u, lm. y p. Zachęta.

Zachęta, y, lm. y, × Zachęta *zachęcanie, zachęcenie, a. to, co zachęca, pobudka, podniecia, bodziec, pochop, impuls: Honor był mu zachętą do nauki. Z. chwalebnych czynów biorą zachętę do naśladowania. Bez żadnych pobudek i zachętów każdy do zachowania i ocalenia siebie dąży. Pileh. He mam zachętu z piękności twojej, tyleć pewnie czyni twarz ta odraży i wstrętu. Kniaż. W głębokim miłczkiem kaczki jeździły pływają, gdy swej zachęty, samea gdy swego nie mają. Gawiń. Przyjmuje sternika, który tak mu był potrzebny, z miłą twarzą i zachęta czyni mu pochlębną. Przyb. Nowe im zachęty wystawia przed oczy. Dm. Wnet na jego staranie i pilne zachęty ukazał liczne zyski grunt długo nie tknięty. L. Król swym zachętem w kraj światło wprowadza. Szost. Rzymianie ćwiczyli s. i ćwiczą w naukach, znajdując wsparcia i zachęty od świątłych panujących. L. Szlachetne umysły z chwalebnych czynów biorą zachęta do naśladowania. Pileh. Dziedzictwo jest najliczniejszy zachęta do pracy. Stasz. Naród, nie mając ani zachęty do enoty, ani powściągu od swywoli, otworzył smutne w okropnej anarchji widowisko. Nar. Zwyłość dowcipu, miłość honoru były mu do znacznych postępów w naukach zachętem i pobudką. Nar. Nowe zachęty dodawały mocy do zniszczenia nadchodzących coraz nowych przeciwności. L. Wzajemna przestroga lub zachęta ku pozeiwej pracy. Żm. Ku wytrwaniu dodawał zachęty. Blw. Ruszył, krzyknawszy jeszcze dla zachęty. Pol. Którego nieżyja nie ożywiła serdeczna Z. Krasz. Towarzystwo zachęty sztuk pięknych w Warszawie. (Skrócenie:) Byłem na wystawie w Zachęcie. Zdr. × Zachęta.*

× Zachętką, i, lm. i p. Zachęta.

Zachętkliwie przys. od Zachętkliwy.

Zachętkliwy zachęcający, pełen zachęty: Uczęstowała go z zachętkliwym uśmiechem Pńs.

Zachichotać, cze a. × ce, tał 1. *zaśmiać s. nacale gardło, rozchichotać s.: Zachichotała głośno, obrzydliwie. Żer. 2. zagłuszyć chichotaniem.*

Zachichotanie, a, btm., czynność cz. **Zachichotać**.

Zachinieć, nieca, lm. *niece* przeciwwimniczy, bot. (evodia v. esenbeckia febrifuga) przyskisar (ros.). [Zachizienie się, a s., btm.] czynność cz. **Zachizycić** s.

[Zachizycić się, y s., ył s., Zachyrzać s.] zł. *spić s., upić s.* Estr.

Zachlać się, a s., ał s. pog. *zapić s. na śmierć, zalać s. gorzalką.*

Zachlanie się, a s., btm., czynność cz. **Zachlać** s.

Zachlapać, pie, pał i. *chlapiąc zalać; ochlapać, schlapać, pochlapać, zapryskać, zabryzgać, zapluskać, zachlustać*: Z. komu oczy. 2. *zabryzgać, zachlastać, schlastać, zasargać, posargać, usargać, zagwazdać, pobryzgać błotem, zabłocić*: Z. spodnie. Z. s. *chlapiąc zalać s.; ochlapać s., schlapać s., pochlapać s., zapryskać s., zabryzgać s., zapluskać s., zachlastać s.*: Z. s., [skiekać s.] = *zabłocić s.*

Zachlapanie, a, btm., czynność cz. **Zachlapać**. **Zachlapanie się**, a s., btm., czynność cz. **Zachlapać** s.

Zachlastać, a, ał i Z. s. p. **Zachlapać**. **Zachlastanie**, a, btm., czynność cz. **Zachlastać**. **Zachlastanie się**, a s., btm., czynność cz. **Zachlastać** s.

[Zachlastnąć, nie, nął] *zatrzasnąć, zamknąć gwałtownie, zaklapnąć.*

[Zachlastnica, y, lm. e] żart. *pierzynu wierzchnia.*

[Zachlastnięcie, a, btm.] czynność cz. **Zachlastnąć**.

Zachlipać, pie, pał, **Zachlipnąć**, nied. **Zachlipywać** *zalkać; zaplakać pociągając raz po raz nosem, polykując łzy.*

Zachlipanie, a, btm., czynność cz. **Zachlipać**.

Zachlipły który s. *zachlipnął, zaplakany, zaszlachany*: I był jeszcze tam na tym ementarzu obmarzłym Z. z nosem ezerwonym karzeł Jaś. **Mic.**

Zachlipnąć, nie, nął, nied. **Zachlipywać** 1. cz. ni. p. **Zachlipać**: 2. czego = *chlipnąwszy zachwycić, zlapać*: Przez okienko zachlipnął trochę świeżego powietrza. **Kaczk.** Z. s. *zachłysnąć s., zakrzusić s., chlipając*: Żydówka w strachu zachlipywać s. poczęła. **Jeż.** Westehnął krótko w sposób taki, jakby s. westehnięciem zachlipnął, i zawołał: *kozy! Jeż.*

Zachlipnięcie, a, btm., czynność cz. **Zachlipnąć**. **Zachlipnięcie się**, a s., btm., czynność cz. **Zachlipnąć** s.

Zachlipywać, uje, ywał p. **Zachlipać** i **Zachlipnąć**.

Zachlipywanie, a, btm., czynność cz. **Zachlipywać**.

Zachlipywanie się, a s., btm., czynność cz. **Zachlipywać** s.

[Zachlisnąć się, nie s., nął s.] p. **Zachłysnąć** s. [Zachlistywać się, uje s., ywał s.] p. **Zachłysnąć** s.

[Zachlistywanie się, a s., btm.] czynność cz. **Zachlistywać** s.

[Zachlisnięcie, a, btm., **Zachlisnięcie** s.] czynność cz. **Zachlisnąć** s.: *Sprawiło to tak zwane Z., połączone z kichaniem, prychnięciem i krztuszeniem. Jeż.*

Zachloroformować, uje, ował *zmieczulić zapomocą chloroformu*, × *uchloroformować*: *Możeby Z. pana? zaproponował operator. Jeż.*

Zachloroformowanie, a, btm., czynność cz. **Zachloroformować**: *A twardy sen, zemdlenie, Z. cóż to jest? Prus.*

Zachlupać, pie, pał p. **Zachlupotać**.

Zachlupanie, a, btm., czynność cz. **Zachlupać**. **Zachlupotać**, ce a. oze, tał, **Zachlupać** *odezwwać s., chlupnąwszy*: *Woda zachlupotała pod kopytami. Sienk.*

Zachlupotanie, a, btm., czynność cz. **Zachlupotać**.

Zachlusnąć, nie, nął p. **Zachlustać**.

Zachlustać, a, ał, **Zachlusnąć**, × **Zachlustnąć** *chlustając, chlusknąwszy zalać; zapluskać, zachlapać, zapryskać, zabryzgać*: Z. komu oczy ze swawoli.

Zachlustanie, a, btm., czynność cz. **Zachlustać**.

× **Zachlustnąć**, nie, nął p. **Zachlustać**.

× **Zachlustnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zachlustnąć**.

[Zachluszczenie, a, btm.] czynność cz. **Zachluszczyć**.

[Zachluszczyć, i, il] *zawrzeć, założyć chlustani, czyli powiązanemi w pary gałęziami, wiciami brzożowemi, strop dachu słomianego, grzbiel sterty lub czub stogu, zabezpieczając od wiatru.*

Zachlusnięcie, a, btm., czynność cz. **Zachlusnąć**.

× **Zachłać**, a, ał p. **Zachłapić**. L.

× **Zachładzać**, a, ał i × Z. s. p. **Zachłodzić**.

× **Zachładzanie**, a, btm., czynność cz. **Zachładzać**.

× **Zachładzanie się**, a s., btm., czynność cz. **Zachładzać** s.

× **Zachłanie**, a, btm., czynność cz. **Zachłać**.

Zachłannność, i, btm., rz. od **Zachłanny**; **Zachłan**: *To plemię w zachłanności rasowej nie ma sobie równego Mał. Uosobienie zachłanności państwa Rosyjskiego. Bd. C. (= ciemnoty). Z. na posiadanie dobrych psów łowieckich. Z. na życie. Pot. A.*

Zachłanny 1. *bezdenny (aż zaciemniony, ciemny)*: *Ślepią bazyliżką urągają mi ze dna tej zachłannej szarości i pustki. Mic.* 2. *pochłaniany chciwością, pragnieniem, żądny, nienasycony*: *Pisarz Z. na życie. Pot. A.* [Z., elciwy, łakomy, drugiemu niezycielny] **Kolb.**

Zachłan, i, lm. e p. **Zachłannność**, *ciemna głębia, bezdenność*: *Umie malować nasze stosunki obyczajowe i nie. zawsze lata w mistycznych zachłaniach. Mic.*

× **Zachłapić**, i, il, × **Zachłać** *zachwycić, nabrać płynu do garilla, chlupnąć, chlupnąć, zachłopać, złopnąć* *Cokolwiek zachłapił, zaraz całkiem polyka. Pileh.*

× **Zachłapienie**, a, btm., czynność cz. **Zachłapić**.

× **Zachłodzenie**, a, btm., czynność cz. **Zachłodzić**.

× **Zachłodzenie się**, a s., btm., czynność cz. **Zachłodzić** s.

× **Zachłodzić**, i, il, nied. **Zachładzać** *ochłodzić, zastudzić, ostudzić, oziębnić*. × Z. s. 1. *ochłodzić s., ostudzić s., oziębnić s.*: *Wielbłądy na miejscach wody nie mających wodą w sobie będącą zachładzają s. Chm. B. 2. [Z. s.] zaziębnić s.*

[Zachłopotać, cze, tał] *zatluc*: *Łup. kijaszkiem—załopocz! męzulka my zachłopocz!*

[Zachłopotanie, a, btm.] czynność cz. **Zachłopotać**.

× **Zachłostać**, nie, nął p. **Zachłostać**.

Zachłostać, szcze, stał i. × Z., × **Zachłosnąć**, × **Zachłostnąć** *chłostą zaciąć; ściągnąć, łusnąć, dzielić różgą, biczem, zacząć chłostać, smagnąć.*

L. 2. *chłostząc zabić; ubiczować, zabatożyć zachłostać, zasmagać.*

Zachłostanie, a, bhm., czynność cz. Zachłostać.

× Zachłostnąć, nie, nał p. Zachłostać.

× Zachłostnićcie, a, bhm., czynność cz. Zachłostnąć.

× Zachłostnićcie, a, bhm., czynność cz. Zachłostnąć.

[Zachłypać, pie, nał] *zamrugać, łypnąć*: Zachłypał oczyma, aby łzy ukryć.

[Zachłypanie, a, bhm.] czynność cz. Zachłypać.

Zachłypnąć, nie, nał *chłypnąwszy zaczerpnąć, zachwycić; zakosztować napoju*: Z. wody ustami. Przen.: Z. nauki (= *licznęć*). Z. ś. *opić ś. na śmierć, zalać ś.*: Morze przepłynął, a na Dunaju ś. zachłypnął (= *utonął*).

Zachłypnięcie, a, bhm., czynność cz. Zachłypnąć.

Zachłypnięcie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachłypnąć ś.

Zachłysnąć się, nie ś., nał ś., × Zachłystnąć ś., [Zachłisnąć ś.], nied. Zachłystywać ś., [Zachłystywać ś.] *zaczęścić ś., zadławić ś., zadławić ś. płynem*: Chęć śmiech zapić, podsunął śklenicę pod usta, ale ś. zachłysnął. Oss. Anakreon rozynkowym jąderkiem zachłysnął ś. tak, że go ani polknąć, ani wyrzucić nie mógł; zatył ś. nim udawił. Warg. Jął mówić zachłystując ś. i rwanemi wyrazi. Mare. Oj, oj! jaki on rozumny! zawołał, zachłystując ś. z entuzjazmem, Jakób. Rol.

× Zachłystnąć się, nie ś., nał ś. p. Zachłystnąć ś.

× Zachłystnićcie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachłystnąć ś.

Zachłystywać się, uje ś., ywał ś. p. Zachłystnąć ś.

Zachłystywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachłystywać ś.: *Złośne Z. ś. skrzyezanego dziecka. Dan. (= zanoszenie ś. od płaczu).*

Zachłysnićcie się, a ś., bhm., × Zachłystnićcie ś. czynność cz. Zachłysnąć ś.

Zachłysniony zachłysnięty: *Nadęty, niby Bogiem Z., zawracający oczy tak, że świecą białka. Słow.*

† Zachmarzać, a, ał i Z. ś. p. Zachmurzyć.

† Zachmarzanie, a, bhm., czynność cz. Zachmarzać.

† Zachmarzanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmarzać ś.

† Zachmarzenie, a, bhm., czynność cz. Zachmarzyć.

† Zachmarzenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmarzyć ś.

† Zachmarzyć, y, ył i † Z. ś. p. Zachmurzyć. [Z. ś.] *zapod-iać ś. gdzieś, zarzucić ś.*: Zachmarzył ś. gdzieś kluczyk od skrzynki.

Zachmielać, a, ał i Z. ś. p. Zachmielić.

Zachmielanie, a, bhm., czynność cz. Zachmielać.

Zachmielanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmielać ś.

Zachmielenie, a, bhm., czynność cz. Zachmielić.

Zachmielenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmielić ś.

Zachmielić, i, il i. *zapravić chmielem*: Z. piwo. 2. *zalać trunkiem, szczeg. piwem chmielnym. Z. sobie rozum (= podchmielić sobie, zaproszyć sobie głowę*: Zachmielona drużyna wrzaskliwemi okrzykami wesele mu swoje z powinszowaniami oświadcza. Nar.

× Zachmulić się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmulić ś.

× Zachmulić się, i ś., il ś. *zasepić ś., zachmurzyć ś.*: Zachmuliły się dusze. Żer.

† Zachmurać, a, ał i † Z. ś., [Z. ś.] p. Zachmurzyć.

† Zachmuranie, a, bhm. I. czynność cz. Zachmurać. 2. p. Zachmuranie ś.: *Suchy wiatr z zachmuranem. Sien. Zawždy patrzaj na znaki i na Z. w sercu twoim. Rej.*

† Zachmuranie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmurać ś.

Zachmurny *za chmurami będący, z za chmur pochodzący*: On jak pogański Bóg, zachmurny, srogi. Uj.

Zachmurzać, a, ał i Z. ś. p. Zachmurzyć.

Zachmurzanie, a, bhm., czynność cz. Zachmurzać.

Zachmurzanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zachmurzać ś.

Zachmurze, a, Im. a *miejsce, przestrzeń za chmurami*: Słońce ś. wygarnęło z zachmurza i bez wszelkich przysad świecić jefo. Żebr. (= z za chmury). Miesiąc z zachmurza wychodzi. Otw. S.

Zachmurzenie, a, bhm. I. czynność cz. Zachmurzyć. 2. a. Zachmurzenie ś. *stan chmurny, pochmurność, zasepienie, ponurość, osowiałość, zły humor.*

Zachmurzenie się, a ś., bhm., niek. Zachmurzenie czynność cz. Zachmurzyć ś.

Zachmurzyć, y, ył, † Zachmarzyć, nied. Zachmurzać, † Zachmarzać, † Zachmurać *zawlec, zaciągnąć chmurami, pochmurzyć, zaciągnąć obłokami, zaciemnić*: Dzień ten był z wiatrów dżdżowych zachmurzony i w smutnej ś. pokazał postawie.

Bardz. Wiatr niebo zachmurzył. Przen.: *nachmurzyć, zasepić, nasrożyć*: Z. czolo = zmarszczyć; *postawić, zrobić marsa*. Cóż czolo zachmurzasz? L. Nie kontent już z kaptura. w którym niedawno wzrok na świat zachmurzył, radby ś. z niego znowu wykapturzył. Min. Z. ś. I. *zawlec ś., zaciągnąć ś. chmurami, pochmurzyć ś., zakryć ś. obłokami, zaciemnić ś., spochmurnieć, zasepić ś.*: Zachmurzyło ś. = *nadciągnęły chmury, zaciemniło ś. od chmur, zrobiło ś. pochmurno*. Gdy ś. tam i sam kręcił Achab, alieć wnet niebo ś. ciemno zachmurzyło, i obłok, i burza od wiatru przyszła, i spadł deszcz bardzo wielki. Leop. (niebiosa obłokami i wiatrem ś. zacięły. B. G.).

Gdy niebo ś. zachmura, iż ś. gradu a. jakiego srogiego gromu nadziewamy, toż dopiero ś. wiereimy. Rej. 2. *przen. nachmurzyć ś., zasepić ś., sposepienie, osowieć, nasrożyć ś., zagniewać ś., postawić a. zrobić marsa*: Szatani nie rządzą jasnym i ozdobnym światem, to jest dobrem i pobożnemi ludźmi, lecz ciemnemi, zachmurzonymi. Kucz. Wpółśród południa, w samo gorąco zachmarzasz często miłość świecąca. L. Iż ś. zachmurza bardzo grzech twój około Pana, iście ś. pewnej trzaskawicy a pewnego gradu nadziewaj koło siebie. Rej. (= *zabrał ś. chmury, zagęścił ś.*). Na chrześcijan nie było nigdy cięższego prześladowania, jak za Djoklejana, dni ś. dziwnej nędzy zachmurzyły. Skar. Nigdy on, s. na niepojętych nie gniewa ni zachmurza. Jabł.

Zachmurzona od płaczu zrenica. Troc. Trwał ciągle przy swojej nigdy niezachmurzonej fantazji. Kaczk.

[Zachocholenie, a, bhm.] czynność cz. Zachocholić.

[Zachocholić, i, il] p. Zachachulić.

[Zachochylenie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zachochylić ś.

[Zachochylić się, i s., ii s.] przygarnąć s., przytulid s.: Ni mo sie gdzie Z. Pe.

† Zachodca, y, lm. y, † Zachodźca, † Zachojca, † Zachójca l. zastępca, wyprzecczytel, ten, co przyjmuje na s. cudze winy: Mamy zachojcę Pana Jezusa, On jest dosyćczynieniem zakonu Bożego za nas. Gil. Już masz pewnego zachodźcę za występki swoje, upewnili cię w tym prorocy święci, iż On na s. wziął wszystko przewinienie twoje. Rej. 2. osoba, która za pozwanego odnowiać powinna w sądzie (intercessor, evictor, protector): Jeżeli zachodźca stawil s. i na siebie wziął ciężar prowadzenia procesu, pozwany zwalniał s. od obowiązku stawiania w sądzie. Zachojca, zastępca, iściec. Groic, Rej. Ja tego konia a. tę rzecz kupil i mogę mieć zachodźcę, i ten zachodźca swego zachodźcę dawa, gdzie też jest niemieckie prawo. Ort. Kako wiele tych zachodźcie może być. Ort. Zachojęc dostawil. Magd.

Zachodni, × Zachodny, Zachodowy, × Zachodniowy l. przym. od Zachód: Strona zachodnia. Tetyś syna w sekretnych obmyła oceanu zakrętach, tam, gdzie przy zachodniej wpadającego słońca ciepłeje pochodni. Ustrz. Wiatrów zachodnych s. bójcie. Orzech. Wiatr Z. plynie po płaszczyźnie pionowej do południka od zachodu. Śniad. Europa zachodnia. Indje Wschodnie i Zachodnie. Daeji część zachodowa jest ziemią Siedmiogrodzką. Błaż. Kalendarz Z. = gregorjański, nowego stylu. A tacy piękni ei moi witezi, jak dęby młode w zachodowych łunach. Psm. 2. × Z. zachodzący: Złote Bizancjum jesseze stało w purpurowych oblaskach starej sławy, jak w promieniach zachodniego słońca. Ostr. S. 3. zool.: Jesiotr Z., p. Jesiotr.

Zachodnia, i, lm. e teat. sztuka, wymagająca wiele zachodu, prób i kosztów.

Zachodnik, a, Zachodowiec l. lm. cy, Zachodniowiec człowiek z Zachodu, mieszkaniec Zachodu. Gom. Wyobrażny sobie zachodowca w tym skandynawskim nastroju. Bog. W. 2. † Z. lm. i wiatr zachodni: Zepirus, Z. Zebr. Z Sykanji języków jeden Pachinos k wiatrom jest południowym, ku zachodnikom s. zaś podał niestatecznym Lilibeon. Otw. W Japonji czuē s. można zachodniowcem. Mowa, dla zachodniowca każdego zagadkowości pełna. Jez.

Zachodnio- w połączeniu z przymiotnikiem dzieli z nim w połowie przymiot, przezeń oznaczony, oznacza przymiot pojęcia, do którego jest dodane: Z. europejski. Wdawanie s. w sprawy Sławian zachodniodrzańskich. Lel. W porównaniu z mnogością tych zachodniopolskich siół i miasteczek cóż za pustynia we wschodnich stronach państwa! Szaj. Prośba młodego Jakóba Stuarta, uważanego w całej zachodniopółdniowej Europie za prawego króla W. Brytanji. Szaj. Zachodniorus (= Rosjanin a. Rusin zachodni).

× Zachodniowy p. Zachodni. Sl. wil.

Zachodność, i, bhm., Zachodowstwo rz. od Zachodny: Za takie nawrócenie s. mojego ducha do waszej przemysłowości i zachodności proszę o podarunek. Krasin.

Zachodny l. zabiegły, zabiegliwy, zapobiegliwy, zaradny, staranny, staranny, czynny, skrzętny: Zachodna gospodyni. Siostró Klaro, wdzięczna jesteś i zachodna. Kasp. 2. × Z. p. Zachodni.

Zachodo- położone przed rzeczownikiem składa z nim razem jedno złożone pojęcie: Czarna chmur ława wisiała na zachodo-południu z bly-

kawicą i warczeniem. Krasz. Siwe i białawe chmury, pędzące z zachodo-półnoey na wschód. Krasz.

Zachodowstwo, a, bhm., p. Zachodność: Wspólny pień ruskiej myśli jesseze Z. nieuzupełnie rozszepił na dwie gałęzie: Z. i słowianofilstwo. Spas.

Zachodowy p. Zachodni. Troc.

[Zachodza, y, lm. e] stale osiedlony przybylec ze stron innych.

Zachodzenie, a, lm. a czynność cz. Zachodzić: Umiejętniejsze koło siebie to sprawi Z. Troc. Zachodził do kilku domów; zachodzenia te jego miały pozór prostych odwiedzin. Jez.

Zachodzenie się, a s., bhm., czynność cz. Zachodzić s.

Zachodzić, i, ii i Z. s. p. Zajść.

× Zachodziży daleko: zachodzący: Suknia zachodziża = założysta, której jeden bok zachodzi na drugi. Mag., L.

† Zachodźca, y, lm. y p. Zachodca.

† Zachojca, y, lm. y p. Zachodca.

[Zachojnąć, nie, ną] zap. zakolysać s.: Zachojnęta gałązeczka z jałowca.

[Zachojnięcie, a, bhm.] czynność cz. Zachojnąć.

[Zachoiuscie, a, lm. a] zakątek: Przeszukał wszystkie zachoiuscia. Mic.

× Zachopić, i, ii p. Zachapać.

× Zachopienie, a, bhm., czynność cz. Zachopić.

Zachorągiewny będący, znajdujący s. za chorągwią: Żołnierze zachorągiewni, postsignani. Papr.

Zachorować, uje, ował, † Zachorzeć, [Zachorzeć], nied. Zachorowywać, [Zachorzać, Zachorować s.] zacząć chorować, zasłabnąć, wpaść w chorobę, zaniemóc: Prędej Z., niżli ozdrowieć możemy. Skar. A gdybyś żony nie miał, a zachorował,

co z tobą będzie s. działo, kto ciebie dopatrzy? l. Wpaść w niemoc, zachorzeć, cadere in morbum. Mącz. Olbracht wziął z Bogdanem przy-

mierze, bo też był zachorzał częścią z frasunku, częścią z prace. Biel. M. Bolał mój ociec na mój odjazd niespodziewany, i wielce stroskany,

zachorzał z żalu. Lubom. Znowu zachorząwszy, co dalej to gorzej s. miał. Biel. M. Zachorzał na podagrę Wys. Bardzo zachorzał, i tak z rady

doktorów umyślił jechać do cieplic. Wys. Gdy do Kasynu przyjechał, tam zachorzał i od św.

Benedykta uleczony był. Skar. Który tam jednokolwiek zachorzeje, że zatym będzie zbawion,

na pewną nadzieję. Paszk. Teraz żeby jedno kto na cokolwiek zachorzał, natychmiast goścem

a. kołtunem one bole chrzezą. Syk. Zachorzał od tego na febrę. Troc. Choremu zdrowi dobrą

radę dają, zachorząwszy, jej samej nie trzymają. Kn. [Dziadus zachorzał. Czy mi s. Jasio zachorował?].

A które ciało jest, by nazdrowsze, aby kiedy zachorzeć nie miało? Goś. I poezął s. gorąco modlić, nareszcie zachorzał. Krasz.

Jesseze tu jest, bo Jurandówna zachorzała. Sienk. Z trwogi zachorzał. Sienk. Rożyński kniaz zachorzał — odpowiedział. Gliń. Przen.: Z. na kogo,

na co = nasładować kogo, co, wstąpić w czyje ślady, zacząć odgrywać czyją rolę; wziąć na co: Z. na pana. Zachorował nagle na przyjaźń dla nas.

Zegar zachorował na nieregularność. Bał.

Zachorowanie, a, lm. a czynność cz. Zachorować: Jeżeli nie będzie wśród nich zachorowań,

po upływie ośmiu dni wracać będą do swych mieszkań.

[Zachorowanie się, a s., bhm.] czynność cz. Zachorować s.

Zachorowywać, uje, ywał p. Zachorować.

Zachorowywanie, a. Im. a czynność cz. **Zachorowywać**: Płaca taka prowadzi do niedojadania a razem i do zachorowywań.

[Zachorzać, a, ał] p. **Zachorować**.

× **Zachorzał** I. *dotknięty chorobą, złożony niemocą, chory od dawną*. Troc. Śmiertelnie Z. Groch. Lekarz najtroskliwiej starać się zwykł o bardzo zachorzonego pacjenta swego. Żarn. 2. przen. *schorowany, schorzał, zbolaty, strapiony, udręczony, przybity, przygnębiony, zgryzany, zgorzkniały*: Zachorzałem sercu wszystko: gorzko widzi. Rej.

[Zachorzenie, a, blm.] czynność cz. **Zachorzać**. [Zachorzeń, eje, a] p. **Zachorować**.

[Zachorzenie, a, blm.] czynność cz. **Zachorzeń**.

Zachować, a, ał, nied. **Zachowywać**, [Zachowawać], † **Zachowawać** I. *schowawszy zatrzymać na potem, przetrzymać, przechować na przyszłość, oszczędzić, nie wydać, schować na później, odłożyć*: Rzeczy sprzedałem, a pieniądze zachowałem dla siebie. Ani wiedzą, co to grosz Z. Birk. Zachowuję eo na na potem. odkładam na potem, chowam się z czym na potem. Kn. Zachowaj tę liczbę. Troc. Zachowawszy liczbę w pamięci, przydaj ją do następującej. Troc. 2. *podtrzymać, przetrzymać w dobrym stanie, bez szkody, bez uszczerbku, zakonserwować*: Każdy człowiek jest stworzon, którego Ty, Panie, żywisz i zachowywasz. K. G. Bóg, ażeby Jego sporządzenie było wieczne, dał rzeczom stworzonym sprawcę zachowujące, jako jest niebo pełne gwiazd, słońce, powietrze. Łęcz. Z. całość państwa. Troc. Nie wątpimy, iż ziemię naszą Pan Bóg, jak po te czasy, tak do końca, będzie zachowywał i fortunę. Żarn. Trzeźwość zdrowie zachowuje. Gosk. Tę samą radę dają i już ozdrowiałemu, jeżeli zdrowie Z. zechce. Pileh. Kto wie, co psuje zdrowie, iacno się domyśli, co zachowa. Gosk. Z. zdrowie, majetność swoje. Troc. Zachował mi Bóg zdrowo. Troc. 3. × Z. kogo = *wychować, wychłostać, wypielegnować*: Na (w) dobrym ewiezeniu zachowany młodzieniec. Troc. 4. przen. Z. od czego, † czego = *uchować, ocalić, ochronić, ustrzec, obronić*: Wódka ta skórę na twarzy od wiatru i od wszelkiego urazu zachowawa Sien. Zachowuję eo a. kogo zdrowo, zbawiam, wybawiam od zguby. Kn. Zachowany cało, zdrowo, *sospes*. Kn. Bóg mię zachował śmierci. Groch. Boże mię zachowaj kłamstwa. L. Ja się mam z tobą żenić? od powietrza, głodu, ognia i żony zachowaj mnie, Panie. L. Zachowaj Boże, uchowaj Boże. L. (= *chowaj Boże, broni Boże, niech Bóg uchowa, niech Bóg broni*). Zachowaj cię, Boże, od takich przyjaciół. L. U Rzymian białogłowy długi czas, Boże zachowaj, jedno jednej szaty zażywały. Falib. (= *sumienie, skrupulatnie*). Zachowaj mię, Boże, drugi raz w życiu takiej choroby. Pas. Wszystkie wytrzymać nęki jestem gotów, tylko zachowaj Tantala suchotów. Zab. Zachowywać życie, ratować życie. L. Ja nie pragnę, jak tylko dla ciebie jego Z. L. Bóg, mię od tego zachowa nieszczęścia. Troc. [Najśw. Panna Z. go będzie]. 5. Zachowuję co, trzymam się czego w postępowaniu, idę za tym, obserwuję jako prawo, nie odstępuję, nie występuję przeciw nie, pełnię eo w sprawowaniu się swoim, wykonuję, przestrzegam czego, sprawuję się podług czego. L. Z. powagę, takt, decorum, (= *powodować się, czyn*). Zachowane prawa. Troc. Z. pewien porządek w zajęciach. Posty Z. Z. ceremonjał. I któż jest taki, któryby powinność swą za-

chował, a nigdy z niej nie wykroczył? Rej. A kobykolwiek zachował wszystkie zakon, a w jednymby upadł, stał się winien wszystkiego. Wuj. Dziecinnych się igrzysk, statek nad lata zachowując, wystrzegaj Skar. Czy kochasz sprawiedliwość? zachowujesz prawa? Nar. Autor, choćby po anielsku myślał, a praw językowych nie zachował, za lichego bagracza osądzon będzie. Kopez. Zachowywał dawny ojeów zwyczaj modlić się po wieczery. Kras. Z. bezwzględną sprawiedliwość. Kacz. 6. *utrzymać, nie stracić, nie uromić, nie wypuścić*: Kłós ziarno zachowa. Sukno to długo zachowuje swój kolor. Kwiat zachowuje swą woń do zwiędnięcia. Do wieku podeszłego zachowała swą urodę, świeżość, humor. Z. zimną krew. Przen.: *dotrzymać, dochować, nie zlamać*: Z. wiarę, słowo, przyjaźń. Troc. Zachowuję wiarę. słowo = trzymam komu słowo, wiarę, umowę chowam. Kn. [Abyście zachowali wszystkie układ staroświecki]. By była Penelopa tkanecek nie tkala, trudnoby swą stateczność była zachowała. Rej. Wiarę Panu swemu Z. statecznie. Kochan. Wiary dotrzymać i Z. powinien, a jeżeliby nie dotrzymał, ma być za człowieka niedobrej wiary a kłamliwego poczytany. Kucz. Z. sekret. Troc. (= *nie wydać go*). Zachowaj to przy sobie. Trzeba ten sekret w milczeniu Z. Niem. (= *nie wygadać go, nie wygadać się z nim, nie zdradzić go*). 7. † Z. sobie kogo = *przychylnie usposobić, zjednać, zobowiązać, ująć, skaptować go sobie, pociągnąć go ku sobie*: Każdego sobie zachowaj, a nie drażnij nikogo. Bud. B. 8. [Z.] *pochować, pogrzebać*: Dają nas Z. do jednego groba. 9. × Zachowywać kogo = *mieć go w zachowaniu, poważać, szanować, czcić*: Ja księcia zachowuję. Sienk. Z. się I. *dochować się, przechować się, utrzymać się; przetrzymać się, w całości, w dobrym stanie, bez szkody, zakonserwować się, przetrwać*: Ogień zachowuje się długo w popiele. L. Zachowuje się to, zwyczaj taki jest. Kn. Zwyczaj taki jest, tak się zachowują. Kn. 2. † Z. się z czym = *zatrzymać się, wstrzymać się, znieść; odłożyć eo na potem, poczekać*: Co już dawno należało uczynić, pewne wstrzymują mię przyczyny, żebym się jeszcze z tym zachował. Nagur. 3. † Z. się w czym = *wytrwać w czyn, trzymać się czego w postępowaniu, przestrzegać czego, obserwować co, powodować się, czyn*: Dobrym a poceziwym mamy się zdobić, szlachcić, a w nim się Z. Rej. Wezyr powiedział, że ja na to jestem, abym się Mahometowi w jego woli zachował. Baz. 4. † Z. się, † Z. komu = *zyskać czyją łaskę, przychylność, ująć, zjednać, zobowiązać, skaptować go sobie, pociągnąć go ku sobie; przypochlebić się, przymilić się, przypodobać się, przystąpić się, zastąpić się, dogodzić mu*: Z. się komu = *osięgnąć łaskę, acquirere gratiam et benevolentiam*. Mącz. Stuzyc i Z. się komu, *colere et observare aliquem*. Mącz. Zachowuję się, czym komu, przysługuję się. Bar-dzo się radzi owym zachowujemy, którzy nam eo dobrego uczynili. Kosz. Basza, chcąc się temu nowemu królowi Z. i przysłużyć, powiedział mu, gdzie jest syn jego. Baz. Wszystko na tym zawisło, aby się białej głowie wszelką rzeczą zachował a przyłubił. Górń. Szachmat pod strażą chowan był od Litwy, aby się tym zachował nieprzyjacielowi jego Edygierowi. Stryjk. Książę Konrad, prośbą ustawiczną Ryksy pobudzony, wojsko na Polskę zesał, które jednak rychło odeszło, co snadź czynił Konrad, że nie pragnął sam wojny z Polakami, żądaniu tylko królowej jakokolwiek się chciał Z. Błaż. Nie baczę, panie

Dersniaku, abyś ś. waszność tą powieścią panu Kostee zachował. Górn. To na pieczy mieć będziesz, żebyśmy, chcąc ś. Z. komu, nie posyłali mu takich rzeczy, któreby niedostatki jego na oczy wyrzucać miały. Górn. Nie uczynił tego, żebyś ś. mnie zachował, ale żeby dogodzić swej dumie, szukając sławy w tym, żeby go za wielmożnego miano. Górn. Gdybyśmy chcieli rzecznika z nauczycielem zrównać, najdziem, iż daleko więcej miałbyś ś. każdy otec Z. nauczycielowi, niż któremu mówcy. Glicz. (=zawdzięczać; wywdzięczyć ś.). Ja nad twym grobem płaczę, bo iż ci nie mogę inaczej Z., dając, eo przemożę. Groch. Nieźle mi ś. w tym zachował, niezego dla mnie nie żałował. Górn. Patrzaj pilno, komu ś. Z. masz. Jabł. Kto ś. komu cudzym nie zachowa, swoim nigdy. Rys. (=kto go cudzym kosztem nie wspiera, nie świadczy mu). 5. sprawić ś., postąpić sobie, sprawować ś., prowadzić ś., poczynać sobie: Dzieci twe dobrze ś. zachowują w szkole. Zachowują ś. przed kim skromnie, sprawują skromnie. L. Podług twojego rozkazania ś. we wszystkim zachowam. Troc. Z. ś. tak lub inaczej w danym razie = znaleźć ś., pokazać ś. Z. ś. grzecznie, przyzwicie. Z. ś. tak lub inaczej względem kogo = obywać ś.; okazać ś. jakim dla mego: U starożytnych, ktoś ś. temu źle Z. miał, z kim chleb jadł, tego za zdradę, a występek za zdradę mieli. Star. (=źle go traktował). Już był w młodości swojej woli nawrzał, w starości ś. nikomu Z. nie umiał. Papr. (=zastosować ś. do); nie dogodził nikomu, przykrzył ś. wszystkim, nie umiał ś. obchodzić z ludźmi, ulegać, ustąpić im. L.). Zachował mi ś. (przysłużył mi ś.) tym dobrze, źle. Troc. 6. †Z. ś. czym = zaopiekować ś. czym. Rej.

Zachowalny mogący być zachowanym: Mózg, ta zachowalna przedmiotowość, ów mózg w najcięższym razie odbeżał. Wilk.

† **Zachowałość**, i, blm., [Zachowałość] p. **Zachowanie**.

† **Zachowały** i. †Z. zachowany, zachowywany: Grosz Z., grosz zachowany. Troc. Zapis prawu pospolitemu w tym królestwie zachowalemu przeciwny (= stosowanemu, używanemu). Spotykamy ś. w tym dziele z wyrażeniem „zachowane gumno“, t. j. robocizna letnia lub jesienna, odłożona na zimę. Rost. 2. †Z. trwały, wytrwały. Górs. J. 3. × **Zachowany** w czym = wytrwały, wytrwały, stateczny, doświadczony, wypróbowany, pewny, nieskazitelny, solidny, niepodprzany, bez zarzutu: Dostojeństw nikomu. jedno dobrze zasłużonemu i w słowie chwalebnie zachowalemu będziemy dawali. Herb. Dowód po umarłej ręce przedtym był 72 świadkami, a dziś stanął na siedmiu mężach w prawie dobrze zachowawczych. Sz. (prawnie nieskazonych, prawych, słuszych, bez zarzutu. L.). Dowód siedmiu świadków dobrze zachowawczych. Sz. 4. a. † **Zachowany** komu a. u kogo = mający zachowanie, znaczenie, wzięty, cieszący ś. ufnością, poważany, mający wpływ na kogo, wpływowy: Herod był cesarzem Z. Skar. Korneli miał pacholę z życzliwych usług sobie zachowawcą, a od lekarzów już prawie zwątpione. Ody. Nie czeiłobyś mnie to panowanie, abym brata przeciw sobie dobrze zachowawczego zdradzić miał. Błaż. Największą otworzystość a hojność powinniśmy tym okazywać, którzy nam najprzychylniejsi i najzachowawszy są. Kos. Przyjaciele, nie tylko krwią powinni, ale i zachowali. Górn. Poceziwość wyrządza krewum,

a zaś zachowawcy szczerze przyjaź. Glicz. Z., zachowany, w wielkiej łasce, *gratiosus, gratiosissimus alicui*. Kn.

Zachowanie, a, lm. a. × **Zachów** = i. czynność cz. **Zachować**: Z. energii. Z., cadość. Kn. (=ocalenie). Samym zachowaniem życia twego mogą przedłużyć moje. L. Staję ś. nieposłusznym ojcu, ale to dla zachowania mu życia. L. Z. życia i rodzaju każdemu zwierzęciu jest wspólne. Troc. Z. honoru, żywota, zdrowia, pamięci. Troc. Z. prawa, rozkazu czyjego, sekretu. Troc. Przez zatrzymanie wilkierza u panów radziec i w swej klubie niezachowanie wielki nieporządek w obsejcu. Łoż. Najlepsze prawa pożytecznymi narodowi stać ś. nie mogą, tylko przez enotliwe ich Z. Djar. gr. Fundusz, lokowany na jej dobrach, wskutek niezachowania formalności prawnych został stracony na zawsze. Rol. 2. *miejsce do zachowania, skład, skrytka, schowanie*: Kazimierz Jagiełło, umierając, w osobliwym tajemnym zachowaniu sto tysięcy złotych czerwonych ukazał, które między syny rozdzielił. Stryjk. Z jednego zachowu dwa wybiegają lamparty. Mick. Zdr. **Zachowanko**. 3. × Z. *wychowanie, edukacja, wykształcenie*: Dobrze Z., wychowanie dziecięcia. Troc. 4. †Z. *zwyczaj*: Wszystkie obyczaje a zachowania starodawne tej ziemi gruntośnie były popisane. Książę, dobywszy miecza, przyrzeka ludu pospolitemu prawa i wszystkie zachowania trzymać. Biel. M. 5. × Z. *przyjaźń, ścisła znajomość, zażyłość*: Wielkie z nim ma Z. Troc. Przyjacielskie Z. Troc. 6. a. † **Zachowałość** *poważanie, wzięcie, mir, walor, wpływ, powaga, znaczenie, wziętość, popularność*: Ma u ludzi Z. Acz też tam i kufel i żołądny tuż wielkie Z. mają. Rej. Cnota a układne obyczaje, te ludziom Z. jedną. Kochan. Ze jest rzecz niepodobna wszystkim s. podobać, dosyć będzie, kiedy ten, który zachowania szuka, enotliwie a przystojnie ś. w każdej rzeczy zachowa. Kochan. Jednego majątnością, drugiego wiarą, trzeciego zachowaniem, które masz, wspomagaj. Górn. Dobrze Z. lepsze, niż gotowe pieniądze. Rys. Ci panowie i zachowaniem i majątnością równi sobie byli. Troc. Wielkie ma Z. i na zamiar złoto. U Sekwanów dla zachowania, przyjaźni i szczerobliwości wiele mogli. Warg. Miał Z. u niego. Rzew. Miałem Z. u szlachty, i lubili mnie wszyzey ziemianie. Mick. Służba atoli nie miała dziś zachowania dla pięknego mundur młodego porucznika. Gąś. (= *mgłdów*). 7. p. **Zachowanie** ś.: Położę tu, cobyś ś. tyczyło zachowania, którymby obyczajem a strychem miałbyś ś. mieć przeciwko ludziom. Glicz.

Zachowanie się, a ś., blm., niek. **Zachowanie** czynność cz. **Zachować** ś.

Zachowanko, a, lm. a. p. **Zachowanie**: W starzych dworach maleńki pokoik, a raczej Z. z wejściem z alkierza sypialnego lub alkowy.

Zachowany i. im. od **Zachować**. 2. p. **Zachowały**.

Zachowawca, a, ai i Z. ś. p. **Zachować**.

Zachowawanie, a, blm., czynność cz. **Zachowawać**.

Zachowawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zachowawać** ś.

Zachowawca, y, lm. y 1. a. † **Zachowca**, **Zachowawacz**, × **Zachowyciel**, † **Zachowawiciel** t. *ten co zachowuje, utrzymuje, konserwator*: Jchowa, Z. wszystkich ludzi. Form. Niepojęta jest łaska zachowcy natury. Przyb. Przed Stwórcą i Zachowcą zginam me kolana. Przyb. Bóg stworzy-

ciel, zachowywaciel i rzadca świata tego. Wuj. Chrystus zachowywaciel, Rej. (= *zbowawiciel*). Z wielu ziół bywa misterstwem alchimejskim eliksir, t. j. zachowywaciel żywota i zdrowia. Syr. Zachowywaciele tego dekretu Wszzechmogącego łaska niech broni. Zigr. Zachowywaciele zakonu mieli wstąpić na górę Sion. Rej. 2. *człowiek przywiązany do tradycji, do starego porządku rzeczy, przeciwnik nowości, liberalizmu, postępu, konserwatysta, zacofaniec*: Zachowawcy i postępowcy w parlamencie.

Zachowawczo- p. Zachowawczy.

Zachowawczo przys. od **Zachowawczy**: Poseł usposobiony, nastrojony Z.

Zachowawczość, i, bhm., rz. od **Zachowawczy**: W nim ś. godziła Z. w ideaach z radykalizmem w czynie. Spas.

Zachowawczy i. a. † **Zachowczy** = *tyczący ś zachowywania, zachowujący, podtrzymujący*: Siła zachowawcza. Instynkt Z. 2. *właściwy zachowawcom* = *konserwatystom, konserwatywny*: Kierunek Z. Mowa Garata, członka instytutu narodowego i senatu zachowawczego. L. Społeczny zachowawczo-chrześcijański. Stronnictwo zachowawczo-ultramontańskie. Chm. 3. chir. (*conservativus*): Metoda zachowawcza = *leczenie chirurgiczne bez operacji*.

Zachowawczyni, i, im. e forma ż. od **Zachowawca**; **Zachowywaczka**, † **Zachowywacielka**: Z. zakonu, przepisów prawa. L. Z. pozor. Początek mądrości jest bojaźń Boska, która jest najbezpieczniejsza zachowywacielka państwa każdego. Kosz. Litwa niejednego przedtym narodu, według odmienności czasów, zachowywacielką była. Stryjk. (*karmicielka*. L.).

† **Zachowca**, y, im. y p. **Zachowawca**.

× **Za hownicyel**, a, im. e. p. **Zachowawca**. Troc.

† **Zachowywaciel**, a, im. e p. **Zachowawca**.

† **Zachowywacielka**, i, im. i p. **Zachowawczyni**.

Zachowywacz, a, im. e p. **Zachowawca**.

Zachowywaczka, i, im. i p. **Zachowawczyni**.

Zachowywac, uje, ywał i Z. ś. p. **Zachować**.

Zachowywanie, a, bhm., czynność cz. **Zachowywać**.

Zachowywanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zachowywać** ś.

[**Zachowy**, ego, im. y] *przybysz, przychodzień, obcy*: Jeżeli był dziedziczny poddany telatycki, czyli też skądinąd Z. Mat.

Zachód, odu, im. ody 1. *zajście, zachodzenie ciała niebieskiego, zamurzenie ś jego pod poziom. skrycie ś jego przedwzrokiem naszym*: Z. prawdziwy i pozorny. Z. gwiazdy, księżyc. Troc. Godzina przed zachodem słońca. Troc. Już słońce na zachodzie, już już wóz swój zamacza w hesperyjskim brodzie. Tw. Zapadłe słońce a. Z. słoneczny. Kn. Przygląda ś. zachodowi słońca (= *zachodzącemu słońcu*). O wschodzie słońca na świat ś. wydało, a przed zachodem życie postradało. Bardz. (= *efemeryda*). Żal mi słońca w zachodzie, kiedy świeci na wodzie. Len. Przen.: Nigdy wiara św. zaginać nie może, choć rozmaite jej bywają zachody i weścia. Zigr. (= *zaczynienie; upadki*). Jakież, wyroku okrutny, życiu mojemu okropny Z. przeznaczasz! L. (= *kres, schyłek, koniec, zgon*). 2. *strona, w której słońce zachodzi, jedna z czterech okolic świata*. Punkt zachodu = *jeden z czterech punktów kardynalnych* (p. Kardynały). Ku zachodowi, na Z. te kraje leżą. Troc. Jak błyskawica wychodzi od wschodu słońca, a ukaże ś. aż na zachodzie, także też będzie przyjsie

Syna Człowieczego. Rej. Od małego zachodu = *od strony południowo-zachodniej*. Od dużego zachodu = *od północo-zachodu*. Z. letni = *strona północo-zachodnia*. Z. zimowy = *strona południowo-zachodnia*. Przen.: *zachodnia Europa, kraje ją składające*. Nagłe Zachodu uspokojenie ś., wdawanie ś. za Turkami Francji, ociąganie ś. Austrii, czyni imperatorowej bojaźń zapalenia gieneralnej w Europie wojny. Świt. Co na to Z. powie?

3. *zabieg, usilne staranie, krzątanie, chodzenie koło czego, staranność, zabieranie ś. czynne; korowód, kłopot, ambaras, kram, trud, fityga, ceremonja, ceregiele*: Wielkimi zachodami wielkość swoją kupić musiał Sobieski. Karp. Jego królewską mość w tych, jako we wszystkich, zachodach i staraniach swoich obiecuje sobie doznawać serc wdzięcznych. Djar. gr. Z. i praca nagradzają ś. L. Daremnie ś., mężu, biedzisz: nigdy żony nie wysledzisz; ezatuj, dybaj, strzeż, podglądaj, ślubów, przysięg po niej żądaj, daremna w tym twoja zmuda, wszystek ś. Z. nie uda. L. Rzepa i rzodkiew małego zachodu wymagają. L. Tracąc podobania ś. nadzieje, zaniedbał zachodów w tym razie potrzebnych. Węg. U Turków obawialiby ś. złupieni być panowie nagłą śmiercią z dostatków, gdyby mieli Z. jaki uczynić na zostawienie onych potomkom. Kłk. Wszystkie ostrożności próżnym są zachodem. L. (= *usiłowaniem*). Cały dom jego krząta ś. około zachodu weselnego. L. Trzebać tu pono wpróż zacząć od skrzyni, Z. być taki bez kosztu nie może. Książ. (= *przedsięwzięcie, przygotowanie*). W kuchni zachody tymczasem: pieczone śpieszą z frykasem. Jak. W. Miałem wiele z tym zachodu. Jednym zachodem, od jednego zachodu = *od jednego zamachu, za jednym razem, odrazu, za jedną drogą*: Lepiej odbyć za jednym zachodem. L. Potwarcia jednym i tymże zachodem trojakim osobom szkodzi: spotwarzonych krzywdzi, słuchaczów oszukawa, sumnienie swe obraża. Smotr. Na dziedzińcu nie widać było żadnego gospodarskiego zachodu. Korz. 4. [Z.] *zajęcie ś. gośćmi*. 5. † Z. *wychodek, ustęp, wygódko, przewot, kloaka, tranzet*. B. Sz. 6. [Z.] *biada*, 7. [Z.] *obchód, wroczyście (jak: wesele, chrzciny, poświęcenie chałupy i t. p.)*. 8. astr.: Z. heljakienny gwiazdy, p. **Heljakiczny**.

† **Zachódca**, y, im. y p. **Zachodca**.

× **Zachów**, owu, im. owy i. p. **Zachowanie**.

2. lekarski = *zabieg, ratunek*.

† **Zachrobotać**, oczę, otał i † Z. ś. p. **Zachrobotać**.

† **Zachrobotanie**, a, bhm., czynność cz. **Zachrobotać**.

† **Zachrobotanie się**, a ś., bhm., czynność cz. **Zachrobotać** ś.

Zachrachnąć, nie, nął *charchnąć, charknąć, odcharknąć, odkaszlnąć*. L.

Zachrachnićcie, a, bhm., czynność cz. **Zachrachnąć**.

Zachraniać, a, ał i. × Z. i × Z. ś. p. **Zachronić**

2. [Z.] *sprzątać, oczyszczać*: Z. pokój. Dał zięć stróżowi 23 grosze, żeby ta jako zachraniał aby do czasu. Kon.

Zachranianie, a, bhm., czynność cz. **Zachraniać**

× **Zachranianie się**, a ś., bhm., czynność cz. **Zachraniać** ś.

Zachrapać, pie, pał *odezwać ś. chrapaniem, chrapnąć, zacząć chrapać*: Słonka zachrapie i zawirka na ciąg.

Zachrapanie, a, bhm., czynność cz. **Zachrapać**. [**Zachrapiać**, a, ał] p. **Zachrapić**.

[Zachrapianie, a, bfm.] czynność cz. Zachrapiać.

[Zachrapieć, i, il, nied. Zachrapiać] *zatrapać, zagarnać, zagrabić, zabrać, chapsnąć*: Szlachetkich sumek nie zachrapia. Krasz.

[Zachrapieć, i, al] *zachrypnąć, ochrypnąć, zacząć chrypliwie mówić, śpiewać wskutek chryplki*: Nie bede śpiewała, bobym zachrapiała.

[Zachrapienie, a, bfm.] 1. czynność cz. Zachrapiać. 2. czynność cz. Zachrapieć

Zachrobotać, oco a. oca a. ta, ta! Zachrupotać 1. a. Z. s. *uczynić chrobot, chrobotnąć, chrupnąć, zatrzeszczeć, zakolatąć, zaszeleścić, zachrzęścić, zagrzecotać*: Coś zachrobotalo... to mysz Cokolwiek s. też o uszy utraciło, by s. ehociaz najmniej co zachrobotalo, wszyscy mniemali, zeby Sebeljasz ich jechał. Baz. 2. kogo, eo = *chrobocząc zagluszyć, zamęczyć*. L.

Zachrobotanie, a, bfm., czynność cz. Zachrobotać.

Zachromać, a, al p. Zachromieć.

Zachromanie, a, bfm., czynność cz. Zachromać. Zachromieć, eje, al, Zachromać *zacząć chromieć, stać s. chromym, ochromieć, okuleć, okulać, wicieć, zakikulać*.

Zachromienie, a, bfm., czynność cz. Zachromieć.

× Zachrona, y, lm. y p. Zachronienie.

× Zachronić, i, il, nied. Zachraniać kogo, eo = *chronić zakryć, zasłonić, zabezpieczyć; schronić, schować, zachować, ukryć w bezpiecznym miejscu*. L. Czujna opieka rządu zachraniała go przeciw dowolnym uciskom. Sur. Takie prawidła mają je Z. od wycierpianych nieszczęść. Sur. × Z. s. *schroninwszy s. zabezpieczyć s., zasłonić s.*: Niech ta ubocz stoi, bo kanyż s. zwierzyła zachroni przed biedą? Ork.

× Zachronienie, a 1. bfm., czynność cz. Zachronić: Ukazała s. teraz chuda, ezarniawa ręka, dodając oczom zachrony. Kon. 2. lm. a, Zachrona = a) *miejsce uchronne, schronienie, przytułek, schowanie, zachowanie, skrytka; ucieczka, azyl*. b) *opieka mogącego uchronić*.

× Zachronienie się, a s., bfm., czynność cz. Zachronić s.

Zachrupać, pie, pał 1. p. Zachrupieć. 2. *zagryźć chrupiąc*.

Zachrupanie, a, bfm., czynność cz. Zachrupać.

Zachrupieć, i, al, Zachrupać, Zachrupnąć, Zachrupotać, *chrupnąć, zachrzęścić, zgrzytnąć*: Ugryzł łapezywie, aż mu kość w pysku zachrupnęła. Pierwszego pędu powieher między Padem i Tycinem gwałtownym zaraz gruchnieniem zachrupiał. Fal. Ziewnął i przeciągnął s. tak, że aż kości zachrupotały. Bał. (= *zatrzeszczały*).

Zachrupienie, a, bfm., czynność cz. Zachrupieć.

Zachrupnąć, nie, nął p. Zachrupieć.

Zachrupnięcie, a, bfm., czynność cz. Zachrupnąć.

Zachrupotać, oco a. oca, otal 1. p. Zachrupnąć. 2. p. Zachrobotać.

Zachrupotańe, a, bfm., czynność cz. Zachrupotać.

Zachrypieć, i, al, Zachrzypieć *odezwać s. glosem chrapliwym, zaskrzeczeć*: Po chwili zachrypiała i zajęczała: oj! doloż moja! Orzesz. Czasem warjat zachrzypiał jej w uszy: Juljo! tyś znowu moja. Bał.

Zachrypienie, a, bfm., czynność cz. Zachrypieć.

Zachrypnąć, pnie, pnał a. pl, Zachrzypnąć *dość chryplki, ochrypnąć, ochrzypnąć, [ochrapieć]*: Z. z krzyku.

Zachrypnięcie, a, bfm., czynność cz. Zachrypnąć. Lęk.: Z (raucedo, raucitas) *chryplka, ochrypłość głosu (raucedo voci)*.

Zachryply, Zachrypniety, Zachrypnięty *który zachrypl, ochrzypły*: Choć Z., odśpiewał dobrze.

Zachrypnięty p. Zachryply.

Zachrzakać, a, al p. Zakrzakać.

Zachrzakanie, a, bfm., czynność cz. Zachrzakać.

Zachrzaknąć, nie, nął p. Zakrzakać.

Zachrzaknięcie, a, bfm., czynność cz. Zachrzaknąć.

Zachrzęsnąć, śnie, szał, sła, slo 1. p. Zachrzęścić. 2. [Z.] *zamarznąć zlekką, ściągć s. mrozem*: Bagno na zimę zachrzęsto.

!Zachrzęszczę, y, al p. Zachrzęścić.

Zachrzęszczenie, a, bfm., czynność cz. Zachrzęścić lub Zachrzęścić.

Zachrzęścić, i, il p. Zachrzęścić.

Zachrzęścić, i, al, Zachrzęścić, !Zachrzęszczę, Zachrzęsnąć, × Zachwarszczę *wydać chrzęst, chrzęsnąć, zagrzytać, zgrzytnąć, zachrobotać, zagrzecotać, zaszeleścić*: Aż zbroja zachrzęściła. Spódniea krochmalna zachrzęściła. Gdy m. znowu rzekł: przybądź, najmilsza! zachrzęsto liście pod krzem, i krzakiem samym coś zatrzęsło. Otw. Zatrzęsta łbem Meduza, aż ua nim węże zachrzęściły. Otw. Ślizga s. po bruku, ażeby zbroja nie zachrzęściła. Krasin. Kneź rzucił s., aż częstokół za nim zachrzęszczał i miecz mu zadzwonił u boku. Krasz. Zachrzęsną kłosy żytnie, to ci duszę załaskota podźwiewk złota. Kon. Coś zachrzęszczy w lesie. Gliń. To wyrzekszy, bogini zbroję okazała przed Achillemem kładła, aże zachrzęściło misterne ono cudo. Ryd.

Zachrzęśnięcie, a, bfm., czynność cz. Zachrzęsnąć.

[Zachrznąć, nie, nął] *umrzeć*.

[Zachrznięcie, a, bfm.] czynność cz. Zachrznąć.

Zachrzypieć, i, al p. Zachrypieć.

Zachrzypienie, a, bfm., czynność cz. Zachrzypieć.

[Zachta, y, lm. y] p. Sachta.

Zachuchać, a, al, × Zachuchnąć, nied. Zachuchiwać 1. *zacząć chuchać, chuchnąć, wypuścić dech, tchnąć; zapuścić tchem*. L. 2. [Z.] *odpędzić, zażegnać chorobę chuchaniem*.

Zachuchanie, a, bfm., czynność cz. Zachuchać.

Zachuchiwać, uje, iwał p. Zachuchać.

Zachuchiwanie, a, bfm., czynność cz. Zachuchiwać: Zażęgnywanie, Z., przemierzenie narrzyż niecią, zamykanie zmory na kłódkę. Wiszn.

× Zachuchnął, nie, nął p. Zachuchać.

× Zachuchnięcie, a, bfm., czynność cz. Zachuchnąć.

× Zachuchrać, a, al *zagnatwać, zamotać, sprawić nielad*. L.

× Zachuchranie, a, bfm., czynność cz. Zachuchrać.

Zachudły *który zachudł, wychudły*: Ludzie kolosalnej statury, jakby z bronzu odlani, zachudli, rodzaj wielkoludów. Spas.

Zachudnąć, dnie, dl, Zachudzić *schudnąć, zaschnąć, zawiędnąć od schudnienia, schudnąć, wychudnąć, spasować, wyschnąć*. L.

Zachudnięcie, a, bfm., czynność cz. Zachudnąć.

Zachudzać, a, al p. Zachudzić.

Zachudzanie, a, bfm., czynność cz. Zachudzać.

Zachudzenie, a, bfm. 1. czynność cz. Zachudzić. 2. czynność cz. Zachudzić.

Zachudzić, i, il, nied. Zachudzać *wychudzając zanędzić, zrobić chudym, wychudzić, zamorzyć*: Nie zachudzaj świń, bo zjedzą prosięta. Ktemu, kto

zachudzi świnie, nie ustrzeże ś., ani im odejmie tego, aby prosiat zjadać nie miały. Ek.

Zachudzić, eje, ał p. Zachudnąć.

× Zachurkotać, oco a. ocoze, otał p. Zaturkotać.

× Zachurkotanie, a, blm., czynność cz. Zachurkotać.

× Zachustać, a, ał p. Zahustać.

× Zachustanie, a, blm., czynność cz. Zachustać.

Zachwa, y, lm. y. zool. p. Osłonnice.

[Zachwacenie, a, blm.] czynność cz. Zachwacić.

[Zachwacić, i, ii] p. Zachwycić: Śmierć go zachwaciła.

Zachwalacz, a, lm. e, × Zachwalca ten, co zachwała. L.

Zachwalać, a, ał p. Zachwalić.

Zachwalanie, a, blm., czynność cz. Zachwalać.

× Zachwalca, y, lm. y p. Zachwalacz.

Zachwalenie, a, blm., czynność cz. Zachwalić.

Zachwalić, i, ii, nied. Zachwalać chwalać zalecić; wychwalić: Zachwała swój towar. Co lubisz, zachwalasz, tym ś. mądry brzydzi. Dm. Zachwała na tyłu miejscach Pismo św. nawiedzenie chorych, grzebanie umarłych. Wor.

× Zachwała, y, lm. y, × Zachwałka zachwalanie, zachwalenie, pochwała. Sl. wil.

× Zachwałka, i, lm. i, p. Zachwała: Ah, co za sardelki, co za śliczne sardelki, a sarmulety żywuteńkie jeszcze!... i wiele innych tym podobnych zachwałek rozlegających ś. Chęć.

× Zachwarszeczć, y, ał p. Zachręszć.

× Zachwarszzenie, a, blm., czynność cz. Zachwarszeczć.

× Zachwastać, a, ał, × Zachwastnąć 1. zasastać; szastać zarzuć, zamieść. 2. zachlastać, zabryzgać, zagwazdać, zachlapać. L.

× Zachwastanie, a, blm., czynność cz. Zachwastać.

× Zachwastnąć, nie, nał p. Zachwastać. L.

× Zachwastnięcie, a, blm., czynność cz. Zachwastnąć.

Zachwaszcząć, a, ał i Z. ś. p. Zachwaścić.

Zachwaszczanie, a, blm., czynność cz. Zachwaszcząć.

Zachwaszczanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zachwaszcząć ś.

Zachwaszczenie, a, blm., czynność cz. Zachwaszczać.

Zachwaszczenie się, a, ś., blm., czynność cz. Zachwaszczać ś.

Zachwaścić, i, ii, nied. Zachwaszczać zanieczyścić chwastem, zapuścić chwastem, dać zarosnąć chwastem, (zaperzyć, zakąkolić): Z. ogród. Przen.: Towarzystwo, które mi dom zachwaszcza. Kow. (=zanieczyzcza).

Wiedząc, rozpleniają ś., jak kółko, zachwaszczają umysł, jak pokrzywa. Brt. Z. ś. zarosnąć chwastem: Ten Montplaisir, dziś zarosły, zrujnowany, zachwaszczony, dawniej był parkiem Krasz.

† Zachwał, u, lm. y p. Zachwycenie.

† Zachwatać, a, ał p. Zachwycić.

† Zachwatanie, a, blm., czynność cz. Zachwatać.

[Zachwestowany] zakwestjonowany.

Zachwiać, eje, ał, Zachwierutać, nied. Zachwiewać zakolysać, zagłotać, zawahać, zabujać, zatrząść, wstrząsnąć, zaruszać, wzruszyć, poruszyć, kiwnąć, zakiwac: Wieher potężnie drzewem zachwiał. Troc. (=zaszumotał). Na pożegnanie chustką zachwiała (=potrząsła, powiała). Siegnął Huz do skrzyni Bożej i zatrzymał ją, bo ją byli zachwiali bycy. Bud. Chęć ś. zachwiane mi tuc ramiony, wściorci poszły w powietrze

sroczi. Zebr. (=zamachawszy skrzydłami). Przen.: osłabić, zwąglić, nadwąglić, podkopać, poderwać: Los zmógł ich siłę, lecz nie zachwiał męstwa. Od. Prośby i groźby go zachwiała. Troc. Z. czyją wiarę, czyj kredyt, czyje przekonania. Z. ś. zakolysać ś., zawahać ś., zagłotać ś., zabujać ś., poruszyć ś., zakiwac ś., osłabnąć, zwąglić, stać ś. chwiejnym: Od huku zachwiała ś. domy. Zachwiał ś. na nogach i upadł. (=posłonił ś.). Wiatr gdy powieje, nakształt morskich badawców pole ś. zachwieje z zbożem niezmiernym. Tw. Zachwiał ś. i raz i dwa na dół pochyłony. P. Koch. Z. ś. w interesach. Z. ś. na swym stanowisku, w swych przekonaniach. Wielki statek po sobie pokazał, a nigdy ś. jako trzeina, żadnym wiatrem nie zachwiał. Skar. Żadnym Z. nie dam ś. wypadkiem. Dm. Nabożnym nie był; wiara jego dziecinna zachwiała ś. dość weześnie. Chm. Pogląd religijny zmagał ś. ciągle, ale był zachwiewany studjami filozoficznymi. Chm.

Zachwianie, a, blm., czynność cz. Zachwiał. × Bez zachwiania = niezachwianie.

Zachwianie się, a, ś., blm., czynność cz. Zachwiał ś.

† Zachwihnąć, nie, nał p. Zachwisnąć.

† Zachwihnięcie, a, blm., czynność cz. Zachwihnąć.

[Zachwieja, i, lm. e] zawieja.

Zachwierutać, a, ał i Z. ś. p. Zachwiał.

Zachwierutanie, a, blm., czynność cz. Zachwierutać.

Zachwierutanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zachwierutać ś.

Zachwiewać, a, ał i Z. ś. p. Zachwiał.

Zachwiewanie, a, blm., czynność cz. Zachwiewać.

Zachwiewanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zachwiewać ś.

† Zachwisnąć, śnie, szał, † Zachwistnąć, † Zachwihnąć machawszy czym wywołać świs; świsnąć: Gdyby ś. konik potknął, trzeba go kawecanem dzierżyć, zaciąwszy zlekkuehna raz, a tylko zachwihnawszy palcatem. Dor.

† Zachwiśniecie, a, blm., czynność cz. Zachwisnąć.

× Zachwostać, a, ał, × Zachwostnąć zawiąznąć (koniowi) ogon.

× Zachwostanie, a, blm., czynność cz. Zachwostać.

× Zachwostnąć, nie, nał p. Zachwostać.

Zachwycać, a, ał i Z. ś. p. Zachwycić.

Zachwycająco przys. od Zachwycający: Wyglądała Z. i niezachwycająco. Jeż. Zart.: Pił Z. Orzesz. (=doskonale, wybornie, gracko, dzielnie, pysznie, cudownie, zart.: jak anioł).

Zachwycający im. od Zachwycać; rozkoszny, pyszny, przepyszny, prześliczny, czarowny, cudny, cudowny, wspaniały: Widok Z.

Zachwycanie, a, blm., czynność cz. Zachwycać.

Zachwycanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zachwycać ś.

Zachwycenie, a, blm. i. a. † Zachwyć czynność cz. Zachwycić: Z. miasta. Troc. Nieprzyjaciel na Z. zdobyczy ezatuje. Troc. Bodajby był przez wietrzne zachwyty zatrzymany na morzu. Pol. Wisi w lekkim powietrza zachwycie. Pot. 2. czynność cz. Zachwycić ś., uniesienie, upojenie, ekstaza, entuzjazm: W zachwycie zostając, tak był od zmysłów oddalony, iż na największy grzmot ś. nie porywał. Skar. W zachwyceniu po dwie godziny bywała, nieporuszoną zostając.

tak że nie było w niej widać ani jednego oka mgnienia, ale tylko otwarte oczy w krucyfikskie zatopione trzymała. Skar. Przez cały ten czas leżał jak w zachwycie. Pot. Sen mię, czy jaki zachwył, czy mani obłuda. Pot. Lepsza u Boga szczerose i prostota, niż te nie swoich umysłów zachwyty. Książ. W zachwycie panegirycznego entuzjazmu rozsiewa staroświeckie pochwały z ujmą prawdy. Czart. A. (=w paroksyzmie). O, jak miło roztropnie użyć, nie będąc w zachwycie, wszystkich dni i momentów składających życie L. (=nie unosząc s.). Chwila zachwytu łaską Bożą dana; znać męka śmierci lekką mu była wśród zachwytu ducha. Krasin. W oczach naszych łzy zachwytu. Krasin. Z zachwytem wpatrywał s. w jej wdzięki. Przez chwilę trwał w niemym zachwycie. 3. a. † **Zachwał letarg, śmierć pozorną**: [Podczas zachwycenia dusza z dopuszczenia Bożego wychodzi z ciała człowieka i pod opieką anioła odbywa pielgrzymkę po niebie i piekle dla zbudowania wiernych]. Z. (tytuł). Len. Zachwyceniem (kadukiem) ruszony. Troc. Z. cierpieć. Troc. W Z. wpaść. Troc. Szubet, głębokie spanie, nad przyrodzenie, zachwał. Sien. Zachwał jest sen tak ciężki, że człek za martwe leży; zachwyceniem drudzy zowią, niektórzy gutą; zaś są ci, co paraliżem wielkim nazywają, a to nieźle, bo w tej chorobie wszystkie stawy zmięają i żyły wszystkie upadną, przeto jest taki sen śmiertelny. Sien. Niebezpieczną chorobą ściśniony, w zachwyceniu będąc, przed trybunałem sędziego Boga stanął. Nies.

Zachwycenie się, a s., bhm., czynność cz. Zachwyć s.

× **Zachwyciciel**, a, lm. e ten, co zachwyca a. zachwycał. L.

× **Zachwycicielka**, i, lm. i forma ż. od Zachwyciciel. L.

Zachwyć, i, il, [Zachycić], † **Zachwacić**, [Zachwacić, Zachwytać], nied. **Zachwycać**, † **Zachwatać**, **Zachwytywać** l. *chwyciwszy zabrać, zająć; zabrać, porwać. uchwycić zaczepiwszy, zagarnąć, zagrabić, zacapić, zachapać*: Za włosy, za brodę, gdzie kto mógł Z., targali go. Skar. Wyciągnąwszy rękę, zachwycał go a od potopu zachował. Wiśn. Skoro go zachwacił a dostanie.. Leop. (zachwycał. Leop.; gdziekolwiek s. z nim potka, zabije go. B. G. (=gdziekolwiek go spotka, złapie, natknie s. na niego, zejdzie s. z nim). Djomed nieszczęśliwych przychodniów zdradziecko zachwycał i ich mięsem domowe pozwarzy nasycał. Przyb. Nieprzyjacieli plonu zachwycał. Troc. (=porwał z sobą, uniósł, wywiózł, wyprawiał). Ryb tak wiele zachwycał, że ich nie mogli wyciągnąć. Ody. (=zajęli siecią, zagarnęli, nalowili). Nuż gdy biskup umarł, wjeżdżała szlachta w majątność, kto czego zachwycał, to jego było. Biel. M. (=porwał, zagrabił). Duch awanturniczego rycerstwa Zachodu zachwycał był nieco szlachtę i pany polskie. Bobrow. (=udzielił s. im). Austria dostrzegła porę, w której może w swe szpony Polskę tak Z., jak zachwycała Węgry i Czechy. Lel. Względem zbiega postanawiamy, iż jeśli go zachwycały, mamy go wydać. Stadn. Za rękę, za włosy kogo Z. Troc. Zachwycał Szwed miasto. Troc. Zachwycał zgnitej wody i rozchorował s. Przen.: Skoro ją zobaczył, zachwycał zaraz ognia, jako chwytła płomień słoma blisko położona. P. Koch. (=ogień go przeszedł, zapalał ku niej). Przen.: Z. czego =zarwać, dostać; zarazić s. czym: Z. choro-

by. Między niezliczonymi błędami jest wychowana, żadnego jednak nie zachwycał. Birk. (=nie przejęła; nie zaraziła s. nim). Gdyby człowiek zachwycał powietrza. Sien. Gdy kto powietrza zachwyca, lekarstwo. Slesz. Jako zachwycał powietrza pozbyć, póki serca nie zarazi. Slesz. Dziwactwo jego pokazuje, że on coś musiał dzikiego Z. L. (=zarwać): Kiedy tyle zachwycał prawa, że już być mógł.. Rzew. (=liźnę). W Warszawie to właśnie pan Gładcki zachwycał tej szarlatanerii, którą na prowineji chce s. popisować. Wilk. [Lysina jadła trawę, zachwycając zboże]. Ork. Zmrok nas pod latarnią morską zachwycał, tam nocować wypadło. And. (=zaszedł). Szarak przystanął na widok wroga: może chciał Z. tehu, może s. zastanawiał. Dyg. (=złapać, zaczepnąć, nabrać). Pulownik zachwycał w oczy bystre ten jej giest mdły. Brt. Zachwycała nowy bezeena białogłowa plód kazirodny. Otw. (=zastąpiła; poczęła plód, zaszła w ciążę). 2. [Z.] **zaczepić, zawadzić**: Chciałem urwać różę, za cierniem zachwycał. 3. **uprawić w zachwyty, opanować zmysły, oślnąć, oczarować, wjąć, chwycić za serce, porwać, zdumieć**: Temi go zachwycała pochlebstwy. Troc. Z. grą swoją. **Zachwyć s.**, nied. **Zachwycać s.** 1. [Z. s.] **zaczepić s., złapać s., zawadzić s.**: Jak zrzucał z wozu żądło, sam s. za koniec jego zachwycał. 2. **wpaść w zachwyty, zdumieć s., rozkoszować s., unosić s., rozplywać s. nad czym, admirować co**: Zachwyca s. jej urodą, nad jej wdziękami.

Zachwyć, u, lm. y, p. **Zachwycenie**.

[**Zachwycać**, a, ał] p. **Zachwycać**.

[**Zachwytywanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zachwytać**.

Zachwytyka, i, lm. i szlisak, hak u zamka.

Zachwytyliwy zdolny do zachwytywania, zachwytywający: I uderzył w nie ten prać raz w raz! raz w raz! lechając, drażniąc, podrywając nerwy w ciatach tłustych aż do zachwytyliwego bólu. Brt.

Zachwytny przym. od **Zachwyty**, *zachwycający*: Oczy zachwytnie, jak siedlisko czaru. Kon. Miłość Arjama była poważna, tragiczna, wzniosła i zachwytna. Mic.

Zachwytywać, uje, ywał p. **Zachwycać**.

Zachwytywanie, a, bhm., czynność cz. **Zachwytywać**.

Zachybotać, oce a. **ocze**, otał **zacząć chybotać, zakivać, zabujać, zakolysać, zachwiać**: Woźnica bieżem machnął, bryczka zachybotowała, konie szarpnęły, i błoto bryznęło po koła. Zap.

Zachybotanie, a, bhm., czynność cz. **Zachybotać**.

[**Zachycenie**, a, bhm.] czynność cz. **Zachycić**.

Zachychotać, ta a. **oze**, tał, × **Zachechotać** l. **zacząć chychotać**. 2. *chychotaniem zagłuszyć*.

Zachychotanie, a, bhm., czynność cz. **Zachychotać**.

[**Zachycić**, i, il] p. **Zachwycać**.

Zachylać, a, ał p. **Zachylić**.

Zachylenie, a, bhm., czynność cz. **Zachylać**.

Zachylenie, a, bhm., czynność cz. **Zachylić**.

Zachylić, i, il, † **Zachynać**, nied. **Zachylać** l. *zagiąć, zakrzywić, skrzywić, zawinąć*: Z. kartę w książce (=zalać, zalażyć). Brzegi mają być u tego naczynia zachylone, żeby s. bokami nie było. Torz. Tysiącami jest samolówek na człowieka bogatego zasadzono, iż s. w nich unieść a zachynać musi. Rej. (=wzięwać, ulgnąć). Pod deszcz słoneczkami tęcza zastrzelona niebo malować zwykła zachylona. Zebr. (=wychylona łukowato, zgięta, wygięta w palak). Głowę Neptun skinał i przyzwawa-

lając, wodą swą wszystką zachynał. Żebr. (= *zagarnął*). W zachyniony wiatr zawadziwszy pióry, w oczemgnięciu parnaskiej wierzech oskoczył góry. Żebr. Swoje mistrz (Dedał) na skrzydł parze ustanowił ciało i na powietrzn zawist, zachynawszy śmiało. Żebr. (= *zamachnąwszy*). Kurta niedbale narzucona zachylonemi połami na wiatr ś. rozwiewała. Chodź. Stał tak zachylony za ubocz. Tet. Modrzewie chowają ś. skrycie i zachylają wiotkie ciała poza plecy szerokie. Ork. Podjął z ziemi bezsilne ciało, zachylił zwiśla głowę sobie na ramię i niósł do domu. Żer. (= *zarzucił przechyliwszy*). 2. × *Z. schylić, przychylić, nachylić, pochylić, zniżyć, skłonić, zgiąć, ugiąć, nagiąć, przygiąć, przygnięść*: Są użytki, są frukty, ciężarem właściwym różgi zachylające. Żebr.

Zachylek, łku, Im. Iki anat (recessus) uchylek, zatoka, zaułek, osklepek, zagłębienie: *Z. błędnika (w uchu) (r. labiryntli).* *Z. dwunastniczo-jelitowy przedni (r. duodenojejunalis anterior).* *Z. tylny (r. posterior).* *Z. podkręzkowy okrężnicy poprzecznej (r. intermesocolicus transversus).* *Z. dwunastniczo-krezkowy okrężnicy dolny i górny (r. duodenomesocolicus superior et inferior).* *Z. krętniczo-kątnicy górny i dolny (r. ileocecalis superior et inferior).* *Zachyłki zakątnicze (recessus retrocoecales).* *Zachyłki przyokrężnicze (recessus paracolic).* *Z. międzysowaty (r. inter sigmoideus).* *Z. przeponowowątrobny (r. phrenico-hepaticus).* *Z. eliptyczny (r. ellipticus).* *Z. kulisty (r. sphericus).* *Z. górny sieci (r. omentalis superior).* *Z. sieciowy dolny (r. omentalis inferior).* *Z. śledzionowy (r. lienalis).* *Z. otrzewnej (r. peritonaei).* *Z. boezny komory czwartej (recessus lateralis ventriculi IV).* *Z. wzrokowy (r. opticus).* *Z. lejka (r. infundibuli (w mózgu)).* *Z. nadbębenkowy (w uchu) (r. epitympanicus).* *Z. szyszakowy (r. pinealis).* *Z. nadszyszkowy (w mózgu) (r. suprapinealis).* *Z. ślimaka (w uchu) (r. cochlearis).* *Z. podbębenkowy (r. hypotympanicus).*

† *Zachynąć, nie, ał p. Zachylić.*

† *Zachynięcie, a, bfm., czynność cz. Zachynąć.*

× *Zachyriać, a, ał p. Zacheriać.*

× *Zachyrlanie, a, bfm., czynność cz. Zachyriać.*

[*Zachyscić, i, il*] *zrobić poręb, posiecz.*

[*Zachyszenie, a, bfm.*] *czynność cz. Zachyscić.*

[*Zaciapać się, pie ś., pał ś.*] *zaszargać ś. póbłocie.*

[*Zaciapanie się, a ś., bfm.*] *czynność cz. Zaciapać ś.*

Zaciąg, zatnie, zaciąg, nied. Zaciąć i. cięciem *zając, zapocząć; zarznąć, nadciąć, naciąć, zaciosać, zastrugać, zakarbować; cięwszy zarzynać:* *Zacinać żyłę, puszczam krew. Kn. Gdy łuk spuściła, zacięła go pod ucho i grzbiet zrysowała. Żebr. (= *skaleczyła go, zraniła go*). Gdy z trafunku maciory niewinne krzywym siekaczem ostro zacinają, gibki krzew z siebie soki obfity toczy i wkoło ziemię łzami swemi moczy. Odym. Zaciąć zębami. L. Z. kamień, głąz. drzewo na figurę, posąg = *zaciosać*. L. Zaciąć drzewo na ezembrowinę. Troc. Przen.: Zaciąć wiśłami wód nie przestawali. Otw. (= *rozcinąć*). Nitkę natarszy kredą, zatnij nią na desce po ciesielsku. Sol. (= *wyciągnąwszy zaznać, zorysuj*). Przen.: Zaciąć na co = *zakrawać, zarywać na co*: Zaciąć panicz trochę na szulera. Zabł. 2. *zadać cięcie; wyciąć z boku, od spodu, podciąć, posp. zająć, zajechać biczem, smagnąć:* Weź bicz i zatnij konie: zaciąg,*

a bryka idzie. L. Zacinaj! (= *ruszaj żywio!*). Konia duższego częściej zacinają. Kn. Jednym wędziła przybierać, a tamtych zaciąć. Pot. (= *jeitnych wstrzymywać, drugich napędzać*). Zatnij konia kańczugiem. Troc. Gdyby ś. konik potknął, trzeba go kawecanem dźwieć, zaciąwszy zlekkuchna raz, a tylko zachwichnąwszy palcatem. Dor. Zrzebee, gdyby ś. tak swawolnie chciały miotać, podczas one zabadają i zacinają. Glicz. Każdy na osła do bicia ś. bierze i śmiało zatnie. L. Biezem ogniste zaciąć runaki. Dm. Przen.: Wiatr, deszcz, grad zaciąć z boku, od spodu (= *tnąc zalatuje*). [Chuda (śmierć) w łeb zatnie, i już cie nimo (= *wytnie, rąbnie, machnie*). 3. przen. *zacząć ciąć, uciąć, wyciąć, żywio, zwinnie, chwacko wykonać, odbyć sprawnie:* Pamiętają ludzie, jakęś w karteozki zaciąć. Boh. Niemasz już łtnistki, po którejbyś w tany pohasał i holubca zaciągł, jak nalany. Jz. 4. *uciąć, zakłóć, uklóć, zabość, ubość, ugryźć, ukąsić, ujęć:* Zakryty w trawie wąż bieżący nogi żądłem zaciągł. Żebr. Miętka pomaga przeciw bestjom, które żądłami zacinają. Urzęd. Chciał zerwać z krzaka raz Kupido ręką różę, co świeżą wzrok nęciła wdzięką, w tym pszczoła wleci, żądłem delikatnie w palec go zatnie. Min. Przen.: *dokuczyć, dojęść, dojąc do żywego, dać ś. we znaki, dopiec;* Czyż już nieszczęśliwy ten na zawsze, kogo raz dolegliwość zatnie, i dlatego ma brać środki przed ś. ostatnie? L. 5. *zaciśnąć, ściąć, przyszyć:* Z. usta, wargi, zęby. Tak słuchać majora przywyknął, że zęby zaciągł. Mick. Zaciśła dumnie wargi i odeszła od okna. Bał. 6. † *Z. zatłumić, stłumić, zdusić, zagłuszyć, zlawić:* Staloś umysłu wśród męczarni umie w sobie przytłumić i Z. jęki. Pileh. 7. [*Zaciąć*] *jąkać ś. 8.* [*Z.*] *zatrzymać:* Zacięło w nim = *wstrzymało stołec, wywołalo zatwardzenie*. 9. [*Z.*] *zagrozić, zaważyć, zabarykadować ścięłym drzewem:* Z. drogę w lesie. IO. [*Z.*] *obsadzić suchą podlaską.* Glog. 11. hut.: *Zaciąć łopatą = przy spuście surowizny z wielkiego pieca zastawiać łopatą przy gęsi odlanej, od strony rzeczki, aby dalszy dopływ surowizny wstrzymać i do następnego kotła surowiznę odwrócić.* Łab. Z. ś. 1. *skaleczyć ś. czym ostrym, zarznąć ś.:* Zaciągł ś. kto sam siekierą, nie ma na kogo skarżyć. Gór. Zacięł ś. w palec. 2. *zaczepić ś., zaważyć ś., zahaczyć ś., nie dać ś. otworzyć, zatrzymać ś., zaprzecić ś., wchodzić zbyt ciasno, trzeć ś., szpanować:* Zamek zaciągł ś. Szufflaka ś. zaciņa. Drzwi zacięły ś. Wietrznik skrzypli, gdy ś. o żelazo zaciņa, okolo którego ś. obraca. Troc. Części w człowieku, gdy ś. zatną, bardziej twardeją. Troc. Przen.: Ostrzę już miecz, już mierzę w kark milego syna, lecz coś ręka drętwieje, w machu ś. zaciņa. Koss. (= *zatrzymuje ś. mimowolnie, odmawia posłuszeństwa, uciąga ś.*). Fortuna jego ś. zacięła w połowiec zapędów i znowu zacięła naszych nieść pod obłoki. Tw. 3. w mowie = *uciąć dla ciężkiej wyprawy, potknąć ś., zająknąć ś., zarwać ś.:* Zaciņa ś. język. Troc. Zacięła się w mowie. Troc. Gdy ś. mówiący wśród dyskursu swojego zatnie, słuchaczów tak to obchodzi, iż każdyby rad dopomóc mu i dodać potrzebnej śmiałości. L. Zawsze ś., mówiąc o tym, zacięła, bo go do pomsty serec podwodziło. Pot. Głos ś. zacięł, włosy mu powstały. Dm. Kurjon krasomówca, zaciąwszy ś. w mowie, przed senatem o to oskarżył adwersarza swego. Boh. Tyłko ten godnie może imię nosić poety, który, uczyniwszy dosyć temu, com wspomniął, pisze tak udatnie, że ś.

w żadnym słówku ani zatnie. Opal. W mówieniu ś. nieco zająkiwał, czyli raczej zaciął. Koź. 4. *uprzeć ś., uwićć ś., zawzićć ś., usadzić ś., nie ustąpić na krok, uzićć na kiel: Upari ś., chce swe przewieść, zawiąził ś., ociątny. Kn. Niezbłażany, upornie ś. w swym gniewie zaciął, gardzi ciężą wszystkich Greków, szcaunkiem przyjaciół. Dm. Jechać stąd ś. zaciął. Dm. U kurfirs-tów obyczaj tajny, że ich głos siódmy równa zwyczajny, gdy w elektorskiej po trzech komorze zatną ś. podczas w twardym uporze. Mias. Nikt ci nie wydrze slawy, choćby ś. i zaciął. Przyb. Pegaz, jak ś. zaciął, tak ani drgnął nogą. Oss. Zacinający ś. koń, zastanawiający ś. Kn. Drugi koń, choćby go bijąc zabił, jak ś. zatnie, ani dźwignie, ani ś. ruszy. Haur. *Contumaces boves*, woły, które ś. zastawiają, zacinają, a nie dbają nie na bicie, ociętnie, krnąbrne. Mącz 5. myśl.: Wyżeł ś. zaciną = młody wyżeł zatrzymuje ś. (przed skłonieniem).*

Zaciąg, u, lm. i l. *zaciąganie, zaciągnięcie dokąd*: Ciesło do snadniejszego zaciągu drzewo siekiera ulżywiają. Troc. Z. warty = zajmowanie warty przez nowy oddział żołnierzy; *zaprowadzenie warty*. Z. wojska = *werbunek, pobór wojskowy, branka, rekrutacja*. Z. wojska, werbunek. Dudz. Nowe czynisz zaciągi pod nowe sztandary, by ś. nowym zasilil hufcem żołnierz stary. L. Wypada nowe wojsko na następującą kampanją zaciągnąć, a że Z. jest trudny, rzadko przeto nowozacięgni przed czerwiecem ś. zbiorą. L. Ktoby był bezpieczon od zaciągu, kiedy nawet kobiety idą na rekrut? L. **Zaciąg**, Z. Nasz pan, nie jak biskup, lecz jak książę, wojsko chowa i czyni zaciąg. Jabł. (może dla kadencji. L.). Wojsko tak polskiego, jako i cudzoziemskiego zaciągu. Vol. (= *autorame-tu, powołania*). Obey Z. składał trzecią część wojska. Sw. (= *żołnierze, wojsko z zaciągu obcego*). 2. † Z. czym = *ociągnięcie, zawleczenie, zaciągnięcie czym, pociąg*: Zboże wszelkie, które Bóg z ziemi daje, za pierwszym albo za drugim pluga zaciąganiem z dostatkiem wielkim człowiek wywodzi. Jan. 3. † Z. *ciągnięcie ś., ciąg, pasmo, szereg, łańcuch*: Niemasz folgi ni wytechnienia w zaciągu mego cierpienia. K. G. 4. *pańszczyzna, robocizna za powinność odhycana, obrobek*: Poddane biskupie niezwyklemi podatkami i zaciągami trapił. Murin. Na zaciągu pracują (= *na szarwarku*). Goście są zwani Kurpie, którzy Z., czyli pańszczyznę odrabiają. Wójc. Z. na pańskim odprawować. Dudz. (= *dzień pańszczyzny z bydłaniem*). Wołałbym doma Z. robić, niż u waepana służyć. L. (= *pracować na roli, być rolnikiem*). [A szły dziwki do zaciągu, dziwnom sie tego. Nie mogąc nie tylko dworowi, ale i sobie rady dać, zaciągowi pańskiemu i swemu. Gac. Starac ś. ma we wszystkim do opatrzenia chałupy tej ubogiej i zaciągowi pańskiemu. Gac.]. Z. na pańskim odprawiać. Troc. 5. [Z.] *roboty, obowiązki, powinność*: Ojciec goni syna: do domu, do zaciągu! 6. [Z.] *zadłużenie ś.*: Można mieć z kim dłużny Z., jeżeli ś. eo pożyczca, zwłaszcza drobnymi kwotami w różnych terminach. Przen.: Mieć z kim nawiśny Z. = *mieć z kim na pieńku, mieć anse, dawną urazę*. 7. † Z. *wybiranie ś. dokąd, wyprawianie ś., zabieranie ś., wyprawa*: Krakus do krowackiej ziemi Z. był uczynił. Błaż. 8. † Z. *zabieg, zachód, staranie, usiłowanie*: Czemu ś. ze mną bez pożytku ścierasz i jej, wiedząc o nią mój Z., napierasz? P. Koch. Wiesz to, jako rad służyć królownie i jakom już uczynił zaciągi u pana,

prosząc, aby mi była w małżeństwo oddana. P. Koch. (= *poczył kroki*). 9. † Z. *przedsięwzięcie, zamiysł, plan, projekt, impreza*: Z, inceptum augurum, coeptum augurum. Kn. (impreza. L.; zamiysł, przedsięwzięcie. Dudz.). Z. to wielki, ale daremny. Troc. We wszystkich na ziemi zaciągach ostatniego z nieba wyroku oczekiwac musimy. Swad. 10. † Z. z kim = *zajście, korowód, nieporozumienie, zatarg, komezaże*: Konrad tego roku umarł, z Matyldą ś. pierwej pojednawszy, z którą miał niektóre zaciągi. Skar. (= *porachunki*). Kędyż zaciągi i zajścia między ludźmi wielkimi pojednane były bez niego? Birk. Po co, o matko, mnie ś. nań porywać i tak w nierówne wdać ś. z nim zaciągi? Tw. Kiedy ojcowie z tego świata odchodzą i dziełek w porządnej opiece nie zostawiają, zaczem je w kłopotach, trudnościach, długach, zaciągach prawnych zostawiają. Falib. (= *tarapaty*). A tych nędz, bied, utysków, niepokojów i prawnych zaciągów ze szkoda dobr naszymy cierpiemy. Smotr. 11. [Z.] *pieniek, ul na drzewie zawieszony, by do niego zwabić pszczoły*. 12. fl. *powrót flisaków przeciw wodzie*. Iść na Z. = *nająć ś. do holowania statków kupieckich po rzekach, iść na tról*. 13. gór.: Z., okładzina, fele, klíny, rygłe, śeianki, drzewo darte na deski lub kraglakowe. służy do zapędzania za wiązanie, czy to za wieniec w szybach, czy za odrzyna w chodnikach, aby podtrzymać śeiany i zapobiec wpadaniu w odbudowę kruszących ś. obłamów z calizny. Łab. 14. *wet. choroba oczu u zwierząt, zawłoka u bydła, to co u ludzi bielmo, łuszcza, katarakta. L.*

Zaciągacz, a, lm. e ten, co zaciąga. Troc. Z. wojska = *werbownik. L. Z. długów. l.*

Zaciągac, a, ał i Z. ś. p. **Zaciągnac**.

Zaciąganie, a, blm., czynność cz. **Zaciągac**: Przy zaciąganiu czembrowiny przywalony. Troc. **Zaciąganie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zaciągac** ś.

Zaciąganka, i, blm., ucz *zaciąganie ś. papierosami, palenie papierosów*: Złapano ich na zaciąganie.

† **Zaciągiwać**, a, ał i † Z. ś. p. **Zaciągnac**.

† **Zaciągwanie**, a, blm., czynność cz. **Zaciągiwać**.

† **Zaciągwanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zaciągiwać** ś.

Zaciągnac, gnie, gnać, gneła, gneło a. gła, gło, nied. **Zaciągac**, † **Zaciągiwać** l. kogo eo = *ciągnac zająć z nim aż dokąd, zawlec do pewnego kresu*: Z. belkę na swoje miejsce. [Mać córce zaciąga modrą zaściązkę (= *wstążkę*) pod szyję do upranej kosiuli] (= *przewlekle*). Jeden koń to zaciągnie. Zaciągać człowiekowi belkę na belkę. Sienk. Z. franekę (= *zasunąć*). Z. kogo na listę, co do księgi = *wciągnac, zapisać*. Z. eo na górę = *wciągnac, wsiadnoc*. Zaciągnął mię gwałtem do siebie na karty (= *zaprowadził gwałtem*). Zaciągnęli go do knajpy. Z. kogo w eo = *zamieszać, wciągnac, zaplątać, zawikłać, uwikłać, upędzić*: Obierając opiekuna, uważać trzeba, aby w nieprzyjaźń ludzką zaciągniony nie był. Falib. 2. [Z.] *zaprowadzić, zawieść*: Z. konia do stajni. Zaciągnął obie panny do tego gościńca. 3. *ciągnięciem zaprowadzić, zalożyć*: Zaciągać balke, ryne. Troc. Z. nowy sznur do bielizny na strychu. (= *rozciągnawszy zawieść*). Z. dach na śeiany. Sienk. [Księża zaciągnęli nabożeństwo majowe]. Zaciągnęła wartę podwójna sotnia. Rzew. (= *objęła; stanęła na war-*

cie). Żołnierze zaciągnęli wartę. Chodź. Zaciąga warta. L. (= staje na posterunku, obejmuje go). 4. pociągnąć, doprowadzić, sklonić, zniewolić; przypuścić, dopuścić, znieść, skaptować; zjednać, ująć sobie: Fedra pasierba swego Hipolita usiłowała namową swoją Z. do niegodnej miłości. Otw. Knował to, to owo, aby bracią albo do niecnoty jakiej zaciągnął, albo na ciebie lub na duszy znieczył. Birk. Zaciąga za sobą wiele = zachowady. Kn. (= pociągający ku sobie, sympatyczny, wzięty, cieszący s. wzięłością). Zachowany to człowiek, wielu za sobą zaciąga. Troc. Oprócz religii bisurmańskiej nie miał co w nim ganić, i zaciągał za sobą serce jego, jako magnes żelazo. Birk. Polacy leda kogo do przyjaźni swojej zaciągają. Star. 5. umówić kogo, zamówić, zgodzić, ugodzić, zwerbować, skaptować: Zaciągać kogo, *condicere aliquem ad aliquod negotium*. Kn. Z. wojsko, żołnierzy, rekrutów = zwerbować. Wypada nowe wojsko na następującą kampanję zaciągać, a że zaciąg jest trudny, rzadko przeto nowozacięgni przed czerwcem s. zbiorą. L. Zaciągający żołnierz. Troc. (= zaciężny). Zaciągają żołnierza, wojsko popisują. Bardz. Zaciągać na pańszczyznę. L. Zaciągających rzemieślników od tego ciężaru uwolniono. Troc. 6. † Z. komu = ciągnąć zająć, zagrodzić, zastąpić, zabić mu: Zabrawszy s. z wojskiem, zaciągnął im na puszczy. B. B. 7. (o wietrze) = a) ez. ni. *ciągnąć zalecieć; zawiąć*: Niedziwiedź nie czuł człowieka; stał poniżej i wiatr od niego zaciągał. Tet. b) kogo = zawiąć go: Siedział przy otwartych na przestrzał oknach, i wiatr go zaciągnął. Zaciągnęła ją. 8. *ciągnąć zacisnąć, zacięsnąć, zawiązać, zadzierzgnąć na moc*: Zacięgnij prasę i zacięgnioną tak długo trzymaj, póki olej ścieka w naczyne podstawione. Krum. Włożywszy w szadzierg kark, spuścił s. i zaciągnął gardziel, śmiereł cheiwy. Otw. (= zatusił). Cesarz turecki, sznurem zacięgniony przez buntownika, praktyk swych przybolał. Tw. Zaczął wypychać brzuch w spodnie i zacięgać je rękami. St. Kleszeze Z., ściągnąć przez posunięcie refki, uchwytywszy niemi żelazo, szербel i t. d. Łab. Przen.: zaurzać, zawiązać, zabrać, zadzierzgnąć: Zacięgnąłś związki niebardzo twoim ziomkom przyjazne. Stasz. (= wszedłś w związki). Dlatego s. zacięgają przyjaźni, aby wzajemną uczynnością wszystkich s. utrzymywał pożytek. Siem. J. 9. *ciągnąć zamknąć, zaurzać, złożyć*: Brama w nim (w parkanie) zacięgała s. okowanym dragiem. Krasz. × Z. co na kogo, na co = ściągnąć, sprowadzić co na kogo, na co, narazić, wystawić na co: Przez to gniew Boski na całe zacięgają państwo. Troc. Zacięgniona pomsta Boska na miasto. Troc. Zacięga na siebie wieczne potępienie. Troc. 10. Z. dług, pożyczkę = zrobić dług, zadłużyc s., zapożyczyć s.: Mówią o jednym sąsiedzie naszym, że u diabła na duszę zacięga, a innym na lichwę pożyczka. Oss. Zacięgał długi na majątność swoje. Troc. (= obdłuzał ją, obciążał ją długami). Z. pieniądze. Troc. Na dziedziczne dobra zacięgnione powypłacał długi. Troc. Kancelarz zastanowił s. nad potrzebą umorzenia zacięgnionych długów. Alber. Przen.: Z. dług wdzięczności względem kogo. Zacięgnął względem niej obowiązki (= spłacił one na niego z jego winy). Zacięgnięcie dla niego na całe życie dług i obowiązki wdzięczności. Śniad. H. × Z. nałóg = nabyć, nabrać go: Człowiek może Z. dobre lub złe nałogi. Kolb. 12. Z. kogo, czego = wystarać s. o kogo, o co,

spokrować co, zdobyć sobie kogo, co, dostać kogo, co: × Z. posiłków, pieniędzy. Troc. 13. † Z. rady czyjej = zasięgnąć: Więć rady jak skoro zacięgnię, zaraz przedsięwzięcie wykonał. Susz. 14. † Z. na co = powziąć chętkę, zakroić na co, zaostriżyć sobie apetyt na co, zapragnąć czego: Błaż. Tak kiedy s. drugiemu czasem nie powiedzie, lub na co był zacięgnął, tego nie dowiedzie, gardzi onym. 15. co czym = ciągnąć zakryć, pociągnąć co czym, powlec, posmarować, potrzeć: Masę ta lepsza, niż łązebników naszych wydorne zielone, czerwone mazidla, któremi ludzie wzdłuż zacięgają. Syr. Mgła, spadając na zboże, ziarna niszczyła i rdzą zacięgała łąki. Koss. Z. posadzkę do froterki. Miłością własną mając zacięgnione oczy, przypadek chyba nagły zerwać może tę zastonę. L. (= zaslepione, zamydłone, zaproszone). 16. [Zacięgać] = zacięgnąć: Mamlac = zacięgnący w mowie po dziecinemu. Z. s. 1. *ciągnąć s. zająć; zacięgnąć s., zawlec s., zapelnąć*: [Takech na rękach s. zacięgnę]. Kon. 2. do wojska = wstąpić, przystać, zapisać s., pójść: Zacięgnął s. do tego regimentu. Troc. Niech zacięgnię s. drugi w księdza Kiejstuta cugi. Mick. 3. × Z. s. wdać s., wplatać s., wmięszać s.: W daremne s. zacięgnął kłótnię. Troc. Janusz osiadł w Niemcezech prawie stale, zacięgając s. w słowa z elektorami, że na ich wezwanie i potrzebę gotów uczeiwym rzemiosłem rycerskim s. bawić. Kalie. 4. *zapędzić s., rozplatać s., zająć daleko, zagalopować s., zabrnąć, zawanturować s., zapuścić s., rozłukać s.*: Żadzę cielesną, gdy s. w bieg zacięgnię, munsztuk rozumu rzadko utrzyma i wścięgnię. P. Koch. Z. s. w lata = zająć w lata, posunąć s.: Zacięgnąłś w ten tak daleki wiek, miasto pokoju, którego każdy bacznym sobie życzy, na niepokój s. zdobywa—niepokój to. Falib. W lata zacięgniony. Troc. Nie oderwiesz go od roboty, tak s. w niej zacięgnął. St. wil. (= zagrzebał s., zatopił s., oddał s. jej całą). 5. *przecięgnąć s., przewlec s., przedłużyć s., zbytnio*: Sprawa zacięgnęła s. i końca jej nie widać. 6. nieos.: zacięga, zacięgnę s. na co = zabiera s., zabrało s. na co długiego, zamiasto s., zawzięło s. na długo: Zacięga s. na deszcz. L. 7. *ciągnąć zapędzić s.*: W potopie ten s. dorwał pagórka w krzywym czółnie, drugi wiosem napycha, kędy zacięgnął s. z pługi. Zebr. (= gdzie przedtym orząc zachodził). 8. papierosem, cygarem, fajką = paląc je, wciągnąć dym w płuca.

Zacięgnięcie, a, blm., p. **Zacięgnięcie**.

Zacięgnięcie się, a s., blm., p. **Zacięgnięcie s.**

Zacięgnięcie, a, blm., **Zacięgnięcie czynność cz.**

Zacięgnąć: Zacięgnięcie kapitału. Troc.

Zacięgnięcie się, a s., blm., **Zacięgnięcie s.**

Zacięgnąć s. **Zacięgnąć s.**

Zacięgnięty, **Zacięgnięty** l. im od **Zacięgnąć**.

2. Z., ego, lm. ci, rz. **rolnik przypisany do ziemi**: Posadnicy, wyzwoleńcy, zacięgnięni (adserpitiici). L.

Zacięgowy, **Zaciężny**, × **Zaciężny** przym. od

Zaciąg: Dzień zacięgowy = dzień pańszczyzny kmiecia z bydłciem, *pańszczyzniany*. Pora zacięgową = czas zacięgnięcia ludzi do wojska. (= pobór, branka). On nie byłby powinien s. na bisurmańskie podejrzenie pod ten Z. czas oglądać. Smotr. Wojsko zacięgowę. Mask. Dzieścię tysięcy wojska zacięgowego. Sw. Wiele piechoty zacięgowej z Niemców i Węgrów trzymał. Sw. Otoczył s. chorągiewami polskimi, na których czele stali rotmistrzowie niezacięgni. Rol.

Żołnierz Z. = zaciężnik. Wypada nowe wojsko na następującą kampanję zaciągając, a że zaciąg jest trudny, rzadko przeto nowozaciężni przed czerwcem ś. zbiorą. L. Wojsko zaciągowe. Troc. [Chłop Z.] (=będący na pańszczyźnie.

Zaciąg, ?, lm. e p. Zaciąg.

× Zaciągać, a, ał p. Zaciągać.

× Zaciąganie, a, bfm., czynność cz. Zaciągać.

× Zaciążyć, y, ał p. Zaciążyć.

Zaciążenie, a, bfm., l. czynność cz. Zaciążyć.
2. czynność cz. Zaciążyć.

Zaciążka, i, lm. i p. Zapinka.

× Zaciążnik, a, lm. cy p. Zaciążnik.

× Zaciążny l. p. Zaciągowy. 2. p. Zaciężny.

× Zaciążyć, y, ył p. Zaciążyć.

× Zacić, u, lm. y p. Zacić.

Zacichać, a, ał l. p. Zacić. 2. × Z. dok. przyciszyć, uciszyć, ukryć, pokryć milczeniem, pozabawić rozgłosu, przytłumić, zatrzec, zamazać, zatuszować, zamarówać, zalagodzić, zaspokoić: Zacichano sprawę, choć krew biegła strugiem. Pol.

Zacichanie, a, bfm., czynność cz. Zacichać.

Zacić, a, bfm., l. p. Zacić. 2. × Z. dok. przyciszyć, uciszyć, ukryć, pokryć milczeniem, pozabawić rozgłosu, przytłumić, zatrzec, zamazać, zatuszować, zamarówać, zalagodzić, zaspokoić: Zacichano sprawę, choć krew biegła strugiem. Pol.

Zacichnąć, a, bfm., l. p. Zacić. 2. × Z. dok. przyciszyć, uciszyć, ukryć, pokryć milczeniem, pozabawić rozgłosu, przytłumić, zatrzec, zamazać, zatuszować, zamarówać, zalagodzić, zaspokoić: Zacichano sprawę, choć krew biegła strugiem. Pol.

Zacichnąć, a, bfm., l. p. Zacić. 2. × Z. dok. przyciszyć, uciszyć, ukryć, pokryć milczeniem, pozabawić rozgłosu, przytłumić, zatrzec, zamazać, zatuszować, zamarówać, zalagodzić, zaspokoić: Zacichano sprawę, choć krew biegła strugiem. Pol.

Zacichnąć, a, bfm., l. p. Zacić. 2. × Z. dok. przyciszyć, uciszyć, ukryć, pokryć milczeniem, pozabawić rozgłosu, przytłumić, zatrzec, zamazać, zatuszować, zamarówać, zalagodzić, zaspokoić: Zacichano sprawę, choć krew biegła strugiem. Pol.

Zaciec, zacieki, zaciecze, Zacieknąć, nied. Zaciekać l. ciekąc zatrzaś ś.: Zacieka, przecieka woda. Dudz. Zacieka za filar. Kn. Zacieka za słupem, za balką. Kn. Budynków często doglądać i weześnie poprawiać, aby nie zaciekało. Haur. Balja, beczka zacieka = cieceze, przepuszcza wodę, płyn. Zacieka przez szpary (=włziera ś. woda). 2. zająć, pozachodzić wilgocią, dostać płam od wilgoci: Sufit zacieka. Oczy mu zaciekiły od uderzenia, t. j. krwią nabiegły. Dudz. (=ociękiły, spłynęły, zaszyły krwią). Krwią oczy panu zaciekają, że dalej patrzeć nie może, ustają mdle siły, członki wszystkie ś. targają. Odm. Tu jednak oko zaciecze, wzdychanie z serea mi wleze. Dar. J. (=zaczawi ś., gorzko zapłaczę, z płaczu zapuchnie). 3. † Zaciekać komu oczy = przesłaniać, zasłaniać, zaciemniać: O, nieszczęśliwa zazdrość, ninacz baeczenia nie mająca złości, to i ty mądrym oczy zaciekać umiesz! Otw. 4. × Z. komu = zaciec, zasłoczyć komu. 5. × Z. ś. z. zabieć, zapędzić ś., zagnać ś., zapuścić ś., zagalopować ś.: Pies za zającem daleko zaciekił. Troc. Dudz. Brytani naprzód zaciekali. Czachr. Chart ś. zaciekił. Chm. B. Ogarowie kwila, w głębokie zaciekszy ś. cienie. Tw. Nie siez konie, ale moeno lec w ręce dzierz swojej, same ś. zaciekają. Żebr. Dawno radby pozbył smyczy i zacieka ś. szyją. Żebr. (collo morantia vincula tendit, szyję nadrabia usilnie, gwałtownie, targa ś. L.). Lec! Akteon i w głąb ś. zacieka. Kniaź Do cudzych krajów zaciekszy ś. w młodszym wieku. Nies. Jeszcze za nim sięgając z wojskiem, w Polskę zaciekił. Nies. [Bydło wpadnie na pańskie zboże, abo i do pańskiego bydła zaciekniesz. Z. ś. l. [Zaciekać ś.] usilować przegonić: Nie zaciekać sie, bo mnie nie prześcigniesz. 2. × Z. ś. z. zacić ś., zagłębić ś., zatopić ś. myślą, tamać sobie, suszyć sobie nad czym głowę, przemyśliwać nad czym: Linneusz, zaciekszy ś. najgłębiej w tajemnicze przyrodzenia, dociekił pleci w kwiatkach. L. Może ś. mój umysł daleko zacieka. Niem. Przen.: Kto ś. w przenaświętstwie li-cach Jej zacieka. Mick. (=wzrok w nie zapusz-cza, topi). 3. † Z. ś. = rozpedzić ś. do skoku: Zaciekam ś., zawodzę ś., zapuszczam ś. do skoku.

Kn. 4. w pasji, w namiętności, w gniewie, z gniewu, z namiętności = zapamiętać ś., unieść ś., zapomnieć ś., zaciekrzewić ś., rozwydrzyć ś., zacieć ś., zawiąć ś., rozszoryć ś., rozjątrzyć ś., zapalić ś., odejść od siebie, od przytomności, wziąć ś. z zaciętością, pienieć ś. ze złości: Takeśmy ś. oboje w dysputy zacieki, żeśmy rozum stracili. Weg. Na zagładę jego zapalczywie ś. zaciekił. Nar. Gdy ś. o ludziach mówi, strzee ś. należy, żeby ś. zbyt nie zaciekać w opisanu; wypaść może słowo nieostrożne, które urazi. Kras. Przybiegła szlachta lubelska, odpęda zacieczonych. Koź. Chroń ś. zaciekać w gniewie. Dm. Dobrego człowieka umysł nigdy ś. długo w gniewie nie zacieka. Dm.

Zaciecz, y, lm. e a. y l. × Z., p. Zaciec. 2. † Z. zalew, rozlew, wylew, powódź: Z. rzeki. Z. morska. Troc. Poznałem ja, co wiatry, co morskie umieją zacieczy. Pot. Przen.: Ma załość w zacieczy świeżusieneczko. Żebr. (in cursu meus dolor est).

† Zacieczca, y, lm. y pies zapędzający ś. w polowaniu. Troc. Popędzba, jeśli Z., potrzeba, aby miał głos przynajmniej średni. Ostror. Z. dromak, tygrys i z stymachem wyrwał kły z strachem. Koch. W.

Zacieczenie, a, bfm., czynność cz. Zaciec.

Zacieczenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaciec ś.

Zacieczony l. p. Zaciekiły. 2. [Z.] przekleństwo: Zacieczona!

Zaciec, u, lm. i l. zaciekanie, zacieczenie wody przez szpary, szczeliny, zalew; plama od zaciekania: Z. od wody, wypuszczonej na wyższym piętrze. Z. na suficie. 2. rozped, rozmach: Z. zacieku hufce na ś. uderzyły. Troc. Z. zacieku, zaciekiem skooczył. Troc. 3. miejsce zaciekania: Tylko osędziały mech chyłkiem pelza w zaciekach. Żer. 4. patol.: Z., Naciec (infiltratio urinosa) nacieczenie a. przesiąknięcie moczem tkanek, otaczających cewkę moczową. P. Naciec.

[Zaciekacz, a, lm. e] l. człowiek staranny, zapobiegliwy, robotny, taki, „co wszędy kciałby zarobić“. 2. chłop jadący na włókach w orszaku weselnym, obowiązany iść w trudnych miejscach obok włók, podpierając je, aby ś. nie przeruściły: Wzieni go na wesele na zaciekacza.

Zaciekać, a, ał i Z. ś. p. Zaciec.

Zaciekanie, a, lm. a czynność cz. Zaciekać: Hez to zadrukowano papieru zaciekaniem na temat subiektywizmu.

Zaciekanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaciekać ś.

Zaciekawiać, a, ał i Z. ś. p. Zaciekawić.

Zaciekawianie, a, bfm., czynność cz. Zaciekawiać.

Zaciekawianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaciekawiać ś.

Zaciekawić, i, ii, nied. Zaciekawiać kogo = wzbudzić w nim ciekawość, zająć ciekawie, rozciekawiać, zainteresować, zaintrygować: Mógł on każdego Z., bo nie wyglądał jak drudy. Krasz. W czym on nas tak dalece zaciekawiać może? Kasz. Z. ś. nabrać ciekawości, zająć ś. ciekawie, stać ś. ciekawym, zainteresować ś., zaintrygować ś.: Staś, wpadłszy w ten odmet, mimowolnie rozweselić ś., zapomnieć, Z. ś. musiał. Krasz. Jestem tak zaciekawioną, że całą noc spać nie będę. Wilez. Twarz jej nabierała w raz zaciekawionej głupowości. Orzesz.

Zaciekawienie, a, btm. 1. czynność cz. **Zaciekawić**. 2. a. **Zaciekawienie** *ś. stan tego, co ś. zaciekawil, ciekawość, zainteresowanie ś.*: Przyglądał *ś.* z wielkiem zaciekawieniem.

Zaciekawienie się, a *ś.*, btm. 1. czynność cz. **Zaciekawić** *ś.* 2. p. **Zaciekawienie**.

Zaciekle przys. od **Zaciekły**: Achil pastwi *ś.* Z. nad Hektora trupem. Dm.

Zaciekłość, i, btm., rz. od **Zaciekły**: W każdej wiary wyznaniu Z. w nienawiści inaczej wierzących przynosi skutki okropne. Cz. (= *fanatyzm*). Dalej straszliwie bóstwo ku nam *ś.* pomyka, na głowie jego zjadtych węzów mnóstwo syka, po ogniu, który swemi skrzydły językami, poznaliśmy Z. stojącą przed nami. Szym. (= *furję, jędzę*). Ale to nieszlachetna Z. Bał.

Zaciekły 1. a. **Zacieczony** który **zaciekł**: Oczy czerwono zaciekle. Troc. **Zaciekle** czerwono abo zapalone oczy. Kn. Pręgi krwią zaciekle z osieczenia różgami abo biczem plastr ten rozpędza i goi. Syr. 2. a. **Zawściekły** który *ś. zaciekł; zawzięty, zapalczywy, zajadły, zażarty, zacięty, unięziony, rozjątrzony, rozjuszony, wściekły, niepohamowany, roznościeczony, zapamiętały, roznamietniony, zacietrzewiony, rozindycznony*: Zowie *ś.* ten herb Pogonia, podobno od konia, niby w pogon zaciekłego. Bobr. Gniew Z. Jak lwy wygłodniałe lub zaciekle byki. Jego żołnierze kruszą nawinięte szyki. Przyb. Ta to jest cała korzyść iek pracy zacieklej. L. (= *uporczywej, wytrwałej, zarłowej*). Odpowiada mu tonem nieco zaciekłym. L. Porwie *ś.* w myślach Z. Dafnis, nad same Wisł spuszcza *ś.* wody. L. Tak Z. Dyjomed rzeź w obozie szerzy. Dm. Rzekłbyś, że zemsta dziec ta zaciekla gasi pragnienie w ognistych wałach. Słow.

Zacieknąć, knie, knął a. kł i Z. *ś.* p. **Zaciec**.

Zacieknąć się, a, btm., czynność cz. **Zacieknąć**.

Zacieknąć się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zacieknąć** *ś.*

× **Zaciem**, u, lm. y m., × **Zaciem** *ż.*, × **Zaciemie**, × **Zaciemek**, × **Zaciemka** *miejscie ciemne, zaciemione, ciemność, zaciemienie, cień, mrok*: Czemuś w blaskach słońca żyć nie chciał, lecz w czarnej zaciemni sny swe, jak lampy, rozstawiał bez końca? Sł. wil. Numa w zaciemku swojej chaty oka zmrużyć nie może. Stasz.

× **Zaciemek**, mku, lm. mki p. **Zaciem**.

Zaciemiać, a, ał i. × Z. i. × Z. *ś.* p. **Zaćmić**.

2. [Z.] **zastonić** komu światło.

Zaciemianie, a, btm., czynność cz. **Zaciemiać** *zaciemnianie*.

× **Zaciemianie się**, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zaciemiać** *ś.*

× **Zaćmić**, i, ił i × Z. *ś.* p. **Zaćmić**: Idą ku sobie gwiazdy, choć je mgły zaciemia. Mick.

× **Zaciemie**, a, lm. a p. **Zaciem**. Sł. wil.

Za ciemka przys. *półki ciemno*: A ządziecie tam Z., gdzie jest studnia i karczemka. Słow.

× **Zaciemka**, i, lm. i p. **Zaciem**. Sł. wil.

Zaciemniać, a, ał i Z. *ś.* p. **Zaciemnić**.

Zaciemniały który **zaciemniał**, **ściemniały**. Przen. **ociemniały**, **zastepty**, **ślepy**, **niewidomy**. Przen. **zamroczony**, **omroczony**, **ciemny**, **balamutny**, **błądny**: Bóg raczy duchem *ś.* swoim objaśnić te zaciemniałe obłądne myśli i serca nasze. Rej.

Zaciemnianie, a, btm., czynność cz. **Zaciemniać**.

Zaciemnianie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zaciemniać** *ś.*

Zaciemnić, i, ił, nied. **Zaciemnić** 1. **zapuścić**, **zapełnić ciemnością**, **ściemnić**; **zastonić** przed swia-

tkiem, **zaciemnić**, **ociemnić**: Zamknąwszy okiennice, zaciemnił pokój. Chmury zaciemniły widnokrąg. Gościniec żalobnym cisem zaciemniony. Otw. Wyje, pada zaciemnion i rękami chwytą z ciała srogim żelazem wypchnięte jelita. Dm. (= *zamroczone*). Przen.: W Niemcezech firma gazety dusi i zaciemnia nawet najzdolniejszego współpracownika (= *zachowuje, utrzymuje w ciemni*). 2. [Z.] **zastonić** od światła. Z. *ś.* **zajść ciemnością**, **stać** *ś.* **ciemnym**, **ściemnić** *ś.*: Wreszcie tak *ś.* zaciemniło, iż o krok ledwo widział z nas jeden drugiego. Stasz. Przen.: Ojeże niebieski! zaciemniały *ś.* drogi Twoje na tej kuli ziemskiej. Krasin.

Zaciemnić, eje, ał i. **zajść ciemnością**, **ściemnić** *ś.* 2. **zamajaczyć**, **ukazać** *ś.* w kolorze **ciemnym**: W oddali zaciemniał las.

Zaciemnienie, a, btm. 1. czynność cz. **Zaciemnić**.

2. czynność cz. **Zaciemnić**.

Zacieniać, a, ał p. **Zacienić**.

Zacienianie, a, btm., czynność cz. **Zacieniać**.

Zacienianie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zacieniać** *ś.*

Zacienić, i, ił, nied. **Zacieniać** 1. **zakryć**, **otkrzyć**, **zapuścić ciemniem**, **ociemnić**, **zastonić**, **ostonić** przed światłem. × Przen.: Żyzy mu, żeby do samej śmierci głowy swobodnej takim kłopotem sobie nie zaciemnił. Pot. (= *nie zamroczył, nie obciążył, nie zafrasował*). Aleja zaciemiona (= *ciemista*). Ogródek tak był zaciemniony drzewami, że nie w nim prócz chwastów *ś.* nie udawało. Bał. 2. **zastonić**, **ostonić** = **obronić**: Moc Najwyższego cię zaciemni. Troc. Z. *ś.* **zajść**, **zapełnić** *ś.* **ciemniem**, **zaciemnić** *ś.*: Wierzchnia jego warga już zaciemnia *ś.* mocno wąsem krótkim. Sienk.

Zacienie, a, lm. a **miejscie zaciemione**: Zmiekczy umysł łoże i nocne zacienia. Hul. Lubil czyste niebo, przezroczyście zacienia. Krasin. Jak biała gwiazda świeci w lip zaciemniu. Psm.

Zacienienie, a, btm., czynność cz. **Zacienić**.

Zacienienie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zacienić** *ś.*

Zacieniować, uje, ował **rysując** **zakryć ciemniem**; **zapełnić ciemnowaniem**: Z. iło rysunku.

Zacieniowanie, a, btm., czynność cz. **Zacieniować**.

× **Zacieniezczać**, a, ał p. **Zacieniezczyć**.

× **Zacienieczanie**, a, btm., czynność cz. **Zacieniezczać**.

× **Zacienieczenie**, a, btm., czynność cz. **Zacieniezczyć**.

× **Zacieniezczyć**, y, ył, nied. × **Zacieniezczać** **zustrugać cienko**, **zakonczyć cienko**, **ścieńczyć**. L.

[**Zaciepać**, a, ał] **zarzucić**: Oczy mu błotem zaciepali.

[**Zaciepanie**, a, btm.] czynność cz. **Zaciepać**.

Zacier, u, lm. y i, **zacieranie**. L. 2. [Z.] = a) w naczyniu bednarskim, **wyżłobiony rowek w klepkach do założenia dna**. b) a. [**Zaciór**] **pilka**, **zatknięta pionowo w trzonek**, **do wycinania rowków na watory**. c) a. **Zacier**, **Zator** chem. **mieszanka materiałów mączkowego ze słodem**, **która ma** *ś.* **poddać fermentacji alkoholowej**; **gorz. gęsta papka z kartofli ugotowanych na parze wodnej w tak zwanych parnikach**, **z której przez dalsze manipulacje otrzymuje** *ś.* **okowita**; **piw. zamoczony stół**, **przeznaczony do jednego piwa**: Z. wódeczany, eukrowy, drożdżowy, ziemniaczany, zbożowy. Z. preparzyć przez zbytnie podniesienie temperatury. Zdr. **Zacier**ek.

[**Zaciera**, y, lm. y] p. I. Paca.

ZACIERAĆ

Zacierać, a, lm. e l. ten, co zaciera a. zacierać. L. 2. [Z.] piteczka kształtu półksiężycy, którą bednarz wyślabia zacier. 3. [Z.] ten, co rozpoczyna grę.

Zacierać, a, ał l. i Z. s. p. Zatrzeć. 2. [Z.] zacząć grę.

Zacieranie, a, blm., czynność cz. Zacierać: Z. śladu. Troc. Owies i pszenicę zeszczołować jak ślód, wodę do zacierania trzy razy grzać, raz letnią; drugi raz gorętszą, trzeci raz gorącą. potym uchmielić. Haur. Tażbiery także s. na Z. do gorzałki przydadzą. Haur. Likwor według trybu w zalaniu. w mecieu, w zacieraniu wszelakiej potrzebuje wygody. Haur.

Zacieranie się, a s., blm., czynność cz. Zacierać s.

Zaciereczka, i, lm. i p. Zacierka.

Zacierek, rku, lm. rki p. Zacier.

Zacierka, i, lm. i, [Zaciorka, Zaciórka, Zaciórka, Zaczerka] l. część. w lm. polewka z grudek ciasta gotowanych na wodzie, na mleku: Idzie tylko w ką i płacze: Z. z mlekiem. Orzesz. 2. cukier. p. Kruszyna. 3. mul. = a) p. Paca. b) [Z.] p. Cička. Zdr. Zaciereczka.

Zaciernia, i, lm. e oddział w browarze lub gorzelni, gdzie stoi kadź zacierna i gdzie dokonywa s. zacier.

Zaciernica, y, lm. e kadź zacierowa, naczynie, w którym s. zacieranie odbywa, przycier, przycierek.

Zaciernik, a, lm. i mieszałdo zacierowe.

Zacierniony zarobięty cierniami, jeżący s. od cierni; przen. najezony: Bór Z. u góry choińa całej puszczy. Pol.

Zaciernochłodzący gorz. służący do ochłodzenia zacierów: Kadzie zaciernochłodzące.

Zacierny p. Zacierowy: Woda zacierna (= przy zacieraniu słodu). Studnia zacierna, p. 2. Grand.

Zacierowy, Zacierny przym. od Zacier: Kadź zacierowa (= zaciernica).

Zacierp, u, lm. y bot. (drimys) roś. z rodziny bobrownikowatych.

Zacierpieć, i, ał l. a. † Zacirpieć znieść cierpliwie, ścierpieć: A będzie nań to dokazano, tedy musi on za to Z. Ort. Tego, który jest hardy, nie zacierpieć. B. B. (nie będą mógł cierpieć. B. G.). Pan tego nie mógł Z., aby tego obwołać i odpowiedzieć nie miał. Rej. Nie mogło tego Z. święte bóstwo Jego. Rej. Tego i na ów czas Z. nie mogli. Rej. 2. × Z. paciempieć, przeniesić: Przeciż zacierpiał acz chwilę niktą, a z chwilą wszystko endownie znikło. Si. wil. I zacierpiałem — ale tak radośnie, że sto lat uśmiech trwał, a w myślach głusza. Słow.

Zacierpienie, a, blm., czynność cz. Zacierpieć. [Zacis, u, lm. y] kawałek drewna przeznaczony na coś, zgroma dopiero obrobiony: Z. na toporzysko.

Zaciosać, sze, sał l. p. Zaciosać. 2. [Z.] zaostryż: Zaciosały kawał kija (= zostrugały).

Zaciesanie, a, blm., czynność cz. Zaciosać.

Zaciesywać, uje, ywał p. Zaciosywać.

Zaciesywanie, a, blm., czynność cz. Zaciosywać.

Zaciesniać, a, ał p. Zaciesnić.

Zaciesnianie, a, blm., czynność cz. Zaciesniać: Z. widnokregów umysłowych.

Zaciesnić, i, il, nied. Zaciesniać l. zrobić ciasnym, ciasniejszym, zwęzić: Z. suknie w pasie (= zaszyc, aby była ciasniejszą). Z. spodnie. Ulica zaciesniona (= ciasno zabudowana). Tym ludzi

ZACIEŚCIEM

ulicę zaciesnić. Troc. (= zatłoczył, zapchał). Wielością mnóstwa (ryb) stawu nie zaciesniaj. Troc. Powietrze zaciesnione (= zaduszone). Dech mi gwałtem zaciesniony słów ucinki wypycha. Brud. (= zatkały). Wódka ruciana pierśom zaciesnionym i chrzypięcom bardzo użyteczna. Syr. Słodkie granaty odmiękczają pierś, ale kwaśne zaciesniają i ochrapienie czynią. Spiecz. W zaciesnionym teatrze wojennym odrazu kłęski ponosi i nieprzyjacielowi ulega. Moracz. Z. stosunki = związać ksisiej, utrwalić. 2. × Z. skrepować, ograniczyć: Wielkich dusz zwyczajny tryb nie zaciesnia; nad reguły podnieść s. mogą. L. 3. patol.: Zaciesniająca zapalenie tętnic (endarteriitis obliterans).

Zaciesnienie, a, blm., czynność cz. Zaciesnić.

Zacietrzewiać się, a s., ał s. p. Zacietrzewić s.

Zacietrzewianie się, a s., blm., czynność cz. Zacietrzewiać s.

Zacietrzewić się, i s., il s., nied. Zacietrzewiać s. l. żart. zająć s. czym, zaprasnąć s. do zbytku, upaść w zapal, trącać s. uwagę wszystko inne, na podobieństwo tokującego cietrzewia, roznamiętnić s., zapamiętać s., umieść s., zaciąć s., zaperzyć s.: Był zacietrzewiony: jak raz zaczął, bez przerwy rzecz swoją tokował. Miek. 2. zapamiętać s. z gniewu, rozłościć s., zaindyczyć s., umieść s., zaperzyć s., zrytować s., rozwościczyć s., roznamiętnić s.: Zacietrzewiony major przyskoczył do zaponionego młodzieńca. Kacz. Występuje w roli pojednawczej i jakoby rozjemczej między zacietrzewiającymi s. stronami. Jaroch. Gdy s. szwagier zacietrzewiał i ponsował z irytacji i przejedzenia. Gawał.

Zacietrzewienie, a, lm. a p. Zacietrzewienie s.

Zacietrzewienie się, a s., lm. a s., Zacietrzewienie czynność cz. Zacietrzewić s.: Inaczej nie można było przerwać waszego zacietrzewienia. Fred. A. Im bardziej publiczność do gorączkowych zacietrzewień jest skłonna, tym bardziej rządowi wypada być ostrożnym.

[Za cię] za ciebie: Zapłaciłem za cię.

1. Zacięcie przys. od Zacięty: Różniący s. w religii Z. przy wywołanej obstawali sekiele. L.

2. Zacięcie, a, lm. a l. blm., czynność cz. Zaciąć. 2. pierwsze cięcie, zaczynające wykonanie cięcia, rys, zarys: Żeby była piękna z marmuru osoba. na pierwszych zaraz zależy zacięciach i okrzykiwaniu. Nagur. To dziecię ma takie zacięcia cięjące profilu twarzy. jak i nasz bakałarz. L. (= łaje, rysy). 3. miejsce w pewien sposób zacięte, wrąb: Z. na ząb, na skos, czyli połączenie na uciós. 4. przen. zakrój, uzdolnienie, powołanie, żyłka do czego, rub. zacięcie: Ma Z. na artystę. (= żyłka artystyczną). 5. przen. sposób, w jaki s. kto zabiera o dzieła, zamach, obcug, rub. zacięcie: Z pierwszego zaraz zacięcia widać mistrza. 6. a. Zaciętość = a) werwa, ogień, zapal, animusz, swada: Mówi z zacięciem b) zacięcie s., upór, uporczywość, zawziętość: Jak straszna rzecz jest sere ludzkich Z. L. Darami złagodził Achilla Z. Dm. 7. garb. skaleczenie, uszkodzenie skóry, sznyt. 8. a. Wrąb, Gniazdo gór. miejsce wycięte w poboku zrybu, chudnika, sztolni i t. d., aby krokiew do oprawy użyta, czy to legar, czy wciás, mocno w nim utwierdzone, stawiały opór ciśnieniu. Łab.

Zacięcie się, a s., blm., czynność cz. Zaciąć s.

[Zacięciem]: Dalej ciągiem grałuchna nie mogą s. natańcować; dalej ciągiem, pościęciem; przed tym Z., Z.

ZACIĘTOŚĆ

Zaciętość, i, bhm., rz. od Zacięty; p. Zacięcie: Na przełamanie zaciętości jego. Troc. 2. p. Zaciętole.

Zacięty i. Im. od Zaciąg. 2. zawzięty, zapalczywy, zjadły, żużliwy, zaciękły, zacierzewiony, uparty, uprzączywy, trwojący w ciągłym gniewie, w niepowścią: Wojna zacięta = krwawa, mordercza. Złość zacięta = niczym nie pohamowana. Umysł Z. Troc. W bronieniu Amaryli żab za żab Z. miał też dla niej karb duży od berdysza wzięty. Ejs. Z. i zatwardziały umysł mają w chciwości zemsty. Kucz. Duch zaciętej złości Żydów okazuje ś. w księgach. Cz. Z. obaczę, jeśli zacięte w prześladowaniu mnie losy będą smiałe aż na łonie twoim mnie sięgać. Druzb. Jeżeli Z. w milczeniu swoim nie nam wyjaśnić nie chce L. (=zacięwszy ś. w nim). Z. koł, który wprzód postąpić a. na którąkolwiek rękę zacięwszy, powrociec żądzą miarą nie chce. Dor. Ten był jeszcze zaciętszym od innych asceta. Byk.

Zacięzać, a, ał p. Zaciężyć,

Zaciężanie, a, bhm., czynność cz. Zaciężać.

Zaciężec, oje, ał, Zaciężec zacząć być ciężarem, stać ś. ciężkim, ociężać: Chleb, obrócony w kamień, zaciężał mu nagłe pod płaszczem.

Zaciężenie, a, bhm., czynność cz. Zaciężec.

Zaciężnik, a, Im. cy, X Zaciężnik człowiek zwerbowany, zapisany, wzięty do woj-ka, nowozaciężny, rekrut; żołnierz najęty, żołdak: Miał on sług i piechoty aż nazbyt, do tego zaciężników gromadę. Opal. Z Grecji stawia mu zaciężnika. Chr. Z., zaciężnik. Troc.

Zaciężny, X Zaciężny i p. Zacięgowy. 2. [Kmieć w służbie będący nazywa ś. u worskim a. zaciężnym]. 3. [Posiadac zaciężne gospodarstwo] = gospodarstwo za zaciąg.

Zaciężyc, y, yl, X Zaciężać, nied. Zaciężać, X Zaciężać, zacząć ciężyc okazać ś. ciężkim, zaciężyc: To niewiele zacięży na wadze, na wozie. Z. komu, p. Zaciężec. Drugi koniec drzewa n. ech przylepa kilka chlupów, z których każdy wa 24 cięży. Troc [Pani młoda zacięży na pół korca pieniędzy]. Zaciężyły na nim pozory zbrodni. Bał.

† Zacimiacz, a, Im. e ten, co zacimia: Tenebrio, łotr, tarcz. Z. prawdy. Mącz

† Zacimiac, a, ał i † Z. ś. p. Zaćmić.

† Zacimianie, a, bhm., czynność cz. Zacimiać: O niezacimianiu okien sąsiedzkich. P. cheł

† Zacimianie się, a ś., bhm., czynność cz. Zacimiać ś.

[Zacina, y, Im. y] wrzłek w lesie

Zacinać, a, ał i Z. ś. p. Zaciąg.

Zacinać, a, bhm. i. czynność cz. Zacinać. 2. [Z.] zastawianie drogi lub ścieżki, wiodącej do murjcu górami moc. onego, zamkniętego, w którym juchasi sprawdzają liczbę spędzonych tu owiec

Zacinianie się, a ś., bhm., czynność cz. Zacinać ś. Patol. Z. ś. w mowie (ataxia literalis), Z. ś. w wymyśnianiu lub bezkai w wymyśnianiu.

Zacinek, nka, Im. nki żądlelko przy haczyku węży lub wędka.

[Zacinka, i, Im. i] zacięcie w krukwi, aby ją oprzeć na belce.

[Zacinkac, a, ał] na klawierzu = zagrać na fortepianie.

[Zacinkanie, a, bhm.] czynność cz. Zacinkać.

[Zacior, u, Im. y] p. Zacier.

[Zaciorać, a, ał] zwalac: Dziecko opaskudzone i czcie zaciorane zaczęto beczec.

ZACISZANIE

[Zacioranie, a, bhm.] czynność cz. Zaciorać.

[Zaciorka, i, Im. i] p. Zacierka.

Zacios, u, Im. y i. a. [Zarąb] miejsce zaciosane, wrąb, karb, rzem. kama, miejsce na pniu drzewa rosnącego, obnażone z kory siekierą aż do biału: Solnice umieszają ś. w zmurszałych pniach lub zaciosach. Odkryli na sośnie, stojącej tuż przy drodze, wielki Z. w kształcie krzyża. Sienk.

Zaciosać, a, ał, Zaciosać, nied. Zaciosywać, Zaciosywać ciosaniem zaostrzyć, zakończyć ostro siekierą, toporem: Z. koł, zczucare vallos. Kn. Z. koł, słup. Troc. Zaciosywać = więbiać, kamować.

Zaciosanie, a, bhm., czynność cz. Zaciosać.

Zaciosywać, uje, ywał p. Zaciosać.

Zaciosywanie, a, bhm., czynność cz. Zaciosywać.

[Zaciorka, i, Im. i] p. Zacier.

[Zacirka, i, Im. i] p. Zacierka.

Zacisk, u, Im. i i. zaciśnięcie: Gorycz właziła mu w szczęki i zamykała je twardym zaciskiem. Brt. Rzekła spokojnie, lecz z takim zaciskiem szęzek, że... Brt. Puścił jej głowę z zacisku palców. Brt. 2. gór.: Zaciski świdrowe = przyrzędy do zakręcania i odkręcania świdra.

Zaciskacz, a, Im. e i. anat., p. Zwieracz. 2. chir., p. Klamp.

Zaciskać, a, ał p. Zaciśnąć.

Zaciskadło, a, Im. a p. Zwieracz.

Zaciskanie, a, bhm., czynność cz. Zaciskać.

Zacisnąć, śnie, szał, nied. Zaciskać i. ścisnąćszy zamknąć, zowrzeć, zatkać: Z. którąjby żyły krew trysnęła, zaciśnij ręką, iżby ś. krew zatkała. Syr. One wigoci wchodzi w dziurczki głowy, które napełniają i zaciskają, stąd przychodzi św. Walentego niemoc. Spicz. Zimno zaciska porę skóry. Głupi, gdy milezeć będzie, ujdzie za mądrego, a gdy zaciśnie swe wargi — za rozumnego L. (=zaciśnie, zaciśnie, stul) Tak na on czas zaciśniono usta kuglarzowi onemu, aby milczał. Farn. Śnieg zaciska wierzch ziemi, aby ona nie wypuściła z siebie pary zabranej. Trzye. Z. zęby. Drugie drzwi zaciśnięt tylko. Krasz. My bijemy pokłony, a pięci zaciskamy. Krasz. 2. ścisnąć, zowrzeć: Z. konia ostrogami. Rzew. Strach przed nim i pod nim, a oba drzeniem zaciska boki. Pilch. (=zaciśca). Już ś. nastraszyć musi on stary zwodnik twój, który zdaleka zaciskał te uszy twoje Rej. (=zagłuszał. L.). Z. piłkę w imadle (stol.), zaszpano wać piłkę, zowierać zacisknięciem. 3. cisnąć aż dokąd; rzucwszy dosięgnąć; docisnąć. dorzucić. Oddzielił ś. trochę, jakoby kamieniem zac szał, a pokleknuwszy, mowil ś. Zarn. (=na rzni kamienia). [Kowal zapo- re do miesiącka zaciśnie. Zaciśnon na ramie i mesie]. 4. cisnąć przez, odrzucić: Drzewo od siebie przez zaciśnię, a dobytą od boku szabłą błysnął P. Koch. 5. anat.: Mięsień zaciskający, p. Zwieracz. Z. ś. i. ulec zaciśnięciu, zowrzeć ś., zamknąć ś. przez ścisnięcie: Zaciśnięcie ś. Marynie gardło Tet. 2. wciśnięwszy ś. zaciśnięć ś.; zaciśnićć ś., wciśnićć ś., schować ś.: Z. ś. w ką. Przen.: Musiał on ś. z małemi siłami na bardzo małe Z. pole. Kacz. (=ograniczyć ś. do małego pola, poprzeczać na nim).

[Zacistka, i, Im. i] zarzut a. letnia, surdut letni.

X Zacisz, u, Im. e p. Zacisze.

X Zacisza, y, Im. e p. Zacisze.

Zaciszac, a, ał p. Zaciszyc.

Zaciszanie, a, bhm., czynność cz. Zaciszać.

Zacisze, a, lm. a, × **Zacisza**, × **Zacisz**, × **Zacich** 1. *miejsce zaciszne, ustronie, zakąt, kąć spokojny*: Wsi ukochana, lube Z., kto twe opowie wygody! Śwr. Gdybym przynajmniej w tym zaciszu znaleźć mogła spokojność, le z wszędzie troski sięgają mnie biedną. L. Przywrócił kilkoletnią zarzuconą, po zacichach tylko enotliwych ubłąkaną sprawiedliwość. L. Gdy takowa ziemia pełna jest pyłu, dobra rzecz byłaby, żeby płótkana była w zaciszu. Terz. (= *w miejscu zabezpieczonym od wiatru*). Zakon Benedyktynów w swoim zaciszu klasztornym utrzymywał nauki. Jeż. W domową tuli ś. zaciszę. Mick. 2. *miejsce poza bulowlami folwarcznymi*. 3. *przenikrycie, skrytość, utajenie*: Często grube przywary nie wychodzą na jaw, ale siedzą w zaciszu. (= *przyczajone*). 4. *cisza, cichota, spokój, spokojność*: Oto jest czas rozkoszny, chłodny, wszędzie zacisz. Przyb. Zdr. × **Zaciszek**.

× **Zaciszek**, szka, lm. szki p. **Zacisze**: Przechodzę ś. lub czytam, lub też piszę, jak mi ś. w zaciszku podoba. L. Wielu grube przywary i występki, że po temu sił nie mają. w zaciszku siedzą. Pileh. × **Z zaciszka** przys. = *z kąta cichaczem, czatując, zaciąwszy ś., ukradkiem*: Zając użala ś., iż liszka zawsze nań czuwa i go dzi z zaciszka. L. Kot spojrział raz w nocy pod szafą z zaciszka, alié drobniechna z dziury wyłeciała myszka. L.

Zaciszenie, a, blm., czynność cz. **Zaciszyc**. **Zaciszno** przys. od **Zaciszny**: Z podwórza wchodząc, wydaje ś. ciemno—ale jak Z. i bezpiecznie! Krasz.

Zaciszność, i, blm., rz. od **Zaciszny**: Z. leśna. Orzesz. Wszędzie jakaś Z. i Sienk.

Zaciszny przym. od **Zacisze**, *zastłony od burz i wiatrow, cichy, ustronny, spokojny, głuchy, błogi dla swej cichoci, bezpieczeństwo*: Zaciszne ustronie. W zaciszne odległego gaju wszedłem strony. Szym. Spokój zacisznego miasta kojąco oddziaływał na duszę szlachetną i dobrą. Chm. Zaciszną dolinkę przerzyna strumień. Dyg. Zaciszne podwórze. Wysp.

Zaciszyc, y, ył, nied. **Zaciszać** *zaciąwszy wciśzyć; zagłuszyć, przyciszyć, silnie wrzawać, głoś i t. p. L.*

Zacisnienie, a, blm., p. **Zacisnienie**.

Zacisnienie, a, blm., **Zacisnienie** czynność cz. **Zacisnąć**: Z. tętaie igła, kie-zocykami celem wstrzymania krwotoku. Z. przepukliny (incarceratio)=*więzienie*.

Zacisnięty, **Zacisniony** im. od **Zacisnąć**: **Zacisnione** pięście. Uj.

Zacisniony p. **Zacisnięty**.

[**Zaciucka**, i, lm. i] *przycinek, zarzut*.

[**Zaciukać**, a, ał] *zakłócić, zażyć*: Ustrzelił ci ją tedy, ustrzelił, a ja tego Czeremisa zaciukałem. Sienk.

[**Zaciukiwanie**, a, blm.] *czynność cz. Zaciukać*.

[**Zaciukować**, uje, ował] *docinać komu, dokuczać, zarzucać*.

[**Zaciukowanie**, a, blm.] *czynność cz. Zaciukować*.

[**Zackać**, a, ał] p. **Zaczekać**.

[**Zackanie**, a, blm.] *czynność cz. Zackać*.

× **Zacklenie** się, a ś., blm., *czynność cz. Zacklic* ś.

× **Zacklić** się, i ś., ilo ś. nieos. *zrobić ś. ckliwo, niedobrze, zmudzić kogo*: Zackliło mu ś. L.

× **Zacknąć** się, nie ś., nęto ś., × **Zacknić** ś., [**Zacnić** ś., **Zacnąć** ś.] *komu* = *zacząć ś. cknąć*,

zmudzić ś, zrobić ś. tęskno. L. [**Zacnęłoby** ś. jej na piękne, jakby Łysiny (krowy) zabrakło w chałupie. Ork.].

× **Zacknić** się, i ś., il ś. p. **Zacknąć** ś.

× **Zacknięcie** się, a ś., blm., *czynność cz. Zacknąć ś. i **Zacknić** ś.*

[**Zaclaniać**, a, ał] p. **Zaślónić**.

[**Zaclanianie**, a, blm.] *czynność cz. Zaclaniać.*

[**Zaclona**, y, lm. y] p. **Zaślóna**.

[**Zacloniać**, a, ał] p. **Zaślónić**.

[**Zaclonianie**, a, blm.] *czynność cz. Zacloniać.*

[**Zacloniec**, i, il] p. **Zaślónić**.

[**Zaclonienie**, a, blm.] *czynność cz. Zacloniec.*

Zaomentarny *za cmentarzem znajdujący ś.*: Z wyżyny zaomentarnych brzoź, wsparty na wierzboku, patrzył. Mic.

Zacmukać, a, ał 1. *odezwać ś. cmuknięciem, cmuknąć*. 2. *myśl. wydać głos właściwy kuczorowi krzyżowemu*.

Zacmukanie, a, blm., *czynność cz. Zacmukać*.

[**Zacnąć** się, nie ś., nęto ś.] p. **Zacknąć** ś.

Zacnić, i, il *robić zacnym, uszlachetniać*. Z. ś.

p. **Zacnieć**: Jeden ś. zaci. a drugi upodli. Syrok.

[**Zacnić** się, i ś., lo ś.] p. **Zacknić** ś.

Zacnie przys. od **Zacny**: Z. urodzony. Troc. Mnie ś. jesé chciało Z. (= *bardzo, godnie*). Urząd kapłański jest za postanowieniem Bożym, przetoż takowy urząd ma być Z. ważon. Gil.

Zacnieć, eje, ał, **Zacnić** ś. *stawać ś. zacnym, zacniejszym, nabierać zacności, uczyniać ś., szlachetnieć, uszlachetniać ś.*: Przez wyższość twoich święteł moja dusza zacnieje i w usiłach dzielniej ś. porusza. Przyb.

Zacnienie, a, blm. 1. *czynność cz. Zacnić. 2. *czynność cz. Zacnieć*.*

Zacnienie się, a ś., blm., *czynność cz. Zacnić ś.*

[**Zacnięcie** się, a ś., blm.] *czynność cz. Zaciąć ś.*

× **Zacnorodny** *pochoǳący z zacnego rodu, parentelat, familjant*. Klecz.

Zacność, i, blm., rz. od **Zacny**: **Zacności** to człowiek! (= *zacna dusza*). Swej, nie swych przodków trzyma ś. zacności. P. Koch. Z. domu, osoby, umysłu, czynów czyich. Troc. Nie mając nikogo, któryby z nim szedł na sztych jak o obrońcę i ojcem ojezyny, zacnemu zdawna ojeu swemu daleko więcej przyczynił zacności. Górń. Łączą ś. wszyscy z temi, przy których zwycięstwie wewnątrz Z., zewnątrz zaś powaga utrzymać ś. może. Siem. J. Cokolwiek piszesz, masz ś. wystrzegać podłości. styl gdyby najprościejszy ma swoje zacności. L. (= *zalety, ozdoby*). Wszelka boleś, każda walka dodają życiu zacności i czynią je dopiero wtedy pięknym. Dyg. Z. doniosłość, ważność. Kłos. Z. rodowa, pańskość. L. Ci, których sama godność na kościelne dostojęstwa wyniosła, chociaż byli niskich domów, najwięcej kościółowi pomogli; dobra rzecz, gdy ś. to oboje znajdzie: i godność i Z, ale do kościoła Bożego można pan a zły kapłan zarazą jest. Skar. † W zacności mieć, [w zacności mieć]=*mieć w poszanowaniu, szanować*. Rej. [On miał lasy w zacności i jednego smrecáska nie ścion].

Zacny 1. (o człowieku) *eny; czcigodny, szanowny, poczciwy, godny, szlachetny, prawy*: **Zacna** dusza. Z. człowiek, obywatel, kapłan. **Zacna** kobieta, matrona, młodzież. **Zacne** serce. **Zacna** familja. Z. dom. Ród Z. Troc. Z. w enotę młodzieńca. Troc. Umysł Z. Troc. **Zacnemu** z dawna ojeu swemu daleko więcej przyczynił zacno-

ści. Górń. Rodzice miał ubogie, tylko enotą i bogobojno-cią zacne. Skar. Każdy, patrząc na onę zaeną osobę, wiele ś. z niej musiał budować. Bemb. Lepiej być zacnym, niż przodki tylko zacne mieć. Kn. Więc o wielkich nie chodzi, bo wielkich Bóg daje; ale wielka jest bieda, gdy zacnych nie staje. Pol. 2. † Z. będący w czci, w wadze u kogo, mający zachowanie, wzięty u kogo, ceniony, poważany przez kogo: Za każdym, którego strawili katowie, mówili Ana-tazemu: tak tobie będzie, co króla słuchać a zacnym u niego być nie chcesz. Skar. I po dziś sławna a za-na pamięć jego. Rej. Mahomet u swych poddanych zacne imię miał i był u nich w wielkiej wadze. Baz. Wszędzie jest zacne święte imię Twoje Kochan. 3. † Z. ceny kosztowny, drogi, wartościowy: U Pana zawdy jest płatniejsze a szlachetniejsze serce wierne, niżli wszystkie ofiary święta tego. Rej. (= w większej cenie). Karcoc książęca, częśc kredensu i rzeczy zacnych w Białymstoku zachwyłem Sienk [Loniwemu jest i krok Z] (=coś znaczy). 4. × Z. znakomity, sławny, znamienity, sławny, przodni, pierwszy, wybitny, świetny, wielki: Kardynał Hozjusz zacnej nauki człowiek. Orzech. Najzacniejsza pieśń Salomonowa. B. B. (*centrum auticum*), pieśń nad pie-niami, pieśń najprzedniejsza z pieśni Salomonowych B. G.). Gdy w widoki zacne spaler uchylają, osoby się więc stroją. Zebr. (*ubi tolluntur festis aulaea theatris*, podczas uroczystych widowków. L.). Z tego ojca naród był na świecie świetny, możny. Z. miasta wielkie i zacne zbudowali. Wiśń. Kraj nieprzyjacielki pustosząc, wiele zacnych więźniów z bogatym plonem uprowadził Nies. On w sobie nie miał żadnej swej godności, ale go zacnym tytuły czyniły. P Koch. Zacnych książąt córka będąc, szłam w książęcy dom Z Kochan. Zacniejszego podlejszemu gdy świadczy grzeczność jaką, spodziewać ś. trzeba, że jaki zysk swój w tym upatruje. L. (=lepiej urodzony). Którykolwiek niezacny magnat chce zawiechrzyć Rzplta, znajduje w nich zawsze popleczników. Kaczek. 5. Tytuł: Najzacniejszy i najuczciwszy i wszecch poczciwszy niegdy pan Fryderyk kardynał, brat nasz. Herb. Miasto zacne. Troc.

[Za co] przys. dlaczego? Z. słońce nie świeci?

Zacochać się, a ś., al ś. p. Zaczochać ś.

Zacochanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaczochać ś.

Zacofać, a, al, × Zacofnąć, nied. × Zacofywać *autrzymawszy cofnąć nieco w tył*. Ona na to krok zacofała, a szkarłat licz śnieg zrozumieni. Książ. Nie ten jest twój obycaj, Katyliño, ażeby cię rozum zacofnął od szaleństwa. Natur. (=wstrzymać, powstrzymać, zatrzymać, zahamować). Z. ś. l. cofając ś. zejść: Koń zacofał ś aż do kukurydzy. Jeż. 2. pozostać w tyle wobec ogólnego postępu, dać ś. w nim wyrzucić, zaniedbać ś. pod względem nauki, postępu, wojęc, stać ś. wsteczni-kiem: Z. ś. w swych zapatrywaniach. Na wsi zacofała ś. w ubranii okropnie Krasz.

[Zacofander, dra, lm. drowie] p. Zacofaniec.

Zacofanie, a, blm. l. czynność cz. Zacofać. 2. stem tego, co ś. zacofała, wsteczniactwo, wsteczność, konserwatyzm, obskurantyzm.

Zacofaniec, hea, lm. hoy. [Zacofander] wstecznik, konserwatysta, zachowawca, człowiek zacofany, nie wiedzący, co ś. dzieje w świecie postępu, nie idący z postępn, obskurant.

× Zacofnąć, nie, nął i × Z. ś. p. Zacofać.

× Zacofnienie, a, blm., p. Zacofnięcie.

× Zacofnięcie, a, blm., Zacofnienie czynność cz. Zacofnąć.

× Zacofywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zacofać.

× Zacofywanie, a, blm., czynność cz. Zacofywać.

× Zacofywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zacofywać ś.

† Zacucenie, a, blm., czynność cz. Zacucić.

Zacuchnąć, nie, al l. a. Z. ś. zacząć cuchnąć, zabumarzać ś., zalechnąć: Farby te żeby ś. nie zacuchły, przymieszać do nich różanej wódki. Haur. Nie mógł ś. tak prędko Z. trup człowieczy. Biel. J. 2. Zacuchło coś = zaleciała wóń czegoś, zapachniało coś, slychać coś. Psy, kiedy im parza zacuchnie, cisną ś. do kuchni. Pot.

Zacuchnięcie, a, blm., czynność cz. Zacuchnąć.

Zacuchnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zacuchnąć ś.

† Zacucić, i, il sanieć, wznieć, romieć: Zacucili ogień w domostwie, i wszczął ś. pożar. Śl. wil. (=zaproszyl). Tak mieday obegnańce mór ś. prędko rzuci, zdychać będą od smrodu, który go zacuci. Biel. M.

[Zacudać się, a ś., al ś.] p. Zacudować ś.

[Zacudanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zacudać ś.

× Zacudować, uje, ował zrobić co cudnie do zdumienia, wymyślić na poziew, znieajstrować, wykonypować co. [Z. ś., Zacudować] t. zudziwić, zdumieć ś.: Przeczytawszy list, zacudowałem s.: kto to tam o tym zwiastował. Pas. Zacudował ś., bok boske (= bom bosko), w gaciak ino i w kossuli ku niemu zaleciał. Tet. 2. zapatrzeć ś. z zachwytem: Jak się wto (= kto) zacuduje, to urzece.

× Zacudowanie, a, blm., czynność cz. Zacudować.

[Zacudowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zacudować ś.

× Zacugować, uje, ował zawiązać, zadržnąć, ściagnąć związaniem sznur a, rzemyk, przewłokszy go przez dwa kółka: Dwie kluby o dwóch kółkach zawleczonych liną, a. jak mówią, zacugowanych. Sol. Koniec liny zacuguj w klubie. L.

× Zacugowanie, a, blm., czynność cz. Zacugować.

[Zacuknąć się, nie ś., nął ś.] myśl. f: Pies z dobrym nosem wnet je zwietrzy i zacuknie ś. chwilkę.

[Zacuknięcie się, a ś., blm.] czynność cz. Zacuknąć ś.

† Zacukrować, uje, ował, [Zacukrzyć] zaprawić cukrem, zasłodzić. Rej. Teczka nadawał nam tyle, że byłoby czym cztery obiady zakorzenie i Z. Czajk.

† Zacukrowanie, a, blm., czynność cz. Zacukrować.

Zacukrzanie, a, blm., czynność cz. Zacukrzyć. Zacukrzyć, y, yl p. Zacukrować.

Zacumować, uje, ował fl. skrętkę wółką w końcu związując, uny ś. nie rozkręcała.

Zacumowanie, a, blm., czynność cz. Zacumować.

[Zacupiać się, a ś., al ś.] zasłaniać twarz chustką od słońca.

[Zacupianie się, a ś., blm.] czynność cz. Zacupiać ś.

[Zacupka, i, lm. i] chustka perkalowa na głowę. Zacupać, uje, ował zajechać wówał.

Zacupałowanie, a, blm., czynność cz. Zacupałować.

ZACYFROWAĆ

Zacyfrować, uje, ował I. *cyfrując zapisad*: Z. korespondencję biurową do dziennika. (= *wciągnać, zaciągnąć*). 2. *podcyfrować, podlanaczyć skróconym nazwiskiem, położyć prezentację*: Z. papier urzędowy, wchodzący do biura, bruljon referatu. 3. *zasłonić, ukryć przed ogółem, pisać cyframi* (= *tajemnymi znakami*). Przen.: Czyta z niego (z kłamstwa) prawdę, choć zacyfrowaną. Krasz. (= *zamaskowaną*).

Zacyfrowanie, a, bfm., czynność cz. Zacyfrować.

Zacyganic, i, il *zaczachrować, zamanić, zamachlować*: [Kazby oni pieniądze zacyganili, kie to państwo duze. Ork.].

Zacyganienie, a, bfm., czynność cz. Zacyganic.
[Zacygn, u, lm. y] *komórka na siano poza boiskiem w szopie* Zdr. [Zacynek].

[Zacynek, nku, lm. nki] p. Zacygn.

[Zacyny] p. Zacząć.

Zacyrklować, uje, ował × **Zacerklować** *zaznaczyć, zakreślić cyrklem*. L.

Zacyrklowanie, a, bfm., czynność cz. Zacyrklować.

× **Zacyrować, uje, ował** p. Zacerować. L.

× **Zacyrowanie, a, bfm., czynność cz. Zacyrować.**

[Zacytkać, a, al] *uciszyć*: Kwilenie dzieci piosnki mamek Z. usiłują Wiszn.

[Zacytkanie, a, bfm.] *czynność cz. Zacytkać.*
Zacytować, uje, ował *przytoczyć co, przywieść, pomotać s. na co*: Z. wiersz, ustęp z jakiego autora. artykuł prawa, przysłowie.

Zacytowanie, a, bfm., czynność cz. Zacytować.

Zacz I. †Z. [Zac], †Zac za co. B. Sz., Głog., Biel. M., Grabow. Przedał rolę, a uczynił krzywdę na tym, Z. przedał. Leop. †Ni przecz, ni Z. = *nie wiedzieć dla czego, niewiadomo za co, bez przyczyny*. Ni przecz, ni Z. wzdychania stro one. Zabr. Optakiwał tych, którzy w onej bitwie padli ni przecz, ni Z. Birk. Miał kogo Z. = *mieć go za coś, cenić go, szacować, mieć go w wadze, nie lekceważyć go, iść z s. z nim*. Duca. puto, rozumiem Z., miałemam Z., haboam mam Z., sum jestem Z. Urs. Mam kogo Z., ważę sobie kogo. Kn. Mają mię Z., mam u nich miejsce, powagę, zachowanie. Kn. Wiedząc sługa, iż go pan ma sobie Z. pann wnet równy s. czyni. Petr. Wzgardzony był, a miemy go mieli Z. Wuj (= *nie robitśmy sobie nic z niego*) (myśmy go nizecz nie mieli. B. G. (= *nie mieliśmy go za helkę pętelkę*)). Wielkież ten świat ladao i niegodzien. żeby Z. go mieć. Pot. Słachectwo onych czasów sobie poważano i Z. miaao Falib. Ni Z. to stoi. Troc. [W ząc nie má nikogo. W zacy mieć = *zczyć, szanować, poważać*]. 2. Co Z. = *co za jeden, kto taki, co takiego*: Przystąp-no tu blisko, powiadz mi, co Z., niech twe usłyszę nazwisko. Min. Przystąpście do mnie bliżej; co Z. wy jesteście? L. Coście wy Z. i skąd idziecie? B. B. Jezusa znam i Pawła światom jestem, a wy coście Z.? Skar. Wy najlepiej wiecie, co Z. jestem, hom od samej młodości w obności waszej zostawał. Pilch. Nie ważył sobie lekce jego rady, znając go dobrze, co był zac. Obs. Jezusa pragnał widzieć, coby Z. był, ale nie mógł przed tłuszcza, bo był mały. Sekl. Co Z. ta góra, jest-i jakie wejście na nią, opatrzyli. Warg. Co Z. ojca miał Demostenes, i wielu onego ludzie nie wiedzieli. Warg. Czemu ty nam figę ukazujesz? czy tego, cośmy Z. są, ty o nas nie czujesz? Papr. (= *jakiej godności je-*

ZACZAROWAĆ

steśmy, co znaczymy). Co zac? Jest tam człowiek, nie wiem, co Z. Troc. Aby s. przed nim z rodowodem stawiali i zeznawali, co Z. są i jakie jest ich zatrudnienie Jun

[Zaczachurzenie, a, bfm.] *czynność cz. Zaczachurzyć.*

[Zaczachurzyć, y, y] *sobie czapkę = usunąć ją sobie na twarz i głowę*

[Zaczadniony, Zacadniony] *zakopcony*: Powiała zacadniona.

Zaczadzać, a, al p. Zaczadzić.

Zaczadzanie, a, bfm., czynność cz. Zaczadzać.
Zaczadzenie, a, lm. a I. *czynność cz. Zaczadzić, zagorzenie, zagorzeliżna, †zagar*: Śmierć nastąpiła skutkiem zaczadzenia od gazów. 2. *czynność cz. Zaczadzić*. Pod zimę bywa dużo zaczadzeń. (= *wypadków zaczadzenia*).

Zaczadzenie się, a s., bfm., czynność cz. Zaczadzić s.

Zaczadzić, i, il, nied. Zaczadzać *zatruc ćlenkiem węgla, c-adem*: Jak zapach kwiatów, usypiają, durzą, zaczadzają Krasz. Złodnierze byli jakby zaczadzeni surowemi wyziewami krwi i potu. Sienk. Przen.: Przez te osiem lat wypełniała miasto jakaś niezdrowa, duszna, zaczadzająca atmosfera. Gom. Ocknienie s. charakteru w generacji zaczadzonej pesymizmem. Z s. *zatruc ć. tlenkiem węgla, c-adem*: Było to jedno, co rzucić s. w ogień lub Z. s. węglami.

Zaczadzić, eja, al *zatruc ć. c-adem, zagorzeć.*

Zaczaić się, i s., il s. *nied. Zaczajać s. I. ukryć s., zakraść s. dla czotowania, czyhania, zasiść na czotach*: Mój pan zczaił s. w owezarni. L. Zaczajeni na zasadzkach żołnierze wpadli nań nagle i zabili go. Nar. Stanał z swojemi rycerz przestrzeżony, w tym s. pokazał hukac zaczajony, a co s. byli sakradli, puścili razem okrzyk powtórzony, razem do niego przypadli. Kras. Zasiadał na strychu, zaczajał (s) na schodkach i nie dopatrzył nikogo. Krasz. Wął żółtej piany zbliza s., zaczaja Krasz.—to z Genexis kucioel. Mie. Zaczaiłem s. raz w kącie i podsłuchąłem go. Oss. Siedział tam w zaczajonej i nieruhomej postawie. Orzema. Przen.: Są pośród nas zaczajeni stronniacy Moskwy. Mochu. (- *skryci, tajemni, utajeni zdradziecko*). 2. myśl, p. Zamrzed.

Zaczajać się, a s., al s. p. Zaczaić s.

Zaczajanie się, a s., bfm., czynność cz. Zaczajać s.

Zaczajenie, a, bfm, p. Zaczajenie s.

Zaczajenie się, a s., bfm. **Zaczajenie** *czynność cz. Zaczaić s.*: Nigdy Moskwa jednym razem wszystkiego nie wychyla z zaczajenia. Mochu. (= *z zasadzki*).

† **Zaczajnie** przys. od **Zaczajny. L.**

† **Zaczajny** *liczący s. zaczajenia, skryty, zasadzkowy*: Wiedział przeskoki i zaczajne znaki kuczmańskie i wotskie, ba i czarne szlaki. Pas.k.

Zaczapić, i, il p. Zacapić.

Zaczapienie, a, bfm., czynność cz. Zaczapić.

Zaczarować, uje, ował × **Zafascynować, nied.**

Zaczarowywać *czarami zarzec, zakląć, oczarować*: Z. strzelbę. Zaczarowany pałac. Czy ją od dnia wczorajszego? kto zaczarował? L. Ktoś konia tego zaczarował. Boh. Zaczarowana księżniczka. Przen.: Zaczarowane koło. (= *błędne, połączenie krytyczne, z którego niema wyjścia*) Zaczarowane koło, którym go opisywała natura. Krasz. Nie miał siły ani chęci wypłatać s. z tego zaczarowanego koła. Bał.

Zaczarowanie, a, blm., czynność cz. Zaczarować.

Zaczarowywać, ufe, ywał p. Zaczarować.

Zaczarowywanie, a, blm., czynność cz. Zaczarowywać.

[Za ozasem, Zaczasem] l. z czasem, w przyszłości. 2. czasami.

Zacząć, zacząć, zaczął, zaczęli, [zaczęły, zaczęły], nied. Zaczynać l. co = począć, poprowadzić od początku, zrobić pierwszy krok, wszcząć: Zaczętnij, pół jest roboty Z.: niech ci będzie połowa, zaczęj znowu, a tak koniec będzie. Min. Zaczawszy, nie skończyć. Kn. Najcieżej Z., pójdzie ś. dalej. Prz. Dobrze zaczyna dzień, kto od nieba zaczyna. L. Skopałem dwie grzędy i właśnie zaczynałem trzecią, kiedy pan zakolał. L. (= zabierałem ś., brałem ś., przystępowałem do trzeciej). Zaczynający = początkujący, nowicjusz. † Z. prawo = rozpocząć proces, sprawę. Skr. Zaczynają od miłości, a kończą na złości. Deszcz zaczyna padać a.: deszcz zaczyna. Zbójca na drogę zawiódł karucy, a potem z wiarą pokutę zaczyna. Hol. Z. mówić = zabrać głos, przemówić. Z. posiedzenie = zagaić, otworzyć, zainaugurować. Dziecko już zaczyna chodzić, mówić. Zaczęła (żyć) rok siedemnasty. Nie wiem, od czego Z. Z. śpiewać = zaśpiewać, zaintonować. Tańcując i godując, wesole sobie piosnki zaczynali. Leop. Zaczynajcie Pana na bębniech, śpiewajcie Panu na cymbałach Leop. (zaczynajcie Boga chwalić na bębniech. B. G.). Zaczynam drugim śpiewać, grać etc., incino, pracino. Kn. Zaczynj robotę. Troc. Pisać zaczął. Troc. Z. zwadę z kim. Troc. 2. [Z.] począć, zrobić: Co tu Z.! 3 z kim = zadrzeć z nim, zacząć go, wleść mu w drogę, cześcić ś. go: Nie zaczynaj z nim, bo to awanturnik. (= trzymaj ś. od niego zdaleka) Zaczynam z kim, absolute, vel zwadę etc. Kn. Z. szlachty zaczynać niech P. Bóg broni. L. 4. począć, zająć w plód, zostać hrzebienną, poczuć ś. matką, zastąpić: Elżbieta już była zaczęła w żywocie swoim Jana św. Rej. Człowieczeństwo święte z bóstwa zaczęte. Rej. 5. jąć, wziąć: Zaczął krzyżeć na psy. Zaczął pić z rozpacy (= rozpił ś., oddał ś. pijaństwu). 6. zapocząć, napocząć, rozpocząć: Z. butelkę, beczkę, bochenek Z. nową faskę masła. Przen.: Zaczynijmy z innej beczki = przejdźmy do innej materji rozmowy. 7. co = † Z. założyć co, dać początek czemu, ufundować co: Czy rozumiesz, żeby królestwa, państwa, miasta, wsi jakoby zaczynać, stawiać, osadzać miano, nie dokładając ś. rzemieślników? Glicz. Z. ś. l. wziąć początek, źródło, począć ś.; zrodzić ś., wszcząć ś., powstać, rozpocząć ś., wynikać: Z. e ś. to zaczęło. Bitwa ś. zaczyna. Zaczyna ś. ściemniać (= zapada, nastaje mrok). Lato od dżdżów ś. zaczęło. Tu ś. zaczynać powinien nowy rozdział. Od tego wypadku zaczyna ś. nowa era w historii. Ten wyraz zaczyna ś. od Z. 2. † Z. ś. począć ś. w żywocie matki: Człowiek z człowieka Z. i narodzie ś. miał. Rej.

Zaczątek, tku, lm. tki l. a. × Zaczątek, † Zaczynek zaród, zarodek, zawiązek, pierwociny, począć ś., źródło, wszczątek; początek: Natura z chaotycznego początku ś. zaczątku. Od zaczątku dziejów (= od zarania, od kolebki dziejów). Jakby od zaczątku tego tu świata ziemi chodził. Kon. My też na zaczątku noey żądamy Twojej, Panie, pomocy. K. G. Małoby uczyniło pożytku począć żyć w dobrej wierze, gdzieby w tym zaczątku człowiek miał ustać

a odmienić być. Gil. Narody niektóre z pierwszemi przodkami swemi albo do bogów fałszywych odwoływają ś., albo od potopu świata Z. swój wywodzą. Błaż. Po zaczątku nowego roku. Błaż. Principium, początek, zaczynek. Perz. Tu bez początku początek bierze swój Z. K. G. 2. anat.: † Krtania Z., p. Krtaiń. 3. przed. podstawa kopki. Trj.

Zaczątkowość, i, blm., rz. od Zaczątkowy, stan zaczątkowy: Moralne i umysłowe istoty nasze zostawały w fazie zaczątkowości. Ohm.

Zaczątkowy przym. od Zaczątek, zawiązkowy, zarodkowy, początkowy, kiełkujący: Świadomość ukazała ś. zrazu w postaci zaczątkowej. Terminy różnią ś. od zwykłych robotnic zaczątkowym stanem żuwaczek.

× Zaczehrać, a, ał p. Zaczochrać.

× Zaczehranie, a, blm., czynność cz. Zaczehrać.

× Zaczehranie się, a ś., blm., czynność cz. Zaczehrać ś.

Zaczekać, a, ał, [Zaczkać, Zackać, Zeczfać] czekając zatrzymać ś.; poczekać nieco: Gdzie pedzisz? zaczekaj! Zaczekaj na mnie chwilkę, zaraz wracam. Zaczekaj, oddam z pewnością (= bądź cierpliwy). Zaczekam tu (= postoję). Zaczekaj go w domu Troc. Zaczekaj choć momentek. Boh. Z. chciej na mnie, nadejdę niebawem. L.

Zaczekanie, a, blm., czynność cz. Zaczekać.

Zaczeluszczenie, a, blm., czynność cz. Zaczeluszczyć.

Zaczeluszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaczeluszczyć ś.

Zaczeluszyć, i, il [Zaczepić, Zaczepić, Zaczepić] zaprzepić, zaciąć: Toś już to prawo wszelkie zaczeluszył? Kon. Z. ś. wpaść w czelusć, w otchłan, zagrzebać ś. w otchłani, zamurzyć ś. w niej, zaprzepić ś.: Przebacz mu, że ś. tak zaprzepił i zaczeluszył. Słow.

Zaczem p. Zaczym.

† Zaczep, u, lm. y p. Zaczepka.

† Zaczepca, y, lm. y p. Zaczepnik.

× Zaczepek, pku, lm. pki p. Zaczepka.

Zaczepiac, a, ał i Z. ś. p. Zaczepić.

Zaczepianie, a, blm., czynność cz. Zaczepić. Zaczepianie się, a ś., blm., czynność cz. Zaczepić ś.

Zacześcić, i, il, [Zacpić], nied. Zaczepiac, Zaczepiac l. czepianiem zachwycić, zatrzymać; zachwycić, zawiązać; czepiając zawiązać, uczepić: Palce w młynach prochowych są supeczki, przechodzące pionowo przez os waleca, na obie strony równo występujące, które, zaczepiając o bródki tłuków, podrywają one do góry. Jak. J. Zaczepiony o hak za żebro wisiał Dymitr w ciągłym przez dwa dni i dwie noce konaniu. Szaj. Koła zębate zaczepiają o siebie. Przen.: Z kogo gdzie = umieścić tymczasowo, być jak, zawiązać. Zaczepił syna na urządzie. Z ręce za co = chwycić ś. czego, jąć ś., jakiej pracy; zacząć, przedsięwziąć co dla chleba: Miał za co ręce Z., bo znaczny kapitał nosił za czerwoną koszulą. Krasz. A ot jest za co ręce Z. Krasz. Przen.: Z kogo = zagabnąć, nagabnąć, zatrzymać go w przejściu, przyćwiecić ś. doń: Z. kobietę na ulicy. Ładna panna wyszła z tego domu, on ją zacząpił: ona ś. zlekła. L. (= przyplątał ś. do niej). Bałem ś. jej Z. L. Wódki nie pił, dziewczuch nie zacząpił. Tet. Przen.: Z. kogo = zacząć, zadrzeć z nim, napastować go, napaść nań, zaniepokoić, zaata-

*kować, zadranąć go, wszcząć z nim spór, zwadę, wleźć mu w drogę: Zaczepiony, musiałem ś. bronić. Kto mnie zaczepia, ten życia niepewny. przepłać dziesięć drogi nieroztropną śmiałość. Kras. Z. kogo w gazetach (= sprawokować). Nie zaczepiajmy rycerzów zbyt sławnych. Kras. (= zostawmy ich w spokoju). Z. kogo niesłusznie (= czepić ś. go, przyczepić ś. doń). Nie zaczepiaj (= nie hulaj licha, nie wywołuj wilka z lasu). Przen.: Z. kogo mową = zagać, zagubić, za-
pytać go, wszcząć z kim rozmowę. Spotkali ś. pod wieczór; zaczepił ją i o to, i o owo; od-
powiadała mu i na to, o co ś. nie pytał Oss. Nadto ś. długo przed nim tajemny; ja go muszę
Z. L. Zaczepił mię z łaciny. Przen.: Z. o co =
mówiąc potrącić o co, natrącić, napomknąć, wspo-
mnieć o czym mimochodem, dotknąć czego, poruszyć
co między innymi, zhoczyć do czego. 2. [Z] ucze-
pić Starościna, zaczepiwszy pannę młodą, śpie-
wa, a za nią cały chór Z. ś. o co = zahaczyć
ś., zawulzić ś., uczepić ś.; uczepiwszy ś. zawisnąć:
Z. ś. suknią o krzak. Spadając z dachu, za-
czepił ś. o rynnę (= zatrzymał ś.) Jak zaczepił
ś. o pień, to przestoją cały dzień. Prz. (o próż-
niaku) Przen.: umieścić ś. gdzie było jak. tym-
czasowo, zahaczyć ś., zawiesić ś.: Z. ś. na apli-
kacji.*

Zaczepienie, a, blm., czynność cz. Zaczepić.

Zaczepienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaczepić, ś.

[Zaczepiny, in, blp.] p. Oczepiny.

Z. czepka, i, lm. i l. a. + Zaczep, + Zaczepiek, † Zaczepiek *zaczepienie, napisać, napisać otok, promo-
kacja; okazja powód do zwady, kłótni, bitwy*:
Widocznie szuka zaczepki. Nie daje zaczepki
nikomu, zawsze ma ś. tylko odpornie. L. Pierw-
sza ś. Z z woj-ka stała. Troc. Nie miał woj-
wać, póki mu zaczepkiem jakim stuszej oka-
zji nie dano. Kłok. Maur niespodziewanym był
zdumiony zaczepem. Przyb. Twego niedoswiad-
czenia jawnym są dowodem przeszłe zle powo-
dzenia i pierwsze zaczepy Przyb. 2. fecht.
pierwsze cięcia.

[Zaczepliwość, i, blm.] rz. od Zaczepliwy.

[Zaczepliwy] p. Zaczepny: Już taką miała
naturę zaczepliwą. Karcz.

Zaczepnia, i, lm. e bot. (guilandina) roś. z ro-
dziny brzyzgowatych.

Zaczepnie przys. od Zaczepny: Odmienił cały
plan i działać Z. umiślił. L. (obraźliwie, nie
obronnie. L.). Może Z. jakie potence Moskwy
wojną wydadzą. L. Tym występował jeszcze
zaczepniej, niż nocey ubiegłej (= natarczywiej).

Zaczepnik ka i, × Z., lm. cy, † Zaczepca
ten, co zaczepia, napastnik, zadzieracz, prowokator:
W swadzie Z. podpada karze za skłócenie po-
koju społeczności z nagrodą szkód uczynionych
Ostr. Sąd życzył, żeby cię zeznania świadków
były usprawiedliwiły, ale wszystkie jednomyśl-
nie twierdzą, żeś był zaczepca. L. Zaczepców od-
pór, aby wpedzić Portugalczyków w sidło, miał
być słaby. Przyb. 2. lm. i gór., p. Chwytaacz:
Z., chwytaacz, dzwon. Łab.

Zaczepno odporny już to zaczepny, już to od-
porny: Zaczepno-odporne przymierze z pogań-
ską Litwą. Przebywają w Berlinie, aby skłonić
króla pruskiego do traktatu zaczepno-
odpornego. Kras.

Zaczepność, i, blm., rz. od Zaczepny, ofensywa.

Zaczepny i. mający charakter zaczepki, napast-
niczy, wyzywający, agresywny, agresywny: Wojna

zaczepna a. odporna. Bitwą zaczepną jest ta,
która ś. wydaje, uderzając na nieprzyjaciela
stojącego w wybranej i mniej więcej przygo-
towanej przez siebie pozycji. Chrz. an. 2. a [Zaczep-
liwy] lubiący zaczepać, skory do zaczepki; zace-
pujący Pol. Naród, król Z. Wor. 3. zaczepia-
jący, zadzierzasty: Przebyli kładki i zaczepne
krzewy. Brodz.

[Zaczerka, i, lm. i] p. Zacierka.

Zaczerńać, a, al p. Z. czernić.

Zaczerńanie, a, bim, czynność cz. Zaczerniać.

Zaczerńać, i, il, nied. Zaczerniać, zamatuwać,
zasmarować na czarno, poczernić, uczernić, za-
smolić: Szczęście grube pakłaki w świetne
mieni togi, zaczerńia szkarłat dymem wiejskiej
sałaty. Nar. Z. ś. l. uczernić ś., poczernić ś., za-
smolić ś. 2. a Zaczernieć pojawił ś. dla oka
w kolorze czarnym, zamijający czarno: Trupy za-
czerniły mu ś. pod nogami. Sienk.

Zaczerńieć, eja, al i. zajęć czarną barwą,
szereścić, poczerźnieć. 2. p. Zaczernić.

Zaczernienie, a, blm. l. czynność cz. Zaczernieć.

Zaczernienie się, a ś., blm., czynność cz. Za-
czernić ś.

Zaczerniowate a. Melastomowe rośliny, bot.
(melastomaceae) rodzina przyrodzona roślin kwia-
towych dwuliściennych.

Zaczerń, i, lm. e, Gardzielnik, Czarnopysk bot.
(melastoma) roś. z rodziny zaczerńiowatych.

Zaczerpać, pie, pał p. Zaczerpnąć.

Zaczerpanie, a, blm., czynność cz. Zaczerpać.

[Zaczerpiony zaczerpnięty: Modlitewnia wa-
gnetyzował wodę, zaczerpioną w czerpak drzew-
ny. Mie.

Zaczerpnąć, nie, al, eta, Zaczerpnąć, nied. Za-
czepnywać, × Zaczerpac i. czerpnąć; zagarnąć;
poczerpnąć, naczerpnąć, puznąć, dostać, zapo-
żyć: W dlonie zaczerpnął wody z bieżącej
krynicy. Dm. W tobie rozkosz, przyjemność, po-
wab zaczerpn. ty potrójne przyrodzenia ziemskiego
rozdzielił. L. Z jakich to źródeł zacze-
pnął tak gruntowną i głęboką naukę? L. Tym gwarzy
i zaczerpa wody Słow 2. przen. zaciągnąć, po-
wozić, dostać, zapuścić: Skądś zaczerpnął
tej wiadomości? Z. kielicha Z. weny. Krasz.

Zaczernięcie, a, blm., czynność cz. Zaczerpnąć.

Zaczerniały który zaczerstwił, szcerstwił:
Kiedy pop proskurę rzeze, tedy łupa ś., łamie,
czasem też bywa zaczerstwiła, że ś. z niej
kropki sypią. Sak.

Zaczernstwieć, eja, al (o pieczywie) stać ś.
czernstwym, szcerstwieć, zeschnąć ś. L. Chleb za-
czernstwił.

Zaczernstwienie, a, blm., czynność cz. Zaczern-
stwieć.

× Zaczerwiać, a, al i × Z. ś. p. Zaczerwić.

× Zaczerwianie, a, blm., czynność cz. Za-
czerwiać.

× Zaczerwianie się, a ś., blm., czynność cz.
Zaczerwiał ś.

× Zaczerwić, i, il, nied. × Zaczerwić za-
puścić robactwem, pozwolić zając ś. w czym roba-
kom, dopuścić, aby co zrobowało. Z. ś. l. zapel-
nić ś., zarość ś. robactwem, zrobaczywieć, dostać
robaków: Gdy ś. w kapustach lisie na gąsien-
nice zaczerwił, zrywać i do szczytu je spalić.
Haur. 2. (o pszczołach) zając ś. w postaci roba-
ków: Pszczółka, jako ś. jej tej zaczerwił nie-
enoty, to ona i śród lata przestanie roboty.
Rej. Robactwo ś. zaczerwia. Troc. (= zagnieź-
dka ś., zalęga ś.).

Zaczerwieniać, a, ał i Z. ś. p. Zaczerwienić a Zaczerwienialość, i, bfm., Zaczerwienienie, Z. -zawienienie ś. czerwoność od zaczerwienienia. miejsce zaczerwienione, czerwoność, zaognienie. Z. chorego oka, skóry. Ziele to na ciału przyłożone wypala aż do zaczerwienialości. Rys.

Zaczerwieniał który? zaczerwieniał, zaczerwieni ś.; zaczerwieniony, zaogniony, czerwony. L.

Zaczerwienianie, a, bfm., czynność cz. Zaczerwieniać.

Zaczerwienianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaczerwieniać ś.

Zaczerwienić, i, il, nied. Zaczerwienić zafarbować na czerwono, poczerwienić, zarumienić: Życie moje nie może ocenić dosyć krwi, którą ta ręka jest zaczerwieniona. L. Z. ś., Zaczerwienić 1. zająć czerwonością, pokryć ś. czerwonością, szzerwienić, stać ś. czerwonym: Z. ś. z gniwu, ze wstydu = zarumienić ś., dostać rumieńców, spieć raka, szzerwienić ś., sponsonować, oblać ś. rumieńcem, ponssem. Zaczerwienić ś. (= ugnie na nią wystąpiły, zapłoniu ś., twarz jej zapalała. Piekieł raki, zaczerwieniała mi ś. twarz od wstydu. Kn. Z. ś. od gniewu = zaperyć ś., zainduczyć ś. 2. p. Zaczerwienić.

Zaczerwienić, eje, ał i. p. Zaczerwienić. 2. a. Zaczerwienić ś. ukazać ś., zamigotać ś. w kolorze czerwonym, zaczerwienić ś.: Coś w dali zaczerwieniało.

Zaczerwienienie, a, bfm. I. czynność cz. Zaczerwienić. 2. p. Zaczerwienialość.

Zaczerwienienie się, a ś., bfm. I. czynność cz. Zaczerwienić ś. 2. p. Zaczerwienialość.

Zaczesać, sze, sal, nied. Zaczesać włosy w tył = czesząc zagarnąć, zadrzeć: Z. czuprynę. Rzadki, czarny włos, zaczesany przy końcach ku górze. Sienk. Z. włosy na czoło = naczesać, szcesać. Zawołał, aby mię zaczesał i ubrał. Rżow. [Niech cię przynajmniej zaczeszę]. Z. głowę = uczesać. Z. sobie łysinę = zakryć czesząc ś. Nie zaczesywa włosów. Mick. Z. ś. zaczesać sobie włosy.

Zaczesać, a, bfm., czynność cz. Zaczesać. Zaczesać się, a ś., bfm., czynność cz. Zaczesać ś.

Zaczesywać, uje a. Xywa, ywał i Z. ś. p. Zaczesać.

Zaczesywanie, a, bfm., czynność cz. Zaczesywać.

Zaczesywanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaczesywać ś.

† Zaczęś się, zaczęś ś., zaczęł ś. p. Zaczętać ś.

Zaczęć, a, bfm. I. czynność cz. Zaczęć: Z. czego, zaczynanie, poczynanie. Kn. 2. p. Zaczęć ś.

Zaczęć się, a ś., bfm., niek. Zaczęć I. czynność cz. Zaczęć ś.

X Zaczętek, tku, lm. tki p. Zaczętek. Zaczkać, a, ał, X Zaszczkać, X Zaszczknać zacząć czkać, czknać, odczwać ś. czkawka.

[Zaczkać, a, ał] p. Zaczekać.

Zaczkanie, a, bfm., czynność cz. Zaczkać. [Zaczkanie, a, bfm.] czynność cz. [Zaczkać].

Zaczłapać się, pie ś., pał ś. człapiąc zaleźć, zawlec ś. dokąd. Przen.: zagalopować ś., zakochać ś.: Zaczłapał ś. po uszy w tej ładnej bestyjce. Orzesz.

Zaczłapanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaczłapać ś.

[Zaczłordać, a, ał] zadeptać, wdęptać.

[Zaczłordanie, a, bfm.] czynność cz. Zaczłordać.

Zaczmerać, a, ał, Zaczymrać zacząć camerać: Po głowie i po sercu zaczmerało Petronelci. Jord. W głowie mu zaczmerało. Jord. (= zakreśliło, zaszumiło; zaroilo mu ś, odurzyło go = podchmielił sobie, zaproszył sobie głowę).

Zaczmeranie, a, bfm., czynność cz. Zaczmerać. [Zaczmielenie, a, bfm.] czynność cz. Zaczmielić.

[Zaczmielić, i, il] zaprzętnąć, zabalamucić, skotłować, rozstargnąć, roztrzępać (umysł, głowę): Szuka po swej zaczmienionej głowie, zali jeszcze czego nie zapomniał. Kaczk.

[Zacz mucenie, a, bfm.] czynność cz. Zacz mucić.

[Zacz mucić, i, il] zawrócić głowę, zablagować, zamydlić oczy: Ceniony, jako dowcipniś, wesoly gaurat, umiał Z. wybornie, zręcznie grosz wydudzić, pochlebić. Krasz.

Zaczmychać, a, ał zasapać: Choćlik spojrzal po kozuchach i zaczymchał. Orzesz.

Zaczmychanie, a, bfm., czynność cz. Zaczmychać.

[Zaczochać się, a ś., ał ś., Zaczochać ś.] zacząć ś. czochać, poskrobać ś., podrapać ś.: Gdy ś. w głowę nie jeden zaczochoł, mówił: jak to źle łaska pańska kocha. L.

[Zaczochanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zaczochać ś.

Zaczochrać, a, ał, X Zaczochrać, Zaczochrać czochrać zaknułać, popłatać, potargać L.

Zaczochranie, a, bfm., czynność cz. Zaczochrać.

Zaczolgać się, a ś., ał ś., Zaczolgnąć ś. czolgać ś. zająć; zapętnąć, zawlec ś. dokąd. L.

Zaczolganie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaczolgać ś.

Zaczolgnąć się, nie ś., nął ś. p. Zaczolgać ś.

Zaczolgnięcie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaczolgnąć ś.

Zaczopować, uje, ował zabić, zamknąć, zatkać czopem; zapuścić czop, czopami spoić.

Zaczopowanie, a, bfm., czynność cz. Zaczopować, połączenie dwóch kawałków drzewa zapomocą czopa i gniazda.

X Zaczubić, i, il wystrzoić w czub. L. Twarzyzka zaczubiona w te wdowie gałgany, które w Hiszpanji niewiele blasku dodają. Niem.

X Zaczubienie, a, bfm., czynność cz. Zaczubić.

Zaczucie, a, bfm. I. [Z.] czynność cz. Zaczuć. 2. zapełnienie czuciem, wzbudzenie w kim czucia, zmuszenie do czucia: Zaczarowanie wołą nazwali zaczcieniem Słow.

[Zaczuć, uje, ul, nied. Zaczuwać] zachwycić powonieniem, węchem co zalatującego: Zaczuwszy tedy Franek owe szwabskie dymy, skręcił w bok nagle. Kon. Jak tylko pociągnął od rzeki wiatr ciepły, zaraz go zaczul. Kon. Szablík zmiarkował, że człowiekiem zaczul. Tet. Psy zaczuly Krystkę i przybiegły ku niej. Tet. Psy liptowskie nie zaczuly w deszcz. Tet.

Zaczumić, i, il p. Zadzumić.

Zaczumienie, a, bfm., czynność cz. Zaczumić.

[Zaczuwać, a, ał] p. Zaczuć.

[Zaczuwanie, a, bfm.] czynność cz. Zaczuwać.

Zaczym, Zaczem przys. I. zanim, nim, dopóki nie: Z. ś. ubierze, to i godzina zejdzie. Pewno rajtary nie dostoją, Z. lud pieszy weźmiem pod kopyta. Mick. 2. wskutek czego, więc, a więc, a zatem, przeto, dlatego: Deszcz lunął, Z. zmokliśmy. Biła dwunasta, Z. do stołu. Proc. Z. my ś. oba za czupryny chwycili i splełali jak kłębak,

potoczyli razem do progu. Kon. Z. nie pozostawało nie więcej. Sienk. 3. [Z., Zacząm] póki. 4. [Z.] ponieważ.

Zaczyn, u, lm. y l. † Z., **Zaczynanie** *pieśń, śpiew, intonacja*: Małżeństwa abyś nie staczał jeno z enotliwą i z dobrego domu, i o którejby żadnych rymów nie tworzone, zaczynania nie opiewano, abo powieści pleciono. Glicz. O wtórej zaczyńy takie, pieśni świętych brzmiały. L. 2. [Z.] wielka skrzynia. 3. [Z.] komórka na siano w szopie poza boiskiem. 4. a. [Zaczyna], † **Zaczynienie** *rozczyn, ciasto zarobione na chleb*: Zaczyńki pszenne. Słow. 5. chem. *zakis, kisiel, drożdżek, drożdże, ferment*. Przen.: *zaczątek, zaczątek, zarodek, rozsadinik*: Jest Z. na nowy plastr miodu. Kon. Hultajstwo stanowiło w początkach główny Z. agitacyjny. Jeż. Subotów stał ś. burzy wielkiej zaczynem. Jeż. Stanowią oni Z. społeczny. Sienk. Pseudo-Polki istnieją wewnątrz społeczeństwa, gdzie stanowią Z. nieprzyjemny, niebezpieczny. Gom. (= ferment). 6. a. **Zaczynek** *gór. szyb rozpoczęty np. do pół sążnia, a następnie w pogłębieniu zatrzymany*. Łab. Zdr. **Zaczynek**.

[Zaczyna, y, lm. y] p. **Zaczyn**.

[Zaczynaczka, i, lm. i] l. *początek weselu od niedzieli do wyjazdu do ślubu w poniedziałek*. 2. *zakąska* podawana na weselu wieczorem w niedzielę.

Zaczynać, a, ał i Z. ś. p. **Zacząć**.

Zaczynie, a l. blm., czynność cz. **Zaczynać**: Z. pieśni. Kn., Troc. 2. † Z., lm. a, † **Zaczyn** *śpiew, pieśń, intonowanie*.

Zaczynanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaczynać** ś.

Zaczynek, nku, lm. nki l. *gór. rozpoczęcie prowadzenia chodnika*. 2. p. **Zaczyn**.

Zaczyniać, a, ał p. **Zaczynić**.

Zaczynianie, a, blm., czynność cz. **Zaczyniać**.

Zaczynić, i, il, nied. **Zaczyniać** l. dok. *uczynić, wynieść = okazać ś. w pewnej cenie, nied. kosztować; stanowić ogółem pewną sumę*: Jużem wybrał wszystkie potrzebne mi towary, co one zaczęnią? Co ta robota zaczęni? (= ile będzie kosztowała). Ile tam ten rachunek zaczęni? 2. † Z. co komu = *uczynić zgóry, ze swej strony, wyrzucić, zrobić mu co wprzód*: Tam poważywszy na słusznej wadze, coś mu zaczęnił, sownie to odezyny. Bz. Znajomości siła pokazuje, jako sobie masz Z. Troc. (= *zaradzić, postąpić dla zapobieżenia*). 3. [Z] *zadać czarująco*: Umieć Z. i odczynić, panoczek, umieć. Krasz. 4. *zapravić, przyprawić co na kwas, rozczynić, zarobić, rozrobić, zamiesić*: Chleb w dzieży zaczęniiony. Wój. Kosz chlebow przasných, oliwą zaczęniionych. Wuj. (= *oliwą namaszanych*. B. G.). Przy-powieść ewangelij o niewieście zaczęniającej kwasem mąkę. Bals. Z. ciasto, farbę. Troc. **Zaczyniać**, rozczyniać wapno. Troc. Wziąć zemli osrodkii, abo samej maki pszenicznej, a z miodem a. z winomiodem Z. Syr. Z tego ziółka sok wycisnąwszy, zmieszał z nasieniem owym korszczkowym, potem z cytwarem zaczęniwszy zdrowym, tak maś zaczęnił. Lubom. Z. mąkę kwasem. 5. † Z. co czym = *zarobić, zalatać, zagrozić, zasnuć*: Z. okno kratami. *Interseptum iler*, zagrodzona, przekopana, zaczęniiona droga. Mącz. Okna kratkami zaczęniione, *reticulatae*. Mącz. (= *zakratowane*). 6. [Z.] *zanknąć*.

[Zaczynić, i, il] *zacznić*. L.

Zaczynienie, a l. blm., czynność cz. **Zaczynić**: Z. śróty stodowej wodą a. zarobienie zależy na

jednostajnym zwilżeniu siodu wodą, rozmiękczeniu i przygotowaniu go na zacier. Z. drożdży. Z. żurn. 2. † Z., lm. a p. **Zaczyn**: Mamę ś. stać nowym kwasem i nowym zaczęnieniem. Wuj. Wymiatajcie kwas stary, abyście byli nowym zaczęnieniem. Skar. Aż nie wiecie, iż trocha kwasu wszyskie Z. zakwasza? wyczyściez tedy stary kwas, abyście byli nowym zaczęnieniem, jako przasnemi jesteście B. G.

[Zaczynienie, a, blm.] czynność cz. [Zaczynić].

× **Zaczynniki**, a, lm. i bot. i lek. p. **Lasecznik**. **Zaczynowy** przym. od **Zaczyn**: Ciasto zaczęniowe.

Zaczynszować, uje, ował, nied. **Zaczynszowywać** kogo = *osądzić na czynszu, na prawach czynszowika*: Gdyby poddani byli zaczęniuszowani, już do zarobienia gruntu musieliby dzielić najmować. L. Chcąc Z. poddaństwo, należałoby każdemu poddanemu porachować z gruntu należące powinności, na którym on siedząc, powinienby opłacić. L. **Zaczynszowując** jej włóścian. Rzew.

Zaczynszowanie, a, blm., czynność cz. **Zaczynszować**.

Zaczynszowywać, uje, ywał p. **Zaczynszować**. **Zaczynszowywanie**, a, blm., czynność cz. **Zaczynszowywać**.

× **Zaczynca**, y, lm. y *ten, co zaczyna a. zaczął, inicjator*: Tom od świadków i od samych zaczęniów słyszał. Krasz.

Zaczytać, a, ał p. **Zaczepić**.

Zaczypanie, a, blm., czynność cz. **Zaczytać**.

Zaczytać, a, ał, † **Zaczęść czytaniem zniszczyć**: Pierwsze książki polskie nie doszły do nas: współczesni bowiem tak ś. chełwie na nie rzucili, że zaczytali je ze szczętem. Ohn. Z. ś. *zapisać ś. w czytaniu*: Tak ś. zaczytali, że nie spostrzegł wchodzącego. Widamy drugie, iż ś. tak zaczytają, że i od pamięci odchodzą. Rej.

Zaczytanie, a, blm., czynność cz. **Zaczytać**.

Zaczytanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaczytać** ś.

† **Zać**, [Zać] *czyż, aż, coś znouu*: Z. więc z niemi mała rozkosz? Rej. [Zaćbym ja śmiał to pejdzić? Zaęby = *jakżeby*].

Zaćcimiać, a, ał p. **Zaćcimić**.

Zaćcimianie, a, blm., czynność cz. **Zaćcimiać**.

Zaćcimić, i, il, **Zaćcimić**, nied. **Zaćcimiać**, **Zaćcimiać** komu = *zasłonić mu światło sobą*.

Zaćcimienie, a, blm., czynność cz. **Zaćcimić**.

Zaćma, y, lm. y l. † Z., [Z.] p. **Zaćmienie** ś. 2. okul. (cataracta) *zmętnienie soczewki oka a. jej torebki, katarakta, szare bielmo*: Z. rosła z tęczówką (c. accreta), wrodzona (c. adnata v. congenita), torebkowa (c. capsularis), torebkowosoczewkowa (c. capsulolenticularis), środkowa (c. centralis), wybroczynowa (c. eruenta), płynna (c. fluida v. lactea), dojrziała (c. matura), przejrzała (c. hypermatura), miękka (c. mollis), brunatna (c. nigra v. brunescens), warstwowa (c. perinuclearis, zonularis, lamellaris), wtórzędna (c. secundaria), całkowita (c. totalis), starcza (c. senilis), błoniasta (c. membranacea), biegunowa (c. polaris v. centralis anterior v. posterior), drgająca (c. tremula v. natans) Szczętki zaćmy. Rozcięcie zaćmy (dissectio cataractae).

× **Zaćmiać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zaćmić**.

Zaćmić, i, il, × **Zaćmić**, × **Zaćmić**, nied. **Zaćmiewać**, × **Zaćmiać**, × **Zaćmianiać**, i. **Zaćmianiać**,

zaciemnić, pozbawić światła, przyćmić, pograćzyć w ciemności, zamroczyć; zaćmić, zagłuszyć jasność: Chmura słońce zaćmiła. Troc. Las był ciemny, siekiera od wieków nie tknięta, dla niezmierniej gęstwy okropnie zaćmiony. Bardz. Słońce często zaćmione i czarne zostaje. Prot. Co zaciemia, *tenebricosus*. Mur. Zaćmił słońce gęsty dym. Pot. (= *przesłonił*). Chmura kruków i gawronów zaćmiła niebo. Pol. Przen.: To okrucieństwo sławę imienia jego zaćmiło. Troc. (= *rzuciło cię na nią, pozbawiło blasku, świetności, zgasilo ją*). Przen.: *zakasować, przewyższyc, przejść go, zaimponować mu:* Wszystkie zaćmiła swoją urodą = *wszystkie zgasły, znikły przy niej*. Zaćmiłi wkrótce Bazylijanie sławę innych zakonów. Sniad. 2. przen. *zaciemnić, pozbawić jasności = wyrazistości:* Prawda ludziom zaćmiona była. Skar. O myśli ludzkie, jakieście zaćmione ślepotą, jaką nocą otoczone. Lubom. Z. rozum. (= *stępić, przyćmić, zamroczyć*). 3. *oczy = zasłepić, pozbawić zdolności widzenia, stępić, przyćmić, pozbawić blasku, zamroczyć; razić w oczy:* Światło zbytczne zaćmiwa. Lubom. Kto często pożywa soczewicy, zaćmiewa wzrok i ciężkość czyni żółtakowi. Spicz. Bóg zaćmia oczy złoczyńcom, wszystkie ich sztuki przeciwko nim samym obraćają ś. L. Grzechy twoje, abyś rzeczy niebieskich obaczyć nie mógł, zaćmił i zamotał, że siedzisz ciemnościami grzechu a ślepego rozsądka zamotany i ogarniony. Żarn Paszczom chce oczy Z. czart, jako przez te czasy zaćmił dosyć długo. Zigr. Przen.: *ośnić, oczarować, odurzyc, upoić, zachwycić:* Dopiero co od Leonory idę; piękność jej tak mię zaćmiła, iż teraz jeszcze doskonale przejrzeć nie mogę. L. Miłość pijanym szalem zaćmiła zmysły Zim. (= *stępiła, znieczuliła, przyćmiła*). 4. a. | **Zaćmić** | *Zacimiam komu = zasłanian mu światło, staje mu od światła.* Ciemność nie zaćmia Tobie, Boże, a noc jako dzień świecić będzie. Bud. (ciemności nie nie zakryją przed Tobą. B. G.). Wybudowaniem domu wysoko sąsiedzkie okna Z. P. cheł. Nie zaciemiaj mi przy robocie. Troc. 5. *ćmiąc zabołec, zacząć ćmić = dokuczać bólem pulsującym:* Ząb mię zaćmił. 6. | **Z.** | *znużyć, zmorzyć snem.* Z. ś. l. *ściemnić, pociemnić, zaciemnić ś., stracić na jasności, zamroczyć ś., stać ś. ciemnym, pograćzyć ś. w ciemnościach, zejść ciemniem:* Od domu w gęstej chmurze zaćmił ś. sprosny dzień Bardz. Słońce często zaćmione i czarne zostaje. Prot. Słońce ś. zaciemia czasem i bliednieja, iż krąg miesięczny, który jest na niższym niebie, podchodzi pod słońce. Otw. Zaćmił ś. miesiąc, czemuż? bo ziemia nań padła i broni mu słonecznej światłości zwierciadła. Pot. Chwała Boża mieszku w tych na świecie duchownych niebieszech, które ś. pod czas zaćmiewają. Hrb. Zaćmiło mi ś. w oczach = *zrobiło mi ś. ciemno przed oczami, w oczach, pociemniało mi w oczach*. 2. *stracić na jasności, blasku, świetności, zatrzeć ś., zhlaknąć:* Będzie świecić odzienie grube, a zaćmi ś. odzienie dworne. Op. Cokolwiek prawdy Boskiej w nauce filozofów zdało ś. być, i w samym zakonie Moizeszowym było; to tu tak maleje, tak ś. zaciemia, że za cień tylko i za samę niedoskonałość względem przykazań Jezusowych słusznie pocytano być ma. Smol. 3. (o wzroku, o oczach) *ośnić, stracić zdolność widzenia, patrzeć, zasłepnąć, zamroczyć ś., zejść ślepotą:* Oczy jego poczynają ś. zaćmiać, że nie mógł dojrzeć Bud. (oczy jego już ś. były poczęły zaciemiać. B. G.). Starzał ś., zaćmiły ś.

oczy jego, tak że widzieć nie mógł. Leop. (zaszły bielmem. Leop.). Oblicze moje epuchnęło mi od płaczu, a oczy moje zaćmiły ś. Leop. Dziawanowa wódka język wolny czyni ku wymowności, oczy zaćmiające ś. wyjaśnia, iż śiera z błyskawością. Spicz. Oczy mi ś. zaćmiły. Troc. Księżyce począł wolno oświetlać puste doliny, zaćmiewając ś. tu i owdzie na turniach i w źlebach, jakby ś. światło błąkało w bezdrożach. Tet.

[Zaćmieć, eje, a] *zostać zaskoczonym ciemnością.*

Zaćmienica, y, lm. e, Mącznica bot. (celipta) *roś. z rodziny złożonych.*

Zaćmienie, a, lm. a l. czynność cz. Zaćmić. Pat. Cis, cyprys i jodły do zaćmienia godne, czarny las bujno rodzi. Bardz. Z. powietrza. Troc. 2. oczu (Troc, Bobr.) = *ślepotą, ośnienie:* Będziesz ślepy m! a wnet przypało nań Z. i ciemności. B. B. (przypadła nań chmura i ciemność B. G.). 3. *przyćmienie, unadek, stępienie, zamglenie, upuszczenie, obniżenie:* Z. myśli Kn. Ewangielja przeciwko zaćmieniu a niedbałości wiary świętej. Rej. Z. myśli, rozumu. Troc. [W zaćmieniu chodzić] = *być pijanym, upijać ś.* 4. *astr. zasłonięcie chmule, zupełne lub częściowe, blasku gwiazdy:* Z. księżyc (- *gły księżyc okracza w cień, przez ziemię rzucony*). Z. słońca (= *gły tarcza słońca zostaje przez księżyc zakryta*). Z. księżyców Jowisza, dostrzegane przez lunetę. Z. słońca częściowe, całkowite Z. słońca jest, gdy księżyc nie nał prosto w jednej prawie pod słońcem linii znajduje ś. między słońcem i ziemią. Boh. Z. słońca całkowite, częściowe Hube. Z. obrączkowe, gdy brzegi słoneczne wokół występują za brzegi księżyc. Sniad. Z. pierwsze, przypadające wtenczas, gdy księżyc przyjdzie do linii węzłowej w czasie nowiu; drugie wtedy, gdy przyjdzie do tejże linii w czasie pełni. Sniad. Żart.: Z. w kieszeni = *puszki, suchoty kieszeniowe, brak pieniędzy:* Z. w kieszeni, *eclipsis, brak, niedostatek L.* (por.: *Eklipsis* figura kiedy w mieszku dziura. Bratk.). Pankiem ś. to pisze, a w kieszeni Z. Wyb. Niech nigd nie panuje straszliwe Z., jak w skarbie narodowym, tak w możnych kieszeni. L. 5. patol., okul. (*obscuration, offuscatio*): Z. rogówka, soczewki = *zmętnienie, plamka na rogówce.*

Zaćmienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaćmić ś.

Zaćmiony l. im. od Zaćmić. 2. gm., żart. *urzęnięty, strąbiony, udziudziany, skroczmiony, zmartwiomy, zawiany = pijany.* 3 okul. (*opacus, obnubilatus*) *ciemny, nieprzezroczysty, zamglony, mętny:* Soczewka zamglona (= *zacma*).

[Zaćmokać się, a ś., ał ś.] *spóźnić ś. z robotą do ciemnej nocy.*

[Zaćmokanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zaćmokać ś.*

Zaćmowy przym. od Zaćma. Okul.: Haczyk Z. † **Zaćpać, a, ał zakać, zapchać, zamulić, zalepić:** Żyły zaćpane grubemi wilgotnościami otwierają i wychłdza ostrzyż warzony w wodzie. Syr. Pęcherz mułem piaszczystym zaćpany nasienie ziela tego otwiera. Syr. Z. ś. *zająć ś. zapamiętanie śpiewem.*

† **Zaćpanie, a, blm., czynność cz. Zaćpać:** Z. śledziony i wątroby ziela to otwiera. Syr.

Zaćpanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaćpac ś.

[Zaćpić, i, il] p. **Zacześcić.**

[Zacpienie, z, bhm.] czynność cz. **Zacpić.**
Zacwiczenie, a, bhm., czynność cz. **Zacwiczyć.**
Zacwiczyc, y, yl kogo = *ćwiczyć zabici go; zamagać, zachłostać, wliczować, zabatożyć, zabatogować, ubatogować*: Syna swego na śmierć Z. kazał. Pileh.

Zacwiewkować, uje, ował i. zabić ćwiewkami. L. 2. mul. *zalożyć szabrami, t. j. drobnymi kawałkami ceży lub dachówki, szpary w murze, zasabrować. Mag.*

Zacwiewkowanie, a, bhm., czynność cz. **Zacwiewkować.**

† **Zacwierdzać, a, al p. Zatwierdzić.** Ps. flor.

† **Zacwierdzenie, a, bhm.,** czynność cz. **Zacwierdzać.**

Zacwierkać, a, al, Zacwirkać zacząć ćwierkać a. *wydać ćwierk, odezwać się ćwierkiem. L. Ani zacwirka wróbel. Matl.*

Zacwierkanie, a, bhm., czynność cz. **Zacwierkać.**

× **Zacwierkować, uje, ował** zawałić gruzem. Sł. wil.

× **Zacwierkowanie, a, bhm.,** czynność cz. **Zacwierkować.** Sł. wil.

[**Zacwirdzenie, a, bhm.**] czynność cz. **Zacwirdzić.**

[**Zacwirdzić, i, il**] p. **Zatwierdzić. Pe.**

Zacwirkać, a, al p. Zacwierkać.

Zacwirkanie, a, bhm., czynność cz. **Zacwirkać.**

Zad, u l. bhm., †Zadz strona *zadnia, tylna, tyl = a)* na pytanie: gdzie? [Na zadzie, w zadzie] = *tyłu, w tyle*: Ostał się na zadzie. Na zadzie ma pipaka. Jord. [Zajszła mu ze zadu. Zadem nadsłuchuje = *slucha, stojąc tyłem obrócona*. Uprosiła się królowa u rodziców na przejazdki, którzy wiele sług z nią postali na przód i na Z. Skar. Konie mają być na przód kowane, a na Z. buse Sz. Koń ma być trochę wyższy na Z., niż z przodku, jakoby jeleń. Trzycz. Na zadz dwora wrota podstawiono. Trzycz. Rozstawia po Z. siebie przewodniki, aby za nim prowadzili hetmana. Staż. Kazano go z miasta wywiecać, a kat go z zadu batogiem siecze. Star. Na Z. = *w tyle, na ostatku*. Rej. Bolesław, nie mogąc dogonić, po zadzie włokące się ludzie pobili. Błaż. (= *na tyłach*). Przen.: Każdy fortunę kładzie wprzód, enotę po zadzie Koch. W. (= *na ostatnim planie*). Nie było takich rzemieślników, jakich się dziś namnożyło: nie było czapników, szwaczek, skąd panowie rzemieślnicy z swą fantazją na zadzie mogą ostać. Glicz. (= *schować się, dać za wygraną, spuścić z tonu, pójść w kąt*). Niezym na zadzie nie zostałem od bardzo wielkich apostołów, choć też nie jestem. Bud. (nie byłem podlejszym, niżeli oni bardzo wiele apostołowie. B. G.). b) na pytanie: dokąd? *w tył, na tył, ku tyłowi, poza siebie*: Abyś jako niewieczony rycerz, tej zbroi opak na się nie wkładał: przedni płach na Z., a zadni na przód. Rej. Kamienie z ziemi wzięte w Z. przez głowy eiskali. Otw. †Pohaniec w zady z szkoda ustąpić musiał Bron. c) [W Z.] = *tyłem, wspank, wstecz*: Kobieta wracała z kamieniami do domu w Z. Smiatek udaje się na miejsce o samej północy, nie idąc naprzód, ale w Z. d) †W Z. = *nazad, z powrotem, znnowu, nanowo*: Zawarł dziwkę moją, i abym ją w Z. dostał, straciłem nadzieję. P. Koch. 2. część *zwinia, tylna cz. go, tył*: U armaty to, co między zapalem jest i gatką, mianuje się Z. a. tył. Dek. Z. wozu. Koń rzuca zadem. Z. wołu (część mięsa). Z. cielecia, barana (= *dyszek, obie tyłne ćwiartki razem*). 3. p. **Zadek.**

Zadać, a, al, nied. zadawać i. dać zgóry, dać zadatek, zadatkować, zadaczyć komu: *Zadaje nam jeźnikowi, sędze, furmanowi, kupcowi arrabonis nomine aliquid dare. Kn. Z. przy kontrakcie. Hannus kupił rolę i zadał a. zapłacił już jej dwie grzywnie. Ort. Na postaw sukna talar zadał Troc. [Z. = *dać warunkowo*: Zadałem ci trzy dukaty, oddajże mi aby złoty. Zadatek się zadaje]. Z. rzemieślnikowi na robotę. Troc. W grze bilardowej Z. = *policzyć pewną liczbę bil a. ok za zrobioną, dać komu for*: Zadam ci dziesięć, bo grasz słabo. Na bilarze 10 mu zadał. L. [Gdy zima lekka, zadają pszołom nieco miodu]. 2. *podawszy zalożyć, zarzucić do dźwigunia*: Z. komu ciężar na ramię, na plecy. Jeździ konno jak husarz, a półkorcówkę pszenicy jeszcze z ławościami sam sobie zada. Zadał mi mąkę na plecy. Zadał mi ten kosz na ramię, na grzbiet. Troc. Był tam bukowy szaflik za ucho zadany na gwóźdź. Zebr. (= *zahaczony, zawieszony, zaczepiony*). Z. bydlu = *zalożyć, nałożyć paszy za drabki*. Zające pozostawiają zadane buraki nie-łknięte. Karma, zadawana bażantom, powinna być świeża. Przen.: Nie żal mi pracy, którą sobie zadaję. L. (= *którą biorę na siebie, której się podejmuję, na którą się skazuję*). Młodyś, a wielką sobie pracę zadajesz, zemdlisz bardzo siły twoje. Skar. Byłe tylko przyszedł do nas, zadany mu kawałek pracy. L. Nie zadawaj mi pracy. Sekl. (= *nie trudź mię, nie fatyguj mię, nie zaprzętaj mię swymi sprawami, nie zwracaj mi głowy*). Zadaję komu trudność, kłopot, frasunek. Kn. (= *nabawiam ich kogo, przysparzam ich komu*). Twardowski na koncept wpada i zadaje trudność nową. Mick. Z. uczniom lekeje, wypracowanie. Zadałem mu pens, trzy arkusze do przepisania. Troc. Z. wiersze (do wyuczenia się) na pamięć. Zadają sobie trębachy, przetrębiają się, *certant tubicines. Kn. (= zagrzewają jeden drugiego do współzawodnictwa, idą z sobą o lepsze, sędzą się grając jeden przez drugiego, walczą o pierwszeństwo)*. Z. komu robotę do wykonania (= *wydzielić, wyznaczyć*). Z. komu kwestję, zagadkę = *dać do rozwiązania, do rozstrzygnięcia*. Zadaję komu kwestję. Kn. Zadał mi kwestję, gadkę, pytanie. Troc. Zadam wam trzy kwestje, które kto z was zgadnie? Jabł. Wyprawiał Salomon królowej Saba wszystko, co mu kolwiek zadawała. Leop. (odpowiedział na wszystkie jej słowa. B. G.). Zadawać komu zagadkę. L. Drugą trudniejszą a. niepodobniejszą gadkę mu zadał. Rej. Przen.: *obarczyć zarzuciem, zarzucić co komu, pomówić, oskarżyć, przypisać mu co niesłusznie, posądzić, obwinąć go o co, wymówić, wytknąć, wyrzucić mu niewłaściwie*: Zadaję komu co sromotnego albo za rzecz sromotną. Kn. Nie trzeba nikomu zadawać kradzieży, bo to przywami pachnie. L. Persowie Turkom zadają, iż oni sobie zmyślili testament Mahometa. Star. W terażniejszej dobie wyrozumnieśmy z twoich słów poznali, żeś opętany i masz czarta w sobie, cośmy dopiero przedtym zadawali. Odim. Ponieważ słowem to tylko nam zadał, donyś jest słowem jednym przeczyć. Siem. J. Od matki komu zadawać, bękartem go nazywać. Dudz. Gdyby się po nim pokazało, żeby się śmiał ważyć stronie słowa srośne zadawać... Nisz. (= *miotać obelgi*). Zadawać sobie wzajemnie słowo nieuczciwe = *obrzucać się słowami nieuczciwymi*. Skr. Zadaje mu, że niektóre rzeczy z umysłu, niektóre z niewiadomości opuszcza. Nies. Pokrąko warsiaska, bedzies mi przy narodzie pijaństwo*

zadawać? Las. Zadawane mu winy były tak oczywiste, iż... Szaj. Gdyby kto komu złe słowa zadał, i skazanoby, aby to nagroził... Sz. Z. komu kłamstwo. Przen.: Postępki jego zadają kłam zasadom, głoszonym przez niego. (=przecząc im). Jesli by mu kto co takowego zadał, gotów jest przed wszystkimi s. sprawić. Biel. J. Nie może mu żaden Z., aby s. o chodziebne rzeczy zjednał. Nisz. Choćby mi zadał teraz chłoptwo, tobym s. nie bronil. Rzew. Z. komu tehorzostwo. Co, jeszcze mi zadajesz kłamstwo w żywe oczy? Tremb. [Z. co komu = wymówić, wytknąć co; wykłóć czym oczy: Nie trzeba, matko, mi tego zadawać, żem nie dostała wiana]. Przen.: Może jednak kto Z., iż nie jest dosyć mieć tylko na żywność, lecz że... Nagur. (=zarzuć, wystąpić = zarzutem, zauważyć, zakwestjonować, zaoponować). 3. przen.: Z. co komu, aby utrzymał, zwiósł, wycierpiał; wymierzył mu co, przyprawić kogo o co, nabiwić, narazić go na co, ściągnąć co nań: Zadają komu ranę, ranię kogo, tnę. Kn. Obliczną ranę Z. kn. Zadaje nieuleczone biednym ludziom sztychy, i żywot i stan onych ukazując lichy. Min. Jedni powiadali, że go nie znali, drudzy mu uszczyпки zadali. Kosz. Oj, żeby też które moje dziecię umieć miało logikę, zadalbym mu ja jemu! Niem. (=dabym mu! pokazałbym mu! poczułoby mnie! sprawiłbym mu!). Nie pomnisz, że przez to całej familji wieczną zadasz plamę. L. Kilka ciosów języcznych zadał mu w wierszach swoich. L. I cięte mu i kłote rany zadawają. P. Koch. W piersi mu Idomenej zadał cios ogromny. Dm. Gniewny na króla, wojsku straszną kłęskę zadał Dm. Z. komu śmierć. Troc. Zadają sobie śmierć, zabijam s. Kn. (=odbięram sobie życie, pozbawiam s. życia, popełniam samobójstwo). Sędzia mękę a udęczenie obwinionemu zadał. Ksp. „Hej“ krzyczy, biczem zadaje. Mick. 4. [Z. co komu = nabawić, narobić, przyczynić mu czego: Z. komu wstyd, smrotę]. 5. co komu = dać pić, zażyć dla wywołania skutku, podać, zaordynować, zaaplikować: Z. kłisterę. Troc. Z. na purgacją. Troc. Z. enemę. Troc. Zadają truciznę komu, trują kogo. Kn. Hauibal, iż nie mógł ujść rękę Rzymian, zadał sobie jad. Biel. M. [Z. co komu = narzucić komu chorobę w nopoju lub zapomoczą czarów. Z., oczarować kogo. Zydy mu coś zadają, i bez to tak pije. Czarować w języku ludowym zowie s. Z. a. uzynić. Kobiety zadaly jej, że mleko to zobilo s. rzadkie. Zadał jakiegosik inkluzę. Z. dziecku na płacze. Czarownica może komus djabla Z.]. Z. choremu proszek w ciepłym trunku. Troc. Z. na sen. Troc. [Z. komu fajeru, fernepiksu] p. Fajer, Fernepiks. 6. czego = podać, dodać, przymuszać: Z. piwu, żeby robiło, młode, podmlode, drożdże zadawać. L. Z. młodzia, roboty, t. j. drożdży piwu. L. Piwo gdy przechłodnie, drożdży mu zadają. Syr. Piwowa esencja jako zwolnieje, że niezbyt gorąca, niezbyt zimna, zadawać piwu wtedy drożdży; bo gdyby na gorąco zadał, byłoby piwo obrzazgowate; gdyby zaś na przeziębłe, uczyniłoby szkody całemu warowi. Haur. Drożdże zadawane brzeczce dla wywołania fermentu, Izraelici nie mogli Z. one-mu ciasta, gdy im przytykskowił Egipczykowie, aby wyszli. Leop. (nie mogli zakwasic ciasta. L.; wziął lud ciasta swe pierwej, niż zakisiał). B. G.). 7. posp.: Z. szyku = popisać s., zaimponować, wystąpić z szykiem, pokazać s. sztykownie: Z. szyku, zaimponować. Lam. 8. † Z. wlać, zmyślić, pokazać go sobie: Zadają sobie chorobę =

zmyślam chorobę. Kn. 9. [Z.] przyczynić, dodać czego: Pannie młody wstyd zadawała. Zada-wać komu żalu. 10. † Z., [Z.] oddać, odesłać: Co dłuższych do Azji za morze zadają. Tw. Za-dają kogo przez, zasylam. Kn. Z. (zasłać) kogo przez. Troc. Ociec syna do szkoly ma Z. a doma go nie dzierzeć. Glicz. [Św. Zofja zadała-ć ebrki w głęboką naukę]. 11. [Z.] zakazać, zabronić: Zadane miałem na spowiedzi, aby nie pić wódki. Z. gorzałkę. 12. [Rekwije mi zadają = śpiewają]. 13. [Zadawać] obchodzić s., rozmawiać: Z rybakami grzeecznie zadawała. 14. karę: Z. kartę = zagrać, wyjść w nią, wyrzucić, wykazać ją, błagać na ręku: Zadaj. Troc. Kto zadał. Troc. 15. hut.: Z. nabój = wyspać nabój rudy, roztopu i palina do pieca. Lab. Z. s. l. zabrać z kim towarzystwo, wejść z nim w stosunki, wdać s., splatać s., przestawać, obcować z nim: Nie zadawaj s. z tym próżni-kim. Niepotrzebnie s. zadał z tym nieponiem. [Już s. nie chcę ze mną Z. (= zadawać, panieczki nie chcę gadać. 2. × Z. s. w co, do czego = wać s., wnieść s., wpleść s.: Zadał s. w kłótnię. St. wil. Zadałem s. niebacznie do gry. St. wil. 3 [Z. s.] wdać, symulować: Zadał s., że pijany. Nie prosty to musi być Tu-rek, choć może s. takim zadaje. Kaczek.

Zadając, a, al p. Zadoić.

Zadajanie, a, blm., czynność cz. Zadając.

Zadający, ego, lm. y partner w grze karcmej, który zaduje kartę, który jest na ręku, zagrywający.

× Zadalenie, a, blm., czynność cz. Zadalić.

× Z. dalić, i, il zapuścić w dal: Matka siedziała obok niego na krześle z zadalonemi oczami. Koź.

Zadana, ej, blm. (karta) karta, w którą grający zagrywa: Być na zadanej = być na ręku zagrywać z przypudającej na s. koleji. Przed zadana, po zadanej = przed zacięciem, po zaczęciu gry.

[Zadane, ego, blm., Zadanie] czary, urok, wrzeczennę: Zegnają kieliszek... jeżeli w nim jest Z., to kieliszek rozpeknie s. w drobne kawałki. Belty se była naładziła do odczynku zadanego. Strzegą s., aby przy chrzeie nie było Z., t. j. aby na dziecię nie były rzuczone czary czy uroki. Baby kupowały od Węgrów lubezyki, na zadanie chłopom przez kobiety. Trunek miłości, pójlił za mną, zadanie miłości, philtrum. Volek.

Zadanie, a l. blm., czynność cz. Zadać: Kon-trakt tasowy nich będzie utwierdzony a. zadaniem świętojańskiego, a. litkupem: P. cheł. Z. komu rzeczy jakowej, czy to rzadkiej, czy to gęstej, dosyć że szkodliwej, która pacjentiowi rozum pomiesza, ciało pokrzywi lub go z tego świata zgubi, nie ma s. brać za czary, ale za truciznę słabszą lub mocniejszą, przez którą owego to nieszczęście spotkać może. Perz. Byłem przy zadaniu na ten towar. Troc. Z. komu kra-dziestwa. Troc. Z. drożdży, kwasu. Troc. Dłuż-szego czasu trzeba na rozwiązanie pytania, niżeli na Z. onego. Pileh. 2. lm. a = a) temat, zagadnienie, zadane do rozwiązania; zadanie, py-tanie, kwestja, problemat: Z. matematyczne Icały szereg pytań przed oczy mi stanie, i który z nas nie umiał, kto umiał Z. Syrok. Z. proste, złożone, oznaczone, nieoznaczone. b) cel, poslan-nictwo, misja: Kold izy bratnie, jakież to piękne Z.! Wziął sobie co za Z. (= za punkt honoru). c) troska, dążenie, dążność, staranie, obowiązek: Głównym naszym zadaniem będzie starać s... d) [Z.] p. Zadane: Przywiązanie s. pana Jana

ZADANIE SIĘ

przypisywano urokom i zadaniu pani Pawłowej. Krasz. Zdr. Zadańko.

Zadanie się, a s., bhm., czynność cz. Zadać s. Zadaniowy przym. od Zadanie: Zbiorek Z. Zadańko, a, lm. a p. Zadanie.

† Zadar przys. zadarmo, darmo, bezpłatnie, gratis Ps. flor.

Zadarcie, a, bhm., czynność cz. Zadrzeć.

Zadarcie się, a s., bhm., czynność cz. Zadrzeć s.

[Zadarc, drze, darł i Z. s.] p. Zadrzeć.

[Zadarejko, a, lm. owie] m. przezwisko parobka niechętnego do pracy, niedbatego.

Zadarnik, a, lm. i zool. (galleria) owad łusko-skrzydły ze skupienia ćmówek.

[Za darmoka] p. Darmok.

[Za darmosa] p. Darmok.

Zadarnic, i, il, Zadarniować, Zadarnować pokryć, obłożyć darnią, odarniować, odarniować; dac zarodek gęstą trawą: Wygon zadarniowany z kółką trawą. Zer.

Zadarnienie, a, bhm., czynność cz. Zadarnić.

Zadarnienie się, a s., bhm., czynność cz. Zadarnić s.

Zadarniować, uje, ował i Z. s. p. Zadarnić.

Zadarniowanie, a, bhm., czynność cz. Zadarniować.

Zadarniowanie się, a s., bhm., czynność cz. Zadarniować s.

Zadarnować, uje, ował p. Zadarnić.

Zadarnowanie, a, bhm., czynność cz. Zadarniować.

Zadartogłów, owa, lm. owy ten, co chodzi z zadartą głową, pyszałek. Bobr.

Zadartosc, i, bhm., rz. od Zadarty: Te kaiki około potrzebca łukiem w ładunku nad wodą zadartosci mają. Kol.

Zadarty im. od Zadrzeć. Przen.: Nos Z. = z końcem podumiesionym ku górze. Gapil s z głową w górę zadartą (=podumiesioną ku górze).

Zadatek, tku, lm. tki, [Zadawek] i. zaliczka na rachunek przyszłej płacy, jako rękojmiu dotrzymania umowy: Dać, przyjąć, odebrać, zwrócić Z. Tak nazwany Z. za najem jako część przyszłej płacy poczytany jest. Cyw. Datem Z. siodze, rzemieślnikowi. Troc. Przen.: Datem Z. na mieszkanie, przy podpisaniu kontraktu, umowy. Gdy Z. który parobek weźmie, już ten do służby tej przystać musi. Haur. Przen.: Niechże mi s. choć scisnąć cię godzi na Z. przyszłej pieszczoty L. 2. przen.: uwod, oznaka, swiadectwo, rękojmia, zapewnienie: Z. przyjaźni, miłości, małżeństwa. Z. powziętej przyjaźni. Troc. Do szczęśliwości tej pary brakło tylko słodkiego zadatku ich miłości. Siasz. (t. j. dzieci). Z. małżeński = dar ślubny; wiano. 3. przen.: pierwszy objaw, dowód; próbka, początek, pierwiastek, przedsmak, zawysek, zakroj: Mamy zadatki, cieszymy s. nadzieją. Szost. Ktoby znalazł jara Z. na puszczy, któryby był zadatany wyżej czterech wiedziel, może go bezpłatnie dodziać. Nisz. Zostawił nam Pan znamienitą pamiątkę Zowiązania naszego a jakoby niejaki Z. a zastawę tych obietnic, które mamy w ewangielji. Baz. Turcy przeciwną wcale Rzymianom drogą do jednego celu przychodzą i równe pożytki z odmiennego zadatku odbierają. Klok. (z odmiennego zakroju, początkowego trybu postępowania, z odmiennego wzięcia s. do rzeczy. L.). Do tych chorób bierze dziecię od rodziców Z. i przygotowanie. Troc.

Zadatkować, uje, ował i. dać zadatek; zgodzić, zapewnić sobie kogo, co, dając zadatek: Z. siugę,

ZADAWNIEĆ

mieszkanie, towar. 2. gorz. zadawać drożdże, zacząć kwasem.

Zadatkowanie, a, bhm., czynność cz. Zadatkować.

Zadatkowy i. przym. od Zadatek; Zadatny: Pieniądze zadatkowe. Zadatna kopa. Nisz. (=dana jako zadatek). 2. gorz. tyzczoy s. zadatkowania: Drożdże zadatkowe.

Zadatnik, ka, lm. cy ten, co zadatkuje, co daje zadatek na rękę. L.

× Zadatny i. tyzczoy s. zadania, zadawania komu czego (np. trucizny): Przyprawy zadatne, których używają niektórzy, nie mogą woli duszy skłonić. L. 2. p. Zadatkowy.

Zadatować, uje, ował co = zaznaczyć datę czego: Piszę dlatego, aby Z. z Pompei. Od.

Zadatowanie, a, bhm., czynność cz. Zadatować.

× Zadawacz, a, lm. o, × Zadawca ten, co komu co zadaje: Z. boleści. (=sprawca). Rany Z. Żebr. Z. jadu ma być spalony. Groie.

Zadawać, aje, awał i Z. s. p. Zadać.

Zadawałać, a, al i Z. s. p. Zadawolić.

Zadawałajaco przys. od Zadawałajacy.

Zadawałajacy p. Zadawałajacy.

× Zadawałaiac, a, al i × Z. s. p. Zadawolnić.

× Zadawałajaco przys. od Zadawałajacy; Zadawałajaco: Nie umiał sobie na to Z. odpowiedzieć. Bał. Jeźdźcy welocepedowi zadania te wykonywali całkiem Z. Bi.

× Zadawałajacy i, im. od Zadawałaiac. 2. a. Zadawałajacy mogący zadawolnić, dostateczny, niezły, jaki taki, dość dobry, dość pomysłny: Rezultat, stan zdrowia Z.

× Zadawałnianie, a, bhm., czynność cz. Zadawałniać.

× Zadawałnianie się, a s., bhm., czynność cz. Zadawałniać s.

Zadawanie, a, bhm., czynność cz. Zadawać: Zadanie komu czego, Z., zarzucanie, pomówka, zarzut. Ka.

Zadawanie się, a s., bhm., czynność cz. Zadawac s.

Zadawca, y, lm. y i. × Z., p. Zadawacz. 2. [Z.] oskarżyciel.

[Zadawek, wku, lm. wki] p. Zadatek.

Zadawiać, a, al i Z. s. p. Zadławić.

Zadawianie, a, bhm., czynność cz. Zadawiać.

Zadawianie się, a s., bhm., czynność cz. Zadawiac s.

Zadawiciel, a, lm. e p. Zadławiciel.

Zadawicielka, i, lm. i forma z. od Zadawiciel.

Zadawio, i, il i Z. s. p. Zadławić.

Zadawienie, a, bhm., czynność cz. Zadawioć. Troc.

Zadawienie się, a s., bhm., czynność cz. Zadawioć s.

× Zadawka, i, lm. i, i. zadawanie, zadanie, np. kart w grze, wychodzenie, wyjście z nią, zagranie w nią: Któż jest na zadawce? a. któż ma zadawkę. L. (=któż jest na rękę? kto zagrywa? kto wychodzi?) 2. p. Zadawka. 3. p. Dawka.

× Zadawniały p. Zadawniony: Łuska niewiadomości, złożona z mnóstwa uprzedzeń i zadawniałego wdrożenia, z oczu spadać zaczynała. Czart A. Pokój wraca Z., i rozkosz nam zostaje. L.

Zadawnić, i, il i. dać s. zakorzenie przez czas.

2. puścić, nie dopilnować przez dłuższy czas, pozwolić przedawnić s.: Zadawnił sprawę i przegrał. Gdyby im wolno było, by długie obroty czasów nie zadawniły hanby i sromoty. L. Z. s. a. × Zadawniec stracić moc z czasem, przedawnić s., ulec przedawnieniu.

× Zadawnieć, eje, al p. Zadawnioć,

Zadawnienie, a, blm. I. czynność cz. Zadawnić. 2. a. †Zadawnosć czynność cz. Zadawnieć, stan rzeczy, którą zadawniono; przedawnienie, preskrypcja.

Zadawniony, × Zadawniały, †Zadawnny, × Zawieczniony który zadawniono a. który załawnił ś., zastarały, zakorzeniony przez czas, przestarzały, stary, odwieczny, dawny: Zwyczaj, przesąd Z. Gdzie przepisanych nie ma ustaw, zadawnionych trzymają ś. zwyczajów. Zam. Bolesław miał zadawnione do Włodzimierza urazy. Nar. Nałóg Z. przełamać. Kras. Nienawisć zadawniona. Choroba zadawniona, = zapuszczona, która miała czas zakorzeni ś. przez nieleczenie, chroniczna (morbus inveteratus).

†Zadawnosć, I, blm., p. Zadawnienie. Troc. Z., dawność, preskrypcja. L.

†Zadawnny p. Zadawniony. L.

Zadąć, dmieć, ał, [Zaduć], nied. Zadymać I. zacząć dąć, zadmuchać, dmuchnąć, zawiąć, powiać silnie: Wiatr zadął. Okropny zadął wieher. Oss. Z. na instrumencie dętym, w trąbę. instrument dęty = zagrać, uderzyć w niego. †Z. na co sowę = osowić, spuścić nos na kwińtę, schować dudy w miech, spuścić z tonu, smutnie ś. odezwać. Słyszając to, zwiesił nosa i nie darmo zadął sowę. Pot. Ządęli na to sowę posłowie. Pot. Ządęli na to nieprzyjaciele sowę, gdy infanterje nasze z wozami wyszły, zwańczy fortunę, rzeką, hetmanową: co chciał, to jego dopięły zamysły. Jabł. 2. dęciem, zamiecią zawiąć, zadmuchać, zakryć zadymką: Gdy księżyc na powietrzu zadęty, znak niepogody. Haur. Gwiazdy zadęte, zdaje ś. jakby przez mgłę wyglądały. Troc. Książyc zadęty i farbista otoczony tęczą. Troc. [Ja]ko zadęte = mętne, nieprzezroczyste. Zadyma drogę śniegiem. Przen.: × Twarz zadęta = ołęta, nadełta, zadąsana, zachmurzona, nachmurzona, kwaśna mina: Z onej łagodnej twarzy wnet ś. stanie sprosna, sroga, zadęta, zablądła, że straszno na nią patrzeć. Wer. 3. [Z] rozdmuchać, zapalić, rozniecić: Z. ogień. 4. zagrać dęciem, zatrąbić: Czyli wiejskie piosneczki zadmiesz na fujarzy, czyli na lirze zagrasz, któż lepiej dokaże? Tremb. Zadał znowu: myśliłbyś, że róg kształty zmieniał. Mick.

Zadaśać się, a ś., ał ś. dąsając ś. zagniewać ś.; zacząć ś. dąsać, rozdaśać ś., nadaśać ś., odąć ś.: Zadaśać ś. świekra. Jord. Czemu uciekasz, spytał zadąsany; muszę za to pocałować. Bał. Odwrócił ś. od niego z zadąsaną twarzączką. Orzesz.

Zadaśanie się, a ś., blm., czynność cz. Zadaśać ś.

× Zadażenie, a, blm., czynność cz. Zadażyć.

× Zadażyć, y, ył dążąc zająć, zajechać dokąd, zadyć dokąd. L.

[Zadbać, a, ał] dbając zatroszczyć ś.; zająć ś. przez dbałość: Nie ma ani o co Z., bo ju wieprzka niema. Dlaczego nigdy nikt nie zadbał o to, abym ja świat ten znał i łatwo po nim chodził? Orzesz.

[Zadbanie, a, blm.] czynność cz. Zadbać.

Zadebetować, uje, ował obciążyć rachunek.

Zadebetowanie, a, blm., czynność cz. Zadebetować.

†Zadebić, i, il uderzywszy, ugodziwszy zabić kogo: Zadebion Scypis na zle sity wielkiej. Zebr.

†Zadebienie, a, blm., czynność cz. Zadebić.

Zadebiutować, uje, ował wystąpić pierwszy raz na scenie, w teatrze: Szczęśliwie i obiecująco zadebiutował. Gad.

Zadebiutowanie, a, blm., czynność cz. Zadebiutować.

[Zadech, u, lm. y] p. Zaduch.

Zadecznąć, chnie, chnął a. chł, nied. Zadychać I. × Z. prawie zdechnąć, zumrzeć, zmarnąć: Kochał przecie i tak ś. upornie morzył, iż samę, by nie zadecznął, dziewoję potrwożył. Kosz. 2. [Z.] być zihuszonym: Nasiona zadeczną i nie niosą żadnego urodu. Z. ś., Zadychać ś., nied. Zadychiwać ś. zatchnąć ś. zadyścić ś., stracić dech, zaziwać ś.: Drzwi zamknęła i stała: była zadychana Krasz. Zadychane wpadają, krzyżując: niedźwiedź! Fred. A Ze Glapa nad dzbankiem wody na równej drodze ś. zadychiwał, dziesięć razy stawać z nim musiał Kon. Zadychiwał ś. i stękał za każdym rozmachem. Kon.

Zadecznąć, a, blm., czynność cz. Zadechnąć. Zadechnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zadechnąć ś.

Zadecydować, uje, ował powziąć, wydać decyzję, zdecydować, postanowić, orzec, zwynokować, zadekretować, zapijnować; zakmlekuwać, powieścić, wtrącić, zauważyć tonem decydującym: Zadecydowawszy wartość napoju, przeżegnał go trzy razy. Korz. (=ustaliwszy). Sąd zadecyduje w tej sprawie. A zawsze choć troszkę pomoże, zadecydował mąż. Orzesz.

Zadecydowanie, a, blm., czynność cz. Zadecydować.

Zadeczek, czka, lm. czki p. Zadek.

†Zadeczny p. Zadkowy.

Zadedykować, uje, ował zaopatrzeć dedykacją, zatytułować: Gałązkę tę można byłoby Z: wygnanka wygnaćowi. Orzesz.

Zadedykowanie, a, blm., czynność cz. Zadedykować.

Zadek I. dku, blm., p. Zadek: Poślimy oba wraz, to jest niby on naprzód, a ja na zadku. Ork. 2. dka=a) [Z]. tyl wozu: Unieść zadka. b) anat. p. Odbyt: Z., tylek, pośladek, rzyć, dupa, × zasobnica, × zadnica, żart.: piotrowa, stara pani, sempiterna (podex, nates, elunes). Podex, pośladek, Z., zad, dupa, pemp. Perz. †Seigacz zadka wewnętrzny (sphincter ani internus) = zwieracz odbytu wewnętrzny. Szafranowa wódka żyły w zadku ociekłe goi. Sien. Przyczyna ciężkiego rodzenia ś. jest, iż dziecię bokiem a. grzbietem a. też ogoniec, t. j. zadkiem ku wyszcziu z żywota matczynego ukazuje ś. Sien. [Koi zadkiem walną]. Obóch pochowali w trumnie do góry zadkami]. Z. wyszastać, wysmagać. Troc. Żart.: Przodek, nie wiem, jaki był, lecz potomka prawie mógłbym właśnie zadkiem zwać na każdej rozprawie. Rej. Zdr. Zadeczek.

Zadeklamować, uje, ował zacząć deklamować; powiedzieć deklamację: Zadeklamuj nam. Z. co = wypowiedzieć deklamując: Z. wiersz.

Zadeklamowanie, a, blm., czynność cz. Zadeklamować.

Zadeklarować, uje, ował co a. Z. ś. z czym, co do czego = zameldować, złożyć deklarację, ofertę co do czego, zaofiarować ś. z czym, oświadczyć ś. z gotowością czego, obiecać, przyrzec co: Z. składkę. Zadeklarował ś. dać przytułek nieszczęśliwym. Jakże? to panna ma ś. mu sama Z.? Kaczek. (= oświadczyć ś., narzucić mu ś. na żonę).

Zadeklarowanie, a, blm., czynność cz. Zadeklarować.

Zadeklarowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zadeklarować ś.

Zadekować, uje, owal hut.: Z. piec wielki = *zatrzymać chwilowo bieg pieca przez zakrycie go od wylotu, z powodu nagłej potrzeby.*

Zadekowanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadekować.** Lub.

Zadekretować, uje, owal wydać dekret, zawyrokować, zadecydować, zderygować, orzec, uchwalić, postanowić: Na sejmie tym zadekretowano, iż...

Zadekretowanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadekretować.**

[Zadelować, uje, owal] zabudować: Druga połowa chaty zabudowana (zadelowana jest).

[Zadelowanie, a, b[im.]] czynność cz. **Zadelować.**

† **Zadem, dmu, Im. dmy p. Zadym.**

[Zademá, y, Im. y] p. Zadymka.

× **Zademek, mku, Im. mki p. Zadymka.**

× **Zademka, I, Im. I p. Zadymka. L.**

Zademonstrować, uje, owal okazać, ujawnić, zamaniestrować: Wolność szlachecką w całej okazałości zademonstrował. *Krech. Z. s. okazać s., zamaniestrować s., wyjąć na jaw, dać s. zauważyć:* Pierwsze głośne objawy wrogiego usposobienia przeciw niemu zademonstrowały s. w dniu, w którym szwe opowiedział wszystko. *Bań.*

Zademonstrowanie, a, b[im.], czynność cz. **Zademonstrować.**

Zademonstrowanie się, a s., b[im.], czynność cz. **Zademonstrować s.**

Zadenuncjować, uje, owal kogo, co = donieść, zawiadomić (szczeg. władzę) o kim, o czym, o skompromitowaniu s. czym wobec władzy: Zadenuncjowali reformowaną gminę u Reja, jakoby miała zamiar oddać potajemnie miasto elektorowi. *Jaroch.*

Zadenuncjowanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadenuncjować.**

Zadepeszać, uje, owal wystać depeszę. Z. do kogo = zawiadomić go depeszą.

Zadepeszowanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadepeszczać.**

[Zadepnąć, pnie, pnał a. pi] przestąpić nogą: Klacz zadepnęła za postrzónkę.

[Zadepnięcie, a, b[im.]] czynność cz. **Zadepnąć.**

Zadeptać, pceze n. × pce, ptał, nied. Zadeptywać I. depcząc zwiścić, przydziwić, siłmnić: Z. ogień. Z. = depcząc zabić; rozdeptać, zagnieść nogami. zatratować: Z. robaka. Konie go zadeptały. Wyrzuci go za płot a. zadepez nogą. Niem. Przen.: Zadeptywali ducha obywatelskości. *Jęz. 2. co = depcząc pokryć śladami nog; zatruwić, zabłocić nogami, podeptać, nanieść nogami błota na co: Z. podłogę. Myśl o mieszkaniu czwartego piętra, o spadzistych, zadeptyanych wschodach, prowadzących do niego. Kow.*

Zadepkanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadeptać.**

Zadepkiwać, uje, wwał p. Zadeptac.

Zadepkiwanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadepkiwać.**

† **Zaderewisty szybki, rączy, wartki, bystry, prędkci:** Pełno tam buńczuków i taurykańskich bachmatów i koni zaderewistych. *Jabł.* Prędką ręką puść strzałę z napętej cięgiwy, tylko nie lekką strzałę z zaderewistego, proszę, łuku, z którego jeszcze na żadnego nie strzelałeś. *Bardz.*

Zaderkać, a, ał oderwać s. głosem właściwym derkaczowi: Derkacz zaderkał.

Zaderkanie, a, b[im.], czynność cz. **Zaderkać.**

Zadeszczenie się, a s., b[im.], czynność cz. **Zadeszczyć s.**

Zadeszczyć się, y s., yl s., × Zadzdzyc s. I nieos. zanieść s. na długi deszcz, rozleszczyć s., rozpadać s., padać na dobre. 2. zapełnić s. deszczem, zulażyć s. od deszczu: Cała okolica zadeszczona. *Krzyż brązowy kołysał s. na czele orszaku, w mętnej, zadeszczonej atmosferze. Noc zadeszczona. Weys. (= w której ciągle deszcz padał). Dzień był zadeszczony i posępny. Reym. Obrzydliwy czas w Londynie! — zaczęła, patrząc przez zadeszczone okno. Reym. (= zälune od deszczu).*

Zadeterminować, uje, owal określić zadecydować, zawyrokować o znaczeniu.

Zadeterminowanie, a, b[im.], czynność cz. **Zadeterminować:** Nowy podróżny nie był łatwą do zadeterminowania na pierwsze wejście postacją. *Krasz.*

Zadębiać, a, ał p. Zadębić.

Zadębiały który zadębiał, stwardniały.

Zadębianie, a, b[im.], czynność cz. **Zadębiać.**

Zadębić, I, II, nied. Zadębiać I. [Z.] utrwalić barwę przędziny przez polewanie wodą wygotowaną z grochowi lub obierzyn kartofli a. przez parzenie nici w kleju z olejem rzepakowym.

Zadębieć, eje, ał zajęć twardością, odębić, stwardnieć: Kartofle wygotowane, gdy postoją, zadębieją (= staną s. gębowatemi). *Brud na niedopranej bieliźnie w wilgoci zadębieje. Ściany świeżo pomalowane zadębiały w wilgoci.*

Zadębiecie, a, b[im. I. czynność cz. Zadębić. 2. czynność cz. Zadębieć.

Zadębka, I, b[im.], garb. zasilenie skóry świeżym dębem w kaczki, zimna dębu wyługowanego już w kaczki na świeży.

Zadęcie, a, b[im. I. czynność cz. Zadać. 2. rub. sposób, w jaki s. kto zabiera do dzieła, zamach, zacięcie, abcug: Z. pierwszego zadęcia widać, że to majster nielada. 3. rub. zakrój, zacięcie, powołanie, żyłka do czego, uzdolnienie: Ma Z. na artystę (= żyłkę artystyczną). 4. hut.: Z. pieca wielkiego = pierwsze puszczenie doń wiatru przy puszczeniu go w bieg. 5. muz. sposób wyłobycia tonu z narzędzi muzycznych dętych, od którego jakość tonu zależy.

[Zadędać, a, ał, Zadydać] zarznąć: Z. barana.

[Zadędanie, a, b[im.]] czynność cz. **Zadędać.**

× **Zadkonośny, × Pośladkonośny, × Krzyżonośny noszący co na zadku, na krzyżu. Bobr.**

Zadkowy, † Zadeczny I. przym. od Zadek, pośladkowy, zadni, tylny, dupny: Zadkowe części. *Troc. Zadkowa dziura. Troc. Zwyczaj położenia dziecka po urodzeniu na ziemi i podniesienia przez ojca znaczył wolą rodziców przeznaczenia spadków dziecięciu, nazywając je zadeczną połowicą. Oz. Zadkowa, legawa pieczenia. Troc. 2. anat.: † Jelito zadkowe, p. Odbytnica. † Zadłabać, a, ał i † Z. s. p. Zadławić. † Zadłabanie, a, b[im.], czynność cz. Zadłabać. † Zadłabianie się, a s., b[im.], czynność cz. Zadłabać s.*

× **Zadłabiać, a, ał i × Z. s. p. Zadławić.**

× **Zadłabianie, a, b[im.],** czynność cz. **Zadłabiać.**

× **Zadłabianie się, a s., b[im.],** czynność cz. **Zadłabiać s.**

× **Zadłabiciel, a, Im. e p. Zadławiciel.**

× **Zadłabicielka, I, Im. I forma ż. od Zadłabiciel.**

× **Zadłabić, I, II i × Z. s. p. Zadławić.**

× **Zadłabienie, a, b[im.],** czynność cz. **Zadłabić.**

× **Zadłabienie się, a s., b[im.],** czynność cz. **Zadłabić s.**

× **Zadłabka**, i, lm. i p. **Zadławienie**.
Zadławić, a, ał i Z. ś. p. **Zadławić**.
Zadławianie, a, btm., czynność cz. **Zadławić**.
Zadławianie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadławić** ś.

Zadławiciel, a, lm. e, **Zadawiciel**, × **Zadłabiciel** ten, co **zadławia** a. **zadławić**.

Zadławicielka, i, lm. I forma ż. od **Zadławiciela**.

Zadławić, i, II, **Zadawić**, [Zadawić], × **Zadłabić**, † **Zadłabać**, **Zadusić**, nied. **Zadławić**, **Zadawiać**, × **Zadłabić**, **Zaduszać** *udusić*, *zaciśnięszy zadławić*, *zduścić*. B. Sz. Panowie litewscy poczęli przemyslać, jakoby mogli Zygmunta, jako tyrana, **zadłabać** i zatracić Stryjk. Gdy Lentula spuszczone, ci, którzy na to ukaz mieli, po wzrosem go **zadłabili**. Pilch. Lew, na wytkniętą Maurą wpadłszy zdziw, przebity, łowcą **zadłabił** jak gnidę. Chr. (= *zagniół*). Styszeliśmy, że ten Dymitr był **zadłabiony**, dziś znowu żyje. Zam. J. Przyjaźń z niemi takowa: małpa, jako dłabi kocię młode z miłości, dokąd nie **zadłabi**. Piel. **Zadłabił** nieznanego, sprośny tył podającego. Groch. Nie godna, aby dla niej mucha biedna **zadławiona** była. Birk. Mamy ś. czuć, aby nas śmierć nieostrożnych a niegotowych nie **zadławiła**. Kosz. W śnie dziecię **zadławiła**. Troc. **Zadłabić**, Z. Bobr. A, bezbożny, niecny drabie, precz z oczu, bo cię **zadłabię!** Zabł. Gdyby to było prawdą, wiem, jakbym ś. sprawił: własnemibym Elżbietę rękami **zadławił**. Tremb. Poczekaj, **zadławię** go jak psa, byle tylko wyszedł do sieni. L. Na śmierć ciebie **zadławię**. L. Jedno drugie **zadławi** a pożera krawie Przyb. Przen.: Owaby Rzpłtą tak schorzałą snadnie było **zadłabić**, gdyby ś. kto był śmieie o to pokusił. Kosz. (= *zgnębił*). Trwoga **zadławiony**. Przen.: Pamiętaj tylko, by gniew w tobie roztrpności nie **zadławił**. Sienk. (= *nie przytłumił*, *nie zagłuszył*). Kamienne Lewjatany, wypłazające z wnętr dzwonów, by Z. długie, wijące ś. krzyki bólu. Wroc. Z. ś. I. *udławić* ś. *ciałem stałym*, *udusić* ś., *zadusić* ś.: Z. ś. jedząc. **Zadławił** ś. *pestką*. Troc. **Zadawiony**. Troc. [Nie ide, bo sie boje, byk sie nie **zadławiła**. Tet.] 2. *zaciśnąć* ś.: **Zarembie** **zadławiło** ś. gardło. Tet.

Zadławienie, a, btm., × **Zadławka**. × **Zadłabka**, **Zadawienie**, × **Zadłabienie** czynność cz. **Zadławić**: Z., zagardlenie (strangulatio).

Zadławienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadławić** ś. (suffocatio).

× **Zadławka**, i, btm., p. **Zadławienie**.

Zadłubać, bia, hał I. *dłubiąc zaprawić*, *zaczynić*, *zarobić*, *zapełnić*. L. 2. [Z.] *schować*. Miał *pieniądze zadłubane* w łubie (w wypróchniałym drzewie).

Zadłubanie, a, btm., czynność cz. **Zadłubać**.

Zadłużać, a, ał i Z. ś. p. **Zadłużyć**.

Zadłużanie, a, btm., czynność cz. **Zadłużać**.

Zadłużanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadłużyć** ś.

Zadłużenie, a, btm., czynność cz. **Zadłużyć**.

Zadłużenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadłużyć** ś.

Zadłużyć, y, ył, nied. **Zadłużać** I. *obciążyc* *dlugami*, *obdłużyć*, *zaszargać*: Z. majątek. Z. swoje dobra. Na endzoziemskie stroje ś. *spóżycają* a. dobra **zadłużają**. Gil. 2. han.: Z. rachunek, osobę=*zapisac w książkach*, *iz na rachunku lub na osobie ciąży pewna suma dlugu*. Z. ś., [Zadłużyć] *wleść w dlugi*, *obciążyc* ś. *dlugami*, *obdłużyć* ś., *zaszargać* ś., *narobić dlugów*: **Zadłużyłem**

ci ś. = *winiem ci jestem*. Z. ś. po uszy = *utornąć*, *zagrzeznąć w dlugach*. **Zadłużył** ś. po uszy (= *siedzi w dlugach po uszy*). Szwiec, kiedy ś. na skóry **zadłuży**, tedy *podeszwanami* *wypłaca*, już *żadnej nadziei w wielkim zarobku* nie ma, tylko ś. *liebwaną żywi* i *liehwy* *placi*, a *bardzo mu ciężko wrócić*, co ś. komu **zadłużył**. Rej. **Zadłużył** ś. na folwarki swoje. Troc. Pisał o gospodarstwie, a sam ś. **zadłużył** Kras. **Zadłużony** u kupców kamienieckich, *umyślił on zaspokoić ich żądania* *pieniędzmi*. Szaj. [Tylem lat *służył*, *jeseem* **zadłużył**, *podarunki* *kupował*]. Przen.: *Ktokolwiek to powiedział*, *nie ś. prawdziw*, *polityce* *nie* **zadłużył**. Troc. (= *nie sprzezwierzył* ś.).

† **Zadma**, y, lm. y, [Zadma], † **Zadem** *zadęcie*, *zawiew*, *podmich*, *zawiewa*, *zawierucha*: Przyprawiony *żagiel* Z. *wiatrów* *pedziła*. Przyb. I *przez gęstwiny* *zadmem* *nawalnym* *przedrze* ś. *niepokośromna* *wściekłość* *Boreasza*. Przyb. [W *mroźne wieczory* *zimowe* *powstanie* Z.]

Zadmuchać, a, ał, **Zadmuchnąć**, nied. **Zadmuchować**, **Zadmuchywać**, † **Zadmuchować** I. *zaciśnąć* *dmuchać*; *dmuchnąć*, *zawiać*, *zadąć*: Na *ostatek boginie* w tym miejscu *stawały*, *gdzie* *wiatry* w *portugalskie* *żagle* *zadmuchały*. Przyb. **Zadmuchał** mu ze *zbytków* w ucho. 2. *dmuchając* *zaproszyć* *czym*, *nadmuchać* *czego* w co: *Oczy* *takie* *prochem* z *tej* *żywicy* *zadmuchywać*. Syr. 3. *do czego*, w co, *dokąd* = *wdmuchać*, *wdmuchnąć*; *dmuchując* *wpedzić* *co* w co: *Nasienie* *czarnuchy* *utraconą* *wonność* *przywraca*, *utłuszy* *proch* w *nos* *zadmuchować*. Syr. 4. *dmuchnoszy* *zagasić*, *zgasić*: *Leją* *krew* *chrześcijanie* z *sobą* *do* *umoru*; *zadmuchnął* *djabel* *świecę*, *bo* *on* *łupy* *bierze*. Pot. *Lampe*, *którą* *nam* w *ręce* *dał* *Pan* *Chrystus*, *trzeba* *ustawicznie* *krzyć* *przed* *czartem*, *aby* *jej* *nam* *nie* *zadmuchnął*. Hrb. [Oni *światło* *zadmuchli*]. Przen.: *Jako* *śmiesz* *figurami* *starego* *testamentu* *alegować*? *wszakże* *je* *zadmuchnął* *precz*. Tw. (= *odrzucił*, *obalił*).

Zadmuchanie, a, btm., czynność cz. **Zadmuchać**.

Zadmuchiwać, uje, iwał p. **Zadmuchać**.

Zadmuchiwanie, a, btm., czynność cz. **Zadmuchiwać**.

Zadmuchnąć, chnie, chnął a. [chł] p. **Zadmuchać**.

Zadmuchnięcie, a, btm., czynność cz. **Zadmuchnąć**.

† **Zadmuchować**, uje, ował p. **Zadmuchać**.

† **Zadmuchowanie**, a, btm., czynność cz. **Zadmuchować**.

Zadmuchywać, uje, ywał p. **Zadmuchać**.

Zadmuchywanie, a, btm., czynność cz. **Zadmuchywać**.

Zadni, × **Zadny** I. *przym.* od **Zad**, *tylny*, *tylni*: *Zawsze* ś. *trzeba* *na* *zadnie* *koła* *obzierać*. Pot. *Nie* *ogładał* ś. *na* *zadnie* *koła*. Chr. **Zadnia** *straż*. L. Z., *tylny*. Troc. *Szynka* *zadnia*. *Wspiał* ś. *na* *zadnich* *łupach*. Jord. *Zadnie* *łapy*. Sienk. **Zadnia** *noga* *prosięcia*. Jord. **Zadny**, *zadkowy*. Troc. 2. *anat.* (*posterior*, *clunalis*). † **Kiszka** *zadnia*, p. **Odbytnica**. † **Pieczenie** *zadnie*, † **Pieczenie** *legawie* (*musculi* *glutaei*) = *mięśnie* *pośladkowe*. † **Rura** *zadnia*, † *kość* *udna*, † *rura* *blodrowa*, † *piszczel* *udowy* (*os* *femoris*) = *kość* *udowa*. † **Zęby** *zadnie*, † *zęby* *stanowe*, † *zęby* *poślednie* (*dentes* *sapientiae*, *dentes* *gentini*. s. *intimi*) = *zęby* *mądrości*. † **Zadnie** *policzki* (*nates*) = *pośladki*, *pódupki*.

× **Zadnica**, y, lm. e p. **Zadek**. *Anat.*: × **Zsztuczna** (*anus* *artificialis*) = *odbyt* *sztuczny*. *Kto* *ma* *cheiwość* *ku* *stolcom*, *a* *nie* *może* *ich* *mieć*,

warz rutę w oliwie, a tak gołą zadnicę masz siedzieć na tym zieli ciepło godzinę. Sien. Sadownik, jak postrzegł chłopca na drzewie, szrottem go w zadnicę postrzelił. Haur. Zadnicę szrottem mu postrzelił. Troc. Raki wzrok w głowie, nie w zadnicy mają. Bies.

Zadnic, i, ii bed. *zabić dnem, zawrzeć dnem.*

1. † **Zadnie** przys. od † **Zadny**, w tyle, z tyłu. Gosł.

2. † **Zadnie** przys.: Z., źle, szpetnie mówić, robić. L.

Zadnieć, eje, ai *rozwidnić ś. na dzień, zaświtać: Zadniało. Jeż. (=zrobił ś. dzień).* Przen.: Zadnieje brzask nadziei. Fred. A. Pilno to uczynić, póki nie zadnieje. Krasz. W blaskach słonecznych zadnieje świt. Kon.

1. **Zadnienie, a, bfm.**, czynność cz. **Zadnic.**

2. **Zadnienie, a, bfm.**, czynność cz. **Zadnieć.**

Zadnieprowy p. Zadnieprzański.

Zadnieprski p. Zadnieprzański.

Zadnieprzaniec, nca, lm. ncy *mieszkaniec z za Dniepru, człowiek rodem z za Dniepru:* Doćina no reszty Zadnieprzańców. Sienk. Przecie on jest z Zadnieprza i Zadnieprzańców przywodzi. Sienk.

Zadnieprzański, Zadnieprowy, Zadnieprski *leżący, zamieszkały za Dnieprem, z za Dniepru pochodzący:* Książęta zadnieprsey. Nar. Zadnieprowe pułki. Rol. Przybiegi i Myśliszewski kędyś od Lwowa, by zadnieprowych gości przeciw bisurmanom podburzyć. Rol.

Zadnieprze, a, bfm. kraina *leżąca za Dnieprem:* Inne życie, jak u nas na Zadnieprzu. Sienk. Przecie on jest z Zadnieprza i Zadnieprzańców przywodzi. Sienk.

Zadniestrowy p. Zadniestrzański.

Zadniestrski p. Zadniestrzański.

Zadniestrzanin, a, lm. anie *mieszkaniec z Zadniestrza, człowiek pochodzący z Zadniestrza.*

Zadniestrzański, Zadniestrski, Zadniestrowy *leżący, zamieszkały za Dniestrem, pochodzący z za Dniestru:* Okolice zadniestrzańskie. Ignacy Czermiński opisał zwyczaje i obyczaje ludu okolicy zadniestrskiej. Chm. Na wzgórzach zadniestrowych ujrzano liczny orszak jeźdźców. Rol.

Zadniestrze, a, bfm. kraina, okolica *za Dniestrem położona:* Na kresach Podola i Zadniestrza występują trzy pełne siły państwa. Czof.

Zadnik, a, wet. p. Krew.

† **Zadność, i, bfm., rz. od † Zadny.**

× **Zadny p. Zadni. Troc.**

† **Zadny p. Zadny.**

[**Zadobycie, a, bfm.**] czynność cz. **Zadobyć.**

[**Zadobycie się, a ś., bfm.**] czynność cz. **Zadobycie ś.**

[**Zadobyć, zadobędzie, zadobyl**] *czego i. zdobywszy zachwycić, zachwycić z trudem: Pszczola, ledwie zadobyla słońca, i zaraz orzezwiała. 2. zdobyć, dostać skądkolwiek, wytrzasnąć skąd, sprokurować. [Z. ś.] w co = zaopatrzyć ś. z trudnością, dojść do czego z trudem: Z. w konie, w dobry gatunek kartofli.*

[**Zadodrap, u, bfm., anat. (scalptor ani)**] = *miejsiech najszerszy grzbietu (musculus latissimus dorsi).* Perz.

Zadoić, i, ii, nied. Zadajać, Zadoiwać *l. zacząć doić. L. 2. krowę = dojąc za wiele, zaszkodzić jej, przedoić nieco. L. Baczyć, czy nie zadają krów. Rzew.*

[**Zadoisnie**] *bez wątpienia, niewątpliwie, napewno.*

Zadoiwać, a, ai p. Zadoić.

Zadoiwanie, a, bfm., czynność cz. **Zadoiwać.**

Zadojenie, a, bfm., czynność cz. **Zadoić.**

Zadokoz, a, lm. y *zool. (necydalis) = chrząszcz czteroczkłnkowy długorogi.*

Zadokumentować, uje, ował *zaznaczyć dokumentnie; stwierdzić dokumentami, dać poznać wyraźnie.* T. K. Rosja i Francja zadokumentowały swoją solidarność polityczną. Dobrze, żeś to zadokumentował. Jeż. Działalność jego dyplomatyczna, zadokumentowana aktami historycznej doniosłości. Kraus. **Z. ś. zaznaczyć ś. dowodnie, dać ś. poznać, wyraźnie wyjść na jaw:** Czym ś. zadokumentowało w literaturze pierwsze stadjum tego procesu? Ant.

Zadokumentowanie, a, bfm., czynność cz. **Zadokumentować:** Rzekła to dla zadokumentowania niechęci, z jaką akt ów przyjmowała. Jeż.

Zadokumentowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zadokumentować ś.**

[**Zadoie, a, lm. a**] *pole poza mazińcem:* Wyjechał w cerne pole, w cerne pole na Z.

× **Zadołkować, uje, ował p. Zadołować.**

× **Zadołkowanie, a, bfm.**, czynność cz. **Zadołkować.**

× **Zadołkowywać, uje, ywał p. Zadołkować.**

× **Zadołkowywanie, a, bfm.**, czynność cz. **Zadołkowywać.**

Zadołować, uje, ował, × Zadołkować, nied. Zadołowywać, × Zadołkowywać *zakopać w dolki drzewa, krzewiny, rośliny, nim je posadzą na swoich miejscach. Z. kartofle = zakopać w parsku dla przechowania.*

Zadołowanie, a, bfm., czynność cz. **Zadołować.**

Zadołowywać, uje, ywał p. Zadołować.

Zadołowywanie, a, bfm., czynność cz. **Zadołowywać.**

× **Zadomować się, a ś., ai ś., p. Zadomować ś.**

× **Zadomowanie się, a ś., bfm.**, czynność cz. **Zadomować ś.**

Zadomować się, i ś., ii ś., Zadomować, × Zadomować ś. zasiedzieć ś., zakopać ś. w domu, oddać ś. wyłącznie domowi: Z. ś. musiałeś, zapracować. Krasz. W świecie bywał, lecz zadomowiwszy ś. i w obcowaniu ciągłym przelazszy na nią (na żonę) wiadomości, tu i owdzie porywezo pozbierane. Jeż. Wielkiego poloru światowego, nauki-niepośledniej, wcale niezadomowana. Rol. W-lichńsey oddawa zadomowili ś. w zarządzie skarbu koronnego. T. K. Długim odsunięciem ś. od nas zadomowiał i obym ś. stał. Krasz. Zadomowiony szlachcie. Krasz. Zadomowane życie Haj.

Zadomowienie, a, bfm., Z. ś. czynność cz. Zadomowić ś.: Rozpieszcza ś. siedzeniem i zadomowieniem Krasz. Mówiono sobie na ucho komentarze do zadomowienia ś. pana Franciszka. Grudz. Z. uczyniło go aż do zbytku prawdziwym, Krasz.

Zadomowienie się, a ś., bfm., p. Zadomowienie.

Zadomowy *poza domem dziejący ś., pedzony, pozadomowy:* Przyjemności zadomowe. Życie zadomowe. Nie mieszać ś. w nieczyje domowe lub zadomowe sprawy. Orzesz.

[**Zadostać się, anie ś., ai ś.**] *dostać ś.:* Zadostał ś. jaz tu, do Krakowa.

[**Zadostanie się, a ś., bfm.**] czynność cz. **Zadostać ś.**

Zadosyć, Zadosć przys. *tyle, ile trzeba dla zadowolenia kogo, czego, dość:* Z. komu uczynić. Troc. Z. uczynienie = zadowolenie, zaspokojenie kogo, wynagrodzenie, odszkodowanie, satysfakcja. Dać komu Z. uczynienie. Z. uczynić swej ambi-

cji=*nasyćć ją*. Ugoda, czyniąca Z. obu stronom. Jest serce ku temu, znajdzie ś. i wątek, i rozumien, że dobrą miarą stanie ś. Z. twojej woli. Wilk. Z. ucygnięcie, **Zadośćuczynienie** obowiązku, prawnu=*wypełnienie go, postąpienie w myśl jego, odpowiedzenie jego wymaganiom*. Potrzebie tej uczynił zadość. Chm. Mieć Z. = mieć dość, kontentować ś. swoim, *przestawać na swoim, być zadowolonym ze swego, nie żadać więcej*. Jak dotychczas nie był kontent, tak i potem nie miał więcej Z. Ustrz. [Jā nie wiem, zadość tu jest? Mieli Z. wszyćkiego].

Zadosyćuczynienie, a, btm., p. **Zadosyć**: Z. Bogu i ludziom.

Zadość p. Zadosyć.

Zadawałać, a, ał i Z. ś. p. **Zadowolić.**

Zadawałanie, a, btm., czynność cz. **Zadawałać**, **Zadawałanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zadawałać ś.**

Zadowolenie, a, btm., **Zadowolnienie**, † **Zadowolność** l. czynność cz. **Zadowolić**. 2. *radość, pociecha z otrzymania tego, czegośmy pragnęli, ukontentowanie; uciecha, wesołość*: Z. malowało ś. na ich twarzach.

Zadowolenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadowolić ś.**

Zadowolić, i, il, × **Zadowolnić**, nied. **Zadawałać**, **Zadawałać**, **Zadawałać** *uczynić zadość woli czyjej, zrobić według woli czyjej, dogodzić, ukontentować, sprawić ukontentowanie, satysfakcję, odpowiedzieć czym wymaganiom, (o rzeczach) przypaść do serca, trafić do przekonania*: Rezultat zadowolnić go. Leona zadawałniało to, że ją widział. Bał. (= *dosyć mu było tego*). Trudno wszystkich Z. swoją ambieję (= *nasyćć*). Kostjum był piękny, ale hrabiny nie zadawałał w całości. Bał. Z. ś. czym = *poprzestać na czym, nie żądając więcej, być kontentym z czego*.

× **Zadowolnić**, i, il i × Z. ś. p. **Zadowolić.**

× **Zadowolnienie**, a, btm., p. **Zadowolenie.**

× **Zadowolnienie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zadowolnić ś.**

× **Zadowolniony p. Zadowolony.**

† **Zadowolność**, i, btm., p. **Zadowolenie.**

† **Zadowolny p. Zadowolony**. L.

× **Zadowolony, Zadowolniony** l. im. od **Zadowolić**: Z. przez kogo. 2. a. † **Zadowolny kontent, ukontentowany**: Z. z siebie (= *rad*). **Zadowolona** była wiele z tych objawów życzliwości. Bał.

Zadowolony p. Zadowolniony.

Zadra, y, lm. y, **Zadzier**, [Zadziór, Zadziora], × **Zadzior**, × **Zadzier** l. *drzazga odstająca od drzewa (stół, szpiltra)*. 2. [Zadra] *drzazga, włókienko drzewa*: Z. weszła mi w palec, i obiera ś. 3. *łuszczyca odłupująca ś. od powierzchni żelaza*. (Łab.), *miejśce zadarte haczykowato*: Widły z zadziorami. Sienk. Umrzeć przez zadziore, co pod ziołrem siedzi. Sienk. (= *żelazo zadzierzyste*). 4. a. × **Zadzier**, [Zadziernica] *zanogcica, zadarcie ś. naskórka u paznokcia*. 5. kam. *płytkie pęknięcie kamienia pod stój*. Zdr. **Zadzierka**.

† **Zadrali p. Zadrzeć**. B. Sz.

† **Zadrał p. Zadrzeć**. B. Sz.

Zadrałować, uje, ował gm. *drałując zająć do celu*.

Zadrałowanie, a, btm., czynność cz. **Zadrałować.**

† **Zadrap**, u, lm. y p. **Zadrapanie**: **Zadumne zadrapy**. L.

Zadrapać, pie, pał, [Zadrapić, Zadrapić], **Zadrapnąć**, nied. **Zadrapywać** l. *drapawszy zadrzeć;*

udrapać, zadrasnąć paznogciem, pazurem: **Zadrapa**ł mię wrękę. Troc. **Kot** mię **zadrapa**ł. Przen.: **Raz** tylko jeden **twarz odmięł**, i to króciuchno go **smutek** i **zleka** **zadrapa**ł. Warg. (= *dotknąć, zadrasnąć*). Nie prę, że mi **zwierzchniej skórki** nie **zadrapywa** zleka **ciernie**. Toł. 2. **podrapa**ć, **poskroba**ć: **Zadrap** mię na plecach. Troc. 3. **przen.**: Z. co komu = *zagrabić, zagarnąć z chciwością, wydrzeć*: Z. komu **mienie**. Z. ś. l. **drasnąć ś.**, **zadrasnąć ś. paznogciem, skaleczyć ś. pazurem, udrapać ś.**: **Zapinając, zadrapa**ł ś. szpilką. **Przechodząc** przez żywoptot, **zadrapa**ł ś. **cierniem** (= *został zadrapany*). 2. **zaczęć drapać ś.**, **podrapać ś.**, **poskrobać ś.** = **zaskrobać ś.**: Z. w głowę w **kłopocie**. **Zadrapie** ś.; **zaskrobie** ś. w **głowę**. Troc. **Zadrapiesz** ś. w **głowę**, **zaskrobiesz** ś., **zafrasujesz** ś., **ujmiesz** ś. **za głowę**. Kn. **Rural**, **zadrapawszy** ś. w **włosa**, **szedł** sobie **przed arcybiskupi dwór** i **podle wrot stanął**. Glicz.

Zadrapanie, a l. btm., czynność cz. **Zadrapać**. 2. lm. a, † **Zadrap** *rana drapana*.

Zadrapanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadrapać ś.**

[Zadrapić, i, il i Z. ś.] p. **Zadrapać.**

[Zadrapienie, a, btm.] czynność cz. **Zadrapić**. Troc.

Zadrapnąć, nie, nął l. p. **Zadrapać**. 2. [Z.] *otrzeć ś. o co*: **Co** sie **żerdź** ugnie, to **wisieluch** ś. spuści, **przed okno** i **zadrapnie** w **okno**.

× **Zadrapnienie**, a, btm. i Z. ś. p. **Zadrapnięcie**. Kn., Troc.

Zadrapnięcie, a, btm., × **Zadrapnienie** czynność cz. **Zadrapnąć.**

Zadrapnięcie się, a ś., btm., × **Zadrapnienie** ś. czynność cz. **Zadrapnąć ś.**

Zadrapywać, uje a. † ywa, ywał i Z. ś. p. **Zadrapać.**

Zadrapywanie, a, btm., czynność cz. **Zadrapywać.**

Zadrapywanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadrapywać ś.**

Zadrasnąć, śnie, snął *drasnąć, skaleczyć powierzchnie, zadrapać, zakłóć, ukłóć, skaleczyć lekko*: Z. palec szpilką, **cierniem**. **Gdy** eche różany **uszcznął** kwiatuszek, **zadrasnie** pulchny **cierniem** paluszek. **Kniaz**. **Podpinatem** ładuszek **mojemu koniowi**, on **targnął** **głowę** i **kruczkiem** od **wędziła** **zadrasnął** **mię**. L.

Przen.: **zadrasnąć, dotknąć, zaczepić niemile, boleśnie, obrazić, ukłóć, ubość**: Z. **czyją** ambieję, **miłość** **własną**. Z. ś. **drasnąć ś.**, **zakłóć ś.**, **ukłóć ś.**, **skaleczyć ś. lekko**: Z. ś. w palec.

Zadrasnienie, a, btm., p. **Zadrasnięcie.**

Zadrasnienie się, a ś., btm., p. **Zadrasnięcie ś.**

Zadrasnięcie, a, btm., **Zadrasnienie** l. btm., czynność cz. **Zadrasnąć**. 2. lm. a *rarka, kresa, rysa od drasnięcia, powierzchnne zranienie naskórka*.

Zadrasnięcie się, a ś., btm., **Zadrasnienie** ś., czynność cz. **Zadrasnąć ś.**

Zadrażniać, a, ał i Z. ś. p. **Zadrażnić.**

Zadrażnianie, a, btm., czynność cz. **Zadrażnić.**

Zadrażnianie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadrażnić ś.**

Zadrażnić, i, il, **Zadrażnić**, nied. **Zadrażniać**, **Zadrażniać** l. *podrażnić nieco*. L. 2. **drażniąc, łaskocząc zameczyć; załaskotać, załachotać**. Z. ś. z kim = *postawić ś. względem niego w drażniwym położeniu, zadrzeć, poróżnić ś. z kim*: **Począwszy** od **krewnych**, **zadrażniłem** ś. ze **wszystkiemi**. **Krasz**. **Czuła**, że **między nią** a **matką** **stosunki**

ZADRAŻNIENIE

zadrażniają ś. ostrzej. Prus. (= *zajątrząją ś.*). Czy takie zadrażnione stosunki między niemi nie podkopują zdrowia Lilli? Es.

Zadrażnienie, a, blm. I. czynność cz. **Zadrażnić**.
2. p. **Zadrażnienie ś.**

Zadrażnienie się, a ś., niek. **Zadrażnienie blm.**, czynność cz. **Zadrażnić ś.** Lek.: Z. (irritatio), *stau podrażnienia*.

Zadrażnić, a, ał i Z. ś. p. **Zadrażnić**.

Zadrażnianie, a, blm., czynność cz. **Zadrażniać**.
Zadrażnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zadrażniać ś.**

Zadrażnić, i, il i Z. ś. p. **Zadrażnić**.

Zadrażnienie, a, blm. I. czynność cz. **Zadrażnić**.
2. p. **Zadrażnienie ś.**

Zadrażnienie się, a ś., blm., niek. **Zadrażnienie** czynność cz. **Zadrażnić ś.**

Zadrażnienie, a, blm., czynność cz. **Zadrażnić**.

Zadrażzyć, y, ył, † **Zadrożyć** *zająć ostrem narzędziem okrągło dla wydrążenia; zacząć wydrążać*.

[Zadrdzewiony] p. **Zardzewiały**.

Zadrapać, pce a. × pce, ptał kogo, co = *drepcząc zdeptać; zatratować*: Chciał swego przeciwnika Z.

Zadrapanie, a, blm., czynność cz. **Zadrapać**.

× **Zadrewnić**, i, il i × Z. ś. p. **Zadrewnić**.

× **Zadrewnić**, eje, ał *zarosnąć w drzewa*. L.

× **Zadrewnienie**, a, blm. I. czynność cz. **Zadrewnić**: Sposób pożyteczny do zadrewnienia w lasach jest przenoszenie ziemi z pod drzew, w której ś. znajdują nasiona odpadłe. Kluk. 2. czynność cz. **Zadrewnić**.

Zadrzeć, a, ał i Z. ś. p. **Zadrzeć**.

Zadreczanie, a, blm., czynność cz. **Zadreczać**.
Zadreczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zadreczać ś.**

Zadreczenie, a, blm., czynność cz. **Zadreczyć**.
Zadreczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zadreczyć ś.**

Zadreczyć, y, ył, nied. **Zadreczać** *dręcząc zabić; zamęczyć, zakatować; wpędzić do grobu udęczeniami, zgrzyzotą, zamartwić*: Bies zadreczał ich przykutych do łańcucha. Wb. Z. ś. *umrzed z udreczeń, utrapień, zagryść ś., zamartwić ś.*: Nie zadreczaj ś.! Kńcz.

Zadretwiały, Zatrętwiały który *zadretwiał, zdretwiał, drętwy*: I o promy jutrzeńki brud ziemi-m ocierał i grzałem serce moje, zadretwiałe chłodem. Fred. A.

Zadretwić, i, il, Zatrętwić *uczynić drętwym, zdretwić, odrętwić*: Trzymać ciało długo w martwym stanie bez czynności nie jestże to Z. członki jego? L.

Zadretwieć, eje, ał, Zatrętwieć *stać ś. drętwym, zdretwieć, ściernąć, zamrtwieć, obumrzeć*: Dusza w nich zadretwiała, t. j. ustała. Wr. (= *zamarta*).

Zadretwienie, a, blm., czynność cz. **Zadretwić** i **Zadretwieć**.

Zadrgać, a, ał, × **Zadrygać**, **Zadrgnąć**, × **Zadrygnąć**, [Zadrygnąć ś.] *drgnąć, zadrzeć, wzdzygnąć ś., †wzadrzeć, wstrząsnąć ś., zatrząść ś., zadygotać*: Zadrgał = *drszcz go przeszedł*. Siła odporna reszty ludności pogańskiej ani nie zadrgnęła. Pleb. (= *nie dała znaku życia*). Nikt ś. przez ten czas nie poruszył, nie westchnął głośniej, nie zadrgnął. Reym.

Zadrganie, a, blm., czynność cz. **Zadrgać**.

Zadrgnąć, nie, nał p. **Zadrgać**.

Zadrgnienie, a, blm., p. **Zadrgnięcie**: Cała kompanja, gdy wydobyto iskrę z butelki na-

ZADRWIĆ

elektryzowanej, okazała w tymże samym czasie niespodziewanie Z., i każdy z nich równe uderzenie uczuł Sch.

Zadrgnięcie, a, blm., **Zadrgnienie** czynność cz. **Zadrgnąć**.

× **Zadrobnić**, a, ał p. **Zadrobnić**.

× **Zadrobienie**, a, blm., czynność cz. **Zadrobnić**.
Zadrobnić, i, il, nied. × **Zadrobnić** I. a. **Zadrobnić**, nied. **Zadrobnić**, *zrobić drobnym*: Patrże na owe winarze, jako chodzą, jak kokoszki z zadrobionemi twarzyczkami. Rej. 2. *drobiąc zapuścić dotąd*: Z. sera do polewki.

Zadrobienie, a, blm., czynność cz. **Zadrobnić**.

Zadrobniały który *zadrobniał, zdrobniały, skarłowaciały*: Łokietek, osoby chociaż zadrobniałej, ale w męstwie i dobrej nocio doskonały. Papr. Uczywy szlachcie i godny rycerz, jednoż w majętności Z. Grab. P.

Zadrobnić, eje, ał, **Zadrobnić** ś., nied. **Zadrobnić**, **Zadrobnić** ś. *zdrobnić, zmaleć, skarłowacieć, zaniknąć, zeszczupić, zmniejszyć* ś.: Bydlnik aby zawsze w oborze był porządny dla bydła, żeby nie zadrobniało. Haur.

Zadrobnienie, a, blm., czynność cz. **Zadrobnić**.
Zadrobnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zadrobnić** ś.

Zadrobnić, a, ał i Z. ś. p. **Zadrobnić**.

Zadrobnienie, a, blm., czynność cz. **Zadrobnić**.

Zadrobnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zadrobnić** ś.

Zadrobnić, a, ał i Z. ś. p. **Zadrobnić**.

Zadrobnić, a, blm., czynność cz. **Zadrobnić**.
Zadrobnić się, a ś., blm., czynność cz. **Zadrobnić** ś.

Zadrolówka, i, lm. i tech. *przryząd gatunku-jący miarzę drzewną, łowiący zady*.

[Zadropić, i, il i Z. ś.] p. **Zadrapać**.

[Zadropienie, a, blm.] czynność cz. **Zadropić**.

[Zadropienie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zadropić** ś.

× **Zadrożyć**, eje, ał *stać ś. zbyt drogim w cenie, zdrożyć, podrożyć; podskoczyć, pójść w górę w cenie*. L.

Zadrożenie, a, blm. I. czynność cz. **Zadrożyć**.
2. czynność cz. **Zadrożyć**.

† **Zadrożyć**, y, ył p. **Zadrażać**. L.

Zadruga, i, blm. *serbskie stowarzyszenie rolne, oparte na pokrewieństwie członków naturalnym i przybranym*.

Zadrukować, uje, ował, nied. **Zadrukowywać** *zapelnąć, zająć, pokryć drukiem*: W Niemiezech papieru zadrukowuje ś. ogromnie wiele. Krasz.

Zadrukowanie, a, blm., czynność cz. **Zadrukować**.

Zadrukowywać, uje, ywał p. **Zadrukować**.

Zadrukowywanie, a, blm., czynność cz. **Zadrukowywać**.

Zadrukować, uje, ował *zarobić, zasnąć, zagrozić drutem*: Okienka w śpiżarni kazala Z., aby ś. koty do niej nie dostawały.

Zadrukowanie, a, blm., czynność cz. **Zadrukować**.

Zadruzgotać, oce a. × oce, otał *druzgotaniem zniszczyć, zagladzić; zdruzgotać, poddruzgotać, roztraskać, porozbijać, rozbić, zmasakrować*. L.

Zadruzgotanie, a, blm., czynność cz. **Zadruzgotać**.

Zadruzbować, uje, ował komu = *przyjąć na siebie obowiązek druźbowania*: Ja ś. dziś żenie z imę gospodynią, a nie mam, ktoby mi zadruzbował; waśel zapraszam na druźbę. Kaezk.

Zadruźbowanie, a, blm., czynność cz. **Zadruźbować**.

Zadruwić, i, il, nied. **Zadruwić** z kogo = *zartować, zadworować, zakpić; wystawić na kpa,*

wystrzychnąć na dudka, wyprowadzić w pole, zwiésić, oszukać, zmanić kogo, urządzić komu szpasa, psikusa, rub. zrobić mu kawał, wziąć go na kawał. Jakże ze mnie zadrwiono: jużem nikogo za ogromem nie zastał. L. No i cóż, mospanje rotmistrzu mężny, zadrwiono z nas? L. Przyjdzie jednak do tego, że ja z waszeeci zadrwię. L. Jakby to z niego Z. ? Boh.

Zadrwienie, a, btm., czynność cz. Zadrwić.

Zadrwiwać, a, ał p. Zadrwić.

Zadrwiwanie, a, btm., czynność cz. Zadrwiwać.

× Zadrygać, a, ał p. Zadrygać.

× Zadryganie, a, btm., czynność cz. Zadrygać.

[Zadrygnąć się, nie ś., nał ś.] p. Zadrygać.

[Zadrygnięcie się, a ś., btm.] czynność cz. Zadrygnąć ś.

[Zadrypać, pie, pał, nied. Zadrypować] zabłocić: Młodryce umyślnie zadrypują ś.

[Zadrypanie, a, btm.] czynność cz. Zadrypać.

[Zadrypować, uje, ował] p. Zadrypać.

[Zadrypowanie, a, btm.] czynność cz. Zadrypować.

Zadrzechnia, i, lm. e zool. (xylocopa) owad błonkoskrzydły pszczołowaty, samotny.

Zadrzeć, zadrać, zadarł a. [zader], † zadarł, zadarli a. † zadarali l. *drąc zapocząć, zacząć drzeć; nadebrać z brzegu, od początku*: Kto to płótno zadarł? Troc. Zadarta rana. L. (= *zadra*). Pieńnik, mający być szczepiony, przepiłuj, nie zupełnie przecieź, aby w kąciakach kory nigdy nie zadzierał. Kluk. (aby wychodząca piłka zadziorów w korze nie czyniła. Kluk.). 2. [Z. o co] = *zaczepić, zawadzić, zahaczyć*: Zdawado ś., że ehmura zadrze o ehojaki. 3. a. [Z. ś.], † Z. ś. z kim = *zacząć z nim koty drzeć, zacząć z nim, postawić mu ś. ostro, pokłócić ś., narazić mu ś.*: Jeśli z nim zadrzesz, zaczniesz albo w szranki wstąpisz, si tu cum illo inceptas. Kn. Zadzierać z niemi i zwady szukać nie życzy. Pot. Myśli szlacheie, co czynić: jeśliż panem zadrze, umrze, niż końca dójdzie. Pot. Niech nie zadzierają z doktorem i niech lekce nie ważą gniewu jego. L. (= *niech go nie zaczepiają złośliwie*). Z nim czemusi to my zadzierali w kuty? Błaż. Niemasz króla, któryby ś. ważył Z. z nami wojną. Siem. J. Do tego ich turnieju niepotrzebnego przywiedli, że z Rzymianu zadarli. Warg. Wszystkich w pasowaniu ś. przemocował, co ś. z nim Z. ważył. Troc. Gdy papież z cesarzem bardzo byli na wnetrzną wojnę między sobą zadarli, Herman Salcen to wszystko uspokoił. Stryjk. Zadzierać ś. w ostrą = *zetrzeć ś., zewrzeć ś. w walce ostro*. Zw. Oberwiesz guzów, jeśli z nim zadrzesz. Troc. Z możniejszymi nie zadzierał. Oss. Pany litewskie zadzierają i zrywają z Polską. Lel. Zamojski zadarł ze dworem. Lel. Zadrę o moją własność. Rzew. 4. × Zadzierać na co, czego = *zarywać na co, zarywać czego, mieć w sobie coś z czego, przypominać co*. L. 5. śpiewając, grając = *odezwąć ś. fałszywym a. chrapliwym głosem, uciąć koguta, zapiąć, fałszować*: Zadzieraam w śpiewaniu, w graniu, *dissono*. Kn. (nie zgadzam ś. L.). Zadzieraający w śpiewaniu, źle brzmiący w muzyce, *absonus, dissonus*. Kn. Zadzierać w śpiewaniu, w graniu. Troc. 6. *drąc unieść, zagiąć w górę, podebrać; wystawić, postawić do góry, podnieść, zagiąć, podgiąć*: Z., wezdrzeć, zaszarpnąwszy, w górę wciągnąć. L. Głowa do góry zadarła. Stasz. U wiewiórki w tym herbie ogon w górę zadarty. Nies. Wiewiórka w prawą stronę herbu bieży, ogon na grzbiet zadarzszy. Nies. Koń ten piękny ogon

rzęsisty zadarł aż na krzyże. Pot. Nos zadarty, końcem w górę idący. L. U afrykańczyka nos bywa zadarty. L. Zadarty z lekka nos, co rozkosz i złość zapowiada. Sew. Zadzierać głowy, karku, nosa z dumy, z pychy, wyniosłości. L. Raz i drugi w sufit plunąwszy, z zadartą głową tę zaczyna mowę. L. Panie Michale, dobrzyście byli, pókiście w miernym swym stanie żyli; skoroście głowy zadarli wyżej, z stopnia rozumu spadliście niżej. L. Oż zuchwalszego nad człowieka, gdy mu jako ze smyczy szczęście łaski zmyka? samej Junonie nie ustąpi prymu, zadarzszy karku, przeciw niebu bryka. L. Pamiętaj na twój stan, a wyżej, niż ci przystoi, nosa nie zadzieraj. Boh. Dumchaj sobie poważnie, zadrzyj nosa w górę, oh, wnet z waepana będziesz wolny konsyljarz. L. Nos nad głowę zadzierają. L. Tak to za zwyczaj bywa tym dobrodziejkom, które to nosa zadzierają do góry. L. Koń kark zadziera. Troc. Siedząc na mrówce jakby na ogromnym słoniu, spał Faustulus i zadarł swe nogi na błoni. Min. Sąsiada tak grzmotnął pięścią, że aż nogi zadarł. L. (= *aż koziołka wywrócił*). Baletnica zadziera nogi. [Zader jy wszystkich kiezków i kosiuła na łeb. On me za nos zader]. Ogon zadarł do góry. Tremb. Przen.: [Zadzierać ogona = *używać swobody, nie chodzić do szkoły*]. Przen.: Niejeden młody sukcesor zadrze zęby, nim stary antecessor z nóg ś. zwali. L. (= *zje, zedrze zęby*). Z. przen.: Z. nogi, brode, [Z. gęgi, naciągnąć nogi, Z. kopyta] = *umrzeć, wyciągnąć nogi*. Zrobię ciebie potym ekonomem, jak tatulo nogi zadrze. L. Za każdym razem trzech nogi zadarło. Mick. Z. ś. l. *nadebrać ś. z początku, zacząć ś. drzeć, rozetrzeć ś. z brzegu*. 2. [Z. ś.], † Z. ś. p. Zadrzeć. 3. Zadziera ś. co w grze, w śpiewie = *dźwięczy fałszywie, razi ucho, nie zgadza ś., drapie po uchu*: Chociaż ś. co na instrumentach i piszczałkach bardzo mało zadziera i między sobą ś. nie zgadza, kto ś. na tym rozumie, wnet obaczy. Bud. Na strunach lub piszczałkach gdy ś. tam co bardzo mało zadziera, rozumiejący ś. na tym pozna. Kosz. 4. *zagiąć ś., stanąć ku górze, odgiąć ś., zawinąć ś., odwinąć ś. od dołu*: Suknia ci ś. zadarła. Słoma na dachu zadziera ś. od wiatru. Tak do góry zadarł ci ś. nosek, iż ledwie raczyłeś spojrzeć na biednego brata. L. Deska ś. zadziera w heblowaniu, w ciosaniu. Troc. (= *tworzy zadry*). Zadarła ś. laska w obrzynaniu. Troc.

Zadrzemać, mie, mał, Zadrzemać, nied. Zadrzemywać, Zadrzemywać l. *zacząć drzemać; drzemiąc zasnąć; zdrzynnąć ś.; podrzynąć, przedrzynąć ś. trochę*: Pozwól, niech w krzesle trochę zadrzymię. Nie zadrzymie ani zaśnie stróż Izraela. Bud. (nie drzemie ani śpi. B. G.). Przyłgił na chwilę, zadrzemało mu ś. Tet. Sen mając przerywany i krótki, zadrzemywał o dziesiątej, budził ś. z południa. Krasz. Starzec objął jedynaczkę ramieniem: zadrzemywali, szepiali, milkli i znowu ciągnęli opowieść. Żer. 2. *drzemiąc zasnąć*: Trudno ś. czasem w długim nie uszternąć rymie, nawet i dobry Homer częstokroć zadrzymie. Dm. † Z. ś. *zdrzemnąć ś.* Rej.

Zadrzemanie, a, btm., czynność cz. Zadrzemać. † Zadrzemanie się, a ś., btm., czynność cz. Zadrzemać ś.

Zadrzemywać, uje, ywał i † Z. ś. p. Zadrzemać. Zadrzemywanie, a, btm., czynność cz. Zadrzemywać.

† Zadrzemywanie się, a ś., btm., czynność cz. Zadrzemywać ś.

Zadrzewiać, a, ał i Z. s. p. Zadrzewić.
Zadrzewianie, a, btm., czynność cz. Zadrzewiać: Uczniowie szkoły ogrodniczej rozpoczęli Z. plantu kolejowego.

Zadrzewianie się, a s., btm., czynność cz. Zadrzewiać s.

Zadrzewić, i, il, × Zadrzewnić *zasadzić, obsadzić drzewami, zagaić, zapuścić w drzewa, zalesić*: Z. pustkę. Z. s. a. × Zadrzewieć, × Zadrzewnieć, × Zadrzewnieć *zarosnąć, zapełnić s. drzewami, rozrosnąć s. w drzewa, zagaić s., × zalesnić.*

× Zadrzewieć, eje, ał p. Zadrzewić.
Zadrzewienie, a, btm. l. czynność cz. Zadrzewić: Urzeczywistnienie sztucznego zadrzewienia miasta. 2. czynność cz. Zadrzewieć.

Zadrzewienie się, a s., btm., czynność cz. Zadrzewić s.

Zadrzewnia, i, lm. e bot. (diervilla) *ros. z rodziny przewierceniowatych.*

[Zadrzewniały] *zadrzewiały.*
× Zadrzewnieć, eje, ał p. Zadrzewić.

× Zadrzewnienie, a, btm., czynność cz. Zadrzewieć.

[Zadrzędzić, y, ał] l. *zaturkotać. 2. zagapić s.*
[Zadrzędzenie, a, btm.] czynność cz. Zadrzędzić.

Zadrzymać, mie, mał i † Z. s. p. Zadrzemać.

Zadrzymanie, a, btm., czynność cz. Zadrzymać.
† Zadrzymanie się, a s., btm., czynność cz. Zadrzymać s.

Zadrzymywać, uje, ywał p. Zadrzemywać.
Zadrzymywanie, a, btm., czynność cz. Zadrzymywać.

× Zadrzynosek, ska, lm. ski a. skowie *człowiek, zadzierający nosa, pnący s. do góry, zarozumiałec, pyszulek, fanfaron*: Nie dbał o napomnienie Z. Śl. wil.

Zadrzeć, y, ał, † Wezdrzeć *drgnąć, wstrząsnąć s., zatrząść s., zadrgać, zadygotać, dostać drżączki, tremy*: Łydki pod nim zadrzały. Zadrzał = strach, mróz, dreszcz go przeszedł; uląkł s. Zadrzyjeicie, nieba i ziemię.

Zadrzenie, a, btm., czynność cz. Zadrzeć.

Zaduch, u, lm. y l. a. × Zaducha, [Zadech] l. *powietrze zaduszone, zamknięte, a stąd nieczyste, zepsute*: Z. tu. Troc. Płótna w zaduchu nie chować. Haur. Ogień pod ziemią nie jest bardzo gorący; jakoby owo kiedy co tieje i w zaduchu jest. Syk. Z. zaraźliwy. Troc. Siedzisz w zadusze i kwasisz Z. Krasz. Dla zaduchy kazał s. był wynieść pod lipy. Kaczk. Nad tę zaduchę miejską. Korz. 2. × Z., † Zadusznosc, × Zadyszka *dychawica, ciężkość na piersiach, zaduszenie, zatkanie w piersiach, astma, brak tchu, duszność*: Omanowa wódka na Z. i na ciężkość piersi jest dobra. Spicz. 3. × Z. *wyziw, para, wapor*: Gdy wieszczków tym przypieramy: czemu w Dellach odpowiedzi boskich już nie masz? powiadają, że starością moc onego miejsca wywietrzała, w którym zaduchem owej ziemi Pitja wzburzona odpowiedzi czynika. Skar. Skąd zaduchy wychodzą waporowate. Troc. Zaduchy klejowate zrastają s. naksztal pajęczyny i po polach s. rozciągają. Troc. Różny dym od zaduchów, bo zaduchy z sobą niosą i tłustość i suchość, dym zaś wilgotność i cosis ziemskiego. Troc. Zaduchy z ziemię w górę idą. Troc. Przez zaduchy na gwiazdy patrzamy. Troc. Z. zewnątrz nasienie rozdyma. Troc. Czuć było zapach perfumy nawet smród zaduchy, złożonej z tytoniowego dymu i smrodu kapusty. Orzesz. 4. [Z.] *ciężba, tłum, tłok, natłok, scisk.*

Zaducha, y, lm. y l. × Z. p. Zaduch. 2. [Z.] *pragnienie*: Jabłkiem zaduchę ugasić. Zapijali s., jak ich Z. porwała.

† Zaduchliwy *pełen zaduchu, zaduszony, duszny*: W mieszkaniach zimą zaduchliwych, a latem nieprzewiewnych. Skr.

Zaduchowy przym. od Zaduch (mephiticus) *zjadliwy, duszący, cuchnący, × męstychny.*

[Zaducie, a, btm.] czynność cz. Zaduć.

[Zaduc, uje, uł] p. Zadać.

[Zadudać, a, ał] *zagrać na dudach, zacząć dudac.*

[Zadudanie, a, btm.] czynność cz. Zadudać.

[Zadudlenie, a, btm.] czynność cz. Zadudlić.

[Zadudlić, i, il] *zagrać nieumiejętnie, zarzępolić.*

Zadudnić, i, il, Zadudnieć *dudniąc zatętnić, turkocząc zakuczcć*: Most zadudniał pod kopytami końskimi. Po drodze to wózek podróżny zadudni, to bydłę s. przemknie u rowu. Len. Dopiero gdy ziemia zadudniała po wieku od trumny, odezwał s. cienki płacz dzieci. Bał. Jednoraż coś zadudniało: dududu. Przen: *odezwał s., zamołać huczącym głosem*: Czy niema nikogo w izbie? zadudniało głośniej. Ork.

Zadudnieć, i, ał p. Zadudnić.

Zadudnienie, a, btm., czynność cz. Zadudnić a. Zadudnieć.

[Zadudzenie, a, btm.] czynność cz. Zadudzieć.

[Zadudzieć, eje, ał] *oniemieć, zgłupieć*: Z pewnością zadudział w kanale, to s. często trafi. Bał.

× Zadufać, a, ał p. Zaufać.

[Zadufaty, Zadufany] *zarozumiwały, pyszny, pewny siebie*. Kaczk. Zadufany w sobie. Zadufany w swoim położeniu. Rzew.

× Zadufanie, a, btm., czynność cz. Zadufać.

[Zadufany] p. Zaufaty.

Zadugować, uje, ował, Zadygować *posp. zanieść z wysiłkiem co ciężkiego, zaciągnąć.*

Zadugowanie, a, btm., czynność cz. Zadugować.

[Zadulenie, a, btm.] czynność cz. Zadulić.

[Zadulić, i, il] *zapalić, zakurzyć*. Zł.: Dulki zadulili (=zapalili fajki).

† Zadum, u, btm., p. Zaduma.

Zaduma, y, lm. y. † Zadum, Zadumanie l. *stan człowieka pogrążonego w myślach, zamyslenie, zamedytowanie s.; zdumienie, zastanowienie s., podziw*: Długo stał w zadumie. Ty, panie, mgły rozrzedzasz, w tępych objaśniasz zadumie, twój rozum zmienić podziw w myśl wysoką umie. Przyb. Łączył z czułą miłością tęskny zadum twarzy. Przyb. Chodzi w zadumach, niby uczony, chociaż Tersyty bratek rodzony. Zabł. 2. patol. *melancholija, choroba umysłowa, choroba uczucia*: Z. jest krwi o ciężałość, melancholiją Grecy zowią. Sien. Z. jak ma być wygnana. Sien. Z., gdy mózg psuje, czyni człowieka zadumatego. Sien. Z. osłupna, z osłupieniem (melancholia attonita v. cataleptica). Z. trwożna, z trwożą. Z. czynna (m. activa v. agitata v. furens v. hilans). Z. hipochondryczna. Z. przeobrażna (m. metamorphoseos). Z. ze wstrętem do ludzi (m. misanthropica). Z. z tęsknoty za ojczyzną, tęsknieca (nostalgia). Z. bierna (m. passiva). Z. przesładowcza (m. persecutoria). Z. religijna (m. religiosa). Z. przemijająca (m. transitoria). Z. rozumująca. Przebieg melancholji lżejszy, t. j. bez urojeń, i cięższy, z urojeniami. Człowiek cierpiący zadumę nie jest w stanie rozważyć i obliczyć skutków swego działania.

Zadumać, a, ał, nied. Zadumywać, [Zadumować] l. *zagrać, zaśpiewać dumę a. dumkę*. L. 2. p. Zdu-

mleć. Z. ś. pogrążyć ś. w myślach, zamyslić ś., zamedytować ś., popaść w zadumę: Nie przystoi przy stole tak ś. Z., jakoby wszystka myśl była na misie. L. Co usłyszawszy, matka tak ś. zadumała, że ś. wszystka kamienną właściwie być zdała. Otw. Zadumawszy ś. ja na owe przeszkody, pomyślałem sobie. Pas. [O cóż-żes zadumała, dziewczyno moja?—O toem ś. zadumała, nie będę twoją]. Wójc. [Zadumał sie i myśli sobie]. Piotr zamilkł, zadumał ś. Krasz. Szedł do niej. Niekiedy tylko przelotnie zadumywał ś. Przybor. [Zadumywał ś. często w sobie]. Ork. Z matki zadumanej łona. Słow. Zadumał ś. nad pałaszem, jakby chłop nad plugiem. Len. Wprawdzie szedł nieochotnie, i dobrze ś. zadumywano nad nim. Krasz. Słuchał pieśni, zadumywał ś., pił ją wszystkimi porami. Reym. **Zadumany, †Zadumiany, [Zadumiony], ×Zadumiąły, †Zadumiąły, †Zadumny = który ś. zadumał, zamysłony; zdumiąły, zadziwiony, zdziwiony:** Zaduma jest krwi ociążałość, melancholia, a ei, co ś. im tak psuje, są ludzie zadumani, troskliwi, przychodzą o rozum, gdy pomocy niemasz. Sien. Idzie ciełą zadumane, w tym uderza łbem o ścianę. Zadumane w głowę zadrupy. L. Idzie z tryumfem Pan w niebo niesłychany, dziwi i strach niosąc duchom zadumianym. Susz. Na te słowa każdy odeszedł zadumały. L. Zaduma, gdy mózg psuje, czyni człowieka zadumałego. Sien. (= melancholicznego). Wino hipokras jest pożyteczne zadumiątm. Sien. Kto tak nieludzki, kto tak zadumały, żeby do śmiechu dziecięcuzka tego nie przymieszal też i śmiechu swojego? Groch. (= melancholik). **Zadumiąły, zdumiąły. Troc. Od Tatarów na męstwo jego zrazu zadumiątych. Nies.**

†Zadumały p. **Zadumać.**

Zadumanie, a, bfm. l. czynność cz. Zadumać.
2. p. **Zadumanie ś.:** [Czego zyjes w zadumaniu?].
3. p. **Zaduma.**

Zadumanie się, a ś., bfm., niek. Zadumanie czynność cz. **Zadumać ś.**

Zadumany p. Zadumać.

× **Zadumczywy lek, p. Czarnozółciowy.**

× **Zadumiąły p. Zadumać.**

† **Zadumiany p. Zadumać.**

× **Zadumiec, eje, ał i × Z. ś. l. p. Zdumiec:** Wojennych czynów opisy szacownemi ś. stają, kiedy zadumiewają wielkością swoją. L. **2. zdumiec ś., zadziwić ś., zastanowić ś., zdziwić ś.:** Wzruszył ś. cały Tartar, jęk zapuścił ostry, stękały rozkwilone węzwołose siostry, zadumiął ś. i zamilkł morąg trójpaszczeki, wstrzymało bieg narzędzie lksyjona męki. L. [Majster ś. zadumiął, co to za człowiek do niego przyszed].

× **Zadumienie, a, bfm., czynność cz. Zadumiec.**
× **Zadumienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zadumiec ś.**

× **Zadumiewać, a, ał i × Z. ś. p. Zdumiec.**

× **Zadumiewanie, a, bfm., czynność cz. Zadumiewać.**

× **Zadumiewanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zadumiewać ś.**

[Zadumiony] p. **Zadumać.**

† **Zadumny p. Zadumać.**

[Zadumować, uje, ował i Z. ś.] p. **Zadumać.**

[Zadumowanie, a, bfm., czynność cz. **Zadumować.**

[Zadumowanie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Zadumować ś.**

Zadumywać, a, ał i Z. ś. p. Zadumać.

Zadumywanie, a, bfm., czynność cz. Zadumywać.
Zadumywanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zadumywać ś.

Zadunajski pochodzący z Dunaju, leżący, mieszkający za Dunajem: Słowacy z kraiu zadunajskich poszli, a podbiwszy Iliryków, sami na ich miejscach osiedli. Błaż. Bułgarowie i inni Słowianie zadunajscy od Focjusza ś. zarazili. Nar. Feldmarszałek rosyjski za kilka pomysłnych z Turków zwycięstw Zadunajskim był nazwany. Steb.

[Zadundały]? Parobecku Z., nie będą cię dziewczki chciały.

[Zadupić się, i ś., il ś.] **zagapić ś., zagawronić ś. [Zadupienie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zadupić ś.**

Zadurzały który zadurzał, odurzały, odurzony, oszołomoniony, kołowaty, upojony: Posępne i zadurzałe chłopcy nasze mało czują i mało myślą. Stasz.

Zadurzeć, eje, ał odurzeć, stać ś. odurzałym. L. Zadurzenie, a, bfm. l. czynność cz. Zadurzyć.

2. czynność cz. **Zadurzeć, stan odurzenia, odurzenie, szal, zawrót głowy, upojenie:** Wolna elekcja—słodkie Z. narodów. Jeż. (= ułuda).

Zadurzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zadurzyć ś.

Zadurzyć, y, ył odurzyć, zagłuszyć, zagaluszyć, ogłuszyć, oszalać, rozmarzyć, upoić; zawrócić, zamierzać, zakrećić w głowie, zawrócić, zaproszyć głowę: Para ta, właśnie jak wino surowe, napelni ciepłem i zadurzy głowę. Książ. Z. ś. w kim = **zawrócić sobie kim głowę = zakochać ś., stracić ulan głowę:** Byłby ś. zakochał, lecz czynił, co mógł... zadurzył ś. Krasz. Postaraj się, ażeby zadurzył ś. w tobie. Jeż.

× **Zadusić, a, lm. e ten, co zadusił a. co zadusi. L.**

× **Zadusić, i, il i Z. ś., nied. ×Zaduszać i ×Z. ś. l. p. Zadławić:** Mikołaja papieża zadusili. Skar. Masz mię raz wraz dusić, lepiej już raz zaduś. Oss. U czernie było dwanaście Laszek, — to je razem z czernicami dymem w celi zadusili. Sienk. Sam ś. zadusił. Troc. Z. ś., zatchnąć. L. Przen.: **zatchnąć, zagłuszyć, stłumić, zdusić, zatrzeć.** Iż w dziecięciu przyrodzone ciepło bardzo słabe jest, potrzeba, żeby ś. nie zaduszało pokarmy grubemi, jako więc mały ogień kupą drew prędko ś. zadusi. Petr. Focjusz wyklęcie siebie wyklęcie papieża chciał Z. Skar. Starania wieku tego zaduszają słowo. Bud. (pieczołowatości świata tego zaduszają słowo. B. G.). 2. **sprawić duszność, duszności nabawić, zatkan, zapchać:** Korzeń ciemierzycy zuhanany zadusza i zadawia. Syr. Sok ten dany ku picciu, zadusza piersi człowiekowi tak bardzo, aż do śmierci. Spiez.

[Zadusiować się, uje ś., ował ś.] **zakląć ś., przysiąc:** Sobek sie zadusiował na rany Hrystusa Pana. Tet.

[Zadusiowanie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Zadusiować ś.**

† **Zadusisty p. Zadusziwy.**

× **Zaduszać, a, ał i × Z. ś. p. Zadusić.**

× **Zaduszenie, a, bfm., czynność cz. Zaduszać.**

× **Zaduszanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaduszać ś.**

Zaduszenie, a, bfm. l. czynność cz. Zadusić. 2. duszność, dychawica, ciężar na piersiach, brak tchu, zatkanie w piersiach, dychawicznosc, × z a d u o h,

× **zadyszka**, † **zadusznosc**: Ziele to Z. odejmuje. Spiecz. Zaczynam czuć Z. w piersiach. L. **Zaduszenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zadusić** ś.

Zaduszki, szek, bhp. 1. *dzień Zuduszny, poet. święto umarłych (d. 2 listopada), [dziady]. 2. piątka za dusze, stypa, serek, picanie duszkiem, duszenie kufła. L. Z. pić, wypijać—może zabytek pogański. L. 3. [Z.] bocheneczeki chleba żytniego, umyślnie wypiekanego na dzień Zuduszny.*

[**Zaduskowany**, **Zatuszkowany**] przez czary zrobiony niewidzialnym: Kot Z. (= przez czary niewidzialny).

Zaduskowy przym. od **Zaduski**: Zajdź w je-sienne Zaduskowe noce na te nasze cmentarze. Las.

† **Zadusliwość**, i, btm., rz. od **Zadusliwy**; † **Zadusność** *dusznosc, dychawica*. Ocz. Ziele to zaduszenie, które bywa od jedzenia, bydlu odejmuje, a to, gdy ś. soku jego napije, będzie wracało, a tak odejście na Z. Spiecz. Z. = *zatkanie, zgęstwienie. L. Wino w sereu krew czyści od wszelkiej zagnięłości a. zadusności. Trzye. Mają ś. wiarować pożywania porów, którzy manją cierpią a. Z. a. zatkanie mózgu. Trzye.*

Zadusliwy, † **Zadusisty**, † **Zaduszny** i. † **Z. pełen zaduchu, duszny, duszący, zaduszony**: Powietrze zadusliwe (= ciężkie, parne, gęste). Ziemia rodzajna nie ma być w zniżkach zaćmionych ani zadusznych. Trzye. Reż i na tłustej ś. roli rodzi, ale chce mieć pole ku słońcu odkryte, a nie zadusiste a. nie ciemne między lasy. Trzye. 2. a. [**Zadychliwy**] mający *dusznosc, dychawiczny*: Oddech Z. (= *królki, ciężki*). Niewiasta ta aby była siły dobrej, oddychania mocnego, nie zadusliwego. Spiecz. Koń, gdy ma nos bardzo tępy a zawieszisty, bywa zadusisty, bowiem przestwor-no oddychać nie może. Trzye. 3. [Z.] rz. *astmatyk*.

Zadusność, i, btm. i. rz. od **Zaduszny**. 2. † **Z. p. †Zadusliwość**.

† **Zaduszny** p. **Zadusliwy**.

Zaduszny *tyczący ś. duszy, dusz, im poświęcony*. Dzień Z. = *Zaduszki*. W dzień Z. modlimy ś. za umarłe, których Pan Chrystus przez nie odrzucił. Hrb. Z. dzień wymyślił Odylo, klunjacki opat, ku utwierdzeniu czyśca, a postanowił to święto Jan XIX. Teof. Dzień Z. wprowadzony jest r. 998; ukazanie ś. duszy było okazją ustanowienia dnia Zadusznego. Boh. Obiad Z. abo stypa. Błaż. **Zadusna wigilje**. Ort. Msza zadusna (L.) = *żałobna*. Obrzęd Z. = *żałobny, pogrzebowy*. Umrze, wnet poślą dzwonić, potym psalterz, więc wilje, Salve śpiewać, z krzyżem prowadzić, potym zadusne msze, ofiary, konduktu czynić, ubóstwu kap dać, stypę uczynić, łaźnie na ubogie sprawować. Gil. Zygmunt margrabia Z. obrządek Ludwikowi Węgierskiemu zmar-łemu zaumienicie odprawił. Błaż. Pozwolili na to, aby Poliksena była zabita na ofiarę zaduszną. Otw. **Zadusne psalmy** mówiła do rańa. Syrok.

Zaduszony i. im. od **Zadusić**. 2. [Śmierć zaduszona] z *zaduszenia, przez uduszenie*.

Zadworny, **Zadworski** i. *za dworem będący*. L. Plac Z. W zadworskiej kniei na szaraki. Pol. 2. *zewnątrz dworu będący, zewnątrzny*: **Zadworna obrona**. Troc. 3. × Z. *za dworem królewskim idący*: Sądy zadworne = *udworne, królewskie były; relacyjne (w których zasiadał król z senatorami i ministrami), asesorskie czyli kancelerskie, i referendarskie (sprawowane przez referendarza koronnego)*. Glog. Z. *pozew*. Troc. **Zadworne po-**

zwy. Biel. J. Trybunałskie dekreta mandatami zadwornymi znoszone być nie mają, ani trybunał w sprawy zadworne wdawać ś. nie ma. Troc. Kancelerskie sądy mają nazwisko zadwornych, że ś. na dworze królewskim odprawiać zwykły. Skrzet. Juryzdykcyja królewska sejmowa i zadworna. Vol. O pozwiech zadworskich: pozwy za dworem naszym nie mają być dawane, tylko w rzeczach w statucie opisanych. Vol. Bartłomiej Czyzewski, pisarz Z. Nies. **Zaciętość** posłów stąd też pochodziła, iż byli między niemi obawiający ś. być pociąganiem do sądów zadwornych. Alber.

Zadworować, **uje**, **owal** z kogo = *dwornie zadwić, zażartować, zakpić*: Dziś kto kogo kształtnie oszuka, jakoby najtrefniej zadworował. Fred. M.

Zadworowanie, a, btm., czynność cz. **Zadworować**.

Zadworski p. **Zadworny**.

Zadworze, a, lm. a, [**Zadwórze**] *miejsce za dworem, z tyłu zamku, plac zadworski, podwórze, podwórzec, podwórko*. L., Podez. [Po zadwórze chodzę].

[**Zadwórze**, a, lm. a] p. **Zadworze**.

× **Zadybać**, **bie**, **bał**, † **Zazdybać**, × **Zadybnać** kogo, co = *zadybać, przydybać; dybując napaść, zaskoczyć*: Od naszych orda zadybana nie miała uwieść obłowy swojego. Jabł. [Wieczorek już mię zadybał. Tu mnie nocka zadybała, tutaj będę spał (= *zastała*)].

× **Zadybanie**, a, btm., czynność cz. **Zadybać**.

× **Zadybnać**, **nie**, **nał** p. **Zadybać**.

× **Zadybnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zadybnać**.

Zadychać, a, ał i Z. ś. p. **Zadechnąć**.

Zadychanie, a, btm., czynność cz. **Zadychać**.

Zadychanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zadychać** ś.

Zadychiwać się, **uje** ś., **iwal** ś. p. **Zadechnąć**. **Zadychiwanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zadychiwać** ś.

[**Zadychliwość**, i, btm.] rz. od **Zadychliwy**: Spierało ją pod piersiami, a Z. razwraz chwytata ś. bolących piersi. Reym.

[**Zadychliwy**] p. **Zadusliwy**.

Zadychra, y, lm. y, **Nastrzyp** zool. (branchipus) *skorupiak liścionogi*.

Zadychtować, **uje**, **owal**, [**Zadyktować**] *zatkanąć dychtem; uszczelnić; dychtując utkać, × zakonopacić, × zakonopaczyć*: Z. okręt kłakami. L. [Stróż otwór otęhlani zadyktował].

Zadychtowanie, a, btm., czynność cz. **Zadychtować**.

[**Zadydać**, a, ał] p. **Zadędać**: Z. kureg, prosiaka.

[**Zadydanie**, a, btm.] czynność cz. **Zadydać**.

× **Zadygać**, a, ał p. **Zadygnąć**. L.

× **Zadyganie**, a, btm., czynność cz. **Zadygać**.

× **Zadygnąć**, **nie**, **nał**, **nied.** × **Zadygać zacząć dygać, dygami zająć**. L.

× **Zadygnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zadygnąć**.

Zadygotać, **ocze** a. × **ocze**, **tał** p. **Zadrzeć**. Ziemia i niebo zadygotają razem. Sienk. **Zadygotać** do szpiku kości, oblać go zimny pot. Sienk.

Zadygotanie, a, btm., czynność cz. **Zadygotać**.

Zadygować, **uje**, **owal** posp. p. **Zadugować**.

Zadygowanie, a, btm., czynność cz. **Zadygować**.

Zadyktować, **uje**, **owal** i. **Zacytować** *dyktując, podać do zapisania*: **Zadyktował** potym cały list wojewoda dość gładko. Chodź. Oświadczył,

że gdybym opozycją zadyktował. byłby z łatwością zniósł przymus osobisty. Wilk. Ażeby spór jurydykcyjny mógł być zadyktowany przez władzę administracyjną. 2. *zalecić, zapowiedzieć, zarządzić do spełnienia, zarządzać*: Wymozono na nim groźbą i prośbą, że robił, co zadyktowano. Krasz.

[Zadyktować, uje, ował] p. Zadychtować.

Zadyktowanie, a, blm., czynność cz. **Zadyktować**: Tenże sąd marszałkowski nie może s. dyspensować od zadyktowania przez stronę przeciwną dekretu kontumacyjnego. Kraus.

[Zadyktowanie, a, blm.] czynność cz. [Zadyktować].

Zadyłować, uje, ował *zasłonić, zagrozić, zarobić dylami*: Hetman ludzi swoich zadyłował. Papr. (zakrył. L.).

Zadyłowanie, a i. blm., czynność cz. **Zadyłować**. 2. lm. a p. **Dyłowanie**.

[Zadyma, y, lm. y] p. **Zadymka**.

Zadymać, a, ał p. **Zadać**.

Zadymanie, a, blm., czynność cz. **Zadymać**.

× **Zadymek**, mku, lm. mki p. **Zadymka**. L.

Zadymiać, a, ał p. **Zadymić**.

Zadymianie, a, blm., czynność cz. **Zadymiać**.

Zadymić, i, ił, nied. **Zadymiać** i. *zapelić, napelić dymem*: Z. mieszkanie (= pokryć, okryć dymem, zakopcić). Londyn zadymiony jest kopciem węgla ziemnych. L. Przen.: Przykre to uczucie zadymio jasny obraz szczęścia. Bał. (= *zaciemniło, zamgliło, przesłoniło*). 2. cz. ni. *zacząć dymić, wypuścić dym*: Zadymily mury klasztoru naokół, jak boki okrętu otoczonego burzą i rozbójnikami. Sienk. 2. min.: Topaz zadymiony, kwarc zadymiony = *kryształy gwóźdźnikowo-brunatne*.

Zadymienie, a, blm. i. czynność cz. **Zadymić**. 2. *stan, własność, kolor przedmiotu, który został zadymionym a. jakby zadymionym*.

Zadymka, i, lm. i, † **Zadma**, † **Zadem**, [Zadyma, Zadem], × **Zadymek**, × **Zademek** *drobny śnieg a. deszcz z wiatrem, zamieć, zawieja, wichura, zawierucha, kurzawa*. [Dętka czyli zadyma to jedno. Z., wichura, kurniawa].

Zadymkowy przym. od **Zadymka**: Pora zadymkowa.

Zadyndać, a, ał i. *zacząć dyndać, podynać, zawisnąć*. 2. *posp. zadzwonić, zabimbać*.

Zadyndanie, a, blm., czynność cz. **Zadyndać**.

[Zadyrgnąć, nie, ną] *zadrżeć, zalrgać, zatrząść s., drgnąć*: Każda żyłeczka we mnie zadyrgnie.

[Zadyrgnięcie, a, blm.] czynność cz. **Zadyrgnąć**.

Zadyscyplinować, uje, ował *dyscyplinując, zabić; ubiczować*. Z. s. *dyscyplinując s. zabić s.; ubiczować s.*: Idź do klasztoru, zadyscypinuj s. i zamórz głodem, niech cię tam kanonizują nawet. Byk.

Zadyscyplinowanie, a, blm., czynność cz. **Zadyscyplinować**.

Zadyscyplinowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zadyscyplinować s.**

Zadysonować, uje, ował *zarządzić; obstarować, zamówić według podyktowanego planu*: Śniadanie zadysonowane przez amftrjona. Kraus.

Zadysonowanie, a, blm., czynność cz. **Zadysonować**.

Zadysputować, uje, ował *dysputując, zagadać, zagłuszyć, przegadać; zmusić do milczenia*: Z. żonę.

Zadysputowanie, a, blm., czynność cz. **Zadysputować**.

× **Zadzysały** p. **Zadzyszany**.

Zadzyszany, × **Zadzysały** *zdyszany, zadychany, zaziąany, zziąany, ziąjący, zasapany*: Czelek wpada Z. L. Psy zadzysałe języki wywłóczą. Jak. W. Na kolanach ciarki zadzyszana siadła. Mick. Do zadzyszanej piersi przyciskając obie dłonie, pytała wnet tłumionym szeptem przerażenia: i co było dalej? Brt.

Zadzyszeć, y, ał, × **Zadzyszyć** *zacząć dyszeć; odetchnąć*; przen.: *wionąć, powiać*: Las wiatrem jutrzeńki zadzyszał. Słow. Z. s. *zadzyszeć s., ziazjać s., zaziąjać s., zasapać s., zatchnąć s.*: Otóż i mój pan, a jam s. zadzyszył, szukając go. L. Braciszka nakoniec znalazłem; ażem s. zadzyszał, latając za nim. L. Idzie też siostra moja, ale jak s. zadzyszała! L. Rychło s. słaba zadzyszy kobietka, gdy za nią w pogoń bieży miłość letka. Nar.

Zadzyszenie, a, blm., czynność cz. **Zadzyszeć**.

Zadzyszenie się, a s., blm., czynność cz. **Zadzyszeć s.**

× **Zadzyszka**, i, lm. i p. **Zaduch**: Nie mógł mówić głośno, bo i na zadzyszkę cierpiał. Krasz. Dostała ze zmęczenia zadzyszki. Krasz. Cierpiał na zadzyszkę. Grusz. Umilkł, odychając ciężko, ze świstem, jak zwykle chorzy na zadzyszkę. Grusz. (p. Dusznosć, Dychawica).

× **Zadzyszyć**, y, ył i × **Z. s. p. Zadzyszeć**.

× **Zadywanie**, i, ił *zakryć, zasłać dywanem, dywanami*: Wszedł po schodach zadywanionych Mie.

× **Zadywanienie**, a, blm., czynność cz. **Zadywanie**.

† **Zadzenie się**, a s., blm., czynność cz. **Zadzió s.**

Zadziac, eje, ał, nied. **Zadziewać** i. *wdziewając, założyć, wdziać, nawdziać, wciagnąć, założyć, włożyć; zasadzić, wsadzić, zatknąć, natknąć*: Z. eo na pikę. Z. eo na siebie = *odziać s. w co, zarzucić co na siebie*. Z. rękaw, but, pończochę. L. × **Z.** na igłę nitkę = *nadziać*. L. (= *navolec w igłę*). 2. *co za co = przeprowadzić co poza czym, z tyłu czego*. Sł. wil. 3. *co gdzieś = podziać, zapodziać, zarzucić, zaprzepaścić; zaronić, watkanąć, wściбіć niewiadomo gdzie, zawieruszyć*. 4. × **Z.** otwór, dziurę = *zarobić, zacząć, zamknąć, zagrozić, zapleść, zacerować i t. p.*: (Pająki) zasłaniają siatkami, zadziewają siatki. Kn. 5. [Z. w co, o co] = *zawadzić, zahaczyć, zaczepić, natknąć s. na co*: Z. wozem w drzewo przydrożne, nogą o kamień. 6. bart. *zacząć dziać, wyrabiać dzień, bart*: Zadziaane drzewo = *na którym bartnik rozpoczął dżdanie barci*. Glog. Ten, co łożdzieje zadzianego drzewa, ma to sobie aktami obwarować. Skr. Z. s. *podziać s. niewiadomo gdzie, zapodziać s., zarzucić s., przepaść, zawieruszyć s., zginać*: Gdzież s. zadziała skromność żołnierska? Nar. Gdzież s. zadzieje przed gniewem twoim? L. (= *skryję s., schowam s.*). Gdzieś 'mi s. czapka zadziała, i nie mogę jej znaleźć. [Gdzieś-ci mi s. to źrebie zadziało. Kajżeś to zadział zarobek?].

† **Zadziad**, a, lm. owie a. y *naddziad, pradziad*. L.

[Zadziadowany] *zapuszczony, zaniedbany zupełnie, zadziadziały*.

Zadziadzenie się, a s., blm., czynność cz. **Zadziadzić s.**

[Zadziadzić się, i s., ił s.] *zachmurzyć s.*: Zadziadziło s.

[Zadziaknąć, nie, ał] *zł. założyć, włożyć, wziąć na siebie*: Z. maneł. Estr.

[Zadziaknięcie, a, btm.] czynność cz. Zadziaknąć.
 † Zadział, u, lm. y l. *zadziałanie, zadziaływanie, okazanie, świadczenie komu, postępek, uczynek względem kogo, sprowadzający reakcję*: Oddał im to P. Bóg wet za wet, według ich zadziału. Smotr. 2. *udział dany komu, to, co komu przypada w udziale*: Część dobra niewiasta dobra, Z. dobry jest tym, którzyś. boją Boga. Leop. (żona dobra jest dział dobry; w działale bojącychś. Pana dana będzie. B. G.).

† Zadziałac, a, al, † Zadzielać, nied. † Zadzielać, † Zadzielać, † Zadzieliwać l. *zarobić, działaniem, uczynkiem, postępowaniem zasłużyć na co*: Zapłatę dał jako kto zadziałal. Wisza. Pewni są tego ludzie, iż wasza królewska mość Dymitra skarzesz, lecz tego nie wiedzą, najdzie-liś. kaźń taka, jaką uczynek szkaradny zadziałal? Gór. Zbawiciel nasz nie tylko cierpiął, co my cierpieć mieli, jakoby to sam zadzielał, ale też i wszelką sromotę naszą podjął. Sekl. 2. *zapoczątkować swym działaniem, zacząć działać w pewnym kierunku, dać powód działając, przyczynić s., doprowadzić do czego, narobić czego, przeć, dążyć, zmierzać ku czemu, wywołać co przez swe działanie, zakroić na co, dać do czego okazję, oddziaływać, aby co sprowadzić*: Na wojnę ani zadziałujemy, ani zadzielać myślimy. Błaż. Wymależ takiego nieszcześcia nie można, na jakie ich zbrodnie zadzielały. Pileh. 3. *przedsięwziąć, zacząć, wszcząć, zamierzyć, knować co złego; zbroić co, dopuścić s. czego*: Jeżeliby Krzyżacy co zadziałali, tedy obiecał cesarz uczynić sprawiedliwość z niemi Jagiellowi. Biel. M. 4. *co komu = działaniem swoim zaangażować go; wyswiadczyć, zdziałać, wyrządzić mu co, przysłużyć mu s. czym*: Zadzielać, zasługiwać s. o co. Grabow. Ubogi temu, kto mu łaski zadziałal, jest wdzięczen. Kosz. Żaden człowiek dobrodziejstw i łaski Bogu nie zadzieliwa. Sekl. Nie prawuj s. z człowiekiem próżno, jeśli nie zadziałal tobie złe. Bud. (jeżeliż nie złego nie wyrządził. B. G.). Opuść im, złe zadzielał tobie. Bud. (= *poczynali sobie wobec ciebie; opuść grzech ich, żeś złość wyrządził. B. G.*). Sieciech wylicza i szerzy, coby Zbigni: w oju najmilszemu, co bratu szlachetnemu, coby naostatek ojezyźnie zadziałal. Błaż. 5. *działaniem swym zastąpić; zapłacić, odzajemnić, wypłacić, wywdziemnić, wynagrodzić, odwetować*: Łaski Twe czymżeć mam zadzielać? Groch. Jako mamy zadzielać tym, którzy kiedy dla nas co dobrego uczynili? Kosz. Im są większe dobrodziejstwa, tym je Z. trudniej; a które są nader wielkie, te ani być nagrodzone mogą. Gór. 6. *zarobić, zacząć, rozrobić, rozczynić, zamiesić, zaprawić*: Trzy miary mąki białej zadzielał a nacyń podłomyków. Leop. (rozczyni. B. G.). Popiekl z cias ta zadziałanego placki przasne. B. G. 7. *bart. zacząć dłuwać barć, zadzielać. Wóje.*

† Zadziałanie, a l. btm., czynność cz. Zadziałać. 2. lm. a *ciasto rozczynione, rozczyn, rozczynna, rozczynienie*: Trochę kwasu wszystko Z. zakwasa. B. B. Trochę kwasu wszystko Z. kwaśnym uczyni. Żarn. Zebysmy stary kwas z siebie wyrzuciwszy, nowym się zadziałaniem stali. Żarn. Wyczyszczajecie stary kwas, abyście byli nowem zadziałaniem. Karnk.

[Zadziałek, ka, lm. lki, Zadziałka] rozpoczęła dzień, barć. Skr., Wóje. O zadziałkach. Nisz. Gdyby kto znalazł jaki Z. niedoziany, może go bezpiecznie dodziać, oświadczywszy s. jego bartnikiem.

[Zadziałka, i, lm. i] p. Zadziałek.
 † Zadzielać, uje, ywał p. Zadziałać.
 † Zadzielać, a, btm., czynność cz. Zadzielać.

Zadzielały, Zadzieleny który zadzielał, *zdziczały*: Jam nie dziw, nie zwierz Z. Zebr. Pośród tych poetycznych i jeszcze radzielałych tak płynnie środkiem cichy i Z. strumień. Mańk. W tej przestrzeni łoża Warty tak są radzieleny, że tam, gdzie były przedtem, nie widać, tylko trzęsawiska zarosłe kępami. Sur.

Zadzielen, eje, al l. *zdziczeń z czasem*. 2. *zarosnąć złą trawą, zdzielen*: To pole zupełnie radzielało. Sl. wil.

Zadzielenie, a, btm., czynność cz. Zadzielen. Zadzieleny p. Zadzielać.

† Zadzielić się, i s., il s. *cofać s.*: To s. podeń podmyka, abo z nim żartuje, abo jest li muzyka, przed nim podskakuje; to s. zadzi, to sama ochoty dodawa. Białog.

[Zadziec, dzca, lm. dżce] *zad, pozostać mięsa*. † Zadzieckować, uje, ował *zająć, zagrabieć dla dziedzica*: Wiesniakom, iż stacji wydawać nie chcieli, bydła zadzieckowano było. Błaż.

† Zadzieckowanie, a, btm., czynność cz. Zadzieckować.

† Zadzieleny p. Zadzieleny.
 Zadzielenie, a, btm., czynność cz. Zadzielenić.

Zadzieleny, † Zadzieleny im. od *Zadzielenić*; *związany, zrosły z czym dziedzictwem, zgnieżdżony, zasiedziały, zakorzeniony dziedzictwem*: Ziemi naszej podkomorzy, Z. w niej z naddziadów. Wor. Wspiera zadzieleny popularnością sławę domu swojego. Kras. Wrodzona chęć nakształt zadzieleny nałogu wykrzenie s. zupełnie nie da. L.

Zadzielenić, y, yl *objąć w posiadanie prawem dziedzictwa, otrzymać, w spadku, odziedziczyć*.

Zadziegenie, a, btm., czynność cz. Zadziegenić.
 Zadziegenić, i, il *dziegiem zawałać, zasmarować; zasmrodzić dziegiem*.

† Zadzielać, a, al p. Zadziałać.
 † Zadzielać, a, btm., czynność cz. Zadzielać.

[Zadzielanin, a, lm. anie] *Słowianin, mieszkający za Beskidem. Pol.*

† Zadzieliwać, a, al p. Zadziałać.
 † Zadzieliwanie, a, btm., czynność cz. Zadzieliwać.

† Zadzielać, a, al p. Zadziałać.
 † Zadzielać, a, btm., czynność cz. Zadzielać.
 Zadziennie, ego, btm., rzem. *pluca dzienna, lon dzienny*.

[Zadziennik, a, lm. cy] l. *robotnik pracujący na dniówkę*. 2. *robotnik leniwy*.

[Zadzień, dnia, lm. dnie] *roboty dworska*.

Zadziera, u, lm. y p. Zadra.
 Zadzierać, a, lm. e ten, co *zadziera*.
 Zadzierać, a, al i Z. s. p. Zadrzeć.
 Zadzieranie, a, btm., czynność cz. Zadzierać.
 Zadzieranie się, a s., btm., czynność cz. Zadzierać s.

Zadzierać, rku, lm. rki, p. Zadzior.
 Zadzierać, u, lm. i, Zadzierz, × Zadzierać l. *węzeł, pętla zaciągnięta na moc, na sypek*: Z., rodzaj pętli łatwo zbiegającej. Łab. Zawiązać nie na kokardkę, ale na Z. Nie rozdziergniesz zadziernu tego. Troc. Węzeł bez zadziernu, z zadziernem. Troc. Węzeł bez zadziernu. Bobr. Zadzierzem (Troc), na Z. = *zadzierzniejszy na sypek*. Zadzierzem, tak mocno, aby nie można

rozwiązać. L. Bywają też sidła na mniejsze ptaki, uczyniwszy z zadzierzgiem powrozek z koniekiego włosia, który rozepniesz, wbiwszy dwa kołeczki we zbożu na zagonie. Trzye. Mamka, do wiszącej Cynirowej córki porwawszy s., dziergi przeryna i pilno od szyi poodejgane węzły palcami rozprawia. Otw. U wierzełu oczapu powróż rozprawował, z którego sobie sišlo na szyję gotował, potem, włożywszy w zadzierzg kark, spuścił s. i zaciągnął gardziel, śmierci cheiwy, i zawiesił wśród odrzwia ciężar nieszczęśliwy. Otw. Śmierć sobie bez żadnego braku w zadzierzgu a. obierasz na haku. Trzye. (= śmierć powrozoową, przez powieszenie). Przen.: Tu chytry smok, nabrzmiały jadem niezliczonym, sprosnym sine zadziergi zawija ogonem. Nar. (= sploty, zwoje, kłęby, koła, kregi, pierścienie). Piorun wydarty z zadziergi gromotnego gromu padem błysknym świrzenie krętlive sprawiwszy, sam s. niszczy. L. (= z więzów, z więzi, z zapory). 2. część pluga.

× Zadzierga, i, lm. i p. Zadzierg.

Zadziergać, a, ał i Z. s. p. Zadzierzgnąć.

Zadzierganie, a, blm., czynność cz. Zadziergać.

Zadzierganie się, a s., blm., czynność cz. Zadziergać s., Zadzierganie się, p. Zadzierzgnąć s. Zadziergiwać, uje, iwał i Z. s. p. Zadzierzgnąć. Zadziergiwanie, a, blm., czynność cz. Zadziergiwać.

Zadziergiwanie się, a s., blm., czynność cz. Zadziergiwać s.

Zadzierzgnąć, nie, nął i Z. s. p. Zadzierzgnąć.

Zadziergnięcie, a, blm., p. Zadzierzgnięcie.

Zadziergnięcie się, a s., blm., p. Zadzierzgnięcie s.

Zadziergnięcie, a, blm., Zadziergnięcie czynność cz. Zadzierzgnąć: Srebrne złotej Nałęczy zadziergnięcie. Nies. Królikowie w obawie niezadziergnięcia z margrabiemi, nie śmieli stawić żadnych zawad rozszerzaniu chrześcijaństwa, a z nim przemocy niemieckiej. Lel.

Zadziergnięcie się, a s., blm., Zadziergnięcie s. czynność cz. Zadzierzgnąć s.

× Zadzierk, u, lm. i p. Zadra: Z., ranka zadarta. Troc.

Zadzierka, i, lm. i l. znak od draśnięcia, rysa, kresa; draśnięcie: Krew trysnęła z dioni... cóż jest w tej zadziece! Jaby m. s. może, królu, dla niej ran! w serce. Słow. 2. p. Zadra: Na drzewcu zadnej zadzierki, ni skazy. Kon.

Zadzierliwy łatwo zadzierający s.: Jaki u twej szkapę róg kruchy i Z. Krasz.

[Zadziermać, a, ał] pomagać, potargać, pokręcić, zawikłać, zasuplać.

[Zadziermanie, a, blm.] czynność cz. Zadziermać.

[Zadziernica, y, lm. e] l. p. Zadra. 2. splot włosia do chwytania ptaków.

[Zadzierowisty] p. Zadzierzysty.

Zadzierz, u, lm. i p. Zadzierg.

[Zadzierzga, i, lm. i] l. przeszkoda. 2. wstążka.

Zadzierzgać, a, ał i Z. s. p. Zadzierzgnąć.

Zadzierzganie, a, blm., czynność cz. Zadzierzgać. Zadzierzganie się, a s., blm., czynność cz. Zadzierzgać s.

Zadzierzgiwanie, a, blm., czynność cz. Zadzierzgiwać.

Zadzierzgiwać, uje, iwał i Z. s. p. Zadzierzgnąć.

Zadzierzgiwanie się, a s., blm., czynność cz. Zadzierzgiwać s.

Zadzierzgnąć, nie, nął, Zadzierzgnąć, + Zadzierzgnąć, nied. Zadzierzgać, Zadzierzgać, Zadzierzgiwać, Zadzierzgiwać l. zawiągnąć na zadzierzg, zakłosować, ściągnąć sypek, zawiązać na moc: Zadzierzgam, wiąże tak, aby trudno rozwiązać. L. Zadzierzgnął węzeł, wstążkę. Troc. Przen.: skrzypować, scieśnić: Obawiali s., że Platon i brat jego Glaukus zadzierzgać może wolność ojczyzny. 2. zapiąć, zaczepić, zahaczyć, złożyć w pęlicę: Każdy guzik ma swoje pętelkę, co go zadzierzgnie. Swad. Pod mým piórem, choć nieco zawiłym, zadzierzgującym s., wszystko jednakże wyraźniejszą przybierało postać. Lel. (= zawiadzającym s.). Kołnierzyk zadzierzgniony różową zawiązką. Mick. Z. kogo, komu szyję, gardło = ściągnąć stryczkiem, zadusić powrozem wieszając: Obieszono złodzieja; kat nieumiejętny źle go zadzierzgnął, że żyw został. Trzt. Czy złamać, czyli mam zadzierzgnąć szyję? Mor. A. Ci głodem, gdy ich nie znaleźli ślady, owi zginęli stryczkiem zadzierzgnięni. Chr. 3. przen. zacięśnić, zawrzeć, związać ściśle, utrwalić: Z. sojusz, węzeł porozumienia. Dziś pójdziem do ołtarza niezerwane Z. węzły. Bog. Woj. Piękność przywoła gacha, młodość go umota, złoto zadzierzga węzły ślubne, znacnia enota. L. 4. Zadzierzgać, dok. zasnąć, zaciągnąć, powlec: W zaniedbanu leżały studniska, wody zerdzały zadzierzganę rzasą. Wysp. 5. fl. zawiązać, uwiązać, przyczepić: U flisów zaciąć s. znaczy zadzierzgać szelki do czopa linki, gdy mają holować. Mag. Z. s. l. zawiągnąć s. na zadzierzg, zawiązać s. na moc: Pętla po opuszczeniu ciężaru zadzierzgnęła s. 2. zadzierzgnąć sobie gardło, zadusić s. powrozem, powiesić s., obwiesić s.: Dopiąć dzieła nie mogąc, już była z rozpaczny zadzierzgnął s. powrozem. Tw. Abo go z dziesiątka rozstrzelają, albo s. sam Z. musi. Falib. 3. przen. Z. s. za co = zaczepić s., uchwycić s., zahaczyć s. = nawiązać pasmo swego rozumowania, swej rozmowy, oprzeć s. na czym w swych domysłach: Nie powiedział słówka, za któreby s. Z. było można. Krasz.

Zadzierzgnięcie, a, blm. l. p. Zadzierzgnięcie. 2. patol.: Z. żółędzi członka męskiego, załupek (parafimosis). Z. jelit, uwięzienie jelit (incarceratio, strangulatio).

Zadzierzgnięcie się, a s., blm., p. Zadzierzgnięcie s.

Zadzierzgnięcie, a, blm., Zadzierzgnięcie l. czynność cz. Zadzierzgnąć. 2. p. Zadzierzgnięcie s. Zadzierzgnięcie się, a s., blm., Zadzierzgnięcie s., niek. Zadzierzgnięcie, Zadzierzgnięcie czynność cz. Zadzierzgnąć s.

Zadzierzystość, i, blm., rz. od Zadzierzysty: W narodzie wojennym a bitnym musiała panować skłonność do zadzierzystości. Krasz. W oczach jego malowała s. okrutna fantazja i Z. Sienk.

Zadzierzysty l. a. [Zadzierzysty, Zadzierzysty, Zadziorny] mający zadry, pełen zadziarów: Drzewo zadzierzyste. Rzuciła mu s. do oczu, mając zresztą jastrzębi dziób i wcale zadzierzyste szpony. Mic. 2. [Z.] skłonny do zaczepiek, krewki, popędliwy, czupurny, awanturniczy, kłótlivy, zawadzaczy, lubiący z każdym zadierać: Bardzo młodzieńki, ale Z. kawaler. Kacz. Młokosowaty, ale okrutnie zadzierzysty. Kacz. Niepodobniemy do starych owych zadzierzystych i skorych do waśni a zwady przodków. Krasz. Jeden krępy, czerwony, miał minę zadzierzystą. Gom. Zadzierzysta była osoba Sienk.

[Zadzierża, y, lm. e] arkan, pętla, zadzierzg.

× Zadzierzacz, a, lm. e p. Zadzierzyciel.

ZADZIERZAĆ

× **Zadzierzać**, a, ał i × **Z. ś. p. Zadzierzeć**.
× **Zadzierżanie**, a, bfm., czynność cz. **Zadzierżać**.

× **Zadzierżanie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zadzierżać ś.**

† **Zadzierżawać**, a, ał i † **Z. ś. p. Zadzierzeć**.

† **Zadzierżawanie**, a, bfm., czynność cz. **Zadzierżawać**.

† **Zadzierżawanie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zadzierżawać ś.**

Zadzierżawiać, a, ał p. **Zadzierżawić**.

Zadzierżawianie, a, bfm., czynność cz. **Zadzierżawiać**.

Zadzierżawio, i, ii, × **Zdzierżawio**, nied. **Zadzierżawiać** l. *wypuścić w dzierzawę, wydzierżawio*: Opiekun dóbr sierocińskich na siebie trzymać nie ma, lecz je więcej dającemu zadzierżawio. Zau. W Szampanji znajduje ś. wiele ziem zadzierżawionych za trzecią część produktu. L. Miała zadzierżawionych kilka wsi w Humańszczyźnie. Rol. 2. *wziąć w dzierzawę, zaarendować*. 3. przen., żart. *zająć, zarezerwować sobie*: Ucho moje na całe popołudnie zadzierżawio. Wilk.

Zadzierżawienie, a, bfm., czynność cz. **Zadzierżawio**.

× **Zadzierzeć**, y, ał, × **Zadzierzyć**, nied. **Zadzierzać**, † **Zadzierżawać**, × **Zadzierzywać** l. *zatrzymać, wstrzymać, nie puścić dalej, zahamować, zatamować, przytrzymać, powściągnąć*: Koń, który ś. daje z trudnością zadzierzywać albo żadną miarą cofać ś. nazad nie chce... Dor. Zastanów w bystrym biegu konie, Febie, i zadzierż wzgórze złoty wóz na niebie. Mias. Lecz przeciw Turcy tym swym gotowaniem nie zachowali ani zadzierżeli onego najazdu Skanderbegowego. Baz. Kto ś. wygramoli z jamy, zadzierży go siłdło. Leop. (pojmany będzie siłdłem. B. G.). Morze brzeg gromi, narzekając, że czyni przykrości mu wiele; brzeg mu wnet odpowiedział: dla swego postuszeństwa ja wiele pracuję, że cię, rzecz tak burzliwą, mocno zadzierżuję. Papr. Śnieg i lód tak moc ogniewą zadzierżywały, że ś. nie roztopiały. Bud. (śnieg i lód znosił ogień i nie roztopiał ś. B. G.). Muszę pana trochę Z. i o niego spytać. Górn. Co zadzierżawasz, który zostać nie chce, *quid moraris abeuntem?* Mącz. Wspomniawszy na wasze lenistwo i niedbalstwo, ledwo mogę żyć w oczach swych Z. Biel. M. Urynę Z. zdrowiu szkodliwa rzecz jest. L. Na kolana ś. wsparszy, odetchnienie w sobie gwałtem zadzierżał. Warg. 2. *utrzymać*: Starają ś., by człowieka pospolitego w skromności zadzierżeli. Warg. (= *nie dali jej granic przekroczyć*). 3. † Z. komu grzechy = *nie odpuścić, nie darować; nie rozgrzeszyć go*: Dał Chrystus apostołom moc, aby odpuszczali i zadzierżali grzechy. Wuj. Duch św. przez apostołów odpuszcza i zadzierża grzechy. Wuj. Komu odpuszcicie grzechy, będą mu odpuszczone, a komu je zadzierżycie, będą im zadzierżane. Wuj. 4. *zatrzymać, zachować, przechować, przetrzymać*: Albo dary przystojne złożysz mi—albo i zadzierżysz je u siebie. Ryd. 5. w upadku = *zatrzymać, podtrzymać, utrzymać, podeprzeć*: Siegnął Oza do skrzyni Bożej i zadzierżał ją, bo ją byli zachwiali bycy. B. G. (zatrzymał ją. Bud.). Zadzierżywa Pan wszystkie upadłe a podnosi wszystkie powalone. B. B. (zatrzymywał upadające. B. G.). Przen.: *zachować, ocalić, uchronić, obronić, uratować*: Pana swego, gdy umrzeć chciał, oszukaniem w żywocie zadzierżał. Górn.

ZADZIÓR

(= przy życiu zaciował). × **Z. ś. l. zatrzymać ś., utrzymać ś., nie upaść**. 2. *zatrzymać ś., zaczekać, poczekać, wstrzymać ś.; stanąć, przystanąć*: **Z. ś. idąc**. Prosił, aby ś. zadzierżył z egzekucją dekretu. Warg. Długom milczał a tailem ś. i zadzierżawałem ś. B. B. (wstrzymywałem ś. B. G.; *pasowałem ś., walczyłem z sobą, zastanawiałem ś.*).

Zadzierżenie, a, bfm., czynność cz. **Zadzierzeć**.
Zadzierżenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zadzierzeć ś.**

× **Zadzierżyciel**, a, lm. e, × **Zadzierżacz**, × **Zadzierżywacz** ten, co *zadzierża a. zadzierżył*.

× **Zadzierzyć**, y, ył i **Z. ś. p. Zadzierzeć**.

[**Zadzierzysty**] p. **Zadzierzysty**.

× **Zadzierzywacz**, a, lm. e p. **Zadzierzyciel**.

× **Zadzierzywać**, a, ał i × **Z. ś. p. Zadzierzeć**.
[**Zadziętać**, a, ał] kogo = *zakląć, uprosić; napomnieć kilka razy; nakłonić kogo do czego groźbą lub prośbą; surowo przestrzec, zakazać*.

[**Zadzięć**, a, bfm.] czynność cz. **Zadzięć**.

† **Zadzięć**, a, ał p. **Zadzięć**.

† **Zadzięć**, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**.

† **Zadzięć**, i, ii, nied. **Zadzięć** *puścić w dziesięć*. L.

† **Zadzięć**, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**.

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a ś., bfm., czynność cz. **Zadzięć**.

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzięć, a, ał i **Z. ś. p. Zadzięć**.

Zadzięć, a, bfm., czynność cz. **Zadzięć**: **Z. drzew**. Skr. (= *zaczynanie dziania barci*).

Zadzistość, i, blm., rz. od **Zadzisty**.
Zadzisty mający zad okazali, dupiasty: Koń Z. Zadzista baba.

Zadziurawić, i, il **zdzurawić**, *zapelnit dziurami, podziurawić; zacząć dziurawić*. L.

Zadziurawienie, a, blm., czynność cz. **Zadziurawić**.

× **Zadziw**, u, blm., p. **Zadziwienie**.
Zadziwaczenie, a, blm., czynność cz. **Zadziwaczyć**.

Zadziwaczyć, y, ył *zacząć dziwaczyć, stroić dziwactwa, rozkapryścić s., rozgrymasić s.*: Wkrótce zadziwaczy Akwilon niespokojny, zostawi las goly. Karp.

[**Zadziwać**, a, ał i Z. s.] p. **Zadziwić**.
[**Zadziwanie**, a, blm.] czynność cz. **Zadziwać**.
[**Zadziwanie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zadziwać s.**

Zadziwiać, a, ał i Z. s. p. **Zadziwić**.
Zadziwiająco przys. od **Zadziwiający**: Wydał mi s. Z. podobny do owego chłopaka niezgrabnego. Orzesz.

Zadziwianie, a, blm., czynność cz. **Zadziwiać**.
Zadziwianie się, a s., blm., czynność cz. **Zadziwiać s.**

Zadziwić, i, il, **Zadziwować**, [**Zadziwać**], nied. **Zadziwać** *zdziwić, zdumieć, zastanowić, wzbudzić podziw, przejąć, zdjąć podziwem, wprawić w podziw*: Pjada bardziej zadziwia, Odysseja więcej naucza. Gol. Może cię to zadziwi, że przyjechałem tutaj (= może ci s. dziwnym wyda). Jego zadziwiająco na kosmogonję poglądy (= *dziwne, budzące podziw, niezwykle*). Z. s. *zdziwić s., zdumieć s., zastanowić s., zrobić duże oczy na co*: Zadziwisz s. nad tą nowiną. Troc. *Zadziwił s. mąż prostaczek nad jej roztropnością i poszedł za jej radą*. L. *Zadziwił s., że nie jest, ktoby w drogę zaszedł*. Leop. (zatraskał s. Leop.; *zdumiał s. B. G.*). Świat cały zadziwił s. w nim tej moderacji. L. (= *podziwiał ją w nim*). Czemuż s. tu pierwaj zadziwować, czego pierwaj płakać i zatawać? Wuj.

Zadziwienie, a, blm. l. czynność cz. **Zadziwić**.
2. a. **Zadziwienie s.**, × **Zadziw** *stan tego, co s. zadziwił, zdziwienie, zdumienie, podziw*: Nie mogę przyjść do siebie z zadziwienia. Z dziwnym uśmiechem nad zadziwem świata. Krasin. [Dziwe a. dzikie mięso powstaje z zadziwienia i złych oców].

Zadziwienie się, a s., blm., [niek. **Zadziwienie** czynność cz. **Zadziwić s.**

Zadziwować, uje, ował i Z. s. p. **Zadziwić**.
Zadziwowanie, a, blm., czynność cz. **Zadziwować**.

Zadziwowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zadziwować s.**

Zadzwonić, i, il l. *zacząć dzwonić, uderzyć w dzwon, w dzwony*, rub. *zabimbać, zadzynać*: Już na kazanie zadzwoniono. Troc. Mnie tu umyślnie przysłano, aby waspana wprowadzić, jak pan zadzwoni. L. Już miał Z. o lektykę, gdy wpadł mężczyźna w wojskowym mundurze. Krasz. Z. na służącego. Z. dzwonkiem a. w dzwonek. Z. komu do grobu. L. Z. umarłemu, na pogrzeb. Z. na mszę, na Antoś Pański. Przen.: Jużby naszej wolności Z. ku pogrzebowi mogli, gdyby szlacheica było wolno pojmać. Górn. Niedługo ten król szlacheckiej wolności zadzwoni. Pot. (= *pogrzebie ją*). Przen.: Gdy nam w sercach zadzwoni gwałtowniejsze bicie, to już i cała powieść musi być prawdziwa. Syrok. (= *uderzy, za-*

kolacze, zadygocze). Przen.: *zaspiewać, odezwać s. dźwięcznym, metalicznym glosem*: Z. piosnkę. Mick. Pieski już na przybywającego nie zadzwoniły różnym szekaniem. Byk. W kółka! w kółka! zadzwoniły głosy panienek. Gliń. 2. czym = *zabrząkać, brząknąć, potrząsnąć czym metalicznym, zabrzącząć*: Ledwie co zadzwonił złotkiem, tyś się do mnie hurmem żonek. L. Na patrona z trybunału zadzwonił kieszką pomału. Mick. Z. zębami (= *zaszczekać, szczeknąć, zaklapać*). 3. a. [**Zadzwonieć**] *odezwać s., rozleć s. dźwiękiem, wydać dźwięk, dać s. słyszeć, zadźwięczeć, szczeknąć*: Dzwonek zadzwonił. Z. smutno, żalobnie (= *zajęczeć*). Sążnistym ciął mieczem, miecz głośno zadzwonił. Żebr. Oktawiemu strzała w pierś zadzwoni. Chr. Nad nim miecz zemsty w miecz sądu zadzwoni. Uj. Przen.: *Zadzwoni mu w uszach = zabrzmieć, zaszumieć, zapiszczy*. Przywiodę takie źle na Judę, że ktkołowiek usłysz, zadzwonią obie uszy jego. Wuj. (zabrzmie mu w obu uszach jego. B. G.). Uderzy go w twarz, że mu żalobnie uszy obiedwie zadzwonią. Pot. 4. w co = *zabrząkać, brząknąć, zabębnić*: Tu s. w ustronnej dolinie uchronisz parnych upałów, tu w lutnię zadzwonisz, nucąc, jak Cyrece z Penelopą, obie w jednej Ulissa kochały osobie. Min. Siwosz radośnie w podkwoy zadzwonił. Rog. W tabakierę palcami zadzwonił. Mick. 5. Przen.: *Szwed, gdy o Czarneckim około s. dowie Elbląga, bardzo to zadzwoni mu w głowie*. Tw. (= *przerazi, zakłopotze go; zaszumie mu w głowie*).

[**Zadzwonieć**, eje, ał] p. **Zadzwonić**.
Zadzwonienie, a, blm. l. czynność cz. **Zadzwonić**.
2. [Z.] czynność cz. **Zadzwonieć**.

† **Zadziwerny za drzwiami znajdujący s.**, *stamtąd pochodzący*: Odziwernym a. raczej zadziwernym. Jag.

Zadźwięczeć, y, ał, **Zadźwięknąć** *wydać dźwięk, zabrzącząć, brząknąć, szczeknąć, zaszczekać, zadzwonić*: Szyba zadźwięknie. Berw. Przen.: *zabrzmieć, odezwać s.*: *Zadźwiękła świętość duszy w Boskim apostołe*. Moraw. Kopyta zadźwięczały po bruku. Sienk. (= *zastukały, zatętniły*). *Zadźwięczaj (l) kości wezbroi*. Wysp. (= *zadźwięczaj*). Przen.: *Obdarzył ją razy tyle słówkiem tkliwym i pocałunkiem ojcowskim. — Ojcowskim? zadźwiękło jej w duszy*. Jez. (= *odezwało s.*). Talent setnie zadźwięczał w wielu późniejszych w dziełach. (= *odezwał s., ujawnił s., dał s. poznać*).

Zadźwięczenie, a, blm., czynność cz. **Zadźwięczeć**.

Zadźwięknąć, knie, knął a. kł p. **Zadźwięczeć**.
Zadźwięknięcie, a, blm., czynność cz. **Zadźwięknąć**.

Zadzwigać, a, ał, † **Zadzwignąć** *dźwigając zanieść; rub. zadugować, zadygować*.

Zadzwignanie, a, blm., czynność cz. **Zadzwigać**.
Zadzwignąć, gnie, ał l. × Z. *dźwignąwszy, zatrzymać, utrzymać, podtrzymać* (np. *kogo spadającego*): *Zatrzymawa Bóg wszystkie upadające i zadzwignie wszystkie polegle*. Takowego Cy-cero zaleca, który to może upadłego podnieść a Z. i jeszcze pomnożyć, i że to takowy podobny bardzo Bogu. Gil. 2. *dźwignąwszy złożyć, zarzuć, zadać sobie*: Stał przed nią, wyczekując, aż powróz zawiąże, aby jej pomóc brzemiu Z. na plecy. Ork. 3. † Z. p. **Zadzwignąć**.

Zadzwignienie, a, blm., p. **Zadzwignięcie**.
Zadzwignięcie, a, blm., **Zadzwignienie** czynność cz. **Zadzwignąć**.

× **Zadzdzienie się**, a s., blm., czynność cz. **Zadzdząć s.**

× **Zadździć się, y ś., ył ś.** *zadeszczyc ś., zanieść ś. na długi deszcz, rozdeszczyc ś., rozpadac ś., padać na dobre:* Płótna białeja strzec, aby na dżdzu nie legaly, i kiedy ś. zadździ, bo im szkodzi. Zaw. Zadźdzone obłoki. Nar. Dzień zadźdzony. Pora tak ś. zadździła, że na nizinach wszystko wymokło. Głiń. J.

Zadźgać, a, ał, Zadźgnać *dźgając a. dźgnawszy zaciąć; dźgając a. dźgnawszy, zabić; zakłóc, zabość:* Z. sztyletem (=zasztyletować).

Zadźganie, a, blm., czynność cz. Zadźgać.

Zadźgnać, nie, nął p. Zadźgać. L.

Zadźgnięcie, a, blm., czynność cz. Zadźgnać.

Zadźmucić, i, il, Zaczumić *dotknąć, zarazie dźmuc, zapowietrzyć:* Ojciec zadźmucionych. Słow. Omentarzysto zacumionych leży przy drodze, prowadzącej... Rol. Złota cioteczka rybki zjadła i nie zadźmucila ś. nie a nie. Głiń.

Zadźmucenie, a, blm., czynność cz. Zadźmucić, Zaelbiański *leżący, mieszkający za Elbą, pochodzący stamtąd:* Wojna z zaelbiańskimi Niemcami. Nar.

Zaelektryzować, uje, owal i. zając, nasycić elektrycznością, naelektryzować: Z. ciało. Z. przen. wzruszyć, poruszyć, zelektryzować, zachęcić do czego, zainteresować, zapalić, ogarnąć zapalem, zaalarmować czym: Zapalem swoim zaelektryzował całą okolicę.

Zaelektryzowanie, a, blm., czynność cz. Zaelektryzować.

Zaentuzjazmować, uje, owal *entuzjazmując zając, zainteresować entuzjastycznie, rozentuzjazmować, zapalić:* Przebywając tam, tak ś. zaentuzjazmował tym dworem. Koź.

Zaentuzjazmowanie, a, blm., czynność cz. Zaentuzjazmować.

Zaetablisować się, uje ś., owal ś. *zagospodarować ś., urządzić ś., rozgościć ś., rozgospodarować ś., rozfasować ś.:* Zanim ś. Anglicy zaetablisują w Tatrach. Pol.

Zaetablisowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaetablisować ś.

Zaeuropejski *za granicami Europy znajdujący ś., stamtąd pochodzący:* Podkarpackie kopalnie złota i srebra nie znaly podówczas swoich dzisiejszych zaeuropejskich rywali. Szaj.

Zaewidencjować, uje, owal *zameldować, wyliczać, zarejestrować.*

Zaewidencjowanie, a, blm., czynność cz. Zaewidencjować.

Zafajdać, a, ał kogo, co = fajdając *zawalać; profajdać, ufajdać, ofajdać, zapaskudzić, zasrać, osrać. L. Z. ś. fajdając znwalać ś.; ufajdać ś., ofajdać ś., profajdać ś., opaskudzić ś., zasrać ś., osrać ś.*

Zafajdanie, a, blm., czynność cz. Zafajdać.

Zafajdanie się, a ś., blm., czynność cz. Zafajdać ś.

Zafalcować, uje, owal *blach. zagiąć brzeży blachy na żądany szerokość.*

Zafalcowanie, a, blm., czynność cz. Zafalcować.

Zafaldować, uje, owal *zakryć, zalożyć, zając faldami. L.*

Zafaldowanie, a, blm., czynność cz. Zafaldować.

Zafalszować, uje, owal, nied. Zafalszowywać *l. zaprawić czym gorszym, aby oszukać:* Z. wino. Świeżość produktów spożywczych niezafalszowanych ochroni zdrowie od szwanku. Z. zakryć, zając fałszem. (p. kraw. Fałsz).

Zafalszowanie, a, blm., czynność cz. Zafalszować.

Zafalszowywać, uje, ywał p. Zafalszować.

Zafalszowywanie, a, blm., czynność cz. Zafalszowywać: Prawo przeciw zafalszowywaniu wszelkich produktów i artykułów spożywczych.

Zafantować, uje, owal i. dać za fant, zastawić, dać na zastaw: Dobra swe ruchome i nieruchome zafantował. Sz. Osobę pewną zafantowaną zamorzył okrutnie. Żebr. (=zakładnica, × zastawnika). Gdyby kto dobra, w długi zafantowałszy, innemu sprzedał, na kim tu wierzyciel długi swego dochodził ma? Sz. Jeśliby jeden drugiemu dobra swe w zgubne imię zafantował, tym sposobem, jeśliby ich na pewny czas nie wykupił, aby mu je wolno było sprzedać, ma być pozwan na trzy sądy. Sz. Koń abo bydlę zafantowane gdyby zdechło bez winy wierzycielowej, pieniądze, w których mu bydlę było zafantowane, traci. Sz. Zafantuję, zastawiam. Troc.

Zafantowanie, a, blm., czynność cz. Zafantować.

Zafarbować, uje, owal *zaniebieszczyć farbą:* Bielizna zbyt mocno jest zafarbowana. Prus.

Zafarbowanie, a, blm., czynność cz. Zafarbować.

Zafarbować, uje, ał, nied. Zafarbowywać i. zamalować, zatrzeć farbą, zakryć, pokryć farbą, ufarbować, pofarbować, zabarwić: Sfinga zafarbowała krwią paszczę, kośćmi ziemię ubieliła. Bardz. (=zabroczyła, zbroczyła, ubroczyła, zawałala, sposoczyła, zakrawiła). Bładawęgo trochę zafarbował lica. Mor. Przen.: Usta zafarbował srom nagły poniewolnie. Żebr. (=zaczernienił, zarumienił). Murzyn słońcem zafarbowany. Kochan. (=zaczerniony, zacieruiaty). Świerzbące uszy ich na zafarbowane słówka tylko są otworzone. Wuj. (=obwinęte w hawelne, jedwabne, ocukrzzone, ozalone pigułki). Z. Z. plyn = zapařit farbą, zapuścić kolorem, zabarwić, nadać mu pewien kolor: Tyktury są wody i rozcięki wysokowe, istotami wyciągnionemi zafarbowane. Krum. 3. myśl. zawałać krwią, zakrawić: Z. ślad. Z. ś. zająć, pokryć ś. pewnym kolorem; nabrać, dostać pewnego koloru, zabarwić ś.: Woda zafarbowała ś. od krwi.

Zafarbowanie, a, blm., czynność cz. Zafarbować.

Zafarbowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zafarbować ś.

Zafarbowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zafarbować.

Zafarbowywanie, a, blm., czynność cz. Zafarbowywać.

Zafarbowywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zafarbowywać ś.

× **Zafascynować, uje, owal p. Zaczarować.** Brt.

× **Zafascynowanie, a, blm., czynność cz. Zafascynować.** Brt.

× **Zafasować, uje, owal i. co = fasując zając, zachwycić:** Czasem język dziecięcia tak jest zafasowany spodem skóreczką, którą zowią sznurkiem, że nie może swobodnie nim obrócić. L. (=przyrosły, przymocowany, uwiązany). Z. konia = przykrócić egła koniowi, aby łeb dobrze trzymał, kark zataczał. L. Konie, ulecowawszy, dobrze zafasuje. Bardz. Przen.: Bojaźń moja trzymała dotąd kochanie jak gdyby zafasowane, twoje opieranie ś. przymusza go, iż galopuje, a jeżeli tak dłużej będzie, nie ręczę, żeby na kiel nie wzięła. L. (=jakby na uwięzi, w ryzach). Z. zabić; zasądzić, zalożyć: Zafasowane lonty,

bo jeszcze lontowy strzelby używano. Dyak. Nie mieli nawet lontów zafasowanych, tak że i razu nie mogli wystrzelić. Kaczk. 4. † Z. *zawalić, zatarasować, zabarykadować, zalażyć*: Rozkazał zbudować miasto i Z. brony miejskie. Leop. Moskwa, zaraz ostrzeższy ś, bramy wszystkie kamieniem i piaskiem zafasowała. Mosk. 5. [Z.] *dostać*: Mam tylko cztery grajeary, com je zafasował w Rzesowie u fary. 6. [Z.] *odebrać z magazynu*: Z. kumysniaka.

Zafasowanie, a, blm., czynność cz. **Zafasować**. **Zafastrygować, uje, ował, Zafastrygować I.** × Z. *zacząć fastrygować*. 2. *zaszyć fastrygami, sfastrygować, zatrzymać, zamocować co na miejscu fastrygami*.

Zafastrygowanie, a, blm., czynność cz. **Zafastrygować**.

Zafastrygować, uje, ował p. Zafastrygować. **Zafastrygowanie**, a, blm., czynność cz. **Zafastrygować**.

[Zafądziąć, a, a]?: Nie mów nie, bo ja cię zafądziłam. Mic.

[Zafądzianie, a, blm.] czynność cz. **Zafądziąć**. **Zafocenie się, a ś., blm., czynność cz. Zafocień ś.**

[Zafocień się, fce ś., feiał ś.] *zastąpić z powodu niezaspokojenia chęci*.

[Zafociółka, i, lm. i] *chęćka, zachcianka*.

[Zafertać, a, a] *zapędzić*.

[Zafertanie, a, blm.] czynność cz. **Zafertać**.

Zafetorzenie, a, blm., czynność cz. Zafetorzyć. **Zafetorzyć, y, ył** co = *zapełnić fetorem, zamrozić, zapowietrzyć*: Izbę mu zafetorzył okrutnie. Krasz. Nawiozszy gnojnu, zafetorzył na podwórzu (= *narobił fetoru*).

[Zafifrać się, a ś., a] *ś.* **Zafifrać ś.**: Dzieci zaifrały ś. jedzeniem.

[Zaifranie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zaiffrąć ś.**

Zafiglować, uje, ował i: figlując zakryć, zatuszować, zatrzeć. L. Palnąwszy głupstwo, starał ś. je Z. 2. *zacząć figlować, zablaznować, zażartować, zaigrać*.

Zafiglowanie, a, blm., czynność cz. Zafiglować.

Zafilezofować, uje, ował *zacząć filezofować; zamążyć, zawyrokováć filezoficznie*: Taki rządny a zbiegłiwy nie dochowa swego, ot masz i bez wojny! zafilezofował Hamanec. Byk.

Zafilezofowanie, a, blm., czynność cz. Zafilezofować.

[Zaifiukać, a, a] *zaqwiżdać, zaświstać, fiuknąć*.

[Zaifukanie, a, blm.] czynność cz. **Zaifiukać**.

Zaiflancować, uje, ował, Zaiflansować *zasudzić flance, flansę*.

Zaiflancowanie, a, blm., czynność cz. Zaiflancować.

Zaiflansować, uje, ował p. Zaiflancować. **Zaiflansowanie, a, blm., czynność cz. Zaiflansować**.

[Zaiflądzić, a, a] p. **Zaiflądzić**.

[Zaiflądzenie, a, blm.] czynność cz. **Zaiflądzić**.

[Zaiflądzić, a, a] *zawalić, zapaskulzić, zanieczyścić*.

[Zaiflądzenie, a, blm.] czynność cz. **Zaiflądzić**.

Zaiflądzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaiflądzić ś.

Zaiflądzić się, y ś., ył ś. *zamoczyć ś., zamoknąć na fladze, sfluzzyć ś., zaszczać ś.*

Zaflegmiać, a, a] p. Zaflegmić.

Zaflegmianie, a, blm., czynność cz. Zaflegmiać.

Zaflegmić, i, il, nied. Zaflegmiać *zatkać, zająć, zapełnić flegmą*: Katar zaflegmia płuća.

Zaflegmienie, a, blm. I, czynność cz. Zaflegmić. 2. *stan organu zajętego, zanieczyszczonego, zatkanego flegmą*: Z., nagromadzenie ś. śluzu, † wozgrzywość (status pituitosus, polyblennia). P. Nieżył.

[Zafolgować, uje, ował] *zaczekać, pofolgować komu*.

[Zafolgowanie, a, blm.] czynność cz. **Zafolgować**.

[Zafolofić, i, il] p. **Zafolować**.

[Zafolofienie, a, blm.] czynność cz. **Zafolofić**.

Zafolować, uje, ował, [Zafolofić] I. *folując zawałkować, zarobić, zakryć*. 2. *zabrukać, zawałać, zaszmelcować, zabrudzić, pobrudzić, ubrudzić, zapaskudzić, zaświeczać, zaburuchać*: Łóżko lice, twarde, obrukane, z poduszką skórzaną, zafolowaną. Koź.

Zafolowanie, a, blm., czynność cz. Zafolować. **Zaformować, uje, ował** *model (u gisera)* = *odcisnąć nim formę do odlewu*.

Zaformowanie, a, blm., czynność cz. Zaformować.

Zaformirować, uje, ował *zakryć, zakleić fornirami*.

Zaformirowanie, a, blm., czynność cz. Zaformirować.

Zaforsztować, uje, ował *zająć, zakryć forsztowaniem*. L.

Zaforsztowanie, a, blm., czynność cz. Zaforsztować.

Zaforszusować, uje, ował *dać jako forszus, dać (pieniędzy) naprzód, zaliczyć, zaawansować*.

Zaforszusowanie, a, blm., czynność cz. Zaforszusować.

× **Zaforytować, uje, ował** *kogo, co = jeździć przed kim, przed czym, w roli forysia*. L.

× **Zaforytowanie, a, blm., czynność cz. Zaforytować**.

Zafrachtować, uje, ował, Zafraktować *zamówić na fracht*: Z. szypra.

Zafrachtowanie, a, blm., Zafraktowanie czynność cz. **Zafrachtować**.

Zafraktować, uje, ował p. Zafrachtować.

Zafraktowanie, a, blm., czynność cz. Zafraktować.

Zafrancuzić, i, il *zapełnić, zaludnić Francuzami*.

Zafrancuzienie, a, blm., czynność cz. Zafrancuzić.

Zafrapować, uje, ował *zająć sobą, pociągnąć, zachęcić do siebie, zaciekawić, zaintrygować, ośmić*: Zafrapowała go. Ze stanowiska chwili obecnej rozpatruje moment dzisiejszy, który zafrapował imaginacją jego. Jeź.

Zafrapowanie, a, blm., czynność cz. Zafrapować.

Zafrasować, uje, ował *nabawić frasunka, zatroskać, strokać, zaturbować, zakłopotać, zaniepokoić, zdetonować, zdekoncertować, zaferować, zaalterować, zaambarasować, zmartwić*: Turków był Skanderbeg dziwnie zafrasował. Baz. Żeś nas zafrasował, niech cię dziś Bóg z pośrodka nas wypchnie. Leop. (żeś nas potrwożył. B. G.). Wielka żalność serca ludzkie z śmierci Władysława Jagiełłowica zafrasowała. Stryjk. Zafrasowaliście mię a przywiedliście mię w nienawiść. Leop. Myśli moje na pościeli mojej z widzenia głowy mojej zafrasowały mię. Leop. (zatrwożyły mię. B. G.). Doktor miał miń zafrasowaną. Bał. Z. ś. *strokać ś., zaturbować ś., zakłopotać ś., zaambarasować ś., zaniepokoić ś., zdetonować ś., zdekoncertować ś., zaferować ś., zaalterować ś., zmartwić*

ś.: Nie może cię tak nędzny członek ciała twojego zaboled, aby ś. głowa twoja Z nie miała. Rej. Bydłę, odrzeczawszy raz bolu a smętku swego, trawką a ziółkami ś. cieszy; ale zafrasowany człowiek już ani rozumu, ani zdrowia pełna nie ma, i enoty potrosze uszczerbić musi. Rej. Chodzi z zafrasowaną twarzą i myślą swoją. Rej. To niedobrze, rzekł doktor, zafrasowany apatją chorego. Bał.

Zafrasowanie, a, bhm. l. czynność cz. **Zafrasować**. 2. a. **Zafrasowanie ś.** stan tego, co ś. zafrasował, frasunek, kłopot, troska, niepokój, alteracja.

Zafrasowanie się, a ś., bhm. l. czynność cz. **Zafrasować ś.** 2. p. **Zafrasowanie**.

Zafręzlować, uje, ował **zając**, **zakryć** co **fręzłami**. L.

Zafręzlowanie, a, bhm., czynność cz. **Zafręzlować**.

Zafroterować, uje, ował **froterując zaciagnąć**: Z. posadzkę.

Zafroterowanie, a, bhm., czynność cz. **Zafroterować**.

[**Zafrujnąć**, nie, nął] p. **Zafrunąć**.

[**Zafrunięcie**, a, bhm.] czynność cz. **Zafrunąć**.

Zafrunąć, nie, ał, [**Zafrujnąć**], nied. **Zafruć** dokąd=**zalecieć** na **skrzydłach**, **zaszybować**: **Zafrunę**łabym do niego (=pofrunęłabym). **Wesoła** ptaszyna jakaś **zafruwała** skrzydłami tuż nad jego czołem. Orzesz. (=zalatowała).

Zafrunięcie, a, bhm., czynność cz. **Zafrunąć**.

Zafruć, a, ał p. **Zafrunąć**.

Zafrwanie, a, bhm., czynność cz. **Zafruć**.

[**Zafrygać**, a, ał] **zarzucić**: **Toby** nas kamieniami **zafrygali**. Żer.

[**Zafryganie**, a, bhm.] czynność cz. **Zafrygać**.

Zafrymarczenie, a, bhm., czynność cz. **Zafrymarzyć**.

Zafrymarzyć, y, ył **frymarząc zamienić**, **zahandlować**, **prze frymarzyć**, **prze handlować**, **prze faćjendować**. **Troc.** Iż król czeski Jan dosyć trudności używał z Węgry i ze swemi, na ostatku chciał je Z. na województwo rzymskie z Ludwikiem, królem rzymskim. Biel. M.

Zafrysztować, uje, ował **górze**=**wziąć** od **żupnika** **pozwolenie** a. **raczej odmówić** **pozwolenie** na **kopalnię**. Łab.

Zafrysztowanie, a, bhm., czynność cz. **Zafrysztować**.

Zafryzować, uje, ował **kogo** = **fryzując zaczesać**; **ufryzować**, **fryzując zatrzymać**, **utrwalić** w **pewnym układzie**, × **zakędzierzyc**, **fryzując uczesać**: Z. pióro. **Włos** martwy, raz **zafryzowany**, nie mając znikąd odwilżenia, **ślugo** bardzo w sobie **fryzurę** utrzymuje. **Perz.** Z. ś. **ufryzować ś.**, × **zakędzierzyc ś.**; **zafryzować** **sobie włosy**: **Kazał ś.** Z. L.

Zafryzowanie, a, bhm., czynność cz. **Zafryzować**.

Zafryzowanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zafryzować ś.**

[**Zaft**, u, lm. y] **ulepek**, **syrop**. **Zdr.** [**Zoftek**, **Zofoik**].

Zafugować, uje, ował **zając**, **spoić fugami**. L.

Zafugowanie, a, bhm., czynność cz. **Zafugować**.

[**Zafujać**, a, ał] **śniegiem zasypać**, **zawiać**: **Śnieg** **wszystki** **cesty** **zafujad**.

[**Zafujanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zafujać**.

Zafukać, a, ał l. a. **Zafuknąć zacząć fukać**; **fuknąć**. 2. **fukając zagłuszyć**, **zakrzyczeć** a. **przygnębić**; **zahukać**, **zagderać**, **zagadać**: **Nie głupi**, **tylko zafukany**. **Ociecie** **mię** **nienawidzi** i **chce** **mię** **Z. L.**

Zafukanie, a, bhm., czynność cz. **Zafukać**.

Zafuknąć, nie, nął l. p. **Zafukać**. 2. [Z.] **parskający zapryskać**: **Zafuknął** **mu** **kot** **ocy**.

Zafuknięcie, a, bhm., czynność cz. **Zafuknąć**.

Zafundować, uje, ował l. × Z. **zalożyć**, **ugruntować**: Z. **towarzystwo** **naukowe**. 2. **komu** **co** **kupić** **mu** **co**, **szczeg.** **do** **jedzenia**, **picia**, **za** **swoje** **pieniądze**: **Zafunduję** **ci** **kołaje**, **piwa**. × Z. ś. **powstać**, **zawiązać** ś.: **Komisja** **chelmska** **zafundowała** **ś.** **d.** **22** **lutego**. **T. K.**

Zafundowanie, a, bhm. l. czynność cz. **Zafundować**: **Komisja** **bractwska** **od** **chwili** **zafundowania** **była** **czynnościami** **obciążona**. **T. K.** 2. p. Z. ś.

× **Zafundowanie się**, a ś., bhm., niek. **Zafundowanie** **czynność** **cz.** **Zafundować** **ś.**

Zafurczeć, y, ał, **Zafurczyć**, **Zafurkać** **sprawić** **furkot**, **zacząć** **furczę**, **zawarzęć**: **Biada**, **gdy** **w** **gniewie** **powietrzem** **zafurczą** **topory**. **Pol.** [**Siwek** **jak** **ś.** **kopnie** **przez** **porębę**, **jeno** **trawa** **zafurczą**]. **I** **nad** **nim** **zafurczyło** **coś** **w** **rodzaju** **proporea**. **Mick.**

Zafurczenie, a, bhm., czynność cz. **Zafurczeć** a. **Zafurczyć**.

Zafurkać, a, ał p. **Zafurczeć**.

Zafurkanie, a, bhm., czynność cz. **Zafurkać**.

Zafutrować, uje, ował **futrując** a. **futryną** **zając**, **zagrozić**, **zawrzeć**. L.

Zafutrowanie, a, bhm., czynność cz. **Zafutrować**.

1. [**Zaga**, i, lm. i, **Zaga**] **piła**. [**Zazka**, **Zażka**].

2. [**Zaga**, i, lm. i] **pieć**.

Zagabać, a, ał p. **Zagabnąć**.

Zagabanie, a, bhm., czynność cz. **Zagabać**.

Zagabanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zagabać** **ś.**

Zagabnąć, nie, ał, nied. **Zagabać**, **Zagabywać**.

1. **zaczepić**, **zachwycić**, **zarwać**, **zahaczyć**, **zawadzić**: **Nie** **ocieraj** **ś.** **o** **eternie**, **bo** **a.** **zagabnie**, **a.** **urazi**. **Fred. M.** **Przen.**: **My** **więcej** **nie** **umiemy** **nie**, **jako** **Z.** **jaką** **niepoważną** **materją**, **jaka** **ś.** **w** **sprawach** **zbawiennych** **zagabywać** **zwykła**. **Smotr.** 2. **nagabnąć**, **zaczepić**, **zaniepokoić**, **napaść**, **zatakować** **kogo**, **dokuczyć**, **dojść** **komu**, **nied.** **napastować**, **dręczyć**, **sprzokować** **kogo**: **Nowemi** **szturmami** **me** **państwo** **nagabnie**. **Przyb.** **Aza** **ten**, **który** **zagabnął**, **większą** **ślawę** **otrzyma**, **niżeli** **ten**, **kogo** **zagabniono**? **Baz.** **Nieprzyjaciel** **mocno** **postanowił** **miasto** **to** **jak** **najsurowiej** **Z.** **Kpet.** 3. **zagadnąć**, **zaczepić** **kogo** **słowem**; **zagadać** **doń**, **zwrócić** **ś.** **doń** **z** **pytaniem** **a.** **propozycją** **niewłaściwą**, **nieprzyzwoitą**, **przyczepić** **ś.** **do** **kogo**, **napastować** **kogo**: **Pani** **chorążyna** **zagabnęła** **męża** **pytaniem**, **co** **myśli** **o** **postanowieniu** **córk**. **Chodź**. **Szezera** **prawda**, **odrzekł** **zagabnięty**. **Jeż.** **Z.** **ko** **bietę**. 4. **dotknąć** **czego**, **potrącić** **o** **co**, **natrącić**, **napomknąć**, **nadmienić**, **zrobić** **wzmiankę**, **wspomnieć** **mimo** **chodem** **o** **czym**, **poruszyć** **co** **mimo** **chodem**: **Nie** **zagabaj** **tego** **przedmiotu**. **Sł.** **wil.** 5. **skusić**, **namówić**, **podmówić**, **poduszczyc**: **Nad** **wolą** **oje** **owską** **syn** **to** **uczynił**, **zagabniony** **od** **hetmana**. **Papr.** 6. [Z.] **zamachnąć** **ręką**, **noga**, **żeby** **co** **do** **stać**. Z. ś. **zaczepić** **ś.**, **zawadzić** **ś.**, **zahaczyć** **ś.**, **złapać** **ś.** **o** **co**.

Zagabnięcie, a, bhm., czynność cz. **Zagabnąć**.

Zagabnięcie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zagabnąć** **ś.**

Zagabnięty, **Zagabniony** im. od **Zagabnąć**.

Zagabniony p. **Zagabnięty**.

Zagabywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zagabnąć**.

Zagabywanie, a, bhm., czynność cz. **Zagabywać**.

Zagabywanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zagabywać** **ś.**

Zagacać, a, al p. Zagacić.
 Zagacanie, a, blm., czynność cz. Zagacać.
 Zagacenie, a, blm., czynność cz. Zagacić.
 × Zagachować, uje, owal, × Zagaszkuwać
 stracić na gachostwo, przepuścić, przemarnować
 na gamractwo. L. Z. majątek.

× Zagachowanie, a, blm., czynność cz. Zagachować.

Zagacić, i, it, nied. Zagacać zagrodzić, zapelnąć, zadziać gacią. L. Z. groblę. Z. ściany chałupy (= założyć, zakryć, wysłać gacią).

[Zagacie, i] = zagony daleko w polu położone.
 † Zagad, u, lm. y zagadanie, odezwa, odezwanie ś., przemówienie, przemowa, apostrofa: Matka z takim ś. do niego obróci zagadem. Przyb.

Zagadać, a, al, Zagadnąć, nied. Zagadywać i. do kogo = przemówić, odezwać ś. doń, zacząć gadać; zabrać głos. Zagadnąć kogo o co, o czym. Troc. Zagadywać = zaczynać nieśmiało mówić o czym, przebiec, gadaniem przygotowywać:

Widać znów chce o coś prosić, bo już zagaduje. Przen.: Woda zagadała głośnie, zakrzykiwały milionowe chóry świerszczy. Brt. Zagadnąć kogo = zacząć mówić, zagadnąć, zapytać ś., zwrócić ś. doń ze słowami, zainteresować, zapostrofować go: Gdyby jejmość o co zagadnęła pana, żyćże mówić z nią szczerze, otwarcie, bez fałszu. L. Westchnęła, od synowej zagadniona.

Zebr. Chciałem więcej mówić, alié ten sam, który mię był zagadnął w tej mierze, krzyknął na mnie: ah, waćpan jesteś heretyk! L. Jak to być mogło? zagadnąłem Antygona. Oss. Zagadnięty w tej mierze kanclerz oświadczył ś. zupełnie obym całej tej sprawie. Szaj. (= zainteresowany). Bogini na ręku mu kładła dłoń swą i, mówiąc, temi słowy go zagadła. Ryd 2.

× Z. kogo = zadać mu zagadnienie a. zagadkę uszną do rozwiązania: Zagadnę wam teraz gadkę: jeśli gadając zgadnicie mi ją. Bud. (zadam wam gadkę, a jeśli ją zgadnicie... B. G.).

Jakoś tę gadkę sam zadał, tak ją odgadaj, wszak to nad zwyczaj szkolny samemu zagadywać i odgadawać. Baz. Przen.: Długą podróżą wycieńczeni i niepomiarowaną żywności ceną zagadnieni. Karp. (= zakłopotani, zambarasowani, postawieni w trudnym położeniu). 3. gadaniem zatrzeć, zatuzować, załagodzić; zagłuszyć.

Nie bądź smutny, mój miły! — zagadła, zaczęła, zapieściła. Jeż. Nie mów głupstw, a potem nie zagaduj. Zagaduje = przerywa mowę innym. Z. kogo = przegadać, zakrzyknąć 4. [Z.] odgadnąć: Z. zagadkę. Zagadać ś., Zagadywać ś., zapędzić ś., zabałamucić ś. gadając; zagawędzić ś., zapomnieć ś., gadając zbyt długo, rozgadać ś., rub. zahargotać ś., zahandryczyć ś.: Ja tu zagadałem ś., a w domu czeka robota (= ja tu gadu-gadu). Długom ś. z tobą zagadała, muszę iść. L. Jam ś. zagadała, a jeszcze mam pocztę pisać. L. Zagadałam ś. z tobą, a czas płynie jak woda. L. O interesie swoim zagadałem ś., a o pańskim ani dudu. L. Niekiedy do późna w noc zagadywali ś. Krasz.

Zagadanie, a i. blm., czynność cz. Zagadać. 2. lm. a, † Z., zagadka, ogródka, omówienie, myśl pod postacią, alegoria: Usty do ust mówić z nim będę, a nie w zagadaniach ani przez podobieństwo. Bud. (nie w widzeniu ani w zagadaniu, ani w podobieństwach. B. G.). (= nie zagadkowo, nie przez podobieństwa, alegorje, przypowieści).

Zagadanie się, a ś., blm., czynność cz. Zagadać ś.

Zagadka, i, lm. i, [Zagadyńka, Zagadywka] i. zdanie, w którym treść przedstawiona jest w sposób tajemniczy, na różnych podobieństwach oparty, gadka, enigmat, enigma: Zadać, zgadnąć, odgadnąć, rozwiązać zagadkę. 2. coś niezrozumiałego, tajemniczego, ślisko: Powstanie umarłych tak jest trudna ludzkemu rozumowi Z., że jej i anielski odgadnąć i rozwiązać nie może. Poc. Otworzę usta moje w podobieństwie, mówię będę zagadki od początku. Bud. (będę opowiadał przypowieści starodawne. B. G.). (= figur, alegorje, przypowieści). Najrzetelniejszą powiem prawdę bez zagadki. L. (= bez obłonek, bez ogródki, omówienia).

Zagadkowo przys. od Zagadkowy: Uśmiechnął ś. po swojemu Z. Gom.

Zagadkowość, i, blm., rz. od Zagadkowy: Mowa, dla zachodniowca każdego zagadkowości pełna. Jeż.

Zagadkowy przym. od Zagadka; † Zagadliwy pełen okoliczności niezrozumiałych, dwuznaczny, tajemniczy, dający do myślenia, enigmatyczny: Brwi jej ś. sięgnęły, na ustach igrał uśmiech Z. Już naówczas coraz rzadszemi stawały ś. pielgrzymki tych zagadkowych włóczęgów. Krasz. Zagadkowa zbrodnia.

† Zagadliwie przys. od Zagadliwy, zagadkowo. L. † Zagadliwy p. Zagadkowy. L.

Zagadnąć, nie, nąj p. Zagadać.

Zagadnienie, a i. blm., p. Zagadnięcie. 2. to, co dawo do rozwiązania, kwestja do rozstrzygnięcia, zadanie, problemat: Z. geometryczne. Z. arytmetyczne, algebralne, interpolacyjne, izoperymetryczne. Każde Z., które może być rozwiązane wielorakimi sposobami, jednakże tak, że nie można być pewnym tego sposobu, który właśnie daje materją do zagadnienia, nazywa ś. Z. nieokreślone. Jak J. Gdy ś. warunkom dosyć stanie, będzie Z. ułatwione, problema solutum. Ustrz.

Zagadnięcie, a, blm., Zagadnienie czynność cz. Zagadnąć: Nie miałem co odpowiedzieć na takie Z. Krasz.

[Zagadyńka, i, lm. i] p. Zagadka.
 Zagadywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zagadać.
 Zagadywanie, a, blm., czynność cz. Zagadywać.
 Zagadywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zagadywać ś.

[Zagadywka, i, lm. i] p. Zagadka.
 Zagadać, a, al p. Zagodzić.
 Zagadzanie, a, blm., czynność cz. Zagadzać.
 Zagadzenie, a, blm., czynność cz. Zagadzić.
 [Zagadzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zagadzić ś.

Zagadzić, i, it zapelnąć gadami.
 [Zagadzić się, i ś., it ś.] wścieć ś.: Pies zagadziony.

Zagaić, i, it, nied. Zagajać i. zakryć drzewami naksztalt gaju, zaimać, zakrzewić, zakrzewić, zalesić: Gdy wasze serca płacz oblewa, w kwiaty enot będą rozkrzewione i w owoce, jako żyzne drzewa zagajone. Kulig. 2. otworzyć, rozpocząć, zacząć, zainaugurować: Z. trybunał, sądy. Troc. Sam król zagaił bal tańcem. Troc. Bitwę zagali. Pilch. Zagaił dyskurs. Troc. Oczekawamy, iż Pan ma sąd Z. a nasze występki na nim rozoznawać. Biel. M. Sędzia bywa na sądzie swym, kiedy na miejscu swym siedzi, co my zagajonym sądem zowiemy. Sz. Z. sąd, rozprawę, sejm, posiedzenie, mowę. Bardzo szcześliwie zagajone zostały swaty w Warszawie. Szaj. Z. ś. i. zarosnąć, zapelnąć ś. drzewami, za-

drzewic ś., rozrosnąć ś. w drzewa, zakrzewić ś., × zalesnić, × zakrzewić, × zadrownić. 2. wszcząć ś., rozpocząć ś., zacząć ś.: Gdy ś. tak jakos ostro zagajada rozmowa głosami poruszonemi, mniech na młodego poglądał zuchwale. Krasz. 3. [Z. ś.] opłacić ś. w urzędzie celem zbierania gałęzi w lesie.

Zagaisko, a, lm. a l. grunt zagajony drzewami, zarosły krzewami, zarosła, zapust, krzewina: Z., grunt zagajony. Kulig. O, gdyby pola były uprawione, te zagaiska uprzatnione! Alb. Kopać z korzenia Z. na rolę. Troc. 2. p. Zagajnik.

Zagaj, u, lm. e l. † Z. miejsce zagajone, zamajone, zadzwawione, gaj, zagajnik, zagajenie: Plamka, którą ci teraz na ziemi skazuje, jest rajem, ogrodem znacnym, cieniów wysokich zagajem. Przyb. Leći w dalekie zagaje, drąc ś. Mie. [Co taki gęściachny las, to ś. mówi Z.]. Potoki szumią w dole w zagajach jednogłośnie, wiekusiście. Tet. Zmordowane ciało (rannego wojaka) walito ś. w śnieg kędyś w zagaju podszewki leśnej a. na mchu. Żer. Brzozowe zagaje. Żer. 2. [Z.] część lasu, którą można obsiewać. 3. p. Zagajnik

Zagajać, a, ał l. p. Zagaić. 2. p. Zagoić.

Zagajanie, a, blm., czynność cz. Zagaiać.

Zagajanie się, a ś., blm., czynność cz. Zagaiać ś.

Zagajenie, a l. blm., czynność cz. Zagaiać: Dla braku ludzi dopuszczono takowym polom zagajenia, i dlatego tam sama pustynia. Haur. Z. sejmu, sądów, bału. Troc. 2. lm. a p. Zagajnik.

Zagajenie się, a ś., blm., czynność cz. Zagaiać ś.

Zagajnica, y, lm. e p. Zagajnik.

Zagajnik, a, lm. i, Zagaj, Zagajenie, Gaj, Zagaisko, Zagajnica, Gajowisko, Gajowizna, Zapust miejsce w lesie, w którym dla ochrony młodzieży nie wolno paść bydła i przez które nie wolno przechodzić: Wszli w małe zagajenie, tuż nad brzegiem jeziora. Przybysz. Zagajnica nadskwańska stanowi wteły jedną nierozłączną przestrzeń leśną z puszcza szczytneńsko-junbsorską. Krzyw.

× **Zagajny** do zagajenia, mający być zagajonym = otworzonym, zaczęłym. L. Prząd sędem wójtowskim zagajnym a. burmistrzowskim. Dub.

Zagajowy przym. od Zagaj: Winy potoczne, które bywają przekazane w prawie zagajowym u wójta, pan starosta bierze dwie części. Wej.

Zagalać, a, ał p. Zagaiać.

Zagalanie, a, blm., czynność cz. Zagaiać.

Zagalenie, a, blm., czynność cz. Zagaiać.

Zagalieć, i, il, nied. Zagaiać gając podbić komu pilkę, zalać, poddać pilkę. L.

Zagalopować się, uje ś., ował ś. zapędzić ś. w czyn zanadto, zająć, zaawanturować ś., posunąć ś. za daleko, unieść ś., zabnąć: Zagalopowała ś. w latach. Żeby tylko ten Romus nie zagalopował mi ś. zanadto, to żaden interes dla nas. Gaw. (= nie zaangażował ś. zanadto). Przyznamy, żeśmy ś. zagalopowali trochę w pesymizmie względem samych siebie.

Zagalopowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zagalopować ś.

[Zagalem] przys. ogółem, wogółem, razem, hurtem, ryczałtem.

[Zagalusić, i, il] p. Zagaluszyć.

Zagaluszać, a, ał p. Zagluszyć. Sl. wil.

Zagaluszenie, a, blm., czynność cz. Zagaluszyć a. Zagalusić.

[Zagaluszenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zagaluszyć ś.

[Zagaluszyć, y, yl, Zagalusić, Zabaluszyć] l. zagluszyć, ogluszyć: Jak go rypno! kijem, tak go zagaluszył. 2. (o chwastach) zagluszyć, zadusić, zdusić, przytłumić, zarosnąć. 3. zabić podstępnie (np. w lesie); zadusić, zamęczyć, zarnąć: Okradną nas, kupią i przedadzą. Judasze! zagaluszą gdzie do licha! Kon. 4. zgubić. [Z. ś.] zagadać.

Zagangesowy leżący, mieszkający za Gangesem, stamtąd pochodzący: Indje Zagangesowe.

Zaganiacz, a, lm. e l. ten, co zagania; pastuszek, potrzódka. 2. a. [Zaguniac] ten, co skupuje trzodę i zagania ją za granicę, goniec, wieprzaz, zgonik. 3. [Z.] rataj orzący pierwszą skibę na każdą lichę, na każdy skład i oznaczający dla innych szerokość zagona. 4. [Zaganiacem gry „w świnie“ jest naprzód ten z chłopców, który ją ze sobą przyniósł]. 5. [Z.] gwóźdź u kolew w plugu. 6. [Z.] członek męski. [Z.] żart. ogon bydłecia. 8. a. Pokrzewka żółta, Gajówka szczebiotliwa zool. (hypolaïs familiaris) ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny gajówek.

Zaganiać, a, ał i Z. ś. p. Zagnać.

Zaganianie, a, blm., czynność cz. Zaganiać.

Zaganianie się, a ś., blm., czynność cz. Zaganiać ś.

[Zaganka, i, lm. i] l. zaganianie plugiem, t. j. wyorywanie przez plug, idący naprzód, bródz, podług których wyorywane być mają zagony pod siew oziminy. 2. hurt, zagroda przenośna dla owiec na polu: Spiewa Dafnis, pędząc owce do zaganki. Tol.

[Zagamica, y, blm.] oszczędzenie kogo, darowanie mu życia.

† **Zagańczyk**, a, lm. cy kozak z drobnego oddziału: Kozacy główną siłą już oblegali Zamość, a ich zagańczykowie, to jest uboczne oddziały, zbliżali ś. do Brześcia Litewskiego. Moracz.

Zagapiać się, a ś., ał ś. p. Zagapić ś.

Zagapienie się, a ś., blm., czynność cz. Zagapiać ś.

Zagapić się, i ś., il ś., nied. Zagapić ś. l. zapatrzyć ś. gapiowato, uciąć gapia, zagawronić ś.: W każdym innym miejscu byłbym ś. zagapił w piękność przyrodzenia. Wilk. 2. zapomnieć ś. w roztargnieniu, przeoczyć, nie dostrzec, zapić ś.: Zagapiłem ś. i strzeliłem bąka.

Zagapienie, a, blm., p. Zagapienie ś.

Zagapienie się, a ś., blm., niek. Zagapienie czynność cz. Zagapić ś.: Trwał w marzącym zagapieniu na ten nowy świat. Srg.

† **Zagar**, u, lm. y zagorzelnizna, zagorzal, zagorzłość od węgla, zagorzewie, zacczalzenie: Z. może być przyczyną apopleksji. Perz. Z. z węgla tamuje wolny oddech, a stąd krążenie krwi przez płuca. Perz.

× **Zagarbaczać**, a, ał p. Zagarbacić.

× **Zagarbacanie**, a, blm., czynność cz. Zagarbaczać.

× **Zagarbacenie**, a, blm., czynność cz. Zagarbacić.

× **Zagarbacić**, i, il, nied. × Zagarbaczać zagając garbato, zakrzywić. L.

Zagarbować, uje, ował zacząć garbować; garbując zaprawić, zadziałać.

Zagarbowanie, a, blm., czynność cz. Zagarbować.

[Zagarda, y, lm. y] l. p. Zagroda. 2. zapole, sąsieł.

Zagardlenie, a, blm., czynność cz. Zagardlić; **Zagardlowanie**: Im ś. bardziej w sercu roz-

gości podejrzanie, tym też więcej do zagardlenia trzeba będzie ofiar. Troc. 2. Im. a *szyja*, część *związana u rury, trąby i t. p.*: Z., lej u wdmuchów. Łab. Od tego punktu zwyżają rury części, a ten punkt zowią Z. Os. J.

Zagardlenie się, a ś., blm., czynność cz. Zagardlić ś.

Zagardlić, i, il, [Zagartlić], Zagardłować I. [Z.], †Z. = *zaciągnąć, zacisnąć gardło, zadusić, zadławić, zdławić, zdusić, udusić*. 2. †Z. = *zarobić z narażeniem gardła = życia*: Co on z pracą mężnie zagardłował, toś ty, niecnoto, wszystko przemarnował. Stryjk. 3. ×Z. *zwięzić, ścięsnić u góry nakształt szyi*: Naczytnie zagardłone. Z. rurę, trąbę. Trąba u psa nie ma być zagardłona, między oczyma przestronna, długa. Ostror. ×Z. ś. *zaciągnąć, zacisnąć sobie gardło, zadusić ś.*: Obieś ś. nie zagardlił od powroza i drgał nogami. Trzt. Gdy ptak będzie karmi sięgał, siadło na ś. obali, a tak, chcąc wlecieć, zagardli ś. Trzyc. Niech ś. nieprzyciele w moich zagardlują oczach, jeśliś kiedy enoty odstąpił. Troc.

[Zagardlenie, a, blm.] czynność cz. Zagardlić.

[Zagardlenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zagardlić ś.

[Zagardlić, i, il i Z. ś.] p. Zagardlić.

Zagarnąć, nie, nął, nied. Zagarniać, [Zagarnować, Zagartać], †Zagarnywać, [Zagartywać] I. *garnięciem zająć*: Kto siła oraz Z. chce, nie dotrzyma. Fred. M. Zapuściwszy sieć, zagarnęli ryb mnóstwo, i rwała ś. sieć. Wuj. Z. śmiecie miotła = *zamieść*. Wiostem zagarnia wodę. Orzesz. [Kobiety po zadziu tak zagartaly kiecekami ziemię, co lepiej dwóch bron stało]. Rękawy od koszuli, zagarnięte ku łokciom, okazywały ręce silne, żyłaste. Korz. (= *zawinięte po zgarnięciu, zakasane*). Kto wiele chce Z., wiele a. nie nie zagarnie. Troc. Przen.: Zagarnął go w dekret śmierci. Troc. (= *wciągnął, włączył*). Przen.: *zająć, zachwycić, zabrać*: Starosta jaworowski, już od pogan zagarniony, ale cudownie od nich eliberowany. Ośw. Lud wybity lub w jasyr zagarnięty. Sienk. Przen.: *ogarnąć, objąć, opanować, ovladnąć, zająć, zawiadnąć*: Cnota nie próżno nie zostawuje, całą zagarnywa duszę. Pileh. Niema ręki opierającej ś. ruinie, która zagartuje wszystko. Korz. Idąc, zagarnia nogą = *robi za każdym krokiem łuk na zewnątrz sztywną nogę*. 2. *zagrabić, porwać, zadrapać, zabrać, przywłaszczyć sobie*: Z. komu majątek. Z. rządy, władzę w swoje ręce. Trzysta mieszczan wyzabił, a onych wszystkie dobra zagarnywał. Biał. Wzywano Bolesława do służebnych obowiązków cesarstwu z nowo zagarnionej posiadłości. Lel. Iwan chciał Z. Inflanty. Wor. Król egipski Ewergetes ledwo nie całą Syryją zagarnął. Lel. Turcy wpadli do Polski r. 1672, zdobyli Kamieniec i zagarnęli Podole i Ukrainę. Lel. Tą drogą Jezuiti podkopywali najświetniejsze akademje, póki wszystkiego pod siebie nie zagarnęli. Śniad. Od ńskich zatok po Chazarów morze wszystkie pod siebie zagarnął już miasta. Miek. Rzym Gallów, koło Padu siedzących, pod swoje panowanie zagarnął. Lel. 3. *zagarnąć, zakryć; zagrzebać*: Brona ziemia zagarnia posiadanie nasiona. Kluk. Z. ś. *zawinąć ś., zakrzętnąć ś., zabrać ś., wziąć ś.*: Zagarnął ś. ojciec św. do pracy około zażegnania wojennej burzy na Wschodzie. Szaj.

Zagarniacz, a, Im. e szeroka łopata do węgla. Łab.

Zagarniać, a, ał i Z. ś. p. Zagarnąć. Zagarnianie, a, blm., czynność cz. Zagarniać. Zagarnianie się, a ś., blm., czynność cz. Zagarniać ś.

Zagarnienie, a, blm., p. Zagarnięcie. Zagarnienie się, a ś., blm., p. Zagarnięcie ś. Zagarnięcie, a, blm., Zagarnienie czynność cz. Zagarnąć.

Zagarnięcie się, a ś., blm., Zagarnienie ś. czynność cz. Zagarnąć ś.

[Zagarnować, uje, ował] p. Zagarnąć. [Zagarnowanie, a, blm.] czynność cz. Zagarnować.

Zagarnywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zagarnąć. Zagarnywanie, a, blm., czynność cz. Zagarnywać.

Zagarnywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zagarnywać ś.

Zagarować, uje, ował piek. *zacząć garować*. Zagarowanie, a, blm., czynność cz. Zagarować.

[Zagartać, a, ał] p. Zagarnąć. [Zagartanie, a, blm.] czynność cz. Zagartać.

[Zagartywać, uje, ywał] p. Zagarnąć. [Zagartywanie, a, blm.] czynność cz. Zagartywać.

Zagartywać: Gospodarność jej zależała na zagartywaniu wszystkiego. Józ.

[Zagarusić, i, il] I. *zapodziać, zamieszać, zamętu narobić*. 2. p. Zagrącić.

[Zagaruszenie, a, blm.] czynność cz. Zagarusić.

Zagasać, a, ał p. Zagasnąć. Zagasanie, a, blm., czynność cz. Zagasnąć.

×Zagasicieł, a, Im. e ten, co zagasił: *Extinctor, ugasicieł, Z, uspokoić. Mącz.*

×Zagasicielka, i, Im. i forma ż. od Zagasicieł. L.

Zagasić, i, il, nied. Zagaszać, †Zagaszywać I. *gasząc zatłumić, zgasić, zadusić co, aby ś. nie paliło, nie świeciło*: Z. pochodnię. Zagaś świecę. Troc. Z. ogień, pożar = *ugasić*. Ja zagaszę świecę i cicho z nią mówić będę. L. Pójdźcie, zagaście ogień. L. Wodą płomień od niego ś. zbliżający polewając, zagaszynała. Pim. (= *zalewała*). Jako woda ogień zagasza, tak też jałmużna zagasza grzechy. Wuj. (= *gasi*). Przez wiarę mamy on ogień pokusy zagaszać. Wuj. Z. pragnienie (= *ugasić*). 2. przen. *przytłumić, stłumić, zadusić, zatłoczyć, zrobić zanikłym, zabić, stępić, przytępić, zabrać, zgładzić, zgładzić, zmieść*: Pijaństwo wszystkie światłości duszy i siłę rozumną zagasza. Trzyc. Sami oni ducha zagaszają. Wuj. Prawda słowa Bożego ciemnościami bywa zagaszona albo zasłonięta. Baz. Kąkol fałszywych wymysłów ludzkich szeroko rozszerza listy swoje a wiele zagasza a zatłumia tego nasienia wiernego Pańskiego. Rej. (= *zagusza*). Przen.: *zaciąć, przyćmić, stłumić, przytłumić*: Światłością wielką mniejszą zagasiły. Birk. Przen.: *zakasować, przejść, przewyższyc, zaciąć, przyćmić*: Z. kogo swym rozumem.

×Zagasystry możliwy do zagaszania, mogący być zagaszonym. L.

[Zagaski]: Białe wodne kwiaty, Z.

Zagasty który zagast: Blask Z. Oczy, wzrok zagaste.

Zagasnąć, śnie, szał a. sl, nied. Zagaszać przestać ś. palić, świecić, zgasnąć: Ogień zagasił. Przen. Słońce zagasło w Hesperji. Tw. (= *zaszło*). Przen.: *stracić blask, zaciąć ś.*: Oczy twe światem zagasną. Miek. Ja muszę Z. zwolna. Słow. (= *umrzeć*).

Zagasać, a, ał p. Zagasić.
 Zagaszanie, a, bfm., czynność cz. Zagaszao.
 Zagaszczac, a, ał i Z. s. p. Zagosić.
 Zagaszczanie, a, bfm., czynność cz. Zagaszczac.
 Zagaszczanie się, a s., bfm., czynność cz. Zagaszczac s.
 Zagaszzenie, a, bfm., czynność cz. Zagasić.
 × Zagaszkwac, uje, ował p. Zagachowac.
 × Zagaszkwanie, a, bfm., czynność cz. Zagaszkwac.
 † Zagaszyc, a, ał p. Zagasić.
 † Zagaszycanie, a, bfm., czynność cz. Zagaszyc.

Zagasić, a, bfm., czynność cz. Zagasnac.
 Zagata, y, lm. y l. † Z. lata drewniana, zaslanajaca dziurę w scianie chałupy. Sl. wil. 2. [Z.] = a) zagacenie budynku na zimę, oblozenie go z zewnatrz słomą, mchem, perzem, wrzosem i t. p., przy pomocy pobojanych w ziemie kółców; kamienne podmurowanie chaty na zimę. b) drobne galęzie chojny porzucane do gacenia. c) przystawka z chróstu, pokryta słomą, oslanajaca sprzety gospodarstwie. Posli na pustynie, zrobili se zagate, taką chałupę z chojny.

Zagatowic, eje, ał stac s. ugatowym: Oczy moje zagatowialy od widoku, którego nie opisze mowa zycia. Mie.

Zagatowienie, a, bfm., czynność cz. Zagatowic.
 Zagawędzenie, a, bfm., czynność cz. Zagawędzić.

Zagawędzenie się, a s., bfm., czynność cz. Zagawędzić s.

Zagawędzić, i, il i. gawędząc zabalamucić, przetrzymać kogo. 2. [Z.] zaszkodzić: Nie zagawędzi tu posiac groch. Z s. zapędzić s, zabalamucić s, gawędząc; zagadać s., rozgadać s.

[Zagawka, i, lm. i] Zagawka.

Zagaworzenie, a, bfm., czynność cz. Zagaworzyć.

Zagaworzyć, y, ył zacząć gaworzyć; przemówić gaworząc.

Zagawronić się, i s., il s. p. Zagapic s.: Zagawronil s., chcąc zrozumieć, eo mu mówiono. Krasz.

Zagawronienie się, a s., bfm., czynność cz. Zagawronić s.

Zagazowac, uje, ował zapelnic gazem: Z. szyb.
 Zagazowanie, a, bfm., czynność cz. Zagazowac.
 † Zagaszczac, a, ał i † Z. s. p. Zagoscić.

† Zagaszczanie, a, bfm., czynność cz. Zagaszczac.

† Zagaszczanie się, a s., bfm., czynność cz. Zagaszczac s.

† Zagasc, edzie, adl p. Zagedzic.

Zagadac, ka a. cze, kal i. odezwać s. gdakaniem; zacząć gdakac, zakwacac. 2. kogo = gdacząc zagluszyć, zakrzyzc: Kury mię zagdakaly. Przen.: zakrakac, zakwacac, zagderac, zafukac, zakrzyzc: Mało mię tam nie zagdakaly (= nie zjadly ze zlosci).

Zagadanie, a, bfm., czynność cz. Zagadac.
 Zagderac, a, ał, Zagdyrac l. odezwać s. gderliwie, zacząć gderac, zagęgać: Czemuż, taki owaki, zagderał jegomosc, nie wypytał s. o drogę? Oss. 2. kogo = gderając zamęczyć; zagdakac, zakrakac, zafukac, zagęgać = zrzędzac zamęczyć.

Zagderanie, a, bfm., czynność cz. Zagderac.
 Zagdyrac, a, ał p. Zagderac.

Zagdyranie, a, bfm., czynność cz. Zagdyrac.
 [Zagębieć, eje, ał, Zagędzic]: Zboze na wiosnę zagębiało = stlumilo s. w wegetacji.

[Zagębiecie, a, bfm.] czynność cz. Zagębieć.
 Zagębowac, uje, ował fl. za gębę uchwycić, zawiązac: Flisy, gdy na cyplu zbyt bystra woda, to dla warunku statek u sztaby zagębuja. Haur.

Zagębowanie, a, bfm., czynność cz. Zagębowac.

† Zagędnac, nie, ał p. Zagędzic.

† Zagędnienie, a, bfm., p. Zagędnienie.

† Zagędnienie, a, bfm., † Zagędnienie czynność cz. Zagędnac.

Zagędzenie, a, bfm., czynność cz. Zagędzic.

Zagędzic, i, il, † Zagasc, † Zagędnac, Zagędzic zacząć gędzic; zagrac na gęslach; zagrac. Zagędnac komu, zagrac. Co bądź, to bądź, przecie ja w tę piosnkę zagęde. Dziew. Czytajcie raczej statut, pożyteczniej będzie, głośniejsz wam, niż Biblia, w imieniu zagędzie. Biel. M. Tam czasem tylko leśni satyrowie zagędzą. Tw. Komu s. nasza sprawa podobac nie będzie, niechajże, gdzia chce, idzie i sobie zagędzie. Biel. M. Przen.: Panie miły, zima blisko, bardzo wiatszeje nam sukniisko, jezeli barana nie będzie, pewnie zęb o zęb zagędzie. Rej. (= szczelnie, zaszczeka, zaklapie, zaidzom). Czasem tylko gdzies zóraw zagędzil w podwórkach. Las.

Zagędzic, i, il p. Zagędzic.

Zagędzienie, a, bfm. czynność cz. Zagędzic.

Zagęgać, a, ał i. a. × Zagęgnac odezwać s. gęciem; zacząć gęgać: Gęsi zagęgaly. 2. kogo = zagluszyć gęganem. Przen.: zagderac, zakrakac, zagdakac kogo = zrzędzac zamęczyć.

Zagęganie, a, bfm., czynność cz. Zagęgać.

× Zagęgnac, nie, ał p. Zagęgać.

× Zagęgnienie, a, bfm., czynność cz. Zagęgnac.

Zagęstka, i, lm. i. eukr. sok odparowowy z pomocą zagęszczacza. 2. farb. mieszanina sluzaca do zagęszczenia barw wylukowych.

Zagęstnac, nie, ał a. sl. Zagęstniec, Zagęscieć, † Zagęstwic zagęscieć s, stac s. gęstym, zgesnac, zgesciec, zakrzepnac, skrzepnac, zsiac s., sciac s.

† Zagęstnic, i, il i † Z. s. p. Zagęscieć.

Zagęstniec, eje, ał p. Zagęstnac.

Zagęstnienie, a, bfm. l. † Z., czynność cz. Zagęstnic. 2. czynność cz. Zagęstniec a. Zagęstnac.

† Zagęstnienie się, a s., bfm., czynność cz. Zagęstnic s.

Zagęstnik, a, lm. i farb. ciado sluzace do zagęszczenia barw tlucznych

† Zagęstwiac, a, ał i † Z. s. p. Zagęscieć. L.

† Zagęstwic, i, il i † Z. s. p. Zagęscieć.

† Zagęstwanie, a, bfm., czynność cz. Zagęstwiac.

† Zagęstwanie się, a s., bfm., czynność cz. Zagęstwiac s.

† Zagęstwieć, eje, ał p. Zagęstnac.

† Zagęstwienie, a, bfm. l. czynność cz. Zagęstwic. 2. czynność cz. Zagęstwieć.

Zagęszczacz, a, lm. e l. eukr. rodzaj odparnicy, w której s. sok zagęszcza. 2. p. Kondensator.

Zagęszczac, a, ał i Z. s. p. Zagęscieć.

Zagęszczanie, a, bfm., czynność cz. Zagęszczac.

Zagęszczanie się, a s., bfm., czynność cz. Zagęszczac s.

Zagęszczenie, a, lm. a l. czynność cz. Zagęscieć: Z. spraw. Troc. (= nawal). 2. fiz.: Zachodzą naprzemian zagęszczenia i rozrzedzenia. Kram. Z., kondensacja. Z. promieni słonecznych, elektryczności (= zebranie, zgrupowanie promieni w jeden punkt). 3. hist.: Z. jądra w komórec (pynosis). 4. patol.: Z. kości (eburneatio, ostitis ossificans s. osteoplastica) = stwardnienie

kości; zapalenie kości stwardniające. Z. krwi (oligemia sieca).

Zagęszczenie się, a s., blm., niek. Zagęszczenie czynność cz. Zagęścić s.

† Zagęszczywać, a, ał i † Z. s. p. Zagęścić.

† Zagęszczywanie, a, blm., czynność cz. Zagęszczywać.

† Zagęszczywanie się, a s., blm., czynność cz. Zagęszczywać s.

Zagęścić, i, ii, † Zagęstwić, † Zagęstnić, nied. Zagęszczać, † Zagęszczać, † Zagęstwiać l. *zrobić gestym, gęściejszym, zgęścić*: Z. sos. Sok zagęszczony (apt. succus inspissatus). Z. gazów = *zmnieszenie ich objętości przez ściśnięcie*. Gałązki między szczepami, którekolwiek tam krzywo, chropawo wyrosła, mają być obiekane, aby próżno drzewa nie zagęszczały. Trzyc. 2. *zapełnić gesto, ściśle, przepelnić*: Persowie strzałami tak w potrzebie zagęszczały powietrze, że i słońca nie widać. Warg. Niezliczone tłumy zagęściły bramy. Pot. (= *gesto zaległy, zatłoczyły, zapchały, zatkaly*). Św. Jan najwięcej miłosei ku Bogu i bliźniemu pisma swoje zagęścił. Skar. Tudzież wyświadczeniem: bóstwa Chrystusa ewangeliją wszędzie zagęszcza. Skar. Ludzie mający melancholję mówią wiele, zagęszczając rzeczami, tak iż żadnej rzeczy ku końcowi nie powiadają. Sien. (= *gmatwając*). Zagęścił kraj osadnikami. gęsto osadził. Kn. (= *zaluźnił gesto*). Kłamiwą monetę zagęszczywając. Słazacy o wielką Polaki szkodę przywodzili. Błaz. (= *rozpowszechniając; zasypując, zalewając nią, gesto puszczając ją w kurs*). Mniej przystojnemi wierszami drukiem na świat wydane foljały zagęścił. Nies. Z. s. l. *stać s. gestym, gęściejszym; stać s. częstym, częściejszym, rozpowszechnić s., upowszechnić s., wzrość liczebnie, namnożyć s.*: Ulepek zagęścił s. (= *zgestniał*). Faworyty dopiero mu s. zagęszczać zaczęły. Bał. Nie wiem, co u licha, tak s. teraz kradzieże zagęściły! L. Zagęszczone sprawy sądowe. Troc. Zagęściły s. w kraju zabójstwa, rabunki, podpalania. Wirt. W Polsce zagęściła s. francuszczyzna. Wit. Tak s. teraz memorjały zagęściły, iż przez nie czasem o bagatelne fraszki naprzykrzają s. dworowi. Boh. Już s. to zagęściło, iż s. ludzie targają na kościoły. Vol. (= *utarlo s. już, weszło w zwyczaj, w nalóg, w praktykę*). Nawracać luteranów i kalwinów zagęszczonych w Węgrzech. Dyak. O tych zagęszczonych chorobach od zbiegłych mający wiadomość, umyślił do chwały, którą był pozyskał, przydać drugą. Alber. 2. *zapełnić s., zarość s., zakryć s. gesto*: Gdy s. niebo temi chmurami zagęści, wisi burza nad nami. Pot. W mało ludnej przed chwilą ulicy zagęściło s. nagle od chałatów, babich kiecek, dzieciaków pędzących tabunami. Brt.

Zagęścić, e, je, ał p. Zagęstnąć.

Zagiąć, zagnie, zagiąć, [Zagibnąć], nied. Zaginać, [Zagibać] l. *zgięciem zachylić, zalamac, zakrzywić, zdrzeć, zawinąć, przygiąć*: Z. kartę w księżce. Może jedna siódemka zagięta straciłaby to wszystko, co chceś na damie zarobić. L. Zagiąwszy głowę wąż. Sienk. Z. sukni = *podgiąć, odgiąć, ugiąć, zakasać, podkasać, unieść, podnieść*. Z. gwóździ. Z. kruczka = *urządzić sztućcę, posp. urządzić kawał, zrobić szpasa, przyśłużyć s. komu*. Z. blachę = *sklepać jej brzeg zagięty*. Zagnij drot z tej strony. Troc. Z. parol na kogo, na co, p. Parol. 2. anat.: Mięsień zagięty, p. Natężyć. 3. chir.: Opaska zaginana,

zafamywana a. wiór zaginany (dolabra reversa) = *zagięcie, zalamanie bandaża brzegiem górnym ku dołowi celem ściślejszego dopasowania jego dookoła kończyny*. Z. s. l. *zgiąwszy s. zachylić s., zakrzywić s., zawinąć s., zalamac s.*: Karta zagięta. Dziób zagięty. Brzeg wnątr zagięty. Troc. 2. *zagiąć suknie na sobie, ugiąć s., podgiąć s., zakasać s., podkasać s.* 3. anat.: Błona zagięta, p. Doczesny. × Kiszka esowa zagięta, p. Esowaty. Pętlica zagięta uda wewnętrzna a. tylna (arteria circumflexa interna s. superior). Pętlica zagięta uda zewnętrzna a. przednia (arteria circumflexa externa s. anterior).

[Zagibać, a, ał i Z. s.] p. Zagiąć.

[Zagibanie, a, blm.] czynność cz. Zagibać.

[Zagibanie się, a s., blm.] czynność cz. Zagibać s.

[Zagibka, i, lm. i, Zagiętka] *zakładka u sukni*

[Zagibnąć, nie, nął i Z. s.] p. Zagiąć.

[Zagibnięcie, a, blm.] czynność cz. Zagibnąć.

[Zagibnięcie się, a s., blm.] czynność cz. Zagibnąć s.

Zagibotać, oczę a. oczę, otał *zacząć gibotać, gibnąć, zakotyśać, zawahać, zachwiać, zachybotać*. Z. s. *zacząć gibotać s., gibnąć s., zakotyśać s., zawahać s., zachwiać s., zachybotać s.*

Zagibotanie, a, blm., czynność cz. Zagibotać.

Zagibotanie się, a s., blm., czynność cz. Zagibotać s.

[Zagichać, a, ał, Zagichnąć] *zalać*.

[Zagichanie, a, blm.] czynność cz. Zagichać.

[Zagichnąć, nie, nął] p. Zagichać.

[Zagichnięcie, a, blm.] czynność cz. Zagichnąć.

[Zagidzenie się, a s., blm.] czynność cz. Zagidzić s.

[Zagidzić się, i s., il s.] *dostać robactwa*.

[Zagieniąć, a, ał] p. Zagnać.

[Zagienianie, a, blm.] czynność cz. Zagieniąć.

[Zagiergotać, cze, tał] *rozleć s. zgiętkliwie*: Zagiergotał wokoło gwar ruchliwego miasta. Dan.

[Zagiergotanie, a, blm.] czynność cz. Zagiergotać.

Zagierować, uje, ował rzem. *połączyć, przypasować odręcznie wszelkiego rodzaju listewki i gzymsy*.

Zagierowanie, a, blm., czynność cz. Zagierować.

[Zagierzać się, a s., ał s.] p. Zamierzyć s.

[Zagierzanie się, a s., blm.] czynność cz. Zagierzać s.

[Zagierzenie się, a s., blm.] czynność cz. Zagierzyć s.

[Zagierzyć się, y s., ył s.] p. Zamierzyć s.

Zagięcie, a l. blm., czynność cz. Zagiąć: Od zagięcia szpada s. skrzywiła. Troc. 2. Im. a *krzywizna od zagięcia, zgięcie, zalamanie, załamek, załam, zakręt, skręt, łuk, kolano*: Zagięcia strumyka, fald. Z., zagnianie, *replicatio*. Kn. Z. u skorupy ślimaczej. Troc. Z. goździa. Troc. Z. w eynie. Troc. (= *wgięcie, wklęsnięcie, wklęsłość, dołek*). Zagięcia z kotła wyprawować. Troc. Z. (ką, węgiel) w budowaniu. Troc. 3. × Z. *guz, garb*. St. wil. 4. anat.: Z. *żałądka* (curvatura ventriculi) = *obrąbek ucha*. × Z. esowe, p. Esowaty. 5. blach.: Z. *blachy = falc* (przy kryciu dachów). Łab. 6. embr.: Z. ogonka.

Zagięcie się, a s., blm., czynność cz. Zagiąć s.

[Zagiętka, i, lm. i] p. Zagibka: Długiej i nłozonej w równe zagiętki spódnicy. Sienk.

Zaginacz, a, lm. *ę*, **Zaginaczka** blach. *dłuto szerokie, na którym blacharz zagina blachę, pobijając w nie młotkiem drewnianym. Zaginacze hydrauliczne = maszyny do zaginania blach.*

Zaginaczka, i, lm. i p. **Zaginacz.**

Zaginać, a, ał i Z. *ś. p. Zagiąć.*

Zaginadło, a, lm. a blach. *kleszcze, cęgi do zaginania: Z., kleszcze zakładne.*

[**Zaginak**, a, lm. i] blach. *młotek do zaginania blachy; wog. przyrząd do zaginania metali.*

Zaginanie, a, blm., czynność cz. **Zaginać.**

Zaginanie się, a *ś.*, blm., czynność cz. **Zaginać** *ś.*

Zaginarka, i, lm. i rzem. *maszyna do zaginania.*

Zaginać, nie, ał i i. nied. [**Zaginować**] *zginąć, przepaść, być zaginionym; ulec zatracie, zagładzie: Zabytki te zaginęły bezpowrotnie. Zginieć, marne parki, co kosa ścinacie i cokolwiek pięknego ma świat, odbieracie. L. Miej ufność w Opatrzności, ta człowiekowi z głodu Z. nie da. L. Przeklęty pośle, bodajes na morzu zaginał, bodajes do Epiru nigdy nie zawinął. Mor. A. Nie daj Grekom pod Troją do szczytu Z. Dm. I pamięć jego z nim razem zaginie. Książ. Uczynność nie zaginęła jeszcze między ludźmi. Błot. [Nie zaginiesz, chłopaku, przez wolicie Boski]. 2. *zadziąć* *ś.*, *podziąć* *ś.*, *zapodziąć* *ś.*, *zarzuć* *ś.*, *przepaść*, *zaweruszyć* *ś.*, *zarzucić* *ś.*, *przepaść: Pasport mi gdzieś zaginał.**

× **Zaginęły** p. **Zaginiony.**

Zaginienie, a, blm., p. **Zaginienie.**

Zaginienie, a, blm., **Zaginienie** czynność cz. **Zaginać.**

Zaginiony, × **Zaginęły** *który zaginał a, który z pewnością zaginie, przypadły, zgubiony, stracony: Zaginione rzeczy znalazły* *ś.* *Naród zepsuty jest Z. Res deplorata, zaginała, gdzie już więcej żaden płacz nie pomoże. Mącz.*

[**Zaginować**, uje, ował] p. **Zaginać.**

[**Zaginowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zaginować.**

Zagipsować, uje, ował, *zakryć, zawlec, zatynkować gipsem: Z. złamaną nogę.*

Zagipsowanie, a, blm., czynność cz. **Zagipsować.**

[**Zagizdzić**, i, il] *zaplugawić, zanieczyścić, zabrudzić.*

[**Zagizdzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zagizdzić.**

Zaglancować, uje, ował p. **Zaglansować. L.**

Zaglancowanie, a, blm., czynność cz. **Zaglancować.**

Zaglansować, uje, ował, **Zaglancować** *glansując zatrzcć, zagładzić; pokryć glansem.*

Zaglansowanie, a, blm., czynność cz. **Zaglansować.**

† **Zagład**, *ędu*, lm. *ędy* p. **Zagładanie.**

Zagładac, a, ał p. **Zajrzec.**

Zagładanie, a, blm., † **Zagład** czynność cz. **Zagładać: Inaczej niepodobnaby zrozumieć jego niezagładania nawet do szpitali. Ochor. Równie niebo nie kryje nic, jak głęboki dół piekła zagładom twych żrzenie. Przyb. (= wzrokowi twemu, oczom twoim).**

Zagładnąć, nie, nał p. **Zajrzec.**

Zagładnięcie, a, blm., czynność cz. **Zagładnąć.**

Zaglegotać, oce a. *ocze*, ował p. **Zaklekotać.**

Zaglegotanie, a, blm., czynność cz. **Zaglegotać.**

[**Zagledować**, uje, ował] p. **Zajrzec.**

[**Zagledowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zagledować.**

Zagledzenie, a, blm., czynność cz. **Zagledzić.**

Zagledzenie się, a *ś.*, blm., czynność cz. **Zagledzić** *ś.*

Zagledzić, i, il *zająć, zapędnic na gładzenie* *Zagledził całą godzinę. Z. ś. zapędnic* *ś. w gładzeniu: Zagledził* *ś. do samej północy.*

Zaglijować, uje, ował *zacząć glijować = rozpalac; rozpalwszy zachylić, zakrzywić. L. Z. pręt żelazny.*

Zaglijowanie, a, blm., czynność cz. **Zaglijować.**

Zagłózować, uje, ował p. **Zagłuzować.**

Zagłózowanie, a, blm., czynność cz. **Zagłózować.**

Zagłukać, a, ał *zaburzcć, zabulgotać, zakruczcć: Zagłukało mi w brzuchu.*

Zagłukanie, a, blm., czynność cz. **Zagłukać.**

Zagłuzować, uje, ował, **Zagłózować** *głuzując zamazać; zagładzić, wytępić, wykorzenić, wyniszczyc, wygasić, wygluzować, zatrzcć: Żeby pamiętka potomności była nie zagłuzowana, z którego źródła wyszli, Bajbuzami Hrybułowiczami zawsze* *ś. pisali i zwali. Nies.*

Zagłuzowanie, a, blm., czynność cz. **Zagłuzować.**

[**Zagłaba**, y, lm. y] p. **Zagłoba.**

× **Zagłabiać**, a, ał i × Z. *ś. p. Zagłobić.*

× **Zagłabianie**, a, blm., czynność cz. **Zagłabiać.**

× **Zagłabianie się**, a *ś.*, blm., czynność cz. **Zagłabiać** *ś.*

[**Zagłabnąć**, nie, nał] *zabrać sobie, przywłaszczyć.*

[**Zagłabnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Zagłabnąć.**

Zagłada, y, lm. y *zagładzenie, zagładzanie, zatrata, zaguba, zatracenie, śmierć, wytępienie, zniszczenie: Wojny domowe i całkowite prawie społeczeństwo zagłady. L. Dosyć godziny na zmieszanie i zagładę państw obszernych. Pileh. Chrześcijaństwo* *ś. na własną zacięgli zagładę, sami siebie ustawicznymi wojnami niszcząc. Nar. Widząc swoich Achiwów zagładę, zątam na walną zgromadzili* *ś. radę. Dm. Na moję zagładę. Chr. Dominikan Fabjan Birkowski straszny zagładą imienia Polski dla niesprawiedliwości wyrządzonej chłopom. Lel. Z. burzyciela Rzpltej. Nagur. Maur obłudnik postuszen tuszył sobie cicho: już tu najdzie zagładę portugalskie lieho. Przyb. Uraz Z. Nar. (= puszczenie w niepamięć, zatarcie w pamięci, wyglądzenie ich z pamięci, niepamięć, zapomnienie): Przysięgą stwierdzono obietnicę wiecznej dawnych uraz zagłady. Nar.*

× **Zagładca**, y, lm. y, **Zagładzca**, × **Zagładziciel** *ten, co zagładza a. zagładził, niszczyciel, zatracciciel, wytępiciel: Hektora zabiję...; zagładziciela głowy kochanej. Ml. Ułatwiał do połowy sprawę carom moskiewskim, prawdziwym onych rzpltych zagładzicielom. Stadn.*

Zagładny *przym. od Zagłada, sprówdzający zagładę, niszczący, × zatraby, × zagubny: Lękać* *ś. zagładnej śmierci. Wor. Moc siły zagładnej. Słow.*

1. **Zagładzac**, a, ał i Z. *ś. p. Zagładzić.*

2. **Zagładzac**, a, ał p. **Zagładzić.**

1. **Zagładzanie**, a, blm., czynność cz. 1. **Zagładzac.**

2. **Zagładzanie**, a, blm., czynność cz. 2. **Zagładzac.**

× **Zagładzca**, y, lm. y p. **Zagładca.**

Zagładzenie, a, blm., czynność cz. **Zagładzić: Zrodzony na Z. całego imienia naszego. Nar.**

Zagładzić, i, il, nied. **Zagładzac** 1. *zatrzcć na gładko, zarównac, wyprostować, wyglądzić, wyrównac: Z. zmarszczki. Troc. 2. przen. zglądzić, zagubić, wygubić, zatracić, zagłuzować, wytępić, zniszczyć, wyniszczyc, wyglądzić, wykorzenić, zgębnić: Zagładziwszy wszystkich tych, których rozumieją sobie na przekazie być, sami państwo opanowali. Kosz. Amurat był bardzo smętny, iż*

nieprzyjaciela do końca nie zagładził. Baz. Złe plemię Z. trzeba. Troc. Z. nieprzyjaciela do szczytu. (= *zatrzeć, znieść, zmasakrować*). Wszystkich ich okrutne wojska Jowisz spuszczeniemi z obłoków piorunami zagładził na ziemi. Li. Giniemy, już nas wyroki zagładzą, nadzieje żadne ratunku nie dadzą. L. Teraz na sądzie występki woleli Z., niżeli onych ś. zaprzęć. Alber. 3. przen.: Z. co z pamięci a. pamięć czego = *wypuścić, wyrugować co z pamięci, wybić sobie z głowy, puścić w niepamięć, pogrzebać w niepamięci*. Z. ś. *wyglądzić ś., wyrównać ś., wyprostować ś.*: I bródzy, wyrzute zawsze na twarzach mężczyzn, nie zagładzały ś. Tet.

Zagłaskać, szcze a. ska, skał, nied. **Zagłaskiwać** i. *głaskać, szczeć, żarować, zagładzić, ugłaskać, zamuskać*: Nie bez przyczyzny nie zagłaskałeś sobie zjeżonej czupryny. Rej. 2. [Z.] *po głaskać*: Chłopisko żonę po gębę zagłaskał. × Z. ś., przen. *zatagodzić ś., uspokoić ś., ochłonić, przyjść do siebie*: Przyszedłem na rozrywkę, żeby mi ś. oczy, ludzką posoką przerażone, zagłaskały. Pilech.

Zagłaskanie, a, btm., czynność cz. **Zagłaskać**. × **Zagłaskanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zagłaskać** ś.

Zagłaskiwać, uje, iwał i × Z. ś. p. **Zagłaskać**. **Zagłaskiwanie**, a, btm., czynność cz. **Zagłaskiwać**. × **Zagłaskiwanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zagłaskiwać** ś.

[Zagława, y, lm. y] p. Zagłoha.

[Zagłabić, i, il] *zatkanąć*.

[Zagłabienie, a, btm.] czynność cz. **Zagłabić**.

Zagłębiać, a, ał i Z. ś. p. **Zagłębić**.

Zagłębianie, a, btm., czynność cz. **Zagłębiać**.

Zagłębianie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagłębiać** ś.

Zagłębić, i, il, nied. **Zagłębiać** i. *zapuścić, głębooko, zagrążyć, pogrążyć, zatopić, zanurzyć*. 2. [Zagłębiać] = *dokuczać*: Zagłębiają mi ludzie. Z. ś. i. *zapuścić ś. głębooko*, × *zagrążyć ś., pogrążyć ś., zatopić ś., zanurzyć ś.*: Z. ś. w wodę. Przen.: *zauważować ś., zagalopować ś., zaawanturować ś.?*: Aug. st zagłębił ś. istotnie z carem Piotrem, związał ś. z nim dwoma traktatami. Jaroeh. 2. przen.: Z. ś. w co, w czym, nad czym *zatopić ś., myśleć, zucić ś., zastanowić ś. głębooko, zabadać ś., zagrzebać ś. w czym*: Spytaj ś. ludzi, którzy ś. nad tym od niemałego zagłębiają czasu. Koh. Im więcej zagłębiamy ś. w naukę, tym więcej uczymy ś. poznawać, jak nam wiele brakuje. Śniad.

Zagłębie, a, lm. a i. *zagłębienie, wklęsłość*: Z. portowe. 2. gór. *wklęsłość ziemna, w której spoczywają pokłady czyli warstwy ciała kopalnego; miejsce, w którym spoczywający w nim pokład jest kształtu nieckowatego, łęk. Łab. Z. węgla kamiennych. Z. dąbrowskie*. 3. ogr.: Z. kwiatowe = *kwietnik wglębiony*.

Zagłębienie, a i, btm., czynność cz. **Zagłębić**. 2. lm. a = a) *dół, dołek, wklęsłość, jama, wpadlina, wglębienie*: Podobne tumom gotyckim, pełnym mrocznych zagłębień. Gom. b) anat.: Z. kraterowate a. wirowate brodawki nerwu wzrokowego (excavatio papillae nervi optici). Z. odbytniczomacieczne (excavatio recto-uterina v. cavum Douglasi). Z. pęcherzomacieczne (excavatio vesico-uterina). Z. odbytniczopęcherzowa (excavatio recto-vesicalis) = Z., które tworzy otrzewona między sąsiadującymi w malej miednicy organami.

Zagłębienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagłębić** ś.

Zagłoha, y, lm. y i. [Z.] = a) a. [Zagłaba, Zagława] *przeszkoda, przekora, zaprzatanie sobie czym głowy; strapienie, kłopot, zmartwienie, niepokój; żal* b) *nicpoń, ladaco, zawałodroga*. 2. *zaprawienie próżnego miejsca w wyrobie z drzewa, kamienia, metalu i t. p., powstałego przez uszkodzenie lub wskutek wady użytego materiału*. 3. chir. *wglębienie, wpochwienie jelita (invaginatio, intussusceptio)*. 4. geol. (gryphaea), *dziobacz = małża bezgłowa jednomuszkulowa*.

× **Zagłobić**, i, il, nied. × **Zagłabiać** i. *zakłinaować, zabić, zanitować, zatkać, znitować, spoić: Fibulare, wespotek, spoić, zlutować, Z. Mącz. Znowu pod Tapsem, co z drugimi robi, jak Scypona z Petrejuszem gniecie, jako w Utyce Katona zagłobi Chr. (zamknawszy, do samobójstwa przywodzi. L.)*. 2. [Z.] *zaklepać cieńszy koniec wbiętego na wylot gwoźdźca, zanitować*. 3. [Z.] *umocować, zatknąć, wbić, wyprowadzić*: Z. nóż, siekierę do trzonka. Pigo, utykam, zagłabiam, zawiadamiam. Mącz. Z. ciężkiego żalu klinem łapoby ciało swe w grobie Z. Pot. (= *zagwoździć, zamknąć, zawurzeć, zabić*). × Z. ś. *wcisnąć ś., wejść klinem*: Kiszka zagłobiła ś. w kiszkę.

× **Zagłobienie**, a i, btm., czynność cz. **Zagłobić**: Szpony te nie mają czopów, tylko ich końce wpuszczają się w płaszczynę wewnętrzną ściany bez zagłobienia. Jak. J. 2. *stan rzeczy zagłobionej*.

× **Zagłobienie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zagłobić** ś.

Zagłodać, a, ał i. *zacząć głodać*. 2. *głodując pozabawić życia; zagrzyść*.

Zagłodanie, a, btm., czynność cz. **Zagłodać**. **Zagłodniały** który *zagłodniał, zagłodzony, zgłodniały, wygłodzony, zamorzony głodem*: Zagłodniałe i wychudłe bydo z rykiem po polu tuła ś., szukając żywności. Stasz.

Zagłodnieć, eje, ał *zglodnieć, wygłodnieć, zamorzyć ś. głodem, zagłodzić ś. = znieżyć od głodu*.

Zagłodnienie, a, btm., czynność cz. **Zagłodnieć**.

Zagłodzenie, a, btm., czynność cz. **Zagłodzić**: Suchoty przydają ś. koniowi z długiego zagłodzenia, gdy niewiele jadają, często a wiele pracuje. Trzyce.

Zagłodzenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagłodzić** ś.

Zagłodzić, i, il, nied. **Zagładać** *zameczyć głodem, zamorzyć; zanędzić głodem*. Z. ś. *zameczyć ś. głodem, zamorzyć ś.; zanędzić ś. głodem*.

[Zagłosić się, i ś., il ś.] *dać ś. słyszeć, odezwać ś.*: Na Liljowej przełęczu zagłosił ś. Mardula na Janosikową nutę. Tet.

Zagłosować, uje, owa! i. kogo, co = (w zgromadzeniu, na posiedzeniu) *zultumić swemu głosami, nie dopuścić do przyjęcia uchwały, unicestwić, nie przyjęc czyjego projektu, czyjego zdania, czyjej kandydatury, przegłosować go*. 2. *głosowaniem zatwierdzić, uchwalić; zawotaować*: Z. projekt.

Zagłosowanie, a, btm., czynność cz. **Zagłosować**. [Zagłoszenie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zagłosić** ś.

† **Zagłowa**, y, blun; p. **Zagłowne**: Przywilej opatów tynieckich wylicza kary: głowa, Z. Mor. T. [Zagłowie, a, lm. a] *tył głowy*: Kapeluszały zsunął na Z. Ork.

Zagłownik, a, lm. i rzem. *galunek młota*. [Zagłowczany] przym. od **Zagłówek**: **Zagłówek**, poduszka zagłowczana. Mącz.

Zagłoweczek, czka, lm. czki p. **Zagłówek**. [Zagłówek, wka, lm. wki, Zagówek] i. i † Z. *poduszka*: Z., poduszka zagłowczana. Mącz.

Schowane miała do limbowej skrzyni poszewki z zagłówek z cerkami. Tet. 2. *poduszka wypchana wiotrami i zieleń święconym, kłakzioną umarłemu do trumny*: Trumny tyle przybyło, że i Z. włożyły w nią mogli. Skar. 3. *nagłówek, napis naczelnny, tytuł jakiego pisma, druku*: Z. artykułu, rozdziału. 4. *zagon poprzeczny, zakończający wszystkie inne na brzegu pola lub w ogrodzie*. 5. *dno w wierzech ula*. 6. fl., p. **Przedglówek**. Zdr. **Zagłówek**.

Zagłówek, i, lm. i rzem. *Schelleisen, Kopfsetzer(?)*. † **Zagłowne**, ego, blm., † **Zagłowna zapłata**, † **Zagłowa kara za głowę, za zabójstwo**. Ks. Ł.

Zagłówny: **Zagłówna zapłata**, (Tuch.), p. **Zagłowne**: Władcy mieli mniejszą karę zagłówną, aniżeli szlachta. Balc.

Zagłuchły który zagłuchł. L. **Zagłuchnąć, chnieć, chnąć a. uohł**, [**Zagłuszyć** s.] *stracić słuch, ogłuchnąć, zgłuchnąć, zgłuszać, o-łuchnąć*: Uszy ich zagłuchną. Bud. (uszy ich ogłuszają. B. G.). Przen.: Nakoniec projekt ów zagłuchł. Byk. (= *zrobiło s. głucho o nim, ucichło, zapomniano o nim*).

Zagłuchnięcie, a, blm., czynność cz. **Zagłuchnąć**.

† **Zagłupić**, i, it *uczynić głupim, wystrychnąć na głupca, ogłupić, zaślepić*: Nie zagłupił-li Bóg mądrość świata tego? Bud.

† **Zagłupienie**, a, blm., czynność cz. **Zagłupić**. **Zagłuszać, a, ał p. Zagłuszyć**.

Zagłuszanie, a, blm., czynność cz. **Zagłuszać**. **Zagłuszenie**, a, blm., czynność cz. **Zagłuszyć**.

Zagłuszyciel, a, lm. e ten, co *zagłusza a. zagłuszył*. L.

Zagłuszycielka, i, lm. i, forma ż. od **Zagłuszyciel**. L.

Zagłuszyć, y, ył, nied. **Zagłuszać** i. *zrobić głuchym, pozbawić słuchu, ogłuszyć*: Szatan począł zaślepić i zagłuszać onego człowieka niewinnego. Rej. Święgotliwi ludzie nie mówią, ale uszy zagłuszają, zanieprażniają ludzi, rzeceją, szekają. L. 2. *zakrzyczeć, przekrzyczeć, stłumić swym głosem, zrobić niesłyszalnym*: Wrzaski zagłuszyły te słowa. Trąba zagłusza krzywe. Huk niedobitków lodowych zagłuszał potężne ryki rozpasanej wody. Mn. W tym zgłębku jeden drugiego zagłuszał. Troc. Lubią oni zabawy zagłuszające (= *głośne, hałaśliwe, szumne, wrzaskliwe*). **Zagłusza** mię opowiadaniem dzieł sławnych. L. **Trafił** mi s. w izbach sejmowych i trybunałskich bywać zagłuszonym. L. Przen.: Z. głos sumienia (= *zmusić do milczenia, uspić sumienie*). Sławę ich mężelską zagłuszał, jakoby ich o grzechy zabijano. Skar. (= *zabmiewał, umniejszał, szkalował*). Ty, Panie, mą niewinność objaw zagłuszoną. Paszk. (= *pogębioną, spotwarzoną*). Stało s. przez Żydów w r. 1598 u Tarnowa jakieś okrucieństwo, ale zagłuszyli złotem. Syr. (= *przytłumili, stłumili, zatarli, zatuszowali, zasmarowali*). Przen.: Z. rośliny = *zatułnić je gestwą, zasłonić, przygnieść, przytłoczyć, przydusić*: Wybujate drzewo emi krzaki i zagłuszą, eoby owoc niosły. Kras. Fijolek a. majeran, choceiąz pięknie pachnie, nic nie jest, kiedy go pokrzywę zagłuszą. Rej. Ciernie i głogi nie dadzą rozkrzewiać s. ziarnu dobremu: zaraz go zagłuszą. Wor. Przen.: Zdania te były rozbudzeniem uspięonej myśli i zagłuszonego namiętnością przekonanania. Korz. 3. a. **Zagaluszyć**, nied. **Zagaluszać** *zadurzyc, odurzyc, ogłuszyć, oszołomic*: **Zagłuszył** wotu, uderzywszy go pałką w łeb.

Trunek ten ma moc natychmiast Z. człowieka jak trzeina i sprawi sen na pół godziny. L. **Zażywaj**, czego król Mityrydates zażył, byś zaś czego nie połknął niezdrowego, acz ci kiedyby s. nie powiódł taki kasek snadnie o zdradę nocną, i tych, co cię zagłuszą. Opal. (= *pozbawia zmysłów, życia*). 4. *zapełnić głosem, głosami, przerazić krzykiem*: Okropnym krzykiem góry zagłuszył i lasy. Pot. **Głosy nieba zagłuszały**. Troc. Ta wiadomość blizkie zagłusza pola. Troc. (= *rozlega s., rozbrzmiewa po nich*). Z. s. l. **zagłuszyć** siebie, uspokoić s., rozzerwać s., zapomnieć o troskach, odurzyc s.: Szedł pośpiesznie do domu, by s. uczyć roli, Z. s., zapracować. Bał. 2. [Z. s.] *zagłuchnąć, ogłuchnąć*.

Zagmatwać, a, ał, X Zamatwać i. *gmatwaniem zamieszać, sprowadzić nieład, zamęt, zaplątać, zamikłać, zamotać, splątać, pokrecić, pogmatwać, powikłać, poplątać, potargać*: Nie z tych to matek urodzona działwa może to ścierwy puńskiemu zagmatwa lub Hanibala przeszyje popłochem. Nar. (= *zamąci*). Jedno po drugim robi, ani s. to zagmatwa, bo wszystko porządkiem czyni. Jabł. Myśli ciemne, zagmatwane i nieporządne. Gol. Dusza jego popadła w błędy, szukając prawdy po zagmatwanych drogach różnych zasad i systemów. Bał. (= *zawiły*). Tę sprawkę tak zagmatwali, że mi aż łeb trzeszczał. Wyb. (= *skomplikowali*). 2. X Z. *zadziąć, zapodziąć, zarzucić, zaprzepaścić, zawieruszyć, porzucić niewiadomo gdzie*: Symbolum św. Atanazego w księżnicy rzymskiej zagmatwane długo było. Skar. Z. s. *zamieszać s., wskutek gmatwania, zaplątać s., zamikłać s., potargać s., pokrecić s.*

Zagmatwanie, a, blm. l. czynność cz. **Zagmatwać**. 2. lm. a *gmatwanina, nieład, plątanina, chaos, nieporządek, zamęt*.

Zagmatwanie się, a s., blm., czynność cz. **Zagmatwać s.**

Zagmatwany i. im. od **Zagmatwać**. 2. przym. *ciemny, niejasny, zawiślany, poplątany, pokrecony, chaotyczny, skomplikowany*: Sprawa, myśl zagmatwana.

Zagmerać, a, ał i. gmerzać *zawieruszyć, zarzucić, zagrzebać, zakopać* = *zaprzepaścić gmerząc*. 2. *zacząć gmerać, grzebać, przebierać palcami*. Przen.: **Zawiał** pierwszy wiatr, ale tak cichy i pieszczołliwy, że ledwie s. poruszyły sennę, opite rosą kłosy i liście zagmerwały bez szelestu. Reym.

Zagmeranie, a, blm., czynność cz. **Zagmerać**.

Zagnać, gna, gnał, Zagonić, [Zaźnąć], nied. **Zaganiać, [Zagoniać], [Zagieniać]** i. *pognać, wygnać aż dokąd, do pewnego celu, zapędzić*: Z., wygnać, wypędzić. Głos. **Zaganiem** było gdzie. Kn. Lada chłopię, lada wyrostek miał to z serca, że one bohaterzy, wielkie, tłuste, brodate janczary, jako niedźwiedzie jakie zaganiał. Birk. (= *przepędzał*). Przy gniazdach kokosz jelenim rogiem kurzyć, bo jego wonia węże i inne robaćtwo przez zagania. Trzye. (= *odgania, odpędza, płoszy*). **Zagonić** było głęboko w las. Troc. Jedny za Dunaj Turkom zapędzano, drugie do hordy dalekiej zagnano. Kochan. Tych zagnali między hordy Kaukazu, tych za oceanu przeszczenie wywieźli. Wit. Z. było do obory. Ośla sierotecznego zaganiał i brali w zastawie wotu wdowinego. Leop. (= *zajmowali pędząc do siebie*). Przen.: Co cię zagnało w nasze stanowisko? (= *przyepędziło, sprowadziło, skądś s. tu wziął?*). O pijanicy mówią, że kaczkę zagania. Trzt. (= *zaczyna s., tacza s.*). Powracał w nocy

do domu z miną byczą, od stu katów, pas pod brzuchem, czapka w tył, a nucąc sobie, zaganiał kąciki, jak to ludzie mówią, w prawo, w lewo, tak i siak. Fred. A. 2. przen.: Z kogo do czego=*nagnąć, napędzić, przypędzić, zagnąć usilnie, zniewolić*. Pieszczone panie do żadnej s. rzeczy nie przysiadają, tyją jako wieprzowie w domu, na wojnę ich nie zażeniesz. Birk. Samo nas przyrodzenie do tego zagania, abyśmy s. starali być pożyteczni. Pilch. 3. [Z.] *pognać, popędzić*: Pacholek zagnał konie i pojechał. Z s. *zapędzić s., zapuścić s., zabiec, zalecieć gnając; zagalopować s.*: Zagnali s. za nieprzyjacielem. Troc. Zagnali s. za nim aż do Gideona. Bud. (gonili ich aż do Gideona. G. B.). Trafilo s. jednemu z Hunnów zagonić s. za jeleniem przez rzekę Wolhę. Biel. M. Zagonił s. dzik, chcąc nosem obierać wiszącą. Zebr. Różnemi miejscami poszedł nieprzyjaciel, gdy s. na jednym zażeniesz, z tyłu cię drugi oskoczy. Btaż. Stać o co, zagonić s. bez wstydu, około białej głowy zabiegać, *procuri*. Mącz. Zagoniony, zapędzony, zapędem uniesiony. L. Ogar padowy, dobry, doświadczony, poszedł w góry za wielkim zwierzem zagoniony. Pot. Natarczywie cesarski hufiec zagoniony na gęste natrze roty, mieczem sobie ściela drogę. Bardz. Pers, porażony rozsypaną, w góry uchodził i w lasy; poszedł wciąż za nim Tankred zagoniony. P. Koch. Braacie, dalekoś s. zagnał. Troc. Selka szczególnie s. zagania, i jeśli jej pilnować nie będą, to zginie, bo wróci, chyba że i zwierzę z nią, gotowa za nim na koniec świata. Krasz.

Zagnajać, a, ał i Z. s. p. Zagnoić.

Zagnajanie, a, btm., czynność cz. Zagnajać.

Zagnajanie się, a s., btm., czynność cz. Zagnajać s.

Zagnanie, a, btm. l. czynność cz. Zagnąć 2. † Z. *wygnanie, jasyr, niewola*, wygnaństwo. Słyszeli, iż ci, co przyszli z zagnania, budowali kościoł. B. B. (lud, który przyszedł z poimania. B. G.; z niewoli babilońskiej).

Zagnanie się, a s., btm., czynność cz. Zagnąć s.

† Zagnąbić, i, il p. Zagnębić.

† Zagnąbienie, a, btm., czynność cz. Zagnąbić.

Zagnąbiciele, a, lm. e ten, co zagnębił a. co zagnębił. L.

Zagnębić, i, il, † Zagnąbić l. × Z. *gnębiąc zatlóczyć, zabić=zacisnąć*. 2. kogo gnębiąc zamęczyć, *zadręczyć*.

Zagnębienie, a, btm., czynność cz. Zagnębić.

Zagniątać, a, ał p. Zagnieść.

Zagniatanie, a, btm., czynność cz. Zagniątać.

Zagniazdnik, a, lm. i zool. p. Ptak.

× Zagniazdować, uje, owal i × Z. s. p. Zagnieżdżić.

× Zagniazdowanie, a, btm., czynność cz. Zagniazdować.

× Zagniazdowanie się, a s., btm., czynność cz. Zagniazdować s.

Zagnicie, a, btm., czynność cz. Zagnió: Sadzicie ziele świerzb i inne krósty zagnicia spądza. Syr. × Zagnicie się, a s., btm., czynność cz. Zagnió s.

Zagnić, ije, il, nied. Zagnić, × Zagnijać a. × Zagnić s., × Zagnić s., × Zagnijać s. *zajść zgnilizną, zacząć gnić*: Ryby s. prędko w żółdaku psują i zagniwają. Sak. W pierwszym gnojniku gnoj nowy zagnijał i dostawał dobrze. Trzye. Dźbła lniane mają być w wodzie moczone tak

długo, aże s. zagniją, iżby włókna od drzenia odewstawały. Trzye. Te rzeczy najrychlej zwykły s. Z., które są bardzo wilgotne. Syk. Oleju wszelakiego i oliwy chowanie, aby s. nie zagniły i nie kazły. Slesz. Wino mogłoby s. przez długie chowanie Z., i muchy i motyle zarodzić. Smotr. Rzadko maż bywa trzeźwy, zawady s. popiją, wstana ku południowi, oczy im zagniją. Biel. M.

Zagniecenie, a, btm., × Zagniecenie, czynność cz. Zagnieść.

Zagnieść, ecie, ótt, nied. Zagniątać, × Zagniątać l. *zalożywszy zgnieść, zalamawszy przysięść; utwalić w zalanym kształcie*: Z. zalamkę, zakładkę, fałdę w sukni. 2. *gnieceniem zabić; zgnieść, rozgnieść*: Z. robaka. Wszystkie nieszczęścia razem na mnie s. zwały, boję s. żeby mnie nie zagniotły. L. (= *zalczyły*). Mało mię w kościele nie zagnietli (= *nie zdusili w tłoku*). 3. *gnieceniem zagnić, gniołąc ku środkowi wyrobić; ugnieść*: Z. ciasto na kluski. Dziesiąta część mąki pszennej zagniatanej. Leop. (dziesiąta część ziemi, polanej olejem tłuczonym. Leop.: zmieszanej z oliwą wytoczoną. B. G.). Wziętej oliwy dwie części i gleju trzecią część, to czystą wodą Z. i zrobić kukielkę. Torz. 4. [Z.] *zrobić, ulepić przez gniecenie*: Niech mi matka zagniecie osiem gulaży z mąki. Klusecki zagniatata. Przen.: Potrafię go Z., jako kucharka kluski. Sienk. (= *zrobić z niego, co zechce*).

Zagniew, u, btm., p. Zagniewanie i Zagniewanie s.: Ujrzy w nim święty Z. Mic.

Zagniewa, y, lm. y bot. (elidemia) ros.

Zagniewać, a, ał kogo=*wzbudzić w kim gniew, uprawić go w gniew, zgniewać, rozgniewać, obrazić, oburzyć, zadąsać*: Ta odpowiedź Kromwela zagniewała Zofję. L. Z. s. na kogo=*zacięć s. w gniewie, rozgniewać s., obrazić s., zadąsać s., zgniewać s.*: Zagniewane nieba. Troc. Powiedziało o Nabuchodonozorze: piekło zagniewało s. na zabieżenie przyjsia jego. Zigr. Przen.: Morze zagniewane. Korz. (= *wzburzone, rozszalałe, wspięzione*).

Zagniewanie, a, btm., czynność cz. Zagniewać.

Zagniewanie się, a s., btm., czynność cz. Zagniewać s.

Zagnieżdżić, i, il, × Zagniazdować, nied. Zagnieżdżać co=*utwalić, uwiecznić, wszczepić, zakorzenieć, wpaść, wkorzenieć*: Zagnieżdziłam trwałą pamięć w uznaniu ludzkim. Wor. Z. s. i. *zalożyć sobie gniazdo, osiąść na gnieździe*. 2. Przen.: Z. s. gdzie, w czym=*obrać sobie siedlisko, zasiedzieć s. gdzie, żyć s. z danym miejscem, osiedlić s., zamieszkać na stałe, osiąść*: Wkońcu u nas jak w swoim domu s. zagnieżdził Mick. A co drobniejszych zagnieżdziło s. tutaj, tego dzisiaj nawet dorachować s. nie potrafimy. Roj. Przen.: Z. s. w sercu, w myśli=*zakorzenieć s., utwalić s., przyjąć s., obrać sobie siedlisko, zagościć*: Ból zagnieżdził s. w sercu. Żadna myśl wielka w jego umyśle Z. s. nie może. Drugie wrażenie, po którym zostały we mnie głęboko zagnieżdzone wspomnienia, uczyniło na mnie kolegum jezuitkie. Koż. Występki zagnieżdziły s. u nich (= *zakorzeniły s., wkładły s., zakradły s., rozwiłmożniły s., rozpowszechniły s., rozszerzyły s., rozpanoszyły s.*). Już u nas powoli zwyczaj ten osobliwszy s. zagnieżdża. Krasz.

Zagnieżdżać, a, ał i Z. s. p. Zagnieżdżić.

Zagnieżdżanie, a, btm., czynność cz. Zagnieżdżać.

Zagnieżdżanie się, a s., blm., czynność cz. Zagnieżdżać s.

Zagnieżdżenie, a, blm., czynność cz. Zagnieżdżić.

Zagnieżdżenie się, a s., blm., czynność cz. Zagnieżdżić s.: Wszystkie w kraju wzruszenia od czasu zagnieżdżenia s. Jezuitów przybrały religijne znamię. Lel.

× Zagnijać, a, ał i × Z. s. p. Zagnić.

× Zagnijanie, a, blm., czynność cz. Zagnijać.

× Zagnijanie się, a s., blm., czynność cz. Zagnijać s.

[Zagnilczany]: Zagnilczane gruszki = ulegalki, uleżalki.

Zagnitek, tka, lm. tki, Zagnitka rzecz: zagnitka. L.

Zagnitka, i, lm. i p. Zagnitek. L.

× Zagnitłość, i, blm., rz. od Zagnity; *zajście zgnilizna, początek gnicia, rozkład, zgnilizna, gnój*: Choroba z zagnitłości pokarmów. Obłeczone jest ciało moje zagnitłością i smrodliwym prochem. Leop. (obłeczone jest ciało w robaki i w plugastwo z prochu. B. G.). Kościół, który pierwiej wonnemi prochy i kadzeniem pachnął, jako teraz zagnitłością ścierwu i szpetną wonią trupów a ze krwi rannych napełniony jest! Leon. Naciast jest ciasto z mąki ciepłą wodą rozczynionej, zagnitłością zakwaszone. Syr. Te materje, z którymi wody bywają pomieszane, tak daleko są od zagnitłości i zaśmierzenia, jako niebo od ziemi. Syk. Co Z. na wnętrzu sprawuje. Troc. Choroba ta bywa z zapsowania i zagnitłości pokarmów, która Z. dla słabości ciepła przyrodzonego w starych ludziach być musi. Sak. K. W ciele dziecięcym wrzedzenie pochodzi z zagnitłości wilgoci. Spiez. Wino zagnije s. w cieple, a z onej zagnitłości niemocy. Urzęd. Wino wonne w sercu krew czyści od wszelkiej zagnitłości albo zadusności. Trzye. W północnych krainach z zagnitłości krwi często bywają gorączki. Petr. Ciasto z jakiej mąki ciepłą wodą zacznionej, zagnitłością zakwaszone. Bohr.

× Zagnity który zagnil: Najlepszy jest pokarm drzewom muł z kału a. z błot, w mizernej wilgotności Z. Trzye.

× Zagniotać, a, ał p. Zagnieść.

× Zagniotanie, a, blm., czynność cz. Zagniotać.

Zagniotek, tka, lm. tki *cokolwiek zagniecione-go*: Z. u palca = zanokieć, zanokcica, zardzierk, zadra. L.

Zagniwac, a, ał i × Z. s. p. Zagnić.

Zagniwanie, a, blm., czynność cz. Zagniwac.

× Zagniwanie się, a s., blm., czynność cz. Zagniwac s.

Zagnoić, i, il, nied. Zagnajać i. *zapelnic gnojem, zaplugawic, zamierzwić*. Kn. Z. pole = nawozić, uprawic gnojem. 2. co = dopuscic, żeby zagnilo, zgnoić, obrócić w gnój. 3. zaropic, rozgnoić, zajatrzyć, rozjatrzyć, rozpaskulzić: Z. ranę. Troc. Z. s. i. *zapelnic s. gnojem, zaplugawic s., zapaskulzić s. kalen.* 2. *zajsc zgnilizny, ulec rozkladowi, obrócić s. w gnój, zagnic*: Drzewa okładają liściami i wytłoczeniami gronami, aby one rzeczy, zagnoiwszy s., więcej dawały drzewu wilgoty ku obfitszemu obrodzeniu. Trzye. 3. *zaropic s., rozgnoić s., zajatrzyć s., rozjatrzyć s., rozpaskulzić s.*

Zagnojenie, a, blm., czynność cz. Zagnoić.

Zagnojenie się, a s., blm., czynność cz. Zagnoić s.

Zagnusniac, a, ał p. Zagnusnić.

Zagnusnianie, a, blm., czynność cz. Zagnusniac. Zagnusnić, i, il, nied. Zagnusniac *zaprawic gnuśnością, zrobic gnuśnym*: Niedbalstwo i nieochędość rozum zagnusniają. Mącz.

Zagnusniec, eje, ał *stad s. gnuśnym, zgnusniec*. L. Zagnusnienie, a, blm. i. czynność cz. Zagnusnić. 2. czynność cz. Zagnusniec, zgnusnienie.

[Zagoda, y, lm. y] i. *zagodzenie, zalagodzenie sporu*: Często i często strony ostateczną zagode w sprawie spornej odkładają do zjazdu. Balc. 2. *kwota, którą płaci winny pokrzywdzonemu dla unikniecia procesu.*

× Zagodnie przys. od Zagodny. L.

× Zagodny *zagodzony, zagadzajacy, dogadzajacy, dogodny, odpowiedni, odpowiadajacy, stosowny, zagodny*: W próżny żołądek nie ostre, lecz chłodne wpuszczać potrzeba rzeczy i trunki zagodne. L.

[Zagodynka, i, lm. i] p. Zagadka.

[Zagodywka, i, lm. i] p. Zagadka.

Zagodzenie, a, blm., czynność cz. Zagodzić. Wzajemnie sobie co dać, uczynić a. zaniechać zowie s. zagodzeniem. Cyw.

Zagodzić, i, il, nied. Zagadzać, × z a j e d n a ć, *zalatwic sprzeczność, wyrownac nieporozumienia, pogodzic, pojednac, zalagodziec, zażegnac*: Z. kłóczęcych s. Spory łagodnym sposobem Z. można. Cyw. Mnie s. zdaje, że lepiejby jakim innym sposobem Z. tę sprawę. L. My zamieleniem tych imion kłótnią tę zagadzamy. Kopez. Mam urazę do waćpana, pojedynkiem nie zagodzona L. (= która s. nie da pojedynkiem Z.). Król pozwoili, aby w dobrach swoich, nikomu s. nie narażając, mieszkał, póki by, zagodziwszy stronę, za wszystkich zgodą nie otrzymał uchylenia wyroku. Alber. Zagodził tę sprawę. Troc. Nieprzyjaciela swego Z. Troc. Zagodzona między nami nieprzyjaźń. Troc. Zagodzone różnice nasze. Troc. Ot, lepiej tę sprawę Z. Miek. [Z., zaspokoić dobrowolnie czyje pretensje z powodu wyrządzonej szkody = dać mu satysfakcję].

Zagoić, i, il, nied. Zagajać *gojac ranę zamknac ja; zabliznic, uleczyt, wygoit*: Najszkodliwszymi bywają gojące plasty, które rany i wrzody jako najprędzej zagajają. Perz. Ja-ć zagoję bliźnę twoję a z ran twoich wygoję cię. Leop. (ja-ć zdrowie przywrócić. B. G.). Proszek ten rany zagaja. Spiez. Zagoi czas tę ranę, która ją dziś boli. L. Jego słowa podwoją me męczarnie, przychodzi przeszły me serce i źle zagojona otworzy ranę. L. Z. s. *gojac s. zamknac s. = zarosnac; zgoit s., zabliznic s.*: Nie dopuscic s. ranie z wierchu zagajać, bo otok, nie mlawszy którejś odchodzić, wewnątrzby siećkać musiał. Perz.

Zagojenie, a, blm. i. czynność cz. Zagoić. 2. chir. p. Zagojenie s.: Z. doraźne a. bezpośrednie; zrosnięcie s. rany bezpośrednie (bez ropienia) (sanatio per primam intentionem v. prima intentio), rychłozrost (= *gdy brzegi rany sklejjaja s. bezpośrednio*). Z. pośrednie, przez ziarnienie (sanatio per secundam intentionem) = *gojenie s. rany przez wytworzenie s. ziarniny (granulacji), a nawet ropienia*.

Zagojenie się, a s., blm., niek. Zagojenie czynność cz. Zagoić s.

× Zagolenie, a, blm., czynność cz. Zagolić.

[Zagolenie się, a s., blm.] czynność cz. Zagolić s.

× Zagolić, i, il i, *golac zaciagnac*. 2. a × *Zagolnac zamachnac, golnac, machnac*. [Z. s., Podgolic s.] przez podkaszanie s. obnazyć s.

× **Zagolnać**, **nie**, **naj** p. **Zagolić**.
 × **Zagolnićcie**, **a**, **blm.**, czynność cz. **Zagolnać**.
 [Zagoluszenie, **a**, **blm.**] czynność cz. **Zagoluszyć**.
 [Zagoluszyć, **y**, **yl**, **Skantrzyć**] **zabić**, **zalknąć**.
Zagon, **u**, **lm. y**, [Zagoniec] **l. zagnanie ś.**, **zapęd**, **wycieczka**, **wypad**, **napad**, **ekskursja**, **zabieg**: Krzyżacy w zagony puścili tysiąc osiemset rejterów, którzy wiele Litwy pobiwszy, z wielkim ś. połonem wrócili. Stryjk. Bisurmanin w Z. rozpuszczają psy swe rozjuszane, częstym zwycięstwem mając opojone. Rak. Niektórzy nasi rotmistrze, w zagony jeżdżąc, wiele wsi spalili i korzyści wywiedli. Biel. M. Z. za kim = *pogoń*: W głębokie lasy ucieka nocą, gdzie go zagony prędkiem nie zoczą. Mias. Przen.: Za mojej rozwiolności puszczone zagony wstydzą ś., będąc winny, będąc osądzony. Tremb. (= za puszczone *cugle*, *zu niekamowane zapędy*). 2. **wyprawa wojenna**, **zapasy wojenne**, **kampanja bojowa**, **utarczka**, **wojna**, **bój**, **walka**: Z tobą wojenne zaczyna zagony. Bardz. Idzie jak szalony, oto do mnie z pięściemi zawodzi zagony. Bardz. Numa ku końcowi zagonu już ma doświadczenie starego żołnierza. Stasz. 3. **oddział**, **kupa wojska**, **wypadająca na pustoszenie kraju nieprzyjacielskiego**: Zagony rozpuścili Tatarzy, zagonem iść. Kn. Tatarowie ruskie ziemie wojowali, przeciw którym Jan Łaszcz z rycerstwem zebrany wyprowadził ś. przedko, Z. pierwszej, a potem kosz ich poraził. Biel. M. Drapieżne zagony Tatarów często gromiono. Stryjk. Tatarskie kupy, pustoszące kraje, w dawnych autorach nazywano zagonami, które rozpuszczali Tatarowie w czambuł. Czart. A. My zaś w ich kraj, kiedy chcemy, zagony puszczaemy i plon z ich pomieszkania zawsze prowadzamy. Jabł. Zagonem iść, ciągnąć. Troc. Wojsko wieloliczne rozpuściło zagony. Troc. Alarych z Wizygotami zapuścił Z. do Peloponesu. Lel. Tatarzy szerokie po Ukrainie zapuścili zagony. Niem. Przen.: Już zmierzeh lekki zagony rozpuścił po niebie. Śl. wil. 4. a. [Zagoniec] **pewna liczba skib i bródz**, **oddzielona od drugich większą brózdą**, **mały**, **wązki** **u** **długi kawałek gruntu uprawnego**: Z., **linea**, **lira**, **brózdka**. Ks. Ł. [Jary Z.] = **Z. półtoraczny**, **półtorak**. Ty nocną rosę na suche zagony spuszczaś. Kochan. Na jednym zagonie siedzą. Kn. Bez chleba kęsa, bez roli zagonu wstyd mię, lecz muszę dołą swą otwierać. Nar. Sądzić po zagonie a. po skibach. Kn. Długie w lechę układał zagony, a potem bryły rozbijał przez brony. Chr. Zagony a. gruby drugdzie grzędami zowią. Trzye. Na kilku zagonach, zwyczajnie, jak szlachcie podlaski. L. (= *szlachcie zagonowy*, *drażkowy*, *szaraczkowy*). W ziemię pochyłony, cicho i w pokorze moje proso na zagonie sieje w imię Boże. Prusz. Przen.: *pole uprawne*, *gleba*, *nawa*, *skiba*, *lan*, *grunt*: Miły Z. ojezysty lub pracą nabyty, miłe proste poszycie i dom nienakrzyty. Bach. Czy to w niepłodnym piasku posiać myślisz żyto, próżno pracują woly i plug orze, bo ś. w zagony nie obróci morze. Chr. Rzek najwięcej wpada z prawej strony, które prą Wisłę na tamte zagony. Klon. Polska na żywym zagonie usiadła jako u Boga na łonie. Klon. Gdziebym ś. nie usuwał nikomu do zgonu, swym plugiem zoranego pilnował zagonu. Karp. Dawno ś. byli wynieśli z ojezystego zagonu. Krasz. 5. × Z. na szachownicy = *szereg pól (kwadrucików)*. Troc. Zdr. **Zagonek**, **Zagonik**.

Zagonek, **nku**, **lm. nki** p. **Zagon**: Zagoniki w ogrodach = *grzędy*, *rzędę na kapustę*, *kwiaty* i t. p.

[Zagoniać, **a**, **al** i **Z. ś.**] p. **Zagnać**.
 [Zagonianie, **a**, **blm.**] czynność cz. **Zagoniać**.
Zagonić, **i**, **il** i **Z. ś.** p. **Zagnać**.
 [Zagoniec, **ńca**, **lm. ńce**] p. **Zagon**: Kop, dziadu, z końca, nie psuj mi zagonca.
Zagonienie, **a**, **blm.**, czynność cz. **Zagonić**.
Zagonienie się, **a** ś., **blm.**, czynność cz. **Zagonić** ś.

Zagonik, **u**, **lm. i** p. **Zagon**: Nie wypuścił ani jednego oddziału mołojców, ani zagoniku Tatarów. Sienk.

Zagonisto przys. = *zagonami*, = *wielu zagonami*. L.

Zagonisty *mający zagony*, *pełen zagonów*: Z. grunt, zagony mający. Ku.

[Zagonką] przys. *ogródkowo*, *okolicznie*, *nimnokodem*, = *niechcenia*, *ubocznie*: Spytał Z.

Zagonkowstwo, **a**, **blm.** *sprawy rozdawnictwa biednym ludziom zagonków pod uprawę warzyw*.

† **Zagonnik**, **a**, **lm. cy** p. **Zagończyk**. Bron.

Zagonny przym. od **Zagon**: Mieszkanie swe od zagonnego nieprzyjaciela dobrze obwarują. Grab. P. (Myśl): Lubię psa zagonnego, t. j. takiego, który na 500 kroków składa ś. w pełnym galopie.

Zagonowiec, **wca**, **lm. wcy** *szlachcic zagonowy*: Dom ich zawsze ś. otwierał z równą życzliwością dla księcia Radziwiłła i dla takich, jak my, zagonowców. Krasz. Szlachta zmniejszyła ś. odrazu o całą klasę zagonowców i brukowców. T. K.

Zagonowy przym. od **Zagon**: Owoce zagonowe = *w zagonie*, *w gruncie hodowane*, *jak np. pory*, *cebule*, *czosnek* i t. p. Szlachta zagonowa = *siedząca na jednym zagonie*, *drobna*, *drażkowa*, *szaraczkowa*. Przymuszony był do osiadania gruntu, przez innych poddanych za czynsz Z. zasiewanego, a przez to wypłoniętego. L. Przen.: *wiejski*, *zaściankowy*, *parafjański*: Skromna i więcej zagonowa, niż wielkoświatowa.

† **Zagończy** *tyczący ś. zagonu* = *zapędu*, *zapędowy*, *napastniczy*: Nigdy ś. w ich nieustannej walce nie kończy, ani ś. najdzie przerwa ich wrzawy zagończej. Przyb.

Zagończyk, **ka**, **lm. cy**, † **Zagonnik** *ten*, *co puszcza ś. w zagony*, *żołnierz robiący wycieczki*: Kozacy główną siłą oblegali Zamość, a ich zagończykowie, t. j. uboczne oddziały zbliżyły ś. do Brześcia Litewskiego. Moracz. Usiekł sławnego zagończyka Dudara. Sienk.

[Zagorać, **a**, **al**] p. **Zagorzeć**.

[Zagoranie, **a**, **blm.**] czynność cz. **Zagorać**.

× **Zagorszenie**, **a**, **blm.**, czynność cz. **Zagorszyć**.

× **Zagorszyć**, **y**, **yl** *zrobić gorszym*, *pogorszyć*, *zgorzyszyć*. L.

Zagoryczać, **a**, **al** p. **Zagoryczyć**.

Zagoryczanie, **a**, **blm.**, czynność cz. **Zagoryczać**.

Zagoryczenie, **a**, **blm.**, czynność cz. **Zagoryczyć**.

Zagoryczyć, **y**, **yl**, **nied.** **Zagoryczać** *zapravić gorączką*, *zatruc*: Niejedną chwilę mi zagoryczyła. Jord. Aby sobie chwil przyjemnych nie zagoryczać, uczuć, jakie te bilety w sercu mu obudzały, nieczym nie zdradzał. Rog.

Zagorywać, **a**, **al** i **Z. ś.** p. **Zagorzeć**.

Zagorywanie, **a**, **blm.**, czynność cz. **Zagorywać**.

Zagorywanie się, **a** ś., **blm.**, czynność cz. **Zagorywać** ś.

[Zagorzać, **a**, **al**] *zapalać*: Z. świece.

Zagorzale przys. od przym. **Zagorzaly**.

Zagorzalec, **lca**, **lm. lcy** **l. szaleniec**, **warjat**, **fikszał**, **postrzeleniec**, **szalona palka**, **paliwość**, **gorączka**, **szumieł**. L. 2. **zapalenie**, **gorliwiec**, **zar-**

liwiec, fanatyk, namiętny zwolennik: Z. religijny, rządowy. Widziano także zagorzalców, którzy wzięli ś. gwałcie wszystkie prawa przystojności. L.

Zagorzalstwo, a, blm. p. **Zagorzalstwo**: Wadzo- no ś. o drobnostki z zagorzalstwem niesłycha- nym. Krasz.

Zagorzalszy st. w. od **Zagorzaly**.

Zagorzalek, lka, lm. lki bot. (bartsia) roś. z ro- dziny trędownikowatych.

Zagorzalstwo, l, blm., **Zagorzalstwo** *zapal, umie- szenie, egzaltacja, gorliwość szalona, żarliwość, fanatyzm, zaciętość, zażartość, zapamiętałość, zaciętrze- wienie*.

Zagorzaly l. który zagorzał: Gasić dom Z. Troc. Z. na upale słonecznym. Troc. Człowiek Z. (=ogorzaly, opalony od słońca a. porażony od słońca). Z. człowiek, solatus, sole correptus, solatu laborans. Kn. Zagorzale drzewo ziele, retor- rida arbor. Kn. (=zawiedle, zwarzzone, uschle). Zagorzale drzewo, ziele. Troc. Pan zawiesza obłeki na powietrzu ku zastanie słońca gorącego i ku odwilżeniu zboża zagorzałego. Żarn. Zagor- zale zboża deszcz ożywia snadnie. Kochan. 2. *zbyt gorliwy, gorący, zapalony, żarliwy, zażarty, namiętny, zawzięty, zacięty, fanatyczny*: Z. stronnik monarchistów. Z. jak Żyd w tańcu. Prz. Córka Mandorfa znaną była w Lublinie za zagor- zalał patryjotkę. Koź. 3. *szalony, oparzony, po- strzelony, opętany*: W noey baba latała, jak kot Z. Tremb. (=jak kot z pęcherzem). Zrana w be- kieszkach, czapeczkach i z rękawkami, jak za- gorzali latacie za nowinkami. L. Zagorzale pa- ty, u tych kobiet nie więcej w głowie, tylko tararaszki. L.

[**Zagorzanie**, a, blm.] czynność cz. **Zagorzac**.

Zagorzec, eje, ał, nied. **Zagorywać** l. a. [**Za- gorac**] *zaccac gorzec, zapalic ś, zajac ś, ogniem, zaplonac*: Koła zagorzaly. Troc. (=zapalily ś., zagrzaly ś.). Dom zagorzał. Zagorzaly w dali ogniska =zaplonęly a. przen. ukazaly ś. gorejące. Przen.: Oczy jego zagorzaly, jak żużle, zwierzenia wargą drgnęta. Orzesz. (=zabylsly, zabylsz- czaly, zaświecily). Jad śmiertelny zagorzał krwawą łuną żółci, rozpaczy, bezsenności. [Wez- nem pilno hubkę, krzesiwo, podpolifek; zagorza- to w ocymieniu]. Tet. Przen.: Z. namiętnością = zapalac, zaplonac, zapalic ś. Czy zagorzał w nim ogień prawdziwej miłości, czy tylko błędny pło- myk wrazenia? Orzesz. 2. od węgla, gazu =za- czadzic, zadusic ś. a. zachorowac od czadu: Tam ludzie często zagorywaja. Troc. Zagorzał (za- dusil ś.) od węgla. Troc. 3. od słońca =zawied- nac, uschnac: Zagorywa drzewo od słońca, wię- dzie, schnie. Kn. Drzewo od słońca zagorzało. Troc. Schnie ziele, gdy zagorzeje. Troc. 4. X Z. na twarzy od słońca =ogorzec, opalic ś., spalic ś., spiec ś., poczerniec, zozerniec. 5. gm. upic ś. X Z. ś. zapalic ś., zajac ś. ogniem: Liza ś. z ko- mina zagorzała. Troc. Gdy ś. z kominu izba stołowa zagorzała. Kn. Jak ś. więc próżna kło- sia słoma zagorewa, jak ś. więc od luczyna pasieka zatlewa, tak Bóg w promienie zabrnął. Zabr. Czasem tak mu ś. serce od tych płomie- ni niebieskich zagorywa, iż dla zbytniego bicia, zdalo ś., że chcialo precz z ciała wyskoczyć. Wys. Zagorzało ś. =zapalilo ś., wybuchnol ogień, wszczal ś. pozar. Zagorzało ś. w stajni. Troc. W tym kraju, gdy ś. zagore, tedy nie dzwonia, ale ś. sąsiedzi zwołuja ku ratowaniu. Baz.

Zagorzal, i, lm. e, **Zagorzalizna**, X **Zagorzalina**, † **Zagar** *zaduszenie ś. a. zachorowanie od cza-*

du, zagorzenie, zaccadzenie, asfikcja: Z. zimie przychodzi od pieców przepalenia, od swądu, od węgla. Troc. Na zagorzalizną lekarstwo; ten przypadek przychodzi od pieców przepalenia, z swądu; z zimna przyszedzy do zbytniego za- palenia, gotowa głowa zaraza. Haur.

Zagorzanie, a, blm., czynność cz. **Zagorzec**. Z. od swędu = choroba a. śmierć od czadu, zaccad- zenie, zagorzal, zagorzalizna, asfikcja: Apopleksja staje ś. częstokroć z zagorzania, z leżenia, gdzie węgle niedobrze wypalone były rozżarzone. Krup. **Zagorzanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Za- gorzec** ś.

Zagorzknac, nie, ał *nabrać gorzkości, zachwycić goryczy, zgorzknac, stac ś. gorzkim. L.*

Zagorzknienie, a, blm., p. **Zagorzkniecie**.

Zagorzkniecie, a, blm., **Zagorzknienie**, czynność cz. **Zagorzknac**.

Zagospodarować, uje, ował, **Zagospodarzyć**, nied. **Zagospodarowywać**, **Zagospodarzać** *gospo- darujac zarzadzic, urzadzic, poprawic, udoskonalic, zaopatrzyc we wszystko, co do porzadnego, dostat- nego gospodarstwa jest potrzebne*: Kraj zagospo- darowany. Cz. Cała starannie od lat kilkunastu zagospodarowana przez Lupulę Wołoszczyzna stała ś. jednym nieprzejrzany pogorzelskiem. Szaj. **Zagospodarzać** *rzadniej folwarki. Syrok. Oba folwarki, lubo niewielkie, były dostatnio i postępowo zagospodarzone. Orzesz. Z. ś. urzadzic swoje gospodarstwo, urzadzic ś. w swoim gos- podarstwie, zaopatrzyc ś. w porzadki gospodarskie*: Palej na chwile opuścił dobra Żabokrzyckie, na chwile, powtarzamy, gdyż w pół roku potym znou w nich ś. zagospodarował. Rol. Trzeba mir z niemi zrobic, aby w domu ś. zagospodar- zyc. Krasz. Jak człek ś. zagospodarzy, to i o świecie zapomni. Orzesz.

Zagospodarowanie, a, blm. l. czynność cz. **Za- gospodarować**. 2. *dany stan gospodarstwa.*

Zagospodarowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zagospodarować** ś.

Zagospodarowywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Za- gospodarować**.

Zagospodarowywanie, a, blm., czynność cz. **Zagospodarowywać**.

Zagospodarowywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zagospodarowywać** ś.

Zagospodarzenie, a, blm., czynność cz. **Za- gospodarzyć**.

Zagospodarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zagospodarzyć** ś.

[**Zagostka**, i, lm. i] *zatyuczka w końcu osi u wo- za, aby koło nie spadalo., lon, lonek.*

Zagoszczac, a, ał i Z. ś. p. **Zagościć**.

Zagoszczanie, a, blm., czynność cz. **Zagoszczac**. **Zagoszczanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Za- goszczac** ś.

Zagoszczenie, a, blm., czynność cz. **Zagościć**. **Zagoszczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Za- goszczic** ś.

† **Zagościć**, a, ał i † Z. ś. p. **Zagościć**.

† **Zagościanie**, a, blm., czynność cz. **Zagościć**.

† **Zagościanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Za- goszczac** ś.

Zagościć, i, il, nied. † **Zagościć**, **Zagoszczac**, **Zagoszczac** l. kogo u kogo =zatrzymac, umiescic, osadzic, zostawic go jako gościa: [Zagoszczę ją do jutra (=zatrzymam na noc)]. 2. a. Z. ś. u ko- go, gdzie, cz. ni. = zamieszczac, wstapic jako gość, ubrac sobie gościne, zakwaterowac ś., zawitać u gościne, rozgościć ś.: Tylko t. zw. paletnik za-

gaszezał od czasu do czasu z upomnieniami o podatki. Żół. [Do tego zagaszczą wszystkie szczyry. (=sprowdzą s.).] Długo u was nie zagaszczą=nie zabawię, nie pobędę. Każdy człowiek, któryby zagosił między synami ludu izraelskiego. Leop. (któryby obywał. Leop.; któryby z przechodniów gośćmi byli między synami izraelskimi. B. G.). Przen.: Szezęście u nich nie zagosił=nie postanie, nie postoi, nie zaprzy, nie zawita do nich. Te myśli bodaj nigdy do serca mego nie zaglądały ani zagosiwały. Birk. Z. s. l. *zasiedzieć s. w gościnie, zabawić s., zabalamucić s. w gościnie, rozgościć s.*: Zagosił s. w obcych krajach Troc. Gdy cesarz Fryderyk w nadolnych Niemczech zagaszczął s., postowie aż ku świętom wielkanoenym nawrócili s. Błaż. 2. do kogo=zakwalerował s., zainstalował s. jako gość, zatrzymać s. u kogo w gościnie, zaprosić s. w gościnę: Zagaszczą s. (przenocują) u brata Troc. Gdzieś s. już zagosiła? Groch. Przen.: Z. s. w kim, do kogo=zakraść s., wcisnąć s., zagnieżdzić s., zakorzenie s.: Zagosił s. był grzech do Dawida króla. Birk. W kim s. ta żądza zagosi. Troc. (=zrodzi s., postanie). Lech herb orła u swoich Sarmatów już dobrze zagaszczony zastał. Nies. (=zagnieżdżony, zasiedziały, upowszechniony, ustalony).

Zagotować, uje, ował, nied. Zagotowywać i. × Z. =przygotować, nagotować, przyrządzić, przyszykować, naszykować. L. 2. doprowadzić do stopnia wrzenia; gotując, dać zawrzeć; trzymał na ogniu, aby s. zagotowało. Z. s. l. zacząć gotować s., dojść do stopnia wrzenia, zawrzeć. Przen.: wzburzyć s., zakipieć, zawrzeć, zakotłować s.: Zagotowały s. w nim namjętności. Nies.: Aż s. we mnie zagotowało. (=zawrzałem, zapalałem, oburzyłem s.). Zagotowało s. w tłumie. Od tych robót zagotuje s. w kraju jak w kotle. Sienk.

Zagotowanie, a, blm., czynność cz. Zagotować. Zagotowanie się, a s., blm., czynność cz. Zagotować s.

Zagotowywać, uje, ywał i Z. s. p. Zagotować. Zagotowywanie, a, blm., czynność cz. Zagotowywać.

Zagotowywanie się, a s., blm., czynność cz. Zagotowywać s.

[Zagować, uje, ował] *rznać zaga, pilować.*

[Zagowanie, a, blm.] *czynność cz. Zagować.*

[Zagowić, i, il] *zakończyć zapust.*

[Zagowienie, a, blm.] *czynność cz. Zagowić.*

Zagórny p. Zagórski. Gosił.

Zagórski, Zagórny i, za górą, za górami będący, z za gór przybywający: Sojusznicy zagórscy. Ml. Narody zagórskie. Ml. Zagórnym kościołom katolickim z Rzymu papież dary posyłał. Skar. Kraina zagórna (=zagórze). Jest mis parę, parę dzbanów, zostawionych jeszcze dla zagórskich panów. Pol. (=dla niespodziewanych gości). Przen.: *wymarzony, wyczekiwany, obcy, cudzoziemski:* Ona tam nie marzy o żadnym zagórskim panu, a ten, o którym myśli, może być jej mężem. Zach.

Zagórze, a, lm. a krainu zagórską, za górami leżąca: Po zagórze jeleni trawę spasa. Zm.

Zagrabiać, a, al p. Zagrabić.

Zagrabianie, a, blm., czynność cz. Zagrabić.

Zagrabiciel, a, lm. e ten, co zagrabia a. zagrabiał; lupieżca, wydzierca, grabiciel, rabuś, drapieżca, zaborca, przywłaszczyciel: Zgrabiciele dostojęstw, władzy i bogatych starostw. Tet.

Zagrabicielka, i, lm. i forma ż. od Zgrabiciel.

Zagrabić, i, il, [Zagrabusić], nied. Zagrabiąć, Zagrabywać, † Zagrabować i. zająć, zabrać, zagarnąć grabiami. 2. zapać, schwycić, zagarnąć, zadrapać, zabrać, przywłaszczyc sobie, zająć, opanować nieprawnie, złupić, wydrzeć, ukradź: Nastal na mię porwańców swoich na gospodę, chcąc i mnie i konie i rydwan ze wszystkim Z., ażem pomocą szlachty onych nasłanieców wypędził. Sak. Z. komu dobra. Słowaki, z gruntów rzymskich rzecz niezliczoną jeńców z sobą zagrabiawszy, do domów s. swych wrócili. Błaż. Wiem, żeć żal, iż sam nie możesz nie Z., porwać, pazurów włożyć. Kn. Obaeza dom wartą, zagrabia pod swoje moc skarb publiczny. Stasz. Nie możesz tu nie Z. Troc. 3. do skarbu =zabrać na skarb, zatrudować, skonfiskować, zająć, zafantować. Kn. Z. bydło. Troc. Zagrabiono to do skarbu, na pana. Troc. Jako poseł, miał ks. Jeremjasz nie dopuszczać wyrugowania siebie z dóbr zgrabionych. Szaj. 4. *zarównać grabiami, zgrabieć szczytkę. 5. zagrzebać grabiami:* Z. ziarno. 6. Koń zagrabuje przedniemi nogami, =zagarnia= podnosi je niedobrze. Troc.

[Zagrabić, eje, al] *zgrabieć, zesztynić, skostnieć z zimna (o rękach, nogach).*

Zagrabienie, a, blm. i. czynność cz. Zagrabić: Z. bydła. Troc. 2. [Z.] czynność cz. Zagrabić.

[Zagrabki, ów, blp., Zagrobki] resztki po zgrabieniu snopków pozostałe, które zgrabiają w kupki: Dodaje do tego: Z., ograbki, zawózki, obwózki. Rol.

† Zagrabować, uje, ował p. Zagrabić.

† Zagrabowanie, a, blm., czynność cz. Zagrabować.

[Zagrabusić, i, il] p. Zagrabić.

[Zagrabuszenie, a, blm.] *czynność cz. Zagrabusieć.*

Zagrabywać, uje, ywał p. Zagrabić.

Zagrabywanie, a, blm., czynność cz. Zagrabywać.

Zagracenie, a, blm., czynność cz. Zagrazić.

Zagracić, i, il, [Zagarusić, Skłęsać] zaruzić, zaważyć, zapełnić gratami: Przez zagracony salonik trudno s. było przecisnąć. Krasz. Pokoiki były zagracone, ciasne i nieprzewietrzane dawno. Krasz.

Zagracować, uje, ował, nied. Zagracowywać i. zacząć gracować. 2. zarównać gracując; zgracować. 3. zagrzebać, zakryć gracując.

Zagracowanie, a, blm., czynność cz. Zgracować.

Zagracowywać, uje, ywał p. Zgracować.

Zagracowywanie, a, blm., czynność cz. Zgracowywać.

Zagrać, a a. [aje], al, nied. Zagrywać, † Zagrawać i. zacząć grać; odezwać s. muzyką, zbrzmieć: Z. w piszczałkę. Kn. (częs.: na piszczałce). Zagrał na piszczałce, na klawikordzie. Troc. Kto na jakim grać umie, zagrał instrumente. Druzb. Zagrano sygnał, jak porządek każe. Syrok. (=damo). Z. na fortepianie. Uciąć tańca, z góry Z., zwawo odgrać. L. Zagrały organy. [Zagraje jej w organy]. Wóje. Przen.: Jak ci zagra, musisz skakać. Burl. (=musisz robić, co chce). Przen.: Jako nam kolwiek zagrają, tak my już skakać mamy? Kochan. Gdybym tylko gienerała nie uraził, z inszegobym im zagrał tonu. L. (=zaspiewałbym inaczej, dalbym, pokazałbym im). Nie są to tehorze i nikomu sobie na nosie Z. nie dadzą. L. (=igrać na nosie; a. po nosie, pozbadać s.). 2. co=wykonać co,

grając; odegrać: Zagrał uwerturę po mistrzowsku. Z. mazura. [Z. marsz]. Przen.: *zahuczeć, zaryczeć, huknąć, ryknąć*: Zagrają oraz armaty i działa, każąc być hetman wszystkim pod muszkietem. Jabł. 3. (o psie) *zaszczekać, odezwać s.*: Pies gończy zagrał. 4. *zaczęć gre*: Z. w karty, w szachy. Z. w wista. Z. jaką kartę=*zaduć ją, wyjść w nią*. Zagrał króla. Troc. Z. asa. 5. przen.: Z. komu=*splatać mu figła, urządzić szpasa, narobić komu kłopotu, ambarasu, frasunku, rub. urządzić go, zrobić mu kawał, wykierować go*: Otóż mu zagram, popamięta mię. Z. komu w dębową wię, w dębową latorośl Troc. (=sprawić mu kije, wychłostać, oświecić, wytrzeć go). Przen.: Z. z kim=*potaćkować z nim=stanąć do walki, spróbować s. z nim*. Siłacz jest i w szablę zagrać umie, ale dziamdza i niunia z niego. Krasz. Ha! naówczas dopiero zagramy z Sieciechem, zagramy z Bolkiem o lepszą. Krasz. 6. *zatkumić, zagłuszyć, zatuszować graniem*: Czeknik na skrzypcach zagrywał tęsknoty. Pol. 7. [Kwaśniec z otrębami zagrane]=*zmieszane*. Z. s. *zapędzić s. w grze, grać zbyt długo, rozegrać s. na instrumencie muz. a. w karty i t. p.*: Grała zapamiętała, jakby s. Z. chciała. Bał. (=zameczyć s. gra)

Zagradzać, a, ał p. Zagrodzić.
Zagradzanie, a, bfm., czynność cz. Zagradzać.
[Zagrakać, ce, kał] p. Zakrakać.
[Zagrakanie, a, bfm.] czynność cz. Zagrakać.
× Zagramić, a, ał p. Zagromić.
× Zagramianie, a, bfm., czynność cz. Zagramiać.

Zagramolenie, a, bfm., czynność cz. Zagramolić.
Zagramolenie się, a s., bfm., czynność cz. Zagramolić s.

Zagramolić, i, it *zabrać, zagarnąć rozstawione mi palcami, zagrabieć*. Z. s. *zająć gramoląc s. =walec s., zakaraskać s., zależeć*.

Zagranica, y, bfm., × Zagranicze 1. *kraje za granicami, za obrębem danego państwa leżące, obce kraje, obczyzna*: Przyjechał z zagranicy. Każdy z zagranicy potrzebni z bogactwami wiadomościami powróci. Karp. 2. przen. *stosunki zagraniczne, społeczeństwo zagraniczne*: Czy oni poworjowali z tą zagranicą! Korz. Niżej jesteśmy pod tym względem od zagranicy. Bał. 3. *miejsce, leżące tuż za granicą, kraina ościenna*. L. 4. [Na zagranicy]=*w innej usi*.

† Zagraniczać, a, ał i † Z. s. p. Zagraniczyc.
† Zagraniczanie, a, bfm., czynność cz. Zagraniczać.

† Zagraniczanie się, a s., bfm., czynność cz. Zagraniczać s.

× Zagranicze, a, bfm., p. Zagranica.
† Zagraniczek, ozka, lm. czki p. Zagranicznik.
× Zagraniczenie, a, bfm. 1. czynność cz. Zagraniczyc. 2. *miejsce zamknięte granicami, obwód, obręb, pewna przestrzeń zajęta przez co, zagroda*. St. wil.

× Zagraniczenie się, a s., bfm., czynność cz. Zagraniczyc s.

× Zagranicznik, ka, lm. cy, × Zagraniczek, *człowiek za granicą mieszkający, a. pochodzący z za granicy, przybysz, cudzoziemiec, obcokrajowiec*: Ludzie swawolni województwa podolskiego, przejeżdżając granicę, zagranicznikom gwałty czynią. Vol. (=sąsiadom ościennym). Ludzi przybyłych, tak obcych, jako i sąsiedzkich zagraniczników przyjmować do państwa naszego nie będzie, aż za wiadomością panów rad. Stl.

Cudzoziemce i zagraniczki W. Ks. Litewskiego temi jedynymi prawy mają być sądzeni. Stl.

Zagraniczny za granicami kraju znajdujący s., mieszkający, a. z za granicy pochodzący, obcy, cudzoziemski: Towar Z. Poddany Z. (=obcy). Minister spraw zagranicznych. (=zewnątrzny). Handel Z. (=zewnątrzny). Wiadomości, gazety zagraniczne. Pasport Z. On cudzoziemiec, w Litwie nieznanomy, sławą napelnił zagraniczne domy. Mick.

× **Zagraniczyc, y, ył, nied. † Zagraniczać** *zakreślić granicę, zagrodzić granicę, ograniczyc, × zamierzyc*: Ty zagraniczysz ludowi około góry, rzekąc: strzeżcie s. przystępować ku górze. Bud. (zamierzysz granicę ludowi wokoło. B. G.). Dni nasze terminem śmierci są zagraniczone. L. Nauka nie jest jednym dnem zagraniczona, ale s. zawsze trzeba ucyć. Baz. Z. s. *zakonczyc s. pewnemi granicami, zamknąć s. danemi granicami*.
Zagraniczyna, y, bfm., to wszystko, co jest zagraniczne: Tu tylko Z. i pieniądze mają jakąś wartość. Rzew.

Zagranie, a, bfm. 1. czynność cz. Zagrać. 2. † Z. gra, odgłos grania: Szli przy trąb i klarinetów zagranu marsowym. Przyb.

Zagranie się, a s., bfm., czynność cz. Zagrać s.
[Zagrantować, uje, owal] *utrudzić, zameczyć*.
[Zagrantowanie, a, bfm.] czynność cz. Zagrantować,

† Zagrawać, a, ał i † Z. s. p. Zagrać.
† Zagrawanie, a, bfm., czynność cz. Zagrawać.
† Zagrawanie się a s., bfm., czynność cz. Zagrawać s.

Zagrażać, a, ał p. Zagrozić.
Zagrażanie, a, bfm., czynność cz. Zagrażać.
× Zagrażić, i, it i × Z. s. p. Zagrażyć.
× Zagrażnąć, żnie, znał a. zł p. Zagręznąć.
× Zagrażnięcie, a, bfm., czynność cz. Zagręznąć.

× Zagrażać, a, ał i × Z. s. p. Zagrażyć.
× Zagrażanie, a, bfm., czynność cz. Zagrażać.
× Zagrażanie się, a s., bfm., czynność cz. Zagrażać s.
× Zagrażenie, a, bfm., czynność cz. Zagrażyć.
× Zagrażenie się, a s., bfm., czynność cz. Zagrażyć s.

Zagrażyciel, a, lm. e ten, *co zagraża a. zagrążył*. L.

Zagrażycielka, i, lm. i, forma ż. od Zagrażyciel. L.

Zagrażyć, y, ył, × Zagrężyć / **Zagrażić, × Zagręzić** 1. *grążyć zapuścić, pogrążyć, zanurzyć, zatopić*: Przewraca s. rumak w nurcie, a rycerkę wir zakręca i w moich oczach zagraża. Stasz. (=pochłania). 2. † Z. *zatkumić, stłumić, zdusić, powstrzymać, powściągnąć*: Występki możności prawa bywają zagrażone. Bud. B. Z. s. p. **Zagręznąć**: Gaśnie jeden szezyt po drugim i w pół godziny zagraża s. w mrok wieczoru. Matl. Zagrążony w mroku jakby głębokiej jaskini, słucham melodji srebrzystych kropel. Mic. Szedł Z. s. w Tatrach, które go wychowały. Tet.

[Zagrdułone ciasto]=*zakalcowate, twarde*.
[Zagrduścić, i, it] *zadławić, zabusić, zadławić*.
[Zagrduśnienie, a, bfm.] czynność cz. Zagrduścić.
Zagręplować, uje, owal, nied. Zagręplowywać *gręplowaniem zakryć, zakędzierawić*. L.
Zagręplowanie, a, bfm., czynność cz. Zagręplować.

Zagręplowywać, a a. uje, ywał p. Zagręplować.
Zagręplowywanie, a, bfm., czynność cz. Zagręplowywać.

- × Zagreżić, i, il i × Z. ś. p. Zagrażyć.
- × Zagreżły p. Zagrzeżły.
- × Zagreżnąć, nie, nął p. Zagrzeżnąć.
- × Zagreżnienie, a, blm., p. Zagrzeżnięcie: Z. czego w ciełe zapchnieniem. Sien. (= *utknęcie, utkwienie*).
- × Zagreżenie, a, blm., czynność cz. Zagreżyć a. Zagreżić.
- × Zagreżenie się, a ś., blm., czynność cz. Zagreżyć ś. a. Zagreżić ś.
- × Zagreżyć, y, ył i × Z. ś. p. Zagrażyć.
- × Zagrmotnąć, nie, nął: I muzycznych sto narzędzi zagrmotnęło pieśń szaloną. Syrok. (= *gruchnęło, huknęło*).
- × Zagrmotnięcie, a, blm., czynność cz. Zagrmotnąć.

[Zagrobki, ów, blp.] p. Zagrabki.

Zagrobłe, a, lm. a *miejsce za groblą*.

Zagrobny p. Zagrobowy.

Zagrobowy, Zagrobny, Pozagrobowy *znajdujący ś. za grobem* = *za światem doczesnym*: Odszedł z tej ziemi w zagrobowe strony. Krasin. Przez zagrobowe wróciłaś beżmiary. Krasin. Dawna piękna, swobodna przeszłość zamieniłaby ś. w smutną zagrobłą tradycję. Kaczk.

Zagrochotać, ce a. cze, tał *zachrochotać, zaszleścić, zagrzehotać*: Zagrochotał tarabany. Reym.

Zagrochotanie, a, blm., czynność cz. Zagrochotać.

Zagroda, y, lm. y l. *zagrodzenie, ogrodzenie*: Troc. [Furman zamknął konia w zagrodzie]. 2. a. **Zagrodzenie** *miejsce zagrodzone, grodzca, gródz. Kn.* Solon miasta nazywał zagrodą *nędzną* ucisków a niedostatków ludzkich. Kosz. Z. ja-guiąt pełna. Kochan. Za panowania Numpy żaden nieprzyjaciel na zagrodzie Rzymu nie postął. Stasz. (= *w obrębie, w granicach, na terytorjum*). Wilk żwawy od owiec nie odejdzie wprzód, aż porwie ce z zagrody a. ostrym pociskiem sam nie polegnie. Dm. (= *z hurtów, z owczarni, z obory, z koszar*). Zagrody, przegrody w śpicherzu są to owe miejsca tarciami ocembrowane każde osobno na sypanie innego gatunku zboża. Kluk. Z., zapole, sąsiek w stodole. 3. a. [Zagarda] *mała posiadłość włościańska, sadyba, osada, obejście wieśniacze, chałupa z podwórzem, zabudowaniami i ogrodem*: Na zagrodzie siedzi. Kn. Powiadają, że szlachei na zagrodzie równa ś. wojwodzie. Kpet. Znać gospodarza po zagrodzie. Korz. Chłop, co na zagrodzie siedzi. Troc. (= *jest zagrodnikiem*). Z. szlachecka (= *zaścianek*). Z. wiejska, ojczysta. Gdzie słomiane chałupy i wiejskie zagrody? Zim. Tak rozmawiając, wreszcie u wrót stanał i powitał zagrodę Kochaną. Karp. Com zyskał, że rzuciwszy ubogie zagrody, chciałem nieopatrzony płynąć przeciw wody? Karp. Do skromnej ojców zagrody wróce, wygnaniec szczęśliwy. Niem. Domowe zagrody. Mick. Z. składa ś. z domu mieszkalnego, stodół i obory dla dobytku. Malin. Całą zagrodę otacza płot; środek zajmuje obszerne podwórze prostokątne, połączone z ulicą wrotami i furtką. Malin. Zapal tej radości czystej, którą nas poi widok zagrody ojczystej. Fred. A. (= *strzechy rodzinnej*). 4. [Z.] *ogródek*. 5. *drag, belka zagradzająca, przegroda, barjera poprzeczna, zastawa*. Przen.: *zagrodzenie, zapobieżenie czemu, przeszkoda, tama*. Troc. Próżność często bywa kobietom zagrodą do przyjaźni. Hof. 6. × Z. za szkodę. (L.) = *nagroda, wynagrodzenie, odszkodowanie, indemnizacja*: W zagrodę (w nagrodę)

tego. Troc. 7. anat. (claustrum v. nucleus taeniaeformis) = *pasemko tasienkowate szarej substancji mózgu między jądrem soczewkowatym a wyspą w mózgu*. 8. kol. *Zagroda ochronna* = *zastłona śnieżna, odśnieźnik, ściana odśniegowa* = *zastłona toru od sawiei*. Zdr. Zagródka, × Zagrodea.

× Zagrodea, y l. † Z. lm. y p. Zagrodziciel. 2. × Z. lm. e p. Zagroda. L.

[Zagrodnica, y, lm. e] p. Zagrodniczka.

× Zagrodnicki p. Zagrodnicy. L.

Zagrodnictwo, a, blm. *stan zagrodnika. L.*

× Zagrodnizek, czka, lm. *czkowie p. Zagrodnik. L.*

Zagrodniczka, i, ml. i l. *żona zagrodnika. 2. a. [Zagrodnica] włościanka siedząca na zagrodzie*. Troc. Byś była najpodlejszą zagrodniczką... Orzech. Tak grube i sprośne potrawy, żeby na nich w Polsce najnędzniejsza Z. nie przesta-wała. Bart.

Zagrodnico- p. Zagrodnicy.

Zagrodnicy, × Zagrodnicki przym. od Zagrodnik. Syn, stan Z. Otrzymamy głów 144 ludności zagrodnico-komorniczej na mile kwadrata-wą. Paw.

Zagrodnik, a, lm. cy l. a. **Zagrodowiec, × Ogródnik** *chłop bezrolny, żyjący tylko z ogrodu* (Głog.), *właściciel zagrody*: Z. nie trzyma cze-ladzi ani sprzężaju i małą powinność właścicie-lowi gruntu sam ręcznie odrabia. Brodz. Przez zagrodników rozumiano ludność osiadłą na kilku morgach. Paw. [Z., mniej od kmieci posiadający gruntu, wieśniak mający tylko pół roli, odrabiający pańskie pie szo]. Zagrodników teraz (r. 1660) trzech; ci czynszu żadnego nie placą, tylko pie szo dwa dni robia co tydzień. Gac. Obok poddanych, subditos, i zagrodników, hortu-lanos, wizyta 1664 r. wymienia mieszkańców, incolos, chałupników, same bez ogrodów domy mających, jacy do dnia pie szego w miesiąc byli obowiązani. Gac. Zagrodnicy (w Jedlni) 1554 roku po dniu, a zaś 1615 po trzy dni co tydzień pie szo robić musieli. Gac. Szczegółowe wska-zówki, z których łatwiej dojsze przybliżonej ilo-sci zagrodowców. Paw. Obecne wykazy i wska-zówki, gdzie mieszkają zagrodowcy, czyli dawni władcykowie, mogą być bardzo nauczające. Paw. 2. † Z. *osadnik, mieszkaniec*: Wysp zagrodnicy. Przyb. Zdr. × Zagrodnizek.

Zagrodny p. Zagrodowy.

Zagrodowiec, wca, lm. wcy p. Zagrodnik. Orzesz., Paw.

Zagrodowy, Zagrodny l. przym. od Zagroda. 2. *mieszkający w prostej zagrodzie, zaściankowy*: Stosunki z drobną zagrodową szlachta. Krasz. (= *szaraczkową, drązkową*). System Z. budowy szpitali, mieszkań dla robotników i t. p. = *system oddzielnych domków*. Pokłon tobie, rolniow, i zagrodna strzechol! wyście teraz Polaków jedyną poeclęą. Tom. 3. *którego można zagrodzić*: Cóż kiedy być może godniejsze wzgardzenia, jak niezim niezagrodna władza źle czynienia? Przyb.

Zagrodzenie, a l. blm., czynność cz. Zagrodzić. 2. p. Zagroda. Trzymać psy w zagrodzeniu.

× Zagrodziciel, a, lm. e, † Zagrodea l. *ten, co zagradza, a. zagrodził. 2. założyciel miasta. L.* Luza czy Lizus był jeden z pierwszych zagrod-ców Luzytanji. Przyb.

Zagrodzić, i, il, nied. **Zagradzać l. grodząc** *zamknąć, zastawić; przegrodzić, przeciąć, oddzielić*:

Interseptum iter, zagrodzona, przekopana, zaczyna droga. Mącz. Człowiek zagroził sobie cząstkę ziemi. Kolł. (= *zajął zagrodziwszy*). [Ostem płota nie zagroził]. Z. drogę, przystępy do miasta. Troc. (= *zatamować*). Przen.: Z. komu drogę do czego. Troc. (= *stanąć mu na przeszkodzie*, *nie dopuścić go do czego*, *zastąpić mu drogę*). Tę nędzną a błędną drogę ich, którą ś. biorą, jeszcze gdzie jeno możecie, tedy ją im zagradzacie a zarębujecie a srogimi pniakami zakładacie. Rej. Skanderbeg zagroził wojsku tureckiemu drogę. Baz. (= *zastąpił*). Pakta owe niezłomne Solimanowi drogę zagrodziły. Tw. Te przyczyny zagradzają im do prawdy przystęp. Falib. (= *uniemożliwiają*). Jeśli wam wolno czynić to, co ś. nie godzi, a mnie opisać zbytek, kto drogę zagrozi? Łączn. (= *kto zabroni?*). Próżno chcącemu do dobrego drogę Z. Jag. Drogi sobie wszystkie prawie zagrodzicie do poratowania ojezyny. Skar. Zagroź drogę pieniactwu. Węg. Do sławy nigdy drogi nie mogą Z. Karp. Każdy krok wojny drogę do zgody zagrozi. Fel. Ja nie chcę ci zagradzać drogi do sławy. Mick. Mieć sobie zagrodzony nieposłuszeństwem dom rodziców! a! to okropne, to straszniejsze nad wszystko! Krasz. Rozumiał biskup, że Bolesław jawnym narzekaniem ludzi, od nabożeństwa zagrodzonych, miał ś. widy upamiętać. Błaż. (= *odłączonych, odseparowanych, usuniętych*). 2. × Z. co prawem = *zabezpieczyć, zapewnić, zagwarantować, zawarować, obwarować*: Zagrodzono tę rzecz prawem, *cautum est legibus*. Mącz. Prawem to zagrodzono. Troc. 3. × Z. szkodę = *nagrozić*. L.

Zagrodzie, a, lm. a miejsce za grodem, zamieszczenie.

† **Zagromadzenie**, a, btm., czynność cz. **Zagromadzić**.

† **Zagromadzić**, i, il *nagromadzić do zbytku*. L.

× **Zagromiać**, a, al p. **Zagromić**.

× **Zagromianie**, a, btm., czynność cz. **Zagromiać**. × **Zagromić**, i, il, nied. × **Zagromiać**, × **Zagromiać** *zagłuszyć, odurzyć niby gromem, zabić uiby gromem*: Romulus jednym wrokiem zagromia go; strach ucina mu słów resztę. Stasz. Przesąd losem ginącego narodu zagromion. Stasz.

× **Zagromienie**, a, btm., czynność cz. **Zagromić**.

Zagroza, y, lm. y *zagrożenie*: Rozhukali ś. wśród tej zagrozy ludzie. Tet.

Zagroziiciel, a, lm. e *ten, co zagroził a. co zagrozi*.

Zagroziicielka, i, lm. i forma ż. od **Zagroziiciel**.

Zagrozić, i, il, nied. **Zagrażać** *zapowiedzieć pod groźbą, grozić zastraszyć; pogrozić komu*: Kłatwą zagroził. Z. komu wojnę. Przem.: Suchoty mu zagrażają (= *grożą mu, czekają go*). Niebezpieczeństwo mu zagraża. (= *grozi; zawisło, wisi nad nim*). Chociaż nam mieczem zagrażał, czego z hanbą narodu pragnął, nie dokazał. Wyb. Musiał ociee św. do tego przystąpić, czym mu już był zagroził. Skar. Bóg przeklęstwem zagroził, gdy rzekł: przeklęty wszelki, któryby nie zostawał w zakonie. Salin. Życie Andrzeja miało niezagrożone. Szaj. Blizką i straszną burzą wszystko nam zagraża. Fel. Zagony prawie tatarskie ciągle zagrażały cudowny monaster troicki. Moraecz. Wojsko znużone próżnowaniem, zagrażane klęską, nagabywane zabiegami dworu, ucieszyło ś. niezmiernie. Moraecz.

[**Zagroź**, i, btm.] p. **Zazdrość**.

Zagrozenie, a, lm. a, **Zagroza** czynność cz. **Zagrozić**: Ale ta pierwsza zagrożen godzina, gdzie wsparcia znikąd, a ciemny strach wszędzie. Słow.

Zagród, oda, lm. ody zool. (latrodeetes) *pałak dwupłucny*.

[**Zagródek**, dka, lm. dki, **Zagródka**] *ogródek*.

Zagródka, i, lm. i] l. p. **Zagroda**: Zabrakło życia w całej tej zagrodce. Byk. 2. Z. p. **Zagródek**.

× **Zagrubić**, eje, al *stać ś. grubym, grubszym, zgrubić, pogrubić*. L.

× **Zagrubienie**, a, btm., czynność cz. **Zagrubić**.

Zagruchać, a, al, × **Zagruchotać**, × **Zagruchnąć**, × **Zagruchotnąć** l. cz. ni. *zacząć gruchać; gruchnąć*. 2. *gruchaniem zwabić, zamanić*: Twój smyczek wabi dobrze, każ mu je Z. L. 3. *zagłuszyć gruchaniem*. 4. *gruchnąć, rąbnąć, wterzyć, huknąć; zabić, zalomocić*: Z. kogo kijem, plagami. L.

Zagruchanie, a, btm., czynność cz. **Zagruchać**.

× **Zagruchnąć**, nie, nął p. **Zagruchać**.

× **Zagruchnienie**, a, btm., p. **Zagruchnięcie**.

× **Zagruchnięcie**, a, btm., × **Zagruchnienie** czynność cz. **Zagruchnąć**.

× **Zagruchotać**, oce a. ocze, otal p. **Zagruchać**.

× **Zagruchotanie**, a, btm., czynność cz. **Zagruchotać**; × **Zagruchanie**.

Zagruntować, uje, ował, nied. **Zagruntowywać** l. *zalożyć grunt, dać pierwszą powłokę pod malowanie*: Z. co farbą = *zalożyć pierwszą farbę, pomalować pierwszy raz*. Z. ścianę, płótno pod obraz. 2. *oprzec na trwałym gruncie, zasadzić, ugruntować, umocować, utwierdzić, utundować*: Religja białochwalcza na czoł ciał niebieskich zagruntowana. Szan. Zagruutowana od wieków pobożność i enota. Wor. (= *zakorzeniona*).

Zagruntowanie, a, btm., czynność cz. **Zagruntować**. Przen.: Z. sprawy jest głównej rzeczy gruntowne wtoczenie przed sąd od obudwu stron przez żalobę i odpowiedź, *litis contestatio*. Groic.

Zagruntowywać, uje, ywał p. **Zagruntować**.

Zagruntowywanie, a, btm., czynność cz. **Zagruntowywać**.

Zagruzować, uje, ował mul. *gruzem zapelnic*.

Zagruzowanie, a, btm., czynność cz. **Zagruzować**.

Zagrymasić, i, il *zacząć grymasić*: Dziecko zagrymasiło.

Zagrymaszenie, a, btm., czynność cz. **Zagrymasić**.

† **Zagrytać**, a, al p. **Zazgrzytać**. L.

† **Zagrytanie**, a, btm., czynność cz. **Zagrytać**.

† **Zagrytnąć**, nie, nął p. **Zazgrzytać**. L.

† **Zagrytnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zagrytnąć**.

Zagrywać, a, al i Z. ś. p. **Zagrać**.

Zagrywanie, a, btm., czynność cz. **Zagrywać**.

Zagrywanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagrywać** ś.

[**Zagryz**, u, lm. y] *zgrzyzota, zmartwienie*.

Zagryzać, a, al i Z. ś. p. **Zagryźć**.

Zagryzanie, a, btm., czynność cz. **Zagryzać**.

Zagryzanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagryzać** ś.

× **Zagryzek**, zka, lm. zki *robak gryzący*: Mrowisko podziemnych zagryzków roztacza korzenie. Wor.

Zagryzienie, a, btm., czynność cz. **Zagryźć**.

Zagryzienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagryźć** ś.

[Zagryzka, i, lm. i] sprzeczką, spór.

Zagryzmolenie, a, blm., czynność cz. **Zagryzmolić**.

Zagryzmolić, i, il, † **Zakryzmolić** gryzmoląc zapisać; pokryć, zająć gryzmolami, zabazgrać, zagwazdać: Papierów zagryzmolonych całe stopy! Orzesz.

† **Zagryznąć**, źnie, znał p. **Zagryźć**.

Zagryźć, zie, zł, † **Zagryznąć**, nied. **Zagryzać**, **Zagryzywać** i. **gryznąć**, **ugryźć**, **zapuszczyć** w co zęby, **ukąsić**, **zacząć gryźć**, **nadgryźć**: Oliwki mocz, dokąd ś. mięsowość od kostek nie puści, gdy w nie zagryzujesz. Sien. Wileze przyrodzenie, co potka, toby rad kąsał, a zagryznawszy jedną owocę, porzucił, a wnet drugiej szukał albo goni, aby ją także zagryznął, chociaż mu już tego nie trzeba. Rej. 2. **przegryźć**, **zakąsić**, **przekąsić**, rub. **przetrać**: Z. po wodce. 3. **gryząc zamordować**, **rozszarpać zębami**, **zakąsać**: Pies ten często po jednej owcy zagryzał. Jabł. Tam potężnego zbył nieprzyjaciela, zagryzły myszy książęcia Popiela. Kras. Zle być nadto dobrym: będziesz-li owieczką, wilk cię zagryzie. Kn. Zagryziony od myszów rycerz trzymał z synem Henrykiem V. Szaj. 4. przén. Z. kogo = **wpedzić do grobu** **zagryzotami**, **zadręczyć**, **zamartwić**, **strud**: Synalkowie zagryzli ojca. 5. **gryząc zacisnąć**; **przygryźć**: Zagryzł wargi pogardliwie i odwrócił ś. od niej. Bał. Z. ś. i. **pozagryzać** ś. **wzajemnie**; **gryząc** ś. **zamordować** ś. **nawzajem**. 2. przén. **zamartwić** ś., **zadręczyć** ś., **zatrapić** ś., **zafrasować** ś.: Dziś o dowództwo, jutro ś. zagryzać poczniecie o ziemię królestwa tego. Krasz.

† **Zagryźnięcie**, a, blm., czynność cz. **Zagryznąć**.

Zagryznąć, eje, al, nied. **Zagrzewać** i. **ogrzac**, **rozgrzac**, **nagrzac**, **zgrzac**, **ugrzac**, **ocieplić**: Z. wody. Pszczoły mają być stawiane na miejscu miernym, gdzieby lecie był chłód, a zimie słońce zagrzewało. Trzyce. (= **dogrzewało**). Boecian, gdy ś. starzeje, zaraz dziecię jego, wzięwszy ojca do gniazda, żywi, jak onego on żywił w młodych leciach, zagrzewa pierściami. Papr. Zagrzej tę mięg, tę potrawę (= **przygrzej**, **odgrzej potrawę**). Jako jest własne (właściwe) dzieło słońca oświecać i zagrzewać. Ml. duch. Słońce pola zagrzało. Troc. Rzem.: Z. (żelazo) na skrę = **zjarzyć**, **rozpalić**, **rozżarzyć**. Z. żelazo do prasowania. Przen.: Nigdzie miejsca nie zagrzeje = **nie usiedzi długo**, **pdźwiat**, **wiercipięta**, **wszędobylski**, **niestatek**. Wszędzie go pełno, a nigdzie miejsca nie zagrzeje. Falib. Nie zwykła długo miejsca fortuna zagrzewać. Pot. (= **długo dopisywać**, **sprzysyjać**). Nigdy długo fortuna miejsca nie zagrzeje, zawsze w obrotach, zawsze mieni swe koleje. Min. (= **niestała**, **kołem ś. toczy**). Nieposłuszny żołnierz nie zagrzeł miejsca w obozie jego, skarany był prędko. Birk. (= **niedługo był cierpiany**, **posp. niedługo popasał**). Żadna przygoda miejsca nie zagrzała w domu mym, lecz fortuna dobra w nim mieszkała. Zim. (= **długo nie gościła**). [Ciężko jej było Z. na miejscu (= **usiedzieć na jednym miejscu**)]. Z. trunkiem gorącym, winem. L. (= **rozpalić**, **podniecić**). Kiedy owo sobie mózgu przy kufu zagrzejemy, to nam w ten czas rozumu i bezpieczeństwa dostawa. Falib. Zagrzawszy dobrze każdy mózgu sobie, wzywali bogów swoich do pomocy. Wad. Gdy ś. trunkiem zagrzeje głowa, w ten czas najlepiej płyną słowa. Kn. Okrywał głowę wieńcem, zagrzana od wina. L. Dobrze w czubkach zagrzani, wracają do miasta. L. Zagrzeł sobie głowę winem. Troc. Zart.: Ojcowie zanadto zagrzezi du-

cha (= **podpili sobie**) przy sutym obiedzie i odpoczywali. Byk. Zagrzewająca rzecz. Troc. Ty nie pojmujesz, co to jest przebiegłość kobiety, bądź miłością, bądź przyjaźnią zagrzanej. Rzew. Zagrzany żądzą ocalenia mego. Rzew. (= **palący**). Zagrzana tą nadzieją, gospodaro wa ożywiła swoim duchem niezłomnym całą załogę. Szaj. (= **ożywiona**). 2. do czego = **zapalić**, **zacheć**, **podniecić**, **podutzić**, **ekscytować**: Z. kogo do cnoty. Troc. Tą mową każdego zagrzeł serce do uwag, co przed słowy temi w świetne gwiazdy patrzyły oczyma zmokłemi od łez. Bardz. Z onej przemowy, którą prowadził poważnemi słowy, zagrzeł ojcowskie i przytomnych czoła. Mias. Kogo chwata i blizkie niebezpieczeństwo nie zapalają, próżno tego słowy zagrzewać. Pileh. Wszystkich miłość i żądza podobania ś. zagrzewa. Weg. Chęć podobania ś. Lueyndzie zagrzewa mię do pracy, miłość sładzi jej tęsknotę. L. Tu w nich duch zagrzany do wiary ś. w nich poniekał pobudzi. Odim. Złotej wolności zagrzany miłością. Hul. Po tym od roty do roty biegając, zagrzewał jazdy, zagrzewał piechoty. P. Koch. Oczy im do wiary otworzył, serca ich ozięble zagrzeł i smutek oddalił. Skar. Potrzebaż was do tego zagrzewać? Wor. Atryd pdzi i Greków lud zagrzewa bitny. Dm. Tak do boju zagrzewał i wojska i wodze. Dm. Wirjatus pośrodku Hiszpanji siedzące ludy zagrzewał Lel. Człowiek do obowiązków względem Boga i bliźnich zagrzewany być powinien. Śniad. Z. ś. i. **nagrzac** ś., **rozgrzac** ś., **zgrzac** ś., **ugrzac** ś., **ogrzac** ś., **ocieplić** ś.: Nie zagrzeje ś. skrzepły od zimnego. L. Zagrzeł ś. przy robocie. Jak ś. ryehtó zagrzeje, tak ryehtó wystudzi pospółstwo. Pot. (= **zapali** ś.). Z. ś. pod pierzyną. Woda, dusza od żelazka zagrzeła ś. Już ś. potrawa zagrzeła. Troc. Zagrzej ś. w izbie. Przen.: W ręku właściciela Starej wsi pieniąż nigdy ś. nie zagrzeł. Rog. (= **nie wybił**, **nie utrzymał** ś.). 2. **zacząć z gorąca** **przeć**, **rozpalić** ś.: Dozorca składu przedziwa często probować powinien, włożyćwszy wśród pęków rękę, czy ś. nie zagrzeło. Przędz.

Zagrzanie, a, blm. i. czynność cz. **Zagrzeć**: Z. potrawy. Troc. 2. p. **Zagrzanie się**: Tę kropkę zagrzania pijam z tej czary. Zbył. Z. żołądka. Troc. Moc i zagrzanie w sobie czuję. Troc.

Zagrzanie się, a ś., blm., niek. **Zagrzanie** czynność cz. **Zagrzeć** ś.

× **Zagrzaznać**, ężnie, ężnął a. ażł p. **Zagrzaznać**.

× **Zagrzaznięcie**, a, blm., czynność cz. **Zagrzaznać**.

Zagrzebiecie, a, lm. a zool. (metanotum) miejsce za **grzbietem u owada**.

[**Zagrzdeczenie**, a, blm.] czynność cz. **Zagrzdeczyć**.

[**Zagrzdeczyć**, y, ył]: Pana Jezusa zamęcyli, zagrzdeczyli.

[**Zagrzeb**, blu, blm.] **nieład**.

Zagrzebać, bie, bał a. [**zagrzeb**, **zagrzeb**], × **Zagrzebnać**, × **Zagrześć**, nied. **Zagrzebywać** † **Zagrzebać** i. **grzebaniem zakryć**, **zasypać**; **zakopać**: Wilk, czego nie zje, zagrzebie. Rej. By zaś łakome wróble ziarn tych nie zjadaly, wraz je otrók patyktem zagrzebuje mały. Kosz. Zagrzebiony ogień w popiele, zachowany. Kn. Zagrzebiony ogień w popiele. Troc. Przemarżłego w śnieg Z. z sukniami, aż ś. sam zagrzeje. Perz. Sędziowie skazali, aby była żywo do ziemi zagrzebiona. Baz. Kiedy umrze, niemasz ceremonji żadnych, jeno ją w wieczór zaniosą do grobu i zagrzebią. Star.

(=pogrzebią, pochowają). Pod Bożą męką zagrzebiony w dołku. Bk. W ziemi je zagrzebł. Zebr. Z. jest pochować kogo bez czei pogrzebowej lub żywcem; westalki przestępne były żywcem zagrzebywane; ciało na śmierć skazanego zagrzebane bywa pod szubienicą. Brodz. Przen.: Z. co w niepamięci (=pogrzebać; puścić w niepamięć). On w niepamiętnym zagrzebaną prochu lutnią wydobyl słowiańską z pod ławy, ojczystych rymów zapieśniała w lochu wziętość do pierwszej przyprowadził chwały. L. Jak wiele znakomitych czynów w ciemnościach jest zagrzebanych. Oss. W wiecznym to zagrześć milczeniu, ażeby nie przyszło do wiadomości ludzkiej. Pilch. Tę wojnę samo oczekiwanie Pompejusza umniejszilo, przybycie zaś ze wszystkim uśmierzyło i zagrzebło. Siem. J. (=umorzyczyło, stłumiło). Nikt nie zagrzebie ducha swobody, chyba on sam siebie. Mick. 2. [Z.] *zagrabie; zagarnąć grabiami*: Tego siana nie zagrzebie do wieczora. Z. ś. *grzebiąc ś. żakopać ś. wkopac ś. w co*: Żółw na zimę zagrzeba ś. w piasku. L. Królik ś. zagrzebł. Troc. Komendant zagrzebał ś. pod rozwalinami twierdzy swojej. L. (=wolał raczej zostać przywalonym rozwalinami, wolał pod niemi śmierć znaleźć). Ledwim ś. nie zagrzebł, tak mię świerzbiało. Troc. (=ledwim ś. pod ziemię nie schował, ledwim ś. nie skręcił). [Lis ś. w liście zagrzebł]. Przen.: Z. na wsi, w domu = *usunąć ś. z widowni publicznej, zasiedzieć ś. odstręknąć ś. od ludzi, od świata, nie chcieć o nich wiedzieć, zamknąć ś. w czterech ścianach domu*. Kontenci z wewnętrznej niewinności sumnienia aprobacji. zagrzebał ś. w domu. L. Wiele ś. w swoich domach zagrzebało nie bez przyczyny. Kras. Jakże ś. w młodym wieku zagrześć z kobietami; raczej ś. udać na ćwiczenie. Węg. Z. ś. w nauce, w księgach = *zakopać ś. zatonać, utonąć, zagłębić ś.* W nauce zagrzebał ś. cały. Jabł. Filozof żyw jeszcze ksiąg swoich mogiłą przywalony zostaje, zagrzebiony w myślach swoich, od ludzi ucieka. L. Przez parę godzin siedziałem dosłownie zagrzebany w leżących przede mną papierach. Orzesz.

Zagrzebanie, a, btm., czynność cz. **Zagrzebać**. **Zagrzebanie** się, a ś., btm., czynność cz. **Zagrzebać** ś.

[**Zagrzebie**, a, lm. a] p. **Osiek**: Mieszkamy tu jakby w jakim osieku i zagrzebiu.

× **Zagrzebiony** *zagrzebany*.

× **Zagrzebnać**, bnie, bnał a. bñ i × **Z. ś. p. Zagrzebać**.

× **Zagrzebny** 1. *mogący być zagrzebanym*. 2. *zagrzebany, znajdujący ś. w zagrzebanii*: Tam w lochach, gdzie zagrzebanych kruszców ś. dobywa, nieboracy zapomnieć słońca przymuszeni. L.

Zagrzebywać, uje, ywał i **Z. ś. p. Zagrzebać**. **Zagrzebywanie**, a, btm., czynność cz. **Zagrzebywać**.

Zagrzebywanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zagrzebywać** ś.

Zagrzechotać, ocze a. × **ocze**, tał, × **Zagrzegotać** 1. *zacząć grzechotać, zagruchać*: Z. grzechotką. 2. *zachrzęścić, chrzestować, zachryztać, zgrzytnąć, zachrobotać, zaszleścić, zachwarszczyć*: Ich zbrojce zagrzechotać w głuchy dźwięk. Krasin. Zagrzechotali bronią. Krasin.

Zagrzechotać, a, btm., czynność cz. **Zagrzechotać**.

[**Zagrzechtać**, ce a. cze, tał] *zarechotać*: Zagrzechatały zaby.

[**Zagrzechtanie**, a, btm.] czynność cz. **Zagrzechtać**.

× **Zagrzegotać**, oce a. ocze, otal p. **Zagrzechotać**.

× **Zagrzegotanie**, a, btm., czynność cz. **Zagrzegotać**.

× **Zagrzesezenie**, a, btm., czynność cz. **Zagrzeszyc**.

× **Zagrzeszyc**, y, ył *zacząć grzeszyć, zgrzeszyć; grzesząc zawinąć* L.

× **Zagrześć**, bie, bñ p. **Zagrzebać**.

× **Zagrzewacielka**, i, lm. i p. **Zagrzewaczka**. **Zagrzewacz**, a, lm. e 1. *ten, co zagrzewa*: Z. ochoty. Kniaź. 2. *cukr. gatunek kołta*: Z. dyfuzyjny.

× **Zagrzewaczka**, i, lm. i forma ż. od **Zagrzewacz**: × **Zagrzewacielka**: Szukajcie królowi dziewice, że mu będzie zagrzewacielką a spać będzie w łonie jego, że będzie ciepło królowi. Bud. (żeby go zagrzewała. B. G.).

Zagrzewać, a, ał i **Z. ś. p. Zagrzeać**.

Zagrzewadło, a, lm. a *tajerka, łozogrzej, szkan-dela* L.

Zagrzewanie, a, btm., czynność cz. **Zagrzewać**. **Zagrzewanie** się, a ś., btm., czynność cz. **Zagrzewać** ś.

[**Zagrzewka**, i, btm.] *zagrzanie ś. (np. wódka), rozgrzewka*.

Zagrzewny: Matka Boska **Zagrzewna** = *uroczystość Zwiastowania (d. 25 marca)*.

Zagrzęzły, × **Zagrzęzły** *który zagrzęzł*: Zagrzęzłego w kłopotach materialnych można było z łatwością trzymać na uwięzi. Czerm. Dla zwolnialej blockiem ziemi zagrzęzłe działa ciągnąć ś. rażno nie mogły. Nar. Zagrzęzłe w bagnach z bydłtami działa postąpić dalej nie mogły. Nar. Ty odludku, w ponurych gdzieś myślach Z., żadnemi ś. ze światem nie chcesz łączyć węzły. Nar.

Zagrzęznać, eznie, eznał a. aźl × **Zagrzęznać**, × **Zagręznać**, × **Zagrzęznać** *zawięznać, wwięznać, zatkanąć, ulgnąć w czyn, zapasé w co gęstego, lipskiego*: Wyrwij mię z błota, abym w nim nie zagrzęznał. B. B. (abym nie był pogrążony. B. G.). Przen.: Postaram ś., aby sejm zagrzęzł w dyskusji nad formą nowego rządu. Kal.

Zagrzęźnięcie, a, btm., czynność cz. **Zagrzęźnać**.

Zagrzmiąć, i, ał, nied. **Zagrzmiwać** 1. *odezwwać ś. grzmotem, zacząć grzmieć*: Zagrzmiało z daleka. Troc. Zagrzmiało, intonuit. Kn. Przen.: *huknąć, zahuczeć, zabrzmiąć potężnie, rozleć ś.*: Zagrzmiały tysiące oklasków. Zagrzmiały działy = *ryknęły, zaryczały, zapęły*. Raz straszny zabrzmiał hukiem trąb dziesięć tysięcy, potem głuche milczenie, nie nie slychać więcej. Dm. W huczniejszym Bachus trąby zagrzmiął tonie. Dm. Zagrzmiały wszystkich pułków trąby i kotły. Niem. Działy zagrzmiwały, w bębny uderzono. Mick. Znowu koł czarny zagrzmiął po granicie. Mick. Zagrzmiłjmy postrach przy szezęku oręży, tam, gdzie nas który z mocarzów ciemięży. Nagł.

Zagrzmienić, a, btm., czynność cz. **Zagrzmiąć** **Zagrzmiwać**, a, ał p. **Zagrzmiąć**.

Zagrzmiwanie, a, btm., czynność cz. **Zagrzmiwać**.

× **Zagrzmotać**, oce a. cze, tał, × **Zagrzmotnąć** = *grzmotem, grzmocąc zarwać, zawałić, zabić* L. Przen.: Aż serce sieroce obertasa zagrzmotoc. Syrok. (=zabije gwałtownie, zakolacze).

ZAGRZMOTANIE

× **Zagrzmotanie**, a, bhm., czynność cz. **Zagrzmotać**.

× **Zagrzmotań**, nie, nął p. **Zagrzmotać**.

× **Zagrzmotnienie**, a, bhm., p. **Zagrzmotnięcie**.

× **Zagrzmotnięcie**, a, bhm., **Zagrzmotnienie**, czynność cz. **Zagrzmotań**.

† **Zagrzytać**, a, ał p. **Zagrzytać**. L.

† **Zagrzytanie**, a, bhm., czynność cz. **Zagrzytać**.

† **Zagrzytnąć**, nie, nął p. **Zagrzytać**. L.

† **Zagrzytnięcie**, a, bhm., czynność cz. **Zagrzyt-
nąć**.

Zagub, u, lm. y **zachylenie**, **zgięcie**, **zagięcie**, **fałda**: Do twarzy jej bardziej było w cieniuchnej, śnieżystej, żadnego z zagubów jej ciała nie wykradającej bieliznie. Jez.

Zaguba, y, lm. y **zagubienie**, **zagłada**, **zatrące-
nie**, **zguna**, **zniszczenie**: Oglądał ono spustosze-
nie a zagubę, którą uczynił nieprzyjaciel. Leop. (te wszystkie szkody, które uczynił. B. G.). Nie
pójdzie na zagubę. (=na marne). Po zagubie
rzymskiego państwa moc prawa rzymskiego roz-
ciągnęła s. Nar. O satyrowej zagubie napo-
wiódł, *exitum reminiscitur*. Żebr. Tak gdy wio-
ska Podkowa przyszła ku zagubie. Syrok. Tro-
jej Z. niechybna. Wysp.

† **Zagubca**, y, lm. y p. **Zagubiciel**.

Zagubiać, a, ał i Z. s. p. **Zagubić**.

Zagubianie, a, bhm., czynność cz. **Zagubiać**.

Zagubianie się, a s., bhm., czynność cz. **Za-
gubiać** s.

× **Zagubiciel**, a, lm. e, † **Zagubca**, × **Zagubnik**
ten, co zagubia a. zagubił, zatraciciel: Zdrajca,
buntownik, Z. ludzi. Groic. Jego krwi zagubę
brata swego znano. Papr. Z. praw i wolności
szlacheckich. Papr. Pan Bóg dopomógł, że s.
mogli oprzeć tyranom pogańskim i oddać wet
za wet zagubcom chrześcijańskim. Stryjk. Nie
będziecie szemrać, jako niektórzy szemrali i po-
ginęli od zagubiciela. Białob. (poginęli od tego,
który wytraca. B. G.). (od anioła zatraciciela. L.).
Ci, którzy odnawiają stawy stare, a nowe czynią,
są zagubce wielu ludzi. Sien. Obalacz, za-
gubnik, niszczyiciel. Bobr.

× **Zagubicielka**, i, lm. i, forma ż. od **Zagubi-
ciel**.

Zagubić, i, il, nied. **Zagubiać** i. **zgubić**, **zadziać**,
zapodziać, **zarzucić**, **zaprzepścić**, **wetknąć**, **wścibić**
niewiadomo gdzie, zawieruszyć: Zagubił ojcowski
testament. Troc. 2. **zatracić**, **zagładzić**, **zgladzić**,
doprowadzić do zguby, **zalkumić**, **znieczczyć**: Szum-
ną wieżę Sewerową czas zagubił. Li. (=znisz-
czył, strawił). Ażebyście nie zagubili pamięci
na konsultstwo i posługi moje. Nagur. Którzy
Polacy Polskę ganią, tacy ją najprędzej zagu-
bią. Fred M. Srogość Omara zagubiła ledwo
nie wszystkie pamiątki prac starożytnych. Sniad.
Materjalista z zagubionym do szczytu prawie
pierwiastkiem duchowym. Orzesz. Zagubił staro-
dawne zwyczaje. Troc. Zagubił pamięć jego
ten naród. Troc. (=stracił pamięć jego). 3. [Z.]
zgubić: Z. worek z pieniędzmi. Juści mnie za-
lotnik zagubi. Z. s. i. **zatracić** s., **zaginać**, **za-
niknąć**: Zagubia s. wówczas własne ja, i jest
w tym wielkie uspokojenie. Sienk. Niebo prze-
cieradło s. już ździebko nad ziemią czarną, głu-
chą i zgoła w mrokach zagubioną. Reym. 2.
[Z.] **zniszczyć**, **zmarnąć**, **zginąć**: Przyjdzie s. Z.,
dziewczynno, za tobą.

Zagubienie, a, bhm., czynność cz. **Zagubić**.

× **Zagubliwy** p. **Zagubny**. Wor.

× **Zagubnik**, a, lm. cy p. **Zagubiciel**.

ZAGWAŁCENIE

× **Zagubny**, × **Zagubliwy** i. p. **Zgubny**: Kwit-
nące niegdy królestwo czeskie odszczepiństwa
na zagubne imię prowadzą. Błaż. (na zgubne
imię, na zgubę, na stratę. L.). 2. *mogący być
zagubnym*.

[**Zagudzać**, a, ał, **Zaguzać**] *guz* = węzeł zrobić,
zawęzić, *zasupłać*.

[**Zagudżanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zagudzać**,
Zagulgotać, *oce a. ooze, otał odezwać* s. *gul-
gocząc*: Indyki zagulgotały.

Zagulgotać, a, bhm., czynność cz. **Zagulgotać**,
[**Zagumienie**, a, lm. a] p. **Zagumnie**.

[**Zagumienko**, a, lm. a] p. **Zagumnie**: Dziś w no-
cy objadę po zagumienkach. Pol. Nie decydo-
wał s., co lepsze: czy ułatwienie nabycia sa-
dyb (t. j. chaty z ogrodem, a względnie zagu-
mienka, futór), czy też oprócz sadyb wydzier-
żawianie części gruntów zastrzegał. Chm.

Zagumienny, [Zagumniany] *leżący za gumami*,
stamtąd pochodzący: Plac Z. L. Droga zagu-
mienna.

[**Zagumna**] *gumno*.

[**Zagumniany**] p. **Zagumienny**.

[**Zagumnie**, a, lm. a, **Zagumienie**, **Zagumienki**]
pole za gumami. Zdr. [Zagumienko].

Zagumować, uje, ował i. *zacząć gumować*. 2.
*gumując zająć, zakryć; pociągnąć, przeciągnąć
gumę*. L.

Zagumowanie, a, bhm., czynność cz. **Zagu-
mować**.

[**Zaguniać** się, a s., ał s.] *w co oddać* s.
czemu całkowicie, niepodzielnie.

[**Zagunianie** się, a s., bhm.] czynność cz. **Za-
guniać** s.

Zagurbiac, a, ał p. **Zagurbić**.

Zagurbianie, a, bhm., czynność cz. **Zagurbiac**.
Zagurbić, i, il, nied. **Zagurbiac** *gurbiąc zakrzy-
wić, zachylić*: Z. papier.

Zagurbienie, a, bhm., czynność cz. **Zagurbić**.
[**Zagurgotać**, *oce a. ooze, otał*] *zahuczyć*: Ka-
mienie tyło zagurgotały.

[**Zagurgoć**, a, bhm.] czynność cz. **Zagurgo-
tać**.

Zagurtować, uje, ał, ował *zająć, zapiąć gur-
tami*. L.

Zagurtowanie, a, bhm., czynność cz. **Zagurto-
wać**.

Zagustować, uje, ował *w kim, w czym* = *nabrać
gustu do niego, zasmakować w nim, polubić kogo*,
co: Z w pannie = *upodobać ją sobie*. Zagustował
on w pesymizmie Byrona, stanowiącym rdzeń
bajrońskiej poezji. Spas.

Zagustowanie, a, bhm., czynność cz. **Zagu-
stować**.

[**Zaguzać**, a, ał] p. **Zagudzać**.

[**Zaguzanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zaguzać**.
Zaguzdrać się, a s., ał s. *guzdrając* s. *zaba-
wić* s. *zbyt długo, zabalamucić* s. L.

Zaguzdranie się, a s., bhm., czynność cz. **Za-
guzdrać** s.

× **Zaguzdrowacenie**, a, bhm., czynność cz. **Za-
guzdrować**.

× **Zaguzdrować**, i, il *zrobić guzdrowatym*,
zaczochrać, zatargać, najężyć. L.

× **Zaguzikować**, uje, ał *zapiąć na guziki*. L.
Z., *zapiąć guzikami*. Troc.

× **Zaguzikowanie**, a, bhm., czynność cz. **Za-
guzikować**.

Zagwałcenie, a, bhm. *gwałtu, co za obfitość!*
zatręszenie: Wódki wbród, wina wbród, mięsa,
chleba Z. l' Tet.

ZAGWAŁTOWAĆ

[Zagwałtować, uje, ował] *stać s. gwałtownym, na gwałt pilyum*: Bylesta jeno posłuchali wte dyk, kiedy robota zagwałtuje we dworze.

[Zagwałtowanie, a, blm.] czynność cz. Zagwałtować.

Zagwarantować, uje, ował komu co=*zapewnić, zabezpieczyć pod gwarancją*: Zgłodniałe rzesze szlacheckie, żadne nowej religji, nowych dogmatów, któreby im więcej jeszcze swobód zagwarantowały. Rol. Rozpuszczenie obozów polskich, dozwoleonych i zagwarantowanych konwencją Jarosławiecką.

Zagwarantowanie, a, blm., czynność cz. Zagwarantować.

Zagwarzenie, a, blm., czynność cz. Zagwarzyć. Zagwarzenie się, a s., blm., czynność cz. Zagwarzyć s.

Zagwarzyć, y, ył 1. *zrobić gwar, zacząć gwarzyć*. Przen.: Zagwarzać drzewa, park cały ożyje. Sf. (=zaszemrza, zaszeleszcza). 2. kogo, co=*gwarząc zagłuszyć*. Z. s. *zagadać s., zagawędzić s.; gwarząc zapędzić s.*: Nie myślecie, żem s. zagwarzył i Bóg wie, co gwarzę. Syrok. Ci tak s. zagwarzyli z sobą, że ani zważali, czy ich kto słucha. Krasz.

Zagwazdać, zda a. × *zdze, zdał*, [Zagwazdrać] *zachłastać, zawałać, zababrać, zapaprać, zabrukać, zabrudzić, zapaskudzić, zapługawić*, rub. *zaświnić*: Z. błotem = *zaszargać*. Z. papier=*zabazgrać, zagryzmolić*. Kornet strasznie zagwazdany, gaza nie nowa, tylko prana. L. Pędzel zagwazdany = *przepelniony farbą*.

Zagwazdanie, a, blm., czynność cz. Zagwazdać. [Zagwazdany] *lichy, nieuprawną ręką zrobiony*. [Zagwazdrać, a, ał] p. Zagwazdać.

[Zagwazdranie, a, blm.,] czynność cz. Zagwazdrać.

Zagwazdzać, a, ał i Z. s. p. Zagwazdzić. Zagwazdzanie, a, blm., czynność cz. Zagwazdzać.

Zagwazdzanie się, a s., blm., czynność cz. Zagwazdzać s.

Zagwiazdzić, i, ił *zasiać, zasypać, pokryć gwiazdami*. L.

Zagwiazdzenie, a, blm., czynność cz. Zagwiazdzić.

Zagwiedzny *za gwiazdami znajdujący s., wyżej nich położony, stamtąd pochodzący*: Spoglądał przez otwór jaskini w mirjady zrębów zagwiedznej męczarni. Mie.

† Zagwindować, uje, ował 1. p. Zawindować. 2. p. Zagwintować. L.

† Zagwindowanie, a, blm., czynność cz. Zagwindować.

Zagwintować, uje, ował, † Zagwindować nied. Zagwintowywać *zawrzeć gwintami*. L.

Zagwintowanie, a, blm., czynność cz. Zagwintować.

Zagwintowywać, uje, ywał p. Zagwintować. Zagwintowywanie, a, blm., czynność cz. Zagwintowywać.

[Zagwińdąć, a, ał] *zapekać, zagwazdać, jedno z drugim zmieszać*.

[Zagwińdanie, a, blm.] czynność cz. Zagwińdąć.

Zagwizdać, a a. *zdze, zdał*, Zagwizdnąć, × Zagwiznąć 1. *gwizdnąć, świsnąć, zaświstać, zacząć gwizdać*: Z. na kogo. Zagwizdał na konia i kańczugiem popelnał w bieg. Krasin. 2. *wystronąć gwizdaniem*. Z. melodję. 3. *zatlumić gwizdaniem*: Zagwizdano go, zakrzyczano, gdy s. ukazał na scenie.

ZAHACZYĆ

Zagwizdanie, a, blm., czynność cz. Zagwizdać. Zagwizdnąć, nie, nął p. Zagwizdać. Zagwizdnięcie, a, blm., czynność cz. Zagwizdnąć.

Zagwiznąć, nie, nął p. Zagwizdać. L. Zagwiznięcie, a, blm., czynność cz. Zagwiznąć. [Zagwozdka, i, lm. i] *zatyčka na końcu osi, aby koło nie spadało, lonok, lon*.

Zagwoździć, i, ił, nied. Zagwoźdzać, Zagwoźdzać 1. *zabić gwoździem; zatkać, zapchać, zaklińić przez zabicie gwoździa*: Z. armatę lub móżdziej=*wbić gwoźdz stalowy nasiekany a. kamylki w zapal, czyli panewkę, aby zrobić dziado na jakiś czas nieużytecznym*. Papr. Jak J. 2. konia=*obrazić mięsne części kopyta przy nieumiejętnym kuciu konia*: Gdy s. koń zagwoździ, wybierać trzeba po ufnale róg prawie dobrze i otworzyć aż do żywego. Lk. 3. przen. kogo = *zadać komu klina, postawić go w trudnym położeniu*: Otóż nowym klinem zagwoździłeś mię, nie wiem, jak s. tu będziesz wymykać. L. Zagwoźdzony łeb (=zakuty, ciasny, tępy; hebes). Sprytni ajenci postarali s. znakomicie Z. ciemne umysły. (=ogłupić, obalamucić, otumanić).

Zagwoźdzać, a, ał p. Zagwoździć. Zagwoźdzanie, a, blm., czynność cz. Zagwoźdzać.

Zagwoźdzenie, a, blm., czynność cz. Zagwoździć: Z. działa. Gemb.

× Zagzić, i, ił *poczyć gzie, podbrudzić, zalechtać, zakorcić, zachęcić, zapalić, zabość*: Zagziła Nerona żądza przebić ciśniętą ziemną korynką. Nar. Czy mię pożar zagził rymopłodny? Książ. (=opanovał). [Z. s. Zagzdić s.] *gzać s. zabić; rozbrykać s., rozbiegać s.*: Woły w pszenicę s. zagziły. Zagziły s. konie.

[Zagzdić się, i s., ił s.] p. Zagzić s. [Zagzđenje się, a s., blm.] czynność cz. Zagzdić s.

× Zagżenie, a, blm., czynność cz. Zagzić. [Zagżenie się, a s., blm.] czynność cz. Zagzić s.

[Zahabić, i, ił]?: On eję tak zahabił, jako świstaka, co go zarzynają.

[Zahabienie, a, blm.] czynność cz. Zahabić. [Zahacenie, a, blm.] czynność cz. Zahacić.

[Zahacić, i, ił] p. Zagacić: Groblę zahacono naprędcę gnojem i słomą. Krasz.

Zahaczać, a, ał i Z. s. p. Zahaczyc. Zahaczanie, a, blm., czynność cz. Zahaczać.

Zahaczanie się, a s., blm., czynność cz. Zahaczać s.

Zahaczenie, a, blm., czynność cz. Zahaczyć: Z. nutry naśrubka dla zapobieżenia samowolnemu odkręcaniu s. naśrubka.

Zahaczenie się, a s., blm., czynność cz. Zahaczyć s.

Zahaczyć, y, ył, × Zachaczyć, nied. Zahaczać, × Zachaczać 1. *zawiesić na haku, złożyć na hak a. jakby na hak; zacepić, zawadzić, zasadzić, ucześcić*: Przebierając okulary, jedne po drugich zachaczał sobie na nosie. Pot. Już pazury zahaczył Mick. (=zatopeł, zapuścił, wpił). Z. pazurem. 2. przen. kogo, co = *zatrzymać, postawić, w położeniu bez dalszego wyjścia, skrepować*: Z. kogo w sprawie. 3. a. Z. s. = a) czym o co = *zawadzić s., zacepić s., ucześcić s., zawisnąć*: Z. s. o ciernie. Przen.: Kiedy Albinek nie dostał promocji z pierwszej klasy do drugiej, już go eheciał odbierać ze szkół, obawiając s., aby, dostawszy promocję, nie zahaczył s. na drugiej. Jez. Przen.: Dokąd mu ruszyć z T., w jakim

nowym miejscu o Swędów Z. ? Sienk. (= *zarwać, zaccznić ich, natknąć ś. na nich*). Znajomość ta zahaczyła już o serca. Bał (= *wciągnęła w grę serca*). Przyjdzie ze wszystkimi Radziwiłłami Z. ś., to jeszcze Bóg to wie, kto komu lepiej przygrzeje. Sienk. b) przen. *zaccznić ś., znaleźć sobie czasowe pomieszczenie, czasową posadę*: Zahaczył ś. przy kancelarji. Przen.: *stanąć, zatrzymać ś., trafić na przeszkodę, na szkopuł*: Zahaczył ś. interes.

Zahaftować, uje, ował, † Zahawtować, nied. Zahaftowywać, † Zahawtowywać I. × Z. haftując *zaszyć*: Prosi barwiera, żeby zahaftował ranę. Wuj. Pan zawiąże, zahawtuje i wszystkimi potrzebami oprawi te marne rany tego nędznego a tak zranionego sumnienia twego. Rej. *Fibulis tigna conjuncta*. balki obrezkami zbite, zahaftowane i zatwierdzone. Mącz. Z. ranę Bobr 2. *pokryć haftem, uhaftować*: Pani strojna w koinierzyk, mocno zahaftowany. Krasz. Z. mundur. Ustrojony w jakę, zahaftowaną w złote gryfy. Sienk.

Zahaftowanie, a, blm., czynność cz. Zahaftować.

Zahaftowywać, uje, ywał p. Zahaftować.

Zahaftowywanie, a, blm., czynność cz. Zahaftowywać.

[Zahaic, i, il] *zająć miejsce niepożytecznie*: Zahaiłes mi cały tok, cały dziedziniec.

[Zahajenie, a, blm.] czynność cz. Zahaic.

Zahakować, uje, ował *zaccznić hakować, zaradzić*. L.

Zahakowanie, a, blm., czynność cz. Zahakować.

[Zahalnica, y, lm. o] *ta część Zapust, w której jest zwycaja jeść codzielną z mięsem*.

Zahalzować, uje, ował o., *zapiąć linę*: Na lys, gdy wiatr dobry ku górze, aby fisy do góry żagiel i za warkocz i za traref ciągnęli i one zaburtowali i zahalzowali według potrzeby. Haur.

Zahalzowanie, a, blm., czynność cz. Zahalzować.

[Zahałakać, cze, kał, Zahałukać] *zakrzyzczyć kogo, nie dać mu przyjść do słowa, ogłupić krzykiem*. [Z. ś.] w mowie ś. *zagadać, zapomnieć o czym*.

[Zahałakanie, a, blm.] czynność cz. Zahałakać. [Z. hałakanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zahałakać ś.

Zahałasować, uje, ował I. *zaccznić hałasować, wszcząć hałas, zawrzeszczyć*. 2. *hałasując zagłuszyć, zawrzeszczyć kogo, co*: Jak przyjdzie, z góry na niego obiedwie: zakrzyzcicie go, zahałasujcie, zagłuszcicie. L.

Zahałasowanie, a, blm., czynność cz. Zahałasować.

[Zahałem] *razem, bez wyboru, hurtem, ryczałtem; na powal*.

[Zahałubić, i, il] *zarzucić, zapodziać, zatracić*.

[Zahałubienie, a, blm.] czynność cz. Zahałubić.

[Zahamęcenie, a, blm.] czynność cz. Zahamęcić.

[Zahamęcić, i, il] p. Zachamęcić.

[Zahamlać, a, al] *zawiązać, potargać, zaplątać, zasuplać, zawiiklać, zagmatwać*: Zahamlała i odwiązać nie może.

[Zahamłanie, a, blm.] czynność cz. Zahamlać. Zahamować, uje, ował, nied. Zahamowywać I. *co = hamulcem zatrzymać zapęd czego, hamując powstrzymać*: Z. wóz, koła. Skacząc z zahamowaną karetą po szczybatym bruku. Jord. Z.

pociąg kolejowy = *zabrekować*. Zahamował krok. Miek. (= *zwołniał*). 2. przen. *wstrzymać, powstrzymać, powściągnąć, zatamować*: Z. nspad. Samiście nie weszli do nieba i tych, którzy chcieli wehodzić, zahamowaliscie. Zigr. (= *nie puściliście*). Przecię Turcy tym swoim gotowaniem nie zahamowali ani zadzierzeli onego najazdu Skanderbegowego. Baz. W naturze szlachetnej, poetycznej, rwącej ś. do czynu, lecz zahamowanej w działaniu tym, że musiałyby stanąć przeciw ojcu. Chm. 3. × Z. *przytrzymać, zaaresztować, przyaresztować, schwycić, zaccznić, przycapić, zapać, przyłapać*: Zahamowano zabójcę na miejscu zbrodni. Z. kogo za długi. Brata twego zahamowaliśmy dla srebra, które był został królowi na rachunku, a tak przyslij teraz srebna sto grzywien i dwu synów jego zastępcę, by wypuszczony nie uciekł od nas. Leop. (zatrzymaliśmy. B. G.). Przyszła wieść, iż Dymitr zabito, a Zborowskiego w Czechach zahamowano tam, gdzie Dymitra zabił Górn. Gdy złodziej na imięnie co przywiedzie... Z. go Ek. Tamże zastał sługi Uchanskiego, które było zahamowano, wszakże za przyjechaniem Zamojskiego puszczone je wolno. Biel. J. 4. † Z. *zatrzymać, utrzymać, zachować*: Z. godność swoją (= *nie utracić jej*).

Zahamowanie, a, blm., czynność cz. Zahamować: Przysięgli arcybiskup ryski z Kietlerem, którą przysięgę im dawał ks. kanclerz z wielką ceremonją i zahamowaniem dostojenstw majestatu królewskiego Górn.

Zahamowywać, uje, ywał p. Zahamować.

Zahamowywanie, a, blm., czynność cz. Zahamowywać.

Zahandlować, uje, ował *handlując zamienić*: × Z. ś. *zamienić ś. na co*: Zahandlujmy ś. z sobą na konie. St. wil.

Zahandlowanie, a, blm., czynność cz. Zahandlować.

× Zahandlowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zahandlować ś.

Zahandryczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zahandryczyć ś.

Zahandryczyć się, y ś., yl ś. *posp. zaccznić w zwadzie, sporze, zaszwargotać ś., zahargotać ś., zagadać ś. gwarliwie; przejąć ś. licznymi interesami, być roztargnionym wieku kłopotami, zaferować ś.*: Wiecznie zahandryczony, trudno ś. z nim dogadać.

× Zahańbiać, a, al p. Zahańbić.

× Zahańbianie, a, blm., czynność cz. Zahańbiać.

† Zahańbić, i, il, [Zahańbować], nied. × Zahańbiać *okryć hańbą, osromocić, zawstydić*: Teraz nas nie baczysz, oblicza nasze zahańbiające. Ryb.

† Zahańbienie, a, blm., czynność cz. Zahańbić.

[Zahańbować, uje, ował] p. Zahańbić.

[Zahańbowanie, a, blm.] czynność cz. Zahańbować.

Zahapać, pie, pał p. Zachapać.

Zahapanie, a, blm., czynność cz. Zahapać.

[Zahapnąć, nie, nał] = Zachapnąć.

[Zahapnięcie, a, blm.] czynność cz. Zahapnąć.

× Zahara, y, lm. y *czambulik*: Tatarzy litewscy na czele drobnej zahary wpadali do kraju. Rol.

× Zaharcenie, a, blm., czynność cz. Zaharcieć.

× Zaharcieć, i, il p. Zahartować.

Zaharcować, uje, ował I. *zaccznić harcować*. 2. *harcowaniem zamęczyć; zahasać*: Z. konia.

Zaharcowanie, a, bhm., czynność cz. Zaharcowań.

Zaharczeń, y, ał, p. Zacharkać: Zaharczał płacz w pieśniach Wasyla, płacz suchy, rykliwy, jak zgrzyt żelaza po szkle.

Zaharczenie, a, bhm., czynność cz. Zaharczeń.

× Zahardzenie, a, bhm., czynność cz. Zahardzień.

× Zahardziały który zahardział: Zahardziała zaciętość Wor.

× Zahardzień, eje, ał zaciąć s., zakamienić, zatwardzić w hardości.

Zahargotać się, cze s., tał s. posp. zaszwargotać s., zagadać s. gwarliwie, zahandryczyć s.

Zahargotanie się, a s., bhm., czynność cz. Zahargotać s.

Zaharkać, a, ał p. Zacharkać.

Zaharkanie, a, bhm., czynność cz. Zaharkać.

[Zaharować, uje, ował, Zahorować] i. harując zarobić; zapracować w pocie czoła. 2. krzątać s., zabiegać, mozolić s., hiedować, mordować s.

[Zaharowanie, a, bhm.] czynność cz. Zaharować.

Zahartować, uje, ował, × Zaharcieć, nied. Zahartowywać i. żelazo, stal = po rozpaleniu zanurzyć w zimną wodę. Rogal. Z. żelazo = zakwasieć. Z. stal, szkło. Przen.: uczynić hartownym, mocnym, wytrzymałym, zaprawić odpornością, tężyć: Lud wiejski zahartowane do najcięższej pracy ma członki. Papr. Zahartowan Ulises na wszelkie zdarzenia. Dm. (= nieczuły, zohojętniały, zatwardziały). I wigęże zahartowanemi na trudy pierściami najędźców waszyeh nie odeprzeć? Wor. Trudno wypowiedzieć, jakie mowa jego wzbudziła uczucia w tym sercu, wojną zahartowanym. And. 2. [Z.] obciążę długami, obdłużyć, zasargać: Z. majątność ojezystą. Krasz. 3. [Z., Pohartować] przepiekulować, stracić, zastawić: Jeszcze to łaska Pana Boga, jeśli swoje wyratuje, bo wszystko zahartowałem, pomagając grafowi. Krasz. Z. s. stwardnąć wskutek hartowania. Przen.: nabrać hartu, stać s. hartownym, zmęzić.

Zahartowanie, a, bhm., czynność cz. Zahartowań.

Zahartowanie się, a s., bhm., czynność cz. Zahartowań s.

Zahartowywać, uje, ywał i Z. s. p. Zahartować.

Zahartowywanie, a, bhm., czynność cz. Zahartowywać.

Zahartowywanie się, a s., bhm., czynność cz. Zahartowywać s.

Zahasac, a, ał i. zacząć husać; zaskakać, zapląsać, zatańczyć. 2. hasaniem zamęczyć; zaharcować: Z. konia. Z. s. zapędzić s. w hasaniu, zhasać s.: Jeździec zadyszany, konik s. zahasat. Miek.

Zahasanie, a, bhm., czynność cz. Zahasac.

Zahasanie się, a s., bhm., czynność cz. Zahasac s.

[Zahata, y, lm. y, Zachata] gruba okładka chaty na zimę z mierzwy lub słomy kreczanej: Oczeretów, używanych do posyciecia budynków na zahaty i na opał. Pol.

[Zahatrać, a, ał] zarzucić, zapodziać, zagubić

[Zahatrzenie, a, bhm.] czynność cz. Zahatrać.

† Zahawtować, uje, ował p. Zahaftować.

† Zahawtowanie, a, bhm., czynność cz. Zahawtowań.

† Zahawtowywać, uje, ywał p. Zahaftować.

† Zahawtowywanie, a, bhm., czynność cz. Zahawtowywać.

Zahazardować, uje, ował zaryzykować: Patrzał z boku na pryncypała i zahazardował dalej. Morz. Z. s. posunąć s. za daleko, przesadzić, zezawanturować s., zagalopować s.: Talent to rzecz święta i nietykalna, zahazardowała s. sąsiadka, chcąc świętość do wyższej podnieść potęgi. Jeż.

Zahazardowanie, a, bhm., czynność cz. Zahazardowań.

Zahazardowanie się, a s., bhm., czynność cz. Zahazardowań s.

Zahebanować, uje, ował zafornirować hebanem; pomalować na heban. L.

Zahebanowanie, a, bhm., czynność cz. Zahebanowań.

Zaheblować, uje, ował, nied. Zaheblowywać i. zacząć heblować; pociągnąć heblem. 2. heblując zabrać, zaciósć, zagładzić.

Zaheblowanie, a, bhm., czynność cz. Zaheblowań.

Zaheblowywać, uje, ywał p. Zaheblować.

Zaheblowywanie, a, bhm., czynność cz. Zaheblowywać.

Zahęcować, uje, ował myśl. objechać zwierzynek: Gdy ktoś pierwszy zająca upatrzył, kierował tak, aby go on niby pierwszy zahęcował. Raz pamiętam, że w bródzie zahęcowano lisa w miejsen.

Zahęcowanie, a, bhm., czynność cz. Zahęcowań.

× Zahelznać, nie, nał p. Zachelznać. L.

× Zahelźnięcie, a, bhm., czynność cz. Zahelźnąć.

× Zahersztować, uje, ował i. zacząć być hersztem, wystąpić w roli herszta. 2. opanować, zając jako herszt. L.

× Zahersztowanie, a, bhm., czynność cz. Zahersztowań.

Zahetmanić, i, il zacząć hetmanić, objąć dowództwo: Z. hufcom. Pol.

Zahetmanienie, a, bhm., czynność cz. Zahetmanić.

Zahipnotyzować, uje, ował wprowadzić w stan hipnozy, uspić zapomocą hipnozy. Przen.: Ale wyrazi czyniły swoje; zahipnotyzowane niemi kobiety wzdychały. Gom. (= przejęte, oszolomione, odurzone, zelektryzowane, zdumione), Musiała ukoić czujność małżonka. Z. go pieszczołami. Rol. (= zmieczulić).

Zahipnotyzowanie, a, bhm., czynność cz. Zahipnotyzowań.

Zahipotekować, uje, ował wierzytelność = zapisać, zabezpieczyć na hipotecę, wnieść na hipotecę, wjść z długiem na hipotecę.

Zahipotekowanie, a, lm. a czynność cz. Zahipotekowań: Długi pochodzące z zahipotekowan posagów. Bl.

Zahodować, uje, ował, nied. Zahodowywać zacząć hodować, wziąć s. do hodowania. L.

Zahodowanie, a, bhm., czynność cz. Zahodowań.

Zahodowywać, uje, ywał p. Zahodować.

Zahodowywanie, a, bhm., czynność cz. Zahodowywać.

[Zahodzenie, a, bhm.] czynność cz. Zahodzień.

[Zahodzić, i, il] daleko zarzucić.

[Zaholukać, a, ał i Z. s.] p. Zahałakać.

[Zaholukanie, a, bhm.] czynność cz. Zahałukać.

[Zaholukanie się, a s., bhm.] czynność cz. Zahałukać s.

Zaholdować, uje, ował, nied. Zaholdowywać zabrać; zając, zagarnąć w liczbę holdowników

zrobić *hołdowniczym*: Zje głodny żniwo dumnego i zbiór hojny, jego samego zahółduje zbrojny Chr. (= *podbiję*).

Zahółdowanie, a, blm., czynność cz. **Zahółdować**.

Zahółdowywać, uje, ywał p. **Zahółdować**.

Zahółdowywanie, a, blm., czynność cz. **Zahółdowywać**.

[**Zahółmszenie**, a, blm.] czynność cz. **Zahółmszyć**.

[**Zahofmszyć**, y, ył] *zameczyć, zadusić*.

[**Zahonysty**] 1. *zajęty i podejmujący ś. większej pracy, niż podołać może, chytry na pracę*. 2. *popędliwy, porywczy, prędki, zapobiegliwy*: Oczł podstarości ten? — Z. jakiś, trzyma stronę Żydów. Jeż. Karol magistrować ś. będzie temi dniami; wydrukował poemacik: „Bielany“, zawsze nieoszacowany i Z. Gosł. M.

[**Zahorować**, uje, ował] p. **Zaharować**.

[**Zahorowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zahorować**.

[**Zahrada**, y, lm. y] 1. *zagroda, miejsce zagrodzone*. Rej. Żydzi mieli już nie tylko swą część w Starym mieście, ale i zahradę na porzeczu. Krasz. 2. *ogród pański lub księży*.

[**Zahubić**, i, ił] 1. *zepsuć, zniszczyć*. 2. *zapomnieć*.

[**Zahubienie**, a, blm.] czynność cz. **Zahubić**.

Zahuczeć, y, ał 1. a. **Zahukać**, **Zahuknąć** *wydać huk, huknąć, zacząć huczeć; odezwać ś. potężnym głosem, zabrzmieć potężnie*: Zahuczały lasy rykiem. Zahuczały organy. Działa zahuczały = *ryknęły, zagrały*. Oto filozofowie! zahuczał oburzony. Srogim głosem zawołał Polifem, od którego wody, morze i wszystkie blizkie zachuczały (tak!) brody Koch. J. Wszystkie lasy rykiem bydła zahuczały. Bardz. Z dział murowych dziś zachuczy (tak!) rumor. Tw. Wszysey ś. na nich oburzyli; są to filozofowie, zahuknął któryś. Stasz. (= z hukiem wrzasnął, krzyknął). Zahuczało powietrze gwałtownym łoskotem. Dm. A ty zahucz nam na ucztę, sycylijski dzwonie! Uj. 2. [Z.] p. **Zahukać**.

Zahuczenie, a, blm., czynność cz. **Zahuczeć**.

[**Zahuckać**, a, ał] *zakolysać* (dziecko).

[**Zahuckanie**, a, blm.] czynność cz. **Zahuckać**.

Zahukać, a, ał, nied. **Zahukiwać** 1. p. **Zahuczeć**. 2. a. [**Zahuczeć**] = a) kogo = *hukiem zagłuszyć, zagłuszyć, odurzyć, oszłomić; zakrzywić, hukaniem ogłupić, przynębić, zafukać, zanukać, zabić w kim samodzielność*: Żona go zahukała. Wyjdzie on z pretensją z przyczyny, że go Z. chciało. Leszcz. Jest bojaźliwym, zmuszonym, nie śmiejącym nic w sobie pomyśleć, nie mogącym rozpościerać swój rozum, słowem jest zahukany. L. Jeden zahukiwał drugiego. Krasz. Zahukany byłem nie w jednym posiedzeniu. L. b) [Z.] *zapełnić hukiem, hukaniem*: Chociażby słowiek zahukał gaicek. Choćby słowiek zahuczał, już się nie powróci pierwszy zalotniek.

Zahukanie, a, blm. 1. czynność cz. **Zahukać**. 2. *stan osoby zahukanej*.

Zahukany 1. im. od **Zahukać**. 2. *odurzony tak, że aż ogłupiał, stracił samodzielność, zniechęcony duchowo*.

Zahukiwać, uje, iwał p. **Zahuczeć**.

Zahukiwanie, a, blm., czynność cz. **Zahukiwać**.

Zahuknąć, nie, nał p. **Zahuczeć**.

Zahuknięcie, a, blm., czynność cz. **Zahuknąć**.

Zahulać, a, ał 1. *zacząć hulać, puścić ś. na hulankę, rozhulać ś.*: Wtedy to dopiero zahulamy! 2. *zagłuszyć, zatłumić hulaniem*: Checiano

zatańczyć, Z. wielką, bezmierną, niedolę. Fin. Z. ś. *oddać ś. hulance bez upamiętania*. Przen.: **Zahulać** ś. *gdzies: już go od dwóch dni nie widać*. (= *zabalamucił ś., zawieruszył ś., przepadł, opóźnia ś. z powrotem*)

Zahulanie, a, blm., czynność cz. **Zahulać**.

Zahulanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zahulać** ś.

Zahultać, i, ił *uczynić hultajem, rozbisurmanić, rozhultać*. Z. ś. *stać ś. hultajem, puścić ś. na hultajstwo, rozhultać ś., rozbisurmanić ś., rozpuścić ś. L.*

Zahultajenie, a, blm., czynność cz. **Zahultać**. **Zahultajenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zahultać** ś.

× **Zahupać**, a, ał *zacząć lupać = przeskakować przez co. L.*

× **Zahupanie**, a, blm., czynność cz. **Zahupać**. **Zahurgotać**, ce a, cze, tał = **Zachurgotać**: *Zahurgotały sznury, ziemia pozejęła ś. sypać*. Sienk. **Zahurgotanie**, a, blm., czynność cz. **Zahurgotać**. **Zahuścić**, a, ał, [**Zahuziać**] *zacząć huścić, zakolysać, zabujać*.

Zahuśtanie, a, blm., czynność cz. **Zahuścić**:

[**Zahuziać**, a, ał] p. **Zahuścić**.

[**Zahuzianie**, a, blm.] czynność cz. **Zahuziać**.

[**Zahysać** się, a ś., ał ś.] *dobiec, doskoczyć kulejąc*.

[**Zahysanie** się, a ś., blm.] czynność cz. **Zahysać** ś.

† **Zać się?**: Nie mógł ś. Z. nędzny Kaim, gdy mu zgasiła ta wdzięczna światłość prawdy w sercu jego. Rej.

Zaigrać, a, ał *zacząć igrać; zafiglować, zaszawolić*. Przen.: Bretysław wtargnął do Ślązka, wszakże to jeszcze uczynił był pierwej, niż Zbigniewa ociec w łaskę przyjął, rozumiejąc, że Władysławowi miał co więcej Z. Zbigniew. Biel. M. (= *inaczej jeszcze z nim zatańcować, zaśpiewać mu, dać mu ś. we znaki*).

Zaigranie, a, blm., czynność cz. **Zaigrać**.

[**Zaiksować**, uje, ował, **Zawiksować**] *zaczemnić*: Buciki Z.

[**Zaiksowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zaiksować**.

Zailustrować, uje, ował *zając, zapełnić ilustracjami*: Wydawnictwo bogato zailustrowane. Opera zailustrowana począł muzyką przez Karola Lipińskiego.

Zailustrowanie, a, blm., czynność cz. **Zailustrować**.

Zaim, a, lm. *owie żołnierz w Turcji, trzymający grunt prawem lennym; posiadacz lenna*. St. wil.

† **Zaimacz**, a, lm. e p. **Zajmacz**. L.

† **Zaimać**, a, ał i † Z. ś. p. **Zajmować**.

† **Zaimanie**, a, blm., czynność cz. **Zaimać**.

† **Zaimanie się**, {a ś., blm., czynność cz. **Zaimać** ś.

Zaimatrykułować, uje, ował *zapisać do matrykuły*: Z. studentów.

Zaimatrykulowanie, a, blm., czynność cz. **Zaimatrykułować**.

Zaimek 1. † Z., mku, lm. mki, [**Zaimka**] *zajęcie, zabranie*: Na zaimku im strzelbę i obronę pokaził. Murin. 2. mka, lm. mki, † **Zaimię** *gram część mowy odmienna zastępująca imię rzeczowne lub przymiotne*. 3. × Z.: *Nad Czuną i Oną powstawać zaczęły pierwiastkowo tak zwane zaimki, t. j. małe kolonje rolnicze*. † **Zaimiennosc**, i, blm., gram. *własność zastępowania imienia*. L.

† Zaimię, enia, lm. ona p. Zaimiek.
[Zaimka, i, lm. i] l. p. Zaimiek: Bez to zaimki porobili, że ludzie nie chcą oddać podatku (=zrobili zajęcia, sekwestr). 2. kontrabanda w ręku straży celnej.

Zaimkowo przys. od Zaimkowy; w znaczeniu zaimkowym: To słowo nie używa ś. Z.

Zaimkowy przym. od Zaimiek. Gram.: Ozasownik Z. Słowo zaimkowe. Kopecz. Zaimkowa odmiana, forma przymiotnika.

† Zaimować, uje, ował i † Z. ś. p. Zająć.

† Zaimowanie, a, blm., czynność cz. Zaimować.

† Zaimowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaimować ś.

Zaimpasować, uje, ował kare. *szrzucić gorszą kartę, zachowując sobie lepszą na wszelki przypadek; zabić młodszą kartę, mając drugą jeszcze silniejszą.*

Zaimpasowanie, a, blm., czynność cz. Zaimpasować.

× Zaimplikować, uje, ował *wciągnąć, wmieszać, zaangażować, wplątać*: W przysposobionych urzędowych tranzakcjach do ich prokuracji, ze wstydem wyznają, że wespół z innemi wiadomością, pomocą i nieraz egzekucją przez jw. podskarbiego przymuszony i zaimplikowany był. T. K.

× Zaimplikowanie, a, blm., czynność cz. Zaimplikować.

Zaimponować, uje, ował 1. komu = *okazać ś. wyższym nad kogo, pokazać swoją wyższość, upokorzyć, olśnić go swoją wyższością*: Z. komu rozumem, hojnością. Siła, jakiej dowód złożył, zaimponowała zebranej szlachcie. Sienk. 2. [Zaimponować nad kim] *zapanować; ować nad nim, pozadać go, zacząć przewodzić nad nim, wziąć go za nos, osiódłać go.*

Zaimponowanie, a, blm., czynność cz. Zaimponować.

Zaimportować, uje, ował *importując zaprowadzić, sprowadzić*: Uprawa kakaa (!), zaimportowanego tu z Ameryki Rogoź.

Zaimportowanie, a, blm., czynność cz. Zaimportować.

Zaimprowizować, uje, ował co 1. *wymyślić na poczekaniu, ułożyć, zrobić naprędce, bez przygotowania*: Z. wiersz, utwór muzyczny, plan zabawy. Zerwała ś. ze swego zaimprowizowanego szezlongu. Orzesz. Oszasy tak pięknie zaimprowizowanego uniwersytetu w Poznaniu rychle ś. skończyły. Zaimprowizował z właściwą sobie plastyką i dosadnością epigramat liberalny. Spas. 2. *zmyślić, ułożyć sobie w głowie, skomponować.*

Zaimprowizowanie, a, blm., czynność cz. Zaimprowizować.

Zainaugurować, uje, ował *otworzyć, zagaić, rozpocząć*: Z. posiedzenie, akt mową. Przen.: Węgierski minister, hr. Wekerle, zainaugurował cały przewrót gospodarczy. (=zapoczątkował). Przebieg walk politycznych, zainaugurowanych przez Ryszarda Cobdena.

Zainaugurowanie, a, blm., czynność cz. Zainaugurować.

Zaindorzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaindorzanie ś.

Zaindorzanie się, y ś., ył ś. p. Zaindorzanie ś.

× Zaindukować, uje, ował *zacząć wprowadzać*: Pan Nieczuja niechaj będzie łaskaw Z. sprawę. Kaczk.

Zaindukowanie, a, blm., czynność cz. Zaindukować.

Zaindyczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaindyczenie ś.: Według rozmaitego wzruszenia indyk skórę mięsistą na głowie i podgardlu nadyma; wtenczas ta skóra znacznie krwią nabiega i koralową wydaje czerwonosć, co nazywamy zaindyczeniem ś., przytym nastrosza pierze, ogon roztacza i gołgocze. L.

Zaindyczyć się, y ś., ył ś., Zajądyczyć ś., Zaindorzanie ś., † Zajądorzanie ś. *zaczewienić ś. z gniewu, zapłonąć gniewem, rozindyczyć ś., zacie-trzewić ś., zajążyć ś., rozjążyć ś., rozżścieczyć ś., rozżłścić ś.*: Gniewem zajądyczony, cały stanął w płomieniu, podobny krzakowi goreją-cemu. Oss. Nadął ś. jak półtora nieszczęścia spojrział na mnie marszem, z miną jakąś dziką, zaindyczoną. L. Zaczęła uspakając zaindorzane rywalki.

× Zainflamować, uje, ował p. Zaognić.

× Zainflamowanie, a, blm., czynność cz. Zainflamować.

Zainformować, uje, ował *zapatrzyć w informacje, poinformować, objaśnić. Z. ś. zasięgnąć informacji, poinformować ś.*: Nie zaniedbałem tej sposobności, aby ś. o wiele ciekawych a. u nas tylko ze słyszenia znajomych rzeczach Z. Kaczk.

Zainformowanie, a, blm., czynność cz. Zainformować.

Zainicjować, uje, ował co=*dać czemu początek, zapoczątkować co*: Udało ś. posłom papieskim Z. zjazd Proch. Negocjacje zainicjowane przez awanturnika.

Zainicjowanie, a, blm., czynność cz. Zainicjować.

× Zainkorporować, uje, ował *wcielić, włączyć*: Powiaty lauenburski i bytowski sejm warszawski zainkorporował do województwa pomorskiego. Św.

× Zainkorporowanie, a, blm., czynność cz. Zainkorporować.

Zainkrustować, uje, ował *inkrustując zapuścić*: Pospolite fiortury, w które szara czerń kurzu zainkrustowaną ś. zdawała. Zap.

Zainkrustowanie, a, blm., czynność cz. Zainkrustować.

[Zaino] ciągle: Z. i Z.

Zainscenizować, uje, ował *wprowadzić na scenę a. na widowieństwo życia*: Z. sztukę teatralną. Zafarg był tu zainscenizowany całkiem niezręcznie i niepolitycznie.

Zainscenizowanie, a, blm., czynność cz. Zainscenizować.

Zainstałować, uje, ował a) kogo = *wprowadzić na urząd, w stały obowiązek, w stałą funkcję*: W taki sposób zainstałowano chłopca do szkoły. Prus. b) kogo = *obsadzić na stanowisku właściciela, wprowadzić w posiadanie, † wwiązać*: Chęć mu ten folwarczek trochę urządzić; sądzę, że wkrótce go zainstałowemy. Krasz. Znaleźli już zainstałowanego Bazylewicza. Krasz. c) co = *puścić w stały ruch, ustalić normalne działanie, zaprowadzić, umontować co*: Z. gdzie światło elektryczne. Przen.: Odbył podług zwyczaju wjazd na starostwo i zainstałował gród nowy. Bart. Z. ś. *zająć stanowisko, objąć urząd, aby go nadal pełnić, wejść na urząd; zająć stanowisko właściciela w posiadłości, wejść w posiadanie, † wwiązać ś.*: Biskup latyczowski zainstałował ś. w Damiankowcach. Rol.

Zainstałowanie, a, blm., czynność cz. Zainstałować, instalacja.

Zainstalowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zainstalować ś.: Z. ś. tego męża w ministerjum spraw zagranicznych.

× **Zainstrumentować, uje, owal zamianować:** Zainstrumentuj na swego podstarostę, a obaczysz, ile on ci przysporzy dochodu. Rzew.

× **Zainstrumentowanie, a, blm., czynność cz. Zainstrumentować.**

× **Zainstruować, uje, owal objaśnić, poinformować:** Trzeba tę sprawę forytować bardzo sekretnie a dokumentnie, sąd miejski dobrze Z. Kozk.

× **Zainstruowanie, a, blm., czynność cz. Zainstruować.**

× **Zainstynktować, uje, owal pobudzić, usposobić, nastroić na rzecz czego, oddziaływać na kogo w danym celu:** On mię zainstynktował prosić o rękę jego córki. Rzew. (= *podsunął mi myśl*). Pokazało ś., że był dobrze dla mnie zainstynktowanym od mojego anioła stróża. Rzew.

× **Zainstynktowanie, a, blm., czynność cz. Zainstynktować.**

× **Zainsynuować, uje, owal dać do zrozumienia, podać, podsunąć pewną myśl, naprowadzić na nią:** Zrób to... zainsynuował Mahmud pasza. Jez. × **Z. ś. narzucić ś., wkraść ś. w łaski, przypochlebić ś., zwrócić na siebie uwagę:** W jednym wagonie z nim odbył całą drogę, umiał ś. Z, wręcić i może pannie podobać Krasz.

× **Zainsynuowanie, a, blm., czynność cz. Zainsynuować.**

Zaintabulować, uje, owal = wieść do ksiąg hipotecznych, zahipotekować; zabezpieczyć na hipotecę: Zaintabulowaliśmy pannę Karolinę, jako jedyną właścicielkę Kalikstowa. Rog. Zaintabuluje jaką pretensję fikcyjną tak, aby hipoteka była zupełnie wyczerpana. Rog. Wiano matki swojej żony nieboszczyk zaintabulował na znacznej części fortuny. Byk. Zapisy przyznania, zaoblutowane, zaintabulowane, podpisami i pieczęciami zaopatrzone, w sądzie są złożone. Jez.

Zaintabulowanie, a, blm., czynność cz. Zaintabulować: Od czasu zaintabulowania ostatniej pożyczki nie zaszła żadna zmiana w wykazie hipotecznym odnośnych dóbr.

Zainteresować, uje, owal. l. × Z. kogo = zająć, zaprzętnąć, zatrudnić interesami: Ażeby ś. mogli udać za polityków wiele myślących i mądrych, ustawicznie są zabawni, zakłóceni, zainteresowani. L. 2. kogo = *wzbudzić w nim interes, zaciekawić, zająć, zaintrygować, zaferować go, uczynić, aby go obchodziło:* Cheiał nas autor więcej do losu tej osoby Z. L. Z. ś. l. *zająć ś., zaciekawić ś., stać ś. interesowanym w czym, zaferować ś.:* Strony zainteresowane. 2. [Z. ś.] *zmieszać ś., zambarasować ś.:* Dźwi trzasły, zamknęły się, zrobiło się ciemno; tak ón wtenczas się zainteresował.

Zainteresowanie, a, blm. l. czynność cz. Zainteresować. 2. p. Zainteresowanie ś.

Zainteresowanie się, a ś., blm., niek. Zainteresowanie l. czynność cz. Zainteresować ś. 2. interes, zaciekawienie, ciekawość: Żywe zainteresowanie. Wzbudzić w kim zainteresowanie.

Zainterpelować, uje, owal kogo = zwrócić ś. doń z interpelacją, zaczepić, zapytać, zagabnąć go o co, zażądać odeń wyjaśnienia: Z. ministra o właściwe znaczenie danego rozporządzenia. Zainterpelowany w ten sposób brat pani pułkownikowej poznał, że... Jez. Babusiu! zainterpelowała ją panna Helena. Jez.

Zainterpelowanie, a, blm., czynność cz. Zainterpelować, interpelacja.

Zainterwenjować, uje, owal wdać ś., wmieścić ś., wtrącić ś., zanosządnąć: Furman batem zainterwenjował i zgodę pomiędzy współzawodnikami zaprowadził. Jez.

Zainterwenjowanie, a, blm., czynność cz. Zainterwenjować.

Zaintonować, uje, owal zacząć śpiew, zaśpiewać: Kapłan zaintonował: Pod Twoją obronę! Zaintonował piosnkę jakąś z trylami. Jez.

Zainonowanie, a, blm., czynność cz. Zaintonować.

× **Zaintrodukować się, uje ś., owal ś. wdać ś., wmieścić ś., wtrącić ś.:** W ten sposób jakoś ś. zaintrodukował między rozmawiających. Krasz.

× **Zaintrodukowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaintrodukować ś.**

Zaintrygować, uje, owal zaciekawić, zając domysłami: Moeno jestem zaintrygowana tym, czym pan podskarbi ś. mógł przysłużyć. Krasz.

Zaintrygowanie, a, blm., czynność cz. Zaintrygować.

Zairytować się, uje ś., owal ś. irytując ś. zamęczyć ś.: Przyjdzie Z. ś. na śmierć.

Zairytowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zairytować ś.

× **Zaiskać, szcze, skał zacząć iskać, szukać. L.**

× **Zaiskanie, a, blm., czynność cz. Zaiskać**

Zaiskrzać, a, ał i Z. ś. p. Zaiskrzyć.

Zaiskrzanie, a, blm., czynność cz. Zaiskrzać.

Zaiskrzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaiskrzać ś.

Zaiskrzenie, a, blm. l. czynność cz. Zaiskrzyć.

2. *blask iskrzący, światło jaskrawe, mnóstwo iskier:* Noc była, i na niebie pogodnym promieniem księżyc świecił między gwiazd mniejszych zaiskrzeniem. Min.

Zaiskrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaiskrzyć ś.

Zaiskrzyć, y, ył, × Zaskrzyć, nied. Zaiskrzać.

× **Zaiskrzywać zasypać iskrami, roziskrzyć, zrobić uskrzącym, powlec blaskiem jaskrawym:** Temu zaskrzył na tronie wróg niełitościwy, choć ś. mężnie sprzeciwiał, zawsze nieszczęśliwy. L. Zaiskrza skroń wdzięczną w ożywe promienie. Wor. Z. ś. *zacząć iskrzyć ś., roziskrzyć ś., zaświecić blaskiem iskrzącym, rozognić ś.:* Gwiazdy zaiskrzyły ś. Tak ś. uderzył czołem, że mu ś. aż w oczach zaiskrzyło (= *aż mu ś. w oczach rozwidniło, aż mu świeczki w oczach stanęły*). Oczy królewicza zaiskrzyły ś. radością. Niem. Z. oczyma zaiskrzonymi radością. Krasz.

× **Zaiskrzywać, a, ał i × Z. ś. p. Zaiskrzyć.**

× **Zaiskrzywanie, a, blm., czynność cz. Zaiskrzywać.**

× **Zaiskrzywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaiskrzywać ś.**

Zaiste. [Zaiscie] przys. zaprawde, doprawdy, prawdziwie, co prawda, prawdę mówiąc: Z., utique. Ps. flor. Zaisteście wy przyszli oględować. HJ. Nie wiem Z. Troc. Z. ś. to stanie. Troc. Z. nie było czasu dziękować w lesie, a teraz trzeba szukać schronienia od burzy. Krasz. Wielkim Z. jest wynalazek zapomocą pary po żelaznych sztabach z wiatrami ś. śeigać. Wilk. Nie tak Z. uczu w sercu nie rozpała, jak rozłaka. [Ja księdzom nie bede, to Z. macie] (= *będziecie pewni*). Zaiste na oczach kronikarzy zasługują ci imię Czart. A.

† **Zaistnie przys. od Zaiŝtny. L.**

× **Zaistnieć**, eje, ał zacząć istnieć, wystąpić ukazać ś., pojawić ś.

× **Zaistnienie**, a, blm., czynność cz. **Zaistnieć**. Nie było głównego warunku do zaistnienia wszelakiego prawa spadkowego. Bałe.

† **Zaistność**, i, blm., rz. od **Zaistny** *prawda istotna, istotność, rzeczywistość*. L.

† **Zaistny** *istotny, prawdziwy, rzeczywisty*. L.
[**Zaiszczenie** się, a ś., blm.] czynność cz. **Zaisścić** ś.

[**Zaisścić** się, i ś., ii ś.] *zamartwić* ś.
[**Zaiscie**] przys. l. p. **Zaiste**. 2. *napewno, z pewnością, niezawodnie, niechybnie, niewątpliwie*: Z. ś. wnet wyda (za małż). Jak mnie skoro w sercu swym nosisz, Z. ś. k innym nie głosisz.

[**Zaiwanić**, i, ii] kogo = *pożyczwszy zarwać kogo*. [Z. ś.] *zadłużyć* ś., *zostać dłużnym*.

[**Zaiwianie**, a, blm.] czynność cz. **Zaiwanić**.
[**Zaiwanie** się, a ś., blm.] czynność cz. **Zaiwanić** ś.

[**Zaiz**, u, lm. y] p. **Jaz**: *Jazy tam zaizami zwane*. Pol.

† **Zaizrzeć**, y, ał p. **Zajrzeć**.
† **Zaiznienie**, a, blm., czynność cz. **Zaizrzeć**.
[**Zaj**, a, lm. e] *wczestnik gry w zajęca*.

† **Zajachać**, *zajedzie, zajachnąć*, [Zajachać] p. **Zajechać**.

Zajachanie, a, blm., czynność cz. **Zajachać**.
Zajadacz, a, lm. e ten, co *zajada*. L.

Zajadaczka, i, lm. i, forma ż. od **Zajadacz**. L.
Zajadać, a, ał i Z. ś. p. **Zajeść**.

Zajadanie, a, blm., czynność cz. **Zajadać**: Tak pracowicie swój udawał dyskurs a tak łatwym młynkowaniem języka i zarliwym w dyskursie zajadaniem, zem w całej rozmowie nie uchwylił słowa. L. (= *taką zażartością, zajadłością, zawziętością*).

Zajadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zajadać** ś:

Zajadek, dka, lm. dki zool. (*reduvius*) *owad półpokrzywy różnoskrzydły, lądowy*.

[**Zajadka**, i, lm. i] *kłótnia zażarta*: Nigdy w tych zawodach jeden drugiego nie ukrzywdził, nie przychodziło do zajadki, ani stąd powstałych bitek. Ork.

Zajadki, ów, blp., p. **Zajady**.
Zajadle przys. od **Zajadły**.

× **Zajadliwie** przys. od **Zajadliwy**.
× **Zajadliwość**, i, blm., rz. od **Zajadliwy**.
× **Zajadliwy** p. **Zajadły**.

Zajadłość, i, blm., rz. od **Zajadły**, × **Zajadliwość** *wściekła zawziętość, wściekły zapęd*: W każdym wieku nieprzeliczone czytamy przykłady wściekłej zajadłości złych ludzi, wyzionionej przeciwko niewinnym. L. Z. wściekłego pospólstwa łagodzień Troc. Przeraził ś. wyrazem wściekłej zajadłości, jaka mu z oczu zionęła. Chodź. Mimo całą strony przeciwnej Z. Mick. Rzucając spojzenia pełne zajadłości. Sienk.

Zajadły, × **Zajadliwy**, [Zajedzony] *zażarty, zacięty, gwałtowny, zawzięty, zapalczywy, rozwiścieczony, zapamiętały*: Jakże to tak wielkie okrucieństwo, jaka tak dzika i zajadła natura! Siem J. Trwali w duchu zajadłego okrucieństwa. Czahr. Każdy ś., prosząc miłosierdzia, boży, lecz u zajadłych prośby nie wskórają. Chr. Już siebie nie poznaje, tak jestem Z. L. Z. wróg, przesładowca. Z. Turczyn na krew chrześcijańską. Troc. Macocha była zajadliwa, okrutnie bijąca mnie raz na dzień i więcej. Ork. On do mnie; ja do niego rwiemy ś. zajadli.

Kras. W tym kraju pełno węzów i zajadliwych gadzin. L. (= *jadowicie kłusujących*). **Zajadliwych** w wnętrznościach szczeniał nosi plemie. Hul. [Zajadliwa żmija]. Pe.

† **Zajadowić**, i, ii *jadem zarazić, zatruc*: Wąż, który zajadowi wodę. Mur.

† **Zajadowienie**, a, blm., czynność cz. **Zajadowić**.

Zajady, ów, blp. l. *male owrozdzenia w kątach ust, w kształcie szczelin, najczęściej wskutek zanieczyszczenia resztkami potraw powstające*. 2. myśl, p. myśl. Kęs. Żart.: Ten mały kapitalista z żółtemi zajadami zużyje cię i wycisnie, jak cytryna, potem wyrzuci na ulicę, jak smatę. Rog. Zdr. **Zajadki**, × **Zajedki**.

† **Zajalowiły** *który zajalowił, jałow*.
Zajalowić, i, ii *dopuszczać, aby s. stał jałowym*: Kapitał 100,000, włożony w zajalowioną jego własność, przyczyni mu z niej na pewny czas 10 lub 12 procentów. Sur.

† **Zajalowić**, eje, ał *stać s. jałowym, przestać rodzić*. L.

Zajalowienie, a, blm. l. czynność cz. **Zajalowić**. 2. czynność cz. **Zajalowić**.

[**Zajarzać**, eje, ał] *ożył, zakielkować na wiosnę*: Kiej lecie zagrzeje, to zarezczko zajarzeje.

Zajarzenie, a, blm. l. czynność cz. **Zajarzać**. 2. czynność cz. **Zajarzyć**.

Zajarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zajarzyć** ś.

Zajarzmiąć, a, ał p. **Zajarzmić**.
Zajarzmianie, a, blm., czynność cz. **Zajarzmiąć**.
Zajarzmić, i, ii, nied. **Zajarzmiąć** *jarzmiąc zając; zając pod jarzmo, ujarzmić*. L.

Zajarzmienie, a, blm., czynność cz. **Zajarzmić**.

Zajarzyć, y, yi l. a. Z. ś. *zaświecić jasnowo, błysnąć jaro, zarumienić ś., zacerwieńnić ś.*: Pot. Dopiero słońce zajarzy miłuchno, już ei ś. chmury skupią i wichry zadmuchną. Przyb. [Ogień, pożar zajarzył ś. (= *rozpalił ś., rozżarzył ś.*)]. Przen.: Płochy ś. O-man na Polskę zajarzył. Pot. (= *zawziął ś., rozwiścieczył ś., rozżarzył ś., zapalił ś. gniewem, zapalał nienawistnie, zapłonął*). 2. cz. czyn. *zapalić, zagrześć mocno; rozgrzać, rozpalić, rozżarzyć*.

Zajaskrawiać, a, ał i Z. ś. p. **Zajaskrawić**.

Zajaskrawianie, a, blm., czynność cz. **Zajaskrawiać**.

Zajaskrawianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zajaskrawiać** ś.

Zajaskrawić, i, ii, nied. **Zajaskrawiać** *zrobić jaskrawym, zawlec jaskrawą barwę*. Z. ś. *zająć barwę jaskrawą*.

Zajaskrawienie, a, blm., czynność cz. **Zajaskrawić**.

Zajaskrawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zajaskrawić** ś.

Zajaśniać, a, ał p. **Zajaśnić**.

Zajaśnianie, a, blm., czynność cz. **Zajaśniać**.

Zajaśnić, i, ii, nied. **Zajaśniać** *rozjaśnić, rozwidlić, wyjaśnić*. [Z. ś.] p. **Zajaśnienie**.

Zajaśnienie, eje, ał, [Zajaśnić ś.] *rozjaśnić ś., wyjaśnić ś., zaświecić jasno, zaświtać, zabłyszczyć, zabłysnąć*: To słońce, co jutro przyswiecać będzie dla wszystkich, nie zajaśnieje już dla mnie. Niem. Zajaśniał dzień on pożądany, dzień trzeci, w którym Zbawiciel świata wstał pod świt rżony z martwych. Odm. Po wielkiej ulewie i grzmotach najpiękniejsza zajaśniała pogoda. Wirt. Zajaśniał dzień narodzenia twego. Troc. [Księżyce zajaśniał ś. na lesie]. Tet. Ranek za-

jaśniał. Luna zajaśniała. Przen.: Zajaśniał na widnokręgu dziejów. Z. nauką. (=odznaczyć ś. światnie, × zaś wietnieć). Nowe światło zajaśniało pod horyzontem kraju naszego. L. (=zjawilo ś., wzeszło). Dla was pociecha, literackie duchy, zajaśniali światel wódz na polskim tronie. L. Zajaśniali nauką prawdy wszystkiej doskonałej. Ody. (=odznaczyli ś.). Tak wysokie zajaśniały w nim enoty. Troc. Są pewne nadzieje, że nam z wiosną swobody zorza zajaśnieje. Mick. Twarz starego zajaśniała niewypowiedzianą radością. Sienk.

Zajaśnienie, a, blm. i. czynność cz. Zajaśnić. 2. czynność cz. Zajaśnić.

[Zajaśnienie się, a ś., blm.] czynność cz. Zajaśnić ś.

× Zajawić się, i ś., il ś. zjawić ś., pokazać ś., zawitać, przybyć, stawić ś. gdzie: Zaraz zjawił się do naszej chaty. Syrok.

× Zająwienie się, a ś., blm., czynność cz. Zająwić ś.

[Zajaz, u, lm. y] p. Zajaza.

[Zajaza, y, lm. y, Zajaz] zastawa, tama na rzecze, aby ryby nie uciekały przy spuszczeniu stawu.

Zajazd, u, lm. y i. zajechanie, zajeżdżanie; zjazd: W orszaku wielkim do Krakowa na pogrzeb księżęcia Kazimierza zebrawszy ś., za onymże zajazdem elekcją odprawują. Biaż. 2. najazd zbrojny w celu zajęcia przysądzonej sobie posiadłości; napaść zbrojna zajeżdżających: Z. z wyrokiem w rękę, pod wodzą starosty i ze szlachty samej złożony. Glog. W Polsce był zwyczaj: kiedy komu dobra przysądzono, nie kazano, aby przekonana strona one oddała, lecz pozwolono temu, komu należały, aby sobie sam one odebrał, nie dawszy mu na to sposobu, co ś. pospolicie zajazdem zwało. L. Lecz i gwałtowne różnych dóbr szlacheckich działy ś. zajazdy. Vol. Zajazdów nigdzie już takich niema, jako i to przedtym bywało, kiedy jeden na drugiego armował ś., przyjaciół zbierał, na dwory i na dobra napadał, palił, rabował, zabijał, dwie strony z sobą siłą probowały, przez co szlachcie wiążącej ś. do stron i pożytek był wielki i eksercytacja wojenna. L. Z dobrą stawą pana swego zajazdy czyniąć, pluzyli, a dzielnością swą każdemu nieprzyjacielowi koronnemu blaskiem w oczach byli. Wer. „Pan Tadeusz“, czyli ostatni Z. na Litwie. Mick. 3. [Z.] zjazd sędziów pokoju. 4. miejsce przed ganikiem, gdzie zajeżdżają, podjazd. 5. dom zajezdny, gospoda, austerja, oberża, karczma, dom gościnny. 6. woj. zajeżdżanie nieprzyjacielowi trójkami, szóstkami, plutonami a. i całym szwadronem, lukowaną linią.

Zajazdowy p. Zajezdny. L.

Zajazgotać, ce a. cze, tał zacząć jazgotać: Pies gdzieś w stodółce zamknięty zajazgotał. Wb. Naraz zajazgotwały janczary i brzękadła. Reym.

Zajazgotanie, a, blm., czynność cz. Zajazgotać. [Zajzić się, i ś., il ś.] zaprzeć ś., stłoczyć ś., zastawić ś. (o wodzie, ludziach, owcach i t. p., gdy nie mogą naraz przejść): Zajazziło ś. ludem na świecie. Zajaziło ś. rybami.

[Zajazienie się, a ś., blm.] czynność cz. Zajazić ś.

[Zajazka, i, lm. i] wyraz techniczny rybaków nadnarwiańskich.

Zajac, aca, lm. ace, [ęce] i. a. [Zajc, Zajk, Zajek], Kot, Kot polny, Pies polny, Wilk polny, Kocięcina, Kusy, Bielak, Szarak, Wacho, Wa-

chon, Jepur, Ślepek, Wytrzeszcz, Wytrzeszczak, Śpioch, Skotak, Korpal, Koszlon, Kosłon, Koszlawiec, Koślawiec, Gach zool. (Iepus) myśl. zwierzę szczerowate z rodziny tej samej nazwy: Z. bielak (Iepus variabilis). Skromny Z. = tusty zajac. Mag. Lekkiego zajaca myśliwi zowią wątroba. Klon. Oczy zajaca = patry, trzeszcz, ślepek, na Podlasiu wytrzeszczaki. L. Ogon zajaca = osmyk, kosmyk. Sierć zajaca = turzyca. Uszy zajaca = sluchy. Wąsy zajaca = strzyże, zęby = strugi, nogi = skoki, skóra = smuzka, krew = farba. Z. kwili. Dudz. Z. wrzeszczy. Mor. Ciekają ś. zajace. L. Z. strzyże a. wystrzyga = obgryza pokarm. Z. zaniepokojony stawia słupki, dostrzegając niebezpieczeństwo, t. j. będąc poruszonym, pomyka z kotliny; parka, parkoci ś. = zaspakaja popęd piciowy; samica zajaca koci ś., wydając w jednym rzucie po kilkoro kociąt, które kłapaniem zwoluje. Z. powoli kica a. kipi, sadząc wielkimi susami; uciekając przed psami, daje obroty, okłada; mając ś. w kotlinie ułożyć, rozmaicie kluczy, robiąc kominki. Z. mocno raniony beczy a. kniazi; wbiąg samiec, muska. Ty pomnij zawsze, bo należy na tym, że na zajacę z szwagrem, na lwa z bratem. Pot. Daleko kusy zajaca. Zigr. Umizga ś., by ogrody Z. Rys. (=myśli, jak ś. wymknąć, jak uciec). Przed zajacem żaby uciekają. Zabł. (=trafił ichór na jeszcze większego ichórza). Tak mało serca ma, iż Z. go na czasy w jaskinie puste i głuche zastraszy. Lubom. Przed Kupidynem i Mars sam zajacem. L. (=ulegnie, spaszje). Prawieś Z. do boju, zleknieś ś. pęcherza. Bies. Jeden zamorszczyk stu lądowych goni, serca w onych bohaterach nie pyta, Z. zaległ w ciemne ich móżgi. Birk. (=tchórzem podszyci). Robota nie Z. (=niema ś. co do niej śpieszyć). Woli gnuśny w kufel nagiadać, niżli by ś. czym pożytecznym parać miał. Kufel nie Z., wierz mi, iż cię doczeka, aż z przejażdżki przyjedziesz. Raj. (=nie ucieknie ci, zastaniesz go jeszcze). Jak Z. bębna, tak rad tego słucha. Kn. (=drży przy tym, stromi od tego, ucieka). Z. przez drogę przebieżał, Z. w drodze, nieszczęście. Kn. Gdy jadą w drogę, a Z. przebieży drogę, z nieszczęśliwą wrózkę poczytują. Petr. Kto dwóch zajaców goni, żadnego nie dogoni, nie ułowi. Prz. Przen.: strach, tchórzość: Borkowski nie chciał słuchać, ale to Z. w nim sprawował. Mask. Z. wlaź mu w nogi. Prz. Już Z. za górą. Prz. (=już klamka zapadła, stało ś.). Przen.: Zajace jada (Troc) = piękną na cę, pleć, twarz. Z. pod czarną juchą (Troc) = drobka zajacego czarno gotowane. L. Przen.: [Z. pierogi piecze = mgły ś. podnoszą po wschodzie lub przy zachodzie słońca, co zapowiada pogodę]. 2. [Z.] klops (pieczeń). 3. [Z.] drag, kij. 4. [Z.] królik. 5. [Z.] rodzaj gry. 6. [Z.] rodzaj węża chustki. 7. astr. gwiazdozbiór na półkuli południowej nieba, w pobliżu Orjona i Psa niebieskiego (bo we dnie i w nocy bieży bez odpoczynku). 8. bil. uderzenie w jedną bilę dla popchnięcia nią drugiej, następniej bil. Zdr. Zajączek, [Zajaczyk]. Zgr. Zajaczysko, Zajaczysko.

× Zajacowy p. Zajęczy.

+ Zajacy p. Zajęczy.

Zajączek, czka, lm. czki i. p. Zajac. 2. światło, odbite od świecidełka: Naprowadzić na kogo zajączka. 3. bzik, ćwiek w głowie: Ma zajączka w głowie. (=ma fijołka w głowie). Jeśli nie z gorzałką, to z zajączkiem w głowie przyszedł i wypłata kosałki opalki. Jeż Fakt

obecności wili stanowią to, co nazywamy zajęciami lub bzikami, lub sekretarzem. Jeż. 4. [Z.] chrząszczyk na pszenicy. 5. [Z.] dziec. zrobiona z chustki kucielka z uszkami, nasladująca zajaczka. 6. [Z.] rodzaj gry w chowanego, chowaniki. Got. 7. [Z.] gatunek tańca. 8. [Zajacki] gatunek jabłek. 9. bot. p. Grzyb i Siniak.

[Zajaczyk, a, lm. i] p. Zajac.

Zajaczko, a, lm. a, m., p. Zajac.

Zajac, zajmie, zajął, nied. Zajmować, † Zaimać, [Zajmać, Zajmywać] i, wziąć w objęcia, objawoszy zabrać, zagarnąć, ogarnąć: Z. pługiem, sierpem (=zawadzić). Z., mutuari. Ps. flor. Z. w głąb=zasiegnąć zaczerpnąć, naczerpnąć: Nie ile chcesz, ale ile, Z. możesz, ezerpaj. Pileh. Pozwolił stawek Z., byle tylko gruntu nie podtapiał. Torz. (=wybrać, pogłębić, wykopać). 2. zachwycoszy, zagarnoszy porwać, zabrać: Z. było w szkodzie=zafantować. Nie ma-li koni, wołki mu zajmuje. Birk. (=zagrabia). Bydło gdyby kto w cudze zboże puścił, a bydłoby zajęte a. zafantowane było, powinien pan szkodę według uznania chłopów onej wsi zapłacić. Sz. Ir.: Ugrozisz mi, uczynisz mi; zajmiesz mi kaczki na błocie. Kn. Objazdy lasów często czynić, a kogo przy rąbaniu zastaną, wóz do dworu zajmują; siekiera na wykup należy gajowemu. Haur. Nieprzerachowanego dobytku, którego zwykli zaimać. Grab. P. [Zajmij, Kasieniu, wołki do domu (=zapędź)]. Zajął było moje. Troc. Z. nieprzyjaciół, jeńców, koni. Troc. Z. komu rzeczy=zrobić mu sądowe zajęcie rzeczy, położyć na nich areszt, zaresztować, opieczętować je. 3. [Z.] zabrać, wziąć ze sobą: Cesarz chciał go Z. ze sobą. Żeby ci ś. samej nie enęło iść, to zajmij Zoškę. Ork. 4. zachwycić: Gdy z poehodnią igrasz rozpaloną, przeciwko wiatrom sprzeczny obróconą, im ś. ta więcej przeciwi, zajmuje płomienia więcej, a sama ś. psuje. Lubom. Przystańże żartować, boś już gniew w mnie zajął. Węg. (=wzniesła, wzbudziła, wywołała). 5. zabrać, zagrabic, przywłaszczyć sobie, opanować, wziąć sobie, objąć w posiadanie: Z. kraj, twierdzę, majętność opuszczoną. Z. mieszkanie (=wprowadzić ś. do niego). Przen.: Króla sen, śmierci rówien, trzymał i tenże pokojową straż wszystkie zaimać. Zóbr. (=trzymał w swej mocy). 6. miejsce =zapełnić sobą, zabrać: Nie jest tam zwyżajem, aby dworsey panowie w budowaniu królewskim mieszkali: zajmuje go całkiem król z królową. L. Tłum zajął ulice (=zaległ). Wszystkie okna i ulice zajęte były tłumem przypatrujących ś. I. Jako małuczki to plac jest, który tych drzew korzeń i tego korzenia ostatnie cieniuchne pręciki zajęły. Górn. Im pilniej wpatruję ś. w ciebie, tym więcej zajmujesz placu w sercu moim. L. Płat namazawszy szeroki mascią, żeby zajął aż ku kolanu z jednej strony, a z drugiej do kopyta samego, ciepło okładaj. Haur. (=żeby zakrył, zaszedł, dosięgnął). To niewiele miejsca zajmie w walizie. Wojsko obszerne pole zajmowało. Troc. Całą przestrzeń północną dwa wielkie pokolenia zajmowały: Daków od wschodu, od zachodu Germanów. Lel. Twa dobroć zawsze będzie zajmować mą duszę. Dm. (=przenikać). Oby nigdy gniew taki nie zajął mej duszy. Dm. (=nie opanował). Jeszcze srożej gniew go zajął mściwy. Ryd. Zapewnił nam wszystkim dotąd zajmowane obowiązki. And. Na oczę, nim wam zajmie głowy dym z mocnych trunków. L. (=nim głowy odurzy). 7. kogo=zaprzątnąć, zaciekawic, zainteresować, zaintrygować:

Całkiem jest zajęty interesem siostry swojej. L. (=oddany mu, pochłonięty, zaabsorbowany przez niego, zatopiony w nim). Czują myślą zajęci, coraz idąc dalej, zwolnaśmy ś. w nieznaną stronę zabłąkali. Szym. (=ożywieni). Lada fraszka i cacka całych ich zajmuję. L. (=bawi). Zajęty jestem, zatrudniony, zabarwiony, nie śpiję, nie łacnem. (=jestem nieczasowy, nie mam czasu). Zajął go serdecznie. (=zajął ś. nią, przykuła go do siebie). 8. kogo po grzbiecie i t. p. =dojąc, ściągnać, zajechnąć, lunąć, zdzielić: Zajmuję kogo po grzbiecie, uderzam. Kn. On koni biezem po bokach zajmuje, a na wschód słonica dąszel swój kieruje. P. Koch. Jego tak mocno zajął sultan w ciemię, że starzec wznak padł nieborak o ziemię. P. Koch. Konia zajął po bokach ostrogami. P. Koch. (=zwarł). Konia zajmując ostrogą, z niesłychanym trudem w dolinę przybywa. P. Koch. Zajął go po grzbiecie. Troc. Przen.: dotknąć boleśnie, ujmę zrobić, ubliżyć: Z. niewinnego w (na) honorze. Troc. Zajął sławy jego. Troc. 9. patol.: Z. co =rozszerzył ś. na co, dotknąć, zaatakować co; naciec, nasiąknąć, rozprzestrzenić na sąsiednie tkan-ki (o nowotworze): Lewe płuco już zajęte (np. zapaleniem, suchotami). Z. ś. t. czym=wziąć ś., zabrać ś., przystąpić do czego, odłuć ś. czemu, zainteresować ś., wejrzeć, wejść w co: Muszę ś. ja sam tym Z. Zajmuję ś. teraz gromadzeniem materjałów. (=pracuję nad nim). Zajął ś. piśaniem historii. Słyszałem, żeś ś. zajął już poznawaniem interesów moich. L. 2. zajmować ś. czym=trudnić ś., bawić ś.; chodzić koło czego, prowadzić jaki proceder, utrzymywać ś. z czego: Ile masz lat? czym ś. zajmujesz? 3. czym=zaprzątnąć ś., zabawić ś., zainteresować ś., zaciekawic ś. czym: Dziecko zajęto ś. lalką. Zajęliśmy ś. jego opowiadaniem. Jest to bardzo zajmująca książka. 4. pocuć skłonność do osoby innej płci: Ewunia nim ś. mocno zajął. Korz. 5. zapalić ś., zalić ś., zachwycić ognia, zacząć gorzeć: Zajął ś. na nim ubranie. Smolne zajmują ś. sosny. Dm. W domu zajął ś. pożar. Niem. Zajął ś. płomieniem. Zajął ś. u niego ś. uszczęł ś. pożar. Zajmuje ś. ogień, drwa ś. zajęły, proch, knot. Kn. Gdy ś. ogień zajmie, zrazu gasić trzeba. Opal. Proch ś. zajął i straszny wybuchnął hukiem. Troc. Gdyby ś. u kogo w nocy zajął, czegoby gospodarz najpierwej postrzegł, a nie wołaty na ratunek, tedy ma być w ogień wrzucon. Sz. Gdy ś. w kim zajmie gorzałka. Haur. Chcieć ś. sprzeciw tureckiej pysze gorącą odpowiedzią jest to krzesać ogień; znosić ich dumę bardzo układną postawą jest dodać zagwi zajetemu już płomieniowi. Kłok. Zajęty ogień, dom. Troc. 6. przen. wszcząć ś., wziąć początek, zawiąć ś., zakiełkować, zrodzić ś., powstać, zalać ś., puścić korzenie, zacząć ś.: Zajął ś. granica syna Neptalim od Helel aż do Lekim. Leop. (poczęła ś. Leop.; była granica ich Helel do Lekim i kończy ś. u Jordanu. B.G.). Co ś. na prawdzie wspiera, co ś., iż tak rzekę, z samego gruntu zajmuje, z czasem bujniej wzrasta. Pileh. Z Akejusza puszczony ród ś. w obfitsze gąłęzie zajmował. P. Koch. (=rozraszał ś., rozszerzał ś., rozmnażał ś.) Wprzód, nim ś. grobla zajmie... Torz. (nim ś. zawiąże, wzmocni. L.) W obojgu jednakowe ś. złości zajęny. Bardz. (=zagnieżdżył ś., zakorzenił ś., zaległy ś., zapleniły ś.) Kiedy ś. nasienie zajmie, wyrzuca rozłupione ziarno na stronę. Troc. (=przyjmie ś.) Kiedy ś. wino na kwas zajmie... Haur. (=kwasi

zachwyci, na kwas ś. *zanieście, kwaśnieć*: pocnie, pocnie kwasem trącić. Toś ś. wacpan pod ów czas w Paryżu znajdował, gdy rewolucja, gdy ś. ów zapal zajmował? Niem. Wielka ś. zajmuje wojna Europy przeciwko Azji. P. Koch. Niech przepadną ode mnie te zapaly miłości, które przycasają i znowu ś. zajmują, nie zostawiając mi momentu spokoju. Węg. Młość w młodych z początku bardzo ś. zajmuje, potem prędko ustaje, nierada wiekuje, osobliwie wzięta, jak płomień październicy. Bardz. Chowana z nim w tym domu w latach dziecinnych miłość ś. przy zabawach zajęła niewinnych. Niem. Choroby ś. zajęły. Troc. (=zaczęły ś. szerzyć, grasować). Zajmuje ś. ta herezja. (=rozpowszechnia ś., przyjmuje ś.). Zajęła ś. w Polszcze wojna, powietrze. Troc. Zajmujący ś. w wojsku litewskim związek szczęśliwie ukońc. Nies. 7. † Zajmować ś. kogo, czego = *tyczyć ś. go, ściągnąć ś. do niego*: Ta rzecz zajmuje ś. wójta, tycze ś. samego. Ort.

Zajakać się, a ś., ał ś. p. Zajaknąć ś.

Zajakala, y, lm. y, m. ten, co ś. *zajaka, jakala*, × *jakacz*: *Traulus*, Z., który ś. *zajaka*, nie może prędko wymawiać. Mącz. *Traulus*, *zajakacz*. Spiez.

Zajakanie się, a ś., blm., czynność cz. *Zajakac* ś.

† Zajakawo przys. od *Zajakawy*.

† Zajakawy p. *Zajakliwy*.

Zajakliwie przys. od *Zajakliwy*.

Zajakliwość, i, blm., rz. od *Zajakliwy*.

Zajakliwość, † *Zajakawy zajakujący ś. jakujący* ś. w mowie, dotknięty wadą *jakania* ś.: Z. *innoce*, *belkoce*. Dudz. Słowa *zajakliwe* roni. Ustrz. Słowa *zajakawe*. Klon.

Zajaknąć się, nie ś., ał ś., nied. *Zajakac* ś., *Zajakiwac* ś., † *Zajekiwac* ś. 1. *zaciąć ś. w mowie*; nied. *jakac* ś., *mieć wadliwą, ciężką wymowę, przerywając słowa i chwytając urwane zgłoski*: *Ludwik Balbus* nazwany, bo ś. *zajakał*. Skar. I głuchy i *zajaka* ś. L. Jeśli mówisz z tym, co ś. *zajaka*, *zajakac* ś. nauczysz. Jabł. Języki *momotliwe, zajakujące*. Rej. (=zajakliwe). Jakże gładko mówidem, anim ś. *zajaknał*. L. (=anim ś. *zacięć*). Łże, ani ś. *zajaknie*. (=jak z nut). 2. *przen. śpiewać przerywając*: *Słowik*, po gaju *latając, płacze, gil* ś. *zajaka*, a *wróbel skacze*. Zabł. (=przerywając *śpiewa*).

Zajaknienie, a, blm., p. *Zajaknięcie* ś.

Zajaknienie się, a ś., blm., p. *Zajaknięcie* ś.

Zajaknięcie się, a ś., blm., *Zajaknienie* ś., *niek*.

Zajaknienie czynność cz. *Zajaknąć* ś.: *Mówi lekcję bez zajaknienia*.

Zajatra, y, lm. y bot. (*ascium*) *raś. z rodziny ciastronkowatych*.

× *Zajątrywać*, a, ał i × Z. ś. p. *Zajątryźć*.

× *Zajątrywanie*, a, blm., czynność cz. *Zajątrywać*.

× *Zajątrywanie* się, a ś., blm., czynność cz. *Zajątrywać* ś.

Zajątrzać, a, ał i Z. ś. p. *Zajątryźć*.

Zajątrzenie, a, blm., czynność cz. *Zajątrzać*.

Zajątrzenie się, a ś., blm., czynność cz. *Zajątrzać* ś.

Zajątrzenie, a, blm. I. czynność cz. *Zajątryźć*.

2. *stan tego, co ś. zajątrzyło, rozjątrzenie*: Z. *rany*. *Przen.*: *nienawieść, gniew, irytacja*. Kn. Wyście przyczyną nie *zajątrzenia* naszego, bo ś. *jątrzyć* nie umiemy, ale *rzewliwości* po Panu Bogu i po świętej *prawdzie*. *Jego*, którąśmy

mieć *powinni*. *Smotr.* Do tego stopnia *zajątrzenia* rzeczy *przyszły*. *Alber.* (=irytacji).

• *Zajątryźć*, y, ył, nied. *Zajątrzać*, × *Zajątrywać* I. *wywołać jątrzenie ś., rozjątrzyć, rozdrażnić, zaognić, zaropić, rozgnoić, rozpaskudzić*: Z. *ranę*. 2. *przen.*: Z. *kogo* = *zapalić gniewem, nienawiścią, rozjuszyć, rozjątrzyć, rozzłościć, rozsierdzić, rozdrażnić, roznamiętnić*: *Serce królewskie na siebie zajątrzyło*. *Nies.* Wszakże, aby spór o to *wiodąc, umysły* *bardziej* nie były *zajątrzone*, nie *omieszkaly* z *strony* *swojej* do *przywrócenia* *jedności* ś. *skłonić*. *Alber.* *Podaję* *wszystko* *pod* *uznanie* *braci*, nie *chcę* *nie* *rzeczy* *zajątrywać*. *Vol.* *Sam* z *placu* *pierzchnął*, *Bolesława* *Krzywoustego*, *pana* *swoego*, *zdrowie* *na* *szane* *zajątrzonemu* *nieprzyjacielowi* *wystawiwszy*. *Bobr.* Z. ś. I. *rozjątrzyć ś., rozdrażnić ś., zaognić ś., zagnoić ś., zacerwienić ś., zaropić ś., rozpaskudzić ś.*: *Rana* *zajątrzyła* ś. 2. *przen.* *zapalać gniewem, zapalić ś. nienawiścią, wzburyć ś., rozzłościć ś., rozjątrzyć ś., zaperyć ś., zaindyczyć ś., zaciętrzewić ś., rozindyczyć ś., rozciętrzewić ś., roznamiętnić ś., rozdrażnić ś., rozsierdzić ś., rozczęcić ś., rozjęść ś., rozjuszyć ś., zacieć ś.*

[*Zajc*, a, lm. e] p. *Zajac*.

Zajda, y, lm. y I. *ptachta do noszenia na plecach siana, warzyw i t. p.* 2. *wiązka, saktwy, zawiniętko, tobol, tobolek, tlomok, tlomoczek*: *Kasia* *znośiła* *zajdy* *na* *wóz* *swoje* *i* *tatusia*. *Sew.* *Objuczeni* *zajdami*, *weszli* *do* *trzeciej* *klasy*. *Sew.* *Powlekli* *ś. na* *majówkę* *z* *zajdami*. *Przen.*: *zawartość* *zajd*, *wszelku* *żywność* *w* *nich* *złożona*. 3. *w* *lm.* *sunki* *rzeczne, służące do wywożenia zbiórki drzewa z lasu, samociążki*. 4. *fl.* *w* *lm.* *rufa*, *tył* *wozu*, *stalku* *rzecznego*, *tył* *czółna*: *A* *gdy* *im* *ś.* *wymędrował*, *tuć* *nogi* *w* *zajdy* *gotował*, *nie* *świad* *ś.* *obejrząc* *w* *milii*, *mniemał*, *by* *tuż* *za* *nim* *byli*. *Rwl.* *Zdr.* *w* *lm.* [*Zajdki*].

[*Zajdel*, dla, lm. dle] *kufel szklany objętości półlitrowej*. *Zdr.* [*Zajdelek*].

[*Zajdelek*, lka, lm. lki] p. *Zajdel*.

[*Zajdki*, dek] p. *Zajda*.

Zajechać, *zajędzie*, *zajechał*, † *Zajachać*, [*Zajachać*], *nied.* *Zajeżdzać*, † *Zajeżdzywać* I. *jadąc* *zapuścić* ś., *zapedzić* ś.: *Kupey* *prawi* *po* *kupia* *i* *za* *morze* *zajeżdżają*. *Gliez.* *Zajeżdżam* *gdzie* *daleko*, *prochar* *equo*, *nari* *longius*. *Kn.* *Zajechał* *za* *granicę*, *za* *morze*. *Troc.* *Głęboko* *w* *las* *zajechał* *Troc.* *Niemasz* *męża* *w* *domu*, *zajechał* *w* *daleką* *drogę*. *Leop.* *Przen.*: *Pisząc*, *zajechał* *na* *marginie*, *zajechał* *z* *pismem* *za* *daleko* = *wyjechał* = *wysunął* ś., *wystąpił*. *Przen.*: *Tak* *postępując*, *niedaleko* *zajędziesz* = *niewiele* *wskórasz*, *dokażesz*. Z. *na* *miejsce*, *do* *celu* = *dojechać*, *przyjechać*. 2. *jadąc* *zatrzymać* ś. *gdzie*, *wstąpić* *po* *drodze*, *stanąć* *na* *penien* *czas*: *Kto* *do* *mnie* *zajeżdża* *na* *nocleg*, *musi* *tak* *zapójac*, *jak* *gdyby* *cały* *tydzień* *stał* *na* *Krakowskim* *Przedmieściu*. L. *Serce* *wacpana*, *widzę*, *jest* *jak* *austerja*: *kto* *chce*, *to* *zajędzie*, *popasie* *i* *jeszcze* *prędzej* *wyjeżdża*. L. *Miejsca* *dla* *niego* *niema*, *bo* *już* *zajechali* *kołmi*. *Pot* *Zajachali* *kołmi*. *Rys.* *Przen.* Z. *komu* *do* *głowy* = *przyjść*, *wleźć* *do* *głowy*, *zająć* *głowę*, *ubrać* ś., *przywidzieć* ś.; *zapachnieć*, *zasmakować*, *zachcieć* ś. *komu*: *Pan* *Jan*, *jakiegoś* *tu* *śłosarza* *syn*, *zajechał* *jej* *w* *głowę*. L. *Ten* *przeklęty* *Ludomir* *zajechał* *jej* *w* *głowę*. *Fred.* A. *Co* *ci* *znowu* *zajechało* *w* *głowę*? *Państwo* *mu* *zapewne* *zajechało* *w* *głowę*. 3. *przed* *dom*, *przed* *ganek* *i* *t. p.* = *podjechawszy*, *zatrzymać* ś., *stanąć*: *Wypizmowany*, *wyfrizowany*, *wymuskany*, *w* *kar-*

oie zajeżdża przed Saski pałac. L. Zajeżdża angielska karetka. Kras. Z gośmiemi s. był umówił, iż poza ogród zajeżdżali, a stamtąd wchodzili do sali. Kras. Zajedź karetą, koniem przed bramę Troc. 4. komu = jadąc zagrozić, zastąpić; zatarasować komu drogę jadąc: Iżby mu zajechał w ziemi Jesen. H. J. Zajeżdżam komu, zjeżdżam s. z kim w cieśni. Kn. Tam trzeba zajechać, tam nieprzyjacielowi drogę zastąpić. Jan. Hamują wozy i konie, aby nikt drogi nie zajeżdżał. Star. Turcy, chcąc jeszcze doświadczyć swego szczęścia, zebrawszy s. ich wielu, zajechali Skanderbegowi, ale Skanderbeg ich łatwo zwyciężył. Baz. (= wyjechał, wyciągnęli naprzeciw nim, na ich spotkanie). Zajechał mi w drogę. Troc. (= jadąc wszedł mi w drogę). Zajechał mi w cieśni. Troc. I zajechał Aleksander, i dał mu Kleopatrze, córkę swą. Wuj. (= wyjechał na spotkanie). Gdy s. już hetman Zółkiewski do obozu królewskiego zbliżał, zajechali mu drogę pułkownicy, cały dwór i senat. Niem. Zajechał ją Jasio młody na wronym koniu. Wóje. Bośmy go w piątek w boru zajechali. Sienk. (= jadąc zastali; zjechali). 5. † Z. komu = jadąc wyprzedzić, ubiec go: Zajeżdżam komu do mostu, do promu, do bramy, *prævenio aliquem ad pontem ect. properantem*. Kn. Zajeżdżam komu do mostu, do promu, do bramy. Troc. Przekupki aby nie zajeżdżały i zabiegały ełtopom żywność wiozącym. Troc. Zajeżdżać komu propozyt, zamysł. Troc. Zajeżdża mu. Troc. (= uprzedza go). 6. zrobić zajad = najjad, najechać, napaść: Zwycięzwszy Sylla Marjusza, wszystkich przeciwnych szlachcie częścią zabijać, częścią dobra zajeżdżać kazal. Sienk. J. Wymógł, iż dobra Rosejusza na skarb zajachano i Chryzogonowi przędano. Sienk. J. (= skonfiskowano). Z. (najechać) czyje dobra. Troc. 7. przén.: Z. kogo = zająć (batem, kijem i t. p.), sęgnąć, dojechać, łapać, zdiebić, złoić: Pewnym jutra dochodem pochlebia swej biedzie, aż tu śmierć nagle kosą jak w kłos weń zajędzie. L. (= ugodzi). Dźwigających s. szablą zajechała. Żebr. Z. kogo po grzbiecie. Kiedy go to obuchem zajadę, mówiące... Pas. 8. [Z.] przyjechać, rozjechać, stratować: Wjechał na psa i zajechał psa; wróbel leci, już pies zajechany. Pe.

† Zajechały który zajechał: Z., zapędzony, zabieżyły. L. Na tej wojnie niepomału dzielność sześciu set Polaków, z Kapistranem hetmanem zajechatyeh, osławiła s. Błaż.

Zajechanie, a, btm., czynność cz. Zajechać.

[Za jeden raz] od jednego zazu, odrazu, naraz: Z. wszystkie przynieść.

× Zajedki, ów, btp., p. Zajady.

× Zajednać, a, at, nied. × Zajednywać zagłodzić, zażegnać: Janusz, włożywszy s. w to, zajednali tę wojnę. Biel. M. Śmierć moja u sądu oczyma świecić, dopieroż o basarunki nigdy s. nie zgadzał, amin za jawne zbrodnie nie zajednywał wieży. Koch. W. Z. głowę zabija. Troc. × Z. s. z kim o co = ułożyć s., ugodzić s., załawić s. zgodnie: Z. s. o mężobójstwo. Troc. O mężobójstwo nikt s. tak jednać nie może z mężobójcą, aby wieże miał uchodzić, bo i ten, co zabił, i ten, co zajednać, winą na mężobójstwo czynioną mają być karani. Troc.

× Zajednanie, a, btm., czynność cz. Zajednać: Z. o głowę. Troc.

× Zajednanie się, a s., btm., czynność cz. Zajednać s.

Zajedną p. Jeden.

[Za jedną drogą] przy tej sposobności: Z. mów i o okrąg.

Zajedno l. p. Jeden: Na kopje albo na topory Z mi. Sienk. 2. [Z.] zawsze, ciągle.

× Zajednywać, a, at p. Zajednać.

× Zajednywanie, a, btm., czynność cz. Zajednywać.

× Zajednywanie się, a s., btm., czynność cz. Zajednywać s.

Zajedzenie, a, btm., czynność cz. Zajeść: Z. wściekłego psa, hydrophobia, którego zjadł wściekły pies, hydrophobus. Mur.

Zajedzenie się, a s., btm., czynność cz. Zajeść s.

[Zajedzony] zajadły, zawzięty, zażarty.

Zajedź, i, lm. e wet. p. Najady: Wyrzynać koniom w pysku zajędzie.

Zajelenie się, i s., it s. uzupełnić s., zapelnąć s. jeleniami: Zajeleniły s. rewiry karpackie.

Zajelenienie się, a s., btm., czynność cz. Zajelenić s.

[Zajek, jka, lm. jki] p. Zająć.

Zajem, jmu, lm. jmy l. zajęcie, zajmowanie: Kmieć i z swojej szkody nie ma bydła u siebie z zajmu zamykać, jedno do dworu gnać. Haur. 2. to, co zajeto. 3. † Z. ugół pożyczki (np. ziarna do siewu) z warunkiem oddania rzeczy, wyrównującej rzeczy pożyczki: Dać, wziąć w Z. St. wil. 4. przén.: † Z. zachycenie, zachwył, ekstaza: Adam zemdlął, oczy powieka zamrużywszy przez Z. wszystkich duchów swych najprzenikliwszy. Przyb. 5. Krój nabity w Z. St. wil. (= w rolę).

† Zajemnie przys. od Zajemny: Z., wzajemnie, in alterutrum. Głos.

† Zajemny l. p. Wzajemny. Głos. 2. zajęty: Trzy dni we mgłę ciemnej i trzy noce, okrom gwiazd, w pogodzie zajemnej błądziłszy po morzu. Koch. J. (= zajętej, zakrytej chmurami).

Zajesienie się, tylko nieos.: Zajesienio s., zajesieni s. = nastąpiła, nastąpi, nastanie jesień. Jak s. zajesieni, najdzie Bartłomiej naprzód trop jeleni. Pol. Między Matkami (15 sierpnia a 8 września), gdy s. zajesieni. Pol.

Zajesienienie się, a s., btm., czynność cz. Zajesienić s.

Zajeść, je, jadt, nied. Zajadać l. zaciąć, złapać zębami, ugryźć, ukąsić: Na tego węża miedzianego, gdy poźreli ci, których wąż zajadł, stawali s. zdrowemi. Leop. (gdy kogo wąż ukąsił, a pojrzał na węża miedzianego, żyw został. B. G.: ranny zdrow został. Leop.). [Mówią próżniakowi, któremu niesporo idzie robota: nie miej ty se po sliwkach, bo ty marca zajesz, t. j. że do wieczora nie skończysz]. 2. zająść na śmierć, zagrzyć; ukąsić śmiertelnie: Zajadł go wilk, zajadła go żmija i t. d., ukąszeniem, kąsaniem zabił, albo ukąsił śmiertelnie. Kn. Sroga jaszczurka dziecie ono zaraziła i zajadła. Skar. Aby s. też skryli w głębokość morską, rozkażę węzowi, a ten ich zaje. Leop. (przekażę węzowi, aby ich i stamtąd wykasał. B. G.). Bydło od zwierza zajedzone. Wuj. (rozszarpane. B. G.). Tłustości bydłęcia zdechłego a. od zwierzęcia jakiego zajedzonego jeść s. nie godzi. B. B. Łój zdechliwy albo zwierzęcia, które zwierz zajadł, będziecie mieć na rozmaite potrzeby. Leop. (rozszarpanego. B. G.). Zajedzonego nie nosłem do Ciebie. Bud. (rozszarpanego zwierza nie przyniosłem Ci. B. G.). Srogie zwierza mnie zajedzą i do swych jam sztukami powloką. P. Koch.

Pies ten owce pana swego zajadał. Kosz. Zajadł go wilk, wąż. Troc. [Lis zajadł kota]. 3. † Z. przejeść co: Zajadłeś pieniądze, strawne = przejadłeś. L. (= jedząc wypotrzebowałeś, zmarnowałeś, strawiłeś). Zajadłeś dług, odjadłeś; tak też: zapileś. Dudz. (edendo, bibendo exhausti debitum. Kn.). 4. odjeść, jedząc skasować: Zajadłeś już myto, dług. Troc. 5. przejeść, zakąsić, zagryźć, przegrzyźć, przekąsić; posp. przetrącić: Z. chlebem po wodce. Zajędz wódkę ozorem. St. wil. 6. nied. jeść z apetytem, futrować, palaszować, zawijać, repetować, pucować, ćwiczyć: Zajada, aż mu ś. uszy trzęsą. Ażem ś. zmordował, roznosząc tyle ciasta, tyle lodów; dzieci szczerze skaczą i zajadają. L. Z. ś. l. jedząc zatopić ś., zagłębić ś.; zająć ś. bez upamiętania jedzeniem: Leez i tutaj nie było ś. z kim rozmówić, bo usmolony dzieciak w kotysee tak ś. zajadł w garncezek ziemniaków, iż obecności mojej wcale nie spostrzegł. Wilk. 2. nied. rozkoszować ś. jedzeniem, nie móc ś. odjeść: Takie smaczne dawali raki, że zajadał ś. niemi. 3. wpaść w zajadłość, rozzerzeć ś., rozjadawić ś., zapamiętać ś., zacieć ś., rozwościć ś., zaindukczyć ś., rozinduczyć ś., zaciętrzewić ś., zaperyć ś., zaciąć ś. w srogości, zawziąć ś.: Poszli do broni i tak ś. byli zajedli, żeśmy ich ledwie rozwadzili. Warg. Za afront lud zajadł ś. i zawziął cały. Jabł. Zajadł ś. na niego. Troc. Rozprawa zaczęła przybierać postać kłótni; wszedłem, zastałem obydwuch zajędzonych na siebie. Koź. Znajdzie ś. chwila, gdy a. kniezie ś. z sobą zajędzą, a. wróg ich przydusi. Krasz. Zajadają ś. między sobą, czyhają na siebie. Krasz. Niema ś. tu o co zajadać; dziewczki żaden nie weźmie siłą. Krasz. Bogacze zajędl ś. na nas i robią despet, kany ś. ino trafi. Ork.

Zajęzdny, Zajęzdowy przym. od Zajazd: Otrzymujący dekret Z. a. kondemnatę nie używał już kup najętych, lecz żołnierzy Rzpłtej. Kit. Dom Z. = a) mający zajazd, z bramą do zajędzania pojazdów. b) p. Zajazd: Domy zajędzne, gościnnie, szynkowe. L.

× Zajęzierny p. Zajęziorny. L.

Zajęzierze, a, lm, a miejsce, okolica za jeziorem: Groblę, prowadzącą przez błota de wioski Cerete na zajęzierzu, widziało ś. w całej długości. Żer.

Zajęziorny, × Zajęziorny będący za jeziorem, stamiąd pochodzący.

Zajędzić, i, II, nied. **Zajędźdac** konia, pojazd = jedząc forsownie, zniszczyć: Z. pojazd = roztrajkotać, rozchlebotać, rozbić jedząc. Już nam kilka karet potłukli, konie zajędzili. L.

Zajęzać, a, ał i Z. ś. p. **Zajężyć**.

Zajężanie, a, blm., czynność cz. **Zajężać**.

Zajężanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zajężać** ś.

Zajędźdac, a, ał i. p. **Zajęchać**. 2. [Z.] kręcić ś., starać ś. o co. 3. p. **Zajędździć**.

Zajędźdanie, a, blm., czynność cz. **Zajędźdac**.

Zajędźdzenie, a, blm., czynność cz. **Zajędździć**.

Zajężenie, a, blm., czynność cz. **Zajężyć**.

Zajężenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zajężyć** ś.

Zajężyć, y, ył, nied. **Zajężać zacząć jeżyć**; jeżać zdrzec; najężyć, nastroszyć, postawić: Z. czuprynę. Z. ś. zacząć jeżyć ś.; najężyć ś., nastroszyć ś.

Zajęcie, a i. blm., czynność cz. **Zająć**: Jus occupationis; czyli prawo zajęcia, w pierwszej epoce społeczeństwa ludzi dawało prawo do po-

siadania. Cz. (kto pierwszy, ten lepszy). 2. lm. a = a) akt nalożenia areztu sądowego na mienie dłużnika: Zrobić komu Z. Ten dom jest pod zajęciem. Jord. b) to, czym ś. kto zajmuje, co komu czas zajmuje, zatrudnienie, praca, robota, fach, czynność, obowiązki, kondycja: Być bez zajęcia, w zajęciu. Iść do zajęcia. Liczne zajęcia nie puszczają mię z domu. Praca umysłowa jest najstodszym na ziemi zajęciem. Krasz. Z. nadrobkowe a. naddnió wka = praca poza obowiązkowymi godzinami. 3. blm., **Zajęcie** ś. uwaga, ciekawość, zaciekawienie, interes = zainteresowanie: Słuchać z zajęciem (= z natężeniem). Z. w czytaniu powieści jest wtedy, kiedy ś. budzi oczekiwanie rozwiązania jakiegoś węzła wypadku z jakiegoś zawiązku. Tysz. 4. patol., blm.: Z. chorobowe = cierpienie, zaburzenie chorobowe (affectio). Z. (sprawa chorobowa) wierzchołków płuc. **Zajęcie się**, a ś., blm., niek. **Zajęcie** czynność cz. **Zająć** ś.

Zajęco-mysz, y, lm. y rodzina gryzoniów, stanowiąca przejście od zajęcy do skoczków.

Zajęczak i. u, bzm. śrót na **zajęce**. 2. a. Leporyd zool. a, lm. i mieszaniec zajęcy i królika.

Zajęczarnia, i, lm. e miejsce sztucznej hodowli zajęcy.

Zajęczeń, y, ał, **Zajęknąć**, nied. **Zajękiwać** i. zacząć jeć, jeć, jęknąć, zastękać, stęknąć; odezwać ś. jeć: Z. płaczem zajęczał te słowa. 2. przen. zahrzęczać, zaszcękać, brzęknąć, szcęknać, zadzwonić żałośnie, zadudnić: Tak więc żywot ocalił przed śmiertelnym ciosem, tknięty nim puklerz ostrym zajęczał odgłosem. Dm. Aż ziemia zajęczała pod kopytami. Padł na ziemię, śmiertelnym obalony grotom, a zbroja na nim zajękała łoskotem. Dm. Wielki dzwon pojezuicki zajęczał na wyniosłej wieży. Dzwonek zajęczał żałośnie. Zap.

Zajęczenie, a, blm., czynność cz. **Zajęczeń**.

Zajęcznik, a, lm. i l. sad, zwierzyniec na **zajęce**. St. wil. 2. bot., p. Rumian.

Zajęczy, × **Zajęcowy**, † **Zajęcy** przym. od **Zajęco**: Z. sad, zwierzyniec. Troc. (= **zajęcznik**). **Zajęcza** skórka = **zajęcyczna**. Myśl. Sierść **zajęcza** = **turzajca**. Oczy **zajęcze** = **patry**. Uszy **zajęcze** = **śluchy**. Nogi **zajęcze** = **skoki**. Ogon Z. = **kosmyk**, **osmyk**. Przen.: **Zajęcze** serce = **tchórzostwo**. **Zajęczego** jest serca (= **łękliwego**, **tchórzliwego**, **bojaźliwego**). † **Zajęczego** szukać. Rej. (= **trwożyć** ś.). **Zajęczego** jest serca niewola i pierwej ci ona ucieka, aniżeli ją swoboda spłosza. Orzech. Bojaźliwy tchórz, **zajęczego** serca człowiek. Kn. Junacy bywają serca **zajęczego**. Auszp. Nieprzyjacioly swoje serca **zajęczego** straszły. Jan. Mało ci sławy stąd wynika, że masz we mnie z **zajęcym** sercem przeciwnika. Zabł. Lud niekzemny, serca **zajęczego**. Alb. Zwycięstwo nie zawsze pochodziło z **zajęczego** serca przeciwnej strony. Górn. W którym kiedy **Spartaku** **zajęcze** serce matka widziała, abo ś. nie znała k niemu, a. go ręką swą własną zabiła. Górn. O mizerna głowo! o serce **zajęcze**! L. Jeleń, chociaż ma rogi, lecz umysł Z. Rej. Wojewodzie krakowskiemu, który z bitwy uciekł, postać Krzywo-usty koźuch Z., iż prędki na uciekanie, jako **zajęce**. Biel. M. Przysiągłbym, że cię **zajęcze** poty przechodzą, tylko ci o punkt honoru idzie. L. (= **tyłki ci drżą**). Przen.: Kto stąd spadnie, długo **jęczy**, bowiem to skok nie Z. Rej. (**salt mortale**). 2. bot.: Z. chleb, p. **Kosmatek**. [Zajęce główki a. cubatki] **gatunek jabłek**. Z. groch

p. Drzewigroszek. Z. proszak, p. Wyka. [Z. grzybek] p. Grzyb. Zajęcza kapusta i Z. szczaw, p. Szczawik. Z. maczek, p. Mak. Zajęcza trawa, p. Drzączka. Zajęcze uszko, p. Przewiercień. [Zajęcze uszy, zajęcze uszka] = konwalje. 3. apt.: Sądło zajęcze = skrom Z. (axungia leporis). Serzysko zajęcze z octem pomaga przeziwko wszelkiej niemocy Sien. 4. myśl.: Kocię. kociątko zajęcze = młody zajaczek. 5. patol.: Zajęcze oko (lagophthalmos s. lagophthalmus). Zajęcza warga (labium leporinum, labium fissum, cheiloschisis, cheiloschisma, cheilocoloboma, lagoonchilia) = rozszczepienie wargi wrodzone: Zajęcza warga, gdy ś. dziecko na świat z wargą niby rozciętą, urodzi. Perz. 6. wet.: Zajęcza stopa, p. Stopa. Z. skok, p. I. Szpat.

Zajęczyca, y, lm. e samica zająca: Z. kotna, Z. okocila ś. Dudz.

Zajęczyna, y, lm. y i. m. *zajac lichy, biedny, mizerny*. L. 2. mięso zajęcze: Przynosić świeżej zajęczyny. Jeżow. 3. skórka, futro z zająca: Zajęczyn sto. Ins. c. l.

Zajęczysko, a, lm. a m. i ni. p. Zajac. Kn. Płoszone ze wszech stron Z. nie wiedziało, gdzie ś. obrócić. Skarb.

× Zajędrnić, i, il, × Zajędrnić zrobić jędrnym, zjędrnić. L.

× Zajędrnieć, eje, ał zacząć być jędrnym, stać ś. jędrnym, zjędrnieć.

× Zajędrnienie, a, btm. l. czynność cz. Zajędrnić. 2. czynność cz. Zajędrnieć.

[Zajędryczenie, a, btm.] czynność cz. Zajędryczyć.

[Zajędryczyć, y, ył] *ukraść, ukryć*: Ukradły kónia, zajędryczyły niewiado dzie.

× Zajędrnić, i, il p. Zajędrnić.

× Zajędrzenie, a, btm., czynność cz. Zajędrzyć.

× Zajędurzenie się, a ś., btm., czynność cz. Zajędurzyć ś.

× Zajędryżo się, y ś., ył ś. p. Zaindyczyć ś. ! Zajędyczenie się, a ś., btm., czynność cz. Zajędyczyć ś.

! Zajędyczyć się, y ś., ył ś. p. Zaindyczyć ś.

× Zajękać, a, lm. e i. ten, co zajęka. 2. p. Zajakała.

Zajękać, a, ał i Z. ś. p. Zajęceć.

Zajękanie, a, btm., czynność cz. Zajękać.

Zajękanie się, a ś., btm., czynność cz. Zajękać ś.

× Zajękany wyrażony przez jęk, połączony z nim, jękiwy: Z. wrzask i okrzyk. Wor.

Zajękiwać, uje, iwał p. Zajęceć.

Zajękiwanie, a, btm., czynność cz. Zajękiwać.

Zajęknąć, nie, nął p. Zajęceć: Czego chcesz? zajęknął. Przybysz. [Z. ś.] westchnąć.

Zajęknięcie, a, btm., czynność cz. Zajęknąć.

Zajęsz tuba, y, lm. y myd. pakamer na zrobione mydło; zuba, gdzie krają mydło.

Zajęł, a, lm. y p. Zajęł.

Zajęł, a, lm. y, Zajęł zł. zegarek.

Zajęrować, uje, ował, Sajęrować hut. odciągać kruszec od kruszczy, gdy ich połączenie jest dosyć łatwotopliwe, a jednaki jeden kruszec o wiele topliwszy od drugiego, odtafiać kab.

Zajęrowanie, a, btm., czynność cz. Zajęrować.

[Zajk, a, lm. i] p. Zajac.

× Zajmacz, a, lm. e. † Zaimacz, × Zajmiciele ten, co zajmuje: Z., złodziej bydlecy, abigens. Klon.

[Zajmać, a, ał] l. [Z. ś.] p. Zajac. 2. *jechać śpiesznie; pędać, muchać, ganiać, wyrwać, rypać*:

Z. na koniu. Tęgo zajmał, ino koła podskakiwały. Kolb. 3. *jeść chciwie, łapczywie*.

Zajmanie, a, btm. l. [Z.] p. Zajmowanie: Z. bydlę, koni, gęsi. Troc. 2. † Z, lm. a *zachwycenie, letarg, obumarcie, przebywanie duszą na drugim świecie*. St. wil. 3. [Z.] upór, przywidzenie, ubrudanie: Eh, już ón takie ma Z.

Zajmanie się, a ś., btm., czynność cz. Zajmać ś.

Zajmer, a, lm. y *machina w tartaku do obrębiania, czyli obrzynań kantów desek*.

× Zajmiciele, a, lm. e p. Zajmacz.

[Zajmisko, a, lm. a] *jedna z łach nad Narwią, jedno z miejsc do połowu ryb służących*.

Zajmować, uje, ował i Z. ś. p. Zajac.

Zajmowanie, a, btm., czynność cz. Zajmować.

Zajmowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zajmować ś.

Zajmująco przys. od Zajmujący: Prowadzi wykłady Z.

Zajmujący l. im. od Zajmować. 2. *budzący zaciekawienie, ciekawy, pełen interesu*: Zajmujące wykłady, wieści, opowiadania.

[Zajmywać, uje, uwał i Z. ś.] p. Zajac.

[Zajmywanie, a, btm.] czynność cz. Zajmywać.

[Zajmywanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zajmywać ś.

Zajodynować, uje, ował *zasmarować jodyną*: Z. odcisk.

Zajodynowanie, a, btm., czynność cz. Zajodynować.

Zajrzec, y, ał, † Zazrzec, † Zazrzec, † Zajrzec, † Zazrzec, † Zajrzec, [Zazrzec, Zajrzec, Zazrzec, Zar-zieć, Zar-zieć, Zazrzyć, Zaglądnąć, nied. Zazierać, Zaglądnąć, [Zaglądnąć] l. *zapuścić wzrok, sięgnąć okiem wgląd, do środka a. wtył czego*: Szyję kogut wyciągnął, wspinając ś. na nogi, jakoby na co zaglądał. Jabł.

W dziesiątym wieku księżęta zadniopresy zagląдали z tej strony Dniepra na wolne narody słowiańskie. Nar. Zaglądać do kieliszka = *oddać ś. pijakstwu*. Po twarzy zarumienionej poznać było można, iż do dzbanka zaglądał. Krasz.

Obawiam ś., by, Kasuniu, nie chciał ci mój panisko Z. czasem w zęby. L. Zwierzynę mamie nosi i zagląda w oczki Zosi. Srok. Zrzebeowi w zęby zagląda, jeśli już zronił, a. jeśli je przyjadł, lata mu liczą. Rej. Góry wierzeholak wysoki w jasne zaziera obłoki. Książ. (= *wdziera ś., wciska ś., wznosi ś.*). Z. do kufra, do pokoju, przez drzwi uchylone, przez dziurkę od klucza.

Zazieram przez dziurę, spary. Troc. Zazrzał do izby. Troc. Cheący zaglądnąć i odgadnąć. Bał. Przen.: Staby blask dnia przez kratowane okna zazierał. Tet. (= *przenikał, wdzierał ś.*). Z. komu w oczy = *spojrzeć mu śmiało w oczy, stawić mu ś. śmiało, stawić mu czoło, zetknąć ś. z nim odważnie*: Kładzie rękę na szpadzie, z którą jest oheoczy Z. wszystkim na świecie bohaterom w oczy. Przyb. Przeszedłem poźegnać ś. z tobą: wyjeżdżam Z. w oczy nieprzyjacieli wi. Węg.

Arjas ognisty lotnym pędem kiedy w zawód, skoczy, nie zajrzy mu Perseusz, choć skrzydlaty, w oczy. L. (= *schowa ś. przed nim, unika go*). Śmielej w towarzystwie zajrzym śmierci w oczy. Przyb. (= *narażamy życie*). Podnosi łeb do góry i śmiało zaziera mi w oczy. Wilk. Stary bardzo śmierć mu w oczy zagląda. Kn. (= *blizkim jest śmierci, jedną nogą w grobie*). Zawszad mi śmierć zagląda w oczy. L. (= *zagraża, wszędzie jestem narażony na utratę życia*). Dzień ś. już w noc obrócił, śmierć w oczy zajrzała. Jabł.

Niedostatek i głód nieznosnie mię trapią, śmierć mi ś. w oczy zazierać zdaje. L. Co po morzu mąk tyle, tyle nieszczęść kroczy? śmierć ustawnie zagłada ze wszystkich stron w oczy. Przyb. Z. dla powzięcia wiadomości, dla sprawdzenia. Nie zawadzi Z., gdzie ś. te dochody podziały, na czym ta rzecz zawisła. Troc. Do książki ani zajrzy (= *ani jej weźmie do ręki, ani na chwilę nie zajmie ś. nią*). Z. do rachunku. Za leca filozofją to najbardziej, że w herbarze nie zagłada. Pileh. (= *względu na herbarze, genealogie nie ma*). Miłość pełna szalu nie zagłada do herbarzy, ni w dekreta trybunału. Syrok. Z. komu w duszę, w serca (= *przeniknąć, odgadnąć je*). W każdy kat Z. musi (= *wtrącić ś., wtknąć nosa; uścisk*). Niepodobna rzecz jest chcieć wszystko samemu czynić, ale i podobna i nie ciężka we wszystkim Z. Krasz. (= *wejrzeć, wtrącić ś.; zainteresować ś. wszystkim*). Zna mię, iż jestem mu wierny; nigdy nie miał zwyczaju w rejestra zagładać, bo go to nudzi. L. Nie wadzi Z. w tę ich raczej cierpką, niżeli ważną naukę; ale Z. tylko i nieponiekąd o nią ś. otrzeć. Pileh. My w wacapanów nie wdzieramy ś. sprawy, nie zagładajcież do nas. Koss. (= *nie mieszajcie ś., nie wtrącajcie ś.*). Ciekawy w eudze rad zagłada garki bez pozwolenia kucharki. Haur. My ś. nikomu nie wydamy, a któż w serca eudze zagładać może? L. (= *czytać w nich, przewiadać je*). Zart.: Z. komu do starej pani (= *dobrać mu ś. do tyłka dla wymierzenia plag*). 2. dokąd, do kogo, [na kogo] = *wstąpić, wpaść, zejść, odwiedzić go na chwilę*: Ani zajrzy do nas (= *ani go poświeci u nas*). Nie zajrzęć ja odtąd do chorego. Perz. (= *nie pokażę nosa*). Jeżeli złodziej jaki krasę przyszedł, to go tak przez kij przesadzę, że tu więcej nie zajrzy. L. (= *nie pokaże ś., nie postanie, noga jego nie postanie*). Jeśli co pisze lub czyta w osobności, zagładają i przeszkadzają. L. (= *wpadają do niego*). [Zaźrałem na nik (= *odwiedziłem ich*). Dziewcyno serca kamiennego, chłopiec we więzieniu -- nie zajrzysz na niego]. 3. † Z. kogo, czego, na co = *zachwycić, objąć wzrokiem, ogarnąć okiem, spojrzaniem, zobaczyć, zobaczyć, spojrzeć kogo, co*: Jeno jej zaźrzał, poznał warkocz złoty. P. Koch. Rynoceros w młodości miał zwyczaj takowy, gdy zajrzał siwej brody albo siwej głowy, to kszyczał na starego, sprośnie go wzgardzając. Papr. Zaźrzał jej po zabitym ojeu płaczącej. P. Koch. Nie Z. go, nie dojrzeć go. Kn. (= *ani go oko*). Człowiek okiem swym Z. zaraz nie może tych wszystkich rzeczy, które ś. w tym okręgu świata zamykają Łęcz. Rozum myśli szykuje, że ś. z nich utworzy to łatwiej, co już nasze cielsne pierwej zajrzały i zachwycały oczy. L. Miec zoną chce Dafne zajrzana. Żebr. Krańcie tej przydali imię ognistej, z jakiegoś ognia zairzono go zdaleka. Łęcz. Więc to będą uroki, za pewne cię która złym okiem haba naczeco zajrzała ponurym. Zabł. Chłopiec w szkołach, jeśliby snadź zajrzał, iż go insi przechodzą, weźmie z tego otuchę i pobudkę, że ś. też w nauki wda. Glicz. Jakooby dziecię tego zajrzało, w toż ś. też wdałoby. Glicz. Zajrzał na półkwaterek mocej. Bał. 4. † Z. komu = *zrobić wyrzut, strofować, wyprzezać, wytknąć*: Rozumiemy, że ś. tego nie zaprzy, w czym mu własne sumnienie Z. musi. Smotr. 5. *pozazdrościć i nied. zazdrościć*: Z. komu czego, zawidować, zawiścić. L. Z. komu czego, albo nie rado widzieć co na kim. Mącz. Zajrzeli bracia Józefowi. Bud.

(nienawidzili go. B. G.). Tak bardzo mu zażrżeli. Leop. Rozdrażnili go i zwadzili ś. a zażrżeli mu ci. którzy mieli strzały. Leop. (nienawidzili go. B. G.). Nędzemu nikt nie zajrzy. Kn. Nie zajrzy jezdny, kiedy mija draba, ni gładka dziewczka, gdy ś. zgarbi baba. Rej. Na swym przestawał, cudzego nie pragnął, nikomu nie zajrzał Falib. Kto czego zażrzy, pewnie sam nie miewa. Rej. Nie zawistny, nie zazdrosny, któremu żaden nie zajrzy. Kn. Dobrym za żywota zajrzemy, a zmarle sławimy. Kn. Wole, aby mi zajrzano, niż aby mię żałowano. Kn. Niechaj ś. zazdrość puka, bodaj mi zajrzano, wole to, niżliby mię pożałował miano. Szymon. Lepsza jest zawiść, niż politowanie, nie dbaj, że ci enot zajrzą, krzywo patrząc na nie. Nar. Dobremu zażrzyś już wszystkim i sobie, ho ś. ten wszystkim przygodzi i tobie. Rej. Tak wielkiego dobrodziejstwa Bożego zajrzał nam szatan. Baz. Bóg was wiele ubogać i na dostojności wysadził, a wy tym nędznym bratom swoim żywota ich zajrzyć. Baz. Napisał, że świętym czei ich zajrzy, ale mógł wiedzieć, że my ludziom świętym czei nie zajrzy, owszem, aby im wyrządza była, upominamy. Żarn. Dlaczegoż zajrzy my jedni drugim dóbr cieższych? Byk. Kto nie miał sposobności oglądać zbioru pamiątek w Woli Cygowskiej, ten niechaj zajrzy szczęśliwsiem, którzy tej radości dostąpili. Kor. Miłość nie zajrzy, złości nie wyrządza. Krasz. Ja tobie Z. nie będę. Bśl.

Zajrzanie, a, btm., czynność cz. Zajrzęć.

Zajście, a, † Zaiście, † Zaiście, † Zaszcie i. btm., czynność cz. Zajść. Z. komu. L. (= *sportkanie kogo, zastąpienie komu drogi*). Na zajściu mu w drogę potkałem cię. Troc. Z. pędem, ciuż, zastąpienie (conceptio). *Sugillatio*, siniec, krwią Z. Perz. Katarakta. oka Z.. skalka, choro ba końska. Bobr. Z. prawa a. Z. prawne = *Z. sporu*. Skr. 2. lm. a = a) † Z. *zaciód, zejście z horyzontu*: W winnicy Pańskiej od zarania robili aż do zajścia słończnego. Olym. Przen.: Zdarz nam wieczór dnia naszego jasny, bez zajścia wiecznego. Groch. (= *bez końca, bez schyłku*). b) *przykre przejście, zatarg, przeprawa, kłótnia, sprzeczka, spór, zwada, awantura*: Miał jeden z drugim zaiście. Petr. Ze szkodliwych żartów wielkie zajścia bywają. Górn. Do tej doby żadnegośmy zajścia z nikim nie mieli. Kochan. Wina gdy niemierne używamy, z dobrej rzeczy obraca ś. we złą; stąd swary, bitwy, zaiście i nieprzyjaźń. Glicz. Miał z nim dawne zajścia. Nar. (= *nieporozumienia*). Kiedyż zacięgi i zaiście między ludźmi wielkimi pojednano bez niego? Birk. Sprawiedliwość niszczy, stąd przyszły powłoki, przedarowania sędziów, zaiście srogie. Gil. Z królem tym my mamy słuszne zaiście. Jabł. (= *nieprzyjaźń, wojnę*). Z. (zwadę, hałas) z nim miałem. Troc. Krwawę Z. (= *krwawo rozprawę*).

× Zajście się, a ś., btm., czynność cz. Zajść ś.

Zajść, zająć a. [zaiście], zajądzisz a. [zadzies, zaiździes], zajądzie a. [zaiździe], zajądzimy a. [zajdemy, zaiździmy], zajądą a. [zaiźdzą, zaiźdzom], zaszedł, zaszła a. [zajszła], [Zas, Zaić], nied. Zachodzić i. za kogo, za co = *pojść, zasnąć ś., wejść, schować ś. za kogo, za co, skryć ś., schować ś., stanąć za kim, za czym; zastąpić wprzezek*: Wziąwszy ś. anioł Pański, który szedł przebozem iraelskim, zaszedł za nie. Leop. (ruszywszy ś. anioł, który chodził przed obozem, szedł pozad ich. B. G.). Z. za ogród, za drzewo. Pies zaszedł mu z tyłu i ciął

go zębami w tydkę. Gdy chcesz woty ukrócić ku robocie, masz je pierwiej zwyczajie gloskaniem po głowie i po grzbiecie, nie z tyłu, ale w oczy im zachodząc. Trzye. (= *od oczu zastępnijac*). Przen.: Pamiętać trzeba na to, że jak za zimą lato zarława ehleborodne na przemiany kroczy, tak poćiecha frasunkom prędko zajdzie w oczy. Ryb. J. [Zajszła mu ze zadu]. Słońce, aczkolwiek podczas zajdzie wzrokowi naszemu a. za góry, a za lasy, a. za chmury, a wszakże zasie piękniej ś. wyjaśnia. Wer. Zachodzi miesiąc, słońce, gwiazda piękniej ś. wyjaśnia. Wer. Zachodzi miesiąc, słońce, gwiazda = zapada. L. Pod wieczór słońce zachodziło. Li. Gdy słońce zachodzić ma, ciemności bywają na nizinach; ale kiedy na pagórkach ciemność widzisz, noc ś. przybliża. Żurn. Słońce zaszło. Troc. Księżyce wnet zajdzie. Troc. Dwa razy miesiąc zaszedł i dwa razy wschodził, patrząc na ciągnącego przez piaski hetmana. Bardz. Już miesiąc zaszedł, psy ś. uspiły. Karp. Przen.: *zejść, ku schyłkowi ś. mieć, zwagłec, zgasnąć, stępieć, szczeznąć, skapieć, zaniknąć*: Zajdzie mój wzrok i na pował legnie głowa. K. G. Oczy komu zaszły, zaćmiły ś., przytępiły ś., zziemiały, zaszły mgłą, bielmem. L. Achjas już nie mógł widzieć, bo mu już oczy zaszły od starości. Leop. Miał dziewięćdziesiąt lat, i oczy mu były zaszły, że nie mógł widzieć. Leop. (oczy jego już ś. były zaćmiły. B. G.). Zachodzi a. zaszło co dawnością, *abolesit*. Kn. (= *przedawniło ś., straciło moc*). 2. komu drogę, w drogę = *wyszedszy zagrozić drogę; zabiec, zastąpić mu, wyjść przeciw niemu, wyjść na spotkanie, wybiec na drogę przed kim*: Zaszedł mu w drogę i prosił go w dom swój. Rej. Chrześcijańie daleko św. Pawłowi przed miasto zaszli. Skar. Król wynidzie do rzeki, a ty mu zajdziesz nad brzegiem. B. B. (stanieś przeciwko niemu. B. G.). Rzekł Pan do Aarona: wynidź przeciwko bratu twojemu; szedł tedy Aaron na puszcę i zaszedł Mojżeszowi na górze Pańskiej z radością. Biel. M. Niech patrzy lud na męża, który sam śmierci zachodzi. Nar. (= *narzuca ś. jej, staje jej oko w oko, stawi ś. jej, zagłada jej w oczy, włazi jej w oczy, naraża ś. na nią, szuka jej*). Za ojezyzną umierać rzecz sławna i miła, i uciekającemu śmierć zajdzie między, ni kiedy na pierzehlwą młódź łaskawszą była, lub tych, co tył podają nieprzyjacielowi. Jak. W. Nieszczęściem kurecę zaszło mu drogę. Kras. Idą, a w tym mu drogę zaszła matka w lesie. Dm. Jarosław śpieszył Z. drogę Bolesławowi. Lel. Niechaj zna. co to w drogę Z. staremu Krupie. Pol. Zaszli mu drogę ciekawi mieszkanie. Mick. Przen.: Z. czemu = *zapobiec*: Zawczasu złemu, chorobie zaszedł. Troc. 3. kogo = *nadszedszy zastać, zaskoczyć, zejść go gdzie, złapać, zdybać go; przyjąć na kogo, spotkać go*: Zaszła go choroba, śmierć, noc. Kn. Zaszedł mię rozkaz, list od niego. Troc. W tym go zaszła śmierć, choroba. Troc. (= *dotknęła, spadła na niego*). Zaszedł mię rozkaz, list od niego. Troc. Zachodzą a. zaszły kogo wody. Kn. (= *zalały go; odcięły go od lądu, przecięły mu drogę*). Wody, nieprzyjacielskie hufce nas na drodze zaszły. Troc. Przysięga, że go pozew nie zaszedł. Troc. (= *nie doszedł*). Przen.: Zaszło mię co. zabawiło, zatrzymało, przypało. Kn. Nie mogłem stawić ś. weześnie, bo mię zaszedł interesant. Nie widać go, musiało go coś Z. (= *zatrzymać, wypaść mu*). [Nie widać dziewczyny, coś jom pono zaszło]. Przen.: Od

wschodu nas za przeszłych wieków wszystko dobro chrześcijańskie było zaszło. Smotr. (= *spotkało, doszło nas, dostało ś. nam*). 4. † Z. kogo = *dotykać, spotykać kogo, spływać nań, ściągac ś. do niego*: Chrzest św. zachodzi nie tylko tych, którzy teraz są i żyją, ale i tych, którzy ś. po nich rodzić mają. Salin. Przen.: † Zachodzić kogo = *obchodzić, interesować, nie być obojętnym dlań, tyczyć go*: Jeśli ś. wy w ugaszeniu płomienia tego tak blizkiego leniwemi nie okazecie, oni pewnie ognia tego, który zachodzi wszystkie, ze wszystkimi też ratować nie zaniechają. Jan. Sprawa ta jest sprawą wszystkie naszą ruską cerkiew zachodzącą. duchowne i świeckie. Smotr. Postowie króla prosili, aby bez nich tej sprawy nie sądził, powiadając, że ta sprawa zachodzi wolności ich. Biel. M. (= *dotyczy jej, wiąże ś. z nią*). Faustus rzucił ś. na same obietnice, które zachodzą zbawienie wieczne. Salin. Podejrzenie twoje niebardzo ciebie, jako i nas wszystkich, obowiązałyh tobie za ocalenie, a w szczególności mnie, zachodzić powinno. Nagur. Na prywatnym tym zgromadzeniu rzeczy takie są wniesione, które i osobę królewską, i senat, i wszystkie Rzplta zachodzą. Biel. J. Sprawa zachodziła wszystkie Rzplta. Otw. S. 5. Zachodzić = *krzążyć, kolować, krecić ś.*; przen.: *uwijać ś., lawinować, obchodzić kogo, co, skradać ś., podchodzić, dybać na kogo, na co*: Dla rażności zachodził sobie po izbie. Szym. A. Do cudzych żon zachodzić to dziś powszechna omyłka. L. Tylko do mojej nie zachodzić żony. L. Niezdrowo do cudzych żon zachodzić. L. Zachodzi wilk koło trzody, godzi. Kn. Zachodzę na kogo, godzę, zmierzam. Kn. Przen.: *robić zabiegi, zabiegać, krzątać ś., starać ś., chodzić koło kogo, koło czego, troszczyć ś.*: Naparłem ś. młodej dziewczki i zachodziwszy, pojałem ją. Otw. S. Zachodzić koło urzędu u kogo, o poprawę czego. Troc. Przen.: † Z. na kogo = *wywieść w pole, podejść, zażyć*: Szuki, fortele zażyć, sztuką Z. na kogo, podejść go. L. Idzie właśnie; trzeba tu sztuką Z. na niego, bo inaczej nie przyna ś. do niczego. L. Mieszczanie pasenhjemnesey zaszli chytra na Krzyżaki. Stryk. Myślił Ludwik, jakoby jedną córkę widział na królestwie polskim, więc żeby tego dowiódł, zaszedł tym obycazajem na Polaki i kazał, aby mu poradnie dawano. Biel. M. Zachodzić na kogo szcztynie, pochlebstwy, sztuką, fortelem. Troc. 6. † Zachodzić do kogo, do czego, dokąd = *nachodzić, napadać, napastować kogo, co*: Nie będzie żaden zachodził ani wtarecki czynił do ziemi twojej. Leop. 7. [Zachodzić kogo na starość] = *nie zalawać zachudów, zabiegów, pielęgnować go, mieć o nim staranie*. 8. do celu, do kresu = *dojść; idąc, stanąć, gdzie trzeba, gdzie zamierzono*: Wszak prędzej zajdzie ten, co prędzej bieży. L. Rychlejš wyszli, dalej zaszli. Warg. (= *uszli*). Jakób i synowie jego zaszli do Egiptu. Wuj. Przen.: Dominik ś. r. 1221 z tego żywota do nieba zaszedł. Birk. (= *dostał nieba, trafił do niego, osiągnął je*). Może drugi, i na miejscu siedząc, Z. tam, kiedy zamierza. Lubom. (= *dostać, osiągnąć*). Gdzie zajdziesz okiem, na przyszłe żniwa weseli ś. niwa. Gawin. Przen.: Tak postępując, niedaleko zajdziesz. (= *niedaleko zajdziesz, niewiele wskórasz, dokazesz*). 9. *zapędzić ś., zagalopować ś., zapuścić ś., zagłębić ś., zabrnąć*: Pochozy, zachozy znaczy czelaka, co zaszedł do miejsca jakiego, co osiadł w nim, lubo ś. w nim nie urodził. Czart. A. Zaszedł w las. Ka. Zaszliśmy

głęboko w las, daleko od wsi. Troc. (=oddaliliśmy ś., odeszliśmy, odbiliśmy ś. od wsi). Większa kula z działa wystrzelona dalej zajdzie, niżeli mniejsza. Rogal. (=zaleci, doteci, dojdzie, doniesie, dosięgnie). Tak dalece ona choroba zaszła, że było potrzeba raz i drugi rzezać kolano dzieciciu. Wys. (=doszła do tego stopnia, tak ś. wzmogła, doszła do tego). Suma na sto talarów zaszła. Troc. (=uzbierała ś., urosła, wyniosła, dosięgła). Dom zaszedł w ziemię. (=zarył ś., wrósł). Gwóźdź zaszedł w drzewo po samą główkę. Zaszedł bardzo w długie, w błędy, w nieprzyjaźń ze mną. Troc. Wy, coście w lata zaszli... Prot. (=posunęliście ś.). W wielką z nim przyjaźń zaszedłem. Troc. (=wszedłem). Zachodzić w słowa, w rozmowę. (=wdać ś.; rozgadać ś.). Są uczeni, co jeszcze dalej zachodzą, ale tak daleko zachodzić nie chcą. Troc. (=posuwają ś.). Chcąc wywieść siebie z błędu, bardziej w błąd zachodzę. L. (=grzęzną, brną, wierzgnę, wikłam ś., płuczę ś., pograżam ś., zapudam). Ten, który w wieczną onę światłość okiem rozumu swego patrzeć chce, miasto przejrzenia, ołsnie i w błędy niewywikłane zajdzie. Damb. Doma ś. w dług zachodzi, doma ś. płaci. Górn. (=zaciąga ś. dług, załuża ś.). Zachodzę w dług, dłużę ś. Kn. A ten przyjaciel wacpani czy wie, jako-my daleko z sobą zaszli? Węg. (=posunęli ś., zawanturowali ś., postąpili). Dalekoś zaszedł z robotą? Zginął, kto zaszedł w rozmowę z niewiastą. Pot. (=wdał ś.). Zaszli w słowa. (=unięśli ś. w sprzeczce, w kłótni, przemówili ś., przymówili sobie; podmówili sobie. Kn.). W trwałą sprzeczkę zachodzić mogło być szkodziwe. Orzesz. Z takowemi ludźmi trudno ś. komu zgodzić, którzy leda o najmniejszą rzecz swarzą ś. a zachodzą. L. (=unoszą ś.). Nieprzyjaźń wiodę z kim, zachodzę w nieprzyjaźń, *contuho inimicitias*. Kn. W wielką z nim przyjaźń zaszedłem. Troc. Z. w płód, płodem, w ciężę=zachwycić płód, nabawić ś. płodu, zastąpić, począć (o kobiecie): Panna zajdzie płodem. Sekl. (będzie w żywocie miała. Sekl.). W płodeś zaszła, lecz nie zgłasza czystość Twym porodem. Pśń. Każda bez męża niewiasta, która zachodzi płodem i rodzi dziecię, od wszelkiej kary u nich wolna. L. Nie wzgardzaj próśby mojej, daj owoc swego, abym działkami zaszła od swego miłego. Papr. W tym dziećmi zaszła i, bywszy brzemienną, ciebie, dziecinę białą, urodziła. P. Koch. Zaszła; zaszła płodem, synem. Troc. Prosił, aby mu powiedziała, jeśli to synu jego prawdziwy, czyli z kim innym była zaszła. Warg. Przen.: Zachodzić w głowę= a) *łamać sobie głowę, bić ś. z myślami, zastanawiać ś.*: Co to za widowisko! czekał w głowę zachodzi. Niem. Zachodzić w głowę, eoby to mogło znaczyć. (=nie mogę sobie wytłumaczyć, dać sprawy). [Ty dziwce sie ta muzyka bardzo uwidziała, i zachodzi: co kee pan za te muzyke]. [Zachodzić w głowę= *trościć ś.*]. b) × Z. w głowę=zwarjować, oszaleć, stracić zmysły, rozum, odejść od rozumu, postradać zmysły, zgłupieć, dostać zła w głowie: Zaszła w głowę. Jabł. Szalony szaleje, zaszedł w głowę, odszedł od siebie. Kn. Gdy Mieczysław, w głowę zaszedłszy, rozumu ostradał, królowa zaraz wszystkie rządy królewskie sobie przywłaszczyła. Błaż. Od zdumienia wielkiego ledwie w głowę nie zaszedł Skar. Zdaje mi ś., iż w głowę nieborak zachodzi. L. Całkiem w głowę zachodzi, a dopiero drugi raz mię widzi. L. (=traci głowę, za-

durzył ś.). Zachodzić w rozum, w głowę. Troc. W głowę potym zachodził. Nies. Na te słowa Zdzisław i Ludomir ledwo w głowę nie zaszli. Wirt. 10. dokąd, do kogo=*wejść mimochodem a. na chwilę, wstąpić, wpaść*: Zachadzał tedy stary codziennie przed południem. Lżn. [Já zduđe do karemy]. H. [Z.] *przyjść, nadejść, zjawić ś.*: Juz eas zachodzi. Zachodzi, a ona sobie w dobre easy śpi. 12. *przybliżyć ś., zbliżyć ś., nadejść, zacząć ś. robić, zapaść, nastać*: Noc zaszła. Zydzi zamykają sklepy, bo już szabas zachodzi. A dokądeś młody, użyj świata za czasu i pięknej swobody... póki lata nie zajdą leniwe, Kochan. Zachodzić ku czemu = *mieć ś., zanościć ś.* na co, *klonić ś., iść ku czemu*: Zachodzi na wojnę, na rozruch, na deszcz. Troc. 13. *wysunąć ś. na oczy, na plac, zajechać; podjechawszy zatrzymać ś.; przyjechawszy stanąć przed czym*: Mościa dobrodziejko, już kareta zaszła. L. Że jeszcze powóz nie był zaszedł, łatwo dałem ś. naklonić do śniadania Kras. Zachodzi kareta na dziedziniec. Rzew. Przen.: *wysunąć ś., wystąpić przed oczy, nasunąć ś., nastreczyć ś., zapaść, nastąpić, dziać ś., mieć miejsce, zdarzyć ś., zjawić ś.*: Nowa w tym zachodzi trudność, nieprzyjaźń. Troc. Od tego czasu wielkie zaszły zmiany. L. (=porobiły ś.) Nic nowego nie zaszło. Zaszła ta pamiętna bitwa pod Kluzynem d. 4 lipca 1610 r. Niem. Pod Cheroneą zaszła z Macedonami bitwa. Lel. Zachodzi pytanie, kwestja, konieczność. (=rodzić ś.). Zachodzi cośś między niemi. Troc. Między niemi zachodzi różnica w usposobieniu. (=jest, istnieje). Zachodzi potrzeba, zmazania krwawej obelgi. Gaw. Trudno temu co rzec, gdzie ręka a pieczęć królewska zaszła. Rej. (=gdzie podpis królewski nastąpił). Roczna aręda będzie miana z obu stron za niewrzuszoną, jeżeli, z której strony nie zajdzie wypowiedzenie. Świt. (=nie wjdzie w grę). [W powieściach gminnych zachodzą często jędzony. Wójc. (=występują, spotykają ś.)]. 14. czym=*zaciągnąć ś., zawlec ś., powlec ś., zakryć ś., pokryć ś.*: Gwiazdy chmurami zachodzą. Troc. Oczy mu śmiertelną zaszły powłoką. Troc. Oczy mu łzami zachodzą. Troc. Oczy jego mgłą były zaszły dla wielkiej starości, ani mógł jasno widzieć. Leop. (już na oczy nie dojrzał. Leop.: oczy jego ocieślały były dla starości i nie mógł dojrzeć. B. G.). Starzał ś. i zaszły bielmem oczy jego, że nie mógł widzieć. Leop. (zacięły ś. Leop, B. G.). Żelazo rdzą zaszło. Niebo czarnemi, gęstemi oblokami zaszło. Warg. Nigdy rana nie zajdzie bliżną, którą innemi co raz plasterami okładają. Pileh. (=nie zablizni ś., nie zastrupi ś., nie zamknie ś.) Płakałaś, powabne twe oczy zaszły łzami. L. (=zabudy ś.). Łzami mu oczy zaszły. Kras. Mglą mu grubą do razu zaszły obie oczy. Węg. Czerwoną mu posoką zaszły oczy. Dm. Z. ropą=*zaropić ś., zczajrzeć ś.* Z. emą=*zaciąć ś.* Z. chmurą=*zachmurzyć ś.* Oczy krwią zaszło. (=nabiegłe, ociekłe). Twarz jej zaszła już cieniem śmierci. Kon. 15. [Zachodzić] *obchodzić ś., poczynać sobie, postępować*: Pod Prusakiem teraz ostrzej zachodzą z nami. 16. [Z. sobie świata] = *dać sobie radę w świecie*. 17. *zameczyć chłodzeniem*: Zmeżony, jakby zachodzony cierpliwością tych monotonych ruchów (=słuchaniem stapan w sąsiednim pokuju), usnąłem. Dan. [Z. ś.] 1. nied. *zakrzutać ś., uwijać ś., zatrudnić ś., zabiegać*: W święto z przyjacielem zabawić ś. godzi, tymczasem o wiecerzy żonka ś. zachodzi. Szymon. 2. za-

nieś ś. (od płaczu): Dziecko będzie się zachodzić (zajdzie ś. od płaczu). Hruzdzina płakała a zachodziła ś. ciągle. Krasz.

[Zajtki, ów, bhp.] dwie pary sanek jedne za drugimi, połączone łańcuchami.

† Zajucha, y, bhm., p. Zajuszenie i Zajuszenie ś.: Pełne strasznych emirów w okrutnej zajusze pogańskiej wsi i miasta, dywany, ratusze. Pot.

[Zajudzenie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zajudzić ś.

[Zajudzić się, i ś., il ś.] zawałać ś.

[Zajurechać się, a ś., al ś.] zagadać ś.: Zajurechał ś., mówi i mówi.

[Zajurechanie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zajurechać ś.

Zajurzenie, a, bhm., czynność cz. Zajurzyć.

Zajurzenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zajurzyć ś.

Zajurzyć, y, ył kogo = rozjurzyć, zrobić jurnym, zapalić lubieżnością. Z. ś. 1. stać ś. jurnym, zapalać lubieżnością, rozpalić ś. 2. rozjurzyć ś., zaprzeć ś., unieść ś. gniewem, zaindyczyć ś., rozzłościć ś., rozsierdzić ś., ro-hukać ś., rozwściec ś., rozbestwić ś., zajuszyć ś., rozjutrzyć ś.: Często bardziej staruch ś. zajurzy, niż młody. Pot. Komu ś. to zejdzie trząsać głową, roztrząsać włosy? koniom zajurzonym, jedzom piekielnym, jaszczurkami miasto włosów potrząsającym. L.

Zajustować, uje, ował druk. zapelnić szczerbie justunkiem odstępy między wyrazami.

Zajustowanie, a, bhm., czynność cz. Zajustować.

Zajuszać, a, al i Z. ś. p. Zajuszyć.

Zajuszanie, a, bhm., czynność cz. Zajuszać.

Zajuszanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zajuszać ś.

Zajuszenie, a, bhm., czynność cz. Zajuszyć.

Zajuszenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zajuszyć ś.

Zajuszyć, y, ył, nied. Zajuszać i. jucha, posoką zamazać, zakrwawić, sposoczyć: Z zajuszonego już tuluba twemu Aleydzie odradza ś. zguba. Susz. 2. zakoszowaną krewią zajutrzyć, rozjuszyc, rozbestwić, rozlakomicć na krew, zaprawić do krwi, zrobić krwiożerczym. Pot. Zajuszam psa, ptaka, praebho gustum sanguinis, inesco sanguinis venaticam asem vel canem. Kn. Zajuszam ptaka, psa. Troc. Zajuszam psa, wprawiam do krwi zwierząt. L. Ogłaskane zwierzęta byle ś. napily choć najmniej krwi, wraca ś. im dzikość wrodzona: skusiwszy krwi, pragnie jej paszcza zajuszona. Bardz. Psy zajuszone wynoszą z kniei trąby ukrwione. Bardz. Antjoch krewią morwy jagody zajuszał stonie swoje przeciwko Żydom. Birk. Zgładź Go, ukrzyżuj — wrzeszczeli Żydzi, jak rozjuszeni lwi koło obłowu. Odim. Był mężem znacznym, na krwi nieprzyjacielskiej dobrze zajuszonym. Papr. 3. przen. rozjuszyć, rozbestwić, wzburzyć, roznamiętnić, rozwydrzyć, rozwścieczyć, rozeźreć: Zajuszył na ś. pospółstwo. Troc. Z. ś. 1. zawałać ś., zamazać ś. jucha, sposoczyć ś., zakrwawić ś. 2. rozlakomicć ś. na krew, zaprawić ś. na krew, zapalać krwiożerczością: Tyranowie, gdy ś. raz dobrze we krwi chrześcijańskiej zajuszą, syci jej dotąd być nie mogą, azby ś. jej dobrze napili. Żarn. Świeżą krewią nieprzyjacielską zajuszone wojsko. Troc. 3. przen. rozjuszyć ś., rozbestwić ś., wzburzyć ś., roznamiętnić ś., rozwydrzyć ś., rozwścieczyć ś., rozeźreć ś.: Tyran wszystkich szrodków rusza, a im trudniejszą Wirginją baezy, bardziej ś. bestwi, bardziej ś. zajusza. L. Kiedy ś. już który mężczyzna człowiek

w bitwie zajuszy, tedy ś. sam uhamować nie może. Baz. Zajuszywszy ś. do miasta chełwiej szturmowali. Warg. Nieprzyjaciel, gdyby dobył tego miasta, zajuszywszy ś., ciągnąłby dalej. Baz. Potymby ś. młodź mogła Z., żeby Tatarów i w hordzie szukali. Falib. Gdy ś. kto z dobrego złym stanie, niejakiemi pewnymi stopniami złości do tego, zającując ś., idzie. Żarn. Od zajuszonych na siebie pod Ostrynią rozsiekany. Nies. Na rodzeństwo własne zajuszony. Mick. Stary, zajuszony złością, wpadł do izby z rozmachem. Dyg. (= kipiący złością).

† Zajutra, † Zajutrze przys. nazajutrz. Mym. Pytał sąpierz, kiedy to chce uczynić? rzekł powód: zajutrze. Ort. Aby zajutrze winowajce ku prawu wołano. Ort.

† Zajutrek, rka, bhm., p. Zajutrze.

† Zajutro, a, bhm., p. Zajutrze. L.

† Zajutrz p. Zajutrze. Troc.

† Zajutrze, a, bhm., † Zajutrz, † Zajutro, † Zajutrzek, † Zajutrek dzień następnny, dzień nazajutrz, jutro, dzień jutrzejszy: Ożałowanemu człowiekowi udzielał dzień do zajutrze. Ort. Pytał sąpierz, kiedy to chce uczynić? rzekł powód: zajutrze, a na Z. z temi przysiężnemi ludźmi. Ort. Złóście to do kupy aż do zajutrze. Bud. (aż do poranku. B. G.). Bolesław Wratisławowi czas na rozmowę do zajutrze odłożył, a on tejez noey uciekł. Biel. M. Czekali zajutrze. Papr. Przełożyć sprawy do zajutrze. Tarn. J. Biercie tyle, aby nie nie zostało do zajutrze, i coby zostało nazbyt, spalecie. Biel. M.

† Zajutrzejszy, † Zajutrzny, × Nazajutrzny przym. od Zajutro lub od Zajutrze, jutrzejszy: Z., nazajutrzejszy, jutrzejszy. L. Wstał lud na wszystkie dzień on i na wszystkie dzień Z., i zbierali przepiórki. Bud. (i nazajutrz przez wszystkie dzień. B. G.).

† Zajutrzek, rzka, bhm., p. Zajutrze.

× Zajutrzeenie, a, bhm., czynność cz. Zajutrzyc.

× Zajutrzyc, y, ył odłożyć na jutro, do dnia jutrzejszego, do jutra. L.

† Zajzdroszczenie, a, bhm., czynność cz. Zajzdroszczyć.

† Zajzdroszczyć, i, il p. Zajzdroszczyć.

† Zajzdrosć, i, bhm., p. Zajzdrosć: Bellizarjusz... od cesarza, prze Z. zbywszy wzroku srodze, żebrał o głonek chleba u ludzi przy drodze. Kulig.

[Zajzdrzeć, y, al] p. Zajzreć.

[Zajzdrzenie, a, bhm.] czynność cz. Zajzdrzeć.

† Zajzreć, y, al p. Zajzreć.

† Zajzrzenie, a, bhm., czynność cz. Zajzreć.

[Zajzrenie, a, bhm.] czynność cz. Zajzryć.

[Zajzryć, y, ył] p. Zajzreć.

† Zajzreć, y, al p. Zajzreć. Błaż.

† Zajzrzenie, a, bhm., czynność cz. Zajzreć.

† Zak, u, bhm. rabunek, grabież, plondrowanie. Pot.

[Zak, u, lm. i] sirdut, palto. Zdr. [Zaock].

× Zakachlować, uje, ował p. Zakafłować. L.

× Zakachlowanie, a, bhm., czynność cz. Zakachłować.

× Zakadzacz, a, lm. e p. Zakadziciel.

Zakadzać, a, al p. Zakadzić.

Zakadzanie, a, bhm., czynność cz. Zakadzać.

Zakadzenie, a, bhm., czynność cz. Zakadzić.

× Zakadziciel, a, lm. e, × Zakadzaoz ten, co zakadza, kadziciel. L.

× Zakadzicielka, i, lm. i forma ż. od Zakadziciel. L.

Zakadzić, i, il, nied. Zakadzać 1. zacząć ka-
dzic. 2. kadząc zapelnic wonią. 3. przen.: Z.
komu=*podkadzić*=*pochlebić*, *połaskać* czyją du-
mą, miłość własną, świecić bakę. 4. rub. *bzdnąć*,
zebździc ś., *zesmrodzić* ś., *puścić bakta*, *zakopcić*,
skopcić ś.

Zakaflować, uje, ował, × Zakachlować zakryć,
zaprawić kaflami: Z. otwór w piecu.

Zakaflowanie, a, bfm., czynność cz. Zakaflo-
wać.

[Zakakać, a, al] *zapaskudzić, zafajdać, zasrać.*
[Z. ś.] *zapaskudzić* ś., *zafajdać* ś., *zasrać* ś.

[Zakakanie, a, bfm.] *czynność cz. Zakakać.*

[Zakakanie się, a ś., bfm.] *czynność cz. Za-*
kakać ś.

Zakalać, a, al skalnąć, pokalać, zawałać, za-
plugawić, zabrudzić, zabrukać, zapaskudzić, zabab-
rać. L. Z. ś. *skalnąć* ś., *pokalać* ś. i t. d.

Zakalanie, a, bfm, czynność cz. Zakalać.

Zakalanie się, a ś., bfm., czynność cz. Za-
kalać ś.

Zakalcowato przys. od Zakalcowaty.

Zakalcowatość, i, bfm., rz. od Zakalcowaty.

Zakalcowaty, Zakalny, Zakalisty pełen zakal-
ców, niewypieczony, niewyrosty, mocno zsiadły.
2. [Zakalisty] *przen. nieczysty, zapchany*: U
wdowy chleb gotowy, serec zakaliste, u panny
chleba niema, ale serec czyste. Kolb.

Zakalec, lca, lm. lce *niejsze w cieście nie*
dziurkowane, kłajstrowate, niedopieczone, niewyroś-
nięte, grulka zsiadła w cieście, żywe ciasto,
× *niekisiałość*: Z. cięży w żołądku, trudny
jest do strawienia. Pir. Z świeżego ziarna był-
by chleb jako kamień z zakaleem. Haur. Chleb
nieczysty z zakalcem. L. Ciasto dostało zakal-
ca. *Przen.: Być krwi pozeiwej zakalcem. Śl.*
wil. (=wyrodkiem, zakalem, zakalą, hańbą).

[Zakalecząć, eje, al] *zostać kalką.*

[Zakaleczenie, a, bfm.] *czynność cz. Zakalecząć.*

[Zakalenie, a, bfm.] *czynność cz. Zakalić.*

Zakalić, i, il 1. *wrobić zakalistym. Śl. wil. 2? :*

[Robi ś., jakby wody nie umiał Z.]

Zakalisto przys. od Zakalisty.

Zakalistość, i, bfm., rz. od Zakalisty. L.

Zakalisty p. Zakalcowaty.

Zakalny p. Zakalcowaty: Placki nie zakalne.
Moraw.

!Zakalsznąć, nie, nął p. Zakaszlać.

!Zakalsznicie, a, bfm., czynność cz. Zakalsz-
nąć.

Zakał, u, lm. y, Zakała 1. × Z., p. Zakalec.
Kn. Z., zakalec, niekisiałość ciasta, nierośnie-
nie a. niedopieczone ciasto w chlebie, w kola-
czkach. Troc. 2. *kał w bryłę sklejoną, zapieczony,*
odbycina. L. 3. *plugastwo zaleyle, zaplugawienie,*
nieczystość: Lekarstwo to kamień w męcherzu
kruszy, lipkości i zakały z niego wypędza. Spicz.
Przen.: W Sambji jeszcze pogaństwa starego
Z. do gruntu ś. z prostych ludzi nie wykorzenił.
Stryjk. Jest jeszcze tego pogańskiego zakału
w Kurlandji. Paszk. 4. plama hańbiąca, hańba,
wstyd: Okrucieństwa, synu mój, zaćmiły nam
sławę, wielki na imię nasze zaciągnęły Z. L.
Tej dzieweczynie tak podłej miałby ś. ślubować,
co za hańba, co za Z. dla całej familji. L. Z.
imieniu. L. Panujący nazywają małżeństwo
swoich dzieci z szlaheckimi dziećmi zakałą
i smotęją swojej familji. Stasz. Człowiek dobrze
urodzony a nierozsądny i głupi zakałą jest
krwi swojej. Kras. Wole ś. pozbyć takiej żony,
która mi niesie zakałę. L. Na cały kraj zakała,

że w narodzie, w którym wszyscy prawem
wehodenia w rządy zaszczytamy ś., najmniej
jednak sposobnych do rządzenia liczymy. L. Bez
sprawiedliwości i bez prawdy siła zawsze czeka
i niekczemną będzie, jest i była, nie warta, tyl-
ko wzgardy, hańby i zakały. Przyb. Z. rodzi-
ny, społeczeństwa. (=wyrodek, wyrzutek). Nikt
nie miał prawa rozmawiać z „zakałą“, z „wrzo-
dem“, z infamisem rodu. Żer. 5. *plama, skaza,*
wada, nagana, przywara, zarzut: Przez zakała,
immaculatus. Ps. flor. Zaden ś. w młodym Bole-
sławie nie znajdował Z. Błaż. Uśmierć ś., Ach-
lestes! jaki Z. szpetny, gdyby był niezblagany
umysł tak szlachetny. Dm. Jeśli ś. w takim
rządzie pokaże zakała, to pewnie nie zbyt czna,
ale bardzo mała. Jabł. Niechże na dobrych
obyczajach schodzi, Z. ten enemu urodzeniu
szkodzi. Kniaż. Obywatel bez zakały. Kras.
(=nieskazitelny, bez plamy, nieposzlakowany). Bez
zakału sprawiedliwości. Nies. (=bez zarzutu, czy-
sta). 6. × *Mnie gdy ta, co jest w tkance, uj-*
mie i pozwoi naciekać ś. z sobą i wzajem
poswywoli, nie puści, ni z zakałą, ni z troską,
by gładszy gach do niej nie miał wrębu, a
ktos bogatszy. (L.) (=z zachmurzeniem, zasmu-
ciem) L. 7. zaród, zarodek, zawiązek, zawiązek
czego niedobrego, zalwaś. Głos. A tu przyezyna
snów i mów dała więzszy Z. nienawiści. HJ. Z.
grzechu i w usprawiedliwionych, to jest con-
cupiscentia, zostaje. Skar. Przyezyna, że Syn
Boży tak ciężką mękę cierpiał, nie inna była,
tylko dziedziczny Z. pierwszych rodziców na-
szych. Kucz. (=grzech pierworodny). W rozumie
mieszka grzech, t j. Z. grzechowy. Kucz. Trze-
ba zakałę śmiertelną bez odwołki obmyć łzami
pokutnemi. Bals. Kto w swym sercu Z. nosi,
taki próżno Pana prosi. Kochan. (kto nie jest
czystego serea. L.). Te słowa zawiści i niena-
wiści Z. i zapalę dodawały. Leop. (stał go mie-
li w więtszej jeszcze nienawiści. B. G.). Ust-
chał młodzian zdrowej rady, w ogień rzucił
luterskie zakały. Nies. 8. gniw, nienawiść, za-
wiść, chrapka, ansa, wark. Kn., Troc., L. 7dr.
Zakalek.

Zakała, y, lm. y p. Zakał.

× **Zakalauzować, uje, ował wtrącić do więzienia,**
uwięzić: Na coż to straszny rząd takiemi rze-
czami, za które dzisiejszy rząd mógłby ciebie
Z. tak, żebyś już do śmierci nie ujrzał Bożego
świata. Kaczk.

× **Zakalauzowanie, a, bfm., czynność cz. Za-**
kalauzować.

Zakalek, lku, lm. lki p. Zakał. Troc.

Zakamar, u, lm. y p. Zakamarek.

Zakamarek, rka, lm. rki, × Zakomarek, [Za-
komorek], Zakamar kąt, komórka, zakątek, zaulek,
kryjowka: Poniósł (ją) w zakamarki piekła. Słow.
Pogwar w każdym zakamarku. Kamiń. Antałek
ś. gdzieś w zakamarku wynalazł. Kaczk. Do
czego więc służy samowiedza, jeśli przy pierw-
szym lepszym wzburzeniu nerwów ucieka
w jakieś zakamarki mózgowe i pozostaje bier-
nym świadkiem odruchowych czynów. Sienk. Na
Turów Róg patrzył on jako na jeden z nieopi-
sanych jeszcze przez Dantyszka zakamarków
piekła. Mic. Niechaj rewidują wszystkie za-
kamarki. Krasz. Zakamarki w ciebie. Wei.

[Zakamary] *przys. dawniej, dawno.*

× **Zakamiać, a, al i Z, ś. p. Zakamienić.**

× **Zakamiałość, i, bfm., p. Zakamieniałość:**
Z., zatwardziałość. Troc.

× Zakamiały p. Zakamieniały. Kaz. 1555, Napom., Pot.

× Zakamianie, a, blm., czynność cz. Zakamiać.
× Zakamianie się, a s., blm., czynność cz. Zakamiać s.

× Zakamić, i, il p. Zakamienić.

× Zakamieć, eje, ał p. Zakamienić. Kaz. 1555. Zakamieniać, a, ał p. Zakamienić.

× Zakamienialszy st. w. od Zakamieniały: Z., niż marmury. Brud. (=twardszy).

Zakamieniały, × Zakamiały, † Zakamionały I. który zakamieniał, skamieniały: Zdała s. spoglądać wzrokiem zakamieniałej boleści. Mie. 2. zatwardziały, uporczywy, zacięty, niepoprawny, zapamiętały: Grzesznik Z. Serce zakamieniałe. (=twarde, kamienne, nieczułe, nieużyte). Dwóch ich było hersztów, ale zakamieniali heretycy. Chodź. [Ten ladao zakamiały]. Grzesznicy zakamiali. Wuj. Miece s. w każdą stronę zbójca Z., trzymając w rękę mściwych sająd peldostrzały. Min. Od lat czterdziestu liehwarz Z., zdarszy dziedzica, w tym folwarku siedział. Kras. Z zakamiałą nienawisią przesładują i hańbią go. Wys. (=z zastarzają, zawziętą, zaciętą, ociętną).

Zakamienianie, a, blm., czynność cz. Zakamienić.

× Zakamienie, a, blm. I. czynność cz. Zakamienić. 2. czynność cz. Zakamieć.

Zakamienić, i, il, nied. Zakamieniać I. zasypać kamieniami: Niektóre okolice naszego kraju, zwłaszcza Opoczyńskie, moeno są zakamienione. 2. a. × Zakamić, nied. × Zakamiać zamienić w kamień, zrobić skamieniałym, skamienić, zatwardzić, × zakrzemienić, × zaskalić, × skamić. I.

Zakamienieć, eje, ał, × Zakamieć, [Zakamienić s., Zakamienić s.] zamienić s. w kamień, w skamieniałość, skamienić, zatwardzić s., zatwardzić, stwardniać, zająć twardością; przen. stać s. nieużyty, nieczułym, nieugiętym, niepoprawnym, zatwardziałym, zobojętnieć: Zakamieniało serce Faraona. Leop. *Obduruit ad verbera*, zakamieniał na bicie, t. j. już nie dba na bicie. Mącz. (=już nieczuły). Prorok mówi, że zasłapiła Żydów złość ich, zakamieniało serce ich. Białob. Oślepieni w grzechach, w nałogach zakamieili. Nies. Zakamiał w swoim uporze, w swojej złości. Troc. (=zaciął s.). [Moje serce zakamienione nie może s. utulić].

Zakamienienie, a, blm. I. czynność cz. Zakamienić. 2. czynność cz. Zakamienieć.

[Zakamienić się, uje s., ował s.] p. Zakamienić.

Zakamienionie się, a s., blm., czynność cz. Zakamienionie s.

Zakamienować, uje, ował, × Zakamionować kamienując zabić; ukamienować.

Zakamienowanie, a, blm., czynność cz. Zakamienionie s.

† Zakamionały zakamieniały, zatwardziały, zacięty, uparty: Z., obstinatus. Tich.

Zakamować, uje, ował rzem. ząbione dwa kamalki drzewa zbić do kupy, wczopować.

Zakamowanie, a, blm., czynność cz. Zakamować.

† Zakanąć, nie, nął p. Zakapać.

× Zakancelować, uje, ował kancelując wyznaczać, przekreślać. L.

× Zakancelowanie, a, blm., czynność cz. Zakancelować.

Zakancerować, uje, ował zarazić kancerem, czyli rakiem.

Zakancerowanie, a, blm., czynność cz. Zakancerować.

† Zakanięcie, a, blm., czynność cz. Zakanąć.

[Zakantapiać, a, ał] p. Zakantopić.

[Zakantapanie, a, blm.] czynność cz. Zakan-
tapić.

[Zakantopić, i, il, nied. Zakantapiać] I. zatusić, zagnieść, zagnębić, zatusić: Dopóty go bili i tłukli bez litości, aż wkońcu na śmierć zakan-
topili. 2. zapodziać, zarzucić, zagubić, zaprzepścić, zawieruszyć, zadziać. 3. zapędić do kozy. Przen.: Z. partnera przy grze. 4. zagubić na zawsze.

[Zakantopienie, a, blm.] czynność cz. Zakan-
tapić.

Zakapać, pie, pał, × Zakapnąć, † Zakanąć, nied. Zakapywać I. kapiąc zapuścić aż za co; zacięć. 2. kapaniem zapuścić; zakropić, kropiąc zachlapać, pochlapać, zapryskać: Zakapany cały stearyną.

Zakapanie, a, blm., czynność cz. Zakapać.

× Zakapnąć, nie, nął p. Zakapać.

× Zakapnięcie, a, blm., czynność cz. Zakapnąć.

Zakapturzać, a, ał i Z. s. p. Zakapturzyć.

Zakapturzanie, a, blm., czynność cz. Zakap-
turzać.

Zakapturzenie się, a s., blm., czynność cz. Zakapturzać s.

Zakapturzenie, a, blm., czynność cz. Zakap-
turzyć.

Zakapturzenie się, a s., blm., czynność cz. Zakapturzyć s.

Zakapturzyć, y, yl, nied. Zakapturzać I. zakryć kapturem, zapatulić w kaptur: Z. sokoła. Troc. Z. twarz. Troc. Dziś i senatorowie, i ry-
cerze, i lud zakapturzeni wszyscy. Krasz. Za-
kapturzony mnich. L. 2. przen. ubrać w kaptur
mniszy, zrobić mnichem, oddać do klasztoru. Z.
kraj, naród = zapełnić mnichami. Sieciech swój
dom zakapturzył. Kras. Gdy człowiek ponie-
wolnie zostanie zakapturzonym, zapewne takie
przyniewolenie i w nim życie piekfu równać s.
może. L. Z. s. I. zakryć s. kapturem, zapatulić s.
w kaptur. 2. wdziać kaptur mniszy, zostać mni-
chem, wstąpić do klasztoru.

Zakapuzić, i, il zakryć głowę kapuzą: Zawsze
zawiązany, zakapuziony i wiecznie ze swoją
szczęką bolącą s. nosi. Krasz.

Zakapuzenie, a, blm., czynność cz. Zakapuzić.

Zakapywać, uje, ywał p. Zakapać.

Zakapywanie, a, blm., czynność cz. Zakapywać:
Przykazałem żonie rannego przy nim siedzącej,
by w zakapywaniu ran i naparzeniu onych
usiłną i pilną była. Perz.

Zakaraskać się, a s., ał s. karaskając s. zająć
dokąd; zawlec s., dmwlec s., zagramścić s.

Zakaraskanie się, a s., blm., czynność cz. Za-
karaskać s.

Zakarbować, uje, ał, nied. Zakarbowywać I.
karbując zarznąć, zakreślić; zaznaczyć karbą.
Przen.: Z. sobie w myśli, w pamięci, w głowie =
zaznaczyć dla pamięci, zanotować: Zakarbował
to sobie w myśli, jako wielkie w gospodarstwie
ułatwienie. Jeż. Ufam, że mu Pan Jezus nie
zakarbuje, bo człek s. ze słowami nie liczy, gdy
go boleś targa. Sienk. Naród francuski za-
karbował na odwiecznej kresie południa naszej
ziemi pierwiastkową jedność łockia, korea, mor-
gu i funta wszystkich narodów. L. 3. karbując
zatrzymać, utrwalić w pewnym układzie, ukar-
bować: Z. włosy.

Zakarbowanie, a, blm., czynność cz. Zakar-
bować.

Zakarbowywać, a, ał p. Zakarbować.
Zakarbowywanie, a, blm., czynność cz. Zakarbowywać.

Zakarcze, a, lm. a bart. część tułowia u pszczoły.
Zakarczować, uje, ował, †Zakarpować i zacząć karczować. 2. karczując zając. L.

Zakarczowanie, a, blm., czynność cz. Zakarczować.

Zakarmiać, a, ał p. Zakarmić.
Zakarmianie, a, blm., czynność cz. Zakarmiać.
Zakarmić, i, ii, nied. Zakarmiać zapasć. = 1. zacząć karmić. 2. karmiąc zatuczyć. 3. karmieniem zabić: Kazimierz W. umorzył głodem, czyli zakarmił sianem i wodą, za różne rozboje Maćka Borkowicza, wojewodę poznańskiego. Cz.

Zakarmienie, a, blm., czynność cz. Zakarmić.
Zakarować, uje, ował i. karując zawiesz. 2. Z., zaprocować armatę, postawić ogon na przedkarze i umocować jedno z drugim łańcuchem do podróży. Jak. J. Do przednich kar dają s. koła niższe od tylnych, ażeby armata zakarowana leżała na swoim łożu poziemnie, a zatym mniej wzduszała s. za podskożeniem koła na jakiej zawadzcie. Jak. J.

Zakarowanie, a, blm., czynność cz. Zakarować.
Zakarpacki leżący, mieszkający za Karpatami; stamtąd pochodzący: Stosunek gminy miejskiej przedkarpackiej do takiej zakarpackiej. Remb. †Zakarpować, uje, ował p. Zakarczować.
†Zakarpowanie, a, blm., czynność cz. Zakarpować.

Zakartować, uje, ował karty zamieszać, karując zatrzeć, zamieszać. L.

Zakartowanie, a, blm., czynność cz. Zakartować.

Zakasać, sze, sał, nied. Zakasywać poły, rękawy, fartuch, suknię = zachyliwszy podnieść wyżej; zawiąć: Z. suknię, poły (= podkasać, ugiąć, podgiąć). Z. ręce = obnażyć, zakasawszy rękawy. Zakasuję, zakaszę, podkasuję. Troc. Chwali usta, ręce i palce, ramiona i łokcie dalej zakasane, niżli do połowicy. Otw. Po całym domu kręci s. zakasana. L. Czapka na bakier. zakasane poły, rąbce po karczmaach i okna i stoły. Książ. Zna s. z żelazem, dwie ode tba krysy ciągnie po pysku; poły jak zakasze, zaraz mu wszystkie ustąpią pałasze. Książ. Z. s. I. założyć, zawiąć wyżej fartuch, suknię, poły, rękawy na sobie. Przen.: zabrać s. do czego gorliwie: Zakasz s. tylko dobrze, bo to praca nie lada. (= pluć w garście).

Zakasanie, a, blm., czynność cz. Zakasać.
Zakasanie się, a s., blm., czynność cz. Zakasać s.

Zakastać, a, ał i Z. s. Zakaszlać.
Zakaszanie, a, blm., czynność cz. Zakastać.
Zakaszanie się, a s., blm., czynność cz. Zakastać s.

Zakasować, uje, ował, nied. Zakasowywać, [Zakazywać], X Kasować i. kasując znieść; skasować: Z., co s. napisało = wykreślić, wymazać, przemazać, zmasać. 2. kogo = zacząć, przewyższyć, przejść, prześcignąć w czym, pozostawić w tyle, wyprzedzić: Z. kolegę w nauce.

Zakasowanie, a, blm., czynność cz. Zakasować.
Zakasowywać, uje, ywał p. Zakasować.
Zakasowywanie, a, blm., czynność cz. Zakasowywać.

Zakaspijski za morzem Kaspijskim znajdujący s. a. stamtąd pochodzący: Kolej zakaspijska.

[Zakasy, ów, blp.] *dziaśła konskie.*

Zakasywać, uje, ywał i Z. s. p. Zakasać.
Zakasywanie, a, blm., czynność cz. Zakasywać.
Zakasywanie się, a s., blm., czynność cz. Zakasywać s.: Jeżeli jeszcze nie przyzwoity czas rodzenia przypada, powściągnąć s. od wszelkiego zakasywania s. i usiłowania, a tym bardziej od wszelkich wypędzających lekarstw wypada. Perz. (= zakasywania ręk do dzieła).

Zakaszlać, e, ał, Zakaslać, Zakaszleć, Zakaszlnąć, i Zakaszlnąć i. odzwać s. kaszlnięciem, kaszlnąć; zacząć kaszlać. 2. kogo co = zagłuszyć, zatrzeć kaszlniem: Z. czyje słowa. Z. s. kaszły zakaszłusić s., zawięść s. od kaszlu, dostać kaszlu gwałtownego, zacząć na dobre kaszlać: Ani s. zakaszlesz, kiedy co wykrecasz. L. (= ani s. zajękniesz, nie cię to nie kaszłuje, idzie ci to jak z płatką).

Zakaszlanie, a, blm., czynność cz. Zakaszlać.
Zakaszlanie się, a s., blm., czynność cz. Zakaszlać s.

Zakaszlnąć, nie, nał p. Zakaszlać.

Zakaszlnięcie, a, blm., czynność cz. Zakaszlnąć.
Zakaszubić się, i s., ii s. osięść sobie na wsi, na partykularzu, w zakątku, zakopać s. na wsi: I oracz, i rzemieślnik każdyby to lubił, jako s. raz w swej budzie zawarł, zakaszubił, na świecie nie nikomu nie dać. Pot. (= zadowolil s.).

Zakaszubienie się, a s., blm., czynność cz. Zakaszubić s.

Zakatalogować, uje, ował zawiązać, zapisać do katalogu.

Zakatalogowanie, a, blm., czynność cz. Zakatalogować.

Zakatarzenie, a, blm. i. czynność cz. Zakatarzyć. 2. stan osoby a. organu, dotkniętego katarem, katar.

Zakatarzenie się, a s., blm., czynność cz. Zakatarzyć s.

Zakatarzyć, y, ył zarazić, zająć katarzem. Zakatarzony = dotknięty katarzem, mający katar. Z. s. zarazić s. katarzem, narazić s. na katar: Nawet głosy dzwonów klasztornych brzmiały głucho, jak zakatarzone. Sier.

Zakatawać, uje, ował zamęczyć kogo po katarsku; zachłostać go pastwico s.

Zakatowanie, a, blm., czynność cz. Zakatować.
[Zakatrupić, i, ii] stracić, zabić: Staraj s. jak najdłużej stać we drzwiach, dopytywać s., rozmawiać, bając, żeby my mogli draba nagle Z. i wejść sami. Żer. (bandyci o lokaju). Kijem go choeby i na śmierć zakatrupię! Rey.

[Zakatrupienie, a, blm.] czynność cz. Zakatrupić.

[Zakatulać się, a s., ał s.] zatoczyć s.

[Zakatulanie się, a s., blm.] czynność cz. Zakatulać s.

[Zakatusiać się, a s., ał s.] zamglić s., zawlec s. mgłą: Zakatusiało s. na świecie.

[Zakatusianie się, a s., blm.] czynność cz. Zakatusiać s.

X Zakaty przys., p. Kat; niemożliwie. Z. nudny, głupi. Z. smaczny był nasz rosół. Chodź. Ale Z., kronikarz niezmy nie stara s. zaznaczyć swego stanowiska. Mie. (=niestety).

Zakaukaski leżący, mieszkający za górami Kaukaskimi; stamtąd pochodzący.

X Zakawęczeć, y, ał kawęcząc, cherlając, zamrzeć, dogoreć; skawęczec.

X Zakawęczenie, a, blm., czynność cz. Zakawęczec.

Zakaz, u, Im. y, Zakazanie, † Zakazowanie I. *zakazanie, zakazywanie, wzbronienie, zabronienie, † zabrona*: Postąpić wbrew zakazowi. Z. (r. 1782) chowania zmarłych przy kościołach. Gom. 2. † Z. a. **Zakazanie** *ś. zalecanie ś., zalececani, zaloty, umizgi, przymilanie ś., nadsłakié wanie*: W zakazy mieć ś. do kogo = zakazywać ś. komu, np. z życzliwością, z miłością zachodzić koło kogo, chcieć ś. wliwie. L. Ta, co chłopca ujrzała, choć-ei nieładnego, to ś. sama w zakazy miała więdę do niego. Gawin. (= *mizdrzyła ś., zalecała ś.*). 3. † Z. *zlecenie, polecenie, danie znać, zapowiadanie, zapowiedzenie, zapowiedź, oznajmienie, zwiastowanie, nakaz, rozkaz*: Odpowiednik ma być stawion przez Z. od nas, hospodara, przed prawem. Stl. Nie usprawiedliwiwszy ś. przed zakazem abo i po zakazie urzędowym. Stl. Ktoby, przez Z. nie usprawiedliwiony ś., ujechał abo więzienia podjąć nie chciał... Stl. Jesliby kto był w gorącym uczynku pojman abo, za zakazem urzędowym w prawo ś. wdawszy, prawnym dowodem przekonany... Stl. Trudnił mi oddanie aktów grodzkich, u niego będących, zaczyn go zakazem zapozwaniem na rozcki. Mat. 4. [Z.] *obstalowanie, obstalunek, zamówienie*.

Zakaza, y, blm., p. Przymiot.

† **Zakazacz, a, Im. e p. Zakazywacz.**

Zakazać, że, zał, nied. Zakazywać, † Zakazować I. *zapowiedzieć swoją powagę, władzą, że nie wolno; zabronić, nie dozwolić*: Groźno Z. L. Zakazano srodze pod przekleństwem a. kłatwą, pod gardłem. Kn. Paweł św. nie zakazował małżeństwa wolnym ludziom, a wszakże pozytywów nie przebaczył czystości. Białob. Jeśli ta poczciwość (czesé) Żydom jest zakazana, nam zapowiedziana być nie ma. Leop. Kto nie zakazuje grzechu, gdy może, sam grzech popelnia. Jabł. Bardziej te rzeczy smakują, których bardziej zakazują. Kn. Zakazuj żalości, płakać zakaz narodom, poskrom płaczu swego. Bardz. Nie boj ś. zażyć zakazanego prawem ślubu. Bardz. Srodze tego poddanym pod kłatwą, pod karą zakazano. Troc. Wiecież wy, czemu wam Pan tego drzewa zakazał abo owoc jego? Rej. Mojżesz z obcemi narody kumać ś. Żydom zakazuje. Orzech. Kto źle postępkę karze abo ich zakazuje, nie przesładuje, ale miłuje. Skar. Zakazał im chodzić do Jeruzalem Skar. Daleko lepszych owoców mieli dostatek, ale ten ś. zdał im być najsmaczniejszy, który był zakazany. Skar. 2. † Z., [Z.] *zapowiedzieć, wskazać, zalecić, polecić, przykazać*. Pot. Zakazał na przewozie, aby mu przewoźnicy znać dawali, kiedyby kto z panną jechał. Papr. [Ksiądz mi zakazował, abym nie szanował białych głów]. 3. [Z.] *zamówić, obstalować*: Na jutro nowe łowy, ludzie, konie i psy Z. Krasz. (= *zarządzić*). Nazajutrz rano zakazał króliewicz, aby dwór wystąpił okazale i licznie. Krasz. 4. *karę, polegać, zufać, liczyć na co, zufać czemu*: Zakazał na flus, na trzy króle. Troc. Zakazał na trzy tuzy. Troc. † Z. ś. I. *zapowiedzieć ś., obiecać ś., mieć ś., zanieść ś. na co*: Na wiosnę jak ś. pięknie wszystko zakazało, alie już późno w maju przymrozek ś. zdarzył. Niem. Z młodu wyknąć trzeba enoty, z młodu ś. tarnek ostrzy, z młodu ostrością ś. swoją zaraz zakazuje. Birk. (= *daje ś. poznać, zdradza swą przyszłość*). Ponieważ ś. na to co raz lepiej zakazywało, więdę ś. ludzie cieszyli. Kaczek. 2. *przymilić ś., umizgnąć ś., przypochlebić ś., zalecić ś., przypodobać ś., nad-*

skakiwać, absztyfikować ś., mizdrzyć ś., wdzięczyć ś., smalić cholewki, palić koperceczaki: Zwawy żąda ludziom być tym przyjemny i tym ś. chce Z., a ono ś. przez to czyni u wszystkich mierziwym. L. Zakazowała ś. sroka orłowi, prosząc, aby ją przyjął w przyjaźń między swą drużynę. Jabł. Nie najbardziej tych smakuj sobie, którzy ś. skora zakazują zrazu życzliwością. Fred. M. Tak oni przy pasterce swej rozpościerali pieśni wzajemne, tak ś. jej zakazywali. Gawin. W tym miesiącu możesz żonę pojąć, odzienie nowe daj przykrawywać, włosy strzyć, panienkom ś. zakazować a z niemi rozmawiać. Spiez. 3. *popisać ś., pokazać ś., wysłać ś., wystąpić, wjechać z czym, pochwalić ś., poszczycić ś.*: Wszędzie ś. z swoją dzielnością zakazał. Nies. Ze ś. był wszędzie z swoją dzielnością zakazał, wziął w małżeństwo od dworu Kispeterówną Węgierkę. Nies. Baworowski na dworze królewskim gdy ś. liczenie i z pochwałą wszystkich zakazał, w nagrodę zasług swoich wziął pisarstwo polne. Nies. Siłam ja dokazał mym ściem, ty zaś żebyś ś. fortunę zakazał z całym wojskiem, potrzeba, na morze cię wyprawię. Bardz. Skitowie tym ś. przed Aleksandrem Wielkim zakazywali, że bez przysięgi, bez pisma, bez wszelkich wymysłów ludzkich słowa dotrzymywali. Klecz. Ja gdy z swą miłością zakazuję szecerze, okrutnica ś. dąsa, nie dufa mej wierze. Min. 4. *okazać ś., zaprezentować ś.*: Z cery żywej i sukcesów nie zdał s. być nie-szczęśliwy, ani właśnie niegodny, tak ś. zakazawszy. Tw. 5. *oświadczyć ś., wyznać, wymużyć ś.*: A ci byli, którzy ją równie miłowali i którzy ś. z chęćiami jej zakazowali. Gawin. 6. [Z.] *obiecować, odgrażać ś.*: Tak ś. zakazywał, że dużo zrobi, a tu figa.

Zakazanie, a, blm. I. czynność cz. Zakazać. 2. p. **Zakaz**: Radbym to uczynił, ale boj ś. Pańskiego zakazania. Wuj. To bluźnienie rozmnażają, jako chcą, bez żadnego zakazania i bronienia. Skar.

† **Zakazanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakazać ś.**

Zakazany I. im. od **Zakazać**: Owoce Z. Pisma zakazane. W ich ręce kłaseć będziesz zakazane miecze. Krasin. Domyślał ś. korespondencji zakazanej z wojewodziną. Krasz. (= *nieczuwalnej*). Nie boj ś. zażyć zakazanego prawem ślubu. Bardz. Sposobu zakazanego szukają, aby ś. jadło i piło. Troc. 2. † Z., † **Zakazny** *podległy zakazowi, mogący być zabronionym*: Co tu robisz w tym domu w czasie zakazanym? L. 3. *niemożliwie dziwny, dziwaczny, cudacki, z pod ciemnej gwiazdy, śmieszny, obskurny*: Dodowski, Dodowicz, zakazane nazwisko. Fred. A. 4. muz.: Kwinty zakazane, p. muz. Kwinta.

Zakazić, i, II, nied. Zakazać *zazępić zarazę, zarazę, zatrąć*: Zeszła co prędzej na dół, by jak najdalej być z nią od miejsca zakazanego oddechem chorej. Bał. Z. krew. Powietrze zakazone. Ziele to leczy wątrobę zakazaną. Urzęd. Jak uleczyć bolączkę zakazaną. Wer. Woda takowa zakazonemu przyrodzeniu bardzo jest pożyteczna. Trzyc. Chłopiątka, lotrowie z początku nie inaczej, by rdzą jaką zapsowane i zakazone są. Glicz. Nierządni rozkoszami zepsowanym a zakazonym będąc, pierwsze lata na igrze i na tańcach strawił. Kosz. Ciało nasze z przyrodzenia tak jest zakazane, że ś. dusza nim brzydzi, iż w wielu rzeczach sobie je przeciwne być baczy. Rej. Pożądliwość na-

tury naszej zakazanej. Wuj. Przen.: Literatura erotyczna zakaza myśl, gangrenuje serce. Bog. W. (= psuje, kazi, demoralizuje, deprawuje) Nie odrzucisz od siebie takiego człowieka, który wlewa do ciebie kacerstwo, czymś s. skazisz, zakazisz i zginiesz. L. [Krew s. zakaziła].

× Zakazny p. Zakazowy. L.

† Zakazować, uje, ował i † Z. s. p. Zakazać.

† Zakazowanie, a l. btm., czynność cz. Zakazować. 2. lm. a p. Zakaz: Co tam z takich zakazowań! Stenk.

† Zakazowanie się, a s., btm., czynność cz. Zakazować s.

Zakazowy, × Zakazny przym. od Zakaz zakazujący, zabraniający: Prawo zakazowe.

† Zakazywacz, a, lm. e. † Zakazaacz, ten, co zakazuje, × zabraniaacz, × zabroniciel, † zabroniaacz. Przyb.

Zakazywać, uje, ywał i † Z. s. p. Zakazać.

[Zakazywać, uje, ywał] p. Zakasować.

Zakazywanie, a, btm., czynność cz. Zakazywać: Woznemu od zakazywania na rokach ku prawu grosz. Stł.

[Zakazywanie, a, btm.] czynność cz. [Zakazywać].

† Zakazywanie się, a s., btm., czynność cz. Zakazywać s.

Zakaźny *zlotny zakazić, infekcyjny, zaraźliwy* (infectiosus, contagiosus): Choroba zakaźna (morbus infectiosus) = choroba, rozwijająca s. wskutek zakażenia. Choroby zakaźne są to choroby, powstające wskutek przeniesienia swoistego pasorczyta chorobotwórczego = choroby infekcyjne. Wszystkie choroby zaraźliwe są zakaźne (infekcyjne), ale nie wszystkie choroby zakaźne są zaraźliwe, np. zapalenie płuc krupowe, malarja.

× Zakaźni, i, lm. i p. Zakażenie: Nigdzie nie ma tak małej liczby zakaźni i śmiertelności, jak w tego rodzaju przytulkach.

Zakazać, a, ał i Z. s. p. Zakazić.

Zakażanie, a, btm., czynność cz. Zakazać.

Zakażanie się, a s., btm., czynność cz. Zakazać s.

Zakażenie, a, btm., czynność cz. Zakazić. Patol. (infectio) *wniknięcie do ustroju czynników chorobotwórczych, przeważnie drobnoustrojów*: Z. miejscowe, przyrzutowe, ropne, miazmatyczne, gnilne, mieszane, przerzutowe, powtórne (reinfectio), trupie. Z. o nieznanym wrotach (infectio cryptogenetica). Z. ustek dzieciom. Syr. Ropnego zakażenia skryte postacie. Z. pługowe (sepsis puerperalis). Z. weneryczne. Z. tryprowe.

Zakazenie się, a s., btm., czynność cz. Zakazić s.

Zakącie, a, lm. a l. × Z., p. Zakąć. 2. bud. *narożnik wklęsły między żalómkami móru.*

Zakącik, a, lm. i p. Zakąć.

Zakąkoleć, eje, ał *zarwać kąkolem, chwastem, zaperzyć s. L.*

Zakąkolenie, a, btm. l. czynność cz. Zakąkoleć. 2. czynność cz. Zakąkolić.

Zakąkolić, i, il *zająć, zakryć, zapuścić kąkolem, zachwasić, zaperzyć*. Przen.: Z. prawdziwą naukę (= zanieczyścić, zaplenić).

× Zakąpać, pnie, pał *kąpiąc zanurzyć. L.*

× Zakąpanie, a, btm., czynność cz. Zakąpać.

Zakąsać, a, ał, nied. Zakąsywać l. *zająć zębami, ukąsić*: Z., ukąsić z wolna, trochę. L. 2. *zagryźć na śmierć; zająć, zagryźć, pożreć, rozszarpać zębami*. 3. p. Zakąsić.

Zakąsanie, a, btm., czynność cz. Zakąsać.

Zakąseczka, i, lm. i p. Zakąska.

Zakąsić, i, il, nied. Zakąsywać, Zakąsać, Zakąsać l. *zaciąć, uciąć, chapnąć, złapać zębami, ukąsić, ujeść, ugryźć, × zająć s.:* Wąz go zakąsił. 2. po czym; co czym = *zająć s., przekąsić, przejeść, zagryźć, przegryźć*; rub. *przeltrącić czego*: Z. po wódce. Z. smak rozynkami. L. Niech chlebem zakąsza. Jeż. Znaj to do siebie i języka zakąsuj. Krasz. Każ nam dać karty i o kółwiek Z. Korz. (= *przekąsić; lekkie posiłek*) Czy jegomość zawsze zakąsniesz po wódce? Chodź. 3. usta = *zagryźć, zaciąć, zacisnąć*: Siedział ciągle ze wzrokiem wyteżonym, z ustami zakąszonemi. Krasz.

Zakąska, i, lm. i to, *czym s. zakąsu po czym, przekąska, przegryzka; lekkie posiłek, lekkie śniadanie*: Służono mu likworami i zakąską z konfitur. Koss. Każdy wypił kieliszek, jejmość do brodziejka toruńskiego w zakąskę przyniosła piernika. Węg. Czekali niestrawnej po przysmakach zakąski. Nar. (trucziny. L.). Daj karty do salonu i zakąskę. Korz. Z. przed obiadem, przed kolacją. Zdr. Zakąseczka.

Zakąsywać, uje, ywał l. p. Zakąsać. 2. p. Zakąsić.

Zakąsywanie, a, btm., czynność cz. Zakąsywać.

Zakąszenie, a, btm., czynność cz. Zakąsić.

Zakąć, u, lm. y. × Zakącie l. *kąt skryty, zaułek, ubocze, ustroicie, zagłębienie*: Podsluchiwał, stojąc w zakątku sali. Poszedłem do kasy, stojącej w okrutnym zakątku. L. Trzeba go podsłuchać: schrońmy s. w Z. izby. L. Kreć s., przyeiska s. do zakątków sali. L. Tajemnego zakątku szukał. Nar. W zakąciu ukryty. L. W północnym zakącie podwórca skała pionowa odgrazała s. olbrzymią maczugą niebiosom. Mie. Wyciąga ręce ku tym, co siedzą w uboczach i mrocznych zakątkach sceny. Wysp. Z. miasta, kraju = *kąt, zaułek, dziura*: Słyszeć imię swoje ze czcią powtarzane po wszystkich zakątkach ojezystej ziemi. Moraw. Mnie skał tych dziki Z. ukrył przed światem obliczem. Mick. Każdy w najdalszym zakątku ziemianin wertował Podstolego. Brodz. Z. miasta = *zakamarek*. Przen.: *skrytość, tajemik, kryjówka, tajemnica*: Już jej podobno nie są tajemnicami i najskrytsze serca mojego zakątki. L. Toż w duszy mojej jeszcze jest Z., gdzie nie zagasta gromnica pamiątek. Krasin.

Przen.: *ustronie, ubocze, partykularz, zacisze*: Jakże tu miło w tym zakącie wioskowym! Z. domowy. Miłosierdzie jego z tegoż zakącia, w którym ja zostaję zagrzebanym, wielu wydobyło. Oss. (Ow niedawno całe niepoczesnego i zapadłego zakątku pan (Aleksander Macedoński), powracając przez swój świat, smuci s. ze okrag ziemi nie jest większy. Pilch. Wolę w tym zakątku być obywatelem cierpiącym, niżeli być razem gwałcicielem prawa. L. Panie niebios i ziemi, ukryj przed chciwym okiem tyrańca Z. ten spokojny. L. Bez pociech żadnej nie znajdziesz życia osnowy, ma świat rozrywki, ciszą ma Z. domowy. L. He s. godzi dumać w prywatnym zakątku, gdy królewskie rozmyślan dzieła od początku. L. Człowiek w wszechrodnej ziemi chowa s. zakątku. Przyb. (na brylcezie ziemi. L.). Zdr. Zakąćek, Zakącik, Zakąćeczek.

Zakąćeczek, czka, lm, czki p. Zakąć: Małe, nieodkryte jeszcze zakąćeczki serca ludzkiego bywają ciasne. Spas.

Zakąćek, tka, lm. i p. Zakąć.

Zakąćniczy anat. *retrocoecalis*.

Zakątnie przys. od **Zakątny** (L.), w kącie, po kątach, ustronnie, pokątnie: Jak tam u was Z. i eicho! Słow.

Zakątny przym. od **Zakąt**, w kącie, na ustroniu ukryty, ustronny, uboczny; **pokątny**: Skrytości serca ludzkiego tak są zakątne i niedocieczone, że... L. Mędry zakątni przywłaszczają sobie imię filozofów. L.

Zakbant, u, lm. y powr. sznur kręcony we trzy nitki, używany przez piekarzy do pomiotel.

† **Zakchnąć**, nie, nął p. **Zatknąć**.

† **Zakchnęły**, † **Zaknęły** *zatkany*: Uszy zakchnęły otworzyć. Rej. Otwórzże nędzne a zakchnęły uszy nasze, abysmy słyszeć mogli to wdzięczne poselstwo. Rej. Ludzie bywają słucho zaknętego. Trzyce.

† **Zakchnięcie**, a, blm., czynność cz. **Zakchnąć**.

[**Zakciał**, u, blm.] *zacknie*: Jeżeli kto co je, a dziecko ś. na to patrzy, to mu trzeba dać, boby mu ś. zakciało (dostałoby zakciała) i mogłoby ś. rozechorować, np. mogłoby mu nogę lub rękę skrzywić i t. p.

[**Zakcieć**, e, ał] p. **Zakwitnąć**.

[**Zakcienie**, a, blm.] czynność cz. **Zakcieć**.

[**Zakeniować** ś., uje ś., ował ś.] p. **Zakamienić**.

[**Zakeniowanie** się, a ś., blm.] czynność cz. **Zakeniować** ś.

[**Zakerkelować**, uje, ował] *zatelegrafować*.

[**Zakerkelowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zakerkelować**.

[**Zaketować**, uje, ował] *zanknąć na haczylk*: Z. drzwi.

[**Zaketowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zaketować**.

× **Zakędzienie**, a, blm., czynność cz. **Zakędzienie**.

× **Zakędzienie** się, a ś., blm., czynność cz. **Zakędzienie** ś.

× **Zakędzienie**, y, ył i × Z. ś. p. **Zafryzować**.

Zakętnarować, uje, ował *zakozyć kętnarami*. L. **Zakętnarowanie**, a, blm., czynność cz. **Zakętnarować**.

Zakichać, a, ał, **Zakichnąć** 1. *odezwać ś. kichaniem, kichnąć*; *zacząć kichać*. Ku. 2. kogo, co = *kichając zapryśkać*; *obkichać*. 3. kogo, co = *kichając zagłuszyć, pominać, zająć*. L.

Zakichanie, a, blm., czynność cz. **Zakichać**.

Zakichnąć, nie, nął p. **Zakichać**.

Zakichnięcie, a, blm., czynność cz. **Zakichnąć**.

× **Zakidać**, a, ał p. **Zakinać**.

× **Zakidanie**, a, blm., czynność cz. **Zakidać**.

[**Zakidować**, uje, ował] p. **Zakinać**.

[**Zakidowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zakidować**.

[**Zakiduwać**, uje, uwał] p. **Zakinać**.

[**Zakiduwanie**, a, blm.] czynność cz. **Zakiduwać**.

[**Zakiel**, **Zakil**, **Zakieła**] *zanim*: Z. ta z odpustu gaździna przyjedzie! Tet. Pogwarzymy, Z. ta jeste niespór będzie.

[**Zakieła**] p. **Zakiel**.

× **Zakielek**, lka, lm. lki *kielek, kielek*. L.

Zakielkować, uje, ował *zacząć kielkować*: Na mogile żony nieboszczeni ani jeszcze zakielkowała trawka żadna. Jeż.

Zakielkowanie, a, blm., czynność cz. **Zakielkować**.

Zakielzać, a, ał, **Zachelzać**, **Zakielznąć**, **Zachelznąć**, **Zakielznąć**, **Zachelznąć**, × **Zachelznąć** konia = *zawściągnąć, ścięgnąć, zahamować, powstrzymać kielznem; okielznąć*: **Zachelznąć** konia. Troc. Przen.: *powstrzymać, powściągnąć, ukrócić, ująć*

w *karby, w ryży, postkromić*: Z. rozhuwane wiatry, namiętności. Oszustowi temu usta Z. (*utrzed = zamknąć*). Uciechną wiatry zachelznane w szczególę. Chr. Zuchwali ludzie mają być zachelznani, aby nie wierzgał. Petr.

Zakielzanie, a, blm., czynność cz. **Zakielzać**.

Zakielznąć, a, ał p. **Zakielzać**.

Zakielznanie, a, blm., czynność cz. **Zakielznąć**.

Zakielznąć, nie, nął p. **Zakielzać**.

Zakielznięcie, a, blm., czynność cz. **Zakielznąć**.

× **Zakierować**, uje, ował *co = pokierować, zarządzić, rozporządzić czym, nadać czemu pewien kierunek, obrót*: Uczony Niemiec dobrze uczniów zakierował. Byk. Umiał i Z. robotą i sam ś. jej nie wstydział. Korz. Okoliczności inaczey sprawę zakierowały. × Z. ś. *kierując ś. zatoczyć ś., zawrócić ś., skręciwszy zbakierować ś.*: Nawa ś. zakieruje, a przykro na wały pochyliła ś. bokiem. Koch. J.

× **Zakierowanie**, a, blm., czynność cz. **Zakierować**.

× **Zakierowanie** się, a ś., blm., czynność cz. **Zakierować** ś.

[**Zakikłać** się, a ś., ał ś.] *zawikłać ś.*: Z. w długi.

[**Zakiklanie** się, a ś., blm.] czynność cz. **Zakikłać** ś.

Zakikutac, a, ał *zacząć kikutac, zachromać, zakuleć, okulawić, okuleć, ochromić*. Z. ś. *kikutać* *zawlec ś. dokąd, zaszykutać ś.*

Zakikutanie, a, blm., czynność cz. **Zakikutac**.

Zakikutanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zakikutac** ś.

[**Zakil**] p. **Zakiel**.

[**Za kilka czas**] *przez chwile*: Wilk se myśli za kilka czas.

[**Zakim**] przys. *kiejdy, gdy*: Dam ci ehusteczki, owiń nóżeczki, zakim mię Bóg wspomozie, kupię trzewiczki.

× **Zakinać**, nie, ał, ęła 1. nied. **Zakidać**, [**Zakidować**, **Zakiduwać**] *zarzucić, zamiotać*. 2. p. **Zakikwać**.

× **Zakinienie**, a, blm., p. **Zakinieć**.

× **Zakinieć**, a, blm., × **Zakinienie** czynność cz. **Zakinać**.

Zakipieć, i, ał *zacząć kipieć*; *przen. wzburzyć ś., zawrzeć, zagotować ś., zakotłować, poruszyć ś.*: Morze zakipiało (= *zabalauniło ś., zakłębilo ś.*). Poszła na dno, i fale zakipiały za nią. Krasin. Cała osada zawrzała i zakipiała dziwną wieścią. że... Orzesz. W chacie Koźluchów zakipiało, jak w garnku. Z. od złości. Aż we mnie zakipiało.

Zakipienie, a, blm., czynność cz. **Zakipieć**.

Zakirzenie, a, blm., czynność cz. **Zakirzyć**.

Zakirzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zakirzyć** ś.

Zakirzyć, y, ył *kirem zawlec, zaciągnąć; zacerwić, zachmurzyć, zaciemnić*. Z. ś. *zaciągnąć ś., zawlec ś. kirem; zacerwić ś., zachmurzyć ś., zaciemnić ś.*: Niebo ś. zakirzyło, gdy wiatry leciały. Przyb. Kto rad na swoim dobytku przestawa, ani go niebo troszczy zakirzone, ani okropna flag morskich postawa. Kniaż.

Zakis, u, lm. y, × **Zakisa** 1. *zakiśnięcie, fermentacja*. 2. *to, co zakisło, zczynu, zaroba, ferment, drożdże*: Drzewko jestem bardzo czynne, co dzień w kwiatkach, jak pochodnia, kwiatek nowy rodę co dnia: róże, astry i narcyzy; ale co raz w myślach minie, to już jak napój zakisy w listeczki ś. nie rozwinie. Słow.

× **Zakisa**, y, lm. y p. **Zakis**.

Zakisać, a, ał I. p. **Zakisnąć.** 2. p. **Zakisić.**
Zakisanie, a, błm., czynność cz. **Zakisać.**

Zakisić, i, il, nied. **Zakisać** I. *zakwasic*
przez poddanie kisnączu, ukisic, ukwasic: Z ogórki, kapustę. Troj. 2. *zaropiec:* Oczy zakisały mu brzdęk.

Zakisieć, eje, ał p. **Zakisnąć.**

Zakisnąć, nie, ał, Zakisieć zacząć *kisnąć, ukisnąć, ukisic s., ukwasic s., skisnąć, ukwasniec.* L.

Zakiszenie, a, błm. I. czynność cz. **Zakisić.** 2. czynność cz. **Zakisieć.**

Zakiśnienie, a, błm., p. **Zakiśnięcie.**

Zakiśnięcie, a, błm., **Zakiśnienie** czynność cz. **Zakisnąć.**

Zakitować, uje, ował *zalepic kitem, okitować:* Narzucić przez tę dziurę wiele smrodliwych ogniów, a potem zaszpunktuje s. i zakituje s. na urząd. Jak J. Przen., rub.: *zupchać, zatkać, zalepic, zamulić, i zaćpać:* Z. sobie żołądek.

Zakitowanie, a, błm., czynność cz. **Zakitować.**

Zakiwać, a, ał, X Zakiwnąć, X Zakinąć, I. *zacząć kawać, kiwnąć, zabujać, zachwiać, zaruszać, zakolysać:* Z. dzwonem, nogami. Z. głową (=kiwnąć, skinać). Pulsy nie uderzają, szyja s. nie chynie, noga na krok nie stąpi, ręka nie zakinie. Żebr.

Zakiwanie, a, błm., czynność cz. **Zakiwać.**

X Zakiwnąć, nie, nął p. **Zakiwać.**

X Zakiwnięcie, a, błm., czynność cz. **Zakiwnąć.**

[Zaklagać, a, ał] I. *zapuszczać mleko, aby s. ścięło na ser.* 2. *Wodę zaklagało* = woda zamarzała.

[Zaklaganie, a, błm.] czynność cz. **Zaklagać.**

Zaklajstrować, uje, ował I. *zamazać, zamarrować, zawałać kłajstrem, poklajstrować:* Z. ubranie, stół. 2. *kłajstrem zalepić.* L.

Zaklajstrowanie, a, błm., czynność cz. **Zaklajstrować.**

Zaklamrować, uje, ował, nied. **Zaklamrowywać** *zająć, zaurzęd, zamknąć kłamrą, kłamrami.* L.

Zaklamrowanie, a, błm., czynność cz. **Zaklamrować.**

Zaklamrowywać, uje, ywał p. **Zaklamrować.**
Zaklamrowywanie, a, błm., czynność cz. **Zaklamrowywać.**

Zaklapać, pie, pał, Zaklapnąć I. *zacząć klapać, klapnąć:* Panna Małgorzata skoczyła zawstydzona, zaklapała pantoflami i znikła. Gliń. 2.

X Z., X Z. s. p. Zachłapać: Wznosi s. drabina, zwykle drabina pokojowych malarzy, zaklapana farbami. Witk. Ubiegałem s. jak Żyd, w błociem s. zaklapała. Zabł.

Zaklapanie, a, błm., czynność cz. **Zaklapać.**

X Zaklapanie się, a s., błm., czynność cz. **Zaklapać s.**

Zaklapnąć, nie, nął I. p. **Zaklapać.** 2. *zapuścić kłapnąwszy, zachłapnąć.* L. 3. *posp.: kłapnąwszy zamknąć; zachłapnąć, zatrzasnąć:* Z. drzwi. Z. s. *posp. kłapnąwszy zamknąć s., zachłapnąć s., zatrzasnąć s.:* Wieko u kufra zaklapnęło s.

Zaklapnięcie, a, błm., czynność cz. **Zaklapnąć.**

Zaklapnięcie się, a s., błm., czynność cz. **Zaklapnąć s.**

Zaklaskać, ska a. *szeze, skał, X Zaklasnąć* I. *klasnąć, zacząć klasnąć:* W ręce z radości zaklaszere. Książ. 2. *zagłuszyć klasaniem.* 3. *gdzie, cz. ni. = zapasać z klasaniem.* L.

Zaklaskanie, a, błm., czynność cz. **Zaklaskać.**

Zaklasyfikować, uje, ował *klasyfikując zaliczyć, akwalifikować:* To wystarczyło Alinie, aby go Z. do liczby tych młodych mężczyzn, którzy zawsze musieli dla niej pozostać obojętnymi. Kow.

Zaklasyfikowanie, a, błm., czynność cz. **Zaklasyfikować.**

Zakląć, zaklinie, zaklął, X Zaklnąć, nied. **Zaklinać** I. *wymówić przekleństwo, odezwać s. z nim, ztorzczyć:* Tak mię zirytował, zem aż zakląła. 2. *zobowiązać pod przekleństwem, zaprzysiąc:* Prosić, przymuszać, zaklinać na przyjaźń, na miłość Boga. Min. Z. na imię Boże, na wszystkie świętości. Tał s. sekret w zaklętych od niego partyzantach. Nies. Gdy mu s. nie chce, nie zaśpiewa, choćby go kto na wszystkie przyjaźni obowiązki zaklinał. L. Jejmość zakląła mnie, że bym waepana nie odstępował. L. Prosi, zaklina na miłość swoją, na miłość duszy, na miłość najwyższego Boga. Oss. Zaklinać kogo ztorzczeństwem, pod przekleństwem. Troc. Zaklinał go na Boga, na sumnienie. Troc. Kiedy proste panują obyczaje, kiedy matka dzieci swoje na piersi zaklina... Dm. 3. *kląć ohezwładnić, zmóc, zniemuchomić, zdrewnić, unieszkodliwić, zczarować:* Zaklinać czarta. Troc. Czarownik swemi zaklina słowa pewnemi. Ryb. Zaklinać węża Kn. Zaklinać ogień. Kn. Z. burzę (=odwrócić zaklanianiem). Milezy jak zaklęty (*jak kamień, jak pień*). Caluchną drogę milezał jak zaklęty djabeł. L. Wiem, że milezały, bom ich jak węzów zakląła na sekret. L. Cóż u djabła, stoisz waepan, jak zaklęty. L. Zakląła królewna. 4. *klęciem zamienić w kogo, w co, zczarować:* Królewna zakląła w żabę. 5. *klątwą wypędzić, wydalic, klątwą wyłaczyć, egzorcyzmować, wykląć klątwą, ekskomunikować:* Egzorcyzm zaklaniem zowiemy, ale właśnie wyklada s. poprzysiężeniem; poprzysięga bowiem i zaklina kapłan dusznego nieprzyjaciela w imię Ojca, Syna i Ducha Św. aby z onego stworzenia Bożego, które ma być chrzczone, wyszedł i odstąpił. Hrb. Zaklęci, wyrzuceni klątwą z społeczności kościoła. Karak. Zaklętemu powodowi nie dopuszcza się żadna sprawa przed sądem. Groic. Gdyby kto stawiał świadki zaklęte, a strona przeciwna naganiała by je tym, iż są w klątwie, takowemu ma być dano na insze świadki; a jeśliby ich nie mógł mieć, ten, co je klnie, ma im klątwę podnieść. Tarn. J. 6. [Z.] *przekląć:* Pustelnik chciał Z. tego anioła. Z. s. *zapuścić pod klątwa, przysięść s.:* Wezyr s. zaklinał przez imię Stworzyciela nieba i ziemi, przez księgi Mahometa i przez duszę przodków swoich. Kłok. Zawsze s. na swoją poczciwość zaklina. Karp. Niech mnie djabeł porwą, jeżeli nie prawda, możesz temu wierzyć, kiedym s. tak zaklął. L. Ten, który s. najbardziej zaklina, przysięga, największy oszust, zwodzieciel, odrwisz. L. Zaklinał s. na wszystkie świętości, na sumnienie. Troc. Zaklął s. jej na własną duszę swoją. Troc.

Zakląkać, a, ał I. i [Zakląkać s.] p. **Zakleşnąć.** 2. **X Z., p.** **Zakleşzcć.**

Zakląkanie, a, błm., czynność cz. **Zakląkać.**

Zakląknąć, nie, nął I. p. **Zakleşnąć.** 2. p. **Zakleşzcć.**

Zakląknienie, a, błm., p. **Zakleşnięcie.**

Zakląknięcie, a, błm., p. **Zakleşnięcie.**

Zakląknięty, p. **Zakleşły.**

Zakląsać, a, ał p. **Zakleşnąć.**

Zakląsanie, a, błm., czynność cz. **Zakląsać.**

Zakląsnąć, śnie, snął a. **sł** p. **Zakleşnąć.**

Zakląsnięcie, a, błm. p. **Zakleşnięcie.**

X Zakleccie, a, błm., czynność cz. **Zakleccić.**

X Zakleccić, i, il *klewac zawrzec; zawrzucić glinę.* L.

Zakleić, i, ii, nied. Zaklejać *klejąc zamknąć, zalepić*: Z. kopertę.

Zaklej, u, btm., chem. p. Gluten.

Zaklejać, a, ai p. Zakleić.

Zaklejanie, a, btm., czynność cz. Zaklejać.

Zaklejenie, a, btm., czynność cz. Zakleić.

Zaklejmieć, i, ii *znaczyc klejmem (pień lub drzewo na sprzedaż idące), nacechować.*

Zaklejmienie, a, btm., czynność cz. Zaklejmieć.

Zaklekotać, ce a, cze, tał, Zaglegotać, Zaklektać i. zacząć klekotać, odezwać się klekotem. 2. zagłuszyć klekotaniem.

Zaklekotanie, a, btm., czynność cz. Zaklekotać.

Zakleksać, a, ai *zawałać, zapłacić kleksami*: Zakleksany zeszyt. Dan.

Zakleksanie, a, btm., czynność cz. Zakleksać.

Zaklektać, ce a, cze, tał i. zagłuszyć, załumieć klektaniem. 2. [Z.] *zakolatać, zapukać*: Dusza w rajskie wrota zaklektala.

Zaklektanie, a, btm., czynność cz. Zaklektać.

[Zakleństwo, a, lm. a] p. Zaklećcie: Zakleństw i przysięgań czynić nie będą. Orzesz.

× Zaklep, u, lm. y rzem. p. Nit.

Zaklepać, pie, pał, nied. Zaklepywać i. klepiąc *zagłuszać, zamknąć*. 2. *posp. zakończyć byle jak*: Z. robotę. 3. nied. *Zaklepiac zanitować*. 4. *potrawę żółtkami, mąką*—*zaprawić żółtkami i t. p.*: Polewka zaklepana mąką. Kawa, piwo zaklepane żółtkami. Barszcz zaklepany krwią wieprzową.

Zaklepadło, a, lm. a teeh, p. Zakleparka.

Zaklepanie, a, btm., czynność cz. Zaklepać.

Zakleparka, i, lm. i, Zaklepiarka, Zaklepadło *teeh. machina do nitowania, nitownia, nitarnia, nitmachina.*

Zaklepiac, a, ai p. Zaklepać.

Zaklepianie, a, btm., czynność cz. Zaklepiac.

Zaklepiarka, i, lm. i p. Zakleparka.

Zaklepisko, a, lm. a *teeh. miejsce spojenia nitami.*

[Zaklepka, i, lm. i] p. 2. Kul.

Zaklepnica, y, lm. e *komiec nitu, który zaklepują.*

Zaklepnik, a, lm. i rzem. *młotek do zaklepywania nitów.*

Zaklepnny rzem. *tyczący się zaklepywania, zaklepania*: Przyziągacz Z. Przystawa zaklepana. Przypór Z. (Hebelvorhalt).

Zaklepywać, uje, ywał p. Zaklepać.

Zaklepywanie, a, btm., czynność cz. Zaklepywać.

[Zakleszczać, a, ai] *zapalić się.*

[Zakleszczanie, a, btm.] czynność cz. Zakleszczac.

Zaklećcie, a, lm. a, × Zaklnienie i. btm., czynność cz. Zakląć. 2. a. × Zakleństwo, [Zakleństwo] *lm. a=a) przekleństwo, zlorzeczenie; słowa zaklinającego, czary; kłatwa; przysięga, zaprzysiężenie; słowa białalne*: Przyzwany zaklećciem. Z. ezarta. Troc. (= *egzorcyzm*). Duch w zaklećcie samym nie siedzi. Uj. b) p. Zaklećcie s.: Z. było straszne, uwierzyłam mu. Świadcząc s., że dotrzyma obietnicy święcie, tak uroczyste ona zrobiła Z. Dm.

Zaklećcie się, a, s., btm., niek. Zaklećcie czynność cz. Zakląć s.

† Zaklecony *zakrzywniony*. And. z Kobył.

× Zakleństwo, a, lm. a p. Zaklećcie.

† Zakleczec, y, ai, × Zakleknąć, × Zakląknąć, † Zakleśnać, nied. × Zaklekać, × Zakląkać *kleknąć, uklęknąć, paść na kolana, pokleknąć.*

† Zakleczenie, a, btm., czynność cz. Zakleczec.

Zakląkać, a, ai p. Zakleczec i Zakleśnać.

Zaklekanie, a, lm. a czynność cz. Zakląkać. Węgl.: Z. milerza = *tworzenie się wklęsłości na powierzchni opadającego milerza, gdy dochodzi do posady*. Tab.

Zakleklly, Zakleknęty, Zakląknęty, Zakleśly, Zakleśnięty *który zakląkl, zapadły wklęsło*: W nizinach i zaklekllych polach albo bródzono i wodomeze według spadku wody dla wymoknienia zboża czyniono. Haur. Macica zakleklia (uterus arcuatus) = *mająca lekką wklęsłość pośrodku*.

Zakleknąć, nie, nał a. akt i. × Z., p. Zakleczec 2. p. Zakleśnać.

Zakleknienie, a, btm., p. Zakleknęćcie: Z. *macicy (intussusceptio uteri)*.

Zakleknęćcie, a, btm., Zakleknienie czynność cz. Zakleknąć.

Zakleśać, a, ai p. Zakleśnać.

Zakleśanie, a, btm., czynność cz. Zakleśać.

Zakleśłość, i l. btm., rz. od Zakleśly. 2. *lm. i miejsce zakleśle, zakląknęćcie, zakleśnięćcie, wklęsłość, wgłębienie, zagłębienie, zakleśnina, wpadlina*: Wymiar zakleśłości ziemi naszej pod biegunami. L.

Zakleśly. [Zakląknęty] *który zakleśł, zapadły wklęsło, osiadły*: Gęstwa ciemnych odrzuconych od zakleślych skroni włosów odkrywała poźółkle czoło. Kon. Prawie martwa i zakleśła sługi ooculi i położyły do łózka. Korz. (= *bezładna*). Dolina lekko zakleśła pod skrętami dzikiego winogrodu. Sienk. Nad tym całym światem, zakleślym ździebko w miejscu, kędy wieś przywarła, wisiało słońce. Reym.

Zakleśnać, śnie, szał, Zakląśnać, Zakląknąć, Zakleknąć, nied. Zakleśać, Zakląśać, Zakląkać, × Zaklekać, [Zakląkać s.] i. *zapadść wklęsło, wklęsnąć, wgłębnić, osiąść. spłaszczyć s.*: Grunt, nos zakleśnął. Oazy precz w licznych kości gruchocie zmieszany, wspan poszedł nos i zakląkl w podniebienia polu. Zebr. Zwiłki niecierpliwa w drzewie zakląknęła i lice za skórę weisnęła. Zebr. (*subsedil*. L).

Zakleśnienie, a, lm. a p. Zakleśnięćcie.

Zakleśnięćcie, a, × Zakleknęćcie, Zakląśnięćcie, Zakląknęćcie, Zakląknienie, Zakleknienie, Zakląśnienie, Zakleśnienie, i. btm., czynność cz. Zakleśnąć. 2. *lm. a zakleśłość, wklęsłość, wgłębienie, zagłębienie, zakleśnina, wpadlina*: Zwierzchu na Z. pieca cegielnego. Haur. Z. klatki pierśsiowej, guza rakowego. Zakleśnienie czyli spłaszczenie. Perz. O zakleśnieniu czaszki. Perz.

Zakleśnina, y, lm. y p. Zakleśłość. Anat.: † Z. ucha, p. Gzółen. Scapha, czołen, czyli Z. ucha Perz. Kość czelna ma w sobie pięć pościągów i dwie zakleśniny: *superficiem concavam et concavam*. Perz. Żadnej zakleśniny ani rany na głowie jego widać nie było. Perz.

[Zakleśnik, a, lm. cy] *człowiek zakleśly*: Siedzi jak Z.

Zakleśly i. im. od Zakląć, *dotknięty zaklećciem, zczarowany*: Z., przekleśly. Głos. Skarb Z. Milczy, jak Z. Prz. Królowna zakleśła w żabę. Świadek Z. = *dotknięty kłatwą, wykleśly*. Przypomniałem sobie dawno zakleśłą sztukę = *zarzuconą, zaniechaną, zaniebaną, zapomnianą, nieużywaną*. Czy tam bias siedział, czy dusza zakleśła. Mick. (= *pokutująca*). 2 *tyczący się zakleścia, zaklinania, czarodziejski*: Ja, widząc, iż złodziej *effugia juris* szuka, przypomniałem sobie dawną zakleśłą; tej skoro zażyłem, zaraz go chlust w łeb, jak w kapustę. Boh.

Zaklimatyzować, uje, ował, Zaaklimatyzować *przyswoić istotę jaką z culego klimatu danemu*.

klimatowi. **Z. ś.** przyznyczać *s. do obcego sobie klimatu, przyciąć ś. w nim; przen. żyć ś. z pewną miejscowością, przyciąć ś. w niej, przystosować ś. do warunków bytu danej miejscowości, czuć ś. w niej jak u siebie*: Eks-kochanek księżnej zaklimatyzował ś. tam na dobre. Bał.

Zaklimatyzowanie, a, btm., czynność cz. Zaklimatyzować.

Zaklimatyzowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zaklimatyzować ś.

† **Zaklinaciel, a, lm. e p. Zaklinacz. L.**

Zaklinacz, a, lm. e, † Zaklinaciel *l. ten, co zaklina, czarownicę, czarnoksiężnik, czarodziej, guślarz: Z. węża, ognia, czarta. Troc. 2. egzorcysta, (stopień duchowny): Z. czartów. (= wypędzający ich z opętanych).*

× **Zaklinaczka, i, lm. i** forma ż. od **Zaklinacz. L.**

Zaklinać, a, ał i Z. ś. p. Zakląć.

Zaklinanie, a, lm. a czynność cz. **Zaklinać**: Byli u Żydów zaklinacze czartów, którzy modlitwami i zaklinaniem djabły z ciał ludzkich wyganiali. Skar. *Z. ognia, węża. Troc.* Dla tych powodów (przeciwko zasadzkom złego ducha) kościół św. używa niekiedy egzorcyzmów, czyli zaklinań, t. j. pewnych obrzędów i modlitw. Kozł.

Zaklinanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zaklinać ś.**

× **Zakliniać, a, ał p. Zaklinować.**

× **Zaklinianie, a, btm.,** czynność cz. **Zakliniać.**

× **Zakliniód, i, il p. Zaklinować.**

Zakliniec, nca, lm nce zool. (platycerus) *chlorzszcz wachlarzowgi.*

× **Zaklinienie, a, btm.,** czynność cz. **Zaklinić. Zaklinować, uje, owal, × Zaklinić, nied. Zaklinowywać, × Zakliniać** *l. zabić, zaszpunktować, zasadzić klinem*: Gdzie latorośl będzie wszczepiona w pniak nierówny, tedy ona gałązka tak ma być zakliniona, aby z obudwu stron skóra została. Trzye. *Z. latorośl w pniak, szepięąc. 2. zabić, spoić, ściagnąć klinem, klinami*: *Z. łózko.* Złożone z czcionek stronicę ściśle w ramach *Z. 3. zaostrzyć klinowato*: *Z., zakończyć klinem, kliniasto uczynić.* Bobr. W nasypie mniejszym był tylko z dwóch stron rząd kamieni stojących, zaklinowanych. 4. lek.: *Główka zaklinowana p. lek. Główa.*

Zaklinowanie, a, btm., × Zaklinienie *l. czynność cz. Zaklinować. 2. poł.*: *Z. płodu w miednicy. (p. lek. Główa).*

Zaklinowywać, uje, ywał p. Zaklinować.

Zaklinowywanie, a, btm., × Zaklinianie *btm.,* czynność cz. **Zaklinowywać.**

[**Zakliwa, y, lm. y**] *zakrzywienie, lek.*

× **Zaklnąć, nie, nął i Z. ś. p. Zakląć.**

× **Zaklnięcie, a, btm.,** czynność cz. **Zaklnąć.**

× **Zaklnięcie się, a ś., btm.,** czynność cz. **Zaklnąć ś.**

[**Zakłosaować, uje, owal**] *l. zawrzeć co, przetykając otwór zatyczką*: Zakłosuj zaporę! Zakłosowałeś wrótkę? (=czy przetknąłś zatyczką skobel u wrót?). 2. *zadsierżnąć, zawiązać, zaciągnąć, założyć*: Drugi koniec łańcucha zakłosał a. obwiąż około drąga prostego. Sol.

[**Zakłosowanie, a, btm.**] czynność cz. **Zakłosować.**

Zakłucie, a, btm., czynność cz. **Zakłuć.**

Zakłuć, uje, ul, × Zakłwać zakłób dziobem, zadzobać. *Przen.*: × *Z. = zakłócić, zubość, przebić*: *Z. dzią. Widząc męża pod borem, chcą go*

zagubić, chcą go zakłwać w skoki. Pot. O, jakżebyśmy wielkiej rzeczy dokazali, kiedybyśmy tu chłopca jednego zakłwali. Pot.

[**Zakłudzenie, a, btm.**] czynność cz. **Zakłudzić.**

[**Zakłudzić, i, il**] *zaprowadzić*: Chłopek zoneczke zakłudził do łózka.

[**Zakłuty**]: *Zakłuta siekiera = siekiera z ostrzem zepsutym.*

× **Zakłwać, a, ał p. Zakłuć.**

× **Zakłwanie, a, btm.,** czynność cz. **Zakłwać.**

Zakład, u, lm. y *l. zakładanie, założenie*: Bytem przy zakładzie. Troc. 2. *miejsce zabżone, fałd, fałda, zaszwka w tkaninie w sukni*: Utyłaś, rozpuść nazad *Z. w sukni. 3. miejsce zbiorowej pracy, działalności ludzkiej, fabryka, warsztat, pracownia; fundacja, instytucja, instytut*: Młódź ś. w enotach pomnaża, nauki tych słyna, eo do waszego zewsząd zakładu tak płyną *L. Zakłady przemysłowe, gazowe. Zakłady Kruppa. Z. fryzjerski. Z. kucia koni. Z. krawiecki. Z. dobroczynny, dezynfekcyjny, wychowawczy, naukowy (=szkola), leczniczy (=lecznica, uzdrowisko, dom zdrowia, szpital, sanatorium), kąpielowy, wodolecznicy czyli hidropatyczny (=hidropatja). Z. hutniczy (=huta). Z. im. Ossolińskich. Otworzyć, zamknąć, zwinąć *Z. 4. to, co daje jako zabezpieczenie, dla pewności, gwarancja, zastaw, fant, kawcja, wadium, rękojmia, poręka*: *Z., to, co kładą ci, eo ś. zakładają, pignus. Kn. Vadium a. Z. bierze ś. za wszelką sumę przez poręcznika zapisaną, która czasem pewną liczbą określa ś., czasem tyle drugie, ile wartość rzeczy jakiej wynosi*: *Z. a. vadium sądowe proste a. staroświeńskie waży złotych 192. Ostr. Skazują sędziowie trojaki zakłady tym, eo wyganają z przysądzonych imion. (=mień =majątków). Baz. Z. prawny, pokład, pieniądze od prawujących ś., złożone u sędziog. Włod.: vadium vocant jurisperiti vulgares, sed ea vox latina non est; tu dices: multam, quam comminatur iudeei, qui condemnatus boni sua ab altero occupare non sineret. Kn. Z. jednaczy, compromissum, pecunia a. partibus promissa, ni pareant arbitris. Kn. Z. wygrać, przegrać. Kn., Troc. Z. na kogo włożyć. Kn., Troc. Do dania sobie obligu pod wszelkimi zarękami i zakładami. Nar. Takowego sąd przez *Z. uskromić ma, między którymi Z. 10 kóp pieniędzy założyć ma. Nisz. Zumiarki a. i zastawy, któreby były przez zapis zakładem a. winami warowane. Nisz. Z. w ręce moje dali. Troc. Z. prawny. Troc. Z. a. vadium temu stanowić, któryby na czas naznaczony sumy nie oddał. Troc. Z. obu stron dali zarówno zakłady. Troc. Zakładami płacić. Troc. Człowiek dany w zakładzie. zakładnik, zastawnik, dany w zakładzie. Kn. Z. dla wiary, zakładnik. Kn. Dany w zakładzie. Troc. W zakładzie jest. Troc. Zakładem mieszka u dworu tureckiego. Troc. Posłano w *Z. kilka senatorów. Troc. Z. wierzycielowi za pożyczkę, zastaw, fant. L. Rzeez, którą ś. dłużnik wierzycielowi w długi broni, gdy czym innym płacić nie ma, fant, zowią też zakładem. Groie. Z., złożenie zastawu dla pewności, złożenie realnego dowodu poręczenia*: *Z. założyć = złożyć zastaw. Skr. Mogą li od dziesięciu grzywien, eo pożyczają na *Z., wziąć jedną grzywnę do roku czynszu. Ort. Niestojące imienie w zakładzie komu zostawić. Ort. W zakładzie wielkiej dobroczynności wszystkie dni moje do usług twoich oddaję. Troc. Jako *Z. przyszłego szczęścia przyjmuję twą przyjaźń. Rzew. (=zadatek). Liljo,******

bańdź mi zakładem czystości! Dam ci w Z. honor mój i wiarę. L. Z. mojej stateczności w twych oczach i w twym kochaniu. L. (= *zapewnienie*). Cóż mówić o zakładzie nieoszacowanym miłości związku? Druzb. Tu rękę podaje nędzemu i dodaje w serca takowym zakładem. Koch. J. 5. *zakładanie s.*, *założenie s.* o co; *przedmiot, o który s. zakładają*: Gdy strona jedna utrzymuje, druga przeczy, w ten czas powstaje Z. Cyw. O zakładnym poszedł, że od narzekania zacznie. L. Ja poszedłbym o Z. z całym prześwietnym zgromadzeniem ichności naszych. L. Gdyby mu mniej wierną była, o zakładnym poszedł, żeby ją więcej szanował. L. Przeszłego tygodnia trzy zakłady przegrałem. L. Pod zakładem s. spierać. Troc. Wnet s. założyli, przy wielu ludzi zaenych Z. zostawili. Papr. Raz poszły w Z. niebieskie ptaki. Mick. Dawne wypełnisz zakłady. Mick. 6. *stawka, nagroda, premjum, trofeum dla wygrywającego*: Za nie wicień, iż ci, którzy w zawód biegają, wszyscy bieżą, ale jeden bierze Z.? Leop. 7. Podjęcie wyrzuczonego naręczaka stało za oświadczenie, iż rycerz podejmujący go gotowym jest do utrzymywania zbrojnie zdania przeciwnego i że przyjmuje wyzwanie na rękę, skoro wyrzucony Z. bitwy, tak to nazywano w owych czasach, podniósł. Czart. A. 8. *fundament, grunt, podwalina, opora, podstawa, filar, kamień węgielny; zasada*. B. Sz. Nowych miast zakłady po wygaśnięciu dawnych zjawiają s. Oss. (*nova urbiūm fundamenta jacuntur*). Zakłady budowy twojej niemało miejsca zajęły. Pilch. Trzy lata trzysta mistrzów budowało, a nie mogli położyć zakładu. Zm. Przen.: Prawo *habeas corpus*, Z. i hasło wolności angielskiej. Ostr. 9. [Z.] *kamień graniczny ze znakiem krzyża, herbem lub napisem wykutym*, 10. × Z. *spisób, skład, porządek, norma, tryb*: Wszystko szło starym zakładem. Pol. 11. bud. *skład, plan, grundrys, rysunek określający w ramach poziomych jakoby płaszczyzną poziomą zrobione przecięcie budowli*. Podesz. 12. cieś. i stol.: Z., wpust, p. Felc. 13. cukr.: Z. nożów = część *składowa krawalnicy*. 14. fecht. *złożenie s. bronią sieczną, założenie s. niq*: W tę grę bić s. potrzeba pod tarczy zakładem. Jabl. (założywszy przed sobą, nad sobą tarczę, zastłoniwszy s. tarczą). Przez Z. ciąć. Troc. (= przez broń, którą s. drugi zastaniał). 15. myśl. *obwód naganki*: Naganiacze ruszyli, Z. był duży. Las. 16. woj.: Z.=a) a. × *Zakładaw niższa część, podstawa wału*. Troc. b) *skład, formacja, kadra*: Pułk ułanów polskich z rozmaitych uformował zakładów. Koł. W Modlinie niektóre zakłady starej piechoty. Koł. Zdr. Zakładzik.

× **Zakładacz**, a, lm. e i. p. Założyciel. 2. gór. = **Narażacz**.

× **Zakładaczka**, i, lm. i forma ż. od **Zakładacz**, *założycielka*.

Zakładać, a, ał i Z. s. p. Założyć.

Zakładanie, a, bfm., czynność cz. **Zakładać**: Z. gruntu, budowania. Troc. Z., założenie, fundowanie. Kn. Z. kościoła. Kn. Myśl.: Z. pola = *zaczęcie polowania, trąbienie przy zaczęciu polowania*. Z. psów = *zapuszczanie psów gońcych do kniei*. Z. psów. Troc. Miejsce uważaj w zakładaniu a na podobniejsze zakładaj. Troc.

Zakładanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakładać s.**

Zakładca, y, lm. i p. Założyciel. Z. tych murów. Syrok.

Zakładczarka, i, lm. i szwaczka, *krawcowa uzdolniona szczególnie w robieniu zakładek*.

Zakładeczka, i, lm. i p. Zakładka.

× **Zakładew**, dwa, lm. dwie p. woj. Zakład. Troc.

Zakładka, i, lm. i l. *marszczka, fałda zagniecioną, załamka*: W czasie maglowania porobiły s. zakładki na bielźnie. [Sukmana ma tę przewagę nad górnicą, że klamki jej, czyli zakładki, zdobiją czarne lub ciemne taśmy]. 2. *to, co służy do założenia miejsca w książce, gdzie s. czyta*: Z. w brewjarzu = *rejestrzyk*. 3. [Z.] *przekąska*. 4. *przyprzążka koni pomocniczych (np. przy jeździe pod górę)*. 5. bud. *połączenie z sobą dwóch sztuk drzewa jednakowej grubości tak, że jedna staje s. przedłużeniem drugiej*. 6. gór., p. **Okladzina**. 7. jub., p. l. *Folga*. 6. rzem. = a) *forajbka*. b) w imadle = *blaszki ołowiane lub deszczułki drewniane, zakładane w imadło, aby jego policzki nie szkodziły przedmiotowi*. e) *drażek z wyłrojem, służący do ustalenia przesuwalnego wału windy*.

[**Zakładne**, ego, bfm.] l. a. **Zakładziny** *uczta wydawana przez właściciela budującego s. domu po założeniu fundamentów*. 2. *mul. uroczyście położenie pierwszej cegły budowli*.

Zakładnia, i, lm. e. **Zakładnica** *ryb. otwór w łodzi, którego s. sied, niewód zaciąga*.

Zakładnica, y, lm. e i. p. **Zakładniczka**. 2. *skrobaczka*. 3. [Z] *deska do wozu, dodana do gnojnic*. 4. *blach. = Falcajza*. 5. *ryb., p. Zakładnia*.

Zakładniczka, i, lm. l. a. **Zakładnica** *kobizeta dana w zakład*: Córka zostanie tu zakładnicą. Słow. 2. *ta, co s. z kim zakłada o co*.

Zakładnik, a, lm. cy l. a. † **Zastaw**, † **Zastępca** *człowiek, dany na zakład*: Zakładnikiem s. stawić. Troc. Człowiek dany w zakładzie, Z., zastawnik, dany w zastawie. Kn. Zakładnik. dać, wziąć. Troc. 2. *ten, co s. z drugim o co zakłada*: Zakładnikom przeciął rękę. Troc. 3. × Z. p. **Założyciel**. 4. [Z.] *hebel do spuszczenia kantów desek klatczonych „na zakład“*. 5. druk. p. druk. Ryga (justunek).

Zakładny p. **Zakładowy**.

Zakładowy, **Zakładny** l. przym. od **Zakład**: **Budynek**, **ogród**, **posługacz** Z. (= *instytucyjowy*). **Służba zakładowa**. Jest mi zakładną nadziei miarą stateczna związku u was wola. Nar. (= *zakładem, zadatkien*). Owe swaty po raz drugi wtręciły córkę Lupuła w niewolę zakładową. Szaj. Bawiła ona tam, zastępując zapewne siostrę, w zakładowym ubezpieczeniu dywanu o wierności ojca Lupuła. Szaj. **Zakładny** = *fundamentalny*. B. Sz. **Szwadron Z. Gemb. Kapitał Z.**, p. **Kapitał**. Delegacja będzie miała za obowiązek wynaleźć fundusze na potrzeby zakładowe wojska i na inwalidów. Koł. (= *podstawowe, zasadnicze, fundamentalne, główne*). Na nieby s. przydały takowe wydatki, gdybyśmy o zakładowym nie pomyśleli funduszu. Koł. 2. *blach.*: **Kleszcze zakładowe**, p. **Falcegi** (= *zaginadła*).

Zakładzik, u, lm. i p. **Zakład**.

Zakładziny, in, bfp. l. [Z., *założenie fundamentów budowli*]. 2. *uroczyście przy rozpoczęciu budowy domu, założenie a. i poświęcenie kamienia węgielnego*: Z., uroczyste położenie w gmachach murowanych kamienia węgielnego, a w drewnianych—podwaliny. Gl. Jakże sobie radził przy tak licznych zakładzinach (fabryk)? T. K. Przytomnym przy zakładzinach kościoła św. Piotra. Wiszn. Święto zgody i Z. grodu obchodzić miało. Krasz. Przy budowaniu chałupy właściciela wyprawia Z. 3. p. **Zakładne**.

Zakłamać się, mie ś., mał ś. zamówić ś. dokąd kłamać; wnieść ś., włożyć ś., zapomocą kłamstwa: Trafiło ś., że jeden z bogich wziął bułkę ebleba, a wyszedszy z klasztoru, wrócił ś. potem i, zakłamawszy ś., że dopiero pierwszy raz przyszedł, wziął drugą. Darow.

Zakłamanie, a, btm., Zakłamanie ś. czynność cz. Zakłamać ś.: Rozdarcie (duszy) na: romantyzm, a w drugiej połowie duszy na tę niemoc i Z. uczuć w zastoju. Brt.

Zakłamanie się, a ś., btm., p. Zakłamanie.

[Zakłapać, pie, pal] *zastukać, zatupać butami*

[Zakłapanie, a, btm.] *czynność cz. Zakłapać.*

Zakłębić, i, il zakręcić w kłęb, zawięcić, zakotłować: Sto narodu zwracało na miejsce, jak kieby wicher zakłębił Reym. Kiedy w sercu krew zakłębi. Pol. **Z. ś. zakręcić ś. w kłęb, zawięcić ś., zakotłować ś.; zaurzeć, zagotować ś., zabałwanic ś., wzburzyć ś., zakłębic:** Woda w przebiegu zakłębiła ś. Zakłębiło ś. w garnku na ogniu. Dziwnie mi ś. zakłębiło w sercu i w oczach, szalona radość i najgłębsza boleść opanowały mnie zarazem. Kazek.

Zakłębienie, a, btm., czynność cz. Zakłębic,

Zakłębienie się, a ś., btm., czynność cz. Zakłębic ś.

× **Zakłopocenie, a, btm., czynność cz. Zakłopocić.**

× **Zakłopocenie się, a ś., btm., czynność cz. Zakłopocić ś.**

× **Zakłopocić, i, il i × Z. ś. p. Zakłopotać.**

Zakłopotać, ta a. cze a. × ce, tał, × Zakłopocić *nabawić kłopotu, wprawić w kłopot, zatroskać, zambarasować, zafrasować, zaturbować, sturbować, strapić, zaafrować:* Zakłopotał nas swoją chorobą. **Z. ś. znaleźć ś. w kłopocie, zambarasować ś., zatroskać ś., zafrasować ś., zaturbować ś., zaafrować ś., strapić ś.:** Tenże Mateusz w poprzednich dziejach ciągle jest zakłopotany wynoszonemi e-kumili et incerto genere. Lel.

Zakłopotanie, a, btm. l. czynność cz. Zakłopotać. 2. a. Zakłopotanie ś. stan tego, co ś. zakłopotal, kłopot, ambaras, niepokój, niespokojność, frasunek, troska, niepewność, turbacja, pomieszanie: Na jego tworzy widać Z.

Zakłopotanie się, a ś., btm. l. czynność cz. Zakłopotać ś. 2. p. Zakłopotanie.

[Zakłos, a, lm. y, Kłosiak, Kłósak, Zakłóśnik, Zakłóśniak] *snopek dachowy położony kłosem w dół.*

Zakłócić się, i ś., il ś., zawiązać ś. w kłos, w kłosy, dostać kłosów: Zboże zakłósiło ś.

Zakłoszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zakłócić ś.

Zakłócać, a, ał p. Zakłócić.

Zakłócanie, a, btm., czynność cz. Zakłócać.

Zakłócenie, a, btm. l. czynność cz. Zakłócić.

2. × Z. niepokój, zamieszanie sprawione przez co, kłopot, turbacja, frasunek, ambaras, kram, rozgardjasz: Już od dawnego czasu dla zakłócenia gospodarskiego nie miałem szczęścia nadgłośić ś. do wacpana. L. (= zatrudnienia kłopotliwego). W strasznym jestem zakłóceniu: wielkie mi ś. nieszczęście stało. L. **3. lm. a astr. perturbacja, zwichnięcie, zawiłanie, zbozenie = zboże: ia, jakie zachodzą w ruchu eliptycznym planet, a to wskutek wzajemnego ich między sobą przyciągania ś.:** Zakłócenia w biegu komet. Zakłócenia perijodyczne, wiekowe. Z. atmosferyczne = wiatr, burza. Z. magnetyczne = burza magnetyczna. **4. lek. zaburzenie:** Z. w organizmie, w żołądku.

Zakłóciiciel, a, lm. e, × Zakłótnik ten, co zakłóca a. zakłócił. L.

Zakłóciicielka, i, lm. i forma ż. od Zakłóciiciel. L.

Zakłócić, i, il, nied. Zakłócać l. bijąc zamieszać; zamącić, zbełtać: Mleko to w garnku warzą, jak przechłodnie, zwarzone w bezkę więcej i kijem zakłóca. Haur. **2. przen. spokój, porządek = zamieszać, zamącić, zaburzyć, zawiąchrzyć, naruszyć. Z. spokój, porządek = stargać, zburzyć, wyprowadzić z równowagi.** Obecne szczęście Z. Mick. Oczęta Zosi, oczęta żywe umięją czułość serca Z. Kniaź. (= zamiepokoić). Gdy piszę, swobodnym gadaniem myśl mi zakłóca. L. (= mąci, rozrywa; przerywa mi, przeszkadza, robi mi dystrakcję). **3. × Z. przen. zakłopotać, zafrasować, zambarasować, zaturbować, zaafrować, zmieszać:** Jesteśmy myślą zakłócony, jakby oświadczyć wdzięczność naszą. L. **4. × Z. zająć kłopotliwie, zahargotać, zakłopotać, rozzerwać:** Idę od mego pana, okrutnie gospodarstwem zakłóconego. Ażeby się mogli udać za polityków wiele myślących, ustawicznie są zabawni, zakłócony, zainteresowani. L. Zakłócone rycerstwo zaprzestaje sporów z królami i godzi ś. czymprędzej między sobą. Szaj. **5. × Z. zapęłnić kłótnię, zawiąchrzyć:** Boże, przywróć pokój zakłóconej ziemi. Stasz. (= niespokojnej, zawiąchrzonej, burzliwej, pełnej zamieszek). Słucham pilnie, o czym też panowie w tak zakłóconym czasie będą rezonować. L. Izali w tak zakłóconym czasie należało mądrym mieszać ś. w turnieje ojezyste? Pileh.

Zakłócić, a l. btm., czynność cz. Zakłócić. 2. lm. a runka od ukłóca, zadruśnięcie.

Zakłócić się, a ś., btm., czynność cz. Zakłócić ś. Zakłóć, kole, kłól, Zakłuć, × Zakolnąć, nied. Zakłówać, Zakluwać, × Zakoliwać l. ukłóć, skaleczyć czym szpiczastym, zabość, zadrasnąć: Paluszek sobie z przypadku igłą Z. Boh. Przeklina Hyblę i kwiaty one, kędy paluszek zakłól pieszczony. Kosz. Z. konia do żywego. L. **Przen.:** Jakieś złe przecucie zakłóło serce. Bał. Coś go w piersi zakłóło. **2. kłójąc zabić; zażgać, przebić na śmierć:** Z. sztyletem = zasztyletować. Z. kogo dzidami, pikami. L. Bo cię zakole, jak wieprza. Rzew. Z. wołu, wieprza, prosię. Z. ś. l. ukłóć ś., skaleczyć ś., zadrasnąć ś. czym szpiczastym: Zakłól ś. w nogę. Kn. Nierychły rybitw mądry, aż ś. zakłówszy. Czaiach. (= po szkadzcie mądry). **2. ukłówszy, ś., kłójąc ś. zabić ś.; przebić ś.**

[Zakłóśniak, a, lm. i] p. Zakłós.

[Zakłóśnik, a, lm. i] p. Zakłós.

× **Zakłótnik, a, lm. cy p. Zakłóciiciel.**

Zakłówać, a, ał i Z. ś. p. Zakłócić.

Zakłuwanie, a, btm., czynność cz. Zakłówać.

Zakłuwanie się, a ś., btm., czynność cz. Zakłówać ś.

Zakłucie, a, btm., czynność cz. Zakłuć.

Zakłucie się, a ś., btm., czynność cz. Zakłuć ś.

Zakłuć, uje, ul i Z. ś. p. Zakłócić.

[Zakłupkać, a, ał] *zapukać, zastukać: Z. w okienko.*

[Zakłupkanie, a, blu.] *czynność cz. Zakłupkać.*

× **Zakłusać, sa a. sze, sał p. Zakłusować.**

× **Zakłusanie, a, btm., czynność cz. Zakłusać.**

Zakłusować, uje, owal, × Zakłusać l. zoczyć kłusować, puścić ś. kłusem, 2. zajechać dokąd kłusem.

Zakłusowanie, a, btm., czynność cz. Zakłusować.

Zakluwać, a, ał i Z. ś. p. Zakłócić.

Zakluwanie, a, btm., czynność cz. Zakluwać.

Zakłuwanie się, a s., blm., czynność cz. Zakłwac s.

Zakmotrzenie a, blm., czynność cz. Zakmotrzyć. Zakmotrzyć, y, ył, Zakumać kogo z kim = porządzić kmiotrostwem, pokumać. L.

Zaknajać, a, ał gm., zł. knając zająć.

Zaknajanie, a, blm., czynność cz. Zaknajać.

Zaknajpować się, uje s., ował s. zacząć knajpować bez upamiętania, na zabój: Słowianin zaknajpuje s. na śmierć. Sienk.

Zaknajpowanie się, a s., blm., czynność cz. Zaknajpować s.

† **Zaknąć, nie, nął i † Z. s. p. Zatkanć. L.**

Zakneblować, uje, ował i. zawiązać na kluczkę, zadzierzgnąć; ściągnać, zaciągnąć wiążąc: Przeciągnawszy igłą nitkę przez koniec żyły, onę obwinawszy, zawiązać a. taśmą po wierzchu ścisnąć, Z. Perz. 2. zatkanć kneblem: W mgnieniu oka zakneblowali mu usta. Sienk.

Zakneblowanie, a, blm., czynność cz. Zakneblować.

Zaknerać, a, ał myśl wydać głos właściwy łędziołowi: Łabędzie zaknerały.

Zakneranie, a, blm., czynność cz. Zaknerać.

† **Zaknęły p. Zakchnęły.**

Zakniazić, i, il odezwać s. głosem zajęczym.

Zakniażenie, a, blm., czynność cz. Zakniazić.

† **Zaknięcie, a, blm., czynność cz. Zaknąć.**

† **Zaknięcie się, a s., blm., czynność cz. Zaknąć s.**

[**Zaknowie, a, lm. a, Jeżak**] *snopek dachowy kłosem do góry.*

Zaknutować, uje, ował knutowaniem zabić.

Zaknutowanie, a, blm., czynność cz. Zaknutować.

[**Zaknykcenie, a, blm.**] *czynność cz. Zaknykcieć.*

[**Zaknykcieć, i, il**] *zadusić: Zaknykcieła swe dziecko.*

Zakobzać, a, ał, Zakopsać zł. zabić.

Zakobzanie, a, blm., czynność cz. Zakobzać.

Zakocić, a, blm., czynność cz. Zakocić.

[**Zakocenie, a, blm.**] *czynność cz. [Zakocić].*

[**Zakocenie się, a s., blm.**] *czynność cz. [Zakocić s.].*

Zakochać, a, ał, nied. Zakochiwać i. † Z. kogo z kim = uczynić, że kto kogo pokocha. 2. † Z. kogo = zacząć kochać: pokochać, zapalać miłością ku niemu, rozkochać s., upodobać sobie, zakochać s., zadurzyć s. w nim: Starzec, gdy zakocha, szaleje. Troc. Z. s., [Zaszłapać s.] *zapalać miłością, rozkochać s., zadurzyć s.:* Z. s. po uszy, na zabój. Zakochał s., jak djabeł w suchej wierzbie. Prz. Takie saintes Nitouches zwykle s. zakochiwają systemem rewolwerowym. Łoś. Że cię kocha, rozumiem przez to, iż s. w tobie zakochał, mówiąc po polsku, że wdycha do ciebie, że ty jesteś celem sekretnym jego miłości. L. Krótko mówiąc, od tej chwili zakochałem s. ogniszcze. Syrok. [My se zakochały jednej matki syna. Zsz. A wolałaby ja w roli cieżnie kopać, niżeli s. z jakim łajdakiem Z.]. Zakochał s. tej damy, w tej białej głowie. Troc. Zakochany starzec. do małżeństwa śpieszy. Troc.

† **Zakochały p. Zakochany.**

Zakochanie, a, blm., czynność cz. Zakochać: miłość kogo, zamiłowanie czego, zaślepienie w czym: Słepo Z. żywota niemi rządziło. Tw. [Witajże, Anulu, Z. moje!]. 2. p. Zakochanie s.: Prawdziwe serce Z. Troc. Z. w białej głowie. Troc. Każdego swe Z. zwoździ. Dar. J.

× **Zakochaniec, nca, lm. ncy ten, co s. w kim, w czym rozmilował, miłośnik czego: Niech bojaż-**

liwy Z. świata potrzęsa głową, krzyżuje ramiona. Sł. wil.

Zakochanie się, a s., blm., niek. Zakochanie czynność cz. Zakochać s.

Zakochany, † Zakochały który s. zakochał: Tysiąc razy bardziej Z., niżelim był wprzódy. Niem. Zmiłuj s. nad gorąco zakochałym w tobie. Otw.

† **Zakochiwać, iwa a. uje, iwał i Z. s. p. Zakochać. † Zakochiwanie, a, blm., czynność cz. Zakochiwać.**

Zakochiwanie się, a s., blm., czynność cz. Zakochiwać s.

Zakocić, i, il zapelnic, zapuścić kotami: Zakociła nam panna Dylska całą okolicę. Prus.

[**Zakocić, i, il**] *podwinąć, podpiąć, zakasać: Z. spodnie, rękaw, kołnierz. Rękawy zakocił po łokcie. Kacz. [Z. s.] (o robakach, owadach) zalegnąć s.: Zakociły s. robaki w słoninie (=wdały s.). Zakociły s. mółe w koźchu. Zakociły s. pluskwy.*

[**Zakoczenieć, eje, ał, Skoczenieć**] *stać s. twarzym i nieczułym jak kaczan.*

[**Zakoczeniecie, a, blm.**] *czynność cz. Zakoczenieć.*

Zakoczować, uje, ował kocząc zawitać dokąd. L.

Zakoczowanie, a, blm., czynność cz. Zakoczować.

Zakolać, a, ał p. Zakolić.

Zakolank, nka, lm. nki i. a. Zakolanko. Przy wysokich butach i obcisłych spodniach do konnej jazdy używano zakolank, zwykle białych płóciennych, zapinanych na kilka guzików, ścisnąjących mocno kolano. Gemb. Zakolanki do butów. Gemb. 2. anat. (poplex, itis) *podkolank, dół podkolanowy.*

Zakolanie, a, blm., czynność cz. Zakolać.

Zakolanko, a, lm. a p. Zakolank.

× **Zakole, a, lm. a p. Zakol.**

Zakolebać, bie, bał i Z. s. p. Zakolysać: Mgły s. zakolebały zagnała, wzdęły i, ruchający ciężko, niby wody roztopów wiosennych, bity w ezarne pola. Reym. O Zygmuncie... niech ino s. twój głos zakolebie i przenikliwy wżre s. w ciszę, już wiem, żeś ty jest w ruch puszczony. Wysp.

Zakolebanie, a, blm., czynność cz. Zakolebać.

Zakolebanie się, a s., blm., czynność cz. Zakolebać s.

Zakolendować, uje, ował, Zakolędować zacząć kolendować; zaśpiewać, zaintonować kolendę: Kilka głosów zgodnie zakolendowały: Anioł pastierzom mówił. And.

Zakolendowanie, a, blm., czynność cz. Zakolendować.

Zakolenić, i, il zagiąć w kolano, zakręcić: Wszędzie w tej dolinie zakolenione odpowiadają wybrzeża. Sez.

Zakolenie, a i. blm., czynność cz. Zakolić. 2. lm. a zakręt, skręt, zaokrąglenie, zagięcie, łuk: Na ostatnim zakoleniu zatoki Fińskiej. Pol. Miasto to ma bardzo piękne golfo a. morze z zakoleniem i z odnogami. Łęcz.

Zakolenienie, a, blm., czynność cz. Zakolenić.

Zakolenie się, a s., blm., czynność cz. Zakolić s.

[**Zakoleśnik, a, lm. i**] *część starej matocznicy, założona między kołem a storozką, w celu, aby koło przy zbytnej długości makohona nie miało luzu od strony storozki.*

Zakolędować, uje, ował p. Zakolendować.

Zakolędowanie, a, blm., czynność cz. Zakolędować.

Zakolić, i, il, nied. Zakolać, Zakolować i. zatorczyć kołem, zakrzążyć = zaokrąglić, zrobić okrąg,

poprowadzić okrągło: Na jednej stronie cyrku, zakolonej w półkole, była wielka brama. Nar. Gdy niezmiernie zakoli pożar żniwo, nie mając ludzi ku obronie, wszystko nieratowane bez ratunku spłonie. Tw. Z. granice. (= wyrównać, uzupełnić, sprostować). Zamek na wysokiej i przetrwanej skale budowany, o którego krawędź Dniestr objijający ś. zakolał biegiem na lewą stronę. Nar. 2. objechać, obejść kołem, okrążyć: Zakoliwszy koły przestronnemi, z Rugierem koń skrzydłaty spuszczał ś. na ziemi. P. Koch. Z. ś. pójść wokół, zaokrąglić ś.: Zakoliła ś. potym ta granica od półnoicy ku Hannatom. B. B. (= kołem idzie. B. G.).

× Zakoliwać, a, ał i × Z. ś. p. Zakłóć.

× Zakoliwanie, a, blm., czynność cz. Zakoliwać.

× Zakoliwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakoliwać ś.

× Zakolnąć, nie, nał i × Z. ś. p. Zakłóć.

× Zakolnięcie, a, blm., czynność cz. Zakolnąć.

× Zakolnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zakolnąć ś.

Zakolnik, a, lm. i lon, lonek, zatyczka na końcu osi wozu, za kołem, aby ono nie spadło.

Zakolonizować, uje, ował, nied. Zakolonizowywać zohudnić, zająć, zasypać kolonjami: Z. kraj. Wrychle potym Paweł zakolonizowuje Podlisce Rol. Z. ś. zagospodarować ś., osiedlić ś. jako kolonista: Teper został ziemianinem podolskim, mianowicie nabył część dóbr Dorożańskich, zakolonizował ś. tutaj. Rol.

Zakolonizowanie, a, blm., czynność cz. Zakolonizować.

Zakolonizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakolonizować ś.

Zakolonizowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zakolonizować.

Zakolonizowywanie, a, blm., czynność cz. Zakolonizowywać.

Zakolonizowywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakolonizowywać ś.

Zakolorować, uje, ował p. Zakoloryzować.

Zakolorowanie, a, blm., czynność cz. Zakolorować: Wyrazy te wymówione zostały z silnym, przekąsnym zakolorowaniem.

Zakoloryzować, uje, ował, Zakolorować zabarwić: Spiew to namiętny, gorąco zakoloryzowany odrębnym tonem hebrajskim. Nagan.

Zakoloryzowanie, a, blm., czynność cz. Zakoloryzować.

Zakoł, u, lm. y, × Zakole, × Okół kołujący tok, biegnie w kolo; kolo, zakrag, okrag, obwód, łuk, pierścien, obręcz: Misterny Z. tęczy. Nar. Tu haniebny wąż krętym zakołem ś. toczy. Otw. (=spłotem). Straszna swoją krąży szyję wielkim zakołem. Otw. Długim zakołem otoczywszy, z tyłu na naszych uderzą. Błaż. Na zakoł uboczny wszystek hurmem puścił ś. żeby na naszych z boku uderzył. Błaż. (=zakoliwszy). Rozkazuje Bolesław Skarbimierzowi, aby on z częścią wojska, Z. uczyniwszy, z tyłu na Pomorzana uderzył. Błaż. Wioska zakołem morskim oblana. Nar. Gminny wyrok jaśniejące zakołem stońca lokelem przemierza Wor. Ten, co sztucznie frant czasem zakoly z swywołny czyni nimi widok wesoly. L. Rozełaga ś. między zakołem Dunaju od Sylistriji aż do jego ujścia. Nar. Objechaliśmy szerokim zakołem lejkowatą kotłowinę. Spas. Przen.: Rozum ludzki,

wyszedszy długim zakołem ze szkoły starożytnych, zwrócił ś. na drogę natury i prawdy. Wiszn.

† Zakola, y, lm. y obwód, okrag, dziedzina, kraina: Polanów dwojaka Wielkiej Polski i Małej Polski Z. L.

Zakolatać, a a. cze a × ee, tal i. zacząć kolatać, zapukać, zastukać, pukać, stuknąć, zachrobotać: Z. do drzwi. Gdy mu ś. spać zachee, a sługa niechcać co obali abo czym zakolace, abo pies pod oknem zaszezeknie, to już służe kijem. Rej. 2. przen. do kogo, do serca czyje-go = zapukać, uderzyć, zwrócić ś., zaapelować pokusić ś., zrobić sobie wstęp. 3. nadpsuć, nawładlić kolataniem. 4. [Zakolatać] zathuc. zabić. utłuc, ubić na śmierć. Z. ś. 1. zacząć ś. kolatać. Przen.: zatętnić, poruszyć ś., odezwać ś., obudzić ś., dać znać o sobie: Cała dawna miłość synowska, jedyna, jaką odezwał może prawdziwie w swym życiu, zakolatata ś. w sereu. Krach. 2. kolacząc ś. zapędzić ś. a. zawlec ś. dokąd, zathuc ś. 3. [Z. ś.] skończyć życie pełne troski i niepokojów.

Zakolatanie, a, blm., czynność cz. Zakolatać.

Zakolatanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakolatać ś.

Zakołkować, uje, ował i. zamienić w kolek, jakby w kolek: Chciałem coś przemówić i już otworzyłem był usta ku temu, ale tak mi język zakołkowało, że ani rusz. Kaczek. 2. myśl, stanąć nieruchomie na tylnych łapach: Lis zakołkował. Z. ś. zeszytywieć jak kolek, stanąć kołkiem, niby kolek, skolowacieć: Oczy w słup stoją, usta zsiniały, język zakołkował ś. w gębie. Kaczek.

Zakołkowanie, a, blm., czynność cz. Zakołkować.

Zakołkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakołkować ś.

Zakołować, uje, ował i. i Z. ś. p. Zakolnić. 2. a. Z. ś. zakręcić ś., zatoczyć ś. kołem, zatańcować, zawrócić ś.: Wszystko to w jednej chwili zakołowało w jego głowie, przeraziło, pomięszalo, rozwsiekiłło. Bał. Raptem ściemniło mu ś. w mózgu... z błyskawiczną szybkością coś zakołowało. Wroc. Na szczytę coraz wyżej piętrzącej ś. fali zakołowało czolno ratunkowe i w przepaść ś. zwałiło. Przybysz. Świat mi ś. zakołował w oczach. (=zaczęło wszystko jeździć przede mną). W głowie mi ś. zakołowało, upadłem. (=zakręciło mi ś., zamęciło mi ś., dostałem zawrotu głowy).

Zakołowanie, a, blm., czynność cz. Zakołować.

Zakołowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakołować ś.

Zakołowrocenie, a, blm., p. Zakołowrocenie ś.

Zakołowrocenie się, a ś., blm., Zakołowrocenie czynność cz. Zakołowrocenie ś.: Z. konia. Troc.

Zakołowrocenie się, i ś., il ś. (o koniach) dostać zawrotu, kolowacizny (choroby): Zakołowroceni koń. Troc.

Zakołysać, sze, sał, Zakołysać zacząć kołysać; kołysząc zaruszać; zachwiać, zabujać, zagibotać, zakłysać, zawahać. Z. ś. 1. zacząć kołysać ś., kołysać ś. zachwiać ś., zabujać ś., zagibotać ś., zaruszać ś.: Z. ś. siedząc na krześle. Gałązki ś. zakołysały. 2. × Przen.: † Z. ś. = zachwiać ś., nie dotrwaćszy, zawahać ś.: Niechaj jako chee wierny ś. zakołysze, nigdy upaść nie może. Rej.

Zakołysanie, a, blm., czynność cz. Zakołysać.

Zakołysanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakołysać ś.

× Zakomarek, rka, lm, rki p. Zakamarek. Zakomenderować, uje, ował *komenderując* za-wołać: „Ognia!” zakomenderował.

Zakomenderowanie, a, blm., czynność cz. Zakomenderować.

Zakomentować, uje, ował *zaznaczyć*: Z. fakt, objaw jaki.

Zakomentowanie, a, blm., czynność cz. Zakomentować.

[Zakomiarki, ów, blp.] *ziemiaki niewyrośnięte, drobne.*

Zakomerek, rka, lm, rki, Zakomorka l. *komórka zakątna, kęciak*: † Zakomorki oczne p. anat. Komora: *Cameræ oculi*, zakomorki oczu, okotwory. Perz. Zakomorki oczu = *oczodoby, jamy oczne*. 2. p. Zakamarek.

Zakomorka, i, lm, i p. Zakamarek.

Zakompromitować, uje, ował *zangażować* w *kompromitacji*. Z. ś. *zangażować* ś. w *kompromitacji*: Spis osób zakompromitowanych w ostatnich zaburzeniach. Rol.

Zakompromitowanie, a, blm., czynność cz. Zakompromitować.

Zakomunikować, uje, ował l. *udzielić wiadomości*; *podać do wiadomości, udzielić, okazać, pokazać, zaprodukować*: Zakomunikowałem mu twoje zażalenie. (= *powtórzyłem*). Z. co komu listownie = *donieść*; *prześłać wiadomość*. 2. *przyjąć komunję św.*: Pojechał do ojców Reformatorów, aby u nich wypowiadać ś. i Z. Rog. 3. [Z. kogo] = *udzielić mu komunji św.*: Ksiądz po rozgrzeszeniu zakomunikował Cygana.

Zakomunikowanie, a, blm., czynność cz. Zakomunikować: Konieczność zakomunikowania panu listu tego. Krasz.

Zakon, u, lm, y l. *prawo, ustawa, przepis prawny*. Glos., Ort., Wen., Biel. Z., *testamentum*. Ps. flor. Kto dał ten Z. a. przykazanie? Gil. A to jeszcze najgorsza, iż to dawno sływie, iż kto żyw bez zakonu, bez zakonu ginie. Rej. (= *bezprawnie, w bezprawiu*). Potrzeba zakonu nie ma. Skar. W synowskim swej matki zostaje zakonie, nie chce ś. z postuszeństwa wyłamać. Pot. (= *pod prawem synowskim*). Był biegłym we wszelkim zakonie. Sienk. 2. † Z. *warunek prawny, klauzula, zastrzeżenie, ograniczenie prawne, obowiązki prawny*: Póliby Leszek lat nie dopędził, Helenie państwem zawiadywać każą tym zakonom, aby ta bez rady dozorców jego nie najmniej nie czyniła. Błaż. Pozwolił synod Bazylejski Czechom sakramentu pod osobą chleba i wina używania: tym jednak zakonem, aby i pod jedną osobą używaniu świętości nagany nie czynili. Błaż. Szlachecki Z.: z chłopa ś. żeń, jeśli ci do gustu, ale z Niemką wara! 3. † Z. *religia, wiara, wyznanie*. Glos. Ort., Biel. M. Cóż to za religja, to jest co za Z.? Leop. Włodzimierz, widząc różność rozmaitych wiar i zakonów, nie chciał zgola na żadną pozwolić. Stryjk. Apostata ten, co z zakonu do zakonu przestępuje. L. Znamienite starania o ludziach, nowy Z. w Polsce przyjmujących, Metodjusz i Cyrylus biskupi podejmowali. Błaż. Z. Mojżeszowy. Mojżesz, ustawca zakonu staroego, i z nim prorocy, meżowie wybrani, Chrystusa światu obwieszczali i o Nim różne proreeta wydali. Odm. 4. *Pismo św., Biblia, słowo Boże, stary, nowy testament; teologia*: Joantas i Onkelos, talmudziści bardzo starzy żydowscy, którzy przed Bożym narodzeniem Z. Boży wykładali. Orzech. (= *naukę religji*). Z. a. księgi

żydowskie. Skar. Faryzeuszowie, iż zamknął usta Jezus Saduceuszom, w jedno ś. zebrałi, i spytał Go jeden z nich, zakonu doktór, które jest przykazanie wielkie w zakonie? Sekl. (= *teologii*). Nowy Z., *lex evangelica a Christo lata*. Kn. Stary, nowy Z. Troc. 5. † Z. *religijność, prawność, bogobożność, świętobliwość*: W sercach naszych Bóg chce patrzeć zakonu i wszystkich ceremonji jego. Rej. Gdy kto w przyjacielstwie o to prosi, co nie jest poczeiwe, tym więcej ważyć mamy bojaźń Boską, niżli takie przyjacielstwo. Kosz. Jest-li tu kto, któryby ten Z. przysięgi, najświętobliwszy węzeł społecznosci, lekce poważał, z takim nie będę przestawał. Błaż. (*religionem iurisjurandi*. L.). 6. *słowarzystwo, zgrupowanie mnisz, kongregacja księży żyjących wspólnie według pewnej reguły, klasztor; życie klasztorne, reguła zakonna, stan mniszy*: Z., zakonny żywot, *religiosa vita*. Kn. Wstępować do zakonu, do klasztoru, habit wziąć, klasztor wziąć. L. (= *przywdziać sukienkę zakonną*). Z. św. Franciszka. Kn. Z. Jezusowy, Z. Jezuitów a. Z. ojców Jezuitów. Z. ojców Kamedułów, Bernardynów. Z. Karmelitów bosych, trzewickowych. W zakonie żyje. Troc. 7. † Z. *obowiązek prawny, powinność moralna, zależność prawna*: Niewiasta, która jest za mężem, póki mąż żyw, obowiązana jest zakonowi, ale gdy umrze mąż jej, już jest rozwiązana od zakonu męża. Leop. (= *od ślubów małżeńskich*). Niewiasta przywiązana jest zakonowi, jako mąż jej żyw; a jeśliby umarł mąż jej, wyzwolona od zakonu. Leop. 8. zh. *konwent zakonników*: Na pogrzebie wystąpiły i dwa zakony. 9. † Z. *stan prawny kogo, prawny zawód, prawne powołanie, kondycja, położenie*: Jest Z. wdowi, małżeński i panieński, a każdy jest w opiece Pańskiej, kto go poczeiwe wedle woli Pańskiej używa. Rej. Z., *zawołanie, a. jak dziś mówią, profesja dworzani*, niech będzie rycerskie rzemiosło. Górń.

[Zakondytować, uje, ował] *zanotować, zakonotować*.

[Zakondytowanie, a, blm.] *czynność cz. Zakondytować*.

Zakonfirmować, uje, ował *zatwierdzić*: Uchwala, artykułem drugim zakonfirmowana przez konfederacja. Oliz. Chciałem tylko Z. to, co ś. rzekło wyżej. Kaczek. (= *potwierdzić, stwierdzić*).

Zakonfirmowanie, a, blm., czynność cz. Zakonfirmować.

Zakonkludować, uje, ował l. *wyprowadzić konkluzję, powiedzieć w formie ostatecznej konkluzji, zamknąć dyskusję wyprzecczeniem swojego zdania, zawyrokować, zadecydować*: Prasa ostatecznie zakonkludowała, że jeszcze nie pora traktować o przymierze. 2. co = *zakonczyć, skończyć, zamknąć, zdecydować*, rub. *ubić* = *doprowadzić do końca, zatwicić*: Dotarłem interesu, i już rzecz cała jest zakonkludowana. Boh.

Zakonkludowanie, a, blm., czynność cz. Zakonkludować.

Zakonnica, y, lm, e l. a. × Zakonniczka forma z. od Zakonnik, *mniszka*: Zmartwychwstanki, Sakramentki, Wizytki, Norbertanki, Brygidki, Sercanki i inne zakonnice. Zakonniczka trzeciego zakonu Franciszka św. Wys. Namówił zakonniczki one, żeby ś. takowych rozmów i okazji wjarowały. Wys. Zakonników i zakonniczek nie dochodzi częstokroć ich procent. Gostk. Celę pospolitą między zakonniczkami przyjąwszy, wielką radością napełniona była.

Zał. S. 2. [Z.] gwiazda, nazwa konstelacji. 3. × Z. zool., p. zool. **Mniszka**: Motyl, zakonnicę zwany, spustoszył lasy Bawarii.

Zakonnictwo, a, bhm. stan zakonnika a. zakonnicy, życie klasztorne, mnichowstwo.

× **Zakonniczka**, i, lm. i p. **Zakonnica**.

Zakonniczo przys. od **Zakonniczy** zakonnie, po zakonnemu, po mnichowsku, po klasztornemu: Wolno mu było żyć i Z. i świecko. Smotr. Biało. cicho, zakonnie zasłane łóżeczko. Krasz.

Zakonniczy przym. od **Zakonnik** a. **Zakonnica**, zakonny, mniszny, mnichowski, klasztorny: Życie zakonnicze = klasztorne. Kazanie o zakonniczym stanie. Wuj. Nie chciał trzymać ksiąg w komorze, których mu nie było często potrzeba, rozumiejąc, iż to nie jest rzecz zakonnicza dla tego, który jest miłośnikiem ubóstwa. Wys. Tam i w pobliskich miejscach jest jeszcze wiele klasztorów zakonniczych. Łęcz. Słumiony głos organów i zakonniczego śpiewu.

Zakonnie przys. od **Zakonny** i. † Z. *wedle zakonu, prawnie, legalnie*: Z. postanowiony episkop. Smotr. Jeśli kto mężony bywa, a niezakonnie, to jest nie dla prawdy Bożej, koronowany nie bywa. Smotr. Jako Z. żył, tak też Z. żył swój skończył. Orzech. (= *bogobojnie, świętobliwie, uczciwie, sprawiedliwie*). Nie nazbyt uczciwie i Z. leżał. Birk. Dobry jest zakon, jeśli go kto Z. i sprawnie używał. Leop. (jeśli go kto przystojnie używał. B. G.). 2. p. **Zakonniczo**.

† **Zakonniejszy** st. w. od **Zakonny**.

Zakonnik, a i. lm. i = a) × Z. *zbiór praw, statut*: W zakonniku Duszana niema żadnej o tym wzmianki. Bart. b) myśl. *głuszczyć*: Zakonnikom naszym puszcz leśnych. Sp. Puchał Z. leśny. Sp. 2. lm. cy = a) † Z. *człowiek biegły w zakonie, to jest w prawie, szczeg. Bożym, uczoney w Piśmie, teolog*: Miasto doktorów żydowskich, księża a. zakonniki. Wuj. Z. niektóry wstał, kusząc Jezusa. Búd. b) *członek zakonu, ksiądz zakonny, mnich*: Skoro ś. do wsi kapłan albo Z. ukazał, wnet ś. do niego lud zbierał słowa Bożego słuchać. Skar. Spozrzegłem idącego kurytarzem zakonnika. Kras. Rzekł mu spokojnie Z. ubogi: bracie, nie możesz pokazać mi drogi? Hoł. Biały Z. = *Dominikanin*: Przed stu laty na dalekie wschodnie kresy wędrował naprzód biały Z., tak lud nazywał mnichów św. Dominika. Rol.

Zakonność, i, bhm., rz. od **Zakonny**: Co były za uczynki Abrahamowe? była naprzód Z. wielka, przez którą przyjaciелеm ś. Boga stał. Orzech. (= *prawość, prawowierność, bogobojność*). Na biskupstwo włoskie poświęcony, z zakonnością i pokorą niepospolitą naukę połączył. Nies. Niemąłą liczbę w zakonności i nabożeństwie doświadczonych panien. Zał. S. Póty kwitnie dobra Z., póki ś. propjektarzów nie namnoży. Troc. Kłosał Z. w równej szali z wiarą. Kras. Ci ludzie mieli całą Z. wieków średnich. Mie.

Zakonny, **Zakonowy** przym. od **Zakon** = a) † Z. *Zakonne* ustawy, obyczaje. Troc. (= *prawne*). Miał jednego w klasztorze swym brata dowcipnego, ale bardzo niespokojnego, rozpustnego i niezakonnego. Skar. (= *nieprawego, nieżyjącego według zakonu*). Ów w dzień wolny mięsa jeść nie chciał, na tym Z. był; a w tych rzeczach, które zależały ku prawdziwej doskonałości, był niezakonny. L. (= *sumienny, skrupulatny*). Zona istna a. zakonna (*uxor legitima*) (= *legalna*). b) † Z. *tyczący ś. starego zakonu = testamentu*:

Jedna jest ofiara błagająca, Chrystus na krzyżu; onych zakonnych wiele jest. Zigr. c) † Z. *biegły w zakonie, prawie Bożym*: I myśmy na świat nie wyszli z obrony, wartujem pisma, czytamy doktory, nad przodków swoich jesteśmy bieglejsi i w starodawnym prawie zakonniejsi. Chr. d) a. **Zakonniczy** *klasztorny, mniszny*: O życiu zakonnym. Wuj. Zakonne ustawy, zakonne albo zakonnicze, obyczaje. Kn. Dziś córka twa wyznać ma zakonne śluby. L. Gdyby to był twój syn, śmiałżebyś go opasywać, z przymusem jego woli, tą zakonną wstęgą? L. Tak zakonni, jako i inni, a osobliwie niektóre zakonniczki, pragnęły, aby nauki jej słuchać mogły. Wys.

† **Zakonoborca**, y, lm. y p. **Zakonokażca**. L.

† **Zakonochronca**, y, lm. y, † **Prawochronca** *stróż prawa, obrońca prawa*. L.

Zakonodawca, y, lm. y, † **Zakonodawca** i. a. † **Zakononoszca** *prawodawca*. Troc., Zag. 2. *fundator reguły zakonniczej, ojciec zakonu*: Święci zakonodawcy, fundatorowie starych zakonów, ojcowie dawnych klasztorów. Opał. Obydwaj zakonodawcy: św. Franciszek i św. Lojola. Zał. S. Z. Mojżesz, na ziemię rzucając oblicze swoje, zwyczajną odprawuje modlitwę. Poc. Pan zakonodawcą naszym, Pan królem naszym. Leop. Postaw, Panie, nad niemi zakonodawcę. Leop. (wydawcę zakonu. Leop.). Błogosławieństwa da zakonodawca. Leop. (sprawca zakonu. Leop.). Zakonodawcy izraelscy, Żydzi i Faryzeuszowie. Pim. Który Z. tak mocne prawa postawił, jak Jezus? Skar. Rozmaite greckie miasta prawa swoje różne i zakonodawce różne miały. Skar. Niech pierwsze staranie zakonodawcy będzie, aby w postanowieniu praw nie odstępowal od rozumu. Baz.

† **Zakonokażca**, y, lm. y, † **Prawokażca**, † **Zakonoborca**, † **Zakonolomca**, † **Zakonoprzestępca** *ten, co paczy prawo, gwałciciel prawa*. Troc. Z., *prawokażca, legirupa*. Kn.

† **Zakonolomca**, y, lm. y p. **Zakonokażca**. Troc. † **Zakononaczelnik**, a, lm. cy *głowa zakonu, prawa*. L.

† **Zakononoszca**, y, lm. y p. **Zakonodawca**: Z., *legislator*. Ps flor.

Zakonopacenie, a, bhm., *czynność cz. Zakonopacić*.

× **Zakonopacić**, i, ii, × **Zakonopaczyć**, † **Zakonopczyk**. i. okręt = *utkać, zadychtować kłakami konopnemi*. 2. *przen. zatkać, zapchać*: Z. gardło gąbką. Sł. wil.

× **Zakonopaczenie**, a, bhm., *czynność cz. Zakonopaczyć*.

× **Zakonopaczyć**, y, yi p. **Zakonopacić**. Sł. wil. × **Zakonopis**, a, lm. *owie autor prawa, prawopis*. L.

† **Zakonoprawidnik**, a, lu. i *zbiór praw, kodeks praw i postanowień, statut*.

† **Zakonoprzestępca**, y, lm. y p. **Zakonokażca**: Z. zakonu Bożego do najmniejszej kreski nie zachowuje i nie wypełnia. Smotr.

† **Zakonoprzestępnie** przys. od **Zakonoprzestępny**. L.

† **Zakonoprzestępny** *połączony z przestąpieniem zakonu, bezprawny*. Być zakonoprzestępnym = *gwałcić prawo, wykroczać przeciw niemu*. Słowo zakonoprzestępne włożyli na mię, Panie, nie opuszczaj mnie. Pim. (= *bezbożne, bluźnierskie, bluźnierskie*).

† **Zakonoprzestępstwo**, a, bhm., a *przestąpienie zakonu, wykroczenie przeciw prawu, bezprawie, nadużycie*, † *bezzakonność, bezzakonstwo*. L.

† Zakonoświećnie przys. od Zakonoświećny. L.
† Zakonoświećny świećny przez zakon, przez zakonność: Stanisław Kostka Z. L.

Zakonotować, uje, owal p. Zanotować: Zakonotuj sobie raz na zawsze, jako w oświećconej powszećności wszelakich nacji panuje i rządzi ta nieśmiertelna maksyma. Reym. To sobie zakonotuj, że jeśli Horpyna można czarownica, tom ja możniejszy czarownik. Sienk.

Zakonotowanie, a, blm., czynność cz. Zakonotować.

† Zakonouczyciel, a, lm. e nauczyciel zakonu, prawa, religji. L.

Zakonowy p. Zakonny.

Zakonserwować, uje, owal przez konserwację zachować w dotychczasowym dobrym stanie: Z. co w oćcie, w spirytusie. Cera dobrze zakonserwowana. Postanowił go Z. na śmierć nierównie wymyślniejszą. Sienk. Znalazł ją piękniejszą niż ta, która zakonserwowała ś. w jego myślach. Bał. Jakby go kto zakonserwowanego wyjął z pudełka. Krasz.

Zakonserwowanie, a, blm., czynność cz. Zakonserwować.

Zakontraktować, uje, owal zamówić, zabezpieczyć dla kogo kontraktem: Z. mieszkanie, dostawę towaru.

Zakontraktowanie, a, blm., czynność cz. Zakontraktować.

Zakontrasygnować, uje, owal podpisać akt, postanowienie, przyjmując na siebie odpowiedzialność za nie.

Zakontrasygnowanie, a, blm., czynność cz. Zakontrasygnować.

Zakonturować, uje, owal zaznaczyć konturami, zarysować: Z. portret.

Zakonturowanie, a, blm., czynność cz. Zakonturować.

† Zakonodawca, y, lm. y p. Zakonodawca.

Zakończać, a, ał i Z. ś. p. Zakończyć.

Zakończenie, a, blm., czynność cz. Zakończyć.

Zakończenie się, a ś., blm., czynność cz. Zakończyć ś.

Zakończenie, a l. blm., czynność cz. Zakończyć: Z. starego roku. 2. część końcowa, koniec: Z. wyrazu = część jego po źródłosłowie, końcówka. Z. przypadkowe, rodzajowe. Z. kołu = szpic. Z. odpustu = konkluzja. Z., część harmonijnie zamykająca całość: Wstęp i Z. utworu pisarskiego = konkluzja, postowie, domówienie, epilog. Na Z., w zakończeniu dodam, że... dodam, co następuje... (=nakoniec, wkońcu). Z. w stroju damskim = szczegół (kokardka, pukiel, różyczka i t. p.) fantazyjnie zamykający całość. Zrobić z czego Z. 3. anat.: Z. nerwu. Z. blaszkowate a. ciała końcowe nerwów skórnych (ciałka Paciniego). 4. muz.: Z. tryla = dwie nutki niższe, zwykle dodawane, choć nie zawsze wypisane, przy końcu tryla. 5. patol.: Z. choroby, sprawy chorobnej = zejście choroby (finis, exitus, eventus morbi).

Zakończenie się, a ś., blm., czynność cz. Zakończyć ś.

Zakończyć, y, ył, nied. Zakończać l. kończąc zaokrąglić, zawrzeć, skończyć, ukończyć, dokończyć, zamknąć, położyć czemu koniec, doprowadzić do końca, załatwić: Z. sprawę. Jakiś dzień zakończył? Po zakończonym sejmie. Troc. U nas interes zakończy skłenica. Wyb. Hasło zakońzonego na dziś polowania. Mick. Z. życie = umrzeć, skończyć, skończyć, dokonać życia. Nie widziałem nigdy, aby sprawiedliwego Bóg opuścił

abo złośnik dobrze Z. miał. Koch. W. Niegodzi, wiec niedobrze zakończy. (=na zły koniec m. przyjdzie). 2. zrobić kończącym, zaostrzyć, zašpicować: Zakończam, zaostrzam. Dudz. Zakończam, spieczasto czynię. Mącz. Z. ołówkę = zaniem perować. Zakończać, zaostrzać, cacuminare. Mącz. 3. zrobić zakończenie: Z. kokardką, frendzlą. Z. ś. l. skończyć ś., ukończyć ś., wziąć koniec. Czemu nasz romans tak ś. nie zakończył. Mick. Zakończy ś. tę rzecz polubownie = zakończymy ją bęćzie ona zakończona, załatwiona.

Zakop, u, lm. y l. [Z.] kamień graniczny w niedzy. 2. woj.: nazwa ogólna, dawana wszystkim robotom wykonywanym przy ataku twierdzy koszkopem, dla podstąpienia jak najbliższej ku niej i opanowania jej z jak najmniejszą stratą.

Zakopać, pie, pał, nied. Zakopywać, [Zakopować] l. kupiąc zakryć; zaryć, zagrzebać, zasypać: Indzie wespółek z umarłymi ciałami wiele kamieni drogich i pierseieni zakopywają. Kosz. Nauki jego z nim jako zakopany skarb zginęły. Skar. Przyjęty do strzeżenia zakopanych w Ożehrynie beczek złota i srebra. Szaj. Z. kogo żywcem. Z. umarłego = pogrzebać, pogrześć, pochować w ziemi. Trupa Z. Troc. Rub.: Z. co = zagrzebać co, szukając, przewracając, pod spód. Przen.: Z. talent = zarzucić, zaniedbać, nie korzystać zeń. Z. taki talent w lasach i na grzędzie Mick. 2. [Zakopać] zł., zdradzić, zasypać = wydać. Estr. Z. ś. l. zagrzebać ś., zaryć ś.: Z. ś. w śniegu. Z. ś. w betach = wleźć, wkopać ś. w nie po uszy, wsunąć ś. pod pierzynę. Przen.: Z. ś. na wsi = zasiedzieć ś., zagrzebać ś., oddać ś. jej zupełnie. Z. ś. w ksiązkach = zagrzebać ś. = utonąć w nich, zatopić ś., zagłębić ś. 2. myśl. (o zajęcu) zagrzebać ś., schować ś., zaszyć ś.: Zajęć zakopał ś. lub zaszył ś., jeżeli tak ś. schował i siedzi cicho, że go znaleźć nie można.

Zakopanie, a, blm., czynność cz. Zakopać: Z. umarłego. Troc.

Zakopaniec, nca, lm. ncy człowiek zakopany, człowiek w podziemiach.

Zakopanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakopać ś.

Zakopcenie, a, blm. l. czynność cz. Zakopcić. 2. czynność cz. Zakopcieć.

Zakopcenie się, a ś., blm., czynność cz. Zakopcić ś.

Zakopciały l. który zakopciał, kopciem zaszył, pokryty: Stworzenia (=ludzie) wyschłe, zgnędziałe, obrosłe, zakopciałe. Stasz. (=brudne od dymu). Z. kinkiet mrukał płomykiem dogorywającym w zatawionym szkłe. Orzesz. 2. zdń: Kafel Z. = przydymiony w czasie wypalania go.

Zakopcić, i, il l. zająć, pokryć kopciem, okopcić, zadymić: Z. sklepienie pochodnią. Dzień zaświtał przez szybki zakopcone. Krasz. 2. Z. fajkę, cygaro, papierosa = zapalić, zakurzyć, zaciąć ćmić. 3. [Z.] bzdnać, zebzdzieć ś., zesmrodzić ś., puścić baka, skopcić ś., zakadać. Z. ś. p. Zakopcieć.

Zakopcieć, eje, ał, Zakopcić ś. zająć, pokryć ś. kopciem, zakopcić ś., okopcić ś.: Seiana zakopciała.

Zakopcować, uje, owal kartofle = zasypać kopce kartofli ziemią i przykryć słomą.

Zakopcowanie, a, blm., czynność cz. Zakopcować.

Zakopertować, uje, owal zakleić w kopertę: Zakopertowawszy całą ekspedycją, odeszlij ją jak najprędzej. Krasz.

Zakoptowanie, a, blm., czynność cz. Zakoptować.

[**Zakoptić, i, il**] *zakoptczyć stertę w kształt kopy, strzechy*: Wygląda jak niezakoptiony stożek siana. Gae.

[**Zakoptienie się, a, s., blm.**] czynność cz. **Zakoptić się.**

[**Zakoptić się, i, s., il, s.**] *zakoptować s., zakoptzyć s., zakoptić s.*: Puderła (=popędziła), jaz się zakoptiło.

[**Zakoptienie, a, blm.**] czynność cz. **Zakoptić.**

Zakoptiny, in, blp. *dwie browarki, zakoptane w ziemię cokolwiek pochyla, które, podobnie jak słupy w ścianie, służą do utrzymywania w sztychu brwarek.*

[**Zakoptować, uje, ował**] *zakoptzyć*: Zakoptowała sobie palto.

[**Zakoptowanie, a, blm.**] czynność cz. **Zakoptować.**

[**Zakoptować, uje, ował**] p. **Zakoptać.**

[**Zakoptowanie, a, blm.**] czynność cz. **Zakoptować.**
[**Zakoptovina, y, lm, y**] *tyczka, podpórka przy sągach.*

[**Zakoptać, a, al**] p. **Zakoptać.**

Zakoptanie, a, blm., czynność cz. Zakoptać.

[**Zakoptynić, i, il**] *umrzeć, zdrzeć kopyta.*

[**Zakoptynienie, a, blm.**] czynność cz. **Zakoptynić.**

Zakoptywać, uje a. tywa, ywał i Z. s. p. **Zakoptać.**

Zakoptywanie, a, blm., czynność cz. Zakoptywać: Z. padliny.

Zakoptywanie się, a, s., blm., czynność cz. Zakoptywać s.

Zakoptenie, a, blm., czynność cz. Zakoptić.

Zakoptić, i, il *zacząć korcić, zanępkować, pilnować, tknąć*: Coś mię zakoptiło, ażeby tam pójść. Zakopti siebie bywał u ojca. Rzew. (?)

[**Zakoptoniarz, a, lm, e, Zakoptonowiec**] *człowiek pochodzący z za kordonu, z za pasa granicznego.*

Zakoptonować, uje, ował *zająć w kordon, zawrzeć kordonem*: Kraj zakoptonowany przez Austryę. Gdyby połowa tego, co Taszycki pisał o kobietach zakoptowanego kraju, była prawdą... Rol.

Zakoptonowanie, a, blm., czynność cz. Zakoptonować: Po zakoptonowaniu województwa Połockiego. Wiel. W. Kraj Białoruski przed zakoptonowaniem rosyjskim. T. K.

[**Zakoptonowiec, wca, lm, wcy**] p. **Zakoptoniarz.**

Zakoptonowy *za kordonem będący; stamtąd pochodzący*: Najtkliwsza, brzmieca nieklamany uczeniem jest odezwa do zakoptonowych rodaków. Rol.

[**Zakoptusić, i, il**] *zadusić.*

[**Zakoptuszenie, a, blm.**] czynność cz. **Zakoptusić.**

Zakoptować, uje, ował, nied. **Zakoptowywać** *zukać korkiem.*

Zakoptowanie, a, blm., czynność cz. Zakoptować.

Zakoptowywać, uje, ywał p. **Zakoptować.**

Zakoptowywanie, a, blm., czynność cz. Zakoptowywać.

Zakoptenić, a, al i Z. s. p. **Zakoptenić.**

† **Zakopteniłość, i, blm.** *to, co s. zakopteniło.*

Zakoptenianie, a, blm. **1.** czynność cz. **Zakoptenić.** **2. p.** **Zakoptenianie s.**

Zakoptenianie się, a, s., blm., niek. **Zakoptenianie** czynność cz. **Zakoptenić s.**

Zakoptenie, a, blm. **1.** czynność cz. **Zakoptenić.** **2. p.** **Zakoptenianie s.**

Zakoptenianie się, a, s., blm., niek. **Zakoptenianie** czynność cz. **Zakoptenić s.**

Zakoptenić, i, il, nied. **Zakoptenić 1.** *korzeniem zapuścić, wkorzenić.* **2.** *przen. dozwolnić rozszerzyć s.; zakoptenić, rozkoptenić, zaszczepić, wpoić, zaplenić, rozszerzyć*: Z. przesady, nałogi, nadużycia. Miłość, nienawiść zakopteniłona. (=zastarzała, zardawiona). Choroba zakopteniłona. **3.** † Z. *zawrócić korzeniami*: Z. potrawę. Conditus, okraszony, zakopteniłony. Mącz. Teraz nadawał sam tyle, że byłoby czym cztery obiady Z. i zakoptenił. Czajk. **Z. s. 1.** *zarosnąć w korzeń, wkorzenić s. 2.* *zakoptenić s., wybluć, rozkoptenić s., zaplenić s., rozmnożyć s., zająć s., rozszerzyć s., zakoptenić s., zagnieżdżyć s.*: Zakoptenił s. co, *radicatum est aliquid multis fibris.* Mącz.

Zakopt, u, lm, y 1. [Z.] *grygżak, zakopt*: Ścieżka idzie w zakopty. A potem zbocze Gubałowski i moźolne pięcie s. po gliniastym polu w zakopty. Matl. **2. a.** **Serpentyna** nar. część drogi wiodąca w kierunku prostym przy wchodzeniu lub zjeżdżaniu linją lamana: Jazda zakoptami.

Zakoptić, i, il 1. *zacząć kosić, zawiąć kosą.* **2.** *kosząc zająć.* L.

[**Zakoptki, ów, blp.**] *jedna z dawemszczyzn, powinności kmieczych dla dworu.* Goł. Dodajcie do tego zaorki, oborki, Z. Rol.

Zakoptkowy anat. (*malleolaris*) *za kostką gołenioną (malleolus) leżący.*

× **Zakoptniały, × Zakoptściły** *który zakoptniał, skoptniały, skoptściły.*

Zakoptnie przys. od **Zakoptny**. L.

× **Zakoptnieć, uje, al, × Zakoptnieć** *zająć kością, stwardnąć jak kość, skoptnieć, skoptnieć*: Z. w mogile. Syrok. Członki moje w paściach zakoptniały. Ork.

Zakoptnienie, a, blm., czynność cz. Zakoptnieć. **Zakoptny** *będący za kością, stamtąd pochodzący.* L.

Zakoptszczenie, a, blm., czynność cz. Zakoptścić.

Zakoptszczenie, a, blm., czynność cz. Zakoptścić.

Zakoptsztować, uje, ował, nied. **Zakoptsztować** *skoptszować, spróbować, pokoptszować, popróbować, posmakować*: Z. smaku. Przen.: *zaznać, doznać, doświadczyć*: Z. szczęścia. Zakoptsztowywa uciech, hańbiących kobietę.

Zakoptsztownie, a, blm., czynność cz. Zakoptsztownie.

Zakoptsztownie, uje a. ywa, ywał p. **Zakoptsztownie**

Zakoptsztownie, a, blm., czynność cz. Zakoptsztownie.

Zakoptścić, i, il 1. *zamienić w kość, zatwardzić, powlec kością.* **2.** † Z. *powlec pokostem, zapokoptstować.* L.

Zakoptścielny *znajdujący s. za kościołem, stamtąd pochodzący*: Cmentarz Z.

[**Zakoptniak, a, lm, i**] *snopek słomy prostej, odpowiednio przygotowanej do okrycia dachu.*

Zakoptłować, uje, ował *zawrócić, zamąć, skoptłować, oszłomić, obalamować*: Z. komu głowę. Wszystkie te zarzuty moeno radę deputowanych zakoptłowały. Z. s. *zacząć koptłować s. = owalować s., zagotować s., zakoptić, zawrzeć, poruszyć s., wzburzyć s.*: Morze zakoptłowało s. Zakoptłowało s. w tłumie. Dym zakoptłował s. (=zakoptłował s.). Zakoptłowało s. jak w ulu. Coś zakoptłowało s. w ciemności. Sienk.

Zakoptłowanie, a, blm., czynność cz. Zakoptłować.

Zakotłowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakotłować ś.

Zakotwić, i, il, tech., p. Zakotwować.

Zakotwienie, a, blm., czynność cz. Zakotwić.

Zakotwować, uje, ował, Zakotwić tech. ściągnąć kotwicami.

Zakotwowanie, a, blm., czynność cz. Zakotwować.

† **Zakowa, y, lm. y skówka metalowa u szmirówki. Szym. z Ł. Zdr. † Zakowka.**

Zakować, uje, ował l. p. Zakuć. 2. [Z.] zakukać: Zakowała zieżuła w gałązkach. Kawki zaszczebiotały, a kukulka zakowała. Wóje.

Zakowanie, a l. blm., czynność cz. Zakować. 2. † Z., lm. a kłamra: Pas srebrno nabijany, ze srebrnym na prodzie zakowaniem. Paw.

† **Zakowka, i, lm. i p. Zakowa.**

Zakowywać, a, ał p. Zakuć.

Zakowywanie, a, blm., czynność cz. Zakowywać.

[Zakożuszenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zakożuszyć ś.

[Zakożuszyć się, y ś., ył ś.] (o mleku, po widłach, śmietanie i t. p.) **zawlec ś. kożuchem, dostać kożucha.**

Zakówka, i, lm. i p. l. Nit.

Zakpić, i, il, nied. Zakpiwać sobie z kogo = **zadwić grubo, zażartować grubo, wystawić na kpa, wyprowadzić w pole, okpić, wystrychnąć na durnia:** Nie kpij z kpa, bo i kiep zakpi. Byk

Zakpienie, a, blm., czynność cz. Zakpić.

Zakpiwać, a, ał p. Zakpić.

Zakpiwanie, a, blm., czynność cz. Zakpiwać.

× **Zakracać, a, ał l. p. Zakratować. 2. p. Zakrócić.**

× **Zakracanie, a, blm., czynność cz. Zakracać.**

Zakracenie, a, blm., czynność cz. Zakraćć.

× **Zakraćć, i, il p. Zakratować.**

Zakraczać, a, ał p. Zakroczyć.

Zakraczanie, a, blm., czynność cz. Zakraczać.

† **Zakrad, u, lm. y l. zakradanie ś., zakradzenie ś. 2. kryjówka, skrytka, tajne przejście:** Żeby tu złe nie weszło przez jakie zakrady. Przyb.

Zakradać się, a ś., ał ś. p. Zakraść ś.

Zakradanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakradać ś.

× **Zakradnąć się, nie ś., nął ś. p. Zakraść ś.**
× **Zakradnienie się, a ś., blm. p. Zakradnięcie ś.**

× **Zakradnięcie się, a ś., blm., × Zakradnienie ś., czynność cz. Zakraść ś.**

× **Zakradywać się, uje ś., ywał ś. p. Zakraść ś.**

× **Zakradywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakradywać ś.**

Zakrajać, je, jał, Zakroić, nied. Zakrawać, × Zakrawywać l. krajac zasięgnąć; zająć, dostać ostrzem: Skarby wszystkie podziemne głębiej, niż plug zakroić może. Sz. Przen.: Zachodnie nadmorskie krainy Leszek porozdawał, które męstwem i szablą do Polski zakroił. Nies. (= zagarnął, zabrał). 2. zacząć krajac, zapuścić ostrze, zająć ostrzem, zarznąć, zaciąć, nadkrajac, nadderznąć, nudać: Przykrawając podszewę, zakrajał przyszwę. Z. sąsiedzkiego, cudzego = zająć, zarwać, przywłaszczyć sobie. Kn. (= przybrać nieprawie, wierznić ś. w cudze). Zakroił sąsiedzkiego, cudzego. Troc. Przen.: Z. z kogo, z czego, czego na co = mieć zakrój kogo, czego, zarwać czego, trącić czym, przypominać co, mieć co z kogo, z czego: Zakrawa z enotliwego, z do-

bręgo. Troc. Z obojga stron zakrawa: ani zły, ani dobry. Troc. Wołochowie ruskiej też i słowiańskiej mowy zakrawają. Błaż. (= mówią, zacinają z wołoska, z słowiańska). Zakrawa włoskiego albo włoszczyzny, z włoska mówi, pachnie Włochem. Kn. Zakrawa na przyrodzenie biało-głowskie. Troc. (= wygląda, patrzy na kobietę, przypomina kobietę). Zakrawa włoskiego, nieco obyczajów włoskich. Troc. (= ma w sobie coś włoskiego). Zakrawać na pana, zakrawać pańskiego. Troc. (= ma minę pańską, wygląd pański). Dobrze to było dziecie, coś mi zakrawa teraz na hultaja. Kniaź. A ty już na sensata zakrawasz mi trochę. Fred. A. Zakrawać wilczego = postępować jak wilk. Błaż. Zakrawam Włocha, Żyda. Dudz. Wejże tego mędrunki, jako dworzńskiego zakrawa. Alb. (= maluje, odgrywa jego rolę). Boskiej natury zakrawa: jednym bierze, drugim dawa. Rys. Nie ojcowskiego zakroił, nie po ojcowsku postąpił. Włod., Kn. Zakroił rozum = ruszyć rozumem, rozumnie postąpić. Rej. To na żart, na drwiny zakrawa! (= wygląda). 3. Zakrawać pewnym sposobem, podług pewnej miary krajać (L.) = skrajać, przykrajac: Z. szatę, sukno do szaty. Troc. 4. na co = zająć parol na co, powziąć chęć na co, zmierzać do czego, dążyć. 5. zamierzyć sobie, liczyć, rachować, obiecywać sobie, spodziewać ś., powziąć zamiar, nadzieję: Zakroił na otrzymanie tego urzędu, na substancję twoją. Troc. (= zaostriżł sobie apetyt, zęby). Rzecz mi nauczyciel niejaki: wiele zakroił na dziecięcia, tego u nas ani starzy nie wiedzą. L. (= zaślubił, wynagasz od niego). 6. [Zakrawać z kim] = zadierać, zaczynać. Zakrawa ś. na co = kroić ś., zanosić ś., ma ś., zbiera ś. na co, idzie, kłoni ś. ku czemu: Zakrawa ś. na to. Troc.

Zakrajanie, a, blm., czynność cz. Zakrajać.

[Za krajem] **po kolei, kolejno:** Z. chorowaliśmy po chatupach.

Zakrajnie przys. od Zakrajny. L.

Zakrajny l. mogący być zakrajanym. L. 2. mat. Z. otok, × zakrotok = zewnętrzna peryferja. Troc.

Zakrajowość, i, blm., rz. od Zakrajowy, eksterytorjalność: Inna jest kwestja krajowości i zakrajowości. Balc.

Zakrajowy poza krajem będący, stantąd pochodzący, zagraniczny, cudzoziemski, obcy, obco-krajowy: Zbyt nafty na rynkach zakrajowych.

Zakracać, cze, kał, [Zagrakać], × Zakrukac, × Zakraknąć, Zakruczyć l. kracząc oilezwać ś., × kraknąć; zacząć krakać: A potem w mój zawój (sęp) uderzy skrzydłami i innym zakracze na łup. Uj. 2. kogo, co = zagłuszyć krakaniem. 3. przen. znękać ciągłym gleraniem; zahukać, zafukać; ciągłym strofowaniem zwalczyć, weiszyć, omieszczyć: Zakrakali chłopaka, że ś. z nim dogadać nie można. Mało mię nie zakrakaly (= nie zjadły ze złości).

Zakrakanie, a, blm., czynność cz. Zakrakac.

× **Zakraknąć, nie, nął p. Zakrakac.**

× **Zakraknięcie, a, blm., czynność cz. Zakraknąć.**

Zakrapiać, a, ał i Z. ś. p. Zakropić.

Zakrapianie, a, blm. l. czynność cz. Zakrapiać. 2. hał, p. Dziobanka.

Zakrapianie się, a ś., lm. a ś. czynność cz. Zakrapiać ś.: Ani kropki araku, ani wódki na porankowych zakrapianach ś.; nie godziło ś. wypijać beze mnie. Świtk.

Zakrapiać, a, al p. Zakropić.
Zakrapianie, a, blm., czynność cz. **Zakrapiać.**
Zakrasić, i, il, nied. × Zakraszać l. † Z. za-
prawić krasą, okrasić: Przestałem na tym, że
 tobie niejako przyprowadzi i zakrasić to, co nasi
 o tym powiadają. Pileh. **Z. strawę = zaprawić**
okrasą, okrasić, omaścić. [Z. ś.] Zakrasnieć za-
czerwienić ś., zarumienić ś., sponsowieć; zawstydzic
ś., spiec raka: Dziewka na lion ś. zakrasić.
 Lieżko zakrasniało. Słowa te musiały silnie ją
 zadrasnąć, bo twarz jej zakrasniała rumieńcem.
 Bał.

[Zakrastyją, i, lm. e] p. Zakrystja.
 × **Zakraszać, a, al i [Z. ś.] p. Zakrasić.**
 × **Zakraszanie, a, blm.,** czynność cz. **Zakraszać.**
Zakraszenie, a, blm., czynność cz. **Zakrasić.**
Zakraść się, adf ś., adnie ś., nied. Zakradać
 ś., × **Zakradywać ś. l. dostać ś., wemknąć ś.,**
wleźć ukradkiem; podkraść ś., nied. skradać ś.
 Złodziej ś. zakradł. Troc. Bezwstydnie w oczach
 moich śmiał **Z. ś. za ciebie.** L. Tajnolubski, za-
 kradłszy ś. za Angelę, do niej mówi. L. 2. przen.
wziąć ś. niewiadomo skąd. sformować ś., zrobić ś.
ni z tego ni z owego: Mam, mówi Ogierowicz,
 sprośny wrzód, który mi ś. zakradł pod kopyto.
 Tremb. Omyłka zakradła ś. (= *wkradła ś., za-*
szła). Woda zakradła ś. do piwnic (= *wkradła*
ś., przedostała ś. niepostrzeżenie, przesiąkła, za-
ciekła, przeciekła). Moda, występkę zakradły ś.
 do nas (= *wkradły ś.; zjawily ś. niepostrzeżenie*
na naszym gruncie). Komu ś. miłość raz w serce
 zakradnie, jako jej pozbyć, najmędrzy nie
 zgadnie. Auszp. Ale umiał ś. ten łotr w ser-
 duszko zakradać. Tremb. Gdzież ś. zdrożności
 nasze nie zakradły? Kras. Lichwa ś. pod taki
 kontrakt **Z. może Troc.**

Zakraśnieć, eje, al p. Zakrasić.
Zakraśnienie, a, blm., czynność cz. **Zakraśnieć.**
 † **Zakrata, y, lm. y więzienie, ciemnica.** Rej,
 Groic.

Zakratować, uje, ował, × Zakracić, nied. × Za-
kracać zasmuć, zamknąć, zagrozić, opatrzeć kratą,
kratami: **Z. drzwi, okno.** Powodził oczami po
 budynkach i wzrok zatrzymał na chwilę na
 oknach zakratowanych. Jeż.

Zakratowanie, a, blm., × Zakracenie czynność
 cz. **Zakratować.**

Zakrawacz, a, lm. e ten, co zakrawa. L.
Zakrawać, a, al i Z. ś. p. Zakrajać.
Zakrawanie, a, blm., czynność cz. **Zakrawać.**
Zakrawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Za-**
krawać ś.

× **Zakrawek, wku, lm. wki, × Zakrawka l. za-**
krawanie, zakrojenie. L. 2. kawał zakrojony. L.

× **Zakrawka, i, lm. i p. Zakrawek.**
Zakrawny *tyczący ś. zakrawania:* Deska za-
 krawna.

× **Zakrawywać, uje, ywał i × Z. ś. p. Za-**
krajać.

× **Zakrawywanie, a, blm.,** czynność cz. **Za-**
krawywać.

× **Zakrawywanie się, a ś., blm.,** czynność cz. **Za-**
krawywać ś.

† **Zakrącać, a, al i † Z. ś. p. Zakręcić.**
 † **Zakrącanie, a, blm.,** czynność cz. **Zakrącać.**
 † **Zakrącanie się, a ś., blm.,** czynność cz. **Za-**
krącać ś.

† **Zakrącanie, a, blm.,** czynność cz. **Zakrącić.**
 † **Zakrącanie się, a ś., blm.,** czynność cz. **Za-**
krącić ś.

† **Zakrącić, i, il i † Z. ś. p. Zakręcić.**

Zakrąg, egu, lm. egi zakres, zakół, koło, obręb:
 Po obiezanym spraw kilkowiecznych pod Pia-
 s-tami i Jagiellonami zakręgu zastanowi ś. zdy-
 szale pióro u tronu Wazów. Nar. Ziemia bran-
 denburska w zakręgu rzeki Haweli. Mał.

[Zakrątwić, i, il] l. i [Z. ś.] p. Zakręcić 2. *za-*
boleć: Zakrątwiło mi koło serca.

[Zakrątwienie, a, blm.] czynność cz. **Zakrątwić.**

Zakrążyć, a, al i Z. ś. p. Zakrążyć.
Zakrążanie, a, lm. a l. czynność cz. Zakrążyć.

2. p. Zakrążanie ś.: Raba z Dunajcem, których
 przyjemne wśród doliny zakrążania i wężyko-
 wania najmilszy sprawiają widok. Sez.

Zakrążanie się, a ś., blm., niek. **Zakrążanie**
 czynność cz. **Zakrążyć a ś.**

Zakrążenie, a, blm. l. czynność cz. Zakrążyć.
2. p. Zakrążenie ś.

Zakrążenie się, a ś., blm., niek. **Zakrążenie,**
 czynność cz. **Zakrążyć a ś.**

Zakrążyć, y, yl, nied. Zakrążyć l. cz. ni.
zacząć krążyć, zakołować, opisać krąg: Gdy orzeł
 nad wojskiem zakrążył. Pol. 2. cz. czyn. *za-*
łoczyć w krąg, zakolcić, poprowadzić okrągło, za-
okrąglić, zakołować: Dusza nieprzyjaciół twoich
 będzie zakrążona, jakoby w pędzeniu i załoc-
 zeniu pracy. Leop. (duszę nieprzyjaciół twoich
 Bóg jak z pracy wyrzuci. B. G.). Tak skrzydłem
 ptak szparkim kraje na ukos powietrzną głę-
 binę, kiedy mu konia zakrąży nad karkiem. Kon.
 Nagle dźwięków całe roje, jak stado cyranek,
 eo ś. z wody poderwie, zakrąży i w zmerch-
 chowej wielkiej ciszy płynie wysoko, wysoko.
 Brt. **Z. ś. zająć, zaloczyć ś. w krąg, zaokrąglić**
 ś.: Dalej iść nie sposób, bo wszędzie zakrąża ś.
 (w pieczarze) opoka. Krasin. Sklepienie jaskini
 zakrąża ś. nad nią. Krasin.

× **Zakredencować, uje, ował kredencując podać.**

× **Zakredencowanie, a, blm.,** czynność cz. **Za-**
credencować.

Zakredować, uje, ował, × Zakredzić zabielić,
zamazać, zatrzeć kredą: **Z. plamę.**

Zakredowanie, a, blm., czynność cz. **Zakre-**
dować.

Zakredytować, uje, ował l. dać a. wziąć na
kredyt: Wszystko gotiu; nie zakredytuje ani
 dwóch groszy. Kos. 2. han. *zapisać w kredycie*
czego, wpisać na czyje dobro do księgi handlowej:
Z. rok danym rachunkiem.

Zakredytowanie, a, blm., czynność cz. **Zakre-**
dytować.

× **Zakredzenie, a, blm.,** czynność cz. **Za-**
credzić.

× **Zakredzić, i, il p. Zakredować.**

[Zakrekorakać, a, al] *zagadać* (o kurze).

[Zakrekorakanie, a, blm.] czynność cz. **Za-**
krekorakać.

Zakrepować, uje, ował stol. obić listwami.
Zakrepowanie, a, blm., czynność cz. **Zakre-**
pować.

× **Zakrerać, a, al** (o ptastwie) l. *zacząć kerać,*
zawrzeszczeć. 2. kerając zagłuszyć.

× **Zakreranie, a, blm.,** czynność cz. **Zakrerać.**

Zakres, u, lm. y l. kresa oznaczona, zarznięta,
wybita, wycięta: Bolesław II, wjeżdżając do Ki-
 jowa, uderzył mieczem o Bramę Złotą, odnawiając
 zatarte na niej starożytnością szabli pradzia-
 dowskiej zakresy. Nar. (= *szczyby*). 2. *kres*
ograniczający, koło, okrąg, przestrzeń zamknięta
granicami, × z a m i a r, obwód, rejon: Rzadko
 kto stoi w zakresie prawa (= *w granicach*). **Z.**
ziemi (= powiat, dystrykt, okrąg, obwód, cyrkuł).

Z. metropolitalny (= archidieceja). Przen.: *koło, sfera, dziedziina, obszar, obręb, granice, peryferja*: Pojęcia większego i mniejszego zakresu. Z. wiedzy, władzy. Wiadomości z zakresu filozofji. Dochowam cześć do zakresu dni moich. Rzew. (= do kresu). Ostatnie zakresy myśli. Wiszn. Najwyższy Z. śmiertelnika chwaty. Os. Zabrał ś. do prac większego zakresu. Ohm. Przen.: Piękne zakresy przepysznych kwiatów rozesłały na cały ogród balsamienny zapach. Wilk. (= *klomby, gazony*). 3. flzj.: Z. czucia, ruchów. 4. okul.: Z. akomodacyjny (mesopter accommodativus) = *przeźroczki między kresem pobliza a kresem dali wzrokowej*. Z. zbieżności (mesopter muscularis).

† Zakresić, i, il p. Zakreślić.

Zakreskować, uje, owal zapelnić kreskami: Trzeba Z. ten przekrój. Z. morze na mapie.

Zakreskowanie, a, blm., czynność cz. Zakreskować.

Zakresować, uje, owal zapelnić, zarysować kresami: Dosty już sprzeczniemi barwami biało i czarno zakresowana i pokratowana była heraldyka narodowa..Bobrow.

Zakresowanie, a, blm., czynność cz. Zakresować.

† Zakreszać, a, al p. Zakreślić.

† Zakreszanie, a, blm., czynność cz. Zakreszać.

† Zakreszenie, a, blm., czynność cz. Zakresić.

[Zakrészka, i, lm. i] włoszczyzna, zielenina dawana do rosółu (selery, pory, pietruszka i t. d.).

Zakreślać, a, al p. Zakreślić.

Zakreślanie, a, lm. a czynność cz. Zakreślać: Na cóż ś. zdadzą wszystkie zakreślania, kiedy niewidzialny palec losu wisi nad nami? Haj. (= *zamierzenia, zamiary*).

Zakreślenie, a i, blm., czynność cz. Zakreślić.

2. X Z., lm. a zakres, granica naznaczona czeniu.

Zakreślić, i, il, † Zakryślić, † Zakresić, † Zakrzesić, † Zakreślić, nied. Zakreślać, † Zakryślać, † Zakreszać i. kresą zaznaczyć, zakarbować; *kresą zająć, zagraniczyć*: Zakreszam co, *proprie* zarzynam, naznaczam, póki urnąć, uciąć, *praecido*. Kn. (zakarbować, karbem czyli kresem lub kresą naznaczyć, zamierzyć. L.). Zakreśliłem, zarzniętem, naznaczyłem, póki masz urnąć. Troc. Zakreszam miejsce. L. Z. dane miejsce w piśmie = *wiąz* w *nawias*, *wyłaczyć*, *wykreślić je*. Zakreślił to słowo. Troc. (= *kreską zamazał*). Przen.: *wyznaczyć, wytknąć, naznaczyć, ograniczyć, przepisać*: Zakreszam co, *okreszam* co, naznaczam czas. Kn. *Dies praefixa*, zakreszony czas. Mącz. Było to pierwej do pewnych lat zakreszono, aby mężczyzna do piętnastu lat, a biała głowa do dwunastu nie byli powinni u prawa odpowiedzieć. Herb. Zakryśliłście wy czas zmiłowaniu Bożemu, na wolą swą złożyłście mu dzień. Leop. (zamierzaliście. Leop.; wy nie kładźcie kresu radom Pana Boga naszego. B. G.). Bóg w wyrokach mądrości swojej zakreślił czas świetności i sławy tej a. owej nacji. L. Obrzydzeniu grzechu żadnej miary zakreszać nie należy. Kucz. Kiedy ś. dobry koniec zakrzesi, dobrze też wszystkie rzeczy powiodą ś. Kucz. Zakreślił swojej władze granice. Troc. Z. czemu miarę. Ten wielek ruch budowlany, administracyjny i towarzyski wyglądał na zakreśloną szeroko pracę przygotowawczą. Gom. Nudno i ciasno w granicach cudzą wolą zakreślonych. Orzesz. 2. *zarysować, zatoczyć, opisać*: Z. koło. Zakreślił przed sobą krzyż kopją. Zakreślił lunetę, cyrkuł. Troc.

Zakręcać, a, al i Z. ś. p. Zakręcić.

[Zakręcajka, i, lm. i] p. Oblecistodółka.

Zakręcanie, a, † Zakręcywanie i. blm., czynność cz. Zakręcać. 2. † Z., lm. a p. Zakręć: Nawet na pawimentach pięknych, jak na nieenotę, podkówkami zakręcania czynią i kulasy krzymolą. Haur.

Zakręcanie się, a ś., blm., czynność cz. Zakręcać ś.

Zakręcenie, a, blm., czynność cz. Zakręcić.

Zakręcenie się, a ś., blm., czynność cz. Zakręcić ś.

Zakręcić, i, il, [Zakrzącić, Zakrątwić], † Zakrącić, nied. Zakręcać, † Zakrącać, † Zakręcywać i. a) *kręceniem zatoczyć, zakolować; kręćąc obrócić; wykręcić, przekręcić, pokręcić, zawiercić, zaświdrować*: Zakręcił batem nad końmi. Porwał dziecie z matczynego łona i, zakręciwszy kilkakrotnie nim, jako procą, rozbił o twardy kamień nieme usta mocą. Otw. Zakręciwszy ją w rękę, eisnął ją na ziemię. Dm. Z. dwa razy kluczem w zamku. Zakręcił nosem nad jądłem i wyszedł (= *pokręcił; skrzywił ś., okazał grymas, nieukontentowanie, pogardę*). [Głowiczkę przystąpił, karciem jej zakręcił. Przen.: Zakręciło nim = *podleciało go, zachciało mu ś.*: Jak nim zakręciło, to sie wzion i sam do stajni bieży]. Przen.: Zakręciło mi w nosie = *zalechotało, zaświdrowało*. b) *skręcić, wykręcić, zawrócić, nawrócić*: Z. koniem, wozem na prawo. 2. *skręcić, nakręcić, przekrzywić, pokręcić*: Zakręcam szyję. Kn. Z. szyję Troc. Ofiarował w kościele gołębięta, szyję zakręciwszy i krew z otwartych gardłek wycedziwszy. Ody. 3. *kręceniem zacisnąć, zacisnąć, zamknąć; zaśrubować*: Z. śrubę, piec. 4. *kręceniem zatrzymać, ustalić w pewnym kształcie, utrwalić w pewnym układzie, zwinąć, zrobić krętym; zakrzywić, wykręcić, przekręcić*: Z. włosy = *zafryzować*. Rozumie on, że jest dobry dworak, kiedy wąsiki na papilotki zakręci, wyczesze, wyszwarcuje. L. Przen.: Kochanek moje zastępował miejsce, chciała mi ona nos Z. L. (= *na dudka mię wystrychnąć*). Przen.: Żem chciał być wiernym tłumaczem nie tylko sensu, ale i słowa, musiała ś. poniekać czasem polszczyzna Z. do własności obcego języka. Kłok. (= *nagiąć ś., nakręcić ś., naciągnąć ś.*). Choć mówił z mazurska, z niemiecka zakręcał. Krasz. (= *zacinał, zatręcał*). 5. *zagnatwać, zawiętać, zaplątać*: Na wybiegi prawne mam plenipotentą, potrafi on odkręcić, gdybyś mi chciał w czym Z. I. 6. *kręćąc założyc, owinąć, okręcić, obmotać*: Z. sznurek koło palca. 7. [Z. byka, capa, barana] *wyczyścić, wymiścić, wytrzebić, wypokładać, wykastrować*. 8. anat.: Zakręcony (vorticous, turbidus) = *małżowinowy, małżowinowaty*. X Kości zakręcone, p. *Małżowinowaty*. Z. ś. 1. *wykręcić ś., obrócić ś., zwinąć ś., zawiercić ś., wywinąć ś.*: Zakręcił ś., jak szalony wybiegł. L. Tylko ś. zakręcił po izbie, znów przepadł. Tylko ś. zakręcił między nami, już skradł zegarek. A bodajże im ś. już głowa zakręciła! L. (= *bodaj zawrotu, kolowacizny, kręćka w głowie dostali*). Przen.: Zakręciły mu ś. tzy w oczach, i tak z płaczem towarzysza pożegnał. Oss. (= *stanęły, pokazały ś., wystąpiły*). 2. *około czego = zakrzątnąć ś., zwinąć ś., uwinąć ś., zabięgać*: Krzyżacy usilnym staraniem o pokój i rozejm zakręcywać ś. poezeli. Błaż. Z. ś. koło czego. Troc. Z. ś. koło obiadu.

† Zakręcywać, a, al i † Z. ś. p. Zakręcić.

† **Zakręcywanie**, a, bfm., czynność cz. **Zakręcywać**: Nie znali oni włoskiego wąsów żelazem prasowania a. zakręcywania a. przystrzyżenia. Pim.

† **Zakręcywanie się**, a s., bfm., czynność cz. **Zakręcywać s.**

Zakrępować, uje, ował i. *krepując zamocować, zawrzeć, zająć*. L. 2. a. **Zgierować** zdń.: Z. fundament pieca = *połączyć go ze ścianą pokoju kaflami, jeżeli piec stoi w rogu pokoju*.

Zakrępowanie, a, bfm., czynność cz. **Zakrępować**.

Zakręt, u, lm. y, † **Zakręta** i. *zakręcanie, zakręcenie; rzecz kręta, krętość; krzywoizna, zgięcie, miejsce zakręcania s., zakręcenia s. czego, skręt, łuk, zwrot, zakół, kolano*: Smok przekłęty brzydkie z kłębów swych wydawał zakręty. Odyum. (= *zwoje, pierścienie*). Z. na wrzecionie. Hul. Dym, jak chmura gęsta, wielkim pod niebiosą wzbijał s. zakrętem. Troc. Z gładkimi wespół dziewczęty taneczne łamać zakręty. L. (= *obroty, koła, zwroty, płąsy*). Noga zakręty czyni tą i ową stronę. Otw. (= *koła*). Tam, gdzie zakręty gnuśnemi Mincjusz błądzi. Otw. (= *wczyłkiem, wężykowato*).

Z. drogi, rzeki. Troc. Spotkałem go na zakręcie ulicy. Gdym s. oparł o Z. muru. Krasin. Okręt w pół morskich s. topił zakrętach. Troc. (= *wirach, odmgłach*). Onych fałszywych cudotwórców pożarł wir a. Z. wód. Birk. Brnie w Z., choćby utonął w wodzie. Szost. Chciałbyś pewnego wodza z zakrętu tego, żebyś, jak nieia znaczoną, drogą szedł niepokręconą. Dar. J. (= *labiryntu*). Na wolniejsze powietrze miłośne ptaszka leciały, tylko krucy w te biegi zakręta. Jabł. (= *kręcone wniki, siła*). Przen.: Gdy w wieku szesnastym wzięłaś habit święty, żadnej dotąd w swym sercu nie czułaś zakręty. L. (= *żadnej tajemnej pokusy do wycofania s.*). Przen.: Obawiał s. zdrady, której ubiec prędkim zakrętem spodziewał s. Pilch. (= *odwrotem, ucieczką powrotną*).

2. a. **Zakrętąs** kręty deseń, rysunek: Zakręty na sukni, esy wyszywane. L. (= *esyfloresy*). Z. przy czym podpisie (= *ogonek*). 3. × Z. głowy = *zakręcenie s. głowy lub w głowie*. L. (= *zwrot, kołowaczna, kręcenie s., odurzenie*).

[Kieby jegomość wiedzieli, co on tam na tym świętej ziemi ma, to aż Z. w głowę bierze]. 4. † Z. *wykręt, wybieg, kručzek*: Z. prawny. Kłok. Pytał s. rady w zakręcie prawnym. Troc. 5. × Z. a. **Zakrętanina** skrzętność, krętanina, uwojanie s., zabiegi, zachód, kręcenie s. około czego, zatrudnienie: Nie będzie żadnego w porządku zamieszania, żadnych zakrętów, jeżeli położysz każdą rzecz na swoim miejscu. L. (= *zamętu*). Usługujący, mając wiele zakrętu, nie mogą wszystkim wystarczyć. L. Włec wiek męski szczęściu zdolny: ale żony, ale dzieci, Z. domowy i rolny od slug, od sąsiad, od kmieci. Kras. (= *zwrot głowy, wrotes, ambaras, kłopot*). Większy pożytek z mego czasu, niżli z innych zakrętu i zabiegów, dla Rzpłtej wynika. Pilch. Pożyteczniejsze; mądrego siedzenie albo próżnowanie, niżli głupiego Z. albo robota. Pilch. Z. tabiatury Z., robota za sztukę. Troc. Obrót bardziej w rzęwości umysłu, niżli w zakręcie postępów należy. Troc. Najgorętszy Z. najbardziej s. wysili. Troc. 6. anat.: † Z. (labyrinthus) *blednik*. Z. w uchu ma kształt morskiej konchy. Troc. Z. uszny jest do słucho. Troc. Z. (curvatura, flexura, inflexio) = *krzywoizna, zgięcie, nadgięcie*. Z. mózgowy (gyrus). Z. hakowaty (gyrus uncinatus). Z. językowy (g. lingualis). Z. sklepiony (g. fornicatus). Z.

sklepieniowy. 7. gieol. (helix) *ślimak, mięczak brzochopełty ślimaczszowaty*. Lab. 8. nar. = a) *zmiana kierunku podczas jazdy na kierunku przeciwny*. b) *każde zatoczenie łuku większego lub mniejszego*. 9. patol. *zgięcie, krzywoizna*.

Zakręta, y, lm. y i. † Z. p. **Zakręt**. 2. [Czarownik lub czarownica bierze garść żyta lub pszenicy na pniu, łamie prawie wpół, zakręca i zawiązuje kilku źdźbłami, zastawiając w takim stanie; to s. nazywa zakręta, do której przywiązane są czary]. Zdr. [Zakrętka].

Zakrętanina, y, lm. y p. **Zakręt**: To będzie Z. z kataplazmami. Zap.

Zakrętąs, a, lm. y p. **Zakręt**: Podpis ujmując w fantastyczne zakrętąsy. Gom.

Zakrętka, i, lm. i i. *sztuka żelazna w okuciu drzwi, okna, przytwierdzona w środku wysokości skrzydła i mogąca s. zaczepić za sztukę haczytą, do drugiego skrzydła przybitą; żelazko osadzone na osi nieruchomej, wbitej w co, służące do przytrzymywania czego podłożonego pod nie, np. ramy oszklonej, wstawionej w okno; [rodzaj zamknięcia: drewnienko obracające s. na kolku wbitym w ścianę, do zamykania i odmykania naprędce]. Drzwi obwarowane drewnianą zakrętką. Syrok. 2. [Z.] p. **Zakręta**.*

× **Zakrętkiem** przys. *zakręciwszy wokół*: Ciąg Z. = *zakręciwszy szabłą wokół*. Troc.

× **Zakrętnie** przys. od **Zakrętny**. L.

× **Zakrętność**, i, bfm., rz. od **Zakrętny**.

× **Zakrętny** i. *pełen zakrętów, pokrętny, pokręcony, wickronaty, kręty, wijący s., wężykowaty*: Wir Z. Nar. Zaszedł Aleksander, gdzie płynię Z. Meander. L. Wisła żarliwym nurtem swoje zapławy zakrętne wszem w uszach zaszumiewa, pędząc wody mętne. L. Rzymianie uborili rury miedziane bardzo długie a zakrętne. Syk. Sposób wyciągnięcia armaty na zamierzone miejsce z drogi ciasnej, zakrętnej i załamującej s. niby w kolano. Jak J. Zakrętne ulice. L. Z. labirynt. Swad. Wdrapałem s. na strome szezty zakrętnych skał. Kam. 2. przen. *wykrętny, krętacki, chytry, podstępny, balamutny, cienmy, szalbierski*: Zakrętne odpowiedzi prawników. Otw. Unikaj, ile możesz, od ustronnej i zakrętnej filozofji. Pilch. (= *zwrotny, zawracający głowę, zamile, skomplikowanej*). 3. anat.: † Przepustki zakrętne (scalae cochleae), schody bębenka (ślimaka) (scalae tympani cochleae), schody przedśionka (ślimaka) (scalae vestibuli cochleae). Kanał Z.

Zakrochmalać, a, ał p. **Zakrochmalić**.

Zakrochmalanie, a, bfm., czynność cz. **Zakrochmalić**.

Zakrochmalanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakrochmalać s.**

Zakrochmalenie, a, bfm., czynność cz. **Zakrochmalić**.

Zakrochmalenie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakrochmalić s.**

Zakrochmalic, i, il, nied. **Zakrochmalać** *zaprawić krochmalen*. L. Z. wodę. Z. s. przen. *zesztynienie, zdęgnięcie, zostać uwięzionym, zakłętym*: Wstręt mógł s. także tylko Z. i zamienić w niewzruszoną obojętność. Kaczk. Wstręt tego człowieka, zakrochmalonego na zawsze w pewne formy niewzruszone zasady, nie mógł s. nigdy wyrodzić w gorącą i czynną nienawiść. Kaczk.

Zakroczać, a, ał i. × Z., p. **Zakroczyć**. 2. [Z.] *zawadzać, przeszkadzać*: Zeby sie ta fuska

sklepieniowy. 7. gieol. (helix) *ślimak, mięczak brzochopełty ślimaczszowaty*. Lab. 8. nar. = a) *zmiana kierunku podczas jazdy na kierunku przeciwny*. b) *każde zatoczenie łuku większego lub mniejszego*. 9. patol. *zgięcie, krzywoizna*.

Zakręta, y, lm. y i. † Z. p. **Zakręt**. 2. [Czarownik lub czarownica bierze garść żyta lub pszenicy na pniu, łamie prawie wpół, zakręca i zawiązuje kilku źdźbłami, zastawiając w takim stanie; to s. nazywa zakręta, do której przywiązane są czary]. Zdr. [Zakrętka].

Zakrętanina, y, lm. y p. **Zakręt**: To będzie Z. z kataplazmami. Zap.

Zakrętąs, a, lm. y p. **Zakręt**: Podpis ujmując w fantastyczne zakrętąsy. Gom.

Zakrętka, i, lm. i i. *sztuka żelazna w okuciu drzwi, okna, przytwierdzona w środku wysokości skrzydła i mogąca s. zaczepić za sztukę haczytą, do drugiego skrzydła przybitą; żelazko osadzone na osi nieruchomej, wbitej w co, służące do przytrzymywania czego podłożonego pod nie, np. ramy oszklonej, wstawionej w okno; [rodzaj zamknięcia: drewnienko obracające s. na kolku wbitym w ścianę, do zamykania i odmykania naprędce]. Drzwi obwarowane drewnianą zakrętką. Syrok. 2. [Z.] p. **Zakręta**.*

× **Zakrętkiem** przys. *zakręciwszy wokół*: Ciąg Z. = *zakręciwszy szabłą wokół*. Troc.

× **Zakrętnie** przys. od **Zakrętny**. L.

× **Zakrętność**, i, bfm., rz. od **Zakrętny**.

× **Zakrętny** i. *pełen zakrętów, pokrętny, pokręcony, wickronaty, kręty, wijący s., wężykowaty*: Wir Z. Nar. Zaszedł Aleksander, gdzie płynię Z. Meander. L. Wisła żarliwym nurtem swoje zapławy zakrętne wszem w uszach zaszumiewa, pędząc wody mętne. L. Rzymianie uborili rury miedziane bardzo długie a zakrętne. Syk. Sposób wyciągnięcia armaty na zamierzone miejsce z drogi ciasnej, zakrętnej i załamującej s. niby w kolano. Jak J. Zakrętne ulice. L. Z. labirynt. Swad. Wdrapałem s. na strome szezty zakrętnych skał. Kam. 2. przen. *wykrętny, krętacki, chytry, podstępny, balamutny, cienmy, szalbierski*: Zakrętne odpowiedzi prawników. Otw. Unikaj, ile możesz, od ustronnej i zakrętnej filozofji. Pilch. (= *zwrotny, zawracający głowę, zamile, skomplikowanej*). 3. anat.: † Przepustki zakrętne (scalae cochleae), schody bębenka (ślimaka) (scalae tympani cochleae), schody przedśionka (ślimaka) (scalae vestibuli cochleae). Kanał Z.

Zakrochmalać, a, ał p. **Zakrochmalić**.

Zakrochmalanie, a, bfm., czynność cz. **Zakrochmalić**.

Zakrochmalanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakrochmalać s.**

Zakrochmalenie, a, bfm., czynność cz. **Zakrochmalić**.

Zakrochmalenie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakrochmalić s.**

Zakrochmalic, i, il, nied. **Zakrochmalać** *zaprawić krochmalen*. L. Z. wodę. Z. s. przen. *zesztynienie, zdęgnięcie, zostać uwięzionym, zakłętym*: Wstręt mógł s. także tylko Z. i zamienić w niewzruszoną obojętność. Kaczk. Wstręt tego człowieka, zakrochmalonego na zawsze w pewne formy niewzruszone zasady, nie mógł s. nigdy wyrodzić w gorącą i czynną nienawiść. Kaczk.

Zakroczać, a, ał i. × Z., p. **Zakroczyć**. 2. [Z.] *zawadzać, przeszkadzać*: Zeby sie ta fuska

rozchodziła, nie strzykała, nie łupała, tym żreniekom nie zakrocała (zażegnwanie luszczyki na oku).

Zakroczenie, a, btm., czynność cz. **Zakrocząć**.

× **Zakroczenie**, a, btm., czynność cz. **Zakroczyć**.

× **Zakroczyć**, y, ył, nied. **Zakraczać** i. *kroczyć zająć; wkroczyć za co*: Z. za górę. 2. *eo = zająć, zaciągnąć, zawlec, zakryć, pokryć*: Notus pióry wypada mokremi, twarz oczapiwszy straszną śmami smolanemi, czoło mgły zakroczyły. Żebr. (=obsiadły). Niżej warszawskiego mostu Golegdzińskich ostrów będzieć w oczy, Wisłęć zakroczy. Klon. (=zasłoni, przestoni). 3. komu, czemu = *zastąpić drogę, wejść mu w drogę, zabiec, zaskoczyć, stanąć na przeszkodzie, przeszkodzić*: Burzliwe morskie fale staną w plaen swoim cale, i by ziemi nie topiły, granicę im zaskoczyły. Bardz. (=zagrodziły). Iz prośba Władysława u papieża wyjednana być nie mogła, to zakroczyło, że prawo wojny krzyża św. już przeciwko neapolitańskiemu królowi sam papież obwołał. Błaż. Na brzegu morskim stanęli, jakoby dalej przyrodzenie samo im zakroczyło. Fal. Wszelkiej nadziei zakroczy nieszczęście moje. Pot. 4. czemu = *zabiec, zapobiec, czemu, nie dopuścić do czego*: Ziemu trzeba jak najprędzej Z. Pot. 5. *zająć, zjawić ś., wyłonić ś., nastąpić ś., stanąć na przeszkodzie*: Z., zająć, zastąpić, zdarzyć ś. w ciągu czego i wstrzymać dalsze kroki. L. Jedna zakraczała przeszkoda. Błaż. Nowa od Bystrego zakroczyła kłótnia. Mat. Nie zaszyły tam były jeszcze porozumienia ludzkie, nie zakroczyły praktyki. Niem. Sam gołob był stawić ś. czołem swoim przeciwko Osmanowi, by traktaty nie były zakroczyły. Birk. Radby był samego wprowadził do obozu; śmierć zakroczyła. Birk. 6. kogo = *zaskoczyć, zająć*: Zdrowiem przeciwnym zaskoczony, podolać rozkazaniu nie mógł. Błaż.

Zakroić, i, il i Z. ś. p. **Zakracjać**.

[Zakroj, u, lm. e.] p. **Zakrój**.

Zakrojczyni, i, lm. e *krawcowa specjalnie uzdolniona w kroju sukien, zajmująca ś. nim wyłącznie*: Potrzebna jest zdolna Z. do sukien.

Zakrojenie, a, btm., czynność cz. **Zakroić**.

Zakrojenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zakroić** ś.

Zakrok, u, lm. i gim. *pewien ruch nóg*: Z. z zewnątrz, do środka.

× **Zakrop**, u, btm. *zakropienie, zakropianie*.

Zakropić, i, il, nied. **Zakrapiać** i. *kropkami zarzucić, skropić, pokropić, nakropić, zapryskać*: Z. mąkę, węgie wodą. Troc. Niewiasty zakrapiają szmalcem, aby czyniły placki. Wuł. (=rozczyniają ciasto. B. G.). Zakrapiany kolorem jakim, nakrapiany. L. [A niechże mnie kto zakropi (obleje), bo ś. sadło we mnie stopił]. Przen.: Biedna ja, podnieść i oka nie mogę śmiecie na ciebie, bo gdy na niebogę spojrzysz, wstyd zaraz zakrapia mi lica. Min. (=oblewa). Zakrapiam ziemię, rolę. Kn. (=zraszam, wilżę, zasilam, orzeźwiam kropieniem). Zakrop rosą niebieską pragnące kraje. K. G. Zakrop, eo widzisz zeschłego. K. G. Przen.: Z. gardło, żołądek = *zasiłić ś. kropkami = trunkiem*. Strawa nie tylko piwem i miodem, ale winem była zakrapiana. Pot. L. (=zapijana, przeplatana trunkiem). Z. pragnącego. Troc. 2. a. **Zakropić**, nied. **Zakraplać** *zapućścić kropkami, wkropić*: Z., zapućścić kropkę pod powiekę, do ucha. 3. × Z. sędziego, świadka. (Troc) = *przekupić, zdeprawować*. Z. ś. *zasiłić ś., orzeźwić ś. kropkami = trunkiem, napić*

ś. go: Wielu z nich poznawał, wiedział, że zawsze o tej godzinie zachodzą tam, żeby pod pozorem zjedzenia wieczerzy Z. ś. do poduszki. Gom. Zakrapiali ś. gorzałką, bawiąc ś. przytym. Jun.

Zakropienie, a, btm., czynność cz. **Zakropić**. **Zakropienie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zakropić** ś.

Zakropienie, a, btm., czynność cz. **Zakropić**. **Zakropienie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zakropić** ś.

Zakropić, i, il p. **Zakropić**. Z. ś. *zabłyszczyć, zaperlić ś. kropkami*: Łzy na rzesach czarnych śpiewaczki ś. zakropiły i brylantowym polyskiem zajaśniały. Jeż.

Zakrostawić, i, il *zasypanć krostami*.

Zakrostawienie, a, btm., czynność cz. **Zakrostawić**.

Zakróbek, bka, lm. **bki** *czerw pszczelny*.

× **Zakrócenie**, a, btm., czynność cz. **Zakrócić**.

× **Zakrócić**, i, il, nied. **Zakracać** *skrócić, przykrócić*. L.

Zakrój, oju, lm. oje, [Zakroj] i. *zakrojenie, zakracanie, zakrawanie, zacięcie, zarznięcie*. 2. *to, co ś. zakrawa*: Z. chleba. Dopiero w nie po trzykroć zapuścili pługi, a ile razy Z. dokonczają długi... Dm. (=zaoraną bródę). Z. ziemi pługiemy = *bróda zaorana*. 3. *sposób, którym ś. zakrawa*. Przen.: To otwarte i jasne czoło, te łuki brwi i tu — ten Z. nosa. Brt. 4. *przen. sposób, którym ś. co zaczyna, sposób wzięcia ś. do czego, zacięcie, zamach, abcuq*: Z. pierwszego zaraz zakroju widać mistrza. 5. *przen. plan, zamiar, zamysł, projekt, intencja, zamach*: Widzę w tym Z. na zupełną zmianę rządu. Nie udał ś. Z. tych stronników psucia w szczególnych projektach prawideł konstytucji. Ust. Rzecz w pierwszym zakroju już zepsuta. 6. *zacięcie, uzdolnienie, pociąg, żyłka, usposobienie, rub. zadęcie do czego, wygląd, mina na co*: Ma Z. na poetę. 7. *zakres, kształt nadany, czemu, pokrój, charakter, zabarwienie*: Nauki gimnazjalne są czysto uczonego zakroju. 8. *część pługa; drzewo u socły, pr którym ś. ziemia sońnikiem podniesiona posuwa*. Kluk. [Przez zakrój i okładnicę skiba pobiega, czyli odwraca ś. powierzchnią na spód].

† **Zakrólenie**, a, btm., czynność cz. **Zakrólić**.

† **Zakrólić**, i, il, † **Zakrolić** *oczy = postawić dzioko*. Z. czoło = *zmarszczyć, zrobić marsa*. Przeciw niemu Geranos wysoki wyskoczy, czub postawi, piór wzniesie, a zakruli oczy. Km.

× **Zakrólować**, uje, ował *zacząć królować, objąć królestwo, zapanować*: Aleluja, iż zakrólował Pan Bóg nasz. Bud. (iż królować począł, albo królestwo przyjął. Bud.; iż ujął królestwo. B. G.). Wschodząc słońce wytoczyło ś. nad horyzont i zakrólowało ciszy i spokojowi przyrody. Jeż.

Zakrólowanie, a, btm., czynność cz. **Zakrólować**.

† **Zakrszenie**, a, btm., czynność cz. **Zakrszyć**.

† **Zakrszyć**, y, ył p. **Zakruszyć**.

† **Zakrtunić**, i, il i † Z. ś. p. **Zakrtusić**.

† **Zakrtunienie**, a, btm., czynność cz. **Zakrtunić**.

† **Zakrtunienie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zakrtunić** ś.

† **Zakrtusić**, i, il i † Z. ś. p. **Zakrtusić**.

† **Zakrtuszenie**, a, btm., czynność cz. **Zakrtusić**.

† **Zakrtuszenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zakrtusić** ś.

Zakruczeć, y, ał i. p. **Zakracać**: Łańcuch zórawi w niebiesiech zakruczy. Pol. 2. *zaburzyć, zabalgotać*: Zakruczało mi w brzuchu.

† Zakruczenie, a, bfm., czynność cz. Zakruczeń.
 × Zakrukać, a, ał p. Zakrakać.
 × Zakrukanie, a, bfm., czynność cz. Zakrukać.
 † Zakrulenie, a, bfm., czynność cz. Zakrulić.
 † Zakrulić, i, ii p. Zakrólóć. Km.
 × Zakrupić, i, ii = Skrupić.
 × Zakrupić, eje, ał skrupić. L.
 × Zakrupienie, a, bfm., czynność cz. Zakrupić i Zakrupień.

Zakruszać, a, ał p. Zakruszyć.
 Zakruszanie, a, bfm., czynność cz. Zakruszać.
 Zakruszenie, a, bfm., czynność cz. Zakruszyć.
 Zakruszyć, y, yi, † Zakruszyć, nied. Zakruszać
 1. zacząć kruszyć. 2. krusząc zapuścić, zapelnąć. L.
 3. [Z.] krusząc zasypać, zaproszyć: Brukiew suszona na nitkach, zakruszona mąką.

Zakrwawiać, a, ał p. Zakrwawić.
 Zakrwawianie, a, bfm., czynność cz. Zakrwawiać.

Zakrwawianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zakrwawiać ś.

Zakrwawić, i, ii, nied. Zakrwawiać 1. zawałać, zalać, zafarbować krwią, pokrwawić, okrwawić, skrwawić, zbroczyć krwią; zająszyć, sposoczyć: Błyska zakrwawionemi oczyma. (=krwią namiętności, krwiaweni). O, jaka liga, jak fala sroga, na cię ojezyna powstała droga, czymś ich oczy tak zakrwawia, czym te harpije na ś. wzburzyła? Tw. O pomstę do Boga prosi, oczy zakrwawiwszy. Paszk. Poczaj obcierać rękoma zakrwawioną twarz. Sienk. Przen.: zacerwienić, zarumienić: Przyjemna róża zakrwawiała natychmiast jej czoło. L. Przen.: Z. komu serce = zranic, rozgoryczyć, rozżalić, zasmucić serdecznie, aż ś. serce kraje: Niepomadu mi serce zakrwawili. Paszk. Insi stanowie nie byli tak zakrwawionego serca przeciw Panu, jak namiestnicy Aaronowi. Żarn. Dawmont, mając serce zakrwawione przeciw Trojdenowi, że, będąc najmłodszym, miejsce jego zasiadł, stara ś. wszelkim obyczajem, jakoby go z świata zgładził. Biel. M. Niemoce wasze i zakrwawiające myśli a serca nasze i wszystkie smutki nasze będą nam na pociechę obrócone. Rej. Nieszczęścia moje zakrwawiały me serce. Bog. Woj. Jak wielu język szczebietliwy na sławie zgubił i jak wielu serca zakrwawili. L. 2. × Z. zaprawić, rozłakomic na krew, rozjuszyć, rozbestwić. 3. [Z.] cz. ni. zacząć krawać, puścić z siebie krew: Ciał drugi do niego, drzewo zakrwawilo. Z. ś. 1. zawałać ś., zalać ś., zafarbować ś. krwią, pokrwawić ś., okrwawić ś., skrwawić ś., zbroczyć ś. krwią; zająszyć ś., sposoczyć ś. Przen.: zacerwienić ś., zarumienić ś., sponsowieć, spiec raka: To słysząc, niebożatko wstydem ś. zakrwawi i choć niechętny, ręki do tańca nadstawi. Nar. 2. zaprawić ś., rozłakomic ś. na krew, rozjuszyć ś., rozbestwić ś., rozwścieć ś., rozeźreć ś., stać ś. krwiożerczym: Lew siedzi trochę, póki dobrze ś. nie zakrwawi, wzbudziwszy gniew, ogonem dłużej ś. nie bawi. Bardz. Siłą i potęgą krzywdy ś. bardziej zakrwawiały, niż dochodziły prawa. L.

Zakrwawienie, a, bfm., czynność cz. Zakrwawiać.

Zakrwawienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zakrwawiać ś.

Zakrwawka, i, lm. i bot. (haemodorum) ros. z rodziny zakrwawkowatych.

Zakrwawokate rośliny, bot. (haemodoraceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliciennych.

Zakrwini, u, lm. y bot. (afzelia) ros.

Zakrycie, a 1. bfm., czynność cz. Zakryć. 2. 1m. a, × Zakrywadło, † Zakrywka to, czym zakrywają, zasłona, pokrycie, pokrywka, przykrycie, okrycie, nakrywka, nakrycie, odzienie, odzież: Z., vestimentum. Ps. flor. Ludzie tam nąguczko, bez wszego nakrycia chodzą. Warg. 3. † Z. przen. pokrywka, pretekst, płaszczki, pozor: Jarosław Kijów pod Włodzimierzem obiezał i opanował pod zakryciem spokojnego wyjechania. Stryjk. [Zbawiciel nasz musiał naucezać w zakryciu przykładem, coby mu zwierzyli]. 4. † Z. miejsce zabite oponami, skryte; tajnik, ukrycie, skrytka, schowanie, schowanko: Z., miejsce oponami zabite, postscenium opertum. Kn. 5. astr.: Z. ciała niebieskiego = zasłonięcie go przez inne ciała niebieskie, zaćmienie: Z. gwiazdy, planety przez księżyc lub inne planety. Zaćmienie słońca jest to Z. go przez księżyc.

× Zakrycie, × Zakryto przys. od Zakryty, w ukryciu, skrycie, tajnie, tajno, potajemnie; niewidzialnie, niewidocznie; okolicznie, niejasno, ogródkowo: Oczy człowiecze, siedząc Z., jako na zasadzce żołnierze i ostrym wejrzaniem strzelają, rychlej oczarować mogą, niż która baba zioły. Górń. Woda wzgórze na obłoki zakryto wstępuje, na dół jawnie padnie. Żebr. Iż to pierwej jakoś powiadał, to już jawnie dawał znać, kto miał być tej rzeczy sprawcą. Rej.

Zakrycie się, a ś., bfm., czynność cz. Zakryć ś.
 Zakryć, yje, yi, nied. Zakrywać 1. zasłonić, osłonić, aby nie pokazać; nakryć, przykryć; zatulić, otulić, osłonić: Z. twarz ręką. Czasem ją odkrywała, czasem zakrywała szata. P. Koch. Zakrywasz twarz chustką; zmierzłoś ci już spojrzeć na mnie! L. W dzieciach to widamy, chociaż tenże, co z niemi igrał, twarz na nie zakryje, a jaką postraszną ukaże, tedy wnet przed nim uciekają. Rej. Na stole leżą pieniądze, chustką zakryte. Troc. Grać w zakryte karty = nie odkrywając ich partnerom. 2. przen. ukryć, skryć, zataić, utaić, zasłonić, uczynić tajnym: Nie nie jest zakrytego, coby odkryte być nie mogło. Sekl. Zakrył tajemnice swoje od mądrych a od roztropnych, a objawił je maulczkim. Rej. W tej hostyi jest Bóg żywy, choć zakryty, lecz prawdziwy. Pśń. Ani zakryty być może ogień w zanadru. Wys. Rzezy, których oko nie widziało, ucho nie słyszało, nie mogą być wybranym zakryte a. tajne i niewidoczne. Salin. O, nie zataiś. nie zakrytego przed tą wielką światłością. Rej. Nie mam czym Z. hańby swojej. Z. przed kim tajemnicę. Niemasz nie tak zakrytego, coby ś. nie odkryło na potym. Rej. Z. ś. 1. zakryć siebie, zasłonić ś., osłonić ś. przed wzrokiem, nakryć ś., przykryć ś., zatulić ś., otulić ś., osłonić ś.: Z. ś. potką od sukni. L. Czy pacierz doleci do P. Boga, co ś. zakrył chmurą? Słow. 2. skryć ś., schować ś., zniknąć w zakryciu, zejść za zasłonę: Już ciemno, niebo i ziemia zakryły ś. 3. × Z. skryć ś., schować ś., ukryć ś., przyzacić ś., zotaić ś., utaić ś.: Nie może ś. Z. miasto na górze osadzone. Skar. Jako smoczy w łonach zakrywają ś., tak człowiek kłamliwy, jako ślepowron, światłości ścierpieć nie może. Wer. Nie ufajmy, że cicho zdrada wieniec wije, szydło ś., jak mówią, w miechu nie zakryje. Błaż. Jak ś. słonko już zakryje. W których skałach zdojey ś. zakrywali. Troc. 4. × Z. ś. czym = zasłonić ś. = wymówić ś., nied. składać ś., tłumaczyć ś.: Z. ś. chorobą.

× Zakrysta, y, lm. owie p. Zakrystjan.

Zakrystja, i, lm. e, × **Sakrystyjá**, [Zakrastyjá] *izba przy kościele do przechowywania aparatów i wog. rzeczy kościelnych, oraz do przywdziawania szat kościelnych*: Na wojnę biorą srebro z zakrystji. Boh. Nie czytając takich książek, do zakrystji odsyłać będą. L. (=bo dobre są one dla zakrystjanów, organistów, dziadów kościelnych, laików). Do zakrystji waćpan z takimi sentymentami. Od takich, którzy zwykli wprowadzać mowy z zakrystji wzięte, jak od węża niekaj. Boh. (=tuzinkowe, wzięte z kalendarza, z kantyczek). Zdr. **Zakrystyjka**.

Zakrystjan, a, lm. i, × **Zakrysta** *sluga kościelny, dozorujący zakrystję*, świątelnik, świętnik, × **wytrykus**: Kościelny wytrykusz, Ż. niektórzy mówią, *aedituus*. Mącz. W dochody opatrzył kantora, bakałarza, organistę, zakrystę. Nies.

Zakrystjanka, i, lm. i. a. × **Zakrystjanna** *zakonnica zawiadująca zakrystją*. L. Z. mniszka. Troc. O kościele i powinnościach zakrystjanny. Zał. S. Za zgodą i przyzwoleniem wikarji, zakrystjanek, sekretarek i innych sióstr zakonnych. Zał. S. 2. p. **Zakrystjanowa**.

× **Zakrystjanna**, y, lm. y p. **Zakrystjanka**. **Zakrystjanowa**, ej, lm. e, **Zakrystjanka** *żona zakrystjana*. L.

Zakrystjańczyk, a, lm. i *chłopiec do posług w zakrystji*.

Zakrystjański przym. od **Zakrystjan**, × **wytrykus** i.

Zakrystjaństwo, a, lm. a *rola, stanowisko, obowiązki zakrystjana*.

Zakrystyjka, i, lm. i p. **Zakrystja**.

[**Zakryszka**, i, b] i. *warzywa, które s. dodają do rosolu lub do barszczu, włoszczyzna*: Zakryszkę krajała, tu dolewała, tam odlewała. Jeż. Następnie na grządkę po zakryszkę s. udała. Jeż. 2. *cebula*.

× **Zakryślać**, a, ał i Z. s. p. **Zakreślić**.

× **Zakryślanie**, a, b] m., czynność cz. **Zakryślać**.

× **Zakryślanie się**, a s., b] m., czynność cz. **Zakryślać** s.

× **Zakryślenie**, a, b] m., czynność cz. **Zakryślić**.

× **Zakryślenie się**, a s., b] m., czynność cz. **Zakryślić** s.

× **Zakryślić**, i, i] i × Z. s. p. **Zakreślić**.

[**Zakryta**, y, lm. y] *cortex cascarillae*.

† **Zakryto** p. **Zakrycie**.

† **Zakrytość**, i, × lm. i i. *skrytość, tajnik; niedokrytość, niejawność, niewidoczność, niejasność; skrytość charakteru, nieotwartość, nieszczerłość, obłudność, obłuda*. Biel. M. Postawa Z. serca okazuje, a trudno twarzą zakryć, co serce sprawuje. Rej. Inne mówią, a inne rozumieją, a siła ludzi temi zakrytościami swemi, na co chcą i jako chcą, przywodzą. Rej. 3. † Z. *pokrywka, alegorja, figura, przypowieść*: Duch św. pod zakrytościami zawsze mówił. Rej. Dziwne sprawy św. Janowi pod zakrytościami a figurami jakimi okazywały s., a ludziom prostym zdało s., jakoby jakie fabuły i jakie przypowieści były. Rej.

Zakryty i. lm. od **Zakryć**: a) W Merjona Eneasza wypuścił grot... nie zakrytego puklerzem. Ml. b) [Z.] *nakryty, zasłany*: Stół Z. czysto. 2. patol. (larvatus) *ukryty, utajony, zamaskowany, skryty*.

Zakrywa, y, lm. y *miejsce zakryte, kryjówka*: Kozacy tam siedzą w tych ciemnych zakrywach. Sienk. 2. *ukr. pokrywa*: Dyfuzor zamknięty zakrywą. Zdr. **Zakrywka**.

× **Zakrywacz**, a, lm. e *ten, co zakrywa*.

Zakrywać, a, ał i Z. s. i. p. **Zakryć**. 2. [Z.] *zamykać*.

× **Zakrywadło**, a, lm. a p. **Zakrycie**.

Zakrywanie, a, b] m., czynność cz. **Zakrywać**. **Zakrywanie się**, a s., b] m., czynność cz. **Zakrywać** s.

Zakrywka, i, lm. i i. p. **Zakrywa**: Wygnieciemy ich w zakrywkach jako krety. Sienk. 2. *dekiel, blaszka zakrywająca w zamku dziurkę od klucza*.

† **Zakryzmolenie**, a, b] m., czynność cz. **Zakryzmolić**.

† **Zakryzmolić**, i, i] p. **Zagryzmolić**. L.

Zakrzaczenie, a, b] m., czynność cz. **Zakrzaczyć**.

Zakrzaczyć, y, y] *zasadzić, zapełnić krzakami, zakrzewić*: Zakrzaczył tyły ogrodu gęstą leszczyną. Równina mokra, zakrzaczona. Weys. Z. s. *zarosnąć krzakami, zakrzewić* s.: O co najwięcej z rzadka zakrzaczonych miejscach. Sp.

[**Zakrzacenie**, a, b] m.] czynność cz. **Zakrzącić**.

[**Zakrzącić**, i, i] p. **Zakręcić**.

Zakrzakać, a, ał, **Zachrzakać**, **Zakrzaknąć**, **Zachrzaknąć** i. *krzakać, charknać; zacząć krzakać*. 2. *zagłuszyć krzakańiem*. L.

Zakrzakanie, a, b] m., czynność cz. **Zakrzakać**. **Zakrzaknąć**, nie, nał p. **Zakrzakać**.

Zakrzaknięcie, a, b] m., czynność cz. **Zakrzaknąć**.

Zakrzątać, a, ał p. **Zakrzątnąć**.

Zakrzątanie, a, b] m., czynność cz. **Zakrzątać**.

Zakrzątanie się, a s., b] m., czynność cz. **Zakrzątać** s.

Zakrzątnąć, nie, nał, nied. **Zakrzątać** kogo = *zaprzątnąć, zatrudnić go pilnemi interesami*. L. Z. s. czym a. *koło czego = zakręcić s., uwinąć s., zawiąć s., wziąć s. skrętnie do czego*. Kn. **Zakrzątnęta** s. wyborem do drogi. Krasz. Z. s. *koło czego*. Troc. Musiała otrzymać obietnicę odwiedzin, bo s. zakrzątała, by godnie przyjąć pomazanie. Rol.

Zakrzątnienie, a, b] m., p. **Zakrzątnięcie**.

Zakrzątnienie się, a s., b] m., p. **Zakrzątnięcie** s.

Zakrzątnięcie, a, b] m., **Zakrzątnienie** czynność cz. **Zakrzątnąć**.

Zakrzątnięcie się, a s., b] m., **Zakrzątnienie** s. czynność cz. **Zakrzątnąć** s.

[**Zakrzacenie**, a, b] m.] czynność cz. **Zakrzacieć**.

[**Zakrzacieć**, i, a] p. **Zakścieć**.

× **Zakrzeczeć**, y, ał p. **Zaskrzeczeć**: Sroczko, z dobrą nowiną do nas przyleciała; bodajes i u sąsiad także zakrzeczała. Szymon.

× **Zakrzeczenie**, a, b] m., czynność cz. **Zakrzeczeć**.

[**Zakrzekorzenie**, a, b] m.] czynność cz. **Zakrzekorzyć**.

[**Zakrzekorzyć**, y, y] *zacząć krzekorzyć, zagadać, zakwokać, zaskrzeczeć* (o kurze, sroce); Kury zakrzekorzyły przed progami, a wielki ezerwony kogut ostrożnie zagładał, cofał się, bił skrzydłami. Reym.

Zakrzemieniać, a, ał p. **Zakrzemienieć**.

Zakrzemienianie, a, b] m., czynność cz. **Zakrzemieniać**.

Zakrzemienieć, i, i] nied. **Zakrzemieniać** i. *zamienić w krzemień*. 2. *przen. zakamienić, zatwardzić, zmieczulić, zobojętnić*: Trzeba, żeby serce zakrzemienił ten, co by s. na twe pojrzenie nie zmienił. Pot. **Zakrzemienisz** serce moje. Troc.

Zakrzemienienie, a, b] m., czynność cz. **Zakrzemienieć**.

Zakrzep, u, lm. y patol. (thrombosis) *sprawa zakrzepowa, tworzenie ś. skrzepiny* (thrombus), czyli *za życia krzepienie krwi w naczyniu wskutek zmian patologicznych w ścianie naczynia, w krwi, lub zaburzeń w krążeniu krwi*: Z. żyły (phlebothrombosis). Z. żyły wrotnej (pylethrombosis). Z. żył maziernych (metrophlebothrombosis). Z. z ugniecenia (naczynia) (thrombosis compressiva). Z. z rozszerzenia (naczynia) (th. dilatatoria). Z. z uwiadu (th. morantica). Z. połogowy (th. puerperalis). Z. urazowy (th. traumatica).

Zakrzepiać, a, ał p. Zakrzepić.

Zakrzepianie, a, btm., czynność cz. Zakrzepiać.

Zakrzepić, i, ii, nied. Zakrzepiać i. pokrzepić nieco, zasilić, wzmocnić, posilić. L. 2. × Z. zatwierdzić, potwierdzić, umocnić, sankcjonować: Nad rzeką Polanówką nastąpił pokój, który z obu stron przysięgą zakrzepiono. Dar.

Zakrzepienie, a, btm., czynność cz. Zakrzepić.

Zakrzepły który zakrzepił: Rozniecano w zakrzepłych cierpieniem sercach ten święty płomień. Kaczk. Dźwięki zamierały zwolna, głuchły i niby zakrzepłe perły, spadały ciężko. Reym. Przen.: Wiareg obudzić w sercach zakrzepłą.

Zakrzepnąć, pnie, pł skrzepnąć, ściąć ś., zsiąść ś., stężeć, zgesnąć, zastygnać.

Zakrzepnienie, a, btm., p. Zakrzepnięcie.

Zakrzepnięcie, a, btm., Zakrzepnienie czynność cz. Zakrzepnąć.

Zakrzepowy i. przym. od Zakrzep. 2. patol. (thromboticus): *Sprawa zakrzepowa* (thrombosis). Zapalenie żył zakrzepowe (thrombophlebitis). Zapalenie tętnic zakrzepowe (thromboarteriitis).

Zakres, u, lm. y p. Zakres: Drzewo zakrzęsami znaczył na ścięgna. Tet.

Zakrzesać, sze, sał, † Zakrzosać, nied. Zakrzesywać i. wskrzesać, zacząć krzesać: Z. ognia. 2. *zaciosać, zastrugać, zaciąć:* Z. kamień, drzewo. L. 3. [Z.] *zatończyć:* Kiedy zakrzesał na drobnią nutę, to ś. widziado, że iskry pięćmi skrzesz. Tet. 4. † Z. i † Z. ś. p. Zakreślić.

Zakrzesianie, a, btm., † Zakrzosanie, czynność cz. Zakrzesać.

† Zakrzesianie się, a ś., btm., czynność cz. Zakrzesać ś.

† Zakrzesić, i, ii i † Z. ś. p. Zakreślić.

Zakrzesywać, uje, ywał p. Zakrzesać.

Zakrzesywanie, a, btm., czynność cz. Zakrzesywać.

† Zakrzesywanie się, a ś., btm., czynność cz. Zakrzesywać ś.

† Zakrzieszenie, a, btm., czynność cz. Zakrzesić.

† Zakrzieszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zakrzesić ś.

† Zakrzęślać, a, ał p. Zakreślić.

† Zakrzęślanie, a, btm., czynność cz. Zakrzęślać.

† Zakrzęślenie, a, btm., czynność cz. Zakrzęślić.

† Zakrzęślić, i, ii p. Zakreślić.

× Zakrzew, u, lm. y, × Zakrzewie i. zakrzewienie i to, co ś. zakrzewia, co ś. zakorzienia, zarasta, zarósł, krzewina, gestwina. gąszcz=krzak: Ptaszęta w zakrzewiu z gałęzi na gałąź wlatują. Stasz. 2. *przen. zaród, zarodek, ziarno, posiew:* Już w sercu jego enoty nasienie był potłumił nieenoty Z. Stasz.

Zakrzewiać, a, ał i Z. ś. p. Zakrzewić.

Zakrzewić, i, ii, nied. Zakrzewiać i. dać zarosnąć krzewisto, zapuścić w krzew, rozkrzewić, roz-

mnożyć, zamnożyć, zaplenić, zakorzenić, rozplenić: Z. winicę. Troc. 2. *przen. rzucić pierwsze zarody, zacząć rozkrzewiać, zaszczepić:* Zakrzewił w tym państwie wiareg chrześcijańską. Troc. Zakrzewiona usługami łaska. Troc. (= *wzbudzona, zjednana*). Z. ś., × **Zakrzewieć** *zarosnąć krzewisto, rozrosnąć ś., rozkrzewić ś., zakorzenić ś.:* Przerabiał ś. na narodowego poetę, zakrzewiającego ś. na narodowym gruncie. Spas.

Zakrzewianie, a, btm., czynność cz. Zakrzewiać. Zakrzewianie się, a ś., btm., czynność cz. Zakrzewiać ś.

× Zakrzewieć, eje, ał p. Zakrzewić.

Zakrzewienie, a, btm. i. czynność cz. Zakrzewić. 2. × Z., czynność cz. Zakrzewieć.

Zakrzewienie się, a ś., btm., czynność cz. Zakrzewić ś.

× Zakrzęć, u, lm. y zakrzętnięcie ś., zabieg, zachód: Mnie marchew, rzepa, groch, pasternak zdrowy, co bez trudności ma Z. domowy. Petr.

† Zakrzosać, a, ał p. Zakrzesać.

† Zakrzosanie, a, btm., czynność cz. Zakrzosać.

Zakrzusić, i, ii, † Zakrtusić, † Zakrtunić *krztusząc zamęczyć, zadusić; zachłysnąć, zadławić:* Ten kaszel go kiedyś zakrzusi. Z. ś. *krztusząc ś. zadławić ś.; zutechnąć ś. od kaszlu; zachłysnąć ś.*

Zakrzuszenie, a, btm., czynność cz. Zakrzusić.

Zakrzuszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zakrzusić ś.

Zakrztuśny *tyczący ś. zakrzuszenia. Patol:* Zakrztuśne zapalenie płuc=*zapalenie płuc, powstające wskutek wciągnięcia cząstek pokarmów lub napojów do płuc razem z wdechem przez chorych nieprzytomnych, obłąkanych lub wogóle wskutek zboczeń w mechanizmie polykania.*

Zakrzyca, y, lm. e bot. (polypremum) *roś. rzodźwiny polatowatych.*

Zakrzyczeć, y, ał, Zakrzyknąć, nied. Zakrzykiwać i. krzyknąć, huknąć = zawrzęszeć, wrzasnąć, zawołać głośno; podnieść, zrobić krzyk; uleżyć w krzyk; zacząć krzyczeć: Zakrzyknąwszy, padł. Wuj. Przen.: W tym trąba miedziana głos straszliwy zakrzyczy. Koch. J. Ktoby go zdrąją nie zakrzyknął. Sienk. Ks. biskup ciekawy był dowiedzieć ś. o tych łaskach, lecz zakrzyknęto na niego w rodzie i posłano odpowiedź odmowną. Sienk. 2. kogo, co=*zagłuszyć krzykiem, przekrzyknąć:* Mówił urzędnik do ludu, nakazując miłezenie, ale był zakrzyczany. L. Jak przyjdzie, z góry na niego obiedwie, zakrzyczcie go, zahłasujcie, zagłuszcicie. L. Darmo wolano pospólstwo, chcą przeciwną stronę Z. L. 3. kogo=*zahukać, zafukać, zakucać, zgnębić przez ciągle tajanie.*

Zakrzyczenie, a, btm., czynność cz. Zakrzyczeć.

Zakrzykiwać, uje, iwał p. Zakrzyczeć.

Zakrzykiwanie, a, btm., czynność cz. Zakrzykiwać.

Zakrzyknąć, nie, nął p. Zakrzyczeć.

Zakrzyknięcie, a, btm., czynność cz. Zakrzyknąć.

† Zakrzywdzenie, a, btm., czynność cz. Zakrzywdzić: Wedle bojaźni Bożej, a nie zakrzywdzeniem między stronami. Nisz.

† Zakrzywdzić, i, ii komu co = zawinić = czyja krzywda: Przyjechał od cesarza biskup do Jagiella, prosząc, aby Krzyżaków wojną nie przesładował, bo jeśli oni co królowi zakrzywdzili, aby sobie z nich dochodził sprawiedliwości u stoła cesarskiego. Stryk. Cóż zakrzywdziła panna Eufraksja, iżeś ś. na nią ukwapila, przekazując nabożną postługę jej? Ż. E.

Zakrzywiąć, a, ał i Z. s. p. Zakrzywić.
Zakrzywianie, a, bhm., czynność cz. Zakrzywiąć.

Zakrzywianie się, a s., bhm., czynność cz. Zakrzywiąć s.

Zakrzywić, i, il, nied. Zakrzywiąć I. zagiąć na krzywo, zachylić, zalamać, skrzywić, nakrzywić: Zakrzywiam na dół, *recurvo*, zakrzywiam ku górze, *resimum facio*. Ku. Troskliwa matulka synaczkowi lzy utarła, któremu i pedagog nie powinien był pałka Z. Pileh. Nie da na pieszczołszka swego pałka Z. (= *zrobić mu najmniejszej przykrości*). Nie lubię tych, co mi owo zakrzywwszy główkę chodzą, jakoby z Panem Bogiem dziś gadali. Opal. (= *zadarszy, podniósł*). Z. róg biletu (= *zalamać*). Z. co na dół, ku górze. Troc. Z. do góry = *zadrzeć*. Nos zakrzywiony = *haczykowaty, orli*. 2. × Z. *wykrzywić, przekrzywić:* Wartogłów powiada, że ja gębę nań zakrzywiam, kiedy ja chustką z siebie wasy ocieram. Pileh. Z. gębę. Troc. Z. s. I. *zachylić s., zagiąć s., zalamać s., skrzywić s., nakrzywić s.:* Koniec zakrzywił s. do góry = *zadart s., sterczy*. 2. × Z. s. *wykrzywić s., skrzywić s., przekrzywić s.:* Gęba s. dobrze nie zakrzywił od śmiechu. Rej. Hrabstwo na mnie s. zakrzywili za mój mały postępek w rysunkach. And.

Zakrzywienie, a i. bhm., czynność cz. Zakrzywić. 2. Im. a coś zakrzywionego, krzywizna w czym, kolano, załam, zakręt, łuk. 3. × Z. rąk = łamanie artretyczne w rękach. Mur.

Zakrzywienie się, a s., bhm., czynność cz. Zakrzywić s.

× **Zakrzyżować, uje, ował I. zawiesić na krzyżu, ukrzyżować, rozpiąć na krzyżu, przybić do krzyża. 2. złożyć na krzyż, skrzyżować:** Z. ręce. Sł. wil.

× **Zakrzyżowanie, a, bhm., czynność cz. Zakrzyżować.**

Zaksięgować, uje, ował han. zaciągnąć do ksiąg, zaznaczyć w księdze.

Zaksięgowanie, a, bhm., czynność cz. Zaksięgować.

Zaksyknąć, nie, nał, Zakszyknąć wydać ksiyk, zaksyknąć, ksyknąć: Łeb modry smok wywalił i zakszyknął sprośnie. Zebr. Zakszyknę na nie i zgromadzę je. Leop. (zaświsnę na nie. B. G.).

Zaksykniecie, a, bhm., czynność cz. Zaksyknąć. Zakszyknąć, nie, nał p. Zaksyknąć.

Zakszykniecie, a, bhm., czynność cz. Zakszyknąć.

[Zakścieć, e, ał] p. Zakwitnąć.

[Zakścieńie, a, bhm.] czynność cz. Zakocieć.

Zakta, y, Im. y?: Najgorzej temu, kto ma nos wielki: rozszrotują mu tutaj tę niegdyś zaktę pięci męskiej. Ciec.

[Zaktnąć, nie, nał] p. Zakwitnąć.

[Zaktnienie, a, bhm.] czynność cz. Zaktnąć.

Zakucie, a, bhm., czynność cz. Zakuć.

[Zakucliwy] *dokuczliwy, zaskwierający.*

[Zakućnik, a, Im. i] I. *człowiek dokuczliwy. 2. komornik, egzektor.*

Zakuć, uje, uł, Zakować, nied. Zakuwać, Zakowywać I. kuciem zawrzeć, zasklepić, zbić tego: Ziemia jak stal zakowana. K. G. Niebo jak miedz zakowana ogniem słonecznym zagony pozapiekalo. Gd. Z. kogo w kajdany. Przen.: Snem żelaznym oczy zakute. Nar. Z. komu głowę = *zabić w kim zdolności, zagwoździć komu umysł, stępić samodzielność umysłową:* Zakuwasz głowy dziewczętom. Prus. Zakuty łeb (= *lebes*).

2. † Z. co czym = *zakohoczyć kuciem:* Oszczep zakowany grotem. Otw. Lud zamorski ostro zakowanemi grozi nam dzidami. Tw. Żelazem zakowane rogi. Zebr. Oni na mury nie bez wszelkiej trwogi noszą żelazem zakowane rogi. P. Koch. (= *barany, tarany murołomane*). 3. *kijąc zaciąć, zabrasnąć, zabić do żywego mięsa, zagwoździć:* Niezakuty koń nie zakuleje, nie bój s., bo ja nie zagwoźdzę. Krasz. 4. *zaczac kuć, odezwać s. kuciem:* Dzieciol zakul.

Zakudlenie, a, bhm., czynność cz. Zakudlić.

Zakudlić, i, il p. Zakudłać.

Zakudłać, a, ał, Zakudlić pokudłać, zrobić kudlatym, poplątać, rozczochrać, potargać: Z. swe włosy.

Zakudłanie, a, bhm., czynność cz. Zakudłać.

Zakukać, a, ał, Zakuknąć odezwać s. kukaniem, kuknąć; zacząć kulkać. I.

Zakukanie, a, bhm., czynność cz. Zakukać.

× **Zakuklać, a, ał, Zakuklać szarpnąć, wydrzeć, wytargać za włosy. I.**

× **Zakukłanie, a, bhm., czynność cz. Zakuklać.**

× **Zakuklać, a, ał p. Zakuklać.**

× **Zakukłanie, a, bhm., czynność cz. Zakuklać.**

Zakuksać, a, ał p. Zakułakować.

Zakuksanie, a, bhm., czynność cz. Zakuksać.

[Zakukuryczenie się, a s., bhm.] czynność cz. Zakukuryczyć s.

[Zakukuryczyć się, y s., ył s.] *zaperzyć s., zautyliczyć s., zacietrzewić s. (w gniewie).*

Zakukurykać, a, ał zapiąć po loguciemu, kukuryknąć: Zakukurykał stary kogut.

Zakukurykanie, a, bhm., czynność cz. Zakukurykać.

Zakulać, a, ał, Zakułnąć I. kulając zalczyć na miejsce, do celu: Zapakowali wszystkie srebra i pieniądze w beczkę, oblepili smołą i zakulnęli do sadzawki. Wilk. 2. *kulając zarzucić. I.*

Zakulanie, a, bhm., czynność cz. Zakulać.

[Zakulały] *zakrzywiony.*

Zakulawieć, eje, ał p. Zakułec.

Zakulawienie, a, bhm., czynność cz. Zakuławieć. Zakułbaczenie, a, bhm., czynność cz. Zakułbaczyć.

Zakułbaczyć, y, ył zapakować za kulbakę. I.

Zakułec, eje, ał, Zakuławieć zacząć kuleć; okuleć, okulać, zakułować, rub. zakikutać.

Przen.: Rozmowa zakulała raptownie i już o własnej sile iść nie mogła. Bliż.

Zakulenie, a, bhm., czynność cz. Zakułec.

[Zakulenie, a, bhm.] czynność cz. [Zakulić].

[Zakulić, i, il] *skuliny zakrzywić.*

Zakulisowy I. znajdujący s., odbywający s. za kulisami, stamtąd pochodzący. 2. przen. poufny, dziejący s. w zamkniętym, zamkniętym kółku, zdala od oczu obcych; pochodzący z takiego kółka, nie jawny, nie nadający s. do rozgłaszania: Przynosili z sobą nie zawsze wesole powiny miejskie i zakulisowe. Krasz. Zakulisowe intrygi. W tajemniczony we wszystkie zakulisowe sprawy.

[Zakułka, i, Im. i] *zajście, sprzeczka.*

Zakułnąć, nie, nał p. Zakułać.

Zakułnięcie, a, bhm., czynność cz. Zakułnąć.

Zakulturować, uje, ował co = zaprowadzić w czym kulturę, zagospodarować kulturalnie: Ogolone ze starodziejów, zakulturowane zostały gestemi zagajnikami. W tym roku zdołałem Z. 80 morgów posadem mieszanym.

Zakulturowanie, a, bhm., czynność cz. Zakulturować.

Zakułakować, uje, ował, Zakuksać zamordować kulakami, zaszczukować, zaboksować.

Zakułakowanie, a, btm., czynność cz. **Zakułakować**.

Zakumać, a, al p. **Zakmotrzyć**. L.

Zakumanie, a, btm., czynność cz. **Zakumać**.

Zakumkać, a, al *zacząć kumkać, odezwać ś. kumkaniem* (o żabach). Przen.: **Zakumkał** znów z radości, leez wnet ś. pohamował. Mic.

Zakumkanie, a, btm., czynność cz. **Zakumkać**.

× **Zakundleć**, eje, al (o psach) *wyrodzić ś., odrodzić ś., skundleć*. L.

× **Zakundlenie**, a, btm. l. czynność cz. **Zakundleć**. 2. czynność cz. **Zakundlić**.

× **Zakundlić**, i, il (o psach) *skundlić*. L.

Zakup, u, lm. y l. a. × **Zakupno** *zakupowanie, zakupienie w masie, ryczałtem, skup*: Obywatele skarżą ś. na zakupy cukru i kawy, ale takowych zakupów bronieć nie można bez naruszenia wolności handlu. L. Porobić zakupy. Monopolja formowały ś. same przez różne zakupy i towarzystwa. Cz. 2. *rzecz zakupiona, sprawunek*: Wyjmuje powoli jeden po drugim przywiezione zakupy. Haj. 3. × Z., p. **Zakupno**.

[**Za kupą**] robić = *robić razem, w kupie*.

Zakupzenie, a, btm., czynność cz. **Zakupczyk**. **Zakupczyk**, y, yl *zacząć kupczyk, zająć ś. kupieczeniem*. L.

Zakupiać, a, al p. l. 2. **Zakupić**.

Zakupianie, a, btm., czynność cz. **Zakupiać**.

× **Zakupiciel**, a, lm. e, × **Zakupnik**, × **Zakupień** l. ten, *co zakupuje wszystko przed drugimi, przekupień, przekupnik*, × *samokupiec*: **Zakupnik** a. **zakupień** łakomy zboża. Kn. Z. zboża. Troc. Handlowanie zakupniów dlatego jest sprasne, iż kupują towary, żeby je sprzedali, bynajmniej ich nie polepszywszy. Baz. Z., kupiec hurtowy. Przen.: Nie zapart ś. ukorzonego dla nas przyszłej wielkości naszej zakupnika. Wor. 2. × Z. ten, *co wynajmuje, dzierżawca, arendarz*: Z. dóbr pospolitych. Kn. **Zakupień**, *manceps*. Urs. **Zakupnik** pospolitych dóbr, pospolitych dohodów. Troc. 3. ten, *co sędziów dla drugiego przekupuje*, † *przedarownik*: **Zakupnik** sędziów urzędnych, *przedarownik durum est*. Kn. **Zakupnik** sędziów. Troc. **Zakupnik** sędziów urzędowych. Bobr.

× **Zakupicielka**, i, lm. i forma ż. od **Zakupiciel**.

l. **Zakupić**, i, il, nied. **Zakupywać**, × **Zakupować**, × **Zakupiać** l. *kupinwszy zabrać; kupić, nabyć, skupić, wykupić; kupić przed drugimi, wyprzedzając ich*; **Zakup** w czasie wszystko, żeby potem mogli sprzedać, jak chcą. Tyt. pr. magd. Zboża zakupione. Troc. Wszystkie zakupiono zboże. Troc. Potaż Platerów z Dąbrowicy i Worcella z Podłużnego, z chęciwością przez szyprów zakupiony, wiele w Gdańsku popłacał. And. Przez majątek najpewniej piekło ś. zakupia. Syrok. Ledwie nie wszyscy tacy naczelnicy byli zakupionemi z zagranicy niewolnikami. Szaj. 2. *zamówić, zapewnić sobie zaliczeniem*: **Zakupiony**, nąjęty na eo. Kn. Dostojeństwa dla swoich krewnych zakupują. Troc. Rodzice za duszę syna każdy rok pewnych dni mszą zakupowali. Skar. Każdy z nich myśli swemu umarłemu służyć, świeczki stawiać, jemu msze zakupować. Sekl. (fundować msze. L.). [Z. świecę do kościoła]. 3. × Z. *nająć, wziąć w dzierżawę, zadzierżawić, zawarendować*: Cła zakupił. Troc. [Sadownicy zakupują sady, t. j. owoce na drzewach]. (= *dzierżawić*). 4. × Z. kogo = *podkupić, przekupić, przepłacić*, × *przenająć*, × *przedarować*: **Zakupił** pieniędzmi i podarunkami Sasów, nie mogąc przeciagnąć do swojej strony Brandeburczyków.

Nar. **Zakupiony**, *przedarowany*. Kn. (*przekupiony, przenąjęty, kupiony*. L.). **Zakupiony** do zerwania sejmiku. Troc. **Zakupiony** sędzia, głos. Troc. 5. *za złożonym zakupem w zastaw wziąć*. l. Jesliby kto drugiemu imienie w sumie pieniędzy zastawił, tedy ten, co zakupił i w dzierżawieniu będzie, służbę ziemską z tego zastępować ma. Stl. Gdyby kto, pierwiej niż do ziemi nieprzyjacielskiej uciecze, przedał a. zaprzedał komu jakie imienie, tedy ten, co kupi a. zakupi, okaże-li na to listy urzędowe, takowe imienie kupione wiecznością i zakupione do oddania jemu sumy pieniężnej dzierżać z pokojem ma. Stl.

2. **Zakupić**, i, il, nied. **Zakupiać** *zakończyć kupę, nadać jej kształt ostrokregu*: Z. stóg siana na łące.

l. **Zakupienie**, a, btm., czynność cz. l. **Zakupić**.

2. **Zakupienie**, a, btm., czynność cz. 2. **Zakupić**.

† **Zakupieniec**, ũca, lm. ũcy *kupny, kupiony niewolnik*. B. Sz.

× **Zakupień**, pnia, lm. pnie p. **Zakupiciel**.

× **Zakupieństwo**, a, lm. a, × **Zakupność** *stan zakupu, zakup, możność zakupienia, zamówienia, zapewnienia za zakupem*: Mamy całe powiecie, gdzie rolnik za kontraktem posiada ziemię, nabywa jej przez Z. i umówiony czynsz opłaca. Kołł. Dajcie nam własność gruntów pod pewną powinnością dziedziczną zakupieństwem, jakie jest oddawna po różnych miesiącach w praktyce. T. K. Pieniądze z zakupieństwa możecie obrócić na skarb. T. K. [Niektórzy włościanie posiadają zakupieństwa z przywilejem paszenia owiec w pewnej przestrzeni lasów pańskich, 500 — 1000 morgów wynoszącej; takie miejsce nazywa ś. hala. Z. czynszowe = grunta nabyte (przez górali żywieckich) od większych właścicieli].

Zakupować, uje, ował *zawiazać, skrepować*. L. **Zakupowanie**, a, btm., czynność cz. **Zakupować**.

† **Zakupne**, ego, btm., p. **Zakupno**.

× **Zakupnie** przys. od **Zakupny**.

× **Zakupno**, a, lm. a, × **Zakup**, † **Zakupne** *zadełek, zaliczka przy kupnie, przy najmie*: Z., myto wrzód dane na eo najętemu. Kn.

× **Zakupność**, i, btm., p. **Zakupieństwo**. L.

× **Zakupny** l. *mogący być zakupionym, do nabycia, sprzedany, przedany, kupny*: Królowie po Herodzie uczynili urząd biskupi Z. Żebr. Miłość teraz w małżeństwie nawet po ślubie zakupna. L. (= *do nabycia, kto da więcej*). 2. × Z. *przekupny, sprzedający, przedający, dający ś. przekupić*: Z. sędzia. L. 3. *feodalny, lenny, lenniczy*: **Prawo zakupne**. **Zakupne** prawo, *jus feudale*, rycerskiemu człowiekowi za wojenną służbę bywa dane imienie, tak aby własność została przy pierwszym własnym panie, a on za używanie uczynił jaką usługę panu. Groic. Wójt Z., *advocatus feudalis*. Tuch. 4. *czynszowy, dzierżawny, emfiteutyczny*: W królewskich włościanach najwięcej mają gruntów zakupnych. L. Młynarze zakupni, którzy na trzeciej mierze siedzą, od głowy swej groszy 15. Biel. J. Ucieśzać ś. z mego zakupnego dziedzictwa. Biel. J. 5. [Z.] *przym.* od **Zakup**, *zakupiony*: Msza zakupna.

× **Zakupować**, uje, ował p. l. **Zakupić**.

× **Zakupowanie**, a, btm., czynność cz. **Zakupować**: Towarzystwo dystrybucyjne, t. j. do zakupowania materiałów z pierwszej ręki. Bał. Z. albo zakupienie dóbr pospolitych, ceł, gór kruszcowych, młynów = *najem*. Kn. Z. zboża *zakuzano*. Troc. Z. *dostojeństwa, urzędu*. Troc.

Zakupywać, uje, ywał p. l. Zakupić.
Zakupywanie, a, bfm., czynność cz. **Zakupywać.**
Zakurować, uje, ował *zażegnać kurację, zaleczyć, zagoić*: Chorobę perjdodycznie wracającą zakurowano w jakikolwiek sposób. Krasz. Z. ranę, liszaj. Szkapą ciężką, nieco dychawieczną, tylko zakurowana. Krasz.
Zakurowanie, a, bfm., czynność cz. **Zakurować.**
Zakurzać, a, ał i Z. s. p. Zakurzyć.
Zakurzanie, a, bfm., czynność cz. **Zakurzać.**
Zakurzanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakurzać s.**
Zakurzenie, a, bfm. l. czynność cz. Zakurzyć.
2. kip.: Z. wina, p. Zaproszenie.
Zakurzenie się, a s., bfm., czynność cz. **Zakurzyć s.**
Zakurzyć, y, ył, nied. Zakurzać l. cz. ni. zacząć kurzyć, wzniecić kurz, narobić kurzu, wywołać kurzawę: W ziemię nogą uderzył i zakurzył, a potem rzekł: tedy z sobą wojować przestaną, gdy s. jedno z nich w taki proch obróci. Warg. Tak w izbie zakurzono, że w niej wytrwać nie mogą. Troc. **2. kogo, co** = *zasypać kurzem, okryć kurzem, pokurzyć, zapylić, zaproszyć*: Aż coś ciągnie z poza wzgórza, gościniec zakurza. Len. Tam rzucone jakieś okrycie kobiece pomięte, tam sukienka dziecinna zakurzona. Orzesz. **3. † Z. zawichrzyć, zakotłować, zaburzyć:** Zamęciwszy, zakurzywszy, umknął. Kn. **4. zapelić, zakryć, przesłonić kurzem; zapuścić dymem, zadymić, zakopcić:** Nie czuję wonności tytoniu, który sultan turecki ciągnie; niechby zaś pod nos zakurzył, wnet uczuilibym. Boh. (= *puścić dym*). **5. fajkę, papierosa, cygaro** = *zapalić, zakopcić, zaćmić*: Zakurzyłem sobie fajeczkę. Jord. **6. żart. zasmrodzić, zakadzić; bzdnić, zebździeć s., zesmrodzić s., puścić baka, zakopcić, skopcić s.:** Z. komu pod nos. Troc. Smrodzie, zakurzyłeś mi czosnkiem, zaleciał mi od ciebie czosnek. Kn. Przen.: Złość na s. niebo, ziemię i Boga oburzy, złemu i z ludzi podłych pod nosem zakurzy. Bach. (każdy nim pogardza, dokuczy mu, figla mu wyстрои. L.). **7. myśl.:** Zakurzyło lisa w norze = *zadusić dymem*. Z. s. l. *okryć s. kurzem, pokurzyć s., zapylić s.* **2. przen. wzniesić s., wzbić s., wydzielić s. w postaci gazu; zadymić s., zaparować:** Zakurzyło mu s. z głowy, z czupryny. **3. przen. zapalić s., zająć s. ogniem, zatlić s., zakopcić s.:** Zakurzyło s., aleśmy ugasili zaraz. Świat s. zakurzył dymem i popiołem, po wioskach ogień i miasteczkach bryka. Jabł. (= *zapelił s. pożogą*). Przen.: Jak znówu s., broń Boże, wojna zakurzy! L. (= *wyniknie pożoga wojenna*). Gdy s. wojna zakurzyła. Nies. Stamtąd s. zakurzyła nieszczęśliwa terażniejsza schizma i podziśdzień z niemłą szkoda płomienieje. Smotr. (= *rozpalita s., rozżarzyła s., wybuchła, rozgorzała*). **4. przen.: zawichrzyć s., wzburzyć s., zakotłować s.:** Ledwo rzekł, gdy s. z ciemnych obłoków zachmurzy zewsząd, a niepogoda nad zwyżczaj zakurzy. Koch. J. **5. † Z. s. zarazić s., zakazić s., zapowietrzyć s.:** Zakurzone w Niemczech powietrze wielu mu z dworu jego o śmierć przypawiło. Nies. Gdy s. powietrze w Smerecie zakurzyło, a eo możniejsi z miasta, unikając niebezpieczeństwa, rozbiegli s.... Nies.

Zakus, u, lm. y, × Zakusa, × Zasmak l. † Z. zakuszenie = *zakosztowanie, zasmakowanie, skosztowanie*. L. **2. to, czego s. kosztuje**. L. **3. przen. próba, doświadczanie, usiłowanie, pokuszenie s.:** Z. nud zaciekami wszechnicy krakowskiej. Dm. Zuany był w starożytności azjatyckiej Z. spo-

sobu znakowania mowy. Przyb. (Stefan Czarniecki) czekał w Siewierzu, ...zabezpieczywszy s. od zakusów szwedzkich solennym traktatem. Syn. Paktowano z królem na warunkach ewakuacji wojsk polskich z kraju i uchronienia go na przyszłość od wszelkich samowładnych zakus. Kraus.

× **Zakusa, y, lm. y p. Zakus.**

† **Zakusić, i, il, † Ukusić, nied. † Zakuszać czego l. zakąsić, ukąsić, ugryźć, przejeść, przekąsić, × zajeść.** Glos. Niektórzy przechodzą do zdrowia, gdy zakuszają pokarmów, których im s. zabazy w niemoey. Sak. Gdy mu s. chce jeść, jabłka zakusi leśnego. Bardz. Jest woda, której byle ptak zakusi, zaraz zdechnie. Ocz. **2. zakosztować, pokosztować, spróbować, skosztować, zasmakować, poprobować:** Można-li to rzecz, abym nie skosztował kielicha mnie nabożonego, wylej go przez, niech go nie zakuszę. Bz. Nie godziło s. temu, który daru Bożego zakusił, tań i ukrywać prawdy Bożej. Baz. Przen.: *doświadczyć*: Ten, który raz w serce swoje zakusił słodkiego Boga, odstąpić Go nie może. Bz. Żebyś mógł tej słodkości chrześcijańskiej Z. trzeba ci serdecznego nabożeństwa. Wuj. Razem cię zakusił, a tym więcej łaknę. L. Zona Popiela Wtorego, zakusiwszy raz smaku w panowaniu, wszelką władzę sobie przywłaszczyła. Błaż. Zakusił, zasmakowało mu, nie odpędzi go dziesięcią kijów. Kn. Niemasz żadnej zlej przesady lepiej świata Z., przejrzeć obyczaje. Dzew. Przen.: Z. jakiej nauki = *liznąć jej*: Nie niemasz gorszego nad tych, którzy, gdy ledwo abecadła zakusili, fałszywe o sobie mniemanie w umieniu wzięli. Glicz. Prędko z rzemiasła wystaną, a dlatego, iż go trochę byli zakusili, będą partolici, będą partaczami. Glicz.

† **Zakuszać, a, ał p. Zakusić.**

† **Zakuszanie, a, bfm.,** czynność cz. **Zakuszać.**

† **Zakuszenie, a, bfm.,** czynność cz. **Zakusić.**

Zakutać, a, ał zatulić, zapatulić, okrećić, zawiąć, okutać, otulić, owinąć, obwudzić, zasłonić przed zimnem: Zakutana w ciepłą salopę. Wilez. W jedno oka mginienie dworzanie zakutani w kapcie i delje siedzieli już na koniach. Przybor. Najpierw występuje chłopak z latarką, za nim dopiero maleńki, przygarbiony p. X., zakutany w szlafrok. Rol.

Zakutanie, a, bfm., czynność cz. **Zakutać.**

Zakuternożenie, a, bfm., czynność cz. **Zakuternożyć.**

Zakuternożyć, y, ył zakuleć, zachromać (?): Szlachcie, kuternoga, zakuternożył (gdy nim Kozak, schwywszy go za kołnier, wykrcęił młynka), ale trzymał s. na nogach, typnął zyza. **Zakutnerować, uje, ował kutnerując zakryć, zająć, zarobić.** L.

Zakutnerowanie, a, bfm., czynność cz. **Zakutnerować.**

Zakuty l. im. od Zakuć: Tumany mgieł mają kształty zakutych w jarmzo niewolników. Sts. **2. przen.:** Ziemia jak stal zakuta. (= *stwardniała, skostniała od posuchy, zeschła*). Przen.: Nies żelaznym oczy zakute (= *zasklepione*). Zakowane rogi, p. Baran mury. Żeb Z. (= *ciasny, płytki; niepojętny, tępy*). Głowa porządnie zakuta. Kor. (= *hebes*). Z. Niemiec. (= *zabity, prawdziwy, zjadły, zacięty, zawzięty, nie umiejący słowa po polsku*). Z. mieszczuch. (= *zaskorupały, zacięty, prawdziwy*).

Zakuwać, a, ał p. Zakuć.

Zakuwanie, a, bfm., czynność cz. **Zakuwać.**

Zakwakać, ka a. cze, kał I. zacząć kwakać, kwaknąć: Kaczki zakwakały. Czasem zakwacze żaba. Sienk. 2. *zagłuszyć kwakaniem.*

Zakwkanie, a, bfm., czynność cz. **Zakwakać.**

Zakwalifikować, uje, ował kogo, co do czego = zaliczyć, odnieść do odpowiedniej grupy, rubryki i t. p., uznać stosownym, wydać kwalifikację odpowiedniości czego dla danej grupy, rubryki, uznać za odpowiedniego dla nich: Z. rekruta do artylerji. Z. przestępstwo. Z. towar do danego gatunku. Mały zakwalifikowani na kolonje letnie.

Zakwalifikowanie, a, bfm., czynność cz. **Zakwalifikować.**

Zakwas, u, lm. y I. × Z. zakwaszenie. 2. to, co zakwaszono, zabiś. 3. to, czym zakwaszają, naciast, zaczym, kwas, drożdże: Zakwasu przydać. Troc. Znać piwo po zakwasie. (= po kwaśności, po ocie). Rys. 4. × Z. przen. zaród zepsucia: Z. farzejski. Troc. Zdr. **Zakwasek**

Zakwasek, sku, lm. ski I. p. **Zakwas**. 2. gorz. dodatek z zakwaszonego poprzednio zacieru do następnej operacji.

Zakwasić, i, il, nied. **Zakwaszać**, † **Zakwasować** I. dodać kwasu do płynu w takiej ilości, ażeby płyn zaczął oddziaływać kwaśno (chem.); zaprawić kwasem, zrobić naciastem, zacząć: Trocha mała kwasu zakwasza wszystko zadziałanie praśne. Gil. Trocha kwasu wszystko zadziałanie zakwasza. B. B. Trocha kwasu wszystko zadziałanie kwaśnym uczyni, trochę truciny wino najrozkoszniejsze zepsuje i w jad obróci. Żarn. Kwas a. naciast jest ciasto z jakiegokolwiek mąki, ciepłą wodą zaczynionej, zagniłością zakwaszone. Syr. Kawalek kwaśnego ciasta zakwasza i porusza wielką ciastą masę: jeden zły sługa może popsuć wszystkich kamratów. L. Chleb zakwaszony. Troc. 2. *uprawić, aby skwaśniało, poddać kiszeniu, zak. się, ukwaśnić, ukwasić:* Z. ogórki, kapustę. 3. *skórę = wyprawić zapomocą kwasów, zaprawić ją kwasami.* L. 4. *przen. zatruc, napełnić goryczą, żółcią, zaprawić niesmakiem, zwarzyć:* Najczęściej smutek z nadzieją chodzi, co ten zakwaszi, to ta ośodzi. Karp. Serec moje było zakwaszone, a gryzły mię wnętrzości moje. B. B. (zgorztko serec moje. B. G.). Przypadek ten serec mi zakwasił. Pot. Narzekania i wymówki zakwaszają tylko nasze rozmowy. Węg. Przen.: Niech ś. po was świat oczyści, psot tak wielu zakwaszon. Bud. (= *zaplugawiony*. L.). 5. × Z. *obeźreć, wygrzyść, zaszczytać:* Nie uszedł ci dymów tych, zakwaszyły mu oczy. L. 6. *żelazo = zatwardzić, zahartować, rozpalwszy, zanurzyć w wodzie:* Tam pewny ezlek wymienieże żelazne zakwasza towary, z tego warsztatu życzyłem sobie butatu. Pot. Z. ś. **Zakwasnić** I. *ulec kwaśnieniu, przejść kwasem, nabrać smaku kwaśnego, skwaśnić:* Zepsutym sędem zakwaszają ś. nawet i kadzie. Świt. 2. *zatruc ś., zwarzyć ś., zgorzknąć, napełnić ś. niesmakiem, zaprawić ś. żółcią:* Zakwasilo ś. nasze życie, nasze serec.

† **Zakwasować**, uje, ował i † Z. ś. p. **Zakwasić.**

† **Zakwasowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zakwasować.**

† **Zakwasowanie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwasować ś.**

Zakwaszać, a, ał i Z. ś. p. **Zakwasić.**

Zakwaszanie, a, bfm., czynność cz. **Zakwaszać.**
Zakwaszanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwaszać ś.**

Zakwaszenie, a, bfm., czynność cz. **Zakwasić.**
Zakwaszenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwasić ś.**

Zakwasniały który zakwasniał, skwaśniały. Przen.: *zgorzkniały, zatruty, napełniony żółcią, gorzki, pełen goryczy:* Lepiej w Kartuzy wleść abo ś. obwiesić, a razem odeierpieć, niżli pędzega a zakwasniałego żywota długo używać. Rej. Szlachta zakwasniała, rubaszna stanowi towarzystwo najupodobańsze. Krasz.

Zakwasnić, eje, ał p. **Zakwasić.**

Zakwasnienie, a, bfm., czynność cz. **Zakwasnić.**

Zakwasnik, a, lm. i farb. *bezcza, w której włókna podlegają działaniu kapieci kwasowej.*

Zakwaterować, uje, ował, nied. **Zakwaterowywać zamieszkać na kwaterze, stanąć kwaterą; zamieszkać:** Krasniński zwykle zakwaterowywał w Rzymie. Rol. Z. ś. *zainstalować ś. na kwaterze, wprowadzić ś. na mieszkanie, umieścić ś., ulokować ś. gdzie:* Niechaj dwór zakwateruje ś., gdzie może. Kaezk. W Międzybożu zakwaterował ś. stale tylko sztab dywizji i bataljon piechoty. Rol. Oberpoliemajster zakwaterowany w Tulezynie. Rol. Z. ś. *do kogo = zwać mu ś. na kart, wprowadzić ś. doń sunowolnie:* Zakwaterował ś. do mnie, i ani ś. go pozbyć. Przen.: *wleść, upakować ś., zapakować ś., wtarabanić ś., usadować ś., znaleźć sobie niewłaścime miejsce:* Pies zakwaterował ś. na łóżko.

Zakwaterowanie, a, bfm., czynność cz. **Zakwaterować.**

Zakwaterowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwaterować ś.**

Zakwaterowywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zakwaterować.**

Zakwaterowywanie, a, bfm., czynność cz. **Zakwaterowywać.**

Zakwaterowywanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwaterowywać ś.**

Zakwie (od **Zakwiś**) *zakwitnie.* B. Sz.

Zakwiefić, a, ał i Z. ś. p. **Zakwiefić.**

Zakwiefianie, a, bfm., czynność cz. **Zakwiefić.**
Zakwiefianie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwiefić ś.**

Zakwiefić, i, il, × **Zakwiefiować**, nied. **Zakwiefić zakryć, zasłonić kwieciem, okwiefić, zawalować:** Z. sobie tarz. = **Zakwiefić ś.** Wychodziła z drugich drzwi, cała czarna, zakwiefiona. Krasz.

Zakwiefienie, a, bfm., czynność cz. **Zakwiefić.**

Zakwiefienie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwiefić ś.**

× **Zakwiefiować**, uje, ował i × Z. ś. p. **Zakwiefić.**

× **Zakwiefiowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zakwiefiować.**

× **Zakwiefiowanie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zakwiefiować ś.**

Zakwestjonować, uje, ował I. × Z. *zadać pytanie, zacząć badać.* 2. *co = zrobić kwestję co do czego, podać co w wątpliwość:* Z. czyje prawo własności. W tym momencie znowu jest zakwestjonowany cokolwiek. Kaezk.

Zakwestjonowanie, a, bfm., czynność cz. **Zakwestjonować.**

× **Zakwicie**, a, lm. a *mieczek, zawityzek kwiatu:* Lube róże Z. Sl. wil.

Zakwiczeć, y, ał, × **Zakwikać**, × **Zakwiknąć** I. *kwiknąć, odezwąć ś. kwikiem.* L. 2. *kogo, co = zagłuszyć kwikiem.* L.

Zakwiczenie, a, bfm., czynność cz. **Zakwiczeć.**

Zakwiecać, a, ał p. **Zakwicieć.**

Zakwiecanie, a, blm., czynność cz. **Zakwiecać**.
Zakwiecenie, a, blm., czynność cz. **Zakwiecić**.
Zakwiecić, i, ii, nied. **Zakwiecać** *zapelić, zasłonić, ozdobić kwiatami*: **Zakwiecać** skronie. Mick. Idzie młoda żniwiarka z zakwieconą głową, może westchnie, wyleje łezkę ukradkową. Syrok.

† **Zakwiecenie**, a, blm., czynność cz. **Zakwiecić**.
 † **Zakwielić**, i, ii p. **Zakwilić**.
 × **Zakwikać**, a, ai p. **Zakwiczeć**.
 × **Zakwikanie**, a, blm., czynność cz. **Zakwikać**.
 × **Zakwiknąć**, nie, nał p. **Zakwiczeć**.
 × **Zakwiknięcie**, a, blm., czynność cz. **Zakwiknąć**.

Zakwilenie, a, blm., czynność cz. **Zakwilić**.
Zakwilić, i, ii, † **Zakwielić** i. *zacząć kwilić; zapłakać kwileniem, kwiląc odezwać* s.; *zanuć, zapiewać, zaszczybiać rzuwnie, żalostnie*: Dziecię zakwiliło w kołysce. Kiedy wyrozumiał, jako nam s. źle dzieje, to zakwilił nad nami, mówiąc. Kaesz. 2. *wydać rzuwnie, żalostny głos płaci*: Dziś ptaki ocknęły s. wcześniej, by zakwiliły wdzięczne porankowe pieśni. Przyb. Masz przywabić takim głosem, jako stary ptak kwilił a. szczebiee... tedy drugi raz zaszczybiec i zakwilił dopiero, ale nie wiele, raz albo trzy. Cyg. Wnet i czajki zakwiliły jęklonie na moczarach, kołując zapamiętałe wskroś mgieł. Reym.

[**Zakwirłować**, uje, ował] *zamącić, rozbelać*: Mąka do zupy zakwirłuje s. kwirlem, czyli kozielkiem drewnianym.

[**Zakwirłowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zakwirłować**.

† **Zakwiś**, **zakwiec**, **zakwitł** p. **Zakwitnąć**. Ps. flor., Poręb.

Zakwitać, a, ai p. **Zakwitnąć**.
Zakwitanie, a, blm., czynność cz. **Zakwitać**: Drzew ślicznych Z. K. G.

Zakwitły, × **Zakwitnięty** *który zakwitł*: Plundrownik grunty przebiega a siewbę zakwitłą wytłacza. Błaż. Przen.: Począł roztaczać sny zakwitłych myśli, jak roztacza s. pokosy wonnych traw na łące leśnej. Ork.

Zakwitnąć, **tnie**, **tnął** a. tti, † **Zakwitać**, † **Zakwiś**, † **Zakoć**, † **Zakścieć**, **Zakrzć**, **Zaktnąć**, **Zakwnąć**, nied. **Zakwitać**, **Zakwitywać** i. *zacząć kwitnąć; rozkwitnąć, dostać kwiatu*: Bzy już zakwitły. [Zakwituje róża białego koloru. Zakwiecie lelaja]. Przen.: Król niebieski k nam zawitał, jako śliczny kwiat zakwitał, po śmierci s. nam pokazał. Pśń. Policzki zakwitły mu, a zęby zacisnęły s. z gniewu. Sienk. (= *zaczzerwieniły s., zarumieniły s., oblały s. rumieńcem*). Całe miasto zakwitło chorągwiemi. Sienk. (= *okryło s., wystrzelilo, zabarwilo s. niemi*). Jeszcze nie mogło ptastwem Z. na nowo sławne niegdys ze drobiu swego Soplicowo. Mick. Błonia, grobami i mogiłami okryte i razem nowym życiem zakwitujące. Sl. wil. (= *przebudzone do życia*). Pompej Cylików ujeżdżał na morzu i w tryumfalnym zakwitał podworzu. Chr. (= *błyszczą, jaśniał*). Szczęśliwa wyspa zakwitła wesoło. Niem. (= *wyiloniła s., ukazała s. wdzięcznie*). Własność to szczęścia: znika i znowu zakwita. L. (= *usmiecha s., zjawia s., płuczy*). Wtedy za szczęśliwego s. poczytam, kiedy u was wszelkie dobro zakwitnie. Wor. Wróćmy s. do starej wiary i do starych obyczajów, a znowu zakwitniemy wprędce i będziemy prawem ryeczarnami. Star. (= *znajdziemy s. w szczęściu, w kwitającym stanie, w rozkwicie*). Jednoś świata była

w ten czas, kiedy s. naród ruski ochrzczył i świętemi zakwitł. Smotr. (= *zajaśniał; kielcy świętych z swego Jona wydawał*). Doweip był w obu wielki z chęcią do roboty, i wszelkie w nich chwalebne zakwitaty cnoty. L. Nasz kraj niedługo mógłby w żelazne manufaktury Z. Swit. Serce zakwita z radości (= *rozpływa s., nieposiada s., rozkoszuje s., zachwyca s., unosi s.*). Trzeci to stopień, trzecia kapituła ojcem cię i panem wita, czym z ochoty serce jej zakwita. Tw. Nauki zakwitły. (= *podniosły s., wzmożyły s., rozwinęły s. pomyślnie*). 2. Paznogie zakwitły = *dostały białej plumki*. 3. okryć s. pleśnią: Kromka chleba, mięso zakwitło.

Zakwitnienie, a, blm., p. **Zakwitnięcie**.
Zakwitnięcie, a, blm., **Zakwitnienie** czynność cz. **Zakwitnąć**.

× **Zakwitnięty** p. **Zakwitły**.

× **Zakwitować**, uje, ował *kwitując zalać; skwitować, pokwitować*.

× **Zakwitowanie**, a i. blm., czynność cz. **Zakwitować**. 2. Im. a *kwil, pokwitowanie*: Oto rachunek pański i Z. Korz.

Zakwitywać, uje, ywał p. **Zakwitnąć**.

Zakwitywanie, a, blm., czynność cz. **Zakwitywać**.

[**Zakwnąć**, nie, nał] p. **Zakwitnąć**.

[**Zakwnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Zakwnąć**.

Zakwokać, a, ai i. *zacząć kwokać, zagdakać*: Kura zakwokała. Przen.: *jęknąć z bólu, zajęczeć*: Wierz mi, częściej zakwokasz, niżli s. rozsmiejesz. Rej. 2. kogo, co = *kwokając zagłuszyć*.

Zakwokanie, a, blm., czynność cz. **Zakwokać**.

[**Zalabdać**, a, ai] *zabłocić, zaszcargać*. [Z. s.] *zabłocić s., zaszcargać s.*

[**Zalabdanie**, a, blm.] czynność cz. **Zalabdać**.

[**Zalabdanie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zalabdać s.**

Zalać, eje, ai, nied. **Zalewać** i. *rozlawszy zakryć; zatopić, zająć powodzią, wylewem zatopić*: Zalewa rzeka łąki, pola, miasta zabiera. Kn. Fale okręt zalewały. Troc. Już go woda zalewała. Troc. (= *pogrążała*). Nil co rok w maju i czerwcu cały Egipt zalewa. Kluk. Gdy staw wielki powodzią nabrzmieje, pola, łąki, ogrody przyległe zaleje. Tw. Rzeka łąki, miasto i wsi zalała. Troc. Da Pan Bóg dziś ten ogień ojczyzny naszej krwią nieprzyjacielską zalej. Biel. M. (= *zagasin, zatłumim, zadusim*). Biegli piechotę przez zalaną wodą równinę. Sienk. Krwią zalany. (= *zbroczony, ociekający*). Oczy łzami zalane. Węg. (= *opływające we łzach*). Zalewają paruchy całą głowę komu. (= *zlewają; rozlewają s. po całej głowie*). Kiedy dobyte z ciemnych lochów głazy silnie trzeba kować i obrabiać młoty, zaleją robotnika czoło krwawe poty. Sak. (= *zleją, zroszą*). Przen.: Jeżeli wspomniesz, to jeno niechęć ci serce zaleje. Sienk. (= *ogarnie, opanuje, zajmie*). Klęknąwszy na zalanej księżycowym światłem podłodze, poczęty odmawiać litanję. Sienk. (= *objęty, oświetlony*). Z. wstydem = *oblać; zarumienić, powlec rumieńcem wstyd*. Wstydem zalani, od drzwi świątyni odstąpili. Alb. Aby cię nie zalały a nie zatopily te marne burzliwości świata tego, tak izbyś s. potem z nich wynurzyć nie mógł. Rej. (= *nie zagarnęły, nie porwały, nie objęły, nie pochłonięły*). Publiczność jest zalana ziemi książkami (= *zasypiana, zarzucona*). Czy na czarnej roli, czy na zalanym zbożem łanie, czy w otwartym stepie lub w le-

sie—drga życie. Jeż. Fałszywe pieniądze, któremi nas Fryderyk zalewa. Krasz. Barbarzyńcy zaleli państwo rzymskie. Mgły, niby mleko wzburzone przy udoju, zalewały łęgi i pola nizinne. Reym. 2. *zapełnić, zarównać, zalać łanem*: Z. pakiem beczkę, żeby nie ciekła. Z. konserwy baranim łojem po wierzechu. Z. co smołą, ołowiem. Troc. Zalewać roztopionym kruszcem, smołą. L. Zalewają wystrzelane zapały armat, żeby na ich miejsce nowe odwiercieć. Jak. J. Wystrzelany wypał ma być zalany. Jak. J. 3. *zamoczyć polawszy, nalawszy zakryć płynem; zaprawić płynem*: Zalej ryby rosółem, octem. Troc. Z. stód (= *namoczyć*). Z. barszcz octem. Suchy garbnik Z. dębnią (garb. *obtrunkować*). 4. *zapełnić, zatkać, zaspokoić, zasycić lejąc*: Srogie mię wody morskie ponurzają, gdy mówię, fale usta zalewają. Bardz. Gębę mu zalano = częstowaniem go sobie ujął, że mileczy. Kn. Z. ś. trunkiem. L. (= *zakropić ś., zaprószyć, podchmielić sobie*). Zalewać kogo kuflami. Troc. Łeb, rozum, gardło zalał. Troc. Zalawszy sobie głowę, sposobniejszy do oświadczenia swego afekteiku. L. Ot głowa zalana, idź spać, przykro cię słuhać. L. Kullig, ta zabawa jeszcze od Popiela, ma za cel, by każdemu zalała gardziela. Wyb. To jest nie co innego, tylko ten pijanica zalał rozum, i głowę ma zarazoną szalem. Złbt. Wszak jawnie w każdym widać, kiedy łeb zaleje, jeśli lepiej, jak dzikie zwierzę, nie szaleje. Rej. Zalani winem, zbytnią tuczą obetkani. Nagur. † Z. krzeczka = *upić ś., podchmielić ś.*: Gdy ś. w ciepłej piekarni rozgrzejesz, a krzeczka owak po swojemu zalejesz, prawie nowiny, praw flisowskie dzieje. Klon. Jeśli ś. trafi, że zalejesz krzeczka, przecież nie szalej, siedź jako dziewczeczka. 5. komu za skórę, zalać komu sadła za skórę = *dojąć go do żywego, dać mu ś. we znaki, dopiec mu, zaleźć mu za skórę, dokuczyć mu*: Ubolewam, że takiego masz ojca, zalał on i mnie za skórę. L. Synowiec mój w ten czas mi nawet przysługę oświadczył, kiedym mu najbardziej zalał za skórę, oddalając go od dziedzictwa. Boh. 6. *zapić, zakończyć, zalać wypitką*: Miodem z czasów szwedzkich tę sprawę zaleli. Syrok. Z. ś. 1. *zostać zalany, opić ś. śmiertelnie; utonąć, zostać ogarniętym przez fale, pójść na dno*: Zalewa ś. człowiek tonący. Kn., Troc. Przyszła nawalność na jezioro, i zalewali ś. i byli w niebezpieczeństwie. Wuj. (łódź ś. napełniła tak, iż w niebezpieczeństwie był. B. G.). Zalewa ś. nawa, łódź, tonie. L. 2. *połać ś., oblać ś., lanem zamoczyć ś.*: Niosąc pełny talerz, zalał ś. cały. (= *zachlapał ś.*). [Pies ś. zalewa] = *macza pysk w rosie*. O tym gdy myślę, zalewam ś. łzami. Groch. Niejeden ojciec teraz potajemnie zalewa ś. łzami. L. Prawda, że jestem łzami zalany. L. (= *zapłakany*). Zalewa ś. łzami. Troc. Zalewają mu ś. oczy. Troc. Łzami mu ś. oczy zalewają. Troc. (= *zachodzić mu łzami*). Ojciec łzami ś. zalał—za rękę go chwytą: błogosławionyś, księżo, jakby Jezuita. Syrok. Gdy cała Rzpłta zalewała ś. krwią, uroczyścieściom nie było końca. Sienk. Podniósł obie ręce do twarzy, która w jednej chwili zalała ś. całkiem krwią—i runął na ziemię. Sienk. Przen.: Serce zalało ś. gorczyzą. Krasz. Czysta panienka, na te nieczyste słowa wstydem ś. zalawszy a oczy spuściwszy, rzekła... Słar. (= *oblawszy ś., zapłoniwszy ś., splonawszy*). Wstydem ś. zalewam. L. Przyjdzie czas, że ś. wstydem zalejesz przed całym światem. L. Jakim ja ś. w ten czas wsty-

dem zalałem, widząc, że mię przytomni mogą sądzić przyjaciелеm tego grubijanina! Boh. 2. Zalewa ś. papier, zalewa papier, zalewa ś. pismo na papierze = *rozlewa ś., rozplywa ś.* Kn., Troc. 3. † W zimie stróżę zwykli mieć latarnie dla dozoru na oborze bydła, aby ś. złym położeniem, ile cielne krowy, nie zalały. Haur. (żeby w mokrzu nie leżały. L.).

Zalakierować, uje, ował, nied. Zalakierowywać. 1. *zakryć, zagładzić lakierem*: Z. skazę. 2. *zawlec, zaciągnąć, zamalować lakierem*.

Zalakierowanie, a, blm., czynność cz. Zalakierować.

Zalakierowywać, uje, ywał p. Zalakierować. Zalakierowywanie, a, blm., czynność cz. Zalakierowywać.

Zalakować, uje, ował *zalepić lakiem*: Z. list = *zapięczęłować lakiem*.

Zalakowanie, a, blm., czynność cz. Zalakować. Zalamentować, uje, ował *zacząć lamentować, wybuchnąć z lamentem*: Rety!—zalamentował pan Marcin. Gliń.

Zalamentowanie, a, blm., czynność cz. Zalamentować.

Zalamować, uje, ował, nied. Zalamowywać *obszyć lamą, lamówką, oblamować. L.*

Zalamowanie, a, blm., czynność cz. Zalamować. Zalamowywać, uje, ywał p. Zalamować.

Zalamowywanie, a, blm., czynność cz. Zalamowywać.

Zalampartować się, uje ś., ował ś. *zawantrować ś. w lampartowaniu*: Czasem ś. człowiek zalampartuje, cóż robić! to nie grzech. Zap.

Zalampartowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zalampartować ś.

Zalanie, a, lm. a. czynność cz. Zalać: Żebrzem, niech cię nasze łzy zmiękczą i zalania. Wyb.

Zalanie się, a ś., blm., czynność cz. Zalać ś. Zalapisać, uje, ował *lapisem zatrzeć, zasmarować*: Z. ranę.

Zalapisanie, a, blm., czynność cz. Zalapisać.

[Zalasia, a, blm.] p. Zalesie.

× Zalaska, i, lm. i *zakładanie ś., założenie ś. wobec sądu o zysk lub stratę swej sprawy, przyczym kładziono zakład na stole sądowym, za łaską przewodniczącego*. Glog.

[Zalaszozenie, a, blm.] czynność cz. Zalaszczyć.

[Zalaszczyc, y, y] *zapiszczyć*: Świśnia, aż w uszach zalaszczy.

Zalaszować, uje, ował mech. *ująć w łubki czyli lasze, złubkować, ołubkować*.

Zalaszowanie, a, blm., czynność cz. Zalaszować.

Zalatać, a, ał p. Zalecieć.

Zalatanie, a, blm., czynność cz. Zalatać.

† Zalatować, uje, ował p. Zalecieć.

† Zalatowanie, a, blm., czynność cz. Zalatować. Zalatujący ptak = *wędrowny, niestale gdzie przebywający, przelotny*.

[Zalaty] zalany.

Zalatywać, uje a. † ywa, ywał p. Zalecieć.

Zalatywanie, a, blm., czynność cz. Zalatywać.

× Zalazły który zalazł = a) *zapadły, zakłęsty, urosnięty w ziemię*: Zalazłe, ciemne drzewne jaskinie. Kluk. b) *zapełniony, zarosły, zamulony, zasypany, zachwaszony*: Z bojaźni ataków nieprzyjacielskich trzymają zawsze Tunetańczykowie kanał i staw Z. błotem. L. Bruk ziemią Z. Stasz.

Zalać, eże a. egnie, agł, egła, Zalegnąć, nied. Zalegać, × Zalegiwać *zaród w jajiu a. nasieniu*.

doprowadzić do wylęgnięcia, zarodzić: Ciepło pozytywne i miłe zalega każde nasienie życia. Stasz. Dom brandeburski jest to od was zależone i od was wychowane straszycio. Stasz. Z. s. *zająć s. w zaród*: Jaje zaległo s. 2. *zarodzić s.*, *zannozyć s.*, *zaplenić s.*: Robactwo s. zaległo = *udało s.*, *rzuciło s.* × Z. robactwem = *przejęś w robaki, okryć s. zarodem robaków, zatrząść s. od robactwa, zamrowić s.*: [Zakosztowanego przez kota jadła nie należy spożywać, boby s. zaległy w człowieku oznajmje plugawę gadę]. Którzy zostawili manny do poranku, jęto s. zalegać ehrobactwem i pogniło. Wuj. (obróciło s. w robaki. B. G.). Przen.: Rój głupstwa zalał s. w tej gęstej brodzie. Oss.

Zaląc się, zaleknie s., zalał s. p. Zalek-nąć s.

Zaląg, egu, lm. egi 1. *zalegnienie płodu; plód zaległy, zaród, zarodek, zawiązek, zalążek*: Zalegi zepsucia drzewa działają. Fors. 2. bart. *część ula, w której s. wylęgają pszczoły*. Zdr. **Zalążek**. Zalążek, żka, lm. żki p. Zaląg. Z. (ovulum), ciało znajdujące s. wewnątrz komory zalazni, z którego rozwija s. nasienie. Rost. Bot., zool.: Z. (ovulum), po zapłodnieniu powstaje z niego nasienie. W wysiadywaniu Z. przyszłego płodu w jaju coraz s. bardziej kształci i dojrze-wa. Jund. Z., ta część ziarna zbożowego, z której następnie podczas rostkowania rozwija-ją s. piórko i korzonki. Przen.: × Z. *rys, zarys, początek*: (Na obrazie) z niezgrabnych zalążków kształtna postać składnie zmysłami i chęciami władnie. Nar.

Zalążkowy przym. od Zalążek. Embr.: Otwór Z. w jajku (mieropyle), okienko, przepust plem-niczny.

Zalążnia, i, lm. e p. Zależnia. Rost.

Zalbanda, y, lm. y geol. p. łupina.

[Zalok, oka, lm. oki] *rodzaj placka, bulka z żytniej maki, groszówka, mularka*.

Zalczajer, u, blm. (Zalc-zajer) *kwasy solny, uży-wany do łutowania*.

Zalec, zalegane a. × zalegę, zalegnie a. × za-łęże, zalegi, zalegnij a. † zalaż, Zalegnąć, nied. Zalegać, Zalegiwać, [Zalegować] 1. *legszy, za-jąć sobą; zaważyć, opaść, oblec, opanować*. Pot. Z. czyje miejsce. Biel. M. Już Podola żyzne ni-wy Chmielnicki hordy zalegał, już głos matek przerażliwy w smutnych s. skałach rozlegał. Niem. Tysiącem trupami zalegli ulice. Stasz. (= *zasłali, zawaliłi, okryli, pokryli*). Tak na śmierć Trojanie, jak i Grecy biegli i pole zmiesz-anami trupami zalegli. Dm. Trudno wątpić, że taka Jowisza jest wola, by Grecy sprośnie te zalegli pola. Dm. Na śłomie śpi sknera ośmdziesiątletni, a w skrzyniach zalega pastwą molów, butwiejąc, bławat. Iz. Wezyscy trzej zalegliśmy rogoże, a wolne i spokojne zaduma-nie wszystkim trzem skleiko powieki. Chodź. Z. mary, Z. w grobie = *polec, umrzeć, paść tru-pem, lec w grobie*. Cokolwiek nie jest ciałem, nie zależe mary. Zabł. Abraham umarł, i za-legli w grobie prorocy, co tu niegdy, żyjąc, trwali. Odm. Ustąp na stronę, prywało prze-kłeta, a w nieszczęśliwym zalaż pierwej gro-bie, niż... Dek. Dla kochanki grobowcem za-legił. Troc. Grób zalegił. Troc. Odlogiem zięmia ta zalegnie, spustoszeje. Krasz. Przen.: Z. czy-je mary, czyją głowę = *zastąpić czyją śmierć, umrzeć za niego, umrzeć przed nim, uprzedza-jąc go*. L. Niechaj ja twoje mary śmiertelne

zalegę, niżli s. z tobą tak przedko rozprzęgę. Zim. Dlaczego twoj nie zalegi głowy nie-szczęśliwy? Zbył. Miasto szeroka zaległo równi-nę. Troc. (= *rozsiadło s. na niej*). Górę zalegają zwaliska. Hoł. Lud zalegał dziedziniec Krasin-skich. Mochn. Grożąca ciemność czarny bór za-lega. Gosz. Niemcy zalegają barłóg zwykłego nieładu. Lel. Teskność całą głowę mi zaległa. Karp. (= *zajęła, opanowała*). Cisza zaległa do-koła. (= *zapanowała*). Dzik w naszych mniej-szych kniejach nie zalega. (= *nie zapada*). Far-ba (krew) miejscami była obfita; gdzieniegdzie postrzątek zalegał. Zalegała bladeść jej lica. Rzew. 2. a. Zależeć pole, przen. = *zasiedzieć s.*, *gnusnąć w bezczynności, zaniedbać s.*, *opuścić s.*, *opuścić ręce, zaniedbać gruszek w popiele; zaspać co, zostawić odlogiem, zapuścić co*: Myśl jego by-ła jeszcze, choć i na starość, nie zalegać pola, otrzeć s. o mury Konstantynopola. Groeh. My, mając takich nieprzyjaciół, pola nie zalegajmy, przyneczajmy s. do zbroi na wojnę z niemi. Skar. Horst zależał był pole w medycynie. Kor. W eia-gu dalszym panowania Sasów Polska zależała pole. Lel. Z. okazję = *nie skorzystać z niej, opuścić, zaniedbać ją*. Po wyjeździe Ryksy z Polski Jarosław, książę ruski, nie chciał tego pogod-nego czasu próżno zależeć i wyprawił s. na Polskę. Stryjk. Wolimy rozjechać s. do domów i zapłacić winę królowi, niż zależeć tu na naj-piękniejszy czas żniwa. Szaj. 3. Z. w płaceniu podatków, rat komornego = *nie być akuratnym, punktualnym w ich płaceniu, nie płacić ich na czas* a. *być winnym za poprzednie podatki, raty, komorne*. Zalegać w robocie. (= *nie odrabiać jej na czas, opuszczając s.*, *zaniedbywać s. w niej*). 4. Praca, obowiązek, sprawa, dług zalega = *nie zo-stał na czas zaliczony, czeka na zaspokojenie, zaliczenie*. 5. rozłożyć s. na drodze, *zająć miejsce, zaważyć, zatarasować, zabarykadować, za-przeć sobą, zatkać, zagrozić miejsce, być na przeszkodzie*: Alpów szlak zalegił nieprzebyte góry. Bardz. Było tam żywności dosyć, ale naszym zalegli od niej Węgrzy i nie dopuszczali żywności wieść do nich. Biel. M. Zalegać (za-wozić) drogę, rów gruzem. Troc. Zaległo mu w gardle. Troc. 6. × Z., p. Zależeć. 7. × Z., × Z. s. *zepsuć s. wskutek leżenia, zleżeć s.*: Ten towar bardzo zalegił. 8. Zalegający, patol. (residuus) *pozostały*. Mocz Z. = *mocz, który po oddaniu uryny pozostaje jeszcze w pęcherzu*. Po-wietrze zalegające = *powietrze pozostające w plu-cach nawet po usilnym wydychaniu*. 1. a. Zależeć s. = a) p. wyż. 2. b) *zgnusnąć, rozleniwieć s. od leżenia, rozpróżnić s.*, *zniewieścić*: Nie dał im s. zalegać w próżnowaniu. Sł. wil. Naród ten s. zależał w długim pokoju. Sł. wil. 3. × Zalegać s. od śmiechu = *pokładać s. od śmiechu*: Antka aż zalegała s. od śmiechu, skoro ta wesołość była u niej rzeczą zwyczajną. Orzesz.

† Zalecacz, a, lm. e p. Zaleciciel.

Zalecać, a, ał i Z. s. 1. p. Zalecić. 2. [Z.] *oświadczyć s.*: Przyszęd kawalir Z. s.

† Zalecałny, † Zależny *zalecający, polecający, polecony, rekomendacyjny, zachwalający*: Odesłano mi list Z. osoby mojej, kiedym jechał do Jeru-zalem. Warg. Dany mu był pasport, także i list Z. do wszystkich stanów chrześcijańskich. Warg.

Zalecanie, a, lm. a 1. czynność cz. Zalecać: Spełniasz gorliwie moje zalecania. Rzew. 2. p. Zalecanie s.: Z. przed małżeństwem, zaloty, zaloty, zmańwanie panny, *officia procurum*. Kn.

Zalecanie się, a ś., blm., niek. Zalecanie czynność cz. Zalecać ś.; Zaloty, Zalecanki: Z., zaleta, zalecanki. Troc.

Zalecanka, i, † Zaleta, † Zalot, częś. w lm. Zalecanki, Zaloty, † Zaleciny i. zalecanie ś., umizgi, karesy, konkury, staranie ś. o rękę panny, kobiety, o jej miłość: Nie bronił im miłości i inszych zalecanek wszetecznych. Petr. Ty z taką zalecanką na folwark, do kucharek: Kniaź. Dość tych zalecanek, mości panie. L. Więcej sobie każdy jedno słówko skłonne, jeden najmniejszy znak ludzkości takowej białogłowy waży, niż największe zalecanki, najznaczniejszy pokaz łaski drugiej. Górń. Nie przyjęła jego zalecanek. Poseł tatarski nie miał w swej legacji, jedno zalecanki. Górń. Dobry chrześcijanin bliźniemu woli usługować a ku niemu miłość oświadczać uczynnością, aniżeli długimi obietnicami i zalecankami go bawić. Gil. Kto sobie dawa piosnki śpiewać, zalecanki stroić, ten bywa odwiedziony od weselania ś. w Chrystusie Panu. Gil. Deszcz złoty przepadał przez dachy na zalot dziewczęcy. L. (dla umizgania ś. L.). Zaloty, zalecy, zalecanie przed małżeństwem, zmwawianie panny. Kn. Zaloty, umizgi, karesy miłości. L. Oczyma, uszyna, myślą zaloty stroić. Górń. Młodzień tej tylko chwytą ś. nauki, jak inszych uprzedzać w zaloty, z miodu zaraz nie zna enoty. L. Nie zabłądziłem ja tu na zaloty, alem ś. uczyć, matko, przyszedł enoty. Mor. A. Zaloty głosem—sianie w deszcz, zwada po pijanu—rzadko z pożytkiem. Szpetne zaloty staremu. Pot. Wojewoda obwiniony był przed królem o tajemne około żony jego zaloty. Nar. Choć go plagi nieraz duże u mojej żony w pociemku potkały, przecię ś. wraca w zaloty zuchwały. Jabł. Ona ś. maskarnica ciesząc z swej roboty, mówi: toć mu ś. pewnie obrzydzą zaloty. Mor. Młódź udatna wracała z zapasem świeżych zalecanek, tańców, mód i nowinek. Chodź. [Przyjechaliśwa do waszej Maryny z zalekami]. Wójc. × Z. komplement, pochlebstwo, przypochlebianie ś., zabiegi, ceremonje, ceregiele: Wzywał waszą królewską mość to na chrzciny, to na wesele, to inszymi wszystkimi zaloty dochodził od waszej królewskiej mości nam nieszczęsnego przymierza swego. Jan.

1. Zalecenie, a i. blm., czynność cz. Zalecić. 2. lm. a = a) to, co zalecono, zlecenie, polecenie, komis. b) a. † Zaleciny, † Zaleta rekomendacja: Przyjął go do usług swoich za moim zaleceniem. Troc. Zalecenia godny. Troc.; świadectwo zaszczytne: Jakiej ś. kary boisz, głupcze, za te czyny, któremi sława daje wieczne zaleciny. Bardz. Żadnego ani z urodzenia, ani zasług ma zalecenia. Troc. c) list polecający: Wziąwszy Z. od króla, do Klemensa VII wyjechał do Rzymu. Steb. d) † Z. więźność, zachowanie, uszanowanie, poważanie, zaszczyt, cześć, sława, szacunek, mór, rozgłos, uznanie: Z drzewa, które dobre jabłka rodzi, ziemia, która ono drzewo uchowa, Z. ma. Skar. Jan św. powinien być u nas wielkiego zalecenia. Białob. (= uwielbienia). Oszlachając swe życie enotliwymi i sprawiedliwymi uczynki, u wszech ludzi miłość i Z. mieli. Leop. e) sława, rozgłos, uznanie: Ludzie w Niemczech trafią łacno to wszystko, co obaczą, mają wielkie Z. w rzemiosłach, suknaach, płótnach. Łęcz.

2. Zalecenie, a, blm., czynność cz. Zalecić.

Zalecenie się, a ś., blm., czynność cz. Zalecić ś.

† Zaleciciel, a, lm. e, † Zalecacz ten, co zaleca drugiemu: W zaleceniu potrzeba, aby ci, których zalecają, takowemi byli, za jakowe je być zalecają, aby tak uczynności z miłości nie oddali z sromotą zalecaczy swojemu, gdzieby ś. inakszemi być okazali. Gil.

Zalecicielka, i, lm. i forma ż. od Zaleciciel: Z., polecicielka, commendatrix. Mącz.

Zalecić, i, ii, nied. Zalecać, [Zalicat] i. co = zlecić, dać zlecenie, polecić, kazać, przepisać: My, król, zalecamy wszystkim magistratom. Ban. Sam Pan Chrystus niezego nam więcej nie zalecił, jako jednoś i miłość spólną. Biał. Zalecamy nasze królewskie pozdrowienie = zasyłamy, oświadczamy. L. Com wam zalecał, w sercach i umysłach waszych utkwilo. Wor. 2. co = doradzić, przepisać, zaordynować: Z. choremu spokój, kąpiel. 3. kogo, co = wystawić czyje zaloty, zachwalić, zarekomendować, polecić względem: W zalecaniu potrzeba, aby ci, których zalecają, takowemi byli, za jakowe je być zalecają. Gil. Patrz z pilnością, jakiego zalecasz człowieka, byś ś. wstydu za cudze winy nie nabawił; mylim ś., mniej godnego czasem zalecając. L. Zalecaj ostrożnie, każdego wiedząc człowieka być odmiennego. Kn. Nie osoba, by też była najświętsza, prawdę, ale prawda osobę, by też była najwzgardzniejsza, zaleca. Żarn. Ewangelista św. Annę zaleca naprzd od familji i domu jej, k temu od darów Bożych, nadto jaszere od stateczności stanu jej. Żarn. Chrystus Jana św. od stateczności zalecał. Białob. Wiadomo wacpanu, że list zalecający od kogokolwiek bądź nie powinien wpływać do tego interesu. L. Zaleca Pan Jana św. od skromności żywota jego wielkiej. Żarn. Tobie, uważny czytelniku, nie zalecam, ale polecam skończoną robotę moją. Biał. Palestyna, ziemia wychwalona, gdy sam Bóg onę dla wielkiej obfitości i urodzajów często w Piśmie św. chwalił i zalecał. Leon. Imem go jej więcej zalecała, tym bardziej jego, ganiąc go przede mną, gardziła. P. Koch. Życzy sobie tego miejsca i mnie prosił, abym go zalecił. Boh. Jakem postyszał, że mi innego zięcia zaleca, wołałem nic nie mówić. Boh. Białogłowa milcząca zalecańszą i miłszą bywa ludziom. Petr. Strzeż ś. twój gust zalecać, a ponizac cudzy. Dm. Podłego to serca zwyczaj zalecać siebie samego. Boh. Zalecał mi sługę, duktora dobrego. Troc. 4. zaszczycić, dać dobre świadectwo, pochlebnie zarekomendować, chlubić mówić, świadczyć o kim, o czym, przynieść chluby, zaszczyt komu, czemu, ozłobić: Żołnierz dobry cieszy ś. szramą, której na wojnie dostał, i tym rycerstwo swoje wystawia i zaleca. Dambr. Uważ krew drogą, która cię zaszczyca, z jakiego ojea, z jakiej matki, jaki cię wychów przed światem zaleca. Kniaź. Z. ś. i. ujmować swojemi zalekami, chwalić ś., przemawiać za sobą, dobrze ś. zarekomendować, zachwalić ś., odznaczyć ś.: Prosta jest mowa prawdy, nie potrzebuje wielkich zalotów i wywodów, sama ś. zaleca i okazuje każdemu. Gil. Zalecił ś. swoją pilnością, umiętnością. Troc. 2. przypodobac ś., przymilić ś., umizgnac ś., mizirzyć ś., przypochlebić ś., absztyfikować ś., konkurować, smalić cholewki, palić koperczaki: Zalecał mu ś. bez skutku. Troc. Z. ś. dziewczynie. (= chołzić do niej w zaloty, konkurować, starać ś. o jej rękę). Z. ś. białej głowie. Troc. Zalecać ś. białej głowie, honeste, małżeństwa żądać. Kn. Zygmunt August rychło po pogrzebie małżonki pierwszej Elżbiety począł ś. swatać i zalecać

Barbarze Radziwiłłównie. Stryjk. Dziś ś. zaleca ten, a drugi żeni. Jabł. Co ś. radzi zalecają, nie radzi ś. ożeniam. Rys. Gospodarz miał dziewczkę, tylko jedno dziecko, djabł jej ś. zaleca, oćciec nie od tego, matka jej przygłaskuje, podle niego sadza, jak własnemu synowi we wszystkim ugadza. Papr. Amanda nie umiała ś. Z. królowej, wszyscy ją uważali tu za moją faworytę. Krasz. Przen., żart.: Morfeusz mu ś. zaleca (=sen mu zagłąda w oczy, ogarnia go). 3. × Z. ś. czym = wyjechać na popis, sadzić ś. z czym, szukać w czym zalety, frapować, kokietować. chęcić ś., przechwalać ś.: Białogłowy zbytkami ś. zalecają do ludzi. Gostk.

Zalecieć, i, ał, nied. Zalatać, Zalatywać, † Zalatawać I. lecać zapuścić ś.; zapędzić ś., zagnać ś., zagalopować ś., zabiec aż dokąd: Zalatał gdzie, volando procul provehor. Kn. Sępowie do smrodliwych trupów zalatywają. Birk. Sokół z wielkiej popędliwości tak daleko za ptakiem zalata, że ś. więd do pana nie wraca. Trzye. Krogulec, gdy mu ś. tęskniło u pana, chcąc zasieć wolność mieć, zalecał do niego. Jabł. (= odleciał, poleciał przez, uleciał). Rozproszeni po ziemi, aż tu zalatują i w ostatniej rozsypce tu próżni wędrują. Przyb. (= aż tu ś. chronią, uciekają). Turcy jak nienasyeni jastrzębowie, na obłów ustawicznie po chrześcijańskich zalatują krainach. Troc. Kuia aż tu zaleciała. L. (= znalazła ś.). Niektóre gatunki ptaków przelotnych aż do Egiptu i Afryki na zimę zalatują. Jund. Aby jastrzab nie zaleciał daleko. Troc. 2. na kogo = lotem natrafić; nalecieć; natknąć ś., napaść, paść lecać: Choć na cię ledwo promycek zalata, wiem, żeś me szczęście zawisnym nie zrobi. Nar. 3. (o powietrzu) trafić kogo, zawiąć, porazić kogo: Wszyscyby raczej gardła dali, niżeliby pana im wdzięcznego miał z jakiej strony i zły proch Z. Rej. 4. kogo = oblecieć, opaść; lotem zastąpić komu, zagabnąć go, zabiec mu: Ptastwa gęste wkoło zalatują go, to w bok, to w czoło. P. Koch. Kobus nad gołębiami zalata. Troc. (= krąży, kołuje w locie). 5. † Zalata mię abo zaleciało mię coś o samowładztwie. (Kn.). = doleciało, doszło mię (do mych uszu), zasłyszalem. Zaleciał go głos trąb. Troc. Zalata go ten zamysł. Troc. 6. Zalata, zaleciała mię woń, smród i t. p. = obłata mię, zapachniało mi, uderzyło w nos, poczułem je. Zalata mię co, wonia, smród, głos. Kn. (= dochodzi mię głos, dolatuje do mnie, daje ś. słyszeć). Kwiatek piękny mała rzecz, choć stoi zdaleka, nie widać go, a wonność zaleci człowieka. Rej. Trucizna była tak jadowita, że kogo najmniej zaleciała, umarł. Biel. M. Zaleciało lekarstwo Tyberjuszowe Kaligulę. Kn. Zaleciał mię od ciebie czosnek, zakurzyłeś mi czosnkiem. Kn. Zalata od niego = pachnie, wydaje wonność. L. (= słychać, czuć od niego). Poczciwy człowiek staraćby ś. miał, aby co najpiękniejsze perfumy od niego zalatały cnot a poczciwych spraw jego. Rej. Ano, co dalej, tym ci piękniejsze wonności a rozkoszy zalatają od niego. Rej. Wonia, smród go zalata. Troc. Perfumy ją zalatały. Troc. Zalatuje od niego, jako gdybyś siedział w kramie perfumownika. Opal. 7. † Z. kogo = lotem zakasować, wyprzedzić; ubiec, wyścignąć, przegonić go: Drugi nad księgami rzkomo przepieruje, chce sokoły Z., więc rozum szychtuje. Rej. (= wyżej ś. uzbije). Puszczą ptaka, który Rubikona rączego zalatuje z góry. P. Koch. 8. [Z.] przybiec, przylecieć: Baba zaleciała i mie-

rzy té pieniądze. 9. [Zalatać] biegać, latać: Dziewczyna zalata do matki.

† Zaleciny, in, bhp. I. p. Zalecanka. 2. p. Zalecenie.

× Zalectwo, a, lm. a pismo krótkie, pospolicie wierszem, na początku książki przez innego autora umieszczone, a mające na cel pochwałę leżze książki. St. wil.

Zaleczać, a, ał p. Zaleczyć.

Zaleczanie, a, bhm., czynność cz. Zaleczać.

Zaleczenie, a, bhm., czynność cz. Zaleczyć.

Zaleczyć, y, ył, Zalekować, nied. Zaleczać I. lecać zagoić; zabliznić: Zaleczywszy ranę, zostaje blizna na znak rany Zigr. Odnawia nam nie do brze jeszcze zaleczoną ranę. Boh. 2. lecać przyprowadzić o śmierć, leczeniem zabić. L.

Zaledwie, Zaledwo przys. I. ledwie, z ledwością, z trudnością, z wielką biedą. Km. Z. wierzyć można, że to sam zrobił. Krakus długo wzbraniał ś. księstwa, wszakże prośbami i przynaglaniem a miłością ojczyzny zniewolony, Z. opiekę Rzpłtej przyjmuje. Błaż. 2. tylko co, dopiero co: Z. odróś od ziemi, a już...

Zaledwo p. Zaledwie.

Zalegać, a, ał i Z. ś. p. Zalec.

Zalegalizować, uje, ował cz = zatwierdzić legalność czego: Z. podpisem, przyłożeniem pieczęci urzędowej. Z. pasport. Z. ustawę towarzystwa: Podpis ekspedjenta i pochodzenie towaru są zalegalizowane.

Zalegalizowanie, a, bhm., czynność cz. Zalegalizować.

Zaleganie, a, bhm., czynność cz. Zalegać.

Zaleganie się, a ś., bhm., czynność cz. Zalegać ś.

Zalegiwać, uje, iwał i Z. ś. p. Zalec.

Zalegiwanie, a, bhm., czynność cz. Zalegiwać.

Zalegiwanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zalegiwać ś.

Zaległościowy przym. od Zaległość: Wykaz Z. Suma zaległościowa.

Zaległość, i, lm. i I. to, co zalega, to, co zaległo, zależało, co w swoim czasie nie ustąpiło: Ziele to sapkę i zaległości w głowie, co inni rymą zowią, leczy. Syr. (= zatkanie, zapchanie, wzgrzże, wzgrzywość). Z. w żołądku. (= resztki pokarmów, pozostałość). 2. naleźność, suma zaległa: Z. podatkowa. (= niedobór). Prawa do znacznych kapitałów i zaległości. Śniad. Odzyskują ś. zaległości. Śniad. Ściągnąć zaległości. 3. × Z. towaru = uszkodzenie ś. jego przez długie leżenie, zależenie ś. jego.

Zaległy I. † Z. który zaległ; zawalony: Droga lasów gęstością, gór wysokich przykrością i wawozów ciasnością zaległa i zawalona. Stryjk. 2. a. × Zależały = a) nieuiszczony w swoim czasie, pozostały do zalatwienia: Z. podatek. Zaległe długi. Troc. Długi zależały. Troc. Urzędnik odrabia zaległą robotę, zaległe papiery. Zależałe sprawy. (= zadawione). b) zleżały, leżeniem zepsuty: Wyborny chleb z mąki nowej żytniej, niezależałej, niestęchłego zboża. Syr. Rzecz zależała. L. (= zależałka). Zależałe towary. Troc. Zależałe sprawy. Troc. 3. zgusniały od leżenia, próżnowania, apatyczny, ociężały, zleniwiały, zniewieściły, nieruchawy: Ludzie ci ze złej konstytucji, gdy ciała ich są otyłe, zależałe i nizeczemne, mało też mogą w obronie miast. Łęcz. (ociężałe, lejbowane. L.). 4. Ziemia zależała = odlogująca, ugorująca, próżnująca: Zależały ziemię uprawiać. Troc.

ZALEGNAĆ

Zalegnać, gnie, gł p. Zalec.
 Zalegnięcie, a, bhm., czynność cz. Zalegnać.
 [Zalegować, uje, ował] p. Zalec.
 [Zalegowanie, a, bhm.] czynność cz. Zalegować.
 Zalekować, uje, ował p. Zaleczyć. L.
 Zalekowanie, a, bhm., czynność cz. Zalekować.
 × Zaleniały który zaleniał, który ś. rozlenił, rozpróżniaczony, rozleniwiony, zgnusniały. Urs.
 × Zalenić się, i ś., il ś., × Zaleniec, × Zaleniewicz stać ś. leniwym, zleniwiec, ociężać, opuścić ś, zgnusnąć, rozlenić ś., rozpróżniaczyć ś., rub. rozwalkonić ś.: Zawsze chce więcej, co ma, lekko ceni lub wierzga w szczęściu a. ś. zalenić. Nar. Zaleniwiony w pracy mój duch. Krasin. Zaleniwiałem był, odebrawszy twój list z Kissingen, i nie odpisałem. Słow.
 × Zaleniec, eje, ał p. Zalenić ś.
 × Zalenienie, a, bhm., czynność cz. Zaleniec.
 × Zalenienie się, a ś., bhm., czynność cz. Zalenić ś.
 × Zaleniewicz, eje, ał p. Zalenić ś.
 × Zaleniwienie, a, bhm., czynność cz. Zaleniewicz.
 [Zaleński garnek, Zaleńszczak, Sulak, Sulaczek, Sulaty garnek] = podługowaty, ze spodem i otworem wązkim, w środku pękaty.
 [Zaleńszczak, a, lm. i] p. Zaleński.
 Zalep, u, lm. y ceg. miejsce zalepione w otworze piecowym.
 [Zalep, u, lm. y] roś.: tubera salep.
 Zalepa, y, lm. y hut. = a) mieszanina z gliny, a niekiedy i piasku, z miotłem węglowym, służąca do zalepiania otworu spustowego w wielkim piecu. b) w hutach cynkowych. blat z glinki ogniotrwałej, czyli drzewiczki zamykające otwór spodni muflki z jej przodku pod progiem. Łab. Z. w piecu hucianym, babka, zawora otworu. L.
 Zalepiacz, a, lm. e, × Zalepicieł ten, co zalepia. L.
 Zalepiad, a, ał p. Zalepić.
 Zalepianie, a, bhm., czynność cz. Zalepiad: Strzyżenie włosów przy chrzcie i Z. ich w воск. Sak.
 [Zalepiarz, a, lm. e] zool., p. Kowalik.
 × Zalepicieł, a, lm. e p. Zalepiacz. L.
 × Zalepiciełka, i, lm. i forma ż. od Zalepicieł. L.
 Zalepić, i, il, nied. Zalepiad i. lepiąc zakryć, zatkać, zapchać, zasmarować; zakleić, zakłajstrować: Ulisses sobie i swym towarzyszom zalepił uszy woskiem. Opal. Z. gliną, papierem. 2. co w co = lepiąc zamknąć w środku: Z. włosy w воск. Wrócił z kopertą, wielką pieczęcią zalepioną. Krasz.
 Zalepienie, a, bhm., czynność cz. Zalepić.
 [Zalepka, i, lm. i] murek nad kominem: Mówił dziadek babce: będziemy spać na zalepce.
 [Zalepowy] klejek = mucilago salep. Z. proszek = tubera salep pulvis.
 [Zalesiak, a, lm. cy] mieszkaniec zalesia.
 Zalesić, i, il, Zalesnić zagaić, zapuścić w las, zadrzewić.
 Zalesie, a, lm. a, [Zalasio, Zales] miejsce, kraj za lasem.
 Zalesienie, a, bhm., czynność cz. Zalesić.
 × Zaleski p. Zalesny: Po obu stronach Wołgi wznoszące ś, słowiańskie grody, zaleskiem Rusinów osadami zwane. Lel.
 Zaleszczenie, a, bhm., czynność cz. Zaleszczyć.
 Zaleszczotek, tka, lm. tki zool. p. Zleszczotek.
 Zaleszczotnik, a, lm. i zool., p. Pająk.
 Zaleszczotka, y, lm. e zool. (oedemera) chrząszcza nierównoczołnkowy.

ZALETKA

Zaleszczyć, y, ył bart. deseczki w barci wpoprzek zalknąć, aby pszczoły mogły do nich przyczepiać plastry. Śl. wil.
 Zales, i, lm. e p. Zalesie: Ten Sybir, to straszna jakaś Z. Słow. Ta straszna jakaś Z. i kraj przekłęty. Słow.
 Zalesnić, i, il p. Zalesić. L.
 Zalesnić, eje, ał stać ś. lasem, przejść w las. Śl. wil.
 Zalesnienie, a, bhm. i. czynność cz. Zalesnić.
 2. czynność cz. Zalesnić.
 Zalesny i. a × Zaleski za lasem będący. 2. bot.: Aster Z., p. Gwiazdeczka.
 [Zalet -] p. Zalot -.
 Zaleta, y, lm. y, † Zalota, † Zalot i. † Z. zalecanie, zalecanie, zachwalanie, dobra rekomendacja, zaszczytowanie: Prosta jest mowa prawdy, nie potrzebuje wielkich zalotów i wywodów, sama ś. zaleca i okazuje każdemu. Gil. Piłata zaloty nie pożytku, którego szukały, nie uczyniły. Żarn. Zalety niedojrzalego wieku z występku i bezbożności szukać zaczęły. Sien. Zasługiwać na zalete. Otrzymał za dzieła wojenne indygenat i dobra na Pomorzu za daną zalete od Filipa. Wyb. Podajcie ten przydatek najjaśniejszemu panu, może co wskóracie, a ja wam dam swoją zalete. Rol. (= poparcie, protekcję). 2. p. Zalecanka: Zalecanie, zaleta, zalecanki, zalecanka. Troc. 3. to, co kogo zaleca, przymiot chwalebny, cecha zaszczytna, dodatnia, dobra strona, ozdoba, zaszczyt: Chęci pisarza zaszczytne były, i do tej jednej przyznaje ś. zalety. Niem. Wady zalety. Co w niższych jest podłością, to w wyższych zalete, przewinienie zasługą, nałóg etykiety. Zabl. Moljera początkowe komedje nie mają tej zalety, na którą późniejsze zasługiwały. L. (= tej wartości, doskonałości). Czytałem wacpana komedjki, przyznają im wielką zalete; są w nich niektóre niezłe kawałki. L. (= wiele dobrego). Nauka jest zalete człowieka. Śniad. Domek miluchny, fajerwerki kosztowne, kucharz dobry, winko stare wysmienite, wszystko to osobistej mnie zalety nie dodaje. L. (= wartości, godności, znacności). Skromność ta przyczynia wacpanu zalety. L. Powszecniejsza jest we pięci niewieściej ta wada, wychowanie ich z zalet pozornych ś. składa. Niem. (= z blichtru). Piękność była jej jedyną zalete. Z. tego dzieła jest jego taniósć. Co dobre, miano w zalecie (= w cenie, za zalete), i lepiej było na świecie. Kras. 4. × Z. wog. opinja, imię: Pod te dobrodziejstwa oficjalisci mający złą zalete nie podchodzą. L. 5. × Z. chluba, zaszczyt, chwala, ozdoba, słusna duma: Pompejuszowa głowa, z której Rzym swoje miał zaloty. Chr. Czas ostry zimnemi lody Florę pozbauił z swojej zalety. L. Nauceyciele publiczni, z zalete poświęcający ś. swemu powołaniu. Bent. Na egzaminie otrzymał stopień celujący z zalete (= z odznaczeniem). 6. × Z. uznanie, poważanie, cześć, szacunek, uszanowanie, mił, zachowanie: Ma żonę piękną z układności, miłą z obyczajów, godną z urodzenia, kochającą swego męża, pilnującą gospodarstwa, dobrą matkę, dobrą przyjaciółkę, mającą u wszystkich zalete. L. Pomiernie i pospolite rzeczy często fortuna wydaje, wybornym zaś samą rzadkością jedna zalete i szacunek. Pilch. Tłumaczenie Iljady przez Dmochowskiego przez wierność i piękność zasługuje na zalete. L. Zdr. Zaletko.
 Zaletko, i, lm. i p. Zaleta: Te częstokroć nieuki, iż powiem, w śmieciach domu poroste

hetki, na anyżek, na pieski, na podłe zaletki stracą wszystko. L.

[Zaletne, ego, blm.] p. Zalotne.

† Zaletnica, y, lm. e p. Zalotnica.

† Zaletniczy p. Zalotny.

× Zaletnik przys. od Zaletny.

† Zaletność, l, blm., rz. od Zaletny (p. Zalotność.).

× Zaletny l. przym. od Zaleta; *posiadający zalety, pełen zalet, godny zalecenia, chwalebny, zaszczytny, wzorowy, przykładowy*: Mąż ten Z., dzieł wielkich model. L. Kobieta dla samej tylko piękności zaletna. Nar. Ciebie, o książę, nie sam ród Z. nad gmin unosi. L. Sława zaś, ze krwią wiecznym ujęta łańcuchem, niech twe sprawy zaletne zaenym toczy ruchem. Śwr. Piotr Skarga z wymowy swojej tak Z. Św. Nie zaprzeczam, że panna to jest zaletna. Orzesz. 2. *tyczący ś. zalotów*: Podarek Z., miłośniczy podarek. Das. Podarek białej głowie a. mężczyźnie, *philtrum*. Kn. (ogłędzienny podarek. L.; zalotna. Kn.). 3. a. *Zalecalny zalecający, polecający, rekomendacyjny*: List Z. mam do niego. Troc. Z. list. Kn. Sam ś. zalecam, bo czy potrzebuję listów zaletnych do was? Wuj. Dusze, ciała stać pod nogi, o zaletne prosie słowo. Fred. A. Zostawiwszy go w izbie zaletnej (= *kandydackiej, dla kandydatów*), sam wchodził na zebranie i oznajmiał prezydentowi o czekającym na wprowadzenie nowym Szubraweu. Chm. 4. p. Zalotny.

× Zaletny p. Zalotny. Si. wil.

† Zaletować, uje, ował p. Zalotować.

† Zaletowanie, a, blm., czynność cz. Zaletować.

Zalew, u, lm. y, × Zalewa, × Zalewek, × Zalewka l. *zalanie, zalewanie, wylew zajmujący co, zatop, potop, powódź*: Z. pól Nie utyskuja na wiosenne rzek szumnych zalewy, ni możnych wiatrów północne zawiewy. L. Komisja o zalewek pól i dóbr szlacheckich polami królewskimi. Vol. Zalewy, *inondations*, robią ś. zatrzymaną wodą tamami dla zabronienia przystępu nieprzyjacielowi. Łs. Szkoda przez zalewek uczyniona. Troc. Doświadczenie pokazało, że zalewek wystrzelonego zapalu nie łączy ś. doskonale z spiżem armaty, tak iż go moc prochu częstokroć w górę wysadza. Jak. J. Przen.: Sejm, pod takim zalewem wojsk saskich zwołany, nie byłaby rzetelną reprezentacją narodu. Kaczk. (= *pod taką nawalą, pod takim naporem*) Za Stanisława Augusta Z. francuski raz jeszcze wtargnął, ale naksztalił bałwana, przewalającego ś. przez wierzch okrętu. Gom. 2. Z. *odnoga morska, zatoka morska, haf*: Haf, czyli odnoga morska, w którą wpada Niemen, nazywa ś. dotąd zalewem Kurońskim. Nar. 3. [Z.] *deszcz, ulewa*: Jaśnieją nad puszciami łuny, aż je wkońcu szarga jesienna zalewa. Pol. 4. gór.: Z. kopalni = *podniesienie ś. wód w robotach podziemnych, przystępu do nich nie dopuszczające*. Łab. 5. piw. w stodolni jęczmień zamoczony w wodzie zimnej w kadziach zalewnych w celu nadania mu potrzebnej do wegielacji wilgoci: Misę cynową pełnię napojem słodowym, które z jęczmionowych ziaren zalewkami ś. przetwarza. Żer. 6. ryb. *upuszczenie wody do stawu w celu zalania dna*: Trzeba ci wiedzieć, jak głęboko i szeroko być może zalewek w stawie, który budować myślisz. Stroj.

Zalewa, y, lm. y l. × Z. p. Zalew. 2. a. Po-lewa bud. *zalanie, zalewanie świeżo ukończonego sklepienia zaprawą wapienną, cementową a. gipsową dla zapelnienia szczelin*: Z. wapienna, cementowa, gipsowa.

Zalewacz, a, lm. e l. ten, co zalewa. L. 2. gór., p. Kosciarz.

Zalewaczka, i, lm. i forma ż. od Zalewacz. L.

Zalewac, a, al, i Z. ś. p. Zalać.

Zalewanie, a, blm. l. czynność cz. Zalewać. 2.

[Z.] *lanie = baty, ciggi, basarunek, łaźnia*: Dam ci Z. l. 3. [Z.] *lekarstwo końskie*.

Zalewanie się, a ś., blm., czynność cz. Zalewać ś.

Zalewaniec, ńca, lm. ńce myśl. *nabój, w którym śróty zalany jest lojem, woskiem a. stearyną*.

× Zalewek, wku, lm. wki l. p. Zalew. 2. p. Zalewisko.

Zalewisko, a, lm. a, × Zalewek *obszar ziemi zalanej podczas wezbrania wody, wylewu rzeki*: Dookoła takich zalewisk z wybuchem krzewiła ś. zieleń borówek, świerczki taplały ś. w niej. Żer. Widzi na brzegu morskich zalewisk pelikana. Żer. Otwań mu ś. przez szczelinę pozór na niewysłowiony dreszcz trawy i wodnego zalewiska. Żer.

× Zalewka, i, i l. p. Zalew. 2. *wino, którym polewano ofiarę, kiedy ją palono*: Wszakżeś bogom ńla zalewkę i przynosiłaś obiatę. Bud. (przez zalewkę rozumiej wino, którym ofiary polewano, gdy je palono. Bud.; wylewałaś ofiarę mokrą. B. G.). Palił całopalenie i obiatę i zalewał zalewkę swoją. Bud. 3. p. Zalewisko.

Zalewnia, i lm. e gorz. 1. *kadź do moczenia ziarna przed słodowaniem*. 2. *pomieszczenie, w którym znajdują ś. w słodowni kadzie zalewne*.

Zalewnictwo, a, blm. *sztuka irygowania, czyli nawodniania gruntów*: Organizacja zalewnictwa (irygacji) w kraju kaukaskim.

Zalewny przym. od Zalew; † Zaliwy = a) *od zalewania, służący do zalewania*: Zalewna izba, gdzie sód zalewają. L. Kadź zalewna = *w której moczą ś. przez kilkanaście godzin ziarna żytnie, jęczmienne, owiane i t. p. dla przygotowania z nich siodu*. Woda zalewna przy wyprawie siodu. b) *zalewający, zatapiający, wylewający, sprowadzający wylewy*: Włos jej bursztynowy, kiedy dosięgło słońce więc jej głowy, zajmował ś. płomieniem przez ciche piornny, niecąc reperkusyje i zaliwe łuny po pokojach. Tw. Zalewne jeziora, burze. Wor. c) *podległy zalewom; zalany, zatopiony*: Mokrych, błotnistych i zalewnych pastwisk wypada ś. obawiać. Wolsz.

Zależenie, a, blm., czynność cz. Zależć.

Zależć, zalezę, zalezie, zalażł, nied. Zalażić l. *łażąc zająć dokąd: leżąc, stanąć na miejscu, u celu, doleżć, zaważć ś., zagramolić ś., zakaraskać ś., zapelzać; zablądzić dokąd; łażąc znaleźć ś. aż gdzie*: Gdzież zółw nie zalażł? oto zalażł w błoto. Niem. Nie wiem, gdzie zółw zalażł. Troc. Chociażbym gdzie mizerna zalażła, cóż... Chr. Przen.: Czy można tak niemilosierńie Z. komu za kołnierz? L. (= *zalać komu za skórę, dojąc mu do żywego, dokuczyć, doskwierać, zapiec, dopiec, dać mu ś. we znaki*). 2. *za co = wleżć za co skryć ś. za czym, wlażić na co = zachodzić, zakładać ś.*: Jedno na drugie zalażi. Zalażł dół, rów, przykop. Kn., Troc. (= *zarósł, zapelnił ś., zasypał ś., zachwascił ś., zamulił ś., zapchał ś.*). [Prepinator na połowę wsi zalażł na swoją własność (= *wlażł na hipotekę aż połowy wsi, położył na niej swą łapę*).

× Zależalka, i, lm. i rzecz zależalka. I.

× Zalażaly p. Zaległy.

Zależać, y, al, Zalec, nied. Zalegać l. co, cz. dok., p. Zalec. 2. *o kogo, od czego = być zależnym, zawiśnąć, podlegać komu*: Dzieci zależą

od rodziców. Los ich zależy od zwycięstwa. Wojny i sądy od jej częstokroć zależały rady. Mick. Sprawy te zależą od niego (= *należą do niego, jemu podlegają, leżą w jego kompetencji*). Szukam oddzielnego mieszkania, nie chcę od nikogo Z. (= *być krepowanym*). Zależy od wielu warunków. Wyjazd jego zależy będzie od stanu jego zdrowia. To nie odemnie zależy (= *ja nie mogę na to wpłynąć, ja na to nie nie poradzę, nie moja w tym głowa, to nie mój interes*). Od nich (od wodzów) zależy cała w warcabach zabawa. Mick. (= *na nich polega*). 3. a. Zalec na kim, na czym, † w czym = *polegać, opierać s., zasadzać s.; leżeć, tkwić w czym; zawiśnięć od kogo, od czego*: Ani na tej mowie nadzieja nasza zalega, ani na usilności tych, którzy cię za Ligariuszem błagają. Siem. J. Nie na słowach zalega wiara, ale na rzeczy. Smotr. Nie w chlebie tylko twoim a nie w pracy twej zależy rozmnożenie twoje. Rej. Zależało wiele na tym, na jakim wosku pieczęć wyciskano. (= *nie było bynajmniej obojętne*). Zależy mi na tym. (= *mam w tym swój interes, swoje wyrachowanie, idzie, chodzi mi o to, obchodzi mnie to, × rozchodzą mi s. o to*). Co ci może na tym Z.? (= *co masz w tym*). Co tobie w tym zależy? Troc. Szczęście moje na twojej zależało woli. (= *zawiśło od niej*). Wiele mu na czytaniu ksiąg zależało. Troc. Na tych rzeczach nie mu nie zależy. Troc. Boga kochanie nie na słowach zależało, ale na uczynkach i na zachowaniu praw Boskich. Kon. St. 4. † Z. na kogo = *być jego powinnością, należeć doń, leżeć na nim*. Glos. Nauka Pana Chrystusowa bardzo na przełożonego zależała. Kosz. 5. † Z. ku czemu = *ściągać s., odnosić s., dotyczyć, należeć do czego*. Kaz. 1555, Orzech. To wszystko ku jednej rzeczy zależało. H. J. On mięsa jeść nie chciał, na tym zakonny był, a w tych rzeczach, które zależały ku prawdziwej doskonałości, był niezakonny. L. 6. † Z. z kim, z czym = *łączyć s., wiązać s., zostawać w związku*: Tego dusza zależała z dusze dziecięcia. H. J. Z. s. 1. *osłabnąć wskutek leżenia*: Ciężką chorobą ogarniony a. zależał s. w ciężkiej chorobie. Mącz. 2. *zepsuć s., przez leżenie, zleżeć s.* [Zależała s. gruszką w pieleszu]. 3. Z. s., zalegać = *zgnuszyć od leżenia*. L. Żądał Władysław Krzyżaków o pomoc na Turka, ale już s. byli Krzyżacy w domu zależeli i na rozkoszy i na zbytki wszelkie udali, przetoż im ciężko było jechać. Biel. M. Nie dał s. im zalegać w próżnowaniu. Star. Żeby s. wszyscy nie zalegali doma, powinni co rok przy szlachcie na św. Wojciech przed swoim s. wojewodą popisować, a na św. Marcin wychodzić na pole, a drudzy schodzić. Star. Już rok minął, jakęśmy, zależawszy s., nieprzyjaciela nie widzieli. Baz. Naród ten, który s. zależał w długim pokoju, miał następnie dwóch królów wojennych. L.

Zależenie, a, blm. I. czynność cz. **Zależać**. 2. a. Z. s. czynność cz. **Zależać s.**: Wojsko długim zależeniem niķezemne i zniewiesciałe. Stryjk. 3. p. **Zależność**.

Zależenie się, a s., blm., p. **Zależenie**. **Zależnie** przys. od **Zależny**, w *zależności od...* z *zależnością, zostając w zależności*. **Zależność**, i, blm., rz. od **Zależny**: Zostawać w zależności od rodziców. Mat.: Z. linjowa, kwadratowa.

Zależny od kogo, od czego = *zależący, zawiśły; podległy, ograniczony czynią wola, pewnem względamy, okolicznościami, nie samodzielny*: Państwo

zależne. Szczęście moje zależnym jest od siebie (= *jest w twojej ręce, twojej mocy*). W cudzym mieszkaniu jest s. zależnym. (= *skrepowanym*).

Zalegać, a, ał i Z. s. p. I. **Zaląć**. **Zaleganie**, a, blm., czynność cz. **Zalegać**. **Zaleganie się**, a s., blm., czynność cz. **Zalegać s.**

Zaległy, **Zalegnięty** który *zalegnięto a. który s. zalał*; mający zarodek: **Zalegie** jaje (pulleseens ovum). **Niezalegie** jaje (silens ovum). **Jaje zalegie** (= *zaparstek Kn.; zbuk*). **Ikra zaległa** (= *zapłodniona*). Przynosi nam kilkanaście jaj, które zresztą wszystkie były zalegnięte. Sienk.

Zalegnąć, ognie, ał i Z. s. p. **Zaląć**. **Zalegnięcie**, a, blm. I. p. **Zalegnięcie**. 2. p. **Zalegnięcie s.**: Z. robaćwa. Koss.

Zalegnięcie się, a s., blm., p. **Zalegnięcie s.** **Zalegnięcie**, a, blm., **Zalegnięcie** czynność cz. **Zalegnąć**.

Zalegnięcie się, a s., blm., **Zalegnięcie s.**, **Zalegnięcie** czynność cz. **Zalegnąć s.**

Zalegnięty p. **Zaległy**.

† **Zalek**, u, blm., p. **Zalęknienie**. **Zalękliwy** I. *łatwy do zalęknienia, bojaźliwy, tchórzliwy, lękliwy*. 2. × Z. pochodzący z *zalęknienia*: Strach Z. Żebr.

Zalękły p. **Zalękniony**: Żadnej zalękłej postaci nie dają, lecz swobodnie poczną mówić słowy. Chr. Ten, którego niezmiernym, niezalęknionym zowiemy, mało i rzadko s. kiedy zmieszają i zatrwoży, nie zaś nigdy. Pilch.

Zalęknąć się, nie s., nął s., **Zaląć s.** *zaciąć s. ze strachu, wylęknąć s., przerazić s., osłupieć, oniemieć z przerażenia, zleknąć s., przalęknąć s., przestraszyć s. zmieszać s., zdekonować s., zdekoncertować s.*: Tak s. zalął, że słowa przemówić nie mógł. Jak s. zalęknę, to mi słów do ekskuzy braknie. L. Takem s. zalął, że nie wiem, co mu powiedzieć. L.

Zalęknienie, a, blm., **Zalęknienie** I. p. **Zalęknienie s.** 2. a. † **Zalęk stan tego, co s. zalął, a gły strach instynktowny, drżączka, trema**: Mówiąc publicznie, zalęknienia nie uczuł. Wystąpił, mówiąc bez zalęknienia (= *śmiało, z pewnością siebie*). Makarowi na widok jej zalęknienia zabrakło sereca. Rodz.

Zalęknienie się, a s., blm., niek. **Zalęknienie**, **Zalęknienie s.** czynność cz. **Zalęknąć s.**

Zalęknienie, a, blm., p. **Zalęknienie**.

Zalęknienie się, a, blm., p. **Zalęknienie s.** **Zalęknięty** p. **Zalękniony**.

Zalękniony, **Zalęknięty**, **Zalękły** który *uległ zalęknieniu, który s. zalął, wylęknęty, wystraszony, przestraszony; oniemiały, osłupiały z przestachu; przerażony, zmieszany, pomieszany, zdekonowany, zdekoncertowany*.

Zależenie, a, blm., czynność cz. **Zaląć**. **Zależenie się**, a s., blm., czynność cz. **Zaląć s.**

Zależnia, i, lm. e, **Zalążnia** bot. (ovarium) *dolna część słupek, zawiązek*.

Zalfabetyzować, uje, ował *ułożyć porządkiem alfabetu*: Z. kartki katalogowe.

Zalfabetyzowanie, a, blm., czynność cz. **Zalfabetyzować**.

† **Zalgiwać**, uje, iwał p. **Zalgnąć**.

† **Zalgiwanie**, a, blm., czynność cz. **Zalgiwać**.

† **Zalgnąć**, nie, nął, † **Zalnąć**, nied. † **Zalgiwać** *zalepić s., zlepować s., skleić s., zakleić s.*: Rano wstawszy, drze oczy, ano mu zalnęły. Rej. A cóż kiedy nam za grzech tak oczy zalnęły, że s. nie obaczmy, ażbyśmy zginęli. Rej.

† Zalgnićcie, a, blm., czynność cz. Zalgnać.
 † Zali?, † Zaliż?, Azali?, † Iza?, † Izali?, Aza?,
 Za? czy? czyli? B. Sz., Glos. Która niewiasta, mając
 dziesięć groszy, jeśli by straciła jeden, Z. nie zapali
 świecy i nie umiata domu? Skar. Zalim też,
 Panie, przez imię Twoje wiele cud nie czynili?
 Sekl. Zaliście go widzieli? Wuj. (widzieliżście
 go? B. G.). Z. możemy należeć Jemu tak rów-
 nego męża? HJ. Zaż mogą należeć mędrszego?
 HJ. Gdyżem tedy tego chciai, cóż? zalim zelży-
 wości jakiej w tym użył? Leop. (o tym tedy
 myśląc, izalim co lekkomyślnie uczynił? B. G.).
 Nikt nie wiedział, Z. to dźwięki żywe, czy oman
 słodki? Reym. Z. będzie? Troc. Z. był u cie-
 bie. Troc.

[Zalibocki] nazwa (od miejscowości) gatunku ty-
 toniu: Palę jakiś tytoń, który tu (na Polesiu) na-
 zywają zalibockim (zabijackim raczej). Krasz.

[Zaliczać, a, ał i Z. s.] p. Zalecać: Ten s. za-
 lica. Kon.

[Zaliczanie, a, blm.] czynność cz. Zaliczać.
 [Zaliczanie się, a s., blm.] czynność cz. Zali-
 czać s.

Zaliczać, a, ał p. Zaliczyć.
 Zaliczanie, a, blm., czynność cz. Zaliczać.
 Zaliczanie się, a s., blm., czynność cz. Zali-
 czać s.

Zaliczenie, a i. blm., czynność cz. Zaliczyć.
 2. lm. a = a) p. Zaliczka. b) han. pobranie na-
 przód pewnej kwoty pieniężnej na towar: Nie jest
 u niego nadzwyczajnością dać Z. na zboże a.
 i na prosty weksel komu wygodzić. Jun.

Zaliczeniowy przym. od Zaliczenie, zaliczkowy;
 Wszystkie koleje rozwijają operacje zaliczenio-
 we ku pożytkowi rolnictwa.

Zaliczka, i, lm. i, Zaliczenie pieniądze zaliczo-
 ne komu zgóry, forszus, awans; przedpłata, pre-
 numerata; pewna kwota pieniędzy naprzód danu
 na jaki towar, interes lub przedsiębiorstwo: Spła-
 cić państwu zaliczki zwrotne.

Zaliczkodawca, y, lm. y ten, co daje zaliczkę.
 Zaliczkować, uje, ował dawać zaliczkę, zadat-
 kować co.

Zaliczkowanie, a, blm., czynność cz. Zalicz-
 kować.

Zaliczkowe, ego, blm. odsetki od zaliczeń.
 Zaliczkowo-oszczędnościowy udzielający zali-
 czek i przyjmujący na procent oszczędności: Kasa
 zaliczkowo-oszczędnościowa.

Zaliczkowo-wkładowy udzielający zaliczek i przy-
 mujący na procent wkłady, pożyczkowo-oszczęd-
 nościowy: Ogólne zebranie doroczne członków
 kasy zaliczkowo-wkładowej dla emerytów war-
 szawskich.

Zaliczkowy przym. od Zaliczka; Zaliczeniowy,
 pożyczkowy: Kasa zaliczkowa = udzielająca zali-
 czek; lombard.

Zaliczyć, y, ył, nied. Zaliczać i. mylnie na-
 liczyć, przeliczyć. L. Zaliczyłem talar. Troc. 2.
 komu pieniądze = dać jako zaliczkę, wyłączyć
 zgóry, zaawansować, zaforszować: Anglicy
 panom moskiewskim rokiem na niektóre to-
 wary zaliczać zwykły pieniądze. Wyrw. 3. do
 pewnej kategorii i t. p. = zakwalifikować, od-
 nieść: Zaliczony w poczet świętych. (= policzony).
 Z. s. i. × Z. s. zmylić s. w liczeniu, przeliczyć s.
 przerachować s. 2. Zaliczać s. nied. do danej grupy,
 kategorii i t. p. = należeć, liczyć s., odnosić s., mieć
 w niej swoje miejsce: Postępek taki zalicza s.
 do czynów szlacheckich. 3. zająć s. liczeniem
 aż do zapomnienia, zapamiętałe.

[Zaligrować, uje, ował] p. Zaryglować.
 [Zaligrowanie, a, blm.] czynność cz. Zaligro-
 wać.

Zalikwidować, uje, ował zaliczyć komu likwidu-
 jąc.

Zalikwidowanie, a, blm. czynność cz. Zalikwi-
 dować.

Zalimitować, uje, ował zawiesić, odłożyć, odro-
 czyć; zamknąć, zakończyć: Z. rok szkolny.

Zalimitowanie, a, blm., czynność cz. Zalimito-
 wać: Coroczne egzaminy przy zalimitowaniu
 szkół. Koż.

× Zalinieć, eje, ał zacząć linieć.
 × Zalinienie, a, blm., czynność cz. Zalinieć.
 Zalinjować, uje, ował, nied. Zalinjowywać co
 zając linjami, polinjować co aż do końca. L. Z.
 cały arkusz.

Zalinjowanie, a, blm., czynność cz. Zalinjować.
 Zalinjowywać, uje, ywał p. Zalinjować.
 Zalinjowywanie, a, blm., czynność cz. Zalinjo-
 wywać.

Zalint, a, lm. y, Zelińt foka, cieleń morskie:
 Jego (= węgorza) pierwszy burmistrz pucki
 wsadził tu do wody, by zelińty naszym rybom
 nie robiły szkody. Derd.

× Zalipnąć, nie, nął zalepić s., zalcleić s., za-
 lgnąć. L.

Zalipnieć, eje, ał zacząć być lipkim, nabrać
 lipkości. L.

Zalipnienie, a, blm. i. p. Zalipnięcie. 2. na-
 branie lipkości, stanie s. lipkim.

Zalipnięcie, a, blm., Zalipnienie czynność cz.
 Zalipnąć.

× Zaliszaly który zaliszał: Zboże, cieleń zali-
 szale. Po roku cieleńta kleśnieć, bo jeśli rychlej,
 tedy będą zaliszale a niewielkie. Sien.

× Zaliszczenie, a, blm., i. czynność cz. Zali-
 ścić. 2. czynność cz. Zaliszcieć.

× Zaliszcę, eje, ał stać s. lichym, zngędnieć,
 zmizerować s., zmizerować, zaniknąć, zmarnieć,
 znikczemnieć, × zamilknąć, × zapęzić, skarłow-
 cieć: Starpesco, przy pniu zostawam, nie roz-
 rastam s., zapęzieję, zaliszeję, bez owocu bywam,
 nie rodzę. Mącz. Zboże dwojakie, na jednym dziale
 roli zasiane, jedno drugie wysusza, iż zaliszeję
 a. zamilknie. Trzye. Dwoje zboża na jednym
 dziale roli zasiane jednakowo ciągnie ku sobie
 żywność roli, tedy obojemu nie dostaje, a tak,
 gdy jedno drugiemu czyni przegąbanie ro-
 dzajności, tedy też oboje zaliszeję. Trzye.

× Zaliszenie, a, blm., czynność cz. Zaliszed.

× Zaliscieć, i, il zakryć, zapętnić, zamatać liśćmi:
 Z. altanę.

× Zalisieć, a, lm. a miejsce za liściem. L.
 × Zaliszcieć, eje, ał zageścić s. liśćmi, okryć s.
 liściem, zarosnąć liśćmi. L.

Zalitawski leżący, mieszkający za Litawą,
 stamtąd pochodzący: Prowincje austrijskie za-
 litawskie.

† Zalitować się, uje s., ował s. p. Zlitować s. L.
 † Zalitowanie się, a s., blm., czynność cz. Za-
 litować s.

[Zaliwny] zalany, zatopiony: Mieli pinuńdze
 w takim zaliwnym korycie (łódce).

† Zaliwy p. Zalewny.

Zalizać, ze, zał, × Zaliznąć, nied. Zalizywać
 licząc zagładzić, zarównać, zlizać. L.

Zalizanie, a, blm., czynność cz. Zalizać.

× Zaliznąć, nie, nął p. Zalizać.

× Zaliznićcie, a, blm., czynność cz. Zaliznąć.
 Zalizywać, uje, ywał p. Zalizać.

Zalizywanie, a, bfm., czynność cz. Zalizywać.
 † Zaliz p. Zali.

**Zalkalować, uje, ował plyn = zaprawić go od-
 czynem alkalicznym.**

Zalkalowanie, a, bfm., czynność cz. Zalkalować.

**Zalkoholizować, uje, ował podniezić alkoholem,
 zatruć alkoholem:** Ludzie, którzy nie są już
 zalkoholizowani, mogą ś. o tym na sobie dosko-
 nałe przekonać. Fm. Tłum z niespokojnym, roz-
 bujałym nadmiernie, zalkoholizowanym tempera-
 mentem. Mk.

**Zalkoholizowanie, a, bfm., czynność cz. Zalko-
 holizować:** Wprowadzenie do ogólnego użytku
 wódki było pierwszym etapem na drodze zalko-
 holizowania ludzkości. Fm.

† Zalnąć, nie, nał p. Zalnąć.

† Zalnięcie, a, bfm., czynność cz. Zalnąć.

Zalodniały który zalodniał: Na Tatrach za-
 kwitł mróz białomodry, zalodniałym szronem.
 Tet. Słońce iskrzące, zostrzone na zalodniałych,
 zamrożonych Tatrach. Tet.

**Zalodnieć, eje, al zamarznąć, zajęć lodem, za-
 krzepnąć, ściąć ś. w lód.**

Zalodnienie, a, bfm., czynność cz. Zalodnieć.

**Zalokować, uje, ował zamieścić, zmieścić, za-
 kwaterować. Z. ś. zamieszkac, zakwaterować ś.,
 ulokować ś.:** A gdy zalokował ś. w Radoszko-
 wicach, tym wygodniej mu było. Chodź.

Zalokowanie, a, bfm., czynność cz. Zalokować.

**Zalokowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Za-
 lokować ś.**

† Zalot, u, lm. y l. zalecenie, zalatanie, przy-
 bycie dokąd lecąc. Rej. 2. zapęd, polot, umieszenie:
 Głos jego był piorunowy, a Z. nieprawie zdrowy.
 Kochan. (a może: oddech, smrodliwie odeń zala-
 tujący?). 3. przen. zabieg, korowód, kram, zachód,
 ceregiele, ceremonia. Rej. Z długimby zalotem
 ten list przepisywać przyszło, krótko powiem
 o tym. L. Długie krzywdy z długimby wspomi-
 nać zalotem, ale celniejszą sprawę powiem
 krótko o tym. Koch. J. 4. p. Zalecanka i Zaleta.

† Zalota, y, lm. y p. Zaleta.

[Zaloteczki, ów, bfp.] p. Zaloty.

[Zalotenki, ów, bfp.] p. Zaloty.

× Zalotliwość, i, bfm., p. Zalotność.

× Zalotliwy p. Zalotny: Oczka zalotliwe.

[Zalotne, ego, lm. e, Zaletnie] upominek od stara-
 jącego ś. o pannę, od zalotnika; podarek, prezent
 przedślubny. Kn. [Z., podarek oględziny, miłosny
 człowieka starającego ś. o rękę panny].

Zalotnia, i, lm. e bot. p. Bożowoń.

**Zalotnica, y, lm. e, † Zaletnica, [Zaletnica], Za-
 lotnicka l. forma ż. od Zalotnik:** Damy w tej
 stolicy są zalotnice, kartownice, próżniaczki,
 strojnisie, zbytniekie. L. O zalotnicka, o umiz-
 galska, wykierowałażes mię nieszpętnie! Zabł.
 Z., co dąży z sereą do boju. Jak. J. [2.] kochanka.

Zalotnicka, kiej, lm. kie p. Zalotnica.

× Zalotnictwo, a, bfm., p. Zalotność.

[Zalotniczek, czka, lm. czkowiej] p. Zalotnik:
 A witajże, zalotniczku mój najmilszy. Kolb.

Zalotniczość, i, bfm., p. Zalotność.

× Zalotniczy przym. od Zalotnik: Potępił roz-
 zum zalotnicze plany. Zebr. Brzmi dwór chlub-
 nej bogini zalotniczym kołem, każdy swój ukłon
 niesie, każdy bije czołem. Książ.

Zalotnie przys. od Zalotny: Śmiały ś. łąki,
 kwiaty, lasy, wały, przy pieniu skocznym Dafny
 Z. igrały. Nar.

Zalotnik, a, lm. cy, † Zaletnik l. ten, co ś.
 zaleca pannie, kobiecie: Zaletnik. Bobr. Zaletnik
 nieuczeiwy (Troć) fryjerz, nierządnik, gamrat,

gach. L. (= amani, adonis, kokiet, bałamut, kobie-
 ciarz, donżuan, lowelas). Zalotnicy. Zim. Zaczek
 bez chęci do nauk jest by zaletnik bez pienię-
 dzy. Fur. Zaletnik musi mieszek mieć otwarty.
 Kn. Był i skąpy, zaletnik łakomy. Warg. Z.
 uczeiwy (Troć) = człowiek starający ś. o rękę pan-
 ny, kobiety wolnej, konkurent, kawaler czyj. Z.,
 starający ś. o żonę. Haur. 2. × Z. kandydat,
 konkurent, współzawodnik, współubiegający ś. o co:
 Aby nie obrazić zalotników do tego urzędu,
 król nakazał zachować tajemnicę. Kalic. 3. × Z.
 zalecający kogo, protektor: Z. ten powinien był
 wprzódy dobrze poznać swego zaleconego. Chm.
 Z., członek wileńskiego Towarzystwa Szubrawców
 wprowadzający nowego kandydata i poleca-
 jącego go. 4. bot. = bot. Wierzbówka. Zdr. [Zalotni-
 czek].

**Zalotność, i, bfm., rz. od Zalotny; † Zaletnictwo,
 × Zalotnictwo, Zalotniczość, × Zalotliwość umiz-
 gi, kokieteryja:** Z, skłonność do zalot, oddawanie
 ś. zalotom, fryjerstwo, gamractwo, gachostwo,
 umizganie ś. L. Pospolita rzecz, iż mieszają
 imię grzeczności z nazwiskiem galanterji, czyli
 zalotliwości. L. Rzadko widzieć piękną duszę
 w pięknym ciele, nierozgarnienie, zalotliwość,
 a czasem i rozpusta, z gładkością towarzyszą. L.
 Zalotnictwa i opilstwa pilnują; na czym młody
 wiek stracili, na tym też starość marnie prze-
 pędzają. Pilch. Jeszcze to dzieje wieków miłych
 ku wspomnieniu, gdzie Z. i męstwo chęć sławy
 łączyła. Niem. (= rycerskość, galanterja, dworność).
 Wcale to nie jest piękny dla tych zaszczyt,
 którzy Z. i sławę za cel mają. L. Ich to Z.
 i zdrada miła tysiąc jej hołdów czyniła. Książ.
 Z. stała ś. sposobem podobania ś., dworskość—
 dostąpienia zaszczytów. Pot. L. Z rycerskiego za-
 lotnictwa wynikającego... Bobrow. Życze też,
 aby nasz brat młodszy do sensu przyszedł i da-
 lej wszetecznym zalotnictwem ś. nie bawił.
 Fred. A.

Zalotny, × Zaletny, × Zalotliwy skłonny do
 zalecania ś., zalecający ś., kokieteryjny, umizgalski,
 filuterny, romansowy, pretensjonalny, gachowski,
 gamracki, kochliwy: Z., umizgalski, przylepny. L.
 Kokietki są to zalotne kobietki, czyli umiz-
 galskie. L. Nieszczęśliwy, kto pojął zalotną żo-
 nę. Pot. Wszak Mars zawsze z Wenerą w li-
 dzie dożywotnej, rzadko ś. rodzi męzny, żeby nie
 Z. Pot. Szpetay żołnierz zgrzybiały i starzec
 Z. Hul. Jest trochę Z., ale to ustanie, jak bę-
 dzie miał żonę. L. Jeszczem nie oddał hołdu mi-
 łości, nie byłem dotąd Z. Zabł. Nie mogłażbym
 być uwiadomiona o życiu twoim zalotnym? Niem.
 (= miłostkach, romansach, amorach). Minka za-
 lotna. Robi doń oczki zalotne. Zęby zalotliwe.
 L. Przen.: Stół dźwigał w górę smukłą lampę
 empire, okrytą różowym zalotnym abażurem.
 Zap. (= usposabiającym do zalotności). Zaletno
 do niej pisał wiersze. Troć.

× Zalotować, uje, ował, † Zaletować l. być
 zalotnym, oddawać ś. zalotom, kokietować, zalecać
 ś., umizgać ś., przymilać ś.: Męski wiek radzi,
 zalotuje młody, dzieci ś. bawią fraszkami.
 Książ. 2. ubiegać ś. za kobietami, romansować,
 bałamucić, gachować, × gamratować, × fryjować.
 St. wil.

× Zalotowanie, a, bfm., † Zaleutowanie czyn-
 ność cz. Zalotować.

Zaloty, ów, bfp. l. p. Zalecanka: Powiem o-
 cu, matce, żem w zaloty przyszedł... Głog. 2.
 [Z.] p. Poseliny, Zdr. [Zaloteczki, Zalotenki].

Załachotanie, a, btm., czynność cz. **Załachotać**.
[Załacić, i, ii] p. **Załatać**: Z. dziurę.
[Załacwić, i, ii i Z. s.] p. **Załatwić**.
[Załacwienie, a, btm.] czynność cz. **Załacwić**.
[Załacwienie się, a s., btm.,] czynność cz. **Załacwić** s.

† **Załafata**, y, lm. y p. **Załafa**.
Załagadzać, a, al p. **Załagodzić**.
Załagadzanie, a, btm., czynność cz. **Załagadzać**.

Załagodzenie, a, btm., czynność cz. **Załagodzić**.
Załagodzić, i, ii, nied. **Załagadzać** i. *łagodnością zagodzić; załatwić, załatwić, zażegnać*: Z. sprawę, spór. To, co dziś załagodzonem, toż samo jutro odnowi. L. 2. [Z.] *zreparować, naprawić*.

Załajdaczenie się, a s., btm., czynność cz. **Załajdaczyć** s.

Załajdaczyć się, y s., ył s. i. *łajdaczeniem wycieńczyć s. na śmierć*. 2. *zacząć s. łajdaczyć bez upamiętania*.

Załakamiać, a, al i Z. s. p. **Załakomić**.
Załakamianie, a, btm., czynność cz. **Załakamiać**.

Załakamianie się, a s., btm., czynność cz. **Załakamiać** s.

Załaknąć, nie, al i. *łaknąć zażądać*. Przen.: *zachcieć, zapragnąć, upragnąć*: Wszystkiego tam dostaniesz, co na myśl przyjdzie, czego chęć załaknie. Kniaź. 2. [Z.] *uczuć głód*: On nieroz s. napragnie i nieroz załaknie.

Załaknienie, a, btm., p. **Załaknięcie**.
Załaknięcie, a, btm., **Załaknienie** czynność cz. **Załaknąć**.

Załakomić, i, ii, nied. **Załakamiać** *zaostrzyć apetyt, rozłakomić*. Z. s. *zaostrzyć sobie apetyt, rozłakomić s.*: Człowiek tylko patrzy, załakamia s., zazdrości i tyle. Orzesz.

Załakomienie, a, btm., czynność cz. **Załakomić**.
Załakomienie się, a s., btm., czynność cz. **Załakomić** s.

Załam, u, lm. y, **Załom** i. *załamanie s., zarwanie s., zapadnięcie*: Na jeziorach niedobre lodem ukrzepionych stracił znaczną część ludzi, załomem lodów pogrążonych. Nar. 2. a. **Załamanie** *miejsce załamane, zakręt, zgięcie, zakrzywienie, krzywizna*: Załamy brzegu rzeki. Przen.: *wykręt, krętaćwo, wybieg, satuczka, fortel*: Przyrzekłeś dać pomoc tonącym, dokądże teraz krętami załomami wybaczysz? Pilech. Światło na załom kamienny padło, gdzie s. przewala kaskada huczcząca. Tet. 3. anat. *zagięcie jelita*. 4. chir. (anfractus) *zagięcie, zakrzywienie, zgięcie, załamanie, nadłamanie*. 5. gór.: Z. ostry w warstwie, gdy warstwa, łamiąc s. pod kątem, to idzie z poziomem lub za opadem, to prawie pionowo zapada, jakby głoska W. Łab. 6. fl.: Z. u galaru=*zadarty ku górze przedni i tylny bok galaru*. Zdr. **Załamek**.

Załamać, mie, mał, † **Załomić**, † **Załamić**, nied. **Załamywać**, † **Załamować**, † **Załamawać** i. *nadłamać, zagiąć, zakrzywić, zachylić, zawnąć*: Załamiiony, zgięty, jakoby sklep, *convexus*. Mącz. *Carinatus*, wyzdubany skrzywiony, taka jak łódź, załamiiony, zgięty. Mącz. **Załam** tę tycz. Troc. Z. kartę, bilet wizytowy. Z. ręce=*splószy je palcami, wygiąć z rozpaczy*: Załamuje ręce nad nieszczęśliwością ojczyzny. Karp. (=łamić). Załomiwszy ręce. Rej. *Zaczęła płakać i załamywać ręce*. L. W swojej boleści ręce załamał nad głową, ale Kainie, Kainie! woła jeszcze za nim. Przyb. **Załamować** ręce. Troc. Próżno stroskana ręce

załamuje. Karp. (Brzezina) ręce załamię, roztoczy po ramionach ku ziemi strumienie warkoczy. Mick. *Wyciągnęła ku hrabi załamane ręce*. Mick. [Rącki załamał. Ręce załamowel. Ręczkoma załamuje]. Przen.: *zmienić pod kątem w pewnym punkcie kierunek muru, gzymsu i t. p.* Z. głos=*przejść nagle z jednego tonu w drugi*. Z. konia=*przełamać jego upór, przemoc, przewyciężyć, zmóc, złamać, nałamać, ukrócić*: Załamawać konia krygami, munsztukiem=*krócić konia*. L. Uczy s. drugi, jak konia munsztukiem załamić, jak mu go przypawie. Rej. Z. konia krygiem kawesonem. Troc. Kto s. enotą a rozumem sprawuje, snadnie wszystko, jako krygiem twardym, w sobie załomić może. Rej. **Załamuj** w sobie twardym wędzidłem wszystkie pożądlivości cielesne, boć to jest silny nieprzyjaciel poczciwej sławie twojej. Rej. **Załamuj** mocnym krygiem chłopca swawolnego, myśl wszeteczną w sobie. Troc. **Fizyk** załamujący światło (refringens). (=odbijający je pod kątem). **Załamuj** światło podwójne (birefringens). 2. [Z. szyję=*zwiesić*: Konieczi załamują szyję, kark]. Z. s. i. *nadłamawszy s. zakrzywić s., zagiąć s., zachylić s., zawnąć s.; zakrzywivszy s. złamać s.*: Pugała załamał s. w jego zebrach. Promienie światła załamują s. o lśniąca powierzchnię (=odbijają s. od niej pod kątem). Głos śpiewającego załamał s. (=przeszedł mimowolnie a nagle w inny ton). Przen.: *Wesołość doszła do zenitu i opadła s. z wolna załamywać*. Sienk. (=doszła do punktu zwrotnego). 2. *zakręcić s., wykręcić s., skręcić s., zwrócić s., zhoczyć, zaurócić*: Ta droga załamuje s. na prawo. 3. *zarwać s., zapaść s., zawałić s., runąć, oberwać s.*: Łódźko załamało s. **Załamuje s.** na rzece, na ledzie. Kn. Dom, łód, most s. załamał. Troc. Z. s. na moście, na łdzie, mieć pod sobą most lub łód załamaną. L. Uciekli na jeziora, ale że jeszcze łód był cienki, załamali s. i potonęli. Biel. M. Niejeden kupiec, zapłaciwszy mostowe, załamał s. na moście. Kras. **Załamawszy s. dnia** jednego z mostem na bagnisku, posłałem po konie do bliższej wsi. Kras. Promienie odbite, załamane, zbieżne, rozbieżne.

Załamanie, a i. btm., czynność cz. **Załamać**. 2. lm. a p. **Załam**. 3. p. **Załamanie s.**: Z. drogi. L. Z. wysokości, *resultus*. Chm. B. Ucho jest częścią załamania, *anfractus*, żeby grzmot a dźwięk potężny, do uszu przychojący, pierwej s. nieco w tych zawatach zabawił. Sak. 3. fiz.: Z. czyli refrakcja=*zmiana kierunku ruchu falowego, gdy ruch ten przechodzi z jednego środka do innego, w którym rozchodzi s. z odmienną prędkością*. Z. fal świetlnych, czyli Z. światła. Kąt załamania=*kąt zawarty między promieniem załamanym a normalną, czyli prostopadłą do powierzchni łamiącej*. Spółczynnik załamania=*stosunek między wstawą kąta padania a wstawą kąta załamania*. Z. podwójne, gdy promień światła, odbijając s. w ciele kryształicznym, rozpada s. na dwa promienie. 4. gór. *zarabowanie, zawałenie s. stropu po wybraniu podpór z drzewa w wyrobionej przestrzeni kopalni węglowej*. 5. patol.: Z. kości=*nadłamanie kości* (infraactio), *zakłębnięcie kości* (depressio): Z. kości czaszki.

Załamanie się, a s., btm., niek. **Załamanie** czynność cz. **Załamać** s.

Załamanka, i, lm. i bud. *dachówka płaska, z wywinętymi brzegami, jednym do góry, drugim na dół*.

† Zalamawać, a, al i † Z. ś. p. Załamaw.
 † Zalamawanie, a, blm., czynność cz. Załamaw.

† Zalamawanie się, a ś., blm., czynność cz. Zalamawawć ś.

Załamek, mku, lm. mki I. p. Załam: Niepodobna, aby działa na murze tak stały, żeby ich nieprzyjaciel nie widział, chyba żeby głęboko wpuszczone w kasematach, t. j. w załawkach basztowych, stały. Dek. (=zakątkach, zaułkach). Wyszli na drogę, w której w ostatnim załamku widać było wieżę kościoła. Skarb. Pobożni snują ś. z modłami swemi po wszystkich ścieżkach góry, to raz ś. okazują u pochyłości, to ś. kryją w załawkach lub cieniu gęstej krzewiny. Skarb. 2. anat.: Z. spojówki (fornix conjunctivae).

† Załamić, i, II p. Załamawć,
 † Załamienie, a, blm., czynność cz. Załamić.

Załamka, i, lm. i marszczka, fałda zagnieciona, zakładka: Z. w bieliźnie po zmaglowaniu. Z. w suknie w miejscu złożenia = sztaba.

† Załamować, uje, ował i † Z. ś. p. Załamawć.

† Załamowanie, a, blm., czynność cz. Załamawawć.

† Załamowanie się, a ś., blm., czynność cz. Załamawawć się.

Załamywać, uje, ywał i Z. ś. p. Załamawć.

Załamywanie, a, blm., czynność cz. Załamawawć.

Załamywanie się, a ś., blm., czynność cz. Załamawawć się.

Załać, pie, pał, † Załapić, [Załapić], nied. Załapywać, [Załawować] I. *złapawszy zająć, zagrabić*: Co wilk załapi, trudno wydzierać. Kn. Smok on po polu, kogo mógł, szerokim, gdzie nie załapił, to zarazil wzrokiem. Tw. Turcy, co wiedli wojnę z Wenetami, wielką część ubogich pielgrzymów zatopili a w niewolę załosną pobrali. Teof. Kto jedno z Piskarji a. do Piskarji jachał, każdego załapili. Warg. Przyciągnęli byli, aby Skanderbega obkoczyć a między ś. Z. mogli. Baz. Kijowianie poczeli Polaków z Bolesławem u siebie na leżach będących zabijać, gdzie jedno którego załapić mogli. Stryjk. W nocę śpiących załapili. Paszk. Złosiłwi bywają załapieni w radach, które umyśliłi. Leop. (=zdemaskowani). Gdy ś. nie spodziewamy a jeszcze żyć chcemy, tak z tego świata załapieni, jako też i przed stolieć Pańską postawieni będziemy; tam po tym załapieniu czasu pokuty poprawienia rzeczy swych nie najdziemy. Żarn. Niech załapi lichwiarz wszystkę mająćność jego, a niech rozszarpiał oby pracę jego. B. G. (niech szperuje. Leop.). Łakomieć biega jak na szrubach, myśląc, jako by gdzie co załapić a. wylupić a. wyszydzić a. wylichwić a. wyklamać. Wer. Załapił ten urzędnik. Troc. Przen.: Z. kogo = sztuką, fortelem załapać, pochwywić, postawić w trudnym, kłopotliwym położeniu, w położeniu bez wyjścia, przyłapać, przyprzeć do muru: Z. kogo na kłamstwie. Nikogo załapywać nie chcę. Dyg. Egzaminując ucznia, załapał go na miejscu kursu, którego egzaminowany nie umiał. [Z. groszem] = wziąć pożyczkę. Każdy prawie był załapany od niego jakim groszem. 2. [Z. czego] = zarwać, zachwyć, złapać; nabawić ś., dostać czego: Gdy Orfensz w piekle zagrał, w ten czas Tantalus załapił kęs wody. Kochan. Pasterze, kiedy ś. było gzi, wołają: siedzi żaba na ognie, pałkośnika (choroba oczu u bydła) załapuje. Z. ś. zaplątać ś., złapać ś., oszukać ś., sparzyć ś., zawiązać ś.: Bawi mnie dosyć ta kowedja, bo ś.

oboje załapia: Klima na człowieku, on na majątku. Es.

Załapanie, a, blm., czynność cz. Załapać.

Załapanie się, a ś., blm., czynność cz. Załapać się.

Załapić, i, il i Z. ś. p. Załapać.

Załapienie, a, blm., czynność cz. Załapić.

Załapienie się, a ś., blm., czynność cz. Załapić się.

[Załawować, uje, ował i Z. ś.] p. Załapać.

[Załawowanie, a, blm.] czynność cz. Załawować.

[Załawowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Załawować się.

Załawywać, uje, ywał i Z. ś. p. Załawować.

Załawywanie, a, blm., czynność cz. Załawować.

Załawywanie się, a ś., blm., czynność cz. Załawować się.

Załawskotać, ce a. cze, tał p. Załawskotać.

Załawskotanie, a, blm., czynność cz. Załawskotać.

[Załawować, uje, ował] *zasmakować*: Dzieci załawowały w gruszkach.

[Załawowanie, a, blm.] czynność cz. Załawować.

† Załata, y, lm. zy, † Załata, † Załata I. *zalatanie*. 2. *zalat zaszyta*. 3. Z. barwierska = plaster, ściągający ranę, przyklepiec (emplastrum adhaesivum), plaster gęlinowy a. odwołany złożony a. lepki (emplastrum glutinans v. diachylon compositum): Masę ta daleko lepiej spoi i zgoi rany, aniżeli inne plasty i załaty barwierskie. Syr. Barwierz mu pół gęby załaty zaprawił. Górń. Pępawa ziele rany wielkie haftuje, spaja i leczy lepiej daleko, aniżeli łaźnieńce a. barwierskie załaty i dratwy, bez uprzykrzenia rannego i bez bólu. Syr. Załaty ranę spoię. Troc.

Załatać, a, al, [Załacić], nied. × Załatywać I. *zakryć, zająć, zaszyć, zpreparować latą*: Darmo sy pie, kto w miechu nie załata dziury. Pot. Już ci tak muszę tym dziurę Z. Papr. Oni robotnicy załatali a zaprawiali rozpadliny w ścianach. Leop. Z. dziurę w bieliźnie, w sukni, w moście. Przen.: Mów ciszej, bo ci gębę pięścią załatał! L. (=załkam, zapcham). Przen.: *zalatować, zaspościć, załagodzić naprędce, wyrównać byle jak*: Wiek XIX niejedną taką kwestję ogólnego znaczenia załatał. Jakoś tam załatał tę sprawę. To ś. po bratersku załata. Krasz. Z. potrzebę, biedę (=związać koniec z końcem).

Załatanie, a, blm., czynność cz. Załatać.

Załatwiać, a, al i Z. ś. p. Załatwić.

Załatwianie, a, blm., czynność cz. Załatwiać.

Załatwianie się, a ś., blm., czynność cz. Załatwiać się.

Załatwić, i, il, [Załawcić], nied. Załatwiać I. × Z. *zrobić łatwiejszym, ułatwić, uprzystępnić, użyć*: Trzeba ś. starać Z. im tę przykrą naukę. Śl. wil. 2. co a Z. ś. z czym = ułatwić, zbyć z głowy co, uporać ś. z czym: Z. interes, sprawunek, sprawę. Załatwiać czynności = spełniać, odbywać, odrabiać. Już pożegnaj panią, bo potrzeba ten interes Z. L. Wszakże dałeś słowo Z. tę rzecz. Mick. Kiwnął niedbale ręką, jak gdyby znać dawał, że już wszystko załatwił. Mick. Ma ś. tego lata żenić, zjechał więc na kontrakty, a żeby Z. ś. w interesach i powoli na wesele ekwipować. And. Toczyła ś. przez gońców korespondencja w przedmiocie niektórych punktów niezalatwionych. Dar. Rzecz cała zdawała ś. być załatwioną. Bał. (=pomyślnie zakończoną). Z. naturalną potrzebę (=odbyć; użyć

sobie). Złatwiłem ś. (= odbyłem naturalną potrzebę, odbyłem ś.). Złatwiłem ś. z nim prędko (= ułatwiłem ś., skończyłem z nim, pozbyłem ś go). Złatwię ś. z tym na poczekaniu (= zawinę ś., uwinę ś. z tym). Jużem ś. złatwił (= pozbyłem ś. kłopotów, interesów, roboty, uwolniłem ś. od nich, mam teraz czas, jestem już czasowy, wolny).

Złatwienie, a, bfm., czynność cz. Złatwić: Jest to tylko stwierdzenie niezłatwienia sprawy. Konecz.

Złatwienie się, a ś., bfm., czynność cz. Złatwić ś.

× Złatwywać, uje, ywał p. Złatwać.

× Złatwywanie, a, bfm., czynność cz. Złatwywać.

× Złatwiać, a, ał p. Złatwić.

× Złatwianie, a, bfm., czynność cz. Złatwiać. Złatwkowy będący za ławkami, stojący (w odróżnieniu od ławkowego, siedzącego na ławce, np. na widowiskach, w teatrach i t. d.): Widzowie złatwkowi w ogródkach zdają ś. rozumieć tylko i oceniać znaczenie wyrazów trywjalnych.

† Złatwa, y, lm. y p. Złatwa.

Złatzió, i, it p. Zálezć.

Złatzenie, a, bfm., czynność cz. Złatzić.

Złatcząć, a, ał p. Złatczyć.

Złatczanie, a, bfm., czynność cz. Złatcząć.

Złatczenie, a, bfm., czynność cz. Złatczyć.

× Złatcznie przys. złatczając, łącznie, z złączeniem. St. wil.

Złatcznik, a, lm. i dowód (piśmienny) złatczony do głównego dokumentu (np. do raportu, do podania, do prośby i t. p.) a. do rozprawy, do dzieła i t. p., aneks: Od każdego arkusza skargi powodowej i złatczników po 10 kopiejek. W dziale złatczników niemało innych listów. Korespondencja wraz z złatcznikami.

Złatczyć, y, ył, nied. Złatcząć i! dołączyć co za czym, dodać w związku z poprzedzającym, złączyć łącznie z czym; przesłać przy czym: Złatczam (w liście) pozdrowienie, życzenie, ukłony, wyrazy poważania. Przy liście złatczam pakiet. 2. !Z. oświadczyć, wyrazić, zakomunikować, powiadzić: Złatcz do swej siostrze. St. wil.

[Záldanek, nku, lm. nki, Záwdanek] zadatek.

× Záleb, lba, lm. lby p. Zálebek.

× Zálebek, bka, zwykle w lm. × Zálebki, ! Zálepki; × Záleb wodzenie ś. za lby, rwanie ś. do łbów, wzajemne porywanie ś. za włosy, czubienie ś., bijatyka, zabijatyka, bitwa, zatarg, zająście: Między nieprzyjaciół uciekając, mieli zawsze turnieje i załby gotowe. Tw. W zálezku prywatnym kto guz na sobie odniesie, ten go w zysku swego pojedynku sam i nosi. Smotr. Polacy o zadanie nieprawdy nie zálezkiem tylko, też i zálezem czynić zwykli. Błaż. Stawny po wszystkich karczmach, niezrównany męstwem i nie jednym z chłopem w zálezki zwycięstwem. Węg. Kufłów, co dla uciechy ludzie swojej mają, Trakowie do zálezków, pijąc, zażywali. Złatwiał na zálezki. Troc. Uchodźcie zálezek. Troc. Czasem chłopak z chłopakiem brali ś. w zálezki. Las. Bo to chłopiec krzepki, znają ci go lasy; eho-dził on w zálezki z niedźwiedziem w zapasy. Sp. Tumulty częste w izbach sądowych czynią i zálezki gęste. Star. Chłopcy bezpiecznie z Kupidem stroili to bitwy żartowne, to zálezki, to chybkie gonitwy. Zim.

Záleztać, oze, a. ce a. ta, a, ał p. Zálezotać.

Zálezwanie, a, bfm., czynność cz. Záleztać.

Zálezga, i, lm. i bud. belki, które opierają na podniesieniu, dla łatwiejszego posunięcia po nich jakiegokolwiek ciężaru.

× Zález, y, bfm. záleznięcie: Owczarze, którzy mają owce w Z., po groszu płacić mieli. Paw.

× Zálezze, a, lm. a = kąg pod ł. Zaskoczony w zálezu padolowym od nieprzyjaciół. Fal.

[Zález się, ga ś. a. że ś., gał ś.] zamówić ś. o co, udając potrzebę: Idź, Wojtek, do hałupy, zálezj ś. o coniebaź i obac, co oni hań robiom. Zálezje ś., Kasiu, ze cię główka boli. Czarownica ś. zálezga co pożyzy. Tobie, stary, nie tyle krzyże dokuczają, co nudy i eichoś - ty tu nie po radę, jeno na pogwarke zálezł ś. - co? he?

[Zálezanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zálezć ś. [Zálezanka, i, lm. i] kłanliwe zamydlenie komu oczu, zablągowanie, zaurót głowy: Obiecanki zálezanki, a głupiemu radość.

Zálezć, a, ał zálezć kćać, zálezć głośno, zálezć ś.; zálezć, zálezć. Przen.: I w tej piersi na dnie žal jakiś czasem zálezł. Orzesz.

Zálezanie, a, bfm., czynność cz. Zálezć.

× Záleznać, nie, nał i × Z. ś. p. Záleznać.

× Záleznięcie, a, bfm., czynność cz. Záleznać.

× Záleznić się, a ś., bfm.] czynność cz. Záleznać ś.

Zálezga, i, lm. i l. Z., założenie, zakładanie i to, co ś. zakłada, zález lub czym co zakładają, zález. L. 2. †Z. część sukni założona, zakład, zakładka, brzeg zakładany, wyłoga: Obstragulum, zapinanie a. Z., jak u bótów niewieśich bywa. Mącz. Z. barankami podszyta. Troc. Z. mammilare. Volek. 3. × Z. podkład pod suknie, zastona na przednią część ciała, napierśnik: Fascia pectoralis, Z. Mącz. Z. na piersi, na zálezdek. (p. Kształek. Das.) 4. †Z. na kogo = zálezka: Gdy przyszedł Saul aż do miasta Amalek, zálezł zálezem w strumieniu. Leop. Zálezćcie ś. na zálezde za miastem. Leop. (na zdradzie. Leop.; patrzajcie, byście uczynili zálezkę za miastem. B. G.). Zálezł na Abimelecha zálezgi po wierzech gór. Leop. (zálezki. Leop.; zálezłi ś. nań na wierchu gór a rozbijali każdego, który jedno szedł tamtą drogą. B. G.). Uczyni zálezanie a zálezę za miastem. Leop. Jeroboam z tyłu zálezł zálezgi. Leop. (obwiódł zálezkę, aby na nich przypadli z tyłu; i byli jedni w oczy Judzie, a drudzy na zálezcie z tyłu ich. B. G.). Przen.: zdrada, sidda, matnia, pułapka, podejście, podstęp: Układy tajne o zálezgi tu są, o Ochozjaszu. Leop. (zdrada. B. G.). Gdy mi powi dziano o zálezliwych zálezach, które nań byli nastalowali, posłałem go do ciebie. Leop. Pan nie będzie karał głodem duszy sprawiedliwego, a zálezgi bezbożnych wywróci. Leop. (zdrady. Leop.; majątność niezbożników rozproszy. B. G.). Aman jakiemś niesłychanemi chytrściami zálezł od nas, aby ci byli pobici, o tym myśląc, aby ich pobiwszy, snadniej zálezł czynił naszej opuściałości. Leop. Ci, co záleznią zálezgi na królestwo ich, zaginę dla swej zálezci. Leop. (którzy nam są na zdradzie. B. G.). Prorok tu o tych mówi, którzy zálezgi czynili przeciwko królestwu Chrystusowemu. Leop. 5. osada, garnizon: Z., osada, garnizon, warunek. L. Z. turecka w Brańtewo uczyniła niespodzianą wycieczkę. L. Z. okrętowa. Na forticach zálezł trzeba. Troc. Wojsko na zálezach będące. Troc. Przen.: człowiek siedzący gdzie kamieniem ku utrapieniu czyjemu, zález, zález, przeszkoda, kula u nogi: A to Z! siedzi bez końca, a mnie pilno wyjść z domu. 6. × Z. komwój, eskorta,

straz przyboczna: Z. komu dla bezpieczeństwa dana. L. Posłowi złyby ś. działa, kiedyby nie dostał załogi w dwór swój, albowiem ś. pospólstwo srodze wzruszyło. Troc. Z. (m.) *żołnierz dla załogi komu dany*: Z., zakładacz żołnierski. Kn. Kto mi tedy zabronić może, abym załogę mego tam miał? Kalic. 7. *inwentarz żywy i martwy, przedmioty składające mienie czyje*: Ziemia, chałupa i Z. zostają własnością panów. Skarb. Został on na gruncie załogę gospodarską, t. j. sprzężaj, dobytek i narzędzia rolnicze. Skarb. 8. † Z. *skład, magazyn, składnica, hurtownia*: To miasto jest załogą towarów, w tym kraju będących. Troc. 9. *zawada, zawała, przeszkoda, zapora na drodze*: Wielkie nas ziemi wód rozprężyły załogi. Pot. (= rozległe obszary, rozłogi). Przen.: Z. (m. i ż.) *człowiek stojący na przeszkodzie, zawadzający, zawalidroga*: Usuńże ś. z drogi, ty załogol 10. × Z. *zakład, zastaw, kaucja, fant*. L. [Z. przy nómowinach, dla ukrzepienia zawartych zrękwoin, sto papierków płaci, fto sie cofnie. Zbójnicy chowali dawniej zrobowane pieniądze pod załogę, t. j. na tych warunkach, że jeden bez drugiego nie poruszy schowanego skarbu (= *zapeunieniem, rękojnią, gwarancją*)]. II. [Z.] *stawka*: Stawmy sie, fto pirwy zańdzie, a. stawmy się, jak nie tak gądali, a jakż bezdie Z.? stawimy po gárecu piwa. 12. × Z. *zapomoga, zasilek*: Z. chłopu od pana. L. Chłopi dworską mają załogę, którą, jeżeli zmitrzeje, dwory odnawiać muszą. Skrzet. Co chłopom dwór da na załogę i osadę, to ma być w inwentarzu. Haur. Gospodarze powinni panu o załogę robić, za co im pan pola udzielić może. Haur. Ó załogę kmiotkom, jaka ma być, aby ś. wspomagali, a nie lotrzyli. Ek. 13. [Z.] *pomoc*: Wyjedźże, Wojtek, z koniem na załogę, bo se rady nie dam. 14. [Z.] *fundusz zaoszczędzony*. 15. × Z. *założone koszty, nakłady, wydatki, ekspens*: Niemasz gospodarstwa, w któregooby korzystać można było bez znacznych załóg i nakładów. Przędz. 15. [Z. przy bieu oleju] = *ilość siemienia podana na jeden raz w worku pod prasę olejarską*. 16. *kłm bukowy lub grabowy, ubijany w koniec walca dla umocowania obręczy*. Łab. 17. *woj. przedpiersień, przedpiersiek, przywałek, parapet*. Troc. Zdr. Założka, Załóżka, † Załużka, † Załużka, [Zaluzka].

Załogować, uje, ował *stać załogą*: Oddział załogującego w mieście wojska wyruszył w pole.

Załogowanie, a, bfm., czynność cz. **Załogować**. **Załoić**, i, il *zaprawić, zasmarować lojem*. L. Mieli przy sobie dwóch czy trzech rezydentów w załojonych żupanach. Bukar. (= *zaszmelcowanych, zaświechtanych*).

Założenie, a, bfm., czynność cz. **Załoić**.

Załom, u, lm. y l. p. **Załam**. 2. × Z., lek.; p. **Kontraktura**. Zdr. **Załomek**.

Załomek, mku, lm. mki p. **Załom**: W załomkach brzegu rzeki utwierdziwszy laski, ustaw stolik mierniczy w miejscu miernie odległym od lasek na brzegu rzeki utwierdzonych. Zab. Twóżyż to pyszczek, czyli kiernozi, krzywym załomkiem co ludziom grozi? Koch. W. (zacięciem. L.).

Załomić, i, il l. † Z. i † Z. ś. p. **Załamać**. 2. *zapełnić, zaważyć łomem*: Mazowieckie puszcze nie są do tyła załomione i zaważne, jak puszcze litewskie. Pol.

Założenie, a, bfm., czynność cz. **Załoić**.

† **Założenie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Załoić** ś.

Załomisko, a, lm. a i. *urwisko załamane, łom zaważony, zaważisko, drzewo zwałone w kupę, wywroty*: Bory te przez swoje od wieków załomiska nawet zwierzętom niewygodne. Stasz. 2. *część rzeczy złamanej, zaważonej, zapadłej*. Śl. wil.

Załomisto przys. od **Załomisty**. L.

Załomisty *rozalamywany, pełen załamów*: Ziele babka ma liście załomiste i wykrawane. Syr.

× **Załomność**, i, lm. i rz. od **Załomny**: Młyny te z groblami także z załomnościami budowania w ruinę przyszły. Vol.

Załomny *grożący załamaniem ś., chwiejny, nie-trwały, niewytrzymały*: Dom, most Z. L. Łód Z. L. (= *kruchy*).

Załomocenie, a, bfm., czynność cz. **Załomocić**.

Załomocić, i, il p. **Załomotać**.

Załomotać, cze a. × **ce**, tał, **Załomocić** l. *zacząć łomotać; zastukać, zakałatać, zachrobotać*. 2. *łomocząc zabić*.

Załomotanie, a, bfm., czynność cz. **Załomotać**.

[**Załozić się**, i ś., il ś.] *whiec, przejść, minąć*: Szukał pamięcią w załomionych latach i nie napotkał tak szczęśliwych chwil. Ork.

[**Założenie się**, a ś., bfm.] *czynność cz. Załozić* ś.

[**Załoński**] l. *zaprzyszloroczny*. 2. *zeszloroczny, przeszloroczny*.

Załopotać, ce a. cze, tał *zacząć łopotać, zachrobotać*: A gdy w sluchu załopocze, zważa, czy nie jego ptaszę, czy nie orle to klekoce. Pot. Załopotał kogut skrzydłami. Głiń. J. Puszczyk z jękiem w okno załopocze. Mick. Zaszumiały cicho drzewa, załopotały łopuchy. Sienk. Teraz wiatr gwizdał, zawył, załopotał, i widma jęły ze wszech stron ś. zbiegać. Psm. Załopo, tało skrzydłami życia. Bht. [Łup kijaszkiem załopocz].

Załopotanie, a, bfm., czynność cz. **Załopotać**.

Załowić, i, il, nied. **Załawiać** l. *łowiąc zając; zagarnąć*. Rej. Z. siecią. 2. *zacząć łowić, zastawić sieci na ryby, na ptaki, zacażić ś. na nie, zastawwszy sieci*. 3. przen.: × **Załawiać** na kogo = *zastawić siła, usadzić ś., uwziąć ś. nań*, nied. *dybać, czyhać, czatować nań*: Herodjada czyhała i załawiała na św. Jana i chciała by go była zabić, ale nie mogła. Leop. (czyhała i załawiała nań). 4. † **Załawiać** na co = *ciągnąć, dążyć do czego; przec ku czemu, kroić na co, szukać czego, zakrawać, gm. lecieć na co*: Podobno załawiasz na zwadę, aby ś. wczorajsze wspomniało. Górń. Załawia, skarży na mnie, że czuje u mnie. Kn. (= *zaczyna, szuka zaczepki, zadziera, czepia ś.*) Gonię na co, załawiam, *in malam partem fere sumitur, ut goni na zwadę, łowi na guz, zadziera*. Kn. Załawia, goni na guz, na złe. Kn. Załawia na nieszczęście, na biedę. Dudz. Dawno już na to załawia. Chr. Radą a trudnościami mało ś. zabawia, na zwady niepotrzebne nigdy nie załawia. Rej. Jeż, zółw, zaba zesłi ś. na jedną gromadę, przyszedszy, bazyliżek załawiała na zwadę. Papr. Przyszła rzeka do morza, jęła mu przymawiać, jakby ś. z nim zwadziła, poczęła załawiać, mówiąc... Papr. (= *zagabywać*). Byli między rycerstwem dwaj panowie bardzo skrzętni i na niepokój wielki załawiali. Papr.

Załowienie, a, bfm., czynność cz. **Załowić**.

Założenie, a l. bfm., czynność cz. **Założyć**: Z. fundamentu. [Z. domu]. Z. uniwersytetu, ogrodu, fabryki. Z. kościoła. Kn. Zakładanie, Z., fun-

dowanie. Kn. Pragnął ustalenia przyszłości, uspokojenia ś. co do niej, wreszcie założenia rodziny. Kow. † Z. w prawie, litis contestatio. Tuch. (odpowiedź na skargę. Troc.). Z. klasztoru, państwa, miasta. Troc. Klasztor założenia królewskiego. Troc. Od założenia miasta, państwa tego. Troc. Z. Rzymu. Z. nowej księgi rachunkowej (= zaprowadzenie). Kościół, klasztor, zakon założenia św. Franciszka. Troc. (= kościół, klasztor pod wezwaniem św. Franciszka; zakon reguły św. Franciszka). Cała trudność strzelania do ciągnącego plastwa na większe odległości polega na odpowiednim założeniu, aby środkowe śródeiny w ptaka trafiły. 2. lm. a = a) to, co założono, fundacja: Miasto Alba, Julowe Z. Fal. b) † Z. fundament, podwalina. Glos. Z., fundamentum. Ps. flor. c) † Z., Załoga zasadzka na kogo. B. Sz. d) zadanie, cel, myśl przewodnia: Założeniem mojego żywota jest twe szczęście. Rzew. e) twierdzenie, podanie, zagadnienie, temat, teza, propozycja, kwestja do rozwiązania: Z. mowy. Nagur. Mowę tę Cyceona można rozwiązać na dwoje założenia. Nagur. Słyszysz to z założenia tych świętych słów Pańskich. Rej. Z tego założenia, z tej propozycji wyważam, że... Troc. Wychodząc z tego założenia, twierdzi... f) [Z.] warunek, postanowienie. g) motto, dewiza, godło.

Założenie się, a ś., bfm. czynność cz. **Założyć ś.** **Założka, i, lm. i p. Załoga.** Bobr. **Załoga, Z., pectorale.** Kn. Chodził zawsze z jedną założką z sukna dla okrycia żołądka, który dla srogości zimna i przez nagość jego bardzo mu ś. był nadwrażli. Wys. Z. bez rękawów. Troc. Dobra bardzo z skórki baraniej założka, którą piersi i żołądek otuliła; tę na koszulę pod żupan przywiązać. Haur. **Fasciola, Z. Mącz.** Kładzie rycerz przed ś. szczywaną z różnych pstrocin założkę, ale to daremna zamiszowych piersi zasłona. L. **Valvula** w kiszce. Z. a. zapra, która nie nie dopuszcza nazad. Kirch. A nosisz na piersiach watowaną założkę? Krasz. Przen.: Miękkim wyśnane puchem dwie założki, które sercu na zasłone siedzicie. L. (= o piersiach).

† **Założnica, y, lm. e** **nałożnica, miłośnica, nierządnicza, cudzołożnica, konkubina:** Z., **nałożnica.** Troc.

† **Założnictwo, a, bfm.** **nałożnictwo, cudzołożstwo, konkubinaty, nierząd.** L.

† **Założniczy** przym. od **Założnik, oł** **nałożnicy:** Dziecię założnicze (= **nieprawe, naturalne**). Dawniej u nas założnicze dzieci od wszelkiej prerogatywy szlacheckiej oddalano. Papr.

† **Założnik, a, lm. cy** **nałożnik, cudzołożnik, cudzołożca, utrzymujący stosunki z nałożnicami:** Ona szalała do założników swoich. Bud. (pałała miłością przeciwko nierządnikom ich. B. G.).

† **Założny do zaprzęgu zdalny:** Woły założne (= **jarzemne**). Kmiotek nędzny parę szkap tylko ma zmorzonych, parę wołków założnych, i to wyrobionych. Zbyl.

Założyciel, a, lm. e, † Zakładacz, × Zakładca, × Zakładnik l. ten, co **założył a. co założy;** ten, co **zakłada, fundator,** Z. Rzymu. Nar. **Zakładacz** budowania, fundator. Kn. **Pierwszy zakładacz** miasta. Petr. **Zakładacze** pierwszego kamienia tej budowy. L. **Spieszę** na tamten świat cieszyć ś. z Osirysem, Minosem, Likurgiem, Solonem, wszystkimi temi prawotwórcami i państw zakładaczami. L. **Cycero, ociec i zakładacz** rzymskiego krasomówstwa. Pileh. **Bóg jest sprawcą, zakładnikiem** trwałości. Wor.

2. † Z. ognia = **podpalacz.** Z. ognia, **zapalacz.** Kn. 3. × Z. **żołnierski, założa.** L. (= **żołnierz stojący gdzie załoga a. należący do komoju**).

Założycielka, i, lm. i forma ż. od **Założyciel; † Zakładaczka.**

Założycielski przym. od **Założyciel:** Udział Z.

Założyć, y, ył, nied. Zakładać l. za co, między co, w **co=wożyć, wsunąć, wetknąć, wściubić; włożeniem zapuścić; wprowadzić:** Z. rękę, nogę swoją za rękę Leona. Stasz. *Si alia pars interponet, alias założy, coadjutores citati.* Vol. Z. wrzeć. Troj. (= **zasunąć**). Z. drogą dla podniesienia czego. Troj. (= **zasadzić, podłożyć**). Z. ogień = **podłożyć; podpalić.** Ogień na różnych miejscach w mieście założyli. Troc. Z. sonde do żołądka, lewar pod ciężar. A, dziękuj Tobie, łaskawy Boże! toż mi **zakładać** niewód pomoże. Len. 2. **zagiąć, załamać, zawinąć, zachylić:** Z. kartę w książce. **Zakładać** kawałek sukni, brzeg sukni, suknię = **założywszy, zachyliwszy, zaszyć.** L. Z. **rękawy = zakasać, odwinąć.** 3. **ręce, nogi = przelożyć jedną przez drugą, skrzyżować:** **Zakładać** ręce. Kn. Turcy kształtną postawę rozmaią podczas modlitwy biorą: **zakładają** ręce, chylają ś., czolem biją. Kłok. **Założywszy** ręce, siedzieć. L. **Myśli, nakrzyż** nogi **założywszy.** L. Niech każdy ś. strzeże nóg **nakrzyż** Z., złęknie ś. bowiem djabeł i pryśnie. Oss. **Towarzysze pobitych, dla żalu** wielkiego **zdumiawszy** ś., **siedzieli** kolana na kolana **zakładając.** Skar. **Ręce** w tył **zakładać.** L. **Założywszy** ręce, **siedzi.** Troc. **Zakładam** ręce **zasię, rejcio ad tergam manus.** Kn. Z. **ręce** z **rozpaczy = zalamać.** Z. **założonemi** na piersiach **rękoma** **siedziata** trzy dni matka **nieruohoma.** Słow. **Założywszy** ręce, **siedzieć, manibus compressis sedere; proprie: ścisnąwszy** ręce. Kn. Przen.: **Założywszy** ręce = **bezczyinnie, apatycznie, obojętnie, bezradnie.** Jak ludzki naród byłby **szczęśliwy**, gdyby była Ewa z **założonemi** rękami po raj u chodziła i nie wyciągała ich po owoc **zakazany.** L. **Zbiera** ś. **chmura, a myż** będziemy z **założonemi** rękami **czekać?** St. Aug. (= **bezczyinnie**). **Europa** **patrzyła** ś. ze **założonemi** rękoma **na** **naszę** **walkę.** Lib. **Nie należy** rąk **zakładać, ale** **robić** co można. Przybor. 4. **rozłożywszy** **zaprzętnąć, zająć, zarzucić, zaważyć:** Z. stół **gratami.** **Podolek** i **kozysk** **zakłada** **kwiatkami.** Zebr. [Rząd nie **zakładał** więcej pola lasem]. 5. **zapełnić, zapechać, zatkać, zaważyć, zabarykadować, zatarasować, zagrodzić:** **Zoczyłem** **przesmyk** i **kazałem** Z. **nano**wo. L. **Tę** **nędzną** **drogę, którą** ś. **oni** **ciśną** **do** **domu** **swego, jeszcze** **gdzie** **jeno** **możecie, tedy** **ją** **im** **zagradać.** Rej. **Założył,** **zastawił** **drzwi** **stołkami.** Troc. (= **zatarasował, zabarykadował**).

Ule, aby **pszczoły** nie **wychodziły, przetakm** **około** Z. **Haur.** (= **obłożyć, obsłonić**). **Wy** **mknąwszy** ś. z **poкою, wrzeć** **zdem** **założy** **zuchwaleów.** Pot. (= **zamknąć, zaprzę**). [Założono nam **wrotka**]. Przen.: **Zakonem** **tytu** **jako** **maścią** **gojącą, zakładali** **te** **młdości** **nędzne** **krwkiego** **człowieczeństwa** **twego.** Rej. 6. **zastawić, zasłonić, zakryć, obruszyć:** **Przystawiony** **anioł** **niech** **w** **niebezpieczeństwie** **moym** **pu** **klerzem** **piersi** **jego** **zakłada.** Koch. W. 7. † Z. co, p. Z. ś. 8. [Z.] **zaczepić, zaważyć:** **Chłop** **długimi** **włosami** **założył** **o** **koronę.** 9. **zasadzić, zawiesić, uwiesić, powiesić, uczepić, zahaczyć:** Z. **co** **na** **gwóźdź, na** **kołek.** Przen.: Z. **zęby** **na** **ko** **łek** (Prz.) = **cierpieć** **głód, musząc** ś. **obchodzić** **bez** **jedzenia**. 10. **konie** **do** **wozu, do** **pojazdu =** **zaprzę** **zając:** **Józef** **kazał** **Z.** **konie** **w** **swój** **wóz.** Leop.

Konie de karaty Z. L. Niech założą czymprędzej do mojej kolarski L. Niechże karjolkę założą. L. (=niech do niej konie założą, zaprzęgna). Zaraz lud woły, muły do wozów zakłada. Dm. II. na kogo, na co = *nałożyć, zasadzić, nasażać, zatknąć, włożyć, wsadzić, nadsiać, wsiać, wetknąć*; Dlatego śmierci wołał, aby mu snop drew na ramię założyła. Kosz. (=załata). Z. postronek na szyję złodziejowi. Troc. Zakładać jarzmo na szyję, koniowi munsztuk. Troc. Założył nowy pas, zegarek i paranduje. Z. okulary na nos. Z. bagnet na karabin. Z. Jańcuch na szyję (=wziąć, zawiesić). [Założa jest cały tydzień założona. Cząpkę założę. Kto chce, aby bydo założoną paszę w żłobie zjadło... (=zarzuconą). Założę koniom siana. Pon założył na nią swój zupon (=zarzucił). Fuzyje założył sobie na plecy. [Z. czary=rzucić czary]. Z. obręcz (=nabić, naciągnąć). † Z. na kogo karę (=nałożyć, wymierzyć, wyznaczyć; obłożyć go karą, skazać go na karę). Zakładać na kogo karę, winę pieniężną, areszt. Troc. Z. farbę pod malowidło (=zagruntować farbą). 12. sporządzić, umieścić mniej lub więcej na stałe w danym miejscu w właściwy sposób, zaprowadzić, urządzić: Z. firanki, portjery (=zawiesić). Z. nowe koło w maszynie (=dać, wprawić). Z. dzwonki elektryczne, elektryczność, rynnę, sprężynę. Z. nową księgę rachunkową. (=zaprowadzić, przygotować). Z., zastawić siła na ptaki. Troc. Z. sieci. L. (=rozstawić). Jeśli jaka nadzieja wziętku w sercu dobroczynnego siedzi, jeśli łowiec jest, a tym sposobem sieci zakłada, tedy u mnie nie jest dobroczynnym. Górn. [Z. ogień]=rozłożyć, rozpałić, rozniecić: Na środku rynku ogień założyli. Z. obóz=rozłożyć. X z a t o c z y c y; rozbić namioty: Obóz zakładać i stańce czynić kazał. Warg. [Z. prawo]=wyloczyć, wszcząć proces, wystąpić z nim. Przen.: przygotować: Wielkie wesele dla tych gości założył na ich przyjęcie. Kazał Z. okręt na morzu i wsiadł. 13. † Z. ustanowić, postanowić, ustalić, utwierdzić: Do trzech lat między nimi był pokój założon. Biel. M. (=został zawarty, stanął). Z. prawa=ustanowić, ulżyć prawa. Skr. Skanderbeg, zjechawszy ś. z innymi książętą do miasteczka tego, oblicznie założył w onym miejscu sejm. Baz. (=złożył, otworzył, zagaił). 14. ufundować, otworzyć, erygować; ugruntuować: Zakładać kolegium, warsztat, instituere. Kn. Zakładam budowanie, grunt kładę, zaczynam budować. Kn. Równy sławą Romulusowi Brutus, gdyż tamten Rzym miasto zbudował, a ten wolność rzymską założył. Warg. (=położył jej podwaliny, dał jej początek). Zakładać budowanie, grunt do budowania. Troc. Zakładam budowanie, grunt kładę, zaczynam budować. Kn. Grunt dobry założy, kto ś. bojaźni Bożej i enocie przyłoży. Groch. (=położy, da). Inszego fundamentu żaden Z. nie może, okrom onego, który jest Chrystus. Żarn. Ameryka w ten czas z kwapliwością przyniema nasze obyczaje, wiara głęboko swe założy fundamenta. L. Z. państwo, miasto, bractwo, kolegium, warsztat. Troc. Z. sklep. (=otworzyć). Ptacy gniazdo zakładają. Troc. (=ścielą, wiją, rządząją sobie). Dlaczego nie założysz rodziny? jest to obowiązek, mój bracie. Jun. 15. Zakładać co na czym, co w czym = widzieć w czym, gruntuować, opierać, zasadzać na czym: W szczęściu ojczyzny i szczęście i chlubę moją zakładam. Niem. Szczęście wszystko w życiu prywatnym zakłada. Jabł. Tamten całe swe szczęście na kartach zakłada. Nar. Nie zakładaj szczęścia

na rzeczach mniej godnych. Dm. Na tobie najpiękniejsze zakładał nadzieje. Mick. 16. zamierzć, zakreślić sobie, wziąć sobie za cel, obiecywać sobie. roić sobie na przyszłość, układać sobie w głowie, planować, projektować, zakrawać na co, liczyć na co: Z jenców ś. hetman najwyższy do bada, gdzie nieprzyjacieli zmierza i zakłada. Jabł. Ociec niech ś. stara, by synowi stan jaki a wezwanie zamierzył a założył. Glicz. Jedna święta prywata, ta dziś najpiękniejsza u nas, a na tę śmy wszystkie rady swe założyli. Rej. Nie jeden sobie nadal szczęśny los zakłada, cóż gdy nie on, ale Bóg skutkiem chęci władca. Szost. Wstydziłbym ś, gdybym tak podły spraw moich zamiar był sobie założył. L. Zakłada sobie wielkie nadzieje o swojej wychowawce. L. To założywszy, kładę za pewną. Troc. Biel. M. Zakładam moję nadzieję na Boga. Troc. Z. cel sobie. Troc. (=przedsięwziąć). 17. przedłożyć, przedłożyć co, wystąpić z czym, podać, wnieść co, zaproponować co: Z. protest, opozycję. Co zrobisz, będzie dobre, i przeciwko temu z pewnością rekursu nie założy. Kos. Z. apelację=odwołać ś. do wyższego sądu. Apelację zakłada ś. przez zapisanie w aktach w ciągu dziesięciu dni. Kras. A. Założyli tę kondycję pokaju. Troc. 18. jakie twierdzenie, jaką materję = podać, przedstawić je do dowiedzenia, do rozważenia, podać do rozważania; przedsięwziąć ich dowiedzenie, postawić kwestję: Z. jakie twierdzenie, jaką materję, przedłożyć zasadnie, przedsięwziąć jej dowodzenie. L. O czym propozycję swoje Socyn założył, tego mu też dowodzić trzeba. Salin. Zakładać za pewną. Troc. 19. złożyć: Z. pieniądze=wyłożyć dla kogo, zastąpić go wypłaceniem. L. Założył tę sumę, która mu ś. ma wrócić. Troc. Widząc, że nie możemy tego wydestarczyc, założył za nas te pieniądze i prowidzi od nich nie żądając. L. Otaksowałem cały swój majątek, ach! wiele jeszcze niedostaje, abym ci zapłaciła tyle, ile założyłeś. Węg. 20. † Z. kogo = poratować, wesprzeć, wspomóc, zapomóc: Nie skureczysz ręki twojej, ale otworzysz ją ubogiemu, a załóżysz go czym, jako widzisz, czego potrzebuje. Leop. (dasz mu w zajem. Leop; ohochnie pożyczysz, ile będzie potrzebował i czego by mu niedostawało. B. G.; =zaliczyć mu). Nie chceś brata twego ubogiego tym Z., czego u ciebie żąda. Leop. (=ratować). Ratujesz ty bliźniego, załóżysz ubogiego i mniemasz, aby cię Pan Bóg miał opuścić? Hrb. Długi wszystkie poddanym odpuścił, których hojną prawie ręką czasu drogości zakładał. Star. Papier ten, będąc miłosiernym, ubogie ludzkie zakładał żywnością. Biel. M. Kmieć, który nie zasieje, już wiary nie godzien, a we zły głód pan go nie założy, ani mu co zborguje. Haur. Dzierżawca mało ubogiego założy, a arendarz pogotowi. Fal. Kto mnie w mej potrzebie założy? Alb. Ubogiemu trudno należeć, kto by go w potrzebie jego założył. Tyt. pr. magd. Niemilosierny nie chce pieniędzmi Z. potrzebę bliźniego. Wuj. Ubogiego pan w przypadku założył i jako stado owiec rozmnożył. Koehan. Judyta, małżonka Władysława Hermana, niewiasta nabożna, bogobojna, jałmużny dawała, ludzie ubogie zakładała, co miała, wszystko przebog rozdała. Biel. M. Wszyscy ludzie zakładali ręce ich naczyniem srebrnym, złotym. Leop. (wspomagali ich naczyniem... B. G.). Składają ś. z złościami naczyniem, na zdrady i pieniędzmi swemi one zakładają. Wuj. Z. ubogiego. Troc. Założył mię

pieniędzy. Troc. 21. [Z.] złożyć: Trzym grajca-ry załozuła, bede tajcowała. 22. myśl.: Z. pole= a) zacząć połowanie. b) = zmierzyć puste jesz-cze miejsce przed ciągnącą zwierzyńną, aby, gdy na nie nadleci, została trafiona pociskiem. c) Zakła-dać psami na zająca=puścić ś. w pogoń za nim. L. (= zastępować mu od ucieczki). Pies, umilk-nawszy, cicho zająca zakładał. Ostror. Myśli-wiec założył na zająca. Troc. Zakładać na niskich chróstach, na rzadkich kniejach. Troc. Pies zakłada na zająca, Troc. Psy założyli ko-ło upadłego zająca. Troc. Pies małym kółkiem założył i ruszył zająca. Troc. d) zapuścić psy gończe do kniei. 23. ! Z. zastawił: Folwark za-łożę. Syrok. Nie wahał ś. Z. zegarek w lombar-dzie. Krasz. Z. ś. 1. Zakładać ś. na co= sie-gać, zachodzić: Poły zakładają ś. jedna na dru-gą. 2. zastawić ś., zastonić ś., zakryć ś.: Założył ś. szablą, tarczą. Troc. Któż ś. założył moonej ręce Jego a. uchroni do kąta skrytego? Wad. Statut o nieimanu szlachcica jako jest dobry, tak też jest i zły niepomau, bo się nim wszyscy zuchwalecy zakładają. Górn. Przen.: Z. ś. czym, Założyć co=udać co, wytłumaczyć ś., złożyć ś., wymówić ś., zastawić ś. czym, złożyć, zwalić na co: Ukladł ś. Amon i założył ś. niemocą. Leop. (zmyślił niemoc. Leop.: zmyślając sobie chorobę. B. G.). Polóż ś. na łóżu swym a załóż ś. nie-mocą. Leop. (zamyślił sobie niemoc. Leop.; uczył ś. chorym. B. G.). Sam, słabe założywszy zdro-wie, wyprawił brata. Pot. (=udawszy, zmyśliwszy). Nie dadzą nam dyłacji ani pro majori, ani ś. tam założy kartkę, iż był chory. Paszk. Roz-maitemi zakładając ś. przyczynami, nawet i zdrowiem, zwłaczad, słuchać poselstwa. Bud. Aby żaden niewiadomością zakładać ś. nie mógł. Mac. S. 3. o co=pójść o zakład, zrobić zakład: Wnet ś. założyli, przy wielu ludzi zacnych za-kład zostawili. Papr. Ci, co o szkapy ś. zakła-dają, tedy powiadają: puśdwa o nie; śmierć zaś iście nie o czapkę puszcza ani o suknią, ale o ludzie, co ś. radują, iż im czas prędko zbiega, a w tym ś. nie baczą, jako złe szkapy. Rej. Ja gotów jestem o sto czerwonych złotych Z. ś., iż tego roku na Węgrzech nie będzie. Czart. A. Założmy ś.: ja o pieniądze, ty o sto portu-galów, t. j. niech ja tracę pieniądze, ty sto portu-galów. Kn. Założę ś. o gardio moje, że z te-go nie będzie. L. (=dam gardlo). Gotów-bym ś. o to Z. L. Założyłbym ś. nie wiem o co. Troc. Założmy ś. o talar. Troc. 4. † Z. ś. zro-bić zasadzkę, zacząć ś. B. Sz. 5. [Zakładać ś. do czego]=zabierać ś., zaprzęgać ś., zabrać ś., za-siąść: Z. ś. do jedzenia. 6. [Z. ś.] namęczyć ś.: Wiele ś. chłop założył, co na babie gnój wo-ził.

[Zalóg, ogu, Im. ogi] zastaw, kaucja, wadium: Głowy nasze każdego czasu są załogiem. Krasz.

Założka, i, Im. i l. p. Załoga. 2. brył ma-terji bogatej, obramowany szlakiem złotym a srebrnym, pod szyję, podwiązany u stanu, na pier-siach nieco odstający, służący niegdys za strój możnych dam polskich i Żydówek. 3. [Z.] chu-steczka zarzucona na plecy, której końce zakłada-ją ś. na piersiach. 4 [Założki] male żelazne kli-niki, które podbija ś., podkłada ś. pod kamień młyński, celem ustawienia go w należytym poziomie. 5. × anat., p. Zastawka.

† Załtarz, a, Im. e = Psalterz. B. Sz., Glos.

[Zalubeńki, ów, blp.] sanie.

[Zalubiasty]?: Dwoje sanie prostych, a jedno załubiaste.

† Zalubiec, bca, Im. bce?: Sajdak z zalubea-mi. Tuch.

[Zalubnie, ów, blp.] sanie kryte obszerne.

× Załudzać, a, ał p. Załudzić.

× Załudzenie, a, bIm., czynność cz. Załudzać.

× Załudzenie, a, bIm., czynność cz. Załudzić.

× Załudzić, i, il, nied. × Załudzać ludząc zapro-wadzić, zaciągnąć; zamanić, zwabić, przynęcić, aż dokąd, zanęcić. L.

Załugować, uje, ował, Załużyć zaprawić ługiem. L.

Załugowanie, a, bIm., czynność cz. Załugować.

[Załupa, y, Im. y, typa] cymbał, gamoń.

Załupać, pie, pał, Załupnąć 1. zacząć łupać: Z. drzewa, drewka. L. 2. zacząć łupać=zaboleć głę-bokim, pulsującym bólem, zabić: Zab mię załupał. Bardzo go w głowie załupało. 3. [Z.] odezwać ś. głosem właściwym dudkowi: Niechno łupek (= dudek) załupie, niech kukułka zakuka.

Załupanie, a, bIm., czynność cz. Załupać.

Załupek, pka, Im. pki, × Załupka, [Krasny kołpak, Krasny kołpak] patol. (paraphimosis) zadzierzgnięcie żołędzi członka męskiego, zaciśnię-cie członka męskiego przez zbyt wązki poza żołędź zaciągnięty napletek, wskutek czego zarówno na-pletek, jak i żołędź obrzmiewają i mogą nawet ulec gangrenie: Z. a. załupka, krasny kołpak, paraphimosis, niemoc członka męskiego, gdy obrzezek, czyli przedskórek, aż pod żołędzią, zos-tali główką, zesznurowanym i obciśnionym zos-taje. Perz.

Załuścić, i, il łupiac zarwać, zerwać, zdrzeć. L.

Załuście, a, bIm., czynność cz. Załuścić.

Załuście, a, bIm., czynność cz. Załuścić: Z. ciemiączka.

Załuścić, y, yl patol. zajęć, pokryć łupieżem.

× Załupka, i, Im. i patol. p. Załupek.

Załuption, nie, nał p. Załupać. L.

Załuptionie, a, bIm., czynność cz. Załuption.

× Załuskać, a, ał p. Załuszczyć.

× Załuskanie, a, bIm., czynność cz. Załuskać.

× Załuszczać, a, ał p. Załuszczyć.

× Załuszczenie, a, bIm., czynność cz. Za-luszczać.

× Załuszczenie, a, bIm., czynność cz. Za-luszczyć.

× Załuszczyć, y, yl, nied. × Załuszczać, × Za-luskać łuszcząc zdrzeć, naderrwać, oderwać. L.

× Załufa, y, Im. y chem. zatyczka muflki.

Załużenie, a, bIm., czynność cz. Załużyć.

Załużyć, y, yl p. Załugować. L.

[Załowica, y, Im. e, Zolwica] siostra męża, szwagierka.

[Załykacz, a Im. e] 1. Załykacz=przypory w spodniach góralskich, zastonięte są od spodu dwiema wszytymi zakładkami z sukna, które u góry zaokrąglone wystają z pod sprzączki paska po zapięciu spodni. 2. żart. niewielki i nieforemny kawalek gruntu.

† Załyknąć, nie, nał, × Załknąć zachwyciwszy potknąć. L. † Z. ś. lykając zakrzuszyć ś., zachłys-nąć ś.: Westchnawszy, chce rzec, ale jej nie-sporo, każdym ś. słowem załknie, każdym dawi. Pot.

† Załyknięcie, a, bIm., czynność cz. Załyknąć. † Załyknięcie się, a-ś., bIm., czynność cz. Za-lyknąć ś.

Załypać, pie, pał zacząć łupać; łypnąć, łysnąć oczyma: P. Roman załupał oczami: nie rozumiał jeszcze dobrze. Rog. St.

Załypanie, a, bIm., czynność cz. Załypać.

Załysozeń, y, ał załyszczec, łysnąć, błysnąć, zaświecić blaskiem: Pomału dobył z za ciemnej

szaty dwa przedmioty, które zalyszczały nieco. Dzierz.

Zalyszczenie, a, blm., czynność cz. **Zalyszczeć**.

[Zalzyńnik, a, lm. i] = **kyznik**.

Zalżawić się, i ś., ił ś., **Zalżawieć** l. (o oku) *zajść łzami, patrzeć przez łzy*: Patrzyła nań zalżawionemi oczyma. (= *zapłakanemi*). 2. **zalać** ś., **oblać** ś. *łzami*: Ten hartowny żołnierz jął przerażać ś. w bekę, gotowego Z. ś. z lada powodu. Sienk. (= *rozrzewnić* ś.). Tu zdrajca ręce rozłożył i zalżawił ś. zupełnie. Sienk. Te same oczy umiały ś. uśmiechać, zalżawieć, rozczulić, gdy było potrzeba. Krasz. (= *stać* ś. *łzawemi*).

Zalżawienie, a, blm., czynność cz. **Zalżawieć**.

Zalżawienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zalżawieć** ś.

× **Zalzy**, ów, blp., p. **Zolzy**. Mał.

† **Zalzbanty**, ów, blp. *strój kobiety = alszbanty?* *halszbanty?* L.

† **Zamacać**, a, ał *zacząć macać; pomagać, dotknąć*. L.

† **Zamacanie**, a, blm., czynność cz. **Zamacać**.

Zamacerować, uje, ował *macerując zanęzić*: Muszę waś wziąć na swoją higienę i odkarmić, ażeby nie powiedzieli, że mnichy zamacerowali cię. Byk.

Zamacerowanie, a, blm., czynność cz. **Zamacerować**.

Zamach, u, lm. y l. *zamachnięcie, machnięcie, zapęd do uderzenia, rozmach*, × *mach*: Zatrzymał ś. w zamachu. Troc. Barezystym zamachem i najmniejszego ustraszyć mógł. Nies. Ciężki Z. cieśli powiększa ciężka siekiera. Dm. (= *cios, uderzenie*). Patrz, jak jęczą, jak zimnym wskrosz przejeżdż strachem, nielitościwym biją swe piersi zamachem. Dm. Jednym zamachem, za jednym zamachem, od jednego zamachu = *jednym machnięciem, odrazu, od jednego razu*: Jednym zamachem mu łeb uciął. Troc. W swoich rozmowach za jednym zamachem po sto głów ścinają. L. (= *gęba wojując*). Gnać tamte nie mogą, aż i tu jednymże wzruszone zamachem, upadną. Siem. J. (= *jednym ciosem, uderzeniem, zapędem, gwałtem*). Nie odrzuć zamachu, stanę bez obrony, uszanowania godzien, kto wależy z twej strony. L. (= *stawieć* ś. *złemu razowi*). Jednym zamachem starzec nieużyty wyrzucił estery ksiąg pełne pulpity. Kras. Obiecywał sobie jednym zamachem zawojować nas, ufając wielkości swego wojska. Pas. Tyle głów hydry jednym ściąć zamachem. Mick. Biada ci! milczysz? błysnął Z. stali, Krzyżak ś. długo nad trupem nie bawił. Słow. On silnym zamachem rzucił głównię. Syrok. Saracen jednym zamachem odciał rękę biednemu karłowi. Błot. Przen.: Zrobię i to za jednym zamachem = *za jednym zachodem, za jedną drogą, zarazem, odrazu*. 2. na kogo, na co = *porwanie* ś. *na życie, na całość życia, targnięcie* ś. *na nią*: Z. samobójczy (= Z. *na własne życie*). Z. stanu. (= Z. *na obalenie rządu*). Z. na konstytucję. Z. na prawa czyje. Pilnować zamachów nieprzyjacielskich. Troc. Z. to na wolność. Troc. Okrutny Z. wojny. Węg. Gdy były na stan duchowny zamachy... Jan Zamojski murem, iż tak rzekę, przeciwko nim stanął. Boh. Umyślił chrześcijaństwo jednym znieść zamachem. Wor. Złebym sądził, wyrzucając rodakom moim omyłki, żebym ich obwiniał o szkodliwe na język zamachy. Boh. 3. gim. *ruch ciałem*: Z. poniż, powyż, przedni, tylny, pośredni.

[**Zamachadło**, a, lm. a, **Zamachaj**, **Zamachajło**] *ogon* (w zagadce): Otery tyki, dwa pątyki, piąte Z. (= *krowa*).

[**Zamachaj**, a, lm. e] p. **Zamachadło**.

[**Zamachajło**, a, lm. a] p. **Zamachadło**.

Zamachiwać, uje, iwał i Z. ś. p. **Zamachnąć**. **Zamachiwanie**, a, blm., czynność cz. **Zamachiwać**.

Zamachiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamachiwać** ś.

Zamachlać, a, ał p. **Zamachlować**.

Zamachlanie, a, blm., czynność cz. **Zamachlać**.

Zamachlować, uje, ował, **Zamachlać** *zaszachrować, zatumanić, zachachnąć, pokręcić, zamanić, zamamić; kłamstwem zagadać, zatrześć ślady prawdy; zamoczyć, zatachlować*: Nagadał, zamachlował, i teraz z tego nie rozumiem. [Prepinator tego płótna nie wypuści ze swojej garści, jeno gorzałka zamachluje]. Urządzenie duchowieństwa katolickiego byłoby już ukończono, żeby był nie zamachlał ministerstwa przytomny tu Siostrzeńcewicz. Bart.

Zamachlowanie, a, blm., czynność cz. **Zamachlować**.

Zamachnąć, nie, ał, nied. **Zamachiwać**, Z. ś. *machnąć, rozmachnąć* ś., *zamierzyc* ś.: Z. oszepepem. Niektórzy, jadąc, włośzciami straszliwi pobliskich i zamachiwali ś. na niewiasty. Krasz.

Zamachnienie, a, blm., p. **Zamachnięcie**.

Zamachnienie się, a ś., blm., p. **Zamachnięcie**.

Zamachnięcie, a, blm., **Zamachnienie**, **Zamachnięcie** ś., **Zamachnienie** ś. czynność cz. **Zamachnąć**, **Zamachnąć** ś.

Zamachnięcie się, a ś., blm., p. **Zamachnięcie**.

Zamachnięty który ś. *zamachnął*. Słow.

Zamachowiec, woł, lm. *wcy ten, co wykonał zamach na kogo, na co*.

Zamachowy l. przym. od **Zamach**: Jego program nazwał anti-społecznym, zamachowym, pełnym zjadliwego ostracyzmu. Ohm. 2. mech.: Koło zamachowe, rozpędowe, szalone, szalenie, szwongrat, rozpędnik = *koło ciężkie osadzone na wale maszyny, służące do ujednostajnienia ruchu*.

Zamaciczny lek (retrouterinus) *znajdujący* ś. *za macicą, stamtąd pochodzący*: Krwiak a. Krwistek Z. (haematoma retrouterina). Guz Z. (tumor retrouterinus). Wysięk Z.

Zamaczać, a, ał i Z. ś. p. **Zamoczyć**.

Zamaczanie, a, blm., czynność cz. **Zamaczać**. **Zamaczanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zamaczać** ś.

Zamadlać się, a ś., ał ś. p. **Zamadlić** ś.

Zamadlanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamadlać** ś.

[**Zamadrze**, a lm. a] p. **Zanadrze**.

× **Zamagać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zamóc**.

× **Zamaganie**, a, blm., czynność cz. **Zamagać**.

× **Zamaganie** się, a ś., blm., czynność cz. **Zamagać** ś.

Zamagazynować, uje, ował *wcielić do zasobów magazynu*: Z. towar.

Zamagazynowanie, a, blm., czynność cz. **Zamagazynować**: Z powodu przechowywania w tych magazynach większej ilości serów i tymczasowego zamagazynowania kilkudziesięciu worków ryb, ujawnił ś. wpływ ujemny na stan sanitarny tej okolicy.

Zamaglować, uje, ował l. *zacząć maglować; zakręcić magiel a. zamachnąć maglem*. 2. *maglując zagładzić, zarównać*: Z. łąty, szwy. L.

Zamaglowanie, a, blm., czynność cz. **Zamaglować**.

× **Zamagnetować**, uje, ował p. **Zamagnetyzować**. L.

× **Zamagnetowanie**, a, blm., czynność cz. **Zamagnetować**.

Zamagnetyzować, uje, ował, × **Zamagnetować** *zaprawić magnetyzmem, uprawić w stan magnetyczny*: Ma taki wyraz fizjognomji, jak gdyby był zamagnetyzowany przez wagę lożę. Prus. Wówczas przez sen obejmowała go, żeby uspokoić, Z. i zmusić do ciszy. Zer. Przen.: Wracła do życia obowiązkowego, zamagnetyzowana. Jeż. (= *zmieniona pod obcym wpływem, ugarziona moralnie*).

Zamagnetyzowanie, a, blm., czynność cz. **Zamagnetyzować**: Wspomnieliśmy o błyszczeniu oczu, znamionującym Z. duszy. Jeż.

Zamaić, i, il, nied. **Zamajać** *zapełnić, okryć zielonością, zazielenić, umiać, zagaić, zażrewić*, × **zaleśnić**: Na Zielone Świątki wszystko już zamajone i zarumione. Pol.

Zamajacześć, y, al, **Zamajaczyć** 1. *zacząć majaczyć, bredzić; odezwąć s. majacząc*. 2. przen. w głowie = *zrozić s., zaświatać, błysnąć, powstać w głowie, przysięść do głowy, zjawić s. w myśli, w wyobraźni w niewyraźnym jeszcze rysie, zarysować s.*: Postać ta miała czas tylko zamajaczyć w jej wspomnieniu. Es. Pragnął pozostać w samotności i ciszy, aby s. zastanowić, co mu w głowie pierwiej już było zamajaczyło. Orzesz. 3. *ukazać s. w oddaleniu, niewyraźnie, zamigotać*: Zamajaczyło światełko. Zdała jakaś kupa zamajaczyła. Wójc. Nagle o jakie trzysta kroków zamajaczyło coś w gestwinie. Sienk. W siwym i błękitnym oddaleniu zamajaczyły śpiżaste wieże Warszawy. Sienk.

Zamajaczenie, a, blm., czynność cz. **Zamajacześć** a. **Zamajaczyć**.

Zamajaczyć, y, yl p. **Zamajacześć**.

Zamajać, a, al p. **Zamaić**.

Zamajanie, a, blm., czynność cz. **Zamajać**.

Zamajenie, a, blm., czynność cz. **Zamaić**.

Zamakać, a, al p. **Zamoknąć**.

Zamakanie, a, blm., czynność cz. **Zamakać**.

Zamalgować, uje, ował *zlać, połączyć, zespolić, zjednoczyć, mieszać w jednolitą całość*. Z. s. *zlać s., połączyć s., zespolić s., zjednoczyć s., mieszać s. w jednolitą całość*: Poehlebstwo, pomieszane z sarkazmem, doskonale s. zamalgamowały we wszystkich jego giestach i poruszeniach. Krasz

Zamalgowanie, a, blm., czynność cz. **Zamalgować**: Owo Z. ludów, do którego zdążano, bardzo rychło o różnicę wyznań rozbić s. musiało. Strój ten za Sasów zamalgamował s. z niemieckim ubraniem głowy. Korz.

Zamalgowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zamalgować s.**

Zamalować, uje, ował, nied. **Zamalowywać** 1. *malowaniem zakryć, zatrzeć, zasmarować farbą*: Siwe włosy malujesz, lecz ci s. nie zdarzy Z. starości ni zmarszczek na twarzy. L. Przen.: Z. komu gębę = *zamknąć, zamurować*. Przen.: *zapełnić bazgranią, zabazgrać, zagwazdząć, zagryzmolić; zasmarować, zamazać*. Z. cały arkusz papieru. L. Ciągłe ludziska jakies przejeżdżają, ale im gębę zamalowują, że z żadnego nie nie dopytać. Krasz. U niego czujduch, posłuszeństwo i gęba zamalowana. Krasz. Bobym mu potem kordem zamalował oczy. Malecz. 2. † Z.

odmalować; odświeżyć, odrestaurować malowidło: Z. co. *inducere novum colorem picturae*. Kn. 3. † Z., przen.: *zagrozić, zakreślić, zaznaczyć, naznaczyć, zarysować*: Bóg swej wszechmoceci kresu żadnego nie zamalował. Warg. Z. kres czemu. (= *położyć*). 4. żart.: Z. kogo = *uderzyć, zajechać, wyjąć, pałnąć, kropnąć, lunąć, zdzielić, chłostnąć*: Onego w kark poraził; tak zamalowany, przewrócił s. na ziemię. Żebr. Z. kogo pięścią w twarz, pałką w łeb.

Zamalowanie, a, blm., czynność cz. **Zamalować**.

Zamalowywać, uje, ywał p. **Zamalować**.

Zamalowywanie, a, blm., czynność cz. **Zamalowywać**.

Zamamiać, a, al p. **Zamamić**.

Zamamianie, a, blm., czynność cz. **Zamamiać**.

Zamamić, i, il, nied. **Zamamiać** 1. a. **Zamamić** *mamiąc zaciągnąć, zaprowadzić, załudzić, zwabić, przynęcić aż dokąd*. 2. *mamiąc zabalamucić; zamachlować, zamącić; mamiąc zając, sprawić roz-targnienie, oszalomonić, otumanić, zamydlić oczy*: Zamamiła go śpiewaniem zrazu, przypochlebiała mu s. potym. Tet. Zamamił go i oszukał. Nieos.: Zamamił s. go, a wtedy sztuczka pójdzie gładko. (= *zamamić, zamamiliwym*). Zamamilo s. go jakos. (= *zamamilem, zamamiliwszy; dał s. zamamić*). 3. [Z.] *zamówić, zaccurować*: Djabeł ich zamamił. Doktor, mający moc nad kotonem, zamamił go.

Zamamienie, a, blm., czynność cz. **Zamamić**.

Zamamlać, a, al *przemówić mamląjąc*: Bardzo cudnie!—zamamlał, pociągając nosem. Reym.

Zamamlanie, a, blm., czynność cz. **Zamamlać**.

Zamamotać, ce a. cze, tał p. **Zamamrotać**.

Zamamotoć, a, blm., czynność cz. **Zamamotoć**.

Zamamrotać, ce a. cze, tał, **Zamamrotać**, **Zamamotoć**, **Zamamotoć**, **Zamarkotać** *zacząć mamrotać, zamruczeć, zabąkać; odezwąć s. mamrucząc; bąknąć sobie coś pod nosem*: Ostłupiała, zamamrotala coś pod nosem do siebie. ruszyła ramionami i przeżegnała s. powoli. Krasz. Żyd pobladł, zamamrotal coś do drugich Żydów. Krasz.

Zamamrotanie, a, blm., **Zamamotoć**, **Zamamotoć** czynność cz. **Zamamrotać**.

[**Zamanać**, a, al] 1. *natrącić, napaść*: Kupiec kupuje, co ino namana. 2. *zapragnąć czego gwałtownie*.

[**Zamananie**, a, blm.] czynność cz. **Zamanać**.

[**Zamanąwszy**, **Zamanuwszy**, **Zamanówszy**] przys. 1. *niekiedy, kiedykolwiek, czasami, czasem, od czasu do czasu; w każdej chwili, co i raz*. 2. *pu niejakim czasie*. 3. *ni stąd ni zowąd, niespodzianie, często, raz po raz, nieraz, zdarzyło s. pu kilkakroć, bywało*.

× **Zamancypować**, uje, ował *zabrać na własność*: Możecie skarby tutejsze Z. Chodź.

× **Zamancypowanie**, a, blm., czynność cz. **Zamancypować**.

Zamanewrować, uje, ował *manewrując zakreślić s., zawrócić*: W ulicy chciał jej ramię podać, lecz ona tak zamanewrowała, że chęć za uzynek stanęła. Jeż.

Zamanewrowanie, a, blm., czynność cz. **Zamanewrować**.

Zamamić, i, il p. **Zamamić**.

Zamamienie, a, blm., czynność cz. **Zamamić**.

Zamanifestować, uje, ował (= a) *okazać, zaakcentować, wyjawić publicznie, objawić ostentacyjnie*: Z. swoje usposobienie. Mielimy mu Z. nasze oburzenie. Krasz. Zamiast przepędzać

przyjemnie czas za granicą, umieramy z nudów, żeby Z. nasze patryjotyczne uczucia. Bał. Prasa niemiecka i rosyjska widzi w tym rozporządzeniu zamanifestowaną ufność cesarza w pomysłny stan finansowy państwa rosyjskiego. Z. ś. jawnie przeciwko człowiekowi takiego znaczenia nie udało ś. politycznym. Krasz. b) *zaprezentować, okazać, pokazać, odstąpić co, wydać ś., zdradzić ś. z czym: Z. swoją głupotę.*

Zamanifestowanie, a, błm., czynność cz. Zamanifestować: Ironja była jedyną bronią, jakiej używał dla zamanifestowania swoich przekonań. Bał.

[Zamanilo się] *zacheiało ś.*

[Zamanówszy] 1. *zaniehdawszy, przegapiwszy.*
2. p. Zamanąwszy.

† Zamant, u, lm. y p. Zamąt. Ps. flor.

† Zamantek, tku, lm. tki p. Zamąt. Ps. flor.

[Zamanuwszy] p. Zamanąwszy.

Zamar, a, lm. y: Czasem klacz końska a. oślica z bykiem stadnikiem lub przeciwnie, rzadko krowa z ogierem. spuszcza ją ś., stąd wypadają zamary, we Włoszech gimery, bif, baf zwane; głowę i ogon mają wołowe, reszta końska. Kluk.

Zamara, y, lm. y *poczwarzka chrząszczów i błonkoskrzydłych.* Jar.

[Zamarać, a, ał] *zabrudzić, zapaćcać, zabłocić.*

[Zamaranie, a, błm.] czynność cz. **Zamarać.**

Zamarantowieć, eje, ał *zrobić ś. amarantowym, zaczerwienić ś., szarwienić ś., sponzowieć, zarumienić ś.:* Zamarantowiła twarz Szandora od krwi, która mu uderzyła do głowy. Jeż. Spieszył ś., szczypanym będąc przez zimno, od którego zamarantowiła cały. Jeż.

Zamarantowienie, a, błm., czynność cz. **Zamarantowieć.**

Zamarchla, i, lm. e (notarehus) *mięczak brzochopełny trytoskrzelny* W. A.

Zamarcie, a, błm., czynność cz. **Zamrzcęć.** Przen.: *odrętwienie, nieczułość, uśpienie, letarg, zmartwiałość, apatja:* Dłuższy pobyt w stolicy rozbudził go z tego mniszego zamarcia. Kaezk.

[Zamarć, mrze, marł] p. **Zamrzcęć.**

[Zamarec, eje, ał] *zamazywać, zacierać.* Gwar.

[Zamarfilo go] *omdlał.*

[Zamarkać, a, ał] *zagadać.*

[Zamarkanie, a, błm.] czynność cz. **Zamarkać.**

[Zamarkocenie, się, a ś., błm.] czynność cz. **Zamarkocić ś.**

[Zamarkocić się, i ś., il ś.] *zasmucić ś.:* Pitoń już grał na piszczałce, a Staszek Łuseyk już ś. szykował do tańca, kiedy Józek ś. zamarkocił i rzekł. Tet. Pan starosta zamarkocił ś. i rzekł. Głiń.

Zamarkotać, ocze a. × *oce*, tał p. **Zamamrotać.** L.

Zamarkotanie, a, błm., p. **Zamamrotanie.**

Zamarkować, uje, ował *zapłacić marką:* Kelnar zamarkował w bufecie piwo dla gościa. 2. przen. *zaznaczyć, zaakcentować:* Dziś silniej zamarkował ś. przedział między stanem kapłańskim a obywatelskim. Bał.

Zamarkowanie, a, błm., czynność cz. **Zamarkować.**

Zamarły, [Zamarty, Zamiarty] 1. *który zamarl:* Snem zmorzonego sobą natchnie, żyły czeze, zamarłe sprawi. Zebr. (in vacuis spargit jejunia venis). Aleś pogodnym deszczem swój grunt polubiony napoił i ochłodził zamarłe zagony. Kochan. Idziesz tu za mną w zamarłe pustynie. Mic. 2. [Z.] *umarły, zmarły.*

Zamarmotać, ce a. cze, tał p. **Zamarmotać.**
Zamarmotanie, a, błm., czynność cz. **Zamarmotać.**

Zamarmuować, uje, ował, nied. **Zamarmuowywać** *zakryć marmurem a. marmoryzując.* L.

Zamarmuowanie, a, błm. 1. czynność cz. **Zamarmuować.** 2. *obłożenie, pokrycie z marmuru a. masą podobną do niego, stiukiem (=marmoryzacja).*

Zamarmuowywać, uje, ywał p. **Zamarmuować.**

Zamarmuowywanie, a, błm., czynność cz. **Zamarmuowywać.**

× **Zamarnieć**, eje, ał *zaginać marnie, zmarnieć.* L.

× **Zamarnienie**, a, błm., czynność cz. **Zamarnieć.**

× **Zamarnować**, uje, ował *zagałdzić marnie; marnując zatracić; zmarnować, zatrownić.* L.

× **Zamarnowanie**, a, błm., czynność cz. **Zamarnować.**

[Zamarsnąć, nie, nał] *zemdlieć.* Gwar.

[Zamarsnięcie, a, błm.] czynność cz. **Zamarsnąć.**

Zamarszczać, a, ał p. **Zamarszczyć.**

Zamarszczenie, a, błm., czynność cz. **Zamarszczać.**

† **Zamarszczyć**, eje, ał *zajść marszczkami, zmarszczyć ś., pokryć ś. zmarszczkami.* L.

† **Zamarszczenie**, a, błm. 1. czynność cz. **Zamarszczyć.** 2. czynność cz. **Zamarszczyć.**

† **Zamarszczki**, ów, błp. *marszczenie ś. na kogo, krzywienie ś., dąsy, fochy, gniewy:* Niezysze przegrózki i Z. ustraszyć nie mogą. Błaż.

† **Zamarszczyć**, y, ył, nied. **Zamarszczać** *zmarszczyć na całej powierzchni, pokryć zmarszczkami, pomarszczyć:* Corrugo, wespolek zamarszczam. Mącz. Nie zamarszczywszy skroniami czoła, prawej mądrości nauczę cię zgoła. Chr. Zamarszczył ś. na niego i nie dał mu nie mówić. Biel. M. (=postawił kozła na czole, zrobił marsa). Z. przód sukni.

Zamartwiać, a, ał i Z. ś. p. **Zamartwić.**

Zamartwiały *który zamartwiał, zamartwiał, zdretniały, obumarty:* Dotknął go duch ręką zamartwiałą, zimno natychmiast wskroś go przejmowało. Krasz.

Zamartwianie, a, błm., czynność cz. **Zamartwiać.**

Zamartwianie się, a ś., błm., czynność cz. **Zamartwiać ś.**

Zamartwica, y, lm. e lek., p. **Zamartwy:** Z., brak oddychania wskutek paralizu ośrodka oddychania głębokie omdlenie. Z. noworodków = śmierć pozorną noworodków, bezdech (asphyxia neonatorum).

Zamartwiczny przym. od **Zamartwica** (asphycticus): Stan Z. noworodka. Z. okres cholery (stadium algidum s. asphycticum cholerae). Okres Z. Nen.

Zamartwić, i, il, nied. **Zamartwiać** 1. × Z. *uczynić martwym, nabawić martwość, zmartwić, zdretnieć, znieczulić, zamartwić.* 2. *martwiąc zamęczyć na śmierć; zagryźć = zafrasować, zatrapić, zaturbować, zadreć.* Z. ś. *przyspieszyć sobie śmierć martwieniem ś., zadreć.* Z. ś. *zafrasować ś., zagryźć ś.:* Co ś. jeden z drugim o jego chodak zamartwiasz? Żer.

× **Zamartwieć**, eje, ał *zmartwieć:* Z., zatretnieć. L.

Zamartwienie, a, błm. 1. czynność cz. **Zamartwić.** 2. czynność cz. **Zamartwić.**

Zamartwienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zamartwić ś.

[Zamartwiony] *zmartwiony.*

Zamartwy I. + Z. pozornie martwy, letargiczny.
Pat. 2. lek.: Zamartwa śpiączka, **Zamartwica** (asphyxia) *śmierć pozorna, martwość, śpiączka, letarg, asfiksja.*

[Zamarty] *wymędniały, do trupa podobny:* Niezależone, zamarte jaje pod siedzącą kurą ma nazwę bełtun.

Zamarudzenie, a, bfm., czynność cz. Zamarudzić.

Zamarudzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zamarudzić ś.

Zamarudzić, i, il kogo = zabalamicieć, przetrzymać, zabawić go marudzeniem. Z. ś. zabalamicieć ś., zasiadzieć ś., zagaądać ś. gdzie, zmitrężyć sobie czas na marudzeniu.

1. **Zamarzać, a, ał (Zamar-zać) p. Zamarznąć.**

2. **Zamarzać, a, ał i Z. ś. p. Zamorzyc.**

1. **Zamarzanie, a, bfm. (Zamar-zanie) czynność cz. I. Zamarzać. Fiz.: Punkt zamarzania = stopień temperatury, przy którym następuje marznięcie cieczy; miejsce odpowiedniej wysokości, od którego począwszy wzwyż ciecz występuje tylko w stanie zamarzniętym.**

2. **Zamarzanie, a, bfm., czynność cz. 2. Zamarzać.**

Zamarzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zamarzać ś.

Zamarzenie, a, Im. a czynność cz. Zamarzyć: Władze duszy podlegają tymże samym zamarzaniom, co i fizyczne, skoro ich nie nie posiada. L.

Zamarzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zamarzyć ś.

Zamarzły (Zamar-zły), Zamarznięty, Zamarznięty, [Zamarznięty] I. który zamarzł, zmarznięty: Przyszło do spotkania na zamarzłym jeziorze miedziolskim. Moracz. Tu, dla niezamarzłej rzeki, stromych wałów i czujnej straży, niespodziane pochwycenie było prawie niepodobnym. Krasz. Przen.: Grać poczęły, jak dzwony, bólów zamarzłych kryształ. Mie. 2. *zawieźły w marznącym płynie:* Zamarzłych wydobywać czołnow. Troc.

Zamarznąć, znie, znał a. zł (Zamar-znąć), nied. Zamarzać I. stężeć od mrozu, zmarznąć: Ryba zamarzła. (o płynie) *ściąć ś. od mrozu, skrzepnąć:* Morze, rzeka, woda zamarzła. Troc. Nie zamarzające oparzeliska. Sienk. Zamarzła rzeka, stanęła, stoi. L. przen. Zamarzła mu gęba (Troc.) = *oniemiał, zapomniał języka w gębie.* Przen.: Zamarzła mu szabla w pochwach. Troc. (= nie poryweży do szabli, znieś wszystko, tehorz. L.). W potrzebie mu, jako żywo, szabla nie zamarznie. Zwr. M. 2. *zawieźnąć w zmarzłym płynie:* Zamarzły łodzie. Troc. 3. hut.: Zamarzło w piecu = *gorąco w piecu niedostateczne, i ruda przestaje ś. topić.* Łab. Jeżeli w zaprawie bardzo wiele materji stężeje, to wyrażają słowami: w piecu zamarzło. Os. J. Kiedy ś. na żelazie stopionym pokazują kawały stopione, wówczas wiele wydobywać je trzeba, boby cała masa stężała, czyli mówiąc językiem kuźniaków, w piecu zamarzłoby. Kń.

Zamarznięcie, a, bfm., p. Zamarznięcie. L.

Zamarznięcie, a, bfm., (Zamar-znięcie), Zamarznięcie czynność cz. Zamarznąć.

Zamarznięty p. Zamarzły.

Zamarzyć, y, ył o czym, co = zaroić co, zacząć marzyć o czym, pomyśleć z lubością o czym, za-

ądać czego: Ma wszystko, co tylko zamarzy, o czym dusza zamarzy, o czym żywnie zamarzy. Z. ś. I. komu, nieos. = *przyjść do głowy, przysnąć ś., ubrać ś., uroić ś., przywidzieć ś., utroić ś.:* Zamarzyło ś. komu co, przysniło mu ś., przywidziało mu ś., ubrało mu ś. Młodemu cokolwiek ś. w głowie zamarzy, czy złego, czy dobrego, trzeba, żeby wnet było. Boh. Nie wiem, zkądże mu się zamarzyło, tak niesłychane nigdy bajki napisać. Nar. 2. *zatonąć ś. w marzeniu, zamyslić ś. z lubością, zadumać ś.:* Starannie uchylał przed swą zamarzoną towarzyszką kolczate gałęzie jałowcu. Orzesz.

Zamarznięcie, a, bfm., p. Zamarznięcie.

Zamarznięty p. Zamarzły.

[Zamarznięty] p. Zamarzły.

Zamaskować, uje, ował, nied. Zamaskowywać I. zakryć maską: Z. sobie twarz. 2. przen. zasłonić, zakryć, zataić; *udać, podstawić dla niepoznaki w innej postaci, w innym świetle, upozorować czym innym:* Z. swe właściwe zamiary. Koczyk na chwilę zamaskowany został przez młyn i wierzbę. Jeż. Drzwi zamaskowane = *ukryte, niewidoczne, sekretne:* Z przedpokoju prowadziły do sypialni drzwi zamaskowane. Sień posiadała czworo drzwi widnych i jedne przy murkiem zamaskowane. Jeż. Może to nie była baranina, ale zamaskowana sarna? Krasz. W płocie, w stronie odгородowej, istniały przemyki: zamaskowane bujnym burzanem. Jeż. 3. *bil. zrobić maskę (p. bil. Maskę).* Z. ś. I. *zakryć sobie twarz maską, przywdziać maskę.* 2. przen. *ukryć przed ludźmi swoje właściwe usposobienie, swoje uczucia, swoje istotne zamiary i t. p.* Z. ś. czym = *odegrać komedję czego, udać co:* Z. ś. poświęceniem.

Zamaskowanie, a, bfm., czynność cz. Zamaskować.

Zamaskowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zamaskować ś.

Zamaskowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zamaskować.

Zamaskowywanie, a, bfm., czynność cz. Zamaskowywać.

Zamaskowywanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zamaskowywać ś.

Zamaszczać, a, ał p. Zamaścić.

Zamaszczenie, a, bfm., czynność cz. Zamaszczać.

Zamaszczenie, a, bfm., czynność cz. Zamaścić.

Zamaszerować, uje, ował *zajść marszem dokąd.*

Zamaszerowanie, a, bfm., czynność cz. Zamaszerować: Z., rozwijanie, uchodzenie przez most pod zastoną strzeleów *dziać ś. powinno.* Górs.

× **Zamasznie p. Zamaszno.**

× **Zamaszno, × Zamasznie przys. od Zamaszny:** Z. pisać.

× **Zamaszny p. Zamaszysty.**

Zamaszysto p. Zamaszście.

Zamaszystość, I, bfm., rz. od Zamaszysty: Czynił on to z taką zamaszystością, że cała sztuka marmuru w drobne części była straszkana. L. Z. uderzenia, ciężca.

Zamaszysty, × Zamaszny I. z tęgim zamachem wykonany, silny w rozmachu; tego uderzający: I twoich ciosów zamaszystych doznał niejedyn na polach ojezystych. Kras. Na drugą wyszedł stronę poeisk Z. Dm. (= z wielkim zamachem wyrzucony). Śmierć zamaszysty. snując ś. po ziemi, liczne napelnia gnatami końskie. Koss. A nuż mnie pobije? bo silny i Z.; otóż piękna satys-

fakcja! L. (= *bitny*). Zamasznym grozi światu ciosem. L. Podpis Z. (= *pełen zamachu, rozmachu*). 2. Mina zamaszysta = *zawadająca, tęga, djabła, gęsta, dziarska, buńczuczna, zuchowata*. Krok Z. = *posuwisty, sznysty, szeroki, wielki, szparki*. Wąs Z. = *wielki, sumiasty, suty, jak u sapera, potężny, bałabański, barabański*. 3. *potężny, gruby, ciężki, duży, wszelki, ogromny, sznysty*: Rządca pulpitu, ksiądz, kantor Balista, pyta: gdzie ona księga zamaszysta? Pulp. Zamasznym kuć młotem. L. Ciąłem w głowę łowczego zamasznym obuchem. Syrok. Na tak zamaszyste drwinki szeląg skruszalej minki mówi... Nagł. (= *grube, rubaszne, dotkliwe*). 4. *kolisty, suty, szeroki, dostatni, przestronny, do obwiniecia* s.: Płaszcz Z. Zamaszyście, Zamaszysto przys. od Zamaszysty: Tańczyć, pisać Z. Kłania s. zamaszysto (= *szustając s., niezgrabnie*).

Zamaścić, i, il, nied. Zamaszować *zaluścić, zasmarować, zaświecić, zapolować, zasmelcować*: Porozpinał swoje zamaszone surduty. Kaezk.

Zamaślenie, a, blm., czynność cz. Zamaślić. Zamaślić, i, il *zasmarować, zawałać, zaluścić maselem*: Dzieciaki zamaśliły sobie buziaki.

Zamatać, a, ał i Z. s. p. Zamotać. Zamatanie, a, blm., czynność cz. Zamatać. Zamatanie się, a s., blm., czynność cz. Zamatać s.

† Zamatorzałość, i, blm., rz. od Zamatorzały: Z., zatwardziałość. L.

† Zamatorzały, [Zamatorzały], † Zamotrzały *zastarzały, zatwardziały, zakamieniały*: Schisma cerkiew każda i plodu pozbawia i pokarmu, czyni żywot jej Z., a piersi zaschłe, że ni rodzić nie może, ni karmić. Smotr. Twej to schismatyckiej zamotrzałej matki własność jest wyrodku cerkiewne przyjmować i tym pod obronę s. po dawać. Smotr.

Zamatować, uje, ował i. kogo = *zagrozić mu matem; dać mu mata, zabić = przemoc zasachowawszy*: Kto kogo zamatuje? Przen.: *przećciąć mu drogi do wyjścia z trudnego położenia, zasachować go*: Front! zobaczysz, że nas wszystkich zamatuje. Krasz. 2. *pozbawić polysku, zrobić go matowym*: Z. metal. Ku oknu s. zwrócił i w zamatowanych brudem wieloletnim szybach szukać począł szparki. Jeż.

Zamatowanie, a, blm., czynność cz. Zamatować Sas, jak mógł i umiał, zamatowaniu s. wykręcał Krasz.

[Zamatulenie, a, blm.] czynność cz. Zamatulić. [Zamatulenie się, a s., blm., czynność cz. Zamatulić s.

[Zamatulić, i, il] *zapatulić, uwinąć szczerwie, dokładnie, oburdać, opatulić*. [Z. s.] *zapatulić s., określić s., uwinąć s. szczerwie, oburdać s., opatulić s.*

× Zamatwać, a, ał i × Z. s. p. Zagmatwać. × Zamatwanie, a, blm., czynność cz. Zamatwać.

× Zamatwanie się, a s., blm., czynność cz. Zamatwać s.

Zamawiacz, a, lm. e ten, co zamawia; *znachor leczący zamawianiem*.

Zamawiaczka, i, lm. i forma ż. od Zamawiacz. Zamawiać, a, ał i Z. s. p. Zamówić.

Zamawianie, a, lm. a czynność cz. Zamawiać: Przyrzekamy sobie pokój i miłość braterską, aby wszelakie waśni, zamawiania, odpowiedzi, bunty miejsca nie miały. Vol. Gdy niektórzy Zygmuntowej strony bronili, rady do po-

swarkow i zamawiania przysły. Błaż. (*ad contentionem et altercationem*. Krom.). Z. bili = *zapowiadanie, którą bilą i jak s. grać będzie*.

Zamazać, że, zał, nied. Zamazywać i. mażąc *zatkąć; zalepić, zasmarować*: Zamazują statek dziurawy, drzewo obcięte. Kn. Sam nie z młodej plotłem łoży, sam szczyliny na zimę zamazywałem. Sir. 2. *obmazać, zamażgać, pomazać, zasmarować po wierzchu, zawałać, umazać, uwałać, zapackać, powalać*: Gęba zamazana. 3. *zabazgrać, zagwazdać, zagryzmolić*: Zamazał cały arkusz papieru. L. 4. *mażąc zatrzeć; rozmazać, wymazać, wykreślić, przemazać, przekreślić, skasować*: Z. pismo. Zamaż ten wiersz, to pismo. Troc. Zamazuję pismo, przekreszam. Kn. (kanceluje. L.). Litery zamazane = *rozmazane, rozlane, zalane*. Z. s. i. *rozmazawszy s. zatrzeć s.*: Litery zamazały s. 1. *zawałać s., umazać s., pomazać s., powalać s.*: Zamazał s. błotem. Płacząc, zamazał s. na twarzy.

Zamazanie, a, i. blm., czynność cz. Zamazać: Z. pisma, liter. Troc. 2. *lm. a miejsce zamazane, plama*. Z. pisania, plama na piśmie, żyd. L. (= *kleks*). Z. płonki, drzewa. Troc. Z., obmazanie, zalepienie płonki, drzewa, litura. Kn. Zamazanie się, a s., blm., czynność cz. Zamazać s.

Zamazany i. im. od Zamazać. 2. im. od Zamazać s. 3. *zaplakany, zabezpieczony, szaszlochany*: Mało rycerzátka, będąc zamazanemi, rycerskiej postawy nie miały. Kaezk.

Zamazgać, a, ał p. Zamazgać. Zamazganie, a, blm., czynność cz. Zamazgać. Zamazurzenie, a, blm., czynność cz. Zamazurzyć.

Zamazurzyć, y, ył i. *zapełnić Mazurami, ludnością mazurską*. 2. *zaciąć, odezwać s., zatrącić z mazurską*.

Zamazywać, uje, ywał i Z. s. p. Zamazać. Zamazywanie, a, blm., czynność cz. Zamazywać. Zamazywanie się, a s., blm., czynność cz. Zamazywać s.

Zamazgać, a, ał, Zamazgać *mazganiem zapełnić, zamazać, zapaskudzić, zawałać, zapługawić, zaświnić, zapackać*. L.

Zamazganie, a, blm., czynność cz. Zamazgać. Zamącać, a, ał i Z. s. p. Zamącić.

Zamącanie, a, blm., czynność cz. Zemaćcać: Z., tribulatio, conturbatio. Ps. flor.

Zamącanie się, a s., blm., czynność cz. Zamącać s.

Zamącenie, a, blm. i. czynność cz. Zamącić: Jeszeze s. wino od zamącenia nie wyklarowało. Troc. Siła to dla zamącenia ich mózgów, rozumu pomaga. Troc. Z. całego państwa. Troc. (= *zamęt*). 2. p. Zamącenie s.

Zamącenie się, a s., blm., niek. Zamącenie czynność cz. Zamącić s.: Z. glutynowe, pochodzące z kleju roślinnego.

Zamącićiel, a, lm. e ten, co zamąca a. zamącił. L.

Zamącićielka, i, lm. i forma ż. od Zamącićiel. L.

Zamącić, i, il, † Zamęcić, nied. Zamącać, † Zamącywać i. *maćcać zamieszać; zrobić mętym*: Z. napój. Troc. (= *chelnąwszy naczyniem, wzruszyć, wzburzyć; zamieszać, skłócić, poruszyć*). Jak gdyby wody Z. nie umiał (= *jakby trzech zliczyć nie umiał = niwika, niewiniątka*). Z. powietrze = *wzruszyć, poruszyć, wstrząsnąć, wzburzyć, zahurzyć*. Przen.: Z. komu głowę = *odurzyć, zawrócić, zamroczyć; skołować, zamęcić*. Pycha niech

twojej głowy nie zamąca, bo takich na łeb własne głupstwo strąca. Drużb. (=przewraca mu w głowie). Podpić sobie a. przynajmniej głowę gorzałką Z. Kłok. (=zaproszyć, podchmielić, zalać sobie głowę). Pila tak wiele wina, że nim sobie nieraz głowę zamącała. Świt. Jest zwiedziony, a że winien, zamącił sobie głowę. Piteh. (=nabił sobie tym głowę, wziął to sobie do głowy). Jużem jej myśl trwożliwą niespokojnością zamącił. L. (=zaniepokoił, zmącił, zaturbował, zakłócił). Wielką siłą w łeb Poluks Rebryksa zamącił. Ustrz. (=uderzył, aż mu ś. w głowie zaniącało). Wkrótce on odmienił rzeczy stan i radość smutkiem zamącił. Ustrz. (=zwarzył, zacię, zmaci, zakłóci). Była to jedna z tych chwil w życiu jasnych, nie zamąconych niczym. Krasz. Dobywszy oręza, szyki jej zamącił. Zebr. (=zmieszal, pomieszal, zmylił, pokrzyżował, popsul, zbil z pantaląku). Z. spokój (=zakłócić, zamieszac, zawichrzyć, naruszyć, zaburzyć). Nie zamącony niczym spokój. Naród domowemi spiski zamącony. Książ. W radach własnych zamąceni. Nar. (=pomieszani). Zamąciwszy, umknął. Kn. (=zawichrzywszy, nawarząwszy piwa, podburzywszy, zaniepokoiwszy). Z. państwo, sprawę najsluszniejszą. Troc. (=zawikławszy, zatumaniszy, zagmatwawszy, zaplątawszy sprawę). 2. † Z. kim =zaszamotać, zacząć miotać, wstrząsnąć, targnąć, rzucić nim: Gdy opętany Jezusa ujrzał, natychmiast im (=nim) duch zamącił i rzucił go na ziemię. Leop. (duch go rozdarł. B. G.; djabeł go miotał. L.). 3. † Z. zasmucić, zaturbować, strapić, zmartwić. Ps. flor., Głos., B. Sz. Z., conturbare, tribulari. Ps. flor. Z. ś. zakoiłowac ś., wazruszyć ś., poruszyć ś., wzburzyć ś., zaburzyć ś.: Woda ś. zlekka zamącał. Mick. Z dwudziestu dział burzących strzelania powietrze ś. zamąciło. Tw.

† Zamącywać, a, ał i † Z. ś. p. Zamącić.

† Zamącywanie, a, blm., czynność cz. Zamącywać.

† Zamącywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamącywać ś.

Zamączenie, a, blm., czynność cz. Zamączyć. Zamączyć, y, ył i. × Z. zaprawić, zabielić, zaklepać mąką. L. 2. zaulać mąką, pomączyć omączyć, wytrzeć w mące: Z. rękaw.

× Zamądrzały pog. przemądrzały, zarozumiały o swej mądrości. Wor.

Zamądrzeć, eje, ał i. × Z. stać ś. za mądrym, przemądrzałym, × przemądrzeć, × zamędrkować, × zamędrować. 2. [Z.] (o białźnie) zapleśnieć, dostać plam.

Zamądrzenie, a, blm., czynność cz. Zamądrzeć. [Zamącić, i, il] zbalumicić.

[Zamąmienić, a, blm.] czynność cz. Zamąmienić.

† Zamął, u, lm. y, † Zamął, † Zamątek, † Zamąntek smutek, utrapienie, strapienie, turbacja, ucisk: Z., tribulatio. Ps. flor. Z. nim jeść w zamąte, wyjmę i sławię będę ji. Ps. flor. Zamątek, smutek. B. Sz. Usłyszycie mój zamątek; ten mi ś. stał w Wielki piątek.

† Zamątek, tku, lm. tki p. Zamął.

Zamąpójście, a, lm. a. wyjście zamąż, zamęście, małżeństwo, mariaż kobiety: Dwa jej zamąpójścia prędzej na rachunek dziwactwa polizey było można. Krasz. Wspomniała mu coś o Antosi, o jej chęci zamąpójścia. Bał.

Zambos, a, lm. y dziecię męskie murzyna i Indjanki.

Zamboska, i, lm. i forma ż. od Zambos.

Zamczak, a, lm. i tech. wytrych do otwierania zamków.

† Zamczenie, a, bjm., czynność cz. Zamczyć.

† Zamczyć, y, ył p. Zamknąć. B. Sz., Głos.

[Zamczyk, a, lm. i] p. Zamek.

Zamczyna, y, lm. y m. a. ż. lichy, nędzny zamek: W lada zamczynie kasztelan. Nar. Już teraz tam, gdzie był Babilon, jest mała Z. Leon. Zdr. Zamczynka.

Zamczynka, i, lm. i m. a. ż., p. Zamczyna. L.

Zamczysko, a, lm. a l. m. a. ni., p. Zamek.

2. a. [Zamkowisko, Zamkowiszcze] n. ruiny, zwałiska zamku. 3. [Z.] miejsce, na którym kiedyś stał zamek. 4. [Zamczyska] stare okopy.

× Zamczysto, † Zawrzysto przys. mocno pod względem zamknięcia: Wielce goły był i nie Z. koło niego. Krasz. (Statek) w sruby chwycony i w kleszcze, co go trzymały Z. i proście. Kon.

× Zamczysty l. dobrze opatrzony w zamki: Puzderko zamczyste. Zamknął ś. w mieście zamczystym bramami i zaworami. B. B. (zawarł ś., wszedł do miasta, w którym są bramy i zamki, B. G.; do miasta warownego. L.). Na dole u wazonu ma być dwoje zamczystych drzwiczek. S. Grodz. Kielichy w pudełeczku drewnianym jakim przystojnym, zamczystym ehowają. Pim. 2. Urzędnik powinien strzeć, by każdy gmach Z. był, by gość lub też kto inny, gdy przyjedzie, czysto zastać mógł. Haur. (= zamknięty na zamek). Dwór na noc ma być zawsze Z., gdyż ś. różnie w nocy dzieje. Haur. Człowiekowi potrzebne mieszkanie opatrzone, wszędzie zamczyste, żeby był bezpieczny od szkód. Petr. [Kufier Z.] 3. pełen zamków = twierdza, warowny: Kraj to Z. Troc.

Zamdleć, eje, ał zacząć mdleć, zemdleć: Nie wiem, czy zamdlał tak, czy tylko czechał. Kon.

Zamdlenie, a, blm. l. czynność cz. Zamdleć. 2. czynność cz. Zamdlić.

Zamdlić, i, il, Zamdlić l. zrobić mdło, poddać do wymiotów, zemdlić, zacząć mdlić: Zamdliło mię. Skoro pacjenta gorąco przejdzie lub go zamdli, natychmiast rękę mu związać należy. Perz. 2. zacząć mdlić = osłabiać; zanędzić, zamorzyc: Bo już nas bieda ze wszystkim zamdliła. Kon.

[Zamechtać, a, ał] zamieszac ś., zawikłać ś.

[Zamechtanie, a, blm.] czynność cz. Zamechtać.

Zameczek, czka a. czku, lm. czki p. Zamek. Zamecznik, a, lm. i l. × Z., × Zamkownik, × Zamkarz ślusarz: Zamecznicy i inni rzemieślnicy. Dub. Kuśnierzy, zameczników, tkaczów, toczkarzów. Un. 2. zool. (perna) małża bezgłowa jednomuskułowa. W. A.

× Zameczny p. Zamkowy. L.

Zamedytować się, uje ś., ował ś. zatopić ś. w medytacji, zamyslić ś., zadumać ś., stropić ś.: Nie zważał na to, bo ś. głęboko zamedytował. Reym. Roch siedział ze spuszczoną głową i zamedytował ś. o swojej doli. Reym.

Zamedytowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamedytować ś.

Zamedytowany który ś. zamedytował, zamysłony, zadumany, stropiony.

[Zamejko, a, lm. a] m., p. Zamek.

Zamek † Zamk l. mka, lm. mki = a) przyrząd ślusarskiej roboty do zamykania na klucz: Człosei, z których ś. Z. do drzwi składa, są: rygiel, kłamka, zasuwka, deka, sprężyna. L. Z. angielski = niewidoczny, upuszczony wewnątrz drzwi. Z. francuski = z mosiężnymi blachami, do podwoi,

z sercem, t. j. trzpieniem do klucza z rurką. Zamki francuskie do drzwi podwójnych są bardzo piękne, z blachami mosiężnymi. Boh. Z. polski = zamek w skrzynce, przybity zewnątrz do drzwi, maskast, zamek skrzynkowy. [Slepy Z.] (Bohr.) = rodzaj zamka drewnianego. Z. ślepy albo skryty. Kn. Poczciwemu człowiekowi za żywota ani ślepych zamków, ani psa na łańcuchu nie trzeba, bo już stróżem u niego cnota. Rej. Zamknąć na Z. Troc. (a. na klucz). Zapewne ś. czegoś boi, bo drzwi na Z. zamknęła. L. Zamkami, zaporami zamykasz twe wczasy. Bach. Otworzyć Z. Troc. Przen., żart.: Puściły zamki, nity, (od strachu) popuścił, nie mógł strzymać uryny a. miąższego. Kn. Mieć słaby Z. Troj. b) 2. [Z.] Z. wiszący = klódka. Podez. c) część mechanizmu do krzesania ognia u strzelby: Rura z zamkiem. Troc. Z. u strzelby, fuzji. Troc. Z. tylny = kurek odskakujący po uderzeniu na pierwszy spust. Z. przedni = kurek nie odskakujący po uderzeniu na pierwszy spust. Z. broni palnej. Gemb. d) w pompie = kłapa, fontal. Animela, Z. do pompy. Troc. e) bud. najwyższy w sklepieniu leżący kamień środkowy, zawierający połowę sklepienia (Podez.), zawór, zaworek. f) cięś. łączenie, wiązanie z sobą węgla dwóch sztuk drzewa za pośrednictwem wrębów i nacięć. Podez. [Budowle dawne stawiane były w Z (na węgiel). Najszlachetniejsze węgiel, wyrobione piłą i dłutem, zowią ś. węglami na zamek kościelny]. g) fl. na szkucie, Z. w stępie, w którym pięta od masztu jest osadzona. Mag. h) kosz. rodzaj skobelka, zakładającego ś. na sterczące kółko, co razem stanowi zamknięcie koszyka, czyli jego szliswerk. i) pol.: Z. kleszczy porodowych = część środkowa lewego ramienia kleszczy, w której chodzą oba ramiona. j) woj.: ? Nie tylko kule, ale i zamki granatów padały tak gęsto, jak deszcz, na dachy, na baszty, na mury. Sienk. 2. mku, lm. mki = a) gmach obronny, rodzaj wieżdy, zwykle z basztami i strzelnicami, murem, wałem lub fosą otoczonej, gród: Z. Kaniowski. Gosz. Z. Krakowski. Z. górny i dolny w Wilnie. W Wiśniewu na zamku gościł huk. Patrzaj, jaką pamiątkę po sobie (Kazimierz W.) zostawił, jakie zamki i miasta wielkim kosztem sprawił. Rej. Zygmunt, co Z. krakowski zbudował. Rej. Merez, w którym był wtenczas Z., co i kopiec dziś nad Niemnem pokazuje. Stryjk. Na niedostępnej skale Z. stoi. Pot. Mieszka na zamku. Troc. Z., budowanie dla obrony. Kn. Wasil założył Z., któremu imię dał swoje Bazylów gród. Biel. M. Pruski mistrz, rozłożywszy po zamcech ludzkie swe, trapił nasze, gdzie mógł. Biel. M. Po zamcech leżeli. Biel. M. Plac pod zamkiem, podzamec. Błaż. Z. objęła rzeka w dwa ramiona. Słow. Zwodowa wieża i Z. ś. pali! Słow. Z., na którym brzmiało wesele. Mick. (a.: w którym). Mają na Z. zgromadzić ś. Mick. Przen.: Budować zamki na lodzie, na powietrzu, × budować zamki hiszpańskie = enuć nieziszczalne projekty, planować sobie rzeczy nierealne: Z. na lodzie buduje i w nich ś. wszystkie funduje. Dar. J. Gdybym ci więcej miała obiecywać, chciałabym na powietrzu zamki budować. Lubom. Największą częścią życia człowiek traci na układaniu projektów, a nabudowawszy bez końca zamków hiszpańskich, zaledwie, i to na schyłku dni swoich, przyjdzie do posesji biednej chaty, gdzieby mógł spocząć. L. 3. [Kościelny Z.] = kościół. 4. [Z.] dwór szlachecki. Zdr. Zameczek, [Zameczek, Zamejko, Zamejko]. Zgr. Zameczysko.

× Zamelancholizować, uje, ował zapelnic melancholiją: Na ręce wspiera głowę zamelancholizowaną. L. (=melancholiczną. L.).

Zamelancholizowanie, a, blm., czynność cz. Zamelancholizować.

Zameldować, uje, ował l. kogo = zapisać do ksiąg meldunkowych: Z. lokatora. 2. kogo = oznajmić o czym przybyciu, zaanonować, zapowiedzieć go: Z. gościła panu. 3. komu o czym a. co gdzie = dać znać, donieść komu, zawiadomić kogo o czym: Z. polleji o kradzieży. Z. w polleji wypadek. Z. ś. l. zapisać ś. do ksiąg meldunkowych. 2. przedstawić ś. dla uwiadomienia o swoim przybyciu; zaanonować ś.: [Kucharz zameldował się cysarzowi. Pani zameldowała ś. do króla, że królowę ozdrowił].

Zameldowanie, a, blm., czynność cz. Zameldować.

Zameldowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zameldować ś.

[Zameńko, a, lm. a] m., p. Zamek.

Zamerykanizować, uje, ował zmienić, przerobić na amerykański, na Amerykanina, Z. ś. zmienić ś. na amerykański, na Amerykanina: Dawniej osiedleni Żydzi zamerykanizowali ś.

Zamerykanizowanie, a, blm., czynność cz. Zamerykanizować.

Zamerykanizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamerykanizować ś.

× Zamesz, mszu, lm. msze p. Zamsz.

× Zameszne, ego, blm. cena mszy, opłata za jedną mszę: Zwyczajne Z. jest czterdzieści groszy. Śl. wil.

× Zamesznictwo, a, blm., p. Zamszownictwo.

× Zamesznik, a, lm. cy p. Zamszownik. Troc, L.

× Zameszny p. Zamszowy. Troc, L.

× Zamszowy p. Zamszowy. Troc.

† Zamęczenie, a, blm., czynność cz. Zamęcić.

† Zamęczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zamęcić ś.

† Zamęcić, i, il i † Z. ś. p. Zamęcić.

Zamęczać, a, al i Z. ś. p. Zamęczyć.

Zamęczanie, a, blm., czynność cz. Zamęczać.

Zamęczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamęczać ś.

Zamęczenie, a, blm., czynność cz. Zamęczyć.

Zamęczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zamęczyć ś.

Zamęczyć, y, yl, nied. Zamęczać męcząc przypisać o śmierć; umęczyć, zakatować, zamordować, zadrzeć: Kto tę chorobę na starość dostał, tedy tego wkrótce zamęczyła. Perz. Ta sekutnica baba tych mężów zamęczyła. L. (=dobiła, wpędziła do grobu, zgnębiła). Niemało było u nas czarownie i czarowników, o, jak wiele ich spalono, jak wiele zamęczono! L. Nigdzie despotyzm nie zamęczył ani więcej, ani okrutniej szlachty, jak we Francji. Stasz. Miecz zamęczył wszystko, co przed nim schronić ś. nie mogło. Stasz. Zamęczył go twemi pytaniami, prośbami, wizytami. Troj. Z. ś. wynieść ś. do ostatnich sił, zgnębić ś., zamordować ś.: Z. ś. nadmierną pracą. (=upaść pod jej brzemieniem).

† Zamęć, i, lm. i p. Zamęć.

† Zamędrkować, uje, ował, † Zamędrować zacząć mędrkować, zacząć być mędrkiem, zamędrzeć. L.

† Zamędrkowanie, a, blm., czynność cz. Zamędrkować.

† Zamędrować, uje, ował p. Zamędrkować. L.

† Zamędrowanie, a, blm., czynność cz. Zamędrować.

Zamęście, a, lm. a l. p. **Zamązpójście**, × **Zamęście**: Panny w pańienstwie tęsknią do zamęścia. L. To pani moję trzymasz stronę u Henryki i radzisz jej Z. ? L. (= *żeby za mnie poszła*). W tak młodym wieku wyrzekasz ś. zamęścia. Węg. Panna Karolina już właśnie jest w latach zamęścia. L. (= *jest na wydaniu*). Różność religii nie kładzie już przeszkody w zamęściach. L. Pojawszy w zamęście Kossakowską, był protoplastą późniejszych pokoleń. Chodź. Nie dla Haliny bogate Z. Brodź. Trzy piękne siostry były nas u matki, a mnie najpierwej żądano w Z. Mick. A jeśli ona szczęście znajdzie w tym zamęściu. Mick. 2. × Z. **ożenie**: Takiego, jak mówi, zamęścia syn nie wart. Malec. Przen.: Z dwóch smutków w duszne spojonych Z. wzbil ś. głos jeden—a tym głosem szczęście! Krasiń. (= *związek, ogień, harmonję, jedność*).

Zamęt, u, lm. y, × **Zamąt**, × **Zamant**, † **Zamęc**, † **Zamętek**, † **Zamutek** l. rzecz *zamącona, męty*: Węgorze w zamęcie łowią. Kn. (= *w mętnej wodzie ryby łowią*; w odmęcie dobrze ryby łowić, z zakłócenia, z zawiechrzenia korzystać. L). Z. pierwotny, chaos. L. Stońce w upalne południe w rozszalałym zamęcie światła skrzyś ś. nad morzem. Przybysz. Przen.: *zamieszanie, bezład, nieład, odmęt, chaos, rozgardjasz, zakłócenie, ruetes, zaburzenie*: W tym powszechnym państwa zamęcie. Troc. Nowy Z. głowy. Wyb. (= *zawrót głowy, kłopot, ambaras, niepokój*). Wystały z zamętu gniewliwego umysł począł postępku żądać. Nar. (= *z uniesienia, zapędu, porwy*). Wszystkie duszy kochanka siły nie formowały tylko jeden Z. ogniów, których miłość jest celem. Węg. (= *kłęb*). Lękając ś. z jednej strony, a z drugiej ś. nadzieją karmiąc. z tych zamęci pożytek odnoszą. Jan. Wszystkich między sobą powadził, aby w zamęcie korzystał. Nar. Prawa nasze nie wolne były od dobrowolnego zamętu. Koss. Sposób elekcji tej u nas jest pełen zamętu. Koss. Francja była obrazem prawdziwego zamętu; zniknęło zamieszanie; następuje porządek. L. 2. † Z. *smutek, utrapienie, zaturbowanie*. Głos. Zamętkiem przeżożony, smutny, rozgniewany. Klon.

† **Zamętek**, tku, lm. tki p. **Zamęt**.

Zamętlenie, a, blm., **Zamiętlenie** czynność cz. **Zamętlić**.

Zamętlić, i, il, **Zamiętlić** *zawrócić, zamącić, skotłować, zamieszać*: Z. komu głowę, Z. co w pamięci. L.

[**Zamętląć**, a, al] *zaplątać, zawikłać, zagmatować*: Nici zamętlane (= *potargane, stargane*).

[**Zamętlanie**, a, blm.] czynność cz. **Zamętląć**.

Zamętnica, y, lm. e, **Trawnica**, **Zannichelja**, bot. (zannichelia) *roś. z rodziny jezierzowatych*.

Zamętny l. *pełen zamętu, mętny, zamącony*: Jeszcze noce były jesienne, oślepte, glucho, zamętne, a pełne strzępów mgieł. Reym. 2. przym. od **Zamęt**: Polów Z. Wor. (= *w zamęcie dokonywany*).

× **Zamęście**, a, lm. a p. **Zamęście**.

Zamężny l. (o kobiecie) *będąca za mężem*: Kobieta zamężna = *mężatka*. Stan Z. = *małżeński względem kobiety*. Ograniczyło ś. imię Czarnieckich na jedną tylko niewiastę, córkę Stefana Zofję, zamężną Michałowi Potockiemu. Szaj. 2. † Z. *zdolny do zamązpójścia, na wydaniu, † domężny*. Panna zamężna. Troc.

× **Zamglać**, a, al i × Z. ś. p. **Zamglic**.

× **Zamglanie**, a, blm., czynność cz. **Zamglać**.

× **Zamglanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zamglać ś.**

[**Zamglęć**, eje, al] *zemdleć*: (Dziewczyna) z żalu zamglała i upadła na ziemię. O raty! joby zamglała. Tet.

Zamglenie, a, blm. l. [Z.] czynność cz. **Zamglic**. 2. czynność cz. **Zamglic**. 3. *stan tego, co jest zamglone*: Puszcząć krew przeciw zamgleniu i boleniu oczu. Sien. 4. okuł. (nebula) *mgła, plama, obłoczek, zaćmienie, zmętnienie, zaćście mgłą*: Z., zmętnienie rogówki (nebula corneae).

Zamglenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamglic ś.**

Zamglowanie, a, blm., czynność cz. **Zamglować**.

Zamglowanie się, a ś., czynność cz. **Zamglować ś.**

l. **Zamglic**, i, il, **Zamglawić**, nied. **Zamglować**, [**Zamgliwać**] *zakryć, przesłonić mgłą, zaćmić, zmętnić*: Omgą tęgą ich umysłów zamglone są oczy. L. Niebo zamglone. Światło zamglone (gm.: *zabdzdziane*). Obfok zamgla moje oczy. Wor. Dym zamglawa mi oczy. Krasiń. Krople, oderwane od bałwanów Aary, to raz zamglują powietrze, to znów... Krasiń. Ta gwiazda dziś tylko pierwszy raz zamglona. Krasiń. Nadto pisma czasowe dzienne zamglone niemyczną okresami rzuciły z paszcz sfinksowych zagadkę sławy autorskiej. Chm. Księżyc stał nad Krakowskim Przedmieściem, zamglwając powietrze srebrnym pyłem. Gom. Ponura pustka w opuszczonym i niewdzięcznym kraju, oświeconym bladą tarczą zamglawionego księżycza. Górs. K.M. Przypatrzył ś. jej Kostka zamglawionymi marzeniem oczyma. Tet. [Gorąc uderzał mu do głowy i zamglwał oczy. Ork. Oczy z tej twarzy wyzierały jak dwa stawy, które opar zamglili]. Ork. Z. ś. *zaćść mgłą, zaćmić ś., zmętnieć, zatrzeć ś.*: Dalej obraz znowu ś. zamglawa. Dab.

2. **Zamglic**, i, il p. **Zamdlić**.

[**Zamgliwać**, a, al i Z. ś.] p. **Zamglic**.

[**Zamgliwanie**, a, blm.] czynność cz. **Zamgliwać**,

[**Zamgliwanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zamgliwać ś.**

× **Zamgła**, y, lm. y *mgła, wilgotne wyziewy unoszące ś. nad ziemią, opar, wapory*: W dali widać pasmo gór Karpackich, nastroczające obraz wolnego życia synów natury, co po tych szczytach, niedosiężone od chciwości, po poziomie, jak kłęb zamgły wijający, wolnym tu oddechają powietrzem. Sł. wil.

Zamglawić, i, il p. **Zamglic**.

Zamglawienie, a, blm., czynność cz. **Zamglawić**.

Zamia, i, lm. e p. **Głabia**.

× **Zamiałczeć**, y, al p. **Zamiauczeć**.

× **Zamiałczenie**, a, blm., czynność cz. **Zamiałczeć**.

* **Zamian** tylko w wyrażeniu: W Z., na Z. Na **wzamian** † **W zamiany**, † **Zamiankiem** = *jako zamianę, kompensatę, w odwet, zamiast czego, drogą zamiany*: Miłość chodzi na Z., nigdy nadaremnie. Jabł. Ten sprzął bądź łaskaw przyjąw Z. za twój rząd bogaty. Fred. A. Przytaczać ją ludzkie sprawy, sądzą, ganią, zlorzezcą, drudzy na **wzamian** zlorzezcą. L. Dać w zamiany. Troc. [Książdz kładzie na głowy nowożeńców wianki w Z., t. j. tak, że jemu daje jej wianek, jej zaś jego wianek].

Zamiana, y, lm. y, † **Zamianek**, † **Zamianka** l. mienianie ś., a. to, co mieniają, danie jednego za drugie, rzecz jedna za drugą dana, wzięta: Zrobiliśmy zamianę na stroje, zegarki (rub. handel; pomienialiśmy ś.). Mają żywności a. w zamianę, a. za pieniądze. Troc. Z. towarów, więźniów. Troc. (=wymiana). W algiebrze: Sposób zamiany, *methodus substitutionis*. L. (=podstawienia). **Zamianek**, zamianka jednego przedmiotu na drugi. Skr. Ani sprzedawać, ani zamianków czynić nie ma. Nisz. 2. handel zamienny, wymiana: Z. jest kontrakt, którym rzecz własna zlewa ś. na drugiego z obowiązkiem dania podobnej w tymże rodzaju, wadze lub liczbie, z przelaniem zupełnym własności rzeczy zamienionej między właścicielami prawa. Ostr. Z., przez którą ludzie nabywają rzeczy wzajemnie sobie potrzebnych. Stroj. 3, słów=*mowa niewłaściwa, zamieniania, metafora*. × **Zamiana**, **Zamiankiem**, przys.=*metaforycznie*. Kn. 4. † Z. odmiana, zmiana, zmienność, niestałość: Doznawam na sobie, co świat umie z swoją obłudną zamianą. Troc. Co zamianę czyni dnia i nocy. Troc. 5. fiz.: Z. energii, przemiana, przeobrażenie, p. Energia.

† **Zamianek**, nku, lm. nki p. **Zamian** i **Zamiana**.
† **Zamianka**, i, lm. i p. **Zamiana**.

Zamiankowy przym. od **Zamianek**: Z. zapis=*zapis o zamianku, l. j. zapisanie urzędownie w sądzie barnym zamianku uczynionego*. Skr

× **Zamianny** p. **Zamienny**.

Zamianować, uje, owal i. kogo kim a. na kogo =zrobić kogo kim =wynieść go na jaki urząd, dać mu nominację na kogo, zanominować: Zamianował węża królem żabim. Mick. 2. [Z.] przeznaczyć, wybrać: Zamianował król rycerza do ślubu ze swoją córką.

Zamianowanie, a, blm., czynność cz. **Zamianować**.

Zamiar, u, lm. y i. × Z. zamierzanie, zamierzenie, zakrój, zagraniczenie, zakreślenie, zakres, wyznaczona miara, wymiar, obręb: Już ś. to do pożądanej nie wprowadzi pory, co raz wyszło z słuszności granie zamiaru. Troc. 2. × Na Z., × Nad Z. =zbyt, nazbyt, nad miarę, więcej niż trzeba: Na Z., nad Z., zbyt, nazbyt, nadzwyczaj, nadmiar. Kn. Dobrych uczynków nie może jeden drugiemu udzielić, bo tego wszystkiego żaden, nierzkąc na Z., ale i dostatku nie ma. Sekl. Na Z. jest tego u mnie, i w stogach ziola stoją po gumnie. Mias. O, przykra nad Z. nowino! L. (=nadzwyczaj, nad wyraz). Nierad rzeczy wynosi, gani nad Z. Troc. A na sejmikach niezgody było po części, zwłaszcza w województwie ruskim, gdzie postów na Z. obrano. Biel. J. 3. [Z.] skłonność, pociąg: Miała do niego Z. i ożeniła ś. z nim. 4. [Z.] zapas. 5. mech.: Z. maszyny = udzielenie siły dogodnego kierunku; oszczędzenie siły lub czasu. 6. przen. to, co sobie kto zamierza, zakład, cel, zamiysł, widok, projekt, plan, intencja, zakrój, chęć: Mam Z. wyjść. Przyjść w jakim zamiarze a. z jakim zamiarem. Z. kary jest zapobieżenie podobnym występkom. Ostr. Doprowadzić do skutku, urzeczywistnić Z. Nie miałem zamiaru a. nie było moim zamiarem obrazić pana. Udał ś. Z. W tym zamiarze praca mnie całe życie tłoczy. Karp. Bogdajby tak wielkie i dobroczynne zamiary wiodły ś. zawsze i udawały ś. szczęśliwie. Śniad. Nie ten był Z. uniwersytetu. Śniad. Zamiarów jego trudno dociec. Mick. Słowicze dźwięki w męzczyzny głosie, a w sercu lisie zamiary. Mick. Z góry

powzięty Z. =rozmysł, premedytacja. Popsuć komu zamiary (=szyki). Bywać u pany w zamiarach (=w chęci ożenienia ś.).

[Zamiar] p. **Zamrzcć**.

× **Zamiara**, y, lm. y **zamierzona**, wyznaczona praca dzienna. Troc.

× **Zamiarkować**, uje, owal **zmiarkować**. L.

× **Zamiarkowanie**, a, blm., czynność cz. **Zamiarkować**.

× **Zamiarnosć**, i, blm. *celowosć, cel*: Kiedy to ustawiczne tu i tam wahanie nie morduje go, więc owa Z. naturze nie będzie dla niego daremną. L.

× **Zamiarować**, uje, owal *mieć zamiar, zamierzać, projektować, zamyslać, planować*: Zamiarowali kupić kawałek ziemi.

× **Zamiarowanie**, a, blm., czynność cz. **Zamiarować**.

Zamiarowy przym. od **Zamiar**, *celowy*. L.

[Zamiarty] p. **Zamarty**.

1. [Zamias, u, lm. y] to, co ś. zamiesi, zamieszane rozczyny chleba.

2. [Zamias] p. **Zamiast**.

Zamiast, [Zamias], † **Namiast**, † **Za miasto**, † **Zamiasto**, **Miast**, † **Miasto** czego =w niejsce czego, w zamian czego.: Z. pracować, waleśa ś. Z. łaski, wziął parasol.

† **Zamiasto** p. **Zamiast**.

† **Zamiat**, u, lm. y p. **Zamieć**.

Zamiatacz, a, lm. e ten, do którego należy zamiatanie; sluga w dawnych domach polskich, który przed rozpoczęciem tańców zamiatał, oczyszczał pokoje. St. wil.

Zamiataczka, czki, lm. czki i. służąca od zamiatania: Z. ulic. St. wil. 2. [Z.] posługaczka.

Zamiatać, a, al p. **Zamieść**.

Zamiatalny tyżący ś. *zamiatania*. Gór.: Pławniko zamiatalne. L.

Zamiatanie, a, blm., czynność cz. **Zamiatać**.

Zamiauczeć, y, al, × **Zamiałczeć**, **Zamiauknąć** *miaucząc odezwać ś.; miauknąć; zacząć miauczeć*: Kot, nadawszy ś., zamiauknie swym głosikiem drogim; tu myszy, jak piorunem postrzelone srogim, leca w gruzy. L.

Zamiauczenie, a, blm., czynność cz. **Zamiauczeć**.

Zamiauknąć, nie, nął p. **Zamiauczeć**.

Zamiauknięcie, a, blm., czynność cz. **Zamiauknąć**.

Zamiać, mnie, miał, nied. × **Zaminać** *zacząć miąć; mnać zagnieść; zmiąć, zmiętosić*. L.

[Zamie]?: Ubrał ś. w Z. (sammt?), przyjechał do mnie.

Zamiecienie, a, blm., **Zamiecienie**, czynność cz. **Zamieść**.

Zamiecienie, a, blm., p. **Zamiecienie**.

Zamieciny, in, blp., † **Zamiot** to, co *zamieciono, śmiecie zamiecione*. L. Przen.: Wszelki zamiot i zakaz świata miał ten święty w pomietlisku. L. Ceremonje te zmyślone prawie zamiotem a nierzacz sobie mam. Baz. (=pomiotem).

Zamieć, i, lm. i a. e, † **Zamiot**, † **Zamiat**, † **Zamiota** i. *zamiatanie, zarzucenie, zawiew, zawierucha, wieja, zawieja, zadymka, kurzawa; burza, zamieszanie*: Jakie więc zamieci (wiatr) w piaszczystych polach pędzi. Kochan. Morska nawałność, wściekle zamieci szalonych wichrów na brzeg go wyrzuciły. Pot. Piorunne zamieci. Zebr. Silnym pędem leci, jak łódź w haniebnej wiatrów północnych zamieci. Zebr. Zimowe zamieci hucają po górach. Mick. Po śnieżystej zamieci do wsi

zbrojny mąż leci. Mick. Kurzawa... s. toczy... jak wichru zamiecie. Ml. Śród gęstych kłębow zamieci kilkadziesiąt wozów leci. Mick. Zimowe zamieci huczą po górach. Mick. Zamieci w stepach. Grab. M. Przen.: *zawichrzenie, warchol, zamęł, zamieszanie, zaburzenie, niepokój*: Niezgoda jest przyczyną dzisiejszych zamieci. Pot. Sam nie mógł s. oprzeć zamieci sprysiężników. Chr. Niepięknie na godności świeci, kto do niej przedarł s. wyboczną przez chytre matactw nieściągłych zamieci, minąwszy pięknych dzieł ciężką potoczna. Sak. (= *wykręty, kręactwa, wybiegi, matactwa*). 2. *zaspą, wydma, zwał*: Śnieg po mału, ba i drobny leci, a przecię wielkie czyni zaspę i zamieci. Koch. W. Wiatr zamieci sypie. Kn. Syrtis, czyli zamieci, nie tylko rozumie s. o miejscach owych morza, na których woda s. krętem wije i piasek, ił, kamienie wymiata, ale też i o miejscach ziemi, gdyż na nich toż wiatry czynią, stąd wielkie zamieci są piasków osobliwie w Afryce. Pileh. (= *wir, odmeł, trąba*). Z., piasek lub śnieg od wiatrów na kupę zgromadzony. L. Za nim bezpieczni od wiatrów żołnierze ziemskiej s. żadnej nie boją, zamioty (w Afryce na piaskach). Chr. Z. piasku. Stasz. Za płótem zamieci są na chłopa wysokie. Troc.

Zamiejscowy poza danym miejscem znajdujący s. a. stamtąd pochodzący, nie tutejszy, obcy, przybyły, napływowy: Gościnne występy artystów zamiejscowych. Z., ego, lm. i rz. = człowiek Z., przybysz, obcy.

Zamiejski l. poza miastem leżący, mieszkający, na zewnątrz miasta skierowany; stamtąd pochodzący: Ogród Z. Wycieczka zamiejska. 2. X Z. nie w mieście będący, nie miejski, prowincjonalny: Zamiejskie pretorjany szmerzą coraz bardziej i piosnki nęcają jego odwadze. Krasin.

Zamieniać, a, lm. e, † **Zamiennik** ten, co zamienia, odmieńcać, wymieniać, przemieniać, zmieniać: Z., odmieńcać, Troc.

Zamieniać, a, ał i Z. s. p. **Zamienić**.

Zamienialność, i, blm., rz. od **Zamienialny**.

Zamienialny mogący być zamienianym, możliwy do zamieniania.

Zamienianie, a, blm. l. czynność cz. **Zamieniać**, *zamiana*. 2. patol.: Z. głosek w wymawianiu (paralalia). Z. słów w czytaniu (paralexia). Z. spółgłosek w mowie (symphonallaxis). Z. wyrazów w mowie (paraphasia, paraphrasia verborum).

Zamienianie się, a s., blm., czynność cz. **Zamieniać** s.

Zamienić, i, il, nied. **Zamieniać** l. co na co = wziąć a. dać jedno za drugie, zrobić zamianę, wymienić, zamienić s. = pomienić s., przemienić s. z kim na co; *prześcaciendować, przehandlować, prześcymarczyć*: Z. konie na towar. Troc. Zamieniać zowie s. rzecz jedną na inną wzajemnie sobie obiecać i ustąpić. Cyw. W pierwjustkach rzeczy na rzeczy zamieniano. L. Zamienił strzyk za siekierkę kijek. Prz. Z. pierścionki ślubne. Z. kilka słów = *porozmawiać*. Dziwna rzecz, jak silnie zazdrość szarpała nim o kobiety, z którą zaledwie kilka słów zamienił. Bał. Zamieniłem przez nieuwagę kalosze = *wziąłem nie swoje, przemieniłem*. Z. co komu podstępnie = *podsunąć swoje gorsze za cudze*. X Z. słowa = *użyć metaforycznie*. 2. co w co = *odmieńcać, przemienić, zmienić*: Zamień gniew w łaskę. Troc. Zamieniać słowa, transferre. Kn. Zamienione słowa, nie swoje,

translatu, translatiua, figurata verba. Kn. (= *przenośne, figuryczne*). Zabłocki tekę autorską zamienił na brewjarz wiejskiego kapłana. Wit. A zamienides twoje pieniądze? Troc. Cezar całą Galję opanował i w prowincję zamienił. Lel. Ciężki, niemal już w prawo zamieniony ucisk. Kaczk. 3. [Zamieniać, dok.] = *zamienić*: Królewna zamieniała tedy latarnie (= oddała stare, a wzięła nowe). Z. s. l. z kim na co = *pomienić s., przemienić s.* 2. w co = *odmieńcać s., przemienić s., przeobrazić s., zmienić s., przejść w co*: Spór ich zamienił s. w przyjaźń. Gorliwość religijna zamieniła s. w fanatyzm. Wyziewy zamieniają s. na ehmury. Pokarm zamienia s. w krew.

† **Zamienieć**, eje, ał p. **Zamienić**.

Zamienienie, a, blm., czynność cz. **Zamienić**, *zmiana, przemiana, wymiana*.

† **Zamienienie**, a, blm., czynność cz. **Zamienić**. **Zamienienie się**, a s., blm., czynność cz. **Zamienić** s.

Zamiennia, i, lm. e l. gram. *zamiana dźwięku w wyrazie na inny dźwięk*. Kopecz. 2. ret. *zamienienie wyrazu jednego na drugi; przenośnica; metafora, metonimia*.

Zamiennie przys. od **Zamienny**, *drogą zamiany, przez zamianę*.

Zamiennik, a l. † Z., lm. cy = a) *zdrajca, wiarołomca, odstępcą*: Z., zmiennik. L. Z., *zdrajca*. Troc. b) p. **Zamieniacz**. 2. lm. i = a) [Z.] *dziecko zamienione przez zmorę*. b) a. **Moduł** mat. *liczba służąca do przerobienia logarytmów jednego układu na drugi*.

Zamiennosc, i, blm., rz. od **Zamienny**.

Zamienny l. a. X **Zamianny** przym. od **Zamiana**: Towar, handel Z. Karta zamiana jest pismo, za którego oddaniem oddawca odbiera pieniądze w tymże piśmie wyrażone od korespondenta, do którego to pismo daje. Ustrz. (= *weksel*). Zamianna karta, zamianna ceduła, weksel. Troc. 2. patol.: *Mówienie zamienne (paraphrasia) zamienianie wyrazów w mowie*.

Zamierać, a, ał p. **Zamrzeć**.

Zamieranie, a, blm. l. czynność cz. **Zamierać**. 2. patol.: Z. tkanek (necrobiosis) *necrobioza*, pewien rodzaj obumierania komórek, które powoli zamieniają kształt swój, zanikają i wreszcie zupełnie giną.

[**Zamierek**, rka, lm. rki, **Zamirek**] *kijek do mierzenia udoju*.

Zamierzać, a, ał i Z. s. p. **Zamierzyć**.

Zamierzanie, a, blm., czynność cz. **Zamierzać**. **Zamierzanie się**, a s., blm., czynność cz. **Zamierzać** s.

X **Zamierzch**, u, lm. y, † **Zamierzch** l. *zamierzch zapadający, mrok, pomrok, pomroka*: Nie spuszcza s. w zamierzchy wieczorne. Przyb. Bili s. od wschodu słońca aż do nocy; Attyłów lud począł niekłać, a Gotowie ich gonili aż do zamierzku. Biel. M. 2. *choroba oczu*: Z. w oczu, gdy s. komu mierzcha w oczach. Kn.

Zamierzchać, a, ał p. **Zamierzchnąć**.

Zamierzchanie, a, blm., czynność cz. **Zamierzchać**.

Zamierzchły, † **Zamierzchniony** *który zamierzchł, zagasły*: Niech ci błogostawia nieba i niezamierzchnione gwiazdy świecą rodzono. Tw. Przen.: *ginący w pomroce, mroczny, niezapamiętany, ciemny; bardzo dawny, odległy, przedhistoryczny*: Początek nauki ginie w czasach zamierzchłej przeszłości. Przen.: Często uczyły, zabawy, polowania dodawały życia zamierzchłej okolicy. Kłm.

(= *zapadłej, drzemiącej*). Prosimy cię, zostaw nowej monarchini Djanie, co w te szyby zamierzchle zagląda, sam ś. ku spoczynkowi miej. Słow. Wyrzuciły ś. nakoniec w głębokim dotąd nilezeniu zamierzchle okrutnej myśli zamiary. Nar.

Zamierzchnąć, chnie, ohnął a. chl. × **Zamierzchnąć**, nied. **Zamierzchnąć**, × **Zamierzchnąć** l. *zapaść mrokiem, zmierzchnąć ś.*, *ściemnieć, pociemnieć, zagasnąć, ściemnić ś.*: Już zamierzchnęło. Troc. (= *zapadł mrok, zmierzchnęło*). Zamierzchnęło, gdyśmy odchodziły. Troc. Zamierzchnęło mi w oczach, ciemno mi stało. Dudz. (= *pociemniało, poczerniało, zaćmiło ś.*, *zrobiło ś. ciemno*). **2. zaćmić ś.**, *skryć ś. w cieniach, pociemnieć*: W zupełnym słonecznym zaćmieniu świat zamierzchnię i rzeczy utraci przyrodzone obrazy. Tw. Już ostatnie perły gwiazd zamierzchnęły i na dnie niebios zgasły. Mlek. Przen.: *stracić na blasku, świetności, pójść w zapomnienie, zginać, zostać pogrzebanym w niepamięci*: Służę ojezycznie miłej, a jej sprawom sławnym nie dopuszczę zamierzchnąć w ciemnym wieku dawnym. Kochan. Bo jeśli u kogo, u muz to jest w mocy nie dopuścić Z. enocie w ciemnej noey. Groch. Siemianowi umrzeć nie dadzą sielanki, nie dopuszczą Z. i mnie Roksolanki. Zim. 3. × Z. *zostać zaskoczonym przez zmierzchnę, przez noc*: Trafiło ś. jednego czasu, żeśmy zamierzchnęli w mieście; posłaliśmy do burmistrza, aby furty nie kazał zamykać. Mask. Zamierzchnęłam, noc mię zapadła. L. Zamierzchnięny w drodze. Groch. Jerzy Ossoliński, gdy już był o kilka mil od Frankfurtu, zamierzchnęł w puszczy Spisartskiej. Boh.

Zamierzchnienie, a, bhm., p. Zamierzchnięcie. **Zamierzchnięcie, a, bhm., Zamierzchnienie,** × **Zamierzchnienie,** × **Zamierzchnienie** l. czynność cz. **Zamierzchnąć. 2. = Zamierzchnę:** Oczy ślepych z ciemności a z zamierzchnienia przejrzą. B. B. (z mroku i z ciemności oczy ślepych patrzeć będą. B. G.). Mędry w Atenach, gdy to zobaczyli, smutni, powietrza zewsząd zamierzchnienie, bardzo w swych myślach potrożeńi byli. Ody. **Zamierzchnięcie, a, bhm. l. czynność cz. Zamierzchnięcie.** **2. × Z. oznaczona granica, zakres, okres czasu, termin:** Było Z., jak długo który urząd kto dźierać miał. L. **2. a Z. ś. czynność cz. Zamierzchnięcie ś.**: Pospolicie mówią: lżejsze Z., niż uderzenie. Stryjk. **3. [Z.] zamiar:** Już miał zejść, ale przerwał swoje Z., bo ujrzał wychodzących z osiedla soltysowego ludzi. Ork.

Zamierzchnięcie się, a ś., bhm., niek. Zamierzchnięcie czynność cz. **Zamierzchnięcie ś.**: Z. ś. na kogo. Troc. † **Zamierzchnięcie, u, lm. i p. Zamierzchnięcie.** × **Zamierzchnięcie, a, al p. Zamierzchnięcie.** × **Zamierzchnięcie, a, bhm., czynność cz. Zamierzchnięcie:** Z., zaciemnianie, mroczki w oczach. Ocz.

× **Zamierzchnięcie, nie, nął p. Zamierzchnięcie.** Zim. × **Zamierzchnięcie, a, bhm., p. Zamierzchnięcie.** × **Zamierzchnięcie, a, bhm., czynność cz. Zamierzchnięcie.**

† **Zamierzchnięcie, nie, nął (Zamierzchnięcie) obmierznąć, zbrzydnać.** L.

† **Zamierzchnięcie, a, bhm. (Zamierzchnięcie) czynność cz. Zamierzchnięcie.**

† **Zamierzchnięcie, y, yl p. Zamierzchnięcie.** **Zamierzchnięcie, y, yl, nied. Zamierzchnięcie l. zajmąć, zagarnąć, objąć mierząc; zakreślić, ograniczyć miarę, zaznaczyć; odmierzyć wycznaczyć:** Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby stał, Z. raczył.

Zarn. Zamierzchnięcie nędzemu człowiekowi kres, ilekroć odpuszczać ma bliźniemu swemu, a sobie go Z. nie raczył, opowiadając nam miłośrdzie Boskie swoje bez końca. Rej. Bóg, stwarzając świat, ziemię odział trawą i ziołami, od której potem wody odłączywszy, zamierzchnięni ujął je brzegami, skąd już każda rzecz własną postać brała i w należytych siadle zostawała. Ody. Za Twoim rozkazaniem w brzegach morze stoi, a zamierzchnięni granic przeskoczył ś. boi. Kochan. Sam Melchisedek nie śmiały Panu Chrystusowi zamierzchnięć, aby cudów nie czynił w chlebie bez wina, a ty, widzę, zamierzchnięsz. Tworz. Bóg ani wielkim zakreślony, ani w swej mocy zamierzchnięny. Kochan. Z. co prawem. Troc. Z. kres, cel, czas komu. Troc. Zamierzchnięcie władzy swojej przestąpił granice. Troc. (= *właściwie*). Czas zamierzchnięny. Troc. Należące pieniądze będą w zamierzchnięnym czasie wypłacone. Nar. (= *z góry oznaczonym, przewidzianym*). Zamierzchnięcie wy czas zmiłowaniu Bożemu a na wolą swą złożyliście mu dzień. Leop. (= *dylktujecie*; zakreśliłiście czas. Leop.: nie kładcie kresu radom Pana Boga. B. G.). Ledwie do jednej godziny nie ma zamierzchnięnego czasu swojego. Rej. Nazajutrz na godzinę zamierzchnięną postawiono ich przed sąd. Baz. Bóg człowieka chciał mieć na enotę; na co ś. snadź mieć nie będzie, jeśli za noworostych lat fundamentu jakiego ku temu sobie nie zamierzchnię a nie założył. Glicz. Tylko do czasu sobie od starszego zamierzchnięnego. Niem. (= *przepisanego*). Posłów na sejm niema liczby zamierzchnięnej. Bobrow. (= *ograniczonej*). Stańeło temu na przeszkodzie ograniczanie przez sejmiki władzy poselskiej, czyli t. zw. w instrukcjach władza zamierzchnięna. Paw. Organ dominujący posłom swym silnie mógł Z. władzę. Remb. [Chłop odpodziął, że co pola zamierzchnię, to będzie jego]. Co komu zamierzchnięł Twórca wszystkich rzeczy, nie zdoła tego rozzm odmienić człowieczy. Nar. Przen.: Z. co = *wziąć sobie co za zadanie, za cel; dążyć, piąć ś. do czego, obiecywać sobie co, sięgać po co, liczyć, kroić na co*: Nie zamierzchnię rzeczy niepodobnych. Jabł. Zamierzchnięł sobie ten urząd. Troc. (= *zagaił nań parol*). Zamierzchnięny cel osiągnął. Troc. **2. przen. powziąć zamiar, zamyslić, postanowić; umyślić, zakroić, uplanować sobie, ułożyć sobie w głowie, projektować:** Nie zamierzchnię nad możność. Wiszn. Co zamierzchnięł, wykonał. Zamierzchnię wyjechać (= *chcę*). W zamierzchnięnych poszukiwaniach dzieje Bolesława Śmiałego wymagały więcej, niż w czymkolwiek, mozolnego trudu. Lel. Ociec każdy by synowi swemu stan jaki a wezwanie zamierzchnięł a założył. Glicz. (= *obmyślił*). **3. × Z. w mierzeniu pomylić ś., *złe zmierzchnięć, pomierzchnięć*. L. **4. × Z. zdecydować, ustalić, zawyrokować, wyjaśnić:** Jak ś. to dzieje, trudno zamierzchnięć. Troc. **Z. ś. l. † Z. ś. ograniczyć ś., *sprowadzić ś. do czego, zredukować ś., zejść do czego*: Świecenie niedzieli duchowne nie na jednym dniu zamierzchnię ś., ale przez wszystkie czas żywota naszego. Gil. **2. a. [Zagierzchnięć ś., nied. Zagierzchnięć ś.] na kogo = podnieść rękę, targnąć ś., godzić:** Zamierzchnięł ś. na mnie szablą. Troc. Zamierzchnięwszy ś., nie uderzył. Prz. (Troc.).****

Zamiesić, i, il l. a. × Zamiesić, † Zamiesić mieszeniem zarobić; zaznaczyć, rozmięsić, rozczynić zamieszawszy: Z. ciasto, rozczynić. Kn. Z. wapna gliną. Przyniosła mąki w misce i w nieckach zamiesiła. Jez. **2. [Z.] zadeptać:** Statki (bydło) zamiesiły hodniek.

Zamiesiciel, a, lm. e, † **Zamiesiciel** ten, co zamiesił a. co zamiesi, zamąciiciel: Zamiesiciel, perturbator. Kn. (zamąciiciel. L.). Bezbożnych wartogłowów i zamiesicieli, którzy domowemi turniejami Rzpltą zwaśnili i skłócili, słusznie pokarano. Pilch.

† **Zamiesz**, y, btm., p. **Zamieszenie**. Glos.

† **Zamieszacz**, a, lm. e, ten, co zamiesza, zamąciiciel, zakłóciiciel: Turbator, Z., zwajca. Mącz.

† **Zamieszaczka**, i, lm. i l. forma ż. od **Zamieszacz**. 2. kopyś, kopystka, warząchew, wiosło do mieszania. L.

Zamieszac, a, ał, **Zamieszac**, nied. × **Zamieszawać**, † **Zamieszawać** l. miesząc zakreć, poruszyć; zamącić, zakłócić: Z. łyżką. Ode dna Z., turbare ab imo aliquid. Kn. Zamieszaj to warząchą. Troc. Od wydanych z wszystkich dział strzałów zdało ś. z płomieni gorzeć niebo i w grubym zamieszane dymie rozstępować powietrze. Tw. Przen.: Mamy koryto, będzie w czym Z. trzodzie (= przygotować jeść). 2. przen. zamącić, zakłócić, zamieszkać, zaburzyć, zakłócić, zawichrzyć, naruszyć: Całe tym zamieszkał państwo. Troc. Z. spokój. 3. × Z. przen. pomylić, zmącić, pokrzyżować, zmieszać, poplątać, popsuć, pogmatwać: Nowym wymyślaczom, co na swój rozum wszystko stawia, pan temi dziwnemi sprawami zamieszawał wymysły ich, aby ś. nie tak działa, jak oni chcą. Lubom. × **Rozum zamieszany** = pomieszany. Zamieszanego znak rozumu, gdy dobrego obierać nie umie. Koch. W. 4. kogo do czego, w co = w mieszać, wciągnąć, zaplątać, wplątać, zawikłać: Zamieszany do spisku. Z. ś., [Zamiktać ś.] zaplątać ś., zarzucić ś., zaprzepaścić ś., zapożyczać ś. między innymi przedmiotami: List zamieszkał ś. między papierami, i nie mogłem go znaleźć (= dostać ś.).

† **Zamieszale** przys. od **Zamieszaly**; † **Zamieszanie** nierządnie, bezładnie, burzliwie: Turbide, Z., nierządnie. Mącz. **Zamieszanie**, burzliwie, pomieszanie. Kn.

† **Zamieszaly** p. **Zamieszany**.

Zamieszanie, a, **Zamieszanie** l. btm., czynność cz. **Zamieszac**. 2. lm. a, **Zamieszka**, × **Zamieszka**, † **Zamieszkanina** zamieszka, zamęt, zawierucha, burza, zaburzenie, rozruch, ruchawka, bunt, popłoch, tumult, tertes, rwetes, rozgardjasz, warchał, niepokój: Morskie Z. Troc. (= burza morską). Zamieszany, zamieszania pełny. Troc. Zamieszania pełne czasy. Troc. Z. w całej prowincji uczynił. Troc. Szkody poniósł w zamieszaniu krajowym. T. K.

× **Zamieszanie** przys. od **Zamieszany**: Z., burzliwie, pomieszanie. Kn.

Zamieszanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zamieszac** ś.

† **Zamieszkanina**, y, lm. y p. **Zamieszanie**.

Zamieszany l. im. od **Zamieszac**; **Zamieszany**. 2. a. † **Zamieszaly** który ś. zamieszkał, pełen zamieszek, burzliwy, zakłócony, zamącony, niespokojny. Zaw., L. Pod zamieszane w ojezynie czasy. Troc. Z. kraj. Troc. Zamieszana chwila. Troc.

† **Zamieszawać**, a, ał i † Z. ś. p. **Zamieszac**.

† **Zamieszawanie**, a, btm., czynność cz. **Zamieszawać**.

† **Zamieszawanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zamieszawać** ś.

Zamieszczac, a, ał p. **Zamieszcic**.

Zamieszczanie, a, btm., czynność cz. **Zamieszczac**.

Zamieszczanie, a, btm., czynność cz. **Zamieszcic**.

† **Zamieszek**, szku, lm. szki opóźnienie, mitrega: Aby ręka ś. nie spracowała, ale przecie aby żadnego zamieszku strzelbie zaczętej nie czynić. Strzel.

Zamieszanie, a, btm., † **Zamiesz** czynność cz. **Zamiesić**.

Zamieszka, i, lm. i, † **Zamieszka** l. × Z. mieszanina, płatnina, gmatwanina, pomieszanie, powikłanie: Dziwne pstra Z. stroju, języków i instrumentów. Śl. wil. Rzymskie balwochwastwo św. Piotr nazwał Babilon, bo tam wielkie były i próżne bogów i szatanów zamieszki. Skar. Co za Z. enót i występki, jeśli każdy może sobie o nich tworzyć wyobrażenia podług woli? Cyan. Obrazilem Cię, Boże, i sam sobie ciężki stałem ś. z grzechu i z mojej zamieszki. Chr. 2. a. † **Mieszka** zamieszanie, zamęt, zaburzenie, burza, rozruch, ruchawka, bunt, popłoch, rwetes, rozgardjasz, warchał, zawichrzenie, niepokój, zawierucha: Podniosła ś. w Polsce bezpośrednio przed wnijsiem Jadwigi tak okropna Z., jakiej od wielu wieków nie pomni pamięć ludzka. Śl. wil. Czechowie dla siebie z zamieszków (z zamieszek) polskich szukali korzyści. Nar. 3. burda, awantura, kłótnia: Ktoby w nocy jaką zamieszka uczynił, ma być na gardle kar. Tarn. J. Usłyszawszy głos krzyku onego, spytał ś.: cóż to jest za huk tej zamieszki? B. G. (cóż to za głos rozruchu tego. B. G.). Zamieszki i burzki czyniącego na gardle szukano. Wiśn. Dziedzic zginał był w czasie krajowych zamieszków. Mick. 4. † Z. pomieszanie komu szybko, zwichnięcie czyich planów, udawanie, pokrzyżowanie czyich zamiarów: U naszy powstała radość z jego prac zamieszki, gdyby ś. to przez krzywe udać mogło ścieżki. Przyb. 5. [Z.] potrawa z maki z wodą; lemieszka, prażucha, parka; mamalyga. 6. [Z.] p. Paciara.

† **Zamieszka**, i, lm. i l. opóźnienie, mitrega, zwolka, strata czasu, zmuda: Z., mieszanina, omieszkanie, zmuda. Kn. Zamieszki, które go potykały, te mu przekazały. Biel. M. 2. p. **Zamieszanie**.

Zamieszkać, a, ał, × **Zamieszkać**, nied. **Zamieszkiwać**, × **Zamieszkiwać**, † **Zamieszkiwać**, [Zamieszkiwać] l. † Z., [Z.] czego, na co = omieszkać czego, ociągnąć ś. do czego, opóźnić ś. z czym, zapóźnić ś., spóźnić ś., zmitregzyć: Zamieszkał poszty. Troc. (= spóźnił ś. na pocztę). Karanie podwojskiego, gdy dojsadu zamieszka. Sz. Gdy podwojski sędziemu winę przepadnie w tym, iżby mu do sądu zamieszkał, tedy ma być kar. małdrem królewskim. Sz. Ty żadnemu nie zamieszkaś na wspomnienie jego. Rej. Bóg nigdy wiernym swym nie zamieszkał na wspomnienie ieh. Rej. Zarzucać, iż postowie zamieszkał w Moskwie. Dar. Z. na obiad. Kn. Zamieszkałem dla ciebie na wieczera. Troc. Nie ś. jeszcze nie zamieszkało. Troc. 2. co = zatrzymać, przetrzymać: Nie godzi ś. służebnikowi i służebnicy myta służby ieh odejmować a. zamieszkiwać. Orm. 3. † Z. [Z.] czego = zanieść, zanieść, opuścić ś. w czym: Glos., Rej. Jeśliśy sam nauk zamieszkał, ujrzy w szkołach inszych, którzy ś. uczą dobrze; jeśliśy snadź zajrzał, iż go inni przechodzą, weźmie z tego pobudkę, że ś. też w naukę wda i onych pilen będzie. Glicz. Aczliby też po dokonanych leciech zamieszkał czynić, a dawnośby wysła... St. wiśl. 4. † Z. komu = zabawić, przetrzymać, zabalumic go, narazić go

na spóźnienie: Zamieszkać komu, bawić kogo. Troc. Z. sobie, opuścić czas, porę. L. Wszystko pójdzie wniwecz, co niewinnie pozwnali użyli niewczasu, dom opuścili, zamieszkali sobie i do wielkiej szkody przyszli. Górn. Z. sobie, zaniedbać, zapomnieć. Rej. 5. dom, kraj (L.) = *zająć na mieszkanie, wprowadzić ś. doń, aby mieszkać*: Przedstawił ś. mnie jako kupiec z okolicy zamieszkiwanej niegdyś przez rodziców moich. Orzesz. 6. gdzie = *osiąść, osiedlić ś. nied. mieszkać, przemieszkować, bawić, przebywać; stanąć, zatrzymać ś., obracć sobie gdzie mieszkanie*: Przyjechawszy do Krakowa, zamieszkałem u przyjaciela.

Zamieszkalność, i, blm., rz. od Zamieszkalny: Okres zamieszkalności naszej planety w stosunku do okresów poprzedniego kształtowania ś. i następnych faz stygnięcia.

Zamieszkalny możliwy do zamieszkania, mieszkalny.

Zamieszkały, × Zamieszkały, i, który zamieszkał gdzie, zamieszkujący, mieszkający, przemieszkujący, bawiący, przebywający, osiadły: Z. w Paryżu. Bądź zamieszkałych już u nas, bądź przechodnich tylko do nas zagranicznych wszelkiego stanu ludzi. L. Tak ś. rzecz ma z nami, jako z zamieszkałymi zdawna w domu jakim. Pileh. Przen.: Nie całe jeszcze pozbyłem zamieszkałego smutku. Bardz. (= *zadawnionego, zakorzenionego, zastarzałego*). [Tutaj je chtoś zamieszkały]. 2. Z. zamieszkały, zajęty na mieszkanie; mieszkalny: Z. dom. L. Kraj Z. (= *zabudowany*).

Zamieszkanie, a, blm., × Zamieszkanie i, czynność cz. Zamieszkać. 2. miejsce zamieszkania, osiedlenia ś., pobyt, mieszkanie: Każdego Z. jest w miejscu, w którym ma główne siedlisko.

× **Zamieszkaniec, nca, lm. ncy ten, co zamieszkał gdzie, mieszkaniiec, obywatel a. lokator. L.**

Zamieszkały i. im. od Zamieszkać. 2. [Z.] zamieszkały: Była kobieta zamieszkała w domu.

† **Zamieszkawać, a, ał p. Zamieszkać.**

† **Zamieszkałość, i, blm. opiekałość, nie-dbałość, ociężałość, lenistwo, ospałość, ospałość**: Od zamieszkałości twej oczyść ś. Leop.

† **Zamieszkanie, a, blm., czynność cz. Zamieszkać.**

Zamieszkiwać, uje, iwał p. Zamieszkać.

Zamieszkiwanie, a, blm., czynność cz. Zamieszkiwać.

[**Zamieszkiwanie, a, blm.**] czynność cz. Zamieszkiwać.

× **Zamieszkiwać, a, ał i × Z. ś. p. Zamieszkać.**

× **Zamieszkiwanie, a, blm., czynność cz. Zamieszkiwać.**

× **Zamieszkiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamieszkiwać ś.**

Zamieszczać, i, it, nied. Zamieszczować co = *umieszczać, pomieszczać, dać czemu miejsce, ulokować*: Z. co w gazecie = *podać, wydrukować*. Z. kogo, co w liście = *zapisać; zaciągnąć na listę*.

† **Zamieszczenie, a, lm. a. miejsce za miastem, † zagrodzie.**

Zamieszczenie, zamieszczenie, zamiotti, [Zamieszczenie], † Zamieszczenie, † Zamieszczenie, [Zamieszczenie], nied. Zamieszczenie, × Zamieszczenie, † Zamieszczenie i. miotając rzucić aż dokąd; zarzucić, posp. smyrznąć, szmajstnąć, × zakinać, † zakidać, † zacisnąć: Kości a. inne rzeczy ostatki pod stół zamieszcza. L. Zamieszcza sieci swoje na nas fałszywych nauk

swoich. Rej. 2. † Z. rzuciwszy zamieszczać; porzucić, odrzucić, odrzucić: Matka, gdy widzi dzieciątko swoje plugawościami posmrodzone, dzieciątko dla smrodu nie zamietuje, ale smród on ociera i obmywa. Żarn. Burzyciela wiary powszechnej potępiamy, zamiatamy, depeemy. Baz. Pan Bóg nie opuszcza nas ani zamiatą. Leop. (nie odrzuca. B. G.). Panowie radzili Skanderbegowi, aby nie do końca zamiatą te kondycje od Turków podane. Baz. (aby niezupelnie odrzucić. L.). Bogactwa oni dzisiaj w takiej cenie mają, że gwoli temu wszystko inne zamiatają. Kochan. 3. miotłą, szcztoką = *umieszczać, pomieszczać*. Kn. Chłopiec ma izbę zamiataną, ustąpić z izby, byście ś. nie przykurzyli. Star. Tym czasem tu poprzatają, i niech zamieciono będzie pięknie. L. Ogonem pokój zamiatą. Proch, po ziemi ś. wlokąc, za tobą zamiatą. Toł. Wierzech zielonego Parnasu siostr powiewnoszata družyna skoczny tańcem do składu zamiatą. Nar. Dwie moje córki, zabite zarazą, wywlec kazałem strażnikom z namiotu... a jak dorosłym przystoi dziewicom, włosami ziemie zamiotły rodzicom. Słow. Przen.: Zamiatą czym = *pomieszczać; lekce-ważyc co, za nic sobie mieć, postpowować*. Gdy Plato, Arystoteles są w cechu dworzan, nie baczę, czemu by kto zamiatą miał tym tytułem. Górn. † Zamiatą kogo = *pomieszczać kim*. Górn. J. 4. co = *zająć, zagarnąć miotłą, szcztoką*: Z. śmiecie. Przen.: Wiek ludzi rodzi, moment je zamiatą, by ś. na skroni próżny laur zielenił. Nar. (= *zamiatą, sprząta, zdmuchuje, kosi, gładzi*). Podczas tak nizko mnie złożono, iżę mną prawie śmieci zamiatano. Lubom. Przen.: Zamiatą (szczeg.: *sztynną*) nogą = *powłóczyć zataczając*. Ematją on szybkim mija biegiem, i konnych Traków góry wiecznym kryte śniegiem, a nigdzie lekką stopą ziemi nie zamiatą, wnet na morze z Atosu wyniosłoz złata. Dm. [Z. nogą w tańcu] = *zawadzać nogą w tańcu*. [Tańcowali, i jeden był, co ciągle nogą zamiatą tego żołnierza] 5. † Z. miotaniem zapelnić; zarzucić, zawalić: Zamiatą dół, rów = *zarzucać, zapelniać rzucaniem ziemi, kamieni i t. d. L.* Wszystkie studnie na ten czas zamiotali i zasypali ziemią. Leop. (na każde pole wyborne rzucił każdy kamień swój, i zarzucili je. B. G.). 6. † kogo czym = *obciążyć, obarczyć go zarzutem czego, fałszywie go zaszkodzić, obwinic go*: Ci, którzy inszych sedyjami zamietują, sami na wojnę potrzebują: ludzie naprzeciwko zwierzchności pobudzają. Żarn. Obłudnicy, maskarę pasterską na ś. biorąc a na wierne i naukę ich zmacz kacerską zamietując, niewinnie winni, postawni szczyre zabijali. Żarn. Połapawszy one slugi jego, potwarzami je zamietując, pobili. Rej. Zamietują nas tym, że cudów nie czynimy; ale to niechaj wiedzą, że ich najmniej nie potrzebujemy. Żarn. 7. † Z. miotaniem zakryć; zarzucić; zaslonić, oslonić, upozorować, zamaskować, pokryć: Marnozę swoją nierządym grzechem Lotowym zamietają a zaslaniają. Kosz. (w płaszczyk ubierają, barwią. L.). 8. † Z. komu czym oczy = *wytknąć, wyrzucić mu na oczy, wyklóć mu czym oczy, zarzucić mu w żywe oczy*: Owóz są ci, któremiście mi zamiatali w oczy. Leop. Bardzo ją służąca frasowała, zamiatając jej tym w oczy, że Pan zamknął żywot jej. Leop. (drażniła ją bardzo, aby ją tylko rozgniewała. B. G.). Temi słowy zamiatą mu oczy, urągając. Leop. Będzieli mieszkał między wami cudzoziemiec, nie zamiatajcie mu tym oczy.

Leop. (nie czynicie mu krzywdy. B. G.). 9. komu co = zrobić komu zarzut z czego, zarzucić mu, wyrzucić, zadać mu co: Naso do kardynałów rzeczek czynił, zamiatając im na oczy, że oni hereetykowi folgowali. Baz. Nie nie odpowiadasz na takie rzeczy, które ci zamiatają? Leop. (co ci przeciwko tobie świadczą? B. G.). 10. [Zamiatać] = zmiatać = uciekać. 11. myśl. (o niedźwiedziu) bronić ś. dokola: (Niedźwiedź), stając do walki, zamiata (bije, tupa). Sp. 12. wiośl.: Zamiatać = maczać wiośło przy ruchu powrotnym.

[Zamiesznik, a, lm. cy] człowiek zamiejskowy.

Zamietać, a, al p. Zamieść.

Zamietanie, a, blm., czynność cz. Zamietać.

[Zamietka, i, lm. i] l. ława muirowana przy piecu. 2. także przymurowanie około domu, przyzba.

× Zamietny przym. od Zamieć: Zamietne burze. Pol.

† Zamietywać, uje, ywał p. Zamieść.

† Zamietywanie, a, blm., czynność cz. Zamietywać.

Zamieć, a, blm., czynność cz. Zamiąć.

Zamiąkać, a, al p. Zamięknąć.

Zamiękanie, a, blm., czynność cz. Zamiękać.

× Zamiękozać, a, al p. Zamiękozyć.

× Zamiękozanie, a, blm., czynność cz. Zamiękozać.

× Zamiękozenie, a, blm., czynność cz. Zamiękozyć.

× Zamiękozyć, y, yl, nied. Zamiękozać zmiękczyć, rozmiękczyć. L.

Zamięknąć, knie, kl, nied. Zamiękać zejść wilgocią, zamoknąć, zacieć, zawilgnąć, rozmięknąć: Strzelajże! — Panewka mi zamięknęła. L.

Zamięknienie, a, blm., Zamięknienie czynność cz. Zamięknąć.

Zamięknienie, a, blm., p. Zamięknienie.

† Zamięsciel, a, lm. e p. Zamięsciel.

† Zamięścić, i, il p. Zamięścić.

† Zamięscienie, a, blm., czynność cz. Zamięścić.

Zamięszać, a, al i Z. ś. p. Zamieszzać.

Zamieszanie, a, blm. p. Zamieszanie.

Zamieszanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamieszzać ś.

† Zamieszka, i, lm. i p. Zamieszka.

× Zamieszkać, a, al p. Zamieszkać.

× Zamieszkały p. Zamieszkały.

× Zamieszkanie, a, blm., czynność cz. Zamieszkać.

× Zamieszkiwać, uje, iwał p. Zamieszkać.

× Zamieszkiwanie, a, blm., czynność cz. Zamieszkiwać.

Zamiętlenie, a, blm., czynność cz. Zamiętlić.

Zamiętlić, i, il p. Zamiętlić.

Zamigać, a, al i Z. ś. p. Zamigotać.

Zamiganie, a, blm., czynność cz. Zamigać.

Zamiganie się, a ś., blm., czynność cz. Zamigać ś.

× Zamignąć, nie, nął i × Z. ś. p. Zamigotać.

× Zamignienie, a, blm., p. Zamigotanie.

× Zamignienie się, a ś., blm., p. Zamigotanie.

× Zamignięcie, a, blm., czynność cz. Zamignąć.

× Zamignięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zamignąć ś.

Zamigotać, oce a. oce, tał, Zamigać, × Zamignąć a. Z. ś. zacząć migotać, migocząc zaświecić; zamajażyć, zabłyszcząć, zapstrzyć ś.: Gwiazdka zamigotała ś. Purpura mi w oczach zamigotała. Chr. Teraz mi pod stopą zamignęła stłu-

czona szyba. Krasin. Tam burze zamignęły gromami. Mic. Pod nim zamignęła stal, rewolwer. Mic.

Zamigotanie a, blm., Zamiganie, × Zamignienie, × Zamignięcie a. Z. ś., czynność cz. Zamigotać.

Zamigotanie się, a ś., blm., p. Zamigotanie.

[Zamikierie, a, blm.] czynność cz. Zamikicić.

[Zamikicić, i, il] skrócić, skłamać.

[Zamiktąć się, a ś., al ś.] p. Zamieszzać.

[Zamiktanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zamiktąć ś.

Zamilczać, a, al p. Zamilcząć.

× Zamilczyły p. Zamilkły: Z. człowiek. L.

Zamilczanie, a, blm., czynność cz. Zamilzoać.

† Zamilczawać, a, al p. Zamilcząć.

† Zamilczawanie, a, blm., czynność cz. Zamilczawać.

Zamilcząć, y, al, nied. Zamilzoać. † Zamilczawać, † Zamilczywać l. cz. ni. zachować milczenie, zamilcząć, nie odezwać ś., wstrzymać ś. od głosu: Kazimierz chciał mieć potomkiem po sobie na królestwie Ludwika. Polaey niektórzy na to przyzwalałi, a drudzy zamilczawali. Biel. M. Nie milez mi żadnej godziny, bo jeśli byś mi zamilczał, byłbym przyrównan tym, którzy wstępują w głębokości. Wr. (nie zatulał uszu Twych od modlitwy mojej. Wr.). 2. kogo, o kim, co, o czym, † czego = zataić, nie wydać, utać, nie odezwać ś. ani słówkiem, w sobie samym zatrzymać, przemilcząć co, ani pisać o kim, o czym: Zamilczywać, co jawnie za sobą szkody ciągnie. Grod. Czyń, ale roztropnie, a okoliczność tę Z. należy. L. Gdyby ś. u kogo w noce zajęło, czego by gospodarz najpierwej postrzegł, a zamilczałby tego i nie wołałby na ratunek, tedy ma być w on ogień wrzucen. Sz. Niezłe czasem Z., co człowieka boli. Kochan. Zamilcz tego, proszę. Troc. Nie zamilczał mu tego areybiskup i rzekł. Biel. J. (=nie zostawił bez odpowiedzi). Stanęliśmy w Ryczywole, o którym Z. wołę. Kras. Z. czego, opuścić w mowie. Kn. (=ominąć, prześlepić). Nie zamilczywa enoty. P. Koch. Nie wiem, czemu tych wierszy zamilczał. Troc. Przen.: zapomnieć, puścić w niepamięć, przestać wspominać: O mnie zawsze lud rzymski, zawsze wszystkie narody mówić będą, i żadna dawność nie zamilczy. Siem. J.

Zamilczenie, a l. blm., czynność cz. Zamilcząć: Może-li kiedy pan który zamilczeniem stracić a. dawnością swe imienie, które nań odumarło. Ort. 2. lm. a jedna z figur krasomówczych.

† Zamilczywać, a, al p. Zamilcząć.

† Zamilczywanie, a, blm., czynność cz. Zamilczywać.

Zamilknać, a, al p. Zamilknać.

Zamilkanie, a, blm., czynność cz. Zamilknać.

Zamilkły który zamilkł: Z. milczący. Napom. Zamilkłym go uczynił. Troc. Zapęziały, de animalibus; Z., de plantis, quae justam statum crescendo non attingunt. Kn. Zamilkłe drzewo, kartowate drzewo. L. Zamilkłe drzewo. Troc. Zamilkła płonka. Troc. Bez słońca i rosy niedo-warzone i zamilkłe kłosa na wszystkie okoliczne narody i kraje głód lakomy przyniosły. Tw. (=gluche, czeze). Zamilktemu uchu nie stawało dalej słuchu. K. G. (=ogłuchtemu).

Zamilknać, knie, knął a. kl, nied. Zamilkać l. zmilknąć, umilknąć, uciąć mowiąc, zaniemić, oziemić, ścichnąć, uciuchnąć, uciszyć ś., gm. stulić gębę: Nikt mu ś. sprzeciwić nie może, a każdy

Z. a olsnąć musi. Rej. Wzruszył ś. cały Tartar, jęk wypuścił ostry, stękały rozkwilone węzłowłose siostry, zadumał ś. i zamilkł morąg trójpaszczeki, wstrzymało bieg narzędzie Iksyjona węki. L. Zamilknął wszystkich lud Chananejski, wyginęli wszyscy. Leop. (umilkł. Leop.). O godzinie trzeciej na baterji szwedzkiej zamilkło drugie działo, rozbite celnym Kmicicowym strzałem. Sienk. 2. † Z. zanędnieć, zmizernieć, zmarnieć, znikczemnieć, skarłowacieć: Z., zapęgnieć, zaliszeć, stać ś. nędznym, zanędnieć, zamizernieć. L. Zboże dwojakie na, jednym działle roli zasiane, jedno drugie wysusza, iż zaliszeje a. zamilknie. Trzye.

Zamilknienie, a, blm., p. Zamilkniecie.

Zamilkniecie, a, blm., Zamilknienie czynność cz. Zamilknać: Wielkie rzeczy zamilknięciem najlepiej ś. mówią. Fred. M. Plaster ten dobry jest na zamilknięcie i cierpienie żył suchych. Spicz. (=zmiezczenie, uspienie, zdrętwienie). Plaster dobry na zamilknięcie żył piętach. Sien.

Zamiłostka, i, lm. i bot. (strumaria) roś.

Zamiłować, uje, owal, nied. Zamiłowywać † kogo, co=umilować, zakochać ś., pokochać, zapalać miłością, rozmiłować ś., rozluhować ś., upodobać sobie, znaleźć upodobanie, zasmakować w czym: Z., umiłować. Otw. S. Każdy, kto zamiłował, ochotszy jest ku wszystkiemu, śmielszy, żywszy, niż ten, kogo miłość nie dotknęła. Gór. Ani-é ś. przytrafiło, abyś nie zamiłował i nie spał całej nocy i zalot pilnował? Szymon. Pa-na Jezusa tak zamiłowała, że mu w lat siedmiu czystość poślubiła. Auszp. Dni nasze Ty sam ucz nas rachować, mądrości daj nam swe Z. Ryb. Gdy kto cnotę, jedyne dobro człowieka, zamiłuje, pewnie nie będzie potrzebował upomina-cza, któryby za każdą razą mówił i ostrze-gał. Pileh. Mnogo poosadzani jeńce i brańce nieskoro siedliska swe zamiłowali. Lel. Jak po takiej pracy zakonnik nie ma Z. swego kon-wentu? Chodź. Coraz więcej zamiłując uczei-wość i cnotę. Wiszn. Ukraina i ziemie halickie winne były największą część swej uprawy za-miłowaniem w rolnictwie szlachectwu koronne-mu. Szaj. † Z. ś. czego=rozmiłować ś. czego, rozkochać ś. w czym: Kto ś. czego zamiłuje, choć podte, drogo szacuje. Kn.

Zamiłowanie, a, i, blm., czynność cz. Zamiłować. 2. lm. a czego a. do czego=zapał, pociąg do czego, upodobanie, zasmakowanie, przyjemność w czym: Aby całe serce nierozdzielne do jego ś. samego zamiłowania obracało. Skar. Z. pracy, do pracy. Z. w malarstwie. Mieć w czym Z. Pracować z zamiłowaniem. Nie mam do kogo zamiłowania. (=żart. nabożeństwa). Z. do nauk. Ma Z. do sztucznych roślin, wytwarzających eukier. Prus. Sama nabrała takich zamiłowań i przyzwyczajęń. Orzesz.

Zamiłowany i. lm. od Zamiłować. 2. który rozmiłował ś., oddany komu, czemu=upodobaniem, zakochany.

Zamiłowywać, uje, ywał i † Z. ś. p. Zamiłować. Zamiłowywanie, a, blm., czynność cz. Zamiłowywać.

† Zamiłowywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamiłowywać ś.

† Zaminać, a, al p. Zapominać. Ps. flor.

† Zaminanie, a, blm., czynność cz. Zaminać.

Zaminjować, uje, owal zasmarować, zamazać, zakitować minją.

Zaminjowanie, a, blm., czynność cz. Zaminjować.

† Zamiot, u, lm. y p. Zamiecinny i Zamieć.

† Zamiota, y, lm. y p. Zamieć.

Zamiotać, a, al i. p. Zamieść. 2. zacząć miotać; miotając zatrząść, zaszamotać: Straszna burza wiehryzsta drzewami zamiotała... Orzesz. Z. ś. zacząć miotać ś.; miotając ś. zachwiać ś., zatrząść ś., zaszamotać ś.: Nie tak ś. w sobie rozszumi, rozwieje bór, gdy ś. sośnie zamiotają od burzy. Kon.

Zamiotanie, a, blm., czynność cz. Zamiotać.

Zamiotanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamiotać ś.

† Zamiotywać, uje, ywał p. Zamieść.

† Zamiotywanie, a, blm., czynność cz. Zamiotywać.

† Zamiotywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamiotywać ś.

[Zamirek, rka, lm. rki] p. Zamirek.

× Zamirzenie, a, blm., czynność cz. Zamirzyć.

× Zamirzyć, y, ył, × Zaśmierzyć zaspokoić śmierząc. l.

× Zamisić, i, il p. Zamieścić.

× Zamistrzować, uje, owal p. Zmajstrzować.

× Zamistrzowanie, a, blm., czynność cz. Zamistrzować.

× Zamiszenie, a, blm., czynność cz. Zamisić.

× Zamitrzenie, a, blm., p. Zmitrzenie.

× Zamitrzyć, y, ył p. Zmitrzyć.

× Zamizerować, uje, al p. Zmizerować.

× Zamizerowanie, a, blm., czynność cz. Zamizerować.

× Zamizerowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamizerować ś.

Zamja, i, lm. e bot. p. Głabia.

† Zamk, u, lm. i p. Zamek.

Zamka, i, lm. i ryb. lina od sieci dodatkowej wiewy, stawianej przy żaku.

× Zamkarz, a, lm. e p. Zamecznik.

† Zamkły p. Zamknięty. Furta śmierci zamkła.

Zamknąć, nie, nał, nied. Zamykać, † Zameczyć

i. nie zostawić otwartem, zawrzeć, zatwierdzać: Drzwi tylko przymknąć, a nie Z. kaže. l. (=nie zatrzasnąć). Zapewne ś. czegoś boi, bo drzwi na zamek zamknęła. L. (=na klucz zamknęła). Zamknij drzwi, izbę, skrzynię. Troc. Zamyka na kłódkę. L. Zamkami, zaporami zamyka twe wczasy. Bach. Jeden mówi: zamknij, drugi mówi: otwórz. Kn. (=jeden do sasa, drugi do lasa). Cóżby po drzwiach było, kiedyby ich pewnych czasów zamykać i odmykać nie potrzeba? Pim. Wnijdź teraz do domu, zamknąwszy drzwi o sobie i o syniech. B. B. (wszędzsy, zamknij drzwi za sobą i za synami twemi. B. G.). Zamknął przed bratem. Zamykam przed kim, nie przypuszczam kogo gdzie. Kn. Zamknięto mu drzwi przed nosem. (=tuż u wejścia). Trzeba przed nim zamykać. L. (=nie przed nim nie polóż, złodziej). Zamyka przed nim dom. Troc. Z. drzwi. Wuj. Zamknij drzwi. Miek. Gdy dusza chce wnieść do tego raj... zamknąwszy drzwi i wejście wszystkim rzeczom światowym. Nuc. Z. drzwi przed kim. Troc. Jeśli zamknę niebo i deszczby nie szedł. Wuj. On nikomu wrót miłosierdzia swego nie zamyka. Skar. Przen.: Z. komu = zagrozić, przeciąć drogę, zabronić przystępu. Bóg z nas chce mieć sługi i do tego dostojęstwa nikomu nie zamyka. Skar. Z. oczy=zmurzyć, zamurzyć, stulić. Z. oczy, gębę. Troc. Chciałem spać, lecz wrzawa nieustająca na ulicy nie dała mi oezu Z. Kras. (=zamurzyć do snu, usnąć). Przen.: Z. na co oczy=nie chciał wiedzieć o czym, ślepy być na co, patrzeć na co

przez szpary. Z. na wszystko oczy i pozwolić jej jeszcze tracić na gachów. L. Przen.: Z. oczy, powieki = *umrzeć, skończyć*. Snem człowiek wycieczony zamykać powieki sposobi ś. Z. je w czasie i na wieki. L. Może być ich gorycze w ten moment słodnieją, kiedy oczy zamknięte więcej łez nie leją. L. Zamykać komu oczy przy śmierci. Kn. Jam ś. spodziewał, żeś ty miał ostatnie moje duchy zabrać, że zamkniesz oczy me. Jabł. Dłoń mu przychylna powiek nie zamyka. Mick. Z. komu gębę, usta = *zatkanąć; zmusić go do milczenia, nie dać mu mówić*. Faryzeuszowie, usłyszawszy, iż zamknął usta Jezus Saduceuszom... Sekl. (iż zawarł usta Saduceuszom. B. G.). Przesłał o tej materji mówić, jak gdyby mu gębę zamknął. L.). (= *zamurował*). Czyliż można ludziom gębę Z., aby drugim sławy nie szarpali? L. (= *wpłynąć na nich, aby zaprzestali o nich źle mówić*). Zamknąłeś mi już gębę na zawsze i możesz być pewnym o swoim sekrecie. L. (= *zobowiązałeś mię do wiecznego milczenia*). Zamknij na zawsze usta, utop wszystko w tym srogim milczeniu. L. Powiadam ci, hultaju, zamknij gębę! L. (= *stul*). On zawsze gada, nigdy mu ś. gęba nie zamknie. L. (= *nie ustanie mu gęba*). Nowe piosnki sobie tworząc, nie zamykając ustek nigdy. Kochan. Już ś. zamknęły usta, z których słodka wychodziła mowa. Głeh. Z. mowę = *stracić mowę, zanieść, zanieść, zamilknąć*. Jeśliby kto kogo w głowę ranił, z którejby rany mowę zamknął, chociażby ś. i wygoił, aleby już po tym mówić nie mógł, tedy temu na głowczynę zapłacić. Stl. Przyszła wiadomość o zwycięstwie: acz już był król umierający, mowę zamknął, wszakże ręce składając, Bogu dziękował. Biel. M. Z. mowę, umierając. Troc. Z. żywot = *dokonać żywota, skończyć, zakończyć życie, skończyć, umrzeć*. Powrozem żywot zamknął. Skar. Kazimierz z umysłem spokojnym dnia 28 listopada 1058 r. ostateczny dzień żywota zamknął. Błaż. Pan ten dla ran, które tam w tym tańcu tatarskim odniósł, trzeciego dnia zamknął. Falib. (= *skończył, skończył*). Z. uszy = *nie chcieć słyszeć, słuchać, głuchym być na co*: Nie godzien jest pomocy ludzkiej... kto zamyka uszy przed proszącym, a drzwi przed potrzebniemi. Baz. 2. *zwinąć, skasować*: Z. szkołę, fabrykę, handel. 3. *zakończyć, skończyć, koniec położyć, reasumować*: Pytaniem tym i odpowiadaniem nie chcąc ś. dłużej bawić, tak rzecze tę zamykam. Górn. Zamykając ten paragraf, tak mówię... Gostk. Tu już przemowę moję zamknę. Błaż. Com zawsze nauczał, tym umierając zamykam. Skar. Z. posiedzenie. Prace szkolne otwierać i zamykać z równą uroczystością. Śniad. Z. księgę rachunkową, wykaz. Z. rachunek. Pozyjeja ta zamyka jego długi hipoteczne. 4. † Z. *wieść, wywnioskować, zakonkludować, wyciągnąć wnioszek, wywodzić*: Zamykać co wywodem, inferować, konkludować. Kn. Z. co wywodem. Troc. Przeciwnicy nie z tych słów do przedsięwzięcia swego zamykać nie mogą. Salin. Przeciwnicy toż stąd i o samym Chrystusie mogliby zamykać. Salin. Z. powieści tej nikt nie pewnego zamykać nie mógł. Skar. Zamykam z części po piątą kroć konkludując pierwszej demonstracji, gotów ją będąc z cała Z. Zigr. Ponieważ nie jest ta twoja racja powszechna, próżno też z niej masz to zamykać, co zamknął. Zigr. 5. co = *schować w miejscu zamkniętym, wziąć pod klucz*: W skrzyni zamknięte rzeczy. Troc. Ścisłej zamknął w przyłbicy czoło. Słow. Z. ko-

go = *zamknąć drzwi za kim; wziąć go pod klucz, uwięzić go, wsadzić go do aresztu*: Ukradł trzy części kapitału, czwartą dał w jałmużny, zamknijmy go na haczyk, bo i nas okradnie. Kras. Niestety, mogliby cię za mniemane winy Z. przed wysłuchaniem rzetelnej przyczyny. Tremb. Krwi cheiowych wodzów w turmach ciasnych zamykają. Bardz. O, na moję duszę, Z. ich muszę. L. Twoja matka wszędzie cię z sobą bierze, a moja zamyka mię jak niewolnicę jaka. L. Cheją ją Z. na zawsze w klasztorze. L. Od dawności już może w grobie zamknięty. L. (= *pochowany, pogrzebany, zakopany*). Z. więźnia, szaty. Troc. (Zółw) zamknięty w skorupie niewygodnie siedział. Kras. Nie cheieli go zamykać w pokoju zawartym. Troc. Z. kogo w domu warjatów. (= *oddać go, wsadzić go do domu warjatów*). 6. *zagraniaczyć, zagrozić, ograniczyć, objąć*: Polana, a raczej przestronne, zamknięte z czterech stron borem pole. Sienk. 7. Z. damę, warcab, w grze szachy, w warcabu = *osaczyć, zaszachować*: Z. damę, warcab. Troc. 8. w sobie = *zawrzeć, objąć, zmieścić, pomieścić, zająć, mieć w sobie*: Wiek sto lat w sobie zamyka. Salin. Każda wielkość zamykająca inszą w sobie jest większą od zamkniętej. Sol. To słowo zamyka wszystko. L. Kronika Duysburga zamyka w sobie wielkie, częste a gwałtowne i ustawiczne wojny Krzyżaków z Litwą. Stryjk. Uważajcie, mówi Bolesław do rycerzów, że ta bitwa zwierchność, ta zdrowia, ta i wolność ojczyzny naszej w sobie zamknęła. Błaż. (= *wszystko od niej zawisto*). Mikoś Boga, bliźniego i siebie samego wszystkie w sobie zamyka cnoty. Troc. Te słowa to w sobie zamykają. Troc. Sól ma w sobie wilgotność zamkniętą. Troc. Ewy ród... duszę swoją całą zamyka w uśmiech, w brew, w oczęta jasne, w szyjęk biały, w powabny ruch. Sow. 9. *zacinąć, ścisnąć, ściągnać, skurczyć*: Zimno w ciepłe otworzone ciało zamyka. Troc. Ryż zamyka żołądek (= *zatwardza*). 10. † Z. pokój = *zawrzeć pokój, zrobić pokój*: Książęta ruskie, uczyniwszy zjazd w Lubiecu, zamknęli pokój między sobą. Stryjk. Ludwik, Słowaków poraziwszy, pokój z nami za pewnymi ustawami zamknął. Błaż. 11. † Z. co = *ustanowić, postanowić, zdecydować, uchwalić, urządzić, ustalić, zeterminować*. Pat. Za spólną radą i za mocą niniejszego sejmu zamknęliśmy, postanowiliśmy i postanawiamy. Vol. Za radą panów królestwa naszego takeśmy tę rzecz zamknęli, determinowali i skazali. Herb. Na koniec już tę radę zamknęli, żeby go pojmali. Wuj. (= *powzięli*). Złożony był sejm w Łęczycy, na którym zamknęli, aby do mistrza pruskiego byli posłowie wysłani. Murin. Gdyby wszystek świat zamknął zgodnie przeciw papeżowi, zda im ś., iżby na zdaniu papieskim potrzeba przestać. Zigr. (= *zawyrokował*). Gdzieby był czyścić, o tej kwestji nie kościół nie zamknął. Zigr. (= *nihił definitiuit*). L.). Umyślił Olbracht wygnąć Stefana z Wołoch, jako byli w Lewoczy między sobą królowie oba bracia cicho zamknęli. (uradzili. L.). Niemcy, na sejmie postłyszawszy, że ich Zygmunt nasz uprzedził, wojnie tej, którą już byli zamknęli, dali pokój. Biel. M. Władysław, Olbracht z bracią swoją Zygmuntem i Fryderykiem poradzawszy ś. względem Turka, zamknęli to sami między sobą tak, jakoby o tem nikt nie wiedział, a puścili głos, iż nie nie postanowili. Biel. M. 12. anat.: † Muskuł zamykający (sphincter, constrictor, scil. musculus) = *zwieracz*. † Musku-

ły okrągłe zamykające, † mięśnie okrężne, zwieracze. † Więzadła zamykające szyi a. więzadła zasłaniające (ligamenta obturatoria cervicis) = *więzadła zasłonowe*. † Więzadło zamykające miednicy (ligamentum obturatorium pelvis s. membrana obturatoria) = *blona zasłonowa a. więzadło własne kości biodrowej*. 13. fl.: Z. linkę = nadałszy linkę, onęz na cwintnalu u sztymbelka okręcić i przywiązać. Mag. Z. ś. 1. *zapasał na kławkę, zaciągnął ś., zatrzasnął ś., ułec zamknięciu; zostać zamkniętym na klucz*: Przeciąg, więć drzwi zamknęły ś. same z łoskotem. Te drzwi dobrze ś. zamykają (= *mają dobre zamknięcie*). Okno ś. niedobrze zamyka (= *nie domyka ś., nie szczelnie przystaje, przywiera; nie pasuje*). Te drzwi ś. niedobrze zamykają. Troc. Przen.: Takowy jęczmień, który nie ma w swym kłosie mieszków a. plew, w którychby ś. ziarno mogło Z. i zachować, wnet ś. wytrzęsie. Trzye. Jak morskie fale. co rozbitka pochlona, tak ludzkie wady zamykają ś. rychło nad temi, co z oczu znikli. Krasz. Przen.: *zaciągnął ś. w milczeniu, stał ś. skrytym, zasklepił ś. w sobie*: Spoważniał i zamknął ś. w sobie. Jun. 2. *zamknął drzwi za sobą, odosobnił ś. przez zamknięcie*: Z ś. przed kim. Kn. Zamykać ś., nie dać przystępu do siebie, nie wychodzić, nie wychylać ś. z domu. L. (= *zagrzebać ś., zakopać ś. w domu*). Zamknął ś. kto sam w gmachu, niema z kim czynić o więzieniu. Górń. Takie z tobą zamknięci mądre mowy mieli. Jabł. (= *sam na sam, przy zamkniętych drzwiach*). 3. *zawrzał ś., zmieszczył ś., znaleźć ś. w czym, wejść w skład czego; polegać na czym, ściągnąć ś. do czego, wyrazić ś. w czym, zawisnąć na czym; ograniczyć ś., zredukować ś., zejść do czego*: Świat, choć tak ciasny, tak przecię w sobie wiele zawiera i zmieszczą rzeczy wielkich, iż w nim zamykają ś. sposobnie i bez ciasnoty morza i ziemie, i wyspy, i lądy. Łęcz. Przedtym, niżli wielka wymowa a. wywodne pisma poczęły być, w krótkich słowach wiele rzeczy zawieszowało ś. a zamykał. L. Wandali pod Słowakami ś. zamykają. Skar. Z miłości ku Kamilli zaczęło me wynika, i w niej ś. cała życia mego treść zamyka. Szym. Wszystkie łaski waćpana dobrodzieja zamknęły ś. w ustąpieniu Hortensji. L. Rzetelna pochwała w jego dziełach zamknięta. Kras. O. niewiadoma ta boleść nikomu, jaka ś. dzisiaj w sercu mym zamyka! Słow. Zrazu Mickiewicz uczestniczył w tłumnych zebraniach, niebawem jednak zraził ś. do nich i zamknął w szczupłym gronie najbliższych znajomych. Chm. 4. † Z. *wypaść, wyniknąć, wypłynąć, widać z czego, iść za czym, wywozić ś., wnioskować ś., wnosić ś.*: I apostołowie cuda czynili, a że ś. przecię stąd nie zamyka, żeby oni byli naszymi zbawicielmi. Smal. Stąd znówu to ś. zamyka, że wierzehowne panowanie na niebie i na ziemi samo przez ś. nie może stanowić prawdziwego Boga. Smal. Z przyszelej mowy to ś. zamyka, iż mądrym darować ś. może, chociaż jego wszystko jest. Górń. Zamyka ś. być prawdziwy dowód wtórej propozycji. Zigr.

Zamknięcie, a, bhm., p. **Zamknięcie**. Pat., Rej, S. Par.

Zamknięcie się, a ś., bhm., p. **Zamknięcie** ś.

Zamknięcie, a, Im. a, **Zamknięcie** I. czynność cz. **Zamknąć**: Z. kogo, czego, zawarcie. Kn. Z.

rzeczy niepotrzebnych. Troc. Z. listu, kazania, księgi, sprawy jakiej. Troc. 2. *to, czym zamykają, zamek; kłódka, zasuwka i t. p.*: Kufer z zamknięciem. Zamki, kłótki, zasuwki i inne zamknięcia. Troc. × Języczne Z. = *knebel*. 3. *miejsca zamknięte, odosobnienie*: Zamknięcie, zawarcie, miejsce zamknięte. Kn. W zamknięciu co chować. Troc. W zamknięciu moim to zostaje. Troc. Czasby już Zośkę wydobyć z zamknięcia, bo wszak ci to już pono wyrasta z dziecięcia. Mick. Król ś. z tym mężem często w zamknięciu rozmawiał. Petr. (= *przy zamkniętych drzwiach, sam na sam*). Z. klasztorne (= *krata klasztorna, klauzura*). 4. × Z. dowodu = *wniosek, wypadek, wynik*. 5. mowy = *zakończenie, sens moralny, kwintesencja*: Zamknięcie tego kazania. Wuj. Do łaskawego czytelnika zamknięcie. Paszk. Zamknięcie księgi rozsądnemu czytelnikowi należąca. Błaż. Zamknięcie ksiąg ziemskich i t. d., koniec leżenia ieh. L. Umarł, a jeszcze niedosyć gruntownie majątności kupionej obwarował był sobie prawem pospolitym, dla ustawicznych wojen i ksiąg zamknięcia. Błaż. (*justitium, zawieszenie, załimitowanie sądowe. L.*). Zamknięcie dowodu a. dowodem czego, *conclusio*. Kn. Kupcom naszym nie wolno było dalej go towary jeździć, jedno do Wrocławia; było tego zamknięcia cztery lata. Biel. M (= *ograniczenie*). 6. [Rząd zrobił w lesie Z. = *zabronił w lesie rąbać drzewa*]. 7. chir.: Z. pochwy, zaszcycie pochwy (*colpoeleisis*). 8. fiz.: Z. prądu elektrycznego. Z. wodne. Z. syfonowe. 9. patol.: Z. jelit, niedrożność jelit (*occlusio intestinum*).

Zamknięcie się, a ś., bhm., **Zamknięcie** ś. czynność cz. **Zamknąć** ś.: Inaczej niepodobnaby zrozumieć jego zamknięcia ś. w gabinecie. Ochor. **Zamkniętość**, i, bhm., rz. od **Zamknięty**; przen. *skrytość charakteru*. Ojciec w zamkniętości swojej nie wtrzymać Orzesz.

Zamknięty, **Zamknięty** I. im. od **Zamknąć**: Drzwi były zamknięte. Wuj. Sądzić przy zamkniętych drzwiach. Sól ma w sobie wilgotność zamkniętą. Troc. Nalazł go już prawie konającego i z mową zamkniętą. Skar. Niniejszy dekret, w przerzeczonych rzeczach uczyniony i zamknięty, niezgwałcenie zachowan być ma. Herb. Na sejmie tak jest jednostajnie postanowiono i zamknięto, a to stojąc przy ustawach i zamknięciu innych sejmów. Herb. Krew w lać przestała, pokój zamknięty z wielką sławą i granic rozszerzeniem. Tw. Żona jego znikła — może tu zamknięta. Słow. Na suchej skale zamknięty, wojskiem obleżon. Tet. Oczy zaczęły przeświecać przez zamknięte oczy. Mie. Kiedy drzwi zastanie zamknięte, to ś. dziurką od klucza wejść. L. 2 im. od **Zamknąć** ś., † **Zamkły**: Niestetyż! już gorzej być Bogiem, i furta śmierci zamknięta okrutnych ciężkości naszych pociąga gwałtem na wieków wieczności. Zebr. Ludzi twardych, miłujących, obojętnych na pozór, zamkniętych w sobie. Krasz. Żył z duszą i sercem zamkniętym. Krasz. Był trochę Z. w sobie, żył więcej myślą, niż czynem. Bał. 3. fiz.: **Fujarka zamknięta**. p. **Fujarka**. 4. gie.: **Jeziro zamknięte**, p. **Jeziro**. 5. hut.: **Dysza zamknięta**, forma zamknięta = *gdy z tyłu formy naokoło dyszy jest szczelne zatkanie, nie pozwalające powrotu wiatru z pieca wielkiego podczas jego wydymania*. Łab. **Piec z zamkniętą piersią** = *gdy z przodu pieca jest tylko otwór spustowy*. Łab. 6. lek.: **Krwawienie zamknięte**.

Zamknięty p. **Zamknięty**.

× **Zamkochwył**, a, lm. *owie ten, co chwytła ciulce zamki, grody, miasta*: Nie wiecie, zamkochwyłowie, kto król prawy w mądrych słowie? Ryb. J.

† **Zamkost**, u, lm. *y gór. składka tygodniowa gwarków na wspólne roboty w kopalni, stosunkowo do posiadanych firchochenteł uiszczana; składka na zasilenie funduszu kopalni. Łab.*

[**Zamkowisko**, a, lm. a] p. **Zamozysko**: Dziś każda starsza osada ma swe góry zamkowe, grodziska lub zamkowiska

[**Zamkowiszce**, a, lm. a] p. **Zamozysko**.

Zamkownik, a l. lm. *cy p. Zamecznik*. 2, lm. *ki u miecznika, narzędzie do otwierania dziur p. drylu. Mag.*

Zamkowy, × **Zameczny** l. *tyczący s. zamka*: Gwoździe zamkowe = *gatunek gwoździ takich, jakie dobre są do przybijania zamków*. Gwoździe zamkowe i półzamkowe. 2. *tyczący s. zamku*: Stróż, plac Z. Wieża zamkowa. Z. urząd. Birk. Cóż oni zamkowi nad wieśnemi mają? około wrót a w każdym drzwiach chłop z włócznią stoi. by go nie ubieżano, nieborak s. boi. Rej. Gród Z. nowogródzki. Mick. × **Urząd Z.** = *kasztelanja*. Z., ego, lm. *i dozorca zamku, grodu, burgrabia*. L

Zamlecząć, a, al p. **Zamleczyc**.

Zamleczanie, a, btm., czynność cz. **Zamleczać**.

Zamleczenie, a, btm., czynność cz. **Zamleczyc**.

Zamleczyc, y, ył, nied. **Zamlecząć zapuścić mlekiem, zamienić w mleko czyli mlecz**: Już zboża zamlezione, pęcznięją, odymają sobą żdźbła zielone. Otw.

Zamleć, zamell, zamięł, × zamięł, zamięle, nied. × **Zamliwać** l. *zacząć mleć, zabrać s. do mienienia*. 2. × **Z.** *pomleć, zemleć wszystko*. L.

× **Zamliwać**, a, al p. **Zamleć**. L.

× **Zamliwanie**, a, btm., czynność cz. **Zamliwać**.

Zamłacać, a, al p. **Zamłocić**.

Zamłacanie, a, btm., czynność cz. **Zamłacać**.

[**Zamłaczenie się**, a s., btm.] czynność cz. **Zamłaczyc** s.

[**Zamłaczyc się**, y s., ył s.] *zawałać s., zakurzyć s., zablócić s.*

[**Zamłodnąć, nie, nął**] p. **Zamłodnieć**.

Zamłodnieć, eje, al, **Zamłodzieć**, [**Zamłodnąć**] *zakwitnąć młodością, począć młodnieć*: Dziecka przez wyroki Kalliroi zamłodną, nie wdzierką, nie wojną. Żebr. Tyś mnie na świat sprowadziła, gdy me serce zamłodło.

× **Zamłodnienie**, a, btm., p. **Zamłodnięcie**.

× **Zamłodnięcie**, a, btm., **Zamłodnienie** czynność cz. **Zamłodnąć**.

× **Zamłodzenie**, a, btm., czynność cz. **Zamłodzieć**.

× **Zamłodzieć**, eje, al p. **Zamłodnieć**.

Zamłot, u, lm. *y tech. zacier odfermentowany, robota*.

Zamłócenie, a, btm., czynność cz. **Zamłócić**.

Zamłócić, i, il, nied. **Zamłacać** l. *zabrać s. do młócenia, zacząć młócić*. 2. *młócić zarobić*: Z. rubla. 3. × **Z.** *zmłócić, pomłócić wszystko*. L. 4. *przen.:* Z. kogo = *zabić kijami, pałkami*. L.

[**Zamłynie**, a, lm. a] *niejśce za młynem*.

Zamłynkować, uje, ował *zacząć młynkować, zakrepić s. w kółko; zacząć koziołkować*.

Zamłynkowanie, a, btm., czynność cz. **Zamłynkować**.

Zamnażać, a, al i Z. s. p. **Zamnożyć**.

Zamnażanie, a, btm., czynność cz. **Zamnażać**.

Zamnażanie się, a s., btm., czynność cz. **Zamnażać** s.

† **Zamnieać**, a, al *zapamiętać s. w zarozumiałości, mieć zarozumiałość*. L.

† **Zamniemanie**, a, btm., czynność cz. **Zamniemać**, *zarozumiałość*: Do uroszczenia wyniosłość i Z. o sobie. Rzp. Zaburzona była ojczyzna dla pieczęci pokojowej królewskiej, zbytnim a mało potrzebnym niektórych zamniemanem. Warg.

Zamniszenie, a, btm., czynność cz. **Zamniszyć**. **Zamniszenie s.**, a s., btm., czynność cz. **Zamniszyć** s.

Zamniszyć, y, ył *zaludnić, zapełnić mnicłami*. Z. s. *zaludnić s., zapełnić s. mnicłami*.

Zamnożenie, a, btm., czynność cz. **Zamnożyć**.

Zamnożenie się, a s., btm., czynność cz. **Zamnożyć** s.

Zamnożyć, y, ył, nied. **Zamnażać**, × **Zamnożywać** l. *zapuścić w mnogiej liczbie, rozmnożyć, zapełnić obfitością, zaplenić, zarodzić, namnożyć czego*: **Zamnażam** co. *institut seminarium, vel plantarium, vel vivarium, vel equitium*. Kn. Kiedy kto bydło chowa i zamnaża... Petr. Dzień ten szczęśliwy wino zamnożywać. Otw. Z. drzewa. Troc. *Przen.:* *pomnożyć, wzhogacić, powiększyć co, przysporzyć czego*: Skarb potajemnie dla opanowania wszystkiej Grecji zamnażał. Warg. Zamnożył państwo swoje w dostatki, siły. Troc. 2. † **Z.** *począć, splodzić, zrodzić*: Nepe zamnożona z wilka. Żebr. (lupo concepta. L.). **Z. s.** *mnożyć s., zagnieździć s., zalać s., zaplenić s., zarodzić s., rozmnożyć s., zrodzić s., zagaścić s.*: **Zamnażać s.**, **zamnożyło s.** *co gdzie, crevere multae generosae plantae; auctum est multa sobole vicarium, plantarium, seminarium, semina in uberem et copiosum fetum evasere*. Kn. One wdzięczne rozmowy i one biesiady, z których s. i rozum zamnażają rady. Rej. (w których s. rozum, doweip zaostrza, ewieczy, kształci. L.). **Robacstwo s.** **zamnożyło** (= *wdato s., rzucilo s.*). Kiedy zbytek, ociężałość, żył zamulenie a. ziaąd dostany jad w ciełe s. **zamnożyły**. Op. **Nierządy s.** **zamnażają**. Troc. **Chwast s.** **zamnożył**. Troc. **Przy wielości rozmaitych sądów zamnożyło s.** **pieniactwo**. Wiszn. [**Zamnożyło** sie hań dzikich świń. Tet. **Boby** sie wszy **zamnożyły** (= *zaległy s.*)]

† **Zamnożyto** przys. od **Zamnożysty** l.

† **Zamnożysty** *licznie zamnożony, liczny, obfity, zamożny, bogaty*: Pismo Kromerowe nie przyspeci podobno, jeśli nie przyozdobi zamnożystej biblijoteki waszej królewskiej mości. Błaż.

× **Zamnożywać**, a, al i × **Z. s.** p. **Zamnożyć**.

× **Zamnożywanie**, a, btm., czynność cz. **Zamnożywać**.

× **Zamnożywanie się**, a s., btm., czynność cz. **Zamnożywać** s.

† **Zamocniać**, a, al p. **Zamocnić**.

† **Zamocnianie**, a, btm., czynność cz. **Zamocniać**.

† **Zamocnić**, i, il, nied. **Zamocniać** *zrobić mocnym, wzmocnić*: *Duro, czynię twardym, zamocniam*. Mąez.

[**Zamocnić**, eje, al] *wzmocnić s., posilić s., przyjąć do sil.*

Zamocnienie, a, btm. l. † **Z.** czynność cz. **Zamocnić**. 2. [Z.] czynność cz. **Zamocnić**.

Zamocować, uje, al *zawiągnąć na moc, zacisnąć, zawiązać silnie; zabić na moc, zaspawanąć*: *Z. śetęg na końcu* (= *aby nie puścił, nie rozprót s.*). *Z. chwijający s. gwóźdź, wbiwszy przy nim klinik*.

Zamocowanie, a, btm., czynność cz. **Zamocować**.

Zamoczenie, a, blm., czynność cz. **Zamoczyć**.
Zamoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamoczyć** ś.

Zamoczyć, y, ył, **Zamaczać**, nied. † **Zamoczyć**, † **Zamaczać** l. *zmoczyć*, *pomoczyć*, *nabawić mokroty*, *zalać*, *zlać*, *zrobić mokrym*, *zwilżyć*: Łzy z oczu zamoczyły ustka. Groch. Często gardła zamoczują. Sak. (= *odwilżają*, *zakrapiają*). Z. nogi na deszczu, na wilgoci, na błocie = *przemoczyć*. 2. *zapuścić w płyn*, *umoczyć*, *umaczać*, *ztopić*, *zanurzyć*. Kaz. 1555. Z., w wodę i t. d. wraził, włożył. L. Oskarżony musiał a. żelazo czerwone, rozpalone w ręku nosić, a. w ukrop wrzący rękę po łokieć Z. Sz. Rozpalone żelazo wyjąwszy kowal kleszczami, topi w wodzie, to zątom pryska zamoczenie i popiskuje, w mokrzy ciepłej zagrażona. Zebr. Przen.: Zamoczone we łzach gorzkich rymy moje. Groch. (= *zroszone łzami*, *zmieszane ze łzami*). Z. ś. l. *pomoczyć* ś., *zmoczyć* ś., *zmaczać* ś., *zwilżyć* ś., *zalać* ś., *przemoczyć* ś.; *pomoczyć*, *zmoczyć*, *zalać*, *przemoczyć* ubranie na sobie. 2. *zamoknąć*, *zamięknąć*, *pomoczyć* ś., *zmoczyć* ś., *zmaczać* ś., *przemoczyć* ś., *zwilgotnieć*, *zawilgotnieć*, *zawilgnąć*, *przeięknąć*, *przemoknąć*, *zaciec*, *podejść wilgocią*: Papierv zamoczyły ś. na oknie. 3. *zanurzyć* ś. w płynie. Z. ś. *kąpiąc* ś. (= *schować* ś. w wodę).

† **Zamoczywać**, a a. uje, ywał i † Z. ś. p. **Zamoczyć**.

† **Zamoczywanie**, a, blm., czynność cz. **Zamoczywać**.

† **Zamoczywanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zamoczywać** ś.

Zamodlenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamodlić** ś.

Zamodlić się, i ś., it ś., nied. **Zamadlać** ś. *zatopić* ś. w modlitwie. L. Kobiety plakały po kątach, zamadlały ś. w kościele. Krasz. W ich ślady poszła pobożna i zamadlająca ś. Marjaanna Grzybowska. Rol. Wkrótce rozległy ś. poważne akordy organów... całe zebranie zamodliło ś. gorąco. Orzesz. Nagle przypomniały ś. zamodlonej panience puszcze. Sienk.

Zamodlony który ś. *zamodlił*, *zatopiony* w modlitwie.

Zamodrzały który *zamodrzał*, *zmodrzały*, *zsiniały*: Nie posiada ś. w swoim szaleństwie, iskrzą jej ś. oczy, drgają zamodrzałe wargi. Stasz.

Zamodrzedć, eje, ał *zajść modrością*, *stać* ś. *modrym*, *zmodrzedć*, *zsinieć*. L.

Zamodrzenie, a, blm., czynność cz. **Zamodrzedć**. **Zamogilny** *zagrobowy*, *pozagrobowy*, *pochodzący* z tamtego świata: Stoisz ty żałobna, niedołężna, zamogilna. Słow. Zstępowałem w ciemnie zamogilne. Poręb. Skrzywił ś., ujrzawszy jego chmurną twarz i podciemniałe, zamogilne oczy. Mie.

Zamoka, i, lm. i *miejsce zamoczone*, *mokradło*: W zamokach taka moc ryb i raków znajdowała ś., że zgnilną zarażały powietrze. Mor. T. **Zamokły** który *zamokł*: Zamokłe suszą suknie. Dm.

Zamoknąć, knie, knął a. kl, × **Zamokrzyć**, **Zamaknąć** *zajść mokrota*, *zamięknąć*, *zaciec*, *przemoknąć*, *zawilgnąć*, *zawilgotnieć*, *zwilgotnieć*, *przeięknąć*, *zamoczyć* ś., *podejść wilgocią*: Proch zamokł na panewce a. panewka zamokła. Nogi mu zamokły. L. Zamaka tam = *zacieka*, *przeięka*.

Zamoknienie, a, blm., p. **Zamoknięcie**.

Zamoknięcie, a, blm., **Zamoknienie** czynność cz. **Zamoknąć**.

× **Zamokrzanie**, a, blm., czynność cz. **Zamokrzyć**. **Zamokrzyca**, y, lm. e, **Leersja** bot. (leersia) ros. z rodziny traw. Gatunek: Z. nad brzeźna a. ryżowata (l. oryzoides).

× **Zamokrzyć**, y, ył p. **Zamoczyć**: System Korybskiego zaleca ś. w miejscowościach zamokrzonych. Jedno niewielkie półko zamokrzyło ś. jeszcze bardziej, niż było przedtym.

Zamomotać, ee a. oze, tał l. p. **Zamamrotać**. 2. [Z.] *zaczarować*, *oczarować*, *pozbawić złotych myśłów*.

Zamomotanie, a, blm., czynność cz. **Zamomotać**. **Zamor**, u, lm. y l. † Z. *zamorzanie*, *mór wielki*, *głód wielki*. *wygłodzenie* ś., *zglodniałość*; *wilczy*, *psi głód*: Wilk wściekły i z jadu i z głodu, lubo jednako broi, z jadu gorszy; abowiem by kąska nie stoi, aby krwią głód i Z. zraziła bestja. Zebr. (*diram famem*. L.). 2. [Z.] *letarg*.

[**Zamora**, y, lm. y] *środek nasenny*: Dawać zamorę = *dawać na sen*.

× **Zamorca**, y, lm. y *morderca*, *zabójca*. L. **Zamorczyk**, a, lm. owie a. cy, **Zamorszczyk**, **Zamorzec**, **Zamorzanin**, żart. **Zamorek** *cudzoziemiec*, *mieszkający za morzem* a. z za morza do nas przybyły: Z. głodny. Strzyk. Już wiedzą zamorezykowie i bisurmańcy, żeś poległ. Birk. Zamorezycey i cudzoziemey. Vol. Bez urządzów naszych nie obejdą ś. zamorezycey. Gostk. Modlimy ś. z polskim chlebem Angielezykom i zamorszczykom. Klon. Poczują Madjanitowie, Turey, Tatarowie, Moskwa, zamorzanie, żeście im w głowę nieprzyjaciółami. Birk. Jeden zamorszczyk stu ładowych goni. Birk. Niosą życie zamorcem zgłodniałym. Wor. Wróżko wiosniana (jaskółko), czyś od zamorców? Zał. Głupi Z nie umie po polsku. Wójc. Zapomniałem, jak ś. ten drugi zamorek nazywa. Sienk.

Zamordować, uje, ował, nied. **Zamordowywać** *mordując* *zabić*, *zabić okrutnie*, *dopuszczać* ś. *mordu*, *zakatować* *zanęczyć*, *umęczyć*; *mordując* *zniszczyć*, *zmarnować*, *zanędzić*: Z., *zabić* okrutnie. Kn. Baranka od zjadłych psów wśród pokąsanego kijmi zabiła i zamordowała zgraja pasterzy. Ody. Krew zamordowanego woła o pomstę do Boga. Sak. Filomela, dziecię zamordawszy, z niego bankiet na Tereusa sroił. Zebr. Jeśli zabójca ś. przyzna, że zamordował... Groie. Zamordowane ciało. Groie. (= *trup*, *złotki zamordowanego*). Uciekaj, bo cię zamordują. L. Z. konie. (= *zajeżdżić*). Za wiele ja już bliższych sobie nieżywemi widziałam, abym ś. miała bać widoku zamordowanych. Sienk. Z. ś. *mordując* ś. *zabić* ś.; *zanęczyć* ś., *zanędzić* ś., *rupać pod brzemieniem czego*, *przyplacić życiem* *zbytni wysiłek*: Z. ś. *pracę*.

Zamordowanie, a, blm., czynność cz. **Zamordować**; *murderstwo*, *mord*, *zabójstwo*: Przysięga, którą uczynił o Z., o które jest obwinion, jest sprawiedliwa. Sz. Zamordowaniem od miecza umierali. Wuj. Przen.: × Niepożytek pijaństwa, Z. zdrowia. Białob. (= *zguba*).

Zamordowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamordować** ś.

Zamordowywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zamordować**.

Zamordowywanie, a, blm., czynność cz. **Zamordowywać**: Dziś jeszcze nie można narzekać na brak kandydatek na artystki, czego dowodem Z. nauczycieli śpiewu, muzyki i deklamacji.

Zamordowywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zamordowywać ś.

Zamorek, rka, lm. rkowie p. Zamorzcyk.

[Zamorek, rka, lm. rki] *coś zamorzonego; zła ziarno, ugądne, niedoszło w zbożu; jaje zalegnięte, zapartek, zbruk.*

Zamorfinować, uje, ował *zastrzyknąć morfinę; zatruć morfiną.*

Zamorfinowanie, a, bhm., czynność cz. Zamorfinować.

[Zamoroka, i, lm. i] p. Moroka.

Zamorski l. *znajdujący ś. za morzem a. stamtąd pochodzący*: Z., co za morzem jest, *transmarinus*. Mącz. Kraj Z. Sól zamorska. Troc. Farba zamorska, *ultramarinum*. Krum. O ziołach tutecznych i zamorskich. Spiecz. Widząc wielką potrzebę kościoła Bożego, na tę ś. wojnę zamorską wyprawił. Skar. Pragnęła tego, aby swej Katarzyny, królowej szwedzkiej, ciało do Polski z krajów zamorskich przenieść mogła. Skar. Pełno muszli zamorskich. Kras. Litewskimi sycąc płody zamorskiego ludu głody... Pol. Przen.: Pan Z. = *gość nieoczekiwany, niespodzianie zjawiający ś.* Zostawię zbywające nakrycie (na stole jadalnym) dla zamorskich panów. 2. bot.: Zamorska bańka a. Zamorskie jabłko, p. *Kotokwint*.

Zamorszcyk, a, lm. i l. p. Zamorszczyn. 2. [Z.] *obcy przybysz, dziwadło*. 3. [Z.] *człowiek chudy na twarzy*.

Zamorszczyn, y, lm. y p. Zamorszczynna.

Zamorszczynna, y, lm. y, Zamorszczynna l. *wszystko, co jest zamorskim a. co do nas z za morza przychodzi*: Dębnie, sośninie i t. p. w lasach pierwsze należy ś. miejsce, po tych dopiero owym zamorszczynom. Kluk. (= *egzotycznym, zamorskim roślinom, drzewom*). 2. × Z. *wiatr z za morza wjejący*: Gdy ś. na północy gęste chmury burzą, jak zamorszczynna porusza ś. i zbyt wieje, walnego spodziewać ś. deszczu. Haur.

Zamortyzować, uje, ował l. papiery publiczne = *spłaciwszy, wycofać z obiegu*. 2. dług = *spłacić, umorzyć częściowo*. Z. kapitał, wydany na przedsięwzięcie = *wrocić częściami z użytków, wycofać, pokryć z zysków*. Z. ś. *opłacić ś., przynieść zysk pokrywający wydatek*: Młocarnia „Victor” w przebiegu jednej kampanji najzupełniej z procentem ś. zamortyzowała.

Zamortyzowanie, a, bhm., czynność cz. Zamortyzować.

Zamortyzowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zamortyzować ś.

[Zamoruchać, a, ał] p. Zamorusać.

[Zamoruchanie, a, bhm.] czynność cz. Zamoruchać.

Zamorusać, a, ał, [Zamoruchać] *zasmolić, posmolić, usmolić, zabrudzić, pobrudzić, zawalać*. Z. ś. *zasmolić ś., posmolić ś., usmolić ś., zabrudzić ś., pobrudzić ś., zawalać ś.*: Dzieci, na widok zamorusanego towarzysza, jędy go przeżywać obdarstwem.

Zamorusanie, a, bhm., czynność cz. Zamorusać. Zamorusanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zamorusać ś.

× Zamorzać, a, ał i × Z. ś. p. Zamorzyc.

× Zamorzanie, a, bhm., czynność cz. Zamorzać.

× Zamorzanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zamorzać ś.

Zamorzanin, a, lm. anie p. Zamorzcyk.

Zamorze, a, lm. a kraj zamorski, kraj za morzem, a. kraje zamorskie: Prusowie starzy byli

z Litwą jednego narodu z zamorza, potomkowie Gotów. Biel. M. Szwedzi, wypadliście z zamorza waszego i wpadliście na włości katolickie. Birk. Niewątpliwą jest rzeczą, że Anglja z zamorza całe swe ciągnie dostatki. L. (= z handlu morskiego).

Zamorzec, rca, lm. roy p. Zamorzcyk.

Zamorzenie, a, bhm., czynność cz. Zamorzyc: Z., † zamor, zagłodzenie, wygłodzenie (inedia). Śmierć z zamorzenia głodem, zagłodzenie (mors ex inedia). Władze duszy podlegają tymże samym zamorzeniom, co i fizyczne, skoro ich nie nie posila. L.

[Zamorzeniec, nca, lm. ncy] *człowiek nadzwyczajnie chudy*.

Zamorzenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zamorzyc ś.

Zamorzyc, y, ył, nied. × Zamarzać, × Zamorzać l. *morząc zamęczyć, zniszczyć, wycieńczyć, zgubić ostatecznie, zagłuszyć, załumić, zdusić, zabić*: Z. władze duszy i ciała. Zamorzył w sobie uczucia. Rzew. Wiele rzeczy w człowieku nadużycie niszczy, a wiele nieużycie zamarza. Krasz. Z. głodem = *zagłodzić, umorzyć = zabić a. wycieńczyć, zanędzić głodem*. 2. × Z. = *zabić, zamordować*: Z. wołu (= *zarznąć, zaszlachtować*). Z. ś. *zabić ś. głodem, zagłodzić ś., wycieńczyć ś., zanędzić ś. głodem*: Jakby zbrodnia z ciałem skończyć oraz miały, w wodę zamorzonego podeszła, pchnął z skały. Żebr. (examinem. L.). Zapomniały i daru niegodzien zbożnego, kto swego, z pługą wywiodszy krzywego, zamorzył pracowniczka. Żebr. (= *zarznął wołu*. L.).

Zamoskalenie, a, bhm., czynność cz. Zamoskalić.

Zamoskalić, i, il *zapelnąć, zaludnić Moskalami*.

Zamoskiewski za Moskwą *znajdujący ś., stamtąd pochodzący*: Z. towarz. przyjeżdżać wolno do wszystkich państw moskiewskiego państwa prócz Moskwy i zamoskiewskich grodów. Dar.

† Zamosteze, a, lm. a p. Zamostek.

Zamostek, tka, lm. tki, † Zamosteze zool. (metasternum) *powierzchnia dolna na tylnym pierścieniu a. na tylopiersiu u owada*.

Zamoście, a, lm. a *miejsce za mostem, z tamtej strony mostu*. Kn.

Zamotać, a, ał, Zamatać, nied. Zamotywać, † Zamotawać l. *pototać, zagmatwać, zaplątać, zawikłać, zapętać, uwikłać*: Z. nici = *poplątać, splątać, stargać, potargać, zaspytać*. Z. sobie nogi w czym. Z. rozum komu = *pomieszać, zaćmić, zamroczyć*. Z. rzecz, sprawę = *poplątać, zaciemnić, zawikłać, pokręcić*: W więzuję, zamotuję, zawiklawam. Wierzę, nieszczęście jakie to zrządziła, które złej wróżki jedza zaskrzeczała, co i takiego drogie przestąpiło, albo więg końce wiedma zamotała. Tw. Grzech oczy twoje, abyś rzeczy niebieskich obaczyć nie mógł, zamieć i zamotać, i siedziś ciemnościami grzechu zamotany i ogarniony na drodze, która cię wiedzie na zatracenie. Żarn. Wszystkimi rzeczami zamieszac, Z., *mare coelo miscere*. Mącz. Bóg rozum Heroda zamotał, że wespół zaraz do Betleem z mędrcami nie jechał. Żarn. [Sw. Piotr mówi: szkoda tak dobrego chłopaka, żeby sobie świat takim leniuchem zamotał (= *zawiązał*)]. 2. [Z.] *zawiązać, nawiązać*: Jasiek nowiuśkie baraniec, do skrzypek zamotał. 3. [Z. kogo] = *wytłumaczyć komu rzecz przeciwnie, niż jest rzeczywistość, zbatamucić, oszukać*. Z. ś. *pototać ś., zagmatwać ś., zaplątać ś., zawikłać ś., uwikłać ś., usulić ś.*: Mały ś. w po-

łożonych bótach same zamotują. Rej. Jakie to jest ciężkie przewinięcie nasze, w którym ś. tu po wszystkie czasy żywotów naszych zawždy upleść a Z. musimy. Rej. Dwór pruski w swoich siłach sam ś. zamotał. Kal. [Matusek zamotał ś. nogami w płótno].

Zamotanie, a, bhm. l. czynność cz. **Zamotać**: 2. a. Z. ś. *gmatwanina, płatanina, zamęt, matnia, położenie bez wyjścia*: Jak ś. z tego zamotania wywikła, kiedy w nim samym gorsze zamieszanie, przemaga? Pileh.

Zamotanie się, a ś., bhm., l. czynność cz. **Zamotać ś.** 2. p. **Zamotanie**.

† **Zamotawać, a**, ał i † Z. ś. p. **Zamotać**.

† **Zamotawanie, a**, bhm., czynność cz. **Zamotawać**.

† **Zamotawanie się, a ś.**, bhm., czynność cz. **Zamotawać ś.**

† **Zamotrzały p. Zamotrzały**.

Zamotyliczyć się, y ś., yl ś. *motylicą zarazić ś.*: Zamotyliczona owca. Karcz. Wszystkie nizkie rewiry myśliwskie były zamotyliczone.

Zamotywać, a a. uje, ywał i Z. ś. p. Zamotać.

Zamotywanie, a, bhm., czynność cz. **Zamotywać**.

Zamotywanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zamotywać ś.**

Zamowa, y, lm y l. [Z.] *zamawianie, czary*: Na puchlinę udają ś. czasami do zamowy. 2. × Z. *zamawianie, zamówienie, obstalowanie, obstalunek*. 3. × Z. *to, co zamówiono, obstalowano, obstalunek, co zrobiono na obstalunek*. 4. × Z. *rozprawa, dysputa*. Górs. J. 5. † Z. *przemówienie ś., przekomarzenie ś. z kim, spór, sprzeczka, zwada, kłótnia*: W karczmie nie trudno o zamowy, kłótnie, mieszaniiny. Haur. Zamowę, poswarek z kochaną osobą miewają za rzecz przyjemną. Górn. Oni frasunek, zamowę, wojnę z panią za rzecz osobną a bardzo miłą miewali. Górn. Z zamowy do bitwy przychodzi. Górn. Uczciwa w poswarkach i zamówkach, chociaż z największymi nieprzyjaciółmi, powagę zachować. Bud. Słuszna jest w poswarkach a. zamówkach przez gniew upuszczać. Kosz. Żeby żaden nie śmiał na ulicach żadnych zwad i zamówek czynić. Vol. Tatarzy, choć swarów nie mają ni żadnych zamów, co spółników tylko zoczą, już na ś. nacierają. Alb. Z., przy-mówka. Troc. Zamówkami i zwady, a potem jednaniem. Rzp. Senatorowie wotowali, i było kłopotu około tego dosyć, także zamówek. Biel. J. 6. × Z. *zamówienie ś., pozór, pretekst słowny do wejścia, wciśnięcia ś. gdzie*: Prophasis, *praetextus*, zamówka, wymówka. Mącz. Podobno to tylko zamówką było, żeby ś. widzieć z tobą. L. 7. † Z. *przymierze, układ*. B. Sz. Zdr. **Zamówka**.

Zamózenie, a, bhm., l. × czynność cz. **Zamóc**. 2. × Z. *zapomoga, wspomózenie, wsparcie, pomoc, subydjum*: Dać komu Z. w gospodarstwie. L. 3. † Z. *wzrost, wzmaganie ś., wybijanie ś.*: Ktoby do siebie przyrównał rzymskie i tureckie państwo, znajdzie ich początki i Z. całę różną. Kłok. Początki i Z. tego państwa. Troc.

† **Zamózenie się, a ś.**, bhm., czynność cz. **Zamóc ś.**

Zamożnie przys. od **Zamożny**, † zamożysto. † zamożyscie.

Zamożność, i, bhm., rz. od **Zamożny**. × zamożenie: W kraju nieład Z. rządową wniweez obrócił. Ust.

Zamożny, × **Zamożysty l.** × Z. *możny, silny, potężny, mocny, przenożny*: Wierzy car, iż tak zamożystych trwog jego lata godne. Bardz. Bo-

gaty w parentele, zamożysty w spezy. Pot. Rząd Z. Któżż tak zamożyste bogactwa, jak wierny towarzysz? Koch. W. (= *znaczące, skuteczne, dzielne*). 2. *zasobny, bogaty, obfitujący, obfity*: Ojczyzno moja, na końcuś upadła, zamożna kiedyś i w sławę i w siłę. Karp. Zamożni w dostatkach i w naukach ludzie. Troc. Zamożne w talenta czasy Stanisława Augusta. Pot. S. Przy wielu seminarjach biblioteki były bardzo zamożne. Kołł. 3. *majętny, bogaty, dostatni, zasobny, dobrze mający ś.*: Człowiek, kraj Z. Lud zawsze hołduje bogatym i zamożnym. Petr. Pan ma nakazać, by synowie, zwłaszcza ojców zamożystych, majątku nie trawili. Haur. Ten obyczaj nie tylko jest u trochę zamożnych ludzi, ale prawie u panów samych. Gliez. Po zgąsłym obecnie również zamożnym, jak uczonym zakonie. L. Na zamożystych kaduki wyprawujemy, aby ś. okupywali. Star. Kto niecierpliwie żyje i skromności tak w piću, jako i w jedzeniu nie przestrzega, ten nigdy w kopę zamożysty być nie może. Star. Te dwa miasta zamożyste i zbogacone po spustoszeniu sąsiedzkich. Łęcz. Kędy był zamożysty monasterz, najechał czerńce i potopił ich. Falib. Któryż to z dawnych panów, ba, nawet z dzisiejszych, między szlachtą w powiecie nieco zamożniejszych, dba o podobne fraszki? Mick. Żywioty zamożnością wsi francuskiej. Wystawiano Lubadzan, jako naród Z. a ogromnie ambitny. Dyg. † **Zamożysto**, † **Zamożyscie** przys. od **Zamożysty l.**

† **Zamożystość, i**, bhm., rz. od **Zamożysty**: Nuż w skarbie zamożystość, nuż drogie klejnoty, nuż służby pełne srebra osobnej roboty. Zbył.

† **Zamożystszy st. w.** od **Zamożysty, zamożniejsz.**

† **Zamożysty p. Zamożny**.

† **Zamożyscie p. Zamożysto**.

† **Zamóc, oże, ógl, nied.** × **Zamagać l.** *zapomóc, opatrzyć, wspomóc, wesprzeć, podpomóc, poratować, podźwignąć, podać rękę, postawić na nogi*: Ojcowie zarli swe dzieci, i brat nie zamagał brata. Wad. Z. ubogiego. Król wielu, których znaczniejsza jaka przysługa w potrzebie zdoła, w bogate upominki zamaga. Błaż. Zamogł to miasto. Troc. Zamaga go pieniądze. Troc. † Z. ś. *wzmóc ś., wziąć górę, nabrać znaczenia, rozwinąć ś.; wzbogacić ś., stać ś. zamożnym, przyjąć do pieniędzy, do mocy, do powagi, zmęczyć, wzmocnić ś., spotężnić, spotęgować ś.; obrość w pierze, stanąć na nogi*. Błaż. Zamagam ś, przychodzę do pieniędzy, do powagi. L. Skarb ś. był w pieniądze zamogł. Warg. Wzbieraj boków syna, póki młód i póki ś. w moc nie zamoże, bobyś go potem rad karał, ale nie będziesz mógł. Żarn. Zamogł ś. głód w mieście. Wuj. (był wielki głód w mieście. B. G.). Zamogła ś. choroba, wzmogła ś. choroba. L. (= *rozroszyła ś.*). Potym za niemiałym czasem, gdy ś. zamagał zły zwyczaj, ta obłudliwość jako zakon chowana jest. Leop. (wzmógłszy ś., niezbożny zwyczaj przestrzegany był jako zakon niejaki. B. G.). Miasta ś. pod szczęśliwym twoin zamogły panowaniem. Troc. Herezja ś. zamogła. Troc. Ta choroba ś. w nim zamogła. Troc. Zamaga ś. powietrze. Troc. Kto ś. w pieniądze zamoże. Otwa. S. Z swego prowentu podejmowałby Polski Niżnej rycerstwo, pokiby ś. zamogli. Grab. P. (= *darobili ś., doszli do pieniędzy*). Jedne straciwszy, w drugie zamożesz ś. zbiory. Dm. Nie mógł ś. kraj zamagać w kunszta, rzemiosła i oświatę.

Kźm. 2. obdarzyć, udarować, obdarować: Królowa drugim synem Władysławem zamogła króla Kazimierza. Błaż.

† Zamór, oru, blm., p. Zamra.

Zamówić, i, il, nied. Zamawiać I. zacząć mówić, zagadać, odezwać ś. przemówić: Ona do niego parę słów zamówiła. Dyg. Wszyscy mały zamawiali do niego „panie“, podczas gdy on cię tykał. Dyg. 2. kogo, komu=mówieniem zagłuszyć; zakrzyknąć; wtrącając ś. nie dać skończyć lub dalej ciągnąć mowy, przerwać komu, nie dać mu przyjść do słowa, nie przypuścić go do mówienia: Sąd ma ś. odprawiać w eichości, aby jeden drugiego nie zamówił i nie bałuszył. Haur. Aby w radach jeden drugiego nie zamawiał. Troc. Idzie tylko o to, żebym zamówił za tobą ojeu. L. Muszę mu Z. L. 3. mówieniem zagłazić, zatrzeć, zatuszować: Pańskie błędy każdy zamawia, ubogiego snoty rzadko kto widzi. Fred. M. Uczynili to słudzy Milona, mówię, nie zamawiając winy, ale jak rzecz ś. stała, ani z rozkazu, ani za wiadomością, ani w przytomności pana swojego. Siem. J. 4. zarzec, zaczarować, zakląć; zalać co komu czarani: Z. chorobę, broń. L. Przez wzywanie djabłów chcą zamawiać choroby. Boh. W bajeczne gusta pełna wiary, na węgle dmucha, szepeze i zamawia czary. Tom. Kozak ten umiał każdą strzelbę zamówić, że mu szkodzić nie mogła. Papr. Każdy mógł starać ś. o broń zamówioną, a więc niechybną. Łąg. Zamówiła mleko u krów w całej wiosce. Chodź. Umiał kule zamawiać, że go żadna trafić nie mogła. Rzew. [Zamówił mi ktoś chorobę. Panna zamówiła ten kamień (=zaczarowała)]. 5. mówiąc udawać, wymówić, usprawiedliwić, upozorować pretekstem: Praetexo, inszą daje przyczynę, taję, nakrywam. Mącz. 6. [Z.] wymówić, usprawiedliwić: Kaze trzecie okno zrobić, chcąc to przed ojcem Z. 7. † Z. przyczynić ś., wnieść instancję, przemówić, zostawić ś., poprosić za kim: Zamawiać, wezwać ś. za jakim, personam alicujus dicendo tueri. Mącz. 8. kogo = zaprosić, zaangażować; zgodzić, ująć, obstałowić, zobowiązać do stawienia ś., spełnienia czego: Zamawiać kogo do czego. Kn. Jeszcze na galerji, już była zamówiona w taniec. L. Ja ś. zadozę, że panna Amejja przynajmniej na trzy kontredanse zamówiona jest, kiedy wacpan tu. L. Do wielu dam przychodził prosić ich w taniec, a odbierał zawsze tę odpowiedź: jestem zamówiona. L. Pisarz jest zamówiony do napisania interczy. L. Jestem zamówiony, dałem słowo, wzięto ode mnie słowo, jestem obligowany, obowiązany słowem. L. Zamów sobie służę. Troc. Zamówiono go do tego. Troc. Z. co = zapewnić sobie umowioszy ś., obstałowić: Zamawiam co u kogo, paciscor vel provideor me aliquid apud aliquem enturum, vel de aliquo conducturum. Kn. Z. dorozkę, ludzi do roboty. Z. szafę u stolarza (=kazać robić). Z. miejsce w teatrze (=zarezerwować). Z. obiad (=zaproszować). Zamówiłem tę robotę u rzemieślnika za talar. Troc. Głos mój potem powtórzył i tym celem kontynuacją jego u pana marszałka sejmowego zamawiałam sobie. L. 9. bil. zapowiedzieć, jak i dokąd ś. gra. Z. bilę = zapowiedzieć, którą bilę i jak ś. grac będzie. Z. ś. f. zapędzić ś. w mówieniu, zagadać ś.: Delabi in aliquem sermonem, udać ś., Z. ś. w co, z jednej rzeczy tu drugiej przyjsć. Mącz. Z. obfite boleści i załości mojej zamawiałam ś. tak długo. B. B. (z wielkiego frasunku mówiłam aż dotąd. B. G.). 2. † Z. ś. od słowa

do słowa przyjść do kłótni, zaperzyć ś. mówiąc; przemówić ś., posprzeczać ś., pokłócić ś., powasnić ś., powadzić ś.: Gdy ś. kto z kim zamówi, aby do jakich nie przyszło rozterków, karczmaz ma zabiegać Haur. Iwon, biskup krakowski, o pierwsze miejsce w synodzie z Wawrzyńcem, biskupem wrocławskim, zamówił ś. Błaż. 3. do kogo, dokąd = wkręcić ś. pod zmyślonym pozorem, dla udanej przyczyny: Pokój jej, widzę, jest otwarty, pójdę śmiało i zamówię ś., niby iż ciebie szukam. L. (będę udawał, będę ś. wymawiał. L.). [Bratowa przyszła ś. niby do ogniska Z. Ona musi przyjść i o co ś. Z.]. 4. do kogo = zaprosić ś.: Zamawiam ś. do kogo, zapraszam ś. do kogo, przymawiam ś. na ucztę do kogo. Kn. 5. × Z. ś. = onylić ś. w mówieniu, powiedzieć jedno za drugie. L. 6. † Z. ś. = wymówić ś. B. Sz.

Zamówienie, a I. blm., czynność cz. Zamówić. 2. Im. a = a) to, co zamówiono, obstałunek: Majster otrzymał wiele zamówień. b) pismo z wyszczególnieniem zamówionych przedmiotów a, zamówionego przedmiotu. c) † Z. sprzeczką, kłótnią, swar, waśń: Przyrzekamy sobie pokój i miłość braterską, aby wszelakie waśni, zamówienia, odpowiedzi, bunty miejsca nie miały. Vol.

Zamówienie się, a ś., blm., czynność cz. Zamówić ś.

[Zamówiny, in, blp.] oświadczyły.

Zamówka, i, Im. i p. Zamowa.

Zamózgowie (rhombencephalon) część tylna mózgowia, składająca się z rdzeniem mózgowia, tyłomózgowia i cieżni.

Zamputować, uje, ował żart. ściąć, odciąć jaki członek ciała: I, na sztackiego sowietnika dyplom, jeśli pomożesz ten Jeb Z. Krasz.

Zamputowanie, a, blm., czynność cz. Zamputować.

× Zamra, y, blm., × Zamór zamieranie, martwość, zamarcie: Zagrożoną wiecznym zamorem ojezystä niwę nanowo odrodzić. Wor. Zostały nam żywe w śmierci mumje; a ta Z. dusz zmusiła do myślenia nad tajemnicą ruchu człowieczego życia. Brt.

Zamraczać, a, ał i Z. ś. p. Zamroczyć.

Zamraczanie, a, blm., czynność cz. Zamraczać.

Zamraczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamraczać ś.

Zamrażacz, a, Im. e fiz., p. Kongielator.

Zamrażać, a, ał p. Zamrozić.

Zamrażanie, a, blm., czynność cz. Zamrażać.

Zamrocz, y, Im. e p. Zamrok.

Zamrocze, a, Im., a p. Zamrok.

Zamroczek, czka, Im. ezki zool. (helops) chrząszcz nierównoczołnkowy.

Zamroczenie, a, blm. I. czynność cz. Zamroczyć. 2. a. Zamrok stan rzeczy pokrytej wrokiem. 3. (obnubilatio) mroczenie, śnienie w oczach. 4. ps.: Z. umysłu a. umysłowe. Z. przytomności. Mówią: dobry trunek na frasunek; lecz kto jest ezuły i widzi ś. być pokrzywdzonym, wśród największego zamroczenia swego mózgu swą krzywdę sobie i ucisk przypomi. Perz. Z. padaczkowe = napad mniejszy padaczkowy (epilepsia mitior).

Zamroczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zamroczyć ś.

Zamrocznia, i, Im. e, Iksora bot. (ixora) ros. z rodziny marzanowatych.

Zamrocznioć, eje, ał zacząć mroczenie; zamajażyć: Patrzył w nią z zachwytem i rozmarze-

niem, póki mu w oczach nie zamroczyła jakaś nieuchwytna niechęć czy też uczucie zawodu.

Zamroczenie, a, blm., czynność cz. **Zamroczeniec**.

Zamrocność, i, blm., p. **Zamrok**.

Zamrocny przym. od **Zamrok**, **zamroczony**, **omroczony**, **mroczy**, **zaciemiony**, **zaciemiony**, **ciemny**, **ciemisty**, **zachmurzony**: Powstawał dzień szary, jednym ponsowym strzałem światła zwiastowany na błękitno zamroczyłem niebie na wschodzie. Tet. Tak w chałupie zamroczonej radzili ojcowie. Ork. Śniegi lub deszcze wicher miota w zamroczone strony. Przyb. (= *zamroczone*).

Zamroczoney I. im. od **Zamroczyć**. 2. [Z.] **nachmurzoney**, **chmurny**, **posępny**, **zasepiony**, **ponury**: Nie bierzże takowej, która jest zamroczonea, boby ci ś. mroczyła od rana do wieczora.

Zamroczyć, y, ył, nied. **Zamrozczać** I. **zakryć mrokiem**, **przesłonić zmroczkami**, **zmroczyć**, **omroczyć**, **pomroczyć**, **zrobić**, że **zmierniecznie**, **zaciemnić**, **zaciemnić**; **zaciemnić**, **ociemnić**, **zaciemnić**, **gęsto i ciemno zastonić**, **osłonić**: Chmura słońce zamroczyła. Troc. Dudz. Jeden czas niebo ciemien okropnym zamroczy, drugi jasnym promieniem zagnała wypogodzi. L. Gaj ś. na końcu łąki mirtowy poczyzna, tam kochankowie, wdzięcznym zamroczeni ciemien, miłosne smutki szczerym głaszcą wynurzeniem. Szym. Straszającym tym boginkom przy lesie lub zdroju, gdzie zamroczoney dziwuje ś. wieśniak. Przyb. Przen.: Śmiertelnemi dom twój zamroczoney mgłami. Troc. Gnuśny zamróż krwi rzekiej biegły ciąg zaskoczy, a sen wiecznym zamierzchem światła me zamroczy. Nar. (= *zagasi, przyciasa*). Oto mię sen grobowy na wieki zamroczy. Cho. Linecego Polux przebił, padł tamże na Kasterze, śmierć go zamroczyła. Szymon. Jemu oczy na zawsze zamroczył sen wieczny. Dm. Niechaj, kogo wiek zamroczy, chyłąc ku ziemi poradłone czoło... Miek. Pragnie uniknąć wszystkiego, coby mogło Z. stawę tego męża (= *przyciemnić*). 2. **głowę**, **rozum** = **odurzyć**, **przytępić**, **zanglic**, **zaproszyć**, **zawrócić**: Bachus, gdy wlezie do głowy, wnet zaemi oczy, rozum odejmie, całe zamroczy. Comp. Czansz to zoczył, że zamroczył oko Bachem. Pot. Winem są zamroczeni nowym. Przyb. Wino głowy zamroczyło (= *zamczerało, zasumiało, zakreciło, zawróciło w głowie*). W pićiu przedzej ś. człek zarazi, zamroczy i otruje, niż w jedzeniu. Sak. Przen.: O próżności, co głowy swoim zamraczasz dy mem. (= *odurzasz, zwracasz, przewracasz w głowie, omamiasz*). Legat, od Krzyżaków złotym kielichem podnajęty i zamroczoney, w sprawiedliwości olsoał. Błaż. (= *olśniony, zachwycony*). Powstał, ale strach wielki rycerza zamroczył, kiedy tak blisko siebie groźny pocisk zoczył. Dm. (= *odurzył, zdrętwił, przeraził, aż mu ś. ciemno w oczach zrobiło, zaciemniło go*). Z. ś. I. **zajść mrokiem**, **omroczyć** ś., **pomroczyć** ś., **zawlec** ś. **ciemniem**, **zaciemnić** ś., **zaciemnić** ś.; **zachmurzyć** ś.: Wnet ś. ogródki ciemnością zamroczył. Książ. Zamroczone oczy. Troc. Już przed samym wschodem słońca zamroczyło ś. zagnała i pociemniała. Reym. 2. (o cziłowiku) **sposchmurnić**, **sposępnieć**, **nachmurzyć** ś., **stać** ś. **ponurym**. 3. (o głowie, rozumie) **przytępić** ś., **zanglic** ś., **odurzyć** ś., **zawrócić** ś.: Tak jej żywo grają oczy, aż głowisko ś. zamroczy. Syrok. Z. ś. trunkiem (= *odurzyć* ś., *zaproszyć* sobie głowę).

Zamrok, u, lm. i, **Zamroka**, **Zamroc**, **Zamrocze** I. **zmrok**, **mrok**, **zmierniech zapadający**, **pomroka**: [Z rana do zamroku]. Nikodem z Chry-

stusem Panem po zamroczu nie lenił swych nie zmrużać dla mów błogich oczu. L. Słońce świeciło jakby w usidleniu zamroku. Tet. 2. a. **Zamrocność mrok**, **zaciemnienie**, **zaciemnienie**, **ciemność**, **ciemie**: Słońca blask przyjemny, gdy rozżenie Z. ciemny. Koeh. W. Bory te ponure w okropnym swym zamroczu. Stasz. Wehodzi pod ząsępnie obłączystych gałęzi zamroki. Stasz. Przez ciemne zamrocza i słońeczne poręby borów. Psm. Lice jej, wylanych łez tokiem poznaczone, lśkną ś. jeszcze z pod zamroki, co je zaciemnia (!). Stasz. My tak żyć chceli, a żyli w zamroczy. Krasin. Bo piękność dotąd gdzieś jeszcze w zamroczy. Krasin. Śmierć... me skro nie otula zwolna chłodem swych zamroczy. Kasp. (= *pochmurności, posępności, zachmurzenia, nachmurzenia, achmurzenia* ś.). Z. **zmysłów** = **odurzenie**, **przytępienie**, **pomieszanie**. Zamroka w głowie. Jez. [Wyżółkła, wychudła, ostarła, ręce jej ś. trzęsły, zamroki na nią szły, robocie żadnej poradzie nie mogła. Kon. (= *ciemno jej ś. robiło w oczach*)].

Zamroka, i, lm. i I. p. **Zamrok**. 2. [Z.] **gazy węglowodorowe**. 3. bot. (*thunbergia*) **roś. z rodziny rozdzielnocowutych**.

Zamrowić się, i ś., **il** ś. **zabudnić** ś. **naksztali mrowia**, **stać** ś. **liczyńm**, **rozmnaczyć** ś., **zaroić** ś.: Tak lud ten zamrowił ś. gęsto. Przyb. Zamrowiły ś. wyrzeża mór... zaszleściły groźnie z wiatrem chorągwie proroka. Ostr. S.

Zamrowienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zamrowić** ś.

[**Zamrozek**, **zku**, lm. **zki**] **przymrozek**: Wilk, myszując po zamrozkach, zdybie przypadkiem brysia jegomości. Miek.

Zamrozić, i, il, nied. **Zamrażać** I. **co** = **zrobić**, że **zamarznie**, **ściąć mrozem**, **zamrozić**: **Zamrażam** **co**, **sino aliquid gelu occupari, penetrari, in glaciem verto, gelu concresecere facio**. Kn. Jedne wiatry wodę dla zimna jako kamień zamrażają, a drugie je wianiem ku rozroku rozpuszczają. Żarn. Zima idzie w dom, w samej nurcie jaskini zamkniony, słońcu, wiatru niedoszły, smutny, zamrożony, w ogień ogołociał, z émy wiecznej zlepiony. Zebr. Zimno wodę zamraża. 2. **doprowadzić do zamarznięcia**, **mocno oziębnić** **jakie ciało** **z pomocą mieszaniem oziębający ch lub innymi sposobami**: Z. ryby. Troc. Z. jabłko. Troc. Z. co sztuką. L. Cukiernicy zamrażają latem kawę. 3. × Z. **odmrozić**, **przemrozić**, **odziębić** **sobie**: Z. uszy. Członek zamrożony. Troc. 4. **hut.**: Z. **piec** = **zastudzić**: Z czyszczeniem pieca jak najprzedzej ma ś. krzątać, bo inaczej piec zamrozi. Torz. Majstrowie, że im źle nabierać szkła, kamyki podkładać maszą, a stąd i piec zamrozą, i tygłe ś. psują. Torz.

× **Zamróż**, i, blm., z. I. **ziemia zamarznięta** **tająca**. St. wil. 2. p. **Zamróż**.

Zamrozenie, a, blm., czynność cz. **Zamrozić**.

Zamróż, **ozu**, lm. **ozy** I. × Z. **zamarzanie**, **zamrozenie**, **zamarzanie**, **początek mrozenia**, **marznięcie**, **pierwszy mróz**: W czasie zamróżów jesiennych i pluty, gdy ś. zbliżyły dni siwego grudnia, wschód mgłą i chmurnym pomrokiem osuty. L. W zimie świnię nie pierwej ś. paszą, aże szron opadnie i Z. przemienie. Trzye. Kto chce mieć słone ryby dobre, pod Z. staw spuszcza. Ek. Przen.: Czyli nie roztopi ś. Z. twoich przesądów? Żer. 2. a. **Zamróż mróz**, **który przeniknął do środka czego**; **mróz wychodzący na wiosnę z ciał, występujący na nich w postaci sadzi, szronu**: Jaja

gdy zmarzną, a do wody je zimnej włożysz, tedy z nich Z. wyciągnie, aż lód pokaże ś. na wodzie. Haur. Z zmarzłych jajec Z. wyciągniesz, gdy je do zimnej wody włożysz. Troc. Śnieg Z. z członka wyciąga. Troc. Świeciły więc zamrozem niskich chatyn ściany. Las. Ze strzech skapywał Z. lśnięciami paciorkami. Reym. Z. wystąpił na murach. (=biały mróz). Przen.: *mrowie po żyłach, dreszcz zimny, zimno śmiertelne*: Kiedy ów Z. po jej białym ciele szedł, wyolskając zimny znój na czele. Książ. Gnuśny Z. krwi rzeskiej biegły ciąg zaskoczy, a sen wiecznym zamierzchem światła me zamroczy. Nar. Aż mi Z. z kości wychodził. Dyg. [Z., zimno za paznokciami]. Ludzi, wychodzących z chaty, opadały po rękach i nogach zamrozie. Orzesz. 3. hut.: Z., wilk, p. Szwał. 4. lek., p. Odmrozek.

Zamróż, i, Im. e p. Zamróż.

Zamruczeć, y, ai, X Zamruknać, X Zamrukać, [Zamrukotać], nied. X Zamrukiwać, † Zamrukać I. odezwać ś. z mrukiem, mruknąć: Będzie krzyk wielki u Egipcjanów, a u Izraelitów nie zamruknie pies. Wuj. (nie ruszy językiem swym ani pies. B. G.). Morze zamrukane. Bardz. Dziad drzemie przy trupie a. świece objaśnia, a. paciierz zamruczy. 2. kogo, co=*mruczyc zagłuszyć*.

Zamruczenie, a, blm., czynność cz. Zamruczeć.

Zamruga, i, Im. i bot. (ellisia) roś. z rodziny czepatkowatych.

Zamrugać, a, ai, X Zamrugnąć, nied. Zamrugować zacząć mrugać; mrugnąć, zamignąć oczami. Zamruganie, a, blm., czynność cz. Zamrugać. Zamrugować, a a. uje, ai p. Zamrugać.

Zamrugiwanie, a, blm., czynność cz. Zamrugować.

X **Zamrugnąć, nie, nał p. Zamrugać.**

X **Zamrugnięcie, a, blm., p. Zamrugnięcie.**

X **Zamrugnięcie, a, blm., Zamrugnięcie czynność cz. Zamrugnąć.**

X **Zamrukać, a, ai p. Zamruczeć.**

X **Zamrukanie, a, blm., czynność cz. Zamrukać.**

[Zamrukotać, ee, tał] p. Zamruczeć: Z. piosenkę.

[Zamrukotanie, a, blm.] czynność cz. Zamrukotać.

Zamruzać, a, ai p. Zamrużyć.

Zamrużanie, a, blm., czynność cz. Zamruzać.

Zamrużenie, a, blm., czynność cz. Zamrużyć.

Zamrużyć, y, yi, nied. Zamrużyć, oko, oczy=*zmrużyć, przymrużyć, zamknąć, przymknąć*: Z., powieką oko zakryć. L. Strzelcy, gdy do czego zmierzają, jedno oko zamrużają. Sak. Zamrużam oczy często, mrugam często oczyma nad wola, blaskooki jestem. Kn. Przen.: Z. oczy na co=*patrzeć przez szpary, ślepym być na co, nie chceć widzieć*: Rzpłta każda potrzebuje takich stróżów, którzyby, jeden na drugiego miejsce następując, oka nigdy nie zamrużali. Górń. (=nigdy nie zasypiali, nie spuszczałi nic z oka, czuwali ciągle). Niegodziwa patrzeć na swoje występki zamrużoną żrzeniec, a na cudze bystro rozdzierać oczy. L. Ile razy zamrużyła oczy, zjawiały ś. te same sny i męczące widziadła. Ork.

Zamrzedć, zamrze, zamarał, [Zamiar], nied. Zamierać I. zająć śmiercią, zastępnąć na śmierć, zamrzeć, zagaśnić: Błogosławieni są, którzy w Panu zamierają. Hrb. Niech jeno moja małenka zamrze, to zobaczymy. L. Dusza nie ginie, nie

zamiera, w grobie nie zostaje. Skar. Odżyły już maszyny, i zamarli ludzie. Brt. Piód w żywocie matki częstokroć, słusznej żywności nie mając, zamiera. Sien. Przen.: *Pieśń zamarla=*zamilkła, zacichła, skonała na ustach**. Dźwięki zamierały zwolna, głuchły. Reym. Dech mu w piersiach zamarał=*nie może wydać tchu, odechnąć*. Przen.: *Wiara zamarla w duszy =*zastygła, zamilkła, zakrzepła**. 2. [Z.] *zenuzeć*: Dwór chłopskie zasiewa pustki, gdy chłop a. zamrze, a. z osady ujdzie. Troc. Zamarał mu ś. Jako ten pies schorzały, wlokła ś. ciężko, by ino Z. na swoich śmieciach. Reym. 3. *spaść z sił dla braku posiłku, zesłabnąć od głodu, opaść na siłach, skapiec, zawiędnąć, uschnąć, znuździeć, spasować, zemdleć*: Żołądek od głodu zamarał, wszystkie też członki zemdlały. Jabł. Uchudł, wycieńczał i zamarał żołądek. Książ. Zamarał od głodu. Troc. Roślina zamiera=*usycha, więdnie, marnieje*. 4. X Z. *głód =*poczuć głód, zacząć mrzeć głód**: Gdy zamarał głód pusty żołądek, członki wycieńczone poczęły słabieć. Min. 5. **Zamierać, Zaczajać ś. myśl. (o wilku) być postrzelonym.**

† **Zams, u, Im. y *gzyms? zamek?*** Herkules zamasy łamie podziemnego awernu. Pot.

† **Zamsik, a, Im. i p. Zamsćik.**

Zamsz, u, Im. e, X Zamsz, † Zamsza, [Zamsza], † Ciemies, X Cimieć, X Cymieć skóra barania, kozłowa, losiowa, w tkuszczech wyprawiona przez białuskórnika, miękka, z powierzchnią mchatą: Z. przedają skopowy, cośmy leszem zwali. Biel. M. Z. grubszy, mocniejszy zowie ś. irehą. Skóra jelenia dobrze wyprawiona najprzedniejszy Z. daje. Jund. Skóra na Z. wyprawna. Os. J. Kozłowego zamszu. Ins. e. l. Zamszu kozłowego, baraniego. Ins. e. l. Zamsza, źle zamiast zamesz. Dudz.

Zamsza, y, Im. e p. Zamsz.

[Zamszaki, ów, blp., Zamszarki] spodnie skórzane.

[Zamszarki, ów, blp.] p. Zamszaki.

[Zamsze, ów, blp.] p. Soboty.

Zamszenie, a, blm., czynność cz. Zamszyć.

Zamszownictwo, a, blm., X Zamszownictwo garbarstwo zamszowe; handel zamszem. L.

Zamszownik, a, Im. cy, X Zamsznik garbarz od zamszu: Zamszników tych, co skóry na zamsz wyprawiali. Sur.

Zamszowy przym. od Zamsz; [Samsowy, Zamszowy], X Zamszyny, X Zamszowy: Skóra, kurtka zamszowa. Zamszowe rękawiczki. Gemb. Zamszowe trzewiki. Troc. Może teraz posagi nazywać zamszowemi: rozciągną ś., jako chcą... później ś. to skurezy. Opal. Zamszowy. Troc. Przen.: *Kładzie przed ś. zszywaną z różnych pstrocin założkę, ale to daremna zamszowych piersi zasłona. L. (=pieszczonych, delikatnych, pulchnych, miękkich).*

Zamszyć, y, yi I. zakryć, zapchać, pozatykać mchem. L. 2. uczynić mszystym. L.

† **Zamszysty obrosły, zarosły mchem, mchaty. L. Przen.: Człowiecze, z grzechów twych obmierzły Bogu, długo enót prózen, w zbrodni Z. Koch. W. (= obfityjący w zbrodni, pełen zbrodni).**

† **Zamśćik, a, Im. i, Zamsik pog. mieszczanek, tyk: Zawsze z mieszczki zamśćicka, zawsze z kmiołki gburą, a szlachcica z szlachciańki chciała mieć natura. Pot. Boże uchwaj, senator to? a to prosty zamsik! Star. Dziś, żal ś. Boże, leda szot i zamsik z miasta, kto ś. tylko nie**

leni, mehem orlim porasta. Pot. Z ubiorów upatrując różnicę, powiadam też: senator to? a to prosty biernat albo zamsik. Mias.

[Zamt, u, lm, y] *aksamić*.

× *Zamtuski* przym. od *Zamtuz*, † *Zantuski*: Z. nierządnik. L.

× *Zamtuz*, a, lm, y, † *Zantuz*, † *Zanthuz*, † *Santuz* dom rozpusty, dom publiczny, burdel, lupanar, rub. żart. *szopka*. Głos. *Zantuz*, kurewski dom, lupanar. Mącz. Z., dom nierządny. Rej, Mącz. *Ganeum*, próżny dom, zantuz. Urs. *Santuz*, nierządny dom. Das. *Zantuz*. Volek. W Rzymie bardzo sławny Z. zbudował, gdzie rzymskie myrchy na każdy tydzień daninę płacą kurwio-gospodarzowi. Zigr. Ruffjan znaczy nierządnika, który Z. chowa, czyli nierządowi innych nasługuje. Pilch. *Zamtuz* pełne na przedach pochopnych do rozjurzenia towarów. Nar. Karczma i Z. wyniszczyły mieszek. Jabł. Co ś. tam złota rozeszło raz na pijatyki, drugi raz na zamtuzy i złą kompanją. Opal. Chodzi do zamtuzów i na miejsca sromotnego niewstydu. Kłok. Po wsze-tecznych zantuzach chodzi i po szynkach. Pot. Wiadom świstak dobrze, gdzie Wielopole, gdzie jaki Z. na Krzywym Kole. Żabł. Po zamtuzach ś. walać. Troc. Gniazda, utkane z piszczełi i trawki wśród mórz zamtuzza. Mic.

† *Zamtuzka*, i, lm, i, † *Zantuzka* *nierządnicza* z *zamtuzza*, *kobieta publiczna*. Tuch.

× *Zamtuznik*, a, lm, cy *ten*, co uczęszcza do zamtuzów. Troc., L.

† *Zamudzenie*, a, bfm., czynność cz. *Zamudzić*. † *Zamudzić*, i, ił *zmudzić*, *zamiłżżyć*, *zmiłżżyć*, *zabalamucić*, *przewolec*, *omieszkać*, *opóźnić*, *zwlec*, *zatrzymać*, *przetrzygnąć*, *zaniędbać*: Nie nie omieszkał, ani nie zamudził. Wad. Dwakroć ś. zewrą, że im dzień zamudzi utarczka owa i w długą noc wciągnie. Chr.

Zamulać, a, ał i Z. ś. p. *Zamulić*.

Zamulanie, a, bfm., czynność cz. *Zamulać*.

Zamulanie się, a, ś., bfm., czynność cz. *Zamulać* ś.

Zamulenie, a l. bfm., czynność cz. *Zamulić*. 2. lm. a a. *Zamulenie* ś. = a) *stan tego*, co jest *zanieczyszczone mulem*, *szlamem*: Z. stawu pochodzi z wielkiej suszy. Haur. b) *patol.*: Z. żołądka = *niestrawiony pokarm w żołądku* (saborra gastrica, sordes ventriculi), *niestrawność*, *rozstrój żołądkowy* (gastricismus): Z. niezdrowych pokarmów pochodzi Z. żołądka. Haur. *Zatkanie*, Z. w ciele żył. Kn. Z. wątroby jest zbytęczne napełnienie, rozepchanie materją flegmistą. Krup. Częstokroć są zamulenia, acz jeszcze niezastarzale, które febry tej są pobudkami. Krup.

Zamulenie się, a, ś. l. bfm., czynność cz. *Zamulić* ś. 2. lm. a ś. p. *Zamulenie*.

Zamulić, i, ił, nied. *Zamulać* l. *zakryć*, *zamazać*, *powlec*, *zawalać mulem*, *omulić*, *zaszlamować*: Bydła nie puszczać na zamulone od deszczów pastwiska. Haur. Też same żródła, co je czas zamulił błotem, wypadły z swych poników czysteżym wód polotem. L. Woda zamuliła ścieżki i gazon. Bał. Przen.: W Hibernji, w której starowieczny i kwitnący kościół Boży zamulony i prawie upadły był, tego roku powstał i odnawiać ś. na pierwszy swój wzór począł. Skar. (= *zarzucony*, *zaniędbany*, *zapuszczony*, *zmurszały*, *zapomniany*). Były sekty, którym ś. prawdziwa nauka zamulała. Skar. (= *zamucała*, *zanieczyszczala*, *zakąkolila*, *zakwaściła*). *Zazdrością* serce swe zamulił. Górn. (= *skalał*, *skaził*, *zaraził*). Niezamuloną ku panom swoim wiernością sobie

wyśłużył. Nies. 2. *zatkanąć*, *zapchać*, *zapakować*, *zanieczyszczyć mulem*: Z. żołądek. Jeśliby woda rurami pędzona była nieczysta i rury zamulała, trzeba pomyśleć o filtrowaniu. Świt. 3. × Z.: *Muzykanci zamulcie* tego czerkaskiego, co wiecie. L. ? (walecie, zagrajcie, rznijcie, tnijciej. L.). Z. ś. *zajść*, *zamazać* ś., *zanieczyszczyć* ś., *zawalać* ś. *mulem*; *zatkanąć* ś., *zapchać* ś. *mulem*.

Zamulisko, a, lm. a *miejsce zamulone*. L. Przy rzekach pastwiska pod czas powodzi pilnie przestrzegać mają, aby wszelkiego bydła na ten czas nie puszczać na zamuliska, chyba że deszcz, je spłócze. Haur.

Zamulny szlamisty, *zamulony*.

Zamuł, u, lm, y l. bfm. *zamulenie*, czynność cz. *zamulić*: Dniepr wyłabia te ślady zamulem. Wor. 2. *nieczystość zamulająca*, *zamulenie*, *muł*, *szlam*, *ił*: Z. czyli ziemia na rudzie będąca. Os. J. Koper ogrodny moc z grubych zamułów z pęcherza wywodzi. Syr.

Zamunsztuczenie, a, bfm., czynność cz. *Zamunsztuczyć*.

Zamunsztuczyć, y, ył *konia* = *złożyć mu munsztuk*: Ja tymczasem moją szkapę zamunsztuczę porządnie. Byk.

Zamurawić, i, ił *zapuścić w murawę*, *wywołać porost murawy*.

Zamurawienie, a, bfm., czynność cz. *Zamurawić*.

[*Zamurdać się*, a, ś., ał ś.] *zasmolić* ś., *zawalać* ś.: Wszystko to biega za panią z zamurdzanymi papłami. Fred. A.

[*Zamurdzanie się*, a, ś., bfm.] czynność cz. *Zamurdać* ś.

[*Zamurkotać*, ce, tał] *zamruczeć*.

[*Zamurkotanie*, a, bfm., czynność cz. *Zamurkotać*.

Zamurny, *Zamurowy* *będący za murem*, *z tamtej strony muru*. L.

Zamurować, uje, ował, nied. *Zamurowywać* l. *zająć*, *zakryć*, *zamknąć*, *zasłonić*, *złożyć murem*: Ciało jej złożony w sklepiu jednym, wejście do niego zamurowano; w kilka lat odmurowano sklep, a ciało znalezione przy samym wejściu bez palców u ręki. Boh. Gdy usłyszeli, że była zamurowana dziura muru jerozolimskiego, a żeśmy poczynali, co było obalono muru, zamykać, rozgniewali ś. nieprzyjaciele. Leop. (że przybywało wzdłuż murów jerozolimskich, a iż ś. poczęły rozerwania murów zawierać. B. G.). Okna domów wyglądały jak zamurowane. Bał. Ci, co wiedzą, mileżą, jakby im usta zamurowano. Krasz. Mileży, jakby mu kto gębę zamurował = *jak mur*, *jak mruk*. Horodniczy mileżał jak zamurowany. Korz. Taką twogę musi ucuwać człowiek żyweem w podziemiu zamurowany. Orzesz. 2. *zabudować domami murowanymi*: Z. miasto. Z. ś. l. *przen. zamknąć* ś., *zasklepić* ś., *odosobnić* ś.: Kiedy więzy skuly ciało, kto ś. w ciele zamurował... Was. 2. *rozmóc* ś. w *budowie murwane*, *zabudować* ś.: Miasto zamurowało ś.

Zamurowanie, a, bfm., czynność cz. *Zamurować*.

Zamurowy p. *Zamurny*. L.

Zamurowywać, uje, ywał i Z. ś. p. *Zamurować*. *Zamurowywanie*, a, bfm., czynność cz. *Zamurowywać*.

Zamurowywanie się, a, ś., bfm., czynność cz. *Zamurowywać* ś.

[*Zamurzać*, a, ał] (*zamu-rzać*) *zapećkać*, *zabrudzić*.

[Zamurzenie, a, blm.] (zamu-r-zanie) czynność cz. Zamurzać.

Zamurze, a, lm. a miejsce za murem. Troc. L. Za którego piersiami staniesz, jak w zamurzu. Pot.

Zamurzenie, a, blm., czynność cz. Zamurzyć. Zamurzyć, y, ył zaczernić, zasmolić; pomurzyć. [Zamusk, u, blm.] zamusnięcie, zatarcie z wewnątrz szpar w dachu po położeniu dachówek.

Zamuskać, ska a. szcze, skał, Zamusnąć, × Zamusknąć, nied. Zamuskiwać l. musnąć; zlekka przeciągnąć i dotknąć czym posuwisto, pogłodzić: Zaniecha grać, a spania przytwierdzać poskoczy, mżące czarowną laską zamuskując oczy. Zebr. (permulcens. L.). 2. muszcząc zagłodzić, zasmarować, zamazać: Ule te mają być gliną zamuskane. Kąc. Ku ziemie spodni zatwor ula zamuszez. Kąc. Pszczoły ś. ubiegają drobne skałuby w domach swych zamuskiwać woskiem. Otw. Przen.: † Zamusnąć łeb = upić ś. Rej. 3. [Z.] zapuszczając (np. w oko): Oczy zamuskują wodą na oczy zapomocą piórka. Zamuskął se, i to mu sie zagojęł.

Zamuskanie, a, blm., czynność cz. Zamuskać. Zamuskiwać, uje, iwał p. Zamuskać. Zamuskiwanie, a, blm., czynność cz. Zamuskiwać.

× Zamusknąć, nie, nął p. Zamusnąć. × Zamusknienie, a, blm., czynność cz. Zamusknąć.

Zamusnąć, nie, nął p. Zamuskać. † Zamuszczi, ów, bjp. muszki do przylepiania na twarz: Żony w domu żadnej ś. rzeczy nie tkną, jedno tylko około strojów, około ubiorów, około zamuszczków chodzą. Petr.

Zamuszenie, a, blm., czynność cz. Zamuszyć. Zamuszyć, y, ył zapstrzyć śladami muszemi: Lustro zamuszone na ścianie. Krasz.

Zamusnięcie, a, blm., czynność cz. Zamusnąć. † Zamutek, tku, lm. tki, [Zamutek] zasmucenie, zamącenie, zakłócenie spokoju, smutek, kłopot, udrczenie, zgryzota, utrapienie, frasunek, turbacja: Rodzice przez zuchwalstwo dzieci swych przychodzą ku zamutkom. Głiez. Wino borakowe tym jest użyteczne, którzy są krwi oziężalej, serca chorego, abowiem wilośe a Z. oddalają. Sien. Opowiedział im niektóre znaki strachów i onych przyszłych zamutków, które na ten czas na wszystkie wierne przyszły miały. Rej. [Kuba dziś w zamutku: krowe mu dziuk poraził].

Zamutować, uje, ował kip. (o winie) zacząć mutować, przybrać kolor mleczy.

Zamutowanie, a, blm., czynność cz. Zamutować.

× Zamycać, a, ał p. Zamycić. × Zamycanie, a, blm., czynność cz. Zamycać. × Zamycenie, a, blm., czynność cz. Zamycić. × Zamycić, i, il, nied. Zamycać zapłacić myto, zaciść. L.

[Zamycie, a, blm.] czynność cz. Zamyć. [Zamyczeć, y, ał] zacząć myć; zaryczeć: Krowka zamyczała.

[Zamyczenie, a, blm.] czynność cz. Zamycość. Zamyozka, i, lm. i wentyl, klepka.

[Zamyć, zamyje, zamył] zamulić: Powódź plosa zamyła.

Zamydlać, a, ał p. Zamydlić. Zamydlenie, a, blm., czynność cz. Zamydlać.

Zamydlenie, a, blm., czynność cz. Zamydlić: Celem ułudzenia i zamydlenia oczu Polakom. L. Wierzono, że ziemię wołoską podbić pomyśli-

wając, król dla zamydlenia oczu Stefanowi o tureckiej wojnie posłuch puścił. Błaż.

Zamydlić, i, il, nied. Zamydlać l. mydląc zatrzeć; zasmarować, zamuskać mydłem, namydlić, pomydlić na całej powierzchni. Przen.: Z. komu oczy = otumanić, oszukać, omamić, zamamić go, zmylić czyją czujność: Zamydłono mu oczy. Rys. Zamydłone są oczy ich, aby nie widzieli. Leop. (= zaslepione, zaćmione). Zamydlił ludziom oczy wysoką rodowitością, wielką fortuną; co tylko mówi o tym, kłamie ze wszystkim. L. (= zablagował im). O tym żadnego dowodu nie mają, tylko tak prostym ludziom oczy zamydłają. Gil. Jakżeś złośliwą sztuką oczy mi zamydlił. L. Już nie zmyślaj, żadne mnie sztuki nie usidla, przezornych Ulissesa oczu nie zamydła. Min. 2. × Z. przen. zatrzeć zrzeczenie, zatuszować, uchylić: Mądrze zrobiłem, żem zamydlił jej intencję, którą weale nie chce mi ś. wykonać. L.

Zamykacz, a, lm. e ten, co zamyka. L.

Zamykać, a, ał i Z. ś. p. Zamknąć.

Zamykadło, a, lm. a przyrząd zamykający.

Zamykalnie przys. od Zamykalny. L.

Zamykalny, Zamykany służący do zamykania;

zamykany = mogący być zamykanym. L.

Zamykanie, a, blm., czynność cz. Zamykać.

Zamykanie się, a ś., blm., czynność cz. Zamykać ś.

Zamykany l. im. od Zamykać. 2. p. Zamykalny. Chir.: Kleszczyki zamykane = szczypczyki zasuwane, zasuwkowe, do zaciskania tętnic krwawiących.

Zamyłać, a, ał p. Zamylić.

Zamylenie, a, blm., czynność cz. Zamylić. Lów,

gdy go łowcy śledzą, tedy ogonem stopy swe zamiata dla zamylenia oślady. Sien.

Zamylić, i, il, nied. Zamyłać l. myląc zatrzeć; zmylić, omylić: Perplexari, rzecz jaką zamotać, Z. Mącz. Z. ślad. Drogi zastanom zamył. Wysp. Z. komu, gdy czyta, recytuje, liczy i t. p. = przerwać, przeszkodzić, pomylić tak, że nie wie, na czym skończył i skąd zacząć w dalszym ciągu; zbić go z tropu: Zamyłać komu w mówieniu, w liczeniu. Troc. Nie zamyłaj mi waspan. Troc. Z. komu kartę czytana w książce = zmieszać ją z innymi. 2. † Z. przysięgę = zmylić, poplątać: Gdy człowiek oczkoli ma przysięgać, a nie wyrzecz przysięgą, jako ją rozkazano, słowie aż zamyli a. zabłądzi... Ort. Zamyli człowiek przysięgę, może dobrze sam a. człowiekiem ś. po-deprzeć. Ort.

Zamyśl, u, lm. y l. × Z., × Zamyśl = zamyślenie ś., zamyślenie, zaduma, zadumanie: Zofja, usiadłszy nad ciekącą wodą, w tak wielkim zostawała zamyśle, że nie postrzegła tego, jak przy jej boku stanął Klerwil. L. [Odwarc ziela od zbytecznych zamyśłów]. 2. to, co kto zamyśla, zamierza sobie, zakłada w myśl, zamiar, zakrój, widok, projekt, plan, intencja: Wszystkie jego zamyśły wniwecz poszły. L. Zły Z. (= knowanie). Występne zamyśły. Bobr. Twierdzi, iż innych przeciw tobie nie był zamyśłów, jakich że był sam, wyznaje. Sien. J. Pomieszał, rozewwał, popsud zamyśły moje. Troc. (= szyki). Mieć pewny zamyśłów swoich koniec. Troc. Dopinać zamyśłu swojego. Troc. Prosi usilnie P. Boga o skuteczne swoich zamyśłów powodzenie. Skar. Przystań źle czynić i porzuć twoje niedobre zamyśły. Skar. Sw. Bernardowi zwierza ś. swoich zamyśłów. Skar. Wszystek ich Z., aby worki swe natkali. Birk. Nie widać było, którzyby

mu tych jego zamysłów pomagali. Warg. A nuż gdyby zamysły wykonał? Kn. Odkryć czyj Z. L. (=zdemaskować go). Prywatne nasze zamysły ze zgubą ojezyny wykonać usiłujemy. Star. Jeśli zamysłem ich opak ś. wiedzie. Karp. W zamysłach i przedsięwzięciach śmiały aż do uporu. Śniad. Przyjaciel brata wszystkie wie jego zamysły. Mick. W tych zamysłach i oczekiwaniu spodziewanych prochów podobają ś. przykopami do miast zbliżyć Alber. Gospodarz nie może sprzedać lub ustąpić swej zagrody bez oznajmienia swego zamysłu w terminie przyzwoitym. Sur. Spojrzenie, co radeby wypatroszyć duszę z każdego zamysłu i przejrzyć nawskroś. Reym. (=myśli). 3. [Z.] rozśadek, rozmysł?: Imaj ś. takich, co mściwością i zamysłem żyją.

† Zamysławać, a, ał p. Zamyslić.

† Zamysławanie, a, btm., czynność cz. Zamysławać: Trwogi miały pochodzić z niejakiego zamysławania z Rewla odjazdu. Biel. J.

† Zamysłować, uje, ował p. Zamyslić.

† Zamysłowanie, a, btm., czynność cz. Zamysłować.

[Zamysłowato] przys. od Zamysłowaty.

[Zamysłowaty] dziwny, zagadkowy: Psiakość jakiś Z. ten szlachcic, kiedy on ś. z tobą wdał w rozmowę, a nie poszedł do chłopa.

Zamysłać, a, ał i Z. ś. p. Zamyslić.

Zamysłanie, a, btm., czynność cz. Zamysłać.

Zamysłanie się, a ś., btm., czynność cz. Zamysłać ś.

† Zamysławać, a, ał. p. Zamyslić.

† Zamysławanie, a, btm., czynność cz. Zamysławać.

[Zamysleć, i, ał] l. pomysleć, zastanowić ś.: Chłopi se w sumieniu (w duchu) zamysleli. 2. zapragnąć w myśli: Zrób tak, iż, cobyś se zamyslał, zebym to miał. Będziesz miał konia, na którego zamyslisz.

Zamyslenie, a l. btm., czynność cz. Zamyslić. 2. lm. a a. Z. ś. stan osoby, która ś. zamysliła, zaduma, marzenie, medytacja, × z a m y s ł i: Przyzwyczajenie do długich, milczących zamysleń i kontemplacji. Orzesz. Zmrok zamyslenia lice jego przysłania. Mick. Wreszcie ku piersiom z mordowane czoło skłania i wpada w letarg zamyslenia. Mick. Pograżył ś. całkiem w zamysleniu o tym, co za chwilę ś. stanie. Sienk. [Czorlinsi prze wieży sedzoł w zameszleniu].

Zamyslenie się, a ś., btm. l. czynność cz. Zamyslić ś. 2. p. Zamyslenie: Znał już teraz te zamyslenia ś. pani, które go w rozpacz wprawiły. Zap.

Zamyslić, i, il, nied. Zamysłać, × Zamysliwać, † Zamysławać, † Zkmysłować. l. Z., Z. o czym = powziąć myśl jaką względem czego, zamiar jaki, zamierzyć, narzyć, roić sobie, projektować, ułożyć sobie w głowie. HJ. Zamysła jechać do niego. Troc. Reginko, szczerze i ja zamysliwałem ożenić ś. z tobą. L. (=przychodziło mi do głowy). Zamysłać komu źle. Troc. (=żyć. chcieć, być usposobionym). Zamysłać dobrze komu. Troc. Zamyslił ś. z panem Kostką napród w słowne pertraktacje wdać. Tet. Wojewoda życzył wojsku zasłużone pieniądze wypłacić dla zamyslanej konfederacji. Szaj. Człek zamysła, Bóg rozrządza. Koch. W. O życiu jego Werszowiczowie, z zasadzki wypadłszy, zamysłali. Nies. (=godzili, gotowali ś. na nie). Zawrócił głowę biedaczce, która zamyslała czasami o samobójstwie. Chm. (=przychodziła jej myśl do głowy). 2.

co = umyslić, planować, uprojektować, przedsięwziąć, uknić, ukartować; szykować, gotować co w myśli, nosić ś. z myślą czego: Zamysła zdradę (o zdradę) na niego. Troc. 3. co, † czego = zmyslić, udać; zasłonić ś. czym: Zamyslał czego innego. praetexto. Kn. Położ ś. na łożu twym a zamysł sobie niemoc. Leop. (założ ś. niemocą. Leop.). Zamyslał zawziętej swojej ku niemu nieprzyjaźni. Troc. He, ho! o czym to on zamysła! (=marzy, roi, co mu to przychodzi do głowy, co mu to w głowie). Z. ś. l. × Z. ś. nad czym = pomyslić sobie, wziąć na uwagę, na rozum, zastanowić ś., zauważyć sobie, rozważyć sobie, zatrzymać myśl swoją nad czym: Wpród ś. zamysł, a p-tym działaj. Stasz. Zamysł ś. z tą myślą, a usłyszysz cudowną harmonją między duchownymi pracami a boleściami ciała. Słow. 2, zapuścić ś., zagłębić ś. myślą, popaść w zadumę, zamedytować ś., pograć ś. w myślach, rozmyślać: Zamysliwszy ś., długo siedząc, nie mówił. Troc. Spokojne prowadząc życie, zamyslałem ś. nieraz nad uciskami, które nas trapiły. L. Z. ś. nieco, eokolwiek. L. Przypatrując ś. tej dziwnej sprawie, co dalej, to więcej o tym zamyslawać musimy. Rej. Ja ś. nie zamyslał i lubię rozmawiać. L. (=nie bywam zamysłony). Człowiek zamysłony, ponury, odeszły od siebie, chodzi spiesznym krokiem po izbie, sam do siebie gada, stojących wkoło nie widzi. L. (=zajęty swojemi myślami, myślący o czym innym, roz-targniony, dystrakt). Nie czynię gwałtu zbyt-niego w przyrodzeniu; bo widamy drugich, iż ś. tak zaczta a. zamysła, że i od pamięci odo- dza a omdlewają. Rej. Mieczysław II dla żony był od wszystkich opuszczon, a stąd, zamysliwszy ś., wpadł w szaleństwo. Biel. M. 3. [Zamysłać ś.] = knuć plany: Patrzo na dziada i jego pieniądze i znowu na nigo zamyslało sie.

× Zamysliwać, a, ał i × Z. ś. p. Zamyslić.

× Zamysliwanie, a, btm., czynność cz. Zamysliwać.

× Zamysliwanie się, a ś., btm., czynność cz. Zamysliwać ś.

[Zamysliwy] zamysłony, roz-targniony.

[Zamytlać się, a ś., ał ś.] zapłatać ś., przy-platać ś.: A ja nie wiem, skąd ś. ta nitka zamytlała (=wzięła ś.).

[Zamytlanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zamytlać ś.

[Zamywaczka, i, lm. i] kobieta myjąca podłogi i przyrządy fabryczne w cukrowni.

Zamżenie, a, btm., czynność cz. Zamżyć.

Zamżyć, y, ył l. zacząć żzyć (o deszczu): Ro- je ptaszak świergotaty na powitanie jasności i gdzieś przepadły, jak tylko zamżyło. Jeż. 2. p. Zamrzyć.

† Zanadra, y, im. y p. Zanadrze.

[Zanadro, a, lm. a] p. Zanadrze.

[Zanadry] p. Zanadrze.

Zanadrzany przym. od Zanadrze. Troc. Z., w zanadrach leżący. Kn.

Zanadrze, a, lm. a, † Zanadra lm., [Zamadrze, Zanadro, Zanadry lm.], Nadra, lm. Nadra schowanie za nadrem, zapazucha, pazucha: Dobył z zanadrza papier, rozwinął i czytał. Węża w zanadrzu chowasz a. pielęgnujesz (o niewdzięczniku). † Umarł i odnieszon jest w Z. Abrahama (= na łono). Przen.: Waśń, wylęgła w samym zanadrzu rodu książęcego (= łonie, gnieździe). Wrócił ręce swoje w zanadra swoje i wyjął ją z zanadrza. Bud. (włóż teraz rękę

twoję w zanadrza (zanadra) twoje; i włożył rękę swoją w zanadrza swoje. B. G.). Umarł ów zebrał i doniesion jest od aniołów w Z. Abrahamowe. Sekl. (w nadro a. na łono Abrahamowe. Sekl). Choćby człek w zanadrzu u fortuny siedział, niemasz takiego, żeby o biedzie nie wiedział. Pot. I zanadrzu nie wierz, albowiem co tam włożysz, snadno wypadnie. L. Kozacy chcieli go karać według zwyczaju swego: opasawszy mocno, piasku w zanadra nasypać a w wodę wrzucić. Papr. Jakże ś. nie upalić, ogień w zanadrzu mając? Rys. Kto może w zanadrzu ogień nosić, a od niego ś. nie spalić? Skar. Węże na szyje swe prawie w zanadrzach swoich chowacie. Orzech. Węża w zanadrzu chowasz a. pielęgnujesz — powszechna Greków i Łacinników, a teraz wszystkich prawie narodów, przypowieść, która podobno urosła z zdarzenia wieśniaka, który napoły zmarzłego węża w zanadrzu ogrzał i ożywił, a ten ożywiecila swego jadowitym ukąszeniem zabił. Pileh. Ręce w zanadrza włożył. Troc. Zanadra obszerne. Troc. W zanadrzu ma, nosi księgę. Troc. W Z. co włożyć, wetknąć. Troc. × Zanadrę = zanadrę, w zanadrze: Schowałam klucz zanadrę. Chodź. Przen.: Zamojski ma w zanadrzu dyplom na rektora akademji padewskiej. Gom. (= już gotowy, przy sobie).

× Zanadrzysto przys. od. Zanadrzysty. L.

× Zanadrzysty mający szerokie zanadrza. Kn., Troc.

[Zanadzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zanadzić ś.

[Zanadzić się, i ś., il ś., Wnadzić ś.] wnąć ś.

Zanalizować, uje, ował co = analizując zbadac, poddać analizie: Zanalizowano grunt i atmosferę i przekonano ś., że... Przen.: Chciałem Z. gościa, co ś. tak niespodzianie u mnie pojawił. Orzesz. Nie umiałby zresztą umiejętnie Z. siebie w tej chwili. Bał. Fakta sprawdzone i zanalizowane zatrzymują go na skraju otchłani metafizycznej. Chm.

Zanalizowanie, a, blm., czynność cz. Zanalizować: Z. tego ruchu dałoby najlepsze świadectwo naszego upadku.

Zanarchizować, uje, ował zmienić na anarchiczny, zrobić anarchicznym: Demokracja zanarchizowała społeczeństwo. Szuj.

Zanarchizowanie, a, blm., czynność cz. Zanarchizować.

† Zanarzać, a, al i † Z. ś. p. Zanurzyć.

† Zanarzanie, a, blm., czynność cz. Zanarzać.

† Zanarzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zanarzać ś.

† Zanaszać, a, al i † Z. ś. p. Zanieść.

† Zanaszanie, a, blm., czynność cz. Zanaszać.

† Zanaszanie się, a ś., blm., czynność cz. Zanaszać ś.

Zandalina, y, lm. y bot. = bot. Sandal.

Zandał, u, lm. y bot. = bot. Sandal.

Zandbalka, i, lm. i, Zandkuchen *balka piaskowa, balka biszkoptowa, z mąki kartoflanej.*

Zandkapa, y, lm. y pow. kapa na osi zabezpieczająca od dostawiania ś. piasku w buks koła.

Zandkuchen, u, lm. y cukier., p. Zandbalka.

Zandpapier, u, lm. y piaskowiec, papier piaskowy rzem. papier gruby, posypywany na klej miadkiem kamieniem oselkowym a. szkłem, do szlifowania służący.

[Zandrość, i, blm.] p. Zazdrość.

Zanegować, uje, ował zaprzeczyć, zaoponować, zaprotestować: Żeby to miała być jedyna droga, ośmielę ś. Z. Kaczk. Wasza książęca mość pozwoli, że zaneguję. Sienk.

Zanegowanie, a, blm., czynność cz. Zanegować.

Zanela, i, lm. e *tkanina wełniana z połyskiem, używana na podszewki pod suknie męskie, atlas hiszpański.*

Zanelowy przym. od Zanela: Podszewka zanelowa.

Zanęcać, a, al p. Zanęcić.

Zanęcanie, a, blm., czynność cz. Zanęcać.

Zanęcenie, a, blm., czynność cz. Zanęcić.

Zanęcić, i, il, nied. Zanęcać I. *nęcać zachęcić; zaprawić, podniecić, podjuzzyć, zaostrzyć apetyt, zahudzić: Zdartemi łupy na krew ludzką zanęcał rozbestwione kupy. Śwr. 2. zaopatrzyć ponętą dla znęcenia, zastawić przynętę: Siatka zanęcona = mała siatka na raki ze znajdującą ś. wewnątrz przynętą (np. żabą odartą ze skóry, mięsem i t. p.). Z. wędkę = zalożyć przynętę na haczyk wędki. Haczyk zanęcony, sieć zanęcona = opatrzone przynętą.*

Zanędząć, a, al p. Zanędzić.

Zanędzanie, a, blm., Zanędzanie czynność cz. Zanędząć.

Zanędenie, a, blm., Zanędnienie czynność cz. Zanędzić.

Zanędzić, i, il, Zanędnąć, nied. Zanędząć, Zanędnąć *nędząc zamęczyć, zobiedzić, zmizerować, zniszczyć, wyniszczyć, zmarnować: Z. bydłę. [Dola pod nazwą zmorę co noc jeździ na koniach, jeśe nie da, zanędzi].*

Zanędnąć, a, al p. Zanędzić.

Zanędnianie, a, blm., czynność cz. Zanędnąć.

Zanędnąć, i, il p. Zanędzić.

Zanędnienie, eje, al stać ś. *nędnym, zbiegnieć, zniszczyć, skąpić, spasować, zmizerować ś., skarłowacieć, zaniknąć, zmarnieć, znikczemnieć, skapconieć, × zamilknąć, × zapezić, × zaliszczyć: Bydłę, które z młodu zanędziało, nigdy k ezemu dobremu nie przyjdzie. Dor. Zwierzęta z młodu zanędnione nigdy potym należyście nie wyrastają. Kluk.*

Zanędnienie, a, blm. I. czynność cz. Zanędnąć.

2. czynność cz. Zanędnąć.

Zanękać, a, al *nękając zamęczyć; zagnębić. L.*

Zanękanie, a, blm., czynność cz. Zanękać.

Zanękla, i, lm. e (bourreria) *ros. z rodziny ogórecznikowatych.*

Zanęta, y, lm. y I. *zanęcanie, zanęcenie, zachęta, podnieta: Jaka to dla niezonych pochlebna i mocna do pracy Z. Ostr. 2. bart. farba, którą wymazują barwę wewnątrz. Pol. 3. ryb. = a) to, co ś. wkłada do sieci lub na haczyk wędki dla przywabienia ryb; przynęta: Z. naturalna, sztuczna, mamidło. b) przynęta, szczyg. rzucana rybom do wody (otręby pszenica), aby je później siecią zabrać.*

Zangielszczenie, a, blm., czynność cz. Zangielszczyć.

Zangielszczyć, y, ył *przerobić na angielski, na Anglika: Pokochawszy ś. trochę w zangielszczonej Łnejji, wrócił do nałogu próżniactwa. Chm.*

Zaniebieszczenie, a, blm., czynność cz. Zaniebieszczyć.

Zaniebieszczyć, y, ył *zawlec, zaciągnąć a. zaprawić niebieską barwą; zawałać czym niebieskim: Z. przez nieumiejętność bieliznę farbą w praniu.*

Zaniecać, a, ał p. Zaniecić.

Zaniecanie, a, blm., czynność cz. Zaniecać.

[Zaniecasy]? Napadli ich Z., napadli ich rozbójnicy.

Zaniecenie, a, blm., czynność cz. Zaniecić.

Zaniechać, a, ał, [Zaniechalcyć], nied. Zaniechiwać, Zaniechywać I. czego = *poniechać*, *zaprzestać czego*, *dać czemu pokój*, *porzucić co*, *posp. machnąć na co ręką*, *dać spokój z czym*: Jednym synem będąc, dziedzictwa ojcowskiego zaniechał. Skar. Nie zaniechiwaj łaski, która jest w tobie. Pim. (= *nie zapominaj o niej*; *nie zagrzebuj*; *nie zakopuj talentów urodzonych*). Zaniechaj piwa, wina. Troc. Zaniechaj tego zamysłu. Troc. (= *odstąp od niego*, *wybij go sobie z głowy*). Czytania ksiąg nie zaniechywam, ponieważ sądzę je być wiele potrzebne. Pileh. 2. *zaniedbać*, *omieszkac*, *opuścić*, *przestać*, *zapomnieć*: Już teraz zaniechał świat stylu, a pióra zażywa. Lubom. (= *zarzucił go*).

Abyś przez gnuśność nie zaniechywał nie takiego, co byś z uczełością i pożytkiem uczynić miał. Kosz. Z granicy polskiej mili nigdy nie wyjechał, lecz co wiedzieć przystoi, przeciwem nie zaniechał. Rej. Boga za wasze dobro prosić i mówić was z serca nie zaniecham. Skar. Pan Bóg zaraz po grzechu prorockimi powieściami śmierci Syna swego nie zaniechał oznajmić. Kucz. Nie ustawaj w czynieniu dobrodziejstwa, czyń, coś powinien, a co dobremu człowiekowi przystoi wykonywać, nie zaniechywaj. Górn. Miłość swoją ku niemu ustawicznie do niego listów pisaniem oświadczał i teraz nie zaniechywają. Warg. 3. kogo, czego = *zostawić go w spokoju*, *odczepić ś. od niego*; *opuścić*, *odstąpić go*, *dać mu pokój*, *nie przeszkadzać mu*, *porzucić go*, *pozostawić go samemu sobie*: Przyjdzie mi klucze położyć, samej precz jechać, domu rodziców swych miłych wiecznie Z. Kochan. Czemużes mnie nie zaniechał, aleś mię kazał wskrzesić? Leop. (czemuś mnie nie niechał w pokoju)? Leop.; przez mi nie dasz pokoju, wzbudzając mię. B. G.). Zaniechajcie dzieciak, ani mi zabraniajcie przychodzić do mnie. B. B. Z. bojem = *zostawić w spokoju*. Wen. Możeby odjechał, pogniewał ś., pojątał, wkońca go zaniechał. Mick. [Dwoje dzieci Z. Wóje. (= *rzucić*, *porzucić*, *zostawić*). Proszę ode mnie Z., a do innej panny jechać]. 4. [Z.] *zapomnieć*: Wszystkich ptaków dał zawołać, jeno sowy dał Z. 5. † Zaniechaj = *puścić*, *uważaj*, *zważaj*: Zaniechaj, patrzajmy, jeśli przyjdzie Eljasz. B. B.

[Zaniechalenie, a, blm.] czynność cz. Zaniechalcyć.

[Zaniechalcyć, y, ył] I. p. Zaniechać. 2. *zaszanować*, *zaoszczędzić*: Z. ubranie.

Zaniechanie, a, blm., czynność cz. Zaniechać: Z prawa pochodzą prawidła, które człowiekowi w jego czynieniu i zaniechaniu za wskazówkę służyć powinny. Cyw. Z. powinności czyni na świecie wiele złego. Laeh.

† Zaniechawać, a, ał p. Zaniechać.

† Zaniechawanie, a, blm., czynność cz. Zaniechawać.

× Zaniechiwać, a, ał, † Zaniechywać p. Zaniechać.

× Zaniechiwanie, a, blm., Zaniechywanie czynność cz. Zaniechiwać.

Zaniecić, i, il, nied. Zaniecać I. *zacząć wzniecać*, *rozniecić*, *zapalić*, *rozpalić*: Z. ogień (= *zrobić*). 2. × Z. przen. *wzburzyć*, *zajątrzyć*, *rozjątrzyć*, *zapalić*: Gniewem ku nam ciężkim zaniecony. Gęb.

† Zanieczić, i, il *nieczci nabawić*, *zbezcznić*, *zbezczęcić*, *sprofanować*. L.

† Zanieczozenie, a, blm., czynność cz. Zanieczić.

Zanieczyszcząć, a, ał p. Zanieczyścić.

Zanieczyszczanie, a, blm., † Zanieczyścianie czynność cz. Zanieczyszcząć.

Zanieczyszczenie, a I. blm., czynność cz. Zanieczyścić. 2. Im. a to, co zanieczyszczca, brud, śmiecie i t. p.: Machina ta wydziela z nasienia wszelkie szezątki, listki, drobne ziarenka, kurz i t. p. zanieczyszczenia.

† Zanieczyścić, a, ał p. Zanieczyścić.

† Zanieczyścianie, a, blm., p. Zanieczyszczanie.

Zanieczyścić, i, il, nied. Zanieczyszcząć, † Zanieczyścić *zapełnić nieczystością*, *zrobić nieczystym*, *zabrudzić*, *zawałać*, *zapaśkudzić*, *zabrukać*, *zawinić*, *zababrać*, *zapaćkać*, *zagwazdać*, *zapługawić*, *zasmolić*, *zaplamieć*: Z. suknię, kajet. Flegma czystą krew zanieczyściła. Spicz. To lekarstwo pomaga na oczy tym, którzy mają oczy bardzo zanieczyścione a zamulone. Spicz.

Zaniedbać, a, ał, nied. Zaniedbywać, † Zaniedbawać, [Zaniedbować] I. *opuścić przez niedbalstwo*, *zapomnieć przez lekceważenie*, *zapuścić*: Dla świeckich zabaw zaniedbawają Boskich rzeczy. Wuj. Nad umarłym wylewał łzy... a nie zaniedbawaj pogrzebu jego. Wuj. Za niedbalstwem pasterzów zarosta i zapługawiła ś. rola Boża; ci oracze tego zaniedbawają, co jest Pana Jezusa Chrystusa. Białob. Biada wam, pasterze, którzyście sami siebie paśli, a trzody moje zaniedbawaliście. Białob. Najdzie dosyć takich pasterzów, którzy sami siebie pasą, a trzody Pańskiej zaniedbawają. Białob. Biada, którzy cytry, piszczałki, wina po biesiadach pilnują, a służby Pańskiej zaniedbują. Podw. Nie zaniedbam mojej powinności. Troc. Zaniedbał szczęścia swojego, pożądaną okazji. Troc. (= *nie skorzystał z nich*, *nie dopilnował ich*). Dla świeckich zabaw zaniedbawają Boskich rzeczy. Wuj. Aby ś. pokazać dworakami i ludźmi najwyborniejszego wychowania, zaniedbują wszystkie znaki przystojności i należyte osobom względy depeą. L. (= *lekceważąc nie przestrzegają ich*). Przyjmowała kochanka swego w ubiorze niby zaniedbanym. Węg. (= *w negliżu*). Zapomniała o swoim zaniedbanym stroju. And. 2. kogo, co = *nie stać o niego*, *nie zajmować ś. nim*, *nie być mu oddanym*, *nie interesować ś. nim*, *lekceważyć go*, *co, nic sobie z niego nie robić*: Struś zaniedbawa dzieci swych, jakoby nie swoich. Bud. (zatwardza ś. przeciw dzieciom swoim, jakoby nie były jego. B. G.). Germwil tym był pilniejszy w czynieniu swojej przysługi, im wiedział bardziej zaniedbujących innych przyjaciół o Zofji (dla niedbalstwa zapominających. L.). Zaniedbuje żonę dla kochanki. Nie zaniedbam tej obrazu. Troc. (= *nie puszczać mimo uszu*, *mimo siebie*, *nie darując*, *nie puszczając płazem*). Z. ś. *opuścić ś.*, *przez niedbalstwo*, *stać ś. niedbalym*: Zaniedbał ś. w obowiązkach, w ubraniu. Kato mówi, iż czytać a nie rozumieć jest ś. zaniedbywać. Sz.

† Zaniedbalec, lca, Im. lcy p. Zaniedbaniec. Mrow., L.

† Zaniedbalstwo, a, blm. = Niedbalstwo.

† Zaniedbałość, i, blm. = Niedbałość.

† Zaniedbały = Niedbały.

I. Zaniedbanie, a, blm. I. czynność cz. Zaniedbać: W prywatnych najmniejszych rze-

ZANIEDBANIE

czach o samo Z. zlecenia, jako o występki zapożyczają, dlatego, iż choćby to Z. słuszne było, nie ten jednak, któremu powierzono, ale który powierzył, zaniedbać może. Siem. J. 2. *stan tego, co zaniedbano, niedbalstwo*: W zaniedbaniu wszystkie rzemiosła leżą u Turków. Troc. Mam go w zaniedbaniu. Troc.

2. Zaniedbanie przys. *zaniedbawszy s., opuściw- s.:* Z. s. nosił i ubogo. Krasz. (= *niedbale*).

Zaniedbanieo, *ńca*, lm. *ńcy*, † Zaniedbalec

człowiek zaniedbany, który s. zaniedbał, abnegat.

† Zaniedbawać, a, ał i † Z. s. p. Zaniedbać.

† Zaniedbawanie, a, blm., czynność cz. Zaniedbawać.

† Zaniedbawanie się, a s., blm., czynność cz. Zaniedbawać s.

[Zaniedbować, uje, ował i Z. s.] p. Zaniedbać:

Kościół zaniedbował skróś niego. Ork.

[Zaniedbowanie, a, blm.] czynność cz. Zaniedbawać.

[Zaniedbowanie się, a s., blm.] czynność cz. Zaniedbawać s.

Zaniedbywać, uje, ywał i Z. s. p. Zaniedbać.

Zaniedbywanie, a, blm., czynność cz. Zaniedbywać.

Zaniedbywanie się, a s., blm., czynność cz. Zaniedbywać s.

[Za niedługi czas, Za niedługie casy, Za niedługo] *wkrótce*.

[Za niedługie casy] p. Za niedługi czas.

[Za niedługo] p. Za niedługi czas. Zdr. [Za niedługośko].

[Za niedługośko] p. Za niedługo.

Zanilenie, a, blm., czynność cz. Zanielić:

Krasziński z anioła zrobi czasownik anielić s., a z tego znowu rzeczownik Z. lub przeanielenie. Tarn.

Zanilenie się, a s., blm., czynność cz. Zanielić s.

Zanielić, i, il *zmienić na anioła*. Z. s. *zmienić s. w anioła*: Zanielona czysta jej dusza. Kor.

Zanemagać, a, ał p. Zaniemóc.

Zaniemaganie, a, blm., czynność cz. Zaniemagać.

Zaniemczenie, a, blm., czynność cz. Zaniemczyć.

Zaniemczyć, y, ył *Niemcami zapętnić, zaludnić*: Szlasko zgnieł, zaniemczone przepadło. Krasz.

Zaniemeński *położony za Niemnem, z tamtej strony Niemna, stamtąd pochodzący*: Puszcza zaniemeńska.

× Zaniemiać, a, ał p. Zaniemiec.

Zaniemiały *który zaniemiał, oniemiały*: Mowę zawarł zaniemiały. K. G. Zał starców głęboki był, poważny i Z. jak grób. Krasz.

× Zaniemianie, a, blm., czynność cz. Zaniemiać.

× Zaniemiec, i, il, nied. × Zaniemiec *zrobić niemym, odjąć mowę, oniemić*: Radość mię zaniemiała. Przen.: *zatkać gębę, utrzcć nosa, zmusić do milczenia, uszkromić; zrobić komu, że zapomni języka w gębę*: Jehowa zaniemiał nas. Bud.

Zaniemiec, eje, ał, † Zaniemiec *stać s. niemym, zaniemówić, stracić mowę, oniemić*. Przen.: Z. z podziwu = *zapomnieć języka w gębę, zdumieć s., zastanowić s.*: Owi mędrowie tę mieli nadzieję, że na tę gadkę Ezop zamienieje. Jabł. Jakby do muru Fortuna gadała, tak na nią patrzy panna zamieniała. Jabł. Bodajże zaniemiał! L. Z. z przerażenia. Przen.: *zamilknąć, umilknąć*,

ZANIEPRÓŻNIC

przycichnąć, zacichnąć, ucichnąć, uciszyć s.: Bez par miłosne ptaszki jakby zaniemiały. Nar.

Zaniemienie, a, blm. 1. czynność cz. Zaniemieć. 2. czynność cz. Zaniemieć.

[Zaniemogać, a, ał] *często chorować; słabować*.

[Zaniemoganie, a, blm.] czynność cz. Zaniemogać.

Zaniemóżenie, a, blm., czynność cz. Zaniemóc.

Zaniemóc, oże, ógl, nied. Zaniemagać *wpaść w niemoc, rozniemóc s., zapasć na zdrowiu, zachorować, rozchorować s., zasłabnąć obłężnie*:

Ochazjasz wypadł z pałacu swego oknem przez kratki i zaniemógł. Leop. †rozniemógł s. B. G.).

Powiedziano mi, iż zaniemógł ojciec jego. Leop. (iż s. rozniemógł. Leop.; oto ojciec twój zachorzał. B. G.).

Stało s. potem, że zaniemógł on syn jego gospodyni. Leop. (że s. rozniemógł. B. G.).

Przyjechawszy, ciężko zaniemógł: naprzód zemdlał, a potem zdjęty jest apopleksją. Skar.

Zostawił mię tu pan mój, bom zaniemógł dziś trzeci dzień. Bud. (bom s. rozniemógł. B. G.).

Zaniemówić, i, il *stracić mowę, zaniemieć*: Dzieci, mające w sobie wiele robaków, gadać nierychło zaczynają, a zaniemówią na jakowy czas. Perz. Ci, którzy opatrności Boga nad ludźmi nie wierzą, muszą s. tu zawstydzić i Z. L. (= *zamilknąć*).

Zaniemówienie, a, blm., czynność cz. Zaniemówić.

Zanepokoić, i, il, × Zaniespokoić *nabawić niespokojności, wywołać niepokoje*, × uniepokoić, *zatruwożyć, zaafierować, wystraszyć, zmieszać, przestraszyć, zaalarmować*: Z. opinię publiczną. Zanepokojona, *co by tu być mogło (= dręczona niepewnością)*.

Z. s. *doświadczyć niespokojności, doznać obawy, niepokoju*, × zaniemówić s., *zatruwożyć s., wystraszyć s., przestraszyć s., zmieszać s.*: Niechaj s. zaniemówią i otworzą trakt szeroki. Słow. Trwoga zaniemówiona. Słow. Zdziwił s. i zanepokoił. Bał. Spojrzawszy na twarz jego, przestała s. dziwić i sama s. potrochu zanepokoiała. Bał.

Zanepokojenie, a, blm. 1. czynność cz. Zanepokoić. 2. a. Zanepokojenie s. *stan osoby, która s. zanepokoiała, niepokoje, niespokojność, wystraszenie, niepewność dręcząca*.

Zanepokojenieo, *ńca*, lm. *ńcy* *człowiek zaniemokojony*.

Zanepokojenie się, a s., blm., p. Zanepokojenie.

Zanepokojony 1. im. od Zanepokoić. 2. *który s. zanepokoił, niespokojny, pełen niepokoju, obawy, niepewności, wystraszony, pomieszany, zmieszany*: Wlepił w ten punkt zanepokojone oczy. Orzesz. Przez szpary parkanu widział, gdzie s. ukryli, i Z. wrócił do domku. Bał.

× Zaniepróżniać, a, ał p. Zaniepróżnić.

× Zaniepróżnianie, a, blm., czynność cz. Zaniepróżniać.

× Zaniepróżnić, a, ał p. Zaniepróżnić.

× Zaniepróżnianie, a, blm., czynność cz. Zaniepróżniać.

× Zaniepróżnić, i, il, nied. Zaniepróżniać, × Zaniepróżniać *nie zostawić próżnym, zając, zapętnić; zatrudnić, zaprzatnąć*: Świegotarz, gdy człowiek na padnie, jedno uszy zaniepróżnia, blegocąc. L. (= *nabija, zapycha*): Świegotliwym nie przywłaszczają, żeby mówili, ale że uszy zagłuszają, zaniepróżniają ludzi, rzekczą, szczekają. L. Wszystkich uszy napełniają i niepotrzebnym mówieniem

zanieprażniają. L. Miał co czynić a był zaniepróżnion sprawami. L.

× **Zaniepróżnienie**, a, btm., czynność cz. **Zaniepróżnić**.

Zanieprzyjaźnić, i, il kogo z kim = *zasiać między niemi nieprzyjaźń, poróżnić, powaśnić ich*.

Zanieprzyjaźnienie, a, btm., czynność cz. **Zanieprzyjaźnić**: Zamiany dążące do zanieprzyjaźnienia obu dworów.

× **Zanierychło** przys. *zapóźno, poniewczasie, nierychło, nie w porę*: Już podobno Z. dają ci radę. L.

[**Zanierządzenie**, a, btm.] czynność cz. **Zanierządzić**.

[**Zanierzędzić**, i, il] *zaprowadzić nieład, nieporządek, zamieszanie*.

Zaniesienie, a, btm. I. czynność cz. **Zanieść**. 2. *stan tego, co zostało zaniezione, pokrycie, zasłona*: Lasy spoczywały w mglistym zanieśieniu. Żer. 3. † *Z. uniesienie ś.*, *zapęd, wykroczenie, wybrzyk, eksces, nadużycie, rozpisanie*: Piotr apostoł, bacząc wielkie Z. w rozpusznościach swego czasu, srogo je w tym karze a strofuje. Gil.

Zaniesienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zanieść ś.**

× **Zaniespokoić**, i, il i × **Z. ś. p. Zaniespokoić**.

× **Zaniespokojenie**, a, btm., czynność cz. **Zaniespokoić**.

× **Zaniespokojenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zaniespokoić ś.**

× **Zaniestetać**, a, ał *zacząć niestetać; zabijać*.

× **Zaniestetanie**, a, btm., czynność cz. **Zaniestetać**.

Zanieść, **zaniesie**, **zaniósł**, nied. **Zanosić**, † **Zanasać** I. co = *nosić zająć z czym aż dokąd, ponieść, obnieść na miejsce*: Z. list na pocztę. Z. list do kogo. L. Kiedy umrze, niema ceremonji żadnych, jeno go w wieczór zaniosą do grobu i zagrzebią. Star. (= *zaprowadzą*). **Zanieść** ten towar do domu. Troc. W tajstrę kładzie chleb, ser, sól i co do żywności sobie Z. może. Warg. Idź, gdzie nogi (oczy) zaniosą (= *zaprowadzą*; *gdziekolwiek i jak daleko nogi starczyć mogą*). Na wszystkie dybnie okrutna śmierć z kosą: nogi skrzydła żadnego od niej nie uniosą. Papr. (= *nie uniosą, nie uchronią*). **Zaniósł** ich pogodny wiatr pod hiszpańskie brzegi. Paszk. (= *zagnał, zapędził, uniosł, doprowadził szczęśliwie*). Burza okręt do zatoki zaniosła. L. Przen.: Pan Czarniecki umiał do Danji Z. miecz polski. Sienk. (= *wnieść wojnę*). 2. prośbę, skargę, protest i t. p. = *wnieść, podać ją, wystąpić, zwrócić ś. z niemi*: **Zanosić** na kogo skargę. Troj. **Zaniósł** protestacją do sądu. Troc. Przed Twe ołtarze zanosim błaganie! Pśń. Ja na pana hrabiego nie zanoszę skargi. Mick. 3. czym = *zawiać, zasypać; zakryć, zanieść nawiószy czego*: Na miejscach, które dziś piaskiem zaniosło. Mick. 4. × **Z. podnieść, unieść, wznieść dla zamierzenia ś.**, *targnięcia ś., porwania ś.*: Obiema rękami kopją zaniesioną trzymającą. Nies. 5. [**Zanosić**] = *trącić, cuchnąć, zalatywać*. **Z. ś. I.** † **Zanosić ś.** do czego = *odnosić ś.*, *ściągać ś.*, *dotyczyć, sprowadzać ś.*, *redukować ś.*: Część obrazowa do tego ś. zanosi, którego w obrazie zjemy. Birk. 2. na kogo rękę, **Z. ś. z pociskiem** = *zamierzyć ś.*, *zamachnąć ś.*, *podnieść, ściągnąć na kogo rękę, targnąć ś. nań*: **Zanosić ś.** na kogo ręką, zamierzać ś. Kn. Porwać ją ręką ś. zanosił. Troc.

(= *szkował ś.*, *gotował ś.*). **Zanosić ś.** na kogo ręką, z pociskiem, z szablą. Troc. **Zanosić ś.** z pociskiem, *vibrare telum*. Kn. Przen.: Na niepodobną rzecz ś. zanosić głupstwo jest. Petr. (= *porzącać ś.*, *porywać ś. z motyką na słońce, przeciw ościeniami wierząc*). **Kolanem** na ziemię padszy, będąc głodną, zanosiła ś. czerpać i pić wodę chłodną. Otw. 3. **zabnąć, zapędzić ś. w co, zawziąć ś.**, *wylać ś. na co*: Rzecz zaniosła ś. na wiele słów, *oratio circumscripta longo anfractu verborum*. Mącz. 4. **zapamiętać ś.**, **unieść ś.**: Wszystkie szlachta sejmikowa zaniosła ś. wrzawę wyrzekać przeciw dworowi. Szaj. **Z. ś.** od płaczu. **Zanosić ś.** od śmiechu (= *pokładać ś.*, *duścić ś.*). On ś. od śmiechu prawie zanosi. Pol. 1 w płacz ś. zanieśie. Kon. **Z. ś.** od gniewu (= *zawziąć ś.*, *zacieć ś.*; *unieść ś. gniewem*). 5. na co = *zabrać ś.*, *mieć ś.*, *zabrać ś. na co, kłonić ś.*, *isć, przeć ku czemu*: Część prococtwa już ś. poniekąd wypełniła, a poniekąd też do drugiej rzeczy ś. zanosi. Podw. **Zanosi ś.** na deszcz, na straszną wojnę. Troc. Gospodarz ten, mając blizkie dobra majątności młodego panieza, czuwał nad nią, widząc, na co ś. manotrawy zanosiło. Kras. (= *co mu groziło, co go czekało, co ś. świeciło*). Na chorobę gdy ś. komu zanosi, bywają nudności. Haur. 6. myśl.: **Zanosić ś.** (o ptakach) = *gotować ś. do składania jaj*: Bazanty zdrowo zimę przetrwają i wezas z wiosną zanosić ś. będą. LeW.

[**Zanieść**, **zaniecie**, **zaniótł**] p. **Zamieść**.

† **Zaniewalać**, a, ał p. **Zaniewolić**.

† **Zaniewalanie**, a, btm., czynność cz. **Zaniewalać**.

[**Zaniewczera**] p. **Niewczoraj**.

[**Zaniewczora**] p. **Niewczoraj**.

Zaniewidzenie, a, btm. I. czynność cz. **Zaniewidzić**. 2. czynność cz. **Zaniewidzieć**.

[**Zaniewidzić**, i, il] *pozbawić wzroku, oślepić*.

Zaniewidzieć, i, ał *stracić wzrok, oczy, zostać ślepy, oślepnąć*. Przen.: Trudno, żeby mężczyzna zaniewidział dlatego, że ś. ożenił. Hof. Nareszcie zaniewidziałem zupełnie. Krasz.

[**Zaniewierucha**, y, lm. y] *zawierucha*: Wehodzi z nieprzyjacielem w dukatowe targi o zgubione sromotnie w bezkrwawej zaniewierusze swej naczelnej władzy godło. Jarocho.

[**Zaniewieruszenie**, a, btm.] czynność cz. **Zaniewieruszyć**.

[**Zaniewieruszenie się**, a ś., btm.] czynność cz. **Zaniewieruszyć ś.**

[**Zaniewieruszyć**, y, ył i **Z. ś.**] p. **Zawieruszyć**.

† **Zaniewolenie**, a, btm., czynność cz. **Zaniewolić**.

† **Zaniewolić**, i, il, nied. † **Zaniewalać** *zabrać, zagarnąć w niewolę*: Najmniejszej krzywdy czynić i zaniewalać nie chce. Drsz.

[**Zaniezdać się**, a ś., ał ś.] *sprzykrzyć ś.*, *uprzykrzyć ś.*, *przejechać ś.*: Służba mu się zaniezdała.

[**Zaniezдание się**, a ś., btm.] czynność cz. **Zaniezdać ś.**

Zanik, u, btm., **Atrofja** I. *zanikanie, zaniknięcie, zmarnienie, zniszczenie; powolne zanikanie tkanki lub narządu źle odżywianego*: U Grimmów dzisiejsza tradycja to tylko Z. i uwiad pierwotnej pogańskiej Brk. Morderca był łysym, co można było poznać z tego, iż znalezione w rękę włosy odznaczały ś. zupełnym brakiem cebulek lub też wysoko posuniętym stanem ich zaniku. 2. hist.: **Z. jądra** w komórce (chromatolysis) *rozpuszczenie ś. jądra*. 3. patol. (atrophia): **Z.**

gałki ocznej (atrophia s. phthisis bulbi oculi). Z. skóry zamoistny (a. cutis idiopatica). Z. mięśni skutkiem zapalenia stawów (a. musculorum arthritica). Z. mięśni postępujący (a. musculorum progressiva). Z. porażny mięśni (amyotrophia). Z. twarzy połowiczy (hemiatrophia facialis). Porażenie z zanikiem. Z. mózgu (a. cerebri). Z. starczy (a. senilis). Z. serca (a. cordis). Z. ziarnisty nerek a. zapalenie nerek śródmiąższowe (a. granulosa renum s. nephritis interstitialis). Ostry żółty Z. wątroby (a. hepatitis acuta flava s. hepatitis parenchymatosa acuta). Z. kości czaszkowych. Z. obranizony zanik włosów a. łysina plackowata (area Celsi v. alopecia areata). Z. nerwu ocznego sprowadza ślepotę.

Zanikać, a, ał p. Zaniknąć.

Zanikanie, a, btm., czynność cz. Zanikać.

† Zanikiel, kła, lm. kł bot. p. Zankiel. Cat.

Zanikły który zanikł: Nasienie zanikłe. Przędz. Ziarno zanikłe, ziele zanikłe. Troc. Wracają ś. i ręce dawne, i ramiona, i kopyto zanikłe, napół rozdwojone, na pięć bywa paznocy różnych wyrobione. Otw. Owsy, gdy będą od suszy i od szereg zanikłe, jaki im dać ratunek. Haur.

Zaniknąć, nie, knął a. kł, nied. Zanikać i. malejąc stając ś. coraz niewyraźniejszym, zniknąć wokońcu; szczenąc, zaginąc, wygasnąć, zamrzeć: Już gwiazdy zanikają. (= gasną). Gwiazdy jutrenka zmyka gromadą, sama nawet na niebie zanika. Żebr. (= zachodzi). Gatunek tych zwierząt zanika. 2. skarłowacieć, zniechęcić, zanędzić, zniszczyć, zmarnieć, znikczemnieć, × zamilknąć, × zaliszeć, × zapęzić: Owies od suszy zanikł. Od gorąca zwykły zanikać zboża i w plonie będzie na mierze znaczna ujma. Troc. To ziarno zanikło. Troc.

Zaniknienie, a, btm., p. Zaniknięcie. Troc.

Zaniknięcie, a, btm., Zaniknienie czynność cz. Zaniknąć.

Zanikowy przym. od Zanik (atrophicus): Proces Z. Patol.: Choroby skóry zanikowe. Marskość zanikowa wątroby.

Zanim, × Za nim, [Za nią] przys. I. nim, póki nie, dokąd nie: Postój ty, marzanko, na chwilę, za nią jaś sie piwka napijan. Kawęczał dwa lata w łóżku, Z. umarł. Krasz. Z. innego dostanę, będą go cierpiała. L. 2. przedziej niż, wprzód niż; posp. zaczym: Z. słońce wzejdzie, rosa oczy wyje. Prz.

Zanimizować, uje, ował nadać cechy duszy ludzkiej; uosobić.

Zanimizowanie, a, btm., czynność cz. Zanimizować: Wyprowadzono z siebie Boga, będącego właściwie zanimizowaniem i uosobieniem myśli o początku i przyczynach bytu. BdO.

† Zaniósł który ś. zaniósł: Rzecz zaniósła na wiele słów, oratio circumscripta longo anfractu verborum. Mącz, (zapędzona w słowa L.).

× Zaniszczać, a, ał i × Z. ś. p. Zaniszczyć.

× Zaniszczały który zaniszczał: Wzrok jej skamiał, ciepła zaniszczała krew, z guntu zbladzi w ciele. Żebr. Ciało zaniszczałe. Żebr. (macies in corpore toto).

× Zaniszczenie, a, btm., czynność cz. Zaniszczać.

× Zaniszczenie się, a ś., btm., czynność cz. Zaniszczać ś.

× Zaniszczyć, eje, ał, × Zaniszczyć ś. obrócić ś. uniwiecz, zaginąć, zaniknąć, zniszczyć, zmizerować ś., znikczemnieć, wyniszczyć ś., zanędzić, zmarnieć, zniechęcić, skarłowacieć, skapieć. L. Ciało zaniszczało.

× Zaniszczenie, a, btm. I. czynność cz. Zaniszczyć. 2. czynność cz. Zaniszczyć.

× Zaniszczenie się, a ś., btm., czynność cz. Zaniszczyć ś.

× Zaniszczyć, y, ył, nied. × Zaniszczać niszcząc zatrzeć, zagładzić, zatłumić; zniweczyć, wyniszczyć, wygładzić, zatracić: Gdzie czart baczy te stopy Chrystusa a wierną naukę Jego, wszędzie ją zaciera, wszędy ją zaniszcza. Rej. Stara ś. czart, aby co rychlej tłumił a zaniszczał oną szczerą prawdę w wiernym. Rej. × Z. ś. p. Zaniszczyć: Z. ś. na ciele i duszy.

Zanitować, uje, ował, nied. Zanitowywać nitując zabić, zagwoździć: Gwoździe z drugiego końca Z. Sal. (= skłepać, splaszczyc).

Zanitowanie, a I. btm., czynność cz. Zanitować. 2. lm. a miejsce zahite nitem.

Zanitowywać, uje, ywał p. Zanitować.

Zanitowywanie, a, btm., czynność cz. Zanitowywać.

Zanizać się, że ś., zał ś. zadzierzgnąć ś., zawiązać ś.: Między życiem tego dziecka a życiem kwiatów zanizała ś. już jakaś nie tajemna. Zbrz.

Zanizanie się, a ś., btm., czynność cz. Zanizać ś.

[Zanizka, i, lm. i] laska w jarzmie pionowa od pola, w końcach części wierzchniej i dolnej wolno osadzona, którą ś. wyjmując, aby zalożyć jarzmo na szyję, a następnie zakłada znowu i zamyka tym samym jarzmo.

Zankiel, kła, lm. kłe I. [Z.] sprzączka, zaponka, agrafa, kłama: Zanklem swą szatę wskazywała. Otw. (= pazien). Kapę mu Z. zapina drogi. L. Płaszcz znamienitym zanklem na sobie opięta. Żebr. Zanklem szatę spinają. Żebr. Paś szeroki z zanklem złotym. Szymon. Ziotogłową szatę złotym zanklem spięta. Koch. J. 2. w lm. srebrne ozdoby do siodła. St. wil. 3. a. Zenkiel, † Zanikiel bot. (sanicula) ros. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: Z. zwyczajny a lekarski, Łyszcza k lekarski (s: europaea). Zankiel, żywiec, sanicula. Cat.

† Zanklarz, a, lm. e, † Zenklarz rzemieślnik robiący zankle. L.

Zannichelja, i, lm. e bot. p. Zamętnica.

Zanoclegować, uje, ował zatrzymać ś. na nocleg, zanocować: Przy karczemie Z. im przyszło. Jeż.

Zanoclegowanie, a, btm., czynność cz. Zanoclegować.

Zanocnica, y, lm. e zool. p. Nocnica.

Zanocować, uje, ował I. gdzie = obrać sobie nocleg, stanąć, przybyć na noc, przenocować: Z. w karczynie. Henryk II, przejeżdżając przez wieś pewną, jakowymś przypadkiem zanocował w domu szlachcica. L. 2. [Z. kogo] przyjąć na noc, na nocleg, przenocować: Królowa ich zanocowała. Słuchaj... czy nie mógłbyś mnie Z.? Kos.

Zanocowanie, a, btm., czynność cz. Zanocować.

Zanoga, i, lm. i u gołębarzy, szpara w szczycie gołębnika, którą łapią obce gołębie za nogę.

Zanogęca, y, lm. e, Zanogęca I. † Z. paznokcie, pazur, szpon: Tłukłam ś. w piersi i z łez mokre lice drapały w sztuki ostre zanogęce. Chr. 2. [Z.] zadra skórna na palcach przy paznokciu. 3. bot. = a) p. Mokrzyca. b) = a) a. Ostodzica, Sledzionka, † Sledzionowe ziele (asplenium) ros. z grmady paprotników, z rzędu paproci. Gatunki: Z. błotna, Paproć samcza (a. filix femina). Z. północna, dawniej Rzysą skalną a. ka-

mienną zwaną. Z. skalna, Skalirzesa (a. trichomanes). Z. właściwa (a. ruta muraria). β) p. Zapartnica. 4. a. Zankocień Krzemioskał, Rogowiec, min. *krzemień pospolity koloru rogowego, o złamie muszlowym, szklistym*. Łab. 5. patol. (panaritium, paronychia) *ostre ropne zapalenie palca około paznokcia*. Z. podskórna (p. subcutaneum). Z. podpaznokciowa (p. cutaneum s. subunguale). Z. zgorzelinowa (p. gangrenosum s. septicum). Z. z obumarciem członków palców (p. necroticum). Rozpadliny przy palcach zanokcice zowią. Urzęd. Z., *panaritium*, nabrzmienie końców palca zbyt bolesne, palujące i zaognione, z zatrzymanej w krążeniu ciekłości pochodzącej. Perz. Palające nabrzmienie, ze zbierania ś. otoku na którymkolwiek miejscu palca robiące ś., nazywamy zanokciwą. Perz. Z., *dzikie mięso*, które w paznogiach rośnie. Ślesz. Przen.: Zanokciwę leczy, a noga złamana. Kn. (bawi ś. drobnostką, gdy o całość idzie. L.).

Zanogciowy przym. od Zanogić.

Zanogić, gciā, lm. gciē, Zanokić, [Zanokcica] *zadru, zadziork, zadziór u palca, zagniotek*.

Zanokcica, y, lm. e p. Zanozcica i Zanogić.

Zanokcień, a, lm. e p. Zanozcica.

Zanokcień, kcia, lm. kcie p. Zanogić.

Zanominować, uje, ował *zamianować*: Biskup tytularny krakowski, książę siewierski, wnet potem kardynałem kościoła rzymskiego zanominowany. Pot. L. Pamiętając, do czegoście ś. zobowiązali względem adwokata, przez wyższe władze zanominowanego. Dyg.

Zanominowanie, a, blm., czynność cz. Zanominować.

† Zanorzenie, a, blm., czynność cz. Zanorzyć.

† Zanorzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zanorzyć ś.

† Zanorzyć, y, ył i † Z. ś. p. Zanurzyć. Kaz. 1555. Ta łódka nigdy ś. zanorzyć nie może. Rej.

Zanosić, i, il i Z. ś. p. Zaniesić.

Zanoszenie, a, blm., czynność cz. Zanosić.

Zanoszenie się, a ś., blm., czynność cz. Zanosić ś.

Zanośliwie przys. *zanosząc* ś.: Śmiała ś. głosno i Z. Orzesz.

† Zanośnie przys. od Zanośny. L.

† Zanośny *do zanieśienia, mogący być zanieśionym*. L.

Zanotecki za rzeką Notecią będący, stamtąd pochodzący: Słońce zachodziło, oświecając ogromnym blaskiem Notec i zanoteckie bory. Sienk.

Zanotować, uje, ował, nied. Zanotowywać *notując zapisać, zrobić notatkę, zakonotować*: Z. kogo (=dać mu notę). Wieleś mil ujechała? Mam zanotowane w moim dzienniku: poczekajcie, zaraz wam powiem. L. Przen.: Zanotuj to sobie w głowie. (=zapisz=zapamiętaj to). Ta uczta zanotowała ś. we wspomnieniu historycznym. Jeż. (=zaznaczyła ś., utrwaliła ś., zapisała ś.). Beletrystyka odbija w sobie prądy bieżące; zanotowywa wyniki badań i przedstawia je w formie przystępnej czytającemu ogółowi.

Zanotowanie, a l. blm., czynność cz. Zanotować. 2. × Z., lm a notatka, uwaga zapisana, zapisek, adnotacja, konotatka: Znajduję stary kalendarz i w nim różne zanotowania. L.

Zanotowywać, ywa a. uje, ywał p. Zanotować.

Zanotowywanie, a, blm., czynność cz. Zanotowywać.

[Za nowa] za świeża, od początku: Kapral trzepie mundur potrochu, by nie było na nim prochu Z

Zanowiec, wca, lm. wce bot. = Janowiec. Urzęd., Troc., L.

[Zanoza, y, lm. y] l. p. Snoza. 2. *sworzeń czworogramno-płaski grabowy a. dębowy, do łączenia grubych bierwion, z głową i przetyczką klinastą na drugim końcu*. 3. a. Zanozka *drzątek łokciowej długości, z nalkowatym zgrubieniem na jednym końcu, służący do podtrzymywania szyi wołów w kulach, a karków wołów w zagłębieniach*.

[Zanoże, óż, blp., Snózki, Szczeble] *zatyckie boczne w jarzmie*.

[Zanozka, i, lm. i] p. Zanoza.

Zanócenie, a, blm., Zanucenie czynność cz. Zanócić.

Zanócić, i, il, Zanucić *zacząć nócić; zaśpiewać*: Godzien samego Feba, męzu, pienia, cóż ci zanóć w dzień twego imienia? Jeszczem na wdzięczne nie wystroił tony aonńskiej strony. Śwr. W tej skale rozkosznej Djonj zanucemy piosnkę pieszczonemi tony. L. Los nas obu dziś czyni równemi, zanóćmyż sobie tony rzewnemi. Szost.

† Zanthuz, a, lm. y p. Zamtuz. Pot.

† Zantuzki p. Zamtuski.

Zanucenie, a, blm., Zanócenie czynność cz. Zanucić.

Zanucić, i, il p. Zanócić.

Zanudzać, a, ał p. Zanudzić.

Zanudzanie, a, blm., czynność cz. Zanudzać.

Zanudzenie, a, blm., czynność cz. Zanudzić.

Zanudzić, i, il, nied. Zanudzać *nudząc zamęczyć*: Czemużeś tu prędzej nie przybył na pomoc? wszak to mię Bartek mało nie zanudził. Książ.

Zanukać, a, ał kogo = *ciągłym nukaniem zgnać, ogłupić; zahukać, zafukać, zakrzyczeć*.

Zanukanie, a, blm., czynność cz. Zanukać.

[Zanurać, a, ał] *murzać* ś.

[Zanuranie, a, blm.] czynność cz. Zanurać.

Zanurzenie, a, blm., czynność cz. Zanurzyć: Soczewka do zanurzenia = *soczewka immersyjna*. 2. *kapiel nurkowa*. 3. p. Zanurzenie ś. Astr.: Z. księżycy = *chwila wejścia księżycy w cień ziemi*.

1. Zanurzać, a, ał *zawalać, unurzać, uwalac, ponurzać, zagwazdać, zaświnić, zapaćkać*: Z. odzienie w błocie. Z. co błotem. Z. ś. *zawalać ś., unurzać ś., zawałać ś., zagwazdać ś., zapaćkać ś., zaświnić ś.*

2. Zanurzać, a, ał i Z. ś. p. Zanurzyć.

1. Zanurzenie, a, blm., czynność cz. 1. Zanurzać.

2. Zanurzenie, a, blm., czynność cz. 2. Zanurzać.

1. Zanurzenie się, a ś., blm., czynność cz. 1. Zanurzać ś.

2. Zanurzenie się, a ś., blm., czynność cz. 2. Zanurzać ś.

Zanurzenie, a, blm., czynność cz. Zanurzyć.

Zanurzenie się, a ś., blm., niek. Zanurzenie czynność cz. Zanurzyć ś.

Zanurzyciel, a, lm. e ten, co zanurzył a. co zanurzy.

Zanurzycielka, i, lm. i forma ż. od Zanurzyciel. Zanurzyć, y, ył, nied. Zanurzać, † Zanurzać *zapuścić w płyn lub w co rzadkiego, syntkiego, zagłębić, zagrać, pograć, zatopić*: Zanurzać, zanurzać, pograć. Kaz. 1555. Łodyga zanurzana jest pod powierzchnią wody zanurzona Jund. Jan odpowiedział Faryzeuszom: ja zanurzam w wodzie. Sekl. (pograżam w wodzie, chrzczę wodą).

Sekl.). Niech mnie nie zanarza nawałność wody ani mnie pożera głębokość. Leop. Młodzieńców nie zabawiają czytaniem Biblii, lecz do pogańskich marnych ksiąg odwodzą i zanarzają. Teof. Skarb swój w rzekę zanurzył. Troc. Zanurzył mu nóż w serce. Troc. (= utopił, wbił, wsadził). Z. ś. *zagłębić ś. w płynie lub w czym rzadkim, sypkim, schować ś. w nim, zatonać, zatopić ś., zagrzyć ś., pogrożyć ś., zapasć*: Gdy Piotr począł ś. zanarzać, zawołał: Panie, ratuj; tedy Jezus, wyciągnąwszy rękę, ujął go. Leop. (gdy począł tonąć. Leop., B. G.). Dostatecznie miód wyparował, kiedy jajko świeże utrzymuje ś. na powierzchni jego, zanurzwszy ś. w nim tylko do połowy. L. Napełnił obie łódce tak, iż ś. mało nie zanurzyły. Wuj. Gdy ś. dom wszystkich królestwa obali, a okręt ś. ze wszystkimi zanurzy... Skar. Napełnił łódź rybami tak, że ś. aż zanarzałi. B. B. (aż ś. zanurzały. B. G.). Z zadu część łodzi pierwej ś. zanarza. Jabł. Ta łódka, w którąm wstąpił, nigdy ś. zatrząsnąć, nigdy ś. zanóżyć (!) a nigdy ś. ochynąć nie może. Rej. Słyszac żaby tentent, wskakowały w wodę i zanurzały ś. Jabł. Okręt w morze zanurzony. Troc. Żal głęboko zanurzony na wierzch ś. nagle zwyczaj wylewać. Troc. Postanowił zagarnąć jeszcze, co można, szlachty w okolicach Upity i stamtąd Z. ś. w puszczy Rogowską Sienk. (= zapasć). Przen.: W głębokich myślach ś. zanurzył. Troc. Z. ś. w naukach, w rozkoszach. Troc. W nierządzie i letargu naród zanurzony raz na dwa lata sejmem bywał przebudzony. Niem. Zanurzony w myślach nie spostrzegłem ś, aż ludzie znać dali, żeśmy stanęli. Koss. (= głęboko zamysłony). Zanurzony w rozkoszach i zbytkach. Troc. Zanurzony w naukach. Troc. (= zakopany, zagrzebany). Chyba, lot zwinąwszy, zanurzy ś. w ziemię. Malcz. Albo ś. pod otcłanie przeszłości zanurza. Mick. Głowę zanurzył w ramiona i stał posłuszny. Krasz. (= wtulił).

† Zanuzdać, a, ał i † Z. ś. p. Zauzdać.
 † Zanuzdanie, a, blm., czynność cz. Zanuzdać.
 † Zanuzdanie się, a ś., blm., czynność cz. Zanuzdać ś.

[Zanyska, i, lm. i] p. Snoza.

Zanzibaryta, y, lm. *ci mieszkaniec Zanzibaru*: Wielu Zanzibarytów wzrosło pod opieką misji. Sienk.

Zań = za niego.

Zánthuz, u, lm. y p. Zamtuz. Tuch.

[Zaobchodzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaobchodzić ś.

[Zaobchodzić się, i ś., il ś.] p. Zaobejsć ś.

[Zaobejscie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaobejsć ś.

[Zaobejsć się, zaobejdzie ś., zaobszedł ś., nied. Zaobchodzić ś.] *obejsć ś., znaleźć ś., postąpić sobie, poradzić sobie*: Każdy wiedział o nich dobrze i znał, jak ś. ma zaobchodzić we wszystkich stosunkach. Ork. Podle ś. z nim (z górą Tumanem) losy zaobejszy, dając mu zwykłą dumę wierzchów i nadszczytów, a nie dając ich wielkości nadehmurnej. Ork. To je gaździna, ona robocie każdej w chałupie rozumie, wie sie ze statkiem zaobchodzić. Gdzie ś. z planetnikiem zaobejszli dobrze, o powodzi a. o gradzie ostrzegł; gdzie źle, to ś. straszliwie mścił. Tet.

× Zaoblatować, uje, ował, nied. × Zaoblatowywać *ciągnąć, zapisać do akt, zanieść do oblaty, podać do oblatowania*: Projekt ten w księgach grodzkich zaoblatowałem. Uczynił intromisją

przez woźnego i takową w akta krakowskie grodzkie zaoblatował. Rewers mój zaoblatowany. And.

× Zaoblatowanie, a, lm. a czynność cz. Zaoblatować: Dyrekcja generalna zaoblatowała.

× Zaoblatowywać, uje, ywał p. Zaoblatować.

× Zaoblatowywanie, a, blm., czynność cz. Zaoblatowywać.

Zaobłapiać, a, ał i Z. ś. p. Zaohędożyć.

Zaobłapienie, a, blm., czynność cz. Zaobłapiać. Zaobłapienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaobłapiać ś.

Zaobłocze, a, lm. a *miejsce za obłokami*: Miga raj gdzieś w zaobloczu. Zal.

Zaobłoczenie, a, blm., czynność cz. Zaobłoczyć.

Zaobłoczyć, y, ył *zawlec, zakryć, zaćmić obłokiem, zachmurzyć*: Gdy zaobłoczę obłokiem nad ziemią, tedy ś. pokaże łuk na obłoku. Bud. (= sprowadzę ciemny obłok nad ziemię; gdy wzbudzę ciemny obłok nad ziemią. B. G.).

Zaobozować, uje, ował i. cz. ni. *stawić, rozłożyć ś. obozem*. Z. wojsko = *ściągnąć do obozu, umieścić, rozstawić w obozie*: Dwa wojska zaobozowawszy... Przyb.

Zaobozowanie, a, blm., czynność cz. Zaobozować.

Zaobrabiać, i, il, Zaobrabiać, × Zawrabiać *zawinąwszy brzeg, obrabiać*.

Zaobrabienie, a, blm., czynność cz. Zaobrabiać.

Zaobrabiać, i, il p. Zaobrabiać.

Zaobrabienie, a, blm., czynność cz. Zaobrabiać.

[Zaobroczone]: Z. koń = *który przez jakiś czas jadł lepszy obrok*.

Zaobserwować, uje, ował *obserwując zauważyc, spostrzec, dostrzec, zobaczyć, zaoczyć*: Z. zmianę. Zaobserwowałem go w tłumie. (= zobaczyłem, nie uszedł mojego oka). Nikt tych obrotów prócz nas nie zaobserwował. Chodź.

Zaobserwowanie, a, blm., czynność cz. Zaobserwować.

[Zaobucie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaobuć ś.

[Zaobuć się, uje ś., ul ś.] *obuć ś.*: Zosia mi giem ś. zaobuła. Ork.

Zaoceanowy *za oceanem będący, stamtąd pochodzący*

[Zaochabić, i, il] *zaooszczędzić*: Zaochabił páre duków. I cencika nie złożę, nie zaochabię, bo skąd? Ork.

[Zaochabienie, a, blm.] czynność cz. Zaochabić.

[Zaochać, a, ał] *zakrzyczeć, krzyknąć, huknąć*: Zaochawszy głośno, oczekują echa.

[Zaochanie, a, blm.] czynność cz. Zaochać.

× Zaochocenie, a, blm., czynność cz. Zaochocić.

× Zaochocenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaochocić ś.

× Zaochocić, i, il kogo = *dodać mu ochoty, zachęcić, pobudzić, zapalić go*. Troc. Z. dziecko do nauki. Zaochocony tym wezwaniem Brzeziński śpiewał i grał dalej. Chodź. × Z. ś. *nabrać ochoty, zachęcić ś., rozochocić ś., zapalić ś.*: Z. ś. do malarstwa.

Zaoczenie, a, blm., czynność cz. Zaoczyć.

Zaozczkować, uje, ował *zaszczepić, okulizować*: Z. pączek szlachetnej wiśni. Rost.

Zaozczkowanie, a, blm., czynność cz. Zaozczkować.

Zaocznie przys. od Zaoczny, w *nieobecności osoby, o którą idzie, za oczami*: Z. kogo osądzić, szkalować. Z. źle cośś o tobie mówi. Troc. Pozew, jeśli nie oczywiście, to Z. ma być dany.

Troc. Z. czy przytomnie, ustawnie ś. lubić L. Nieszlachetna w oczy kogo chwalić, a Z. obmawiać. Bud. Gdyby szlachcie szlachciowi przy mówkę jaką uczynił w oczy i Z. Stl. Szkalował go Z. Bud.

Zaozeczność, i, bfm., rz. od Zaozeczny: Strona nieobecna przy wywołaniu sprawy popada w Z.

Zaozeczny pod nieobecność osoby interesowanej *działający ś.*: Procs in contumaciam, na Litwie na upad a. zaozeczny zwany, gdy powołany do sądu nie stawia ś. Ostr. Wyrok Z. (= in contumaciam. Słubujem nikogo nie karać na zaozeczne powiadania. Stl. Zaozeczni świadkowie z pogłoski o rzeczach zeznają. Ostr. (= nie nawczni).

Zaozycz, y, ył zoczyc, zauważyc, spostrzec, zobaczyc, dostrzec, zaobserwować: Czyś zaozyczył zająca, co po stepie skacze? Malcz.

Zaodłogować, uje, ował l. a. **Zaodłozyc zapuścić na odłóg**; **zaniedbać**: Z ochotą buduje spaloną chatę, uprawia zaodłozoną ziemię, odgrzebuje zatamowane źródło. Sur. Przestrzenie chwastami zarosłe przedstawiały ś. pod postacią ról zaodłogowanych. Jez. Przen.: Kapitały nieruchomości są po większej części darem samej natury i przeważają w krajach zaodłogowych. Sur. (= zaofoanych). 2. **zacząć odłogować, zależeć ś. odłogiem**: Gdyby nie on, chudobaby wyzdychała i pole zaodłogowało. Krasz.

Zaodłogowanie, a, bfm., czynność cz. **Zaodłogować**.

Zaodłozenie, a, bfm., czynność cz. **Zaodłozyc**.

Zaodłozyc, y, ył p. **Zaodłogować**.

Zaodrzańiec, ńca, lm. ńcy *mieszkaniec z za Odry*: Polacy za wsze prawo mieli do Zaodrzańców. Nar. Słyszał o buncie Zaodrzańców. Nar.

Zaodrzański z tamtej strony Odry będący, *stanął pochodzący*: Kraje zaodrzańskie. Nar. Mieczysław przynajmniej z zaodrzańskich dzierżaw był niejako księciem rzeszy. Cz. Za Bolesława Chrobrego była cała Słowiańszczyzna zaodrzańska aż do Elby hołdownicza koronie polskiej. Nar.

[**Zaodziać, eje, ał, nied. Zaodziewać**] *wdziewając założyć, zarzucić*: Hażbieta zaodziała chustkę i poszła. Ork. Nad wieczorem Franek wyszedł, zaodziewszy smrekową skórę na ramiona. Ork. Zosia migiem ś. zaobuła i zaodziała na siebie chustkę. Ork. [Z. ś.] *wdziewszy zakryć ś.*; *przyodziać ś.*: Idzie do kościoła zaodziana chustką. Weźno łoktuse, zaodziej ś., bo trza mu zanieść tę juczynę (podwieczorek). Ork. Z płonącej karczmy wybiegła ledwo zaodziana Maryna. Tet. Począł ś. prędko zaodziewać. Ork.

[**Zaodzianie**, a, bfm.] *czynność cz. **Zaodziazć**.*

[**Zaodzianie się**, a ś., bfm.] *czynność cz. **Zaodziazć ś***

[**Zaodziewać**, a, ał i Z. ś.] p. **Zaodziazć**.

[**Zaodziewanie**, a, bfm.] *czynność cz. **Zaodziewać**.*

[**Zaodziewanie się**, a ś., bfm.] *czynność cz. **Zaodziewać ś**.*

Zaofiarować, uje, ował *wystąpić z gotowością zrobienia ofiary, daru, ofiarować, podarować, zadeklarować*: Gotowa siebie Z. dla ocalenia dwu żywotów. Krasz. (= ofiarować ś., poświęcić ś., zrobić z siebie ofiarę). Z. komu miejsce, zajęcie (= zaproponować). Mógłbyś waepan Z. hrabinie przenielenie listu od niej do męża. Krasz. Arcybiskup gnieźnieński zawyrokował, aby strony, dla udowodnienia swojej sprawiedliwości, zaofia-

rowały sobie przysięgę. Szaj. Mógł kozacki dyplomata liczyć, że zaofiarują mu przebaczenie, zadosyćuczynienie i nagrodę za krzywdy i szkody. Sienk.

Zaofiarowanie, a, lm. a. *czynność cz.* **Zaofiarować**: Z. na rynku = *podać*.

Zaogniać, a, ał i Z. ś. p. Zaognić.

Zaognianie, a, bfm., *czynność cz.* **Zaogniazć**.

Zaognianie się, a ś., bfm., *czynność cz.* **Zaogniazć ś**.

Zaognić, i, il, × Zainflamować, nied. Zaogniazć l. *zająć, zapelnąć ogniem*; *zapalić, zażec*: Od błyskawicy prędko wszczętej cały biegun zdał ś. zaogniony. Przyb. Zapalnik w bombie osadzony, ażeby łatwo zachwyć podany sobie ogień, trzeba zaognić. Jak. J. 2. ranę = *wywołać w niej stan zapalny, zajątrzyć, rozognić, zainflamować ją*: Mocnym ściśnieniem złamaną nogę zaognisz, ból piekielnego ognia i śmierci pacjenta nabawisz. Perz. Przen.: Nie zdolna była wyleczyć niezgód i nieporozumień socjalnych, przeciwnie, powiększała je i zaogniała. Okol. Z. ś. 1. *zająć ś., zapelnąć ś. ogniem, zapalić ś., zażec ś.* 2. *przejsć w stan zapalny, rozognić ś., zajątrzyć ś.*: Rana zaogniła ś. Przen.: Spór ś. zaognił (= *zaostrzył ś., rozgorzał*). Dziad z zaognionym okiem porwał mię za rękę. Krasz. (= *pełnym ognia, rozognionym, iskrzącym, roziskrzonym, palącym*). Przewodawstwo fabryczne, ogłoszone w celu łagodzenia zaognionych stosunków między warstwą najemną a pracodawcami. Weys.

Zaognienie, a, bfm. 1. *czynność cz.* **Zaognić**. 2. lm. a, **Zaognienie ś. stan tego, co ś. zaogniło, zapalenie, inflamacja, zacerwienie**.

Zaognienie się, a ś., 1. bfm. *czynność cz.* **Zaognić ś.**: Osobiste stosunki, zawiązane przed zaognieniem ś. tej kwestji. Spas. 2. p. **Zaognienie**.

Zaogniowy *za ogniem znajdujący ś., stantąd pochodzący*: Błacha zaogniowa we fryszercie spoczywa na całej tylnej. aby popiół i drobne węgle wiatrem wyrzucone zatrzymać i ognisko od nieczystości ochronić. Łab. Całka zaogniowa od strony tylnej lub bocznej. Łab.

[**Zaogrodzie**, a, lm. a.] *pole za ogrodem*.

[**Zaoknie**, a, lm. a.] *miejsce za oknem*: Oni już nie śmieli iść na to bogate wesele, jeno tak stali po zaokniu.

Zaokopowy *za okopami, zewnątrz na nich będący, zawałowy, zawałny*: Ulica zaokopowa.

Zaokrąglać, a, ał i Z. ś. p. Zaokrąglić.

Zaokrąglenie, a, bfm., *czynność cz.* **Zaokrąglić**.

Zaokrąglenie się, a ś., bfm., *czynność cz.* **Zaokrąglić ś**.

Zaokrąglenie, a 1. bfm., *czynność cz.* **Zaokrąglić**. 2. *okrągłość przedmiotu w danym miejscu*.

Zaokrąglenie się, a ś., bfm., *czynność cz.* **Zaokrąglić ś**.

Zaokrąglić, i, il, Zokrąglić, nied. Zaokrągliać l. *zrobić okrągłym, zebrać na okrągło, wyrobić okrągło*; *zakolnić, zatoczyć okrągło*: Z. śłup. Świt. Z. plac. Dłuto zaokrąglone. Łab. Koń szyje zaokrągla (= *fasuje ś.*). 2. *uzupełnić, dociągnąć, dopełnić do pewnej zaokrąglonej w sobie całości, dokońcować, wyrównać*: Z. sumę, swą posiadłość. Niech część moja waepana zaokrągla do bę, wiem, żeś dobra udzielił, ja kocham osobę. Tremb. Z. ś. 1. *zagiąć ś. okrągło*; *nabrać okrągłości*: Tu plac zaokrągla ś. Żart. (o człowieku, *popelnąć, dostać brzuszcza*). Książki zaokrąglone. Z. przymilonym uśmiechem na zaokrągło-

nych wargach. 3. *dojść do okrągłej sumy, uzupełnić ś., wyrównać ś.*

Załowac, uje, ował gór. *dać wycięcie żłobkowate od góry stempla, czyli śłupka, na którym wczas, czyli kapa, ma spoczywać.* Łab.

Załowanie, a, btm., czynność cz. **Załowac.**

Załowiac, a, ał p. Załowić.

Załowianie, a, btm., czynność cz. **Załowiac.**

Załowienie, a, btm., czynność cz. **Załowić.**
Załowić, i, il, nied. Załowiac myśl. *olowiem zanieczyścić, zostawić ślad z ołowiu: Miękki śrót bardziej od twardego załowia łufę.*

Zaoltarzowy za *oltarzem będący, stamtąd pochodzący: Pieniądze, dołączone do onych zaoltarzowych skarbow, Bartek częściami potajemnie wynosił i zakopywał.* Byk.

[**Zaonaczenie się, a ś., btm.**] czynność cz. **Zaonaczyć ś.**

[**Zaonaczyć się, y ś., ył ś.**] *przybrać inny, niezwykły wygląd, przejść w dziwny stan: Słonko podezas zaćmienia ś. zaonaczyło.*

Zaonegdaj przys. *przed trzema dniami, przed onegdajszym dniem.*

Zaonegdajszy przym. od **Zaonegdaj: Dzień Z. Zaopatrywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zaopatrzyć.**

Zaopatrywanie, a, btm., czynność cz. **Zaopatrywać: Zaniedbanie skarbu publicznego, Z. go w obfitsze środki. Paw.**

Zaopatrywanie się, a ś., rz. btm., czynność cz. **Zaopatrywać ś.**

[**Zaopatrzyć, y, ał p. Zaopatrzyć.**

Zaopatrzenie, a l. btm., czynność cz. **Zaopatrzyć: Z. parowozu w węgiel i wodę. 2. to, co przygotowano, zebrano, aby zaopatrzyć; prowiant, prowizja, zapasy: Dziecię nieprawego łoża ma prawo dopominania ś. u swych rodziców o stosowne do ich majątku utrzymanie, wychowanie i Z. Cyw. 3. [Z.] czynność cz. Zaopatrzyć.**

Zaopatrzenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zaopatrzyć ś.**

Zaopatrzyć, y, ył, nied. Zaopatrywać l. w eo = *opatrzyć zasobnie, zaprowidować, uprowidować, † zasobić: Z. kogo na drogę (=wyekwipować). Z. w żywność (=zaprowiantować).* Stary dom był obficie wszystkim zaopatrzony. Krasz. *Ruszylismy, zaopatrzeni w broń. (=mając ją przy sobie, wziąwszy ją ze sobą). 2. co=zabezpieczyć, opatrzyć: Z. drzwi, okna na zimę. Z. drzwi w zamek. 3. [Z, Zaopatrzyć] dopomóc: Ale Twardoskiemu nie przyszło do głowy, coby to było złego, i zaopatrzył echorosę]. Z. ś. zgromadzić potrzebne sobie zapasy, przedmioty, opatrzyć ś., zaprowidować ś., uprowidować ś.; zaprowiantować ś.: Z. ś. na drogę. (=wyekwipować ś.). Z. ś. w mieście w potrzebne przedmioty (=kupić je sobie, porobić zakupy). Z. ś. w broń, idąc na polowanie (=wziąć ją ze sobą).*

Zaopiekować się, uje ś., ował ś. kim, czym = *zacząć opiekować ś., wziąć go pod opiekę, w opiekę, rozłoczyć opiekę nad nim, nie zostawić go losowi: Chciałem ś. Z., ale z uczciwą dumą nie przyjęła dobrodziejstwa. Krasz. Z. ś. sierotę = zająć ś. jej losem, przygarnąć ją do siebie.*

Zaopiekowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zaopiekować ś.**

Zaopinjować, uje, ował *wydać opinię, wypowiedzieć zdanie, orzec, zadecydować, zawyroknąć: Niech całe grono zaopinjuje w tej kwestji.*

Zaopinjowanie, a, btm., czynność cz. **Zaopinjować.**

Zaoponować, uje, ował *sprzeciwic ś., nie zgodzić ś., zaprzeczyć, stanąć w opozycji, zaprotestować:*

Raczył powiedzieć, że mogę Z. w przeciagu dziewięciu dni

Zaoponowanie, a, rz. btm., czynność cz. **Zaoponować.**

[**Zaopuszczony**] *opuszczony, zaniedbany: Baciarz — człowiek Z., brudny, przewrotny, głupi.*

Zaorać, rze, rał, † Zapachać, nied. Zaorywać, [Zaorować] l. *zacząć orać; orząc zrobić: Cesarz chiński po uczynionej ofierze zaorywa kilka zagonów. L. Przen., rub.: Runął na ziemię aż nosem zaorał (=grzebnął, potarł po ziemi, zarył). Jakże źle nie stąpić! nie zaorać nosem! Fred. A. 2. eo = oraniem zagładzić, zatrzeć, zakopać, zagrzebać, worać: Z. drogę, ścieżkę. Troc. Z. gnój, nasienie. Troc. Z. nasienie, nawóz, gnój, poorać, podorać L. Gdzie ma był ten rozsiewan, pierwej nasieją bobu, potem go zaorują, choć będzie podrosły, choćby też dopiero wszedł, a tym bardzo gnoją ziemię. Trzyc. Nawozy przy drugim oraniu zaorują ś. w ziemię. Kluk. Nim wróci, niech mi Bóg tak dopomoże, dom zrzuć, spaść, grunt domu zaorzę. Słow. Potrzymajcie mnie z tydzień na próbę, a wszystkie te góry zaoram. Prus. (=oraniem zrównam z ziemią). 3. zakończyć oranie, zorać: Z. rolę, et Z. absolute, finire orationem Kn. Co Kurjusz i Kamil przed tym zaorali, mało teraz przyczyniać placów trzeba dalej. Bardz. (uprawili. L.). Juź chłop zaorał. Troc. Jutro rolę zaorzę. [Jechał na pole zaorować kłakole]. [„Jak zaorał“ — mówi ś. o czymś dobrze sehowanym a. zgubionym, np.: miotłę jak zaorał, ani jej zdybać]. [Z. ś.] *zagrzebać ś., zakopać ś., zawieruszyć ś. (o szpilce igle, szydle i t. p.).**

Zaoranie, a, btm., czynność cz. **Zaorać.**

[**Zaoranie się, a ś., btm.**] czynność cz. **Zaorać ś.**

Zaordynować, uje, ował l. *przepisać, zaaplikować, zalecić: Z. lekarstwo choremu. 2. wysłać, wyprawić, zwrócić, skierować, adresować: Jegośmość będziez łaskaw po jego powrocie Z. go do mnie. Karcz.*

Zaordynowanie, a, btm., czynność cz. **Zaordynować.**

Zaorka, i, lm. i zaoranie, zaorywanie: Dodajmy do tego te niezliczone oborki, zaorki, zawózki, obwózki. Rol. Zaorki, zaoranie, darem-szczyzna, powinność kniecia dla dworu. Gol.

[**Zaorować, uje, ował i Z. ś.**] p. **Zaorać.**

[**Zaorowanie, a, btm.**] czynność cz. **Zaorować.**

[**Zaorowanie się, a ś., btm.**] czynność cz. **Zaorować ś.**

Zaorywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zaorać.

Zaorywanie, a, btm., czynność cz. **Zaorywać.**

[**Zaorywanie się, a ś., btm.**] czynność cz. **Zaorywać ś.**

× **Zaosiedlenie się, a ś., btm.,** czynność cz. **Zaosiedlić ś.:** Od początku najścia i zaosiedlenia ś. Ruryków można dostrzec zatargę między ludem i kniaziami. Lel.

× **Zaosiedlić się, i ś., il ś. osiedlwszy ś. zamieszkać.**

× **Zaoskomiac, a, ał i × Z. ś. p. Zaoskomić.**

× **Zaoskomiwanie, a, btm.,** czynność cz. **Zaoskomić.**

× **Zaoskomiwanie się, a ś., btm.,** czynność cz. **Zaoskomić ś.**

× **Zaoskomić, i, il, nied. × Zaoskomiac** *obudzwszy oskome, zaostrzyć apetyt, narobić apetytu, rozlakomić. Przen.: obudzić chętkę. × Z. ś. rozlakomić ś.*

na co, *zaostrzyć sobie apetyt, narobić sobie apetytu*: Zaoskomię ś. niemi (pulpetami), radziby cukrem żyć jak kanarki. Krasz. Przen.: *nabrać chętki, zapalić ś. do czego.*

× Zaoskomienie, a, blm., czynność cz. Zaoskomić.

× Zaoskomienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaoskomić ś.

[Zaoscoczenie, a, blm.] czynność cz. Zaoscoczyć.

[Zaosoczyć, y, ył] *zaperzyć rolę.*

Zaostrzać, a, ał i Z. ś. p. Zaostrzyć.

Zaostrzanie, a, blm., czynność cz. Zaostrzać.

Zaostrzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaostrzać ś.

× Zaostrze, a, lm. a koniec *zaostrzony, szpic*: Jak baterję przeciw zaostrzu baszty sporządził. Dek.

Zaostrzenie, a, blm. 1. czynność cz. Zaostrzyć. 2. p. Zaostrzenie ś. Patal: Z. choroby (exacerbatio) *nasilenie, pogorszenie choroby, także przejściowe wzmożenie ś. objawów chorobnych, np. gorączki w chorobie gorączkowej, bólów w nerwoból (neuralgji) i t. p.*

Zaostrzenie się, a ś., blm., niek. Zaostrzenie czynność cz. Zaostrzyć ś.

Zaostrzyć, y, ył, nied *Zaostrzać* 1. *zakończyć ostro, zaciąć, spłaszczyć, zeszlifować na ostro, zaszpicować*: Z. nóż, brzytwę, koniec u spadły. Troc. Z. koł (= *zaciosać*). Z. ołówek (= *zalemprować*). Biczownicy biczują ś. dwa razy na dzień dysejplinami o zaostrzonych kołcach żelaznych. Szaj. Przen.: *Żeby cały Paryż na mnie swe zęby zaostrzył, to ś. go nie zlekne.* Boh. (= *zawziął ś., aby mnie wziąć na języki, zapalał chciwością nicowania mnie*). Z. sobie zęby na co = *powziąć chętkę, apetyt, poczuć oskome na co, mieć chrapkę, kasować ś., obliżywać ś. na co*: Zaostrzyli zęby na mój majątek. Bog. Woj. Zaostrzali sobie serem gardło do picia. Troc. Ach, niecnoto, na cudzą pszenicę zębyś zaostrzył. Bog. Woj. Z. na kogo język = *wozić ś., zawziąć ś., aby go obmawiać*: Tak na to zaostrzyli języki swe, aby ludzi serca niewinnego zwiedli od pana swego. Rej. (= *naszykowali złośliwie; usadzili ś. mowę*, L.). Niech ś. wstecz obróć ci, którzy szukają duży mojej i zaostrzają na mnie swe języki. Smotr. (bezczelnie mnie spotwarzają. L.). Odepchnięty zaostrzonym wejrzaniem króla, nie cofnął ś. przed nim. Krasz. (= *byстрым, zaiskrzonym*). Z. karę = *obostrzyć, zrobić ostrzejszą, surowszą*. Z. prawo. Zaostrzył inwektywę, słowa, karę, prawo na kogo, na co. Troc. Chciał Z. ciekawość słuchaczy. Mick. (= *podniecić, spotęgować, natężyć, wzmocnić, podsycać*). Chłód kaszel zaostrza. Z. rozum, dowcip (= *zrobić bystrzejszym*). 2. kogo na kogo = *podjurzyć, pobudzić, zajętrzyć, poduszczyć, podbehtać, zbuntować, zachęcić, zagrząć*: Zaostrzył pospólstwo na niego. Troc. Synów do dzieł rycerskich, do enót wielkich zaostrzał. Birk. Na obronę ich kościola i papieża bardzo zaostrzył. Skar. Z. ś. 1. *wzmocnić ś., spotęgować ś., powiększyć ś.*: Ciekawość, apetyt, dowcip zaostrza ś. Choroba zaostrza ś. (= *przechodzi w stan ostry, zapalny*). Rozum zaostrza ś. (= *robi ś. wytrawniejszym, dojrzewać*). 2. *zaprawić ś., zahartować ś., wzmocnić ś., utwierdzić ś.*: Aby ś. zaostrzyły myśli i serca a myśli nasze w tej stateczności naszej. Rej. 3. na kogo = *zaciąć ś., zawziąć ś., zajurzyć ś., zaciętrzewić ś.*: Zaostrzać ś. na kogo. Troc. 4. lek.: Jaskra zaostrzona, p. Jaskra.

Zaoszczędzać, a, ał p. Zaoszczędzić.
Zaoszczędzanie, a, blm., czynność cz. Zaoszczędzać.

Zaoszczędzenie, a, blm., czynność cz. Zaoszczędzić.

Zaoszczędzić, i, il, nied. *Zaoszczędzać* 1. *zachować, zebrać, uzierać przy oszczędności; oszczędzić na zapas*: Z. fundusik. 2. × Z. komu czego = *oszczędzić; nie narazić go na co*: Z. komu zmartwienia. Na szczęście śmierć aagła zaozczędziła Bodzancie zgryzotę nieznalezienia zamku w namacalnej rzeczywistości. St. wil. Sąsiad dobrodziej musiałby bardzo ś. Z. Rog. Zaoszczędzona resztką żywota i siły. Krasz. Zaoszczędzone w głębi serca nieprzebrane źródło afektów. Krasz.

Zaostrzewny lek.: Krwawiak Z. p. Krwawiak.

Zaostrzewny, Zewnątrzewny, Zaostrzewny, Zewnątrzewny (retroperitonealis, extraperitonealis) *leżący, znajdujący ś. za otrzewną, zewnątrzewny*. Krwistek Z. (p. Krwistek). Poł: Cięcie cesarskie zaostrzewne, zewnątrzewne.

Zapach, u, lm. y 1. *woń, wonność*: Z. wina = *bukiet*. Z. roślinny = *aromat*. Rozszedł ś. Z. Z. czego a. z czego. Z. pochodzi z cząstek, które ś. ustawicznie odrywają od ciała wonnego. Rogal. Piękny Z. wydawać. Troc. Z. roślin tejżej słyszc ś. daje czasu chłodno-wilgotnego, jako po rosie w wieczór a. rano. Kluk. Kapłani zapalili kadzidła, zioła pachnące na wony Bogu Z. L. Czego za świeża skorupa nawrzała, ten Z. będzie w sobie długo miała. Kochan. Uczynki nasze jego Z. i moc w sobie noszą. Skar. Piżmowy Z. Syr. Kwiat zapachu przyjemnego. Syr. Dziegieć Z. ma przenikający. Ład. Był wzgórek z brzegu lasu, zielenił swe czoło i zapach macierzanki rozsyłał wokoło. Malez. Z., jedna z własności minerałów do ich rozróżnienia służąca, za rozgrzaniem zwiaszcza lub zwilżeniem objawiająca ś. Ład. Zły Z. = *smród, fetor, odór*. 2. † Z. *powonienie, zmysł powonienia*: Nasienie to z oliwą zacząć wodnistego i co narzedziej na utracenie zapachu puszczać w nos. Syr. 3. [Z.] zł. *ogień*. Estr. Zdawał ś. z lubością smakosza wciągać zapaszek, drażniący jego powonienie. Gaw. Zapaszek anyżu lub kminku. Korz. Rozdyma nozdrza i wciąga niemi z zadowoleniem zapaszek zgnilizny. Zdr. Zapaszek.

† Zapachać, a, ał p. Zaorać.

† Zapachanie, a, blm., czynność cz. Zapachać. [Zapachnąć, chnie, chnął a. chl] p. Zapachnieć.

Zapachnieć, nie, ał, *Zapachnąć zawnieć, wydać z siebie zapach; dać ś. poczuć, zalecieć zapachem*: Nazajutrz mile słonce budziło świat wcześniej, zewsząd zapachła świeżość. Przyb. Jako cynamon, wydałam wonność a zapachnęłam wdzięczenie, jak mira. Bud. [Zapachy mu ja błka]. Przen: Z. komu = *spodobać mu ś., uśmiechnąć mu ś., wabić, nęcić go, zaostrzyć mu apetyt*: Swoboda mu zapachniała. (= *zachciało mu ś. jej*).

Zapachnienie, a, blm., czynność cz. Zapachnieć.

[Zapachnięcie, a, blm.] czynność cz. Zapachnąć.

Zapachowy, × Zapaszny przym. od Zapach: Zapachowym go wieniem majeran tam owiewa. Koch. J.

[Zapaciać, a, ał] p. Zapaćkać.

[Zapacianie, a, blm.] czynność cz. Zapaciać.

Zapaćkać, a, al, [Zapaciać] zawałać, zachlapać, zamazać, zapługawić, zagwazdać, zapłamić, zapaprać, zababrać, opaćkać. **Z. ś.** zawałać ś., zachlapać ś., zapługawić ś., zagwazdać ś., zapłamić ś., zapaprać ś., zababrać ś., opaćkać ś., zamazać ś.

Zapaćkanie, a, blm., czynność cz. **Zapaćkać.**
Zapaćkanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zapaćkać ś.**

Zapad, u, lm. y l. × Z., † Zapasć zapadanie, zapadanie ś., zapadnięcie ś.: Bogowie czasem ruinowali miasta całe i ziemię zapaścią straszliwą. Tw. 2. × **Z. miejsce, gdzie co zapadła, gdzie ś. zapadła, zapadlina, wpadlina, zapadłość, zapadlina, zapadlisko:** Wszystko będzie nocą, zapaścią, zawałaniem, potępieniem i emą wieczną. Podw. Było tam pogorzelsko od Tatarów spalone, tam nasi wysiadali, ale iż o dolech i zapadach nie wiedzieli, jeli do piwnie wpadać. Paszk. Przeszedłem zapady lochów. Wysp. 3. [**Z.**] dolina. 4. † **Z. słońca = zachód, zachotzenie, zająście słońca; strona, w której słońce zachodzi, zachód.** B. Sz., Troc. Słońce w morze swój **Z.** kieruje. Bardz. Nie schybi słońce nigdy swym zapadem, księżyc niezybnie świeci licem bładym. K. G. 5. † **Z. strona, w której słońce zachodzi, strona zachodnia:** Miejsce szczytu aby było ku wschodowi słońca; lepiej to, niż ku zapadu a. ku północy. Trzye. 6. lek.: **Z, † Zapasć (collapsus) upadek sił, nagłe zatrzymanie ś. czynności ważnego dla życia organu, szczeg. mózgu lub serca:** Szybkie przejście w zapasć (collapsus), czasami zapalenie proste opon mózgowych u bardzo młodych dzieci przebiega wśród oznak gwałtownego zapadu (postać śpiączkowa). 7. myśl. **zapadanie ptaka przed grą miłosną:** Gajowi co wieczora na zapady chodził.

Zapadać, a, al i Z. ś. p. Zapasć.

Zapadanie, a, blm., czynność cz. **Zapadać.**

Zapadanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zapadać ś.**

Zapadanie, a, lm. anie mieszkaniac tamtej strony rzeki Padu (t. j. Po). L.

Zapadanka, i, lm. i forma ż. od Zapadanie.

Zapadański za rzeką Padem (= Po) będący, stamtąd pochodzący.

× **Zapadka, i, lm. i l. rzecz zapadająca za co, (jak drewniko w pułapce, podpierające deszczułkę); rzecz zapadająca ś.: Z. jest kolek deszczułkę w łapce wspierającej. Troc. Kazał łaźnie budować z zapadkami, aby ludzie niespodzianie upadli. Troc. 2. a. Fała klamka przyciskana zapomocą sprężyny, zapadająca z góry na szlusak. Łab. Zapadki żelazne do drzwi przybite. Troc. Zaporki, zasuwki, zapadki żelazne, do drzwi przybite. Kn. (= zatraski). 3. część składowa windy, dzwigniki; drzwiczki popielniczki odpowiednio urządzone. 4. anat.: † **Z. = klapka, zastawka (valvula):** Kiszka czeza po śmierci próżniejsza bywa, niżeli insze cienkie kiszki, na końcu jej w mniejszej liczbie znajdują ś. zatyczki lub zapadki. Krup. (valvulae, zatanki, zasuwki, Klappen. L.). W ciele zatyczki a. walwuty, zapadki. Krup. 5. gór. drzwiczki w bonie, czyli przestanku (spoczniuku) w szybie. 6. mech. żelazko ruchome na stworzniu, klinowate, zapadające na ukośne zęby kolka w machinie i wstrzymujące też kółko, aby ś. w stronę ku niej obracać nie mogło.**

× **Zapadlejszy st. w. od Zapadły:** Mieszkał w jednym z najzapadlejszych krańców Polesia. Krasz.

Zapadlina, y, lm. y, Zapadlisko l. miejsce, gdzie ś. ziemia zapadła, miejsce zapadłe, rzecz zapadła, zapadnienie, zarwa, zawałina, zawał, zawałisko, rozpadlina, rysa, szczelina. Łab. Tysiączne porozrywane wytrzeża dowodzą, jak wielkie tu działały ś. ziemi zapadliny. Stasz. Chyba bardzo z drogi (w dzikim lesie) zbić ś. musieli, gdy ś. w taką zapadlinę dostali. Krasz. Czyli będziez wiódł (naród) przez orne pola, czyli po stokach wzgórz, czyli w gór zapadliska i skał pustosze — pójdą... Wysp. [Znalazł tylko zapadlinę w tym miejscu, gdzie była jaskinia] (= wkleśnięcie). 2. anat. (sinus) zatoka, jama: **Z. wzdłużna górna i dolna. Perz. 3. a. **Dopresja gie. równina leżąca niżej poziomu morza.****

Zapadlisko, a, lm. a p. Zapadlina.

Zapadłość, i, lm. i rz. od Zapadły: **Z. oczu. L.** Bankier obowiązał ś. prolongować mu weksle za spłaceniem w terminie ich zapadłości 10% z kapitału dłużnego.

Zapadły, [Zapadnięty, Zapadniony] który zapadł: Jak jest miejsce jakie wyniesione lub zapadłe względem powierzchni morza. Śniad. Oczy jeszcze zdawały ś. większe w zapadłych powiekach. Krasz. Siedział za wielkim stołem sędzia w kapturze zapadłym na oczy. Tet. Na głębie morza rzucają skały posępne cienie, co w głuchej ciszy strzegą grobu zapadłych słońc. Przybysz. Przen.: **Z.** kraju wiecznych cieni, przyszłaś do mnie z kraju, co przypomina dawno już zapadłe światy. Przybysz. (= przepadłe, zaginione). Przen.: **gdzieś na końcu świata, poza światem leżący, niedostępny, odległy, oddalony, głęboki, gdzieś w kącie leżący:** Kraj **Z. Pol.** Zapadła puszcza. Pol. Wieś leżała w głębokim, zapadłym Polesiu. Krasz. Przen.: [Kobieta w zapadłych latach] = **podsztych, sędziwych, późnych latach.** Napisał papier ze króla list, z okoliczności zapadłej na dniu 3 maja konstytucji. L. Będą zawsze zrobione dwa oryginały każdego zapadłego prawa. L. Dla zapadłej krajowej rewolucji. Vol. Twarz zapadła. Nos **Z.** (w syfilisie), zapadłych oczu. L. Oko zapadłe (enophthalmus), gdy gałka oczna leży nadmiernie głęboko w oczodole. Zapadłych boków (= wpadniętych). Policzki zapadłe (= wychudłe). Zapadłych oczu, boków. L. Od wieży zapadłej zabity. Troc. Wóz na trzęsawicy **Z. Troc.** Cięższa im będzie w dzień sądny, niżli onym miastom zapadłym a siarką i ogniem spalonym. Hrb. Rozplakana pieśń tęsknoty: ciemna pieśń, jaką płaczą wysmukłe cyprysy nad zapadłymi grobami. Przybysz. (= osuniętemi w ziemię). [Zapadnięty pałac. Miasto zapadnięte. Zapadnięty dwór w ziemi. Zapadniony pałac]. Piersi zapadłe (= zakłęste).

† **Zapadni, † Zapadny, † Zapadowy** przym. od **Zapad, zachodni:** **Wiatr Z. Zapadnia** strona nieba. Smotr.

× **Zapadnia, i, lm. e potrzask, samotrzask, samotówka, pułapka:** Już zamykać stawiane na ptaszęta klatki, nim jaki biedny ptaszek uwieźnię w zapadni, naprzekór, ptasznikowi. Słow. Gdzieś może na lisa przy zapadni czeka. Syrok. Zdradziecka **Z. Żer.**

Zapadnienie, a, lm. a p. Zapadnięcie.

Zapadnięcie, a, lm. a, Zapadnienie czynność cz. **Zapasć:** **Z.** zórwi stadnych elektryzuje myśliwego. Sp. Zapadnienie, zatracenie, potępienie, interitus. Głos. Trzęsienie ziemi, które sprawuje obalenie, zapadnienie. Bobr. Stryjska linja zapadnięć. Nałk. (= fleksur).

[Zapadnięty] p. Zapadły.
 [Zapadniony] p. Zapadły.
 Zapadny I. † Z., p. Zapadni. B. Sz. 2. *zapadły*, niedostępny: On s. po chwili rozłożył na darni w zapadnym miejscu. Uj. 3. *obfity w zaspy śnieżne, śnieżny, kopny*: Zapadna i długa zima wynieszezy nam najlepszy stan zwierzyny. Polskie zimy należą przeważnie do zapadnych.
 † Zapadowy p. Zapadni.
 [Zapadywać, uje, ywał] p. I. Zapaś.
 [Zapadywanie, a, blm.] czynność cz. Zapadywać.
 Zapadzisto przys. od Zapadzisty. L.
 Zapadzistość, i I. blm., rz. od Zapadzisty. L.
 2. Im. i *wklęsłość, dół od zapadnięcia ś.*, *zapadlina, zapadłość, zarwa*.
 Zapadzisty I. × Z. *mogący ś. łatwo zapaś, grożący zapadnięciem, zawaleniem*: Zapadzistych i płaskich sklepień strzec ś. ma architekt. Chm. B. 2. [Z.] *zanieczyszczony*: Liściem, prochem zapadzista woda.
 [Zapajęczenie, a, blm.] czynność cz. Zapajęczyć.
 [Zapajęczyć, y, ył] *zapaś, szczelnie zagrozić plecionym płotem*.
 Zapakować, uje, ował, nied. Zapakowywać I. *włożyć między spakowane rzeczy, do paki, do tlomoka*: Dzień Krasickiego nie kazałem Z. w sepet, chcąc je zawsze mieć przed oczyma. Koss. Przen.: Z. kogo *wepchnąć, wcisnąć, włożyć*: Zapakowano nas jednego prawie na drugim na dnie okrętu. L. Przen.: *wpakować, wsadzić, wrzucić, zasałdzić, wtrącić, zamknąć*: Mego pana zaraz po wyjeździe do kozy zapakowano; teraz na mnie sekvens. L. Dłużnika, nie będącego w stanie wekslu opłacić, do prochowni Z. można. L. Wkrótce ś. też pozbędę tego obiesia, przyrzeczono mi między cztery mury go Z. L. Ledwo nie oszalał, mało brakowało, żeby go do czubków Z. L. Jeżeli nie pójdziesz za niego, na wieki cię do klasztoru zapakuję. L. Jeśli żonę bez sądu gdzie zapakuję, ma krewnych, upomną ś. o to. L. Szczęśliwie z kochanym doktorem zapakowali mię do łóżka. Dąb. (= *zmusili mię do leżenia, do pozostawania w pościeli*).
 2. *spakować, poskładać w paki, złożyć w kształt paki, związać w tlomok*: Z. rzeczy do drogi. 3. *pakując zawinąć, opakować*: Z. kupiony przedmiot w papier. 4. o czym = *zająć pakami czego, zawałić, zapchać, napakować, nalać*: Z. skład towarami. 5. *pakując zatkać; zapchać*: Z. rurę, żołądek. Z. żołądek (= *zatwardzić, zamulić, przelać*), *sprawić obstrukcję*. Z. ś. I. *zapakować swoje rzeczy, manatki, spakować ś. do podróży*: Ja za właściwe uznałem Z. ś. i powrócić do Warszawy. Krasz. 2. w miejsce niewłaściwe a. ciasne = *wpakować ś.*, *wleść, zakwaterować ś.*, *znaleźć sobie miejsce* (niewłaściwe): Gdzieś ty ś. zapakował!
 Zapakowanie, a, blm. I. czynność cz. Zapakować. 2. *to, w co zapakowano, opakunek*.
 Zapakowywanie się, a ś, blm., czynność cz. Zapakować ś.
 Zapakowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zapakować.
 Zapakowywanie, a, blm., czynność cz. Zapakowywać.
 Zapakowywanie się, a ś, blm., czynność cz. Zapakowywać ś.
 I. Zapaktować, uje, ował, nied. Zapaktowywać *wziąć pacht, sadzierzawić, zaarendować oborę dla mleczynka*: Z. bydło. Troc.

2. Zapaktować, uje, ował *pakując zamówić, ugodzić*: Wybieranie zapaktowanych już rekrutów przerwany zostało przez wkroczenie Austryjaków do Lublina. T. K.

I. Zapaktowanie, a, blm., czynność cz. I. Zapaktować: Z. bydła. Troc.

2. Zapaktowanie, a, blm., czynność cz. 2. Zapaktować.

× Zapal, i, Im. e *wszystko, co ś. łatwo ogniem zajmuje*. Sl. wil.

Zapalacz, a, Im. e I. *ten, co zapala*: Z. lamp, latarni ulicznych (= *latarnik*). 2. *podpalacz, podkłodacz ognia*: Zapalacze domów, gumien, miast, zgola wszelkich zabudowań, mają być spaleni. Cz. Nero był Rzymem zapalaczem. Skar. Przen.: *podżegacz, poduszczyciel*: Był wojny domowej w Litwie zapalaczem. Troc.

Zapalaczka, i, Im. i I. forma ż. od Zapalacz. 2. *przyrząd do zapalania gazu oświetlającego*.

Zapalać, a, ał i Z. ś. p. Zapalić.

Zapalanie, a, Im. a, czynność cz. Zapalać: Despekty nasze były, częste urągania — ich karmią, a jedyna rozkosz — zapalania. Arc.

Zapalanie się, a ś, blm., czynność cz. Zapalać ś.

† Zapalczawie p. Zapalczywie. L.

† Zapalczawy p. Zapalczywy.

† Zapalczysty p. Zapalczywy.

† Zapalczyście p. Zapalczywie.

Zapalczywie przys. od Zapalczywy; × Zapaliscie, † Zapalczawie, † Zapalczyście, † Zapalczylwie, *zapalenie*: Poczęła go jeszcze zapalczywiej miłować. Papr. (= *z tym większym ogniem, zapalem*).

Zapalczywość, i, Im. i rz. od Zapalczywy: Dokąd cię wiedzie Z. wściekła? Nagur. Rozgniewała ś. przeciwko mnie Z. jego. Leop. (pierzchliwość jego. Leop.; zapalił ś. na mnie gniew jego. B. G.). Teodozjus, gdy ś. gniewać poczęł, cztery i dwadzieścia greckich liter porządnie mówił, aby ona Z. za małym pomknięciem czasu była opłonęła a osłabiała. Kosz. Gdy zapalczywości złość rozumem nie może, tak z sobą rokuje darmsilna Medea. Żebr. Z. wszelka nierozsądna jest; gdy ś. bowiem zagania za nieprzyjacielem, własnych częstokroć odbiega pożytków. Pilch. Z., kiedy ś. roznieci, na wszystkie względy i ślepa i głucha, skąd ma unikać, tam na zgubę leci, że Boga nawet samego nie słucha. Karp. Sprzykrzyły ś. nareszcie te zapalczywości ambasadora. Kal. Jeśli wola — zaecekaj, chocia w tobie skora do czynów Arrowsych Z. rwie ś. Ryd. (= *zapał*).

Zapalczywy, † Zapalczysty, † Zapalczawy, † Zapalczylwy, × Zapalisty, † Zapaliscilwy I. † Z. *łatwy do zapalenia, do zapalenia ś.*, *łatwo zapalny, zapalny palny*. L. Zapalisty, *inflammable*. Stasz. Wyszedszy ogień od Pana, spalił na ołtarzu ofiary zapaliste i tłuściości. B. B. (ofiary całopalenia. B. G.). 2. *łatwo zapalający ś. gniewem, zacięty, zajadły, zażarty, zaciekły, zapamiętały, wściekły, prędko, popędliwy*: Zapalczylwy lew. Papr. Z. jestem, zapalam ś. wnet, rozpalam ś., gniewam ś. Kn. W młodości był gorący i Z. i poczynął wiele, na co ś. mu potem patrzeć nie chciało. Pilch. Koloman był okrutny a zapalczysty. Biel. M. Pochleby pana ku pysze przywodzą, i jako wiatr rozdyma i pobudza ogień, zapalczawym czyną. Kosz. Miał Witold starą waśń i zapalisty gniew na Włodzimierza i Korybuta, iż przeskadzali mu do

W. Księstwa Litewskiego. Stryjk. Zapaleczywym radzą, aby, gdy ś. rozgniewają, pacierz zmówił. Skar. Gniew ś. w Gernandzie zarzy Z. P. Koch. Zapaleczywego, co ś. leda o co gniewa, zowiemy osą. Petr. Jejmość zapaleczywa z swojemi czterema wsiami odzywa ś. dwornie. Kras. W zapaleczywym gniewie chciał koniowi w łeb strzelić. Nagur. 3. † Z. zapalony, pełen zapału, ognia, ognisty, żarliwy, gorący, gorliwy, płomienny, namiętny, fanatyczny: Święci ludzie z chęci onej zapalistej ku Panu Bogu pogardzali światem. Białob. Módl ś., póki ducha zapaleczywego w sobie i serce gorejące czujesz. Żarn. Szalone chęć, żądze zapaleczywe. Lubom. Z. na zaloty. Trzt. [Bo w wzdowy chleb gotowy, serce zapaleczywe]. 4. myśl.: Z. głos psa.

Zapalenie, a l. b.m., czynność cz. Zapalić: Z. domu. Troc. Z. w piecu. Troc. 2. lm. a = a) a. Zaprażka, Zasmażka zaprawa do potrawy, z mąki na ogniu przyrumienionej z tłuszczem. b) zapalenie ś.: Z. pnia (leśn.), p. Głównia. Patol. (inflammatio, phlogosis) zadrażnienie tkanek ustroju, wywołanie podziałaniem białców chorobotwórczych (drobnoustrojów). Z. zlepne (inflammatio adhaesiva). Szerzące ś. Z. Z. ostre. Z. przewlekłe. Z. błony śluzowej macicy (endometritis). Z. błony środkowej tętnie (endarteritis). Z. błony wewnętrznej żył (endophlebitis). Z. języka (glossitis). Z. jajowodu (salpingitis). Z. jajnika (oophoritis). Z. kości (osteitis). Z. kręgow (spondylitis). Z. macicy (metritis). Z. mięśnia (myositis). Z. mózgu (encephalitis). Z. opon mózgowych (meningitis). Z. osierdzia (pericarditis). Z. oskrzeli (bronchitis). Z. otrzewnej (peritonitis). Z. rdzenia kręgowego (myelitis). Z. skóry (dermatitis). Z. spojówki oka (conjunctivitis). Z. stawu (arthritis). Z. szpiku (osteomyelitis). Z. tętnicy (arteritis). Z. ucha (otitis). Z. ucha środkowego (otitis media). Z. wątroby (hepatitis). Z. wsierdzia (endocarditis). Z. wyrostka robaczkowego (appendicitis). Z. żołądka (gastritis). Z. żołądka i jelit (gastroenteritis). Z. żył (phlebitis). Z. nerek (nephritis). Z., zaognienie, inflammatio. Perz. Z. ciała z wrzodem albo puchliną. Kn. Ta zaraza z wielkiego ciała pochodzi zapalenia. Troc.

2. Zapalenie przys. p. Zapalczywie.

Zapaleniec, nōa, lm. ncy l. człowiek zapalony, zagorzalec, fanatyk; marzyciel, entuzjasta. 2. paliwoda, szumiłeb, porzeleniec, warjat, szalona palka, warchoł, sowizdrzał.

Zapalenie się, a ś., b.m. l. czynność cz. Zapalić ś.: Z. ś. samodzielnie węgla przy pewnych warunkach. 2. p. Zapalenie.

Zapalitorodny, Zapalnotwórczy wzniecający zapalenie (phlogogenus).

Zapaleńczy przym. od Zapaleniec: Precz te mary zapaleńcze! Syrok.

Zapaliczka, i, lm. i, Żarzewka, koczdyło, Sagapeński Kopr. bot. (ferula) roś. z rodziny baldaszkowych. Gatunek: Z. smrodlia (f. asa foetida).

Zapaliczkowy przym. od Zapaliczka. Troc. Zrobiony z trzelnij zapaliczkowej. Bobr.

† Zapaliczliwie przys. od Zapaliczliwy: Poczęła go jeszcze zapaliczliwiej miłować. Papr.

† Zapaliczliwy p. Zapalczywy.

Zapalić, i, ił, [uł], nied. Zapalać l. cz. ni. zrobić ognia, rozniecić ogień, rozpalić, napalić, podpaść: Z. w piecu. L. Z. w piecu. Troc. 2. co = dać ogniowi zająć, zachwycić, objąć co, zażec:

Z jednej świeczki sto styścy ich Z. możesz, a pierwszej nie nie ubędzie. Skar. Stróż nocny na wszystkich krzyczy: ostrożnie z ogniem! a sam w gębie z zapaloną lulką po mieście chodzi. L. Z. dom, miasto, stos, świecę, papierek. Troc. Bieży, jak gdyby pod nim kto zapalił prochy. Pot. Gumno zapalił piorun. L. Niech mię piorun jasny zapali, jeżeli... L. (= spali, trzaśnie). Z. świecę, latarnię, lampę (= zaświecić). Pokazała mu niezapalonego papierosa. Bał. Przen.: Z. pochodnię hymenu = ożenić ś. 3. ranę = zaognić, rozognić, zajątrzyć, rozjątrzyć: Gorączki zapalające, które z większą gorącością, z zamulenia naczyni pochodząca, związane są. Krup. Slinogorz gardło zapalił. Troc. 4. przen.: Z. cielesnie = zajurzyć, rozjurzyć, rozpalić, roznamiętnić, rozbestwić: Zapala często czarta ciała nasze, nieci w nas ogień pożądliwości. Damb. Gdy ujrzała męża wymalowane na ścienie, twarze chaldejskie wykonterfetowane farbami, zapalała ś. na nie cheiwością oczu swoich. Leop. (pałała miłością ku nim. B. G.). Z. krew (= zagrząć, rozpalić, rozgrzać). 5. wstydem = zacerwienić, zarumienić, zapłonić od wstydu, oblać rumieńcem: Ilekróć rumiany wstyd ci twarz zapali, gdy kto śliczny zbiór włosów z przytomnych pochwali... Hul. Zapalona wstydem twarz są zastoniła. Węg. Wspaniałym gniewem na twarzy zapalona. Troc. 6. głowę, umysł, serce = przejąć zapalem, zagrząć, unieść, zentuzjazmować, zaentuzjazmować: Z. głowę, zbyt nie zagrząć aż do uniesienia. L. Tym sobie Osman tak zapala głowę i tak szalenie myśl swojej natęży, że więcej nie spał przez całą noc owę. Szym. 7. do czego = zagrząć, zachęcić gorąco, podniecić, pobudzić, zachochić: Kogo chwiała i blizkie niebezpieczeństwo nie zapalają, próżno tego słowy zagrzewać. Pilch. Widok oręża zapala odwagę rycerza walecznego. L. Duchem św. będzie zapalone to nędzne serce twoje. Rej. Mądrość świętych nie tylko rozum oświeca, ale i serce, a wolą do dobrego zapala. Skar. Miał wiele uczniów, które przykładem swym i nauką do zamiłowania Pisma ś. zapalał. Skar. Gdy miłość ku ojczyźnie was zapalała... Skar. Bardziej to słowo zapala, niż ziębi. Troc. Z. serce do czego. Troc. To go do miłości, do pomsty, do gniewu zapaliło. Troc. Takżé to gniew i Boskie zapala umysły? Dm. Duchy me ogniem zapalę. Mick. 7. mąką potrawę = zaprawić troszką mąki, z tłuszczem na ogniu zarumienionej, zaskwarzyć, zasmażyć: Z. jarzynę, sos Zapalona polewka. L. Od zapalanej z małmazją niech płacą poboru złoty jeden. Lekar. Z. ś. l. zająć ś. ogniem, zapłonić: Gdy ś. już siał godzi, nie odrywać ś. od siewu, chyba żeby ś. zapaliło, w ten czas bieżć gasić. Haur. (= żeby wybuchnął pożar). Dom ś. zapalił i spalił ś. Troc. Kola wozowe od wielkiego ciężaru ś. często zapalają. Troc. (= zagrzewają ś.). Przen.: Wojna zapaliła ś. (= rozgrzała ś., zawrzała, wyluchła, rozszrożyła ś.). 2. przejść w stan zapalny, zaognić ś., rozognić ś., rozpalić ś., zajątrzyć ś., rozjątrzyć ś.: Wrzód ś. zapalił. Troc. Zapala ś. wrzód. Kn. 3. zacerwienić ś., zarumienić ś., sponowić: Zapalać ś., erubescere. Ps. flor. Zapala ś. obłok, zorza, rubescit. Kn. W pół godz. wina im nie dostało, za co ś. pewnie zapalać i wstydzie niepomału musieli. Żarn. Lepiej przez cały czas przed jednym człowiekiem zapalać ś., niż ś. po tym wstydzie na wieki. Wuj. Zapala ś. choć niewinna. Troc. Z. ś. od wstydu. Troc. (= zapło-

nić ś., zaplonać, stanąć w ogniach, spieć raki, oblać ś. pansenem, rumieńcem). 4. Zboże ś. zapala, staje ś. farby zapalistej, płowieje. L. Czas życia pszenicy po tym poznać, gdy ś. już pospolicie zboże zapala i bieleje. Trzyc. 5. nie zachować zimnej krwi, wpaść w zapal, unieść ś., roznamiętnić ś., rozjątrzyć ś., zapamiętać ś., zaperyć ś., zaplonać, rozentuzjasmować ś.: Zapalona głowa, pójdz do stu katów z swoim warjatem Seneką. L. Łeb mu ś. zapala, nie trzeba go w złość wprawić; zaczynijmy rzecz zdala. Zabł. Mówca ś. zapala. Gdy kto, zapaliwszy ś. zprędka tak bardzo, iż ś. zapomni, zabije kogo.. Zigr. Z. ś. miłością, od miłości, nienawiścią, gniewem. Troc. Z. onej pogodnej twarzy wnet stanie ś. sprosna, sroga, nadęta, zablada, że straszno na nią patrzeć; azaś ś. one zapalone oczy we łbie wierceć nie będą jako u szalonego? Wer. (= zaiskrzone, palające). [Konie, szybko idące z ciężarem, zapalają ś.]. 6. do czego = ~~nabród nie~~ przepartej chęci, zachęcić ś., zachocić ś.: Z. ś. do kupna, do malarstwa. 7. Z. ś. do osoby innej piei = ~~zapalać~~ żądzą, roznamiętnić ś., rozpalic ś., rozgorzeć, zapuryć ś. [Zapalił ś. do mnie jak ogrók]. 8. ogr. (o wiśniach) zaczerwienić ś. zlećka.

Zapalisadować, uje, ował zagrodić palisadami.

Zapalisadowanie, a, blm., czynność cz. Zapalisadować.

× Zapalisty l. p. Zapalczywy: [Bo u wdowy chleb gotowy, seree zapalistej. 2. p. Zapalny. 3. ognisty, ogniowy, płowy, Pszenica, gdy jest farby zapalistej, tedy już dojrzeje. Haur.

† Zapaliściwie przys. od Zapaliściwy. Orzech. † Zapaliściwy p. Zapalczywy.

Zapalmowy będący za palmami: Zapalmowego widzę wschód księżycy. Słow.

Zapalniczek, czka, lm. czki p. Zapalnik: Z., przepalniczek, brantka, rurka blaszana a. trzei-nowa. Jak. J.

Zapalniczka, i, lm. i pudełeczko do zapalek z bokiem szorstkim a. z przyrządem do zapalania ich; przyrządzik do zapalania (cygar, papierosów i t. p.).

Zapalniczy przym. od Zapalnik: Knotki zapalnicze ze lnu, konopi, a najlepiej z bawełny skręcone, kładą ś. w saletzaną wodę, przymieszawszy do niej mączki prochowej; służą do podania przedkiego ognia materiałom zapalnym. Jak. J. Jeden gatunek zapalniczych knotków nazywa ś. zapalnicze przedziwo. Jak. J. Kiszka zapalnicza, woreczek długi, wązki, napełniony strzeleckim prochem, prowadzi ś. w rynience smołą wylanej od komory zasadzonej w podkopać aż na to miejsce, gdzie ją podkopnik bezpiecznie zapalić może. Jak. J. Urządziwszy zapalnicze kieszki w pierwszym i drugim piecu. Koł. Kiszka prochowa a. zapalnicza.

Zapalnie przys. od Zapalny.

Zapalnik, a, lm. i l. a. Przepalniczka, † Cendruta gór. rurka z trzciny lub słomy, napełniona prochem, która ś. zasadza w otwór do strzału nabity, w miejscu, które żgaddo po sobie zostawia. Łab. 2. woj. brant, rurka drewniana, a czasem papierowa, nabita zaprawą prochową, zakitowanu w bombie, przy pomocy którego zapala ś. proch zawarty w wewnętrznym wydrążeniu bomby. Jak. J. Z uderzeniowy = przyrząd w pocisku, napełniony substancją zapalną, zapalającą ś. w chwili uderzenia. Z. odległościowy = przyrząd w pocisku, nieszczą-

cy substancję łatwo palną, regulowany na pewną odległość: Z., przyrząd do zapalania bomb. Gemb. Zdr. Zapalniczek.

Zapalność, i, blm., rz. od Zapalny: Z., własność znacznej liczbie ciał służąca, iż za przybliżeniem ognia mogą ś. zająć płomieniem. Fon. Przen.: Zaprzeczać nie sposób cechującej ją zapalności. Jeż. (= krewkości, gwałtowności, pogędlowości).

Zapalny l. a. × Zapalisty łatwy do zapalania, do zapalania ś.: Niektóre ciała, jak oto: drwa, lój, siarka, od wielkiego gorąca zapalają ś., nazywają je tedy zapalnemi. Hube. Skalisty szmiele, zaprawa złożona z pewnych materji zapalnych. Jak. J. Pycha, wszelkiego złego matka, stąd łuk, stąd muszkiet, stąd działo zapalne. Pot. (= palne). Zapalne wybuchy, wyziwy, wydmuchy z nagromadzenia w kopalni węgłowodoru, łatwo zapalnego od ognia, powstające. Łab. Przen.: Charakter, temperament Z. (= łatwo wybuchający, gorączkowy, drażliwy, krewki, niecierpliw, gwałtowny). 2. przym. od Zapal, pełen zapalu, ognisty, namiętny, gorący: Zapalne wejście krakowiaka lub mazura. Las. 3. do zapalania, do zapalenia służący, do spalania przeznaczony: Ofiara zapalna. Leop. (= całopalenie). Król ubrał ś. w kapłańskie odzienie, czynił zapalne ofiary, nie będąc księdzem. Biel. M. Ofiara zapalna. Troc. Ale w ofierze zapalnej Ty ś. nie rad kochasz w żadnej. Wp. 4. patol. dotknięty zapaleniem (inflammatorius, phlogisticus): Stan Z. Stanu zapalnego blzki (subinflammatorius). Powłoka zapalna (erusta phlogistica) = żółto zabarwiona górna warstwa skrzepu krwi, powstająca w pewnych warunkach (jak zapalenie ogólne) wskutek szybszego opadania czerwonych ciałek krwi a. powolnego tworzenia ś. skrzepu. Gorączka zapalna, p. Gorączka. Guz Z., p. Guz. Jaskra zapalna, p. Jaskra. 5. węgl.: Otwory zapalne, p. Czeluść.

Zapalony l. im. od Zapalić a. Zapalić ś.: Wszyscy pisania chęcią zapalenia. Dm. (= ozywieni). Głowa zapalona, p. Zapalenie. Serce zapalone Duchem św. = ~~zagrzane, ogrzane, ozywione, natchnione, owiane~~. Gniewem Z. 2. zagorzały, namiętny, zawolany, wielki, zapamiętały: Z. myśliwy. Z. miłośnik czego. Amurat w turniejach był miłośnikiem zapalonym. Jeż. Spolszczeni cudzoziemcy często są gorliwemi, a czasem nawet zapaleńszemi Polakami, niż czysto narodowcy. Koź.

Zapalować, uje, ował zagrodić palami: Upusty i ogródki gęsto Z. trzeba. Troc. Wybór ulic, mogących ś. Z. zależeć od kierunku powietrza (zarazy), przy jakich więcej grasowało. Wej.

[Zapalować, uje, ował] niecić ogień, zapalać.

Zapalowanie, a, blm., czynność cz. Zapalować. [Zapalowanie, a, blm.] czynność cz. [Zapalować].

Zapał, u, lm. y l. zapalenie, zapalanie, zapalanie ś., ogień, pożar: Zagorzenie ś. domu, miasta, zapał, zapalenie. Kn. Cały dom gorzał, jego tylko komórka od zapału i od woni dymowej była wolna. Birk. Przen.: Wzniecał ś. już natenczas i domowy, przedtym ugaszony Z. ojczyzny. Nar. (= niebezpieczeństwo, opaty, groźny rozstrój). 2. [Zapaty] = błędne ogniki. 3. przen. uiesienie, namiętność, szal, ogień, werwa, ferwor, entuzjizm, żarliwość, poryu: Odkryłem przed nią twe zapaty żarliwe. Lubom. (= afekty). Wolnym został od wszystkich ciał zapalów. Nies. Z. poetycki. Z. do nauk. Oddać ś. czemu, wziąć ś. do czego, przystąpić do czego z zapalem.

Mówić z zapalem. Z. młodzieńczy. Jeszcze bardziej wpadała w karnodziejski Z. Krasz. Budzić zapaly. Najczęściej zbytni Z., co odpycha i niszczy zimną uwagę, unosi nas zbyt daleko i z drogi prawdy sprowadza. Śniad. Temi słowy swój Z. wszystkim w piersi przelał. Dm. Z. wojny. Troc. Podniecać miłości jego zapaly. Troc. Przyrodzona tej miłości żagiew rzuca swój Z. Troc. Przyrodzenia niepowściągnięty Z. Troc. Widząc bezbronnego, w zapale ostygnał. Mick. Niech nad martwym wleczę światem w rajską dziedzinę udu, kędy Z. tworzy cud. Mick. Ten Z. mistrza, to groźne oblicze napełnia serca otuchą, nadzieją. Mick. Zawołał Tadeusz z zapalem. Mick. I czyta, czyta z zapalem. Od. Musisz puścić *per non sunt* zapaly szalone. Syrok. Ogarnał go Z. Żart.: Powstrzymaj swoje szlachetne zapaly! (= *zapędy, zachcianki, zamary*). 4. Z. ranny = zaognienie, zapalenie, inflamacja. L. Ognisty Z. od postrzału ugasić. Troc. Na zapaly prochove pewne lekarstwo. Troc. 5. † Z. *ofiara palona na ołtarzu, ofiara całopalna, całopalenie*, † *zarzyzna*, † *żertwa*: Z., ofiara. B. Sz. (incensum. Wuj). Lud zapaly czyni na górach wysokich. Leop. (ofiarował i kadził na wyżynach. B. G.). Postawił ołtarz złoty i palił na nim Z. ziół wonnych. Leop. Anioł ś. ukazał w kościele Zacharyaszowi, gdy ofiarę zapalu według urzędu kapłańskiego swego ofiarował. Białob. Pałszywy kapłan, porwawszy kadzidlnik, chciał Bogu Z. ofiarować. Wuj. Tryumfalnie rzymsey w Kapitoljum wjeżdżali, gdzie bogom dawali dzięki, gdzie Z. hojny ku ofierze sprawny działali. L. 6. † Z. *poisk ognisty, kula ognista*: Z., materja do zapalenia. Kn. Siarczyste zapaly. Troc. Z. wojenny, strzała ognista, podpał wojenny. Kn. 7. armaty, strzelby = *otwór w tyle lufy, którym ś. przykładu ogień do naboju*: Dziurka na zadzie armaty zowie ś. Z. Dek. Z., maleńka otwartość przechodząca do komory naboju, którą podaje ś. ogień naboju. Jak. J. Z. jest wydrożenie w szpiżu, zrobione blisko dna, którym zapala ś. proch w kanale. Łs. Wielki Z. w armacie. Troc. Zatkąć Z. w armacie szpunte konopianym. Troc. Z. u armaty. Pot. Z. broni palnej. Gemb. U pasa w czarnej kalette krzesiwo, przy nim zawieszony wielki nóż i drut do przetykania zapalu w fuzji. Krasz. Zbliżył lont do zapalu. Z. u strzelby (= *panewka*). Przen.: † Z., † *Zapała podnieca, pobudka, bodziec, żagiew*: Te powieści i nienawiści zakał i zapalę dodawały. Leop. (stad go mieli w większej jeszcze nienawiści. B. G.). Fryderyk cesarz, powód i zapała do wszystkiego kościelnego rozerwania, mocny, chytry i hardy. Skar. 8. [Z.] *jalowa smuga, najczęściej piaszczysta żyła, leżąca pod cienką warstewką urodzajnej ziemi*. 9. [Z.] *plłno czerwone na wssypy do pościeli*. 10. jub., p. I. Folga: 11. węgi.: Z. w milerzu = *otwór od góry przez środek milerza i od spodu z boków strzechy do śrollka*. Łab.

† Zapała, y, lm. y p. Zapał.

Zapałać, a, al I. *zacząć palac, wybuchnac, zając ś., płonieniem, rozgorzeć, zaplonac, zapalic ś., chęcia*: Zapałałam ciekawością dowiedzenia ś., o co chodziło. Orzesz. Przen.: Z. uczuciem. 2. [Z.] nied. *zagrzewac, zachęcac*: Zapałali ś. wzajemnie, by nawrzc oburzeniem, zahartowac ducha na opór. Ork.

Zapałanie, a, blm., czynność ez. Zapałać.

Zapałczany p. Zapałkowy: Przemysł Z.

Zapałczarnia, i, lm. e *fabryka zapalek*.

Zapaleczka, i, lm. i p. Zapałka.

Zapałka, i, lm. i I. a. [Siarnik, Siarniczek] *drewnko z lebkim z masy latwo zapalnej — do wzniecania ognia przez palarcie*: Zapałki salonowe, fosforowe, woskowe, szwedzkie, siarkowe. Pudełko zapalek. Przen.: *czlowiek krewki, popedliwy, porywczy, goraczka, w goracej wodzie kapany, goracego temperamentu, latwo wybuchajacy*. 2. [Z.] *zapalenie do potrawy, zapraszka, zasmazka*: Zrobiła zapałkę w rynce z masła i maki.

Zapałkowy, Zapałczany przym. od Zapałka: Z. przemysł. Żart.: Oszczędność zapałkowa (= *na smieszny oszczedzaniu drobniostek polegajaca*).

[Zapałość, i, blm.] p. Opał.

Zapałowy przym. od Zapał: Otwór Z. Pole zapałowe w armacie, miejsce zawarte między obręczami a komorową obręczką. Jak. J. Zapałowa obręczka u armaty, *l'astragale de lumiere*. Jak. J.

Zapamięć, i, blm., p. Zapamiętałość.

Zapamiętać, a, al, nied. Zapamiętywać, † Zapamiętawać I. *zasiagnac pamiecia, przypomniec sobie*: Powiada Fabjusz, że nasi ojcowie zapamiętali w Rzymie jedno pacholę olbrzymiego wzrostu. Oss. Jak mogę zapamiętać — od najrańszej chwili z sąsiadami z za kopca nigdyśmy nie żyli. Syrok. Jak zapamiętam, chodźłem bosaka, w szarej koszulinie. Krasz. 2. kogo, co = *zachowac, zatrzymac w pamieci, spamienc, zapisac sobie w glowie*: Z. każde słowo, każdy ruch. Zapamiętaj to sobie! 3. † Z., [Zapamiętować] *zapomniec, przepomniec, wypuscic z pamieci*. Pat., Rej, S. Par., Rozm., Górs. J. Zadatki flisom szyper ma zapisać na rejestrze w domu, bo tego zapamiętywają. Ek. Izaś mię już zapamiętał? Op. Ta woda może pomóc, gdy kto zwątloną pamięć ma, iż prędko zapamiętywa. Syk. Zapamiętałem, wyszło, wyleciało mi z pamięci, *e memoria excidit*. Mącz. Młodzi dobrodziejstw zapamiętywają. Podczaszy ów nie wspomniał potym na Józefa, ale go owszem zgoła zapamiętał. B. B. Zapamiętali wziąć chleba. Wuj. Bóg nie zapamiętawa swojej obietnicy. Leop. (nie zapomni na przymierze. B. G.). Ja go też także w jego każdą trwogę nie zapamiętam, i owszem wspomogę Kochana, Anna mówiła, że jest zupełnie opuszczona i zapamiętana od panów rad koronnych. Bart. Przen.: Z. co = *przebaczyc, pruscic w niepamieci, nie zwrociic uwagi, nie byc pomnym, nie baczyc na co, nie wziac w rachubę, nie policzyc czego komu*: Nie zapamiętawaj dobrodziejstw Boskich. Białob. Jehowa obiecuje Z. ich złości, zaczym poznać mieli wstępy swe. Farn. (puścić mimo ś., darować. L.). Z. ś. I. *zapomniec ś., stracic pamieci, odejsc od siebie; zawziac ś., zaciac ś.* Ocz. O złoty jeden zapamiętałby ś. podobno i wpadłby w rozpacz, dumając na swym umyśle, coby to za nakład miał być, siłaćby to, długomei ja na to robił. Glicz. Z apopleksji gdy kto zmagła zęby już zetnie a zapamięta ś., nagle śmierć pochodzi. Spicz. Zapamiętującym ś. nad przyrodzenie, co letargiem zowią, proch z tego ziela jest pomocnym. Syr. Cóżes ś. tak zapamiętał? Sienk. (= *zamyslił ś. głęboko*). Nie zdawał sobie z tego sprawy, gdyż ś. zapamiętał. Sienk. W niebie błękitnym tkwią skowronki, i każdy świergoe, jakby ś. zapamiętał. Sienk. Wiedziałam, że lubił ją bardzo i kompanji rad jej szukał; ale żeby ś. tak w niej zapamiętał, to mi nie przyszło do głowy. Sienk. (= *zakochoł ś., zadurzył ś. na umor*). Gdy nastawała noc, w obłokach papie-

rowego dymu zapamiętawszy s. ... Dan. Tak s. zapamiętał, zastygł w tym ruchu Stańczyka. Brt. Zapamiętała s. w mroku. Tet. Zapamiętał s. Sablik w swej grze. Tet. Zapamiętał s. w żalu do znaku, ledwie go ludzie od mogli oderwali. Ork. [Z. s., zapomnieć s., szczeg. o dziecku, które wskutek przestrażu zatchnie i nie może żadnego głosu wydać]. Z. s. w gniewie. 2. *wścieć s.*: Krowa s. zapamiętała.

Zapamiętałe przys. od **Zapamiętały**: Kocha Z. (= *namiętnie, na zabój, szalenie, aż do zapamiętałości, do zaślepienia*).

Zapamiętalec, lca, lm. *loy człowiek zapamiętały, zagorzalec, szalenie, warjat, narwaniec*: Szalenie w skokach ten Z. posładek wypina. Nagł. Był czas, kiedy cię wytykano palcem, żeś był trzpiotem, oszustem i zapamiętałcem. Zabł. I wielkie serce Zamojskiego miałyby s. obawiać tego zapamiętałca? Rzew. Ale zatrzymaj s., zapamiętałcze; mam ci coś powiedzieć; lecisiz, jak opętany. Rpp.

Zapamiętałość, i, bfm., rz. od **Zapamiętały**; **Zapamiętanie**, × **Zapamięć**: Kocha aż do zapamiętałości. (= *do szaleństwa, do zaślepienia, bez pamięci, na zabój, zapamiętałe, szalenie, namiętnie*). Po doznanej niewdzięczności i zapamiętałości ziomek. Koź. I znowu w zamyślenie stuletnie zapadał, w zapamięć. Tet.

Zapamiętały, × **Zapomniały** l. † Z. *który s. zapamiętał, zapomniat, nieprzytomny, odrzuony, który odszedł od siebie*. 2. † Z. *nieważny*: Zapamiętałe dzieci rodziców s. wstydzą, wadzą s. przyjaciele, bracia nienawidzą. Kras. 3. † Z. *nieważny, nieostrożny, nieogłębny, nietaktowany*: Serce moje jest zawsze czyste i niewinne, jestem tylko Z. (= *rozstargniony, rozstrojony*). 4. *zagorzały, namiętny, zawołany, zapalony, wielki*: Z. myśliwy, gracz. 5. *wściekły, szalony*: Ziele to pomocne przeciw ukąszeniu węzów, gadów, także zapamiętałych bestji, jako psa, kotki. Urzęd. [Z. pies]. Nieśmiertelność chceć sobie zjednać, zapamiętałych prawie do tego pośrzedników użyli. Warg. (szalonych, warjackich, przesadnych. L.). Przen. *wściekły, szalony, zażarty, zajadły, zabity, zaciekły, zagorzały, zakuty*: Bogaty ten obywatel bardzo myśliwy, lecz Z. heretyk. L. Z. obrońca. (= *żarliwy, fanatyczny*). Bój Z. (= *śmiertelny*). Grzesznik Z. (= *zakamieniany, zatwardziały, uporczywy, niepoprawny, zaślepiony*). Gniew Z. (= *zaciekły, śmiertelny, namiętny, zaślepiony, zażarty, zajadły, niepomiarowany, bez pamięci*).

Zapamiętanie, a, bfm. l. czynność cz. **Zapamiętać**: Jeszcze mi nie przyszło do takiego enoty zapamiętania, aby kto o niewinności mojej miał wątpić. Warg. Trzeba wielkiego zapamiętania na ojczyznę, któryby nie życzył nacji skonwinkować ją. ... Kon. St. (= *pamięci, względu, baczenia, uwagi*). Z., córka niedbalstwa, o nic nie dbamy, zapamiętamy. Kn. 2. p. **Zapamiętałość**: I suknia kapłańska nie ochroniła od szalu i zapamiętania. Koź. Gdy s. kto nad miarę winem zaleje aż do zapamiętania. Pileh. Niemocy ostre te są: zarażenie powietrza, w pierśsiach wrzód, wielka niemoc i Z. z upadu. Spicz. **Zapamiętanie się**, a s., bfm., niek. **Zapamiętanie** czynność cz. **Zapamiętać s.**: Z. s., zapomnienie, odeścieć od siebie, *actum perfectum et perpetuum sonat*. Kn.

† **Zapamiętawać**, a, ał i † Z. s. p. **Zapamiętać**.

† **Zapamiętawanie**, a, bfm., czynność cz. **Zapamiętawać**.

† **Zapamiętawanie się**, a s., bfm., czynność cz. **Zapamiętawać s.**

† **Zapamiętliwie** przys. od **Zapamiętliwy**: Jeżeli s. rodzicom jako u swych dżatek obyczaje wypraszczać a wyprawować przyda, niechaj baczenie, zlekka a nieokrutnie ani Z. to czynią. Glicz.

† **Zapamiętliwość**, i, bfm., rz. od **Zapamiętliwy**. L.

† **Zapamiętliwy**, † **Zapamiętny** l. *który łatwo zapomina, który ma krótką, słabą pamięć*: Stary, Z. Kn. Niewiasta na złe pamiętna, na dobre zapamiętliwa. Kn. A ktoby chciał temu przeszkadzać, tego inaczej rozumieć nie moglibyśmy, jedno za krzywoprzysięgę i za zapamiętnego poczciwości swojej. Bart. 2. *aż do zapamiętania s. dochodzący, nieumiarowany, niepomiarowany, bez pamięci, zawzięty, zapamiętały, nierozważny, nierozsądny*: Słuchacz Z. słowa Bożego. B. E. (był s. nie stał zapamiętliwym słuchaczem, ale czynicielem słowa Bożego. Leop.). Bezmiernie a zapamiętliwie karanie więcej gorszy, niż pomaga. Glicz.

† **Zapamiętne**, ego. bfm. = **Pamiętne** pod 4.

† **Zapamiętny** p. **Zapamiętliwy**.

[**Zapamiętować**, uje, ował] p. **Zapamiętać**.

[**Zapamiętowanie**, a, bfm.] czynność cz. **Zapamiętować**.

† **Zapamiętowanie się**, a s., bfm., czynność cz. **Zapamiętować s.**

Zapamiętywać, a a. uje, ał p. **Zapamiętać**. Z. s. l. p. **Zapamiętać**. 2. [Z. s.] *oddawać s. rozpoczy*. **Zapamiętywanie**, a, bfm., czynność cz. **Zapamiętywać**.

Zapamiętywanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zapamiętywać s.**: Z. s. odchodzenie od siebie. Kn. [**Zapamurzenie**, a, bfm.] czynność cz. **Zapamurzyć**.

[**Zapamurzyć**, y, ył] *zachmurzyć*.

Zapanbraćwo, a, bfm. *życie za pan brat, poufalskość, zażyłość niewłaściwa, niesprawiedliwiona, kumanie s.*: W pierwszej chwili oburzony byłem takim zapanbraćwem Jegomości. Krasz.

Zapanbrat przys. *za pan brat, na poufalej, familjurnej stopie*: To byłoby obrazą honoru pańskiego mizernemu słuźce tak być Z. Bał.

Zapankowy ? : Kamizelki noszą (Puszczaki) dosyć długie, zapankowe, z kolorowego płócienka, a zimą z samodziału. Pol.

Zapanować, uje, ował, nied. **Zapanowywać** l. *wziąć górę, stanąć wyżej nad kogo, nad co, zawiadnąć*: Kobieta spokojna, eicha, nie potrafiła nad nim Z. Rol. Prawda i sprawiedliwość zapanują nad przewrotnością. Str. Zapanował nad niemilym wrazeniem. Bał. (= *nie pozwolił mu wyjść na jaw, nie zdradził go*). Z. nad sobą (= *utrzymać s. w właściwych granicach, nie wyjść z równowagi, nie wybuchnąć i t. p.*). Humanizm zapanował całemu ówczas światu. Rost. Przen.: Z przybyciem emigrantów franeskich gitara tak powszechnie zapanowuje. Rol. (= *upowszechnia s. kosztem innych instrumentów*). 2. *nastać, zrobić s., powstać*: W sali zapanowało milczenie. Krasz. Wśród widzów zapanowała cisza (= *zaległa*). Głód zapanował (= *zaczął s. szerzyć*).

Zapanowanie, a, bfm., czynność cz. **Zapanować**: Mimo całego usiłowania w zapanowaniu nad sobą iza s. pokazała. Wilez.

Zapanowywać, uje, ywał p. **Zapanować**.

Zapanowywanie, a, bfm., czynność cz. **Zapanowywać**.

[**Zapapęzić**, i, ii] *zanieczyścić, zaniebbać*. [Z. s.]

l. (o dziecku) *nie rozwinać s. wskutek niedbalstwa*

rodziców. 2. zapracować ś., osłabnąć, ulec wskutek ciągłej i długiej pracy.

[Zapapężenie, a, blm.] czynność cz. Zapapęzić.

[Zapapężenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zapapęzić ś.

[Zapapężony] karłowaty.

Zapapierzenie, a, blm., czynność cz. Zapapierzyć.

Zapapierzyć, y, ył *zarzucić papierami, zawałić papierzyškami rozmaitemi*: Dwa stoliki równie zapapierzone, jak królujące na środku biurko. Haj.

Zapaplać, a a. e, ał 1. *zacząć paplać, odezwać ś. paplaniem*. 2. *paplaniem zagadać, zagłuszyć, rozerwać*: Zabawię go, zapaplam, rozerwę. Krasz. Z. ś. *zapędzić ś. w paplanie*.

Zapaplanie, a, blm., czynność cz. Zapaplać.

Zapaplanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapaplać ś.

Zapaprać, a a. rze, rał i Z. ś. p. *Zababrać*: Niejeden zapaprze ś. w nędzy i ani pomysli, że mógłby dobremi kołmi jeździć. Dyg.

Zapapranie, a, blm., czynność cz. Zapaprać.

Zapapranie się, a ś., blm., czynność cz. Zapaprać ś.

Zapapuzić, i, il *zatulić, otulić, zasłonić, osłonić, owinąć, oburdać, zapatulić*. Z. ś. *zatulić ś., otulić ś., zasłonić ś., owinąć ś., oburdać ś., zapatulić ś.*: Kobiety zapapuzione chustami, że niepodobna było rozeznąć twarzy. Deo. Zapapuzona, jakby podeszła matrona, jak też na panią domu i matkę licznej rodziny przystało. Kaczek.

Zapapuzenie, a, blm., czynność cz. Zapapuzić.

Zapapuzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zapapuzić ś.

† Zapar, u, lm. y *para wychodząca skąd, wyziew, opar, para*: Kałuże i błota zaparem ś. wzdęły. Żebr. Ziemię gęstą ćmą niebo ogarnęło i leniwe zapary chmurami ścisnęło. Żebr.

Zaparać, a, ał p. Zaparóc.

× Zaparać, a, ał p. I. Zaparować. L.

Zaparadować, uje, ował *zacząć paradować; paradowaniem zamponować*: Skoro im zaparadujesz, pokłonią ś. hrabiostwo wszystkie do kolan. Byk.

Zaparadowanie, a, blm., czynność cz. Zaparadować.

Zaparafować, uje, ował *praw. stwierdzić podpisem sądowym; wnieść w księgę*.

Zaparafowanie, a, blm., czynność cz. Zaparafować.

Zaparanie, a, blm., czynność cz. Zaparać.

× Zaparanie, a, blm., czynność cz. × Zaparać.

Zaparawanikowy p. Zaparawanowy.

Zaparawanowy, Zaparawanikowy *za parawanem a. parawnikiem będący; stamtąd pochodzący*. Przen.: *tajemny, dyskretnie ukrywany, nie nadający ś. do rozgłosu*: Te domy z pobłażliwością patrzyły na jej zaparawanikowe mitostki. Bał.

Zaparcenie, a, blm., rz. od Zaparcieć.

Zaparcie, a 1. blm., czynność cz. Zaprzec: 2. lm. a *miejsce zaparte, zamknięte, zamknięcie*. 3. p. Zaparcie ś.: Na wysokie ś. a niesłychane posłuszeństwo i Z. woli swej (Abraham) wyniosł. Skar. 4. patol. Z. stolca = *zatkanie, zatrzymanie stolca, zatwardzenie, zatrzymanie kału, zapieczenie stolca, obstrukcja (obstipatio alvi, constipatio alvi, coprostasis, obstrietio alvi)*. Z. stolca nawykowe (obstipatio alvi habitualis). Z. żywota, zatkanie. L.

Zaparcie się, a ś., blm., niek. Zaparcie czynność cz. Zaprzec ś.

Zaparcieć, eje, ał 1. *parciejąc zaginać*: Roje jedne wychodzą, drugie zaparcieją i ostaną w woszczynach. Kęc. 2. (o jajach) *zalegnąć ś.*: Już zaparciały jajca. Troc.

[Zaparc, zaprze, zaparł i Z. ś.] p. I. Zaprzec.

[Za parę czasów] za kilka lat.

Zaparkanieć, i, il 1. *zagrodzić parkanem*. 2. *przen. zawałić, zabarykadować, zatarasować, zawarować, zamknąć, zawrzeć*: Będą umieli oni bronić tobie tych tam wężin sobie poręczonych, by też i ciałał swemi mieli je Z. Górn.

Zaparkaniecie, a, blm., czynność cz. Zaparkanieć.

[Zaparlentie, a, blm.] czynność cz. Zaparlic.

[Zaparlic, i, il] rolę = *ladajako zasiac*

1. *Zaparować, uje, ał 1. a. × Zaparać zacząć parować, wychodzić parą, zakurzyć ś., zadymić ś. parą*: Zaparowało mu ze 1ba.

2. *Zaparować, uje, ował dokąd = parowaniem zapędzić, zapchać, wtłoczyć, zawrzeć*: Z. nieprzyjaciela w błoto.

1. *Zaparowanie, a, blm., czynność cz. 1. Zaparować.*

2. *Zaparowanie, a, blm., czynność cz. 2. Zaparować.*

Zaparskać, ska a. × *szoce, skał, × Zaparsknąć, × Zaparsnąć parsknąć, zacząć parskać*. 2. *parskaniem zagłuszyć*. 3. *parszcząc zapryskać, zachlapać; oparskać*.

Zaparskanie, a, blm., czynność cz. Zaparskać.

× Zaparsknąć, nie, nął p. Zaparskać.

× Zaparsknienie, a, blm., p. Zaparskniecie.

× Zaparskniecie, a, blm., × Zaparsknienie czynność cz. Zaparsknąć.

× Zaparsnąć, nie, nął p. Zaparskać. L.

× Zaparsniecie, a, blm., czynność cz. Zaparsnąć.

Zaparstek, stka, lm. stki, † Zapartek, [Zaparte jaje], [Beltun, Bołtun] i Z. *jaje zaległe*. Troc., Dudz. 2. *jaje zepsute pod kokoszą, niewyjęte; martwy zależek; jaje zgniłe, zepsute, zbuk*: Jajca ś. też pod kokoskami nasadzonemi psują, co my zaparstkami zowiemy. Trzye. Gniazdo dla kury za piecem niedobre, że nierówne ciepło pieca, wielu zaparstków, t. j. martwych zależków, być może przyczyna. Kluk. Ninacz ś. nie godzi kura, która zaparstki miasto kurezątrodzi. Pot. 3. [Z., Zapertok, Zaportek] *jaje wyjęte z pod kury niezależone*. 4. [Z.] *martwa ikra*.

Zaparszeć, eje, ał, Zaparszywieć *zająć parchami, oparszeć, sparszeć, stać ś. parszywym, dostać parchów*.

Zaparszenie, a, blm. 1. czynność cz. Zaparszeć. 2. czynność cz. Zaparszyć.

Zaparszyć, y, ył, Zaparszywieć *zarazić, zapaskudzić parchami; oparszyć, oparszywić*: Złotą ś. we trzech, bodaj w dziesięciu, i zaparszywił Krakowskie Przedmieście. Prus.

Zaparszywieć, i, il p. Zaparszyć.

Zaparszywieć, eje, ał p. Zaparszeć.

Zaparszywienie, a, blm. 1. czynność cz. Zaparszywieć. 2. czynność cz. Zaparszywieć.

[Zaparta, y, lm. y] 1. *kuwał starej skóry*. 2. *stary koł*.

Zapartaczenie, a, blm., czynność cz. Zapartaczyć.

Zapartaczyć, y, ył, Zapartolic *popsuć, zniszczyć partactwem*. L.

[Zaparte jaje] p. Zaparstek.

† Zapartek, tka, lm. tki p. Zaparstek.
Zapartnica, y, lm. e, Zanokcica bot. (paronychia) roś. z rodziny zapartnicowatych.

Zapartnicowate, Polonicznikowate, Goździenicowate rośliny, bot. (paronychiaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Zapartnicowe rośliny, bot. (paronychiaceae) są uważane za plemię rodziny goździkowatych.

Zapartolien, a, btm., czynność cz. Zapartolió.

Zapartolió, i, il p. Zapartaczyó.

Zaparty im. od 2. Zaprzec: Zaparta sposoby i myśl do szukania pożytku. Mik. (wstrzymane, zabronione, odcięte, odjęte, ściśnione. L.).

Zaparzaczką, i, lm. i płótno, przez które krawcy, zmoczywszy je, prasują.

Zaparzać, a, ał i Z. s. p. Zaparzyć.

Zaparzanie, a, btm., czynność cz. Zaparzać.

Zaparzanie się, a s., btm., czynność cz. Zaparzać s.

Zapalenie, a, btm., czynność cz. Zaparzyć.

Zapalenie się, a s., btm., czynność cz. Zaparzyć s.

[Zaparzone, ego, btm.] warza dla psów, parzać Zaparzyć, y, ył, nied. Zaparzać I. parzać zagrać; zgotować w parze: Przytroczyłabyś mnie do siodła lub nawet zaparzała pod siodłem na sposób kałmucki. Mic. Z. bieliznę = zamoczyć we wrzasku, zalać, nalać ukropem. Z. herbatę w czajniku = naparzyć, sparzyć. Z. chorego członka = zanurzyć w gorącym płynie, naparzyć. 2. zaszkodzić parzeniem, rozgrzać, rozpuścić zbyt. 3. psom = zalać dla nich parzę. L. Na dworze wiele psów, bo dla nich tam zaparzają. Trzt. Z. s. zaprzec, zatechnąć: Nie należy nigdy nosić zabitej kuropatwy w siatce, koszu lub t. p., gdyż s. szybko zaparzają.

Zaparyzsko, a, lm. a p. Zaśniad.

Zapas, u, lm. y I. to, co zebrano i zachowano na wszelki wypadek, zasób: Mieć wielkie zapasy. Mieć co w zapasie, na Z. Co szeszupłe dozwoliły moje zapasy, wyczerpanym jest wszystko. Niem. Stoi Moiski: w ręku oda dla Piłata lub Heroda, a w zapasie wierszy trzysta dla przyszłego Antychrysta. Wprzód trzeba zbierać zapasy, a potem samo dzieło układać. L. Bez talentu, bez wprawienia głowy w porządne i gruntowne myślenie, bez wielkiego zapasu wiadomości niepodobna wyjść na dobrego w kraju pisarza. Śniad. Wspomnienia, przesady, enoty i zwyczaje, razem złane, utworzyły we mnie Z. uczucie i wyobrażenia, do których przyłączyło młodzieńcze serce moje. Chodź. Snopy zboża kradnie i na Z. chwytą. Miek. 2. rezerwa wojskowa: Zaliczony został do zapasu i powołany będzie tylko w razie wojny. 3. kraw. brzeg materiału zostawiony poza szwem: Krawiec zostawia w sukni Z., aby później, w razie potrzeby, można było suknię rozpuścić. 4. [Z, zdr. Zapasek] p. Zapaska. Zdr. Zapasik.

Zapasać, sze, sał I. † Z., nied. † Zapasować zająć, zagarnąć, zamknąć pasem; opasać: Indj. czarną Ganges zapasuje. Zembr. (= obwija, okala, otacza, okrąża). 2. zalać w pasie, przypasać: Z. fartuch, szablę. 3. [Z.] zająć w ciężę.

Zapasanie, a, btm., czynność cz. Zapasać.

[Zapasczysko, a, lm. a] p. Zapaska.

[Zapaseczka, i, lm. i] p. Zapaska.

[Zapasek, ska, lm. ski] p. Zapas.

Zapasia, i, lm. e p. Zapaska.

[Zapasicka, i, lm. i] p. Zapaska.

× Zapasić, i, il, nied. × Zapaszać zaopatrzyć w zapasy: Z. spiżarnię. × Z. s. zaopatrzyć s. w zapasy, zrobić zapas.

[Zapasić, a, lm. a] p. Zapaska.

Zapasik, u, lm. i p. Zapas.

[Zapask, u, lm. ski] pieniać, który s. daje pasterczowi za paszenie.

[Zapaska, i, lm. i] I. a. [Zapasnica, Zapas, Zapasić] fartuch: Umiał on co rok wiązać w dzień piątynie Paraszkę, dawszy jedwabiem wyszyć rąbkową zapaskę. Zim. 2. p. Szorcletnik. Zdr [Zapaseczka, Zapasićka, Zapsia, Zapasek]. Zgr. [Zapasczysko].

Zapaski, ów, btp., p. Zapasy.

Zapaskudzać, a, ał p. Zapaskudzić.

Zapaskudzenie, a, btm., czynność cz. Zapaskudzić.

Zapaskudzenie, a, btm., czynność cz. Zapaskudzić: Z. żółdka i kiszek poznawszy, daje s. lekarstwo laksujące. Krup.

Zapaskudzić, i, il, nied. Zapaskudzać zapelnąć paskudztwem, zanieczyścić, zapługawić, oplugawić, zabrudzić, zawałać, zwałać, owalać, powalać, zabrudzić, ubrudzić, pobabrać, opaskudzić, popaskudzić, zaszwinic, zababrać, popaćkać, opaćkać, zapaćkać, zagwadać, zabrucać, zbrukać, zaplamic, zasmolic: Z. kółkiem = zakaćkolic, zachwascić. Z. sobie ręce, suknie, kajet. Rana zapaskudzona. Z. żółdek = zapchać, zatkać, × zapać, zamulic. Z. dziewczynę = zorać. Z. sprawę = zrobić ją nieczystą. Rana przez zaniedbanie zapaskudzona była i ropy dobrej z siebie nie wydała. Perz. Rolnik wyrwa wcześniej drobne z pszenicy kółko, nie czekając, aż całe zapaskudzą pole. L. Z. = zafajdać. Nie mogła sobie innego wyszukać miejsca, a nie zapaskudzić mi dom? Bał.

Zapasować, uje, ował, × Zapaszować I. (w grze) wstrzymać s. od gry, powiedzieć: pas! Grając w karty, kto nie wie, kiedy s. gry podjąć, a kiedy zapaszować, może s. między graczy nie pnszczać. Lubom. 2. × Z. przeoczyć, zamieszkać przez pasowanie: Zapaszował trzy króle. Troc. 3. † Z. spaszować, pójść z kwitkiem, oblizać s. smakiem: Wenus, przyrzekszy Parysowi żonę podobną sobie, wygra, a owe zapaszują obie. Pot.

† Zapaszować, uje, ował p. Zapasać.

Zapasowanie, a, btm., czynność cz. Zapaszować.

1. † Zapaszowanie, a, btm., czynność cz. † Zapaszować.

2. † Zapaszowanie, a, btm., p. Zapasnictwo. Sehót.

Zapasowiec, wca, lm. wcy żołnierz zapasowy, rezerwista.

Zapasowy, Zapasny, × Zapaśny I. przym. od Zapas, zasobowy, rezerwowy: Konieczna potrzeba tego wyciąga, żeby drzewo zapasowe złożone było na otwartym powietrzu. Jak. J. Częstoć było bywa potrzebny korpus Z., corps de reserve. Jak. J. (= odwodowy, odwód, rezerwa). Żołnierz Z. (= rezerwista, do zapasu należący). Grosik Z. (= na czarną godzinę). Kapitał Z., p. Kapitał. Staw Z. (= powyżej działającego mieszczący s.). Łub. Witold, niemieckie wojsko sprzedające, żywność zapasną, którą byli Krzyżacy w lesiech i pustyniach na swoje zwracanie zostawili i zachowali, ubiegł i pobrał Stryjk. Wojsko zapasowe. Oddział, korpus Z. = odwodowy, rezerwowy. Grosz zapasny. Troc. Jest tam i zapasna burka w trokach, to s. odzieje. Sienk. 2. bogaty w zapasy,

zasobny, dostatni, zamożny. Z. w co = *zaopatrzony*, *uprowadzony*, *mający zapas czego*: Dostatek spory i zapasny. Grab. P. Gdy przyszedł rok nieurodzajny, nie dał ś. uczuć niedostatek zapasnym w przeszłoroczne krescenię. Kras. Jesień jabłkorodna, w rozmaite użytki zapasna i płodna. Toł.

[Zapastuszyć, ejo, a] *stać ś. podobnym pastuchowi.*

[Zapastuszenie, a, b] *czynność cz. Zapastuszyć.*

Zapastwić się, i ś., II ś. zacząć ś. pastwić: Wnet ś. Niemcy zapastwią nad dziatwy kolebką. Syrok.

Zapastwienie się, a ś., b] *czynność cz. Zapastwić ś.*

Zapasy, ów, b] *×* Zapaski, [Zapaski], Zapasnictwo I. *pasowanie ś., walka, borykanie ś., mocowanie ś., zmaganie ś., próbowanie ś.*: Chodzenie w Z. L. Za pasy chodzę, jako zapasnik, luctor. Kn. Rzucili bronie, w Z. ś. brali, a gdy ś. sięśle za barki imali, chwiją (ś.) wzajem, miotają ś. w stronę. Kras. Jest na co patrzyć, gdy za pasy chodzi czei cheiwe męstwo z gorącą miłością. P. Koch. Po długich zapasach śmiertelnie go ugodził. Troc. Zapaski, zapasy, walka. Gost. Zapasków miejsce. Troc. Z. iść, w Z. iść z kim. Troc. Przenośmy myśl wolności naszej nad zbiegowskim jarmarczego tłumu, nad zapaskami buntów ulicznych. Psm. Całe przestworze wsluchuje ś. z zapartym oddechem oczekiwania w przepożęzne Z. świtu za zmrokiem. Przybysz. Zart.: Z niewiastą po wążku Z. chodzić. Spicz. (= *mieć z nią sprawę cielesną*). Z. *przen.* *walka, kłótnia, sprzeczka, spór, zatarg, rozterka*: Układ o dziesięciny jest ważną epoką w dziejach zapasów duchowych z świeckimi. L. Skończyły ś. te zapasy w Paryżu pamiętną sceną w sierpniu 1792 r., i Ludwik XVI naprzód tron, a potem i życie utracił. L. Zapasnicza nauka, ćwiczenie, zapaski, chodzenie w zapasy. Bobr. Zapaski, zapasnictwo, zapasnicza nauka a. ćwiczenie. Troc. Jan Zamojski wzywał na pojedynkę Karola, księcia Sudermanji; lecz ten nie chciał wyjść na plac z nierównym co do urodzenia przeciwnikiem; Zamojski zaczął ś. starać u papieża o tytuł księcia, aby mógł ś. zbliżyć do zapasnictwa z Karolem. Cz.

× Zapaszać, a, a] i *×* Z. ś. p. Zapasieć.

× Zapaszanie, a, b] *czynność cz. Zapaszac.*

× Zapaszanie się, a ś., b] *czynność cz. Zapaszac ś.*

Zapaszek, szku, Im. szki p. Zapach.

Zapaszanie, a, b] *czynność cz. Zapasieć.*

× Zapaszanie, a, b] *czynność cz. Zapasieć.*

Zapaszanie się, a ś., b] *czynność cz. Zapasieć ś.*

× Zapaszanie się, a ś., b] *czynność cz. Zapasieć ś.*

[Zapaszka, i] ? Ludzie na zapaszkę idą, do rąbania lasu ś. najmuja.

Zapaszno przys. od Zapaszny. L.

1. *×* Zapaszny *uozony za pasem, kieszonkowy, podęczny*: Książka zapasna.

2. *×* Zapaszny p. Zapachowy.

× Zapaszować, uje, ował p. Zapaszować.

× Zapaszowanie, a, b] *czynność cz. Zapaszować.*

Zapaszysto przys. od Zapaszysty.

Zapaszysty *pełen zapachu, wonny, pachnący, aromatyczny*: Ofiary bogini będąc kurzye wo-

nią zapaszystą. Pot. Niech mu ś. zapaszystym stół poci balsamem. Pot. Doład tu kwitnęły zapaszyste kwiaty. Pot. Bobek Z. Pot. Tak my cienie przynajmniej zjednoczywszy czyste, będziemy z sobą Elizy mieszkać zapaszyste. Pot. Niech wdzięczna dusza mirry zapaszyste kadzi za to, że jej z inenni twory śmierć nie głodzi. Zabł.

1. Zapaść, zapadnie, zapadł, nied. Zapadać,

[Zapadywać] I. *paść za co; padszy zasunąć ś.,*

zajść za co, znaleźć ś. za czym: Klamka zapadła

(= *zamknęła ś.*). Przen.: Już klamka zapadła.

(= *już po wszystkim, już za późno, już cofnąć ś. nie*

można, już mosty spalone). Darmo! zapadła klamka!

L. Zapadła nędznym klamka. Bardz. (pomoć, nadzieja, ucieczka przepadła, zginęła, ubyła. L.).

Gdzie Twa prawica otworzy, nie zawrże żaden, i zaś nie sporzę odwieść drzwi, gdzie Twój zamek zapadnie. Mias (= *zatrzaśnie ś.,*

zamknie ś.). Przen.: Wyrok, decyzja, uchwała

zapadła = *wyszła, nastąpiła, przyszła do skutku,*

została wydana, uchwalona, postanowiona: W są-

dzie głównym zapadł dekret oczywisty. L. 2.

spasć ku dołowi, zsnać ś., opuścić ś., zapuścić ś.,

opasć; zejść, schować ś., skryć ś. za horyzontem:

Zaśona zapadła—koniec widowisku. Kam. Słońce

zapadło. Troc. Księżyc zapada. Troc. Słońce

zapada. Dm. Bo w nowym twym królestwie

słońce nie zapada. Przybysz. O, jasna moja—

już tyle razy słońce zapadło, odkąd kołtas cza-

rem tycęł pieśni smutek mej duszy. Przybysz.

Przen.: Już noc zapada, potrzeba ś. wrócić do

pałacu. L. (= *zachodzi, nadchodzi, zbliża ś., nastą*

je). Zapadło milczenie. Sienk. (= *zapanowało,*

nastąpiło). 3. † Z. *czym = zostać zakrytym przez co*

spadającego; zapaść w co, wpaść w co: Oczy

powieką zapadły. Król, na jednym miejscu

wielkie niepogody cierpiąc, śniegiem wielkim

zapadł. Kosz. Jako ś. cerkwie Chrystusowe wni-

wiecz obróciły i prochem niepamięci zapadły!

Smotr. Zapadać w czym = *tonąć, pograć ś., gi-*

nać, zalegać w czym, w zakryciu czego: Gruba

powstaje i dzień światu kradnie chmura, cała

w ciemnym pomroku zapada natura. Dm. Przen:

Zapadł gdzieś, *incertum est, ubi sit*, nie wiedzieć,

gdzie ś. podział. Kn. (= *zapadł ś. pod ziemię,*

schował ś. pod ziemię, przepadł, zginął). Zapadł

gdzieś, ni slychu, ni widu. Kn. 4. *×* Z. kogo =

opasć, zaskoczyć, zastać, ogarnąć: Noc mię za-

padła, zamierzchnątem. L. By było morza cię

zapadło, za tobą bym był poszedł. Żebr. 5. † Z.

plodem = *zajść w ciążę, nagle zajść plodem, za-*

stąpić; zachwyć plodu: Gdy ten owoc która

białogłowa trawi, a k temu ś. z mężczyzną zar-

teczkiem zabawi, zaraz plodem zapadnie. Papr.

6. *wpaść, zakłęsnąć, zakląknąć, wkłęsnąć, osiąść,*

zajść, wrosnąć, wleźć, zaryć ś., opuścić ś., zagłę-

bić ś.: Oczy, policzki mu zapadły. Dom zapadł

w ziemię. Zapadł głową w liście (= *wpadł;*

padszy zamurzył ś.). Twarz, straciwszy dawną

pełność i świeżość, zapadła po bokach i po-

zółkła. Rog. 7. Z., Z. w chorobę, Z. na zdrowiu

(L.) = *popasć w chorobę, wpaść w niemoc, pudu-*

pasć na zdrowiu, zaniemóc, zachorować, zasłabnąć:

Człowiek zagnał przestraszony a. niebezpiecznie

zapada, a. nagle umiera. Boh. Król niebez-

piecznie na zdrowiu zapadł. Niem. W krótkim

czasie zapadł Dorwał niebezpiecznie na zdrowiu.

L. Nieco na zdrowiu zapadł. L. Zapadł w cho-

roboę. L. Zapadł kto w ciężką chorobę i dopie-

ro rozpamiętywa słodycze zdrowia. Karp. Zapadł

na zgnilą gorączkę. L. (= *dostał jej*). Zapadł

na tyfus. Zapadł nagle wśród objawów otru-

cia. Niedawnemi czasy począł na puchlinę zapadać. L. Nie wiem, czyli przez cały ten czas więcej kiedy zastabiał nad dwa razy: raz podobno na podagrę był zapadł, a drugi raz na jakąś endzjoziemską chorobę. L. Zapadam w chorobę, na febrę. Troc. Dużo, niebezpiecznie zapadł. Troc. Z. na oczy, na piersi. Król Jan często na zdrowiu zapadał. Wirt. (= *szwankował, niedomagał*). Głaskała mię tylko łagodnie po głowie i zapadała w zadumę. Orzesz. Zapadał w coraz głębszy mrok niepamięci. Reym. Zapadł w sen głęboki. 8. † Z. w co = *nagle przejść, przemienić ś., przedzierznąć ś., przerzucić ś., przewierznąć ś. w co*: W kształt pierwszy zapada i stawa ś., czym była. Żebr. Głowa w list zapadła. Żebr. 9. *wypadzszy zabiec; zapuścić ś., zapędzić ś.*: Wybór dam sarajowych przychodzi z zabiegów mórskich i lądowych, i z tak daleka te panie przywożą, jak daleko okręty mahetańskie zapadać a. tatarskie wycieczki zajmować mogą. Kłok. Przez Ren statki od Bazyli zapadać mogą do Rotterdamu i Amsterdamu. Wyrw. Co czyni? czy powróci na królewskie grody, czy w las Z.? Żebr. (= *zaszyć ś.*). Tatarzy głęboko w ten kraj zapadają wielką kupą. Troc. Daleko okręty holenderskie zapadają. Troc. [Zapadnijcie też tam do niego. Przen.: Jak chłop zapadnie swoją zuchwałością z uciążenia, to pan do powiatu po kozaków] (= *zbyt nio ś., uniesie, wykroczy, przekroczy granicę, za daleko ś. posunie*). Przen.: Ponieważ kraj Herników tu klinem zapadał, wysłał król posły z prośbą o przejścia. Stasz. (= *wybiegał, wysuwał ś., zachodził, wdzierał ś.*). 10. myśl. (o ptactwie) *spuścisz ś. w locie na ziemię, usiąść*: Gdy ś. porwa, tedy ujrzysz, gdzie zapadną, bo taki ptak, co ś. przed płachtą porywa, tedy nie zbiega z oczu. Cyg. Słyszałem zapadające koguty niedaleko budki. Sumiń. Przen.: Tatarowie zwykle w bezpiecznym miejscu zakładali obóz (zapadali koszem), z którego zagony rozpuszczali po kraju. Rol. (Czambuł) zapadł koszem. Rol. Myślał także o swoich Tatarach, którzy już musieli w lasach Z. Sienk. Z. ś., *Zapaszć zarwawszy ś., pasć gdzie*: Zapadam *wał* zapadam ś., zapadło ś. miasto, zawaliło ś., przepadło w ziemię co albo kto, rozstąpiła ś. z nim ziemia. Kn. Trzęsieniem ziemi za Tyberjusza trzynaście miast w Azji zapadło ś. Karp. Niniwe zapadło ś. tak, że śladu mało a. nie nie znać, i trudno zgadnąć, kędy stało. Min. Lód, most na rzecę zapadł ś. Schody ś. zapadły.

2. *Zapaszć, asie, asł* 1. × Z. *zuczyć pasć; zakarmić*: Chłopiec w dom potrzebny, choćby wółów Z. Ork. (= *popaszć*). 2. *pasąc zapuścić w zbyt nia tuszę, pasąc zaskoczyć zbroni u. przyprawić o śmierć; zakarmić, zatuczyć, spaść*: Powierzehowość perkułaba, człowieka zapasionego, służyła za dowód, jako spoczywanie stanowiło zajęcie żywota jego najmilsze. Jeż. Łanie ciężkie, zapasione. Z. ś. *spaszć ś. = zatuczyć ś.*: Zapasła ś. kobiecina, więc ku piersiom podniosła ręce i po chwili dopiero buchnęła, jak z pod szpuntu: podrzucili nam. Kn.

† *Zapaszć, i, lm. i zapadnięcie, zapadanie, zapadnięcie ś., zapadanie ś., zapadł, zawalenie, ruina*: Bogowie czasem ruinowali miasta całe i ziemię zapasnością straszliwą. Tw. Wszystko będzie nocą, zapasnością, zawaleniem, potępieniem i cną wieczną. Podw. Patol.: Z., *collapsus, zapad*. W zorzach płynie nad wody świata i morskie zapasści. Kn. (= *przepasći, odmęty, łopiele*).

Zapasnica, y, lm. e 1. forma ż. od *Zapasniki*. 2. p. *Zapaska; fartuch rzemieślniczy, szorc, szorboch, szorstfal, szuftal, szustfal*: Z. szewka skórzana. 3. fiz. = *Akumulator*.

Zapasnictwo, a, blm., p. Zapasy.

× *Zapasnictwo przys. p. Zapasnictwo*. Troc. Zapasy z kim chodzie, w za pasy z kim chodzie, Z. z kim walczyć. L.

† *Zapasnictwo, a, blm., czynność cz. Zapasnictwo*.

Zapasnictwo, × Zapasnictwo przys. jak zapasniki, sposobem zapasnictwa, zawodniczy: Zapasnictwo, *pałacstrice*. Kn. Nie mogę w dowcip isć zapasnictwo. Słow.

Zapasnictwo przym. od Zapasniki; × Zapasnictwo *tyczący ś. zapasnictwa, zawodniczy*: Zapasnictwo *masę, masę zapasnictwa, ceroma*. Kn. Z. *upominek, aethlon*. Kn. Zapasnictwo sztuka. Troc. *Ohleb Z. = mieszaniny z serem, czyli gniotka, którą jedli szermierze dla pokrzepienia sił*. Przen.: Zapasnictwo zdrowie. L. (moene, tegie. L.). Nigdy tyłu razem tegieh mózów nie uczestniczyło w zapasnictwach gonitwach. Wysp.

† *Zapasnictwo, y, ył być zapasnictwem, × za woda w ać, chodzie w zapasy, borykać ś., mocować ś., próbować ś., walczyć. L.*

× *Zapasnictwo p. Zapasnictwo*.

Zapasniki, ka, lm. cy 1. *ten, co chodzie w zapasy, mocownik, mistrz a. uczeń zapasnictwa, szermierz, atleta, bojownik*. Kn. Czecha jednego na weselu królewskim, zapasnika sławnego, stłukł. Nies. 2. *myśl. pies walczy, ciężki, śmiały, zuchwały*.

[*Zapasniki, a, lm. i*] 1. p. *Zapaska*. 2. *zabardonicarz, przybysz z za pasa granicznego*.

Zapasnictwo przys. od Zapasnictwo *obficie w zapasy, osobnie, dostatnio*: Z u niego (= *na zapasy*).

× *Zapasnictwo* 1. p. *Zapasnictwo*. 2. p. *Zapasnictwo*.

[*Zapaszć, a, al*] 1. *zapaszć skrzydłami*. 2. *zawalać, zapaszć*.

[*Zapaszć, a, blm.*] *czynność cz. Zapaszć*.

Zapaszć, uje, wał i Z. ś. p. Zapaszć.

Zapaszć, a 1. × Z., *blm., czynność cz. Zapaszć*. 2. *lm. a u. Z. ś., sposób patrzenia, widzenia, pojmowania rzeczy, pogląd; pojęcie, zdanie, przekonanie*; Nie podzielał twoich zapaszć. Dziwne Z.! Jakie są twoje zapaszćania w tym względzie?

Zapaszć, a, ś. i. blm., czynność cz. Zapaszć. 2. p. *Zapaszć*.

[*Zapaszć, a, al i Z. ś.*], † *Zapaszć, † Zapaszć* ś. p. *Zapaszć*.

[*Zapaszć, a*] 1. *blm. = a*) *czynność cz. Zapaszć*. b) p. *Zapaszć*. 2. *lm. a p. Zapaszć* ś.

[*Zapaszć, a, ś., lm. a, ś.*], † *Z. ś., niek. Zapaszć* *czynność cz. Zapaszć*: Ku niemu ś. wszystkich ludzi zapaszćania ciągnęły. Szymon. (= *spojrzenia, oczy, wzrok, woaga*).

× *Zapaszć, y, al i Z. ś. p. Zapaszć*.

× *Zapaszć, a* 1. *blm., rz. od Zapaszć* a. *Zapaszć*. 2. *lm. a, Zapaszć* ś. *czynność cz. Zapaszć*: Dajemy wam sprawę, jako Z. ś. na ten szlachetny cel kierowało naszymi robotami. L. (= *względ na nie*). Wiara w Z. kobiet ciężarnych (brzemenna rodzi dziecko podobne do przedmiotu, na który ś. zapaszć). Książd ocknął ś. z zapaszćania. Reym.

Zapaszć, a, ś., blm. i. czynność cz. Zapaszć ś. a. *Zapaszć* ś. 2. p. *Zapaszć*.

[Zapatrzować się, uje ś., ował ś.] p. Zapatrzeć.

[Zapatrzowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zapatrzować ś.

× Zapatrzeć, y, ył, × Zapatrzeć, nied. Zapatrywać, † Zapatrzeć, [Zapatrzować] patrzeć zaobaczyć; spostrzec, upatrzeć, zaobserwować, dopatrzeć ś., skonstatować: Wielkie w tym pierścieniu podobieństwo do mojego zapatruję. L. Z. ś. na kogo, na co, w kogo, w co I. zatrzymać z uwagą, z zaskumą wzrok na kim, na czym, wpatrzeć ś., zatopić, wlepić, utkwic w wzrok, oczy, nie móc oderwać odeń oczu, zapamiętać ś. w patrzeniu: Nie wiedział, co ś. koło niego dzieje. zapatrzywszy ś. w piękny obraz. Z. ś. bezmyślnie = zagapić ś., zagawronić ś. Zapatrzył ś., jak wrona w gnat. Prz. Przyszedłem ś. na twoją gładką twarz zapatrzeć i ludzkiej piękności uragać. Słow. Siedziała u okna nieruchoma, w rękę zapatrzona. Orzesz. [Twarz zapatrzona do miesiąca. Kon. Mój brat nie za ramię wzion, kie ja sie weń zapatrzowała. Tet.]. Mienił ś. król węzów w słońcu cały, że powie działbyś, tęcza na skale legła; zdaleka ludzie patrzyli, a osobliwie zapatrywali ś. dziewczęta. Tet. Gdy zaczął potym tę wspaniałą dywidendę pierników, kasztelan, nań ś. zapatrując, wruszał ramionami. Chodź. Zapatrzeć ś. chciwie, z pożądliwością (= pożerać oczyma, paść oczy, zerkać, strzelać oczyma). Nie zapatrzaj ś. na panienkę, abyś ś. nie uwiódł za jej pięknym ubiorem. B. B., B. G. Nie zapatrzaj ś. na cudzą piękność. B. B. (odwróć oko od niewiasty pięknej, a nie przypatruj ś. krasie cudzej. B. G.). Królewic jednego razu zapatrzył ś. przy biesiedzie na żonę ochmistra. Biel. M. Niechaj ś. ja ni nacz cudzego nigdy nie zapatrzam. Kochan. Z. ś. w ciąży, zostając w brzemienym stanie. L. Kładł Jakób różgi przed oczy owiee, aby, zapatrzając ś. na nie, poczynaty. Leop. Owce, pijąc wodę, zapatrzyły ś. na one pstre laski i rozdziły pstre jagnięta. Biel. M. 2. na kogo, na co = wziąć wzór, przykład z kogo, z czego, naśladować go, wstąpić w czyje ślady, pójść za czym przykładem: Wszyscy ś. na obyczaje twoje jak na wzór starożytnej enoty zapatrują. Oss. Świeccy, zapatrując ś. na przewodnictwo duchownych, stawali ś. gorszemi. Nar. Gdy wszyscy ś. na niego jednego zapatrują, on jeden wszystkim rządzi. Siem. J. Jeśli drugi źle postępuje, nie zapatruj ś. na niego. Na kogo ś. ty, chłopcze, zapatrujesz? co z ciebie będzie? Zapatrzył ś. na brata (= wiał ś. w niego). Dzieci zwyżajnie zapatrują ś. na rodziców. Hof. 3. przén.: Zapatrywać ś. na kogo, na co tak a. inaczej = patrzeć z właściwego sobie punktu widzenia, uważać, wciżić z swego stanowiska tak a. inaczej, mieć sobie właściwy pogląd, sobie właściwe wyobrażenie o rzeczy: Ja ś. inaczej na te rzeczy zapatruję, (= widzę je w innym świetle, patrząc na nie inaczej). Nie wiadomo, jak ś. sąd będzie na to zapatrywał.

Zapatulenie, a, blm., czynność cz. Zapatulić.

Zapatulenie się, a ś., blm., czynność cz. Zapatulić ś.

Zapatulić, i, il, [Zamatulić] zatulić, otulić, zawinąć, okrzęcić, owinać, oburdać, zastłonić troskliwie przed zimnem. Z. ś. zatulić ś., otulić ś., zawinąć ś., okrzęcić ś., owinać ś., oburdać ś., zastłonić ś. troskliwie przed zimnem.

Zapatyczenie, eje, ał stać ś. z czasem apatycznym, zobojętnieć, zgorzknąć: Ojciec zapatyczniał, stę-

zał w formie banalnej życiowej i przeciwnikiem jest wszystkiego, co nie pogrążone jest w drzemce. Praż. Zapatyczniał, odrętwiał, odsunął ś. zupełnie od świata, który mu już nie dać nie mógł. Haj.

Zapatyczenie, a, blm., czynność cz. Zapatyczenieć.

× Zapatynować, uje, ował zaskitować, zalepić, zamknąć, zalutować: Z ziela tego robią olejek, warząc listki z winem, dobrze zapatynowawszy.

× Zapatynowanie, a, blm., czynność cz. Zapatynować.

Zapauzować, uje, ował zrobić pauzę, wstrzymać ś., zatrzymać ś.: Zapauzował (w mowie), by dać jej ochłonąć z wrażenia. Wb.

Zapauzowanie, a, blm., czynność cz. Zapauzować.

Zapazucha, y, lm. y, [Zapazusie] miejsce za pazuchą, zanadrze: Na młocków oko miej, aby z boiska w bótach, w zapazuchach zboża nie wynosili. Hańr. Za pazuchą = za kieszulka na piersiach.

[Zapazusie, a, lm. a] p. Zapazucha.

[Zapażgać, a, ał] zawałać, zapażkać.

[Zapażganie, a, blm.] czynność cz. Zapażgać.

† Zapąd, u, lm. y p. Zapęd.

[Zapądzać, a, ał i Z. ś.] p. Zapędzić.

[Zapądżanie, a, blm.] czynność cz. Zapądzać.

[Zapądżanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zapądzać ś.

Zapchać, a, ał, Zapchnąć, nied. Zapychać I. pchaniem zatkać: Na dorędzin czasem, gdy nie miano knebla, kazał nędznych krajać szaty i sukniem usta zapychać. Pileh. Z. szparę = utkać. Z. kiszki, żołądek = zamulić, zatkać, zapakować, zatwardzić. Twarde pokarmy zapychają kiszki. Troj. Z. rurę. Przen.: Pieniądze moje niejedną zapychały dziurę. L. (= zalały; zaspokoili potrzebę). [Za pogrzeb wszystko tą krowiną zapecha]. Arteria zapychająca, obturatoria, idzie przez dziurę podługową, szerzy ś. w wyszkał zapychających, t. j. w obracaczach, i w nakryciach poszewnych Krup. 2. wypychając zapełnić, zająć; napchać, zatłoczyć, nalłoczyć, zapakować, naladować, przeladować, przepelnić: Sala ludem zapehana. (= nabita, zatłoczona). Z. kufer towarami. Cały gród był zapehany uciekającym żołnierzem. Sienk. 3. pchać aż dokąd, dopchać a. wpechać, wpechnąć, wloczyć, zabić: Tak zapechał, że teraz wydstać nie może. Zostało ś. drzenie zazdrości w piersiach, lecz zapechnięte w głę. Krasin. 4. † Z. pchnąć, zakłóć, kolnąć, żgnąć, uklóć, ugryźć, ukusić, ujeść: Pchał od pchania rzeczona, bo gdy ukąsi, jakoby igłą zapehał. Siem. Nowe chrobactwo w Prusiech powstało, mając ogony jak u raka, kogokolwiek zapechnęło, umarł do trzeciego dnia. Biel. M. Zapchnąwszy osieł tarnem w nogę, chramał. Jabł. Z. ś. I. obgadzy ś. zatkać, zapełnić sobie żołądek, napchać ś., opchać ś., obetkać ś., naladować ś., przeladować ś.; opędzić głód czym suchym. 2. pchając ś. utknąć w złej masie, zerwać ś., zaprzeć ś., tłoczyć ś.: Tłum, uciekając, zapehał ś. w bramie. Kra zapehała ś. u filarów mostu. 3. pchając ś. zająć dokąd.

Zapchanie, a, blm., czynność cz. Zapchać.

Zapchanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapchać ś.

Zapohlenie, a, blm., czynność cz. Zapohlić.

Zapohlić, i, il zapaścić, zapełnić pchłami, oblażyć pchłami.

Zapchnąć, nie, nął i Z. ś. p. Zapchać.

Zapchnienie, a, bhm., p. Zapchnięcie.
Zapchnienie się, a ś., bhm., p. Zapchnięcie ś.
Zapchnięcie, a, bhm., Zapchnienie czynność cz.
Zapchnąć: Zagrzeźnienie czego w ciełe zapchnieniem. Sien.

Zapchnięcie się, a ś., bhm., Zapchnienie ś. czynność cz. Zapchnąć ś.

† Zapech, pchu, lm. pchy zapchnięcie, zakłócić; *wzięta przy zakłóciu drzazga i t. p.*: Zapchnienie a uwiązanie nie stawa ś. w samym tylko gardle, ale też po innych członkach, z których zapchy tym sposobem mają być dobywane. Sien. Zapehem, infixa, rzekają, gdy trzaska, kość, żelazo albo co innego w ciełe uwiąznie a zagrażnie, a na ostatek strzała a. kulka. Sien.

[Zapeckać, a, ał] *zawalać, zabrudzić, zachlapać, zamorusać*: Dziecko zapeckane.

[Zapeckanie, a, bhm.] czynność cz. Zapeckać.

[Zapedzenie, a, bhm.] czynność cz. Zapedzić.

[Zapedzić, zapowie, zapedział] 1. *zapowiedzieć, zagrozić, zakazać*. 2. *nakazać*. 3. *ogłosić*: Z. zapowiedzi z ambony.

Zapeklować, uje, ował *upeklować dla zakonserwowania*.

Zapeklowanie, a, bhm., czynność cz. Zapeklować.

[Zapelgać, a, ał] *pelgając zabłyszczec*: Zapełgała srebrna zorza. Przen.: Upojona pocałunkiem, raz jeszcze zapelgała wątłym istnieniem życia i zgasła, jak spalona doszczętnie pochodnia. Dan.

[Zapelganie, a, bhm.] czynność cz. Zapelgać.

Zapelniacz, a, lm. e ten, co *zapełnia*.

Zapelniac, a, ał i Z. ś. p. Zapelnić.

Zapelnianie, a, bhm., czynność cz. Zapelniac.

Zapelnianie się, a ś., bhm., czynność cz. Zapelniac ś.

Zapelnić, i, il, nied. Zapelniac *napelniając zajęć ze wszystkim; wypełnić, napelnić, zająć, × zaniepróbnic*: Ciało zapełnia część przestrzeni (= *zabiera*). Tym opowiadaniem zapełnił cały rozdział. Wszystkiek prawie czas sejm u zapełniony był sprawą Radziejowskiego. Szaj. Połowa czasu zostawała mi nie zapełniona. Orzesz. Z. ś. *zostać zapełnionym, wypełnić ś., napelnić ś.*: Sala zapełniła ś. publicznością. [Znów ś. zapełniło w tyj flaszczyce].

Zapelnienie, a, bhm., czynność cz. Zapelnić.

Zapelnienie się, a ś., bhm., czynność cz. Zapelnić ś.

Zapelzać, a, ał, Zapelznąć 1. *pelzając zaleźć dokąd; zaczolgać ś., × zaplazać, × zaplazac ś.* 2. (o kolorze) *zacząć pelznąć, spelznąć nieco, zablakować, zapłowić*.

Zapelzanie, a, bhm., czynność cz. Zapelzać.

Zapelznąć, znie, znął a. zł p. Zapelzać.

Zapelzniać, a, ał p. Zapelznic.

Zapelznianie, a, bhm., czynność cz. Zapelzniać.

Zapelznic, i, il, nied. Zapelzniać *zrobić, że zapelźnie kolor* l.

Zapelznienie, a, bhm., p. Zapelznienie.

Zapelznienie, a, bhm., Zapelznienie czynność cz. Zapelznąć.

[Zapepląć, a, ał] *zababrać, zaplamić, zawałać*.

[Zapeplanie, a, bhm.] czynność cz. Zapeplać.

Zaperceptować, uje, ował *zapisac do księgi przychodowej*.

Zaperceptowanie, a, bhm., czynność cz. Zaperceptować.

Zaperfumować, uje, ował *zapełnić wonią perfum*: Fijokowa woń kobiety zaperfumowała, wyróżzowała martwą toń dnszy. Wb.

Zaperfumowanie, a, bhm., czynność cz. Zaperfumować.

Zaperlać, a, ał i Z. ś. p. Zaperlic.

Zaperlanie, a, bhm., czynność cz. Zaperlać.

Zaperlanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zaperlać ś.

Zaperlenie, a, bhm., czynność cz. Zaperlic.

Zaperlenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zaperlic ś.

Zaperlic, i, il, nied. Zaperlać *zasympać, zapełnić perlami a. niby perlami*: Zaledwie jakiś smutek czy tęsknota zaperliła jej oczy. Haj. Z. ś. *pokryć ś., zabłyszczec perlami a. jakby perlami*: Z. pod zasłony spłynęła kropka przezroczysta i zaperliła ś. na ciemnym okryciu. Orzesz. Owe bulki powietrza, któremi ś. wstrząsniona fala zaperla, pękają za łada dmuchnięciem. Haj.

[Zaperty] *zamlknięty*: Z. dom.

[Zapery] *chmury różowe*.

Zaperzać, a, ał i Z. ś. p. Zaperzyć.

[Zaperzały] *malby, wędzny, niekły*.

Zaperzanie, a, bhm., czynność cz. Zaperzać.

Zaperzanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zaperzać ś.

Zaperzenie, a, bhm. 1. czynność cz. Zaperzyć: Z. roli. 2. bart.: Z. pszczoł = *zamieranie pszczoł z powodu nadmiaru kału*.

Zaperzenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zaperzyć ś.

Zaperzyć, y, ył, † Zaperzyć, † Zapyrzyć, nied. Zaperzać *zapisuć perzem, zachwascić, zakakolic*: Kto zaperzył, zaniedbał swej na świecie niwy, kiedy będą żyto brać inși, on pokrzywy. Pot. Pola zaperzone i niedoprawione. Kołak. Zaperzona rola. Jord. Z. ś. 1. *zostać zaperzonym, zarosnąć perzem, zakakolic, zachwascić*. Przen.: Pozostałe korzenia w roli z wyki powinny ś. w czerstwości utrzymywać a zatym rola, jak to mówią, powinna ś. Z. Świt. (= *zarosnąć*). 2. *rozognić ś., zaczzerwienić ś., sponowić od gniewu, zasrożyć ś., zainducyć ś., nuczupurzyć ś., rozszrożyć ś., zaciebrzewić ś., rozszerzić ś.*: Z. ś. wziąć twarz niewesołą, pochmurną, albo gniewliwą twarz postawić, postawić koźła, zamarszczyć ś., uprząć postawę. Kn. Gniewają ś., a zaperzywszy ś., łają. Glicz. A wrym Salmina, odeklnąwszy dźwierzy, nadeszła; tu ś. Beralda zaperzy, bo nader była z tego niekontenta, że im tak słodkie przerwała momenta. Min. Zaperzony ledwo ś. wstrzymuje. Tw. Raz blada, sina, drugi raz, jako Tjada, kiedy ją zacina pod zapusty Eumenis ciężko zaperzona (tak!). Tw. (zaperzona, zapnszczona. L.). Jadem i złością zaperzony. L. Płacz wytrzymywa trochę zaperzona. Susz. Z. miną zaperzona przechodzi. L. Na ostatek, chociaż mu nikt nie odpowiadał, on jednak zapyrzony jak gadał, tak gadał. Niem. (zainducyzony. L.). Prózne gadanie: rodzaj zaperzony toczył we wszystkie strony. Niem. Cienkim i zaperzonym głosem zawtórował przyjacielowi ufryzowany i wonięjący perfumiarz. Orzesz. (= *wzburzony*). 3. *zaplować, zapalic ś. wstydem, zaczzerwienić ś., zczervenienić ś., zarumienić ś., sponowić, spiec raka, oblać ś. rumiechem, pensem*: Od wstydu ś. Z. L. Jak ś. ze wstydu niejeden zaperzy, patrząc na cię i swoje niecnoty! Jabł. Ciężko ś. zaperzy, stromotą i niewstydem swoim pokona. Tw. 4. [Z. ś.] *zapedzić ś., dzialać pod wstydem pierwszego wrażenia, nie licząc ś. z następstwami*. 5. bart. (o pszczołach) *zamrzeć z powodu nadmiaru kału*.

Zapewne, × **Zapewnie** przys. 1. *pewno, pewnie, oczywiście, rzecz pewna, naturalnie, ma ś. rozumieć, spodziewać ś., bez wątplenia, niewątpliwie, nie ulega kwestji. gm. przecie: Z., że byłoby to może i nieźle.* 2. *pewno, pewnie, prawdopodobnie: Z. dziś nie wyjedziesz?*

Zapewniać, a, ał i Z. ś. p. Zapewnić.

Zapewniająco przys. *w sposób zapewniający, zapewniająco: Wiem! wiem! przerwał dziadek Z.*

Zapewnianie, a, btm., czynność cz. Zapewniać.

Zapewnianie się, a ś., btm., czynność cz. Zapewniać ś.

× **Zapewniciele, a, lm. e ten, co zapewnił a. zapewnia.**

× **Zapewnicielka, i, lm. i forma ż. od Zapewniciele.**

Zapewnić, i, il, nied. Zapewniać 1. kogo o czym = *upewnić; uspokoić wątpliwego, pozostającego w niepewności, usunąć czyją wątpliwość, oświadczyć ś. komu z czym, wynurzyć komu co: Zapis tego listu tak był niepodobny do mego prawdziwego napisu, iż go, nie czytając, oddać chciałem, ale hrabia zapewnił mię, iż list ten był do mnie. L. Z. kogo o swoim przywiązaniu. Nied.: twierdzić; utrzymywać stanowczo, zaręczać, sumitować ś.: Zapewnia, że tak nie było. Zapewnia, że ś. poprawi = przyrzeka z pewnością poprawić ś. 2. komu co = zabezpieczyć, dać, zagwarantować: Z. komu byt, pensję dożywotnią. Zapewniłem sobie pomoc z jego strony. Z. sobie byt = zdobyć, zabezpieczyć. Pokój w Europie jest zapewniony (= pewny). Majątek ten zapewnia mu piękny dochód = przynosi stale, daje. Zapewniony Opalińskiemu zaszczyt dostał ś. teraz komu innemu. Szaj. Z. ś. o kim, o czym = zrobić wszystko, czego trzeba, aby być pewnym; upewnić ś., zyskać pewność, zabezpieczyć ś. co do czego: Z. ś. o czyjej pomocy. Z. ś. o człowieku nieznanym sobie dotąd.*

× **Zapewnie p. Zapewne.**

Zapewnienie, a 1. btm., czynność cz. **Zapewnić:** Główną przyczyną odrzucenia warunków była nie sprawa polska, ale niezapewnienie Franejii bezpośrednich korzyści. Szaj. 2. *to, co zapewnia, słowa zapewniające kogo; poręka, zaręka, gwarancja: Dać komu Z.*

Zapewnienie się, a ś., btm., czynność cz. Zapewnić ś.

[Zapeźnić, eje, ał] p. **Zapeźnić.**

[Zapeźnienie, a, btm.] czynność cz. **Zapeźnić.**

Zapęd, u, lm. y, † Zapęd 1. *zapędzenie ś., rozped, rozmach, impet, siła rwąca: Zapęd nieba gwiazdecznego porywa z sobą wszystkie gwiazdy, wiecznie wprawione w niebo. Otw. Konia w zapędzie hamować. Troc. Siedzi w nim (w turnistrze) sztuczka!... w skorym zapędzie, przyporządziwszy, rosół z niej będzie. Chęć. Przetamał burzę zapędów nieprzyjacielskich. Troc. Płomień błyskał na kominie, pękając i sycając w zapędzie. 2. uniesienie, szal, wybuch, rozmach, zamach, wybrzyk, poryw: Z. namiętności. W pierwszym zapędzie gniewu. Człowiek w głupich zapędach w rząd ś. z Bogiem sadi. Zabł. Z. myśli = polot. Dokąd, ach dokąd, Z. was szalony goni, na kogo płytkiej dobywacie broni? L. Ani lwów, ani wilków strogi zapęd bierze, chyba ś. rzucać na przeciwne zwierzę. L. Śmiać ś. muszę z tych zapędów, lecz to zwyczajem jego w każdej rzeczy w ostateczność wpadać. L. Żądza jest nieoddzielną od człowieka; ona ten wyskok duszy jego daje, który ją porywa*

z pośród ciała i swym zapędem ku niebu unosi. L. Stąd pochodziły one enoty zapędy, duszę Katona przenikające. L. (= porywy). W waszych zapędach strzeżcie pewnej miary. Tremb. Nie unosiśmy ś. płonemni zapędami. Niem. Żeby w zapędzie swoich myśli i poruszeń nie uniosł ś. za daleko i nie przeszedł za granicę przyzwrotności. Śniad. Człowiek w gwałtownych zapędach swych namiętności przerabia enotę na zbrodnię. Śniad. W wymowie powściągać zapędy imaginacji. Śniad. Serdeczne zapędy. Troc. Niewzruszona stałość umysłu, która nigdy w Z. nie wyskoczy. Kor. Na jego zapędy (w rozmowach) hamulcem była żona. Jord. 3. [Z.] wstęp: Mieć Z. do kogo (= wstęp a. powód do załamania ś.).

Zapędliwie przys. od **Zapędliwy:** Rozkosz i nędra są wrzecionem, na którym nasze pasje wspierają ś. i kręją ustawicznie, raz Z., zwolna drugi raz. L.

Zapędliwość, i, btm., rz. od Zapędliwy: Błędnie staranoby ś. objaśnić moje postępowanie zapędliwością lub entuzjazmem. Spas. Całą sprawę przedstawi jako chłopięcą Z. Sienk. Z. ludzka już ośmierzył. Orzesz.

Zapędliwy, Zapędny skory do zapędów, popędliwy, gwałtowny, porywczy, krewoki, prędki, gorący: Drugi człowiek mniej strogi, mniej Z. Sienk. Niżsi umysłowie, a tym samym umiarkowańsi i nie tak zapędni. Glsz.

Zapędzać, a, ał i Z. ś. p. Zapędzić.

Zapędzanie, a, btm., czynność cz. Zapędzać.

Zapędzanie się, a ś., btm., czynność cz. Zapędzać ś.

Zapędzenie, a, btm., czynność cz. Zapędzić: Z., wygnanie. B.Sz.

Zapędzenie się, a ś., btm., rz. od Zapędzić ś.

† **Zapędziciel, a, lm. owie ten, co zapędził a. co zapędzi:** Poplenią je pleniciele ich od ziemi nieprzyjacielskiej. Bud. (zapędzą zapędzicielowie. Bud).

Zapędzić, i, il, nied. Zapędzać, [Zapędzać] 1. *zagnać; popędzić aż dokąd: Już słońce dopiekać poczyna, pomóż mi, Antku, Z. owieczki do łąsku. L. Wojsko nieprzyjacielskie aż do gór zapędził. Troc. (= zaparował). Burza i gwałtowność wiatrów na te nas zapędziła brzegi. L. (= przypędziła, wyrzuciła). W dalekie zapędzeni strony. Dm. Przen: Z. kogo w ciasny kąt = przyprzeć go do muru, postawić go w trudnym, kłopotliwym, bez wyjścia położeniu (np. że zapomni języka w gębie). 2. kogo do czego = zagnać, nagnać, napędzić, zmaglić, przypędzić, zmusić, przymusić: Z. kogo do książki, do roboty. Miłość go do tego zapędziła. Troc. (= popchnęła, pobudziła, zachęciła, skłoniła, zniewolila, przypędziła, przynagliła, spowodowała nim). Z. ś. 1. zapuścić ś. pędem, zagnać ś., zahniec, zalecieć, zagabnować ś.; pędząc znaleźć ś. gdzie: Hasło trębacze wydadzą, aby ś. uniesieni nie zapędzali pod nieprzyjaciół. Tw. Daleko ś. zapędziłeś. Troc. Dalej ś. zapędził, niżli mi należało. Troc. Henryk zapędził ś. aż do powiatu miednickiego. Nar. Zapędziwszy ś. za łupem, od reszty wojska odciętym został. Niem. Zapędziwszy ś. za Turkami, ledwie co nie był przez nich wziętym. Wirt. Przen: Każdy autor za swemi zapędza ś. myślami, nie wiedząc, dokąd go miały doprowadzić. L. (= daje im ś. porwał, unieść). Im więcej zapędzała ś. w lata, tym częściej do tych wymówek dawała powód. Rzew. (= zachodziła*

w lata, posuwała ś. w lata). Gorszy cały naród krnąbrne nieposłuszeństwo w dwóch zapędzonych arystokratów. L. (=zapamiętałych). 2. do biegu, do skoku = rozpedzić ś., rozmuchać ś., zabiec: Zapędził ś. do biegu, w skoku. Troc. [Ona ś. zapędziła... buch sama we wodę]. Przen.: Poznawałem to po nim, że chciał coś więcej mówić, jak zwykli pospoliecie; zapędzał ś., znowu zastanawiał, zaczynał i nazad ś. cofał. L. (=brała go chętka, ochota, świerzbiał go język). Częstoś m. myślą zapędzał cieszyć ś. Oss. (=zamyślałem, byłem gotów cieszyć ś.). 3. [Z. ś. do kogo] = żyć z kim w przyjacielskim stosunku, tak że w razie potrzeby można liczyć na jego pomoc; potrzebować czegoś od kogo.

Zapędzlikować, uje, ował p. Zapędzliwać.

Zapędzlikowanie, a, blm., czynność cz. Zapędzlikować.

Zapędzliwać, uje, ował, Zapędzliwać, Zapędzlikiwać, Zapędzlikować pędzłem, pędzelnikiem zamazać; wypędzliwać: Obejrzał recepty, kazał przynieść lodu, posłał do apteki z receptą własną, zapędzliwał gardło. Kow.

Zapędzliwanie, a, blm., czynność cz. Zapędzliwać.

Zapętać, a, ał, nied. Zapętywać, [Zapętić] zawiązać w pęta, spłatać; zaplątać, zamotać, zagmatwać, zasypać, zawićkać, uwikłać. L. [Czegoż se, moja Maryś, zapętała świat?]. Z. ś. zaplątać ś., zamotać ś., zasypać ś., zawićkać ś., uwikłać ś., usillić ś.: Zwierz zapętał ś. w sidła.

Zapętanie, a, blm., czynność cz. Zapętać.

Zapętanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapętać ś.

[Zapętić, a, ał i Z. ś.] p. Zapętać.

[Zapętlanie, a, blm.] czynność cz. Zapętląć.

[Zapętlanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zapętląć ś.

[Zapętlenie, a, blm.] czynność cz. Zapętlić: Z., zagardlenie, zaduszenie powrozem, okręconym na szyi.

[Zapętlić, i, il] zawiązać na pętelkę (łatwo do rozwiązania), zadziernąć.

Zapęziały który zapęział. Troc. Z., o zwierzętach mówią, karłowaty. L. Mały, guz, karczał, Z. Ku. Na ziemi twardej albo chudej bywa drzewo zapęziałe a chropawe. Trzyce. (drzewo zagorzałe. Kn.). Ku szczypteniu obierać lato-rośle, na którychby ś. okazało pąkowie miększe, a nie drobne albo zapęziałe. Trzyce. Przen.: Słownik ten ma wiele starych, zapęziałych wyrazów, nie znajdujących ś. w słowniku Lindego. Wiszn.

× Zapęzić, eje, ał, [Zapęzić] (o roślinach, zwierzętach) zaniknąć, znikczemnieć, nie rozrość ś., skarlowanieć, zblednieć, zaniknąć, zwićnieć, × zamilknąć, × zaliść: Styrpesco, przy pniu zostawam, nie rozrastam ś., zapęzieję, zaliżęję, bez owocu bywam, nie rodzę. Mącz.

× Zapęzienie, a, blm., czynność cz. Zapęzić.

Zapęzlikować, uje, ował p. Zapęzliwać.

Zapęzlikowanie, a, blm., czynność cz. Zapęzlikować.

Zapęzliwać, uje, ował p. Zapęzliwać.

Zapęzliwanie, a, blm., czynność cz. Zapęzliwać.

[Zapęziałe dziecko] zabiedzona.

Zapiać, eje a. †oje, ał l. zacząć piąć, odezwąć ś. pniem: Kogut zapiął. Kur zapiął. Leop. Zapięją kurzy, dzień nadechodzący wita-ją. Jabł. Nim kur tej noey dwojgę zapije.

Op. Nie zapije kur, aż ś. mnie trzykroć zaprzysz. Leop. (pierwej, niż kur zapije. B. G.: niż kur dwakroć zapije. Wuj). Przen. Mało nie zapiął z radości (o człowieku, który, nie mogąc wstrzymać ś., mało nie wybucnie śmiechem na całe gardło). 2. †Z. zaśpiewać, zamucić: Z. sobie. Z. piosnkę.

Zapian, u, lm. y, Myłodrzew, Mydlenieć bot. (sapindus) roś. z rodziny zapianowatych.

Zapianie, a, blm., czynność cz. Zapiać.

Zapianowate rośliny. bot. (sapindaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwulicjennych.

Zapiardnać, nie, nął p. Zapiardzieć.

Zapiardnięcie, a, blm., czynność cz. Zapiardnać.

× Zapiaskować, uje, ował i × Z. ś. p. Zapiaszczyc. Troc, L.

× Zapiaskowanie, a, blm., czynność cz. Zapiaskować.

× Zapiaskowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapiaskować ś.

Zapiaszczenie, a, blm. l. czynność cz. Zapiaszczyc. 2. p. Zapiaszczenie ś.: Z. koryta rzeki.

Zapiaszczenie się, a ś., nied. Zapiaszczenie czynność cz. Zapiaszczyc ś.

Zapiaszczyc, y, ył, × Zapiaskować zasypać piaskiem, uczynić piaszczystym: Wiatr zapiaszczyl mi rolę. (= naniósł na nią piasek). Przen.: Na chwilę zdołał się Z. im litością ślepią. Mie. (= zamydlić). Z. ś. pokryć ś. piaskiem, stać ś. piaszczystym: Moje pole zapiaszczyciło ś.

Zapiać, pnie, piął, nied. Zapinać l. zaczepić, założyć na pętlicę, guzik, hafikę, sprzączkę, klamerkę: Z. szpilką. Troc. (= zaszpilć). Z. na haftkę. Troc. Opony te będziesz zapiął na haczki. Leop. Z. guzik. Z. suknię, surdut. Wchodzi szambelan zapięty serwetą (= z przypiętą na sobie serwetą). Przen.: Z. za ostatnią = odważyć ś. koniecznie coś uczynić. Pot. (= wziąć ś. na pazury).

Posp.: Z. do śrubstaka = zaszpanować do śrubstaka. 2. gór.: Z. robotę = zacementować przedki, gily ś. kończy szychta, gdy następuje święto lub jakie zawieszenie robót w kopalni. Łab. Z. kapę, wciąż = podciągając drzewo krotwinowa (kapę, wciąż) pod piętro chodnika, zapiściwszy je dwomu końcami w zacięciu w pobokach. Łab. Z. ś. l. zapiąć na sobie ubranie: Zapiął ś. na wszystkie guziki. Zapięty = na którym odzienie zapięte, opięte. Dla gorąca zapinałem ś. i odpinałem. l.

Zapinająca ś. szata, hafki mająca. Kn. 2. nieos. Zapnie ś., zapięto ś. = da ś. zapiąć, dało ś. zapięć. Ten guzik nie zapnie ś., bo dziurka za mała. Nie zapnę ś., bom utył. (= nie dopnę ś.). 3. Zapinać ś. = być zrobionym do zapinania: Ten surdut zapina ś. pod górę. 4. nieos. Zapnie ś. = zapnę, zapniemy, można będzie zapiąć. Dziura zapnie ś. szpilką, i będzie dobrze. (zepnie ś., zczepi ś. szpilką). 5. †Z. ś. zamknąć ś. Głos.

[Zapiąstka, i, lm. i] zarękać.

[Zapiątek, tku, lm. tki] miejsce powyżej pięty w pończosze.

× Zapiątnować, uje, ował p. Zapiętnować.

× Zapiątnowanie, a, blm., czynność cz. Zapiątnować.

Zapicie, a, blm., czynność cz. Zapić.

Zapicie się, a ś., blm., czynność cz. Zapić ś.

Zapic, ije, il, nied. Zapijać l. nied.: co = rozkoszować ś. piwem, ruzyc ś. trunkiem, pić sobie według upodobania; lykac, pociągac, popijać sobie; spijać co, zakrapiać ś.: Winkośmy łebskie za-

pijali. L. Naśpiewawszy ś., zapijali sobie. Chłopi po wsiach zapijac zaczęli. Jabł. Zapijali sobie strzelce na większą ochotę. Swit. Gdym cię szukał, abys jadł ze mną pospołu, rzekł mi ktoś, żeś zapijał tam wczora. L. 2. † Z. pewną kwo-
tę = *wypić za nią, przepić ją, napić ś. na nią*: Zapil tak wiele, napił tak wiele, t. j. tyle winien za napój. (= *zadużyć ś. za picie*). 3. co = *picie* *zagłuszyć co, pozbyć ś. czego; zalać, utopić co w trunku*: Z. troskę (= *zalać robaka*). Wolisz spać abo winem troski Z. L. Tak niedbały, że zaśni a zapije wszystkie czasy swoje, a nie tylko pamięć, ale i rozum czasem wytopi z siebie. Rej. Zapil rozum. Kn. (= *przytepił go pijactwem*). A ty wieleś razy sprawę pańską zapil lub zaniedbał? Hof. Z. czas = *zabić czas pijąc*. Chcąc śmiech Z., podsunął sklenicę pod usta, ale ś. zachłusnął. Oss. (= *stłumić*). 4. kogo = *zapoić, spoić na śmierć*: Adam Małachowski, krajczy koronny, zapijający ludzi na śmierć swym kolejnym kielichem „corda fidelium“. Kis. 5. co czym = *przebrać, popić po czym*: Z. obiad winem. Przen.: Zapijmy tę sprawę = *zakończmy butelkę*. Z. ś. 1. *zabić ś. przez nadużycie trunków, zalać ś. niemi, pog. zachlać ś.; oddawać ś. pijaństwu, upijać ś., zapijać sprawę, rozpijać ś., pić nałogowo, pić coraz częściej, rub. pociągac sobie, gm. szmirnować*: Polska ś. zapijała, gdy August pijakiem. Nagł. Kratynus tak ś. zapijał, że materac skórzany, na którym spyał, często ś. od wilgoci jego pocił. L. Zapijać ś. czym = *pić wiele ze smakiem, nie móc ś. odpić czego, nie móc ś. dość napić*: Zapijam ś. tym winem.

[Zapidpodjaczęć, y, ał] *odezwać ś. głosem własnym przepiórcę*: Kiedy niekiedy przepiórka zapidpodjaczęć.

[Zapidpodjaczęć, a, b] *czynność cz. Zapidpodjaczęć*.

Zapiec, ecze, ekt, [Zapięc], nied. Zapiekać 1. *przypekując zatrzymać, utrwalić w pewnym kształcie; zafryzować żelazkiem, przypiec*: Z. komu włosy na papiloty. L. 2. *piekąc zasklepić, zamknąć; przypiec*: Z. ranę; nied. = *kauteryzować*. Ropzalnym żelazem zaskwarzył a. Z. rany a. apertury koniowi. Trzye. 3. *wpiec w środku czego, opiec*: Jabłka w cieście zapiekane. Z. makaron = *opiec, przypiec po wierzchu*. Niebo ogniem słonecznym zagony zapiekało. (= *spiekło, wysuszyło; piekąc zatwardziło*). 4. *zacząć piec, odezwać ś. bólem piekącym; sparzyć*: Na ten widok coś mnie zapiekało w sercu, mróz poszedł po ciełe. Kacz. Obtarła usta, bo ją zapiekły przypomnienia po-
całunków. Reym. Przen.: Z. komu = *dopiec, dokuczyć, zaleść za skórę, dać ś. we znaki, doskwierać*: Za igraszkę sobie mają do żywego zapiekać chłopom. L. Znajdzie ś. ktoś inszy, który djabielnie waopanu zapieeze. L. Teraz dopiero będą zapiekać a pomsty szukać. Reym. [Z. za ostatnie pazury] = *bardzo dokuczyć*. 5. lek.: Z. żywot, żołądek = *zatwardzić, zamknąć*: Gruszkci cierpie a przykwaśne żołądek potwierdzają i zapiekają. Trzye. Wiatry wysuszające pory zamykają, żywot ściągają i zapiekają, a moc strawności większą czynią. Trzye. Z. ś., *cierpieć zapiezenie ś. w żywocie, mieć stolec trudny*. L. Czopek z mydła zrobiony moeno wyciąga nieczystości z żywota, a zwłaszcza gdy ś. kto zapieeze. Spicz. Czopek z soli z miodem czyni stolec wybornie, gdy ś. kto zapieeze. Spicz. Z. ś. *zaskorupić ś., zastrypić ś., zasnąć, zasklepić ś.*: Rana ś. zapiekła. Troc. Sposób, żeby ś. rana rychlej Z. mogła. Dor. 2. *stwardnieć, zakrzep-*

nąć, ściagnąć ś. od gorąca: Krew ś. zapiekła, krew ś. spiekła. L. Gdyby ś. takowy materjał sypał w tygł, glinaby ś. w kamień zapiekła, i mógłby tygiel trwać długo bez szkody. Torz. (= *zakamieniałaby*). 3. *mieć zatwardzenie, obstrukcję, mieć trudny stolec*: Koń, pies ś. zapiekł. Troc. Gdy ś. koń zapieeze. Ekskrementa ś. zapiekły (= *wstrzymały ś., zaparły ś. w żołądku*).

[Zapiec, a, lm. e] p. Zapiecek.

Zapiecek, cka, lm. cki, [Zapieć] *miejsce za piecem*: Wskoczył z zapiecka. Troc. (= *z zapieca*). Wychować ś. na zapiecku. (= *za piecem; nie być otartym między ludźmi*). Przypiecki te i zapiecki wielkie zimową porą oddają usługi. Jez.

× Zapiecnik, a, lm. cy, × Zapiecoleg ten, co za piecem lega, legawiec, leń, leniuch, piecuch, domator, × legart, × leżuch, × domak: Teraz to ś. zda rzecz dziwna zapiecolegom, iż Rzymianie z Palemonem do Żmudzi przyjeżdżowali. Stryjk. Z. (miano kota) na tę podróż ś. zatrwożył. Książ.

Zapiecny p. Zapiecowy.

× Zapiecoleg, a, lm. l p. Zapiecnik.

Zapiecowy, Zapiecy będący za piecem, stamtąd pochodzący: Żywot Z. (= *leniwy, grusny, domatorski*). Serca przywykłe do wzruszeń nagłych i ognisty, nie zaś do ciągłego zapiecowego życia. Słow.

Zapieczenie, a, b] *czynność cz. Zapiec*. 2. a. Z. ś. *stan tego, co ś. zapiekło*: Z. i wyschnienie ziemi, gdyż ona ziemia przedtym puchła była, a w piasek ś. przemienia. Trzye. Z. żołądka. (= *zatwardzenie, obstrukcja*). Z. krwi. Troc. Z. stolec, zaparcie stolec, zatwardzenie (obstipatio alvi). Na Z. abo zatwardzenie żołądka lekarstwo. Slesz. Z. w żywocie, stolec trudny. Kn. Z., *constipatio*. Spicz. Zatwardzenie a. Z. ekskrementów pochodzi z wielkiej gorącości wątroby. Comp. Z. ś. gnoju przedko konia zgubić może. Kluk. Piguły z rzepniku zapieczeniu końskiemu, gdy pochodować abo gnoju puszczać nie może, są pomocne. Syr. Z. psu śmierć przynosi, bo ś. odmie jak bęben. Troc.

Zapieczenie się, a ś., b] *niem. Zapieczenie czynność cz. Zapiec ś.*

Zapieczętować, uje, ował, nied. Zapieczętowywać 1. *zamknąć, zawrzeć pieczęcią*: Z. list. 2. *opieczętować*: Z. mienie nieboszczyka. Z. komu zakład (= *zamknąć urzędowo, przyłożywszy pieczęcie na drzwiach*). 3. × *zatwierdzić, stwierdzić pieczęcią*: Orchan zapieczętował traktat z Raguzanami obyczajem tamtego wieku, to jest rękę własną, umoczywszy wszystkie w inkausie, położył na papier. Kłok. 4. *przen. przypieczętować, przypiąć; potwierdzić, stwierdzić, umocnić*: Życiem swą ku ojezynie miłość zapieczętował. Nies. Z. tą garścią a. mi Turcja zwojować, a. sławę i przesłać te Z. krwią zwycięstwa. Tw. Tomasz Kantuarjeński kościelną wolność i naukę krwią zapieczętował. Birk. Chrystusowa naukę ludziom podawał, którą gotów był śmiercią swą potwierdzić i Z. Baz. Jatwieżowie wolności swe i ojezyny swobodę zarazem śmiercią mężni mężowie zapieczętowali. Stryjk. 5. *przen. zamknąć, zawrzeć*: Świętą śmiercią żywot święty zapieczętował. Skar. Fabjusz dygnitarstwa wszystkie z wielką sławą przeszedłszy i censurą je poważną a ozdobną zapieczętawszy, syna wątpliwej czystości zabił. Warg.

Zapieczętowanie, a, b] *czynność cz. Zapieczętować*.

Zapieczętowany I. im. od **Zapieczętować**. 2. przen. zamknięty w sobie, tajemniczy, skryty, milczący: Pozostała (piers) zapieczętowaną i milczącą. Krasz. Zapieczętowane usta. Krasz. Dla nas to zapieczętowane źródło. Krasz. (= niedostępne).

Zapieczętowywać, uje a. a, ał p. **Zapieczętować**. **Zapieczętowywanie**, a, bfm., czynność cz. **Zapieczętowywać**.

[**Zapieczny**] **zapiecający drugim, dokuczliwy**: On je bardzo zapieczony, a jem to zapiek za ostatnia pazury.

[**Zapieka**, i, lm. i] I. **przykrość, udrczenie, udrgka**. 2. a. [**Zapiekacz**] m. i ż. **człowiek dokuczliwy, dokucznik**: Nie mogłam tam służyć, bo pani okrutna Z. 3. **drzewo zawiędłe, wpeł zeschnięte, zwykłe na wybrzeżu lasu rosące, trudne do cięcia i do szczepienia**.

[**Zapiekacz**, a, lm. e] p. **Zapieka**.

[**Zapiekaczka**, i, lm. i] **fajeczka słowacka**.

Zapiekać, a, ał i Z. s. p. **Zapiec**.

Zapiekanie, a, bfm., czynność cz. **Zapiekać**.

Zapiekanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zapiekać** s.

Zapiekania, i, bfm. I. **sól warzona, czyli warzonka, pakowana w małe beczki z jednym dnem, a zamiast drugiego dna głowiasto przysuszana przy ogniu lub w suszarni**. Nar., Łab. 2. **zapiekanie drugim, dopiekanie, doskroteranie, dokuczanie**.

[**Zapiekielek**, lka, lm. lki]: Komin z piecem mają różne swoje kryjówki, a mianowicie: jamka na popiół, podkominiek, gdzie kury jaja noszą, zapiecek a. Z., zamietka i t. d.

Zapieklina, y, lm. y, **Zapieklıkóś** **zapiecznienie krwi, żołądka; zaległość zapieczona w żołądku, leżąca długo w którejkolwiek części kiszki i wyschnięta, stolec zapieczony**, † sk w a r n a: Lekarstwo to daje pięć dzieciom, żywot z zapiekliny miękzezy. Sien.

† **Zapieklony**, † **Zapiekły zatwardziały, uporzynowy, niepoprawny**: Grzesznik w grzesze Z, jest jako kłodnik w ciemnicy skowany. Kaz. Święt.

† **Zapieklać się**, a s., ał s., **Zapieklić s. trwać, zatwardzieć**.

† **Zapieklanie się**, a s., bfm., czynność cz. **Zapieklać** s.

Zapieklıkóś, i, lm. i p. **Zapieklina**.

Zapiekły I. **który s. zapiekl, zatwardziały, stwardniały, skrzepły, zaskorupiały**: Żywot Z. Kapelusza obwisł wytarty, Z. kurzawą. L. (= zesztywniały od niej). Rana zapiekla. Żywot Z. albo zatwardziały. Sien. Tu siność i naprzeciw serca krew zapiekla. Hul. 2. † Z., p. **Zapieklony**.

Zapiełać, a, ał p. **Zapleć**.

Zapielanie, a, bfm., czynność cz. **Zapiełać**.

Zapielenie, a, bfm., czynność cz. **Zapieć**.

Zapieleszenie się, a s., bfm., myśl., czynność cz. **Zapieleszyć** s.

Zapieleszyć się, y s., ył s. myśl. **zagwieździć** s.

Zapiełgrzymować, uje, **owal piełgrzymując; zaśić; zawędnąć**. L.

Zapiełgrzymowanie, a, bfm., czynność cz. **Zapiełgrzymować**.

Zapieniać, a, ał i Z. s. p. **Zapienioć**.

Zapieniały **który s. zapienił, zapieniony, spieniony**.

Zapienianie, a, bfm., czynność cz. **Zapieniać**.

Zapienianie się, a s., bfm., czynność cz. **Zapieniać** s.

Zapienioć, i, ii, nied. **Zapieniać** I. **okryć pianą, zrobić pienistym**: Zwraca s. dzik, pysk otwiera, kły ostre zapienia. Dm. Przen.: Grunta miasta przyległe a posoką zapienioć, a szkarłatną powodzią bystry Tybr zrumienie. Koss. (= zbroczę, sposoczę, zakrwawię, zaleję). **Zapienione** skalne progi mgliły błękit wód zwierciadła. Słow. 2. † Z. **wzruszyć balwany**: Skoro twa flota w morzu mym zapieni. Chr. (= pokaże s. na nim). 3. † Z. **zacząć pienić** = **procesować**: Z. kogo. L. 4. † Z. **pacąc s. zapracować, zarobić w pocie czoła**: Rolnik dobrze zapienia, eo mu Bóg da z wiecznego swego opatrzenia. Klon. Z s., **Zapienieć okryć s. piana, spienić s., wzburzyć s.**

Zapienieć, eje, ał p. **Zapienioć**.

Zapienienie, a, bfm., czynność cz. **Zapienioć**.

Zapienienie się, a s., bfm., czynność cz. **Zapienioć** s.

[**Zapienienie** się, a s., bfm.] **czynność cz. Zapieniożyć** s.

[**Zapieniożyć** się, y s., ył s.] **zapomóc s. w pienidze, przyjsć do zasobu pieniędzy**.

Zapieprz, u, lm. e bot. p. **Poczert**.

Zapieprzać, a, ał p. **Zapieprzyć**.

Zapieprzanie, a, bfm., czynność cz. **Zapieprzać**.

Zapieprzenie, a, bfm., czynność cz. **Zapieprzyć**. **Zapieprzyć**, y, ył, nied. **Zapieprzać** **zaprawić pieprzem, opieprzyć**.

Zapieracz, a, lm. e I. **ten, co zapiera, zamylkacz**. 2. **ten, co s. zapiera kogo, czego**: Z., który s. zapiera czego, inficjator. Kn. Z. Boga. L. (= bezbożnik, ateusz, ateista).

Zapierać, a, ał I. p. **Zaprać**. 2. i Z. s. p. **Zaprzec**.

Zapieradło, a, lm. a **wszystko, co służy do zapierania: drzwi, zapora, zawora, zatwora**. L. Z., wielka zasawa. Troc.

Zapieranie, a, bfm., czynność cz. **Zapierać**: Z. drzwi, zaparcie, zaprzenie, *obfirmatio quae recte fit*. Kn.

Zapieranie się, a s., bfm., czynność cz. **Zapierać** s.

Zapierdnąć, nie, nął p. **Zapierdzieć**.

Zapierdnięcie, a, bfm., czynność cz. **Zapierdnąć**.

Zapierdzenie, a, bfm., czynność cz. **Zapierdzieć**.

Zapierdzieć, i, ał I. a. **Zapiardnąć**, **Zapierdnąć** **zacząć pierdzieć, piardnąć**. 2. **pierdząc zapelić smrodem**: Zapierdział całe mieszkanie.

Zapiersie, a, lm. a zool. (metathorax) **tyłopiersie, tylny pierścień u owadów**.

Zapiersiowy przym. od **Zapiersie**: **Krażek Z. u muchy plużącej**.

Zapierzać, a, ał p. **Zapierzyć**.

Zapierzały **opierzony ze wszystkim**: Białogłowy cieliste, o miękim wejzeniu i pulehnych policzkach, rzekłbyś, jak to na Wschodzie: ciastem karmione i zapierzałe na tej strawie. Brt.

Zapierzanie, a, bfm., czynność cz. **Zapierzać**. **Zapierzanie się**, a s., bfm., czynność cz. **Zapierzać** s.

× **Zapierzchnąć**, nie, ał **pierzchnąćszy, zalecieć dokąd**. L.

× **Zapierzchnięcie**, a, bfm., czynność cz. **Zapierzchnąć**.

Zapierzenie, a I. bfm., czynność cz. **Zapierzyć**. 2. **lm. a lekka ścianka drewniana, przepierzenie, przegroda**. L., Troc.

Zapierzenie się, a s., bfm., czynność cz. **Zapierzyć** s.

Zapierzgnąć, gnie, *gł opierzgnąć na całej przestrzeni.*

Zapierzgnięcie, a, bfm., czynność cz. Zapierzgnąć.

Zapierzyc, y, ył, nied. Zapierzać I. *zasypać pierzem, opierzyc, popierzyc*: Z. komu ubranie. Zapierzyc mój kapelus. Troc. 2. *osadzić piórami, upierzyc, opierzyc*: Lotem strzały zapierzacie, a nas o śmierć przyprawiacie. Jak. W. Z. herb hełmami. Troc. (= *ozdobić pióropuszcami*). 3. *zagrozić, zająć przepierzeniem, przepierzyc*: Po drugiej stronie drzwi między podszewą a ścianami ma także komórka być zapierzona. Torz. Dranicami zapierzona kuchnia. Woł. [Zapierzona góra (czyli strych) deskami, t. j. oddzielona od reszty domu]. 4. † Z. p. Zaperzyc. Z. ś. *obleże pierzem, opierzyc ś., popierzyc ś.*

Zapieszcząć, a, ał p. Zapieścić.

Zapieszczanie, a, bfm., czynność cz. Zapieszcząć.

Zapieszczenie, a, bfm., czynność cz. Zapieścić.

Zapieścić, i, il, nied. Zapieszczać I. *zepsuć pieszczołami*. L. 2. *zagłuszyć, załagodzić, zabawić pieszczołami*: Nie bądź smutny, mój miły! zagadała, zaczęła, zapieściła. Jeż.

Zapięcie, a I. bfm., czynność cz. Zapiąć. 2. lm. a miejsce, gdzie zapięto: *zapinka, zaponka, zaponka*, × *zapiñado*, × *zapińaczka*: Korkarda na zapięciu.

Zapięcie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapiąć ś.

× Zapiękniać, a, ał p. Zapięknąć.

× Zapięknianie, a, bfm., czynność cz. Zapiękniać.

× Zapięknąć, i, il, × Zapiększyć, nied. Zapiękniać, Zapiększać *zakrasić, zaharwić, pięknie zapładzić*. L.

× Zapięknienie, a, bfm., czynność cz. Zapięknąć.

× Zapiększać, a, ał p. Zapięknąć.

× Zapiększanie, a, bfm., czynność cz. Zapiększać.

× Zapiększenie, a, bfm., czynność cz. Zapiększyć.

× Zapiększyć, y, ył p. Zapięknąć.

× Zapięteczek, czka, lm. czki] p. Zapiętek.

[Zapiętek, tku, lm. tki] *napiętek, obcas*: W butach o czerwonych zapiętkach. Zach. Zdr. [Zapięteczek].

[Zapiętka, i, lm. i] *tylna część obuwia nał obcasem*. Goł.

[Zapiętkować, uje, ował] *zaciąć, zaciosać na piętkę*: Piętka na krokwi, krokiw zapiętkowana, to jest naciosana do karbu na „płatwi”, na której ś. opiera.

[Zapiętkowanie, a, bfm.] czynność cz. Zapiętkować.

Zapiętnować, uje, ował, × Zapiętnować *zażec piętą*. L.

Zapiętnowanie, a, bfm., czynność cz. Zapiętnować.

Zapięty I. im. od Zapiąć. 2. !Z. *zanknięty, skryty, od którego trudno ś. czego dowiedzieć*: Okazał ś. silnie zapiętym (boutonné) w sprawie archiwów masonskich.

Zapijaczony który wskutek pijactwa a. upicia ś. otrzymał wygląd pijacki; taki, jak u pijaka: Morda zapijaczona. Z. wygląd. Perz.

Zapijać, a, ał i Z. ś. p. Zapić.

Zapijanie, a, bfm., czynność cz. Zapijać.

Zapijanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapijać ś.: Po utworzeniu ś. w lesie ręcznych zarobków ludność jej (wsi Jedlni) dniowała i no-

cowwała po karczmach; zdarzały ś. wypadki zapijania ś. na śmierć. Gac.

Zapijatyka, i, lm. i *zapijanie, zapijanie ś., pijatyka na zabój*. L.

Zapikierować, uje, ował *tap. odrobić wierzchnią warstwę włosów, wyścielając meble*.

Zapikierowanie, a, bfm., czynność cz. Zapikierować.

Zapiknąć, nie, nął, zakłódć, ukłódć, kobużć, żgnąć; *przeszyć, pchnąć czym ostrym*. L.

Zapiknienie, a, bfm., p. Zapiknięcie.

Zapiknięcie, a, bfm., Zapiknienie czynność cz. Zapiknąć.

Zapilśnić, i, il, Zapilśnić *zakryć pilśnią*. L.

Zapilśnienie, a, bfm., czynność cz. Zapilśnić.

Zapilźnić, i, il p. Zapilśnić. L.

Zapilźnienie, a, bfm., czynność cz. Zapilźnić.

Zapiłować, uje, ował *zaciąć, zarznąć, naderznąć pilą a. pilnikiem; naszczyć pilą a. pilnikiem miejsce, gdzie trzeba piłować*. Gm.: Psia mać (a. psia kość) zapiłowana!

Zapiłowanie, a, bfm., czynność cz. Zapiłować.

Zapiły p. Zapity. Troc.

Zapinacz, a, lm. e I. ten, co *zapina*. L. 2. Z., † *narażacz, † foliarz gór. robotnik, który nabrał rękę w kible lub wlewał wodę w bulgi, czyli ladry pod szybem, i zalepił je za knecht, czyli szląg u liny*. Łab.

Zapinaczka, i, lm. i I. foyma ż. od Zapinacz. L. 2. *zapinka, zapięcie, zapinanie, zaponka, zaponka*, × *zapiñado*. L.

Zapinać, a, ał i Z. ś. p. Zapiąć.

× Zapinadło, a, lm. a p. Zapinka.

Zapinanie, a I. bfm., czynność cz. Zapinać.

2. p. Zapinka: Mówiąc o gieradzie, wspomina (Bartłomiej Groicki za Zygmunta III) centkowie Z., paski i t. d. Goł.

Zapinanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapinać ś.

Zapinany I. im. od Zapinać. 2. *dający ś. zapinać, wrzuczony do zapinania, zapinający ś.*: Trzewik Z. a. sznurowany. Rękawiczki zapinane na trzy guziki. Suknia z tyłu zapinana. Ubiór poleki składał ś. z żupana zapinanego na haftki i z kontusza z wyłotami. Wójc.

Zapineczka, i, lm. i p. Zapinka: Tegoż dnia król wysłał królowej bogate dary: drogie pierścienie, bransolety, zapineczki, naszyjniki... Spas.

Zapinka, i, lm. i, × Zapinadło I. to, czym *zapinają, zapięcie, zapinanie, zaponka, zaponka, spinka, klamerka, sprzączka, haftka*: (Hera) z obu stron na ramionach zapina ją (szatę) złotą zapinką. Ml. [Z., spinka do zapinania koszuli pod szyją]. Zapinki rzemienne do ostróg, do kirusu. Gemb. 2. mier.: Z. pomiarowa, ewinga, miesięzna szpilka podwójna, zakładana na sznur, na którym przy pomiarach godzinnik jest zawieszony, aby ś. przy pochyłości sznura nie zsuwał. Łab. Zdr. Zapineczka.

Zapiorunować, uje, ował *zacząć piorunować, zakłóć piorunując*: Wron, gałganie! zapiorunował pan i zerwał ś. równemi nogami z łózka. Byk.

Zapiorunowanie, a, bfm., czynność cz. Zapiorunować.

× Zapipić, i, il a. × Z. ś. (o włosach, pierzu) *zacząć pipić; rosnąć polcać ś. z pod skóry*. L.

× Zapipienie, a, bfm., czynność cz. Zapipić.

× Zapipienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapipić ś.

Zapis, u, lm. y, † Zapisa I. *zapisanie, zaciągnięcie do ksiąg, na listę, wpis, wpisanie*: Z., zapisanie, zapisowanie czego w księgi publiczne.

Kn (oblatowanie, wwiędzenie, wciągnięcie. L.). Z. uczniów, mających uczęszczać na nauki publiczne. L. Czas zapisu, księga zapisu. L. Z. w metrykę kościelną. L. Z., zapisanie, wciągnięcie czego do ksiąg lub akt bartnych. Skr. Zgłosić ś., stawić ś. do zapisu. Zapisy do szkoły tej ciągną ś. tydzień. Zapisy na nową pożyczkę państwową, na nowe akcje idą rażno. 2. *zastrzeżenie, zapewnienie, zobowiązanie na piśmie: akt zapisany w księgach urzędowych; oblig. revers, cyrograf*: Tym zapisem moim zeznaję. Troc. Z. na dług, cyrograf, oblig. L. Pożyczył mu srebra pod zapisem a. na oblig. Skar. Jeden drugiemu więcej na słowo wierzył, aniż na Z., a jeśli przyszło do zapisu, patrząc, wiele go w starych aktach: kilka wierszów najdziesz; a dąz będzie arkusza, a przecięć ś. nań zapłaty przeczekaś. Falib. Dłużnik, który pewne sumy pieniędzy podług swojej chirografy a. urzędowej zapisy winien... Grocie. Dobrze zapisem zawarować, tak żeby on nowy posesor niwezym w owym boru nie miał przeskadzania. Nisz. Do zapisów tak wiecznych, jako doczesnych żadnemu sąd nie ma bronić. Nisz. Że mu już na Z. wierzyć nie chcieli. Pien. Do tego zapisu starosta żmudzki brata swego za pieczętarka przy innych osobach użył. Nar. Z. wieczysty. Ona im zdaje zupełny Z. i kwituje ich z tego, wypisując sama siebie i braty swe. Gac. [Z., akt urzędowy, układ majątkowy. Młodzi stawiają, ś. po zapowiedziach w sądzie, jak nazywają „do zapisu“]. Z. sądowy, grodzki, ziemski. L. Uczyń Z. na 100000 złotych dla żony. L. Zapisem grodzkim ten kontrakt spisany. L. X Z. interymalny, intromalny = Z. prywatny. Wszak ze mnąś na Lysej górze robił o duszę zapisy. Mick. 3. [Z.] spis, lista: Z. górników do zjazdu do kopalni. 4. Z. testamentowy = *legat*. Z., odkaż. L. Kiedy komu część dziedzictwa, nie taka, którą ś. do całego spadku ściągają, lecz tylko jaka rzecz z dziedzictwa, suma a. prawo będzie odkazane, zowie ś. legatem, czyli zapisem. Cyw. Ta pani ma ś. ostać przy swym imieniu podług jej zapisu. Ort. 5. Z., zapisanie gospody, napis na domie, gospodę komu ukazujać. Kn. 6. X Z. listu = *adres wypisany*: Z. tego listu, lubo ś. w nim chrzesne moje imiona znajdują, tak był niepodobny do mego prawdziwego zapisu, iż list ten, nie czytając, oddać chciałem; ale hrabia zapewnił mię, iż list ten był do mnie. L. Zdr. Zapisik.

† Zapisa, y, lm. y p. Zapis.

Zapisac, sze, sal, nied. Zapisywać, † Zapisować, [Zapisować] l. *zajac, zapelnic pismem; zuzyc, spotrzebować na pisanie*: Z. całą stronę, cały arkusz. L. Zapisal już tę libré papieru. L. Młoda panna powinna być biała, jak niezapisana karta papieru. Orzesz. 2. *piszac zaciagnac, wprowadzic w księgi, do akt, na listę, wpisac; zanotowac, utrwalic pismem*: Wziął przed ś. te rzeczy tylko pisać, które są dowodem zapisanym. Wys. (= *piśmiennym*, na piśmie). Rytmu Petrarka podały potomności pamięć piękności Laury, którą w nich zapisał. Ozart. A. (= *piśmiennie wiecznił*). Zapisal akt w księgi sądowe. Troc. Z. rok i dzień narodzenia czyjego. Troc. Wszysey my w królewskiej właśnie usarskiej chorągwi jesteśmy pod znak zapisani. Sienk. [Kiebyś ta był zapisował rzetelnie każde słowo]. Ork. Wyroki przyrodzenia zapisane są w sercu każdego. Kolt. (= *wyryte*). Wiedz, błaznie, i zapisz to w głowie, że nie ja ani sąsiad, lecz nasi

przodkowie, może to prapradziady mieli z sobą właśnie. Syrok. (= *zapamiętaj, miej na uwadze, nie zapominać, żebyś wiedział!*). Te prawdy po hebrajsku zapisane w skał. Mick. Z. co do rachunku. (= *wciągnąć, włączyć w rachunek*). Zapisuję w księgi = wwodzę co w księgi prawne. Kn. (oblatuję. L.). Z. kogo = *wciągnąć na listę, zamieścić na liście, włączyć w poczet kogo*. Z. kogo na listę kandydatów. Z. syna do szkoły (= *oddać*). Z. kogo na członka stowarzyszenia, do stowarzyszenia. Z. chłopca do terminu. Pewny stolarz wziął od ubogich rodziców syna dla nauczania go i zapisał go sobie podług zwyczaju na lat pięć za chłopca. L. 3. co komu = *przekazać pismem, legować mu co, zrobić zapis na jego rzecz*: Zapisuję posag, wiano. Kn. (= *zapisem moim zapewniam, stwierdzam*). Zapisuję co komu, *caveo alicui pecuniam, summam*. Kn. Z. co komu testamentem, w testamentcie. L. Zapisuję co na testamentcie, odkazuję, leguję. Kn. Zapisuję co komu u kogo. Kn. Z. posag, wiano w grodzie. Troc. Zapisal wieś na kaplicę. Troc. Zapisane dobra. Troc. To na ciotek bogatej pewnoś im zapiszę. Fred. A. Majątek swój zapisał na cele dobroczynne. 4. X Z. co komu = *przeznaczyć na piśmie, wyznaczyć, zapewnić pismem*: Zapisuję komu gospodę. Kn. Naznaczono nas a zapisano gospodę na czelech naszych. Rej. Radby był samego sułtana wprowadził do naszego obozu; śmierć zakroczyła, która mu nowe obozy, nowe stanowiska między anioły i rycerstwem onym wysokim niebieskim zapisała. Birk. Aby na dzień zapisany na wizję zjechał. Troc. (= *ustanowiony*). Zapisana gospoda. Troc. Z. komu opiekuna, na piśmie wyznaczyć. L. Każdy opiekun, tak zapisany, jako i przyrodzony, inventarze dóbr sierot ma poczynić. Vol. Opiekun jest a. zapisany a. przyrodzony. Troc. Z. komu lekarstwo = *przepisać, zaordynować*. Z. lekarstwo, receptę = *przepisać* komu. L. Doktor w aptyce takie lekarstwo, taką receptę zapisał. Troc. 5. X Z. co do kogo = *zaudresować*: Zofja odebrała pak jeden, który był do niej zapisany. L. 6. X Z. kogo, co skąd = *zamówroszy piśmiennie, sprowadzić*: Zapisz te towary z Lipska. Troc. Zapisal guwernera dla dzieci z Paryża. L. Gazety nawet zapisywał z dalekiego świata. Ork. Z. ś. l. *zatopić ś., zapamiętać ś., zapuścić ś. w pisanie*. L. 2. *wpisac ś., zaciagnac ś. do księgi, na listę, do spisu*: Z. ś. do głosu. Z. ś. na członka towarzystwa a.: Z. ś. do towarzystwa (= *przystąpić do niego*). Z. ś. komu do albumu. Z. ś. do uniwersytetu, na medycynę, na filozofję, na wydział prawny (= *wstąpić*). Z. ś. na dzieło mające ś. ukazać, lub wychodzące = *wpisac ś. na listę nabywców a. prenumeratorów, zaprenumerować, zaabonować*. Przen.: Nie przeczuwali, że po wieczorze, który tak świetnie zapisał ś. w ich pamięci, czeka ich tyle smutnych niespodzianek. Bał. (= *zaznaczył ś.*). 3. komu = *oddać, przekazać siebie komu na piśmie*: Zapisuję ś. z duszą złemu duchowi. L. Zapisywano ś. krwią djabłem, a djabeł wszelkie wygody za to przez czas czynił, duszę jednak zapisaną po śmierci porwał. Cz. 4. komu = *obdłużyć ś., obciążyć swoją hipotekę na rzecz czyją; zobowiązać ś. komu na piśmie*: Zapisuję ś. zenie na majątność, dotem in fundo colloco scripto cupiam. Kn. Zapisal ś. zenie na majątności. Troc. 5. † Z. ś. przeciw: komu = *zaprotestować, zaoponować*. L.

Zapisanie, a, blm., czynność cz. Zapisac, zapis: Z. czego w księgi grodzkie, w metrykę ko-

ścielną. Troc. Z. komu gospody. Troc. Z. komu czego. Troc.

Zapisanie się, a s., blm., czynność cz. Zapisać ś.: Z. ś. przeciw komu. Kn. (= *protest, protestacja, opozycja*).

Zapisek, sku, lm. ski, !Zapiska to, co zapisano, notata, notatka: Zachowały ś. szczególnie w trafem zapiski rachunkowe dworu Jadwigi.

Zapisik, u, lm. i p. Zapis: Zostawił całą gro- madę i lichy jakiś Z. Krasz.

!Zapiska, i, lm. i p. Zapisek.

[Zapiskać, a, a!] p. Zapiszczyć.

[Zapiskanie, a, blm.] czynność cz. Zapiskać.

[Zapisknąć, nie, na!] p. Zapiszczyć.

[Zapisknięcie, a, blm.] czynność cz. Zapisknąć.

× Zapisnąć, nie, na! p. Zapiszczyć.

× Zapisne, ego, blm., p. Zapisowe.

× Zapisny p. Zapisowy.

Zapisobierca, y, lm. y obdarowany zapisem, legatarjusz, × dziedzic zapisowy: Uczyniła męża swego swym zapisobiercą. Zapisobiercą ogólnym całego majątku ustanowiony był szwagier zmarłego.

Zapisobierczyni, i, lm. e forma ż. od Zapisobierca.

Zapisodawca, y, lm. y ten, co obdarował a. obdarowuje drugiego zapisem.

Zapisodawczyni, i, lm. e forma ż. od Zapisodawca: Do tego czasu Z. nazwisko swoje pragnie zachować w tajemnicy.

Zapisować, uje, ował i Z. ś. p. Zapisać.

Zapisowanie, a, blm., czynność cz. Zapisać.

Zapisywanie się, a s., blm., czynność cz. Zapisać ś.

Zapisowe, ego, blm., × Zapisne opłata od zapisu, wpisowe, wpis: Uciążliwe wyciąganie myt i zapisnego. Vol.

Zapisowy, × Zapisny przym. od Zapis, zapisany. × List Z. Dobra zapisowe. Nar. (= *na których zabezpieczono zapisy*). Ten, któremu część majątku po zmarłym zapisem jego odkazaną została, zowie ś. legatarjuszem a. dziedzicem zapisowym. Cyw. Z., wpisem należący. Troc. Zapisny dług = dług zapisany, zabezpieczony urzędowym zapisem na nieruchomości dłużnika. Skr. (= *hipoteczny*). Ktoby chciał zapis sprawować, ma na siebie dawać list zapisny pod pieczęcią swą. Stl. (= *oblig, kwit, rewers*). Kto pieniądze swe odbierze, ma drugiemu list zapisny wrócić. Stl. Rzeczy zastawiając a. majątność a. dług zapisny. Pien.

Zapisywacz, a, lm. e ten, co zapisuje.

Zapisywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zapisać.

Zapisywanie, a, blm., czynność cz. Zapisywać: [Znajdują ś. ludzie tacy, którzy posiadają tajemnicę leczenia wściekliczny zapomocą jakiegoś zapisywania].

Zapisywanie się, a s., blm., czynność cz. Zapisywać ś.

Zapiszczyć, y, a!, × Zapisać, [Zapisknąć], × Zapiskać i. zacząć piszczyć; *pisnąć:* Zapiszczęło mu w uszach = *zabrzmiało, zadzwoniło, zaszumszczało*. Przywiódę złe rzeczy na Jeruzalem, iż ktokolwiek usłyszy, zapiszczy mu w obu uszu. Leop. (zabrzmi mu w obu uszu jego. B. G.; zadzwoni mu w uszach. L.). Burek niedaleko ubiegł, zaszczekał, wóz zapiszczał, gałęzie zaszumiały, i jechali dalej. Krasz. [Zapiskać = zagrać na piszczałce. Jest pacholek, który nam do wtóru na drawnianej fujarece zapiska]. Stenk. 2. *piszcząc zagłuszyć*.

Zapiszczenie, a, blm., czynność cz. Zapiszczyć.
× **Zapisnięcie, a, blm., czynność cz. Zapisać.**
× **Zapisnik, a, lm. cy ten, co zrobił zapisek, co zapisał.**

[Zapitek, tku, lm. tki] *mohorycz, cienkusz.*

[Zapitki, ów, blp.] *jeden z obrzędów przedweselnych.*

Zapity i zakończony, załatwiony wypitką: Zapita sprawa. Interes Z. 2. a. **Zapity pijany, nieprzytomny skutkiem długiej pijatyki, zapijaczony:** Z. burgrabia nie wyszumi ś. do jutra. l. Dziecię uczyé jest jakoby zapitego człowieka, gdy go piwo a. wino rozejdzie a rozmarzy, trzeźwieć. Glicz. Rozbestwiona i zapita hałastra. Dzierz. W tym zapitym komedjancie widziałem okropny koniec drogi. Bał.

Zapizmować, uje, ował, nied. Zapizmowywał i. *zapębić, przejąć wonią piżma:* W zapimowanej skrzynce — co jedno z niej wyjmiesz, każda rzecz piżmem wonia. Skar. 2. *zagłuszyć, załkumić wonią piżma. Z. ś. przejść, przejąć ś. wonią piżma.* Przen.: Dusza nasza zaczynić ma, opuszyć i Z. Chrystusem. Skar.

Zapizmowanie, a, blm., czynność cz. Zapizmować.

Zapizmowanie się, a s., blm., czynność cz. Zapizmować ś.

Zapizmowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zapizmować.

Zapizmowywanie, a, blm., czynność cz. Zapizmowywać.

Zapizmowywanie się, a s., blm., czynność cz. Zapizmowywać ś.

[Zapki]: Drzwi góralskie przyprawiają ś. nie na zawiasach, ale na tak zwanych zapkach.

Zaplamić, i, it co = okryć płamami, poplamieć: Ona kochała syna tej kobiety z zapracowaniem, posiekaniami rękami, z suknią zaplamioną i podartą. Kow.

Zaplamienie, a, blm., czynność cz. Zaplamieć.

Zaplantować, uje, a! zacząć plantować; zasadzić na plantacji: Zaplantowano sto morgów buraków. Przen.: *zaklimatyzować, zaszczerpić:* Sztucznie zaplantowana obczyzna.

Zaplantowanie, a, blm., czynność cz. Zaplantować.

× **Zaplaskły który zaplaszczał, zakleśły, zatechły:** On rozył, a drudzy przez zaplaskie boki zaledwie ś. ruszyć mogą. Smotr.

× **Zaplasknąć, nie, na! p. Zaplaszczyć.**

× **Zaplasknięcie, a, blm., czynność cz. Zaplasknąć.**

Zaplastrować, uje, ował zalepić plastrem: Jak jej ś. spać nie chce, to my usnąć pomóżemy; możnaby jej oczy Z., a nie, to... Dyg.

Zaplastrowanie, a, blm., czynność cz. Zaplastrować.

Zapłatać, a, a! i Z. ś. p. Zapłacić.

Zaplatanie, a, blm., czynność cz. Zapłatać.

Zaplatanie się, a s., blm., czynność cz. Zapłatać ś.

† **Zaplatywać, uje, ywał i † Z. ś. p. Zapłacić.**

† **Zaplatywanie, a, blm., czynność cz. Zaplatywać.**

† **Zaplatywanie się, a s., blm., czynność cz. Zaplatywać ś.**

† **Zapłacić się, a! i Z. ś. p. Zapłacić ś., dostać ś., zapłacić ś., zapłacić ś.:** Iżo ś. nieco bożków było zapłaciło u Jakóba przez Rachel z Syrji od Labana, wszakże wszystkie one bożki Jakób zakopał pod dębem. Gil.

† Zaplągnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zapląć ś.

Zapląsać, a, ał, † Zapłęsać zacząć pisać; *zawłańczyć*.

Zapląsanie, a, blm., czynność cz. Zapląsać.

Zaplątać, cze a. ta, tał, nied. Zaplątywać l. *zgmatawać, poplątać, splątać, zgmatać*. Z. niei. (= *zasuplać*). Przen.: *zgmatać, zawiąkać, pokrećć, zachlachać, zaciemnić*: Z. sprawę. Wydobyłem ś. z położenia zaplątanego. Leł. Zapląta nogi wino, piwo, szata. L. 2. kogo w co = *wplątać, wwikłać, zamieszać, wciągnąć*: Z. kogo w nieczystą sprawę. Wielu jest zaplątanych w tej sprawie. (= *słomponiłowanych*). Z. ś. l. *zgmatać* ś., *poplątać* ś., *spłatać* ś., *zgmatać* ś., *zasuplać* ś.: Kofi ś. zaplątał. Zapląta ś. komu język. Kn. Język mu ś. tak bardzo zaplątał, że żadnego nie mógł wymówić słowa. L. (Szedł mu język jak w pantoflach, jak na trepkach, młynkował językiem. L.). Przen.: Niezwalczony tych ludów wybawiciel sam ś. nakoniec w niewoli zaplątał. Wor. Obwiniony zaplątał ś. w swych zeznaniach. Czaf ś. zaplątany i nie widział sposobu wydobycia ś. z tej matni. Bał. 2. w co = *umieszać* ś., *wdać* ś., *wplątać* ś., *zaangażować* ś. *niepotrzebnie*. 3. [Z. ś.] *chwicać* ś., *isć chwiejnym krokiem, stawić* ś. 4. [Z. ś. do kogo] = *isć do kogo z nieśmiałością*.

Zaplątanie, a, blm. l. czynność cz. Zaplątać. 2. a. Zaplątanie ś. *stan tego, co ś. zaplątało, płątanina, gmatwanina*: W zmudnym zaplątaniu ciekawość gniewa ś. niesyta. Mick.

Zaplątanie się, a ś., blm. l. czynność cz. Zaplątać ś. 2. p. Zaplątanie.

Zaplątywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zaplątać.

Zaplątywanie, a, blm., czynność cz. Zaplątywać.

Zaplątywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaplątywać ś.

Zaplecek, oka, lm. oki, Zaplecze *oparcie, materac, wysłanie mebla stanowiące oparcie dla pleców, plecy*: Żeby ją zobaczyć, trzeba aż odsunąć siedzenia z zaplecekami. Tomk.

Zaplecenie, a, blm., Zapleczenie czynność cz. Zapleść.

Zapleczenie się, a ś., blm., Zapleczenie ś. czynność cz. Zapleść ś.

Zapleczenie, a, blm., p. Zapleczenie.

Zapleczenie się, a ś., blm., p. Zapleczenie ś.

Zaplecze, a, lm. a l. *miejsce za plecami*. L. 2. p. Zaplecek. 3. część pleców owadów *za śródpleczem leżąca*.

× Zapleczenie, a, blm., czynność cz. Zapleczyć.

Zaplecznik, a, × Zatylnik l. lm. cy *ten, co jest komu za plecami; idący z tyłu za kim*, × *poślednik*, × *naślednik*: Z. swego poprzednika ani na włos nie ma przestępować. Kaw. Nar. 2. lm. ki woj. = a) Z. kirysu = *część jego tylnu, ostaniająca plecy*. Gamb. b) p. Tyłochron.

× Zapleczyć, y, ył *włożyc na plecy*. L.

Zapleć, piele, piel a. pell, nied. Zapielać *zawząć pleć; pieląc zająć*. L.

Zaplemiąć, a, ał i Z. ś. p. Zaplemić.

Zaplemianie, a, blm., czynność cz. Zaplemiąć.

Zaplemianie się, a ś., blm., czynność cz. Zaplemiąć ś.

Zaplemić, i, il i Z. ś. p. Zaplemić.

Zaplemieniać, a, ał p. Zaplemieniać.

Zaplemienianie, a, blm., czynność cz. Zaplemieniać.

Zaplemienić, i, il, nied. Zaplemieniać *zabudzić plemieniem*: W pewnej zbyt szczupłej krainie, zaplemienionej ludu dziwnego odnoga. Nagł.

Zaplemienie, a, blm., czynność cz. Zaplemić.

Zaplemienienie, a, blm., czynność cz. Zaplemienić.

× Zaplemiacz, a, lm. e, Zaplemiciel *ten, co zaplenia, rabuś*. L.

Zapleniać, a, ał p. Zaplemić.

† Zapleniać, a, ał p. † Zaplemić.

Zaplenianie, a, blm., czynność cz. Zapleniać.

† Zaplenianie, a, blm., czynność cz. † Zapleniać.

Zaplemiciel, a, lm. e p. Zaplemiacz.

Zaplemić, i, il, Zaplemić, † Zaplonić, nied. Zapleniać, Zaplemiać *zrobić plewnym, rozplenić, zapłodzić, zarodzić, zamnożyć, rozmnożyć, zaląc, zarosnąć*; przen.: *zapelnić, zagęścić*: Grosza nie ma, i chwast pola zaplenia. Krasz. Z. ś. *zapelnić* ś. *plonem, rozplenić* ś., *zarodzić* ś., *rozmnożyć* ś., *zaląc* ś.; przen. *zapelnić* ś., *zagęścić* ś.: Coraz ś. więcej spód ziemi zaplenia. Uj. (= *pod powierzchnią ziemi staje* ś. *coraz ludniej, przybywa grobów*). W książkach ś. błędy omyłkami drukarskimi zapleniają. Żebr. *Condensa arboribus prata*, zaplonione łąki drzewem abo chrósty. Mącz.

† Zaplemić, i, il, nied. † Zapleniać *zabrać do niewoli, w niewolę, porwać, uprowadzić w jasyr*: Obie też żenie Dawidowe zaplenione. Bud. (obie żony Dawidowe były wzięte w niewolę. B. G.). Spali domy wasze i zapleni je. Bud. (pobierzcie ich do więzienia. B. G.).

Zaplenienie, a, blm., czynność cz. Zaplemić.

Zaplenienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaplemić ś.

† Zaplenienie, a, blm., czynność cz. † Zaplemić. W worze chodził Izajasz dla zaplenia dziesięciorga pokolenia izraelskiego. Bud. 2. † Z. *niewola, jasyr*: Dzień ten, którego Izraelci byli ś. wrócili z zaplenia. Bud. Synowie zaplenia. Bud. (ci, co przyszli z niewoli. B. G.).

Zapleszczyć, y, ał l. *zacząć pleszczyć; uderzyć z pluskiem w płyn, zaplaskać*. L. 2. *zacząć pleszczyć* = *klaskać; zaklaskać, klasnąć*: Palmira w rączki zapleszcze. Karp.

Zapleszczenie, a, blm., czynność cz. Zapleszczyć.

[Zapleszczyć, y, ył] *zaklinować*.

[Zapleszczenie, a, blm.] czynność cz. Zapleszczyć.

[Zapleszyć, y, ył] *zmiądzzyć drzewo biciem obuchem, przemieniając w strzypy*.

Zapleś, ecie, ołł, nied. Zaplątać, × Zapletać, † Zaplątywać, † Zaplećawać l. *plecieniem zasnąć, zarobić, zagrozić, zamknąć*: Z. tę dziurę chróstem trzeba. Troc. Zaplątam chróstem, prąciem, *obtexo frontibus*. Kn. 2. *platać zawiązać, zamotać*: *Inplector*, zaplećawam, zamotaćwam, zawiąkwam. Mącz. Implexus, zamotany, zapleciony. Mącz. W młej jaskini do kogo wstąpił mnóstwem warkocz zaplątasz, prosta ochędóstwem? Koryt. 3. *zaplątać, zamotać, zamącić, zgmatać, zamieszać, zawiąkać*: Szata, piaszcz nogi zapląta. Troc. Wino, piwo nogi zapląta. Troc. Myśl swą zaplećcie sprawami nieczemnego świata tego. Rej. Już to czar zaplećcie a uwikle myśl człowieka takiego. Rej. Jeśli ś. tu zaplećciez za żywota, swego, a nie znajdiesz tu miłosier-

dzia u Pana swego, już tam nie wyżebrzesz nie na wspomnienie sobie. Rej.

Zapleśniać, a, ał p. Zapleśnić.

Zapleśniałość, i l. blm. *stan tego, co zapleśniało.*
2. Im. i = a) *miejsce zapleśniałe.* b) *pleśń.*

Zapleśniały, Zapleśniony im. od **Zapleśnieć**: *spleśniały*: Chleb Z. (posp. *kwitnący*). Przen. *zastarzały, przestarzały, zadawniony, wyszły z użycia, zaniedbany, zarzucony, odwieczny, przedpotopowy*: Co jeśli uczynisz, tedy ziemię węgierską, już od dawnych czasów pustkami zapleśniałą, do pierwszej ozdoby przywrócisz. Jan. On w niepamiętnym zagrzebaną prochu lutnią wydobyl słowiańską z pod ławy, ojczystych rymów zapleśniałą w lochu wziętą do pierwszej przyprawadził chwały. L. Powieści ich najwyborniejsze tego są gatunku, iż je daleko wdzięczniej w zapleśniałych kalendarzach przeczytać można. L. Słowa zapleśniałe, z starożytnej wydobyte polszczyzny. L. W pismach waćpana znajdują często słowa zapleśniałe. L. Nie wyjeżdżaj z takimi zapleśniałymi zdantami. L. (= *zacołanemi*).

Zapleśnianie, a, blm., czynność cz. Zapleśniać.

Zapleśnieć, eje, ał zająś pleśnią, spleśnieć.

Zapleśnienie, a, blm. l. czynność cz. Zapleśnić.
2. *czynność cz. Zapleśnieć.*

Zapleśniony p. Zapleśniały. Garez.

× **Zapleść, a, ał p. Zapleść.**

× **Zapleśnienie, a, blm., czynność cz. Zapleść.**

† **Zapleśtawiać, a, ał p. Zapleść.**

† **Zapleśtawianie, a, blm., czynność cz. Zapleśtawiać.**

× **Zapleśty p. Zaplotły.**

Zaplewiać, a, ał p. Zaplewiać.

Zaplewianie, a, blm., czynność cz. Zaplewiać.
Zaplewici, i, it, nied. Zaplewiać *zanieczyścić plewami*; przen. *zanieczyścić, zachować, zakąkolić*: Do tego gdy ś. potom przyłożył drugi sławie Philalet, a po nim trzeci Ortholog swojemi błędami i herezjami rolą Pańską bardziej jeszcze zaplewili, i tak ś. tania stała, że i spojrzeć na nią, bo już niemal w pół skąkolada, nikt nie chce. Smotr.

Zaplewienie, a, blm. l. czynność cz. Zaplewici.

2. *stan tego, co zaplewiono.*

[**Zapleśniać się, egnie ś., agł ś.**] *zalegnąć ś., zanudzić ś., zagnudzić ś., wiać ś.*: Pluskwy ś. zapległy.

[**Zapleśnić się, a ś., blm.**] *czynność cz. Zapleśnić ś.*

× **Zaplociny, in, blp., p. Splot.**

Zapłombować, uje, owal l. zatkać, zapełnić *plomby, zakłować*: Z. zęb srebrem. 2. *zamknąć zawrzcę plombą*: Z. wóz z węglem. Wagon był nie tylko zamknięty, ale i zapłombowany. Bał

Zapłombowanie, a, blm., czynność cz. Zapłombować: Nawet do zapłombowania zęba każ ś. pani chloroformować. Łoś.

Zaplonować, uje, owal wydać plon, obrodzić.

Przen.: Nam zaplonuje niedola. Berw.

Zaplonowanie, a, blm., czynność cz. Zaplonować.

× **Zaplot, u, lm. y l. p. Splot**: Ten włosów Z., głowy uczesanie... Wysp. Trzymała cię zaplotem ramion. Weys. (= *objawszy ramionami*). 2. *zaplecenie, zaplatanie*: Ujrzałem pięć razy siedmoro głosek wiązanych ognistym zaplotem. Poręb. Przen.: Wola Boża wystrzeliła w czynie ciałem i formą i wraz ich zaplotem. Poręb. (*zespoleciem, złaczeniem, zlaniem ś.*).

× **Zaplotek, tku, lm. tki p. Splot.**

× **Zaplotka, i, lm. i p. Splot.**

† **Zaplotły, × Zapletły** *zapleciony*: Postrzegł cesarz w krzewinie zaplette warkoce. Druzb. (= *zawięzłe, zaczeplone*). Przen.: Dosty jest zacych ludzi na świecie, którzy ś. uniościami a zaplotłemi rzezcami nie nie bawią. Rej. (= *zagniatwanemi, skomplikowanemi, ciemnymi, zawiaklanemi*).

Zapluchotać, oce a. ocoze, tał odezwat ś. pluchotaniem, zacząć pluchotać, zachlupać: Niemen zapluchotał drgnieniem uroczystym. Syrok.

Zapluchotanie, a, blm., czynność cz. Zapluchotać.

Zaplucie, a, blm., czynność cz. Zapluć.

Zapluć, uje, ul. Zaplwać, Zaplunąć, nied. Zaplunąć *zaplugawiać plucocinami, opluć, popluć.*

Zaplugawiać, a, ał i Z. ś. p. Zaplugawiać.

Zaplugawianie, a, blm., czynność cz. Zaplugawiać.

Zaplugawianie się, a ś., blm., czynność cz. Zaplugawiać ś.

Zaplugawiać, i, it, nied. Zaplugawiać *zapełnić plugastwem, zapaskudzić, zanieczyścić, popaskudzić, oplugawiać, opaskudzić, zababrać, pobabrać, zawiąć, zawałać, zwałać, owalać, powalać, zapackać, upackać, upakcać, zabrukac, zbrukać, ubrudzić, zabrudzić, zaplamiać, zasmolić, poplamiać, posmolić*: Z. suknię. Z. rolę = *zachować, zakąkolić, zaprzyć*. Leniwi rolę zaplugawiają, iż ś. pokrzywy i chwasty na niej rozkrzewiają. Skar. Zołądek zaplugawiony wilgotami zimnemi a niestrawnemi. Trzyc. Ciała mają a. napelnione, a ztemi wilgotnościami zaplugawione. Syk. (= *zamalone, zapchane, zatkane*). Język zaplugawiony (= *obłożony, np. w gorączce*). To przynajmniej obmierzła paszeze zaplugawi. Min. (*zajusz. L.*). Tym świętym winem przenajdroższej krwi swojej Pan ustawicznie przemywa te smrodliwe a zaplugawione rany swoje. Rej. Uchędażajmy mu te nędzne a zaplugawione przybytki swoje. Rej. Z. ś. l. *zapełnić ś. plugastwem, zabrukac ś., zapaskudzić ś., zanieczyścić ś., zawałać ś., zawiąć ś., zababrać ś., zapackać ś., skalać ś.*: Patrz, jak ś. cały naród ludzki zaplugawil! Rej. Bardzo ś. zaplugawiła chwala Boża. Rej. Za niedbalstwem przełożonych zarosta i zaplugawiła ś. rola Boża. Rej. 2. przen *skulać, skazić, zespęcić, zepsuć, zwrzucić*: Z. duszę.

Zaplugawienie, a, blm. l. czynność cz. Zaplugawiać. 2. *stan tego, co zostalo zaplugawione*: Lekarstwo na brajn a. Z. języczka. Syr.

Zaplugawienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaplugawiać ś.

Zaplunąć, nie, nał p. Zapluć.

Zaplunięcie, a, blm., czynność cz. Zaplunąć.

[**Zapluć, u, blm.**] *kłopot*: Co my mamy taki Z. u nich mieć!

Zapluskać, szcze, skał, Zaplusnąć, × Zapluskać, Zapluszczyć, nied. Zapluskiwać, † Zapluskać l. *zacząć pluskać, 2. pluszczyć zawałać; zachlupać, zachlupać, ochlupać, pochlupać, zapryskac, opryskać, popryskac, zabryzgać, obryzgać, pobryzgać*: Z. kogo, co wapnem. Z. błotem = *zachlupać*. Przen.: Z. komu czem oczy = a) *zamydlieć, zaprzyć; otumaniać, obalamucić, zaslepić go, ująć. skaptować go postępnie*: Żaden oczu mi nie zaplusnie jakimkolwiek datkiem. Nagur. Nikt mu oka chejwością, nikt bojaźnią nie zaplusnie. Lubom. Oczy zapluszczyć. L. b) *wyrzucić, bliznąć mu co na oczy, wyklóć mu czyn oczy, zadać mi co w żywe oczy*: Zaplusnąć komu oczy, *inferre aliquid probrum vel calumniam*. Kn.

(zadać mu co sromotnego. L.). Chcieli, abym zgrzeszył, żeby mieli złą rzecz, którąby mi zapluskawali oczy. Leop. (żeby mi to u nich było na złe imię, czymby mi urągali. B. G.). Sam nawet jp. Michał miałby mu czym oko zaplusknąć. L. Nie masz mu czym oczu zaplusknąć, nie masz mu co zadać. Kn. Tobie nikt, eny starosto, oka nie zaplusknie, nigdyś braciej nie zdradził. Pot.

Zapluskanie, a, btm., czynność cz. **Zapluskać**.
 † **Zapluskawać**, a, ał p. **Zapluskać**.
 † **Zapluskawanie**, a, btm., czynność cz. **Zapluskawać**.

Zapluskiwać, uje, iwał p. **Zapluskać**.
Zapluskiwanie, a, btm., czynność cz. **Zapluskiwać**.

× **Zaplusknąć**, nie, nał p. **Zapluskać**. L.
 × **Zapluskniecie**, a, btm., czynność cz. **Zaplusknąć**.

Zapluskwić, i, ii *zapuścić, zapelnąć pluskwami*.
Zapluskwienie, a, btm., czynność cz. **Zapluskwić**.
Zaplusnąć, śnie, szał p. **Zapluskać**.
Zapluszczenie, a, btm., czynność cz. **Zapluszczyć**.

Zapluszczyć, y, ył I. p. **Zapluskać**. 2. [Z.]
 oczy = *zanknąć, zawrzeć, zmrużyć, zamrużyć*.

Zapluśnienie, a, btm., p. **Zapluśnienie**.
Zapluśnienie, a, btm., **Zapluśnienie** czynność cz.
Zapluśnić: **Zapluśnienie** wapnem. Troc.

Zapluwać, a, ał p. **Zapluć**.
Zapluwanie, a, btm., czynność cz. **Zapluwać**.
 × **Zapluwka**, i, zwykle w Im. i *juja much, złozone na mięsowie a. ranie*. St. wil.

Zapluwać, a, ał p. **Zapluć**.
Zapluwanie, a, btm., czynność cz. **Zapluwać**.
 † **Zapluwać**, a, ał p. **Zapluć**. L.
 † **Zapluwanie**, a, btm., czynność cz. **Zapluwać**.
Zapluwanie, a I. btm., czynność cz. **Zapluwać**:
 Z. długu. Troc. Z. za kogo. Troc. 2. × Z. *zapluwać*: Z. czyli zapluta rany, bicia. L. († basarunek).

Zapłacić, i, ii, nied. † **Zapłacić** I. *dać pieniądze, wyznaczyć cenę w zamian za kumpo, uścić należność*: Z. za towar. Kredytorowie dobra jego wszystkie przedali i sobie zapłacili. Warg. (= *odebrali dług sobie, wycofali go*). Z. co do grosza. Z. gotówką, czekiem, wekslem. Skórzana moneta mu zapłacił. Prz. (= *obił mu skórę*). Z. za kogo = *zalożyć za niego należność*. Z. dług = *splacić, zwrócić*. Zapłacił z pieprzem i solą. Prz. (= *przeplacił, przesolił*). Z. karę, podatki = *wnieść pieniędzmi, opłacić*. Ej, bo zapłacisz karę! (= *nawzisz ś. na nią*). Nawet twoje westchnienia, nawet ręki ścisnienia wojewoda już zgóry zapłacił. Mick. (= *opłacił, zakupił, zawczasem zaplatą dla siebie*). Z. komu pensję (= *wypłacić*). Z. kogo = *wynagrodzić, zaspokoić płacić*. Najemnikajnie mieli czym Z. Krasz. [Gapa Z. | p. Gapa. Z. swą godnością za drobne przysługi. Z. co = *zapłacić za co*: Z. szkodę, dorózkę, kolację. [Z. konia]. Przen.: *odpłacić, oddać, odwetować, odwdziżyć*: Już ja ci to zapłacę! (= *dam ci za to, nie daruję ci*). Moją łaską zapłacę tym lultajom za serenadę. L. Już ci na to zaplacono, iż to jest szczerza potwarz twoja. Pim. (odpowiedziano, na odwet wskazano. L.). Nie dobrego jeden urągał ś. z ubogiego, który mu też tym zapłacił: nie ubogiego, ale złochnięg wieszają. Bud. B. A to mu zapłacił! (= *odciął ś., odgryzł ś.* = *odpowiedział mi, nie zostal mi w długu*). 2. przen. *wynagrodzić, wrócić, oddać*: Panie Boże, zapłać! Nie mam co inszego dać twojej pań-

skiej osobie okrom dwu słów: Bóg zapłać! Groch. Wszystkie wysługi uspokajał przez „Bóg zapłać!“ Oss. (= *zbywał słowami podziękowania*). Wprzód trzeba dać, niż „Bóg zapłać“ słuchać. Pot. Za „Bóg zapłać“ niewiele kupisz. Zegl. (darmo nie, brząkać tu trzeba, bez pieniędzy na targ, bez soli do domu. L.). Jakie pomaga Bóg, takie Bóg zapłać = jakie pozdrowienie, takie podziękowanie. Mącz. Bóg wam zapłać za wasze dobre serce. L. Szkapta ta nie stoi za Bóg zapłać. Rak. Bóg zapłać, daj jeszcze! Kn. 3. Bóg zapłać, rz. *kaptur u burki, algiertki, habitu, kupiszon*.

Zapładniać, a, ał i Z. ś. p. **Zapłodnić**.
Zapładniający w sposób *zapładniający, zapładniający, ożywczo*: Objęcie rządów przez koalicję podziało nader Z. na różne grupy opozycyjne.
Zapładnianie, a, btm., czynność cz. **Zapładniać**.
Zapładnianie się, a ś., btm., czynność cz. **Zapładniać** ś.: Z. ś. drożdzy = *rozmnażanie ś. ich*.
Zapładzać, a, ał i Z. ś. p. **Zapłodnić**.
Zapładzanie, a, btm., czynność cz. **Zapładzać**.
Zapładzanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zapładzać** ś.

Zapłakać, cze a. [ka], kał, † **Zapłaknąć**, nied. **Zapłakiwać** I. *zacząć płakać, rozplakać ś., uderzyć w płacz, wybuchnąć płaczem, uronić łzę*: Wolno Z., ale nie kwilił i lamentował. Pileh. Pompejusz, uchodząc z bitwy, nie westchnął, nie zapłakał. Bardz. Płaczę ja, wkrótce i ty zapłaczesz. L. Zapłacę, żono miła, zapłacę, wernegoś męża utraciła. Kras. Zapłacę wprzód, a zapłacę i ja nad twą biedą, lecz wiem, że słowa z serca nadęte nie idą. Dm. Nie żał Z., gdy masz czym łzy otrześć. Prz. Kto ś. w piątek śmieje, zapłacze w niedzielę. Krasz. [Kiedy mi w kościele wnikrat zagrają, serce mi zadrzę, ocka zapłakają]. 2. *oczy = zalać, zrosić łzami, zwilżyć płacząc*: Zapłakanemi rzekła oczy. Troc. Zaplakane ociera powieki. Wad. Oczkiem sobie zapłakała. Wóje. Rączki załamała, oczki zapłakała, zmienił ś. jej świat. Psń. Tylko zapłaknę na onę niewdzięczność twoję, wspominając, żeś takie łaski me pogardził. Herb. [Jam ci zawierzyła, mamże na cię Z.?] Kiedy umrze, i pies po niej nie zapłacze. Orzesz. Przen.: Zaplakane drobne okienka wychodziły na podwórko ciasne, brudne. Orzesz. (= *zapotniałe, wilgotne, zamazane*). Może nad listkiem zapłacze. Mick. (= *rozrzewni ś., rozczuli ś., wzruszy ś. do łez*). [Nie o ciebiem zapłakała (= *zaniepokoiła ś., przeraziła ś. do łez*). Paana zapłakuje, czarne oczka zaciera]. 3. † Z. kogo = *opłakać, pożalować go, uzalić ś. nad nim*: Użalenia godny, kamieńby go zapłakał. Kn. Nie jednego człowieka tak bardzo kobiety pomsują, że go ledwie kamień nie zapłacze. Haur. Z. ś. *zameczyć ś. od płaczu; zapamiętać ś. w płaczu, splakać ś. na zabój*: Wobec niej można ś. Z. i zaziwać. Pani zapłakiwała ś., leżąc na łóżku. Niegodziwy, oszukiwał mię, i miałam ś. zapłakiwać! to było nad siły. Krasz.

Zapłakanie, a, btm., rz. od **Zapłakać**.
Zapłakanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zapłakać** ś.

Zapłakiwać, uje, iwał i Z. ś. p. **Zapłakać**.
Zapłakiwanie, a, btm., czynność cz. **Zapłakiwać**.
Zapłakiwanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zapłakiwać** ś.

× **Zapłaniać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zapłonić**.

× Zaplanianie, a, bfm., czynność cz. Zaplaniać.
 × Zaplanianie się, a s., bfm., czynność cz. Zaplaniać s.

Zaplaszać, a, ał p. Zapłoszyć.
 Zaplaszanie, a, bfm., czynność cz. Zaplaszać.
 × Zaplaszczać, a, ał p. Zaplaszczyć.
 × Zaplaszczanie, a, bfm., czynność cz. Zaplaszczać.

× Zaplaszczyć, eje, ał, × Zaplasknąć *zapaść* płasko, stać s. płaskim, splaszczyć s., płasko załechnąć, zakłesnąć. L.

× Zapłaszczenie, a, bfm. 1. czynność cz. Zapłaszczyć. 2. czynność cz. Zaplaszczyć.

× Zaplaszczyć, y, ył, nied. × Zaplaszczać *zagnieść na płasko, zrobić płaskim, splaszczyć, rozplaszczyc*. L.

† Zapłat, u, lm. y p. Zapłata.

Zapłata, y, lm. y, † Zapłat 1. *zapłacenie, wypłata doraznie należnych komu pieniędzy*: Z. za pracę. Troc. Z. mierniczemu, Z. od roboty rzemieślnikowi. Troc. Za enotliwe sprawy sama enota hojną zapłatą jest. Górn. Gdzie jest Z., tam i zasługa być musi. Wuj. Oto Z. robotników, którzy żęli pola wasze, woła na was. Wuj. Nie ten, co pocznie, ale ten, co dokona, zapłatę bierze. Skar. Bez roboty niema zapłaty. Skar. Z. dzienna. Kn. (= *dniołka*). Własną zapłatę ma każda robota. Troc. Z. za dobre (= *nagroda*), za złe (= *kara*). Troc. Wy każdy po księdze w zapłacie macie. Troc. Z. za szkodę, za stratę = *odszkodowanie, wynagrodzenie, indemnizacja, uwolifikacja*. † Z. główna = *recompensa, solutio*. Ort. Jako wiele chromot a. ran, tako wiele tych zapłatów. Ort. Przen.: *nagroda*: Niech ma zapłatę godność między wami, ręczę wam, że zrównacie z ich tam sorbonami. Kochan. Ma być zaślugom Z., ale enota nie ma być najemna. Skar. Zasłużony zapłatę enotliwych zaślug odnosi. Troc. 2. *wynagrodzenie stałe, płaca, pensja*: Zakrystjan w Lublinie przy kościele jezuitkim w r. 1773 brał 140 złotych polskich zapłaty i 160 złotych polskich strawnego rocznie. T. K. Z. służącym (= *zasługi*). Bodaż to w takiej służbie trawie lata, gdzie pewna zaślug nie chybia Z. Nar. Jaka robota, taka Z. Bratk. Jeśli dobra robota, dobra i Z. Hrb. Własną swoją zapłatę ma każda robota: inszą zawždy stateczność, a inszą nieenota. Rej. W zapłacie dać, przyjąć, wziąć towary. Troc. (= *zamiast zapłaty, zamiast należności pieniężnej*). Zdr. Zapłatka.

Zapłatka, i, lm. i 1. p. Zapłata. L. 2. bot. (obolaria) roś.

† Zapłatny *godny zapłaty, nagrody*. Mrow.

Zapław, u, lm. y 1. *zapławianie*. 2. *to, co s. dokąd zapławia, modę spuszcza*: Wisła żarliwym nurtem swoje zapławy zakrętna, wszem w uszach zaszumiewa, pędząc wody mętne.

× Zapławiać, a, ał p. Zapławić.

× Zapławianie, a, bfm., czynność cz. Zapławiać.

× Zapławić, i, il, nied. Zapławić (o płynie) *plawiac zapuscić w głębi; zatopić, zalać, zagrażyć, pogrążyć, ogarnąć, pochłonać*: Zapławiały nas fale. Przyb.

× Zapławienie, a, bfm., czynność cz. Zapławić.

× Zapłazać, a, ał i Z. s. p. Zapelznąć.

× Zapłazanie, a, bfm., czynność cz. Zapłazać.

× Zapłazanie się, a s., bfm., czynność cz. Zapłazać s.

× Zapłocenie, a, bfm., czynność cz. Zapłocic.

× Zapłociciel, a, lm. e *ten, co zapłata, zagrodzićiel płotem*. L.

× Zapłocic, i, il *plotem zapleść, zagrodzić, zająć*. L.

Zapłocie, a, lm. a, † Zapłotki, [Zapłotki] *miejsce za płotem*: Chmiel częstokroć po zapłociu sam przez s. dobrowolnie s. krzewi. Wypatrzył go z zapłocia sąsiad jego. Pot. Czworostaj na zapłociu od drogi. Gac. Wyndź na drogi i na zapłotki a przymuś ich wniść. Leop. (na drogi i między opłotki. B. G.). Ziele to rośnie na murach, rozwalinach i też na zapłotkach. Syr. [Podróźni już dawno byli w zapłotkach]. Szli po zapłociu ogrodów aż do swego. Żer. Zgr. [Zapłocysko].

† Zapłociny, in, blp. = Splot pod 1.: Miasto złotych zapłocin i złotogłowej szaty ona chodziła w skórze tygrysowej. Koch. J.

[Zapłocysko, a, lm. a] p. Zapłocie.

Zapłodek, dku, lm. dki p. Zapłód.

Zapłodnicieł, a, lm. e, Zapłodnicieł *ten, co zapładnia a. co zapłodnił*. L.

Zapłodnić, i, il, Zapłodzić, nied. Zapładniać, Zapładzać *nabawić plodu, zrobić płodnym, użyźnić*: Słońce stworzone, aby zapłodziło żniwa. Stasz. Kmieć wam pracownym radłem morg zapładza. Nar. (= *uprawia*). Z. jay niezapłodnionych rozwijają s. trutnie. Przen.: A ta młodzież, uczniowie, wychowañcy, których umysły oni zapładniali z zapalem swemi wyobrażeniami? Dyg (= *przejmowali, zarazali*). On nie zapładniał sam siebie czczością filozofji. Sienk. Z. s. *zarodzić s., zalać s.*: Ziarno roślinne i jaje zwierzęce zapładzają s., kiełków lub zarodków dostają, rozwijają s. lub ożywiają. L.

Zapłodnienie, a, bfm., czynność cz. Zapłodnić: Z. (fecundatio) połączenie s. jajka z komórką nasienną, † upłodnienie, † upłodzenie, zastąpienie. Z. dodatkowe (superfetatio).

Zapłodnienie się, a s., bfm., czynność cz. Zapłodnić s.

Zapłodnikowy grzyb: Pokolenie zapłodnikowe (spermogonia) rdzaków. Ch.

Zapłodny embr. *tyczący s. zapłodnienia, zapłodzenia*: Otworek Z., p. Jajotworek.

Zapłodzenie, a, bfm., czynność cz. Zapłodzić.

Zapłodzenie się, a s., bfm., czynność cz. Zapłodzić s.

Zapłodziciel, a, lm. e p. Zapłodnicieł.

Zapłodzicielka, i, lm. i forma ż. od Zapłodziciel. L.

Zapłodzić, i, il i Z. s. p. Zapłodnić.

Zapłomieniać, a, ał i Z. s. p. Zapłomienić.

Zapłomienianie, a, bfm., czynność cz. Zapłomieniać.

Zapłomienianie się, a s., bfm., czynność cz. Zapłomieniać s.

Zapłomienić, i, il i Z. s. p. Zapłonać i Zapłonić. Zapłomienienie, a, bfm., czynność cz. Zapłomienić.

Zapłomienienie się, a s., bfm., czynność cz. Zapłomienić s.

Zapłonać, nie, nał, Zapłomienić s., × Zapłomienić 1. *zacząć plonąć, zająć s. płomieniem, wybuchnąć płomieniem, zapać s., rozplomienić s., rozżarzyć s., stanąć w płomieniach*: Kraj zapłonał pożarami. Sienk. Ołbrzymi snop ognia rozłamał s. na siedem błyskawic, i w tej chwili zapłomieniał słupem ognia wierzbą nad drogą. Przybysz. W ogrodzie zapłoneły różnokolorowe lampy. Orzesz. (= *zajasnially, zablystly*). Przen.:

Ani ś. spostrzegł, jak gorącym ku niej zapłonął afektem. Rol. (= *zagorzał, zapalał, zapalił ś.*).
 2. † Z., † Z. ś. p. **Zapłonic** 3. [Zapłonąć ś., Zaplonieć] (o zbożu) *nabrać koloru dojrzałej słomy, dojrzeć*: Jak ś. żytko zapłonęło, już ś. godzi żąć.

Zaplonić, i, il, Zaplonienieć, nied. × **Zaplaniać** *okryć płomieniem* = *zaczernieć, zarumienić*: Wstydy, gniew mu twarz zaplonił. Ej! czy widok pustej torby nie zaplonił? Mick. Z. ś., **Zapłonąć, † Zapłonąć ś., Zaplonieć, Zaplonienieć ś.** *stanąć w ogniach* = *zarumienić ś., zaczernieć ś., sponosować, zapalić ś., odlać ś. rumienicem, splonąć, splonąć ś.*: Zapłonęły bądzcie, *erubescant*. Ps. flor. A to na co? spytałam go zaploniona. Węg. Dziewczę ś. zaploni, na dół spuści oczy. Mick. (= *spieczę raki*). Hrabina zaploniła ś. i spoglądała to na bukiet, to na męża. And. Ogorzała cokolwiek twarz jego zaploniła ś. Korz. Nie zaplonienieło ś. jej czoło ze wstydu na sumo to przypuszczenie. Krasz. W miarę jak to czytał, słabo mu ś. robiło, zaploniał, serce biło. Krasz. Tylko poranne zorze ś. zapłonę, wojsko wszystko w odkryte wyprowadzi pole i bitwę ofiaruje. Tw. Jak ś. róża zaploni szkarlatem... będziem mieć wesele. Kon. Na to ś. on zapłonął, jako gdy kto biały szkarlat jasnorumianny pokropi nabiałem. Żim. Człowiek uczełwiy, gdy ma o eo prosić, zapłonąć ś. musi. Górń. Gdy co szkaradnego usłyszał, wnet ś. jako najuczciwsza panna zapłonęła, jakoby policzek jaki odniósł. Skar. Z. ś. gniewem, od gniewu = *zapłonąć, zapalić ś., zarwrzeć, zakpiąć, zaindujczyć ś., zaprzyżyć ś.*

† **Zaplonić, i, il p. Zaplonić.**
Zaplonieć, eje, al l. p. Zaplonić. 2. [Z] p. Zapłonąć.

Zaplonienie, a, blm. l. p. Zaplonienieć. 2. p. Zaplonienieć ś.: Wszystko mię zdradza: niech kto imię jego wspomni, Z. na twarzy postrzegą przytomni; lecz czegoż ś. mam płonić? publiczny szacunek upoważnia mój wybór i płodzi frasunek. Niem.

† **Zaplonienie, a, blm., czynność cz. Zaplonić. Zaplonienie się, a ś., blm., p. Zaplonienieć ś. Zaplonienie, a, blm., Zaplonienie l. czynność cz. Zapłonąć. 2. a. Z. ś. czynność cz. Zapłonąć ś.; czerniwość, ogień, rumieniec wstydu, pons na twarzy.**

× **Zaplonienie się, a ś., blm., p. Zaplonienieć.**

Zaplonka, i, lm. i bot. (nonnea) ros. z rodziny ugór czcznikowatych.

Zapłon, i, lm. e bot. (fontanesia) ros. z rodziny oliwkowatych.

Zapłoszenie, a, blm., czynność cz. Zapłoszyć. Zapłoszyć, y, yl, nied. Zapłaszać *płosząc zapędzić aż dokąd; wypłoszyszy zapnąć; spłoszyszy zastraszyć*. Glos. Zapłoszonej owieczki nie zaganiacie, a zgubionej nie szukacie. Bud. (zapłoszonego nie przywozicie, ani zgubionego nie szukacie. B. G.).

× **Zapłotek, tku, lm. tki** = **Splot** pod l.

[Zapłotki, ów, blp.] p. **Zapłocie.**

Zaplotny *będący za płotem a. stamtąd pochodzący*: Jedno pole leży za Targowem, drugie, zaplotne, przeciw dworowi. Wej. Część swoją od drogi do drogi zaplotnej. Gac.

Zapłowić, i, il zrobić płowym, płowo zapuscić. L. Zapłowić, eje, al zacząć płowieć, zablakować, zablaknąć; wypłowić, splowieć, spelnąć, wypelnąć nieco. L.

Zapłowienie, a, blm. l. czynność cz. Zapłowić. 2. czynność cz. Zapłowić.

Zapłód, odu, lm. ody, † Zapłodek l. zapładnianie, zapłodnienie. 2. (embrio) zaród, zarodek, zawiązek płodu. Zdr. Zapłodek.

Zapłókać, cze, kał, nied. Zapłókiwać zacząć płókać; płócąc zatrzeć, zapłuszyć; płókanieciem ołmienić, naprawić, oczyścić: Z. zły smak w gębie. L.

Zapłókane, a, blm., czynność cz. Zapłókać.

Zapłókiwać, uje, iwał p. Zapłókać.

Zapłókiwanie, a, blm., czynność cz. Zapłókiwać.

× **Zapłótnieć, eje, al zabladać jak płótno, zblednąć jak chusta, × splótnieć. L.**

× **Zapłótnienie, a, blm., czynność cz. Zapłótnieć.**

[Zapłóżnik, a, lm. oy] *chłop chodzący za pługiem przy orce.*

Zapłynąć, nie, al, nied. Zapływać l. płynąć a. płynąc *dostać ś. aż dokąd, dopłynąć, przypłynąć na miejsce: Z. do portu (= zawiąć, dobić)*. Fenicjanie zapływali do Egiptu. Lel. Rzek siła Dunaj w siebie bierze i tak nie sam do morza zapływa Czarnego. Bardz. Przen.: Zapłynął do portu. (= *udało mu ś. coś szczęśliwie zakończyć, doprowadzić do końca; dobił do brzegu, osiągnął swój cel*). Przen.: Gdy Dawid swowolał już a był bardzo w szczęściu zapłynął, w szczęściu swoim wziął Urjaszowi żonę. Rej. (= *uniósł ś., posunął ś., utonął, opłynął w szczęściu*). 2. *za co = zająć płynąć, zasunąć ś., schować ś. za czym*. Przen.: Słońce, nim zapłynie za chmurną ścianę, złotem wprzód owinie strzechy słomiane. Syrok. 3. *czym = zająć płynem, spłynąć, zacieć, ocieć, pokryć ś. płynem: Łąka piaskiem zapłynęła. Oczy krwią zapłynione. Karp. (= nabiegły)*. Oczy krwią zapłynięte i mgła szarą zasnutę. Krech. Zapłynął krwią Sienawski na twarzy, aż ś. purpurowy stał. Tet. Przen.: Goryczą i kwasem zapłynęło mu serce. Krasz. Przen.: Poszła, i ślad jej nocą zapłynął. Gosz. (= *zapadł*). 4. *zapelnic ś. płynem, zarównać ś. z poziomem spłynąwszy czym, rozplnąć ś.*: Stawów kopanych ani śladu—mogły Z. Syrok. Mury ś. waliły, fosy zapłynęły. Syrok. **Zapływać ś. płynąć** *zapędzić ś., zagalopować ś.* Przen., żart. *płynąć = łęć, zanadto ś. zapędzić*: Jak ś. myśliwy zapływa, to niema końca.

Zapłynienie, a, blm., p. Zapłynienie.

Zapłynięcie, a, blm., Zapłynienie czynność cz. Zapłynąć.

Zapływ, u, lm. y zapływanie, zapłynięcie, zalok. Przen.: *wpływ*: Bóg wszędybytny pełni Boskimi zapływy lądy, morza, powietrze i wszelki ród żywy. Przyb.

Zapływać, a, al i Z. ś. p. Zapłynąć.

Zapływanie, a, blm., czynność cz. Zapływać.

Zapływanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapływać ś.

[Zapływany] *człowiek, któremu czegoś brakuje*: Chodzi jak Z. (= *jak błędny*).

Zapobiec, gnie, gl, × Zapobieżec, nied. Zapobiegać l. czemu = przeszkodzić, zabiegać; nie dopuścić czego, uprzedzić co: Z. chorobom, występkom, nadużyciom, upadkowi. Sprawiedliwość ta, która zapobiega zbrodniom, szacowniejsza jest od tej, która je poskramia. Ostr. Zapobiegać złemu, nie dopuścić złemu, zaskoczyć mu. L. Religja chrześcijańska... zapobiega srogiemu panowaniu zemsty i dumy. Śniad. Zapobiegać, aby ś. fałszywe zdania nie szerzyły w narodzie. Śniad. Możemy też Z. wczesnym

przedsięwzięciem. Fred. A. 2. Zapobiegać = *zapobiegać, krzątać* ś., *starać* ś.: Pracował, zapobiegał, a syn wszystko zmarnował. 3. [Z.] *zabronić*: Pytam ojca: „Dejcież mi, tatusiu, 30 reńskich, to ś. wam usunę.“ — Macocha odrazu zapobiegała. Ork.

Zapobiegać, a, ał p. Zapobiec.

Zapobieganie, a, bfm., czynność cz. Zapobiegać: Z. złemu. Lek. Z. chorobom (prophylaxis) = *nie dopuszczanie do chorób, usuwanie warunków sprzyjających powstawaniu chorób*. Higijena ma na celu Z. chorobom. Terapja wewnętrzna usiłuje działać przeważnie w ten sposób, że ś. stara usilnie o Z. chorobom.

Zapobiegawczo przys. od Zapobiegawczy: Działła Z.

Zapobiegawczy *tyczący zapobiegania, zapobiegający, zaradczy*: Przepisy zapobiegawcze. Lek. (prophylacticus, praeventivus): Środek Z. Metody zapobiegawcze. Leczenie zapobiegawcze. Terapja zapobiegawcza.

× Zapobiegł, ów, bfp. *zabiegi*. L.

Zapobiegliwie przys. od Zapobiegliwy.

Zapobiegliwość, i, bfm., rz. od Zapobiegliwy: Majątki, strzeżone z zapobiegliwością nieledwie graniczącą ze skąpstwem, rozsypywały ś., nikły bez śladu. Rol.

Zapobiegliwy, × Zapobiegły, × Zabiegły *mający zyczaj zapobiegać, lubiący zapobiegać, przeczorny, przewidujący, troskliwy o przyszłość, starowny*: Z. gospodarz. Lud obrotny i zapobiegły. Pol.

× Zapobiegły p. Zapobiegliwy.

× Zapobzieć, y, ał p. Zapobiec.

Zapobieżenie, a l. bfm., czynność cz. Zapobiec i Zapobzieść. 2. *środek zapobiegawczy, prezerwatywa, zabiegi*.

† Zapobieżny *któremu można zapobiec*. L.

Zapobytować, uje, ował *zamieszkać jako pobytowy*: Z rozkazu poliejki zapobytował w Kiernozi.

Zapobytowanie, a, bfm., czynność cz. Zapobytować.

Zapocenie, a, bfm. l. czynność cz. Zapocić. 2. p. Zapocenie ś.

Zapocenie się, a ś., bfm., niek. Zapocenie czynność cz. Zapocić ś.

Zapocić, i, il *zanoczyć potem, przepocić*: Z. koszulę. Przen: Z. czoło nad pracą = *spocić* ś., *napocić* ś., × *upocić* ś., *uznoić* ś., *namordować* ś. Z. ś., *Zapotnieć spotnieć, spocić* ś., *wypuścić z siebie pot, oblać* ś. *potem*: Zapoccone znojem rolniczym dłonie. Nar. Niech ś. chory zapoci. Przen.: Szyby zapociły ś. = *zaszły parą, zapotniały, spotniały*. Za najmniejszą krzywdę towarzyszowi waszemu uczynioną mocno ś. zapoci ten pan podstarości. Okol. (= *będzie miał za swoje, zafrasuje* ś., *zakłopotuje* ś.).

[Zapocić się, knie ś., kł ś.] *zatrzymać* ś.: Zapociękł ś. = *zastanowił* ś., *i cofnął* ś., *idąc naprzód w myślach pogrążony*.

[Zapocićzenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zapocić ś.

× Zapociękać się, a ś., ał ś. *zaciekać* ś., *zapędzać* ś., *usiłować, kusić* ś., *próbować*: Któżby ś. zapociękał podać obraz architektoniki wszechświata?

× Zapociękanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapociękać ś.

Zapocząć, nie, ał, nied. Zapocząnąć l. † Z. *zacząć, zrobić początek, rozpocząć, począć*: Skład mój rym zapoczną, gdzie mu środek uczynię, gdzie, kończąc, odpoczną? Groch. Lecz, gościu,

rzeeze dalej, zapocznij od źródła, powiedz nam, jak ś. chytróść Grecyznom powiedła. L. Kamienie ostrości i twardości zapoczęły zbywać, a miękkeść, a powoli postaci porywać. Żebr. Aby który nie mniemał wiargę w Pana Jezusa być nowotną, którejby dopiero mieli Krystus, apostołowie i Jan św. uczyły ś. Z., ale że jest starodawna, św. Piotr tego dowodzi. Gil. [Kochajze mnie, Kochaj, jakoś zapocena]. 2. co, czego = *ubrać pierwszą część ciała, napocząć*: Z. bochenek chleba, butelkę, szynki.

Zapoczątkować, uje, ował co = *dać czemu początek, inicjatywę, wystąpić z inicjatywą, zainicjować, zaprojektować*: Z. sprawę. Z. składkę.

Zapoczątkowanie, a, bfm., czynność cz. Zapoczątkować: Było to wznowienie planu owego który Tymko skreślił był na Z. powstania. Jeż.

Zapoczęcie, a, bfm., czynność cz. Zapocząć.

Zapocząnac, a, l. m. e *ten, co zapocząyna*. L.

Zapocząnac, a, ał p. Zapocząć.

Zapocząnianie, a, bfm., czynność cz. Zapocząnac.

!Zapodejrzeć, y, ył *połać w podejrzenie*: Czy lud pierwszy nie zapodejry moralnej jej wartości? Wal.

!Zapodejrzanie, a, bfm., czynność cz. Zapodejrzeć.

× Zapodobać się, a ś., ał ś. *spodobawszy* ś. *zaządać* ś., *zachcieć* ś.: Polityka taka stawiała ś. usprawiedliwieniem wszystkiego, co ś. komu zapodobało uczynić w społeczeństwie. Szuj.

× Zapodobanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapodobać ś.

Zapodszycie, a, bfm., czynność cz. Zapodszyć.

Zapodszyć, yje, ył, nied. Zapodszywać *zeszyć wierzchem, okrętką*.

Zapodszywać, a, ał p. Zapodszyć.

Zapodszywanie, a, bfm., czynność cz. Zapodszywać.

Zapodziać, eje, ał, [Zapodzień], nied. Zapodziać co gdzie = *zadziąć, podziać, zawieruszyć, zaprzepaścić, zatarmosić, wścibić niewiadomo gdzie*. l. Z. ś., *zadziąć* ś., *podziać* ś., *zawieruszyć* ś., *zaprzepaść*: Postąłem go z biletem, i gdzieś ś. zapodział. L. (= *nie widać go, przepadł, nie wraca, zabłątanął* ś.). [Ledwie ś. gdzie nie zapodzieję (= *ledwiebym* ś. *w ziemię nie schowała przed niepokojem*). Gdzie ja ś. z bydeleczkiem zapodzieję?].

Zapodzianie, a, bfm., czynność cz. Zapodziać.

Zapodzianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapodziać ś.

[Zapodzień, eje, ał i Z. ś.] p. Zapodziać.

× Zapodziemć, i, il (zapod-ziemć) *zabrznieć jakby z pod ziemi*: Ha ha--zapodziemł głos p. Ostafieja. Mic.

× Zapodziemienie, a, bfm., czynność cz. Zapodziemić.

Zapodziewać, a, ał i Z. ś. p. Zapodziać.

Zapodziewanie, a, bfm., czynność cz. Zapodziewać.

Zapodziewanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapodziewać ś.

[Zapoganiac, a, ał] *zacząć poganiać, zakrzatnąć* ś. *około poganiania*: Weźże se Stradomiankę, bo to robotnica: zapogania i zaorze, nie potrzeba bica.

[Zapoganianie, a, bfm.] czynność cz. Zapoganiac.

[Zapoganić, i, il] *zabrudzić*.

[Zapoganienie, a, bfm.] czynność cz. Zapoganić.

† Zapohańczenie, a, bfm., czynność cz. Zapohańczyć.

† Zapołańczyć, y, ył zarazić pohankstwem. † Z. ś. zarazić ś. pohankstwem: Gwałtu wołają przeciw zapołańczonemu, zheretykowanemu i spożydziałemu biskupowi. Zigr.

Zapoić, a, lm. e ten, który kogo zapoił. L.

Zapoićielka, i, lm. i forma ż. od Zapoićiel. L.

Zapoić, i, il, nied. × Zapoiwać i. zacząć poić. 2. *pojąc zasycić; pojąc zalać; opoić*: Nie kupiłeś mi wonnej trzciny a tukiem ofiar twoich nie zapoiłeś mnie. Leop. (nie napoiłeś mnie. Leop.); aniś mnie tłustością ofiar twoich opoił. B. G.). 3. *pojąc do zbytku przyprawić o śmierć; doprowadzić do zapicia ś.*

[Zapoiyny, in, bhp.] 1. *zapijanie jakiej sprawy; picie na cześć czego.* 2. *zaręczyny* (Gol.); *ostateczne przyrzeczenie dziewczki dla pana młodego*: Była za młoda, żeby swaty na Z. do niej posyłać. Orzesz.

× Zapoiwać, a, ał p. Zapoić.

× Zapoiwanie, a, bhm., czynność cz. Zapoiwać.

[Zapoiąć, jmie, jał] *pojąć, wziąć*: Zapoiął ją w małżeństwo. [Z. ś.] *zabrać ś., wziąć ś., przystąpić*: Bidna wdowa ni miała ś. do czego Z. Nie wolno mu ś. było do dzieweryny Z. (= *chodzić w zaloty*).

† Zapoje p. Zapiąć.

Zapojenie, a, bhm., czynność cz. Zapoić.

[Zapojęcie, a, bhm.] czynność cz. Zapoiąć.

[Zapojęcie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zapoiąć ś.

† Zapokojny za pokój, w celu zjednania pokoju czyniony: Oltarz mi uczynicie i ofiarować na nim będziecie, całopalenia i zapokojne wasze. Wuj. (które za pokój i za zdrowie ofiaruje. Wuj.; spokojne ofiary twoje. B. G.).

Zapokutować, uje, ował zacząć pokutować. Przen.: Są wskazówki, że zapokutowały na dworzec Augustowym intencje pozbycia ś. Patkula na innej drodze. Jaroeh. (= *zjawiły ś. i utrzymywały ś. uporczywie*),

Zapokutowanie, a, bhm., czynność cz. Zapokutować.

[Zapole, a, lm. a, Zapółko] 1. *miejsce za polem. L.* 2. p. *Sąsiek*: Szliśmy po trupach, jak po snopkach w zapolu. Zer. Milej z większego brać zboże za pola. Iz. Ja po mym ojcu, choć w zapolu cienko, w Bogu nadzieja, że wezmę gumienko. Koch. W. 3. *przegroda między klepiskiem a sąsiedziem w stodole.* 4. *okolica bezleśna, w której są tylko pola; obszary pól, ziemia pokryta polami urodzajnymi*: W obszernych zapolach, gdzie drzewa niema. Kluk.

[Zapoliczek, czka, lm. czki] *oszalowanie z tarcic lub brusów, zabezpieczające brzegi grobli, przy ujęciu zwężającym ś. w miarę przechodzenia stawu lub młynówki na łotki.*

[Zapolina, y, lm. y] *ścianka dzieląca w stodole tół od zapola.*

Zapoliturować, uje, ował *politurą zakryć, zaciągnąć*: Nie mógł skazy w drzewie należycie. Z. Zapoliturowanie, a, bhm., czynność cz. Zapoliturować.

Zapolitykować się, uje ś., ował ś. *zająć ś. bez pamięci polityką*: Ojciec zapolitykował ś., czytając gazety, aż do opuszczenia wypłaty długu bankowego. Spas.

Zapolitykowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zapolitykować ś.

[Zapólnica, y, lm. e, Sąsiecownica, Sąsieknica, Sąsietnica, Błąg, Błank, Łąg, Zastronek] prze-

groda z desek oddzielająca zapole od boiska; płot oddzielający sąsiek od klepiska; przegroda na zboże, sąsiek; deska w zapolu. L.

[Zapólny] 1. *znajdujący ś. za polem. L.* 2. przym. od Zapole: Z. grunt = *ziemia na rolę użyta*. Ziemia zapólna = *ziemia polami urodzajnymi pokryta*. Ptaki zapolne trzymają ś. a. roli a. łąk. Kluk.

Zapolować, uje, ował 1. *polując zamęczyć*: Z. charty. 2. *zacząć polować; zająć ś. polowaniem*: Zapolujemy dziś po raz pierwszy. L.

Zapolowanie, a, bhm., czynność cz. Zapolować.

[Zapólnić, i, il] *zapełnić*. Pe.

[Zapólnienie, a, bhm.] czynność cz. Zapólnić.

Zapółocie, a, bhm. *miejsce za rzeczką Polotą. Zapółucz, a, lm. e i. × Z. przędza czerwona turecka* (Troć.); *nici bawełniane na czerwono lub sino farbowane* L. 2. bot. (*viuesseuxia*) roś.

[Zapolywać się, a ś., ał ś.] *zaczynać dojrzewać*: Owies ś. zapolywa.

[Zapolywanie się, a ś. bhm.] czynność cz. Zapolywać ś.

Zapomagać, a, ał i Z. ś. p. Zapomóc.

Zapomaganie, a, bhm., czynność cz. Zapomagać.

Zapomaganie się, a ś., bhm., czynność cz. Zapomagać ś.

† Zapomin, u, bhm. *zapomnienie, zaniechanie, uposłedzenie*: Widział Z. enoty, nieszczęśliwych wzgardę, wszędy uciski, tyraństwo. Przyb.

Zapominacz, a, lm. e p. Zapominalski.

Zapominacz, a, ał i Z. ś. p. Zapominieć.

Zapominalska, kiej, lm. kie *kobieta krótkiej pamięci*.

Zapominalski, ego, lm. scy, Zapominacz *mężczyzna krótkiej pamięci*.

Zapominanie, a, bhm. 1. *czynność cz. Zapominać*: Uczynić w sercu niezapominanie. Pot. 2. ps.: Z., *utrata pamięci* (amentia). Z. *użytku przedmiotów* (apraxia, parapraxia).

Zapominanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zapominać ś.

[Zapominek, nku, bhm.] *pamięć*: Ostań z Bogiem i kominku, ostanies mi w zapominku.

Zapominka, i, lm. i, × Zapominy *zapomnienie, niepamięć*: Poszło to w zapominkę.

[Zapominki]: Borówki w czasie dojrzewania trześni nazywają zapominkami.

× Zapominy, in, bhp., p. Zapominka.

[Zapomliwy] *zapominający, niepamiętny*: Więc ocieś ten troskliwy stał się wnet Z. na swoją zonkę miłą.

Zapomnąć, mni, mniał i Z. ś. p. Zapomnieć.

× Zapomniałość, i, bhm., p. Zapamiętałość: Dziś twa Z. głucha głosu mojego nie słucha. Węg.

× Zapomniały p. Zapamiętały: Z., *zapamiętały, szalony*. Gosł. Z., *zapamiętały, od siebie odeszły*. L. Siadam Z. na zieloniuchny pagóreczek mały. L. Z., *przeparty swym wewnątrznym świadectwem, niespodzianie mowę utracił*. Nagur. Gniew go tak zapamiętałym w samym siebie uczynił, że mu zaraz własną szablą głowę uciął. Ustrz. Sen Z., to jest spanie twardo. Sien. (letarg, śpik, subet. L.). Lekarstwo od ukąszenia zapomniatego psa i każdej innej beestji. Urzęd. (= *wściekłego, szalonego*). [Jak Z. leciał. Kon. Pójdę w świat, to mnie, jak tego psa zapomniatego, ułapią. Kon.]

Zapomniany, † **Zapomniony** im. od **Zapomnieć**. **Zapomnieć**, mni a. † **mionieć**, al. × **Zapomnąć**, [Zapomnąć]. nied. **Zapominać**, † **Zaminać**, † **Zapomniewać**, [Zapomniawać] i. *nie spamiętać, stracić z pamięci*: Na śmierć zapomniałem jej spytac, gdzie mieszka. L. (= wyszło, wywietrzało mi z głowy, nie dopilnowałem ś., nie przyszło mi na myśl, do głowy). Nie zapominajcie nigdy, od kogo tak wielkie odebrałście dobro. L. Pomnę dawne obelgi i dawne niewoli; czyli łatwo Z., gdy co kogo boli? Gawiń. (= przestać odczuwać, zobojętnieć na ból). Dobrodziejstwo wziąwszy, pomnij, dawszy, zapomnij. Kn. (= nie przypominaj, nie wspominaj, nie wymawiaj). Wszystko już wybrano, co ma być do drogi, i o butelece ś. nie zapomniało. Kras. (= nie przepomniano). O odbytnym raz poselstwie zapomnąć mu trzeba. Uj 2. *nie zachować w pamięci, pogrzać w niepamięci*: Ja umiem krzywdy swe zapominać, ale braterskiej miłości, choćbym chciał, Z. nie potrafię. Boh. [Czy mam ś. spodziewać, czy zapomnąć? Kolb. I tu nas późny wiek nie zapomnie, i tam dostąpię wiecznego dziedzictwa. P. Koch. Tak straszny i tak pojedynk srogi został pamiętny u obojej strony, nie bez wielkiej go wspominają trwogi, i nie tak ryciło będzie zapomniony. P. Koch. 3. *czego = przestać umieć co, utracić uprawę, biegłość w czym, nie umieć już czego*: Zapomniał języka francuskiego. Przen.: Zapomniał języka w gębie = *oniemiał; zmieszany, nie wiedział, co powiedzieć, nie może przysięść do słowa*. Przerzekał raz po raz; coraz ciszej, jako ten paciierz, by go nie Z. Reym. 4. *zaniechać przez obojętność, opuścić, lekceważyć kogo, co, nie sobie zeń nie robić, wypuścić z swej łaski, odwrócić ś. od kogo, od czego, nie troszczyć ś. o niego; nie uważać, nie mieć względu na niego, nie liczyć ś. z nim*: Bóg czekał nędznego, dla grzechu wygnanego, jako go nie zapomniał, nie wzgardził, do końca nie opuścił. Wiśn. Kto łaskaw, nie zapomina, kto nie łaskaw, nie wspomina. Rys. Ojczyznę miłuje, że i syna zapomina. Brk. (= odzłował, poświęcił, nie zwraca nań uwagi, poświęca go dla niej). Czeka zaproszenia do dworu, zapomniany w swojej ustroni pogranicznej. Szaj. Zakochni zapomnieli o świecie. Sylwia i Lucydas, poznawszy ś., przestając na sobie, zapomnieli na resztę ludzi i chcieli też być od nich zapomnianemi. L. Zapomnąć braterstwa. Uj. 5. *wybić sobie z głowy, z pamięci, wyperswadować sobie*: Z. smutku, zgrzyoty. L. Helena, gdy była w smutku, kładła ziele w to wino, a pijąc, zapomniwała smutku. Urzęd. (= zbywała). 6. *puścić w niepamięć, przebaczyć, darować, odpuścić*: Wszelkimi mię sposobami przegryza, do śmierci mu tego nie zapomnę. L. Z. krzywdy. 7. *zostawić przez rozluznienie*: Zapomniałem u siebie parasola. Z. ś. *zapamiętać ś., stracić, panowanie nad sobą, wyjść z równowagi, stracić zinną krew, utieść ś. namiętnością, pogwałcić obowiązujące dla kogo względy, uchybić mu*: Proszę ś. nie zapominać! W szczęściu ludzie ś. zapominają. Rys. Niesłuchana mądrości, któraś i przy skończeniu ostatnim żywota Z. ś. nie mogła. Warg. Zapominam ś. na to wszystko, i sam nie wiem, gdzie jestem. L. Mały kłopot i lekki, co trzeba, to mów, ale kiedy przyjdzie wielki żal człowiekowi, już takiemu nie tylko mowy niedostawa, lecz ś. wszystkim zapomni, wszystek kamienieje. gdy utraci rodzice a. dobrodzieję. Groch. Zapomniałem ś. i jadłem w post z mięsem.

Zapomnienie, a i. btm., czynność cz. **Zapomnieć**: Trasybul konstytuują wniosł takową, aby rzeczy przeszłych więcej nigdy nie wspominał, i to Z. a niewspominanie od Ateńczyków amnistją nazwane. Warg. 2. niek. Im. a. *niepamięć, zapominka*: Jeden koniec: śmierć i Z. Krasin. Wszelkie urazy w wieczne puszcza Z. Troc. Urazy sły w Z. Z. zbójcom = *przebaczenie, darowanie, amnestja*. W całun zapomnieć obleczoney cały. Krasin.

Zapomnienie się, a ś., btm., niek. **Zapomnienie** czynność cz. **Zapomnieć** ś.: I dotąd w srogim zapomnieniu leży, choć ją trą, trzeźwią pierwi doktorowie. Pot. (= *omulieniu, nieprzytomności, letargu*). Niemoc, którą zowią Z., przeciwna jest szaleństwu; bo kto szaleje, trudno go uspić, a tego obudzić trudno; przygadza ś. z obrażenia tyłu głowy, gdzie jest miejsce pamięci; człowiek nie nie bacz, a śpi jak umarły. Sien.

[Zapomniecie, a, btm.] czynność cz. **Zapomnąć**. [Zapomniecie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zapomnąć** ś.

× **Zapomniony** p. **Zapomniany**. Troc.

Zapomoga, i, lm. i, [Zaspomoga], **Zapomożenie** i. *czynność zapomagania, zapomożenia*. 2. *zasób dany komu dla pomóżenia mu, zaopatwienie, to, co ś. daje a. czyni dla wspomóżenia, pomoc materialna, wsparcie, zasiłek, subsydjum*: Z. kmielcom w czasie głodu. Z. chłopom, załoga. L. [Biorą z sobą zapomogę: drób, kaszę, chleb, sól (dla nowego gospodarstwa). Biero, co który może, pani młody na zapomogę. Z. podróżnemu rzemieślnikowi = *wydatkiem, nadrozwie*. Panie, daj nam zapomogę, bo dalej żyć nie mogę. Mick. Nawet od rodzonnego brata nie chciał przyjąć złamanego szeląga zapomogi. Kor. Zdr. Zapomóżka, Zapomóżka.

Zapomogowy przym. od **Zapomoga**: Ustawa zapomogowa. Fundusz Z.

Zapomożenie, a, btm., czynność cz. **Zapomóc**. **Zapomożenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zapomóc** ś.

Zapomóżka, i, lm. i p. **Zapomoga**: Nie szczędzi dziedzie zapomóżek. Szcz. Rząd, nie chce go jeszcze opuszczać, powtarza zapomóżki. Sur. Zapomóżki, udzielane rzemieślnikom, wtenczas mogą być pożyteczne, kiedy tych niespodziane wydarzenia przyprawiają o upadek. Sur.

[Zapomóżny] *zamożny*.

Zapomóżyciel, a, lm. e ten, *co zapomógł a. co zapomaga*. L.

Zapomóżycielka, i, lm. i forma ż. od **Zapomóżyciel**.

Zapomóc, oże, ógl, nied. **Zapomagać** kogo = *zaopatrzyć w pomoc, w zasoby, zarządzić niedostatkowi, przyczynić ś. do czyniejszego zamożności, podpomóc, wesprzeć kogo, udzielić mu zapomogi, podprzeć kogo, poratować w interesach*: Perylus Aleksandra prosił, by posągiem zapomógł jakim eórkę jego. Prot. Nierychło dał, a dzień odkładając, jednak zapomógł. Kosz. Stworzyciel nasz chce to mieć, aby jeden drugiego na dobre zapomagał. Glicz. Waepan byłeś potrzebującym, on waepana zapomógł. L. Poczciwi ludzie, którzy nas na dalszą drogę zapomogli. Krasz. Przen.: Niepodobna mu jest własną ręką przychodzić wojnę zapomagać nanowo. Kaezk. (= *podtrzymywać*). Z. ś. *przysięść do zasobów, poprawić ś. w interesach, zaopatrzyć ś. w zasoby, stanąć na nogi, porosnąć w pierze, dorobić ś., przysięść do majątku, do dobrobytu, z bogactw ś., spanoszyć ś.:*

Dłużnik ś. zobowiązał, jako chce wierzycielowi swemu płacić, aby ś. jedno zapomógł. Sz. Gospodarowie nie pomagają ś. sposobami przystojnymi a. przynajmniej kształtnymi, ale prostym i grubym zdzierstwem, jak ś. spodziewać można po ludziach podłego rodu, gdy ich fortuna ślepo wyniesie. Kłok. Człowiek gospodarny ustawicznie pracuje, aby co miał, a to zbierając mało do wielkiego, trochę do większego, aż zbierze a zapomoże ś. w kupie w sprzęt jaki dobry. Glicz.

Zapomroczenie, a, blm., czynność cz. Zapomroczyć.

Zapomroczyć, y, ył pomroka zaciągnąć; zamroczyć: Z równym swój co dzień bieg kona weselem, bądź mu jutro Feb jasnym rydwanem zatoczy, bądź ehmurnym niebo Jowisz kirem zapomroczy. Książ.

[Zapomyślenie, a, blm.] czynność cz. Zapomyślić.

[Zapomyślic, i, ił] zamysłić, zamierzyć.

Zapon, u, blm., apt. roztwór podobny do koldum, z celulojdu rozpuszczonego w mieszaninie octonu i octanu amylu.

Zapona, y, lm. y l. rzecz służąca do zapinania, haflika, guz, guzik, klamra, klamerka, brosza, agrafa: Cesarz grecki Bazyli kazał oddać Włodzimierzowi za upominek zaponę wielką złotą, na której był wyrzyt sąd ostateczny. Stryjk. Upominki w złocie, kamieniach drogich i zaponach mu posłał. Skar. Z albo pióro rubinowe od jp. podskarbiego. Glog. 2. ozdoba do zawieszania: "Z. na szyję = naszyjnik, łańcuch. Z. na ramię = uaramiennik, maneta. 3. opona zapięta, zasłona, firanka, kotara, kurtyna: Skoro przyszło do akcji na teatrze, zapony a. zasłony one zniknęły. Jag. 4. rodzaj fartucha skózanego u pancerza, pokrytego blachami metalowymi, zastaniający słabiznę i biodra. Ml. 5. [Z.] część pachwiny wieprza. Zdr. Zaponka.

† **Zoponice, ic, blp. maneta, bransolety, „armillae“.** B. Sz., Wuj.

Zaponka, i, lm. i p. Zapona: Z., spinka. B. Sz. Z., guzik przy kapeluszu. L. Złotą koło kapelusza ma zaponkę. Troc. Oblókł mię w szatę złotem przetykaną i niezliczonymi łańcuszki i zaponkami przystroił mię. Wuj. Każę odebrać od nich te wymyślne ubiory ich, te perły, te pstre bramki, te bryzki, te zaponki, te zwierciadła, te rozliczne wonności ich. Rej. Kładzie perły na palec, na szyję łańcuszki, wieszka na pierś zaponki, na uszy zauszki. Zebr. By przydana była przyjemność głowie twojej i Z. złota szyi twojej. Leop. (łańcuch. Leop.; łańcuch kosztowny. B. G.). Poznaj, czyj to pierścień, czyja Z., czyja laska. Leop. (czyja nauszka. Leop.; chustka. B. G.). Stawy biodr twoich jako zaponki, które zrobione są ręką rzemieślniczą. Leop. (opasanie biodr twoich jako zawieszania ręką dobrego rzemieślnika zrobione. B. G.). Jagody lica twego jak u sinogarlcy, szyja jako zaponki. Leop. (jagody lica twego klejnotami są zdobione, a szyja twoja łańcuchami. B. G.).

Zapopielać, a, ał p. Zapopielić.

Zapopielać, a, blm., czynność cz. Zapopielać. Zapopielenie, a, blm., czynność cz. Zapopielić. Zapopielić, i, ił, nied. Zapopielać l. zasypać, zacieścić popiołem. 2. zaciąć spopielać. L.

× **Zapoprześcić, anie, ał poprześcić** **zaniechać:** Wszystkie ks. Pawła-knowania i spiski spełży na niczym, ale ś. nie wyrzekł ich i nie zapoprześcił przeto. Krasz.

× **Zapoprześcić, a, blm., czynność cz. Zapoprześcić.**

Zapor, u, lm. y p. Zapora. Zdr. Zaporek, × Zaporzek.

Zapora, y, lm. y, Zapor, Zapór l. to, co służy do zaparcia, zawarcia, zawora, zatwora, zasuwania, wrzeciądz, rygiel: Z., zawora są też zaporki, zasuwki, zapadki żelazne, do drzwi przybite. Kn. Zamkami, zaporami zamykasz twe wczasy. Bach. Bramy na wścież otwarte, bezbronne, co za troistym wprzód zaporem stały. Książ. Cóż mi stem zapor warowane chóry, co kraty wasze, o westalskie córy? Tw. Często złodziej najdzie ś., gdzie Z. słaba. Zabł. Bóg położył drugi i zapory, ażeby przy nich morza swoje miały wspory. Chr. Drzwi ś. otworzą, zapory i zamki odpadną. Skar. Śmierć... drzwi wszystkie i zapory rozbija. Skar. Przen.: Jak ja za słońcem tęskniłem! tylko raz jeszcze zobaczyć, gdy w dziłkim tryumfie zapory noy rozrywa. Przybysz. [Ślepa Z. = staroświecki zamek u drzwi, drewniany, otwierający ś. drewnianym kluczem, nabijanym żelaznymi zębami. Z. = zasuwka u drzwi chałupy, stajni]. 2. przeszkoda, zawada, tama, szkopuł: Jak sobie, tak i im do tych dosłójności okno otworzyli, a zapory praw dawnych odbili. Skar. Wstyd ustał, wstyd, ostatnia niecnoty Z. Kras. Wszędy widziałem przed sobą nieprzełamane zapory. Stasz. Słaba dla niej Z. w parkanach i murach. Mick. Gdybyś i te zapory zmógł nadludzkiem męstwem, dalej spotkać ś. z większym masz niebezpieczeństwem. Mick. Między ostrowem a prawym porzeczem wyniosłym są wiry i przeszkody ku żegludze; przedsmak ten porohów zowie ś. zaporą. Dub. M. Dziś, gdy dłoń wieków starła podnioslejsze wyniosłości porohów, więc już i młodsze ich siostrzyce, mniej groźne, zaporami zwane, nie są tak straszne dla sterników niżowych. Dub. M. Niektóre zapory były tak groźne, że je mieniono porohami. Dub. M. On w tym powstaniu stawał na zaporze demagogicznym demokratom. Koź. 3. opona: Utyka w rysach skały dziury; po tej słabej zaporze drapie ś. w górę. Stasz. 4. szluz, stawidło. 5. gór. przepierzenie, szalunek, przedział w chodniku dla wstrzymania zbyt silnego przewiewu w kopalni lub też napływu zepsutego powietrza. Łab. 6. kol.: Zapor torowy, odbój (= urządzenie celem wstrzymania wozów bezpośrednim działaniem na koła). Zapor uspany. Z. z szyn zagiętych. Zapory boczne = para kłonic przenośnych u wozu kolejowego, do zwania ładunku. Z. na torze = belka położona na torze wpoprzek szyn, dla zamknięcia przejazdu. P. kol. **Denko. 7. woj. brama cała, kraciasta lub w sztachety, służąca do zamykania otworów znajdujących ś. w stoku, barjera.** Zapory, zawady = grube pie, o dziesięć stóp bite jeden od drugiego, powiązane poprzeczną balką; służą za tamę do zatrzymania chcących ś. wdrzeć gwałtem. Papr. Zdr. Zaporka, [Zaporeczka]

[Zaporeczka, i, lm. i] p. Zapora.

Zaporek, rka, lm. rki l. p. Zapor. 2. rzem. kolek, tybel.

Zaporka, i, lm. i l. p. Zapora: Zasunąć zaporkę, zawrzeć drzwi na zaporkę. Troc. Maku dosyć w domu Z. upilauje. Tw. (niekosztownych rzeczy lada zameczna zawaruje. L.). 2. drewno do rozpierania bitego zwierzęcia: Rozpiąć wieprza zaporkami. Troc. 3. a. Zapornik, Zapór wentyl; kłapka, zastawka, zapadka: Z., walwula, w wodociągach, za dmuchaniem w rurkę sama ś. otwiera,

a od naciskania powietrza tam wpuszczonego znowu zamyka. Rogal. (= fontal). Są niektóre sikawki z zaporkami. Troc Zapór różnicowy, bezzwrotny, zasuwny, wylewny, pokrywkowy, przepustny, przepustowy, kolnierzowy, grzybkowy, słupkowy, przelotny.

Zapornik, a, lm. i l. p. Zaporka, 2. *śluz, tama, zastawa*: Nad Mozela, która część rowów za lewa i zapomocą śluz i zaporników do znacznej wysokości może być podniesiona. Kol.

Zaporny przym. od Zapór: Ośka zaporna (= ośka wentylu). Kadłub, grzybek Z. Pokrywa zaporna. Gniazdo zaporne.

† Zaporog, a, lm. owie p. Zaporozec. L.

† Zaporoh, a, lm. owie p. Zaporozec. L.

Zaporoski, Zaporozny, † Zaporowski przym. od Zaporozie a. od Zaporozec: Jedni z Kozaków dońskimi ś. od rzeki Donu, drudzy zaporoskimi lub nizowemi zowią. Nar. Zaporoskich Kozaków gniazdo jest wyspa na Dnieprze Tomakówka, trudna nader do przystępu; tam ś. poczynają owe srogi katarakty, kędy siląca ś. wielkim ogromem przez skały przyległe woda, spadając na dół i znowu ś. na wierzch niejako wdzierająca, dała imię porohom, jakoby kamiennym stopniom, bieg rzeki równy trzynastą zawadami tamującym. Nar. Posiłki nam od mołojców zaporoskich obiecuje. Birk. O zaporoskich bają, że ci junacy dziewięć duszy mają. Paszk. Nadanie przez króla chorągwi i buławy ustałało go w hetmaństwie zaporosko-nizowym. Szaj. Rejestr podpisany przez samego porucznika Kozaków zaporoznych. Jabł. J. A.

Zaporosko- p. Zaporoski.

† Zaporowczyk, a, lm. i p. Zaporozec. L.

† Zaporowski p. Zaporoski. L.

× Zaporozia, ów, blp. p. Zaporozie.

Zaporożanin, a, lm. anie p. Zaporozec.

Zaporoże, a, blm., × Zaporozia blp. *kraj za progami Dniepru, kraj Kozaków zaporoskich*: Gdyby Kozak bez pasportu chodził na Z, na gardle ma być karana. Vol. Cheąc tu ujęć szarpuniny, nie jedenby może złotą wolność oddał za Z Nar. Już to ostatnia, gdy do Zaporozia do Kozaków zebrać rady posłemy; jeszcze ostatniejsza, gdy do Krymu. Birk. W dymie pędzonym od Zaporozów Słow. Przen.: Z. śmierci = *kraina za progiem śmierci*: Bóg nam twe zdrowie z zaporoża śmierci wrócił. Pot. Nie wróciemy go z zaporoża śmierci. Pot.

Zaporozec, zca, lm. zcy, Zaporożanin, † Zaporowczyk, † Zaporog, † Zaporoh *Kozak zaporoski*; *Nizowiec*: Kozacy dniewowi na wschód od Nizu raz ś. Nizowcami, raz Zaporozcami od kamiennych porohów rzeki tamtej zowią. Tw. Swywoły Z, potargawszy obowiązki poddaństwa, z krymskim pogwałtem nastąpili na nas. Koch. W. Działa burzą i armatę wszelką wywiódł na Kozaki, na Zaporożany. Paszk.

Zaporożny p. Zaporoski.

[Zaporzek, a, lm. i] p. Zapór.

Zaporzysko, a, lm. a p. Zaśniad.

× Zaposilenie, a, blm., czynność cz. Zaposilić.

× Zaposilenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaposilić ś.

× Zaposilić, i, il *zasilić posiłkiem*. L. × Z. ś. *zasilić ś. posiłkiem*.

Zaposoeczenie, a, blm., czynność cz. Zaposoeczyć.

Zaposoeczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaposoeczyć ś.

Zaposoeczyć, y, ył *zalać posoką, zakrwawić, zab. oczyć*. Z. ś. *zalać ś., okryć ś. posoką, zakrwawić ś., zabroczyć ś.*: Odruchem rąk chwycił ś. za głowę, zaposoeczyły ś. na krwawo ręce. Sts. Dałabym swojemu, żeby ś. tak stawał, aźby mu ś. mundur zaposoeczył. Prus.

Zapostazjować się, uje ś., ował ś. *stać ś. apostatą, odszczepić ś.*: Konieczność zmusza szukać związków partji austriackiej a. wśród krajowej zapostazjowanej inteligencji, a. wśród społeczeństwa. Spas.

Zapostazjowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapostazjować ś.

† Zapostemować, uje, ował *zawrodzić, owrzodzić*: Miejsce od złamania kości nie zapostemowało. Syr.

† Zapostemowanie, a, blm., czynność cz. Zapostemować.

† Zapusty, ów, blp. p. Zapusty. Meniń.

Zapuszczenie, a, blm., czynność cz. Zaposćić.

† Zaposćić, i, il p. Zapusćić.

Zapośredniczenie, a, blm., czynność cz. Zapospredniczyć.

Zapospredniczyć, y, ył *zabrać ś. do pośredniczenia, zająć ś. nim, podjąć ś. roli pośrednika, przyjąć na siebie pośrednictwo, zacząć pośredniczyć*: Z. między stronami. W następstwie tych umów miał Z. jakiś nowy związek między Włochami i Anglią. (= *doprowadzić do skutku dzięki swemu pośrednictwu*). Nastąpiło krótkie pomiędzy młodemi ludźmi zetknięcie ś., za pośredniczone przez Chmielnickiego starego. Jez.

[Zapotarajkać, a, ał] *co = zapodziąć, zarzucić, zawieruszyć*.

[Zapotarajkanie, a, blm.] czynność cz. Zapotarajkać.

[Zapotargnąć się, nie ś., nął ś.] *wziąć ś., zabrać ś.*: Nie ma ś. do czego Z.

[Zapotargnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. Zapotargnąć ś.

Zapoteozować, uje, ował kogo, *co = podnieść do apoteozy, wystawić w apoteozie*: Jego piórem została zapoteozowana przeszłość. Beł.

Zapoteozowanie, a, blm., czynność cz. Zapoteozować.

Zapotnieć, eje, ał p. Zapocić.

Zapotnienie, a, blm., czynność cz. Zapotnieć, zapocenie ś.

Zapotrzebować, uje, ował l. × Z. czego = *zacząć potrzebować, zażywać*. 2. × Z. *co = potrzebując, używając, zamieszczyc; zużytkować, zużyć, spożytkować, wypotrzebować*. L. 3. *czego = potrzebując zażądać, zamówić, obstałowić; znaleźć ś. w konieczności potrzebowania*: Z. towaru od fabrykanta. Sklepy pana Bała zapotrzebowały pomocników. Krasz. Dziedzie ponieś kazał poeżę do dworu, bo mu ś. drugiej oficyny zapotrzebowało. Orzesz. (= *zasła potrzeba*).

Zapotrzebowanie, a l. blm., czynność cz. Zapotrzebować. 2. lm a a) *szukanie, poszukiwanie, popyt, zamówienie, obstałunek wskutek zachodzącej potrzeby*: Fabrykanci nie mogą nadążyć licznym zapotrzebowaniom odbiorców. Szklarze po gradzie nie mogli nastareżyć zapotrzebowaniu. b) *kartka z wypisaniem żądaniem przyszłościowa ru*: Napisać, wysłać Z. c) *teatr. polecenie piśmienne reżysera sprawienia do sztuki potrzebnych przyborów scenicznych, jak: kostjumów, dekoracji, mebli i t. d.*

Zapowiadacz, a, lm. e, Zapowiednik, × Zapowiedniś l. *zwiastun, ten, co zapowiada*. 2. *ten,*

co *zapowiada, nakazuje, zakazuje*. L. Umarła ta pani pierwszej, niżli z tym zapowiadaczem ś. rozprawili. Ort. (= *pozywającym, powodem*).

Zapowiadać, a, ał i Z. ś. p. Zapowiedzieć.

Zapowiadanie, a, bfm., czynność cz. Zapowiadac.

Zapowiadanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapowiadac ś.

† **Zapowiedać, a, ał p. Zapowiedzieć.**

† **Zapowiadanie, a, bfm., czynność cz. Zapowiadac.**

Zapowiedni, Zapowiedny 1. tycejący ś. zapowiedzenia, ogłoszenia, oznajmienia: Zapowiedne uroczystości. Troc. **2. przepowiadający, ogłaszający, zwiastujący, oznajmujący:** Zuak *Z.* zwycięstwa. I te widoczne, zapowiednie znaki robią ten dzień niepowszednim, różnym od szarych dni całego roku. Ork. Aż przyszła zima, a najrychlej przyleciały zapowiednie wici. Reym. **3. zakazujący, wstrzymujący, zawieszający, odraczający:** List *Z.*, p. Inhibicja. Zapowiedni, zakazany, zabroniony. B. Sz. *Z.*, inhibitus. Ks. L. Listy zapowiedne, od słowa „zapowiadam“, które znaczy niemal to samo, co „wstrzymuję“. Cz. Listów naszych zapowiednych na przedłużenie sprawiedliwości, jakkolwiek powściągnając a. zatrzymywając one, od tych czasów do wszelakich sądów dawać nie będziemy; a gdyby i wydawane były komu, tedy wszelakie urzędy sądowe takich listów zapowiednych, ku krzywdzie jednej strony otrzymanych, nie powinny przyjmować. Stl. **4. lek. (praesagiens, prodromalis, praemonitorius) zapowiadający, zwiastujący, zwiastunowy:** Objaw *Z.*, zwiastunowy, zapowiedź a. zwiastun choroby (prodromus v. signum praecursorium, signum prodromale), znak, oznaki, z których lekarz zawczasu może poznać, że choroba ś. rozwinie.

Zapowiednia, i, lm. e i. X. Zapowiedzenie, przepowiedzenie. 2. znak przepowiadający zjawienie ś. czego w przyszłości, zapowiedź, przepowiednia, wróżba, oznaka, prognostyk, horoskop: *Z.* choroby (= *symptomat*). Uczeń August w sobie to słodkie tęsknienie, które miłości jest zapowiednią. Skarb. Niech ono mu będzie zapowiednią powodzenia i chwały. Skarb.

× **Zapowiednie przys. od Zapowiedni. L.**

Zapowiednik, a, lm. i p. Zapowiadacz: Wzbija ś. noenych królowa błękitów, ni mgła, ni obłok, *Z.* burzy. Od.

× **Zapowiedniś, a, lm. e p. Zapowiadacz.**

Zapowiedzenie, a i. bfm., czynność cz. Zapowiedzieć: Akt zapowiedzenia (praw.). **2. zapowiedź, zapowiednia, oznajmienie czego mową a. (przen.) znakiem wyrażone, oznaka, symptomat, horoskop, prognostyk. 3. p. Areszt.**

Zapowiedzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zapowiedzieć ś.

Zapowiedzieć, zapowie, zapowiedział, nied. Zapowiadac, † Zapowiedac i. zgóry powieźć; zastrzec, uprzedzić, oznajmić o tym, co ma odłąd obowiązywać, co musi być w czym wprowadzone; zagrozić: Oświadczył aktor, że z rozkazu zwierzchności inna sztuka miejsce zapowiedzianej zastąpi. L. Złączony Angielezyk z Otomanem zapowiada naczelnikowi francuskiemu, że jest brańcem wojennym z całym swym wojskiem. L. Zapowiadam ci, iż cię śmierć niechybna czeka, jeżeli nie odmienisz swoich niegodziwych występów. L. (= *przestrzegam cię*). *Z.* święto, uroczystość, areszt. Troc. *Z.* synod, zjazd duchownych. Troc. Sąd dać a. osądzić w zapowiedziany

czas a. w nie zapowiedziany. Ort. Bądź w zapowiedziany czas, ile nie w zapowiedziany sprawa. Ort. Odroczył drogę wołoską, chcąc przeczekać porę zapowiedzianego właśnie sejmu w Warszawie. Szaj. Biskupi zapowiadali, że opuszczą senat, jeśli dyzunja wprowadzona będzie. Lel. *Z.* małżeństwo. (Troc.) (= *wyłosić zapowiedzi o małżeństwie*). Zapowiedziawszy stado małżeńskie trzykroć w dni święte, aby jakiej zawady nie było... Hrb. Niech pierwszej będzie w kościele swej konfesji zapowiedany. (= *niech jego zapowiedzi wygłoszą*). [A siadajże, maszli siadać, bo cię będą zapowiadac]. *Z.* komu pojedynek. Troc. *Z.* wojnę. Troc. (= *wypowiedzieć*). **2. przepowiedzieć, wyuróżyć, zwiastować, rokować, obiecywać, kazać ś. spodziewać, oznaczać na przyszłość, oznajmić:** Już kogut głosem swoim przeraźliwym północną światu porę zapowiedział. Kras. Ta dzida ci niechybną zgubę zapowiada. Dm. **3. † Z. zakazać, zabronić, wzbronić, odwołać, wstrzymać:** *Z.*, *prohibere*. Ps. flor., B. Sz., Sekl. *Z.*, odmówić. Glos. Zapowiadam, *prohibeo*. Ks. L. Zapowiedziany, zakazany. Ks. L. Likurg zapowiedział złota i srebra w mieście używać. Biel. M. Pytagoras pokładał ludzkie dusze pospółu z ciałem umierać, ale mu to było zapowiedziano powiadać. Biel. M. Ognie, znak wtargnienia nieprzejacielskiego, przez Cezara zapowiedziane i zakazane. Warg. Jeśli ta poczciwość Żydom jest zakazana, dlaczego jemu zapowiedziana być nie ma? Leop. Spasi, szkód pilnować, a wezas *Z.* łaki i zboża, aby szkoda nie była. Haur. (= *poddać zakazowi, objąć zakazem*). Juno rozgniewała ś. na Latone i zapowiedziała jej wszystką ziemię. Biel. M. (= *wypowiedziała, wymówiła jej*). Roku 1197 przyjechał legat z Rzymu do Polski, zapowiadając kapłanom żon i kucharek. Biel. M. Skoro ś. wieść o zabiciu Stanisława biskupa do Rzymu doniosła, Grzegorz VII po wszystkiej Koronie polskiej obrzędy zapowiada. Błaż. Stanisław biskup, gdy królowi zapowiadał świętości kościelne, szedł na Skalkę do św. Michała. Biel. M. **4. † Z. zaaresztować, położyć areszt:** Gdy kto wyjedzie na kupię, nie mogą jego imienia *Z.*, aż do jego przyjazdu. Ort. Wolno jest w domu cudzym przez woźnego takich ludzi przyporęczyć, czyli *Z.* Cz. Za postaniem urzędowym zapowiadać stronę, iżby miejsca sądów nie odjeżdżała. Cz. (= *internować*). Zapowiedziano rzeczy jego. Troc. **5. lek.:** Zapowiadający, zapowiedni, zwiastunowy (praesagiens, prodromalis, praemonitorius). **Zapowiadac ś. obiecywać być:** Dzień zapowiadał s. pogodnie. Sienk. Zbliżająca ś. sesja zapowiada ś. niesłychanie interesująco.

Zapowiedź, i, lm. i a. e i. zapowiedzenie, zapowiadanie, zapowiednia: Złączony Angielezyk z Otomanem zapowiada francuskiemu naczelnikowi, że jest brańcem wojennym z całym swym wojskiem; Francuzi mówili naczelnik, ogłaszając tę *Z.* żołnierzom, na takie zuchwałstwo zwycięstwami odpowiecie. L. (= *oznajmienie, odezwę*). *Z.* święta, postu, *indicio festi*. Ku. *Z.* święt, postu, synodu. Troc. *Z.* małżeństwa = *ogłoszenie w kościele o mającym nastąpić małżeństwie między danemi osobami*. Dać na zapowiedzie. Ogłosić, wygłosić *Z.* Wzięli ślub za jedną zapowiedzią (= *uzyskawszy udział*). Idą zapowiedzie. (= *śq ogłoszone*). Wyszy już zapowiedzie. Zapowiedzi wyszy. Troc. Powiadasz, że zapowiedzi i ogłoszenia w cerkwi niemasz, kto z kim w małżeństwo ma wstępować. Pim. Publiczne

z ambony zapowiedzi. Koss. Zapowiedzi zależą na ogłoszeniu nastąpić mającego małżeństwa z wyrażeniem imienia i przewziska tudzież stanu, miejsca pomieszkania obojga zaręczonych; to ogłoszenie przez trzy dni niedzielne lub świąteczne podczas zwykłego zgromadzenia ś. na nabożeństwo do kościoła nastąpić powinno. Cyw. Uczynił mi Z. do pojedynkn. Troc. (= *wyzwanie*). Nie uczynił tego, nim Lichtensteinowi zapowiedzi rycerskiej nie pośle i pomsty nie dokonam. Sienk. 2. † Z. czego = *zakaz, zabronienie, odmowa, niedozwolenie, cofnięcie, wstrzymanie, zawieszenie*: Z., *zakaz*. Ks. L. Wszystkie miasto kłatwą i zapowiedzią obrzędów kościelnych spętane było. Błaż. Oskoczyli kardynała, iż musiał rozgrzeszyć Z. Birk. (= *zniesć kłatwę*). Kmiotkowi Z. każda od pana ma być tak ważna, jako kiedy kłótką (= *kłódką*) zamknie w domu albo w skrzyni, a który to przestąpi, tak to karać, jaka ważność zapowiedzi jest. Ek. 3. † Z. *rozkaz wygłoszony, nakaz, przykaz, wyrok*: Przyszedszy do króla, zaczęli mówić o zapowiedzi. Leop. (o wyroku królewskim. B. G.). Przydał Bóg przykazanie i Z. swą, jeśli będziesz przykazania strzegł, zachowa cię. Leop. Strzeż ustaw Boga twego i zapowiedzi Jego. Bud. (przykazań, które ja dziś rozkazuję tobie. B. G.). 4. † Z. *urzędowe zabronienie komu rozporządzania majątkiem ruchomym, zastrzeżenie na mieniu, areszt*. Skr. Osiadłemu bartnikowi Z. nie idzie. Skr. (= *osiadły nie podlega aresztowi pszczoł*). Sądowa jest Z. na rzecz jego. Troc. Kto pierwiej zapowiedzią zapowie imienie, ten pierwiej swój dług weźmie. Ort. 5. *miejsce w lesie, gdzie wrąb sakazany*. L. 6. kol.: Z. *pociągu = telegraficzne lub piśmienne zawiadomienie o wyprawieniu pociągu*. 7. *patol. zwiastun choroby, przypadłości (prodromus)*: Powiew padaczkowy (aura epileptica) jest zapowiedzią napadu padaczki.

Zapowietrzać, a, ał i Z. ś. p. Zapowietrzyć.

× Zapowietrzały *zapowietrzony*: Kwarantana a. czas czterdziestodniowy do zabawienia ś. ludzi na granicy, z miejsc zapowietrzałych jadących. Troc.

Zapowietrzanie, a, blm., czynność cz. Zapowietrzać.

Zapowietrzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapowietrzać ś.

Zapowietrzenie, a, blm., czynność cz. Zapowietrzyć: Czasem do fortecy trupy i ścierwy rzucono dla zapowietrzenia. Papr. Niemalę sług przy nim pomarło za zapowietrzeniem. Papr.

Zapowietrzeniec, nca, Im. *ńcy człowiek zapowietrzony*: Konia jego z stajen kazał wypędzić, jego samego jak zapowietrzeńca ze dworu. Krasz.

Zapowietrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zapowietrzyć ś.

Zapowietrzyć, y, ył, nied. Zapowietrzać I. *zarazić morowym powietrzem*. Lek.: Zapowietrzony, *zarażony (peste infectus)*. Ucieka, jak od zapowietrzonego. Życie dla tegoż Boga z miłości ku bliźnim wydał, służąc zapowietrzonym. Nies. [Zapowietrzony!] = *rodzaj przekleństwa*. Przen.: *zarazić, zepsuć, skazić*: Nie trzeba cudzoziemskiego ludu w ojezyczne wprowadzać, bo nas zapowietrzają. Star. 2. eo = *zapełnić, przejść zym powietrzem, zasmrodzić, zafetoryzić*: Wyleli coś i zapowietrzyli całe podwórze. Z. ś. I. *zarazić ś. morowym powietrzem*. Przen.: *zarazić ś., skazić ś., zepsuć ś.*: Przez tych szermierzów zapowietrzyły ś. akademje,

zaraziły jadem kolegi, w których popalono księgi doktorów. Łęcz. Ktoż o utrapionego kiedy przyjaźni stoi? każdy ś. Z. boi. Pot. 2. *zostać zapowietrzonym = zanieczyszczonym przez złe powietrze, zasmrodzić ś., zafetoryzić ś., przejść smrodem, zapełnić ś. fetorem*: Zapowietrzyło ś. podwórze.

× Zapozew, zwu, Im. *zwy pozw, zubezwanie pozwem*: Potrzeba do wyższego sędziego apelować, żeby była propozycja przez Z. do wiadomości przywiedziona. Rut. Niesłusznie nas swemi mandatami i swemi zapozwy turbują. Smotr. Otrzymał pierwszy Z. do stawienia ś. przed forum trybunału piotrkowskiego. Kraus. Powaga trybunałskich zapozwów i wyroków nie osłabła. Kraus.

Zapoznać, a, ał, × Zapoznajomić, nied. Zapoznawać, × Zapoznajamiać I. *kogo z kim = zaznajomić, dać komu sposobność zaznajomienia ś. z kim, zbliżyć kogo do kogo, nawiązać stosunki między kim*; × *zaznać kogo z kim*. 2. × Z. *kogo = poznać; poznać kogo ś. z nim*: Zapoznałem miłą panienkę. 3. × Z. *nie poznać ś. na wartości, nie chcieć znać, ignorować, zapomnieć wskutek lekceważenia, nie uznać, nie ocenić należyście*: Zapoznana wielkość. Wilcz. Kirem niewiary okryty, zapoznałem święte szczyty promienistej Twojej (Boże) chwały. Fred. A. Ty bądź szczęśliwa dla nich i mów im często o ich nieszczęśliwym i zapoznanym ojeu. Gaw. Gienjusz zapoznany. Z. ś. I. z kim = *zabrać, zawrzeć, zawiązać znajomość, zaznajomić ś., × zapoznajomić ś., poznać ś., nawiązać stosunki; zbliżyć ś. do kogo*. 2. z kim, z czym = *obznajomić ś., obeznać ś.; poznać kogo, co bliżej*: Z. ś. z rzemiosłem, z bohaterem powieści.

× Zapoznajamiać, a, ał i × Z. ś. p. Zapoznać. × Zapoznajamianie, a, blm., czynność cz. Zapoznajamiać.

× Zapoznajamianie się, a ś., blm., czynność cz. Zapoznajamiać ś.

× Zapoznajomić, i, ił i × Z. ś. p. Zapoznać.

× Zapoznajomienie, a, blm., czynność cz. Zapoznajomić.

× Zapoznajomienie się, a ś., blm., czynność cz. Zapoznajomić ś.

Zapoznanie, a, Im. a czynność cz. Zapoznać: Oprócz wszystkich innych nędz i zapoznać dźwięgać mi trzeba i tę jeszcze niedołą to Z. Orzesz.

Pol.: Z. *ciąży = nieświadomość stanu brzemiennego*. Z. *ciąży* przez kobietę jest możliwe i łatwo wytłomaczalne w pierwszych miesiącach istnienia ciąży.

Zapoznanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapoznać ś.

Zapoznawać, aje, awał i Z. ś. p. Zapoznać. Zapoznawanie, a, blm., czynność cz. Zapoznawać.

Zapoznawanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapoznawać ś.

Zapozwać, zwę, zwie, zwał, nied. Zapozywać kogo = *zubezwac pozwem, pozwać, przypozwać, pociągnąć, zaskarżyć do sądu, wytoczyć komu sprawę, wystąpić z procesem przeciw komu*: Skrzywdził mnie, już zapozwałem. Mick. Jednak zapozwał przed trybunałem, żem sprawca gwałtu i konflagraty. Syrok. Zapozwany przez Koniecpolskiego na sąd sejmowy, uniknął rozstrzygnięcia sprawy chorobą. Szaj.

Zapozwanie, a, blm., czynność cz. Zapozwać. Zapozywać, a, ał p. Zapozwać.

Zapozywanie, a, blm., czynność cz. Zapozywać.

Zapóżyćcać, a, ał i Z. ś. p. Zapóżyćczyć.

Zapóżyczanie, a, btm., czynność cz. Zapóżyćcać: Zapóżyczanie nazwisk z tkliwych romansów.

Zapóżyczanie się, a ś., btm., czynność cz. Zapóżyćcać ś.

Zapóżyczenie, a, lm, a czynność cz. Zapóżyćczyć: Umysłowość ludowa w Europie obfituje niemal tak samo w zapóżyczenia, jak umysłowość klas wyższych. Brk.

Zapóżyczenie się, a ś., btm., czynność cz. Zapóżyćczyć ś.

Zapóżyczka, i, lm, i to, co zapóżyczono, przejęto skąd, pożyczka: Pełno w nim zapóżyczek, reminiscencji. Spas.

Zapóżyćczyć, y, ył, nied. Zapóżyćcać i. × Z. pożyczając zaciągając dług: Przy rzeeczach znikomych, t. j. które ś. podług miary, wagi a. liczby dają i oddają, słowo to „danie“ (wzajem) wyraża ś. przez „użyćczyć“, „wzięcie“ zaś przez słowo Z. Cyw. 2. przen. skąd, od kogo = zacierpnąć, wziąć z cudzego źródła, przejąć, nied. naśladować. Zapóżyćcać z nowszego repertuaru sztuki dla naszej sceny. Pierwsze takty śpiewu skoczne były i wesole, a ostatnie z żałośliwych pieśni kościelnych zapóżyczone. Orzesz. Z. ś. i. pożyczając zadłużęć ś., pozaciągając długi, zaszargać ś. 2. przen. zaopatrzyć ś. z cudzego źródła: Zapóżyćcać ś. w koncepta cudze. Krasz. Rej u nikogo ś., pisać Żywot, nie zapóżyćcać. Krasz.

[Zapój, oju, btm.] zapijanie ś., nałogowe pijactwo.

[Zapółko, a, lm, a] i. p. Zapole. 2. mala stodołka.

[Zapómnać, nie, nał] p. Zapomnieć.

[Zapómniećcie, a, btm.] czynność cz. Zapómnać.

Zapór, oru, lm, ory i. × Z. zapieranie, zaparcie.

2. p. Zapora. 3. p. Zaporka: Z. pokrywkowy.

[Zapóźni] później, następnie.

Zapóźniać, a, ał i Z. ś. p. Zapóźnić.

Zapóźnianie, a, btm., czynność cz. Zapóźniać.

Zapóźnianie się, a ś., btm., czynność cz. Zapóźniać ś.

Zapóźnić, i, ił, nied. Zapóźniać zbyt późno wygotować, wyład (L.), opóźnić, spóźnić, przetrzymać. Z. ś. zabałamuciwszy ś. głazę, przybyć zbyt późno; opóźnić ś., spóźnić ś.; zrobić co nie i a czas: Gość zapóźniony. Zapóźnionym kwiatem ozdobny. Korz. Tęhnienia wilgotne, niosące zapach świeżego siana wraz z jęklwym głosem zapóźnionej ptaszyny. Góm.

Zapóźnienie, a, btm., czynność cz. Zapóźnić.

Zapóźnienie się, a ś., btm., czynność cz. Zapóźnić ś.

Zapracować, uje, ował, nied. Zapracowywać nabyć, zdobyć, osiągnąć pracę, zarobić: Grosz w krwawym czoła poie zapracowany. L. W lat kilka za swój krwawo zapracowany grosz aręduje wioskę. L. Ociele twój znał cię jednym następcą wszystkich swoich zapracowanych majątków. L. Sławy szukaj w zapracowanej fortunie. L. Nieludzkosć jest bronie komu użycia zapracowanej własności swojej. Kras. [Możesz kawałek chleba Z.]. Gorzko też ta nagroda zapracowana. L. Słodki waśz (pszczoły) pokarm. dla nas pożądanym, wam jeszcze słodszy, bo zapracowany. Kras. Więcej ma od Boga własnej, niżli zapracowanej mądrości. Troc. Z biedą kawałek chleba Z. można. Chdź. Często tam straci, co przez cały tydzień zapracował. Wirt. Straciłeś nieswoje, niezapracowane. Krasz. Ten kapitał krwawo zapracowany na zielonym stoliku. And.

Z. ś. zająć ś. pracę, zapuścić ś. w pracę, zapamiętać ś. w pracy, zagłębić ś. w pracy, oddać ś. pracy, zaponinając o godzinie: Zapracowanym teraz. Troc. 2. wycieńczyć ś., zamęczyć ś., zabić ś. pracą, upaść pod brzemieniem pracy.

Zapracowanie, a, btm. i. czynność cz. Zapracować. 2. p. Zapracowanie ś.

Zapracowanie się, a ś., btm., niek. Zapracowanie czynność cz. Zapracować ś.: Korzyść taka godna największego zapracowania. L.

Zapracowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zapracować.

Zapracowywanie, a, btm., czynność cz. Zapracowywać.

Zapracowywanie się, a ś., btm., czynność cz. Zapracowywać ś.

Zaprać, pierze, prał, nied. Zapierać i. co = wyprać co w pewnym miejscu: Z. zaszarganą nogawicę u dołu, koszulę. 2. piorąc zatrzeć; sprać: Z. plamę. 3. przen.: Z. kogo, rub. = zabić kogo kijem, załomocić, zagrmocić. 4. [Z.] zarzucić.

[Zaprać, a, ał] p. 2. Zaprzęć.

Zapragnać, nie, nał i. zacząć pragnąć, uczuć pragnienie. 2. przen. zachcieć, zażądać gorąco, zechcieć: Żydzi króla mieć zapragnęli. Lel. Żadnych już utud nie zapragniem nowych. Krasie. Ma wszystko, czego tylko zapragnie (= o czym tylko zamarzy).

Zapragnienie, a, btm., czynność cz. Zapragnać.

Zapraktykować, uje, ował zacząć praktykę.

Zapraktykowanie, a, btm., czynność cz. Zapraktykować.

Zapranie, a, btm., czynność cz. Zaprać.

[Zapranie, a, btm.] czynność cz. [Zaprać].

Zaprasować, uje, ował i. prasując zagladzić.

2. prasując zalać: Z. faldkę.

Zaprasowanie, a, btm., czynność cz. Zaprasować.

Zapraszać, a, ał i Z. ś. p. Zaprosić.

× **Zapraszać, a, ał p. Zaproszyć.**

Zapraszajaco w sposób zapraszający, zapraszajaco: Odpowiedzieliśmy Z. Szym. A.

[Zapraszalny] tyjący ś. zapraszania, zapraszający: Z. taniec pod przewodem drużyby.

Zapraszanie, a, btm., czynność cz. Zapraszać.

× **Zapraszanie, a, btm., czynność cz. × Zapraszać.**

Zapraszanie się, a ś., btm., czynność cz. Zapraszać ś.

Zaprawa, y, lm, y i. zaprawianie, zaprawienie; przyprawa: Z. potrawy. To robi ś. dla zaprawy rosolów. Z. przyprawa potrawy. Troc. † Z. kogo do czego = podnieta, zachęta, podburzenie, namowa, nabechtanie, podbechtanie: Z. jego zaprawy, naprawy to uczynił. Troc. 2. zaprawianie ś., zaprawienie ś., wprawa, ćwiczenie, próba dla wprawy, przyzwyczajenie: Jako ś. do łuku ułożyć, konia zażyć węzykiem — twoje pierwsze były zaprawy. Leszcz. Henryk, podrószszy, na wojenną ś. wyprawę gotował i pierwszą zaprawę na krew uczynić chciał na arcybiskupie kolońskim. Skar. (= zastrzenie). Pierwsza Z. ta Przemysława do spraw walecznych juszyla. Błaż. (rudimenta militiae. L.). Pierwsza Z. z wyprawą biegłością porównywał ś. nie może. Błaż. 3. to, czym zaprawiają, przyprawa: Z., przyprawa potraw. Kn. Sól jest pierwszą okrasą i zaprawą wszelkich potraw. Haur. Największy fundament każdej potrawy na dobrej zaprawie, i w tym doskonałość kucharza umiejętnego pokazuje ś.

zatem masz tu rozdział o sosach i zaprawach. Wiel. W. Mieszkańców tych pokarm—podpłomyki, zaprawy—mleko świeże albo kisłe, rozkoszy ich—oliwa. Łęcz. Często bywa droższa zaprawa, niż ryba. L. Z. dobra, rzecz sama zł. Fred. M. Z. winna. L. (= *przymieszka do wina*). Przen.: Żart zaprawą jest i, że tak rzekę, przysmakiem posiadzenia. Kras. Z. z mąki przesmażonej z tłuszczem (= *zapalenie, zasmażka do potrawy*). Z. do kapusty. Z. do podłóg = masa do nacierania przy froterowaniu, farba z woskiem. Z. nasienia = *środek, którym s. zaprawia nasienie przy sianiu, ażeby zabezpieczyć nasienie od śnieci i nagryzania przez zwierzęta* 4. to, co służy do zalatania, założenia, zatkania, zarobienia: Odejmie Pan córkom sjońskim bieretki, podwiązeczki i zaprawki. B. G.). (zatyeczki. B. G.). 5. [Zamiast cebula mówią: zakryska lub Z.]. 6. hut. część spodnia wielkiego pieca od spodka, czyli kamienia dennego do zatkania z rąstami, czyli spalkami. Zab. Ściany ostrokręgu dolnego, zwanego zaprawą pieca. 7. mul., bud. *mieszanina, najczęściej wapna gaszonego, wodą rozrobionego, z piaskiem, służąca do tynkowania i do spajania cegieł, kamieni*: Z. wapienna, cementowa, półcementowa, gipsowa. 8. tech. *przetwór płynny, usposabiający do lepszego przyjęcia barwników, grunt pod farbę a. politurę*, bejca, wytrawa: W farbierstwie zaprawy są to różne sole i kwasy, które utrwalają barwniki na włóknie, wchodząc z niemi wewnątrz włókna w związek nierozpuszczalny, zwany lakiem. Z., kąpiel przygotowana z ałunu i t. d., którą s. napawają materje, mające s. farbować. Fon. Zdr. Zaprawka.

Zaprawdę, †Sprawdą przys. I. *zaiste, doprowady, naprawdę, serjo, bez żartów*: Z., autem. Ps. flor. Głos. Z. powiadam wam, iż jeden z was ma mię wydać. Leop. (= *za rzecz niezawodną, jako fakt*). Z. a. pod przysięgą, jeśli s. nie poprawicie, nie osiągniecie żywota wiecznego. Glicz. [Aj, Z., ..., ja bede chciała to wypełnić]. 2. zaś; to jest; tudzież: Z., quidem. Głos. Mężnieś s. powinna leceniu podawać, narzekania Z. i krzyki na stronę odrzucić. Oss.

Zaprawiacz, a, lm. e, × **Zaprawiciel** ten, co zaprawia, *przyprawiacz*: Z., *przyprawiacz, conditor*. Kn. Starcy byli zaprawiaczami dziur okrętów twoich. Bud. (oprawiali rozpadliny twoje. B. G.).

Zaprawiać, a, ai i Z. s. p. **Zaprawić.**

Zaprawianie, a, blm. I. czynność cz. **Zaprawiać**: Z. potrawy. Troc. 2. p. **Zaprawianie s.**: Przykład dobry do zaprawiania w obyczaje wiele może. Kn.

Zaprawianie się, a s., blm., niek. **Zaprawianie** czynność cz. **Zaprawiać s.**

Zaprawiany I. im. od **Zaprawiać**. 2. p. **Zaprawny.**

Zaprawiciel, a, lm. e p. **Zaprawiacz.**

Zaprawić, i, ii, nied. **Zaprawiać, × Zaprawować** I. *przyprawić, doprowadzić, przyprawić z czym*: Z. czyli zapalić mąką jarzyny lub sos. Wiel. W. Z. olejem. L. Włosy i chustki perfumami zaprawują Boh. Z. co pieprzem, octem i oliwą. L. Z. farbę, np. olejem, Z. wapno wodą (= *rozrobić*), Z. sałatę octem i oliwą, Z. piwo złotkiem i śmietaną (= *zabielić*), Z. wino. Troj. Likworem tym można docieć, jeżeli wino a. inne rzeczy ołowianemi przygotowaniami są zaprawione. Krup. Kucharka zaprawia, *przyprawia potrawy*. Troc. Z. podłogę = *zaciągnąć*; *zagruntować do froterki*.

Z. drzewo pod farbę = *zabezpiewać, zagruntować*. Przen.: Każda radość zaprawiona jest goryczą. Troj. (= *zatruta*). **Zaprawiać** zabawy uprzejmą grzecznością. Rzew. Pierś żółta goryczą zaprawia. Wyp. 2. † Z. *uprawić*. Ks. Ł. Z. pole, rblą. L. Co dąbrów, co zielonych pagórków, co pół plugiem zaprawionych! Mias. (= *zaoranych*). **Zaprawiać śledzie** w beczce. Troc. (= *nasolić*). 3. do czego = *zachęcić, zaostrzyć, zapalić, zapraczać, rozlatcomić, rozochocić, rozchciwić na co*: Ogłasza romansik swojej roboty, czyta go powoli, aby gust do niego zaprawił. Węg. Ludzie do zacnych spraw nagrodą i uszanowaniem niech będą zaprawowani. Bud. Co sam kochał ocieć, do tego i mnie zaprawił. L. Czechowie, przyłączeniem Śląska do dzierżaw swoich zaprawieni, opanować wszystkę Polskę spodziewali s. Błaz. Żydzi zaprawili lud nasz do pijaństwa. Chdź. 4. do czego, w co = *zahartować, wyłowić w czym, otrząskać, obeznać z czym, wprawić, wciągnąć, wdrożyć, włożyć w co, przyzwyczaić, rozczuchwcić, zbalamucić, znarowić do czego*: Dziecię Z. w pokarmów jedzenie. Kn. Rzymianie dzieci swoje do tego wszystkiego zaprawiali, co tylko podczas wojny przydatne im być mogło. Karp. Orzeł młode orleża, na barkach skrzydeł swych z gniazda znosząc, do latania zaprawować zwykł. Fal. **Zaprawiać kogo** w nauki. Troc. **Zaprawiać**, ptaka, psa do myśliwstwa. Troc. (= *układać, tresować*). Na naszych owieczkach zaprawia swe psiarnie. Syrok. **Zaprawiać kogo** w dobre obyczaje, w wino, w pokarmów jedzenie. Troc. Wybornie uzbrojeni i jeszcze z czasów Trzydziestoletniej wojny zaprawieni do bojów. Szaj. Potym do klawikordu jał mnie zaprawiać. Rozm., Kn. Do wymowy zaprawiasz s. w mieście. Dm. 5. kogo na kogo = *zasadzić, nasadzić, nabechać, podburzyć, podjudzić, podszcuc*: Zaprawił, naprawił go na niego. Troc. 6. [Z.] *zalożyć, zasadzić, włożyć, wsadzić, zatknąć, wetknąć*: Złodzieje noszą pewną trawę za pazur zaprawioną. Zapraw prątek do drewniane sabeli. Z. nitkę. Orzesz. (= *nawlec*). **Zaprawiają** gałązki pod żółb. **Zaprawiają** rzep koniom do ogona (= *przyprawiają*). 7. dziurę = *zalatować, zalożyć, zasnuć, zatkać, zarobić, zatkać, naprawić, zreparować, zapchać*: Co Turcy wybili muru we dnie, to oni w nocny ziemią, chróstem i kamieniami zaprawowali. Baz. Oni robotnicy zalatali a zaprawiali rozpadliny w ścianach. Leop. (robili robotnicy, a brało naprawę ono dzieło przez nich. B. G.). Pieniądze były wydane na rzemieślniki, co zaprawiają, gdzie s. co obaliło. Leop. Okno gdy kto uczyni do sąsiedzkiego domu bez prawa, ma to zasę swym kosztem Z. Groic. Gdyby kto okno wykował a. wyrębał, powinien to zasę swym kosztem Z. tak jako przedtem było. Sz. Wierzehu u kości ła Z. i zalepić nie można. Skar. Grobli, izbie dla szkody aby pilnowali i wczesnie zaprawiali. Haur. Przędło potrzebna jest rzecz fortece zaprawiać i nowych, kiedy miejsce po temu, nastawiać. Star. Dziury nie zaprawi, kiedyby nie kapało. Troc. [Pająk dziurę pajęcyczną zaprawił]. 8. fl. *podłożyć świecę pod trawę i dźwigać ramieniem, na którym drugi koniec świecy leży, w górę, dla zepchnięcia trawy z piasku lub od brzegu rzeki*. 9. hut.: Z. piec w hucie = dać mu zaprawę. Sł. wil. (p. hut. Zaprawa). 10. myśl.: Z. psy = *dać im cząstkę zdobytych, jeśli na początku polowania przyczytny s. do niej*. Sł. wil. 11. zdń.: Z. kafel = *zapelnąć, zalepić w nim dolki, dzurki zaprawką — przed polaniem*. Z. s. I.

rozłakomicie ś., rozzuchwalić ś., zbalamucić ś., znarowić ś., zaostrzyć sobie apetyt, rozochocić ś., rozchłocić ś., zapalić ś., zagrzać ś., zasmakować w czym: Wileczek, zaprawiwszy ś. na kurezęciu, dusił potem owce. 2. *nabrać wprawy, wprawić ś., włożyć ś., wdrożyć ś., wzwyczczać ś., wciągnąć ś. w co, otrząskac ś.; obeznać ś. z czym, zahartować ś. w czym*: Zaprawiwszy ś. Zygmunt na Prusakach, wtargnął do Inflant. Pa-zk. (= *pierwszą wprawę, próbę odbywszy*). Wojewoda wołoski, zaprawiwszy ś. pod Bukowiną na Polakach, wtargnął do Rusi. Paszk. Dobry człowiek tak ś. był zaprawił do smagania dzieci różgą—jak mawiał — „do smarowania brzożowym soezkiem entoty“. Dyg.

Zaprawienie, a, blm., czynność cz. **Zaprawić**. **Zaprawienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zaprawić** ś.

Zaprawka, i, lm. i l. p. **Zaprawa**. 2. zdń. *gęsty płyn, złożony z wody, polewy, szlufowin, służący do zaprawiania kufli*.

Zaprawnie przys. od **Zaprawny**. L.

Zaprawność, i, blm., rz. od **Zaprawny**. L.

Zaprawny i. *zaprawiony, zaprawiany, przyprawny*: Barszcz, sos Z. Jadem zaprawia strzałą. (= *napuszczona*). Wina zaprawne. Comp. (= *fabrykowane, fałszowane, spreparowane*). 2. w co = *wprawy, wytrawny, biegły w czym, zahartowany na co, przyuczony do czego, otrząskany z czym*. 3. w czym = *początkujący*; Ja nie mistrzem, ale uczniem i jeszcze nie wyprawnym, ale dopiero zaprawnym zeznawam ś. być w tym rzemieśle. Błaż. Wilkowi chowanemu zęby wytrąciwszy, uczynił w polu, poszczuwszy, bezzębą gonitwę, niech zaprawną psi młodzi mają z zwierzem bitwę. Biel. (= *illa wprawy, próbna*). 4. *mogący być naprawionym*. L.

1. × **Zaprawować**, uje, ował i × **Z. ś.** *zaczęć prawować; zapieniać*: [Spodobało mi ś. dzieweze u matynie, jak mi go nie dadzą, zaprawujemy sie. Zsz.].

2. × **Zaprawować**, uje, ował i × **Z. ś. p.** **Zaprawić**.

1. × **Zaprawowanie**, a, blm., czynność cz. 1. × **Zaprawować**.

2. × **Zaprawowanie**, a, blm., czynność cz. 2. × **Zaprawować**.

1. × **Zaprawowanie się**, a ś., blm., czynność cz. 1. × **Zaprawować** ś.

2. × **Zaprawowanie się**, a ś., blm., czynność cz. 2. × **Zaprawować** ś.

Zaprażać, a, ał p. **Zaprażać**.

Zaprażanie, a, blm., czynność cz. **Zaprażać**.

Zaprażenie, a, blm., czynność cz. **Zaprażać**.

[**Zaprażka**, i, lm. i, **Zaklepka**, Kul] *zaprawa do zagęszczenia potrawy, złożona z mąki zasmażonej z tłuszczem*: Wydawała otręby na zaprażkę dla prosiąt. Zap.

Zaprażyć, y, ył, nied. **Zaprażać** *zaczęć prażyć; prażyć zasuszyć*: Piersi mamkom, któremi dziatki karmią, zaprażone, t. j. gdzieby im mleko ginęło i przysychało, otręby pszeniczne, z winem przykładane, użyteczne. Syr. Przyłożone ciepło na cyece niewieście, gdy zapraży, odmiękcza ją jej i mnożą mleko. Trzye.

Zaprec, eje, ał p. 2. **Zaprec**.

Zaprenumerować, uje, ował *zabonować, złożyć przedpiątę na dzieło, gazetę*.

Zaprenumerowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprenumerować**.

Zaprezentować, uje, ował *sprezentować, przedstawić, pokazać, zarekomendować, zaprodukować*:

Nie pojmują, żeby ktoś nie zaprezentowany śmiał do ich domu zajechać. Krasz. Zaprezentowany ks. Staszycowi, zyskałem od niego pozwolenie znajdowania ś. na posiedzeniu Towarzystwa przyjaciół nauk. And. Najuprzejmiej prosił, ażeby go papie imnie zaprezentowała. And. Kazał mi kilka handgryfów i obrotów chorągwi Z. Łoż. Z. ś. *przedstawić ś., zarekomendować ś., sprezentować ś.*: Zaprezentowała ś. proboszczowi; przyjął nas w sieniach, do izby nie prosząc ale z dobrą twarzą. Krasz. Pięknieś ś. zaprezentował! (= *z pięknej strony dałeś ś. poznać, w piękny światło ś. przedstawiłeś, wystąpiłeś*).

Zaprezentowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprezentować**.

Zaprezentowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprezentować** ś.

Zaprobować, uje, ował, **Zaprobować**, [Zaprobować] *zakosztować, poprobować, pokosztować, sprobować, skosztować*: A ja wiem, czego on nie lubi... wiem... otóż zaprobuję. Chodź. Jeśli pan Zbigniew nie zaprobuję miecza. Słow. Hetman zaprobował i kmieci swoich uwolnić i za to rozbity pod Olkienikami. Bart.

Zaprobowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprobować**.

Zaprocować, uje, ował woj.: Z. armatę, postawić ogon na przodkarze i umocować jedno z drugim łańcuchem do podróży. Jak. J.

Zaprocowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprocować**.

Zaprodukować, uje, ował i. *zaprezentować produkując, sprezentować, pokazać, przedstawić*: Zaprodukawszy obraz znawcom, dowiedział ś., że to areydzielo. 2. Z. co a. Z. ś. z czym = *produkując popisać ś., wystąpić z czym, zaprezentować co*: Z. swoją umiejętność, sztukę. Potym ś. ze swą godnością i mianem zaprodukował. Słow. (= *przedstawił ś.*). Babuniaby ś. nie uspokoiła, gdybym ś. nie zaprodukowała przed gośćmi z moim talentem. Kos.

Zaprodukowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprodukować**.

Zaprodukowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprodukować** ś.

Zaprojektować, uje, ował co = *dać projekt czego, wystąpić z propozycją czego; zaproponować, zainicjować co, podać myśl czego*: Sekcja rzemieślnicza Towarzystwa popierania przemysłu i handlu zaprojektowała wykłady gimnastyki dla rzemieślników. Z. wycieczkę, składkę na co. Z. nową kolej żelazną.

Zaprojektowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprojektować**.

Zaprolongować, uje, ował *sprolongować*: Nie zapłacę na termin, to nie mam skrupułu, bo musi mi Z. Gaw.

Zaprolongowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprolongować**.

Zapromienić, i, il *zajaśnieć jak promień, zaświetać promieniem, ukazać ś. jako promień a. w promieniach*: Z za obłoków zapromieni twarz.

Zapromienienie, a, blm., czynność cz. **Zapromienić**.

Zaproponować, uje, ował p. **Zaprojektować**.

Zaproponowanie, a, blm., czynność cz. **Zaproponować**.

Zaprosiciel, a, lm. e ten, co *zaprasza a. zaprosił*.

Zaprosicielka, i, lm. i forma ż. od **Zaprosiciel**.

Zaprosić, i, ił, nied. **Zapraszać** I. *prosząc zapraszać, wezwać; poprosić, inwituować*: Zaprosił córkę moją na obiad. Troc. Zaprosił mnie do swojej gospody, do siebie. Troc. Z. wielu = *sprosić*. Kilka razy w rok sprawował bankiet, na który zapraszał przyjaciół swoich. L. Zaprosilem sąsiadów moich na obiad, musisz i wacpan dopomóc nam kompanji. L. Sabaryci, mając mied u siebie gości, rokiem ich pierwej zapraszali, aby czas im wystarczył na wynalezienie sposobów przyjęcia ich. L. Zapraszam do gospody, ofiaruję gospodę usiebie, *invito tectio*. Kn. Wszystkich w gościnę zaprasza. Miek. Z. kogo na ucztę. Z. kogo na stanowisko jakie = *powołać, zaangażować*. Z. damę do tańca = *zaangażować, zamówić*. 2. [Z. cenę] = *zacięnić*. Krasz. Z. ś. do kogo = *przyjść bez zaproszenia, wprosić ś.*; *przy-mówić ś., zamówić ś.* w gości: Zapraszam ś. do kogo, przymawiam ś. na ucztę do kogo. Kn. (= *naprosić ś., narzucić ś., nastreczyć ś.*). Przen.: Wyperswadował był sobie, że najwyższe honory i najintratniejsze starostwa same ś. będą do niego zapraszały. L. (= *że mu ś. będą kłaniały o ich przyjęcie, że mu ś. będą napraszały*).

Zaprosiny, in, blp. *zapraszanie, zaproszenie, prośba zapraszająca, inwitacja*: Te Z. anioł w tych słowach przerywa. Przyb.

Zaprosnowy pochodzący z za rzeki Prosnij; tam znajdujący ś.

Zaproszenie, a I. blm., czynność cz. **Zaprosić**. 2. lm. a p. **Zaprosiny**: Z. piśmienne, na piśmie. Rozesłano zaproszenia na ślub. Nigdy Z. na obiad tak drogo ś. nie opłaciło. Rzew.

Zaproszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprosić** ś.

Zaproszony I. im. od **Zaprosić**. 2. rz. *osoba zaproszona; gość*: Przybył Z.

Zaprotegować, uje, ował kogo = *zalecając protegować, poprzeć protegując, przedstawić; przemówić za kim*.

Zaprotegowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprotegować**.

Zaprotestować, uje, ował *złożyć protest, oświadczyć ś. przeciw czemu, sprzeciwić ś., zaoponować*: Nie zaprotestował przeciw wyborowi placu na pojedynkę. Krasz. Chciał mu poduszkę podłożyć, ale staroście rad był krzepkiego jeszcze udawać i zaprotestował. Krasz.

Zaprotestowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprotestować**.

Zaprotokółować, uje, ował, **Zaprotokółować** *zaciągnąć, zapisać do protokołu, zamieścić w protokole*.

Zaprotokółowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprotokółować**.

Zaprowadzać, a, ał p. **Zaprowadzić**.

Zaprowadzanie, a, blm., czynność cz. **Zaprowadzać**.

Zaprowadzenie, a I. blm., czynność cz. **Zaprowadzić**: Ewangelista pisze o pobocznej edukacji albo zaprowadzeniu Dziecięcia Jezusa do Jeruzalem. Damb. 2. × Z. *zwyczaj wprowadzony, innowacja*.

Zaprowadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprowadzić** ś.

Zaprowadzić, i, ił, nied. **Zaprowadzać** I. *poprowadzić aż dokąd, zawieść, doprowadzić; odprowadzić*: Zaprowadził mnie do ciebie. Troc. Ślepy ślepego daleko nie zaprowadzi. Nar. Z. kogo do domu. (= *doprowadzić*). Zaprowadź konia do stajni. Troc. Idź prędko, gdzie cię zaprowadzą

oczy. Li. (= *ponosić*). Przen.: Dobrym porządkiem i nagrodą dalej zaprowadzisz człowieka. Jabł. (= *zrobisz go sobie powolnym, zachęcisz go*). 2. *przen. dać, zaciągnąć, złożyć, urządzić*: Z. nową rytnę na domu, dzwonek elektryczny, telegraf. (= *wprowadzić, złożyć, urządzić*). Z. stałą komunikację, kolej. Z. księgę rachunkową. (= *sporządzić*). Z. eo, początkowo wprowadzić eo, urządzić, w zwyczaj wprowadzić. L. Z. szkoły, gdzie ich dawniej nie było. L. Przywary pospolicie jeden zaprowadza, wraz naśladowaj inni, i jedni drugim jakby z rąk do rąk podają. Pileh. Z. zwyczaj. (= *wprowadzić*). Z. straż, wartę. (= *zaciągnąć*). 3. † Z. *zanucić, zaśpiewać, zaintonować, zawodzić*: Jeden, przez okulary z nót śpiewając, niezgodnym zaprowadził głosem, bo mucha mu ś. nótą zdawała. Dudz. Z. ś. *pojść dokąd w towarzystwie czym, poprowadzić ś.*: Zaprowadziliśmy ś. z nim do domku jednego mieszczanina. Kacz. Głowę ma na karku, serec na swoim miejscu i już tak pięknie w świat ś. zaprowadził. Kacz.

Zaprowidować, uje, ował *zaopatrzyć w pro-wizję, zaopatrzyć, uprowidować*.

Zaprowidowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprowidować**.

Zaprowjantować, uje, ował *zaopatrzyć w pro-wjant, uprowjantować, uprowidować*.

Zaprowjantowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprowjantować**.

Zaproże, a, lm. a *miejsce za progiem*. Kon.

Zaprobować, uje, ował p. **Zaprobować**.

Zaprobowanie, a, blm., czynność cz. **Zaprobować**: Zjeźdzali ś. w celu zaprobowania szczęścia na wilki, na lisy. Jez.

[**Zapróch**, u, lm. y] *odrobina, kruszyna, źdźbło, tyle, ile trzeba zaproszenie oka*: Nie dbam ani na Z. oka.

Zaprócie, a, blm., czynność cz. **Zapróć**.

Zapróć, orze, ół, **Zapruč**, nied. **Zaparać**, **Zaprować**, **Zapruwać** I. *zacząć próć; nadpruć*. 2. × Z. *spróc aż za co*.

[**Zaprogować**, uje, ował] p. **Zaprobować**.

[**Zaprogowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zaprogować**.

Zaproszać, a, ał i [Z. ś.] p. **Zaproszyć**.

Zaproszanie, a, blm., czynność cz. **Zaproszać**. [**Zaproszanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zaproszać** ś.

Zaproszenie, a, blm., czynność cz. **Zaproszyć**: Honor jest podobien do oka żrzenicy, która najmniejszego zaproszenia cierpieć nie może. L.

[**Zaproszenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zaproszyć** ś.

Zaproszyć, y, ył, nied. **Zaproszać**, × **Zapraszać** I. *zasytać prochem, prosić, zapytać, zakurzyć; prosić zakryć, zasytać; poproszyć, potrząsnąć, przyproszyć*: Zaproszę tajem oblicze wasze. Bud. Z. oczy. Kn. Wiele obrazów, między temi starzec, któremu coś z zaproszonego oka dobywano. Szaj. Śnieg drogę zaproszył. Przen.: Niemasz, czymby oko zaproszył. Kn. (= *ani źdźbła, ani kruszyny, ani krzyży*). Wzięty jest za jednacza i pośrednika człowiek niezaproszonego oka. Pileh. (= *nieuprzedzony, jasno rzeczy widzący, trzeźwych zapatrywai, zdrowo, bezstronnie na rzeczy patrzący*). Miłościwy panie! chorągwie przyszły.--Nie zapraszaj mi głowy, rzecze król. Przybor. (= *nie zaprzataj, nie zavracaj, nie mąć*). Zaproszył sobie nią oko (= *wpadła mu w oko, podobala mu ś.*). Wpadła w oko podwika, zapró-

szły ś. serce. Kaczk. Pannie wpadł w oko i oczko zaproszył. Pol. Z. sobie głowę = *podchmielić sobie*. Wierz mi, mając głowę winem zaproszoną, bałem ś., zebym nie pobroił głupstw jakich. Jabł. Z zaproszoną od wódki głową dwie godziny błakał ś. po plantach. Tet. 2. ogień = *zapaść przez nieuwagę*. 3. [Z.] *zarzucić co komu, zrobić mu z czego zarzut*. 4. kip.: Zaproszone wino = *zawieczyszczone cząsteczkami ciał stałych nierozpuszczalnych, zakurzzone*. [Z. ś.] *zaproszyć sobie głowę, podchmielić sobie*: Kiej sami byliście odrobinę zaproszeni Prus.

Zaprować, a, ał p. Zapróć.

Zaprowanie, a, blm., czynność cz. Zaprować.

† Zapróźnić, a, ał i † Z. ś. p. Zapróźnić.

† Zapróźnianie, a, blm., czynność cz. Zapróźnić.

† Zapróźnianie się, a ś., blm., czynność cz. Zapróźnić ś.

Zapróźnić, i, il, nied. Zapróźnić i. *zapełnić, zająć miejsce, osobliwie napróżno, niepożytecznie, zawalić miejsce, zaprzęgnąć niepotrzebnie, na przeszkodę*. Kaz. 1555. Rola głębiem bobowym i korzeniem zapróźniona nie może być tak dobrze norana, jako rola goła a. próżna. Trzye. Nie trzeba, żeby świerzopka była zbyt tusta, bowiem dla zbytnej tustości, która wewnątrz zapróźnia, zarodek nie może ś. rozrastać. Trzye. Woda, zbiegając na to zrobionemi bródzy z wierzechu, oraniu miejsca nie zapróźni. Trzye. Ul pusty, a nie zapróźniony. Trzye. Zapróźniony, zapełniony. And. z Kobył. 2. przén. kogo a. głowę = *zaprzęgnąć, zająć urobnościami*: Komu Bóg dał bogactwa, moc także dał, aby jadł z nich; nie będzie pamiętał dni żywota swego, przeto iż Bóg zapróźni jego. Leop. Zazdrość zapróźnia głowę. Jabł. Z. ś. i. *być zajętym próżno, niepożytecznie*. 2. przén. *zaprzęgnąć ś., zająć ś. fraszkami*: Bzdurami ś. zapróźniać. Jabł.

Zapróźnienie, a, blm., czynność cz. Zapróźnić.
Zapróźnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zapróźnić ś.

× Zapruciać, a, ał p. Zapruciać.

× Zaprucianie, a, blm., czynność cz. Zapruciać.
Zapruciać za rzeką Prutem *znajdujący ś. a. stamtąd pochodzący*: Sympatje te zaprucie niewiele pomogły detronizowanemu księciu. Rol.

Zaprusaczenie, a, blm., czynność cz. Zaprusaczyć.

Zaprusaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaprusaczyć ś.

Zaprusaczyć, y, yl *zapełnić, zatłuszczyć Prusakami*. Z. ś. *zapełnić ś., zatłuszczyć ś. Prusakami*.

[Zaprychać się, a ś., ał ś.] *zaparskać ś.*: Zaprychał ś., zasmarkał ś., kaze całować.
[Zaprychanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zaprychać ś.*

× Zapryciać, a, ał, × Zapruciać *zacząć pryciać*.

× Zaprycianie, a, blm., czynność cz. Zapryciać.

[Zaprykować, uje, ował] i. *zapędzić do roboty*. 2. *zapędzić, zagnąć bydło*. 3. *zanieść, zaciągnąć, zadugować*: Zaprykuj te kłode do śklepu.

[Zaprykowanie, a, blm.] *czynność cz. Zaprykować*.

Zapryskać, a, ał, × Zaprysnąć, × Zaprysknąć, nied. Zapryskiwać i. *pryskawszy zaskoczyć; zacząć pryskać; prysnąć, trysnąć*. L. Iskra zaprystał ś., co = *opryskać, zabryzgać, obryzgać, popryskać, spryskać, polbrzgać, zachlapać*. L. Z. oczy.

Zapryskanie, a, blm., czynność cz. Zapryskać.
Zapryskiwać, uje, iwał p. Zapryskać.

Zapryskiwanie, a, blm., czynność cz. Zaprysknąć.

× Zaprysknąć, nie, nął p. Zapryskać.

× Zaprysknięcie, a, blm., czynność cz. Zaprysknąć.

× Zaprysnąć, śnie, snął, snęła a. sła p. Zapryskać.

Zapryszczenie, a, blm., czynność cz. Zapryszczyć.

Zapryszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zapryszczyć ś.

Zapryszczyć, y, yl *okryć pryszczami*. L. Z. ś. *okryć ś. pryszczami, dostać pryszczów*.

× Zapryśnięcie, a, blm., czynność cz. Zaprysnąć.

† Zaprza, y, lm. e *zapieranie ś. czego, zaparcie ś., zaprzeczenie, wypieranie ś., wyparcie ś.*: Turcy posła naszego na lesie zabili, co rozumiem, na zaprzą uczyniono i na łotrostwo zagnano. Biel. M.

Zaprząć, a, ał p. 2. Zaprzęd.

× Zaprzajać, a, ał p. 2. Zaprzęd. Sł. wil.

× Zaprzajanie, a, blm., czynność cz. Zaprzajać.

Zaprzął, u, lm. y bart. p. Martwica.

Zaprzalek, lka, lm. lki bot. p. Przytulja.

Zaprzalność, i, blm., rz. od Zaprzaly. Troc. L.

Zaprzaly który zaprzal: Zaprzale zboże, siano. Troc (= *spleśniałe*). Potrawa zaprzala a ślizka dalekoby lepsza a smaczniejsza była, kiedyby ją z polewanego garnka ciepło na półmisek włożył. Rej. (= *zakrzepła, skrzepła*).

Zaprzanie, a, blm. i. *czynność cz. Zaprząć*: Abraham na wysokie ś. posłuszeństwo i Z. woli swej i umartwienie miłości swej wyniósł. Skar.

Zaprzaniec, nca, lm. ncy, × Zaprzaniec ten, co ś. *czego zaparł, co ś. zapiera, co zaprzecza czemu*: Z. wiary = *odszczepieniec, odstępcza, renegat, apostata, zdrójca*. Jesteś zaprzaniecem odkupiciela swego. Zigr. Turczyn z nich zaprzaniec uczynił Chrystusowe Birk. Stali ś. zaprzaniecami wiary. Birk. Stąd zaprzaniec, a potem, że był złoty głową, jego potomstwo długo Szafrancami zowią. Darow.

Zaprzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaprząć ś.

× Zaprzany którego ś. *zaparto, wyparto*: Najmłodszy syn Wejdwuty Z. od braei, jak Józef. Lel.

Zaprzńczy przym. od Zaprzaniec.

Zaprzństwo, a, blm. *rola, charakter zaprzanieca, odszczepieniestwo, apostazja, zaparcie ś.*: Chodzą po nizinach samolubstwa, zaprzństwa. Orzesz. Z tego nowego zaprzństwa nie przyszło mu nie. Tarn.

Zaprząć, ege a. [age], eze, [zaprzędzemy], agł, egl, Zaprzęgnąć, × Zaprzęgnąć, [Zaprzęgnąć, Zaprzęgnąć], rozk. [zaprzęgej], zaprzęgnijcie a. [zaprzędzcie], nied. Zaprzęgać, × Zaprzęgać, × Zaprzęgiwać i. *złożyć w zaprząg, do dyszla, wprząć*: Z. konie do wozu. Wozuicami niech zaprzęże konie do karety. Troc. Już Z. trzeba. Troc. Każ konie do kolaski Z. i niech jedzie po komornika. L. Każ tymczasem Z. konie do karety, ja w moment powrócę. L. Pakują pojazd, i konie są zaprzęzone. L. Ale lepiej do wioski uciekać, zaprzęgać! niema tu czego w mieście czekać. L. Z. apzęgaj! niema tu co robić. Z. wóz, karete = *złożyć do nich konie*. Macieju! czy zaprzęzona kareta? L. Nowy kocz

lakierowany zaprzęgli. L. Czy pan już kazał zaprzagnąć? Fred. A. 2. przen.: Z. kogo do roboty = *zasalzić, zająć; zadać komu ciężką robotę, obarczyć go pracą*. Ją do taczki zaprzagnął. Mick. 3.?: Smok, który pod polem obległ zamrożonym, z zimna wprzód obleniały a próżen srogości, rozepztał i w jad nowy zaprzągi z gorącości. Żebr. Z. ś. do czego = *zabrać ś., -asiąć, wziąć ś., przystąpić z pilnością do ciężkiej pracy*: Zaprzągam ś. w co, *ocingno nie operi*. Kn. W nową i ciężką robotę Z. ś. umyślił. Skar. Do pracy tej Z. ś. nie śmie. Karp.

Zaprząg, equ, lm. egi, Zaprzęg, Zaprząg, × Zaprząga, × Zaprzęga l. *zaprzężenie, sposób zaprzężenia, zaprzęganie*: Konie do siodła i do zaprzęgu. (= *do wozu, do pojazdu, do pociągu*). 2. *konie zaprzężone, (cug, czwórka, szóstka)*: Trzeba dobierać koni innych do siodła, innych do zaprzęgu. Świt. Ksant i Bali w zaprzędze są dwa bystre konie. Dm. Chłopey ci podrzyzniają ojców głos i tony, poganiają, bieżykiem Z. uniożony. Rol. Z. Radziwiłłowski — koń siwy z karym. 3. [Zaprzęgiem wołów nazywa ś. przyrząd gotowy do obróbki, t. j. gdy woły do roboty ubrane, a plug, jerzemka, jermzo są w porządku wraz z batem i kozicami do pluga, by wyruszyć w pole]. 4. *to, czym zaprzęga się, uprząg*: Koń ten dobrze chodzi w zaprzęgu.

× Zaprząga, i, lm. i p. Zaprząg.

× Zaprzągać, a, ał i × Z. ś. p. Zaprząć.

× Zaprząganie, a, blm., czynność cz. Zaprzągać.

× Zaprząganie się, a ś., blm., czynność cz. Zaprzągać ś.

Zaprzagany l. im. od Zaprzągać. 2. [Z.] p. Zaprzęgnięty: Już koniczki zaprzagane.

× Zaprzagnąć, nie, ał i Z. ś. p. Zaprząć.

× Zaprzęgnięcie, a, blm., czynność cz. Zaprzagnąć.

× Zaprzęgnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zaprzagnąć ś.

Zaprzęgnięty p. Zaprzęgnięty.

Zaprząć, edę, edzie, ał, edła, nied. Zaprzędać, [Zaprzędać] l. *zacząć przuć*: [Aby len ś. darzył, zaprzędzają dziewczęta w wigilję Bożego Narodzenia wrzeczioną]. 2. *przedzeniem zamknąć, zakryć, zarobić, osnuć; oprząść*: Czas zaprzędzionego jedwabnika w orzech a. kokon pilnie uważać należy. Przędz.

Zaprzątać, a, ał i Z. ś. p. Zaprzątnąć.

Zaprzątanie, a, blm., czynność cz. Zaprzątać. Zaprzątanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaprzątać ś.

[Zaprzątek, tku, blm.] *nieład, nieporządek*: W tej izbie tyle zaprzątku, żeby to co powynosić.

Zaprzątnąć, nie, nał, nied. Zaprzątać, × Zaprzątywać l. *zapelnic czym zawadzającym, zabrać, zająć miejsce drugim, zaważyć*: Zaprzątam eo, *coangusto locum impedimentis*. Kn. Głogiem zaprzątione ściężki. L. Niepotrzebnymi sprzętami zaprzątiona komora. Troc. Kiedy kobietka widzi w mężu obojętność ku sobie, zaraz rozumie, że inna miłość zaprzątęła mu serce. L. (= *zajęła, opętała; opanowała, owładnęła nim*). Miłość mię zaprząta całego. L. Ona jedna całą myśl moję zaprzątęła. L. (= *zapelniała, wypelbiła*). 2. kogo = *zająć, zainteresować, zatrudnić*: Kiedy piękna Temira była zaprzątniętą, wyrządzając w kościele cześć bogini świętej, w zaciszne odległego gaju wezdałem strony. Szym. (= *kiedy ś. krzą-*

tała). Z. ludzi każdy umie, zabawić rzadko kto potrafi. L. (= *zabierać im czas*). Lubo ten dyskurs osobliwszego był gatunku, mało go co uważał, daleko interesowańszy zaprzątał go obiekt. Węg. Szujski czym innym był zaprzątiony podówczas. Alber. Głównemu tętnu pracą zaprzątzonego życia nowe otwierają kierunki. Kaczk. Uwaga jego była zaprzątniętą ową tajemną konferencją. Bał. 3. komu głowę, myśl = *zamącić, zawiępować, zająć, zaturbować, zakłopotać, zawirócić, zambarasować*: Tysiąc niepewności myśl zaprzątają L. Nigdy sobie frasunkiem nie zaprzątał głowy. Koryt. (= *nie dopuszczalem go sobie do głowy*). Nigdy niepotrzebnymi rzeczami głowy sobie nie zaprzątam. L. Teklusia sobie wacpanem głowę zaprząta. L. (= *nabiła*). Wasze dobro zaprzątało zawsze moję troskliwość i zaprzątała jej nie przestanie. Śniad. 4. co = *zarzucić, zamierzyć, zapodziać, zaprzepaścić, wścibić niewiadomo gdzie sprzątając*. L. Z. ś. l. *zatrudnić ś., zająć ś., zabawić ś., zawirócić sobie czym głowę, zwracać na co uwagę, oddać ś. czemu, robić sobie z czego wielkie rzeczy, przynajmniej do czego wielką wagę, troszczyć ś., martwić ś., kłopotać ś. o co*: Zaprząta ś. niepotrzebnie tą bagatelą. Wieg. ś. jeszcze nie bardzo zaprzątała myśl o Marji. Chm. 2. *zająć ś. czym, zakrzępnąć ś. około czego*: Gdyby był Wirgiliusz zaprzątnął ś. tłumaczeniem Iljady, nie mielibyśmy Eneidy. Kołł. Zaprzątiono ś. zakładaniem ogrodu botanicznego. Śniad. 3. *zamieszać ś., wpaść w nieporządek, w nieład, zgubić ś. L.* Choć pisarzowi temu stół ś. zaprzątnie często, nie zaprzątnie mu ś. głowa bynajmniej. Lubom.

Zaprzątnienie, a l. blm., p. Zaprzątnięcie. 2. lm. a *rzecz, sprawa, interes zaprzątający kogo, zajęcie, zatrudnienie, robotę, czynność, praca*: Czas tak krótki Henrykowi niedogodny był, jako oddalonemu i inne zaprzątnienia mającemu. Alber. Lud, zaniechawszy innego zaprzątnienia, ochędożnie w kościołach zgromadził ś. Alber. Masz tedy i spraw publicznych niejakię pojęcie i zaprzątnień naszych. Krasz. I tak dziś siedzą, jak kruk oswiały, zdala od ludzkich zaprzątnień i wrzawy. Kon.

Zaprzątnienie się, a ś., blm., p. Zaprzątnięcie ś. Zaprzątnięcie, a, blm., Zaprzątnienie czynność cz. Zaprzątnąć.

Zaprzątnięcie się, a ś., Zaprzątnienie ś., blm., czynność cz. Zaprzątnąć ś.

× Zaprzątywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zaprzątnąć.

× Zaprzątywanie, a, blm., czynność cz. Zaprzątywać.

× Zaprzątywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaprzątywać ś.

Zaprzązka, i, blm. *zaprzęganie, zaprzężenie, furmatstwo*: On do zaprzązki, jak pies do siana wiązki. Prz.

Zaprzęcać, a, ał p. Zaprzeczyć.

Zaprzeczająco przys. w sposób zaprzeczający, *zaprzeczając, przecząc*: Ruszył głową Z. Kaczk. Zaprzeczanie, a, lm. a, czynność cz. Zaprzęcać: Tak było, mimo zaprzęcań.

Zaprzeczenie, a, lm. a, czynność cz. Zaprzeczyć: Bez zaprzeczenia (= *bezsponnie, bezsprzeczenie, bez kwestji*).

× Zaprzecznie przys. od Zaprzeczny. L.

Zaprzecznik, a, lm. cy p. Zaprzeczyciel: Stał ś. zaprzecznikiem dawniejszej swojej literackiej działalności. Spas.

× Zaprzeczny mogący być zaprzeczonym, sporny.

Zaprzeczyiciel, a, lm. e, Zaprzecznik ten, co zaprzecza a. co zaprzeczył. L.

Zaprzeczyicielka, i, lm. i forma ż. od Zaprzeczyiciel. L.

Zaprzeczyć, y, ył, nied. Zaprzeczać i. [Z.] *waprzek zaorać*: Trzeba działek na górze Z. 2. komu, czemu = odmówić mu słuszności, zadać mu kłam; odmówić czemu prawdziwości, negować co: O zabójstwa zapłatę ten lud zabezpiecza pod przysięgą, że odda, a tamten zaprzecza. Dm. (= nie przyznaje, zapiera). W tym wieku wszystko jest zaprzeczanym. L. (= kwestjonowanym). Bardzo słusznie, któż zaprzeczy? Od Czemu fakta aż nadto zaprzeczają. Feliń. A ty może zaprzeczysz zdań uczonych różność. Słow. Wojski zaprzeczył, i nikt kucheie nie uwierzyć. Mick. Nie zaprzeczam, że i tak być mogł. (= nie przeczę, nie spieram ś.). Przen.: Choo radość udawał, oko zaprzeczyło. Kam. 2. komu czego = odmówić, nie uznać, nie przyznać, zaprzeczyć mu czego: Temu prawa człowieka nigdy nie będą zaprzeczone. Rzew. Tytuł uświęcony nie był mu zaprzeczony. Lel. Nikt nie zaprzecza wartości podań ludu. Z. ważności traktatu.

1. Zaprzec, prze a. †przy, parł a. [per], rozk. przy a. [przej], nied. Zapierać i. zatrzymać, wstrzymać, zahamować, zastanowić, zatamować: Powstaje wspaniały, słoneczny dzień, mroźny, zapierający dech aż gdzieś około przepony. Matł. Trwożne, słodkie, zapierające dech w piersi oczekiwanie. Wrocz. Wyczekiwał z zapartym oddechem. Przen.: Zaparte sposoby i myśl do szukania pożytku. Mik. Niema tu przysmusu, każdy jest sobą i nie zapiera ani myśli, ani charakteru (= nie dusi w sobie, nie tai, nie kryje ś. z niemi). 2. zamknąć zaporą, zawrzeć, zatarasować, zaharykadować, podparszyć zamknąć: Zapieram drzwi, obdo pessulum ostio; vicinum zamykam. Kn. (zawieram. Kn.) Krówkę pilno piasimy, doma jej sieczkę rzeżemy, ścielemy, zapieramy, krówka też garniec masła za onę sieczkę szynkować musi. Rej. Cesarza Karola mieszczanie pizańscy, prosiąwszy go na cześć, w ratuszu zaparli, ledwo ś. od nich gwałtu za mężną obroną Czechów wybiegł. Stryjk. Bodajby cię zaparło! cheesz, abym tyranem został? Opal. Zasiadylem, aby mnie do czubków zaparło. Rzew. Zwalił ś. sklep i zawarto dwóch górników. Koss. (= zawalilo, przygniotło). W uśmiechu każdym zaparłem siebie, zaparłem gorycz, com ją wciąż pił. Wilk. Kto cię tu zaparł? Krasz. Zaprasz go sam do lochu. Krasz. (= zasadzisz, wtrącisz, wpakujesz, wsadzisz). Zaparte wrota. Wysp. [Zapremy was haw w piwnicy do casu. Tet. A cobyk go zabił?! — Toby cię zaparli do hareštu i powiesili. Tet.]. Zaparli nieprzyjaciela w wąwozie (= zamknęli, osaczyli, otoczyli, oblegli). 3. kogo dokąd, w co = zaparować, zapędzić, wilczyć, wepchnąć, wparować: Jugurę Metellus w tak ciasny kąt zaparł, iż całą swą nadzieję w ucieczce pokładać musiał. Pilch. Przen.: Z. kogo w ciasny kąt = przyprzeć go do muru = postawić go w położeniu bez wyjścia, w kłopotliwym, ambarasownym położeniu. 4. †Z. zasadzwszy oprzeć, wesprzeć, podważyć: Wrażony na hak okręt próżno w gruncie piaszczystym zapiera drągami, aby go uwolnił. Tw. 5. Z. †zaprzal, [zaprzal] zaprzeczyć, nie przyznać, odmówić, zanegować: Nie zapieram ci zasług, dobrych chęci. Wyznał prawdę, ani nie zaprzal. Rej. Jan wyznał a nie zaprzal, a wyznał, że ja nie Chrystus. Skar. Zaprzalęm już tak wiele razy, i teraz toż mówię, że tu niemasz

mandatu. Tworz. Dwoście zaprzal: od siebie i od swojej żony. Ort. Niech ś. klóć, że szczęścia Z. nam nie mogą. Fred. A. [Nim kur zapieje, ty trzy razy mnie zaprzęs]. [Zapierać co w żywe oczy] = wypierać ś., zaprzeczać bezczelnie. 6. wypierając zaszuchrować, zatumanić; weprzeć w kogo: Przekupka zaparła mi rubla (= zaprzeczyła, jakoby jej dała rubla). [Zaparła chróściełowi przepiórka jedno jaje. Baba zaprzala]. 7. †Z. samego siebie, p. niż. Z. ś. I. zamknąć ś. zaporą, zaharykadować ś., zatarasować ś.: Z. ś. w domu, w wąwozie. 2. prac ś. zawięzać, zeprzeć ś., zatamować ś., zahamować ś., zatrzymać ś., zatkać ś., zapchać ś., wstrzymać ś.: Wzdycham, i duch mi w piersiach ś. zapiera. L. (= staje). Co rządzając czynić, jeśli dziecie tak głowy wielkiej, iż ś. głowa zapiera a nie może rychło wyjść. Spicz. 3. zasadzwszy oprzeć ś.; uprzeć ś., wesprzeć ś.: Zaparszy ś. oszczepem, na wprzędę w wóz krwawy konie Gradyw śmiały wpaść. Żebr. (= immixtus hastae). [Dopadli me w takiej ważkiej ulice, zaparlek ś. do muru plecami, wzłonec skálami prac. Żer.]. W czasie zadumy jedną nogą w grunt ś. zapierał, aby drugiej tym czasem dać wytehnąć, i tak na przemiany. Es. Chrzászć biedny zapiera ś. wszelkimi siłami, a one go ciągną. Ork. Przen.: oprzeć ś., stawić ś. sztorcem, stawić czoło, uprzeć ś., trzymać ś. czego uparcie, obstawać przy czym, zaciąć ś., zawzięć ś., czepić ś. czego: Łatwo będziem mogli odpowiedzieć onym starym filozofom, którzy ś. na swych dowodach bardzo zaparli. Syk. Zapierali ś. przeciwko niemu ci, którzy byli z obrzeżania, mówiąc... Leop. (spierali ś. z nim. B. G.). Jeśli to miasto i mury jego pobudują ś., nie tylko że nie będą płacić, ale ś. i na królów obórzą a zaprą ś. im. Leop. (królom ś. sprzeciwią. B. G.). 4. [Z. ś.] oprzeć ś., przyprzeć ś., zeprzeć ś.: Zaprasz ś. mamie na kolanach. Wilcasku, zapres ś. do brzyzku zadkiem. Chłop sie tyz nie zapirał, tylo wlaw do karemy (= nie ociągał ś., nie wzdragał ś.). 5. [Z. ś.] skulić ś., skurczyć ś., ściągnąć ś., zebrać ś. w sobie: Zaparł ś., targnął — wylamał kraty z okna. Tet. 6. Z. ś., †zaprzal ś. a) = czego = wyprzeć ś., nie przyznać ś., zaprzeczyć: Oszuście, pewnie ś. tego zaprasz, coś mówił? L. Zaparł ś. w sądzie wszystkiego. Zapiera ś. wszelkich stosunków z nieprzyjacielem. Trzeba ś. nam będzie wszystkiego Z., ani słowa ś. nie przyznawaj. L. Z. ś. jasnej rzeczy trudno. Kn. Zaparł mi ś. zastawu. Troc. Zapierać ś. czego pod przysięgą. Troc. Król pruski wyrzeł ś. i zaparł sojuszów z Polską zawartych. Lel. Z. ś. (długu. b) kogo = wyprzeć ś., nie chciał go znać, uznać. poznać, nie przyznawać ś. doń, wyrzec ś. go: Piotr ś. zaprzal Jezusa, mówiąc: ani go znam, ani wiem, co mówisz. Leop. Kto mię wyznał przed ludźmi, wyznam go przed anioły: kto zaś zapiera ś. mnie, zaprzę ś. go przed Bogiem. Bud. (ktoby mnie ś. zaprzal, zaprę ś. go. B. G.). Kto ś. mnie zaprzy przed ludźmi, zaprę ś. go i ja przed Ojcem moim. Leop. Adam zaprzal ś. był Boga, gdy więcej wierzył wężowi, niż słowu Bożemu. Wr. [Na, masz, Jasiu, swego synka, nie zapieraj mu ś.] c) siebie = osobistych swoich zysków, wygod, stracić wzgląd na siebie, rzec ś. wszelkich dla siebie widoków, zapomnieć o sobie: Jeżeli kto chce za mną iść, niech samego siebie zaprzy a weźmie krzyż swój. Poe. (abnegat semetipsum, niech ś. samego siebie zaprzy. Poe.). Ktoby chciał za mną iść, niechaj ś. sam siebie zaprzy. Sekl. (wyrzecz.

Sekl.). Zaprzawszy i wyrzekszy ś. wszystkiego, naśladowali go. Wuj.

2. Zaprzec, eje, ał, × **Zaprzec ś.**, **Zaprec**, **Zaprzac**, × **Zaprzajać**, [Zaprac], × **Zapierać** i. **zacząć przec**; *zajść zgmiłzną od przenu; zapociwszy ś. psuć ś.*, *wyprzec, zeprzec, uprzec*: Zboże, gdy mokre zbiorą, potem w gumnie w snopiu zapre i zapali ś. Haur. Kiedy u końców ziarn znaki ezerwone, takowe zboże w stodole zaprzało było. Haur. Zboża na gumnie zaprzają z niewysuszenia na polu. Haur. Len aby nie był mocno ściśniony, gdyż przez ciepło naturalne zaprzalyby ś. lodygi. Przędz. Urzędnik ma zgoniny i plewy w suszy chować i dojrzzieć, coby nie zaprzały. Haur. Wilgotne zboże w stodole zaprzało (= *zagrzało ś.*). Dziecko zaprzało (= *odparzyło ś.; uryna, kał obzarły, zapogniły mu ciało w kroku*). **2.** [Z.] **spleśnieć**: Jak konieczyna zapre, rozrzucić. **3.** †Z. **zakrzepnąć, skrzepnąć, obśliznąć**: Potrawa zaprzała.

Zaprzedać, a, ał, nied. **Zaprzedawać** i. †Z. *sprzedać niezupelnie, na pewien czas, z prawem odkupu, ze zwrotem, jakby zastawić*: Gdyby kto pierwej, niż do nieprzyjacielskiej ziemi uciecze, przedał a. zaprzedał komu jakie imienie, albo ludzie, albo ziemię, tedy ten, kto kupi albo zakupi, okaże-li na to listy słuszne urzędowe, dzierżać z pokojem ma. Stl. Koby jaką rzecz zaprzedał na rok: jeśliby kto komu zastawił rzecz na rok... Stl. **2.** komu kogo = *sprzedać na zupełną własność, sprzedawszy zatracić, zagubić; wydać za pieniądze*: Zaprzedawać więźnia komu. Troc. Djabłu ś. zaprzedał i czarować ś. nauceży. L. Z. ojeżyżę (= *zdradzić za korzyść osobistą*). Bracia zaprzędali Józefa kupcom izmaelielkim. W Koryncie Mummius zdątnych do oręza wyrznął, niewiasty i dzieci zaprzedał. Lel. **3.** [Z.] **sprzedać**. Skr. Dom zaprzędany. Przen.: Psu oczy zaprzedał (= *bardzo bezwstydnym*). Z. ś. i. **sprzedać ś.?** Z. ś. do niewoli. Z. ś. djabłu (= *sprzedać ś. na wieki*) **2.** przen. **oddąć ś. zupełnie na czyje usługi dla korzyści**: Zaprzedał ś. wrogowi dla nędznej blaszki (= *oddąć ś. z duszą i z ciałem*). Zerwał obrady właściciel Janusz Radziwiłł przez zaprzędanego sobie posła Litwina. Szaj. **3.** [Z. ś.] **zaprzec ś.**

Zaprzędajnik, a, lm. cy p. **Zaprzędawca**.

Zaprzędajność, i, blm., rz. od **Zaprzędajny**: Każde ich ostrzeżenie jest zapłacone obelżywym zarzutem zdrady i zaprzędajności sumienia nieprzyjaciół ojeżyzny. Rzew.

Zarzędajny skóry do zaprzędania, **sprzedajny**.

Zaprzędanie, a, blm., czynność cz. **Zaprzedać**: Z., sprzedaż. Skr.

Zaprzędaniec, nca, lm. ncy ten, którego zaprzędano, niewolnik.

Zaprzędanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprzedać ś.**

Zaprzędawać, aje, awał i Z. s. p. **Zaprzedać**.

Zaprzędawanie, a, blm., czynność cz. **Zaprzędawać**.

Zaprzędawanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprzędawać ś.**

Zaprzędawca, y, lm. y, **Zaprzędajnik** ten, co zaprzędaje, **sprzedawczyk**, **zdrójca**: Z. chrześcijanina będzie winien pieniądze za takowego zaprzędanego wrócić. Orm.

× **Zaprzędnik**, a, lm. cy ten, co poprzedza, co rej wodzi, **przewodny**, **przewodnik**, × **przednik**, postawnik: Z. żniwiarzy.

[Zaprzeka, i, blm.] **zaprzeczenie własności**.

1. Zaprzienie, a, blm., p. **Zaparcie**.

2. Zaprzienie, a, blm. i. czynność cz. **2. Zaprzec**. **2.** lek. *wyprzenie, odparzenie, otręł, [wilk]* (intertrigo, erythema ex profluviis).

× **Zaprzieniec**, nca, lm. ncy p. **Zaprzaniec**.

Zaprzepaszcząć, a, ał i Z. ś. p. **Zaprzepaszcioć**. **Zaprzepaszczanie**, a, blm., czynność cz. **Zaprzepaszcząć**.

Zaprzepaszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprzepaszcząć ś.**

Zaprzepaszczenie, a, blm., czynność cz. **Zaprzepaszcioć**.

Zaprzepaszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprzepaszcioć ś.**

Zaprzepaszcioć, i, il, nied. **Zaprzepaszcząć zatracić, stracić bezpowrotnie, jak w przepaść rzucić, puścić na stracenie, na marne, dać na przepaść**, × **zaczęliście**: Fortuny nie zaprzepaszcioł. Zachar. Nie chciał najmłodszej, najukochańszej zaprzedać, w poddaństwo Z. Jeż. Zaprzepaszcioł akeję sztuki przez swoją grę. Krzem. Z. ś. **przepaść, zginąć bez wieści, zaginąć, zapadnąć ś., zadziać ś.**: Zaprzepaszcioł ś. gdzieś jak kamień w wodę Jan.

Zaprzestać, anie, ał, nied. **Zaprzestawać** czego, × eo, a. z bezok. = *przestać zupełnie, zabastować, zamiechać, poprzestać*: Z. śpiewać. Jeśli zaprzestaniemy wojnę z Litwą, przepadł nasz zakon. Zaprzestał na czas dalszych nieprzyjaźni. Nar. Wezoraj twojego słuhałem pienia, nócias, siedząc przy owym stoku, który dąb rosły mile ocenia; łajałem wody, że na głos taki nie zaprzestały swego mrużenia. Cho.

Zaprzestanie, a, blm., czynność cz. **Zaprzestać**.

Zaprzestawać, aje, awał p. **Zaprzestać**.

Zaprzestawanie, a, blm., czynność cz. **Zaprzestawać**.

Zaprzestłoroczny który miał miejsce *zaprzestłoroczny*, który pozostał po *zaprzestłoroczny* roku: Rozmowy *zaprzestłoroczne*. Mick.

Zaprzestłowieczny *tyczący ś. zaprzestłowieczny*, *tyczący* pochodzący z *zaprzestłowieczny*: Czasopismo *zaprzestłowieczne*. Brw.

Zaprzestłowy i. *poprzedzający przeszły*: Rok Z. Gram.: Czas Z. = *wyrażający wcześniejszą czynność (a. wcześniejszy stan) z dwóch przeszłych czynności (a. stanów)*. **2.** × **Z. dawno przeszły, upłyniony**: Wojna *zaprzestłowa* srozsza była. Troc.

Zaprzędać, a, ał p. **Zaprzęść**.

Zaprzędanie, a, blm., czynność cz. **Zaprzędać**.

[**Zaprzędać**, a, ał] p. **Zaprzęść**.

[**Zaprzędanie**, a, blm.] czynność cz. **Zaprzędać**.

Zaprzędzenie, a, blm., czynność cz. **Zaprzęść**.

Zaprzęg, u, lm. i p. **Zaprząg**.

× **Zaprzęga**, i, lm. i p. **Zaprząg**.

Zaprzęgacz, a, lm. e ten, co *zaprzęga do wozu*.

Zaprzęgać, a, ał i Z. ś. p. **Zaprzęgać**.

Zaprzęganie, a, blm., czynność cz. **Zaprzęgać**.

Zaprzęganie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaprzęgać ś.**

× **Zaprzęgly** *zaprzęzony*: Wstańcie, o wiatry, Erynu burzliwe, i wy, co gromy niesiecie straszliwe, emami *zaprzęgly* siarczyste obłoki. Kras.

Zaprzęgnąć, nie, agł i Z. ś. p. **Zaprzęgać**.

Zaprzęgnięcie, a, blm. i Z. ś. p. **Zaprzęgnięcie** i Z. ś.

Zaprzęgnięty, **Zaprzęgniony** im. od **Zaprzęgnąć**; **Zaprzęzony**, × **Zaprzęgnięty**, × **Zaprzęgniony**, [**Zaprzęgany**].

Zaprzęgniony p. **Zaprzęgnięty**.

Zaprzęgowiec, wca, lm. wce *koń zaprzęgowy*: Trzyletni Z., *zwinny* jak panna.

Zaprzęgowy, Zaprzężny przym. od Zaprząg, *pociągowy*: Koń Z. Z duszą człowieczą zaprzężone zwierzęta. Kor. (niewolnicy w Stanach Zjedn.). Jak zajęte, napierany przez psy lub wilki, chroni ś. aż pod wozy zaprzężone, tak on kopnął ś. aż pod nogi królewskie. Sienk.

† Zaprzeż, y, lm. e p. Zaprząg.

† Zaprzęża, y, lm. e p. Zaprząg.

Zaprężenie, a, btm., czynność cz. Zaprząc; Zaprężnięcie, × Zaprzągnięcie.

Zaprężenie się, a ś., btm., czynność cz. Zaprząc ś.; Zaprężnięcie ś., × Zaprzągnięcie ś.

Zaprężony *zaprzężony, zaopatrzony w zaprząg*: Sanki zaprzężone w rzeźwie konie. Garez.

Zaprężony p. Zaprężnięty.

Zaprzodkować, uje, ował, nied. Zaprzodkować i. zacząć przodkować komu, zacząć rolę przodownika: Niech nam w imię Boże zaprzodkują ci, co mają sposobność i znaczenie, niech postęgią zaufanie rządu. Krasz. 2. Z. karta-czownicę, granatnik, armatę = *zwrócić wyłotem do frontu*. Dmb. Jeżeli atak pierwszej linii uda ś., artylerja zaprzodkowuje, przyłącza ś. do drugiej linii. Chrzan.

Zaprzodkowanie, a, btm., czynność cz. Zaprzodkować.

Zaprzodkowywać, uje, ywał p. Zaprzodkować.

Zaprzodkowywanie, a, btm., czynność cz. Zaprzodkowywać.

Zaprzysiężniać, a, ał i Z. ś. p. Zaprzysiężnić.

Zaprzysiężnianie, a, btm., czynność cz. Zaprzysiężniać.

Zaprzysiężnianie się, a ś., btm., czynność cz. Zaprzysiężniać ś.

Zaprzysiężnić, i, il, nied. Zaprzysiężniać kogo z kim = *połączyć przyjaźnią, poprzyjaźnić, zbliżyć*, × *sprzyjaźnić*. Z. ś. z kim = *poprzyjaźnić ś.*, *zawrzeć przyjaźń*, *zbliżyć ś.*, × *sprzyjaźnić ś.*: Przeznaczył król do poselstwa na dwór francuski osobiście zaprzysiężnionego sobie wojewodę Denhoffa. Szaj. Państwa, dwory zaprzysiężnione. Na „Wiankach“ wystąpiły, oprócz Towarzystwa wioślarzy, i inne zaprzysiężnione korporacje.

Zaprzysiężnienie, a, btm., czynność cz. Zaprzysiężnić.

Zaprzysiężnienie się, a ś., btm., czynność cz. Zaprzysiężnić ś.

× Zaprzymierzenie, a, btm., czynność cz. Zaprzymierzyć.

× Zaprzymierzyć, y, ył *zawiązać, zapoczątkować zapomocą przymierza*: Cheąc Z. z tobą związek ścisły, dość położyła zabieg i trudu. Syrok.

Zaprzysiąc, eże, ał, Zaprzysięgnąć, nied. Zaprzysięgnąć i. co = *przysięgnąć zatwierdzić, zapewnić*. Z. warunki pokoju. 2. × Z. kogo = *upewnić, zapewnić go pod przysięgą*: Uczył jej taką obietnicę, zaprzysięgłszy ją, iż ocz mię prosić będziesz, iż ci nie nie odmówię. Rej. 3. kogo = *zaciąć, zobowiązać pod przysięgą*: Choć go matka przed śmiercią na to zaprzysięgnęła. Ork. 4. kogo = *pociągając go do przysięgi, zrobić go przysięgłym*: Zakonnie zaprzysiężeni na ubóstwo. Sienk. Z. świadków. Trwały dalej spory, czy delegatów do rachunków z podskarbiemi Z., lub nie. Kis. [Ja już moje serce do ciebie zaprzysięgnę]. 5. [Sól gdzieś uszła, bo ją zaprzysięgnę, t. j. fałszywą przysięgą zaprzeczono jej istnienia przed poszukującym rządem, by ją i ludzi od wyzyskiwania uchronić]. Z. ś. czego = *odprzysięc ś.*, *zarzec ś.*, *odrzec ś.*, *wyrzec ś. pod przysięgą*.

Zaprzysięgnąć, a, ał p. Zaprzysięc.

Zaprzysięganie, a, btm., czynność cz. Zaprzysięgnąć.

Zaprzysięganie się, a ś., btm., czynność cz. Zaprzysięgnąć ś.

Zaprzysięgłość, i, btm., rz. od Zaprzysięgły: Z. ducha, co pieczęć swoją gorzącą kładzie, gdzie popierw była tylko gлина krucha. Kon.

Zaprzysięgły *który ś. przysięgnął, który co poprzysięgnął*: Zakłęci ongi nieprzyjaciele, dziś bracia, na krew chrześcijańską zaprzysięgli sprzymierzeńcy. Sienk.

Zaprzysięgnąć, nie, nał i Z. ś. p. Zaprzysięc.

Zaprzysięgnięcie, a, btm., p. Zaprzysiężenie.

Zaprzysięgnięcie się, a ś., btm., p. Zaprzysiężenie ś.

Zaprzysiężenie, a i. btm., czynność cz. Zaprzysięc; Zaprzysięgnięcie, 2. lm. a *przysięga zapewnijająca, kogo a. co*: Świadectwu słów, nie przysięgi, ufna, od zaprzysiężenia uwolniła. Koź.

Zaprzysiężenie się, a ś., btm., czynność cz. Zaprzysięc ś.; Zaprzysięgnięcie ś.

[Zaprzyty] *zaparto, zamknięto*.

× Zapsnąć, śnie, szał *popnąć, pomknąć, posunąć aż za co. L.* × Z. ś. *popnąć ś.*, *posunąć ś. aż za co. L.*

× Zapsnięcie, a, btm., czynność cz. Zapsnąć.

× Zapsnięcie się, a ś., btm., czynność cz. Zapsnąć ś.

[Zapsoenie się, a ś., btm.] *czynność cz. Zapsoenie ś.*

[Zapsocic się, i ś., il ś.] *zanieść ś. na słotę, rozpaść ś. (o deszczu) po pogodzie*.

† Zapsować, a, ował i † Z. ś. p. Zapsuć.

† Zapsowanie, a, btm. l. czynność cz. Zapsować. Troc. 2. p. Zapsowanie ś.

† Zapsowanie się, a ś., btm., niek. Zapsowanie czynność cz. Zapsować ś.: Choroby bywają z zapsowania i z zagnięłości pokarmów. Sok ten dobry na Z. warg i na Z. dziaseł. Sienk.

† Zapsowywać, a, ał i † Z. ś. p. Zapsuć.

† Zapsowywanie, a, btm., czynność cz. Zapsowywać.

† Zapsowywanie się, a ś., btm., czynność cz. Zapsowywać ś.

Zapstrokacenie, a, btm., czynność cz. Zapstrokacenie.

Zapstrokacenie się, a ś., btm., czynność cz. Zapstrokacenie ś.

Zapstrokacić, i, il *zabarwić pstrokato; zasypać pstrokacinami*. Z. ś. *zamazaczyć, ukazać ś. w postaci różnobarwnej*: Zapstrokacisz ś. od kolorowych domów. Weys. Kłębek ten (= gromadka ludzi) zabarwił ś., zapstrokacisz. Weys.

Zapstrzeć, eje, ał p. Zapstrzyć.

Zapstrzenie, a, btm. l. czynność cz. Zapstrzeć. 2. czynność cz. Zapstrzyć.

Zapstrzenie się, a ś., btm., czynność cz. Zapstrzyć ś.

Zapstrzyć, y, ył i. *zrobić pstrym, okrywający ciemnymi centkami; popstrzyć, opstrzyć*: Muchy zapstrzyły firanki. Spoglądała w zapstrzony oleodruk. Zer. 2. *upstrzyć, przelać drobne szczegóły*: Z. budowle ornamentami. Z. ś., *Zapstrzeć okryć ś. pstrocinami, zrobić ś. pstrym, popstrzyć ś., opstrzyć ś.*: Gdy ś. gmach, choćby największy, gestami ornamenty obłoży i zapstrzy, natychmiast drobnieje podzielona na części wspaniałość. L.

† Zapsucie, a, btm., czynność cz. Zapsuć.

† Zapsucie się, a ś., btm., czynność cz. Zapsuć ś.

† Zapsuć, uje, ut, † Zapsować, nied. † Zapsow-
wywać *zarazić zepsuciem*; *zakazić, zacząć psuć, nalpsuć, uszkodzić*: Zapsować co, *vicio imbuerē aliquid*. Kn. Zapsowany, *veteri vicio imbutus, pridem vitiatus*. Kn. Ludzie zapsowanej kompleksji. Petr. Ludzie zapsowani melankolją abo kolera w tych s. często rzeczach kochają, od których drudzy uciekają. Petr. (= *dotknięci*). Zapsować, zakazić. Ocz. Woda nogą zamącona, i zdroj zapsowany. Wuj. (zrodź zepsowany. B. G.). Rzeczy rdz zapsowane i zakazone. Glicz. Nie dopuszczajcie światu marnemu zapsowywać a zatłumiać w tobie tych członków twoich. Rej. † Z. s. *zakazić s., zarazić s. zepsuciem, zacząć psuć s., nalpsuć s., uszkodzić s.*: Kiedy s. ciało zapsuje, co pospolicie zowią dziwym mięsem, póki ono złe trwa, dobre żadną miarą rość i goić s. nie może. Żarn. O rozmaitym wyprawianiu szat, gdy s. jaką tłustością zapsują. Sien. (= *zajdą tłustą plamą*). [Zapsnić, i, H] *zawinić, zrobić co złego, spsocić; dokuczyć*.

[Zapsnienie, a, b] czynność cz. Zapsnić.

Zaptja, i, lm. owie *poliejant turecki*: Wyprawiał natychmiast zaptjów i przeprowadzał egzekucję z całą surowością. Jeż.

Zapuchać, a, ał p. Zapuchnąć.

Zapuchanie, a, b, m., czynność cz. Zapuchać.

Zapuchły, Zapuchnięty który *zapuchł, opuchły, napuchły, ociękły, nabrzmiął, obrzmiął*: Twarz zapuchła. L. Oczy zapuchły. L.

Zapuchnąć, chnie, chnął a. chł, nied. Zapuchać *zajść puchłina, opuchnąć, napuchnąć, spuchnąć, ocieć, nabrzmiąć*: Twarz mu zapuchła.

Zapuchnienie, a, b, m. p. Zapuchnięcie.

Zapuchnięcie, a, Zapuchnienie l. b, m., czynność cz. Zapuchnąć. 2. lm. a *miejsce zapuchłe, puchlina, która co zaszło, opuchlina, obrzmiłość, nabrzmiłość*.

Zapuchnięty p. Zapuchły.

Zapuczenie, a, b, m., czynność cz. Zapuczyć.

× Zapucznieć, eje, ał *nabrzmiąć, wzdać s., odąć s., napucznieć, napęcznieć*. Sł. wil.

× Zapucznienie, a, b, m., czynność cz. Zapucznieć.

Zapuczyć, y, ył l. × Z. *zrobić nabrzmiłym, wzdać, odąć, napuczyć*. Sł. wil. 2. [Z.] *zaduścić*.

[Zapuda, y, lm. y] *oblawa, naganka*: Było zapudy około tysiąca. Z. miot obstała. Zaczyna s. zdala pokazywać dym ogni, palonych przez czekającą na myśliwych zapudę (naganę).

Zapudrować, uje, owal l. *zacząć pudrować*. 2. *zakryć pudrem*: Z. przyszczyk na twarzy.

Zapudrowanie, a, b, m., czynność cz. Zapudrować.

× Zapuginalenie, a, b, m., czynność cz. Zapuginalić.

× Zapuginalić, i, il *puginalem zabić, zakłóć*: Tajne towarzystwo chce go Z. Krasin.

[Zapuhac, a, ał] *zakrzyczeć jak puhacz, jak sowa*: Zapuhały sowy.

[Zapuhanie, a, b, m.] czynność cz. Zapuhać.

Zapukać, a, ał, [Z. s., Zapuknąć] *zacząć pukać, puknąć, zastukać, zakolatać*: Z. do drzwi. Zapukał do niej, żeby tu wyszła na moment. L. × Przen.: Z. do kogo, zdaleka s. zapytał. L. [Zapuka s. w średnie okno].

Zapukanie, a, b, m., czynność cz. Zapukać.

[Zapukanie się, a s., b, m.] czynność cz. Zapukać s.

Zapuklerzenie, a, b, m., czynność cz. Zapuklerzyć.

Zapuklerzyć, y, ył *zasłonić puklerzem*: Pafla-gończycy zapuklerzeni. Ml.

[Zapuknąć, nie, nał] p. Zapukać.

[Zapuknięcie, a, b, m.] czynność cz. Zapuknąć.

[Zapulać, a, ał] *zł. sprzedać*.

[Zapulanie, a, b, m.] czynność cz. Zapulać.

Zapulsować, uje, owal *zacząć pulsować, zaletnić pulsując*: Skronie zapulsowały mu silnie. Orzesz. Zapulsowanie, a, b, m., czynność cz. Zapulsować.

† Zapun, u, lm. y p. Żupan: Czeladź wszystka w barwie zielonej, ceglastych zapunach. Dar.

Zapunktować, uje, owal *lot. pędzelkiem retuszerskim zatrzeć z fotografii czarne plamki*.

Zapunktowanie, a, b, m., czynność cz. Zapunktować.

Zapupiać się, a s., ał s. p. Zapupić s.

Zapupianie się, a s., b, m., czynność cz. Zapupiać s.

Zapupić się, i s., il s., nied. Zapupiać s. *zaprząść s., oprząść s.*: Jedwabnik zapupił s.

Zapupienie się, a s., b, m., czynność cz. Zapupić s.

[Zapuseć, y, ał] p. Zapuszeć.

[Zapusenie, a, b, m.] czynność cz. Zapuszeć.

Zapust, u, lm. y l. a. [Zapusta] *miejsce zapuszczone na las, zagajnik, las dziewiczy, zarosł, gęstwina*: Z. w lesie, las nierąbany. Troc. Siekiera gaj wyrębowal, on i zapusty święte żelazem wypsował. Otw. Poszła w Z. zaciemniony i w gaj lasem okryty. Otw. Zapustów i pastwisk zielonych pilnował. Otw. Dobra noc, lube kraje, przyjemne równiny! wszystkie te krzaki wasze i wszystkie chróściny, wszystkie mię znady dobre zapusty i bory. Żim. Kościół ten drzewy swemi wysokimi Z. zasłaniał. Otw. Rzeka przemulonemi wyrówkami przez leśne zapusty przepływająca. Błaż. Gęstwina z cienkiego tu wydana chróstu, tam kęs młodego niby to zapustu. Skrzet. Pełnotpasze zapusty. Otw. Młody Z. dębowy. Kączk. Wkrótce przetrzebią s. ostępy, spadną bez użytku najpiękniejsze drzewa, wypalają s. gąszenie i zapusty, bo niema dla lasu nic szkodliwszego nad Mazura. Krasz. Na łakach, polach i młodych zapustach. Bsk. Między temi borami jest pole, które bartnik poganił, pierwszy osadnik, wyczyił z zapustu. Dyg. 2. *drzewo, zwłaszcza młodociane, zostawione w lesie wyciętym na dalsze rośnięcie*. Łab. 3. [Z.] p. Zapusty. 4. [Z.] *uosobienie zapustów: człowiek w papierowej czapie i wywróconym kożuchu*: Jedzie Z. na koniu, wywija po moście, frasują s. komornice, co będą jeść w poście. Glog. Zdr. × Zapustek.

[Zapusta, y, lm. y] p. Zapust. Ks. Ł. Z., ziemia nieorana, przeznaczona na zalesienie, młody lasek. Gwar.

[Zapustak, a, lm. i] *zł. skarpy, t. j. planty lwowskie* (wyraz kobiet złęgo prowadzenia). Estr.

× Zapustek, tku, lm. tki p. Zapust; *rzecz zapuszczona, np. drzewo młodociane w lesie na odrost zostawione*. Troc.

[Zapustnica, y, lm. e, Zapustniczka] forma ż. od Zapustnik.

[Zapustniczka, i, lm. i] p. Zapustnica.

[Zapustnik, ka, lm. cy, Zapusnik] l. *parobek przebrany, chodzący po domach w zapusty, mięso-pustnik*. 2. *przen. człowiek lubiący dobre życie, sybaryta*.

Zapustny, Zapustowy przym. od Zapust, *mięso-pustny*: Zapustna niedziela. Troc. Z. wtorek. Troc (= *ostatni, tłusty*). Niedzielę zapustną pięćdziesiątnicą zwiemy. Skar. Przen.: *wesoły, biesiadny*,

godowy. Wszelką pompę, nadętość, wspaniałość rozpustną oddala i przez cały rok chwilę zapustną. Jabł. [Zapustne tygodnie] przed adwentem, kiedy odbywają ś. wesela.

× Zapustoszeć, eje, ał zacząć pustoszeć; spustoszeć.

× Zapustoszenie, a, blm., czynność cz. Zapustoszeć.

Zapustować, uje, ował obchodzić zapusty, karnawałować, × mięsopustować. Przen.: hulać, bankietować, godować, biesiadować, ucztować, balować: Przemysław, gdy z swym ryceerstwem w dzień św. Doroty zapustuje wesoło, zabity bezbożnie, zginął od brandenburskich margrabiów w Rogoźnie. Min.

Zapustowanie, a, blm., czynność cz. Zapustować.

Zapustowy p. Zapustny: Hulaj dusza rada w zapustowej chwili. Syrok.

Zapusty, ust, bhp., † Zaposty, [Zapust] i. ostatnie dni karnawału, ostatki, mięsopust: Jeśli nie w Z., to w post przynajmniej. L. (= kiedyś tedyś). Wstają, czy siedzą, jam u nich w ustach, i nucą o mnie, jak o zapustach. Chr. (= jestem przedmiotem ich pieśni, rozmów, sztyretu, z ust im nie schodzę). Ostatnie zaposty. Meniń. Już będziecie teraz znali, co to polskie są Z. Pot. Czy znasz weneckie Z.? Malez. Takieśmy ś. tu zabawiali przez Z. Kacz. Chłopcze... w Z. wyprawy wesele. Kon. 2. [Zimne zapusty] = właściwe zapusty dla odróżnienia od przedadwentowych. 3. [Z.] ostatnie dni przed adwentem. 4. [Z. weselne, Pustotka] zabawa w niedzielę przedślubną.

Zapuszczać, a, ał i Z. ś. p. Zapuścić.

Zapuszczanie, a, blm., czynność cz. Zapuszczać.

Zapuszczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapuszczać ś.

Zapuszczański, × Zapuszczyński za puszczą będący, stamiąd pochodzący: Z. trakt, część województwa Trockiego, od Niemna ku Zawintom ciągnąca ś. Dyk. Kraj blizki lasów Litwa nazywa zapuszczyńskim krajem. Kopez.

Zapuszcze, a, lm. a kraj za puszczą leżący. L.

Zapuszczenie, a i. blm., czynność cz. Zapuścić: Z. głowy śruby, aby na powierzchni kruszcu a. drzewa nie wystawała. Łab. 2. † Z., lm. a zasłona, firanka, kurtyna, zapona: Uczynisz Z. przede drzwiami namiotu. Bud. (uczynisz zasłonę do drzwi przybytku. B. G.).

Zapuszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zapuścić ś.: Zapuszczenie ś., Z. ś., na co, impetus. Kn.

× Zapuszczyński p. Zapuszczański.

[Zapuzec, y, ał, Zapusec] zapuchnic.

Zapuzenie, a, blm. i. † Z. czynność cz. Zapuzyc. 2. [Z.] czynność cz. Zapuzec.

† Zapuzyc, y, ył zapuchnic, natchnac, zagrzac, ozywic: Wszystkie sprawy nasze niech miłością twoją zaprawione i zapuzone zostaną. Skar.

Zapuścić, i, ii, nied. Zapuszczać i. puszczać wprowadzić; zasadzić, zalożyć w głąb, zatopić, zanurzyć: Zapuść do głęboko w wodę, słup w ziemię. Troc. Słup głęboko zapuszczoney. Troc. Z. kół na łokieć w ziemię. Troj. Z. belkę. Troc. (= zalożyć, uprawić, zasadzić, obsadzić, zacopować) Tatarzy w głąb kraju sąsiedzkiego hordy zapuszczają. Troc. Wyżył ciekawe w chrósty zapuszczają i w trawę, którzy ptastwo wypędzają. P. Koch. Psy zapuści w lesie. Dm. Okręty z okrętami wiazane prowadzi i zapuszcza uwady,

spina łańcuchami. Bardz. Przez całą noc nie nie ułowim, lecz na słowo two zapuszczę sieć. Wuj, B. G. (= zarzuce, zanurze, pogrąże, zatopie). Chociaż sieci różnie zapuszczali, onej nocy ryb nie nie ułowili. Ody. Zajeżdż na głębią a zapuście sieci wasze na połów. Wuj. Z., zalożyć, zapuszczać, zakładać, kłaść za fundament, puścić w dno, w grunt. L. Niepodobna do naśladowania owa pajęcza tkaczownia; jak wiele to pracy nici porządnie rozciągać! Jedne naprost zapuszczone miasto gruntu, drugie zgęsta w rzadkawę krążki i oczka plecione. Pileh. Z. sonde w ranę. Głębiej zapuszcza lemisze i kroje. L. Zapuść sierp twój a żnij, boć już przyszła godzina, aby żęto. Leop. (spuść sierp twój i żnij. Leop.). Zapuścił sierp swój na ziemię, i pożęta jest ziemia. B. G.). Gdy ś. owoc pokazał, człowiek natychmiast sierp zapuszcza, iż już żniwo przyszło. Sekl. (posyła. Sekl.). Przen.: Z. myśl, rozum, dowcip, wzrok = zatopić, zagłębić. Zapuścił wszystkę swoją sposobność, wszystkie swoje myśli na to. Troc (= wysilił, wyżyzył; sku-pił). Głębiej swój rozum, swój dowcip zapuszcza. Troc. Jeżeli oczy na jego enoty zapuszcze... Troc. Zabronił mu tak śmiało zapuszczać wzrok do sypialni kobiety. Bał. 2. spuszczywszy, rozpuc-czywszy zakryć, zasłonić, przesłonić: Błonia zapuszczonea drzewiną. Żebr. Z. co frankami, zasłoną. Troc. Spotkałem śliczne dwie boginie, zapuszczone kwefem. L. Zapuszczonea twarz, zasłonią. Skar. Przen.: Stał zbawiciel, twarz swą zapuszczając wstyd rumianym, na ciała swojego nagość smutną smutno pogładając. Ody. 3. zaciągnąć, pomalować: Zapuszczoneo powtórnie podłogę, wynyto okno i ustawiono w nim kilka wazoników. Bał. Z. franke, rolete, zasłone, kurtynę (= puszczywszy zasunąć). [Zapuścił oczy na ziemię] (= spuszczył) 4. zostawić losowi, zaniedbać, zostawić naturze: Ogród zapuszczoney (= niepielony, zachwaszczony, nieporządny). Dom zapuszczoney (= brudny a zrujnowany przez brak dozoru, opieki). Z. krowę = nie dojąc jej, sprawić, że strawi mleko. Z. = dać rosnać, nie przeszkodzić rośnięciu, nie wycinać, nie obcinać, nie kosić, nie żąć, nie golić: Z. las, łąkę. Troc. Las sobie a. gaj Z. a. zasadzić. Trzyć. Zapuszczam brodę, którą przed tym golił albow jej nie miał, promitto barbam. Kn. Turcy głowy gołą, a brody zapuszczają. Warg. Dwanaście go senatorów prowadziło: sześć z ogolonemi brodami, a sześć z zapuszczoneymi. Skar. Zakazali księżom z zapuszczoneą brodą chodzić, żeby ją podrzynając, dali znak, że o tę odobę nie dbają. Skar. Nazarej włosów nie golili, ale zapuszczali. Galat. Dla pokazania większej ku mieszczanom krakowskim przychylności. Leszek głowę obyczajem niemieckim zapuścił i odzienia narodu tego używać począł. Nar. Włosy zapuszczone, broda zapuszczonea. Troc. 5. † W poguństwie białogłowy, które z przyrodzenia na plód zapuszczają, były we wzgardzeniu. Glicz. (= nie plodne, plodu nie donoszące. L.). 6. † Z., † Zapuścić nied. zapustować, mięsopust zakończyć, by post zacząć. Meniń, Kn. Przez cały rok zapuszczają, a nigdy nie paszczają. Wuj. Polacy, starym zwyczajem idąc, zaraz od starozapustnej niedzieli post przedwielkanocny zaczęli; Innocenty IV zaś pozwolił, aby wzorem w innych krajach zagęszczonym dopiero od dnia popielca zapuszczali. Nies. Ten tydzień pierwszy postu wielkiego w monastyrach zakonnicy tak obser-wują, że w niedzielę zapuszczywszy, poniedziałek

i wtorek, nie nie jedząc, poszczą. Pim. 7. anat.: †Przestrony wstaw zapuszczony, ×stawa skład biegunowy, ×błoczek, ×zawias, ×przemianowe wpojenie = *staw zawiąsowy* (ginglymus, ginglymoarthrosis). 6. chir.: Szew zapuszczony. Z. ś. *puścioszy ś. zagłębić ś.; zapędzić ś., zagnać ś., zagalopować ś., zabiec*: W Moskwie zapuszczają ś. strzeley z psami w głąb puszczy. L. Mieszkańcy Skandynawji przez morza i szerokie lądy zapuszczali ś. na zwiady odległych krajów. Lel. Zapuscił ś. do mnie, za morze. Troc. Przen.: Nie zapuszczaj ś. w dociekania i domysły. Śniad. Chcąc poszukiwać stanu przyrodzonego człowieka, nie można zapuszczać ś. w domniemywania. Koff. (= *zaciekać ś., wdawać ś.*)

[Zapusnik, a, lm. cy] p. Zapustnik.

Zapych, a, lm. y *knobel*.

Zapychać, a, ał i Z. ś. p. Zapochać.

Zapychanie, a, blm., czynność cz. Zapychać.

Zapychanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapychać ś.

Zapyłać, a, ał p. Zapylić.

Zapyłanie, a, blm., czynność cz. Zapyłać: Z. palmy słupkowej przez palmę pręcikową.

Zapyłcowate, Ananasowate rośliny (bromeliaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.

Zapylec, lca, lm. lce, Ananas bot. (bromelia) ros. z rodziny zapyłcowatych.

Zapylenie, a, blm., czynność cz. Zapylić.

Zapylić, i, ił, nied. Zapyłać i. *zakryć, odkryć pyłem; popylić, zakurzyć, okurzyć, pokurzyć, zaproszyć*: Pokój staroświecki zapyłony. Nar. 2. ogr. zapłodnić roślinę przez przeniesienie pyłku kwiatowego z pręcików na słupek a. na inny kwiat. Jank., Rost.

†Zapyrzać, a, ał i †Z. ś. p. Zaperzyć.

†Zapyrzanie, a, blm., czynność cz. Zapyrzać.

†Zapyrzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapyrzać ś.

†Zapyrzenie, a, blm., czynność cz. Zapyrzyć.

†Zapyrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zapyrzyć ś.

†Zapyrzyć, y, ył i †Z. ś. p. Zaperzyć. Z. ś. zarumienieć s. B. Sz.

†Zapyszniaty który zapyszniat: Kraj tak Z., że w nim wszystko miłościwi panowie, by jeno kęs bobru do zawojka przyszył a knafel u szyi zawiesił. Rej.

†Zapysznieć, eje, ał *wzbić ś. w pychę, zdumnieć*. [Z. ś., Zapysznić ś.] *obrazić ś., odąć ś., zakręcić nosa*.

†Zapysznienie, a, blm., czynność cz. Zapysznieć.

[Zapysznić się, i ś., ił ś.] p. Zapysznieć.

[Zapysznienie się, a ś., blm.] czynność cz. Zapysznieć ś.

×Zapyt, u, lm. y p. Zapytanie.

Zapytać, a, ał, nied. Zapytywać, a. Z. ś. kogo i. a. kogo o co *pytać zagadnąć; zasięgnąć wiadomości; spytać, zrobić zapytanie, zwrócić ś. (do kogo) s. pytaniem, zagadnąć kogo*: Z. ucznia z lekcji = *zaczepić go z lekcji, wyrwać go do lekcji*. Zapytaj sług twych, tedyć to powiedzą. Leop. (spytaj sług twych B. G.). Twoja rzecz w ten czas ś. odbywać, kiedy ja ś. ciebie zapytam. I. Sądownie ś. Z., śledzić. L. Stawiony przed sąd więzień zapytany najprzód bywa o imię. Ostr. Zapytaj ś. u niego, skąd przybywa. L. Panicz

nie śmiał przemówić zapytany. Rol. 2. [Z.] *poprosić*: Chociazby bęć więcy zapytął, toby mu bęć dali.

Zapytanie, a, ×Zapyt i. blm., czynność cz. Zapytać. 2. lm. a *pytanie, kwestja*. Gram.: Znak zapytania (?). Przen.: Czy co z tego bęćdzie, to jeszcze wielki znak zapytania (= *wielkie pytanie*).

Zapytanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapytać ś.

[Zapytunki, ów, blp., Zapytuksi] *oświadczyły*.

[Zapytuksi, ów, blp.] p. Zapytunki.

Zapytywacz, a, lm. e ten, co *zapytuje*. L.

Zapytywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zapytać.

Zapytywanie, a, blm., czynność cz. Zapytywać.

Zapytywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zapytywać ś.

[Zapyziały, Zapyziany] (o roślinie) *niewyrośli, mały*: Kwiatek Z.

[Zapyziany] p. Zapyziały.

[Zara] p. Zaraz: Z., duchem leceć. Jun. Z, na zwiesnę. Kon. Z. płachtę ściągnie. Kon.

Zarabiać, a, ał i Z. ś. p. Zarobić.

Zarabianie, a, blm., czynność cz. Zarabiać.

Zarabianie się, a ś., blm., czynność cz. Zarabiać ś.

[Zaracenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaracić ś.

×Zarachować, uje, ował i. *rachując zamylić; mylnie porachować*. 2. *zataić co, podając rachunek*. 3. *zaliczyć, dać zaliczkę, zaforszuszować*: Z. wypłatę. Z. ś. i. ×Z. *ponylić ś. w rachunku, przerachować ś., przeliczyć ś.* 2. *zatopić ś. w rachunkach*.

Zarachowanie, a, blm., czynność cz. Zarachować.

Zarachowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zarachować ś.

[Zaracić się, i ś., il ś.] *roztargać ś., zginąć*: Ledwo ś. nie zaracit ze złości, z bólu, z nawału zatrudnienia. Ledwo ś. nie zaracit, jak mu krowa padła.

×Zarada, y, lm. y *zaradzanie, zaradzenie, rada na co, środek zaradczy, prezerwatywa, remedium*: Bez wszelkiej przyszłym rokосу zamachom zarady sejm ś. zakończył. Nar.

Zaradca, y, lm. y ten, co *zaradził a. co zaradza*: Zesłany mu został Irakli, jako wielki Z. budowniczy. Byk.

Zaradczco- p. Zaradczy.

Zaradczosć, i, blm. I. rz. od Zaradczy. 2.

×Z. p. Zaradność: Ruch, znamionujący Z. i praktyczność, świadczy dodatnio o stanie ziemiańskim.

Zaradczy *tyczący ś. zaradzania, pomocny, zapobiegawczy*: Środek Z. Jest to jeden z najlepszych środków zaradczco-higienicznych dla biedactwa.

Zaradlenie, a, blm., czynność cz. Zaradlić.

Zaradlić, i, ił, *Zaradłować zakończyć radlenie, zarać radłąc*: Z. kawał gruntu.

Zaradłować, uje, ował p. Zaradlić. L.

Zaradłowanie, a, blm., czynność cz. Zaradłować.

Zaradnie przys. od Zaradny: Trzeba na nowych schadzkach rozstrzygnąć Z., cokolwiek wątpliwego pod zdanie wypadnie. Przyb. Dość mądrzy, dość zbrojni Z. Przyb.

Zaradność, i, blm., rz. od Zaradny: Z. kupiecka godna poszanowania za te wygody, które społeczność przynosi. Dek.

Zaradny i. *umiejący sobie radzić, znajdujący na wszystko radę, radny, obrotny, sprytny, przemyślny, zapobiegliwy, skrzętny, zabiegliwy, starow-*

ny: Człowiek, rozum Z. Za co w zaradnych mrówek wchodzić ślady, kiedy szczęśliwsze są teraz motyle? L. Z. gospodarz. 2. × Z. *któremu można zaradzić*; × *zapobieżny*.

× **Zaradować się, uje ś., ował ś., uradować ś., rozradować ś., zacząć ś., radować.** L. Gdy Chrystus z martwych powstał, zaradowały ś. ptaki weselnie. Psm.

× **Zaradowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaradować ś.**

1. Zaradzać, a, ał p. Zaradzić.

2. Zaradzać, a, ał i Z. ś. p. Zarodzić.

1. Zaradzanie, a, blm., czynność cz. Zaradzać.

2. Zaradzanie, a, blm., czynność cz. 2. Zaradzać.

Zaradzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaradzać ś.

Zaradzenie, a, blm. 1. czynność cz. Zaradzić. 2. × Z. p. Zarada.

Zaradzić, i, il, × Zarić, nied. Zaradzać 1. czemu = zapobiec skuteczną radą, poradzić na co, znaleźć na co radę: Dwom trzodom jeden pasterz nie zaradzi. Nar. Stało ś., już późno, i trudno Z. Mick. 2. komu = dać radę, poradzić: Nie troszcz ś. o nas, potrafiemy my sobie Z. i interesa nasze wykierować pomyślnie. L. Mając fortecę, z wielorakich przyczyn krajowi od nieprzyjaciela zaradzam. Leszcz. Czogoż ś. spodziewać mamy? jak Z. złemu? Młodź. Można złemu Z. Kras. Cierpliwość znosi, czemu Z. nie może. Brodz. 3. zacząć radzić; zarządzić radząc: Od ciebie zawisło Z. o moim uszczęśliwieniu. L.

× **Zarić, i, il p. Zaradzić. Sł. wil.**

[Zaraj] p. Zaraz.

Zarajać, a, ał i Z. ś. p. Zaroić.

Zarajanie, a, blm., czynność cz. Zarajać.

Zarajanie się, a ś., blm., czynność cz. Zarajać ś.

× **Zarajenie, a, blm., czynność cz. Zarić.**

[Zarak] p. Zaraz.

[Zaralce, ów, blp.] *plastry miodu:* Chłop wydmubuje Z.

× **Zaraniek, nku, lm. nki p. Zaranie:** [Słońce bierze swój Z.] Jak z róży, której piersi Z. odstonik Mick. Od zaranku na pańskie narodzić, a późnym zmierzchem popuszczają Żer.

Zaraniać, a, ał i Z. ś. p. Zaronić.

Zaranianie, a, blm., czynność cz. Zaraniać.

Zaranianie się, a ś., blm., czynność cz. Zaraniać ś.

† **Zaranić, i, il i † Z. ś. p. Poranić.**

Zaranie, a, lm. a, × Zarań, × Zaranek, † Wzaranie 1. początek dnia, świt, blask, wschód, pora przede dniem, poranek, rano, ranek. Ps. flor. Czekały go od zarania. Troc. W zarań i w wieczór na pacierze dzwonią. Hrb. Nie dowiedzieli ś. tego aż w zarań. Leop. (nie dowiedzieli ś. aż rano. B. G.; *nazajutrz rano*). Gdy wiatry wschodowe w zarań nastawają, pewne znamię jest mierności czasu. Trzye. Od zarania do wieczornego zmierzkania. Groch. W winnicy jego od zarania robili aż do zajścia słonecznego. Odim. Od wzaranie aż ku południu. Trzye. Gospodarz wyszedł z zarania najmować robotników. Bud. (wyszedł bardzo rano. B. G.). Oni bramy otwierali co zaranek. Bud. (na każdy poranek. B. G.). Do wieczora od zaranku o nim mówiła Pot. Czyniecie złe rzeczy w łożnicach waszych za światła jutrzennego, t. j. z zaranku. Leop. (na świtanie rano. B. G.). Każdego dnia z sześciu

było jedno Z. i świtanie. Salin. Podczas zarania zorza rumiana znak na wszystkie strony wydawać zwykła swym światłem. Odim. Piękna pogoda była, przyjemne Z. Paszk. Człowiek ten, jak sen na zaranu, dymem ś. rozechwieje. Zabł. Już mój zaranek minął, me południe zaległo. Kulig. [Na zaranu, o zaranu, przed zaranem]. Przen.: Wróżyć w ciemnościach Z. Błz. (= *promyk szczęścia*). 2. × Z. *wschód (stroną świata)*: Dziedziczym na północ i na Z. Pol.

† **Zaraniecie, a, blm., czynność cz. Zaranieć.**

† **Zaraniecie się, a ś., blm., czynność cz. Zaranieć ś.**

† **Zarankowy p. Zaranny.**

Zaranny, † Zarany przym. od Zaranie; † Zarankowy: Na brzegu o zarannej chwili stanął. Odim. Zaranna rosa. Wuj. Gwiazdo zaranna, módl ś. za nami! (litanja). Bóg każe spaść dżdżowi zarankowemu i wieczornemu. Leop. Pabus... znou w jutrzeńką zaraną powstaje. Kulig.

Zaranterować, uje, ował kraw. ranterując zaszyc, zarobić, żeby nie było znać.

Zaranterowanie, a, blm., czynność cz. Zaranterować.

† **Zarany p. Zaraniny.**

× **Zarań, i, lm. e p. Zaranie.**

[Zarapolenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zarapolić ś.*

[Zarapolić się, i ś., il ś.] *zaczęgać ś.*

Zaraportować, uje, ował komu co = zakomunikować raportując, zawiadomić go o czym, złożyć mu raport o czym. !Z. ś. zapędzić ś., przebrać miarę: Z. ś. kłamać.

Zaraportowanie, a, blm., czynność cz. Zaraportować.

! **Zaraportowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaraportować ś.**

[Zarasicek] p. Zaraz.

[Zarasinecek] p. Zaraz.

[Zarasinek] p. Zaraz.

Zarastać, a, ał p. Zarosnąć.

Zarastanie, a, blm., czynność cz. Zarastać: Z. chwastem. Troc. Z. młodzieńskie, *pubertas*. Kn. Z. mięsem rany. Kn., Troc. Z. paznokci mięsem. Troc.

× **Zarastywać, a, ał p. Zarosnąć.**

× **Zarastywanie, a, blm., czynność cz. Zarastywać:** Bolesław Wstydlivy, do lat zarastywania przychodząc, z opieki Konradowej wydrzeć ś. już namagał. Błaz.

† **Zaraszcząć, a, ał i † Z. ś. p. Zarościć.**

† **Zaraszczanie, a, blm., czynność cz. Zaraszcząć.**

† **Zaraszczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaraszcząć ś.**

× **Zaratować, uje, ował, [Zaretować] ratując zapomóc; wesprzeć, poratować.** Troc. Władysława Kazimierz dziesięcia tysięcy czerwonych złotych na użytek codzienny Z. musiał. Błaz. Ze złości przyjęty był i traktowany, nawet i do odzyskania królestwa w Polsce to pieniądźmi, to ludźmi zaratowany. Nies. [A któż mnie sierotę Z. może?].

× **Zaratowanie, a, blm., × Zaratunek** *czynność cz. Zaratować:* Siła spendował na wyposażenie pantenek ubogich, na Z. sierot. Nies.

× **Zaratunek, nku, lm. nki p. Zaratowanie.** L. **Zaratyfikować, uje, ował ratyfikując zatwierdzić:** Z. traktat pokojowy.

Zaratyfikowanie, a, blm., czynność cz. Zaratyfikować.

Zaratyt, u, lm. y min. *szmaragd nikłowy*, Ni CO₃·2Ni(OH)₂O.

Zaraz, † Zarazem, † Razem, [Zara, Zarno, Zaro, Zaroz, Zaraj, Zarak, Zarasinek, Zarasiocek, Zarazicek, Zarazicki, Zaroziocek, Zarozicki, Zaruchno, Zarazinecki, Zarusienko, Zaruteńko, Zarusko, Zarazki, Zarasinecek, Zarysko, Zarozinki, Zarusięki, Zarazinecek, Zarazienko] I. *bezwłocznie, natychmiast, w tej chwili, wnet, w ten moment, niebawem, prędko po czym; odrazu*. Skr. Z., bez odwłoki wychodzili z wielkim zarcieciem i furją. Wys. Niecierpliwi, jednym słówkiem urażeni, Z. s. wyzywają na szpady, pistolety. Boh. Zarazem natychmiast odszedł od niej. B. B. Zamku dobyli acz nie Z. Murin. Jakieby niebezpieczeństwo nie tylko Polakom, ale i Szwedom stąd urosło, gdyby król szwedzki J. do Polski króla (Zygmunta III) nie puścił. Biel. J. [Inom uciekł, a granula zarno s. jeła pokładać a porykiwać. Reym. Wójt doma?—Zarno wróć. Reym.] Nie zarazem szedł do domu jego. Rej. (wzbraniając s. L.). Nigdy wdzięcznym nie będziesz, jeśli Z. nie będziesz. Górn. Jak są większe łaski Z. dane, tak mniejszej ceny, kiedy przetrzymane. Chr. Prosto z drogi, z nawy Z. do mnie przyszedł. Kn. Z. mu odpowiedział. Troc. (=nie namyślając s., z miejsca). Z. pójdź. Troc. (=nie ociągając s.). Z. przyjdzie. Troc. Z. pić będę. Troc. Z. uczynię, Z. napiszę. Troc. Znam ja s. na żydowkim „Z.“ 2. *odrazu, nie zwlekając, nie odkładając*: Z. zmłodu chłopca skromie trzeba. Troc. Morski piasek nierychło wysycha, przeto nie razem masz jego sypać do murowania w wapno, ale pod czasem. Trzye. Do sprośności pogańskiej ludzie nie zarazem, ale pomaluczku a po kąsku, postępkami czasu przyszli. Żarn. 3. × Z. *odrazu, za jednym razem; raptem, naraz, nagle, za jednym zamachem*: Nie Z. Kraków zbudowano. Kn. I najlepsze lekarstwo nie Z. skutek swój czyni. Skr. 4. *tuż, bezpośrednio*: Z. po mnie, za mną. Kn. Z. po tym. Kn. Z.—skoro. Troc. Z. na prawo ujrzyś drózkę do mojej siedziby. Z. za lasem bieleje kościółek. 5. a. † *Zarazą naraz, odrazu, za jednym zamachem, jednocześnie, przy sposobności, za jedną drogą*: Aleksander cesarz Chrystusowi cześć boską oddawał, bogom też Z. pogańskim służył. Skr. Mniemają, że mogą Z. i czartu i Bogu służyć. Skar. Jednego czasu po wszystkich miejscach była Z. bitwa. Warg. Gdy o mnie będziesz z nim mówił, zarazą mów i o Angielce. L. Krzywousty, słysząc o przygotowaniu ruskich książąt na siebie, zatrwożył sobą bardzo, zwłaszcza iż ten czas z Czechami i Węgrami Z. miał wojnę. Stryjk. Kup bilet i dla mnie zarazem. Jatwieżowie wolności swoje i ojczyzny swobodę zarazem śmiercią mężną, mężni mężowie, zapieczętowali. Stryjk. 6. *tym samym, przez to samo, koniecznie*: Nie zarazem mężennikiem ten jest, któremu gardło wezmą, lecz ci, którzy zabijani bywają, dla czego mężennicy pozabijani byli. Żarn.

Zaraza, y, lm. y I. *to, co zaraża, choroba zaraźliwa, nagminna, loźnica, pomór, epidemia*: Z., contagium. Perz. Gdy jakowa choroba, z powszechnej przyczyny pochodząca, wielu ludzi w jakowej okolicy napada, tedy ją nazywamy zarazą. Perz. Z. loźna. Perz. Zarazy czyli loźnice. Perz. Z. morowa = *nagminna, loźnica, dżuma, durzycia*. Pod ten czas Z. morowa tysiące ludzi w tym mieście sprzątała. L. O powietrzu, zarazach i o pomorkach na ludzi. Perz. Gdyby to wiedziały, strzegłyby s. jak morowej zarazy

pierwszych kroków podejrzaney przyjaźni. L. Bywa z pieca rozpalonego swąd i Z. głowy. Troc. Uchodźcie zarazy od rozpalonego węgla. Troc. Wracam z Grenady, ja wam zarazę przyniosłem Mick. Przen.: *to, co s. udziela innym, szkodząc, psując ich; zepsucie, zgorwienie, demoralizacja; to, co toczy ludzi, jad, trucizna, zgnilizna*: Z. niewiary. Szerzy zarazę buntu. Syreny swe powaby w zarazę i głos obróciły, którym wiosła i lotne hamują okręty. Ustrz. Strzeż s. Z. występku goni za tobą i piękne, któreś miał, obyczaje w nie obróci. L. Pan dlatego tu przyjdź raczej, aby wszystkie i te chytre zarazki czartha sprośnego potłoczył a potłumił. Rej. Słodka to Z., świata Z. Troc. Przeciw tej powszechnej zarazie i skazie biją prawa. Przen.: *człowiek niebezpieczny, każący obyczaje, gorszytel, demoralizator; parszywa owca*. Kn. 2. [Z.] *przekleństwo*: Co to za Z. ten parobek stary. Gosz. Cy zle zielaza, czyli Z.? 3. a. *Skaza, Zielony wilk (orobanehe) roś. z rodziny zarazowatych*. Gatunki: Z. gałęzista, Zielony wilk (o. ramosa), Z. większa (o. major). Zowiemy to ziele skazą, zarazą, wilkiem, że inne ziola, blisko siebie będące, zaraża, kazi i jako wilk wszystko wniwecz obraca. Syr. Z., drobnoustrój roślinny, ukazujący s. na konopiach lub tytoniu. Z. ziemniaczana (phytophthora infestans). Z. na zboże, na drzewa, rośliny. L. Niekiedy Z. pada na pewne leguminy i rozmaite ziół gatunki, których używaniem ludzie w biegunki wpadają. Krup. Z. kapusty (plasmiodiophora brassicae). 4. lek.: × Z. lubeźna, × weneryczna, × wszeźteczna, przymiotna, p. lek. *Przymiot. Z. dymienicza a. morowa a. mór (pestis bubonica s. orientalis), pomor wschodni, dżuma. Z. wąglikowa, wąglik. Z. śledzionowa (anthrax)*. 5. wet.: Z. na bydło = *pomorek*. Na owce zia Z. padła. Bardz. Z. bawoków. Z. płucna bydła rogatego (pleuropneumonia boum contagiosa). Z. płucna koni. Z. końska p. *Influenca*. Z. pyskowa bydła rogatego (aphthae epizooticae s. stomatitis vesicularis). Z. pyska i racie = *choroba zaraźliwa dwukopytowych, objawiająca s. wysypką pęcherzykową na pysku, na racicach, niekiedy na wymieniu krów. Z. racie a. kopytowa (paronychia epizootica)*. Z. złośliwa racie, p. *Kulawka. Z. stadników. Z. świń p. Czerwonka. Zdr. † Zarazka.*

† Zarazą p. Zaraz.

Zarazek, zka, lm. zki *piersiastek zaraźliwy, miazmat, szczepionka zarazy, przyrzut, × contagium (virus, contagium)*: Z. stały, lotny. Z. żywy, ożywiony (contagium vivum, animatum, bacterium). Osłabienie zarazka a. osłabienie jadowitości zarazka, np. bakterji. Przenosić zarazka a. pośrednik zarazy (vehiculum contagii). Wylęganie zarazka (incubatio contagii).

Zarazem p. Zaraz.

[Zarazicek] p. Zaraz.

Zaraziciel, a, lm. e ten. *co zaraził a. co zaraża*: Z. dusz ludzkich. Skar.

Zarazicielka, i, lm. i forma ż. od Zaraziciel. L.

[Zarazicki] p. Zaraz.

Zarazić, i, i, nied. *Zarazić I. kogo = nabawić zarazy, udzielić zarazy, udzielić swojej choroby drugiemu*: Niekóre z chorób bydłych są zarażające. Wolsz. Z. kogo francją. Troc. Ta choroba jak powietrze szkodliwa; zyczyłabym kwarantane wysiedzieć, żebyś cudzych nie za-

rażał domów. L. Z. powietrzem morowym = zapowietrzyć, zadźmić. Bodaiby powietrze zaraziło tego psa pogańskiego. L. Jak ś. ustrzee powietrza zarazonego, to jest morowego? Sien. Zaza powietrze ta choroba. Troc. (= zatrucha, zakaza, psuje). Z. krew. Z. smrodem. Troc. Zaraził mię powietrzem, cuchem swoim. Troc. Aby go wzięła (straż) na żelazne zgrzebła i tam, gdzie grzebnią zarazonych, grzebła. Słow. Ucieka, jak od zarazonego. Przen.: Świat mu serce zaraził niewiarą. Syrok. Język niespokojny więcej może Z. ludzi niewinnych, niżli ręka niespokojna. Raj. (= zepsuć, zgorzyszyć). Umysł jego zarazy. Troc. (= obalamuony). Widziałem, że zaraziło szaleństwo głowy niektóre. Sien. J. (= opętało, ogarnęło, opanowało, nawiedziło). Piekielnemi jady wybiera ś. Megiera serca ludzkie zarażać. Ustrz. Zaraził państwo tą herezją. Troc. Będę ś. starał w moich pismach o czystą i niezarażoną obcami słowy polszczyzną. L. (= nie zanieczyszczoną). Ta jego radość jest nieczystą, zaraża ją jakiś straszliwe uczucie. Stasz. (= mięsza, zakłóca, męci). 2. (o paraliżu): Z. kogo = ruszyć, razić, dotknąć: Paraliż, ślak, powietrze zaraża kogo, narusza kogo. L. Śluga mój leży w domu, paraliżem zarażony. Białob. (powietrzem rażony. Białob.). Paraliżem albo ślakiem zarażony, paralityk. Kn. Aleksander, gdy zbyt nie zgrzany w rękę wskoczył, tudzież go paraliż zaraził. Warg. Widzimy w tych, którzy są powietrzem albo paraliżem zarażeni, że więc razem rękę i nogę i mowę im odejmuje. Sak. [Zaraziło go] = tknięty a. rażony został paraliżem lub apopleksją. 3. [Z.] narazić: My sie bałi, żeby wás tak znou nie zarazili (narazili), by wás taká skoda nie potkała. Z. ś. od kogo = przejąć czyją chorobę, zarazę; zarwać, dostać czego (t. j. jakiej choroby), złapać czego, nabyć ś. czego: Zarazili ś. od siebie, jeden służąc drugiemu. Kn. Zaráżali ś. od siebie, jeden służąc drugiemu. Troc. Z. ś. czym, od czego = zachorować od czego, zatrud ś., struć ś. czym. Zaráżają ś. ciele krowy pastwą niezwycajną = chorzeją od pastwy niezwycajnej. Kn. Zaráżają ś. krowy pastwą niezwycajną. Troc. Roślina ta zaraża ś. smrodem = szkodzi jej smród. Kn. Z. ś. smrodem. Troc. Przen.: przejąć ś. szkodliwym pojęciem, wpływem: Zaraził ś. tą nauką. Troc. Kto podle sąsiada chromego mieszka, i sam chromać ś. nauczy; tak to bywa: jeden od drugiego ś. zaraża. Falib. (= zapatruje ś. nań, ulega jego wpływowi; przykład jest zarażliwy).

[Zarazienko] p. Zaraz: Wszystko spenetrowała i mnie Z. powiedzieli. Przybor.

[Zarazinecek] p. Zaraz.

[Zarazinecki] p. Zaraz.

† Zarazistość, i, blm., rz. od Zarazisty, zarażliwość. L.

† Zarazisty p. Zaráźliwy.

† Zaráźście przys. od Zarazisty. L.

† Zaráżka, i, lm. i p. Zaráża.

[Zaráżki] p. Zaraz.

Zarazkowy przym. od Zarazek: Dymnienica zarazkowa.

Zarazowate a. Zarazowe rośliny bot. (orobanchaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych. Zarazowe rośliny są uważane za plemię rodziny ostrojowatych (gesneraceae).

Zarazowy i. przym. od Zaráża. 2. Zarazowe rośliny, p. Zaráżowate.

Zaráźliwie przys. od Zaráźliwy.

Zaráźliwość, i, blm., rz. od Zaráźliwy; † Zaráźistość: Bógostawiony to mąż, który na stolecu zaráźliwym nie siedział. Leop. (na stolicy zaráźliwości. Wuj.). Z. choroby (contagiositas), zdolność udzielania ś. choroby, przenośność choroby. Postęp sprawy niezaráźliwości naturalnej ludzi lub zwierząt chorobami zakaźnymi. Jent. (= odporność na nie).

Zaráźliwy, × Zaráźny, † Zaráźisty i. mogący zarázić, stęjący zarazę, mający w sobie zarazę, zakaźny, udzielający ś. przez zarazek, zarażający: Grotinius napisał w polskim języku dzieło: Przymiot, czyli o chorobie zaráźliwej. Cz. Powietrze w tym mieście jest wilgotne i zaráźiste, bo ziemia błotnista. Łęcz. Parę z swego łba gądzin wysiępnęła, wysiępnawszy, zaráźną ręką posięgnęła. Żebr. Choroba zaráźliwa. Troc. Bazyliszek Z. Troc. Smród Z. Troc. Wyziewy zaráźliwe (= zatruchające, trujące, zabójcze). [Odcinając, żegnając krzyżem świętym zaráźne miejsce. Ork. (= zapowietrzono). Myśli, pełne niewesołych przeżyć, wlatują mu zgrzytem do mózgu i odchodzą, pozostawiając zaráźne jady złych obaw i ciechych zastanowień. Ork.]. Przen.: pobudzający do nadsładowania, pociągający, sympatyczny: Przykład strasznie Z. L. Zaráźna ludzka przyjaźń. Troc. Ziewanie jest zaráźliwe. Wstyd ustał, wstyd, ostatnia niecnota zapora, złość, zaráźna w swym źródle, a w skutkach zbyt spora, przeistoczyła dawny grunt ustaw poezji. Kras. 2. † Z. gorszący, sprośny, zabijający na duszy, demoralizujący, zły: Bógostawiony to mąż, który na stolecu zaráźliwym nie siedział. Leop. (na stolicy pośmięców. Leop.; na stolicy zaráźliwości. Wuj.; na stolicy namięćców. B. G.). Ludzie zaráźliwi królestwo ojców moich posiadli. B. B. (mężowie bezbożni. B. G.). Znaleźliśmy tego człowieka zaráźliwego i wzruszającego niesnaki między Żydy. B. B. Ojcowie chrześcijańscy napisali piękniejsze pieśni, ktori zaráźliwe wypychali. Skar. 3. podatny do zarażenia, możliwy do zarażenia, nieodporny na zarazę: Ta substancja, wprowadzona w małych dozach do organizmu innych osobników, czyni je niezaráźliwymi. Jent. Nabłoniak skóry Z. (molluscum contagiosum).

× Zaráźny p. Zaráźliwy.

Zaráżać, a, al i Z. ś. p. Zaráżić.

Zaráżanie, a, blm., czynność cz. Zaráżać.

Zaráżanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaráżać ś.

Zaráżenie, a, blm. i. czynność cz. Zaráżić: O paraliżu, czyli zarażeniu na członkach. Perz. Przeciw zarażeniu wszelkich członków, jak pospolicie mówią, od powietrza lekarstwo, które ś. przykładu na członek chorey. Trzyc. Z. powietrzem a. paraliżem, paraliż. Troc. 2. p. Zaráżenie ś.

Zaráżenie się, a ś., blm., niek. Zaráżenie czynność cz. Zaráżić ś.: Z. drzew, ziół, zakażenie. Troc.

[Zaráżka, i, lm. i] przęt tkacki.

Zaráb, ębu, lm. ęby, × Zarábienie, Zarábą, [Zarábęk] i. blm., czynność cz. Zarábać. 2. a. [Zarábą, Zarábka] to, co zarábano, miejsce zarábane na drzewie, np. jako znak, zaciąg, karba. 3. × Z. obrąbienie, × zarábienie, obrąb, obrąbék, × zarábék, × rąbék. L. Zdr. Zarábék.

Zarábać, bie a. × ba, hał, † Zarábić, Zarábić, nied. Zarábywać, × Zarábywać, × Zarábować i. zacząć rąbać; rąbiąc zaciąg, zaznaczyć zarábem, zaciąg, naciąg, zakarbować toporem, sie-

liera: Zwykle zarąbano na drzewie znaki; z spalaniem drzewa nikły znaki graniczne. Cz. 2. *rabaniem zabie, zasiękać, roznieść na szablach, porąbać, poćwiartować, rozsiękać*: Dwuch zarąbałem w kłotni, dwóch na pojedynku. Mick. 3. drogę i t. p. = *drzewem zrąbanym zawalić, zagrodzić, zabarykadować, zatarasować, zrobić zasięki*: Krzyżacy zasiedli wszystkie drogi. lasy zarąbili, tak nasi jako w klatce ogrodzeni byli. Stryjk. Właszy drogi zarębawali, iż trudne przebycie było. Biel. M. Polacy zarąbili uciekającemu nieprzyjacielowi drogę. Steb. Z. drogę, wstęp. Troc. [Pono mi do ciebie drozka zarąbanu]. Tę błędną drogę, którą ś. oni eisną do ojezyny swej, jeszcze gdzie jeno możecie, tedy ją im zagradzacie a zarębujecie, a srogiami pułaki zakładacie fałszywych a obłudliwych nauk waszych. Rej. 4. † Zarębować, poręby wycinać. Orzech. 5. † Z. na kogo, na co = *zakroić, zarwać na kogo, na co*: Jeznici sami na antychrysta zarębują, nie ewangelicy. Żarn. † Z. *rabując rozłożyć, rabując rozebrać, poćwiartować, rozćwiartować*: Jedni do kuchni zarębione woły, ci niosą sarnę i jelenia w poly. Mias. Zarębują na obiad, zarębują dla gości. Kn. Szkoda zarębować, co ś. nie ma gotować. Kn. Dla twoich pacholców zarębujesz i nalewasz. Star. (dla nich biesiady, uczy stroisz. L.). Nie zarębiono tu na cię. Kn. (= *nie proszono cię tu w gości*). Zarębano na obiad. Troc. Zarębują piecyste dla gości. Troc. 6. † Z. *wybudować, zbudować, pobudować, wystawić*: Książęta litewscy Korjatowicze Kamienie i insze zamki podolskie zarębili a do W. Ks. Litewskiego przyłączyli. Stryjk. Kamienie, Skalę, Bahotę i insze zamki zarębili. Stadn. Zarąbanie, a, blm., czynność cz. Zarąbać, Zarąbek, bku, lm. bki p. Zarąb. Zarąbiać, a, ał p. Zarąbić. Zarąbianie, a, blm., czynność cz. Zarąbiać. Zarąbić, i, il l. † Z. p. Zarąbać. 2. i nied. Zarąbiać *zaołrabić, obrąbić*.
 × Zarąbienie, a, lm. a p. Zarąb.
 Zarąbka, i, lm. i p. Zarąb.
 Zarąbywać, uje, ywał p. Zarąbać.
 Zarąbywanie, a, blm., czynność cz. Zarąbywać.
 × Zarchitektonizować, uje, ował *sprowadzić do kształtów architektonicznych, zrobić co architektonicznym*: Wiedza dopiero umiała cel socjalny upięknici, umiała pożytek Z. Sł. wil.
 × Zarchitektonizowanie, a, blm., czynność cz. Zarchitektonizować.
 × Zardzawiać, a, ał p. Zardzewieć. Słow.
 × Zardzawiały p. Zardzawiały. Słow.
 Zardzewiałość, i, blm. *zajście rdzą, stan tego, co zardzewiało, plama od rdzy, rdza zakrywająca* co. Przen.: Gnuśność i Z. umysłu (= *przytępienie, zaśmieczalność*).
 Zardzewiać, a, ał p. Zardzewieć. × Z. ś. p. Zardzewieć. Wor.
 Zardzewiały, × Zardzawiały, [Zardzewiany, Zardzewiony, Zarzowiany, Zardzewniały] *który zardzewiał, pokryty rdzą, zaśmieczony*. Przen.: Potrzeba było, aby ś. nie wydać zardzewiałym i zaołfanym. Krasz. Takowy przykaz raczej onym latom staroświeckim zardzewiałym przynależy. Warg. (= *spieśniałym, zgrzybiałym*).
 Zardzewianie, a, blm., czynność cz. Zardzewiać.
 Zardzewianie się, a ś., blm., czynność cz. Zardzewiać ś.
 [Zardzewiany] p. Zardzewiały.
 Zardzewić, i, il, nied. Zardzewiać, × Zardzawiać *okryć, zapuścić rdzą; zaśmieczyć*. Z. ś. i. p. Zardzewieć.

Zardzewieć, eje, ał, [Zadrzewieć, Zaruszować] *zajść rdzą, zardzewieć ś., okryć ś. rdzą, zrdzewieć, zerdzewieć*: [Ten pałas zadrzewiał]. Przen.: Czuli tylko, jak nadzwyczajnie zardzewiał. (= *zacołat ś., zapleśniał*).
 Zardzewienie, a, blm. 1. czynność cz. Zardzewieć. 2. czynność cz. Zardzewieć, zardzewienie ś.
 Zardzewienie się, a ś., blm., p. Zardzewienie.
 Zareagować, uje, ował *reagując zapobiec, wystąpić z reakcją, odziałać zaradczo*: Na ewentualny krok taki Z.
 Zareagowanie, a, blm., czynność cz. Zareagować.
 Zareba, y, lm. *y palisada a. żywoplot z krzewów ciernistych w Sudanie przeciwko zwierzętom drapieżnym; przeciwko napastnikom*.
 [Zarechotać, oczę, tał] *zacząć rechotać, odezwać ś. rechotem*: Żaby rechoczą.
 [Zarechotanie, a, blm.] czynność cz. Zarechotać.
 Zarecytować, uje, ował *co = recytując zaprodukować, wystąpić z czym, przytoczyć co z pamięci*: Od Wszystkich Świętych zgłosi ś. mistrz do królewicza i przed nim komedią zarecytuje, jakby jasełka z figurami przedstawiał. Paw.
 Zarecytowanie, a, blm., czynność cz. Zarecytować.
 Zarejestrować, uje, ował p. Zarejestrować.
 Zarejestrowanie, a, blm., czynność cz. Zarejestrować.
 Zaregulować, uje, ował *wregulować, zregulować, ustanowić*: Z. opłatę. Sł. wil.
 Zaregulowanie, a, blm., czynność cz. Zaregulować.
 Zareinstalować, uje, ował *z powrotem zainstalować*: Mam prawo i obowiązek dom przetrząść, dziewezynę zabrać i pod strzechę rodzicielską Z. Jez.
 Zareinstalowanie, a, blm., czynność cz. Zareinstalować.
 [Zarejentować, uje, ował] 1. *zalegalizować przed rejentem*: Z. umowę. 2. *nabyć za aktem rejentalnym*: Z. grunt.
 [Zarejentowanie, a, blm.] czynność cz. Zarejentować.
 Zarejestrować, uje, ował, Zarejestrować *zaciągnąć, zapisać w rejestr*: Ja pomogę i do pułku Sobieskiego ciebie zarejestruję. Krasz. Polowa prowincji w oym tytułe zarejestrowanych (t. j. wymienionych) egzystowała poza jego kompetencją. Rol.
 Zarejestrowanie, a, blm., czynność cz. Zarejestrować.
 Zareklamować, uje, ował 1. *wystąpić z reklamacją, zaprotestować, wnieść zażalenie, uskarżyć ś., upomnieć ś. o kogo, o co*: Z. z powodu nieporządku na kolei żelaznej. 2. *reklamując zalecić, zrobić reklamę, rozgłosić pochlebnie*: Nigdy nie chciał, czy nie umiał wiedzy swojej Z. Chm.
 Zareklamowanie, a, blm., czynność cz. Zareklamować: Listem swoim przyczynił ś. do zareklamowania wystawy.
 Zarekomendować, uje, ował *kogo komu*. 1. *przedstawić i zapoznać kogo z kim*: Prezes zarekomendował siebie i córkę matce. Korz. 2. *polecić, zalecić, zachwalić, przedstawić z dobrej strony; nastreczyć, przedstawić jako odpowiedniego kandydata*: Towarzysz podróży mojej zarekomendowany był przezeń do obowiązku audytora wojskowego. Bukar. Z. służącego, bonę. Z. ś. *przedstawić ś.*: Mógł Z. ś. i poprowadzić rozmowę. Krasz.

Zarekomendowanie, a, btm., czynność cz. Zarekomendować, rekomendacja.

Zarekomendowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zarekomendować ś.

Zarekrutować, uje, ał zainstalować jako rekruta, zaciągnąć na listę rekrutów, wziąć do wojska. Przen.: wciągnąć do jakiej partji, stowarzyszenia i t. p. Z. ś. 1. zainstalować ś., zaciągnąć ś. na rekruta, przystać, wstąpić do wojska. Przen.: wejść do jakiej partji, stowarzyszenia i t. p.

Zarekrutowanie, a, btm., czynność cz. Zarekrutować.

Zarekrutowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zarekrutować ś.

Zarekwirować, uje, ował 1. † Z. u kogo o co = zapytać od kogo czego, upomnieć ś. o co: Urzędownie zarekwirował o wystanie ich do Winnicy. Bukar. Zarekwirował u rewizora o pieniądze. Bukar. Zarekwirowano wojsko. 2. zastrzec urzędowo na swoją własność, zaarrestować dla siebie: Ledwie połowę zarekwirowanych podatków przywoził. Rol.

Zarekwirowanie, a, btm., czynność cz. Zarekwirować.

Zarelacjonować, uje, ował relacjonując zakomunikować.

Zarelacjonowanie, a, btm., czynność cz. Zarelacjonować: Delegaci pragnęli uzyskać audjencją u cesarza dla zarelacjonowania rezultatu obrad. Szrn.

[Zarem, u, lm. y] stypa.

Zaremarkować, uje, ował zauważyć, zanotować w pamięci: Jużeliżbym była zaremarkowała, bo ja ś. przypatruję twarzą. Krasz.

Zaremarkowanie, a, btm., czynność cz. Zaremarkować.

[Zaremba, y, lm. y] zastawa przy wygorze.

Zarenianin, a, lm. anie mieszkaniec z za Remu: Niemce Zareniany. Warg.

Zareński z tamtej strony Remu położony, mieszkający, z za Remu pochodzący. L.

Zareplikować, uje, ował odeprzeć, odrzec, odpowiedzieć, zauważyć w odpowiedzi: Nacóż wojska przodem posłał?—zareplikował inny. Jeż. Chodźcież ze mną! Ja bo, zareplikował szlachcie, zmierzam do wozu mego. Jeż.

Zareplikowanie, a, btm., czynność cz. Zareplikować.

[Zaretować, uje, ował] p. Zaratować.

[Zaretowanie, a, btm.] czynność cz. Zaretować.

Zaretuszować, uje, ował fot. retuszując zatrzaść.

Zaretuszowanie, a, btm., czynność cz. Zaretuszować.

Zarewersować się, uje ś., ował ś. zobowiązać ś. na piśmie: W Galicji wszystko mu zabrano: Z. ś. kazano, że do tego kraju nie wróci. Kal. Zarewersować się, a ś., btm., czynność cz. Zarewersować ś.

Zarezerwować, uje, ował zostawić w rezerwie, zatrzymać na wszelki przypadek: Dworzec zarezerwowane będzie miał miejsce na dwie pary szyn szerokotorowych.

Zarezerwowanie, a, btm., czynność cz. Zarezerwować.

[Zaręba, y, lm. y] 1. p. Zarąb. 2. zagłębienie na powierzchni jarzma.

Zarębacz, a, lm. e 1. ten, co zarębuje. 2. † Z. rębacz, funak, zabijaka, zawadziaka, molojce. Pot. Mało miał spokojny szlachcie, a przecię więcej, niż drudzy szarpacze, stacjonarze i pobereźnicy

i oni zarębacze. Birk. 3. rzeźnik jatkowy, rzeźnik zajmujący ś. wyrębem mięsa dla kupujących: Jeżeli też chce zażyć pieczeni podróżnej, gotowi zarębacze czekają i z różny. Pot. Nikt nie śmiał zostać pierwszym w tej jatce publicznej zarębaczem. Kit. Za mięso płacono zarębaczym miesięcznie. Wej.

[Zarębek, bku, lm. bki] 1. p. Zarąb. 2. dawna miara pola=rola rozległości około 24 morgów.

Zarębić, i, il, nied. × Zarębować 1. p. Zarąbać. 2. suknię = rąbkami osadzić, obrąbić. L.

Zarębiecie, a, btm., czynność cz. Zarębić: Zrobienie podosków do wozu, okucie konia, naprawa naradnika i Z. brony — są najważniejszą kowalą pracą. Krasz.

[Zarębia, i, lm. e] p. Przerębel. L.

× Zarębować, uje, ował p. Zarąbać.

× Zarębowanie, a, btm., czynność cz. Zarębować.

Zarębywać, uje, ywał 1. × Z. p. Zarąbać. 2. [Z.] rąbać: Wilk mięso zarębywał.

Zarębywanie, a, btm., czynność cz. Zarębywać.

Zaręczać, a, ał i Z. ś. p. Zaręczyć.

× Zaręczalnik, a, lm. cy p. Zaręczyciel.

Zaręczanie, a, btm., czynność cz. Zaręczać.

Zaręczanie się, a ś., btm., czynność cz. Zaręczać ś.

× Zaręcze, a, lm. a to, co dano, uczyniono dla zaręczenia, zapewnienia, zabezpieczenia, zaręczenie, zadatek, gwarancja, rękojmią, zakład, zastaw: Noś te włosy zawsze przy sobie, serce czule potrzebuje miłości zaręcza. Stasz.

Zaręczenie, a, lm. a 1. czynność cz. Zaręczyć. 2. rękojmią, poręka. × rękojemstwo, gwarancja. 3. p. Zaręczyny. 4. p. Zaręcze. 5. × obietnica.

Zaręczenie się, a ś., btm., czynność cz. Zaręczyć ś.

Zaręcznie przys. od Zaręczny. L.

× Zaręcznik, a, lm. cy p. Zaręczyciel.

Zaręczny 1. × Z. przym. od Zaręka: Suma zaręczna, z zaręki wynikająca. Cz. (= zapewnieniu, zagwarantowana). List Z. (= × zapowiedni). Zaręczne listy były obwieszczenia, nakaz i zagrożenie strony, aby oświadczonego lub zagrożonego gwałtu nie czyniła. Cz. Gdy kto od dóbr był odsądzony od panującego a wygrywającej strony nie puszczał do posiadania dóbr odsądzonych, panujący da zaręczne listy. Cz. Kiedy pomoc wojskowa czyni wwiązanie a. dóbr odebranie, zaręczne listy od urzędu są niepotrzebne. Cz. 2. Z. partner = za rękę w grze będący. L.

Zaręczona, ej, lm. e 1. im. od Zaręczyć. 2. obłudnica, naręczona, przyszła małżonka.

Zaręczony 1. im. od Zaręczyć. 2. rz. obłudnieniec, naręczony, przyszły małżonek.

Zaręczyciel, a, lm. e, × Zaręcznik, × Zaręczalnik ten, co za kim zaręcza, poręczyciel, ręczyciel, rękojmią, rękojemca; zakładnik: Zaręczam ś. kim, rękojmią a. zaręczniki daję, satisdo. Kn. Pokój, dawszny mu najprzebrańsze zaręczniki, umocnił Skar. Rękojmią a. zaręczniki od kogo biore, satis accipio. Kn. Rękojmi a. zaręczników danie komu, satisdatis; rękojmi a. zaręczników od kogo przyjęcie, satis acceptio. Kn. Rękojmi a. zaręcznika majątności, dobra, praedia. Kn.

Zaręczycielka, i, lm. i forma ż. od Zaręczyciel: Religja jest zaręczycielką i strażniczką prawdziwego patryjotyzmu. Wor.

Zaręczyć, y, ył, nied. Zaręczać I. za kogo, † kogo, za co = ręczyć, poręczyć, wziąć na siebie odpowiedzialność za kogo, za co, dać zań porękę, gwarancję, zapewnienie: Zaręczam kogo, za co, przyrzekam za kogo. Kn. Zaręczam kogo, ręczę za kogo. L. Zaręczam za kogo na sto tysięcy złotych. L. Dług zaręczony. Troc. Nie mają wyżej nikogo Z., niżli zasz stoi, to jest podług jego zapłaty. Ort. Z. za pożyczoną komu sumę. Głową za niego zaręczam. (= odpowiadam; dam głowę za niego). 2. zapewnić, przyrzec, zagwarantować: Oó? czy Piut będzie mileżeć, czy słowem zaręczy? Miek. 3. Z. komu = zapewnić, upewnić go, rozchwiać jego wątpliwość, niepewność, dowieść mu: Któż mi zaręczy, że tak nie będzie? 4. zapewnić, upewnić, być mocno przekonany, ręczyć: Zaręczam, że nie przyjdzie (= ręczę, zadożę ś.; zadożyłbym ś., daję szyję, dąlbym szyję, głowę). 5. [Z.] zawierzyć: A któż mi też teraz seśe grosy zaręczy? 6. a. † Zarękować, [Zarękować] kogo z kim = doprowadzić parę do zaręczyn, wplnąć, aby ś. zaręczyła; odbyć obrząd zaręczyn kogo z kim: Dziewka zarękowana. Bud. Córki sultana pospolicie zarękują w czwartym a. w piątym roku. Kłok. Chrystus, oddawszy jej pierścień, sobie ją był zaręczył. Birk. Z. ś. I. × Z. ś. kim = podać kogo za poręczyciela: Zaręczam ś. kim, rękąją abo zaręczniki daje. Kn. 2. z kim = przyrzec uroczście połączyć ś. węzłem małżeńskim, zamienić pierścionki ślubne. L. Zarękował ś. z siostrą moją. Troc.

× Zaręczynny p. Zaręczynowy.

Zaręczynowy, × Zaręczynny, × Zarękowinny przym. od Zaręczyny: Pierścionek Z.

Zaręczyny, yn, blp., [Zarękowiny] uroczyste obopólne przyrzeczenie sobie młodej pary połączenia ś. związkciem małżeńskim, [zmówiny, zrękowiny], zamiana pierścionków ślubnych: Tadeusza z Zosią Z. Jużem po zaręczynach. (= po słowie, po deklaracji). Z. to pajęczyny. Orzesz. Odprawiły ś. Z. jego. Troc. [A cóż to, nie wolno mi ś. napić trochę na nasze zarękowiny?] Żuł.

× Zaręka, i, lm. i I. zaręczenie, poręka, gwarancja, × zaręcze; to, co dla zaręczenia złożono; zakład, zastaw, kaucja, waljum, fant: Sumy, zaręką urzędową postanowione. Był Jadwidge pierwszy oblubieniec, książe rakuski, na myśli, k temu zakład a. Z. dwieście tysięcy złotych; wszakże i za tę zarękę, postowie litewscy przyrzekali, iż to miał Jagiełło zapłacić. Stryjk. Do dania sobie obligu pod wielkimi zarękami. Nar. Ktoby na kim co prawem przyzyskał, tedy ma być mu dane wwiązanie, a z urzędu Z. będzie położona; jeżeliby zaś wwiązania bronil, tedy ma zarękę zapłacić, a ten, komu co przysądżono, ma powtórnie odebrać i w sumie zaręcznej powtórnie otrzymać wwiązanie; suma zaś z zaręki wynikająca nie ma być większą, jak suma, o którą rzecz idzie. Cz. Podobalo ś. naszym prawnikom wszelkie zakłady, czyli *valia*, mieć za nieważne od panowania Władysława IV w województwach od Litwy do Korony przyłączonych; lecz i tu były tradycje, czyli wwiązania, w sumach zaręką urzędową postanowionych. Cz. W statucie drugim pozwolono czynić zakład; połowa zaręki isć miała na stronę, a połowa na panującą; a gdyby kto nie miał czym zapłacić, odrabiać ma. Cz. 2. × Z., polecenie, rekomendacja, zalecenie. L. 3. karę: × Z. we grze, posłednia kolej. L.

Zarękawek, wka, lm. wki, × Zarękawie I. rękawek od dłoni do łokcia sięgający, wciągany na rękaw sukni, dla jego ochrony: Pisując w suscepefe, kamlotowe rękawy, dobrze wytarte, osłaniał jednak zgrzebnemi zarękawkami. Oss. 2. takiż rękawek, tylko biały, ozdobny, przywiązywany przez kobiety pod rękawem sukni, a wychodzący z pod niego, jako rękaw koszuli; mankietek, rękawek: Tak rok żołnierze w niewieściach zarękawkach leciój chodzili. Konf. 3. część zbroi żelaznej osłaniająca rękę od łokcia do rękawicy. Glog. Sajdaczni rzymsey na lewej ręce zarękawie żelazne nosili. Papr. Kopijnicy mieli na sobie zupełną zbroję, t. j. kirys, przybicie, zarękawie, obójczyk i kopją. Górs. Uszarze uzbrojeni są w kirys, szyszak, zarękawie, osłaniające ręce z tyłu i z boków do łokcia. Wot. 4. Zarękawek futrzany = *mufka*. 5. *maneta*, *bransolet*: *Brachiale*, zarękawie, upominki, które na rękę naszają. Mącz.

× Zarękawie, a, lm. a p. Zarękawek.

† Zarękować, uje, ował, [Z.] i † Z. ś. [Z. ś.] p. Zaręczyć.

Zarękowanie, a, blm., czynność cz. Zarękować. [Zarękowiny, in, blp.] p. Zaręczyny. [Zargotać, ce, tal] mruzcć: Okomon zargoce. [Zargotanie, a, blm.] czynność cz. Zargotać. [Zarki] wrypnający ś. łatwo: Zielsko zarkie = które przy pieleniu nie wyrwya ś. z korzeniem, ale wyrwya ś.

[Zármutek, tku, lm. tki] = Smutek.

[Zarna] p. Zarwan.

1. [Zarno, a, lm. a] p. Ziarno.

2. [Zarno] p. Zaraz.

[Zaro] p. Zaraz.

Zaroba, y, lm. y I. bud. zaprawa: Z. gliniana wapienna. 2. tech. plyn wychodzący i wprost z pod prasy wychodzący, np. przy fabrykacji oleju.

[Zarobczek, czku, lm. czki] p. Zarobek: Matka dała mnie trzeciej igieleczki, gorzkież moje zarobeczki! Wójc. Wszystkie już siakie takie zarobeczki mają. Orzesz.

Zarobek, bku, lm. bki, [Zarobotek] I. środek zarobienia, praca, robota, którą można zapracować na chleb, praca ręk: Żyje z zarobku. Przepił cały Z. Z. najemnika twego niech u ciebie żadnym sposobem nie zostaje. Wuj. Im kto więcej zarobił, tym bardziej na Z. checiwym jest. Kras. Dziś trudno o Z. Isć na Z. (= na wyrobek). 2. to, co kto zarobił a. zarabia, grosz zarobiony: Z. dzienny (= *dniońka*), tygodniowy. 3. na czym = zysk, korzyść, profit: Sprzedał bez zarobku. Czy to dla mnie Z., czy strata, ja sam nie wiem. Kras. On obiecuje im chleb i Z. Krasin. Na-dzieja jakiegokolwiek zarobku. Krasz. Korneliusz Scypjo odniósł w zarobku „Zwycięzcy Kartaginy“ napis na nagrobku. L. Przen.: *zastuga*: Im więcej jest przestępnych zarobków naszych, tym będzie pozorniejsza dobroćliwość twoja. Błaż. (= *sprawek*). Nie ten jestem, abym cudzych zarobków chwiał przed kim porwał. Błaż. Wszystkie te nasze zarobki jakli to nam odpłacasz? Błaż. (*merita*. L.). Jeśli, królu, zarobki obojga narodu na wagę puścisz, obaczysz, że dobroć twoję niesprawiedliwie ku Litwie obracasz. Błaż. Zdr. Zarobczek.

Zarobidło, a, lm. a apt. *cialo zawieszające* (emulgens v. materia emulgens), *substancja klejkowata* (np. *guma arabska*), która dolana do mieszaniny tłuszczu z wodą zamienia (*zarabia*) tę mieszaninę w zawiesinę (emulsio).

Zarobic, i, il, nied. Zarabiać i. *zyskać, osiągnąć za robotę, zapracować*: Pracę rąk swoich zarabiała na pożywienie swoje. B. B. Dobra gospodyni może sobie Z. na stuszne wychowanie. Kłok. Co zarobili ojcowie, dzieci tracą. Kras. Zarobił dom, tę sungę. Troc. Wziął, co był ciężko u Labana zarobił i wysłużył. Wuju. Najdziesz taki dom, w którym rzemieślniczek to, co dziś zarobi, dziś strawi. Skar. Rób ręką swoją, żebyś i drugiemu, który Z. nie może, udzielił mógł. Skar. Maciek zarobił, Maciek zjadł. Prz. Zarabia na swoje utrzymanie. (= *żyje z pracy rąk swoich, z zarobku*). Wiele zarabiasz miesięcznie? (= *masz dochodu z swej pracy? ile jesteś płatnym?*). Tyle zarobi, co kot napłazę. Prz. Zart.: Zarobił na sól do kaszy. Zarobił ptaszka, zjadł wołu. Prz. (= *nie warta gra świczczyki*). Swoje stracił, na swoim niechby i zarobił. Kras. 2. na eo, X eo = *zasłużyć na co, doczekać s. czego*: Zarabiać na co. Błaż. Zarabiałem na łaskę. Kn. Z. na czyją łaskę, niełaskę, na sławę, na łajanie. Troc. Tu macocha spoczywa, a teraz uznaje, że jako kto zarabia, tak mu s. oddaje, a jako zła, niebaczna na pasierby była, tak ją jej własna matka ziemia przycisnęła. L. Złoczyńca ten wszystkie kary zarobił. Pot. Pogrom, którym porażony był od Chodkiewicza Karol, książę sudeński, więcej zarobił u obcych ludzi na dziwy, niż na wiarę. Birk. (= *więcej wzbudził podziwu*). Zarobites sobie na imię człowieka biegłego w naukach. L. Jaś krnąbrny na plagi zarobił. Krasz. 3. *zalać na co, zacząć co, wywołać co, dać powód do czego, szukać okazji do czego*: Zarabiam na zwadę. Kn. Z. na zwadę. Troc. Jeszcze mu s. to nie przepiekieł, a już na nowe zarabia. Rys. 4. eo = *zacząć robotę; robiąc zapoczątkować co, zacząć, zadziać; zaprawić czyni, rozrobić, przyrzadzić, przyprawić z czyni, zamiesić*: Jak s. piwo dobrze zarobi = jak piwo dobrze zarobi = jak zacnie należyte robić, jak wyrobi, jak s. wyburzy. L. Z. wapno. Z. ciasto (= *rozrobisz zagnieść*). Z. chleb = *zaczynić*. [Z. w ulu] (gdy pszczoły zaczął robić miód). Z. papier na stoliku mierniczym = *zarysować*. Z. farbę = *tylko co rozrobić, rozpuścić*. Z. zboże na gorzałkę. Chrystus pomazał ślepemu oczy błotem, śliną zarobionym. Odm. Zarob ciasto jajem. Troc. [Pani majstrowa zarobiła pączki]. 5. *zaprawić, zalać, zadziać, zamknąć, zawrzeć, zakończyć robieniem, zapieknąć, zastonić, zakryć*: Z. dziurę, otwór, rozpadlinę. L. Z. laborem, complere. Ks. L. [Pająk jame całą zarobił. Kiej tu pająkami zarobion]. Z. pończochę. 6. apt. (subigere) *wymiesić, zamieszać* (emulgere), *zaprawić co czyni, np. lekarstwo takim środkiem obojętnym, który nadaje mu formę odpowiednią*. 7. bart.: Z. gniazdo, pień, ul = *zapieknąć je miodem i woskiem* (o pszczołach). 8. p.w.: Brzezka zarabia a z asiewa = *zaczyna fermentować*. 9. wiosl.: Zarabiać = *podważać siłę uderzeń wiosła przy zataczaniu łuku*. Z. s. i. *zająć s. robotą na umór, zagłębić s., zapędzić s. w robieniu, zapracować s.*: Oh! jakże s. zarobiła! ani spojrzaj na mnie. Kniaż. 2. [Z. s.] *zapaść jeszcze głębiej, zagrzeznąć, depcząc*: Koń, wóz zarobił s. (w błocie). Żeby s. był jasny Naczelnik w błocie nie zarobił pod Krepą... Żer. 3. *zamęczyć s. robotą, upaść pod brzemieniem pracy, zapracować s.*: Mawiała zwykle, że s. zarabiła! choć całe gospodarstwo składało s. tylko z dwóch krów. Dyg. 4. *zacząć robić = fermentować, zaroić s., wzburzyć s.*: Jak s. piwo dobrze zarobi, jak piwo dobrze zarobi... L.

Zarobienie, a, blm., czynność cz. Zarobic: Gdyby poddani byli zaczynszowani, już do zarobienia gruntu musieliby dziedziec najmować. L. (= *do uprawy gruntu*). [Z. w ulu = *rozpoczęcie roboty w ulu przez nowy rój*].

Zarobienie się, a s., blm., czynność cz. Zarobic s.

Zarobień, bnia, lm. bnie apt. (emulgendum s. materia emulgenda) *ciało, z którego powstaje zawiesina, np. tłuszcz po zmieszaniu go z wodą i dodaniu zarobitka*.

Zarobkodawca, y, lm. y ten, co daje zarobek: Zarobkodawcy są z góry przekonani, że pracownik może popelniać nadużycia. Ptk.

Zarobkodawczy przym. od Zarobkodawca: Humanitarna działalność tych wielkich przedsiębiorstw zarobkodawczych.

Zarobkować, uje, ował zarabiać pracą rąk, pracować na pierwsze potrzeby, trudnić s. zarobkiem, żyć z wyrobku.

Zarobkowanie, a, blm., czynność cz. Zarobkować; zarobek, sposób zarabiania, wyrobek, praca w celu opędzenia pierwszych potrzeb: Trudne dziś Z.

Zarobkowo- p. Zarobkowy.

Zarobkowo przym. od Zarobkowy: Z. nposazony. Tomek nie chce, bym pracowała Z. Lbii.

X **Zarobkowsó, i, blm. potrzeba, chęć zarabiania**: Z. go przygniata.

Zarobkowy przym. od Zarobek, X z ar obny: Dom Z. Interesa zarobkowe utrudniają rozwinięte s. uczuc szlachetnych. X Nauki zarobkowe. (= *dające zarobek, chleb, praktyczne*). Kapitał Z. Nieobeciążony żadnym podatkiem zarobkowym. Zał. S. Towarzystwo domów zarobkowych. Spółki i stowarzyszenia zarobkowsopodarcze. Tet.

Zarobniczy przym. od Zarobnik: Chleb Z.

Zarobnie przym. od Zarobny. L.

Zarobnik, a, lm. cy wyrobnik; szukający zarobku, robotnik, najemnik; człowiek opuszczający kraj w poszukiwaniu pracy; wieśniak wynajmujący s. do robot. Z., zatrudniony w kamieniołomie. Szli do miasta (rankiem) zarobnicy i niewiasty wiejskie. Kreeh. Podobną ludność składają zarobnicy i rzemieślnicy, wiecznie u Żydów zadłużeni.

Zarobny i. mogący być zarobionym, do zarobienia. L. 2. tyjący s. zarobku, zarobkowy: Z. warsztat tkacki = *utrzymywany dla zarobku* (przez włóścian pod m. Łodzią). Wiesz zarobna. Krasz. (= *zamieszkała przez zarobników*), 3. *zarobiony*: Pole zarobne (= *uprawne, uprawione*). Sęk Z., p. Sęk. [Pieniądze zarobne]. 4. X Z. *przynoszący zarobek, zyskowy, dobrze procentujący, popłatny, korzystny, intratny*: Towar Z. (= *dobrze płatny*). [Zarobotek,tku, lm. tki] p. Zarobek.

Zarodek, dku, lm. dki, Zaród i. zalążek, pierwszy związek poczynającego s. rozwijając organizmu: Po złaczeniu s. samca z samicą zarodki w samicy, już od natury usposobione, biorą upłodnienie. L. Nie trzeba, aby świerzopka była zbyt nie tłusta, bowiem dla zbytnej tustości, którą wnątrz zapróżnia, Z. nie może s. rozrastać, aby s. członki jego dostatecznie rozszerzały. Trzyce. Był ten dzień, gdyśmy w matkach bywali i sami nadzieją tylko ludzi wpród a zarodami. Otw. Która pierwsza to wniosła psuę piodu zarody, warta, by ją był zniszczył jej przemysł okrutny. Hul. 2. bot. (embrio) *wewnątrzna część nasienia, z której powstaje młoda roślina*: Ziarno roślinne i jaje zwierzęce zapładniają s.,

kielków lub zarodków dostawają, rozwijają ś. lub ozywają. L. Przen.: Peñnem rękoma siałem zarodki na wiosenną ziemię. Przybysz. (= ziarna, nasiona). 3. embr., p. embr. Krążek. 4. fizj. (embrio) rozwijający ś. w jajku nowy osobnik. 5. przen. *zawiązek, pierwsza przyczyna, początek, zaczątek, źródło*: Rzecz w zarodzie została przez Towarzystwo przyjęta. Z. przyszłych cnót, talentów. (= *zapowiedź*). Siłumie zło w zarodzie. Niepodobna ludziom odkryć zarodów odradzających własności. L. Tam, na zarodach światów, co być mają, wieczność zasiada z czasem na przemianę: jedne z nich prędkiej wyklucia czekają, inne za tysiąc wieków spodziewane. Karp. Wszystkich cnót miał zarody, równie jak wszystkie wdzięki posiadał. Węg. Cieszą ś. rodzice, widząc w dziecięciu sześcioletni zaród talentów. L. Nieokreślona żebraków tolerancja jest zarodkiem i szkołą najprościej po większej części kryminalów. Ostr. Próźniactwo płodnym jest nieenot zarodkiem. Nar. Młodzież jest zarodem obywatelów. Skrzet. Szlachta polska jest elektorką królów, matką i zarodem senatu. Skrzet. (= *rosadnikiem*). Zaród talentów, jaki natenczas być mógł. Kras. (= *zapowiedź*). I zląk ś. ieh, jak dżumy, niegdys cały naród, bo już sam wewnątrz siebie czuł chorobę zaród. Mick. Były tam już zarody próżności i ziarnka pychy, choć nie wiadomo, skąd przyszły. Krasz. Sztuka ma zarody nieśmiertelności. Wypś.

Zarodkonośny, Zarodkowy (blastophorus, proligerus, × proliferus) mieszczący w sobie zarodek. **Zarodkotwórczy** (embryoplasticus) wytwarzający zarodek.

Zarodkowo przys. od **Zarodkowy**, jako zarodek: Też same pierwiastki początkowo istniały Z.

Zarodek przym. od **Zarodek** (embryonalis, proligerus, × proliferus, blastophorus) *embryonalny*: Korzenie pochodne, wychodzące z pierwotnego korzonka zarodkowego. Rost. Embr.: Komórka zarodkowa. Listek Z., blaszka zarodkowa, p. embr. Listek. Rozwój Z. Okres Z. Nabłonek Z. Tkanka, osłona, warstwa, brzoza zarodkowa. Zabłakanie ś. tkanki zarodkowej. Pęcherzyk Z. Obszary zarodkowe narządotwórcze. Plazma zarodkowa. Wzgórek Z. Krążek Z., Tarcza, Plamka zarodkowa, p. Krążek. Błona zarodkowa (membrana proligeras, × prolifera s. blastoderma) = *ścianka otaczająca jamę zarodka z jamką*. Blaszka zarodkowa (mesoderma) = listek Z. = *środkowy*. Blaszka zarodkowa wewnętrzna (entoderma). Blaszka zarodkowa zewnętrzna (ectoderma). Przen.: Kilka innych pomysłów do dramatów historycznych pozostało w rękopisach poety w stanie zarodkowym tylko. Chm.

Zarodni p. Zarodny.

Zarodnia, i, lm. e bot. (sporangium) *woreczek zawierający zarodniki*. Rost. Na wiosnę grzyb tworzy zarodnie jednej postaci, potem w lecie inne, a ku jesieni jeszcze inne. Trzonek zarodni.

Zarodniczek, ozka, lm. czki p. **Zarodnik**: Zarodniki, kielkujące, tworzą grzybnię z niezliczonymi zarodniczkami.

Zarodnik, a, lm. i i, apt.: Zarodniki widłakowe (semina lycopodii). 2. bakt. (spora) *twórnikroskopijny, przeżawienie pojedynczy, bezpłciowo powstający*: Zarodniki całokomórkowe (arthrospora). Zarodniki nagie (pełzaków) (gymnospora). Zarodniki pochodne. Zarodniki ruchliwe rzęsate a. pływki (zoospora). Zarodniki

torebkowe (ascospora) (*grzybki*). 3. bot.: Zarodniki (spora) *małeńkie okrągłe ciała, złożone w zarodniach (sporangia), służące do rozmnażania roślin bezkwiatowych i grzybów*. Zarodniki letnie rdzy (uredospora). Zarodniki zimujące rdzy (teleutospora). 4. wet. *zwierzę zarodowe rozplodnik, reproduktor*. Zdr. **Zarodniczek**.

Zarodnikowanie, a, btm. (sporoosis, sporulatio) *tworzenie ś. zarodników, wytwarzanie zarodników*.

Zarodnikowe a. Bezkwiatowe rośliny bot. (sporophyta) *gromada roślin nie posiadających nasion i zarodka*: Rośliny kwiatowe mają stanowczą przewagę nad zarodnikowami. Chełch. Komórka, warstwa zarodnikowa.

Zarodnikowiec, wca, lm. wce (sporozoa) *pierwotniak rozradzający ś. przez zarodniki*.

Zarodniostan, u, lm. y?: Laseczniki pasorzytowały wewnątrz zarodniostanów rozmaitych paproci.

Zarodny, Zarodni tyżący ś. zarodu, zawierający w sobie zaród. L. Ciecz zarodnia.

Zarodowy i. przym. od **Zaród**: Owezarnia, obora zarodowa (= *dostarczająca osobników do rozplodu*). Zaprowadzać zarodowe obory. Morz. 2. gorz. i piw.: Drożdże zarodowe, p. **Drożdże**.

Zarodzenie, a, btm., czynność cz. **Zarodzić**. **Zarodzenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zarodzić** ś.

Zarodzia, i, lm. e p. **Zarodź**.

Zarodzić, i, il, nied. **Zaradzać** *zudzierzgnąć pasmo życia, zapłodnić zaród, zrodzeniem zapoczątkować; zapłodnić, zalać, zaplenić, powołać do życia*: Jak ziemia wypuszcza zarodek swój, jako też ogród nasienie swe zaradza, tak Jehowa zarodzi sprawiedliwość przed wszystkimi narody. Bud. (jak ziemia wydawa piód swój, a jak ogród nasienie swoje wywodzi, tak Pan wywiedzie sprawiedliwość przed wszystkimi narody. B. G.). Wino takie mogłoby ś. przez długie chowanie zagnieć i muchy i motyle Z. Smotr. [Panie Boze, zarodził też w dziesięciuro (mówią przy sianiu) (= *obrodź, urodź*). Przen.: Bez Boga czyżby ma chatka stała tak bezpieczna, a koszarzy tyle zaradzały mleczna? Nar. (= *wydawały, przynosiły*). Tobie sady moje zaradzały. Szymon. (= *dla ciebie obradzały, przynosiły plom*). Z. ś. *zrodziwszy ś. zacząć żyć, zalać ś., zamnożyć ś., zaplenić ś.*: Czy nie widzisz: gdy mięso z ciepła ś. zasmrodzi, leżąc chwilę, jak ś. w nim robactwo zarodzi? Żebr. (= *rzuci ś., wda ś.*). [Chodziła, bo ś. żołądz zarodziła. Wójc.] (= *obrodziła ś.*). Przen.: *uroić ś., powstać, ulać ś., wylać ś.*: W umysłach ludzi ta żądza zarodziła ś., że nie więcej nie rozkoszuje, jedno pieniądze mieć. Głiec.

Zarodź, i, lm. e, **Zarodzia** *protoplazma, substancja napół płynna, będąca mieszaniną ciał białkowych*. Nus.

Zarogatkowy *znajdujący ś., odbywający ś. za rogatkami, stanął pochodzący, zamieszki*: Domki, grunta, mieszkańcy zarogatkowi. Spacer Z.

Zaroić, i, il, nied. **Zarajać** i. *zacząć roić, zamarzyć*: Pytanie, czy główki z pod strzech dworców obywatelskich zaraja o nich? 2. *zapłodnić rojem*. L. 3. *zaburzyć, wzburzyć, wywołać fermentację*: Z. piwo drożdżami. Z. ś. I. *zostać zapłodnionym rojem*. Przen.: *zaburzyć ś., wzburzyć ś., zacząć fermentować, kisić; zaszumić, zamierać*: Trzeba pilnie ognia strzech, gdy ś. na bankietach wino w głowie zaroi. Haur. Przen.: *zaluźnić ś., zapelnąć ś., jak w ubu, zaruszać ś., za-*

mrowić ś., *zakipieć*: Zaroilo ś. na dworze od ludu. Wiele dali zaprawdę bogowie, komu myśliwie dali przyrodzenie, ciężka Minerwa zaroi ś. w głowie, aż ją swym wiatrem Bolus wyżenie. Tw. Jak skoro z pobożowska usunęły ś. woj-ska, w tejże chwili zaroiłi ś. ci ludzie. Jeż. (= *wylegli*). Litwa zaroiła ś. wrychle od osad, kędyś z za Wołgi tu przeniesionych. Rol. Droga zaroiła ś. wozami i pieszym ludem, ciągnącym na nabożeństwo. Sienk.

Zarojenie, a, blm. 1. czynność cz. Zaroić. 2. p. Zarojenie ś.

Zarojenie się, a ś., blm., niek. Zarojenie czynność cz. Zaroić ś.: W piwo świeżo ugotowane doda ś. dobrych. świeżych drożdży do zarojenia. Kluk.

[Zarok]: Na Z. = w rok, po roku: Na Z. urodziła ś. córka.

[Zaromotać, a, ał] *zacząć romotać*: W domu za dzwierzami coś zaromotało.

[Zaromotanie, a, blm.] czynność cz. Zaromotać.

Zaronić, i, il, nied. *Zaraniać zagubić uroniwszy; zarzucić, zardziąć, zapodziać, zawieruszyć, zaprzepaścić*. Przen.: Drobną ilość obcych żywiołów, jakimi byli Niemcy w korpusie oficerskim, i tacy zaronieni Śimieze w szeregach, nie rozumiały tej węgierskości huzarów. Jeż. (= *zabłąkali*). Z. ś. 1. *zostać zaronionym, zaginąć, zarzucić ś., zawieruszyć ś., zaprzepaścić ś., zapodziać ś., zardziąć ś.*: Zaroniło ś. co, *oblitescit aliquid*. Kn. Gdzie ś. nam rycerze oni, co tak w wielkiej stawie żyli, zaronili? Papr. 2. w co, do czego = *dostać ś. wskutek uronienia, zaproszyć ś., zabłąkać ś., zabłądzić*. Przen.: Miłość zaroniła ś. do jego serca. Jeż. (= *zakradła ś.*). W duszę zaroniła mu ś. podnieta, która, działając ustawicznie, ustawicznie go popychała. Jeż.

× Zaronie, a, lm. a p. Odlóg.

Zaronienie, a, blm., czynność cz. Zaronić.

Zaronienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaronić ś.

× Zaron, i, lm. e p. Odlóg.

Zaropieć, eje, ał p. Zaropić.

Zaropiały który zaropiał: [Dziad Z.].

Zaropić, i, il *wywołać ropienie ś., zropić, zajątrzyć, rozjątrzyć, zaognić, zagnoić, rozognić, rozpaskudzić; zająć, zapełnić, okryć ropą*: Z. ranę. Z. ś., *Zaropieć zająć, zapełnić ś., okryć ś. ropą, zajątrzyć ś., rozjątrzyć ś., zaognić ś., zagnoić ś., rozognić ś., rozpaskudzić ś.*: Rana zaropiała ś. Oczy zaropiki ś. = *zakleliły ś., skleliły ś. ropą, zapełniły ś. ropą*.

Zaropienie, a, blm. 1. czynność cz. Zaropić. 2. czynność cz. Zaropieć; Zaropienie ś.: Z. rany. Haur. Febra z zaropienia i z wrzodów płuców i wątroby. Krup.

Zaropienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaropić ś.

Zaropka, i, blm., okul. (lema) *maź powiekowa* (lema palpebrale, lemositas).

Zarosić, i, il *okryć, zwilżyć, zaszargać, zamoczyć rosą; zrosić, orosić, porosić*: Przez zaroszone szybki widać było tyle głów ruszających ś. Bał. Przen.: Ściągnęła rękę, oczy zarosiła; rzekł: czego płaczesz, Agandeko miła? Kras. (= *zazawila, skropiła łzami*). Z. ś. *okryć ś. rosą, zrosić ś.; zamaczać ś., zaszargać ś. rosą*: Czyż to ś. godzi wstawać tak rano? na to chyba, żeby ś. Z.? Jeż. [Zarosiła ja ś. po górach].

† Zarosił, u, lm. y p. Zarosiło.

× Zarosłość, i, lm. i rz. od Zarosły: Precz stąd z tą koźlą zarosłością! Wad. (= *zarostem koźlim, z brodą koźlą*).

Zarosły, Zarosnięty, × Zarosniony który zarosł, obrośły, zarosnięty, obrośnięty, porosły: Rzadko Z. Troc. Jezioro trawą zarosło. Ciało włosami zarosło. Broda zarosła = *zapuszczona*. Czarna załoba oblewa łzami niezarusnione groby. Kaczk. Jaworami Nędzów Cyronik zarosniony był. Tet.

Zarosnąć, snę a. † stę, śnie a. † ścię, snął a. śl, Zarosć, nied. Zarastać, × Zarastywać 1. *zająć, zakryć ś. tym, co rośnie (włosami, roślinnością, pierzem), obrośnąć, porosnąć*: W włoskiej ziemi dawno nikt rolą ś. nie bawił, lasem pola zarosły. Bardz. Krzakami miedza zarosła. Troc. Pola zarosły = *zachuwaścily ś., zaperzyły ś., zakąkolily ś., są zapuszczone*. Ścieżki, gdzie przedtym kwitły na nich róże, cierniem zarosły. Drużb. Mehem groby nasze i zielskiem zarosną. Kras. Rola cierniem i chwastem zarosła. Wor. Pola zarosły w paproć. Miek. 2. *dostać włosów, okryć ś. zarostem; mieć zarost*: Którzy nierychło zarastają, mają zalecenie, gdy stąd wzrostu i sił pomnożenie, utwierdzenie i zmocnienie pochodzi. Warg. Był Bolesław Chrobry wzrostu młodego, twarzy przystojnej, zarastał czarno, gęsto i kędzierzawo. Nar. Na brodzie czarno zarastał. L. (= *miał czarną brodę*). Młody człowiek, lat około trzydziści, czarno zarosł. Warg. (= *o czarnym zaroscie*). Zarasta młodzieniec, *pubescit*. Kn. Jeszcze był ten niewolnik młody, a nie zarosł. Warg. (= *golowąs*). Gdy Popiel Wtóry zarastywać począł, napominania stryjów swych odrzucał. Błaż. Latom tym, w których człowiek zarastać poczyna, a sobie sam panuje, jeśli dobre słowa nie pomagają, jeśli hamować zbyt-ków nie mogą, tedy moc a gwałt przystąpić musi. Górn. Herkules, gdy zarastać począł, ujrział dwie drodze przed sobą: enoty i rozkoszy. Kosz. Patrz na dzieciucha, jak w siedem lat zęby roni, w drugich zarasta, potem mężczyje, i po tych stopniach idąc, do punktu naznaczonego ciągnie. Koch. W. Czas wzrostu dziełi ś. na wiek dziecinny, młodzieńczy i zarastający. L. Już zarasta. Troc. Zarastający młodzieniec. Troc (= *dojrzewający, mężnejący, dorastający*).

Przen.: Z. brudem = *obrosnąć brudem, okryć ś. przez ciągłe niechłujstwo warstwą przyszłego brudu*. 3. (o ranie, szramie) *zrosnąć ś., zagoić ś., zabliznić ś., zająć błonką, zasklepić ś.*: Zarasta rana w ciele, w drzewie cięgie. Kn.

Zarost, u, lm. y 1. *włosy na głowie i twarzy męzczyzny, uwłosienie*: Zajęty był układaniem resztek zarostu na trochę wyłysiałej głowie. Krasz. Chłopczyna bez zarostu. Bujny Z. 2. [Z.] *roślina, której listek zgnieciony goi ranę*.

[Zarostek, stku, lm. stki] p. Zarosło: W prawo łóz gęsty Z. Miek. Ukryj ś. w łoży Z. Słow. † Zarostę p. Zarosnąć.

Zarostowy 1. przym. od Zarost. 2. patol. (obliterans): Zapalenie tętnicy zarostowe (endoarteriitis obliterans) = *zapalenie jej błony wewnętrznej, która ulega rozrostowi i zgrubieniu a wskutek tego światło tętnicy zanymka ś. i zarosta ostatecznie*.

† Zaroszczać, a, ał i † Z. ś. p. Zaroscić.

† Zaroszczenie, a, blm., czynność cz. Zaroszczać.

† Zaroszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaroszczać ś.

Zaroszczenie, a, blm., czynność cz. Zaroscić.

Zaroszczenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zarosnąć ś.

Zarosenie, a, bfm., czynność cz. Zarosić.

† Zarosić, i, il, nied. † Zaroszczać, † Zaroszczać, 1. *sprawić, że co zarosnie, zapuścić roślinnością, dać zarosnąć*: Za swoje im oddamy, miasta ich zarosimy ehwastem. Pypec u kur jest skórka biała, koniec ich języka zaraszczająca. Trzye. [Z. ogród = *zachwasć*]. 2. *sprawić, że ś. co zrosnie, zabliznić, zagoić, zasklepić*: Sok ten rany zamyka, rozpukliny zaraszczają. Trzye. 3. *przen.*: Z. ciasto, siód, = *sprawić, że wyrosnie, że pójdzie w górę, że ś. ruszy*. 4. Z. pretensję, nadzieję = *złożyć je sobie bezpodstawnie, urosić, uroić sobie, wyjechać z niemi*. L. Z. ś. *zarosnąć, zrosnąć ś., zabliznić ś., zagoić ś., zasklepić ś.*: Rana zarosła ś.: Najszkodliwsza rana da ś. Z. Pot. 2. *wzburzyć ś., pójść w górę, ruszyć ś., podnieść ś.*: Ciasto zarosło ś.

† Zarosć 1. p. Zarosnąć. 2. i [Z.] p. Zarosłe: Schowałaś się w Z.

Zarosć, śnie a. † ście, [ście] śl p. Zarosnąć.

Zarosił, i, lm. e p. Zarosłe.

Zarosła, a, część. (w lm.) Zarosła, Zarosił, × Zarosłina, † Zarosił i. a. [Zarosłina lm.] *gęszcza, gęszcza z drzew i krzewów, gęstwa, gęstwina, krzewina, krzaki, zagaisko*: Słychać w zarosłach ptaszynę. Zarosły, zarosłina, zarosłe miejsce. Kn. *Gęsta zarosił łódź moją od oczu wszystkich zastoniła*. Kras. *Przez cierniska i zarosła ś. przedarł Nar*. Wszakże cóż mi po wszystkim, gdy mną pomiatają, gdy w puste zarosłiny błędna zapędzają? Min. Tu gaj Jowiszów tam zarosła Djany. Koeh. J. 2. × Z. *włosy okrywające jaką część ciała, zarost*: Struchlałego hetmana siwe zarosłiny twarz okryły. Bardz. *Brwi zarosi całe czoło mu obśiada*. Kn. (= *brwi krzaczaste*).

× Zarosłina, y, lm. y l. × Z. p. Zarosłe: Zarosłinę wyciąć. Troc. 2. *świeżo ucięte gałęzie*: Rusza car wojsko, pokryte świeżą zarosłina. Bardz. 3. × Z. (*ciatrix*) *mięso zarosłe, zrosnięcie, blizna, szew, skóra zarosła, zrosła*: Z. paznokciów. Troc. (gdy ich brzeg wrasta w ciało). 4. † Z, lek., p. Kostnina.

Zarosnięcie, a, bfm., Zarosnienie, Zarost czynność cz. Zarosnąć. Patol.: Z. *nabyte (obliteratio, obsolescentia) = zamknięcie ś. wskutek zapalenia otworów, kanałów, jam ciała, naczyń krwionośnych i t. d.* Z. stawu. Z. *wrodzone (atresia, imperforatio), jako wada rozwojowa*. Z. *odbytu a. brak odbytu (kiszki odhodowej)*. Z. *żreńnicy*. Z. *pochwy*. Z. *szpary sromowej (atresia vulvae) = brak otworu a. ujścia przyrodzonego otworu*.

Zarosnięty p. Zarosły.

× Zarosniony p. Zarosły.

[Zarota]: Na zarotę ś. *zrobiło = rokuje coś dobrego*.

[Zaroz] p. Zaraz.

[Zarozicek] p. Zaraz.

[Zarozicki] p. Zaraz.

[Zarozinki] p. Zaraz.

Zarozumiałe przys. od Zarozumiały: Z., z *prezumpcją*. L.

Zarozumialec, lca, lm. lcy *człowiek zarozumiały, fanfaron, samochwalca, pyszałek*: Baronek głupi jak stołowe nogi, a przytym Z., *arrogant*. Bał.

Zarozumiałość, i, bfm., Zarozumienie *zbyt wysokie o sobie rozumienie, uprzedzenie o sobie, przecenianie ś., prezumpcja, fanfaronada, chępliwosć, próżność, junakierja, pycha, samochwalstwo*: W rze-

dzie powodów, które w pospolitym życiu zdaniai kierują, czasem użona miłość własna lub Z., biorą przewagę. L. Z. jest opoka, a którą ś. roztrąca nadzieja największych talentów. Steh. *Upór jest pierworodnym synem głupstwa i zarozumiałości*. Brodz. *Mógłby mieć talent, ale go zabił zarozumiałością*. Krasz.

Zarozumiały *pełen zarozumiałości*: Człowiek Z. (p. Zarozumialec).

Zarozumieć, eje, ał l. † Z., † Zamniemać *być zarozumiałym, powziąć zbyt wysokie o sobie wyobrażenie*. 2. × Z. *zachwycić rozumem, zrozumieć, pojąć, pomieścić sobie w głowie, wyrozumieć*: Człowiek niby czasem zarozumie słówko jakieś. Słow.

Zarozumienie, a, bfm. i. czynność cz. Zarozumieć. 2. p. Zarozumiałość.

[Zarozę, a, lm. a] *roślina*.

Zaróbka, i, lm. i apt. p. Objemnik.

Zaród, odu, lm. ody l. p. Zarodek. 2. [Z.] *jaje, z którego kurczę lub gąsiek ma ś. wykluć*.

Zaródz, odzi, lm. odzie, Zarodził, Zarodziła (*blastema v. cytoblastema*) *ciecz zarodnia, z której, według dawnego mniemania, powstawać miały swobodnie komórki; materjalna podstawa wszelkiego bytu organicznego, protoplazma; masa śluzowata, ziarnista, wypełniająca wnętrze żywych komórek*: Z., *czyli plazma, tworząca komórki, a posiadająca specjalne własności, w jądrze komórkowym*. Nus. *Substancja napół płynna, będąca mieszaniną ciał białkowatych, zwana protoplazmą a. zarodzią*. Nus.

[Zarów, a, lm. y] p. Zóraw.

Zarównać, a, ał, nied. Zarównywać l. *zatrzeć do równości, zagładzić, zagłaskać, urównać, wyrównać, porównać*: Jeden scianę budował, a drugi ją zarównywał wapnem nieczynionym. B. B. (*tynkowali ją*). B. G.; *wyprowadzi ją*). Przen.: *Śidyby ten człowiek istnieć przestał, byłaby odrazu zarównana ta przepaść, jaka go z Halską dzieliła*. Krech. (= *zapełniona do równi*). 2. † Z. *kogo, co czym a. w czym = dojść, dosięgnąć kogo, czego, darównać, wyrównać, sprostać komu, czemu, zrównać ś., porównać ś., stanąć na równi, pójść w porównanie z kim, z czym*: Nie możemy nigdy Z. *żadnymi powinnościami swojemi takiego dobrodziejstwa twego*. Rej. (= *zrównać ś. zastługą, wartością zupełnie, odwetować, zapłacić za nie, zasłużyć na nie*). Nie wiem, jak to dobrodziejstwo mam Z. Troc. 3. † Z. *cz. ni.*: Z. z *czym, p. wyż.* pod 2.: *Obiecał ci Pan takie rozkosze i takie bogactwa, z którymi żadne rozkosze świata tego nigdy Z. nie mogą*. Rej. 4. † Z. *napłacić w odpowiedniej mierze, również miarką odmierzyć, odpłacić, oddać*: Tak, jak obiecał, zapłacić a Z. *raczył każdemu według miarki jego*. Rej.

Zarównanie, a, bfm., czynność cz. Zarównać: Nie mam sposobów do zarównania tej zezłości. Troc.

× Zarównie p. Zarówno.

Zarówno, × Zarównie przys. l. *jednakowo, bez różnicy, w równej mierze, tak samo, równie, porównano, tak dobrze, jak...* Błada śmierć nogą Z. *kołace w ubogich ehaty i królów pałace*. Min. *U śmierci Z. wielki pan, jako mały*. Rej. Z., *równie*. Troc. *Pójdzie senator Z. przez ulicę z Ormianinem, czego nie czyni z ubogim mieszczaninem*. Petr. *Zarównie źle i wszystkim wierzyć, i nikomu*. Fred. M. *Złabędzie, czy dobra (dola), Z. mu było, bo życie mu mierzył*. Rey. (= *wszystko jedno*). 2. [Z.] *równo*.

[Zarównoważ, uje, ował] wyrównywać.
[Zarównowanie, a, bfm.] czynność cz. Zarównoważ.

× Zarówny równy ze wszystkim, jednakowy, *także sam*: Zarówna wszystkim część daje ś. Zigr. Zbytnie dostatki i sromotne ubóstwo, te obie kończyły stanu ludzi na tym padole płaczu, zarówną niechęć wzbudzają i wielkich wymagają cnót. Rzew.

Zarównywać, a, ał p. Zarównać.
Zarównywanie, a, bfm., czynność cz. Zarównywać.

[Zaróżenie, a, bfm.] czynność cz. Zaróżyc.
Zaróżwić, i, il, [Zaróżyc] zaciągnąć barwę różową, zabarwić na różowo, zarumienić, zaczerwienić: Zaróżwiony wschodzącym słońcem brzoźek horyzontu. Orzesz. Wstyd zaróżwił jej lice. Malinowe światło zaróżwił śniegi. HAJ. Z. ś., Zaróżwieć zająć barwę różową, zabarwić ś. na różowo, zarumienić ś., zaczerwienić ś.: Bruk zaróżwił ś. od krwi. Lice ś. rozjaśniło, zaróżwiło, czy powiększyło. Krasz. Delikatne jej policzki lekko zaróżwiały. Orzesz.

Zaróżwienie, a, bfm. I. czynność cz. Zaróżwić. 2. czynność cz. Zaróżwieć.

Zaróżwienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaróżwić ś.

[Zaróżyc, y, ył i Z. ś.] p. Zaróżwić.
[Zartek,tku, lni. tkii] p. Zart.

Zartretymować, uje, ował zniszczyć, zgubić, zmęczyć *artretyzmem*: Jedna umarła, druga stara, zartretymowana kobieta. Lbii.

Zartretymowanie, a, bfm., czynność cz. Zartretymować.

Zarubiniac, a, ał p. Zarubinić.
Zarubinianie, a, bfm., czynność cz. Zarubiniac.
Zarubinić, i, il, nied. Zarubiniac zawlec, zaciągnąć barwę rubinową, zarumienić: Przedświt zarubiniac już obłoki. Mie.

Zarubinienie, a, bfm., czynność cz. Zarubinić.
Zarubrykować, uje, ował I. zainjować w rubryki, zająć rubrykami: Z. papier. 2. zająć tekstem ułożonym według rubryk: Były to małe książeczki, zarubrykowane kategorięcznie słowami... Koź.
Zarubrykowanie, a, bfm., czynność cz. Zarubrykować.

[Zaruchać, a, ał i Z. ś.] p. Zaruszać.
[Zaruchanie, a, bfm.] czynność cz. Zaruchać.
[Zaruchanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zaruchać ś.

[Zaruchno] p. Zaraz.
[Zarudać, a, ał] zdeptać.
[Zarudanie, a, bfm.] czynność cz. Zarudać.
† Zarudzenie, a, bfm., czynność cz. Zarudzić.
† Zarudzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zarudzić ś.

† Zarudzić, i, il, × Zarydzić, nied. × Zaryzdać zaciągnąć barwę rudą, zrobić rudym, okryć rudym kolorem, zaczerwienić, zbrunatnić: Twarzy i czola mile zarudzone potem żyznym. Tw. Tam kiedy jadłem i napojem syei Marsowe ezola z ochoty zarudzą... Chr. Z. ś., × Zaryzdiec zaciągnąć ś. kolorem rudym, zrudzić, zbrunatnić, zarumienić ś., zaczerwienić ś. jak rydz: Wulkan zarudzi ś. potem, szyszaki kuję i zbroje. Tw. Starzec pięknym rumieńcem zarydzony, Leszcz. Jakże już mię poznałeś? co za wielkie oczy; zaryzdił ś. jak sylen, a wzrok gdyby smoezy. Zabł. Zaryzdiac starzec gniewem, lecz go wskok przygaszał, kiedy pojrzał na postów. Pot.

Zarugować, uje, ował rugując zagnać aż doład; zaparować, wyrugować aż doład. L.

Zarugowanie, a, bfm., czynność cz. Zarugować.
† Zarumianić, i, il i † Z. ś. p. Zarumienieć.
† Zarumianienie, a, bfm., czynność cz. Zarumianić.

† Zarumianienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zarumianić ś.

Zarumieniać, a, ał i Z. ś. p. Zarumienieć.
Zarumienianie, a, bfm., czynność cz. Zarumieniać.

Zarumienianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zarumieniać ś.

Zarumienieć, i, il, † Zarumianić, nied. Zarumieniać I. okryć rumieńcem, zrobić rumianym, zaczerwienić, zafarbować na rumiano Ufarbowawszy szaty swe, wszystkie chorągwie zarumienili. Birk. Gdy twarz zarumienił trunkiem do brze, mizerną swą duszę wypienił. Kulig. 2. kuch. przyrumienić na całej powierzchni, urumienić, zrumienić, obrumienić, przypiec: Z. kureczę. Z. ś. I. zrobić ś. rumianym, zaczerwienić ś., zafarbować ś. na rumiano: Morze ś. z krwi pobitych zarumienilo. Skar. Z. ś. ze wstydu = oblać ś. rumieńcem wstydu; splonąć, zaplonąć wstydem; zaczerwienić ś., oblać ś. pons, sponsowiec, spiec rakci: Zwykli umyślnie powieść jaką wtoczyć, aby go widzieli zarumienionego. Wys. Fabjan, przywiedziony przed senat za świadka, niepomału ś. zarumienił. Pilech. Już zarumieniony i spotał pod ciężarem jęczy. Skar. Po Stefanie było bezkrólowie bardzo niebezpieczne i krwią szlacheką i postronną zarumienione. Birk. Twarz mu ś. mleczna krwią zarumieni. Książ. W różowej sukience, z zarumienioną twarzą wyglądała jak ponsowa róża na zielonym tle liści. Bał.

Zarumienieć, eje, ał ukazać ś., zamajaczeć w kolorze rumianym, zaczerwienić: Z sławnym owym Hozjuszem, który w kardynalskiej zarumieniał purpurze. Nies.

Zarumienienie, a, bfm. I. czynność cz. Zarumienieć. 2. czynność cz. Zarumienieć. 3. a. Zarumienienie ś. czynność cz. Zarumienieć ś.; stan tego, co zostało zarumienionym, co ś. zarumienilo, rumieniec, pons, czerwonosc: Z. na twarzy, (= ognie).

Zarumienienie się, a ś., bfm. I. czynność cz. Zarumienieć ś. 2. p. Zarumienienie.

Zarumotać, cę a. cze, tał zacząć rumotać, zakotać.

Zarumotanie, a, bfm., czynność cz. Zarumotać.
Zarumować, uje, ował rumując zarzucić, zardziac, zawiernuszyć L.

Zarumowanie, a, bfm., czynność cz. Zarumować.
× Zarunąć, nie, ał, eja runąwszy zapasć; zarwać ś., runąć, zawałić ś. L.

Zaruniać, a, ał i Z. ś. p. Zarunić.
Zarunianie, a, bfm., czynność cz. Zaruniać.
Zarunianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaruniać ś.

Zarunić, i, il, nied. Zaruniać okryć rumą, zazielenić. Z. ś., Zarunieć okryć ś. runią, zazielenić ś.: Na Zielone Świątki wszystko już zamajone i zarunione. Pol. Zaruniała usiana polanka. Syrok. Wnet zboże ozime i jare zaruni ś. Dyg. Migdzy uroczyszczami zboże ozime i jare zaruni ś. po ujazdach, obchodach i poczie śpiesznie śmigac ku słońcu. Dyg.

Zarunieć, eje, ał p. Zarunić.
I. Zarunienie, a, bfm. I. czynność cz. Zarunić.
2. czynność cz. Zarunieć.

2. Zarunienie, a, btm., p. Zarunięcie.

Zarunienie się, a s., btm., czynność cz. Zarunić s.

Zarunięcie, a, btm., Zarunienie czynność cz. Zarunąć.

Zarurować, uje, ował *złożyć rurę w otwór świdrowy*: Ropa podniosła s. na dwie sztangi, potem jeszcze na pół metra, stanęła i ani rusz. Z. szelmę, niema s. co bawić z tą odrobiną. Rurujcie, niech świder jedzie dalej. Sew.

Zarurowanie, a, btm., czynność cz. Zarurować.

[Zarusieńko] p. Zaraz.

[Zarusięki] p. Zaraz: Fecicie mnie? Z. Tet.

× Zarusowacenie, a, btm., czynność cz. Zarusowacieć.

× Zarusowacieć, eje, ał *zaczęć rusowacieć, stawac s. rusowatym*. L.

Zaruszać, a, ał, [Zaruchać], × Zaruszyć poruszyć, zachwiać, zawahać, kwnąć, zakwacać, zagibotać, zachybotać, zakołysać, zahustać: Z. chustką. (= powiać). Choehlik noskiem predko zaruszał i aż zaniósł s. od śmiechu. Orzesz. Z. wahać, kołyskę. Z. s. poruszyć s., zawahać s., kwnąć s., zakwacać s., zachwiać s., zagibotać s., zachybotać s., zakołysać s., zahustać s.: Coś s. zaruszało. (= ruszyło s.). Obóz zaruszał s. nagle (= zaroził s., ożywił s.). W mgnieniu oka całe to spokojne mrowisko zaruszyło s., zakipiowało, i życie w nie wstąpiło nowe. Krasz.

Zaruszanie, btm., czynność cz. Zaruszać.

Zaruszanie się, a s., btm., czynność cz. Zaruszać s.

[Zaruszczec, eje, ał] p. Zardzewieć.

[Zaruszczenie, a, btm.] czynność cz. Zaruszczec.

× Zaruszenie, a, btm., czynność cz. Zaruszyć.

× Zaruszenie się, a s., btm., czynność cz. Zaruszyć s.

[Zaruszka, i, Im. i] *języzek u samolówki*.

× Zaruszyć, y, ył i × Z. s. p. Zaruszać.

[Zarusko] p. Zaraz.

[Zarusieńko] p. Zaraz.

Zarużować, uje, ował *zatrzeć, zabarwić rużem, porużować*: Z. sobie twarz. Przen.: żart. *zaróżnić*: Tusza jego, postać i łysina wymownie pisały ponad jego lekko zarużowanym czołem cyfrę lat czterdziestu. Orzesz.

Zarużowanie, a, btm., czynność cz. Zarużować.

Zarwa, y, Im. y I. † Z. *zarwanie, zarywanie*. L. 2. *to, co zarwano, to, co s. zarwało, urwiszko*: Z. od rzeki = *kawał ziemi zarwanej przez wodę*. L.

Zarwać, zarwie, zarwał, nied. Zarywać I. *zachwyćwszy urwać; zagarnąćszy porwać*: Kto eo może Z. = komu s. eo dostanie, bierz. Kn. Co zarwał, już nie wróci. Tw. (= *chapał, złapał, wilkowi z garbka nie wyrwiesz*). Jak pieniądze zarwę, będę drwił z całego świata. L. (= *wyrwę skąd, dopadnę ich*). On to tylko pisał, eo mógł gdzie Z. L. (= *wyrwać, zapożyczyć, ukradć*). Z. czego, zachwycić siana za pogody. Kn. Zarwany plon. Troc. Z. rano za pogody. Troc. Zarwano plonu. Troc. Zarwał kilka talerów. Troc. Lud, gdzie zarwał jakiego szpiega, toż powiesił. Jeł. Wyszedszy z tej rzeki, sterujem okręty tak, żeby od nich został brzeg znacznie umknięty, bośmy s. zarwanemi być od zadmów bałi, eo nagle wstały z golfu bogatej Sofali. Przyb. (= *porwanemi, uniesionemi, odciętemi, zabranemi, zagarniętemi*). Przen.: Jegomość jest fizyk, na-

wet zarwał kawał logiki. L. (= *liznął, powąchał, skosztował*). Zarwał faciny, prawa, lekarskiej nauki. Troc. Tacyt zarywał trochę nauki Epikura. Nar. Przen.: Z. kogo = *ukrzywdzić, skubnąć, szarpnąć go, urwać mu co z należności, nie dopłacić mu*: Czekam tylko pory, żebym tego sknerę nieużytecznego należycie Z. mogła. L. Człowiek staje s. nierzetelnym dłużnikiem społeczeństwa i poprostu zarywa je. Bał. Przen.: Z. czego = *zahaczyć; być zaskoczonym przez co, zająć część czego*: Gdybyśmy s. spóźnili z wyjechaniem, zarwalibyśmy noey i uczynilibyśmy przykrość sobie. Kras. Przen.: Z. czego = *zachwycić, dostać, złapać, nabawić s., nabyć s. czego, zarazić s. czym od kogo, od czego*: Płonienistej zarywa miłości. Zebr. Turcy najęźściej zarywają powietrza od karawan do Mekki. Karp. Z. chęci małżeństwa o kęs eo tylko nie zarwał szaleństwa. L. (= *nie popadł w nie, blizkim był szaleństwa*). Z. choroby, guzów. Troc. 2. *zacząć woku; szarpać, targnąć, pociągnąć*: Z. tego eię woku uciesznie zarwie, z którego mu s. sam chętnie pozwolisz. L. (= *skubnie*). Pomówię ja sam z sobą, zarwę s. ja za ucho i zgromię sam siebie. Górń. Zarwała mu za to wąsów. Troc. Przen.: *zaboleć bólem szarpiącym, strzyknąć boleśnie*: Książę syknał zaraz, bo go w nodze zarwało. Krasz. Żab, wrzód mię zarwał (= *zaciął*). W uchu mię zarwało. Siarka żywa, na pochodnią wmuskana, płomienia zarywa. Otw. (= *chwytą, łapie, ciągnie, szarpie ku sobie, rwie chciwie*). Ogień dom zarwał. Troc (= *objął*). Przen.: Mówiąc, Z. z innego języka = *zaciąć, zatracić*: Pan Stanisław niekiedy z ruska zarywa. Chodź. Przen.: Perła, która zarywa na kolor czarny. Bobr. (= *przy-pomina go, wpada w kolor czarny*). Zbytńia powolność głupstwa pocięści zarywa. Min. (= *zakrawa na nie, pachnie, trąci nim, zbliża się do niego, graniczy z nim*). W głosie jego były dźwięki zarwane z mowy bohaterów. Krasin. Zarywał ukraińską mową. Rzew. Często zarywał ruszczyzny. Rzew. 3. [Z.] *zaczepić, zagabnąć, zagabnąć, wyrwać do odpowiedzi*: Z. ucznia do lekeji w szkole. 4. [Z. kogo czym] = *zająć, zająć, podejść*: Przeszał już mróz mrozić, bo go chłop sztuką zarwał. 5. eo = *sprawić, ze s. zapadnie, zalamac, zawalić, oberwał*: [Nasz jegomość wlaź do pani, zarwał łóżko]. Woda brzeg zarwała (= *zająwszy urwała; zabrała*). Z. s. I. *zapaść s., oberwać s., zalamac s., zawalić s., runąć*: Dom, most s. zarwał. Troc. Łód s. pod niemi zarwał. Schody s. zarwały. [Gościniec s. zarwał i przepad]. Łóżko s. zarwało. Zdawało mi s., że ziemia mi s. z pod nóg usuwa, że ciężka posowa s. nad moją głową zarywa. Przybysz. 2. w mowie = *zaciąć s., zająknąć s., potknąć s., urwać, uciąć*: I Jacek mówił coraz wolniejszymi słowy, i często zarywał s. Miek. 3. [Zarywać s. z kim] *drażnić s., nie dawać spokoju; zalecać s. do dziewczyny*.

† Zarwan, a, o, [Arwan, Zarwon, Zarwan, zarwana a. Zarwał] p. Porwan.

† Zarwana p. Zarwan.

Zarwanica, y, Im. e *targowisko pełne rozgardzaszu, hatasu, zamętu, nietahu*: Tęskne melodie katarynek i zawoizających czule bab i dzieciów, malownicze postacie przekupek owoców i pierników, rozkładających swe łakocie po chodnikach, romantyczna Z. Taki wrzask, jak na zarwanicy. Sienk.

[Zarwanicki] język = *żydowski język, szwarcgot*. Zarwanie, a, btm., czynność cz. Zarwać.

Zarwaniec, ńca, lm. *ńcy djabeł, kaduk, lichy*? Byłby taki, jak ojciec, albo jak drudzy, do tańca może, ale ni do różańca, ani do zarwańca. Krasz.

Zarwanie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zarwać** *ś.*

Zarwański urwański = pełen zamętu, nieładu, *hałas*: Nieład jak na Zarwańskiej ulicy. Lichy dworek stawał *ś.* Zarwańską ulicą. Krasz. Słowem, istna Zarwańska ulica. Sienk.

† **Zarwań p. Zarwan.**

[**Zarwon, a, o a. e p. Zarwan:** Zarwone nie wiem komu takie szczęście. Troc. Zarwona taka małpa, tak brzydka niewiasta. Troc.

Zarybek, bku, lm. *bki ryby użyte do zarybienia wody, płód rybi, przechowywany dla rozmnożenia ryb, dla zapuszczenia wody rybami, narybek*: Odkazując testamentem 1688 r. dwie części ryb Bernardynom, a trzecią Pijarom radomskim na trzyceizmy, przestrzega, aby *Z.* zostawili. Gac. Żaby zarybkom w stawach szkodliwe. Kluk. Powinien być osobny staw, w którymby przesadzony *Z.* mógł wygodnie i swobodnie. Kluk. Przen., żart. *zarodek, zawiązek, początek*: Niechże Kozacy będą nowym zarybkiem stanu szlacheckiego. Moracz.

Zarybiać, a, ał i Z. ś. p. Zarybić.

Zarybianie, a, btm., czynność cz. **Zarybiać.**

Zarybianie się, a ś., btm., czynność cz. **Zarybiać** *ś.*

Zarybić, i, il, nied. Zarybiać narybić, zapelnąć płodem rybim, opatrzyć zarybkiem: Kanał może być zarybiony. Kluk. Ogrody przy zarybionych sadzawkach. Koss. *Z. staw. Z. ś. być zarybionym, zapelnić ś. rybami*: Kiedy *ś.* już stawy zarybiać, t. j. rybami zasadzać *ś.* mają. Kluk.

Zarybienie, a, btm. i. czynność cz. Zarybić: *Z. stawu dało dobre wyniki. 2. stan wody pod względem ilości w niej ryb a. zarybku*: *Z.* naturalne, sztuczne, niedostateczne. Kaczki, po stawach ikry i młode rybki zjadając, szkodzą zarybieniu. Kluk.

Zarybienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zarybić** *ś.*

Zarybkować, uje, ował zapuścić zarybek, zwłaszcza w wodach stojących: Zabił na stawach zarybkowanych czapłę.

Zarybkowanie, a, btm., czynność cz. **Zarybkować.**

Zarychotać, cze a. ce, tał, Zarychotać, Zarykotać i. zacząć rychotać, wybuchnąć rychotem, zachychotać, rozeźmiać ś., na całe gardło: Zarychotała kuma na całe gardło. Jeż. Przymuszonym śmiechem zarykotał nagle. Krasz. Obie ręce w bok wparszy, zarychotał kniaź dziko. Krasz. *2. zaryczuć*; przen. *zawyc*, *zahuczeć*: Wiatr zarychotał. Krasz. Przen.: *zaryczuć, ryknąć* = *zapłakać głośno, zabeczeć, rozbeczeć ś.*, *rozplakać ś.*, *wybuchnąć płaczem*: Pochwyciła go za rękę i zapłakała, zarychotała.

Zarychotanie, a, btm., czynność cz. **Zarychotać.**

× **Zarychtować, uje, ował narychtować, wyrychtować**; *rychtując wymierzyć ku pewnemu celowi*. I. *Z. armatę.*

Zarychtowanie, a, btm., czynność cz. **Zarychtować.**

Zarycie, a, btm., czynność cz. **Zaryć.**

Zarycie się, a ś., btm., czynność cz. **Zaryć** *ś.*

Zaryczuć, y, ał, Zaryknąć i. odezwać ś. rykiem, ryknąć: Wół, lew zaryknął. Kn. Zaryczał lew, wół. Troc. Lew w nemejskiej puszczy zaryknął,

jak *ś.* dostał w ręce Aleydowe. Barłz. Lew zaryknie, któż *ś.* nie zleknie? Wuj. (lew ryczy, któżby *ś.* nie bał? B. G.). Przen.: *huknąć, zagrzmić, gruchnąć, zagrać, ryknąć*: Zaryczyły działa. Wściekli żołnierze, rzygając naboje, zarykli z łoskotem. Przyb. Rozbrzmiały dzwony, zarykły armaty. Przybysz. *2. zarychotać, zahuczeć, zawyc*. 3. kogo, co = *zagłuszyć rycząc*. L.

Zaryczenie, a, btm., czynność cz. **Zaryczuć.**

Zaryć, yje, ył, nied. Zarywać i. kogo, co = rycząc zakopać, zakryć; zagrzebać: Otom dzwon zaryty w piasku. Mie. *2. czego = rycząc zając, zawać*: Zarył niepotrzebnie tej grzędę. *3. zająć, posunąć ś. z rykiem aż dokąd*. *4. zacząć ryć*. Przen.: *Z. nosem ziemię a. nosem w ziemi = zaszorować, zaurać = zatoczyć, grzebiąc*. Sześciu moich poległo, a pięciu Moskali nosem zaryło. Jeł. Pod twemi razy zarył ziemię Kormul. Kniaź. *Z. ś. rycząc zakopać ś., zakryć ś.; zagrzebać ś.*: Wodząc *ś.* za łby, przewrócili *ś.* i zaryli *ś.* w piasek. Zaryły *ś.* w popiele drzew strawione czoła. Mick. Kula zaryła *ś.* w ziemię. (= *wkłęciła ś.*). Te słowa zarywały *ś.* w jego serce i bolesne tam zostawiały ślady. Korz.

× **Zaryzdać, a, ał p. Zaruzdzić. Pot.**

× **Zaryzanie, a, btm.**, czynność cz. **Zaryzdać.**

× **Zaryzanie się, a ś.**, btm., czynność cz. **Zaryzdać** *ś.*

× **Zaryzienie, a, btm.**, czynność cz. **Zaryzdić.**

× **Zaryzienie się, a ś.**, btm., czynność cz. **Zaryzdić** *ś.*

× **Zaryzdić, i, il p. Zaruzdzić.**

× **Zaryzdić, eje, ał p. Zaruzdzić.**

Zarygłować, uje, ował, [Zaligrować], nied. Zarygłowywać zasunąć, zamknąć, zawrzeć na rygiel: Drzwi zarygłowane *ś.* przed nią, jak dwoje cichych ust, rozwarły Krasin. Sprawozdania swoje umieszczał w foljantach jednakowo oprawnych, jednakowo zarygłowanych. Rol. W karczmie zarygłowywano wrota. Krasz. Stuk zamykanych i zarygłowywanych drzwi. Orzesz. *Z. ś. zamknąć na rygiel, zasunąć za sobą rygiel.*

Zarygłowanie, a, btm., czynność cz. **Zarygłować.**

Zarygłowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zarygłować** *ś.*

Zarygłowywać, owuje, owywał i Z. ś. p. Zarygłować.

Zarygłowywanie, a, btm., czynność cz. **Zarygłowywać**.

Zarygłowywanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zarygłowywać** *ś.*

Zaryhotać, ce a. cze p. Zarychotać.

Zaryhotanie, a, btm., czynność cz. **Zaryhotać.**

Zaryknąć, nie, nał p. Zaryć eć.

Zaryknienie, a, btm., p. **Zaryknięcie.**

Zaryknięcie, a, btm., **Zaryknięcie** czynność cz. **Zaryknąć.**

Zarykotać, ce a. cze, tał p. Zarychotać.

Zarykotanie, a, btm., czynność cz. **Zarykotać.**

Zarynek, nku, lna, nki miejsce, plac za rynkiem: Po równym gonili *ś.* zarynku. Karp.

[**Zarypać, pie, pał, Zarypnąć**] *1. zacząć rypać, rypnąć. 2. rypając zabiec*: *Z.* do Torunia.

[**Zarypanie, a, btm.**] czynność cz. **Zarypać.**

[**Zarypnąć, nie, nał p. Zarypać. I.**

[**Zarypnięcie, a, btm.**] czynność cz. **Zarypnąć.**

Zarypostować, uje, ował fecht. zastosować rypostę, pchnąć przeciwnika w fechtunku zaraz po odbiciu jego broni: Sparoważył cios w głowę, zarypostował silną mąszetę. Zag.

Zarypostowanie, a, btm., czynność cz. **Zarypostować.**

Zarys, u, lm. y l. rysa zacięta, zakreślająca: Z., rower wycięty na płaszczyźnie skały dla oznaczenia głazu naraz wylamać ś. mającego. 2. **zarysowanie**, *pierwsze wyciągnięcie kresy w dziele malarzkim, rysunkowym*. 3. czego = *wyrysowany projekt czego, plan, kontury, abrys*: Z. budowli. Z. twarzy = *rysy, kontury, linje twarzy*. Widzę w zarysach jego twarzy, że bardzo wielkie ma o sobie rozumienie. L. Przen.: *rys, szkic, tresciwy, pobieżny obraz czego*: Z. historii. Historia w zarysach. Wobec tego nie od rzeczy będzie, gdy sobie przypomnimy bodaj w grubszych zarysach istotę i społeczne znaczenie przyszłej służby obywatelskiej.

[Zarysnać, nie, na!] *tracić*.

Zarysować, uje, ował, nied. **Zarysowywać** l. *zaczęty, zakreślić rysami, naszkicować*: Z. obmyślony obraz. 2. *przedstawić w głównych konturach, wyrazić głównymi rysami, rzucić kilka zarysów czego*. Przen.: Sama tę myśl zarysowała. L. (= *zaprojektowała, rzuciła*). Z. łuk z wieżółka kąta. Z. ś. l. *dostać rysy, skazy, pęknięcie, trzasnąć*: Sciana, filar zarysował ś. 2. *przedstawić ś. w rysach, konturach*; *pojawić ś., ukazać ś., pokazać ś., zamajaczyć, przedstawić ś. oczom, wydatnić ś., wystąpić*: Świat, ludzie, wszystko mi ś. teraz jaśniej zarysowuje w oczach. Krasz. Wdali na morzu najwyraźniej zarysował ś. maszt okrętu. Ku wschodowi blade łuna, poprzedzająca dzień, już ś. zarysowywała. Krasz. Położenie Tymka zarysowało ś. w sposób niebardzo zabawny. Jeż. Dokompletowanie edukacji, zarysowanej przez trzy gubernantki i jednego gubernera. Jeż. (= *zaprojektowanej, naszkicowanej*).

Zarysowanie, a, bzm., czynność cz. **Zarysować**. **Zarysowanie się**, a ś., bzm., czynność cz. **Zarysować s.**

Zarysowywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zarysować**. **Zarysowywanie**, a, bzm., czynność cz. **Zarysowywać**.

Zarysowywanie się, a ś., bzm., czynność cz. **Zarysowywać ś.**

Zarystokracenie, a, bzm., czynność cz. **Zarystokracieć**.

Zarystokracieć, eje, ał, **Zarystokratyzować** ś. *stać ś. arystokrata, stać ś. arystokratycznym, przesiąknąć arystokracją, zdumnieć*: Zarystokraciał, zaledwie raczył spoglądać na mrowisko szlacheckie. Krasz. Rezykuje (!) nawet to własne, tak ukochane mienie, byleby ś. zarystokratyzować. Dzierz.

Zarystokratyzować, uje, ował *zrobić arystokratą a. arystokratycznym*. Z. ś. p. **Zarystokracieć**.

Zarystokratyzowanie, a, bzm., czynność cz. **Zarystokratyzować**: To ograniczenie ś. prowadzi do zarystokratyzowania materiału naukowego. BdC.

Zarystokratyzowanie się, a ś., bzm., czynność cz. **Zarystokratyzować ś.**

[Zarysko] p. Zaraz.

[Zaryśnienie, a, bzm.] czynność cz. **Zaryśnać**.

[Zaryśnione] *zaznaczone*.

Zaryw, u, lm. y *zarywanie, zarwanie*: To raczej wygląda na Z. z przyszłego jakiegoś stanu świata. Krasin.

1. **Zarywać**, a, ał i Z. ś. p. **Zarwać**.

2. **Zarywać**, a, ał i Z. ś. p. **Zaryć**.

1. **Zarywanie**, a, bzm., czynność cz. 1. **Zarywać**.

2. **Zarywanie**, a, bzm., czynność cz. 2. **Zarywać**.

1. **Zarywanie się**, a ś., bzm., czynność cz. 1. **Zarywać ś.**

2. **Zarywanie się**, a ś., bzm., czynność cz. **Zarywać ś.**

[Zarywka, i, lm. i] *strumyk*.

Zaryzykować, uje, ował *zryzykować, odzalać, poświęcić, postawić na kartę*: Z. jaką sumę na przedsiębiorstwo. *Odważ ś., zaryzykuj sto rubli na podróż*. And.

Zaryzykowanie, a, bzm., czynność cz. **Zaryzykować**.

[Zaryzać, a, ał] p. Zarzeć.

[Zaryżanie, a, bzm.] czynność cz. **Zaryżać**.

† **Zarza**, y, lm. e a. [y, Zarza] p. **Zorza**. Głos., Rej, Pot.

Zarząd, u i. bzm., *zarządzanie, administracja*: Poszukuje ś. kobiety do zarządu domem. (= *do gospodarowania w domu*). Z. interesów, interesami = *kierownictwo, zawiadywanie*. Wolę jakibądź Z., niż poceziwy nierząd. Rzew. Z. domu, majątku = *rządostwo*. 2. *lm. y władza, instytucja zarządzająca; osoby składające ją*: Z. państwa = *rząd, ster*. Z. kolei, polieji = *administracja, dyrekcja*. Z. centralny instytucji. Z. ustąpił, podał ś. do dymisji. Z. gminny. Z. dróg żelaznych. 3. [Zarządy] = *wyroki, rządzenia, rządy*: Teraz już widzę Boskie zarządy (= *palec Boski*).

Zarządca, y, lm. y l. a. **Zarządca** *rządca, zawiadowca, administrator, gospodarz, zarządzający, dyrektor*. Tak rzekł starosta, Z. wesela. Brodz. (= *starosta*). 2. [Z.] *rejent, notariusz*.

Zarządcozini, i, lm. e forma ż. od **Zarządca**.

Zarządzać, a, ał *czym = rządzić, administrować, gospodarować, kierować, sterować, dyrygować, zawiadywać, władać, dysponować*: Neptunie, eo berłem trójzębnym wrzucasz ziemię i morzem zarządzasz niezgłębny. Dm. Paworyty słabością jego zarządzał. Przyb. Dwie wole przeciwnie nie mogą zarządzać światem. Dyg. Z. przedsiębiorstwem, biurem. Z. domem = *gospodarować w nim, być jego intendentem, rządcą, administratorem, trudnić ś. rządostwem*. [Z. ś.] *gospodarować, rządzić ś.*: Poszeł na karczmę pańską i w uściwości tam ś. zarządza.

Zarządzająca, ej, lm. e forma ż. od **Zarządzący**.

Zarządzający, ego, lm. ey l. im. od **Zarządzać**: Rada zarządzająca kolei żelaznej. 2. rz., p. **Zarządca**; *osoba, pod której zarządem jest cały personel wchodzący w skład przedsiębiorstwa, szef*.

Zarządzanie, a, bzm., czynność cz. **Zarządzać**.

[Zarządzanie się, a ś., bzm.] czynność cz. **Zarządzać ś.**

Zarządca, y, lm. y p. **Zarządca**.

Zarządzenie, a l. bzm., czynność cz. **Zarządzić**.

2. *lm. a wskazówka zadysponowana do wykonania, rozporządzenie, dyspozycja*: Zarządzenia sztabu generalnego. Dobry gospodarz ma nie tylko dawać trafne zarządzenia, ale i sam dozorować wszystkiego. Rost.

Zarządzenie się, a ś., bzm., czynność cz. **Zarządzić ś.**

× **Zarządzić**, a, lm. e *ten, który czym zarządza, rządzi, włada; władca, administrator, dyrektor*: Dzielne zarządzieliów kraju naszego usiłowania ku skutecznieniu dobra powszechnego. L.

× **Zarządzić**, i, il l. *wylać rozporządzenie, pokierować, zadysponować, rozporządzić*: Gospodarna,

umie w domu **Z. 2.** eo = wydać rozporządzenie co do czego, przedsięwziąć, urządzić: **Z.** poszukiwania, obławę. **Z.** śledztwo = wdrożyć. Nestor zarządził głosowanie tajne. Jord. 3. [Z.] postąpić: Żebym ja był wiedział, toby ja był inacy s tobom zarządził. **Z. ś.** postąpić sobie rządnie, gospodarnie, urządzić ś. ekonomicznie: Nie umie **Z. ś.** i dlatego ciągle siedzi w długach.

Zarzec, knę a. kę, knie a. cze, nied. **Zarzekać** 1. zakląć, zamówić, zacczarować, urzec: **Z.** broń. Czarownica zarzekła cały dom. **L.** Gdy człeka urania a. ukrwawia, co nie jest urzeczony a. zarzeczony, a jest pełnego prawa... **Ort.** [Św. Anna pannę za cygaństwo zarzekła, i ta natychmiast stała ś. ptakiem]. 2. † **Z.** eo komu = przepowiedzieć, wyprorokować, wywróżyć, zapowiedzieć naprzód: On niech nam rozkazuje, a my ci zarzekamy zwycięstwo. Stasz. (= ręczymy za nie, upewniamy cię o nim). **Z. ś. 1.** zakląć ś., przyśiąć ś., sumilować ś.: Nuż ś. przeklinać, zarzekać tak dalece, iż do placu pobudził. **L.** Zarzekli mi ś. poczciwością. **Krasz.** Kogo, czego = wyrzec ś., rzec ś., odprzysięć ś.: Odrzekam ś. czego, zarzekam. **Kn.** Małżeństwa ś. zarzekli duchowni i mnisi. **Sz.** Na piśmie ś. patryjarchostwa zarzekł. **Skar.** Już go słyszałem nieraz, że ś. grać zarzeka. **L.** Błąd mój poznawszy, i gry zarzekam ś. wcale. **L.** Chociaż ś. na chrzcie szatana i spraw jego zarzekamy, przecię jako ś. tychże gusł szatańskich trzymamy! **Podw.** Obroń nas, Panie, grzechów, którycheśmy ś. przed Tobą zarzekli. **Skar.** Wszystkiego bowiem zarzekać ś. godzi, cokolwiek od Boskiej służby odwdzi. **Odym.** Zarzekł ś. wina. **Troc.** Zarzekł ś. herezji. **Troc. 3.** kogo = wyrzec ś., zaprzec ś., wyprzec ś., odstąpić: Julian jawnie ś. Chrystusa i Boga zarzekł. **Skar.** Bię go kazał tak długo, ażby ś. Chrystusa zarzekł. **Skar.** Radził Jezus uczniom, aby ś. sami siebie zarzekali, to jest, aby chłui swoich świeckich i woli swojej wrodzonej odstępowali. **Skar.** Zarzekł ś. Boga, wiary. **Troc. 4.** nied. wzbraniać ś., wyrzekać ś. czego, usuwać ś. od czego: Nie zarzekaj ś. niezego, bo nie wiesz, co cię jeszcze spotkać może. Niezego ś. cierpieć nie zarzekam. **Chr.** (= gotów jestem wszystko cierpieć). 5. × **Zarzekam** ś. słowa, które ci dałem. (**L.**) = cofam je.

† **Zarzeki** p. **Zarzeczny**.

Zarzeczani, a, **lm.** anie ten, co mieszka za rzeką: Panowali nad wszemi zarzeczany. **Bud.** (nad wszystkim, co jest za rzeką. **B. G.**).

Zarzece, a, **lm.** a okolica, dzielnica leżąca za rzeką: **Z.**, domy za rzeką. **Dudz.** Była myśl królewska wyprowadzić nieprzyjaciela z owego zarzece w równe pole do bitwy. **Nar.** Po zarzeceu równiny były zakończone górami. **Zabł.** **Z.** zarzece murzyńskiej ziemi, stamtąd aż poniosą mi dary. **Leop.** (z za rzeki. **Leop.**). **Z.** zarzece na tę stronę **Renu** przeniesić ś. musieli. **Warg.** Miał wolą strzelbę turecką mieszać z zarzece. **Birk.**

Zarzeczenie, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzec.**

Zarzeczenie się, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzec** ś.

Zarzeczny, † **Zarzeki** z tamtej strony rzeki leżący, istniejący, z za rzeki pochodzący: **Tatana**, książę ziemi zarzecznej. **Leop.** (książę zarzeki. **Bud.**; starosta za rzeką. **B. G.**). **Przedmieście** zarzeczne. **Św.** **Zarzeczne** przedmieście **Szegedy**. **nu.** **Jeż.** **Wieś** zarzeczna. **Rodz.** **Dym** walił w niebo, w powietrze, w jar nad rzekę, aż na **Z.**

bór. **Orzesz.** Słyszał rechotanie żab na łąkach zarzecznych. **Gom.**

Zarzegotać, ce a. cze, tał i **Z. ś.** p. **Zarzehotać**.

Zarzegotanie, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzegotać**.

Zarzegotanie się, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzegotać** ś.

Zarzehotać, cze a. ce, tał, **Zarzegotać** 1. zacząć rzechotać, zaskrzeczeć. **Śl. wil. 2.** rzechocząc zagłuszyć, zaskrzeczeć. **Śl. wil. 3.** zaszelać, zalić ś.: Dopiero o trzy staje coś zarzehotało. **Z. ś.** zasnąć ś.: **Zarzegotał** ś. śmiechem szatańskim.

Zarzehotanie, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzehotać**.

Zarzehotanie się, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzehotać** ś.

Zarzekać, a, ał i. p. **Zarzec.** 2. [Z.] wyrzekać, wymyślać: Pomstował a zarzekal przeciw tobie, że powtórzy trudno. **Reym.** **Z. ś. 1.** p. **Zarzec.** 2. zarzeczac, przyrzekać: **Baba** poczęła ś. **Z.** na sekret.

Zarzekanie, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzekać**.

Zarzekanie się, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzekać** ś.

Zarzekla, i, **lm.** e bot. (milleria) roś.

× **Zarzenie**, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzyć**.

× **Zarzenie się**, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzyć** ś.

[**Zarzeszac**, a, ał] p. **Zarzeszyć**.

[**Zarzeszanie**, a, **blm.**] czynność cz. **Zarzeszac**.

[**Zarzeszenie**, a, **blm.**] czynność cz. **Zarzeszyć**.

[**Zarzeszyć**, y, ył, nied. **Zarzeszac**] zawiązać: **Z.** węzeł.

× **Zarzew**, i, **lm.** e p. **Żarzewie**.

Zarzewie, a, **lm.** a p. **Żarzewie**.

× **Zarzewniać**, a, ał i **Z. ś.** p. **Zarzewnić**.

× **Zarzewnianie**, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzewniać**.

× **Zarzewnianie się**, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzewniać** ś.

× **Zarzewnić**, i, il, nied. **Zarzewniać** kogo = obudzić w nim rzewność, rozrzewnić, poruszyć do łez, wzruszyć, rozczulić, roztkliwić. × **Z. ś. 1.** rozrzewnić ś., wzruszyć ś., rozczulić ś., roztkliwić ś.: **Jezus**, zarzewniwszy ś. sam w sobie, przyszedł do grobu. **Leop.** (rozrzewniwszy ś. sam w sobie. **B. G.**). 2. zająć ś., rozzłościć ś., rozgniewać ś., rozowścieczyć ś., obruszyć ś., obrzyć ś., rozirytować ś., rozdrażnić ś., rozsierdzić ś.: **Rozjadł** ś., wzgardą zarzewniony.

× **Zarzewnienie**, a, **blm.** 1. czynność cz. **Zarzewnić**. 2. **lm.** a, **Zarzewnienie** ś. stan tego, co ś. zarzewnił, rozzewnienie, rzewność, wzruszenie.

× **Zarzewnienie się**, a ś., **blm.** 1. czynność cz. **Zarzewnić** ś. 2. p. **Zarzewnienie**.

† **Zarzezac**, a, **lm.** e p. **Zarzynac**.

× **Zarzezac**, że, zał i × **Z. ś.** p. **Zarznąć**.

× **Zarzezanie**, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzezac**: **Ślug** Bożych jak owce na **Z.** ustawicznie wiedziono. **Skar.** (= na rzeź).

× **Zarzezanie się**, a ś., **blm.**, czynność cz. **Zarzezac** ś.

Zarzępolenie, a, **blm.**, czynność cz. **Zarzępolić**.

Zarzępolić, i, il zacząć rzępolić; zagrać rzępoląc: **Z.** na skrzypcach. **L.**

Zarzęśnić się, i s., il s. *stać s. rześnistym, rześnistszym, zagęścić s., zapelnić s.*: Sen mój s. zarzęśnił strzałem pełnym dymu. Stow.

Zarzęśnienie, a, btm., czynność cz. Zarzęśnić.
Zarzęzić, i, il zacząć rzeźić: Pusta piers zarzęziła. Gliń.

Zarzęzenie, a, btm., czynność cz. Zarzęzić.

[Zar-zić, i, il] p. **Zajrzyć.**

[Zar-zić, i, al] p. **Zajrzyć.**

[Zar-zienie, a, btm.] l. czynność cz. **Zarzić.**
2. czynność cz. **Zarzić.**

Zarznąć, rznie, rznął, rznąła a. [rzła], Zarznąć, × Zarzazać, nied. Zarzynać, × Zarzeczywać l. *podrzęznawszy gardło zabić*: Samych to nieprzyjaciół poruszyło serea, że zarznął tego męża przebrzydły morderca. Dm. Królu, przestań zarzynać ludzi! Stasz. Spi jak zarznęty. (= jak niezycy, kamiennym snem). Spałem jako zarzeczany. Kochan. Spi, jakby go zarznął Pot. Żołdactwo drogą z mordowane, winem opite, spi jak zarznęty. Stasz. Spi człek jak zarzeczany. Groch. Spią, jakoby zarznęci. Jabł. Z. bydlę (= *zaszlachtować*). Z. barana. Z. kura, gęs. Kn. Wprowadź gościa w dom i zarzeź co a nagotuj. Bud. (zabij bydlę i nagotuj. B. G.). Tak kłiwa jestem, że nie mogę patrzeć bez płaczu na to, kiedy kurezję zarzynają. L. Zarznęty gęsi skubać. Troc. Dzień św. Marcina wiele gęsi zarzyna. Prz. Przen.: Powiada, że koń mu padł, i wilecy go w jego oczach zarznęli. Sienk. (= *zagryzły*). 2. *przen. zgubić, zabić, o śmierć przyprowadzić, wpędzić do grobu; zrujnować, dobić, zniszczyć, zgubić kogo, dogodzić komu*: Jego szaleństwo gubi i na śmierć zarzyna. L. To zeznanie zarznęło go do reszty (= *potępiło go ostatecznie, gm. zasypało go*). Tą przegraną zarznęłam siebie. 3. *zaciąć ostro, zaciąsać, zarstrugać*: Zarzeczam drzewa. Kn. Z. pióro, olówek = *zatemperować*. Starożytni, nie mając jeszcze inkaustu ani piór zarzynanych, jak teraz, nie na papierze piórem, lecz żelaznym stylem na oliwianych lub drewnianych, woskiem naprowadzonych tabliczkach pisywali. L. 4. *rznięciem zająć, zawałdzić; naderznąć, zaciąć*: Zarznęwszy płasko pod skórę nożykiem lub zadrappawszy igłą w rękę lub w nogę dziecicę, napuść dobrą ropą ospawę miejsce narznęte lub zadrappane. Perz. Zarznęty palec obwinąć. Troc. [Kochan. ka moja zarzła rękę] (= *skaleczyła s. w rękę*). Zarznij tu nożem. Troc. Z. drzewo (= *zakarbować*). Ściany zarzynane są na węgiel. Zarzynać widlice (stol.) = *szlicować*. Zarzeczane drzewo do wiązania, czop. Troc. Przykrawając podszew, zarznął przyszew przez nieuwagę. To koło zarzyna bardzo ziemię (= *wrzyna s. w ziemię, za pała, zapuszcza s. w ziemi grząskiej, w błocie*). [Chłopi zarzli w błocie] (= *zawięzli, ugrzęzli*).

Zarzynam czego, zakrawam cudzego, sąsiedzkiego, ujmuje czego. Kn. (= *wrzynam s. w cudze*). Zarzynać brzegu, ocierać s. o brzeg, *perstringere*. Kn. Dobrześ plugiem nie zarznął albo nie zawadził o bramę. Kn. Pallas każe po ścięciu Meduzy Perseuszowi, by krajów bujnych nie zarzynał, nie szkodził ludziom. Bardz. (= *nie zaczepiał*). Przen.: † Zarzynać czego = *zarywać, zatrzącać; pozować na kogo; udawać kogo, trącić, pachać kim, czym*: Zarzynam czego, zakrawam, np. pańskiego, włoskiego. Kn. Zarzynam pańskie, coś po pańsku zaczynam postępować. L. Zarzynam po włosku, z włoska gadam. L. 5. [Z.] zacząć żać: Kto pierwszy raz zarznie jęczmienia... 6. zacząć rznąć = *zagrzać od ucha, uciąć, urznąć*:

Dał na wiwat Z. melodyją. Z. w struny, w instrument muzyczny. L. (= *uderzyć*). Zarznął w słodkobrzmiące strony. Żebr. Przyjść rozkaże muzyce i staną przy stole, gdzie wnet samże Apollo w niebieskie wijole zarznie z swemi chłopięty. Tw. We wszystkie muzyki zarznęto jak na weselu a. w wielkie święto. Wad. Zarznijno lepiej co weselszym smykem. Nar. Przen., myśl.: Pies ten, zająca goniąc, często gębą zarzyna. Ostror. (= *zagrywa, naszczekuje*). Z. s. 1. *zabić s. podrzęznawszy sobie gardło*: W rzeczachpospolitych obywatele dla dowodu swojej wolności zarzynają s. wspólnie. Stasz. (= *zabijają s., wyrzynają s., trzebią s., łepią s.*). 2. *przen. zrujnować s., zgubić s., dobić s., dogodzić sobie, przepaść z kretesem*: Zarznął s. bankrutem. Z. s. naiwnym zeznaniem (= *potępić s. do reszty, gm. zasypać s., zakopać s.*). 3. *zaciąć s., skaleczyć s., zadrasnąć s.*: Zarznieś s. brzytwą. Troc. Zarznął s. w palec. Troc. 4. *werznąć s., zawięznąć, zaryć s., zapasć (w ziemię, w błoto)*: Zadnie koło mi s. zarznęto. Torz.

Zarznęcie, a, lm. a, czynność cz. Zarznąć: To Z. prędko s. zagoi. Troc. (= *skaleczenie*). Z. księgi pozłocono. Troc. (= *brzeg oberznęty*).

Zarznęcie się, a s., btm., czynność cz. Zarznąć s.

[Zarzwiany] p. **Zardzewiały.**

Zarzucac, a, al i Z. s. p. Zarzucić.

[Zarzucane krosty] = *zadane, zamówione*.

Zarzucanie, a, btm., czynność cz. Zarzucac: Z. piłki. Troc.

Zarzucanie się, a s., btm., czynność cz. Zarzucac s.

Zarzucenie, a, btm., czynność cz. Zarzucić: Nigdy nie miał szczerogo przedsięwzięcia zarzucenia kart. L. Chęć zbyt uczynna wydawania ksiąg szkodliwa jest naukom przez Z. świata księgami. Nar.

Zarzucenie się, a s., btm., czynność cz. Zarzucić s.

× **Zarzuciciel, a, lm. e ten, co zarzucac a. zarzucić.**

× **Zarzucicielka, i, lm. i forma ż. od Zarzuciciel.**

Zarzucić, i, il, [Zarucić], nied. Zarzucac l. *rzucaniem zapelnic; zawałdzić, zasypać; rzucaniem zakryć*: Z. dół, rów, zamiotać. Kn. Dół, rów zarzucony. Troc. Życzą kamieńmi Jezusa Z. Drużb. (= *obrzucić, przytłoczyć, ukamienować*). Zarzucono bohatera kwiatami (= *obsypano*). Z. ścianę wapnem. Troc. (= *narzucić*). Przen.: Z. kogo pytaniami. Wielecy literaci, którzy księgami swemi świat prawie zarzucili, więcej osobnością, niż kompanją bawili s. Dudz. (= *zawali*). Zarzuceni jesteśmy mnóstwem ksiąg. Kras. Gdziekolwiek s. obróć, w które pójde strony, wszędzie nudnemi rymy jestem zarzucony. Węg. Zaarendowanie mennie kraj złemi pieniędzmi zarzuciło. Skrzet. (= *zawaliło, zapelnilo*). Ja bez pogrzebu zostanę, a ty będziesz kamieniem zarzucony, pod którym zwiędniejesz i zniszczesz. Pileh. (= *zawalony, przygnieciony, przywalony, przytłuczony*). Podanych twoich szanuj, robotnikami, podatkami i winami pieniędzmi nie zarzucaj. Star. (= *nie obarczaj, nie obciążaj, nie uciskaj, nie uciemiężaj*). Zarzucił mię za wilemi sprawami, rozwlekłm listem, którego mi s. czytać nie chce. Troc. (= *zaprzął mi, zawrócił mi głowę*). 2. *rzuciwszy zalożyć, zadać komu; narzucić*: Z. na siebie = *wziąć na siebie naprędce, wlo-*

żyć w pośpiechu: Wstałem, zarzuciłem na siebie koldrę, bo to tylko jedno miałem odzienie. L. Jak ś. heroiny tych utareczek rogówkami zarzucają. L. Myśleć i starać ś., co na grzbiecie Z. Pileh. (=czym ś. odziać, co na grzbiecie włożyć). Z. płaszcz na kogo, poję na ramię. Z. wołowi postronek na rogi, na szyję. Troc. Już stryżek na szyję zarzucony. Troc. Poczawszy byk srogę, że mu nagle powrozy zarzucają na rogi. P. Koch. Zarzuciła na szyję szafranową chusteczkę. Jord. Zarzuciła mu ręce na szyję. Zaśli me ze zadku, postronek na szyję zarucił — i łapili. Zer. Z. = *złożyć, zasadzić, zapuścić, zawiesić*: Z. co na hak. Ściany w słupy zarzucone. Torz. (robione z balów z czapami, w lochy wpuszczanemi, dla różnicy od ścian w węgiel wiązanych. L.): 3. *rzuciwszy zapuścić, zastawić*: Zarzucam sieć. Kn. Na two słowo jeszcze zarzucimy sieć. Leop. (na słowo twoje zapuszczę sieć. B. G.). Wędkę zarzucił. L. Rybitw wędę zapuścił w morskie głębokości, aby sobie dostał ryb nędznik ku żywoności. Papr. Na rzecę Rangoun kotwice zarzucił. L. Sieć zarzucona. Troc. Przen.: Zarzucił fundament do budowania, do szczęścia jego. Troc. (=złożył, położył). Przen.: Z. co = *wystąpić z czym, przelożyć, żądać; zrobić uwagę, kwestję, zauważyć*: Żeby pan Oront wacpanu sprzyjał i chciał szczerze mu zapisać swe dobra, powinienby za wacpana w takiej okoliczności choć słówko Z. Boh. (złożyć, zaawansować. L.). Na to mu ten zarzucił argument. Troc. Na zarzucaną trudność tak odpowiadam. Troc. Z. komu co, Z. kogo czym, zadać mu objękość, trudność. L. Córka wacpana Z. może, iż nadto przypuszczasz rzeczy. L. Jesliby mię kto tym zarzucił, iż wszystko to, co ty dla ojca uczynisz, by też największe było, tedy przecię mniejsze jest, niżeli dobrodziejstwo od niego odebrane, tedy... Górn. 4. co komu, komu co w oczy, X komu czym oczy = *zrobić mu zarzut, wymówić, wyrzucić, wytknąć, wyklóć komu czym oczy*: Nikt mi tym zaiste oczu Z. nie może, nikt dobrym sumieniem rzec o mnie tego nie może. Smotr. Z. komu co złego = *zadać, przypisać; pomówić, obwinąć, oskarżyć go o co*: Zarzucam co komu, zadaję co sromotnego albo za rzecz sromotną, wyrzucam na oczy. Kn. Tyś nie rozumiał, żeby to miano za rzecz kiedy sromotną. Z. = tyś nie rozumiał, żeby to tak miało być zarzutno, *tu hoc tibi criminosum fore nunquam putasti*. Kn. Nie ma mu tego żaden za winę, abo jak wadę jaką a. jak rzecz zelżywą zarzucać. Kn. Zarzucić komu niedbalstwo. Zarzucił mu nie-szlachectwo. Troc. Wszystkie zarzucone spełzy obwinienia. Troc. Zarzucane miecznikowi targniecie ś. na jeden z najdroższych klejnotów swobód szlacheckich zerwał węzeł jedności i braterstwa. Szaj. 5. † Z. *zaskarżyć, pociągnąć do odpowiedzialności*: Będzie li kto zarzucen ku bürgrabskiemu sądu, ten tamo ma k niemu przyjść i stać. Ort. 6. za kogo, za co = *rzucić za kogo, za co, rzucić wstecz, utyl*: Nie zarzucisz kamieniem za ten mur. Troc. Cudze przywary wypatrujemy, a swoje wstecz zarzucamy. Pileh. Przen.: † Z. *rzucić z pogardą, cisnąć, porzucić z niechęcią, wyrzucić precz, odrzucić, porzucić, odrzucić; zaniechać, zaniechać, poniechać, zapomnieć*: Nie zarzuciłeś za plot tego. Górn. (=nie pogardziłeś tym). Słowa żywota wiecznego zarzucił, o zbawienie a. potępienie nie nie dbali. Wiśn. Mojżesz, rozgniewawszy ś. bardzo, zarzucił z rąk one tablice a. stłukł je. B. B. (porzucił

z ręką swoich tablic. B. G.). Król Władysław w Podnoszenie Bożego Ciała cokolwiek około siebie nalazł blisko, zniął to i zwinął, oplunawszy zarzucił, mówiąc, iż rozumiem ś. być niekzemyim prochem i wzgardzonym przed oblicznością Bożą, jako ten wiechetek, który zarzucam ode mnie. Biel. M. Wytarszy nos. plugastwo na ziemię zarzucają. L. Dejotar król dom wasz upadły, zarzucony z ciemności na światło wyprowadził. Siem. J. Grzechby był tak go zostawić zarzucanego. L. (w pomietle, w pogardzie. L.). Onych czasów nie radzi ludzie zarzucali, gdy co dawano. Biel. M. I zarzucił Pan wszelkie plemię izraelskie... i dał w rękę je draczom, aż je i zarzucił od oblicza swego. B. Sz. Podróżny wśród dzikiej puszczy zarzucony. Mick. 7. przen.: *porzuciwszy zaniechać, zaniechać, zapomnieć, porzucić, zaniechać, nie podtrzymywać nadal, dać pokój czemu*: Naród bułgarski począł języka słowiańskiego używać, a swój zarzucił. Lel. Zarzucona moda. Zarzucono zwyczaj. 8. *zaprzepaścić, zawieruszyć, zapodziać, zardziąć, zartarnosić*: Zarzucił piłkę swoją. Troc. Zarzuciłem ten list, znaleźć go nie mogę. Troc. Zarzucanej znaleźć nie mogę rzeczy. Troc. Z. ś. *zapodziać ś., zardziąć ś., zawieruszyć ś., zaprzepaść*.

† Zarzucien, tna, tno - p. Zarzutny.

† Zarzucka, i, lm. i p. Zarzut.

Zarzut, u, lm. y, X Zarzuta, † Zarzucka a) *zarzucenie, zarzucanie*: Poczęści ujęsby mogła ta zarzuta pieniędzmi zagranicznymi. Dow. (=zalew) Wysilony Z. ciupagi na konar w gąszczu. Tet. b) *to, co można komu, czemu zarzucić, skaza, przywara, wada, plama, nagana, przygana, strona ujemna, poszlaka*: Względę przywatne, owa to zarzuta umysłów szlachetnych, ręce im wiązady. Nar. Człowiek bez zarzutu (=nie mu zarzucić nie można). Wykończenie bez zarzutu. Nikt nie jest bez zarzutu. (=bez ale). c) *to, co komu, czemu zarzucają, poszlaka, wyrzut, obwinienie, oskarżenie*: Zostawał pod zarzutem. Ciąży na nim Z. Nie zasłużyłem na zarzuty wasze. L. Ciężki Z. Oczyścić ś. z zarzutu. Nieznośny to dla mnie Z. Troc. Czynieć, stawiać komu zarzuty. Zbijać zarzuty. d) † Z. *pogarda, poniewierka, opuszczenie, zaniechanie, zapomnienie*: Jak tułaczę ś. w zarzucie błąkąją. w przesładowaniu, w utrapieniu św. apostołowie. Leszcz. e) *to, co przeciw komu, przeciw czemu, co sobie przeciw niemu upatrono, pretensja, reklamacja*: Przed zacczęciem sejmu powinny być oddawane na piśmie zarzuty przeciwko posłom. Skrzet. f) † Z. *zadanie, zagulnienie, kwestja, trudność do rozwiązania*: Zastali rodzice Jezusa w kościele między doktorami, im zarzuty czyniącego i słuchającego odpowiadających. Zał. g) gim. *ćwiczenie gimnastyczne, polegające na chwytceniu ś. rękami za trapez, odhyciu ś. mocnym nogami i zarzuceniu całego ciała na drzątek*.

X Zarzuta, y, lm. y p. Zarzut.

† Zarzutelnie przys. od Zarzutelný. L.

† Zarzutelnosć, i, blm., rz. od Zarzutelný;

† Zarzutnosć. Troc.

† Zarzutelný p. Zarzutny.

Zarzutka, i, lm. i l. *plaszczyk kobiety, pelerynka okrywająca ramiona, okrywka, to, co ś. zarzuca na wierzech przy wyjściu z domu*: Okryto Beleję atlasową białą zarzutką, z puszką wokół. Bał. 2. *lekkie okrycie na głowę, ubranko, chustka na głowę zarzucana*: W zarzutee koronkowej, spadającej na oczy. Gom. 3. [Z.] *palto letnie*. 4. [Z.] *chustka wełniana lub włóczebowa na głowę*.

× **Zarzutki, ów**, blp. *rzeczy zarzucane; drobiazgi, fatalascki*. Przen. W Z. to poszło. Troc. (=w niepamięć, w ką).

× **Zarzutliwie** przys. od **Zarzutiwy**. L.

× **Zarzutliwość**, i, blm., rz. od **Zarzutiwy**.

× **Zarzutiwy skłonny do czynienia zarzutów**, czepiający s. kogo, czego, podejrzliwy, zrzedny, gderliwy. Troc. L.

Zarzutnia, i, lm. e *sieć rybacka, stożkowata, kształtu szlafmycy, do zarzucania pod wodą*.

† **Zarzutnie** przys. od **Zarzutny**. L.

† **Zarzutność**, i, blm., rz. od **Zarzutny**. L.

† **Zarzutny**, † **Zarzucien**, † **Zarzutełny** i. *łutwy do zarzucenia, zacieruszenia, zagubny*: Zarzutne to bardzo są rzeczy. Troc. Zarzutne książeczki, skrypta. Troc. 2. *wart zarzucenia, odrzucenia, znikomy, martwy, czczy, błahy*: Ziemskie rzeczy są zarzutne, niebieskie niezarzutne. Troc. 3. *zasługujący na zarzuty, naganny*: Tyś nie rozumiał. żebyć to tak miało być zarzutno= żebyć to miano kiedy za rzecz sromotną zarzucić. Kn. Zarzutno mu to jest. Troc. Z., zarzucenia godny, snadny do zarzucenia, *criminosus*. Kn. Z to nezynek. Troc. Niezarzutne rzeczy. Kochan.

† **Zarżwać** (?) *jęknąć*. B. Sz. (ingemiscere. Wuj.).

† **Zarżwanie** (?), a, blm., czynność cz. **Zarżwać**.

Zarżgać, a, ał i. a. **Zarżygnać zacząć rzygać, rzygnąć**. 2. *zawalać rzygowinami, orzygać, porzygać, zabubć*.

Zarżganie, a, blm., czynność cz. **Zarżgać**.

Zarżnac, a, lm. e i. a. † **Zarżezacz ten**, co *zarżyna*. 2. [Z.] *piłka, jedynym końcem oprawiona, do wycinięcia w desce wzorów*.

Zarżnaczką, i, lm. i tech. *narzędzie odlewnicze, postaci kielni, którym wygladzają ścianki formy odciśniętej przez model w sypkim materiale, w której ma s. odlewać następnym egzemplarz odlewni, gładzik, sztrajblik (p. kielnia)*.

Zarżnać, a, ał i Z. s. p. **Zarżnąć**.

Zarżnianie, a, blm., czynność cz. **Zarżnać**.

Zarżnianie się, a s., blm., czynność cz. **Zarżnać s.**

† **Zarżać**, a, ał, [Zarżać] p. **Zarżeć**.

Zarżanie, a, blm., czynność cz. **Zarżać**.

Zarżeć, y, ał, † **Zarżać**, [Zarżać, Zaryżać], *odezwać s. rżeniem*: Ustawili tak: czyj koń najpierwej zarża na placu ustawionym, ten będzie królem; koń Darjusza, poczuwszy ono miejsce, gdzie był dniem wrzód spuszczone z kłaczą, zarżał najpierwej. Biel. M.

Zarżnąć, nie, nął i Z. s. p. **Zarżnąć**.

Zarżnięcie, a, blm., czynność cz. **Zarżnąć**.

Zarżnięcie się, a s., blm., czynność cz. **Zarżnąć s.**

† **Zasacka**, i, lm. i p. **Zasadzka** Troc. L.

Zasaczenie, a, blm., czynność cz. **Zasaczyć**.

Zasaczenie się, a s., blm., czynność cz. **Zasaczyć s.**

Zasaczyć, y, ył *osaczając zamknąć*. Z. s. *zaczaić s.*: Turcy, zasaczeni po górach, spoglądali z nich na te przygotowania. Krasz.

× **Zasad**, u, lm. y mat. *sinus, wstawa*. Troc.

Zasada, y, lm. y i. † Z. *zasadzka, podstęp*. Rej. 2. × Z. *osada założona, kulnija*: Tarent, Lacedemonczyków Z. Fal. 3. *podstawa, podwalina, fundament, grunt, na którym s. rzecz jaka opiera i który stanowi o jej istocie; stule, ogólne prawo, przyjęte za taką podstawę dla trybu postępowania, maksyma*: Gorzałka i alkohol są zasadą wszelkich likworów słodkich, które nie innego nie są, tylko alkohol albo gorzałka, zaprawiona cukrem a. woniami. L. *Zasady jakiej nauki*

lub umiejętności, pierwsze jej twierdzenia. L. (= *początki, podstawy, elementa, rudymenta*). Człowiek ten nie obeznany jeszcze z pierwszemi zasadami tej nauki. L. *Zasady religij, moralności. Zasady naukowe. Trzymać s. pewnych zasad, opierać s. na nich. Wyrobić sobie zasady. Zasady wychowania. Piękne zasady. Fałszywa Z. Wpoić w kogo szlachetne zasady. Postępować podług pewnych zasad. Nie odstępować od zasady. Wziąć sobie za zasadę. Troj. Żadna nauka rozmyślanem s. bawiąca nie jest bez swych ustaw, które Grecy wyrokami zowią, a nam niech s. godzi nazwać ustawami, prawidłami, pierwszemi zasadami, *decreta, scitu, placita, axiomata, enunciata, effata*; Cyceero zowie je *dogmata*. Pileh. Z., *principium*, przyczyna powodująca, a oraz i koniec spraw ludzkich. Swit. Ja bez zasady nikomu nie wierzę. Troj. (= *bez podstawy, bez dowodu*). Zrobiłem to na ważnej zasadzie. Troj. (= *z ważnego powodu*). Na jakiej zasadzie tego żadasz? Troj. (= *z jakiej racji?*). Na zasadzie twojej obietnicy. Troj. (= *opierając s. na niej, powołując s. na nią*). To posłuży tej rzeczy za zasadę. Troj. Trzymając s. jakiej zasady, trzymać s. jej stale. Troj. Wierny swym zasadom. Człowiek bez zasad. Świeckie prawodawstwo za pierwiastkową rządnych towarzystw zasadę kładzie ów powtórzonej wielkimi wyrok: czego sobie nie zyczysz, drugiemu nie czyn. Krasz. Założmy pewne i jasne zdania, jako niezaprzeczone zasady. Kopez. *Zasadą przyjaźni otworzystość*. Zabł. Kondyliak opiera całą swoją filozofją na trzech fundamentalnych zasadach. Sniad. *Zasady Gramatyki języka polskiego, przez Mrozińskiego*. Człowiek bez zasad jest trzeiną igraszkom wiatrów oddana. Brodz. Dobroć, miłość, cierpliwość, najświętsze zasady wpajała w młode serca własnymi przykładami. Fred. A. Są rzeczy i zasady, które s. nigdy zmienić nie mogą, których płochę usiłowania ludzkie nie wzruszą. Chodź. 4. anat.: × Z., × *osada* (basis, fundamentum) = *podstawa*. × Z. *czaszki* (basis cranii). Gut. 5. *chem. materia, która z kwasem tworzy sól*: Z. jedno-, dwu-, trójkwasowa. *Zasady gryzące = alkalia*. 6. fil.: *Przypuszczenie zasady*, p. fil. **Kolo**. Z. a. *wymagalnik indukcji*, p. **Postulat**. 7. kol.: Z. *ta ryfowa = opłata za jednostkę wagi i jednostkę przestrzeni*. 8. muz.: *Zasady muzyki = początkowa teoria, traktująca o gamach i odległościach*.*

† **Zasadca**, † **Zasadzca**, † **Zasadnik**, × **Zasadziciel** i. ten, co *zasadza, co zasadził, zabzyciel*: Romulus, *zasadziciel miasta Rzymu, creator*. Macz. Pierwszy on i miasta i państwa *zasadzca* Romulus. Fal. 2. ten, co s. *na kogo zasadza, zdrajca, podstępca*: Na życie jego *zasadników* gotował. Pileh. (= *skrytobójców*). Gotowemi byli na miecze *zasadników* i *zdrajców* zaś s. rzucić. Pileh. Nie nie miejmy, eoby nam *zasadnik* i *łupieżca* z znaczną swą korzyścią wydrzeć mógł. Pileh. 3. myśl.: *Pies Z. = pies napadający zwierza z zasadzki*: *Pies zasadzca*: jeśli który pies szkodliwy, to ten, co s. *zasadza*, bo i obłów bierze *myśliwcowi*, *zajęca* *zjadając*, i *uciechę*. Ostror. *Zasadzca obłów*. *zjadając* *myśliwcowi* i *uciechę*, *zjadając* *zajęca*. Troc.

Zasadka, i, lm. i l. † Z. p. **Zasadzka**. 2. [Z.] *dziewczynka posadzona na uccie weselnej na szarym końcu stołu, gdzie nikt z dorosłych bez ubliżenia sobie nie siada, a gdzie przy stole godowym miejsce puste być nie powinno*.

Zasadlenie, a, btm., czynność cz. **Zasadlić**.
Zasadlić, i, il *zaprawić sadłem*. L.
 † **Zasadliwy** p. **Zasadzkowy**.

Zasadniczo przys. od **Zasadniczy**: Oddzielnie wzięte gospodarstwa Z. mogą ś. różnić kulturą (= z gruntu).

Zasadniczość, i, btm., rz. od **Zasadniczy**: Oddzielił Z. od podrzędności, rysy dominujące od ubocznych.

Zasadniczy i. *będący zasadą, podstawowy, dominujący, główny, fundamentalny, kardynalny*: Prawa, warunki **zasadnicze**. Prawdy **zasadnicze** = *prawdziwe, aksjomaty*. **Zasadniczą** potęgą jego ducha była głęboka uczciwość. Bełc. Myśl **zasadnicza**. Ton Z. = *ton pierwszy, pryma danej oktawy*. 2. lek. (fundamentalis, cardinalis, radialis): Choroba **zasadnicza**. **Zasadnicze** położenie gałek ocznych. Postać **zasadnicza**. 3. nar.: Postawa **zasadnicza** = *postawa prawidłowa, w której stojmy na miejscu*.

Zasadnie przys. od **Zasadny**: Uczylisz ś. czego w tej materji, że tak Z. mówisz? L. W tych dwóch krajach reprezentacja stanowa Z. podobna do polskiej. Remb.

Zasadnik, a i. × Z., lm. i *myśl zasadnicza, zasada, na której ś. opiera całe rozumowanie, os. punkt ciężkości, jądro, myśl przewodnia rozmowy*. 2. † Z., lm. cy i ki p. **Zasadca**. Troc.

Zasadno-językowy (Ryszk.), × **Zasadno-językowy** anat.: *Muskuł Z*, × *myszka osado-języczna* (Perz.), × *myszka językowa gruntowa* (Krup.) (musculus basioglossus) = *mięsień gnykowo-językowy*.

Zasadność, i, btm., rz. od **Zasadny**.

Zasadny i. × Z. *mogący być zasadowym*. 2. p. **Zasadzawy**. 3. *śluzący za zasadę*, × *zasadowy*: Te **zasadne** maksymy zdaniem prawodawców kierować powinny. L. 4. *oparty na zasadzie, uzasadniony, gruntowny, fundamentalny, racjonalny, usprawiedliwiony czym, słuszny*: **Zasadne** twierdzenie. **Zaczyna** ś. wieki toczyć ku nieskończoności, **zasadne** na pokój, **prawdzie** i miłości. Przyb. (= *oparte, ugruntowane*).

× **Zasadno-językowy** p. **Zasadno-językowy**.

× **Zasadować**, i, il *sadowiąc zasadzić; usadowić*. L.

× **Zasadowienie**, a, btm., czynność cz. **Zasadować**.

Zasadowość, i, btm., rz. od **Zasadowy**; *własność tworzenia soli z kwasami; alkaliczność, reakcja alkaliczna*.

Zasadowy i. przym. od **Zasada**. 2. anat., p. **Klinowy**. 2. chem. a) *Sól zasadowa, kwas jedno-, dwu- (i t. d.) Z.* b) *mający reakcje zasadowe, alkaliczny*.

Zasadzacz, a, lm. e gór. *robotnik zasadzający miejsca wyprzątnięte z rudy lub węgla kamiennych płonemi ziemiemi lub skałami*. Łab.

Zasadzać, a, al i Z. ś. p. **Zasadzić**.

Zasadzanie, a, btm., czynność cz. **Zasadzać**.

Zasadzanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zasadzać** ś.: Z. ś. psa. Troc.

† **Zasadzca**, y, lm. y p. **Zasadca**.

Zasadzenie, a i, btm., czynność cz. **Zasadzić**: Z. na czym miejscu, *substitutio, surrogatio*. Kn. 2. † Z. p. **Zasadzka**: *Uczyń Z. a załogę za miastem*. Leop. Z. na drodze, *obsidium*. Ort.

Zasadzenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zasadzić**.

× **Zasadziciel**, a, lm. e p. **Zasadca**.

Zasadzić, i, il, nied. **Zasadzać** i. *posadzić mocno, wygodnie usadowić, dać zajęć miejsce na siedzeniu*:

Zasadzonym być na pierwszym miejscu u stołu. Świt. Przen.: Z. kogo do czego = *zająć, zapędzić; zniewolić do zajęcia ś. czym, zadać komu jakie zajęcie, zaprząć do czego*: Z. kogo do pracy. Z. dziecko do książki. Z. kogo do kart. [Sylwka **zasadził** gróbarza za siebie w naszej wsi za prepinatora] (= *obsadził*). **Zasadzony** na czyje miejsce. Troc. **Zasadzony** na wysokim urzędzie. Troc (= *umieszczony; kreowany, wyniesiony na wysoki urząd*). Na te sądy **zasadzeni** być mają duchowni i świeccy w równej liczbie. Troc (= *wybrani, wyznaczeni, mianowani*). Z. gdzie wojsko = *umieścić, ukryć w zasadce, nasadzić*: Kępa ona forteca, jego była, tam wojsko był swoje **zasadził**, tam swoje obrońce i draby położył. Birk. **Zasadził** hufce po krzewinach. Troc. Gdy przyciągnął Saul ku miastu Amalek, **zasadził** załogi u strumienia. Leop. Przen.: *Myślą Z. nań, aby go zabili na drodze*. Leop. **Zasadzony** na ciebie śpieg. Troc. (= *nasadzony*). **Wybierzcie** sto szabel (ludzi z szablami) i **zasadźcie** od wielkiego otarza. Chodź. Przen.: Z. na kogo łapki, siła, wędę (L.) = *zastawić*. Jakże wiele w tym życiu na człowieka biednego **zasadzek!** nie można mieć jakiej fortunki, na którąby a. ludzie, a. diabli nie **zasadzali** łapek. L. **Zasadziłaś**, widzę, skarcadne siła na mię. L. **Wędem** przy domu moim dla ryb **zasadził**. Żabk. (= *zarzucił, zapuścił*). Przen.: Z. komisję, sądy i t. p. = *wysadzić, wyznaczyć, ustanowić, złożyć, mianować, zawiązać*: **Zasadzono** komisję, sądy. Troc. 2. *usadziwszy zamknąć; zapakować, usadzić; wtrącić, posadzić, wrzucić do czego*: Z. gęsi, wieprze, zamkną do chlewu, trzymać w zamknięciu siedzące. L. Gęsi najlepiej gdy ś. każda osobna **zasadzi**. Kluk. **Otręby** po spytowanej mące można dawać **zasadzonym** wieprzom. Kluk. 3. *osadzić w miejscu, ustrzymać, powstrzymać, zastanowić, aby w miejscu zsiadło, stanęło, zalamować*: Stado strwożonych gęsi orzeł wielki **zasadzi**, po upaści których gronił snadnie. Tw. Przen.: *To prociotto dziwne, tak przez powagę słów, jako i rzecz samę, która każdego na sobie Z. musi*. Podw. (= *zatrzymać uwagę, zastanowić*). 4. *zatknąć, złożyć, nasadzić, wdziać, włożyć, nadziać*: Z. łuków strzelają na ś. strzałki kością rybią **zasadzają**, także rohatyny. Biel. M. [Kozak **zasadził** swój kapelusz]. Z. *bagnet* na karabin. 5. *złożyć, utwierdzić, zbudować, ugruntować, ufundować*: Szalony budowanie swe na piasku, skądę wzgardziwszy, **zasadził**. Gil. *Ledwie w 1569 r. dziedzie nowe to miasto zasadził*. Przen.: *uzasadnić, oprzeć, ugruntować, umotywić, usprawiedliwić*: Na czym **zasadzasz** swe domysły, pretensje? *Wszelkie dobro w enocie zasadza*. Troc. (= *widzi, pokłada*). Nie na listach istotę sereca statecznego, ale na prawdziwym skłonności i rzetelności **zasadzać** trzeba poznaniu. Troc. Nie na słowa, ale na **prawdzie** rzeczy **zasadzaj**. Troc. Na tym wszystkie swoje **zasadził** starania, **nadzieje**. Troc. 6. *zapuścić, aby siedziało, złożyć mocno, dyktownicę, wprowadzić, zagłębić, wścibić, podsunąć, wsadzić, posadzić, podłożyć*: **Zasadził** miny koło miasta. Troc. Nie każdy jest **przyjacielem**, co ś. *taszkawie* stawia; *pospolicie* pod miodem **jad** **zasadzają**. Jabł. *Głębiej* pląg **zasadził**, aż o skarb niezliczony **lemieszem** **zawadził**. L. (= *zajął nim*). Z. *drag* pod ciężar, aby go **wyważę**. Z. *książkę* w prasę, aby **okleić** jej grzbiet. Z. *sondę* do żołądka. **Zasadził** nożyk pod skórę. Mick. Z. *klin* w drzewo. 7. *roślinę* = *posadzić, zaplanować*. Z. *drzewko*. Przen.: *Rozum* podług nich nie in-

nego nie jest, jedno cząstka ducha Bożego w ciało ludzkie zasadzona. Pilch. (= *zaszczepiona*). 8. *zająć, zapełnić, zapuścić* czym *sadzając, obsadzić*: Zasadzam pole winem, okrywam, nasadzam wina. Kn. Pola dobrze wyprawne, ogrody zasadzone, łąki bujne. Węg. Już ś. i ogród zasadził. Krasz. Zasadził pole winem, drzewami. Troc. Z. miejsce kim, *dare vicarium*. Kn. Annibal, bacząc miejsce ku zdradzie słusniejsze, niż ku czemu inszemu, w noocy je swojemu zasadził. Kosz. Z. fortecę osada. Troc. 9. † *Z. zająć, objąć, osiągnąć*: Brat twój ten urząd zasadził. Troc. 10. gór. *zapełnić miejsce wybrane w przedsohu w chodnikach rozszerzonych, w miejscach wypróżnionych a opuścić ś. mających, lub dla ich podparcia runowiskami, pustemi ziemiami lub umyślnie sprowadzonymi kamieniami*. Łab. II. myśl.: Z. gluszcza = *zdybać go, gdy gra w miejscu, w które zapadł z upodobaniem poprzedniego wieczora, co podpatrzył myśliwy*. Z. ś. I. *zasiąść w zasadzce, zrobić zasadzkę, zacząć ś., usadzić ś.*: Zasadzili ś. nań na wierzchu gór, a rozbijali każdego, który jedno szedł tamtą drogą. B. G. Zasadzili mu ś. na gardło kryjówko w Jeruzalem. Leop. Kto by Litwę wojować chciał, ten nie większego kłopotu z nieprzyjacielem pierzchliwym i zasadzonym, jako z trudnością przejazdów, zażyje. Błaż. Pies zasadzca szkodliwy, bo on ś. zasadza i obłów bierze myśliwcowi, zające zjadające i uciejące. Ostror. (= *czatuje*). Nieprzyjaciel, czyhając skrycie, na mą ś. duszę zasadził. Karp. Są szaleni, którzy czynami swemi zwierzęta naśladowują, jak wilcy ś. zasadzają, wyją i t. d. Krup. Pies ś. zasadził na zająca. Troc. Hufce ś. po krzewinach zasadziły. Troc. Zasadził ś. na niego, aby go przydybał. Troc. Przen.: *usadzić ś., wziąć ś.*: Zasadził ś. na zgubę moję, na to przedsięwzięcie. Troc. 2. [Z. ś.] *zasiąść, zabrać ś., zaprzyc ś. do roboty*: Gospodarz ś. zasadził. Kluski tak twarde, że ś. trzeba dobrze Z., nim przegryzie. 3. *zatrzymać ś. w miejscu, stanąć słupem, spiętrzyć ś., skupić ś., zeprzeć ś., wstrzymać ś. w biegu, osiąść na miejscu*: Wody, które z wierzchu spadają a cieka, w jednej kupie ś. zasadzą a zastawiają. Leop. (zszpaczą. Leop.; woda płynąca z góry stanie w jednej kupie. B. G.). 4. (o koniu) *rozeprzeć ś., zaciąć ś.*: Kto konia sprzedaje, powiniene za to ślubować, jako ś. nie zasadza, jako nie jest ślepy, nie ukradziony i t. d. Sz. Gdy chciał na koniu w skok i w zawód, to mu ś. zasadził. P. Koch. Koń, co ś. zasadza, sędzia, co dary bierze, urzędnik, co ś. z chłopcy brata, niepewni są (Prz.). Wóje. 5. przen.: Z. ś. na czym = *gruntować ś., oprzeć ś., polegać, zależeć na czym, zawierzyć czemu, zawiśnąć od czego*: Szczęście nie zasadza ś. na bogactwie. Tomasz św. na rozumie ś. swym zasadził i rozumem swoim to, co było przeciwko rozumowi, sądził i miarkował. Żarn. (= *zawiał swemu rozmowi*). Nie powierzał majątku ludziom bez doświadczenia, a przeto zbytnie na zdaniu swoim zasadzonym. Kras. (= *upierającym ś., obstającym, zaciętym przy nim*). Przywiązanie twoje na zmyslach tylko zasadzone. L. Wolność zasadza ś. na tym, iż każdy może czynić wszystko, co nie szkodzi drugiemu. L. (= *leży, zawięra ś. w tym*). 6. [Z. ś.] *złożyć ś.* 6. ogr. † *Pałowie ś. zasadzi*. (Trzyc.) = *zawiazuje ś. L.*

[Zasadzisty] przysadzisty, krępy, słuszny: Dziewki bujne, urodne, piersiste i zasadziste. Tet.

Zasadzka, i, lm. i, † Zasadka, † Zasadka, † Zasadzenie *zasadzić ś., zacząć ś. na kogo*;

kryjówka zaczajonych: Zrobić na kogo zasadzkę. Wpaść w zasadzkę, (= *w pułapkę, w matnię*). Wypaść z zasadzki. Troj. Wprowadzić kogo w zasadzkę. Zasadzki podrożne a zastępowanie na dobrowolnej drodze, także gwałty i naścicia domowe burgrabia sądzi. Sz. Zasadzili na Abimelecha zasadki po wierzchu gór. Leop. (zasadzili załogi. Leop.). Ruszycie ś. z zasadki swej i weźmiecie miasto. Bud. (tedy wstaniecie z zasadzki i wyprzećie ostatek ludu z miasta. B. G.). Zasadzki. P. Koch. Lekkie jeździć na strażą, na haki, zasadki, przywieść nieprzyjaciela w półszrodek gromadki. Biel. M. Uczyniće zasadzkę na miasto z tyłu jego. B. G. Zasadzi nań zasadzki. Leop. Na zasadzce postawić tysiąc koni w dolinie. Troj. Napadł, napędził ś. na zasadzkę. Troc. W puszczy zasadzkę czynili na nas. Wuj. Wstaniecie z zasadzki i burzyć będziecie miasto, i da je Pan Bóg w ręce wasze. Wuj. Wołochowie ze wszystkich stron pieszce, z tajemnych zasadzek wysypawszy ś.,... na nich uderzą. Błaż. Zasadzek jakich fortelnych na przeprawie mostowej ś. obawiali. Birk. Aby kto nie napadł na zasadzki nieprzyjacielskie, ale żeby raczej nieprzyjaciół swojej duszy przemógł i zwyciężył. Nuc. Przerażony zasadzką szereg w kłęb ś. zwija. Miek. Na każdym kroku nową spotyka zasadzkę. Feliń. Przen.: *podejście, zdrada, siła*: Zasadzki na kogo knować, zasadzkę na kogo zrobić, zastawić. Troj. (= *pułapkę*). Tej przewrotnej zasadzki nie ujdzie. Troc. (= *matni*).

Zasadzkowicz, a, lm. e *karc. gracz podstępny*. Zasadzkowy, † Zasadliwy *tyczący ś. zasadzki, pelen zasadzek, chytrości, zdrady; zdradliwy, zdradziecki*: *Insidiosus, zdradliwy, zasadliwy*. Mącz.

× Zasadzkować, uje, ował *poświęcić, odzutować co, zrobić z czego ofiarę*: Bierze u mnie chustkę od nosa, Z. musiałem, i węglem cel na niej znaczy. Krasz.

× Zasadzkowanie, a, blm., czynność cz. Zasadzkować.

† Zasadacz, a, lm. e *gór. robotnik w karbarzi, który okruchy solne w dwunosach do wieży nosił i tam większe kosze wysypywał*. Łab.

Zasalać, a, al p. Zasolić.

Zasalanie, a, blm., czynność cz. Zasalać.

Zasalutować, uje, ował *zacząć salutować*: Aż żołniersko zasalutował przed pełną miską. Chęć.

Zasalutowanie, a, blm., czynność cz. Zasalutować.

! Zasadobójczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasadobójczyć ś.

! Zasadobójczyć się, y ś., ył ś. *zabić siebie samego, stać ś. samobójcą*. Śl. wil.

Zasapać, pie, pał, [Zasapiec] I. *zacząć sapać; odezwać ś. sapaniem, sapać*. 2. kogo eo = *sapiąc zagłuszyć*. Z. ś. *zadyszc ś., zdłyszc ś., zziąć ś.*: Z. ś. biegnąc. Z gniewu zasapany. L. Niczego słuchać nie chce, klucze rzucił i zasapany wyszedł. L. Redaktor w domu? spytał, rzuciwszy czapkę na stół i usiadłszy zasapany na fotelu. Bał. Chłopiec gamoń i zasapany. L. (= *zasmakany*).

Zasapanie, a, blm., czynność cz. Zasapać.

Zasapanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasapać ś.

[Zasapiać, a, al] *pociągnąć nosem, zasapać*: Pan z trumny jaz zasapiał nosem.

[Zasapanie, a, blm.] czynność cz. Zasapiać.

[Zasapiec, i, it i Z. ś.] p. Zasapać.

[Zasapienie, a, bfm.] czynność cz. **Zasapic.**
 [Zasapienie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zasapic s.**
 [Zasapkać, a, al] *syknąć, stęknąć z bólu*: On o jednym jadle do miasta obejdzie i na nogi nie zasapka.
 [Zasapkanie, a, bfm.] czynność cz. **Zasapkać.**
 [Zasapnąć się, nie s., ną s.] *zapomnieć języka w gębie, stracić przytomność, nie wiedzieć, co mówić.*
 [Zasapnięcie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zasapnąć s.**
Zasarkać, a, al, † Zaszarkać, Zasarknąć *zacząć sarkać, sarknąć.*
Zasarkanie, a, bfm., czynność cz. **Zasarkać.**
Zasarknąć, nie, ną p. Zasarkać. L.
Zasarknięcie, a, bfm., czynność cz. **Zasarknąć.**
 × **Zasarnić się, i s., il s. zapęhuć s. sarnami:** Żaludnia s., a raczej zasarnia s. rewir sąsiada.
 × **Zasarnienie, się, a s., bfm.,** czynność cz. **Zasarnić s.**
 [Zasatać się, a s., al s.] *zapomnieć, zagapić s., zgapić s.*
 [Zasatanie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zasatać s.**
Zasączenie, a, bfm., czynność cz. **Zasączyć.**
Zasączenie się, a s., bfm., czynność cz. **Zasączyć s.**
Zasączyć, y, yl sącząc zapuścić. L. Z. s. zalać s. zwolna, zająć ciecżą, zaciec: Blizna krwią s. zasączy. Orzesz.
Zasadowy *dziejący s. poza sądem, odbywający s. mimo sądu*: Szczególne pełnomocnictwa można na sądowe a. zasadowe podzielić. Cyw.
Zasądzać, a, al p. Zasądzić.
Zasądzanie, a, bfm., czynność cz. **Zasądzać.**
Zasądzenie, a, bfm., czynność cz. **Zasądzić.**
Zasądzić, i, il, nied. Zasądzać *l. co komu = przysądzić, przyznać wyrokiem: Z. koszta sądowe. 2. kogo = sądzić zadecydować o czyjej winie, skazać kogo, potępić sądownie*: Ojciec Sebastian został niewinnie zasądzony. Rog. On stoi dumny i pewny — nie może być zasądzony. Tet.
 × **Zasąpić, i, il i † Z. s., [Z. s.] p. Zasepić.**
 × **Zasapienie, a, bfm.,** czynność cz. **Zasapic.**
Zasapienie się, a s., bfm., czynność cz. **Zasapic s.**
Zaschłość, i, bfm., rz. od Zaszły; Zasnienie *zasnienie, suchość, wyschłość*: Nie dopuścili, aby Panu zezgo ku ochłodzie kto podał a onej zaschłości ust ulżył. Skar.
Zaszły, Zasnienuty *który zasechl, zasnienuty*: Schizma cerkiew płodu pozbawia i pokarmu, czyni żywot jej zamatorzały, a piersi zaszły, że ni rodzić nie może, ni karmić. Smotr. Zaszła rzeka. Troc. Z. kij. Troc.
Zaschnąć, nie, ną, nęla a. sechl, schla, nied. Zasychać *l. zająć suchością, schnąc zatwardzieć, uschnąć od wierzchu*: Atrament zasechl. L. Łykniemy sobie jeszcze po jednym kieliszku, bo mi już gardło (a. w gardle) zaszło. L. Rana zaszła. (= zeskorpupała, obeschła, przyschła). Zasnęły, zaszły bezcki. Troc. (= zeschły s., rozeschły s.). Piersi zaszły (= zwiędły, zmarniały dla braku wilgoci, wyschły, uschły). My s. nigdy nie niekamy do Boga, aż s. kometa albo niebo zasnienie, iż nam przygorywają żywności nasze. Rej. (= gdy susza wielka).
 × **Zasnienie, a, bfm. l. p. Zasnienie. 2. p. Zasnłość.**
Zasnienie, a, bfm., × **Zasnienie** czynność cz. **Zaschnąć.**

Zasnienuty p. Zaszły.
 [Zaschodzenie, a, bfm.] czynność cz. **Zaschodzić.**
 [Zaschodzić, i, il] p. **Zaszkodzić.**
 † **Zaszczycenie, a, bfm.,** czynność cz. **Zaszczycić:** Z., protectio. Ps. flor.
 † **Zaszczycić, i, il p. Zaszczycić. Ps. flor.**
Zasednić, i, il osednić.
Zasednienie, a, bfm., czynność cz. **Zasednić.**
Zasekwestrować, uje, ował *co = nalożyć na co sekwestr, zająć, zaarrestować*: Okrycia, klejnoty, szale — wszystko zastawione, reszta sprzedana lub zasekwestrowana. Przen.: Zasekwestrowano kuzynka na obiad. Krasz. Zostaną prowadzącymi własne zasekwestrowane przedsiębiorstwo kopalniane. Mic.
Zasekwestrowanie, a, bfm., czynność cz. **Zasekwestrować**: Przypuszczał, że to Z. przyjaciele mogło dla niego być groźnym. Krasz.
 × **Zasen, snu, bfm. zabniecie; śmierć:** Z. M. Boskiej. (= Wniebowzięcie). Wpadła jakby w Z. Dan.
Zasennik, a, lm. i bot. (podostemon a. laxis) *roś. z rodziny zasennikowatych.*
Zasennikowate *rośliny bot. (podostemaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwulicisennych.*
 × **Zasep, spu, lm. spy p. Zaspą.**
 × **Zasedziały** *który zasedział, osiwiaty, sędziwy*: Bez względu na me zasedziałe lata. Mor. A.
 × **Zasedzieć, eje, al, Zaszędzić** *zająć sędziwością, stać s. sędziwym. L.*
 × **Zasedzienie, a, bfm.,** czynność cz. **Zasedzieć.**
 × **Zasep, u, lm. y zaspienie, zaspienie s., ponurość, pochmurność, posępność, osowiałość,** × **ponura:** Siedział w zaspie głębokim. Przyb. Skądże ten Z.? Przyb. Nietrudno było z jego twarży ten Z. i tę smętność wyczytać. Orzesz.
Zasepiac, a, al i Z. s. p Zasepić.
Zasepianie, a, bfm., czynność cz. **Zasepiac.**
Zasepianie się, a s., bfm., czynność cz. **Zasepiac s.**
Zasepić, i, il, † Zaspic, nied. Zasepiac *l. zrobić posepnym, pochmurnym, zachmurzyć, zamroczyć*: Mgły zasepiły pogodę. Troc. Chmury zasepiają dzień. 2. przen. *nasepic, zaperzyć, nasrzyć, zaciemnić, zapełnić smutkiem, nachmurzyć*: Wszystkie życie mojego zasepiłem chwila. L. Nie wesoly, zasepił s. Kn. Dopiero mało co wesolej udzieliwszy pogody, wnet zasepione wystawia czoło. Bardz. Jakż wzrok ponury, czoło w marszczki zasepił. L. Faryzeuszowie, kiedy pościli, tedy marszczyli i zasepiali oblicza swoje. Wuj. Ta wiadomość wesele zasepiła. Troc. (= zmąciła, zatrula). Zasepiasz duszę żalobą. Wysp. Nie chce przytomnością moją zasepiac wesolości drugich. Niem. (= psuć). Pragnął zobaczyć zdaleka tego śmiejącego s. buziaka, tak różnego od twarzy zasepionej żony. Krasz. Z. s. l. *stać s. posepnym, pochmurnym, sponsepnieć. 2. przen. = zasepić twarz, czoło, sponsepnieć, zmarszczyć brwi, czoło, nachmurzyć s., postawić kozła, nasepic s., nasrzyć s., posmutnieć, osowieć:* Z. czoło, Z. s. Troc. Najdzie wiele takich rodziców srogich i dziwnych, którzy lada o co z wielką a zasepioną furją, by więc chcieli ściać a zarazem zjeść, dzieciom swym hać. Glicz. Podobniejszy do posągu jakiego, siedział zasepiony. Karp. Wołał, aby młodzieniec raczej był zasepiony i stały, aniżeli zawsze rozweselony i płochorzutki. Pilek. Nie z czego s. inszego królestwo rozszerzyło,

zająć miejsce z powagą, wygodnie, rozsiąść s., (zabrać s. do siedzenia): Zasiadłcie wacpanowie! (konsyljarze zasiadają). L. Z. do pracy. Z. do kart. Z. na tronie. Z. do obiadu. Goście za stół, do stołu zasiadają. Troc. Z. do rady. Troc. Zasiadła teraz rada. Troc. (=zaczęła posiedzenie). Na miejsce Paleologów zasiadł tam Mahomet. Lel. Przen.: [Sądy zasiadają] (=urzędują, sądzą; odbywa s. posiedzenie sądowe). Na ich zamkach zasiadły opaty. Mick. (=objęły je w posiadanie, zamieszkały je). Zasiadła w nim enota. Troc. (=zamieszkała, obrala sobie siedlisko). Babilon runie, a sprawiedliwi na gruzach zasiadą (=osiadną). Z. w niebiesiech, w chwale (=osiągnąć je). Z. w świetle domowego ogniska. Przen.: Z. w sądzie, w radzie, w senacie = objąć stanowisko sędziego, radcy, senatora. Zasiadać w sądzie, w radzie, w senacie = być sędzią, radcą, senatorem. On zasiada w tym sądzie, do którego wzywany. L. Umową pod Zborowem 1649 biskupi nieucini w senacie zasiadają. Lel. Przen.: [Słonce zasiadło] = zniżyło s., zaszło. Przen.: † Z. na czym, [Z. s.] = zabrać s., zaprząć s. do czego, przysiąść faldow; siedząc łamać sobie głowę nad czym, zastanawiać s., dłużyć nad czym: Snadno s. tej prawdy domaća, kto na tym chce zasięść. Troc. Zasięść do sądów. Skr. Jego to właśnie namawiał Sapieha, aby zasiadł do ułożenia spisu swego w archiwum. Bart. [Dziewczę zasiadło s. wianki wić]. Przen.: † Świat śmiechy sobie strol, zasiadając na pijaństwie, na kostkach i na inszych igrach albo zabawach niepotrzebnych. Baz. (=oddając s. im, pogrążając s. w nich). Przen.: † Zasiada co na czym = zasadza s., polega, opiera s., gruntuje s.; zawisło od czego: Uczy tu, na czym wola ludzka zasiadła. Petr. 2. usiadłszy zagrozić; rozsiąść s. na przeszkodzie, rozłożyć s., zalec na drodze: Horacy Kokles zasiadł im tam z przyjazdu, jakoby w końcu mostu. Warg. Zasiadł był Leonid na wszystkie Azję tylko ze trzemasty swoich u Termopil. Warg. 3. na kogo = zasadzić s., zrobić zasadzkę, zacać s., czyhać, czatować na kogo: Gdy kto na kogo zasiadzie, aby go zabił lub obdarł, a byłby zabitym, odbiera karę sprawiedliwą. Cz. 4. cz. czyn. = a) miejsce = zająć, zabrać usiadłszy, rozsiadłszy s.: Próg zasiadła. Żebr. Cygani tam ką sami zasiedli. Star. Ptaki jajka zasiadają. Troc. (=siedzą, wysiadują na nich). Zasięść drogi, gościńce = zasadziwszy s. napadać, napastować, rozbijać, uniekajając. L. Szafraniec, zbiwszy gwardję wielką zbrodniarzóv, z zamku swego drogi pospolite zasiadł. Błaż. Z. wieżę. Zw. (=zacząć ją odsiadłować). Powinien w więzieniu zostawać, w sklepie ratuszonym przez tydzień jeden, które powinien zaraz jutro zasięść. Ur. Zasiadł mu miejsce. Troc. Królowie Boskie miejsce na ziemi zasiadają. Troc. Wszyscy swe miejsca porządnie zasiedli. Kras. Proszę, by miejsca chcieił Z. swoje. Niem. Zasiedli zamkowy krużganek. Mick. Zasięść krzesło senatorskie, dostojęństwo, godność i t. d. = otrzymać, objąć. L. Jan Karol Chodkiewicz z takich dziadów i pradziadów urodzony, z których rzadki był, któryby albo buławą hetmańskiej nie nosił, albo stołką senatorskiego nie zasiadał. Birk. Czy Zygmunt z grobu wstaje, tron zasiada? Slow. Syn Filareta tron Kremlinu zasiadał wśród bojarów krzyżem leżących. Krasin. Przen.: Zasiadł mu gębę wrzód, ślinogorz, srebrnogorz = zaległ, zatkał, gadać nie może. L. Ta zaraza wszystkie zasiadła ciała. Troc.

(=zajęła, opanowała). b) † Z. kogo = zastąpić, wyprzeżyć: On s. za nas wydał a w tych mękach nas na czas zasiadł, któreśmy mieli wiecznie cierpieć. Rej. e) † Z. kogo = nasiąść, natrzeć nat, przyprzeć go do muru, wziąć go w obroty, dokuczyć mu: Jeśli go zasiadą, kręcić a wiereć s. będzie, radby co najrychlej uszedł. Glicz.

Zasiedlenie, a, btm., czynność cz. Zasidlić.

Zasidlić, i, il siltem zamotać, zawikłać; usidlić. L.

Zasie! × Zasię! w. l. (do psa) pójdziesz! won! poszedł przez! (jak na kota, wypędzając: psik! L.). Z gniewem rzecze psu: a zasię! Jabł. 2. wara! A tobie Z. do tego! (=ty nie masz prawa do tego). Jaś na Basie, drugim zasię. Hoł. My im ze strzelb dziesięciu palnęli: a zasię! Mick. A Z. gałgany! gdzie panowie s. biją, tam chłtopu i zaglądać nie wolno. Kaczk. 3. p. Zaś.

[Zasiebny] którego s. ma za sobą: A bronią czynić uczył pan Maruszka: więc sprawą nacowną, więc sprawą zasiębną. Pol. (t. j. rąbiąc za siebie, gdy nieprzyjaciel na karku).

Zasiec, siekć, siecze, Zasiękać, × Zasięknąć. Zasiękiwać l. zacząć sieć; siekąc zacięć. Przen.: Ile razy deszcz o ziemię zasiękł... Orzesz. 2. [Z. zęby] = zacięć, zacisnąć, ściąć, ścisnąć: Antkowi też nie było wesoło, nie, ino zęby zasiękł, wsparł s. o ścianę. Reym. 3. zająć z sieczeniem aż do kąd. 4. Z. las = zrobić zasięk z lasu a. w lesie, zarębać; zagrozić, zabarykadować zasięką, zasiękami: Nieprzyjaciel zasiękił lasy i przykopy pokopał. Tw. Od nieprzyjaciela wszystkie pasy zastąpione i zasiecone lasy. Tw. Blokauzy obwarował i lasy zasiękił ich około. Tw. Król od Stefana zdradliwie wojskiem otoczony i drzewami zasieczony. Ośw. Zasiecone drogi, puste siola. Krasz. 5. siekąc zabić; zarębać, rozsięknąć, roznieść na szablach; zacięczyć, zachłostać, zabatożyć, zabatogować, ubiczować, zasmagać, zakatować. 7. Zasiękać czym siekanekę = zsiękać, wsikać w jedno. L. Z. s. l. zarząć s., skaleczyć s., zacięć s.: Zasiękiem s. siekierą w nogę. Krasz. 2. siekąc zabić siebie a. jednę drugiego. 3. obwarować s. zasiękami: Całe osady zasiękały s. ze stadami w uroczyskach po puszczech. Krasz.

[Zasiecz, y, lm. e] p. Zasięk.

Zasieczenie, a, btm., czynność cz. Zasiecz.

Zasieczenie się, a s., btm., czynność cz. Zasiecz s.

[Zasiecznica, y, lm. e] ścianka dzieląca kłepisko w stodole od zasięku.

Zasieczny l. przym. od Zasięk. L. 2. zasieczony. L. 3. który można zasiecz. L. 4. obwarowany zasiękiem. L.

Zasiedlać, a, al i Z. s. p. Zasiedlić.

Zasiedlanie, a, btm., czynność cz. Zasiedlać.

Zasiedlanie się, a s., btm., czynność cz. Zasiedlać s.

Zasiedlenie, a, btm., czynność cz. Zasiedlić.

Zasiedlenie się, a s., btm., czynność cz. Zasiedlić s.

Zasiedlić, i, il, nied. Zasiedlać zabuźnić osadami. Z. s. osiedlić s., osiąść: Z Moraw w Pradze duchowieństwo s. zasiedla.

Zasiedzenie, a l. btm., czynność cz. Zasiedzieć: Pozwał go o zwrot szkód i wydatków prawnych a w końcu o niezasiedzenie więzy. Rol. 2. † Z. lm. a, † Zasiędzenie, † Zasiada, [Zasiad] posiedzenie, sesja: W imię Pańskie sesją concilii a. zasiędzenie uczynili biskupi.

Skar. Na ostatnim zasiedzeniu koncyljum był cesarz Skar. Postanowiło ś. to na pierwszym zasiedzeniu w radę Górn. Dopiero na drugim zasiedzeniu stanął dekret Troc. Z prostacki była jego najmilsza zasiada, prosty ubiór najmilszy, od prostacków rada. L. Za jednym zasiadem śniadanie z obiadem. Prz. (= przysiadem, zachodem, posiedzeniem).

Zasiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasiedzieć ś.,**

Zasiedziałość, i, blm., rz. od **Zasiedziały, osiedziałość, zamieszkanie.** L. Z. człowieka przychożego wolnego pod jakim panem, choćby przez dziesięć lat trwał, nie czyni go dziedzicznym; wolno mu wyjść od tego pana, u którego siedział. L.

× **Zasiedziały** który ś. **zasiedziały; zamieszkały, osiadły; który ś. stał piecuchem:** Z. poddany. Troc. Rozprostował zasiedziałe nogi. Dąb. (= *zdrętwiałe, ściępte od siedzenia*). Otwórz drzewiczki a puść mię na wolne powietrze, niechaj ś. Z. choć trochę przewietrzę. Poł. Nalóg tyła wiekami Z. i utwierdzony. Karp. (= *zakorzeniony, zadawiony, zastarzały*).

Zasiedzibiony który ś. **zasiedział, zagnieżdżony, zakorzeniony, zamieszkały oddawna, zrosły z miejscowością:** Pochodził on z rodziny, która od kilku wieków zasiedzibiona była w województwie Kijowskim. Ochoc.

Zasiedzieć, i, ał, nied. **Zasiadać, Zasiadywać** 1. × Z. co = *wysiedzieć sobie, nabrać prawa własności przez długie użytkowanie, wejść w posiadanie drogą przedawnienia:* Z. majątek. Zasiadział już miejsce, i nikt go ruszyć nie jest w stanie. Zap. Dziedzica lennego gdyby kto po śmierci swej nie zostawił, tedy dziedzic dóbr jego ziemskich weźmie czynsze a. dobra na lennie zasiedziane i zasłużone. Sz. Jeżeli prawo zadawnione mocą ustawy na kogo drugiego złane zostało, zowie ś. prawo zasiedziane; sposób ten nabycia zowie ś. właściwie zasiedzenie. Cyw. 2. × Z. jaja (kurze) = *wysiedzieć; siedząc na nich, wywołać zniężenie ś. L.* 3. × Z. *siedząc długo zatrzymać, wstrzymać:* Z. wiatry. 4. † Z. *zaniebzać.* Rej. Z. ś. 1. *siedząc za długo, przesiedzieć właściwą porę, zabalumcić ś.:* Zasiadział ś. pewno u swojej kochanki. 2. *siedząc ciągle stać ś. domatorem, piecuchem, zgnuśnić, odwyknąć od świata:* Wyrzucasz mi, że od tak dawna zasiedziałem ś. na wsi i Warszawy nie odwiedzam. L. (= *zaplęsniałem*). Zwykł był zasiadywać ś. długo w noc. Krasz. Mniej daleko, niż dawniej, częściej od pani Heljodory, częściej ś. zasiadywał w domu. Krasz.

[Zasiejać, a, ał] p. Zasiać.

[Zasiejanie, a, blm.] czynność cz. **Zasiejać.**

Zasiek, u, lm. i l. *znak zaciosany, zacios, wrąb, karb:* Drzewa, na których zasieki, czyli znaki są czynione. Cz. 2. p. **Zasieka.** 3. [Z.] *zapole, miejsce w stodole, gdzie ś. układają snopki zboża; ścina się sięgająca do dachu w stodole, służąca do przekładania zboża; miejsce w śpichrze, gdzie ś. zsypuje ziarno:* Wlazł w Z. i zasnął silnie. Chl. 4. mł. w młynie amerykańskim, skrzynia, do której wysypuje ziarno elevator. Małyszcz.

Zasieka, i, lm. i, **Zasiek, Zasiecz** l. myśl. drzewa jedne na drugich przez pewną część lasu ułożone, które zwierzętom śsacym przejścia tamują, w miejscach zaś wolnych do przejścia pomiędzy temi drzewami zastawiane są samołówki. 2. woj. rząd drzew ściętych, dobrze opatrzonych w konary lub gałęzie,

ułożonych wedle siebie a. jedne na drugich nakrzyż dla zatamowania przejścia nieprzyjacielowi: Stała ta szopa, zasiekami dokola z podobnych grubych bierwion opasana, w drugim podwórzu, a nie miała w sobie tylko jedną wielką izbę. Krasz. Po drzewach pną ś. (o roślinności) jak po masztach liny, okrutne matnie czynią i zasiecz. Kon.

Zasiekać, a, ał i Z. ś. p. **Zasiec.**

Zasiekanie, a, blm. l. czynność cz. **Zasiekać.** 2. gór. *zacinanie, przycinanie skały lub ściany przed rozpoczęciem wiercenia otworu na strzał.*

Zasiekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasiekać ś.**

[Zasiekawać, a, ał] *krajać, rąbać:* Wilk mięso zasiekawał, safarzem będący.

[Zasiekawanie, a, blm.] czynność cz. **Zasiekawać.**

Zasiekiwać, uje, iwał i Z. ś. p. **Zasiec.**

Zasiekiwanie, a, blm., czynność cz. **Zasiekiwać.**

Zasiekiwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasiekiwać ś.**

× **Zasieść, zasiedzieć, zasiać** p. **Zasiać.**

Zasiew, u, lm. y, **Zasiewek, Zasiewka** l. *zasiewanie, zasianie.* L. Zboże na Z. Już wszedł zasiewek, zasiane zboże weszło. Troc. Potym mu sprzężaj kupię i on zasiewek dać, co na polu. Bk. 2. *czas siania, siejba, siewka, siew:* Czym w polu Z., czym zawiązka w kwiecie, tym w życiu męża szkolne szczęście. Syrok. 3. *to, co zasiano, zboże zasiane, posiew, plon:* Przeszłego roku ani ś. nam nawet Z. nie wrócił. L. Nil jeśliby nie wezbrał, wszystek zasiewek w Egipcie ginie. Łęcz. Przen.: *zaród, zarodek, zawiązek, zapłodek, rozsadnik:* Natura w każdym pierwszy położyła zakład i Z. enoty. Pilch. Trudno wierzyć, aby ś. jeszcze w dzieciństwie Nerona jaki zasiewek i zawiązek okrucieństwa przyszedo na wierch nie przebijął. Pilch. Pierwszą zaraz pożogę i, ponęgę do gniewu precz odrzucać samym nawet zasiewkom jego najnniej wzrostu nie dozwalać. Pilch. Kwitnęły szkoły i akademje kapłanów i biskupów zasiewki. Błaż. (= *seminarja*). Z. buntu, wojny, nieprzyjaźni. Troc. Dzieci tę chorobę w zasiewek od rodziców biorą. Troc. Teoretyczna znajomość rzeczy to dopiero rosnący Z., nie zaś źniwo, które jest możliwą, praktyczną pracą. Tren. Zdr. [Zasiewczek].

Zasiewacz, a, lm. e p. **Zasiewca.**

Zasiewać, a, ał i Z. ś. p. **Zasiać.**

Zasiewanie, a, blm., czynność cz. **Zasiewać.**

Zasiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasiewać ś.**

Zasiewca, y, lm. y, **Zasiewacz** ten, *co zasiewa, siewca;* Zasiewacz powinien miarkować ś., jeśli gęściej lub rzadziej siać powinien. Brz.

[Zasieweczek, czku, lm. czki] p. **Zasiew.**

[Zasiewki, ów, blp.] *pierwszy posiew; pierwszy dzień siewy jesiennej:* Z. i dosiewki to jest początek i koniec siewy. Gluż.

Zasiewny przym. od **Zasiew, zasiany:** Łan Z. W obszernych dziedziectwach nie same tylko widzisz żywe i zasiewne pola. Nar. Tobie Z. łan zboże wywodzi, tobie zboże liście rodzi. L.

Zasię l. p. **Zasie.** 2. p. **Zas.**

† **Zasiedzenie, a,** blm., p. **Zasiedzenie.**

† **Zasięg, u,** lm. i p. **Zasiąg.**

Zasięgać, a, ał i Z. ś. p. **Zasięgnąć.**

Zasięganie, a, blm., czynność cz. **Zasięgać.**

Zasięgnąć, nie, nął, × Zasięgnąć, × Zasiąć, nied. **Zasięgać, × Zasięgać** I. × *Z. sięgnąć aż za co: Zasięgnij za zwierciadło po szczołkę.* Troc. Przen.: *Z. wyżej w opowiadaniu. Auzychi w Afryce są mieszkańcy wielkich krain, bo zasięgają od rzeki Zairo aż do pustyni Nubii.* Łęcz. (= *rozpościerają* ś.). **2. sięgnąć, zająć, objąć, ogarnąć aż dokąd:** Jak okiem zasięgniesz, wszędzie równina. Jak daleko wzrok, oko zasięgnie, wszędzie równina. Przen.: Nie poprawisz go, jest to szpak, przy swojej minie spokojnej daleko zasięga. *Z. (= cicha woda brzegi rwie).* **3. † Z. czego, co = dostać, zyskać, otrzymać, nabyć co, dojść do czego, przysięść do czego:** *Z. pszczoł kupnym sposobem. L. Doskonałe państwa poznanie zasięga ś. w różnych podrózkach po nim. Kłok. Powinien dłużnik zareczyć ś. wierzytelom, iż pewnie na naznaczony czas swoich pieniędzy mają zasięgać. P. cheł. (= odebrać).* Skoro zasięgał wojsko, posiłek. Troc. **Zasięgać towarów z cudzych krajów.** Troc. Rozumu za laty zasięgaży, statkuje. Troc. **4. czego = zacerpnąć, zachwycić, powziąć:** Chcesz zasięgnąć ode mnie rady. *L. Cheiałbym zasięgnąć od waepana rady w pewnym interesie. L. Od tej Greczynki lepszego trzeba Z. oświecenia. L. Zasięgnął języka o liebzie wojska. Troc. Zasięgał informacji królewskiej, nowiny, wiadomości. Troc. Z głębszej polityki miał zasięgnioną pobudkę. Alber. 5. † Zasięgać kogo, czym = dochodzić, dorównywać, być mu równym, blizkim czym: Zasięgam kogo zyciem, znajomością, powinowactwem, *aequalis sum tempore, affinis sum alicui.* Kn. Zasięga mię powinowactwem w trzecim stopniu. Troc. **Zasięgać kogo zyciem.** Troc. (= być mu równieśnikiem). **Zasięgać kogo znajomością.** Troc. (= być mu znajomym). **Zasięgać kogo przyjaźnią.** Troc.*

Zasięgnięcie, a, blm., p. Zasięgnięcie.

Zasięgnięcie, a, blm., Zasięgnięcie czynność cz. **Zasięgnąć:** *Z. zdania cesarskiego naraziło projekt ślubny na gniewny opór Austrji i Anglji.* Szaj.

× **Zasięknąć, ęknie, ęknął a. ąkl p. Zasięknąć:** *W to wezgłowie, ej nie jedna iza zasięknęła.* Syrok.

× **Zasięknienie, a, blm., czynność cz. Zasięknąć.**

× **Zasiężenie, a, blm., czynność cz. Zasięzić:** *Z. pszczoł, lubo kupnym sposobem, w sam czas najlepszy. Haur. Pieniędzy nie żaluje na Z. spejąłców z cudzych krajów, tajemnych wiadomości.* Troc.

× **Zasiężnie przys. od Zasiężny. L.**

× **Zasiężny** *tyczący ś. zasięgnięcia:* Szwadrony zasiężne poeiski na mnie rzucają potężne. *L.*

Zasiękać, a, ał, Zasięknąć I. *zapuścić zapomocą silkawki, zaszczyrować, zastrzyknąć. L. 2. zalać, zapłuyawić winną, zasiusiać, zaszczać, posikać, poszczać, posiusiać, osikać, oszczać, osiusiać. L.*

Zasikanie, a, lm. a czynność cz. Zasikać: *O zasikaniach, czyli plókaniach, de infectionibus.* Perz.

Zasiknąć, nie, nął p. Zasikać.

Zasiknienie, a, lm. a p. Zasiknięcie.

Zasiknięcie, a, lm. a, Zasiknienie czynność cz. **Zasiknąć.**

Zasilacz, a, lm. e I. ten, co zasila. 2. pompa zasilająca (Speisepumpe). **3. przed.: Z. klawiszowy = część składowa trzepaka, regulująca grubość warstwy bawełny wchodzącej do maszyny.** Trj.

Zasilać, a, ał i Z. ś. p. Zasilić.

Zasilanie, a, blm., czynność cz. Zasilać.

Zasilanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasilać ś.

Zasilenie, a I. blm., czynność cz. Zasilić. 2. lm. a p. Zasilok. 3. fizj.: × Z. czyli żywienie (nutritio) (Woy.), × **Karmienie a, wyrabianie części stałych** (Śniad. J.) = *odżywienie, odżywanie.*

Zasilenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasilić ś.

Zasilić, i, il, nied. Zasilać I. posilić nieco, pokrzepić, wzmocnić, dodać sily; pomóc, zapomóc, wesprzeć: *Daję pieniądze więźniowi, rzekła: weź to, niechaj ta pomoc zasili cię w tym stanie. Bog. Woj. Niewierni dozorcey, chlebem i wodą ją tylko zasilaję, wynędzają. L. (= karmiąc, żywiąc).* Czyśmy ich chlebem i dobytkiem naszym w potrzebie nie zasilali? *Wor. Z. pokarmem, pieniędzm, wojskiem. Dawni niewolnicy słowiańscy zasilani byli ciągłym jeszcze napływem niewolników z praoczyzny słowiańskiej. Szaj. Z. kogo nauką. 2. [Z.] posilić, nakarmić:* Tymczasem zbójowa zasilała tę podrózną i kazała iść spać. **3. mech.: Zasilać a. sycić, kociel wodą = pompować do kotła parowego wodę, speizować. 4. ogr. zmierzwić drzewo lub roślinę trwałą. Z. ś. posilić ś. nieco, wzmocnić ś., pokrzepić ś.; zmęźnić, spotęgować ś.; zacerpać, nabrać sily: *Z. ś. pokarmem. Samemi ś. tylko konjekturami pasie, samym ś. domysłem zasila. L. Bez pieneędzy nie rebelia nie wskóra, a my ś. w Billewiczach zasilim. Sienk. Bogiem ś. zasilał. Moraw. (= komunją św.). Gienjusz Mozarta zasilał ś. melodjami słowiańskimi. Rzeka zasila ś. dopływami.***

× **Zasilny** *tyczący ś. zasilania, służący do zasilania, mocący zasilić, posilny, pokrzepiający, krzepiający, wzmacniający. L.*

Zasilek, lku I. × Z., blm. zasilenie, zasilanie: *Wyprawili na Z. fortecy sto kilkadziesiąt ludzi. Nar. (= na pomoc). 2 × Z. to, czym zasilają, czym ś. kto zasila, posiłek, pokarm, jadlo:* *W okropnym tym głodzie kilka matek bez zasiłku i sposobu wynalezienia go sobie własne dzieci pozaryły. Nar. Przen.: Muzyka ludowa jest zasiłkiem muzyki artystycznej (= karmią). 3. lm. i przen. pomoc, wsparcie, zapomoga, subsydjum:* *Wojsko potrzebuje zasiłku pieneżnego. L. Zboże na Z. i wypożyczenie w przypadku potrzebnym. Sur. Z. miłosierny = dawna od duchowieństwa (subsidiium charitativum). T. K.*

[**Za silka**] *za ile.*

Zasilkowy *przym. od Zasilek, zasilający, posilkowy, pomocniczy:* *Kapitał Z. Blizszą drogą do Łabiszyna przez kanał Z. Sur. Rura zasilkowa, p. Rura.*

Zasiniłość, i, lm. i, † Zaśniłość I. zasinienie, zająście sinością. 2. plama sina, siniąc, siniąc: *Z. z razów jakich tłuczonych. Syr. Na zasiniałości z razu jakiego, póki są świeże, proszek ten zarzewany a często na siność przykładany, jest pewne lekarstwo. Trzye. Ziele to zasiniałości z razów tłuczonych gładzi. Syr. Zasiniałości na ciele z naskożenia krwi za skórę sok ten rozpędza. Syr.*

Zasiniaty, [Zaśniaty], † Zaśniaty, który zasiniał, zsiniał, posiniaty, siny: *Palec Z. Miała lubieżnym kasaniem szyję zasiniałą. Hul. Gwiazdy płocze ęmia zasiniałe chmury. Żebr.*

Zasinić, i, il zakryć sinością, posinić; zabarwić na sino. L. Gdym w stepowej i dzikszej umysłu pustyni lubił błaznić, aż pomrok przedmioty zasinia. Malez. Z. ś. p. Zasinieć.

Zasinieć, eje, ał, Zasinieć s., †Zasnieć l. *zajść siwością, posinić, zstnieć*: [Ciał pierwszy do niego (do drzewa), drzewo zasiniało]. 2. *zamajaczec, ukazać s. w kolorze sinyim*: Gdyby zaś nie dymek z ogniska, co ś. tu owdzie skroś trawy zasin... Kon.

Zasinienie, a, blm. l. czynność cz. Zasinieć. 2. czynność cz. Zasinieć.

†Zasiodłać, a, ał *zając, zakryć siodłem*. L.

†Zasiodlanie, a, blm., czynność cz. Zasiodłać.

[Zasiok] p. Zaś.

Zasipiać, a, ał] p. Zaspać.

[Zasipianie, a, blm.] czynność cz. Zasipiać.

[Zasipłość, i, blm.] *dychawiczność, dychawica*:

Nasienie kopru włoskiego zasipłości i ontieniu dobre. Syr.

[Zasipnąć, nie, ał, Zasipnieć] *nabyć zasipłości, zachrypnąć*.

[Zasipnieć, eje, ał] p. Zasipnąć.

†Zasipnienie, a, blm.] l. czynność cz. Zasipneżeć.

2. p. Zasipnięcie.

[Zasipnięcie, a, blm., Zasipnienie] czynność cz.

Zasipnąć.

Zasiusiać, a, ał *siusianiem zamoczyć; posiusiać, zaszczać*.

Zasiusianie, a, blm., czynność cz. Zasiusiać.

Zasiwić, i, il *siwizną zając, zakryć*. L. Z. s. *ukazać s. w kolorze siwym, zamajaczec siwo*: Wpadła tak jakoś strapiiona, że aż lzy zasiwiły ś. u jej rzęs długich. Reym.

Zasiwieć, eje, ał *zajść siwizną, osiwieć, posiowieć*. Troc, L.

Zasiwienie, a, blm. l. czynność cz. Zasiwić. 2. czynność cz. Zasiwieć.

[Zaska, i, lm. i] *mała piłka do rznięcia*.

Zaskakiwać, uje, iwał p. Zaskoczyć.

Zaskakiwanie, a, blm., czynność cz. Zaskakiwać: Godni urzędów nie utrzymują, ale w zaskakiwaniu fortelniejsi. Troc.

†Zaskakować, uje, ował, [Zaskakować] p. Zaskoczyć.

Zaskakowanie, a, blm., czynność cz. Zaskakować.

Zaskalać, a, ał p. Zakamienić.

[Zaskalać, a, ał] *zachodzić, szukać sposobności, czyhać*.

Zaskalanie, a, blm., czynność cz. Zaskalać.

[Zaskalanie, a, blm.] czynność cz. [Zaskalać].

Zaskalec, lca, lm. lca zool. (saxicava) *małża bezgłowa dwumuskulowa skamieniała*. W. A.

Zaskalenie, a, blm., czynność cz. Zaskalić.

[Zaskalenie, a, blm.] czynność cz. [Zaskalić].

Zaskalenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaskalić ś.

[Zaskalenie się, a ś., blm.] czynność cz. [Zaskalić ś.].

Zaskalić, i, il *zawarzić, zakamienić, znieczulić*: Zaskal sereca, ażeby ś. na najwolniejszy nie rozplynęło olejek. L. Z. ś. *zaciągć ś., zawziąć ś., uprzecć ś.*: Jeżeli pomimo namów i zakazów Salusia zaskali ś. w swoim bałamutnym postanowieniu. Orzesz.

[Zaskalić, i, il] l. *zadzierem lub cierniem jabłm okaleczyć nogę lub rękę tak, że to ciało obrażające wwiągnie w ranie*. Gwar. 2. oko = *wywrócić oko żyzem*. [Z. ś.] *zadrasnąć ś.; zaskalić sobie nogę*.

Zaskalisty p. Zaskalny.

Zaskalny, Zaskalisty *będący za skalami, stamtąd pochodzący*: Głos, który gdzieś zaskalne głosy wywał. Słow. Zagórne i zaskaliste tej wsi położenie. Kacz.

[Zaskalować, uje, ował] *zachodzić okolicznie do rzeczy; zalecać ś. do czego*.

[Zaskalowanie, a, blm.] czynność cz. Zaskalować.

Zaskarbiać, a, ał p. Zaskarbić.

Zaskarbianie, a, blm., czynność cz. Zaskarbiać.

Zaskarbić, i, il, nied. Zaskarbiać *zjednać sobie co drogiego; pozyskać co, niby skarb; zasłużyć, zarobić na co*: Nie taki ziomków sereca na wieczność zaskarbi. Mick. Człowiek nieznaný jeszcze w okolicy, potrzebujący Z. sobie względy. Krasz. Zaskarbianie, a, blm., czynność cz. Zaskarbić.

Zaskarzać, a, ał p. Zaskarzyć.

Zaskarżanie, a, blm., czynność cz. Zaskarżać. Zaskarżenie, a l. blm., czynność cz. Zaskarżyć. 2. lm. a *skarga, oskarżenie, zażalenie, żądłoba*: Z. podajemy tylko na osoby wyższe do monarchy lub władzy najwyższej, na sędziów, jeżeli są niesprawiedliwi i przedajni w osądzeniu. Brodz. O, tak umrzeć! bez żadnych na ludzi zaskarżeń, z pierwszą pełną natchnienia, z głową pełną marzeń. Uj.

Zaskarżyciel, a, lm. e ten, co *zaskarża a. zaskarżył, oskarżyciel*.

Zaskarżycielka, i, lm. i forma ż. od Zaskarżyciel.

Zaskarżyć, y, ył, nied. Zaskarżać kogo = *zanieść nań skargę, wnieść nań zażalenie*: Z. kogo do sądu (= *pociągnąć go do sądu, wytoczyć mu proces, zapozwać go*). Z. *czyją decyzję, wyrok = zaapelować od nich*.

× Zasklep, u, lm. y l. p. Zasklepienie. L. 2. *sklepienie, jama sklepiiona, sklep, krypta, piwnica, pieczara, skorupa wierzchnia*: W tamtym tedy zasklepie ciało to błogosławione miało swoje pocznienie. L. Zapadnięci w jakieś skal zasklepy. Wysp. (= *groty*). 3. Z. *gąsienie = oprzęd, kokon*: Gąsienie motyli nie przędą sobie zasklepu, ale skórka powierzchni, która ś. od ich ciała odłącza, służy im za Z. L. Galas jest narostek na liściu dębowym, służący za Z. liszkom galasownika. L. 4. Z., *klej pszczeli a. klej z tworowy = rodzaj smoły, wosk brunatny, którym pszczoły zatykają szpary ulowu*. Z. pszczół, węża, wiąza, skorzyk, pierzga, ulicznik, przedmieście, grube dzienie koło dziur ulowych. L. Na wygiadzenie wewnątrz ulu zażywają pszczoły zasklepu, materji do wosku nieco podobnej, ale ciąglejszej i lipkiej, którą zbierają na drzewach topolowych, wierzbowych i t. d. Kluk. Najmniejszy otwór, co by widzieć pszczoły był zdatnym, zamaszczą zaraz tym woskiem brunatnym, co ś. zasklepem zowie. Tom. 5. [Z.] *wosk żółty, używany przy ozdabianiu jaj wielkanocnych*.

Zasklepić, a, ał i Z. ś. p. Zasklepić.

Zasklepienie, a, blm., czynność cz. Zasklepić. Zasklepienie się, a ś., blm., czynność cz. Zasklepić ś.

Zasklepić, i, il, nied. Zasklepić l. *sklepieniem a. sposobem podobnym do sklepienia zawrzeć, zamknąć, zakończyć; zając, zakryć sklepieniem*: Kościół O.O. Bernardynów zasklepił i dokończył. Nies. Z. kościół. Troc. Grobowiec po wpuszczeniu trumny zasklepieno. Półki zima wody lodami nie zasklepi. Troc. Z. ranę = *zawlec, zaciągnąć powłokę, zastrupić, zaskorupić, zapiec, zabliznić*. Grubsze części pozostałe sklepiają ś., twardnieją i zasklepiają gąsieniec. Boh. Z. tort. L. (= *ciastem obwinąć, okryć*). Z. cukrem. (= *dać ś. oblepć warstewką cukru; lukrować*). Z. co

w eukrze. Troc. Kardynał Fryderyk głowę Stanisława św. w blachę złotą Z. kazał. Błaż. (= oprawić szczebelnie). W tym też Haneeczka na wonnej błoni uleże ciałkiem, pastwo uciela, sen wzrok zasklepią, Zefirek dzwoni. Zabł. (= zasklepią, sklepią, zamyka, zawiera). Pułki ś. obracają i tarczy zasklepią. Pot. (= nad głowami je stykają). Przen.: Wszystkie swoje rozkosze znajdując w zakonie, tam chciała żądze serca Z. dozgonnie. L. 2. zatwardzić, zapiec, przypiec, zaskorupić: Po deszczach wielkie gorąco tak ziemię zasklepi i skleci, że ziarno kieł puścić nie będzie mogło. Haur. Przen.: zatwardzić, zakamiąć, znieczulić, zrobić nieużyty. Tak skamienieli, twardziej swe serca zasklepią, i ślepi wzrok swój Jeszcze pochmurniej oslepią. Przyb. Tych złość zaślepią, tych zysk zasklepią, tych sława ludzi, tych zazdrość budzi. Kras. Dobre serce, niezasklepione w sobkostwie. Rol. Z. ś. 1. zakryć ś., zamknąć ś. czym podobnym do sklepienia: Rana ś. zasklepiła (= zaszła błonką, zaciągnęła ś. powłoką, zablizniła ś.; zaskorupiła, zastrupila ś., zapiekła ś.). Jeszcze ś. owoc w eukrze nie zasklepił. Troc. Jedwabnik ś. zasklepił (= zaprzął ś., oprzął ś., zapupił ś.). Żołnierze Bolesława, zasklepiwszy ś., jako to starzy zwali, to jest tarce włożywszy na głowy, podeszli pod ściany zamku. Biel. M. (= zakrywający ś., osłoniwszy ś. zwanymi nad sobą tarczami). Tarczami zasklepiwszy ś., żołnierze pod same ściany zamku podchodzą. Błaż. Część nieprzyjaciół, zasklepią tarczami, przebywszy rowy, już samego zamku sięgają. Nar. Przen.: zamknąć ś. w domu a. w sobie samolubnie a. nie chcąc o niczym wiedzieć; stać ś. domatorem, zasiedzieć ś., odosobnić ś., odsunąć ś. od ludzi. Mustafa zasklepien w swym pałacu ziewa. L. Dobrze jest nie zasklepić ś. w domu i pojęcie miłości bliźniego rozszerzać poza miedzą graniczną. Zasklepien od wieków w pewnych i tradycyjnie nieodmiennych formułkach. Kaczł. (= zaś iedziały). 2. hut.: Naboję ś. zasklepiają = wskutek nieregularnego biegu pieca nie schodzą, zatrzymują ś. dla braku gorąca, a potem raptownie opadają, czyli zaskakują. Łab.

Zasklepienie, a l. blm., czynność cz. **Zasklepić**. 2. lm. a = a) sklepienie; kłk, arkada: Z. tryumfowe. Skar. (= brama tryumfalna). b) p. **Zasklepienie** ś.: Z. u jednych gąsienic bywa wełniste, u drugich jedwabne, włosiste, włoskowe. L.

Zasklepienie się, a ś. l. blm., czynność cz. **Zasklepić** ś. 2. lm. a ś., **Zasklepienie** stan tego, co ś. zasklepiło, zasklep: Z. ś. nabojów w wielkim piecu. Łab.

× **Zasklepiłość**, i, blm., rz. od **Zasklepiasty**: Z., *covevitas*. Mącz.

× **Zasklepiasty** zasklepiony.

Zasklepka, i, lm. i anat., p. **Krypta**.

Zaklepowy znajdujący ś. za sklepem, stamtąd pochodzący: W suterrenach i zaklepowych przepierzeniach. Tet.

Zaskoczenie, a, blm., × **Zaskok** czynność cz. **Zaskoczyć**.

Zaskoczyć, y, ył, nied. **Zaskakiwać**, † **Zaskakować**, [Zaskakować] i. skoczyć aż za kogo, za co. Przen. (o rzeczach) zapasć, zamknąć ś., zatrzasnąć ś.: Samotrzask zaskoczył. St. wil. Drzwi ś. dobrze nie zamykają, i dlatego rygiel nie zaskakuje. St. wil. 2. komu = wyskoczyć naprzeciw niemu, zabiec mu: Zaskakuję komu, *proprie, cum impetu et saltu alicui occurro, saepe autem est idem, quod ubiegam* kogo do czego, zagradzam, za-

biegam. Kn. Zaskakuje mu od radości. Troc. Zaskoczył mu od tego urzędu. Troc (= ubiegł, uprzędził, wyprzedził go do niego). † Z. komu od spasi = zabiec mu, nie dopuścić go: Zaskoczono mu od spasi. Rys, Jabł. Zaskoczył mu w drogę, od spasi. Troc. 3. † Z. czemu = zapobiec, zabiec; zażegnać co, nie dopuścić do czego: Wielej temu zastąpić a Z. mogą. Glicz. Zawczasu złemu Z. trzeba. Troc (= zaradzić). 4. **Zaskakiwać** koło czego = czynić zabiegi, zabiegać, krzątać ś.; zakrzętnąć ś., zawiąć ś., uwijać ś., godzić na co, gm. zaharować koło czego: Zabiega, zachodzi, zaskakuje koło czego. Kn. Zaskakuje koło, do tego urzędu. Troc. 5. **Zaskakiwać** koło kogo = nadskakiwać, zalecać ś., pochlebiać, przypochlebiać ś., przymilać ś., umizgać ś. mu, świecić mu bakę, kręcić ś., uwijać ś., gm. zaharować koło niego, asystować mu: Zaskakować, nadskakiwać. Orzech. Pochlebniey koło króla zaskakowali. Rej. Zaskakuje mu przy każdej okazji. Troc. Zaskakować = zabiegać łaski. L. [Nie zaskakuj, jak dziań na syćkie święta] (= nie naprzykrzaj ś., nie uprzykrzaj ś.). 6. **skoczywszy** zastać, zachwycić, napaść, złapać: Może zaskoczym ich bez zbroi, ha, i bez mieczów! To jakoże ich zabijać? Sienk. Mołojcy, zaskoczeni po największej części w śnie głębokim, nie bronili ś. nawet. Sienk. Przen.: Z. kogo = przypaść nań nagle, zająć, spotkać go, krzyżując dalsze kroki: Najpierwsza trdnosć zaskoczyła króla u rzeki, która nabrzmiała niepodobne ukazywała przejście. Nar. Pilny zaskoczył mię interes. J. A najruchliwsi podróżnicy utknęli na miejscach, gdzie którego zachód słońca zaskoczył. Jord. Choroba, śmierć go zaskoczyła. 7. myśl: Zaskakiwać (o zającu) kluczyć a wkońcu zniknąć z oczu: Zająć kluczy i zaskakuje, to znaczy chodzi w zygzaki, tam i owdzie daje w kierunkach różnych sprzynglów kilka i bądź w śnieg ś. zagrzebuje, bądź też weiska ś. pod liście, pod kamień lub pod bródz. Przen.: Wyjechał na trakt jeden, ukazał ś. na drugim i na tym ostatnim zaskoczył, t. j. wybrał miejsceowość przydatną do zamaskowania pobytu ludzi i koni. Jeż.

[Zaskoczysty]? : Niektóre drzewo jest takie zaskoczyste, toby sie mogło zepsuć (dlatego, ciosając belkę, należy ciosać ostrożnie).

Zaskok, u, lm. i l. × Z., p. **Zaskoczenie**: Lech zdradziecki przetnie nam drogę ukośnemi ślegi; zobaczysz jego sieć, zaskoki lisie. Gliń. Robisz pan zaskoki (w rozmowie)! czym zająć? Gliń. 2. [Z.] przeszkoda: Miątek takie zaskoki, nie jedno, to drugie, ni mogek przyśnić. 3. bud.: Z. bezpieczeństwa = przyrzęd w zamku bezpieczeństwa.

Zaskolec, i, ał l. † Z., p. **Zaskomlić**. 2. bart. (o pszczołach) przed wylecieniem z barci rozpocząć poszukiwanie miejsca dogodnego na nowe siedlisko, wysylając kilkanaście pszczół naprzód.

Zaskolenie, a, blm. l. † Z., p. **Zaskomlenie**. 2. czynność cz. **Zaskolec**.

Zaskomlenie, a, blm., † **Zaskolenie** czynność cz. **Zaskomlić** i **Zaskolec**.

Zaskomlić, i, il, **Zaskomleć**, † **Zaskolec**, † **Zaskolec**, † **Zaskulec** odczwadć ś. skomleniem, zaskowyczeć: Ustąp, rzekł Kalmur, miłośnikowi wczasu, idź a wśród nizin spokojnych i lasu, gdzie głucho zawsze, i zwierz nie zaskomli, trwożne uganiaj łanie w puszczech Kromli. Kras. Przyjdzie czas uciezse gwuli, że głośny ogar zaskuli. Mor. A. Gdy дума, psi go zajązrą, a naprzód

szalony Melampus z Jchnobatem na znak zaskorliły. Żebr. Stary Servus zaszczał, zaskomlił zaśłośnie po dobrym towarzyszu. Syrok.

[Zaskorlać, a, ał] *zachodzić około, by co dostać.*

[Zaskorlanie, a, bfm.] czynność cz. Zaskorlać. Zaskorupiać, a, ał i Z. ś. p. Zaskorupić.

Zaskorupiałość, i, bfm., rz. od Zaskorupiały: Monarchja walczyła z kastową prawie odrętwiałością i zaskorupiałością kastowycę jednostek. Spas.

Zaskorupiały który zaskorupiał: Zaskorupiałe rany. Perz. (= *zastrupiałe, zasklepione, przyschłe, zapieczone*). Po karku mu pełno krwi zaskorupiałej. Karp. (= *zakrzepłej, skrzepłej, zwarzonej, stężalej, zsiadłej, zapieczonej*). Nie widziała innych obiektów, gdy jej te zaskorupiała błonka musiała zasłaniać. L. (= *bielmem zasła*).

Zaskorupianie, a, bfm., czynność cz. Zaskorupiać.

Zaskorupianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaskorupiać ś.

Zaskorupić, i, ii, nied. Zaskorupiać zakryć, *zawlec skorupę; dać, pozwolić zakryć ś. skorupę, zasklepić*. Przen.: Tradycje zaskorupione w formie arystokratycznej. Spas. (= *zasklepione, zamknięte w sobie, zastarzałe*). Z. ś. l. *zakryć ś., zawlec ś., powlec ś. skorupę, zasklepić ś.*: Rana zaskorupiała ś. (= *zastrupiała ś.*) 2. przen. *zamknąć ś., odosobnić ś., zasklepić ś., zasiadzieć ś., odsunąć ś. od ludzi, zakopać ś., nie widywać nikogo, zerwać ze światem i z ludźmi*. 3. × Z. ś., przen. *zamknąć ś., zasklepić ś., obwarować ś.*: Nieprzyjaciel gdy w Lilibeum ś. zaskorupić, nie mogliśmy zwieść go do poswaru. Chr.

Zaskorupieć, eje, ał *zajść, okryć ś. skorupę; zaskorupić ś., zastrupić ś., zapiec ś. l.*

Zaskorupienie, a, bfm. l. czynność cz. Zaskorupić. 2. a. Z. ś. czynność cz. Zaskorupieć: Nie myślała wcale dźwignąć rodziny z tego, jak drudzy go zwali, upadku i zaskorupienia. Krasz. Zaskorupienie się, a ś., bfm., p. Zaskorupienie.

[Zaskoruznąć, znie, zł] *obeschnąć powierzchnię: Błoto krywe zaskoruzło.*

[Zaskoruznięcie, a, bfm.] czynność cz. Zaskoruznąć.

× Zaskowerać, a, ał, × Zaskowyrac i. p. Zaskowyczeć. 2. *zacząć skowerać, przędzić, gderać; zagiderać.*

× Zaskoweranie, a, bfm., czynność cz. Zaskowerać.

Zaskowyczeć, y, ał, × Zaskowerać, × Zaskowyrac *odezwać ś. skowycząc; zacząć skowyczeć; zaskomlić*: Pies zaskowyczał z bólu. Będzie krzyk wielki po ziemi egipskiej, a u Izraelitów ani pies nie zaskowyczy. Leop. (ani ruszy językiem swym. B. G.). Tu liszka, upuszczonej żalując zdobyczy, smutnym głosem zaskomli czyli zaskowyczy. Min. Przen.: Coś łzami zaskowyczy w sercu. Kasz. (= *jęknąć, zawyję*).

Zaskowyczenie, a, bfm., czynność cz. Zaskowyczeć.

× Zaskowyrac, a, ał p. Zaskowerać.

× Zaskowyranie, a, bfm., czynność cz. Zaskowyrac.

× Zaskórni p. Zaskórny.

Zaskórnicca, y, lm. e l. *guz zaskórny*. Troc, L. 2. woda zaskórna.

Zaskórnik, a, lm. i l. der. (comedo) *wągr*: Z., robak zaskórny. Dyk. M.

Zaskórny, × Zaskórni l. *za skórę u człowieka, u zwierzęcia będący, stamąd pochodzący, podskórny*: Z., *subcutaneus*. Mącz. Lekarstwo ludzimi świerzbi na sobie mającym i jakiegokolwiek krosty, liszaje i insze zaskórne choroby. Sien. Zaskórna choroba. Bobr. Miewają konie żółzy a. zaskórne brodawki. Trzye. 2. *pod korą drzew będący a. stamąd pochodzący*: Pomona sierpem krzywym częścią wilków zrżyna, pręt częścią szpuntuje w krój Z. i płodu podszyca cudzego. Żebr. (*fissa cortice virgani inserit*, szepzi za korę. L.). Tu płyną same żelazem nietykane zaskórnie balsamy. Pot. 3. *pod skorupą ziemską będący a. stamąd pochodzący*: Kopiąc studnią, trafiąc na zdroj, trzeba ś. upewnić, czy też prawdziwy, czyli woda nie jest tylko, jak zowią, zaskórna. Kluk. W studniach nie są to prawdziwe zdroje, ale tylko żyły, ale tylko, jak niektórzy dobrze wyrażają, zaskórnia woda. Świt. Zaskórnia woda, która z boku wypływa. Os. J. Zaskórna woda, podziemna, nie z dna, lecz głównie z poboku szybu lub studni dobywająca ś., sącznicca. Łab. 4. anat.: † Dziurki zaskórne. Dziureczki zaskórne, p. Dziurka. × Muskuł Z. szyi = *mięsień podskórny, mięsień skórny, muskuł szeroki szyi* (musculus subcutaneus colli, platysma, myoides). 5. der.: × Robak Z. = *wągr* (comedo). 6. lek.: Wstrzykiwanie zaskórne, podskórne leków. Wlewanie zaskórne, podskórne (hypodermoclysis). † Guz Z., p. Guz. Puchlina bywa zaskórna, piersiowa, głowy, brzucha lub całego ciała. Perz. Gdyby kto komu na wodę zaskórna, t. j. na puchlinę, lekarstwo dał... Kosz. Owa powódź zaskórnia. Perz. (wodna puchlina). Wzdęty wodą zaskórnią umiera w puchlinie. Min. Zbigniewa woda zaskórna albo kamień umorzył. Błaz. (zatrzymana uryna. L.).

Zaskórze, a, lm. a, † Zaskurze l. *miejsce za skórą, t. j. między skórą a ciałem ludzkim*: Z., co między ciałem a skórą jest, *intercus*. Mącz. Woda ta ze wnętrza nie wyciąga złych wilgotności, ale te tylko, które po zaskurzu zostają. Syk. Lekarstwo to wodę z zaskurza w puchlinie wywodzi. Urzęd. (= *wodę zaskórna*). Łuski z zartwardziatego zaskórza strzelają. Żebr. Postrzebił powyżej kolana grubym szrutem, który po zaskórzu poszedł aż do genitalia. Mat. 2. *miejsce pod korą drzew*. 3. w chlebie źle wypieczonym = *miejsce pod wzdętą skórą*: Oj, i mnie ś. chlebek zdarzył, po zaskórzu kotek łąził. Kolb.

Zaskórzenie, a, bfm., czynność cz. Zaskórzyć. [Zaskórzenie się, a ś., lm.] czynność cz. Zaskórzyć ś.

† Zaskórzyć, y, ył, † Zaskurzyć l. † Z. i [Zaskórzyć, Z. ś.] *przeskrobać, zawinić, przewinąć, zgrzeszyć*, (L.) *zasłużyć, aby dostać na skórę*: Prosiłem odpuszczenia, znalazłem żem zaskurzył. Żebr. 2. × Z. = *zaleźć za skórę, zalać za skórę, dokuczyć, dać ś. we znaki*: Lecz choć nieraz mi zaskórzy, to ja śmieję ś. w najlepsze. Len.

[Zaskradlać się, a ś., ał ś.] *zalecać ś., konkurować, kręcić ś. koło kogo*: Podobno Michał od Cichańskich zaskradła ś. koło niej. Ork.

[Zaskradlanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zaskradlać ś.

Zaskrobać, bie, bał, nied. Zaskrobywać l. *zacząć skrobać; skrobnąć*. L. Nazajutrz, jak świt, zaskrobano do drzwi. Krasz. (= *zadrapano*). 2. *poskrobać aż za co*. 3. *skrobaniem zarównać, zakryć, zagładzić, zatrzeć*. L. Z. wyraz napisany. Z. ś. *poskrobać ś., podrapać ś., skrobnąć ś. w głowę, w ucho* (właśc. i przen.): W łeb ś. zaskrobaw-

szy, nie wiedział, co miał czynić. Paszk. Żony też nie pojmił, bo dla kłopotu zaskrobiesz ś. który raz w łeb. Sien. (= *zakłopotasz ś.*, *zatrąszasz ś.*). Można ś. z równości wybije, chudy ś. zaskrobie; zawždy wilk gromi owce, orzeł gęsi łonie, także chudy przed moźnym na wolności chronie. Paszk.

Zaskrobanie, a, blm., czynność cz. Zaskrobać.

Zaskrobanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaskrobać ś.

Zaskrobować, uje, ywał i Z. ś. p. Zaskrobać.

Zaskrobywanie, a, blm., czynność cz. Zaskrobować.

Zaskrobywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaskrobować ś.

Zaskroniec, nca, lm. nce zool. p. Wąż: Wyciągnąłem zaskronca długości około 80 centymetrów. Położony na mchu, zwinął ś. w kółko, syczał za zbliżeniem ś. do niego, był leniwy i ociężały, co wskazywało, że niedawno obudził ś. ze snu zimowego. Wokół ciała (kotki), koło mniej więcej w połowie jego długości, widniały trzy obręcze zwoju; wybitna szachownica na skórze nie pozostawiała wątpliwości, że był to całkiem zwykły Z. Sp. Tam te zaskronce mają studzienny skarb. Wysp.

[Zaskródlenie, a, blm.] czynność cz. Zaskródlić.

[Zaskródlić, i, il] rolę = *zabronować, zawlec.*

[Zaskrudzenie, a, blm.] czynność cz. Zaskrudzić.

[Zaskrudzić, i, il] *grabiami przeciągnąć po powierzchni ziemi, zgrabić.*

[Zaskrzeblany] *zabeczany.*

Zaskrzeczeć, y, ał, × Zaskrzeczeć I. *wydać skrzecząc, skrzecząc odezwać ś.; zacząć skrzeczeć:* Żołna zaskrzeczy. Trzykroć jedza na dachu brzydka zaskrzeczala. Tw. Wierzę, nieszczęście jakie to zrządziło, która złej wróżki jedza zaskrzeczala, co i takiego drogę przestąpiło, abo więc końce wiedma zamotała. Tw. 2. kogo, co = *skrzecząc zagłuszyć.*

Zaskrzeczenie, a, blm., czynność cz. Zaskrzeczeć.

[Zaskrzeczenie, a, blm.] czynność cz. Zaskrzeczeć.

[Zaskrzeczenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaskrzeczeć ś.

Zaskrzepić, i, il *sprawić, że skrzepnie, ściąć:* Chłód wieje od światła, aż ręce mrozem zaskrzepi. Syrok.

Zaskrzepienie, a, blm., czynność cz. Zaskrzepić.

Zaskrzepły który zaskrzepił, zaskrzepiały, skostniały: Gotyckie zamczyska, co w wielkiej dumie zaskrzepłego milczenia czekają na burze. Wrocław.

Zaskrzepnąć, pnie, pl *zaskrzepnąć, skrzepnąć, stężeć, skostnieć:* Płaczą, że zaskrzepła twa ręka młoda do sianokosu i żniwa. Syrok. Prędzej ogień zaskrzepnie, woda ś. zapali, niż z wyroków potrafiemy odmienić choćby jedno słowo Syrok.

Zaskrzepnięcie, a, blm., czynność cz. Zaskrzepnąć.

Zaskrzybać, bie, bał I. *zacząć skrzybać.* 2. *skrobiąc zarównać, zagłuszyć; zaskrobać.*

Zaskrzybanie, a, blm., czynność cz. Zaskrzybać.

[Zaskrzyć, y a. [e, y] I. *zaiskrzyć.* 2. a. [Zaskurc(z)yc] *zacząć doskwierać; zapiec, dokuczyć, dać ś. we znaki, dojść do żywego:* Skoro mię niedola zaskrze, to se place (= *placząc*). [Z. ś.] *zaiskrzyć ś.:* Na szczytach zaskrzył ś. śnieg. Dun.

× Zaskrzydlać, a, ał p. Zaskrzydlić.

× Zaskrzydlanie, a, blm., czynność cz. Zaskrzydlać,

× Zaskrzydlenie, a, blm., czynność cz. Zaskrzydlić.

× Zaskrzydlić, i, il, nied. Zaskrzydlać *od skrzydła, czyli boku, zająć, zacząć oskrzydlać.* L.

× Zaskrzynać, nie, nał p. Zaskrzynić.

× Zaskrzynić, i, il, × Zaskrzynać *przyskrzynioszy zawadzić, zachwycić, zahamować; przyciąć, przycisnąć zamykając; przyskrzynić:* Z. komu palec. Już płyną teraz wiersze ozdobię, że nie nie zaskrzynią paznogie w ogładzeniu. Słonk.

× Zaskrzynienie, a, blm., czynność cz. Zaskrzynić.

Zaskrzypieć, i, ał, Zaskrzypnąć *skrzypiąc odezwać ś.; skrzypnąć, wydać skrzyp, zatrzeszczeć:* Deska od parcia zaskrzypiała. Żuraw u studni zaskrzypiał. Drzwi zaskrzypiały. Drozd zaskrzypiał.

Zaskrzypienie, a, blm., czynność cz. Zaskrzypieć.

Zaskrzypnąć, nie, nał p. Zaskrzypieć.

Zaskrzypnięcie, a, blm., czynność cz. Zaskrzypnąć.

Zaskubać, bie, bał, × Zaskubnąć, × Zaskuść, nied. × Zaskubywać I. *zacząć skubać; skubnąć.* L. 2. *skubiąc zabić; zaszczypać, zadziobać.*

Zaskubanie, a, blm., czynność cz. Zaskubać.

× Zaskubienie, a, blm., czynność cz. Zaskublić.

× Zaskublić, i, il *zamknąć, założyć na skubel:* Wszędzie ś. mówi: skubel zapuścić, na skubel drzwi zamknąć, Z. Bobrow.

× Zaskubnąć, nie, nał p. Zaskubać

× Zaskubnienie, a, blm., p. Zaskubnięcie.

× Zaskubnięcie, a, blm., × Zaskubnienie czynność cz. Zaskubnąć.

× Zaskubywać. uje, ywał p. Zaskubać.

× Zaskubywanie, a, blm., czynność cz. Zaskubywać.

[Zaskuczenie, a, blm.] czynność cz. Zaskuczeć.

[Zaskuczeć, y, ał] *zajęczeć, zakwilić:* Hanka zaskuczała eicho. Ork.

+ Zaskulenie, a, blm., czynność cz. Zaskulić.

+ Zaskulić, i, il p. Zaskomlić.

[Zaskurc(z)yc, y, ył] p. Zaskrzyć.

+ Zaskurze, a, lm. a p. Zaskórze.

+ Zaskurzenie, a, blm., czynność cz. Zaskurzyć.

+ Zaskurzyć, y, ył p. Zaskórzyc.

× Zaskuść, bie, bl p. Zaskubać.

× Zaskutkować, uje, ował *zacząć skutkować.* L.

× Zaskutkowanie, a, blm., czynność cz. Zaskutkować.

[Zaskuwikać, a, ał] *odezwać ś. po sobie, jak sowa.*

[Zaskuwikanie, a, blm.] czynność cz. Zaskuwikać.

× Zaskwarczeć, y, ał p. Zaskwierczeć.

× Zaskwarczenie, a, blm., czynność cz. Zaskwarczeć.

Zaskwarzać, a, ał i Z. ś. p. Zaskwarzyć.

Zaskwarzanie, a, blm., czynność cz. Zaskwarzać.

Zaskwarzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaskwarzać ś.

Zaskwarzenie, a, blm., czynność cz. Zaskwarzyć: Sadło kóz dzikich do zaskwarzenia koniom sadna pomocne. Troc. Sadło kozie do zaskwarzenia koniom sadna pomocne. Haur.

Zaskwarzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zaskwarzyć ś.

Zaskwarzyć, y, ył, nied. Zaskwarzać I. *skwarząc zalać, zasklepić, zastrupić, zaskorupić, zapiec, przypiec.* Kn. Ranę tę łojem roztopionym zalej

i zaskwarz. Dor. Rany końskie tłustym zaskwarzac każemy. Alb. Rankę zapuść olejkiem, obmoczywszy trochę bawełną, włóż w nią a zaskwarz w wierzchu masłem. Haur. Zaskwarz rozpalonym żelazem żyłę, która od żoły ściąga ś. do nóg. Trzye. Rozpalonym żelazem Z. abo zapieć rany a. apertury koniowi. Trzye. W ranie krew zaskwarzona straszliwie parszczała. Żebr. 2. *zaprawić roztopioną tłustością, zapalić, zasmażyć*: Z. potrawę. [Z. zakrasić, okrasić jadło słoniną, sadłem]. Z. ś. 1. *zacząć skwarzyc* ś. 2. przen. × Z. ś. *rozżarzyc* ś., *zapalić* ś., *zawrzeć, zagotowac* ś., *zająć* ś., *zakłócić, wszcząć* ś., *wybuchnąć*: Mimo wszystkę ostrożność ś. zdarzy, że między przyjaciółmi niechęć ś. zaskwarzyc. L.

Zaskwierać, a, ał, [Zaskwierać] komu = *zapiękać, zalewać sadła, doskwierać, dogrzewać, dokuczać; dojnować do żywego, zadawać trudność, kłopot, frasunek, przykrzyć* ś. komu, *trapić go*: Takież prawo gościnności? możnaż tak komu Z. ? L. Zaskwieram komu, *zadaję komu trudność, kłopot, frasunek, przykrzę* ś. komu, *trapię kogo*. Kn. Widzisz pan, że los ten, co mi tak zaskwiera, z tnych ręk Poliksenę i z moich wydziera. Min.

Zaskwieranie, a, btm., czynność cz. Zaskwierać. Zaskwierczec, y, ał, [Zaskwierczyc, × Zaskwarczec] l. *odezwac* ś. *ze skwierkiem, zaskwierczec*: Jeśli dotąd gospodarzem nie był, *nauczy-ć go* żona i niewola, gdy mu przyprze, a świerszcze za piecem zaskwierczą. Glicz. Knot w świecy zaskwierczał i chwilowo zdawało ś., że świeca gaśnie. Bał. Wreszcie dzwonek zabrzączał, i klucz zaskwierczał w bramie. Bał. (= *zaskrzypiał*). Rozpalone żelazo zaskwierczało w wodzie. (= *zasycało, zadrzeszczało*). Stolina w tygielku zaskwierczała. (= *zaskwarzyła* ś.). 2. przen. *zacząć piszczeć = uskarżać* ś.: W kołysec zaskwierczają dziecko. Orzesz. Ale przyjdzie czas, i naprę tak potężnie, że dusza zaskwierczyć musi. Glin.

Zaskwierczenie, a, btm., czynność cz. Zaskwierczec a. [Zaskwierczyc].

!Zaskwierczyc, y, ył p. Zaskwierczec.
[Zaskwierknąć, nie, nął, Zaskwirknąć] *zamrzeć* ~ *głodu, z niedzy*.
[Zaskwierknięcie, a, btm.] *czynność cz. Zaskwierknąć*.

[Zaskwiernik, a, lm. cy] *człowiek dokuczliwy, przykry, ir. ziółko*.

[Zaskwierny] *dokuczliwy, przykry*: Dzieciak Z. Podmyka zaskwierną czarę z jadami. Wor.

[Zaskwirknąć, nie, nął] p. Zaskwierknąć.

× Zastabić, i, il *zrobić, że kto zastabnie, ostabić*. St. wil.

× Zastabić, eje, ał p. Zastabnąć.

× Zastabienie, a, btm. l. *czynność cz. Zastabić*. 2. *czynność cz. Zastabieć*.

Zastabnąć, bnie, hł, × Zastabieć *zapaść na zdrowiu, zaniemóc, zachorować*: Ale jeżeli waćpan dobrodziej zastabniesz? L. Przez długi czasu przeciąg, nie wiem, czyli więcej kiedy zastabiał nad dwa razy: raz podobno na podagrę był zapadł, a drugi raz na jakąś nieznaną mi cudzoziemską chorobkę. L.

Zastabnięcie, a, btm., czynność cz. Zastabnąć.

× Zastacać, a, ał i × Z. ś. p. Zastocić.

× Zastacanie, a, btm., czynność cz. Zastacać.

× Zastacanie się, a, ś., btm., *czynność cz. Zastacać* ś.

1. **Zasłać, zasociele, zastał, [Zasłocić], nied, Zasłocić, × Zasłocić** *ścieląc złożyć, zakryć, zająć, zapełnić; wysłać*: Z. łożę kobiercem, pokój

słomą. Tuberona drzewiane łożka, miasto materaców, kożuchem były zasłocielane. Pilch. Przen.: *okryć, zająć*: Sady zasłocięły brzeg rzeki. Przen.: Na wierzchu kładę dębinę, którą rozmaity moseciną, żerdziarni i drzewem nakształt kraty zasłocięły. Warg. (= *zakrywał*). Przen.: Z. pole trupami = *usłać, złożyć, okryć*. Całą drogę trupami nieprzyjacielskimi zasłał. L. Monez i Pokar rozległe pola naszym zasłał trupem. Ziemia bronią zasłana. Dm. Pobożewisko to całe było zasłane trupami obdartymi do naga. Niem.

2. **Zasłać, zasle, zastał, nied. Zasyłać [Zaselać]** 1. † Z. kogo = *daleko odesłać, wysłać, wyprowadzić; wysłać na wygnanie, wywieźć, deportować*: Sekretarz do Porty zasłany. Troc. Zasłano go do Syberu. Troc. Cesarz August córkę i wnuczkę zelżone i zesromoczone przez od siebie zasłał. Kosz. Rzymianie złoczyńce zasylali w straceńce, broniąc granie od nieprzyjaciół. Biel. M. Herod, wraz z Herodjadą do Ljonu zasłany, w Hiszpanji nędźnie umarł. Kajs. Tenże Jan jest, który na wyspę Patmos był zaslan. Leop. Za oskarzeniem nieprawdźwym a potwarzany był zaslan i do innej ziemi wygnan. L. Owidjusz był zaslan od cesarza na morze Pontskie. Biel. M. Zasłany do Syberu na wygnanie. Troc. 2. *przesłać, posłać, śląc załączyć*: Z. komu ukłon, pozdrowienie, życzenie listownie. Z. komu całusa ręką. Listownie przeze mnie uniżoności swoje zasyla waćpanu dobrodziejowi. L. 4. *Zasylać = zanościć*: Zasyłać modły, błagania do Boga. 5. [Z.] *posłać*: Musisz mnie do matuli Z.

Zastadzać, a, ał p. Zastodzić.

Zastadzanie, a, btm., czynność cz. Zastadzać.

Zastaniać, a, lm. e, † Zastonić *ten, co zastawia a. zastonił a. zastonił, obrońca*: Trzoda bez wiernego zastaniaacza przeciw drapieżnym wilkom nie jest bezpieczna. L.

Zastanianie, a, ał i Z. ś. p. Zastonić.

Zastanianie, a, btm., czynność cz. Zastaniać.

Zastanianie się, a, ś., btm., czynność cz. Zastaniać ś.

1. **Zastanie, a l. btm., czynność cz. 1. Zasłać**. 2. × Z. lm. a to, *czym zasłano, usłano*: Po drodze było Z. z sukna, kędy iść miała wdowa. Pol. Zastania dwa czerwone z krzyżem złotym. Goł.

2. **Zastanie, a, btm., czynność cz. 2. Zasłać**: Z. kogo na wygnanie. Troc. Z. posła w sprawie jakiej. Troc.

† **Zastaniec, nca, lm. ncy** *ten, którego zasłano, wygnaniec*. L.

[Zastapać się, pie ś., pał ś.] (o koniach) *zaplątać* ś.

[Zastapanie się, a, ś., btm.] *czynność cz. Zastapać* ś.

Zastocenie, a, btm., czynność cz. Zastocić.

Zastocenie się, a, ś., btm., czynność cz. Zastocić ś.

Zastocić, i, il, nied. × Zastacać *zalać słotą, zafłazyć*: Chwile niepogodne śniegów wespół z deszczami zastacających ludzi nadrażały. Błaż. Przen.: Król, oczy rzewniwemi łzami zastociwszy, Bogu dziękował. Błaż. Z. ś. *zacząć* ś. *słocić, zanieść* ś. *na słotę*: Trzeba ś. to zabrać do Kolaneczna wracać. — Zastociło ś., ale jeżeli ci pilno... Jeż.

× **Zastodnąć, nie, ał, × Zastodnieć, × Zastodzieć** 1. *zajść słodyczą, przejść słodyczą, stać* ś. *słodkim*: *Obdulcesco, zastarzam* ś. w słodkości, *zastodzieję*. Mącz. 2. przen.: Z. komu = *zasmakować*,

przypaść do smaku, stać się komu miłym, wdzięcznym, podobać się: Zasłodziłaś mi bardzo, miłsza mi miłość twoja nad miłość żon. Bud. (byłeś mi bardzo wdzięcznym. B. G.). Spiewać będą Jehowie, zasłodnie mu rzezc moja. Bud. (będzie mu wdzięczna mowa moja. B. G.).

× Zasłodnic, nie, niał p. Zasłodnąć.

× Zasłodnienie, a, bīm., czynność cz. Zasłodnieć.

× Zasłodzenie, a, bīm. I. czynność cz. Zasłodzić. 2. czynność cz. Zasłodzić.

Zasłodzić, i, ii, nied. Zasłodzić I. sprawić słodyczą, osłodzić: Złodziwi ludzie trucizny zasłodzią. Boh. Przen.: Rozkoszy nie pomnażają najwyższego dobra, ale tylko okraszają i zasłodzią. Pileh. (= cukrzyją, umilają, uprzyjemniają). 2. sobie co = zasmakować, zagustować w czym, nabrać gustu do czego, upodobać sobie co: Złoczywszy Tatarowie zdobył, a onę zasłodziwszy sobie, znou do Polski zabiegli. Błaż.

× Zasłodzieć, eje, ał p. Zasłodnąć.

Zasłona, y, lm. y, [Zaślona] I. p. Zasłonienie. Troc. to, co zasłania jaką rzecz, co zasłania od czego, co przeszkadza widzeniu, kotara, opona: Uczynisz zasłonę z pawłoczonego jedwabiu. Leop. (oponę. Leop.). Zasłonę zawieszisz na czterech słupach na haczykach i wnieiesz za zasłonę skrzynią świadectwa. B. G. Skoro przyszło do akcji na teatrze, zapony a. zasłony one znikają. Jag. (= kurtyny). Z. na kamedjach. Troc. Za zasłoną siedzi. Troc. (= za firanką). Z. we drzwiach dla wiatru, portjera. Kn. Z. w oknie, do okna = firanka, roleta a. zardrostka. Piękna jest światłość, ale kto się chce spokojnie wyspać, musi nieraz zasłoną okno zaćmić. Lubom. Z. od ognia, światła = ekran, × zasłonnik. Z. od światła = daszek, umbrella. Z. od słońca, ciecnik. Troc. Z. od świece. Troc. Obiecywała lampy z zasłonkami. Krasz. Salon oświetlonym był jedną tylko przez zasłonę przydmioną lampę. Orzesz. Trzydzieści sztuk płótna, pościel z zasłonkami (= firankami, z pawilonem). Rol. Las liście, jak zasłoną jaką, wraża słońca. Żebr. Z. tumanu słońce jak w zasłonie. Jabł (= przesłonięte). Z. twarzy kobiecej = woal, woalka, knief, × podwika. Z. mniszek. Kn., Troc. Z. od deszczu = parasol. Troc. Z. obrazu, ołtarza, tablicy. Kn. (= pokrowiec). Z. w kościele Jerozolimskim. Z. obrazu, tablicie, okna. Troc. Oczu zasłoną są powieki. Troc. Obraz zasłonką, na słupach drewnianych zawieszoną, zasloniony. Star. Z. Najśw. Sakramentu, wystawionego w monstrancji (= umbrakulum). Przen.: Miłością własną mając zaciągnięte oczy, przypadek chyba nagły zerwać może tę zasłonę. L. (= kuszącę, bielmo, zasłpienie). Już spadła z moich oczu Z., już poznałem prawdę. Stasz. Zdejm z błędnego rozumu zasłonę. Troc. Pan, co mieszka w niebie, co zedrze wnukom twym błędu zasłonę. Niem. Odjąłem mu zasłonę mniemania. Troc (= mgłność). Zedrzeć zasłonę, pod którą się kto ukrywa (= maskę). Przen. pokrywka, płaszczek, pozor, pretekst, parawan: Interesom swoim dawał pospolitego dobra pozorne zasłony. Troc. Zachodzący między twoim a moim interes obłudną z oczu zdejmie zasłonę. Troc. Salomon, chcąc pod zasłoną pisać głębokie rzeczy o Bogu, uczynił w księgach swoich rozmowy pary ludzi w wielkiej miłości. Górn. (= pod przenośnią, pod figurą, pod alegorją, symbolicznie, figurycznie, przenośnie). 2. blaszka wisząca na drzwiach od klucza (od strony mieszkania, aby do niego nie zaglądano). 3. [Z.] deska do zamykania pieca w izbie włóciarskiej.

4. przen. osłona, tarcza, obrona, ochrona, opieka, protekcja, ucieczka: Jezdni husarze mają swe zasłony na wyłoty nieprzyjacielskie — tarczce. Gil. Pod zasłoną i obroną herbownej twojej tarczy, tak wielowładnej ręki. Troc. Dasz menu wstydowni zasłonę, jeśli mi przywrócisz ojca. L. (= zabezpieczenie). 5. gatunek pasjansu. 6. anat. Z. a. Żagiel (velum): Z. w mózgu: środkowa przednia (v. medium anticum), rdzontowa przednia (v. medullare anterius) i tylna (v. medullare posterius). Anat. i zool.: × Z. mrużna, p. Migotka. 7. bud.: Z. piecowa = czapka i krążek z żelaza lanego, służące do zamknięcia komina, aby ciepło z niego nie uciekało. 8. fecht.: Z. a. Zastawa zasłonienie się walczącego bronią sieczną przed ciosem przeciwnika, parada, odpór. 9. hut. ekran, blacha zawieszona pod kupą nad ogniskiem, aby ogień nie wypalał oczu kuźniakom i kowalom. 10. kol. Z. parowozowa = budka parowozowa dla maszynisty. Z. śnieżna = zagroda ochronna przeciw zawiejom śnieżnym, odśnieżnik, ściana odśniegowa. 11. mech.: Z. do rur wpustowych a. ściana w dynniku u parowozu. 12. woj. p. Kurtyna: Z., wał między dwoma bastjonami. Gemb. Z. na giwerze od deszczu i słońca (r. 1791). Gemb. Zdr. Zasłona.

Zasłonak, a, lm. i bot. (cortinarius) grzyb z rodziny bełtkowatych. Gatunek: Z. cynamomowy a. Gogłębek, Hełubek (c. a. agaricus cinamomeus).

Zasłonecznić się, i się, ii się. I. zajaśnieć, zablyszcząć się. naksztali słońca: Znaki zasłonecznią się. Słow. 2. zostać zalany blaskiem słonecznym: Łąk tych różaność poranna zasłoneczniła się. Słow.

Zasłonecznie przys. od Zasłoneczny: Z., za słońcem. L.

Zasłonecznienie się, a się, bīm., czynność cz. Zasłonecznić się.

Zasłoneczny za słońcem będący; leżący między zwrotnikiem a kołem biegunowym: Najwyższe góry są w krajach podslonecznych i we środku krajów zasłonecznych. Wyrw. Dwa kraje mierne a. zasłoneczne między tropikami i cyrkulami polarnymi. Przen.: Cisza światów zasłonecznych. Gliń. (= niezmiernie odległych, poza systemem planetarnym znajdujących się).

Zasłoniciel, a, lm. e p. Zasłaniacz: Z., obrońca. Ps. flor.

Zasłonić, i, ii, [Zaślonić], nied. Zasłaniać, [Zaślaniać, Zaśloniąć] I. zakryć zasłoną, zakryć; zawiesić, zapuścić zasłonę: Obraz zasłonką, na słupach drewnianych zawieszoną, zasloniony. Star. Aranei exigua vestibula praepandunt, zasłaniają siatkami, zadziewają, roztaezają siatki. Kn. Z. obraz zasłoną, twarz kwefem, siatką. Troc (= zakławić twarz). Twarz florą zasloniona. L. Wychodząc z nieładnego domu, zaslonił twarz według zwyczaj, bo stamtąd wychodzący ludzie wstydną się. Skar. (= zakrył, zatulił). Chociaż to jasnie ludzie widzą, zasloniwszy przedsię psiną oczy, daj dwie na łęk. Rej. Prawda słowa Bożego ciemnościami bywa zagazona albo zasloniona. Baz. (= zaciemnia). Oko twoje ciemnością wielką zaslonione będzie. Rej. Rozkosz myśli zasłania i w dziwne ją rzeczy przywodzi. Prof. (= mąci, mami, zasłepia). Słońce obłokiem zasłonię, i księżyc nie poda światła swego. Leop. (= zakryję, zawlokę, zaciągnę; słońce obłokiem zawiodę. Leop.). Słońce obłokiem zasłonię. B. G. Chmurka a. obłoczek mały i śród białą dnia słońce ludziom zasłoni, iż go ujrzeć nie mogą.

Zarn. Z. kogo, co przed czym, od czego = *osłonić*, *zabezpieczyć*, *ochronić przed czym*. Bania wyrosła nad Jonaszem, aby zasłaniała głowę jego i zastawiała go od gorąca. B. G. (tak że był cień nad głową jego, ażeby go zasłaniała. Leop.: *aby go ocieniła, zaciemniła*). Djogienes prosi Aleksandra: nie zasłaniaj mnie od słońca. Warg. (= *nie zastępuj mi od słońca*). Zasłaniać kogo od słońca. Troc. Przen.: *Zadna skrytość nie zasłoni cię od mojego badawczego wzroku*. Rzew. Zasłania swój pochod (= *kryje, tai; kryje ś., tai ś. z nim*). Przen.: *Z. co czym = upozorować, zamaskować, wymówić, usprawiedliwić, wytłumaczyć*: Kupno zapłacone zasłonił płaszczykiem darowizny. P. cheł. Zasłania swoje zbrodnią pijaństwem. Troc. Przen.: *† Z. wydatki = pokryć, wyrównać*. 2. od kogo, od czego, przed kim, przed czym = *zastawić, obronić, zabezpieczyć*: Zasłonił mię od kija, od jego niełaski. Troc. Pańską twoją mię zasłaniaasz obroną. Troc. Kasztel miasto od nieprzyjaciela zasłania i broni wszystek trakt do niego należący. Troc. Nic go od winnej jemu kary nie zasłoni. Szym. Ciebie nie od śmierci dzisiaj nie zasłoni. Dm. Piersiami swemi zasłonił króla. Wirt. Od południa zasłaniali Polskę Kozacy. Lel. Zasłonięci lasem i oblani wodą, z pokoleń w pokolenia ludzie wiek swój wiedzą. Syrok. Kozacy na Siewierszczyźnie, nie zasłonięni Dnieprem, bojąc ś. Moskwy, jej też nierównie więcej, niż Polsee, okazywali przychylności. Moracz. Książę mnie zasłoni. Fred. A. Co innego jest stan miejski przeciwko krzywdom i uciskom szlachty bronić i zasłaniać podług sprawiedliwości, a co innego niższych nad wyższych przekładać. L. 3. cz. ni. = a) *przeszkodzić od światła, od widoku, zasłonić światło, zaćmnić*: Nie zasłaniaj mu przy robocie. Troc. Zasłonił mu ręką, aby podpisu nie czytał. (Troc.) = *zakrył ręką podpis*. Coś mi w oczach zasłania (= *mam plamkę na oczach, coś mi wpadło w oczy, nie widzę dobrze*). b) *† Z. komu = zaćmnić komu (obumbrare)*: Anioł rzekł Marji: Duch zstąpi w Cię, a moc Boga najwyższego zasłoni Tobie. Białob. 4. anat. Mięsień zasłaniający a. Zasłaniaacz, *† Zatykaacz, Muskul zatykający*; *Muskul zatyczkowy (obturator s. musculus obturatorius)*. *× Więzadło zasłaniające = więzadło zasłonowe (ligamentum obturatorium)*. *Zasłoniony = zatkany (obturatus)*. *Otwór zasłoniony kości biodrowej (foramen obturatum ossis ilei)*. *Z. ś. l. zasłonić siebie, zakryć ś., odkryć ś.; zasłonić sobie twarz*: Aniołowie zasłaniali ś. przed oblicznością Boga w niebie. Lach. (= *zakrywali sobie oczy*). *Zasłania ś. kapeluszem i mówi odwrócony... L. Zasłoniła ś. chustką. Troc. Zasłaniać ś. od słońca, od ognia. Troc. Z. ś. kwetem, woalem (= *zakweścić ś., zawoalować ś.*). 2. *osłonić ś., zastawić ś., złożyć ś. czym*: Zasłonił ś. tarczą od razu. Troc. Wyniesioną nad głowy tarczą ś. zasłonia. Bardz. Drzwiami ś. i ścianami, nie sądem i prawami zasłonił. Siem. J. Możemy ś. Z. od przewagi magnata. Rzew. 3. przen. *zastawić ś., złożyć ś., usprawiedliwić ś., uniewinnić ś., wymówić ś., tłumaczyć ś. czym, zważyć na co*: Szkoda ś. zasłaniać, kiedy rzecz jest oczywista. Troc. (= *wykręcać ś., wyłgiwać ś.*). *Zasłania ś. starością. Troc. Zasłania ś. niewiadomością.**

2. *Zasłonić, i, ił zaprawić słonością. L.*

Zaslonidło, a, lm. a p. Ciemnik.

Zasloniec, eje, ał zająć słonością, nabrać słoności. L.

1. *Zasłonienie, a, blm., p. Zasłonięcie. Troc.*

2. *Zasłonienie, a, blm. l. czynność cz. 2. Zasłonić. 2. czynność cz. Zasłonić.*

Zasłonienie się, a ś., blm., czynność cz. Zasłonić ś.

Zasłonięcie, a, blm., Zasłonienie czynność cz. l. Zasłonić: Zyski jego są takie, że po zasłonieniu wszelkich wydatków pomnażają założony fundusz. Sur.

Zasłonka, i, lm. i p. Zasłona.

× Zasłonnik, a, lm. i ekran, zasłona od ognia: Dwunasty zabytek obyczajów krakowskich wyobraża Z. przed kominem, olejno na płótnie malowany. Wor.

Zasłonny p. Zasłonowy.

Zasłonowy, Zasłonny l. przym. od Zasłona: Chmura zasłonowa, p. Chmura. *Walczą bez żadnej zasłonej zbroi. Niem. 2. anat. (obturatorius)*: Błona zasłonowa (membrana obturatoria s. ligamentum obturatorium) = *błona zakrywająca otwór kości biodrowej, t. zw. otwór zasłoniony a. jajowaty (foramen obturatorium)*. *Błonki zasłonowe*: a) *cienka błona między odnogami strzemięcia w uchu*; b) *błona szczytowa potyliczna między pierwszym kręgiem a kością potyliczną (membrana atlantooccipitalis)*; c) *błona gnykowotarczowa (membrana hyothyreoidea) między kością gnykową a chrząstką tarczową. Kanał Z. (canalis obturatorius) = wązka szpara w otworze kości biodrowej, ponad błoną zasłonową tegoż. Nerw Z. (nervus obturatorius)*. *Tętnica zasłonowa (arteria obturatoria)*. 3. *patol.*: Przepuklina zasłonowa (hernia obturatoria). *Rwa udowa z powodu uwieżnienia przepukliny zasłonowej (neuralgia obturatoria)*.

[*Zasławić, i, ił*] *zaręczyć*: Z. córkę kawalerowi.

[*Zasłowienie, a, blm.*] *czynność cz. Zasławić.*

× Zasluch, u, lm. y p. Zasluch.

Zasłuchać się, a ś., ał ś., nied. Zasłuchiwać ś. zatopić ś. w słuchaniu, wsłuchać ś. w co: Zasluchani żeglarze rozbijali ś. o podnożne skały. Od. *Zasłuchiwałem ś. w te pieśni, w których tęsknocie tyle wesela, w których wesołości tyle rzewnego smutku*. Krasz. *Profesor Hipolit zasłuchał ś. nad bajkami i pieśniami ludowemi*. Krasz.

Zasłuchanie, a, blm., p. Zasluchanie ś.

Zasłuchanie się, a ś., blm., niek. Zasłuchanie czynność cz. Zasłuchać ś.; stan tego, co ś. zasłuchał: Cisza tedy panowała w komnacie a Z. wielkie. Glin. *W tę gwarą noc wspomnień kładzie ś. spokój zasłuchania na duszę*. Brt.

× Zasłuchiwać, uje a. † iwa, iwał p. Zasluszyć. Zasłuchiwać się, uje ś., iwał ś. p. Zasłuchać ś.

× Zasłuchiwanie, a, blm., czynność cz. Zasłuchiwać.

Zasłuchiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasłuchiwać ś.

Zasługa, i, lm. i l. w lm. płaca, zapłata, pensja za służbę: Z, zasługi, zasłużone, wysłużone, wysługa, należące ś. komu zasługi czyli myto odsłużone, zarobione. L. *Zasługi czeladzi, płaca najemnikom powinna być od zwierzeźności ustanowiona*. Kluk. *Czeladź za pewne zasługi i codzienne pożywienie służy Kluk. Ja utrzymuję interesa mego pana, za to biorę zasługi. L. (= *jestem płatny*)*. *Teraz zazwyczaj ledwie mogą służący otrzymać te zasługi, na które ś. zgodzili. L. Nie niemasz ordynaryjniejszego, jak widzieć panów zatrzymujących przez długi czas zasługi swoim służącym. L. Musi być jeszcze u pana moje miesięczne, strawne, moje*

roczne, moje zasługi, moje suchedni i to wszystko, co panowie sługom na postanowieniach pisać, a nie dawać zwykli. L. Mam u pana mego zasługi, to ci najmę, ojczy, stancją. L. (= *zaległą pensję*). Pan mój umyślnie na koniec roku kłóci ś. z ludźmi, aby ich od siebie bez zasług wypędzić. L. Z. żołnierza = *zold, płaca*, X lenung. L. (= *jurgielt*). Żaden wojskowy potrącić sobie nie ma zasługi pieniędzy podatkowych. Troc. Zasługi żołnierz bierze. Troc. Pobierać zasługi. Zasługi dawać, płacić. Troc. 2. to, czym ś. kto dobrze zasłużył, †meryt: Najpierwsza prawdziwej zasługi zasada jest wypełnienie tej rzeczy, do której wykonania najmniejszego nie mieliśmy obowiązku. L. Osobliwa to będzie przed Panem Bogiem Z. Troc. Odważnemi w boju i w pokoju jaśnieje zasługami. Troc. Wielki ma zasługi. Troc. Zmniejsza swoje zasługę, kto chwali sam siebie. Cho. Nie wprzód niebu, ale wprzód idzie Z. Fred. M. To jego osobista Z. Położył wielkie zasługi w kraju, w literaturze, dla nauki. Mnie nie do tego, tylko to mówię, aby była nagroda równa zasłudze. Orzech. Zasługami swemi i przykładami świętymi Kościół Boży ozdobił. Skar. Nie ten u mnie żył długo, kto wiek przeżył długi, lecz kto życie wielkimi ozdobił zasługi. Nar. Opowiada z rozkoszą swe dawne zasługi. Fel. Dał plag dwieście za strawne, a sto za zasługi. Kras. Synowie Gerlica walczyli w szeregach polskich i zasłużyli na znaki męstwa i zasługi. Koź. Ale kiedy o grzechach jego wszysej wiecie, czas i zasługi jego ogłosić po świecie. Mick. Chciałem ma własną zasługą zyskać twe względy. Mick. 3. X Zasługi, X Zasłużone wartości przez zasługi, godność wsparta na zasługach. L. Chwała lub nagana powinny czynić stopnie swoje według wymiaru zasług lub niezasłużności. L.

Zasługiwać, uje, iwał i Z. ś. p. Zasłużyć.

Zasługiwanie, a, lm. a czynność cz. Zasługiwac. Zasługiwanie się a ś., blm., niek. Zasługiwanie czynność cz. Zasługiwac ś.: Jakie zasługiwania dla najmniejszych urzędów a bardzo krótkich pożytków. Hrb. (= *zabiegi, zachody, starania, zabiegania*).

† Zasługować, uje, ował i †Z. ś. p. Zasłużyć.

† Zasługowanie, a, blm., czynność cz. Zasługować: Usprawiedliwienie nasze przed Bogiem nie tylko w sprawiedliwości Chrystusowej zasługującej należy, ale i w odrodzeniu, w którym przez zasługę Chrystusową, zasługującą nam nie tylko zbawienie, ale i moc zasługowania Jego, uczynki dobre dopełnieniem są usprawiedliwienia. Zigr.

† Zasługowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasługować ś.

Zasłupiec, eje, al osłupiec, stanąć słupem, skumienieć, zdrętwieć.

Zasłupienie, a, blm., czynność cz. Zasłupiec: W zdumieniu, w zasłupieniu poznała Sieniawskiego. Tet.

Zasłupkować, uje, ował myśl. (o zajęcu) cupnąć, usiąść na tylnych skokach.

Zasłupkowanie, a, blm., czynność cz. Zasłupkować.

[Zasłużczyzna, y, lm. y] nagroda, wynagrodzenie, zasługi.

1. Zasłużenie, a, blm., czynność cz. Zasłużyć: Z. kary, nagrody. Troc. Postanowienie moje niezasłużenia niezam na to, aby mi ś. powinęła noga, jest tak mocny. Korz.

2. Zasłużenie, X Zasłużnie, przys. od Zasłużony *wedle zasług, słuszenie, sprawiedliwość, godnie, z prawa*: Z. mu ś. to należy.

Zasłużeniec, nca, lm. ncy *człowiek zasłużony*: Starcy, zasłużeniey, mężowie nauki, sławy, enoty. Zer.

Zasłużenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasłużyć ś.

Zasłużniejszy st. w. od Zasłużony: Starszych i zasłużniejszych zhasał. Mick. Nie już zasłużniejszy, ale mocniejsi do urzędów pierwsi byli. Pilch.

† Zasłużnie przys. od Zasłużny, zasłużenie.

X Zasłużność, i, blm., p. Zasługa.

X Zasłużny p. Zasłużony.

X Zasłużone, ego, blm., p. Zasługa: O zapłacie żołnierzom zasłużonego. Konf. Z., wysługa. Troc.

Zasłużony, X Zasłużny i. który położył zasługi, pełen zasługi, pełen zasług, szanowny dla swoich zasług: Mąż Z. Z. człowiek, sługa, żołnierz. Troc. Nie bierze Z., ale szczęśliwy. Byk. Człowiek dobrze krajowi Z. Z. profesor. Z. nauczyciel. 2. dany, należny za zasługi, słuszny, sprawiedliwy, godny; powinnny ze względu na zasługi: Niezasłużone odebrał honory. Dm. Nagroda, kara zasłużona. Niech je pył Z. choć na czas ogarnie. Mick. 3. †Z. = *wysłużony*. Jeżow. Chleb Z., p. Chleb pod 5.

Zasłużyć, y, ył, nied. Zasługiwac, †Zasługować 1. służeniem zarobić, służbą zjednać; wysłużyć: On dziedziczny wójt służbą od wójtostwa zasługuje. Ort. Zasłużył tę godność. Troc. Zasłużył sobie sto złotych. L. 2. a. X Z. ś. co, na co = *zasługując ś. zarobić na co, zyskać, zaskarbić co, stać ś. godnym czego; ściągnąć co na siebie*: Co kto zasłużył, niech cierpi. Zegl. Jeślibym ja komu czego pożyczyl, a onby w tym gardło zasłużył, tedy ja przedsię dobr swych dla niego nie stracę. Sz. (= *zasłużył na karę śmierci*). Zasłużysz tym na karę. Troc. (= *urazisz ś. na nią*). Co za żoną ma hrabia, nie umie ś. zasługiwac na jej przyjaźń. L. Zasłużył tę godność, tę karę. Troc. Zasłużył sobie chęć i zyczliwość wszystkich. Troc. Z. na nagrodę, na wyróżnienie, na wzmiankę, na uznanie, na wdzięczność. Z. na naganę, na potępienie. Przen.: Czyn ten zasługuje na uwagę (= *wart, godzien jest uwagi, jest ważnym*). 3. X Z. co komu = *zjednać w nagrodę zasług*: Rzecz tu zasłużyła mu, aby wszystkie wieki w słusznej miały pamięci imię jego. Ustrz. Usprawiedliwienie nasze przed Bogiem nie tylko w sprawiedliwości Chrystusowej zasługującej należy, ale i w odrodzeniu, w którym przez zasługę Chrystusową, zasługującą nam nie tylko zbawienie, ale i moc zasługowania jego, uczynki dobre dopełnieniem są usprawiedliwienia. Zigr. 4. *odsłużyć, służbą lub zasługą odrobić*: Kiedyby odzłówek wolny przyszedł za którego pana i siadł na woli, a wysiedziawszy wola, albo nie wysiedziawszy do końca, chciał precz iść, tedy pierwszej ma Z. panu tyle, ile na woli siedział, a nie robił. Stl. 5. †Zasługiwac komu, p. Z. ś. Z. ś. 1. *usługami stać ś. użytecznym, położyć zasługi, zjednać sobie uznanie, wdzięczność, poważanie, stać ś. zasłużonym*: Dobrze zasłużył ś. krajowi. Pozwól waepan. niech ś. pierwszej panie zasłuży. L. 2. (w danym wypadku) *przysłużyć ś., okazać usługę, wyswiadczyć usługę*: Dobrodziejstwo ci ten świadczy, któremś ś. nigdy nie zasłużył. L. (= *bez żadnej z twojej*

strony zasługi). 3. Zastugiwać ś. komu, † Zastugiwać komu = *zabiegać o pozyskanie czyjego uznania, czynieć względów, zalecać mu ś., świecić mu łaskę, świadczyć mu godność, nadskakiwać mu. umizgać mu ś.*: Już trzy dni, jak ś. zastuguje, a żadnego wzajemności dowodu nie widzę. L. O, jakoby to była wielka pociecha twoja a radość twoja, a jakobyś dziwnie zabiegał i zastugował to książęciu onemu. Rej. Jak mógł, każdemu zwykł ś. zastugiwać. Niem. 4. × Z. ś. na co, p. wyż.: Z. na co.

Zaslych, u, lm. y, × Zasluch to, co kto zasłyszal, postluch, zasięgnięcie wiadomości ze słyszenia, pogłoska: Dopiero teraz to z zaslychu, to z pamiętników wynurzają ś. u nas z owej wielkiej przeszłości pojedyncze ustępy. Śl. wil. Wiem to z zaslychu (= ze słyszenia).

× Zasluchnąć, nie, nął p. Zaslyszec.
× Zaslychnięcie, a, blm., czynność cz. Zaslychnąć.

Zaslynąć, nie, ał, ęła zacząć slynąć, stać ś. słownym, nabrać sławy, usławić ś.

Zaslynienie, a, blm., p. Zaslyniecie.
Zaslynięcie, a, blm., Zaslyniecie czynność cz. Zaslynąć.

Zaslyszec, y, ał, × Zasluchnąć, nied. × Zasluchiwać l. a. [Z. ś.] o czym, co = *sluchem zasięgnąć, zacerpnąć wiadomości, zasięgnąć języku, zachwyć się słuchem, dowiedzieć ś. przypadkiem, powziąć wiadomość usną, uslyszec z daleka, poslyszec. Rej, Otw. S.* Jak tylko zaslyszeli, że ś. nieprzyjacieli zbliża... Coś zaslyszeli o naszych prawach. Co mniemasz, w jakiej bojaźni oni byli, gdy już ezuli i zaslychnęli, że ś. wilk do oweżarni śpieszył. Żarn. Zasluchnąłem o tym. Hrb. (= *doszła mi wieść o tym*). Już byli zaslychnęli, że tam mieli jeść. Leop. (slyszeli, iż tam mieli jeść. B. G.). Już trochę o tym sekrecie zaslyszala. L. Co tylko zaslyszy, notuje. Szymon zaslychnął, że chcieli tę twierdzę wydać Demetruszowi. Leop. Myśmy zaslychnęli, iż Żydowie nie przyzwolili ojeu memu, żeby ś. mieli wdać w obrzędy greckie. Leop. Naród, któregom nie znał, ten mi slyzył; co uchem zaslychnął, uslychał mię. Leop. (skoro uslyszeli, byli mi poslyszni. B. G.). Moskwa, o naszych prawach zaslychnawszy, z nami spólnie wolności zażywać nie chcieli. Star. Turcy o tym trochę zaslychnęli, iż wielkie wojsko ku ratowaniu ich ciągnie. Baz. Zasluchnął, iż miał do Cypru przyplynać. Birk. W tym szmer i zgiełk ludzi następujących zaslychuwają. Błaż. (= *dotaluje ich*). Jegomość mu powiesz otwarcie o zaslyszanej przez nas deklaracji Ożarowskiego. Kaczk. [Klaniam, panie bracie, cóż tam zaslyszali?]. Wójc. [Ojciec, matka przyjechali, jak ś. o tym zaslyszali, już na wesele. Wójc. Gdzie tylko zaslyszal o pannie bogatej, żenił synów. Pol. 2. × Zasluchiwać kogo = *sluchać, dawać mu postluch, ucho*: Nikczemnych i pochlebeów lubią zaslychiwać. Śl. wil. 3. × Z. co = *przeslyszec ś. w czym, uslyszec fałszywie, ominąć sluchem*. Śl. wil.

Zaslyszenie, a, blm., czynność cz. Zaslyszec.
[Zaslyszenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaslyszec ś.

† Zasmaczenie, a, blm., czynność cz. Zasmaczyć.

† Zasmaczyć, y, ył p. Zasmakować.
Zasmagać, a, ał l. i Zasmagnąć zacząć smagać; smagając zaciąg. 2. smagując zabić; zachłostać, zabiczować, zabatogować, ubiczować, zabwiczyc, zasiec różgami, batem.

Zasmaganie, a, blm., czynność cz. Zasmagać.
Zasmagnąć, nie, nął p. Zasmagać.
Zasmagnięcie, a, blm., czynność cz. Zasmagnąć.
× Zasmak, u, lm. i, † Zakus zasmakowanie, upodobanie. Przen.: W południowych krajach Europy, z tanteej strony Alp śnieżystych jeszcze widać we vegetacji Z. południowego nieba. (= *przypomnienie, resztki, ślady*).

Zasmakować, uje, ował, † Zasmaczyć l. w czym, × czego, × co = *upodobać sobie smak czego; znaleźć upodobanie, zagustować w czym, nabrać gustu do czego, zapalić ś. do czego, polubić co*: W czym raz umysł ludzki ma upodobanie, oczy ś. wpatrzają i język zasmaczy, cóż, kiedy serce da swą kreskę na nią? Pot. Zasmakowali sobie tego. Troc. Żołnierstwo zasmakowało w rabunkach i życiu bez pracy. Niem. 2. komu, cz. ni. *przypaść do smaku, do gustu, zapachnić, narobić apetytu, zrobić komu oskomę, usmiechnąć mu ś.*: Zasmakowało co komu. Kn. Korzyś nieprzyjacielowi zasmakowała, gotowości nie widzi, o przewodnika mu nie trudno. Falib. Zasmakowało mu to. Troc. 3. † Z. komu co = *zrobić mu smacznym, ponętnym, wzbudzić apetyt na co, dodać mu gustu do czego, zachwalić, zalecić, osłodzić mu co*: Sama tej ziemi naszej natura mogła nieprzyjacielowi niezbyte gniazdo Z. Dek. Orest najpierwszy śmierć Pirra Grekom zasmakował, on ich w kościół wprowadził, on ich informował. Mor. A.

Zasmakowanie, a, blm., czynność cz. Zasmakować: Porównanie zmysłnego zasmakowania z wewnętrznym umysłu uczuciem. L. Serca na łonie wolności wypielegnowane przyuezyc do zasmakowania niewoli byłoby rzeczą miłą. Węg. Zasmalać, a, ał i Z. ś. p. Zasmolić.

Zasmalanie, a, blm., czynność cz. Zasmalać.
Zasmalanie się, a ś. blm., czynność cz. Zasmalać ś.

Zasmarkać, ka a. cze, kał *zaplugawić smarkiem, usmarkać, osmarkać. Z. ś. zaplugawić ś. smarkiem, smarkami, osmarkać ś., usmarkać ś.*

Zasmarkanie, a, blm., czynność cz. Zasmarkać.

Zasmarkaniec, ńca, lm. ńcy *smarkacz, zasmarkan, smark, smarkul, gil.*

Zasmarkanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmarkać ś.

Zasmarkany l. im od. Zasmarkać ś. 2. rz., p. Zasmarkaniec.

Zasmarować, uje, ował, nied. Zasmarowywać l. *smarując zwałuc; zaszmelcować, zamazać*: Klapy u surduta tłuszcem zasmarowane. 2. przen. *zapisać niezgrabnie, zapeczać, zagryzmolić, zupawadzać, zabazgrać*: Zasmarował cały arkusz. Przen.: Rodzic zostawił mu majątek jak iza ezysty, on atoli w ciągu lat sześciu tak zasmarował jego tabulę, że zrobiła ś. jak maź czarna. Rog. 3. przen. *zatrzeć, zamazać, zatuszować, łeb czemu skrećić*: Z. drażliwą sprawę pieniądźmi. 4. *smarując zatkać, uzupełnić; zamazać, zalepić*: Nakryjesz garnek nakrywą, a szpary od nakrywy gliną dobrą zasmarujesz i zwolna zasuszysz. Torz. Nieraz człowiek ciekawy, śledząc pszezoł pracę, zamiast chat prostych śklane im stawił pałace, lecz oszukany, nie nie widział, bo nim swoim budowlom fundamenta dały, woskiem gmaoh ów zwodniczy wpród zasmarowały. Tom.

Zasmarowanie, a, blm., czynność cz. Zasmarować.
[Zasmarowany] *zahrudzony*: Rodzice spostrzegli swego syna zasmarowanego.

Zasmarowywać, uje, ywał p. Zasmarować.
Zasmarowywanie, a, blm., czynność cz. Zasmarowywać.

[Zasmażany]: Kapusta zasmażana bez grochu.

Zasmażenie, a, blm., czynność cz. Zasmażyć.

[Zasmażka, i, lm. i] p. Zapalenie.

Zasmażyć, y, ył 1. zacząć smażyć. L. 2. smażyć zaprawić; zapalić, zaskwarzyć: Z. potrawę masłem.

† Zasmażać, a, ał i Z. ś. p. Zasmucić.

† Zasmażanie, a, blm., czynność cz. Zasmażać.

† Zasmażanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmażać ś.

† Zasmażenie, a, blm., czynność cz. Zasmażać.

† Zasmażenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmażać ś.

† Zasmażić, i, il i † Z. ś. p. Zasmucić.

[Zasmekotać, oe, tał] (o dzieciach) smokotaniem i płuciem zabrudzić: Z. sukienkę.

[Zasmekotanie, a, blm.] czynność cz. Zasmekotać.

× Zasmelcować, uje, ował p. Zaszmelcować.

× Zasmelcowanie, a, blm., czynność cz. Zaszmelcować.

Zasmęcać, a, ał i × Z. ś. p. Zasmucić.

Zasmęcanie, a, blm., czynność cz. Zasmęcać.

Zasmęcanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmęcać ś.

Zasmęcenie, a, blm. 1. czynność cz. Zasmęcić. 2. p. Zasmęcenie ś.

Zasmęcenie się, a ś., blm., niek. Zasmęcenie czynność cz. Zasmęcić ś.: Zbawicielu, przez to żałośne Z. Twoje... Wuj.

Zasmęcić, i, il i × Z. ś. p. Zasmucić.

[Zasmędzenie, a, blm.] czynność cz. Zasmędzić.

[Zasmędzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zasmędzić ś.

[Zasmędzić, i, il i Z. ś.] 1. p. Zaszędzić. 2. p. Zaszędzić.

Zasmętniać, a, ał i Z. ś. p. Zasmętnić.

Zasmętnianie, a, blm., czynność cz. Zasmętniać.

Zasmętnianie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmętniać ś.

Zasmętnić, i, il, nied. Zasmętniać zrobić smętnym, zasmucić. Z. ś. stać ś. smętnym, zasmucić ś.: Ja sam aż ś. zasmętnił, usłyszawszy pierwsze granie. Słow. Bohaterowie (powieści) zasmętniają ś. dla kobiety w tonie psychicznym „Nowej Heloizy“, bajronizują. Grzym. A moja ś. dusza zasmętnia. Wysp.

Zasmętnienie, a, blm., czynność cz. Zasmętnić.

Zasmętnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmętnić ś.

Zasmoktać, oze, tał 1. zacząć smokotać; smokotać. 2. zachłapać; smokotać polknąć. 3. smokotać = caluj, c, zamęczyć.

Zasmoktanie, a, blm., czynność cz. Zasmoktać.

Zasmolenie, a, blm., czynność cz. Zasmolić.

[Zasmolenie, ńca, lm. ńcy] smoluch, brudas.

Zasmolenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmolić ś.

Zasmolić, i, il, nied. Zasmalać 1. smolą zalepić, zalać, zamazać; osmolić, posmolić: Z., zakorkować beczkę. Impico, zasmalam, smolą pomazują. Mącz. Zasmalam, oppico. Kn. Wziąwszy

koszyczek z sitowia, okleiła go i zasmoliła z wierzchu. Leop. (obmazała go klejem a smolą. Leop., B. G.). W trunnach dobrze zasmolonych węże znajdowano. Otw. Ze mną pić będziesz wino bardzo tanie, którem zasmolił sam tak rok we dzbanie. Petr. 2. zabrudzić, zbrukać, zawałać, zamorusać, pobrutzić, zbrudzić, posmolić. Z. ś. smolą a. czym innym zabrudzić ś., zbrukać ś., zawałać ś., zamorusać ś., posmolić ś., usmolić ś.: Drażniło go przy stole towarzystwo czeladzi, która, zasmolona, siadała z nim razem do stołu. Bał.

[Zasmoluny] brudny.

Zasmradzać, a, ał i Z. ś. p. Zasmrodzić.

Zasmradzanie, a, blm., czynność cz. Zasmradzać.

Zasmradzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmradzać ś.

Zasmrodzenie, a, blm., czynność cz. Zasmrodzić.

Zasmrodzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmrodzić ś.

Zasmrodzić, i, il, nied. Zasmradzać 1. cz. ni. zapełnić smrodem; narobić, napuścić smrodu, zafętorzyć, zapowietrzyć, żart. zakadzić. 2. co = przejąć smrodem, zasmierdzić, zrobić śmierdzącym: O wychodkach jezuickich co rzekę, któremi Jezuiści zasmradzają świat. Opal. 3. zapełnić odchodami, zafajdać, zasrać: Sra a sra, a już zasmrodził pełniuchny urywał. Pot. Z. ś. zasmierdzać ś. zacuchnąć, stać ś. śmierdzącym: Czy nie widzisz, gdy mięso z ciepła ś. zasmrodzi, leżąc chwilę, jak ś. w nim robactwo zarodzi. Żebr.

† Zasmród, odu, lm. ody zasmrodzenie; wyziew smrodliwy, smród wychodzący skąd: Ścierwów stopy leżą i szkodzą, zasmrodami zalatując wszędy. Żebr.

Zasmuć, a, ał i Z. ś. p. Zasmucić.

Zasmucanie, a, blm., czynność cz. Zasmuć.

Zasmucanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmućać ś.

Zasmucenie, a, blm. 1. czynność cz. Zasmucić. 2. smutek.

Zasmucenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasmucić ś.

Zasmuciciel, a, lm. e ten, co zasmucił a. zasmuca: Ferturbator, zatrudniciel, zamieszacz, Z. Mącz.

Zasmucicielka, i, lm. i forma ż. od Zasmuciciel. L.

Zasmucić, i, il, † Zasmęcić, [Zasmęcić], † Zasmęcić, Zasmętnić, nied. Zasmuć, † Zasmućać, † Zasmęcać, Zasmętniać, † Zasmurzać nubić smutku; napełnić, okryć smutkiem; pograć w smutku, strapić, zafrasować, zmartwić: Matkę swoją tym (na tym) zasmucił. Troc. Z. czyje serce. (=zakrwawić). Sława twoja zasmęci go. Leop. (=nie da mu pokoju, nie ciesz go). Nie wiasta złością odmienia oblicze swoje a zasmurza twarz swoją jako niedźwiedzica. B. G. (=wchmurza). Nie zasmęcaj ani cięż brata swego. Leop. List twój mnie ogromnie zasmęcił. Krasin. Przen.: zrobić smutnym, posępnym: Deszczyk zasmuciał powietrze. Słow. Z. ś., [Zasmutnić] okryć ś., napełnić ś. smutkiem, pograć ś. w smutku, popaść w smutek, sposepnąć, posmutnić, zafrasować ś., strapić ś., zmartwić ś.; × zachmurzyć ś., nachmurzyć ś., zmarszczyć ś.: Przymówił tej pani przykro, tedy uległa ś. ta pani i zasmęciła ś. Ort. Zasmęciło ś. w gniewie oko moje. Leop. (zasmucilo ś. Leop.). Zasmuceni senatorowie zanieśli do posłów gorące prośby za nieszczęśliwym sejmem. Szaj.

† Zasmurzać, a, ał p. Zasmucić.

† Zasmurzenie, a, bhm., czynność cz. Zasmurzać.

[Zasmutnieć, eje, ał] p. Zasmucić.

[Zasmutnienie, a, bhm.] czynność cz. Zasmutnieć.

Zasnąć, zaśnie, zasnął, × Zaspać, nied. Zасыпаć. [Zасыпаć] l. *zostać ujętym przez sen, usnąć z wolna, zacząć spać, zapuścić w sen, pogrążyć ś. we śnie*: Zachowujcie ś. cicho: chory zasypia. Za sypiam, Z., usypiam. Kn. Bogdaj to Z., byle sen był smaczny, mniejsza, na miękkim łożu, czy na ławie, bogdaj to Z., chociaż sen dziwaczny, słodsze te bajki, niż troski na jawie. Kras. Zaśnij, przysni-ć ś. co wesołego. Kn. Chcą spać, czytając, niechże i zasną. Kras. Z. nie może. Troc. (= *zmrzyżyć oka, nie na smu*). A gdy będziem zasypiali, niech Cię nawet sen nasz chwali. Karp. Ktoby na straży zaspał, dozorey straży wolno będzie takiego zaraz zabić. Paszk. (= *zdrzemnąć ś.*). Po pięciu dniach od wyleżenia jedwabniki pierwszy raz zasypiają i przez 36 godzin nie nie jedzą. Przędz. Jeszcze nie zaspał (zasnął) chory. Troc. Przen.: Dziewczyzna będzie kobietą, nim dwa razy słońce zaśnie. Słow. (= *zajądzie*). Przen.: I Homer, jak powiadają, czasem zasypia. Karp. (= *drzemie, traci energję, bywa niewyraźny*). Przen.: Z. w Panu, Z. w Bogu, Z. na wieki, smem wiecznym, nieprzespanym = *umrzeć, zamknąć oczy, powieki*. Nie umarł śmiercią wieczną, ale zasnął w Panu swoim do czasu. Rej. Ociec już stary, a do tego słabowity, niezadługo zapewne zechce Z. Bogu. L. 2. (o rybie) *prześcić żyć, usnąć, zdrętwieć*: Ryba zasnęła. Troc.

† Zasnęły, † Zaśniony, [Zaśniony, Zaśnięty], † Zaśniący który zasnął: Snadź jeszcze i tu w tym żywocie trudniej twardo zasnełego człowieka obudzić, niżli było Panu śmiercią umarłego. Rej. Wiele ciał zasnętych wyszło z grobów. Bud. Chrystus zmartwychwstał pierwiastkiem ludzi zasnętych; jako bowiem przez człowieka śmierć, tak i przez człowieka powstanie umarłych. Kucz. Z tego najświętszego grobu, złożywszy z siebie ludzką śmiertelność, jako pierwiastek zaśnionych, raczyłeś powstać. Groch. [Podanie o zaśnionych, rycerzach pod Mątawami. Gwara między ludziami o zaśnionym wojsku. Mic.]. Ciała zaśniących a umarłych chrześcijan są w opiece milego Boga. Gil.

Zasnowa, y, lm. y to, czym zasnowano, zarobiono jaki otwór: Do przytwierdzenia szczebli posłużyły namokłe tyka rogozek i Z. wozów z sucharów. Jeź. Ten artykułik co moment wpadał, jak bąk w siatki pajęczę, i rwał zasnowę. Jeź.

Zasnować, uje, ował i Z. ś. p. Zasnuć.

Zasnowanie, a, bhm., czynność cz. Zasnować. Zasnowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zasnować ś.

Zasnowywać, a, ał i Z. ś. p. Zasnuć.

Zasnowywanie, a, bhm., czynność cz. Zasnowywać.

Zasnowywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zasnowywać ś.

Zasnucie, a, bhm. l. czynność cz. Zasnuć: 2. to, co zasnuto, węzeł, płatanina: Tego zasnucia nitek ująć nie mogę. Jeź.

Zasnucie się, a ś., bhm., czynność cz. Zasnuć ś.

Zasnud, uje, ul, Zasnować, nied. Zasnować, Zasnowywać l. *zacząć snuć, zaprzęść, zaciągnąć*

nić, osnowę (właśc. i przen.): Wdziękami twarzy a serca przymioty zasnutas dla mnie wiek złoty. Książ. Posel francuski de Lionne zasnuł nową intrygę. T. K. (= *zadzierzgnął, nawiązał*). Świat ozwierał ciężko mgławicami zasnuć oczy. Reym. Słoneczne błyski z czoła mu strzelają, ale i noc ciemna, burzliwa oblicze mu zasnuwa. Sprawdzenie Tuhaj beja do Perekopu świadczyło, jako chana obchodzą knowania, przez Chmielnickiego zasnuć. Jeź. 2. [Z. pończochę] = *zacerować*. Z. ś. *zawlec ś., zaciągnąć ś., zawiązać ś., zadzierzgnąć ś., nawiązać ś.*: Zasnowały ś. pajęczę nici, kłębiły różowe mgły. Brt. Tu zasnuwa ś. wbrew temu wszystkiemu nagle negocjacja. Jaroch. Ilekroć zasnują ci ś. żył w oczach, zwróć je na Cezara. Oss. (= *stanąć, zakręcić ś., rzucić ci ś.*).

[Zasnukać, a, ał] l. *zawdziewać, otulić*. Gwar. 2. *zawinąć*: Szak ja ci nici dała, żebyś sito zasnukała. Gwar.

[Zasnukanie, a, bhm., czynność cz. Zasnukać. Zasnować, a, ał i Z. ś. p. Zasnuć.

Zasnowanie, a, bhm., czynność cz. Zasnować. Zasnowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zasnować ś.

[Zasobek, bku, lm. bki] l. *plecy*. 2. *byt*.

† Zasobić się, i ś., il ś. *zapatrywać ś., prowadzić ś., robić zapasy, gromadzić zasoby*.

† Zasobienie się, a ś., bhm., czynność cz. Zasobić ś.

† Zasobnica, y, lm. e l. forma ż. od Zasobnik. L. 2. *zadek, tyłek, pośladek, dupa*, żart. *stara pani, pietrowca, sempiterna*: Dopusi na cię Pan wrzody na zasobnicy. B. B. (zarazi cię wrzodem a niemocą zadnicy. B. G.).

Zasobnie przys. od Zasobny.

Zasobnik, a l. lm. cy ten, którego kto ma za sobą, z tyłu: Djabel pędem sunął za kulbakę i za szyję oblał szlachcica; spytał ś. tenże swego zasobnika, coby on był za jeden? Oss. 2. lm. i fiz. = *Akumulator*.

Zasobność, i, bhm., rz. od Zasobny.

Zasobny l. [Z. *będący za kim, z tyłu kogo, tylny, zadni*: Czterdzięci pięć ran przedśobnych w piersiach odniósł, zasobnych zadnych nie miał. Warg. 2. × Z. a. × *Zasobowy zapasowy*: Dobrze mieć oś zasobną. Dobrze, gdy będzie druga zasobna rękojeść. Kluk. 3. *nie ubogi, zamożny, dostatni, mający zasoby*: Gospodarz Z. = *dobrze zagospodarowany, mający wiele rąk do pracy i silne gospodarstwo*.

[Zasobownia, i, lm. e] *skład żywności*.

× *Zasobowy p. Zasobny*: *Kapitał Z.* (= *zapasowy*): Kasa zasobowa majstrów kowalskich. *Kapitał Z.* (= *rezerwowo*).

[Zasoby]?: Jakie przedsoby, takie Z.

× *Zasoczenie, a, bhm., czynność cz. Zasoczyc.*

× *Zasoczyc, y, yl zapuścić, zaprawić sokiem*. L.

[Zasoczynić się, i ś., il ś.] *zakwerczyć ś., zapylić ś.*

[Zasoczynienie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zasoczynić ś.

Zasolenie, a, bhm., czynność cz. Zasolić.

Zasolić, i, il, nied. Zasałać l. *zaprawić, zasypać solą, nasolić*: Pypeć drobiu w końcu języka zdejmować i zaraz to miejsce Z. Haur. Śledzie Z. Parowanie wody słonej a. przasnej, zasałanej rumem solnym. Paw. Przen. × Zasała płacem niesłone rosół. L. 2. *zjeść coś słonego*: Musiał Z., bo spija wodę. 3. przen. *dosolić, dokuczyc, dać ś. we znaki, dojąc do żywego, zapiec, zalać sadła, dogrzac, zaleść za skórę*: Zenić ś. z tak ubogą, coż teraz za wniosek, bo jeżeli nadzieja

licznych kiedyś wiosek, tym czasem i głód dojmie i bieda zasoli. Zabł. 4. gór. = a) *zasypać szór piaskiem suchym i grubym, ażeby wodę zaskórnią ustrzymać.* b) *zszczyć i wysuszyć sól osiadłą na dnie panwi, kończąc w ten sposób wywarzenie solanki.* Łab.

† **Zasolanka**, i, lm. i *mięso solone, peklowina, pekeflasz.* Troc. Taki chory wystrzegać s. ma grubych pokarmów, wędzonek, zasolonek. Haur.

× **Zasolować, uje, ował** rozwiązać, rozpuścić, zamknąć: Z. sesję.

× **Zasolowanie, a**, bfm., czynność cz. **Zasolowa-**

| **Zasolony** | *zawalany sosem.*

× **Zasowić, i, ii** zasepić, L.

× **Zasowienie, a**, bfm., czynność cz. **Zasowić.**

Zasób, obu, lm. oby 1. *nagromadzone źródło, z którego s. czerpie zamożność, zapas:* Ocembrowanie zdroju solnego niech będzie jak najgłębsze, aby zawsze mógł być jak największy Z. zebranej soli. Kluk. Burnet czyni ziemię dętą i w tej dętości zachowuje dla zasobu wiele wody. Kluk. (= *od wszelkiego przypadku, na czarną godzinę, w rezerwie*) (dla zasobu, od przypadków. Kluk.). Przy każdym ogrodzie powinien być Z. młodych drzewek, aby były na dorędziu, gdy s. starsze zepsują. Kluk. (= *szkolka, płonnik*). Wedle stawu grobla, wedle zasobów obszary. Jord. Cały Z. umysłowy tego przed królem gumalastycznego człowieka, a przed innemi pyszałka, zawiera s. w niewyczerpanej gadatliwości. Spas. Zasoby naukowe. Gdzież są te szczęścia jego bogate zasoby? Moraw. 2. *ekon. kapitał* = a) część mienia przeznaczona do otrzymania dochodu, dla odróżnienia od zapasu użytkowego; b) wszystkie środki produkcyjne, dla odróżnienia od gotowych produktów; c) wszystkie produkty przeznaczone do dalszej produkcji, dla odróżnienia od płodów przyrodzonych i pracy ludzkiej, przeznaczonych także do produkcji. Z. użytkowy = wszelkie produkty przeznaczone do spożycia bezpośrednio. Z. staty = narzędzia produkcji przynoszące dochód właścicielowi, bez przechodzenia z ręki do ręki. Z. obiegowy = narzędzia produkcji przynoszące dochód przez ciągłe przechodzenie z ręki jednego właściciela do drugiego. Z. martwy a. śpiący = pozostający czasowo bez wszelkiego zastosowania. Z. uwięziony, wymienny, miejscowy, publiczny, prywatny.

[**Zasób**] przys. *ciągle, wciąż*: Z. (ciągiem) sobie na tym piecu leżysz.

Zaspa, y, lm. y, **Zasyp, × Zasep** 1. *zasypianie, zasypywanie.* Przen.: Okręg zaspe Jupiter wszystkiego widząc, dądde zrazik. Żebr. (= *zalew, powódź, potop*). 2. *danu ilość sypkiego tworzywa, użyta naraz do zasypiania:* Skła w hueie razem nie sypać, ale po trochu, lecz jak s. pierwszy zasyp ustoi, to drugi wysypać. Torz. 3. *to, co s. utworzyło przez zasypianie śniegu, piasku, wydma, wydmsko, lawina, kupa, pagórek usypany:* Na brzegu był zasep piasku. Przyb. Ziemia tam zaspał śnieżnemi i lody okryta. Otw. Śnieg, chociaż po mału, ba i drobny leci, a przecię wielkie czyni zaspy i zamieci. P. Koch. Przyszły na Turków wielkie śniegi, iż zewsząd zaspał ogarnieni, ani dalej ciągnąć, ani s. wrócić nie mogli. Stryjk. Często tam ginie niejeden pielgrzym, zasuty piaskami i pogrzebiony wielkimi zaspałmi. P. Koch. Tak wśród stepów, tak wśród zaspów i Kaukazów i Hydaspów, pewien, iż świat pokona, wiódł tryumfy bożek

grona. Kras. Z. morska = *duna*. 4. *zł. zasypianie s., zakopanie s. = zdradzenie s.*

Zaspać, spi, spał, nied. **Zasypiać** 1. × Z, p. **Zasnąć.** Paszk. 2. *cz. ni. przespać czas właściwy, oznaczony: Czemuś nierychło przyszedł? Zaspałem. Ku. Złąmy straż mieli, zaspałismy. Skar. Przen.: Z. czas, okazję i t. p. = opuścić, nie dopilnować, omieszkac, zaniedbać, przegapić, przegawronić. Będę s. starał, abym naszego uszczęśliwienia nie zaspał. L. Zasypiam czego, przesyłam sprawę, przez niedbalstwo utracam. Kn. Nie zaśpi on tego. Kn. Nie zasypiaj okazji, którą ci może niebo z umysłu zsyła. L. Kwapił s. do Rzymu, by nie zaspał swego. Paszk. Książę Wilhelm, od Jadwigi, aby swych rzeczy nie zasypiał, przestrzeżony, do Krakowa przyjechał. Błaż. Nie chciał Z. pogody w odbieraniu za wojowanych derewni. Koch. W. Ode dnia do dnia ociągając s., nagodnych czasów i pogody zasypiają. Pilch. Szatan, który Bogu jeszcze w niebie zawiścił chwaly, a człowiekowi Bożej łaski, nigdy nie zaspał, aby nie miał ludzi zwodzić od znajomości Boskiej. Gil. (= *nie opuścił nadarzającej s. sposobności*). Spieszno s. na bitwę gotować poczęli, a nasi też tym czasem nie zasypiali. Pilch. (= *nie próżnowali, nie tracili czasu*). Kiedy s. trafi wezry, który nie rad, jako mówią, gruski w popiele zaśpi, ma intratę, jaką chce. Kłok. Gdzie potrzeba, nie zaśpią gruszek w popiele. L. Teraz, o teraz otrząśnij s. śmieie, nie chcąc tej gruszki zasypiać w popiele. Koch. W. Ja mojej powinności nigdy nie zaspałem. Karp. U mnie dużo zaspanego, za to ja teraz dzień i noc czuwać muszę. Krasz. 3. *spaniem zagłuszyli, całumić; przespać:* Chcąc nieco głód Z., spali po przyzbach. Sienk. 4. *zmarować na spanie, przespać:* Drugi będzie tak niedbały, że zaśpi a zapije wszystkie czasy swoje. Rej. Z. s. zapędzić s. w spanie, spać na zabój: A to s. zaspał!*

Zaspakajać, a, ał i Z. s. p. **Zaspokoić.**

Zaspakajanie, a, bfm., czynność cz. **Zaspakajać.**

Zaspakajanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zaspakajać s.**

† **Zaspalność, i**, bfm. *ospalność, senliwość, nałóg zasypiania; przen. drzemota, odrętwienie, letary, gnuśność, lenistwo, ociężałość, niezaradność, obojętność, apatja:* Boże, obudźcie Z. naszę! Skar.

Zaspały 1. [Z.] *który zaspał:* Chwytaście, nikogo nie mijacie, jak staroego, tak małego i za piecem zaspałego. 2. × Z. p. **Zaspany.**

Zaspanie, a, bfm., czynność cz. **Zaspać:** Jedwabniki za pierwszym zaspaniem dostają główek bardzo siwych. Przędz. (= *zasniciem*).

Zaspano przys. od **Zaspany:** Wygląda jakoś Z.

Zaspany 1. im. od **Zaspać.** 2. a. × **Zaspały** *osowiały, błędny od snu, odczuwały wskutek trapiącej senności, senny, mający zaspane oczy, ociężały, niedołężny, niewytrzeźwiony ze snu:* Zaspane ma oczy. Troc. Azor usiadł poważnie na przednich łapach, zaspałym wzrokiem patrząc na swego pana. Chodź. 3. *przen. gnuśny, leniwy, ospały:* Zaspanym wskazuje, jako już wysoko słońce oświaty.

† **Zasparzenie, a**, bfm., czynność cz. **Zasparzyć.**

† **Zasparzyć, y, ył** *zasadzić w sparze = w zarzasku:* Spar wielki, zwany krzyżowym, w którym są dwa lub cztery ptaszki zasparzone, i mały, o jednym tylko ptaszku. Cyg.

Zaspokajać, a, ał i Z. s. p. **Zaspokoić.**

Zaspokajanie, a, b.l.m., czynność cz. Zaspokajać.

Zaspokajanie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zaspokajać ś.

Zaspokoić, i, ii, nied. Zaspokajać, Zaspokajać I. kogo = przywrócić mu spokój, uspokoić go, rozchwiać jego niepewność: Zaspokojono go jako tako uroczystym zapewnieniem. Wszakem ja w samym wsparciu i natchnieniu nie poprzestał myślami wesołemi i poważnemi siebie koić i zaspokajać. Pileh. 2. zatagodzić, uśmierzyć, zmitygować, uciszyć, zażegnać, zagodzić, wyrównać: Z. spór. Klótnie sąsiedzkie zaspokajać. Koss. 3. głód, pragnienie, żądze = zasyć, uśmierzyć, ukoić, zadowolić: Namiętność niezaspokojona panowała nad nim wyłączenie. Krasz. 4. zakończyć zadowalając, zatłwić: Byłbym może w ciehości zaspokoił tę sprawę. L. 5. dług = zapłacić, uiszczyć, spłacić, zatłwić: Z. dług, dłużnika. We mnie istnieje suma niezaspokojonych potrzeb. Orzesz. Z. ś. I. odzyskać spokój, uspokoić ś., pozbyć ś. niepokoju, upewnić ś. 2. czym = zadowolić ś., ukontentować ś., poprzestać na czym, przestać na czym, przestać pragnąć.

× Zaspokojca, y, lm. y ten, co zaspokaja, co zaprowadza spokój: Wystawiajmy starowników poczciwości, zaspokojców w domach swoich. Wuj. Zaspokojce sumienia. Wor.

Zaspokojenie, a, b.l.m. I. czynność cz. Zaspokoić. 2. spokój, zadowolenie, satysfakcja. 3. zadowycięznienie, zapłata, spłata: Z. długów. Mamy wielorakie potrzeby, bez zaspokojenia których żadnym sposobem obejść ś. nie możemy. Kołł.

Zaspokojenie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zaspokoić ś.

Zasposabiać, a, al i Z. ś. p. Zasposobić.

Zasposabianie, a, b.l.m., czynność cz. Zasposabiać.

Zasposabianie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasposabiać ś.

Zasposobić, i, ii, nied. Zasposabiać przysposabiając zaopatrzyć: Zakrystja była bogato zasposobiona. Krasz. Chate zasposobiał w żywność i sprzęt potrzebny. Krasz. Z. ś. przysposabiając ś. zaopatrzyć ś. Krasz. Mnóstwem zabawek dziecinnych zasposobiła ś. dla Stasia na drogę. And.

Zasposobienie, a, b.l.m., czynność cz. Zasposobić.

Zasposobienie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasposobić ś.

Zaspójka, i, lm. i mul. kielnia.

† Zaspół p. Wzaspół L.

[Zaspómoga, i, lm. i] zaspomoga.

× Zasprzączkować, uje, ował zapiąć na sprzączki: Zasprzączkowane trzewiki. Rzew.

× Zasprzączkowanie, a, b.l.m., czynność cz. Zaspzączkować.

Zaspurtować, uje, ował cyk. zacząć spurtować: Zaspurtował już na pół koła przed metą.

Zaspurtowanie, a, b.l.m., czynność cz. Zaspurtować.

Zasrać, a, al, nied. Zaszrywać srajac zawałać kalem, osrać, zafajdać, ofajdać, opaskudzić. Z. ś. srajac zawałać ś. kalem; osrać ś., posrać ś., zafajdać ś., ofajdać ś., opaskudzić ś. L.

Zasraj, a, lm. e p. Zaszraniec.

Zasrajduszek, szka, lm. szki żart. mały zasraniec.

Zasrajduszka, i, lm. i żart. forma ż. od Zasrajduszek.

Zasrana, ej, lm. e forma ż. od Zasrany.

Zasranie, a, b.l.m., czynność cz. Zasrać.

Zasraniec, ńca, lm. ńcy, Zasraj, Zasrany srajac, srajek, gówniarz, smród, śmierdziel, śmierdzuch, smarkacz, smarkul, fajel, malec, chłystek, pagaj: Komu to tu! taki Z.! Niechno przyjedzie do nas ten Z. Słow. (= kiep, dureń).

Zasranie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasrać ś. Zasrany I. im. od Zasrać. 2. lichy, nędzny, niewiele wart, mizerny, nikczemny: Co to tam warto takie zasrane gospodarstwo! Zasrana dola. Z., ego, lm. i rz., p. Zasraniec.

Zasrebrzać, a, al p. Zasrebrzyć.

Zasrebrzanie, a, b.l.m., czynność cz. Zasrebrzać. Zasrebrzanie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasrebrzać ś.

Zasrebrzanie, a, b.l.m., czynność cz. Zasrebrzyć. Zasrebrzenie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasrebrzyć ś.

Zasrebrzyć, y, yi, nied. Zasrebrzać zawlec, zaciągnąć srebrem, posrebrzyć, osrebrzyć. Z. ś. zajaśnieć, zamajaczyć blaskiem srebrzystym: Z przeciwnej strony nieba zasrebrzył ś. księżyc. Gom. Na Wiśle zazieleniła ś. i zasrebrzyła fala. Tet.

† Zasreszenie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasreszyć ś.

† Zasreszyć się, y ś., yi ś. przeleknąć ś., przestraszyć ś., przerazić ś., wzdrzgnąć ś., wstrząsnąć ś. Pot.

Zasromać, a, al, nied. † Zasromawać, zawstydzic srodzce, okryć sromem, zażenować, skonfundować. Op. Zasroman być. Pe. flor. Mileza. zasromani. P. Koch. (= ze wstydu). Nie zasromawajcie jej. Bud. Niechaj nie będą zasromani ci, którzy Ciebie szukają. B. B. (niechajże nie będą zawstydzeni. B. G.). Panie, zasromaj czoła pogańskie zelżywościami. Birk. Ufnosć w Tobie mający od oblicza Twego nie odchodzi zasromany. P. Koch. Z. ś. zawstydzic ś. srodzce, okryć ś. sromem, zażenować ś., skonfundować ś.; zalać ś., zapłonąć wstydem: Niech ś. zawstydzą i zasromają. Bud. (niech będą pohaanbieni. B. G.). Tak był zasromany, tak na ś. i sromotę swoją rozgniewany, iżby rad, żeby go w ziemię zakopano. P. Koch. Pomieranie ś. od wstydu Z. godzi L. Potrzeba tego wyciąga, aby ś. zły wstydzil i zasromał oczu wszystkiego świata. Skar. Z przysłym mym życiem broni niewinności sumnienia czyste i niezasromane. P. Koch. Antek ś. mocno zasromał. Krasz. Pośrodku gospody stało ich wiankiem kilkanaście, jak makowych kwiatków polnych, rumianych i ślicznych, napół zasromanych, pół zalotnych, a drugim kołem za nimi parobey. Krasz. Za nim biegiem pędzili ludzie gniewni i zasromani. Krasz.

Zasromanie, a, b.l.m., czynność cz. Zasromać: On pomni, że go w Z. wprawil, gdy niewstydlive jego szaleństwo objawil. Otw. To wstydl, to hańba zasromania godna, ustawicznie w niepobożności leżac, nigdy ś. nie chceć obaczyć. Żarna.

Zasromanie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasromać ś.

† Zasromawać, a, al i † Z. ś. p. Zasromać. Ps. flor.

† Zasromawanie, a, b.l.m., czynność cz. Zasromawać.

† Zasromawanie się, a ś., b.l.m., czynność cz. Zasromawać ś.

† Zasromiciel, a, lm. e ten, co zasromal, × zawstydziciel. L.

Zasromocenie, a, blm., czynność cz. **Zasromocić**: O, jakie Z. i potępienie wasze będzie! Bals.

Zasromocić, i, il okryć, napełnić sromotą; zhańbić, pochańbić, zawstydzic. L.

Zasrożeń, eje, ał p. **Zasrożyć** s.

Zasrożenie, a, blm. I. czynność cz. **Zasrożeń**. 2. czynność cz. **Zasrożyć**.

Zasrożenie się, a s., blm., czynność cz. **Zasrożyć** s.

Zasrożyć, y, ył uczynić srogim, rozsrożyć, rozjątrzyć, zapalić gniewem, rozżłościć, rozsierdzić, rozwsieciżyć. Z. s., **Zasrożeń** zapalić s. srogoscią, rozsrożyć s., rozjątrzyć s., zapalać gniewem, stać s. srogim, umieść s., rozżłościć s., rozsierzdzić s., rozwsieciżyć s.

[**Zasrus**, a, lm. y] smarkacz, zasraniec, śmierdziel.

Zasrywać, a, ał i Z. s. p. **Zasrać**.

Zasrywanie, a, blm., czynność cz. **Zasrywać**.

Zasrywanie się, a s., blm., czynność cz. **Zasrywać** s.

Zassać, zassie, zassał, nied. × **Zasysać** I. zacząć ssać. L. Z. s. I. **zapędzić** s. w sianie: Suka tak s. zacięła i tak s. zassała (wbijwszy zęby w borsuka), że nie chciała go puścić. Pol. 2. bed. nasiąknąć, napełnić: Bezcza, wysmarowana lojem, zassała s.

Zassanie, a, blm., czynność cz. **Zassać**.

Zassanie się, a s., blm., czynność cz. **Zassać** s.

Zastać, zastanie, zastał, nied. **Zastawać** I.

× Z., oi za kogo = zastawić go sobą, zaręczyć się, stanąć w czyjej obronie, poświęcić s., odpowiedzieć za kogo: Ja za to dziecko krwią moją zastanę. Pol. 2. kogo, co gdzie = natknąć s. na kogo, na co, spotkać, zdybać, złapać na jakim miejscu, zejść s. z nim gdzie nieoczekiwanie, trafić gdzie na kogo, na co: Gdy kto zastanie u kogo co swego. Mac. z Roż. Mnie jeszcze złość w matee przekięta zastala, mnie grzech jeszcze w mleku podawała. Kochan. Z. kogo w domu. Wybierał s. do odwiedzenia znaczniejszych w mieście osób i liczbę kartek spisać kazał do oddania, gdyby mu s. zdarzyło kogo nie Z. L. Co zastaniesz, to jedz. Kn. (= co Bóg da). Zastałem go na, przy robocie. Troc. Gdzie zastal, mogę tak rzec, święte obyczaje. Kochan. List twój siostrę zastal. Troc. Zastał go u stołu. Troc. Zastałem tę książkę u niego. Troc. (= znalazłem). Często je zorza na modlitwie zastawała. Skar. Zastanie cię Pan niegotowym. Skar. Jeżeli was anioł na tym miejscu i w tym statku nie zastanie, zapłatę swoją stracie. Skar. Aby ich próżniącami nigdy nie zastal. Skar. Przybywszy, zastal wszystko w nieładzie. Z. kogo przy obiedzie. † Kto eudze obiady zastaje, tego żywot nie ma być poczytan za żywot, bo myśl swą frasuje pokarny cudzemi. B. B. (= stara s. zastać je, trafić na nie, który ich patrzy). 2. kogo na czym, przy czym, z kim = zejść, zdybać, przydybać, złapać, przylapać, przycapić: Zastał go u żony. Troc. Zastaję kogo na czym, schodzę kogo na czym. Kn. Nieszczęśliwą byłabym, gdyby mię tu zastal z waćpanem. L. (= gdyby nas tu zszedł). Wstyd złodzieja, gdy go zastana. Wuj. Z. kogo na gorącym uczynku. Przen.: Zastał mię deszcz. Kn. (= złapał, zszedł, zaskoczył, spotkał). Zastał mię deszcz, śnieg na drodze. Troc. 3. [Z. o kogo] (dok.) stać o kogo; zatroszczyć s. o kogo, pomyśleć o nim, dbać o kogo. Z. s., oi s. I. † Z. s. = zatrzymać s., powstrzymać s., stanąć w miejscu,

zahamować s., zastanowić s.: Koło s. zastalo. L. 2. przez stanie zostać przy danym stanie, zachować daną postać, ulec zastojowi, stagnacji, znieruchomieć, okrzepnąć. zsiąść s., ściąć s., skrzepnąć: Gdy s. tygiel w formie trochę zastoi, obręcze zsuwają, klepki odejmują, i tygiel s. gładki zostaje. Torz. Gruczoł miejsca został i wzrost wysiadłego pagórka ma. i z wieku zastal s. długiego. Żebr. Prace ręczne nie dają s. krwi zastawać, czyniąc ją czerstwiejszą L. [Gadała też wciąż i bez ustanku, bojąc s., by s. jej zuchwy nie zastaly. Ork.] 3. przez stanie ustalić s., utrwalić s., stężyć, okrzepnąć: Gdy s. balja rozesechnie, nalać na nią wody, niech s. zastoi.

Zastalać, a, ał i Z. s. p. **Zastalić**.

Zastalanie, a, blm., czynność cz. **Zastalać**.

Zastalanie się, a s., blm., czynność cz. **Zastalać** s.

Zastalenie, a, blm., czynność cz. **Zastalić**: Jesteś człowiekiem niukołajowskiego zastalenia duszy. Żer.

Zastalić, i, il, nied. **Zastalać** I. zahartować na stal. L. Przen.: zakrzepić, zahartować, utwierdzić: Chciałem sprawiedliwością umocnić i Z. naród. Zam. 2. przen. zatwardzić, zakamienić, zobojętnić, zakrzemić, zaskalić: 3. [Z.] złutować, zastawić. Z. s. ustalić s., przysięść do równowagi, uspokoić s.: „Basis twojej choroby to nie bicie krwi, tylko... myśli... Nie. Już zastalilo s. serce; myśli ustaly.

Zastalka, i, lm. i bot. (stackhousia) ros. z rodziny zastalkowatych.

Zastalkowate rośliny bot. (stackhousiaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliścianych.

Zastalość, i, blm., rz. od **Zastaly**, zastój, nieruchomość, brak ruchu, stagnacja: Położenie w Niemczech wikła s. coraz silniej wskutku powszechnej zastalości ekonomicznej. Walka pomiędzy zastalością a potrzebą reformy. Bart. Z zamaryłym sercem marowy jak słup stałem... jakaś Z., jakaś wrytość w czezości. Moraw.

† **Zastaly** który s. zastal: Na zastalyim Iksjon kole stat. Kn. (= zahamowanym).

Zastanawiać, a, ał i Z. s. p. **Zastanowić**.

Zastanawianie, a, blm., czynność cz. **Zastanawiać**.

Zastanawianie się, a s., blm., czynność cz. **Zastanawiać** s.

Zastanie, a, blm., czynność cz. **Zastać**.

Zastanie się, a s., blm., czynność cz. **Zastać** s.

Zastanowiciel, a, lm. e ten, co zastanawia a. zastanowil: Jowisz Z., Jupiter stator. L. Tu niech, prawi Romulus, tobie stanie kościół, zastanowicielowi Jupiter. Fal.

Zastanowicielka, i, lm. i, forma ż. od **Zastanowiciel**. L.

Zastanowić, i, il, nied. **Zastanawiać** I. uczynić, że co stanie w biegu, w ruchu, zatrzymać, powstrzymać, zahamować: Podróznych gwałtem zastanawiają, a coby kto z nich kędy o czym słyszał, pytają. Warg. Z. zegar (= zastawić). Z. bieg interesów (= spowodować zastój, stagnację). Za takim trafunkiem hetman na tymże miejscu wojsko swe zastanowil. Boh. Z. płyn = zahamować, utamować. Wódka ta, gdyby zbytne kogo lekarstwo sprawowało, dać tylko kubek wypić, zastanowi i posili. Syr. Z. krew. Perz. Sok ten krew, która stołcem wychodzi, t. j. krwawnice, zastanawia. Sien. Z. jakiej kolwiek przyczyny krwi płynienie pochodzi, nie trzeba

go nagle zastanawiać. Comp. Zastanawiający, *sistendi rim habens*. Kn. Zastanowił bieg jego, wodę. Troc. Skutek decyzji swęj zastanawia i nadal punktualność zaleca. T. K. 2. kogo = zastanowić jego uwagę, ułeryżyć jego uwagę, zdumieć, zadziwić, zdziwić, dać mu do myślenia: Ta okoliczność mocno mię zastanawia. L. Mocno mię to zastanawia (= zachodzę w głowę). [To me zastanowiło]. Zastanawiające postępy, wynalazki (= godne podziwu). Z. ś. I. zatrzymać ś., wstrzymać ś., powstrzymać ś., stanąć w miejscu: Zastanowił ś. przede mną na drodze. Troc. [Niech pan! wielomozna tu sie nie zastanawia, ino jedzie dalij. Ciupaga Sobka Topora zastanowiła ś. w powietrzu. Tet.]. Gdy najjaś. pan zastanowił ś., przystąpili do karety. Nar. W wesolej ucihelu rozmowie, i wszyscy nagle ś. zastanowili. Korz. Gdy weszli w ulicę, postrzegli nas na dziedzińcu — zastanowili ś. Chodź. Wagler chodził wielkim krokiem po pokoju, zastanawiał ś., szedł znowu. Krasz. Zastanowiły ś. konie. Troc. Zastanowił ś. zegar. Troc. Zastanowiła ś. woda w rurze. Troc. Zastanowiło ś. wojsko. Troc. Woda nie powinna ś. zastanawiać na miejscu, aby przez ustawiczną odmianę zawsze była świeża. Kluk. Zastanowiły ś. wody płynące z gór i stanęły w jednej kupie. B. G. (= zaparły ś., wsparły ś., spiętrzyły ś., wzbily ś.). 2. = a) nad czym = zatrzymać uwagę, pomyśleć, wziąć co na uwagę, na rozum, pod rozbiór, roztrząsnąć, rozpatrzyć co, rozejrzeć ś. w czym, zebrać myśli: Z. ś. nad położeniem rzeczy. Trzeba ś. dobrze wprzód nad tym Z. (= namyślić ś., pomyśleć). Zastanów ś. wacpani, kiedy chceś mówić do mnie. L. Żadne w Polsce zgromadzenie nie zastanowiło ś. z uwagą nad ważnością przedmiotu. Czart. A. Niewiadomość zwykła używać wiele darów rozumu, nie zastanawiając ś. nad ich źródłem. Śniad. Nie będzie od rzeczy nieco ś. nad tym Z. Brodz. b) wejść w siebie, opamiętać ś., upamiętać ś., ohejrzeć ś., umiarkować ś., umietygować ś.: Co robisz, człowieku, zastanów ś. (= miej rozum).

Zastanowienie, a. blm. I. czynność cz. **Zastanowić**: Z. zajadłości pospółstwa. Troc. (= ukrócenie, zmitygowanie, powściągnięcie, pohamowanie). Lekarstwo na Z. biegunki, febrę. Troc. Z. krwie. Troc. (= zatanowanie krwi). 2. † Z. zawieszenie broni, rozejm: Rzymianie takie z Brenusem uczynili Z., że mieli mu dać tysiąc funtów złota. Bud. B. Udał ś. Dymitr w rokowanie i posłał do Olgerda o ugodę i Z. przymierza. Stryjk. (= ustanowienie). 3. a. **Zastanowienie** ś. czynność cz. **Zastanowić** ś.; *rozważa, uwaga, myśl, rozsądek, namysł*: Mówi, działa bez zastanowienia. (= na oślep). Czas i Z. są najlepszymi mistrzami we wszystkim. Koss. Po długim zastanowieniu ś. oświadczył swoje zdanie. L. Czasem niezastanowienie ś. lepiej nam służy, niż najumiejniejszej skombinowane plany. Spas. 4. *podziw, podziwienie, zdumienie*: Co było w zastanowieniu w kraju najpierwszym osobom. Nies. **Zastanowienie się**, a ś., blm. I. czynność cz. **Zastanowić** ś. 2. p. **Zastanowienie**.

† **Zastany** im. od **Zastać**, którego *zastano, zdybany, złapany*: Przywiedli niewiastę na cudzołóstwie zastaną. Bud. Nie jest zastana ona na jawnym cudzołóstwie. Leop. Z. na rebelji i wzięty. Troc.

† **Zastaranie**, a. Im. a *staranie, zabieganie*. Modl. Wac.

[**Zastarowny**] *starowny, zabiegliwy*.

Zastarzałość, i, blm., rz. od **Zastarzały**: Z. choroby (= zastarzenie choroby).

Zastarzały, [**Zastarzany**] I. który ś. *zastarzał, zadawniony, przestarzały*: Nalóg Z. Choroba zastarzała (= chroniczna, zapuszczona). Zastarzała choroba, przyjaźń. Troc. Z. to zwyczaj. Troc. Zastarzałe słowo. Troc. (= przestarzałe, archaizm). Z. (inveteratus). Długo Z. wrzód zwykł gorzej szkodzić. Stryjk. [Kołtun zastarzany]. Z. w niemocie, w tym rzemieśle. Troc. W niemocie był tak Z., jak ów chory, co mu suchoty wzmóc już nie dopuszczają. Górń. Zastarzany czynić, *inveterare*. Kn. 2. *przestarzały, przepadły, przedawniony*: Czynn Z. Troc. Zastarzałe dług, zapisy te ś. rozumieć mają, którym dziesięć lat minęło. Troc.

[**Zastarzany**] I. p. **Zastarzały**.

Zastarzyć, eje, ał a. Z. ś. I. × Z. *zająć starością, zwałęć przez starość, zestarzyć* ś. L. 2. *będąc w kim, w czym, zrosnąć ś. z nim, zakorzenieć ś., zadawnić ś.*: Dać ś. chorobie, złemu Z. L. Zabieżeć niecotom, chorobom trzeba, aby ś. nie zastarzały. 3. *przedawnić ś., zagiąć z czasem, pójść w zapomnienie*: Nie zastarzały ś. jeszcze żatugi twoje. Troc.

[**Zastarzele**, Ica, Im. Icy] *człowiek w grzechach zastarzały, zatwardziały, niepoprawny grzesznik*.

Zastarzenie, a, blm. I. czynność cz. **Zastarzyć**. 2. p. **Zastarzenie** ś.: Z. choroby. Troc.

Zastarzenie się, a ś., blm., niek. **Zastarzenie** czynność cz. **Zastarzyć** ś.

Zastaw, u, Im. y, × **Zastawa** I. *zastawienie, zastawianie, zastawienie* ś., *zastawianie* ś.: Podanie wierzycielowi rzeczy ruchomej ku zabezpieczeniu pożyczonej rzeczy nazywa ś. Z., *pisnus*. Ostr. Nie byłem przy zastawie tej rzeczy. Troc. Z zastawu wykupił. Troc. Roku 1320 Mazowsze Litwa bez zastawy zawojowała. Stryjk. (= bez obrony, bez oporu). Wiedział o Tatarów szyku i sposobie, iż na tym wiek swój stawił, znał ich wszystkie sprawy, świadom ich rady wszystkij i w koszu zastawy. Stryjk. Kasa pożyczkowa na Z. ruchomości (= lombard). 2. *rzecz dana wierzycielowi jako zabezpieczenie zwrotu należności, fant; konto dana w tymże celu*: Zastawa, *fiscatio, obligatio*. Ort. Rzecz, która wierzycielowi dla zabezpieczenia jego pretensji przyzwoicie podana jest, nazywa ś. zastawem. Oyw. W zastawie biorę, abo w zastawie co biorę, daję na zastawę. Kn. Daję w zastawę abo w zastawie co, zastawiam co w czym abo na czym. Kn. Wrócił fant abo zastawę. Leop. To przyjaciel, co na słowo pożyczca; i u żyda na Z. dostanie. Trzt. W zastawie zostawujemy to. Kn. Gwoli onemu przyrzeczeniu wystawia zastawę wszystkich dóbr. P. cheł. Dał mi pieniądze, a ja powiedziałem, że mu wypuszczę w zastawie wieś na przyszły św. Jan. L. Turcy mniemają, że poseł jest, nakształt zastawy a. warunku, zakładem wierności ludzi narodu swęgo, załoga towarów tureckich, które na okrętach swoich mają. Kłok. Na Z. życie z innemi kładę, tylko niech przyjmie król moję posadę. Wad. Bogacze od tyeh, co płacić nie mogli, ciężko rzecz pożyczaną wyciągają, a przeciwko Bożemu przykazaniu takie zastawy od nich biorą, jakie im ku obronie ciała są potrzebne. Kucz. Dał, zapisał dom, rolę w Z. Troc. Bez zastawu pożyczę mi pieniądze. Na Z. mi pożyczyl. Troc. Takowa zastawa nie ma zostawać na noc u kredytora a. wierzyciela. Orm.

Zastawy od nich synów przedniejszych familij wzięli. Warg. (=zastawami, jako zakładowców). Akt (urzędowy) zastawu. Z. nieruchomości antychrysteczny, z prawem pobierania przez wierzyciela użytków z rzeczy zastawionej. Glog. Z. nieruchomości na upad = Z. pod przepadkiem t. j. przepadający niepunktualnemu dłużnikowi na rzecz wierzyciela. Glog. Dać, zastawić co na Z. Kup butelkę piwa i zostaw dziesiątkę na Z. Zwrócić, wykupić, odebrać Z. Przen.: *rękojmia, zadatek, zapewnienie, gwarancja*: Przenajśw. Sakrament jest zastawem wiecznego szczęścia. Bals. Pan nasz zostawił znamienitą pamiątkę pewnego zbawienia naszego a jakoby niejaki zadatek albo zastawę tych obietnic, które mamy w ewangeliji. Baz. Bogini Wiara rękę swoje zdrowia ludzkiego na pewniejszą zastawę podawa. Warg. 3. × Z., p. Zastawa.

Zastawa, y, Im. y, × Zastaw I. *zagroda, zapora, barjera, tama, przeszkoda; zasłona, obrona*: Pruski mistrz Teodoryk trzy groble usypał i trzy rowy głębokie wykopać dał, chcąc temi zastawami najazdów do ziem pruskich Litwie zabronić. Strykj. Z. wału. Troc. (=przedpierszeń). Z., ścianka, przegroda drewniana, wstawiana w wagonach do przewożenia zboża. 2. a. † Zastawnik wody = *stawidło, szluz*; p. Jaz. [Z., grobla do zatrzymywania wody]. 3. *wojsko broniące jakiego miejsca, załoga, osada, garnizon*: Na mur kamienie rzucają, a spędziwszy zastawy, pod mur ś. podkopywają. Warg. Jagiello, iż zamku grodzieńskiego mocą dobyć nie mógł, głodem zastawę krzyżacką wymorzyć wymyślił. Strykj. 4. *stolowa = ogół naczyń i nakryć na stole jadalnym*: Odejdź i przynieś zastawę, a nie zapomnij także szampana butelki. Asn. 5. *fecht, obronne zasłonięcie ś. pałaszem, zasłona, parada, odpór*. 6. *gór., w kopalni węgla, stęple wspierające strop na granicy miejsca chodnika, przeznaczone na zawalenie, gdzie już filar i drzewo zostało wybrane - a dalszą część chodnika. jeszcze nieumaruszoną*. Łab. Zdr. Zastawka.

Zastawać, aje, awał i Z. ś. p. Zastać.

Zastawanie, a, blm., czynność cz. Zastawać.

Zastawanie się, a ś., blm., czynność cz. Zastawać ś.

× Zastawca, y, Im. y p. Zastawnik.

Zastawczy p. Zastawny.

× Zastawczyni, i, Im. e I. *ta, co zastawia u kogo*. 2. *ta, co bierze w zastaw*.

Zastawek, wka, Im. wki stol. I. p. Bankajza: Z., chwytka, bankajza, hak czworograniasty do podtrzymywania deski, półki u ściany. 2. *hak z głową płaską i sprężyną z boku, wchodzący w otwory w warsztacie stolarskim, a służący do opierania na nim wyrobów stolarskich oraz ich ściskania i przytrzymywania w czasie heblowania*. Łab.

Zastawiacz, a, Im. e I. *ten, który zastawia*: Kłusownicy i zastawiacze drutów, siodeł. 2. *hut. robotnik w pullingarni, zatrzymujący i puszczający młot przez wyciąganie lub zastawianie szperu w czasie kucia łupy młotowej pod młotem*. Łab.

Zastawiać, a, ał i Z. ś. p. Zastawić.

Zastawianie, a, blm., czynność cz. Zastawiać: Z. sieci. Troc. Z. drzwi stołem. Troc. Z. rzeczy cudzych i swoich. Troc. Mocnym piersi naszych zastawianiem całość ojczyzny utrzymaliśmy. Troc.

Zastawianie się, a ś., blm., czynność cz. Zastawiać ś.

Zastawidło, a, Im. a: Tamowanie, Z, zapust wód, *ataracta* Mąż.

Zastawić, i, II, nied. Zastawiać, † Zastawować. I. kogo, co czym = *postawioszsy zasłonić; postawioszsy zaprzec; zawalić, zatarasować, zabarykadować, zaprzatnąć*: Z. kogo tarczą. Zastawił go laską od razu. Troc. Z. lustro pudełkami. Z. drzwi beczkami, zedłami = *zaprzatnąć*. Kn. Zastawił drzwi beczkami, stołkami. Troc. Z. kogo sobą = *stanqoszy zasłonić, obronić*: Bania wyrosła nad Jonaszem, aby zasłaniała głowę jego i zastawiała go od gorąca. B. G. Zastawia swoją głowę pana. Li. Żona, gdy mężu biją, sama go sobą zastawia. Hrb. 2. † Z. kogo za siebie = *przysłać, postawić za siebie, zamiast siebie, wyreczyć ś kim*: Ktoby tam nie mógł przybyć, ma! Z. za siebie. Bz. 3. *co = dać w zastaw, zafantować*: Zastawiam u kogo dom, rolę, szatę, łańcuch i. t. d., dając zastawę albo w zastawie co, zastawiam co w czym albo na czym. Kn. Jesliby kto komu zastawił dobra w pewnym długi... Tyt. pr. magd. Jesliby kto drugiemu imienie w sumie pieniądze zastawił, tedy ten, co zakupił i w dzierzeniu będzie, służbę ziemską z tego zastępować ma. Stl. Zastawiony dom, zegarek. Troc. Zastawił u mnie szatę, łańcuch, dom, wieś w takiej sumie. Troc. Zastawiła fartuch u Żyda na gorzałkę. Z. zegarek w lombardzie. Z. dobra w długi. Zgubiona czy zastawiona przezeń pieczęć podkancelerska dostała ś. w ręce Żydów tamecznych. Szaj. 4. Z. upust, staw = *zaprzec, zapuścić, zamknąć*: Zastawiam upust, stawidło, zatykam. Kn. Z. kratę, upust. Troc. × Z. piec. Troc. (= *zamknąć, zasunąć*). 5. *zatrzymać, zatamować, wstrzymać, powstrzymać, zahamować*: Zastawiać wodę = *wstrzymywać przyływ wody przez zamknięcie stawidła*. Łab. Z. zegar, wiatrak. Młynarz, mając młyn na pospolitej rzece, zastawił wodę dla swej potrzeby, aby jej tym więcej miał. Sz. Góry w równinie z gęstych trupów składał, ze krwi wylanej mógł rzeki Z. P. Koch. [Krew Z.]. 6. *wystawić przeciw komu, nastawić, rozstawić, złożyć, zarzucić*: Stąd będą na cie zastawiać sidła i będą kłase potwarzy jawne. Groch. Każdy jednak huzar, na którego by natarł, musiałby choć najmniejszy Z. opór przerzynającemu ś. Chodź. Zastawionych uszedł sieci. Troc. Z. na kogo sidła, sieci, łapkę. Troc. Z. pułapkę. Niech przestaną zastawiać sidła na konsula w samym jego domu. Siem. J. 7. *nastawić; wstawić, postawić na ogień, przystawić do ognia*: Zastawiam mięso, kociel. Kn. Garnek, potrawa zastawiona. Troc. 8. = a) *co czym = stawiając zając, uzupełnić, zaprzatnąć*: Z. stół półmiskami, potrawami. Stoi stół zastawiony wspaniale. L. (= *z wspaniałą zastawą*). Stół miał zastawiony cukrami słodkimi. P. Koch. W sali stół zastawiliśmy zastawiony na osób prawie czterdzieści. Krasz. (= *nakryty*). Przyjmuje je z okazem ludzkości i każde hojne stoły zastawiać dla gości. Przyb. Sześć zastawionych stołów z winem i herbami w tunuleie wywrócono do góry nogami. Tremb. Zastawiono pańsko stoły, nakryte zwierzyną, rybami. Troc. Cały pokój zastawiony gratami. b) *co = podać na stół*: Nim zastawiono wiecezrzę, zabawiliśmy ś. dyskursami. Kras. 9. I [Z. kogo] = *zmusić, zmaglic, skłonić*. Z. ś. I. czym = *zasłonić ś., zakryć ś.*, fecht. *złożyć ś.*: Z. ś. tarczą, ręką, kijem od razu. Troc. [Powiadał: nie bój mnie ś., mas fartusek, zastawze ś. Przen: Z. ś. kim, czym = *zasłonić s., złożyć ś., wymówić ś., usprawiedliwić ś., wykręcić ś., wyłgać ś.; przyto-*

czyć co na swoją obronę, zmówić na kogo, na co: Zastawia s. bratem twim. Troc. Zastawiał s. brakiem czasu. Rey. 2. [Z. s. kim] = wyręczył s.: Pani robotę nam gani, a sama nie robi, zastawia s. nami. 3. *zastawiając = pożyczając na zastaw, zadłużać s.*: Zastaw s., a postaw s. Krasz. 4. *stanąć w miejscu, zeprzeć s., zastanowić s., zatrzymać s.*: Wody, które z wierzchu spadają a cieka, w jednej kupie s. zasadzą a zastawią. Leop. (zszpaczą. Leop.; woda płynąca z góry stanie w jednej kupie. B. G.). (= spiętrzą s.). Na słowo Jozuego zastawilo s. słońce, i miesiąc stanął. Bud. Izali w gniewie Jego zastawilo s. słońce, a jeden dzień stał s. jako dwa? Leop. (izali s. nie ręką Jego słońce zastawio? B. G.). Nie mogła oślica ustąpić ani na tę, ani na owę stronę; zastawił s. Balaam. Leop. *Contumaces boves*, woły, które s. zastawiają, zacinają, a nie dbają nic na bicie, ociętnie, krnąbrne. Mącz. Wszysey, którzy szli mimo to miejsca. gdzie Azabel był padł i umarł, zastawiali s. Leop. (zastanawiali s. B. G.). 5. *postawić s., stawić czoło, oprzeć s., sprzeciwić s., wystąpić przeciw komu, przeciw czemu*: Najemnik, gdy wilk werwał s. w trzode między owce, ucieka, nie s. zastawić nie chce. Glicz. Amurat wyznaczył dwanaście tysięcy pieszych i jezdnych, aby, jeżeliby Skandebeg nadjechał, jemu s. zastawili mocno. Baz. Nikt s. Persom nie zastawił i wojska żadnego w owej stronie Justynjan nie miał. Skar. Żaden mu s. nie oparł ani zastawił Leop. Zastawiając s. z zamorza nieprzyjacielowi. Czachr. Zastawili s. przeciwko Mojżeszowi i Aaronowi. Leop. Listom królewskim, jeśli jego pierścieniem były zapieczetowane, żaden s. Z. abo sprzeiwieć nie smiał. Leop. Gdy przyszedł Celas do Antjocha, zastawilem mu s. w twarz. bo było go w czym strofować. Leop. (sprzeiwilem mu s. w twarz, bo był godzien nagany. B. G.). Póki oczu nie zawrę, póki tehu nie stanie, póty ci s. zastawię, zdrageo! Min. Zastawił s. mężny hetman. Troc. Zastawiaj s., zapieraj s. mężnie przeciwko Turkom. Troc. Piersiami swemi i fortuną jako murem s. zastawił. Troc. 6. † Z. s. za kogo, za co, za kim, za czym, o kogo, o co = *ująć s., upomnieć s., wstać s., stanąć w obronie*: Zastawiać s. za co, bronić czego. Orzech. Zastawiaj s. o prawdę (przy prawdzie), jako najlepiej możesz. Troc. (= *walczyć o nią, obstawiać przy niej*). Zastawiał s. za króle i wolność. Troc. Tedy Simon zastawił s. i walczył za naród swój. Wuj. My s. Annibalowi za Rzym zastawiali. Bardz. Rozpocznij kłótnię, a ja s. za ciebie zastawię. Hol. Nikt s. o krzywdy nie chce Z. P. Koch.

Zastawienie, a, blm., czynność cz. **Zastawić**. **Zastawienie się**, a s., blm., czynność cz. **Zastawić s.**

† **Zastawisko**, a, lm, a *miejsce, w którym zastawiono sieć*. Skr. Gdy strona powodowa żalobę podniesie bądź o łągę, a. o Z. . . Nisz.

Zastawka, i, lm. i l. p. **Zastawa**: Sam z wybrany ludem na wszystkie s. zastawki puszczał. Pileh. Zastawki do zastawienia wody w upustach przy młynach bywają sosnowe. Kluk. 2. *przyrząd, z pomocą którego wstrzymuje s. bieg machiny, obrót koła i t. p.*: W wiatraku Z. tamuje obrót skrzydeł i kamienia. Sol. [Z., stawidło przy młynach]. Szper, Z. do utrzymania młota pudłowego w chwili jego podniesienia po ostatnim uderzeniu, gdyż machina poruszająca ciągle idzie, nie tak, jak we fryszercie, gdzie

w miarę potrzeby kucia puszcza s. w ruch koło wodne; za wyjęciem zastawki, czyli odszperowaniem, młot znów jest czynny. Łab. 3. × **Z. zasadzka**: Zawsze ten trzpiot musi mi pomieszać moje zastawki. Bog. Woj. 4. [Z.] *przeszkoda, trudność w interesach*: Trzeba s. przyszykować na wszystkie zastawki. 5. anat.: Z., × **Zalóżka**, × **Zatyczka**, × **Zasuwka**. × **Zapora**, × **Zastona**, × **Klapka**, † **Zatka**, † **Drzewiczki**. Z. w sercu dwudzielna (a. mitrowata) p. **Dwudzielny**. Z. trójdzielna a. trzypłatowa (valvula tricupidalis). Z. zatoki wieńcowej Tebejusza (valvula sinus coronarii Thebesii). Zastawki półksiężycowate (valvulae semilunares). Z. pochywa, p. **Błona**. Z. żyły głównej dolnej Eustachjusza (v. venae cavae inferioris Eustachii). Z. żyły wielkiej serca (v. Vieussenii). Z. dołu łódkowatego cewki moczowej (v. fossae navicularis urethrae). Z. węzownicowata Heistera w wątrobie (v. spiralis Heisteri). Z. kanału nosowolżowego (v. canalis nasolacrimalis s. Hasneri). 6. bart. *zawór, zatworek, zasuwka, dłuź*.

Zastawkowy przym. od **Zastawka**. Anat. (valvularis): Wada zastawkowa serca. Szmer Z. w sercu. Tony zastawkowe serca.

Zastawniczy przym. od **Zastawnik**: Urząd Z., przedsiębiorstwo zastawnicze = *instytucja, w której pożyczają pieniądze na zastawione fanty, lombard*. Podskarbi nie miał żadnych rewersów zastawniczych na brakujące klejnoty.

Zastawnie przys. od **Zastawny**. L.

Zastawnik, a l. lm. cy = a) *ten, co zastawia*: Z. stawu. Troc. Z. siodła. b) *ten, co bierze w zastaw, co pożyczca na zastaw; wierzyciel hipoteczny; funkcjarz*: Zastawnicy, którzy sumy pieniężne jakimikolwiek kontraktami na dobrach mają. Vol. Dłużnik, jeśli zastawnikowi sumy nie powróci... Zam. Zastawnicy zwykli dawać ochotnie, żeby dostać za jaką sumę miasteczka, wsi, domy. Haur. Po wyjściu lat siedm zupełnych już takowy Z. a. dzierżawca staje s. prawdziwym dziedzicem. Orm. Obaczysz, jak w rok puściem z kwitkiem panów zastawników twoich pięknych folwarków. Chodź. c) a. × **Zastawca** *ten, co zastawia u kogo*: Obowiązany jest Z., aby zastawę po zaspokojeniu długu rzeecz zastawioną nazad oddał. Cyw. Dłużnik a. zastawca. Św. z Woc. d) *człowiek dany w zastawie, zakładnik*: Posłom kreteńskim zastawników nakazawszy, nadziei uślągania nie odjął. Siem. J. Panowie zastawnicy w domu moim zostają, ale w ścisłej opatrności. Grab. 2. lm. i = a) † Z., p. **Zastawa**. Kn. b) *żelazko sterzące u łuku, procy, kuszy, za które zakłada s. ściągnięta cięgiwa*: Naciągnął ją (cięgiwę kuszy) na żelazny Z. Sienk. Rozległ s. szczęk żelaznych zastawników przy kuszach. Sienk.

Zastawny l. a. **Zastawczy** *mogący być zastawionym*. L. 2. a. **Zastawowy** *tyczący s. zastawu; zastawiony*: Dom zastawowy. L. Sprawa zastawna. Troc. Paknęliby była żaloba persona, to jest częsna. jako jest o dłgi abo którekole rzeeczy, imże zastawne. Św. z Woc. Przyszedł do tego stanu, iż wszystkie dłgi przodków swoich spłacił, dobra zastawne wykupił. Kras. (= *zastawione*). Kredyt jest dwójaki: jeden słowny, drugi Z. Sur. Wypuszczając dobra w dzierżawy kilkoletnie a. zastawne. Korz. Suma zastawna. Z. kredyt. List Z., p. List pod 5. 3. *tyczący s. zastawy*: Gwałtowny nurt groble zastawne wali. Koch. J. 4. × Z. *zastawiony, obstawiony*: W roz-

koszonym tym miejscu zastaliśmy stół Z. potrawami. L. 5. bart.: Pszczoły zastawne, p. Kantówka. Drzewo zastawne = na które zaciągnięto ul korzennik dla zwabienia roju. Pol. 6. hut.: Łopata zastawna = służąca do wstrzymania wypływu surowizny z otworu spustowego, czyli sztychu przy zacięciu przy samym spuście. Łab.

Zastawodawca, y, lm. y ten, co oddaje na zastaw: Licytacje niewykupionych i nieprolongowanych fantów odbywają ś. ze szkodą zastawodawców.

† Zastawować, uje, ował i † Z. ś. p. Zastawić. Skr.

† Zastawowanie, a, blm., czynność cz. Zastawować.

† Zastawowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zastawować ś.

Zastawowy p. Zastawny.

[Zastąg, u, lm. i, Zaścąg] wstążeczka do zawiązywania koszuli u szyi.

[Zastąpić, a, ał] zachodzić drogę, płatać ś. pod nogami: Czego mi zastąpiasz?

[Zastąpienie, a, blm.] czynność cz. Zastąpić.

[Zastąpić, a, lm. e] p. Zastępca: Z. fojta.

Zastąpić, i, il, nied. Zastępować, prow. Zastępować 1. X Z. za co = stąpając zająć za co, zakroczyć, zaleźć: Z. za krzak, przestąpić krzak niski. Troc. (= przejść, przekroczyć go). Zastąpił koń. Kn. (= przelaź przez szaleję, postawił nogę na zewnątrz szlei = szelki, zaszkapił).

2. komu od czego = wystąpiwszy zagrozić mu drogę, przeciąć mu drogę, nie dać przystępu: Zastąp od drzwi, aby nie wyszedł. L. Zastąp tam ode drzwi, aby nam nie uciekł. L. Chciałem odchodzić, aż tu ode drzwi zastępowała jejmość poczyna. L. Z. komu w drodze = wystąpić przeciw komu, wyjść na spotkanie a. dla powstrzymania kogo, stawić mu czoło, stawić mu opór w drodze. Zastępuje komu w drodze, zastanawiam ś. przeciw komu. Kn. Tam trzeba zajechać, tam nieprzyjacielowi drogę Z. Jan. Ale mu wprzód od zamku drogę zastąpiła. P. Koeh. Już Turcy z janczarami zastąpili pasy. Susz. Ja mu zastąpię drogę i muszę dowiedzieć ś. prawdy. Bog. Woj. Amalek chciał im bronić przejścia i z wojskiem zastąpił im drogę. Hof. Zwabią ś. znów wilecy niebawem i mogliby powtórnie Z. Sienk. [Jaś zastępuje i (= jej) drogi]. Przen.: † Z. = stanąć wpoprzek, stanąć na drodze, przeszkodzić: Trudno ś. ten młodzieniec ma stać uczonym, któremu doma niedostatek wielki zastąpił abo za szyję bije. Glicz. Zastępować na drogach = napadać, napastować, rozbijać po drogach. Zastępuje na drogach, rozbijam na drodze, zbijam, odzieram na polu, na morzu. Kn. Polifem był zbójca, który przejeżdżającym ludziom po drogach, w lesiech zastępował. Otw. Przen.: † Z. czemu = zapobiec, zabiec, zaradzić czemu, zażegnać co, nie dopuścić do czego: Wielce temu zlemu Z. a zaskoczyć mogą. Glicz. 3. † Z. kogo = stanąć w jego obronie, obronić, osłonić go; upomnieć ś., ująć ś. za kim: Kto lichwiarze broni i zastępuje, tedy tak niechaj będzie karany, jak lichwiarz. P. chel. Stany wysokie od śmierci i sądu Bożego nie zastąpią. Skar. Zastąpił mię u króla. Troc. Swojami piersiami ojezyzną zastąpił Troc. 4. † Z. kogo w kontraktcie, w prawie, u prawa = zapewnić, zabezpieczyć go w kontraktcie, wobec prawa, zagwarantować mu co: Zastępuje kogo w kontraktcie, w prawie = waruje komu. Kn. † Zastępuje kogo w prawie = ręczę za kim. L. 5. Z. miejsce: zająć, zabrać, zalec, zapełnić: Aniołowie jako śliczne namioty za-

stąpili one pola szerokie w niebie, w których przemieszkiwa Bóg na wieki. Birk. Aby te materje księgi i miejsca nie zastąpiły. Troc. Jegoby poddani pół świata Z. mogli. Troc. Pochwały jego całą zastąpiły dedykacją. Troc. Syn ojca wyswobodził z więzów, przyjąwszy je na siebie, miejsce jego zastąpił. Bog. Woj. Kochanek moje zastępował miejsce, chciała mi ona nos zakrećić. Bog. Woj. Kiedy zima nadehodzić ma, tedy nie zrazu gwałtem przypadnie, ale znięgną biedzi ś. z latem, aż jej lato ustąpić musi, a zima ono miejsce zastępuje dotąd, aż je onoż lato z miejsca zasię wyprze. Podw. 6. przen.: Z. kogo = zająć jego miejsce, wejść w jego funkcję, wyreczyć go, zostać jego namiestnikiem: Mamże ja ciebie grzbietem moim zastępować? Troc. (= grzbietu za ciebie nadstawić). Zastępuje kogo w panowaniu, w urzędzie. Troc. Te dobra odebrane ludu zastępować mają ciężary. Troc. Na tych, którzy nas zastępują, mieć oko należy. Kras. Marszałek, rzadca dworu, pana zastępuje. Kras. Na to namiestników chowam, aby mię zastępowali w tym, czego sam przez ś. czynić nie mogę. Kras. Ludzą ś. niektórzy pisarze i czytelnikom chcą oczy zamydlić, że dostatek rzeczy może Z. niedostatek języka; jak czasem okazałość słów zastępuje słabość myśli. Kopez. Każdy za siebie cierpi, i nikt nikogo w cierpieniu Z. nie może. Kras. A. To jest siła moralna (religji), której w żadnym wieku, w żadnej społecznosci, żadne wynalazki rozumu nigdy nie potrafiły Z. Śniać. Któż dzieciom matkę zastąpi? Krasz. Ojca a matki rodzonych nikt nie zastąpi. Krasz. Wielki był żal po człowieku, którego nikt nie mógł Z. Krasz. Wyobraźnia górowała nad innymi moralnemi władzami i częstokroć zastępowała je w czynie. Kacz. Sporym oknom niedostawało szyb wielu, zastępywanych szmatami. Orzesz. Niech i ten zgynie, zastąpi go trzeci. Książ. 7. Z. ekspens, sumę, wydatki, potrzeby = zastąpić, wyreczyć kogo w placeniu, w zaspokojeniu ich, założyć na nie, pokryć z swojej kieszeni, wyłożyć za kogo: Zygmunt zastępował przez dwa dni ekspens bądź na konie, bądź na ludzi. L. Zastąpiłem tę sumę z swoich pieniędzy i zapłaciłem. L. Podrózne monarchów potrzeby zastępowali włościanie i miasta dodawaniem żywności przejeżdżającym bez zapłaty. Nar. Ja podatku Szymonowego z mojej kieszeni nie zastępuję. Karp. 8. † Z. = nastąpiwszy przycisnąć: Kolanem zastąpiwszy, gibki róg osadził. Zabr. (opposito genu, przycisnąwszy kolanem. L.). 9. zająć w ciężę, zachwycić płodu, poczęć, zostać brzemienią: Zastąpiła niedawno brzemieniem. Otw. (zachwyła płód. Otw.). Jeśli niewiasta, zastąpiwszy, nie ma wielkiego obciążenia w sobie, znak jest, iż syna w żywocie nosi. Sien. Kiedy białogłowa znajdzie płodem, zatrzymuje ś. w niej krew miesięczna. [Ziele, co od niego zastąpi na chłopa (== znajdzie w ciężę i wodzi chłopca)]. Doktorzy mówią, że nieboga zastąpiła. Troc. 10. † Któs zarwał wątpliwych słów oszukany uchem i rozumiał Aury imię, któram tak mianował nimfy jakiej, mniemając, żeś gdzie zastępował. Zabr. (nympham mihi credidit amari; żeś zachwył miłości, żeś ś. zajął ogniem miłości. L.). 11. chem. podstawić, w składzie związku na miejsce jednego pierwiastku wprowadzić drugi: Z. wodór przez chlor. Zastępować miejsce darmo, niepotrzebnie, przeszkadzając = zawalać, zaprzęcać miejsce, być na zawalzie: Zastępuje darmo miejsce.

Kn. Które drzewo owocne nie daje, wytnij je, czemu ziemię próżno zastępuje? Sekl. Darmo te rzeczy miejsce zastępują. Troc. [Pełno w izbie gárków, ino zastępują]. Zastępuję komu miejsce, zasiadam miejsce, *occupo locum primum*. Kn. (=zajmuje, zasiadam przed nim, odbieram mu stopień wyższości, pierwszeństwa; zamykam mu sobie drogę do awansu). [Nima eo drugim miejscea zastępować]. Ork.

Zastąpienie, a, lm. a I. czynność cz. Zastąpić. Z w drodze komu. Troc. Zaśmienie słońca pochodzi od zastąpienia księżycą między ziemią a słońcem. Troc. Uwolniony za zastąpieniem łaski królewskiej. Troc. Z w drodze komu, *occursus*. Kn. Z., zaśmienie. Kn. Z. kogo u prawa. Kn., Troc. Brzemienność rachujemy od chwili zastąpienia, czyli upłodnienia jaja. Sniad. J. Po złączeniu i skutecznym zastąpieniu roślinie w matce zwierzątko. Kluk. Fałszywe Z. nazywają *mola*; w fałszywym zastąpieniu cały żywot podnosi ś., nie jako w prawdziwym zastąpieniu, nad pępkiem. Comp. 2. chem., p. **Metalepsja**. 3. chir. Z. utraconych członków przez sztuczne (prothesis).

Zastępować, uje, owal, Zastępować, † Zasztemplować zaznaczyć, zatwierdzić stemplem, ostemplować, ocephować. Przen.: Idee własności, zastemplowane jeszcze przez Rzymian, przechodzą z pokolenia w pokolenie. Spas.

Zastemplowanie, a, blm., czynność cz. Zastemplować.

† Zasterczec, y, ał zacząć sterczec nagle. L.

† Zasterczenie, a, blm., czynność cz. Zasterczec.

Zasterować, uje, owal zacząć sterować. L.

Zasterowanie, a, blm., czynność cz. Zasterować.

[Zastęchlenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zastęchlić ś.

[Zastęchlić się, i ś., II ś.] p. Zatechnąć.

[Zastęgly] który stęgl, stęzaly, zakrzępnęły: Wejście Ornaku najstraszniejszym jest w tej czarnej, zastęglej ciszy. Mic.

[Zastęgnąć, gnie, gnał a. gl] stężeć, zakrzępnąć.

[Zastęgnięcie, a, blm.] czynność cz. Zastęgnąć.

Zastękać, a, ał, × Zastęknąć zacząć stękać; stęknąć, zajeżdżać, jęknąć, wydać stęk, jęk: Z nich żaden nie był obrazem i przez ten wszystkie czas żaden nie był zastękał. Baz. W Polsce czyli Włoch, czy Francuz, czy Niemiec, owa zastęka jakiś cudzoziemiec. Pot. Sowa spłoszona zastęka. Szymon. Przen.: × Z. zaskrzypieć, zakwękać, zachwiać ś., ponieść uszczerbek, zostać naruszonym, rozstroić ś., nadwątlić ś.: Zdrowie to z domowej rany zastękało, które dotąd lud miasta w zdrowiu swym chowało. Błaż.

Zastękanie, a, blm., czynność cz. Zastękać.

× Zastęknąć, nie, nał p. Zastękać.

× Zastęknęcie, a, blm., czynność cz. Zastęknąć.

Zastęp, u, lm. y I. [Z.] napad, napad: Zrobił Z. na drodze. 2. [Z. drogi] (=zastępowanie, zwycięzaj prawy w Lubelskim). 3. zastąpienie, zastępowanie przeciw czemu, zastawianie ś., opór, odpór, zastawa, × zastawa: Piorun bije w kościół Jo wisza, zastępu nie mając, wali mury spadając, kruszy wypadając. Bardz. 4. wał ochronny, przedpiersień, parapet, nasyp, za którym bezpiecznie działają żołnierze, robotnicy i t. d.: Z. wału, rzecz sypana dla ochrony, zastony robotników, żołnierzy. Dudz. Z. wycieczny. Troc. Wystawił przedbramny Z. Dudz. Za zastępami robotnicy robią. Dudz. 5. tłum, gromada, poczet, legjon, huf, hufiec, wojsko: Był Z. wielki. HJ.

Z. wojska, nieprzyjaciół. Bóg daj, abys rosi i mnożył ś. i był w zastępy mnogiego ludu. Leop. Przed zastępy woła, w bramach miejskich wydaje słowa swoje. Leop. (na głowie tłuszczy woła. Leop.; w największym zgietku woła. B. G.). Wszystek Z. mężów walecznych jego był trzydzieści i pięć tysięcy. Leop. Głowy zastępów izraelskich. Leop. (wojska. Leop.; wodze wojsk izraelskich. B. G.). Pan zastępów, Bóg zastępów (=mocy, chórów). Święty, święty, święty Pan zastępów. Skar. Widziałem Pana siedzącego na swym stole, a wszystek Z. nieba stoi koło niego. Leop. (=orszak). Przen.: Wątła fala, uwikłana między szuwary, zaśnęła wśród ich zastępu. Żer. (=mnogości, gęstocy). Usnąłem... widzę Z. na Z. uderza, Dębóróg wie dzie hufca Jana Kazimierza. Syrok. 6. pewna jednostka wojska, hufiec, legja, pułk: Legja rzymska abo Z. miał w sobie żołnierza około 6000. Warg. Odprawivszy brak i popis, trzy zastępy wyrównał. Warg. Wolskim zastępem do miasta pod mury droge uczynił. Warg. 7. × Z. posiłki żołnierskie przyjacielskie. Dudz., Troc. 8. [Z., Zastępk] cięża, brzemienność, zastąpienie. 9. p. † Zastępy. Zdr. Zastępek.

Zastępca, y, lm. y, × Zastępnik I. × Z. ten, co zastępuje, następnik: Z. na drodze. Kn., Troc. 2. ten, co zastępuje czyje miejsce, czyją osobę, namiestnik, surogat, substytut: Z., praecessor. Ks. Ł. Z. prokuratora. Dał za siebie zastępcę do wojska. Przen.: rzecz zastępująca co, substytut: Wszystko to zastąpić miały: waleczność żołnierza, szaspoty, kartaczownice i rowki żołnierskie; powiemy słów kilka o każdym z tych zastępców tego, co brakowało. Jeż. 3. rękojmia, poręczyciel, rzęzciciel, rękojemca, × ewiktor: Pan jest zachodźca, czyli Z. za występki twoje, on na ś. wziął wszystkie przewinienia twoje. Rej. Z., zachojca, iściec. Rej. 4. ten, co ś. za kim wstawia, przyczynia, wnosi instancję, pośrednik, protektor, ordonownik, rzęzcznik, × przyczynca, × przyczyniciel: Będzie ten sędziem, który też jest zastępnikiem i pośrednikiem naszym. Skar. 5. zakładnik, × zastawnik, zastaw, osoba w zakład dana: Wziął syny ich w zastępcę i posłał je do Jeruzalem. Leop. (wziął syny ich w zakładzie. B. G.). Przyślij dwu synów zastępcę, by wypuszczone nie uciekł od nas. Leop. (w zakładzie. B. G.).

[Zastępców] należący do następcy: Chłop poszedł paść zastępcową gęś.

Zastępczo, × Zastępnie przys. sposobem zastępcstwa, w zastępstwie, tymczasowo: Sprawować obowiązki Z.

Zastępczy przym. od Zastępca I. a. × Zastępnny, † Zastępczynny zastępujący kogo, wyręczający go tymczasowo: Rządy zastępcze (=rejencja). Obywatele uznali na ratuszu potrzebę rady tymczasowej, czyli rady zastępczej. Wyb. Wkrótce rada zastępcza podzieliła ś. na cztery departamenta. Wyb. Są to w całym znaczeniu słowa „gatunki zastępcze“, jak je nazywa geografia botaniczna, t. j. gatunki pełniące we florze Ameryki Północnej tę samą funkcję. Nad to jeszcze Ruś Wołochów za zastępczyne sobie miała. Steb. (że jej miejsce zastąpiły. L.). 2. patol.: Krwotoki zastępcze, krwawienia zastępcze z nosa, z guzów hemoroidalnych lub innych organów ciała, występujące zamiast właściwej miesiączki, miesiaczkowanie zastępcze (menstruatio vicaria).

× Zastępczyna, y, lm. y p. Zastępczyni. Sł. wil. Zastępczyni, i, lm. e, × Zastępczyna, × Zastępnica, × Zastępniczka forma ż. od Zastępca:

Z. przelozonej. Najśw. Panna, zastępnica nasza. Skar. Najprzedniejsza jest pośredniczka i zastępniczka w przyczynie swej matka Chrystusowa. Skar.

† Zastępczyni p. Zastępczy.

Zastępek, pku, lm. pki to, co ś. używa dla zastąpienia czego innego, surogat. St. wil.

Zastępnik, u, lm. i p. Zastępn: Z., *legiuncula*. Macz.

[Zastępniki, ów, bhp.] p. Zastępn.

[Zastępliwy] *klótkowy*: Dziewka zastępliwa.

Zastęplować, uje, ował p. Zastęplować.

Zastęplowanie, a, bhm., czynność cz. Zastęplować.

× Zastępnica, y, lm. e p. Zastępczyni.

× Zastępnictwo, a, lm. a p. Zastępnictwo. L.

× Zastępniczka, i, lm. i p. Zastępczyni.

× Zastępnie p. Zastępczo. L.

× Zastępnik, a, lm. cy l. p. Zastępnca. 2. fabr. *czynnik nowszy i tańszy, mający zastąpić poprzednio używany*: Z. indyga, wymiotnika.

Zastępnym l. który może być zastąpionym. 2.

× Z. p. Zastępczy. Troc.

Zastępować, uje, ował p. Zastąpić.

Zastępowanie, a, bhm., czynność cz. Zastępować.

Zastępowanie, a, lm. a, × Zastępnictwo zastępowanie, *wyręczanie kogo, × namiestnictwo*; czynność za kogo spełniana: Asesor w zastępstwie sędziego. Iś na Z.

† Zastępy, ów, bhp. *stercz gruczolu krokowego (prostata); stercz przyjądrza (epidymis)*.

Zastępywać, uje, ywał prow., p. Zastąpić.

Zastępywanie, a, bhm., czynność cz. Zastępywać.

Zastodole, a, lm. a *miejsce za stodołą, za stodołami*: Przemknął ś. ogrodem, po zastodolu, przez chwasty i okólniki. Zer.

Zastoina, y, lm. y patol., p. Zastój.

Zastoinowy patol. przym. od Zastoina: Zapalenie zastoinowe. Puchlina zastoinowa. Obrzęk Z. Przekrwienie zastoinowe. Żółtaczka zastoinowa. Wątroba zastoinowa. Płuco zastoinowe. Nerka zastoinowa. Tarcza a. brodawka zastoinowa nerwu wzrokowego. Marskość zastoinowa nerwu wzrokowego. Marskość zastoinowa a. stwardnienie zastoinowe (induratio cyanotica).

[Zastoiwanie a, bhm. i [Z. ś.] czynność cz. Zastoiwać ś.: Do zastoiwania duh i kablęków na brony drewniane miano w każdym gospodarstwie na jednej ścianie budynku wbite kołki i łukowaty kawał drzewa odpowiedniej formy.

[Zastojec, i, ja i Z. ś., Zastoiwać ś., Zastojować ś.] (o drzewie surowym, użytym na pewien przedmiot) *zaschnąć w nadanym mu kształcie*: Deska zastojuje ś. [Z. ś.] *osłabnąć z długiego stania*: Koń ś. zastojał.

[Zastojenie, a, bhm.] czynność cz. Zastojec.

[Zastojenie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zastojec ś.

[Zastojować się, uje ś., ował ś.] p. Zastojec.

[Zastojowanie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zastojować ś.

Zastojowy przym. od Zastój: Organizacja państwa społeczeństwa chińskiego utrzymywała je przez dziesiątki wieków w zastojowej bezwładności. Patol.: Torbiel zastojowa. Guz Z. = *torbiele i guzy, w których wskutek zamknięcia ś. przewodu wyprowadzającego nastąpiło zatrzymanie ś. (stagnacja) wydzieliny*.

Zastole, a, lm. a l. † Z., [Z.], † Zastól *miejsce za stołem*: Król, rozniewawszy ś., wstał z zastola i szedł z onego miejsca do sądu. Leop. (wstał w popędliwości od onej uczy. B. G.; wstał od stołu. L.). On, natychmiast wyskoczywszy z zastola, opuścił obiad swój. Leop. Wyndź zaraz, wyndź sam z zastola. Pot. Z bracią fortuny czekali jednakiej, i których uprzedzali do zastola, tym ś. pewnie uprzedzić nie dali do pola. Pot. Z., za stołem miejsce. Troc. Z., wyższe miejsce za stołem; uczyta, biesiada. Pot. Otóż, że mnie w rejestrze prozonych nie mieli, wyprosili z zastolu, jednak nie wypełnili Zabł. Owocci niedługo moja z zastola leci, kaduk ją wyrzucił w pośród izby. Hrb. Kruk ś. z zastola ochotnie wywali, szedł i podle słowika ją śpiewać. Papr. Sunie ś. długi szereg po zastolu. L. [Siedzi na zastolu. Wynidzi z (za) tego stoła]. 2. [Z.] *deska pokrywająca dwa nieco od siebie odległe stoły*.

Zastolny za stołem będący; za stołem siedzący: Przystępujemy ś. rozmowie zastolnych biesiadników. Jeż. [Panowie zastolni!]. Zastolni biesiadnicy. Jeż. Nie uważał na zastolną rozmowę. Jeż. Mości panowie zastolni i przedstolni, jeśli z wola, a. nie z wola. Kaczk.

† Zastorc enie, a, bhm., czynność cz. Zastorczyć.

† Zastorczyć, y, ył *zaknąć, aby sterczało*.

Zastosować, uje, ował, [Zastosować], nied. Zastosowywać *przystosować, przyrównać, użyć stosownie, odnieść do kogo, do czego trafnie, zaaplikować*: Z. artykuł prawa do danego przestępstwa. Przystawie dobrze zastosowane. Mógłbym do ciebie Z. słowa mędrca... (= *ślusnie zwrócić je do ciebie*). Z. chemję do sztuki i rękodziel. Sacharynę zastosowano do wyrobu wódek słodkich. Z. co w praktyce. (= *wprowadzić w użycie stosownie*). Chęć wierzyć, że swe zasady w praktyce zastosujesz. Plug. Pierwiastkowe ubiory zastosowane były odpowiednio klimatowi. Wóje. Fakt ten zastosowuje do naszych stosunków. (= *przykrawa*). Z. ś. do kogo, do czego = *nagiąć ś., wziąć z kogo, z kogo, z czego miarę, wskazać dłu siebie*, nied. *akomodować ś., wzorować ś., modelować ś. na czym*: Z. ś. do czyjego żądania, polecenia, do wskazówki, do wzoru. Nie jestem wymagającym, zastosuję ś. do was. (= *ograniczę ś., niżę ś. do warunków, w których żyjecie, zgodzę ś. z wami*).

Zastosowność, i, bhm., rz. od Zastosowalny: Wierzą w natychmiastową Z. i tryumf swoich pomysłów. Spas.

Zastosowalny możliwy do zastosowania: Plan, pomysł, projekt Z.

Zastosowanie, a, lm. a czynność cz. Zastosować: Nie wiadomo, jakim ś. ten środek okaże w zastosowaniu (= *w praktyce, w użyciu*). Wynalazek ten ma Z. w przemyśle. Matematyka nawet pomija wszystkie praktyczne zastosowania. Zastosowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zastosować ś.

Zastosowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zastosować.

Zastosowywanie, a, bhm., czynność cz. Zastosowywać.

Zastosowywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zastosowywać ś.: Niezłomny upór litewski w odróżnianiu ś. i niezastosowywaniu ś. do zasad cesarstwa niemieckiego. Lel.

Zastój, oju, bhm. l. *ustanie ożywienia, brak ruchu, stagnacja, ospałość*: Z. w handlu, w interesach. Z. umysłowy (= *brak postępu*): Z. w akcji dyplomatycznej. 2. a. Zastoina patol. (stasis)

stan patologiczny, wyrażający ś. ustaniem ruchu cieczy, głównie ustanie w naczyńkach włoskowatych i małych ruchu krwi, która wskutek tego ulega skrzepnięciu.

† Zastół, oł, lm. oły p. Zastole.

× Zastrachany (Sł. wil.) *zastraszony, zalek-niony, zatrwożony, zestrachany, wystraszony, przerażony, przestraszony, spłoszony.*

[Zastosować, uje, ował] p. Zastosować.

[Zastosowanie, a, blm.] czynność cz. Zastosować.

× Zastrajać, a, ał i [Z. ś.] p. Zastroić.

× Zastrajanie, a, blm., czynność cz. Zastrajać.

[Zastrajanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zastrajać ś.

Zastrajkować, uje, ował *zacząć strajkować, zaprzestać pracy.*

Zastrajkowanie, a, blm., czynność cz. Zastrajkować.

Zastraszać, a, ał p. Zastraszyc.

Zastraszająco przys. od Zastraszający. Epidemja szerzy ś. Z.

Zastraszający *który zastrasza; zatruwający, przeważający, okropny, groźny, straszliwy na przyszłość; Choroba robi zastraszające postępy.*

Zastraszanie, a, blm., czynność cz. Zastraszac.

Zastraszanie, a, blm., czynność cz. Zastraszyc.

[Zastraszanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zastraszyc ś.

Zastraszyc, y, ył, nied. Zastraszać kogo I. *strasząc zagrożić komu, zaniepokoić go: Z. kogo procesem. Wielej bogowie, wstrzymujecie ręce mojej! moja rozpacz mię zastrasza. L. Szlachta, zastraszona od drugich stratą lub osłabieniem wolności, bardzo ostygie postępowala. Alber. 2. zatruwić, nastraszyć; nabawić, napędzić, narobić komu strachu, żart. napędzić komu pietra, piotrka, przestraszyć, przerazić, przejąć kogo strachem: Choroba jego zastrasza mię. [Antek wszed za ołtarz, chcący go Z]. 3. × Z. kogo dokąd = straszac zapędzić, zagnać; zapłoszyć: Tak mało serea ma, iżę zając go na czasy w jaskinie puste i głuche zastrasz. Lubom. Miecz ś. ostry zawinie, furje biezami i wśeiekie eumenidy swemi gorgonami za świat ich gdzie zastrasza. Tw. [Z. ś.] zaleknąć ś., zatruwożyć ś., zaniepokoić ś., przestraszyć ś., przerazić ś.*

× Zastroić, i, il, nied. × Zastrajać *nastroić, urządzić, przygotować: [Djabli zastroili se muzykę]. [Z. ś.] przygotować ś., wybrać ś.: Zastrają się jak sójka do Cieplie. Tak się zastrają k temu, jak...*

Zastroje, ów, blp. *pszczoły błakujące ś., które dopiero ula a. barci szukają. J.*

Zastronek, nka, lm. nki, [Zastronie, Zastrzenie] *śsiek w stodole. zapole, zasiel, pacha: Wtedy wierzeje (stodół) skrzypiały, parobey gwarzyli, a stado dziewczek gziło ś., kwieząc po zastro-niach. Tet.*

[Zastronie, a, lm. a] p. Zastronek.

× Zastronnie przys. od Zastronny.

× Zastronnik, a, lm. ey *człowiek zastronny; stronnik, zwolennik: Każdy z obrońców i zastronników tych rozmaitych sekt. Cyan.*

× Zastronność, l, blm., × Zastronstwo rz. od Zastronny: Karać surowo sędziów źle sprawujących swój urząd a. przez umyślnie niedbalstwo, a. przez widoczną Z. L. Mąż ten nie może ś. nigdy uwodzić swojolutwem i zastronstwem. L.

[Zastronnie, a, blm.] p. Zastronek.

× Zastronnie przys. od Zastronny.

× Zastronnik, a, lm. ey *człowiek zastronny; stronnik, zwolennik: Każdy z obrońców i zastronników tych rozmaitych sekt. Cyan.*

× Zastronność, l, blm., × Zastronstwo rz. od Zastronny: Karać surowo sędziów źle sprawujących swój urząd a. przez umyślnie niedbalstwo, a. przez widoczną Z. L. Mąż ten nie może ś. nigdy uwodzić swojolutwem i zastronstwem. L.

[Zastronnie, a, blm.] p. Zastronek.

× Zastronnie przys. od Zastronny.

× Zastronnik, a, lm. ey *człowiek zastronny; stronnik, zwolennik: Każdy z obrońców i zastronników tych rozmaitych sekt. Cyan.*

× Zastronność, l, blm., × Zastronstwo rz. od Zastronny: Karać surowo sędziów źle sprawujących swój urząd a. przez umyślnie niedbalstwo, a. przez widoczną Z. L. Mąż ten nie może ś. nigdy uwodzić swojolutwem i zastronstwem. L.

× Zastronny *stronny, stronniczy, parcyjny, jednostronny, uprzedzony do jednej ze stron. L.*

× Zastronstwo, a, blm., p. Zastronność.

[Zastroić, i, il] *zrobić wierzchołek dachu.*

[Zastropienie, a, blm.] czynność cz. Zastropić.

Zastrugać, ga a. że, gał, nied. Zastrugiwać I. *zacząć strugać, zarznąć, zaciąć strugając. 2. strużąc ostro zakończyć; zaciósac, zarznąć, zaszpicować: Z. drewno. Z. ołówek (= zatemperować).*

Zastruganie, a, blm., czynność cz. Zastrugać.

Zastrugiwać, uje, iwał p. Zastrugać.

Zastrugiwanie, a, blm., czynność cz. Zastrugiwać.

Zastrukać, a, ał myśl. *zacząć strukać; strukując dać ś. słyszeć: Kiedy z pierwszym braskiem wiosny w niedoścignionych błękitach zastruka kluzz przeciągających zórawi... Sp.*

Zastrukanie, a, blm., czynność cz. Zastrukać.

Zastrupić, a, ał i Z. ś. p. Zastrupić.

Zastrupianie, a, blm., czynność cz. Zastrupić.

Zastrupianie się, a ś., blm., czynność cz. Zastrupić ś.

Zastrupić, i, il, nied. Zastrupiac I. *ranę = strupem zakryć; zasklepić, zaskwarzyć, zapiec, zaskorupić. 2. zapewnić, pokryć strupami. Z. ś. l. (o ranie) strupem ś. zakryć; zasklepić ś., zaskwur-pić ś., zaskwarzyć ś., zaszcznąć na strup: Jesliby ś. otworzenie strupu zastrupilo, tedy strupu nie oddzieraj gwałtem, ale w ślazię maczaj gąbkę i przykładaj na strup, aż zmięknie. Sien. 2. pokryć ś. strupami: Zastrupiony (squarrosus).*

Zastrupienie, a, blm., czynność cz. Zastrupić.

Zastrupienie się, a ś., blm., czynność cz. Zastrupić ś.

Zastrupić, i, il, nied. Zastrupiac I. *ranę = strupem zakryć; zasklepić, zaskwarzyć, zapiec, zaskorupić. 2. zapewnić, pokryć strupami. Z. ś. l. (o ranie) strupem ś. zakryć; zasklepić ś., zaskwur-pić ś., zaskwarzyć ś., zaszcznąć na strup: Jesliby ś. otworzenie strupu zastrupilo, tedy strupu nie oddzieraj gwałtem, ale w ślazię maczaj gąbkę i przykładaj na strup, aż zmięknie. Sien. 2. pokryć ś. strupami: Zastrupiony (squarrosus).*

Zastrupienie, a, blm., czynność cz. Zastrupić.

Zastrupienie się, a ś., blm., czynność cz. Zastrupić ś.

Zastrychować, uje, ował I. *strychując zakryć, zarównać. L. 2. żagiel = spuścić. Z. ś. (o koniu) strychując ś. zastraszać ś.*

Zastrychowanie, a, blm., czynność cz. Zastrychować.

Zastrychowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zastrychować ś.

× Zastryknać, nie, nął p. Zastrzyknąć.

× Zastryknięcie, a, blm., czynność cz. Zastryknać.

× Zastryszeć, y, ał (o lodzie) *zbić ś. w kupę dla braku wyjścia, zaprzecić ś., zeprzecić ś., zatkać ś., utworzyć zator.*

× Zastryszenie, a, blm., czynność cz. Zastryszeć.

Zastrzał, u, lm. y, Zastrzała I. *postrzał, pocisk, którym kogo zastrzelono: Wiele na nas mają si-deł i zastrzałów. Hrb. Przen.: Zastrzały (postrzały) kupidy nowe. Troc. Cupidowe zastrzały. Rej. Wol-ność języka jest wielka, zastrzały ich chytre i ogni-ste. Skar. (= uklócia, docinki, przycinki, przymówk-zjadliwe). Wąż zda ś. najpokorniejszy, a wzdyma w gębie skrzyty Z. maluczki, ale bardzo szkodliwy. Sekl. (= żądło, strzał). 2. rana, postrzał. Przen.: Stoi jak wryty, Z. mając na sereu mi-łości niezbyty. Szymon. Trapi sereu miłością za-strzału srogiego. Kraj. Jest to więc, moje dzieci, instynkt, albo raczej miłości tegi Z., co z wami dziwaczy. Zabł. 3. bud. = a) a. † Zastrzelenie sztuka drzewa ukośna, jednym końcem w podwa-linie utkwiona, drugim wspierająca słup pionowy (Podcz), podpora ukośna, krzepica: Fulcrum, pod-pora, zastrzelenie ściany a. czego takiego, żeby nie padło. Mącz. Przen.: Rozum myśli swoje stwierdzał tyłu prawd zastrzałem w jednościen-ności stopnia. Nagl. (= dowodami popierajacemi).*

b) *krzyżulec ukośny, wystawiony na zgniecenie przy konstrukcjach mostów żelaznych. 4. a. Zanogica*

lek. (panaritium) *rozpadlina przy paznociu, naroznienie końców palców zbyt bolesne i zaognione, pochodzące z zatrzymanej w krążeniu ciekłości*: Przeciw zabiciu za skórę trzaska, tarniem a. gwoździem a. przeciw zastrzałom plastryk ten przyłożyć, wnet wyciągnie. Urząd. 5. wet. zapalenie skóry w szparze międzypracicowej u bydła lub nad pazurem u psów. 6. woj. (w podkopach) sztuka drzewa gruba, dana poprzecznie między słupami dla odporu przeciwko naciskaniu ziemi: Po robieniu przekopów, zastrzałów i rowów pobocznych. Sur. Samo ścięśnienie brzegów groblą lub zastrzałami będzie dostatanie do poprawienia złego. Sur. Na Z. przys. *ukośnie, pod kątem*: Do rzek głównych, płynących tam czterma dolinami, wpada na Z. mnóstwo pomniejszych rzeczek i potoków górskich. St. wil. Na Z. odpiera na średnim biegu koryto Odry pasmo wyżyn ku północnemu zachodowi. Pol. Zdr. **Zastrzałek**.

Zastrzała, y, lm. y l. p. **Zastrzał**. 2. fl. *sztuka drzewa wołno płynąca na sztykawkach przy głowie*.

Zastrzałek, lku, lm. lki p. **Zastrzał**. Troc. L.

Zastrzec, że, gł, nied. **Zastrzegać** *zawarować, wymówić; waryjąc zapewnić, zabezpieczyć*: Z. sobie co w kontrakcie. W tym stanie Anglikom traktat zastrzegł i zabezpieczył osady ich. L. Z. s. I. przeciw czemu = *oświadczyć s. zgóry przeciw czemu, zapowiedzieć, ostrzec zawczasu, że czegoś nie przyjmujemy, że s. z czymś solidaryzować nie myślimy i t. p.*: **Zastrzegam** s. przeciwko możliwym pomyłkom w rachunku, który tu podaję. Zgóry zastrzegam s., że to nie jest moje ostateczne słowo. 2. [**Zastrzegać s.**] *mieć o chotę na co, kasować s. na co, mieć s. ku komu, ku czemu*: Kocur s. zastrzega do sadła. Kuba s. zastrzega do Wojtkowej Zośki.

× **Zastrzeg**, u, lm. i p. **Zastrzeżenie**: Jeżeli potrafię odłączyć rozwój podmiotu od zastrzegu indywidualnego przedmiotu, wyjdę zwycięsko. Wilk.

Zastrzegać, a, ał i Z. s. p. **Zastrzec**.

Zastrzeganie, a, blm., czynność cz. **Zastrzegać**.

Zastrzeganie się, a s., blm., czynność cz. **Zastrzegać s.**

Zastrzelać, a, ał i Z. s. p. **Zastrzelić**.

Zastrzelanie, a, blm., czynność cz. **Zastrzelać**. **Zastrzelanie się**, a s., blm., czynność cz. **Zastrzelać s.**

Zastrzelenie, a l. blm., czynność cz. **Zastrzelić**. 2. † Z. p. **Zastrzał**.

Zastrzelenie się, a s., blm., czynność cz. **Zastrzelić s.**

Zastrzelić, i, il, nied. **Zastrzelać**, **Zastrzeliwać**. † **Zastrzelować** l. *strzelwoszy zabić; ustrzelić*: Z. sarnę flintą, szrotom, strzałą. Troc. Przen.: Pod deszcz słońcami tęcza zastrzelona nieba długie miłować z wykła zachyłona. Zembr. Rub.: Z. kogo = *podkurzyć mu pod nos, zesmrodzić s. pod nos*: Psa za ogon nie ciągnij, bo zastrzeli cię z góry. Trzt. 2. *strzelić za kogo, za co*: Bieżało pachole, a on zastrzelował strzały zań. B. B. (wystrelili strzały dalej przedem. B. G.). 3. przen.: × Z. kogo = *zadać mu trudność, zaskoczyć kogo*: Zaś mię zastrzelił temi słowy. Górn. Z. s. *zabić s. strzelwoszy do siebie*, rub. *palnąć sobie w leń*.

Zastrzeliwać, a, ał i Z. s. p. **Zastrzelić**.

Zastrzeliwanie, a, blm., czynność cz. **Zastrzeliwać**.

Zastrzeliwanie się, a s., blm., czynność cz. **Zastrzeliwać s.**

† **Zastrzelować**, uje, owal i † Z. s. p. **Zastrzelić**.

† **Zastrzelowanie**, a, blm., czynność cz. **Zastrzelować**.

† **Zastrzelowanie się**, a s., blm., czynność cz. **Zastrzelować s.**

[**Zastrzemić**, i, il, **Zastrzepić**] *wbić sobie drzazgę w ciało*: Z. palec. [Z. s.] *urazić s., skałeczyć s., zakłóć s. strzema*: Dziecko, petzając po podłodze, zastrzemiło s.

[**Zastrzemiesie**, a, blm.] czynność cz. **Zastrzemić**. [**Zastrzemiesie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zastrzemić s.**

[**Zastrzemka**, i, lm. i] *drzazga w zastrzale*.

[**Zastrzenie**, a, lm. a] p. **Zastronek**.

Zastrzesze, a, lm. a, [Nawias] *brzeg strzechy słomianej, wychodzący za ścianę, okcp strzechy*.

Zastrzeżenie, a, lm. a, × **Zastrzeg** l. czynność cz. **Zastrzec**. 2. *warunek, klauzula, zawarowanie sobie pewnych praw, ostrzeżenie*: Wierzyciel zrobił Z. na hipotecę dłużnika. Z. hipoteczne. Zgadzam s., z tym jednak zastrzeżeniem, iż... (= z tym warunkiem, wymawiając sobie to, iż...)

Zastrzeżenie się, a s., blm., czynność cz. **Zastrzec s.**

× **Zastrzegać**, a, ał p. **Zastrzegać**.

× **Zastrzeganie**, a, blm., czynność cz. **Zastrzegać**.

× **Zastrzegnąć**, nie, ał, [**Zaszczegnąć**], nied.

× **Zastrzegać** *utkwici, uwięźnić, wbić s., wpić s., wleźć*: Strzała zastrzegła w dachu. [Ręka nieżywego człowieka zastrzegła w gardle]. Przen.: Myśl ta zastrzegła jej w głowie. Słowa zastrzegły mu w gardle. Krasz. Z. = *ugrzęznąć, zagrzęznąć, uwięźnić, ulgnąć*: Z. w błocie. Kaczk. [Z. s.] *zalać s., wdać s.*: Robaki s. w czym zaszczegną.

× **Zastrzgnięcie**, a, blm., czynność cz. **Zastrzegnąć**.

× **Zastrzgnięcie się**, a s., blm., czynność cz. **Zastrzegnąć s.**

[**Zastrzepić**, i, il i Z. s.] p. **Zastrzemić**.

[**Zastrząpienie**, a, blm.] czynność cz. **Zastrzepić**.

[**Zastrząpienie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zastrzepić s.**

Zastrzyc, że, gł, nied. **Zastrzygać** *zacząć strzyc; strzygąc zaciąć, przystrzyc*. L.

[**Zastrzyg**, u, lm. i] l. *nierówne ucięcie kłosa*. 2. w lm. w obeistych spodniach górali, *rozcięcia u dołu z boku nogawic, zapinane na haftki*.

Zastrzygać, a, ał p. **Zastrzyc**.

Zastrzyganie, a, blm., czynność cz. **Zastrzygać**: Z. włosów dzieciątka przy chrzcie. Sak. (= *strzyżenie po raz pierwszy*). Twój oćiec w Podtelczu, a ty w Dubnie, jak tańce, tako i Z. włosów przy ślubach odprawował Pim.

Zastrzykać, a, ał p. **Zastrzyknąć**.

Zastrzykanie, a, blm., czynność cz. **Zastrzykać**.

Zastrzykiwać, uje, iwał p. **Zastrzyknąć**.

Zastrzykiwanie, a, blm., czynność cz. **Zastrzykiwać**; *injekcja*.

Zastrzyknąć, nie, nął, × **Zastrzyknąć**, **Zastrzykać**, nied. **Zastrzykiwać** l. *zacząć strzykać; strzyknąć*: Zastrzykało mi w uchu, w kolanie. 2. *wstrzyknąć za skórę; zaszprycować*: Z. morfinę. 3. kogo = *wstrzyknąć mu lek pod skórę*: Zastrzykiwanym kazał masować nogi. Ochor. 4. *strzyknąwszy zakropić, zalać*: Mama zastrzyknęła dziecku pokarmem oczy. 5. anat., p. **Nastrykać**.

Zastrzyknienie, a, lm. a p. **Zastrzykniecie**.

Zastrzykniecie, a, lm. a, **Zastrzyknienie**, czynność cz. **Zastrzyknąć**; *injekcja*.

Zastrzyżenie, a, blm., czynność cz. **Zastrzyc**.

ZASTUDZAĆ

Zastudzać, a, ał p. Zastudzić.
Zastudzenie, a, blm., czynność cz. Zastudzać.
Zastudzenie, a, blm., czynność cz. Zastudzić.
Zastudzić, i, il, nied. Zastudzać zrobić, że co zastygnie; studząc zachłodzić; studząc dać zakrzepnąć: W kamień członeczki białe Bóg zastudził. Słow. Jakże można: zastudziwszy serce z jednego uczucia, rozgorzał zaraz drugim? Krasz.

× **Zastukać, a, ał, × Zasztukać, Zastuknąć, × Zasztuknąć stuknąć, zakołatać, zapukać, uderzyć:** Z. do drzwi. Z. czym w eo. Gdy siedli do stołu, baba we drzwi zastuka; zastukawszy, ode drzwi nieka. Jabł. Kilka razy w chałupkę zastuknął. Bardz. Żeby trochę i w bęben werbel jeden zastukano. L. (= *zabębiono*). Przen.: Nie zrobi nie, zastukamy gdzieindziej. Krasz. (= *zwrócimy ś.*, *udamy ś. do kogo innego*).

Zastukanie, a, blm., czynność cz. Zastukać, × Zasztukanie.

Zastuknąć, nie, nął p. Zastukać.
Zastuknienie, a, blm., p. Zastuknięcie.
Zastuknięcie, a, blm., Zastuknienie czynność cz. Zastuknąć.

Zastukotać, ce a. cze, tał zacząc stukotać; stukając zatrajkotać, zakołatać, zabębnić: Bryczka zastukotała na mostku ostatnim i wtoczyła ś. w dziedziniec. Krasz.

Zastukotanie, a, blm., czynność cz. Zastukotać.
[Zastup, u, lm. y] rydel: Wzięli z izby rydel, czyli jak go tam zowią, Z. Krasz.

× **Zasturchać, a, ał p. Zaszturchać.**
× Zasturchanie, a, blm., czynność cz. Zasturchać.

× **Zastursać, a, ał p. Zaszturchać.**
× Zastursanie, a, blm., czynność cz. Zastursać.

† **Zastydły p. Zastygły.**
 † **Zastydnąć, nie, nął p. Zastygnąć.**
 † **Zastydnięcie, a, blm., czynność cz. Zastydnąć.**

Zastygać, a, ał p. Zastygnąć.
Zastyganie, a, blm., czynność cz. Zastygać.
Zastygłość, i, blm., rz. od Zastygły: Wiek nadawał tym jasnym a zimnym oczom jakąś Z. i niemal surowość. Krasz.

Zastygły, † Zastydły który zastygł, zakrzepły, zstawiły od zimna, skomieniałły: Nieraz do kurhanów kładliśmy zastygłych, co ś. już pod chłodną ziemią budzili i żyli. Krasz. Kisielek Z. Serce zastygłe (= *zamarte*). Miłość ona sobie wyobrażała mniej namiętną, spokojną, zewnątrz zastygłą, gorejąca we wnętrzu serca. Krasz. Wpatrywał ś. w zastygłe w głaz i eiszę, poważne twarze gotyckich rycerzy na omszałych płytach. Wroc. Duch mój, zgnieciony głębią oceanów, szyderstwem kłuje swą zastygłą wartę. Mie. By Pan nie zastał serc ani myśli naszych zastydłych a oziębłych w wierze. Rej.

Zastygnąć, gnie, gnął a. gł, † Zastydnąć, nied. Zastygać l. ostygszy stwardnieć, zakrzepnąć, zsiąść ś.: Galareta zastygła. Kiedy ś. te mieszczaniny należycie wyszczelują nad ogniem, kładą ś. na naczynia sadem wysmarowane, a jak mieszanina zastygnie, będzie tak twarda, że ją na kawalki rąbać potrzeba, i dlatego nazywa ś. szmele skalisty. Jak. J. Odlew w formie zastygł. (= *stygnać zastał ś.*). Miejsce po nim zastygło = już go dawno tutaj niema, już dawno stąd uszedł. Już i miejsce po nim zastygło. Jaktó! odjechał? Kaczk. W Słochini wtenczas

ZASUNAĆ

już i miejsce było zastygło po panu Michale. Kaczk. Za mniej, aniżeli minutka, już po nas tu ślad zastygnąć powinien. Jeż. 2. przen. *zamrzeć, obumrzeć, zaniknąć:* Jest to wielki, rozległy, ozdobny w pomniki ementarz ducha, w którym życie zastygło, namiętności stęgły i zamary. Śł. wil.

Zastygnienie, a, blm., p. Zastygnięcie.
Zastygnięcie, a, blm., Zastygnienie l. czynność cz. Zastygnąć. 2. przen. stan obumarcia, brak życia, obretwienie, apatja, letarg: Oprócz karnawału, resztę czasu przepędzamy w zastygnięciu i apatji. Śł. wil.

Zasubhastować, uje, ował, subhastując zając: W gubernji Radomskiej zasubhastowano za należność Towarzystwu Kredytowemu Ziemiemu 123 dóbr większych. Bl.

Zasubhastowanie, a, blm., czynność cz. Zasubhastować.

Zasucie, a, blm. l. × Z., czynność cz. Zasuć. 2. gór. (w Krakowskim) zasypaanie piaskiem, żwirowiskiem lub rupcami w kopalni lub starych zrobach. Łab.

× **Zasuć, uje, uł l. zasypać:** Często tam ginie niejedyn pielgrzym, zasuty piaskiem i pogrzebiony wielkimi zaspani. P. Koch. Las zasulo całkiem śniegiem. Sienk. Zasute śniegiem okna. Sienk. Dna zasute złotem. Wysp. Z., napelnieć. Pot. Ognie zasuty ś. popiołem na trzonoach i pogasły. Sienk. Gdym do niego strzelał, to go jakoby mgłą zasulo. Sienk. [Oczy i za zasulo]. Przen.: *suto zapelnieć, zaopatrzeć; zapchać* czym: Boki forum zasute były rzędami kolumn. 2. [Z.] *wsypać:* Zasulempieniądze w lipę.

Zasugiestjonować, uje, ował p. Zasugiestjonować.

Zasugiestjonowanie, a, blm., czynność cz. Zasugiestjonować.

Zasugiestjować, uje, ował p. Zasugiestjonować.

Zasugiestjowanie, a, blm., czynność cz. Zasugiestjować.

Zasugiestjonować, uje, ował, Zasugiestjonować, Zasugiestjować, Zasugiestjować upronadzić w stan sugiestji: Zasugiestjuj ją dla mnie. Bht.

[Zasujnąć, nie, nął] p. Zasuwać.

[Zasujnięcie, a, blm.] czynność cz. Zasuwać.

[Zasukać, a, ał] *zawiązać rękawy.*

[Zasukanie, a, blm.] czynność cz. Zasuwać.

Zasuła, y, lm. y p. Płacha. Śł. wil.

[Zasumitować się, uje ś., ował ś.] *doświadczyć, zaznać:* Chłop ś. lepi (więcej) zasumitował swaru od kobiety o zbanek, jak wprzódzi o gorzałkę.

[Zasumitowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zasumitować ś.

Zasumować się, uje ś. ował ś. zasmućić ś., zasepić ś., zakłopotać ś., zafrasować ś.: Łopatka mocno ś. tym zasumował. Kaczk. Zasumował ś. i zatużył na dobre. Lam.

Zasumowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasumować ś.

Zasunąć, nie, nął, [Zasujnąć], nied. Zasuwać l. wsunąć za co: Z. co za szafę. 2. *posunięciem zakryć, zastłonić, zaciągnąć:* Zasuń firankę. Węg. Odsunięte firanki kazała Z. Wirt. Snem zmorzony, powieki zasunę. Hul. (= *zamyka, zamiera, skleja*). Zasuwał w pół powieki. Mick. Siedzenie gnuśne w zamkniętych pokojach a. w zasunionych taflami karetach. L. Kamień nad wami, jak nade mną, zasunięty będzie. Krasz. 3. *posu-*

nięciem zamknąć: Z. drzwi, okna (= zamknąć na zasuwkę, zaryglować). Z. piec (= zamknąć, zatkać). 4. *wsunąć, wsunąćwszy zapuścić*: Zasunął szablę do pochwy. Sienk. Oczy miała zamglone, główkę jakby zasuniętą w ramiona. Sienk. (= wtuloną, wcisniętą). Z. szufladę (= zamknąć). Z. ś. 1. *sunąć ś. dostać ś. dokąd, zu co, zawlec ś., zaszolgać ś., zająć*: Mgła tajemniczo zasunęła się nad nami (= zasunęła ś.). Zasunęła ś. mgła śnią ciężko i powoli. Brt. 2. *wsunąć ś., wtulić ś., wcisnąć ś., zapasać*: Usiadła głębiej w swym miejscu, zasunęła ś. w kącik. Zer. Zasunął ś. będziesz w ciemności Tartaru. Krasin. Myśl jego zasunęła ś. w ciemność, a pod nogami otwierała ś. przepaść. Sienk. 3. *zawlec ś., zaciągnąć ś., zasnuć ś., zakryć ś.*: Myśl na ten czas traci swą żywość i polot, zasunęła ś. mgłą i pomrokiem. Ohodź. 4. *zamknąć ś. na zasuwkę, zasunąć drzwi za sobą*: Zasunął ś. i nie otwieraj nikomu, póki ś. nie odezwie. 5. *Zasunąć ś. = być urządzonym do zasuwania*: Te drzwi zasunęły się na rygiel.

Zasunienie, a, blm., p. Zasunięcie.

Zasunienie się, a ś., blm., p. Zasunięcie się.

Zasunięcie, a, blm., Zasunięcie czynność cz. Zasunąć.

Zasunięcie ś., a ś., blm., Zasunięcie ś. 1. czynność cz. Zasunąć ś. 2. chir. (dislocatio) przesunięcie ś., *przemieszczenie, zbrocenie od położenia prawidłowego*: Z. ś. ościłków kostnych (dislocatio ad longitudinem cum contractione).

Zasunięty 1. a. Zasunięty im. od Zasunąć. 2. [Z., Zasuty]: Duża widoczna plama na sukni, gdy gęsta bardzo, nosi nazwę: zasunięta a. zasuta.

× Zasupić, i, ii *zakapturzyć, zaslonić, okryć*. Mrong.

[Zasupić się, i ś., ii ś.] *zaluować ś., zamyslić ś., zasnuć ś., zachmurzyć ś.*: Człeczysko patrzy w panią jak we święty obrazek..., a pani jemu ś. zasupi i nie. Jun.

× Zasupienie, a, blm., czynność cz. Zasupić. [Zasupienie się, a ś., blm.] czynność cz. Zasupić ś.

[Zasupiony] *posępny, zamglony*: Dzień Z.

Zasuponie, i, ii *prow. zacisnąć, zawiązać supniami*: Z. kleszcze chomąta.

Zasuponienie, a, blm., czynność cz. Zasuponie. Zasuspendować, uje, ował *zawiesić*: Z. kogo w urzędzie.

Zasuspendowanie, a, blm., czynność cz. Zasuspendować.

Zasuszać, a, ał p. Zasuszyć.

Zasuszanie, a, blm., czynność cz. Zasuszać.

Zasuszenie, a, blm., czynność cz. Zasuszyć.

Zasuszony 1. im. od Zasuszyć. 2. *przen. zawięzły, wyschły, suchy*: Z. jak mumja. Panna Piskulska dobrze już zasuszona. Krasz. 3. *apt.*: Krew wołowa zasuszona (sanguis bubulus sicens).

Zasuszyć, y, ył, nied. *Zasuszać sprawić, że co zaschnie, zrobić suchym; susząc zatrzymać, utrwalić w danym kształcie*: Z. kwiatek. Nakryjesz garnek nakrywą, a szpary od nakrywy gliną dobrą zaszmarujesz i zwolna zasuszysz. Torz. Te próbki zrobiwszy, pomadła ich Z., potem z tyglami odgnąć i w piec szklarski wstawić. Torz. Kiedy glinę gładziem zwiąże, lepiej ś. daje robić i zasuszać i zlepiać, lecz gdy więcej dodawano gładzi, to ś. ledwie setny Z. dał tygiel. Torz. Przy gojeniu ran z osadnienia końskiego, trzeba dawać pomoc prochem zasuszającym, jako jest proch z chusty spalonej. Trzye. Drzewo, tak po-

tym rozkochane, jeszcze w latorośli Z. chciał nieprzyjaciel. Birk. Przen.: Mechanizmem wirtuoz w sobie myśli zasuszył i odrętwił. Krasz. (= wyjąłmił). Z. ś., przepościć ś. Rej.

Zasuty 1. × Z. im. od Zasuć. 2. [Z.] p. Zasunięty.

Zasuwa, y, lm. y, Zasuwka 1. *rzecz służąca do zasunięcia = zamknięcia drzwi, okien i t. p., rygiel*: Z. w zamku u drzwi, lub zasuwka mimo zamku osobno do drzwi przybita. L. Z. drewniana, od wnętrza izby zamykana i otwierana. [Z. ślopa] = zasunęta otwierana i z zewnątrz zapomocą klucza, a. ręką włożoną do wnętrza przez otwór w drzwiach. Z. w zamku = rygiel, ślósak wyskakujący z zamku i wchodzący w skobel za pokręceniem klucza. 2. *Krwawe żyły żądne pastkami czyli zasuwkami, któreby wsteczne płynienie krwi powściągały, opatrzone nie bywają*. Perz. (zastawkami, zakładkami, zatkankami, (valvulae) (= pinseta, szczypczyki sprężynowe). Zamknąć drzwi na zasuwę (= zaryglować), na zasuwkę (= zasunąć). 3. *blat, deska do zasuwania otworu, szyber*: Z. u komina, przeciwnajęca prąd powietrza w kanale kominowym. Z. w stawidle = część ruchoma stawidla. Zasun, odsun zasuwkę przed okienkiem. Troc. 4. [Zasuwka] *przrzył, zapomocą którego tkacz wysuwa przędzę nie naprzód, ale wstecz*. 5. *anat.*: Zasuwka = a) (obex) *delikatna trójkątna płytka pokrywki komory czwartej w mózgu, × z w o r k a*. b) × zasuwka, p. Migotka. 6. *bart.*, p. 1. Dłużnica. 7. *hud.*: Ornamentacja bizantyńska składa ś. z t. zw. zasuwki, czyli wstępnej winiety. Sok. 8. *ryb.* *przegroda z drzewa, płotu, lub siatki drucianej, zabezpieczająca dopływ od wejścia ryb drapieżnych, lub umieszczana przy odpływie, aby ryby ze stawu nie uciekały*. 9. *teatr.* *część dekoracji teatralnej, malowana na płótnie i przybita na latkach drewnianych, wyobrażająca ścianę domu, dachy, przedpokój, krzaki i t. p., ustawiana zwykle poza oknami lub drzwiami scenicznymi*. 10. *wet.*: Zasuwka = *nościec* (membrana nictitans), błona czerwona kształtu półksiężycowego, leżąca w kącie oka zwierzęcia, przy nosie; błonka mrużna. Piątk. Zając śpiąc oczu nie zasunął, lecz ma nad oczami osobną zasuwkę. Kluk. Zdr. Zasuweczka.

Zasuwać, a, ał i Z. ś. p. Zasunąć.

Zasuwalny 1. *mogący być zasuwany*. 2. *anat.*: Błona zasuwalna, p. Migotka.

Zasuwanie, a, blm., czynność cz. Zasuwac.

Zasuwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasuwac ś.

Zasuwany 1. im. od Zasuwac. 2. *urządzony tak, ażeby ś. mógł zasuwac*: Szczypczyki, kleszczki zasuwane (= zamknięte klamerką zsuwaną).

Zasuweczka, i, lm. i p. Zasuwca.

Zasuwka, i, lm. i p. Zasuwca.

Zasuwkowy *przym. od Zasuwka*: Szczypczyki zasuwkowe.

Zasuwniak, a, lm. i p. Zasuwnik.

Zasuwnica, y, lm. e *gatunek piły, piła nacięciowa*.

Zasuwnik, a, lm. i, *Zasuwnik strug* (hebel), *którym wyrabiają nacięcia w jaskółczy ogon*. Włóknik Z. (Grathobel).

Zasuwny, Zasuwny 1. *przym. od Zasuwca*: Zapór Z. = wentyl z szybrem. 2. *hut.*: Drzewiczki zasuwowe z przeciwwagą są z żelaza i dają ś. w otworze, zwanym furta, służącym do nabijania w piecach płomiennych, jak oto: pudłowych, szwejeowych, żarowych czyli glijowych i t. p. Łab. 3. *mech.*: Rama zasuwowa, w której między

krażkami przesuwają. drażek dla utrzymania równościągiłości ruchu, np. u machin parowych. Łab.

× **Zaswajać**, a, ał p. **Zaswoić**.
 × **Zaswajanie**, a, btm., czynność cz. **Zaswajać**.
 × **Zaswarzenie**, a, btm., czynność cz. **Zaswarzyć**.
 × **Zaswarzenie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zaswarzyć** ś.

Zaswarzyć, y, ył I. × **Z. poswarzyć**. 2. [Czasem zaswarzę, ale Boże broń kosmacem] = *czasem zaklnę, ale nigdy czartem*. × **Z. ś. poswarzyć** ś.

Zaswatać, a, ał *zacząć swatać*; *swataniem zamówić*; *wyswatać*. L., Orzesz. Niechbym ja kogo zaswatał, toby za niego poszła. Sienk. Panna Helena została zaswatana. Jeż. **Z. ś.** do kogo, *zacząć starać ś.*, o kogo, *rozpocząć konkury, udeżyć do panwy, do niewiasty*.

Zaswatanie, a, btm., czynność cz. **Zaswatać**.
Zaswatanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zaswatać** ś.

Zaswawolenie, a, btm., czynność cz. **Zaswawolić**.

Zaswawolić, i, ił, **Zaswywolić**, × **Zaswawolować** *zacząć swawolić*; *zaigrać*, *zafiglować*: Lud nasz zaswawolił czasem w pieśni. Wóje.

× **Zaswawolować**, uje, ował p. **Zaswawolić**. L.
 × **Zaswawolowanie**, a, btm., czynność cz. **Zaswawolować**.

× **Zaswędnieć**, eje, ał p. **Zaswędzić**. L.
 × **Zaswędnienie**, a, btm., czynność cz. **Zaswędnieć**.

[**Zaswędzenie**, a, btm.] czynność cz. **Zaswędzić**.

[**Zaswędzić**, y, ył] *porobić swędry* = *plamy, poplamieć*.

Zaswędzenie, a, btm. I, czynność cz. **Zaswędzić**. 2. czynność cz. **Zaswędzić**.

[**Zaswędzenie się**, a ś., btm.] czynność cz. **Zaswędzić** ś.

Zaswędzić, i, ił, [**Zaswędzić**] *przejąć swędem, zalić ś.*, *zakurzyć ś.*, *zakopcić ś.*, *zapalić ś.*: Sładu w deskach nie było, ino ś. trochę zaswędziły. Tet.

Zaswędzić, i, ał, [**Zaswędzić**], × **Zaswędnieć** I. *zacząć swędzić*; *zawierzbieć*: Ręka mię zaswędziła. [**Zaswędziło** go coś na głowie]. Przen.: Skóra go zaswędziła, grzbiet go zaswędziła = *chce widocznie dostać baty, kije*. Jeśli cię na przykład kiedy grzbiet zaswędzi, pamiętaj, że tu mieszkam. Zabł. [Sumienie go zaswędzi (= poruszy, ruszy)]. [**Z. ś.**] *zagorzeć, zuczadzić*.

× **Zaswoić**, i, ił, nied. **Zaswajać** I. *przyswoić sobie, przywłaszczyc, zabrać sobie*: Uszło to dotąd i cudze zaswajać. L. Kędy, przeprawiwszy ś. Duńczykowie flotą i ten port zaswoiwszy, gniazdo sobie plotą. Pot. Zapomniałeś, że złoto kto inszy po tobie zaswoi; sława twoja nie zginie i w grobie. Pot. Jeśli złe pokolenie przy uporze stoi, jeśli ś. nie nawróci, szatan go zaswoi. Pot. (= *weźmie jak swego*). Dusze już z szatańskiej wyjęte tandety znouu sobie Mahomet zaswaja przekłęty. Pot. 2. *ująć, zjednać, zniewolić, skaptować sobie*: Alboż cię sobie, gdym ja tak niedbały, moje kochaanie, kto inszy zaswoi? Pot. Dla kogóż mam nieszczęsna ś. stroić i kogo wdziękiem urody Z? Chr. 3. + **Z. zaswoić**, *ukoić, ugłaskać, oswoić, usmierzyć*: Poduszka skronie uklada z cheiwoisei i żalodne serece chce Z. Wad.

× **Zaswojenie**, a, btm., czynność cz. **Zaswoić**.
Zasworować, uje, ował, **Zasforować** *zająć na sworę, zawiązać sworę*.

Zasworowanie, a, btm., czynność cz. **Zasworować**.

Zaswywolenie, a, btm., czynność cz. **Zaswywolić**.

Zaswywolić, i, ił p. **Zaswawolić**.
Zasycać, a, ał i **Z. ś. p. Zasyścić**.

Zasykanie, a, btm., czynność cz. **Zasycać**.
Zasykanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zasycać** ś.

Zasyccenie, a, btm., czynność cz. **Zasyścić**.
Zasyccenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zasyścić** ś.

Zasychać, a, ał p. **Zaschnąć**.
Zasychanie, a, btm., czynność cz. **Zasychać**.

Zasyścić, i, ił, nied. **Zasycać** I. *sycąc zaspokoić głód, pragnienie, nasycić, uspokoić*. **Z.** *pragnienie (= ukoić, usmierzyć)*. Ser zasyca (= *jest sytny*). Przen.: **Z.** *ogień = podsyścić, podtrzymać*: Na stanowiskach przygaste ogniska, zasycone mokrym paliwem, zapalały nanowo. Jeż. *Ognisko w sieniach świeżym zasycała drzewem*. Jeż. 2. *sycąc zaprawić*: Chciałem **Z.** miodu na Basine i Michała wesele. Sienk. **Z. ś.** *nasycić ś.*; *zadowolić ś. jedząc*; *zopchać ś.*: **Z.** *grochem*.

Zasyzczać, y, ał, **Zasyknać** I. *zacząć syczeć, wydać syk, syknąć*: Rozpalone żelazo w wodzie zasyzczało (= *zaskwierczowało*). Samowar zasyzczał (= *zaszumił*). 2. *sycząc zagłuszyć*.

Zasycczenie, a, btm., czynność cz. **Zasyzczać**.

Zasygnalizować, uje, ował, **Zasygnować** *zamel-dować sygnałem*: Zasygnalizowana na rynku zbożowym zwyżka pszenicy wpłynęła ożywczo na ruch kontraktowy. Parostatek zasygnalizował odwrót.

Zasygnalizowanie, a, btm., czynność cz. **Zasygnalizować**.

Zasygnować, uje, ował I. p. **Zasygnalizować**. 2. *zadzwonić w sygnaturkę*: Na mszę św. zasygnują. Krasz. Gdy mi, zasygnowawszy, wychodzić przyszło z mszałem, nie wiem doprawdy, jak ś. dostałem do wielkiego ołtarza. Krasz.

Zasygnowanie, a, btm., czynność cz. **Zasygnować**.

Zasykać, a, ał *zacząć sykać*.

Zasykanie, a, btm., czynność cz. **Zasykać**.

Zasyknać, nie, nął p. **Zasyzczać**. L.

Zasyknięcie, a, btm., czynność cz. **Zasyknać**.

Zasyłać, a, ał p. 2. **Zasłać**.

Zasyłanie, a, btm., czynność cz. **Zasyłać**.

Zasymlować, uje, ował *asymilując zjednoczyć, zespolić, zlać w jedno*: Francja nie potrafiła **Z.** żywiotu arabskiego w Algierze. **Z. ś.** *asymilując ś. zjednoczyć ś.*, *zespolić ś.*, *zlać ś. w jedno*: Wtedy Żydzi zleją ś. z nami, zasymlują ś. stopią ś. w jedną całość narodową. Żyd dzisiejszy musiałby ś. wprzód zderabinizować, zaniimby ś. mógł **Z.**

Zasymlowanie, a, btm., czynność cz. **Zasymlować**.

Zasymlowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zasymlować** ś.

Zasympatyzować, uje, ował z kim, z czym = *zacząć sympatyzować*; *powziąć, uczuć sympatję ku komu, ku czemu, polubić kogo, co*.

Zasympatyzowanie, a, btm., czynność cz. **Zasympatyzować**.

Zasypp, u, lm. y I. p. **Zasep**: **Z.** *nabojów do wielkiego pieca (hut.)*. 2. *nasypp, miejsce za-*

sypane gruzem, kamieniami i t. p.: W gruz rozsypane, tylko ówdzie kupą kamieni, indziej zasypem sterczały. Byk. 3. mł. *jednostajne doprowadzenie ziarna pomiędzy powierzchnie mielące kamieni, wysypywanie jego z kosza na te powierzchnie.* Małyszcz.

Zasypanie, y, lm. y, **Zasypanie** zł. *zasypanie* s., *złapanie* s., *zdradzenie* s., *wydanie* s., *wpadnięcie w ręce policji*: Nie wiedzą, jak wielka czeka ich odpowiedzialność na wypadek zasypy.

Zasypanie, pał, nied. **Zasypanie**, × **Zasypanie** i. *sypanie* zapelnit, zakryć; *zawalić, zarzucić*: Z. ten rów trzeba. Troc. Wszystkie studnie na ten czas zamiotali i zasypali ziemią. Leop. Toż samo miejsce, na którym mówię, było zasypane ciałami i krwią obywatelów zatopione. Siem. J. Stąpając po grobach Scypjonów, patrzył na zasypane gruzami dawnej Rzymian okazałości i przepychu. Śniad. Z. dół gruzem, kalnuzę piaskiem. 2. *posypać, przysypać, potrząsnąć czymś obficie*: Już popiół zasypywał począł podwórze. Niem. Z. pismo piaskiem. Z. kogo = *zarzucić, pogrzebać*: Żywcem zasypany. Och! niejedną twarz waszę, tak dobrze ni znana, zakryto w czarny kaptur, piaskiem zasypano. Syrok. Z. drogę kwiatami = *usypać, usłać*. Ilu ich padło, nim doszli nakoniec do owej fosy, ciałami jeńców zasypanej. Siem. Mogiła ich, dotąd zasypywana kamieniem i gałęzmi, zowie s.: Cygan-cyganicha. Krasz. Zasypuje grad ziemię. Dm. Most zasypywano poprostu deszczem ognia i żelaza. Siem. Jakże dobre pięć godzin zasypywali nas ogniem. Chodź. Przen.: Zboże amerykańskie zasypuje nasze targowiska. Przen.: Z. kogo pytaniami, gradem obelg, prośbami = *obsypać, zarzucić, obrzucić*. 3. kuch.: Z. co czym = *zaprząść, zagęścić co przez nasypianie czego*: Rosół kaszką zasypany. Zasyp to solę, pieprzem. Troc. Rosół ten tak mi smakuje, jak gdyby makaronem włoskim był zasypany. L. 4. mł. *nasypać ziarna na kamienie młyńskie, celem ich zmiełenia.* Małyszcz. 5. zł. *wydać, zdradzić, zakopać, zgubić, skompromitować*: Niechęący zasypał go swoim zeznaniem. [Zasypali (uwięzili) mi go (andrusa). Z. s. (o przestępcy) *wydać s., zdradzić s., zakopać s., zgubić s., wpaść w ręce sprawiedliwości*: Tłumaczę s. głupio, zasypał s. Zart.: *zbijać s., pokpić sprawę, ośmieszyć s., skompromitować s.*: Aktor zasypał s. w drugą akcie. Zbyt prędko odzyskał werwę, ażeby nie Z. s. po raz drugi. Prus.

Zasypanie, a, btm. l. czynność cz. **Zasypać**. 2. a. **Stratyfikacja** ogr. *przechowanie nasion w wilgotnym piasku*.

Zasypanie się, a s., btm., czynność cz. **Zasypać** s. **Zasypać**, a, al. p. **Zasnąć**. 2. p. **Zaspać**.

Zasypianie, a, btm., czynność cz. **Zasypać**.

Zasypisko, a, lm. a gór. *stare zroby w kopalni, wyprzynięte i już zasypane.* Łab. Stropy komór runą, szyby s. zawalą, powstaną zasypiska. Paw.

Zasypka, i, lm. i l. apt. (aspergo, pulvis adpersorius) *proszek do zasypywania, posypka*. Z. oczna (pulvis ophthalmicus) = *proszek do zasypywania oczu*. 2. zł., p. **Zasypanie**.

Zasypać, ple, al, × **Zasypać**, × **Zasypać** *zawiazać na sypak, sypląc zagmatwać; zaplątać*: Z. niej.

Zasypianie, a, btm., czynność cz. **Zasypać**.

× **Zasypować**, uje, ował i × Z. s. p. **Zasypać**.

× **Zasypowanie**, a, btm., czynność cz. **Zasypować**: Z., *impletio cavi terra agesta*. Kn. Piasek do zasypowania papieru. Torz.

× **Zasypowanie się**, a s., btm., czynność cz. **Zasypować** s.

Zasypowy kosz w młynie = *z którego sypią ziarno na kamienie młyńskie.* Małyszcz.

Zasypywacz, a, lm. e l. gorz. *przrząd do zasypywania siodu do kadzi zaciernej*: Automatyeczny Z. siodu. 2. *przrząd, zasypujący ziarno na koła młyńskie.* Małyszcz. Z. odsrodkowy, pasowy, walcowy, wstrząsający.

Zasypywać, uje, ywał i Z. s. p. **Zasypać**.

Zasypywanie, a, btm. l. czynność cz. **Zasypywać**. 2. lek. *wpróśnienie, zaprószenie, opylenie*.

Zasypywanie się, a s., btm., czynność cz. **Zasypywać** s.

× **Zasysać**, a, al i Z. s. p. **Zassać**.

× **Zasysanie**, a, btm., czynność cz. **Zasysać**.

× **Zasysanie się**, a s., btm., czynność cz. **Zasysać** s.

× **Zasystować**, uje, ował i. *zatrzymać s., zaprzestać, dać pokój, zabastować*: Po piątym kieliszku zasystował. 2. *wstrzymać, zawiesić*: W głównym szybie kopalni zasystowane zostały wszelkie roboty kopalniane. Szaj. W.

× **Zasystowanie**, a, btm., czynność cz. **Zasystować**.

† **Zasyt**, u, lm. y *zasytanie, sytość, dosyt*: U mnie szczęśliwość szczęśliwością, gdy ty masz cząstkę w niej, lecz niedzielone z tobą nudne są zasyty. Przyb.

Zaszabrować, uje, ował mul. *zatwiekować szpary w murze szabrami, t. j. drobnymi kawałkami cegły a. dachówki.* Mag.

Zaszabrowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszabrować**.

Zaszachować, uje, ował (w grze w szachy) *zastąpić szachem figurze przeciwnika, zagrozić jej*: Przen.: *postawić w trudnym położeniu, trzymać w szachu*: Z. siły nieprzyjaciela. Taktyką jego było mieć w kraju dwa stronnictwa, aby ewentualnie jednym Z. drugie. Lpn.

Zaszachowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszachować**.

Zaszachrować, uje, ował, nied. **Zaszachrowywać** *szachując zatuszować, zataić, zaprzec, zamuchlować, zatachlować*: Zaszachrowała mi rubla. Poradzić sobie nie umiesz! na co ta zbyteczna delikatność? zełgać, wyprzeć s., Z., omanić, aby tylko nie oddać. L.

Zaszachrowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszachrować**.

Zaszachrowywać, uje, ywał p. **Zaszachrować**. **Zaszachrowywanie**, a, btm., czynność cz. **Zaszachrować**.

† **Zaszadzenie**, a, btm. l. czynność cz. **Zaszadzić**. 2. czynność cz. **Zaszadzić**.

† **Zaszadzić**, i, il *zakryć sadzią, pokryć szronem, oszadzić*.

† **Zaszadzić**, eje, al *zawlec s. sadzią, pokryć s. szronem*, × *oszadzić*.

Zaszafranić, i, il *zaprząść a. powalać szafranem*. L.

Zaszafraniecie, a, btm., czynność cz. **Zaszafranić**.

Zaszalbierować, uje, ował i. *szalbierując zataić, zaprzec (komu co), zamuchlować*. 2. *szalbierstwem zarobić*.

Zaszalbierowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszalbierować**.

Zaszaleć, eje, al *zacząć szaleć*: Oglądali najpierwszy polysk burzy, która niebawem nad biedną krainą Z. miła. Jeż. Z. s. *zopędzić s.*

w szaleństwo, *szal*: Miłością swoją obalamuciła mi serce, *żem* *ś*, *zaszalał*. Kaczk. Przen.: *zakochać* *ś*, *szalenie*, *zadurzyć* *ś*.: Gdybym był malarzem, *zaszalał*bym *ś*. w tej kobiecie. Bał.

Zaszalenie, a, btm., czynność cz. **Zaszaleć** *ś*.
Zaszalenie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszaleć** *ś*.

Zaszalmować, uje, ował kosz. *zaciąć sztukę*.
Zaszalmowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszalmować**.

Zaszalować, uje, ował *zakryć*, *zabić szalowanem*, *oszalować*.

Zaszalowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszalować**.

Zaszamerować, uje, ał *zająć*, *zasadzić*, *zakryć szamerowaniem*.

Zaszamerowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszamerować**.

Zaszamotać, ocze a. × *ocze*, tał l. *zacząć szamotać*; *szarpnąć*, *targnąć*, *zachwiać*, *zaszarpać*, *zabujac*, *zaszastać*, *zakolysać*, *zagibotać*: Wiatr drzewem *zaszamotał*. 2. *szamoczac zapodziać*, *zarzucić*; *zatarnosić*. **Z. ś.** *zacząć szamotać* *ś*., *zaszastać* *ś*., *zachwiać* *ś*., *zabujac* *ś*., *zakolysać* *ś*., *szarpnąć* *ś*., *targnąć* *ś*., *zagibotać* *ś*.: *Zaszamotał* *ś*., *krzyknął* parę razy... i *skamieniał*. Orzesz.

Zaszamotanie, a, btm., czynność cz. **Zaszamotać**.

Zaszamotanie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszamotać** *ś*.

Zaszane, u, lm. e p. woj. Korona. Troc. L.

Zaszanować, uje, ował *szanując zaoszczędzić*, *zachować*: Często grosz *zaszanowany* oddawał ubogiemu. Krasz. Pole myśliwskie trzeba tego roku *zostawić odłogiem*, by *zaszanowawszy* stan obecny, *zebrać* w roku następnym plon *podwojny*. **Z. ś.** *szanując* *ś*. *zaoszczędzić* *ś*., *zakonserwować* *ś*.: Chory *zaszanował* *ś*. i *wyleczył*. Koź. A.

Zaszanowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszanować**.

Zaszanowanie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszanować** *ś*.: *Niezaszanowanie* *ś*. przy pierwszym objawianiu *ś*. niemocy. Korz.

Zaszańcować, uje, ował *zasłonić*, *zakryć szaniami*, *oszańcować*: Kształtem Rzymianów obóz swój *zaszańcowali*. Bron. **Z. ś.** *zasłonić* *ś*., *zakryć* *ś*. *szaniami*, *oszańcować* *ś*.: Węgrowie też w drugą stronę prawie przeciw Urowieckiemu *ś*. *zaszańcowali*. Piotr. Przen.: *Zaszańcowany*, jak zwykle, za swoim biurkiem. Gaw.

Zaszańcowanie, a, btm., czynność cz. **Zaszańcować**.

Zaszańcowanie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszańcować** *ś*.

Zaszargać, a, ał, nied. **Zaszargiwać** *zachlapać błotem od dołu*, *poszargać*, *uszargać*, *zabłocić*, *zachlastać*: **Z.** spodnie, spódnice. Trzeba było w nich po błocie *deptać* i *suknie* *zaszargiwać*. Korz. **Z.** *rosną* = *zarosić*. Przen.: Choć *muż* *moją* w twojej krwi *zaszargam*, *siegnę* do wnętrza twoich trzew — i *zatargam*. Słow. **Z.** *majątek*, *hipotekę* = *obsłużyć*; *obciążyć*, *naduwerzyć* *długami*. W interesach *pieniężnych* *reputacji* *swe* *nie* *zaszargał*. Kal. (= *nie splamił*). **Z. ś.** *zachlapać* *ś*. *błotem od dołu*, *poszargać* *ś*., *uszargać* *ś*., *zabłocić* *ś*., *zachlastać* *ś*.: *Zaszargał* się jak *baran*. Prz. Przen.: *popaść* w *niekorzystne* *interesy*, *długi*, *zadłużyć* *ś*.: Dla *miłości* *własnej* *zaszargał* *ś*., *wyprzedał* *ś*. Krasz.

Zaszarganie, a, btm., czynność cz. **Zaszargać**.

Zaszarganie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszargać** *ś*.

Zaszargiwać, uje, iwał i **Z. ś.** p. **Zaszargać**. **Zaszargiwanie**, a, btm., czynność cz. **Zaszargiwać**: Wytwory *mleczne* *pozwalają* na *życie* *pańskie* *bez* *zaszargiwania* *hipoteki* *lichwiarskimi* *długami*.

Zaszargiwanie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszargiwać** *ś*.

† **Zaszarkać**, a, ał p. **Zasarkać**. L.

† **Zaszarkanie**, a, btm., czynność cz. **Zaszarkać**.

× **Zaszarfacenie**, a, btm., czynność cz. **Zaszarfacić**.

× **Zaszarfacić**, i, il p. **Zaszarfacić**. L.

Zaszarpać, pie, pał, **Zaszarpnąć** l. *zacząć szarpać*; *szarpnąćwszy* *zarwać*; *szarpnąć*, *targnąć*, *zaszamotać*. 2. *szarpnąć* *zameczyć*.

Zaszarpnięcie, a, btm., czynność cz. **Zaszarpać**. **Zaszarpnąć**, nie, nął p. **Zaszarpać**.

Zaszarpnienie, a, btm., p. **Zaszarpnięcie**.

Zaszarpnięcie, a, btm., **Zaszarpnienie** czynność cz. **Zaszarpnąć**.

Zaszarzyć, eje, ał l. *zacząć szarzyć*: Już *zaszarzyło*, *wkrótce* i *słońce* *ś*. *ukaze* (= *zaczęło* *dnież*, *rozwidniać* *ś*., *brzask* *nastał*). 2. *ukazać* *ś*., *zamajaczeć* w *szarym* *kolorze*.

Zaszarzenie, a, btm., czynność cz. **Zaszarzyć**.

× **Zaszasnąć**, śnie, szał p. **Zaszastać**.

Zaszastać, a, ał, × **Zaszastnąć**, × **Zaszasnąć** l. *szastem* *zarzucić* *na* *co*, *za* *co*, *smyrznąć*, *szmajstnąć* *na* *co*, *za* *co*. 2. *zaszargotać*; *poruszyć* *ś*. *z* *szastem*, *szurając* *ś*.; *zachrobotać*: *Zaszastały* *krzesła*, *rozszedł* *ś*. *szmer* *błogosławieństwa*, i *biedna* *ofiara* *wiosny* *zajęła* *poicchu* *miejsce* *u* *stołu*. Krasz. [**Z. ś.**] *rzucić* *ś*. *zatrzepotać* *ś*., *plusnąć*: *Ryba* *sie* *zaszastała* *w* *wodzie*.

Zaszastanie, a, btm., czynność cz. **Zaszastać**.

[**Zaszastanie się**, a *ś*., btm.] czynność cz. **Zaszastać** *ś*.

Zaszastnąć, nie, nął p. **Zaszastać**.

Zaszastnięcie, a, btm., czynność cz. **Zaszastnąć**.

× **Zaszańnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zaszańsnąć**.

† **Zaszcie**, a, lm. a p. **Zajście**.

Zaszcząć, y, ał, nied. **Zaszczywać** l. *szczęć sięgnąć* *aż* *dokąd*, *aż* *sa* *co*. Sł. wil. 2. *szczęć* *zamozyć*, *zaplugawić* *poszczać*, *oszczać*, *zasikać*, *pusikać*, *osikać*, *zasiusiać*. **Z. ś.** *szczęć* *zamozyć* *ś*., *zaplugawić* *ś*.; *poszczać* *ś*., *oszczać* *ś*., *zasikać* *ś*., *zasiusiać* *ś*.

Zaszczanie, a, btm., czynność cz. **Zaszcząć**.

Zaszczaniec, nca, lm. ncy *zaszczany plugawiec*, *zaszczywiający* *ś*., *szczył*. L.

Zaszczanie się, a *ś*., btm., czynność cz. **Zaszcząć** *ś*.

† **Zaszczawić**, i, il ? : *Nie* *godnam* *światować*; *owa* *z* *tej* *rodziny*, *którychem* *zaszczawiła*, *zabij* *mię*, *nie* *inny*. Żebr. (*quos impia laesi*).

† **Zaszczawienie**, a, btm., czynność cz. **Zaszczawić**.

Zaszczebiotać, ocze a. × *ocze*, tał l. *właśc.* i *przen.* *odezwać* *ś*. *szczebiotem*, *zacząć* *szczebiotać*: Tu *jaskółka* *tak* *zaszczebiotała*. Kniaź. 2. *szczebiocząc* *zagłuszyć*, *zakrzyżać*: *Kanarki* *nie* *zaszczebioczą* *twoego* *miłego* *głosiku*. Sł. wil.

Zaszczebiotanie, a, btm., czynność cz. **Zaszczebiotać**.

Zaszczeczenie, a, btm., czynność cz. **Zaszczecić**.

Zaszczecić, i, il szew. *zalożyć* *szczecinę*: **Z.** *szczecinę*, *zalożyć* *do* *dratwy*.

Zaszczekać, a, ał, Zaszczeknąć, nied. Zaszczekiwać I. *zacząć szczekać; odezwać ś. szczekaniem, szczeknąć*: Pies zaszczeknął, musi tam kto być. Troc. Gdy mijał wrota naszych sąsiadów, mure, któremu znać figura jego nie podobala ś., zaszczeknął L. Nie zaszczeknie na cię i jeden pies. Leop. Gdy mu ś. spać zachce, a sługa niechając obali a. czym zakolace, a. pies oknem zaszczeka, to już słudze kijem, a wygę obiesię. Rej. Pałeszniego pasterza prorocy zowią psem niemym a ochrapionym, z gardłem zatuczonym, który nigdy zaszczeknąć nie może na wilka, przychodzącego do owieczek swoich. Rej. Przen.: [Będę też ciął, zawołał, aż echo zaszczekło]. 2. kogo = *szczekając zagłuszyć*. Z. ś. *zapamiętać ś. w szczekaniu, uzupełnić ś. w szczekaniu, rozszczekać ś.* Przen., gm.: *zagadać ś. zapamiętanie, za hargotać ś.*

Zaszczekanie, a, blm., czynność cz. Zaszczekać.

Zaszczekanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszczekać ś.

Zaszczekiwać, uje, iwał i Z. ś. p. Zaszczekać.

Zaszczekiwanie, a, blm., czynność cz. Zaszczekiwać.

Zaszczekiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszczekiwać ś.

Zaszczeknąć, knie, knął a. kł p. Zaszczekać.

Zaszczeknięcie, a, blm., czynność cz. Zaszczeknąć.

Zaszczelnić, a, ał p. Zaszczelnić.

Zaszczelnianie, a, blm., czynność cz. Zaszczelniać.

Zaszczelnić, i, ił, nied. Zaszczelniać I. *zasażać szczelnie, sztywno, zaszpanować*: Z. deskę w warsztacie stolarskim, aby ją heblować. 2. *zatkać szczelnie, uszczelnić, zadychtować*: Z. szparę.

Zaszczelnienie, a, blm., czynność cz. Zaszczelnienie: Z. tłoka (= *szczelne obłożenie*).

Zaszczelenie się szczenią zostać: Suka domowa zaszczelenia ś. od wilka.

Zaszczelenienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszczelenie ś.

Zaszczep-, u I. blm. *zaszczepienie, zaszczepienie*. 2. *lm. y* władać i przen. *to, co zaszczepiono, pierwsze ziarno, zawiązek, zaród, zaczątek*: Pożytki, z nowej misji wypływające, skłoniły papieża do wzięcia w protekcję tego zaszczepu. Nar. (= *nowo zaszczepionego, założonego kościoła*). Przen.: *zaszczepiciel, zaszczepca, założyciel, ojciec, praójciec, protoplasta*: Leo był to Z. owego bohaterów domu, z którego najślawniejszy od Gaulów Rzym uwolnił Stasz.

Zaszczepać, pie a. × pa, ał, Zaszczepnąć I. *zacząć szczepać, nadszczepać*. 2. *rozszczepać aż za pewien kres*. L.

Zaszczepanie, a, blm., czynność cz. Zaszczepać.

× Zaszczepca, y, lm. y, × Zaszczepiacz, × Zaszczepiciel ten, *co zaszczepia a. zaszczepił, ugruntuwał, wpoił, krzewiciel, fundator, założyciel*: Z. enoty. Piast, zaszczepca domu po nim idących królów. Nar. (= *praójciec, patrijarcha, protoplasta*). Zaszczepiciel krajowy. Przyb. Focjusz, ów sławny Z. poróżnień z rzymskim kościołem. L. (= *pożyczkodawca, męczator*). Kalwin, sławny Z. wyznania, które do tych czas jego imię nosi. Cz. Obwinia zaszczepców nowego wyznania o nieentotliwe powody tego oddziału. Cz. Reuchlin,

pierwszy Z. tej literatury w Niemczech. Wiszn. Z. postępu. Siem. (= *krzewiciel*).

× Zaszczepiacz, a, lm. e p. Zaszczepca: Z. roślin, *inokulator*.

Zaszczepiać, a, ał i Z. ś. p. Zaszczepić.

Zaszczepianie, a, blm., czynność cz. Zaszczepiać.

Zaszczepianie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszczepiać ś.

× Zaszczepiciel, a, lm. e p. Zaszczepca: Był zaszczepicielem lepszego gustu nadobnych nauk. Św.

Zaszczepić, i, ił, nied. Zaszczepiać I. *komu co = szczepiąc zapuścić, zasażać*: Z. ospę, wściekliczną. Ci, co ospę zaszczepiają w maju, dzieciom zaszczepionym po wolnym powietrzu po ogrodach chodzić nakazują. Krup. Większa liczba z ospy naturalnie napadającej umiera, aniżeli z ospy zaszczepionej. Krup. Z. drzewo = *oczkować, okulizować*. Wiersz, porównywiający dolę osiadłego w cudzej stronie wygnane'a z losem zaszczepionej pod andaluzyjskim niebem drzewiny. Szaj. Przen.: *wszczepić, wbić, wrazić, wetknąć, wwiązać, zasażać, wcisnąć*: Duchy zaszczepione w skałę na pokucie pędzą wieki całe. Uj. Przen.: *wpoić, udrożyć, zakrzewić, zasażać, wszczepić*. Świętobliwosci skruczę zaszczepia w grunt duszy. L. On to w moim sereu zaszczepił miłość rozumnej wolności. L. Zaszczepiaj zembę w imieniu Boga, nie zemszczonego dotąd. Krasin. Zaszczepiło ś. w umysłach panujących pewne lekceważenie własnego kraju. Szaj. (= *zrodziło ś., powstało*). 2. *kogo = zaszczepić mu ospę* (p. wyż.). 3. *a. Zaszczepnąć zamknąć zaszczepką*. Okno przymknięte zaszczepił. Mick. Weszli, winiarz drzewi ze środka zaszczepnął. And. **Zaszczepiać ś. 1.** *być urządzonym do zamykania ś. na zaszczepkę*. 2 [Z. ś.] = a) *ująć ś., chwycić ś., wziąć ś.*: Z. ś. za rękę. b) *złapać ś. w żelaza*.

Zaszczepienie, a, blm., czynność cz. Zaszczepić: Z. ospy (vaccinatio). Sposób zaszczepienia ospy: bierze ś. ropą ospy dobrej, czyni ś. małeńka rana i zmaczawszy w ropie śpilkę, kładzie ś. tę w ranę zrobioną, a lancetem ropą napuszczonym ranę ś. czyni, co zaszczepieniem zowią. Krup. Z., zaszczepienie (inoculatio), szczepienie, wniesienie do organizmu przez ranę skóry pewnego produktu (zwykle pochodzącego z bakterji) celem zapobieżenia chorobom (szczepienie zapobiegawcze a. uodpornienie), względnie celem leczenia choroby już istniejącej. Przedmiotem tej epopei będzie Z. religji chrześcijańskiej w Litwie. Koż.

[Zaszczepienie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaszczepić ś.

Zaszczepka, i, lm. i, Zaszczypka I. *najprostsze zamknięcie drzewi, rodzaj kłamek z kawałka drzewa, którym ś. drzewi zapierają tylko, zatyczka*: Ta chata nie miała ani ganku z wystawą, ani okienic, ani kłamek i zaszczepki żelaznych. Jeż. Drzewi od ganku zamknięte zaszczepkami, i kółkiem zaszczepki przetknięto. Mick. 2. [Z.] *łutka na przyszwie obuwia, przy podeszwie dawa, przyszczepka*. 3. [Z.] *rodzaj wypustki we zwie u spodni góralskich*: Portki białe ze zaszczepkami niebieskimi i czerwonymi włóczki. Tet. 4. lek. (compressorium penis): Z. do ścisnienia kanału korzenia przy nasprycowaniu macharzyni służąca. Cz.

Zaszczepliwy (inoculabilis) *dający ś. zaszczepić*. **Zaszczepnąć, nie, nął p. Zaszczepić**. Z. ś. *zamknąć ś. na zaszczepkę, zaszczepiwszy drzewi*:

Wbiegła do izby i zaszczerpnęła ś. ze środka. Krasz.

× **Zaszczerpny przybrany, przyjęty przez kogo, adoptowany, naturalizowany:** Zostać zaszczerpnym rodakiem tej ziemi. Wor. (rub. przyszywanym).

Zaszczerbiad, a, al i Z. ś. p. Zaszczerbić.

Zaszczerbianie, a, bfm., czynność cz. Zaszczerbiad.

Zaszczerbianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaszczerbiad ś.

Zaszczerbić, i, il, nied. Zaszczerbiad zapełnić, okryć szczerbami, powyszczerbiad. l. Z. ś. dostać szczerb, powyszczerbiad ś.

Zaszczerbieć, eje, al, † Zaszczerzed stać ś. szczerbatym, wygryzionym, wyjedzonym. l.

Zaszczerbienie, a, bfm. l. czynność cz. Zaszczerbić. 2. czynność cz. Zaszczerbieć.

Zaszczerbienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaszczerbić ś.

† **Zaszczerzały który zaszczerzał:** Gangrena w inszych członkach skryte wydubniałości czyni, nie otworzone, tylko zaszczerzałe. Syr. (= *colloquium rozchylone*).

† **Zaszczerzed, eje, al p. Zaszczerbieć. l.**

† **Zaszczerzenie, a, bfm., czynność cz. Zaszczerzed.**

[**Zaszczerzenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zaszczerzyć ś.**

[**Zaszczerzy się, y ś., yl ś.] rozgniewać ś., zacerwieńić ś.**

[**Zaszczeźnąć, nie, nął i Z. ś] p. Zastrzeźnąć.**

[**Zaszczeźnięcie, a, bfm.] czynność cz. Zaszczeźnąć.**

Zaszczeźkać, a, al, Zaszczeźkać wydać szczętk, odezwać ś. szczętkiem, szczętknąć, zacząć szczękać: Z. zębami (= zadzwonić zębami).

Zaszczeżkanie, a, bfm., czynność cz. Zaszczeżkać.

Zaszczeżknąć, nie, nął p. Zaszczeżkać. l.

Zaszczeżknienie, a, bfm., p. Zaszczeżknięcie.

Zaszczeżknięcie, a, bfm., Zaszczeżknięcie czynność cz. Zaszczeżknąć.

× **Zaszczeżny szcześnie aż do zbytku, nader szcześnie, najszcześniejszy:** Taż będzie mojej sromoty przyczyna, skądem zaszcześnych godzin wyglądała. l.

× **Zaszcześnie przys. od Zaszcześny. l.**

Zaszczkać, a, al i. × Z. p. Zaczkać. 2. p. Zaszczknąć.

Zaszczkanie, a, bfm., czynność cz. Zaszczkać.

Zaszczknąć, nie, nął i. × Z. p. Zaczkać 2. a. Zaszczknąć, Zaszczkać, nied. Zaszczykać

zacząć szczykać, szczyknąć, uszcżknąć, uszcżypać, zaszczypać, zaszczypnąć, skubnąć, uskubać, zachwycić, zająć, ująć: Koniowi z ochwatu tak skóra stężeje, iż jej palcami nie można Z. Trzye. Zaszczknął mię robak. Troc. (= *ugryzł, ukąsił, zaciął, uciął, ukłócił*). Przen.: Z. czego = *spróbować, zakosztować, skosztować, zażyć*: Czemu nie zażyć pogody, ani tak znakomitej nie Z. jagody? Tw.

Zaszczknienie, a, bfm., p. Zaszczknięcie.

Zaszczknięcie, a, bfm., Zaszczknięcie czynność cz. Zaszczknąć.

Zaszczucie, a, bfm., czynność cz. Zaszczuć.

Zaszczuć, uje, ul, Zaszczwać, nied. Zaszczuwać l. zacząć szczuć; poszczuć: Gdy myśliwy ułoży go (psu) systematycznie, gdy stopniowo zaszczuje, rzuca ś. na oślep na wroga. Jeż. 2. *szczuciem*

zamordować, zabić szcżując; uszcżuć, złowić: Ohlubił ś., że niedźwiedzia jamiakami zaszczuł. l.

Zaszczutkować, uje, ował l. zacząć dawać szczutki, zacząć przytykać. 2. zamordować szcżukami. l.

Zaszczutkowanie, a, bfm., czynność cz. Zaszczutkować.

Zaszczuwać, a, al i. p. Zaszczuć. 2. [Z.] szukać zwierzyny z pomocą psów: Myśliwi po chróście zaszczuwają.

Zaszczuwanie, a, bfm., czynność cz. Zaszczuwać.

Zaszczwać, a, al p. Zaszczuć.

Zaszczwanie, a, bfm., czynność cz. Zaszczwać.

Zaszczycać, a, al i Z. ś. p. Zaszczycić.

Zaszczycanie, a, bfm., czynność cz. Zaszczycać.

Zaszczycanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaszczycać ś.

Zaszczycenie, a, bfm., czynność cz. Zaszczycić: Osadzili ś. tam dla zaszczycenia stolicy kijowskiej od niebezpieczeństwa rozmaitego. Wer. Rozciągnął obłok na Z. ich. Wr. Włodymierz, porażon od Precinigów, ledwo ś. skrył pod jakiś most, który mu ś. uciekającemu ku zaszczyceniu trafił Stryjk 2. † Z. lm. a to, co zaszczycia = *chroni, osłania, ochrona, schronienie*: Z., obrona. Pat. Zdrowie nasze tam położymy, gdzie Z. całosci ojezyny potrzebować będzie. Sienk. Z. domu = *szczyt, dach*: Grad zaszczycenia domów gwałtownie przelamywał. Błaż. (*tecta, Krom.; dachy, szczyty. l.*).

Zaszczycenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaszczycić ś.

† **Zaszczyciciel, a, lm. e, † Zaszczycica, † Zaszczyciciel ten, co zaszczycia a. zaszczycił, obrońca, protektor, opiekun:** Zaszczyciel. Ps. flor. Zaszczycica. Ps. flor. Pomoćnik mój i zaszczycia mój Ty jeś, Boże mój. Ps. puł.

† **Zaszczycicielka, i, lm. i forma ż. od Zaszczyciciel. l.**

Zaszczycić, i, il, nied. Zaszczycać l. × Z. zastoić, zastawić, obronić, uratować, ochronić, zachować, zabezpieczyć. Ps. flor., Pat. Jezu Chryste, zaszczyci nas od ciępienia. Naw. Dwaj Machabeusza między sobą mieli, zaszczycając go zbroją swoją. Leop. (Machabeusza między ś. wzięwszy, a zaszczyciwszy go tą, którą mieli, zbroją, żeby nie był raniony, ochroniali go. B. G.). Z ręki nieprzyjacielskiej wyrwę miasto to i zaszczycę nad miastem tym. B. B. (będę bronił miasta tego. B. G.). Błogosławiony, który jest zaszczycen od języka złego. Leop. (kto jest ochroniony przed nim. B. G.). W każdy dzień pokusy ręką swą podpieraj i zaszczycaj nas. Modl. Wac. Zaszczycali go jednostajnymi siłami. Troc. To go zaszczycilo. Troc. Zaszczycia Trojan laska Feba. Dm. Zaszczycający, t. j. broniący, protegujący kogo, protektor. l. 2, czym = *odznaczyć, wyróżnić zaszczynie, przynieść chluby, uczcić, honorować*: Nie urodzenie, ale enota człowieka zaszczycia. l. Jeśli towarzysz przykładem mą enotę podsyceisz, większym mnie, niż ja ciebie, podarkiem zaszczycisz. l. Obywatel ten był przyjaźnią i częstą gościną zacnych ludzi zaszczycony. Siem. J. Królowie nasi zaszczycali przodków naszych w Marsowym dziele. l. Kawaler, zaszczycony orderem św. Stanisława. l. (= *udekorowany, ozdobiony*). Zaszczycia on mnie swoją przyjaźnią. l. (= *darzy ku memu zaszczyceni*). Potomek ojea i przodków wielokrotnie urzędem kanclerskim zaszczycony. Szał. Za-

szczycać zaufaniem swoim. **Zaszczycać** ś. 1. *być zaszczyconym, korzystać z zaszczytu, szczyścić ś., być w możności poszczycić ś.*: Najszroksze bitwy w oczach moich miłe, z tej nie ustąpię, poznasz mým przykładem, jakim ś. ojcem zaszczycaasz i dziadem. Krasz. 2. *mieć sobie za zaszczyt, uważać sobie za honor, chlubić ś., być dumnym z czego*: Zaszczycam ś. zostawać j. m. pana najniższym sługą. L.

Zaszczykać, a, ał p. Zaszczknać.

Zaszczykanie, a, błm., czynność cz. Zaszczykać.

Zaszczypać, pie, pał i. i Zaszczypnąć szczypiąc zachwycić; zacząć szczypać, uszczyponć, zaszczknać, zaszczkacć, szczyknać, uszczknać, skubnąć, wskubać: Gdy pehła człowieka zaszczypnęła, uchwycił ją. Jabł. (= ugrzyzła, ukąsiła, zacięła, ucięła, ukłóła). Robak, żeby od drugiego zaszczypony był abo ukąszony, z boleścią ś. broni. Człach. 2. *szczypaniem zamęczyć.*

Zaszczypanie, a, błm., czynność cz. Zaszczypać.

× **Zaszczypek, pka, łm. pki i. zaszczypanie, zaszczypanie.** 2. a. † **Zaszczyпка** przen. *zaczepka; drażnienie, słowo uszczypliwie, przycinek, docinek*: Zaszczypkim mu do tego dał okazją. Troc. Puszczę ich (jeńców), jeżeli żadnej zaszczyпки z Litwy i Lachów ne budżet. Niem.

Zaszczyпка, i, łm. i l. p. Zaszczepka. 2. † Z., **Zaszczypek.**

Zaszczypnąć, nie, nął p. Zaszczypać.

Zaszczypanie, a, błm., p. Zaszczypanie.

Zaszczypanie, a, błm., Zaszczypanie czynność cz. **Zaszczypnąć.**

Zaszczyt, u, łm. y l. † Z. to, co zaszczyca = zastania, zastawia od zlego razu, od niebezpieczeństwa, obrona, ochrona, taroza, zastona: Czynią gotowość do obrony zamku pod sporządzonym na Z. przybytkiem. Chr. Na Z. wolności praw. Troc. Pod twoim zaszczytem ta książka polskiemu ś. pokazuje światu. Troc. Potrzeba pomknąć ś. dalej na Z. ojezyny. Paw. Konstytucja z r. 1621 nazywa pospolite ruszenie znamienitym Rzpltej zaszczytem. Paw. (= *środkiem obrony*). 2. × Z. *pomoc, ratunek, sukurs*: Bacząc, że krótko ś. na tej stolicy miał osiedzieć, to uprzydł sobie, żeby ś. w pieniądze fundował, któremiby w wątpliwych rzeczach ś. ratował, i gdy nań nastąpił wiatr przeciwny jaki, miał ten Z. od razu i nędzy wszelakiej. Tw. Z. przyjacielski sukurs, posiłki wojenne. Dudz. Zaszczyty, posiłki przyjacielskie przybyły. Troc. Dziękuję za zaszczyty przyjacielskie. Troc. 3. *opieka, protekcja, protektorat*: Następcy jego będą gospodarami wołoskimi pod zaszczytem monarchów rosyjskich. 4. † Z. *pozór, płaszczyk, pokrywka, pretekst; asumpt, pochop, pobudka*: Pod pokrywką wykonania dekretów amfiktionów, Filip Z. brał do ciemiężenia różnych narodów greckich. Nagan. 5. *to, co kogo zaszczyca, co mu przynosi chlubę, honor*: Pięknie to, że w pisaniu mocny jesteś wierszy, lecz dobrym być człowiekiem to Z. najpierwszy. Dm. Krew pańska jest Z. przed gminem. Kras. Być mędrszym, niż rządzeni, to Z. rządzącego. Kras. Mantua Z. z Marona odnosi. Hul. (= *szczyć ś., że jest jego ojczyzną*). Z., słowo nieszczęśliwie wymyślone, jest przetłumaczeniem na polskie francuskiego honoru. Brodz. Dawni Polacy mieli zamiast zaszczytów znaczenie, zaletę, sławę, godność, dobre imię. Brodz. Z. to jego. Troc. (= *zastuga*). W tym ma wielki Z. Troc. Z. wieku mu i urzędu ten Z. należy. Mick. Poczytuje on

sobie za Z., że może służyć panu. L. Mam Z. być waepana dobrodzieja uniżonym sługą. L. Mam Z. prosić Zarząd o udzielenie mi urlopu. Zrobić komu Z. Jest to wielki dla nas Z. mieć u siebie tak znakomitego gościa. Czym przynosi Z. swemu krajowi, swojej rodzinie. Wejść do twego domu ze czcią i zaszczytem. Rzew. Przen.: *osoba przynosząca zaszczyt; duma, chluba, chwala, ozdoba*: Potomku rycerzów dawny i zaszczycie rodaków zawołany, w ciosach sławny, wodzu męnych junaków. Kras. Pisarz ten jest zaszczytem swojego wieku. L. Kościola katolickiego Z. Marja de Pazzis. Skar. Nieraz na najwyższych postawione stopniach (białogłowy) zaszczytem były wieku swojego. Kras. 6. × Z. *część, szacunek, uznanie, pochwała, poważanie, hold, uwielbienie, uszanowanie*: Charakter męża tego znany wszystkim powszechny Z. odbiera od wszystkich. L. 7. w łm. *stanowiska zaszczytne, dostojęstwa, dostojności*: Dojść do najwyższych w kraju zaszczytów. Ubiegać ś. o zaszczyty. Książę, jasnego domu szczerpie znamienity, któremu większe dajesz nad wzięte zaszczyty. Tremb. Odejmy mu te wszystkie jego zaszczyty, niemniej on w pamięci ludzkiej żyć nie przestanie. Pot. S. Obywatele, co ś. podówczas o ten dobiłali Z. Pot. S. Sopliców czyż nie równe Tęczyńskim zaszczyty? Mick. 8. × Z. *przywilej, prerogatywa, pierwszeństwo, przewaga*: Z. to jego. Troc. W tym ma wielki Z. Troc. 9. woj.: † Z. *wał ochronny, nasyp, szaniec, przedpierszeń, parapet*: Zaszczyty sypać. Dudz. Nieprzyjacieli ogromne sypie zaszczyty. Troc. Z. przed bramą usypano. Troc. Z. wału. Z. wycieczny. Troc. Zaszczyty szańca tak wysokie być mają, żeby działa dobrze okryły. Dek. Działa te, gdy używać przyszło, zostawały dla krótkości swojej zaszczytami i kosze pozapalały. Dek.

† **Zaszczytca, y, łm. y p. Zaszczytcieli.**

† **Zaszczytcieli, a, łm. e p. Zaszczytcieli.**

Zaszczytynie przys. od **Zaszczytyny**: Znany Z. na polu naukowym.

× **Zaszczytnik, a, łm. cy dygnitarz, dostojnik**: Każdy Z. ze stanu rycerskiego był pewny ze strony braci swoich należytego uczenia. Bobrow. **Zaszczytność, i, błm., rz. od Zaszczytyny**: Z. powołania. Niewyczerpany zapas rozlicznych godności i urzędowań, co którym trudnym jest do uczynienia rozkład, nie mniej trudne stopniowanie zaszczytności. Bobrow.

Zaszczytny przym. od **Zaszczyt** = a) *chlubny, poczesny*: Przodkowie ci stoją tu potomstwu modelem zaszczytnym. Książ. Zaszczytnym zaś rodzajem sięgając Jagieły, uwielbia kraj przewagą i wiecznemi dzieły. Książ. Nie mogę ja, szukając trwalszych sławy zysków, zaszczytniejszą krwią moich oznaczyć pocisków? L. (= *godniejszą*). Przebrakował niewolniki, eoby ś. zdało do pokoju jego i do zaszczytnej dworu polityki. Wad. (= *okazalej, wspanialej*). Wzmianka zaszczytna. Zaszczytne wyróżnienie. Wszystkie zaszczytne w heraldyce postaci są cząstkami pola tarczy. Bobrow. Najgłębiej byłby dotknął ten niezaszczytny frasunek hetmana Sieniawskiego. Kaczk. b) *czym = zaszczycony, zdobny*: Iglą zaszczytna posługą Minerwy. Nar. Bogatym złotogłowem lub tyrskim Z. skarłatem. Książ.

Zaszczywać, a, ał p. Zaszczycać.

Zaszczywanie, a, błm., czynność cz. Zaszczywać.
† **Zaszzedzenie, a, błm. l. czynność cz. Zaszzedzić.**
2. *czynność cz. Zaszzedzić.*

† Zaszedzić, i, il *zawlec, zaciągnąć szronem, sadzić.*

† Zaszedzić, eje, ał *zajść szarzyną a siwizną.*
[Zaszalepać, pie, pał, Zaszelpotać] *zaszeleścić, poruszyć s.:* Zajac pod krzakiem zaszelepał. Nie zaszelepie ci ptak nad głową, nie posłyszysz głosu dawnych mieszkańców lasu. Krasz. Miał pokłęknać, gdy do drzwi coś zaszelpotało. Krasz. [Zaszelepianie, a, bfm.] czynność cz. Zaszelepacić.
Zaszaleszczenie, a, bfm., czynność cz. Zaszaleszczyć.

Zaszleścić, i, il a. ał *zacząć szeleścić; zrobić, wydać szelest.*

× Zaszelmować, uje, ował = Oszelmować. L.
× Zaszelmowanie, a, bfm., czynność cz. Zaszelmować.

[Zaszelpotać, a, ał] p. Zaszelepacić.
[Zaszelpotanie, a, bfm.] czynność cz. Zaszelpotać.

Zaszemrać, a, ał, Zaszemrzeć I. *zacząć szemrać; wydać szmer:* Tu znowu zaszemrał pocałunek. Sienk. 2. kogo. co = *zagłuszyć szmerem.* L.

Zaszemranie, a, bfm., czynność cz. Zaszemrać.
Zaszemrzeć, e, ał p. Zaszemrać. L.
Zaszemrzenie, a, bfm., czynność cz. Zaszemrzeć.

[Zaszendrować, uje, ował] *okopcić s. od ognia.*
[Zaszendrowanie, a, bfm.] czynność cz. Zaszendrować.

Zaszepłenić, i, il *zacząć szepłenić, odezwąć s. szepłeniąc:* Co u licha robicie? zaszepłenił Rogatko. Krasz.

Zaszepłnienie, a, bfm., czynność cz. Zaszepłenić.

Zaszepnąć, u, bfm. *zaszeptanie, urwany szepnąć, szepnięcie:* Pan Bolesław! jętko wiehrowym zaszeptem. Brt.

Zaszepnąć, pce a. × pce, ptał, nied. Zaszepływać I. *zacząć szepnąć, szepnąć, poszepnąć.* Przen.: O głosi braciśzkowie! dzwon smutny zaszeptał. Mick. 2. co a) *zacząć szepnąć = odmawiać szepnem:* Zaszepcesz pacierz, to s. modli z tobą. Kon. b) *szepnaniem zaczarować:* Z. ranę. Z. s. *zapamiętać s. w szepnaniu:* Po ławkach, gdzie spojrzeć, — zniechęconione w cieniu, w siebie wtulone i zaszeptane pary. Brt.

Zaszepłanie, a, bfm., czynność cz. Zaszepłenić.
Zaszepłnienie się, a s., bfm., czynność cz. Zaszepłenić s.

Zaszepływać, uje, ywał i Z. s. p. Zaszepłać.
Zaszepływanie, a, bfm., czynność cz. Zaszepływać.

Zaszepływanie się, a s., bfm., czynność cz. Zaszepływać s.

Zaszeregować, uje, ował *zaciągnąć w szeregi, wcielić do szeregów:* Zaszeregowany do naszego obozu, stał s. obrońcą prawych zasad. Krasz. (= *skaptowany, zwerbowany*). Konia mu tylko brakło, aby go tylko do kawalerji narodowej Z. Krasz.

Zaszeregowanie, a, bfm., czynność cz. Zaszeregować. Przen.: Z. człowieka, jak kółka do wielkiej maszyny. Krasz.

Zaszewka, i, Im. i, Zaszzywka *zakładka zaszyta:* Rozpuść zaszewkę, bo suknia już za ciasna. Rozpuszczała zaszzywki stanika... nie nie pomagało. Zap.

Zaszfiłować, uje, ował *piek. opryskać wnętrze pieca wodą przed wsadzeniem pieczywa, dla wytworzenia w nim (w piecu) pary, do udelikatnienia pieczywa potrzebnej.*

Zaszfiłowanie, a, bfm., czynność cz. Zaszfiłować.
† Zaszkadzać, a, ał p. Zaszzkodzić.
† Zaszkadzanie, a, bfm., czynność cz. Zaszkadzać.

Zaszkaradzać, a, ał p. Zaszkaradzić.
Zaszkaradzanie, a, bfm., czynność cz. Zaszkaradzać.

Zaszkaradzenie, a, bfm., czynność cz. Zaszkaradzić.

Zaszkaradzić, i, il, nied. Zaszkaradzać *oszkardzić, zeszkardzić, zaszepecić, zeszepecić, oszepecić; zapługawić, zapaskudzić, zaświnić, zababrać, zagwazić.*

Zaszkarłacenie, a, bfm., czynność cz. Zaszkarłacić.

Zaszkarłacić, i, il, † Zaszkarłacić *zrobić szkarłatnym, zafarbować szkarłatno, zacerwienić.*

× Zaszkleć, i, ał, nied. × Zaszklewać, × Z. s. *zajść szkłem lub jakby szkłem:* Popatrz! jeszcze raz dokoła zaszklewajęciami s. oczyma. Tet.

Zaszklenie, a, bfm. I. czynność cz. Zaszkleć.

Zaszklenie się, a s., bfm., czynność cz. Zaszkleć s.

× Zaszklewać, a, ał i Z. s. p. Zaszkleć.
× Zaszklewanie, a, bfm., czynność cz. Zaszklewać.

× Zaszklewanie się, a s., bfm., czynność cz. Zaszklewać s.

Zaszkląć, i, il I. *zawlec, zaciągnąć szkłem, oszkląć:* Okienko niezaszklone zasuwą, naprędcie wystruganą, obwarował. Krasz. 2. *zakłąć, ścigać jakby w szkło:* Cisza zaszklona w powietrzu i słońce iskrzące. Tet. 3. † Z., Z. s. *zabłyszcząć szkłem, zaślnić:* Łzy zaszklily w oczach. Bht. Wszystkie s. oczy rosami zaszklily. Kon. Z. s. *zaciągnąć s., zawlec s., zająć jakby szkłem:* Zaremba zaszklonemi oczyma popatrzyl na Mirską. Tet.

Zaszklnąć, nie, nął i Z. s. p. Zaślnąć.
Zaszklnić, i, il *zaciągnąć niby szkłem:* Łza cicha i niespodziana zaszklnić żrzenie. Krasin. Z. s. p. Zaślnąć.

Zaszklnienie, a, bfm. I. czynność cz. Zaszklnąć.

Zaszklnienie się, a s., bfm., czynność cz. Zaszklnić s.

† Zaszkodza, y, Im. y *zaszkodzenie i to, co zaszkodzi, co szkodzi, szkodliwość a. przeszkoda:* W winie nie może nie być naleziono, coby jadem a. zaszkodzą jaką ludzką mogło być nazwano. Czaiach. Bądź zaszkodę, bądź zakazanie, to wszystko wniwecz obraca. Bz. Bukiew turecka kizskom szkodzi, ale ta Z. bywa ujęta przyprażaniem na ogniu. Syr. Cesarские права wszystkie zaszkodzy uprzątnąć chciały. Birk. (= *przeszkody*).

† Zaszkodca, y, Im. y, † Zaszkodzca *ten, co zaszkodził, co szkodzi; ten, co przeszkodził a. przeszkadza, przeszkoda:* Wy jesteście zaszkodey nasi. Smotr. Dostyć mają ci zaszkodey na tym, że s. sami na przyjaźń ku nam sposobić nie mogą. Smotr.

† Zaszkodnie przys. od Zaszkodny. I.

† Zaszkodny I. *mogący zaszkodzić, szkodliwy* Zaszkodnie używanie ziół. Syr. Sprawa ta za niosta s. więcej na Z. gomon, niż na zbawienny pożytek. Smotr. 2. *nagradzający szkodę, zapewnijający odszkodowanie, indemnizacyjny:* Listy zaszkodnie nie mają być dawane rotmistrzom, wszakże za szkody im będzie dostyć uczyniono. Herb. 3. *przeszkodny, będący na przeszkodzie, zawadzający:* Przy darach Bakhowych bez zaszkodnej biady siedziem z drużyną naszą. Petr

4. woj.: † Z. = *bagażowy, obciążowy, ciężarowy*: Zaszkodne wozy. Stryjk. Moskwa, porzucając ciężary i konie ustawiające i inne zaszkodne statki i żywności, wojsko swoje uwodzili. Stryjk. Miał Jan Albrecht pod Soeczawą 80000 ludu rycerskiego krom woznic, kucharów i inszych zaszkodnych ludzi. Stryjk. Psy zaszkodne. Bk.

† Zaszkodzca, y, lm. y p. Zaszkodca.

Zaszkodzenie, a, blm., czynność cz. Zaszkodzić: Z. na zdrowiu i dobrym mieniu. Troc.

Zaszkodzić, i, ii, [Zaschodzić], nied. † Zaszkadzać i. przynieść szkodę, wyjść na szkodę: Gdzie ziele świniak sieją przy domach, nie zaszkadzają czary żadne. Urzęd. Kto ś. chytro obocho dzi z przyjacielem, ten sobie zaszkadza. Jabł. Jeżeli dobre życzenia niewiele pomogą, cóż złorzeczenia mogą Z. Perz. Ani pomoże, ani zaszkodzi. Nie zaszkodzi. Troc. Co zaszkodziło, to nauczyło. Kn. Móc Z., a nie chcieć, to największa chwała. Min. Dotknięci krzywdą, nie zaszkadzali. B. B. (= nie mścili ś.) Sądź, Panie, tych, którzy mi zaszkadzają, racz zwalczyć tych, którzy na mnie wależą. Wr. Żydowskie obrzezanie nam nie przynależy i owszem zaszkadza nam więcej. Białob. Nie jedz tego, bo ci może Z. 2. *stając na przeszkodzie, zawadzić*: Przysłużyć ś., albo też zaszkadzać mogli królowi. Błaż. Jużś słyszał, co zaszkadza niektórym słuchać słowa Bożego. Białob. Nie zaszkodzi spróbować.

† Zaszkołenie, a, blm., czynność cz. Zaszkołec.

† Zaszkołec, i, ii p. Zaskomlec.

[Zaszkwary, ów, blp] *nieczystości*.

Zaszlachtować, uje, ował bydlę = *zabić w szlach-
tuzie; zabić, zarzwać, zarznąć*.

Zaszlachtowanie, a, blm., czynność cz. Zaszlachtować: Po zaszlachtowaniu wolu mięso sprzedają w jatce.

[Zaszlakować, uje, ował] *zauważyć śledząc*: Nie wiedział ino, że w tej społeczności żyli prócz niego i ludzie; nigdy nikany ich nie zaszlakował, nie mógł nijak przypuszczać, żeby ś. tu kryli. Ork.

[Zaszlakowanie, a, blm.] czynność cz. Zaszlakować.

Zaszlamować, uje, ował, nied. Zaszlamowywać *zapełnić szlamem, zamulić*. L.

Zaszlamowanie, a, blm., czynność cz. Zaszlamować.

Zaszlamowywać, uje, ywał p. Zaszlamować.

Zaszlamowywanie, a, blm., czynność cz. Zaszlamowywać.

[Zaszładrać się, a ś., ał ś.] *zawałać ś.*

[Zaszładranie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaszładrać ś.

× Zaszlejfować, uje, ował p. Zaszlifować.

× Zaszlejfowanie, a, blm., czynność cz. Zaszlejfować.

Zaszlicować, uje, ował org. *zarznąć drzewo dla wypuszczenia w to zarznięcie drugiego kawałka drzewa*.

Zaszlicowanie, a, blm., czynność cz. Zaszlicować.

Zaszlochąć, a, ał, × Zaślochąć i. *zacząć szlochąć, odezwąć ś. szlochem, zachłapać, zalkać, zapłakać*: Powinien nad stratą dni swoich Z., co żyjąc nie dbał, nie mógł lub nie umiał kochać. L. 2. kogo, co = *zagłuszyć szlochaniem*. Z. ś. *szlochając zmorłować ś.; rozplakać ś.*: O mój ojeze, wola zaszlochany, już cię nie obaczę więcej! Stasz.

Zaszlochanie, a, blm., czynność cz. Zaszlochąć.

Zaszlochanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszlochąć ś.

× Zaszlufować, uje, ował p. Zaszlifować.

× Zaszlufowanie, a, blm., czynność cz. Zaszlufować.

Zaszluzować, uje, ował mul. *zabić ostatnią cegłę w sklepienie*.

Zaszluzowanie, a, blm., czynność cz. Zaszluzować.

Zaszłapać, pie, pał, [Zaśłapać], Zaszłapić, † Zaśłapić, nied. Zaszłapywać, † Zaśłapywać i. *zacząć szłapać, dać ś. słyszeć, idąc szłapią*: Załedwie na brzask ś. miało, gdy zaszłapały kroki czyjeś pode drzwiami. Krasz. 2. *nastąpić, stąpić, naleptać, zawadzić nogą*. Pot. Gdy koń zadniemi nogami na przednie zaśłapuje, to bardzo szkodzi. Trzye. (gdy tylnemi o przednie zawadza, gdy ś. śeiga, goni. L.). Na tym miejscu nigdy trawa nie rośnie, gdzie raz jazda turecka kopytem zaśłapi. Klok. (= *zatrątuje*). 3. (o koniu) *przestąpić rzemień, sznur w uprzęży, zaplątać ś., uwikłać ś. w nie*. Przen.: Z. a. Z. ś. *zaplątać ś. w miłość, zakochać ś., zadurzyć ś.*: Zaszłapał — powiada ś. o koniu w postronki spletanym i o człowieku zakochanym. Jeż. Zbytnio tego szerepetkę ośmielasz... nieostrożny jesteś... biedaczysko gotów Z. Krasz. Gadajcie, co chcecie, ja ś. na tym znam, pan Aleksander zaśłapał. Krasz. Zaszłapał ś. w pannie Anieli i wali czule listy. Pad. Miałżebym tak od pierwszego spojżenia Z. ś. w wieśniacze? Jeż. Panienka ś. zaśłapała w tym glansowanym pajacu. Zap. Z. ś. *poszłapić ś., poszkapicć ś., złapać ś., zaplątać ś., uwikłać ś.*: W zawodzie pociech swoich ś. zaśłapi. Pot. Żeby też stary zaśłapał, ot, toby go dopiero pociągnął! Krasz.

Zaszłapanie, a, blm., czynność cz. Zaszłapać. Zaszłapanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszłapać ś.

Zaszłapić, i, ii i Z. ś. p. Zaszłapać.

Zaszłapienie, a, blm., czynność cz. Zaszłapić.

Zaszłapienie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszłapić ś.

Zaszłapywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zaszłapać.

Zaszłapywanie, a, blm., czynność cz. Zaszłapywać.

Zaszłapywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszłapywać ś.,

× Zaszłość i, lm. i *przyrządek, wypadek*: W wyliczeniach tego rodzaju napotykamy trzy zaszłości.

× Zaszły i, który *zaszedł*: Słońce zasze. Syn marnotrawny od ojca w dalekie krainy Z. Bals. Szukać zaszłych a zabłądzonych owieczek swoich. Rej. Znędzony i Z. stan Rzpłtej. Mącz. (= *zastarzały*). Ziemiomysł syna Mieczysława w zaszłym wieku zostawił Błaż. (= *w podszłym*). Z. na rozumie. Troc. (= *stepiały, zniechęcały, zdziwniały, obłąkany*).

[Zaszmaichłować, uje, ował] *przypochlebiać ś.*

[Zaszmaichłowanie, a, blm.] czynność cz. Zaszmaichłować.

Zaszmelcować, uje, ował i Z. ś. p. Zaszmulać.

Zaszmelcowanie, a, blm., czynność cz. Zaszmelcować.

Zaszmelcowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszmelcować ś.

Zaszmerać, ra a. × rze, rał *zacząć szmerać, zrobić szmer*: Seraficzne herby w powiewach

zaszmerwały. Przyb. Dopókąd ś. Lubecki umizgał do pani, i myszka nam nie zaszmerwała w pokoju. L. (= nie zaszeleściła, nie zachrobotala). Zaszmerowało mu w głowie = zaszmerowało, zaroiło ś., zaszmerowało, zavoróciło, zakrećciło, zamąciło. Lubo i ja mogę wypić, jednakże wkońcu i mnie zaszmerowało trochę w głowie. Skarb.

Zaszmeranie, a, btm., czynność cz. Zaszmerać.

[Zaszmerg, u, lm. i] arkan, zadzierzg, pęta.

[Zaszmergnąć, nie, ną] zaciągnąć, zadzierzgnąć: Zaszmergnęło mi gardło, zem słowa przemówić nie mógł.

[Zaszmergnięcie, a, btm.] czynność cz. Zaszmergnąć.

Zaszmułać, a, ał, Zaszmelcować zrobić aż blyszczącym od wygładzonego brudu, zaświeczać, zaszmarować, zawałać, zabrudzić, zaboruchać, zabrukać. Z. ś. zaszmułać ubranie na sobie, zaświeczać ś., zaboruchać ś., zaszmarować ś.

Zaszmulanie, a, btm., czynność cz. Zaszmułać.

Zaszmulanie się, a ś., btm., czynność cz. Zaszmułać ś.

Zasznurować, uje, ował, † Zasznużyć, nied. Zasznurowywać l. sznurując zaciągnąć: Z. stanik, trzewik. Przen.: Z. gębę = zaciśnąć, zamurować, stulić, zamknąć: Cóż mówisz? coś tak przedtym dyskurował, teraz jakobyś gębę zasznurował. Lubom. Z. usta = zaciśnąć pretensjonalnie, nied. krygować: Ona ma całą miągę przymuszoną, kiedy wchodzi do pokoju, tak jakoś zasznurowuje gębę. L. Z. ś. 1. zaciągnąć sznurówkę na sobie, ściśnąć ś. sznurówką, krygować ś. 2. zamknąć ś., zaciągnąć wejście za sobą sznurem, sznurami: Jedzie z pola i w swym ś. namiocie zasznuży. Pot.

Zasznurowanie, a, btm., czynność cz. Zasznurować.

Zasznurowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zasznurować ś.

Zasznurowywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zasznurować.

Zasznurowywanie, a, btm., czynność cz. Zasznurowywać.

Zasznurowywanie się, a ś., btm., czynność cz. Zasznurowywać ś.

† Zasznużenie, a, btm., czynność cz. Zasznużyć.

† Zasznużenie się, a ś., btm., czynność cz. Zasznużyć ś.

† Zasznużyć, y, yl i † Z. ś. p. Zasznurować.

Zaszorować, uje, ował l. szorując zatrzcć. 2. piaskiem w wodzie = szorującym (= płynącym szeroko, gwałtownie) piaskiem zaryć, przywalić, zasypać, zakryć. Kn. Zaszorowany piaskiem w wodzie. Troc. 3. konia = ubrać w szory. L.

Zaszorowanie, a l. btm., czynność cz. Zaszorować. 2. zasyp: Z. piaskiem w wodzie.

1. Zaszosować, uje, ował zając na szosę, zaświrować na szosę: Aleje przeznaczone do ruchu kołowego uchwalono Z.

2. Zaszosować, uje, ował zadyktować, podać, zadeklarować do podatku: Najdą li za żywota przy człowieku w jego imieniu (= mieniu), słowie aż ma więcej, niżli zaszosował pod przysięgą. Ort.

1. Zaszosowanie, a, btm., czynność cz. 1. Zaszosować.

2. Zaszosowanie, a, btm., czynność cz. 2. Zaszosować.

Zaszpalerować, uje, ował zakryć a. zając szpalerami. L.

Zaszpalerowanie, a, btm., czynność cz. Zaszpalerować.

× Zaszpalerze, a, lm. a miejsce za szpalerem: Z zaszpalerza słowa ś. wydały z dołu kaplicy. Zebr.

Zaszpanować, uje, ował l. fi.: Z. żagiel, p. Szpanować. 2. rzem. zamocować w śrubstaku a. śrubami, aby ś. robota sztywno trzymała, gdy kolo niej robią.

Zaszpanowanie, a, btm., czynność cz. Zaszpanować.

[Zaszparować, uje, ował] l. zaoszczędzić: Sidor zaszparował i ma buty. Sew. 2. zatkać, pozątykać, zamazać szparę między deskami, ceglami. 3. myśl. wyrwać ze skrzydeł ubitej lotnej zwierzyny purę piór i przewlec je przez nozdrza dla powieszenia.

Zaszparowanie, a, btm., czynność cz. Zaszparować.

Zaszpecać, a, ał p. Zaszpecić.

Zaszpecanie, a, btm., czynność cz. Zaszpecać.

Zaszpecenie, a, btm., czynność cz. Zaszpecić. Zaszpecić, i, il, nied. Zaszpecać, † Zaszpecić zrobić szpetnym, oszpecić, szeszpecić, szeszkaradzić: Zaraz insza farba chorujących bywa, zaraz straszliwa chudość twarzy zaszpeciwia. Otw.

† Zaszpecić, a, ał p. Zaszpecić.

† Zaszpeciwanie, a, btm., czynność cz. Zaszpecić.

Zaszperać, a, ał, † Zaszperlać l. zacząć szperać. 2. szperając zarzucić, zwolieruszyć, zadziwić, zakopać, zagrzebać. L.

Zaszperanie, a, btm., czynność cz. Zaszperać.

† Zaszperlać, a, ał p. Zaszperać. L.

† Zaszperlanie, a, btm., czynność cz. Zaszperlać.

Zaszperować, uje, ował l. † Z. zaaresztować, przyaresztować, przytrzymać, zatrzymać, zając sądownie: Jesliby płacić nie chciał, tedy osiadłość jego ma być zaszperowana i pieczętowana, i tak sądownie ma być do płacenia długu przymuszon. Sz. 2. mech. zastawić młot przez założenie zastawki, szperu. Łab.

Zaszperowanie, a, btm., czynność cz. Zaszperować.

Zaszpicować, uje, ował, Zašpicować zaciąć szpiczasto, zaostrzyć, zaciosać, załemperować.

Zaszpicowanie, a, btm., czynność cz. Zaszpicować.

Zaszpiłać, a, ał i Z. ś. p. Zašpilić.

Zaszpilanie, a, btm., czynność cz. Zaszpiłać.

Zaszpilanie się, a ś., btm., czynność cz. Zaszpiłać ś.

Zaszpilenie, a, btm., czynność cz. Zaszpilić.

Zaszpilenie się, a ś., btm., czynność cz. Zaszpilić ś.

Zaszprycować, uje, ował szprycowaniem zapuścić; zastrykiwać.

Zaszprycowanie, a, btm., czynność cz. Zaszprycować.

Zaszpunktować, uje, ował, nied. Zaszpunktować zatkać szpntem: Z. antałek. Dotąd piwa nie szpunktować, póki dobrze w ahtelach nie wyrobi; jak robić przestanie, to go Z., piaskiem a. słoną otuliwszy kraje. Haur. Olej w tych dzbanach żelaznemi pokrywami mocno był zaszpunktowany i popieczętowany. Star. Z. abo

ezopy zatknąć u kłód, *relinere dolia*. Mącz. Na-
czynnie moszczem nalane Z., smołą dobrze zama-
zawszy. Trzyc. Ziółko kalcenować, t. j. zaszpu-
nowawszy w garncu, spalić. Sien. Jakże ś. napić,
kiedy beczka zaszpuntowana na śmierć? Kaczk.
Przen.: Z grobu jak zaszpuntowanego wdzięczna
bardzo wonia wychodziła. Birk. (= *szczelnie za-
mkniętego, zasklepionego*).

Zaszpuntowanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
puntować.

Zaszpuntoywać, uje, ywał p. Zaszpuntować.
Zaszpuntoywanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
puntoywać.

Zaszrajbować, uje, ował eo, żart. = *zapisać*
zamaszyście, zaszychować: Zaszrajbował cały
arkusz.

Zaszrajbowanie, a, blm., czynność cz. Zaszraj-
bować.

Zaszrankować, uje, ował *zając, zamknąć szran-
kami, zagrozić, zagrancyżać*. L.

Zaszrankowanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
rankować.

† Zaszreniały p. Zaszroniały.

† Zaszrenić, i, il p. Zaszronić.

† Zaszrenieć, eje, al p. Zaszronieć.

† Zaszrenienie, a, blm. I. czynność cz. Zaszre-
nieć. 2. czynność cz. Zaszrenieć.

† Zaszreszenie, a, blm., czynność cz. Zaszre-
szyć.

† Zaszreszyć, y, yl, † Zaśreszyć *zając, okryć*
śrzedzią; p. Zaszronić.

Zaszroniały, † Zaszreniały, † Zaśreniały *któ-
ry zaszroniał, oszroniał*.

Zaszronić, i, il, † Zaszrenić, † Zaśrenić *okryć*
szronem, oszronić, † zaszradzić, † oszradzić.

Zaszronieć, eje, al, † Zaszrenieć, † Zaśrenieć
*okryć ś. szronem, oszronieć, † oszradzić, † za-
szradzić*.

Zaszronienie, a, blm. I. czynność cz. Zaszro-
nieć. 2. czynność cz. Zaszronieć.

Zaszrubnik, a, lm. i narzędzie do zakręcania
i odśrubowania macie śrubowych. Łs.

Zaszrubować, uje, ował p. Zaśrubować.

Zaszrubowanie, a, blm., czynność cz. Zaszru-
bować.

Zaszrubowywać, uje, ywał p. Zaśrubowywać.

Zaszrubowywanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
rubowywać.

Zaszrykować, uje, ował fl. *zastawić szryki* p.
Szrykować.

Zaszrykowanie, a, blm., czynność cz. Zaszry-
kować.

Zasztachetować, uje, ował, × Zasztakietować
zając, zagrozić sztachetami.

Zasztachetowanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
tachetować.

× Zasztakietować, uje, ował p. Zasztacheto-
wać. L.

× Zasztakietowanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
takietować.

× Zasztemplować, uje, ował p. Zastemplować.

× Zasztemplowanie, a, blm., czynność cz. Za-
sztemplować.

× Zaszteplować, uje, ował p. Zastemplować.

Zasztopferować, uje, ował kraw. *zaszyć rozdar-
ta miejsce, bez znaku*. (P. Ranterować).

Zasztopferowanie, a, blm., czynność cz. Zasz-
topferować.

× Zasztukać, a, al p. Zastukać.

× Zasztukanie, a, blm., czynność cz. Zasztukać.
Zasztukować, uje, ował *sztukując załatać*. L.

Zasztukowanie, a, blm., czynność cz. Zasztu-
kować.

Zaszturchać, a, al, × Zasturchać, Zaszturgać,
× Zaszturkać, × Zastursać, × Zaszturknąć *sztur-
chając zamęczyć, zabić*.

Zaszturchanie, a, blm., czynność cz. Zasztur-
chać.

Zaszturgać, a, al p. Zaszturchać.

Zaszturganie, a, blm., czynność cz. Zasztur-
gać.

× Zaszturkać, a, al p. Zaszturchać.

× Zaszturkanie, a, blm., czynność cz. Zasztur-
kać.

× Zaszturknąć, nie, nął p. Zaszturchać.

× Zaszturknięcie, a, blm., czynność cz. Zasz-
turknąć.

Zaszturmować, uje, ował *zacząć szturmować,*
szturmowaniem zaatakować.

Zaszturmowanie, a, blm., czynność cz. Zasztur-
mować.

Zasztychlować, uje, ował kraw.: Z. kieszenie =
tam i napowrót jeszcze raz grubą nitką przeszyć,
aby ś. nie rozrywały.

Zasztychlowanie, a, blm., czynność cz. Zaszty-
chlować.

Zasztychować, uje, ował *sztychowaniem zapisać*:
Z. arkusz.

Zasztychowanie, a, blm., czynność cz. Zaszty-
chować.

Zasztyftować, uje, ował I. *zabić, zamocować*
sztyftami: Z. szybę. 2. rub. *zaostrzyć jak sztyft,*
zatemperować: Z. ołówek.

Zasztyftowanie, a, blm., czynność cz. Zasztyf-
tować.

Zasztykutać się, a ś., al ś. *sztykutając ś. zajęć*
dokąd.

Zasztykutanie się, a ś., blm., czynność cz.
Zasztykutać ś.

Zasztyletować, uje, ował kogo = *zakłóć, zażgać*
sztyletem, sztyletami: Ten straszny człowiek Z. ją
gotów w głębi lasu. Orzesz.

Zasztyletowanie, a, blm., czynność cz. Zaszty-
letować.

Zasztympować się, uje ś., ował ś. zł.: Zasz-
tympował ś. = *wydała ś. jego kradzież*. Estr.

Zasztympowanie się, a ś., blm., czynność cz.
Zasztympować ś.

Zasztywnieć, eje, al *zająć sztywnością, zesztym-
nić*: But na zasztywnionej nodze. Tet.

Zasztywnienie, a, blm., czynność cz. Zasztyw-
nieć.

× Zaszubić, i, il *zawinąć, zapatulić w szubę*.

× Zaszubienie, a, blm., czynność cz. Zaszubić.
[Zaszulać się, a ś., al ś.] *szulując ś. zawlec ś.*

[Zaszulać się, a ś., al ś.] *szulując ś. zawlec ś.*
dokąd; zatulac ś.

[Zaszulanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zasz-
sulać ś.

Zaszum, u, lm. y *zaszumienie, szum zaczynający ś.*:
Stado kuropatw zerwane w Z. mgły. Brt. Sły-
chać po basztach głuche sygnały rogów i na-
lających tłumów Z. ogromny. Brt.

Zaszumić, i, al, × nied. Zaszumiewać *zacząć*
szumieć, wydać szum, zaszeleścić, zaszumieć: Sa-
mowar zaszumiał (= *zasyzał*). Zaszumiały po-
brzeżne Dunaju lasy i krzewiny wesoło. Koch.

W. Tu Wisła, żarliwym nurtem pędząc swoje
zaplawy zakrętnie, wszem w uszach zaszumiewa.
L. Często, choć wielkie chmury zaszumiały,
mały deszcz dały. Koch. W. Zaszumiało coś
wzgórze, alić jastrząb z drzewa pochwycił wnet
bazańta w nogi, jako trzeba. Ref. Ówdzie orzeł
szerokim skrzydłem przez obszary zaszumiał,

strasząc wróble, jak kometa cary. Mick. Zaszumiło coś w lesie. Zaszumiło mu w głowie = *zaczeruło, zaszmerzało, zaroilo ś., zakolowało ś., zakrećilo ś.* (podpił sobie).

Zaszumienie, a, blm., czynność cz. Zaszumięć.

× Zaszumiewać, a, ał p. Zaszumięć.

× Zaszumiewanie, a, blm., czynność cz. Zaszumiewać.

Zaszumować, uje ował zacząć szumować.

Zaszumowanie, a, blm., czynność cz. Zaszumować.

Zaszurgotać, ce a. eze, tał p. Zaszastać.

Zaszurgotanie, a, blm., czynność cz. Zaszurgotać.

[Zaszustnąć się, stnie ś., stł ś., Zaszucić] *zaszeleścić*: Wtém ś. coś zaszustło. A tuż ci z pod nóg zwierz prychaie, zaszuci, przepadł! Kon.

[Zaszustnić się, a ś., blm.] czynność cz. Zaszustnąć ś.

[Zaszuszczenie, a, blm.] czynność cz. Zaszuszczyć.

[Zaszucić, i, il] p. Zaszustnąć.

Zaszuwaksować, uje, ował zacząć zaszmarować, zamazać, zatrzeć szuwaksom: Z. buty.

Zaszuwaksowanie, a, blm., czynność cz. Zaszuwaksować.

Zaszwankować, uje, ował zacząć szwankować, zachwiać ś., niedomagać: Z. na zdrowiu. Z. w interesach, na umyśle.

Zaszwankowanie, a, blm., czynność cz. Zaszwankować.

Zaszwargotać, ce a. eze, tał i. zacząć szwargotać, dać ś. słyseć szwargotem: Hlekróć Żydzii, u okna stojący, głośniej trochę zaszwargotali, budził ś. Orzesz. 2. zagłuszyć, zakrzyknąć szwargotaniem.

Zaszwargotanie, a, blm., czynność cz. Zaszwargotać.

Zaszwędać się, a ś., ał ś. szwędając ś. zaleźć dokąd.

Zaszwędanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszwędąć ś.

× Zaszymbić, a, ał p. Zaszymbić.

× Zaszymbianie, a, blm., czynność cz. Zaszymbić.

× Zaszymbić, i, il, nied. × Zaszymbić zawrócić, odurzyc, obalamucić: Miłością fryjerki nie chce zaszymbiony syn utraty w posagiem wielkim pojąć żony. L. (= *odurzony, omamiony, opętany, oplątany, obalamucony, usidlony*). Dla nowiejuski ciężkoby było zdobyć ś. na takie doświadczenia, ale bardzo miło dla kochanki miłością zaszymbionej. L. (= *uniesionej, rozmarzonej, upojonej, zaślepionej, olśnionej, opamowanej*). Górnotłotnością twoją zaszymbieni. L. (= *zachwyceni, uniesieni, oczarowani, olśnieni, porwani, złumieni*)

Czego utworzyć nie mogą Kamieny, skoro rymopis mózg sobie zaszymbi? Kniaź. (= *zagrzeje, zapali, zaogni*). Z. głowę trunkiem = *odurzyc, zamroczyć, zagrać, zalać, zaproszyć*: Żona dla niego tym nieznosniejsza, gdy sobie głowę zaszymbi hanżem. Min. Poczul mareotykiem trunkiem zaszymbiony rozum prawdziwe. Min. Ona mi podczas, głowę zaszymbiwszy trunkiem, noce huczki kazala płacić basarunkiem. L. Głowę zaszymbia mu wiecha. Min. Znałem wielu tak zaszymbionych i nierozumnych, którzy z lekkich bardzo przyczyn przez nieroztropność swoją ściągnęli sobie nieprzyjaciół. L. (= *postrzelonych; przewrotnych głów, przesądnych*).

× Zaszymbienie, a, blm. i. czynność cz. Zaszymbić. 2. *stan tego, co uległ zaszymbieniu*: Jesteś przy swojej kochance, ona rozpościera to w tobie poruszenie, które jest życiu twemu słodyczą, i póki cię to Z. ludzi, póty cię w tym utrzymuje. L.

[Zaszymbiony] *głupowaty, niespełna rozumu, któremu brak klepki w głowie*.

Zaszymbować, uje, ował i. dokąd = *szybując zapłynąć a. zafrunąć*. 2. *zacząć szybkować*: Przy ziemi nieraz zaszymbuje. Uj.

Zaszymbowanie, a, blm., czynność cz. Zaszymbować.

Zaszycie, a, blm. i. czynność cz. Zaszyc. 2. (i Zaszycanie) chir.: Z. pochwy (*colpocleisis, colporrhaphia*) = *zamknięcie pochwy, sztuczne zwięźlenie pochwy*.

Zaszycie się, a ś., blm., czynność cz. Zaszycić ś.

Zaszyc, yje, ył, nied. Zaszycwać i. *zamknąć, zawrzeć zaszyciem, zszyc do krupy; zeszyc*: Co ś. rozpróło, zaszyc Kn. Z. ranę. Zaszyc dziurę. Troc. (= *szyjąc zreparuj*). Paganie w Prusiech, kiedy niewiastę pogrzebują, tedy jej włożą nici i igłę, aby sobie zaszyla, jeśli ś. jej co zedrze na onym świecie. Stryk. Z. na sztych (kraw.) = *zeszyc sulcno, materję, trzymając ją złożoną dubeltowo w palcach*. Mag. 2. co w co, w czym = *szyjąc zamknąć, zawrzeć; obszyć co czym*: Zaszyl towar w worze, w płótnie. Troc. Z. pieniądze w poję. Maca hetman kupioną odzież i znachodzi coś zaszycyego. Szaj. Z. pakiet w płótno. Przen.: Żebyś chciał co takiego i pod sercem Z., każdy ma prawo wydrzeć, kto może ustraszyc. Nar. (= *jak najgłębiej ukryć*). Zaszycam w worze. Kn. Ojciecójca w Rzymie, w wór skórzany zaszycy, z hańbą nieznośną życie tracił. Siem. J. Tarkwinjusz król, Marka Tuljusza, duumwira, w skórę zaszycy, kazał w morze wrzucić. Warg. Przen.: Zewsząd mądrego wypłaszają i radziby go w własną skórę zaszyci. Pileh. Z. ś. ukryć ś., *zapaść głęboko, usunąć ś. w co, zakopać ś., zagrzebać ś.*: Z. ś. w siano, w stóg, w siomę. Zajac zakopał ś., zaszyl ś., jeżeli tak ś. schował i siedzi sobie, że go znaleźć nie można. Rogacz zaszyl ś. w chaszczach. Widać, że ś. gdzieś zaszyl. Chodź. Tymczasem dwaj jeźdźcy już ś. w puszczy zaszyci. Krasz.

Zaszyczenie, a, blm., czynność cz. Zaszyczyć.

Zaszyczyć, i, il i. *pozwolić sobie na szyderstwo, zakpić, zadurwić*: Oto adwokat! Żyd zaszyczył, i jemu ś. zdaje, że ja z nieboszczykiem chce spisywać testament przy jego siostrzence i służących. Rog. 2. *szyderstwani zmusić do miłozenia, zagłuszyć*.

Zaszycjek, jka, lm. jki i. [Z.] *tylna część szyi, karku*. 2. † Z., pogębek, ruczej: uderzenie za szyję. L.

× Zaszyczkować, uje, ował i. *zarządzaćszy uszykować*. 2. *zaadresować = posłać, zwrócić*: Ostrzegali ich, aby szanowali warsztat, do którego ich zaszyczkują. Korz.

† Zaszyczkować, uje, ował (właśc. Zaszyczkować) *nić po szyi, uderzać w szyję*. Głos.

× Zaszyczkowanie, a, blm., czynność cz. × Zaszyczkować.

† Zaszyczkowanie, a, blm., czynność cz. † Zaszyczkować.

Zaszyncarzenie, a, blm., czynność cz. Zaszyncarzyć.

Zaszyncarzyć, y, ył zacząć szyncarzyć.

Zaszyncarować, uje, ował zacząć szyncarować. L.

Zaszynkowanie, a, blm., czynność cz. **Zaszynkować**.

[**Zaszypiec**, i, ał] *zaszyczyć*: Osły, nie po ludzku wykonać nie umieją — zaszypiał Abramowicz, niktą za kotarą. Eww.

[**Zaszypienie**, a, blm.] czynność cz. **Zaszypieć**.

× **Zaszypać**, a, ał p. **Zaszypać**.

× **Zaszypianie**, a, blm., czynność cz. **Zaszypiać**.

× **Zaszypiać**, ple, płał p. **Zaszypiać**.

× **Zaszypianie**, a, blm., czynność cz. **Zaszypiać**.

Zaszywać, a, ał i Z. ś. p. **Zaszyć**.

Zaszywanie, a, blm., czynność cz. **Zaszywać**: Cyrulik mieć musi igieł kilka do zaszywania wnętrzości trupa. Czer. Igiła osobliwsza do zaszywania arterji przy odcinaniu ręki. Czer. **Zaszywanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zaszywać** ś.

Zas, **Zasie**, × **Zasie**, [**Zasiek**, **Zasi**, **Zasik**, **Zasiok**] I. † Z., † **Zasie** *nazad, napowrót, z powrotem, znów, znou, nanowo, powtórnie, jeszcze raz*: **Zasie**, *retro, retrorsum*. Ps. flor. Z., znou, nanowo. Pot. Wychudła od głodu liszka wemknęła się w ciasną dziurę do szpiżarni; potem, gdy ś. objadła, nie mogła Z. nazad wyleźć dla odętego brzucha. Jabł. Szczygieł, wyleciawszy z klatki, Z. do niej nie chciał. Pieniądze, któreśmy wam dali za zboże, zasieśmy do domu z wormi przynieśli. Biel. M. (= *za powrotem do domu w worach znaleźliśmy*). Witold ziemię zmudzką, którą był Krzyżakom postąpił, Z. opanował. Paszk. Skala ś. jej otworzyła i przejście jej dawszy, Z. ś., jako była, zamknęła. Skar. Krogulec, gdy mu ś. stęskniło u pana, który go dla przypiórek chował, chcąc zasie wolności mieć, zaleciał od niego. Jabł. Podał katom język i ręce, mówiąc: dla praw Bożych gardzę niemi, nadzieję mając iż je od Boga zasie mieć będę. Skar. Ja kładę duszę moję, abym ją zasie wziął, i mam moe położyć ją, a mam też moe zasie wziąć ją. Kucz. *Denuo*, Z., znou, drugi raz. Mącz. Jedź w dobry czas, abych cię zas oglądał zdrowo. Kochan. Dawno umorzona błędy Oryginesa Z. ożyły. Skar. Puścić ś. kęs i Z. w ś. uderzymy mocą. Zebr. Gdy gniew minie, a wino ś. też wyszuma, tedy zasie człowiek k sobie a ku pierwszemu zmysłowi przychodzi. L. Nie mówi przyjacielowi: idź teraz, przyjdźże Z., a jutro-ć dam, mogąc terażże dać. Leop. (idź a wróć ś. B. G.). Sami siebie bardzo ś. obawiać powinniśmy, zas byśmy od zbawiennej nie odeszli drogi. Kucz. (= *abyśmy powtórnie...*). Daj zasie (nazad) książkę. Troc. Pieniądy od niego zasie dostać nie mogą. Troc. **Zasie** nazad wziąć. Troc. **Zasie** dać, wrócić. Troc. [Wróć się Z. Paście ś., kaczęta, przyde Z. Za Z. = *napowrót*]. 2. † **Zasie** *naudurót, ochurótne, przeciwnie* (vice versa) (gdy ś. zmiesza koń z oslicą, a zasie, tedy też inszy rodzaj z tego pochodzi. Trzyce. 3. † Z., † **Zasie** *awszem, raczej, przeciwnie, nadto*: Ani złość złością ma być oddawana, ale zasie ma być zwyciężona w dobroci. Kucz. Gdy dziecię przyszło do ojca skarżyć na onego, który go dla występu jakiego skarzał, Z. mu jeszcze ociee przydał i poprawił. Glicz. 4. † Z. (*jak*) *tak, tak również, w równej mierze*: Jak żołnierz, zwierza bijąc, wprzód ś. zaprawuje na krwi zwierzęcej, Z. lud okrutnie morduje. Bach. 5. † Z. *bądź co bądź, przynajmniej, mimo to, jednak, z tym wszystkim, wszelako, przecież*: Z. tej nocy, abo tej nocy łepak, nie wyspokoilem ś. jako było potrzeba.

Kn. Pochlebiał tak kształtnie, że co nie lubili pochwał, to ze słów jego kontenci Z. byli. Jabł. Obiecałeś, a zasie (jednak, przecież) nie czynisz. Troc. Bez przelania zasie krwi jakże statek wywrócić do góry dnem? Zer. Z., aby to tak było. Troc. 6. Z., × **Zasie**, [**Zasiok**] *przeciwnie, znów, tymczasem, gdy*: Ty bogaty, ja Z. ubogi. Troc. On Z. pobiegł. Troc. W kościele zasie modlą ś. co rana. Syrok. [Jedne były tłuste, drugie zasiok chude]. 7. × Z. a. [**Zaški**] *czyż? jak to? tedy, to, więc, mianowicie, właśnie*: Ja Z.! — A jużci nie kto inny. L. (= *czyż ja?*). Z.! jak to! Ależ ta grobla to grobla bardzo krótka! — Krótka Z.! wszak ci to jej będzie z pół mili. L. Jak to Z.? L. Ja, mościa dobrodziejko, ja Z.! L. (= *no, ja! a ja!*). Ja Z.! — A jużci nie kto! L. Dalibóg ci to on i pan major idzie! — Pan major Z.! Miał to być jakiś garbarz. — Garbarz Z.! L. Co Z.! co za rozpacz, skądże to? L. Jeszczem też takich skutków nie widywał wina! Z. wstawszy od biesiady swych przyjaciół grona, smucił ś. i tak stękać, jak kiedy kto kona? Zabł. Ja Z. to miałem powiedzieć? [**Zaški** pan wie?]. 8. [**Zašby**] *gdzieby tam, gdzież znou, czemuby, co znou*: Załujecie to (Antkowi)? — Zašby, ale co za tłusto, to może być i Antkowi niezdrowo. Reym. 9. [**Zasie**, **Zasie**] *połym, następnie, później*: Dźwigajcie wy przód, a zasie ja bede dźwigał. 10. † **Zas** *może, nuż*: Z. dzisiaj ś. uspokoi. Troc. A zasie tam i jest jeszcze?... **Zasie** z paniezem? Karcz. II. [Z] *także, też, również, tudzież*: Uświadczyłbys go i w Pańszczyey i w Gasiennicowych stawach i Z. znou przy Miętuśiach na Miętuśiej. Tet.

Zaścianek, nku, lm. nki I. p. **Zaścienie**. 2. *rodzaj więzienia*: Z., czyli trójkąt: urządzano ku temu w węgle izby trzecią ścianę dowolnie zakładającą ś.; tam stawiano winowając i zabudowywano go na godzin kilka. Rul. 3. *osada drobnej szlachty, która sama uprawia swą rolę, zagroda*: Słynie szeroko w Litwie Dobrzyński Z. Miek. Nie we włości ich szukać, ale po zaściankach: w Dobrzymnie, w Rzekikowie, w Ciętyczach, w Rańbankach. Miek. W najmniejszym zaścianku i w największym dworze znalazłeś jego książkę. Pol. 4. [Z.] *dach*.

[**Zaścianie**, a, lm. a] p. **Zaścienie**.

Zaściankowiec, a, lm. e *mieszkaniec, posiadacz zaścianku*: Nie umiemy powiedzieć, czy tryumf adwokata górował nad tryumfem zaściankowieca. Rol. Przejęła zabobonnych tych zaściankowieców niewymowną grozą. Zag.

Zaściankowość, i, blm., rz. od **Zaściankowy**: Stawały wpoprzek jego dążeniom samolubne wyrachowanie, ograniczenie, Z. Paw.

Zaściankowy przym. od **Zaścianek**: Szlachcie Z. Z. brat. Syrok. Przen.: *partykularny* = *malomiasteczkowy, parafjański*: Zaściankowi politycy. Prus.

[**Zaściąg**, u, lm. i, **Zastąg**, **Zaściąga**, **Zaścięga**] *wstążeczka do zawiązywania koszuli u szyi*.

[**Zaściąga**, i, lm. i] p. **Zaściąg**. Zdr. [**Zaściąg** — **Zaścięga**, **Zaścięka**].

[**Zaściągac**, a, ał] p. **Zaściągnać**.

[**Zaściąganie**, a, blm.] czynność cz. **Zaściągac**.

× **Zaściągnać**, nie, nął, × **Zawściągnać**, † **Zaścięgnąć**, nied. × **Zaściągac**, × **Zawściągac** *ściągnąwszy zatrzymać, zawiązac, zapiąc*: † Pas złotym zanklem zaściągniony. Koch. J. [A jak mnie zaściągą, dusy ze mnie sięgą. Wziun igię taką,

co nią nieboszczykowi zaściągali (zaszywali) ceniebądź].

× Zaściąganie, a, blm., p. Zaściągnięcie.

× Zaściągnięcie, a, blm., Zaściągnienie czynność cz. Zaściągnąć.

[Zaściążka, i, lm. i, Zaścieżka, Zaściżka] i. p. Zaściąga: W koszulkach czyściuteńkich, zaścieżkami zdobnych. Sow. Ustroiła go w koszulkę z zaścieżką. Jeż. 2. *taśma, wstążka*: Za rozrywkę służyło rozkładanie i przymierzanie sukni, korali, perła, zauszników, zaścieżek i t. p. przedmiotów. Jeż.

[Zaścibiad, a, ał] *zapinać szpilką*.

[Zaścibianie, a, blm.] czynność cz. Zaścibiad.

[Zaścibić, i, il, (nied.) Zaściubiad, Zaściubać] *zatkanąć*.

[Zaścibienie, a, blm.] czynność cz. Zaścibić.

† Zaście, a, blm., p. Ząście.

× Zaścielać, a, ał p. I. Zastać.

× Zaścielanie, a, blm., czynność cz. Zaścielać.

[Zaścielenie, a, blm.] czynność cz. Zaścielić.

[Zaścielić, i, il p. I. Zastać: Jakiejże przepaści miłość nie zaścieli? Fred. A.

† Zaścienić, i, il *zaciemnić, zaćmić, zaciemnić*: Z., *obumbrare*. Ps. flor.

† Zaścienie, a, lm. a, [Zaścienie, Zaścianie],

Zaścianek, † Zaścianki (lm.) *miejsce za ścianą*: Wsiadła na osła i jechała po zaścieniu góry. Bud. (zjeżdżała głębią góry. B. G.; pod zastoną górą, zaśloneją od góry. L.). Uciekając, wpadł w jakieś zaścianki i tam s. zataił; ale jeden, widząc, gdzie wpadł, ukazał żołnierzom ono miejsce między ścianami. Skar.

† Zaścienienie, a, blm., czynność cz. Zaścienić.

Zaścienny i. *będący za ścianą*: Nim doszedłem zaściennej piramid ulicy, schyliwszy s., podniosłem kamień soczewicy. Słow. 2. † Z. *ościenny, zagraniczny, zewnętrzny*: Król, wojnę zaścienną między cesarzem chrześcijańskim a tureckim mając na pilnej pieczy, złożył sejm. Biel. J.

[Zaściera, y, lm. y] *fartuch rzemieślniczy (mularzy, kowali i t. d.)*. Zdr. [Zaścierka].

[Zaścierka, i, lm. i] p. Zaściera: A ja tam na przedzie w mojej jaskrawej zaścierce stojąca... Słow.

[Zaścieżka, i, lm. i] p. Zaściążka.

[Zaściega, i, lm. i] p. Zaściąg.

† Zaścięgnąć, nie, nał p. Zaściągnąć.

† Zaścięgnięcie, a, blm., czynność cz. Zaścięgnąć.

† Zaścigać, a, ał p. Zaścignąć.

† Zaściganie, a, blm., czynność cz. Zaścigać.

† Zaścignąć, gnie, gnał a. gł. nied. Zaścignąć *doścignąwszy zastać, spotkać, zdybać, zaścoczyć, złapać, zachwycić kogo*: Noc kogo zaścignęła, zapadła = zamierzehł. L.

† Zaścignienie, a, blm., p. Zaścignięcie.

† Zaścignięcie, a, blm., Zaścignienie czynność cz. Zaścignąć.

[Zaściobać, a, ał] *zaszyć, szepić byle jak szyjąc*.

[Zaściobanie, a, blm.] czynność cz. Zaściobać.

[Zaściołka, i, lm. i] *prześcieradło*.

Zaściskać, a, ał *zameczyć ściskaniem*: Jąbym jej kolo dziecka pomogła, bo ona, widząc, zacałuje go, zaściska i poradzić mu nie potrafi.

Zaściskanie, a, blm., czynność cz. Zaściskać.

[Zaściubać, a, ał] p. Zaściubić.

[Zaściubanie, a, blm.] czynność cz. Zaściubać.

[Zaściubiad, a, ał] p. Zaścibić.

[Zaściubianie, a, blm.] czynność cz. Zaściubiad.

[Zaściżka, i, lm. i] p. Zaściążka: Koszula związana czerwoną zaściżką. Jeż. Kilka zwitków bynd, kosmyki, zaściżki obecnością swoją wśród drobiazgów innych świadczyły, że właścicielką skarbow tych była dziewczyna. Jeż.

[Zaški] p. Zaś.

× Zaśklenie, a, blm., czynność cz. Zaśklić.

× Zaśklenie się, a s., blm., czynność cz. Zaśklić s.

× Zaśklić, i, il p. Zaszklić.

× Zaśklnąć, nie, nał p. Zaślnąć.

× Zaśklnić się, i s., il s. p. Zaślnąć.

× Zaśklnienie, a, blm., czynność cz. Zaśklnąć.

× Zaśklnienie się, a s., blm., czynność cz. Zaśklnić s.

× Zaślamować, uje, ował p. Zaszlamować.

× Zaślamowanie, a, blm., czynność cz. Zaślamować.

× Zaślamowywać, uje, ywał p. Zaszlamowywać.

× Zaślamowywanie, a, blm., czynność cz. Zaślamowywać.

[Zaślapać, pie, pał i Z. s.] p. Zaszlapać.

[Zaślapanie, a, blm.] czynność cz. Zaślapać.

[Zaślapanie się, a s., blm.] czynność cz. Zaślapać s.

[Zaślakły] *zmizerniały, wynędzniały*.

× Zaślep, u, blm. *zaślepienie, ślepotą*: O niezum nie myślał w swej złości zaślepia. Przyb.

† Zaślepa *ślepo*. Zwr. M.

Zaślepiać, a, lm. e p. Zaślepiciel. L.

Zaślepiać, a, ał i Z. s. p. Zaślepicić.

Zaślepianie, a, blm., czynność cz. Zaślepiać.

Zaślepianie się, a s., blm., czynność cz. Zaślepiać s.

Zaślepiciel, a, lm. e, × Zaślepiać *ten, co zaślepia a. zaślepizł. L.*

Zaślepicielka, i, lm. i forma ż. od Zaślepiciel. L.

Zaślepicić, i, il, nied. Zaślepiać i. *ślepić, przytepić, razić wzrok; oślepić, oślnić*: Który niejako trochę małym a przysłonionym wzrokiem chce słońce widzieć, niejako w nie wejrzeć może; ale kto wszystkim a bystrym wzrokiem śmieje na nie patrzeć usiłuje, zaślepionym być musi. Żarn. (Zaślepiać, u rzemieślników niektórych) *blindować*. Przen.: Z. kogo = oślnić, omanić, unieść do utraty obiektywnego poglądu, obalamucić, opętać, upoić, zadurzyć, uprzedzić kogo na korzyść kogo, czego: Miłość, zbytnia pomyślność, namiętność ludzi zaślepia. Zaślepil go, jego rozum. Troc. Grzech nasz tak nam zaślepil oczy nasze. Rej. O zaślepieniu, co w bogactw echiwości utopiliście swe wszystkie żądności. Lubom. Alfons, mściwym gniewem zaślepiany, matkę swoje kuć każe w kajdany. Przyb. 2. [Z.] *zbałamucić. Z. s. czym a. w kim, w czym = dać s. omanić, unieść s., upoić s., zawrócić sobie głowę, zadurzyć s., uprzedzić s. nierozsądnie na korzyść kogo, czego, zakochać s. w kim, nie widząc jego stron ujemnych*: Zaślepil s. w błędzie. Troc. Zaślepiać s. nad ułożeniem ojca. Rzew. (= unosić s. w zaślepieniu).

Zaślepienie, a, blm. i. czynność cz. Zaślepicić. 2. p. Zaślepienie s.

Zaślepienie się, a s., blm., † Zaślep i. czynność cz. Zaślepicić s. 2. a. Zaślepienie *stan tego, co s. zaślepil, szal, zupamiętałość, uniesienie, niepoprawność*: Plakać nad zaślepieniem ludzkim.

Zaślepiony i. im. od Zaślepicić. 2. myśl.: Z. ptak = ptak *drobiezzy, którenu przy unoszeniu*

oczy zakryte zostały: Gdy je (drzemliki) będziesz wprawował, masz im wypuszczać ptaszka zaślepionego jakiegokolwiek. Cyg. A tam na tym (kółeczku) gotębia masz uwiązać zaślepionego. Cyg.

Zasłępka, i, lm. i *ślepe szczeniwo*. (Blindscheibe). **Zasłępy** który *zasłępl*, *osłępl*: Mało w zaślepiłych oczach ich cudów ś. stało. Susz.

Zasłępnąć, **pnie**, **pnął** a. **pl**, **Zasłnąć**, [**Zaslnąć**], **† Zaslnąć**, **† Zaslnąć stracić wzrok**, *oczy, osłępnąć, olsnąć, zamiewidzieć, ociemnieć*. × Przen.: **Z**. gniewem = *unieść ś.*, *zapamiętać ś.*, *zaciętrze wić ś.*; *zaciec ś.*, *zawziąć ś.* w gniewie: **Zaslnąwszy** gniewem, bieży ku potkaniu. Pot. Chociaż wzrok dobry masz i widzisz, aleś ciężej tym czasem, niż na oczu, **zaslnął**, abowiem ci Bóg świata tego osłępił zmysły, abyś nie świeciła światłości ewangelji. Salin. **Zaslnąć miłością**. Pot. Teraz, słysząc niezmiernie obietnice, znowu do końca z tak wielkiego **zaslnęła** obłowy. Pot.

× **Zasłępnienie**, a, blm., p. **Zasłępniecie**. **Zasłępniecie**, a, blm., × **Zasłępnienie**, **† Zaslnienie**, **† Zaslnienie** i. czynność cz. **Zasłępnąć**. 2. *ślepotą*; przen., p. **Zasłępienie** ś.

[**Zasłępotać**, ce a. **cze**, **tał**] *zaszaleścić*. [**Zasłępotanie**, a, blm.] czynność cz. **Zasłępotać**.

× **Zasłęczać**, a, **al** i × **Z**. ś. p. **Zasłęczyć**. L. × **Zasłęczenie**, a, blm., czynność cz. **Zasłęczać**. × **Zasłęczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zasłęczać** ś.

× **Zasłęczenie**, a, blm., czynność cz. **Zasłęczyć**. × **Zasłęczenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zasłęczyć** ś.

× **Zasłęczyć**, y, **yl**, nied. × **Zasłęczać** *ślepcząc zapuścić, zamęczyć*. L. **Z**. ś. *ślepcząc zamęczyć* ś.

Zasłimaczenie, a, blm., czynność cz. **Zasłimaczyć**.

Zasłimaczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasłimaczyć** ś.

Zasłimaczyć, y, **yl** i. *ślimacząc zakryć; zaślimić; zamazać, obmazać czym wilgotnym, lepkim i śliskim jak śluz*: Rana zaślimaczona = *zaszła materyją, rozpuszczona, zaropiona, zapojona*. Mięso zaślimaczone = *obślizłe*. **Z**. ś. *zaślimić ś.*, *okryć ś. śluzem a. czym podobnym, ośliznąć*.

Zaslinić, a, **al** i **Z**. ś. p. **Zaslinić**.

Zaslinianie, a, blm., czynność cz. **Zasliniać**: **Z**., **naślinianie** (insalivatio) *zmieszanie (pokarmów) ze śliną*.

Zaslinianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasliniać** ś.

Zaslinić, i, **il**, nied. **Zasliniać** *zawałać, okryć śliną; oślinić, poślinić*. **Z**. ś. *zawałać ś.*, *okryć ś. śliną; oślinić ś.*, *poślinić ś.*, *zapluć ś.*: **Z**. ś. *mówiąc*. *Rozzłościwszy ś.*, *krzycał, sapał, zaślinił ś.* (= *zapienił ś.*).

Zaslinienie, a, blm., czynność cz. **Zaslinić**.

Zaslinienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zaslinić** ś.: **Z**wawo, potężnie, z zaślinieniem ś. *nastawali na siebie*. L.

Zasliwiać, a, **al** p. **Zasliwić**.

Zasliwianie, a, blm., czynność cz. **Zasliwiać**.

Zasliwić, i, **il**, nied. **Zasliwiać** i. *zapelnąć, zaszadzić śliwami*. 2. *śliwić ś. zając, odąć* (p. **Sliwić** ś.).

Zasliwienie, a, blm., czynność cz. **Zasliwić**.

Zasliżnąć, **nie**, **nał** *stać ś. nieco oślizłym a. śliskim, zejść śliskością*. L.

Zasliżniać, a, **al** p. **Zasliżnić**.

Zasliżnianie, a, blm., czynność cz. **Zasliżniać**.

Zasliżnić, i, **il**, nied. **Zasliżniać** *zając śliskością, śluzem*.

Zasliżnienie, a, blm. i. czynność cz. **Zasliżnić**. 2. p. **Zasliżnićcie**.

Zasliżnićcie, a, blm., **Zasliżnienie** czynność cz. **Zasliżnić**.

† **Zaslnąć się, nie ś.**, **nał** ś. *zaślnić ś.*, *zabliyszcząć*: *Nie patrz na wino, gdy płowieje, gdy ś. zaślnie w sklenicy barwa jego*. Wuł.

† **Zaslnięcie się, a ś.**, blm., czynność cz. **Zaslnąć** ś.

× **Zasłochać**, a, **al** i × **Z**. ś. p. **Zasłochać**. [**Zasłochać się, a ś.**, **al** ś., **Zasłorać** ś.] *zaczynać* ś.

× **Zasłochanie**, a, blm., czynność cz. **Zasłochać**. [**Zasłochanie się, a ś.**, blm.] czynność cz. [**Zasłochać** ś.].

† **Zasłub**, u, lm. y p. **Zasłubiny**.

Zasłuba, y, lm. y bot. (cycelobothra) *ros.*

Zasłubiać, a, **al** p. **Zasłubić**.

Zasłubianie, a, blm., czynność cz. **Zasłubiać**.

Zasłubić, i, **il**, nied. **Zasłubiać**, **† Zasłubować**

1. **† Z**., **† Z**. komu = *ślubując zapamięć; zaprzysiąc*:

Gdy zaślubił, że jeńców miał puścić wolno podług umowy, puścili go żywo dla zachowania zdrowia swej braci. Leop. (gdy obietnicę wielkimi obowiązkami zatwierdził. B. G.). Bóg pamięta na przysiężę, które zaślubił Abrahamowi, i na przysiężę swoje; którą uczynił Izakowi. Leop. (które postanowił z Abrahamem. B. G.). Pan, chociaż cieleśnie szedł do nieba, zaślubił wiernym swoim, iż tu zaśię z niemi miał być aż do samego skończenia świata. Rej. Zebrali ś. niektórzy z Żydów i zaślubili to pod kłatwą, że nie mieli jeść ani pić, aż Pawła zabiją. Leop. (sprzysięgli ś. Leop.; zawiązali ś. kłatwą. B. G.). 2. **† Z**. kogo z kim = *zareczyć*: **Jadwiga**, będąc zaślubioną z księciem rakuskim, winna dochować mu wiary. **Sł. wil.** 3. komu pannę, niewiastę = *wydać za kogo, dać mu za żonę, poślubić*. 4. *sobie kogo* = *wziąć za małżonka, pojąć w małżeństwo, poślubić*: Sama sobie męża obiera, sama zaślubia bez wiedzy ojca, matki. L. Pan Łakomski gotów **Z**. *sobie trad.*, *starość*, *kalectwo* i *najgrubsze przywary*, byleby przystym wziął sto tysięcy. L. (= *z najgorszą ś. ożenić babę*). **Z**. ś. *pobrać ś.*, *wstąpić w związku małżeńskie, zawrzeć ślub*: **Dragutin** zaślubił ś. był z węgierską księżniczką **Katarzyną**. **Zm.**

Zasłubienie, a, blm., czynność cz. **Zasłubić**: **Przytomny** byłem *ceremonji* zaślubienia *doży weneckiego* z *morzem* **Adriatyckim**. L.

Zasłubienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zasłubić** ś.

Zasłubiny, in, blp., **† Zasłubki**, **† Zasłub** *zasłubienie, akt, ceremonia* *zasłubienia; zrzekowiny, zareczywiny, zmówiny*: *Rozumiem, że wacpan potrzebujesz obrączki na swoje* **Z. L.** *O zaślubinach, ślubach, kontraktach małżeńskich i t. d.* **Wyrw.** *O wymowie małżeńskich zaślubków*. **Błaz.**

† **Zasłubki**, ów, blp., p. **Zasłubiny**.

Zasłubny *przym.* od **Zasłub**, *tyczący ś. zaślubin, zareczywowy*, × *zrzekowiny*: *Splewa z młodożęństwem hymn* **Z. Stasz.** (= *na zaślubiny czyje*). *Postawie polsey o siostrę Ładysława* **Kazimierzowi** w stan *małżeński* *prosił*, *wszakże przecię postanowienia* *zaślubnego* *nie w ten czas* *nie czyniono*. **Błaz.**

† **Zasłubować**, **uje**, **ował** i **Z**. ś. p. **Zasłubić**.

† **Zasłubowanie**, a, blm., czynność cz. **Zasłubować**.

† Zaślubowanie się, a s., blm., czynność cz. Zaślubować s.

† Zaśląpić, i, il i † Z. s. p. Zaszląpać.

† Zaśląpienie, a, blm., czynność cz. Zaśląpić.

† Zaśląpienie się, a s., blm., czynność cz. Zaśląpić.

† Zaśląpywać, uje, ywał p. Zaszląpać.

† Zaśląpywanie, a, blm., czynność cz. Zaśląpywać.

Zaśmiać się, eje s., ał s., nied. Zaśmiewać s. 1. zacząć s. śmiać, roześmiać s., uśmiechnąć s. Przen.: Ciurowi na widok ten oczy s. radością zaśmiały. Jez. (=zabłyły). 2. nied. zanosić s. od śmiechu, śmiać s. na umor, pokładać s. od śmiechu: Zaśmiewano s. z pełnej humoru gry p. Winklera i innych.

Zaśmianie się, a s., blm., czynność cz. Zaśmiać s.

† Zaśmiardać, a, ał i † Z. s. p. Zaśmierdzić i Zaśmiardnąć s.

† Zaśmiardanie, a, blm., czynność cz. Zaśmiardać.

† Zaśmiardanie się, a s., blm., czynność cz. Zaśmiardać s.

× Zaśmiardnąć, dnie, dnął a. dł p. Zaśmiardnąć s.

Zaśmiardnąć się, dnie s., dnął s. a. dł s., × Zaśmierdzić s., × Zaśmiardnąć, × Zaśmierdnąć, Zaśmierdzieć, Zaśmierdzieć s., nied. † Zaśmiardać s. zająć smrodem, stać s. śmierdzącym, zasmrodzić s., zacuchnąć, zatęchnąć: Woda, długo stojąc, zaśmierdzi s. Petr. (=zepsuje s.). Woda zaśmiardła. Nar. Już s. powietrze, ziemia tobą zaśmierdziała od twego wszeteczeństwa. Papr. (ziemia zaraziła s., skaziła s. L.). Woda s. w studni zaśmiardła, a piwa ani kropki. Krasz. Aby mięso nie zaśmierdziało. Troc. [Można zabitaż zabę byle schować, a ona s. nie zaśmierdzi].

× Zaśmiardnienie, a, blm., p. Zaśmiardnięcie i Zaśmiardnięcie s.

× Zaśmiardnięcie, a, blm., czynność cz. Zaśmiardnąć.

Zaśmiardnięcie się, a s., blm., Zaśmiardnienie s., czynność cz. Zaśmiardnąć s.

Zaśmiecać, a, ał p. Zaśmiecić.

Zaśmiecanie, a, blm., czynność cz. Zaśmiecać.

Zaśmiecenie, a, blm., czynność cz. Zaśmiecić: Przykładać s. do zaśmiecenia języka.

Zaśmiecić, i, il, nied. Zaśmiecać zapełnić, zarrzucić śmieciami, zabarłozyc: Rusztowanie pozostało, stróżując nad dziedzińcem błotnistym, zaśmieconym. Orzesz. Przen.: Takie zastępy... podkopują moralność publiczną i zaśmiecają umysły chwastami. Kaczek.

† Zaśmiedzenie, a, blm., czynność cz. Zaśmiedzić.

† Zaśmiedziały który zaśmiedział, zaśmiedziały. Przen.: Z., obsoletus. Kn. (= zadawniony, zastarzały, zaplesniały).

† Zaśmiedzić, i, il i † Z. s. p. Zaśniedzić.

† Zaśmiedzieć, eje, ał p. Zaśniedzieć.

× Zaśmielać, a, ał p. Zaśmielić.

× Zaśmielanie, a, blm., czynność cz. Zaśmielać.

× Zaśmielenie, a, blm., czynność cz. Zaśmielić.

× Zaśmielić, i, il, nied. × Zaśmielać ośmielać zachęcić, dodać śmiałości, ośmielić: Rzekł wilk do baraniego syna: i któż to zaśmielił waści, że s. tak ważysz macię mój napitek? Tremb.

× Zaśmierdnąć, nie, nął p. Zaśmiardnąć.

Zaśmierdzać, a, ał i Z. s. p. Zaśmierdzić.

Zaśmierdzanie, a, blm., czynność cz. Zaśmierdzać.

Zaśmierdzanie się, a s., blm., czynność cz. Zaśmierdzać s.

Zaśmierdzenie, a, blm. 1. czynność cz. Zaśmierdzić. 2. czynność cz. Zaśmierdzieć: Te materje, z którymi wody bywają pomieszane, tak dalekie są od zgnitości i zaśmierdzenia, jak niebo od ziemi. Syk.

Zaśmierdzenie się, a s., blm., czynność cz. Zaśmierdzić s.

[Zaśmierdziały] który s. zaśmiardł, śmierdzący: Z. koń, zdechły.

Zaśmierdzić, i, il, nied. Zaśmierdzać, † Zaśmiardać co = zapuścić, przejąć smrodem; zrobić śmierdzącym, zasmrodzić. Z. s. p. Zaśmiardnąć s.

Zaśmierdzieć, i, ał 1. zalczyć smrodem, wydać z siebie smród: Coś tu zaśmierdziało. 2. × Z., p. Zaśmiardnąć s. Z. s. p. Zaśmiardnąć s.

† Zaśmierzenie, a, blm., czynność cz. Zaśmierzyć.

† Zaśmierzyć, y, ył śmierząc zaspokoić. L.

Zaśmieszenie, a, blm., czynność cz. Zaśmieszyć.

Zaśmieszyć, y, ył 1. † Z. komu = zabawić śmieszeniem kogo, zacząć śmieszyć stroić; zablaznować, zażartować, pobudzać do śmiechu: Człowiek uczony obejść s. może bez tych błaznów, którzyby mu wszeteczni kunsztami swemi Z. umieli. Kosz. [Co im tak zaśmieszyło? (=wydało s. śmieszny)]. Z., cachimus movere. Mącz. Umieć krotofilie, Z. Kosz. 2. zamięczyć śmieszeniem: Śmiechem na śmierć zaśmieszają, szyderstwami zaduszają. Byk.

Zaśmiewać się, a s., ał s. p. Zaśmiać s.

Zaśmiewanie się, a s., blm., czynność cz. Zaśmiewać s.

[Zaśmigiwać, uje, iwał] p. Zasmignąć.

[Zaśmigiwanie, a, blm.] czynność cz. Zaśmigiwać.

[Zaśmignąć, nie, nął, nied. Zaśmigiwąć] zamachnąć, zaciąć: Popędzał woły, zaśmigując biczem. Ork.

[Zaśmignięcie, [a, blm.] czynność cz. Zaśmignąć.

Zaśniad, u, lm. y i a. † Ześniad, Zaśniat, pol. (mola) nazwa pewnych stanów wyrodnienia jaja płodowego porannego: Z. groniasty (mola hydatidosa). Z. krwawy (m. carnosus s. sanguinea s. sanguinolenta). Z. pęcherzasty (m. vesicularis), płód niedonoszony, niedoszły, † pomiot, pomiołek, niedonoszek, niedochudek, zaparzysto, zaparzysto, porzutek, poronik, porączka, [zawcześniak], † odchodzące: Z., niedonoszony płód. Kn. Narosty i zaśniady, w żywotach niewiast wyrastające, roztworem macicznym dobywane być powinny. Perz. Zaśniat inni zaparzystkiem zowią. Syr. Zaśniat i zaparzysto. Syr. Stawszy s. niewieściem zaśniadem, byłym robactwu paszą i obiadem. Chr. 2. [Z.] zaród, zarodek, zawiązek czego.

× Zaśniadły zaśniedziały. Przen.: Zmiennym fortuny losem w lustrze swym zaśniadkę domy. Nar. (= splowiałe, zblakłe).

× Zaśniadnąć, dnie, dł p. Zaśniedzieć.

× Zaśniadnięcie, a, blm., czynność cz. Zaśniadnąć.

Zaśniadowy przym. od Zaśniad: Cięża zaśniadowa.

† Zaśniałość, i, blm., p. Zasiniałość.

[Zasniały] p. Zasiniały.

Zasniał, u, lm. y p. Zasniał.

† Zasniający p. Zasnęły.

Zasnić się, a ś., blm., czynność cz. Zasnić ś.

Zasnić się, i ś., il ś. *zażądać ś. choćby tylko we śnie, przysnąć ś., zamarzyć ś.*: Postawcie armję stojącą, a obaczycie, czyli ś. zaśni królowi łamacz zaprzysiężone pakta. Kaczk.

Zasniecać, a, al i Z. ś. p. Zasniecić.

Zasniecanie, a, blm., czynność cz. Zasniecać. Zasniecanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasniecać ś.

Zasniecanie, a, blm. i. czynność cz. Zasniecić. 2. p. Zasniecanie ś.

Zasniecanie się, a ś., blm. i. czynność cz. Zasniecić ś. 2. a. Zasniecanie *stanu rzeczy zarażonej śniecia.*

Zasniecić, i, il, nied. Zasniecać *zarazić, zepsuć śniecia.* Z. ś. i. *zarazić ś., zepsuć ś. śniecia.* 2. *stracić płodność, stać ś. jałowym, zajałowić.* Od skórek z jagód winnych zasniecają ś. kokosze. Trzyc. Od bobu kokosze nieś jaja przedstawiają i zasniecają ś., gdy go często jedzą. Trzyc. [Jaja ś. zasniecają]. Kokosz, zasnieciwszy ś. od tustości, przestała więcej nieś. Jabł. 3. *przen. skazić ś., zepsuć: Świeżej wiarki człowiek z zasnieconą główką.* Klon. (= *jałowy, pustą*).

Zasnieczenie, a, blm. i. czynność cz. Zasniecić. 2. a. Z. ś., *Zasnieczliwość stan rzeczy zasnieczalnej; śniecz pokrępowająca co.* Przen.: Maluje ś. w tym ta zasnieczliwość umysłów, ta nieradność. Paw. (= *gmuśność, zastój*).

Zasnieczenie się, a ś., blm. i. czynność cz. Zasnieczyć. 2. p. Zasnieczenie.

Zasnieczliwość, i, blm. i. rz. od Zasnieczyły. 2. p. Zasnieczenie.

Zasnieczyły, † Zasnieczyły, × Zasnieczyły *który zasnieczył, pośnieczyły.*

Zasnieżyć, i, il, † Zasnieżyć i. *zapuścić, okryć śnieżką.* 2. × Z. *przen. zabrudzić, zapługawić, zapaskudzić, zaszpecić: Squalidus, zasnieczony, pośnieczyły, zapługawiony.* Mącz. Z. ś. p. Zasnieżyć.

Zasnieżyć, eje, al, † Zasnieżyć, Zasnieżyć ś., × Zasnieżyć i. *zająć śnieżką, pośnieżyć:* Kiedy sama wewnątrz armata zardzewieje, zasnieżcieje... Chm. B. Pieniądze w mieszkaniu tym od najmniejszego do największego zasnieżają. Syk. 2. *przen. Z. gdzie = zasiedzieć ś., żyć ś., zrosnąć ś., użyć ś., zakorzenieć ś., zaaklimatyzować ś., zastarzać ś., przyzwyczaić ś., zaplesnieć, zadawnić ś.:* Takem ś. jakoś już tutaj zasiedziały, zasnieżają, różnemi stosunkami i przyzwyczajeniami powiązali. 3. × Z. *przen. zabrudzić ś., zapługawić ś., zapaskudzić ś., zaszpecić ś.*

Zasnieżony, Zasnieżony i. im. od Zasnieżyć. 2. im. od Zasnieżyć ś.

Zasnieżony p. Zasnieżony.

× Zasnieja, i ? : Wielkie u czystej pszenicy odpadają ziarna, ale to nie dziw: musiały być lekką obmierzłe zasnieją. Bart.

Zasniejenie, a, blm., p. Zasniejenie.

Zasnieżać, a, al i Z. ś. p. Zasnieżyć.

Zasnieżanie, a, blm., czynność cz. Zasnieżać. Zasnieżanie się, a ś., blm., czynność cz. Zasnieżać ś.

Zasnieżenie, a, blm., czynność cz. Zasnieżyć. Zasnieżenie się, a ś., blm., czynność cz. Zasnieżyć ś.

Zasnieżyć, y, yl, nied. Zasnieżać *zapełnić, zasytać, zakryć śniegiem, ośnieżyć:* Nie wycierasz nóg, zasnieżyłeś podłogę w izbie (= *naniosłeś na nią śniegu*). Przen.: *zabłyszczać śnieżną białością, zabielić:* Dziewki zasnieżyły kwiatami piersi. Gliń. (= *zabłysły śnieżnymi piersiami*). Czy ruszałka biała piersią nie zasnieży pod słońce? Tet. Zasnieżone ulice. × Nieos.: Zasnieżyło = *zaczął padać śnieg.* Z. ś. *zapełnić ś., zakryć ś. śniegiem.* Nieos.: Zasnieżyło ś. = *zaniosło ś. na długotrwały śnieg, śnieg pada na dobre, rozśnieżyło ś.*

Zasnieżenie, a, blm., Zasnieżenie, † Zasen ¹. czynność cz. Zasnąć: Śmierci człowieka sprawiedliwego Pismo nie zowie śmiercią, jedno zasnieżeniem. Rej. Roku 48 Euzebjusz kładzie zasen, albo Z., albo, jak my zowiemy, wniebowzięcie Najśw. Matki. Skar. 2. *stan śpiącego, uśpienie, sen, przen. śmierć:* Jak długo trwało to wzajemne Z., owa zupełność i doskonałość szczęścia? Żer.

[Zasnieży] p. Zasnęły.

Zasnieżony p. Zasnęły: Podanie o zasnieżonych rycerzach pod Mątłami.

Zaspić, uje, ował p. Zaszpić, ować.

Zaspić, i, il, uśpić: Czarownica zaspiła go tam w polu. Pokazał zaspijonych królów polskich.

[Zaspić, i, il] uśpić: Czarownica zaspiła go tam w polu. Pokazał zaspijonych królów polskich.

[Zaspić, i, il] uśpić: Czarownica zaspiła go tam w polu. Pokazał zaspijonych królów polskich.

[Zaspić, i, il] uśpić: Czarownica zaspiła go tam w polu. Pokazał zaspijonych królów polskich.

[Zaspić, i, il] uśpić: Czarownica zaspiła go tam w polu. Pokazał zaspijonych królów polskich. Zaspienie, a, blm.] czynność cz. Zaspić. Zaspienie, u, lm. y *zaspiwanie, intonacja:* Wierzę, że każdy żywy Z. ducha jest jak potężny meteor lot, że szlakiem światła w ciemności wybucha, znacząc gościniec dla niebieskich rot, co idą długo w jego jasny pas, choć Z. przebrzmiał i meteor zgasł. Ostr. B.

× Zaspiwacz, a, lm. e ten, co zaspiwawa, zaspiwał a. *zaczyna śpiewać.*

Zaspiwac, a, al i. i nied. × Zaspiwawać *zacząć śpiewać, odezwać ś. śpiewem, zanuć, zaintonować:* Umarłym zaspiwawszy przy ich zimnym grobie, zaspiwam i żywym, zaspiwam i sobie. Groch. Z. *co = śpiewając wykonać co, odśpiewać:* Artysta pięknie zaspiwał tę arję. Z. *piśnię.* 2. *przen.: Z. komu = powiedzieć, objawić co niemiłego; zażądać, zacenić:* Co mi też zaspiwa za tę robotę? Znalazł kogoś, co mu dał, ile zaspiwał. Krasz. Spróbuj wacpanna, pójdź tylko za niego, zobaczysz potym, co on jej zaspiwa! L. (= *jak ci będzie imponował*). Zaspiwam ja mu inaczej! (= *wezmie ś., wystąpię do niego w inny sposób, zacznę z nim z innej beczki*!). 3. [Z] *zaczarować na śmierć:* Tyżes moje zaspiwała dżecę. 4. *myśl. (o psie) zaszczekać na zwierza, zagrać:* Psy zaspiwały, i myśliwy porwali ś. do strzelb. Krasz. Z. ś. *zapłiznić ś. w śpiewanie, być hardzo zajętyym swym śpiewem; śpiewając zapamiętać ś.*

[Zaspiwac, a, al i.] *dziewczyna zaczynająca śpiew w gronie śpiewających towarzyszek.*

Zaspiwanie, a, blm., czynność cz. Zaspiwac. Zaspiwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaspiwac ś.

Zaspiwawać, uje, ywał i Z. ś. p. Zaspiwac. Zaspiwawanie, a, blm., czynność cz. Zaspiwawać.

Zaspiwawanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaspiwawać ś.

Zaspiłać, a, al i Z. ś. p. Zaspiłić.

Zaspiłanie, a, blm., czynność cz. Zaspiłać. Zaspiłanie się, a ś., blm., czynność cz. Zaspiłać ś.

Zaspilenie, a, blm., czynność cz. Zaspilić.
Zaspilenie się, a s., blm., czynność cz. Zaspilić s.

Zaspilić, i, il. Zaszpilić, × Zaspilować, nied. Zaspilać, Zaszpilać l. *zapiąć spilką a. na guzik, na haftek*. 2. [Z. furtkę] = *zamknąć lufkę*. Z. s. *zapiąć na sobie odzienie spilką, na guzik, na haftek*

× Zaspilować, uje, ował i × Z. s. p. Zaspilić.
× Zaspilowanie, a, blm., czynność cz. Zaspilować.

× Zaspilowanie się, a s., blm., czynność cz. Zaspilować s.

Zaśrubnik, a, lm. i narzędzie do zakręcania i odkręcania muretek śrubowych, klucz. Łs.

Zaśrubować, uje, ował, Zaszrubować, nied. Zaśrubowywać, Zaszrubowywać l. *śrubując zawrzcę; zakręcić*: Z. drzewiczki u pieca. Napój ten, gdy przechłodni, precedzić i w sklenicznych flaszach dobrze zasrúbowanych na chłodzie chować. Syr. 2. *wpuścić śrubę, wśrubować i wkręcić*.

× Przen.: Moeno to sobie w pamięć Z. Rej. (= *wbić w pamięć, zapisać sobie w głowie*).

Zaśrubowanie, a, blm., czynność cz. Zaśrubować.

Zaśrubowywać, uje, ywał p. Zaśrubować.
Zaśrubowywanie, a, blm., czynność cz. Zaśrubowywać.

† Zaśrzedni wychodzący zewnątrz środek, za środkiem będący, ekscentryczny, mimośrodkowy: Lecz jak on krąży? trudna wytłumaczyć pracę, czy wysoko, czy nisko, czy wpół śrzednie koła, czy też zaśrzednie robił, czy wzdluż, nie wiem zgola. Przyb.

† Zaśrzeniały p. Zaszroniały.

† Zaśrzenieć, i, il p. Zaszronić.

† Zaśrzenieć, eje, ał p. Zaszronieć.

† Zaśrzeniecie, a, blm. l. czynność cz. Zaśrzenieć. 2. czynność cz. Zaśrzenieć.

[Zaśrupać, a, ał] *zajść, dojść*: Możesz do domu bez niebezpieczeństwa Z.

[Zaśtupanie, a, blm.] czynność cz. Zaśtupać.

[Zaświabozenie się, a s., blm.] czynność cz. Zaświabozyc s.

[Zaświabozyc się, y s., ył s.] *zaodziawszy chustkę na głowę, zawiązać ją na szyi w tyle*.

Zaświadczać, a, ał p. Zaświadczyć.

Zaświadczenie, a, blm., czynność cz. Zaświadczać.

Zaświadczenie, a l. blm., czynność cz. Zaświadczyć. 2. lm. a, *świadcstwo wydane, atestat, atestacja, atest*.

Zaświadczyć, y, ył, [Zaświarczyć], nied. Zaświadczać, [Zaświarczać] l. *zeznać na korzyść jako świadek, poświadczyć, potwierdzić świadcstwem swoim*: Z. co ustnie a. na piśmie. On może tu najlepiej Z. To najlepiej o twoim kochaniu zaświadczy. Sienk. 2. [Z.] *zostać*: Nie zaświadczy go nigdy w domu (Por. Uświadczyć).

[Zaświarczać, a, ał] p. Zaświadczyć.

[Zaświarczanie, a, blm.] czynność cz. Zaświarczać.

[Zaświarczenie, a, blm.] czynność cz. Zaświarczyć.

[Zaświarczyć, y, ył] p. Zaświadczyć.

× Zaświat, u, lm. y, Zaświecie *kraina zaświatowa, nadziemski*: W jakibądź Z. odejdzem oboje, ścigać nas będą zgrzyot niepokoje. Krasin. Narody go (żywot wieczny) na ziemi dostąpić powinny, nim kaźden osobnik go w zaświatach dostąpi. Krasin. Marzenie uniesione przez du-

szę w Z. Z mej duszy jakiś potężny chór bije w zaświaty. Rż. Radzi, żeśmy s. wyrwali z mistycznych zaświatów. Dąb. Dałeś mi serce dumne a ogniste, żadne ulecieć w zaświatów obszar. Glin. Dusza jego uleciała w zaświaty. Jemu s. zdawało, że onego zna dobrze, że ich dusze, gdzieś w zaświatach ożenione ze sobą, tutaj s. szukają. Bał. Oswajam s. pomatu z tym swoim zaświatem, rozpoznając obyczaj różnego stworzenia. Ork. Krążyć z nim w zaświecie sztuki. Żer.

× Zaświatny p. Zaświatowy.

Zaświatowiec, wca, lm. *wcy istota z tamtego, z innego świata, istota niezemska, nadziemski*.

Zaświatowość, i, blm., rz. od Zaświatowy: Pomimo dochodzącego skądś z głębi groty huk, ma s. wrażenie ciszy, zaświatowości. Dąb.

Zaświatowy, × Zaświatny *za światem będący, pozaświatowy, niezemski, nadziemski*: Z., któryby był za światem, *ultramundanus*. Kn. Szatan po manoweu zaświatowym chodzi. Przyb. Co jest jak duchów zaświatowa miłość. Asn. Jak cień przypadną w mgły zaświatowe. Las. Niebo wyglądało już jak turkusowy Z. ocean z horyzontami ze złota i płomieni. Mie.

Zaświątkować, uje, ował *zacząć świątkować, zaświątkować*.

Zaświątkowanie, a, blm., czynność cz. Zaświątkować.

Zaświdrować, uje, ował, × Zaświdrzyć *zacząć świdrować; świdrując zakręcić; zawiercić*. Przen.: Zaświdrowało mi w nosie. Przen.: Zaświdrowało w niej to, że s. Pawełek nie jej, ale Emilce oświadczył. Jeż. (= *zakorciło, zajątrzyło, zabołło, zakłóło*).

Zaświdrowanie, a, blm., czynność cz. Zaświdrować.

× Zaświdrzyć, a, blm., czynność cz. Zaświdrzyć.

× Zaświdrzyć, y, ył p. Zaświdrować. L.

Zaświecać, a, ał i Z. s. p. Zaświecić.

Zaświecanie, a, blm., czynność cz. Zaświecać.

Zaświecanie się, a s., blm., czynność cz. Zaświecać s.

Zaświecenie, a, blm. l. czynność cz. Zaświecić. 2. p. Zaświecenie s.

Zaświecenie się, a s., blm., niek. Zaświecenie czynność cz. Zaświecić s.: Przy pierwszym zaświeceniu dnia dostrzegł go Sobek. Tet.

Zaświechtać, a, ał; × Zaświechtać *zaluścić, zaszmelcować, zaszmulać, wyświechtać, zabrudzić, zabrukać, zawałać*: Z. chustkę, papier. Z. s. *zaluścić s., zaszmelcować s., zaszmulać s., wyświechtać s., zawałać s., zabrudzić s., zabrukać s.* Zaświechtanie, a, blm., czynność cz. Zaświechtać.

Zaświechtanie się, a s., blm., czynność cz. Zaświechtać s.

Zaświecić, i, il, nied. Zaświecać l. *zapalić, rozniecić, aby świeciło*: Zaświecam świecę. Kn. Zaświeć świecę. Troc. [Z. palec trupa]. Na dzień s. nadmieniało, kiedy zaświeciła kaganiec. Ork. Obiedwie zaświecają male łojówki. Wysp. 2. *zrobić światło, rozświecić; zapalić światło*: Z. w mieszkaniu. Umarł już; więc, Panie, zaświeć nad jego duszą. Kaezk. (= *roztoć światłość wiekuistą*). 3. komu = *poświecić aż dokąd, zaprowadzić, odprowadzić, wyprowadzić go z światłem*: Zaświeć mu do drzwi. Troc. 4. *zacząć świecić, zaświtać, zajaśnieć*: Niepomyślnym dziś dzień ten zaświecił mi blaskiem. L. Przen.: Pogodna

zaswiecila chwila. Troc. (=zawitala). Fortuna mu przed oczy zaswiecila. Troc. (=usmiechnęła s.). I przeszłość, zbawienna, i przyszłość zaswieca. Krasin. Ów ksiądz cichy powstał jako prorok, aby Z. krajowi przykładem. Sienk. 5. a. Z. s. ukazał s. w jasnej postaci, zamigotać, zamajaczyć blaskiem, zabłyszczyć, błysnąć, zalśnić s., zajaśnieć: Coraz to nowa chata zaswieciła w krzakach leszczyny i tarna. Krasz. Błyskawica zaswieciła. Zaswieciły (a. zaswieciły s.) ślepie wilka. Piorun, chmury rozprówszy, zaswieca s. srogi. Bardz. Zaswieciło s. od błyskawicy, od świecy. Troc. (=zrobiło s. jasno, rozwidliło s.). Księżyce s. zaswiecił. Troc. Gwiazdy s. zaswieciły. Troc. Głupi s. przez rok świeci, a gdy trzeba właśnie Z. s., nie mając oleju, wygaśnie. Pot. Na twarzy majora zaswiecił s. uśmiech dobry, głęboki. Żer. Wycieraj, póki s. nie zaswiecie (=póki nie nabierze glansu, póki nie dostanie polysku). Przen.: Tak s. w głowę uderzyłem, aż mi s. coś w oczach zaswieciło. L. (=aż mi s. w oczach rozwidliło, zaiskrzyło, aż mi w oczach świeczki stanęły). Tak uderzył mię w gębę, aż mi s. w oczach zaswieciło. L. 6. × Karta zaswieciła = wyszła jako atutowa, wyświeciła s., wyświęciła s.: Każdemu pięć kart rozdawszy, wyrzucił jedną kartę, alifci dzwonka zaswieciła. Boh. 7. myśl. (o wilku) pokazać s. w nocy.

Zaswiecie, a, blm., p. Zaświat: Z., za światem miejsce. Troc. Z., *ultramundanus locus*. Kn. Płótno na zaświeciu jakimś rękoma aniołów nieskazitelnych utkane. Orzesz. Duch jej bój straszny z bładem, toczył ciałem, chciał z cudnych kształtów wyrwać s. w Z. Psm.

[Zaswiegonić się, i s., il s.] *zawalać s.*

[Zaswiegonienie się, a s., blm.] czynność cz. Zaswiegonić s.

Zaswiegotać, ce a cze, tał p. Zaświerzeć.

Zaswiegotanie, a, blm., czynność cz. Zaswiegotać.

[Zaśw(i)egotany] *zaświechtany, zawałany, zabrudzony*.

× Zaswiekotać, ce a cze, tał p. Zaświerzeć.

× Zaswiekotanie, a, blm., czynność cz. Zaswiekotać.

× Zaswiektać, a, al p. Zaświechtać.

× Zaswiektanie, a, blm., czynność cz. Zaswiektać.

Zaswierzeć, y, al, Zaświerszycieć, Zaświerkać, Zaswiegotać, × Zaswiekotać, × Zaświerkotać, Zaswiergotać, Zaswiergolić I. zacząć *świercać*, *świerczycieć*, *świerkać*, *świergotać*, *świergolić*; *świerknąć*, *świercząc odezwać s.*: Wróble zaswierczały. Przen.: Naciągnął łuk, przesunął palec po cię ciwie, aż zaswiegotata, jak jaskółka. Sienk. Gdy sygnaturka zaswiegotata na kościele, kiej ten ptaszek, zwolnijący na modlitwę, ocknęła stara znaga. Reym. Przen.: Krwawe blaski zaświerkały w koralach na niewieskiej głowie. Syrok. (=zaigrały, zalśniły, zabłyszczały). 2. *świerczeniem zagłuszyć*.

Zaswierczenie, a, blm., czynność cz. Zaświerzeć.

Zaswiergolenie, a, blm., czynność cz. Zaswiergolić.

Zaswiergolić, i, il p. Zaświerzeć.

Zaswiergotać, ce a cze, tał p. Zaświerzeć.

Zaswiergotanie, a, blm., czynność cz. Zaswiergotać.

Zaświerkać, a, al p. Zaświerzeć.

Zaświerkanie, a, blm., czynność cz. Zaświerkać. [Zaświerknąć, knie, knął a. kl]?: Łycka nie poderli, dziewczynie zaświerkli.

[Zaświerknięcie, a, blm.] czynność cz. Zaświerknać.

× Zświerkotać, ce a cze, tał p. Zaświerzeć. × Zaświerkotanie, a, blm., czynność cz. Zaświerkotać.

Zaświerszycieć, y, al p. Zaświerzeć.

Zaświerszczenie, a, blm., czynność cz. Zaświerszycieć.

Zaświerzbic, i, il *zarazić świerzbaq.*

Zaświerzbic, i, al kogo, cz. ni. = zacząć *świerzbic*, *zaswierzbic*: Dłoń mię zaświerzbiała. Nicos.: Zaświerzbiało go. Przen.: Zaświerzbiała go widać skóra = *chce widocznie co oberwać*. Język go zaświerzbiał = *nie utrzymał go na wodzy, musiał s. wygadać, wypaplać z czym*.

Zaświerzbienie, a, blm. I. czynność cz. Zaświerzbic. 2. czynność cz. Zaświerzbic.

Zaświetleć, eje, al *zajaśnieć*, *zabłyszczyć*, *zawiecić s.*, *zaiskrzyć s.*: Wzrok puściła po rozłogach, błądziła nim i po czasie niejakiś źrenice jej zaświetlały, zwracając s. w punkt jeden. Jez.

Zaświetlenie, a, blm., czynność cz. Zaświetleć.

Zaświetnieć, eje, al *zajaśnieć*, *zabłyszczyć*, *stać s. świetnym*, *odznaczyć s.*: Szczerym ogniem zaświetniały ich klingi w jaśni powietrza. Krasin.

Zaświetnienie, a, blm., czynność cz. Zaświetnieć.

Zaświeża przys. I. p. Świeży. 2. *zaraz, bez opóźnienia, hezwolocznie*: Podajemy tę rozmowę, jak ją król Z. zapisał. Kal.

Zaświecenie, a, blm., czynność cz. Zaświecić.

Zaświecić, i, il I. †Z. *zaliczyć w poczet świętych*, *ogłosić za świętego*. *kanonizować*: Stanisława świętego zaświecił papież Aleksander IV. Teof. Czy chcesz Z. Husa twójego? wszak wy nie zowiecie tych świętymi, których za wiary ewangelicką palą. Tworz. 2. †Z. dzień jaki = *zaliczyć do święt*, *zrobić świętecznym*: Helzbiety świętej dzień zaświecił Grzegorz papież; tenże święto Pawła św., Jana św. i święcie jego. Teof. 3. [Z.] *pokazać s.*, *nadejść*, *zjawić s.*, *zawitać*: Scholastyka mróz utyka, a nim Walek nam zaświeci, obaczysz, mróz kark skręci. Jakim Medard dniem zaświeci, takie będą sianożęci. 4. kar.: Z. = *kozere ugrzucić* (L.), *wyświecić kartę atutową*, *wyjsc w nią*.

Zaświecony I. im. od Zaświecić. 2. Zaświecone święto = *wroczyście* (*nie tylko kościelne*).

Zaświewtować, uje, ował *zacząć świętować*, *zaświątkować*; *porzucić pracę*, *urządzić bezrobocie*, *zastrajkować*.

Zaświewtowanie, a, blm., czynność cz. Zaświewtować.

Zaświnić, i, il *zapluwawić*, *zapaskudzić*, *zagwizdać*, *zabrukać*, *zabrudzić*, *obwinąć*, *poświnąć*, *zahabrac*, *zapaprać*, *zawalać*, *zupaćkać*, *znieczyszczyć*.

Zaświnienie, a, blm., czynność cz. Zaświnić.

Zaświsnąć, nie, nął p. Zaświstać.

Zaświstać, sta a szez, stał, Zaświszycieć, Zaświsnąć I. *zacząć świstać*; *świsnąć*, *zagwizdać*, *gwizdnąć*: Zaświsnę na nie i zagromadzę je. B. G. (zakrzyknę. Leop.). Otrząsnął s. dąb wielki, różgi zaświszczały, lub nie był wiatr, i samym zdrzał strachem zdjęty. Żebr. Aż zaświszczał biec. Z. na kogo = *zawołać go*, *świsnąćwszy*. 2. *wydać głos*, *wildze własciwy*. 3. kogo, co = *świszcząc zagłuszyć*.

Zaświstanie, a, blm., czynność cz. Zaświstać.

Zaświszczec, y, ał p. Zaświstać.
Zaświszczenie, a, błm., czynność cz. Zaświszczec.

Zaświśniecie, a, błm., czynność cz. Zaświsnąć.

× Zaświt, u, lm. y 1. *początek świtu, pierwsze zaświtanie, brzask*. L. 2. bot. (asteriscium) ros. z rodziny baldaszkowych. Zdr. Zaświtek.

Zaświtać, a, ał, × Zaświtnąć zacząć świtać, świtać, zaświecić; *zajaśnieć, rozwidnić* ś.: Zaświtało = *nastał świt*: Zaświtnął dzień. Troc. Jak zaświtnęło (zaświtło), odjechali. Troc. Zaświta, świta, świt jest. L. Przen.: Zaświtała myśl szczęśliwa, przyniesiona przez anioła i włożona na jej skronie. Krasz. (= *błysła, powstała, pojawiła* ś., *zawitała*).

Zaświtanie, a, błm. 1. czynność cz. Zaświtać. 2. × Z, p. Zaświt.

Zaświtek,tku, ln. tki p. Zaświt.

× Zaświtnąć, nie, nął p. Zaświtać.

Zaświtnia, i, lm. e bot. (staavia) ros.

× Zaświtnienie, a, błm., p. Zaświtnięcie. Troc.

× Zaświtnięcie, a, błm., × Zaświtnienie czynność cz. Zaświtnąć.

[Za — ta] p. Za — tam.

Zatabaczać, a, ał p. Zatabaczyć.

Zatabaczanie, a, błm., czynność cz. Zatabaczać.

Zatabaczenie, a, błm., czynność cz. Zatabaczyć.

Zatabaczyć, y, ył, nied. Zatabaczać *zawalać, zasyrać* tabaką: Nos, dziad zatabaczony. W mieście stał załoga Sas opili i zatabaczony. Kaczk. Trzymał w ręce chustkę zatabaczoną. Kaczk.

Zaborować, uje, ował 1. co = *zająć, zasłonić, zagrozić, zabunkadować* taborem. 2. *zastawić* tabor.

Zaborowanie, a, błm., czynność cz. Zaborować.

[Zatacenie się, a ś., błm.] czynność cz. Zatacić ś.

[Zatachlenie, a, błm.] czynność cz. Zatachlić.

[Zatachlić, i, il] p. Zatachlować.

Zatachlować, uje, ował. [Zatachlić], † Zataszlować 1. × Z. w sposób *oszukański zamienić, zachwycić i zapodziać; zamachować, zaszachrować*. 2. † Z. *zakryć, zataić*: Zoczył je syn Mai, zamknął i zataszlował wśród leśnej gęstwiny. Zebr. (occultat. L.). 3. [Z.] *sprzedać pokrywomiu, pozbyć* ś. *sekretnie czego*. 4. [Z.] *zapodziać*.

Zatachlowanie, a, błm., czynność cz. Zatachlować.

[Zatachmać, a, ał] *zapodziać, zatracić, przeszechrować, zaprzepścić*.

[Zatachmanie, a, błm.] czynność cz. Zatachmać.

[Zatachnić, i, il] do kwaczu, zł. = *zapakować, upakować, usadzić do kozy*. Estr.

[Zatachnienie, a, błm.] czynność cz. Zatachnić.

[Zatachtarzenie, a, błm.] czynność cz. Zatachtarzyć.

[Zatachtarzyć, y, ył] *zapodziać, zarzucić*: Zatachtarzyłem chustkę.

[Zatacić się, i ś., il ś.] *zaczaić* ś., *schronić* ś.: Z. ś. pod kierz przed deszczem.

Zataczać, a, ał i Z. ś. p. Zataczycyć.

Zataczanie, a, błm., czynność cz. Zataczać: Z. koliste gałki *ocznej (rotatio bulbii)*. Z. oczyma (nystagmus) = *drżenie kolkujące gałek ocznych*.

Zataczanie się, a ś., błm., czynność cz. Zataczać ś.

× Zataczywać, a, ał i Z. ś. p. Zataczycyć.

× Zataczywanie, a, błm., czynność cz. Zataczywać.

× Zataczywanie się, a ś., błm., czynność cz. Zataczywać ś.

Zataflować, uje, ował *połryć, zatażyć, obłożyć* a. *zagrozić taflami*.

Zataflowanie, a, błm., czynność cz. Zataflować.

Zataiciel, a, lm. e ten, co *zataił a zataja*; Z. *occultor*. Mącz.

Zataicielka, i, lm. i forma ż. od Zataiciela.

Zataić, i, il, nied. Zatajać 1. *zatrzymać w tajemnicy, ukryć, utaić, nie wydać na jaw*: Słowa nie dotrzymał, dane do schowania zataił sprzęty. L. Chytrze ś. uczaj, ale przedsię natury swej psiej nie zatai. Paszk. Lucylo, już nie czas przede mną zatajać; chcę wnijsć do najskrytszych serca twojego zakątków. Węg. Niepodobna siebie samą Z. przed sobą. L. Z. kogo = *przemilczeć o kim*. Skr. Aby panowie do tajemnic swoich takich mężów nie przypuszczali, którzyby tak otworzyli się byli, żeby niezgo w sobie Z. nie mogli. Kosz. (= *utrzymać w tajemnicy*). Wielkie bogactwa, wierna miłość, ciężka choroba, zranione sumnienie nie mogą być zatajone. Rys. 2. *zamilczeć, przemilczeć, zachować, zatrzymać przy sobie*: Z. co na spowiedzi. Nic w sobie Z. nie mogli. (= *utrzymać w tajemnicy*). 3. *zotłumić, przytłumić, ukryć, nie pokazać po sobie, powściągnąć*: Zaczął żałować, że jej zatajonego w głębi serca uczucia otwarcie na wyjezdny nie wyznał. Dan. Podobno nie wiesz, iż gniew zatajony bywa tym bardziej w sercu rozżarzony? 4. *itustować w kaszy = zagotować zupełnie, aby jej widać nie było*. 5. kuch.: Z. kaszę = *ugotować tak, że siężeje*. Z. ś. 1. *ukryć* ś., *skryć* ś., *przyczać* ś., *utaić* ś.: Nie zatai ś. nigdy szydło w worze. Rej. Niemasz nic tak skrytego w sercu, co by ś. zlekka rozmaitemi sposobami na wierzel nie wydało; szydło w worze jak ś. ma Z. Birk. Lepiej tak będzie, bo gdyby nas zdala ujrzeli, to aloby zdotali ś. gdzieś Z., a obronę przygotować. Sienk. Baby z dziećmi w głębiach borowych zatajone. Sienk. 2. [Z. ś.] *udać niezwykłego, wstrzymać dech w sobie*: Biła nią (różgą) bez miłosierdzia tak odmienca, że jaz ś. zatajał.

Zatajać, a, ał i Z. ś. p. Zataić.

Zatajanie, a, błm., czynność cz. Zatajać.

Zatajanie się, a ś., błm., czynność cz. Zatajać ś.

Zatajać, je, jał *zacząć tajem.*

1. Zatajenie, a, błm., czynność cz. Zataić; *tajemnica, sekret*: Przestrzegł kasztelana, aby tę rzecz w największym miał zatajeniu. Alber. Władca doskonale dyplomatyzmem zatajeniami. Stادن. Z. choroby (dissimulatio) = *ukrywanie choroby, Z. objawów chorobowych, zwłaszcza przez umysłowo chorych*.

2. Zatajenie, a, błm., czynność cz. Zatajać.

Zatajenie się, a ś., błm., czynność cz. Zatajać ś.

[Zatajkiem] przys. *podostatkiem, oficie*.

† Zatajnie przys. od Zatajny, *zataiwszy, tajnie* Chcę tego nie Z. zamilczeć, skrypt świadeczny swemu o tym podał stryjowi. L.

† Zatajny 1. *mogący być zatajonym*. 2. *zatajony, tajny, utajony, skryty*.

[Za tak roczek] *od dziś za rok*: Bodaj zdrowo plonowała pszenica, Z. doczekała.

[Za tam, Za ta] może tu jako, zapewne, spodziewać s. można: Za-ta jutro pogoda będzie.

Zatamować, uje, ował, nied. Zatomowywać zagrodzić, zatrzymać tamą. Przen.: wstrzymać, zahamować, powstrzymać: Z. krew (= utamować). Z. oddech. Z. przejazd. Z. drogę (= zaważyć). Z. ruch uliczny.

Zatomowanie, a, bfm., czynność cz. Zatomować: Z. krwotoku. Z. krwi (haemostasis) = wstrzymanie krwawienia z tętnicy lub żyły.

Zatomowywać, uje, ywał p. Zatomować.

Zatomowywanie, a, bfm., czynność cz. Zatomowywać.

Zatańcować, uje, ował i Z. s. p. Zatańczyć.

Zatańcowanie, a, bfm., czynność cz. Zatańcować.

Zatańcowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zatańcować s.

Zatańcowywać, ywa a. owuje, ał i Z. s. p. Zatańczyć.

Zatańcowywanie, a, bfm., czynność cz. Zatańcowywać.

Zatańcowywanie się, a s., bfm., czynność cz. Zatańcowywać s.

Zatańczenie, a, bfm., czynność cz. Zatańczyć.

Zatańczyć, y, ył, Zatańcować, nied. Zatańcowywać 1. zacząć tańcować; potaćcować, potaćczyć. 2. co = odtańczyć, przetańczyć: Z. walc. 3. kogo = zamęczyć tańczeniem: Na śmierć zatańcował mu żonę. Prus. 4. co = zagłuszyć, zatłumić tańczeniem: Bawiono s. na zabój w Warszawie, jakby chciał Z., zahulać wielką, bezmierną niedolę. Fin. Z. s. zamęczyć s. tańczeniem, oddać s. tańcowi do zapamiętania s.: Och! niech s. jeno post skończy, zatańcuję s. na umor. Sienk.

Zatapetować, uje, ował zakleić, zakryć tapetami: Z. drzwi.

Zatapetowanie, a, bfm., czynność cz. Zapetować.

Zatapiać, a, ał i Z. s. p. Zatopić.

Zatapiać, a, bfm., czynność cz. Zapiać: Z., podtapianie kół wodnych = podstąpienie wezbranej wody pod koła, skutkiem czego obrót ustaje. Łab.

Zatapiać, a, ał i Z. s. p. Zatarzać.

Zatarasować, uje, ował, † Zatarasid zagrodzić tarasem, zatasować, zabarykadować, zaważyć, zalażyć, zaprzec: Drzwi co najlępiej zatarasowała. Kochan. Stały jeszcze zamknięte bramy i zatarasowane. Wuj. Aod, zatarasowawszy drzwi, tyłem usiadł. Skar. Zatarasowała próżne drzwi, zalażywszy na wrzeciędz luczyno. Bardz. Zamknął kancelerzowi pańskie, zatarasidł progi, nie wniędzie tam skrzywdzony, nie trafi ubogi. Prw. Przen.: × Nieprawośćią zatarasowane uszy twoje. Smotr. (= zatkane, zamurowane). Z. s. zagrodzić siebie tarasem, zabarykadować s., zalażyć, zaważyć, zaprzec przystęp do siebie.

Zatarasowanie, a, bfm., czynność cz. Zatarasować.

Zatarasowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zatarasować s.

Zataraszenie, a, bfm., czynność cz. Zatarasid.

† Zataraszenie się, a s., bfm., czynność cz. Zatarasid s.

Zataracie, a, bfm., czynność cz. Zatrzeć: Do uwarzenia piwa dobrego te cztery sztuki należą: Z, dowarzenie, chmielu dosmażenie, zadanie drożdżów. Haur. Tażbiery także s. na Z. gorzałki przydadzą. Haur. To rozstrzelenie ich (budników-Mazurów) nie wpłynęło bynajmniej na pomieszanie z ludem okolicznym, na Z. pochodzenia, zapomnienie mowy. Krasz.

Zataracie się, a s., bfm., czynność cz. Zatrzeć s.

† Zataraczka, i, lm. i p. Zatarag.

[Zatarac, zatrze, zatarat i Z. s.] p. Zatrzeć.

Zatarag, u, lm. i, × Zataraga, † Zatarzka, † Zatarzka, † Zataraczka nieporozumienie czynne, zajście, poróżwienie, komecz, spór, waśń, zwada, utarczka, starcie, konflikt, przejście nieprzyjemne, klótnia, × zatargnięcie, † zaważyć: Z. o granicę. Rozsądzał między niemi zataragi. Miejskie niełatwości i zataraczki, (= kłopoty). Ani blask twój sędziogo, ni patrona ludzi, gdy obu co raz świeżej Z. pieni budzi. Hul. Zręcznym s. autor komedji pokaże, kiedy wykoncypuje położenia delikatne, w których wpada w Z. lub trudność amant z osobą kochaną. Czart. A. (= zakłopotanie). Z. s. z tego wywiązał żywy i z obu stron uparty. Krasz. Algimunt państwa w pokoju trzymał, tylko co miał trochę zataraczki z Dawidem, księżciem łuckim. Biel. M. Miałem zataraczkę niemąłą, tudzież i lud mój z syny Amon. Leop. (miałem niemąły spór. B. G.). Przykre od ludzi żołnierskich zataraczki najbardziej w tym razie dokuczają będą. Ber. (= napaści, natręctwa. L.). Gdy s. ludziom przytrafi jaka zataraczka, przychodzą do mnie, żebym rozsądził między niemi. Leop. (zataraczka. Leop.; gdy sprawę jaką mają. B. G.). Nie mając żadnej z nim zataragi, zwróciła serce, choć mu już oddana. Szym. Folwerek uważam jak port z miejskich niełatwości i zatarzek. Trzye. Między nim i biskupem wrocławskim o pierwsze miejsce zaszła zataraga. Nies. Nie po tych zataragach. Troc. Miałem z nim zataragę. Troc. Zwykłe sąsiedzkie zataragi. Mick. Nie ustawała też zataraga ze Szwedami. Nar. Od owej... zataragi... szweca z krawcem upłynęło już dni siedm. Fred. A. 2. [Z.; Zatarag, Zatar] ryb. miejsce muliste bardzo głębokie, w którym można uwieźnąć, utopić s., gruz, topiel.

× Zataraga, i, lm. i l. p. Zatarag. 2. przeszkoda: Wielką w tym zataragę (przeszkodę) miałem. Troc.

Zataragać, a, ał, Zataragnąć 1. zacząć targować, targować, zaszarpać, szarpnąć, pociągnąć, zatarasować: Owa s. razem gęstym dąb zwątlony wali i liną zataragniony gwałt lasu obali. Żebr. 2. targując zamęczyć; zaszarpać. 3. targując zawlec, zaciągnąć dokąd: Jaszezurki zataragały trupa w żar. Słow. Z. s. targować s., szarpnąć s., zaszarmotać s.: Żeby mogło żywiej Z. s. serce. Dan.

Zataraganie, a, bfm., czynność cz. Zataragać.

Zataraganie się, a s., bfm., czynność cz. Zataragać s.

Zataragnąć, nie, ał p. Zataragać. Z. s. l. p. Zataragać. 2. [Z. s.] paląc (tytoń) zaciągnąć s.

Zataragnienie, a l. bfm., p. Zataragnięcie. 2.

× Z. p. Zatarag: Do pogodzenia Ludwika Węgierskiego z księciem beńskim pomogło Z. między Węgrami a Polakami dla ranienia w twarz Szafranca. Stryjk.

Zataragnienie się, a s., bfm., p. Zataragnięcie s.

Zatargnięcie, a, blm., **Zatargnienie** czynność cz. **Zatargnąć**.

Zatargnięcie się, a ś., blm., **Zatargnienie** ś. czynność cz. **Zatargnąć** ś.

Zatargować, uje, ował, nied. Zatargowywać *zaczę targować*. L. Nie zatargowujcie skóry niedźwiedzia, kiedyście go jeszcze nie ubili. Gliń. Koń zatargowany, panna zaręczona (Prz.). Orzesz.

Zatargowanie, a, blm., czynność cz. Zatargować: Po zatargowaniu gruntu włościanin wnosi zadatek.

Zatargowywać, a, ał p. Zatargować.

Zatargowywanie, a, blm., czynność cz. Zatargowywać.

× **Zatarkać, a, ał, Zatarkotać** *zaczę tarkać, tarkotać; zatarkotać*. l.

× **Zatarkanie, a, blm., czynność cz. Zatarkać.**

Zatarkotać, ce a. cze, tal p. Zatarkać. L.

Zatarkotanie, a, blm., czynność cz. Zatarkotać.

Zatarmosić, i, il l. przerzucając zarzucić, zapodziać, zaprzepaścić, zawieruszyć. 2. tarmosząc zamęczyć; zaszarpać, zatargać.

Zatarmoszenie, a, blm., czynność cz. Zatarmosić.

Zatarń, i, lm. e bot., p. Strzeligłóg.

× **Zatartarzenie, a, blm., czynność cz. Zatarzyć.**

× **Zatartarzyć, y, yl?**: Tę kartkę szanowną ojcowie mi zatartarzyli, więc ją w krótkości, jak umiałem, złożyłem. Byk.

[Zatartuska, i, lm. i] *zacierka z żytniej grubej maki, ugotowana na wodzie.*

Zatarty im. od Zatrzać.

× **Zatarzać, a, ał, † Zatarzać** *tarzając zatoczyć*. L. Choć podobieństwem żadnym nie pijany, raz ś. zatarza i pijanym zmyśla. Pot. Z. ś. *tarzając ś. zatoczyć ś.; rub. zuryć, zarzać nosem.*

× **Zatarzanie, a, blm., czynność cz. Zatarzać.**

× **Zatarzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatarzać ś.**

† **Zatarzka, i, lm. i p. Zatarg.**

Zatasować, uje, ował, × Zatasowywać l. × Z. *stasować, skartować, zmięszac*: Z. karty, zamieszac. L. 2. *zatarasować, zawałić, zaprzec, zabarykadować*: Na petardy ś. ostrzeższy, bramy zatasowali. Mask. Jest tam kto, hej! dokoła zamknąć, Z. Fred. A.

Zatasowanie, a, blm, czynność cz. Zatasować.

× **Zatasowywać, uje, ywał p. Zatasować.**

× **Zatasowywanie, a, blm., czynność cz. Zatasowywać.**

[Zataszczenie, a, blm.] *czynność cz. Zataszczyć.*

[Zataszczyć, y, yl] l. *zaciągnąć, zawlec, powlec, zaprowadzić gwałtem dokąd, gm. potuszczyć*: Z. kogo na ratusz. 2. [Z.] *zarzucić, zgubić.*

† **Zataszłować, uje, ował p. Zatachliwać.**

† **Zataszłowanie, a, blm., czynność cz. Zataszłować.**

Zatatarzenie, a, blm., czynność cz. Zatarzyć.

Zatatarzyć, y, yl *zapelnić, załudnić* *Tatarami.*

Zatatrać, a, ał *narzuciwszy pokryć*: Z., zagrzebać, zaklepać wszystko, co było! Żer. Zamknął (drzwiami) otwór (w sianie) i zawiółki, zatatrał deskę (= drzwi) sianem. Żer.

Zatatrzenie, a, blm., czynność cz. Zatarzać.

Zatatrzański z tamtej strony Tatr *będący, z za Tatr; stanąć puchodzący.*

† **Zatapać, a, ał p. Zatapać. L.**

† **Zatapanie, a, blm., czynność cz. Zatapać.**

[Zatchem] *bez ustanku*: Dziadusi prawili Z.

× **Zatchły p. Zatchły.**

1. † **Zatchnąć, nie, nął p. Zatkanć.**

2. † **Zatchnąć, nie, nął i † Z. ś. p. Zatchnąć.**

Zatchnąć się, nie ś., ał ś., nied. Zadychać ś. zadusić ś. własnym oddechem, stracić wolność oddechu: Z. ś. *biegnąc (= zadyszać ś., zdyszać ś., zaziąć ś., zziąć ś.)*. Ono rotmistrze do niego prędko i zadychając ś. bieżą. Skar. Staby, chciawszy mocniej chodzić, natychmiast ś. zadycha, poci ś. Krup. Polektus, ponieważ człek tłusty był, a dzień bardzo gorący, tedy ś. stojąc pocił a zadychał od swej długiej mowy. L. Tu ś. zatchnęła i zalana łzami nie mogła więcej mówić. P. Koch. *Zatchnął ś. = ichu mu zabrakło, sparło mu oddech w piersiach*. Biegając tu, straszniem ś. zatchnął. L. Ach, zatchnęłam ś. *biegnąc* prędko. L. A wtymem ś. w skok porwał i tak lotnie sprawił, żem ś. zatchnął. Jabł. Ale cóż to? gdzież Tytus zatchnąwszy ś. pędzi? Min. Chuda skapa tatarska na podolską miłą ani ś. zatchnie, a każdego, by wierę na trzy skoki skakał, tedy pewnie ugoni. Rej. Zatchnęły mu ś. piersi, tak że ledwie ziele, z członków jego pot hojnym strumieniem ś. leje. Dm. Z gęby piana ś. toczy, a lubo zatchnięty, głos silniejszy nad ludzki miał on niepojęty. Jabł. (= *zadyszany, zaziąany*). Także uciekać będziesz, pieszezoehu zatchniony! nie takeś obiecowal twojej ulubionej. Li. Będziesz, pieszezoehu zatchniony, uciekał, nie takeś swojej kochance przyrzekał! Min. Dyszała cała, zatchnięta w sobie. Słow.

Zatchnienie, a, blm., p. Zatchnięcie ś.

1. † **Zatchnienie, a, blm., p. l. † Zatchnięcie.**

2. † **Zatchnienie, a, blm., p. 2. † Zatchnięcie.**

Zatchnienie się, a ś., blm., p. Zatchnięcie ś.

† **Zatchniewać, a, ał i † Zatchniewać ś. p. Zatkanć.**

† **Zatchniewanie, a, blm., czynność cz. Zatchniewać.**

† **Zatchniewanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatchniewać ś.**

1. † **Zatchnięcie, a, blm., Zatchnienie** *czynność cz. l. † Zatchnąć.*

2. † **Zatchnięcie, a, blm., † Zatchnienie** *czynność cz. 2. † Zatchnąć.*

Zatchnięcie się, a ś., blm., Zatchnienie ś., Zatchnięcie, Zatchnienie *czynność cz. Zatchnąć ś.:* Zatchnienie, utrata oddechu. Błaż. Z. (apnoea s. apnoë) bezdech; dyszenie wskutek utrudnionego oddechu. Z., *interclusio animae*. Kn. Wszakom ja w samym wsparciu i zatchnieniu nie przedstawiał myślamy wesółmi i odważnemi siebie koł i zaspokajając. Pileh.

[Zatcimiać, a, ał] *zaciemniać, zasłaniać komu światło, stanąć komu od światła.*

[Zatcimianie, a, blm.] *czynność cz. Zatcimiać.*

[Za tela] l. *dopóki. 2. tymczasem*: A jo Z. idem spać. Tet. 3. *za ten czas. 4. przez ten czas, w ciągu tego czasu*: Co já téz bedem jád Z?

Zatelefonować, uje, ował *zagadać przez telefon, rozmówić ś. z kim przez telefon, dać mu znać przez telefon, domieść mu co przez telefon*: Zatelefonował do straży ogniowej, zawiadamiając o swoim niemilym położeniu.

Zatelefonowanie, a, blm., czynność cz. Zatelefonować.

Zatelegrafować, uje, ował *zakorespondować telegraficznie*: Zatelegrafowano ostrożnie do rządu. Krasz.

Zatelegrafowanie, a, blm., czynność cz. Zatelegrafować.

Zatelepać się, pie ś., pał ś. telepiąc ś. zawlec ś., zaleźć.

Zatelepanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatelepać ś.

[Zateleszczenie, a, blm.] czynność cz. Zateleszczyć.

[Zateleszczyć, y, ył] zaciągnąć, zawlec po ziemi: Zateleszczyłem worek aż do stodoly.

[Za tem] 1. *potym, następnie.* 2. A Z. = zresztą: Zdawało mi ś., że on tu wczoraj był A Z. nie pamiętam.

Zatemperować, uje, ował pióra, ołówek = zarzącać do pisania, × wytemperować: Gęsie pióra, jeżeli są przezroczyste i dobrze zatemperowane, użyte być mogą do rysowania gór. Łs. Te wszystkie rzeczy daleko pierwej były do skutku przyprowadzone, niżeli ten autor piórko zatemperował na swoją historję. Swit.

Zatemperowanie, a, blm., czynność cz. Zatemperować.

[Za ten czas] przys. *tymczasem:* Zebys mi tu za ten cas zabiła tego chłopaka.

Zaterać, a, ał, Zatyrać terajęc pozbawić wszelkiego znaczenia, wszelkiej wartości, sterać, sponiewierać, zmarnować: Macocha dziecko zatyrała. [Z. ś.] 1. zmarnować ś., sponiewierać ś. 2. zarzucić ś., zardziąć ś., zapodziąć ś., zawieruszyć ś.

Zateranie, a, blm., czynność cz. Zaterać.
Zateranie się, a ś., blm., czynność cz. Zaterać ś.

[Zatergnąć, nie, ną] umrzeć, wyciągnąć nogi.
[Zatergnięcie, a, blm.] czynność cz. Zatergnąć.
Zaterlikać, a, ał zacząć terlikać; terlikając odezwać ś.; zaterlować.

Zaterlikanie, a, blm., czynność cz. Zaterlikać.
Zaterminować, uje, ował zacząć termin u majstra, zacząć praktykę terminatorską.

Zaterminowanie, a, blm., czynność cz. Zaterminować.

× **Zatestamencie, a, blm., czynność cz. Zatestamencieć.**

× **Zatestamencieć, i, il zapisać, zapewnić testamentem:** Nieboszczyk pismem zatestamencieć wieczne utrzymanie. Fred. A.

[Za też ta, za tyż ta] zwrot wyrażający i pewne zdumienie i niedowierzanie i ubolewanie, zależnie od okoliczności.

Zatechlina, y, lm. y, Zatechłość 1. zajście stęchliznq; stęchlizna, zaduch: W takim zawarcu muszą być zaduchy, pleśni, zatechliny. Haur. Hippokrat w morowym powietrzu kazał ognie palić, wysuszając tym zatechłość wiatru. Petr. 2. *zatchwienie, duszność, dychawica, dychawiczność, krótki oddech,* × *zaduch:* Wilgotne wiatry ludziom letnym czynią zatechłości. Trzye.

Zatechłość, i, lm. i p. Zatechlina.

Zatechły, × Zatochły który zatechl, stęchły: Wyżewy z jezior zatechłych wstają. Przyb. Przen.: Ze mnie archiepiskopa uczynią episkopa i to jakiegoś zatechłego tytłu. Smotr. (*in partibus*). Jak ja, taki koczkošan Z., wydam ś. tam wśród waszego eleganckiego świata. Krasz. (= zakazany, obskurny, bez znaczenia).

Zatechnąć, zatechnie, zatechnął a. zatechl, Z. ś., [Zastęchlic ś.], † Zatechnąć ś. zająć stęchliznq, stęchnąć: Wielka woda albo nigdy, albo rzadko ś. zatechnie, gdzie przeeciwnie mała woda lada za przyczyną wnet ś. skazi. Górn.

Zatechnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zatechnąć ś.

Zategły który zategl, stęzaly, zesztyniały, skostniały: Po zawiędlęj, jakby zategłej brózdami twarzy Toporowej popłynęły strugi łez. Tet.

Zategnąć, nie, gl stęzec, zesztynieć, skostnieć: Beata konia wstrzymała i jak gdyby zategła w siebie nieruchoma. Tet. Pozostawiali na śniegach całe kompanje towarzyszy, na kości zategłych od mrozu. Tet.

Zategnięcie, a, blm., czynność cz. Zategnąć.
Zatepiać, a, ał p. Zatepić.

Zatepiani, u, lm. y, Żelazne drzewo bot. (siderodendrum) ros.

Zatepianie, a, blm., czynność cz. Zatepiać.

× **Zatepić, i, il, nied. Zatepiać 1. wytepić, wypłenić. 2. stępić, przytepić:** Siekiera zatepiona. Troc. Zatepiłeś mój nóż. Troc. Książęta, gdy z saraju wychodzą, muszą mieć umysł tak zatepiony i zhukany, żeby im bardziej słuchać, niż rozkazywać przystało. Kłok. Takie wychowanie zatepia rozumy. Troc. (= zakwa). Zatepiony i zhukany umysł. Troc.

Zatepić, je, ał stępieć, stępić ś., przytepić ś.

× **Zatepienie, a, blm. 1. czynność cz. Zatepić. 2. czynność cz. Zatepieć.**

[Zatęschnić, i, il] p. Zatęsknić.

[Zatęschnienie, a, blm.] czynność cz. Zatęschnić.

[Zatęścić, i, il, Zatyścić] zatłumić, stłumić, zduśnić, zagasić, przygusić: Z. ogień.

[Zatęszenie, a, blm.] czynność cz. Zatęścić.

Zatęsknić, i, il, [Zatęschnić], nied. Zatęskniać 1. do kogo, do czego, za kim, za czym = zacząć tęsknić, uczuć tęsknotę; stać ś. tęsknym nakoniec, nie widząc kogo, czego: Z. do matki, za krajem. 2. × Z. kogo = nahać go tęsknoty, uczynić go tęsknym: Ani ich żądane zateśknią nadzieje. L. Z. ś. umrzeć z tęsknoty: Za żonę mi dasz Pażyteję, za którą ś. dniami całymi zateśkniam. Ml.

Zatęsknienie, a, blm. 1. czynność cz. Zatęsknić. 2. p. Zateśknienie ś.; tęsknota.

Zatęsknienie się, a ś., blm., niek. Zateśknienie czynność cz. Zateśknić ś.

Zatętnić, i, il, Zateńnić 1. zacząć tętnić, odezwać ś. tętnieniem: Powóz na bruku zateńnił. (= zadudnił, zaturkotał). Zateńnił wielki dzwon w kaplicy zamkowej. Dzierż. Zateńnił jakiś szelest. Stasz. Zdało mu ś., że w uszach śmiech sztyderski zateńnił, i porwał ś. za głowę. Krasz. W stodołach cepy zateńniły. Prus. Serce żywej zateńni (= zabije, zadrga, zakolące). 2. wydobyć tętnienie, zabrznieć, zadźwięczeć: Zateńniłem w klawisz ręką. Słow.

Zateńnić, i, ał p. Zateńnić.
Zateńnienie, a, blm., czynność cz. Zateńnić a. Zateńnić.

Zateżać, a, ał p. Zateżyć.

[Zateżaly] stęzaly, skostniały.

Zateżanie, a, blm., czynność cz. Zateżać.

Zateżenie, a, blm., czynność cz. Zateżyć.

Zateżyć, y, ył, nied. Zateżać stężyć nieco, tęszym uczynić, tego zaprawić: Zateżać krochmalem ohusty. Troc.

[Zatka, i, lm. i] patyk do zatykania jarzma, jarzemko, snoza.

Zatkać, a, ał, † Zatechnąć, † Zatechnąć, † Zatechnąć, nied. Zatykać, † Zatykać, † Zatechniewać 1. wetknąćszy zamknąć. zapchać: Wódkę tę na słońcu, dobrze w śklenicy zatkawszy, wylutować. Syr. Zatkął wszystkie dziury. Troc. Zatknął flaszę. Troc. (= zakorkował). Z. beczkę (= zaszpuntować). Z. piec (= zamknąć, zasunąć).

Gdy ś. z okrętem źle dzieje, gdy dziur jego nie

zatykamy... Skar. Przen.: Z. dziurę = *zapębić, wynagrodzić stratę, powelować ubylek*. W r. 1661 Turcy stracili przez szturm 28 galer; zatykające dziurę, kazał zaraz wezryr nowe budować. Kłok. Tym ci wszędy Z. Kn. (tylko też to umiesz. (Kn.); tym jednym będzie ratujesz. L.). Nami najgorszą dziurę zatykają. P. Koch. (= *wyręcają s. nami dla wyrównania braku, zeżegnania niebezpieczeństwa*). Musiałem nos zatykać. L. Z. uszy watą. Przen.: *zasłonić, zatulić*: Zatknie uszy na gwary ludzkie. Pileh. (= *nie chce ich słuchać, wiedzieć o nich*). Z. sobie uszy na co (= *nie chce czego słyszeć*). Głuchym nie potrzeba będzie Z. sobie uszy przed niemądrym bezbożników szyderstwem. L. Z. uszy potrzeba na nikczemne szczebietliwych języków plotki. L. (= *puszczać je mimo uszu, nie słuchać ich, być głuchym, nie zważać na nie*). Kto do prawego szezęścia dąży, niech zatknie uszy na gwary ludzkie. Pileh. Z. komu usta, gębę = *zamknąć, zmusić do milczenia*. Rozprawiasz mi, niecnoto? pięścią ci gębę zatkam. L. Nie doczekasz ś. tego, żebyś mi miał gębę Z. L. Mielez, abym ci mieczem gęby nie zatkaf. Skar. Aposto! Z. chce heretykom usta. Zigr. Toć tak Zwingl'jusz usta twe niewstydlive zatyka, jako pełne potwarzy. Zigr. Gębę mu zatkaf. Kn. Zatkaf mu tym zarzutem gębę. Troc (= *przeparł go w argumentacji*). Kto ś. na mnie spojrz, czapką oczy zatkaf. Głog. Całkiem mię zatkaf, że tehu nie mogę złapać. Sienk. Dziecko, płacząc, zatkaf sobie oczy piąstkami. Tu Zagłoba uszy zatknał i wołał jeszcze żałośniej: nie nam po Żydu. Sienk. Przen.: Z. komu gębę = *przekupić, byle milczał, byle ś. zaspokoił, byle przychył ze swoją pretensją*. 2. Zatknać, nied. Zatykać = *wetknąć, włożyć, nasadzić, wbić, wściwić, aby sterowało*: Zatykam na rozeń pieczenia. Kn. Zatkniij pieczenia na rozeń. Troc. Wiśnia, patrz, jako wszczepiona i w płonkę twardą zatkniiona prędko ś. w niebo porywa. Dar. J. Na wałach tej twierdzy zwycięskie zatknał chorągwie. L. Druzus tam orły rzymskie zatknał, gdzie ledwie o Rzymianach wiadano. Oss. Białe chorągwie na wieżach zatknięto. Mick. Na miejsce Paleologów zasiadł tam Mahomet i księżyc turecki zatknał. Lel. Z. co za co = *zasunąć, wetknąć, wsunąć, nasadzić, wściwić, wrazić, włożyć*: Henryk landgraf zwykł nosić na czapie srebrną skofijkę, za którą pióro kapłunie zatknał. Kosz. Z. rękę za pas. Goś w cudzym domu powinien ręce sobie za pas zatknać, a oczy powiekami zakryć, żeby nie wszystko widział i niezego ś. nie tykał. Trzt. 3. × Z. łaki (i t. p.) = *obstawić je tykami z wiechami na znak, że na nich paść nie wolno*. Sł. wil. Było to właśnie na wiosnę; zatykano łaki. Krasz. 4. tkaniem zająć, pokryć; po tkacku zarobić. 5. [Zatykać czym oczy] = *podtykać wciq: co w braku czego innego*: Zatykać oczy kartoflami. 6. anat. (obturare, obstruere): † Wiąz zatykający, † więzadło zamykające, † więzadło zasłaniające (ligamentum obturatorium) = *więzadło zasłoniowe* † Myszka zatykająca, † Zatykaacz, † Myszka zatykowata (musculus obturatorius, obturator) = *mięsień zasłaniający, zasłaniacz*. 7. chir. *tampnować, zatkaf otwór w ciele dla wstrzymania krwotoku*. 8. lek.: Z. w ciele ludzkim bieg cieczy = *zapatć, zapchać, zamulić*. L. Biegunki zatykającymi lekarstwami nie bywają znoszone. Perz. Zatkawszy nieczystość w kiszkaach, której ś. przyrodzenie chciało pozbyć, zaognienie sprawia. Perz. Paniom, którym ś. macieca zatehniewa

a. zatyeha, pomaga jałowiec. Urząd. Gdyby ś. próg maciecy zarażeniem jakim zacinął i zatehnał, żadnej ślizkości nie mając, nie godzi ś. o wypędzeniu płodu pomyśleć. Spicz. Podkurzaniem i płód zaumarły i zapalenie i zatehniona krew bywa wygnana. Spicz. Zamula to i zatyka żywot. Troc. 9. zł. *zamknąć, podeprzeć*. Z. ś. 1. *zapchać ś., zeprzeć ś., zatrzymać ś., stłoczyć ś., zewrzeć ś.*: Kra zatkaf ś. (= *zrobił ś. zator*). 2. *zalusić ś., straciwszy dach*: Mnie wstyd po chłopsku mordować; co innego, jeśli ś. zatkniiesz do rana, bo to ś. już nie jednej świni przysgodziło. Sienk. Musiał zmarznąć a. zatknał ś., bo własną czapkę dotychezas w zębach trzyma. Sienk. Ha, basalyki!... cud będzie, jeśli ś. nie zatkne. Sienk. 3. *zostać zatkniętym, zapchać ś., zamulić ś.*: Otwory, rury zatkafy ś. 4. † Z. ś. = *zapiąć ś.*: Włożyła rąbek i zatkneła ś. Bud. 5. [Zatykać ś.] *ubierać sobie głowę kwiatami*. 6. Hut.: Zaprawa w wielkim piecu zatkaf ś. = *zapchała ś. od spodu pozostałemi nieczystościami*. Łab.

Zatkalik, a, lm. i zool. (platypus) *chrząszcz czteroczątkowy kornikowaty*.

† Zatkalny' p. Zatykalny.

Zatkane tony waltorni muz. *gdy ręka lewa przykrywa otwór instrumentu*.

Zatkanie, a, blm. i. czynność cz. Zatkaf: Z. dziury. Troc. 2. p. Zatkanie ś. Patol. (obturatio, obliteration): Z. przewodu, Z. jamy. Z. stołca (obstipatio alvi, coprostasis, constipatio, obstruatio alvi) = *zawarczenie, obstrukcja*. Z. naczyń. O zatkaniu krwawym, czyli o krwawej kile; jest to zatkanie ś., czyli przeszkoda przechodzenia krwi w żyłach krwawych naczyń nasienych ucyniona. Perz. Z., zamulenie w ciele żył. Kn., Troc. Sapki lezenie, to jest zatkanie nosa. Sien.

Zatkanie się, a ś., blm., niek. Zatkanie czynność cz. Zatkaf ś.

† Zatkanka, i, lm. i zastawka, zasuwka, zapadka: Zatkanka lub walwula w jajku białogłowskim, która powrotu robaczki nasionowemu nie dopuszcza. Krup.

Zatkany I. im. od Zatkaf. 2. lek., p. Niedrożny.

Zatknać, nie, nafi i Z. ś. p. Zatkaf.

Zatknienie, a, blm., p. Zatknięcie.

Zatknienie się, a ś., blm., p. Zatknięcie ś.

Zatknięcie, a, blm., Zatknienie czynność cz. Zatknać.

Zatknięcie się, a ś., blm., Zatknienie ś. czynność cz. Zatknać ś.

Zatknięty, × Zatkniiony I. im. od Zatknać który zatknięto. 2. † Z. a. Zatehnęły który ś. zatkaf.

× Zatkniiony p. Zatknięty.

× Zatkwić, i, il *zalożyć, zasadzić, aby tkwiło, utkwieć*.

× Zatkwienie, a, blm., czynność cz. Zatkwić.

[Zatlać się, a ś., at ś.] p. Zatląć.

× Zatlafy który zatlaf: Zatlafa Frola już gore, napoly obumierając z ciepła. Otw. (= *rozpalona, przepalona, spalona, spieczona*).

[Zatlafie się, a ś., blm.] czynność cz. Zatlaf ś.

Zatląć, eje, af, Zatlif ś., [Zatlaf ś.], nied. Zatlawać zacząć tleć; zatlifć ś., zafafć ś., zapafić ś. *nieznacznie*; zafafwszy ś., tleć: Drań, piec okrywająca. zwykła od wielkiego ognia zatlawać. Torz. Przypatrz ś., człeczce, co ś. z iskrą dzieje: zda ś. już zgasać, aż znou zatlaje. Bratk. Błada siarka z dymów zatlawa pomadu. Żebr. Jak ś. więc próżna kłosa słoma zagorewa, jak ś.

więc od łuczywa pasieka zalewa, które w nagodź lub blisko przysadził podróży, lubo dnia nie czekając, odbiegł nieostrożny, tak Bóg w płomienie zabrnął. Żebr.

Zatlenie, a, lm. a l. czynność cz. Zatlíč. 2. czynność cz. Zatlíč: Ja w mym sercu postrzegłem to pierwsze zatlenia, które bytność pięknego roznieca stworzenia. Szym. (= *pierwsze ognie. iskry miłości*).

Zatlenie się, a s., blm., czynność cz. Zatlíč s.

Zatlewać, a, al i Z. s. p. Zatlíč.

Zatlewanie, a, blm., czynność cz. Zatllewać.

Zatlewanie się, a s., blm., czynność cz. Zatllewać s.

Zatlíč, i, il, nied. Zatllewać zapalić tak, żeby tlało, zapuścić ogień: Między węgły ścian ogniem zatłone sukna uwoszczone z inszemi ognie zarzęceni przyprowadzi i knotami wtykają podpalacze. Smotr. Postrzegł, że s. namiętność do zatłonego równała ognia, który kiedy niekiedy, z popiołów wybuchając, ogniste wyrzeca iskry. Troc. Przen.: Z. oswiatę = *wznięcić, rozniecić, zaszczyć, zakrzewić*. Duchem zatłone ogrom zgorze, jak suchego siana stóg. Krasin. Z. s. p. Zatlíč.

Zatlóczac, a, al i Z. s. p. Zatlóczac.

Zatlóczanie, a, blm., czynność cz. Zatlóczac.

Zatlóczanie się, a s., blm., czynność cz. Zatlóczac s.

[Zatlómsi, i, il] *zadusić.*

[Zatlómszenie, a, blm.] *czynność cz. Zatlómsi.*

Zatlózenie, a, blm., czynność cz. Zatlóczyć: Mała ozanka mocz i miesiące przywodzi, grube wilgoci cieńszy i Z. jelit otwarza. Spiecz.

Zatlózenie się, a s., blm., czynność cz. Zatlóczyć s.

Zatlóczyć, y, yl, nied. Zatlóczac l. tłóczyć wpełniać, wcisnąć, wpackować; wtłóczyć: Bolesć w głąb Z. Krasin. 2. *tłóżyć zapchać, zatkać, zapelnić:* Pomnisz, jako Kurejusz dla sławy był wskoczył, onę dziurę smrodliwą sam sobą zatłoczył. Papr. Cały dziedzinie był zatłoczony wojskiem. Sienk. (= *natłoczony*). Z. = *zawładzić, sprawić obstrukcję żołądka; zapakować, obciążyć, przeladować go*. 3. kogo = *tłóżyć zadusić, zagnieść, zdusić:* Mamka dziecię zatłoczyła. Troc. 4. [Z.] *zagnieść:* Zapomniałam se plaćuska Z. Z. s. *wtłóżyć s., wcisnąć s., wcisnąć s., schować s.; tłóżyć s. zająć, przeladować s. aż dokąd:* Stado zatłoczyło s. w ten kąt. Sienk. Bałem s., żeby s. w kąt nie zatłoczyli. Sienk. Zatlóczył s. przed sam wielki ołtarz.

Zatlóka, i, lm. i bud. p. Kaseton.

[Zatlóka, i, blm.] *omasta z sadła wieprzowego, używana do potraw dla czeladzi:* Kapusta, krupnik z zatlóką. Wal. (por. Zatlúka).

Zatluc, cze, kl, nied. Zatlúkać l. tłuczeniem zabić; utłuc: Zatlúka was baby sprosne kamieniami. Li. Łotrze, żeby cię piorun, żeby cię grad zatlúkał. Li. Myślałem, że go febra zatlúca (= *tłúkać, niótując nim zabije*). Igor, od cerkwi do gmachu kniaźni przelatując z rąk do rąk, nareszcie zatluczony. Lel. 2. kogo *dokąd = tłúkać s., koląc s., z nim zaprowadzić go:* W tak dalekiś mnie tu zatlúkał krainy? Lubom. Z. s. l. [Z. s.] *zacząć tłuc, zastukać, zakolatać, zapukać:* Zatlúk sie we drzwi. 2. dokąd = *tłúkać s., koląc s. sawlec s., zająć, zakolatać s.:* Lepiejże teraz drogi tej zaniechać, bobyś s. tylko zatlúkał tam daremnie. P. Koeh. Ażaj mędry owi nie mogli byli sobie pomyśleć, iż przez onę gwiazdę oszukani byli, iż s. próżno zatlúkał a szyderstwo z siebie uczynili? Żarn.

Zatluczenie, a, blm., czynność cz. Zatluc.

Zatluczenie się, a s., blm., czynność cz. Zatluc s.

[Zatlúka, i, blm.] *okrasa ze słoniny do jadła.* (por. Zatlúka).

Zatlúkać, a, al i Z. s. p. Zatluc.

Zatlúkanie, a, blm., czynność cz. Zatlúkać.

Zatlúkanie się, a s., blm., czynność cz. Zatlúkać s.

Zatlúmiać, a, al p. Zatlúmić.

Zatlúmianie, a, blm., czynność cz. Zatlúmiać.

Zatlúmić, i, il, nied. Zatlúmiać l. wiaść. i przen.

tłumiać zagłuszyć; stłumić, zdławić, przytłumić, przydusić, zabusić, zdusić, zatłoczyć; zagasić, przygasić, zaćmić, przyćmić: Światło większe zawsze zatlúmia mniejsze. Sak. Zatlúmił nieprzyjaciela, swawolę pijaństwa. Troc. Wino žal, smętek zatlúmia. Troc. Z. chorobę. Troc. (= *opanowawszy ją, usunąć*). Pijaństwo rozum zatlúmia. Troc. (= *przytępia*). Pierwszy raz przyjeżdżający ze wsi do stolicy zatlumiony zostaje wielością rzeczy, które s. przed jego oczyma snują. Kras. (= *odurzony, oszolomiony*). Masz tu wywód osób książeńych w lotopiszczach zatlumiony, dowodnie od mas wyrażony. Stryjk. (= *zagnatwany, zawiakany*). Ci wielební doktorowie inszym drogę do nieba zatlúmiają, a sami do niego nie wchodzą. Żarn (= *zawalają, zaprzatają, zabierają*). Święta prawda, aczkolwiek ją tłumia, a wszakże jej nigdy nie zatlúmia. Wer. (= *nie zagłuszają, nie zatłają*). Szkodliwy kąt szeroko rozszerza listy swoje a wiele zagasa a zatlúmia tego nasienia wiernego Pańskiego. Rej. Gdziekolwiek jest święta nauka Pańska, wszędy niszczy a zatlúmia nauki i sprawy tego nizezmnego królestwa świata tego. Rej. Karbo trybun, grachañskich rozruchów, świeżo zatlumionych i umorzonych, moeny wzbudzieli. Warg. (= *usmierzonych*). Własnego sumnienia głosu trudno mi Z. w sobie. L. (= *zagłuszyć, uspokoić*). Cóż ci mam powiedzieć? idź i męznym bojem zatlum powinność, zatlum zemstę w sercu moim. L. (= *zaspokój, załagodź*). Bolesć zatlúmia mowę. God. Marysia w płacz; zatlúmiła go zrazu, ale potem buchnął z niej jak ogień. Tet. X Przen.: Zatlúmił pieniądze Rzeczypospolitej. Troc. (= *zagnawwszy, skrecił, schował sobie*).

Zatlumienie, a, blm., czynność cz. Zatlumić: Strój bobrowy na Z. maciecy białym głowom służy. Troc. Tych na Z. buntu wysłaliśmy. Tet.

[Zatlusnąć, nie, nął] *zamknąć na kłódkę:* Zatlusnęli go.

Zatluszczenie, a, blm., czynność cz. Zatluscić:

Pierze, sierci, skóry i t. d. są dobre dla zatluszczenia pola. L. Jak ciało ludzkie zbytнім tłuczeniem zbytnich humorów nabiera, tak i ziemia zbytecznym zatluszczeniem lub nader powtórzoną preparacją traci dzielność w zbytku. L.

Zatluszczenie się, a s., blm., czynność cz. Zatluscić s.

Zatluszczoney l. im. od Zatluscić. 2. kip.: Zatluszczone wino = *nieczysie, mętne, nieklarowne*.

Zatluscić, i, il l. tłusto zaprawić: Z. pole = *zagnoić*. L. 2. *zawalać tłustością, potłuszczać, zaświeczać, zaszmelcować:* W brudnym chłacie i zwyczajnej zatluszczonej czapce. Gom. Obtarł w rękaw zatluszczone usta. Bał. Przen.: Wygrasz, abys któremu z możniejszych garść zatluscił. Pot. (= *posmarował, dał łapówkę*). Z. s. *zawalać s. tłustością, potłuszczać s., zaświeczać s., zaszmelcować s.*

[Zatłusnięcie, a, blm.] czynność cz. **Zatłusnąć**. [Za to], †Za to. sp. *dlatogo*: [Nie bǫdziesz ma Z., iżeś, ma dziewczeczko, nie szumna]. †Zatoby = pro eo ut. Ps. flor.

Zatoczek, czka, lm. czki pal., zool. (planorbis) *brzuchopekz płucodyszny*.

Zatoczenie, a, blm., czynność cz. **Zatoczyć**.

Zatoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zatoczyć** ś.

× **Zatoczny** p. **Zatoczysty**.

Zatoczony l. im. od **Zatoczyć**: 2. przym. *kolisty, zakrąglony, owalny, okrągły*. 3. anat.: †Szew Z. - *szew wieńcowy, koronowy* (sutura coronalis).

Zatoczyć, y, ył, nied. **Zataczać**, × **Zataczywać** l. *tocząc zawlec; potoczyć aż dokąd, zakuloć*: **Zatoczyć** tu na to miejsce kamień. Troc. Działa i moździerze **zatocono**. Troc. (= *wyprowadzono na odpowiednie miejsce*). Dwaś wozy z twojej kuźni w nasz obóz **zatoczył**. Tremb. 2. *wyprowadzić w krąg, zakrążyć, zakolnić, roztoczyć wokół, zakreślić kolisto*: Z. cyrkliel. Sol. **Zatocona** linja idzie ze wnątr kołem na wierzech. Grz. Z. obóz. Troc. (= *roztoczyć, rozłożyć dokoła*). Nieprzyjacieli z tamtej strony Kamieńca obóz swój **zatoczy** okiem nieprzemierzony. Tw. W niemałym gronie ochoczych stanął na tej Dniestru stronie, obóz **zatoczywszy**. Tw. Szlachta **zatoczyła** w milezeniu krąg naokół rycerzy. Sienk. (= *otoczyła ich*). Jeszcze ś. burza nie zaczęła, z tym wszystkim morze ś. rozsiadać i coraz gęstsze i ogromniejsze bałwany **zataczają** począł. Pileh. (= *laczając ś. wyrzucać kołowato, kolisto*). [Ja sobie wyskoczę i chustienką mą **zataczę** (= *wyrnę wokół, machnę dokoła*)]. Zrebem pospolicie nie każdy **zatoczy**, a miasto **zataczenia** rychlej przez łeb skoczy. Szafraniecowie stary dom z tego herbu byli, a zdawna jako i dziś tą szkapą **toczyli**. Rej. (= *wykręci, zawróci, skręci*). Z równym swój co dzień bieg kona weselem, bądź mu jutro Feb jasnym rydwanem **zataczy**, bądź chmurnym niebo Jowisz kirem **zapotroczy**. Książ. (zajedzie, zawita. L.). Z. konia = *przykrócić uguli koniowi, aby łeb dobrze trzymał, kark zataczał*. Koń kark **zatacza** = *skręca, zakrągała, zakamuje, zaja w luk. fasuje ś.* Z. taniec = *zakręcić, wywinąć, wciąć tańca, puścić ś. wokoło tańcząc*: Radosny taniec **zatacza** piętą skoczny winobraniec. L. 3. *zakrąglić, zakończyć okrągło, odłoczyć*: Jako ziemia i woda w okrąg są **zatacone**, tak też pewnie i żywioł powietrza okrągło jest **zatacony**. Otw. Tam brzeg **zatacony** ścisła szumny gwałt morza skalnemi ramiony. Nar. [Nie umiał ci go (druźba chleba) Z. (przy pieczeniu), musiał ci go **potłoczyć**]. 4. *tocząc zaostrzyć; zawecować*: Srogi Kupido, co swe groty zmacza we krwi, a bystrym kamieniem **zatacza**. Nar. 5. *tocząc zarówno, zaglądzić; zaszlifować*: Z. 'szczerbę w nożu. 6. Z. *beezkę piwa i t. p. = toczyć z niej, zapocząć ją, zacząć z niej ściągąć płyn*. 7. [Z. *rękawy*] = *zawinąć, zakasać*. Z. ś. l. *laczając ś. a. lacząc ś. zająć dokąd, zatarabanić ś.*: **Zatoczył** ś., w kałużę. Oss. 2. *zakręcić ś., skręcić ś., zwinąć ś., zolamać ś., wid ś.*: Smok coraz ś. w okrągłe krańce **zataczywa**. Otw. 3. *potoczyć ś., posłonić ś., zachwiał ś. na nogach*: Z. pijanym, choć kto trzeźwy, niechaj ś. **zatacza**. Zabł. Od trwogi jakby ś. popili: **wszysze ś. zataczają**. Ryb. Poziiera nań, chwiejące ś. i **zataczając**. Min. Nie mógł wytrzymać tegiemu razowi: **zataczywszy** ś., na ziemi ś. **zwinął**. P. Koch. Zbladł nagle, jak ściana,

i w tył ś. **zatoczył**. Pol. 4. × Z. ś., *przen. zarysować ś., wystąpić, roztoczyć ś.*: Na pobladyh rysach dworzan myśl strachu ś. **zataczała**. Śl. wil.

× **Zatoczysto**, × **Zatoczyście** przys. od **Zatoczysty**: Z. *kręcone, kręte*. L.

× **Zatoczysty**, × **Zatoczny** l. *zwinięty w zatoki, kręcący ś. zatokami, kręty, łukowaty, zgięty, wężykowaty, falisty, śrubowaty, esowaty, spiralny*: Z., w zatoki **zwiniony** albo **zatokami** ś. *kręcący*. Kn. Stąd getulskiej Tetydy niehamowne szyby **zatocznym** ściera portem grzbiel krętej Liliby. Książ. Wraz konie miedzią kute do wozu **zatacza**, złota im grzywa na karku **zataczysta** spada. Dm. Pełen dróg krętych i wawozów **zatoczystych**, **zdatnych** do zasadek. Nar. Port Z. **Bałwany** **zataczne**. Książ. (= *zataczające ś.*) 2. anat.: Z., **Zatokowaty**, **Zatokowy** = *faldzisty* (sinuosus).

× **Zatoczyście** p. **Zatoczysto**.

Zatok, u, lm. i l. †Z., p. **Zatoka**. 2. *zalew, przedostanie ś. dokąd cieciz, napływo, zaplywo*: Wzgórza chronią Pińszczyznę od **zatołów** wód Dnieprowskich. Pol. **Zatoki** po drogach w zimie na śniegu. Kn.

Zatoka, i, lm. i, †**Zatok** l. *zataczenie, zataczanie, zakrąglenie, zakręt, wężyk, zakół*: Rubaczek ten, gdy to drzewo napada, **krętą** je **zataką** dokoła objada. Toł. 2. *zakręt, skręt, zwrot, kolano; miejsce, gdzie rzeka wężyliem idzie*: **Zatoki** rzek, **zakręty**. Kn. Wzdłuż **wykręconej** **zato**ki. Mick. 3. *wir, ton, odmęt, bezdeń, ochłot wodna, topiel, zatop*: W **tobie** ich cała nadzieja ratunku, proszą, abyś ich z tej **zato**ki **wyciągnął**. Pileh. 4. *krąg, skręt, koło, zwój, pierścień, spłot, obręcz*: **Zatoki** **wężowe**, **powrozowe** = **kręgi**. Kn. W **zato**ki **związać**. Składać. Troc. **Związać** ś. w **zato**ki, jako **wąż**. Troc. **Zwijany** sposobem, **zato**kami **okrągłymi**, **śrubowato**, *instar spirae*. Kn. Smok w **głęb** **niezmierzony** **zato**kiem ś. **zwią**za. Żebr. Smok **krętnymi** **pasmami** **łuszczyste** **zato**ki **łamiąc**, **pnie** ś. jak **obłąk**, **strogię** **strojąc** **skoki**. Żebr. **Wąż** **pozgarbiony** na **okrągłe** **zato**ki. Otw. Seytowie Bajazeta do **klatki** **sadzają**, **gdy** go w **Krecie** w **Deдалowych** **zato**kach **zamknięto**. Toł. (= *labiryncie, w błędokręcie*). 5. Z. **zawoju** **tureckiego** (Troc) = *brzeg w walek zwinięty dokoła, zawałek*. 6. Z. **morza**, **rzeki** = *odnoga, odlewisko, golf, wbrzeże*: Niemen **wpada** w **zato**kę, **Kurlandzką** **zwaną**. Skrzet. **Pucka** Z. **niedaleko** **Gdańska**. L. **Zatok** **morski**, **odnoga**. Troc. Z. **rzeki**, **drogi**. Troc. Na to **potrześmy** **znowu** **bucze** a. **pojadę** na **zato**ki. Chodź. 7. *ślizka spadzistość na drodze, od snu wygladzona, po której śanie zataczają*. Kn. **Zatoki** po drogach **zimie** na **śniegu**. Troc. 8. [**Zatoka**] *zawłoka, odwołka, mitręga, balanuctwo, opóźnienie*: Coś tu dziś **wszystko** na **zato**kę. Fred. A. 9. a. †**Jama**, †**Kobielistość**, †**Zapadlina**, †**Zakłęsnina**, †**Wkleśnina** anat. (sinus): †**Wewnętrzny** **zatok** **ucha**, p. **Grobelka**. Z. **jama** **kośna** w **kościach** **czaszki**: **Zatoki** **czołowe** (sinus frontales). **Zatoki** **bozue** **nośa** (s. paranasales). **Zatoki** **szczękowe** (= maxillares v. antrum Highmori). **Zatoki** **żyłne** w **oponie** **twardej**. **Zatoki** **strzałkowe** (s. sagittales). Z. **potyliczna** (s. occipitalis). Z. **jamiasta**, p. **Jamisty**. Z. **poprzeczna** (s. transversus v. lateralis). **Zatoki** **skaliste** (s. petrosi). Z. **piónowa** (s. perpendiculatis). **Zatoka** **kulista** (s. coronarius v. circularis). **Zatoki** w **rozmaitych** **okolicach** **ciała**: Z. **wieńcowa** **serca** (s. coronarius cordis). × Z. **wypustnico-pęcherzowa**,

p. **Odbyto-pęcherzowy**. Z. moczopłciowa (s. urogenitalis). Z. tętnicy głównej (s. maximus). Z. żylna (s. venosus). Z. cewki moczowej (s. urethralis). 10. Z. a. żyła krańcowa, p. **Krańcowy**. 11. patol.: Zakrzep zatoki żyłnej. Zapalenie zatoki żyłnej.

Zatokować, uje, owal myśl. zacząć *tokować*, *zużyć grę miłosną*: *Zatokuje głuszec*. Pol.

Zatokowanie, a, blm., czynność cz. **Zatokować**.

Zatokowały p. Zatozysty.

Zatokowo przys. od Zatokowy: Kora łuszczy s. w błonkowate, Z. powykrawane kawałki. Rost.

Zatokowy I. przym. od Zatoka: Prąd Z. = *golfstrom, potężny prąd oceaniczny, doprowadzający wodę ciepłą z okolic zwrotnikowych na wschód zachodniej Europy*. Liśc Z., **Buchtowany**. Liście okrągławo-zatokowe. Rost. 2. anat, p. **Zatozysty**.

Zatomizować, uje, owal *sprzedać do atomu*.

Zatomizowanie, a, blm., czynność cz. **Zatomizować**: Wystąpiło tu naczynie całkowite zatomizowanie moralne. Kosk.

Zatonąć, nie, ał I. tonąc *zapaść na dno; utonąć, pójść na dno, zniknąć z powierzchni wody*: W Wisłę zatonął Troc. Okręł s. łamał i zatonął Troc. Łodzią na morzu bez żeglarza, tam i sam s. tułając, zatonie. Trzye. Miał jedyną w okręcie nadzieję, którego oczekiwał, lecz ten ze wszystkimi zatonął. L. List pisany na okręcie w momencie, gdy już miał Z. L. Jakże byłoby przykro Z. u brzegu, całe przebywszy morze! L. Znowum s. bała, abys dla nieznaku nie zawiązał był gdzie na Hebrowym łaku, i żeby twoje dla jakiej niesprawy nie zatonęły w siwych nurtach nawy. Chr. Przen.: Zatonął w łakomstwie, w długach. Troc. (= *ugrzął, zabrął w nie po uszy*). Przen.: Oczy jej zatonęły głęboko w moich. Korz. 2. *zostać zatonym przez wodę, schować s. pod wodę, zniknąć pod wodą*: Zatonęły wsi, lasy. Kn. Zatonęły łaki, lasy. Troc. Przen.: *zniknąć, zginąć, pograć s. w niepamięć, pójść w zapomnienie*: Ich wymagania zatonęły w konwulsyjnych wstrząśnieniach.

† **Zatonęły, × Zatoniony** który zatonął, *zatoniony*: O towarach zatonęłych na wodzie. Stl. Trudno jest rzeczy zatonęłe wynosić. Rej.

Zatonienie, a, blm., p. Zatonięcie.

Zatonięcie, a, blm., Zatonienie czynność cz. **Zatonąć**: W budowie tej widać Z. myśli w materiale.

× **Zatoniony p. Zatonęły**. Wor.

Zatop, u, lm. y, m., × Zatop, pi, lm. pie ż. I. zatopienie, zatopianie: W naważności marynarze zatopem drobniejszych rzeczy kosztowniejsze zachowują. Fred. M. (= *wyrzucaniem do wody*). 2. *zanurzenie s. statku w wodzie, zagłębienie s. jego w wodę*: Gabary z osiemnastocelowym zatopem. Pol. 3. *potop, powódź, zalew*: Człowieczy przemysł od tego nagotowanego na nich zatopu ustrzeć ich nie może. Smotr. 4. *miejsce zatopione, zalane wodą*: Przez błotniste zatopy. przez jałowe role, kiedy s. tylko wisze krzewią a kąkole, nie porzucaj tych gruntów, skąd przy lekkiej pracy i ludzie s. najedzą i powietrznici paicy. L. (= *trzęsawiska, mokradła, mokradliny*). 5. Z. morski, rzeczny = *toń, wir, topiel, otłhaci, odmet, bezdek*: Mokra śmierć pada ich w słonych wód zatopu. Groch. Uszli żelaza, a mokra ich śmierć i ślepe pożarły zatopy rzeki nieublaganej. Tw. Szczęśliwy, który w budzie gdzie kryjomy żywot utai a. tak świadomy zatopów morskich i flagi,

że gdzie zniknął mógł tej plagi. Tw. Po przysmaczki jadą za morskie zatopy. Pot. 6. × Z. *przepaść*: Łód ogromne łamały zatopy. Troc. 7. a. **Ferzenka** garb. *zapuszczenie skóry w kądź z płynem do garbowania*.

[**Zatopa, y, lm. y**] *katuza pozostała po ulewie*. **Zatoperzenie się, a s., blm., czynność** cz. **Zatoperzyć s.**

Zatoperzyć się, y s., ył s. zaperzyć s., zacierzwieć s. Ował jaki los.—Który los, przerwał Winterfeld: on karciarz, szuler, panicz a grosse faanaberje. Rpp.

Zatopiciel, a, lm. e ten, co zatopił a. co zatopi.

Zatopicielka, i, lm. i forma ż. od Zatopiciel.

Zatopić, i, il, nied. Zatapić I *zapaść w płyn, w wodę, zanurzyć, pograć w wodzie, w płynie, sprawić, że zatonie*: Zatoniony jaz, p. jaz. Morze Faraona z wojski okryło nurty bystreml na wieki zatopione. Gęb. Zatoniono czarownicę. Troc. (= *utopiono*). Zatonił skarb w sadzawce. Troc. Zaton koniec rurki w wodzie. Troc. Zaton okręty w głębinie. Dm. Zdołał Mniewski prowadzone ciężkie działa zabrać i Z. Lel. Przen.: *zapaść, zasnąć, utkwieć, wrzepić, wpiąć, utopić, urazić, wbić, wpakować*: Gdy serce spokojne, (polip) zatapia w nim szpony. Mick. Żeby mi, jak szpony, zatopili w grzbiecie. Mick. Z. ręce w włosach. Z. sztylet w piersiach. Przen.: Z. wzrok w kim, w czym (= *wlepić w kogo, w co*). Natchnione oko w przyszłość zatapia. Z. w czym myśl swoją (= *zacieć s., zagłębić s., pograć s., zamyslić s., zadumać s.*). Przen.: Owa, co na cały rok wyrobiją chłopci, to on za jeden tydzień wszystko w brzuch zatopi. Rej. (= *utopi; przeje*). Zatonił substaneją w brzuchu. Troc. 2. *zakryć wodą, płynem, zalać, nawodnić*: Wisła, występując z brzegów, zatapia nadbrzeżne miejsce L. Tażeka zatapia lasy, wsi, łaki. Troc. Z ludźmi pospołu i miasta i grody nieuśmierzone zatopily wody. Kochan. Zatonił pola, miasta, zamki wysokie i góry. Skar. Przen.: Aby cię nie zalały a nie zatopily te marne burzliwości tego świata, tak iżby s. potem z nich ani wynurzyć, ani obaczyć nie mógł. Rej. (= *pochłonęły, ogarnęły, zaabsorbowały*). 3 † Z. co czym = *zalać*: Z. co lojem, woskiem, ółowiem. Troc. Zatapiam co lojem, woskiem. Kn. 4. † [Z.] *zupalić, upalić w piecu*: Z. w piecu, źle, zamiast: zapałi w piecu. Dudz. Z. s. I. † Z. s. *utopić s.*: Z rozpacz s. zatopił. Troc. [Miała s. Z.] 2. *zatonąć, pójść na dno, pójść pod wodę, utonąć, pograć s., zanurzyć s., skryć s. pod wodą*: Słońce musi z tamtej strony zatapiać s. w morzu. Krasin. Przen.: Z. s. w czym = *utonąć, pograć s., zagłębić s., zacieć s., oddać s. czemu zupełnie, być przez co pochłonięty*: Jakże w żalu zatopiony s. być zdaje! L. Człowiek zatopiony w myślach. L. Jak goście tego ucześstować, w myślach s. zatapia. Przyb. (= *gubi s. w myślach, łamie sobie głowę*). Wszystek s. i w miłości i w prośbie zatapia. L. Z. s. w modlitwie, w zadumie. Zatapia s. w rozmyślaniu, w myślach, w rozkoszach. (= *tonie*). Zatonił s. w naukach. Kras. W mnóstwie uciech zatopieni. Szym. Żydzi zatopieni w nabożeństwie. Hoł. Oderwawszy s. od dzieła, w którym był zatopiony. Krasz. Selim i Hania zdawali s. zatopieni w rozmowie. Sienk. Jego oczy zatapiały s. w oczach Ewy lekliwie, stopniowo, chyłkiem. Żer. 3. bud.: Z. grzym = *wpuścić go w ścianę*. 4. chem. *zabutować przez stopienie końców rury szklanej*. 5. a. **Ferzenkować** garb. *zanurzyć (skórę) w dębniicy*.

Zatopienie, a, blm. 1. czynność cz. **Zatopić**: Z. kopalni. 2. hist (impregnatio) *pograżenie tkanek posiadających jamki w celoidynę lub parafinę, które twardejście tworzą razem z tkanką całość podatną do pokrajania na skrawki mikroskopowe.*

Zatopienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zatopić się**.

Zatopiony 1. którego zatopiono a. który ś. zatopił. 2. p. **Zatopiony**.

Zatopny 1. × Z. mogący zatopić, zatapiający, zalewający, zalewny: Flaga zatopna. Przen.: Wśród zatopnych pierzy. (=betów, w których i mać trzeba). 2. do zatopienia, mogący być zatopionym. 3. pełen zatopów.

Zatopowy, **Zatopny** przym. od **Zatop**: Kadź zatopowa (garb.) = kadź, jasa z dębicą, wkopana w ziemię, w której skóry garbują, ferzenka gruba.

Zator, u, lm. y, × **Zator** 1. zatorowanie = zahamowanie, zawalenie, zaparcie toru = drogi, osobliwie nurtu rzeki, wody: Morze, w swym zatorze w dwie ściany rozstąpione, Faraona z wojski okryło z nagłą bystreml nurtu zatopione. Gęb. 2. zatkanie ś., zaparcie ś., sparcie ś., stłoczenie ś. kry, a stąd wylew. zapakowanie koryta rzeki lodem: Dla uniknięcia wylewu wysadzono Z. dynamitem. 3. nowe łożysko rzeki: Gdy coraz dawniej zamula a torem mknie Wisła nowym, zowią to zatorom, bo co jednemu brzegowi ujmuje, w drugi to suje. Klon. 4. Zator, p. **Zacier**. 5. lek., p. **Możdżeń**: Z. barwikowy, nowotworowy, skrzyżowany, tętnicy płucnej, tuszczowy. Zdr. **Zatorek**.

Zatorek, rka, lm. rki 1. p. **Zator**. 2. a. **Zatornik** (embolas) czop zatorny, zatorowy, wywołujący zatkanie naczyń.

Zatornik, a, lm. i lek., p. **Możdżeń** i **Zatorek**. * **Zatorny** p. **Zatorowy**.

Zatorować, uje, ował 1. † Z. tor = drogę zawalić, zabarykadować, zaprzeć, zatarasować. Sl. wil. 2. zacząć torować drogę. St. wil.

Zatorowanie, a, blm., czynność cz. **Zatorować**. **Zatorowy**, **Zatorny** 1. przym. od **Zator**. 2. za cierowy. 3. bart.: Klej Z. ulów, p. **Zasklep**. 4. lek.: Ozop Z. a. zatorny, p. **Możdżeń**.

Zatorturować, uje, ował, nied. **Zatorturowywać** zamęczyć *tortuowaniem*: Ilekróć przyszedł do nas w odwiedzin z miasta, był poprostu zatorturowany przez te nieżnośne owady. Rogoź.

Zatorturowanie, a, blm., czynność cz. **Zatorturować**.

Zatorturowywać, uje, ywał p. **Zatorturować**.

Zatorturoywanie, a, blm., czynność cz. **Zatorturowywać**.

Zatorwarzyszenie, a, blm., czynność cz. **Zatorwarzyszyć**.

Zatorwarzyszyć, y, ył 1. zacząć towarzyszyć, zawirować, zaakompanjować: Naszezekiwanie psów niebawem zatorwarzyszyło echo piania koguta. Jez. 2. zapełnić „towarzyszami” = socjalistami: Niema bodaj ministerjum tak zatorwarzyszonego, jak to właśnie ministerjum (= ministerjum pracy). Niem. A.

Zatór, oru, lm. ory 1. × Z., p. **Zator**. 2. [Z.] = a) Brzegi jeziora głębokie w Gople zowią ś. zatory. b) miejsce głębokie, woda głęboka, głębia.

Zatracać, a, ał i Z. ś. p. **Zatracić**.

Zatracałość, i, blm., rz. od **Zatracałny**.

Zatracałny podległy *zatracie*, *znikomy*: Na pielgrzymkę duszę i ciało mu dano; on ciągle jeden, ten sam, niezatracałny. Krasin.

Zatracanie, a, blm., czynność cz. **Zatracać**. **Zatracanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zatracać się**.

Zatracenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zatracić**. 2. *zatrata, zaguba, zniszczenie, zagłada; potępienie, beznadziejny stan potępieńców*: Nie kochasz ś. ty w zatraceniu naszym, bo po burzy czynisz ucieszenie, a po płaczu rozradowanie wlewasz. Leop. Powiązneli narodowie w zatraceniu tym, które uczynili. Leop. (w zatracie tej, którą uczynili. Leop.; w sieci, którą skrycie zastawili, uwięzła noga ich. B. G.). Wieczne Z. imienia polskiego będzie smutnym końcem niezgody naszej. L. Jakó jaje stłuc, tak to tu nie u niego targnąć ś. na bliźniego swego a starać ś. o gardło a o Z. jego. Rej. Nie ogląda zatracenia abo skazy, gdy ujrzy, że i mądrzy umierają i zginą. Leop. Z. pamiętników historii. Kołł. Synowie zatracenia. Zostawili mnie w zatraceni toni. Krasin. Ulituj ś. nad zbłąkaną córką, zwróć latawiec z drogi zatracenia. Krech.

[**Zatraceniec**, óca, lm. ócy] 1. *urwis, obież, niegodziwiec, nieżnośnik, utrapieniec*: Dopókiż tego złodzieja i zatracenia trzymać będziecie? Dar. 2. *człowiek, który wcale nie widział figury krzyża*.

Zatracenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zatracić się**.

Zatraciciel, a, lm. e ten, co *zatracił* a. *zatraca*: Spustoszyciel a. Z. Rej. Oni, którzy swą niecierpliwość i wszeteczność szemrania wydali przeciwko Bogu, są wykorzenieni od zatraciciela, a od węzów poginęli. Leop. Szemrali, a poginęli od zatraciciela. Wuj.

Zatracicielka, i, lm. i forma ż. od **Zatraciciel**.

Zatracić, i, ii, nied. **Zatracać** 1. *zaprzepaścić, zagubić, zarzucić, zadziąć, zapodziać, zawieruszyć*. 2. *sprawić, że zniknie, utracić, wyzbyć ś., stracić*: Miasto nasze zatraca dawny wygląd. Życie ludu zatraca stopniowo pierwotny swój charakter. 3. *zagładzić, wytracić, wygładzić, wyniszczyć, wytepić, zniweczyć, zagubić, wygubić, znieść, wykorzenić*: Ród ich zatracać. Niech zatraci Pan każde usta zdradliwe. Leop. (niech straci a zniszczy. Leop., niechaj Pan wytraci wszystkie wargi pochlebne. B. G.). Modliłem ś. Panu: nie zatracać ludu Twe-go. Bud. Szatan w tym pośrzedniku którąkolwiek z tych natur chciał Z. a. zniszczyć. Gil. (znieść. L.). Dusze z tego świata schodzące na dwa stany dzielone być mają: na stan zbawionych i stan zatraconych. Smotr. (= *potępionych*). *Zatracić* Pan miasto to. Wuj. Bogaćw pragniesz, które wielu zatraciły. Warg. (= *zgrabili, do zguby przywiódli*). *Zatracił* nieprzyjaciela swojego, złą naukę, imię jego. Troc. Nie zdolacie wy Greków ze szczętem Z. Du. Teraz pora obmierzyć wam dawno Z. to plemię. Wor. I pokolenie nasze zatracisz do końca. Mick. Z. duszę. [Z. ś.] 1. *zginąć, przepaść, zawieruszyć ś., zapodziać ś., zadziąć ś.*: *Zatracił* ś. gdzieś w latach, że ani słyhu—widu o nim. Tet. 2. *umrzeć*.

Zatracoony 1. im. od **Zatracić**. 2. [Z.] *djabli, djabelski, przekłety, niegodziwy, utrapiony, nieżnośny*: Z. bąku! Pokrako warsiaska, bedzies mi tu przy narodzie pijaństwo zadawał? a hyclu jeden, wyskrobku Z. Las. Zedy z piekła nie wyźroł, piekielnik, ten nauczyciel Z. Tet. Wróciłbyście, psogłowce zatracoone! Tet. 3. [Z.] *niegodowy, niekorzystny, zły*.

Zatradować, uje, ował *trudując* *zabrać, zająć sądownie, stradować*: Siedział oddawna w Warszawie, a dobra jego zatradowano. Kraj. M.

Dwoje tylko zapust w Warszawie odprawił, a natychmiast za ostrzygi, wino szampańskie wieś zatradowano. Kras.

Zatradowanie, a, blm., czynność cz. **Zatradować**.

† **Zatrafnować**, uje, ował p. **Zatrefnować**.

† **Zatrafnowanie**, a, blm., czynność cz. **Zatrafnować**.

Zatrajkotać, oce a. **ocze**, tal i. **zacząć trajkotac**: Ledwie układła ś., gdy zatrajkotała na dworze, i jakiś głos obey doleciał ją od strony niłyna. Prus. 2. **zagluszyć trajkotaniem**. Z. ś. **trajkocąc zagadać ś.**

Zatrajkotanie, a, blm., czynność cz. **Zatrajkotać**.

Zatrajkotanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zatrajkotać ś.**

Zatrapić, i, il i. **trapieniem zamęczyć**; **zafrasować**, **zagryźć**, **zabrzęzc**, **zamartwić**. 2. × Z. p. **zardrapać** = **zagrabić**: Wszystkie Ostrogskich zagarnął dom butny, to i kroniki także zatrażli. Pol. 3. [Z.] **zameczyć**, **zabić**: Mordują się, aż zatrażli (wielką rybę). Z. ś. **zameczyć ś.** **strapieniem**, **zafrasować ś.**, **zagryźć ś.**, **zabrzęzc ś.**, **zamartwić ś.**: Rany Boskie! a dyćbym ja ś. na śmierć zatrażli. Bał.

Zatrapienie, a, blm., czynność cz. **Zatrapić**.

Zatrapienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zatrapić ś.**

Zatrat, u, blm., × **Zatret**, × **Zatretowanie** wet. **obrażenie korony kopyta u koni od uderzenia podkową drugą nogą**: Masę z ruty na zatret koniom przykładać. Syr. Na zatretowanie, aby ś. potem kopyto nie zaropiło, zaraz jak najlepiej krew wycisnij. Dor. **Zatretowaniu** końskiemu masę z ruty użyteczna. Syr.

Zatrata, y, lm. y **zatracenie**, **zagłada**, **zniszczenie**, **zagnuba**, **zguba**: Feniksie, to, eo dla nas zgonem, tobie życiem i wiekiem jest nienadwątlonym, odnawiasz w wszystko trawnej swój żywot perzynie, ginie starość, lecz mimo twej zatraty ginie. Książ. Powiązegli narodowie w zatracie tej, którą uczynili. Leop. (ku zginieniu jego. B. G.). Niezgoda nie rokujeż przedkiej i łatwej dogorywającego narodu zatraty? L. Sprzysiężenie ś. Katyliny na zgubę rzpltej, na zatratę pierwszych w ojeżynie osób. Nagur. Niech gniew zatratą winowajczych ukoi. Nar. (= **straceniem**). Podpadaliśmy wszyscy pod wiecznej zatraty wyrok. Bals. (= **połępienia**). Kraj cały płonął... ehmury kłesk ś. nad nim spiętrzyły, grożąc niechybną, jak ś. zdało, zatratą. Syn. Nie wiem, czy w piaskach głodnych pustyń ma Z. Sf.

Zatratnie przys. od **Zatratny**. L.

Zatratny i. **przymoszący zatratę**, **zgnubny**, **zagnubny**: **Zatratna** władza, **całialis**. Błaż. 2. **mogący być zatraconym**: Zawisza Czarny, człowiek niezatratnej pamięci, przez enoty własne godny. Błaż. (= **nieśmiertelnej**, **niepożytej**).

Zatratować, uje, ował, † **Zatretować** i. **trapijąc zabić**; **zudeptać**, **przejechać na śmierć**, **roztratować**: 2. **stratować**, **ślıłoczyć**: Rozpoczykali procesa o wydarte barele, zatratowane pola, zajęty remanent. Rol. Jeździ modnie, bo niedawno babę zatratował. L. Z. ś. (o koniu) **nabawić ś. zatratu**. Kn.

Zatratowanie, a, blm., czynność cz. **Zatratować**.

Zatratowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zatratować ś.**

Zatrawa, y, lm. y **zatrąwanie**, **zatrąwienie**.

† **Zatrąwiać**, a, ał p. **Zatrąwić**.

† **Zatrąwanie**, a, blm., czynność cz. **Zatrąwiać**. **Zatrąwanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zatrąwiać ś.**

† **Zatrąwić**, i, il, nied. † **Zatrąwiać** **strawić**, **przetrawić**. Z. ś. **zarosnąć bujną trawą**: Włóczył ś. po rosistej, bujnie na rdzawym torfie zatrąwionej ziemi. Weys. **Zatrąwione** skraje gościńca. Weys.

Zatrąwiec, wea, lm. **wee** zool. (onthophagus) **chrząszcz pięciocłonkowy wachlarzowogi**.

† **Zatrąwienie**, a, blm., czynność cz. **Zatrąwić**. **Zatrąwienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zatrąwić ś.**

[**Zatrąwniczenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zatrąwniczyć ś.**

[**Zatrąwniczyć się**, y ś., ył ś.] **pokryć ś. zielenością**, **zazielenić ś.**, **zatrąwić ś.**

Zatrąbić, i, il, × nied. **Zatrębywać**, × **Zatrębować** **zacząć trąbić**; **olezwać ś. trąbieniem**, **zagrać na trąbie**, **na trąbach**, **uderzyć w trąbę**: Z. w róg. **Zatrąbili** w trąbę. Wuj. **Zatrąbił** trąbą, i umarli z martwych powstań. Jeł. **Przen.**: **Zatrąbił** na wojnę świętą do grobu bożego. Skar. (= **dał hasło**, **zachęcił**, **zagrzał**, **podudził**). O wojnie w lubym rozmyślaj pokoju, a niż zatrąbią, gotuj ś. do boju. Dek. **Zart.**: Tu dobył kolorowej chustki i zatrąbił na czerwonym nosie. Bał.

Zatrąbienie, a, blm., czynność cz. **Zatrąbić**.

Zatrącać, a, ał p. **Zatrącić**.

Zatrącanie, a, blm., czynność cz. **Zatrącać**.

Zatrącenie, a, blm., czynność cz. **Zatrącić**.

× **Zatrąciiciel**, a, lm. e ten, co **zatrąca a. zatrącił**.

× **Zatrąciicielka**, i, lm. i forma ż. od **Zatrąciiciel**.

Zatrącić, i, il, nied. **Zatrącać** i. × Z. co = **trącioszy zapchać**, **rzuć aż dokąd**. 2. × Z. kogo = **trącić**, **uderzyć**; **zadać komu raz**: Z. kogo, dać komu raz. Kn. 3. [Z.] **zabić**; **zabić wieprza lub krowę**. 4. **Zatrącać** czym = **trącić nieco**, **oddawać**, **zalatywać**, **pacznąć**, **nieos. slychać czym**: To wino siarką, ten miód woskiem zatrąca. Troc. **Zatrącać** czego = **zarywać czego**, **zakrawać na co**: **Zatrąca** włoskich obyczajów. Troc. **Zatrąca** z włoska (= **zucina**; ma akcent włoski). 5. rub. **przetrącić**, **przegryźć**, **przekąsić**: **Zatrącimy** eo przed obiadem. Z. czego po wdóce.

Zatrefić, i, il **utrefić**.

Zatrefienie, a, blm., czynność cz. **Zatrefić**.

† **Zatrefnować**, uje, ował, † **Zatrafnować** **zaczarować trafnie**: Z. czasem ucziwie. Górn. *Commovere theatrum*, poruszyć tych, co patrzają, Z. eo. Mącz.

† **Zatrefnowanie**, a, blm., czynność cz. **Zatrefnować**; Ostrożnie, abyś, zamiast zatrefnowania, nie obraził. Górn.

Zatrelowwć, uje, ował **zacząć trelować**, **zaterlikac**.

Zatrelowanie, a, blm., czynność cz. **Zatrelować**.

× **Zatret**, u, lm. y p. **Zatrat**. Troc.

† **Zatretować**, uje, ował i † Z. ś. p. **Zatratować**.

† **Zatretowanie**, a, blm., czynność cz. **Zatretować**.

† **Zatretowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zatretować ś.**

× **Zatrębować**, uje, ował p. **Zatrąbić**.

× **Zatrębowanie**, a, blm., czynność cz. **Zatrębować**.

× **Zatrębywać**, uje, ywał p. **Zatrąbić**.

× **Zatrębywanie**, a, blm., czynność cz. **Zatrębywać**.

[Zatrepać się, a ś., al ś.] *zameczyć ś.*
[Zatrepanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zatrepać ś.

Zatrętwiały p. Zadrętwiały.

Zatrętwić, i, il p. Zadrętwić.

Zatrętwieć, eje, al p. Zadrętwieć.

Zatrętwienie, a, blm. l. czynność cz. Zatrętwić.
2. czynność cz. Zatrętwieć.

[Za trochy] *wkrótce, po niejakim czasie:* Z. przyszło znowu dwok dziadków.

Zatroczenie, a, blm., czynność cz. Zatroczyć.

Zatroczyć, y, yl, Zatrokować *trokami zając, zawiązać, zaciągnąć, zasznurować.*

Zatrokować, uje, owal p. Zatroczyć.

Zatrokowanie, a, blm., czynność cz. Zatrokować.

× Zatripczny *poza zwrotnikiem leżący, znajdujący ś., stamtąd pochodzący:* Gdzieś w zatripcznej oceanu stronie. Moraw.

Zatroskać, a, al, Zatoszczyć kogo = *napelnić troską, zakłopotać, zaturbować, zafrasować, zmartwić, zasmucić, zaambarasować, zaniepokoić, zaalermować, zaafrować, zaalterować:* I cóżes to nam uczynił, najmilszy synu, iżes nas tak zatroskał a zatrwożył? Rej. Na złość czyniłeś albo Z. Mącz. Widzenia te które je tak zatroskały, wystzegaly, by nie poginęli, nie wiedząc, przez to złe cierpieli. Leop. Z. ś. l. *wpaść w troskę, zakłopotać ś., zafrasować ś., zaturbować ś., zaniepokoić ś., zaambarasować ś.:* Zatrokskał ś. bardzo i płakał. Jabł. O nie ś. nie zatoszczyłeś = *głowa go nie zabolila; nie go nie obejdzia.* Siadłem, zamyśliwszy ś. i zatoskawszy. B. B. (zasmęciwszy ś. B. G.). Bym ja królem został, nie byłaby żadna rzeecz, oezbym ś. zatrokskał. Rej. Nigdy nie zaburzyli ani zatoskali ś. ci, którzy zawdy szukali a pragnęli sprawiedliwości. Rej. Argja, na śmierć synów swych Kleobisa i Bytona nie ś. nie zatoskawszy, powiedziała: widzę, iż u bogów niemasz nie lepszego, jedno śmierć. Rej. (= *nie zasmucisz ś. bynajmniej*). Każdy tu rad, wesół, niezatoszczony, nie myśli, czy jest tam świat inny. Byk. 2. *zdumieć ś., zadziwić ś., zadziwować ś., zdziwować ś., zastanowić ś.:* Zatrokskał ś., że nie jest, ktoby w drogę zaszedł. Leop. (zadziwował ś. Leop.; zdumiał ś. B. G.).

Zatroskanie, a, blm., czynność cz. Zatrokskać.
Zatroskanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrokskać ś.

Zatroszczenie, a, blm., czynność cz. Zatoszczyć.
Zatroszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zatoszczyć ś.

Zatroszczyć, y, yl i Z. ś. p. Zatrokskać.

[Zatrubować się, uje ś., owal ś.] p. Zaturbować ś.

[Zatrubowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zaturbować ś.

[Zatruchleć, eje, al] *zmieszać ś.:* Nasz pannačko zatruchlał i nie ś. nie obzywał, jeno słuchał kieby księdza jakiego kazaniem.

[Zatruchlenie, a, blm.] czynność cz. Zatruchleć.

Zatrucie, a, blm. l. czynność cz. Zatrucić. 2. p. Zatrucie ś.

Zatrucie się, a ś., blm., niek. Zatrucie czynność cz. Zatrucić ś.: Choroba z zatrucia (toxosis, toxicosis, toxiosis). Z. jodem (jodismus). Z. krwi (toxaemia, toxicaemia). Z. morfiną (morphinismus). Z. gazami. Z. rtęcią (mercurialismus). Z. grzybami. Przewłoczne Z. alkoholem.

Zatrucić, uje, ul, nied. Zatruchać l. *zapravić trucizną:* Z. studnię, strzałę. Z. organizm = *przejąć trucizną.* Z. ząb = *zapiścić trucizną.* Przen.: Z. komu życie (= *zapravić goryczą*). Nie zatruchej dni twoich jad zgrzyoty mściwy? Pot. 2. kogo = *zabić trucizną, strucić, otrucić:* Zatruto to dziecię. Troc. Z. ś. l. *zaskodzić sobie rzeczami trującymi, ni zdrowymi, strucić ś.* 2. przen. *zamarwić ś., zagryźć ś., zadręczyć ś.*

† Zatrudliwie przys. od Zatrudliwy: *Perplexe loqui.* chytrze a Z. mówić. Mącz.

† Zatrudliwy *możący trudności, zawiakujący, zawiły, niezrozumiały, zagadkowy, ciemny.* L.

Zatrudniać, a; al i Z. ś. p. Zatrudnić.

Zatrudnianie, a, blm., czynność cz. Zatrudniać.
Zatrudnianie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrudniać ś.

Zatrudniiciel, a, lm. e ten, co zatrudnia a. zatrudnił: *Perturbator, Z., zamieszacz, zasmuciciel.* Mącz.

Zatrudniicielka i, lm. i forma ż. od Zatrudniiciel. L.

Zatrudnić, i, il, nied. Zatrudniać l. *zrobić trudnym, trudniejszym, utrudnić, zrobić uciążliwym, uciążliwszym:* Zatrudnił dużo jego sukcesy, tę sprawę. Troc. Powinienem wysłużyć, tylko że niektóre zatrudniają sprawę. Troc. (= *przeszkadzają*). Cheiwość panowania, pycha, swawola czynią drogę zatrudnioną do nieba. Gil. Takim lekarstwem niemoc rozdrażniwszy, mało dobrego sprawi, owszem zatrudni. Ocz. (= *pagorszy*). Wygnanie męcherzowego kamienia i moczu zatrudnionego. Sien. 2. *rozum = przytępić, zaciemnić, zaciemnić, obumieć, odurzyć:* Szczęśliwe powodzenie w rzeczach zatrudnia rozum w ludziach. Baz. 3. × Z. *zawikłać, zaciemnić, powikłać, zagmatwać, pogmatwać, zaplątać, pomieszać, zamotać:* Rzeczy pismy swemi tak zatrudnili i zawiakali, że do pojęcia trudne. Syr. Salustjuszowi zarzucają, jakoby on zawiłemi słowy tak bardzo historją swą zatrudnił. Pileh 4. × Z. *zakłopotać, zaambarasować, zaturbować, zatrokskać, zafrasować, wprawić w kłopot:* Zatrudniło mię to zapytanie. L. Jest tu tylko jedna rzeecz, która mi w tym momencie bardzo głowę zatrudniła. L. Wychodzi z miłą zatrudniona. L. Nasz hajduk przestał na spokojnym i niezatrudnionym żywocie w Jedykule. Szaj. 5. kogo = *zabrać mu czas, zając, zaprzętnąć, zabawić go, dać mu zajęcie, pracę, użyć go do jakiej pracy:* Teraz czas mam, potym będę zatrudniony. L. (= *nieczasowy*). Zatrudnił go w swojej kancelarji. Sprawami inszemi zatrudnionemu niełaeno mu było z nim sprawy żadnej mieć. Kosz Często trzeba i z tym odejść: zatrudniony jegomość; lub niemasz pana w gospodzie. Smotr. Zatrudniłny sprawami. Troc. Lewą rękę zatrudnioną mając, bił ś. prawą. Warg. Żaluję, że waspana zatrudniam. Troc (= *zabieram mu czas, odbrywam go od jego zajęcia, od jego spraw, że go trudzę, fatyguję, że mu ś. naprzykrzam*). Powinien mahometan pięć razy modliłty mówić przez dzień, a jeśli zabawny, tedy przynajmniej rano i w wieczór; a ktoby bardzo zatrudniony był, tedy przynajmniej raz powinien modlić ś. Star. Licznemi sprawami zatrudniony (= *obarczony, zaafrowany, zakłopotany*). Z. *czas czym = zając, zapełnić, zaprzętnąć, zabrać, poświęcić, obrócić na co, trawić na czym, przepędzić wśród czego, na czym:* Lecz już nadto temi fraszkami czas zatrudniam. Syr. Z. ś. l. † Z. ś. *stuc ś. trudnym, trudniejszym, utrudnić ś., zaciemnić ś., zawikłać ś., zagmatwać ś., zahaczyć ś. o jaką trudność.*

Trzebawy wyłożyć, czym jest różna natura od persony; ale zatrudniła ś. ta rzecz słowy, których na polskie wyłożyć nie mogę. Skar. 2. *zająć ś. robotą, wziąć ś. do roboty, nie siedzieć próżno, z założonemi rękoma: Zatrudnijcie ś. czym, leniuchul! Zatrudniać ś. czym = trudnić ś., zajmować ś., bawić ś.:* On zatrudnia ś. rzemieślniem. Proszę waepani, abys ś. tym nie zatrudniała, co do niej nie należy. L. (= nie interesowała ś., nie zajmowała ś. tym, nie wtrącała ś., nie mieszała ś., nie wścibiała nosa do tego, nie wdawała ś. w to). 3. † Z. ś. *strudzić ś., utrudzić ś., zmordować ś., zmęczyć ś., sfatygować ś.:* Niemala część Turków już wyjeżdżała na górę, a zatrudniwszy ś. na owych przykrych miejscach, chcieli już na najwyższy wierzch góry wyjechać. Baz.

Zatrudnienie, a l. blm., czynność cz. Zatrudnić. 2. lm. a p. Zatrudnienie ś.

Zatrudniony l. im. od Zatrudnić. 2. † Z. ciężki, trudny, przykry, uciążliwy: Uciekł ś. Witold do Krzyżaków, którzy z pierwu go, że ich pod Z. czas do dania ratunku używał, strofowali. Błaż. (*adverso demum tempore suo*. Krom.). Rzeczy widzą ś. zatrudnione. Błaż. Zgubiony był człowiek, by nie przyszedł ten pan a nie pojednał mu tego tak zatrudnionego gniewu Bożego. Rej. Wzmiankowane dobra były zatrudnione różnemi sumami. Paw. (= obciążone). Nieprzyjaciela w zatrudnionym i złym miejscu trzymają. Warg. 3. *zagniatwany, pokręcony, zawiakany, ciemny, zaciemniony, poplątany:* W one księgi namieszal powieści fałszywych i zatrudnionych. Skar. Styl Z. Troc.

Zatrudnienie się, a ś., blm. l. czynność cz. Zatrudnić ś. 2. a. Zatrudnienie = a) *utrudnienie, przeszkoda, trudność:* Oj, którzy nam i potrzebom naszym niemało zatrudnienia czynili. Z. A. b) *to, czym ś. kto zatrudnia, trudni; zajęcie, czynność, robota, praca:* Porządek powszechnych zatrudnień. Sur. Musi gra być jednym z jego głównych zatrudnień, kiedy was tak do czysta obskubuje. Korz. Wystaram ś. o jakieś Z. Bał. Czas wolny od zatrudnień. c) × Z. *kłopot, trudność, zachód, kram, ambaras:* Mam z tym dużo zatrudnienia. Sł. wil. Gdybyś mógł być widzieć jej pomieszanie, jej Z., pomyśliłbyś toż samo, co ja. L. (= zaambarasowanie, pomieszanie, pokój, alteracje).

Zatrudzenie, a, blm., czynność cz. Zatrudzić.

Zatrudzić, i, il *zadać komu trud do pokonania, sprowadzić komu trudność:* Nie tak kropidła poeciś mistyczny złe duchy w ciele zatrudzi. Książ.

Zatrukać, a, al *zacząć trukać; zagruchać, zakwilić.*

Zatrukanie, a, blm., czynność cz. Zatrukać.

× Zatrunąć, nie, nał p. Trunąć.

× Zatrunięcie, a, blm., czynność cz. Zatrunąć.

[Zatrupiać, a, al] *zgnić.*

[Zatrupianie, a, blm.] czynność cz. Zatrupiać.

[Zatrusic, i, il] *ogień = zaproszyć ogień.*

[Zatrusienie, a, blm.] czynność cz. Zatrusic.

Zatruto-języczny *tyczący ś. zatrudnego języka, zjadliwy w mowie:* Świat gwarliwy, przykry, długo-i zatrudto-języczny usiał tam brzęcząc i gwarzyć o nim uszom twoim. Krasin.

Zatruwacz, a, lm. e; Złosiłina, Złodrzew bot. (*antiaris*) roś. z rodziny chlebowcowatych. Gatunek: Z. ja w a ł s k i a. U p a s, U p a s o w e drzewo (a. *toxicaria*).

Zatrwać, a, al i Z. ś. p. Zatrwać.

Zatrwanie, a, blm., czynność cz. Zatrwać. Zatrwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrwać ś.

× Zatrwa, y, lm. y bot. (*travia*) roś.

[Zatrwać, a, al] *wstrzymać ś., zaczekać:* A taki zatrudwamy! Zer.

[Zatrwanie, a, blm.] czynność cz. Zatrwać.

Zatrważać, a, al i Z. ś. p. Zatrwożyć.

Zatrważająco przys. od Zatrważający: Zaraza szerzyła ś. Z.

Zatrważający l. im. od Zatrważać. 2. *straszny, alarmujący, rozpaczliwy, okropny, groźny:* Stan chorej jest Z. Bał.

Zatrważanie, a, blm., czynność cz. Zatrważać. Zatrważanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrważać ś.

Zatrwan, u, lm. y, a. Kosmek, Kormek, niek. Zawciąg bot. (*statice*) roś. z rodziny łożnicowatych.

× Zatrwnić, i, il *strwnić, przetrwnić.*

× Zatrwnienie, a, blm., czynność cz. Zatrwnić.

† Zatrwożaly p. Zatrwożony.

Zatrwożony, † Zatrwożaly *który zatrudwał = zatrudzył ś., strwożony, zdjęty twogą, przerwożony, wylekły, wylekniiony, przestraszony, wystraszony:* Z. nieprzyjacieli. Koch. J.

† Zatrwożoć, eje, al p. Zatrwożyć.

Zatrwożenie, a, blm. l. czynność cz. Zatrwożyć.

2. p. Zatrwożenie ś.

Zatrwożenie się, a ś., blm., niek. Zatrwożenie czynność cz. Zatrwożyć ś.: Z., *trwoga* napadająca. L. W tym tak nagłym zatrudwożeniu oni rozmaicie wołali, wierząc ś. tam i sam, tak iż samą swą sprawą jeszcze większą twogę czynili. Baz. Jakie to bywa Z. na świecie, gdy ś. pojawi jakie nowe okrucieństwo czyje. Rej.

Zatrwożyć, y, yl, [Zatrwożyć], nied. Zatrważać *zilyć, przejąc, nupelić twogą; przerazić, zaniepokoić żywo, przestraszyć, wystraszyc, zaalarmować, zastraszyć, przeleknać, nabawić, strachu:* Zatrwożeni jesteśmy niebezpieczeństwem, którego ś. boimy; przeleknieni niebezpieczeństwem przytomnym. Niem. Myśli jego zatrudwożyły go tak, iż ś. biodra jego zatrzasnęły. B. B. (myśli jego zatrudwożyły nim. B. G.). Niebezpieczeństwo, które stąd pochodzi, bynajmniej nie zatrudwa enoty mojej. L. Ta nowina wojsko zatrudwożyła. Troc. (= zaalarmowała). Z. ś., † Zatrwożoć *doznać twogi, przerazić ś., zaniepokoić ś. żywo, przestraszyć ś., wystraszyc ś., uleknać ś., wyleknać ś.:* Ten, którego niezmieszonym, niezaleknionym zowiemy, mało co i rzadko ś. kiedy zmiesza i zatrudwoży, nie zaś nigdy. Pileh. Ani w tak trudnym razie zatrudwożył ś. Marjusz, abo cożkolwiek na sercu upadł. Pileh. Tak ś. on moeno zatrudwożył, iż wołaby umrzeć, aniżeli ś. o tych rzeczach dowiedzieć. Siem. J. Zatrwożone sumnienie. Wuj. Z. ś. z sobą. Troc. Naglony o pośpiech przez zatrudwożonych i zniecierpliwionych wierzycieli, udałem ś. do Przyborowa. Orzesz.

Zatryksać, a, al l. *zacząć tryksać, zabość. 2. tryksaniem zabić; zabość.*

Zatryksanie, a, blm., czynność cz. Zatryksać.

Zatryksnąć, nie, nał *tryksnąć, zabość, uderzyć rogami.*

Zatryksnięcie, a, blm., czynność cz. Zatryksnąć. [Zatryksić się, i ś., il ś.] *zaciagnąć ś., wypalić papierosa.*

[Zatrzynienie się, a ś., blm.] czynność cz. Zatrzynić ś.

Zatryprzenie, a, bfm., czynność cz. **Zatryprzyć**.
Zatryprzenie się, a, s., bfm., czynność cz. **Zatryprzyć** s.

Zatryprzyć, y, ył *zarazić tryprem*. Z. s. *zarazić s. tryprem, dostać, zarwać trypra*.

Zatryumfować, uje, ował *odnieść naraz tryumf*; *zacząć s. cieszyć z powodu tryumfu*: Radziwiłł zatryumfował z początku nad swemi własnymi wojskami i nad szlachtą. Sienk.

Zatryumfować, nie, a, bfm., czynność cz. **Zatryumfować**.

Zatrzalin, a, lm. y, **Cisik**, bot. (podocarpus) *rośl. z rodziny zatrzalinowatych*.

Zatrzalinowate rośliny, bot. (podocarpeae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych z działu na goziarnych*.

Zatrząsk, u, lm. i l. *zamek sprężynowy zatrząskujący s. sam*. 2. [Z., **Zatrząska**] *potrząsk, pułapka, samolówka na zwierzęta*: Ja stawiam zatrząski na wilka, a złowiłem wróbla i czyżyka: pokój chcę zamurować—i cudzołożnika zamurowałem. Słow. Beniowski wpadł więc w szatańską zatrząskę. Słow. 3. *kol. rodzaj zamknięcia zwrotnic*.

[**Zatrząska**, i, lm. i] p. **Zatrząsk**.

Zatrząskać, a, al. **Zatrząsnąć**, nied. **Zatrząskiwać** l. *zacząć trząskać; wydać trząsk, odezwać s. z trząskiem, trząsnąć; zatrząszczać*: Blednę, grzmot zatrząska, zamży. Syrok. [Chłopiec korbaczką zatrząsnął] (= *pałnął, strzelił z korbacza*). Ł. p. **Zatrząsnąć**.

Zatrząskanie, a, bfm., czynność cz. **Zatrząskać**.
Zatrząskiwać, uje, iwał p. **Zatrząskać** i **Zatrząsnąć**.

Zatrząskiwanie, a, bfm., czynność cz. **Zatrząskiwać**.

Zatrząsnąć, śnie, snął a. sł, nied. **Zatrząskiwać** l. p. **Zatrząskać**. 2. *co = zamknąć z trząskiem*: Z. drzwi. Z. drzwi na zatrząsk. *Zaczęły s. zegnania, uściski, machania rękami, chustkami, płacze, całowania, przy akompanjamentie zatrząskiwanych drzewczek*. Bał. 3. *trząsnąwszy zabić*: Niechże ich pioruny zatrząsną. Bał. [Bodaj cię, Jasiu, pioruny zatrząsną, kieć na moim lezku jagody zagąsły]. Z. s. l. *zamknąć siebie trząsnąwszy drzewcami za sobą*: Wbiegła, a trząsnąwszy drzewami, zatrząsnęła s. w mieszkaniu i wy dostać s. z niego nie mogła. 2. *zamknąć s., zapasć z trząskiem*: Gdy suche zatrząsnę s. za nami wieko trumny, niech nas z wiankiem dziewictwa na skroni pokryje. Krasz.

Zatrząsnienie, a, bfm., p. **Zatrząsnienie**.

Zatrząsnienie, a, bfm., **Zatrząsnienie** czynność cz. **Zatrząsnąć**.

Zatrząsać, a, al i Z. s. p. **Zatrząsać**.

Zatrząsanie, a, bfm., czynność cz. **Zatrząsać**.
Zatrząsanie się, a, s., bfm., czynność cz. **Zatrząsać** s.

[**Zatrząska**, i, lm. i] *niepokój, ruchawka, rozruch, zaburzenie, wojna, rewolucja*: Niedługo padła Z. (= *nastąpiły wypadki z r. 1831*).

Zatrząsnąć, śnie, snął a. sł i Z. s. p. **Zatrząsać**.

Zatrząsać, esie, asł, × **Zatrząsać**, **Zatrząsnąć**, nied. **Zatrząsać**, † **Zatrząsować** l. *czynm, co = zacząć trząsać, trząsnąć, trząchnąć, wstrząsnąć, wzruszyć, zaszamotać, potrząsnąć, zachwiać, zaruszać, zakłócać*: Gdym znouwu rzekł: przybądź, najmilejsza! zachrzęsto liście pod krzem i krzakiem samym coś zatrząsnę. Otw. *Zatrząsnę niebem tak bardzo, iż s. też i ziemia z miejsca swego ruszyć musi*. Podw. *Meduza zatrząsnęła*

lbem, aż na nim węże zachrzęściły. Otw. *Alę ich i tam poczęzą dobrym ciemem i tak potężnie wsparują załogi, że zatrząsnąwszy i głową i nosem, pójdą w rozsypek*. Jabł. *Zniknął a śmiercią swą zatrząsnął światem*. Groch. *Wielorybowie wybijac będą z tych siatek twoich, będą zatrząsować łódką twą*. Rej. (= *potrząsać*). *Kudły zatrząsnę na grzywie*. Mick. *Przen: zachwiać, poruszyć w posiadach*. *Dwaj panowie przez swe właśnie zatrząsnę wojskiem, wielką szkodę uczynili Rzpltej, bo s. przez ich swary zamieszanie uczyniło*. Biel. M. *Tak prawami a wolnością swoją zatrząsamy, jako owym plugawym ogonem lisim, co im ławy pocterają*. Rej. *Zatrząsnął Mahomet II Wenetami, chcąc Włochom panować*. Paszk. *Odszczepieństwo światem chrześcijańskim ciężko zatrząsnęło*. Zigr. *Zatrząsnęli Olimp cały*. Dm. 2. *trząsnąc zamęczyć, roztrząsnąć*: *Ani widzi, uściskami zatrząsnęła, że tam ktoś wygramolił s. z powozu nieoczekiwany*. Kos. 3. [Z.] *zaproszyć*. Z. s., Z. *sobą l. zacząć trząsać s., wstrząsnąć s., wzruszyć s., zdrząć s., drgnąć, zdrgać, wezdrząć, zadrgotać, zachwiać s., zakłócić s., poruszyć s.*: *Zatrząsnęła s. ziemia*. *Aż s. szyby w oknach zatrząsnęły (= zabrzęczały, zadzwoniły)*. *Ta łódka Pańska nigdy s. zatrząsnąć, nigdy s. zanurzyć, nigdy s. ochynąć nie może*. Rej. Z. s. *od gniewu, strachu, od złości a. z gniewu i t. d.* *Wszystko s. we mnie zatrząsnęło (od złości)*. (= *zagotowało*). *Przen.: Zatrząsnęło s. w mieście = zawrzało, zakipiało, zagotowało s., poruszyło, wzburzyło s., zakłóciło s.* *Zatrząsnęły s. Czechy domowemi niezgodami*. Nar. *Po zejściu Beli zatrząsnęło s. królestwo węgierskie niepewnością następcy*. Nar. *Zatrząsnęło s. w duchu swoim*. Rej. *Wszystko nad mniemanie widzisz, jako sobą zatrząsnęło tym postrachem przybycia tureckiego*. Jan. 2. [Z. s.] *zarzucić s., zawieruszyć s., zapodziać s., przepaść*: *Sądziiliśmy, że s. list gdzie zatrząsnę na poczcie*. Krasz. *Wkońcu bieżysko mu ktoś schował, czapka s. gdzieś zatrząsnęła*. Krasz.

Zatrząsnienie, a, bfm., czynność cz. **Zatrząsnąć**.

Zatrząsnienie się, a, s., bfm., czynność cz. **Zatrząsnąć** s.

Zatrząbić, i, ll *zacząć trzebić*.

Zatrząbienie, a, bfm., czynność cz. **Zatrząbić**.

Zatrząc, trze, tarł, nied. **Zacierać** l. *tarciem zagładzić, zarównać, zaszmarować, zamazać*: *Zacierać*, u mularza, *wyprawę na ścianie lub suficie, wodą krojąc, zacierką zacierać*. Mag. *Wyprawić ścianę u mularza znaczy wapnem narzucić ścianę i Z., co nazywają także tynkować*. Mag. Z., *trąc zaniszczyc, wyniszczyc, zakryć l.* *Nos siąknął ua ziemię i nogą zatarł (= rozłaził)*. *Czas wszystko zaciera*. Troc. *Czas zatarł ten napis (= starł)*. *Radabyś Z., coś przedtem pisała*. Szym. Z. *fugę*. Troc. *Liszka tropy zaciera*. Troc. *Chcieli by Z. miejsca, z których wyszli, aby ich nie wytropiono*. Troc. *Przewrotnemi gada ustami, pomruca oczyma, zaciera nogą, palcem mówi, złym sercem myśli*. Leop. *(mówi nogami swemi, ukazuje palcami*. B. G.). *Przen.: Z. czym = zakryć, zasłonić, upozorować*: *Snadnie Z. imieniem bratskim lub skradki, jest mi z tobą dowora mówienia w ukradki*. Zebr. *Zacieram co, co innego w mowę wtrącam, farbuję to, com źle rzekł, tracę ślad*. Kn. *Zaciera, co niefortunnie wyrzekł abo uczynił*. Kn. (= *zagaduje*). *Pięknemi to zatarł słowy*. Troc.

I dziś, gdziekolwiek baczy czart te stopy Chrystusa a wierną naukę Jego, wszędzie ją zaciera, wszędzie ją zniszcza. Rej. Zatrzy poprawą ten występek, tę niesławę. Troc (= *napraw, zrównoważ, wynagrodź*). Aż nie radniej jest szukać, jakby krzywdę Z. i ugoić, niżli jakby ś. jej zemścić? Pilch. Gdyby wiedział, jak ciężko cię uraził, o jakżeby żałował pewnie i sposoby znalazł ciębie ubłagać, a obelgę nam uczynioną Z. L. Swoję ze krwi zacnoś straszniemi zatartł zbrodniami. Nagur: (= *zniosł, zniszczył; zhańbił, splamił, zeszcpecil*). Wcześniej na twarzy wstyd zatarty, nie rumienią czoła szpetne żarty. L. (= *wytarty, wygluszony*). Twarz jego nosła w sobie jakąś wielkość, której ani kłopot, ani starość Z. nie mogły. Stasz. Wszystkie anarchoiczne wyobrażenia powinniśmy zacierać w naszych umysłach. Koll. (= *łamać*). Poznał, że jest zatarty francuską suknią i wykształceniem swego współzawodnika. Rzew. (= *zakasowany, zagluszony*). Z. sprawę, rzecz = *zagodzić, załagodzić, zarównać, załatać, zatuszować, zasmorować, zamazać, skreślić*. Skoro pan za mnie mścić ś. nie możesz, więc zatrzymaj tę rzecz. L. Zatrzyj tę sprawę, bo nie wiem, co mu mam odpowiedzieć. L. Z. kompromitującą sprawę. Wielorako trzeba gniew ukracać i zacierać, najwięcej zaś w śmiech i żart obracać. Pilch. Dla dobra publicznego wszystkie partykularne Z. trzeba urazy. L. (= *zapomnieć o nich, puścić je mimo siebie*). Losy moje już naprawione, ta szacowna ręka zaciera we mnie pamięć tych nieszczęść, które mi kiedy złość ludzi wyrządzić mogła. Bog. Woj. (= *każe mi zapomnieć o nich*). Basza, gdy ś. wrócił, wielką sławę sobie uczynił, i jego występki a smrotliwy Skanderbeg zatartł i wszystkie onego niecnotliwego uczynku pamiątkę ludziom z pamięci wybił. Baz. Ręczę ci za niego, że przeszłe rzeczy zatrze, że ś. poprawi. Pot. (= *zapomni o nich, zerwie z niemi*). Żginiem, toć żaden naszej wiek nie zatrze sławy. Koss. (= *nie zagasi, nie zatumi, nie zaćmi*). 2. × Zacierać kim = *pomiatać; lekceważyć go, nie mieć go za nic*. St. wil. 3. Z. ręce = *potrzeć rękę o rękę z radości*: Przystąpił do mnie, zacierając ręce i skacząc. Kacz. Amurat dłonie zatartł i posyłkę po Jerzego pchnął. Jeż. 4. *roztrzeć, mieszać z płynem*: Zacierać psom tłucz. Troc. Z. kaszkę. (Por.: Zacierki). 5. [Z.] *zadrobić*: Sama królowna zatarta w nim klusieczki. 6. × Z. kogo, z kim = *zatrzeć z kim, zaciepić kogo*: Nie wykrzykuj ani trąb na tryumf przed wojną, acześ zatartł, sam hardy, z osobą spokojną. Mias. Zaciera drugich, nikomu gadać nie da w posiadzeniach. L. (= *przerzywa im, zagaduje ich*). Cheemy innych zacierać, na mniemane krzywdy utyskujemy, wyciągamy po każdym ludzkości. L. 7. † Z. *zawrzeć*: Tybys był jedyny, z kimbym chętnie zatartał wdzięczne pokładziny. Zebr. 8. myśl. (o psie) *zgubić ślad zwierzyny*. 9. piw. gorz. *wspać surowy produkt do kadzi zacierowej i zmieszać; wykonać proces zokrzania płodów rolnych, zawierających skrobię, przy współudziale słołu i djastazu*: Z. w browarze słoł, w gorzelnii ziemniaki i t. p. Już słoł zatarto. Troc. Z. ś. l. *obetrzeć sobie mięśnie trące ś. o siebie*: Tłuścioch, dużo chodząc, zatrze ś. (na udach). 2. × Z. ś. *zatrzeć ś., zawałzić o siebie*: Nadto ś. wozy zacierały w błocie i trakt dość ciasny zawalały bardziej. Jabł. 3. *zmieszczyć ś., zaniknąć wskutek tarcia, wytrzeć ś., zatrzeć ś.*: Napis zatartł ś. Wisło, nie Polak z ciebie wodę pije,

jego ś. nawet zaciera ją ślady. Karp. Przen.: Two zasługi nie zatrą ś. w naszej pamięci. 4. † Z. *znarnieć, wypisać ś., wycięczyć ś.*: Turek, jako był wielki, wszystkie ś. na Wiedniu samym zatartł, że też potym wojsko swoje musiał dwakroć do domu odwoździć. Jan. [Zatrzemcenie, a, blm.] czynność cz. Zatrzemcieć.

[Zatrzemcieć, i, al] *zadrzeć*.

[Zatrzepa, y, lm. y] *nieczgrabijasz*.

Zatrzepać, pie, pał, nied. Zatrzepywać l. a. Zatrzepotać, × Zatrzepotać, × Zatrziotać *zacząć trzepać, trzepnąć*: Zatrzepotał skrzydełki, wleciał potym wzgórze. Rej. Ptak skrzydłami zatrzepie. Fred A. Sowy, wrony, nietoperze zatrzepotały skrzydłami. Oss (= *załopotaly*). 2. *trzepniem zapędzić dokąd*. St. wil. 3. *trzepaniem zmieszczyć, zamieszczyć*. St. wil. 4. p. *Podtrzepać*: Polewka z serwatki zatrzepana mąką na rzadko. 5. × Z., gm. *pokrzepić, wzmoocnić*: A wino mu bardzo lubuje, toby mu głowę zatrzepała. St. wil. Z. ś. *trzepnąwszy zaszeleścić*: Ozasem zatrzepią ś. wyloty (kontusza) i brzękną (w tańcu) karabele. Reym.

Zatrzepanie, a, blm., czynność cz. Zatrzepać.

Zatrzepanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrzepać ś.

× Zatrzepotać, ce a. cze, tał i × Z. ś. p. Zatrzepać. Przen.: Zatrzypięł wtył odrzucił głowę, zatrzepotał skocznią nutką. Syrok.

× Zatrzepotańle, a, blm., czynność cz. Zatrzepotać.

× Zatrzepotańcie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrzepotać ś.

Zatrzepotać, ce a. cze, tał i Z. ś. l. p. Zatrzepać. 2. *zadrgać, zatrząść ś.*: Dotknął jej powiek—zatrzepotały i opadły mocno. Reym. Przen.: *zaszastać ś. trzpiotowało*: Pani Leontyna w sposób siedmnaoletni zatrzepotała i wybiegła. Orzesz.

Zatrzepotanie, a, blm., czynność cz. Zatrzepotać.

Zatrzepotanie się, a ś, blm., czynność cz. Zatrzepotać ś.

Zatrzepywać, uje, ywał p. Zatrzepać.

Zatrzepywanie, a, blm., czynność cz. Zatrzepywać.

Zatrzeszczyć, y, al l. *zacząć trzeszczyć, wydać trzask, zaskrzypieć*: Łóżko zatrzeszczało. Konie przeraził niemało, skoczyły, leje ś. zwiłtał, jaramo zatrzeszczało. Dm. 2. (o ptaku) *zaświergotać*: Gdy czyż zatrzeszczą, cześnik nakrywa klatki. Pol. Ani zaćwirka wróbel lub sikora, nie zatrzeszczy sroka. Matl.

Zatrzeszczenie, a, blm., czynność cz. Zatrzeszczyć.

Zatrzeszenie, a, blm. l. czynność cz. Zatrząść. 2. a. Z. ś. czynność cz. Zatrząść ś. Stał ś. grom, błyskanie, Z. ziemi. Rej. 3. *gestwa, rój, czerniawa, nrowie, óma, ckmara, mnóstwo, wielka obfitość*: Bywa tu obfitość kantaryd, co mówię? obfitość, Z! Jun. (= *kupa, jedna na drugiej, aż ś. trzęsie*). Istne Z. balów publicznych. Dawniej kandydatów na zięciów była moc, Z. Jun. Papug i wszelkiego drobniejszego ptastwa Z. Stenik. Listy niweczają to Z. błędnych anegdot, puszczonych w świat. Mek.

Zatrząść się, a ś., blm. l. czynność cz. Zatrząść ś. 2. p. Zatrząszenie.

† Zatrząsować, uje, owal p. Zatrząść.

† Zatrzęsowanie, a, blm., czynność cz. Zatrzęsować

× Zatrzęść, ęsie, aśl i × Z. ś. p. Zatrząść.

× Zatrziotać, a, ał i × Z. ś. p. Zatrzepać.

× Zatrziotanie, a, blm., czynność cz. Zatrziotać.

× Zatrziotanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrziotać ś.

Zatrzym, u, lm. y l. a. † Bremza, † Pramza gbr. obręcz lub łuk koła drewniany, przyciskający wał i tamujący jego obrót. Łab. 2. mech. klucz do zatrzymywania napływu pary przy cylindrze parowym. Łab.

× Zatrzymacz, a, lm. e ten. co zatrzymał a. co zatrzymuje, wstrzymywacz: Z., który zatrzymuje. zadzierzacz, zadzierzyciel, wstrzymywacz. L. Z., który zatrzymuje drugich, morator, retentor. Kn.

Zatrzymać, a, ał, nied. Zatrzymywać, † Zatrzymawać l. zacząć trzymać, potrzymać, przetrzymać przez pewien czas: Z., nie puścić z ręki, potrzymać w ręce. L. Rybitw jeden ułapił rybkę w bystrej rzecce, a wyjąwszy ją z saku, zatrzymał ją w ręce. Papr. Kiedy rzuci oczyma, na kłm oko zatrzyma... Or-Ot. 2. uwięzić, zaareztować, przytrzymać, przyaresztować: Ci, którzy tu jeszcze nie wypłacili, tedy tam po śmierci, na mytarstwach będąc zatrzymani, wypłacają. Sak. Zgromadzenie narodowe franeuskie uchwaliło, ażeby król Ludwik XVI zatrzymanym został, gdzie tylko spotkanym będzie. L. Z. dłużnika, rzeczy czyje Troc. Z. uciekającego = złapać. Przen.: Deszcz mię tu zatrzymał. Troc. (=nie pozwolił mi ś. ruszyć). Ważne sprawy zatrzymały mię jeszcze tydzień w Warszawie. 3. nie puścić od siebie; zatrzymać u siebie; zachęcić, przyzwyczać do danego miejsca: Zatrzymał mię na obiad. Troc. Bojąc ś., by zgola nie odszedł nad zwyczaj prędzej do domu, przyjacielsko go i towarzysko zatrzymał. Warg. Aby gołębie Z. i przy domu zachęcić, potrzeba im goiębniki budować. Haur. 4. zadzierżyć, poustrzymać, powściągnąć, zatamować, zastanowić, osadzić w miejscu, zahamować. Nie zatrzymawać, non refrénare. Glos. Z. konia w biegu. Troc. Bóg morskie wody trochę piasku cienkiego zatrzymywał, a harde poniża. Skar. (=zagrada). Z. podciąg kolei, bieg wielkiego pieca. Z. machinę, zegar (=zastawić). Z. krew (=zatamować). Zatrzyman niedostatkim mowy. Rej. (zatrudniony, zakłopotany, żenowany. L.) Czas niejaki zatrzymany wzrok był, że patrząc oczyma nań swemi, nie poznali go. Ody. (=wstrzymany, zasłoniiony, zaćmiony L.). Pomykał niezmordowanie, przerwaniem wątku życia w polocie zatrzymany. Lel. Z. od upadku = podtrzymać. Sięgnął Huz do skrzyni Bożej i zatrzymał ją, bo ją byli zachwiali bycy. Bud. (zadzierzał. B. G.). Przen.: Zatrzymaj go od tego. Troc. Zatrzymał go od tego szalonego kroku. 5. nie puścić, nie zwolnić, zachować dla siebie, zostawić przy sobie, przetrzymać, nie wydać: Zatrzymać sobie co eudzego. Kn. (=przyułaszczyć sobie). Gotówkę mozesz sobie Z., bylebyś zwrócił papiery. Zatrzymali mię przy kasie całe dwie godziny. Zatrzymawam kupię (=towar) na czas drogi, trzymam co skąpo, nie używam, nie sprzedaję. Kn. Nie niemasz ordynarniejszego, jak widzieć panów zatrzymujących przez długi czas zastugi swoim służącym. L. (=wstrzymujących, nie dających, nie uszcząających, nie wypłacających). Z. komu pensję, Z. dla kogo miejsce w teatrze, w kościele, (=zarezerwować). Zatrzymam dla ciebie posadę, póki nie wrócisz (=poczekam z nią na ciebie).

6. nie przepuścić przez siebie, zachować, przechować, utrzymać w sobie: Słoma długo zatrzymuje ciepło (=jest złym przewodnikiem ciepła). Przen.: Prawo powinno być krótkie, aby je tym snadniej nawet prostacy, jakby głos z nieba wyszły, Z. mogli. Pilch. (=zachować w pamięci, utrzymać w pamięci, spamiętać, zapamiętać). Nie ruszaj ś., zatrzymaj dech, czyj ś. umarłym. L. Z. mocz, urynę. L. Cieczenie kroplami moczu zatrzymanego (ischuria paradoxa v. incontinentia paradoxa). Przen.: Z. co = dochować, nie wydać, nie zdradzić czego: Nie zatrzyma słowa. Troc. Z. tajemnicę. Troc. Zatrzymaj to przy sobie (=zachowaj w tajemnicy). Z. ś. l. nie iść dalej, stanąć, przystanąć, zaczekać, poczekać, postać gdzie trochę: Pilny mam interes, Z. ś. nie mogę. L. Bądź waćpan łaskaw Z. ś. tu w sali. L. Idź prosto, nie zatrzymuj ś. na ulicy. Zatrzymał ś. przy wystawie sklepowej. Zegar zatrzymał ś. na dwunastej. Lody zatrzymały ś. (=stanęły, zaparły ś., wspanyły ś., zapchały ś., zrobił ś. zator). Z. ś. w biegu. Zatrzymał ś. już na samym brzegu przepaści. Ten energiczny działacz nie zatrzyma ś. w połowie drogi, nie zatrzyma ś. przed niebezpieczeństwem (=nie cofnie ś., nie zawaha ś. przed nim). Z. ś. u kogo = zamieszkać, zabawić chwilowo, stanąć u niego: Przyjechałszy, zatrzymał ś. u wuja. Przen.: Z. ś. nad czym = zastanowić ś., pomyśleć nad czym, rozważyć co baczniej: Niektórzy zatrzymywali ś. nad tym. Torz. 2. † Z. ś. od czego = powstrzymać ś., powściągnąć ś., wstrzymać ś.: Abyście ś. spowiadali z grzechów i od nich ś. zatrzymali. Zigr. Z. ś. od śmiechu nie mogę. Troc. 3. † Z. ś. w domu = zostać domu, nie wychylić ś. z domu, siedzieć w domu, nie opuścić domu: Zatrzymawam ś. w domu, nie wychodzę, nie wyjeżdżam. Kn. Z. ś. doma. Troc.

Zatrzymanie, a, blm., l. czynność cz. Zatrzymać: Z. zapłaty sługom i najemnikom. 2. † Z. areszt: Z. dłużnika, rzeczy jego. Troc. Hetman Rynałda chciał mieć w zatrzymaniu. P. Koch. 3. † Z. zachowanie, schowanie: Golgota po Pańskim skonaniu na dwie ś. części rozdarszy przetrwała, z których Go jedna część w swym zachowaniu pospołu z łotrem sprawiedliwym miała, druga zaś złego Gesmana w przerwanu oddalonego od Pana trzymała. Ody. Patol.: Niemożność zatrzymania moczu w pęcherzu, mimowolne moczenie, moczoćek (incontinentia urinae). Niemożność zatrzymania kału, mimowolne oddawanie kału (incontinentia alvi s. faecalis). Kurczowe Z. moczu (ischuria spastica). Z. mocz prędko konia zgubić może. Kluk.

Zatrzymanie się, a ś., blm., niek. Zatrzymanie, czynność cz. Zatrzymać ś. Pat.: Z. ś. Z., zastój (retentio, suppressio). Z. kału, stolca = zatwardzenie, obstrukcja (coprostitas, obstipatio alvi). Z. łożyska (w macicy) (retentio placentae). Z. miesiączki, ustanie miesiączki (suppressio mensium). Z. ś. moczu, niemożność moczenia (retentio urinae, ischuria). O zatrzymaniu ś. moczu. Perz.

† Zatrzymawać, a, ał, i † Z. ś. p. Zatrzymać.

† Zatrzymywanie, a, blm., czynność cz. Zatrzymawać.

† Zatrzymywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zatrzymawać ś.

Zatrzymywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zatrzymać. Zatrzymywanie, a, blm., czynność cz. Zatrzymywać.

Zatrzymywanie się, a ś., blm., czynność Zatrzymywać ś.: Z. ś. tętna.

Zatuczać, a, ał p. Zatuczyć.

Zatuczanie, a, bfm., czynność cz. Zatuczać.

Zatuczenie, a, bfm., czynność cz. Zatuczyć.

Zatuczyć, y, ył, nied. Zatuczać zrobić, że co zatuje, utuczyć, spaść; tucząc zapchać: Psi niemi już zatuczyli gardła swoje, iż tylko leżą około stadka, a szczełkać nie mogą ani umieją. Rej. Psy z zatuczonemi gardły, choć widzą przychodzącego wilka, ani zaszczełkać umieją. Rej. Pies ochrapiał z gardłem zatuczonym zaszczełkać nie może na wilka, przychodzącego do owieczek swoich. Rej. Dziś oni tak swe gardła marne zatuczyli, iż nie jest rzeczą podobną, by głos wypuścili. Chrz.

† **Zatuka, i, bfm. gatunek potrawy:** Leucophagium, quidam cibus albus, qui fit ex gallinarum carnibus, ein gestoses. Mur.

Zatulać, a, ał p. Zatulić.

Zatulanie, a, bfm., czynność cz. Zatuląć.

Zatulenie, a, bfm., czynność cz. Zatulić.

Zatulić, i, il, nied. Zatuląć i. tuląc zasłonić; zakryć, otulić, zapatulić, opatulić, zawinąć, osłonić: Z. dziecko chustką. Z. twarz kapturem. 2. [Z.] zatkać, zamknąć: Z. piec. 3. Z. oczy, uszy, głowę = stulić, zamknąć. Z. oczy = stulić, zamrużyć, zmrużyć. Oczy zatulamy, gdy co rozmyślamy. Rej. Zatulam uszy, głowę zatykam. Kn. (= stulam). A gdy będę dłużej rozmawiał, asta swe ręką zatulę. Wuj. Zatuląć uszy mamy na mowy bezbożne. Hrb. Oczy zawarła, uszy zatulała. Skar. Zatulę słuch mój i zamknę oczy. Tremb. Kiedy skargi słuchał, zawsze jedno ucho zatulił. Bud. B. (Por.: audiatu et altera pars). Bardzoć jakoś przykra święta prawda Jego, że przed nią zatulasz, jako wąż, gdy go zaklinają, marne uszy twoje. Rej. Polikarp zwykł był sobie zatulać uszy, gdy jakie błędy u ludzi wartogłowych słyszał. Baz. Z. ś. tuląc ś. zasłonić ś.; zapatulić ś., zawinąć ś., owinąć ś., osłonić ś.: Oddajcie mi koszulę, suknię, płaszcz — wołała dziewczyna, zatulając ś. gunią. Tet. Drzemie Noc, zatulona w gwiaździsty płaszcz. Wysp. Przen.: Powiadają, że moje kwiaty są jakby dreszczem zatulone, paki zawsze zwiędłe. Brt.

Zatula, y, lm. y i. [Z.] zatykadło z gliny i słomy a. z deski, służące do zatyckania otworu w piecu. 2. p. i. Dłużnica. 3. fartuch skórzany rzemieślniczy. (p. Szorc).

Zatulać się, a ś., ał ś. dokąd = tulając ś. zejść; zabłąkać ś. L. Przen.: Zatulął mu ś. w oczach pobłysk zapalu. Dan.

Zatulanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zatuląć ś.

Zatulowie, e, lm. a zakończenie tulowia, część tulowia za śródtulowiem leżąca, czyli trzeci pierścień tulowia.

Zatumaniać, a, ał p. Zatumanić.

Zatumanianie, a, bfm., czynność cz. Zatumaniać.

Zatumanić, i, il, nied. Zatumaniać i. [Z.] zamglic, zamroczyć: Ciesła może mieć do tego stopnia wzrok zatumaniony, że kaleczy sobie ręce i nogi. Umieją oczy Z. i być niewidzialnym. Wójce. 2. cz. ni. puścić tuman, wybuchnąć tumanem: Rój ochoocy, jakby śnieżek wśród zamieci, zatumaniał tylko w oczy i parami w kółko leci. Syrok. 3. przen., p. **Zamachlować.** 4. oszłonić, odurzyć, obalamucić: Miłością swoją obalamuciał mi serce, obietnicami głowę, żem ś. zaszałał, zatumaniał, żem wszystko, cały świat stracił z przed oczu. Kaezk. Artykuł był lichy w rzeczy, ale nie łatwiejszego, jak Z. publikę.

Krasz. (= zasypać jej piaskiem oczy). Zalał żonę potopem wykrzykników i przysłów, zahuczał śmiechem, zatumaniał nowym nawątem gości. Dzierz. Czort zatumaniał. Tet. Główniak siedział jak zatumaniony. Tet.

Zatumanienie, a, bfm., czynność cz. Zatumanić.

Zatupać, Zatapać, Zatupełnić i. zacząć tupać, tupnąć. 2. kogo co = tupaniem zagłuszyć. L.

Zatupanie, a, bfm., czynność cz. Zatupać.

Zatupnąć, nie, nął p. Zatupać.

Zatupnienie, a, bfm., p. Zatupełnienie.

Zatupnięcie, a, bfm., Zatupełnienie czynność cz. Zatupełnić.

Zatupotać, ce a. oze, tał zacząć tupotać, odezwać ś. tupotem, zaleźć nogami.

Zatupotanie, a, bfm., czynność cz. Zatupełnić.

[Zaturać się, a ś., ał ś.] zatoczyć ś., zakulać ś. dokąd.

[Zaturanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zaturać ś.

Zaturbować się, uje ś., owal ś., [Zatróbować ś.] zakłopotać ś., zatroskać ś., zmieszać ś., zafrasować ś., zaambarasować ś., zaalterować ś., zaferować ś.: Po wyjściu jego zaturbowalem ś. moeno. And. Dusza zaturbowana. Słow. Jasiak był srodze czymś zaturbowany. Kon.

Zaturbowanie, a, bfm., p. Zaturbowanie ś.

Zaturbowanie się, a ś., bfm. i. czynność cz. Zaturbować ś. 2. a. Zaturbowanie zakłopotanie, kłopot, troska, frasunek, zmartwienie, ambaras, pomieszanie, strapienie, zaferowanie, alteracja: Z. było niemałe, gdy w owym czlowieku poznano weterana. Pol.

Zaturczenie, a, bfm., czynność cz. Zaturczyć.

Zaturczenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zaturczyć ś.

Zaturczyć, y, ył zapelnić, zatudnić Turkami. Z. ś. zapelnić ś., zahudnić ś. Turkami.

[Zaturknąć, nie, nął] zatrzepotać, furknąć: Z. skrzydełkami.

[Zaturknięcie, a, bfm.] czynność cz. Zaturknąć.

Zaturkotać, oze a. oze, tał, × Zachurkotać wydać turkot, zacząć turkotać, zaleźć, zatrakotać: Stary doskonałe miał ucho, i byle zaturkotało co, wybiegał otwierać sam, kłaniając ś. do ziemi. Krasz.

Zaturkotanie, a, bfm., czynność cz. Zaturkotać.

[Zatuszkowany] p. Zatuszkowany.

Zatuszować, uje, owal, nied. Zatuszowywać i. zacczernić, zamazać, zamałować tuszem. Przen.: Żaden ejań nie zatuszowywał i nie łagodził konturów jaskrawego obrazu. Dan. 2. przen.: Z. przykrą sprawę i t. p. = zatrześć, zamazać, skrócić. Autor francuski zatuszowywa tę dzikość obyczaju ogólnego. Kasz.

Zatuszowanie, a, bfm., czynność cz. Zatuszować.

Zatuszowywać, a, ał p. Zatuszować.

Zatuszowywanie, a, bfm., czynność cz. Zatuszowywać.

[Zatużenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zatużyć ś.

[Zatużyć się, y ś., ył ś.] zatuszkować, zasmucić ś.: Zatuszował ś. i zatużył na dobre. Lam.

Zatwar, u, lm. y bot. (sterculia) roś. z rodziny zatwarowatych.

† **Zatwardy p. Zatwardziały.**

× **Zatwardnąć, dnie, dnął a. dł p. Zatwardzić.**

× **Zatwardniać, a, ał i × Z. ś. p. Zatwardzić.**

× **Zatwardniałość**, i, blm., rz. od **Zatwardniały**.

× **Zatwardniały** p. **Zatwardziały**.

× **Zatwardnianie**, a, blm., czynność cz. **Zatwardniać**.

× **Zatwardnianie się**, a, s., blm., czynność cz. **Zatwardniać** s.

× **Zatwardnić**, i, il p. **Zatwardzić**.

× **Zatwardnieć**, eje, al p. **Zatwardzieć**.

× **Zatwardnienie**, a, blm. l. czynność cz. **Zatwardnieć**. 2. czynność cz. **Zatwardnić**.

× **Zatwardnięcie**, a, blm., czynność cz. **Zatwardniać**.

Zatwardzać, a, al i **Z. s.** p. **Zatwardzić**.

Zatwardzanie, a, blm., czynność cz. **Zatwardzać**.

Zatwardzanie się, a, s., blm., czynność cz. **Zatwardzać** s.

Zatwardzenie, a, × **Zatwardnienie** l. blm., czynność cz. **Zatwardzić**. 2. a. × **Zatwardnięcie**, blm., czynność cz. **Zatwardzieć**, **zatwardzenie** s.,

× **zatwardnienie** s. 3. **Zatwardzenie**, a, lm. a *stan tego, co zatwardziało*: a) **Z. żołądka**. (Troc) = *zatkanie, zaparcie, zatrzymanie s., trudne odejście stolca, obstrukcja* (constipatio s. obstipatio alvi, coprostasis). b) (× **Z. przen.**, p. **Zatwardziałość**.

Zatwardzenie się, a, s., blm., czynność cz. **Zatwardzić** s.

† **Zatwardziac**, a, al i † **Z. s.** p. **Zatwardzić**.

Zatwardziałość, i, blm., rz. od **Zatwardziały**.

Zatwardziały, [**Zakwardziały**], × **Zatwardniały**,

† **Zatwardly**, × **Zatwardzony**, *który zatwardział, stwardniały*, × **stwardziały**, † **stwardly**. **Zywoť** **Z.** = *zapiękły, zapchany, zatkany*: **Zywoť** **Z.** = *zapiękły* a. **Z. Sien.** **Żołądek**, **żywoť** **Z. Troc.** **Przen.**: **Serce** **zatwardziałe** = *nieczułe, kamienne, zakamieniałe, zacięte, nieużyte*: Amurat mieszczynom tyle pieniędzy obiecał, coby i najzatwardzialsze serca osłabić mogło. **Baz.** (= *najstalsze, najodporniejsze, najstateczniejsze*). **Tracą** **swą** **wolność** **bracia**, **składają** **haracze**, **a** **na** **to** **serce** **nasze** **zatwardziałe** **nie** **placze**? **Wyb.** (= *zbręť wale*). **Człek** **zatwardziałego** **serca**. **Grzesznik** **Z.** (= *zakamieniały, niepoprawny*). **Lud** **zatwardziałego** **karku**. **Wuj.** (= *twardego, nieugiętego, hardego*). **Naród** **w** **złóści** **Z.** **nad** **Nim** **ostatęk** **tyraństwa** **wykonął**. **Odym**. **Z.** **mur** **starością**. **Troc.** **Jest** **nasz** **naród** **Z. Sienk.** (= *zawzięty*). [**Zatwardziała** **dusza**] = *skąpiec, samolub, egoista*. **Przen.**: **A** **toć** **jest** **on** **twardy** **młot**, **co** **opoki** **kłucze**, **a** **zatwardziałym** **zanikom** **to** **są** **moćne** **kłucze**. **Rej.** (= *sibrym, hartownym, tęgim, niepożytym*).

† **Zatwardzianie**, a, blm., czynność cz. **Zatwardziac**.

† **Zatwardzianie się**, a, s., blm., czynność cz. **Zatwardziac** s.

† **Zatwardziawać**, a, al i † **Z. s.** p. **Zatwardzić** i **Zatwardzić**.

† **Zatwardzławanie**, a, blm., czynność cz. **Zatwardziawać**.

† **Zatwardzławanie się**, a, s., blm., czynność cz. **Zatwardziawać** s.

Zatwardzić, i, il, † **Zaówierdzić**, [**Zaówirdzić**], × **Zatwardnić**, † **Zatwierdzić**, *nied.* **Zatwardzać**, † **Zatwardziawać**, × **Zatwardniać**, † **Zatwardziac**, † **Zatwardziawać**, † **Zatwierdzać** l. *przejąć twardość, zrobić twardym*, × **stwardzić**, × **stwardnić**, *zakrzemienie, zakamienie, zaskalić, zahartować*: **Z.** **rozpalone** **żelazo** **w** **zimnej** **wodzie**. **Troc.** (= *zahartować, zakwasić*). 2. **przen.** *zrobić wytrzymałym, wy-*

trwałym, zahartować: **Praca** **zatwardza** **ciało**. **Z.** **kogo** **do** **czego** = *zrobić wytrzymałym, wytrwałym na co, zaprawić, zahartować na co, do czego, przyzwyczaić do czego, zaprawić w grubą robotę*: **Z.** **kogo** **do** **pracy** **i** **trudów**. **Troc.** **Przen.**: **Z.** **umysł** (= *przytępić*). **Szczęśliwość** **slabe** **umysł** **zatwardza**, **ale** **wyniosie** **serca** **miękczy**, **i** **nie** **powolniejszego** **niema** **nad** **rycerza** **wygranego**, **uweselonego**. **Węg.** **Z.** **serca**, **Z.** **umysł**, **zatracię** **czułość**. **L.** (= *znieczulić*). 2. **Z.** **żołądek**, **żywoť** (= *spowodować obstrukcję, zapiec, zapchać, zatkanę*). **Twarde** **jajka** **zatwardzają**. **Troc.** **Eduro**, **zapiękam**, **wielmi** **zatwardzam**. **Mącz.** **Medykamenta** **zatwardniające**, **adstringentia**, **są**, **które** **części** **owisłe**, **zbyt** **miękkie**, **slabe** **mocniejsze**, **twardsze** **gibejsze** **czynią**. **Krup.** **Zmarzła** **trawa** **źrebietom** **złe** **trawienie** **w** **żołądku** **czyni** **i** **on** **zatwardza**. **Dor.** **Ryż** **biegunek** **zastanawia** **i** **zatwierdza**. **Syr.** **Swoje** **miękkie** **serce** **zatwardziwasz**. **P. Koch.** **Próżnoby** **to** **Panu** **przeczytać**, **iż** **je** **tak** **Z.** **raczył**. **Rej.** **Zatwardził** **serce** **jego**. **Troc.** **Zatwardzili** **uszy** **swoje** **a** **nie** **chęć** **sluchać** **głosu** **Pańskiego**. **Rej.** **Z. s.** p. **Zatwardzić**.

Zatwardzić, **eje**, **al**, **Zatwardzić** s., × **Zatwardnieć**, × **Zatwardnac**, *nied.* † **Zatwardziawać** l. *zająć twardością, stać s. twardym, stwardnieć, stwardnić, zakamienieć*, × **zakamieć**: **Od** **tego** **żołądek** **zatwardzieje**. **Troc.** 2. **przen.** *stać s. zatwardziałym, nieczułym, zakamieniałym, nieużyłym, zaciąć s.*: **Zatwardziało** **terazże** **serce** **Faraona**. **Leop.** **Z.** **w** **błędzie** (= *trwać uporczywie*). **Serce** **moje** **nie** **zatwardziało**, **jest** **czułe**. **L.** **Z.** **w** **czym**, **na** **co** = *zaprawić s., zahartować s., stać s. wytrzymałym; przyzwyczaić s., przywyknąć do czego*: **Abyś** **w** **schizmie** **swej** **nie** **zatwardziawał**. **Smotr.** **Zatwardział** **w** **złości**. **Troc.** **Z.** **na** **trudy**. 3. **w** **kim**, **w** **czym** = *zakorzeniwszy s. stwardnić; zastarczyć s.*: **Zatwardzić** s. **w** **okrucieństwie**. **L.** **Aza** **to** **jest** **podobna** **nagle** **to** **z** **siebie** **zewlec**, **czemu** s. **któ** **przez** **długi** **czas** **wzwycał**, **co** s. **w** **niego** **wrodziło** **i** **w** **nim** **zatwardziało**? **Hrb.**

× **Zatwardzielszy** = *zatwardzialszy*: **Najzatwardzielszy** = *st. n. od* **Zatwardziały**. **Pan** **Sknerski** **jest** **to** **jeden** **z** **ludzi** **nieładzkiech**, **człowiek** **najnieużytszy** **i** **najzatwardzielszy** **na** **świecie**. **L.**

† **Zatwardziawać**, a, al p. **Zatwardzić**.

† **Zatwardziwanie**, a, blm., czynność cz. **Zatwardziawać**.

Zatwarowate **rośliny**, **bot.** (sterculiaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.*

Zatwarzać, a, al p. **Zatworzyć**.

Zatwarzanie, a, blm., czynność cz. **Zatwarzać**.

† **Zatwierac**, a, al p. † **Zatworzyć**.

† **Zatwieranie**, a, blm., czynność cz. **Zatwierac**: **Z** **zimności** **pochodzą** **wilgoci**, **krwi** **zsiadania**, **uliczek** **Z.** **zastanawianie** **krwi**. **Spiez.**

Zatwierdzać, a, al p. **Zatwierdzić**.

Zatwierdzanie, a, blm., czynność cz. **Zatwierdzać**.

Zatwierdzenie, a, blm., czynność cz. **Zatwierdzać**.

× **Zatwierdzićiel**, a, lm. e *ten, co zatwierdzi, zatwierdził a, zatwierdza. L.*

× **Zatwierdzićielka**, i, lm. i *forma ż. od* **Zatwierdzićiel**. **L.**

Zatwierdzić, i, il, † **Zaówierdzić**, [**Zaówirdzić**] l. p. **Zatwardzić**. **Przen.**: **madać** **moc** **prawną**, **polwierdzić**, **sankcjonować**: **Z.** **układ**, **umowę**, **buźet**, **statut**. **Z.** **kogo** **na** **urzędzie**. **Z.** **wyrok**

(= *konfirmować*). 2. † Z. *zamocować, umocować*: Pigo, utykam, zagląbam, zatwierdzam. Mącz. *Fibulis tigna conjuncta*, balki obgręczami zbite, załafowane i zatwierdzone. Mącz. Przen.: † Z. *zameldować*: List od wójta i przysiężników z gajnego sądu z tego do miasta, gdzie był ten człowiek zatwierdzon. Ort. Będzie człowiek zatwierdzon w jednym mieście, a zbieży do drugiego miasta. Ort. 3. † Z. *podać kogo do sądu, zapoznać, zaskarżyć go*: Prawo to jest tego dla, iż człek będzie zatwierdzon ku prawu o przereczzone rzeczy. Ort. 4. † Z. *zasądzić, skazać*: Człek zatwierdzony w naszym prawie rok i dzień o głowę, o rany a. aczkolii takiego. Ort.

Zatwor, u, lm. y, **Zatwór** l. to, co służy do zawarcia, zaparcia, zamknięcia, zapora, zasuwu, rygiel, zawora: Połamał drzwi miedziane i zatwory żelazne skruszył. Bud. (zawory żelazne rąbi. B. G.). Zamki te wysokimi mury, bronami i zatworami opatrzone były. B. B. (zaworami. B. G.). 2. bart., p. I. **Dłużnica**: W mareu trzeba spodni Z. z ula wyjąć, a wychędożywszy ul, zaś Z. wprawić. Kąc. Dzianki w ulach na jeden tylko zatworek bywają. Kąc. Zdr. **Zatworek**.

Zatwora, y, lm. y l. [Z.] *rygiel w zamku ślepym*. 2. *otwór, wylot, przestrzeń otworu* L. 3. anat.: Z. macicy, † **Wicie maciczne**, † **Wicie macicy**, **Ujście maciczne**, **Wylot macicy** (os uteri): Kobiety ś. boją, aby Z. macicy nie była nazbyt roztworzona a szeroka; lecz gdy która chce mieć małą, niech smaruje maściami, które zatwierają a ściągają. Spicz. Gdy macicy Z. nazbyt roztworzona a szeroka, tedy trzeba lekarstwa przykładać, które zatwierają a ściągają. Sien. Porzucenia rozmaite są przyczyny, abo wiem niekiedy Z. spodnia maciee tak bywa, szeroka, iż ś. dobrze zamknąć nie może, ani płodu zatrzymać. Sien. Zdr. **Zatworka**.

Zatworek, rku, lm. rki p. **Zatwór** i **Zatwór**.

Zatworka, i, lm. i, p. **Zatwora**.

Zatworzenie, a, bfm., czynność cz. **Zatworzyć**. † **Zatworzenie**, a, bfm., czynność cz. † **Zatworzyć**. Modl. Wac.

Zatworzyć, y, ył, nied. **Zatwarzać** l. † Z. *zacząć tworzyć; zapoczątkować tworzenie ś.*, *sprawić, że ś. uszaryma*: Wsze rzeczy zatwarza wilgi par. Żebr. 2. [Sosnę poczytywano za własność królewską, lecz ją wydziać, czyli barć zrobić, Z., czyli przygotować, należało do bartnika].

† **Zatworzyć**, y, ył, nied. † **Zatwierać**, † **Zatwarzać** l. *zawrzeć, zamknąć, zaprzeć, zatkać, zapchać*: Ani zatwarzaj nade mną szachta ust swoich, neque urgeat super me puteus os suum. Ps. flor. **Zatworzyć**. B. Sz. Dla oddechu... gdy człowiek usta zatworzy. And. z Kobyl. Usta zatwarzając. And. z Kobyl. Trzymają zapieczętowane księgi, ale otworzyć ich nie mogą, póki nie odpieczętuje on, który ma klucz Dawidów, który otwiera, a nikt nie zatwiera. Hrb. Ule zatwarzać. Kąc. Ul Z. Kąc. Wirydarz od południa i od zachodu ma być zatworzony a drzewem zasadzony, gdyż z tych to stron wiatry bywają pochmurne. Trzye. Lew śpi, oczu nie zatwierając. Sien. Krokodyl, gębę otworzywszy, gdy chce jeść, zatworzy oczu; ptacy mniemają, by zdechły leżał, do niego leca, a on je chwytą. Spicz. Orzeł dzieci swoje oczyma ku słońcu obraca, a któreby ś. patrzenia w słońce bronilo, oczu zatwarzając, z gniazda wyrzuca, jako niegodne gniazda swego. Sien. (= *mrużąc, stulając*). Obraca ś. tyłem, a owszem jeszcze zatwarza

oczu i uszy ich. Rej. (= *zatula, zatyka*). Kobiety ś. boją, aby zatwora macicy nie była nazbyt roztworzona a szeroka; lecz gdy która chce ją mieć małą, niech smaruje maściami, które zatwierają a ściągają. Spicz. Lekarstwa przykładać, które (macię) zatwierają a ściągają. Sien. 2. † Z. *skojarzyć, związać, zespolić, zjednoczyć, połączyć*: Ci małżonkowie, którzy byli tym małżeństwem zatworzeni, pilnie Boga chwali. Glicz. 3. † Z. *zawrzeć, zamknąć, objąć, zająć*: Bóg sam zrzędził człowiekowi Pismo św., w którym On sam siebie tudzież zbawienie samego Z. a obwieścić raczył. Glicz.

[**Zatwożenie**, a, bfm.] czynność cz. **Zatwożyć**.

[**Zatwożyć**, y, ył] p. **Zatwożyć**.

Zatwór, oru, lm. ory p. **Zatwór**.

Zatybrowy za rzeką *Tybrem* znajdujący ś., *stamtąd pochodzący*: Napojony powieściami o krwawych obyczajach zatybrowych dzieci. Krasz.

Zatybrze, a, bfm. *kraj za rzeką Tybrem*; część *Rzymu za Tybrem*: Na zatybrzu, około klasztoru dosyć było cicho. Krasz.

[**Zatychniony**] *zatechły, stęchły*: Powietrze koło niej jak z grobu, zimne, wilgotne, zatychnione. Tet.

Zatycie, a, bfm., czynność cz. **Zatyć**.

Zatyczać, a, ał p. **Zatyczyć**.

Zatyczenie, a, bfm., czynność cz. **Zatyczyć**.

Zatyczenie, a, bfm., czynność cz. **Zatyczyć**.

Zatyczka, l, lm. l, × **Zatyka**, × **Zatykaoczka**,

Zatyk, **Zatykadło** l. to, co służy do zatykania czego, *czopek, korek*: Z. na końcu osi wozu (= *lon, lonek, przewłoka, zawłoczka, sworzenek*). Przen.: Dwuch osi świata zatyki. Nagł. (= *bieguny, polusy*). [Z.] = *kołeczek żelazny w pługu*. Z. do łastry. Troc. Z. piecowa. Kn., Troc. (= *baba*). W piecu chemicznym oddechy niemało pomagają do rządzenia ogniem przez zatykadła. Krum. **Zatykadło**. Rogal. **Zatykać** i **ko** rurki. Czer. Zamknąć skobel na zatyckę (= *na zaszczypek, na kolek*). 2. † Z. *białogłowska* = *woal, welon, woalka, kwef, podwika*: Z. niewieścia, *velum, plagula feminarium ori velando*. Kn. Odejmie Pan cõrom syjońskim kołnierze, manele i zatycki. B. B. (czepce i zawieszania. B. G.). Z. niewieścia. Troc. Cóż powiedzieć o zatyckach, łańcuchach złotych i pierścieniach? Jarz. 3. [Z.] *przykrywka do fajki*. 4. a. † **Walwula**, † **Walwula** anat. (*valvula*) = *zastawka, klapka, zapadka, zatkania, † za sućka*: W ciele zatycki a. walwuły, zapadki Krup. † **Zatycki** czapee biskupiej podobne p. **Dwudzielny**. † Z. *nosa*, p. **Czopek**.

Zatyczkowi, **Zatyczkowy** anat.: † **Muszkuly zatyckowate** (*musculi obturatores*). Perz.

Zatyczkowy p. **Zatyczkowy**.

Zatycznica, y, lm. e rzem. *pila do wycinania dziur na zatycki, czopnica*.

Zatycznik, a, lm. l druk. p. **Internakulum**.

Zatyczny p. **Zatyczny**.

Zatyczyć, y, ył, nied. **Zatyczać**, **Zatykać** *tykami zaznaczyć, tyckami zasadzić, obstarwić; zatknąć tyki*: Z. chmielnik, łąkę. Łąki już zatykać miano. Krasz.

Zatyć, yje, ył, nied. **Zatywać** l. *zacząć tyć, stać ś. zanadto otłym, spaść ś.*, *zatyczyć ś.*, *zarosnąć łośnością*: Ogarczyce szczennej nie dać Z. Ostror. **Zatyłe serce** = *zatwardziale*. Widząc, nie będą widzieli, bo zatyło serce ich, słuchać im przykro, oczu zamykają. Skar. **Zatyło** serce ludu tego. Wuj. **Zatyło** bardzo serce ludu tego, uszyna z ciężką przykrością słuchali i mrużyli

oczy na Boskiego światła przytomność, żeby patrzali. Ody. 2. [Z.] *zagoić* ś.: Pokiel ociee bije, to dziura zatyje.

Zatyk, u, lm. i l. † Z. p. Zatyeczka. 2. [Z.] *zatyeczku przy jarzmie.*

Zatyka, i, lm. i l. × Z. p. Zatyeczka. 2. [Z.] = a) p. Duchownica. b) *kołek, zapomocą którego przewoje zaczepiają ś. za grządziel, [obartuch].*

Zatykacz, a, lm. e l. [Z.] = Natęgacz. 2. [Z.] *popychadło, popychłę, człowiek, którym ś. we wszystkich posługują, wyręczają ś. 3. anat.: † Zatykacze a. myszki zatykające, † myszki zatyeczkwate (obturatores) = mięśnie zasłaniające a. zasłaniacze.*

× Zatykaczka, i, lm. i p. Zatyeczka.

Zatykać, a, al i Z. ś. p. Zatyczyć i Zatkan.

Zatykadelfo, a, lm. a p. Zatykadło.

Zatykadło, a, lm. a l. p. Zatyeczka. 2. × Z. lek. *czopek skubankowy do tamowania krwotoku, zwitek gazy lub waty (turunda, tenta, tampon). Z. maciczne (pessarium ocellusivum). Z., zatyeczka (obturator, obturatorium) narzędzie z kauczuku, metalu i t. d. do zamykania otworów w ciele, zwłaszcza braków w podniebieniu. 3. [Z.] zasuwka. Zdr. Zatykadelfo.*

Zatykalnie przys. od Zatykalny. L.

Zatykalny, † Zatkanly *dający ś. zatykać, zatkanąć, urządzony do zatykania. L.*

Zatykanie, a, btm., czynność cz. Zatykać.

Zatykanie się, a ś., btm., czynność cz. Zatykać ś.

Zatykotać, ce a. oze, tał *zadygotać*: Żle!.. to coś będzie! zatykotały serca. Dzierz. (= zabiły).

Zatykotanie, a, btm., czynność cz. Zatykotać.

Zatykowy, Zatyeczny przym. od Zatyk. Anat.: Z. (obturatorius) = *zatykający, zasłonowy.*

Zatyłe, a, lm. a miejsce z tyłu, strona zatylna, zad: Warkocze po zatyłu słoniowym trzpiatają. Żebr.

Zatylnie przys. od Zatylny. L.

Zatylnik, a l. × Z. lm. *cy ten, co jest z tyłu za kim, × zaplecznik. 2. [Z., Zatełnik, lm. l.] = a) rodzaj gwoźdźcia u zadu wozu do przytrzymania rozwozy. b) żelazny klinik, którym ś. trzosiło w plugu zagłobiu z tyłu.*

Zatylny z tyłu *będący, tylny, zadni*: Patrzy okiem pilnym, żeby ich nie okrażył i polem zatylnym nie zawarł. Pot.

× Zatył, u, lm. y p. Zatyłek.

Zatyłek, lka a. lku, lm. lki, [Zatełek], × Zatył l. strona, część czego tylna, tył czego, zad czego: Prosi, żeby za wczasu obmyślił posiłki, a jeśli być może, Turkom szedł w zatyłki. Pot. Wsunęła ś. między stoły, a stamtąd w drzewiczki od zatyłka. Rzew. Dworek położony od zatyłku tego przedmieście. Rzew. Każdy Z. Sienk. W głębokim Zachodzie, na zatyłkach Ameryki, ukrywa ś. ród starej daty. Krem. (= w odległych zakątkach). Z. głowy = *potylicy, tyłogłowie. Z. głowy (occiput). Perz. 2. † Zatyłki = straż tylna, wjergarda: Pierzchających nieprzyjaciół zatyłki natarczywie nasi mordują. Błaż. 3. [Z.] = a) boczna część dachu. b) dwa przeciwne końce u szczytu strzechy. c) [Zatyłki] = zasuwki zbite z kilku desek i zasłaniające przód i tył wozu.*

Zatyły ten, co zatył, otyły, zarosły *tlustością*: Są postacie zatyłe potwornie i wychudzone na suchy badył. Rodz. Przen.: Mówilem niepobożnym: nie mówcie zatyłą szją. B. B. (nie mówcie krnąbrnie. B. G.).

Zatym, Zatem, sp. *więc, tedy, stąd, dlatego, przeto*: Masz żyć, Z. oszczędzaj, co fortuna dała. L.

[Za tym czasem] *podczas.*

Zatynkować, uje, ował *zakryć tynkiem.*

Zatynkowanie, a, btm., czynność cz. Zatyknąć.

Zatyrać, a, al p. Zaterać.

Zatyranie, a, btm., czynność cz. Zatyrać.

[Zatysić, i. il] p. Zateśić.

Zatyszański z tamtej strony rzeki Tyszy = Cisy *leżący, znajdujący ś., mieszkający, stamtąd pochodzący, zacisański*: Węgry dzielą ś. na cztery cyrkuly: Przeddunajski, Zadunajski, Przedtyszański, Z. Wyrw.

[Zatyszenie, a, btm.] *czynność cz. Zatysić.*

[Zatyłłany] *zawalany, zamazany, zachlapany, wityłłany, utyłłany.*

Zatyłłować, uje, ował *zapatrzyć w tytuł; nazwać według tytułu*: Waga zatyłłował sam skrócenie historią książek i królów. Lel.

Zatyłłowanie, a l. btm., czynność cz. Zatyłłować: Naruszewicz zatyłłowaniem: Historia narodu polskiego — podniósł myśl historyczną. Lel. 2. lm. a tytuł: Artykuły, czyli rozdziały, zatyłłowaniami odośabnia. Lel.

Zatywać, a, al p. Zatyć.

Zatywanie, a, btm., czynność cz. Zatywać.

[Za tyż ta] p. Za też ta.

× Zauczestniczenie, a, btm., czynność cz. Zauczestniczyć.

× Zauczestniczyć, y, ył, × Zauczestniczyły w czym = *zacząć uczestniczyć, wziąć udział.*

× Zauczestniczenie, a, btm., czynność cz. Zauczestniczyć.

× Zauczestniczyć, y, ył p. Zauczestniczyć.

Zaucztować się, uje ś., ował ś. *zacząć ucztować na zabój, zatonąc w ucztach.*

Zaucztowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zaucztować ś.

[Zaudać się, a ś., al ś.] *zawziąć ś.:* Zaudał ś., żeby to zrobić (= *wziął ś., usadził ś.*). Deszcz ś. zaudał (= *zawiosło ś. na długie deszcze.*)

[Zaudanie się, a ś., btm.] *czynność cz. Zaudać ś.*

Zaufać, a, al w kim, komu, Zaufać (w eo, w czym, czemu) *położyć ufność, spuścić ś. na kogo, na co, zawierzyć komu, czeniu*: Można mu Z. (= *to człowiek pewny*). Z. szczęściu swemu. (= *liczyć, rachować, spuścić ś. na nie*).

× Zaufalec, lea, lm. ey p. Zaufany.

Zaufalszy st. w. od Zaufały: Pośrednikiem tu był najzaufalszym i prawą ręką.

× Zaufalność, i, btm., rz. od Zaufały, *zaufanie.*

Zaufały l. × Z., p. Zaufany. 2. [Z.] *ufny, pelen wiary.*

Zaufanie, a, btm., Zaufanie l. *czynność cz. Zaufać. 2. a. × Zaufalność, × Zaufalność ufność*: Mieć do kogo a. w kim Z. Cieszy ś. zaufaniem swego pryncypała. Zyskać Z. w sobie (= *zarozumiałość, zarozumienie, prezwpcja, × zamniemanie*). Mąż zaufania = *człowiek, na którym ogół jakby na samym sobie polega*. Postawiono w parlamencie kwestję zaufania, *wotum zaufania, wotum ufności* (= *odwołano ś. do ogółu zebranych, czy ufa i pochwała postępowanie danego swego członka*). Zadosyć uczynię zaufaniu autora. Dm. Żeby pozyskać Z. i szacunek, trzeba przedewszystkim być ich godnym. Pot. Czyśmy w dopełnieniu obowiązków naszych stali ś. godnymi zaufania najwyższej władzy krajowej? Śniad. Blżej jęgo

osoby znajdując s., posiadał Z. wojewody. Krasz. Umiął odrazu pozyskać Z. współziomków. Hosz. **Zaufaniec, óca, lm. ócy człowiek zaufany, powiernik**: Ucieka s. do rady swych zaufañców. Proch.

Zaufany, X Zaufny i. *pokładający w kim, w czym ufność; ufający mu. Z. w czym = ufny w co, liczący na co, spodziewający s. wiele po czym*: Moja matka ślepo jest w Dojrzałskiej zaufana, że na krok nigdy mojej nie odstępuje siostry. L. Z w sobie = *zarozumiały*. **2. a. Zaufały** *któremu można zaufać, pewny*: Osoba zaufana. **Z., ego, lm. i rz. człowiek, któremu można zaufać, któremu zaufano, powiernik, X zaufalec, X wier-niś**: Przysłać zaufanego, żeby z nim w jego imieniu... Rzew.

X **Zaufny p. Zaufany.**

[**Zaugorzenie, a, blm.**] czynność cz. **Zaugorzyc.** [**Zaugorzyc, y, ył**] *zapuścić ugiorem, pozostawić odlogiem*: Grunt serca ludzkiego jest tu bardzo zaugorzony i zaniedbany.

[**Zaując się, zaujmie s., zaujął s.**] *ująwszy s. czego ustalić s., umocnić s.*: Zaujął się brzyg (= już s. nie obsuwa).

[**Zaujęcie się, a s., blm.**] czynność cz. **Zaujął s.**

X **Zaufatwić, i, ił zaufatwić.**

X **Zaufatwienie, a, blm.,** czynność cz. **Zaufatwić**: Z. wszelkich okoliczności. Węj.

Zaułek, lka, lm. lki i. a. X **Zawułek** *zagłębienie jako odnoga ulicy, zakątek, zakamarek, kąt; wązkie przejście z jednej bocznej ulicy na drugą, przecznica*: Kryją s. po zaułkach miasta. (= po dziurach). Żadnej w mieście ulicy, żadnego zaułka niema, w którymby dom dla Milona nie był najęty. Siem. J. W pobocznych ulicach, przecznicach albo zaułkach. Dub. Zemknąwszy z kramieny kołaczów, gomólek, pierników, w ciąsny umykam Z. Książ. **2. anat. (recessus) zachylek, zatoka, ślepe zakończenie jamy, dno jamy.**

Zaułkowy przym. od **Zaułek**: Zaułkowi przechodnie zasłyszeli na dziedzińcu niezwykły gwar i ruch. Orzesz.

[**Zaumarcie, a, blm.**] czynność cz. **Zaumrzeć**, *sen zimowy niektórych zwierząt.*

[**Zaumarc, zaumrze, zaumarł**] p. **Zaumrzeć.**

[**Zaumary, Zaumarty**] *który zaumarł, zamaryły, obumaryły, uśpiący letargicznie*: Cesarz wydawał s. jak Z. Tet. Pustkowiec zaumarły pełniły s. żywym, ciepłym powietrzem. Tet. A las albo stał cicho, jak Z., a. s. kołysał i szumił. Wszystko wydawało s. zaumarte. Tet.

[**Zaumarty**] i. p. **Zaumaryły**. **2. odbywający sen zimowy.**

[**Zaumierać, a, ał**] p. **Zaumrzeć.**

[**Zaumieranie, a, blm.**] czynność cz. **Zaumierać**: Z. roślin w czasie zimy. Pol.

[**Zaumrzeć, zaumrze, zaumarł, Zaumarć, nied. Zaumierać**] i. *zapaść w sen zimowy, w letarg, obumrzeć*: Oczy, jakoby w nich dusza zaumarła. Swistak zaumarł. Wszelka vegetacja w górach zaumiera. Głos zaumierał, i martwa była mowa, jako zwalony posąg u rozdroża. Uj. **2. myśl**. (o wilku postrzelonym) *udać niezwygłego.*

† **Zaumyslnie** przys. od **Zaumyslny**. L.

† **Zaumyslny** *umyslny, naumyslny, rozmyslny*: Hetman umiał omyłkę tę w Z. postępek obrócić. Fal.

[**Zaubohodzenie, a, blm.**] czynność cz. **Zaubohodzić.**

[**Zaubohodzić, i, ił**] *obchodzić s., postępować z kim.*

[**Zauporzenie się, a s., blm.**] czynność cz. **Zauporzyc s.**

[**Zauporzyc się, y s., ył s.**] *zaciąć się w uporze, uporczywie, uprzeć s. zawzięcie*: Te piaszczyste zagony pod lasem, jak s. zauporzą, to przez lat kilka niby na śmiech rodzą tylko żytko z miotłą, jarzynkę nędzną. Ost.

[**Zauroczenie, a, blm.**] czynność cz. **Zauroczyć.**

[**Zauroczyć, y, ył**] *urzeknąć*: Psia kostka, tamten zając bez słuchów; zauroczył, czy co? Dyg.

Zaustryjacie, a, blm., czynność cz. **Zaustryjacyć.**

Zaustryjacyć, y, ył *zrobić Austryjakiem a. austryjackim.*

Zausze, a, lm. a l. [Z.] *miejsce za uchem*: In-sém kobietom po zausu sepce (= do ucha, na ucho). **2. a. † Uszko, X Mięksiz ucha, X Zauszniczka, X Łatka ucha anat. (lobulus auris, lobulus auriculae) płatek uszny**: U spodu ucha wi-sząca a miększa część zowie s. zauszem, lobus. Perz.

† **Zauszek, szka, lm. szki** p. **Zausznik.**

† **Zauszka, i, lm. i p. Zausznica.**

Zausznica, y, lm. e, † Zauszka, † Nausznica, † Nauszka i. *ozdoba noszona u ucha, kołczyk*: Kładzie perły na palce, na szyje łańcuszki, wieszka na pierś zaponki, u uszu zauszki. Żebr. Zausznice tak są ciężkie, że wyciągają i psują uszy. L. Z., nauszka, zauszka. Troc. [Zauszniczki = kołczyki]. **2. a. Zauszniczka** *kobieta pochlebiająca komu i obgadująca przed nim ludzi sekretnie, a zarazem powiernica*: Ona to jest zausznica i główną działaczką spisku. Kraus. **3. [Z.] uderzenie ręką w twarz, policzek**: Dał mu zausznice. **4. [Z., † Z, † Zauszyca, † Parotyda** *zapalenie gardzieli u świń*: Zauszyce a. świnię wrzody kobyła mięta leczy. Syr. Zdr. **Zauszniczka.**

Zausznictwo, a, blm. obłudna pochlebianie, rzemiosło zauszników, potwarze: Z., zauszne potwarzanie. L. Szczuka lepiej s. zna na zausznictwie, niżli ja. Krech.

† **Zauszniczać, a, ał** *zajmować s. zausznictwem*. L.

† **Zauszniczanie, a, blm.,** czynność cz. **Zauszniczać.**

X **Zauszniczek, czka, lm. czki** p. **Zausznik.**

Zauszniczka, i, lm. i p. Zausznica.

Zausznicy przym. od **Zausznik**; **Zauszny**: Język Z. (= *potajemnie potwarzczy, obmawiający*).

Zausznie przys. od **Zauszny, potajemnie, do ucha**: Napominali Teodozjusza młodszego, aby nieprzyjaciół swych, którzy o nim Z. mówili, na gardle karał. Baz. (= *zaoznie*).

Zausznik, a, † Zauszek, † Nausznik i. **lm. cy = a)** *ten, co potajemnie, podszeptem szarpie sławę drugich*: Z., susurro, qui occulte laedit. Kn. b) *zaufany, powiernik, X wierniś, X zaufalec, konfident niegodziwy*. **2. lm. i zool. = a)** p. **Perkoz**. b) a. **Skore = skorek (owad)**. Zdr. **Zauszniczek.**

Zauszny i. *za uchem będący*: † **Wrzód Z. = poduszny, świni, parotis**. Kn. (= † *zausznica, † zauszyca, † parotyda*). Z. wrzód. Troc. **2. † Z. do ucha mówiący a. mówiony**: Z. powiadać, co do ucha komu powiada dla przypomnienia, nomenclator, monitor. L. Z. powiadać, monitor in scena suggerens histrioni. Kn. (= *podpowiadacz, sufler*). Spowiedź zauszna. Skar. (= *douszna, uszna*).

Zautomatyzować, uje, ował *zrobić automaty-cznym*: Z. s. stać s. *automatycznym*.

Zautomatyzowanie, a, bfm., czynność cz. **Zautomatyzować**: Zautomatyzowane w bezczelnych ruchach i pozach. Reym.

Zautomatyzowanie się, a, s., bfm., czynność cz. **Zautomatyzować s.**: Z biegiem czasu wskutek koniecznego skostnienia, zautomatyzowania s. tych form językowych i rozszerzenia ich na wszystkie wyrazy, każdy rzeczownik ustalił s. w tym lub innym rodzaju. Rozw. (mowa o ustaleniu s. dwóch rodzajów rzeczowników, według pojęć: samiec i samica).

× **Zauważać**, a, ał p. **Zauważyć**.

× **Zauważanie**, a, bfm., czynność cz. **Zauważać**.

Zauważenie, a, bfm., czynność cz. **Zauważyć**.

Zauważyć, y, ył, nied. × **Zauważać** l. *spostrzec, zaobserwować, zrobić spostrzeżenie*: Z. kogo w tłumie. **Zauważyłem**, że Anglicy, jako słuchacze, są nadzwyczaj wyrozumiali. Wady jego, wiernie zauważane, bez ogródki opowiadała. And. Dostała s. do bramy, na most i nie zauważona przez nikogo, znikła w ciemnościach posępnej nocy. Prus. Nie trzeba żyć bardzo długo, ażeby Z. jak znaczne dzieja s. w obyczajach odmiany. K. Krasz. O ile mogłem Z., miałeś szczęście. Krasz. 2. **zrobić uwagę, wtrącić, odezwać s.**: Blady dziś, zauważyła pani.

Zauzdać, a, ał, † **Zauzdać**, nied. **Zauzdywać**, † **Zauzdywać** *zająć uzdę, założyć uzdę, zakiełznać, zakiełznać, zachelznać, okiełznać*: Z. konia. Przen.: Z. kogo = *obuzdać, powściągnąć, ukrócić, poskromić, uskromić, pohamować, wziąć w karby, w rzyj*: Zostali Sycyzi zauzdani po kilkadziesiąt i krwawym hałasem. Pot. † **Z. s. wziąć na kiel**. Przen.: *wyuzdać s., rozuzdać s., rozzechwalać s., rozpasać s., rozłukać s., rozwydrzyć s., rozbrykać s.*: Zbytek ciała naszemu ku rozpustności wędziła popuszcza: dosyć jest bujny ten osieł nasz, a gdy mu nad miarkę dosypiesz, będzie bujniejszy; dosyć jest przez s. pyszny, a gdy go przybierzesz, zauzda s., po sobie poglądając, jako ubrany koń. Żarn. Akademia w munsztuk bojaźni już cię okiełznała, a według tego jako s. w nim będziesz zauzdywał, surowiej jeszcze z tobą postąpić może. Żebr.

Zauzdanie, a, bfm., czynność cz. **Zauzdać**.

† **Zauzdanie się**, a, s., bfm., czynność cz. **Zauzdać s.**

Zauzdywać, a, ał i † **Z. s. p. Zauzdać**.

Zauzdywanie, a, bfm., czynność cz. **Zauzdywać**.

† **Zauzdywanie się**, a, s., bfm., czynność cz. **Zauzdywać s.**

Zawabiać, a, ał p. **Zawabić**.

Zawabianie, a, bfm., czynność cz. **Zawabiać**.

Zawabić, i, ił, nied. **Zawabiać** *wabiąc, zawięść, uwięść, zamanić*: Kogóżby tedy takie słowa nie zawabiły? Rej. Ja zawabię ją i zawiódę na puszcza. Bud. (ja nią ludzi będę i wywiódę na puszcza. B. G.). Nieraz s. rzucam zaślepiony w miecez, gdzie mię zawabi blask jasnego czola. Uj.

Zawabienie, a, bfm. l. czynność cz. **Zawabić**. 2. myśl. *zawycie myśliwego podobne do wycia staro wilka*.

Zawachlować, uje, ował l. *zacząć wachlować*. 2. Z. co = *wachlując rozzarzyć, zaniecić*: Z. ogień. Sł. wil.

Zawachlowanie, a, bfm., czynność cz. **Zawachlować**.

Zawada, y, lm. y l. to, co *zawadza na drodze, przeszkoda, zawala, szkopuł, † sterk*: Cokolwiek bieg rzeczy jakiej zastanawia, powszechnym

imieniem zawady nazywamy. Rogal. Cokolwiek fizycznie bieg jakowej rzeczy zatrzymuje, zawadą zwiemy. Brodz. Kanoniczne przeszkody, nie zaś zawady. Kras. A. Uprzątnąć zawady. Skar. Lub mocą, lubo dowiejsem i radą szkodźcie im wszędzie i bądźcie zawadą. P. Koch. Armata powinna być tak zakarowana, aby leżała na swoim łożu poziemnie, a zatym mniej wzruszała s. za podskoczeniem koła na jakiej zawadzie. Jak. J. Wiatr wielki i niepogoda uderzyła i potłukła okręty o zawady. Leon. (= o *skaty, rafy, haki, szkopuły*). Przeszli zawady, bo miłość szła wprzód, zmiatała śniegi i topiła lody. Karp. Przen.: *przeszkoda, trudność, przeciwnictwo, przeciwność*: Zewsząd cię potyka w niepewnej Z. drodze. Kniaź. Zaledwieśmy w tym pracowitym dziele przebyli te zawady, które przesąd, interes, дума lub nałóg do bezładu ustawicznie stawał na drodze naszemu prawdactwu. Ust. Decymus Brutus, ich przeciwny radzie Galji sprawca, był im na zawadzie. Chr. Dla dawniejszej miłości zawady nie miały miejsca w nim płomienie nowe. P. Koch. Czy to do wzięcia miasta bogi na zawadzie, czy też teherostwo ludzi zawadę nam kładzie? Dm. (= *czyni nam wstręty*). Stopniami zręcznie potrafił usunąć te zawady. Śniad. Wysokie dostojności do szczęśliwego i spokojnego życia są zawadą. Troc. O, jak on wielbił Opatrzność, iż mu tak mocną zawadę uprzątnąć raczyła. Boh. 2. × **Zawady** *podrózne = ciężary, pakunki, bagaże, juki, łtonoki, obłogi*: Jeden ułec był zostawion przy obozie i zawadach. Nar. **Zawady** wojenne wyprawie, a sam za nimi ciągnąć. Nar. **Zawady** wojenne, ciężary wojenne. Troc. 3. † **Z. wada** *przeszkadzająca, szkodliwa, szkoda, szkaza, uszkodzenie, defekt, szwank*: Zbytni chłód wody z śniegu martwi korzeń drzewa, a chociażby s. takowa woda potym od słońca zagrzała, wdy ona pierwsza Z., jej zimnem uczyniona, trudno już na być oddalona. Trzyc. 4. × **Z.**, × **Zawadja** *zwada, spór, zatarg, zająć, waśń, komeraż*. L. 5. × **Z.**, przen. *zawadjak, zawadjaka*.

† **Zawadca**, y, lm. y p. **Zawadjak**.

× **Zawadja**, i, lm. e, l. p. **Zawada**. 2. p. **Zawadjak**.

Zawadjacki przym. od **Zawadjak**; [**Zawedjacki**] *klótlivy, zaczepny, buńczuczny, czupurny, awanturniczy, zachowaty, junacki*: Mina **zawadjacka**. Po pokoju biegał mężczyzna o minie **zawadjackiej**. Rog. 2. Z., ego, lm. ccy p. **Zawadjak**. Po **Zawadjacku** przys., p. **Zawadjacko**.

Zawadjacko przys. od **Zawadjacki**: **Zawadjacko** gestykulujący pijak. Orzesz.

Zawadjactwo, a, bfm. *usposobienie zawadjaka, czupurność, klótlwość, awanturniczość, junakierja, pochopność do zwad i bójek, buńczuczność*.

Zawadjaczka, i, lm. i forma ż. od **Zawadjak**.

Zawadjak, a, lm. i, **Zawadjaka**, × **Zawadyja**, [**Zawedyja**], **Zawadjacki**, † **Zawadca**, † **Zawadzca**, *człowiek pochopny do zwady, klótluk, niespokojny duch, awanturnik, burda, junak, zabijaka*: Z., noens. Ps. flor. Ten **zawadyja** nieszczęsny, łomignat, burda, szaleniec, ... co już raz... na patrol pruski wpadł obesoowo. Krasz. Ludzie mu s. wydawali zamasyści nad miarę, butni i **zawadyje**. Krasz.

Zawadjaka, i, lm. i p. **Zawadjak**.

[**Zawadło**, a, lm. a] *zawada, ciężar, brzemie, klopot*: A bodajś, dziewczyno, na wieki przepadła, żeś mi zgotowała te na kark **zawadła**! Kasp. 2. *podpinka u kapelusza* (?).

Zawadny *zawadzający, przeszkadzający, będący na zawadzie*: Dług dla obciążonej substancji był Z. Mat. (=nie na rękę). Widząc ś. zawadnym, kazał sobie podać karetę. Krasz. Nie naprzykrzał ś. gospodarstwu, starając ś. być jak najmniej zawadnym. Krasz. Wpraszała ś. znówu grzecznie do Borowej, obiecując być jak najmniej zawadną. Krasz.

× **Zawadyja**, i, lm. e. p. **Zawadjak**.
Zawadzać, a, ał i Z. ś. p. **Zawadzić**.
Zawadzanie, a, blm., czynność cz. **Zawadzać**.
Zawadzanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zawadzać** ś.

† **Zawadzca**, y, lm. y p. **Zawadjak**.
Zawadzenie, a, blm., czynność cz. **Zawadzić**.
Zawadzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zawadzić** ś.

Zawadzić, i, ił, nied. **Zawadzać**, [Zawodzić] I. a. Z. ś. *zaczepić, zahaczyć, trącić, zetrzeć ś., zerwać ś. mimowolnie*: Z. osią o drzewo. Troc. Gdy wiośłem kto robi na czołnie, wiośłem o wodę zawadzając czołn popycha. Troc. Z. szatą o za góźdz. Troc. Zawadził nożem w deszcz o ówiek. Troc. (=trafił, natknął ś. na ówiek): Jadąc, zawadził o słupi wyrócił. Zawadziłem połą o hak i wyrwałem sobie kieszeń. Wóz zawadził. L. Zawadzały ś. wozy, zacierały ś. L. Jesteś jak suchy pień na roli, co ś. oń plugi zawadzają. Rej. Gdy biegły rumaki do miasta, o pniak ś. zawadziły. Dm. [Zawadził ci ś. jej fartuszek na kole]. Zawadziło ś. koło o kamień. Troc. Z. kołem o mur. Troc. Kiedyś tam na Nowym Świecie zawadził o kamień przecię. Węg. Zawadzała skazówka o skazówkę na zegarze. Figura niezgrabna, bez ułożenia, rękawy wszystko na ramiona wyrzuciła i szablą zawadza. L. Swawolni chłopci krakowscy lubią wozem zawadzać, co daje powód zwady. Brodz. Z. Z. rozmyślnie = *zaczepić, zahaczyć, zapuścić, założyć*: Z. co o co. L. Poczynisz też haczki, które zawadzać będziesz na pętlice. B. B. (zawiedziesz haczyki w pętlice. B. G.). Judasz zginał umyślił, a który w rękę miał powróz, mocno zawadził do sęku, zadzierzgnąwszy go, potem rzucił sobą, że ś. w pół rozpułk. Odm. Przen.: Koniec końców, żeście mnie zawadzili o honor. Kaczek. (= *zadrasnęli, drasnęli*). Zapewne o twe zawadził serduszko. L. (= *zamącił w nim spokój, zajął cię*). Przen., zart.: Z. o jakie miejsce = *złoczyć, wpaść, wstąpić, zajrzeć do niego po drodze, nie ominąć go, zatrzymać ś. w nim*: Przejeżdżając, zawadzimy i o Warszawę (= *będziemy i w niej*). Z. o kogo, o co w mowie = *potrącić, wspomnieć mówiąc, zrobić aluzję, napomknąć o kim, o czym*. 3. † Z. w co, za co = *zasadzić, zapuścić, zabić, wrazić, utkwąć, zatknąć*: Gdy ś. komu miecz skrzywi, woli go, o ścianę zawadziwszy łamać a napraszozać, choćby ś. i złamał, niżliby mu ś. czasu potrzeba spadać miał. Rej. † Z. czym w kogo, w co = *uderzyć, machnąć; wbić, zatopić, wetknąć, opakować, wsadzić co*: Każdy, wzięwszy swego równego za głowę, zawadził mieczem w bok przeciwnego, i padli wszyscy spolu. Leop. (utopił miecz swój w boku jeden drugiego. B. G.). W drzymającego ochotnym zawadzi orężem. Zebr. Często starych z młodemi na marach wynoszą, w każdą głowę zawadzi Prozerpina kosą. Li. Przen.: Seweryn Herburt, zawadziwszy sam przed ufem we wszystko wojsko wołoskie, mężnie sobie poczynając zginał. Orzech. (= *wtargnąwszy, upadłszy, uderzywszy, runąwszy, zapuściwszy ś.*). 4. czym = *zahaczywszy a. zapuściwszy zająć*; rub. *zajechać czym*: Witeljusz gdy ś. skrył, wy-

ciągnęli go z jamy i zawadzili hakiem pod gardło, wlekli do Tybrnu, pluskając nań błotem. Biel. M. Z. sierpem w dostale zboże. Kn. Zawadzam plugiem w rolę. Kn. Majtki zgodzemi szyki zawadzą w wodę i machają wiosłami. Pot. 5. przen.: Z. czym = *zająć, podejść, zacząć, spróbować chytrze, zdradziecko, nagabywać*: Szatan chytry rozmaitemi sztukami i nielada rozum ludzi często do upadków usidlawa. Gil. 6. stanąć na zawadzie, na przeszkodzie, przeszkodzić, wejść w drogę, brózdzić, wadzić: Z., nocera. Ps. flor. Gdzie ich wiele, jeden drugiemu zawadza. Kn. Już ś. sprawuje tajemnica nieprawości; tylko ten, który teraz zawadza, będzie zawadzał, aż odjęt będzie z pośrodku, a tedyć objawion będzie on złoczyńca. Baz. Wiele tych trefunków jest, które zawadzają do wypełnienia rady naszej. Górn. Żywemu nie burza nie zawadzała, ani umarłemu chwasty nie uwłoczyła. Birk. Idę zdjąć surdut i szpadę, bo mi to próżno zawadza. L. Kontent jestem z pozbycia ś. reszty gratów, które próżno w domu zawadzały. L. (= *miejsce zabierały, zawalały*). Między zwaśnionemi i dobre zawadzi. Fred. M. (= *daje pochop do wrażli*). Pijanemu i mucha zawadzi. Bratk. Lada co na nosie zawadzi. Troc. Choramu byle co zawadzi. Kn. (= *niedogodek; ledu co przykre, nieznośne, markotne* L.). Ustąp na stronę, nie zawadzaj mi. Troc. Alboś to zawadza? Troc. Zawadzisz mu w tym przedsięwzięciu. Troc. Coś mi w oku zawadza (= *wraża*). Proste przysłowie: Kupisz, nie kupisz, potargować nie zawadzi. L. (= *nie zaszkodzi*). Kieliszek jeden, drugi zdrowiu nie zawadzi. Kras. Jeszcze podobno nikomu nie zawadziło co umieć. Hof. Nie zawadzi tu namienie... Troc. (= *nie będzie z drogi*). Nie zawadzi tu dolożyć, powiedzieć... Troc. Z. ś. i. *zacząć ś. wadzić, posprzeczac ś., powasnić ś., pokłócić ś., poróżnić ś., rozpocząć zwadę*: Z. ś. z kim. L. Zawadziłem ś. z nim. Troc. 2. p. **Zawadzić**. 3. † **Zawadza** ś. gdzie co a. czego = *przebiega ś. pośród innych, zjawia ś. między innymi, występuje sporadycznie, trafia ś., nawija ś., przytrafia ś., zdarza ś., praktykuje ś. niekiedy, ma czasami miejsce, daje ś. widzieć, spotyka ś.*: Zmieszana czerwona farba z białością, t. j. zawadza ś. białości między czerwonym. Mącz. Rzadko ś. teraz was zawadzi, niema już sarmatyzmu. Kraj. M. Poganie Polacy w dni święte bogów swoich gry, tańce i krotofile rozmaite stroili, a osobliwie 25 maja i 20 czerwca, co ś. jeszcze poniekąd w Litwie i Rusi dotychczas zawadza na wsiach. Paszk. Rozkazał Bóg Abrahamowi, aby wyszedł z Mezopotamji, bowiem ś. już w niej bałwochwalstwo zawadziło. Biel. M. Jako ś. tego zawady na świecie zawadziło i dziś zawadza, iż wielu różnie rozumie o bóstwie Pańskim. Rej. Wiele ś. przykości i mgły w tych rzeczach zawadza, które my za rozkosz sobie poezytamy. Star. Za różnością miary i wagi w każdym województwie nierządu ś. zawadzało. Herb. Niezgody ś. między nimi zawadzają. Biel. M. Nieznośna Żydów robić sądziami, co u nas ś. często zawadza na Podolu i Wołyniu. Petr. Na dworze u niektórych panów zawadzają ś. takowi, którzy panom swym pospolicie za uchem śpiewają. Kosz. (= *trafiają ś. zausznicy*). Na świecie siła głupich ś. zawadza. Górn. (= *zjawiają ś., gdzie ich nie posiadają*). [Nima tam takiego bydła roślego, ale ś. zawadzi. Widno coś w niej z tatusia zawadziło. (= *dziędzicznice przeszło*)].

× **Zawadzisto** przys. od **Zawadzisty**. L.

× **Zawadzisty pelen zawad:** Droga zawadzista. Kazimierz W., gdy przez miejsca zawadziste i przez łomiste chrostowiska jelenia pierzchającego dojechać usiłuje, koń, padszy, gwałtownego potłukł. Błaż.

Zawahać, a, ał zacząć wahać, zakiwać, zakolysać, zachwiać, zabujać, zaruszać. Z. ś. 1. zacząć wahać ś., zakiwać, zakolysać ś., zaruszać ś., kiwnąć ś. 2. przen. zachwiać ś., drgnąć w postanowieniu: Zawsze pozostaną zawahani, czy bohater ich nazywał ś. tak lub owak. Krasz. Czują ciepło uspiętego dziecięcego ciała i zawahała ś. znou. Orzesz. Zawahała ś., serce poczęło jej bić gwałtownie. Bał.

[Zawahadło, a, lm. a] *wahadło, perpendykul.*

Zawahanie, a, blm., czynność cz. Zawahać.

Zawahanie się, a ś., blm., czynność cz. Zawahać ś.

Zawakować, uje, uwał, × Zwakować cz. ni. (o posadach, urządach) *zacząć wakować, opróżnić ś., otworzyć ś.:* Zawakowało u mnie probostwo, pisze do niego, niebardzo intratne, ale na porządne utrzymanie ś. plebana wystarczające. Wien. Przen.: Zamilkło tu prawo, i święta zawakowała sprawiedliwość. Rol.

Zawakowanie, a, blm., czynność cz. Zawakować.

Zawakowany który zawakował, opróżniony, wakujący: Ani nawet nie myślał, kiedy mu król zawakowane starostwo sandomierskie nadał. Alber. Świeżo Z. urząd wojskiego sionimskiego. Rzew.

1. **Zawałać, a, ał, [Zawarlać] powalać, uwałać, zaświectać, zamurzać, zapackać, zababrać, zamieczyścić, zabrukac, zasmolić, zamorusać, zapaskudzić, zaświnić. Z. ś. powalać ś., uwałać ś., zaświectać ś., zamurzać ś., zapackać ś., zababrać ś., zamieczyścić ś., zabrukac ś., ulukac ś., zasmolić ś., zamorusać ś., zapaskudzić ś., zaświnić ś.**

2. **Zawałać, a ał i Z. ś. p. Zawalić.**

1. **Zawalanie, a, blm., czynność cz. 1. Zawałać.**

2. **Zawalanie, a, l. blm., czynność cz. 2. Zawałać 2. † Z., p. Zawał.**

1. **Zawalanie się, a ś., blm., czynność cz. 1. Zawałać ś.**

2. **Zawalanie się, a ś., blm., czynność cz. 2. Zawałać ś.**

[Zawale, a, lm. a] *lekkie pochyczenie gruntu.*

Zawalenie, a, blm. 1. czynność cz. Zawalić. 2. p. Zawalenie ś.

Zawalenie się, a ś., blm. 1. czynność cz. Zawalić ś. 2. a. Zawalenie gór. zarabowanie, zalamanie ś. stropu po wybraniu podpór z drzewa z wyrobionej przestrzeni kopalni węglowej. Łab.

Zawalić, i, il, nied. Zawałać, [Zawalować] 1. zarzucić ciężarem a. ciężarami, przyłoczyć; walczyć zakryć, zająć, zasypać, zapchać, zapakować, złożyć, zabarykadować, zatarasować; walczyć zamknąć, przywalić, zagrozić: Bramy ziemią zawały. Tw. Zawałi wrota ziemią. Tw. Grób Pański był zawałony kamieniem wielkim od wschodowej strony. Ody. Droga lasów gęstością, gór wysokich przykrością i wawozów ciasnością zaległa i zawałona. Stryk. Niech Kamieniec i Lwów opatrzą co prędzej, nim serca dostanie nieprzyjacieli i zwycięstwem srogi przez mię dziś zawałone te przestąpi drogi. Tw. (= zaległa, zajęta, broniona, osadzone, trzymane). Śnieg zawałił drogi. Gościńce zawałone, zasiezione drogi. Krasz. Każą inną bierzcie przed ś. Jowisz: wytopić ród ludzki i w wszech niebios Z. go dżdżami. Żebr. (= zalopić, zalać). Zawałi go ziemią. Troc. Zawałili go kamieniami. Troc. Dom go

zawałił. Troc. (= pogrzebał). Zawałony obalinami. Troc. Pole zawałone trupami (= zasłane, usłane obficie). Ohtarze nasze zaleństwem zaślepiony Klodjusz po wycięciu świętych gajów wielkimi gmachami zawałił. Siem. J. Swojami bojarami i rozmaitym kzoactwem dwie pierzeje rynku zawałił. Kaczk. Przen.: Zawałony pracą, interesami (= pochłonięty, obarczony, obciążony, zasypany). Przen.: Przewracając pozew, mówi: a niechże go! zawałił całą, widzę, stronę. Wyb. (= zasmarował, zabazgrał, zapisał gesty). Nadto ś. wozy zacierają w błocie i trakt dość ciasny zawałowały bardziej. Jabł. (= zapchały, zacieśniły, zapakowały). 2. **zawałić sobą; rozwaliwszy ś. zająć, zabrać miejsce, zalec:** Głazy roztzaskanych gór poblisze zawałali brzegi Niem. Rząd ten gmachów obalony zawałił całe morza brzegi. Niem. Życzylł młodym szczęścia, zdrowia..., a do izby szli, że wnet zawałili ławy i wszystkie kąty. Reym. (= zasiedli ociężale). Przen.: *znaleźć ś. na niewłaściwym miejscu niepotrzebnie, zawałując:* Zastępuję miejsce, zalegam, zawałam drogę, przystęp. Kn. Z. daremnie miejsce. Troc. Sprzątnij to, niech nie zawała miejsca na stole. Stół ten darmo tylko miejsce zawała. 3. *walczyć zapełnić, zasypać, zarzucać:* Z rów gruzem. Troc. Z. studnię. Ci rowy Z., ci dachy rzuceniemi głowniami chcą spalić. Dm. 4. *zarwać walczyć, obalić:* Z. łózko, most. Lawina dom zawałiła. 5. *zwalić, walnąć, palnąć, zamalować, zdiebić, lunąć, uderzyć, rub. zająć, zajechać kogo czym:* Wynosi w górę swoje maczugę, a wywijając nią nad głową, straszliwie zawałił Numę w puklerz. Stasz. Zawałiłam, jakem dziewczką była, Jacentemu rymarzowi harbuza takiego, aż mu sto świeczek w oczach stanęło. Jez. 6. rub. *zalożyć co (na siebie) z fanfaronadą, pysznić ś.; wystrychnąć ś. w co:* Zawałił krawat fantazyjny. Zawałił nowy frak (= wystąpił w nim pretensowalnie). 7. *Jury Z., p. Jury. Z. ś. 1. zarwać ś., zapasć ś., runąć:* Zawałił ś. kościół, dom. Troc. Zawałiło ś. miasto, sepulta wrhs ruinis. (= zagrzebano ś. w własnych ruinach). Ka. Zawałiło ś. miasto od trzęsienia. Troc. Nie odstrasza nikogo od mrowania nowej kamienicy, że ś. na tym miejscu pierwsza zawałiła Górń. Łózko ś. pod nim zawałiło. Pułap, podłoga zawałiła ś. Łód, kanał, schody, most zawałiły ś. 2. † Z. ś. dokąd = zwalić ś., zakraść ś., wcisnąć ś. *navalnie, wpakować ś., zkwatrować ś.:* Już tak ś. był dalece głód między obłożonych zawałił, że ledwie kilka dni obłożenie wytrzymać mieli. Błaż.

Zawalidroga, i, lm. i 1. z. to, co drogę zawała, zawada, przeszkoda, tama: Zaeność, którą kto na z wielu pięknych przymiotów, częstokroć bywa zawalidrogą i tamą do szczęścia. L. 2 m. i z. *próżny ciężar ziemi, próżniak, darmojad, truteń, człowiek do niczego, zjadacz chleba:* Taki Z. i darmojad nie może być miły gospodarzowi. L. Ty urwiszu, ty zawalidrogo! L. Złość mię bierze, oj, gdybym tak mógł, jak nie mogę, zębami-bym rad tego darł zawalidrogę. Zabł. [Z., włóczęga, próżniak].

Zawalina, y, lm. y p. Zawał.

Zawalisko, a, lm. a p. Zawał.

Zawalisty 1. zawalny, walcący ś.: Porohy sterczą w kolezatyh iglicach granitu i w zawalistych łomach z wód Dnieproprowych. Pol. 2. [Z.] *zajmujący sobą zbyt wiele miejsca:* Recheący byk jest silnie zbudowany, Z. i muskularny.

† **Zawalitarz, a, lm. e gór., p. Zechweltarz.** Łab.

[Zawalnia, i, lm. e] *osyp z ziemi naokoło domu, w kształcie zewnętrznej ławeczki.*

Zawalnica, y, lm. e i. p. Zawałka. 2. [Z.] *ból gardła, choroba gardła u ludzi i zwierząt.*

Zawalny i. zawałający, zawałisty, nawalnie zasympujący, zapadający: Zawalne ścierać będzie śniegi. Hul. 2. [Z.] = a) *nawalny, bujny, wspaniały, gęsty*: Zawalne zboże. Zawalna zima (Pol) = ciężka zima. 3. a. Zawałowy za wałem będący, zokopowy, przedokopowy: Okopy zawalne. Troc. Z. las. Pol. Zawalna puszcza. Pol.

[Zawalować, uje, ował] p. Zawalić.

[Zawalowanie, a, blm.] czynność cz. Zawalować.

† Zawalnarz, a, lm. e gór. p. Zechweltarz. Łab.

Zawał, u, lm. y, Zawała i. × Z. *zawalenie* ś.: Król Bela, niespodzianą budynku zawałą za gwałtownym od burzy wstrząśnięciem przytłoczony, wkrótce życia dokonał. Nar. 2. a. Zawalisko *miejsce zawalenia, miejsce zawalone, zapadłe*: Trzęsienie ziemi dzieje ś. od wiatrów, w lochy i zawaliska podziemne wbiegłych. Otw. 3. a. [Zawałka] *zwał, wał, zaspą*: Okropne śniegów zawały. Niem. 4. a. Zawaliny *rozwalina, ruiny, ruina, gruzy czego, zawaliska, rumowisko*. Kn. 5. a. Zawalina *to, co drogie, miejsce zawała, co zalega, zapycha, papier, swoją brylowatością zawadza, tama, zapora, załoga, zawada*: Podpada tej karze, kto zawadę jaką znaczną na moście czyni, czy to przez położone umyślnie zawały, czy też... Ostr. Dzieźcie uprzątnąć zawały był powinien. Ostr. Uchodząc przed goniącym nieprzyjacielem, zrobisz zawalinę na czele mostu. Papr. Lasy dla przedszego wzrostu podkrzesane, z gałęzi i zawałin oczyszczone. Koss. (z zawalenia drzewami upadłymi. L.). Wojsko, gdy blisko zawału gór Macedońskich nadejgało, przejazdem trudnym ustraszony, odjazd sobie wolny usilnie wymóc miało. Błaż. (= *masę gór, wału gór*). Sprawy o zawały rzek spławnych. Zam. Tramwaje i omnibusy tworzyły jakieś zawały nie do przebycia. Brt. (= *zatory*). Przen.: *zawada, prze szkoda, przeciwnieństwo, przeciwność, trudność, szkopał*: Abyśmy tedy ten Z. odwalili. Jan. Odprzątając zawały, trzeba co najbliższ przystępować do doskonałości. Petr. W dobrym dbały mija enoty zawały. Petr. Znajdzie przed sobą tysiąc trudnych do przebycia zawałów, które jej enota i honor stawia. L. On główniejsze urumował zawały, a potomność do dojrzałych używa owoców. L. Podobno zawału tego handlowi naszemu nie uchyłimy nigdy. Swit. Należy wśród ludzkości, jak wśród lasów, czynić poręby — aby niszczące starzejące ś. zawały postępu. Mie. [Ino tym jego córuchnom byłam na zawalisku]. Bliż. Był nie pomocą, ale zawałą. 6. † Z. *zalam, zalanek, zakręt, zawłek, krąg*: Ucho ma w sobie rozmaite zalamania, aby grzmot albo dźwięk do uszu przychodzący pierwszej ś. nieco w tych zawałach zabawił. Sak. (= *w tych krętych kanałach*). 7. [Zawały = część lasu]. Cis. 8. fl. *drzewo, kamień lub inna zawada w korycie rzeki, pod wodą ukryta*. 9. gór. *przypadek zawalenia ś. w kopalni jakiej wytni, szyb, sztolni, bieżni i t. d. (L.)*; *miejsce w kopalni węgla zawalone, z opadłym stropem*. 10. Z., † Zawałka, † Zawałek *patol. (infaretus) = a) wypchnięcie tkanek organu ciałaem obcym*: Z. moczany w nerce a. złogi moczany w nerce. Z. wapienny nerek. Z. barwikowy w nerce. b) *zmiany w tkankach, wywołane przez zator*: Z. zatorowy (i. embo-

licus). Z. bezkrwisty (i. anaemicus v. albus). Z. krwotoczny a. wybroczynowy a. czerwony (haemorrhagicus). Z. płucny a. nawał płuca zapalny.

Zawała, y, lm. y p. Zawał.

Zawałek, iku, lm. iki i. p. Zawał. 2. Z. u zwoju tureckiego = *brzeg w wałek zawinięty dookoła, zatok, zatoka*. 3. woj. *fortyfikacja zewnętrzna*. Troc.

Zawałęsać się, a ś, ał ś. *walęsać ś. zajęć, zawlec ś., zabłykać ś., zatluc ś.*

Zawałęsanie się, a ś, blm., *czynność cz. Zawałęsać ś.*

Zawałka, i, lm. i. i. [Z.] = a). *zaspą śniegu*. b) Zawałki, [Zawalnica, Gałowaczki] *twarde, obrzękłe gruczoły na szyi (inflammatio glandularum lymphaticarum)*. b) *choroba gruczołów gardłowych u dzieci*. c) *choroba świń*. 2. † Z., anat. p. Gruczoł: Nauka o zawałkach, czyli gruczołach, *adenologia*. Perz. Zawałki w ciałach naszych, będące są miękkimi i gąbkowatymi istotami. Perz. Zawałki łzowe, *glandulae lacrimales*. Perz. Zawałki wczeluściach, *amygdalae autiales*. Perz. (p. Migdał). † Kryskowa Z., p. Trzustka. Kryskowa Z. jest z rodzaju skupionych, czyli kilku w jedną złożonych zawałek, *glandula conglomerata*. Perz. W mózgu dwie zawałki: pinelowa i płwocinowa. Perz. † Z. piersiowa (Perz.), p. Grasioga. 3. wet. *karbunkułowe zapalenie gardła u świń*.

Zawałkować, uje, ował i. *wałkując zakryć, zrobić, wygładzić*. 2. garb. *nadawać skórze właściwą formę przez walkowanie odpowiednim narzędziem* Zawałkowanie, a, blm., *czynność cz. Zawałkować*.

Zawałowy p. Zawalny.

† Zawaniać, a, ał p. Zawonieć.

† Zawanianie, a, blm., *czynność cz. Zawaniać*.

† Zawaniawać, a, ał p. Zawonieć.

† Zawanianawanie, a, blm., *czynność cz. Zawanianawać*.

Zawantować, uje, ował mul., p. Zawapnić.

Zawantowanie, a, blm., *czynność cz. Zawantować*.

Zawapnić, i, il mul. i. *wapnem zaprawić, zakryć, zaciągnąć; wapnem zamazać, zawałać*. L. 2. a. Zawantować *wypełnić, wyrównać zaprawą wewnętrzną spojenie poziomych warstw wznieszonego muru*.

Zawapnienie, a, blm., *czynność cz. Zawapnić*.

Zawar, u, lm. y i. apt. (ebullimentum) *lekarstwo w wodzie warzone do zagotowania, z a k i p. 2. † Z., gór. jednorzowy war soli, jednowarzenie soli, jeden cerum wywarzony*. Łab.

Zawarcholenie, a, blm., *czynność cz. Zawarcholić*.

Zawarcholić, i, il *wszcząć warchoł, zamieszać, zawichrzyć, nawarzyć piwa*.

Zawarcie, a, blm. i. *czynność cz. 1. Zawrzeć*: Z. pokoju, ugody, kupna. Troc. Z. portu, kraju, ziemi. Troc. Z. ziemi na niewywołanie towarów. Gostk. Z. weksłu na kogo. Troc. 2. p. Zawarcie ś. 3. † Z. lm. a *to, co służy do zamknięcia, zamknięcie, zamek, zawora*: Językowi dwoje Z. przyrośnięte dało. Gil. (= *dwa rzędy zębów*). Z. korony na krzyż szczerozłociste. Niem. 4. † Z. *miejsce zamknięte, odosobnione*: Z., zamknięcie, klauzura. Biel. M. Sieci sarnie i insze wszelakie polne naprzód mają być w dobrym zawarcie pod jednego kluczem. Ek. (= *schowaniu*). Białogłowy w Turzech w zawarcie mieszkają. Star. (= *pod kluczem*). W moim to jest zawarcie. Troc. My w zawarcie, a waszy na swobodzie siedzą. Piel.

Trzymał obłożonych w zawarcu. Krasz. 5. × Z. *zawarcie, tresć, osnowa, sens*: Listy te wspomniane są w następującym zawarcu. L. Odebrałem list z Lizbony, a że sędzę być godnym onego Z. wiadomości publicznej, w. p. panu go komunikuję. L. Poemat ten jest czołem i arcydziełkiem jego utworów; o jego zawarcu i cechach musiny więc trochę szczegółowiej tu wspomnieć. Tysz. 6. gór.: W kopalniach węgla kamiennego, gdy filar jest wybrany i drzewo wyrabowane w przodku chodnika dotykającym odbudowanego filaru; część tegoż chodnika, na zawale obok filaru przeznaczona, odcina s. i oddziela gęsto wstawionymi słupkami, zabezpieczającemi resztę chodnika, przy którym będą jeszcze filary wybierane od załamania stropu. Łab. Z. oklinione = *tama szalenie zakliniona w przodku chodnika, w bliskości zwołacza dawnych zrobów, przeciwko zdarzającemu s. parciu wód podziemnych*. Łab. 7. hut. Z. pieca wielkiego po jego wygrzaniu, przez wstawienie babki w miejsce rozebranego cygana. (poczym rozpoczyna s. bieg pieca). Łab.

† Zawarcie przys. od Zawarty, *zwięźle, ściśle, krótko, węzłowo*. Troc. Ten sto kart pisze, a drugi na karcie sens da Z. Stryjk.

Zawarcie się, a s., b.m., niek. Zawarcie czynność cz. *Zawrzec s.*: Z. dziurek w ciecie, *condensatio meatuum corporis*. Kn.

Zawarczeć, y, ał, Zawarknąć *zacząć warczec; olezwać s. warcząc; warknąć*: Napięty od Parysa nagle łuk zawarczy, leci strzała i celu swego nie mija, rani w nogę Tydyda i w ziemię s. wbija. Dm. (= *furknie*). Choć silną ręką ciśnion krwi pociśk niesyty chybił, zawarczał tylko i drży w ziemię bity. Dm. Nie było, ktoby ruszył piórem i gębę otworzył i zawarczał. Boh. Kofowrotek pod nogą jej zawarczał nagle. Krasz. Zagrały piszczałki, zadzwoniły blachy i dzwonki, zawarczały bębny. Rog. To być nie może! zawarczał Żyd, rwać brodę. Krasz. Słucham, parzę, zychło li s. niebo pochmurzy i nawałnica zawarczy. Krasz. Zawarkły strzały. Ml.

Zawarczenie, a i. b.m., czynność cz. *Zawarczeć. 2. † Z. głos warczący, wark*. Sl. wil.

[Zawarc, zawrzec, zawar!] p. Zawrzec.

Zawarknąć, knie, knął a. kł p. Zawarczeć.

Zawarknięcie, a, b.m., czynność cz. *Zawarknąć*.

[Zawarłać, a, ał] p. I. Zawalać.

[Zawarlanie, a, b.m.] czynność cz. *Zawarłać*.

Zawarować, uje, ował, nied. *Zawarowywać* i. *warując zastrzec; zabezpieczyć, zapewnić; zagwarantować; wymówić*: Mieszczanom krakowskim zostaje zawarowana wolność i niezawisłość od wszelkich sądów zamiejskich. Szaj. Złoży sumę zawarowaną dawnymi dokumentami. 2. × Z., [Z.] *zachować, uchować, ochronić, zastrzec*: Boże, zawaruj! Ciek. (= *broń Boże*). Jakie też miał błogosławieństwo od ludzi, Boże zawaruj! kiedy szedł, ludzie nań plwali jako na hostję. Falib. (= *Boże s. zlituj, polituj, nie daj, Boże*). Nasza Polska, jako jedyna czysta panienka, od wszelkiej skazy była zawarowana. Wer. Zawaruj, Panie, bym nie w tył zwrócił oczy, a z niecierpliwości zawierzgał. Nagł. [Panie Jezusie, zawarujże nas chromoty, ślepoty].

Zawarowanie, a, b.m., czynność cz. *Zawarować*.

Zawarowywać, uje, ywał p. *Zawarować*.

Zawarowywanie, a, b.m., czynność cz. *Zawarowywać*.

Zawartość, i, b.m., † *Zawartki to, co s. w czym zawiera, co s. znajduje zawartym, co jest czym objętym*: Porównanie znajdujących s. w porządku inwentarzy z zawartością szkatuły... Jeż. Olej stanowi tylko mniejszą Z. orzecha palmowego (= *część składową*). Z. naczynia, Z. dzieła, listu (= *tresć, osnowa, tekst*). Ani kupiec zwojów, ani sprzedawca nie mieli pojęcia o ich zawartości. Nagan. Taką dały pogodę rozestane kartki, spędziwszy niepotrzebnych skrupułów zawartki. Pot. Z. żołądka, komórki (contentum).

Zawarty i. im. od *Zawrzec. 2. † Z. skryty, zamknięty w sobie, nie otwarty, kryjący s. z swemi myślami, zamysłami*: Z, skryty, którzy swe myśli, zamysty kryje, nie otworzysty. Kn. 3. † Z. *tajny, poufny, w ścisłym kółku zamknięty*: Listy mu oddał od drugich panów senatorów, które w zawartej radzie były czytane. Biel. J. 4. lek.: Krwawnice zawarte, p. *Krwawnica*.

Zawarunkować, uje, ował *uzależnić od warunku, zastrzec warunkiem*: Wniosła sumę do kasy, zawarunkowawszy użycie procentów na wsparcia. Następstwa jednakich przyczyn, zawarunkowanych wystąpieniem na powierzchni ziemi różnic klimatycznych.

Zawarunkowanie, a, b.m., czynność cz. *Zawarunkować*.

Zawarzać, a, ał i Z. s. p. *Zawarzyć*.

Zawarzanie, a, b.m., czynność cz. *Zawarzać*.

Zawarzanie się, a s., b.m., czynność cz. *Zawarzać s.*

Zawarzenie, a, b.m., czynność cz. *Zawarzyć*.

Zawarzenie się, a s., b.m., czynność cz. *Zawarzyć s.*

Zawarzyć, y, ył, nied. *Zawarzać* i. *zacząć warzyć, zagotować. 2. [Z.] zacząć kogo. Z. s. zagotować s., zawrzec. L.*

× *Zawaśniać, a, ał i × Z. s. p. Zawaśnić*.

× *Zawaśnianie, a, b.m., czynność cz. Zawaśniać*.

× *Zawaśnianie się, a s., b.m., czynność cz. Zawaśniać s.*

× *Zawaśnić, i, il, nied. × Zawaśniać zachęcić, podburzyć do waśni; powaśnić, poróżnić, pokłócić, powadzić, pogniwać. × Z. s., × Zawaśnić popasć w waśń, poróżnić s., pokłócić s., powaśnić s., posprzeczać s., powadzić s., pogniwać s., poprzyłkać s., stanąć na bakier*: Zawaśnione serca. Nieprzyjaciele będą niezliczeni, a wszyscy przeciwi tobie zawaśnieni. Groch. Turcy mają lud prosty zdawna z wielu przyczyn na Rzymian zawaśniony i teraz jeszcze bardziej zawaśniający s. przez podobne naszym kłokosiewce. Smotr.

× *Zawaśnić, eje, ał p. Zawaśnić. L.*

Zawaśnienie, a i. b.m. a) czynność cz. Zawaśnić. b) czynność cz. Zawaśnić, waśń, niechęć, różnica, kwas, niezgoda, nieprzyjaźń, zwada, gniew, kłopot. Błaż., Troc. Służyłem zdrowiem nie oglądając s. na żadne zazdrości i zawaśnienia. Nar.

× *Zawaśnienie się, a s., b.m. i. czynność cz. Zawaśnić s. 2. p. Zawaśnienie*.

× *Zawaśnik, a, lm. cy ten, co waśń między ludźmi sieje, co ich waśni między sobą, intrygant*: Nie dba, gdy s. nań Z. obruszy. Przyb.

[Zawaterniak, a, lm. i, Zawaternik] *kłoc. drzewa na ognisko*: Gruby zawaternik z tyłu watry stal. Tet.

[Zawaternik, a, lm. i] p. *Zawaterniak*.

Zaważać, a, ał l. p. Zaważyć. 2. × Z. p. Zawięź.

Zaważanie, a, btm., czynność cz. Zaważać.
 †Zaważe, a, lm. a. †Połuważki, sykl, waga, drachma: Atersata dał na skarb złota tysiąc zaważy. bani pięćdziesiąt, sukien kapłańskich 5 set a 30. B. Sz. Z tysiąca a z siedemdziesiąt a z pięci zaważa udziałał głowy siupowe. B. Sz.

Zaważenie, a, btm., czynność cz. Zaważyć.

Zaważyć, y, ył, nied. Zaważać l. ile = okazać s. w pewnej ilości po ważeniu, uczynić pewną ilość na wagę: Wiele ten ciężar zaważy? (=wazyć może). Zaważę to a. owo, wazę tyle. Kn. Zaważy dziesięć funtów. Kn. Ile zaważysz? Zaważy ta bela cetnar. Troc. Położ na tę wagę męk Pańskich wszystkie grzechy twoje: pióra, wierz mi, nie zaważa, porównane z tym ciężarem. Birk. Przen.: mieć pewną wagę = wartość, znaczenie. 2. co = wyrównać, dorównać czemuś w wadze; dorównać w wartości, w znaczeniu, wyrównać czemuś, stanąć z czym na równi, zrównoważyć co.: Pańskiego dobrodziejstwa ani niebo, ani ziemia zaważyć nie może. Rej. (=nie zaważy tyle, ile ono wazy). 3. co = zaryzykować odważnie: Żeś dla litości swoje zaważył życie, przeto ci skarbnik w Łubniach dziesięć czerwonych złotych wypłaci. Sienk. 4. †Z., cz. ni. = a) gdzie = zamierzyć, zmierzyć, uderzyć = zwrócić s. do kąd, celować, godzić na co: Syn starszy tam nie chciał, gdzie mógł dostać żony, a sąsiad nie chciał, ale chodził w obie strony, a owszem tam zaważał, gdzie zręczona była komu innemu panna. Szymon. b) na co = zwrócić na co uwagę, zatrzymać s., zastanowić s. nad czym. Sł. wil. 5. [Z.] wnieść, podwazywszy drugiem: Jak zaważyli kamienia, wybuchła woda.

× Zaważać, a, ał poczuc wężem, zwąchać nie-co, zwietryżyć, przewąchać. L.

× Zaważanie, a, btm., czynność cz. Zaważać.

[Zawąkroić się, i s., il s.] zanguć s.

[Zawąkrojenie się, a s., btm.] czynność cz. Zawąkroić s.

†Zaważać, a, ał p. Zaważyć.

†Zaważanie, a, btm., czynność cz. Zaważać.

†Zaważenie, a, btm., czynność cz. Zaważyć.

†Zaważyć, y, ył p. Zaważyć.

Zawciąg, u, lm. i l. †Z., p. Zawściąg. 2. bot. = a) (armeria) roś. z rodziny ołownicowatych. Gatunek: Z. pospolity, × za wściągacz, × za wściągacz, (a. vulgaris). b) p. Zatrwan.

†Zawciągacz, a, lm. e p. Zawściągacz.

× Zawciągac, a, ał p. Zawściągac.

× Zawciąganie, a, btm., czynność cz. Zawciągac.

× Zawciągac, nie, nał p. Zawściągac.

× Zawciąganie, a, btm., p. Zawściąganie.

× Zawciąganie, a, btm., × Zawciąganie czynność cz. Zawciągac.

Zawciągowate a. Zawciągowe rośliny bot. p. Ołownicowate.

× Zawciągacz, a, lm. e p. Zawściągacz.

Zawczasu przys. l. × Z. w potrzebnym czasie, wczas. Troc. L. 2. póki czas, naprzód, zgóry: Przygotuj s. Z. na wszystko. Kto do służby wyjdzie, tego krew Z. wrogom przedana będzie.

× Zawczesno p. Zawcześnie.

Zawczesność, i, btm., rz. od Zawczesny, L.

Zawczesny l. znyt wczesny, poprzedzający czas potrzebny, przedwczesny: Wiadomość zawczesna. Zdradził swoją zawczesną chciwość. Rzew. O Amfilochu! więc sen twój był tylko marzeniem i jak zawczesną igraszkę rozbiły go losy. Krasiń. 2.

poł. (praematurus): Płód Z., przedwczesny, wcześniak (foetus praematurus). Poród Z., przedwczesny (partus praematurus) = przerwanie s. ciąży przed terminem prawidłowym, wtedy jednak, gdy płód zdolny jest do życia samodzielnego.

[Zawcześniak, a, lm. i] lek. p. Niedonosek.

Zawcześnie l. a. × Zawczesno przys. od Zawczesny: Z, kwiatku, Z! jeszcze późno mrozem dmucha Mick. Rosło pięcioro nieletnich dzieci; na nieszczęście, zawczesno osierocił je ojciec. Szaj. 2. [Z.] zawczasu.

Zawczora, [Zawczorym] przys. przed dniem wczorajszym, onegdaj.

Zawczorajszy onegdajszy: Z. dzień. Rzew. Cały dzień Z. z nim razem płynęliśmy. Chodź.

[Zawczorym] p. Zawczora.

[Zawdać, a, ał] podać, zadać: Chodź mi, Jasin, trawkę zawdaj. Wóje.

[Zawdanek, nku, lm. nki, Zaldanek] załatek: Żenich daje młodusze na Z. kilka reńskich srebrzem.

[Zawdanie, a, btm.] czynność cz. Zawdać.

[Zawdę] p. Zawsze.

[Zawdy] p. Zawsze. Zdr. [Zawdziuchno, Zawdziusięko, Zawdziuteńko, Zawdziutko, Zawdziuteńki, Zawdziutki].

[Zawdziać, eje, ał, nied. Zawdziewać] l. wdzie-wając złożyć; wdziać, włożyć, oblec, przywdziąć: Hardy kołpak aż na brwi zawdziewał (=wcią-gał, zasuwiał). Na znak smutku szatę żałobną zawdziewa. Przyb. Alboż to jeden, co nie kiedyś nie umiał, stał s. sławnym doktorem, czarną suknią zawdziewał? L. Zawdział na oczy li-sówkę. Skarb. Zawdziała elustkę, wzięła do ręki koszyk. Ork. [Jabko utkwione na koziołku, czyli zawdziane] (=zatknięte, nasadzone, nadziane). Pomagały jej zawdziewać łachy. Ork. Poczęta zawdziewać gorączkowo łachy. Ork. Zawdziej-no na siebie ten ornat i koronę. Kon. 2. złożyć, włożyć: Judasz zawdział na szyję powróż. Klon.

[Zawdzianie, a, btm.] czynność cz. Zawdziać.

[Zawdziewać, a, ał] p. Zawdziać.

[Zawdziewanie, a, btm.] czynność cz. Zawdziewać.

Zawdzięczać, a, ał p. Zawdzięczyć.

Zawdzięczenie, a, btm., czynność cz. Zawdzięczać.

Zawdzięczenie, a, btm. l. czynność cz. Zawdzięczyć: Mam mu wiele do zawdzięczenia. (=jestem mu wiele winien, wyświadczył mi wiele). 2. †Z., †Zawdzięk wdzięczność, wywdzięczenie s., dziękca, podziękowanie: Darował mi tego lwa w Z. odebranej gościnności. Stasz. Wam ona w zawdzięk odpłaty poświęca te wonne kwiaty. Książ. Z., wzajemność. Bobr.

Zawdzięczyć, y, ył, nied. Zawdzięczać komu co l. zapłacić wdzięcznością, odwdzięczyć; wy-wdzięczyć s. okazać wdzięczność za co: Jakże mam pannu Z. tę łaskę? Jemu za chleb w ojczyźnie przędzy i obfity tę posługę zawdzięczał rzezcypospolitej. Nar. 2. być obowiązany za co, posiadać dzięki komu, dzięki czemu: Wszystko, co umiem, jemu mogę Z. (=mam, posiadam — wy-znać to z wdzięcznością — od niego). Powodzenie swoje szczęściu zawdzięcza. (=winien). Szkoła, której wyłącznie zawdzięczam całe moje, nie tylko lekarskie, ale oraz i nauczycielskie wykształcenie. Br.

†Zawdzięk, u, lm. i p. Zawdzięczenie.

Zawdzin, u, lm. y bot. (symplocos) roś. z rodziny styrakowcowatych.

[Zawdziuchno] p. Zawdy.

[Zawdziusieńko] p. Zawdy.

[Zawdziuteńki] p. Zawdy.

[Zawdziuteńko] p. Zawdy.

[Zawdziutki] p. Zawdy.

[Zawdziutko] p. Zawdy.

Zawecować, uje, ował i. zacząć wecować. 2. wecowaniem zaostrzyć, zakończyć.

Zawecowanie, a, blm., czynność cz. Zawecować.

[Zawedyja, i, lm, e] p. Zawadjak.

Zawelonować, uje, ował zakryć, zasłonić welonem: Weszła dama zawelonowana. Rog.

Zawelonowanie, a, blm., czynność cz. Zawelonować.

× Zawendrować, uje, ował p. Zawędrować. L.

× Zawendrowanie, a, blm., czynność cz. Zawędrować.

Zawerbować, uje, ował werbując zaciągając; zwerbować: Z. kogo do wojska. Utrzymywał król, iż przynajmniej dla mającego Z. ś. żołnierza powinienby podskarbi jaką pożyczkę wymyślić.

Zawerbowanie, a, blm., czynność cz. Zawerbować.

Zawerniksować, uje, ował zaciągnąć werniksem, powerniksować. Przen., żart.: Żyd w mocno zawerniksowanym żupanie. Krasz. (= wyświeconym, błyszczącym od brudu; zaszmulanym, zaświechtanym).

Zawerniksowanie, a, blm., czynność cz. Zawerniksować.

[Zawerucha, y, lm, y] taniec, który ś. odprawia we czworu, trzymając ś. nakrzyż za ręce i kręcąc ś. szybko wokoło.

× Zaweselenie, a, blm., czynność cz. Zaweselić.

× Zaweselić, i, II rozweselić.

× Zawet, u, lm, y p. Zawetowanie.

× Zawetować, uje, ował zapłacić wet za wet, odwetować, odpłacić, wynagrodzić, oddać: Zawetował sprzeciwnikom swoim a wypom oddał zapłatę ich. B. B. (= oddać za swoje). Owa ani obaczysz, jako to Bóg sowito zawetuje. Rej.

× Zawetowanie, a i. blm., czynność cz. Zawetować. 2. lm, a, × Zawet odwet, wet za wet, zapłata, odpłata, nagroda.

Zawezwać, wie, wał, × Zazwać wezwać, powołać: Z. doktora do chorego. Z. obywateli pod broń. Można było nie zapytać ją o środki ratunku, nie Z. rady jej i sądu? Orzesz. Praca zawezwanych ku pomocy cudzoziemców uzoonych. Szaj.

Zawezwanie, a, blm., czynność cz. Zawezwać.

Zawędrować, uje, ował, × Zawędrować i. wędrując zająć dokąd: Zawędrowałem piechotą do klasztoru. Chodź. × Z. precz = powędrować: Miłośnika swego, gdy jej był precz zawędrował, z gliny sobie obraz ulepiła. Gil. 2. rzem. (o czeładniku, który odbył wędrowkę zagraniczną dla wydoskonalenia ś.). zgłosić ś. (choćby kilkakrotnie) do majstra po robotę.

Zawędrowanie, a, blm., czynność cz. Zawędrować.

Zawędzenie, a, blm., czynność cz. Zawędzić.

Zawędzić, i, II owędzić nieco; zrobić, że co zawędnie: Zawędziwszy w niewczesnym obozie cynadry, wróca ś. dziś na piece, do stywy, na ladry. Pot. Przen.: Zamorezyk głodny zawędził nos. Stryjk. Z. ś. przen.: Zawędził ś., zbron-zowiął, zwieśniaczał. Jeż.

Zawęszenie, a, blm., czynność cz. Zawęszyc.

Zawęszyc, y, ył zwęszyc, poczuć co zalatującego, zawiętrzyć: Niełatwo przynętu chwycą, choć potcia zawęszą słoniny. Kon. Wilki z rozkoszą zawęszycy świeże padło. Dyg.

× Zawęzgåł, a, ał i × Z. ś. p. Zawęzglić.

× Zawęzglienie, a, blm., czynność cz. Zawęzgåł.

× Zawęzłać, a, ał i × Z. ś. p. Zawęzlić.

× Zawęzłanie, a, blm., czynność cz. Zawęzłać.

× Zawęzłanie się, a ś., blm., czynność cz. Zawęzłać ś.

× Zawęzlenie, a, blm. I. czynność cz. Zawęzlić. 2. p. Zawęzlenie ś.

Zawęzlenie się, a ś., blm., niek. Zawęzlenie I. czynność cz. Zawęzlić ś. 2. patol. zwięzienie: Z. jelit (volvulus) = skręcenie kiszek około osi własnej krezki a, około innej pęlli kiszki a. wrzście (rzadziej) około własnej osi. Z. ś. sznurka pępkowego = utworzenie ś. na sznurku węzła a. supła (węzła prawdziwego) wskutek przedzierzgnięcia ś. ruchomego płodu przez pętlę sznurka pępkowego. Z. sieci dużej = całkowite lub częściowe skręcenie ś. sieci około osi podłużnej.

Zawęzlić, i, il, × Zawęzłać, × Zawęzgåł zawiązać na węzeł, zasypać, zaplątać: Sznuerek był dobrze zawęzłany. Bał. Z. ś. zaplątać ś. na węzeł, zasypać ś.: Coraz lepsza siatka zawęzli ś. cieśniej. Syrok. Kto skierował drogi tych trzech ludzi tak, że ś. zeszyli i zawęzgåły?

× Zawęzlenie, a, blm., czynność cz. Zawęzyc.

× Zawęzyc, y, ył, † Zawęzyc, nied. † Zawęzłac zwięzając ściagając; zrobić węzłunek, zwięzić. L.

Zawgryn, u, blm. pewien gatunek farby zielonej. Troc. Minja uczyni ś. świetna, gdy do niej zawgrynu żółtego przymieszasz. Haur.

Zawiać, eje, ał, Zawionąć, nied. Zawiewać i. cz. ni. = a) zacząć wiać, powiać, zadąć, zadmuchać, dmuchnąć, wionąć: Bez Boskiej woli lekkie ś. nie chwije powietrze, biedny ni wietrzyk zawieje. Lubom. b) wiejąc zalecieć; powiać aż dokąd; wianiem wpaść: Zawiewa wiatr, adspirat. Kn. Miluchne zawiewają zefiry. Troc. Gdy przednia ściana równa jej otworowi, w kominie zawiewa i dymi. L. Jakoś zawiewał nieco wiatr chłodny. Krasz. K. Chłód dziwny zawiewał od ścian, że mimo rozgorączkowania trzęśli ś. z zimna. Reym. Przen.: Tegsknym przecuciem bliżkiej śmierci wszędzie zawiewa list każdy. Drz. (= tchnie, zalatuje, trąci). Przen.: Od Wrocławia zawiewa owym Petrkiem, którego tu nie nawidzą. Krasz. (= nadchodzą o nim wieści, slychać o nim). 2. cz. czyn. = a) kogo = zarazić powietrzem, razić, ruszyć powietrzem, tknąć powietrzem, zaciągnąć przeciągiem, sparaliżować: Kark mu zesztyniał, bo go zawiało. Zawiało go, a. wiatr, przecięg go zawiął. Gm., żart.: Zawiało go = upił ś., skrochmałił ś., udziudził ś. b) co dokąd = wiejąc zapędzić, przynieść: Zawiałem okręt do portu. Słow. Wiatr uderzał o szyby i zawiewał śpiew daleki, wyraźne słowa. Ork. c) zakryć, zasypać wiejąc: Zawiał wiatr piaskiem, śniegiem. Kn. Wiatr śniegiem, piaskiem zawiął drogę. Troc.

† Zawiadacz, a, lm, e p. Zawiadowca.

† Zawiadać, a, ał p. Zawiadywać.

Zawiadamiać, a, lm, e ten, co zawiadamia: Doktor Leete dotknął ś. zawiadamiaacza. Bell.

Zawiadamiać, a, ał p. Zawiadomić.

Zawiadamianie, a, blm., czynność cz. Zawiadamiać.

× **Zawiadomić**, a, ał p. **Zawiadomić**.
× **Zawiadomianie**, a, błm., czynność cz. **Zawiadomić**.

Zawiadomić, i, ił, nied. **Zawiadamić**, × **Zawiadomić** kogo o czym = *udzielić mu wiadomości,awiadomić, powiadomić go, donieść, zaanon-sować mu*.

Zawiadomienie, a, l. błm., czynność cz. **Zawiadomić**. 2. Im. a *wiadomość ustna a. piśmienna, udzielona, posłana komu, anons*: Posłać komu Z.

Zawiadować, uje, ował p. **Zawiadywać**.

Zawiadowanie, a, błm., czynność cz. **Zawiadować**: Z. czym. Troc. Św. Sebastjana kościółek zostaje pod zawiadowaniem ojców Franciszkanów. Star.

Zawiadowca, y, lm. y, × **Zawiadywacz**, † **Zawiadacz**, [**Zawiadowiec**] ten, co *zawiadyuje, zarządca, administrator, kierownik, dozorca, dyrektor, intendent*: Spiechlerzów zawiadacz. Kosz. Wójtowie, jako dozorey i zawiadacze wsi, od radełnego wolności zostawać mieli. Błaż. Szukali, kogoby wszystkiej wojny zawiadaczem uczynić mieli. Błaż. (= *dowodca, naczelnikiem, wodzem naczelnym*). Z. wieku młodego. Pir. (= *przewodnik, wychowawca, mentor, gubernier*). Ludzi krytykujących bez uszczypliwości i bez pasji mianować mogą zawiadowcami dobrego i prawdy. L. (= *szafarzami*). Z. żywności lub furazhu. Gemb. Kol.: Z. pociągu. Z. przystanku. Z. stacji = *naczelnik stacji*. Pomoćnik zawiadowcy. Z. szlaku = *inżynier szlakowy*. Z. warsztatu = *werk-majster*. Z. pieca wielkiego w hucie.

Zawiadowczy przym. od **Zawiadowca**.

Zawiadowczyni, i, lm. e forma ż. od **Zawiadowca**.

[**Zawiadowiec**, wca, lm. wcy] p. **Zawiadowca**.

Zawiadowstwo, a, lm. a *stanowisko, obowiązki zawiadowcy, zawiadywanie, zarząd, dozоровanie, administracja, dyrekcja, intendentura*.

× **Zawiadywacz**, a, lm. e p. **Zawiadowca**. Bobr.

Zawiadywać, uje, ywał, **Zawiadować**, † **Zawiadać**, † **Zawiedać**, † **Zawiedować** l. czym. † co = *zarządzać, rzucić, administrować, kierować, dyrgować czym, dozorować nad czym, być zawiadowcą czego*: Zawiadował miasto (miastem), dobrami mojemi. Troc. Oficer, co artylerją zawiadował. Troc. (= *dowodził*). Pan Sochaczewski pułkiem jego zawiadował. Boh. To wszystko ekonom ich Z. będzie. Grab. P. 2. † Z. o czym, co = *mieć staranie, piścić, myśleć o czym z obowiązku, troszczyć ś. o co, mieć co na swej głowie, opiekować ś., wadać czym, mieć co pod sobą*: Tą rzeczą, o tej rzeczy zawiadyję. Troc. Starostwo Malborskie razem dwom złeconu, sнадź, aby jeden o majątnościach i dochodach królewskich, a drugi o warunkowych żołnierzach zawiadywał. Błaż. Zawiadyję o czym, *praesum negotia, fungor munere*. Kn. Duchowie niebiescy o rzeczach ziemskich zawiadyją. B. E. Snejbrato, bożek pruski, ptastwa powietrzne i domowe zawiadał. Stryjk. 3. † Z. co = *obmyślać, przewidywać, opatrywać*: Wszystko zawiadała mądra głowa jego. Groch.

Zawiadywanie, a, błm., czynność cz. **Zawiadywać**: Miał zawsze kilka haftarek pod zawiadywaniem, które kształcił w tym kunszcie Penelopy. Byk.

[**Zawianek**, nka, lm. nki] *drobny szczupak*. Goł.

Zawianie, a, błm. l. czynność cz. **Zawiać**. 2. *choroba, której kto uległ od przeciągu powietrza, paraliż*.

Zawiany gm. *pijany*.

[**Zawiarzenie**, a, błm.] czynność cz. **Zawiarzyć**.
[**Zawiarzenie się**, a ś., błm.] czynność cz. **Zawiarzyć ś.**

[**Zawiarzyć**, y, ył i Z. ś.] p. **Zawiarzyć**.

† **Zawiartka**, i, lm. i. [**Zawiartka**] l. p. **Zawartka**. 2. p. **Zawierucha**. 3. [Z.] *osoba żywa, co ani chwili na miejscu nie posiedzi, żywiec, wierci-pięta*.

Zawias, u, lm. y p. **Zawiasa**.

Zawiasa, y, lm. y, † **Zawias**, [**Zawiasj**, † **Zawiaz**, † **Zawiesa**, † **Zawies**, [**Zawies**, **Zawiesal**, † **Zawiosa** l. *rodzaj przegubu ślusarskiej roboty, na którym obracają ś. zamykane drzwi, skrzydło okna, wieko kufra, skrzyni i t. d.*: Drzwi obracają ś. na zawiasie swojej. Bud. Jako ś. drzwi obracają na zawiasach swoich, tak leniwie na łóżku swoim. B. G. Nieczego ś. podjąć nie chcą, jedno leżą a na pościeli ś. przewracają, jako drzwi na zawiasach. Kosz. Czemu ś. waść kręcisz, niby na zawiasie: szust, szust! Wyb. (= *jak na śrubie*). Drzwi zawiasą rządzone bywają. Smotr. Kardynałowie stąd ś. mianują, że blisko przy papieżu być mieli i radą go wspierać, jako zawiasy, *cardines*, drzwi wspierają. Skar. Potrzebujemy cieśłów do domów budowania, ślusarzów do zawias. Głecz. **Zawias** części: rurka i czop. Kn. Z. krępowana = *miejszem składającym ś. wystająca ponad ramę*. Z. esowa = *której wosy, przybijane do drzwi, skrzydła, wieka, mają kształt podwójnego S*. Z. czopowa = *czopem do zawieszania drzwi, do okna*. Z. polska, pojedyncza a. krzyżowa, pasowa, flamandzka = *osadzona na kruku i obracająca ś. na nim*. Z. podwójna a. francuska = *złożona z dwóch części podobnych sobie, obracających ś. na wspólnym trzpieniu*. Przybić do drzwi zawiasy. Troc. Skrzypią zawiasy. Troc. Sztuczna Tyśbe, omacnie zawias obróciwszy, uszła foremnie straży. Żebr. (= *uchyliwszy, odemknąwszy drzwi*). Przen. żart. przegub, staw: Kto mi ś. do rzeczy odezwie, to go w kark, że mu w zawiasach zaskrzypi. Jord. Chwałaż Bogu, że mi już ręka chodzi dobrze w zawiasach. Sienk. Zawiasy u gęby miej język za zęby. Rej. (= *szczęki zamykające ś.*) Popuły mi ś., zardzewiały mi zawiasy u nóg (= *nie mogę dobrze chodzić, obnawiają mi nogi postu-szeństwa; zeszywniały mi nogi*). 2. † **Zawiasy** ziemi = *punkty oporu kościoła jej osi; bieguny; fundamenty, posady, podwaliny ziemi*: Pau w ręku swoich ma ziemskie zawiasy, na których świat zawiesił. Groch. Jeszcze Bóg ziemi nie był uczynił, ani zawiąz okręgu ziemi. Leop. (ani zawióz. Leop.). Przen.: W ściślejsze ujmiesz go zawiasy. L. (= *ryzy, karby, kleszcze*). 3. **Zawiasy** = **Nasuwka** pod 3). 4. anut. *staw zawiasowy* (ginglymus, ginglymoarthrosis). Girt. Z. w maźlowinach (cardo) = *obrót, biegun*. 5. myśl.: † **Zawiasy** a. **Plotki** = *sieci zamieszane na drzewie celem złowienia ptaka*. Zdr. **Zawiaska**.

× **Zawiasisty** p. **Zawiasowy**.

Zawiaska, i, lm. i p. **Zawiasa**: **Zawiaski** do skrzyni. Troc. **Zawiaski** okienne. Troc. Na zawiaskach pergaminowych do dwunastego wieku były pieczątki. Cz. (= *na rzemykach*). Ziemia zawiaskami wrzuszona, wody ś. na morzu wzburyły. Bardz. (= *w posadach swoich wstrząśniona*).

Zawiaskowy przym. od **Zawiaska**: **Zawiaskowe** podkowy, które ś. stulać i rozszerzać mogą, do każdego kopyta ś. przydadzą. Kluk. (= *składane*).

× **Zawiasny** p. **Zawiasowy**. Troc.

× **Zawiasoboczny** p. **Zawiasowoboczny**.

× Zawiasokątowy p. Zawiasowokątowy.
Zawiasowoboczny, × Zawiasoboczny anat.:
Staw Z, † staw kątoległy (ginglymus lateralis).
Zawiasowokątowy, × Zawiasokątowy anat.:
Staw Z. (ginglymus angularis).

Zawiasowy, × Zawiasny I. przym. od Zawiasa:
Zawiasowa rurka, Z. czop. Troc. Klamra za-
wiasowa, p. Klamra. Gwóźdź Z. Z. stupiec albo
część drzwi przy zawiasach. Kn. 2. † Z., Zawia-
sisty, † Zawiesisty główny, podstawowy, kardyna-
lny: Zawiasowe enoty, zawiesiste enoty, kardy-
nalne. Bals. Chciałbym, aby ta z zawiasowych
enot najprzedsniejsza, która enotom innym wła-
ściwy wymierza środek, sama w swoich od nas
utrzymywana była obrębach. L. 3. anat.: Staw
Z., × stawoskład biegunowy, × blocek, × prze-
stronny staw zapuszczony, × zawias, × przemia-
nowe wpojenie (ginglymus). 4. gór.: Gniecealnia,
tłocznia zawiasowa p. Tłocznia. 5. mech.: Kła-
py spadające, czyli zawiasowe. Łab. 6. rzem.:
Imadło zawiasowe.

Zawiaśnik, a, lm. i (Jar.), Kłopotek (W. A.),
Pięłgrzymek (Kluk) (spondylus) małża bezgłowa
jednomuskulowa.

[Zawiał, u, lm. y] zakład.

† Zawiaz, u, lm. y p. Zawiasa.

† Zawiazka, i, lm. i p. Zawiasa.

Zawiazać, że, zał, † Zawieźć, nied. Zawiązy-
wać, † Zawiązywać, † Zawięzować I. związać, za-
dzierzgnąć, zaciągnąć na węzeł, na supeł: Z.
sznurek na zadzierzgnąć, na kokardkę. Ściągnij
sznur od windy i zawiąż go. Z. chustkę pod
brodą. Z. sznur u belki = wiazaniem zaczepić;
wiaząć. 2. wiazaniem zrobić, uformować: Zawiąż
węzeł. Troc. Jeden węzeł zawiązał, drugi za-
wiewował. P. Koch. Przen.: A komu na swym
wąsie węzełek zawiąże, ten zadrzy, choćby to był
sam Radeziwił książe. Mick. (= ku komu powieźmie
mnie, chrapykę, na kogo ś. zwanem). Z. kokardę.
Z. sobie krawat na szyi. Przen.: nawiązać, za-
wrzeć, utworzyć: Z. z kim stosunki (= wejść
w nie, zabrać je). Z. spółkę, towarzystwo, sto-
warzyszenie (= zorganizować). Lepidus z Anto-
nuszem i Oktawianem zawiązali powtórną tryum-
wirat. Lel. Walkę zawiązaniem o skarby i pigułkę
Helene. Ml. Traktowałem dość lekko sercowe
sprawy, zawiązywałem bez entuzjazmu i zry-
wałem bez żalu. Bał. 3. związać, skrepować:
Zawięzuję opak ręce. Kn. Przen.: Z. komu
świat = zlamac życie, zagrozić drogę do dal-
szego szczęścia. Chłop młody co w tej babie za
smak upatruje? Kto tak ś. żeni, świat sobie,
mówią, zawięzuję: jaby m wolal na szyję po-
wróz sobie włożyć i wisieć, nizli ś. raz przy
trupie położyć. Szymon. Panienska ta, udawszy ś.
do zakonu, świat sobie zawiązała. L. Wolałem
siedzieć w kącie utajony, ciemny wiek sobie
zawiązawszy worem. Nar. 4. zebrawszy w jedno
związać, skupić; wiazaniem zamknąć, zawrzeć, za-
cisnąć; zasznurować: Trzewiki bez sprzączek,
w fontań tylko zawiązane. L. Człowiek skąpy
worki zawiązuje. Prof. Złodziej u pręgi roz-
gami weźmie chłostę, a włosy mu na wierzcho-
łowy w czuprynę zawiąza. Sz. Zawiąż worek.
Troc. Po naładowaniu wora Z. go trzeba.
Dzieciom świeżo na świat wydanym peppek za-
wiazując potrzeba. Perz. Przen.: Z. gębę, usta =
zakać, stulić, zamknąć, zacisnąć, zamurować: Im
usta Z., aby ś. więcej nie ważyli z plotkami do
nas przychodzić. L. Jaka jest moc prawdy świę-
tej, iż musi zawrządy Z. gębę każdemu omyla-
czowi. Rej. (= zmusić go do milczenia). Jakby

im gębę zawięzał, nie wiedzieli, co na to odpo-
wiedzieć. Kłok. 5. przenie: zebrać w jedno, zreasu-
mować, zsumować, uogólnić, ująć, objąć w całość, za-
wrzeć, zamknąć w całość: Krótco mówiąc i wsu-
mę wszystko zawięzując, ze strony wszystkich
dobrodziejów mówię, iż... Salin. Dobrześ za-
wiazął wszystkłą rzecz niedługimi słowy. Hrb.
Katonowie obadwali w małych słowiesch wielkie
rzeczy zawięzowali. L. Pod złodziejstwem kaide
niepobożne, nieprzystojne rzeczy nabywanie Pan
Bóg zawiązał. Hrb. (= objął jego mianem). W tym
prysłowiu snadno wszystko Z. mozesz. Troc.
Przen.: wywnioskować, wnieść, zakonkludować: Z.,
zawrzeć z tego musiny, że... Troc. 6. † Z. za-
kończyć, zawrzeć, zamknąć ostatecznie co, skończyć
z czym, dodać co na dobitkę: Tym pan tę przy-
powieść swą ostatnie zawiązał. Rej. Lecz abym
już krótco ten wykład zawiązał, biorę Bernata
św. słowa. Białob. Ewangielją tę Jezus tak za-
wiazął. Wuj. 7. zawiązawszy, zalożywszy związać:
Koniowi ogon Z. (konია zachwostać. L.). Pozło-
cistego, by też nie umiał i kozie ogona za-
wiaząć, alić go na urzędy sadzają. Rej. (= trzech
zliczyć). Teraz lada kto z wierszem swata ś. po-
prostu, jeszcze nie umie kozie zawiązać i chwostu,
a już słowom ogony zwięzuję, na rzeczy nie
znając ś., jak sroka koło płotu skrzeczy. Zim.
8. † Z. zwięknąć, zaplątać, zgamatwać, zasupłat,
zamotać, pokręcić: Niektóre rzeczy dla uciechy
i śmiechu tak ś. zawięzują, i rozwiązanie ich
nieumiejetnemu bywa trudne, a umiejetnemu
bardzo łatwe. Gór. (szarady, logogryfy, zagadki).
9. przenie: † Z. kogo = wparować w ciasny kąt, za-
pędlzić w kazi róg, przyrzucić do muru, zakłopotać,
zambarasować: Jeden człowiek prosty inieuczony
tak go prostemi a króciuchnymi słowy zawiązał, że
nietylko umilknąć, ale i na prawdę zezwolił mu-
siał. Żarn [Aleś mi zawiązała! (= zabiła kłina,
cwička, pocietziła coś takiego, czego wykonać nie
można)]. 10. owiaząć, przeciązać: Z. ranę. Troc.
(= zabandażować, opatrzyć). Z. skaleczony palec.
Z. oczy (= owiazawszy, zakryć, zaslonić). Z. rękę,
sobie głowę, komu oczy. Troc. Nie widzę, mam
zawiązane oczy. L. O ena ojczyzno, choćbym
twej granicy z zawiązaniem dotknął ś. żrzenicy,
wnetbym cię poznał, tak mi coś wdzięcznego
zaraz do serca skooczyło samego. Lubom. Wstyd
oczy zawiązał, że jak na ofiarę gmin ukezam-
ny bydłocy szli. Tw. Przenie: {Z. chorobę = Bożą
mękę opasać płótnem, aby przez to zyskać ulgę
w cierpieniach}. 11. † Z. kogo, przenie. związać,
zobowiązować, skrepować: Jonatan nie słyszał tego,
aby ociec zawięzował lud przysięgą. Leop. Przy-
sięgą żołnierza obowiązać, przysięgę brać, wy-
ciągać, Z. przysięgą. Kn. Z. kogo przysięgą,
ślubem, szlachectwem, sumnieniem, słowem eno-
tliwym, przekłętym. Troc. 12. co w co = za-
wiazawszy związać; owiazawszy schować: Z. pie-
niądze w węzełek, towar w papier. Zawiąż to
świadećstwo, zapieczętuż zakon między uczniami
mojemi. B. G. (zawięz oświadczenie. Bud.; scho-
waj, miej w schowaniu. L.). Zawiązał dzieściciu
trzy talery przy chrcie. Troc. (= dał na wiaz-
anie). Z. ś. I. (o roślinie) związając ś. utworzyć
główną; zarodzić ś., sformować ś., wykształcić ś.
z zalążka: Zawiązuje ś. kapusta, wiąże ś. Kn.
Już ś. owoc zawiązuje. Przenie: utworzyć ś., po-
wstać, zorganizować ś.; zaccząć ś., uszcząć ś.,
wziąć początek: Zawiązało ś. bractwo. Mick.
Zawiązała ś. spółka, komisja. Zawiązało ś. to-
warzystwo eksploatacji nowo odnalezionych źró-
deł. Chrześcijaństwo wchodziło do zawiązanego

już państwa Mieszka I bez gwałtownego nacisku ze strony potęg niemieckiej. Pleb. Zawiązała ś. między niemi przyjaźń, miłość (= *zrodziła ś.*). Przen.: Z. ś. komu = *przyjść jako korażyć, okroić ś.* Nie mi ś. z tego nie zawiąże, nie ukroi. Ern. (= *nie przyjdzie; nie będę miał nic z tego.* Nie mi ś. z tego, nie utyję tym. Kn. Co ś. stąd Koronie zawiązuje, iż wojsko ma na papierze, a nie w skutku. Biel. M. Rozumieli niektórzy, że Elżbieta trucizną umarła, ale nie wiem, coby ś. było Władysławowi zawiązało z jej śmierci? Biel. M. Prawdziwa prawda, bo coby ś. zawiązało ludziom tak mądrym, z całym łąć, kłamać tak śmiało? Min. Nam pociecha z tego, żeśmy dobrze uczynili, chociaż ś. nam stąd nie nie zawiązało. Gór. Panowie wołą komu inszemu, z którego ś. nie nie zawiąże, dać, darować, usłużyć, niż któregoś młodzieńca na nanki opatrzyc. Glicz. Są ludzie, którym słowo Boże jest jako muzyka, która skoro minie, nie ś. po niej nie zawiąże. Skar. (= *nie ś. po niej nie zostaje.* Przen.: *wywiązać ś., wyniknąć, wypłynąć, pokazać ś. z czego, pojąć za czym:* Z tych słów nie ś. nie zawiąże na twoją stronę. Pim. Ale co ś. z tak dzięki ma Z. mowy, sen czy pijaństwo, złośliwy żart, czy zawrót głowy? Zabł. 2. † Z. ś. *zawrzesć ś., zamknąć ś., zostać objętym; rozumieć ś.:* Przed tym, niż swobodnie pisma poczęły być, w krótkich słowach wiele rzeczy zawiązywało ś. a zamykało. L. Pod imieniem Bożym zawiązuje ś. Ociec, Syn i Duch św. Farn. 3. † Z. ś. *zakorczyć ś., skończyć ś., spełnić ś., zamknąć ś.:* Jan był ostatni, którym ś. wszystko o Mesjaszu proroctwo zawiązało i zamknęło. Skar. 4. † Z. kogo = *zobowiązać ś., związać ś., skrepować ś.:* Dwa radce służyli przy dworze, a jeden darował drugiego z dobrej woli i zawiązał ś. tako: który między nami pierwiej umrze, tego mają rzeczy i dobra zostać temu, co zostanie między nami żyw. Ort. Zawiązał ś. przysięgą, że nie pojedna ś. z niemi. Warg. Uczynię dosyć przysiędze, którąm ś. zawiązał ojcu twemu. Leop. Lud izraelski zawiązał ś. ślubem Panu. Leop. Będą ś. dobrowolnie zawiązywać na zachowanie rządu. Bz. Zawiązuje ś. a. kogo szlachectwem, cnotą, sumnieniem. Kn. Zawiązuje ś. abo kogo przekłętewm. Ku. (= *zakładam go.*)

† Zawiązały, † Zawiązany *zsiadły, krepny, zwięzły, karłowaty, przysadzisty.* Troc. Z. *compactus.* Kn. Wystąpił z wojska ruskiego chłapek mały, ale zawiązany. Strijk. Koń zawiązanego uda i pierśi wypukłej. Pot. 2. *zawiły, zagmatwany, zagadkowy, ciemny, niejasny, skomplikowany:* Rozwiązanie zawiązanych rzeczy. Wuj. (objawienie gadek i rozwiązanie rzeczy trudnych. B. G.). Słyszałem, że możesz wykladać trudne rzeczy i zawiązane rozwiązać. Wuj. Karku miąszszego, głowy zawiązałej, ciała grubego.

Zawiązanie, a, blm., czynność cz. Zawiązać: [Gusła przez Z.].

Zawiązanie się, a ś., blm., czynność cz. Zawiązać ś.

Zawiązany I. im. od Zawiązać. 2. im. od Zawiązać ś. 3. † Z. czas, dzień = *nie sądowy, w którym ś. sądy nie odbywają:* Gorące rzeczy, co ś. poczną w otworzonych dniach, nie mogą być sądzone w zawiązanych dniach. Ort. Sądy zawiązane = *zawieszane, zaszuspendowane, judicium suspensum.* L.

[Zawiazarek, rka, lm. rki, Zawiozarek]: Ku mowie wpuszczają w poduszkę nowochrzczonego

dziecka po pieniążku; zowie ś. to: dać na Z. (= *na wiązanie.*)

Zawiazarek, zku, lm. zki, Zawiązka, † Zawiąź, † Zawięź I. *zawiązanie; to, co służy do zawiązywania, wiązadło:* Zawiąź, vinculum. Glos. Mam jeszcze błędnych włosów zawiązkę. Mick. Przen.: † Z. *związek, spójnia, łącznik, węzeł, łączuch, ogniwko, nie:* Twoje dla mnie przysługi stały ś. tym wiecznym zawiązkiem, któryby cię ze mną łączyć powinien. Stasz. 2. *węzeł, supeł:* [Na Podlasiu robią zawiązki w zbożu]. Nikt nie powiedział, żeby komu w czym zaszkodził, nawet ich o czary, o zawiązki w zbożu nie posadzano. Krasz. 3. † Z. *obowiązek.* Otw. S. 4. embr. *związek, zarodek, kielek, zapłodowy, początki, zadatki, pierwiastki płodu, † zapłodek (germen).* Z. kostnienia (punctum ossificationis). Z. naczyniowy. Z. pierwotny. Z. upłodnienia zarodka w samicy staje ś. Z. na przyszły płód, i to jest poczęciem. L. Zawiązki = *świeżo zawiązane owoce.* Jank. Deszcz nieustanny, popswszy młodociane wszelkiego ziarna zawiązki, płonna tylko słomę zostawił. Nar. Miło błędzić w tych uliczkach, widzieć owoce, kwiat w zawiązkach, wiatr szeleści po gałązkach. Kras. (= *w paczkach.*) Czym w polu zasiew, złoży zawiązka w kwiecie, tym w życiu męża szkolne sześciolecie. Syrok. Przen.: *zaród, zarodek, pierwiastek, wszczątek, pierwociny, początek, załatek, źródło:* Trudno do uwierzenia, aby Nero z najlaskawszego pana miał ś. razem stać najokrutniejszym, aby jeszcze w dzieciństwie jego jaki ś. zasiewek i Z. okrucieństwa przyszłego na wierzach nie przebił. Pilch. Niektórzy mienią, iż dusza wyobrażenia i zawiązki poznania rzeczy ma wrodzone. L. Ludzie sami zagłuszają pierwsze one prawd zawiązki, któremi niebo dusze nasze obdarzyło. L. Z nauk pochodzą wszystkie enót zawiązki. Alber. Opowiadał mu pierwsze lata swojego dzieciństwa, owe pierwsze zawiązki swojej miłości. Stasz. Ta rzecz wielkiej na potom kłęski zawiązkiem była. Pilch. Rzecz to jeszcze w zawiązku (= *w kolebce.*) Tępić zło w zawiązku.

× Zawiąziały *zawiązany.* Troc.

Zawiązka, i, lm. i p. Zawiązek.

Zawiązkowy przym. od Zawiązek a. od Zawiązka: Organy zawiązkowe i szczytkowe, czyli zmarniałe. Wrzes.

Zawiąznąć, źnie, znał a. zł p. Zawiąznąć.

Zawiąznięcie, a, blm., czynność cz. Zawiąznąć.

Zawiązywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zawiązać.

Zawiązywanie, a, blm., czynność cz. Zawiązywać: Z zabobonu za mego czasu jeszcze lud sarkał na Z. zboża. Cz. (= *na wiązanie kłosa z kłosem.*)

Zawiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zawiązywać ś.

† Zawiąź, ęzi, lm. ęzie p. Zawiązek.

Zawibrować, uje, ować *zacząć wibrować, zadrgać:* W żrenicach zawibrowały mu cienkie metaliczne polyski, niby migotanie igieł. Dan. Poruszył ś. dzwon, w którym zawibrowało spiżowe serce. Walew.

Zawibrowanie, a, blm., czynność cz. Zawibrować.

× Zawichłać, ie, iał i × Z. ś. p. Zawikłać.

× Zawichłanie, a, blm., czynność cz. Zawichłać.

× Zawichłanie się, a ś., blm., czynność cz. Zawichłać ś.

× Zawichnąć, nie, nął *zwichnąć, wywichnąć:* Z. nogę. L.

× Zawichnienie, a, bfm., p. Zawichnięcie.
 × Zawichnięcie, a, bfm., × Zawichnienie czyn-
 ność cz. Zawichnąć.

× Zawichr, u, lm. y p. Zawichrzenie.
 Zawichrząć, a, ał i Z. s. p. Zawichrzyć.
 † Zawichrzały który zawichrział = który s. za-
 wichrzył: Rozum Z. Dor.

Zawichrzanie, a, bfm., czynność cz. Zawichrząć.
 Zawichrzanie się, a s., bfm., czynność cz. Za-
 wichrząć s.

† Zawichrzęć, eje, ał p. Zawichrzyć.
 Zawichrzenie, a l. bfm., czynność cz. Zawichrzyć.

2. lm. a, × Zawichr zaburzenie, zawierucha, bu-
 rza = zamieszka, zamęt, niesnaska, rozruch, zamieszanie, rozterka, warchoł, niepokój: Zawichrze-
 nia domowe w kraju. Walka pełna zawichru,
 huk i płomieni. Słow.

Zawichrzenie się, a s., bfm., czynność cz. Za-
 wichrzyć s.

Zawichrzyć, y, ył, nied. Zawichrząć l. zacząć
 wicherzyć, zawiać wichrem. Przen.: Djabeł między
 niemi zawichrzył. Troc. (= narobił zamętu, nie-
 pokoju). Gdy otmyły srogiej burzy zawichrzą,
 stroskaują Kamenie na twym lonie dajesz przy-
 tulenie. Sak. 2. co = zamącić, zakłócić, wzburzyć,
 zaburzyć, naruszyć: Z. spokój. Jarmeryk, z wię-
 zienia umknąwszy, nowe rozruchy w królestwie
 duńskim zawichrzył. Błaż. (= wszczął, wzniecił).
 3. czym = zaszać, zatargać, zatargać, za-
 chwiać: Przelotny wiaterek to trawką zawichrzy,
 to w trzeinę, w tatarak s. wkradnie. Len. 4.

× Z. rozum = zamącić, pomieszzać, zadurzyć, odu-
 rzyć, zawrócić głowę, oszalonionić: Gdzieby po-
 kryzku komu ówierć łotu zadano, temu tak rozum
 zawichrzy, że s. stanie jako błazen. Syr. Zo-
 stać hrabiną to powab zdolny Z głowę. L. Z. s.,
 † Zawichrzęć stać s. zawichrzonym, wicherzyć s.,
 zaburzyć s., zakłócić s. wicherą, zakotłować s.:
 W zawichrzone powietrze pod dach s. kupią
 gołębie. Koch. J. Zawichrzony czas. Nar. Za-
 wicherzwszy s. ziemia, gwałtownie zadrzała, iż
 nieba przed kurzawą wielką nie widziała. Papr.
 Kłab czarny, olbrzymi zawichrzonych obłoków
 raz wraz ogniem pryska, grzmotu huk s. roz-
 trąca o skalne zameczyska. Tet. (= starganych).
 Ogromne stado wron zawichrzyło s. nad ich gło-
 wami. Sienk. Przez wypędzenie Władysława II
 zwykłe następstwo rodzinne zawichrzyło s. (= zo-
 stało zburzone, naruszone, poplątało s., zagma-
 towało s., powikłało s., pokręciło s., pomieszalo s.).
 Nieuchwalona z powodu zawichrzonych obrad
 zapłata wojska. Szaj.

[Zawicianka, i, lm. i] dziewczyna, która miała
 dziecko. (Por. Zawitka).

Zawicie, a l. bfm., czynność cz. Zawić. 2. lm.
 a = a) † Z. zwłoki, cięło: Zawicia tych, co s.
 rodzą, zawsze muszą zwiotrzeć i zniszczyć. Pileh.
 Ściągam z siebie ten obwód, to Z aż do ostat-
 niej skóry; dzień ów, którego s. jako ostatecz-
 nego lekasz, jest ci dniem rodzin na wieczność.
 Pileh. b) zawinięcie, zawiniątko, tobolek, pakunek.
 L. Półki u nas będzie to Z., nie pożyczę cię nie-
 przyjacieli zgoła. P. Koch. c) to, w czym co za-
 winięto, owinięto, zawój, opaska, powijać, bandaż:
 Z., sposób zawijania, redimitus. Kn. Chorą rękę
 w zawiciu nosi. Troc. Z. głowy = przykrycie na
 głowę, przepaska: Z., ubranie głowy, welon.
 Zwr. M. Z. pogańskich i kapłanów żydowskich,
 velamentum, infula. Kn. Z., w którym szedłem
 na ofiary smutne. Koch. J. (vitae). Panna w za-
 wiciu = mająca twarz owiniętą na sposób

wsechodni. Otw. S. Z., zasłona mniszek, welon.
 L. Z. kobiece = kwef, podwika, woal, zawijka,
 niek. czepek. Dąbrówka wieńcem zawsze a ko-
 roną, zawiciem zaś nigdy, głowę stroiła. Błaż.
 Upuściła Z. z głowy, które napadły lwica po-
 siepała. Otw. Żona koniecznie chce mieć Z. no-
 wą fożą. Star. (= nowomodny czepek). Z. wieśnia-
 czek. Troc. Z. żydowskie w zbożnicy. Troc. d) [Z.]
 pięć łokci płótna do okręcania głowy podczas
 oczepin, a po śmierci kobiety służące jako „nakid-
 ka“. e) [Z.] białe płótno na ubiór głowy dla pa-
 ny młodej. f) [Z.] raituch, chustka. g) anat.:
 × Z., p. Zawicie s.

† Zawicie przys. od Zawity. Ks. Ł. Nakazu-
 jemy tobie, abyś s. przed nami, czyli sądem na-
 szym starośeńskim, osobiście i Z. stawiał. Czucz.

Zawicie się, a s., bfm., niek. Zawicie czynność
 cz. Zawić s. Anat.: Z. (plexus) splot: Z. ner-
 wowe, plexus, staje s. z zaplecenia i złączenia
 wielu włókienek nerwowych nakształt jakiej
 siatki. Krup. W nerwach znajdują s. węzły,
 ganglia, i zawicia. plexus. Krup.

Zawić, ije, il i Z. s, p. Zawinać.
 † Zawidliwie przys. od Zawidliwy. L.

† Zawidliwy p. Zawistny.
 [Za widnia] p. Za widoku.

† Zawidnik, a, lm. cy p. Zawistnik.
 [Za widoku, Za widnia] póki jeszcze widno: Zro-
 bić co Z.

× Zawidować, uje, ował p. Zawidzieć.
 × Zawidowanie, a, bfm., czynność cz. Zawi-
 dować.

Zawidzenie, a, bfm., czynność cz. Zawidzić a.
 Zawidzieć.

[Zawidzić, i, il] p. Zawidzieć.
 [Zawidzieć, i, ał], † Zawidzieć, [Zawidzić], † Za-
 wiścić, † Zawistać, × Zawidować, † Zajrzęć l.
 zazdrościć: Z., zazdrościć, zajrzeć. B. Sz., H.J.
 Zawidowałem szalonym, pokój niebożników ba-
 czący. Bud. (bytem zawiścią por. szon przeciwko
 szalonym, widząc szczęście niepobożnych. B. G.).
 Nie zawiudj człowiekowi krzywdzącemu, ani
 obieraj żadnej drogi jego. Bud. (nie zajrzyj mę-
 żowi gwałt czyniącemu. B. G.). Wielkich łakom-
 ców dóbr nienasyceń, lepszego coraz zawiudują-
 bycia. Zabł. Nie zawiudę ci. Nie zawiudzi ni-
 komu chleba codziennego, a łamie s. nim
 z każdym ubogim. Kaczk. Zawidził też panom
 polskim nad wyraz wszelki. Tet. 2. × Z. pałać
 zawiścią, niemawidzić: Biada mnie, jeżelibym
 kiedy poważał s. Z. jakiegokolwiek innej religji.
 Stasz. Moje serce zapewnia mię, iż tu zawi-
 dzonym nie będę. Stasz. [Z. s.] i. dać s. widzieć,
 pokazać s.: Coś mu s. zawiudziło. Łoś. (= zoba-
 czył coś). 2. a. [Uwidzić s.] spodobać s.: Za-
 widziało mi s. z wieczora Marysię, a nad ran-
 kiem Kasię. 3. zachcieć s., zażądać s., spodobać
 s.: Zawidziało ci s. jabłek. Będę głosował,
 jak mi s. zawiudzi. Jord. (= jak będę uważał za
 stosowne, za dobre).

† Zawidzny p. Zawistny. And. z Kobył.
 † Zawiecerzenie się, a s., bfm., czynność cz.
 Zawiecerzyć s.

† Zawiecerzyć się, y s., ył s. zapóźnić s. do
 wieczora. L.

× Zawieczniać, a, ał i × Z. s. p. Zawiecznić.
 × Zawiecznianie, a, bfm., czynność cz. Za-
 wieczniać.

× Zawiecznianie się, a s., bfm., czynność cz.
 Zawieczniać s.

Zawiecznica, y, lm. e, Wiecznik bot. (hoplothea) ros.

× Zawiecznić, i, il, nied. × Zawieczniać uczynić co wiecznym, wiecznotrwałym, wiecznić; zadawnić: × Z. s. stać s. wiecznym, uwiecznić s., zastarzać s., zadawnić s.: Na nieszczęście nie nie zdołało zatrzeć cudzoziemskiego miast zarodku, i nie s. nie wydarzyło, coby spoilo lub zbliżyło strony, zawieczniła s. zatarga niewypowiedzianie szkodliwa. Sł. wil.

× Zawiecznienie, a, blm., czynność cz. Zawiecznić.

× Zawiecznienie się, a s., blm. czynność cz. Zawiecznić s.

× Zawieczniony, × Zawiekowały który s. zawiecznił, zadawniony, odwieczny, zastarzały: Miłość zawieczniona. Hul. Szkoda dawnych posiadaczy wyrzucić z zawiekowałych siedlisk. Kras.

Zawieczny i. będący za wiekami, który istnieje gdzie po upływie wieków: Coraz więcej zakochują s. w Tym, który przedwiecznym i zawiecznym i nadwiecznym zarazem. Krasin. 2. odwieczny, prastary: Pojmiecie s. w zawiecznym języku. Moraw.

† Zawiedać, a, ał p. Zawiaadywać.

† Zawiedanie, a, blm., czynność cz. Zawiedać.

† Zawiedować, uje, ował p. Zawiaadywać.

† Zawiedowanie, a, blm., czynność cz. Zawiedować.

Zawiedzenie, a, blm., × Zawiedzenie czynność cz. Zawieść: Posilkami, które mu dawano, wzgardził, przeciwko zdrowemu rozumowi a z wielkim zawiedzeniem zamysłów pana swego. Ustrz. Zawiedzenie ludzi, dusz Troc. Mendog dla zawiedzenia i utracenia ziem swoich porzucił wiarę chrześcijańską nowo przyjętą. Stryjk.

Zawiedzenie się, a s., blm., × Zawiedzenie s. czynność cz. Zawieść s.

× Zawiedzenie, a, blm., p. Zawiedzenie. L.

† Zawiedzeniec, nca, lm. ncy p. Zawódca i Zawodzień.

× Zawiedzenie się, a s., blm., p. Zawiedzenie s.

[Zawiej, u, lm. e] p. Zawieja.

Zawieja, i, lm. e, [Zawiej, Zawiejka, Zawiejucha] burza z wiatrem lub śniegiem, wieja, wichura, zawierucha, zawiew, zadyłka, zamieć, † wija, † wjadł, † wjadł, † mieciela, † zawroch, † chera: † zawartka, † zawiartka, † zawiartka: Ryk wód, szum zawiei. Mick. Ktoś tam może z żywiołów zawiei zdoła na jakiś wolny brzeg wypłynąć. Berw. Chłop cieszył s., że go zawiejka nie spotkała w polu. Prus.

[Zawiejka, i, lm. i] p. Zawieja.

Zawiejny pełny zawiei, z zawiejami, odznaczający s. zawiejami, wietrzny, burzliwy: Śnieżna i zawiejna zima. Pol.

Zawiejski za wsią znajdujący s., poza wsią położony, stamtąd pochodzący.

[Zawiejucha, y, lm. y] p. Zawieja.

× Zawiekowały p. Zawieczniony.

× Zawieniec, nca, lm. nce pewna suma, prawie wyznaczona nieposadźnej żonie z majątku męża a jej dożywcio na pewnej części jego majątku Glog.

Zawieprzański znajdujący s., położony za rzeką Wieprzem a. stamtąd pochodzący.

Zawieracz, a, lm. e i. † Z. ten, co zawiera, zawierający, zamykacz: Rzemieślników i zawieraczyów tysiąc. B. B. (cieśłów i kowalów. B. G.) 2. [Z.] okno do otwierania i zamykania.

Zawierać, a, ał i Z. s. p. Zawrzeć.

Zawieradło, a, lm. a i. a. Zapieradło (Troc) rzecz służąca do zawierania, zamykania, zatwor, zawora, zapora, zapieradło, zasawa, rygiel, wrzeciąg. 2. kol. naczynie do przesyłki olejów lotnych.

Zawieranie, a, blm., czynność cz. Zawierać.

Zawieranie się, a s., blm., czynność cz. Zawierać s.

Zawieratka, i, lm. i bot. (petunia) ros. z rodziny psiankowatych.

† Zawierca, y, lm. y w dawnej Polsce, szlachcie drugiego rzędu, † wierzcałka, † wierzcałka, scartabellus.

Zawiercać, a, ał i Z. s. p. Zawiercić.

Zawiercanie, a, blm., czynność cz. Zawiercać.

Zawiercanie się, a s., blm., czynność cz. Zawiercać s.

Zawiercenie, a, blm., czynność cz. Zawiercić a. Zawiercić.

Zawiercenie się, a s., blm., czynność cz. Zawiercić s. a. Zawiercić s.

Zawiercić, i, il, † Zawiercić, [Zawiercić, Zawiertować], nied. Zawiercać i. wiaść. i przen. zacząć wiercić; wierząc zakrećić; zaświdrować: Z. wałkiem w donicy. Zanurza go (= sztylet) p. rękojeść i zawierca. Sienk. Z. ogonem (= zakrećić, zamachać, machnąć, zakłwać, kiwnąć). [Kowal zawtórował zarliwie, jaże w uszach zawierciało]. Reym. Tabaka mu zawierciała w nosie. Radbyś potym śmierci, gdy w tym zranionym ciele jad srogi zawierci. Zebr. (= zakole). Rzecz ta w głowie zawierci mu nieraz. Pot. (= zakorci, zakłopotce, nie da mu spokoju). 2. × Z. zapuścić w otwór zrobiony swidrem: Miało stać, aby Jana Wychowskiego i całą starszyzną kozacką do Moskwy w dyby zawierconą odesłał. Moracz. [Rogi jego (woła) w drzewo zawierciałem, żeby sie nie ruszał]. Z. s. zacząć s. wiercić; wierząc s. zakrećić s.; zaświdrować s., poruszyć s. na miejscu niespokojnie, nerwowo: Nieszczęście zawierci s. trochę, jako wieher, i może czego kęs porwać, jako śmierci, ale czego potrzebniejszego, tego porwać nie może, to jest cnoty, rozumu a dobrej nadziei. Rej. O srogich postrachach gdy słuchamy, tedy s. nam trochę we łbie zawierci. Rej. (= zawróci s., zamaci s., zakoluje s.). Gdyby czuł strach, nie jest taki zuchwalec, iżby s. zawiercieć nie miał. Rej. (= iżby go nie zakorciło). [Chłopi jeno s. zawierciłi na taką gadkę].

Zawiercić, i, ał i Z. s. p. Zawiercić.

† Zawierka, i, lm. i i. × Z., p. Zawierucha. L. 2. gór. ostatni wieńiec obudowy.

† Zawiernie przys. zaiste. B. Sz.

Zawierszać, a, ał i Z. s. p. Zawierszyć.

Zawierszanie, a, blm., czynność cz. Zawierszać.

Zawierszanie się, a s., blm., czynność cz. Zawierszać s.

Zawierszenie, a, blm. i. czynność cz. i. 2. Zawierszyć. 2. lm. † Z. a wierzch, szczyt, dach, zakończenie górnie: Okno jedno miała ta skrzynia Noego pod zawierszeniem, inni rozumieją, iż całe korabiu Z. oknem było. Chm. B.

Zawierszenie się, a s., blm., czynność cz. Zawierszyć s.

1. × Zawierszyć, y, ył zasypać, zapelnąć wierszami: Pefna niedoszłych nasza poetów ojczyzna, że miary zawierszona nie ma już polszczyzna. Zim.

2. † Zawierszyć, y, ył i [Z.] p. Zawierzchować.

Zawiertka, i, lm. i l. † Z., p. Zawierucha. 2. [Zawiertka] *wicherek, zakrećka, supel zawiązany na zhożu, do gusel*: Ozarownica nasyłała plaksy na dzieci, kreciła zawiertki w zbożu. Krasz. [Zawiertować, uje, ował i Z. ś] p. Zawierciód. [Zawiertowanie, a, btm.] czynność cz. Zawiertować.

Zawierucha, y, lm. y, † Zawierzucha, [Zawierzucha, Zaniewierucha], † Zawroch, † Zawiertka, † Zawiertka, [Zawiertka], † Zawartka, [Zawartka], † Zawierka, † Miecielica, † Chara, † Wija, † Wijadł, † Wijadł. Zawiew, × Zawiewa, [Zawiwa], † Zawiewka *burza z zadyńką, kurzawa, zamieć, wichura, zawięja, wieja*: Zimą podczas zawieruch. Torz Po cichej chwili Z. wstaje. Koch. W. Ustały zawieruchy. Koch. W. Zimą Z. kręci. Jabł. Zawieruchy śnieżne w tym miesiącu panować będą. Troc. Okręt morska zatopiła Z. Troc. Taka Z. Troc. (= *nawalnica, nawalność*). Taka Z., jakby diabli wesołe wyprawiali. Prz. Zrywały ś. też często zawieruchy straszliwe. Kreeh. Przen.: Na ogniśko miechem dmucha, leci iskier Z. Kon. (= *mrowie*). Królujesz, Pani słoneczna, w mętach, w gwiazd zawierusze. Wysp. Przen.: *zawiechrzenie, burza, zamieszanie, zamieszka, zamęt, rozruch, niepokój*: Z. w kraju. W onym zawrochu książę, na jednym miejscu stojąc a w samym przedsięwzięciu trwając, czapką na ludzi kiwał. Baz. Przez naszą zleniałość dopuszczamy ś. mnożyć tym zawrochom epireńskim. Baz. Zmniejszły ś. bardzo tych wybornych koni gniazdo, które ostatnie domowe zawieruchy ledwie nie do szczytu wytopiły. Świt. Wojenne ustały zawieruchy. Troc. Wojenne zawieruchy od zbujałego kozaetwa wzburzone. Nies. Widzisz, Tarnowski, że choć w zawierusze, jeszcze twój naród w zacie męże płodny. Kras. Jęków, łkania i modłów taka Z., że usłyszała nawet ta biedna i głucha. łow. Nie utyskuj na wiosenne rzek szumnych zalewy, ni mroźnych wiatrów północy zawiewy. L. Po morskich zawiewkach śmierci szukają. Troc. Okręt ś. na morskiej rozbił zawiewce. Troc. Ten to jest, który, kochającą dziewczkę zdradziwszy, unknął namorską zawiewkę. Chr. Przen.: Nie ratował ojezyny w zawiewce. Chr. (= *w zamieszce, w zamęcie, w niepokoju, w rozruchu, w zaburzeniu*). Agamemnon, chcąc oną zawiewkę uspokoić, śle do domu po dziewczkę. Pot. (= *swar, zwadę, spór, rozterk*). W zawierusze rewolucyjnej trzeba ś. naprawdę ruszać i stanowczo decydować: z nami lub przeciw nam. Bał. 2. [Z.] przen. *hataburda, zwałajaka, burda, krzykacz*: Mój ojciec Z. 3. [Z.] *czapka męska zimowa futrzana*. 4. [Z.] *jeden z tańców ludu podlańskiego*.

Zawieruszać, a, ał i Z. ś. p. Zawieruszyć.

Zawieruszanie, a, btm., czynność cz. Zawieruszać.

Zawieruszanie się, a ś., btm., czynność cz. Zawieruszać ś.

Zawieruszenie, a, btm., czynność cz. Zawieruszyć.

Zawieruszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zawieruszyć ś.

[Zawieruszka, i, lm. i] *czapka zimowa z długimi na uszy zastłanami, które ś. w czas spokojny noszą podobną do wierzchu czapki*.

[Zawieruszny] przym. od Zawierucha: W noc ciemne, zawieruszne Piotrek nieraz wstawał pod okienkiem chaty. Dyg.

Zawieruszyć, y, ył, nied. Zawieruszać l. × Z. *zapelnąć zawieruchą, zawięchrzyć, zaburzyć, wzbu-*

rzyć; przen. *zaniepokoić, zakotłować, skotłować*: Zawieruszył cały kraj. 2. a. [Zaniewieruszyć] *zarzucić, zadziąć, zapodziać, zagubić, zaprzepaścić, zaprzutnąć*: Kto te papiery zawieruszył? Troc. Z. ś. l. × Z. *zapelnąć ś. zawieruchą, zaniepokoić ś. zawieruchą, zaburzyć ś., wzburzyć ś., zawięchrzyć ś., zakotłować ś., skotłować ś.*: Zawieruszyła ś. znowu Wielkopolska. Nar. 2. *zarzucić ś., zadziąć ś., zapodziać ś., zaginać, zaprzepaścić ś., zutarmosić* Tynfy nie wiedzieć gdzie ś. zawierusza. Jabł. List od Taidy do ojca pisany zawieruszył ś. na poczcie Śniad. Czacki tak mi ś. zawieruszył, że od kilku niedziel nie wiem, gdzie ś. znajduje. Kott. Może ś. gdzie zawieruszył, może gdzie zapędził? Krasz. Gdzie ś. to Szafranska była zawieruszyła? Jord. 3. *zabłąkać ś., zadziąć, zhoczyć dokąd, zjawić ś. gdzie ni ślad ni zwał*: Czasem zawieruszył ś. w naszą okolicę Żydek. Śl. wil. 3. [Zawieruszyć serce i głowę] *zaprószyć = upić ś.*: Żadnego pomiędzy niemi nie było takiego, któryby sobie serca tą dziewczką nie zawieruszył. Kaczak.

Zawierzać, a, ał, p. Zawierzyć.

Zawierzanie, a, btm., czynność cz. Zawierzać. † Zawierzchnie przys. od Zawierzchny, L.

† Zawierzchny *zwierzchni, wierzchni, powierchowiny, zewnętny*: Zawierzchnie i wewnętrzne fortecy obrony. Troc.

† Zawierzchować, uje, ował, † Zawierszyć, [Zawierszyć, Zawierszyć], † Zawierzchszyć, nied. † Zawierszać, [Zawierszać] *zakończyć wierzchem, z wierzchu: zakończyć, zakryć od góry, pokryć dachem*: Zawierzchować stóg siana. Kościół ten kijowski jest w wierzchu dwiemanaściami więz zawierszony, a trzynasta bania naksztalt latarni jest śród kościoła. Wer. On sam, gdy już wywiedzie mury, dach zawierszy, zostawiwszy następną dom, umrze najpierwszy. Min. (= *polożyć z wierzchu*). Okno uczynisz skrzyni a na łokciu zawierszysz je z wierzchu. Bud. (na łokieć wywiedziesz je wzwój B. G.). Z. stóg siana, mendel zboża na polu. Dwuch hajdamaków zakopało skarb pod dębem dwa razy zawierszonym (= *mającym dwa wierzchołki*). Pięć par pisek na półmisku, na półmisku na cynowym, na obrusie na bielonym, i kielbaską okrążywszy, serem, masłem zawierszwszy. Glog. Przen.: Też z koroną od przodków swych wziął Zygmunt pierwszy, którego z nas żaden wiek sławy nie zawierszy. Pot. (= *którego wiekowi sławy żaden z nas nie dorówna*). Z. ś. l. *został zawierszonym, przybrać postać foremnego wierzchołka*: Wkrótce stóg ś. zawierszył. Chodź. 2. [Z. ś.] *więzić ś., zakończyć ś.*: Co dzień pilnie pyta, jakim ś. jej zaloty zawierszają skutkiem? Mor. A.

† Zawierzchowanie, a, btm., czynność cz. Zawierzchować.

† Zawierzchszenie, a, btm., czynność cz. Zawierzchszyć.

† Zawierzchszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zawierzchszyć ś.

† Zawierzchrzyć, y, ył, p. Zawierzchować.

Zawierzenie, a, btm. l. czynność cz. Zawierzyć. 2. × Z. *ufność położona w kim, zaufanie*: Lud, pomysłnością dwu wieków unoszony, z zawierzeniem pędzi za swym przewodnikiem. Śl. wil.

Zawierzgać, a, ał, Zawierzgnąć *zacząć wierzgać, wierzgnąć, gm. lignąć*: By ostiel z niecierpliwości nie zawierzgnął kopytkiem. Nagł.

Zawierzganie, a, btm., czynność cz. Zawierzgać. Zawierzgnąć, nie, nął p. Zawierzgać.

Zawierzgnięcie, a, btm., p. Zawierzgnięcie.

Zawierzgnięcie, a, btm., Zawierzgnięcie czynność cz. Zawierzgniąć.

[Zawierzucha, y, lm. y] p. Zawierucha.

Zawierzyc, y, ył l. komu, czemu = *polegać na kim z ufnością, dać mu wiarę, zaufać, uwierzyć*: Zawierzyl mu na słowo. Młodzież zawierzająca temu zastonić s. potrafi jego powagą od wszelkiego zarzutu. Czart. A. 2. co = *powierzyć z ufnością*: Wyjeżdżając, zawierzył przyjacielowi swoje mienie.

Zawierzycielni, i, ił *uwierzycielni*: Miał przy sobie tylko zawierzycielnego, jako posła, urzędnika cesarskiego. Moracz.

Zawierzycielnienie, a, btm., czynność cz. Zawierzycielni.

Zawies, u, lm. y p. Zawiasa.

Zawiesia, y, lm. y p. Zawiasa.

Zawiesić, i, ił, nied. Zawieszać, † Zawieszować 1. *wieszając zakryć, zasłonić*: Zawiesił okno płótnem. L. 2. *wieszając zając, zapelnić*: Już cały stych chustami zawieszony. Z. ścianę obrazami. 3. *zalożyć, zacczepić, aby zawisło, aby wisiało, powiesić, uwiesić; ucczepić*: Zawieszona na kolek szabla. Troc. Zawieszam na ścianie kapelus. L. Z. kapelus na goździku. L. Zawieszisz zasłonę na słupach. Leop. (zawieszisz ją na haczykach. B. G.). Zbudował bramę i zawiesił wrota jej. Leop. (= *zasadził, wstawił na zawiasy*). Gdy u wierchu oczapu powróz rozprawował, potem, włożywszy w zadzierzg kark, spuścił s. i zaciągnął gardziel śmierci chęły i zawiesił wśród odrzwia ciężar nieszcześliwy. Otw. Obraz zasłonką na słupach drewnianych zawieszoną zasłoniony. Star. Od nieba aż do ziemi złoty sznur pleciony, na którym nakształt wiadra ludzki zawieszony los. Kołak. Zawieszony ten obraz na tym miejscu, nade drzwiami. Troc. Dyjomed lwia skórę na barkach zawiesza, bierze oszczep i budzi tych wodzów pospiesza. Dm. (= *zarzuci*). Dyjonizjusz nad tronem Damoklesa miecz płytki na cienkiej bardzo nitce zawiesił. Boh. Zawiesił ten strój na szyję, chusty na linę. Troc. Skóra sehnie zawieszona w gorącym dymie. Ryb. Pan w ręku swoich ma zawiasy, na których świat zawiesił. Groch. Wzbudziś ściany marmurowe, filary djasprowe, zawieszisz podniebienia z indyjskiego kamienia. Susz. (= *utwierdziś w górze*). Karetą, w której Ludwik XIV jechał, zawieszona była. L. (= *wisiała na resorach*). Niniejszy list zawieszoną i znaczną pieczęcią królewską utwierdzony. Herb. Zawieszam co w kościele, *suspendo Deo aliquidd*. Kn. Wotywki na ołtarzach zawierzają, żarzyżnę obietnią. Bals. Zawieszenie kościelne, podarek w kościele zawieszony. Kn. Zawiesił ślub w kościele. Troc. Leżał krzyżem przed świętym Maryi obrazem, zawiesił na nim wotum, serce złotolite. Moraw. Przes.: Z. aa kółku pychę, tytuły. Kn. (= *porzucił je, zapomnieć o nich, dać spokój z niemi*). 4. Zawieszony między bojaźnią i nadzieją. Troc. [Z. kogo] = *powiesić, obwiesić*: Zawiesili zbójnika. Przen.: Rzecz nasza zawieszona jak na ostrzu stali, ta chwila a. zgubi, a. nas ocali. Dm. (= *wisi, trzyma s.; niepewna, chwiejna*). 5. † Z. co na kim, na czym = *oprzeć, zasadzić, ugruntuować, pokładać, zrobić zawisłym, uzależnić od kogo, od czego*: Na mojej to zawiesiłem delibacji, rozsądku. Troc. Wige go ja też chcę miłować, ufać mu i usługować, na nim zawieszę nadzieję, póki me ezlonki duch grzeje. Groch. Kazał Bóg Abrahamowi opuścić miłe rzeczy,

które miał, a spodziewać s., czego nie miał, a na samym go słowie swym i na wierze zawiesił. Skar. (= *kazał mu na nim przestać, polegać, na nie liczyć, spuścić s. na nie*). 6. † Z. *wesprzeć, zeprzeć, powstrzymać, powściągnąć, spiętrzyć*: Morza są zawieszony na ziemi. Rej. (zamknięte, zakreślone. L.). Został tam ze trzema tysięcy ludzi, aby na sobie lud Matjaszów zawiesił, a gdy go Matjasz dobywał, bronił s. dobrze. Biel. M. Przen.: W języku francuskim niektóre litery zawieszają s. w nosie dla lepszej pronuncjacji. L. (= *przetrzymują s.*). Zawiescie aż dopóty swe zdanie, póki nie. . . Nagan. (= *wstrzymajcie s. ze zdaniem*). Są, którzy sensa przecinają i w tym wdzięk jakiś upatrują, gdy myśl zawieszają i słuchaczowi dorozumiewać s. każą. Pileh. (= *zostawia, przetrzymują w niepewności, w oczekiwaniu, zatrzymują w zawieszaniu*). Zawieszac kogo na rzeczy. Troc. Łaskę mu pokazują, a kiedy on mniema, by był na koniu, to go słowy obojętnemi zawieszają a. nań kluczkę jaką najdą, aby s. z nim pogniewać. Górn. Tu s. wszysej zastanówcie, na tym umysły wasze zawiescie, póki nie. (= *zatrzymajcie; skupcie uwagę*). Jeśli mu Bóg zdrowia użyczy, toć już ślubuje polepszyć żywota swego a. już w tym błędzie nie zawieszac myśli swych. Rej. Twoje słowa rozwadne i zawieszony. Troc. (= *dające do myślenia, wątpliwe, niepewne, zagadkowe, ciemne*). 7. *odłożyć na później, odroczyć, wstrzymać na teraz, przerwać na pewien czas*: Ach! cóż syn ojcu mógłby odmówić? gniew mój zawieszam do czasu. L. Zawiesz do czasu twój zamysł wspaniały. L. Karę zawieszam. L. Z. odwiedzi. Zawiesiłem dekret gotowy do ukarania zuchwałstwa tych nieprzyjaciół, dla których ty chciałeś łaski. L. Zawiesz na moment me niepokoje. L. Z. broń, wojnę, bój, przerwać na czas dalszą wojnę, uczynić rozejm. L. (= *zarzecz zawieszenie broni*). Zawieszam sądy, limituję, odkładam na czas sprawowanie sądu. L. Sądy zawieszony. L. Zawieszony, odłożono tę sprawę. Troc. Z. posiedzenie. Abonament zawieszony (= *wstrzymany*). Walkę wolności z despotyzmem uważano tylko za zawieszoną, ale nie za zakończoną. Lib. Firma ta zachwiała s. w interesach, a nawet zawiesiła wypłaty (= *przestała płacić należności, stała s. niewypłacalną*). Z. kogo = *zasuspendować, usunąć czasowo od czego*: Niekórych biskup od sprawowania świętości na trzy lata zawieszal. Skar. Zawieszam kogo od sprawowania urzędu, zakazuję komu sprawowania urzędu, suspenduję. L. Dla opiekałości zawieszony go w sprawowaniu urzędu tego. L. Zawieszony urzędnik usprawiedliwia s. z zarzutów. L. Zawieszony od sprawowania urzędu duchownego, świeckiego, *suspensus*. Kn. Sejm dla wojen zawieszony. Troc. Prawo zawieszony otworzyć. Troc. Apelacja zakłada s. przez zapisanie w aktach w ciągu dziesięciu dni, i tym sposobem zawieszają s. wykonanie wyroku. Kras. A. Oprawca czynność swoją wciąż powolnie ciągnął dalej, zawieszając ją chwilami, ażeby Osman bej mógł pytania zadawać. Jeż. (= *przerwywając*). Z. wykłady (naukowe). 8. *apt. zrobić zawieszonym*: Ciało zawieszające (emulgens). 9. druk.: Z. wiersz = *pomieszczyć jego koniec na końcu następnej linii zakreślić go kłanrą*. 10. *praw. = a*) † Dni Zawieszony = *dni niesądowe* (dies ligati, feriat). Tsch.). b) † Z. sprawę = *wytoczyć proces, rozpocząć sprawę w sądzie*: Już tę sprawę u trybunału zawieszony. Troc. (= *pomieszczone u wokandy*). Z.

sprawę u sądu. Mrong. Zawieszona sprawa, *lis pendens, sub iudice lis est*. Kn. (wisząca, sądząca ś. L.). Sąd już zawieszon jest jemu. Rej. (już wyznaczony, zasądzony na niego. L.). e) † Zawieszona zмова = *warunek, klauzura*. Troc. Z. ś. 1. *zawiesić siebie, uwiesić ś., uzyćć ś.*: Inach ś. bydlęciu sam wzdychającemu u rogów i u szyi śnieżnej zawieszewa. Otw. Jako go zoczył, jak z procy do niego skoczył i zaraz u ucha jego zawiesił mu ś. Lubom. Przen.: Z. ś. gdzie przy kim = *znaleźć sobie czasowe zajęcie, miejsce, zaczepić ś. gdzie, przy kim*: W oczekiwaniu stałego stanowiska zawiesił ś. tymczasowo przy adwokacie. Dowiaduje ś., że ten nowy kuzynek, który przybył do Warszawy Z. ś. na jakiej posiadzie... Kasz. 2. o co = *zawisnąć; zaczepiwszy ś. wisieć, × u wisnąć*: Już lejąc w przepaść, zawiesił ś. o krzak i ocalał. Zawieszony na powietrzu. L. (= *unoszący ś.*). Przen.: † Z. ś. w czym, na czym = *zawisnąć od czego, zasażać ś., polegać, oprzeć ś. na czym*: W tym dwojgu przykazaniu zawiesił ś. wszystkich zakon i prorocy. Leop. (na tych dwóch przykazaniach wszystkich zakon i prorocy zawisnęli. B. G.). W dwojgu rozkazaniu: miłości Boga i bliźniego, zawiesił ś. wszystkich zakon. Żaru. Oni mówią, iż ten, który na samej wierze zawiesił ś. (*pendet*), przekłety jest; apostoł Paweł powiada tych, którzy na samej wierze polegali (*inuitantur*), błogosławionemi być. Zigr. 3. † Z. ś. *zatrzymać ś., wstrzymać ś., wesprzeć ś., wspierać ś., wspiąć się, wspiąć się, stanąć murem, słupem*: Podniósł Mojżesz różgę, woda ś. rozstąpiła i nakształt murów ś. zawiesiła. Wu]. Przen.: Nie godzi ś. chrześcijaninowi przez oczy zawieszać ś., lecz przez zabawę myśli swych. Zigr. (*per oculos suspensum teneri*. L.). 4. bart. (o roju pszczoł) *obsiąć drzewo lub inny przedmiot dla odpoczynku*. Śl. wil.

Zawiesidło, a, lm. a (*pendulum*) *wszelka nie a. pręt utrzymujący jedno lub więcej ciał zawieszonych lub przywiązanych do punktu stałego*. Jak. J.

Zawiesie, a, lm. a gór. *wiązanie, legary utrzymujące pompy w sztybach, zawieszane czy to na śrubach, czy na łańcuchach, czy wreszcie na linach*. Łab.

Zawiesina, y, im. y l. p. Emulśja: Wykonano doświadczenie z emulśją, z zawiesiną barwnika w wodzie. Niezmiernie delikatne zawiesiny metalu w wodzie. Śeiki przy pomocy racjonalnie urządzonych osadników i sit oddzielających, zatrzymując około 70% organicznych zawiesin, mieszając ś. z ogromną ilością wody w Wiśle, dadzą pomyślne wyniki. 2. apt. *emulśja, mleczanka (emulsió), lekarstwo podobne do mleka, składowane ś. z ciała nierozpuszczalnego i płynu wodnego (rozczynnika), w którym ciało to (zawiesin) zapomocą substancji zawieszającej (zawiesin) jest stale utrzymywane w stanie jak najdelikatniejszego rozdrobnienia*: Z. migdałowa a. orszada (*emulsió amygdalorum dulcium v. lac amygdalatum*).

Zawiesisto, Zawiesiście przys. od **Zawiesisty**: Kolo to myślnie ś. stol. Troc. W odwiedzinny przyjechał bardzo suto i zawiesiście wystrojony. Krasz.

Zawiesistość, i, blm., rz. od Zawiesisty. Troc. L. Zawiesisty l. × Z., p. Zawieszalny. 2. suto zawieszający ś., zwisający: Listy pergaminowe z pieczęciami zawiesistemi otowianemi. Zawiesista skada, miasto. Troc. Wąs Z. = *sumiasty, jak u sapers, bałabański*. Wąs Z., dziarska mina djabła. Pśń. × Wól Z. = *z wiszącym podgardlem*. Pod jarmio poszły zawiesiste ogniem

i Marsiem woły płomieniste. Chr. Nos Z. = *po ciągły, na dół spuszczone, haczykowany, krogulczy*. Nos Z. u Persów był w wielkiej wadze; tak iż zawsze wielkonosego króla sobie obierali. Sak. Koń, gdy ma nos bardzo tępy a Z., bywa zadnisty, bowiem przestworno oddychać nie może. Trzye. 3. p. **Zwisły. 4. a. [Zawiesisty] gesto zgotowany, zlekka ciągnący ś. za łyżką**: Z. sos, gesto zgotowany, tak że łyżka w nim prosto ś. w trzyma. L. Szlichta dla tkaczów być powinna z mąki żytniej z wodą przegotowanej, nie więcej, jak barszcz dzieżny, zawiesista. Przędz. 5. [Z.] **zamaszysty, rubaszny**: Artysta, jako Z. facetus, był wybory tak co do gry, jak i co do śpiewu. 6. † Z. *nie prosty, nie prostopadły*. 7. † Z., † **Zawiasowy, † Zawiasny główny, kardynałny**: Zawiasowe enoty, zawiesiste enoty, kardynałne. Bals. Lecza zawiesista, zawiasowa, *numerus cardinalis*. L. Raz, dwa, trzy są liczby zawiesiste. Troc. 8. myśl: Ogar Z. = *ogaz z dżemi obwisłemi uszami i wargami, klapouchy*: Ogar Z. Pot. Szezekające Syle zawiesiste. P. Koch.

Zawiesiście p. Zawiesisto.

[Zawiesisty] p. **Zawiesisty.**

[Zawiesisto, a, lm. a] *zawiasa żelazna.*

Zawieszacz, a, lm. e l. ten, co zawiesza. L. 2. † Z. ten, co ś. zastanawia, zatrzymuje: Rozmyśl ś. nędzny zawieszacz na wątpliwościach, a raz weź zdanie. Rej. (= *człowieku niezdecydowany, wahający ś., wątpicieli*). 3. anat.: † Z. jądor, p. **Dźwigacz.**

Zawieszacz, a, al i Z. ś. p. Zawiesić.

[Zawieszak, a, lm. i] *zawiesidło, pęlica u surduta.*

Zawieszalny, × Zawiesisty *możliwy do zawieszania, przeznaczony do zawieszania, zawieszany, wiszący*: Zawiesisty lichtarz. Troc. Gór.: Klucz Z. Łab. Pompa zawieszalna szybowa, w sztybach nie dobitych do czerpaka, czyli pogłębiających ś. musi być ruchoma, aby w miarę opuszczania ś. szybu i wrostanu mogła być ustawioną czyli zawieszoną tak, aby sarkacz (u spodu pompy) dochodził do czasowego czerpaka. Łab.

Zawieszanie, a, blm., czynność cz. Zawieszacz.

Zawieszanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zawieszacz ś.

× **Zawieszacz, a, al p. Zawieszczyk.**

× **Zawieszczanie, a, blm., czynność cz. Zawieszczacz.**

× **Zawieszczanie, a, blm., czynność cz. Zawieszczacz i Zawiesić.**

× **Zawieszczyc, y, yl, × Zawiesić, nied. × Zawieszczacz** *wieszcząc przepowiedzieć, prorokować, zauróżyć*: Rozpusznik, któremu sunnienie zawieszczacza przyszło jego nieszczęście, staje ś. względem siebie prorokiem nieomylnym. L. Przystań źle zawieszczacz. L. Czyliż ja kłamałem w ten czas, gdym zawieszczacza, że nad nami wisi coś smutnego? L.

Zawieszczacz, a, lm. a p. Zawieszanie. Niem.

Zawieszanie, a, l. blm., czynność cz. Zawiesić: Sprawa ta pozostaje w zawieszaniu. Z. bronirzejm, *armistycjum, † fryszt. Fiz.*: Z. = *utrzymanie ciała w równowadze, uchronienie od upadku przez połączenie go z jednym lub kilku punktami podpory*. Z. dwunitekowe = *bifilarne*. Z. Cardana = *taki sposób zawieszania przedmiotów na układzie kół połączonych, aby one ochronione były od kołysań tych kół, używane np. na okrętach do zawieszania lamp i busol*. 2. lm. a = a) † Z., [Z.] *łańcuszek, ozdoba, wieniec lub korale na szyi za-*

wieszona. Ciek. Szykne Felka ma Z. Z., róża brylantowa, nad nią trzy perły. Niem. (= *naszyjnik*). b) † Słubne Z. = *wotum kościelne*. Słubne kościołowi darował Z. Troc. Z. w kościele a. podarek zawieszony. Kn., Troc. c) *amulet, talizman*: Z. od czarów, od powietrza, od febry. Troc. d) † Z. *firanka, zasłona, kotara*: Opony, przykrycia łowcze, zawieszania, łożne kobiece, obrusy. Ort. e) † Z. *pieczęć wisząca u dyplomu*: Z., zawieszona pieczęć, wisząca na pergaminowych i t. d. zawiaskach pieczęć dyplomatów. L. Fryderyka cesarza przywilej ze złotym zawieszeniem. Błaż. Niniejszy list zawieszoną i znaczną pieczęcią utwierdzony. Herb. f) hut.: Z. ramowe = *ramy zawieszane, na których spoczywają niekiedy walce wierzchnie, zastępujące szlendry różnych przrządów w hutach*. Łab. g) ret.: Z. myśli = *figura krasomównca, gdy myśl nie wyraża ś. w całości, gdy umysł nie zostawia ś. niepewność; niedomówienie*. Zdr. × **Zawieszoniczko**.

Zawieszenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zawiesić ś.

† Zawieszować, a, ał p. Zawiesić.

† Zawieszwanie, a, bhm., czynność cz. Zawieszwać.

× Zawiesić, i, il p. Zawieszyć.

Zawiesić, ódl, edzie, nied. Zawodzić I. kogo = *wiodąc kogo zająć z nim dokąd; zaprowadzić, odprowadzić go aż dokąd*: Rzekł anioł: ja i zawiodę go, i zaś przyprowadzę do ciebie. Leop. Zawiodł mię w pasze niepospolite. Kn. Daleko mię w las zawiodłś. Troc. Obaj jedną myślą przejechi zawiedli na gęsty las, którym szli ku Zakopanemu. Przen.: *pociągnąć, zwałić, znieść*: Drugiego trąbka w las tak głęboko zawiedzie, że ledwie w nocy ś. z niego wytlucze. Rej. Zawiedziesz go tam, gdzie chceś. Kn. Chciwość zdobywszy dalej w pogoń żołnierza zawodziła. Warg. Zawiedziesz go w tym, gdzie chceś. Troc. Zawiodł go do tego. Troc. 2. *zaprowadzić, zaciągnąć*: Jako najprędzej miejsce ś. do sprawy, straży zawodzić, opatrzyć mury. P. Koch. (= *rozprowadzajcie*). Zawodził wartę, gwardję z bębniami i piszczałkami do pałacu. Troc. Skryte miny w podziemi tam gdzieś zawodzią. Tw. (= *zakładają, wyprowadzają, wybijają*). Zawodzić mgłę, zasłone na oczy czyje. Troc. (= *zasłepić, obamaniać go*). Nie dajcie sobie tej mgły na oczy zawodzić. Troc. (= *dymu w oczy puszczać*). [Siatkę zawiedzie (= *zarzuci, złoży*). 3. † Z., [Z.] *odwieść, sprowadzić z prostej drogi, uwieść, zwieść*: Nieużytecznie znaki wykładać źle zawiedzionego błędu jest. Zigr. Wolność jest żyć, jako kto chce według Pana Boga i rozumu, nie zawiedzionego błędami ludzemi. Birk. [Zawiodł ei on dziewczynę od ojca, od matki] (= *uwiódł ją*). 4. *omylić, oszukać, zdradzić kogo; zrobić zawód, komu, nie ziszczyć nadziei; nie dotrzymać słowa, obietnicy*: Neker zawiodł Francją swemi projektami finansowemi. L. Zebym ei wierzyła? zawiedziesz mię w pośrodku zaczętego dzieła. L. Woli Z. i zdradzić przyjaciela, niż zepsuć swój komplement rzetelnością. L. Zawodzić nie chce, broni Boże, nikogo: niebezpieczeństwo wszystkim ś. ogłasza. Chr. Zawiodł sumnienie, duszę moją. Troc. Tak wiele ludzi zawodzi. Troc. Z. czyje nadzieje, oczekiwania, zaufanie. Z. wiargę swoją, pokój. Troc. Przyjaźni naszej nigdy nie zawiodę. Troc. (= *nie sprzeniewierzę ś.*). Zaręczam, że twoich myśli nie zawiodę. Dm. Ustanowieniem niedołężnego rządu zawodziliście nadzieje wojska i ludu. Moehn. Zawiedzie jedna nadzieja, my ś. za

drugą chwytam. Jeł. Nigdy nie zawiodły jego domysły. Jeł. (= *nie chybiły*). Lepiej zawodzić nie było. Troc. (= *robić zawód, obiecywać daremnie, durzyć, zawracać głowę*). Uczuł, że dłoń jeszcze nie zawiedzie broni. Miek. Nie chciałbym zawodzić ufności. Sienk. Umieci zawodzić znakomicie jego czujność. Żer. 5. † Z. co w co = *wciągnąć, włożyć, zaciągnąć, wewlec, złożyć, zasadzić, wsadzić, wciągnąć, wdziać, wetknąć, wścibić*: Uczynisz haczyków pięćdziesiąt i zawiedziesz haczyki w pętlice. B. G. (zawadzać je będziesz za pętlice. B. B.). (= *zahaczać, zaczepiać, zapinać*). Uwiną popiół w powłokę, potem zawiodą drażki. Leop. (przewłoką. Leop.; złożyć drażki do niej. B. G.). Przen.: Z. kogo w co = *zaplątać, rplątać, zawiąknąć, wickłać, usidlić, zamotać*: Familją swoją zawiedli w ciężkie kłopoty. Birk. Zdrowie i sławę tracę, tracę majątności i ojezyznę zawodzą w ostatnie trudności. Kochan. (= *nabawiają ich*). Gładkość zwierzchnia zwykła wielu w błąd zawodzić. Kołak. (= *wprowadzać*). Sami błądzą i insze w błąd zawodzą. Leop. 6. † Z. co czym = *zaciągnąć, zawlec, zakryć, zasłonić*: Słońce oblokem zawiodę, a księżyc nie poda światła swego. Leop. (zasłonię. Leop.). Włóż ś., o sama (Najśw. Panno), prosimy za to, by po tych wibrach nastąpiło lato, żeby ten kanecr i domowe wrzody zgoiwszy, on ból zawiodł bliźną zgody. Mias. 7. † Z. konie = *zaprząć, złożyć*: Konie zawodzić każe w skok boginiom rączym. Żebr. (*jungera imperat. L.*) 8. × Z. dobra = *zadłużyć, odłużyć, obciążyć, zapisać, zaszargać ich hipotekę*: Wolno każdemu dobra swoje oddać, przedać, w długi i w sumach Z. i zastawić. Stl. Panowie obawiają ś., żeby królowa nie zawiodła imion tych komu innemu, na które ma przywileje. Górn. Gdyby syn, nabywszy sobie imienie, dał ojeu dzierżać, tedy tego imienia ocieie nikomu żadnym prawem wiecznością ani w sumie zawodzić nie może. Stl. Kiedy kto na jakich dobrach zapisze żonie oprawę, nikomu innemu nie może takich dóbr zawodzić. Cz. Ow dobra zawiedzione zapisze możnemu człowiekowi twardemu, niepobożnemu. Klon. Te dochody na okupno dóbr stołu naszego, przed unją zawiedzionych, naznaczamy. Zyg. Z. majątność = *zastawić, odłużyć*. Ciek. Ma dochód z dóbr na trzy lata zawiedziony. Troc. (= *zapisany, zawarowany, zapewniony, zastrzeżony*). W posagu zawiedzione i zapisane dobra. Troc. Nie uchronili ś. skarbu w tak wielkie długi Z., iż nie było żadnego dochodu, któryby na trzy lata nie był zawiedziony. Kłok. (= *zangażowany, zadłużyć na rzecz wierzycieli*). Zawodzić majątność zapisami, długami. Troc. Zawodzi majątność swoją. Troc. 9. Zawodzić płacząc = *zanosić ś. od płaczu, wywozić żal, rozwozić ś. z niemą, lamentować, biadać płacząc*: Tuląc twarze w fartuchy, zawodziły smutnym płaczem. Krasz. Nie marokó mi sere, nie zawodz. Sew. Zawodzić pienie = *wywozić trele, melodie; śpiewując wyciągać nuty*: Zawodziła godzinki tak, że ją we wsi słyszano. Krasz. Zbite w gromadkę gromno pań we-ode zawodziło żarciki. Jord. Cienkim, lecz donośnym głosem na godzinkową nutę zawiodł. Orzesz. [Jak sobie zaśpiewam, jak sobie zawiede, usłyszą mnie ludzie, choć nadali bede]. 10. × Z. taniec = *rozpocząć, poprowadzić, zacząć*: Gdzie radzi ostrzem grają, śmierć taniec zawodzi. Troc. [Zawiodły koło = *zaczęły taniec*]. 11. [Zawodzić] p. **Zawadzić**. Z. ś. I. *doznać zawodu, narazić ś. na zawód,*

omylić ś., oszukać ś., przeliczyć ś., przerachować ś., rozczarować ś., rub. złapać ś.: Przykroby mi było Z. ś. na tym mniemaniu, które ci jest tak miłe. L. W tym, co pisał, nigdy ś. nie zawiódł. Skar. (= nie pobił, nie poszkapił ś.). Soeynistowie na uprzedzającej rzeczy bardzo ś. zawodzą i mylą, jako ś. już pokazało. Salin. Na tych sposobach Soeyn i jego wszyscy naśladowcy bardzo ś. zawodzą. Zawiedziecie ś. djabelnie, jeżeli na to czekacie, już wyciągnęłam ś. do ostatka. L. Dawno ś. ludzie na grzechu zawiedli. Wad. (= sparzyli ś.). Kiedyż ś. na dzieciach dobry zawiodł ojciec? Tremb. Zawiodł ś. na swoim zdaniu, na swojej nadziei, na przyjaźni z tobą zawziętej. Troc. Nie zawiedziesz ś. waćpan na tym. Troc. 2. † Z. ś. zamachnąć ś., zamierzyć ś., rozmachać ś.; rozpędzić ś., zapuścić ś., zapędzić ś., zanieść ś., zabrać ś., porwać ś., szkocować ś., usiłować, kusić ś., chcieć: Włożywszy Dawid kamień w proęg i zawiodszy ś. nią, ugodził Goljata w czoło. Leop. (= zakręciwszy nią). Zawodzę ś. na co, zapuszczam ś. na co, do kogo = zanoszę ś. Kn. Ciał ś. z pniewia dobywać / zawodzi. Zebr. (*truncis avellere corpora tentat*). Darmo gadać ś. zawodzi. Zebr. Zawodzi ś. rzecz, ale nie śmie. Mącz. Przystał mówić, lubo jeszcze zawiodł ś. był coś więcej powiedzieć. Lubom. (zaniósł ś. na więcej. L.). Dochodzi prawdy zawodzi ś. Troc. Na to ś. zawiodł. Troc. (= zawziął, wozął). Zawodzę ś., zapuszczam ś. do skoku, *impetum capio*. Kn. (= nabieram rozmachu, odsadzam ś.). Karolus zawodzi ś. na wojnę (= zbierał ś., gotował ś., szkocował ś., miał ś. ku wojnie). 3. † Z. ś. zapędzić ś., zapuścić ś., odstąpić od rzeczy, szeryż ś., rozwodzić ś.: Niedaleko ś. zawodzące, pójdźmy do Konstantynopola. Wer. 4. † Z. ś. rozpuścić ś., puścić ś., wylać ś. na co, oddać ś. czemu, zabrnąć w co, utonąć, pograć się ś. w czym: Młodzi ludzie na wielkie zbytki i utraty niepotrzebne i szkodliwe szeroko zawodzić ś. zwykli. Falib. Zawiodł ś. i zabrął w wielkie kłopoty. Troc. Z wojewodą pockim zawiodł ś. dziad mój w prawny wielki proceder. Mat. Zawodzi ś. na długą rzecz. Troc. (= zanosi ś., ma ś.).

Zawieśnik, a, lm. i gór. *katomiar do mierzenia unadu pokładu lub pochylenia robót podziemnych: półkole zawieszalne, podzielone na stopnie i z pionem, stopnie te wskazujące. Łab.*

Zawietrze, a, btm., czynność cz. **Zawietrzyć**. [Zawietrznic, y, lm. e] p. **Zawietrznik**.

[Zawietrznik, a, lm. i, **Zawietrznic**] deska na końcu dachu, aby go chroniła od wiatru, równolegle z koźłami położona.

Zawietrzyć, y, ył *zvietrzyć* po zalatującym zapachu, zwęszyć, zachwycić zapachu czego, zwąchać: Nad gręś niemasz żadnego zwierzęcia, któreby rychlej człowieka zawietrzyło. Sien. Nad najlepszą zwierzyńę przekłada flisowską jarzynę, kiedy już tam raz tego albo trzy grochu zawietrzy. Klon. Wilk byłyby mnie już zawietrzył. Sienk. Pies, obdarzony doskonałym węchem, może Z kury na znaczny dystans. Przen.: poczuc pismo nosen, zmiarkować, przewąchać, poczuć, co ś. święci, rub. *przeniućhać*: Zawietrzył to Swentopelk, przeto wzajem na księcia siidla napina. Błaż.

Zawiew, u, lm. y p. **Zawierucha**.

× **Zawiewa**, y, lm. y p. **Zawierucha**. Sł. wil.

Zawiewać, a, ał p. **Zawiać**.

Zawiewanie, a, btm., czynność cz. **Zawiewać**.

Zawiewka, i, lm. i l. p. **Zawierucha**. 2. *zadyńka, zasyp, kurzawa, zamieć, zawiewa, wieja, zawiewanie śniegiem, piaskiem*: Zabłąkać ś. na zawiewce. Troc. (= na drodze zawianej). Śniegi były wielkie i zamieci a. zawiewki srogie, lody były mąjsze. Biel. J.

Zawiewny przym. od **Zawiew**: Tam widziało dziewczę chmur gry od ledwo widnych zawiewnych, aż do ciężkich ciemnych. Tet.

Zawiezenie, a, btm., **Zawóz**, **Zawózka** czynność cz. **Zawiezić**: Z. na wygnanie. Troc. (= wywiezienie, deportacja). Z. gdzie na wygnanie, *deportatio*. Kn.

Zawiezić, ezie, ózi, nied. **Zawozić**, † **Zawazać** l. kogo, co dokąd = *wioząc dostawić, odwieźć dokąd*: Zawozę co, kogo dokąd, *deveho*. Kn. I choćbyście nas prosto w Itak nie zawieźli, doś, żebyście w sąsiedzki Epir nas dowieźli. Jabł. Cóż mi waćpan przywozi? — A coś mi waćpan dał Z.? Trzt. (= czapka za birat, piękne za nadobne). Z. kogo na samo miejsce. Z. tylko do jakiego miejsca = *dowieźć, podwieźć*. 2. Z., **Zawozić** (dok.) = *zapełnić, zarównać* czym nawozonym: Z. rów, dół. Kn.

[Zawiedka, i, lm. i, **Wiedka**] *brukiew suszona na młkach, nalana worem, sparzona i zakruszona młką.*

Zawiedły, **Zawiedniały**, **Zawiednięty** l. który *zawiać, zaschły, zwiędniały*: W ogniu obóz stanął, gdy ś. las zajmie zewsząd Z. i stary. Jabł. (= zaschły). 2. *zawędzony, uwędzony, wędzony*: Na wsi polcie i schaby i zawiedłe szynki i pochrzypczina. Ejs. Twardy jak ser Z. Krasz. Przen. *suchy a jedrny; zastarzały, dajrzały, zakarzeniony*: Mocne miał kości, *zawiedłą* naturę. Jabł. Ten Telemak tak młody, Z. w kości, ten kolos mógł obalić obrzymiej wielkości. Jabł. Oblize miał od żarów opalone słonecznych, *poeciągłe, włos czarny, spojrzenie przenikliwe, postać zawiedłą* i jakby ciężarem jakim na barkach przytłoczoną. Jun. Staruska niska, szcupta, *zawiedła*, w czarnym czepeczku ze szlarkami. Gaw. 3. patol.: Z. guz krwawniczy (*marisca*) = *zaschły guz hemoroidalny*.

Zawiednąć, ędnie, ędnał a. ądl, × **Zawiednieć** l. zacząć *wiednąć, wiednąć podeschnąć*. 2. *wiednąć zaniknąć, zamrzeć, zwiędnąć, uschnąć*. 3. *wędzać ś. zasnąć; zawiędzić ś.*

Zawiedniałe przys. od **Zawiedniały**: Przedstawił ś. pod postacią dzikości zupełnej, chudo, Z. Jeż.

Zawiedniały p. **Zawiedły**.

Zawiednienie, a, btm., p. **Zawiednięcie**.

Zawiednięcie, a, btm., **Zawiednienie** czynność cz. **Zawiednąć**; stan, w jakim ś. znajduje co *zawiedłego*.

Zawiednięty p. **Zawiedły**.

× **Zawiednisty** skąpiec = *obrzydlivy, brzydki, brudny*. Sł. wil.

† **Zawiezać**, że, zał i † Z. ś. p. **Zawiazać**.

† **Zawieżanie**, a, btm., czynność cz. **Zawiezać**.

† **Zawieżanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zawiezać** ś.

Zawiezić, i, il, † **Zawieźbić**, nied. † **Zawieźbiać** l. *zrobić, że co gdzie zawięźnie, uwięzić*: *Implico, zawięźbiać, zamotawać, zawięźbiać*. Mącz. *Plugawe wilgotności w żyłach Z. Petr.* (= *zatrzymać, wstrzymać, zamknąć*). 2. × Z. *zawięźbiać, zamotać, usidlić, zagrać, zaplątać*: *Zawieźbić* młodzieńca na mylnych rozkoszach świata tego. Mącz. Wielkimi sprawami *zawięźbiony, impli-*

catus. Mącz. (= *związany, zaprzątnięty, pochłonięty, zajęty*).

Zawięzły który zawiązał, ulgnął, uwięzły; zawiąklany, zamotany, usidlony, zaplątany: Z klączya rozmarynowego czynią śpilki do wychędożenia zębów i do wypychania rzeczy między niemi zawięzłych. Syr. Narzędzia do wyjmowania czego zawięzłego w gardle. Czer. Ukazał Abrahamowi Bóg barana w chróście zawięzłego. Skar. Tyś nas w grzechu zawięzłych ratował. K. G.

Zawięznąć, znie, znał a. aż, Zawięznąć zacząć więznąć, zagrzeznąć, ulgnąć, uwięznąć, ugrzeznąć: Mięso zawięzło mi w zębach. Furman na targ z bryką siana jadąc, zawiązał w błotnej drodze. Jak. W. Koń zawiązał w błocie. Alb. Zawięznąła w ziemi. Żebr. Znowum się bała, abyś dla nieznanu nie zawiązał był gdzie na Hebrowym haku i żeby twoje dla jakiej niesprawy nie zatoneły w siwych nurtach nawy. Chr. To, co w zębach zawięzło, ma być piórkami dłubano. L. Sarna w sieci zawięzła. Troc. (= *zaplątała s.*)

† **Zawięzować, uje, ował i † Z. s. p. Zawięzować.**

† **Zawięzowanie, a, bfm., czynność cz. Zawięzować.**

† **Zawięzowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawięzować s.**

× **Zawięzwać, uje, ywał i × Z. s. p. Zawięzwać.** Biel. M.

× **Zawięzwanie, a, bfm., czynność cz. Zawięzwać.**

× **Zawięzwanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawięzwać s.**

[**Zawięz, i, lm. e**] *zawięzłek owocu na drzewie.*

† **Zawięzbiać, a, ał p. Zawięzbić.**

† **Zawięzbianie, a, bfm., czynność cz. Zawięzbić.**

† **Zawięzbić, i, ił p. Zawięzbić.**

† **Zawięzbienie, a, bfm., czynność cz. Zawięzbić.**

Zawięzła, i, lm. e bot. (*mimusops*) *roś. z rodziny sączychowatych.*

Zawięznięcie, a, bfm., czynność cz. Zawięznąć.

Zawięzienie, a, bfm., czynność cz. Zawięzić.

Zawięzienie się, a s., bfm., czynność cz. Zawięzić s.

Zawijacz, a, lm. e *ten, co zawija*. L.

Zawijaczka, i, lm. i forma ż. od **Zawijacz:** Z. pracownica w fabryce kwiatów.

Zawijać, a, ał i Z. s. p. Zawinać.

[**Zawijać**]. **a, lm. a** | *zawinięcie, to w co zawijają:* Hop, hop, jak to ładnie naszej Jagnie w zawijać. Spało małeństwo, zawinięte w pieluchy i zawijać. Łoż.

Zawijanie, a i, lm. e *ten, co zawija*. Lek. *otulenie ciała całego lub jego części w prześciera dla wilgotne, w kocu:* Z. tułowia. 2. *lm. a* *sposób, w jaki zawijają, w jaki zawinięto:* Owe karteluszowe zawijania zakończonych obramowań po czątek wzięty w starożytniej Etrurji. Gers.

[**Zawijaniec, nca, lm. nce**] *walc, tańczony w obie- dwoi stronie z nadzwyczajną szybkością.*

Zawijanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawijać s.

[**Zawijanka, i, lm. i**] *obraczka na głowie kolu od wozu przy samym wylocie, zawinięta do góry.*

Zawijanki, nek, l. *rzeczy zawinięte.* 2. *kuch. potrawa ze szczupaków w obłaczki.* Troc. 3. † **Z. zawijanie s. kolo czego, krzątania, związanie s, uwiązanie s., rub, uwiązanie. L.**

Zawijany i. im. od Zawijać. 2. *powstały wskutek zawiązania:* Zrazy zawijane. [Z., ego, bfm.] *rz. rodzaj tańca:* Puścił s. ze swoją „zawijane-go“ Karcz.

Zawijarka, i, lm. i, Rundmaszyna *machina do rolowania blachy.*

Zawijka, i, lm. i i. [Z.] to, czym zawija, zawicie; zasłona, podwika; szal płócienny, głowę i ramiona okrywający. Goł. Matka stara s. dla córki o kilkanaście domowych ręczników na zawijki. Kładą czepiec, zawój i zawijkę. 2. bot. (*peridium*) *otoczka, okrywa ciała owocowego (sporangium) a. powłoka owocników grzybów.*

Zawikłacz, a, lm. e *ten, co zawikła, co sprowadza zawiklanie, intrygant.*

Zawikłać, ia a. ie, iał, × Zawichłać, nied. Zawikływać, † Zawikłować, † Zawikławać *zagmatwać, zaplątać, zamotać:* *Impletor, zapletawam, zamotawam, zawikławam.* Mącz. Dziwny świat zawikłany zawzdy huczy a szumi około łbów ludzkich, jakoby s. pszczoły rojły. Rej. Sprawa bardzo delikatna, bardzo zawikłana. L. Z. nici. Troc. Przen.: *powikłać, pogmatwać, poplątać, zamotać, zaciemnić:* Z. sprawy. Troc. Z. myśli. Febry złożone a zawikłane. Krip. (= *skomplikowane*). Z. s. *zagmatwać s., zaplątać s., powikłać s., pogmatwać s., poplątać s., zamotać s.:* Z. s. w odpowiedzi, w tłumaczeniu s.

† **Zawikłale p. Zawile.**

1. **Zawiklanie, a i. bfm., czynność cz. Zawikłać.**

2. *a. Zawiklanosć, × Zawikłosć* *powikłanie, zawilosć, płatnina, gmatwanina, zamęt, trudnosć:* Jakim sposobem ta naiwnosć i pierwotnosć zdołała wplątać s. pomiędzy nasze Z. i subtelnosć? Orzesz. 3. anat.: × Z., × **Zakręć, × Skręć** w uchu (*labyrinthus*) *labirynt.* 4. astr.: **Zawikłania** w ruchu planet = *zakłócenie w ruchu planet.* 5. patol. *powikłanie choroby (complicatio).*

2. **Zawiklanie przys., p. Zawile.**

Zawiklanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawikłać s.

Zawikłanosć, i, lm. i rz. od **Zawikłany, p. Zawiklanie.**

Zawikłany i. im. od Zawikłać. 2. *Z., st. w. Zawikłanszy* *zawily, skomplikowany, niezrozumiały, niejasny, ciemny:* Pod przewodem scholastyki obiegła filozofja zawikłanszy daleko okres manowców, na jakie wpadli niegdyś Grecy. Szan. 3. anat.: × **Muskuł Z., Myszka** *zawila, Muskuł przeplatany, × Myszka* *przepleciona, Muskuł przepleciony* × **Muskuł spleciony** = *mięsień spleciony karku (musculus complexus).*

Zawikłanszy p. Zawikłany.

† **Zawikławać, a, ał i † Z. s. p. Zawikłać.**

† **Zawikławanie, a, bfm., czynność cz. Zawikławać.**

† **Zawikławanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawikławać s.**

× **Zawikłosć, i, lm. i** p. **Zawiklanie.**

† **Zawikłować, uje, ował i † Z. s. p. Zawikłać.**

† **Zawikłowanie, a, bfm., czynność cz. Zawikłować.**

† **Zawikłowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawikłować s.**

Zawikływać, uje, ywał i Z. s. p. Zawikłać.

Zawikływanie, a, bfm., czynność cz. Zawikływać.

Zawikływanie się, a s., bfm., czynność cz. Zawikływać s.

Zawileowy chem.: **Kamfora** *zawileowa* p. **Kamfora.**

× **Zawileczenie, a, bfm., czynność cz. Zawileczyć.**

× **Zawileczyć, y, ył** *zapełnić wilkami:* Pokój pana Zubrawy był jeszcze bardziej zawileczony. Mach. (= *zapełniony trofeami z polowań na wilki*).

Zawile, Zawilo przys. od **Zawily; Zawiklanie, † Zawikłale.**

Zawilec, lca, lm. lce, **Zawilek**, [Kozielec] bot. l. = Sasanka: Z. gajowy. [konopka, kozia-gryś, Kosa drzyć, Kozia gryźć]. 2. p. Pełnik.

Zawilecznik, a, lm. i, **Anemonina**, **Anemon**, **Kamfora** **zawilcowa** a. **sasankowa** *substancja krystaliczna, otrzymywana z różnych gatunków sasanki.*

[**Zawilgły**] *który zawilgł, zaszedł wilgocią*: A wszędzie mech zielony, Z. Tet. Wyjął gęśle, kołki zawilgłe popłuł i zębami przykręcił. Tet.

Zawilgnać, **gnie**, **gnać** a. **gł** *zajść wilgocią, zwilgnąć, zamoknąć, zamilgnąć.*

Zawilgnienie, a, blm., p. **Zawilgnięcie**.

Zawilgnięcie, a, blm., **Zawilgnienie** czynność cz. **Zawilgnąć**.

Zawilgocenie, a, blm., czynność cz. **Zawilgocić**, **Zawilżenie**.

Zawilgocić, i, ił, **Zawilżyć** *zapaść wilgocią*: Z. mieszkanie. Z. ś. **Zawilgotnieć**, **Zawilgnać**, **Zawilżec** *zajść wilgocią*: Mury u dołu tak ś. zawilgocily, że miejscami aż mchem porosły. Rog.

Zawilgotnieć, **eje**, **al** p. **Zawilgocić**.

Zawilgotnienie, a, blm., czynność cz. **Zawilgotnieć**.

Zawilina, y, lm. y p. **Serpentyna**.

Zawilżec, **eje**, **al** p. **Zawilgocić**.

Zawilżenie, a, blm. l. czynność cz. **Zawilżec**. 2. czynność cz. **Zawilżyć**.

Zawilżyć, y, ył p. **Zawilgocić**.

Zawilek, lka, lm. lki p. **Zawilec**.

Zawilo p. **Zawile**.

× **Zawilorogi** *mający zawile, splątane, krzacaste rogi*. Kn., Troc.

Zawilość, i l. blm., rz. od **Zawily**. 2. lm. i a. × **Zawikłość** *płatnina, gmatwanina, zawiklanie*; przén.: *zameł, trudność*. Z. drzewa, gdzie ś. splątują z sobą gałęzie. Kn. Sęki i zawilości drzewa dlatego natura dała, żeby ś. tam sok zastanawiał i tym więcej trybował. Trzyce. Nie mógł sobie głowy temi zawilościami, żebyś nie stetryczał. L. Jak gdyby byli wyroków tylko samych obwieszczycielami, ómia je i kryją zawilością. Kras. Nowaby ś. w powieści zrodziła Z. Miek. Zostawisz w dole tajemnie Z. Krasin. W wypowiedzeniu myśli dojrzałaś Z. Gliń.

+ **Zawilowac**, **uje**, **owal** *zacząć wilowac, być wilą, zaszaled.*

+ **Zawilowanie**, a, blm., czynność cz. **Zawilowac**.

Zawily l. *kręty, pokręcony, skręcony, świdrowaty, pokrętny, wickrowaty*. Róg Z. Troc. Baran lba zawilego. (= × **zawilorogi**, × **zawily**). Z. jako róg. Kn. Rosa w listkach zawilych (= **zwinionych**, **skręconych**). 2. *węzkowaty, guzowaty, sękowaty*: Pień Z. Troc. (pień z wielu wyrostków zlepiony, gdy od korzenia gałęzie ś. skupiają. L.). Siekiera, rąbiąc wierzbę zawilą. chcąc jej rychlej pożyć, z niej klinów nacięła. Jabł. Między krajowemi drzewami najzawilsze są: jarzębina i brzość. Kluk. Przen. **zawiklany**, **powiklany**, **zagalkowaty**, **zagnatwany**, **trudny** *do rozplątania, rozstrzygnięcia, ciemny, niezjasny, niezrozumiały, skomplikowany*: Zawila to sprawa. Troc. Styl Z. Troc. Zawile wrzuceno kwestje, tak że ich nikt zgadnąć nie mógł. Wad. Salustjuszowi zadają, jakoby on zawilemi słowami historją swą zatrudnił. Pileh. Sens Z. na jarmarku. Kam. Nie czekając zawilych rozstrzygnięcia sporów. Tremb. Z tego to dzieła pochodzą wszystkie miejsca zawile, które z ciężkością zrozumieć przychodzi. L. O zakładnym poszedł, że jest niewinny; pozwól,

niech tego zawilego dochodzę pasma. Bog. Woj. Niedostępne figury i zawile frazesa. Zabł. Język jest prosty, kiedy rzeczy zawile, wyniosłe myśli i głębokie pojęcia może wydać zwięzłe, zrozumiałe i sposobem zbliżonym do mowy potocznej. Śniad. Rozwiązanie tak zawilego pytania. Śniad. 3. † **Zawila głowa** = *głowa z bujnym, grzywiastym włosiem, wickrowata*. Rej. 4. anat.: × **Myszka zawila**, p. **Zawiklany**. 5. kam.: **Kamień Z.** = *kamień, choć nie twardy, ciężko odłupujący ś. pod dżutem*.

Zawinać, **nie**, **nał**, **Zawic**, nied. **Zawijać** l. *owinąć* **zakryć**; **zawilić**: **Zawic**, Z. Rej. **Zawinał** *rękę, głowę chustką, palec w płatek. Troc. (= owinął, zawiązał)*. Smok ich długim zapłotem zawija, jadem śmiertelnym zabija. Żebr. (= *owija, obejmuje, okręca, oplata*). Tu chytry smok, nabrzmiały jadem niezleczonym, sprośnym sine zadzierni zawija ogonem. Nar. [Ogrodnik głowę miał zwinioną]. 2. † Z. *dziewczynę = oczepić, ubrać w czepek*: **Niewiastę rozkapurać**, a **dziewkę zawic**. Zwr. M. (**zaczepić**, w **czepek**, czyli **zawicie**, **ubrać**, **pannę** w **jejmóść** **przewierzgnąć**. L.). [Braciszku, zawiń siostrzyczkę. Z. tobą mię, mój Jasiuśku, z tobą zawiąj]. 3. **zwinąć** *złożyć*; **skręcić**, **zagiąć**, **podwinąć**, **odwinąć**, **zakasać**: Z. **rękawy**. **Olbrzymie muskuły**, widne z pod zwinionego rękawa. Sienk. Z. **suknię** a. **sukni**, **spodnie**. Z. **listek** (= **zwinąć** w **trąbkę**). Z. **włosy** (= **utrefić**). Z. **róg** u **karty** = **zachylić**, **zalamac**. Z. **fałdę**, **zakładkę** u **sukni**. **Zawijać** **blachę** = **blach**. **falcowac**. 4. × Z. = **zrobić** **przez wicie**, **zwinac**, **uwić**, **ukręcić**, **upleść**: **Gdzie** **prawda** **zawija** **gniazdo** **swę**, **już** i **sprawiedliwość** i **wszystkie** **inne** **enoty** **przy** **niej** **osadzić** **ś. muszają**. Rej. (= **ściele**, **zakłada**). 5. **czym** = **wywinac**; **nachnąć** **zagarnac**, **zajac**; **zakręcić**, **wykręcić**, **zakołowac**: **Okrągim** **wrzecionem** **zawijała** **wartko**. Żebr. (= **zaczęcała**, **toczyła**). **Trzymał** w **rękę** **potężne** **polano** i **zawijał** **nim** **nie** **żartem**. Krasz. **A** **Jagusią** **miotał** i **zawijał**, **że** **ś.** **w** **ten** **jeden** **kłab** **zwarli** i **jako** **to** **pełne** **wrzeciono** **po** **izbie** **wili**, **że** **ino** **wicher** **szedł** **od** **nich** i **moc**. Reym. **Ej**, **nogi** **moje**, **niechże** **z** **okrzykiem** **taneczek** **sobie** **zawiniem**. L. (= **wywinem**, **utniem**, **wykręcim**; **puścimy** **ś.** **w** **taneczek**). 6. **Zawijać** = **zajadać**, **futowac**, **zmiatać**, **sprzątac**, **repetowac**, **palaszowac**, **młócić**, **ćwiczyć**, **pułowac**, **rub**, **usuwać**: **Zgłodniały** **zawijał**, **aż** **mu** **ś.** **uszy** **trzęsty**. 7. **dokąd** = **skręcić**, **zwrócić**: [Ja do insy] **konia** **zawinę**] (= **zwrócić** **ś.**, **uderzę**, **pojadę**). Z. **do** **portu** i **t. p.** = **przybić**, **zapłynac**, **dopłynac**, **wylądowac**: **Zawinał** **szezęśliwie** **do** **portu**. Troc. 8. **łódkę** u **pala** = **zawiązac** **ją** **u** **pala**, **zaczumowac**. Śl. wil. 9. Z. ś. l. **owinąć** **ś.** **zakryć** **ś.**; **owinac** **ś.**, **okręcić** **ś.**, **zawilić** **ś.**, **zawilic** **ś.**, **otulić** **ś.**, **opalić** **ś.**, **oburdac** **ś.**: **Ci** **nienotliwi** **kazali**, **aby** **Susana** **była** **odkryta**, **bo** **ś.** **była** **zawila**, **aby** **ś.** **wzdy** **tak** **nasyćili** **piękności** **jej**. Leop. (bo **była** **zakryta**. B. G.). Z. **ś.** **w** **prześcieradł**, **w** **plaszcz**. Przen.: **Czekaj** **zawsze** **cierpliwie** **a** **w** **enotę** **ś.** **zawil!** **Opal.** (= **uzbrój** **ś.**). × Z. **ś.** **wziąć** **czepek** **na** **głowę**, **oczepić** **ś.**, **okapturzyć** **ś.**: **Eleonore**, **która** **ś.** **w** **klasztorze** **lwowskim** **Panien** **Sakramentek** **na** **wieczną** **szlżbę** **Bogu** **zawila**. Nies. 2. **zaplatać** **ś.**, **zawiklac** **ś.**, **owinac** **ś.**, **zawilic** **ś.**, **omotac** **ś.**, **opleść** **ś.**, **okręcić** **ś.**: **Gdy** **siadł** **krogulec** **na** **drzewie**, **pełnice**, **które** **u** **nóg** **jego** **wisiały**, **zawinęły** **ś.** **około** **gałęzi**, **tak** **iż** **on** **nijak** **ś.** **odjąc** **nie** **mógł**. Jabł. Droga **przeźstronna**, **ale** **przykro** **zawijana** **około** **góry**. Niedź. **Uciekajcie** **od** **namiotów** **lndzi** **niezabójnych**, **abyście** **ś.** **w** **ich** **grzechach** **nie** **zawinęli**. Kaczk. (= **nie** **zabrnęli**, **nie** **zagrzęźli**, **nie**

zawięzli, nie utknęli). 3. † Z. s. gdzie, między czym = zaplątać s. = znaleźć s. między innymi, nawinąć s., nadarzyć s., trafić s., nagodzić s., zdarzyć s., zabłąkać s.: Między dobrmi w kościele Bożym ılı s. zawijają. Dambr. Pracowicie uczył i z pogaństwa jeszcze zawijające s. błędy wykorzystania. Nies. 4. zakrzępnąć s., uwinąć s., zwinąć s., pospieszyć s. z czym: Zawinił s. koło polewki, bo mi kaducznie zimno. L. Czterech go napadło, dałem mu sukurs i w tym zapale, gdy s. moeno zawijam, zgubiłem worek. Boh. (= wykręcam s.). Idź teraz do ojca, a ja s. tu koło Hipolita zawinę. Boh. (= zajmę s. nim). Dobregoś waepan gustu, ja sam, gdybym bratem jej nie był, za kastybym s. około niej zawijał. Boh. Koło kogo s. miłość zawinie, ten musi być szczęśliwym. L. Tak mię to rozgniewało, że s. wraz zawiął i czymprzej przed Kale do Anglii popłynął. Niem. (= zabrałem s.). Tereska zawięzła s. koło nalepy, podnieciła ogień. Ork. [Zawija s. kielca dwora (= łogci s.)]. 5. [Zawijac s.] stroić s. w czepek męzatkci. 6. [Z. s.] mieć dziecko niesłubne.

Zawindować, uje, ował zaciągnąć przy pomocy windy.

Zawindowanie, a, blm., czynność cz. Zawindować.

Zawiniatko, a, lm. a p. Zawinięcie.

Zawinić, i, il popasć w winę, stać s. winnym, przewinąć, przeszkobać, zgrzeszyć, wykroczyć: Kto zawiinił, ten odpowiadać będzie. Trzeba szczerze wyznać, w czym s. zawiiniło. Libonius, iż był wiele zawiinił cesarzowi, gdy mu dwie armacie poraził, dlatego przed gniewem jego dalej uchodzić musiał. Stryjk. Kowal zawiinił, a ślósarza obieszono. Prz. Kmieć, czy szlachcic zawiinił. Vol. I cóżeśmy niebacznym na własne dobro sąsiadom zawiinił? Wor. Cóżeśmy przecie tym wrogom naszym zawiinił? Wor.

Zawinienie, a l. blm., czynność cz. Zawinić. 2. lm. a winu, której s. kto dopuścił, przewinienie, wykroczenie.

× Zawinienie, a, blm., p. Zawinięcie.

× Zawinienie się, a s., blm., p. Zawinięcie s. Zawinięcie, a l. a. × Zawinienie czynność cz. Zawinać. 2 lm. a paczka, w której co zawiinięto, tłumok, tobolek. Zdr. Zawiniatko.

Zawinięcie się, a s., blm., × Zawinienie s. czynność cz. Zawinać s.

Zawinięty, Zawiniiony im. od Zawinać.

Zawiniiony p. Zawinięty. Wen., L.

[Zawiokać, a, a] zachęcić konia do biegu, wolając: wio!

[Zawiokanie, a, blm.] czynność cz. Zawiokać.

[Zawionąć, nie, na] l. wionąwszy zalecieć; zawiąć, powiać, zulać: Jak zawiunie wiat, zuder jej wszystkich kiecków, kosjuli na łeb. 2. wionąwszy zagasić; zduchnąć: Świece wiat zawionął.

[Zawionięcie, a, blm.] czynność cz. Zawionąć.

† Zawiosa, y, lm. y p. Zawiasa. Henr., Mur.

† Zawiosny przym. od Zawiosa, zawiasowy: Zawiosnych enot tych sztyrzy są. Łop.

Zawiośnieć, eje, ał zacząć być wiosną: Ot, zawiśniatło, pocieplano w lesie. Syrok.

Zawiośnienie, a, blm., czynność cz. Zawiośnieć.

[Zawiozerek, rka, lm. rki] p. Zawiozerek.

Zawioźzenie, a, blm., czynność cz. Zawioźrzyć.

Zawioźrzyć, y, ył zasypać wiołami: Migła jego czerwony w zielone pasy spencerek i siwa baranica na podeptanych, zawioźzonych śniegach, gdzie obrabiali drzewo. Reym.

[Zawiracz, a, lm. e, Wirak] część składowa krośien.

Zawirować, uje, ował zacząć wirować, zakolować, zakręcić s.: Śnieg, zawirowałszy kilka razy w powietrzu, opadał na ziemię. Orzesz. Nad górą tuman zawirował duchów. Psm.

Zawirowanie, a, blm., czynność cz. Zawirować.

Zawisać, a, ał p. Zawisnąć.

Zawisanie, a, blm., czynność cz. Zawisać.

Zawiska, i, lm. i gieol. (cerithlum) mięczak brzuchapelży trąbikoicy.

Zawistość, i, blm., rz. od Zawisty.

Zawisty l. a. † Zawisny który zawisł, wiszący: Idmonową córg, która s. z gorliwości wielkiej obwiesiła, zawisła dobrośliwa Pallas podchwyciła. Żebr. Wagi artyleryczne, niby szubienica moena, drewniana, na której wisi kibić żelazna z dwiema szalami na ramionach tej kibici zawisłemi. Jak. J. Obraz jej, u korony tam zawisny, był pocałowany. L. 2. p. Zawisty. 3. przen.: Z. od kogo = zależny, podległy, niesamodzielnny. Państwo zawiste. Z. od czego = uwarunkowany czym: O dalszych przezyinach ruchu, nie zawisłych od ciężkości. Hube.

Zawisnąć, śnie, snął a. sł, nied. Zawisać l. zatrzymawszy s. zwinąć; uwiesić s., zawiesić s.; zostać obwieszonym, rub. zadynać: Uwięzła Absalonowi głowa na dębie, a gdy on zawisł między niebem a ziemią, muł, na którym siedział, przebieżał. Wuj. Absalon, zawisłszy na dębie, trzema włóczniami pebnięty został. Lach. Fili-da na drzewie migdałowym zawisła. Chr. (= powiesiła s.). Za rękę u podwoja zawisnął niezwy. Żebr. (pependit). Upadł kamień pode mną, ledwiem u gałzki jedna, ręką zawisnął. Rej. (= ocalił s. uwiesinny s.). Zawisnął między młotem i kowadłem. Pot. Swoje mistrz na skrzydł parze ustanowił ciało i na powietrzu zawisł, zachynawszy śmiało. Żebr. (= uniośszy s. został). Strzała niechybna z ciężki wyciągniętej wyszła i schroniona w kolistym zasuwie zawisła. Żebr. Niech ciężar zawisnie na sznurku przez klubkę. Troc. Niesie dwie szklanki, które na końcach laski zawisły. Troc. Pan zabija, odziera, najeżdza, rozgania, siedzieć mu jednak w krzesle, a ty, chłopku, pewnie za snopak lub barana zawieszysz na drewnie. Pileh. (= zostawiesz powieszony). Z. na przyrządzie gimnastycznym, wysoko zawieszonym. Fala (dymu) poziomo w pół izby zawisa i nad głowami jako obłok s. kołysa. Mick. Rój muszek w powietrzu zawisł. Promień wytrysnął i w białej chmurce jako złoty grot zawisnął. Mick. (= utkwio-szy został). Przen.: Zawisnęła oczyna na jego twarzy. Bał. (= zatrzymała oczy; wlepiła w nią oczy): Swawolnemu zdrowie na łyeczku zawisnie, a łasztem choroby przypadną, a jeszcze cudzoziemskie. Birk. (= na nitce s. trzyma, na włosku wisi). 2. przen.: Z. od kogo = być w zawistości od niego: Na tym dwojgu przykazaniu wszystek zakon zawisł i prorocy. Wuj. = być zależnym, podoladnym mu być, podlegać mu, zależeć od niego: Wiesz, iż s. zawisnął od niego, a iż s. mu subordynowany. Salin. 3. od kogo, od czego na czym, † z kogo = zależeć, być w zależności, być czym uwarunkowanym, zasadzać s., gruntować s. na czym, podlegać, opierać s. na czym: Obrót ziemskiego zegara od wag i kół i od żelaznego porządku wszystek zawisł. Kulig. Wszysey ludzie u Boga zawisnęli, w Nim bowiem wszysey jesteśmy, żyjemy i ruchamy s. Salin. Los nas

wszystkim od ugruntowania dobrej konstytucji zawisł. Kons. Nie chcą tego poznać panowie, iż od wielkości i dobrego mienia poddanych ich własna możność zawisła. Kras. Szczęśliwość państwa zawisła na dobrych obywatelach. L. (= *spoczywa*). Na komenderującym powodzenie całego wojska zawisnęło. Dek. Cnota zawisła na zwyczajach czynić według praw, a występki na zwyczajach przeciwnym. L. Urząd księcia jak ei s. zda i na czym zawisł? Boh. Mądry zawsze pracuje, aby na sobie samym najwięcej zawisł. Oss. (= *sobie najwięcej zawdzięczał*): W tym wszystko zawisło. Troc. (= *w tym całą rzecz*). Od tego to zawisnie. Troc. Na twój woli wszystko zawisło. Troc. Życie moje i zdrowie od twego życia i zdrowia zawisło. Troc. W pomocy twojej siła szczęścia mego zawisło. Troc. Zawisło na tym życie twoje. Troc. Z. w czym = *zawierał s.*, *zamykał s. w czym*: W tej tajemnicy największa chwała Boża i wszystka pewność zbawienia naszego zawisnęła. Min. 4. † Dłatego s. z działkami do tego znamienia, przez wodę i Ducha św. uczynionego, rodzice kwapia, a ta sentencja Pańska i to napisanie Pawła św. na nich nie zawisnęło. Rej. (na nich nie pozostawało, uwieźło, na nich s. nie uiszcilo. L.).

× Zawisnik, a, lm. cy p. Zawistnik.

× Zawisność, i, blm., rz. od Zawisny, *zawisć*: Potomność bez respektu i zawisności sprawy monarchów zwykła nicować. Troc.

× Zawisny p. Zawistny. Gosł., Kaz. 1555.

† Zawisny p. Zawisły.

† Zawistać, a, ał p. Zazdrościć.

† Zawistanie, a, blm., czynność cz. Zawistać.

× Zawistka, i, blm., p. Zawisć.

× Zawistnica, y, lm. e, × Zawisnica forma ż. od Zawistnik.

† Zawistnienie, a, blm., p. Zawisć. St. wil.

Zawistnik, a, lm. cy, × Zawisnik, † Zawisniak,

× Zawisnik, † Zawidnik, † Zawisł i. człowiek *zawistny*, *zazdrośnik*: Z. w miłości (= † *zelant*, † *zelotyp*). Mina twoja dzika zdaje mi s. oznaczać w tobie zawisnika. Zabl. Wreszcie gardzisz fortuny srogości i jej groty i bezsilnych zawisniów płochopełne zwroty. Kniaź. 2. † Z ry wal, *współubiegający s.*, *konkurent*, *antagonista*, *współzawodnik*: Zawisnik, Z., *aemulus*. Kn. 3. † Z. *nienawistnik*, *nieprzyjaciół*, *przeciwnik*, *wróg*: Wnet znalazł zawisnika i nieprzyjaciela sobie. Steb. Wasz mól dwojaki: jeden, co doma rzeczy mieszaj; drugi—postronny spornik a. zawisnik wasz. Jan. Pan odstąpił od ciebie, a prze niósł s. do zawisniaka twego. (przetawa z nieprzyjacielem twym. B. G.). 4. † Z.: Bóg święty i moony Z. jest. Wuj. (zapalczywy. B. G.).

Zawistny, † Zawisny, × Zawisny, † Zawidliwy, † Zawidzny, † Zawisiciwy i. *pełen zawisłości*, *palący zawisłością*, *zazdrośny*: Szatan, on zawisiciwy a uporny prześladowca człowieka nędznego. Rej. Zawisnym, zazdrośnym na to patrzy okiem. Troc. (= *nienawistnym*; *zezem*, *zpodelba*). Z. jestem, zawistam. Kn. 2. *podejrzliwy*, *zazdrośny o kogo*, *o co*: Z. o swoją żonę (= *zelant*, *zelotyp*). Ofiara zawistnej miłości. Leop. (ofiara podejrzania. B. G.). Małżonek Z. Troc. U dawnych Polaków mąż o enotę swojej małżonki troskliwy nazywał s. zawistnym, a że troskliwość miała imię zawisłości; teraz ta troskliwość daleko gładziej zowie s. żaluzją i inne ma ciałe znaczenie. L. Brzydał, jaki zawisny o swoją żonę. L. Gdy o Bogu Pismo mówi, że Z. w miłości, znaczy to, że tego

zakazuje, gdy kto chwale z miłością najwyższą, Jemu samemu winną, kędy indziej przenośli. Wiśn. Zawidliwa miłość domu twego zjadła mię. Bud. (gorliwość domu twego zżarła mię. B. G.). 3. [Z.] *mściwy*.

† Zawistość, i, blm. p. Zawisć.

Zawistota, y, lm. y bot. (knoxia) *roś. z rodziny marzanowatych*.

† Zawisy nasienne, anat., p. Nasienny.

× Zawiszczenie, a, blm., czynność cz. Zawisć.

× Zawisć, i, il p. Zazdrościć.

† Zawisiciwie przys. od Zawisiciwy. L.

† Zawisiciwy p. Zawistny.

Zawisć, i, blm., † Zawistość, † Zawistnienie *zazdrość*; *nienawiść pochodząca z zazdrości*: Kain, zawiscią wzruszony, zabił brata. Baz. Z. spać nie daje. Tremb. Z. małżeńska = *miłość zazdrośna*, *podejrzliwa*, † *zelozja*, † *zeluzja*. Zawiscią małżeńską zdjęty. Troc. Z. (zazdrość) szalona. Troc. W zawisiei, w nienawisiei jest. Troc. Nieszczęśni nie mogą zawisć uniknąć. Tremb. Schniesz od zawisć. Kniaź. Z. zawisć nienawiść powstała. Rzew. Niech kraj na tym nie szkodzi, że mnie Z. prześluduje. Niem. Na ziemi naszej imię jej powtórzy Z. Fel. Z., którą czuł dla Tadeusza, tym moeniej habię przeciw Sopolcom porusa. Mick. Musim porzucić głupstwa nasze, nierozumy, próżności, lekomyślności, zawistki, prywaty, zgoła dziecinstwa. Krasin. Zdr. Zawistka.

[Zawislanka, i, lm. i] *nieszkancka zawisła*.

Zawislany p. Zawisłański.

Zawisłański, Zawislany, × Zawislany *za Wisłą, z tamtej strony Wisły będący, z za Wisły pochodzący*: Zawisłańskie województwa. L. Kraje zawislane. Nar. Tak mi mojej, mój Pietrze, lutni struny grały, a strunom zawislane echa porzeczniały. Zabl.

1. Zawisłe, a, blm. *miejsce, krajina leżąca za Wisłą, z tamtej strony Wisły*: Czasem nam wielka potrzeba każe pożywać na zawisłu chleba. Klon. Po zawisłu. Tw.

2. × Zawisłe przys. od Zawisły, *zależnie*.

× Zawislany p. Zawisłański. Troc.

† Zawisniak, a, lm. cy p. Zawistnik.

× Zawisnica, y, lm. e forma ż. od Zawisnik, *zawisznica*: Nieszczęśliwa Z. Marja. Stuart sławnej Elżbiety, królowej angielskiej. Jak. J. (emulująca z nią. L.)

× Zawisnie przys. od Zawislany a. od Zawisny, *zawisnie*: Kto więcej wierszów pad mnie w przedszym czasie złożył? kto z lepszym głosem śpiewał? Przy mnie ani piśnie Hermogen, sławny śpiewak, tylko klnie Z. L.

Zawisnienie, a, blm., p. Zawisnięcie.

Zawisnięcie, a, blm., Zawisnienie *czynność cz. Zawisnąć*.

× Zawisnik, a, lm. cy p. Zawistnik.

† Zawisny p. Zawistny.

† Zawisy nasienne, anat. p. Nasienny.

† Zawisł, a, lm. e p. Zawistnik.

Zawitać, a, ał gdzie, dokąd, do kogo *przybyć, zjawić s.*: Ja nadzieję mam, że tu zdrów wkrótce zawita. Dzień zawitał. Kn. (= *zawitał, zablysł, nadszedł*). Dziś mi dzień godny, dziś pierwszy raz zawitał. L. Zawitaj k nam, Duchu św. Op. Zawitaj, ranna jutrenko. Tw. Obrońca Polski, Chodkiewicz zawitał. Kras. Już do hrabstwa pan swego zawitał. Kras. Radość zawitała raz jeszcze do naszego domku. Błot. Król niebieski k nam zawitał. Pśn. Drejnar nie ba-

więc tu zawita, popasywał stąd o dwie mile. Boh. (= *stanie*). Nie trafiwszy do tamtego domu, do nas zawitał. Boh. Miły ten gość niespodzianie zawitał. Troc. Zawitała szczęśliwa godzina, dzień oczekiwany. Troc. Pocoś tu, kumie, zawitał? Miek. Zawitaj, Matko rodzona! Wóje. (= *witaj, bywoj*).

× **Zawitać, a, al** *zawijać, zaplatać*: Wiklić co, Z., splatać. Bobr.

† **Zawitatec, lea**, lm. *icy przychodzień, przybysz*: Mniejszej my kondycji w ojczyźnie swej własnej, niż Ormianie, Żydzi, do państw tych zawitaley. Smotr.

Zawitanie, a, blm., czynność cz. **Zawitać.**

× **Zawitanie, a**, blm. czynność cz. × **Zawitać.**

× **Zawitek, tka**, lm. *tki tok srebro*. L.

[**Zawitka, i**, lm. *i*] 1. *garść kłosów na niwie związana z tajemniczym zaklęciem przez czarownicę, który chce sprowadzić jakie nieszczęście na dom właściciela zboża*. 2. a. [Pokrytka] dziewczyna, która utraciła panieństwo; niewiasta z nieślubnym dzieckiem. 3. *brzeg zawinięty*, rzem. *felc*: Zaczęli odciągać worki za zawitki. Żer.

[**Zawitraj**], † **Zawitro** przys. *rano*.

† **Zawitro p.** **Zawitra**. Sł. wil.

† **Zawitrzny poranny, ranny**: Modlitwa zawitrzna. Sł. wil.

× **Zawity i. zawinięty**: Pierścień w płatek Z. Troc. [Zawita dziewczka] = *oczeptiona, młoda męszatka*. 2. *zawisły, zawikłany, poplątany*. 3. *Twarz zawita*. Troc. = *pomarszczona, pofalderowana*. 4. *sekowaty, zawity, wickrowaty*: Pień Z. 5. † **Rok** (= *termin*) Z. = *nieodwołalny, stanowczy, prekluzyjny, peremptoryjny*. Ks. Ł., Rej, Biel. M., Klon., Bobr. Skazano na pewny a na Z. rok przynieść świadectwo. Ort. Z. rok = *termin*, na którym strona pozwana koniecznie stanąć powinna. Cz. (Por. Czasokres). Przen.: Skoro ś. Izaśław do Kijowa wrócił, nieścił ś. śmierci z długu, będąc na rok Z. pozwany. Stryjk. Wszak nie Z. rok, będzie-ć to jeszcze w czas. Rej.

[**Záwiwa, y**, lm. *y*] p. **Zawierucha**. Pe.

Zawiatować, uje, ował *zacząć wiatować, mlezwać ś. na winout, wiatując zawołać*: Zebym tu miał swoją baterję, tobym im zawiatował! Reym.

Zawiatowanie, a, blm., czynność cz. **Zawiatować.**

Zawizować, uje, ował *stwierdzić podpisanem, notatką, pieczęcią, że ś. dokument widziało, że był przedstawionym, położył wizę na dokumencie; postarać ś. o wizę dla swego dokumentu*: Z. pasport.

Zawizowanie, a, blm., czynność cz. **Zawizować**: Ządał zawizowania rewersu przez komisję ekonomiczną. Kraus.

Zawlec, ecze, ókl, a, ekl nied. **Zawlekać, Zawłóczyć, † Zawłoczyć** i. kogo, co dokąd = *wlokąc zająć z nim; powlec aż dokąd, zaciągnąć*: Mysz zawłóczy wszystko do swej jamki. Zawłókt go za włosy na dwór. Troc. Stamtąd zawleczono ciało na rynek. Niem. Przen.: *pociągnąć, zagnąć, zapędzić, unieść*: Upominał, by ich nadzieja łupu dalej nie zawłókla. Warg. Przen.: *sprowadzić, przynieść z sobą*: Moda francuska i do nas za wleczoną została. Kaezk. Z. dokąd zarazę, cho: robę. 2. *zaciągnąć, powlec; wlokąc zakryć, zasłonić*. [Niebo zawlekane kieby piaskami rozwianemi-Reym.]. Oto samotny idę ja, a ścieżki mi zawłóczy mgła. Mark. 3. *nawlec; wlokąc zaciągnąć*: Zawłóczył igłę, nitkę. Troc. (= *przewlec nitkę*). 4. *nitkę = igłą zaciągnąć, zrobić zawłoką*: Z. wło-

sień koniowi spleconemu. 5. a. (dok.) **Zawłóczyć zabronować**: Zawłóczę siewbę broną. Kn. 6. × **Zawłóczyć = cerować**. Z. ś. 1. *zostać zawleczonym*: Niech ś. ani jedna setnia Z. nie da. Jeż. Powiadają nasi Polacy, iż słowo w księgi zawlecze ś. jednym piórkiem, ale z ksiąg nie wynidzie dziesięcią par wołów, byś zaprzągi i założył. Birk. 2. *powlec ś., zaciągnąć ś., zakryć ś., zasłonić ś., zająć*: Niebo zawlektó ś. chmurami. Rynek zawłókt ś. dymami, podniosły ś. głosy: gore! gore! Sienk. 3. *dokąd = wlokąc ś. zająć; dowlec ś., zagrabić ś., zaleźć*: Nie mogę ś. Z. do mojej matki, siły mnie odstępują. L. Gdy go żona z wielką biedą podpieiała, zawłókt ś. na łósko. Świt.

Zawleczenie, a, blm., czynność cz. **Zawlec**: Ostatni ratunek konia spleconego Z. włosienia i tak długo onego niewyjmowanie, aż sam wygnije, i rana ś. wyczyści. Lk.

Zawleczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zawlec** ś.

Zawlekać, a, al i Z. ś. p. **Zawlec.**

Zawlekanie, a, blm., czynność cz. **Zawlekać**: Igła szeroka do zawlekania tasiemki. Ozer.

Zawlekanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zawlekać** ś.

† **Zawłaczać, a, al** i † Z. ś. p. **Zawlec.**

† **Zawłaczanie a**, blm., czynność cz. **Zawłaczać**.
† **Zawłaczanie się, a** ś., blm., czynność cz. **Zawłaczać** ś.

Zawładać, a, al p. **Zawładnąć.**

Zawładanie, a, blm., czynność cz. **Zawładać.**

Zawładnąć, dnia, dnaj, a, daj, nied. **Zawładać** i **Zawładywać** kim, czym, nad kim, nad czym; gdzie = *zacząć wladac, zagarnac pod swoja wladze, zaplanowac, opanowac kogo, co, oswladnac kim, czym*: Z. państwem, czym umyslem. Nad Mariją zawładła teraz ręka wdowy Ludwiki. Turcy zawładli na półwyspie Bałkańskim. Waskwez w sidło wpadnie, krajów wschodnich nie ujrzy ani w nich zawładnie. Przyb. Moskwa gród, gdzie cary rosyjskie zawładny. Przyb. (= *władz, swoja zalozyli*). W początku roznamiętniony i oburzony, więcej sobą zawładnywał. Krasz.

Zawładnienie, a, blm., p. **Zawładnięcie.**

Zawładnięcie, a, blm., **Zawładnienie** czynność cz. **Zawładnąć.**

Zawładnywać, uje, ywał p. **Zawładnąć.**

Zawładnywanie, a, blm., czynność cz. **Zawładnywać.**

Zawłaszczalny który może być **zawłaszczony.**

Zawłaszczanie, a, blm., czynność cz. **Zawłaszczować.**

Zawłaszczyc, y, ył *zająć na własność*: Biliśmy ś. ... ale nie zmartwychwstał król, któryby zaklęcie w czynie wykonane (= *przysięgę koraków, że pobiją wrogów*) przyjął, osłonił koroną Piastów i Jagiellonów i dla Polski **zawłaszczyc**. Czajk. Ekon.: *Dobra **zawłaszczona** = stanowzące wyłączną własność osoby fizycznej lub prawnej.*

Zawłóczka, i, lm. *i*, **Zawłóczka** *sworzniak, zatyłczka, sztyft przetykający ś. przez otwór w końcu drążków, w tulejkach i t. d. dla łączenia lub przytrzymywania*. Łab. Z. a. szplint—rodzaj gwoździa przeciw spadaniu muterek, podkładek na osiach i t. d.

Zawłoczny przym. od **Zawłoka**, **Zawłoczny** *składający do robienia zawłoki, od **zawłoczenia***: Iglica **zawłoczna**.

Zawłoka, i, lm. *i*, 1. *zawleczenie, zawlekanie*. L. 2. *zasłona zawlekająca co, powłoka*: Księżyc

świecił w zawłokach przejrzystych ehmurek. Żer. 3. [Z.] *włóczęga, włóczykij, powsinoga, przybłąda*. Goł. Tak to zawsze s. dzieje tam, gdzie obcy Z. przed starymi sługami ma wejście do pańskiego serca. Chodź. Kiedy głodny czelek znajdzie s. we wsi, to już pewno Z. Kaczk. 4. zb. *włóczęgi, włóczykije, przybłądy*: Germanami zwą s. gromady zawłoki z eudzych stron świata. Pol 5. *bud. sztuka żelazna, nieco klinowata i splaszczona, która s. upuszcza w ucho ankrzy*. 6. a. × **Przewłoka** lek., wet. daw. *środek: taśma, knot, powrózek, które poprowadzono pod skórę i tam zostawiano, aby wywoływały i podtrzymywały ropienie*: Z. w bliskości oka i jej skuteczność w chorobach oczu. Narzędzia do zawłoki powiek, moszen, do zawłoki otworzenia. Czer. Z., *zawłoczny pod skórą włos, np. Z. przez pierś przeciągnięta*. Wolsz. Z. na karku skuteczniejszą bywa i lepiej wilgoci szkodliwe ściąga, niżeliby je dwa upusty ściągnać potrafiły, zwłaszcza w niemocach głowy i dolegliwościach oczu. Perz. Jak Z. na karku *setaceum* dawana bywa. Perz. Bydłotom w takiej chorobie trzeba przeciągać zawłoki. Wolsz. Z. pomykania włosówienicy w zawłocze bywa boleśse kontowi. Trzye. 6. wet.: *Zaciąg, Z. u bydła to, co u ludzi bielmo, łuszczyka, katarakta*. L.

[Zawłoki, ok, bhp.] *sznurowadła do chodaków*.

Zawłokowaty chir.: *Rana zawłokowata = rana postrzałowa tak powierzchowna, jak rana od zawłoki*.

× **Zawłoski, ów**, bhp. *darćie, targanie za włosy; zalebki*: Po onym urąganiu, po sprosnym upłwaniu, po bieciu, po zawłoskach i poszyjkowaniu przyszło do niezliczonych ran, do krwi rozlania. Groch. Rektor studenty w sprawach kryminalnych mniejszych, jako o Z. i skrwawienie, niewielkiej zwadzie, uczynione, ma moc sądzić. Herb.

Zawłóczenie, a, bhm., czynność cz. **Zawłóczyć**. **Zawłóczenie się**, a s., bhm., czynność cz. **Zawłóczyć s.**

Zawłóczka, i, lm. i p. **Zawłóczka**.

Zawłóczny p. **Zawłóczny**.

Zawłóczyć, y, ył p. **Zawlec**.

† **Zawnętrznie** przys. od **Zawnętrzny**, **zewnętrznie**. L.

† **Zawnętrzny** p. **Zewnętrzny**. Troc.

Zawnioskować, uje, **ował** *zadecydować w formie wniosku, wywnioskować, zakonkludować, wnieść z czego*.

Zawnioskowanie, a, bhm., czynność cz. **Zawnioskować**.

[Zawniwezc] *wniwezc*.

† **Zawnuk**, a, lm. i syn *prawnika, praprawnik*. I.

Zawoalać, a, ał p. **Zawoalować**.

Zawoalanie, a, bhm., czynność cz. **Zawoalać**.

Zawoalenie, a, bhm., czynność cz. **Zawoalić**.

Zawoalić, i, il p. **Za oalaować**.

Zawoalować, uje, **ował**, **Zawoalić**, nied. **Zawoalać** *zasłonić woalem, zakwiecić, okwiecić*. Przen.: Przezroczysta fala zawoalowana parą. Prus. Cicho, miękko, niby cień zawoala wesołość zamarszczek. Bht. Z. s. *zasłonić sobie twarz woalem, zakwiecić s., okwiecić s.*: Po drodze zawoalowałam s. szczerlnie. Rodz. Spotkał na schodach zawoalowaną damę, idącą pośpiesznie na górę. Bał.

Zawoalowanie, a, bhm., czynność cz. **Zawoalować**.

Zawoalowanie się, a s., bhm., czynność cz. **Zawoalować s.**

† **Zawodca**, y, lm. y = **Ewktor**. Glog.

Zawodliwy *groźący zawodem, niepewny, balamutny, zwodniący*: Stanowisko nienormalne, zawodliwe, groźne nawet. Jeż.

Zawodne, ego, bhm., leśn. 1. *dochód od wskazanania i wycechowania sążni*. Sł. wil. 2. *dochód od wskazanania kwatery na obszernych łąkach, którą ma kosić zadający robić siano za opłatą późniejszą od stoga*. Sł. wil.

Zawodniczy *tyczący s. zawodnika a. zawodnictwa, zapasniczy, wyścigowy*: Są, którym proch olimpski wozem wstrząsać miło, kres w cyrku Z., gdzie nie zawadziło zagrane w biegu koło. L. Biegać na zawodniczym placu. Troc. **Meta**, czas Z. Bobr. Z., ego, lm. **owie** rz. *zawodowca wyścigów*: Z., *praefectus agoni*. Kn.

Zawodnic, i, il *zatopić, zalać wodą*.

Zawodnie przys. od I. **Zawodny**.

[**Zawodnie**, a, lm. a] *mniejsza część wsi znajdująca s. z drugiej strony rzeki, jeżeli ta przepływa przez wieś*.

Zawodnienie, a, bhm., czynność cz. **Zawodnic**.

Zawodnik, a I. lm. cy a) *ten, co biegnie w zawody pieszo a. konno, zapasnik wyścigowy*: Pewny cel mają zawodnicy, do którego s. wyścigają. Gil. Jedna droga jest zawodnikom: począć biegać od przodku do końca, jako też od końca do przodku. Petr. *Przen. współzawodnik, rywal, współubiegający s., konkurent*: Ci dumni zawodnicy razem i domagają s. hetmaństwa. Stasz. c) † Z. *kurjer, goniec, biegacz*. Pot. 2. lm. ki = a) *koń wyścigowy, wyścigowiec, biegun*. Kwiat. Między końmi różność jest, gdyż niektóre są woźniki, drugie zawodniki, jedne kmiecie, drugie rycerskie. Trzye. Powodne konie, zawodniki, pocztowe konie wargeltu pewnego opisanego nie mają. Sz. Wojewoda multański królowi dwóch zawodników rączych przydał. Blaż. Na zawodniku koniuszy przybieży. Pot. Prosi, żeby pewnego mu dać przewodnika, jeszcze dziś na rączego chce wsiąść zawodnika. Pot. Oprócz polskich koni widzisz tureckie, neapolitańskie, hiszpańskie dzianety i zawodniki. Niem. Wybrane polskie zawodniki. Goł. b) † Z. *jeden z dwóch biegawów kuli ziemskiej*. Tuch. c) *hut. jeden z klinów bukowych lub grabowych, wbijanych za słup helzowe dla wzmocnienia rusztowania młotowego w fryszercie*. Lab. d) *mł. jeden z klinów do wzmocnienia ramion koła młyńskiego*.

× **Zawodnik**, a, lm. cy *ten, co zawodzi, zwozdziel, namiętniel*: Zbigniew winą, on wszystkiego przyczyną, on kłameą i zawodnikiem. Krasz. **Zawodność**, i, bhm., rz. od I. **Zawodny**.

I. **Zawodny** I. *zawodzący, na którego liczyć nie można, zwodniy, zwodniący, uludny, niepewny, omylny, balamutny, chybnny*: *Zawodna nadzieja*. Troc. Z. to człowiek. Troc. Napisy na barometrach o deszczu, pogodzie i t. p. są częstokroć zawodne. Sniad. Ten środek tak daleko jest Z., że nawet końcem powściągnięcia marnotrawstwa użyty, nie może być usprawiedliwionym. Sur. Obiecuje być jak najmniej zawodną. Krasz. 2. p. **Zawodowy**, 3. † Z. *prędkie, szybkie, rączny, lotny, żwawy, chybnny*: *Pompejskie łodzie lekkie, średnie, rączne, natrzec i umkną i otoczyły zgodne, cesarskie (Cezara) ciężkie i w miejscu stojące, skąd przyleniwszy i nie tak zawodne*. Chr.

Z. **Zawodny** *będący za wodą, stamtąd pochodzący (zarzeczny, zamorski)*. L.

Zawodować, uje, **ował** I. × Z. *chodzić w zawody, biegać w zapusy, ścigać s., wyścigać s., zapasniczyć s.*

Koń gdzie ma Z., tam... Wuj. Stąd ci znać, jeśli m., na tej szkapie zawodował. Alb. Przen.: Ni wiesz, ni ś. czujesz, przed kim głucha uciekasz, i stąd zawodujesz. Zebr. 2. × Z., przen. *współbiegac ś., rywalizować, konkurować*. 3. [Z.] *zajmować ś.* Zawodowanie, a, blm., czynność cz. Zawodować.

Zawodowiec, woa, lm. wcy *fachowiec, specjalista w pewnym zawodzie*: Zawodowców nie tylko z wyższym, ale i niższym wykształceniem, na palcach u nas policzyłyby można.

Zawodowo- p. Zawodowy.

Zawodowo przys. od Zawodowy: Kolej potrzebuje tylko ludzi młodych i Z. wykształconych. Rog.

Zawodowy I. a. Zawodny, Zawodniczy = a) *tyczący ś. zawodów, zapasniczy, wyścigowy*: Bieg Z. Koń Z. Przestrzeni placów zawodowych szranki. Zabł. b) Koń Z. = *pochodzący z przedniejszej stajni, rasowy, 2. tyczący ś. zawodu = powołaniu, specjalny, fachowy, profesjonalny*: Najemnicy mają spoidła w tak zwanych związkach zawodowych (trade-union) i w izbach syndykalnych (Fachverein). Instytut Z. Szkoła zawodowa. Kurs nauk w szkołach zawodowo-ogólnych (połączonych) nie powinien trwać dłużej, niż wymaga tego normalny kurs obu zakładów. Piet. Ruch zawodowo-związkowy kobiet. 3. lek.: Choroby zawodowe = *rozwijające ś. wskutek podziałania pewnych szkodliwości, zależących od wykonywania zawodu* (np. choroby kopcaków podziemnych). Niezdolność zawodowa = *niezdolność do pracy zawodowej*.

Zawodzenie, a, blm. czynność cz. Zawodzić: Przydał Andrzeja Karchowskiego dla zawodzenia straży, czeka w tej mierze biegłego. Biel. J. Niekiedy ozwało ś. na pastwisku Z. pastera, rozbrzmiało w powietrzu i umilkło. Niem. A. Doleciało go z oddali Z. skrzypiec. Ork.

Zawodzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zawodzić ś.

× Zawodzieciel, a, lm. e p. Zawódca.

Zawodzić, i, il i Z. ś. p. Zawieść.

Zawodzie, a, lm. a *miejsce za wodą*. Kn.

Zawoik, a, lm. i p. Zawój.

× Zawolsty *kręcony jak zawój, zwinisty, kręty, wichrowaty, walisty, pokrętny*: Drzewo zawoiste. Łuna pożarna to nakrywa ś. dymów sinych zawoistym zwałem, to bluzga wwyż i niebiosy iskier powrozami porza. P. N.

† Zawojca, y, lm. y p. Zawódca.

Zawojec, jca I. lm. jce = a) p. Zawój. b) [Z.] *myśl.*, p. Paszkot. 2. × Z., lm. jcy, × Zawojnik *człowiek chodzący w zawoju*: Dumni zawojce otomańskiego księżca. Wor. Gdyby zgoda, pewnieby zawojnicy z was mocy nie mieli. Wer. Odęty zawojnik swe gnuśne pieszczoły spiżowemi zawiera o stu zamkach wroty. Nar.

Zawojek, jku, lm. jki I. p. Zawój. 2. † Z. *część grzbietna futerka lisiego*. Ust. cen. Mamy sami lisy cudniejsze od niemieckich z zawojku i z szlamy. Pot. Lis cudny z zawojku. Zawojki = *rodzaj futra lisiego, czyli część lisów zwierzenia*. Got. 3. bot. = a) p. Lilja. b) (rosa turbinata) *roś. z rodzaju róży*.

[Zawojka, i, lm. i] I. p. Namiotka. 2. p. Sawojka.

Zawojkowy przym. od Zawojek: Zawojkowa szuba lisa. Ins. c. I.

[Zawojna, y, lm. y] *żerdź, drąg, wzdłuż wozu położony, którym ś. za pomocą łańcucha przymocowuje, przyciska ładunek na wozie*.

× Zawojnik, a I. lm. cy p. Zawojec. 2. lm. ki *wielka binda*. L. Z zawojnikiem go i z książką do grobu pochowano. Troc.

[Zawojnować, uje, owa] *przymocować, przycisnąć zawojną ładunek na wozie*.

[Zawojnowanie, a, blm.] *czynność cz. Zawojnować*.

Zawojować, uje, owa, nied. Zawojowywać I. *wojując zając; podbić, opanować*: Z kraj. Większą część żywota spędził w polu i na koniu, od Moraw do Bałtyku, odzyskując i zawojowując ziemię. Krasz. 2. przen. *opętać, obsiąć, pozbadnąć, ujeździć, osiodłać, opanować, ujarzmić*: Żona go zawojowała. On rozumiał, że go jedynego kocha, tak go zawojowała ta niewiasta plocha. Jabł. Skargi i wyrzekania przeciwko opłakanemu stanowi zawojowanych małżonków nadniemeńskich. Szaj. 3. [Z.] p. Skaptować.

Zawojowanie, a, blm., *czynność cz. Zawojować*. [Zawojowaty] *bury w przęgi*: Wilkołaki obrońnięte były siercią zawojowatą.

Zawojowy przym. od Zawój: Prześcierało całkowitzkie cienkie zawojowe z strzępczkami. Goł. (= *muślinowe*).

Zawojowywać, a, ał p. Zawojować.

Zawojowywanie, a, blm., *czynność cz. Zawojowywać*.

× Zawolski p. Zawołański.

† Zawołać, a, lm. e p. Zawoływacz. L.

Zawołać, a, ał, nied. Zawoływać I. *zacząć wołać; wołając odezwać ś., krzyknąć*: Wilk nawet człowieka tak oczami mami, że i Z. nie może, kiedy go wilk pierwej postrzeże. Lubom. Jeśli mnie będziesz zatrzymywał, to gwałtu zawołam. Boh. Niech tu zawołam. Troc. Zawołaj na gwałt, na ratunek. Troc. Kłamstwo! drugi zawoła. Mick. W niebo o pomstę zawołał. Mick. Dziecko zawołało: jeś! 2. kogo, na kogo = *zwrócić ś. do wołając*: Ruszajcie! kupiec na sługi zawoła. Mick. Na lud zawoła Mick. Z. kogo po imieniu. Zawołaj na psa, żeby nie szczekał. 2. do kogo, dokąd = *wezwać, przywołać, powołać*: Uchwacon był za gorąca i zawołał przed sąd. Ort. Kiedyby na kogo kto zawołał o dług a. oczkoli bądź inną rzecz. Ort. Zawołano Absalona, i wszedł przed króla. Leop. (powołano Absalona. Leop.; przyzwano. B. G.) Zabakaj go, bakaj go, chłopski wyraz = *zawołaj, wezwij*. Kn. Z. lokaja, niechaj ze mną pójdzie. L. Często do dyseypin i martwienia jako do zbroi zawoływała go ta pokusa. Birk. (= *ciągnęła, zachęcała*). Tu ja was zawołuję, chrześcijanie. Bals. (= *wzywam, zaklinam; zwracam ś. do was*). Zawołaj dziewczki. Troc. 3. † Z. kogo kim = *obwołać, okrzyknąć, wybrać, ogłosić*: Herakljusz, zawołany, cesarzem od żołnierzy, wybrał ś. przeciw Fokasowi. Skar. 4. † Z. *nazwać*: Lubo zrazu pisali ś. Jackowskimi z Bąkowa, potem jednak koło r. 1590 już Bąkowskimi zawołani. Nies. Toporczykowie pojmałi Hynka, pułkownika czeskiego, od tego czasu Hynkami pospolitym głosem zawołani. Nies. Najprzód w krakowskiej akademji doktorem filozofji zawołany Nies. (= *mianowany*). 5. [Z.] *wygłosić, ogłosić, obwieścić*: Zawołali zapowiedzi za indultem.

I. Zawołanie, a, lm. a I. *czynność cz. Zawołać*: Z., *exclamatio*. Kn. Czeaka na tym miejscu do zawołania panieza. L. (= *póki nie zawoła*). Na Z. a. na zawołaniu = *gotowusieńki, na skinięcie, na rozkazy, na podporządku, tuż*: Na wszystkie zawołania w pana dobrodzieja gotów będę. L.

Taką rzeczą i wolności nie nie musisz mieć? — Nie inaczej, zawsze na zawołaniu, zawsze na uwięzi L. Całe życie faraonowi służył, u kwindecy był na zawołaniu, marjasza nieodstępny przyjaciel L. Z. na gwałt. Troc. Wszystko było gotowe na Z. Korz. Łzy ma na Z. Bądź gotów na każde pana Z. Dm. Filip II miał na swe Z. inkwizycją i Jezuitów. L. (= na usługi, do rozporządzenia). 2. † Z. blm. *sława głośna, rozgłos, głośność*. Wen., Orzech. Miał ten bogacz przed światem wielkie Z. Wuj. (= *wzięłość, mir, znaczenie, powaga*). Królowa Saba, usłyszawszy Z. a sławę Salomonową, przyjechała, aby go skusiła w zagadkach. Leop. Nie zostawiamy zelżywości a smrototy sławie a zawołaniu naszemu. Leop. Uczynmy też mi sobie Z. a pójdźmy potykać ś. Leop. (uczynmy też i my sobie imię. B. G.). 3. † Z., lm. a *powołanie, stan, profesja, fach, specjalność, zawód*. 4. [Z.] *przeznaczenie, los*: Stepnął Jasio na podłogę, wykręcił nogę; nieszczęśliwe Z., chodźcie nie mogę. 5. her. *hasło*: Krzyk, którym spółklejnotnicy ś. zwolowali, odpowiednio do każdego godła, zwał ś. Z. (proklama). Śwż. Z., słowo lub godło jakie, na tarczach lub szyszakach wyrażone, służące do rozpoznawania ś. podczas bitwy. W bitwie grunwaldzkiej zawołaniem były słowa: Kraków, Wilno. Z. = hasło rodowe, godło. Sob. Poszczególne rody szlacheckie posługiwały ś. t. zw. proklamacjąmi, czyli hasłami, zawołaniem rodu swojego. Mał. Leliwa jest zawołaniem, t. j. proklamacją imionową, wskazującą praojca rodu, imieniem Lela. Mey. Ojcowiznę, jaka mi należy, odbiorę, ale rodu i zawołania z niemi trzymać nie będę. Krasz. Z., przydomek. Ks. Ł. Że ród ów Z. miał inne, a nazwisko Kalktugel spadło na jedną szlacheckiego szczepu latorośl dopiero w tym stuleciu, na którego koniec własnymi naszemi oczami patrzymy. Jun. (= *nazwisko*). Zaczęli wymieniać swoje imiona, herby, zawołania. Sienk (p. Godło).

2. **Zawołanie** przys. od **Zawolany**: Człowiek Z. uczony. Syr.

Zawolany l. im. od **Zawołać**. 2. przym. = a) *slawny, czynny, znany, okrzyczany, głośny, rozgłosny; doskonały, pierwszy, wyborowy, wytrawny; zamilowany, zagorzany, gorący, namięty*: Wyspa ta jest zawołana dla dostatku tam soli. Łęcz. Przytaczam zawołanych i doświadczonych gospodarzów naukę. Świt. Z. na kupie gnoju. Rys. (znają go w jego wsi. L.). I stał ś. zawołanym aż do kończyn świata. Wuj. Zawołana piękność. Z. myśliwy, gospodarz. Mędrzec Z., który wiele rzeczy użytecznych odkrył. Kras. Do tego wreszcie przyszedł, iż człek Z. Kras. Żył Jazłowiecki, rycerz zawołany. Niem. Zawołanym był lekarzem. Rzew. (= *wziętym*). Łebak Z. palestry. Rzew. b) *okazyły, uroczysty, solenny, świetny, uspaniałoty*: Kazimierz zawołanym obrzędem koronę bierze. Błaż.

× **Zawołaniec**, nca, lm. *noy* p. **Zawołanin**. Wor.

× **Zawołański**, p. **Zawołański**.

† **Zawołski** p. **Zawołański**.

[**Zawoła**, lm. i] *przybłąda, włóczga*: Ten Z., jak przyszedł razu jednego, tak i zezęł bez wieści. Dzierz.

† **Zawołski** p. **Zawołański**.

† **Zawoływacz**, a, lm. e, † **Zawoływacz** ten, co zawołuje, *wzywa, wzywacz*. L.

Zawoływać; uję, *ywał* l. p. **Zawołać** 2. *wzywać*: Upadam na kolana, wszystkich świętych zawołuję.

Zawoływanie, a, blm., czynność cz. **Zawoływał**, **Zawoływanin**, a, lm. *anie*, × **Zawoływaniec** *mieszkaniec zawołański*: Zawoływanie mają wiele w swym języku słów arabskich. Klecz.

Zawołyżanka, i, lm. i forma ż od **Zawołyżanin**. L.

Zawołyżński, × **Zawołyżński**, † **Zawołyżski**, × **Zawołyżski**, **Zawołyżski** za rzeką **Wołgą** *będący, położony, z za Wołgi pochodzący*: Przyszli do Europy z okolic zawołyżańskich. L. Zawołyżanicy Tatarzy po śmierci Zelandyna podzielili ś. wzdaniu o wyborze następcy. Cz. Tatarowie zawołyżscy, to jest za Wołgą rzeką mieszkający. Błaż. Horda Tatarów zawołyżskich jest rzeźbiona od rzeki Wołgi, za którą mieszkają. Paszk. Astrahańscy Tatarzy, inaczej zawołyżscy (z za Wołgi), odwiedzali Ruś niejednokrotnie. Rol.

× **Zawoniacz**, a, lm. e *ten*, *który co zawonia*. L.

Zawoniać, a, al p. **Zawonić** i **Zawonieć**.

Zawonianie, a, blm., czynność cz. **Zawoniać**.

Zawonić, i, il, nied. **Zawoniać** *zapelnąć, zaprawić wonią*: W powietrzu rozlewała ś. świeżość, zawoniona oddechem pola, niedalekiej łąki i lasu. Korz.

† **Zawonieć**, eje, al, † **Zawoniać**, nied. † **Zawoniać**, † **Zawoniawać** l. czym = *zapachnąć; zalecieć wonią, wydać woń czego*: Zawoniałam czym. Mącz. 2. *czego = zachwycić woni czego, powąchać, zachwycić węchem*: Wiele jest takich, którzy nie tylko skosztować, ale i zawonieć wina nie mogą. Wuj. (= *zniesić zapachu*). Zawoniał Bóg wdzięcznej wonności ofiary Noego. Leop. 3 *przen. zawiętrzyć, zwiętrzyć, zwąchać, przewąchać, rub, przeniuchać, domyslić ś., zmiarkować, pomiarkować ś., spostrzec ś.* Ciek.

Zawonienie, a, blm. l. czynność cz. **Zawonić**, 2. czynność cz. **Zawonieć**.

† **Zawor**, u, lm y p. **Zawora**. B. Sz.

Zawora, y, lm. y, † **Zawor** l. *zasuwa drewniana zewnątrz, zaporu, wrzeczędz, rygiel, zwieradło, u wrót u. wierzei*: Z drewniana. Woł. Z., vectis. Ps. flor. **Zawor** = wrzeczędz, drag, vectis B. Sz. Z., zapora, zaporaka, zasułka, zapadka żelazna do drzwi przybita. Kn. Zbudował miasta murywane, które miały bramy, zawory i zamki. Leop. (miasta obronne w murzech, z bramami i zaworami. B. B.). Już kruszył forty miedziane i zawory żelazne starł. Żarn. Bystre słońce we konie biją kopyty w zawory. Zebr. Próbowalem odejgnąć zawory — napróżno. Mick. ... byś mi uchylił bram zawory. Wyp. 2. [Z.] *klamka staroświecka drewniana, bez sprężyny, zapadająca w karb jedynie swoją ciężkością*. 3. *przen. tarcza, przedmurze, obrona; podwalina, fundament, twierdza*: Salickie prawo było prawie gruntem i mocną zaworą rzeczypospolitej. Baz. 4. † Z. *zawarcie, zamknięcie, niewola*: Które długo w ciasnej dyszaly zaworze, gwiazdy roznieciły ś. Zebr. 5. *zawada, zawała, przeszkoda, tuma, zagroda, hurykada*: Dziwne zawory morzu — miasto granie piasek założył mu racył Pan Bóg za statut i prawo wiekuiste. Wiśn. Dopóki nie zerwały ś. zawory oceanu i morza Czarnego, morze Śródziemne było tylko szepułym jeziorem. Stasz. Części południowe Ameryki są zawałone straszniemi góry; słońce nie mogły ś. żadną miarą przez te niezwykłe przepawie zawory. Stasz. 6. *zawarcie ś., zapchanie ś., zatkanie ś., zator przewodu w kanale jakim*. St. wil. 7. *patol.*: † Z., **Zawór** jelit = *zawężenie jelit, niedrożność jelit (ileus, volvulus, miserere)*. Zdr. **Zaworka**.

Zaworka, i, lm. i p. **Zawora**.

Zawornik, a, lm. i, **Zwornik** bud. *środkowa cegła lub kamień sklepienia, klinowato ociosany, zwierający jego połowy, klucz, sklepnik*: Z., kamień frambuzy, sklepnny, kamień sklep zawierający. Kn. Kamień w sklepieniu najwyższy, polegający na drugich, pospolicie nazywają Z. Zabł. Kamienie niższe nie mogłyby gmach usklepić bez zawornika. Zabł.

Zaworny przym. od **Zawora**: Użyj miecza za zaworną sztabę i załóż nią te wrota. Uj.

Zawoskować, uje, owal, **Zawoszczyć** *zarządzać, zakryć, zarównać woskiem; zaciągnąć, powolec, zaprawić roztopionym woskiem, powoskować, nawoskować*: Z. podłogę. Z. knot.

Zawoskowanie, a, blm., czynność cz. **Zawoskować**.

Zawoszczenie, a, blm. czynność cz. **Zawoszczyć**.

Zawoszczyć, y, ył p. **Zawoskować** I.

Zawotować, uje, owal *wotowaniem zdecydować, uchwalić*: Niemal ważniejsza jeszcze była druga część obrad, na której z powszechną zgodą zawotowano, iż... Sienk.

Zawotowanie, a, blm., czynność cz. **Zawotować**. [**Zawoz, u**, lm. **y**, **Najezdek**] *napiwo (zjazd) interesantów*: Do młyna przed Wielkanocą był straszny Z. (= wiele osób zjechało ś. ze zbożem do młyna).

Zawozic, i, il I. *zwożąc zapełnić, zasypać*: Z. dół piaskiem, gruzem, kamieniami. Z. rów. Troc. [Jakiś większy urząd ma przejeżdżać tamtędy i bez to przykazuja Z. wyrwy]. Reym. 2. p. **Zawieźć**.

Zawoźnie przys. od **Zawoźny** L.

Zawoźnik, a, lm. **cy** *ten, co zawozi; ten, co przyjechał do młyna ze zwożem dla zmielenia a. o wraca z mąką od młyna*: Gdyby szlachcic nadszedł na młyn i tamby gwałt komukolwiek a. i zawoźnikowi uczynił... Vol.

[**Zawoźno**] (jest) przys. *dużo* (jest) *zawoźników w młynie, wielkie skupienie podwoi w jednym miejscu*.

Zawoźny *przywieszony, dowieszony, sprowadzony skąd*: Tobie zawoźne z Afryki szkarlaty służą za szaty. L. Lekkoważnej monety korać przestań, zawoźną fałszywą z ziemi wywołuj. Błaż.

Zawożenie, a, blm., czynność cz. **Zawozić**.

Zawód, odu, lm. **ody** I. **Z.**, *zawiedzenie, zawodzenie aż za co, uprowadzenie daleko*. L. 2. *zapuszczenie ś., puszczenie ś., zapęd, skok, rozmach, rozpęd, zamach*: Z., bieg prędkości. Kn. W Z. bieżać, wskok. Kn. W lot, w skok, w Z., nagle, *raptim*. Kn. (= w cwał, cwałem). *Raptim*, kwapiąc, w Z., w lot, wskok, nagle. Mącz. (= co tchu, na jednej nodze, co żywo, co sił, na złamanie karku, duchem, w te pędy, pędem): Gdy chciał na koniu w skok i w Z., to mu ś. zasadził. P. Koch. Widziałem, jak biegła w Z., aby was przestrzegła, że ja idę. L. Jak zawodem, przybiegł do mnie z przestroga tam, kędy ja stałem. Jabł. Jednym zawodem zdobył twierdzę. St. wil. Za trzecim zawodem rzecz całą ukonczył. St. wil. Zawodem (prędkim gonieniem) mi konia znarowił. Troc. Jechać, lecieć, pędzić, bieżać Z. Troc. Czasowładny okręgów niebieskich Z. Troc. [A moja Marysiu, wyjdźże w zawodzie] (= prędko). 3. część. w lm. *bieg wyścigowy, wyścig, wyścigi, gonitwy*. Ciek., Kwiat. Z., bieganie na zawodniczym placu. Kn. Z. biegam albo na zawodzie, *curriculum conficito*. Kn. Poehlebniecy panu zwyciężyć ś., zapasy chodząc a. ś. w zawodzie wy-

biegając dobrowolnie dają. Kosz. Za nie wiecie, iż ci, którzy w Z. biegają, wszyscy bieżą, ale jeden bierze zakład. Leop. (ci, którzy w Z. bieżą. B. G.). Ten weźmie zakład, kto Z. ubieży. Pot. Puścić ś. w Z. o co. Troc. W Z., w zawody biegania. Troc. Zawody olimpijskie. Troc. Jadę w Z., abym rychlej stanął. Troc. Nie biegaj zawodu, powoli lepiej. Troc. Z. biegać. Błaż. (= biegać na wyścigach). Z. wygrywa. Otw. S. Na jej spojrzenie młodzież biegła zawodem, jak gdyby muchy do czary z miódem. Syrok. (= jeden przez drugiego). Zawody końskie, wyścigania na wozach, chodzenie zapasy, turnieje, gonitwy, bitwy pojedynkiem. Gór. I u zawodu, kto nie może być pierwszym, wiele ma przed trzecim, gdy wtórym przybieży. Gór. Czas miły trawia, goniąc się w zawody. Drużb. 4. *plac wyścigowy, szranki, arena*: Z., przestrzeń wyścigów, *stadium*. Głos. *Curriculum*, Z., t. j. miejsce, gdzie Z. puszczają. Mącz. Koniowi na zawodzie, gdy mu wolno wędziła puszcza, a iż ś. wysili, tedy czasem ledwie klusem do kresu przybieży. Rej. Z., miejsce zawodów a. plac biegania. Troc. Na zawodzie konni i piesi biegali. Troc. 5. *rzemiosło, zadanie życiowe, profesja, sposób do życia, zatrudnienie, w którym ś. kto wydoskonalił i któremu ś. oddał, specjalność, fach, branża, stan, któremu ś. poświęcił, powołanie*: Z. życia publicznego. L. (= karjera). Widzisz około tego nędznego świeckiego zawodu, jako ś. ludzie pilnie starają, jak szkapę harcują, jako je po kresu wodzą, dziwnie stroją. Troc. Piękny to Z., który ma na celu życie po zgonie i wiek nieśmiertelny; wszyscy doń dają, nie dochodzi wielu, bo prac nie znosi, tylko umysł dzielny. Zabł. A już do tego kresu Z. ś. nasz skończył, czytelniku łaskawy. Stryjk. Obracć sobie Z. Biegły w swym zawodzie. Z. duchowny, kapłański, naukowy, wojskowy. 6. † Z. *zakład*: Przegrać Z. Troc 7. **Z.** *zachód okow czego, pracałożona na co, kłopot, ambaras, impreza, zabieg, zamierzenie, przedsięwzięcie, zamiar, zamiysł, usiłowanie, kuszenie ś. o co*: Prózne zawody लेकर stare lata, choćbyś doktorów miał z całego świata. L. Daremny Z., niesmaczna praca. Kłok. Z. daremny. Troc. 8. [Z.] *nawrót, pmarót, powrotny raz*: Jeżeli dziecko raz już odłączone od pierśi sšie na drugi Z., to wtedy ma dwa serca i dwie dusze. W powiecie tym len sięja na trzy zawody, aby w czasie nieurodzaju jedna sięja udala ś. Przedz. Badany kilkoma zawodami, przecezy. [Na kilka zawodów] = kilka razy, kilkakrotnie. 9. [Z.] *zwyczaj*: Tera niema zawodu, żeby kurne chaty byli. 8. *stajnia rozpludowa*: Owe dzielne zawody koni. Star. Rozmnożyły ś. podobne zawody i po szlacheckich dobrach. Goł. 10. [Z.] *hodowla, zasiew, rozplód*: Ani na Z. nie zostało ś. mąki (= ani na nasienie). 11. *zawiedzenie, zwiedzenie kogo, zawiedzenie ś., oszukanie ś., omylenie, nieziszczenie nadziei*: Im większe nadzieje, tym boleśniejszy ich Z. Stasz. Mniej zawodu ma, prędko gdy komu odmówią. Min. Bez zawodu = niezawodnie, napewno, z pewnością. Spotkał mię Z. Dyznać zawodu (= zawieść ś.) [Płacze dziewczyna nad swoim zawodem].

Zawódca, y, lm. **y**. **Zawódzca**, † **Zawójca**, **Zawodziec**, † **Zawiedzeniec** I. *ten, co zawodzi czyją nadzieję, zwodzić*: Woła ś. tych swoich zwodzićców i zawodziećców nauki trzymać, niż słów Pańskich. Sak. *Zawiedziony zawodziec*! Pim. *Zawiedziecy z nas nasławiają ś.*, iż dufamy w samego Boga. Żarn. Jeśliby on koń

nie takiego po sobie do siódmego dnia nie pokazał, tedy on targ onego konia targiem ma zostać, a gdyby on koń był kradziony, tedy zawojca kupca onego konia swym groszem i nakładem zastąpić, oswobodzić i bez szkody jest winien uczynić. Orm. 2. × *zawódca* *prawy właściciel rzeczy, o którą toczy się proces w sądzie*: Z., autor procesu, długów, zapisów. L. Gdyby kto to imiennie, o co pozwany, komu puścił, urząd żalobnikowi odprawę do końca na onymże imieniu czynić ma, a dzierżący niczym tego zabraniać nie może, ale w tym zawódzcę swego patrzeć ma, który mu pienne imienie zawiódł. Stl. Gdyby kto pozwał o należność jakiej własności, a pozwany stawił zawódzcę, którego ten majątek sprzedał, tedy również pozwany i zawódca nie mają być uwolnieni od sądu, ale gdy pokaże się niesprawiedliwa sprzedaż cudzej własności, ta, komu z prawa należy, przysądzona zostanie, a pozwany poszukiwać ma zawódzcę; gdyby zaś ten Z. nie był osiadłym, natychmiast sprawiedliwość czyniona być ma dla poszukującego bezpieczeństwa u swego zawodcy. Cz. Jeśli by kto kogo pozwał o imienie, imię do niego mieć prawo, a pozwany stawiłby ku prawu zawódzcę, który mu to imienie, sprzedał a. jakimkolwiek prawem zawiódł; a gdy go ten Z. zastąpił, tedy jako ten zawódzca, tak i pozwany z prawa odchodzić nie mają, aż się ten zawódzca z żalobnikiem rozprawi, a gdzieby się pokazało, że zawódca niesłusznie cudze imię nie puścił, tedy temu, kto szuka prawa, przysądzone być ma, a on swoich szkód szukać na zawódzcy będzie. Stl. Kradzionej rzeczy gdy się kto imię u kogo, a ciągnie się na zawódzcę ten, u którego zastano, ma mu być dopuszczono. Magd. Pozwany, gdyby nie mógł na tych rokach za jaką słuszną przyczyną listów a. zawódzcy mieć, a brałby sobie w takowych rzeczach na drugie roku, tedy sąd ma mu tego dopuścić. Stl.

× *Zawódzcy* przym. od *Zawódca*, × *Zawódzcy* *zawodzący dubra, t. j. obciążający je zapisami, długami; odstąpiony, nabyty przez ustąpienie nabywcy, otrzymany od drugiego.*

× *Zawódzca*, y, lm. y p. *Zawódca*.

× *Zawódzcy* p. *Zawódzcy*.

Zawódka, i, lm. i *statek wodny przy młynie pływaku, sześć stóp szeroki, na którym spoczywa koniec wału.*

Zawój, oju, lm. oje i. *zawinięcie, zwój*: Wymyślono z lżejszego futra zawoje, czyli kołdry, do jednej poduszki przybyła i druga. Got. Z. *zawiasy* = *ucho zawiasy*. Z. tulipan, róży. Mick. Pomiędzy rozmaitemi roślinami królował bodiak o zawoju czerwonym. Jeż. (= o koronie czerwonej). Kujawą nazywają tu (na Kurpiach) bezdrzewne, piaszczyste, zgołobzone pagórki lub zawoje piasków, wśród lasów położone. Pol. (= *wydmy ślimakowato zwinięte*). Przen.: Tuli się pod zawoje nocy. 2. *zawinięcie około głowy*. Rej. Z. *niewieści* 3. [Z.] *plótno do zawijania nu weselu panny młodej*. 4. [Z.] *plac perkalu białego, długi na 5 łokci, noszony w święto przez mężatki*. Wójc. 5. [Z.] *owinięcie na gładkim czepku*. 6. a. × *Zawójka*, × *Zawójka*, † *Zawójce nakrycie głowy ludów wschodnich, turban*, × *turbant*, × *tulbant*, × *tulipant*: Wszyscy Turcy zawoje białe, noszą, tylko powinni z linii Mahometowej w zielonych chodzić. Paszk. Z. miękkiej bawełny Z. wity wkoło zdołał mu skronie i wesole czoło. P. Koch. Z. turecki, perski. Troc. 7. × *bandaż, binda*: Czarnym zawojem lewą rękę obwinął.

Troc. 8. *gatunek muslinu*: Z. bawełniany, zółtem określony. Troc. Z. *chamecham*. Troc. (= *leki muslinowy*). 9 a. *Ślimacznica, Wężownica* bud. *spiralne ozdoby na głowicy ślupa w porządkach jonicznym i korynckim*. Podcz. 10. *myśl. skóra owiśła u sarny pod gardłem* 11. zool. (turbo) *mięczak brzuchopęzły skrętowy, skąrlat, miesiącze k*. Zdr. *Zawojek, Zawoik*.

× *Zawójka*, i, lm. i p. *Zawój*. Wor.

Zawór, oru, lm. ory i. p. *Zawora*. 2. [Z.] *zórów studzienny*. 3. a. *Zawornik, Zwornik, Zamek, Klucz* bud. *kamień ściółkowy, najwyżej w sklepieniu leżący i zwierający jego połowy*: *Zwornik* w sklepieniu, kamień a. cegła kliniasto wykierowana do środka sklepienia, z których ostatni wierzchny, zamykający całe sklepienie, nazywa się kluczem. Jak. J.

Zawóz, ozu, lm. ozy, *Zawózka* *zawożenie, zawożenie, transport, dostawa, dowóz do jakiego miejsca*: Dodajmy do tego te niezliczone oborki, zaorki, zawózki, obwózki. Rol.

Zawózka, i, lm. i p. *Zawóz*.

Zawracać, a, ał i Z. s. *Zawrócić*.

Zawracanie, a, btm., *Zawrót* *czynność cz. Zawracać*. 2. p. *Zawracanie* s.

Zawracanie się, a s., *Zawrót*, niek. *Zawracanie* *czynność cz. Zawracać* s.: *Zawracanie głowy z oczu zaćmieniem, zamierzeń w oczu*. Kn

[*Zawraz*] *razem, wespół*: *Wyganiać* bydło gromadzkie Z. z dworskim.

× *Zawrąbek*, bku, lm. bki *miejsce zawrąbane*: Z. *blachy*.

× *Zawrąbiać*, a, ał p. *Zawrąbić*.

× *Zawrąbianie*, a, btm., *czynność cz. Zawrąbiać*.

× *Zawrąbić*, i, ii, × *Zawrębić*, nied. × *Zawrąbiać*, × *Zawrębować* i. *zagięszczy brzeg, obrąbić; zaobrąbić*: *Zawrąbiony*. Troc. *Zawrąbiony*, mający brzegi nieostre, ale rozłożyste i trochę załamane, jako w słoikach szklanych bywa. *lingulatus*, brzeżysty. Kn. 2. bud. *połączyć sztuki drzewa na wręby*.

× *Zawrąbienie*, a, btm., *czynność cz. Zawrąbić*. *Zawręć*, wre, wrzał p. 2. *Zawręć*.

† *Zawrewać*, a, ał p. 2. *Zawręć*.

† *Zawrewanie*, a, btm., *czynność cz. Zawrewać*: *Jaje z masłem zmieszane dzieciom na Z. oczu i klejowatą flegmę najlepsze*. Urzęd.

× *Zawrębić*, i, ii p. *Zawrąbić*.

× *Zawrębienie*, a, btm., *czynność cz. Zawrębić*.

× *Zawrębować*, uje, ował p. *Zawrąbić*.

× *Zawrębowanie*, a, btm., *czynność cz. Zawrębować*.

Zawręzać, a, ał p. *Zawrężyć*.

Zawrężanie, a, btm., *czynność cz. Zawręzać*.

Zawrężenie, a, btm., *czynność cz. Zawrężyć*.

Zawrężyć, y, yi, nied. *Zawręzać* stol. *dokmać* *platanu filungów*.

[*Zawrocie*, a, lm. a] p. *Zawrót*.

Zawrot, u, lm. y p. *Zawrót*.

[*Zawrota*, y, m. y] p. *Zawrót*.

[*Zawrotem*] przys. *wzajemnie, również*: *Bogu chwala, odrzekł pcesor i Z. pyta: A u was co słychać?*

Zawrotka, i, lm. i i. *droga na zawrocie, miejsce zawrotu, skrót*: *Ot i Z. do Szługurysów*. Rodz. 2. [Z., *Zawrotnica*] *gorzałka, wódka*.

[*Zawrotnica*, y, lm. e] p. *Zawrotka*.

Zawrotnie przys. od *Zawrotny*.

Zawrotnik, a, lm. i p. *Zawrotnik*.

Zawrotność, i, bhm., rz. od Zawrotny.

Zawrotny, Zawrotowy *l. tyczący ś. zawrotu, zawracający, zawrócony*. *L.* Zawrotne manowce. *Wor.* (= *kręte, pokrętne*). *2. × Z*, *przen. przewrotny*: W niezym nie dały ś. widzieć u nas zapłaty oburzeń zawrotnej demokracji. *L.* Na waszą sentencją, którąście one święte męża zawrotnym duchem potępili, nie pozwalam. *Baz.* *3. a. × Zawrotogłowy* *sprawiający zawrót głowy, odurzający, oszalamiający*: Ja tej zawrotogłowej pracy nie podjąłem ś. w nadziei jakiego zysku. *Stryjk.* (= *kłopotliwej, ambarasownej*). Jeśli zawrotnym na nią spojrzę okiem. *Krasiń.* Konieczna wprost zawrotnym perfumem zaprawiała powietrza. *Weys.* Snać nabyt już ciężyzy królowi dumy zawrotne, pragnął choć na chwilę ś. z nich otrząsnąć. *Ostr.* *S.* Musiało z początku wolno, potem szybciej, wreszcie ze wściekłą, zawrotną prędkością pędzić. *Gom.* (= *szaloną*). *Wir* walców doszedł do zawrotowej szybkości. *Weys.* Skrzydła ptaka w zawrotnym pędzie leżącego. *Bht.* Nad stroną otefłania, nad zawrotnemi przepaściami. *Dan.*

Zawrócenie, a, bhm., czynność cz. **Zawrócić**: *Pasiecznik* ma dzwonek albo miedziacę dla zawrócenia zburzanego roju brząkaniami. *Haur.*

Zawrócenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zawrócić** ś.

Zawrócić, i, il, nied. **Zawracać** *l. a. Z. ś.* cz. ni. *jadąc lub idąc zakreślić назад, skreślić w bok; nawrócić, skierować ś. w inną stronę, cofnąć ś.*: Jak ś. nie zawróci, jak nie pójdzie w las! (= *jak ś. nie odwróci, nie zawinie*). *Z.* w zad, w bok. *Troc.* *Z.* z drogi do domu. *Z.* w bok, w prawo, w lewo = *zobaczyć, posp. zbakierować, wziąć ś. w bok, w prawo, w lewo.* *Zawrót* ś., starcze, tu na igrzysko. *Mick.* Wjechał młody panek i, obiegszy dziedziniec, zawrócił przed ganek. *Mick.* *2.* kogo, co = *nawrócić, zwrócić, skierować w inną stronę*: W bok dyszłem mierzą, zawrócę ich. *L.* (= *zawrócę ich z drogi, aby do nas wstąpili*). *Z.* kogo z drogi (= *zniewolić go do wroczenia ś., cofnąć go*). *Zawracam* wóz, nawę, *circumflecto currum*. *Kn.* [*Z.* koniem]. *Zawrót* wóz, czołn, czołnem, wozem. *Troc.* *3.* oczy = *przewrócić, wywrócić, wykreślić, przewalić*: *Zawracać* oczy. *Troc.* *Konający* *zawraca* oczy. *4.* komu głowę = *odurzyć, zamęcić, oszołomić, zaproszyć, zakreślić, zacząć komu w głowie*: Gdy uchemielonym piwem, szmerem zatartym kto głowę zawróci i by masłokiem w szaleństwo obróci, to frleje stroi. *Gil.* *Zawraca* głowę wino, mąci. *Kn.* (= *kręci, szumi w głowie*). To wino głowę *zawraca*. *Troc.* *Przen.*: *Zawracać* komu głowę = *nudzić, zaprzętać głupstwami, niepokoić niepotrzebnie*. *Przen.*: *Z.* komu głowę = *przewrócić komu w głowie, zająć komu do głowy*: *Filozofja Kanta* zaczęła wielu głowę *zawracać*. *Koń.* *Piękna* edukacja dzieciom, kat wie, czym głowę *Z. L.* (= *przewrócić w głowie; obalenić, zaprzętać, zająć, nabić głowę*). Łaeno to, nie zawróci to głowy. *Kn.* (= *nie zakreśl ci ś. od tego w głowie, nie zaboli cię od tego głowa, nie namiesz sobie od tego głowy*). Ta kobieta *zawróciła* mu głowę. (= *zajęła go sobą, rozkochała go w sobie; stracił dla niej rozum, zadurzył ś. w niej, szaleje za nią*). Kobiety djabelnie umieją głowę *zawracać* mężczyznom. *L.* *Obudwu* naszym kobietom głowę *zawrócił*. *L.* *Gdzie* ś. tylko *po*każe, *piękność* moja wszystkim głowę *zawraca*. *L.* (= *odurza, obłniewa*). *Gładyszka* mu głowę *zawróciła*. *Troc.* *5.* [*Z.*] cz. ni. *odrzec, odpowiedzieć,*

odeprzec: *Dziadus* wnet *zawrócił* panu w te słowa. *6.* *anat., p. Natężyć. Z. ś. l. p. wyż.* *2.* (o oczach) *przewrócić ś., odwrócić ś., wykreślić ś., przekreślić ś., posp. przewalić ś.*: *Zawracają* ś. *konającemu* oczy. *Troc.* *Oczy* mu ś. *zawracają*. *Troc.* *3.* *przen. zakreślić ś., zakolować ś., zamącić ś.*: *Zawróciło* mi ś. w głowie (= *dostałem zawrotu głowy*). *Głowa* mi ś. *zawróciła* gorzej jeszcze, niż od starego węgryzna. *L.* *O* małżeństwie źle sędzić *żaden* nie umie, tylko ten, *któremu* ś. *głowa* *zawracała* a *prawie* *szalał* z mózgu. *Glicz.*

† **Zawrót**, i, lm. e p. **Zawrót**.

Zawrót, otu, lm. oty, **Zawrot**, † **Zawrót** *l. zawracanie, zawrócenie, zawracanie ś., zawrócenie ś.*: *Ogromna* skały *urwa* *runie* z gromotem do dołu, *rwie*, *wywraca*, *trzaska*, *na* *co* *trafi* w *zawrocie*. *Stasz.* *Nie* *naprawi* *sam* *Dedal* *upornej* *machiny*, *gdzie* ś. *sprzeczne* *trą* *zawrotem* *sprężyny*. *Nar.* *Przen.*: *schylek, zachód, koniec, kres*: *Na* *zawrocie* (*schyłku*) *jesieni*. *Troc.* *Z.* *żyćca*, *miesiąca*, *roku*, *schylek*. *L.* *2.* *wir, odmęt*: *Nierozmyslny* *marynarz* *ani* *wie*, *gdzie* ś. *o* *skałą* *otrąci* *a.* w *Z.* *wpadnie*. *Rej.* *Przen.*: *Wpęda* *Z.* *w* *ten* *Z.*, *który* *panuje* *na* *wielkim* *świecie*. *L.* (= *zamęt, rejuwach, rosgardjasz, rwetes, niepokój, tarapaty, trudność, zgiełk, zamieszanie, powikłanie*). *Dziwne* *są* *zawroty* *tego* *świata*. *Rej.* *3.* *Z.*, [**Zawrocie**] *miejsce, gdzie* ś. *co* *zawraca, gdzie* *zawracają, zakręt, skręt, kolano*: *Z.*, *zakręt, zawrót*. *Kn.* *Z.* *drogi, rzeki*. *Troc.* *Wóz* ś. *na* *zawrocie* *wywrócił*. *Troc.* [*Siąłem* *proso* *na* *zawrociu*]. *Dwanaście* *lat* *my* *przelewali* *krw* *na* *zawrociach* *świata*. *Zer.* *4.* *bart. choroba pszczela*. *5.* *patol.*: *Z.* *głowy*, † **Wartogłowość** (*vertigo*) *kręcenie ś., kolowanie ś. w głowie, kolowacizna, odurzenie*: *Z.*, *wartogłowość* *Spiez.* *Dwojaki* *jest* *Z.* *głowy*: *jeden* *lekki*, *w* *którym* ś. *tylko* *objekta* *wkoło* *obracają*, *drugi* *cięższy*, *w* *którym* *nie* *tylko* ś. *rzeczy* *wszystkie* *wkoło* *obracają*, *ale* *też* *i* *emia* *tak* *dalece*, *że* *chory* *podczas* *zaledwie* *na* *nogach* *utrzymać* ś. *może*. *Comp.* *Z.* *głowy* *uszny* (*v. ab aure laesa v. choroba Menièra*). *Z.* *głowy* *padaczkowy* (*v. epileptica*). *Z.* *głowy* *padaczkowy* *krtniowy* (*v. laryngea, ictus laryngeus*). *Z.* *głowy* *pochożenia* *żołądkowego* (*v. stomachalis*). *Z.* *głowy* *oczny* (*v. ocularis*). *Przen.*: *pomieszanie* *zmysłów, warjacja, obłąkanie, fiksjacja, bzik, szal*: *Liczba* *zon* *sprawowała* *wielki* *Z.* *głowy* *w* *domu* *dla* *nieuchronnej* *zadrosći*. *Kłok.* *Ten* *człowiek* *cierpi* *jakiś* *Z.* *głowy*: *koniecznie* *wpiera* *we* *mnie*, *że* *ma* *znajomość* *ze* *mną*. *L.* *Boże!* *cóż* *za* *okropna* *sytuacja!* *wielkie* *szczęście*, *jeśli* *nie* *dostanę* *zawrotu*. *L.* (= *jeśli* *nie* *oszaleję*). *Przen.*: *Sen* *to* *był* *filozofa* *tego*, *bo* *i* *uczzonej* *Z.* *głowy* *jego*. *Susz.* (= *urojenie, mzonka, marzenie, ułudanie, utopja, fikcja, przywidzenie*). *Przen.*: *zawracanie, zawrócenie, zaprznięcie* *głowy*, *ambaras, kłopot, kram*: *Mam* *z* *tym* *tylko* *niepotrzebny* *Z.* *głowy*.

Zawrótnik, a, lm. i, **Zawrotnik** *fl. drążek podobny do świecy, którym zapomocą chłuby szorce do ramienia przyciągają*.

Zawrózenie, a, bhm., czynność cz. **Zawróżyć**.

[**Zawrózenie się**, a ś., bhm.] *czynność cz. Zawróżyć* ś.

Zawróżyć, y, yl *zacząć wróżyć; wróżyć zapowiedzieć; × zawieszczyć, × zawieszcic*. [**Z. ś.**] *podchmielić sobie, zaproszyć sobie głowę, upić ś.*

† **Zawrzac**, a, al p. **Zawrzec**.

Zawrzały *który zaurzał, zapiekły, zastrupały, zaropiał*. *Wor.* *Zszedł* z *świata*, *ręką* *Swarana*

zabity, oczy, jak światło, kiedy dogorywa, piersi zawrzała krwią rana okrywa. Kras.

† **Zawrzanie**, a, lm. a czynność cz. **Zawrzać**: Zemgłości a zawrzania oczu, które bywają w zanku, pomazując sliną czczą wyczyścić. Urzęd.

× **Zawrzask**, u, lm. i **zawrzaszczanie**, **wrzasznięcie**, **wrzask**: Na pierwszy Z. wstaje, słucha, zadrział. Stasz.

× **Zawrzaska**, a, ał p. **Zawrzaszczed**.

× **Zawrzaskanie**, a, blm., czynność cz. **Zawrzaskać**.

× **Zawrzasknąć**, nie, nął p. **Zawrzaszczed**.

× **Zawrzasknięcie**, a, blm., czynność cz. **Zawrzasknąć**.

Zawrzasznać, nie, nął p. **Zawrzaszczed**.

Zawrzasznięcie, a, blm., czynność cz. **Zawrzasznać**.

1. **Zawrzęd**, **zawrze**, **zawarł**, [**Zawrzyć**], nied. **Zawierać** l. *zwarszy zaciągnąć*; *zamknąć*, *zaprzęd*: Dzwirze były zawrzony. Op. Prawica Twoja tam gdzie otworzy, nie zawrze żaden i zaś nie skorzej odwieść drzwi, gdzie Twój zamek zapadnie. Mias. Zawrzyj drzwi, dom. Troc. Ten, którego apteka rewidowana nie będzie... żeby onę zawarł i zawarł miał tak długo, póki revisionem od panów doktorów nie otrzyma (r. 1633). Z. flaszę. Troc (= *zatkać*). Z. kurkiem beczkę. Troc (= *zatkać*, *zaszpuntować*). Z. komu gębę, pysk, zamknąć, zapchać. L. Zawarł mu gębę. Troc. Zawarł paszczę krzykającej hydrze. Hrb. Gębę mu zawarło. Kn. (= *odjęło mu mowę*). Kiedym struchlałą ręką oczy twe zawierał. Nar. Przymówek ś. nie lękaj: któż zawrze niewyparzoną gębę? Bach. Przen: Z. świętych przyczynie chciał gęby i zasług ich wywrócić na ręby. Mias. Sen zawarł mu oczy (= *stulił*). Śmierć mu oczy zawarła. Troc. Zawarł oczy i mowę stracił. Troc. Dozwólcie więc, bym, zawierając powieki, zawarł je z tą pociechą... Niem. Drzwi zawarte, rzeczy zawarte. Troc. Pieką chwilami raay niezawarte. Ostr. S. (= *niezarosłe, niezasklepione, niezabliźnione*). Król rozgniewał ś. i zawarł ojca swego na jednym zamku. Hist. rzym. (= *zasadził w zamknięciu*). Z. granicę, drogę = *zamknąć*, *zagrozić*, *odciąć*, *zabarykadować*, *zatarasować*. Z. granicę, kraj, drogę. L. Gdy Wrocławianie nowe jakieś cia na nasze towary ustawili, Kazimierz Jagiełło kazał ziemie Z. i tam więcej nie dał z towary jeździć. Biel. M. Nie jest nikomu do enoty zawarta droga, każdemu do niej wolno, każdego do siebie przypuszczą, każdego do siebie wzywa. Górn. Port, ziemię, miasto zawarto. Troc. Port zawarty. Troc. Zawieram ciało, t. j. dziurki w skórze ścisłkam, *adstringo* Kn. (= *zatykam, zasklepiam, zapycham*). Zimno dziurki w ciele zawiera. Troc. To ziele ma siłę, ciało, dziurki w ciele zawiera jąca. Troc. W szachach: zawarł moję damę. Troc (= *osaczył, zaszachował, ruszyć jej nie mogę*). Dziś zawrze cię w ręce mojej, że cię zabiję. Leop. (dziś cię poda w ręce moje. B. G.; nie wypuści cię z rąk moich, nie uwolni. L.). 2. *skończyć*, *zakńczyć*, *uciąć*, *zamknąć*. Orzech. On, ojca obaczywszy, młłą rękę i głowę dźwiga upadającą. lecz już zawarł mowę. Bardz. (= *stracił mowę, odjęło mu mowę*). Mowę zawarł zaniemiały. K. G. Pan zawarł mowę słowem: spełniło ś. B. B. 3. Z., Z. w sobie = *zamknąć*, *zmięścić*; *objąć*, *otoczyć*, *ogarnąć sobą*; *pochłonąć*: Dwie linje proste figury nie zawierają. Sol. Granie (= *krawędzie*) zawierające, zawierająca linja = *zewnętrzna*. Troc.

I w tonieniu pochały godzin, którego zawarło morze ster trzymającego i opierającego ś. moeno. Birk. (= *pożarło*). Zabrnęła, aż jej biały ud z kołanem zawarł zdroj skłany. Mias. Świat, choć tak mały i ciasny w okręgu swym, tak przecię w sobie wiele zawiera i zmieszczą rzeczy wielkich, iż w nim zamykają ś. sposobnie i bez eiasnoty morze i ziemie i wyspy i lądy. Łęcz. Ta księga wiele uczonych w sobie zawiera materji. Troc. Mało mówi, a wiele w sobie zawiera. Troc. W tym rozdziale były zawarte te materje. Troc. Ohwałę jego wielkie zawierają księgi. Troc. 4. słowami, w słowach, mową, w mowie = *zamknąć*, *objąć*, *wyrazić*, *sprowadzić*, *zredukować do danych słów*. Lacedemończyey wszystkich w zwieżnej mowie celowali i w tym ś. ćwiczyli, żeby krótkimi słowy wiele Z. mogli. Bud. B. Zawarł rzecz w tych słowach. Krótkimi słowy, w krótkie słowa co Z. Troc. Któżby wszystkich wieków dzieje trochę ksiąg mógł Z.? Warg. Wielkie dzięki w krótkie zawieram słowa. Troc. 5. † Z. w myśli, myślą = *wywnioskować*, *wnieść*, *zakonkludować*, *umyślić*, *udeterminować*, *ustalić w myśli*: W swoich to myślach zawarł. P. Koch. 6. *skojarzyć*, *zawiązać*, *zabrać*: Z tak zacnym kawalerem Z. chcę dożywoćnią przyjaźń. L. Ona nie przystanie na to małżeństwo, które waepan Z. chciał ś. L. Z. pokój, sprawę, kontrakt. Troc (= *ustanowić wespół z kim*). Między sobą pomiar uczynili, granice zawarli i dani ustawili. Star. (= *ustanowili, ustalili; rozgraniczyli ś*). Zawarli uroczyste przymierze. Nar. Pierwszy raz pokój szczyry i stały zawarli. Mick. 7. [Z.] *zawrzęd*, *posprzeczad ś*, *pości ś*: Kto z drugim zawrze, pozbędzie ś. oka. Z. ś. 1. *zawrzęd siebie*, *zamknąć ś*: Zawarwszy ś., doma siedzieli. Wuj. (= *zatarasowawszy ś.*, *zabarykadowawszy ś.*). 2. *zostać zawartym*, *zamknąć ś*: Sprzątanie z pola ryche niemały pożytek uczyni, że ś. w czas bydło rozpuści, bo ś. tłusto może Z. na zimę Haur. (= *zamknąć w stajni*). Już ś. zawarł pokój. Troc. (= *nastąpił*). Sprawa ś. między nami zawarła. Troc. (= *zatławiła ś.*, *zakochczyła ś.*). 3. *zwarszy ś. zaciągnąć ś.*, *zapaść*, *zatrzasnąć ś.*; *zamknąć ś.*: Drzwi ś. zawarły. Troc. A niech ś. zawrzą złym usta przekłete. Groch. Wygrała prawda, gęby ś. zawarły. Groch. (= *zaniemiały, zamilkły*). Zawiera ś. wrzód, rana. Troc (= *zasklepia ś.*, *zaciąga ś.*, *zamyka ś.*, *zarasta ś*). Synowie Benjamin ś. gwałtownie zawarli. bijąc. Leop. (= *zawarli*). 4. *zamknąć ś.*, *skryć ś.*, *schować ś.*, *zostać*, *zataić ś.*, *przyciąć ś.* w kim, w czym; *wilknąć*, *zakraść ś.*, *wdać ś.*, *wedrzeć ś.*, *wcisnąć ś.* w kogo, w co: Narodowie ciepłych krajów nie są tak trwali w cudzych ziemiach, jak północni, bo ś. mor przedko między nie zawarze, iż mają pory otworzone w sobie. Biel. M. Wszystko w swej klubie; dźdze z nieba wypadły i w otworzonej zawarły ś. ziemi. Chr. Z. ś. w pogany. Pot. (= *zapędląć ś.*, *zagłębić ś.*). 5. Zawierać ś. w kim, w czym = *znajdować ś.*, *mieścić ś.*: Najtrudniejsza rzecz wiedzieć, co ś. w kim zawiera. Pot. (= *co ś. w kim święci*). Co ś. w tej mieszaninie zawiera? (= *co w niej jest? co wchodzi w jej skład? co ś. na nią składa?*). 6. † Z. ś. *zawikłać ś.*, *zaplątać ś.*, *wdać ś.*, *zapędzić ś.*, *zabrnąć*: W sroga i długą wojnę z nami ś. zawarł. Troc.

2. **Zawrzęd**, **zawre**, **zawrzal**, † **Zawrzać**, nied. † **Zawrewał** l. *zacząć wrzęd*, *zgotować ś.*: Przystaw do ognia w garku, niech zawre, potym odstaw i ostudź. L. Przen.: *zakipieć*, *zgotować ś.*,

wzburzyć ś., zapalić ś.: Wszystkie krew we mnie zawrzała. Z. gniewem. Przen.: powstać wrzawa, zakotłować ś., zagotować ś., zakiepieć: Po wyjściu jego wielki gwar zawrzało w salonie. Sroga bitwa zawrzała na całej linii od Mokotowa aż ku Wiśle. Sienk. Zawrzało morze straszną burzą. Przybysz. 2. × Z. zapiec ś., zastrupić ś., zapropić.

× Zawrzedzenie, a, btm., p. Zawrzedzenie.

× Zawrzedziałość, i, lm. i = Owrzodzenie: Zawrzedziałości w uściech ziele to pomaga, płócąc je nim. Syr. Serdeczny korzeń ranom i zawrzedziałościom zagnitym w uściech jest ratunkiem. Syr.

× Zawrzedziały = Owrzodziały.

× Zawrzedzić, i, il = Owrzodzić.

× Zawrzedzieć, eje, al = Owrzodzić.

Zawrzeszczenie, a, btm., czynność cz. Zawrzeszczenie.

Zawrzeszczeń, y, al. † Zwrzeszczeń, Zawrzasnąć, † Zwrzasnąć, × Zawrzasnąć, × Zawrzasnąć i. odezwąć ś. wrzaskliwie, wrzasnąć, zacząć wrzeszczeć, krzyknąć: Zawrzeszczeli zuchwale, mówiąc... Ptaszka naraz zawrzasną całym chórem. Ostr. S. Hufce zawrzasły. Ml. (Strzelec donośny) gromko zawrzasnął. Ml. Dzieciak zawrzeszczał = rub. rozdarł ś. 2. wydać głos właściwy sójce: Sójka zawrzeszczała. 3. kogo, co = wrzeszcząc zagłuszyć, zakrzywić.

Zawrzeszczenie, a, btm., czynność cz. Zawrzeszczenie.

Zawrzodowacenie, a, btm., czynność cz. Zawrzodowacenie.

Zawrzodowacić, i, il = Owrzodzić.

Zawrzodzenie, a, btm., czynność cz. Zawrzodzenie.

Zawrzodziłość, i, lm. i = Owrzodzić.

Zawrzodziły = Owrzodziły.

Zawrzodzić, i, il = Owrzodzić.

Zawrzodzić, eje, al = p. Owrzodzić.

[Zawrzysko, a, lm. a] szopa na krowy w halach.

† Zawrzysto przys. od Zawrzysty.

† Zawrzysty i. do zawierania, zamykania, zamykający ś., × zamczysty: Prędko Z., o zaniku, który ś. prędko zamyka. L. 2. zawarty, zamknięty, zaparty, zaciśnięty: Maciczne usta zbyt nie ziejące i otworzone ziele to leczy i otwór łona i macioę zawrzystą uczyni. Syr. Krwawnik wodny kwiaty ma na swym kłączu zawrzyste, jako jakie szyszaki. Syr. Żyłki z stolea wychodzące nabrzmiące i zapuchłe, zawrzyste ślepem hemoroidami zowią. Syr.

[Zawsie, a, lm. a] miejsce za wsią: Po zawsiu chodzić. Chałupa, co po zawsiu w lesie stała.

[Zawsiorno] p. Zawsze.

† Zawstyd, u, btm., p. Zawstydzenie.

Zawstydzić, a, al i Z. ś. p. Zawstydzić. Rej.

† Zawstydanie, a, btm., [Zawstydanie] czynność cz. Zawstydzić.

† Zawstydanie się, a ś., btm., [Zawstydanie ś.] czynność cz. Zawstydzić ś.

Zawstydlnia, y, lm. y, Mydlenieć, Mydlnica, Pawlina, Pawlinka bot. (koelreuteria) roś. z rodziny zapianowatych.

Zawstydzać, a, al i Z. ś. p. Zawstydzić.

Zawstydzenie, a, btm., czynność cz. Zawstydzać.

Zawstydzenie się, a ś., btm., czynność cz. Zawstydzać ś.

Zawstydzenie, a, btm., † Zawstyd i. czynność cz. Zawstydzić: Z. kogo. Kn. Uwielbię cię na zawstyd twoich nieprzyjaciół. Przyb. Ta ambicja posłuży mu kiedyś do niezawstydzenia tych krewnych, jakich mu Bóg dał przeze mnie. Krasz.

2. a. Z. ś. czynność cz. Zawstydzić ś.: Tak wielkiemu panu, jak widzę, żadna rzecz nie jest zawstydzenia godna. Baz. Z. ś., wstydzenie ś. czego, sromanie ś., wstyd. Kn.

Zawstydzenie się, a ś., btm., p. Zawstydzenie.

Zawstydziłość, a, lm. e ten, co kogo zawstydza a. zawstydził. L.

Zawstydziłość, i, lm. i forma ż. od Zawstydziłość L.

Zawstydzić, i, il, † Zawstydzić, [Zawstydzić], nied. Zawstydzać kogo = nabawić wstydu, okryć wstydem, zasromać, zażenować, zdetonować: Niechaj nie będą zawstydani ci, którzy Ciebie oczekawają. B. B. (= sromotnie zawiędzeni). Lica zawstydzone = oblane rumieńcem wstydu, wstydlive, zapłonione od wstydu. Z. kogo swą grzecznością. Z. ś. i. okryć ś. wstydem, oblać ś. rumieńcem wstydu, zapłonąć wstydem, zasromać ś., zażenować ś., zdetonować ś., spieć raka: Spuść oczy, zawstydź ś. L. Lepiej ś. krótko Z., niż długo żałować. Kn. Niech ś. zawstydą. Bud. Przen.: Zawstydziło ś. licem rubinowym zorze. Miek. (= zarumieniła ś., zaczerwieniła ś. zorza). 2. powstydzić ś., najesć ś. wstydu: Nie zawstydziś ś. zań. Kn. 3. kogo = mieć go sobie za sromotę, wstydzić ś. przyznać doń, zaprzecić ś. go wstydlive: Jeśli ś. będziem wstydzić prawdy Pana swego, zawstydą ś. on nas u Ojca wiecznego. K. G.

[Zawszany] zawszony, wszzyw, wszarz.

Zawsze, † Zawzdy, [Zawzdy, Zawszegdy, Zawszedy, † Zawzgy, Zawdy, Zawde, Zawdyk, Wse, Wsie, Zawsiorno, Wsiorno] i. przys. = a) na każdy raz, za każdym razem, w każdej chwili; ciągle, nieustannie, bez ustanku, bez przerwy, wiecznie, wciąż: Zawzdy. Ps. flor., Pat., Glos., S. Par., Kaz. 1555, Wen., Rej. Panie Boże, daj, aby to zawzdy, a jeśli nie może być zawzdy, tedy aby wdy często było z pożytkiem ludzkim. Baz. Bóstwo samo z siebie nigdy z żadnym stworzeniem nie mówiło, jedno zawzdy przez jaki instrument, a przez anioła, a przez proroka, a wdy przez jaki pośrodek do tego godny. Rej. Z. co robić. Kn. (= nigdy nie próżnować). Z. czynny. Przyb. Z. jedno sprykrzy ś. Przyb. (= jedno a jedno bez końca). Machmud spał tego a w tym wąż sunie ś. z góry, Turczyn śpi Z. Szym. (= wciąż śpi a śpi). Z. to będzie (= póki świat światem). Z. jednokową piosnkę śpiewa. L. Na Z. Troc. Raz na Z. Troc. Zabraniam ci tego raz na zawsze. L. Rozstali ś. na Z. Jesteś, jakaś była zawzdy. Krasiń. Zawzdy kanki (= nasze krasnotulki) w dziuplach wierzb starych ś. gnieździły. Glin. Juści że i mamrot i przekłętница też... ale zawzdy żona i gospodyni! Reym. Człowiek, choćby najlepszy, zawzdy w czymś skrewić musi. Orzesz. Przyszłość zawsze niepokoi nas żywych. Dyg. Zawdy i wszedy trza było Suhaja. Ork. Miałam wej takiego chłopaka, zawdyk czerwony na góbie. Bliź. Z. musi ś. spóźnić! 2. a. Zawszeć sp. w każdym razie, bądź cobądź, jakkolwiek bądź, pomimo to, wszelako, atoli: Ha! to prawda! ale Z. źle, myślę sobie, Kacz. Zawdyk to nieprzespieczna rzecz. Sienk. Lepiej zawdy podleżeć, niż przeskoczyć. Ork. Zawdy trzeba ś. spodziewać, że rozłaka może nastąpić. Ork.

Zawszeć p. Zawsze.

[Zawszedy] p. Zawsze.

[Zawszegdy] p. Zawsze.

Zawszenie, a, btm. i. czynność cz. Zawszyć. 2. lek. choroba wszawa, wszawica, wszawość, oblezienie wszami (phtiriasis).

Zawszyć, y, ył kogo, co = obdarzyć wszami, zapelnąć wszami: Zawszony, wszawy (pediculosus).

× **Zawściąg, u, lm. i, † Zawciąg i. zawściągnięcie, zatrzymanie, powściągnięcie, wstrzymanie, zahamowanie:** Którekolwiek słowa trzyma jego zdanie, ważne na Z. panny, zdobywa ś. na nie. Zebr. (fugientem posse morari).

Zawściągacz, a, lm. e, × Zawściągacz, † Zawciągacz, × Zawciągacz i. × Z. ten, który kogo a. co zawściąga. L. 2. bot. p. Zawciąg.

Zawściągac, a, al p. Zawściągac.

Zawściąganie, a, blm., czynność cz. Zawściągac.

× **Zawściągawać, uje, iwał p. Zawściągnać.**

× **Zawściągwanie, a, czynność cz. Zawściągawać.**

Zawściągnać, nie, nął. × Zawciągnać, nied. Zawściągac, × Zawciągac, × Zawściągawać, × Zawciągawać ściągnąwszy zatrzymać, powściągnąć, powstrzymać, zahamować, zatamować: Zawściągnij konia, liny. Troc. Z. urynę. Jasność sprawiedliwości już odeszła z świata, i słońce wdzięcznych promieniów zawściągnęło, a wszystkie ziemię ciemność złości ogarnęła. Żarn. Szezydłonogi Gradive, każ krwawej Bellonie, niech na chwilę zawściągnie uzbrojone konie. Kraj. Potrwaj, proszę cię, zgotujemy prze cię kozłatko: anioł odpowiedział: chociażbyś mię też zawściągnął. tedy ja nie będę jeść chleba twego. B. B. (choćbyś mię zatrzymał. B.G.).

Zawściągac moc. L. Przen. : pohamować, powściągnąć, ukrócić, powstrzymać, poskromić, stłumić, pomiarkować, utemperować, zreflektować, zmitygować: Niech będzie błogosławionym od Pana, który nie zawściągnął miłosierdzia swego od żywych i od umarłych. Wuj. (= nie cofnął). Gdzie zwierchność swywoli nie zawściąga, tam już powszechna niewola. Star. Pomierna bojaźń zawściąga animusz, ustawiczna zaś i do żywego dojmująca upadłych w zuchwałości podnosi. Pilch. (= tłumić). Nigdy go rozkosz tak nie zanęciła, iżby go od należytych zabaw Z. mogła. Pilch. Po zniszczeniu Olinjanów żaden z pogranicznych Filipa nie zawciągnałby. Nagur. Przeciwno sercu opornemu a zawściągniętemu niewiarą i grzechem. Rej. (= upartemu, zaciętemu). Oczy zwolenników, którzy szli do Emaus, były tak zawściągnięte, iż Jezusa poznać nie mogli. Żarn., Rej. (= przytępione, przyćmione). W bezzadnych narodach, gdzie swobodne możniejszych występki nie czują nad sobą zawściągającej ręki. Nar. Cóż może barziej Z. mięsopust pogański, jako przypomnienie i rozmyślenie męki okrutnej Pańskiej. Krń. Z. swawolę pospółstwa. Troc. Z. ś. i. zaciągnąć ś., zapasć:

Zawściągnęła ś. na twarz śmiertelna przyłbica. Żer. 2. przen. powściągnąć ś., pohamować ś., powstrzymać ś., pomiarkować ś., utemperować ś., zreflektować ś., zmitygować ś., zapanować nad sobą: Zawściągnął ś. Żdzara wśród swego napadu. Kon. × **Zawściągnięcie, a, blm., p. Zawściągnięcie. Troc.**

Zawściągnięcie się, a ś., blm., p. Zawściągnięcie ś.

Zawściągnięcie, a, blm., Zawściągnięcie czynność cz. Zawściągnąć: Wody. t. j. uryny zawściągnięcie. Ocz. Pościmy ku zawściągnięciu bujności ciała. Baz.

Zawściągnięcie się, a ś., blm., × Zawściągnięcie ś. czynność cz. Zawściągnąć ś.

Zawściągnięty, Zawściągnięty im. od Zawściągnąć. Żarn., Rej, Troc.

[Zawściągaczka, i, lm. i, Plotka] wstążeczka kolorowa do zawiązywania kołnierza koszuli.

Zawściec się, knie ś., kl ś., Zawścieknąć ś., × Zawścieklić ś. zapamiętać ś. w wściekłości, zaciec ś., zaciąć ś. w gniewie, zawziąć ś.: Skoro ś. rozeszła wieść. jako obcy nieprzyjaciel wszedł w granice, to ś. naród na śmierć zawścieklić, rozjuszył. Żer. Skuli mi ręce zawściekleni kaci. Syrok.

Zawścieczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zawściec ś.

× **Zawścieczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zawścieklić ś.**

× **Zawścieklić się, i ś., il ś. p. Zawściec ś.**

Zawściekły i. który ś. zawścieklić, zaciekły, zawzięty, zapamiętały, zajadły, wściekły. 2. [Na głowę mężczyźni kładą w zimie wielką czapkę, zwaną zawściekłą, z barana czarnego, z wierzchem granatowym, ze skrzydłami wysokimi, z wiązanymi wstążką modrą lub czerwoną].

Zawścieknąć się, knie ś., kl ś. p. Zawściec ś. Zawścieknięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zawścieknąć ś.

× **Zawściągacz, a, lm. e p. Zawściągacz.**

× **Zawściubić, a, al p. Zawściubić.**

× **Zawściubianie, a, blm., czynność cz. Zawściubić.**

× **Zawściubić, i, il, nied. × Zawściubić wściubiwszy zatknąć, założyć:** Pomóż mi zatykać koło pasa, rękę zawściubiaj. Alb.

× **Zawściubienie, a, blm., czynność cz. Zawściubić.**

Zawtórować, uje, al, Zawtórzyć zacząć wtórować = akompanjować, zagrać a. zaśpiewać do wtóru: Z. komu na flecie. Przen. : przywtórzyć; wtórując przyświadczyć, odezwac ś. jakby w odpowiedzi: Temu płacowi zawtórowało ze dwa tysiące ludu, przepelniającego cementarz. Krasz. Napieszasz komedyjkę, a my grać będziemy.— Wybornie, zawtórowało towarzystwo. Bał. Zawtórowali wodzowi śmiechem inni oficerowie. Sienk.

Zawtórwanie, a, blm., czynność cz. Zawtórować.

Zawtórzenie, a, blm., czynność cz. Zawtórzyć.

Zawtórzyć, y, ył p. Zawtórować.

Zawulstować, uje, ował blach. zawiąć brzeg arkusza blachy w rolkę, do jednego cala grubości mającą.

Zawulstowanie, a, blm., czynność cz. Zawulstować.

† **Zawulek, lka, lm. lki p. Zaulek.**

Zawycie, a, blm., czynność cz. Zawyc.

Zawycie się, a ś., blm., czynność cz. Zawycić ś.

Zawyc, yje, ył (o psie, wilku) odezwac ś. wyćciem, zacząć wyć: O północy szedł do lasu, tam gdy głosem zawył jako wilk, wilcy też zszedłszy ś., zawyli, na on ś. głos odzywający. Stryjk. Przen.: Zawyla tłuszcza (= ryknęła = wydała wściekły okrzyk, jęk). Przen., gm. zaszlochac, zajączeć z płaczem, zaryczec, ryknąć, jęknąć: Oddam wet za wet dobrodzieje, zawyje i ona, jak jej dokucze. L. Z. w bólu. Matki nieszczesne, eo ś. nie ukryły przed poganinem, przycisnąwszy do piersi dziatki swe, zawyły. Tw. Z. ś. zapamiętać ś. w wyćciu, zamęczyć ś. wyjąc: Chciał się Z. na śmierć. Tet.

[Zawyjek, jka, lm. jki] potylicza, tylna część głowy.

[Zawyknać, nie, nął] zawyc, zajączeć.

[Zawyknięcie, a, blm.] czynność cz. Zawyknać.

Zawyrokováć, uje, ował i. wydać wyrok, zadekretować. Przen. : wyrzec stanowcze zdanie o czym,

orzec, zadecydować, oświadczyć ś. w formie stanowczej: Tak ma być! — zawyrokował. 2. kogo, co = zasądzić wyrokiem, skazać sędownie: Wykupiwał zawyrokowanych na katorgę Polaków. Tok. Unikające zawyrokowanej kary, jako banita, życie swoje oddaje do rozporządzenia nim pierwszemu, który go spotka. Koż. (= wyznaczony wyrokiem). Odbył pokutę, na którą go zawyrokowano. Kasz. Zawyrokowanie, a, bfm., czynność cz. Zawyrokować.

[Zawyskać, a, ał] l. zawołać, zahuczeć, huknąć, zaśpiewać. 2. zawyć.

[Zawyskanie, a, bfm.] czynność cz. Zawyskać [Zawyta] rodzaj przkleństwa: A kajżeś ś. zadziła, Z. jedna! Dyg.

Zawzgórze, a, lm. a anat. (metathalamus) część mózgu ściśle do wzgórze (thalamus opticus) przylegająca i związana z nim.

Zawzięć, Zaweźmie, Zawzięł, nied. Zawzinać l. zabrać, zachwycić, zapać, wziąć z sobą mimochodem, za jedną drogą, po drodze: Z. co cudzego, auferre quid alienum per imprudentiam. Kn. Skarb monastyrski, który jest przy Eljaszu, jako chwale Bożej zawzięty, przywrócić kazał. Okol. Z. co cudzego. Troc. Z., wziąć z sobą. Ork. 2. † Z. na sobie suknię = zebrać, obcisnąć ją na sobie; zakasać ją: Colligere vestem, Z. na siebie suknią a. ś. wskasać. Mącz. Przen.: Locum gustavit, zawzięł z kolana, nie chce mu ś. stąd do domu. Mącz. 3. † Z. co skąd = powziąć, zaczerpnąć, otrzymać, odebrać, przejąć, zapożyczyć: Potym uzeł za grzechy swoje skrucę płacurodną, taką od Chrystusa zawzięł Piotr łaskę swobodną. L. Zaweźmie pochop do dzielności. Lubom. Szacunek osoby jego z nigdy niewychwalonych pism jego zawzięł. L. 4. † Z. gruntu = zarwać; zakorzenieć ś., przejąć ś., zachwycić gruntu, zakrzewić ś.: Czego kto w sześciu lat młodości nie zacznie, gruntu nie zaweźmie. Falib. Zawzięł siły. Otw. S. 5. † Z. zawiązać, zabrać, powziąć, zaurzędzić: Z Erykiem Władysław i Witold jawne przymierze i zjednoczenie między sobą zawzięli. Błaż. Kazimierz pokój i ustawy zawzięte Władysława brata z Krzyżakami potwierdził. Błaż. Rozejm między królami zawzięto. Błaż. Zawziętej ku mnie to przypisuję niełasce. Troc. Od pierwszej zawziętej z waćpanem znajomości. Troc. Zadatek zawziętej życzliwości. Troc. Zdawna zawzięta przyjaźń, nieprzyjaźń. Troc. Podług przyjaźni swojej, którąśmy między sobą zawzięli. Chmiel. 6. † Z. uszcząć, zacząć, rozpocząć, przedsięwziąć: Nową Siedmiogrodzianie na Polskę zawzięli wojnę. Nies. (= podnieśli). Zawziętą drogę pragnie wskok odprawić. Otw. S. Z. ś., nied. Zawzinać ś.] l. † Z. ś. zabrać ś., zebrać ś., podnieść ś.: Ktoby rzekł do góry: zaweźmi ś. a wrzuc ś. w morze, stanie ś. Sekl. 2. podjąć ś., wziąć sobie za zadanie, usiłować gorliwie, zapalić ś. do czego gorliwie, wysilić ś., uprzeć ś., zamyslić, umyślić, uwniąć, postanowić sobie, usadzić ś., zabrać ś. na dobre, zagiąć parol, postarać ś. usilnie: Szczypiąc mię, śmie i w tym naganiać, zem ś. tak trudnej wojny zawzięł był uchraniac. Otw. Już od kilku godzin siekiernicy ś. zawzinali, jeszcze nie było wyłomu. Dec. Pallas zawzięta na Troi zaturatę. Dm. [Kiedys taka, kiedys ś. tak zawzinas, to pokaz mi te jabko]. Jak ś. kobieta na co zaweźmie, dokonać tego musi. L. Kiedys ś. na co zaweźmiemy, nie nam nigdy nie przeszkodzi. L. Jak ś. zaweźmie, to mu weale głowę zawróć. L. Pryncypały wygnania Bolesława obawiały ś., aby syn jego, krzywdę taką pamięta-

jąc, mścić ś. onej nie zawzięł. Błaż. Z obojej strony, gdzie ś. miecz zaweźmie, krwi być rozlanie musi, bo jedni sieką, drudzy ś. bronią. Żarn. Zie szczęście, kiedy ś. gdzie zaweźmie, kto zahałować może? Podw. Chłobka kiedy zaweźmie ś. na śmierć, t. j. kiedy siły w pacjencie nie potrafią wstrzymać jej mocy, tedy i Salomon w takim razie nie potrafił. Perz. Jak ś. zaweźmie, choć z najlepszą chęcią, w kwadrans zmacham zupełnie. Krasz. Nie pójde! zawzinał ś., czując jednocześnie, że czyni naprzekór samemu sobie. Dan. Zawzięł ś., jak Zyd w tańcu. Prz. 3. na kogo, na co = wziąć ś. zajądle, zaciąć ś. zażarcie, zaciętrzewić ś., rozzłościć ś., zapamiętać ś., zaostrzyć zęby, zapalać niewiastnie, powziąć anę: A tyś ś., widzę, zawzięta na mnie. L. Za afront ten lud ów zajądł ś. i zawzięł cały. Jabł. Zawziętemu na swój honor tak odpowiedział. Troc. Za eoby ś. tam która miała na mnie zawzinać, skorom żadnej nigdy w życiu nie zahaczył? Sienk. 4. × Z. ś. zostać zawartym, zawiązać ś., nastać, skojarzyć ś., przyjsć do skutku ustalić ś.: Niech ś. od dnia dzisiejszego między nami przyjaźń zaweźmie. Pileh. 5. zająć, zawiązać, uszcząć ś., powstać, wybuchnąć, zarodzić ś., rozszerzyć ś., wynuknąć; pójść od kogo, od czego, wziąć początek, zrodzić ś.: Zawzięł ś. ogień. Troc. Ach, Boże, bez którego nie ś. nie zawzięto, i dla czegoż tak Twoich opuszczasz rąk dzieło? Dm. Powietrze morowe okrutnie ś. w wojsku Bolesława zawzięło było. Błaż. Zbóje, którzy ś. byli na ten czas w Polsce zawzięli, Kazimierz W. uskromił. Biel. M. (= zageśli ś., zagnieździł ś., rozmnożył ś.). Od narodu Włodzimierzów kijowskiej i wszystkiej Rusi książęta zawzięli ś. Błaż. O początku cerkwi z początku taki zwyczaj zawzięty dotąd zachowuje ś. Pim. (= zapoczątkowany). Gdy ś. wojna między Francuzami a Hiszpanami zawzięta. Nies. (= rozszrożyła ś.). 6. † Z. ś. przyjąć ś., zakorzenieć ś., zakrzewić ś., zmóc ś., wyhujac, zaplenić ś., zakwitnąć: Na takie serca gdy wpadnie słowo Boże, prze niesposobność ich Z. ś. tam nie może. Żarn. Na początku wiosny nie zaraz trzeba było wygnąć na pole, póki ś. słusnie nie zaweźmie pasza. Haur. Rolnictwo czy ś. może Z. gruntownie w tym kraju, gdzie zwierzechność nie wydała prawa dla jego zachęcenia? Świt. Miłość nauk i kunsztów zawzięta ś. pomatu między Francuzami pod trzecią królów familją. L. W armaty i w wojenne zawzięty machiny, ma ś. już ku stolicy. Tw. (= zasobny, obfity, zaopatrzony, zamozny). Spieszmy ś. w kraje święte, w infuty, w bogactwa zawzięte. Li.

Zawziętek,tku, lm. tki l. [Z., bfm.] p. Zawziętość: Miec na kogo Z. (= chrupkę; złość, urazę, anę do kogo). 2. [Z.] zapał: Głodni, ochrzypłi, poranieni, krzepią ś. zawziętkiem uczucia. Dyg. 3. † Z. zaczątek, początek, uszczątek, zaród, zarodek, zawiązek: Rzymianie swego Z. narodu do bogów przytaczali. Błaż. 4. † Z., † Zawzięcie poczynanie sobie, zamysł, przedsięwzięcie, zachód, zawód: Senatorowie Witolda w płochomyślnych, szkodliwych zawiątkach napominali. Błaż. My do zawiątku wróćmy ś. naszego. Błaż. Bogowie, zdarzenie zawzięciu mojemu. Zehr. (summa conjunctio. Krom.). 5. † Z. zawiązek, łączność, węzeł, spójnia, ogniwo: Między Jagiełłem a Witoldem wierny trwał zobopólnej zgody i miłości Z. Błaż. 6. † Z. zadatek, dowód: Przyjmij ten przyjaźni, życzliwości mojej Z. 7. [Z.] człowiek zawzięty, zaciekły, uparciuch.

[Zawziątka, i, blm.] 1. p. Zawziętość. 2. uraza, pretensja: Mieć zawziątkę na kogo.

1. Zawzięcie, a l. blm., czynność cz. Zawziątek.
2. p. Zawzięcie ś. 3. +Z., lm. a p. Zawziątek.
2. Zawzięcie przys. od Zawzięty: Zajmował ś. Z. czyszczeniem swojego ubrania. Nudzę ś. Z. Los mię przesładuje i trapi Z. Skrzet.
Zawzięcie się, a ś., blm., niek. Zawzięcie, czynność cz. Zawziąg ś.

Zawziętość, i, blm. l. a. [Zawziątka, Zawziątek] rz. od Zawzięty: Z. na kogo, przeciw komu, zaciętość, zażartość, zajądłość. L. Jeśliś żył w zawziętości z bratem twoim, pojednać ś. z nim powinieneś. Zachar. Nieukojoną ku nieprzyjacielowi Z. w sercu warzy. Bals. Głęboko w sobie Z. tę zataić. Tw. Niechaj Z. zła i popędliwa, zjadła nienawiść w sercu nie przebywa. Koch. W. W obudwu stronach siły, nie Z., ustawały. Troc. Jeszcze takiego zawziątka, jak dziś, nigdy u Majehra nie widział. Dyg. Nikt ze słów zawziętości ich poznać nie zdoła. Mick. Rósł z tego niemały zawziątek, i Fali-bożanie strasznie ś. odgrażali. Dyg. Podrapał ś. w głowę z pewną zawziątką. Karcz. Gdzie spojrzysz, wszędzie srogości i zawziątek. Kon. Dyć wesele od tego, by Z. stajała, i braterstwo a zgoda rosły między ludźmi. Reym. [Nie mam na nikogo wielkiego zawziątka. Zawziątka do niego za ustąpną wieść nie miał żadnego]. Byk. (= pretensji, ansy, urazy). 2. zawzięcie ś., uwzięcie ś., usadzenie ś. na co, uporczywe trwanie przy czym: Z. to nieprzełamana. Troc. Dziś niedowiarstwo za bystrość rozumu, Z. kosterstwa za zabawę osób godnego urodzenia, przewrotna chytryść za enotę nadworną są poczytane. L. (= uparte przywiązanie, słabość, zytka, pociąg, pasja). Szorując bielnię z zawziątką. Karcz. Zalecać ś. do niej wziąć na zawziątkę. Karcz. (= wziąć na kiel; na umór, na dobre).

Zawzięty 1. im. od Zawziąg. 2. zacięty, zapamiętały, zajądły, zapalczywy, zażarty, uporczywy w gniewie, nieublagany, nieprzejednany, zabity: Z. na kogo. Bardzo jesteś Z. Troc. Zawziętym tehnąć duchem. Troc.

Zawzinać, a, al i Zawzinać ś. p. Zawziąg.
Zawzinianie, a, blm., czynność cz. Zawzinać.
Zawzinianie się, a ś., blm., czynność cz. Zawzinać ś.

† Zawzniad, a, al ogłosić, oznajmić. Ps. flor.
† Zawznianie, a, blm., czynność cz. Zawzniad.
† Zawznieć, i, al zabrznieć: Z.. sonare. Ps. flor.
† Zawznienie, a, blm., czynność cz. Zawznieć.
Zawzdy p. Zawsze.

† Zawzgy p. Zawsze. B. Sz.
† Zawzynać, a, al zatłoczyć, zagnieść, zapchać, zatrzymać, wstrzymać: Wódka z poziomek zawzynać czyszczenie miesięczne paniom wzbudza. Syr. (? może: zatrzymane).

† Zawzzymanie, a, blm., czynność cz. Zawzynać.
[Zazahadlenie, a, blm.] czynność cz. Zazahadlić.
[Zazahadlić, i, il] p. Zahadlić.

† Zazbanie, a, blm. miejsce za dżbanem: Kaze on piwo nosić, z zazbania wygląda. Klon.
[Zazberczec, y, al] zadzwonić, zadzwiczyć, zabrzęczać: A tu coś zazberczy jej nad głową i odzywa ś. do niej ostry męski głos. Tet. Zazberczyły metalowe kółka przy ciupagach. Tet. Jak strzéliót, to jaże okna zazbercały. Niezadługo zazbercał dzwonek w zakrystji, i organy zahuczwały w kościele. Ork.

[Zazberczenie, a, blm.] czynność cz. Zazberczec.

[Zazbierywać, a, al] zbierać: Z. włókna.
[Zazbierywanie, a, blm.] czynność cz. Zazbierywać.

[Zazbójować, uje, ował] zabić: Béle koga, dziada ja nie zazbójował nigda. Tet.

[Zazbójowanie, a, blm.] czynność cz. Zazbójować.

Zazdrośnie, Zazdrośnie przys. od Zazdrozny. Zazdrozny, Zazdrośny, [Zazdrostny], † Zazdrośny, [Zazdrośny], † Zazdrościwy, † Zazdrośliwy, [Zazdrośliwy], † Zazrzywy, † Zazrywy, † Zawidiwy l. zazdroszczący, pełen zazdrości, zawiśny: Dziwnie ś. gryzie sam w sobie zazdrościwy człowiek, gdy darów Bożych a. których sam nie ma, a równe być swoim widzi, a. mniejsze ma, bliźniemu swojemu nie życzy. Hrb. Zazdrościwemu swoje rzeczy nie smakują. Żegl. Troc. Kto zazdrościw, sam sobie krzyw. Rys. Patrząc na cudze zbiory, zazdrośny schnie marnie. L. Cóż zazdrościwi z swych spraw za zysk mają? nienawiść cierpią, a nie nie wygrają. Rej. Nikogo nigdy nie znajdziesz zazdrościwym cudzej sławie prócz tego, który, wszystkimi niewstydy zmazany będąc, zwątpił, aby jego imię w potomne czasy miało być kiedy sławne. Zigr. Tym, którzy sławę jako czerw wiercą i dziurawią, t. j. obmowcom i zazdrościwym, twardą jest i cierpką enota. Birk. Człowiaka z rajy zazdrościwy wyrucił nieprzyjaciel. Groch. (szatan). Zbigniew, duchem fakeji tehnący a władzy wyższej w bracie swoim Z. Wg. Nie lada szturm w te czasy wytrzymał Pompejusz, z jedną stroną od zazdrośliwej skargi, a z drugą od lamentów mizernych czelka pospolitego. Warg. Mąż Z. (= podejrziwy, nie-spokojny o żonę). Gdy mąż trochę Z., znać, że kocha żonę. L. Strasznie Z. tak mię śpiegował, łajał, kiedym z którym mężczyzną gadała. L. Na pierwszym noelegu wyniknął pierwszy skutek Kazanowskiego kalumnji zazdrościwej. Boh. Zazdrościwe polyka śliny. Troc. Zazdrościwym okiem płacze na dobre powodzenie bliźniego. Troc. Z. o swoją żonę. 2. +Z. któremu zazdroszczą, zazdroszczony: Z., zazdrości podległy, któremu zajrzą drudzy. Kn.

Zazdrostka, i, lm. 1. p. Zazdrość: Dała ś. znać niejaka Z. Skar. Zazdrostki między równemi być muszą. Skar. 2. firanecka w oknie: Godzina, w której ś. zwykła pokazywać za swoją zazdrostką, jeszcze jest daleka. L. Świateł niema, zazdrostki pospuszczane, a tu cichy gwar, cichy szum i kroków szelesty ostrożne. Gliń. 3. bot. (ximenesia) roś.

Zazdrostnik, a, lm. cy p. Zazdrośnik.
[Zazdrostny] p. Zazdrośny.
[Zazdrostować, uje, ował] p. Zazdrościć.
[Zazdrostowanie, a, blm.] czynność cz. Zazdrostować.

× Zazdroszczać, a, al p. Zazdrościć.
× Zazdroszczenie, a, blm., czynność cz. Zazdroszczać.

Zazdroszczenie, a, blm., czynność cz. Zazdrościć.

× Zazdrościciel, a, lm. e p. Zazdrośnik. Troc.
Zazdrościć, i, il, † Zazdrościć, × Zazdroszczać, [Zazdrostować], × Zawiścić, † Zawidzieć, † Zawidować, † Zajrzeć uczuwać zazdrość, patrzeć na co zawiśnym okiem: Zajrzeć komu dobrego powodzenia. Troc. Nie zajrzyj, nie zazdrość szczęściu mojemu. Troc. Zawrzała walka na pióra

między Tomickim a rodziną Łaskich, którzy zawzięci Tomickiemu. Mor. K. Ach, niedozwolona w tym życiu zupełna szczęśliwość, byłem od siłu zazdroszczony. L. Jeśli nie zawieścił innym klasom cząstki swych swobód, tedy każda nowość wydawała mu ś. zdradną Sur. Pod sekretem zapowiadane chrcziny były częstokroć zazdroszczane. Chodź. Dziś anioł tobie niejedną zazdrościł. Mick.

† Zazdrościwie przys. od Zazdrościwy, zazdrośnie. Troc. Z., *invidiose*. Kn.

† Zazdrościwy I. p. Zazdrozny. 2. na robotę i t. p. = *chyttry*; *chctwy roboty, zabiegliwy, pracowity*. Skarb.

Zazdrość, i, blm., † Zajzdrość, † Zaizdrość, † Zazrość, [Zandrość, Zagroź], *zazdroszczenie, zawiść, dręczenie ś. cudzym dobrem; zawistne współubieganie ś.*: W każdej rzeczy Z., chyba w nędzy nie. Rys. Z. jest zwycaju psiego: wnet będzie jeden warczał. gdy głaszcza drugiego. Rej. Dawid przez Z. był wpaść w niełaszkę u Saula. Rej. Stąd im Z. urosła. Kochan. Musi człowiek miarę jakąś przystojną chować, chce-li obronną ręką ujęć zazdrości ludzkiej. Gór. Sieją między niemi Z., jednemu przy drugim większą łaskę pokazując. Gór. Spróchnienie kości. Z. Wuj. Szatańska Z. niech nad wami nie panuje. Skar. Z. szczerzej zazdrości pokazuje niezycielwość ku bliźniemu, i pokoju z nim żadnego mieć nie może, i zgody z nim nie chce. Skar. Z. z światłości ciemność rodzi, z śniegu smołę. Birk. Z. sehnje, gdy kogo widzi szczęśliwego... sama sobie męka. Birk. Z. rośnie w nas z cudzych dóbr, jakich a. my sami nie mamy, a. mniejsze mamy; a jeśli im równe, tedy przedsię tych, którym zajrzemy, w takiej czei i wadze być nie radzi widzimy, w jakiej sami jesteśmy. Baz. Niecnotliwa Z., chyba w niebie jej niemasz. Rys. Z. jest żalność i frasunek, przechodzący ludziom z cudzego szczęścia. Ot. Z. nie może jeno z fortunym być. Rej. Z. w nieszczęściu nie bywa ozdoba, gdzie szczęście widzi, pani to osobna. Rej. Zajzdrozny na ognisku kogut ś. potyka, orzeł orła, byk sięga rogatego byka, wszystkich Z. dostaje szkodliwymi sztychy, fryzowane prałaty i strzyżone mnięchy. Węg. Jako za słońcem cień idzie, tak za godnością Z. Biel. M. Z. z cudzego dobra ś. rodzi. Kn. Dla zazdrości nie pokazuj majątności. Rys. Z. jest dobra, gdy złemu dobrego zażrzy, a zła — gdy dobrym dobrego. Rej. Święci, wygnawszy od siebie żagiew zazdrości, błogosławieństwa swego obfitości wszystkim chcą użyzyć. Birk. Przed zazdrością w niebie nie być. Rys. (by nie mieć sobie zazdroznych). Kracząca Z. wnet od dokonania dzieł chwalebnych odrazi. Alb. Z. płacze na tych, którzy ś. cieszą, cieszy ś. z tych, którzy płaczą. L. Ten to srogi dziworod, też ludzkich nie syty, patrząc na twe zasługi, sławę i zaszczyty, ryknął. Niechaj ś. Z. puka, bodaj mi zajrzano, wolę to, niżby mię pożalować miano. Szymon. Kiedy Bóg zechce, Z. nie przeszkodzi. Rys. Zła zazdrości, zjadliwymi usty zarzucaś w wieku gnuśnym dni pełne rozpusty. Hul. Z. z palcy wyschłemi, twarzą siną, bladą. L. Chee kto konterfet zazdrości widzieć. przeczytaj poetę; blada, mówi, i chuda, oczy ma ponure. zęby zardzewiałe, pierś od żółci zielona, język trucizną obłany, śmiechu w niej nie pytaj. chyba gdy nieszczęście cudze widzi, usnąć nie może, bo ją frasunki nieśpiącą chcą mieć, sehnje, gdy widzi szczęśliwego, szarpa drugich i sama

w sobie targanie cierpi, sama sobie męka. Birk. Z. jęcza blada, co światłości nie cierpiąc, w czarnych lochach siada, nigdy prosto nie patrzy, zym tylko strzyże, żółcią pluje i splutą żółć za pokarm liże, smutna zawsze, chyba gdy ciężkie słyszy bole, każdy ją traf pomyślny ostrym sztychem kole. L. Z. ciężko znosi, gdy kogo równego w urodzeniu widzi być mienia zaciejszego. Błaż. Zazdrości z czego nabyć. Troc. Odzywa ś. święgotliwa, wrząca, drapieżna, nienasycona Z. Troc. Z. wewnątrz ssie, a przeto zdrowiu szkodliwa. Krasz. Niechaj ś. Zoil od zazdrości puka. Kras. Obla ś. żółcią zazdrości. Mick. Opity trucizną zazdrości, zdawał ś. obojętnym, a pękał ze złości. Mick. Z. i nienawisć Kainu wszczął pierwszy. Od. Z. towarzyszy powodzeniu, jak cień światłu. Prus. Z. miłosna; zawiść miłosna, zaluzja. L. Zdr. Zazdrostka.

× Zazdrośliwie przys. od Zazdrośliwy, *zazdrośnie*: Rzemiostło ich jest przegadywać o ludziach Z. i krytycznie posądzać. L.

× Zazdrośliwiec, wca, lm. wcy p. Zazdrośnik.

× Zazdrośliwy p. Zazdrozny.

Zazdrośnica, y, lm. e forma z. od Zazdrośnik: Leez żeby Z. sławy (Arachna) rozumiała, jakiej płacy za głupstwo swe wyglądać miała, przydała (Pallas) w czterech rogach (tkaniny) farbą oznaczone cztery spory, krótkimi znaki rozsądzone. Ot. Zdr. Zazdrośniczka.

Zazdrośniczka, i, lm. i p. Zazdrośnica. L.

Zazdrośnie przys. od Zazdrozny.

Zazdrośnik, a, lm. cy I. × Zazdrościciel, Zazdrostnik, × Zazdrośliwiec *człowiek zazdrozny, zawistnik*: Posiał djabeł nasienie, z którego urosłi niegodziwy, zazdrośnicy, porubnicy, świętokupy. Białob. To ni od kogo zadać ś. nam nie może, tylko od zazdrośliwa. Smotr. Z., zazdrościciel, zazdrościwy, zazdroszczający, *invisor*. Kn. Z. miłosny, małżeński, małżonek zazdrozny, zawistny. L. Dla zazdrośnika słówko wyrzeczone do ucha jest rzeczywistością. L. Co za naprzykrzony Z.! L. Doś to były mocne słowa dla zazdrośnika. Niem. 2. × Z. *współzawodnik, rywal*: Wymyślono (w szkołach) emulsów, po psułku zazdrośników. Kit.

Zazdrośny p. Zazdrozny.

† Zazdrowiec, wca, lm. wce *puchar, z którego ś. pije za zdrowie czyje; wilkom*.

† Zazdrownie przys. od Zazdrowny. L.

† Zazdrowny który ś. pije za zdrowie, *przeznaczony do picia za zdrowie, wivotowy*. L.

[Zazdrzeć, y, al] p. Zajzreć.

[Zazdrzenie, a, blm.] czynność cz. Zazdrzeć.

† Zazdybać, bie, bał *zdybawszy zastac, zając*: Wenera z Marssem pod jedną zadybana siatką. Ohr.

† Zazdybanie, a, czynność cz. Zazdybać.

Zazębiać, a, al i Z. ś. p. Zazębić.

Zazębianie, a, blm., czynność cz. Zazębiać: Łączenie przez Z. drzewa o drzewo. Podcz.

Zazębianie się, a ś, blm., czynność cz. Zazębiać ś.

Zazębić, i, il, uied. Zazębiać I. *zaciąć w ząb, w zęby, zrobić zębatym*: Kolo zazębione. 2. *zaczepić zębem*: Z. i odzębis machinerje, których kołami zębatymi ruch ś. przesyła. Łab. Z. ś. *zaczepić ś. zębami*: Dokonywają ś. sprawy pomimo nas: kolo ś. zazębiają za kolo zębate, nie dbając przecie o to, że zmiażdżą wycięzoną duszę. Żer. Przen: Zazębia ś. ze zgrzytem chwila cierpienia, o chwilę cierpienia idzie głuchy czas. Grb.

Zazębienie, a I. blm., czynność cz. Zazębić. 2. lm. a *wycięcie zębate, brzeg zębaty*: Z., kształt wy-

cięcia zębów w kołach zębatych; rysunek, czyli profil zębów zazębiających s. Łab. Anat. Z. kości czaszkowych = *szew zębaty* (sutura dentata).
Zazębianie się, a s., btm., czynność cz. Zazębić s.

[Zazga, i, lm. i] *mała piaszczysta wydma wóról pola.*

† Zazginąć, nie, nął *zaginąć.*

† Zazginienie, a, btm., czynność cz. Zazginąć: Potym nam wszystkim upadek, Z. Podl.

[Zazgrzybieć, eje, a] *zajść zgrzybiałością.*

[Zazgrzybienie, a, btm.], czynność cz. Zazgrzybieć.

[Zazgrzypieć, i, a] *zaskrzypieć, zarzępolić:* Popróbował palcem strun, zazgrzypiał na nich krótkim smykem. Tet.

[Zazgrzypienie, a, btm.], czynność cz. Zazgrzypieć.

Zazgrzytać, a, ał, † Zagrzytać, Zazgrzytnąć, † Zagrzytnąć, † Zagrytać, † Zagrytnąć I. *zacząć zgrzytać; zaszczekać, zgrzytnąć:* Dzik, postrzegszy go, ostrym kłębem zazgrzytnę. Tw. Z. zębami. Przen.: *zaskrzypieć, skrzypnąć:* Jak trzaskający piorun, zazgrzytły zawiąsy, rozwód drzwi wielkich wydał skrzypliwe hałasy. Przyb. Kielich zaświstał, zazgrzytał. Mick. Sanki zazgrzytały na bruku wielkiego, podspanego wysoko podjazdu. Kow. Czasem kamień pod stopą zazgrzytał. Sienk. (= *zatrzeszczał, zachrzęścił, zachrupał, zachrobotał*). 3. kogo, eo = *zatrzeć, zagłuszyć zgrzytaniem.*

Zazgrzytanie, a, btm., czynność cz. Zazgrzytać. Zazgrzytnąć, tnie, tniał a. † tł p. Zazgrzytać. Zazgrzytnienie, a, btm., p. Zazgrzytnięcie. Zazgrzytnięcie, a, btm., Zazgrzytnienie czynność cz. Zazgrzytnąć.

Zaziajać się, a s., ał s. *zziajać s., zadyszeć s., zadychać s., zatechnąć s., zdyszeć s.:* Zaszargać s. aż po pas. zgrzać, spocić, Z. L.

× Zaziajały p. Zaziajany.

Zaziajanie się, a s., btm., czynność cz. Zaziajać s.

Zaziajany, × Zaziajały *który s. zaziajał, zziajany, zadyszany, zdyszany:* Aż on mnie znou zaziajały napada. Kon. St.

† Zaziąbiać, a, ał i Z. s. p. Zaziębić.

† Zaziąbianie, a, btm., czynność cz. Zaziąbiać. † Zaziąbianie się, a s., btm., czynność cz. Zaziąbiać s.

† Zaziąbić, i, ił i Z. s. p. Zaziębić.

† Zaziąbienie się, a s., btm., czynność cz. Zaziąbić s.

† Zaziąbnąć, bnie, bniał a. bñ p. Zaziębnąć.

† Zaziąbnięcie, a, btm., czynność cz. Zaziąbnąć. Zazieleniać, a, ał i Z. s. p. Zazielenić.

Zazielenianie, a, btm., czynność cz. Zazieleniać.

Zazielenianie się, a s., btm., czynność cz. Zazieleniać s.

Zazielenić, i, ił, nied. Zazieleniać, † Zazieleniwać I. *zakryć zielonością, uzzielenić, umiać:* Wiosna, nastawszy, ziemię ogrzewszy, ziola i drzewo rozliczne zazieleniwszy i kwiatki rozlicznie umalowawszy, lato ze sobą przywodzi. Rej. Deszcz pomierny zawždy piękniej ziola ożywia i zazieleniwa, niżli ów gwałtowny. Rej. 2. *zafarbować, zamazać na zielono; powalać w czym zielonym, pozzielenić. Z. s. a. Zazielenieć I. ukazać s., zamajaczeć w zielonym kolorze. 2. zajść zielonością, okryć s. zielonością, zacząć zzielenić s.:* Łąka zazieleniła s. *Herbesco, zazieleniłam s. Urs*

Ziemia, mrozy umorzona, zaś na wiosnę obżywiona bywa, drzewo, listki zrzuciwszy i jakoby uschnąwszy, zaś s. ku latu zazieleniwa i wdzięczne kwiateczki z siebie wydawa. Żurn. Jak przyjdzie wiosna, wszelki gaj zazielenieje. Nagur. Niechaj wie, że tu s. trawa nie zazieleni dla niego. Kacz. Już trawka zazieleniała. Krasz.

Zazielenieć, eje, ał p. Zazielenić.

Zazielenienie, a, btm. I. czynność cz. Zazielenić. 2. a. Z. s. czynność cz. Zazielenieć, Zazielenić s.

Zazielenienie się, a s., btm., p. Zazielenienie. † Zazieleniwać, a, ał i † Z. s. p. Zazielenić. † Zazielenianie, a, btm., czynność cz. Zazieleniwać.

Zaziemski *znajdujący s. poza ziemią, nadziemski, zaświatowy:* Śpiewająca ta kraina zaziemskie chóry przypomina. Len. (= *niebiańskie*). Rozprawił o tajemnicach zaziemskiego życia, o świecie duchów. Chm. Z. strumień promiennego światła. Pszk. Z. mrok. Asn.

Zazierać, a, ał p. Zajrzeć.

Zazieranie, a, btm., czynność cz. Zazierać.

Zazierka, i, lm. i, Gilja bot. (gilja) *roś. z rodziny poziolkowatych.*

Zaziewać, a, ał, × Zaziewnąć I. *cz. ni. zacząć ziewać; ziewnąć. 2. co = ziewaniem zatrzeć, zagłuszyć. Zaziewać s. żart. zaszkodzić sobie, zadać sobie śmierć przez zbyt długie ziewanie:* Z nudów można na śmierć Z. s. Ta namiętność jeszcze jakoś mię trzymała, inaczejbym s. na śmierć zaziewał. Krasz.

Zaziewanie, a, btm., czynność cz. Zaziewać.

Zaziewanie się, a s., btm., czynność cz. Zaziewać s.

× Zaziewnąć, nie, nął I. p. Zaziewać. 2. p. Zazionać.

× Zaziewnięcie, a, btm., czynność cz. Zaziewnąć.

Zaziębiać, a, ał i Z. s. p. Zaziębić.

Zaziębianie, a, btm., czynność cz. Zaziębiać.

Zaziębianie się, a s., btm., czynność cz. Zaziębiać s.

Zaziębić, i, ił, † Zaziąbić, nied. Zaziębiać, nied.

† Zaziąbić kogo, oo = *zziębic a. oziębwszy zaszkozić mu, przyprawić go o chorobę, przeziębic:* Z. żołądek. Troc. Na zaziębiony żołądek lekarstwo. Ślesz. Z. rosnące ciasto = *oziębić, ostudzić przez niewagę.* Nie zaziębiaj ciała, też go nazbyt nie pal. Rej. Z. s., × Zaziębnąć, † Zaziębnąć *zziębic s. a. oziębwszy s. zachorować; przeziębic s.:* Gdy chorey wyjdzie z łóżka i zaziębi s., może biegunki dostać. Perz. Ciało zaziębio. Troc.

Zaziębienie, a I. btm., czynność cz. Zaziębić. 2. lm. a, Zaziębienie s. *choroba, spowodowana zbyt długim oziębieniem s., przeziębienie (refrigerium, refrigeratio):* Choroba z zaziębienia.

Zaziębienie się, a s., btm., niek. Zaziębienie czynność cz. Zaziębić s.

× Zaziębliwa, y, lm. y p. Zaziębłość.

× Zaziębłość, i, × Zaziębliwa I. *przymiot, stan tego, co zaziębiło, co zazięblo:* Wino takowe od nawietrzania i zaziębłości, zwłaszcza maclej, użyteczne. Syr. Choroba z zaziębliwy. Sien. 2. *to, co zazięblo, zamarzło, odziębliwa, odziębliwa, miejsce odziębione, zamróz = mróz w ciele:* Z. Rej. Rzepa z sadłem gęsim zamróz a. Z. z nóg wyciąga. Syr. Śpiwzród zaziębliwą wyciągnie, gdzie przyłożysz. Sien.

Zaziębły I. × Z. zaziębio y, wystudzony, ostygły, zastygły, × zachłodły, × ochłodły: A żywe

ciepło rozległo ś. w ciełe zazięblým, wyschłym po długim zbyt poście. Kon. Przen.: *oziębły, obojętny, apatyczny*: Nie dozwala mu być zazięblą myślą (Rej), ale wesołego oblicza. Krasz. Zaziębla starość. Rej. Zaziębla myśl, co ś. to rozumem a stałością nie sprawuje, i jeśli kiedy bezpieczna a wesoła być może? Rej. 2. †Z. zimny, mroźny: Za latem błotna jesień przychodził, a za jesienią zaziębla i niewdzięczna zima. Rej.

× Zaziębnać, *ębnie, ał* p. Zaziębić.
× Zaziębnienie, a, błm., p. Zaziębnienie.
× Zaziębnienie, a, błm., × Zaziębnienie czynność cz. Zaziębnać, *zaziębnienie ś., przaziębnienie ś.*
Zazimować, *uje, ował* l. cz. ni.: Z. gdzie = *zatrzymać ś. na zimę, zamieszkać, zostać na zimę, przezimować*. 2 × Z. co = *zachować na zimę, zatrzymać dla przezimowania; zaopatrzyć na zimę*: Bydło Z. najlepszym sianem. Torz.

Zazimowanie, a, błm., czynność cz. Zazimować.
Zaziołek, *lka, lm.* lkt bot. (malesherbia) roś. z rodziny *męczemnicowatych*.

Zazionać, *nie, nął*, [Zazionać, Zaziunać, Zaziuwać], Zaziwnać *zaczarować odlechem, zahipnotyzować; ozionąć*: Już on pod ziemią, już go zaziunęły jędze. Pot. [Zaziuneno go cosi, jak gad ptaka oceanami. Tet. Gad ptaka oceanami zaziunie, co mu nie ucieknie. Nie wiesz, boż zaziuniony — rzekła Poporowa Żelazna. Tet.]

Zazionienie, a, błm., p. Zazionienie.
Zazionienie, a, błm., Zazionienie czynność cz. Zazionać.

[Zaziorać, a, ał] kogo = *zadać urok, urzec wrokiem*.

[Zazioranie, a, błm.] czynność cz. Zaziorać.
[Zazionać, nie, nął] p. Zazionać.
[Zazionienie, a, błm.] czynność cz. Zazionać.
[Zaziunać, nie, nął] p. Zazionać.
[Zaziunienie, a, błm.] p. Zaziunienie: Skaranie z tym zaziunieniem. Tet.
[Zaziunienie, a, błm.], Zaziunienie czynność cz. Zaziunać.

[Zaziuwać, a, ał] p. Zazionać.
[Zaziuwanie, a, błm.] czynność cz. Zaziuwać.
[Zazka, i, lm. i] *piłka (do wyrzynamia, do rznięcia)*.
Zazłocenie, a, błm., czynność cz. Zazłocić.
Zazłocenie się, a ś., błm., czynność cz. Zazłocić ś.

Zazłocić, i, *il* *zakryć złoceniem, zawlec, zaciągnąć pozłotą, ozłocić*. Przen.: Trzeba było zapłacić, przekupić, Z., choćby ostatnim groszem. Kaczk. (= *zatuszować, zasmarować pięciędzi*). Z. ś. l. *zaciągnąć ś., pokryć ś. złotym blaskiem*: Jaskrawo zazłociło ś. niebo. Lt. Na dalszym planie czaty lasu, zazłocone na wierzchołkach i zarumienione zachodem słońca. Jell. 2. *błysnąć, ukazać ś., zamajaczyć, mignąć w złotym kolorze*: Co chwila zazłocił ś. wśród zieleni lis, który przed ludźmi ucieka. Sts.

[Zazłować się, uje ś., ował ś.] *obrazić ś. na kogo, rozzłościć ś., zagniewać ś. nań*.

[Zazłowanie się, a ś., błm.] czynność cz. Zazłować ś.

Zaznaczać, a, ał p. Zaznaczyć.
Zaznaczenie, a, błm., czynność cz. Zaznaczać.
Zaznaczenie, a l. błm., czynność cz. Zaznaczyć. 2. *lm. a* *miejsce zaznaczone, znak zanotowany w danym miejscu*: Zaznaczenia, punkta zaznaczone na częściach machin przy ich składaniu dla znalezienia, które gdzie należą lub jak ś. stykać mają. Łab.

Zaznaczyć, y, ył, nied. Zaznaczać l. *zakreślić, naznaczyć; zanotować*: Z. granicę. Zaznaczą to ołówkiem. 2. *przen. wskazać z pewnym naciskiem, zwrócić na co uwagę, zaakcentować, skonstatować*: Wiadomości tu nadchodzące zaznaczą silną działalność ze strony opozycji. 3. *myśl (o zwierzu) zostawić ślad krwawy, zafarbować*: Zwierz zaznaczył, lecz widocznie nie otrzymał strzału w komorę.

Zaznać, a, ał, nied. Zaznawać l. kogo, co = *zaczepnąć znajomości, zdążyć poznać, zasięgnąć znajomości, zapamiętać między swemi znajomymi*: Chciałem rzplte przywieść do tej pory, w której od przodków moich ją zaznałem. Chr. Z ustnych podań osób, które zaznały jeszcze osobieście księcia. Zaś ś. mało takich cheiwców zaznało, którzy... lż. (= *poznało, zdarzyło ś. widzieć i poznać*). Tęczyński mu powiedział, że zaznał jeszcze Ferdynanda Cortez, zdobywcę Meksyku. Niem. 2. *czego = doznać, doświadczyć, zakosztować, zażyć*: Zaznane dobrodziejstwo zawsze miej w pamięci. Haur. Cud nieznan w świecie z tego bólu wykwiła. Krasin. Ta idylla dała jej tyle szczęścia dotąd nieznanego, szczęścia zakazanego. Rol. Głowa spoczywa jakoby na czyjejs dłoni dobrotliwej, zaznając ciższy i nieości. Zer. Nie zaznał jeszcze niedostatku (= *nie wie jeszcze, co to niedostatek*). 3. × Z. kogo, × Z. ś z kim p. Zaznajomić. 4. [Z. kogo] *poznać*: Bodażm cię, Jasiętku, była nie zaznała.

† Zaznajać, a, ał p. Zaznosić. L.
Zaznajamiać, a, ał i Z. ś p. Zaznajomić.
Zaznajamianie, a, błm., czynność cz. Zaznajamiać.

Zaznajamianie się, a ś., czynność cz. Zaznajamiać ś.

† Zaznajanie, a, błm., czynność cz. Zaznajac.
Zaznajomić, i, il, × Zaznać, nied. Zaznajamiać, × Zaznawać kogo z kim = *zapoznać, poznać, poznać*: Prosiłbym, byście mnie wacpaństwo zaznali w domach i z osobami pierwszej dystynkcji. L. Trzeba go będzie zaznawać wszędzie, bo to musiało dzieć na wsi. Muzy, kto was nie ogląda, nigdy ozdobnym, zawsze wzgardzonym być musi; kto was zazna, kto darów wszystkich raz zakusi, nigdy wzgardzonym, zawsze ozdobnym. ś. stawi. Szymon.

Zaznajomienie, a, błm., czynność cz. Zaznajomić.

Zaznajomienie się, a ś., błm., czynność cz. Zaznajomić ś.

× Zaznamionować, *uje, ował* *zaznaczyć znamieniem*.

× Zaznamionowanie, a, błm., czynność cz. Zaznamionować.

Zaznanie, a, błm., czynność cz. Zaznać.

× Zaznanie się, a ś., błm., czynność cz. Zaznać ś.

Zaznawać, *aje, awał* i × Z. ś p. Zaznać.
Zaznawanie, a, błm., czynność cz. Zaznawać.
× Zaznawanie się, a ś., błm., czynność cz. Zaznawać ś.

Zaznoba, y, *lm. y* *mały kolek przy końcu dysku*.
[Zazoga, i, *lm. i*] *grunt opoczyty, opoka*.
[Zazolenie, a, błm.] czynność cz. Zazolić.
[Zazolić, i, il, Zezolić] *zamoczyć sobie ubranie od dołu, chodząc np. po rosie, zasargać*.

Zazołzować, *uje, ował* *zacząć zołzować, zachorować na zołzy*: Przepryskuje, boję ś., żeby do sęka nie zazołzował. Bliż.

Zazołzowanie, a, błm., czynność cz. Zazołzować.

[Zażór]: Na Z. = *wcale, zupełnie*: Tera to tego ani na Z. nie zobaczy (= *ani na oko*).

[Zazrak, a, lm. i] *czuwać, potwór*.

[Zazrękować, uje, owal] *zaręczyć. Z. ś. zaręczyć ś.*

[Zazrękowanie, a, btm.] *czynność cz. Zazrękować.*

[Zazrękowanie się, a ś., btm.] *czynność cz. Zazrękować ś.*

† Zazrosć, i, btm., p. Zazdrość. Ps. flor., Glos.

† Zazrzec, y, al p. Zajrzec.

Zazrządzenie, a, btm., *czynność, Zazrządzić.*

Zazrządzić, i, il *zacząć zrządzić, zamruzczyć: I coś gniewliwie zazrządził pod nosem. Pol.*

Zazucie, a, btm., *czynność cz. Zazuć.*

Zazuć, uje, ul, nied. Zazuwać, i. *zaciągnąć, wciągnąć, wzuć z tyłu na nogę: Zazuwam trzewik, aliud est obuwam, ut obułem, alem nie zazuł; chcąc obuć trzewik, nie mogę Z., tergum calcei pedi induco. Kn. Pan młody zmylił kroki, nie zezosał czupryn, ani kapei nie zazuł, już dziś, jako in. Pot. Zazuj mi trzewik, bot. (= but). Troc.*

2. Zazuty, Zazuwny, Zazuwisty trzewik, t. j. z wysokim napiętkiem; niezazuty, t. j. bez napiętka. Mag. 3. [Zazute ciżmy] = *zasznurowane*.

[Zazufa, i, lm. e] p. zool. Kukułka: Z. jest ptakiem opiekującym sieroty. Wój. Kukułka na Rusi zowie ś. powszechnie zazula, ruską, dla odróżnienia od zazuli żydowskiej, t. j. dudka. Zazule zawsze prawdę mówią, zauważyła Helena. Sienk. Zdr. [Zazulka].

[Zazulka, i, lm. i] p. Zazula.

Zazuwać, a, al p. Zazuć.

Zazuwanie, a, btm., *czynność cz. Zazuwać.*

Zazuwisty p. Zazuć.

Zazuwny p. Zazuć.

† Zazwać, wie, wal, × nied. Zazywać *wezwać, przy zazywać, zawezwać, zawołać, wezwać, powołać: Przy początku choroby zazwijcie niezłego do ktora. Perz. Każdy nieuk, zazwany na początku do chorego, jeszcze bardziej chorobę pogorszy. Perz. Antoniusz Cycerona zazwał; on zmylił, jakoby z drogi niedomagał. Kasz. Ja, Jehowa, zazwałem cię. Bud. (abo zawołałem. Bud.). Żołnierze zawezwani, ewocati, którzy, w żołdzie lata swe wysłużywszy, nie byli wpisowani w poczet żołnierzy rzymskich, lecz a. na prośbę hetmana a. dla przysługi ojczyzny do żołnierskiego ś. rze miosła wracali. Pilch.*

† Zazwanie, a, btm., *czynność cz. Zazwać: Wyście wezwani w jednej nadziei zazwania naszego. Bud. (= jesteście powołani w jednej nadziei powołania waszego. B. G.).*

† Zazwierchni powierzchniowy. Rozm.

Zazwierzenie, a, btm., *czynność cz. Zazwierzyć.*

Zazwierzyć, y, yl *zapelnąć zwierzyną: Czym lepiej miejscowość jest zazwierzona, tym chętniej do niej ściągają lisy.*

[Zazwir, u, btm.] p. Zazwór.

[Zazwoniać, a, al] *dzwonić: Same zvonki zazwoniały.*

[Zazwoniać, a, btm.] *czynność cz. Zazwoniać.*

[Zazwonić, i, il] *zudzwonić.*

[Zazwonić, a, btm.] *czynność cz. Zazwonić.*

[Zazwór, oru, btm., Zazwir] *imbir.*

Zazwozać przys. *zwykle, zwykłym trybem, zwy- czajnie*: Nosząc jak Z. juki, szedł za panem. Mick. Symcha Boruch, Z. jak każdy szynkarz, z konieczności rozmowny, spowaźniał i zamknął ś. w sobie. Jun.

Zazrebić, i, il *zapłodnić klacz. Z. ś. (o klaczy) zająć żrebięciem, począć ś. żrebną.*

Zazrebiecie, a, btm., *czynność cz. Zazrebić. Zazrebiecie się, a ś., btm., czynność cz. Zazrebić ś.*

[Zazreć, y, al] p. Zajrzec.

[Zazrenie, a, btm.] *czynność cz. Zazreć.*

[Zazryć, y, yl] p. Zajrzec.

† Zazrywy p. Zajrzywy.

† Zazrzec 1. y, al p. Zajrzec. 2. eja, al, nied. Zazrzewać *dojrzeć = dojść do dojrzałości.*

† Zazrzenie, a, btm., *czynność cz. Zazrzeć.*

† Zazrzewać, a, al p. Zajrzec.

† Zazrzewanie, a, btm., *czynność cz. Zazrzewać.*

† Zazrzyć, y, yl, nied. p. Zajrzec: Z., zazdrościć. Rej.

† Zazrzywać, a, al p. Zajrzec: Z., zazdrościć. And. z Kobyl.

† Zazrzywanie, a, btm., *czynność cz. Zazrzywać.*

† Zazrzywy, Zazrzywy *zazrosny. And. z Kobyl.*

[Zazwiczec, y, al, Zazwiczkać] *zadzwiczec*

[Zazwiczeczenie, a, btm.] *czynność cz. Zazwiczeczenie.*

† Zazwiczek, u, lm. i *odgłos, echo. Mym.*

[Zazwiczkać, a, al] p. Zazwiczec: Sabelusia zazwiczkała.

[Zazwiczkanie, a, btm.] *czynność cz. Zazwiczkać.*

† Zaż i. sp. p. Iza. Biel. M., Rej, Glicz. Z. tak dzisiejsze matki syny swe miłują? Papr. Gdzie jest brat twój? Kain odpowiedział: zażem ja stróżem brata mojego? Leop. (izalim ja stróżem brata? B. G.). Wszakżeś mu odmówiła przystęp, zaż to mało wzgardy? Min. Wiele mi ich rzecze onego dnia: Panie, Panie, zażechmy przez imię Twoje nie prorokowali? Sekl. 2. przys. może, a nuż: Rzućmy ś. do nóg obie, zaż ś. ulagodzi. Min.

[Zażachnąć się, nie ś., naj ś.] *zachnąć ś. nagle, wzdrygnąć ś. Zażachnął ś. czegoś, jakby zimny dreszcz przechodził mu po ciele. Zach.*

[Zażachnięcie się, a ś., btm.] *czynność cz. Zażachnąć ś.*

Zażalenie, a i. × Z., btm., *czynność cz. Zażalić. 2. × Z., lm. a żal, uraza, pretensja: Anglja jedynym jest krajem, do którego Hiszpanja ma zażalenie. L. 3. lm. a skarga, zaskarżenie, reklamacja. L. Zrobić, wnieść Z. Obaj skazani wnieśli Z. nieważności (= reklamację).*

Zażalenie się, a ś., btm., *czynność cz. Zażalić ś. Zażaleniowy przym. od Zażalenie: Księga zażaleniowa.*

× Zażalić, i, il kogo, co i. *napelnić żalem, rozżalić, rozgoryczyć, zasmucić: Nie wdzięcznością dobroczyncę swego zażalił. L. Rwą na głowach włosy swoje zażalone matki. Zachar. W tłumie brank poznano córkę królewską z postawy zażalonej, gdyż przez nią powaga ś. i męstwo przebijają. L. Niech nieszczęśliwość powszechna zmiękcy zawzięte i zażalone serca. Kołł. (= zakrawaione). Słowa urażają i dlugo w zażalanej tkwią pamięci. Zabł. 2. na kogo, na co = *zajętrzyć, podbechtać, poduszczyc; wrazić do kogo: Brzetysław, dawny nieprzyjaciel, świętym przymusem od wrócenia opanowanych krajów bardziej jeszcze zażalony. Nar. Na mieś Mściśława zażalił i na niewinną wszystkie swoje zbrodnie zwalił. L. Z. ś. i. napelnić ś. żalem, powziąć żal, rozżalić ś. 2. na kogo, na co = *rozżalować, rozżalować: Strzałą ją przebiwszy, ach niestetyż, nierychto karania srogiego miłośnik***

† Zażalować, uje, owal, [Zażalować] *zacząć żalować, pożalować: Strzałą ją przebiwszy, ach niestetyż, nierychto karania srogiego miłośnik*

zażałował i siebie samego, że słucał i nazbyt ś. gniewał, nienawidził. Otw. Dopieroż tam Phineus w ten czas niespokojny zażałował niesłusznie zapoczętej wojny i na każdego własnym imieniem wołając, ratunku ś. dopraszał. Otw. [Moja Marysiu, zażałujes tego].

Zażałowanie, a, bhm., czynność cz. **Zażałować**.

1. **Zażarcie**, a, l m., czynność cz. **Zażreć**.

2. **Zażarcie**, **Zażarto** przys. od **Zażarty** **zajadle**, **wściekle**.

× **Zażarłość**, i, bhm., rz. od **Zażarty** **zażarłość**, **zażadłość**, **zacięłość**, **wściekłość**.

× **Zażarty** p. **Zażarty**.

Zażarto p. 2. **Zażarcie**: Skoczyłem tak Z., ztem ś. znalazł z drugiej strony. Fred. A.

Zażarłość, i, bhm., rz. od **Zażarty**, × **Zażarłość**.

Zażartować, uje, ował **zacząć żartować**, **pozwoić sobie na żart**; **żartując** **zadrwić**, **zakpić**: Nie wadzi podczas Z. Kn. Z. z kogo, żart sobie z niego stroić. L. **Zażartowałeś** z nas, ale darujemy ci. L. (= **oszukales** nas dla żartu). Aleby z nas fortuna djabelnie żażartowała, gdyby hul-taje kuferek z pieniędzmi nam zabrali. L. Z. ś. **zapuścić ś.**, **zapędzić ś.** w **strojeniu żartów**.

Zażartowanie, a, bhm., czynność cz. **Zażartować**.

Zażartowanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zażartować ś.**

Zażarty, × **Zażarty** i. **który ś.** **zażart**, **zapamiętanie** **zajął ś.** **żarciem**: Obżarstwo **zażarte**. Nar. Wilk Z. 2. **przen** **zajadły**, **zacięty**, **zawzięty**, **zaciętrzewiony**, **zopalczywy**, **zapamiętały**, **gwałtowny**, **namiętny**, **zaciekły**, **wściekły**, **zajętrzony**, **zajuszony**: Mars Z. Troc. Z. jak pies. Prz. Z. jak wilk-kołak. Prz. Mina grząca, pysna i **zażarta**. Jabł. Otóż skończony spór wasz długi i Z. Mick. Ów spór Z. rejenta z asesorem o sławne ich charty. Mick.

Zażarzenie, a, bhm., czynność cz. **Zażarzyć**.

Zażarzenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zażarzyć ś.**

Zażarzyć, y, ył **zająć żarem**, **rozżarzyć**, **zażec**, **zapalić**, **zaożnić**. Z. ś. **zająć ś.** **żarem**, **rozżarzyć ś.**, **zapalić ś.**, **zaożnić ś.**, **zażec ś.**: **Zażarzeni** **potkali ś.** z sobą. Rut.

Zażąć, **zażnie**, **zażął**, nied. **Zażynać** i. **zacząć żąć**, **zacząć żniwo**; **żęciem** **zająć**, **zagażyć**; **zakosić**: Kto pierwszy raz **zażnie**, **tó se syeko zennie**. 2. † Z. **zarznąć**, **rznięciem** **zahaczyc**, **zająć**, **naderznąć**, **zaciąć**, **zaciosć**: Utkwionego oszczepu gwałtem dobyć chciał ze pnia **zażętego**. Koch. J. Przen.: **Zażął** Szwed Wielkopolskę, Brandeburczyk Prusy, Niemiec przypadł do ziemi, jako wilk na jagnię. Pot. (= **zarwał jej**). Syn twój, gdy nieco nauki **zażdzmie** (zam.: **zażnie** ?), **obróćć ś.** ma na jakie postanowienie. Glicz. (= **zarwie**, **liznie**, **zachwyci**, **skoszkuje**). 3. [Z.] (o żniwiarzu) **wyprzedzić żniwiarza** **przed sobą** **żnącego**.

† **Zażąć**, **zażmie**, **zażdzmie**, **Zażął**, † **Zażdząć**, nied. **Zażynać** i. **zawisnąć**, **pocisnąć**, **zachwyciwszy** **zagnieść**; **zulloczyć**. Pot. Ciek. Drugą rękę miej **popotowiu**, **co by go pułmał**, **za spory** **kiedy** **zażmie**. Cyg. **Piwobys** **mu** **z** **gęby** **wycisnął**, **gdysy** **mu** **ja** **zażął**. Jak **obszecz** **zawisł** **ręką** **zażął** **chmury**, **grzmot** **powstał**. Żebr. (*manu latu pressit*. L.). Z **pijaństwa** **one** **gęby**, **z** **których** **wycisnął** **piwo**, **gdysy** **go** **za** **nie** **zażdzął**. Opal. Cesarz Krzyżakom **nie** **wszystkim** **ofiarował** **ś.**, **cheąc** **tak** **znowu** **jeszcze** **w** **jakiejkolwiek** **sumie** **Z.** **ich**. Błaż. (*ut aliquid de eis emungeret*. Krom.). Lew **spuszcza** **z** **sierdziścioci**, **gdy** **mu** **grzywę**

wyzłocą, **gdy** **go** **zażdzą** **i** **tak** **umordują**, **że** **cierpliwie** **musi** **ś.** **dać** **przyodzobić**. Pileh. **Któż** **tak** **cierpliwym** **znajduje** **ś.**, **aby** **mu** **to**, **gdy** **jawne** **niebezpieczeństwa** **usilnie** **stawać** **musi**, **a** **kto** **inny** **nagrodę** **berze**, **aby** **mu** **to** **Z.** **serca** **nie** **miał**? Błaż. (= **ścisnąć** **serce**, **zaciężyć** **na** **sercu**). **Nie** **wydrzesz**, **co** **on** **ostrą** **zażdzmie** **nogą**. (= **przydeptawszy** **zagażnie**, **zagażni**). 2. **zarosnąć**, **zaciągnać** **ś.**, **zagoić** **ś.**, **zamknąć** **ś.**, **zabliźnić** **ś.**, **wyrównać** **ś.**: **Pamiętał** **Szwed** **owe** **boje** **Gustawowe**, **skąd** **jeszcze** **bolejące** **nie** **zajął** **guzy**. Tw. 3. p. **Zażąć**.

Zażądać, a, al l. **czego** = **zacząć** **żądać**, **wystąpić** **z** **żądaniem**, **zechcieć**, **zapagnąć**: **Kazał** **był** **tak** **wiele** **mu** **dać**, **jakoby** **jeno** **zażądał**. Kosz. **Zażądane** **zostało** **nadanie** **hospodarowi** **indygenatu**, **czyli** **prawa** **obywatelstwa** **polskiego**. Szaj. **Zażądał** **widzieć** **swe** **papiery**. Z. **czego** **w** **sklepie** = **kazać** **sobie** **dać**. **Zażądało** **mu** **ś.** = **zachciało** **mu** **ś.**, **wzięła** **go** **chęćka**, **przyszła** **mu** **falszawy** **apetyt**. Chory **już** **zażądał** **księdza** (= **domagał** **ś.**; **uczul** **konieczność** **wypowiadania** **ś.**). 2. Z. **ile** = **zacięć**: **Ile** **też** **zażąda** **za** **ten** **towar**? (= **będzie** **żądał**).

Zażądanie, a, bhm., czynność cz. **Zażądać**: **Oburzało** **szlachtę** **samo** **Z.** **zezwolenia** **na** **wojnę**.

Zażdzmie p. † **Zażąć**.

† **Zażdząć**, **zażdzmie**, **zażdzął** p. † **Zażąć**.

× **Zażdzony** (zam.: **Zażdzony**) **dzdzem** = **deszczem** **zapełniony**, **dzdzysty**: **Zażdzone** **byстрым** **wiatrem** **obłoki**. Zabł. **Nim** **warkliwym** **czarnych** **chmur** **zawrotem** **trzaśnie** **zażdzony** **Jowisz** **witym** **z** **ognia** **grotom**. L.

Zażebrać, **brze**, **brał** **zacząć** **żebrać**: **Przypadł** **jakby** **na** **kolana** **przed** **obliczem** **doli** **nieubłaganej** **i** **zażebrał** **o** **ratunek**. Reym.

Zażebanie, a, bhm., czynność cz. **Zażebrać**.

Zażebrowy **znajdujący** **ś.** **za** **żebami**, **stamtąd** **pochoźdzący**. Anat.: **Krainy** **zażebrowe** **u** **zwierząt** (*hypochondria*) = **okolica** **podżebrowa**, **podżebrze**, **górne** **boczne** **okolice** **brzucha** **pod** **żebami** **chrząstkowemi**.

Zażec, **zażze**, **zażęgl**, **Zażęgnąć**, **Zażęgnąć**, † **Zażec**, † **Zażęcc**, † **Zażęglić**, nied. **Zażęgać**, † **Zażog** ś. [**Zażęgować**, **Zażęgować**], † **Zażęglac** i. **zapaść** **ogniem**, **zrobić**, **aby** **ś.** **palić**, **zapalić**, **podpalić**; **zająć**, **ogarnąć**, **objąć** **ogniem**: **Zażęg**. Ks. L. **Zażęgnie**. B. Sz. **Ogniem** **Twoje** **Ducha** **św.** **zażęży**, **Boże**, **sierece** **moje** **i** **me** **wszystko** **pomyślenie**. Naw. Z. **świecę**, **pochoźdnie**, **lampę** **i** **t. d.** = **zawieścić**: **Uboga** **nie** **wiasta**, **jeśli** **grosz** **zgubiła**, **izali** **nie** **zażęga**, **świece** **i** **umiata** **domu**? **Wuj**. **Kiedy** **odpuścisz** **lub** **Zielone** **Świątki** **czas** **wam** **przyniesie**, **dla** **jego** **pamiętki** **świece** **odlane** **woskiem** **zażęgajcie**. Zim. **Na** **każdy** **dzień** **zażęgać** **będzie** **na** **oktarzu** **drwa** **i** **żzec** **będzie** **na** **nim** **łój**. **Bud**. (będzie **zapalał** **drwa** **i** **palić** **będzie** **tlustość** **B. G.**). **Gdy** **Aaron** **lampy** **zażze** **będzie** **kadził**. **Bud**. (gdy **rozpalił** **lampy**. **B. G.**). **Zażęgl** **w** **stog** **zwalone** **ziola**. **Żebr**. (*cremat*. L.). **Żywica** **na** **okrętach**, **zaled** **wie** **tylko** **pożogi** **chwyciła**, **objęła** **wszystko** **plomieniem** **zażęgnięta**. Chr. **Rzucione** **ognie**, **zażęgasy** **świątynie**, **nędry** **lud**, **który** **ś.** **tam** **schronił**, **dymem** **umorzyczyły**. Nar. **Nero** **obwiniał** **chrześcijan**, **iz** **Rzym** **zażęgli**. L. **Nazajutrz**, **kiedy** **pochoźdnie** **zażęgał** **i** **światło** **Febus** **miotał** **z** **swego** **wozu**. . P. Koch. (= **kiedy** **światało**). Przen.: **Kupid**, **w** **jej** **serca** **befek** **zażęgniony** **kładąc**, **rozniecił** **słodkie** **plomienie**. **Zabł**. **Ale** **jeszcze** **nie** **wześniej** **i** **daleko** **raniej**, **trzeciego** **z** **nich** **Rafała** **taż** **Awernu** **pami** **nieużyta**, **tylko** **co** **zażęgnawszy**, **zgasiła**. Tw. (= **tylko** **co** **powoławszy** **do** **życia**). 2. **ogień** = **rozpalić**, **roz-**

niecić: Wielkoby to nieludzkość była ogień nie dać zazęć, drogi nie wskazać, wody nie dopuścić poczerpnąć. Górń. Jako pierwaj u świętych ludzi zażęgała ś. sama ofiara, tak poganie sami zażęgali na ogień z ofiara. Biel. M. Zażęgi ogień w pośrodku dwora. Bud. (rozniecili. B. G.). Blaskowych na znak zażęgnionych ogniów. Pot. Ognie pożaru zażęgli na gody. Słow. Hanka zażęgła ogień w kominie. Reym. Przen.: *zapalić, podżęć, podbechtąć, poduszczyc, zagrzac*: Tamże on zażęgał mnicha onego, przeciwiacza prawdy Bożej. Baz. Oczy jego mrzące ś. i bolejące były zażęgnięte. Orzesz. (= *iskrzące, błyszczące*). Z. ś. *zapalić ś., zażęć ś. (ogniem), zatlić ś.; wybuchnąć płomieniem, błysnąć ś. oświecić*: Zapalić ś. Z, *aduleri*. Mącz. Skoro ś. gdzie dom zazęć, niech zaraz ogień obwoływa ją. Baz. U słońca swych splendorów sobie pozyczają, gdzie Febe kredensuje, a znówuż i od niej tysiąc innych pomniejszych zażęgnie ś. pochodni. Tw. (= *zajasnije, zaświeci ś.*). Zażęgło ś. = *zapaliło ś., zażęgło ś., wygnikł pożar, (gore, ogień, pożar)*. Zażęgło ś. w Krakowie r. 1494 u piekarka i wygorzało wszystko, cokolwiek było domów od Nowej bramy aż do Świeckiej. Biel. M. Roku 1536 dwie części zamku krakowskiego zgorzały; winowano w tym ks. Jarockiego, iż ś. z jego przyczynę zażęgło od świecy w izbie królewskiej, gdzie legał. Biel. M. Zażęgło ś. o południu, a gorzało aż do nocy. Biel. M. Jak świece bezpłomienne zażęgają ś. od zapalanej pochodni. Rzew. Przen.: [*Gdy ś. Tałry zażęgną...*] = *obleją ś. rumianym blaskiem; zabłyszczą od słońca*). Dla Hektora miłość ś. w piersiach mych zażęgła, z Hektorem ś. zgasła i w grobie poległa. Mor. A. (= *zagorzała, rozgorzała, zapłonęła, woznicila ś.*). Dopiero gmin ś. w gniewy zazęć niehamowne. Żębr. (= *zapali ś., zaogni ś.; zaplonie, uniesie ś., rozjątrzy ś., zaurze, zakipi gniewem*). Zażęgniona dusza zapalem. Rzew.

† Zażęga, i, lm. i p. Zażęga.

× Zażęgacz, a, lm. e ten, co zażęga, zapalacz, podpalacz; podżęgacz; poduszczyciel, instygator.

Zażęgać, a, ał i Z. ś. p. Zażęć.

Zażęganie, a, blm., czynność cz. Zażęgać.

Zażęganie się, a ś, blm., czynność cz. Zażęgać ś.

Zażęglować, uje, ował dokąd = *żęglując zajechać*. L.

Zażęglowanie, a, blm., czynność cz. Zażęglować.

Zażęgnąć, a, ał, nied. Zażęgnąć, † Zażęgnawać *żęgnawem, znakiem krzyża zakląć, oddalić, wyleczyć zabobonnie*: Z. chorobę, chmurę. Żmija ma ten obycaj, gdy ją zażęgnawają, tedy uszy zatula, aby nie słuchała. Wr. Żmija zażęgnawa, kiedy je czarownik zaklina chytro. Wr. Przen.: *roztropnym wdaniem ś. odwrócić, oddalić co, zapobiec czemu*: Z. nieszczęście, burzę, wojnę. Uczestniey przymerza doktadali wszelkich możliwych starań, aby wybuch Z. Ostateczna ruina jakoś zażęgnowała ś., chociaż już było kręto. Byk.

Zażęgnanie, a, lm. a czynność cz. Zażęgnąć: Słowa na zaklinanie węzów i na Z. zięgo. Troc

† Zażęgnawać, a, ał p. Zażęgnąć.

† Zażęgnawanie, a, blm., czynność cz. Zażęgnawać.

Zażęgnąć, nie, nął p. Zażęć.

Zażęgnięcie, a, blm., czynność cz. Zażęć, Zażęgnąć.

Zażęgnięty, Zażęgniony im. od Zażęgnąć: Przy słabym blasku zażęgnionej świecy ciekawie oglądał pieczarę. Krasz.

Zażęgnować, a, ał p. Zażęgnąć.

Zażęgnować, a, lm. e ten, co zażęgnowa, zamawiacz, znachor.

Zażęgnywanie, a, lm. a czynność cz. Zażęgnować: Gustami, szeptami, zaklinaniem, zażęgnaniami chcą leczyć chorego. Haur. O urokach i zażęgnowaniu. Perz. Szeptania i zażęgnowania mają być brane za kuglarstwo i za wyludę grosza poczytywane. Perz. Leczyła różnemi ziołami, przy których i szepty i zażęgnowania różne odprawiała. Krasz.

[Zażęgnować, uje, ował i Z. ś.] p. Zażęć.

[Zażęgnowanie, a, blm.] czynność cz. Zażęgnować.

[Zażęgnowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zażęgnować ś.

Zażęźnić, eje, ał *ukazać ś. zamajaczyć, zamigotać w kolorze żelaza*: Różany rozblask i zorze, na wschodzie zażęźniały i skryły ś. w wodzie. Kon.

Zażęźnienie, a, blm., czynność cz. Zażęźnić.

[Zażęźnać, nie, nął] *zagnać, zapędzić*: Z. bydło, żołnierza na kraj świata.

† Zażęźnie, a, blm., *Zażęźnienie zapalenie; oświelenie*. Glos.

[Zażęźnienie, a, blm.] p. Zażęźnienie.

[Zażęźnięcie, a, blm., Zażęźnienie] czynność cz. Zażęźnać.

Zażęnować, uje, ował *zawstyżać, zakłopotać zaambarasować, zmieszać, onieśmielić*. Z. ś. *zawstyżić ś., zakłopotać ś., zaambarasować ś., zmieszać ś., onieśmielić ś.*: Przysunęła ś. tak blisko do niego, że był zażęnowany. Był może więcej zażęnowany, niż uszczęśliwiony. Bał.

Zażęnowanie, a, l. blm., czynność cz. Zażęnować. 2. lm. a. Zażęnowanie ś. *stan tego, co ś. zażęnował, żenada, wstyd*: Drwiła z jej prowincjonalnych ceremonji i zażęnowań z błahych powodów. Es. Banknot przyjął ze łzami wdzięczności i z pewnym zażęnowaniem. Bał.

Zażęnowanie się, a ś., blm., i. czynność cz. Zażęnować ś. 2. p. Zażęnowanie.

Zażęrać, a, lm. e ten, co zażęra, pożeracz.

Zażęrać, a, ał i Z. ś. p. Zażęreć.

Zażęranie, a, blm., czynność cz. Zażęrać.

Zażęranie się, a ś., blm., czynność cz. Zażęrać ś.

[Zażęrt] *zuwożyć, uparty*.

[Zażębocenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zażębocić ś.

[Zażębocić się, i ś., il ś.] *zachmurzyć ś.*

Zażęć, a, blm., czynność cz. Zażęć: Krzywe kotwice miecą, aby tak wkleszczywszy zażęćciem, odpooczynek okrętom był. L. (zajęciem, zachwytem kotwic). W onym porcie okrętów lina nie strzymała, ani krzywym zażęćciem kotew nie wściągata. Koch. J.

Zażęgać, a, ał, Zażęgnąć i. *zacząć żęgać, żęgnąć, ubość, uklóć, szturchnąć*: Z. kogo rogami. Ale rażna zażęga go renifera za skórę. Mor. Ja go tylko włosami nakryję i powiem: Maffio skłamał! — a on pójdzie i ciebie nożem zażęga. Żuł. 2. *żęgniem zabić; zakłóć, zabość na śmierć*.

Zażęganie, a, blm., czynność cz. Zażęgać.

† Zażęglać, a, ał p. Zażęć. Ps. flor.

† Zażęglanie, a, blm., czynność cz. Zażęgląć.

† Zażęglenie, a, blm., czynność cz. Zażęglić.

† Zażęglić, i, il p. Zażęć.

Zażęgnąć, nie, nął p. Zażęgać.

Zażęgnięcie, a, blm., czynność cz. Zażęgnąć.

Zażęgnięty, × Zażęgniony im. od Zażęć i od Zażęgnąć.

× Zażgniony p. Zażgnięty.
 † Zażmiąć, mie, mał p. I. Zażać.
 † Zażmięcie, a, bfm., czynność cz. Zażmiąć.
 † Zażmudzenie, a, bfm., czynność cz. Zażmudzić.
 † Zażmudzić, i, II zapługawić, zapaskudzić, zawałać, zabrukać, zaświnic.
 Zażoga, i, Im. I, × Zażega I. zażeganie, zapalenie, podpalenie. 2. ogień = pożar, pożoga: Moja bez kadzidłnej wielmożność zażogi, Żebr. (numen adhuc sine thure meum est. L.) Łačno zażogę nieci, gdy ją rudna jędza rozdmuchuje i z wiatrów pomocą napędza. Przyb. Przen.: Salomon, wzniecając zażogi po świętych skrytościach wnętrnomodlnych, tak żarzył... L. (= zapalił). Przyszedszy k sobie z okrzutej zażogi, ocz stała, zjawic chciała. Żebr. (valido ab aestu, opłona-wszy. L.). 3. rzecz służąca do wzniecenia ognia, żagiew, głownia, podpałka: Siarką i smołą za-prawione zażogi mitali. Pileh. Zażegi smolne, któremi ogień podniecają. Pileh. Przen.: podnieła, pobudka, bodziec: Nieby wielkiego męstwa nie poczęło na wojnie, gdyby gniew mu zażogi i bodźców nie dodawał a ochoczych na niebez-pieczeństwo nie ośmielał. Pileh. Zdr. Zażożka.
 † Zażogać, a, al p. Zażec.

† Zażoganie, a, bfm. czynność cz. Zażogać,
 Zażoładkowy za żoładkiem leżący. Anat.: × Gru-czoł Z., × gruczoł pod żoładkowy. × gruczoł trzustkowy, × poduszka pod żoładkowa, × piękne mięso = trzustka (pankreas). × Tętnica gruczołu zażoładkowego = tętnica trzustkowa (arteria pancreatica). × Tętnica zażoładkowo-dwunastnicowa = tętnica trzustkowo-dwunastnicza (arteria pancreatico-duodenalis).

Założędny znajdujący s. za żoładzią. Anat.: Rowek Z. (sulcus retroglandularis) = szyjka żo-ładzi członka męskiego (collum glandis).

× Zażożka, i, Im. i p. Zażoga. L.
 Zażółcenie, a, bfm., czynność cz. Zażółcić.
 Zażółcie, i, II, nied. † Zażółciwać zafarbować, zamazać na żółto, zrobić żółtym, pożółcić: Pierzem s. oba boki poczęły s. okrywać i zażółciwać włosa-mi jagody. Otw. Z. s. i. a. Zażółknąć, × Za-żółknąć I. zająć żółtością, żółknąć; zawałać s., wyrzucić s. w czym żółtym, pożółcić s.: Jezioro wśród łąk, zażółconych już jesienią. Jell. 2. zama-jaczec, mignąć, ukazać s. w żółtym kolorze: Z wnętrza sklepu wyszedł niewielki wyrostek i, zażółciwszy s. przyszyżoną kulą głowy, za-czął okiennie zamykać. Zap.

† Zażółciwać, a, al i + Z. s. p. Zażółcić.
 † Zażółciwanie, a, bfm., czynność cz. Zażółci-wać.

† Zażółciwanie się, a s., bfm., czynność cz. Za-żółciwać s.

Zażółknąć, nie, nął p. Zażółcić.
 × Zażółknąć, eje, al p. Zażółcić.
 Zażółknienie, a, bfm. I. czynność cz. Zażółknąć.
 2. p. Zażółkniecie.
 Zażółkniecie, a, bfm., Zażółknienie czynność cz. Zażółknąć.

Zażreć, żre, żarł, Zażrzeć, Zażrzeć, [Zażyć, Zażarł], nied. Zażerać I. zacząć żreć, napocząć żrać; żrać zająć; pożreć; zagryźć; przen. strawić, stoczyć, zniszczyć: Czasem wilki zażarły całe rody góralskie. Tet. Rdza żelazna, wrzód ciała zażera. 2. nied. żrać zająć = jeść sobie z apetytem, zająć, zawiązać, palaszować: A wilk w najlepsze owcę zażera. Z. s. I. pożreć s., zagryźć s. nawzajem. 2' przen. zaciąć s. w gniewie, zaciąć s., zapamiętać

s., zawiązać s., rozetrzeć s., rozjeść s., rozjadawić s., rozwić s., zaciętrzewić s.: Zażarł s. i mnie, com mu przeciw s. chutnie, swą silną pięścią w gar-dło uderzył okrutnie. Otw.

Zażuchwowy za żuchwami położony. Anat.: Oko-lica zażuchwowa (regio retromandibularis).

× Zażucie, a, bfm., czynność cz. Zażuć.
 × Zażuć, uje, ul, nied. Zażuwać żując zająć.
 × Zażuwać, a, al p. Zażuć.
 × Zażuwanie, a, bfm., czynność cz. Zażuwać.
 Zażwian, u, Im. y bot. (cardapatium) roś z ro-dziny złożonych.

Zażycie, a, bfm., czynność cz. Zażyć: Sław-niejszy jeszcze zwycięstwa zażyciem, niżeli sławy zwycięskiej nabyciem. Leszcz. Dom (uczzonego) dla ucznia jest otwarty, biblioteka wolna do zażycia. Kół. (= do użytku, do korzystania).

Zażyciowy przyżyciowy, za życia istniejący, za życia powstały (intravitalis).

× Zażyczenie, a, bfm., czynność cz. Zażyczyć.
 × Zażyczyć, y, ył powziąć życzenie, zachcieć, zapragnąć; złożyć swoje życzenie, powinszować. Sł. wst.

Zażyć, zażyje, zażył, nied. Zażywać I. nied. używać, mieć w użyciu: Chciałoby ciato rozkoszy zażywać, dojeść, dopić, dopać. Wuj. U Rzy-mian białogłowy długi czas, Boże zachowaj, jedno jednej szaty zażywały. Falib. (= jedną szatę nosiły, obychwały s. nią, chwiliły w niej). Turcy niebardzo chwala nabożeństwo przy muzyce, twierdząc, że ich fundator jako żywo nie zażywał muzyki. Kłok. Skromnych zalotów i próśb za-żywiają młodzieńcy, co s przystojnie kochają. Lubom. Zazywaj dóbr doczesnych pod miarą. Nar. (= użytkuj z nich). Sukna angielskiego do szat zażywa. Troc. Gorzalina też była w bla-szanych ładownicach, jakich natenczas zaży-wano. Pas. Mówiono, iż nie chcą Polacy jednej wielkiej wojny, aby jej ciągle zażywać. Sienk. 2. kogo, czego = użyć, spróbować czego, posługiwać s., posilkować s. kim, czym, ucieknąć s. do czego: Zażywiają piki i szable w boju. Troc. W wszelkich zażyję sposobów na jego ratowanie, choćby mi przyszło i życie utracić. Boh. We wsze osoby darmo s. namieniwszy, nakoniec podoby zażył ptaka, co w nogach nosi piurony. Żebr. Eł, żół-nierze! męstwa zwyczajnego w przeszłych ze mną potrzebach zażycie swojego. Leszcz. S. Prawdy a żartów kogo soli zażywać, bo prze-solisz. Fred. M. Dobrej, zlej do tego. zażył okazji, czasu. Troc. Zażył słowa, wyrazu tego. Troc. Czyżby podłej kondycji człowieka zażywano do akompanjowania panu, jakim był starosta? Z. fortelu, sztuki. W całej okolicy nikt już chłopca nad inwentarz nie używa. Ochl. 3. kogo = użyć; zrobić z nim, co s. podobu, obejść s. z nim tuk lub owak, potraktować go w jaki sposób, wziąć go w swoje ręce, w obroty, dokazywać, wygrać z nim, co s. chce, pokierować nim: Przed waepanem czapki zdjęć nie chce, mnie jako chłopca swo-jego zażywa. Boh. Jak chcąc można go Z, bardzo dobry człowiek. Węg. Gdyby cię, jak na męża przystało, był zażył, ostatni raz, Atry-dzie, byłbyś go zniewały. Dm. Z. konia = po-kierować nim, należyć go użyć, powozić, toczyć nim, trzymać s. na nim: W Saraju młódz wprawują do jazdy na koniu, nie tylko żeby na nim pięknie siedzieć i dobrze go Z, ale też żeby z konia we wszystkim biegu z łuku strzelać. Kłok. Zwartych żartko Z. Arabin umie w miejscu koni. Tw. Jako s. do łuku ułożyć, konia Z. wężykiem,

twoje pierwsze były zaprawy. Leszcz. S. Koni, nie wie, z jakiej Z. strony. Zebr. (= *jak ś. wziąć, jak ś. zabrać do nich*). Z. konia z miejsca. Rzew. Każdy szlachcic umiał konia Z. Przen., żart.: Z. kogo, Z. kogo z mańki = *oszukać, podejść, wyprowadzić w pole, użyć, wystrychnąć go na dudka, zadzwic z niego, urządzić go*: Jakżem starca zażył Wyb. Jak tego dziada Z. Wyb. Mimo skąpstwa jegomości pana Szymona potrafię go Z. Wyb. Nie wyjdzie mu na sucho sztuka, którą mię zażył. L. Poznają teraz sztukę jego, zażył mnie z mańki! L. Z mańki myśli wacpana Z. L. Wszystkie przygotowuję środki, żeby ją nalezycie Z. z mańki. L. Podobnoś ś., pani żono, nie spodziewała, żebym cię tak z mańki zażył. L. Mniejsze dzieciśka ganiały ślepego konia, chcąc go napędzić do stawu, jeno co koń mądrala nie dał ś. Z. z mańki. Reym. 4. nied. mieć, posiadać co; *cieszyć ś., rozporządzać czym, korzystać z czego*: Zażywa zdrowia, sławy. Teżje duchownej władzy i jurysdykcji zażywają nad wszystkimi patryjarchami, nie wyjmując żadnego, sądzą ich, karzą, suspendują, ekskomunikują. Smotr. 5. *sprawować, piastować, pełnić, spełniać co, władać czym*: Ten, co go umie Z., godniejszym urzędu. Mor. A. 6. *wyzyskać, spożytkować co, skorzystać z czego*: Dobry hetman ma umieć, jak zwycięstwo otrzymać i, otrzymawszy, jak go zażywać. Bud. B. W kraju tym nie umieją Z. żywności ziemi swej, ani sobie wodami dogodzić. Łęcz. (= *wyekspluatować*). Filozofować o czasie nikt od nas lepiej, zażywać czasu nikt nad nas gorzej nie potrafi. L. Z. czasu, pory, *occasionem arripere* Kn. Lepiej tego Z., co darmo ma zgiąć. Kn. Niemasz nie tak świętego, czegoby ułomności ludzka na zło Z. nie mogła. Ustrz. (= *obrócić, użyć, nadużyć*). 7. *użyć, wziąć, spożyć, zjeść a. wypić*: Wędzone mięsa często zażywane nie są zdrowe. Haur. Miernie zażywać kuchni, piwnicy i łózka, to nie zaboli ani głowa, ani palec, ani nóżka. Haur. Zażywają najczęściej nabiału. Troc. [A kiedy będzimy tego karpia zażywać?]. Mikołaj św., niemowlęciem będąc, srodzy i piątki poszczywał, raz piersi w te dni zażywał, i tak zaraz od młodości zażywał wstręmięliwość. L. Z. tabaki (= *potiągnąć, niuchnąć*). Z. tabaczki. L. Czy nie zażyjesz dobrej tabaczki? L. Człowiek może zażytecznie tytuń kurzyć, pié trunki, tabakę zażywać do tego stopnia, że mu ś. od tego wstrzymać niepodobna. L. Zażyj śmiertelnej tabaki. Kors. Przepraszam, nie zażywam Korz. (= *nie zażywam tabaki*). Z. lekarstwo, proszki. Cóż mu na tę chorobę robicie? i od kogo co zażywa? Perz. (= *kto mu przepisuje recepty, kto go leczy*). Zażył lekarstwa. Troc. Zażywałem już różnych dekoktów. Comp. 8. *czego = używać, ruzkoszować ś. posiadaniem czego, nacieszyć ś. czym, doznac pociechy z czego, nie żalować sobie czego, skosztować przyjemności, słodczyć czego, napawać ś., uraczyć ś. czym*: Niech z raz tych pociech przed śmiercią zażyję. Lubom. Miljon pociech z nim zażyłem. L. (= *miałem*). Żyćje wesoło, w szczęściu opływajcie i wszystkich słodkich pociech zażywajcie. Lubom. Miłsze mi z tobą o małym kawałku życia, aniżeli gdybym przyzwoitych urodzeniu memu w domu ojca mego zażywała wygód. L. Jak sobie zastejesz, tak doma zażyjesz. Haur. Mając, nie Z.—głupstwo. Kn. Zażyłeś dobrego, skosztuj też złego. Kn. Stare lata chwalmi, a swych zażywajmy. Kn. Młody może Z. świata. Otw. Jeszcze młody, jeszcze mu trzeba Z. świata. Paskz. Z. świata, póki

służą lata. Bals. Owo po prostu, niech kto chce plecie, zgola żyć trzeba i Z. na świecie. Lubom. Zażywać cienia pod jaworowemi liściami, smaczny chłód wydającemi. Lubom. Lotna ptaszyna przestronnego powietrza zażywa. Koch. W. Dobrego zdrowia, którego zażywał długo król Zygmun, ja między innymi przyczynami tę kładę, iż był powściągliwym. Birk. (= *którym ś. cieszył, które mu dopisywało*). Gdy zaś czas każe, zażywaj szczerą miłości, co natura radzi. Lubom. Powiadają, iż Scypio zażył był nieco tej białejgłowy. Górn. Żonę mu wzięli i podług swej woli tam jej zażywali, od czego gardło dała. Falib. (= *gwałcili ją*). Stonobea, prze gładkość i piękną postawę chcąc go Z. i mieć z nim potajemną sprawę, z najpierwszego widzenia w sobie myślić ją, jakoby miłość onej przezeń skutek wzięła. Kraj. Łazarz teraz po śmierci w uciechach zażywa. Boh. (= *opływa*). Zażywam sobie, używam sobie, żyję dobrze, kosztownie, dogadam sobie. Kn. (= *honuje, labuje sobie*). Zażywaj sobie. Troc. Słodkiego zażywamy pokoju. Troc. Wszyscy chętnie ś. do kieliszków brali, by wesela rzetelnie Z. Reym. Wszystkie społem do chałup powróca radośnie zażywać świąt. Reym. Ir.: *użyć, zasnąć, doznac, nacieszyć ś., ucierpieć, mieć, posp. nojeść ś.*: Nie dziw, iż nędy zażyjem. Skar. Niemal ja z nim utrapienia zażyłem! Żeby ich skojarzyć, wiem, że niewielkiej zażyjemy trudności. L. [Z. męki]. 9. X Z. i zażywie, zażył (o ranach) *zagoić ś., zarosnąć, zabliznić ś., zasklepić ś., zamknąć ś.* Rej. Chociaż mi rana zażyła, ale pamiętka rany została. Jabł. X Z. ś. z kim = *wejść z nim w zażyłość, żyć ś., spoufalić ś. w pozycję, w zachowaniu, zbratać ś., pokumać ś. z nim, zbliżyć ś. z nim, zbliżyć ś. do*: Zażyj ś. z Chryzypem, z Posydonjuszem, oni cię przywiodą do poznania rzeczy. Pileh. Przen.: Gdy ś. z pokornością zażyjecie, z mniejszą to szkoda waszą będzie. Rol. (= *staniecie ś. pokorniejszmi*).

Zażydzenie, a, blm., czynność cz. **Zażydzic**.
Zażydzic, i, il *zanieczyścić Żydami, przepelnić Żydami, do zbytku zaludnić Żydami*: Zapomnę o tym zażydzionym kraju. Reym. (= *zażydzonym*).
[**Zażygować**, uje, ował i Z. ś.] p. **Zażec**.
[**Zażygowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zażygować**.
Zażyte przys. od **Zażyły**.

Zażyłość, i, lm. i rz. od **Zażyły**: Jeśli miła ci Z. z Grekami, przestawaj z Sokratesem, z Zenonem. Pileh. Miał z tą niewiastą Z. Pileh. Rodzice jej dla zażyłości ze mną skłonieni są uczynić tobie preferencję nad innych. L. Gdyby jej była w tych dniach nie odwiedziła żona moja, mimo kilkonastoletnią Z., czynilibyśmy sobie z niej nieubłaganą nieprzyjaciółkę. Kras. Wejść z nim w bliższą Z. Odm. Pocał swą dawną z Horeszką Z. opowiadać. Mick. Dużo ludziom wybaczaj, stąd takie niedobrze uważane zażyłości z próżniakami a pasorzytami wielkiego świata. Spas.

Zażyły l. *poufały, familjarny, konfidencjonalny*: Zdawna zażyła i ugruntowana przyjaźń. Pileh. Wymowny, przychylny, ludzki i Z. Pileh. Jak gołębie, w zażyłej kochamy ś. parze. L. Zażyte zachowanie, zażyte stosunki (= *zażyłość*). 2. [Z. człowiek] *dobrej tuszy, okazywały* (Por. [Podu-fały]).

Zażywać, a, ał p. l. **Zażać**.
Zażywanie, a, blm., czynność cz. **Zażywać**.
Zażywać, a, ał p. 2. **Zażać**.
Zażywanie, a, blm., czynność cz. **Zażywać**.
[**Zażyńki**, nek, blp.] l. *zaczęcie, początek żniw*: Wesela, Z., dożyńki, wiejskie podwieczorki, ośp

coraz nowe podniety do serdecznej wesołości. Chodź. U nas najweselsze Z Mick. 2. jedna z dawin kmiecyeh dla dworu: Z. = daremszczyzna, powinnośc kmieca dla dworu. Got. Dodajcie do tego: Z., obżynki, zagrabki, ograbki... Rol.

× Zażywacz, a, lm. e ten, co zażywa: Z. tabaki. L.

Zażywać, a, ai p. Zażyć.

Zażywanie, a, blm., czynność cz. Zażywać: Z. oręża, instrumentu, słowa. Troc. Tabaka do zażywania. Vol. Z. pokarmu, napoju, lekarstwa. Troc. Z. rozkoszy, pokoju. Troc.

Zażywiać, a, ai i Z. ś. p. Zażywić.

Zażywanie, a, blm., czynność cz. Zażywiać.

× Zażywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zażywać ś.

Zażywić, i, ii, nied. Zażywiać i. zapłodnić życiem, ożywić: Oczy błękitnym zażywie kolorom. Szym. Duch zażywiający prace tępił i gasnął. Czart. A. Twory, które iskra z nieba spadła zażywia, wyciskają sweje piętno siły. Czart. A. 2. zasilić żywnością, pożywić, posilić, zakarmić: Ziola z ognia żywiłowego mają moc zażywiająca, wyparżają wodności, czyszczą nieczystości. Spicz. Przen.: To była ich główna podnieta, wciąż przez Lucchesiniego zażywana. Kal. × Z. ś. zasilić ś. żywnością, pożywić ś., posilić ś.: Gdy zoładź zrodzi ś., bydło nań nietylko w dzień, ale i na noc wyganiać, aby ś. słusznie na przyszłą zażywiło zimę. Haur.

× Zażywienie, a, blm., czynność cz. Zażywić.

× Zażywienie się, a ś., blm., czynność cz. Zażywić ś.

Zażywnie, Zażywno przys. od Zażywny: Mieszczanie, robotnicy, gmin zażywno i wesoło wyglądali. Krasz.

Zażywno p. Zażywnie.

Zażywność, i, blm., rz. od Zażywny: Nabierze (dziecko) pewnej zażywności, która mu potem przy trudach szkolnych z pomocą przychodzi. Hn.

Zażywny i, × Z. mogący być zażyty, spożyty, jałalny: Z odchowania byłą folwarecznego będziesz miał wygodę zażywną. Haur. 2. tęgi, korpulentny, dobrej tuszy; karmny, tuczny: Krowa taka jeśli będzie zażywna, na domową zabić ją potrzebę. Haur. Wołowina zażywna w kuchni. Troc. Gęś jest w sobie sytna i zażywna. Troc. (= tłusta). Zażywni a cieliści ludzie. Perz. Wychyliła ś. jeszcze jakaś postać kobiety dwudziestokilkoletniej, przystojnej i zażywniej. Gaw. Był dosyć Z., nie do tego jednak stopnia, aby go można zaliczyć do grubasów. Żer. Nie był otyły, ale dosć Z. Sienk. Przen.: † Z. tęgi, silny, mocny, porządny, maszynny: Pierwszego na mur drabiny zażywnie wniósł Aleksandra Wielkiego. Chr. 3. [Z., ielny] dużo jedzący, obżarty; dużo potrzebujący pożywienia, aby ś. najęść. 4. [Z.] dużo w sobie mieszczący, pakowny, przestronny: Z. worek, somsek.

Zażywniać, a, ai i Z. ś. p. Zażywnić.

Zażywnianie, a, blm., czynność cz. Zażywniać. Zażywnianie się, a ś., blm., czynność cz. Zażywniać ś.

Zażywnić, i, ii, nied. Zażywniać zaplonić, zrobić żywnym, użyźnić: Słońce stworzone, aby zażywniło ziemię. Stasz. Popoiły takie zażywniają grunta. Kluk. Z. ś. zapłodnić ś., stać ś. żywnym, użyźnić ś.: Po latach trzydziestu lub więcej, kiedy grunta ś. zażywniają. T. K.

Zażywnienie, a, blm., czynność cz. Zażywnić.

Zażywnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zażywnić ś.

† Zażec, gnie, gł p. Zażec.

† Zażycie (rozk.) p. Zażec. B. Sz.

Ząb, zęba a. † zębu, lm. zęby, [ząby], zębów a. † ząb i. anat. (dens) rodzaj pieńka osadzonego swojemu korzeniami w komórkach szczęki rzędem zinnemi, a służącego do kawsania, gryzienia i żucia pokarmów: Korona, szyjka, jama zęba. Kanał korzenia zęba. Otwór wierzchołka zęba. Zęby siekacze a. siekacze (dentes incisivi s. risorii). Zęby przednie, † zęby przedkowe, × zęby nacinające, × zęby przerynające, × śmieszki. † Zęby psie, † Średnie zęby. × Zęby kątowe i kątnie (dentes canini s. angularis) = zęby boczne, kły, × kiełce (dentes laterales). × Zęby podoczne (dentes oculares) = kły górne. Zęby trzonowe, × zuwaję a. † młyńskie (dentes molares s. maxillares s. multicuspidati). Zęby mądrości (dentes sapientiae, gemini s. intimi). × Zęby stanowne, × zęby polednie, × zęby zadnie. Zęby trwałe (dentes perennes s. permanentes). Zęby przeciwstawne. Zęby mleczne (dentes caduci s. decidui s. lactiei). Zęby przedtrzonowe przednie a. dwuguzkowe (dentes praemolares s. buccales s. bicuspidiati). Najtwardsze ciała naszego kości w dołkach obu szczęk jak kliny umocowane; każdy Z. zwykły dzielić na koronę i korzeń. Wei. Zęby są przednie, śmieszki. Dyk M. Zęby dzielić ś. należy na cztery gatunki: zęby przednie, siekaczami, incisores, drugie za niemi kłami, canini, trzecie trzonowemi, molares, a czwarte zębami mądrości, dentes sapientiae, ponazywane. Perz. Zęby mądrości są to dwa z trzonowych ostatnie, które ś. dopiero puszczaają w trzydziestym roku. Kirch. Przy zębach przednich są dwa zęby kły rzezone, te, które są w czeluści, zowią ś. kły psie, w wyższej kły oczne; wierzch ich kończasty, korzeń od przednich grubszy. Kirch. Zębów trzonowych jest dziesięć, wyższa ich część jest czworograniasta, mają trzy lub cztery korzenie. Kirch. Zęby puszczaam, dentio. Kn. O puszczeniu ś. zębów dzieciom. Comp. Klucie ś., czyli wyrznanie ś. zębów. L. Emilek miał nieco większą gorączkę z przyczyn zębów, które ś. przerynać zaczęły. L. Gdy ś. dziecku zęby kłuć nie chcą, co robić? Perz. Wilczy Z., ząb wilka. L. Wilcze zęby w srebro oprawne dzieciom dają, gdy ś. im z trudnością ząbki kłują. Haur. Gdy ś. dziecku zęby kłuć nie chcą, dają mu wilezy Z. do gryzienia. Perz. Mleczne zęby, młodociane, pierwsze, które w siódmym roku wypadają. Krup. Zęby jagnięce a. owcze. Pierwsze osm zębów, które w przodku pyska jagniętom przez dziąsła ś. przerynają, nazywają ś. mleczne a. jagnięce zęby. Waisz. Człowiekowi zęby poczynają padać około siedm lat. Sak. Mojżeszowi sto i dwadzieścia lat było, gdy umarł, a nie zaczęło ś. oko jego, ani ś. poruszyły zęby jego. Wuj. Z. siedział w szczęce, jak dąb w opoce. Fred. M. Co ty mnie zdrowe zęby zamawiasz! Prz. (= czemu chcesz to we mnie wzmówić). Zębami zgrzytali i bledli. Skar. Zębów u człowieka liczą 32. Troc. Zęboma trzymać, uchwyć, zgrzytać, kłapać. Troc. Z. z rzędu wyrosły, przyrostek. Troc. Kasałbym go zęboma. Troc. Zęby, kły. Troc. Nie wierz gębie, połóż na zębie. Prz. Jeszcześ wtedy koszuł w zębach nosił (= jeszcześ był wtedy dzieckiem). Usta jej korale przechodzą, zęby jak perły, a piersi bielsze od mleka. L. Wybić komu zęby. Ku. Gdy mu ś. upomina tego, co pożyczyl, będzie prędko zęby

swę od kamienia liczył. Papr. (dłużnik zęby mu wybije). [Chcąc zębów nie zbierać, trzeba ś. poniewierać] (= chcąc nie mieć wybitych przez gości zębów, trzeba z własnego domu uciekać). Dać komu w zęby, po zębach (= uderzyć go w zęby). Zęby wypychać, wykałać. L. (= wydłubywać z zębów). Wilczy Z. zwyczaj podle trzonowych zębów koniowi wyrastać, język obraża i wiele przeskadza. Lk. Psie zęby u konia, kiedy niektóre trzonowe zęby wyrastają z tego albo owego boku, nad zwykłe z drugimi porównanie ostrzejsze, albo niby drugie jakie zęby na wierzchu wypuszczają, zatem język koński obrażają. Dor. Dwa zęby wierzchnie, dwa spodnie, które konie najpierwej zmiatają, rostrucharze zowią pierwsza trawa albo pierwszej trawy. Trzyce. Plama na zębach końskich, dołek. L. (= bób koński). Konia poznać po zębiech. Alb. Przen.: Koniowi darowanemu nie patrzają w zęby. Zigr. Spadku czekając, pogląda na onego, po kim ś. czego nadziewa, w zęby mu jako żrebcowi zaglądając, jeśli już zronił, a. jeśli je przypadł, lata mu liczy, powiada, iż to już niemłody pater, czasby mu przed Mojżesza. Rej. Śmierć nie brakuje, w zęby nie patrzy. Rys. Śmierć nie patrzy w zęby. Rys. (= nie ma względu na wiek). Trzeba pierwiej pilno w zęby patrzyć, niż komu dobrodziejstwo uczynić. Rej. (= przypatrywać mu ś., ocenić go). Obawiam ś., Kasiniu, by ci nie chciał mój panisko zajrzeć czasem w zęby. L. (= pocałować cię, umizgnąć ś., szczerzyć do ciebie zęby). Zębami świecić, rozumie, że grzeszy, uśmiechać ś. każdemu ma pilno na pieczy. Bach. (= suszyć zęby, szczerzyć zęby = wdziżyć ś.). [Zęby przedawać = śmiać ś. chętnie; rozmawiać dużo z kawalerami. Mówić bez zęby = mówić niechętnie; mówić językiem poprawnym, książkowym]. Kilka słów wymuszonych przez zęby odpowiedział. L. (= wycodził). Zęby na kogo wyszczerzać, wytrzeszczać, oszczerzyć zęby, oszczerzyć ś. L. Do uszu rozdarli zęby, wyszczerzywszy na mnie zęby. Ryb. Zgrzytnął zęby wyszczerzone. Słonk. W piekle będzie płacz i zgrzytanie Z. Leop. (płacz i zgrzytanie zębów. B.G.). [Zęby na grzędę założył a.: Położył zęby na policy = zabrał do mu chleba. Siadł na koniu zębami do tyłu (= twarzą do ogona)]. W niespokojności śmierci o moment ś. lęka, pierś mu bije gwałtownie, a Z. o Z. szczęka. Dm. Szczękać, klepać, dzwonić zębami. L. I gdyby była spełna zdrowe miała, jeszceby była zębami zgrzytała. Kras. Zęby klepie, zmyśliwszy zimnicę. Nar. Pan dziś cudzy jeść będziesz obiad, ale ja już trzeci dzień zębami dzwonię, a pan o strawnym ani myślisz. I. (= głód męć). Spiż z dzwonów naszych dziś (za Kościuszki) ś. stała bronią, ci, co pieczenie jedli (pieczeniarze królwscy), niech zębami dzwonią. Alber. Z. mu wypadł, Z. go boli. Troc. Ściąć zęby. L. (= zaciśnąć je mocno). Z gniewu zęby ścina. Pot. Ściąwszy gniewem zęby... Pot. Ust czyli zębów do kupy śięćcie. Perz. Czego krzywego gdy kto z prędką a jakoby ścinając zęby, a nie z lekka napraszcza, rychlej snadź złomi, niż naprości. Glicz. Szwanek ślepy wzięwszy, zęby śięćta. Żebr. (*duplicata vulnere coeco est. L.*). Aż nareszcie zęby zaciął i niby tak zobojętniał i zmartwiał. Kaczek. Przen.: Zęby śięć = umarł. L. (= wyszczerzył zęby, zadart brody = umarł). Niejeden młody sukcesor zadrze zęby, nim stary antecessor z nóg ś. zwali. L. Ścinać zębami, skosić, zjadać, wyjadać, wygrzać. L. Kto dał zęby, da i chleb. Błaż. (= Stwórca nie opuści). Wdowa bo-

gata niech będzie stara jak świat, troszczyć ś. nie trzeba: łatwiej ś. bez zębów obejść, niż bez chleba. L. Oko za oko, Z. za Z. Wuj. Klóci ś. Z. za Z. = odpowiada przeciwnikowi za każdym słowem, nie da sobie słowa powiedzieć, nie zostaje dłużnym. Do ząb ś. powadzić. Błaż. (= pokłócić ś. do upadłego). Mieć z kim swaru do ząb, magna rixa. Mącz. Jezus mileży na żywe kłamstwa i jawne potwarze, a ja o żywą prawdę do zębu ś. swarzę. Pot. (= zjadł, ułry na ułry, do upadłego). O tę rzecz aż do ząb nastawia ś. Zigr. Zaraz jej gniewno, Z. za Z. ujada ś. i gryzie. L. W bronieniu Amaryli Z. za Z. zacięty, miał też dla niej karb duży od berdysza wzięty. Ejs. Umawiali ś. Z. za Z. Oss. Pospolicie bywa, kiedy najwięcej chleba narobimy, alłsei zębów nie będzie. Rej. Zęby zjeść, zęby zadrzeć, długim używaniem nadwzięć. L. Przen.: Zęby na tym zjadł. L. (= stary wyjadacz, praktyk, ćwik). Na kozackich wojnach zęby zjadł. Krasz. Starość, co już zęby zjadła, będzie z ciebie uczyla dzieci abecadła. Dm. Ani w Z. = nic zgola, ani weź, ani rusz. Nie umie nie, ani w Z. [Ani na Z.]. Czekam na moję szkape, póki przetrze zęby. L. (= póki sobie nie podje, nie popasie). Drogoś wielka, jednym zębem chleb trzeba jeść. Kn. (= oględnie, skąpo, oszczędnie). Na Z. mu to nie padnie, mało to nań. Kn. Na Z. to mi nie padnie = nie utyję tym. Kn. (= to ledwie na jeden Z., wróbel ś. tym nie naję). Nie twych to zębów kostka. Kn. Szkodaby, żeby ten smaczny kasek na czyje insze przyszedł zęby. L. (= zęby ś. miał komu innemu dostać). Ach, niecnota! na cudzą pszenicę zębyś zaostrzył. Bog. Woj. (= wziął cię apetyt, wzięła cię oskoma, obliżujesz ś., ślinki lękus; zazdrość ci jej). Zaostrzyli zęby na mój majątek. Bog. Woj. Ale daruj, kaduczenie na nią zęby ostrze. — Z koehania, czy przeciwnie? L. (= zagiąłem na nią parol). Dajesz mu paszczęki smocze za truny, aby w drapieżnych zębiech był zmelony. Tw. Wilk głodnym zębem oborę wyrzeze. L. Na Z. gryzącego wziętym robaka. Kulig. W tym piśmie chciał ukazać wilezy swój Z. (= zjadłość, nienawiść, zawziętość, groźne usposobienie). Ho! ho! ty lepiej wiesz, za co mam Z. do ciebie. Krasz. (= złość, auzę). Pismo to zapalczywe nie piórem, ale zębem wileczym jest pisane. Żebr. Wazył ś. też królowi psie ukazać zęby. Żebr. (= stawić ś. zuchwale, z furją, krnąbrnie). Mnie, sierotą krzając, ojcowski psi Z. ukazała. Żebr. (*exhibuit linguam scelerata puternam. L.*). Sosny, topole, dęby, te stare borów dzieci, co na wiatry zęby ukazują. Jabł. (= co ś. wiatrom śmiało stawiają, sprzeciwiają). *Mordicus tenere*, zębami trzymać, o śięćta szyję nie chciał puścić. Mącz. (= rękami i nogami trzymać ś. czego, trzymać co zawzięcie). Rękoma obiema i nogami radby ś. dodrapać do tego, czego żąda. L. (= bierz ś. na pazury; za wszelką cenę). Wszędzie mię złośliwym zębem szarpia i spotwarzają. Pilech. (= językiem; żądłem, słowem). Żadnej tak skromnej szczęśliwości nie masz, któraby zębu złośliwego ustrzec ś. mogła. Warg. (= obmowy oszczerstwa, potwarzy). Zębów umarli nie mają. Birk. (= nie odgryzują ś., nie odpowiadają, nie bronią ś.). Wziąć kogo na zęby = na język, na języki, na fundusz, zacząć go obmawiać, wziąć go za przedmiot obmowy, szkalowania, potwarzy. Musimy ś. chwalić, boście nas na zęby wzięli. L. Dobiesza królowa rada do posług swych używała; przetoż ludzie wzięli to sobie byli na Z. Biel. M. (= źle o tym gadali, posądzali ich). Jeśli

urzedniki weźmiecie na zęby, tedyć otrą czoła, a jawnie, bez wstydu wszystko złe broić będą. Leon. Na Z. mię sobie wszystkie wzięli. Kn. Na Z. go wzięli, mówią o nim wszystkie, noszą go. Kn. Bywa to między ludźmi, że kogo wezmą na zęby, to wyżej czasem wyniosą, niż trzeba. Boh. Gdyby cię kto chciał niebacznie brać za Z., prawdy nie lubiąc, niech wprzód uzna swój błąd Stryjk. (= krytykować cię, wzorki z ciebie wybierać, szkanować cię). Jest to enota nad enotami trzymać język za zębami. Prz. (= milczeć; być oględnym w mówieniu). Miej język za zęby. Kn. (= umieć milczeć). Ale, mój panie, język za zębami proszę, proszę. L. (= o sekret proszę). Dobrze zgola powiedział Sokrat umęczony, że łatwiej w gębie trzymać węgiel rozpalony, niż język za zębami, tak mu srodze pieczę. Nar. Gdyby niejeden miał język za zęby, pewnieby nie miał wyciętej gęby. Jabł. Tak ci podziękuję, że ci zęby za uszami wyrosną. Prus. Przen.: Z. czasu = *jego niszczące, trawiące działanie*: Stare mury już od wielu wieków stoją i dzielnie bronią ś. niszczącym zębom czasu. Jun. Rączka jej i nóżka uderzały kształtami pełnemi i utoczonemi, ale nie dotkniętami jeszcze zębem czasu. Krasz. Z. stoniowy (Troc) = *kość stoniowa*. Zęby stoniowe z Indji przynoszą. Leop. 2. den. Z. świeżkowy. Przesadzanie zębów (transplantatio dentium). Wsadzanie zęba napowrót (reimplantatio dentis). Wszczepianie zęba (implantatio dentis). Plombowanie zębów = *wypełnianie dziurawych zębów*. Wyrwanie zęba (extractio dentis). Zęby sztuczne. Zwarcie zębów = *sposób ich przystawiania do siebie po zwarciu szczęk, zgrzyz* (articulatio). Wykluwanie ś., wyrzynanie ś. zębów (dentitio) = *ząbkowanie*. Zęby nie wyklute. Starcie zębów. 3. patol. Ból zęba (odontalgia). Zapalenie zęba (odontitis). Próchnienie zęba (caries dentis). Chwianie ś. zębów (gomphiasis). Cierpienie, skoleczenie, trętwienie zębów (stupor dentium). Dzwonienie, szczykanie zębami (crepitus dentium). Zgrzytanie zębów (stridor dentium). Zęby grzybkowate, wrębiaste (dentes pectinati). 4. † Z., p. Dziadek: Rozłupać orzech zębem. Troc. 5. *rzecz zadzierzysta, wcięcie mniej lub więcej podobne do zęba*: Perdiks, rybce porządnie skrzdele obejrzawszy, na wzór onych w żelazie twardym wyrzezawszy zęby wieczne, najpierwszy piętę wymistrzował. Żebr. Upatrzywszy kość śrzednią w rybm grzbiecie, na jejże kształt i ostre żelazo odkować i hartowne zęby w nim kazał wykarbować, i tak on sam wprzód nalazł używanie piły. Otw. Zęby u zegarmistrzów to, co palce u młynarzów. Sol. Arachne czolnikiem wążek w śrządek zapuszczony chyżemi paley miecie z tej i z owej strony, zbijając materiją zębami twardemi, na tę sprawę do gęstej płochy wprawionemi. Otw. Wążek w ostrym czolniku śrządkiem samym lata palców dziełem, a tego między postawami płocha wkarbowanemi potracą zębami. Żebr. Żeby dokumenta nie mogły być staśzowane, w międzyszronach, gdzie były słowa jakie nabożne zapisane, wyrzynano w zęby, aby w przypadku potrzeby jeden egzemplarz z drugim był stosowany, jeden egzemplarz czasem był na kilka części tak rozrzynany, i to nazywało ś. *diplomata dentitata* lub *identitata*. Cz. Zęby na kole młyńskim = *palce*. Z. u klucza = *brodka, broda, pióro, bart*. Z. u klucza. Kn. Przez nią poprzek od prawej strony klucz, między którego zębami krzyż. Nies. Z. u klucza; Z. a. palec w kole młyńskim. Troc. Wycinać

zęby. Wycinać co w zęby. Z. u grabi, u grzebienia (= *kolec*). Przy koszeniu zboża przyprawia ś. do kosi motyczkę drewnianą, przy której jest kablak, grządką i cztery zęby. Zęby u grabi, u brony (= *kolce; kołki u brony*). Z. w cierlicy = *deszczaka spadająca przy międlentu lnu między dwa rowki drugiej deszczki*. 6. bot.: Babie zęby, p. Żywiec. Koński Z., p. Koński. Lwi Z., p. Nicennica. Psi Z., p. Piączycza i Trzewnik. Wilczy Z. *brodawnik mleczowaty* (leontodon taraxacum). 7. p. Czop. 8. zoot.: Zęby owece, p. wyż. pod I. Z. jadowy = *zab u węzów rurkowaty lub z brózdą na powierzchni, po którym spływa jad do rany*. Zdr. Ząbek, Ząbeczek, [Zębulek]. Zgr. Zębisko, [Ząbsko, Zębsko].

× Ząbał, a, lm. e Zębał.

Ząbczasto przys. od Ząbczasty.

Ząbczasty p. Ząbkowany.

Ząbeczek, czka, lm. czki p. Ząb i Ząbek: Przy wieczku tej silni jest umocniona sprężynka, zaczepiająca ś. w ząbeczkach pręta. Jak. J.

Ząbek, bka, lm. bki I. p. Ząb: Dzieciom ząbki zwykły ś. puszczać ósmego od urodzenia miesiąca. Comp. Muszą słabsze i subtelniejsze ząbki twardszym ustępować. Sak. Ukryj ś. (kwiatku), nim cię zgubi szronu ząbek. Mick. Taśma u szmuklerza rozmaita, jak oto: w wemik, futrowana, w bugler, w wężyk, w oczka, w ząbki. Mag. Ząbki w kołnierzyku, w grzebieniu. Rękawy u koszuli z ząbkami. Wycinać w ząbki. Przen.: Ząbki ci ś. przecierają = *zaczynasz rezonować, stajesz ś. wymownym*. Fred. A. 2. Z. czosnku = *cząstka główki czosnku*. 3. miano psów z bardzo białemi zębami. Kn. Troc. 4. anat.: Ząbki szwów czaszki (denticula) (= *gzygżaki*). 5. bot., p. Żywiec. 6. bud. *zdobina architektoniczna w postaci małego sześcianu, jakich szereg z przerwami bywa umieszczony pod głównym gzymsem w styłach starożytnych*: Na przystrojenie gzemśów wymyśliłi ząbki. Rogal. Zdr. Ząbeczek.

Ząbkować, uje, ował I. co = *wyrzynać, wycinać, wystrzygać w ząbki, karbować i t. p.*: W jednym miejscu ten granit miał szczyt prawidłowo ząbkowany. Gom. 2. (o dziecku) *dostawać ząbków, chorować na wyrzynanie ś. pierwszych ząbków*.

Ząbkowanie, a, Zębowanie, Zębienie I. blm., czynność cz. Ząbkować. 2. Im. a, to, co *wyżąbkowano, wycięto, wyrzynięto w ząbki; ogólna nazwa ząbków w czym zrobionych, ząbkowatość*: Testament Kazimierza Wielkiego uchylony przecięto, lecz to przecięcie nie jest sposobem ząbkowania, dentitatio. Kn. 3. Im. a (dentitio) *choroba dziecięcia, dostającego ząbków, zębowanie, zębienie*: Trudne Z. Trzecie Z. = *zęby szczątkowe stożkowate, wyrostające czasami po wypadnięciu zębów stałych*.

Ząbkowany I. im. od Ząbkować. 2. a. Ząbkowaty, Ząbczasty *powycinany, powyrzynany w ząbki, karbowany, w ząbki zrobiony, zębaty, × zębiaty, zębiasty, zębiasty*: *Serratus posticus*, myszka ząbkowata lub wykarbowana. Krup. Sierp ząbkowaty. Troc. Wtóry ślaz jest liścia drobno ząbkowanego. Syr. Ziele sierpek ma liście długie, wązkie, zewsząd około krajów drobno i ostro ząbkowane jako sierp. Syr. Z., narzynany, karbowany. L. Koszula ząbkowana = *z brzegiem w ząbki*. Hebel Z., e a n u b e l, z nacinanym w zęby dłutem ostrym do heblowania w karbiki, aby powierzchnia lepiej klej przyjmowała, używany pod fornirowanie. Łab. Anat.: *Więzadło ząbkowane (ligamentum dentatum v. denticulatum)*. Szew Z. (sutura dentata), szew piłkowaty, piłowaty.

Ząbkowato przys. od Ząbkowaty: Z. schodzisty, jako w głowiej kości szwy, w rybiach zębach, *imbricatus*. Kn. Z. schodziste są szwy w głowiej kości, rybie zęby. Troc.

Ząbkowatość, i, blm. 1. rz. od Ząbkowaty. 2. p. Ząbkowanie. Troc.

Ząbkowaty p. Ząbkowany.

Ząbkowy przym. od Ząbek.

Ząbr, zębra, lm. zębry 1. † Z. *tygrys*. Chn. 2. wet.: × Ząbry (lm.), † Ząbrze. [Ząbrze, Ządrze], × Ząjedź, Ochłony, Nasosy, Najady *obrzmienie podniebienia i dziąseł u koni*: Kiedy koń melancholik, i kiedy kłaska, zwykli na to konowale ząbry koniu puszczadłem otwierać. Haur. W dzień św. Szczepana wszelkie konie sprawują; krwi upuścić, suchoty i ząbry zdjąć, zęby wychędożyć. Haur. Ząbrze nazywają, kiedy koniom około zębów trzonowych narasta jaka skorupa mięsista, chropowata, okrywająca zębów połowicę i dziąsła wszystkie. Dor. Koniom w pysku zajędzie wyrzynać trzeba. Kluk. Na zajędzie, kiedy dziąsła nabrzmiewają i zęby okrywają, wytrą ś. octem i solą. Kluk. Ząbrze, zajędź. Rej.

Ząbrze, a, lm. a p. Ząbr.

Ząbrzyna, y, blm., p. Ząbrzyna: Brat Aleksander przysyła z Litwy ząbrzyny ówierć. Paw.

[Ząbsko, a, lm. a] p. Ząb.

[Ządrośny] p. Ządrośny.

[Ządrze, a, lm. a] p. Ząbr.

† Ząpeza, y, lm. Rzumpęza.

† Zązel?: Z., (nm.) *samszeil*.

[Zązelenie, a, blm.] czynność cz. Zązelić.

[Zązelić, i, il] *łajać kogo, być nieprzychylnym, zgryźliwym*.

[Zbabczone listki] bot. p. Krzecina.

Zbabiąły który zbabiął, *zniewieściał*: Zbabiąłych w gnuśnym życiu egoistów. Wyb.

Zbabić, i, il *zrobić babą, przén. zniewieścić*: Zbytek mężów zbabi. Pot.

Zbabić, eje, ał *stać ś. babą* (o kobiecie) *zestarczyć ś.*: Grzbiet zgarbaciał, twarz zbabiąła. Li. Czyście zapomnieli, iż nam wiek służy, żeście nie zbabiąły. Lubom. Póki to młodsze było, to ssała z każdego, opętawszy ślepiami do ostatka; teraz już zbabiąła. Krasz.

Zbabilenie, a, blm. 1. czynność cz. Zbabić. 2. czynność cz. Zbabić.

Zbabrać, brze, brał 1. *zwałać, spaćkać, zabrać*: Nogę podstawią, i człek koziołka wywróci.—I zabraze ś., dodał gospodarz. Jeż. Wolałbym być upieczonym lub ugotowanym, aniżeli zabrańnym. Jeż. 2. [Z.] *zepsuć*: Z. robotę (= *sfuszerować, spaskudzić, spartolić, sknocić*). Z. konia.

Zabranie, a, blm., czynność cz. Zabrać.

[Zbacywać, a, ał i Z. ś.] p. Zbaczyć.

[Zbacywanie, a, blm.] czynność cz. Zbaczyć.

[Zbacywanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zbacywać ś.

Zbaczać, a, ał p. Zboczyć.

Zbaczanie, a, blm., czynność cz. Zbaczać.

[Zbaczenie, a, blm.] czynność cz. Zbaczyć.

[Zbaczenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zbaczyć ś.

[Zbaczyć, y, ył, Zboczyć, nied. Zbacywać]. 1. *przypomnieć*: Nie mogę pilno (prędko) Z. Tego lata musiał im Z. święty Marcin, bo jego odpust był koło Ludźmierza. Ork. Pamiętajcie na wtorek!—zbaczyło paru Józkowi, gdy odedoził. Ork. Zbaczył se ową noc, kiedy to z karczmy uciekał przed ludźmi. Ork. Tereska!—zbaczyła se matka—lečno za ojcem. Ork. 2. *zabaczyć, zapo-*

mnieć, przepomnieć: Przeczywał myślami dużo chwil zbaczonych. Ork. [Z. s.] 1. *przypomnieć ś., przyjść na pamięć*: Zawdy mi się zbaczuje, jako stary Bury pedział. Tet. 2. *złęknąć ś.*

† Zbać się, zbał ś., zbał ś., [Zbać ś.] *złęknąć ś., przełęknąć ś., zatruwić ś.*: Już puszczać pioruny miał na ziemię gwałtem, lecz ś. zbał, by pożoga, zmógszy ś., nie doszła świętych nibios. Zebr.

1. Zbadać, a, ał, nied. × Zbadywać *zglębić; badając dojść; wybadać, poznać, odkryć, dociec*: Do ojca należy Z. skłonności swej córki. L. Próżno usiłowała Z. skrytości moje. Bog. Woj. (= *odgadnąć*). Tajemnych zamiarów zbadywać ś. nie godzi. Przyb. Nie zbadał tego rozumem. Przyb. (= *nie zgruntował*). Prawda dotąd jeszcze nie jest ze wszech miar zbadana. Pilch. Któż zbadał puszcz litewskich przepastne krajiny? Mick.

2. Zbadać, a, ał p. Zbość.

1. Zbadanie, a, blm., czynność cz. 1. Zbadać.

2. Zbadanie, a, blm., czynność cz. 2. Zbadać. [Zbadnąć, dnie, dnał a. d] 1. kogo = *poznać ś. na czym niedoletęstwie i skulkiem tego brat go na fundusz*. 2. Zbadoł mi ś. = *sprykrzyżło mi ś., znudziło mi ś.* Mik. z Wilk.

[Zbadnięcie, a, blm.] czynność cz. Zbadnąć.

[Zbadurac się, a ś., ał ś.] *zwałać ś., zabrać ś., umurzać ś.*: Z. ś. w błocie.

Zbaduranie się, a ś., blm., czynność cz. Zbadurac ś.

× Zbadywać, uje, ywał p. 1. Zbadać.

× Zbadywanie, a, blm., czynność cz. Zbadywać.

Zbagatelizować, uje, ował *sprowadzić do bagatelnego znaczenia, spotsponować, zlekceważyć*: Wykroczenia, mające oblicze zbrodni, a zbagatelizowane ludzkimi pojęciami. Bht.

Zbagatelizowanie, a, blm., czynność cz. Zbagatelizować.

Zbagnić, i, il *przejąć bagnem, zmienić w bagno*: Zbagniona, martwym rumem naniesiona puszca leśna porastać poczęła węgietającą karłow. Sp.

Zbagnienie, a, blm., czynność cz. Zbagnić.

Zbajać, a, ał, [Zbajczyk] *bajac zmyślić, skomponować*: Coście, kumie, coście, chłopie, zbajczyli przez całą noc. Wysp. Zbajać ś. *skompromitować ś., zblamować ś., zblaźnić ś., wystrychnąć ś. na dudka, ośmieszyć ś.*: Bodaj, czym ś. znoum nie zbajał.

Zhajanie, a, blm., czynność cz. Zbajać.

Zhajanie się, a ś., blm., czynność cz. Zbajać ś.

[Zhajczenie, a, blm.] czynność cz. Zbajczyk.

[Zbajczyk, y, ył] p. Zbajać.

Zbajronizować, uje, ował *nadać cechy bajronizmu*.

Zbajronizowanie, a, blm., czynność cz. Zbajronizować: Przekładanie Piektia (Danteo) nad Czyściec i Niebo pochodzi z naszego powszechnego zbajronizowania smaku.

Zbakać, a, ał i. † Z. *złajać, sfukać, zburzyć, skrzyżować, zgromić*. Glos. Zbakał Pan morze Czernone, to jest bakając, kazał mu ustąpić, *increpuit mare rubrum*. Wr. Zbakałeś pogaństwo. Wr. 2. [Z.] *zganąć*.

Zbakanie, a, blm., czynność cz. Zbakać.

Zbakierować, uje, ował 1. co = *przekrzywić na bakier, skrzywić, skoślawić*: Czapkę zbakierował na głowie gwałtownym ruchem. Dzierz. Młynek ze zbakierowanym dachem. Wilcz. 2. *sprowadzić na bok, skierować, zawrócić, zwrócić*: Zbakierował konie ku karczynie. 3. *sprowadzić, naprowadzić, nakierować, skierować ku czemu a. na co*: Z. roz-

mowę kłu ezemu, na co. 4. przén. *zwichnąć, wyko-
leić, spacyć*: Życie moje zbakierowane na
zawsze. 5. cz. ni. *zejść a. zjechać na bok, zbroczyć,
zawrócić, skreślić, skierować s., minąć s. z prostym
kierunkiem, zgubić drogę. Z. s. l. przekrzywić s.
na bakier, skrzywić s. na bok, skoślawić s.*: Czepek
zbakierował s. na głowie. Bał. 2. *zwichnąć s.,
wykoleić s., spacyć s.*: Umysł zbakierowany.
Głowa zbakierowana.

Zbakierowanie, a, blm., czynność cz. Zbakie-
rować.

Zbakierowanie się, a s., czynność cz. Zbakie-
rować s.

Zbalować się, uje s., ował s. *znużyć s. balo-
waniem.*

Zbalowanie się, a s., blm., czynność cz. Zba-
lować s.

× Zbalsamować, uje, ował l. *przejąć balsamem,
uczynić balsamicznym*: Wiosna zbalsamowała po-
wietrze. 2. p. **Zabalsamować**: Zbalsamowaną,
wiecznym zdjętą spaniem. Słow.

× Zbalsamowanie, a, blm., czynność cz. Zbal-
samować.

[Zbałamęcenie, a, blm.] czynność cz. Zbałamę-
cić.

[Zbałamęcić, i, il] *poróżnić, z drogi sprowadzić*:
Ach, żyliśmy, żyli, jak dwa ptaszki w parze,
chto nas zbałamęcił, Pan Jezus go skarże.

Zbałamucenie, a, blm., czynność cz. Zbałamucić.

Zbałamucić, i, il l. kogo = *zdzurzyć bałamucąc*;
sprowadzić z drogi obowiązku, prawości, zepsuć:
Z. kogo = *zwodzić, uwodzić go, w takie położenie
wprowadzać, żeby nie wiedział, czego s. trzymać.*
L. Zbałamucić mu syna. Z. dziewczynę, mężatkę =
uwieść, zwiść, sprowadzić z uczciwej drogi. 2. ko-
go = *zepsuć = znarowić, przyzwyczaić do czego
nadzwyczajnego*: Zbałamucony na łakociach.
Kmieć zbałamucony z niechęcią s. zabierał do
os dñietwa. Rol. 3. czas = *stracić na bałamuctwie,
zmitrzążyć, zmarnować, zmudzić*: Niejedna s. to
noe w karczmie zbałamucić. L.

Zbaławaniać, a, ał p. Zbaławanić.

Zbaławanie, a, blm., czynność cz. Zbaławaniać.
Zbaławanić, i, il, nied. Zbaławaniać *wzburzyć
w balwany, fale; poruszyć, skotłować, rozhułcać*:
Wiatr zbaławanił morze. Przen. Dostał policzek,
który go zmiął, zmitrzążył, zgnębił, przeraził, zbał-
wanił. Jeż.

Zbaławanie, a, blm., czynność cz. Zbaławanić.
Zbaławanić, a, blm., czynność cz. Zbaławanić: Na po-
siedzeniu sądu przedstawił s. jako człowiek zu-
pełnie Z.

Zbaławanowacieć, eje, ał *stać s. baławanowatym,
zniedołężnieć, ociężać, zapatycznieć, zbaławanieć, zba-
rawanieć.*

[Zbán, a, lm. y], † Zban p. Dzban: Zostawiła
Z. swój u źródłu. Leop. Zdr. [Zbanek, Zbanok,
Zbaneczek], † Zbanuszek.

Zbanalizować, uje, ował *sprowadzić do stanu
banalności, nadać cechy banalności*: Zbanalizo-
wana miłość współczesna musi s. stać tym, czym
być powinna — siłą kosmiczną. Kńcz.

Zbanalizowanie, a, blm., czynność cz. Zbana-
lizować.

Zbandażować, uje, ował *ściągnąć, skrepować
bandażem, bandażami*: Na łóżku swym rzucił s.,
zapominając o zbandażowanej ręce, i wołał. Krasz.

Zbandażowanie, a, blm., czynność cz. Zbanda-
żować.

[Zbaneczek, czka, lm. czki] p. Zban.

[Zbanek, nka, lm. nki] p. Zban.

[Zbaniały] *który zbaniał, wzdęty*: Cielę zba-
niałe.

[Zbanieć, eje, ał] *wzdąć s., odąć s., stać s. pę-
kałym jak bania.*

[Zbanienie, a, blm.] czynność cz. Zbanieć.

† Zbanie się, a s., blm., [Zbanie s.] czynność
cz. Zbać s.

[Zbanknotować, uje, ował] p. Zbankrutować.

[Zbanknotowanie, a, blm.] czynność cz. Zban-
knotować.

[Zbankowy] przym. od Zbanek, *dzbankowy*: Szyja
(= otwór) zbankowa.

[Zbankretować, uje, ował] p. Zbankrutować.
Troc.

[Zbankretowanie, a, blm.] czynność cz. Zban-
kretować, zbankrutowanie.

[Zbankretowany] p. Zbankrutowany. Troc.

Zbankrutować, uje, ował, [Zbankretować, Zban-
knotować, Zbańczyć] l. *stracić, zrujnować s. w in-
teresach, w handlu, zostać bankrutem; upaść, stać
s. niewypłacalnym*: Kupiec, kraj zbankrutował.
Nie bój s., nie zbankretuj bawarje, jak dziś
nie pójdiesz. Prus. 2. przén. *stracić, upaść, zbied-
nieć*: Z. na zdrowiu = *skapieć, skapconieć, pod-
upaść, spasować*: Do ena zbankrutował, wy-
gląda jak śmierć. Kobieta, która, zbankruto-
wana na honorze, wielbi wstyd, enotę... L. Nau-
ka celowości zbankrutowała w całej naturze,
dlaczegoż tylko człowiek nie zamyka jej swego
kredytu? Święt.

Zbankrutowanie, a, blm., czynność cz. Zbankru-
tować; *bankructwo.*

Zbankrutowany, [Zbankretowany] *który zbankru-
tował, upadły w interesach, niewypłacalny.*

[Zbanok, nka, lm. nki] p. Zban: Jach sia ucho
wurwe, to czort Z. porwe.

† Zbanuszek, szka, lm. szki p. Zban. Syr.

[Zbańczenie, a, blm.] czynność cz. Zbańczyć.

[Zbańczyć, y, yi] p. Zbankrutować.

† Zbarać, a, ał *przemóc, pokonać*. [Z. s.] l.
wzdragać s., drożyć s.: Dziewczyna s. zbarala
(= nie miała ochoty). 2. *sprzeczać s.*

† Zbaranie, a, blm., czynność cz. Zbarać: Ży-
dów wszystkich z miasta rugować, acz nie bez
zbarania i za to ich do nieba o pomstę wo-
łania. Tw.

Zbaranieć, eje, ał *zgubić = stracić głowę, stanąć
jak głupi, zapomnieć języka w gębie, osłupieć ze
zdumienia*: Zaczepiony w ten sposób, zbaraniał.
Tak pięknie zagrał, że aż zbaraniał. Powstań-
cy sasicy zbaranieli. Choiń.

Zbaranienie, a, blm., czynność cz. Zbaranieć.

[Zbaranie się, a s., blm.] czynność cz. Zba-
rać s.

Zbaraszkujeć, uje, ował *baraszkujeć zmitrzążyć,
zmarnować; spędzić na baraszkach, stracić na ni-
czym*: Z. czas.

Zbaraszkiwanie, a, blm., czynność cz. Zbarasz-
kować.

Zbarańczyk, a, lm. cy *wojak, który s. odznaczył,
który walczył pod Zbarazem*: Stary to Z. i umie
ciąć szabłą. Sienk.

Zbarbaryzować, uje, ował, Zbarbarzynić *uczyni-
ć barbarzyńskim*: To świadczy o czysto bizan-
tyńskim stylu i takichże motywach, tylko że
zdziejałych i zbarbaryzowanych.

Zbarbaryzowanie, a, blm., czynność cz. Zbarba-
ryzowanie: Potworny grzyzt wszechstronnego już
zbarbaryzowania. Brt.

Zbarbarzynić, i, il p. Zbarbaryzować.

Zbarbarzynie, a, bhm., czynność cz. **Zbarbarzynieć**, *zbarbarzynieć*: Rzpłta czerwona dąży ku zbarbarzynieciu świata. Krasin.

Zbarczenie, a, bhm., czynność cz. **Zbarczyć**.

Zbarczyć, y, ył ptaka = *zranic w skrzydło*, *oburzyć*: Myśl ma, zamiast powietrzne przetrząść bezdenie, włóczy ś. jak zbarczone żorawie po ziemi. Tet. Nieraz zbarczony głusze ratuje ś. pieszą ucieczką.

[**Zbarłożenie**, a, bhm.] czynność cz. **Zbarłóżyć**.

[**Zbarłóżyć**, y, ył] *zmarnować, stracić, zmitrężyć, strawić*: Z. kupę czasu.

× **Zbarwiczekować**, uje, ował *barwiczka* ze wszystkim pokryć; *ubarwiczekować, pobarwiczekować, urużować, porużować*. L.

× **Zbarwiczowanie**, a, bhm., czynność cz. **Zbarwiczować**.

× **Zbarwić**, i, il *zabarwić zupełnie, pobarwić dokładnie, pofarbować, sfarbować, zafarbować*: Potok krwią zbarwiony. Łąka macierzanką i jaskrami zbarwiona. Karcz.

× **Zbarwienie**, a, bhm., czynność cz. **Zbarwić**.

[**Zbasić się**, i ś., il ś.] *przegrać w grze w kości*.

× **Zbasować**, uje, al *zbusować, złać, sfukać, skrzyżać, zbeszać basem, zgromić*: Wierz mi, że kary nie ujdiesz za zbrodnie, tak zbasowana (prorokini) zapadła w trypodzie. Chm. B. W izbie odosobnionej trochę ś. zbasowało tych asystentów. Kraus.

× **Zbasowanie**, a, bhm., czynność cz. **Zbasować**.

× **Zbaszenie**, a, bhm., czynność cz. **Zbaszyć**.

[**Zbaszenie się**, a ś., bhm.] czynność cz. **Zbasić** ś.

× **Zbasztardzony** p. **Zbękarcały**.

× **Zbaszyć**, y, ył *zrobić baszą*: Dla męża, którego wieszcz (Mickiewicz) zbaszył, zjunaczył, zśmieszyl. Oliz.

Zbatogować, uje, ował, × **Zbatożkować**, **Zbatożyć** *zbić batem, batożkiem, zbiczować, zesmagać, obić mocno, wybatożyć, skalować*.

Zbatogowanie, a, bhm., czynność cz. **Zbatogować**.

Zbatożenie, a, bhm., czynność cz. **Zbatożyć**.

× **Zbatożkować**, uje, ował p. **Zbatogować**.

× **Zbatożkowanie**, a, bhm., czynność cz. **Zbatożkować**.

Zbatożyć, y, ył p. **Zbatogować**.

[**Zbaw**, u, bhm.] *zbawienie, strata*: Z. zdrowia, czasu, pieniędzy.

Zbawca, y, lm. y, **Zbawiciel**, † **Zbawiacz** *ten, co zbawia, ocala od czego; wybawca, wybawiciel, ochroniciel*: Z. a. Z. świata = *Jezus Chrystus, Zbawiciel, Odkupiciel*.

Zbawco przys. od **Zbawczy**.

Zbawczość, i, bhm., rz. od **Zbawczy**.

Zbawczy i. *tyczący ś. zbawcy*: Zstąpił z nieba, by ludziom zbawczą podać rękę. Przyb. Wyglądam go tam, jakby jakiś zbawcze bóstwo. Śtasz. 2. *tyczący ś. zbawienia, zbawiający, zbawieni*: Zbawcze działanie modlitwy. Zbawcze środki lekarskie (= *skuteczne*). 3. *anat.*: × **Złyta** zbawcza, p. **Odpaluszkowy**.

× **Zbawczyzna**, y, lm. y. p. **Zbawczyni**.

Zbawczyni, i, lm. e, × **Zbawczyzna** *forma ż. od Zbawca; Zbawicielka*: Z. w nieszczęściu. Zbawczyzną cię zbór sławie greckich matek będzie. Zebr. Medea, zbawczyzna kłopotu Jazona. Zebr. (= *która go wybawiła z kłopotu*). Tyś, Pani, zbawicielka, Tyś orędowniczka. Wyb.

[**Zbawkiwać**, uje, iwał] *zbywać kogo słowami*: Zbawkuje go tyło.

[**Zbawękiwanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zbawękiwać**.

† **Zbawiacz**, a, lm. e p. **Zbawca**, [Troc,] L.

Zbawiać, a, al i Z. ś. p. **Zbawić**.

Zbawianie, a, bhm., czynność cz. **Zbawiać**.

Zbawianie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zbawiać** ś.

Zbawiciel, a, lm. e p. **Zbawca**: Sobą (wąt) w chłopca ś. wycela... w swego zbawiciela. Mick.

Zbawicielka, i, lm. i p. **Zbawczyni**.

Zbawicielowy, × **Zbawicielów**, **Zbawicielski** *tyczący ś. zbawiciela*: Matka Zbawicielowa. Skar. Jadasz stał ś. zdrającą i wydawcą Zbawicielowym Pim. Eucharystja, świętość odmienionego ehleba w Cjało i Krew Zbawicielową. Karnk. Duch św. z Boga Ojca, według Zbawicielowej mowy, pochodzi. Fund. Zbawicielów grób. P. Koch. Naukę Zbawicielską ogłosił. Gaw.

× **Zbawicielów** p. **Zbawicielowy**.

Zbawicielski p. **Zbawicielowy**.

Zbawiciel-two, a, bhm. *charakter, rola; iposłanictwo zbawiciela*.

Zbawić, i, il, nied. **Zbawiać** i. *kogo czego = pozbawić; odjąć, odebrać mu co, wyzuć, ogolocić go z czego*. S. Par. Z., *privare*. Ps. flor., Błaż. Król chciał go Z. gardła. Biel. M. (= *odebrać mu życie, pozbawić go życia, stracić, zgładzić go*). Z. kogo żywota. Troc. Zbawić go dóbr, honoru. Troc. 2. kogo czego, od czego = *zachować, ocalić, uchronić, wyzwolić, uchwycić*: Zbawiłeś mię przypadku, śmierci, przygody. Kn. Zbawił mię Bóg śmierci, choroby. Troc. Zbawiłeś mię tego nieszczęścia, kłopotu. Troc. Wiem ja, że nie od śmierci Z. mię nie zdoła. Dm. Śmierci wiecznej nas zbawił. Pśń. Na czarnym koniu, z uzbrojoną świtą, zbawiłbym Zbawę lub wyrąbał krocie zbójców — na zemstę umarłemu. Słow. Nagłem przejrzał, zem zbawion szczęścia. Sf. 3. *uchronić od stanu potępienia po śmierci, zapewnić szczęśliwość wiekuistą, życie wieczne, królestwo niebieskie*: Kto wytrwa aż do końca, ten będzie zbawiony. Wuj. Zbawił nas Bóg, *absolute; vel* Zbawił nas Chrystus, *salvare*. Kn. Bogu własna Z. człowieka, *salvare hominem; sed*: zbawił mię Bóg pewnej śmierci, *servavit me Deus incolumem, vindicavit me ab interitu*. Kn. Ten, który nas okupił, Ten nas i zbawił. Salin. Bóg przyszedł zbawiać, co było zginęło. Białob. Męka Pańska pierwej była pożyteczna i pierwej zbawiła, niż ś. stała. Białob. Zbawiony po śmierci, zbawienia wiecznego uczestnik, błogosławiony, wybrany. L. Zbawił Bóg łotra na krzyżu wiszącego. Troc. Chrystus Pan nas i świat cały zbawił. Troc. Zbawi duszę swoje. Wuj. Coś mi szepnęło, aby tę duszę Z. (= *tego Żyda ockrzęcić*). 4 [Z.] *stracić, zgubić, zmarnować*: Niech twoja chudoba niekiedy we wielki skwar nie robi, bo tym zbawisz chudobę. (= *pozbawisz ś. bydła*). Zbawili mi konia. Poganę z tego świata zbawił (= *zgladził*). Szkodaby było dziewczyni, były słowa baby, gdyby ją zbawił hultaj jaki. Jeż. 5. [Z.] *zabawić, zająć, zatrzymać, przytrzymać*: Zbawi nas z godziny. Z. ś. i. *zabawić siebie a. jeden drugiego nawzajem, wyzwolić ś., ocalić ś., wybawić ś.*: Widząc jeleni, że ś. próżniemi nie zbawi wody, biedny, z niewiernej ziemi rzuea ś. do wody. L. (= *nie wykreści ś., nie wykpi ś.*). 2. [Z. ś.] *zabawić ś., zatrzymać ś.*: To ja ś. tak długo zbawił. Ork.

Zbawienie, a, lm. a i. czynność cz. **Zbawić**. 2. *stan zbawionego, żywot wieczny po śmierci*. Znak,

godło zbawienia. (= *krzyż*). Duszne Z. Strojmy skutki dobre (spełniajmy czyny dobre), jakobychem przez nie otrzymali zbawienie. Kaz. Gnieź. Z. świata. Troc. (= *okupienie*). Wieczne go cieszy Z. Troc. Każden z wieków woła: zlituj się na mnie, godzinie zbawień świat? Krasin. Jak pragnę zbawienia! (= *jak mi Bóg miły i t. p.*). Wygląda go jak zbawienia.

Zbawienie się, a s., bfm., czynność cz. Zbawioł s.

Zbawiennie przys. od Zbawienny: Oddziałało to Z. na jego zdrowie. O, jakże Z. mówił! L. Zbawienność, i, bfm., rz. od Zbawienny. L.

Zbawienny, Zhawoczy, † Zbawitelny zbawiający, przynoszący zbawienie: Wywiera wpływ Z. (= *nieoceniony, dobroczynny, błogi*). Rada zbawienna. (= *zdrowa, trafna, pożyteczna, nieoceniona*). Myśl arcyzbawienna (= *szcześliwa, genialna, trafna, wyborna*). Środek Z. Lekarstwo zbawienne. (= *zdrówiodajna, skuteczna*). Zbawienie imiona Sobieskich, Żółkiewskich. Susz. Oczy moje oglądały zbawitelne Twoje. Sekl.

Zbazarć, rze, rał p. Zazazarć.

Zbazaranie, a, bfm., czynność cz. Zbazarć.

[Zbąbać się, a s., al s.] spić s.

[Zbąbanie się, a s., bfm.] czynność cz. Zbąbać s.

× Zbąblać, a, al p. Zbąblić.

× Zbąblanie, a, bfm., czynność cz. Zbąblać.

× Zbąblenie, a, czynność cz. Zbąblić.

× Zbąblić, i, il, × Zbęblić, nied. × Zbąblać co = *zmącić, zbełtać tak, że s. okryje bąblami.*

[Zbąz, a, lm. e] garniec do palenia wódki.

[Zbecoć, y, al] zabczoć, zaplakać: Dostał, bo zbeco!—przemknęło przez głowę Sablika. Tet.

[Zbecenie, a, bfm.] czynność cz. Zbecoć.

Zbechtać, a, al kogo = *zbitować przeciw komu, nabęchtac, podbęchtac, napompować, podburzyć*. Zbechtanie, a, bfm., czynność cz. Zbechtać. Zbeczoć się, y s., al s. *becząc zmęczyć s.; splećkać s.*

Zbeczenie się, a s., bfm., czynność cz. Zbeczoć s.

Zbecić się, a s., al s. *zniszczyć s., schuchać s. bekaniem s.*: Jelen krasny idzie na gody, a po nich jest zniszczony i schudzony, pobekany a. zbekany. Sumiń.

Zbekanie się, a s., bfm., czynność cz. Zbecić s.

[Zbel, a, lm. e] *szczebel, stopień, gradus, trop*: Zobaczył na drabinie, na dziesiątym zbelu, jak ci jakiś górnik robi se z kilofa.

[Zbelczenie, a, bfm., czynność cz. Zbelczyć.

[Zbelczenie się, a s., bfm.] czynność cz. Zbelczyć s.

[Zbelozyc, y, y] *najeżyć*. [Z. s.] *najeżyć s.*

× Zbelgotać, oce a. × ce, tał, Zbelkotać *belgoczac* zmówić.

× Zbelgotanie, a, bfm., czynność cz. Zbelgotać.

[Zbelknać, nje, nał] p. Zbygnać.

[Zbelknięcie, a, bfm.] czynność cz. Zbelknać.

Zbelkotać, oce a. × oce, tał l. p. Zbelgotać.

2. × Z. p. Zbełtać.

Zbelkotanie, a, bfm., czynność cz. Zbelkotać.

Zbełtać, a, al, [Zbełtać], Zbelkotać *skłócić, zmącić, zbić głośno płyn*: Z. mleko zsiadłe. Zbełtanie jaje (= *zepsute, zaparstek*). Szukając zguby, dzikie morzaśmy zbełtali. Nar. Przen.: Jakis bataljon w poplochu wpadł między nas i zbełtał nam szyki. Gaś. (= *zmięsał, zwiłtał*).

Zbełtanie, a, bfm., czynność cz. Zbełtać.

[Zber, a, lm. y] *wielki ceber*. Zdr. [Zberzyczek].

[Zberbesić, i, il] *zmiętosić, zmiąć, zgnieść*.

[Zberbeszenie, a, bfm.] czynność cz. Zberbesić. [Zbercoć, y, al] p. Zbycoć.

[Zbercenie, a, bfm.] czynność cz. Zbercoć.

[Zberdesioć, i, il] kogo = *skrzyżcoć, sfukać, złażyć zgronić*.

[Zberdeszenie, a, bfm.] czynność cz. Zberdesioć.

[Zberedzenie, a, bfm.] czynność cz. Zberedzić.

[Zberedzić, i, il] *ściągnąć, zwędzić, skraćć*.

[Zberezić, i, il] *strawić, spędzić na zbereżeńtwach*: Zbereżili wczoraj całą noc. Sew.

[Zberezyje, i, blp, Berezyje, Zbereż] *zbereżeństwa, nieprzyzwoitość*: Robić Z. Zberezie wyprowadzić (= *dokazywać*). Ja wam dam muzyki, tańce, zberezie! krzyczała Sew.

Zhereźnie przys. od Zhereźny: Miś uśmiechnął s. Z. Weys.

[Zhereźnik, a, lm. cy, Bereźnik] l. *psotnik, szkodnik, zbytnik, swawolnik, łobuz, figlarz, urwis, rozpustnik, bezwstydnik*: A to Z. l. żeby s. też nago pokazywał. Pamiętam starego, jak był kawalerem: cóż to był za Z. l. żadnej dziewczynie nie dał przejść spokojnie. Gdy był w dobrym humorze, pozwalał małym zbereźnikom wchodzić za sobą do ogródka. Bał. Oko miał otwarte i nucił stary Z. Tet. 2. *zloczynca, zbrodniarz*. 3. *niedowiarok, bezbożnik*: Nie kpij, zbereźniku z rzeczy świętych.

[Zhereźny] *psotny, swawolny, sprośny, rozpustny*: A to Z. naród!

[Zbereżenie, a, bfm.] czynność cz. Zberezić.

Zbereżeństwo, a, lm. a *psota, sprośność, nieprzyzwoitość, żart, figiel nieskromny, żartowanie nieprzyzwoite, dokazywanie bezwstydnie, bezczesztwo, wybrzyłość, złoźność*.

[Zberk, u, lm. l] *krawędl*.

[Zberkać, a, al] p. Zberknać.

[Zberkanie, a, bfm.] czynność cz. Zberkać.

[Zberki, ów, blp.] p. Zbery.

[Zberknać, nie, nał, nied. Zberykać, Zbyrocoć] *zadźwizcoć, szczełknać, zabrzęccoć*: Z. kajdanami.

[Zberknięcie, a, bfm.] czynność cz. Zberknać: Szabli do boku przycisniętej szczęłk, ostróg Z. krótkie i u siwego czoła wystawiona dłoń: — Cześć—mam—kłaniać s! Brt.

× Zberiony *zoopatrzony w berto*. Przen.: Liljami złotemi miał dłońe zberl. ne. Słow.

[Zbery, ów, blp, Zbyry, Zberki] *kąty, miejsca niedostępne, nierówne, kamieniste, przepaściste, wertepy, dziury, wyboje*: Po takich zberach jeździć niebezpieczna. Chować s. po kociej zberach. Dzieci lubioł chodzić po zbyrach. 2. *rupiecie, otręby, wiórki*.

[Zberzyczek, czka, lm. czki] p. Zber.

Zbestwiałość, i, bfm., † Zbestwiłość *zbestwienie, rozbestwienie, zezwierzczenie, zdziczałość, rozpamiętanie, cielesność, lubieżność, jurność*: Rzepa wzwód otrokom pobudza i niewiastom Z. Trzye.

Zbestwić, i, il *rozbestwić, rozpasnąć, wyuzdać, zezwierzczyć*: Nie jedz wiele, abyś ciała swego nie zbestwił. Skar. Nagą jego zbestwiona gładkością, srogą s. zapaliła ku niemu miłością. Otw. Tłum zbestwiony. Z. s., Zbestwieć, eje, al stać s. *podobnym bestji, rozpasać s., wyuzdać s., zdziczać, rozkukać s.*: I rozumna dusza gdy s. zbestwił, nie pyta j o enoty. Bach. Kaim, iż nierządym eźlowiekiem był, z enoty s. zbestwiwszy, nie mu dobrego z oczu nie patrzało. Gliez.

Zbestwienie, a, bfm. l. czynność cz. Zbestwić. 2. czynność cz. Zbestwić s. a. Zbestwieć; Zbestwiałość, † Zbestwiłość. 3. *patol. (bestialitas) zbydlęcenie, otępienie umysłowe, sodomja, nierząd*

między osobami tej samej płci samcołóstwo samkolóstwo, skotolóstwo (zoophilia erotica, zooserastia), obcowanie płciowe czlowieka ze zwierzętami.

† Zbestwilość, i, blm. p. Zbestwialość, zbestwienie.

Zbestzać, a, ał wybestzać, zląć, mocno wyłajac, zbużować, zekpać, zwymyślać, zrzębać, zjeździć, sfitrować, zburzyć.

Zbestzanie, a, blm., czynność cz. Zbestzać.

[Zbeśnić, eje, ał] wścieć ś.: Z. z gniewu.

[Zbeśnienie, a, blm.] czynność cz. Zbeśnić.

[Zbetlać, a, ał] p. Zbetać.

[Zbetlanie, a, blm.] czynność cz. Zbetać.

Zbeżoźnić, i, il uczynić bezżoźnym: Czymże ś. dziś Żydowie od Kaïma różnią, skoro krwią ręce Syna Bożego zbeżoźnią? Pot.

× Zbeżoźnienie, a, blm., czynność cz. Zbeżoźnić.

× Zbeżestnieć. eje, ał stracić cześć, zbeżestnieć ś., stać ś. bezczynnym: Omdleje na siłach, na rozumie, zbeżestnieje zupełnie. Krasin.

× Zbeżestnienie, a, blm., czynność cz. Zbeżestnieć.

Zbeżeszczzenie, a, blm., czynność cz. Zbeżeszczuć.

Zbeżezęścić, i, il p. Zbeżeznić.

Zbeżennić, eje, ał stać ś. bezdennym: Oczy mu ściemniały i zbeżenniały, jak dwie przepaście. Psm.

Zbeżennienie, a, blm., czynność cz. Zbeżennić.

Zbeżenić, i, il, Zbeżezęścić, × Zbeżeznić uczynić bezczynnym, pozbawić caci, osromocić, zhańbić: Zbeżezęścić relikwie (= sprofanować). Zbeżezęścili mnie, zhańbili wobec całego świata.

Kacz. Dziwił ś., że mógł kiedyś znajdować przyjemność ścisnąć ręce panów zbeżeszczone. Bał.

× Zbeżezzić, i, il p. Zbeżeznić.

× Zbeżezczenie, a, blm. i. czynność cz. Zbeżezzić, zbeżeszczzenie. 2. hańba, × bezczęść, sromota, profanacja.

† Zbeżepić, a, ał i † Z. ś. p. Zbeżepić.

† Zbeżepianie, a, blm., czynność cz. Zbeżepić.

† Zbeżepianie się, a, ś., blm., czynność cz. Zbeżepić.

† Zbeżepienie, a, blm., czynność cz. Zbeżepić.

× Zbeżepnieć, eje, ał, † Zbeżepić ś. stać ś. bezpiecznym = pewnym siebie, nabrać serca, otuchy, śmiałości, hardości, zuchwalstwa: Przedtemeś ś. na to oglądała, a teraz zbeżepniałaś. Tym szczęściem nieprzyjacieli zbeżepniawszy, podemknął ś. tej nocy pod mury białe. Mask.

× Zbeżepnienie, a, blm., czynność cz. Zbeżepnieć.

† Zbeżepzyć, y, ył, nied. † Zbeżepić za-
beżepić, ubezpieczyć, zrobić bezpiecznym: Z ich rąk Bóg wyrwie ubogiego i zbeżepczy. Z. ś. p. Zbeżepnieć.

Zbeżsilnie, a, blm., czynność cz. Zbeżsilić,

Zbeżsilić, i, il p. Zbeżsilić.

Zbeżsilniały który zbeżsilniał, opadły z sił, wyzuty z sił, wycieńczony: Zbeżsilniała i bezrozumna starość. Bał.

Zbeżsilnić, i, il, Zbeżsilić uczynić bezsilnym, × zbeżwładnić, ubeżwładnić, obeżwładnić, wycieńczyć: Narody konające lub zbeżsilnione wytwarzają zwykle bigotów i niedowiarków. Bał. Głód i znużenie dokuczały mu i zbeżsilniły go

zupełnie. Bał. Długo bikiem ś. w piersi i pokutowałem, ale pokuta nie uszczęśliwiła drugich, a mnie zbłaźnić i wkońcu Z. mogła. Krasin.

Zbeżsilnieć, eje, ał stać ś. bezsilnym, spaść z sił, wycieńczyć, zemdleć: Aż zbeżsilnieją w nim (w sercu) wszystkie kochania. Krasin.

Zbeżsilnienie, a, blm. f. czynność cz. Zbeżsilnić. 2. czynność cz. Zbeżsilnieć.

Zbeżużytecznieć, i, il zrobić bezużytecznym, pozbawić pożytku: Zima zbeżużytecznia ogród. Jeż.

Zbeżużytecznienie, a, blm., czynność cz. Zbeżużytecznieć.

Zbeżwładniać, a, ał p. Zbeżwładnić.

Zbeżwładniały który zbeżwładniał: Zbeżwładniała i osłabła ciało i szpitalna atmosfera lekarstw wywoływały niemie, w niej ucznia. Bał.

Zbeżwładnianie, a, blm., czynność cz. Zbeżwładniać.

Zbeżwładnić, i, il, nied. Zbeżwładniać uczynić bezwładnym, pozbawić swobody ruchów, ubeżwładnić, obeżwładnić, skrepować, zbeżsilić. Syrok. Obawa utraty tej wolności zbeżwładniła go. W nerwach zaś zbeżwładnionych mózgu bezwładna odzywa ś. smutkiem i rozpaczą. Krasin.

Zbeżwładnieć, eje, ał stać ś. bezwładnym, stracić władzę = swobodę ruchów, zemdleć.

Zbeżwładnienie, a, blm. l. czynność cz. Zbeżwładnić. 2. czynność cz. Zbeżwładnieć. 3. bezwładność, bezsilność, niemoc, brak dzielności: Z. umysłowe.

× Zbeżblenie, a, blm., czynność cz. Zbeżblić.

× Zbeżblić, i, il p. Zbeżblić.

[Zbeżblić, i, il] zblić, zblieć, zdziesiąć, ściągnać: Jak go zbęni raz i drugi... Z. komu skórę (= wygarbować).

[Zbeżnienie, a, blm.] czynność cz. Zbeżnić.

Zbędnie przys. od Zbędný. L.

Zbędnosć, i, blm., rz. od Zbędný.

Zbędný i. † Z. do zbycia, zbyty = mogący być zbyty, pozbyty, którego można uniknąć, uchronić ś. L. 2. zbyteczny, niepotrzebny, niekonieczny: Czytanie listów tych, jest zbędné. Stj. Tajemniczość taka byłaby całkiem zbędną. LeW. (=nie namiejscu.).

[Zbęć, a, lm. i] i. p. Zbuk. 2. śmierdziel, czlowiek cuchnący.

[Zbękać się, a, ś., ał ś.] spaskudzić ś. = zesrać ś.:

Moje prosie zbękało ś.

[Zbękanie się, a, ś., blm.] czynność cz. Zbękać ś.

Zbękarzenie, a, blm., czynność cz. Zbękarcić,

wyrozdzenie ś., zwyrodnienie, degeneracja.

Zbękarcały, × Zbasztardzony który zbękarcał, zwyrodniały: Owce hiszpańskie u nas zbasztardzonemi i przekształconemi wcale zostają. Wolsz. Przen.: Zbękarcałe djalekta zaraziły źródlowy język. Cz.

Zbękarcić, eje, ał stać ś. jakby bękartem, wyrodkiem, odmiechem, złą istotą, wyrodzić ś.

[Zbękły] cuchnący, zepsuty.

[Zbichnąć się, nie ś., nął ś., Zgichnąć ś.] zgrzmadzić ś., zebrać ś., zlecić ś.

[Zbichnięcie się, a, ś., blm.] czynność cz. Zbichnąć ś.

1. Zbicie, a, blm. l. czynność cz. Zbić. 2. odpór słowny, zaprzeczenie, dowody zbijące czyje twierdzenie. replika, refutacja.

2. Zbioie przys. od Zbity szczerlinie, ściśle, dychtownie.

Zbicie się, a, ś., blm., czynność cz. Zbić ś.

Zbiczować, uje, ował zbić biczem, biczami, zbatogować, zesmagać, wybitożyć; biczowaniem skatować: Wszystek skrwawiony, zbiczowany. Groch.

Zbiczowanie, a, btm., czynność cz. **Zbiczować**. **Zbić**, **zbije**, **zbił**, nied. **Zbijać**, [**Zbiwać**] l. *uderzyny* a. *uderzając strącić, zrzucić*: Sternik od wół był zbity i porwany. Birk. Matki u nich kładą synom na stęp ehleb, który za cel mając mety wyznaczonej, proeą zbijać muszą i nie wprzód jeśé. Pilch. Wilhelm Tell zbił jabłko z głowy syna (= *zestrzelił*). Zbił ksiągę z siodeł trzech rycerzy. Sienk. (= *zszadził, wysadził*). Koronę cesarską nogami z głowy mu zbił. Zigr. Przen.: Z. z kolei, z porządku, z tropu = *wybić, wytrącić*. Z. z myśli, z głowy. Niemylnym idą rzeczy wieczne torem, żaden ich swoim nie zbije uporem przypadek z gruntu. Susz. Musiałby pierwaj z toru wrodzonego Z. wodę z ogniem, niż dokaze tego. Lubom. Zbijają przez to możniejszych z animuszu. Kłok. Zbijać możniejszych z animuszków. Troc. Zbijać kogo z nadziei, z imprezy. Troc. (= *wyżuć*). W grze „w zbijanego“: Z. duszę = *trafiwszy piłkę przeciwnika, strącić ją z rachunku*. Wskopecznemu psu trzeba ustawicznego przystawa, któryby go zbijał, ilekroć wskopec s. puści. Ostror. (= *zuracał z wstecznej drogi*). X Zbijać psy = *być hyclem*. Sl. wil. [Zbija pies psa = *prześciga, przegania*]. Z., w karty grając. L. (= *zabwszy wyswieconą kartę, zabrać*). Zbijam kogo, czyj dowód, mowę = *odpór dają słowy*. Kn. Z. dowody, twierdzenie czyje = *znieść, zobojętnić, unicestwić*. Niechajże będzie wolno temu, przeciwko któremu kto przysięga, onego świadka Z., ponieważ był pientędmi przenajęty do złożenia świadectwa. P. cheł. (= *odrzuć, usunąć, oddalić*). Zbijać kogo, czyją rację, naukę. Troc. Zbija tu Pan razem dwa błędy Żydów dzisiejszych; oba te błędy zbija Pan Jezus, ukazując wyraźnie, że... Dambr. Zbijamy sami najlepsze nasze nauki, jeżeli z naszym nie zgadzają s. życiem. L. (= *przeczywmy im, zadajemy im kłam, stajemy w przeciwieństwie*). Poglądy, z systemu Hegla wysnute, po swojemu zbijał. Chm. Zbijać pozew. Troc. To nieszcześnie nie zbije afektu stateczności. Troc. 2. *sklepać, skuć, otkuc, stłuc, z wierzchu, ściąć, zedrzeć, zdyselować, bijąc ścisnąć, skupić, skoncentrować, spłaszczyć biciem*: Zbijam co wstępnie, otlukam. Kn. Zbijam w mózdzierzu, tłuć w mózdzierzu. Kn. Grad zbił zboże (= *stłukł, bijąc zgniół, stłoczył*). Introligator dobrze zbił księgę, papier. Troc. Z. mięso na zrazy, na befsztyk. Czeionki drukarskie zbite przez długie używanie. Druk, pismo zbite. Zbijać bruki, Zbijać baki (= *waleśać s., włóczyć s., próżnować, szlifować bruki*). 3. do kupy, w kupę = *biciem złączyć, spoić, bijąc skleić, zrobić, bijąc ściągnąć do kupy*: Zbijam co gwoździem = *zwieram co*. Kn. Trumna z czterech desek zbita. Zbij te dwie deski goździami. Troc. Zbijać beczkę obęrcami = *pobijać*. Kn. Zbijać szafę, łózko. Troc. Przen.: Wszystko do kupy zbite: meze i konie. Dm. (= *stłoczone, zwarte, skupione*). Przemysł, zbiwszy orszak niejaki żołnierzu wolnego, nieprzyjaciela pódszedł. Błaż. (= *zabrawszy naprędoe*). Pisząc, bardzo zbijaasz wiersze. (= *skupiasz, ściszasz*). P. Zbity. [Czarownica zbija te kobyły = *zbiera, spęda, zgania*]. Choć wszystko zniszczy i w jeden ką zbije, kto mu s. oprze, kto podniesie szyję? Chr. (= *stłoczy, wepchnie, wpakuje, wciśnie*). Wiatry na powietrzu, z przeciwa z sobą waleząc, chmury z chmurami zbijają, z którego otręcania s. chmur o chmury grzmoty pochodzą. Otw. Z. majątek, pientądze = *zabrać kutwić, zgrwaćdzic łakomie, uciulać, naciulać, złożyć*. Zbił na tym grosze (= *zrobił*). [Wódko moja, wódko, ni miałem cię pijać,

ałem se pomysłał: co ta bede zbijać]. 4. kogo = *wybić do ostateczności, sćwiczyć, sprać, skatować, wygrzmocić, skuć, stłuc*: Z. na kwaśne (a. na leśne) jabłko. Zbijam kogo, wybijam. Kn. Z. pięściami. Kn. (= *wydzębkać*). Z. jak purehatkę. Kn. Zbijam łeb jak purehatkę. Kn. Zbijam komu gębę. Kn. Z. kogo kijem. Troc. Z. nieprzyjaciela = *pobić na łeb, na szyję, porazić, stłuc, pokonać, zmasakrować, znieść*: Pobił nieprzyjaciela, zbił, siła pojmał. Jabł. Wojna zakończona pomyslnie, nieprzyjaciel zbity. Boh. Z. nieprzyjaciela, wojsko. Troc. Sobieski Turków zbił. Wirt. Cezar Helwetów nad Arar zbił. Lef. 5. † Zbijać = *rozbijać, trudnić s. rozbojem*: Zbijać, rozbojem s. bawic. Troc. Dziś niech jawnie kto zbija, niech zdradza, niech kradnie; fortytarsza dóstanie jako czego snadnie. Kochan. [Zbijać = *zbojować*]: Zbijam, rozbijam na drodze, rozbojem s. bawię. Kn. Miasto obrony, drapieżyli a zbijali. Biel. Rozbójnicy przy granicach śląskich zbijali, wszędzie w Polsce, Kawka i Szwiebrowski. Biel. M. Przez zbytki wielu majetności poutracało, i przetoż drudzy aże zbijali. Biel. M. Znać to po tobie, żeś był rozbójnikiem, nawykłeś tego, z Araby zbijając. P. Koch. 6. † Z., [Z.] *zabić*: Barana zbijemy, wesele sprawimy. Zbijam kogo aż na śmierć. Kn. Mordowali tak bardzo, że onego dnia zbili więcej trzechset meżów. Leop. 7. *rozbić, stłuc*: Z. szklanę, garnek, szybę. Z. szybę = *wybić*. Bodaj kark zbił swoją otwartością. L. (= *skręcił, złamał*). 8. [Zbijać na kogo] = *spędzać, zwalać, zganiać, składać*: Jadam zbija na moje dzieci, że mu sér wzięli. 9. szcót.: Z. włos = *obrówać w puszcze, w forence końce jego w plaszczynę a. główkę*. Z. s. l. *zbić jeden drugiego, rozgromić siebie wzajemnie, zderzyć s., zetrzeć s., pokonać jeden drugiego*: Spuszczano szermierzów rymskich, ażeby s. rąbiąc zbijali i wysiekali wobec ludu. Nagur. Zbijam s., *conflicto*. Kn. Wołoszczyzna wielkie teatrum, na którym s. Węgrowie, Polacy, Niemcy zbijają. Kłok. (= *spotykają s. zbrojni*). W tej nawalności wiatry i wały s. zbijały. Troc. Zbijać s. z kim o państwo. Troc. Przen.: Marszałek sejmowy powinien notować racje *pro et contra*, którymby s. zbijano. Leszcz. (= *któremiby spierano s., sprzeczano s.*). Huczne s. muzyki z przeciwni zbijały dźwiękami. Mor. Widzę, jak s. śmierć z miłością zbijają. Troc. 2. *ulec zbiciu, zostać zbitym*: Zbiłem s. mocno na koniu. L. (= *stłukłem s.*). Markusa, który o tym koncyljum szpetnie mówił. kłamstwa wywodnie s. tu zbijają. Skar. 3. *złączyć s., skupić s., skawalić s., zespolić s., zjednoczyć s., sprzymierzyć s.*: Mąka zbita w grudkę. Rozbici jesteście, skoro s. zbicie znowu, krzyż w ręce ujawszy, zwyciężycie. Krasz. 4. *wzbić s., wznieść s., unieść s., polnieść s.*: [Gęś zbije s. na skrzydliska]. Przen.: *zdobyć s.*: Jeszczem s. musiał Z. na wszystko, od tyżki i miski poczawszy. Krasz. Rozkładały s. poważnie gofry, zbijały s. w masę grymasiki, białaty albertki. Zap.

Zbiec, **gnie**, **gł**, **Zbieżeć**, † **Zbiegnąć**, nied. **Zbiegać**, X **Zbiegiwać**, † **Zbiegawać** l. *biegnąc spuścić s., ściec, spłynąć, spaść*: Zbiegać, Z. z góry na dół. L. Zbiegam z góry, z zamku, *decurre ab arce*. Kn. Wody, które na dole są, zbieżają opadną. Leop. (spłyną i zginą, a nie będzie ich. Leop.: woda płynąca z góry stanie w jednej kupie. B.G.). Z. na dół. Troc. Zbiegłem z góry. Troc. Woda tam na dół zbiega. Troc. Jako śniegi zbiegły, ziemia nadeschła. Mask. Zbiegi starosta

do sali bielsady. Słow. Ścieżka nieprzebyta, wężkowata, zbiegająca ku łożyskowi starego Tyrasu. Rol. 2. (o czasie) zejść, ubiec, upłynąć, zlecieć, przejść, minąć, przeminać: Zbiega dzień, zbiegł mi dzień. Kn. Zbiegł mi dzień, czas Troc. Lata zbiegają. Troc. Bo komuż milej kiedy czas zbieżał upłynny, jako gdy leżąc w chłodku, łykał soczek winny? Nar. Tak nam niech zbieży dzień cały! Groch. Radują ś., iż im czas prędko zbiega. Rej. W mięsopusty sobie tuszy, iż nam prędko post zbieży; potym z Wielkiej Nocy liczy, dalekoko do św. Jana, tusząc siebie, iż to prędko zbieży, bo tam też potym rychło żniwo i owoce nastaną. Rej. 3. *biegnąc schronić ś. na inne miejsce, uść, uciec, umknąć, zemknąć, przebiec dokąd chronić ś.*: Konie przelężkie, zbiegszy z drogi, po miejscach nierównych i zawał pełnych wóz ciągnęły. Otw. Zbiegam od pana, *perflugio*. Kn. Zbieżeli do Mieczysława trzej bracia z Węgier, synowcy Stefana. Biel. M. Józef chciał tajemnie zbieżać od Marji, iż była ciężarna. L. (= *porzucić ją chyłkiem, uciec od niej*). Serce mi zbiegło, a nie wiem inaczej, jedno do Hanny, tam bywa narazę. Kochan. Zbiegła dziewczyna, Bóg wie, skąd. L. Panienska zbiegła, sama przybyła, opuszczona. L. Zbiegł od wojska, od regimentu. Troc. Z. z klasztoru. Troc (= *opuścić go potajemnie, porzucić go chyłkiem*). Zbiegszy z Tyru przed bratem, dydo berło trzyma. Dm. Przen.: *skipteć, wykpieteć*: Zbiegl rosół naprawdę. Korz. Garnek zbiegający. Jeż. 4. Zbiegać (dok.) eo, jedno po drugim = *biegając zwiędzić pośpiesznie, naprędce, bieć, przebiec, oblecieć, spenetrować*: Zbiegać miasta, wsie, ulice. L. Konno za jedną noc wszystkie onę drogę zbieżeli. Warg. W pierwospy cicho ruszył i niemal nad świtanie całą drogę aż do Rzymian zbieżał. Warg. (= *odbył, przebył*). Koń, póki stoi w stajni, póty żadnej drogi, by też i nie raz zbieganej, nie pamięta. Pileh. Zbiegał wszystkie kraje, jako pszczoła, miód z różnych kwiatów biorąc. Skar. Idźcie, zbiegajcież ziemię! i zbiegaj wszystkie ziemię. Leop. (obejdzicie ziemię. B. G.). Oto są oczy Pańskie, które zbiegawają wszystkie ziemię. Leop. (biegają po wszystkiej ziemi. Leop.; przechodzą wszystkie ziemię. B. G.). On, by piorun, wszystkie kąty zwiercieć i zbieżać chce. Podw. Jak wielem zbiegał, szukając rączemi krokami ciebie. Lubom. Zbiegał okrąg świata wszystkiego. Rej. Ale wiele Staropoliaków teraz, zbiegaj całą Polskę. Troc. Szpitale nawiedzał, katusze zbiegał, żeby był z wzgardzonych od świata miejsce niebu bogaty profit czynił. Nies. Świat cały napróżno zbiegłem, przeglądając mnóstwo dziewię śmiertelnych. Słow. Przen.: Potwarzy na papieżów szukali i historją zbiegali, aby ich czym takim posromocili. Skar. (= *przebiegli, zdrabowali, zwertowali, przeszukali, przetrząsali*). Zbiegaj wszystkie jako chcesz Biblię, nie najdziesz nigdzie ani wzmianki o tym. Hrb. Wszystkie pisma doktorów starych i nowych zbiegawszy, żadnego dowodu nie znalazłem. Smotr. Przen.: Byś zbiegał wszystkie rady, pomocy i nadzieje świata tego, jeśli nie będzie rady, pomocy a opatrności Pana tego, słaba jest z każdej strony nadzieja twoja. Rej. (= *przebiegl myślą*). 5. † Z. zmęczyć *bieganiem, spędzić, zmachać, sforsować*. Błaż. Zbiegam konia, zbieżać konia, *cursum ac lassitudine exanimare equum*. Kn. Zbieżać konia. Troc. 6. × Z. kogo = *przybiegszy zdybać, złapać, zejść, zastać go na czym*: Juno mogła częstokroć Jowisza swojego zbieżać schodzącego na górach z nimfami. Otw.

Zbiegł tak niespodzianie Turków, że ich zbił. Leszcz. S. Smoka jak przeżegnał ziół niepomylnych sokami, a trzy razy przegnał słowa sen zawodzące... jak sen czułe oczy zbiegl. Żebr. Jeśli śmierć mi zbieży, znajdzie mię gotowego na przyjęcie. Nagur. Zbiegl nagle, niespodzianie na tym służę. Troc. 7. [Zbiegać] = *zejść, zbywać, być nadto, pozostawać*. 8. !Zbiegać = *pobieć, polecieć, skoczyć*: Zbiegam do miasta po mięso. Orszesz. Z. ś. 1. Zbiegać ś. (dok.) *zmęczyć ś. bieganiami, zmachać ś., zlecieć ś.*: Nie szanując zdrowia i zbieganych koni. Merk. Koń ś. zbiegl i ustał. Troc. 2. *biegnąc zgromadzić ś.; zlecieć ś., zebrać ś. pędem*: Kiedy zaś przydzie ku starości, wszystkie k niemu zbieżą ś. żałości. Biel. M. Nie inaczej ś. pochlebnie zbiegają do tych, gdzie czują co wziąć, jak krucy do ściarwu. Kosz. Cała ś. zgraja ludu około nas zbiegła. Szym. Zbiegali ś. do legjonów tułaczę. Lel. Zbiegli ś. jak na widowisko. Prz. Zbiegło ś. na to widowisko pospólstwo. Troc. Na ten hałas zbiegli ś. wszyscy mieszkańcy. Przen.: *zewrzeć ś., skupić ś., zamknąć ś., ścisnąć ś.*: Strzała gdy wypuszczona ku celowi, rozdzielone nią powietrze tudzież ś. zaś zbiega, że żaden nie wie ścia onej strzały. Leop. (strzała powietrze rozbija, które ś. zaś prędko samo w sobie schodzi, tak że nie znać, kędy przeszła. B. G.). Leci na dno przepaści, wody ś. zbiegają nad głową Jego, już go w lieźbie zmarłych mają. Dm. Przen.: W kwestji tej ś. wiele innych kwestji zbiega. (= *mieści ś., schodzi ś., koncentruje ś.*). Poniżej miasta zbiegają ś. dwie rzeki (= *biegnąc łączą ś., spływają ś.*). Tam ś. zbiegają Bug i Wisła. Troc. Przy wsi ś. zbiegają drogi. Troc. (= *łączą ś., schodzą ś.*). RzUCA ku niemu wzrok pełen dzikości, zbiegają mu ś. brwi najeżone, długie i czarne. Stasz. Przen.: *ściągnąć ś., zmniejszyć swoją pierwotną objętość*: Mieszanina spirytusu i wody mniejszą zajmuje przestrzeń, aniżeli użyte na nią spirytus i woda, t. j. zbiega ś. Przen. (o tkaninie): *skulić ś., skurczyć ś., zastąpić ś., zejść ś.*: Sukno na deszczu zbiegło ś. Prześcieradło w praniu zbiegło ś. Każda sztuka sukna, nim do folusza pójdzie, musi być zmierzona, a foluszniczy powinni naznaczać, wiele ś. w folowaniu każdego sukna zbiegło. Świt. Po namaszczeniu tym czarowniczym olejkiem skóra zgrubieje, włosy powstaną, ogon wywinie ś., palce w kopyta zbiegą ś., słowem, człowiek osłem ś. stanie. Boh. (= *zrosną ś., złączą ś.*). Przen.: *ściąć ś., zsiąść, zwarzyć ś.*: [Smietanka zbiegła ś.]. Krew ś. zbiegła. (= *skrzepła, stężała, zgęstniała*). 2. × Zbiegać ś. = *rozbiegać ś., rozhukać ś., rozbrukać ś., rozpędzić ś. w biegu, ponieść*: Że ś. często żartkie zbiegają woźniki w koleisie, wziąć było w tegie krygi bystręgo dzianeta, szkoda niedwiedzzonego pada na stangreta. L.

[Zbiednąć, dnie, dl] p. Zbiednieć.

Zbiednić, i, il p. Zbiedzić.

Zbiednieć, eje, al, [Zbiednąć] 1. stać ś. *biednym, popaść w biedę, podupaść, zubożeć*: Widziałach ją w ostatnią niedzielę wystrójoną, jak zawdy, i nie znać po niej, żeby zbiedła. Ork. 2. *przen. znędznieć, zacząć wyglądać źle, jak biedne, sterać ś., spałować*.

Zbiednienie, a, blm. 1. czynność cz. Zbiednić. 2. czynność cz. Zbiednieć.

[Zbiednięcie, a, blm.] czynność cz. Zbiednąć.

Zbiedzenie, a, blm., czynność cz. Zbiedzić.

Zbiedzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zbiedzić ś.

Zbiedzić, i, II, Zbiednić uczynić biednym, zubożyć, zniszczyć, sprawić, że będzie wyglądał jak biedny, zgnęzić, zniekać, sterać: W Atniejskiej ziemi zbiedzony Dedal żył w pokoju, *fatigatus*. Zebr. Czego ty taka zbiedzona, taka mizerna? And. Dla matki zbiedzonej i schorowanej był z największym uszanowaniem. Korz. Z. s. *biedzac* s. *zmęczyć* s., *sfrasować* s. i mieć wyraz *biednego* = *nieszczęśliwego* na twarzy, *zbiednieć*, *zgnęzić*, *sterać* s.: Wszystko zbiedzone, skarłałe, zbiednione.

I. Zbieg, a, lm. dzy a. gi, † Zbieglec, † Zbieglca, † Zbiegca, † Zbiegun, Zbiegły ten, co *zbiegl* skąd, *dezert*, *uciek* *knier*: Zbiedzcy po tym dekrete ochotnie do ojczyzny śpieszą. Chr. Mają go zatwierdzić słowie jako winowatego zbiegę. Ort. Zwawszy ji ku prawu trzykroć i nie stanie-li, skarać ji o to jako zbieglę. Ort. Wójt przyszedł z nią do domu tego zbieglca. Ort. Z., przechodzący do nieprzyjaciela. Z. klasztorny, *apostata*, *transfuga* *monachus*. Kn. Kaimie, w przekłętwie zostawając, wiecznie zbiegiem na świecie i tułaczem będziesz. Ody. (włóczęgą, *bi-gusem*. L.). Zbieglec. hojąc s. gniewu pańskiego, nie chciał s. wrócić. Hrb. Z. powrócony, zachwycony, *reprehensus*, *retractus* *ex fuga*. Kn. Stuga niewolny jesliby uciekł, tedy pan ten, do którego przyjdzie, ma powiedzieć, iż na swym dworze ma sługę takiego zbieguna. Tarn. J. Ja ciebie posyłam do synów izraelskich, do narodów zbieglców, które odstąpiły ode mnie. Leop. (do narodów odpornych, które mi s. przeciwily. B. G.). Biada wam, synowie zbiegowie. Leop. (odbiegley. Leop.; biada synom odpornym. B. G.). Któż mawia królowi: odstępniu a. zbieglec? któż zowie księżęta bezbożnymi? Leop. (kto może rzec królowi: o bezeeny! B. G.). Człowiek apostata albo zbieglec ustami przewrotni mówi. Leop. (odszeptaniec. Leop.; niepobożny, złośliwy chodzi w przewrotności ust. B. G.). Gdy mnie unter-officerowie w kwaterze nie znajdują, zaraz mię za zbiega meldować będą. L. Z. jeden przechodzący do nieprzyjaciół. Koch. W. Zbiega ze wsi złapano. Troc.

2. Zbieg, u, lm. i I. zbieżenie skąd, *ścieczenie*, *ściek*, *spadek*; *zbieżenie* s., *zbieganie* s., *zgrómadzenie* s., *nagromadzenie* s.: Z. wody. L. Z. przyczyn śmierci. Z. żył w górnictwie, *złączenie* s. razem kilku żył kruszcowych. L. Z. dwóch rzek = *spływ*, *połączenie* s., *złanie* s. × Z. ludu = *zbiegowisko*, *stek*, *kupa*, *tłum*, *zebranie*. Z. okoliczności = *przypadnięcie* *ich* *naraz*, *złożenie* s., *zejsście* s. *ich*. Z. wierzycieli = *konkurs*. Właściciel dobra oddał pod Z. wierzycielów, *odprzysiągłszy* s. swojej własności. Cz. 2. [Z.] *to, co zbywa, co jest nadto, reszta*. 3. fl. *brzeg naspy piaszczystej, wodą przykrytej*.

Zbiegać, a, ał i Z. s. p. Zbiec.

† Zbiegały p. Zbiegany.

Zbieganie, a, b. m. I. czynność cz. Zbiegać. 2. a. Zbieganie s. czynność cz. Zbiegać s., Zbieg: Z. a. stargnienie konia, gdy koń zachoruje z biegania wielkiego albo trudu, iż jesć nie może, trzeba mu żyty zaciąć. Lk.

Zbieganie się, a s., b. m., czynność cz. Zbiegać s., Zbieg.

Zbiegany I. a. † Zbiegały, † Zbieżały który s. *zbiegał* = *rozbiegał*, *rozbiegany*, *rozpędzony*, *rozhuwany*: Zbiegane konie. Garcz. Koniowi zbyt nie jazdą zbiegałemu i przejechałemu owsianą słomą nogi nacierać pomocne. Syr. Koniowi

zbytnią jazdą zbiegałemu i przejechałemu ziemię tym nogi nacierać Syr. Koń zbieżały. Rys. 2. [Z. pasiczek] = *kilka-kolorowy pasek, używany przy różdże weselnej*.

† Zbiegawać, a, ał i † Z. s. p. Zbiec.

† Zbiegawanie, a, b. m., czynność cz. Zbiegawać.

† Zbiegawanie się, a s., b. m., czynność cz. Zbiegawać s.

Zbiegca, y, lm. y I. † Z., p. I. Zbieg. 2. [Z.] *przybłąda*.

× Zbiegiwać, uje, iwał i × Z. s. p. Zbiec.

× Zbiegiwanie, a, b. m., czynność cz. Zbiegiwać.

× Zbiegiwanie się, a s., b. m., czynność cz. Zbiegiwać s.

† Zbieglca, y, lm. y m., p. I. Zbieg.

Zbiegły I. który *zbiegl* = *uciekł*: Wymeldować kogo za zbiegłego, = *za niewiadomego z podytu*. [Zbiegłe wilki] = *które uszły śmierci na polowaniu*. Zbiegła dziewczyna. (= *Bóg wie, skąd przybyła*. L. Z. z wojska. (= *dezert*, *uciek* *knier*). Zbiegli żołnierze. Troc. Na kurytarzu panowała mieszanina zapachów kuchennych: przypalone tłuszczu i zbiegłe mleko. Grusz. (= *wykipiałe*). Zbiegła kawa. Z. chłop od pana. Troc. Zbiegłe wojsko. Troc. 2. *ubiegły*, *przeszły*, *miniony*, *zeszły*: Dochowały nam tę zaletę zbiegłe wieki. L. O wy, zbiegłe rozkoszy, wy chwile niestałe, a mniej bądźcie żywe, a więcej trwałe. L. 3. *który s. zbiegl*: Zbiegła i nieruchomą krew starać s. potrzeba do ruchu i krażenia przeprowadzić. Perz. (= *skrzepłą*, *zsiadłą*, *stęzłą*, *zastygłą*). [Z. jak świeczka]. 4.?: [Kobieta marnego rodu, zbiegłego chodu].

Zbiegnąć, nie, nął i Z. s. p. Zbiec.

Zbiegnięcie, a, b. m., p. Zbiegnięcie.

Zbiegnięcie się, a s., b. m., p. Zbiegnięcie s.

Zbiegnięcie, a, b. m., Zbiegnięcie czynność cz.

Zbiegnąć, zbieg: Z., zbieżenie parowozu, wozów (gdy ruszą same ze stacji, bez obsługi).

Zbiegnięcie się, a s., b. m., czynność cz. Zbiegnąć s., zbieg.

Zbiegostwo, a, lm. a, Zbiegostwo *uciekanie*, *zbiegnięcie*, *ucieczka*, *dezercja*: Z. w armji. Postawiono posterunki wojskowe na granicy, aby przeszkodzić zbiegostwu ludności.

Zbiegowisko, a, lm. a I. *zbieżenie* s. *tłumne* *ludu*, *tłum*, *kupa*: Z. wszelkiego rodzaju wyrzutków społeczeństwa. (= *stek*). 2. *miejsce tłumnego zebrania* s.: Niz stawał s. zbiegowiskiem coraz to tłumniejszej ciżby. Dub. M.

Zbiegowiskowy b. m. od Zbiegowisko: Hałas, zamieszanie zbiegowiskowe.

Zbiegowski przym. od Zbieg: Plany zbiegowskie. Kryjówka zbiegowska.

Zbiegowstwo, a, lm. a p. Zbiegowstwo.

Zbielać, a, ał p. Zbielić.

Zbielały który *zbielał*: Zbielałe na słońcu kości. Sienk.

Zbielanie, a, b. m., czynność cz. Zbielać.

Zbielać, eje, ał, Zbielić s., nied. Zbielać s. *stać* s. *białym*, *zblaknąć*: Głowa, włosy zbielały = *osiwiałły*. Bławatki, kąkole zbielały od słońca. Len. Roślina, która s. zbiela, siwieje na wiosnę. Bobr. Noc już zbielała. Sienk. 2. × Z. *zbielić* s., *mignąć*, *zamajacząc*, *ukazać* s. *w kolorze białym*: Plusk zgromny, zaburzyła s. fala, zbielił s. bałwan, kask adą prył ponad kaliny. Sts.

Zbielenie, a, b. m., I. czynność cz. Zbielać. 2. czynność cz. Zbielić.

[Zbieleń, a, b] czynność cz. [Zbieleń].

Zbieleń się, a s., b]m., czynność cz. Zbieleń s.
Zbieleń, i, il, nied. Zbieleń zrobić białym, ubie-
lić, obelić, pobielić; bieląc zmyć, zetrzeć: Z. pla-
mie. Trwoga twarz mu zbieleła. Uj. Z. s. p.
Zbieleć.

[Zbieleń, i, il] I. przypomnieć sobie, pomyśleć
o czym, pamiętać: Ani nie zbiele o tym (= ani
mu w to w głowie). 2. zapomnieć.

× Zbier, a, lm. owie p. Zhir.

× Zbieractwo, a, b]m., pog. zbieranie lada cze-
go: Z. i archeologia. Sł. wil.

Zbieracz, a, lm. e, † Zbierca I. ten, co zbiera,
składa do kupy, zgromadza: Z. monet, marek.
(= kolekcjonista). Z. owocu z ogrodu. Kn. Z. wi-
na, vindemiator. Kn. (= winobraniec). Z. drobiu.
Kn., Troc. Z. jabłek. Z. czegokolwiek podły abo
chytry, machlerz. Kn. 2. Z. z ksiąg = kompilator.
To nie historyk, to Z., łątaćz kawalków histo-
rycznych bez braku i rozsądku Nar. Zbieracze
i wykładacze zaprzatają s. objaśnieniem tego,
czego sami nie rozumieją. L. Niektóry szlą-
skich dziejów zbierca. Btaż. 3. × Z. zabieracz,
łupieżca, rabuś: Ptak więcej s. boi zbieraczów,
gdy odleci od ptaszat. Perz. 4. pilnik z grubym
nacięciem. 5. zbiornik, zbieradło; kolektor. 6. przed-
część składowa zgrzeblarki, zbierająca z bębna
przerobione przędziwo. Tri.

Zbieraczka, i, lm. i l. forma ż. od Zbieracz:
Z. kłosów. 2. koreczak, niewielka płaska łyżka na
trzonku, służąca do zbierania lekkich zanieczysz-
czeń z płynów.

Zbierać, a, a] i Z. s. p. Zebrać.

Zbieradło, a, lm. a zbiornik, zbieracz, kolektor.
Zbierajgrosz, a, lm. e sknera, kutwa, zbierają-
cy pieniądze: Jeżeli jej przyjdzie las podzielić
z jakim prozajcznym zbierajgroszem, nie wyżyje
pewno. Krasz.

Zbieraki, ów, b]p. dzięki gęsi, które późno do
nas na wiosnę przylatują. Sł. wil.

Zbieralnik, a, lm i zbiornik w pracowniach ché-
micznych, w probierniach, naczynie, w którym s.
skrapla plyn destylowany.

Zbieralny tycający s. zbierania, zbiorowy, zbierany:
Książki zbieralne = biblioteka. Bobr. Książki
zbieralne, pełne domysłów. Bobr.

Zbieranie, a, l. b]m. czynność cz. Zbierać, zbier-
ka, zbierka: Z. z pola = sprzęt, zbiór, zbierka.
Z. czego rozproszonego. Kn. Widziałeś konia
mego korwety i susy, to takie nogi Z., to na-
gięcie karku! Zabł. Z. ludu na wojnę. Kn. Z. wo-
dy deszczowej. Kn. (= łapanie). Z. z ksiąg rzeczy.
Kn. (commenta, hypomenata. L.). Z. z ksiąg, ex-
cerptio. Kn. Z. owoców, wina. Kn. Z. terminów,
szeregów w matematyce = sumowanie. 2. p. Zbie-
ranie s.

Zbieraniec, nca, lm. ncy a. nce jeden z ludzi
zbieranych, gromadzonych, jeden ze zbieraniny lu-
dzi: Więc to tam byli z całego świata zbie-
ranie różnego języka i krwi. Krasz.

Zbieranie się, a s., niek. Zbieranie czynność
cz. Zbierać s.: Z. s. na wymioty, nudności, wry-
wanie na wymioty (vomituritio). Kobyli szesaw
jest bardzo dobry na Z. wrzodów zatwardzia-
łych. Spiecz. Zaognienie do jątrzenia, czyli zbie-
rania otoku przyprowadzić. Perz.

Zbieranina, y, lm. y, × Zebrianina, × Zbieran-
ka I. zbieranie różnorodnych lichych rzeczy, tachów,
gratów i t. p., zbiór ludzi różnych narodowości, to-
trów; włóczędów, tałatajstwo, hołota, motloch; szcza-
tki wojska z różnych pułków i t. p., niedobrane to-

warzystwo, ludzie, żołnierze ściągani z rozmaitych
miejsz bez wyboru, nie stanowiący jednolitej i kar-
nej gromady: Kosecki, przywoławszy do siebie
majora z Słucka, został ze swojemi zbierankami
w Nieświeżu. Odmówił przyjęcia dowództwa
nad jazdą, która s. z dwóch pułków zbieraniny
awanturniczej składała. Krasz. 2. kompilacja,
łatanina. 3. [Z., Gajówka] prawo zbieranie suszu
łesnego: Z. chłopami zrobił ugodę o zwolnienie
zbieraniny i dał im sztuk lasu takiego że ha!
Wilez. [Chodzić do lasu na gajówkę, czyli zbie-
rankę].

Zbieranka, i, lm. i l. × Z., p. Zbieranina. Troc.
L. 2. † Z. jedna z dzikich gęsi przybywających
małemi stadami: Gęgawa (gęś) ta jest łacna
bardzo do dostania, bo gęgawy zbieranki, abo
też jałowe, tedy aż po Wielkiej Nocy wychodzą.
Cyg. 3. † Z. zgłoska, sylaba. Kn., Troc.

Zbierany I. im. od Zbierać: Mleko zbierane
(= pozostałe po zebraniu śmietanki). 2. [Z.] fał-
dowany: Spódnica zbierana. Buty zbierane.

Zbierarka, i, lm. i, Karbarka tech. maszyna do
zbierania.

† Zbierca, y, lm. y p. Zbieracz.

Zbierek, rku, lm. rki wody, Zwódek fl. przybór,
wzbiór, wezbranie wody.

Zbierka, i, lm. i l. p. Zbieranie. Przen.: W siód-
my dzień, że jest zebranie a Z. Pańska, nie bę-
dziesz nic czynił. Leop. (że jest święto uroczyste
Pana Boga twego. B. G.). 2. [Zbierki] czas sprzę-
tu z pola. 3. [Z.] składowa, kwesta.

× Zbierostwo, a, b]m., p. Zbierostwo

[Zbierować, uje, owa] i Z. s.] p. Zebrać.

[Zbierowanie, a, b]m.] czynność cz. Zbierować.
[Zbierowanie się, a s., b]m.] czynność cz. Zbie-
rować s.

× Zbierstwo, a, b]m., p. Zbierstwo.

[Zbiry, ów, b]p.] wóry, heblowiny.

Zbiesić, i, il, [Zbisić] rozwścieczyć, rozzuchwalić,
wzhurzyć, rozbestwić, rozszrożyć. Z. s. I. a. × Zbie-
sieć wścieć s., rozbestwić s., rozpasuć s., rozwścieć
s., rozzuchwalić s.: Zbiesiwszy s., porzucili wia-
rę i stali s. gorzemi od pogan. Wuj. Wkrótce
Izrael s. zbiesił. Pot. 2. [Z. s.] zepsuć s., zhar-
dzić (o młodzieży).

× Zbiesieć, eje, a] p. Zbiesić s. Sł. wil.

Zbieszenie, a, b]m. l. czynność cz. Zbiesić. 2.
czynność cz. Zbiesieć.

Zbieszenie się, a s., b]m., nied. Zbieszenie czyn-
ność cz. Zbiesić s.

† Zbieżały p. Zbiegały.

Zbieżeć, y, a] i Z. s. p. Zbiec.

Zbieżenie, a, b]m., czynność cz. Zbiec a. Zbie-
żeć: Z. do nieprzyjaciela. Troc.

Zbieżenie się, a s., b]m., czynność cz. Zbiec s.:
Zbieganie, Z. s., concursus hominum. Kn. Za zbie-
żeniem s. tak niepomyślnych okoliczności, uka-
zywali s. także czasem ludzie uczeni. Czart. A.

Zbieżność, i, b]m., rz. od Zbieżny: Jedno-
czesna Z. tych samych utyskiwań. Grudz. Z.
klina = zwiężenie klina, wymiar, o który szerokość
na jednym końcu jest mniejsza od jego szerokości
na drugim końcu. Z. szeregów nieskończonych,
Z. iloczynów nieskończonych, Z. jednostajna, nie-
jednostajna, bezwzględna. Cechy zbieżności szre-
gu. Z. (convergentia) = ustawienie oczu, w któ-
rym osie wzrokowe (optyczne) nie biegną równo-
legle, ale s. przed okiem zbiegają. Z. utajona
(esophoria), ezoforia = dążność do zezu zbieżnego
(w zezie utajonym).

Zbieżny zbiegający s., krzyżujący s., stykający s.,
styczny: Premier był niejako zbieżnym ogni-

skiem mnóstwa rozbieżnych dążności. Mat.: Szereg nieskończony jest Z., gdy granica sumy jego wyrazów istnieje i jest skończona. Iloczyn nieskończony jest Z., gdy granica iloczynu jego wyrazów istnieje i jest skończona. Szereg lub iloczyn Z. jednostajnie, niejednostajnie, bezwzględnie i t. d.

× **Zbieżysto** przys. od **Zhleżysty**: Ku potądniowi płynie Z. Pol.

Zbieżystość, i, blm., rz. od **Zbieżysty**.

Zbieżysty i. *spadzisty, pochyły, strony*: Cały zrąb wyspy jest wysoki, więcej Z. ku zachodowi Pol. Dla spławienia samych wód lądowych potrzeba zbieżystych dolin. Do chaty prowadziła ze wsi wolno zbieżysta i szeroka droga. Pol. 2. a. [Roznowaty] *grubszy przy nasadzie, ciętszy na końcu (np. bież)*.

Zbigocenie, a, blm., czynność cz. **Zbigocień**.

Zbigocenie, eje, al stać s. *bigotem*.

Zbijacz, a, lm, e l. *ten, co zbija, odpornik, odporca*. 2. [Z., **Zbijak**] *chłopak rozpustny*. 3. [Zbijacze] = *rama, w której umieszczona jest płochka, t. j. długa na szerokość płotna, szeroka 5 cali, grzebieniowata drabinka, składająca s. z delikatnych szczebelków, trześcią zwanych, pomiędzy którymi przechodzą nici postawu, bidła, bijadła, nabiki, zbijacze (= rama, którą s. tkanina przybijają)*.

Zbijać, a, al i Z. s. p. **Zbić**.

Zbijak, a, lm, i l. *rodzaj płaskiej łopaty stalowej z trzonkiem, do zbijania mięsa*. 2. [Z.] = a) p. **Zbijacz**. b) *włóczega, powsinoga, włóczyciś, łazega*. 3. p. **Zbijany**.

Zbijanie, a, blm. l. czynność cz. **Zbijać**: Odpór słowny, Z. a. zbicie mowy czyjej, replika nie jest polskie słowo, ani łacińskie. Kn. Co? odpowiadać temu buntownikowi i aż do zbijania go miałbym s. uniażać, gdy go ukarać mogę? L. 2. gór. *odwalanie kłopcina ociosanego i klinami odsłaniany odsadzonego, odrywanie soli od ścian solnych*. Łab.

Zbijanie się, a s., blm., czynność cz. **Zbijać s.**: Z. s. jednej rzeczy z drugą, uderzenie w s. Kn. (= *zderzanie s.*).

Zbijanka, i, blm., fl. *zbijani*: *trawę przy palu*.

Zbijany i. im. od **Zbijać**: *Zrazy zbijane = bite*. 2. Z., ego, blm. *rodzaj gry w piłkę, gra w zbijanego, ekstrameta*.

Zbijarnia, i, lm, e *miejsce, gdzie zbijają, zabijają*. Troc.

Zbijobruk, a, lm, i *walkoń zbijający bruki, szlifobruk*. Wb.

Zbilansować, uje, owal *bilansując sprowadzić do końca, do zamknięcia, do zlikwidowania*: Z. całoroczne dochody. Przen.: *Musi wycierać obecą kątą, niepewny zresztą, czy nie zbilansuje życia w rynsztoku*. Prus.

Zbilansowanie, a, blm., czynność cz. **Zbilansować**.

[**Zbilenie**, a, blm.] *czynność cz. Zbilic*.

[**Zbilic**, i, il] p. **Zbylic**.

Zbioreczy przym. od **Zbiórka**, *śluzący za punkt zbiorny*. Osady zbiorecze uchodźców.

Zbiorek, rku, lm, rki p. **Zbiór**: *Choć Z. mierny, to go pomnoży praca*. Niem.

Zbiornia, i, lm, e *skład, miejsce, gdzie s. znajduje zbiór czego, muzeum, magazyn*. Sl. wil.

Zbiornica, y, lm, e p. **Zbiornik**: *Żywa Z. światła migala ze swego ogniska (o Beatryczy w „Niebie” Dantego)*. Poręb.

Zbiornik, a, lm, i, **Zbierańnik**, **Zbiornica** i. *miejsce a. naczynie, do którego s. co zbiera, miejsce do czaso-*

wego przechowania czego, rezerwoar; odbieralnik, przyjemnik w przyrządach destylacyjnych: Z. wody = *wodozbiór, kolektor, basen*. Z. wody przy maszynach parowych = *cysterna*. Z. pary u maszyny = *kolpak*. Z. gazu. Z. elektryczności = *akumulator*. Z. u lampy = *część lampy zawierająca materiał palny*. 2. Z. kurczliwy = *narząd (peche rzyk) = u wymoczków, odpowiadający nerkom u zwierząt wyższych*. 3. anat.: Z. mleczu a. mleczu pokarmowego (cisterna chyli). 4. chir.: Z. moczowy, [kaczka] = *naczynie szklane do odbierania moczu, oddawanego przez chorego w łóżku*. 5. gorz., p. 2. **Grand**. 6. lek., p. **Odbieralnik**.

Zbiropismo, a, lm, a *pismo zbiorowe, zbiór pism (= prac literackich)*: Wydawane od r. 1878 Z. „Morphologische Untersuchungen“. BdC.

Zbiorowisko, a, lm, a l. *thum, kupa, gromada, rzesza, zbiór stale zebranych jednostek*: Miasto, Z. ludzi. 2. (w klasyfikacji) *grupa, gromada, skupienie*: Gatunki wchodzące w skład zbiorowiska. Zbiorowiska owe przedstawiają skupienia jednokowych postaci biologicznych. 3. astr.: Z. gwiazd, *gromadka gwiazd = skupienie mnóstwa gwiazd drobnych, które razem w lunetach wydaje s. jedynie obłokiem jasnym, czyli mgławicą, gromada gwiazd, rój gwiazd*.

Zbiorowo przys od **Zbiorowy**.

Zbiorowość, i, blm., rz. od **Zbiorowy**: Ta zbiorowa reakcja walczy też ze zbiorowością, z całą grupą. Spas.

× **Zbiorowód**, od, lm, ody *ocean*. L.

Zbiorowy i. *złożony z wielu pojedynczych jednostek, na który s. wielu składa, kolektywny*: Zbiorowe podanie, wystąpienie. Rzeczownik Z. (= *który w liczbie pojed. wyraża wiele jednostek, np. rodzicielstwo, stado*). „Wieniec”, pismo zbiorowe. Książka, praca zbiorowa. Urząd Z. (= *reprezentowany przez kilka osób*). Zbiorowe usiłowania. 2. fil. *syntetyczny*: Metoda zbiorowa. 3. anat.: Gruczoły składane, zbiorowe, p. **Gruczoł**.

Zbiór, oru, lm, ory i. *zebranie, zbieranie*: Jan Łaski pierwszy przedsięwziął Z. statutów od Kazimierza W. aż do Aleksandra r. 1506. L. (= *kodeks*). Z. praw koronnych. Troc. W Ukrainie często połowę jedną urodzaju ofiarują robotnikowi za Z. drugie. Djar. gr. (= *za sprzęt, za zbiórke*). Najpiękniejsze zboże na tej żywej równinie nie tylko przytłoczone, ale mułem tak przywalone zostało, że zupełnie o jakimkolwiek zbiorze zwątpiono. L. Z. chmielu (= *obrywanie chmielu*). [Po deszczu pszczoły wylatują na Z.]. Wyszczególniać dobre strony żrebeca: wylamanie karku, odsadę ogona, Z. nóg i t. d. Bliż. 2. *zebranie s., zbieranie s.*: Z., miejsce zbioru pułku. Gemb. W każdym ciełe jest jakiś punkt, koło którego wszystkie jego części na równowadze utrzymują s., *centrum gravitatis*, Z. ciężaru. Os. J. (= *punkt ciężkości, skoncentrowanie s., środek, centrum*). Przen.: *suma, skróć, kompendjum, krótkie zebranie czego, treść, wyciąg, kwintesencja, synteza*: Dziesięć przykazań Bożych są zbiorem i skróceniem wszystkich praw. Kucz. Z obrządków chrztu poznać s. może wiary chrześcijańskiej Z. Kucz. 3. *to, co zebrano*: Z., zebrane urodzaje, zebrane zboże. L. (= *plon*). Chłop tym bezpieczniej i rozrzutniej Z. swój na pijaństwo obraca, nie czyniąc sobie z niego zapasu, iż wie, że gdy nie nie będzie miał, pan musi go w głodzie karmić. L. Z. wiadomości. 4. *część* w lm. **Zbiory** = *nagromadzone zasoby, majątek zebrany, bogactwa, fortuna*: Nie chcę, by kto inny za mój Z., kiedy ja umrę,

używał. Star. Ze złego zbioru drobna dziatwa nie ucieleszy ś. Koch. W. Cudze zbiory napychają djabłu wory. Prz. Rozszafował swoje i kościelne zbiory. Troc. 5. *książka = księgozbiór, biblioteka, księżnica*. Z. obrazów = *galerja*. Z. rysunków = *galerja, album, teka*. Zbiory naukowe. Z. narzędzi chirurgicznych (armamentarium). Z. objawów chorobowych charakteryzujących pewną chorobę (syndrome). 6. × Z. *kupa, gromada, tłum, zastęp, poczet, orszak*: Zbiory wielkie ze wszech stron pieszych, jezdnych stali, jedni drugich jakoby snadź nigdy nie znali. Biel. M. Przen.: Na komedji mozesz poznać różnego zbioru ludzi. L. (= *autumentu, stanu, kondycji; różnych grup*). 7. [Z., Zbirka] *faldra*. 8. [Z.] *ubiór, stroje*. 9. mat.: Z. lub mnogość liczb, punktów, elementów. Z. skończony, nieskończony, ciągły. Zdr. Zbiorek. **Zbiórka, i**, lm. i l. p. **Zbiór**: Z. plonów = *sprzet*. [Prawo zbiórki w lasach dworskich. Zbiórki = *znawa*]. 2. *zbiornik, zebranie ś., zbieranie ś., zbiorowisko, zbiór, nagromadzenie*: Nie mógł dłużej utrzymać lez żakosnych zbiórki. Pot. Wszycecy, co rzeczy uważają głębiej, boją ś. złego deszczu z takiej zbiórki. Pot. (= *z takiego nagromadzenia chmur*). W srogiej tej bitwie krew toczą z ludzkich ciał jako ze zbiórki. Chr. Słuchając te powieści swojej córki, przepuścił rzewne łzy jako ze zbiórki. Pot. 2. † Z. *kojarzenie ś., związek, pobranie ś., połączenie, mariaż, małżeństwo*: Obecnie chce dać król swą córkę, tylko wojsko twoje rozzerwać tę zbiórkę może. Pot. 3. [Zbiórki, **Rezginie**] *chodaki, postoły*. 4. in. = a) w budowie dróg, *ziemia zebrana z miejsc wyższych i przewieziona w niższe na nasypki*. b) *zbiór wody, cysterna*.

Zbir, a, lm. y a. **owie**, × **Zbier** l. *siepacz, ceklarz, oprawca, łapacz*: Posłał tam zbiry a oprawce swoje. Wuj. **Zbier**, ceklarz, łapacz, oprawca, siepacz. Kn. Wolno było zbierom a. ceklarzom imać zfoczyńcę i w pałacach kardynałskich. Warg. Więc zbirem raczej był, co paśl oczy krwawie. Gawin. 2. *policejant, pachotelek miejski*: Wreszcie talery łagodzą zbiry. Zabł. (zbirowie, żołnierze miejscy w Rzymie Zabł). Zbierowie i śpiegowie, jako psi śledzący, przeniknęli i wymacali każdy kącik. Łęcz. Zbirowie, harcerze, orężnicy, giernkowie, halabartnicy *satellites*. Nar. Wschodni królowie używali rzezańców do najtajemniejszych posług, którzy mieli pod sobą zbirów, kruków, drabów poufałych. Nar. Pelagona rzezańca Neron nad setnikami i żołnierzami jakby nad zbirami przełożył. Nar. Nie trzeba będzie ani zbirów do mierzenia ziemi i liczenia dochodów, ani... Rzew. 3. przen. *okrutnik, kat, tyran, zbiór, opryszek, zbójca, bandyta, łotr, drab*: Nie okrutnikiem ani żadnym zbirem jestem, o dziewczko, jako mię tak hydżisz. Tw. Wydajna śmierć Chrystusa, uceżył wolnym zbiera. Pot. (= *lotra Barabasa*). Wolim żywym wypuścić zbiera, a niech Jezus już umiera, krzykną zjadł wraz tuszcze. Koch. W. Judyt zbiera piekielnego skruszyła głowę, a nam niebieskiego dworu otwarła drzwi. Koch. W.

[Zbirek, rku, bfm.] *kamyczki galmanu*.

Zbirka, i, lm. i p. **Zbieranie**.

Zbierostwo, a, bfm., × **Zbierostwo, Zbirstwo**, × **Zbierstwo, l. stan, rzemiosło zbirów**: Numa znosi drapieżne Romula zbierostwo. Stasz.

Zbirstwo, a, bfm., p. **Zbierostwo**.

Zbisurmanić, i, il *zrobić bisurmanem, rozhułtać*. Z. ś. a. × **Zbisurmanieć l. stać ś. bisurmanem**:

Dla uniknięcia galer, zbisurmanić ś. nieszczerze pan Korytnicki Szaj. Zbisurmaniony potomek Habdanków zaczął łupieskimi napadami trapić południowe granice polskie Szaj. 2. przen. *rozpuścić ś., rozpaść ś., stać ś. niesfornym, rozwiłłym, rozhułtać ś., puścić cugle swym namięgłościom, rozlobuzować ś.*

× **Zbisurmanieć, eje, ał p. Zbisurmanić**.

Zbisurmanienie, a, bfm. i. czynność cz. **Zbisurmanić. 2.** × Z., czynność cz. **Zbisurmanieć, zbisurmanienie ś.**

Zbisurmanienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zbisurmanić ś.

Zbitek, tka, lm. tki *bydłe zbite, zmęczone, spracowane, niedobitek*: Mięso z samych zbitków. Doić zdechlaki, a orać w zbitki. Jord.

Zbitka, i, lm. i gram. *dźwięk powstały ze zlania ś, sąsiednich dźwięków*: Przykładem pierwszego z trzecim kierunku są zbitki: ekliwy z tskliwy.

Zbitość, i, bfm., rz. od **Zbity**: W tej treściwości i zbitości prawie zbytcej scen i samych nawet wyrażen jest taka głębookość myśli... Tarn. Z. (consistencia) konsystencja = *gęstość ciała, zależąca od spójności jego cząstek*.

† **Zbitować, uje, owal rozdzielić, dividere**. B. Sz.

† **Zbitowanie, a**, bfm., czynność cz. **Zbitować**.

Zbity l. im. od Zbić: Idź na Z. łeb! (= *idź, zbij łeb; idź, skróć kark, idź na złamanie karku*). 2. *ścisły, skupiony, szczelny, zwarty, gęsty*: Ujrzeli przed sobą zbitą kupę dzików. Sienk. Coraz wyżej piętrzyło ś. morze; zbita piana opryskiwała białe ciało ptaka. Przybysz. Od młodych rozsianych smreków pada Z., potężny cień. Tet. (= *nieprzenikliwy*). Ciało zbite (= *nawarte*). 3. fizj. (compactus) *ścisły, zwięzły*: Tkanka kostna zbita. 4. min.: Minerale Z. bezkształtne = *mający ułożenie w odłame jednostajne, nie ziarniste*. Łab. Antymon Z. Djabas Z. = *afanit djabasowy*. Dioryt Z. = *afanit diorytowy*. Gips ziarnisty, luskowaty, Z. = *alubaster*. Hematyt Z. Limonit Z., żelaziak brunatny Z. Odłam Z. (= *o powierzchni prawie gładkiej*). Ruda zbita. Sienit Z. podobny do zieleńca (diorytu). Łab. Syderyt Z. Wapień Z., czyli wapieniak. 5. patol.: Zbita wyrośl (kostna ezostasis eburnea).

Zbiurokratyzować, uje, owal zrobić biurokratycznym, przejść biurokratyzmem: Z. społeczeństwo.

Zbiurokratyzowanie, a, bfm., czynność cz. **Zbiurokratyzować**.

[Zbiwać, a, ał i Z. ś.] p. **Zbić**.

[Zbiwanie, a, bfm.] czynność cz. **Zbiwać**.

[Zbiwanie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Zbiwać ś.**

Zbladły który zbladł: Z. bladłych ust Piotrowina idą słowa. Groch. Rachel zbladła twarz ukryła w dłonie. Krech.

Zbladnąć, dnie, dnał a. dt, Zblednąć, Zblednieć l. stać ś. bladym, pobladnąć na twarzy: Telimena zbladła, złożyła książkę, wstała nieco i usiadła. Mick. 2. *zblaknąć, wyblaknąć, zblakować, spłowieć, wypłowieć, spłeznąć*. Przen.: *upaść, stracić na powadze, znaczeniu*: I samo na punkcie ostatnim stanęło chrześcijańskie państwo a prawie zbladnęło. Pasz. Zbladł od gniewu, od strachu. Troc. Stoją, zbledli jak chusta, w głębokim milczeniu. L. Na te słowa jak trup zbledniał. Stasz. Zbladł, nie dorzeżałbyś ś. w nim krwi. Kn.

Zbladnienie, a, bfm., p. **Zbladniecie**.

Zbladnięcie, a, bfm., **Zbledniecie, Zblednienie**, czynność cz. **Zbladnąć**.

Zbladzenie, a, bfm., czynność cz. **Zbladzić**.

Zbladzić, i, ii, Zbledzić zrobić bladym, bledszym.

! **Zblakbulować, uje, ował** przebalotować = przegłosować, odrzucić: Zblakbulowany został w arystokratycznym klubie.

! **Zblakbulowanie, a, bfm., czynność** cz. **Zblakbulować.**

Zblakły który zblakł, wyblakły, spłowiwały, spłazy: Znow ś. wleczę, aż spotka kardynała w purpurze zblakłej od wilgoci podziemiów. Krasin. Przen.: Nieco zblakłe wdzięki (=zwiedłe, przygaste).

Zblaknąć, knie, knął a. **kł, Zblakować, [Zblechować]** wyblaknąć, spłowieć, spłeznąć, zbladnąć = stracić barwę właściwą.

Zblaknięcie, a l. bfm., czynność cz. **Zblaknąć. 2. lm. a, Zblakowanie** miejsce zblakłe: Tym sposobem z każdej materji wszelkie plamy, skazy i zblakowania wyją. Haur.

Zblakować, uje, ował p. **Zblaknąć.**

Zblakowanie, a l. bfm., czynność cz. **Zblakować. 2. lm. a p. Zblaknięcie.**

Zblamować się, uje ś., ował ś. zblaznić ś., wystrychnąć ś. na dudka, wystawić ś. na pośmięchowski, obmieszyć ś., zbajać ś.: Kaliszany kiedyś tam zblamowali ś. szpetną rejteradą. Kon.

Zblamowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zblamować ś.**

Zblankować, uje, ował han. (o walorach, papierach wartościowych i t. p.) sprzedać, ale z obowiązkiem dostarczenia dopiero w umówionym terminie, po kursie jednak obowiązującym w chwili sprzedaży.

Zblankowanie, a, bfm., czynność cz. **Zblankować.**

Zblazować się, uje ś., ował ś. wyniszczycić ś., zdenerwować ś., zrudzić ś., zmęczyć ś., przesyścić ś. urażeniami; wyzczerpać ś. wskutek hulaszczego życia, zubożycić na wszystko, zapatycznąć: Nerw dramatyczny etępiął nieco na Zachodzie, zblazował ś. skutkiem nadmiernej czynności innych nerwów. Jell. W zblazowanych magnatach obudzili formalny zapach. Prus.

Zblazowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zblazować ś.**

[**Zblechować, uje, ował**] l. **zbielić** na blechu Z. płótno. 2. p. **Zblaknąć.**

[**Zblechowanie, a, bfm.**] czynność cz. **Zblechować.**

Zblednąć, nie, nął p. **Zbladnąć.**

Zblednieć, eje, at p. **Zbladnąć.**

Zblednienie, a, bfm. l. czynność cz. **Zblednieć. 2. p. Zblednięcie.**

Zblednięcie, a, bfm., Zblednienie czynność cz. **Zblednąć.**

Zbledzenie, a, bfm., czynność cz. **Zbledzić.**

Zbledzić, i, ii p. **Zbladzić.**

† **Zblesieć, eje, at** zgłupieć, zbaranieć, podupać na rozumie: *Deseri a mente*, Z., zgłupieć, zejść na rozumie. Mącz.

† **Zblesienie, a, bfm., czynność** cz. **Zblesieć.**

Zbliska, p. Zblizka.

[**Zbliza**] p. **Zblizka.**

Zblizka, Zblizka, × Zblizła, [Zbliza] przys. z *nie-wielkiej odległości*: Przyjrzeć ś. Z. Koło sprawy już nieprzyjacieli zblizła na Niemców nastawał. Lel. **Zbliznowacenie, a, bfm. (eicatrissatio)** wytworzenie ś. blizny.

[**Zbliznić, i, ii**] **zrodzić blizniętą:** Owca, krowa zblizniła.

[**Zbliznienie, a, bfm.**] czynność cz. **Zbliznić.**

× **'Zbliza** p. **Zblizka.**

× **Zblizacz, a, lm. e anat. p. Dosiebnny.**

Zblizac, a, at i **Z. ś. p. Zblizyc.**

Zblizanie, a, bfm., czynność cz. **Zblizac**: {Zrównania nie mogące być a. dokładnie rozwiązane, a. w całkiej wartości wyrażone zupełnie, są przedmiotem teorii zblizania, approximationis. Śniad.

Zblizanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zblizac ś.**

[**Zblizawka, i, lm. i**] **lorneta.**

Zblizenie, a, bfm. l. czynność cz. **Zblizyc. 2. p. Zblizenie ś.** Przen.: *bliższe stosunki, porozumienie ś., zgoda nastala po niezgodzie a. obojętności*: Nastąpiło poufalsze Z. Bał.

Zblizenie się, a ś., bfm., Zblizenie czynność" cz. **Zblizyc ś.**

Zblizsza przys. z *bliższego punktu*: Z. na rzeczy patrząc.

Zblizyc, y, yi, nied. Zblizac l. zrobic bliższym, przyblizyc, przysunac bliżej: Z. książkę do oczu.

Przen.: Z. kogo do siebie = *dać mu wolny przystęp do siebie, spoufalić go*. Przen.: Koleje zblizają do siebie miejscowości. Zblizony Wołyń do Litwy nowymi drogami. Djar. gr. Przen.:

pokazać bliższym, niż jest w rzeczywistości, przyblizyc, sciagnac na mniejszą odległość: Luneta zblizła przedmioty. Przen.: *sprowadzić, sciagnac, uczynić możliwszym*: Wolność źle zrozumiana zblizyła anarchję. L. 2. *złączyć, zjednoczyć, skojażyć, zbratać*: Nieszczęście, niebezpieczeństwo,

wspólny interes zblizła ludzi. Lubomirski, zblizony tytułem księcia do godności królewskiej, może z czasem o tron ś. kusić. Moracz. Z. ś. l. *stać ś. bliższym, przyblizyc ś., przystąpić, podejść, przysunac ś. bliżej*: To mówiąc, zblizył ś. pod samo pogorzelsko. Krasz. Zbliz ś. do mnie (= *chodź do mnie*). Z. ś. do celu, do doskonałości. 2. *przen. zawiązać bliższe stosunki między sobą, porozumieć ś., pogodzić ś. w zdaniu*: Zblizyli ś. do siebie. 3. *nadejść, przyblizyc ś., zejść*: Stanowca godzina, śmierć zblizła ś.

Zblokować, uje, ował l. *ścismac, związac, zgnębić* **blokady**: Czy nieprzyjaciel Zbaraż opuścić, czy też Z., wygłodzieci zamierzył, nie wiadomo. Kub. 2. *związac, złączyć, zrzeszyć* w **blok**: Zblokowani robotnicy. Zaufanie do Polski, jako zblokowanej z silnym sąsiadem.

Zblokowanie, a, bfm., czynność cz. **Zblokować.**

Zblucie, a, bfm., czynność cz. **Zbluć.**

Zbluć, uje, ul, Zblwać, nied. Zbluwać *blujac* *zrzucić, zwrócić; odlać, zrygać, zwomitować*. Mącz.

Zbluwać, a, at p. **Zbiuć.**

Zbluwanie, a, bfm., czynność cz. **Zbluwać.**

[**Zbluzak, a, lm. i**] *nożyk do skrobania kartofli.*

Zbluzać, a, at *zbrzygać, schlapać, spryskać, obryzgać, ochlapać, opryskać ze wszystkim, pobryzgać, pochlapać, popryskać*: Z. odzienie krwią. Z. ś. *zbluzać siebie, zbrzygać ś., spryskać ś., schlapać ś., obryzgać ś. zupełnie, pobryzgać ś., popryskać ś., pochlapać ś.*

Zbluzanie, a, bfm., czynność cz. **Zbluzać.**

Zbluzanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zbluzać ś.**

Zbluznić, i, ii l. *bluzniac, bluznierstwem* *zgrzeszyć*: Arcykapłan rozdarł szaty swoje, mówiąc: zbluznił! Wuj. 2. *obarczyć, szezpecić* *cechą bluznierstwa, nacechować bluznierczo*: Prawda często bywa zbluzniona. Skar. Wędrówek wreh zbluzniony krzyżem! Mie. Dziwnie przykre wrażenie robiła na mnie ta zbluzniona starość. Orzesz.

Zbluznienie, a, bfm., czynność cz. **Zbluznić.**

Zblwać, a, at p. **Zbluć.**

Zblwanie, a, blm., czynność cz. Zblwać.
Zblagać, a, al *blagając zmiełkzyć, uprosić, przeblagać, ubłagać. Z. s. zmiełknąć na czyje blaganie, dać s. ubłagać:* On s. zblaga naszemi modły niewątpliwie. Przyb.

Zblaganie, a, blm., czynność cz. Zblagać.

Zblaganie się, a s., blm., czynność cz. Zblagać s.

Zblamować, uje, owal *skórki futrzane pojedynkcie zestosować w blamy. L.*

Zblamowanie, a, blm., czynność cz. Zblamować.

[Zblanykać się, a s., al s.] zblądzić, zabląkać s.

[Zblanykanie się, a s., blm.] czynność cz. Zblanykać s.

Zblaznować, uje, owal *po blażeńsku spisać s.:* Trochę tu może Stańczyk zblaznował.

Zblaznowanie, a, blm., czynność cz. Zblaznować.

Zblaźnić, i, il I. korzystając z czyjej głupoty zwieść go; zblałamucić, uwieść, skusić, oszukać jak głupca, obalałamucić, ogłupić, omamicić, zaślepić: Tym sposobem można całe królestwo Z. i oszalić. Pot. Łakomstwo tak wszystkich zblaźniło, że prawie do dobrego oczu im zaćmiło. Paszk. Mnie po prawdzie szczęście było tak dalece już zblaźniło, że śmiało rzec... P. Koch. Powrócił Kurzeniecki, deputat piński, zblaźniony od marszałka w lit., z Słonima. Mat. Książdz ofiejał bał s. dziwnie o to, by go książdz władyka nie zblaźnił na grecką wiarę. Szaj. 2. *wystrychnąć na blaźna, wystawić na pośmiewisko, wykierować na dudka, ośmieszyć.* Rej. Nie godziło s. do takiego stopnia Z. tę postać. Z. s. I. *skusić s., zwieść s. przez swoją naiwność, zblałamucić s., obalałamucić s., oszukać s., omamicić s. przez głupotę:* Król dał s. takim bałwochwalcwom Z. i zwieść. Baz. Gdybyś brał z córek pogańskich za syny twoje, blaźniłyby s. córki ich za bogami swemi i uczynia, że i twoi synowie zblaźnią s. za bogami ich. Bud. Prorok, któryby s. zblaźnił a powiadał co inszego, niżli słowa moje... Rej. Pierwsze sowy bywały mądre, ale teraz już s. też zblaźniły. Jabł. 2. *wystawić s. na blaźna, wystrychnąć s. na dudka, zblamować s., podać s. na pośmiewisko, zbajać s., ośmieszyć s.:* Świat teraz na poły zblaźniony. Troc.

Zblaźnienie, a, blm., czynność cz. Zblaźnić.

Zblaźnienie się, a s., blm., czynność cz. Zblaźnić s.

Zblądzenie, a I. blm., czynność cz. Zblądzić. 2. × Z., lm. a bład.

Zblądzić, i, il I. bładząc zejść z właściwej drogi; zbląkać s., zabląkać s., strawić urogę z oczu. Przen.: Stało s., iż język ich, zblądziwszy, prawdę wyrzekł. Smotr. (= przez pomyłkę). Zboczyć od prawdy, Z. Pot. 2. *popęlić bład, pobłądzić, pomylić s.:* Zblądziło s. sądowi w wyroku. 3. *zrobić źle, zawinić, zgrzeszyć, wykroczyć; pabnąć głupstwo, poszkapać s.:* Zblądziłiśmy, i nikt tu z nas nie jest bez winy. Co człowiek zblądził gniewu jadem... Mick. 4 [Z] *zmylić:* Z. sobie drogę.

Zblądzony: anat. × Cewka zblądzona Hallera (vas aberrans Halleri, † vasculum aberrans epididymidis) = *naczynie zbaczające najądrza († przyjądrza), oddzielny zrazik pod postacią ślepego kanału zakrętnego, przylegający do najądrza.*

Zbląkać, a, al *sprawić, że s. zabląka, sprowadzić z właściwej drogi:* Czy mię kiedy noc zbląka... Mick. Z. s. I. *zejść z właściwej drogi, zblądzić, zabląkać s.:* Albo to człowiek szalony, albo

też święty, który s. zbląkał na ziemię. Kaczk. Chodził wtenczas jakby owca zbląkana, nudził s. gierał, majaczył. Kaczk. (= *biełna*). Przen.: Zbląkany grzesznik. Jesteśmy jak gdyby zbląkani, a osobliwie od tego czasu, jak my s. pobrali. L. 2. Zbląkany (aberratus) *obląkany.*

Zbląkanie, a, blm., czynność cz. Zbląkać.

Zbląkanie się, a s., blm., czynność cz. Zbląkać s.

[Zblędnieć, eje, al] zgłupieć, ogłupieć. Ps.

[Zblędnienie, a, blm.] czynność cz. Zblędnieć.

Zblękitnić, i, il *zrobić błękitnym:* Promienie wiosenne słońca... zblękitniły dym, rozpylającej s. ku górze białą chmurą. Ork. Pani ożłocona, zblękitniona muślinami nieb i mórz. Budz.

Zblękitnieć, eje, al *stać s. błękitnym, nabrać barwy błękitnej:* O! ten błękit pije cie duszą, a wam wszystko zblękitnieje. Krasin.

Zblękitnienie, a, blm. I. czynność cz. Zblękitnić. 2. czynność cz. Zblękitnieć.

† **Zbło, a, lm. a p. † dzbło. L.**

Zblócenie, a, blm., czynność cz. Zblócić.

Zblócenie się, a s., blm., czynność cz. Zblócić s.

Zblócić, i, il, zwałac błotem, pobłocić, zablucić, umurzać w błocie, ubłocić, szargać, zaszargać, uszargać, poszargać, zachlastać: Gałęzie zblócone mułem. Otw. Precz z tym zblóconym lachmanem. Krasz. Nie w sercu! nie! eisza! pustka!... dzbanek tylko stoi rozbity, zblócony i próżny. Krasz.

× **Zbłysnąć się, nie s., nął s. p. Zblyśkać.**

† **Zbłogostawić, i, il** *kogo, co = pobłogostawić:* Tedy bogowie, złamanego przymierza zemścieciele, męstwo nieprzyjacielskie zblógostawili. Fal.

† **Zbłogostawienie, a, blm., czynność cz. Zbłogostawić.**

Zbłotnieć, eje, al *zamienić s. w błoto:* Ziemia zblotniała, myśmy dżdżem zmoczeni. Biał.

Zbłotnienie, a, blm., czynność cz. Zbłotnieć.

× **Zblyśkać, a, al, × Zblyśnąć s., × Zblyszczęć, zablysłnąć, blyśnąć, zaświecić:** Ledwo s. słońce zblysłło, już skryły je dymy pożarne. Kon.

× **Zblyskanie, a, blm., czynność cz. Zblyśkać.**

× **Zblyśnąć, nie, nął p. Zblyśkać.**

× **Zblyszczęć, y, al p. Zblyśnąć.**

× **Zblyszczęcie, a, blm., czynność cz. Zblyszczęć.**

× **Zblyśnięcie się, a s., blm., czynność cz. Zblyśnąć s.**

Zbobrać, uje, owal *bobrując skopać, zryć:* Myszy oziminę tak zbobraowały, że łan wyglądał, jak podziurawiony przetak.

Zbobrowanie, a, blm., czynność cz. Zbobrować.

[Zboczenie, a, blm.] czynność cz. Zboczyć.

[Zhoczyć, y, ył] zapomnieć, zabaczyć: Zbocylem tego ocynić.

Zbocz, y, lm. e p. Zbocze.

Zbocze, a, lm. a, Zboczysko, Zbocz bok, stok, pochyłość, ubocz, spadzistość, spadek: Płaszczyna, przytykająca od wschodu do wsi Obertyna, z dwóch stron ścięsniona znacznymi zboczami falisto wznoszącymi s. płaskowzgórzy. Czwał. Gmachy stojące na zboczach góry. Sienk. Stronie Z. Kon. Zboczem drgnęła kozica. Kon. Las czarony, co porósł gór zbocza. Tet. Biegłem po ściętych zboczach. Tet. Pijmy kwiatów woń rzeźwą, co na zboczach gór kwitną. Tet. Blask, co lśnił po grzbietach zboczy. Kasp. Zieleń tywek (jeziora) przezroczy... w koronie wierebów i zboczy. Kasp. Wjechało na kamienną drogę, po jednej stronie ze stromemi ścianami; skał i zboczysk. Zbrz. Potok pędzący na dół świerkowym zboczem. Na wschodniej zboczy Alp. Pol. Słoneczne

Z. = strona gruntu słoneczna, t. j. zwrócona ku słońcu.

Zboczenie, a, lm. a czynność cz. **Zboczyć**: Z. = zwrót na bok, × zdroże. Z. od (z) prawdy. Troc. Poprawić, prostować zboczenia z drogi obowiązku. Troc. I z najbliższych zboczeń powrót jest od Boga. Siem. Z. od natury jest zboczeniem od szczęścia. Niem. Przeciwno błędowi i zboczeniu powstaje zdrowy rozsądek. Staw. Z. z drogi obowiązku. Z. od myśli głównej (= odstąpienie). Astr.: Z., deklinacja gwiazdy = odległość gwiazdy od równika niebieskiego, wyrażona łukiem koła godzinowego, przez tę gwiazdę przechodzącego: Z. gwiazdy północne (= gdy gwiazda przypada na północ względem równika). Z. gwiazdy południowe (= gdy gwiazda przypada na południe względem równika). Koła zboczeń, p. astr. Kolo. Fiz.: Z., deklinacja, × aberracja, × perturbacja (aberratio, declinatio) = odchylenie. Z. magnetyczne = kąt, jaki igła magnetyczna tworzy z południkiem geograficznym danego miejsca. Z. wschodnie, zachodnie = Z. z odchyleniem igły na wschód lub zachód. Linje jednakowego zboczenia magnetycznego = izogony. Igła zboczeń, busola zboczeń. Muz.: Z. = chwilowa modulacja. Lek. (anomalja, deviatio, excessus, exorbitatio) = nieprawidłowość, zwichnienie ze stanu prawidłowego, niernormalność, p. Obłęd. Z. chorobowe oczu w tę samą stronę. Z. macicy (deviatio uteri). Z. macicy ku tyłowi (retrodeviatio uteri). Z. położenia (ectopia) = wypadnięcie. Z. wzrostu. Z. żrenicy (corectopia). Z. węchowe (parosmia). Ps. (perversio) spaczenie, zepsucie, skażenie. Z. popędu płciowego (perversio sexualis v. psychopathia sexualis). Z. woli (parabulia).

Zboczne, ego, lm. e kol. *grzywna za zboczenie*.

× **Zbocznie** przys. od **Zboczny**. L. Zmusić do wypłaty zaległości, do zwrócenia Z. użytego grosza publicznego. Bobrow.

× **Zboczność**, i, bfm., rz. od **Zboczny**: Dowodzi Z. tego uniesienia i okazuje rzetelną postać tego interesu. L.

× **Zboczny**, × zdrożny, zbaczający, wybaczący, uboczny, postronny, poboczny, pośredni (= nie uprost): Dowodzenie zboczne a. przez niepodobność, *indirecta a. per absurdum*, okazuje, iż wszelkie inne w tej mierze twierdzenie byłoby fałszywe. Gawroń.

Zboczyć, y, ył, × zdrożyć, nied. **Zbaczać** I. zejść, zjechać w bok, wyboczyć, minąć s. z prostym kierunkiem, wziąć s. = skręcić w bok, zbakierować: Zbaczam i z gościńca w stronę uchożdę. Pileh. Drzę cały, dzwonię zębami, co krok noga moja zbacza. L. (= taczam s., staniam s., chwicję s. na nogach). Ciało niebieskie zbacza = oddala s. od równika. Przen.: Kobieta matematyki niech zna tylko tyle, żeby nigdy z prostej nie zboczyła drogi. Hof. Z. z drogi honoru, od prawdy = oddalić s. od niej, minąć s. z nią, zejść z niej. Którzy od prawdy zbaczają, wszyscy jednako nie błądzą. Pileh. Zboczy od prawdy antjocheński biskup, zbłądzi jerozolimski. Poc. Jakże daleko słowa zbaczają od prawdy. L. Zboczyliśmy z traktu naszej materji. Boh. (= odstąpiliśmy). Dla słusznych przyczyn musiałem od tej materji Z. Troc. 2. dokąd, do kogo = jadąc a. idąc wstąpić; posp. *zawadzic o kogo, o co*. Mię z drogi zboczmy do poblizszego miasta. Kras. Z. s. l. *pochylić s., przechylić s., przekrzywić s., zbakierować s.*: Po parowach kraj s. zboczył. Pol. 2. † Z. s. z kim = *przyłączyć s., przystąpić doń spo-*

tkawszy s. z nim; zejść s. z nim: Wnetże on ot zboczy s. z nami, a dobrze, że nie pójdziemy sami. Mias. Z drugim s. mężem enotliwym zboczy. Mias. Z niemi s. zboczyła. Zebr. 3. anat.: Zbaczający (aberrans, abnormis, anomalus), × *z b o c z n y*: Naczynto zbaczające najądźra († przyjądźra) (vas aberrans epididymidis) = × *cewka zbłądzona Hallera*. 4. patol.: Miesiączka zbaczająca (deviatio mensium) = *miesiączkowanie nieprawidłowe*.

Zboczysko, a, lm. a p. **Zbocze**.

† **Zbodny** możliwy do zbodzenia.

Zbodzenie, a, bfm., czynność cz. **Zbość**. Przen.: † Z. sumienia = *ubłócić, zgrzyzoła, udręczenie, wyrzut samienia*. Gryzienie i Z. sumienia. Wuj.

Zbogacać, a, ał i Z. s. p. **Zbogacieć**.

Zbogacanie, a, bfm., czynność cz. **Zbogacać**. **Zbogacanie się**, a s., bfm., czynność cz. **Zbogacać s.**

Zbogacenie, a, bfm., czynność cz. **Zbogacieć**.

Zbogacenie się, a s., bfm., czynność cz. **Zbogacieć s.**

Zbogacieć, i, ii, nied. **Zbogacać** *wzbogacieć*, *zrobić bogatym*, *obdarzyć bogactwem*: Tatarski łupem, który od nas mają, swój ubogi skarb znacznie zbogacają. Petr. Zyski stajenne nie tuczą tak i nie zbogacają, jak zyski szafarzów, kucharzów i paszterników pańskich. L. Przen.: Z. swój umysł. Gdy s. wiosna powraca, kwiatki z niemi zbogaca. Dar. J. Z. s., × **Zbogacieć**, † **Zbogacieć** *wzbogacieć s., stać s. bogatym, dorobić s.*: Z uboższego zbogacieć i dobra kupić. Skar. **Zbogacieć**. Otw. S. Miasto one wielkie, w którym zbogacieć mieli wszyscy, którzy mieli okręty na morzu z dostatków jego. B. G. (*wzbogacieć s. B. G.*). Kto miłuje wino i tłuste kąski, nie zbogacieje. Krń. W miejsce rycerskiego ducha Kozaków stawił zbogaconego kupca z Epiru. Szaj.

× **Zbogacieć**, eje, ał p. **Zbogacieć**.

† **Zbogacieć**, eje, ał p. **Zbogacieć**.

† **Zbogacieć**, a, bfm., czynność cz. **Zbogacieć**.

[Z Bogiem] *żegnaj, żegnajcie, bądź zdrow, bądźcie zdrowi*: Z Bogiem łyżki, z Bogiem miski!

† **Zbogomówca**, y, lm. y *wyniosłość, zarozumiale mówiący, mędrak*: Münceer z chłopstwem entuzjastów a. *zbogomówców* kaeerstwa *naśladował*. Zigr. (Por.: jakby z Panem Bogiem trzeciego dnia *mówił* L.).

Zbohaterować, uje, ował *zrobić bohaterem, natchnąć bohaterstwem*: Biedne i rozkoszne życia chwile! ich przeznaczeniem otworzyć serca człowieka, podnieść go, uszlachetnić, Z., rzucić w świat ideałów. Krasz.

Zbohaterowanie, a, bfm., czynność cz. **Zbohaterować**.

[Zboiny, ów, bfp.] I. *fusy z przetworzonego wosku*. 2. od pszczoł = *wosk czarny*.

† **Zboisko**, a, lm. a, [Tok] *boisko, klepisko, gumniszko*: Ziele to roślinie przy gumniskach a. *zboiskach*. Syr.

[Zbojać się, a s., ał s.] *zleknać s., przestraszyć s.*

[Zbojanie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zbojać s.**

× **Zbojaźnić**, eje, ał *bojaźnym s. stać, drzeć z bojaźnią*: Gdyby czarci nową o tym wieść mieli, znouby zbojaźnieli.

× **Zbojaźnienie**, a, bfm., czynność cz. **Zbojaźnić**.

† **Zbojować**, uje, ował *zwojować, zbić, pokonać w boju, pogromić, zmalczyć; zwojować, podbić*: Z. nieprzyjaciela, kraj. Demetriusz chciał stłumić a. Z. Tryfona. Leop. (zebrał wojsko, aby walczył

przeciw Tryfonowi. B. G.). Wszysey, którzy ś. byli zebrali nań, bo go zbojowali, bali ś. bardzo, wszakoż jednak śmieli ś. potykać. Leop. (aby go zwalczyli B. G.). Powiat ten zbojował przed oblicznością synów izraelskich. Leop.

† Zbojowanie, a, blm., czynność cz. Zbojować. Zboksować, uje, ował *zbić boksując*: Z. nieprzyjaciela, współzawodnika.

Zboksowanie, a, blm., czynność cz. Zboksować: Lord udał ś. do niego z zamiarem zboksowania go. Zbolałość, i, blm., rz. od Zbolały. Troc. L.

† Zbolałszy st. w. od Zbolały: Wódka rumiankowa na głowę najmłodszy i najzbolealszym ludziom służy. Syr.

Zbolały i. *zmożony przez ból, przejęty bólem, zmordowany bólem, wycieńczony bólem, bolący, obolały, bolesny w dotknięciu*: Zbolałe miejsce. Z., *qui totus dolet*. Kn. Z. członek, ząb. Niewiasta nędzna a zbolała ciężką niemocą swoją dotknęła szaty Jego. Rej. Przen.: Z. owoc = *nadgnęły, nadsputy, odleżały, odciśnięty*: Zbolałe, jabłko. Groch, ziemniak Z. [Z., struchlały = *psujący ś., np. pień, drąg*]. 2. *znękaną boleścią moralną, strapiony, złamany cierpieniem, bolący, boleściwy, przybity boleścią*: Uczuła on ogień prawie jako piekielną w onym zbolałym sumieniu swym. Rej. Zbolałe serce. Troc. Z. na sercu. Troc. Z. na duszy.

× Zboleć, eje, ał i. *zostać przejętym bólem, osłabnąć z bólu, spaść z sił, struchleć z bólu*: Aleksander, gdy na jednej potrzebie zraniony zbolał, do żołnierów rzekł... Petr. Zbolał każdy cnotliwy a pobożny człowiek, patrząc na niekarność okrutników. Zw. 2. *zboleć*: Ot! lepiej usiądź na tym pniu drugim, bo cię nogi zbola. Rog.

× Zbolenie, a, blm., czynność cz. Zboleć: Wyraz smutku, zbolenia, zwątpienia prawie. Krasz. Zbolszewizwały który zbolszewiczal.

Zbolszewiczeć, eje, ał *stać ś. bolszewikiem, bolszewikiem, przejąć ś. duchem bolszewizmu*.

Zbolszewiczenie, a, blm. i. czynność cz. Zbolszewiczeć. 2. czynność cz. Zbolszewiczyć.

Zbolszewiczyć, y, ył. Zbolszewizować *zmienić na bolszewika, na bolszewickie*: Z. masy. Z. Polskę.

Zbolszewizować, uje, ował p. Zbolszewiczyć.

Zbolszewizowanie, a, blm., czynność cz. Zbolszewizować.

Zbombardować, uje, ował *bombardując zburzyć*. Zbombardowanie, a, blm., czynność cz. Zbombardować.

× Zbonować, uje, ował i. *spędzić, strawić na bonowaniu*: Z. czas pewien. 2. *stracić, zmarnować, przepuścić bonując*: Z. majątek.

× Zbonowanie, a, blm., czynność cz. Zbonować.

× Zbor, u, lm, y p. Zbór.

× Zboranin, a, lm, anie, × Zhorowy *ten co ma prawo zbierać ś. na zgromadzenia*: Wszysey, co osobnie bytowali a prawo do takowego gromadzenia ś. mieli, byli zboranie, zborowi. St. wil

× Zhorczy zbiorowy: Pismo zborcze. Pot. S.

Zborgować, uje, ował i. *wziąć na borg, skredytować*. 2. *komu = dać na borg, skredytować mu*: Oddam ci to, nie zborguję. Kn. (= *nie przetrzymam, nie puszcze w odwłokę*). Przen.: Krwi własnej i gardł naszych przy tobie nie zborgujemy. Błaż. (= *nie postąpiemy; szczenić, żatować jej nie będziemy; pardonować, folgować jej nie będziemy*). × Z. ś. *zadłużyć ś., zabrnąć w długi*:

Urządnik powinien i z karczmy wyganiać chłopą, aby zasiał, bo nie ten łotr, co pije, a ma za co, ale ten, co nie ma, bo ten ś. musi Z., a zatył wisieć. Haur.

Zborgowanie, a, blm., czynność cz. Zborgować. × Zborgowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zborgować ś.

[Zbornia, i, lm. e] *miejsce, gdzie ś. zbierają*. Wzbornią = *razem, wspóln.*

Zborny służyć do zbierania, do zbierania ś.: Tam naznaczyły punkt Z. uniwersały królewskie. Sienk.

† Zhoropiśca, y, lm. y. † Soboropiśca *pisarz zborowy, soborowy = piszący o soborach*: Nasz bezimienny Z., maskarą klerjeta pokryty. Smotr.

Zborownik, a, lm. cy *należący do zboru, członek a. przełożony zboru*: Na Stefana św. synagogowanie a. zborownicy, nie mogą go przegadać, włożyli nań potwarz. Skar. Członek zboru ewangelickiego, Z.

Zborowy i. *tyczący ś. zboru, zgromadzenia, gminy, gminny*: Służący przed przybytkiem namiotu zborowego. Bud. (namiotu zgromadzenia. B. G.). W tym stanęły dwie osoby: jedna w modrej od zborowej strony, druga w popielatej barwie od miasta. W. iszn. Z., ego, lm. i rz. a) × Z., p. Zboranin: Włożą starsi zborowi ręce na głowę jego. Bud. (starsi zgromadzenia. B. G.). b) *dysident*: Woli być lutrem a. kalwinem abo jakim zborowym, niżeli unitem abo Rzymianinem. Sak.

[Zborwiąc, a, ał] *namawiać, uspakajac*.

[Zborwanie, a, blm.] *czynność cz. Zborwiać*.

† Zborzenie, a, blm., czynność cz. Zborzyć.

† Zborzyć, y, ył i. *zburzyć, zniszczyć*. Grabow. 2. *zwalczyć, pokonać*: Żadna rzecz wiernych jego Z. nie może. Łb.

Zborzysko, a, lm. a, Zborzyszcze, Soborzysko, Sohorzyszcze *pog. 1. fałszywe zgromadzenie, koncylium; synod heretycki*: Szlachta ciągnęła do stolicy jedna, druga do miast powiatowych na zborzyska sejmikowe, na narady. Krasz. Śnie Z. italskich zbrodniarzy. Syrok. Synod nieprawy a. zborzyszcze rozbojne w Carogrodzie. Skar. Błuźnierskie zborzyszcze, *pseudosynodus*. Skar. Co lepsi na tym djabelskim zborzyszczu sprzeciwiłi ś. Skar. Nie był to synod, ale zborzyszcze złośliwych. Skar. Na zborzyszczu w Tyrze melecjanie obwiniali, a arjanie sądzili. Skar. Podpisał zborzyszcze toruńskie 1595 r. Nies. W tym zborzyszczu układano środki, ażeby porwać pana Zamojskiego. Rzew. (= *na tej schadźce*). Siła handlarzy rachowała zborzyszcze znaczne i przydługotrwałe. Krasz. 2. *kościół heretycki, zbór*. Troc. Kościoły heretyckie, zborzyszcza djabelskie nazwane być mają, a nie Chrystusowe zebrania. Skar.

Zborzyszcze, a, lm. a p. Zborzysko.

Zbość, zbdzie, zbódl, nied. Zbadać i. *hodąc zepchnąć, zrzucić, strącić*: Piechota nasza w bok Turkom przyszła, którzy je z koni jeli zbadać oszczepy, tak że poczęli ku góróm ustępywać. Biel. M. (= *hodąc zruszać*). Przen.: A jako cię twe szczęście nie uwidło, okaż to, że cię także nieszczęście nie zbódl. Kochan. (= *nie strąciło, nie poniżyło*). Ty pokornego na górę sadzasz, hardego na dół zelżywie zbadasz. Ryb. Bóg Panem świata i sam wszystkim włada, hardego z mięsea wysokiego zbada. Kochan. 2. *wyparować, wyprzeć, wysuścić, zepchnąć, spędzić, zegnać*: Idzie prosto do zamierzonego kresu, nie dając ś. chy-

trym szlakiem zbadać z gościńca prawego. K. G. Nie dać s. nigdy, jak mówią, z poczciwej drogi zbadać. Bud. B. (= *odwieść*). Nie zbudę go, choć i tak od kraju włoskiego, a Lawinja żoną przejęć będzie jego. Koch. J. Przen.: *znieść, znieść, wymumować, zburzyć, zrównać z ziemią*: Wiele twierdz z miejsca swego siła zbudła. Czahr. 3. † Z. *zbić, zwalczyć, przeprzeć, pokonać, zmóć, zwyciężyć*. Przen.: Ile ich przeciwno niemu dysputowało, wszystkich wielką rozumu ostrością zbudł. Baz. Gdy zapaleczywości Z. rozumem nie może, tak z sobą rokuje darmsilna Medea. Żebr. Poczeli byli posłowie niektórzy przeciwko temu mówić, ale ich drudzy z tego zbudli. Biel. J. 4. przen.: † Z. = *znieść, ściernić, wytrzymać*: Smrodliwych zbadać parsków dalej nie mogła. Żebr. 5. *ubodszy ścisnąć, zewrzeć*: Potym zaraz zbudszy konia, Decjusz, wśród nieprzyjacielskich hufów sobie śmierci, ojeżyźnie zdrowia szukając, wpadł. Warg. (= *dawszy koniowi ostrągę*). Przen.: *ubosć, uklóć, uokuczyć, dotknąć boleśnie*: Gdy mnie zbudli srodze, rzekłem gniewnie... Pol. 6. *budąc zmasakrować; skłóć; bodzeniem zabić; zabość, zakłóć*: Zbudziony, przekłuty. Sekl. Gdy Antygonowi powiedziano, że syn jego sobie mężnie na harcu poczynił, że ich kilku zbudł, a potym też sam zbudzion i zabit, nie s. nie zafrasował. Wer. Dzi ki ptasznik sinogarlicę grottem zbada. Nar. (= *przeszywa*). Mało na tym, ale i drogi zasiada, gdzie jako inny zbojca niewinne zbada. Kochan.

[Zboślawić, i, il] *skłamać, zęgać, scyganić*.

[Zboślawienie, a, blm.] *czynność cz. Zboślawić*.

Zbośniaczenie się, a s., blm., *czynność cz. Zbośniaczyć s.*

Zbośniaczyć się, y s., ył s. *stać s. Bośniakiem*: W drugim i trzecim pokoleniu ten żywił s. zbośniaczy. Spas.

[Zhoziatko, a, lm. a] p. Zboże.

× Zhozać, a, ał i × Z. s. p. Zhożyć.

× Zhożanie, a, blm., *czynność cz. Zhożać*.

× Zhożanie się, a s., blm., *czynność cz. Zhożać s.*

× Zhożany p. Zbożowy. Troc. Z., ze zboża, zbożowy. Kn.

Zboże, a, lm. a l. a. † *Żyto ogólna nazwa roślin pobliż kłosisłych, z których robią mąkę na chleb; ziarno z tych roślin*: Pola pokryte zbożem. Z. dojrzewa. Zwozić Z. do gumna. Z. w sнопie i w ziarnie. Składać Z. w sterty. Młócić Z. Sierpień od sierpa rzeczon, bowiem tego miesiąca już wszelkie zboża sierpa a żniwa potrzebują. Trzyc. Zbożem obfitują nizkie doliny. Kochan. Wszelki rodzaj zboża. Kochan. Grad Z. tak pobliż, iż nie było po eo z sierpem wychodzić. Górn. Oracz nie żądaje swego zboża rzucać w ziemię, gdzie zginie, wiedząc, że mu s. wróci. Skar. Kto pierwej Z. do młyna przyniesie, pierwej ma mleć. Sz. Z. na polu rosnące, niepożęte. Kn. Dostałe na polu Z. Kn. Zboża położenie, pochylenie od wiatru, od deszczu, *strąges*. Kn. Z. wymłócone i wychędożone daje ziarno przednie, po-łednie (= *poślad*), plewy, trzyny, zgotiny; słomę prostą kłosiastą, mierzwiastą (*mierzwę*); od ziarna na przetrakach odchodzą zrzynki. L. Ryzować Z., szuflami Z. podczas przeróbki przetrzacać ze statku na ład, a z ladu na statek. Mag. Zboża są to rośliny, których ziarna powszechnie ludzom są potrzebne. Kluk. Dwie niedziele kwitnie, dwie niedziele s. wysypuje, dwie niedziele dojrzewa Z. na polu. Rys. Co snop to innego zboża Koch. W. Jare zboża sieją s. nawiosnę i zbierają s.

tegoż lata. Syr. Z. w stertach zbutwiało i zgniło. Kras. Już s. i Z. do góry wzięło. Karp. Jeszcze na pniu stoi Z. Miek. Tym czasem przeność moją duszę utęsknioną do tych pól malowanych zbożem rozmaitym. Miek. Boży duch wiekuje w mowie: z Boga chleb s. zbożem zowie. Zal. Ziarko zboża małe, a świat żywi. Pol. Owsiarne. jęczmień Z. a. owies, jęczmień. Troc. Z. w ziarnie, w ziarnach. Troc. Z. na garściach. Troc. Z. w kłosie. Troc. Z. niesiane, samorodne, z przeszłego żniwa ostatek. Troc. Przekupień zboża. Troc. Zboża s. zrodziły. Troc. Żać Z. Troc. Pszeniczne Z., pszenica. Troc. Niema zboża bez kłokolu. Prz. 2. [Z.] *owies*. 3. † Z. *mienie, dobro, majątek*. B. Sz., Glos. 4. † Oehwat żytny albo oboczny rostrucharze pospolicie zbożem zowią. Dor. 5. bot.: Z. mysie a. mysze, p. Koziok Zdr [Zhoziatko, Zbożeńko]. Zgr. Zbożysko.

× Zbożec, eje, ał p. Zbożyć.

Zbożenie, a, blm. i. × Z. *czynność cz. Zbożec*. 2. † Z. *czynność cz. Zhożyć*.

× Zbożenie się, a s., blm., *czynność cz. Zhożyć s.*

[Zhożeńko, a, lm. a] p. Zhoże.

Zhożnie przys. od Zhożny: Bacznie, Z. i nabożnie żył a szczerze miłował. L. Pamiątkę moją Z. zachowajcie. Bud. B.

Zhożność, i, blm., rz. od Zhożny: Chodził Dawid przed Bogiem w doskonałości serea i w zbożności. Bud. (w prostoci. B. G.). Bóg uciezka moja, Bóg zbożności mojej. Budz. (Bóg mój miłośnierny. B. G.). † Góra zbożności, † góra miłosierdzia, † komora miłosiernych a. potrzebnych = *rodzaj łomharitu w wiekach średnich*.

Zhożny i. *nabożny, pobożny, (nie bezbożny), poczciwy, zacny, świętobliwy, bogobojny*: Aby Bóg dał zbożne skonanie. Praca zbożna. Zbożne usiłowania. Czemu s. lękanie i niepotrzebna, zbożne białogłowy, do sere swych bojaźń i strachem przypuszczacie? Ody. Daj małżonkom miłość zbożną, K. G. Poszli zbożni rybaczycy o poranku w lesie. Kasp. Ogarnia go zawsze jakowys niepokój, nawet w zbożnych krajnach, a cóż dopiero w boru tak dzikim. Sienk. Widziałem zbożne widowisko i szłyszalem słowa dzieci maleńkich. Psm. 2. *blogi, błogosławiony, szczeny*: Bogarodzico, spuść nam Twego Chrzciciela Z. czas t.j. spuść nam czas łaski, podając nam Syna Twego, który nas w chrzcie św. obmył. Skar. Daj na świecie Z. pobyt, po żywocie rajski przebyt. Bogar. (pobożne życie. Skar.). Czas po temu Z., miły, wdzięczny, póki żyjemy. Birk. 3. † Z., [Z.] p. Zbożowy.

Zbożodajny, Zbożodarny *dający, przynoszący zboże*: Kto jest posiadaczem takich niw zbożodajnych, może spać spokojnie.

Zbożodarny p. Zbożodajny: Zbożodarna ziemia. Ml. Pola zbożodarne. Ml.

Zbożokrów, owu, lm. owy bot., p. Pszeniec.

× Zbożopławny *plawiący, splawiający zboże*: Zbożopławna Wisła. Nar. Promem po zbożopławnej steruje Wisła. Ryb. J.

† Zbożorodny *rodzący, wydający zboże*: Liczyjska ziemia zbożorodna. Otw. Żółtowłosa zbożorodna matka. Żebr.

× Zbożosiejny *służący pod zasiew zboża*: Maron rolników uczył, jako krzywy pług ma zarzynać zbożosiejne niwy. Nar.

Zbożowiec, wca, lm. wce, *Wolek zool. (calandra granaria) chrząszcz czterocłonkowy z rodziny słonikowatych*.

Zbożownik, a, lm. cy handlarz zboża, kupiec zbożowy.

Zbożowo p. Zbożowy.

Zbożowy l. a. † Zbożny, [Zbożny], × Zbożany przym. od **Zboże**: Ziarno zbożowe. Handel Z. Kupiec Z. (=handlujący zbożem). Skład Z. (=spichlerz, spichrz, × żytница). Rynek Z. Elewator Z. Jarzyny polne słuszniej zbożnemi zowiemy, jako groch, krupy i innych wiele, co z ziarna przyprowadzą, Niemcy zowią *Zugemis*, ale nierozdzielnie, bo tak ogrodne, jako zbożne jednako zowią. Sien. Daru nie godzien zbożnego, kto swego z piągu prosto wywiódłszy krzywego, zamorzył pracowniczka. Żebr. Zbożny (Z.) garniec. Posiedzenie zjazdu zbożowo-handlowego. 2. bot.: Jastrun Z. p. Jastrun. 3. Gęś zbożowa, p. Gęś.

Zbożówka, i, lm. i zool. p. Rolnica.

Zbożyć, y, ył, nied. × Zbożać zrobić podobnym Bogu, ubóstwić: Zbożajcie, o ile to na ziemi podobna, rodzinę zapomocą jej członków. St. wil. × Z. ś. × **Zbożec i. stać ś. podobnym Bogu, ubóstwić ś.** (z urąganiem) *stać ś. nihy Bogiem*: Aż nie wątpię, że ś. zbożył, że jak Boga stwórcą znał, tak ś. stwórcą sam tu stworzył. Krasin. Szczęśli, którym dano zbożec. Poręb. Wstań i chodź w Panu, gdyś ś. duchem zbożył. Pol. 2. ukorzyć ś. jakby przed Bogiem, skruszyć ś., stanąć jak nębożajko, jak Jezusek, zrobić pobożną († zbożną) minę: Hetman nacisnął (nalegając), a Sawicz zbożył. Pol.

Zbożysko, a, lm. a l. p. Zboże: Panie! nieplenne Z., bo silne było zbożysko, trzebać dzisiaj na koczec bić, niżeli go przyjdzie namierzyć. Rej. 2. pole, na którym rośnie zboże, pole zbożowe. L.

× **Zbożysty bogaty w zboże, obfity w zboże, okryty zbożem.**

[Zboisko, a, lm. a] p. Zbój.

I, Zbój, a, lm. e l. a. Zbojca, [Zbojnik, Zbojnik] ten, co po drogach rozbija, rozbójnik, opryszek, rabuś: Ty zbójcu świętokrzyski. Prz. Patrzy, jak Z., zpodoba. Złodziej, nie zbójca, w nocy bowiem kradnie, w dzień zbójca bierze, cokolwiek napadnie. Min. Gdy ś. kradzież nie nada, tymże przywilejem dziś zbójca może być, kto wczoraj był złodziejem. Pot. Polifem jednooki był zbójca, który przejeżdżającym ludziom po drogach w lesiach zastępował. Otw. Wątpię, żeby imć był zbójca, bo podobno jegomości i owszem rozbili. L. Bili, siekli, mordowali srodzy katowie, własni zbojcowie. L. (=prawdziwi, istni zbójcy). To zbójca, co cywilne śmiało depce prawa, bohatyr na gardle, co narodom stawia, totr jest, co kilku zdarszy, pod miecz schyla głowę, bohatyr, co bezkarnie zdarł światła połowę. L. Ukrzyżowano z Jezusem dwu zbójcu Bud. (=łotrów). Sycylja srogą wojnę miała z frajbitery albo z zbojcami morskimi. Wrag. Idzie... aż zbójcy obskoczą dokoła, a zbojców było dwunastu. Mick. 2. *zbójca, morderca*: Do komnat weszli brata zbójcy. Słow. 3. † Z., [Z., Zbojka] *rozbój, rabunek, zbójstwo*. Pot. Ażby kto o złodziejstwo albo Z. przed sądem był przemożon trzykroć albo dokonau. St. wil. [Iśc na Z., brać ś. na Z. Snimek pirsy raz po zbójcu hodzował. Tet. Wracają z tej zbójki. Czy po zbójcu chodził, czy gdzie tak ś. tylko błąkał: nie wiedzili ludzie. Tet. 4. *myśl. wilk głodny*. 5. *szew. kawał żelaza do wbiwania gwoździ dużych w obuwie*.

2. **Zboj, u, lm. e, [Zbój]** gór. słup równoległoscienny, w ścianie solnej w Wieliczce wynajmowany, kłopać, kłapać. Łab.

Zbojca, y, lm. y p. Zbój. Zdr. [Zbojczyk].

× **Zbojczokryty w którym ś. zbójcy kryją**: Las Z. Dudz. Po zbojczokrytym Krępaku. Petr.

× **Zbojcomorski tycający ś. zbójców morskich, korsarski**: Zbojcomorska wojna, którą zbójcy morscy przeciw komu wiodą. Mącz.

[Zbojcowca, ej, lm. e, Zbojczyna, Zbojka, Zbojniczka, Zbojnica, Zbojniczka] żona zbójcy.

Zbojczy l. p. Zbojceki. 2. zabójczy, morderczy: W obszernych piecach zbojca stał topnieje. Bobr.

[Zbojcz(y)k, a, lm. cy] p. Zbojca.

[Zbojcz(y)na, y, lm. y] p. Zbojcowca.

Zbojczyni, i, lm. e forma ż. od **Zbojca. Troc., L. Męża Z. żona bieży. Mick.**

Zbojceki przym. od Zbojca; Zbojczy, [Zbojnicki] rozbójniczy, morderczy: Uczynek. napad Z. Czyliż wydarte łupy i zboższe nakłady, które na ułękniōne weiskamy sąsiady, sądzicie, że ubóstwo krajowe nagrodzą? Tom. Z zbojczego rodu oczyszcł włości. L. Ej, boleś zbójceka rozdzierać własne piersi dla porodu dziecka. Dżiki wędrownik, zbojcekiem nawy przybywszy do nas, losy me odmienil, panów mych wyciął, a perły ocenil. Nar. (skarga Amerykanów).

Zbojcecko przys. od Zbojceki.

Zbojcekość, i, blm., rz. od Zbojceki.

Zbojstwo, a, lm. a, Zbojstwo, [Zbojstwo, Zbojnictwo] rzemiosło zbójcy, rozbójnictwo, mord; postępek, czyn zbójceki: Zyskany zbójnictwem tron okrucieństwa przyszo utrzymywać. Skrzet. Groźni rycerze, którzy trudnili ś. zbójnictwem. Sien. Wprowadzone były okupy za Z., rany, zgwalcenie i iupiestwo. Spas.

[Zbojstwo, a, lm. a] p. Zbojstwo.

[Zbojka, i, lm. i] l. p. Zbojcowca. 2. p. i. Zboj. Zbojnica, y, lm. e] forma ż. od Zbojnik rozbójnica.

[Zbojnicki] przym. od Zbojnik, p. Zbojceki: Chodnik Z. Ho! zbójnickiego mało w nich zostało. Ork. Zawdy to przecie krew zbójnicka. Ork.

[Zbojnictwo, a, lm. a] p. Zbojstwo.

[Zbojniczek, czka, lm. czki] p. Zbojnik. Tet.

[Zbojniczka, i, lm. i] p. Zbojcowca.

[Zbojniczy] przym. od Zbojnik.

[Zbojnik, a, lm. cy] p. i. Zbój: Słyszałeś ty o tarzańskich zbójnikach? Bał. Więcej ś. do ludu i do podhalskich zbójników ów obyczaj stosuje. Sienk. Wyprawa zbójnicka. Zdr. **[Zbojniczek].**

Zbojować, uje, ał być zbójcem, zajmować ś. zbójctwem, rozbijać: Janásik zbójował. Hetman zbójceki, cok po Uhrak zbójował. Tet.

[Zbojowanie, a, blm.] czynność cz. Zbojować: Słynny równie ze swej starożytności, jak i ze zbójowania, sołtysi ród z Białki. Tet.

[Zbojstwo, a, lm. a] p. Zbojstwo.

[Zbojniczka, i, lm. i] p. Zbojcowca.

[Zbojnik, a, lm. cy] p. i. Zbój.

Zbór, oru, lm. ory l. zebranie, zgromadzenie, zbiorowisko ludzi, tłum, rzesza, gmin, gromada, skupienie ludzi, Grabow. Fort. Rozradzaj ś., naród, i Z. i mnóstwo narodów będzie z ciebie. Bud. (narod i mnóstwo narodów będzie z ciebie. B. G.) Powstań, Panie, a Z. abo gromada ludzi oboczy Cię. Leop. (do Ciebie ś. zbieży zgromadzenie narodów. B. G.). Jakiej radości używają wszyscy anieli i wszystkich Z. niebieski. Rej. (=chór, zastęp, hufiec). Będzie ś. modlił kapłan za wszystkich Z. ludu izraelskiego. Leop. (za wszystkie zgromadzenie. B. G.). (=za ogół ludu izraelskiego). [Z., drużyna, zebranie rozmaitych ludzi]. Warty czuły swą bezsilność wobec tego zboru zbroj-

nych w ciupagi chłopów]. 2. \times Z., wielki zjazd kościelny, sobór, synod, koncylium. Rozm. Zgromadzenia święte pospolite zborem bywają nazwane, chociaż to nazwisko tak świętemu, jak też świeckiemu zgromadzeniu służyć może. Baz. Z. powszechny, z wieluset biskupów zgromadzony. Troc. Gdy Arjuszowe na Syna Bożego bluźnierstwo rozdział w kościele uczyniło, zebrał \acute{s} Z. abo koncylium w Nicei. Skar. Konstantyn Wielki zwołał do Nicei Z. powszechny z biskupów w roku 325. Lel. (= koncylium ekumeniczne). 3. zgromadzenie wiernych, ogół wyznawców, kościół. Z., synagoga, ecclesia. Ps. flor. Z. chrześcijański. Kn. Kościół, abo Z. wiernych Chrystusowych. Wuj. Z. chrześcijański. Sekl. 4. parafja nie katolicka; protestancka, dysydencka, gmina, \times bróg: Pozdrawiają was zbory Chrystusowe. B.G. 5. \dagger Z. dom Boży, kościół: Obchodzą chrześcijanie dzień narodzenie Pańskiego nocami, przeddzieniami, porannemi, poobiednimi do zboru świętego schadzka. Gil. Lud, padszy, leży u zboru Boskiego. Bardz. W zborze wykiadał im pisma według daru od Pana Boga użyzonego. Baz. Gdzie były zbory (zbory) abo kościoły lżejszym kosztem opatrzone, tam też pobożniejsze i pokorniejsze sprawy zawždy bywały. Rej. 6. kościół ewangelicki, dysydencki, dom modlitwy, kircza. Orzech. Z., novo sensu nostri saeculi, quem haeresis huic voci affinxit infamem, idem est, quod coetus ab ecclesia fugitivorum; et locus, in quem hujusmodi homines ad sua sacra conveniunt. Kn. Sakramentarzami, braćmi małego zboru, bo Z. kalwiński, od którego \acute{s} . odszczepili, wielkim zбором nazywano. Wiszn. Jakoś my sobie nowych ministrów, nowych zborów, brógów zbożnie naczynili, tak też zrazu nieszczęście wielkie Polscy \acute{s} . jeło. Podw. O Z. w Toruniu świeżo erygowany komisją naznaczymy. Vol. Domy chwały Bożej dysydenatów odtąd mają być nazwane kościołami, nie zborami. Vol. Od czasów reformacji tylko kościoły wyznań luterskich i kalwińskich zborami \acute{s} . zowią. Brodz. Wystawienie dwóch zborów. jednego na ulicy św Jana, drugiego na ulicy \acute{s} . Duch. Niem.

\times Zbóstwić, i, il, \times z b o ż y ć zmienić w bóstwo, ubóstwić: Osoby trzy w jedności zbóstwione. Przyb. Chleb i wino w sakramencie jest to samo ciało Pańskie zbóstwione. Wuj.

\times Zbóstwienie, a, btm., czynność cz. Zbóstwić. Zbótwiały p. Zbótwiały.

Zbótwieć, eje, ał p. Zbótwieć.

Zbótwienie, a, btm., czynność cz. Zbótwieć.

\times Zbracenie, a, btm., czynność cz. Zbracić.

\times Zbracenie się, a \acute{s} ., btm., czynność cz. Zbracić \acute{s} .

\times Zbracić, i, il i \times Z. \acute{s} . p. Zbratać.

\dagger Zbraczać, a, ał p. Zbroczyć.

\dagger Zbraczanie, a, btm., czynność cz. Zbraczać.

Zbradzać, a, ał p. Zbrodzić

Zbradzanie, a, btm., czynność cz. Zbradzać.

\dagger Zbrajać, a, ał i \dagger Z. \acute{s} . p. Zbroić. Sł wil.

\dagger Zbrajanie, a, btm., czynność cz. Zbrajać.

\dagger Zbrajanie się, a \acute{s} ., btm., czynność cz. Zbrajać \acute{s} .

Zbraknąć, nie, nął p. Zabraknąć.

Zbraknięcie, a, btm., czynność cz. Zbraknąć.

Zbrakować, uje, ował i. odrzucić jako brak; wybrakować, wysortować. 2. [Z.] p. Zabraknąć.

Zbrakowanie, a, btm., czynność cz. Zbrakować.

Zbramować, uje, ował obramować. Rej, Biel. M.

Zbramowanie, a, btm., czynność cz. Zbramować.

Zbraniać, a, lm. e ten, co zbrania, wzbraniać. L.

Zbraniać, a, ał i Z. \acute{s} . p. Zbronić.

Zbranianie, a, btm., czynność cz. Zbraniać.

Zbranianie się, a \acute{s} ., btm., czynność cz. Zbraniać \acute{s} .: Z. \acute{s} . zmýsłone, nieszczere, Troc.

\times Zbranie, a, lm. a ubranie męskie, spodnie. Sł wil.

Zbrantować, uje, ował złoto, srebro = spławić w ogniu, oczyścić ogniem.

Zbrantowanie, a, btm., czynność cz. Zbrantować.

Zbratać, a, ał, \times Zbracić, Zbratnić, złączyć węzeł braterskim; skojarzyć ściśle, zespolić; przem. połączyć, pogodzić co z czym: Z. niewinność z płodnością matki. Wor. Z. \acute{s} . złączyć \acute{s} . węzeł braterskim; pabratać \acute{s} ., pokumać \acute{s} ., skoli-gać \acute{s} ., zaprzyjaźnić \acute{s} ., sprzymierzyć \acute{s} .: Wen. Prusowie pogani, zbraciwszy \acute{s} . z Litwą. Murin. Zbracił \acute{s} . on dawno z djabłem, dawno \acute{s} . z nim zna i zawarta z nim przyjaźń m.a. Birk. Zbracić \acute{s} . Błaż. Nie na tym, chocia kto majątność utraci, zawždy bogat i zacny, gdy \acute{s} . z cnotą zbraci. Rej. Miody, lekkomyślny, ze złemi zbratany. Tremb. Z. \acute{s} . duchem = spowinowacić \acute{s} ., spokrewnić \acute{s} . Gdy i to zamiarowi nie sprosta, idą po posiłek do zbraconych z mową naszą, djalektów. Czart. A. Zbratali \acute{s} . między sobą i braciłi narody. Brodz. Jestem na ziemi sercem z wielkim ludem zbratan. Mick. Sąd zbliżonych przednywał i zbraconych do domów odsyłał. Krasz. (= pogodzonych, pojednanych).

Zbratanie, a, btm. i. czynność cz. Zbratać. 2. 2. p. Zbratanie \acute{s} .

Zbratanie się, a \acute{s} ., btm., niek. Zbratanie czynność cz. Zbratać \acute{s} .: Wielkie święto sławy i zbratania. Wysp.

Zbratnić, i, il i Z. \acute{s} . p. Zbratać.

Zbratnienie, a, btm., czynność cz. Zbratnić.

Zbratnienie się, a \acute{s} ., btm., czynność cz. Zbratnić \acute{s} .

\times Zbrazyljanizować, uje, ował zmienić, przerobić na brazylijskie, na Brazyljanina.

\times Zbrazyljanizowanie, a, btm., czynność cz. Zbrazyljanizować: Miało to być próbą zbrazyljanizowania cudzoziemców. Chełm.

[Zbrechać, a, ał] brechając zełgać, skłamać: Zbrechałbym jak pies, gdybym powiedział, że nie umiłowal ciebie. Jeż.

[Zbrechanie, a, btm.] czynność cz. Zbrechać.

[Zbrechtąć, a, ał] p. Zabrechtąć.

[Zbrechtanie, a, btm.] czynność cz. Zbrechtąć.

Zbredzenie, a, btm., czynność cz. Zbredzić.

Zbredzić, i, il bretteciem skomponować, bredząc powiedzieć; pumać głupstwo.

[Zbręsieć, eje, ał] zwarżować.

[Zbręsienie, a, btm.] czynność cz. Zbręsieć.

\times Zbroczyły który zbrocał, zbroczony, ubroczony: W pászec posoką Z. nieczystą stroi \acute{s} . Żebr. Krwią korzeń Z. rzadził, że morwy maści szarłatnej przybrały. Żebr. Ubroczony, zbroczony, Z. L.

\times Zbroczyć, eje, ał zostać zbroczonym.

Zbroczenie, a, btm., czynność cz. Zbroczyć: Z. krwią. Troc.

Zbroczenie się, a \acute{s} ., btm., czynność cz. Zbroczyć \acute{s} .

Zbroczyć, y, ył, \dagger Zbrodzić, nied. \dagger Zbraczać ubroczyć, pobroczyć, złać, sposoczyć: Z. krwią = zakrwawić, zwałać, zafarbować. Zbroczyła krew szatę. Troc. Zbroczył krwią ręce. Troc. Zimny

mu pot czoło zbroczył. Koss. A. Niezych rąk nie zbroczy krew. Wysp. Z. *ś. ubroczyć ś., pobroczyć ś., zwałać ś., unazać ś., sposoczyć ś.*: Zbroczyła *ś.* ręka twoja krwią ojeowską. Troc.

× Zbrodliwy p. Zbrodnicy.

Zbrodnia, i, lm. e l. a. † Zbrodzień ciężkie wykroczenie przeciw prawu, kryminal: Zbrodnie są przestępstwem, na które prawa przepisują kary główne. Z enoty w zbrodnią przechodzi. L. Największą zbrodnię wypełnić gotów. Gór. Radby, aby nikt nań zbrodni jego nie wiedział. Skar. A tego przyczyna była Z. Oleja syna. Dm. Z., co bezcenami duszę szpeci zmaży, tak nam strasne dnia tego (ostatniego) wystawia obrazy. Dm. Ci, którzy zabój ów za zbrodzień mieli, ganie go jako kryminal zaczął. Chr. Z. to nie słychana pani zabija pana. Mick. Z. stanu. Najszkaradniejsze zbrodnie płazem mu puścił. Mick. Siedziałem zamknięty jak w turmie za zbrodnie o chlebie i wodzie przez cztery tygodnie. Pol. 2. [Z.] p. Zbrodniarz: Nieszczęśliwy Z.

Zbrodniarka, i, lm. i forma ż. od Zbrodniarz. Zbrodniarski p. Zbrodnicy.

Zbrodniarz, a, lm. e, Zbrodzień, × Zbrodnik ien, co popełnił a. stale popełnia zbrodnie, kryminalista, lotr, złoczyńca, rub. kajdaniarz, prochownik: Barabas był w więzieniu z zbrodniami, że w zwadzie zbroił był mężobójstwo. Leop. Z. Kaim. Przyb. Zbrodniarze ci w koło wpleceniu mają być karani. Sz. Uciekibym na pustynią i odbieżyłbym ludu mego, bo wszyscy wyrodkowie i skupienie zbrodniów. Skar. Bez przekonania i dowodów, bez sądu żadnego na karania nas, złoczyńcom, lotrom, mężobójcom i zbrodniom własne, potępiając. Skar. Gorszą *ś.* z niej (cierpliwości Boga) zbrodniowie wiele i mówią: niemasz Boga, zapomniał świata... Birk. Szafraniec, zbiwszy (zebrawszy) gwardją wielką zbrodniarzóv, z zamku swego drogi poposilite zasiadał. Błaż. Miasta pałą zbrodniarze. Koch. W. Taka w człowieku jest potęga sumienia, że najwięksi zbrodniarze sami *ś.* oskarżają przed sądem. Kras. Sami jesteście zbrodnikami. Nar. Jako, zbrodniku! jako? ty jaszczurze plemię! Zabł. Z. ją kochający wróciłby do enoty. Mick. Trzykroć dłoń płatnych zbrodniarzy odparła siła nieznana. Od. Jakież to zbrodzień śmie *ś.* znajdować tu z nami? Od. Koligatów tego zbrodnia z Węgier wygnano. Nies. Zbrodzień ten był wzrostu wysokiego, średnio otyłej i silnej postaci. Koż.

× Zbrodniczenie, a, blm., czynność cz. Zbrodniczyć.

Zbrodnicoz przys. od Zbrodnicy.

Zbrodnicość, i, blm., rz. od Zbrodnicy: Badania statystyczne nad biegiem zbrodnicości zatrzywały społeczeństwo. Spas.

Zbrodnicy, Zbrodniarski, † Zbrodny, † Zbrodnisty, × Zbrodliwy tyczący *ś.* zbrodniarza, jemu a. zbrodni właściciwy, lotrowski, występny: Zamach Z. Zazdrość zbrodnista, podejrzania krwawe. Mor. A. Z. cierpi gwałt enota. Hul. Odróżniano więzienie poprawcze od zbrodniczego. Sz. (= kryminalnego). W sereu skalanym tak zbrodliwa zmaża. Leszcz. Więcej *ś.* ważysz, niżli matka twoja zbrodna, gorsząś od niej. Bardz. Jakże w czarnej zbrodniarskich spisków widzieć noc? Przyb. Orfeusza w piekle grania wdzięki ulżyły zbrodniarskim cieniem męki. Przyb. Haniebną i zbrodniarską chęć podniesienia pamiętnego rokосу. Św.

× Zbrodnicyć, y, ił *popelniać zbrodnie, prowadzić życie zbrodnicze*: Zbrodnicyły więź, a nie znaly, co Duch. Krasin. Mają być wzięte na tortury za to, że zbrodnicyły. Krasin.

† Zbrodnieszy st. w. od Zbrodny: Najzbrodnieszy złoczyńca. Góra ta naznaczona była na karanie najzbrodnieszych uczynków. Leszcz.

× Zbrodnik, a, lm. cy p. Zbrodniarz.

† Zbrodnisty p. Zbrodnicy.

† Zbrodny p. Zbrodnicy.

Zbrodzenie, a, blm., czynność cz. Zbrodzić.

Zbrodzić, i, il, nied. Zbrazdą i. brodząc zejść = przejść, sforsować, przebrnąć: Byk, unosząc Europę, zbrazda morskie topiele. Nar. W malutkiej rzeczce, którą każdy Z. mógł, gdy koń pod nim padł, utonął. Skar. Wzniosły *ś.* były wody głębokiej rzeki, której nie mógł Z. Leop. (nie mógł przebrnąć. B. G.). Wysoko *ś.* był Tyber wyniósł, że pogonia żadną miarą na koniach Z. nie mogła. Birk. Rzeki nad zwyczaj dla wielkich dżdżów wezbrały, że żadną miarą zbrodzone być nie mogły. Birk. Z. rzekę. Troc. Mierzę nawodnienie i zbrazdam błota. Mie. Przen.: Z. co = przeciągnąć = przejść przez co. Zbrodziła Polskę roku 1365 plaga morowego powietrza. Błaż. 2. † Z. zgłębić, zgruntować, wysondować, zbadać, wyrozumieć, pojąć: Któż Z. może sądy bożej tajemności ich wiedzieć? Skar. Bóg wszechmocnością krąg ziemski przechodzi, grunt i dno morskie noga Jego zbrodzi. Chr. 3. [Z.] stratać, zdeptać: Zbrodzona była pszenica. 4. † Z., p. 2. Zbroić. 5. † Z. p. Zbroczyć.

Zbrodzień, dnia, lm. dnie l. p. Zbrodniarz. 2. † Z. p. Zbrodnia.

Zbroica, y, lm. e zbroja bogata, okazała, potężna: Za niemi jedzie w zupełnej zbroiey Gwelf. P. Koch. Pierwszy mąż jechał w zupełnej zbroiey. Mick. Głucho dzwonią gdzieś pałasze, twarde zbroie stychać brzęki. Krasin. Ledwom spytał, ich zbroiee zagrzegocą w głuchy dźwięk, z wszystkich piersi wypadł jęk. Krasin. Zdr. Zbroiczka.

Zbroicowy przym. od Zbroica: Przy blasku zbroieowych lśnień. Rgw.

Zbroiczka, i, lm. i p. Zbroica: Miejsze *ś.* też czasem do koniczka, do zbroiczki i do innych potrzebnych sobie rzeczy. Rej. Wyprawił syna przed hufcami w porządku, ubranego we zbroieczkę lekuczną, z kopyjką na plecach. Wys. Krzywoust przywdział zbroieczkę. Krasz. Za pieniądże kupiłem zbroieczkę. Sienk. Dałam mu zbroieczkę godną. Sienk.

† Zbroić, i, il, nied. uzbrajać, zaopatrywać w broń: Młodzi rzymiska, którą senat zbroi, nie prywata, wszech buntów w tobie zemsta stoi. Bardz. Merkury, ty zbroisz język w dziwne ehytrości. Klon. 2. [Z. *ś.*] wymówić *ś.*: Ciężko mu sie przydzie Z. Z. *ś.* i. uzbrajać *ś.*, przywdziewać na *ś.* broń; szykować *ś.* do wojny, stanąć na stopie wojennej: Żołnierz, państwo zbroi *ś.*

2. Zbroić, i, il, † Zbrodzić eo, dok. = dopuścić *ś.* czego, zrobić, spłatać, popełnić co złego, zwinąć, przeszkrobać, spsoczyć: Ojżeś tam znowu zbroił, że na cię krzyczano? Zbrodzić, zbroić. Biel. M. Barabas w zwadzie zbroił mężobójstwo. Leop. (uczynił mężobójstwo. Leop.). Któż tak srogim ręką zlorzczyć nie będzie, które *ś.* nie wstydzili Z. takiej sprawy? L. Choć *ś.* co i zbroiło, uszło jakoś przecie. Fred. A.

Zbrois.o, a, lm. a p. Zbroja: Ukazuje *ś.* rycerz w staroswieckie Z. ubrany. Stasz.

Zbroja, i, lm. e, [Zdroja, Zdraja] i. *ochronne okrycie żelazne dawnych rycerzy, koni*: Z. zupełna = okrycie żelazne piersi i pleców oraz obojczyk, za-
rękawie, szyszak, *szyszak, fartuch kolczasty zwany szorcem, i uzbrojenie nóg; pancierz*: Z. cała składa ś. z szyszaka, pancierza i z blachownic. Cz. Według Marcina Galla, dwójakim sposobem uzbra-
jali ś. Polacy: jedni, *loricati*, mieli zbroje z blach żelaznych, drudzy, *clypeati*, samych puklerzów używali, wreszcie lekko przybrani. Nar. Z. naj-
większa jego pierzyna, a z przyłbicy najsmacz-
niejszy trunek. Górn. Zbroje zardzewiały. Kochan. Płatnerzom zbroje we dnie i w nocy z wielką
pilnością robić rozkazował. Kochan. Na wszyst-
kich lśni ś. broń i Z. Stasz. W zbroi walczyć.
Zbroję zdieram, abo ze zbroi odzieram kogo,
exarmo. Kn. Szczęk świetnej jego zbroi. Kras.
Z. na całe ciało przeciw broni nieprzyjaciel-
skiej. Cz. W żelaznej zbroi i złotej koronie. Niem.
Daje mu tarczę, miecz i zbroję złotą. Niem. Tak
przy okrętach Grecy, zażarci na boje, koło ciebie,
Achillu, przywdziewają zbroje. Dm. Zbroję no-
sić, brać, złożyć. Troc. Ubrać kogo w zbroję.
Troc. Kto nie ma zbroje, mijaj boje. Prz. Piersz
nasza wiecznie do zbroi przykuta. Mick. Po dru-
giej stronie w szyszaku i zbroi na koniu Nie-
miec nieruchomy stoi. Mick. Zbroi więz, nadobne
ułożenie różnych narzędzi i sprzętów wojennych,
jakie starożytni ze zbroi nieprzyjacielskiej na
polu bitwy na znak zwycięstwa wznosili. Podcz.
2. † Z. *oręż, broń*: Między zbroją prawa ustały.
Skar. 3. [Z., Zbrój] *narzędzie do roboty, statek*
(np. łopaty, motyki dla kopacza, siekiery i piły
dla cieśli). 4. chem.: Owe śkla, które wysta-
wione być mają na goły ogień, nie mogą goło
naglej mocy ciepła znieść, przeto oblepiają je
głina, która to polepa nazywa ś. zbroją, *lorica*.
Krum. 5. fiz. = a) Z. magnesu czyli Z. magne-
tyczna = *kotwica magnesu, ankier magnesu*. Z.
kondensatora (p. Kondensator). b) Zbroje = *indu-
ktory przyrządów indukcyjnych, zwłaszcza machin dy-
namoelektrycznych*, armatura, ankier. Zdr.
† Zbrojka, Zbroteczka. Zgr. Zbroisko.

[Zbrojać się, a ś., ał ś.] *wzbrańać ś., wyma-
wiać ś., tłumaczyć ś.*

[Zbrojanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zbro-
jać ś.*

Zbrojarz, a, lm. e *rzemieślnik, który robił zbroje,*
płatnerz: Złotników, zbrojarzów, szwaczek. Sur.

× **Zbrojba**, y, lm. y *herb, tarcza herbowa*: Her-
bowy kierownik v. herold otrębywał imię ry-
cerza i herb, czyli zbroję jego. Bobrow. Niekie-
dy użyjemy przekładu: Wappen, armbairies wy-
razem zbrojby. Bobrow.

Zbrojenie, a, blm., *czynność cz. Zbroić.*

Zbrojenie się, a ś., blm., *czynność cz. Zbroić ś.*
Zbrojeniowy przym. od **Zbrojenie**: Projekty
zbrojeniowe Niemiec. Ustawa zbrojeniowa. Po-
datek Z.

† **Zbrojka**, i, lm. i p. **Zbroja**. Troc. L.

Zbrojistrz, a, lm. e: Jenerał-Z. = *general bro-
ni* (=Nm. Generalni-Feldzeugmeister).

Zbrojistrzostwo, a, blm. *urząd, ranga zbroj-
mistrza.*

Zbrojistrzowski przym. od **Zbrojistrz**.

Zbrojnia, i, e p. **Zbrojownia**.

† **Zbrojnica**, y, e p. **Zbrojownia**.

Zbrojnie, **Zbrojno** przys. od **Zbrojny**, *orężnie*:
Wkroczyć Z. do kraju. Zbrojno czynić, stanąć.
Troc. Priamus nie mógł patrzeć na syna milego
z Menelaem w tym polu zbrojno czyniącego.

Kochan. (= *bronią rozprawiającego ś.*). Swaty
i drużby wystąpili zbrojno. Słow. Zbrojno obuci
Danaje. Ml.

Zbrojnik, a, lm. ey p. **Zbrojownik**.

[**Zbrojnik**, a, lm. ey] *łobuz, hultaj*.

Zbrojno p. **Zbrojnie**.

Zbrojnobok, a, lm. i zool. (ehirocentrus) *ryba*
miękkopromienna otwartopęcherzowa brzuchopłetwa.
× **Zbrojnogolenny** *mający gołenie uzbrojone,*
w zbroi: Achejanie zbrojnogoleni. Ml.

× **Zbrojnokoleśni** *mężowie*. Ml. (dosłownie: *uzbro-
jeni w konie*. Ml.). Zbrojnokoleśni towarzysze. Ml.

Zbrojnoskrzel, a, lm. e zool. (serranus) *ryba*
ciemniopromienna.

Zbrojnoskrzelny zool. *opatrzony pokrywą skrze-
lową, uzbrojoną zębiami wyrostkami.*

Zbrojność, i, blm., rz. od **Zbrojny**: Jednostka
powinna być w stanie ciągłej walki, a przynaj-
mniej zbrojności. Bog. W.

Zbrojny i. × Z. przym. od **Zbroja** 2. *zaopa-
trzony w broń, uzbrojony, orężny; okryty zbroją,*
poet. *zakuty w stal, w żelazo*: Z. zupełnie, kiryś-
nik. Kn. Z., uzbrojony. Kn. Lepszy żołnierz Z.,
aniżeli strojny. Rys. (= *rękaw nie bije, lecz ręka*).
Pers strojny, nie Z. Pot. (= *nie bitny, nie wa-
leczny*). Zbrojną ręką. Troc. Mąż Z. w żelazo
i zgrozę. Krasin. Po śnieżystej zamieci do
wsi Z. mąż leci. Mick. W izbach szynkowych
pełno zawsze zbrojnego i niezbrojnego ludu. Rol.
Siła zbrojna (= *wojsko*). Napad Z. (= *z bronią*
w rękę). Pokój Z. (= *bez rozbrojenia, wśród po-
gotowia wojennego*). Przen.: Ach! taką tylko
młodość nazwać piękną, która zabuży pierś
jeszcze niezbrojną. Słow. (= *nie zahartowaną, nie*
udpornioną).

[**Zbrojny**] *brojący wiele; niespokojny, ruchliwy;*
zuchwały, dowodzący, żywy.

× **Zbrojonośny** *noszący zbroję*: Zbrojonośna Mi-
nerwa.

Zbrojownia, i, lm. e, **Zbrojnia**, † **Zbrojnica**, **Cekauz**,
Cekhauz, **Czekhauz**, **Czekauz**, **Cejkhausz**,
Cajghauz, **Cejghauz**, **Ceghauz**, **Cegauz**, **Cajkhausz**,
[**Cajchoz**] *skład zbroi, skład broni, ryszatunku,*
arsenał: Z., ceghauz, arsenau, miejsce wyzna-
czone na skład wszelkich dostatków i ryszatun-
ków wojennych. Jak. J. Mogłoby to (arsenał)
po polsku nazywać ś. zbrojnia. Sar. Przen.: Z.
przepisów administracyjnych.

Zbrojowniczy przym. od **Zbrojownik**: Sień
zmieniła ś. odrazu w ogromny Z. warsztat. Jeź.

Zbrojownik, a, lm. ey, **Zbrojnik** i. × Z. *rycerz*
zbrojny, uzbrojony, wojownik, × walecznik: Suł-
tan wysłał eskadrę przeciw zbrojownikom mos-
kiewskim. L. Mocnemu zbrojnikowi, który w po-
koju trzymał królestwo swoje, holdować wszyscy
musieli. Pot. Gdy mocny Z. strzeże pilno przy-
bytku swego, tedy w pokoju jest wszystko dobro
jego. Rej. Położon równo z ziemią on okrutny
mocarz a mocny zbrojnik, on czart okrutny. Rej.
2. × Z. *przełożony nad zbrojownią, cekiwart, rysz-
szatunkowy*. 3. a. **Zbrojowy ten**, *co robi zbroje,*
płatnerz, × *pancerznia rz.*, × *pancerznik*,
† *blachownik*.

Zbrojowny przym. od **Zbrojownia**, *arsenałowy*:
Kindżałów, koneerzów, pancierzów i innych zbro-
jownych przybrań. Nies.

Zbrojowy i. przym. od **Zbroja**, *ryszatunkowy,*
orężny. Troc. Towarzysze mają kaftan Z., szy-
szak, naszyjnik. Św. 2. rz. p. **Zbrojownik**. Troc.
Z., ten, *co robi zbroje, płatnerz*. Kn.

Zbrokendaunować, uje, ował wet. p. **Zbrok-
downować**.

Zbrokendaunowanie, a, blm., czynność cz. **Zbrokendaunować**.

Zbrokdownować, uje, ował, **Zbrokendaunować** wet. dostać brokdaunu: Zbrokendaunowany koń.

Zbrokdownowanie, a, blm., czynność cz. **Zbrokdownować**.

[Zbrondyny, yn, blm.] *część ubrania*: Podajże mi chłopcze te moje Z., niechże podaruję swej mamce jedynyj.

Zbronić, i, II, nied. **Zbraniać** I. [Z.], †Z. = *zdołać obronić; ocalić*. Orzech., Otw. S. Wielkiej sławy dostanie, kto od pogau zbroni kościół św. P. Koeh. 2. [Z.] *wzbronić, zabronić komu czego*: Żaden nie zbroni śmierci takiemu, co sam spieszy do niej. Chr. Z. s. I. *dać skuteczny opór, oprzeć s., opędzić s.*: Jego prośbie pokornej nie mogę s. Z. Tremb. 2. nied., czego = *wzbraniać s., wzdragać s., ociągać s., z przyzwoleniem, robić z czym ceregielę, ceremonjować s.*: Miłość rodziców wszelakie przykreści przy wychowaniu dzieciak przewzyciężyć może, tak iż do gardła swego przy działkach swoich rodzice oprzeć s. nie zbraniają. Żarn.

× **Zbronnienie**, × **Zbronno** przys. od **Zbronny**. L. × **Zbronno** p. **Zbronnienie**.

× **Zbronny** I. *bronny, zabroniony, wzbroniony, zakazany, niedozwolony, niewolny*: Zbronna być im nie ma przedać majątku. Jbn. To mi nie lubo, co mi s. godzi; co zbronno, to mię rozpala. Hul. Dalekie od enót przodków obyczaje niech Z. mają wstęp prawem w te kraje. L. 2. *buntowniczy, wszczynający niepokoje, wicherzycielski*. St. wil.

Zbronować, uje, ował rolę = *zwlóczyć* = *zabronować, wybronować, pobronować należycie*: Z. zagon. Podorać na dwa cale, Z., podsiać rzepak.

Zbronowanie, a, blm., czynność cz. **Zbronować**. **Zbronowiały** który zbronzowiał: Z. od burz na morzu. Mie. Śród guzowatych zbronzowiałych pni palm chwiały s. śmiałe łodygi aloesów. Dan.

Zbronzowić, i, II, **Zbronzować** zrobić bronzowym: Skwar słoneczny zbronzowiał ich twarze (= *opalił*). Słońce zbronzowało niełitościwie jej piękną twarz. Chmura o zbronzowanej piersi sunęła cicho przez błękity. Głiń.

Zbronzowieć, ejs, ał stać s. bronzowym, *nabrać barwy bronzowej*: Zawiaądł i zbronzowiał na wiatrach i słońcu. Jeż. Zawędził s., zbronzowiał, zwielsniaczał. Jeż. (= *opalił s.*).

Zbronzowienie, a, blm. I. czynność cz. **Zbron zowić**. 2. czynność cz. **Zbronzowieć**.

Zbroszurować, uje, ował zebrać, zszyć w broszurę.

Zbroszurowanie, a, blm., czynność cz. **Zbroszurować**: Arkusz druku kosztował wraz z papierem i zbroszurowaniem około 70 franków.

[Zbrożyna, y, Im. y] *dymnik staroświecki, skłelonny z chróstu i gliny*.

[Zbrój, oi, Im. oje, Zbroja] I. *zaprzęgi, uprzęż na konia*: Te waszom Z. 2. *przyrzędy rzemieślnicze, statki*: A wto mo wolem z łopów, nieg Z. z domu zabiere i tu przydzie. Tet.

× **Zbrózdować**, uje, ował?: *Effilare*, niciami co Z. dać przykład. Macz.

× **Zbrózdowanie**, a, blm., czynność cz. **Zbrózdować**.

Zbrózdzić, i, II, **Zbruzdzić** I. *zorać w brózdny, pokryć brózdami*: Z. pole. Przen.: Babią postać wzięwszy, siwemi włosami skroń przykryła i skórę zbrózdziła zmarszkami. Otw. Zbrózdzona twarz. Kon. Zapatrzyła s. beznymślnie w zapoccone szyby,

zbrózdzone ociekającymi kroplami. Reym. Z czolem niskim i zbruzdżonym. Orzesz. 2. *przen. zbalamucić* = *stanąć na przeszkodzie, pomieszać, powikłać, pobródzić, pokpić sprawę, narobić trudności, nie spisać s., zawieść*.

[Zbrózdzać, a, ał] *komu = odradzać, przekładać, perswadować, przeszkadzać*: Bracią mu zbruzdzali, żeby sie djabłu nie zaprzędawał.

[Zbrózdżanie, a, blm.] czynność cz. **Zbrózdżać**.

Zbrózdżenie, a, blm., czynność cz. **Zbrózdzić**.

[Zbrucz, u, Im. e] *łyka mokra*: Z. (rzeka) nastaje (= *zaczyna s.*) w okolicy bezleśnej nieprzejrzanych łąk podmokłych, „zbruczami“ zwanych. Pól.

× **Zbruczenie**, a, blm., czynność cz. **Zbruczyć**.

× **Zbruczyć**, y, ył p. **Zbrudzić**.

[Zbruć się, uje s., ul s.], *opędzić s., ognac s.*: Nie mogłam Z. s. złodziejowi.

Zbrudzenie, a, blm., czynność cz. **Zbrudzić**.

Zbrudzić, i, II I. a. **Zbrukać**, × **Zbruczyć** *zabrudzić, ubrudzić, zrobić brudnym, zanieczyścić, pobrudzić, zawałać, powalać*: Chciałbym z niezbrukanemi włosami i nieszakony położyć s. w grobie. Jeż. Z. koszulę (= *znosić do zabrudzenia*). Przen.: *splamić, sponiewierać, sprofanować*: Umiesz Z. ironją każde uczucie czystsze, szlachetniejsze. Bał. 2. [Z. kogo] *zmieszać z błotem, wylać, zwymyślać, zelżyć*.

! **Zbruillować się**, uje s., ował s. z kim = *zetrzeć s., pokłócić s., poróżnić s.*: Przyszło nakoniec do tego, żeśmy s. zbruillowali ze sobą. Kaczk.

! **Zbruillowanie się**, a s., blm., czynność cz. **Zbruillować**.

Zbrukać, a, ał p. **Zbrudzić**.

Zbrukanie, a, blm., czynność cz. **Zbrukać**.

Zbrukować, uje, ował, × **Zburkować** *zeworzeć, zmocować brukiem, ubrukować*. Przen.: Już był mroź rzeki zburkował. Błaż. (= *ścisnąć, pomógł*). [Zbrukować, uje, ował] *spotrzebować, zużyć*: Z. wiele soli.

Zbrukowanie, a, blm., czynność cz. **Zbrukować**.

[Zbrukowanie, a, blm.] czynność cz. [Zbrukować].

× **Zbrunacenie**, a, blm., czynność cz. **Zbrunacić**.

× **Zbrunacić**, i, II p. **Zbrunatnić**.

Zbrunatnić, i, II, × **Zbrunacić** *uczynić brunatnym, zmienić na brunatne*.

Zbrunatnieć, eje, ał *zmienić s. na brunatne, stać s. brunatnym*: Odnoża słońce sine, bo nie miały jeszcze czasu Z.

Zbrunatnienie, a, blm., I. czynność cz. **Zbrunatnić**. 2. czynność cz. **Zbrunatnieć**.

Zbrutalizować, uje, ował *zrobić brutalnym*: Zbrutalizowane przez prusactwo Niemcy. Świat skąpany we krwi i zbrutalizowany przez wojnę. Wpływy giermańskie zbrutalizowały postać dogmatycznego szatana. Mat. I.

Zbrutalizowanie, a, blm., czynność cz. **Zbrutalizować**.

Zbrutalnieć, eje, ał *stać s. brutalnym, zordynarnieć*.

Zbrutalenie, a, blm., czynność cz. **Zbrutalnieć**.

[Zbryczny] *niespokojny*.

× **Zbrykać**, a, ał, × **Zbryknąć** *konie = znarowić*. × Z. s. I. *znarowić s., rozłukać s., wziąć na kiel; bryknąwszy zerwać s.; rozbrykać s., zbiegnąć s., rozbiegnąć s., ponieść*: Konie mł s. zbrykały i pogruchoły wózek. Kaczk. 2. *przen.: rozpasac s., rozpuścić s., rozbestwić s., wyuzdać s., rozkietznąć s.*: Przekięstwo niebo ściąga na zbrykane dzieci. L. (= *rozszawolone*). Koza s. zbrykała.

× Zbrykanie, a, bfm., czynność cz. Zbrykać.
 × Zbrykanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zbrykać ś.

Zbrylantować się, uje ś., owal ś. cukier. zmatować ś.

Zbrylantowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zbrylantować ś.

Zbrylantowany *zmieniony w brylanty*: Widok skał, zbrylantowanych od szronu i dziwacznych cieni. Pol.

Zbryzgać, a, ał, nied. Zbryzgiwać *zabryzgać, pobryzgać, obryzgać, spryskać, schlapać, skropić, opryskać, ochlapać, popryskać, pochlapać, zbluzgać*: Wchodzi żołnierz cały zbryzganym krwią i zakurzonym piaskiem. Stasz. Zatrzymałem ś. nad rynsztokiem, żeby nie zbryzgał moich pończoch jedwabnych. L. Pamiętaj, że to błoto, jak który pończochy sobie zbryzga, powiedzą, że bez dna muszą mieć karekę. L. Jedna z nich, przytomniejsza, zaczęła ją zbryzgiwać wodą. Korz.

Zbryzganie, a, bfm., czynność cz. Zbryzgać.

Zbryzgiwać, uje, iwał p. Zbryzgać.

Zbryzgiwanie, a, bfm., czynność cz. Zbryzgiwać.

[Zbryznąć, nie, nął] *sprysnąć* = zeskokczyć: Z. z konia.

[Zbryznięcie, a, bfm.] czynność cz. Zbryznąć.
 [Zbrzazgnąć, gnie, gnął a. g!] l. dostać obrazgu, skisnąć, skwaśnieć: Smietana zbrzazgła. 2. ośliźnąć ś. (np. o drodze po deszczu).

[Zbrzazgnięcie, a, bfm.] czynność cz. Zbrzazgnąć.

[Zbrzątwić, i, ił] *zmyślić sobie co*.

[Zbrzątwienie, a, bfm.] czynność cz. Zbrzątwić.

† Zbrzechać, a, ał *zegać, skłamać podle*.

† Zbrzechanie, a, bfm., czynność cz. Zbrzechać.

Zbrzeża, a, lm. a *miejscę z brzegu, pobrzeże, brzeg, skraj*: Białe pawie ze złotymi zbrzeżami ogonów nad głową leciały. Mie.

Zbrzeżny *znajdujący ś. z brzegu, od brzegu, skrajny, pobrzeżny, nadbrzeżny, brzegowy, brzeżny*: Zbrzeżne pióra w skrzydle. Troc. Dwie zbrzeżne kolumny stanowiła kamienia. Syn. Z. kamień (Troc, L.) = *zwornik, zawornik w sklepieniu*.

Zbrzydnać, dnie, dnął a. dł, dnęła a. dła l. stać ś. *brzydkim*: Z. po ospie. 2. *obrzydnąć, obmierznąć, stać ś. nieznosnym, wstrętnym*: Zbrzydło mu życie.

Zbrzydnięcie, a, bfm., czynność cz. Zbrzydnać.

Zbrzydanie, a, bfm., czynność cz. Zbrzydzać.

Zbrzydzenie, a, bfm. l. czynność cz. Zbrzydzieć.

2. × Z. *wstręt, obrzydzenie*: Panna nie ma do mnie zbrzydzenia. Pol.

Zbrzydzieć, i, il, nied. Zbrzydzać l. *zrobić brzydkim, zespecić, zeszkardzić, ospecić, oszkaradzić*: Szkło zbrzydzone szumowinami. 2. Z. co komu, sobie = *zrobić obrzydliwym, obrzydzieć, obmierzić, zohydzić*: Od bogów i ludzi zbrzydzoney. Z całego świata nie rad był, narzekał i życie sobie zbrzydzał. Krasz. 3. kogo = *przejąć obrzydzeniem*: Zbrzydźli go widokiem niechlujnym. Tet. 4. [Z. maieć] = *wyleczyć wstrętnym lekarstwem*.

[Zbrzyżdzenie, a, bfm.] czynność cz. Zbrzyżdżyć.

[Zbrzyżdżyć, y, ył] *zdeptać*.

× Zbucenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zbucić ś.

Zbuchać, a, ał l. kogo = *zbić go kijem, wyłoić, wygrzmocić, zburzować, wyokładać*. 2. co = *zjeść łapczywie, spalażować, zrepetować, sfutrować, zmłócić, ściwieżyć, zmieść, spucować, sprzątnąć, spałkować*: Przeklęty dziadu, cóż tu strzec, byś w garść nie chuchał, aby to syn lub dziedzic

wyzwolenie zbuchał. Iż. [Z. ś.] *stać ś. zarozumiałym*.

Zbuchanie, a, bfm., czynność cz. Zbuchać.

[Zbuchanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zbuchać ś.

× Zbucić się, i ś., il ś. *upieść ś. butą, nadąć ś.* [Zbuczyć, eje, al] *zgnieć*.

[Zbuczenie, a, bfm.] czynność cz. Zbuczyć.

[Zbuczniaty, Zbutrniaty] *który zbuczniat*:

Z drzewa, jeśli nie zbuczniat, łoża do rusznicy. Ek.

[Zbucznieć, eje, al, Zbutrnieć] *spróchnieć, zmurszeć, zbutwieć*. Kaz. 1555. [Ciało zbuczniat].

[Zbuczniecie, a, bfm.] czynność cz. Zbucznieć.

[Zbuczy] *przym. od Zbuk*: Zbucze jaje = *zbuk*.

Zbuczyn, u, lm. y, *Burzowiec bot. (samyda) roś. z rodziny zbuczynowatych*.

Zbuczynowate rośliny, bot. (samydaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych*.

Zbudować, uje, owal l. *budując skonstruować; wybudować, wystawić, postawić budynek*: Zbuduję domeczek. Len. Zbudował gościniec wspaniały do granicy czeskiej. Krasz. Naród ten był na świecie możny; miasta wielkie i zacne zbudował. Troc.

Wiśn. (= *zalożył*). Pyszny pałac zbudował. Troc. Noe zbudował korab. Nie odrazu Kraków zbudowano. Prz. (= *trzeba cierpliwie czekać końca, wyniku*). Dobrze zbudowany (o człowieku a. zwierzęciu) = *mający dobrą budowę ciała*. Żart: [Zbudował dziewczynie dziecko]. 2. *przen. zaszadzić, oprzeć, wyprowadzić, ugruntować*. Na tym zbudował twe szczęście. 3. *przen. dokazać, wskórać, pokurzać, dokazać, poradzić, zrobić*: Bez pieniędzy nie tu nie zbudujesz. Madremi listami i pisaniem łaskawym unosić chciał króla onego papież, ale na ten czas nie w nim nie zbudował. Skar. 4. *przen. Z. kogo = wpłynąć nań dodatnio, dać mu dobry przykład, polepszyć go; wyrzucić dobre wrażenie, zachwycać, dać dobry przykład*: Wójko, obozy nie zbudowały mnie; nawykłem do większego porządku, ładu. Z. kogo swym przykładem. Kazanie go nie zbuduje. Nie byłem weale zbudowany wyborem. Bał. Zbudował bliźniego życiem swoim. Troc. 5. *zł.*: [Z. a. pokazać koguta czerwonego] = *podpałić dom*. Z. ś. *podnieść ś. moralnie, polepszyć ś.*: Z. ś. *czyją nauką, napomnieniem, przykładem*. Z. ś. *z kogo, z czego*. Troc.

Zbudowanie, a, bfm. l. czynność cz. Zbudować.

2. p. Zbudowanie ś.

Zbudowanie się, a ś., bfm., niek. Zbudowanie czynność cz. Zbudować ś.: Z. ś. *z kogo, wzięcie dobrego przykładu*. Troc. Przybyli umyślnie na to nabożeństwo cudzoziemcy z wielkim zbudowaniem asystowali. Nar.

Zbudzać, a, ał i Z. ś. p. Zbudzić. Garez.

Zbudzanie, a, bfm., czynność cz. Zbudzać.

Zbudzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zbudzać ś.

Zbudzenie, a, bfm., czynność cz. Zbudzić.

Zbudzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zbudzić ś.

Zbudziciel, a, lm. e *ten, co zbudza a. zbudził*. L.

Zbudzicielka, i, lm. i *forma z. od Zbudziciel*. L.

Zbudzić, i, il, nied. Zbudzać, [Zbudzować] l. *obudzić, przebudzić, rozbudzić*: Zbudziły mię ze snu krzyki. Zbudził go Pán Bóg, rozwiązawszy boleści piekielne. Hrb. 2. *przen. wzbudzić, nauczyć, wyrwać z apatii, z bezczynności, ożywić, podniecić*: Aż ich znów kiedy płomień zemsty zbudzi. Trzeba go Z. z błękitnych omamień, choćby rzu-

cając potępienia. Uj. To, coś zbudził do życia siłą twego słowa, nie legło. Z. s. obudzić s., *przebudzić s., rozbudzić s., ocknąć s. ze snu.* Dośłyśzał i jakby ze snu zbudzony, zerwał s. nagle ze swego miejsca. Kaezk. Przen.: Z. s. z apatii. z bezczynności (= *otrząsnąć s.*).

[Zbudzować, uje, ował i Z. s.] p. Zbudzić. [Zbudzowanie, a, blm.] czynność cz. Zbudzować. [Zbudzowanie się, a s., blm.] czynność cz. Zbudzować s.

[Zbuić się, i s., il s.] p. Zbuić s. Zbuić się, a s., at s. i. [Z. s., Zbuić s., Zbuić] *wybujac, wyrosnac nadto bujno.* 2. × Z. s. = *rozbujac s., rozkolysac s., rozfalowac s.* Przen.: *rozigrac s., rozswawolic s., rozpsac s., rozkielznac s., rozhu kac s., zhu kac s., wziac na kiel, zbestwic s., znarowic s., rozbestwic s., rozszalec, rozwsieklisc s.:* Wojenne zawieruchy od zbujałego koczactwa wzburzone. Nies. Zbujane namiętności teraz rozumem ukraca. Tremb. Trudno go hamować, kiedy s. raz zbuja. Troc. Gdy s. chłop zbuja, niemasz miary. Biał. [Koń s. zbujał. Drużyna s. zbujała, jużby do domu nie chciała]. Zbujął s. koń i wcale s. zabłąkał. Troc.

× Zbujaly, × Zbujany i. który s. zbujał, *rozbujały, rozbujanya:* Zbujane namiętności teraz rozumem ukraca. Pilch. Wiek nasz już wyszumiał, już przywary młodzieńczą popędliwością zbujałe osłabił. Pilch. Szczęściem zbujali tych znieawidzili, których obrazili. Pilch. (= *zbałamuceni, uniesieni, znarowieni*). 2. *wybujaly, który wypadł, aby bujac sobie po powietrzu:* Rój Z. = *który wyleciał z ula.* Pasiecznik ma mieć dzwonek albo miednicę dla zawrócenia zbujanego roju brząkaniem, kropidło dla zakropienia. Haur.

[Zbujanie, a, blm.] czynność cz. Zbujać. Zbujanie się, a s., blm., czynność cz. Zbujać s. [Zbujenie się, a s., blm.] czynność cz. Zbuić s. Zbuk, a, im. i, [Dzbuk, Zbęk, Belfun, Boltun] *złe, zepsute, niezalżone jaje; jaje, które kura bez koguta niesie.* Przen., o człowieku ponuro, zpodobna patrzącym = *zam. zbój:* Ty zbukul!

Zbukły: Jaje zbukle = *zwał.*

[Zbulwersować, uje, ował *wzburzyć:* Jeden ze sceptyków, zbulwersowany tym, co widział, obmyślił aparat...

[Zbulwersowanie, a, blm., czynność cz. Zbulwersować.

Zbuntować, uje, ował, [Zbuntować] *poduszczyć do niesubordynacji, pobudzić do buntu, zrewoltować, zrewolucjonizować:* Z. lud. Wacpani eheesz mi żonę Z. L. Z. s. i. † Z. s. *złączyć s., zwiazać s., sprzymierzyć s.:* Abyśmy s. zbuntowali z królem rzymskim w ligę. 2. *podnieść bunt, powstać, wzburzyć s.:* I znowu rozległ s. ów znany okrzyk: „Jarema idzie!” od którego zamierały serca zbuntowanego ludu. Sienk. 3 przen., *posp. (o rzeczach) wyjść ze swego miejsca, pokręcić s.:* Krawat mi s. zbuntował.

Zbuntowanie, a, blm., czynność cz. Zbuntować. Zbuntowanie się, a s., blm., czynność cz. Zbuntować s.

[Zbuntować, uje, ował i Z. s.] p. Zbuntować. [Zbuntowanie, a, blm.] czynność cz. Zbuntować. [Zbuntowanie się, a s., blm.] czynność cz. Zbuntować s.

× Zburkować, uje, ował p. Zbrukować.

× Zburkowanie, a, blm., czynność cz. Zburkować.

Zburczeń, y, ał, [Zburkocyć] *skrzyczyć, zgromić, złać, zburzować, zwymyślać, zrzębać, sfutrować,*

zekpać, zjeździć, zbesztać, wybesztać: Tak go zburczę, tak go wybesztam, iż pozna, zem kobieta L. Zburczawszy ją tak, zamknął, a po chwili przyniósł śniadanie. Krasz.

Zburczenie, a, blm., czynność cz. Zburczeń.

[Zburdać, a, ał] *zbudzić.*

[Zburdanie, a, blm.] czynność cz. Zburdać.

Zburknąć, nie, nał *burknąć.* Tam do katal -- zburknął Kasper. Zach.

Zburknięcie, a, blm., czynność cz. Zburknąć.

[Zburkocenie, a, blm.] czynność cz. Zburkocyć.

[Zburkocyć, y, ył] p. Zburczeń.

[Zburtać, a, ał] *zmiąć:* Z. łóżko.

[Zburtańcie, a, blm.] czynność cz. Zburtać.

Zburzeć, eje, ał *stać s. burym, stracić kolor, nabrać brudnego koloru, splowieć, spelnąć, ryblaknąć, zblaknąć.*

1. Zburzenie, a, im. a czynność cz. Zburzyć: Z. Troi. Jan św. patrzył na Z. Jeruzalem. Skar. Z. odebranej fortecy. Jak. J. To mordy, to pżogi, to zburzenia głoszą. Fred. A.

2. Zburzenie, a, blm., czynność cz. Zburzeć.

Zburzenie się, a s., blm., czynność cz. Zburzyć s.

† Zburzka, i, im. i l. *burza, burzka.* 2. przen. *zaburzenie, wzburzenie, rozruch, zamęt:* W pokoleniu Efraim stała s. trwoga i Z. Leop.

Zburzyciel, a, im. e ten, *co zburzył:* Aleksander Wielki, wywróciiciel i Z. monarchji perskiej. Stryjk.

Zburzycielka, i, im. i forma ż. od Zburzyciel.

Zburzyć, y, ył i. p. Wzburzyć: Zburzone uspokoić umysły. Troc. 2. *przyprawdzić do nieporządku, stargać, zwichrzyć:* Podniósł ręce ku głowie, zburzył niemi włosy. Crzesz. 3. *obrócić w perzynę, zniszczyć, rozwalić, obalić, zrujnować, zlemolować:* Z. miasto. Zburzone znowu budować zamki. Troc. W wielu miejscach i same mury zburzone zostały do fundamentów. Kaezk.

4. [Z.] *zakolatać, zachrobotać, zastukać, hałasować, stuc s.:* Cusi zburzyło na powale. Przysęś w nocy, inoś malučko zburzył na oknie, abo pod ścianę, cyk ci kie nie otwarła? Tet. Z. s. p.

Wzburzyć s.

× Zburzyszcze, a, im. a *ruina, rumowisko, rozwaliny:* Straszne po całym ich wierzech stało Z. Szcz. Może na zburzyszczu wysokich skał, które s. rozpadły w rumowie głazów. Zer.

Zbutelkować, uje, ował *ściągnąć w butelki:* Trzeba było specjalnych do tego wiadomości, które np. wino Z., a które nalać na lagier lub od niego oddzielić i t. p. Byk.

Zbutelkowanie, a, blm., czynność cz. Zbutelkować.

[Zbutka, i, im. i] p. Zbutwiałka.

Zbutniały *który zbutniał, zhardziały:* Wie o tym dobrze, że go zbutniała szlachta nie dopuści do żadnego urzędu. Kaezk.

[Zbutniały] p. Zbutwiały.

[Zbutnić, i, il] *zrobić butnym, wbić w dumę.*

Zbutnieć, eje, ał *stać s. butnym, złumnieć zhardzieć, spysznieć:* Siennicki zhardział, zbutniał, że nawet na szlachtę nie chciał patrzeć. Bart.

[Zbutnieć, eje, ał] p. Zbutwieć.

[Zbutnienie, a, blm.] i, czynność cz. [Zbutnić].

2. czynność cz. [Zbutnieć].

[Zbutrzniały] p. Zbutwiały.

Zbutwiałka, i, im. i, Zbutka] *drzewo zbutwiałe.*

Zbutwiałość, i, blm., rz. od Zbutwiały; Zbutwiałość, [Zbutrzniałość] × Butwiałość.

Zbutwiały, Zbótwiały, [Zbutniały, Zbutrzniały] który *zbutwiał, spleśniały, spróchniał, zmurszał, zgniół*: Obuwie zbutwiało. Zbutrzniały do znaku runie. Tet. Sukno zbutwiało (= zleżało).

Zbutwieć, eje, ał, Zbótwieć, [Zbutrznieć, Zbutnieć] spróchnieć; zgnieć, zmurszec, spleśnieć: Suknie na trupie, kości zbutwiały. Rzepa zbutwiała (= stała ś. tykowata). Skóry zbutwiały. Sodoma tak zgorzała, że i ziemia i powietrze i woda zbótwiały. Wuj. Pamięć jego z pochwałami i nie zbutwieje nigdy. Birk. Nawa zgniała, zbutwiała. Zigr. Zbutnieć i rozpaść ś. trumna nie mogła. Krasz.

Zbutwielizna, y, Im. y rzecz zbutwiała, mursz: Można zagrozić w zbutwieliznie, w zdradnej spróchniznie, w zgnitych mokradkach. Tet.

Zbutwienie, a, blm., czynność cz. Zbutwieć.

Zbutwien, a, Im. e zool., p. Komarnica.

Zbuzować, uje, ował zhurczed, zbesztać, zwy-myślać, złażać, zgromić: Pójdę go Z., złażę i z błotem zmieszam. L. Nieprzyjaciel, ciężej, niż Aleydową, zbuzowany klawą, nie śmiał ś. z nim kosztować. Tw.

Zbuzowanie, a, blm., czynność cz. Zhuzować.

Zhyć, a, blm. l. czynność cz. Zhyć. 2. nadmiar, zbywająca reszka, pozostałość: Sukna okazało ś. dosyć, jeszcze jest na zbyciu dwa łokcie. [Na zbyciu zostało dwa grosze (= reszty, nadwyż)]. 2. sprzedaż, przedaj tego, co zbywa: Dom ten jest na zbyciu. Troc. (= do sprzedania). Towar do zbycia.

Zhyć się, a ś., blm., czynność cz. Zhyć ś.

Zhyć, zbędzie, zhył, nied. Zbywać l. czego = po-zbyć, postradać, stracić, utracić, zgubić co: Więcej zbędzie, niż nabędzie. Glicz. Choć sam gardła zbędzie, nie nie dba, byle bracią swoją oswo-bodził. Paszk. Łakoma ona chciwość bezenego złota nie ustala, choć zbywał już tego żywota. Papr. (= rozstawał ś., żegnał ś. z nim). Chcieli coś mówić, ale zbywszy mowy, miasto słów, spółnie mieszały wdychania. P. Koch. Kamienie ostrości i twardości zapoczęły zbywać a mięk-czeć i powoli postaci porywać. Żebr. Gwiazdy, nie chcąc widzieć jej niecnoty, pod chmury ś. pokryły, noc poświęty zbyła. Otw. Z. honoru, żywota, substancji swojej. Troc. [Kto przystąpi do mnie, zbędzie szy]. 2. pracę, trud i t. p. = *pozbýć ś. ich, zwolnić ś. oł nich, zepchnąć je, zatłwić ś., ulatwić ś. z niemi*: Pamiętajmy o ope-rze, abyśmy ś. na niej znajdowali, zbądźmy nasze lekcje. L. Niektórzy te nauki byle Z. odprawują. Pir. (= byle jak, aby przedzej, aby dalej, lada jako). Robi byle Z. Z. kogo, co czym = *zadowolnić, zas-pokoić byle jak, zagadać byle czym, przejść do porządku dziennego nad nim, pozbyć ś. go tamim kosztem*: Zbądź go żartem. Troc. Zbywać kogo obietnicami. Troc. Zbyła go obietnicą, półsłówkami. Co tylko mu powiesz, zbywa wszystko jednym słowem: nieprawda. Oss. Djonizy święto-kradztwa swoje żartami a dworstwem pokrywał i zbywał. Warg. Zbywam kogo, *eludo*. Kn. Zby-wam kogo żartem. Kn. Zbył mi żarcikiem, od-powiedział mi, że m gadał jako anioł. Węg. Giedymin, zbywając w Kiernowie rozmaitemi ło-wami przeszłej pracy i niewczasów wojennych, jachał w głębsze puszcze. Stryjk. Publiczności byle czym Z. nie można (= *zadowolnić, zaspokoić*). Potrzebali głową i śmiechem św. Pawła zby-wali polubownicy Epikura. Wor. Z. czego = *zbyć ś. czego*. Błaż. Z. kogo = *pozbýć ś. go, od-prawić, wyrugować, wypędzić go*: Ojciec bez winy

kłopotu z miasta mię zbył i srodze poklął idą-cego. Żebr. Z. czego złego, przykrego = *wzwoić ś. od niego, pozbyć ś., wyzbýć ś. go, podczepić ś. łód niego, skończyć z nim, otrząsnąć ś. z niego*: Cóż? czy zbyłeś kłopotów, chorób i niewczasów przed to, że tysiącami brząkasz i rachujesz? Opal. Próżno! nie zbędziesz troski, zbiegu nieszczęśliwy, idzie pogoń za panem—frasunek troskliwy. Nar. Złym złego Z. Rys. (= *klin klinem wybić*). Im jedna ta nadzieja—śmiercią licha Z. Chr. Nigdy onej farby już z siebie nie zbęda. Paszk. Pilał, Z. wodą chcąc grzechu, przed Żydami umył swe ręce. Odym. Uczyn tak, jakośmy ś. namówili, a prędko ich zbędziemy od siebie. Boh. Zbądź niewczesnej dumy. Słow. (= *zrzuc pychę z serca*). Zbądź niewczesnej trwogi. Słow. Owca, nie mo-gąc jej (wrony) Z., dobrze ś. nie wściekła. Po-kusy Z. nie mogłem z głowy. Ryd. 3. *sprzedać byle jak, przedać za byle co, byle ś. pozbyć, wy-zbyć ś. za byle co*: Wszystkie na targu zbył towary. Troc. Aż ś. on kurczy, aż ratunku prosi, czego Z., tego Z., ano już późno, dekret ferują. Falib. Zbywać co od boru = *pozbywać ś. czego z boru, odstępować, sprzedawać co z boru*. Skr. 4. [Z. kogo] = *złazić, stracić, zabiwszy pozbyć ś. go, sprzątnąć go*: Dám mu pakkę, wnet go zbęda. Oj! miła, miłenka, zbądź brata rodzo-nego, będziesz miała mnie młodego. Wóje. cz. ni. = a) † Z. *wybyć, wysiedzieć, usiedzieć, pobýć, za-bawić*: Kiedy ś. w ulu pszczoł wiele narodził, nie zbęda w ulu, rój z ula wychodzi. Bratk. Z., pobýć, zabawić. Rej. b) † Z. = *zejść z oczu, znik-nąć z przed oczu, wjść, zemknąć, uciec*: Puściło ś. za nim w pogonią kilkanaście koni, ale im zbył. Biel. J. Zbywa przed robotą, jak pies przed muchami. Prz. Z. ś. brali z domu. Żebr. Opadła mię kupa żołnierstwa, atolim im zbyła między leśne cienie. P. Koch. c) † Z. w co = *przejść w inny stan; zmienić swą postać, przeobrazić ś., prze-kształcić ś., przedziernąć ś., przemienić ś.*: Ja-koż zielone różeczki oplótł sobą, zbył w kamień, który został pod węża osobą. Żebr. d) nieos., nied. *nie dochodzić miary, nie wystarczać, nie starczać, braknąć, brakować, niedostawać*: Na przyzwolitych nie zbywa mu wygodach. L. Może mu w samej rzeczy zbywa na pieniądzech, bo teraz trudno o nie. L. Nie na czasie ci zbywa, ale na sercu. Boh. Mnie na sercu zbywa? mnie? mospanie, przedzej zginąć potrafię, niż ś. przeleknąć kogo. Boh. Nikt w świecie mówić nie może, że w zdarzeniu zbywa mi na męstwie. L. Nigdy na skutku pomysłnym nie zbędzie, na co ś. tylko dwie osób usadzi. Hul. Na niczym zbywać ci nie będzie. Bogaczom zawsze na czymś zbywa. Karp. Zbywa mi na przyjacielu, na dobrych księgach. Troc. Nie zbywało mi na okazjach do tego. Troc. Nie zbywa mu na dobrych chęciach. Na chlebie, zda mi ś., nie zbędzie czło-wiekowi. Chodź. Nigdy na ludziach i koniach nie zbędzie. Miek. e) i nieos.: Zbywa co, czego = *jest nazbyt, zostaje, jest za wiele, nadto, schodzi*: Spyta ś. Jezus: jakieście wiele kosztów nabrali, co ułomków zbywało, gdym siedmioro chleba między cztery tysiące ludu rozłamał? Sekl. (wieleście kosztów zbytu ułomków wzięli? Sekl.). Lepiej, gdy zbywa, niż gdy nie dostaje. Kn. Koń, na którym jeżdżę, a nazbyt drogi, przedaj go, a kup mi tańszego, a co zbędzie, niech mają ubodzy. Skar. Ów, któremu zbywa, ma obo-wiązek z prawa natury dać temu, który zgota nie ma. Pilch. Jednakże grzeszy, gdy kto z miary wykracza, jako i ten, który miary nie dochodzi;

równy występki jest, gdzie co zbywa, jako gdzie nie dostawa. Kosz. Zbywa mu żywność. Troc. Zbywały zawsze pieniądze. Troc. Co zbywa pracy, to spędzam przy dzieciach, przy śpiewie. Lan. [Nie duza nas celadka, toś zbędzie grochu. (= wystarczy, będzie dosyć). Porachował pieniądze i jeszcze zbyło]. Z. ś. I. czego = stracić, utracić, postradać co: Spokojności ś. ino zbędiesz, że nawet to jadło pokrzywą ei ś. w gębie wyda. Reym. [Zbył ś. Sywki]. 2. czego = pozbyć ś. czego, zwolnić ś., uwolnić ś., odczepić ś. od czego, otrząsnąć ś. z czego; odetchnąć swobodnie, odzyskać wolność po czym: Aby ś. już zbył wołania, do prośby ś. ich nakłania. Jak. W. Zbytem ś. dziś dnia złęgo. Troc. Zbył ś. kłopotu wielkiego, długu fraszki. Troc. Wy, cienie, w jasną odziane prostotę, coście rycerskiej zbyły ś. kolczugi. Asn. 3. [Z. ś.] uwolnić ś. od namów, opędzić ś., wymówić ś., wykręcić ś., oprzeć ś.: Chłopiec sie nie mógł matce Z. i poszedł. 4. [Zbywać ś.] sprzeczać ś., spierać ś.

Zbydlać, a, ał p. Zhydlić.

Zhydlenie, a, blm., czynność cz. Zhydlać.
[Zhydlenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zhydlić ś.

Zhydlać, a, ał p. Zhydlić.

Zhydlenie, a, blm., czynność cz. Zhydlać.

2. stan człowieka, który stał ś. podobnym do bydłęcia, zatrata wszystkich cech moralnych człowieczeństwa, zbawienie, zezwierzenie: Naukę niewiary, beznadziejności i zbydlenia wykładają.

Zhydlić, i, il, nied. Zhydlać, Zbydlać *znizżyć do bydłęcia, zrobić bydłciem, doprowadzić do stanu zezwierzenia, zbawić:* Miłość zbydlała, co było Boże. Syr. Jakże tego nie widzieć, że to zezwierzęca, zbydla i poniża. Krasz. Wszystko ś. wzajem zbydlała w swym człowieczeństwie. Brt.

[Zhydlić się, i ś., il ś.] dostać bicie.

[Zbylać, a, ał] p. Zbylić.

[Zbylanie, a, blm.] czynność cz. Zbylać.

[Zbylenie, a, blm.] czynność cz. Zbylić.

[Zbylić, i il, Zbilić, Zbielić] tylko w wyraz.;

„Nie zbyli“, „Ani zbyli“ = *ani wspomni, napomknie, ani pismie, ani pomyśli:* O długu ani zbyli. Ani zbyli o mnie. Dziewka ani se Z. dała.

[Zbyrcać, a, ał] *składać skrętnie, zbierać, ciulać.*

[Zbyrcanie, a, blm.] czynność cz. Zbyrcać.

[Zbyrcenie, a, blm.] czynność cz. Zbyrcić.

[Zbyrcić, i, il] p. Zbyrczeć.

[Zbyrczeć, y, ał] p. Zbyrcznąć.

[Zbyrczenie, a, blm.] czynność cz. Zbyrczeć.

[Zbyrk, u, blm.] *odgłos zbyrczenia, brzęk, szczęk.*

Będzie Lucyper myślał, że wóz do piekła z miedzianymi gorkami wiezom, telo będzie zbyrku. Tet.

[Zbyrkać, a, ał] p. Zbyrknać.

[Zbyrkanie, a, blm.] czynność cz. Zbyrkać.

[Zbyrki, ów, blp.] I. *miejsca nierówne, jazy. 2. pole nie nadające ś. pod uprawę, nieużytki.*

[Zbyrknać, nie, nał, nied. Zbyrkać, Zbyrczeć, Zberczeć, Zbyrkotać] *zadzwońić, zaszczekać, zabrzęczeć:* Zbyrczały na nogach kajdany. (Owieczkom) dzwonki zberczą. Zsz. Będę zbyrkać kluczami, jako sarna rożyczkami. Kolb. Czuję, jako mi pod pazdurami (zadziora) brzęka i zbyrczy. Sienk. Ciupagę zberczącą mosiądzem wy soko ponad głowę rzucił. Mic. Owce dzwonkami zberczą. Tet.

[Zbyrknięcie, a, blm.] czynność cz. Zbyrknać.

[Zbyrkotać, oce a. ocze, tał] p. Zbyrknać.

[Zbyrkotanie, a, blm.] czynność cz. Zbyrkotać:

Z. coraz dalsza słyhać było Z. kłapacy. Tet.

Zbystrzeć, eje, ał stać ś. bystryń, bystrzejszym:

Wzrok mu zbystrzał (= zaostrzył ś.).

Zbystrzenie, a, blm., czynność cz. Zbystrzeć.

1. **Zbyt, u, lm. y I. zbywanie, zbycie, sprzedaż,**

odbyt, pokup: Liczy na łatwy Z. towarów. 2.

† Z., p. Zbytek.

2. **Zbyt, † Wzbyt** przys. *nazbyt, zbytnio, do zbytku, nadmiernie, zbytecznie, za, bardzo, za wiele, nadto, za nadto, nader, za, nadzwyczaj, nadzwyczajnie, wielce, nad wyraz, niezmiernie:* Jeszcze Z. weześnie. Ciesny morski, w których podczas wzbyt pokój, podczas Z. okrutna burzliwość. Warg. Przykrzył mu ś. wzbyt upornie. Warg. Pierwsza droga przykra wzbyt, nią ledwie jak trzeba wzmagają świeże konie. Zebr. Wzbyt mi to dziwno. Zebr.

Zbyteczek, ozku, lm. czki p. Zbytek: Zbyteczków mu ś. zachciewa.

Zbytecznictwo, a, blm. zbytkowanie. zbytek: Natura uragała ś. zbytecznictwem, jaśniała blaskiem. Jeż.

Zbyteczniczy przym. od **Zbytecznik:** Tam ręka zbytecznicza wprawiała ś. w rozwalanie budynków. Jeż.

Zbytecznie przys. od **Zbyteczny; Zbytnio, × Zbytnie, Zbyt.**

† **Zbytecznik, a, lm. cy p. Zbytnik.**

Zbyteczność, i, blm., rz. od Zbyteczny; Zbytność, † Zbytkość: Z., zbytek. Biel. M., Troc. L.

Zaden nad niego łakomstwa, wszeteczności, zbyteczności ostrzeż nie zgauli. Li. (= *zbytku, zbytkowania, wybryków*). Zbytkości ujmować, a niedostatkowi przydawać. Leszcz. Pomiarkowanie zbytkości ujmuje, a niedostatkowi przydaje. Leszcz.

Zbyteczny, Zbytni, × Zbytny, † Zbytki I. *zbywający z czego, pozostały, nadto będący, resztujący:*

Z., zbytni, co zbywa. Kn. Zbyteczne pieniądze. Troc. 2. *wychodzący z miary, bezmierny, nadmierny, niezwykły, nadzwyczajny, przesadny, niewiarkowany, zbyt wielki:* Z. na obie stronie. aby nazbyt wiele, aby nazbyt mało. Kn. Zbytni w czym, wielki bardzo, usilny. Kn. Światło zbyteczne zamienia. Lubom. Sprawiedliwość zbytnia krzywdą. Skar. Cnoty zbytnie w grzech ś. obracają. Pot. Zbytnie potrawy szkodzą. Troc. (= *zbyt obfite*). Zbytnia praca, miłość, pilność. Troc. Rozkoszy zbytnie, których nauczyliśmy ś. w domu. Star. Udaje zbyteczną czulość. 3. *niepotrzebny, niewymagany, którego by ś. można było pozbyć, niekonieczny, nieproszony:* Zbyteczna troskliwość. W nędzy łatwo poznawamy, jak wiele zbytnich rzeczy miewamy. Kn. Zbytnia ufność w miłosierdzie Boże. Zbytnie rzeczy w ciełe ludzkim, excrementa alvi et oris, sudor, humores varii. Kn. Nie zbytecznym będzie wydobyc tu kilka takich codziennych rysów. Szaj. (= *nie od rzeczy*). Z. pierwszej... izby wynieśli wszelki sprzęt zbytni do komory. Reym. 4. † Z., p. Zbytni. Kaz. 1555.

Zbytek, tku, lm. tki, † Zbyt I. × Z. to, co zbywa z czego, zostaje, reszta, reszka, pozostałość, część pozostała, ostatki. B. Sz. Z., co zbywa, zostawa, vicinum, ostatki. Kn. Wieleście kosztów zbytu ułomków chleba wzięli? Sekl. (wieleście kosztów nabrali, co ułomków zbywało? Sekl.). Iż bitwa mało nie [do wieczora trwała, przeto Z. dnia i noc na wytechnienie odłożono. Błaż. Kazimierz Z. roku tego i drugiego początek w Ra-

domiu przeżył. Błaż. (= *schylek*). Z., ostatek wina dla niego zostaw. Troc. 2. *to co, jest zbytnim, co z miary wychodzi, co jest nadto, nadmiar, przesada, nadużycie, wybrzyk, eksces*: Niepotrzebne gałązki winne obcinają, zbytki obrzezując, aby tym obfitszy owoc przynosiły. Wuj. I w dobrym Z. enota ś. nie zowie. Kras. Witeljusz, raz gniewliwy, drugi raz nazbyt łaskawy, między (z obu tych przymiotów. L.) zbytkami powagi zachować nie umiał. Lubom. Można wykroczyć przeciw grzeźności nie tylko przez jej niedostatek, ale też i przez Z. L. Zbytku nigdy nie masz na wstydlivości. Skar. Każdy Z. i rzeczy najzdrowszej szkodliwy jest. Syr. Z. kazi pożytek. Rys. Z. zdrowie psuje. Kn., Troc. (= *co nadto, to niezdrowo*). Pomiarkujże teraz Z. żalu mego. L. (wielkość, miarę żalu mego. L.). Zbytkiem państwa gina. Troc. Z. Rzym zagubił. Troc. Z. chorobą płacić trzeba. Troc. Z. w szaciech, w strawie. Troc. Z. w życiu. Troc. Z. wenery szkodliwy. Troc. Hrabina d'Angouleme chwaliła go do zbytku. Niem. Widziałem ich żywo tańcujących i do zbytku pijących. L. (= *na umor, do upałego, na zabój*). Pan Jezus zbytku, który jadem i pićmiem popelniony bywa, zakazuje. Damb. We wszystkich stanach za zwyczaj dzień wesela, dzień zbytku. L. Kiedy mierności Z. próżny ustępuje? Zbył. × Trzy zbyty, × Na trzy zbyty, × Na trzy zbytki, [Na Z.] (= *zbył, nazbyt, zanadto, do zbytku, zbytecznie, zbytnio, przesadnie*: Już tego na trzy zbyty = do zbytku, za wiele tego. Pr. Więc leda krzywdę sobie na trzy zbyty szerzy. Hist. w Lan. Chudsi bracia, wierzcież mi, że to są trzy zbyty, kiedy zadek straićcie w drogą aksamity. Koch. W. Na trzy zbyty lubuje opojona winem, sądząc głupie, że takim sławę doszła czynem. L. Pani jedna, słuchając często słodkich słów o pewnym młodzieńcu, którego nigdy nie była widziała, jęła go sobie na trzy zbytki cukrować, iż nie miało już być na świecie nie godniejszego nad niego. Gór. Na trzy zbytki z szlachcicem ś. wycalowała. Łoż. Zdawałoby ś., że już poprzednio na trzy zbytki opisanej. Kl. [Twała czasem zabawa na trzy zbyty, to jest od niedzieli wciąż aż do środy]. 3. *rzecz zbytkowna, zbytni wydatek, rzecz dogadzająca próżności, głupstwo*: Trać pieniądze na zbytki. Jak siła takowych, którzy na stroje, na pacholki, na poszosne, na zbytki nakładają wielkie czynia, pompę swoje kosztem rozmaitym ukazują. Damb. A, to cuda! to dziwy! a, to już wspaniale! — Ej, zbytki, panie bracie! to nie po naszymu! Pol. Robi zbytki. 4. *przepych, nadmierny, wystawny, zbytkowność, pompa*: Rozkosz go nie wabi, Z. nie ludzi. Z. w ubraniu. Co było niegdyś zbytkiem, dziś bez tego obejść ś. nie można. Krasz. 5. *zbytkowanie, nieumiarkowanie, niewstrzeżliwość, zbytnie pozwalanie sobie, niestatek, swawola, rozrzutność*: Rozum ludzki od zbytków tępieje. Kochan. Zbytku żadnego chwalić nie mogę. Kochan. Z., jako morze, wszystko poraż. Kochan. Jako Polska jest Polska, większych zbytków nie było. Wuj. O Boże mój! jakie zbytki w to ś. królestwo wniosły. Skar. Z. w domu, jako suchoty ciała: powoli stęka, ale pewna śmierć. Gost. Niech mierności Z. próżny ustępuje. Zbył. Syn dobry ojezyny nie na zbytki, ale na obronę miłej ojczyzny dostatkami swoje łożył. Rd. Niechaj ś. każdy zbytków niepotrzebnych strzeże. Kras. Z. każdy złe skutki za sobą prowadzi. Kras. Ci, co ś. na takowe nie udają zbytki, patrz, jakie swej trzeźwości odno-

szą pożytki. Kras. Nie w używaniu rzeczów wszelakich wina bywa najdowana, ale w zbytku. Krń. A Paweł św. uczy: nie upijajcie ś. winem, w którym jest Z. Krń. Z. zje i wielkiego pana. Prz. 6. Zbytki = *żarty, figle, dokazywanie, psoty, pustota, swawola, dziecinna*: Zbytki go ś. trzymają. Zbytków mu ś. zachciewa. [Robić co na zbytki] = *na złość, na przekór*. 7. † Z. *wydziewanie, dokazywanie, znęcanie ś., gwałt, zbrodnia, nadużycie*: Nieugłaskany bądź i nieużyty, i miej nad matką większe włości zbyty. Chr. Kto by uczynił komu gwałt, rozbój, rany, szkodę i jakikolwiek Z. Stl. Jakie nad nami szczęście czyni zbyty! Chr. Zdr. Zbyteczek.

† Zbytki p. Zbyteczny. And. z Kobyl.

Zbytkować, uje, owa! l. × Z. w czym, z czego = *mieć czego do zbytku, obfitować, optywać w co*: To miasto w wymienionych zbytku pałacach. Troc. Francuzi zbytkują z pieczystych zwierzyn, z modnych szat i potraw. Troc. 2. Z., Z. czym, z czym = *przesadzać, dokazywać, wydziewać, dopuszczać ś. nadużyć, ekscesów, zbytnio sobie pozwalać*: I w filozofii nie trzeba Z. Kras. Żona moja zbytkuje z ogrodem, a ja z stajnią. Kras. 3. Z., † Z. ś. z kim, nad kim = *robić sobie igraszkę z kogo, wydziewać, nęczyć kogo wymyślnym, wyrafinowanym sposobem, dokazywać, pastwić ś. znęcać ś. nad kim*: Ta panienka, co dalej, więcej ze mną zbytkuje. L. (= *drezczy mię*). Jeszcze nad Nim tak zbytkował, gdy Go cierniem koronował. N. Nieprzyjaciół go jak niewolnika powrozy kępował, mordował i na śmiech nad trupem zbytkował. Bach. Ojciec, matka, brat siostry nie ratuje, gdy poganiec nad nią ś. zbytkuje. Rak. 4. *robić zbytki, wybrzyki, głupstwa dla zaspokojenia swej próżności; używać, hulać, pszczać ś.*: Ona, choć nie ma w co ś. odziać, przecięć tak zbytkuje, że pożyczane lancuchy na ś. kładzie. Petr. Wielka to niesprawiedliwość, aby syn twój miał Z., a panu temu miało niedostawać. Skar. Drugi w dobrach twych Z. będzie. Skar. O, najmilsza matko, już zbytkują dzieci twoje, źle tych dostatków używają. Skar. Już od kilku niedziel zbytkujem i siedzim. Krasz. Rozsądek i natura zabraniają i tym także Z. śniad. Nie zbytkuj, narodzie, bo ci bieda dobędzie. Prz.

Zbytkowanie, a, blm., czynność cz. Zbytkować: Z. Wenery człowieka psuje. Troc. Lud wiejski do zbytkowania w trunkach skłonny. Sw. (= *nadużycia*).

† Zbytkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zbytkować ś.

Zbytkownie przys. od Zbytkowny.

[Zbytkownik, a, lm. cy] p. Zbytnik: Zamierzam odbyć wędrowkę do siedliska pysznych zbytkowników i samolubów. Orzesz.

Zbytkowniś, a, lm. e piesz. od Zbytkownik: Zbytkowniś i krezusy mogli jeszcze mieć filiżankę kawy i cygaro. Korz. Nagość ubogiego mogłaby być okryta próżnemi wydatkami zbytkowniś. Błot.

Zbytkowność, i, blm., rz. od Zbytkowny: Z. ta i osobliwość ich tym ponętniejszemi czyniły te wyroby. Orzesz.

Zbytkowny, Zbytkowy pełen zbytku, odznaczający ś. zbytkiem wystawy, pyszny, wymyślny, bogaty, kosztowny, wykwintny, pompatyczny: Wystawa zbytkowna. Stół Z. Psuli humor epikurejszemu, dostawcy rozmaitych zbytkownych i niezbytkownych produktów. Rol. Apartamenta księż-

nej, więcej od pokojów samego księcia okazała, nie zbytkowne jednak. And.

Zbytkowy p. Zbytkowny.

Zbytni l. p. Zbyteczny. 2. † Z., p. Zbytny. 3. gór.: † Zbytnie pole = *miejsce nie kopane i na kopalnie jeszcze nie zajęte; miejsce zbywające między kopalniami, miejsce obok kopalni, † o b e r s a r, † o b e r s c h a r, † o p e r s z a ł.*

Zbytnica, y, lm. e forma ż. od Zbytnik; Zbytnicka: Damy te nasze są zalotnice, kartownice, próżniaczki, strojnisię, zbytniekie. L. Zdr. Zbytniczka.

Zbytnicka, iej, lm. ie p. Zbytnica.

[Zbytniczek, czka, lm. czki] p. Zbytnik: A ten konicek wielgi Z.

Zbytniczka, i, lm. i p. Zbytnica.

× Zbytnie p. Zbytnio.

Zbytnień, a, lm. e min. *minerał z gromady spinelowców, z rzędu glinianów, pleonast, cęlonit.*

Zbytnik, a, lm. oy, † Zbytecznik, [Zbytkownik] l. *człowiek oddany zbytkowi, rozkosznik, rozpustnik, niestatek, marnotrawca, hulaka, rozrzutnik: Nie wiem, jeśli zbytecznicy, złodzieje tak dalece szkodzą obyczajom, jako łgarze. Baz. Pałace zbytników nikną w pieczer cienie. Przyb. Hamulec był nieraz dla zbytników. Krasz. Tym dobrym gienjuszem jest hojna ręka możnego zbytecznika. Sp.*

Zbytnio, × Zbytnie przys. od Zbytni: Zbytnie. S. Par., Kaz. 1555. Zbytnie żyje, ś. gniewa. Troc. Zbytnie pić, jeść. Troc. Zbytnie wielki. Troc. Zbytnie długi. Troc. Z jednej ostateczności wpadasz w drugą: jak zbytnieś go kochał, tak zbytnie cheesz nienawidzić. L.

Zbytny, † Zbytni, † Zbyteczny l. *swawolny, figlarny, pusty, którego ś. zbytki trzymają, psotny, lubiący dokazywać: Malec, kot Z. 2. [Z.] żartobliwy, śmieśny, wesoly, jowialny: Spiewanka zbytna. 3. p. Zbyteczny. 4. zbytkujący, zbytkowi oddany, hulaszcy, niestateczny, marnotrawny, swawolny, rozpustny; wszeteczny, nierządny: Przygany innej jemu dać nie możemy, jedno iż synów zbytecznych nie karał. Hrb. Nie godzą ś. do rycerskich spraw kochankowie a zbyteczni ludzie. Baz. Syna trzeba strzec od głupich a plugawych chłopiąt, od zbytniej czeladzi, bo co młodu widzi, słyszy, to mu ś. snadno wbije w onę młodą pamięć jego. Rej. Galenus, człowiek zbytny i sproszy. Skar. Nie byłem Z. Bud. (bezpieczny. B. G., zuchwały. L.). Mesalina chodzila potajemnie do domu zbytniego. Biel. M. (wszetecznego, do zamtuza. L.; do domu publicznego). [Z., wszeteczny].*

Zbytowy przym. od Zbyt: Z. rynek, handel.

Zhyty l. im. od Zhyć. 2. † Z. p. Zhywalny.

Zhywać, a, ał i † Z. ś. p. Zhyć.

Zhywajęo przys. od Zhywający, zhywając: Z kimże ś. zenisz? — Nie wiem! odpowiedział Z. Rodz.

Zhywalny, † Zhyty mogący być zhytym, którego ś. można łatwo pozbyć: Beneficja nie są tu zhywalnemi. Kraus. Ja, córka twoja, takżem ci jest zbyta, że mam być nagrodą zwycięstwa tego? Pot.

Zhywanie, a l. bhm., czynność cz. Zhywać. 2. † Z., lm. a, *wybieg, wykręt, wymówka: Twoje odpowiedzi są próżne ewazje a. zhywania. Zigr.*

† Zhywanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zhywać ś Zbiczają, Zbzikowany który zbiczają, zwarzowany: Zemsta była łatwa nad człowiekiem chorym, gorzej niż chorym, do najwyższego stopnia zbzikowanym. Łoś. Jesteś zbzikowany. Sew.

Zbiczec, eje, ał, Zbzikować dostać bzika, *siksować, zwarzować, zgłupieć, zdziwaczec.*

Zbiczeczenie, a, bhm., czynność cz. Zbiczec.

Zbzikować, uje, ował p. Zbiczec.

Zbzikowanie, a, bhm., czynność cz. Zbzikować.

Zbzikowany p. Zbiczają.

[Zbzygnąć, gnie, gnał, Zbalknąć] *zbytkowszy spełznąć na niczym. Przen.: Zbzygło mu z pániewki = nie udało mu ś.*

[Zbzygnięcie, a, bhm.] czynność cz. Zbzygnąć.

Zc- p. Sc- Śc.

Zcała przys. *zupelnie, całkowicie.*

Zcałkować, uje, ował = Scałkować mat. *znaleźć całą dla danej różniczki; rozwiązać dane zadanie różniczkowe.*

[Zcapać, pie, pał] = Scapić.

[Zchaczenie, a, bhm.] czynność cz. Zchaczyć.

[Zchaczyć, y, ył] p. Zchaczyć.

[Zchudobniany] *zubożaly.*

Zcichapęk, a, lm. i = Ścichapęk: I magister Z. weale nieźle ś. składał. Byk.

[Z ciejsa p. Z ciejsza.

[Z ciemna] *po ciemku.*

Zcienić, i, il = Ścienić: Zcienione wraz rozsuwają boki. Mick.

[Z ciejsza, Z ciejsa, Co z ciejsa] *co ciejsze: Z. porobieł.*

[Zeudować, uje, ował] *wydziewając na różne sposoby skrzyzczać, zwymysłać: Zbił go, skrzyzczał, zeudował.*

† Zzedł p. Zejsć.

Zzepiać, a, ał = Sczepiać.

Zzepianie, a, bhm., czynność cz. Zzepiać.

Zzepianie się, a ś., bhm., czynność cz. Zzepiać ś.

zzepić, i, il i Z. ś. = Sczepić i S. ś.: Jeli ś. wodzić, jak dwa zezepione jastrzębie. Sienk. Zamiast faktów, zezepialiśmy nieraz tylko przypuszczenia. Brk.

[Zzepienie, a, bhm.] czynność cz. Zzepić.

Zzepienie się, a ś., bhm., czynność cz. Zzepić ś.

[Zozernieć, eje, ał, Zozernieć, Śozernieć, Śozarnieć] = Szozernieć. Hektor... uchwycił giaz... zozerniony, na polu leżący. Ml. (= szozerniały). Naraz świat zozerniał, puszcza stała pod grozą burzy wiszącej u sklepienia nieba. Dyg.

[Zozernieć, eje, ał] p. Zozernieć.

[Zozernienie, a, bhm.] czynność cz. Zozernieć.

Zzesać, sze, sał i = Szzesać. 2. [Z.] *uczesać: Niech cię zmyje, zezee. Wojewodziec byli w francuskich tużurkach, włosy po prostu zezesane. And.*

Zzesanie, a, bhm., czynność cz. Zzesać.

† Zzetł p. Zczyś. B. Sz.

[Zzosować, uje, ował] l. *zerwać, wściagnąć, cormać konie lejcami. 2. urwać z ceny ofiarowanej za co pierwotnie.*

[Zzosowanie, a, bhm.] czynność cz. Zzosować.

Zzuchrać, a, ał p. Zezochrać.

Zzuchranie, a, bhm., czynność cz. Zzuchrać.

[Zzuczenie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zzuczyć ś.

[Zzulić się, i ś., il ś.] *rozczulić ś., roztkliwić ś.*

[Zzuwały] *czujny.*

[Zczyniać, a, ał] p. Zczynić.

[Zczynianie, a, bhm.] czynność cz. Zczyniać.

[Zczyniarka, i, lm. i] *miotła ze słomy, którą ś. przy wianiu zboża zmiata puste kłoski z pokładu ziarn czystych.*

Zczynić, i, ii I. [Z., nied. **Zczynić**] *wygrabić, a potem lekko miotłą zmięść zgoniny ze świeżo omłóconego ziarna, rozpostarać cienko na klepisku w stodole.* 2. [Z. len lub konopie] = *rozpostrześć i ułożyć.* 3. [Z. zboże] = *oczyszczyć na przetaku.* 4. † *zrobić, uczynić*: Z. dziwnie, *nirificare*. Ps. flor. † Z. *ś. zrobić ś., stać ś.*: Z. *ś., fieri*. Ps. flor.

Zczynienie, a, btm., czynność cz. **Zczynić**.
† **Zczynienie się**, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zczynić** *ś.*

[Zczynki, ów, btp., **Zczyny**] *omiotki, obmiotki, grubsze źółbla i plewy, które ś. przy wianiu zboża zmiata zczyniarką*. Dyg.

[Zczyny, ów, btp.] p. **Zozynki**.
[Zzysta] *czysto, dokładnie*: Wymalował obraz Z. Z. był ruskiego pochodzenia. Rzew.

Zczyszczenie, a, btm., czynność cz. **Zczyszczyć**.
Zczyszczenie się, a *ś.*, btm., czynność cz. **Zczyszczyć** *ś.*

Zczyścić, i, ii i Z. *ś.* = **Soczyścić**: *Zczyść* panogciem krzesiwo. Mick.

† **Zczyść**, **zozcić**, **zozcić** *zliczyć; przeczynać*. B.Sz. **Zémic**, i, ii = **Sémic**: *Noe zémi błékit*. Rom. **Zémienie**, a, btm., czynność cz. **Zémic**.

Zówiczenie, a, btm., czynność cz. **Zówiczyć**.
Zówiczyć, y, yt = **Sówiczyć**: *I konia zówiczy, i słuę obić, a kłaj niestannie*. Krasz.

Zdać, **zdam**, **zdał**, nied. **Zdawać**, [Zdajać] i. *dać od siebie komu, dając zrzec ś., złożyć na czyje ręce, przelać, siedować na kogo, oddać, wydać na rzecz czyją, odstąpić, zlecić, przekazać komu*: Gdy już burgrabia ma wstać z miejsca sądu swego, zda w moc sądy wszystkie wójtowi. Groic. Pieodor zdał ochoczo ciężar panowania na szwagra swego Borysa. Niem. Zdał majątek na syna, a sam osiadł na łaskawym ehlebie. Wróceę na ehwilę, tylko zabawę zdam. Krasz. (= *zdam drugim, aby ją prouadzili*). Chee Z. urząd bratu swojemu. Troc. Z. urząd duchowny komu. Troc. Królowie, postarzewszy ś., zdali nieraz rządy synom i wnukom. Pileh. Przen.: Z. co na kogo, komu = *zostawić z ufnością, poruczyć, polecić, powierzyć, oddać komu, polegając na nim, ulec mu z rezygnacją*: Zdamy to na wolą twoję. Troc. Zdam Bogu resztę, na głos jego pełny grozy opuszaje Neptun mięte welny. Nar. Pamiętając na Opatrzność, więcejbyśmy na Pana Boga zdawali, niżli pracami świata tego ś. wiktali. Hrb. Zdam na Pana żądanie twoje, a On cię pocieszy. Koch. W. Na ciebie to zdamy. Troc. Zdamy to Bogu. Troc. [Król musiał Z. to na próby]. 2. † Z. pod co = *poddać, wydać, oddać*: Pod jarzmo niewolnicze Z. pańskie ramiona. Bardz. 3. × Z. z grubszego pieniądza (L.) = *straciwszy (od należności pozostałość) dać (ją płacącemu), wydać resztę* (por.: moneta zdawkowa): Zdamy komu z talara, z czerwonego złotego i t. d. L. Zdam mi z poczwórnego. Ku. Zdam mi z tego talera, na ten taler dwa tyńły. Troc. [Trzeba mi Z. dwa złote]. 4. *przedstawić do uznania, przyjęcia, złożyć*: Z. rachunek, sprawę z czego. Z. sumy tej winien będzie Z. rachunek na sejmie (= *wyliczyć ś., wytłumaczyć ś.*). Z. sprawę z przebiegu posiedzenia. Żadać, by mu zdala liezbę z tego wszystkiego. Rzew. Kilka mi prósb ostatnich zdał. Słow. Z. egzamin. Zdał odrazu do drugiej klasy. 5. † Z. kogo wyrokiem = *oddać go dla wykonania na nim wyroku, skazać, wydać go w ręce sprawiedliwości, potępić go*. Rozm, Rej. Kto ma być na wieczne więzienie zdan, albo na gardle, na poczciwości skaran, albo z ziemie wy-

gnan... ludzie doświadczeni w enocie a w sprawiedliwości sǳǳi to maja. nie król. Górn. Jeśliby po oczyszczeniu trąd ról, zda go kapłan za nieczystego. Leop. Kaninusz dziw prawie w tej mierze postąpił; jednego zdawszy, od drugiego sam będąc zdany; Gajusa swoim dekretem zdał, a przecię córkę jego wziął za żonę; od Marka zaś Koloniego sam zdany i obelżony, nad wszelką wiarę obronę potym we wszystkim miał. Warg. Za twoją apelacją o kłamstwo cię zdadzą. Smotr. Senat zdał dekretem Sokratesa, iż wnosil jakąś wiarę nową. Warg. Ze wszech miar zasłużony Rzpłtej, niesłusznie dekretem zdany. Warg. Zdany dekretem miał więzienie podjąć. Warg. Zdany na co, o eo. Kn. Prokurator, żeby posłużyć panu, zda adwersarza bez prawa. Petr. Zdamy na śmierć kogo, skazują na śmierć. Kn. Jednemu zdanemu na śmierć szyję rozkazał siekierą uciąć. Warg. Gdy Marek Horacy siostrę zabił, król Tullus zdał go na śmierć. Warg. Zwyczaj stary miał białe kamyki z czarnemi, temi na śmierć zdawano, puszczano owemi. Zebr. Płat, jaszczurczemu dogodę plemienia czyniąc i srogiej ich zapalczywości, przedsięwziął Pana Z. na śmierć okrutną. Odym. Zdam ku stracie, strać go, ukrzyżuj, ukrzyżuj, Płacie. Odym. Jaszczurczy naród żydowski umyślił Z. Jezusa ku krzyżowi: Odym. Na biskupów żydowskich, którzy Pana na tak haniebną śmierć niewinnie wydali, załujesz ś., a ty go sam tylekroć na śmierć i pohaanienie zdawasz, ilekroć świętą naukę Jego od siebie odpychasz. Być zdan i skazan w takie męki, którym już żadnego końca nie będzie. Rej. Byli też i taey, co o gardło oskarżeni, ani zdani, ani wolni zostali. Warg. W zysku kogo zdawać. L. (= *skazać go na zapłacenie pozującymu sumy przegranej*). Z. niesłuchanego, niebronionego, stronę nieprzybytną. Troc. Zdano go na śmierć, na więz. Troc. 6. [Z.] *oddać, wydać*: Z. zbójów do sądu. 7. † Z. komu przysięgę = *zdać, wyznaczyć; pociągnąć go do przysięgi*: Kto zdawa drugiemu przysięgę; już nie może przeciw niemu cznie w tej sprawie, jeśliby przysięgł. Groic. 8. [Z. komu ślub] = *dać mu ślub*. 9. [Z. kogo z kim] = *dać im ślub, połączyć ich węzłem małżeńskim*. 10. *karę dać kartę należącą do 40 lub 20*: I jegomością kartę łąje, a z czterdziestu jejmość zdaje. St. wil. Z. ś. I. na kogo, na co = *spuścić ś., oddać mu ś. z zaufaniem, zaufać mu, polegać na nim*: I czegoś płaczesz? ot, zdam ś. na Boga, którą naznaczył, ta nie minie droga. Kniaz. Zdamy ś. na dobre ludzie, na wolą Boską, na twoję łaskę, na króla sprawiedliwego. Troc. Z. ś. na jednaczków. Troc. Ja na ciebie zupełnie ś. zdałem. Troc. Zdał ś. na f le i wiatry, na dyskrecję nieprzyjaciela. Troc. Z. ś. możemy na sąd panskiej cioci. Mick. 2. [Z. ś.] *zdać sprawę, policzyć ś., porachować ś., wyrachować ś.* 3. [Z. ś.] *przedstawić ś. za kogo, za co, udac kogo, co*: Ona ś. zdała za niemowę. 4. *zdać ś., wydać ś., wygłądać tak lub inaczej, przedstawić ś. na oko a. wyobraźni, widzieć ś.*: Faryzeuszowie uniełł-é postawkę stroić światłowości, zdali ś. ludziom nabożni, a w rzeczy obłudą pachnęli. Dambr. Blokauz jeden chróstem i wizami lesnemi tak nieznacznie nastrożył, jakoty ś. lasem Turkom zdał przyrozonym. Tw. To pewnie hrabia z nim nadchodzi, zdawajmy ś. nie nie uważać. L. (= *pokazujemy po sobie, że nie uważamy; że nie uważamy*). Zdam ś. ja tu tobie płatać. Troc. Zdał ś. chwycić zdania tego. Troc. Zdamy ś. zły, złym. Troc. Zda ś. być nieporu-

szonym. Troc. Aż bogaty ludziom nieszczęśliwy ś. zda? Troc. Każda rzecz ś. mniejsza zda zdaleka. Troc. Ten sposób zdaje mi ś. bardzo trudny. Troc. Te podatki zdały im ś. nieznośne. Troc. Rzecz mi ś. bardzo potrzebna zdaje. Troc. Fałszywie mi ś. zdało. Troc. (= *przewidziało mi ś.*). Bynajmniej, weale nie jest tym, czym ś. zdaje. Troc. Z samym tylko kanclerzem Borys zdał ś. za jedno. Żółk. (zdawał ś. być jedna dusza. L.). Zdam ś., zdasz ś., zda ś. i t. d. = *zdaję ś., zdajesz ś., zdaje ś. i t. d.* Zdam ś. *rarius*, zda mi ś. *frequentius, videre mihi videor*. Kn. Jakże ta noc zdaje mi ś. być długa! L. Długośmy siedzieli, a momentem ś. nam zdawało. Węg. Zdaje mi ś. co za = *wydaje ś.* czym. L. Witoldowi zdało ś. to za smotę, że Skirgiełka nadeń przełożono. Biel. M. Za smrotną rzecz zdało ś. im takiego najwyższą władzą poczić, który Polakom hołduje. Błaż. (= *poczytali, wzięli za smotę*). Zdaje mi ś. (a. coś mi ś. zdaje), że nie będzie pogody. Wszystko zda ś. przemawiać za nim. Zdaje ci ś.! (= *ładzisz ś., jesteś w błędzie*). A mnie ś. zdało wten czas, nie wiem czemu, że słońce słońcu nie równie złotemu. Słow. Posłowie czeszy chcieli po Kazimierzu, aby ustąpił z Prus Krzyżakom: zdało ś. to Polakom za śmiech. Biel. M. Zdaje mi ś., zda mi ś., widzi mi ś., wydaje mi ś. acz z niepewnością. L. Cicho! zda mi ś., pułkownikowa idzie. L. To, co nam ś. zdaje, nie zawsze jest w rzeczy samej; pozory często mylić zwykły. L. Gdzież jestem, co mi ś. zdaje, jakaż mnie trwoga przeraża? L. (= *co ś. snuje przed oczyma, jakież mam wizerzenia*). Nam ś. czasem zdaje, że tak, przeciwnie tak rzeczy idą. L. Przymuszasz mię odpowiedzieć ci, że ś. to wacpanu tylko tak zdaje. L. Zda mi ś., rozumiem, trzymam, mniemam, mam za to. Kn. Wszystkie mi ś. zdaje, że to on pieniądze ukradł. L. Zda mi ś. fałszywie. Kn. (= *przewidział mi ś., troi mu ś. w głowie*). Twierdzić upornie co-jest głupiego: zda mi ś. tak — jest mowa mądrego. Kn. [Posłuchajcie, co mi ś. zdało] (= *co mi ś. śniło*). Zdały ś. wyrzucić iski-rki. Rzew. 5. × Z. ś. = *zdać ś. właściwym, stosownym, słusznym, dobrym, podobać ś.*: Pozwolono każdemu powiedzieć swe widzenie, co ś. komu zdało mówić. Biel. M. Daje on, komu ś. zda. Tr. c. Zdaje mi ś., żebyś poszła za Damona. L. (= *radziłbym ci, życzyłbym ci*). Jeżeli ś. to Towarzystwu zdawać będzie, radziłbym ś. w tym celu do mężów tych zgłosić. Niem. Poniemaj ś. wacpanu tak zdaje, prze to samo mnie ś. inaczej zdawać będzie. L. Więc nie zdaje ś. wacpanu, abym ś. żenił z Klarysą? L. Nie zdaje mi ś. (= *nie sądzi, nie myśli, nie trafia mi to do przekonania*). Ani ś. to wacpanu nie zdaje, abym Hortensją wydał za pana Mazepskiego? L. [Tylko mi ś. jedna Wileanecka zdaje (= *przyjmuje mi do gustu*). Karczma mu ś. strach zdała. Cylić się mój chlib nie zda?] 6. okazać ś. zdaniem, przydać ś., być dogodnym, dogodzać, nadać ś.: Na mało ś. zda śmiałość przeciw wyższej sile. Przyb. Na co ś. to zda? Troc. (= *do czego to prowadzić, co z tego przewidzieć, co ś. z tego zawiąże?*). Na nie mi ś. przyjaźń twoja zdała. Troc. To ś. psu na budę nie zdało! Na licha ś. to zdało! (= *licha warto*). [Nie zdało ś. żąc na wydział] (= *nie warto*). Na cóżby mi ś. zdały teraz te wszystkie prace? Troc. Na cóż mu ś. zdada ta kibić tak wspaniała? Fel. Jestem już w wieku podeszłym, przetoż mi ś. widzi, że ś. ja nie zdam dla córki wacpana. Boh. Starość woja nie równa ś. z młodością córeczki wca-

pana, przeto zdaje mi ś., iż ś. nie zdam dla niej. L. 7. [Z. ś. z kim, z czym] = *dobrac ś., pasować*: But ś. zda (= *jest prawie*). Siwe oka mawa, oboje się zdawa. 8. [Z. ś.] *należać, wypadat*: Odjydzdaćby w drogę zdało sie. 9. [Z. ś.] *zdażyć ś., wypaść, trafić ś., przytrafić ś.*: Pamiętajcie krzywo na siebie nie patrzeć, gdy któremu z was zda ś. potknąć.

Zdagierotypować, uje, ował zdając, sportretował *zapomocą dagierotypji*: Mieliśmy niepohamowaną ochotę Z. taką postać historyczną, która ś. pokazuje w Polsce na załomie dwóch wieków: XVII i XVIII wieku. Bart.

Zdagierotypowanie, a, blm., czynność cz. Zdagierotypować.

Zdając, a, ał p. Zdoić.

[Zdając, a, ał] l. i [Z. ś.] p. Zdać. 2. Z. gęśle = *stracić skrzypce*.

Zdajanie, a, blm., czynność cz. Zdajać.

[Zdajanie, a, blm.] czynność cz. [Zdajac].

[Zdajanie się, a ś., blm.] czynność cz. [Zdajac ś.

Zdający im. od Zdawac. Z., ego, lm. y rz. ten, co *przystępuje do egzaminu*: Ilu jest zdających? Zdała p. Zdaleka.

† **Zdalczynny czynny zdaleka, działający nie bezpośrednio**: Przez zdalczynne, czy przez bezpośrednie dotknięcie. Przyb.

[Zdałać, a, ał] *obchodzić, omijać, jak od czego złego, trzymać ś. zdaleka*: Od mrówki będą Z. Z. ś. *oddalać ś.*: Zdałam ś., mówię z drogi doświadczenia. Stasz.

[Zdalenie, a, blm.] czynność cz. Zdałać.

× **Zdalaświtny, × Zdalpołyskny** *świecący ś., polyskujący zdala*: Zbroja zdalaświtna.

× **Zdalbodny** *hodzący zdala*: Kopja zdalbodna. L.

[Zdaleczaj] przys. p. Zdaleka. Ocz.

[Zdaleczka] przys., p. Zdaleka.

Zdaleka, Zdała, [Zdalecza. Zdaleczka, Zdaika, Zdaiki] przys. l. z *dalekiej odległości; z dalekiego miejsca*: Z. ładnie wygląda. Przychodzi Z. Czekał Z. za gęstym usiadłszy krzakiem. Miek. Już Z. suchych odbiegł wybrzeży. Miek. Tylko Z. ode mnie! (= *wara ode mnie! nie bliżej ś. do mnie!*). 2. *daleko*: [Kotek i piesek odešli Z. (= *przez*). Przen.: Trzymać ś. od kogo Z. = *unikac zbliżenia ś., bliższych stosunków z nim, stonac od niego*.

[Zdaika] p. Zdaleka.

[Zdaiki] p. Zdaleka.

× **Zdalpołyskny p. Zdalaświtny.**

× **Zdałać, a, ał p. Zdołać.**

× **Zdałanie, a, blm., czynność cz. Zdałać.**

Zdamieć, eje, ał stać ś. damą, wyjść na damę: Zdamiała Żydówka.

Zdamienie, a, blm., czynność cz. Zdamieć.

Zdanie, a, lm. a l. czynność cz. Zdać: Z. (wyrok, dekret) na śmierć. Troc. Kondemnatę nazywano po polsku „zdaniem u sądu“. Głog. 2. *rozumienie czyje w pojedynczym wypadku, mniemanie, sąd, opinia, sposób wizerzenia, zapatrywania w danym przedmiocie, przekonanie*: Ten pan, zdaniem moim, kto przestał na swoim. Korh. Podług mego zdania. Górń. (= *jak na mój rozum*). Jestem młodszy laty, a wyście starsi, przeto, zwiesiwszy głowę, wstydzilem ś. oznajmić zdania mego. Wuj. Wolno na być każdemu bratu przestrec i Z. swoje powiedzieć. Skar. Wszyscy inni za jego zdaniem poszli Skar. Na jego zdaniu i rozumieniu pospolicie drudzy polegali Remb. Każdego Z. przyjmuj, ale swego ś. rozumu trzymaj. Rys. Gnusny karw siodła sobie, zrzebiec

jarzma życzy, mym zdaniem, co kto umie, niechaj ś, w tym ćwiczy. Iz. Mów swoje Z., słucham. L. O tym pomyśl, a jutro moje zdanie otworzę. L. Wyrobić sobie o kim Z. (= *opinię, przekonanie, sąd, wyobrażenie, pojęcie*). Powiadają, a bardzo wielu, takie Z. Kras. Na to ś przyda (rozum), według mego zdania, żeby nie odpowiadać na głupie pytania. Kras. Nie lubię pism spornych... szanując a. cierpliwie znosząc cudze Z., a mego nikomu nie narzucając. Sniad. Według zdania mego, wszystkich enotliwych. Troc. Z. swoje powiedz. Troc. Tegoż być zdania. Troc. Jestem zdania tego. Troc. Z. odmienne. Troc. Jak jurysta, daj w tym swoje Z. L. By wynikię w kraju zamieszania na mnie nie padły, dajcie swoje zdania, dajcie, jak krew oszczędzić. Wyb. (= *opinię, wnioski*). Czemuś tak pomieszany, czemuż nie dasz zdania? Wyb. Pytała Tadeusza zdania i ze zdań wyciągała nanowo pytania. Mi-k. Odmienieć Z. Ile głów, tyle zdań. 2. × Z. *stopień za naukę uczenia*: Dostał dobre Z. 3. *przekonanie, zasada, determinacja, orientacja*: Nie ma własnego zdania, daje ś. nabechtać. Oss. Mieczysław II, płochy prostak, bez pojęcia rzeczy i własnego zdania. Nar. Ma o tym (w tym względzie) swoje wyrobione, ustalone Z. Władysław Herman, pan miłkiego rozumu, a na cudzym zdaniu najczęściej polegający. Nar. Opłakana ta doła żyć z cudzego zdania. Min. (= *według cudzego widzi-miści*). 4. × Z. *rozrządek, rozsądnosc, rozważa, trzeźwość, zastanowienie, rozgarnięcie, pojęcie, przysomność umysłu*: Wyjdź na przechadzkę w miejsca mogące cię rozweselić, aż ś. chmura z umy- (ilu twego rozejdzie i Z. ci ś. wypogodzi. Perz. *wmaganja, humor*. L.) Głupi, Pallas im zdro-roie odebrała Z. Dm. (= *rozumi*). 5. [Z.] *zdolność, nizm, zdolność, spryt*. Ty do niejkiej roboty N más zdania. 6. [Z.] *przekonanie, upodobanie, gust*: mi mum do tego zdania. Daliście mi syna po- zoim zdaniu. 7. [Z.] *ślub*. 8. gram. *myśl wyra- tona słowami*: Cała ta myśl: słońce jest świet- ne - nazywa ś. sądem, póki jest u mnie wewnątrz: gdy ją zaś drugiemu w słowach odmaluję, na- zywa ś. zdaniem Kopez. Z. twierdzące, prze- czące, nawiasowe, pytające, główne, pobocz- ne, współrzędne, podrzędne, ściągnięte, nie- zupełne. Z. twierdzące, poświadczające, stano- wujące. Troc. Z. z autora, z pisma = *frases, sen- tencja, maksyma*: Czytać Z. z zdaniem. Oó tu odpowiedzieć na Z. z ksiąg Cyceirona przy- toczone? L. Zdr. Zdanko.

Zdanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zdać ś.: Z. ś. na jednacze, kompromis. Troc.

[Zdanowa] przys. *nanowo*.

† Zdany termin = *termin oznaczony*. Ks. Ł.

Zdanko, a, lm. a p. **Zdanie**: Swoje zdanie z moim zdańkiem zgodzi. Syrok.

Zdarcie, a, bhm., czynność cz. **Zedrzed**.

Zdarcie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zedrzed ś.**

[Zdarć, zedrzed, zdarł i Z. ś.] p. **Zedrzedć**.

[Zdarma rozumu] *bez racji, ni z tego, ni z owego*.

Zdarnie przys. od **Zdarny**: Złowim ptaszki sokolami Z. Pol. (= *udatnie, zgrabnie, zręcznie, umiejętnie, należycie, jak ś. należy*). Jeśli odno- wie potrzebna psiarnie, to pewno poręcznik uczyni to Z. Pol.

[Zdarny] i. **zdarzony, udarzony, udany, dobry**: Chleb, chłopak Z. Ciasto zdarne. 2. *zręczny, zgrabny, zdalny, udalny; podatny, dobry*. Pan też Z. do umizgów. Bliż. Do drobnej nóżki, kragie- go ramienia i różnych kształtów mniej lub wię- ciej zdarnych. Asn.

Zdarty im. od **Zedrzed**: Z., *przedarty, unie- ważniony*. Napom. Z., *zedrany, vicinum oszar- pany*. Kn. Tak ś. zalił przede mną szlachcie nie- pomału, od świętego nieborak Z. trybunału. Nar. Gruba siermięga zdarta i zwalana. Krasz. (= *po- darta*). Z. w strzępy. Przyszłość... zasiędzie splakana czytać, zdarta z części. Wysp. (= *ob- darta, wyzuta*).

† **Zdarz, u, lm. e p. Zdarzenie**.

Zdarzać, a, ał i Z. ś. p. Zdarzyć.

Zdarzanie, a, bhm., czynność cz. Zdarzać.

Zdarzanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zdarzać ś.

Zdarzenie, a l. bhm., czynność cz. Zdarzyć: Panie, to praca moja, a Z. Twoje. Kochan. (= *po- moc z góry, dar nieba, błogosławieństwo*). Dzień dzisiejszy poświęcię myślę rymem swoim, za zdarzeniem, o piękna Melpomeno, twoim. Kochan. Z. losu. L. Radzi byli temu zdarzu. L. 2. lm. a = a) *zdarzenie ś., przypadek, zbieg okoliczności, wydarzenie, traf, trafunek, przygoda, wypadek*: Dziwne, szczególne, osobliwsze, zabawne Z. To zwykłe Z. Wyb. (= *zwykła historia*). Z., *zdarzo- na sposobność, okazja*. L. Częstokroć Z. szczę- śliwe nada myśl niewywieczonemu, na którąby ś. najdoskonalszy nie zdobył. Kras. Zdawały ś. przedstawiać jakoweś Z. Mick. Stara powieść, stare i Z. Siem. [Wojsko postanowili go ująć, ale Z. takie było, że do trzecich raz ubiegał] (= *przypadek chciał, że...*).

Zdarzenie się, a ś. l. bhm., czynność cz. Zda- rzyć ś. 2. p. Zdarzenie.

× **Zdarzyciel, a, lm. e l. ten, co zdarza, daje po- wodzenie, błogosławi**. Bud. 2. *złowiciel, złowca*. B. G.

× **Zdarzycielka** i, lm. i forma ł. od **Zdarzyciel**.

Zdarzyć, y, ył, nied. Zdarzać l. Z., Z. co, Z. komu, czemu = *sprawić, że ś. uda, uwarzyć, po- szczęścić, do czego sprzyjać, pobłogosławić, zaprowi- dzić pomyślność, pomóc*. Wen. Ci, którzy mieli bło- gosławieństwa Pana Boga swego, robotnikom nie wieszowali, ani mówili. Bóg zdarz do wszyst- kiego Ryb. Zdarz mi, Apollo, prosba cię tu wzy- wam, niech z czerstwą siłą mej pracy zazywam. L. O Teba, zdarz trafić, pewnym gdzie mierzę postrzałem. Zebr. (= *daj, pozwól*). Ojczę bogom czynił i matce Wenerze, by przedsięwzięciu me- mu zdarzyły w tej mierze. Koch. J. (= *by mu za- pewnił powodzenie*). On mówi do swych wesoło: ludowi Swojemu wielki Twórcu nieba zdarzył, już koniee mamy wszystkiemu trudowi. P. Koch. Któ- rych świętych cześć poczytasz za swoje, zdarz terazniejszą lichą pracę moją. Groch. Zdarz nam wszystkie nasze sprawy, o Boże nasz łaskawy! Kochan. (= *daj im szczęśliwy obrót, zapewnij im pomyślny wynik*). Zdarz ci Bóg, panie enotliwy, na to miejsce wstęp szczęśliwy. Groch. Pan po- śle anioła swego z tobą i zdarzy drogę twoją. Wuj. (poszczęści drogę twoją. B. G.). Pa- trzał na nią, chcąc wiedzieć, zdarzył-li Bóg drogę jego, czyli nie. Leop. Pan Bóg zdarza prace nasze. Troc. Niech zdarzy miłościwy Bóg. Troc. Wolał los brać za kark i zmuszać, by zdarzał fortunnie. Sienk. [Jakbym ja kukiałek nie muskał, tobym ich nie zdarzył] (= *nie zrobił jak należy*). 2. co = *nadarzyć, sprowadzić, sprawić, nastreczyć, dać, zrządzić, udarować, obdarzyć, ob- darować czym*: Niechże to zdarzą nieba liłości- we, by tobie było to przyjęcie szczęśliwe. Lubom. Boże, czy zdarzasz co, czy nie, Tyś stwórcu, za to dług mój wiernie służę. Koss. Co Pan Bóg zdarza, wszystko to dobrze. Kras. Hazard wlece dla mnie miły zdarzył mi waepana gościem.

Kras. Zdarzyło szczęście, że... Troc. (=szczęście mieć chciało, że...). Bogu chwala, że taką zdarzył mi kochankę. Mick. O stewcy i żniwiarze, zdarz wam los czas pogodny i spokojne wczasy. Sf. Z. ś. I. poszczęścić ś., udawić ś., udać ś., powieść ś., pójść szczęśliwie, dobrze wypaść: Niechaj ś. wam szczęśliwie zdarza na morzu i na ziemi. B. B. (niech ś. wam dobrze dzieje. B. G.). Zdarzaś, z dobrym skutkiem być dokonanym. Grabow. [Chleb ś. zdarzył. Pszenciana ś. zdarzyła. Jaka zdarzona twoja córeczka.] (=zgrabna, zręczna, zdana). 2. trafić ś., przytrafić ś., przygonzić ś., wydarzyć ś., przydarzyć ś., wypaść, zejść, stać ś., nadarzyć ś., nastąpić ś.: Ale to ś. zdarza, powinnaś wybaczyć. Wyb. (=to bywa, to rzecz zwyczajna, niema w tym nic nadzwyczajnego). Zdarzyło ś., fortuna ita tulit. Kn. I to nie mniejsza prawda, że na szerokim świecie nie lepszego od ciebie jej Z. ś. nie może. Rzew. (=znaleźć ś.). Wybucha tu i owdzie zdarzone, utłumił po kolei w samym zarodzie. Kaczak. Rumienił ś. na wspomnienie, co mu ś. wczoraj zdarzyło. Zdarzył ś. wypadek. Zdarzało ś. dawniej, iż... (=bywało). Zdarzyła ś. okazja. Tak ś. jakoś zdarzyło, iż... (=złożyło ś.).

× Zdatkowy p. Zdawkowy. L.

Zdatnie I. przys. od Zdatny. 2. × Z. udalnie, zręcznie, składowie, zgrabnie, gładko: Z. mu z dłuta leciały już wióry, że mu tam zrównać mógł już mało który. 3. × Z. dogodnie, łatwo: Maie ś. zdaje, iż zdatniej poddaństwo ostodzie, niż go znieść. Kras.

Zdatności, i, bhm., rz. od Zdatny: Nie zawsze godność wraz z zdatnością chodzą, bo ś. nie jednym sposobem nabywa. Szost. Było to pole popisu dla jego charakteru i zdatności. Śniad. Nabierać zdatności do posług rządowych i towarzyskich. Śniad. W miarę coraz wydatniejszej swojej zdatności i pilności w obowiązkach, zarabiał na utność. Śniad. Trudno było uwierzyć, aby w jednym człowieku mieć ś. mogła Z. do takiego... wejrzania i postawy, a razem z nią takie rozważne mówienie. Orzesz.

Zdatny I. sposobny, udatniony, uzdatniony, wprawny, biegły, wyrobiony, umiętny, pojętny, mający otwartą głowę: Wydobywać z mas ludu zdatną młodzież. Z. robotnik 2. do czego, na co = przydatny, dobry, stosowny, odpowiedni, nadający ś.: Chłop Z. do wojska. Wprawdzie więcej za Adherbałem paszło, ale zdatniejsi do boju — za Jugurą. Pilech Żadne z tych piór do pisania nie jest zdatne. L. Zdatnym być do czego zd ś. na co. L. Drzewo zdatne do budowy. Z jak wół do karety. Prz. (=zgrabny). Nie tylko zastawianych, ale i zdatnych do przyszłej pracy wybierac trzeba. Kras. Ten do lemieszka, ten do berła Z. Kras. A. Byłem i byłym pewnie panom na coś zdatnym. Karp. Dobierać ludzi zdatnych Kołł. Mężowie, którzy na coś więcej zdatni. Mick. 3. [Z.] zdolny, udolny: Ja tak Z. zrobię. Cym ja cie Z. podnieść, takiś duży! 4. [Z.] udatny, kształtny; ładny, dobry. 5. × Z, p. Zdawkowy.

Zdawać, zdaje, awał i Z. ś. p. Zdać.

Zdawanie, a, bhm. I. czynność cz. Zdawać: Ceremonje około zdawania imienia i t. d. Groie.

Zdawanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zdawać ś.: Mając mówić o wadach zdawania ś. i o myśli obłąkaniach potrzeba wpród o durnowatości w powszechności namienić Perz. O wadzie zdawania ś., de hallucinatione. Perz.

† Zdawca, y, Im. y ten, co zdaje, wydaje, podaje: Z. rachunku. Słowo jest Z. rozumu. Haur. (= tłumaczem).

Zdawczy tyczący ś. zdawania: Komisja zdawcza i komisja odbiorcza. Komisja zdawcza robót kolejowych.

Zdawić, i, il, † Zdałbić udawić; zdlawić; zgmiot-szy, ściśnawszy, zdusić, zadusić, udusić. B. Sz. Mógłby go skuklać, Z., a jednak... (=zgnieść). Z. ś. udawić ś., udlawić ś., zadusić ś., udusić ś., zadowić ś., zadlawić ś.

Zdawiendawna [Z dawień dawna, Zdawna zdawień, Z dawności, Z dawna dawnego, Z dawnia z dawnieńka] przys. od bardzo dawnego czasu, oddawna, zdawna: Osiedli tu Z (p. Dawno).

Zdawienie, a, bhm., czynność cz. Zdawić.

Zdawienie się, a ś., bhm., czynność cz. Zdawić ś.

[Zdawień] p. Zdawiendawna.

[Zdawiny, in, bhp., Zmówiny] zaręczymy, część obrzędu weselnego.

Zdawka, i, Im. i, to, co ś. zdaje z grubszego pieniądza, reszta. L.

Zdawkowo przys. od Zdawkowy: Ach, Boże! — zdziwiła ś. Z. (=banalnie, w sposób pospolity). Brt. Zdawkowy przym. od Zdawka; × Zdatkowy, × Zdatny: Moneta zdawkowa. Cz. (=do zdawania reszty służąca, bilonowa). Moneta zdawkowa, mieszana z miedzią, czarniej otrzymała nazwisko Cz. Zdawkowej, czyli bilonowej, zagranicznej wchód nie ma być wolny. S. Grodz. Złotówki pruskie niech odtąd redukowane będą, a zdawkowa moneta niech kursu u nas zupełnie nie ma. L. Gruba moneta pruska z podobną stratą zamienia ś. na zdatkową saską. Sur. Przen.: Zbyć kogo zdawkową odpowiedzią, zdawkowym frazesem, zdawkową monetą = czynim, banalnym, oklepanym frazesem.

Zdawna przys. od dawnego czasu, oddawna. P. Zdawiendawna.

[Z dawna dawnego] p. Zdawiendawna.

[Z dawnia z dawnieńka] p. Zdawiendawna.

× Zdawniać, a, al p. Zdawnić.

× Zdawniały, × Zdawniony który zdawniał, przestarzały, zastarzały, przedawniony, zardawniony: Kształt Z. lub niewygodny jest przynajmniej nietylko powabny. L. Wolimy siebie i dzieci i żony na los wydawać przez zwyciężaj zdawniony. Kniaź. Tłumacząc Szekspira, dowiódł, że zjadał potrzeby literatury, nie rzucając ś. na twory zdawniałe ani na nowe francuskie. Krasz.

× Zdawnianie, a, bhm., czynność cz. Zdawniać.

× Zdawnić, i, il, nied. Zdawniać I. przez dawność zakorzenić, zagruntować: Zwyczaj zdawniony. 2. przedawnić, zdawnić; dawnością osłabić, uczynić nieważnym, przestarzałym: Moda zdawniona. (=odwieczna, staroświecka, żart. przedpotopowa).

× Zdawnieć, eje, al I. zadać ś., zakorzenić ś. przez dawność, zastarzać, zestarzać ś. 2. stracić wartość wskutek dawności, przedawnić ś.

× Zdawnienie, a, bhm. I. czynność cz. Zdawnić. 2. czynność cz. Zdawnieć.

[Zdawnieńka] p. Zdawiendawna.

[Z dawności] p. Zdawiendawna.

[Z dawnych dawna] p. Zdawiendawna.

† Zdałbić, i, il zgrać, ścięć. Skr.

† Zdańbienie, a, bhm., czynność cz. Zdańbić.

Zdać, zedmie, zdał, nied. Zdymac I. dmąć snędzić, rzucić z czego; zdmuchnąć, zwiąć. 2. dmąć spędzić do kupy, zwiąć: Dopiero go duma zdęła

niepnezcziwa. Krasz. Z. ś. *wzdąć ś.*: Kto ś. objadł, kto ś. zdyma. Fred. A. [Zdęta krowa. Coś mi ś. córko, tak bardzo zdęna?].

Zdażać, a, ał p. Zdażyć.

Zdażanie, a, bfm., czynność cz. Zdażać.

Zdażenie, a, bfm., czynność cz. Zdażyć.

Zdażyć, y, yl. † Zdażyć, [Zdużać], nied. Zdażać l. [Zdażać kogo] dok. = *zmóc borykając ś.*; *zmocować*: Wprzód postaraj ś. Z mojego dziadka. Kto kogo zduża? 2. Zdażać, [Zdużać] dok. *wydołać, podolać, móc, dać radę, czuć ś. na siłach*: Żonisko chore, ja nie zdażam, córka nie wydoła. (= *nie domagam*). Krasz. [Pszczółka przyniesie jeno tyło, co zduża]. 3. za kim = *nadażyć za nim; dotrzymać mu kroku, nie zostać w tyle*: Jak wiele pola i lasów okraży, za obłąkanym nim dziecicciem zdaży. Susz. Nie zdażysz za nim. Troc. Nie wiem, czy zdażę za wami po tym śniegu. Błot. Prędko dyktujesz, nie zdażę pisać. Z. mu w bieganiu, w robocie, w pisaniu nie mogę. Troc. (= *dotrzymać placu*). Nied.: *podązać, pospieszzać, spieszać, zmierzzać*: Zdażać do celu. Zaczynamy wolniej zdażać za Chrystusem. Kajs. Niech też do Niehrymowa ksiądz na noceg zdaży. Przen.: *wystarczyć, nastarczyć*: Gdy jego utrat nie mógł cierpieć, a. gdy na jego utraty nie mógł zdażyć. Mącz. 4. *zdolać zrobić co na czas, nie spóźnić ś. z czym*: Ja stara i słaba, nie zdażyłabym przyjeź tu na mszę. Wirt. Uciec niecnota nie zdażył. Książ. Konstanty Mohila zaledwie z życiem do Chocima sechronić ś. zdażył. Niem. Przen., żart. *złolać, potrafić*: Jużeś zdażył otrzymane pieniądze przeputać!

[Zdba, y, lm. y] p. l**zba.** Zdr. [Zdebka].

† Zdbło, a, lm. a p. Z**dbło.**

Zdeb, bia, lm. bie l. † Z., p. Zbik.**** 2. [Z.] *kot, kot bardzo śmiały, zuchwały i odważny*. Przen., pog., *człowiek pochmurny, posepnny, ponury, nurek; próżniak, nieczuły, skąpiec, samokub.* 3. [Z.] *przekleństwo.*

Zdebankować, uje, ował kogo = *znieść czyj bank, wygrać ośleń wszystkie jego pieniądze.*

Zdebankowanie, a, bfm., czynność cz. Zdebankować.

[Zdebel, bia, lm. bie] *żartobliwa nazwa dzieci lub małych zwierząt.*

Zdebilitować, uje, ował *osłabić*: Zdebilitowano ich (= piechotę) z armaty Par. Słodkość aury w Kapui ze szczętem zdebilitowała Kartagińczyka Sienk.

Zdebilitowanie, a, bfm., czynność cz. Zdebilitować.

[Zdehiony] *zasepiomy, chmurny, smutny.*

† Zdebrka, i, lm. i p. Z**dba**: *Musaeum, miejsce, gdzie księgi rozłożone są, Z., komora a. gmaszek do uczenia.* Mącz.

† Zdehło, a, lm. a p. Z**dbło.** Troc.

Zdeboszować się, uje ś., ował ś. *zniszczyć ś. przez rozpustę, schuchrać ś.*

Zdeboszowanie, a, bfp., p. Zdeboszowanie ś.

Zdeboszowanie się, a ś., bfm., Zdeboszowanie *czynność cz. Zdeboszować ś.*

[Zdebrze, y, bfp.] *wyrzy, doły w ziemi.*

Zdecentralizować, uje, ował p. Rozśrodkować: Dowóztwo zdecentralizuje ś. i rozproszy niejako. Bl.

Zdecentralizowanie, a, bfm., czynność cz. Zdecentralizować.

× Zdech, u, bfm. *wydanie ostatniego tchnienia, zdechnięcie, śmierć, skonanie*: Długi Z. Brud. Komu do śmiechu, drugiemu do zdechu. Rys. Do zde-

chu, na Z. = *na umor, na zabój, do upadłego.* Do zd-cho ś. śmiać. Troc (= *do rozpuku*). Śmiechu do zde-hu. Troc. Do zde-hu płakał, biegat, szermował. Troc. (= *zwożenie, zapamiętanie*). My sprawdzie do zdechu śmieliśmy ś. Dudz. Za światem ugania ś. do zd-cho. Wad. Patrz swego powołania a pracuj do zdechu. Klon. (= *do ostatniego*). Na Z. tego pragnie, ję. kocha. Troc. Na Z. rób, a mało jeśe dają. Dziew. I żywych i umarłych drze pleban do zdechu. Pot. Kradnie na Z., sztucznie. Kn. (= *gm. na hura, na grande*).

Zdechlacki przym. od **Zdechlak.**

Zdechlaczek, czka, lm. czki p. Zdechlak.

Zdechlaczyna, y, lm. y m. zdechlak *budzący łitość.*

Zdechlaczysko, a, lm. a p. Zdechlak.

Zdechlak, a, lm. i, × Zdechlina *rub. człowiek wąły, słabowity, mizerny, któremu ś. niewiele należy, chuchrak, churak, cherlak, wymoczek, mizerak; młodzik zniewiesciły, elegancik z nadwyszczonym zdrowiem*: Jeszczem doprawdy nie taka stara i szpetna, jak ty zdechlaku. Krasz. Pieklam dla zdechlaka jest bezpeniężność. Jeż. Mleko na wąsach, a zółto w dziobku... zwyżajnie sobie... zdechlaki. Każdego, kto jedno w dom do niego przyjdzie, chociaż czasem Z. drugi będzie, pyta, śięłty z nim z łuku strzelać nie chciał. Gór. (= *trup, cień, niedobitek*). Zdr. **Zdechlaczek.** Zgr. **Zdechlaczysko.**

Zdechlina, y, lm. y, × Zdechlizna *l. coś zdechłego, mięso zdechłego zwierzęcia, padlina, padło, ścierw, ścierwo, trup*: Z. zdechłych zwierząt mięso. Mącz. Zdechlin wszelkich strzec ś. trzeba. Haur. Zdechliny oweży jeśe psom nie dopuszczaj, by snadź dla smaku ich mięsa owiec ś. gryżć nie pokusiły. Trzye. Przen.: Splugawili ziemię moję w zdechlinach bałwanów swoich a obrzydnościami swojemi napełnili dziedziętwo moje. Leop. (spługawili ziemię trupami obrzydliwości swojej. B. G.). 2. × Z. *wyziew z trupa, trut.* Czuć zdechlinę. 3. × Z. p. **Zdechlak.**

× **Zdechlizna, y, lm. y p. p. Zdechlina.**

Zdechły, [Zdechnięty, Zdechniony] *który zdechl*: Pies Z. już nie kąsa. Tw. Gdy na lisa głód przychodzi, tedy ś. zdechłym uczyni i, rozwaliwszy ś. leży, gębę otworzywszy a ózór wywieśwsiwszy. Spiez. Niż Z. lew, lepszy kondys żywy, bo ten kąsa, tamtemu, kto chce skubie grzyw. Pot. Ryksa Polaki ś. brzydźiła jako psy zdechłemi. Opal. Niech padnie Z. i bez nadzięi pogrzebu Jabł. Koń został Z. bez duszy. P Koch. Przen., rub. (o człowieku) *ledwie żywy, osłabiony, schorowany, ledwie włóczący nogami, zdechlak*: Gospodarstwa zaniębał. zdechniony łązi. Tet.

Zdechnąć, chnie, chł, nied. Zdychać a. [Zdekować] *l. (o zwierzętach) skończyć życie, paść*: Myśliwice łuk wyciągnął, ngodził (jelenia) w czoło. zdechl, tylko ś. męzny zwierz raz obrócił wkoło. Papr. Od czego drugie zwierzę zdycha, to temu żywiołem. Pöt. Zdechł pies, koń, wół. Troc. Zdechło bydlę. Troc. Do nieba skargi przychodzą z wioski, że wezoraż zdechło jagniąt kilkoro Len. Przen., przys. "Zdechł pies": Junaczył, junaczył, a teraz to zdechl pies! (= *teraz to go niema, straciłna fantazji, schwał dudy w mięch, poszedł jak zmyły, zapomniał języka w gębie, zgłupiał*). 2. (o człowieku) *pog umrzeć, wyzimać ducha, wydać ostatnie tchnienie, skonać, skończyć życie*: Zdechnąć, jak zdychają bydła, co ducha nie mają. K. G. Zdechł sprośną śmiercią Arjusz bluźnierca. Kulig. Słyszac Ananjasz i Safira

słowa Piotrowe, upadli i zdechli. Hrb. Ananjasz zdechł nagle i z żoną swoją przed nogami apostołskimi, iż ś. fałszywie chciał obchodzić z niemi. Rej. Szymon czarnoksiężnik przez sztuki djabełskie latał po powietrzu, przez modlitwy Piotra św. zrzucony jest z Kapitoljum, golenie połamał i prędko potem z bólów wielkich zdechł. Birk. Oszalałwszy, ciało na sobie kąsał i tak zdechł. Skar. Na wszawą chorobę cztery lata zdychał. Birk. Wszyscy zgodnie sobie życzyli, aby Djonizy tyran co rychlej zdechł. dla jego wielkiego okrucieństwa. Warg. Prosiłem króla, by mię kazał odwiedzić do domu Jonaty, bym tam zdechł. Leop. (bym tam umarł Leop.). Nie usłyszysz, by kto dziś zażył inaczej zdechł, jedno powiedzą, iż byli tam na jednej biesiedzie, tamże ś. roznieśli, także charłał, charłał, ażci poszedł. Rej. Hetmani na lepszej pieczy takie więźnie zawzięli miewali, którzy sobie, idąc w okowach przy koniu, z wesołą myślą śpiewają, niżli owego, co zdechł napoty. Rej. Jeśli mię nie poratujesz, zdechnę z rozpaczy. L. (=zginę, uschnę). Przen.: Duch w nich tak zdechł, że w każdym żołnierzu wojsko marszałkowskie widzą i jako owce pod nóż łby oddają. Sien. (=upadł, zamarł). Przekleństwo: Z ebyś zdechł! (=z ebyś zmarniał, skisł, pękł i t. p.). Przen.: Zdychał nad czym = padać z wysiłku; zabijać ś. ślęcząc: Zdychał nad czym, umieram nad czym, vicinum kawęczę. Kn. Zdycha, umiera nad tą pracą, zawsze nad nią siedzi, pilnuje jej. Dudz. Zdycha, umiera nad tą pracą. Troc. Przen.: †Z. na co = uschnąć, schnąć, umierać z czego, przepadł za czym: Zdechł na grosz, na łakoci, na nowiny. Troc. Zdechł na grosz, na łakoci, na nowiny i t. d., bardzo żąda. Dudz. Łakomy zdechł na grosz Kn. (=dałby ś. powiesić). Łakotliwy zdechł na łakoci. Kn. Zdechł na nowiny, nowin rad słucha. Kn. Teraz słudzy na próżnowanie albo mitrężenie zdechli. Petr. Zdechł na zysk, na nowiny. Otw. S. Przen.: Zdychał derwisz z widzenia tak pięknej urody. Otw. S. (=namiętność go pożerała). 3. cukier. (o karmelu) stracił klarowność, (o kandzynie) został w zbyt grubej warstwie na cukierku (zbrzydować).

× Zdechnienie, a, btm., p. Zdechnięcie.
Zdechnięcie, a, btm., × Zdechnienie czynność cz. Zdechnąć.

[Zdechnięty] p. Zdechły.
[Zdechnięty] p. Zdechły.
Zdecydować, uje, ował co = decydując ustalić; wydać decyzję co do czego i przez to załatwić, skończyć ostatecznie; postanowić o czym: Jak pan to zdecydujesz? Z. ś. l. na co = powziąć decyzję co do czego, odważyć ś. na co, zdeterminować ś.: Z. ś. na kupno, na odjazd. 2. rozstrzygnąć ś., być zdecydowanym: Dziś mój los ś. zdecyduje.

1. Zdecydowanie, a, btm., czynność cz. Zdecydować.

2. Zdecydowanie przys. od Zdecydowany.
Zdecydowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdecydować ś.

Zdecydowany 1. im. od Zdecydować. 2. który ś. zdecydował, zdeterminowany, determinowany, gotowy na wszystko, zryzykowany: Była zdecydowana na wszystko, byle... Bał.

Zdecyfrować, uje, ował dojsz znaczenia cyfrowanego pisma, odcyfrować: Z. depeszę. A force przypatrywania ś. zdecyfrowałem, że mi pisze o Cyryjakusie, który w tych dniach, pożegnawszy ś. z Giżyckim, wyjeżdża. Drz.

Zdecyfrowanie, a, btm., czynność cz. Zdecyfrować.

† Zdefalkować, uje, ował wytrącić, potrącić. L. Z. z tego, co kto płaci.

† Zdefalkowanie, a, btm., czynność cz. Zdefalkować.

[Zdefeciec, eje, al] zbiednieć, zubożeć.

[Zdefecienie, a, btm.] czynność cz. Zdefeciec.

Zdefektować, uje, ował uszkodzić, zdekompletować: Zdefektowany egzemplarz, któregoby nawet antykwaryusz nie kupił. Gaw.

Zdefektowanie, a, btm., czynność cz. Zdefektować.

Zdeferanowany?: Jeżeli ś. oddawał temu (pisanu) z zamiłowaniem, to ś. trzęsie zdeferowaną ohydą rozkoszy. Dan.

Zdefigurować, uje, ował Zdeformować wypaczyć, wykołować, zeszczyć na figurze, na formie, pozabawić zgrabnej figury, np. przez strój dziwaczny, niezgrabny: Przeszłość nasza jest zupełnie zapomnianą i zdefigurowaną. Krasz Piękna panna prawie bezwiednie poszła za zdeformowanym kształtem kobiecem. Kow.

Zdefigurowanie, a, btm., czynność cz. Zdefigurować.

Zdefiniować, uje, ował co = ustalić ostatecznie znaczenie czego przez ścisłą definicję, określić: Fantastyczne gierlandy kwiatowe, których nawet najbieglejszy botanik nie potrafiłby Z. Rol. Jeden pojmuje wyraz siła, jak mu każe nauka, drugi podciąga podeń najrozmaitsze, bliżej nie zdefiniowane pojęcia. Bog.

Zdefiniowanie, a, btm., czynność cz. Zdefiniować: Z. tej normy nastąpi zapewne kiedyś. Jeż.

Zdeformować, uje, ował p. Zdefigurować.

Zdeformowanie, a, btm., czynność cz. Zdeformować.

Zdefraudować, uje, ował sprzeniewierzyć, przemyścić: Przy nim znalezione prawie wszystkie zdefraudowane sumy.

Zdefraudowanie, a, btm., czynność cz. Zdefraudować.

Zdegenerować, uje, ował p. Wynaturzyć: Zdegenerowana część piękna wogóle. Krasz.

Zdegenerowanie, a, btm., czynność cz. Zdegenerować.

Zdegenerowany zwyrodniały.

Zdegradować, uje, ował obniżyć z wyższego stopnia hierachji na niższy: Z. urzędnika, oficera. Zegradowanie, a, btm., czynność cz. Zdegradować.

Zdegustować, uje, ował obrzydzić.
Zdegustowanie, a, btm., czynność cz. Zdegustować.

[Zdejmać, a, al i Z. ś.] p. Zdjąć.

[Zdejmanie, a, btm.] czynność cz. Zdejmać.

[Zdejmanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zdejmać ś.

[Zdejmić, i, il] p. Zdjąć.

[Zdejmienie, a, btm.] czynność cz. Zdejmić.

Zdejnować, uje, ował i Z. ś. p. Zdjąć.

Zdejnowanie, a, btm., czynność cz. Zdejnować.

Zdejnowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdejnować ś.

[Zdejmywać, a, al i Z. ś.] p. Zdjąć.

[Zdejmywanie, a, btm.] czynność cz. Zdejmywać.

[Zdejmywanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zdejmywać ś.

Zdekadencienie, a, czynność cz. Zdekadenciec.

Zdekadenciec, eje, al stał ś. dekadentem a. dekadencim: Tak zdekadenciał, że go trudno było poznać w wybladłym alkoholiku. Piąt.

Zdekadentyzmować, uje, ował nacechować dekadentyzmem: Wlewali w ideę piękna źródła zdekadentyzowanej chorobliwie fantazji Piąt.

Zdekadentyzmowanie, a, btm., czynność cz. Zdekadentyzmować.

Zdekatyzować, uje, ował p Stąpić pod 6.
Zdekatyzowanie, a, btm., czynność cz. Zdekatyzować

Zdeklarować, uje, ował l. co = oświadczyć, obwieścić, o nająć, obiecać, przyrzec, zadeklarować, wystąpić z ofertą, oświadczyć ś. z gotowością zrobienia czego, Z. ś oświadczyć ś. z gotowością, ofiarować ś., zaufiarować ś., zgubić ś., zdecydować ś., powziąć postanowienie, wyjawić je: Zdeklarowała ś. wyjść za niego. Księżę Modeny zadeklarował ś. jako wróg armji francuskiej Żer. Ten ś. zadeklarował i o panny rękę tegoż dnia prosić ś. gotował Tet. Przen.: Oświadczył doktor państwu, że warjacja ś. zupełnie zadeklarowała And. (= rozwinęła ś. do stanu normalnego; ujawniła ś. w zdecydowanej formie).

Zdeklarowanie, a, btm., czynność cz. Zdeklarować.

Zdeklarowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdeklarować ś.

Zdeklarowany l. im. od Zdeklarować. 2. który ś. zadeklarował, zdecydowany, zgadzający ś., zeterminowany: Z. kochanek. 3. przen. jawny, formalny, skończony: Z. złodziej, wróg. Tak zwany stan rycerski stał ś. zadeklarowanym przeciwnikiem środków i zamysłów rycerskich. Szaj.

Zdeklasować, uje, ował wytrącić poza granice właściwych klas: Rzesze zdeklasowane są luźnym piaskiem, który, choć nie zatracił poczucia społecznego, jednakże słabo jest związany ze społeczeństwem. Rewolucja, zamierzając ś. na burżuazję i czynowników, trafiła w zdeklasowanego inteligenta, owego tworu pośredniego między rzeczywistym panem a istotnym żołdatem.

Zdeklasowanie, a, btm., czynność cz. Zdeklasować.

Zdekompletować, uje, ował co = uszkodzić kompletność czego, zepsuć komplet czego: Z. zbiór, Część Niemców wychodzi z sali, by Z. komisję.

Zdekompletowanie, a, btm., czynność cz. Zdekompletować.

Zdekoncertować, uje, ował, Zdekonfituować kogo = zbić go z toru, z pantafyku, zmieszać, pomieszać, zammarasować, zaalterować; zaafrować; zażenować, zawstydzić: To go zdekoncertowało, i nie miał chęci mówić dalej. Bał. Z. ś. zmieszać ś., pomieszać ś., zażenować ś., zawstydzić ś., zdetonować ś.: Patrzył na niego długo niezdekoncertowany. Korz.

Zdekoncertowanie, a, btm., czynność cz. Zdekoncertować.

Zdekoncertowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdekoncertować ś.

Zdekonfituować, uje, ował p Zdekoncertować. Zdekonfituowanie, a, btm., czynność cz. Zdekonfituować.

[Zdekować, uje, ował] p. Zdechnąć: Ani wie-przek tak od noża pilno nie zdekuje. (Bajki Sa-bałówce).

[Zdekowanie, a, btm.] czynność cz. Zdekować.

Zdekretować, uje, ował zawyrokováć, orzec, zapinować: Przyszli tylko, by ruszywszy ramionami, Z. po francusku, że teatr był bardzo nędzny. Krasz.

Zdekretowanie, a, btm., czynność cz. Zdekretować.

[Zdel] p. Zdelka.

Zdelikacenie, a, btm., czynność cz. Zdelikacieć. Zdel kaciał p Zdelikatniały.

Zdelikatniały, Zdelikaciał który ś. stać zbyt delikatnym, który zdelikaciał: O czasy zdelikaciale i słabe! Wor.

Zdelikatnieć, eje, ał, Zdelikacieć stać ś. delikatnym, delikatniejszym.

Zdelikatnienie, a, btm., czynność cz. Zdelikatnieć.

[Zdelka, i, lm. i, Zdel] długość: Na zdelkę. = na długość, wzduż.

Zdemaskować, uje, ował kogo = оголосić go z maski, zdjąć, zdebrać mu maskę; przen. pozbawić kogo obłudnego płaszczyka, ujawnić czyje rzeczywiste a ukryte zamiary; zawstydzić go ujawnieniem jego zamiary: Julja zarumieniła ś. że zdemaskował jej plany. Bał. Z. oszusta. Ze zgrozą dowiadyje ś. Fryderyk o zdemaskowanej perfidji Francuzów. Ask. Z. ś. zdjąć z twarzy swojej maskę; przen. zdradzić ś., wydać ś. ze swemi ukrytymi zamiarami: Zdemaskował ś. tym postępkami. Na ostatnim balu hrabina zdemaskowała ś. Podrażniła zbyrnią uprzejmością, jaką niektóre panie okazywały jej ulubieńcowi, zdemaskowała ś. zbyt wyraźnie, bo chodziło jej o pokazanie, że nikt nie ma większego od niej prawa do niego. Bał. Leonowi wydawała ś. w tej chwili pani Herminja odrażającą — zdemaskowała ś. do reszty, zobaczył intrygantkę i rozpustnicę.

Zdemaskowanie, a, btm., czynność cz. Zdemaskować.

Zdemaskowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdemaskować ś.

Zdematerjalizować, uje, ował co = pozbawić stanu, charakteru materialnego, uduchowić, uduchować, zduchować: Przechodząc przez szereg coraz to szlachetniejszych form, zdematerjalizował ś. zupełnie w dziełach wieszczów naszej epoki. Mat. I.

Zdematerjalizowanie, a, btm., czynność cz. Zdematerjalizować.

Zdemilitaryzować, uje, ował pozbawić zarządzeń militarynych, charakteru militarynego: Z. teren. Z. policję.

Zdemilitaryzowanie, a, btm., czynność cz. Zdemilitaryzować.

[Zdemka, i, lm. i] bąbel na skórze.

Zdemokratyzować, uje, ował zrobić demokratycznym. Z. ś. stać ś. demokratycznym: Zdemokratyzowali ś. Francuzi. Orzesz.

Zdemokratyzowanie, a, btm., czynność cz. Zdemokratyzować: Doba zdemokratyzowania wrzeń duchowych.

Zdemokratyzowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdemokratyzować ś.: Po zdemokratyzowaniu ś. społeczeństwa, t. j. po skasowaniu przegród kastowych.

× Zdemoljować, uje, ował p. Zdemolować.

× Zdemoljowanie, a, btm., czynność cz. Zdemolować.

× Zdemolować, uje, ował, Zdemoljować przywieść do upadku, zrujnować, rozwalić, zburzyć: Zdemoljować młyn Boskiego na rzecze Pilicy. T. K.

× Zdemolowanie, a, btm., czynność cz. Zdemolować.

Zdemontować, uje, ował rozebrać na części machinę; zrobić armatę nieużyteczną przez umyślnie jej uszkodzenie. Przen.: Palestra wzięta w opiekę młodą żoną dyrektora teatru, gwardjaicy postanowili opiekę tę Z. Rol.

Zdemontowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdemontować**.

Zdemoralizować, uje, ował *przejąc zgnilizną moralną, zepsuć moralnie, sprawdzić z drogi cnoty*: Zdemoralizowany motłoch. Zdemoralizowane wojsko = zbuntowane, wyszłe z karbów subordynacji, obalamucone namową do niekarności. Ta kupa zbita, za lada alarmem skłonna do ucieczki, zdemoralizowana, przerażona. Sienk. Z. ś. zepsuć ś., upaść moralnie, zejść z drogi cnoty.

Zdemoralizowanie, a, bfm. l. czynność cz. **Zdemoralizować** 2. demoralizacja, stan tego, co zostało zdemoralizowane a. co ś. zdemoralizowało; zgnilizna, gangrena moralna; upadek moralny, zepsucie.

Zdemoralizowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zdemoralizować** ś.

× **Zdenacjonalizować**, uje, ował p. **Zdenacjonalizować**.

× **Zdenacjonalizowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zdenacjonalizować**.

Zdenaturalizować, uje, ował, **Zdenaturalizować** kogo = *wynarodowić, pozbawić cech narodowych, charakteru narodowego*: Cudzoziemskie pomysły nie zdenaturalizowały go. Krasz. Z. ś. *wynarodowić* ś.: Uczucia moje dziecinne tak ś. powikłały i zdenaturalizowały. Kaczk.

Zdenaturalizowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdenaturalizować**.

Zdenaturalizowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zdenaturalizować** ś.

Zdenerwować, uje, ował kogo = *rozdrażnić, osłabić na nerwach, przyprawić o rozstrój nerwowy*. Z. ś. *rozdrażnić* ś., *osłabić na nerwach*: Im bardziej publiczność jest zdenerwowaną, tym bardziej rządowi wypada być przezornym.

Zdenerwowanie, a, bfm. l. czynność cz. **Zdenerwować** 2. stan tego, który został zdenerwowanym, a. który ś. zdenerwował, rozstrój nerwowy, rozdrażnienie nerwów.

Zdenerwowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zdenerwować** ś.

[Zdenki, ów, blp.] reszta strawy na dnie garnka lub misy.

[Zdenowa] *nanowo, od początku*.

× **Zdenuncjować**, uje, ował kogo = *zadenuncjowawszy zdać go komu, zdradzić go*. Krasz.

× **Zdenuncjowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zdenuncjować**.

× **Zdeorganizować**, uje, ował p. **Zdeorganizować**.

× **Zdeorganizowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zdeorganizować**.

[Zdep, a, lm. y] *gałgan, lichota*, (o koniu) *zdechłak*: Takigom zdepą kupił.

× **Zdepansować**, uje, ował *wydać, wyłożyć, wyeksponować na co pieniądze; strwonić pieniądze*.

× **Zdepansowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zdepansować**.

! **Zdepeizować**, uje, ował kogo = *zmieszać, wywieść w pole*: Mój Wincenty zdawał ś. być zdepeizowanym. Orzesz.

! **Zdepeizowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zdepeizować**.

Zdepesować, uje, ował *rek wymierzyć, ile ze skóry da ś. wykrajać rękawiczek*.

Zdepesowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdepesować**.

Zdeponować, uje, ował *złożyć jako depozyt, do przechowania*: Z. pieniądze w banku.

Zdeponowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdeponować**.

Zdepopularyzować, uje, ował kogo = *zrobić niepopularnym, pozbawić go popularności = wzięcia*: Z. kogo w oczach publiczności. Z. ś. *narazić* ś. *na niepopularność, stać ś. niepopularnym, stracić popularność, zniechęcić do siebie masy*.

Zdepopularyzowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdepopularyzować**.

Zdepopularyzowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zdepopularyzować** ś.

Zdeprecjonować, uje, ował p. **Zdeprecjonować**. **Zdeprecjonowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zdeprecjonować**.

Zdeprecjować, uje, ował, **Zdeprecjonować** *obniżyć wartość*: To, co by wypadło dopłacić do zdeprecjonowanych pieniędzy, zacieżyłoby fatalnie, zwłaszcza na skarbie węgierskim. Smarz. On zdeprecjonował akcje cukrowni w Dobroskokach, a potem zakupił je sam. Grusz.

Zdeprecjowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdeprecjować**.

Zdeptać, ce a. cze, *tal deptać zbić, siloczyć, zmiąć; stratawać*: Do prasy jagody włożone naprzód mają być zdeptane. Trzye. W Bogu dokażemy rycerstwa, a Ten zdepcę sprzeciwniki nasze. Bud. (Bóg podepcę nieprzyjaciół nasze. B. G). Przen: *sponiewierać, mieszać z błotem, znieważać*: Ten prawdziwie piekielny trybunał (inkwizycji) zdeptał i połamał prawa Boga, towarzystwa i ludzkości. Sniad. Pobieli hetmani, zniesione wojska, zdeptana sława narodu. Sienk. Postanowił sam na czele wiernych szkockich regimentów Z. ogień w zarodku. Sienk. (= *zduś, silumić*). „Niech cię kaczki zdepczą“ (więcej okrzyk podziwu, niż złośliwa klątwa) = *nie bój ś!*: Sliczną była Andzia, niech ją kaczki zdepczą. Jun.

Zdeptanie, a, bfm., czynność cz. **Zdeptać**.

[Zder, Wzder]: Na Z. komu robić = *na złość, na przekor*.

Zderabinizować się, uje ś., ował ś. *zerwać z rabinizmem*: Żyd dzisiejszy musiałby ś. wprzód Z., zanimby ś. mógł zasymilować.

Zderabinizowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zderabinizować**.

Zderanżować, uje, ował *pomieszać, pokręcić*: Coś ś. tam zderanżował, bo bardzo są smutni. Dęb. L... który go z obu stron w twarz pocałował, perukę mu „zderanżował“, jak powiadał, wyściaskał go. Krasz. (= *stargał, skrzywił*).

Zderanżowanie, a, bfm., czynność cz. **Zderanżować**.

[Zderó, i, lm. e]?: O jarach na zderciach przy granicy pruskiej nie wiemy, gdzie one były. Krzyw.

[Zderdać, a, al] *zrobić masło w kierzni*.

[Zderdanie, a, bfm.] czynność cz. **Zderdać**.

Zderka, i, lm. i stol. *złarte ostrze noża, które zebrud należy, ostrząc nóż; drut, grat na ostrzu*.

× **Zderutować**, uje, ował kogo = *zbić z terminu, z tropu, wprowadzić w błąd, oszukać, obalamucić*. Z. ś. *zmieszać* ś., *zbić* ś. *z tropu, oszukać* ś.: Matka zderutowana grzecznością panny. Korz. Zmieszał ś. prawie i zderutował, po chwili jednak rzekł... Korz. Nje dała ś. Z. tą nieruchomością gospodarza domu. Orzesz. A djabli go tam wiedzą, jak dalej! odpowiedział zderutowany młodzieniec. Orzesz.

× **Zderutowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zderutować**: Dla przyzwyczajenia i zderutowania opinii opuściła go, ale wkrótce do niego powróci. Korz.

× **Zderutowanie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zderutować** ś.

Zderzac, a, ał i Z. s. p. Zderzyć.
Zderzak, a, lm. i odbijak, bufor u wagonu kolei
żelaznej: Pochwycony zastał przez zderzaki
i zgnieciony.

Zderzakowy kol. przym. od Zderzak: Denko
zderzakowe, p. Denko. Obsada zderzakowa,
gilza.

Zderzanie, a, bfm., czynność cz. Zderzać.

Zderzanie się, a s., bfm., czynność cz. Zderzać s.

Zderzenie, a, lm. a i. czynność cz. Zderzyć.
2. p. Zderzenie s.

Zderzenie się, a s., bfm., czynność cz. Zderzyć
s.; niek. Zderzenie karambol: Z s. wagonów na
kolei. Z. s. boczne = zawalenie, starcie s., po-
trącenie s.

Zderzyć, y, ył, nied. Zderzać i. zbić w kupę
uderzeniem, uderzyć jedno o drugie: Co było
znakiem, że wnet kopjami zderzą. Sienk. 2,
[Z.] uderzyć: Sobakę Z. Z. s. zbić s. w kupę
uderzeniem, zetrzeć s., zetrknąć s. gwałtownie: Wa-
gony kolejowe zderżyły s. o siebie. Gdy oni
skoczą ku sobie zdało s., że dwie razem zder-
zają s. góry. Pot. Była rzecz trudna ręcznych
zażyte broni, w żartkim locie już s. zderzających
koni. Pot. Jagniątko młode, skacząc przeciw
sobie, zderzają s. w nieporożyste czoła. Pot.
Barany zderzają s. rogami (= tryksają s.).

× Zdespektować, uje, ował kogo, co = ubliżyć.
uchylić, przynieść mu ujmę: Co dwór przez głu-
pie rządzienie s. kogo z ludzi zdespektuje a.
obrazi. Spas.

× Zdespektowanie, a, bfm., czynność cz. Zdespek-
tować.

Zdesperować, uje, ał o kim, o czym = stracić
wszelką nadzieję, zwątpić, odlać s. rozpaczy.

Zdesperowanie, a, bfm., czynność cz. Zdespe-
rować.

Zdesperowany i. który stracił wszelką nadzieję,
który s. oddał rozpaczy, rozpaczony. 2. co do któ-
rego stracono nadzieję, zrozpaczony, beznadziejny,
przepadły, stracony: Widząc, że sprawa ta zdespe-
rowana... Tw. Rzeczy zdesperowana przeciw
wodzie płynąć. Tw.

Zdestylować, uje, ował sklarować destylując.

Zdestylowanie, a, bfm., czynność cz. Zdesty-
lować.

× Zdeszarżować, uje, ował wystrzelić, aby s.
pozbyć naboju.

× Zdeszarżowanie, a, bfm., czynność cz. Zdeszar-
żować.

† Zdeszenie, a, bfm., czynność cz. Zdeszyć.

† Zdeszenie się, a s., bfm., czynność cz. Zde-
szyć s.

† Zdeszyć, y, ył i † Z. s. p. Zdysać.

Zdeterminować się, uje s., ował s., Zdeter-
minować zdecydować s. na wszystko, odważyć s.,
zryzykować s., przygotować s. na wszystko: On na
przyrzeczenie lub na rekuzę zdeterminował.
Chodź.

Zdeterminowanie, a, bfm., czynność cz. Zdeter-
minować.

Zdeterminowanie się, a s., qtm., czynność cz.
Zdeterminować s.

Zdeterminowany p. Zdecydowany: Wybrali
z pomiędzy siebie dwunastu ludzi co najspryt-
niejszych i najwięcej zdeterminowanych. Kaczk.
Wątpliwość w osiągnięciu korony wstrzymy-
wała książąt saskich od więcej zdeterminowanych
kroków. Puł. (= stanowczych, rozpaczliwych).

Zdetonować, uje, ował i. kogo = sprawić, że
spuści z tonu, upokorzyć, zbić go z terminu,

zmieszać, pomieszać, zaalterować, zdekoncertować,
zawstydzic, zażenować, zakłopotać, zaambrosować.
2. teatr. zaśpiewać fałszywie, spaść z tonu, nie
dociągnąć lub przeciągnąć. Z. s. spuścić z tonu,
zmieszać s., zażenować s., zakłopotać s., zaambro-
sować s.: Bynajmniej tym nie zdetonowana, po-
trząsała ciągle mą ręką. Orzesz.

Zdetonowanie, a, bfm. i. czynność cz. Zde-
tonować. 2. a. Zdetonowanie s. stan osoby, którą
zdetonowano, a. która s. zdetonowała.

Zdetonowanie się, a s., bfm., Zdetonowanie
czynność cz. Zdetonować s.

Zdetronizować, uje, ował kogo = złożyć go z tro-
nu. pozbawić go władzy monarchiej.

Zdetronizowanie, a, bfm., czynność cz. Zdetro-
nizować.

× Zdetrunkować, uje, ował potrącić, odtrącić:
Z. smę. należność.

× Zdetrunkowanie, a, bfm., czynność cz. Zdetrun-
kować.

Zdewastować, uje, ował spustoszyć, zniszczyć:
Jak zdewastuje Krzemień, to nie będzie miał
z czego płacić. Sienk. Opracował i wyłożył
program oraz instrukcję dla gospodarki w ma-
jątkach zdewastowanych.

Zdewastowanie, a, bfm., czynność cz. Zdewas-
tować.

× Zdewinkować, uje, ował zobowiązać, zjednać,
ująć, zniewolić: Niespodziewanym dobrodziej-
stwem chcąc Z. Kurzenieckiego, deputata piń-
skiego, wraca mu tę protestacją. Mat. Zdewin-
kowałaś sobie, jasnie oświecona księżno, serce
Boskie, zdewinkowałaś afekty niebieskie. Wjs.

× Zdewinkowanie, a, bfm., czynność cz. Zdewin-
kować.

× Zdeżolować, uje, ował p. Zdyżelować.

× Zdeżelowanie, a, bfm., czynność cz. Zdeżo-
lować.

[Zdezerterować, uje, ował] p. Zdezerterować.

[Zdezerterowanie, a, bfm.] czynność cz. Zdezer-
terować.

Zdezerterować, uje, ował [Zdezertować, Zdezen-
terować] zbiec: Z. z wojska. Chociaż zdezer-
terował od łóża chorego, do winy s. nie poczuwał.
Krasz. Takem s. śpieszyła ze strachu, byś pan
nie zdezerterował z posterunku, zem nawet nie
zmieniła kostjumu. Kon.

Zdezerterowanie, a, bfm., czynność cz. Zdezer-
terować.

[Zdezertować, uje, ował] p. Zdezerterować.

[Zdezertowanie, a, bfm.] czynność cz. Zdezer-
tować.

Zdeorganizować, uje, ował, × Zdeorganizować
i. rozprząc, zaprowadzić nieład, nieporządek: Spo-
łeczeństwo zamieniłoby s. w bandę zdeorgani-
zowanych manjaków-gienjuszów. Kńcz. 2. po-
zbawić zmysłów przy magnetyzowaniu.

Zdeorganizowanie, a, bfm. i. czynność cz.
Zdeorganizować. 2. p. Deorganizacja.

Zdezorjentować, uje, ował zbić z tropu, zmieszać.

Zdezorjentowanie, a, bfm., czynność cz. Zde-
zorjentować.

Zdezorjentowany zbity z tropu, nie mogący s.
zorjentować, połapać: Jestem l. i nie wiem, co
począć. Krasz.

Zdezynfekować, uje, ował co = poddać dezyn-
fekcji: Z. ubranie, mieszkanie. Stary kanał
miejski ma być w części dolnej zasypany i zde-
zynfekowany.

Zdezynfekowanie, a, bfm., czynność cz. Zdezyn-
fekować.

Zdębiać, a, al i Z. ś. p. Zdębić.
 Zdębiały który zdębiał, stwardniały, zastygły:
 Kartofle zdębiałe. Wino zdębiałe. Krasz.
Zdębianie, a, blm., czynność cz. Zdębiać.
 Zdębianie się, a ś, blm., czynność cz. **Zdę-
 biać ś.**

Zdębić, i, il, nied. Zdębiać, Zdebować I. stwar-
 dzić jak dąb. 2. skórę = zgarbować, wyprawić korą
 dębową. Przen.: Z. komu skórę = wygarbować = wy-
 łoić, wygrzmocić. zerznąć, ściwyczyć, wyokłudać, zhić,
 stalarować. Z. ś. stanąć dęba, wspiąć ś.: Złękła
 szkapą zdębiła ś. Słow. Woda stała, zdębia ś.
 cofnięta. Słow. (= spiętrzyła ś., skłębila ś.).
 I myśli ś. trwogą twój koń nie zdębia. Słow.
 Te trzy mary koniowi memu zdębianemu stały
 na drodze. Słow. Ma odwagę spełniania czynów,
 od których włosy zdębiłyby ś. nawet. Mic.

Zdębić, eje. al I. stać ś. twardym, zatwardzić,
 zadębić: Kartofle, ostygszy, zdębiały (= skol-
 czały). [Zdębiało zboże na wiosnę = zagaędziało,
 słumilo ś. w megietacji]. Przen.: zdętwić, ska-
 mienieć, osłupić: Z. z przerażenia. 2. dostać
 smaku drewnego: Wino zdębiało.

Zdębienie, a, blm. I. czynność cz. Zdębić. 2.
 czynność cz. **Zdębić.**

Zdębienie się, a ś, blm., czynność cz. Zdębić ś.
 Zdebować, uje, al I. p. **Zdębić. 2. gm. dać**
 dęba = uciec, dać drapaką, drapać.

Zdębowanie, a, blm., czynność cz. Zdebować.

Zdęcie, a, blm., czynność cz. Zdać.

† **Zdęzenie, a, blm, czynność cz. Zdeżyć.**

† **Zdężyć, y, ył p. Zdążyć.**

Zdjablenie, a, blm, czynność cz. Zdjablić.

Zdjablić, i, il zmienić w djabła, zrobić djabłem:
 Twardowski, Boruta, Rokieki i t. d., wszystko
 to złaucha, których zdjabliła fantazja naro-
 dowa. Darow.

[Zdjachla] dużo.

Zdjąć, zdejmię, a. [zdyjnię, syjmię, sejmie, symie,
 zjemie, zdjymnie], zdejmięsz a. [zdyjoies], zdej-
 miemy a. [styjeniem], zdejmię a. [zdyimia], zdjąłem
 a. [sjanek, sjonek], zjął a. [zdjon, zdzion, zniął,
 sjan, sjon, sjón, styjon, symul], zdjęłam a. [sjenam,
 sjenam], zdjęła a. [zdjena, zdyjena, zdiyna, sjęła,
 zdjęła a. [zdjeni, zdyjeni, styjeni], zdjęły a. [zjęny,
 sjeny, sjęny], rozk. zdejmi a. [sejm], zdejmię a
 [sejmij], zdejmięta a. [zdejmita], † **Zdnąć; [Zdyjąć,**
 Sjąć, Styjąć, Zejmieć, Snic], nied. **Zdejnować,**
 [Zdejmywać, Zdyjmac, Zdyjmac, Zdejmac, Zdjimac,
 Zejmować, Sjimować, Syjmować, Symować],
 † **Zymać I. wziąwszy wziąć precz; zebrać; wziąw-
 szy precz usunąć; usunąć z czego:** Zdjął pierś-
 cionek z palca, obrazę ze ściany. Troc. Zdejmię
 talerze ze stołu. Troc (= sprzątnij). Kto ś. na-
 winie, wydrą z koźnehów, z butów zdnią. Piotr.
 (= wyciąć, obetrą). Zdjąłeś ze mnie ciężar wielki.
 Troc. (= uwolniłeś mię od niego). Przen.:
 Zdjąłeś mi kamień z serca. Zdejmię tę kartę,
 ten napis wcale jest nie do rzeczy, trzeba tu
 inny zawiesić. L. Z. koźuch z mleka (= zebrać).
 Śmietana z mleka zdjęta. L. Z co z nitki. L.
 (= zeulec, ściągnąć, zsunąć, zdziąć). Opuszcza
 skórę, u rzeźnika, zdejnować skórę z bydłęcia.
 Mag. (= zdzierać). Sida ich, co ś. zdają na
 twarzy piękniemi, ale zdjym im maskarkę, aż
 oni szpetnemi. P. Koch. Od południa do wie-
 czora ciągle kładłem i zdejnowałem suknie. L.
 Z. obuwie = zzuć, ściągnąć. [Zdejma nie zdejmu-
 jący (= nie zdejmujący)]. Z. przed kim czapkę,
 kapelusz. Troc (= odkryć głowę, uklonić mu ś,
 uchylić czapki, kapelusza). Jakby ich nie poznał,

i czapki nie chciał Z., słowa dobrego nie dał. L.
 Przed wacpanem i czapki Z. nie chce. Boh.
 Przyszedeś do tego kresu wzgardy, iż nikt
 przed tobą czapki nie zdjął. Węg. Jeśli po-
 tykam konsula, nie nie opuszczę, co do uczi-
 wości wyrządzenia przynależy: zsiędę z konia,
 zdmę czapkę, zstąpię z drogi. Warsz. Czy mi
 nie każesz kapelusz Z, he? L. Bierza ś. za
 czapkę, ale jej nie zdejmuję. L. Wchodząc do
 kościoła, czapki nie zdejmował. Skar. Wygląda,
 jak z Krzyża zdjęty. (= jak pasyjka, bezwładny
 z wycieńczonej). Te włoski złote i tak dzisiaj
 święte, w mogiłę z główki maleńkiemu zdjęta.
 Słow. (= ścięte). (Piłona namiotu) były jak
 próchna, z ludzkich trumien zdjęte. Słow. Za-
 klinam ciebie, zdejm zawoje z głowy! Słow.
 Przen.: Z. z kogo co = uwolnić go od czego. Prośli,
 aby zdjęł z nich jarzmo greckie Leop. (aby
 wybawieni byli z jarzma. B. G.). Dopomoże upa-
 dłemu: zdejmie z nich licheń, zamierzy srogą
 pomstę. Kochan. Z. z kogo kłatwę, czary. Z.
 areszt z czego (= uwolnić co od polównego na
 czym aresztu). Zdawaćby ś. mogło, że obłężenie
 już zdjęte. Sienk. Z. komu kataraktę z oka.
 Przen.: Z. drut z ostrza = zebrać, zeszlifować
 grubą kant, brzeg jego, obciągnąć go. Z. z kogo
 maskę pośmiertną. (= urobić ją na twarzy
 nieboszczyka). Z. plan = wymierzyć i nakreślić
 rzuty gruntu, ogrodu, budowli i t. d. Jak trak-
 tują żołnierza! złote mu obiecują góry, a potem
 kija nie zdejmują z niego. L. (= nie przestają go
 okładać kijami). Teraz, według swojego zdania,
 nie zdejmuj karania ani łaski z grzbietu mego,
 do upodobania Twego. Groch. Okażę drogę,
 której ś. masz trzymać, a oka swego z ciebie
 nie chcę zymać. Kochan. (= spuszczać). I to
 jest jeden sposób miłosierdzia bogów, gdy kogo
 przedko zdejmią z świata. Górń. (= zabiórą). 2.
 kogo = przejąć, wziąć, ogarnąć, ovladać, opanować,
 opaść, oblecieć, przerazić, przeszyć, napaść, prze-
 niknąć, przejść, poruszyć, wzruszyć: Ledwo wsko-
 czył w rzekę, gdy zbyteczne zimno onej, zdjąw-
 szy go nagle, tak przyrodzone ciepło w nim za-
 tłumiło, że tonąć począł. Ustrz. Gdy szły chorąg-
 wie pod miasto rozwite, wszystkich okrutna
 trwoga zdejnowała. P. Koch. Młodzieniaszek je-
 den, wsadzony do więzienia, tak wielką był
 zdjęty bojaźnią, iż omdlał i krwią ś. pocił. Boh.
 Serec moje strach zdejmuje, i drzę cała, jak
 w odmęcie. L. Ciekawością zdjęty widzenia
 obozu, pośpieszyłem tam. L. (= wiedziony, po-
 wodowany). Strach go zdjął (= obleciał). Tak
 ciężką chorobą jest zdjęty, że go doktorowie
 odstąpili, rozumiejąc, iż ś. z niej nie miał wy-
 leżeć. Birk. (= złożony, złamany, dotknięty, na-
 padnięty, zaskoczony). Często, onemi pracami
 i starością zdjęty, choroby cierpiał. Skar. Głodem
 zdjęci. Ocz. Zdejmuje, zdmuje mię żal, gniew,
 strach. Troc. Zdjęty miłością. Troc (= rozmar-
 zony miłością). Snem głębokim zdjęta. Hof.
 (= ujęta). Nalazła syna swego miłego, jak zdjęty
 płaczem ogromnym leżał na Patrokia ciele. Ryd.
 Słusna na taką urodę ś. zapatrywał, do której
 tesknica oczy zdejmuje. Troc. Zdjął mię smutek,
 gdy m ujrzał w chmurach ciemnych losu dwie
 istoty cierpiące bez jęku, bez głosu. Słow. 3.
 fot.: Z. fotografię z kogo, z czego = sfotogra-
 fować kogo, co, sportretować zapomocą fotografii,
 dokonać zdjęcia fotograficznego, odfotografować
 kogo, co. 4. karc.: Z. karty = rozdzielić talję na
 dwie części, ażeby je przełożyć, zebrać karty. 5.
 przed.: Zdejnować pełne kopki przedzy z samo-

prześnić etagłych i nieciarek = *odciągać, ściagać*. Trj. **Z. ś. 1.** Zdejmować ś. = *być urządzonym do zdejmowania, móc być zdejmowanym*: Ta skówka zdejmuje ś. **2.** [Z. ś.] *zdyć z siebie ubranie, rozebrać ś., zwolec ś.* **3.** × Z. ś., × **Wzdyć** ś. (o wodzie) = *wzbrać, wzdyć ś., przybrać, nabrznieć, podnieść ś., nabrać*: Strużka, z ściekłych wód zdjęta nabięta puchliną, w niezbędne płynie morza z ogromną danią. Zabł. **4.** *zebrać ś., zabrać ś., powstać, ruszyć ś.*: Wojska zdjęty ś. z leż i poszły w marsz. Jeż. **5.** † Z. ś. za co, o co = *ująć ś., upomnieć ś., wstawić ś.*: Za okręty greckie męźnie ś. zdejmował, gdy Trojanie na nie następowali. Otw. A wymowa ma, jeśli mam jaką, com teraz o pana ś. zdejmował nią a o was nieraz. Otw. O krzywdę ś. zdejmuję człowieka ubogiego. Ryb. **6.** fot. *odfotografować ś.*: U kogoś ś. zdejmowała?

[Zdjena] p. **Zdjąć**.

[Zdjeni] p. **Zdjąć**.

Zdjęcie, a i. btm., czynność cz. **Zdjąć**: Z. z krzyża. Trwożą go tych główek niezdzjećiem z krzyży. Słow. **2.** lm. a *rysunek wprost z osoby, z przedmiotu zrobiony, plan miejscowości w takiż sposób sporządzony*: Geologiczne zdjęcia kraju prowadzone będą dalej. Z. fotograficzne = *fotografja kogo, czego*. **3.** garb.: Z. skóry z bydłęcia = *szlachunek skóry*. **4.** przed. *pełny nawój niedoprzedu, przedzły lub nici, zdjęty jednocześnie z całej odnośnej maszyny, t. j. z niedoprzednicy, samorzęcznicy, niciarki i innych, obciąż. Trj.*

Zdjęcie się, a ś., btm., czynność cz. **Zdjąć** ś.

[Zdjimać, a, a] i Z. ś.] p. **Zdjąć**.

[Zdjimanie, a, btm.] czynność cz. **Zdjimać**.

[Zdjimanie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zdjimać** ś.

[Zdjimta] p. **Zdjąć**.

[Zdjon] p. **Zdjąć**.

[Zdjymnie] p. **Zdjąć**.

† **Zdłabić, i, il** p. **Zdławić**.

† **Zdłabienie, a, btm.**, czynność cz. **Zdłabić**.

† **Zdłabienie się, a ś., btm.**, czynność cz. **Zdłabić** ś.

Zdławić, i, il, † Zdłabić *zdusić, udusić, zadusić, udawić, × załawić, załawić, udlawić*. Przen. *zgnębić, zjeść*: Tuśmy usiedli, gdy nas wojna zdłabi, skoro Focca w popiół ogień stoczy. Chr. Herkules dwa węże zesłane od maceochy zdławił. Dm. Niech te czasy cholera zdławił! Jord. Potąd ś. z nim pasuje, pokąd nie zdławi. Ork. I tak mi Bóg na wstępie życia grozą grzechu kazirodziej myśli piersi zdławił. Brt. Drżącemi ustami i zdławionym szepciem nazwał siebie głupcem, idjotą, warjatem. Orzesz. **Z. ś. zgnębić ś., zadusić ś., udusić, ś., udlawić ś., zadławić ś., załawić ś.**: Siada, lecz zawsze gniewny polykając całkiem, ledwie ś. nieskasanym nie zdławił kawałkiem. Węg.

Zdławienie, a, btm., czynność cz. **Zdławić**.

Zdławienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zdławić** ś.

[Zdłub, u, lm. y] część *sani*.

Zdłubać, bie, hał, nied. **Zdłubywać** i. **dłubiąc zerwać**: Z. strupek. **2.** *dłubiąc zrobić; zmajstrować*.

Zdłubanie, a, btm., czynność cz. **Zdłubać**.

Zdłubywać, uje, ywał p. **Zdłubać**.

Zdłubywanie, a, btm., czynność cz. **Zdłubywać**.

[Zdłuża, y, lm. y] p. **Zdłuż**.

[Zdłuż] na *długość, wzdłuż*: Długa niezmiernie, czasem na półtora chłopca Z. Tet.

[Zdłuż, y, lm. e, Zdłuże, Zdłuża] p. i. **Dłużnica**

× **Zdłużać, a, ał** p. **Zdłużyć**.

× **Zdłużanie, a, btm.**, czynność cz. **Zdłużać**.

[Zdłuże, a, lm. a] p. **Zdłuż**: Zdłuża w barciach były zastawiane śniatami, t. j. przybitami na zdłużie klockami, a z nich każdy nadto trzema kunami bywał przymocowany Gac

× **Zdłużenie, a, btm.**, czynność cz. **Zdłużyć**.

[Zdłużenie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zdłużyć** ś.

* **Zdłużnia, i, lm. e** gór.: Z., wyraz ten chciało zaprowadzić na oznaczenie chodnika, zwłaszcza kierunkowego. Żab.

× **Zdłużyć, y, yl, nied.** × **Zdłużać** i. *przedłużyć, przewlec, przeciągnąć*: Chcesz Z. chwilę, która ucieka? Syrok. Jeżeli którego zdybią z naszych synów, różnym pozorem zdłużają spotkanie. Uj. **2.** *zdłużyć, odłużyć, obciążyć długami, zasargać*: Nabywszy za bezcen zdłużone majatki, byliby ś. na wieki zagnieżdżili w siedliskach wyniszczonych rodaków. Ojciec ją (= *wioskę*) zdłużył. Prusz. [Z. ś.] *sprykrzyć ś., znużyć ś.*: Onemu ś. zdłużyło.

Zdmuchać, a, ał p. **Zdmuchać**.

Zdmuchanie, a, btm., czynność cz. **Zdmuchać**: Następuje Z. wielkiego pieca, to jest zupełne zawieszenie jego czynności.

Zdmuchiwać, uje, iwał p. **Zdmuchać**.

Zdmuchiwanie, a, btm., czynność cz. **Zdmuchiwać**.

Zdmuchnąć, nie, Zdmuchać, nied. **Zdmuchiwać** i. *dmuchnąć, spędzić, rzucić z czego, zdąć*, (o wietrze) *zwiąć*: Zdmuchnij z księgi kurzawę. Troc. Strzec, by wiatry z fryzury pudru nie zdmuchały. Niem. Pierwszy Jan prochy przed nią zdmuchiwał. Sienk. Przen.: Z. jednym słówkiem tę trudność, ten zdmuchnął argument. Troc. (= *zmiotł, zniósł, zbił*). Rozumiesz, że to Z. mogą? Troc (= *w mig zrobić, wytrząsnąć z rękawa, igrać sprawić*). Myśl narodowa ujrzała, że z niej nałożone krzywdzące ją formy jedności chrześcijańskiej nagie zdmuchnięte zostały. Lel. Przen.: Z. komu z przed nosa = *sprzątnąć, zabrać mu z przed nosa*: Może ci kusy po śmierci mojej z przed nosa Z. pieniądze. Jeż. Ja tymczasem z kniaziówną do Łubniów pojedę; jeśli ci jej nie zdmuchnę, to ś. pozwolę starej babie w żarnach na osypkę zemleć. Sienk. **2.** *dmuchnąć, zgnąć; zadmuchnąć, (dmuchnąć, spędzić z niej ogień)*: Zdmuchnij świecę i śpij! **3.** *dmuchnąć, spędzić do kupy; zdąć, zwiąć*. **4.** *zł. skraść, gm. schuchnąć, chuchnąć, gwoździć*.

Zdmuchnienie, a, btm., p. **Zdmuchnięcie**. Troc.

Zdmuchnięcie, a, btm., **Zdmuchnienie** czynność cz. **Zdmuchnąć**: Szuka tylko sposobności zdmuchnięcia jej zrzeczenia. Fred. A. (= *porwanie, sprzątnięcia, skradzenia*). Była to nagroda za zrzeczenie Z. łba z karku. Jeż. (= *ściecie*).

Zdmuchnięty, Zdmuchniony im. od **Zdmuchnąć**: **Zdmuchniony** z uwiedłej gałęzi. Mick.

Zdmuchniony p. **Zdmuchnięty**.

† **Zdnić, zdejnie, zdniął** p. **Zdjąć**.

† **Zdnićcie, a, btm.**, czynność cz. **Zdnić**.

† **Zdoba, y, lm. y** i. p. **Ozdoba**: Z. niebios, matka Jezusowa. L. Witał, zdoło wielka! L. Z. na Rzym przyjęła miała z jego śmiercią i życiem. Grzech, wszystkę zdobę rzeczy zdzierając, daje mierzłość brzydką. L. **2.** [Z.] *stan poniższy*: Trzymajże ją w dobrej zdobie.

Zdobiciel, a, lm. e ten, co *zdobi, ozdobiciel, piększyciel, ubieracz, dekorator*. Troc. **Piękshyciel, Z.** *ubieracz, smukarz* Kn. Przen.: *mówca po-*

chwalny, panegirysta: Z., mówca na pochwałę czyja, piększyciel, panegirysta. Kn.

Zdobicielka, i, lm. i forma ż. od **Zdobiciel**. Troc. Z., piękoszka. L.

Zdobić, i, ii l. przyozdabiać, ozdabiać, upiększać, piększyć, krasić, dekorować; być ozdoba, służyć ku ozdobie, stroić, przystrajać, ubierać: Zdobiły go bogate szaty. Z. pannę młodą. Troc. Zdobył swój język słów dobozem. Troc. Po cztem swoim nie miałym wojsko jego zdobył. Skar. Przen.: Zdobią go wysokie przymioty. 2. co (fałszewie, zmyślnie, chytrze) = piększyć, barwić, farbować, cukrować, osładzać, pstrzyż = udawać za piękniejsze, za lepsze: Prawdę Z. nie trzeba. Kn. Zdobię co fałszewie, zmyślnie, chytrze = piększę, farbuję, cukruję Kn. Zdobię złą sprawę = udaję dobrze, udaję pięknie. Kn. Od króla posły byli, rzecz księcia fińskiego zdobyli bardzo. Bart. 3. † Z. upodobać: Ze wszystkich narodów rozmnożonych zdobyłeś sobie lud nowego Izraela. Smotr. 4. piek. przerabiać ciasto z dodatkami, jak cukier, masło, jajka, migdały. Z. ś. przyozdabiać ś., ozdabiać ś., uwiększać ś., piększyć ś., stroić ś., ubierać ś.; być ozdobionym, dekorowanym, dskorować ś., przystrajać ś.: Nie cheę ich nie cukrować, cukrować ich przodki zaeneni, kiedy ś. sami zdobyją. Rej. Próżno ś. wrona czarna pawim piórem zdobi. Stryjk. Sala zdobyła ś. na przyjęcie dostojnych gości.

Zdobidło, a, lm. a l. rzecz służąca do ozdoby, ozdoba, ornament, dekoracja. 2. narzędzie do zdobienia.

Zdobienie, a, btm., czynność cz. **Zdobić**.

Zdobienie się, a ś., btm., czynność cz. **Zdobić** ś.

Zdobina, y, lm. y bud. każdy członek służący do wewnętrznego lub zewnętrznego przyozdobienia budowli, rzeźbiony lub malowany, w stylu odpowiednim i na właściwym miejscu użyty.

[**Zdobiony**] ładny: Oczki zdobione.

Zdobniak, a, lm. i stol. l. gryzm. 2. Wiórnik Z. = strug do wyrobienia karnesów.

Zdobnica, y, lm. e druk, p. **Zdobnik**.

Zdobnictwo, a, btm. sztuka zdobienia.

Zdobniczo - p. **Zdobniczy**.

Zdobniczy przym. od **Zdobnictwo**: Sztuka zdobnicza w najwyższym swym rozwoju. Orzesz. Dzieło to w ogólności pełne smaku wytworne, dużej piękności linii i zdobniczo-artystycznej.

Zdobnie przys. od **Zdobny**: Podaj chętną rękę rytmom onym, choć nie w stroju drogotknionym, niż kto twoje zdobniej potem zabrzmi sprawy piórem złotym. Mias. Wiek twój pierwszy Z. sami zaprawowali w naukać a za młodu k nim przywykali. L.

Zdobnik, a l. lm. cy ten, co ś. trudni zdobieniem ścian, sufitów, upinaniem, dekorator. 2. lm. ki, **Zdobnica** druk. *wincał, winieta.*

[**Zdobnisty**] ozdoby: Warkocz Z.

Zdobność, i, btm., rz. od **Zdobny**: Z., ozdoba, ornament. Troc.

Zdobny i. pełen ozdoby, jaśniejący ozdobami, ozdobiony, ozdoby: Gładzona, zdobna mozaika posiadka. Przyb. Skło różną farbą zdobne. Mias. Tu już twe czyny w zdobną przybierasz koronę. L. Skoro błysnął majestat, precz posępne myśli, już nam radość na sercach zdobne znaki kreśli. L. Zdobne płótno. Jeż. Z. w dwie herbowe tarcze ganecek. Jord. Z. wydłużonym dziobem. Sienk. Sale zdobne portretami. Sienk.

† **Zdobradziwów** przys. p. **Z dobra dziwu** sam z siebie.

[**Z dobra dziwu**], † **Zdobradziwów**, [**Z dobra miru**. **Zdobrawoli**] ni stąd, ni zowąd, ni z tego, ni z owego, nie wiedzieć z czego, bez powodu, bez racji, bez przyczyny, samo przez się; niewiele myśląc: Gdy sposobią miecz, ogień, narzędzie tracenienia, drzymi same zdobradziwów odsiadły, z rąk same zdobradziwów łańcuchy o padły. Żebr. (sponte sua. L.).

[**Z dobra miru**] p. **Z dobra dziwu**.

Zdobrawoli p. **Z dobra dziwu**.

Zdobroduszniec, eje, ał stać ś. dobrodusznym, zmienić ś. na dobrodusznego.

Zdobroduszenie, a, btm., czynność cz. **Zdobroduszniec**.

× **Zdobrzeć**, eje, ał, [**Zdobrzyć**] stać ś. dobrym; udobruchać ś., wrócić do dobroci, ochłonąć z gniewu, zlagodzić: Z. w swojej złości. (= upamiętać ś.). Ta zła baba przez te sztuki przecię zdobrzała w swojej złości. Haur.

Zdochrzenie, a, btm., czynność cz. **Zdobrzeć** a. cz. **Zdobrzyć**.

[**Zdobrzyć**, y, ał] p. **Zdobrzeć**.

Zdobyć, a, btm., czynność cz. **Zdobyć**.

× **Zdobyćciel**, a, lm. e p. **Zdobywca**.

Zdobyćcie się, a ś., btm., czynność cz. **Zdobyć** ś.

Zdobyć, y, lm. e l. a. × **Zdobytek** to, co na kim zdobyto, szceg. co zdobyto na nieprzyjacielu, łupy, † bitunek, † bitunk: Z. wojenna. Między innemi zdobycezami wziął koronę króla Ammonitów. Birk. Trzymaj więc, coś dostał w zdobycezy. Kras. Niechaj z odwagą berło ojeowskie dziedziecy, gdy wróci z boju pełen wojennej zdobycezy. Dm. Jakby kraj własny lub zdobyceze cudze Litaworowi podarował, słudze. Mick. Burka pełna, zdobycezy tam wiele. Mick. Ruś, starożytny królów polskich mieczem zdobytek. Nar. 2. × Z. to. co można zdobyć, złowić: Rzeki pruskie Z. niemają ryb rozmaitych w sobie mają. Paszk. 3. to, na co ś. kto zdobył, dorobek: Z. wieków, zysk cnoty posiadają dzierce, zwierchność bez poważania, prawo w poniewierce. Kras. **Zdobyceze** naukowe.

Zdobyeczny przym. od **Zdobyć**: Turcy chowają stare zbroje, jako znaki zdobyeczne zwycięstw. Kłok. Zwycięzca zdobyeczną obetkany korzyścią nazad przejeżdżał. Błaż. Konie zdobyeczne. Susz. Widzicie kokoszy zdobyeczne? Alb. (= ukradzione przez żołnierzy). Krwią zdobyeczną zajuszone lwięta ploszą przed sobą drobniejsze zwierzęta. Susz. Nie widzę w nich nie, coby ludziom wolnym przystało, ale niewola jakąś zdobyeczną i na rozbój zwyczajną. Jan. (do robienia zdobycezy wprawną. L.) Pszczoły z skrzętnym starunkiem pracują nad zdobyeczny z ziół słodkich rabunkiem. Zabł. Osobliwych zdobyecznych koni zażywają Bron.

Zdobyć, **zdobędzie**, **zdobył**, nied. **Zdobywać** l. *dobycwszy zająć, zabrać; opanować przemocą, podbić, zawojować*: Aleksander posłał był dobywać miasta, które gdy zdobywano, cieszył ś. Biel. M. Ziemię przechodząc wskróś, plony zdobyte uwodzą. Tw. Tytus Jeruzalem zdobył i zburzył. Lel. Z. miasto, zamek. Z. kraj (= zawojować). Łupy bogate, w cerkwiach i zamkach zdobyte. Mick. Wielokrotnie przez wojska polskie i Kozaków zdobywane miasta i zamki legły w gruzach. Szaj. Przen.: Z wielkim trudem zdołałem sobie Z. bilet na pociąg, do teatru, miejsce na statku. Z. sobie stanowisko (= wyrobić sobie przebojem, dobić ś. go, wybić ś. na nie). 2. a. [**Zadobyć**] co skąd = dostać, wyrwać, wziąć, sprokurować, wy-

trzasnąć: Skądś u licha zdobył takiego psa? Zdobywszy sobie skądś pieniądze, poszedł na hulankę. 3. X Z. co skąd = *wydobyć, wyzwolić* L. Z. ś. I. † Z. ś. w co = *zapatrzeć ś. w co, zdobyć sobie co*: Zdobyli ś. żołdacy niepodobnie w suknie, szable, pieniądze, zawoje. Rel. 1685. 2. na co = *zbrauszy siły doczekać, dopiąć czego, wskórać, uzyskać co, wysilić ś., wysadzić ś., na co*: Zdobywam ś. na co, *conquiro, colligo*. Kn. Po trzeba na to ś. zdobywać, byś zasług co najwięcej mógł sobie nabywać. Groch. Zdobywać ś. na rzecz, na słowa. Troc. Ciesz ś., Hanecko, z takiej ofiary, a na podobne zdobądź ś. dary, masz mu i ty dać wzajemny datek, za kwiatki kwiatek. Książ. Wojsko, na serec ś. zdobywszy, Numaneją śmiałą i hardą zapaliło, zburzyło. Warg. Ow, który raz w tykach ciężkich będzie, na serec meżne już ś. nie zdobędzie. Li. Żądło z językiem takim wyjął, że też do tego czasu na inny Z. ś. nie mogli. Zigr. Komedjanci, chcąc udać wstyd, zwieszają głowę, tłumią głos, spuszczaają oczy i wlepiają w ziemię; na rumieniec jednak Z. ś. nie mogą. Pileh. Sady takowym zlecano, którzy nigdy na zdrowy rozsądek Z. ś. nie mogli. Star. Ciężko westchnawszy, zdobył ś. na łkaniem częstokroć przerywane słowa. L. (= *zdołał je wydobyć z siebie*). Ledwo dzisiaj wieczorem Egle urodziwa półgębkiem na odpowiedź księdzu ś. zdobywa i mężowi, którego nie zna a. mało, wiarę przyrzeka, miłość obiecuje stałą. Węg. Zdobywam ś. na rzecz, na słowa, wytwarzam ś. Kn. Na wielkie dzieła trzeba ś. zdobywać. Kras. Z. ś. na odpowiedź, na komplement, na wydatek. Na tę ofiarę zdobywamy ś. jedynie dla twego dobra. Rzew. Na co tylko sztuka Z. ś. może. Już ś. zdobywał na perorę nową. Kras. 3. na co = *dorobić ś., dochrapać ś., przyjść, dojść do czego, wypalczyć sobie co*: Zdobył ś. na pieniądze, na potęgę, na życieliwość pospólstwa. Troc. Lepiej ś. zdobywać na wsi, niż na drodze kamienie. Petr. Tak, żeśmy ś. nakoniec na zbroję zdobyli. P. Koch. Przen.: Zdobywać ś. na świadki = *poszukiwać, zyskiwać, zjedynować świadków*. Skr.

X **Zdobytek**, tku, lm. tki p. **Zdobytez.**

X **Zdobytość**, i, lm. i to, co *nabyto, wydobyto, co z pracą zdobyto*: Wygody nie podsycane początkowemi rolniczego wypracowania zdobytościami prędkoby ustawać musiały. L.

X **Zdobywacz**, a, lm. e p. **Zdobywca.**

Zdobywać, a, ał i Z. ś. p. **Zdobyć.**

Zdobywanie, a, blm., czynność cz. **Zdobywać.**
Zdobywanie się, a, ś., blm., czynność cz. **Zdobywać ś.**

Zdobywca, y, lm. y, X **Zdobywacz**, X **Zdobyiciel** ten, co *zdobył a. zdobywa*: Zdobyciel naszej wolności. L. Giedymin, Z. Kijowa. Nar. Ci ludzie zdobywey wnet karki Indjan ujarzmią niewolę. Przyb. Żeby ś. do prawa straconego wrócić, zrzućcie zdobywey. Przyb. Z przestradchu podkoczają, gdy potężnych zdobywców na swych grzbietach zoczą. Przyb. Lizybona z nieustraszonym męstwem odpierała pyźnych zdobywców. Przyb. Przybywszy wielkim morzem, ogarnia Indje i, ściąga imię ich pierwszych zdobywców, podbije. Przyb.

Zdobywco przys. od **Zdobywcy**: Ubierał ś. do niej Z. i godzinami całemi słuchał jej deklamacji. Krasz.

Zdobywczosć, i, blm., rz. od **Zdobywcy**: Z. klasyfikuje ś. na rodzaje, na jednym końcu których stoi heroizm, na drugim zbrodnia. Jeź.

Zdobywezy przym. od **Zdobywca**, *tyczący ś. zdobywania, zdobywający, ujarzmiający, podbijający*: Oręż Z. Rzym miał świat opanować zdobywczym zaborem. Przyb.

† **Zdobywstwo**, a, blm. *zdobywanie, usiłowanie podbijania, zawojowywania*: Chciał zaćmić wszystkie narody wojennemi dzieły, które w starożytności zdobywstwem słynęły. Przyb.

[**Zdociać się**, a, ś., ał ś.] *rozebrać ś.*

[**Zdocianie się**, a, ś., blm.] *czynność cz. Zdociać ś.*

Zdatnić, i, ił *zmienić na dodatnie, zrobić dodatnim, polepszyć, poprawić*: Przywiódłes mię do pragnienia, aleś napoił mnie, — do braku, aleś zdatnił mnie. Krasin.

Zdatnienie, a, blm., czynność cz. **Zdatnić.**
[**Zdogieniać**, a, ał] p. **Zdognać.**

[**Zdogienianie**, a, blm.] *czynność cz. Zdogieniać.
Zdogmatyzować, uje, ował *ując w dogmat, sprowadzić do dogmatu.**

Zdogmatyzowanie, a, blm., czynność cz. **Zdogmatyzować**: Z. tego, co, jeżeli żyć miało, miało ś. uzupełniać i doskonalić. Szuj. Na ostatecznym szczeblu zdogmatyzowania czei dla tworów mowy ludzkiej ubóstwiono modlitwę. BdC.

[**Zdognać**, a, ał, **Zdogonić**, nied. **Zdogieniać**] *dogonić, dopędzić.*

[**Zdognanie**, a, blm.] *czynność cz. Zdognać.*

[**Zdogonić**, i, ił] p. **Zdognać.**

[**Zdogonienie**, a, blm.] *czynność cz. Zdogonić.*

Zdoić, i, ił, nied. **Zdajać** *dojąc spuścić; wydoić*: Pasterz pilnuje Neery, a obcy przystaw owce zdaja dwakroć w godzinie. Nagur. Z. ś. I. *posp. spić ś., strąbić ś.* 2. [Z. ś.] *wycieńczyć ś., zużyć ś., zmęczyć ś.*: Skapy tak ś. zdoily, że ustały pod batami. Las.

Zdojenie, a, blm., czynność cz. **Zdoić.**

Zdojenie się, a, ś., blm., czynność cz. **Zdoić ś.**

[**Zdoić**, a, ał] p. **Zdołać.**

[**Zdotanie**, a, blm.] *czynność cz. Zdołać.*

† **Zdole** p. **Zdołać.**

[**Zdoleć**, eje, ał] p. **Zdołać.**

Zdolea p. **Zdolny.**

[**Zdolenie**, a, blm.] *czynność cz. Zdoleć a. cz. Zdoić. Tet.*

[**Zdolić**, i, ił] p. **Zdołać.**

Zdolnie przys. od **Zdolny**: Kto Z. rzecz przetoży i kto ją zrozumie? Dm. (= *należycie, jak ś. należy, godnie, trafnie, umiejętnie*).

Zdolnostka, i, lm. i p. **Zdolność**: Choćby najmniejsza Z. nie zwiędła marnie w ukryciu. Kaczk.

Zdolność, i, lm. i rz. od **Zdolny**, *dar do czego, udziałnienie, sposobność, zdatność*: Z., siła *zdołająca*, *wydołająca*, *zdatność* *odpowiadająca*, † *przeżożenie*, † *przemoga*, † *przeżożność*. L. Z. jest wrodzona bystrość umysłu, któremu nauka przychodzi bez trudności, a więc który przy pracy łatwo ś. rozwinąć, wysoko ukształcić, nauczyć ś. myśleć o swoich siłach, lub do jakiego szczególnego zawodu usposobić ś. zdoła; który narzeszeie prędzej od wielu innych rzecz pojmie, głębiej pomyśli i daleko lepiej wykona. Kras. A. Mieć wielkie zdolności. Z. do nauk, do malarstwa. Celować zdolnościami. Jeśli łódź bez zdolnego sternika ostać ś. nie może, a jakże ś. królestwo ostoć bez zdolnego do rządu pana? Nar. Zaniedbują zdolności swojej i nie dochodzą. stopnia tego, do któregoby przyjsć mogli. Kras. Kto ma Z., przy pracy wszystko mu ś. uda; Z. z pracą nie dziela, lecz z dzieł robi cuda. Dm.

Napisanie całej historii naszego kraju prze-
chodzi moją Z. Kołł. Profesor... wyrzekł, że
masz Z. do nauk ścisłych. Krasin. Z. do życia,
żywołność (facultas vivendi). Z. płciowa (po-
tentia coeundi). Z. płodzenia, zapładnianie (po-
tentia generandi). Z. robienia testamentu, roz-
porządzania ostatnią wolą. (= warunki do tego,
wymagane przez prawo, poczytalność) Z. wro-
dzona a. przymiot (indoles). Z. kiełkowania =
stopień procentowy puszczania kiełków w ziarnie
jęczmiennym do wyrobu piwa. Z. płatnicza kup-
ca = możliwość płacenia swych zobowiązań. Ban-
kier poinformował ś. osobście w banku austro-
węgierskim we Lwowie o zdolności kredytowej
hrabiego. 2. fiz. własność, a raczej siła, czyli
natężenie pewnej własności, jak np.: Z. wysyłania
i pochłaniania promieni i ciepła Z. elektrycz-
na. 3. kol.: Z. przewozowa drogi żelaznej = siła
przewozowa drogi żelaznej. Zdr. Zdolnostka.

Zdolny, Zdolen I. z natury = bystry, pojętny,
sprytny. sposobny: Z. młodzieniec. Z. do nauk.
2. uadlowony, biegły, wprawny, umiejący, wy-
robiony, wykwalifikowany, dobry: Z. doktor, praw-
nik, rzemieślnik. Jeśli idź bez zdolnego ster-
nika ostać ś. nie może, a jakże ś. królestwo
ostoi bez zdolnego do rządu pana? Nar. 3. zdo-
lający, mogący, potrafiący, będący w stanie co
zrobić; gotowy, zdecydowany, zrezygnowany, zde-
terminowany: Wpół senny, wpół na jawie,
czuń i marzyć Z. Miek. Z. jest trzy noce z rządu
nie spać (= potrafi). Z. popełnić największą
zbrodnię. 4. do czego = zdolny, przydatny, dobry,
nadający ś., stosowny, odpowiedni, kwalifikujący ś.:
Z. do wojska. Nie jest dziś Z. do niczego.
(= niegodny). 5. × Z. dojrzały, słuszny: Dorosł
lat zdolnych. Nies.

Zdołać, a ał, [Zdołać, Zdoleć, Zdolić], nied.
Zdoływać, × Zdołać I. × Z. komu, czemu
podołać, wydołać, sprostać, wyrownać, poradzić,
dać radę, uczynić zadość: Zdołam komu, mam
siły, moey zeń, par illi sum viribus, exaequo illum
viribus. Kn. (wydoływać, zdłużać komu, być z to,
mieć z to. L.). Tej pracy sam nie zdołasz. Leop.
Niechaj tego nie czyni, kto czemu nie zdoła.
Słonk. Dawna przypowieść: dwiema i sam
Herkules nie zdoła. Papr. Niebezpieczeństwu temu
tameczni ludzie ani radzić, ani zdołać już
mogą. Vol. (= wystarczyć; znieść, przenieść, ścier-
pieć, wytrzymać je). Z. duszy swej. Otw. S.
(= uczynić zadość jej potrzebie lub pragnieniu,
zadowolić, zaspokoić ją). Co za domysł szczęśliwy,
całe miasto woła, już wynalazcy tego nikt
w sztuce nie zdoła. L. (= nie zrówna ś. z nim, nie
dorówna mu). Nie mogę mu w tym Z. Troc. Zdo-
łam siłom, nauce, sposobności jego. Troc. Nie
zdołasz temu. Troc. Nie zdoła temu sposobność
moja. Troc. Nigdy twym nie zdoła imprezom
dzielność nasza. Bardz. 2. być zdolnym zrobić co,
móc, być w możności, być w stanie, mieć dosyć
siły, zdolności, potrafić, dokazać, zrobić: Jeden
stary wół więcej zdoła, niż dziesięć młodych ko-
łów. Kn. To, com przyjął, będę, póki zdołam,
utrzymywać, a jeśli nie wystarczę, wolę pod
ciężarem urzędu mego upaść, niżeli abym miał
to, co mi powierzono, opuszczać. Siem. J. Mniej nie
zdołam, a ty kazesz więcej. Kn. Ledwie oczy

przetrzeć zdołam, wnet do mego Pana wołam
Karp. Kto kłeski, kto tej noey rzeź opisać
zdoła? Dm. O synn! głosem płacziwym zawo-
łał, zemdlął i więcej już mówić nie zdołał. Kras.
Radości swej wypowiedzieć nie zdołam. Wasz
rozsądek zdole zajrzeć w głębinę tej prawdy.
Poręb. Zdołałem go przekonać (= udało mi ś.).
Dopieroż ci chudzieta poznali niewolą Pańską,
gdy im każą dźwigać, co nie zdoła. Pot. Czestują
go, czym zdoła, i strasznie radziby go widzieć.
Ork. (= na co ich stać). Brońcie nas i opiekuj-
cie, pokiele ino zdolecie, a my za wami wszysey,
do jednego Ork. Jak nie zdolę sam na czas, to
chłopów przynajmę. Ork. Kochanie gorzej, jak
więzienie, z więzienia wyzwola, z kochania nie
zdoła. Glog. Gwar telo przerozmaity-h, bo każ-
de ma swoją, że choćby człek całe życie wslu-
chowal ś. pilnie, to ś. nijak nie zdoli wszystkich
ponauczać. Ork. Nie wiem, czy ś. zdołę z pod
tego wydobyć Ork. A jak też i będę robił, co
zdolę, to mię nikt za psa nie weźmie, ba, za
człeka. Ork. Póli nie zdolę pojechać, zarobić,
i posłać wam. Sew. (= nie zdążyć). Przez (= bez)
gospodarskiej ręki zdolił Karcz. Chorzy sami
iść nie zdoła. St. Rozum twój sam z siebie zdole
wrozumować ogniwa tajemnie. Poręb. Żadna
moc ludzka nie byłaby chłopą polskiego na jego
los ruszyć zdolila. Tet. Gorzej było, kiej nie
zdoleł iść, abo ci gicale w tej mlacie pokreślił,
abo gad uzarł. Żer. 3. † Z. przezwyciężyć, pokonać,
złamać, przemóc, zmoc: Rozpacz ich z nędzy
nieodbytej zdoła. Chr. 4. × Z. wydać, zdradzić,
dać poznać, zwiastować, zapowiedzieć: Głos i twarz
jego coś boskiego w sobie zdoła. Jabł.

Zdołanie a, bhm., czynność cz. Zdołać.

Zdołkować, uje, ował zrobić dołkowatym: Jeśli
biała blizna jest, a nie zdołkowana skora, tedy
jeszcze nie trąd. B. B. (nie głębsza, niż inna skó-
ra. B. G.).

Zdołkowanie, a, bhm., czynność cz. Zdołkować.
† Zdonosić, i, il donieść jedno po drugim w pew-
nej liczbie, naznaczyć, poznać. L.

† Zdonoszenie, a, bhm., c yność cz. Zdonosić.
† Zdopadać, a, ał dopić kolejno jeden po dru-
gim, nabierać ś. przez dopadanie. L.

† Zdopadanie, a, bhm., czynność cz. Zdopadać.
× Zdoprawdy doprawdy, naprawdę, rzeczywiście,
w samej rzeczy, istotnie: Powiedz, Bohdanie, czy
Z. żyją królowe twoje podwodną gospodą? Słow.
[Zdor, u, lm. y] I. błona z narosłą ilitością,
pokrywającą żółdtek wieprza karmnego. 2. błona
brzuszną wieprzową, w którą słoniu pokrajana
i posolona wkłada ś. i zasypwa. Wal.

[Zdoręczenie, a, lm. a] zdarzenie.

† Zdośczenie, a, bhm., czynność cz. Zdośc-
czyć.

† Zdośczenie, y, ył wystarczyć.

Zdój, oju, lm. oje spuszczenie mleka przez do-
jenie, udój: Urywezy wiedzę żywot o kobyli
zdój, ani cheą, ani mogą posiedzieć w pokoju. Pot.
[Zdólny] przynosiący szczęście, powodzenie.

[Zdra, y, bhm.] odrobina, ździelo: Ani zdry=
ani krzły. Rzecz tę powtórzył do zdry (= cal-
kiem). Ze zdry opowiedział swoje zdarzenie (= ze
wszystkimi szczegółami). Wiatr spalił w drodze
tę łakomą córkę do zdry (= do cna, do szczętu).
Myszy kontrakt zjadły ze zdry (= ze szczętem,
ze wszystkim). O zdry = o mało, tylko co: O zdry
ś. nie ozeniuł.

Zdrabować, uje, ował I. drabując zjeździć, spę-
dzić: Z. konia. 2. drabując przewertować; prze-
drabować, przeszczerać.

Zdrabowanie, a, bfm., czynność cz. **Zdrabować**.
[Zdrach, a, lm. y] p. I. Drach.

[Zdrachnąć, nie, na!] *wzdrygnąć s., wstrząsnąć s., zachnąć s.*: Widziałem tasiemkę zdrachnąć: myślałem, że to kołtun. [Z. s.]. *trochę s. przestraszyć*.

[Zdrachnięcie, a, bfm.] czynność cz. **Zdrachnąć**.

[Zdrachnięcie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zdrachnąć s.**

Zdrada, y, lm. y, [Zdrada, Zrada, Zdradzina] I. *zdradzenie, podejście zdradliwe, podstęp, niewierność, sprzeniewierzenie s., wiarołomstwo, perfidja*: O, przeklęty Judaszu, powiedz... coś złego uczynił, iżeś s. takiej zdrady nad Nim dopuścił. Op. Jakimi s. zdraćcami nie podsywał, aby tylko królestwa tego dostał. Orzech. Usta jego przekłętwa pełne i zdrady. Koch. Wnet s. tu ich nieprawość i Z. pokazał. Kochan. Którzy w swym sercu zdradę tylko knują. Kochan. Każdej godziny obawiaj s. zdrady. Kochan. Pospolicie książęta i królowie, acz zdradę z swoim pożytkiem miłują, ale zdrajców nienawidzą. Stryjk. Serce twe jest pełne zdrady i fałszu. Wuj. Wszystko, co zdradę chciała utrzymać. Wuj. Oto prawy Izraelita, w którym zdrady nie ma. Wuj. Z. lisze przystoi, gwałt lwowi. Kosz. Mieli nadzieję dobyć miasta przez zdradę niektórych nieszczan. Błaż. Mostem się kładzie, kto z kim na zdradzie. Rys. Postrzegł zdradę, o zemstę zaraz s. pokusił. Kras. Przez chciwość, co s. Boga nie obawia, knuje im zdradę i sidła zastawia. Niem. Wszędzie jest Z. i w chłopskiej komorze, lecz nigdzie więcej, jak na pańskim dworze. Jabł. (= *nieszczerłość, obłudna, podstęp, podejście, oszukiwanie*). Z. małżeńską, polityczną. O zdradzie żony ani s. dowiedział. Gwar. Zawsze zdrajcę czeka Z., skądkolwiek na niego spada. Jak. W. Lecz ukrytą cię sztuką śmierć życia pozbawia, kto zdradę ginie, większej żalości nabawia. Jak. W. Zdradą co wyłudzić. L. Stać, być komu na zdradzie. (= *upatrywać sposobność, aby go zdradzić, korzystać z każdej okazji, aby zdradzić*). [Wódki nie pił, dzieuch nie zacypił, nikomu na zdradzie nie stał]. Tet. Na zdradzie, [Na zdradę]=*zdradziecko, podstępnie*: Nie każdemu człowiekowi dowierzaj, bo są niektórzy tacy, co na zdradzie nietylko dobrze mówią, ale też drugiemu dobrze działają. Jabł. (= *obłudnie*). Ci iehnościowie są zawsze nam na zdradzie. L. (= *zdradzają, oszukują nas, wydają nas*). Fortuna zawždy na kole s. toczy, a z tym na zdradzie, z kim najpiękniej w oczy. Rej. Jeszcze to mówią, żeby im na zdradzie była i okrutne Tatary na nie przywozili. Biel. M. Prosił na rozmowę Abnera Joab, aby z nim mówił na zdradzie, i tam go zabił pułnałem przy rozmowie. Birk. Uradzili między sobą książęta ruscy posłać do Bolesława Krzywoustego na zdradzie, opowiadając mu, gdyby on przyjechał, tedy mu wszyscy posłuszeństwo chcieli oddać. Biel. M. Z. w stosunkach lennych = *felonja*. Z. idzie za nieszczęściem, jak pies za panem. Prz. Z. w kącie siada rada. Troc. O Z.! Bracia! kto mi dopomóż? Słow. 2. *wydanie kogo, czego nieprzyjacielowi, odkrycie skompromitowanego wobec wroga*: Przez zdradę jednego z sprzyśniętych odkryto ich wszystkie. 3. †Z. = *podejście wojenne, zasadzka*: Zasadzicie s. na zdradzie za miastem. Leop. (na załodze. Leop.; patrzajcie, abyście uczynili zasadzkę za miastem. B. G.). Annibal, bacząc

miejsce ku zdradzie słusniejsze, niż ku czemu inszemu, w noy je swojemi hucami zasadził. Kosz. Między górami lud na zdradzie zasadził wszy, nieprzyjaciela poraził, że jeden z wojska jego nie został. Kosz. 4. fl. *niebezpieczeństwo*. Zdr. [Zdradka].

† **Zdradca**, y, lm. y p. **Zdrajca**.

[Zdradka, i, lm. i] I. p. **Zdrada**. W zdradki = *podstępnie, zdradliwie*: Śmierć mnie nieubłagana zaskoczyła w zdradki.

Zdradliwie Zdradnie, Zdradno, [Zradliwie] I. przys. od **Zdradliwy**: Z. myślisz, zdradę myślisz. Troc. Z. abo zdradę myślę, *dolos machinor*. Kn. Siostra i matka kochana w domu ode mnie zdradnie odbieżana, ach, nieszczęśliwam uchodnia. Chr. (kryjomo, ukradkiem. L.). 2. *niebezpiecznie, ryzykownie*: Chodźcie po linie jest Z. O charakternikach Z. po noy gadać. [W noy to Z. chodźcie]. 3. *dotliwie*.

Zdradliwość, i, bfm., rz. od **Zdradliwy**: Na Z. męską zbytnio miała narzekać. Sienk. (= *na bałamuctwo męskie*).

Zdradliwy, Zdradny, [Zradny, Zredny] I. a. Zdradziecki, Zdradniczy zdradzający, zdrajczy, oszukańczy, przemiewierczy, podstępny, chytry, listi: Wywikłaliśmy s. z ich sieci zdradliwych. Kochan. Doły zdradliwe kopają. Kochan. Panie, ty nas zachowaj od ludzi zdradliwych. Kochan. Lepsze są rany od miłującego, niż zdradliwe całowanie od nienawidzącego. Wuj. Prawdę swemi zdradliwymi wymysłami fałszowali. Skar. Przestrzegaj Rzymiany, aby zdradliwej jego nauce wiary nie dawali. Skar. Czyżbyśmy tak chcieli przykładali usta do czary szczęścia, gdybyśmy wiedzieli, że na dnie jej jest zdradna gorycz rozczarowania? Dyg. Naszę ziemię okręcił Z. wąż. Uj. Rautny rys, zdradna kuna, krwiożerezy, podstępny lis. Tet. O czym prawi chwiejna trzina? czy o zdradnej żonie? Kasp. (= *niewiernej, wiarołomnej*). Postawia i twarzą łagodną miodowe słówka tworzyć, a zdradliwym sercem, co być może najgorszego, myślić. Kosz. Chrystus djabełm nazwał Judasza dla zdradnych myśli. Białob. Co słowo, sztuka zdradna; co krok, podstęp nowy; zdrajca czynni, gościem, milczeniem i słowy. Kras. Liszka jest zdradliwa. L. I ptak długo miłuje zdradliwe sidła, wszelako go czasem nieszczęsną zwabi ponęta. L. Im więcej los zdradny pochlebia, tym więcej trzeba s. mieć na ostrożności. L. Nigdy nie przychodzi bez jakiegoś dowodu pamięci o pięć pięknej i zdradliwej. Krasz. (= *fałszywej*). 2. *niepewny, zwodniczy, zawodny, któremu dowieść nie można; niebezpieczny, ryzykowny*: Zdradna pogoda. Przejście zdradne w górach. Nie zawdy z zdradliwego skoczenia lub na lodzie pośliznięcia s. noga ze stawu wyskakiwać zwykła. Perz.

Zdradnica, y, lm. e I. [Z.] forma z. od **Zdradnik**, *istota zdradzająca, zdrajczyni*. 2. zool. (elaps) *wąż jadowity*.

[Zdradniczek, czka, lm. czki] p. **Zdradnik**.

Zdradniczy p. **Zdradliwy**.

Zdradnie p. **Zdradliwie**.

[Zdradnik, a, lm. cy] p. **Zdrajca**. Zdr. [Zdradniczek].

Zdradno p. **Zdradliwie**.

† **Zdradycja**, i, lm. e żart. *zdradna tradycja, zmyślone niepewne podanie*: Niechaj, jako chcą, zaobonniki ku górze podnoszą zdradycje swoje. Żarn.

Zdradzać, a, ał i Z. ś. p. Zdradzić.
Zdradzanie, a, bfm., czynność cz. Zdradzać.
Zdradzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zdradzać ś.

Zdradzenie, a, bfm., czynność cz. Zdradzić.
Zdradzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zdradzić ś.

× Zdradziiciel, a, lm, e p. Zdrajca.

× Zdradziicielka, i, lm, i p. Zdrajczyni.

Zdradzić, i, il, [Zradzić, Zdradzić], nied.
Zdradzać I. *nie dochować wiary, podejść zaufanego, oszukać zdradziecko, zawiść, sprzeniewierzyć ś. komu, odstąpić kogo*: Długo męża prostaka, cudzołożąc, zdradzała. Skar. Zdradziła męża właściciela. Troc. Z kraj, przyjaciela, zaufanie. Kto oszukiwa ufającego sobie, ten zdradza. Lubom. Nikt nie może być zdradzony, chyba kto ufa. Lubom. Nie wierz nikomu, nikt cię nie zdradzi. Jabł. Że jeden i drugi zdradził, nie idzie z tym, że wszyscy są zdrajcy. L. Kto Boga zdradził, a kogóż nie zdradzi? Rys. Pozór zdradza. L. (= oszukuje, mami, zwoździ, w błąd wprowadza). Z. panią swoją. Troc. Zdradziłeś mię w tym. Troc. Z. ojczyznę. Troc. W którym czasie albo ich więcej nazabija, albo ojczyznę zdradzi. Skar. Nie zdradziłem nigdy przecię. Książ. Mileżał, boby krzychała młodzież, że... tamuje progresy, że zdradza. Mick. Ja zdradzam! będę jak róża rozkwitał? Słow. Zdradził kraj, wiarę — ksiądz prymas w Krakowie wyklął go. Słow. [Z. z wianka] = *zawiść, zbalamuścić, pozabawić dziewczycia*. 2. *wydać, odkryć nieprzyjacielowi potajemnie*: Spieg nas zdradził. Z. tajemnicę. Który sięgnął rękę ze mną w misę, ten mię zdradzi. Op. Miły Jezus wiedział, kto Go miał. Z. Op. Ażeby tedy poznał Achior, iż nas zdradza, pojedźmy na góry. Wuj. Łzy go zdradziły (= *zdemaskowały*). Przen.: !Zdradzać co = *pokazywać po sobie, objawiać, ujawniać mianowicie*: Odezwał ś. językiem łamanym, co zdradzało w nim urlopnika. Zdradza wielkie zdolności, niepokój. Młody od dzieciństwa zdradzał złą instynkt. Rol. 3. *opuszczyć, odstąpić, nie dopisać, zawiść, stać na przeszkodzie*: A gdy siła chęci zdradza, gdy grot z słabej pada dłoni, syn ciężką starość nagradza, zdolny do konia i broni. Niem. 4. [Z] *uderzyć w czule miejsce*. 5. [Z] *skrzywdzić*. 6. [Z] *zabić*. Z. ś. I. *zawiść ś., oszukać ś., sparzyć ś., złapać ś.*: Z. ś. na spekulacjach. 2. *wydać ś., zdemaskować ś.*: Zdradził ś. taką odpowiedź. Aleś nadaremny nie zdradził zapałem. Mick. 3. *myśleć*: Lis zdradzony = *który ś. poznał na zasadzce, trutce i t. p.*: Czasem lis zdradzony zakopuje z powłoki, odnosząc wszystkie gałki, a nawet i grzanki.

† Zdradziec, dżca, lm, dżcy p. Zdrajca.

Zdradziecki p. Zdradliwy.

† Zdradzieckie p. Zdradziecko. Troc.

Zdradziecko, † Zdradzieckie, przys. od Zdradziecki; † Zdrzajo, Po zdradziecku: Zdradzieckie, Z, *dołose*. Kn. Zdradzieckie, Z. Troc. Po zdradziecku, Z., zdrajco, zdradzieckie. Kn. Po zdradziecku nas zaszedł, nie przestrzegsz nas; niespodzianie przyjechał co za podejście, co za zdrada. L. Nie śmieją w oczy natrzeć, lecz z boku Z. podejść pragną. L. Nie przedstawł swych sztuk czynić, czasem jawnie, czasem Z. Birk. On myśli, jak nas zdrajco w ruinie pogrzebie. Przyb. Postępkiem ich handlu zdrajco przeskadzali. Przyb. Z. go zażył. L. (= *z matki*).

Śmiesz tak Z. ze mną postępować! L. Smutek wyjrzy na blask dzienny i zdrajco wyda ukrywane brzemie. Gliń.

Zdradziectwo, a, lm, a I. *rola zdrajcy*. 2. *postępek zdradziecki, zdradliwe podejście, zdrada*: Posadzić kogo o Z. Był częstokroć zdradziectwem potykany. Leop. (zdrajca częstokroć nazywany był, jakoby Cypru sobie powierzzonego odbiezał, a do Antjocha ś. udał. B. G.).

[Zdradzina, y, lm, y] p. Zdrada.

Zdragać się, a ś., ał ś. = Wzdragać ś.

Zdraganie się, a ś., bfm., czynność cz. Zdragać ś.

Zdrajca, y, lm, y, [Zdrajda], † Zdradźca, × Zdradnik *ten, co zdradził, co zdradza; sprzedawczyk*: Judasz, Z. Nie stój przed obliczem tego, co rad potwarza, aby nie usiadł jako zdradnik przeciw ustom twoim. Leop. (jako nieprzyjaciel. Leop.; aby nie usiadł jako zasadka na usta twoje. B. G.). Wszyscy są księżęty zdradziec. B. B. (= *zdrajców*). Nabradęś darów u ludzi, też u zdradziec. Bud. Żaden zamek nie ma tak ciężkiego oblężenia, ani tak jadowitych nieprzyjaciół i domowych zdradziec. Skar. Z Infant zdradziec nie ma do Moskwy odeszło. Piel. Męki i śmierć Zbawiciela od niewdzięcznych ludzi a zdradziec swych, w których ś. kochał. Groch. Poseł, gdy ś. domyśla więcej, niż mu poruczą, zdrajca jest. Zigr. Kto oszukiwa ufającego sobie, ten nazywać ś. może zdrajca. Lubom. Z. prokurator. Troc. Co słowo, sztuka zdradna; co krok, podstęp nowy; Z. czynmi, giestami, milczeniem i słowy Kras. Że jeden i drugi zdradził, nie idzie za tym, że wszyscy zdrajcy. L. Drży zdrajcy serce lekliwe. Gor. 2. † Z. ż., p. Zdrajczyni.

Zdrajco p. Zdradziecko.

Zdrajcy p. Zdradziecki.

× Zdrajczyna, y, lm, y p. Zdrajczyni

Zdrajczyni, i, lm, e, × Zdrajczyna, forma ż. od Zdrajca; † Zdradziicielka, † Zdrajca: O, nieenoto, nie zmysłaj, tyś jest zdrajca moja, moje dziatki pogryzła ta zła gęba twoja. Papr. Brzydka zdrajczyno, wierutna szalbierko! Lubom. Czyniła zdrajczyna, jako mogła najehytrzej, to, na co była przenajęta. Skar. Bramy były zawarte, jedna tylko od Tarpei panny, zdrajczyno ojczyzny, była otworzona. Otw. Wszyskoś pokłocił, jam stąd zdrajczyna siostrzyna, ty dwojżon. Zebr. Zdrajczyna Junony była Egina, dlatego że z jej mężem Jowiszem miała sprawę cudzołożną. Otw. Pójdźmy szukać żony, gdzie zdrajczyna bawi? L. Krew ś. we mnie burzy, gdy patrzę na tę zdrajczynę. L. Zdradziicielka, krzywdziicielka, szalbierka. Bobr.

[Zdrajda, y, lm, y] p. Zdrajca.

Zdranka, i, lm, i p. Wzdregą.

Zdrań, i, lm, i p. Wzdregą.

Zdrapać, pie, pał, nied. Zdrapywać I. *drapiąc zerwać, zedrzeć paznogotami*: Znalazszy na drzewiach kościelnych obraz, zdrapał go. Zigr. Nie ma ś. już nie na potym upominać i ten dług napisany mają zarazem Z. Gac. Z. strup, obwieszczenie przylepione. Przen. † Z. = *uniemożnić, przekreślić, usunąć*. Orzech. 2. *drapaniem zedrzeć w kawałki; podrapać, podrzeć, poszarpać, rozszarpać*: Jeśli ś. kapłanowi spowiadać będziesz, tedy tę kartę zdrapam. Baz. (= *wydrę, podrę*). Rewerenda ta nie tylko była wytarta i zdrapana, ale też od starości farbę zmieniła. Wys. Nie chciałem listu pokazać, by go ludzie pijani

nie zdrapali. Warg. [Zając nie (dziewczyne) zdrapał]. (= pokiereszował, porysował). Z. zapisy i cyrografia niesprawiedliwe. Wuj. 3. Z. ziemię = *wzruszyć, podorać, wzorac*: Trawę zebrawszy, łakę Z., a tak zaorawszy ją, powtóre możesz osiać. Trzye. Miejsce zdrapane przeoraniem zwłóczy i zrównać. Trzye.

Zdrapanie, a, btm., czynność cz. **Zdrapać**.
Zdrapować, uje, *owal drapijąc zebrać w faldy, zdrapować*.

Zdrapowanie, a, btm., czynność cz. **Zdrapować**.
Zdrapywać, uje, *ywał* p. **Zdrapać**.
Zdrapywanie, a, btm., czynność cz. **Zdrapywać**.
Zdrasnąć, nie, *nał drasnawszy zerwać, ściągnąć; zdrapać*.

[Zdrasnąć się, nie s., *nał s.*] *przeleknąć s.*
Zdraśnienie, a, btm., p. **Zdraśnięcie**.
Zdraśnięcie, a, btm., **Zdraśnienie** czynność cz. **Zdrasnąć**.

[Zdraśnięcie się, a s., btm., czynność cz. **Zdrasnąć s.**
Zdrażnić, i, il *drażnić zirytować; rozdrażnić, rozjątrzyć, podrażnić*: Z. zmysły.

Zdrażnienie, a, btm., czynność cz. **Zdrażnić**.
1. **Zdrażać**, a, al i × Z. s. p. 1. **Zdrożyć**.
l. **Zdrażanie**, a, btm., czynność cz. 1. **Zdrażać**.
× **Zdrażanie się**, a s., btm.] czynność cz. **Zdrażać s.**

[Zdrąb, ebu, lm eby domu] = *zrąb domu, cztery ściany domu bez dachu*.

† **Zdrachnąć**, nie, *nał zgnieć*. B. Sz.
† **Zdrachnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zdrachnąć**.
† **Zdrażenie**, a, btm., czynność cz. **Zdrażyć**.
† **Zdrażyć**, y, yl, † **Zdrożyć** *wydrażyć*. L.
[Zdrada, y, lm. y] p. **Zdrada**.
[Zdredzenie, a, btm.] czynność cz. **Zdredzić**.
[Zdredzenie się, a s., btm.] czynność cz. **Zdredzić s.**

[Zdredzić, i, il i Z. s.] p. **Zdredzić**.
[Zdrena, y, lm. y] 200. = **Wzdrega**.
Zdrenować, uje, *owal ściągnąć wilgoć zapomocą drenów, osuszyć drenami, pokryć siecią drenów*: Z. łakę. Z. ranę = *ściagnąć z niej ropę zapomocą drenu*.

Zdrenowanie, a, btm., czynność cz. **Zdrenować**.
Zdreni, i, lm. e p. **Wzdrega**.
Zdrepcenie, a, btm., czynność cz. **Zdrepcić**.
Zdrepcić, i, il p. **Zdreptać**.
Zdreptać, a, al, **Zdrepcić** 1. *drepcząc zejść* = *obejść*: Z. wszystkie kąty. 2. [Z.] *zdeptać, strącić*: Z. konisem rozmaronek z grzedy.
Zdreptanie, a, btm., czynność cz. **Zdreptać**.
Zdrewniały *który zdrewniał*: Pędy zdrewniały. Rost.

Zdrewnieć, eje, al 1. *stać s. jak drewno, zdrewnieć, osłupieć, skostnieć, zeszywnieć, zdrętwieć, skamienieć, stanąć jak wryty*: Ktoby przed starcem przerekł słowo niewstydlive, już tam członki zdrewniały przed sądami żywe. Schot. Przen.: *oniemieć, zdumieć*: Zdrewniał na miejscu.

Zdrewnienie, a, btm., czynność cz. **Zdrewnieć**.
[Zdrębina, y, lm. y] *cztery ściany w studni, zrąb studni*.

Zdręczenie, a, btm., czynność cz. **Zdręczyć**.
Zdręczenie się, a s., btm., czynność cz. **Zdręczyć s.**

Zdręczyć, y, yl *drepcząc zgnębić, zgnębać; wdrepczyć do ostatka, strapić, zgryźć, struć*. Rej. Przen. **Zdręczyli** w pęciach nogi Józefa w Egipcie. Białob. (= *zmezczyli*). **Zdręczyłam** pana, byłam tak niegrzeczna! St. Z. s. *drepcząc s. zgnębić s.*

zgryźć s.: Srodze zdręczony tą rozmową, poszedł przez furtkę, łączącą mieszkanie księżny z pałacowym ogrodem. And.

Zdrętwiać, a, al p. **Zdrętwić**. L
Zdrętwiałość i, btm., rz. od **Zdrętwiały**; × **Strętwiałość** *drętwieść, zdrętwienie, odrętwienie*: Glina w ogniu nabiera zdrętwiałości i łatwo s. pada. Krum. (= *sztynności*).

Zdrętwiały, × **Strętwiały** *który zdrętwiał, drętwy, odrętwiały, ścierpły*: Członki zdrętwiały. Rozchodź nogi zdrętwiały. Zdrętwiały zęby do siebie przychodzą, gdy je solą natrzesz. Troc. Przen.: Jeszcze nocie były jesienne, pełne cieniów zaczajonych pod ścianami zdrętwiałych chat. Reym. Przebudzi zdrętwiałą rzeźpospolitą i na ratunek nam pośpieszy. Sienk.

Zdrętwianie, a, btm., czynność cz. **Zdrętwiać**.
Zdrętwić, i, il, × **Strętwić**, nied. **Zdrętwiać** *zrobić drętwym, odrętwić, znieczulić*: Najpierw ją zdrętwił strach i skamienił. Kon. Przen.: Te tragiczne otwarte mogiły zawściągiły stopę twą, zdrętwiły ducha. Kon. Lek zdrętwiający = *znieczulający* (anaestheticum). Z. s. p. **Zdrętwieć**.

Zdrętwieć, eje, al, × **Strętwieć**, **Zdrętwić** s. *stać s. drętwym, zeszywnieć, odrętwieć, ścierpnąć*: Zdrętwiała mi noga. Troc. Zęby mi zdrętwiały. Troc. Z. od zimna (= *zeszywnieć, zgrabić*). Język twój, bez tego tępy, zdrętwiał. Troc. (= *skolowacia* i). Od niedosłych jagód zęby zdrętwieją. Palce mi zdrętwiały od zimna. Przen.: *zdumieć, oniemieć, stanąć jak wryty, osłupieć, skamienieć, struchleć*: Stał i bił Filistyny, aż ustała ręka jego i zdrętwiała z mieczem. Wuj. Tym cudem tak s. zdumieł i zdrętwieł wszyscy niewierni, iż załować z serca grzechu swego poczęli. Skar. Jako słup jaki zdrętwiała, stała bez mowy. Skar. Wszystko na nich ciała zdrętwiało. Skar. Pod twoimi ciosy nie zdrętwiała odwaga, ale zemdały siły moje. Krasin. Zdrętwiełi wszyscy na to powtarzanie. Kras. Tępeje wszystko: zmysły, umysł... człowiek zdrętwia s., zastyga, nie cierpi i nie czuje. Krasz.

Zdrętwienie, a, btm. 1. czynność cz. **Zdrętwić**. 2. czynność cz. **Zdrętwieć**: Z., otrętwienie przemijające członków ciała. Z. od zimna. (= *skostnienie*). 3. p. **Zdrętwiałość**.

Zdrobiazgować, uje, *owal rozdrobnić*: Wrodzony popęd do wzniosłych czynów i wielkich zbrodni, zdrobiazgowany na lichym podłożu codziennych karlich walk. Bht.

Zdrobiazgowanie, a, btm., czynność cz. **Zdrobiazgować**.

Zdrobić, i, il *zużyć na drobienie, potroić*: Z. ciasto na zacierki.

Zdrobienie, a, btm., czynność cz. **Zdrobić**.
Zdrobniałość, i, btm., rz. od **Zdrobniały**.

Zdrobniały *który zdrobnił, zmaluty, skarłowaciały*: Gram.: Wyraz Z., postać zdrobniła wyrazu (jak: domeczek, malutki, maluchno i t. p.). Wyrazy zdrobniałe, np. maluczki. Kopez. Zdrobniła potomki bogatego dziedzica. Kras.

Zdrobnić, i, il *sprowadzić do drobnych rozmiarów, zmniejszyć; zrobić drobnym, skarłowacić*. Lek.: Dawka zdrobniiona (dosis refracta), dawka drobna.

Zdrobnieć, eje, al *stać s. drobnym, zmaleć, skarłowacieć*: Puls u pacjenta, zdrobniawszy, cofnął s. Perz.

Zdrobnienie, a, btm. 1. czynność cz. **Zdrobnić**. 2. czynność cz. **Zdrobnieć**.

[Z drobnusienka] *drobnusienka*: Z. ładnie chodzić.

Zdroiczek, czka, lm. czki p. Zdrój.
Zdroń, i, ił *zlewać zdrojem*: Z. krwią ziemię.
 (= broczyć).

Zdroik, a, lm. i p. Zdrój.
Zdroisko, a, lm. a i. p. Zdrój. L. 2. p. **Zdrojowisko**.

Zdroisto przys. od **Zdroisty**, z wielką liczbą zdrojów. L.

Zdroisty pelen zdrojów, obfitujący w zdroje. L.
 [Zdroja, i, lm. e] p. Zdrój.

[Zdrojczysko, a, lm. a] p. **Zdrojowisko**.
Zdrojek, jka, lm. jki i. p. Zdrój. Troc. L. 2.
 bot. = a) p. **Zródlek**. b) a. **Stuziennik**, **Mech**
 rzechny roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny zdrojkowatych.

Zdrojenie, a, blm., czynność cz. **Zdroić**.
 × **Zdrojewisko**, a, lm. a p. **Zdrojowisko**. Troc.
 [Zdrojny] p. **Zdrojowy**.

[Zdrojowczysko, a, lm. a] p. **Zdrojowisko**.
Zdrojowicz, a, blm., żart. *La Fontaine*: Nie
 żalby być kopę lat uczącym ś. żakiem, aby ś.
 stać, jakim był Z. prostakiem. Tremb.

Zdrojowiec, wca, lm. wce zool. (gammarus pullex) skorupiak obunogi słodkowodny.

Zdrojowisko, a, lm. a, × **Zdrojewisko**, **Zdroisko**,
 [Zdrojczysko, Zdrojowczysko] i. *miejsce, gdzie
 zdroje wytryskują*: **Zdrojewisko**, *crater*. Macz.
Zdrojewisko, *scaturigo palustris*. Kn Środek Azji
 jest zdrojowiskiem największych rzek Lel. Jest
 nieprzebranym zdrojowiskiem zalewającym koryta
 Warty, Pilicy. Sur. Wiedzieli, że gdy na zdro-
 isku dziać (= dąb stary) nie zieleniał, jeszcze
 chłodem groziło. Krasz. 2. *miejsce, gdzie wypły-
 wają wody mineralne, wody = miejsce kąpielowe*.

Zdrojownictwo, a, blm. nauka o zdrojowiskach mineralnych.

Zdrojowo p. **Zdrojowy**.
Zdrojowy, [Zdrojny] przym. od **Zdrój**: Woda
 zdrojowa własną swoją mocą wytryska i bieżą.
 Kluk Zakład Z = *zakład kąpielowy, lazienki*.
 Leczenie zdrojowe = *balneoterapia*. Dworzec Z =
kurhaus. Ruda zdrojowa, tak nazwana dla obec-
 ności kwasu zdrojowego. Skorowidz zakładów
 zdrojowo-kąpielowych Zakład zdrojowo-leczniczy
 wód mineralnych.

Zdrojówka, i, lm. i bot. p. **Przyjemka**.
Zdroń, a, lm. e myśl. *młody łabędzi w puchu*:
 Stara nazwa na oznaczenie młodych łabędzi
 w puchu — zwano je zdroniami. Nazwa „Z.”
 niezawodnie do starej gwary myśliwskiej należy.

† **Zdrowa Marja** rz., p. **Zdrowaś**. Troc.

Zdrowaś, nieod., niek. lm. e, **Zdrowaśka** i.
Zdrowaś Marja (w pacierzu), † **Zdrowa Marja**
Pozbrowienie anielskie: Po mszy, odmawiając
 jeszcze po drodze zdrowaśki, wracał do domu
 na śniadanie. Krasz. Skończyła szeptać zdro-
 waśkę. Kon. Potym „Ojeze nasz”, i „Zdrowaś”,
 i „Wierzę”, „Dziesięcioro” i koronki. Mick. Od-
 mówił zdrowaśkę. Krasz. [Dawać na przypo-
 minki, czyli na zdrowaśki. Zdrowaśki po ka-
 zaniu za dusze zmarłych. Dała zdrowaście (= na
 przypominki). Nizać zdrowaśki, p. **Nizać**. Zmó-
 wie ś zdrowaśie]. (= *zdrowaśki*). Ojeze nasz, końca
 mu nie masz, Zdrowaśki (poszły) do Kaśki,
 Dziesięcioro przeleciało bez jezioro (na tych,
 co nie uważnie, z roztargnieniem pacierz mówią).
 Zmówiła pięć pacierzy, wiele Zdrowych Marji.
 Zdrową Marją ku chwale paony Marji mawiać
 na każdy dzień postanowił papież Jan XXII.
 Teof. Za pacierzem zwykliśmy Zdrową Marją
 mówić. Hrb. Zupelny różany wieniec składa ś.

z 150 Zdrowych Marji i z 15 pacierzy, rozdzie-
 lonych na dziesiątki. Bz. Pustelnikowie ci,
 powtarzając często pacierz i Zdrowe Marje na
 powrózkowych paciorkach, nabożnie rozmyślali. Bz.
 Na jednych leży garłach procent i pacierze,
 dziesięć Zdrowych (Marji), a od sum po 15 bie-
 rze. Nar. Tak długo grona w moszczu gorącym
 trzymać, jakoby zmówił dwie Zdrowe Marje.
 Trzye. Zmówiła 5 pacierzy i tak wiele Zdrowych
 Marji ku czci jego. Wys. 2. *czas potrzebny do
 zmówienia tej modlitwy*: [Nie wyszło trzy zdro-
 waśki]. Nie minęła i zdrowaśka, a rzeźce już
 przestał. 3. „Zdrowaś Marja” u ludu mówią
 zam. *wielka choroba, padaczka, choroba św. Wa-
 lentego, epilepsja*, chcą uniknąć wymówienia
 tych nazw. Chory na tę chorobę, Zdrowaś Marja.

Zdrowaśka, i, lm. i p. **Zdrowaś**.
Zdroweczko, a, lm. a p. **Zdrowie**: Najezulej
 wypytywał go o Z. i o gospodarstwo. Rog.

[Zdrowiczko, a, lm. a] p. **Zdrowie**.

† **Zdrowić**, i, ił i. *uzdrawiać, robić zdrowym*,
dawać zdrowie: Egierska woda brzuch, węgier-
 skie wino zdrowi serec. Pot. Pan lunatyków
 zdrowił od czarła miotanych. K. G. Jehowa
 niech go strzeże i zdrowi go. Bud. (Pan go strzegł
 i żywić go będzie). Z. kogo czym = *pozdra-
 wiać, witać*: Dobry człowiek dziś, kto ma pie-
 niążki, tak mówią, a jeszcze który daje, radzi
 panem zdrowią. Jag.

Zdrowie, a, lm. a i. *stan istoty zdrowej, zdro-
 wość*: Szlachetne Z., nikt ś. nie dowie, jako
 smakujesz, aż ś. zepsujesz; tam człowiek prawie
 widzi na jawie, i sam to powie, że nie nad Z.
 Kochan. Jakoli ś. ma na zdrowiu? odpowie-
 dzieli: zdrów dobrze. Leop. (a dobrze ś. ma?
 a oni odpowiedzieli: dobrze. B. G.). Przywitał
 go i pytał o Z. P. Koch. Jestem dosyć krzepki
 i na zdrowiu mam ś. dobrze. Pileh. Zawszaś źle,
 Z. mi wypowiada, śmysły tępieją, choroba śmier-
 cią grozi. Koch. W. (= *nie dopisuje, nie służy*,
szwankuje). Nie ucieczyś ś. nieprzyjacieli, jeśli
 ja Z. me chore leczyć będę. Warg. Jan Albracht,
 chorym ś. zdrowiem wymawiając, z Włoch do
 Polski ś. śpieszył. Strjck. Zdrowiu służący,
 zdrowy. Kn. (= *zdrowiodajny, uzdrawiający lec-
 niczy, l-karski*). Wielu ludziom zwykła dobywać
 ś. często krew z nosa, co im bywa na Z. Comp.
 (= *ku zdrowiu, zdrowo*). Dobrze obiecuje dobre
 Z. czynią. Jabł. Miłsze jest Z. po ciężkiej nie-
 mocy, miłszy wschód słońca po burzliwej nocy.
 Szost. Przy zdrowiu być = *być zdrowym, mieć ś. do-
 brze, czuć ś. dobrze*. Król niebezpiecznie na zdro-
 wiu zapadał. Niem. Także wedle słowa Pańskie-
 go zmógł ś. po lekku i przyszedł aż do zupełne-
 go zdrowia. Wys. Co my za biedacy! co to koszu-
 je zdrowia, kłopotów i pracy! Przyb. Stabe, sta-
 bowite, nietęgic, kruche, wążle Z. Kamienne, że-
 lawne, końskie Z. Jedno Z., a tysiączne choroby.
 Prz. Nadwerczyć, stargać, sterać Z. Oszczędzac,
 szanować, ochraniać Z. Cieszyć ś. dobrym zdro-
 wiem. Być w dobrym zdrowiu. Stracić, od-
 zyskać Z. Poprawić ś. na zdrowiu. Z. czerstwa
 słabe. Troc. Z. za wszystko stoł. Troc. Z. i dobre
 sumnienie waź sobie za dobre mienie. Troc.
 [A jegomość jak ś. tu miewają we zdrowiu?]
 W drogę! jedź w zdrowiu! Sienk. Stan zdrowia,
 Zdanie sprawy ze stanu zdrowia publicznego.
 Uieczucie zdrowia (euphoria, eunexia). Dom zdro-
 wia (= *lecznica, szpital*). Rada zdrowia = *rada
 lekarska*. Oddział służby zdrowia, służby lekar-
 skiej. Sprawy zdrowia, zdrowotne, poliejno-
 lekarskie. Referent do spraw zdrowia. Polieja

zdrowia, polieja lekarska. Radea zdrowia. Książeczki zdrowia nierządnic (= *czarne książeczki*). Świadełstwo zdrowia. Ochrona zdrowia publicznego = *higijena publiczna*. Nauka zachowania zdrowia = *higijena*. Pijaństwo o Z. przyprowa. Białob. (= o utratę zdrowia, o niezdrowie, o chorobę). Do kichającego: na zdrowie! sto lat zdrowia! daj Boże zdrowie! Roku 590 było takie powietrze, że skoro w nim kto kichnął, zaraz umarł, i dlatego kichające pozdrawiamy: Bożeć daj zdrowie! ale dawniejszy to obycaj. Sak. Kichnął, wszyscy: Boże, daj Z. Pot. Powiedziałbym temu, który kicha: sto lat zdrowia! L. *Życzę* zdrowia i wszelkiej pomyślności! Na Z! *vox hene precanti aliquid*. Kn. Daj Boże Z., szczególnie, witanie wiejskie. Oss. (pomagaj Bóg, zdarz Boże. L.). Upił ś., co daj Boże Z. Oss. (= *jak baba, jak czterzy dziewki*). Było tego tałaństwa, daj Boże Z. Oss. (= *co niemiarą, do licha*). Pamiętam, jak trybunał sądził w Piotrkowie, kasztelan był marszałkiem, niech mu Bóg da Z. ... Niem. (= *niech go ma w swej opiece, niech mu da wszystko dobre*). Każcie sobie, proszę, nalać wina, niech wam idzie na Z. Nagł. Piję prze Z. a. przez Z. a. za Z. czyje. Kn. Prze Z. gospodarza pije, wstawaj, gościu! a. prze czyje? prze królewskie, powstawajmy, a także je wypijajmy. Kochan. Kufle wyszali, pełniać do dna przez Z. Brud. Tym czasem wypijmy za Z. jegomości, mojego miłościwego pana i kochanego dobrodzieja. Kras. Dano jeść, usiedliśmy sam na sam oboje, tyś za moje wypijał, ja za Z. twoje. Zabł. Niezmierny staroświecki pstrozłouisty rostruchan na stole kładą, który miał winem napełnić i wypić za moje Z. Kras. Kazał sobie podać jakieś straszne kieliszysko, wlewa do niego całą butelkę i przepija do mnie za Z. gospodarskie. L. Teraz przyjedź do kogo, to jeśli ś. zdarzy wypić jeden kieliszek za gospodarskie Z., a drugi za podziękowanie tak wielkiej łaski, to już basta, już dosyć, ani ś. więcej spodziewać, o nieustającej, jak przedtym, ani pomyśleć można. L. Wypić choć za jednego Z.; w kacie godzi ś. choćby całą flaszkę lub butlę. L. Będziemy wypijać Z. przyjaciół naszych. Węg. Na Z. twoje. Troc. Pić, pełnić za, prze Z. czyje. Troc. Z. duszy = *prawidłowy stan władz ducha*. 2. \times Z. *życzenie zdrowia, pozdrowienie, ukłon*: Przypadło dziecko, pani matce Z. przyniosło. Żebr. Nazo wygnaniec, twój, przyjaciel Flaku, zdrowie-ć posyła z gotyckiego szlaku. L. 3. Pić czyje Z., wnosić czyje Z. = *wnosić kielich, wina, toast z życzeniami dla kogo*: Zaczęły ś. podług zwyczaju ceremonialne zdrowia, kielich za kielichem lata, ochota ś. wznaga, piją na potęgę. L. (= *zaczęło ś. przepijanie*). Piję zdrowie dam! Z. twoje! (= *piję do ciebie, w twoje ręce*). Zaczęły ś. zdrowia jegomościów księży, celebransa i kaznodziejów. L. Przy stole spełniane były następujące zdrowia: *winał* ojczyzna, król, konstytucja. L. Za moje Z. oddałem jego Z., nastąpiło małżonek naszych, dalej dzieci, dalej krewnych, przyjaciół, na końcu pomyślnych sukcesów. Kras. To samo Z., eo i mój mąż pił. L. Jedno Z. jest zdrowym—zdrowia swego nie pić, próżno Z. wypiwszy, Z. własne krzepić. L. Niech tysiączne pijają zdrowia piwoszenie, nie zazdrośczyć im wprawdzie, doś mi jedno Z. Kniż. Bodajem ś. udawiał tym zdrowiem, jeśli w nim kości są. Zwr. M. (zartobliwe przekleństwo pijackie). Nie jedną kolej obszedł i Z. Troc. [Zdrowiem do niej pije]. 4. *ocalenie, nieurazzenie, całość, bezpieczeństwo; ratunek*: Abo-

wiem dla drovia waszego posłał mię Bóg. Hj. Gdy już we zdrowiu wysiedli na ziemię, Panu dziękowali, iż ich z niebezpieczności morskiej wybawił. Baz. Błocko wielkie nadzieję obrony abo zdrowia okazywało. Warg. Z. państw dziś w rękę twoich. Troc. Zboduszy konia, Decjusz, wśród nieprzyjacielskich ułów, sobie śmierci, ojezyźnie zdrowia szukając, wpadł. Warg. Uciekającym łodzie królewskie, nieopodal na Wiśle stojące, do zdrowia pomogły. Błaż. 5. *życie, głowa*: Z. za bliźniego kłaś mamy. Skar. Chrystus dał za nas Z. twoje i my też je dla braci kłaś mamy. Skar. (że On duszę swą za nas położył, my także mamy kłaś duszę swą za bracią. Leop.). Za Chrystusa Z. swoje położył. Skar. Z. nawet na szanie kładli, aby enoty ochronili. Birk. Kto dla ojezyzny niesie na plac Z., kto ś. do gardła przy prawdzie opowie... Groch. Mężnie ś. bili w ostatniej zdrowia nadziei. Warg. Wzgardzić zdrowiom to Z. w niebezpiecznym razie. Pot. (= *wzgarda życia ratunkiem życia*). Jaropek Węgrzyna jednego naprawia, aby do Bolesława rzekomo przeszedł, a pogodę upadwszy, o Z. jego pokusił ś. Błaż. Selim, stojąc na Z. własnemu ojeowi, Kałę miasto ubiezał. Stryk. Jesliby po drodze nam kto stał o Z., sam rozum ukazuje, że mu odpór damy i tym mu ś. odganiać będziemy, czym mamy. Piel. (= *nastawał na życie*). Wszystko człek gotów dać za swoje Z. Chr. Wszystko człek dla zdrowia waży. Rys. Kochał ś. w nim, jako w zdrowiu swoim. B. B. (umitował go, jako duszę swoje. B. G.). Widziała, że z tego, którego nad Z. swe miłowała, poezciwie mieć nie mogła. Górn. Publjusz Decjusz Z. swe za Z. rzpltej i całość bogom ofiarował. Warg. Ja mu ufam, jako zdrowiu swemu, bom jego wiary dobrze świadam. Paszk. (= *jak sobie samemu, jak własnej duszy, jak własnemu sercu*). Zdrowia swego nie jest bezpieczne. Sb. J. Służyłem zdrowiem, nie oglądając ś. na żadne zazdrości i zawaśnienia. Nar. Miał ś. ucieczką salwować i królewskie Z. na szanie wystawić. Nies. Sam z placu pierzchnął, Bolesława Krzywoustego, pana swego, Z. na szanie zajątrzonemu nieprzyjacielowi wystawiwszy. Bobrow. O Z. idzie. Troc. Folgować nieprzyjacielowi na zdrowiu. Troc. Z. swoje za ojezyzną odważyć. Troc. 6. \dagger Z.: Widząc w nim wymowy biegłość i publiczne obrad Z. i bez zakału sprawiedliwość, na deputata go obrali. Nies. (= *zdrowość, dzielność, trafność, mądrość, rozum, celowość, użyteczność*). Zdr. Zdrówko, Zdróweczko, [Zdrowiczko, Zdrowisie].

Zdrowiec, wca, Im. wca bot. = Tytuń. Troc. L.

\times Zdrowiectwo, a, blm. = Djetetyka.

[Zdrowieczko, a, Im. a] p. Zdrowie: Dzień dobry, drogi wieszczu! jak Z. służy? Syrok. Ale Z., widzę, dobre. Kras.

Zdrowieć, eje, ał (resanescere, revalescere, convalescere, reconvalescere) *przychodzić do zdrowia, wracać do zdrowia, uzdrawiać, ozdrowiać*. Mącz.

Zdrowienie, a, blm. I. czynność cz. Zdrowić. 2. Zdrowić.

\times Zdrowieniec, Ńca, Im. Ńcy, Wyzdrowieniec, Ozdrowieniec *człowiek przychodzący do zdrowia po długiej chorobie, reconvalescent*.

Zdrowiodajny, Zdrowiodawczy, \times Zdrowodajny *dający zdrowie, leczący, leczący*: Srodek Z. (= *zbawienny na chorobę*). Źródło zdrowiodajne. Rozcierała mu pierś wonną i zdrowiodawczą

łustością. Rzew. Obfitość przyrządów zdrowiodawczych. Dęb.

Zdrowiodawca, y, lm. y ten, co daje zdrowie, uzdrowia, co wyleczył, uzdrowiciel.

Zdrowiodawczy p. Zdrowiodajny.

[Zdrowisie, a, lm. a] p. Zdrowie.

Zdrowiuchno przys. od Zdrowiuchny; Zdrowiusieneczko, Zdrowiusienieczo, Zdrowiusieniczko, Zdrowiuteneczko, Zdrowiuteniczko, Zdrowiuteniczko, Zdrowiuteniczko, Zdrowiuteniczko, Dziecko chowa ś. Z. Wygląda Z.

Zdrowiuchny, Zdrowiusieneczki, Zdrowiusienieczeni, ze wszystkim zdrowy: Wstał Z. Hrb. Pogląda jej w oczy, oczy widzi zdrowiuchne, jakoby nigdy żadnego bólu nie miały. Hrb. Był zdrowiutenki i umarł. Boh. Zdrowiutenka (muszko) po powietrzu długobys latała, byś była mojej, rady usłuchała. L.

Zdrowiusieneczki p. Zdrowiuchny.

Zdrowiusieneczko p. Zdrowiuchno.

Zdrowiusienieczeni p. Zdrowiuchny.

Zdrowiusienieczo p. Zdrowiuchno.

Zdrowiusienki p. Zdrowiuchny.

Zdrowiusienko p. Zdrowiuchno.

Zdrowiuteneczki p. Zdrowiuchny.

Zdrowiuteneczko p. Zdrowiuchno.

Zdrowiuteniczki p. Zdrowiuchny.

Zdrowiuteniczko p. Zdrowiuchno.

Zdrowiutenki p. Zdrowiuchny.

Zdrowiutenko p. Zdrowiuchno.

Zdrowiutki p. Zdrowiuchny.

Zdrowiutko p. Zdrowiuchno.

Zdrowo przys. od Zdrowy: Horacjusz Kokles bezpiecznie i Z. wypłynął. Warg. (=calo, szczęśliwie). Z. tam żyć. Troc. Nie zdrowo mi, źle mi jakoś. Kn. [Mam ś. dosyć Z.]. Z. mu to. Troc. Z. pij, jedz. Troc. Żył do lat stu Z. (=w zdrowiu). Nie Z. do cudzych żon zachodzić. L. (=niebezpiecznie). Wiem ja, co mi Z. (=co mi służy, co mi ilitze na zdrowie). Nie każdy zna, co mu Z. Rys. Przen.: Z. sądzi o rzeczach, Z. gada. (=dobrze, trafnie, mądrze, rozsądnie, słusznie). Z. uśledć, zapatrywać ś. na co (=trzeźwo).

× Zdrowodajny p. Zdrowiodajny: Lekarstwo zdrowodajne. Rośliny zdrowodajne.

Zdrowożylny zdrowo myślący, trzeźwo zapamiętujący ś. L.

Zdrowostan, u, lm. y, stan pod względem zdrowia, stan zdrowotny: Smiertelność jest naturalnym następstwem zdrowostanu. Trep.

Zdrowość, i, blm., (salubritas) rz. od Zdrowy zdrowie, zdrowostan, stan zdrowotny: Powietrza Z. a i zarażenie jak ma być poznaue. Trzye. Indolentia, Z., niestroskanie. Mącz. Z. powietrza, wody. Troc. [Aby koń został w zdrowości]. (=w zdrowiu).

Zdrowotnictwo, a, blm. sprawy zdrowotne, sprawa zdrowia publicznego, urządzenie policji lekarskiej.

Zdrowotno- p. Zdrowotny.

Zdrowotność, i, blm. i. stan zdrowia, zdrowostan, w jakim znajduje ś. ludność kraju, miasta i t. p., stan zdrowia publicznego, zdrowie powszechne: Ministerjum spraw wewnętrznych zarządziło zbadanie zdrowotności w komisariatach pogranicznych. Z. miasta a. w mieście poprawiło ś. 2. przén.: zdrowie moralne, stan moralny, właściwy stan duchowy: Nawoływania do podniesienia zdrowotności naszego ogółu.

Zdrowotny tyżący ś. zdrowia, zdrowotności, sanitarny: Wartość zdrowotna mieszkań podniosła śy... Zarządzania zdrowotne. Warunki

zdrowotne. Poprawienie warunków w zakresie zdrowotnym jest to tylko jeden ze szczegółów ogólnej walki z niezdrociem. Przepisy obowiązujące komisje zdrowotno-wykonawcze.

[Zdrowować, uje, owa] być zdrowym, cieszyć ś. zdrowiem, żyć w zdrowiu, mieć ś. dobrze na zdrowiu.

[Zdrowowanie, a, blm.] czynność cz. Zdrowować.

Zdrowy, Zdrow I. cieszący ś. zdrowiem, nie chory: Ciąła organiczne, póki ś. w nich dzieje wszystko podług porządku, póty są zdrowe. L. Zdrow-ein dobrze, zdrow kto, valew, valet. Kn. (=czuję ś. dobrze, mam ś. dobrze, nic mi nie jest). Z., zdrowie mający. Kn. Jestem zdrow wysnienicie i apetyt mam główny. Boh. Nie ze wszystkim Z. = słabowity, nie tegiego zdrowia, choć nie choruje. Dydo źle zdrowa tak z swą siostrą wierną. Koch. J. Był zdrow, chciał być zdrowszy, teraz w grobie. Haur. Inszy chód tobie, insza dzisiaj mowa, pysznij ś. zdrowa. Książ. Gadaj zdrow (=gadaj mu tam, gadaj sobie, dobrze ci mówić, gadaj, kiedy ci ś. podoba). Żartuj zdrow, kumie wilku. Mick. (=żartuj kiedy chcesz) Niech zdrow łaje, kiedy daje. Prz. Niech zdrowi mówią, co chcą i żartują. Wad. Niech ś. zdrowi kochają i teje godziny niech płyną, jeśli chcą, do swojej krainy. Mor. A. Pij zdrow długo w noc, niech frasunek nowy nie psuje-ć głowy. Petr. Dał ci Bóg, zdrow korzystaj. Nar. Wszyscy ś. uspokoił, usnij zdrow, śpij, synu miły. Groch. Kogo nogi nie boją, bodaj zdrow stał. Pim. Od gęstych „daj zdrow“ pozbył chłop i siły. Biał. (od gęstego spełnienia za zdrowie. L.). A bodajbys zdrowa, Kleantys — bodajś złamał szyję! — Bodaj zdrowa, Kleantys. — Nie widzieli trutnia z tym jego bodaj zdrowa! Zabł. (pozdrawiam, pomaga Bóg). Żebyś tak zdrow był, jak to prawda! Wszedzy anioł do Marji, rzekł: Zdrowaś, łaski pełna, Pan z Tobą! Leop. (=bądź pozdrowiona). Anioł tak Najśw. Pannę pozdrowił: zdrowaś, abo wesel ś., łaski pełna, Pan z Tobą. Skar. [Przy oświadczeniach młodzi przepijają do siebie mówiące: Zdrow, Franuś! Zdrow, Maryś!] (=twoje zdrowie!). Adieu, pożegnaniem terminem używanym wyrażone, na jedno wychodzi, cobym miał mówić: bądź zdrow. L. Żegnaj cię, żyj zdrow. L. Klerwil uściśkał serdecznie swego przyjaciela, powiedział: bywaj zdrow, jutro odjeżdżam. Bądź zdrow, już mnie więcej oglądać nie będziesz. L. (=żegnaj cię). Przen.: Oho, bądź zdrow! = już po wszystkim, już przepadło, już klamka zapadła, adju, Bruzu! Schowaj ś., bo jak cię wezmą na cel, bądź zdrow, Maćku, już po tobie! Wójc. Lepszy jest ubogi Z., niż bogacz zachorzał. B. B. (lepiej ś. ma ubogi zdrowy i moeny, niżeli bogacz na ciele zachorzał. B. G.). Kto czyni jaki zapis, na być Z. na umyśle; a jeśli jest na ciele chor, a na rozumie zdrow, tak, jako jest, niech będzie pisano: chory na ciele, a wszakże Z. na umyśle i przy rozumie będący. Herb. (=przytomny). Nie potrzebują zdrowi lekarza, ale ci, co ś. niedobrze mają. Leop. Był zdrow, jak koń. L. Zdrow gdyby ryba. Zabł. Zdrow dobrze, Z. jak rybka. Kn. Zdrow by rybka, rybka jako śledź, a śledź jako gnój. Rys. Z. jak byk. Czuję ś. zdrowym, zdrowszym. [Pytanie przy spotkaniu: Zdrowi mocni? (=jak ś. macie?).] Mama czy zdrowa? ciotunia, domowi? Mick. Owoc Z. (=nie zgnyli, nie zepsuty, nie robaczywy, nie zleżały). Drzewo zdrowe (=jedrne, nie spróchniałe, nie uschłe, nie robaczywe, nie zgnyłe). Płótno zdrowe, skóra zdrowa (=tegie, nie zbo-

łaże, nie nadwątlone, nie przetarte, nie zleżałe, mocne, dychowone, jedrne). Stanął na sądach zdrów na rozumie i na ciele. Troc. Jest przy zdrowych zmysłach (= przytomny, trzeźwy). Przen.: Z. rozum = naturalny, nie spaczony, prosty, chłopski. Z. na rozsądek. Troc. Z. rozum radzi. Troc. (= sam rozum dyktuje). Mało masz zdrowego rozumu. Bardz. (= oleju w głowie). Długoż będziecie przez rozum źle Z. trapić mi duszę nieznośnymi słowy? Chr. Stało ś. to z nieuwagi głów źle zdrowych. Tw. (= niedowarzonych). Wziąć co na zdrowy rozum. Fukać nań poczęła i upominać, aby zdrowsze miało tej rzeczy rozumie nie. Birk. (= rozsądniejsze, słusniejsze). Zdrowa rada (= trafna, mądra, rozsądna, zbawiona, przydatna, pożyteczna, dobra). Zdrowa to rada była. Troc. Rady zdrowe wspólnemu dobru. Groch. W starym znajdziesz radę zdrową. Prot. Jednego umiejętnością, drugiego wiarą, trzeciego zachowaniem, które masz, tego dobrą radą, owego zdrowym napomianiem pomagaj. Górn. Przen.: Zdrowe prawo = słuszne, uzasadnione, niezaprzeczone. Przeciwno tamtemu zdrowe prawo ma. Sz. Zdrowe prawo. Skr. 2. cały, nietknięty, ocalony, nienaruszony, nieszkodzony, bezpieczny: Ja nadzieję mam, że tu zdrów wkrótce zawita. L. Dobrze zdrowego aby pan strzegł na wieki. Hrb. Uciekaj zdrów, pójdę w twoje tropy, byś w same plekło obrócił swe stopy. Lubom. (= pokiś cały). Odrzekniesz, broni, zastaną mając od poczynającej ś. już noży, zdrowi szli. Pilch. Nigdyby był zdrową nogą do miasta nie wszedł. Warg. Noe został od potopu Z. Stryjk. (= ocalony). Kazał im ufać Temu, który pastwo niebieskie karmi, obiecując im, iż tym sposobem mieli być zdrowi i cali. Birk. Obiecujemy koronę za wdzy całą, całą, i nie umniejszoną zachować. Hrb. (= w należyty, dobrym, kwitującym stanie). Żaden kąt od pogańskiej i chłopskiej nawały we wszystkich Rusi Z. nie został i cały. Zim. Ząb jeszcze Z., szkoda go wyrwać. 3. sprzyjający zdrowiu, użyteczny dla zdrowia; wychodzący na zdrowie, zbawienny dla zdrowia; struny: Zdrowe tu powietrze, miejsce. Troc. Z. klimat. Z. pożywienie. Z. napój. L. Przen.: † Z. = dobry, praktyczny, pożyteczny, korzystny: Wdowi chleb nie wszystkim Z. L. U wdowy chleb gotowy, ale nie wszystkim Z. Prz. (= nie wszystkim wychodzi na dobre). Abo obozu bronić, abo uciekać, coby zdrowszego było, nie mogli wiedzieć Warg. Nam zdrowsze rany i tysiąc śmiercei dla Jezusa, niżli zdrowie doczesne. Skar. Ta wolność niepozywania od urzędu... ubogiej szlachcie zdrowa być nie może, a zwłaszcza, iż tu i głowę i rany pieniądźmi płacą. Górn. Niektórzy wielki nakład na poselstwa wozą, choć to i skarbowi i ich majątności bardzo niezdrowe. Bud. B. 4. † Zdrowe oko, przen. nieprzychylnie, obojętne, nieczyste; łaskawe, miłosierne: Mógłżeś zdrowym okiem patrzeć, gdy synowica twoja tak wiele łez wylała? Górn. (= suchym, niebolesnym). Kiedy Pan patrzy zdrowym okiem na kogo, niechaj bądźzie jak chęć nieczemny, tedy co jedno poeznie, każdy chwali. Górn. 5. [Z.] (o człowieku, zwierzęciu lub rzeczy) silny, duży, tegi, rośli: Z. Kozak, kamień, ślimak, dąb.

Zdrożać, a, ał i [Z. ś.] p. l. Zdrożyc.

Zdrożalność, i, blm., rz. od Zdrożały. Troc, L.

Zdrożały który zdrożał, podrożał. Troc, L.

Zdrożanie, a, blm, czynność cz. Zdrożać.

[Zdrożanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zdrożać ś.

† **Zdroże, a, lm. a bezdroże, manowiec, zbrocze, błędna droga, obłąd. L.**

[Zdroże] p. Zdrożec.

Zdrożec, żeje a. [že], zaś poskoczyć w cenie, podnieść ś. w cenie, podrożec, stać, ś. droższym: Chleb zdrożał o grosz na funcie.

1. **Zdrożenie, a, blm., czynność cz. Zdrożec.**

2. **Zdrożenie, a, blm., czynność cz. l. Zdrożyc.**

3. **Zdrożenie, a, blm, czynność cz. 2. Zdrożyc.**

† **Zdrożenie, a, lm. a p. Zdrożność.**

Zdrożenie się, a ś., blm., czynność cz. Zdrożyc ś.

Zdrożnie przys. od **Zdrożny**: Niezdrożnie zdało mi ś. tu przytoczyć. Sak. (= nie od rzeczy, stosownie, w porę). Wszakże to ś. zda bardzo Z., że między Żydy był ten obyczaj, iż na weselach inisi goście za swój grosz strawę miewali. Sekl.

Zdrożność, i l. blm., rz. od Zdrożny. 2. lm. i a. † Zdrożenie postępek naganany, wykroczenie, występki, wybryk, grzech, błąd, nieprawość, złość, przewrotność: Nie wiem, co twierdzić, jeśli enoty Alejbjada, czyli zdrożności ojezynie szkodliwsze były? Warg. Gdzież takie ustawy, gdzieby ś. zdrożności i źle nie zakradło? Kras. Myślimy, patrząc na Z. czy wielką, czy małą: i nas to może spotkać, co innych spotkało. Kras. Karcie zdrożności. Gdy więc ganię zdrożności... Kras. Nieraz na myśl przychodziły zdrożności pierwiastkowej edukacji. Kras. Kto ś. rządzi przekonaniem i początkami (zasadami) prawami życia, nie jest naśladowcą cudzych zdrożności. Śniad. Mała Z. do większej prowadzi. God. Mam prawo naganiać twoje zdrożności. Wys. Cel ich karcenie bronią żartu tej śmiesznej strony wad ludzkich i tych zdrożności, których prawa dosięgnąć nie mogą. Bal. Zdrożności ześrodkowały ś. w stolicy. Rzew.

Zdrożny l. † Z. będący komu z drogi, wybaczący z drogi, nie przy drodze leżący, odwołujący z drogi: Z., devius. Kn. Wieś bardzo zdrożna. Troc. 2. przen.: × Z. = niedorzeczny, niewłaściwy, nie na miejscu, niewczesny, niestosowny, nieskładny z sobą samym: Niezdrożna rzecz to tu namienić. Kłok. (= nie od rzeczy, stosownie, w porę). Co być mogło zdrożne w ojcach naszych, strzeżmy ś. tego. Kras. Miał za zdrożnego mieszczanina w Rzpltej tego, który by ś. tym nie kontentował, co drugim dano. Warg. Potrzeba być bacznym, doświadczać, co lepszego i zdrożniejszego jest. Gil. Zbytek i w dobrym Z. Kras. 3. naganany, występny, zły, grzeszny, bezczny, niemoralny, przewrotny: Z. postępek. Życie zdrożne i niemoralne.

1. **Zdrożyc, y, ył, nied. Zdrożać, Zdrażać uczynić droższym, podrożyć, podnieść cenę; uczynić cenniejszym:** Ona sława, która jakoby przyznawała godność jego kochance, go zdrożyła. Górn. **Zdrażać ś. drożyc ś., zbragać ś., wzbragać ś., wzbraniać ś., robić ceremonje, wahać ś. z nieśmiałości:** Ni ś. przyznać zdraża, że bardziej Adonisa, niż niebo poważa. Otw. Proszę parobka z gorzelni, aby wywołał ekonoma, leez zdraża ś. pijany hołusz. Wilk. [Matka ś. zdraża zrazu. Ja się bede zdrażała, za mąż iśe nie chciała].

2. **Zdrożyc, y, ył, nied. Zdrażać l. zbroczyć z drogi, minąć ś. z drogą, zbłądzić. 2. przen. zrobić co zdrożnego, zbłądzić, wykroczyć, przekroczyć, pobłądzić, zawinąć, przewinąć:** Senat, nie nie zdrożwszy, niezego ś. też nie bał. Warg. By ś. puścił za gniewem a srogości użył, raczejby zdrożył, niżeli zdrożność a występki skarał.

Warg. 3. zmęczyć drogą, niewygodami podróży. Z. ś. zmondować ś. drogą, trudami podróży: Jadał smaczno, bo był zdrożony i głodny. Sienk. Konie były mocno zdrożone. Sienk. Masa zdrożonych zwierząt. Kon.

† Zdrożyć, y, ył p. Zdrażyć.

Zdrój, oju, lm. oje, † Wzdrój, [Zdroja] promień, którym ś. woda z ziemi sączy do źródła, krynica; strumyk płynący ze źródła, struga: Miło patrzeć na zdroje, kiedy wodę biją. Kochan. Z. we źródle ustawnie ś. wybija. Kn. Z. et źródło: w jednym źródle bywa kilka zdrojów, jedno źródło z wielu zdrojów, źródło wycieka precz; Z. pod czas mało albo nie, jako w studniach, studzienkach. Kn. Z. żywej wody w porach znacznych wytryskał. Przyb. Z. bijący=wytrysk, fontanna. Wyście jako góry, z których rzeki i zdroje wytryskują, a my jako pola, które ś. onemi rzekami polewają i chłodzą. Skar. Widzisz, jak ciało próżniactwem niszczeje, jako Z. wśmiardnie, gdy ponik nie leje. L. Z. zdroju tego mętna kryształowa wynika woda. Troc. Obacz, że niżej ciebie, niżej stojąc zdroju, nie mogę mieć pańskiego napoju. Tremb. Przen.: źródło, początek, rozsądnie: Skarżyli ś. na uschnięcie płynącego im niegdys zdroju rozrzutności książęcej. Z. tego zdroju wszystkie złe, wszystkie dobro wynika. Troc. Słońce jest wzdrój światłości. Sien. Przen.: struga, strumień, potok: Z. łez, łask. Zdr. Zdrojek, Zdroik, Zdroiczek. Zgr. Zdroisko.

Zdrójkowate bot. rodzina mchów (fontinalaceae). Zdrów p. Zdrowy.

Zdróweczko, a, -lm. a p. Zdrowie: Z. pani hrabiny cierpi bardzo na tym. Orzesz.

[Zdrówkać, a, ał] przepieć do kogo, życząc mu zdrowia: Poczmy poczęli do siebie Z. wódką, blaszanemi kwaterkami. Tet.

[Zdrówkanie, a, b] czynność cz. Zdrówkać.

Zdrówko, a, lm. a p. Zdrowie: Jakże Z. pani?

[Zrucenie, a, b] czynność cz. Zrucieć.

[Zrucieć, i, il] p. Zrucieć.

Zdrutować, uje, ował spojć drutem; drutując ściągnąć, ściskać, zreparować: Z. garnek. Ja miskę każę Z. Zap. Z. ś. gm. spić ś. tego, skut ś., skrochmalieć ś., schlać ś.

Zdrutowanie, a, b]m., czynność cz. Zdrutować. Zdrutowanie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrutować ś.

† Zdruzgać, a, ał i † Z. ś. p. Zdruzgotać.

† Zdruzganie, a, b]m., czynność cz. Zdruzgać. † Zdruzganie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdruzgać ś.

Zdruzgotać, ocze a. × oce, tał, † Zdruzgać, † Stroskotać zgruchotać, strzaskać, roztrzaskać, rozbić, zmasakrować; stłuc, skruszyć z trzaskiem: Kula zdruzgotiała mu gołę. Remigjusz czaszę onę zdruzgotaną spojć, iż rozpadlin znać na niej nie było. Skar. Zdruzgotane szczątki tysiacych przedmiotów. Sienk. Przen.: Nazajutrz wstał z łózka błądy, zdruzgotany na duszy, sam dla siebie odmienny i niezupelnie zrozumiał. Żer. Z. ś. trzaskać na kawałki, roztrzaskać ś., rozbić ś.; stłuc ś. skruszyć ś. z trzaskiem: Gdyby łódź z onych skał upadła, w kęsyby ś. zdruzgała. Biel. M.

Zdruzgotanie, a, b]m., czynność cz. Zdruzgotać. Chir.: Z. kości (fractura comminativa).

Zdruzgotanie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdruzgotać ś.

Zdrużenie, a, b]m., czynność cz. Zdrużyć.

Zdrużenie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrużyć ś.

Zdrużyć, y, ył polaczyć w drużynę, stowarzyszyć skojarzyć, zbratać. Z. ś. polaczyć ś. w drużynę, stowarzyszyć ś., zbratać ś.

[Zdry] zupełnie, całkiem.

[Zdryg-] p. Wzdryg-.

† Zdrygać, a, ał drzeć, wzdrygać ś., wstrząsać ś. Glos.

[Zdryganie, i, il] konia = spędzić, zmęczyć.

† Zdryganie, a, b]m., czynność cz. Zdrygać.

[Zdryganie, a, b]m.] czynność cz. Zdryganie.

× Zdryndać, a, ał zawahać, kiwnąć, machnąć, zaruszać czym. L.

× Zdryndanie, a, b]m., czynność cz. Zdryndać.

[Zdrzało, a, lm. a] zwierciadło, lustro.

† Zdrzasnąć się, nie ś., ał ś., † Ziasnąć ś. przerazić ś., przelęknąć ś., przestraszyć ś., wyłęknąć ś., wystraszyć ś., zatrwożyć ś.

† Zdrzaśnieć się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrzasnąć ś.

† Zdrzazgać, a, ał i Z. ś. p. Strzaskać.

† Zdrzazganie, a, b]m., czynność cz. Zdrzazgać.

† Zdrzazganie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrzazgać ś.

† Zdrządzenie, a, b]m., czynność cz. Zdrządzić: Z. prawa, dispositio juris. Tuch.

† Zdrządzić, i, il zrządzić, zarządzić, rozporządzić.

[Zdrzebia] p. Żrebie.

[Zdrzeć, zdrze, zdarł] p. Zdrzeć.

† Zdrzeć, y, ał p. Zrzeć.

[Zdrzeleć, i, ał] dojrzawać: Zboże zdrzeleło.

[Zdrzelenie, a, b]m.] czynność cz. Zdrzeleć.

× Zdrzem, u, b]m., × Zdrzym zdrzemnięcie ś.

× Zdrzemać, a, ał i Z. ś. p. Zdrzemnąć ś.

× Zdrzemały, † Zdrzemały który ś. zdrzemnął: Pod makiem Morfeusza ledwie był Z., aż mu niebo objawia przez sen przyszłą wielkość. Przyb.

Zdrzemanie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrzemać ś.

× Zdrzemnąć, nie, nął p. Zdrzemnąć ś.

Zdrzemnąć się, mnie ś., mnał ś., mnęła ś. a.

[mła ś.], Zdrzymnąć ś., × Zdrzemnąć, × Zdrzymnąć, Zdrzemać się, Zdrzymać ś., † Wzdrzemać ś., † Wzdrzemać ś., × Zdrzemać, × Zdrzemać, nied. Zdrzemywać ś. drzemiąc zasnąć nieco; zdrzemać: Zdrzemnę ś. chwilkę = podrzemie, przedrzenie ś. Spracowana, zdrzzymała ś., siedząc. Auszp. Czy mi kaci nadali zdrzzymać ś.: wszystkie przez to interesa wspank poszły. L. Jam ś. w kącie zdrzymnął, jak mysz na bębnie, co ś. ruszę, to ś. zlekne. L. Siadała do przedzenia bardzo zmęczona, więc często ś. zdrzemywała. Krasz. Życie płynęło łalą cichą, jakby zdrzemniętą. Gom. Prowokacje ożywiły nanowo zdrzemnięte od jakiegoś czasu uczucia patryjotyczne.

× Zdrzemnięcie, a, b]m., czynność cz. Zdrzemnąć, zdrzemnięcie ś.

Zdrzemnięcie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrzemnąć ś.

Zdrzemywać się, uje ś., ywał ś. p. Zdrzemnąć ś.

Zdrzemywanie się, a ś., b]m., czynność cz. Zdrzemywać ś.

[Zdrzenie, a, b]m.] czynność cz. [Zdrzeć]

× Zdrzeń, i, lm. e p. Rzeń. Ocz., Troc. A na odłogu szczęścia zgryzota korzeni swe kolczyste łodygi robaczliwej zdrzeni. Malez.

[Zdrzeszenie, a, b]m.] czynność cz. Zdrzeszyć.

[Zdrzeszyć, y, ył] związać.

[Zdrzetelny] widoczny.

Zdrzewić, i, il, Zdrzewnić zamienić w drzew Radosny krzew zdrzewi strąca wistarzi. Żer.

Zdrzewieć, eje, ał, Zdrzewnieć zamienić ś. w drzewo, zdrzewnieć.

Zdrzewienie, a, btm. 1. czynność cz. Zdrzewić. 2. czynność cz. Zdrzewieć.

Zdrzewło, a, lm. a bot. p. Wątra.

[Zdrzewniały] *zardzewiały*.

Zdrzewnieć, eje, ał p. Zdrzewieć.

Zdrzewnienie, a, btm., czynność cz. Zdrzewnieć.

[Zdrzeżdzenie, a, btm.] czynność cz. Zdrzeżdżyć.

[Zdrzeżdżyć, y, ył] *zdruzgotać, strzaskać w drzazgi*.

[Zdrzok, u, btm.] p. Wzrok.

[Zdrzóbek, bka, lm. bki] p. Żrebię.

[Zdrzódelný] *źródłany*.

[Zdrzódło, a, lm. a] p. Źródło.

× Zdrzymać, a, ał p. Zdrzemnąć ś.

† Zdrz mały p. Zdrzemały.

Zdrzymanie się, a ś., btm., czynność cz. Zdrzymać ś.

× Zdrzymnąć, nie, nął i Z. ś. p. Zdrzemnąć ś.

× Zdrzymnięcie, a, btm., czynność cz. Zdrzymnąć.

Zdrzymnięcie się, a ś., btm., czynność cz. Zdrzymnąć ś.

[Zdrzącz, y, btm., Drzącz, Drygutka] *drszczce, drzączka*.

† Zdubiechany: Myśl zdubiechana = *zmieszana, rozstrzępiona, nieprzysłomna*. Km.

Zdublować, uje, ował, × Zduplicować, × Zduplicować *zdwoić, podwoić*: Z. pułę, podatki. W roku 1775 wiceinstygatorowie skasowani, a instygatorowie zdublowani. Bobrow.

Zdublowanie, a, btm., czynność cz. Zdublować. [Zduchnąć, nie, nął] *szturchnąć*: W domu niema nie, ani na oko Z.

[Zduchnięcie, a, btm.] czynność cz. Zduchnąć.

† Zduchny *śmierdzący*? Więć dopieroż dopiero, Z., sprosny gachu, tak mi grozisz? Pot.

Zduchować, i, il *zmienić materjalność w duchowość, uduchowić, zrobić duchowym, zdematerjalizować*.

Zduchowanie, a, btm., czynność cz. Zduchować. [Zduchowina, y, lm. y] *zducho, pływający kożuch z traw i żółt na ląkach*.

Zduchownić, i, il *wyuzć z ducha, z charakteru duchownego*: Zduchowniony ucieleśnieniem, zbrojny rozstrojem naród. Krasin.

Zduchownieć, eje, ał *zamienić ś. w duchowny*: Dlatego przebaczam, zem zduchowiał. Krasin. Wiem, że wściekłość nie jest zduchownieniem. Krasin.

Zduchownienie, a, btm. 1. czynność cz. Zduchownić. 2. czynność cz. Zduchownieć.

[Zdudać się, a ś., ał ś.] 1. *zorientować ś., poplątać ś.* 2. a. [Zdudać ś.] *spić ś., udziudzićć ś.*

[Zdukanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zdudać ś.

× Zdudkować, uje, ował *zdurnieć, zgłupieć ze strachu, zbaraniać, stchórzyć*: Słyszał głos z przed siebie, nie zdudkowało mu serce, nie gorzała na nim czapka. Oss.

× Zdudkowanie, ęa, btm., czynność cz. Zdudkować.

[Zduďać się, a ś., ał ś.] p. Zduďać ś.

[Zduďanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zduďać ś.

[Zduďlenie, a, btm.] czynność cz. Zduďlić.

[Zduďlić, i, il]: Prosiemy na parę kuropat(w), zeby pan młody panny jak najprędzej dopad(ł); i na parę wróbił, pan młody i pannę młodą jak najprędzej zdudlił. (p. Dudlić).

Zduďzenie a, btm. 1. × Z., czynność cz. Zduďzić. 2. [Z.] czynność cz. Zduďzić.

Zduďziałość, i, btm., rz. od Zduďziały: Wzrok, w którym malowało ś. ogłupienie, Z. Bał.

Zdudziały który zdudział, osłabły.

× Zdudzić, i, il *strudzić, skołatać, sturbować*.

[Zdudzić, eje, ał] *zasłabnąć*: Baran tak zdudział, że mu aż sie nogi płaćają.

[Zdugować, uje, ował] *dugnąć znieść*.

[Zdugowanie, a, btm.] czynność cz. Zdugować.

Zduferować, uje, ował *skórę, ręk. dulerując ścić, zebrać w grubości*.

Zduferowanie, a, btm., czynność cz. Zduferować.

[Zdumać, a, ał] *dumając zdecydować*: Ona zdumiała, wianeczek dała. [Z. ś.] *zamyslić ś.*: On ś. tak zdumał, że jej nie widział.

[Zdumanie, a, btm.] czynność cz. Zdumać.

Zdumiałe przys. od Zdumiały. Troc.

Zdumiałość, i, btm., p. Zdumienie.

Zdumiały, l. a. † Zumiały, Zdumiony, Zdumiany, † Zdumiejący, † Zdumliwy który ś. *zdumiał, oniemiały, osłupiały z podziwu, przejęty podziwem*: Z. bardzo, ale nie strwożony, wielki bohater zosił w one czasy P. Koch. Wszystkiemu ś. śmiać—głupich, nieczemu ś. nie śmiać—zdumiałych. L. Wino czlowieka zbyt sromięźliwego a. jakoby zumiałego czyni bezpieczniejszym a świębodniejszym. L. Po tym napoju Turcy tak zdumiejący będą, jakoby w zachwyeceniu jakim byli. Syr. Zdumiałym kogo czynić. Troc. Hegezyp zdumliwym okiem patrzył na niego. Jabł. Wchodzi, cofnął ś., toczy zdumione żrenice po ścianach. Mick. Pięknaś jak anioł, Z. świat woła. Berw. 2. [Z.] *zamysłony, zasępiony, smutny*: Straśnie Z. je; nie je w takich humorach, jak zawsze.

Zdumieć, eje, ał, † Zumieć, × Zadumieć, nied. Zdumiewać, † Zumiewać. × Zadumiewać, † Zumiewać ś. l. a. Z. ś., † Zhumieć ś., *odejść od siebie z zadziwienia, zdziwić ś., zastanowić ś. do zapamiętania; oniemiać, osłupieć z podziwu*: Teraz jakby zdumiał, że tak być mogło. Rodz. 1 zdumiał ów możny: w Woli i Wólce nie było już kamieni. Rodz. Czernski zdumiał na dobre. Weys. Zumiał ś. Abimelech, że przyszedł Dawid. Leop. (zdumiał ś. Leop.). Zdumiał ś., spotykając Dawida. B. B. (złął ś. B. G.). Owa, gdziekolwiek pojrzał, musiałeś ś. zumieć, bo trudno tam tym kształtem było wyrozumieć. Rej. Zumieli ś. wszyscy i dziwowali ś. Wuł. Widząc to wszystko, bardzo ś. zumiała. B. B. (zdumiewała ś. bardzo. B. G.). Każdy, który pójdzie przez kościół, zumieje ś. i rzeczce: czemuż tak Pan Bóg uczynił kościółowi temu? Leop. (zumie ś. Leop.; dom ten będzie każdemu mimo idącemu na podziw. B. G.). W ten dzień zumieją ś. najpodlejsi z ludu, a co celniejsze. ogarnie strach. Leop. (nade dnem jego zdumieją ś. potomkowie, a przodki ogarnie strach. B. G.). Gdy to usłyszeli, zdumieli ś. bardzo, rzeknące: kto tedy może być zbawion? Sekl. Jezus nauczał w bożnicach, tak że ś. też zhumiewali i mówili: skądże wdy temu ta mądrość? Sekl. (= *nie mogli wyuzć z podziwu*). Zumieli ś. nad rozprawami a odpowiedziami Jego. Żarn. Prawie ś. byli zadziwowawszy zumieli, słysząc dziwne te powieści. Reł. Zumiewali ś., słysząc one Jego słowa. Baz. Gdy skończył Jezus te to mowy, zumiewały ś. rzesze nad nauką Jego. Sekl. Stali około Niego, zhumiawszy ś. Rej. Kto myślał nie zdumieć ś. nad twoją tak dzielną potęgą? L. Jak ś. zumiał był Nabuchodonozor nad onemi trzema młodzieńcami, których był kazał wrzucić do pieca ognistego! Rej. Bożykowski zdumiał ś. zrazu tak niespodziewaną odpowiedzią. Dyg. Zdumiałem ś. na

taką bezczelność. † Z. ś. komu, czemu = Z. ś. *nad kim, nad czym, zdziwić ś. komu, czemu*. Błaż. Człowiek chrześcijański Z. ś. iście a dziwnej Boga wszechmogącego radzie naziwować ś. musi. Żarn. Tym rzeczom ś. i rodzice Jezusowe, i wszyscy, co o nich słyszeli, z wielkim podziwieniem prawie zamieć musieli. Wuj Zdumie-li ś. wszyscy, którzy Go słuchali, rozumowi i od-powiedziom Jego. Skar. Zdumiewali ś. nauczę Jego. Wuj. Na takie sprawy Boskie serce ludzkie zdumiewać ś. musi, bo ich rozumem nie dojdzie. Skar. O, jako ś. nie zdumiewać na taką mądrość. Skar. Kto ś. na taką miłość ku po-spolitemu dobru nie zdumieje? Skar. Kto ś. temu wydziwić mógł i na te ś. rzeczy nie Z. Skar. Zumaiałem ś. Zumaiałem ś. onemu widze-niu. Leop. (zdumiewałem ś. Leop.: zdumiewałem ś. nad onym widzeniem. B. G.). Zumaiał ś. król tak haniebnie okrutnemu uczynkowi. Leop. Ci to, którym kiedyś wszystek ś. świat zdumiał. Groch. 2. kogo, × **Zadumić kogo** = *zdzjąć go po-dziwem, wprawić w zdumienie*: Zdumiał go swoją mądrością. Męstwem swoim narody zdumiewał Kras.

† **Zdumiejący p. Zdumiały.**

Zdumienie, a l. blm., czynność cz. **Zdumieć**. 2. lm. a a. Z. ś. a. **Zdumiałość**, † **Zdumiałość podziw, zaduma, sensacja**: Wywołać powszechne Z. Wpra-wić kogo w Z. × Upadło na św. Piotra Z., i wi-dział niebo otworzone. (= *zachwycenie, objawienie, widzenie, wizja*). Złęki ś. Izaak zumieniem wielkim. Leop. (zdumieniem. Leop.: złęki ś. złęknie-niem bardzo wielkim. B. G.). Dwie żyły w tyle głowy, gdy będą zacięte, pomagają przeciw bo-leści głowy, każeniu rozumu i zdumiałości i też prawemu od rozumu odejściu. Spicz. Nadeszła znówu epoka zdumień i niepokojów. Prus.

Zdumienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdu-mieć** ś. Troc.

Zdumiewać, a, ał i Z. ś. p. **Zdumieć**.

Zdumiewająco przys. od **Zdumiewający**, *dziwnie*: Poprawił ś. Z.

Zdumiewanie, a, blm., czynność cz. **Zdumiewać**.

Zdumiewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdu-miewać** ś.

Zdumiony p. Zdumiały.

[**Zdumkotać**, a, ał] p. **Szerzedzić**.

[**Zdumkotanie**, a, blm.] czynność cz. **Zdumkotać**.

† **Zdumliwy p. Zdumiały.**

Zdumnieć, eje, ał l. stać ś. *dumnym, spysznieć*. 2. [Z.] *zdziwić* ś.

Zdumnienie, a, blm., czynność cz. **Zdumnieć**.

Zdun, a, lm. **owie**, [**Dzdon**, **Bzdun**] *rzemieślnik robiący garnki z gliny, garncarz, a. stawiający piece*: Izaliż glina rzecz zdunowi: cóż czynisz? B. B. (izali glina rzecz garncarzowi swemu... B. G.). Bękartowie rzemiosła nie mogą robić i między panu zdunami a garncarzami i t. d. wielkie o to porywki powstają. Glicz. Pie-cownik, Z., rzemieślnik piecowe kachle i piece robiący. Podesz.

Zdunek, nka, lm. nki l. min. *garkowiec, kamień garkowy (lapis communis v. ollaris), ołmiana popielatu łatwo urobliwa talku, z której wyrabiają naczynia kuchenne*. Łab. 2. (nemesia) zool. *paźk czteropłucny*.

[**Zdunka**, i, blm.] l. *glina garncarska*. 2. p. **Zduństwo**.

Zdunowa, ej, lm. e *żona zduna*.

Zdunowy l. *należący do zduna*. 2. × Z., p. **Zduński**.

Zdunówna, y, lm. y *córka zduna*: To już doła, kiedy hożej zdunównie jestem potrzebna. Krasz.

Zduńczyk, a, lm. **owie** l. *chłopiec, czeladnik zdunski*: Agatokles. król, iż był zdunskiego narodu, gdy dobywał jednego miasta, kiedy nań wołali z muru: zduńczyku, maszże garńce, co będziesz niemi swym żołnierzom płacił? odpo-wiedział, iż nie mam garńców, ale wami im miasto garńców będę płacił. Rej.

Zduński, × **Zdunowy** przym. od **Zdun**, *garncar-ski*: Warsztat Z. Koło zdunskie. Statek Z. nie rzecz zdunowi: co chceś ze mną poczynić. Kołak. Jako garńce zdunowe, tak je tuc będą. Rej. Głina zduniska, garncarska. L.

Zduństwo, a, blm., [**Zdunka**] *rzemiosło zduna, garncarstwo*.

× **Zduplikować**, uje, ował p. **Zduplować**.

× **Zduplikowanie**, a, blm., czynność cz. **Zdupli-kować**.

× **Zduplować**, uje, ował p. **Zduplować**.

× **Zduplowanie**, a, blm., czynność cz. **Zduplo-wać**.

Zdurniać, a, ał, [**Zdurnieć**] kogo = *zwymyślać kogo od durniów, zekpać, zbesztać, zbużować, zła-jać, zjeżdżić*: [Ci panowie zdurnieli go jeszcze].

Zdurnianie, a, blm., czynność cz. **Zdurniać**.

× **Zdurnieć**, eje, ał p. **Zdurzeć**. Troc. L.

[**Zdurnieć**, eje, ał] p. **Zdurniać**.

× **Zdurnienie**, a, blm., czynność cz. **Zdurnieć**.

× **Zdurzeć**, eje, ał, × **Zdurnieć**, *zglupieć, oghu-pieć, stracić głowę, zwarzjować, zbaraniać, ołtwieć*: Prawdziwie Z. mi przyjdzie, jeśli to zamieszanie dłużej trwać będzie. L. Tamci zmieszali ś., stanęli w miejscu, zdurnieli. Gom. [Złodziej zdurzeje i da ś. zlapać].

Zdurzenie, a, blm. l. czynność cz. **Zdurzeć**. 2. rz. od **Zdurzyć**.

Zdurzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdu-rzyć** ś.

Zdurzyć, y, ył kogo l. *zawrócić (komu) głowę, zwieść, zmanić, wyprowadzić w pole, oszukać go*: Opinja publiczna Z. ś. tym nie da. 2. *odurzyć, oszłomonić*: Telem mu głowę zdurzyło. 3. [Z.] = a) *zglupieć, zwarzjować*. b) *najeżyć, postawić*: Z. kudły, grzywę.

Zdusić, i, il *udusić, zadusić, zdławić*: Mało go nie zdusiła w uścisku. 2. Przen.: *stłumić, zgłu-szyć*: Sprawę Z. i utaić potrafiła. [Zdus swoje niepokoje]. Krasz. Odkrył paltro ogromnych rozmiarów i zduszony kapeluszc cudzy. Krasz. (= *zgnie-ciony, zmięty*). Ruszą na samego króla i zduszą dzieło poczynającej ś. obrony. Sienk. Krótki, zduszony w tej samej chwili wykrzyk: Hosp...! wyrwał ś. z ust strażnika. Sienk. Jeszcze noce były jesienne; rozgnite noce [dygotliwego mil-czenia, przenikniętego zduszonym krzykiem trwogi. Reym. Z. ś. *udusić* ś., *zadusić* ś.

[**Zduszać**, a, ał] *wyżymać*: Płótno zduszają z kału (aby było czyste).

[**Zduszanie**, a, blm.] czynność cz. **Zduszać**.

Zduszenie, a, blm., czynność cz. **Zdusić**.

Zduszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdusić** ś.

× **Zdużać**, a, ał, [**Zdązać**, **Zdużyć**] l. a. × **Zdużać**, cz. ni. *zrównać* ś. w sile, w możności; *być dość silnym, mocnym; być w stanie, w możności; być, zdołać, wy-dolać, potrafić, poradzić, dać radę, sprostać*: Umyślił Łokietek Mazurów postraszyć, aby w domu wojną utrapieni, Krzyżakom pomagać nie zdawali. Stryjk. Afrowie, Sardzi, Sikuli, Hiszpani żadnym ich kształtem posilić nie zdują. Dokończymy żąc żytką, cośmy wczoraj nie zdawali. L. Już dalej

ja biedna niewiasta nie zduję. Pot. (= *nie nadążę, nie nastarczę*). Wyciągnąć ten ciężar kilka chłopów nie zdujęją. Troc. Baczyliby, żeby mógł im Z., aby ś. o nie pokusił. Piotr. Gdyby zdął, poszedłby sam nie mógł, to choć syna; oddał. Krasz. Jeszcze za tych czasów, kiedyśmy zaledwie Z. mogli przemoey nieprzyjacielskiej. Sienk. [Pszechółka przyniesie jeno tylo, co zdłuża]. 2. kogo = *zmóc, zmocować, przemóc, pokonać, zwalczyć, zwyciężyć*: Łacno każdy słabego zdłuża. Petr. Kto kogo zdłuża, ten tego ostodła, lecz ta praktyka niejednego zwiodła. Jabł. Wielkić ono był obrzym Dawidek lichota, a wždy zdłużał dośę prędko tak wielkiego chłopca. Papp. Nie mogliśmy go Z., starzy oba. Wad. [Kto kogo zdłuża?].

Zdużanie, a, bfm., czynność cz. **Zdużać**.
Zdużyć, eje a. y, ał p. **Zużać**.
[Zdużenie, a, bfm.] czynność cz. **Zdużyć**.
[Zdużyć, y, ył] p. **Zdużać**.
Zdwajać, a, ał i Z. ś. p. **Zdwoić**.
Zdwajanie, a, bfm., czynność cz. **Zdwajać**.
Zdwajanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zdwajać** ś.

Zdwoić, i, if, nied. **Zdwajać** l. *rozdwoić, rozszczepić na dwoje*: Tam chodu żaden cień nie zdwaja. Przyb. 2. a. † **Wzdwoić** *podwoić, zdublować; powiększyć, zwiększyć, spotęgować, natężyć*: Wylewy zdwajają jeszcze zniszczenie. Z. czujność. Zdwoiła uprzejmość dla Leona. Bał. Napiętnowany, zakuty, pod zdwojoną eskortą, po raz trzeci powędrował na Syberję. Rol. Z. przędzę = *złączyć w jedną nić dwie lub więcej nitki przedzły jednogatunkowej*. 3. okul.: Widzenie zdwojone, p. **Dwojenie ś.** Ważny objaw porażenia mięśni oka polega na zaburzeniu w widzeniu zespolonym, na podwójnym (zdwojonym) widzeniu. 4. terat.: Twory zdwojone, zrosłaki (monstrua duplicita). O powstawaniu istot nieprawidłowych, monstualnych, zdwojonych. Z. ś. l. *rozdwoić ś., rozszczepić ś. na dwoje*. 2. *być podwójnym; podwoić ś., zdublować ś.; zwiększyć ś., powiększyć ś., spotęgować ś., natężyć ś.*: Więc ze siebie samego wystąpić może, Z. ś., stroić ś., zesetnić we własnych utworach. Krasin.

Zdwojenie, a, bfm. l. czynność cz. **Zdwoić**: Z. = *dwu rzeczy złączenie* (conduplicatio, congeminatio). Kn. 2. lm. a. **Zdwojenie ś.** = a) anat.: Z. otrzewnej, wychodzące z tylniej ściany brzusznej, zwie ś. krezką (mesenterium). 3. patol. Z. tonów sercowych. Z. wargi (labium duplex) = *wrodzona wargą zdwojona*. c) ps. Z. a. dwoistość osobowości.

Zdwojenie się, a ś., bfm., niek. **Zdwojenie** czynność cz. **Zdwoić** ś.

Zdworaczały, × **Zdworzały** *który zdworaczał*: Gajus był zdworzały człowiek. Kosz. Szlachcie ten był człowiek trefny a Z. Kosz.

Zdworaczeć, eje, ał, × **Zdworzeć** *stać ś. dworakiem, nabrać dworactwa, manjer dworskich*.

Zdworaczenie, a, bfm. l. czynność cz. **Zdworaczeć**. 2. czynność cz. **Zdworaczyć**.

Zdworaczyć, y, ył *zrobić dworakiem, przejąć manjerami dworskimi*: I Parnas już zdworaczył. Kras.

× **Zdworzały** p. **Zdworaczały**.
 × **Zdworzeć**, eje, ał p. **Zdworaczeć**.
 × **Zdworzenie**, a, bfm., czynność cz. **Zdworzeć**.
 × **Zdwnastokrotnieć**, eje, ał *zwiększyć ś. dwunastę razy*: Kapital, procentując, zdwnastokrotniał.

× **Zdwnastokrotnienie**, a, bfm., czynność cz. **Zdwnastokrotnieć**.

[Zdyb, bia, lm. bie] *przybłąda; człowiek dziki, dzikus*: Pódzies, smyku, pódzies, zdybiu. Wysp.

× **Zdybacz**, a, lm. e p. **Zdybywacz**. L.

Zdybać, bie, bał, × **Zdybnać**, nied. **Zdybywać**, **[Zdybować]** l. kogo = *zastać, zejść zniemacku, złapać go na czym*: Już tam wstyd zginął, kogo w grzechu zdybano. Górń. Gdy ś. niewiasta przyzwyczai do Żyda chodzić na przepalankę, wleczę, co zdybie, choć jej mąż boków zmaca, gdy ją przy czym zdybie. Comp. Zdybano go, kiedy krał. Jabł. Zdybał dziewkę na tym. Troc. Kiedy kto na zabójstwie a. sfalszowaniu jest zdybany, samo zabójstwo, samo sfalszowanie rzeczy są dowodem zbrodni. Alber. [Tu me nocka zdybała (=zaszła)]. Widziecie, jako mię zdybała fortuna. Warg. (*deprehendit*, *napastowała*, *napadła* L.). 2. kogo, co = *natrafić na kogo, na co, spotkać, znaleźć, złapać* = *zastać kogo, co*: Cesarz nieraz nas w ogrodzie zdybywał. Niem. Siedź, stary grzybie, nikt cię już nie zdybie. Rzew. Wie on, gdzie co Z., oberwać. Kn. (= *wyrwać, zdobyć, sprokurować*). Z. kogo, *opprimere aliquem imprudentem*. Kn. Zdybiesz jeszcze rzeczy moje ukradzione. Troc. [Druzbowie ję (panny młodej) sukają póty, jaz ją zdybio. Nie mogła węgli żarnych w chałupie Z. Nie ukradłem, ale zdybałem. Podzieliłbym ś. z pierwszym człowiekiem, którego bym zdybał. W naszej wsi to tego nie zdybie, żeby świnie po chałupach trzymali]. 3. [Z.] *natrafić, przypomnieć*: Ja zdybie wszystko, przypomnę sobie wszystko. [Z. ś.] *spotkać ś., zejść, zellenąć ś., niespodzianie, natknąć ś. na kogo, na co*: Wezas właśnie zdybujemy ś. Zabi. Póty go będę szukał, póki ś. z nim gdzie nie zdybie. L.

Zdybanie, a, bfm. l. czynność cz. **Zdybać**. 2. p. **Zdybanie** ś.

Zdybanie się, a ś., lm. a ś., niek. **Zdybanie** czynność cz. **Zdybać** ś.: Niech tam już będzie, jak będzie, byle ś. na siebie do zdybania nie porwali. Jeż. (= *do spotkania* = *do pojedynku*).

[Zdybek, bka, lm. bki] *znajda, znajtek*.

[Zdybichać, a, ał] *zmezczyć ś. aż do utraty tchu, zatchnąć ś., nie móc tchu złapać ze zmęczenia*.

[Zdybichanie, a, bfm.] czynność cz. **Zdybichać**.

[Zdybić się, i ś., if ś.] *zdziżyć*.

[Zdybienie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Zdybić** ś.

× **Zdybnać**, nie, nał i × Z. ś. p. **Zdybać**.

× **Zdybnięcie**, a, bfm., czynność cz. **Zdybnać**.

× **Zdybnięcie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zdybnać** ś.

[Zdybować, uje, ował i Z. ś.] p. **Zdybać**.

[Zdybowanie, a, lm. a] czynność cz. **Zdybować**.

[Zdybowanie się, a ś., lm. a ś.] czynność cz. **Zdybować** ś.

Zdybywacz, a, lm. o, × **Zdybacz** *[ten, który kogo, co zdybuje, a. który ś. z kim, z czym zdybuje]*. L.

Zdybywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zdybać**.

Zdybywanie, a, lm., a czynność cz. **Zdybywać**: Takich zdybywał, nimeśmy doszli do miasta, było jeszcze kilka. Kaezk.

Zdybywanie się, a ś., lm. a ś. czynność cz. **Zdybywać** ś.

[Zdych, a, lm. y] *człowiek chorowity, zdechłak, cherlak*.

Zdychać, a, ał l. p. **Zdechnąć**. 2. [Z.] *zdychać*.

Zdychanie, a, bfm., czynność cz. **Zdychać**; Z.

bydła. Troc (= *padanie bydła*).

Zdychawiczec, eje, ał p. Zdychawiczniec.
Zdychawiczenie, a, blm., czynność cz. Zdychawiczeć.

Zdychawiczniec, eje, ał, Zdychawiczeć, [Zdychawiczeć] *stać s. dychawicznym, dostać dychawicy.*

Zdychawicznienie, [a, blm., czynność cz. Zdychawiczniec.

[Zdychawiczeć, eje, ał] p. Zdychawiczniec. ?
[Zdychawiczenie, a, blm.] czynność cz. Zdychawiczeć.

[Zdychnąć, nie, nał] *westchnąć.*
[Zdychnięcie, a, blm.] czynność cz. Zdychnąć.
Zdychnować, uje, ował zrobić dychtownym, uszczelnić: Z. okręt.

Zdychtowanie, a, blm., czynność cz. Zdychtować.

Zdyfamować, uje, ował I. *zniesławić, zaszkodzić w opinii:* Jeszcze pana zdyfamuje, i będzie nieładnie. Bliz: Pan-go zdyfamował szkaradnie. Jun. 2. [Z.] *zwymsłać.*

Zdyfamowanie, a, blm., czynność cz. Zdyfamować.

[Zdyjać] p. Zdjąć.
[Zdyjena] p. Zdjąć.
[Zdyjeni] p. Zdjąć.
[Zdyjęcie, a, blm.] czynność cz. Zdyjać.
[Zdyjęcie się, a s., blm.] czynność cz. Zdyjać s.

[Zdyjmać, a, ał i Z. s.] p. Zdjąć.
[Zdyjmanie, a, blm.] czynność cz. Zdyjmać.
[Zdyjmanie się, a s., blm.] czynność cz. Zdyjmać s.

[Zdyjnię] p. Zdjąć.
[Zdyjnię] p. Zdjąć.
[Zdymać, a, ał i Z. s.] p. Zdjąć. 2. *wzdymać s. Od ciężkiego śmiechu aż zdymać.*
[Zdymanie, a, blm.] czynność cz. Zdymać.
[Zdymanie się, a s., blm.] czynność cz. Zdymać s.

[Zdymia] p. Zdjąć.
[Zdymienica, y, lm.] e, Zdymka, [Odgniat] *odgniecenie i wzdęcie s. skóry na ciele.*
[Zdymka, i, lm. i] I. *miejsce, z którego wiatr zwiał śnieg.* 2. p. Zdymienica.

[Zdymorka, i, lm. i] *śliwa, która wskutek deszczów wyrasta prędko, lecz pozostaje żółta i nie ma pestek ani smaku.*

[Zdyngować, uje, ował kogo] = *zlać wodą w drugie święto Wielkanocy, sprawić dyngus, śmigus.*
[Zdyngowanie, a, blm.] czynność cz. Zdyngować.
[Zdyrdzenie się, a s., blm.] czynność cz. Zdyrdzić s., *zgon. śmierć.*

[Zdyrdzić się, i s., il s.] *pog. umrzeć, skonać.*
Zdysgracjonować, uje, ował p. Zdysgracjonować.
Zdysgracjonowanie, a, blm., czynność cz. Zdysgracjonować.

† Zdyzgustować, uje, ował kogo = *zniechęcić, zrazić:* Tyła gryzot zdyzgustowany, przestał chodzić tak gorliwie koło oczyszny. L.

† Zdyzgustowanie, a, blm., czynność cz. Zdyzgustować.

Zdyszonorować, uje, ował *zniesławić, zbezcześcić, pozbawić honoru.*

Zdyszonorowanie, a, blm., czynność cz. Zdyszonorować.

Zdyskontować, uje, ował *splacić przed terminem, straciwszy odpowiedni procent:* Z. weksel.

Zdyskontowanie, a, blm., czynność cz. Zdyskontować: Przen.: Z. ostateczne pozytywizmu.

Zdyskredytować, uje, ał *pozbawić wiary, powagi, znaczenia:* Z. kogo = *popsuć mu opinie, zde-*

popularyzować go. Z. kogo w oczach czyich. Zdyskredytowano go w opinii publicznej. Z. pieniądze papierowe (= *obudzić dla nich nieufność ogółu i tym sposobem obniżyć ich wartość*). Król chce napowrót wprowadzić zdyskredytowaną już dzisiaj starożytną kopję husarską. Kaezk.

Zdyskredytowanie, a, blm., czynność cz. Zdyskredytować.

Zdyskwalifikować, uje, ował kogo, co = *odmówić, nie przyznać mu kwalifikacji, nie uznać kwalifikacji, zrobić niezdolnym do jakiego celu:* Komisja zdyskwalifikowała kotły (= *uznała je za nieprzydatne po wybuchu*).

Zdyskwalifikowanie, a, blm., czynność cz. Zdyskwalifikować.

Zdystansować, uje, ował konia, jeźdźca w wyścigu = *uprzedzić go w dobieżeniu do mety, pozostawić go w tyle:* W forsownym tym wyścigu pod koniec zostali zdystansowani. Przen.: Zdystansujemy wszystkich współzawodników. Prus. (= *zaskuszemy, prześcignemy*).

Zdystansowanie, a, blm., czynność cz. Zdystansować.

Zdysymulować, uje, ował zataić, ukryć prawdę, udać, nie dać poznać po sobie, pokryć milezeniem, uważać za niebyle: Choć byłem z tego niekontent, ale, nie urażając patrona, a w nim matki mojej, musiałem Z. Mat. Mógł podkomorzy tę krzywdę zaraz powetować, ale to zdysymulował, aż potym aż nadto s. zemścił. Mat.

Zdysymulowanie, a, blm., czynność cz. Zdysymulować.

× Zdyszaly p. Zdyszany.

Zdyszany, × Zdyszony, × Zdyszaly który s. *zdyszał, zdyszany, zziąjany, zatchnięty, zasapany:* Zbliża s. do chałupy sporym krokiem, wchodzi zdyszaly. Nar. Wojewoda Z. bieży w zamek. Mick. Na zdyszonym koniu nadbiegł, umyślny. Krasz. Pośpiechem Z. Kon. Poczęta powtarzać zdyszonym szeptem: Boję s. boję s. boję s. Sienk.

× Zdyszeć, y, ał, † Zdeszyć *wyzionąć ducha, wydać ostatnie tchnienie, umrzeć.* Troc. Nierazby człek chcą zdyszał, lecz duflwie krzepi nadzieja, szepeąc w ucho: jutro będzie lepiej. Ryb. J. Kania, gdy jej już matka nie pochlebila, od wielkiego frasunku nieboga zdeszyła. Papr. Z. s. *zadzyszeć s., zziąjać s., zatchnąć s., zasapać s.*

× Zdyszenie, a, blm., czynność cz. Zdyszeć.
Zdyszenie się, a s., blm., czynność cz. Zdyszeć s.: Sablik kochał Z. s. swych piersi. Tet.
× Zdyszony p. Zdyszany: Z. wiekiem i trudami. Wor.

Zdywidować, uje, ował drnk. *rozdzielić znaczkim wyraz, którego część przenosi s. do następnego wiersza.*

Zdywidowanie, a, blm., czynność cz. Zdywidować.

Zdzyzelować, uje, ował, Zdezelować, × Zdezelować *zuzyc, zniszczyć przez używanie, powycieranie, powydzieranie:* Z. machine. Mnie zdaje, że fortepian — tak nazywał stary i zdezelowany klawieymbał — przechylił s. Szaj. Dach na dworze zupełnie s. zdezelował. Krasz. Zdzyzelowane obuwie. Z. obcas (= *ściąg*). Przen.: Z. zdrowie (= *stargać, sterać, nadwładzić*).

Zdzyzelowanie, a, blm., czynność cz. Zdzyzelować.

Zdzygracjonować, uje, ował, Zdzygracjonować kogo = *poznać go swej łaski:* Zajął u Helenki miejsce ministra bez teki a. zdzygracjonowanego dworaka. Orzesz.

Zdyzgracjonowanie, a, blm., czynność cz. **Zdyzgracjonować**.

× **Zdyzgustowany** p. **Dyzzgustowany**: Wszak i on ma wiele racji być Z. i nawet trwożliwy. St. Aug.

[**Zdyzłować**, uje, ował] *zwołnić, usunąć*: Z. kogo od służby.

[**Zdyzłowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zdyzłować**.

Zdziać, eje, ał, nied. **Zdziewać** *ściągnąć, zdjąć* z kogo odzież. L.

† **Zdziać**, eje, ał komu = *nadać imię, nazwać; utworzyć, urobić imię* B. Sz. Jako mu dzieją, a. zdziano imię? Kn. Niepodobna, aby tak wiele doehodów próżnującym nadawać, albo imiona proboszczów, kanoników, księży bez przyczyny Z. mieli. Baz. Jak mu zdziano? Troc. Jakie mu imię dział ociee? Troc.

[**Zdziać się**, eje ś., ał ś., nied. **Zdziewać** ś.] *spodzisać* ś.

Zdziadzić, eje, ał, *zestarzeć* ś.: Tomek zna luzk, że lmo podstarzał ś. i, jak ś. wyraził, zdziadział. Rog.

Zdziadzenie, a, blm., czynność cz. **Zdziadzić**.

Zdziałać, a, ał, nied. **Zdziaływać** l. *zrobić, stworzyć, uczynić*: Stało ś., pojąć trudno, z jakich pobudek, dobrowolnie przez Ottona III działane. Iel. Ojciec dokumentem, działanym 1823 r., rozposażył dzieci za życia. Kor. (= *sporządzonym*). Stwórca wszech rzeczy... już działał niebo i ziemię i wypełnił je żywiołami. Gom. Z. *zrobić ponimno trudności, postawisz na swoim, osiągnąć jako skutek działania, usiłowania, dokazać, dokonać czego, sprawić, potrafić* co: Mając w sercu poczciwe uczucie, a w rękę pałas, wysłuszysz prawą chwałę, wielkie rzeczy działasz. Przyb. Nie tu nie działasz (= *nie poradzisz, nie zwołujesz*). Jego to wstawienictwo działało, że... (= *dało w wyniku*). Ach, żadnych niemasz na tym świecie darów, czyby podziemnych uniknął legarów, trudno to Z., by człek skazitelny był nieśmiertelny. Swr. Któż odwołać może, co ś. już raz stało? kto zrobi niezdziałanym to, co ś. działało? Przyb. Działywały to instynkty, idące na podtrzymanie nerwów. Brt. 3. †Z. kogo = *zmóc, złamać, pożyć, wycieńczyć, wysilić, znędzić, pokonać, zwalczyć*: Stefan wojewoda poraził 100,000 Turków, mając trochę ludzi, więcej rozumem i sprawą, niżeli mocą, abowiem nadolną ziemię pierwej wygłodził i trawę posuszył ogniem, na miejsce złe ich przywiódł i tymże ich działał więcej, niż poraził. Biel. M. Stefan Turków tym więcej działał, iż ziemię, gdzie mieli ciągnąć, przedtym był sami wypalił i wygłodził. Stryjk. Turków dwieście tysięcy na placu zostało, Bajazet ś. też sam otruł, szczęście go działało. Stryjk. To rozkoszne ludzie łatwo Z. wszędzie. Biel. M. Tu nas dobrze nauczy, jako walczyć mamy, jej radą Moskwe, Niemce. Tatarzy działamy. Biel. M. Możesz li nieprzyjaciela bić i z tyłu i z boków, łacno go działasz. Papr. Gdy nieprzyjaciela bieżeli na odsiecz zamkowi, łatwie je działał i, sześćdziesiąt ich zabiwszy, przez dwieście pojmał. Biel. M. Nie można wężowi nie ndziałać rohatynami, aż go na ostatek kuszani wielkimi działano, że legł i zdechł. Warg.

Zdziałanie, a, blm., czynność cz. **Zdziałać**. [**Zdziałt**, a, blm.] *starszy palalec, strzegący Sybilli*.

[**Zdziamgać**, a, ał] *dziamgając zjeść* powolnie. [**Zdziamganie**, a, blm.] czynność cz. **Zdziamgać**.

Zdzianie, a, blm., czynność cz. **Zdziać**.

† **Zdzianie**, a, blm., czynność cz. † **Zdziać**.

[**Zdzianie się**, a, ś., blm.] czynność cz. [**Zdziać** ś.].

Zdziar, u, lm. y = **Dziarno**: Uderza ucho srogi na zdziarach głos morza. Żer. U morskiego brzegu biało-zółte wydłużenia zdziarów łądowych. Żer.

[**Zdziara**, y, lm. y] l. *drzazga*. 2. *klacz sucha*.

† **Zdziarstwo**, a, blm., p. **Dziarno**.

[**Zdziarzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zdziarzyć**.

[**Zdziarzyć**, y, ył] l. *oszczędzić*. 2. kogo, p. **Zdzielić**.

Zdziczałość l, blm., rz. od **Zdziczały**; **Zdziczenie**: Poznajomienie ś. z Byronem w bardzo słabym tylko stopniu mogło przyłożyć ś. do dziczałości, do pomiatania wszelkimi światowemi warunkami i konwenansami. Spas. Zdziczenie obyczajów opilece (inhumanitas ebriosa).

Zdziczały, **Zdziczony** *który dziczał*: Zdziczałe zwycięstwem żołnierstwo czyniło po włościach zbytki. Nar. (= *rozdestwione*). Stepy dziczałe były dzikiemi polami zwane. Pol. Koń dziczony. Garez.

Zdziczeć, eje, ał, **Zdziczyć** ś. *stać* ś. *dzikim, nabrać dzikości*: Czy to można tak prędko Z. p. czemu ja zawsze frysz? L. Dopóki step nie dziczeje, to jest: dopóki słoneczne mechy nie przysłuszają traw pasznistych. Pol. Trzeba go będzie zaznawać wszędzie, bo to musiało Z. na wsi.

Zdziczenie, a, blm. l. czynność cz. **Zdziczeć**. 2. czynność cz. **Zdziczyć**. 3. p. **Zdziczałość**.

Zdziczenie się, a, ś., blm., czynność cz. **Zdziczyć** ś.

Zdziczony p. **Zdziczały**.

Zdziczyć, y, ył *zrobić dzikim*. Z. ś. l. p. **Zdziczeć**. 2. *odstręczyć* ś., *odstrzychnąć* ś., *odbić* ś., *zrazić* ś., *złisić* ś.: Pewnie orzeł od gniazda swego ś. dziczy (= *pocznie stronić jak dzikus*).

Zdziebdiątko, a, lm. a p. **Żdźbło**. Przys.: Myśli pani majstrowa, że ja go znam? ani dziebdiątko. Krasz. (= *ani krzty*). Z. z nosa do pana podobny. Krasz. (= *kruszyne, cokolwiek, troszeczkę*).

Zdziebduchno, a, lm. a p. **Żdźbło**.

Zdziebelatko, a, lm. a p. **Żdźbło**.

Zdziebelko, a, lm. a p. **Żdźbło**.

Zdziebko, a, lm. a p. **Żdźbło**. Przys. *cokolwiczek, troszeczkę, kruszynę*: Była tym wypadkiem odrobinę, Z. poirytowaną. Caw. Mróz sfolzał i ociepiło ś. Z. Reym.

Zdziebłątko, a, lm. a p. **Żdźbło**. Przys.: *cokolwiczek, troszeczkę, kruszynę*.

× **Zdzieblisty**, × **Zdzieblisty**, **Zdziebly** *po dołny do żdźbła, czczy, pusty wewnątr jak trzcina*: Pierzysko dziebliste prosowe. Troc.

× **Zdzieblisty** p. **Zdzieblisty**. Troc.

Zdziebly p. **Zdzieblisty**. Troc.

[**Zdzieblusko**, a, lm. a] p. **Żdźbło**. Przys.: Kogo kochem Z. Kolb. (= *troszeczkę, cokolwiek, kruszynkę*).

Zdziehlko, a, lm. a p. **Żdźbło**.

Zdzieciecienie, a, blm., czynność cz. **Zdzieciecieć**.

Zdziecieciały p. **Zdziecinniały**.

Zdzieciecieć, eje, ał p. **Zdziecinnieć**.

Zdziecinniały p. **Zdziecinniały**.

Zdziecinnić, i, il *zrobić dziecinnym, przerobić na dziecko*: Chcą człowieka Z. koniecznie, by z karbów nie wyszedł. Pał. Napróżno starała ś. ją Z., zabawić czymś właściwym wiekowi. Krasz.

× **Zdziecinnieć**, eje, ał p. **Zdziecinnieć**.

× **Zdziecinnienie**, a, blm. l. czynność cz. **Zdziecinnieć**. 2. p. **Zdziecinniałość**.

Zdziecinniałość, i, blm., rz. od **Zdziecinniały**; **Zdziecinnienie**, × **Zdziecinnienie**, **Zdzieciecienie**

Ma w tym upodobanie, posunięte do zdzieciniałości. Bał. (= do *dzieciństwa*). Wyzyskiwał zdziecinienie starościnę. Krasz. Po upadku i zdziecinieniu sztuki greckiej nastąpił gust gotyki. Lel.

Zdzieciniały, × **Zdzieciniały**, **Zdziecięciały** który *zdzieciniał*: Starzec Z. Tu *zdziecięciała* powaga, tam *naigrawiający* ś. cynizm. Krasz. Że był już prawie w starości swej Z., łacno go było każdemu na wszystko namówić. Biel. J.

Zdziecinieć, **eje**, **ał**, × **Zdziecinieć**, **Zdziecięcieć** stać ś. *zdiecinimym*; *zniedołężnieć* jak *dziecko*, *stać* ś. *naiwymym* jak *dziecko*: U stóp jego *zdiecinieją* męże. Stary książę już był *zdzieciniał* przez lata. Gór. *Zdzieciniał* w swym sędziwym wieku. Wad. Doczekał ś. takiej starości, że prawie *zdiecinieją*. Leszcz. Od starości *zdzieciniał*. Troc. *Prawdziwie zdieciniałem*, a jak *dziecko* małe, ścisłałbym ustawicznie rączki twoje białe. Zabł.

Zdziecinienie, a, blm. i. czynność cz. **Zdziecinieć**. 2. p. **Zdzieciniałość**.

× **Zdziedziczenie**, a, blm., czynność cz. **Zdziedziczyć**.

× **Zdziedziczyć**, y, ył *odziedziczyć*, *otrzymać* w spadku. L.

Zdzieleń, a, blm., czynność cz. **Zdzieleić**.

Zdzieleić, i, ił, [**Zdziarzyć**] *zwałić*, *ściągnąć*, *kropnąć*, *złoić* (i t. d., p. *Uderzyć*): Z. kogo kijem. Jakże nie *zdzielei!* To nie tak *rzęsiście* iskry z pod młota lecają, jak mnie z pięści! Kon. *Zdzielei!* go w łeb kamieniem. Zer.

[**Zdzieleńca**, y, lm. e] *dzienneczyna* *umiejąca* *wykonywać* *różne* *robotki* *kobiectw*. Goł.

× **Zdzieleca**, y, lm. y *autor*: *Owóż* *wynurzyłem* ś. *zdzieleca*. Lel.

× **Zdzieleczy** *przym.* od **Zdzieleca**, *autorski*: *Piękny Z.* *zamysł* *przerwany* i *zawieszony*. Lel.

× **Zdzielstwo**, a, blm. *autorstwo*: *Piśmienietwu*, *zdzielstwu*, czyli *autorstwu* *sprzyjające* *okoliczności*. Lel.

Zdzierz, [**Zdzierz**] i, † Z., u, lm. y *zdzieranie*, *zdzierstwo*: Tak *handle* *ustają* i *droga* *do* *Tyru* *zapomina* ś. *wszystkim* *dla* *ciężkiego* *zdzieru*. Jabł. 2. [Z, u, lm. y] *reszta* *zuzyciego* *narzędzia*. 3. [Z., a, lm. y] (o *mężczyźnie*) *ładaco*, *drab*, (o *kobiectw*) *stara* *ładacznicca*, *wycieruch*, *łulc*, *łłomok*, *szylom* [*zdziera*, *zdziera*]: Nie *komornik*, nie *prefesjant* *jaki*, *abo* i *jenszy* *niemiecki* Z. *Reym*.

[**Zdziera**, y, lm. y] i. p. **Zdzierz**. 2. *pog.* *stara* *panna*.

Zdzieracz, a, lm. e i. p. **Zdzierca**. 2. *raszpla*. 3. *tok*: *Nóż* Z. (*Schrottstahl*).

Zdzierać, a, ał i Z. ś. p. **Zedrzeć**.

Zdzierak, a, lm. i *rzem.* *gatunek* *grubego* *pilnika*: Z. *okrągły*, *półokrągły*, *plaski*, *trójkątny*.

Zdzieranie, a, blm., czynność cz. **Zdzierać**: Z. *łyka* *konopnego*. Trj

Zdzieranie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdzierać** ś.

Zdzierca, y, lm. y. **Zdzieracz**, [**Zdzierca**, **Zdziernik**, **Zdzierus**, **Zdzierz**] *ten*, *co* *zdziera*, *łupieżca*, *wydzierca*; *ten*, *co* *drogę* *bierze*, *derus*, *żyła*, *wyzyskiwacz*: *Sędzia* *niesprawiedliwy*, Z. i *potępiacz* *ubogich* *spraw*. Nie *ludźmi* *takowym* *zdziercom* *być* *było*, *ale* *wilkami* *drapieżnymi* *a* *niedźwiedziami*. *Star.* *Łakomec* i *zdzieracz*. *Pir.* *Ten*, *co* *zdzierał*, *zwan* *był* Z. *Kras*. O! *tam* *nie* *brak* *zdzierusów* *w* *Warszawie*... *nie!* *Kos*.

Zdzierczy *przym.* od **Zdzierca**; × **Zdzierski** *łupieżczy*, *grabieżczy*: Z. *zakon* *Krzyżaków*. *Zdzierz*

cze *łakomstwo*. *Nar.* *Wyzwolił* *mnie* *od* *zdzierzonych* *przewłocznych* *form*. *Rzew*.

Zdzierka, rka, lm. rki *mul.* *zdarty* *pendzel* *malarski*, *używany* *do* *nakrapiania* *ścian* *wadę*.

Zdziergacz, a, lm. e *anat.*, p. **Zwieracz**.

Zdziergać, a, ał i. p. **Zdziergnąć**. 2. *złączyć* *wyrób* *dziany* *zapomocą* *ściegu* *łancuszkowego*.

Zdziergadło, a, lm. a *anat.* *pełta*, *zdziergadło* *pełtlicowe*.

Zdzierganie, a, blm., czynność cz. **Zdziergać**, *zdzierzganie*.

Zdziergnąć, *nie*, *nał*, **Zdzierzgnąć**, [**Zdzirgnąć**], *nied.* **Zdziergać**, **Zdzierzgać**, *ściągnąć* *brzeg* (*np.* *woreczka*) *nauwleczony* *na* *sznurek* i *przez* *to* *zatkanąć* *co*, *zdzierzgnąć*: Z. *kapeciuch* *z* *tytoniem*.

Zdzierzgnięcie, a, blm., czynność cz. **Zdzierzgnąć**.

Zdzierki, ów, blp. i. † Z. p. **Zdzierstwo**. 2. [Z.] *koszta* *sądowe*.

Zdzierkowy *do* *zdzierania* *służący*: *Kalendarz* Z. *na* *każdy* *dzień*, *z* *oddzielnych* *kartek* *złożony*.

Zdzierśniak, a, lm. i. **Zdziernik** *rzem.* *gatunek* *hebla*: *Wiernik* Z. (*Schrotthobel*).

Zdziernik, a i. lm. cy p. **Zdzierca**. 2. *lm.* *i* *rzem.*, p. **Zdzierniak**.

Zdzierstwo, a, lm. a, † **Zdzierki** *zdzieranie*, *wydzierstwo*, *łupiestwo*, *wyżysk*: *Rozumiałem*, że ś. *zdzierstwem* *zbogacę*, *alić* *oto* *w* *jednym* *momencie* *i* *to*, *com* *drugim* *wydarł*, *i* *to*, *com* *sprawiedliwie* *sobie* *wysłużył*, *stracił*. L. *Nie* *jedn* *obraca* *męstwo* *swoje* *na* *łupy* *i* *zdzierki*, *aby* *mógł* *co* *najwięcej* *zgrupować* *groszów*. *Pap.* *Zdzierstwa* *urzędników* *były* *największym* *zawsze* *powodem* *do* *rebelji*. *Nar.* Z. *urzędowe*. *Troc.*

[**Zdzierus**, a, lm. y] p. **Zdzierca**.

[**Zdzierzy**, ów, blp.] *pakule*.

[**Zdzierzpąć**, a, ał] *potargać*.

[**Zdzierzpanie**, a, blm.] *czynność* *cz.* **Zdzierzpąć**.

Zdzierzgnąć, *nie*, *nał* p. **Zdzierzgnąć**.

Zdzierzgnięcie, a, blm., p. **Zdzierzgnięcie**.

Zdzierzgnięcie, a, blm., **Zdzierzgnięcie** *czynność* *cz.* **Zdzierzgnąć**: Z. *szyi* *powrozem* (*strangulatio*).

† **Zdzierzawać**, a, ał i † Z. ś. p. **Zdzierzec**.

† **Zdzierzawanie**, a, blm., czynność cz. **Zdzierzawać**.

† **Zdzierzawanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zdzierzawać** ś.

× **Zdzierzawić**, i, il p. **Zdzierzawić**.

× **Zdzierzawienie**, a, blm., czynność cz. **Zdzierzawić**.

[**Zdzierzę**, y, blp.] *On* *ma* *słabe* Z. = *zamki*, *nie* *może* *długo* *wstrzymać* *naturalnej* *potrzeby*.

× **Zdzierzec**, y, ał, × **Zdzierzyc**, *nied.*, × **Zdzierzyc**, † **Zdzierzawać** i. *utrzymać*, *umieść*: *Chyba* *by* *mi* *ręka* *uschła* *i* *topora* Z. *nie* *mogła*. *Sienk.* *Przen.*: *wytrwać* *w* *dzierzeniu*, *dozdzierzec*, *dotrzymać*, *dochwować*: *Pierwej*, *gdy* *co* *zaczego* *w* *Polsce* *zamawiano*, *tedy* *to* *czeskim* *słowem* Z. *obiecano*. *Rej.* *Jeśli* *nie* *zdzierzę* *w* *twoim* *bandu* *wiary*. *Klon.* *Szlachecie* *słowo* *zdzierzę*. *Sienk.* 2. *co*, *czemu* = *wytrzymać* *co*, *złolać*, *podolać*, *poradzić*, *sprostac*, *oprzeć* ś. *czemu*, *dostać* *czemu*. *Dek.* *Nie* *mogę* *sam* Z. *wszystkiego* *ludu* *tego*, *bo* *mi* *ciężki* *jest*. *Wuj.* (*nie* *mogę* *ja* *sam* *znieść* *wszystkiego* *ludu* *tego*, *bo* *to* *na* *możność* *moję*. *B. G.*) *Nieca* Z. *nie* *mogła* *szturmowi*. *P. Koch.* *Miasto* *nie* *mogło* Z. *szturmowi*. *P. Koch.* *Ługosławiu*, *który* *zdzierzę* *w* *pokucie*. *Wuj.* (*który* *znosi* *pokuszenie*. *B. G.*) *Hetmanowi* *nie* *zdzierzę*, *bo* *nie* *mnie* ś. *z* *nim* *równać*. *Sienk.* 3. *wstrzymać*,

powstrzymać, szatrzymać, powściągnąć: Wiara wszelką bronię czartowską zdzierżywa. K. G. Cóż po-
cząć z tym człowiekiem, którego ani w szeregach, ani w złym razie Z. nie można? Wys. Najazdu jego Z. nie mogli. Wuj. Łzy mu ś. do oczu cisną: zdzierzył je, nie puścił z oczu na lico. Tet. × Z. ś. *wstrzymać ś., powstrzymać ś., wytrzymać, zapanować nad sobą, znieść, ścierpieć, przenieść na siebie*: *Risum tenere* zdzierżawać ś. od śmiechu. Mącz. Aczei tak pilną i uzoną mowę grzech przerwać, a wszakoż Z. ś. nie mogą, abym cię tu nie pytał... Orzech.

× **Zdzierżenie**, a, blm. I. czynność cz. I. **Zdzierżec**. 2. czynność cz. **Zdzierżyć**.

× **Zdzierżenie się**, a ś., blm. I. czynność cz. **Zdzierżec** ś. 2. czynność cz. **Zdzierżyć** ś.

× **Zdzierżyć**, y, ył i × Z. ś. p. **Zdzierżec**.

× **Zdzierżywać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zdzierżec**.

× **Zdzierżywanie**, a, blm., czynność cz. **Zdzierżywać**.

Zdzierżywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdzierżywać** ś.

[Z dziesiąta jedno] przys. *pięte przez dziesiąte. Dziesiątkować, uje, ował stracić a. ukarać co dziesiątego*: Z. pułk. Zostali pobici, dziesiątkowani, ledwie życiem uszli. Sienk.

Dziesiątkowanie, a, blm., czynność cz. **Zdzie siątkować**.

Zdziewać, a, ał i Z. ś. p. **Zdziać**.

Zdziewanie, a, blm., czynność cz. **Zdziewać**.

Zdziewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdziewać** ś.

× **Zdziewostąbić**, i, il p. **Zdziewostąbić**.

× **Zdziewostąbienie**, a, blm., czynność cz. **Zdziewostąbić**.

Zdziewostąbić, i, il, × **Zdziewostąbić dziewostąbinię skojarzyć**; *zeswatać, poswatać*: Matżeństwo Władysława z Zofją sam Witold dzdziewostąbił był. Błaz.

Zdziewostąbienie, a, blm., czynność cz. **Zdziewostąbić**.

[**Zdzigowaty**]?: Czapka zdzigowata z kutasem.

Zdziobać, bie, bał, † **Zzobać** *skłóć dziobem*: Bodaj cię kurek zdziobał. (= *bodaj cię gęś kopnęła, niech cię nie zuam*). Przen.: Zwabiwszy w łąki zielone słowik dudka, zdradził żonę, a dudkę za to pod gajem zdziobał mu samieczkę wzajem. L. (= *nacieszył ś. z nią, użył jej*).

Zdziobanie, a, blm., czynność cz. **Zdziobać**.

[**Zdziocha**, y, lm. y] *widły żelazne do gnoju*.

[**Zdzion**] p. **Zdjąć**.

Zdzior, a, lm. y stol. *gatunek hebla*.

[**Zdziorba**, y, lm. y] *człowiek łakomy i chciwy*.

[**Zdziorki**, ów, blp.] *odpadki włókniste konopi przy miedleniu lub czesaniu, używane na powrózki*.

[**Zdziory**, ów, blp.] *łuchy, potargane worki, wautuchy*.

[**Zdzir**, a, lm. y] p. **Zdzier**.

[**Zdzira**, y, lm. y] p. **Zdzier**.

[**Zdzirus**, a, lm. y] p. **Zdzierca**.

Zdziurawiały *który zdziurawiał, zdziurawiony*: Płuca na wzór gębki lekkiej zdziurawiałe. L.

Zdziurawić, i, il *podziurawić*: Ręka jego od postarzału z samopalu zdziurawiona. Birk. Kropla wody, kapając ustawicznie, najtwardszy kamień zdziurawi. Gorn. [To mur kajsi kulami zdziurawiony gruchoon. Tet.] × Przen.: Mając zdziurawione sumnienie. Pot. (= *nieczyste*). To tak zdziurawił ten arszni, że ś. wszyscy stróżowie, komisarze i sami sędziowie weszli i dziwowali. Tet. [Przen.: Niezachowanie postu, choćby tylko

w pewne dni, dziurawi cały Wielki Post (= *przerzywa*). Z. ś., **Zdziurawieć** *stać ś. dziurawym, podziurawić ś.*: To dziw, iż sieć ś. nie zdziurawiła, choć dość wielkie były ryby. Odym.

Zdziurawieć, eje, ał p. **Zdziurawić**.

Zdziurawienie, a, blm. I. czynność cz. **Zdziurawić**. 2. czynność cz. **Zdziurawieć**.

[**Zdziurceć**, y, ał] *często ganić*.

[**Zdziurcentę**, a, blm.] *czynność cz. Zdziurceć*.

[**Zdziurkować**, uje, ował] *co = porobić w czym dziurki*.

[**Zdziurkowanie**, a, blm., czynność cz. **Zdziurkować**.

Zdziwaczały *którzzy zdziwaczał*: Długi czas wahałem ś., czy iść za wolą zdziwaczalej fantazji. Bał.

Zdziwaczec, eje, ał, **Zdziwaczyć** ś. *stać ś. dziwaczym stać ś. dziwakiem*: Z. nastarość. (= *stetryczec*). Talent ich a. ś. wykrzywi i zdziwaczy, a spospolituje. Chm.

Zdziwaczenie, a, blm. I. czynność cz. **Zdziwaczeć**. 2. czynność cz. **Zdziwaczyć**.

Zdziwaczyć, y, ył *ktogo = zrobić dziwaczym, wystrychnąć dziwacznie, skazać dziwactwem*: Pojmie za żonę przystojnie wychowaną i jeszcze zbrodniami matczynymi nie skażoną, fochami nie zdziwaczoną. Pileh. Z. ś. p. **Zdziwaczeć**.

× **Zdziwiał**, a, ał i × Z. ś. p. **Zdziwić**. Słow.

× **Zdziwianie**, a, blm., czynność cz. **Zdziwiał**.

× **Zdziwianie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zdziwiał** ś.

Zdziwić, i, il, nied. × **Zdziwiał** I. *zadziwił, zdjąć podziwem, uprawić w podziw, zdumieć, zastanowić*: Zdziwiło mię to bardzo. 2. † Z. co = *dziwnie zisic, dziwnie objawić, ku podziwieniu okazać*: Błogosławiony Pan, że zdziwił miłosierdzie swe mnie w mieście obronnym. Leop. (dziwne uczynił. Leop.). Z. ś. I. *zadziwił ś, zdumieć ś, zastanowić ś*. 2. [Zdziwiał ś. nad kim] = *wydzwiał; natrzasać ś. zeń, dziwki zeń stroić, brać go na zęby*: Zdziwiał ś. nie dam nad moim rodem. Kaczk.

Zdziwienie, a, blm. I. czynność cz. **Zdziwić**. 2. a. × Z. ś. *stan osoby zdziwionej, zdumienie, podziw*, × *zadziw*: Ku wielkiemu mojemu zdziwieniu. Ze zdziwieniem wszystkich. Wyraził swoje Z. na to. Okazać Z. Spostrzegłem ze zdziwieniem, że... Któż wyrazi moje Z., gdy... Jakie gody? zapytał, zdziwienie grające. Krasz. Z. go ogarnęło.

Zdziwienie się, a ś., blm. I. czynność cz. **Zdziwić** ś. 2. × Z. ś. p. **Zdziwienie**.

Zdźbło, a, lm. a p. **Zdźbło**.

[**Zdźgło**, a, lm. a] *koszula*. (por. *Gzło*).

Zdźwiękowanie, a, lm. a *asonacja*. Kart.

Zdźwigać się, a ś., ał ś. *spracować ś. z urodować ś. dzwiganem*: U mnie będzie daleko lepiej, niebardzo ś. zdźwiga (koń), codziennie wypocznie, podje sobie trawy. Dyg.

Zdźwiganie się, a ś., blm., czynność cz. **Zdźwigać** ś.

Zdźwignąć, nie, ał *dzwignąćszy ruszyć z miejsca*.

Zdźwignienie, a, blm., p. **Zdźwignięcie**.

Zdźwignięcie, a, blm., **Zdźwignienie** czynność cz. **Zdźwignąć**.

† **Zdźąc**, zdźmie, zdźął, nied † **Zdźymać** *zśać, scisnąć, zgnieść, zniżyć*: Skrzepł obrzym, gdy go zdźął za boki. Mias. Jako gdy zaleci jastrząb gdzie gotębieg lecając do dzieci i już ją zdźmie pazury. Tw.

Zdźdżewnica, y, lm. e, **Zdżewnica**, **Dźdżewnica**, **Dźdżownica** *robak deszczowy, glista*: Gdy ś. w ziemi

znajdują robacy ziemni, zdżewnice a. glisty, to znak tłustej ziemi. Haur. Jętką oblokszyt wędkę, to płocica, kiełb, okon porwie, gdy cienka zdżewnica. Biel.

† Zdżęcie, a, blm., czynność cz. Zdżać.
Zdżać się, a s., ał s. rub., spic s., skuc s., skrochmalic s., użwiudziac s. = upic s. jak sztok.
Zdżganie się, a s., blm., czynność cz. Zdżgac s.
Zdżymać, a, ał p. l. Zżac. Grabow.
Zdżzymanie, a. blm., czynność cz. Zdżymać.
Ze przyi., p. Z.

Zeagonit, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzanianów zeolitów, $SCa Al_2 Si_4 O_{10} - 3K_2 Al_2 Si_2 O_{10} - 55 H_2 O$.

Zebachit, u, lm. y min. mineral z gromady sylikoidów, z rzędu wodorokrzanianów zeolitów.

[Zeblec, oze, kl i Z. s.] p. Zwlec.

[Zebłóczenie, a, blm.] czynność cz. Zebłóczyć.

[Zebłóczenie się, a s., blm.] czynność cz. Zebłóczyć s.

[Zebłóczyć, y, yt i Z. s.] p. Zwlec.

[Zebno] sp. chodby, żeby nawet: Postabym za capa, Z. był brodaty.

Zebra, y, lm. y zool. (hippotigris zebra) zwierzę jednokopytowe przegowane.

Zebrać, zbierze, zebrał, rozk. zbierz a. [zbier], nied. Zbierać, [Zbierować] l. biorąc skupić; zbierz do kupy, zgromadzić, nabierać, naskładać, uskładać: Człowiek gospodarny ustawicznie pracuje, chce-li, aby co miał, a to zbierając mało do wielkiego, trochę do większego, aż zbierze a zapomoże s. w kupie i sprzęt. Glicz. Po groszu zbierając, zbierzesz; po szelagu ciskając, rozcziskasz. Rys. (= ciulając, oszczędzając). Wyda s. rychło, co s. zebrało nie rychło. Kn. I ten pieniądzy nie zbierze, kto nie żyje flutem. L. Nie synowie ojcom skarby zbierają, ale ojeowie synom. Skar. On na drugiego zbiera, a sam głodem umiera. Kochan. Co lepiej, jeśli na nauki syna dać, aby na żywot wieczny s. miał, jeśli nie rzemiosło, aby wychowania tylko sobie zbierał. Glicz. (aby tylko na wyżywienie zarabiał. L.). W krótkim czasie, zebrawszy wszystkie rzeczy, wezbrał s. i jechał w dalekie kraje. Leop. (= spakowawszy). Zbiera na posag, na czarną godzinę (= odkłada). Zbierał pieniądze. Troc (= kuł, zbijał, robił pieniądze). Zbierał księgi. Troc. Pięknę z ksiąg zebrał materje. Troc (= powybierał; uzbierał, nabierał ich). Zbierać wodę deszczową. Troc (= łapać). Wpadł w beczkę wkopaną, gdzie wodę zbierano. Mick. Zbierać oklaski = otrzymywać ze wszystkich stron. Z. szczegóły = zsumować, zliczyć. Zbierzesz te liczby w jedną kupę a. sumę. Troc. [Rose siały i rose zbierowały. Tet.]. Pingalu, w tobie jest zebrała i dzielność bitwy i słydecz pokoju. Kras. (= skoncentrowana, złączona, skojarzona, zjednoczona, skupiona). Zbier ze talary (= zgarnij)]. Z. lud = pobierać, zgromadzić, ściągnać, zwołać. Zbieram żołnierza, wojsko. Kn. Świdrygał, wojsko zebrawszy, ciągnął na Podole, któremu Władystaw z swym ludem zastąpił u Łucka. Biel. M. Zebrał na przedkości żołnierza, wojsko. Troc. Zbierać składkę. Zbierać oliary (= kwestować). Przerznął s. z zebrałeni przez siebie siłami bardzo walecznym marszem z Sandomierskiego na Wotyń. Kaczk. Przen.: skulić, skurczyć, ściągnać, stulić: Eneas zebrał członki, do ziemi s. schylił. Dm. Płaszczem s. wszystka do ziemi okryła, oczy wstydlive sama w s. zebrała. P. Koch. (= zmrużyła, stuliła, zacięła). 2.

× Z. = ułożyć, wypracować, skomponować, usnąć. Pracowicie zebrała mowa. L. Ale jak subtelnie jeszcze zebrał potwarz! Siem. J. Czyż nie poznajesz, że oni to z miejskich złośliwych rozmów zebrałi? Siem. J. 3. przen. ściągnowszy ułożyć; zgarnać, sfaldować: Jaspis szatę na pierś zebrałą strzymuje. Ustrz. (= udrapowaną). W rugi czoło zbierasz. L. (= marszczysz). Wszystkie włosy w tył zebrał. L. Rzucił s. na siodło, eugle zebrał, nahajką ściągnął konia. Krasz. Kiedy nawałności następują, zagle zbierają, dlatego aby wiatry nasy nad okrętem nie miały. Otw. (= zwijają, ściągają, zdejmują, sprzątają, usuwają, spuszcżają, składają). 4. Zbierać nogi = układać kształtnie, szybko, stąpając; potpieszać, śpieszyć s., uciekać, dać drapaką: Bieży jelen, przesadza ziemie, lekkie stopy zbiera, czyni skok wielki, by przerwał swe tropy. L. Zając szybko zbierał nogi. Jak. W. Trzeba będzie dobrze nogi zbierać, żeby zdążyć do bezpiecznego miejsca przed świtem. Jun. 5. ująwszy usunąć; zdjąć, sprzątnąć, pozbiarać: A skoro po potrawach z stołu zebrało, kubki splecione wieńcy z winem podawano. Koch. J. Obóz Z. = zwinąć. Ku dniowi obóz zbierać kazał. Warg. Zbierzmy ze stołu. Troc. Zbierać ostatki pozostałe. Troc. Zbierać niedobitki. Troc. Zbieram co na ziemi albo z ziemi podnoszę. Kn. Owocu dębowego nie zbierają, tylko na ziemi za dojrzałością zbierają. Haur. Zbierać wino. Troc (winobranie). Z. grzyby (grzybobranie). By to nie tu, nie rzekłbyś tak śmieie i po ziemibys pewnie zbierał zęby P. Koch. (= miałbyś zęby wybite). Leży tego kupa koło nas, brać one trzeba, a nie pojedynkiem zbierać Pileh. Adam z zimnej tręgwości przez ślochu zasłuchy wydo był s. i zebrał rozsypane duchy. Przyb. Zbieram z pola = sprzątam. Kn. Przez niepokój wojenny z pola rolnik nie zebrał. Błaż. W starym zakonie kazano, aby żać i zbierając zboża z pola, kłosów na ziemię upadających nie zbierali, ale ubogim na zbieranie zostawili. Skar. Cokolwiek s. na tym polu najdzie, to kosą podetną, zbiorą i do stodoły zwiózą. Groch. Zbieram pierze z szaty, zbieram; z dziełka. Kn. Zbierać kamienie po polu, jagody, ziola. Troc. Zbierać śmietaną z wierzchu mleka = zdejmować, zgarniać. Zapraszał do siebie na kawę z śmietanką, własnymi rękami zbieraną. L. Mleko zbierane. Mleko niezbiране (= mleko prosto od krowy). Z. tłuszc z rosółu. Zbierać nierówności gruntu = zrównać, zniwelować, zestrzychować, ściąć. Nie przestając na przyrodzonej równości miejsc, potrzeba pod gruntową jedne miejsca zbierać, drugie nawozić. Kluk. Z. włosy (na głowie) = ściąć do równości, przystryc, spuszczać, przyciąć. Zbierać włosy u fryzjera, przycinać, czyli przystrycąć włosy. Mag. Z. kanty (= ściąć). Z. drut z ostrza noża (= zeszlifować) ściepiący brzeg jego). Z. róg w kopycie (= zestrzygąć, zrenąć). Zbierać co w co. Kn. Niech mi s. uściśkać cię godzi, synu miły, i ducha, który cię odchodzi, w usta Z. Bardz. (= wciągnąć, wessać; scałować, przejąć). Pszczoły miód i wosk zbierają z kwiatów. L. Z. karty = zdjąć część talji z wierzchu, aby położyć na niej pozostałą część spodnią. Ustawicznie zbiera i tasuje karty tak, że są zbrudzone. L. Już zbiera koło siebie chorey. Troc. (= chwyta koło siebie, skubie przed skonaniem). Sławnego skora śmierć Achilla zbiera, Tyton w przewlekłej starości umiera. Pileh. (= zbiera, przyp. sprząta). Zbierać kogo z tego świata. L. Czemu ten w pośrodku swoich dni zebrały? czemu owego

licho nie bierze? Pileh. Już podaszylm w leciech, a leda dzień mię Z. może. L. Niedługo zażyjesz tych zbiorów, zbiora cię też niedługo. Opal. Jan papież tego roku, do ojea zbrany, poszedł. Skar. (= *pawolany*). Z. ptaki, wybierać ptaki. Troc. L. (= *wybierać, zabierać, wylawiać ptaszka z gniazda*). Oka w pończosze podnieść, rozrachować, przybierać. Z. Mag. (w kupę sięgając. L.). 6. *wzbrać, nabrać, wystać s., naciągnąć, narwać*: Zaczynają te najpierw wysychać i odpadać krosty, które naprzód zebrały. Krup. Krosty naprzód zbierać i ropieć zaczynają na twarzy. Krup. Jak przedk dobrze zebrały wezycatorje, odjąć je potrzeba. Krup. 7. *wzbrać, przybrać, położyć s., wznieść s., nabrznieć*: Woda, rzeka zbiera. L. Jako po deszczu wielkim potok zbiera, tak na nich coraz większy lud naciera. P. Koch. W morze zwykle wchodzą rzeki, a nie zbiera. Zigr. 7. *wzmoc s., powiększyć s., spotęgować s., wysilić s.*: W ospie gorączka zbierająca, *febris suppuratoria*. Krup. 8. *przeniknąć, przejąć, zjąć, wziąć, ogarnąć, opanować*: Język obłożony, że aż strach zbiera patrzeć. [Przechodzącego koło takich miejsc strach zbiera]. Aż litosé zbiera. Żal go zbierał. Kaczk. Człowieka, jaka w te czarcie gorzyska wejdzie, aż lęk zbiera. Rog. [Tańcują, którego ochota zbierze. Zebrała go chętką. Syna złość zebrała]. 9. [Ślinka kogo zbiera] = *ślinka mu na co płynie, bierze go oskoma*: Nas seyeka (= *ślinka*) zbira, jag uui jedzo]. 10. [Z. kogo] = *naprzec, przyprec*: Brata po tem mięku i gruskach zbierało na usiadkę. 11. druk.: Zbierać w drukarni, po wydrukowaniu dzieła arkusze podług porządku liter lub numerów zbierać na ligi Mag. 12. kon. ? : Szarża husarzy nie była podobna do natarcia dawnych w stal okutych rycerzy na ciężkich fryzact. których kłus lub zbrany galop wyczerpywały. Wot. 13. piw.: Zbierać piwo z kadzi fermentacyjnej = *przerwać główną fermentację przez usunięcie z kadzi, a pomieszczenie piwa w faszach lagrowych*. 14. szew.: Z. liźko = *usunąć naturalną wierzchnią powierzchnię skóry*. Z. s. 1. *zbierać s., nazbierać s., zgro mulić s.*: Zebrała s. woda w dolku. Z kwesty zebrała s. pokazań sumka (= *powstała wskutek zbierania*). Lud zbiera s. do kościoła (= *schodzi s., zgromadza s., uaplywa, gromadzi s.*). Zebrał s. tłum ciekawych. Zbieracie s. a słuchajcie, synowie, ojea swego. B. B. Faryzeuszom, usłyszawszy, iż zamknął usta Jezus Saduceuszom, w jedno s. zebrałi. Sekl. (= *zeszli s.*). Śmierć nam miłsza, niż jęczmno niewoli, niechaj s. senat zbiera, niech będzie gotowy o tej godzinie. L. Niech go tędy wprowadzi, póki s. do stołu nie zaczął zbierać gości. L. Odczuwał potrzebę wypowiedzenia tych myśli, które s. w duszy jego zbierały. Chm. 2. *skubić s., skurczyć s., ściągnać s., skłupić s.*: Nie uląkł s. Perat, miecza od boku dobył sam w s. zbrany. P. Koch. (wziąwszy s. w kupę. L.). Patrząc na dziw straszny Orland w s. zbrany, nie ma żadnej na sercu i twarzy odmiany. P. Koch. Przen.: Patrońca cały umysł zbrany być powinien. L. (= *nie roztrzępany, nie rozrzucony*). Z. s. z siłami (= *wyżyć, zebrać siły swe, wysilić s., wziąć s. na pazury*). Zapytacie go, jeśli s. już zebrał z sobą, rozumiemy, że s. tego nie zaprzy. Smotr. (= *wszedł w siebie, zastanowił s., wziął na rozum*). Zebrawszy s. z pamięcią, niech przynia, jeśli nie tak, jak piszemy. Rut. (= *wzruszający na pomoc pamięć, skupiwszy pamięć*). 3. † Z. s. na co = *zdobyć s., wysilić s., wysadzić s.* Kn. Witygies zebrał s.

na wojsko i miał ludzi do boju 150 tysięcy. Skar. Dotąd sobie Bolesław po wojnie węgierskiej wydechał, dokąd s. dostatecznie na wszystko przeciwko Rusi nie zebrał. Błaż. Czyniąć sobie dobrą myśl Rusacy. Tęaleć to z wierzchu postawę tylko stroja, daleko-é serce od postawy mają, na które trudno s. Z., kto je raz strael. Biel. M. 4. dokąd = *wybrać s., przygotować s., przyszykować s. aby udać s.; zdecydować s. na wyruszenie, na podjęcie czego*: Nad samym świtem zbierałem s.; wyjęs z pieczary, w którą noc przebyłem. Stasz. Gdy Jaćwingowie często księstwo Włodzimierskie najędzali, zebrał s. na nich ksiązę Jarosław; Jaćwingowie zaś, zebrawszy s., w sprawie stojeli. Stryjk. Mam na s. niektóre nieprzyjaciele, przeciwko którym s. Z. ebeę, abym je o gardło przyprawił. Kosz. Od dawnego czasu zbierałem s. wnijsć z tobą w obszerną rozmowę względem mojej synowicy. L. Zbierać s. na coś, starać s. o coś. Zw. Od dawna zbierałem s. napisać do was, ale brak czasu stał mi na przeszkodzie. Z. s. do wyjścia, do wyjazdu. [Zastaję właściciela zbranego na kolej. Zbierajcie s. do domu. Wóje. (= *zbierajcie s., miejcie s. ku domowi*). Zbierze sie tyz za kumosie (= *zgódzić s., zdecydować s. być kumą*). Zebrałi s. i polecieci (= *zebrałi s.; posp. wzieci i polecieci*]). 5. *zbierając sformować s., zrobić s.*: Zbiera s. wrzód, ropi s., ropę wypuszcza, ropą eieze. Kn. 6. Zbierać s. na co = *zanosić s. na co, mieć s. na co*: Zbiera s. na co = ma s. ku czemu. Kn. Zbiera s. na deszcz = *zbierają s. obłoki*. Kn. Zbiera s. na burzę (= *burza nadciąga, nadchodzi, idzie*). Jeszcze przenika serce żalosté szczerza, i gdy to piszę, na tzy mi s. zbiera. Kniaż. (= *lzy mi s. kręją w oczach, cisną mi s. do oczu*). Na miękkiej trawie czujni pasterze, gdy na łagodny sen im s. zbierze, zasnęli twardo. L. (= *zlejmuję ich sen, morzy ich sen*). Zbiera mi s. na womit = *womitować mi s. chce*. Kn. (= *miłli mię, nudzi mię, mam małości, nudności*). Zbiera s. na wojnę (= *szycuje s. wojna, wojna wisi w powietrzu, zagrywa wojna*). 7. nieos. † Zbiera s. dobrych ludzi. (Kn.) = *przebiera s., ubywa*. 8. anat.: † Gruczoły w kłęb zbrane, p. **Gruczoł**.

† **Zebrana**, ej, lm. e zbranie, zbiór, pora zbrania: Na winnicy po zbranej bywają zostawione grona. (= *po winobraniu*).

Zebranie, a, † **Sebranie** I. blm., czynność cz. Zebrać: Z. wody deszczowej, *aquilegium*. Kn. Gracz mówi: jam posunął tu, wacpan tam, jam wacpanu dał do zbrania, wacpanes postawił tu w rogu, a ja zdejmuję. Czart. A. Z. z pola (= *sprzet*). Troc. Z. owoców. Troc. 2. *zbrańie s.*: Białosć krost przemienia s. w żółtosć, która doskonałe Z. oznajmia. Krup. 3. *suma, ogół*: Po skończonym działaniu czyni s. Z. *reductio*. Jak J. Z. liter na jedno ruszenie wargi, języka. L. (= *zglaszka, sylaba, † z bieranka*). 4. *zsumowanie, streszczenie, treść, suma, kwintesencja*: Z. krótkie czego, sumowanie. Kn. Całej świata historii Z. zawsze z mapą dziecięciu dać czytać, a potom obszerną historją drugim nawodem. L. (= *skrót*). W zwięzłym zbraniu przyczyn krótką dać odprawę. Bals. Krótkie Z. rozdzielów. Troc. 5. *zbranie s. uczestwócio, schadzka a. zjazd, posiedzenie, sesja, zgromadzenie, gramada, zbiorowisko, kółko, kółko, grono*: Z. towarzyskie. Być na zbraniu. Zagaić, rozwiązać Z. Ogólne, walne, doroczne, nadzwyczajne Z. Uczestnik zbrania. Z. naukowe. Z. stanów. Troc. Książd Łukasz Lwowiezyk w wielkim zbraniu

każał w Przeworsku. Orzech. Gdzie jeno pójdziesz, wszędzie usłyszysz szkodliwe cudzemu honorowi moww; niema tego zebrańia, niema tego domu, gdzieby cudzej sławy nie nieowano. Boh. (= kompanji). Zawždy błogosławieństwo Pańskie wisi nad domem jego i nad zebrańiem jego. Rej (= nad ogółem jego mieszkańców; nad rodziną, familją, rodem jego). Rozstała się ziemia i pożarła Datana i przysłała Z. Abironowe. Leop. (okryła rotę Abironową. B. G.). Z. duchowne, kapłańskie, biskupie = *sobór, zbor, koncyljum*: Koncyljum w Konstancji było zebrańie duchownych, gdzie Husa Jana spalono. Biel. M. Święte Trydenckie Z. Kucz. Z. księży, Z. zakonne = *stowarzyszenie, zgromadzenie, kongregacja*: Ludwik Gonzaga, zakonnik zebrańia Pana Jezusowego. Wys. Zebrańia kapłańskie rozpędzone były, wszystkim święty zbiór onej s. porażki bał. Skar. Łaska, którą W. K. M. przeciw naszemu zebrańiu okazujesz. Wuł. Ignacy z Lojoli, fundator i ociec zebrańia Pana Jezusowego. Wys. 6. czego = *zebranie s. czego, nagromadzenie s., zbiór, zbiorowisko*: Z. wód. Niechaj s. zbiorą wody, które pod niebem są, na jedno miejsce, że s. ukaże susza, i stało s. tak; i nazwał Bóg suszę ziemią, Z. wód nazwał morzem. Leop. (zgromadzenie wód. Leop.). Ludzkość przy zupełnym inszych enót zebrańiu. Troc. Wielkich pieszczot Z. Troc. 7. † Z. mienie, majątek, dobro: Opuściła dom bogaty ojca, jedyna jego zebrańia dziedziczka. Skar. A syna po ojcu ma dojrzeć urzędnik (ekonom) i włodarz, aby nie utracał zebrańia starego. Ek.

Zebranie się, a s., bfm., czynność cz. Zebrać s. (p. Zebranie).

[Zebrować, uje, ował] p. Zebrać.

[Zebrowanie, a, bfm.] czynność cz. Zebrować.

Zebryca, y, lm. e, bot. = *Keprownik*.

Zebu nied. *bengalski gatunek wołu z garbem na plecach, z krótkimi rogami*: Tu po raz pierwszy widzieliśmy stado garbatych, ociężałych Z. Sienb.

[Zebucie, a, bfm.] czynność cz. Zebuć.

[Zebucie się, a s., bfm.] czynność cz. Zebuć s.

[Zebuć, uje, uł, Zuzuć, nied. Zebować] *zzuć, zdjąć buty, rozzuć*. [Z. s.] *rozebrać s., zdjąć z siebie odzienię*.

[Zehurzenie, a, bfm.] czynność cz. Zehurzyć.

[Zehurzyć, y, ył] p. Zebrać.

[Zebować, a, ał] p. Zebuć. Pe.

[Zebowanie, a, bfm.] czynność cz. Zebować.

[Zebowanie się, a s., bfm.] czynność cz. Zebować s.

Zebździeć s., i s., ał s. *zesmrodzić s., puścić bąka*.

Zebźdzenie się, a s., czynność cz. Zebździeć s.

[Zec y, lm. e] p. Rzyć.

Zecbret, u, lm. y, × *Zyobret* druk. *deska wyheblwana, służąca do spuszczenia na nią kolumn złożonego pisma*.

Zecer, a, lm. rzy, *Zycer* l. ten, co podług *rekopisu* składa pismo, *czcionki* w drukarni, *towarzysz sztuki drukarskiej, składacz*. 2. *brukarz, układający kamienie w bruku*. Zdr. *Zecerek*.

Zecerek, rka, lm. rki p. Zecer.

Zecernia, i, lm. e *oddział drukarni, w którym zecerzy pracują*: Drukarski chłopiec pędził do zecerni. Gom.

Zecerowa, ej, lm. e *żona zecera*.

Zecerski przym. od Zecer; × *Zycerski*.

Zecerstwo, a, bfm. *rzemiosło, zatrudnienie zecera*.

Zecerzyna, y, lm. y *lichy, nędzny a. biedny zecer*.

Zechamer, (Zec-hamer), mra, lm. mry *trybel o drewnianym trzonku w rodzaju młotka z rowkowanym kołcem, wygładnik, odsadnik, przystawnik*.

Zechcenie, a, bfm. czynność cz. **Zechcieć**.

† **Zechcentel, tla, lm. tle** (w Olkszu) *szesnasta część kopalni dzielonej na akcje*. Łab.

Zechcieć, chee, chciał powziąć chęć, zachcieć, zażądać, zapragnąć: Dadzą, czego tylko zechce. (= *będzie chciał; o czym tylko zamarzy*). A jeśli nie zechce podpisać?

× **Zechcyk, l, u, lm. i** *sześdzięsiąt, kopa*: Od zechcyku przędzy po groszu. Vol. 2. a, bfm. *pewna gra w karty*: Mąż wyjął z biurka talję kart i naucezył ją grać w t. zw. zechcyka. Zap.

[Zechlać, a, ał] *zjeść*.

[Zechlanie, a, bfm.] czynność cz. **Zechlać**.

Zechsztajn, u, bfm., Cechsztajn *wapień permski*. Łab.

† **Zechweltarz, a, lm. e, † Zalwartarz, † Zawal-tarz, † Zawalitarz** *stróż w kopalni; dozorca dozorujący hasplarzy i trakarzy; dozorca narzędzi w kopalni*. Łab.

† **Zecknąć, nie, nał, [Zecnąć, Zecnić, Zecknić, sobie zwierzić, zohydzić, obrzydzić, obmierzić sprzykrzyć**: Jużem zecknił sobie, mówi młody Leszek, pieszczony i próżnujący żywot. Błaż. By od większego smutku sobie nie zecknął, przeto proszę was, abyście potwierdzili przeciwko niemu miłość. Leop. (by snadź zbyt ni smutek go nie pożarł. B. B.). Widząc osieć ze pieska głaškali wszystkie, zecknął sobie w swym stanie, nierówny rozdział winując Jabł. Zecknąwszy sobie senat polski z trudnościami nierządu, jedynowładztwa chwycił s. Błaż. † Z s., [Z. s.] *komu, nieos. = obrzydzić, znużyć s., obmierzić, sprzykrzyć s., rub. przejeść s.*: Zecknęło s. osłowi w ustawicznej pracy. Jabł. Zecknił s. Biel. M. [Przecie ja tu sam, i zecnąć mi s. chee na piętko. Ork. To s. im na wsi zecniło. Weys.].

Zecknić, i, il i Z. s. p. Zecknąć.

Zecknienie, a, bfm. czynność cz. **Zecknić**.

Zecknienie się, a s., bfm. czynność cz. **Zecknić s.**

† **Zeknięcie, a, bfm.** czynność cz. **Zecknąć**.

† **Zecknięcie się, a s., bfm.** czynność cz. **Zecknąć s.**

Zeclinja, i, lm. je *druk. linje służące za podkład pod wiersze, składane w winkielaku i ułatwiający przeniesienie ich na szufelkę, przekładka, przekładniczka*.

[Zecnienie, a, bfm.] czynność cz. **Zecnić**.

[Zecnienie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zecnić s.**

[Zecnięcie, a, bfm.] czynność cz. **Zecnąć**.

[Zecnięcie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zecnąć s.**

Zecować, uje, ował *piek. podawać piecowemu*.

Zecowanie, a, bfm. czynność cz. **Zecować**.

[Zecyrka, i, lm. i] *ćwiczenie, egzercycja*.

[Zeczzenie, a, bfm.] czynność cz. **Zeczzyć**.

[Zeczzenie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zeczzyć s.**

[Zeczzyć, y, ył, Zećcyć] *zgotować, wygotować s., wycieńczyć s., spaść z sił z głodu*: To idę raz, pani moja, do Hucisk, a tu na mnie siły uderzają, żem bo zeczczona w sobie przy onej sieczce. Kon. [Z. s.] *zrobić s. źle, zrobić s. młdo*.

[Zeczfać, a, ał] *zaczekać*.

[Zeczfanie, a, bfm.] czynność cz. **Zeczfać**.

Zeczownik, a, lm. i bot. (marsilia) roś. z gromady paprotników, z rzędu dzierzeg, z rodziny zeczownikowatych.

Zeczownikowate bot. (marsiliaceae) rodzina roślin.

[Zob, Zjeć, Zje] partykuła używana szczeg. w odpowiedziach: Zdrowieście ta? — Z. ta, chwala Bogu.

[Zęczenie, a, btm.] czynność cz. **Zęcyc.**

[Zęczenie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zęcyc** ś.

[Zęcyc, y, ył i Z. ś.] p. **Zeczyc.**

[Zękać się, a ś., al ś.] **naćkać ś., naćpać ś., objeść ś.**

[Zękanie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zękać ś.**

[Zęmicie się, i ś., il ś.] **zmierzchnąć ś.**

[Zęmienie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zęmić ś.**

[Zępać, a, al] **spakować = zjeść opychając ś.:** Żeby go wieprze za to zępały (= zżarły).

[Zępanie, a, btm.] czynność cz. **Zępać.**

× **Zedarty zdarty.** Troc.

× **Zedel, dla, lm. dla p. Zydel.** Ort., Ust. cen. Zdr. × **Zedelek.**

× **Zedelek, lka, lm. p. Zedel.** Troc. Tu panna Helena, siedząc przy piecu na zedelku ze spuszczonej skromnie oczkami, cieniutko śpiewała światowe pieśni. Chodź.

† **Zedrany zdarty.** Fort., Troc. **Zdarty, Z., vicium** oszarpany. Kn.

† **Zedrgnąć się, nie ś., nął ś., [Zedrzeć] = Wzdrygnąć ś.:** Nieprzyjaciele, słysząc twą sławę, zedrgną ś. a polekają przed tobą. B. B. (drzeć i lękać ś. będą przed tobą, B. G.). Zedrgnęło ś. od strachu twego serce moje. Bud. (drzy od strachu przed tobą serce moje, B. G.). Kto ś. nie zedrgnie przed majestatem Bożym? Hrb. Zedrgnął ś. Rej. On na takie ś. jego przedsięwzięcie zedrgnął. Warg. [Fakla się zląk, jaze zedrzął.] Tet.

† **Zedrgnienie, a, btm., p. Zedrgnięcie ś.**

† **Zedrgnienie się, a ś., btm., p. Zedrgnięcie ś.**

† **Zedrgnięcie się, a ś., btm., † Zedrgnienie ś., niek. † Zedrgnienie czynność cz. Zedrgnąć ś.:** Bez zedrgnienia czasem patrzeć na nią nikt nie mógł. Skar.

× **Zedrwieć, eje, al stracić głowę, przytomność, osobliwie ze strachu, zbaranieć, ośupić, struchleć, przerazić ś.:** Zedrwiął gospodarz, gdzieby goś ten miał umrzeć w jego domu. Pot. Poznał go, widziałem go, rzecz, na swe oczy przy Jezusie! zedrwił Piotr, ale przecie skończy. Pot. Za usłyszeniem o ciąganiu Filipa zedrwieli Poceuszowie, mniemając ś. być już zwyciężonymi. Nagur. Czemuż ten, który co rok ś. odnawiał, biały orzeł tak dzisiaj zedrwił, tak osowiał? Pot.

× **Zedrwienie, a, btm., czynność cz. Zedrwieć.**

× **Zedrwniony który zedrwiwał:** Na pospolitą zedrwnioną fantazji zapadł chorobę. Bardz. (= przesadzonej, wybujałej).

Zedrzeć, zedrze, zdarł a. [zderł], zdarty a. [zderły, zedrzęły], [Zdrzeć, Zedrzyć], nied. Zdzierać, [Zdzierać] i. darcieciem ściągnąć; zerwać: Z jakim drzeniem ustek dziecina płakała, gdy z niej piękne sukienki zła ręka zdzierała. Li. Zedrzył mu perukę z głowy. Troc. Zdarłem go z woza. Troc. Zdziera z siebie wąż skórę. Troc. (= zrzuca; łini ś.). Wolę, iż skórę ze mnie zedrze, aniżbym miał przysięgać. Biel. M. (= złupi, obedrze). Z. kapelus z głowy, obicie ze ścian. Z. z kogo odzienie. Z. plakał. Z. strzeche, poszycie. (= obedrzeć je z stomy). Z. z kogo maskę. (= zdemas-

kować go). Z zabitego rycerza zdzierał Mars łup krwawy. Dm. Przen.: Daj mi ziele, coby powoli zdarło wdziek z jej lica. Zdzieracie poczciwość z nich Rej. Zdarłem uśmiech z mej twarzy. Sf. 2. przen.: Z. co z kogo, od kogo = wydrzeć, złupić, wylupić, wyłusić, wymóc, wyycinać: Naśladuj rady mojej: wylup, kędy możesz, zedrzyj, z kogo możesz, wyluchw, jako możesz. Rej. Turczyn od smętnych chrześcijan dał żalostną zdziera. Paszk. Przen.: obedrzeć, zedrzeć, wyżłować, wyzyskać kogo, ściągnąć zeń niemilosiernie, złupić ze skóry: Mojej córce kilka gałganów, wstążek i kornetów kupiłem, a już mnie te przekłete szachrajki zdarły z pięćset złotych. L. Zdzierać kogo, Z kogo, nieostuszną i przesadną wziąć od niego zapłatę, ogolocić go z pieniędzy, z majątku. L. Będziemy ludzi zdzierać, a ściany stroić. L. W Warszawie najlepiej ś. mają rzemieślnicy, bo też najlepiej oni ludzi obdzierają. Boh. Na wyjeźdym zdarł mię gospodarz za to, że mi dał apartament, w którym stał podczas elekcji w Frankfurcie palatyn reński. Kras. Zdarł ze mnie niemilosiernie. Któż teraz w enocie wsparcia będzie szukał? ten wielki, mądry, kto zdarł, kto oszukał. Kras. Zdarli Holendry na djamentie Francuza, jak to zawsze bywa, jeden drugiego bliźni oszukiwa. Nar. Persa ś. stroił, a Macedo zdzierał. Nar. Z. jeden drugiego to rozumem nazywają. L. Naprawa nadpsutych wieńców bardzo wiele ją kosztowała, bo zdarta była od szwaczki i aż musiała ś. zadłużyć. L. Tak ś. zalił szlachcie niepomalu, od świętego nieborak zdarty trybunału. Nar. Ten rzemieślnik zdziera niemilosiernie. Zdarł ze mnie okrutnie za mieszkanie. Zdarł jak z ołtarza. Prz. Zdzierają podróżnych. Troc. Nie zszlachcie naród cały, lecz chce szlachtę Z. z chwały. Krasin. 3. drąc zniszczyć; podrzeć: Z. suknie (= znosić). Z. obuwie, podeszwę, obcas (= ściąć, zdyszłować). Z. co w strzępy. 4. wściagnąć, ściagnąć, wspiąć, spiąć, powstrzymać. Napom. Ten i ów zdarł konia, by ze strasznym mżem ś. nie spotkać. Sienk. Gudin mocno zdarł konia. Żer. 5. uciekać, umykać, dawać drapaka: W każdej bitwie tak ci zdzierają, jak zajają. Sienk. Z. ś. 1. drąc ś. zniszczyć ś., zużyć ś., znosić ś., podrzeć ś.: Z. ś., zdarło ś. defrustari. Kn. (rozlecić ś. na kawalki. L.). Obuwie, podeszwa, obcas zdarty ś. (= ścięły ś., zdyszłowały ś.). Przen.: Z. ś. = stargać swe siły, swoje zdrowie, zniszczyć ś., wyczerpać ś., wycieńczyć ś., zużyć ś.: Zdzieram ś. vel Z. ś. = zdrowie, siły utracić. Kn. Zdzieram ś., siły tracę na czym, targam siły. L. Zedra ś. ci ubodzy chłopci. Troc. Zdarł ś. na tych trudach. Troc. 2. × Z. ś. rozedrzeć ś., rozerwać ś., rozdzielić ś.: Z. ś. nie mogą, na dwóch miejscach razem być nie mogą. L. 3. † Z. z czego = zerwać ś., urwać ś.: Zdarłeś ś. z powroza. Pot. Przen.: † Zdzierać ś. z czego = wzdrygać ś.; wzdragać ś., wzbraniać ś., drożyć ś. H. Jana. Zdzierać ś. czego = wymawiać ś., wylamywać ś., wykercać ś. od czego. Górs. J. Z tego ś. trudno zdzierać, pocznijmy, co chcemy, jeśli po dobrej woli nie pójdziem, musimy. Groch. Zdziera ś., wybija ś. z tego. Troc.

[Zedrzęły] p. Zedrzeć.

[Zedrzenie, a, btm.] czynność cz. **Zedrzyć.**

[Zedrzenie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zedrzyć ś.**

[Zedrzeć, y, al] p. Zedrgnąć.

[Zedzenie, a, btm.] czynność cz. **Zedrzeć.**

[Zedyć] partykuła: toć, przecież, wszakżeż.

[Zedżer, a, lm. y] p. Zegar.

Zefarowichit, u, lm. y min. *sylikoid należący do fosforanów wodnych.*

Zefir, u, lm. y l. *wiatr zachodni łagodny, wietrzyk.* Zim. Podmuchi powiew zefiru. Z. na cichym morzu podnosi balwany Koehan. Szybko jak Z. łączkę przelata. Zan. 2. *bawełniana tkanina powiewna, cienka.* Zdr. **Zefirek.**

Zefirek, rku, lm. rki p. **Zefir**: Wiosny płochy Z. głosi przyjście blizkie, przelatując z pagórków na doliny niskie. Nar. Zefirków córki, srebrne lilije. Nar.

Zefirowy przym. od **Zefir**: Suknia zefirowa.

Zega, i, lm. i, **Zega** rzem. *piłka zębata do rżnięcia. laubzega: Z.*, wiele rzemieślników nazywa tak piłkę zębatą do rżnięcia. Mag.

Zegar, a a. u, lm. y, † **Zygar**, [Zygór, Dzygar, Zedzer] l. przyrząd mechaniczny do mierzenia czasu, *czasomierz*, × *godzinnik: Z.* wagowy (= którego mechanizm poruszany jest działaniem spadającego ciężaru, czyli wagi). Z. sprężynowy (= którego mechanizm poruszany jest działaniem rozkręcającej ś. sprężyny). Zegary wahadłowe: wieżowe, ściennie, astronomiczne. Zegary sprężynowe czyli balansjerowe: zegarki kieszonkowe, chronometry, zegary stołowe i t. d. Z. godzinowy = *bijący tylko godziny.* Z. grający. Z. zamkowy, miejski, kościelny. Z. w-kazuje, bije, wygłasza godziny. Z. wybił dwunastą. Już dziesiąta na zegarze. Z. chodzi, stanął, zatrzymał ś., wyszedł, spóźnia ś., spieszy ś. Popchnąć, posunąć, cofnąć, nakręcić, naregulować, zatrzymać Z. Nastawić Z. (= wskazówkę zegara) na trzecią (godzinę). Rub.: Z. kłamie, oszukuje (= *fałszywie wskazuje, bije*). † Z. najpewniejszy brzuch. Prz. Dziewiąta na zegarze. Troc. Zegary jedne wybijają 12, tak od północy, jako też od południa, i zowią ś. półzegarze, drugie od zachodu aż do zachodu słońca 24, i te nazywamy zegarem całym; trzecie, które już ustały, od wschodu słońca. Sol. Z. cały. Troc. O godzinie ósmej, według całego zegara. Grab. W Krakowie przy Kościele Panny Marji był Z. cały, który po zachodzie słońca tak w lesie, jako i w zimie każdego czasu 24 wybijał. Haur. Dziś pod imieniem zegarów w używaniu są te, które dawniej półzegarami u nas zwano. L. Co godzina na zegarze uderzy, to już czas przeminął. Rej. I tobie kiedyś wybijana uderzą zegary Pot. Nie mogło być więcej na zegarze nad godzinę szóstą. Lubom. Mości panowie gospodarze, już dziesiąta na zegarze, strzeżcie ognia i złodzieja, chwalcie Boga, w nim nadzieja. L. Budzą ciszę wieczornej godziny głośnym wahadłem po ścianach zegary. Słow. Z. słoneczny = *kompas*, × *słonecznik*. Zegara słonecznego pręt, drót, czopek drótowy, sznurek ukośny, *gnomion* Kn. Słonecznego zegara a. słonecznika pręt, drót a. sznurek ukośny. Troc. Z. lub zegarek ciekący, wodny, piaseczny (L.) = *klepsydra*. 2. przyrząd mechaniczny kontrolujący: Z. gazowy, p. **Gazometr**. Z. do kontrolowania czujności stróżów, nakręcany przez nich w oznaczonych odstępach czasu. Z. u pojazdu, kontrolujący prędkość przejechaną przez niego kursami. 3. Z. morski = *busola, kompas*: Gdy zegara morskiego nie mieli, wiatr ich porwał i trzy niedziele po morzu kołatał, iż nie wiedzieli, gdzie ś. znajdują. Warg. 4. *rodzaj pasjansu*. 5. Z. kuchenny = *narzędzie do obracania pieczystego*. L. 6. druk. przyrząd u *pośpiesznej maszyny drukarskiej, wskazujący liczbę odbitych przez nią arkuszy, liczebnik, iloska z.* Zdr. **Zegarek, Zegareczek.** Zgr. **Zegarzynsko.**

Zegareczek, czka, lm. czki p. **Zegar**: Zegareczki modne poczęły nam ś. podobać. L. Nim będę miał honor czym lepszym przysłużyć ś. wacpanu, teraz ten Z. Boh.

Zegarek, rka, lm. rki l. p. **Zegar** (szczeg. mały zegar kieszonkowy): Z. kieszonkowy, męski, damski, złoty, srebrny, kryty. Z. bijący = *repetier*. Obciążnąć Z. Łańcuszek od zegarka. Kto ma folwarki, może mieć zegarki. Prz. Punktualny, jak Z. Życie z zegarkiem w ręku (= z skrupulatnym rozłożeniem czasu na różne zajęcia). Był wystrojony, przy zegarku. (= miał przy sobie zegarek). W zegarku ruch indeksu od ruchu wewnętrznych kółek pochodzi. Kopez. Wisiały rzędem zegarki kameryzowane. Kras. W zegarku piasecznym jeden piaseczek po drugim wycieka. Fur. 2. [Zegarki] = *pastylki (pastil. sanua).*

Zegarkowy l. przym. od **Zegarek**: Szkiełko zegarkowe. Koperta zegarkowa. Obrót zegarkowych skazówek czyli indeksów. Ustrz. Oczy jej podobne są do indeksu czyli skaziciela zegarkowego Bals. Z. łańcuszek. Troc. Życie jego przy jenerale przybrało regularność zegarkową. Jeż. 2. Z. ogon (u gołębiarzy) = *ogon goleń a, w którym pióro, białe u nasady, przybiera stopniowo kolor ciemniejszy ku końcowi.*

Zegarmistrz, a, lm. e, | **Zegiermistrz, Zygiemistrz, Zegarnik** | *rzemieślnik robiący, reparujący zegarki: Z.*, co rządzi zegar. Kn. Żart: Z., co obeasy nakręca. Prz. (= *szewc*).

× **Zegarmistrzka**, i, lm. i p. **Zegarmistrzyni**, L. **Zegarmistrzstwo**, a, blm., **Zegarmistrzstwo sztuka robienia zegarków, zegarów, rzemiosło zegarmistrza: Zegarmistrzstwo**, jeden z najsubtelniejszych kunsztów. Haur.

Zegarmistrzowa, ej, lm. e, *żona zegarmistrza*. L. **Zegarmistrzowski** przym. od **Zegarmistrz**: Kunszt Z. Haur.

Zegarmistrzowstwo, a, blm., p. **Zegarmistrzostwo**.

Zegarmistrzówna, y, lm. y *córka zegarmistrza*. × **Zegarmistrzyk**, a, lm. i *czeladnik zegarmistrza*. L.

Zegarmistrzyni, i, lm. e, × **Zegarmistrzka** *ta, co robi zegary, zegarki*. L.

[**Zegarnik**, a, lm. cy] p. **Zegarmistrz**.

× **Zegarany** p. **Zegarowy**.

Zegarowy, × **Zegarany** przym. od **Zegar**: Tarcza zegarowa. Wieża zegarowa. Zegarna godzina. Wor. Mechanizm Z. Tarcza zegarowa (= *cyferblat*). Dzwon Z. (= *jakoikolwiek przyrząd dzwoniący w zegarze*). Przyrząd Z. = *połączony z nabojem i prowadzący jego wybuch w oznaczonym czasie*. Barometr Z. = a) *barometr podający wskazania swe za pośrednictwem skazówek obiegającej tarczy*. b) *niek. aneroid*.

Zegarzynsko, a, lm. a m. i ni., p. **Zegar**: Z. było, a figurki na nim tańcowały gdyby w szopce. Krasz.

Zegielgarn, u, lm. y, **Zygielgarn** *niby zegarska zagłowa przędza, gumnek szpagutu: Z.* Troc. **Zygielgarn**, nieci do pakowania. Dudz.

[**Zegiermistrz**, a, lm. e] p. **Zegarmistrz**: W jednym mieście Z. był. Kolb.

× **Zeglej**, a, lm. e bot. p. **Widłak**.

× **Zegleń**, a, lm. e bot., p. **Widłak**.

[**Zegleń**, a, lm. e] p. **Zegleń**.

[**Zeglewać**, a, a] *bić, walić: Ich tam zeglewali, bili, mordowali, niech sąd Boski broni*. Rozw.

[**Zeglewanie**, a, blm.] *czynność cz. Zeglewać*.

[Zegłówczeek, czka, lm. czki] p. Zegłówek.
[Zegłówek, wka, lm. wki] *poduszka*. Zdr. [Zegłówczeek].

Zegnać, gna a. † **zzenie** a. [zeżenie], **gnał**, **rozk. gnał** a. † **zezeń**, [zezeń], **Zgonić**, nied. **Zganiać** I. *gonić zgrupować, skupić; spędzić*: Zganiem do kupy, *compello*. Kn. Oślepienie owieczki swoje raczył zganiać a przyłączać do siebie. Rej. Raczaj krowy zegzone do stada podźmy, zżeńmy; wilk z lasu rad ś. tu więc skrada. Gawin. Zganiać bydo do kupy. Troc. Pasterka trzodę do owczarni zgania. Szym. (= *zagania*). [Zezeń świnie]. 2. z góry, z powierzeńni = *gonić usunąć; spędzić, przepędzić, przegnać*: Zganiem precz, *depello, abigo*. Kn. Bóg z nieporządnych ciemności wyważył ziemię ku górze, zegnawszy z niej wody w morze. Groch. Nieprzyjaciela z pola zgonił. Troc. Światło ś. prezentuje, noce ćmi płomienie, stare Baby poblady, i Wóz z nieba zzenie toż światło. Bardz. Cożkolwiek bądź, wyjeżdżaj, nim noc dzień ten zzenie; bieź do Kołchów, tam przyduś miłosne płomienie. Min. Z kota, muchy ze stołu. Zgoniny, które ś. z omłóconego zboża zganiają, koniom i wołom są wysmienitym obrokiem. Kluk. [Ja tego zdracę ze świata zegnała] (= *zgadziła*). Zgania ta wódka złoto ze srebra. Troc. (= *odłącza, strąca, szejduje*). Zganiać gleję Troc. Nie zegnał jednak słońcem owej słoty, jaka ciemnicą zasła w jego duszę. Ork. 3. *spędzić, czyścić, wunąć, zniszczyć, wywabić*: Łuski a. otręby ze płci zganiać. Sien. Włosy zganiać, gdzie ich nie potrzeba. Sien. Zganiać plamy, łuski bielmo, włosy. L. Piegi z twarzy Z. Troc. Zganiać zaraźliwe powietrze z mieszkania. Troc. (= *wypędzać*). 4. Zganiać co na kogo, na co = *spędzać, zwać, zwać, składać*: Sam spsocił, a na kogo zgania. Zwykliśmy wiele zganiać na zarazę. Perz. Turey posła naszego na lesie zabili, co rozumem, na zaprzę uczyniono i na łotrowstwo zegnano. Biel. M. Gdy krowy mleka szeszupło dają, na czary i gustu rady zganiają. Haur. Co jeden na drugiego zganiał. Troc. [A zeżeńże na chłopcę]. 4. † **Zgonić** = *dognać, dogonić, dopędzić, doścignąć*: Ten sobie Z. życzy, ów uję z zdrowiem całym. Otw. Nie żywili nikogo tego, kogo potkali a. zgonić mogli. Górn. Nie oprę ś., aż męża z Cyreny zgonię i dźwignę z nim krzyż on zbawienny. Mias. 5. **Zgonić** = *gonieniem zmęczyć, zmorować, sforsować; przepędzić aż do nadwężenia, spędzić*: Z. konia. **Zgonić ś.** (dok.), **Zganiać ś.** *zmęczyć ś., zmorować ś., sforsować ś. gonieniem, zlecić ś., zmachać ś.*: Kiedy ś. pies zgoni, trzeba mu piwem rozbić parzę, a jeśli nazbyt zgoniony, i mlekiem. Ostror.

Zegnanie, a, bfm., czynność cz. **Zegnać**.
× **Zegnicie**, a, bfm., czynność cz. **Zegnić**.
× **Zegnić**, ije, il p. **Zgnić**.
[Zegnić się, i ś., il ś.] *spocić ś.*
[Zegnojenie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Zegnoić ś.**
× **Zegrać**, a, al i × **Z.** ś. p. **Zgrać**.
× **Zegranie**, a, bfm., czynność cz. **Zegrać**.
× **Zegranie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zegrać ś.**

[Zegroda, y, lm. y] *ogród*.
× **Zegzić**, i, il, **Zgzić** *gząc zapalić, nabawić szalenstwa*. × **Z.** ś. *gząc ś. zapalić ś., rozszaleć ś.; być pobudzonym przez upał słońca a. przez owady*: Zegzone bydo traciło kopytem. Nar. Raczaj krowy zegzone do stada podźmy, zżeńmy;

wilk z lasu rad ś. tu więc skrada. Gawin. Wszeteczna babo, czyż w skrzepłych żyłkach krew zagżona bryka? Nar. (= *podniecona namiętnie, wzburzona*). [Już go bący poszczypali, już się zegził].

Zegzorcyzmować, uje, ował *egzorcyzmując zwalczyć*: A myśmy po sobie tylko spojrzaj, oczami mówią, żeśmy szatana zegzorcyzmowały. Słow.

Zegzorcyzmowanie, a, bfm., czynność cz. **Zegzorcyzmować**.

[Zegzuł, a, lm. y] *Jezuita*.
× **Zegżenie**, a, bfm., czynność cz. **Zegzić**.
× **Zegżenie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zegzić ś.**

Zehamf, u, bfm. powr. *konopie w dobrym gatunku*.
[Zej]?: Naska góralska Z. przecie w kyrpek a. boske sta?... Tet.

[Zejdel, dla, lm. dle] *szklanka do piwa*.

[Zejdemy] p. **Zejsć**.

† **Zejma**, y, bfm. I. *zejmowanie, zdjęcie*. Sł. wil. 2. *zachwycenie, zachycit. L.*

† **Zejmać**, a, al i † **Z.** ś. p. **Zjąć**.

† **Zejmanie**, a, bfm., czynność cz. **Zejmać**.

† **Zejmanie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zejmać ś.**

[**Zejmić**, i, il i **Z.** ś.] p. **Zdjąć**.

[**Zejmienie**, a, bfm.] czynność cz. **Zejmić**.

[**Zejmienie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Zejmić ś.**

Zejmować, uje, ował i **Z.** ś. p. **Zjąć**.

Zejmowanie, a, bfm., czynność cz. **Zejmować**. Troc. Z. zdjęcie, zejma. L.

Zejmowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zejmować ś.**

† **Zejrzyć**, y, al, [Zejrzeć, Zezrzeć], nied. † **Zzięrać** I. *spojrzeć na dół, wejrzeć*. 2. *ujrzeć, spojrzeć; patrząc zdychać; popatrzeć*: Zejrżeli go, jak sięgał rękę do worka. 3. [Z.] *stać ś. dojrzałym*. 4. [Z.] *zniżernieć*. † **Z.** ś. na co = *obejrzeć ś.; wziąć co na uwagę*: Cokolwiek czynię będziesz, zejrzyj ś. na koniec, zejrzyj ś. na śmierć. Pileh. (= *pominij, miej wzgląd, bacz na nie*). Mały stąd zaszczyt twój, że powierzehowne słowa rozumieją; niechby ś. zejrzeli raczej na twe chwalebne sprawy, a z nich pochop do dobrego brali. (= *zapatrzyli*). Zejrzymy ś. na to, abyśmy tym, czym podziwienie sprawie cheemy, innych do śmiechu nie pobudzili. Pileh.

Zejrzenie, a, bfm., czynność cz. **Zejrzyć**.

† **Zejrzenie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zejrzyć ś.**: Z. ś. na nas samych prawidłem dla nas będzie, zwłaszcza jeśli ś. z tobą naradzać zechemy. Pileh.

[Zejsło] p. **Zejsć**.

[Zejszła] p. **Zejsć**.

Zejsć, a, lm. a, † **Zeście**, † **Zeszć**, † **Znić** I. czynność cz. **Zejsć**: Po zejściu z góry stanął nad rzeką. Troc. Po zejściu jego z urzędu brat mój nastąpił. Troc. Z. księżyc, gwiazd = schód, schylek. Kn. Schylek czego, roku, lata, zeście, schód, *extremum anni*. Kn. (= *resztki*). Z. = *śmierć, zgon*. Jedno jest wszystkich weszie do żywota i jednake zesze. Wuj. (jedno jest weszie wszystkim ku żywotowi i jednostajne schodzenie. Leop.). Świat... mógłby nie rok i nie dwa czernieć ś. w żalobie po twym zejściu. Kochan. Z. bez pokuty. Skar. Po zejściu z tej ziemi Skar. Bóg jej dał bardzo szczęśliwe Z. Skar. Zejsca jej bez żalości i serdecznego bólu i wylania łez naszych wspominać nie można. Skar. Po zejściu jego. Troc. Z. z tego świata. Troc. Kto żalem prze-

jęty nie był, że którego, gdyby można było, nieśmiertelnym mieć wszysej chcieli, tego potrzebnego nawet przez naturę zejścia nie czekali. Siem. J. Niestetyż! mówi na to głupie męstwo, co krwią, ba, zejściem częstokroć zwycięstwo ugania. Opal. Akt (spisany) zejścia = *sepultura*. 2. *miejscę, drogą, którą schodzą, schód, spadek, spadłość, pochylność do schodzenia*: Przybliżył ś. już Jezus ku zejściu albo dołowi góry Oliwnej. Sekl. 3. p. **Zejsć się**. 4. gim.: Z. a. opuszczenie = *powolne lub przedknie opuszczenie ciała po wykonaniu ćwiczeń gimnastycznych*. 5. lek.: Z. choroby (eventus morbi) = *zakochzenie choroby, wyznik, wypadek choroby*. Z. pomyślne (eventus faustus). Z. niepomyślne (eventus infaustus). Z. śmiertelne, śmierć (exitus letalis, decessus, mors).

Zejsć się, a ś., b.m., † **Zesć się**, † **Zeszcć się**, † **Zniść się**, † **Ziść się**, niek. **Zejsć** i. czynność cz. **Zejsć** ś.: *Zesć się, oglądanie ś. z kim, potkanie*. Kn. (= *szadzka, wzięcie ś. zobaczenie ś., zobaczenie, wzięta, spotkanie ś., widzenie*). Oglądanie ś. z kim, ujrzenie, zesć się obecne, *ut do oglądania, do ujrzenia, do zejścia co odłożyć, in congressum alterum*. W tym zejściu, potkanie go raniono. Troc. Z. ś., Z., sprawa cielesna. L. Na jedno tedy zeszcie niewiasta poczęła. Leop. (na jedno poznanie poczęła. Leop.). Ale przymiot... aza go nie z jednego z plugawą zejścia zaraz oberwać może Ocz. Z. ś., zejście, zgro madzenie, schadzka. skupienie ś. ludu, albo miejsc skupienia, schodzenia, zbór, zebranie. L. Tego dnia będziecie mieli święte zesć się, a żadnej roboty nie poczniecie. B. B. (dnia pierwszego zgromadzenie święte mieć będziecie. B. G.). Pasterze czują nad tizodą Pańską, pilność czyniąc około ludu Bożego, pasząc zejścia ludzkie słowem praw dy. Rej. Gdzie ś. kolwiek na jakim zejściu być przytrefi, by też siedział napoczeiwszy człowiek, gdy przyjdzie chociażby największy nizeziemnik a łańcuchów nawiesza na sobie, już ś. ty po mknij szarasy, siadźże ty pozłociasty. Rej. (= *na powiedzeniu, na seji*). Rozkosznymi rzeczami tak świeccy, jako duchowni zdobią swe zejścia i biesiady, po stole dzięki czyniąc Bogu, a zasię do tego ś. wrócić, podczosać zasię języka o ludziach mówiac. L. Na przeszłym zejściu umó wiliśmy z sobą. Troc. Wszystkie skryte zejścia, schadzki zakazano. Troc.

Zejsć, zejdzie a. [zjdzie, zeńdzie, zyńdzie, zni dzie], **zejdzimy** a. [zejdemy, zyjdąmy], **zejdą** a. [zydą], **zszedł**, **zszedł**, [szczed, szczet zysed, znyset], † **zcedł**, † **sozedł**, † **szcedł**, **zszła** a. [zszła], **zszła** a. [zszła, znysta], **Zesć**, **Zesć**, † **Zniść**, † **Ziść**, nied. **Schodzić**, × **Schadzac** i. *uśc spuścić ś. z góry, zstąpić; usunąć ś. z powierzchni*: Do jaskini przez wiele stopni po wschodzie schodzono. P. Koch. Schód, którym schodzą na dół, jako wschód na górę, właśnie mówiac. Kn. Mesjasza, który ich nawiedził, szczedzszy z wysokości, przyjął nie chciei Wuj. Schodzić, zstępować z góry. Troc. Schodziłeś z góry taki sam błąd, taki sam wysmukły, jak dzisiaj, tylko że z okiem w płomieniach. Krasin. Ku Jordanu schodzi wodom. Uj. Sąd zszedł na grunt. (= *przybył*). Towary, skóry Wisłą schodzą do Gdańska. Troc. Z. do piwnicy. Woda schodzi (= *splywa, ścieka*). Ścieżka schodzi: ku dołowi (= *znizła ś., chyli ś., prowadzi, kloni ś. ku dołowi*). Krew z naciętego miejsca schodzi (= *odchodzi, spływa, ścieka, sączy ś.*). Zszedzszy na brzeg, należeli młodzieńca pięknego, bez siły i bez ruchu w piasku leżącego. Cho. Wszedłem

na drogę szczęścia, z której dziś schodzę. Fred. A. Przen.: *upaść, dwiść do stanu poniżenia*: Z. na psy, na dziady. Znamienici panowie schodzili do stanu drobnej szlachty. Mochn. Rzeczpospolita djabli biorą, bo już tak bezsilna, na takie psy zesza, że ś. nikomu nie może opędzić. Sienk. Przen.: *zmałeć, zmniejszyć ś., zredukować ś.*: Z. do zera (= *skończyć ś. na zerze*). Przen.: *zniżyć ś., unizyć ś.*: Z. aż do prośby, aż do drobiazgow. 2. *zaniknąć, zniszczyć, skończyć ś., mieć ś. ku schyłkowi, ku końcowi, ubyc, wyczerpać ś., wyjść, spasować, skapieć, zmarnieć, zestarzyć ś., podupać, znieudolgnieć, zwątlieć*: Zima, lato schodzi. Troc. Schodzacy rok, życie. Troc. Jam ś. zstarzał i jużem szedł w leciech. Wuj. (zszedłem w leciech. B. G.). Da-ć Pan serce bojaźliwe i oczy schodzące i duszę żalostą utrapioną. Leop. (oczy zemlone. B. G.). Maryja z wielkiego smutku prawie umierała, lubo język jej w słowa ubogi szcedł i ścisnęły zeszadł serce trwogi. Odyń. Co ś. chlubisz w padolech? zszedł padoł twój. Leop. (co ś. chlubisz w walech? rozpluł ś. padoł twój Leop.; co ś. przechwalał dolinami? spy nęła dolina twoja. B. G.; przepadła, już po niej. L.). Zboża, które na każdy rok dawano, nie domagałem ś., bo był bardzo zszedł i zubożał lud. Leop. (ciężka była niewola na ten lud. B. G.). Z. na czym = *podupać, szwinkować, nie domagać*. Na zdrowiu schodził i prawie umierał. Star. Pobożny rozprasza na prawo zubożale, którzy zesza na zdrowiu starością. Gil. [Matka ze się zesza. Kon. (= *opadła*)]. Umarł we stu i dwudziestu lat, a jeszcze był nie zszedł na wzroku ani stracił czerstwości. B. B. (nie zaćmiło ś. oko jego. B. G.). Już był bardzo zszedł na wzroku, tak iż nie rozeznac nie mógł. B. B. (oczy jego już ś. były począł zacimiał. B. G.). Schodzi miesiąc, zima, *decrescit, senescit*. Kn. Schodzacy, na schodzie, albo kończący ś. rok, miesiąc, *ver tens annus, exiens, volvens* Kn. Schodzi już zima, mroźne tają lody, a wiosna miła i Zefir ś. śmieje. Kniaź. Mam pełną beczkę wina albańskiego, któremu schodzi z roku dziewiętego. Li. (= *koń czy mu ś. rok dziewięty*). Jedno schodzi, drugie wshodzi, a ś. rodzi. Kn. (= *jednemu ze świata, drugiemu na świat*). Co ś. rodzi, to schodzi. Kn. Wesele moje jest-ci wypełnione; on-ci musi rość, a ja schodzić. Sekl. (podleć a. umniejszać ś. Sekl.). Dzieńek schodzi, noc zapada. Pod lat niewieści schodziła południe. Mick. [Z. na kaput, (p. Kaput)]. 3. *upłynąć, przejść, minąć, uść, zbiec, ubiec*: Czas, lata schodzą. Troc. Cheć tu zostać, aby mi czas zszedł. Troc. Czas mi schodzi na czytaniu i pisanu. Jeżeli każdy w obfitości słów zdania swoje będzie oświadczał, to na samym mówieniu sejm zejdzie. Djar. gr. (= *spetznie*). Wszystkim ś. potem, kiedy wiek nasz znijdzie, tam stawić przyjdzie. L. Niech mu dzień wesoło schodzi. Groch. Dzień zszedł wesoło. Kras. Krotchwilny w drodze towarzyszy stoi sam za wozbę, jakoby cię wiozł, gdy czas z takowym wdzięcznie zejdzie. L. Tak zszedł ostatek zimy. Koehan. Smutno jej schodziły dni. Korz. (= *pedziła dni*). [Na cémby świat schodził?] (= *coby ludzie robili*). 4. *wygasnąć, ustać, skończyć ś., wymrzeć*: Zaany dom Augustusów szcedł bez potomka. Biel. M. Laurze, nie kwitnij! zeszy wielkie dusze. Kras. (= *niechaj, przebrało ś. ich, już ich nie masz*). 5. *opuszczać dane miejsce, przejść dokąd i-ąd, odejść, ustąpić, usunąć ś., oddalić ś., pójść precz, uść*: Powinni ś. wszycy przed swoim wojewodą popisować, a na

św. Marcin wychodzić na pole, a drudzy schodzić Star. Rzekąszy, zszedł w obłoki, zostawiwszy onych. Groch. Schadzam, schodzę, uchodzę, chronię ś. Kn. Tu sobie po nadbrzeżnych czasem krzakach schadza, czasem ś. pod drzew gęstych cieniami ochładza. Nar. Znijsię mu muszę z oczu. L. Ani ś. deszczowi Z. pod mój dach wzdrygnie. Żebr. (= *umknąć*). Inni wymawiali ś., że im koutie zeszyły, pacholtkowie ponciekali. Górn. Przen.: Żołnierz zszedł z posterunku (= *opuszczać*). Przen.: Plama zeszała = wyszła, znikła z powierzchni. puścila. Farba schodzi = zlati, oblati, puszcza. Puchlina, piegi, siność (i t. p.) schodzą = ustępują, rozchodzą ś., znikają, zmniejszają ś. Nigdy nie schodziła z nich pilna opatrność Pańska. Rej. (= nie odstępowała, nie opuszczała ich). Straż a opieka Pańska nie zejdzie z niego. Rej. Sztuka ta nie schodzi z repertoaru. Sztuka ta nie schodzi z desek teatralnych, ze sceny. Zszedł kto ze sceny publicznej = wycofał ś. do życia prywatnego, do zacisza domowego; społeczeństwo zapomniało o nim, przestał być ogólnie znanym. Uśmiech nie schodzi z jego twarzy. Wszysey życzymy, żeby korona z głowy potomstwa jego nie schodziła. Pas. [Schodzić z pola] (o psie, gdy dla starości już niezdolny do polowania). 6. Z., Z. ze świata = umrzeć, rozstać ś. z tym światem, przemieść ś. na tamten świat: Zabita śmiercią zszedł Hipolit. Otw. Nieswoją Z. śmiercią znaczą śmierć gwałtowną. Pilech często trzy części ze czterech dworu baszy powietrzem zejda. Kłok Urban papież męczenniczą koroną szedeł. Biel. M. Przemysław szedeł, nie zostawiwszy, po sobie żadnego potomka. Biel. M. Co ś. łyse nrodzi, łyse ze świata schodzi. Bies. Pięknie zszedł ze świata i umarł śmiercią ludzi sprawiedliwych. Damb. Rozumny tak ma z świata tego schodzić, jak z uczy. Koss. Jan dobrowolną i przyrodzoną śmiercią miał Z. z tego świata. Białob. Z. podagra. Wen. Powietrzem zszedł Troc. Zszedł w tym roku król. Troc. [Lepiej pójść za męża, niż dziewczyną schodzić]. 7. idąc zboczyć, zstąpić, ustąpić, wykroczyć: Z. komu z drogi = ustąpić ś., zrobić mu miejsce. W drogę nie wchodzi nikomu, lecz nie każdemu schodzi z drogi. Faleń. Z. z toru, z drogi (= *zgubić je, minąć ś. z uami*). Przen.: Z. z drogi cnoty, honoru, obowiązku (= *wykroczyć; sprzeniewierzyć ś. im*). Jeżeli serce jest nieskażone, tedy pewnie i rozum z toru prawego na ubocznym zejdzie. Pileh. Z. komu z drogi, z oczu = usunąć ś., nie włożyć mu już w oczy, unikać go, nie pokazywać mu ś. Gdy go ujrzą zdaleka, schodzą z drogi. 8. zbyć, zostać: Schodzi z stołu siła. Kn. (= *uraca*). Ze stołu nie nie zeszo. L. Siła zawsze ze stołu naszego schodzi. Troc. Pieczęsto zeszo ze stołu. Troc. Przy przykrwanin zszedł klin sukna, kawałek bala (= *odszedł, odpadł*). Oj! oj! nie mówię, żeby to dawniejsze lata, kiedy z roku na rok stożek żyta schodził, a w zasiaku zawsze bywały zapasy. Krasz. 9. na kim, na czym = *zbywać na czym, brakować, niedostawać czego, nie starczyć*: Schodzić, *deficere*. Ps. flor. Co oliwie tej zeszo na urodzie, obfitością nagradza. Kn. Co jej zeszo na urodzie, obfitością i cnotą nagradza. Troc. Co na jednym zeszo, drugim ś. nagrodziło. Ern. Zbyt dobrze o sobie trzymając, rozumiecie, iż wam co do wewnętrznej szczęśliwości wszystkiego brakuje. Kras. Do żadnego dzieła bądź najfrudniejszego ani mu na mężnej enocie, ani na wrodzonych przymiotach nie zeszo. Oss. Ktorej kiedy zbrodni na obroncy zeszo? Pileh.

Ponieważ na ludu rzymskim nie schodził wam, senatorowie, nie dawajcież przyczyny sądenia, jakoby na was schodziło ludowi rzymskiemu. Nagur. (lud do waszej pomocy gotów, bądźcie ludowi do pomocy. L.). Ojeżdżanie i w sagu i w todze nie zszedł w pokoju, nie zszedł i we twodze. Jabł. (nie chybił jej, nie ubliżył pomocy, usługi. L.). Mówił on panu: ujeżdżaj, bo o cie gra idzie, a ja jeśli tu zging, mało e na tym zejdzie. Papr. (mała szkoda, mała strata, mały ubytek. L.). Nie schodził mu na sposobach, na ludziach sposobnych Troc. Ma sposobność, ale mu zejdzie (schodzić będzie) na pilności. Troc. Wiem, na życzliwości twojej nie nie schodzi Troc. Zejdzie na kim. Rej (= *brak kogo*). Na mnie schodzić nie będzie. Troc (= *już ja w tym będę, ażeby...*). Na pieniądzech mu schodzi Troc. Schodzi na czym. Wen. Najszczęśliwszym będziesz z królów, albowiem na niczym ci schodzić nie będzie. Ostr. S. W kraju naszym nie schodził na zwolennikach tej szczególnej nauki. Ostr. S. 10. × Z. z czego = *wyucz ś., ogłocić ś.; rozstać ś., rozjeść ś.* z czym, *stracić co, pozbyć ś., wyzbyć ś.* czego: Gorzko było Janowej Z. z rysiej szubki i łanucha. Krasz. 11. kogo = *najszczęśliwy zastać, zaskoczyć, złapać; zdychać*: Schodzę kogo, *inopinatus albenio*. Kn. Poćb mnie znienacka schodzić? Abożem cie schodził? Ah, Nino! czy ś. godzi znienacka nas schodzić! Zabł. Julja córka zszedł August z kobietami, a one piałą jej włosy z swizny. Bud. B. Będę pode drzwiami pilnował, żeby pan Szymon nie zszedł ichmościów. Idźcie sobie, mówię ci, gdyby nas moja matka zeszała razem, tobym ś. już i widzieć z tobą nie mogła. L. Nie chodź tu tak często, jak cie drugi raz jejmość zejdzie, nie wywiniesz ś. tak gładko, jak pierw. L. Ah, pójdz, może tu nas kto Z. L. Schodzę kogo na czym złym, *deprehendo*. Kn. Zszedł mnie, jakem dobywał z worka pańskiego kilkunastu czerwonych złotych. Czart. A. Pięknie nas zszedł, jakby jakieh złodziejów. L. Muszę eichuteńko Z. ją z jakim galantem, a potem dopiero pokaże jej, że jestem mężem. L. Zszedł nas waepan. Troc. Z rusnicy nie tylko ptaka, ale i zwierzę może Z. Trzyc. (= *podejść, ustrzelić*). 12. † Z. kogo = *podejść, zdybać; zasadzić ś. nań*: Schadzam na kogo, schodzę na kogo, *obambulo, insidias alicujus vitae meditantis, molliens*. Kn. (dybię na kogo. L.). Schodził (schadzał) na niego, aby go zabił. Troc. Jako rozbójca wilk koło obory schadza wieczorem na zawarte stada. P. Koch. Oszukać a rozumem schodzić. Rej. 13. † Z. czym = *zająć, spłynąć, oblat ś.*: Z. czym, zająć czym, np. materją, otokiem, ropą. L. Potłuczenia zwolna goić należy, dopóki potłuczone ciało otokiem nie zejdzie. Perz. 14. † Zejdzie komu eo, p. Z. ś. 15. Schodzić eo, dok. *zmiężyć krokami, przejść, obejść; chodząc zwiędzić, obejść*: S. polia, lasy, miasto, *peragraré, obire*. Kn. Jednego dnia, kiedy miasto wszystko schodził... Prot. Siła lasów omaemie schadza. Otw. Skrzyżyłem ziemię i schodziłem ją. Wuj. (okrążyłem ziemię i przechadzałem ś. po niej. B. G.). Wstań- że a schodź ziemię wszzer i wdłuż. Leop. Miał S. wszystkę ziemię, opowiadając możność Bożą. Leop. (wszelkie miejsce, gdzie ludzie, mieszkać, obchodzić. B. G.). Niektórzy schodzili rozmaite prowincje. Leop. (przemierzali krainy. Leop.). Przydę do was, gdy obejdę Macedonją, bo Macedonją schodzę. Leop. (bo pójdę przez Macedonją. B. G.). Tu edeńskie ogrody żywą stopą schadza. Len. 16. *znisz-*

czyć chodzeniem, znosić, zużyć: Wdziawszy na swe plecy szaty schodzone, mówią, że dalecy z krajów odległych. Leszcz. S. Kupił sobie stary żupan i schodzone szarawary. Koch. W. Wdowę żonę pojmuje, jakoby też stary żupan lub schodzone kupił szarawary. L. Schodzić buty na posługach. Rzew. Ja zęby na tym zjadłem, nogi schodziłem. Jun. [Pełną skrzynię sukien, bym ich nie schodziła. Progów nie przedepece, podwórza nie schodzi]. Przen.: Na swe rodzice narzekają, że ich też kiedy uczyć nie dali, że swoje lata na dworze prosto z chłopiąt jeszcze zesłi a strawili. Glicz. Lepiej o tym rozumieli, którzy żadnego czasu późno nie chcą zniżyć. Glicz. 17. × Z. *wzejść*: Zboże, słońce zeszło. Gdzie ich nie posiejesz, tam zejda. Jez. [Rozmaryjan zielony nie schodził. Owies zejdzie]. [Ciasto zejdzie] = *ruszyć* s., *wyrośnię, pójdzie w górę*. 18. 1 [Schodzić] dok. *iść, pójść*: Schodź, przynieś. 19. [Schodzić] = *szkodzić*. Z. s. 1. *zatkanąć* s., *spotkać* s., *zdybać* s. z kim, z czym, *natknąć* s. na kogo, na co: Temi drzwiami idźmy, to s. z nim zjedziemy. L. Zejdz s. z nim dla ugody. Troc. Zeszli s. z sobą na drodze, w kościele. Troc. A gdy s. zejda trafem u sąsiada, zawsze s. z sobą kłóca po łacinie. Syrok. Przen.: Rzeki s. schodzą = *spływają* s., *łączą* s., *zbiegają* s., *jedna wpada w drugą*. Ulice, drogi schodzą s. Na tę jedną drogę do grobu wszystkie nasze gościńce schodzą s. Karp. Na jeden dzień zeszły s. dwa święta (= *przypadły, złożyły* s.). Ostateczności schodzą s. z sobą na drogach życia. Orzesz. Z. s. w zdaniach = *zgodzić* s., *zmówić* s. na jedno. Schodzić s. w zdaniach, zbliżać s. do zgody, jednomyślności, zgadzać s. zwolna. L. Przen.: *skoncentrować* s., *zebrać* s., *spiknąć* s., *skupić* s., *złączyć* s., *znieść* s., *zspolnić* s. W czym s. wiele niesprawiedliwości schodzi. Troc. W nim s. popołu zesła i niepowściągliwość i łakomstwo. Troc. Wosk i smoła topiona w jedno s. schodzą. Troc. 2. *potkać* s., *zwrzeć* s., *zetrzeć* s., *napaść*, *wpaść na siebie*: Zezedwszy s. na równym polu, kartagińskiego nieprzyjaciela snadnie zwyciężył. Kosz. 3. † Z. s. z kim = *odbyć sprawę cielesną*: Zszedł s. z nią, a ona zarazem poczęła. B. B. Gdy już była posłubiona Marja Józefowi, pierwiej niż s. zesził, należona jest, iż nosiła w żywocie z Ducha św. Leop. Ktobykolwiek z pogłowia męskiego szcedby s. z mężczyzną tak, jak z niewiastą, śmiercią umrze. Leop. Przeklęty, który s. schodzi z wszelakim bydłkiem. Leop. (który przebywa z bydłkiem. Leop.; któryby obcował z bydłkiem. B. G.). Córki swe Łot zgwałcił z niewiadomości i oplstwa; ty zaś trzeźwy nie tylko z wnuczką, ale też z siostrą schodziłeś s. i z córką. Zigr. 4. *zebrać* s., *zgrupować* s., *ściągnąć*, *skupić* s.: Krawcy, gdy s. zejda, mówią o nożycach, kowale też o kleszczach, mnichy o kopicach. Rej. Szędzysy s. drugi raz do rady... Wuj. Zszedł s. św. synod w wielkim efezyńskim kościele. Hrb. Pewnych czasów do kościoła s. schadzali. Wuj. Juno mogła czestokroć Jowisza zbieżać schodzącego s. na górach z nimfami. Otw. Nie może być, byśmy mieli poić trzody, póki s. wszystkie nie zejda. Leop. (póki s. nie zzenie wszystek dobytek. Leop.; ażby s. zebrały wszystkie stada. B. G.). Schodzą s. na nabożeństwo. Troc. Na radę gromada ludzi s. zesła. Troc. Lud s. do kupy schodzi. Troc. Na wysepce rzeki Lewinus zeszi s.: Lepidus pośrednik z Antonjuszem i Oktawjanem. Lel. [A jakby wam o bitkę sło, to sie

zejdźmy han na grani]. Tet. Nasi obywatele schodzili s. hurmem do nowego przekupnia. Korz. W takich-to chatach, bywado, wszyscy schodzim s. z wieczora. Uj. 5. *zstąpić* s., *zbiec* s., *skurczyć* s., *skulić* s.: Sukniaby s. do kupy zesła, gdyby niestępowana zmokła. Grod. 6. częś. Schodzić s., dok. = *zmordować* s. *chodzeniem, sforsować nogi*: Zszedtem s. (ubiegałem s.), dalej nie mogę. Troc. Schodziłem s., uchodziłem s., ubiegałem s. Kn. Kędyż już pójde nędzny, w które strony strudzone nogi obróć schodzony? Lubom. 7. Schodzić co, dok. = *zużyć* s., *znieśc* s., *zetrzeć* s. *chodzeniem; znosić* s.: Schodziła s. suknia twoja. Troc. To kolej pantoflów i ludzi, że s. schodzić musza. Krasz. 8. × Z. s., nieos. = *zdarzyć* s., *trafić* s., *przytrafić* s.: To może s. schodzi. Sł. wil. 9. † Z. s., [Z. s.] *zdać* s., *nadać* s. Cz. Mam ja pry, jednego, coby s. na to zszedł bez wątpliwości. P. Koch. Wszystko, co Bóg stworzył, służy ku pożytku naszemu, abowiem to, co s. nie zgodzi użytkowi ciała, zejdzie s. na pożytek duchowi. Łęcz. I mnicha, choć s. nic nie zszedł, nie odeszli. P. Koch. Nazbyt bujnego młokosa figle ni nacz s. nie przygodzą, bo ni do męstwa, ni do żadnej potrzebnej rzeczy, chyba uciekać, toby s. wzdy na to zeszy. Rej. Turcy mają niezliczoną rzecz imaginacji, które s. na nie nie zniją, tylko na pokazanie ułomności rozumu ludzkiego. Kłok. Na nie s. nie zejdzie tobie ta odpowiedź. Zigr. Jeśli s. terazniejszemu królowi zesła piechota węgierska, racz mi oznajmić, a jabym ją prosto do Warszawy ordynował. J. Kaź. Którzy s. wszystko bać będą, do niczego s. nie zejda. Karnk. Nie zejdzie s. kupieckie serce do żołnierskiej sprawy. Birk. Niechaj będzie kto ozdobion i statecznością i pomiara, a jeśli prawdy nie będzie, nie wiem, do czego s. takowy człowiek żyć miał królowi każdemu. Wer. Nie bacz ja tego w sobie, abym s. do tego urzędu, na który mię przekładacie, ziść mógł. Papr. Książka taka na pieprz. zejdzie, nie tobie. Troc. Na nie te rzeczy s. nie zniją. Troc. (= *nie z nic nikomu nie przyjdzie*). [Zeszłoby s. zaświecić? spytał suchaj — Jak uważacie]. Ork. (= *dobrzeby było*). 10. † Zejdzie s., † Zejdzie co komu = *ujdzie, wolno mu, przystoi, wypada, stosownym jest, godzi* s., *można*. Błaż. Jednej s. samej, jednej zejdzie tobie (Wenero) bogów uśmierzać i niewolić sobie. Tw. Zejdzie panom wszystko, a ubogiemu nie zejdzie s. wszystko. Birk. Nie każdemu s. to zejdzie. Kn. Uczyń, jak chcesz, wierz, w co chcesz, żyj, jako chcesz, wszystko-ć s. zejdzie. Żarn. Zejdzie s. komu co, ujdzie mu, wybaczy mu s. L. Osobnym ludziom, kiedy s. chwala, ma s. im Z. Górni. (= *darować*). Lada jako mówić zeszyto to s. gdzieindziej, ale przed wasznością żadną miarą. Górni. Uszczypiliwa ta odpowiedź u Augusta, który był łaskawy a dobrowolny, zesła s. L. Rzeecz dziś dzieciątko takie sło, ledwo to staremu ziść s. może. Falib. Ledwieby s. dudarzowi abo niewstydlivej jakiej przekupce na treće zeszo. Pim. Zeszłoby s. to białej głowie. Troc.

[Zejźrzyć, a] p. Zejrzeć.

[Zejźrzenie, a, b] czynność cz. Zejźrzyć.

† Zeknąć, nie, ną = Skląć. L.

† Zeknięcie, a, b]m., czynność cz. Zeknąć.

† Zekitać, a, a] (?) pożreć. B. Sz.

Zekpać, a, a] kogo = *wykpać na wszelkie sposoby, zdurniać, zbesztać, zbuszować, sfutrować, złać, zwymyślać od kópów*. L. Ja draba nie znam,

ZEKPIANIE

co może jest i lepiej, bobym z miejsca zekpał. Zer.

Zekpanie, a, btm., czynność cz. **Zekpać**.
[Zekpić, i, il] *złudzić, oszukać, w błąd wprowadzić*. × Z. ś. = **Wykpić** ś. L.

† **Zekpieć**, eje, ał *zejsć na kpa, stać ś. kpm, zbankrutować moralnie*: Zekpiał świat, trzeba go poprawić. Dzw.

Zekpienie, a, btm. I. [Z.] czynność cz. **Zekpić**. 2. † Z., czynność cz. **Zekpieć**.

× **Zekpienie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zekpić** ś.

× **Zekrwawić**, i, il = **Skrwawić** L.
× **Zekrwawienie**, a, btm., czynność cz. **Zekrwawić**. Napom.

[Ze kry]: Skoro ze kry, jeno ze kry = na wczesną wiosnę: Starzy radzili siać groch skoro Z.

× **Zeksztalcać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zeksztalcaić**.
× **Zeksztalcanie**, a, btm., czynność cz. **Zeksztalcać**.

× **Zeksztalcanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zeksztalcać** ś.

× **Zeksztalcenie**, a I. btm., czynność cz. **Zeksztalcaić**. 2. Im. a p. **Zeksztalt**.

× **Zeksztalcenie się**, a, btm., czynność cz. **Zeksztalcaić** ś.

× **Zeksztalcaić**, i, II, × **Zeksztaltować**, nied.
× **Zeksztalcać** I. *złożyć w kształt jaki bez należytej spójni, stormować, zlepić niewumiejnie, sklecić niekształnie*. 2. *zniekształcić*: Typ gatunkowy zbiera formy do harmonji, a zebrawszy je, przez chwilę żywota zdoł twórczą jedność, potem ją rozkłada i zeksztalca. Lib. Tak zeksztaltowała najpospolitsze życia zdarzenia. Żm. Z. ś. *ulożyć ś. dorywczo w kształt jaki nie sposobem organicznym, niekształnie*.

× **Zeksztalt**, u, Im. y *kształt wadliwy, ułomny, zlepkowy, postać tego, co straciło kształt; bezkształt*.

× **Zeksztaltować**, uje, ował i × Z. ś. p. **Zeksztalcaić**.

× **Zeksztaltowanie**, a, btm., czynność cz. **Zeksztaltować**.

× **Zeksztaltowanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zeksztaltować** ś.

[Zekucarz, a, Im. e] p. **Zekutor**.

[Zekucyja, i, Im. e] p. **Egzekucja**.

[Zekutnik, a, Im. i] p. **Zekutor**.

[Zekutor, a, Im. rzy, Zekucarz, Zekutnik] = **Egzekutor**.

× **Zelant**, a, Im. oi, × **Zelator**, × **Zelota gorliwiec**, *zapaleńiec, fanatyk, zagorzalec, człowiek żarliwy o co*: Z. za dobro ojezyny. L. Wielką to sławę czyniło temu o honor Boski zelantowi. Skar Słyszę odgłos szemrających zelantów; a w cóż ś. obrócim my szlachta? Leszcz. Zostawił syna Stanisława, zelanta ojeowskiej fantazji. Nies. Zelanci, a zwłaszcza Sapieha, czynili dotkliwe wymówki Potockiemu. Kal. Pobląkanie to wywołało szemranie niektórych surowych i zagorzałych zelotów. Tarn.

× **Zelantka**, i, Im. i forma ż. od **Zelant**: Gorliwa o cześć Boską Z. Nies. Nie bądźże taką o sprawiedliwość zelantką. L.

× **Zelator**, a, Im. rzy p. **Zelant**.

† **Zelhon**, a, Im. y, † **Zelwon legary** w ścianę wpuszczane, na których wieńce cembrunku szybu spoczywają. Łab.

Zelo, a, Im. a *narzędzie muzyczne cygańskie*: Kapela z dzwonkami, z zelami, z bębenki. Mick.

Zelektryzować, uje, ował kogo, co = *przejść elektrycznością*. Przen.: *wstrząsnąć, poruszyć do*

ZELZENIE

głębi, wzruszyć: Gra artysty zelektryzowała publiczność. Wieść ta zelektryzowała wszystkich.

Zelektryzowanie, a, btm., czynność cz. **Zelektryzować**.

[Zelga, i, btm.] I. *odwilż w porze zimowej, zelzenie mrozu, odwilż po mrozach*. 2. *ulga; odpozynek, wytchnienie, pauza*.

× **Zelgnąć**, nie, nał, × **Zelnąć**, † **Zylnąć**, nied.
× **Zlegać**, × **Zligać**, † **Zlgać** I. *zlepić ś., skleić ś., przylgnąć nawzajem*. 2. Z. z czego = *puścić, zwolnić, odlepić ś., odkleić ś. L.*

× **Zelgnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zelgnąć**. [Zeli] = **Jeżeli**.

[Zelisek, eka, Im. eki] *dzbanek*.

Zelint, a, Im. y ryb., p. **Zalint**.

[Zelisko, a, Im. a] p. **Zielsko**.

× **Zelnać**, nie, nał p. **Zelgnąć**.

× **Zelnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zelnać**.

× **Zelota**, y, Im. ci p. **Zelant**.

× **Zelotyp**, a, Im. owie *zazdrośnik w miłości*: Brat jego Z., to i on musi być taki. L.

Zeloty: m, u, btm., † **Zelozja**, † **Zelus gorliwość**, *żarliwość, fanatyzm*: To dziwna obojętność ryccerstwa, znanego z swego religijnego zelotyizmu, tłumaczy ś. tylko niechęcią księcia dla całej tej sprawy. **Piek**. Pierwszy w dom swój wniósł herezję z taką o nią zelozją, że na sejmie warszawskim w pałacu jego wszystkie panowie, temiż błędami uwikłani, tłumem ś. schodząc, zbór sobie założyli. **Nies**. **Zelus Boży**, t. j. żarliwość i gniew o krzywdę Bożą. **Skar**. Falszywy zelus w nas, w rzeczy chcemy Bogu służyć, a my sobie służym. **Skar**.

Zelować, uje, ował, **Dzelować** *dawać nową podszewę do starego obuwia*.

× **Zelować**, uje, ował *gorliwie obstawać, żarliwie ujmować ś., fanatycznie bronić, występować*; Był heretykiem i za takimże zelując, przeszkodził chęci fundacji kolegium naszego. **Nies**. Najmoeniej zelował przeciw tej zbyt wielkiej liczbie kawalerji. **Kal**.

Zelowanie, a, btm. I. czynność cz. **Zelować**. 2. p. **Zelówka**.

× **Zelowanie**, a, btm., czynność cz. × **Zelować**. † **Zelozja**, i, btm., p. **Zelotyizm**.

Zelóweczka, i, Im. i p. **Zelówka**.

Zelówka, i, Im. i, **Dzelówka**, **Zelowanie** *podszewa obuwia*: Z. nowa. **Kon**. **Zart**. *rozbratel, rodzaj kotletu wołowego*. **Zdr**. **Zelóweczka**.

× **Zelsnąć**, śnie, ał *oslepnąć, zaslepnąć, ociemnieć, zamiewidzieć*: Błz jego światłości zelsnąćby musiało oko twoje. **Bz**.

× **Zelśnięcie**, a, btm., czynność cz. **Zelsnąć**.

† **Zelus**, u, btm., p. **Zelotyizm**.

† **Zelża**, y, Im. e p. **Zelżywość**.

Zelżeć, eje, ał, **Zlekozeć** I. † Z., † **Zelżyć** *stać ś. lżejszym, stracić na wadze*, (przen.) *na znaczeniu*: Czasem pan niedbałością swoją a puszczeniem wszelkiego na szrot u poddanych zelży. **Gór**. By człeku Bóg miał zelżyć, byłoby brzydkiem. **Żebr**. 2. *puścić, sfolgować, zwolnić, zmniejszyć ś., zlągnąć*: Mróz zelżał. Po tych imrozach jakos zelżało. (= *cieplej, znośniej ś. zrobiło*). [Deszcz zelżał] (= *zwołniał, ustał, zmniejszył ś.*). Trochę Z., ho za wartko idziem (= *zwołnić kroku*). [Zelżyjcie tyz (wierzyeielu) jesec tydzien (= *pofołgujcie, zczekajcie, bądźcie cierpliwi*). Zelżyjta! (= *uciszcie ś., przestańcie, dajcie pokój*)].

Zelzenie, a I. btm. a) czynność cz. **Zelżeć**.

b) † Z., czynność cz. **Zelżyć**. 2. × Z., Im. a p. **Zelżywość**.

Zelzyciel, a, lm. e ten, co zelzył. L.

Zelzycielka, i, lm. i forma ż. od Zelzyciel. L.

Zelżyć, y, ył, nied. Zelżywać l. czego = *zrobić co lżejszym, ulżyć, pofolgować czego, zmniejszyć co*: Przyszli do Roboama, prosząc, żeby im zelzył podatków. Zał. Przen.: [Cobyście mi telo zelżyli, cobyk ino hań ku jednemu niedźwiedziowi zalecioł. Tet. (= pomogli, sprawili ulgę w chorobie)]. 2. † Z. *zmiekczyć, zlagodzić, pomiarkować, ukroić*: Homer Achillesowi dał cytarę, aby pokazał, jako rycerskiego człowieka zabawy srogie mają ś. podczas zelżywać. Warg. 3. kogo = *znieważać słowami, złać, zwymyślać, zmieszać z błotem, obrzucić obelgami, zbesztać*: Zelżony, wstydem okryty, musiał uchodzić z koła i nie śmiał podnieść oczu przed królem. Szaj. Zelzył ś., złać, nie oszczędzając sobie najśrodszych przekleństw. Es. 4. † Z., p. Zelżeb. 5. kogo = *zhańbić, zesromocić, zbezczęścić, okryć wstydem, zniesławić, skompromitować kogo, ubliżyć mu, sprawić wżmę*: Spadł wstyd zupełny, jak zwyczajnie bywa, na tego, który inszego zelżywa z prześladowaniem. Leszcz. Ojca i męża zelżywa a zawstydza wsteczna. Leop. (w hańbę wdawa. B. G.; *wstyd mu robi, hańbę mu przynosi, ściaga na niego; okrywa go hańbą*). Dziecie, które rozpuszczą na swawolę, zelżywa matkę swoje. Leop. (zelży. Leop.; *zawstydza matkę swoje*. B. G.). Jedni pojmałi sługi królewskie niewinne, drudzy zaś zelżyli ich, spotwarzyli. Damb. Pan sługi, a ociec syna nigdy nie zelży. Rys. Wrząskiem wszystkich okrutnym i częstym krzykaniem i sromotnym próby odmawianiem znaczenie zelżony. Warg. Z. niewiastę = *zgwalcid*. Kn. Cesarz August córke i wnuczkę zelżone i zesromocene precz od siebie zasał. Kosz.

× Zelżywać, a, al p. Zelżyć.

× Zelżywanie, a, blm., czynność cz. Zelżywać. Zelżywie, × Zelżywo przys. od Zelżywy: Ciało Pańskie, pod osoba chleba zawarte, z przybytku ołtarzów Z. wyrzucili. Koch. W.

× Zelżywo p. Zelżywie.

Zelżywość, i, lm. i rz. od Zelżywy; Zelżenie, † Zelża zelżenie, obelga, wstyd, sromota, afront, hańba, despekt, kompromitacja. Błaż. Słup zelżywości, na którym Pana naszego posadzono przed Pilatowym pokojem sądowym i tam ukoronowano, dziwnie zelżono. Warg. Myślił pomścić ś. zelżywości swoje nad bezecnym Parysem. Kochan. Nie chcą swej stronie zelżenia uczynić, musi wycieńczać inne. Biel. M. Szli, radując ś., iż ś. stali godnymi dla imienia Jezusowego Z. cierpieć. Wuj. Wejrzyj a obacz Z. naszę. Wuj. Nie prosto zgubić i zabić, ale jaką największą mogli Z. i ohydę u ludzi, uczynić Mu w śmierci chcieli Skar. Ktoby ś. takowej zelżywości nie wstydzil. Skar. Im kto jest zańciejszy i mędrszy, tym go każda Z. bardziej boli. Skar. Jeśli przyszedł nasz czas, umierajmy za bracią naszę, a nie czynmy zelżywości ślawie naszej. Skar. Nie godzi ś. dobrym synom o Z. i nieczęść matki swej milczeć. Skar. Aczkolwiek to wszystko krzywda, co ś. przeciwko prawu dzieje, wszakże w prawie naszym za krzywdę nie bywa rozumiano, jedno Z. Sz. Batory z wielką jego zelżywością był nad niego przelożony. Alber. Zniewagi i zelżywości największe, nawet z życia niebezpieczeństwem złączone, ponosili. Alber. Z. sromotną cierpi. Syrok. Okryty wszelkimi zelżywościami. Bobr.

Zelżywy pełen zelżywości, sromotny, uwłaczający, hańbiący, haniebny, obelżący kompromitujący:

Miotać słowa zelżywe. Drzewo zelżywe (krzyż). Ni Hektor uwłoczony, ni Mars w lichej siałee, ani później Bajazet w cyprysowej kłacie zelżyszczym był widkiem. Tw. Panienska rzadka, urodziwa, małżonka przezeń nie była zelżywa. Groch. Złe imię, złego łoża, bo hańba zelżywa. L. Józef Pilata o ciało prosił Pańskie, żeby mu uczciwy mógł sprawić pogrzeb, z drzewa zelżewego zdjawszy. Odym. Nie śmiał powtarzać słów zelżowych, które miotała przeciw córce swojej. Niem. Zelżywa to dla nich była ucieczka. Troc. Zelżywe języki. Troc (= *pochopne do obelg*). Za najnikczemniejszego będzie poczytany, gdyby nie pomścił ś. tyłu krzywd zelżowych. Alber. Na zelżywe zarzuty jego król odpisał. Alber. Wyrazowi „chłop” nadaje zelżywe znaczenie. T. K. Zelżywe technienie wieków. Żer.

[Zelępuchy] p. Zielepuchy.

† Zelga, i, blm. zelżenie, skłamanie. Tuch.

Zelgać, łgam a. łgę, łże, łgał, nied. × Zelgiwać l. skłamać, zmyślić, skomponować: Kto śmie Z., śmie i kłamać. Prz. Im kto bardziej zelże, tym za większego polityka, gładkiego mówcę i dowcipnego poetę uznany bywa. L. Żadna bestja tak nie zelże, jak człowiek. Boh. Zelgałes, szalbirzu. Troc. Snażł lepiej już prawdę powiedzieć, niż Z. a. ją ukrywać. Śienk. 2. myśł, przen. pstrzyknąć, nie wystrzelić, spalić na panewce: Strzelba mi zelgała. Troc.

Zelganie, a, blm., czynność cz. Zelgać.

× Zelgiwać, uje, iwał p. Zelgać.

× Zelgiwanie, a, blm., czynność cz. Zelgiwać. † Zelknąć, nie, al, × Zlykać, polknąć: Dziesięć zelknąłby ten jeden. Bies., Burl.

† Zelknienie, a, blm., p. Zelknięcie.

† Zelknięcie, a, blm., Zelknienie czynność cz. Zelknąć.

Zembraty, ów, blp., Zymbraty belki na kant wycinane, które u spodu statku na kantach ś. dają: Z. do mostów i do statków rzecznych bywają sosnowe. Kluk. Zimbraty nazywają ś. belki na kant wycinane, które u spodu statku na kantach ś. dają. Mag. W młynach wodnych = e m b r a t y . L.

Zembrzyca, y, lm. e bot. p. Koprownik.

Zemdlaty, Zemdlony, † Zemdlony, [Zemglony] który zemdlął, osłabiony, opadły z sił: Zewlec ś. z zemdlęgo przyrodzenia. Leop. Sama rzecz niechaj zemdlą trzeźwi pamięć. Gór. Lękl ś., aż stanął wszystek na poły Z. Rej. Zemdlony źniwiarz upałem srogim dyszy w południe, leżąc pod brogiem. Nar. Jak ś. ma potkać murzyn słońcem upalony! co Arabin uczyni z natury zemdlony? Stryjk. W oczach zaczęło ś. jej macić, i zemdlona padła na ziemię. Bał. Jestem zemglonym poranka spojrzaniem. Kon.

Zemdleć, oje, al, [Zemgleć], † Zemdlieć, nied. (lep. Mdleć) Zemdlewać, † Zemdliać, [Zemglewać] l. stać. młyny, mdleć opać z sił, zstać, osłabnąć: Stawy lędzwi jego zemdlewały, i kolana jego tlukły ś. o ś. społem. Leop. (związki bioder jego rozwiązały ś. B. G.). Ani zemdlewaj, gdy będziesz od niego trestan. Leop. (nie trać serca. B. G.). Żołądek od głodu zamarł, wszystkie też członki zemdlaty. Jabł. Już zemdlity wszystkie siły w nim, i wieniec cierniowy ciężko bódł głowy, i niezwykle brzemię nachylało. Go aż prawie na ziemię. Odym. 2. stracić przytomność, paść bez zmysłów: Zemdlął = *zrobiło mu ś. słabo, niedobrze*.

Zemdenie, a, blm., [Zemglenie] l. czynność cz. Zemdleć. 2. czynność cz. Zemdlieć. 3. lek.: Z.,

† **Zemdlivość** stan istoty, która zemdlala, a którą zemdlono, mdłość, bezsilność, niemoc, omilenie, zamroczenie przytomności, nagły, zwykle przejściowy stan osłabienia z utratą przytomności, zależny od anemji mózgu (deliquium animi, lipothymia, lipopsychia, syncope, eclipsis, eclysis). Obchodził Jezus miasta, ucząc i k temu uzdrawiając wszelką chorobę i wszelką zemdlivość między ludźmi. Sekl.

Zemdlewać, a, ał p. Zemdleć.

Zemdlewanie, a, btm., czynność cz. **Zemdlewać.**

Zemdlić, i, il, [Zemglić], nied. × **Zemdlivać, [Zemgliwać]** I. *zrobić mdłym, osłabić, pozbawić sił, wycieńczyć, wyczerpać:* Odepehniłona, padła na ziemię, od smutku zemdlona. Odym. Siły nasze zemgliły. Tak zadane zemdlily go rany, że już nie prawie siłami nie władał. Odym. Nie tylko, aby odegnał onego okrutnego wilka, ale go prawie zemdlil a zniszczył możność jego. Rej. Woda letnio zagrzana, często pita, moc żołądkową zemdliva. Trzyc. Latorośl swą tłustością bujną zemgliła gałązkę, przy której wyrosła. Trzyc. Przypuściłeś, aby żywot mój był zemdlony jako pająk. Wr. (wszelki człowiek jest mgły jak pająk. Wr.). Izem ś. nie osoczył sercem ani usty, przeto zemglone są enoty moje. Wr. (im dłużej człowiek zamleca grzechy swe, tym mglejsze bywają enoty jego. Wr.). Zakryłeś twarz Twoję od nas i zemdlifeś nas w ręce nieprawości naszych. Bud. (nieprawości nasze jako wiatr unoszą nas. B. G.). Niemoc, choroba mię zemdlila. Troc. Krwawe Marsa znoje Turczyzna zemdlily. Troc. Rozkosze zaprawdę umyśły ludzkie i ciała zemglewają i znikczemiwiają, a ustawiczna praca potwierdza, zmocniwa. Kwiat.

× **Zemdlivać, a, ał p. Zemdleć.**

× **Zemdlivanie, a, btm.,** czynność cz. **Zemdlivać.**

† **Zemdlivość, i, btm., p. Zemdlenie.**

Zemdlony p. Zemdlaly.

† **Zemdlty p. Zemdlaly.**

[**Zemelka, i, lm. i]** p. **Zemia:** Kupowano świeże zemelki na Stradomiu. Paw.

[**Zemelka, i, lm. i]** p. **Zemta.**

[**Zemgled, eje, ał]** p. **Zemdleć.**

[**Zemglenie, a, btm.]** I. czynność cz. **Zemgledć.**

2. czynność cz. **Zemglicć.**

[**Zemglicć, i, il]** p. **Zemdlieć.**

† **Zemgnąć, nie, gl zmrużyć, zamrużyć, zamknąć, stulić:** Z. oczy. Pot.

† **Zemgnięcie, a, btm.,** czynność cz. **Zemgnąć.**

† **Zemiać, zemnie, zemnął p. Zmiać.**

[**Zemieniec, nca, lm. nca]** *mały kwiat biały lub niebieski, podobny do wiśni.*

Zemknąć, knie, knął, knęła a. kła, † Zemsknąć, † Smyknąć, nied. Zmykać, Smykać i. pomknąwszy zsunąć, zdjąć, ściągnąć; zesmuknąć: Ale mu pierwej z palca on pierścień zemknęła. P. Koch. Zmykać smycz, zmykać charty ze smyczy = ściągać smycz ze szyi psów, spuścić ze smyczy. L. Smyczy ze psów zemkniono, zwierz wszystkie wygania, lecąc, równie ptakowi. Żebr. Zwierz ou obierze u sieci zwierzchno przeskakował, aż musieli i charty z smyczy nań pozmykać; prosili mię, bym zemknął też Lelapsa swego, który już ś. dawno rwał chciwy do zdobycy, chcąc zatrzymawajacęj z szyi swej zbyć smyczy, ledwim zemknął, ale wnet dojrzed go nie mogę, tylko co tu i owdzie znać na piasku nogę. Otw. (= puścić, wypuścić). Ledwie domawiam, on zemknie męznego Melapa swego do diaka onego.

Lubom. Żubrowie, szkodey wieley, także świnia dzika, na te niechaj smycz twoja męzne charty zmyka. Szymon. Zmyka Nota, ten piory wypadła mokremi. Żebr. Cóż zuchwalszego nad człowieka, gdy mu jako ze smyczy szczęście łaski zmyka; niechże strach padnie, alić on do Rzymu bierze posturę pątnika. L. (= *gdy nań sypie łaski*). Zmyknij to powoli z góry na dół. Troc. Zmykać liście, korę z gałęzi. Troc. (= *osmykać, obmuskować*). Zemknął wprzód Tatory. Troc. (= *wypuścić*). Zemknął psa z powroza. Troc. (= *spuścić*). 2. **wemknąć, wciągnąć, usunąć gładko:** Ci, zachodząc wszędy, z cichych wód różne rybki smykają na wędy. Gawiń. O, jaka złość wnętrności do wnętrności smykać. Żebr. (= *wmykać, wtykać, wścibiać, wypychać w siebie, lykac, gm. wsuwać*). Raz ujrzał osieł, jak bonończyk z chętniej pana zmyka pokarm dioni, uszkami strzyże i ogonkiem dzwoni. L. (= *porwawszy, lyka, sprząta*). Na węza łakomego, co dzieci polyka, posłem bociana, co rad węze smyka. Biel. M. (= *wsarka*). Grać na lutni i w multanki a. pełne zmykać szklanki. L. (= *sorbac, wychylać*). 3. **usunąć, sprzątnąć, zmieść, zgarnąć precz:** Gwiazdy jutrzienka zmyka gromadą, sama nawet na niebie znika. Żebr. Przen.: Bóg, śmierć nas zmyka. Troc. (= *zabiera, sprząta, zgładza ze świata*). Rada go z tego urzędu zemknęła. Troc. (= *wydała*). 4. **musnąwszy scedzić, wycisnąć; wymusnąć:** Swe srogi i ogromny w tej skale zamyka Polifemus owce, a wymiona ich smyka. Koch. J. (= *wydaja, doi*). 5. **pomknąwszy zsunąć, skupić, zebrać, zgromadzić:** Zemknął wojsko pod miasto. Troc. Przen.: Nad morzem wierzech wysoki, w szczyt jeden zamkniony, ku wodom pod drzewami stoi zaslepiiony. Żebr. (= *zebrany, zakończony smukło*). 6. **czego = musnąwszy wziąć, urwać, skubnąć, uskubać:** Z kądzieli smyka kłaków. Gosz. 7. **ściągnąć, skrość, gracko, grypsnąć, zwęzdic, sprzątnąć:** Smykam, kradnę co komu, sprzątam. Kn. Umykam co komu, umuję, ubliżam, smykam, porywam, kradnę nieznacznie a. kryjomo ubieram, *subtraho*. Kn. Pan podskarbi kradnie, piwniczy zmyka. Kras. Innych nam wydzierają, my zaś nas samych ukradkiem zmykamy. Pileh. Zmyka co ukradkiem. Troc. 8. cz. ni **umknąć, uciec, cemychnąć, posp. drapnąć, zwiab, ulotnić ś.; wymknąć ś. dokąd:** Zemknęła do gaiku, jak sarna pierzchliwa. L. (= *pierzchla*). Jak mię skropił po łbie, tom tak zmykał, jak djabeł przed święconą wodą. L. To tu miejsce dla mnie wcale niebezpieczne, zmykajmy! L. (= *w nogi!*). Zoczył ją syn Mai, zemknął i zataszlował wśród leśnej gęstwiny. Żebr. Ja tymczasem zemknę, a wolę powrócić i powinnować zgody. L. Zmyka, widzę, szambelan, i eoś pomieszany. L. (= *wynosi ś.*). Cóż to wacpan przede mną ustawicznie zmykasz, przechadzasz ś. w zamysłach, od ludzi unikasz? Niem. Przen.: Tak prędko nasze zmykają lata, więc trzeba wcześniej używać świata, póki czas w dobie. Zabł. (= *uciekają, zlatują, schodzą, upływają, mijają, ulatują*). Dni najlepsze najpierwej zmykają. Pileh. Z. ś. I. **zesliznąć ś., usunąć ś., obmuskąć ś., opsnąć ś.:** Baszt tych mur nie szedł prosto, lecz pochodzisto i pochyło, a to dlatego, żeby kule do niego wysztelezone snadniej ś. zmykały. Baz. Skoro ptak padnie na prątek, chcąc ponęty dosiąc, tedy ś. klinik zemsknie, a schwył, siđłem ptaka za nogę pochwyćwszy, wzgóre podniesie. Trzyc. [Zemka mi ś. nózka, stojąc na kamieniu]. Część ś. nieba pomyka, część ś.

smyka. Pileh. (część ś. posuwa, część ś. usuwa. L.). Zmyka ś. co, *delabitur tractim*. Kn. Nic z tego nie niszczyje, co ś. z oczu zmyka i do wszystkorodnej natury skrytym nurtem powraca; ustaje to, ale nie ginie. Pileh. (= usuwa ś., schodzi, wymyka ś., umyka ś., ustępuje ś. z przed oczu). Zemknął ś. w rów z drzewa. Troc. Zemknęła ś. drabina. Troc. Pies ś. z powroza zmyka. Troc. (= zrywa ś.). 2. Smykać ś. = *suwać ś., ślizgać ś., pełzać, czolgać ś.*: Niechaj wody z siebie wypuszczą rzecz smykającą ś. Leop. (niech wywiódą wody płaz. B. G.). Bóg skazał węża, mówiąc: na brzuchu smykać ś. będziesz. Biel. M. 3. † Smykać ś. = *związać ś., uwiązać ś., krzątać ś., snuć ś., kręcić ś., szwendać ś.*: Niech nas teraz frasunek żaden nie tyka, niech ś. noga po ziemi wesolo smyka. Petr. Z motowężmi i z siecią ś. smykał, a z wód ryby drgające wędziskiem wymykał. Żebr. (= *prześlizgiwał ś. ukradkiem, przemykał ś. chyłkiem*). 4. † Z. ś. *pomykając ś., zebrać ś., ściągnąć ś., zgromadzić ś., skupić ś.*: Wojska ś. ku Poznaniowi zmykają. Troc. 5. Jedwab ten nie nie wart, tylko ś. smyka i rwie. L. (= *ciągnąc ś. rozłazi ś., ujmując ś., rwie ś.*).

Zemknienie, a, blm., p. Zamknięcie.

Zemknienie się, a ś., blm., p. Zemknięcie ś.

Zemknięcie, a, blm., Zemknienie czynność cz. Zemknąć.

Zemknęcie się, a ś., blm., Zemknienie ś. czynność cz. Zemknąć ś.

Zemknięty, × Zemknięty im. od Zemknąć.

× Zemknięty p. Zamknięty.

[Zemla, i, lm. e, Zemla, Zemla], † Zemla *bulka*. Mrong. Zemla, chleb pszenny. Kn. Zemla, bulka chleba, strucla. L. Mania była smaku jakoby zemły z miodem L. (biały chleb. Leop., jak placki z miodem B. G.) Część zemły polanej olejem. Leop. (część mąki pszennej zagniatanej. Leop. B. G.). Choremu daj polewki a zemłę z wodą a z masłem. Sien. Ośrozdka ze zemel światłych. Sien. Chleb mój, którym ja dał tobie, zemły, oliwę i miód. B. B. (zemle. B. G.). Krakowski trzewik, poznańska panna, wiślicka zemla, przemyskie piwo. Rys. (non plus ultra. L.). Nie biały chleb, ale zemla. Kn. (= *nie kijem, ale pałką*). Zdr. [Zemelka].

† Zemlany przym. od Zemla; † Zemlany, † Zemłowy, [Zemłowy], † Zemłowy, [Zemłowy].

Zemleć, zmielać, zmielać a. [zmiela], zmielać a. [zmielał, zmielał, zmielał], zmieli a. [zmieli, zmielony a. [zmielty, zmielony, zmielony], × Zmielić, nied. × Zmielać mieląc zetrzeć, skruszyć; skończyć mleć, pomleć wszystko: Z. w młynie zboże, na młynku kawę, na maszynie mięso. Przen.: Pół roku jazdy do Antjoehji, do tego, któż wie, rychło nam tam zmiela. (= *narządzą, nagotują, przysposobią*). Przen.: zetrzeć, zmiążyć, skruszyć, zgruchotać, zmasakrować, zgryźć: Dajesz mu paszczęki smocze za truny, aby w drapieżnych zębiech był zmielony. Tw. Czemuż tak ściszkacie lud mój i oblicza ubogich ludzi zmielacie, by miłwo? Leop. (przezcie trzecie lud mój a oblicze ubogich bijecie? B. G.). Z. ś. l. *ulec mieleniu, zostać zmielonym*: Wiecie, komu wprzód za niosą do młyna, stary to zwyczaj, prędzej mu ś. zmiela. Pot. (= *kto pierwszy, ten lepszy*). Przen.: złożyć ś. szczęśliwie, powieść ś., udać ś., poszycować ś.: Wszędzie ś. im to, jak zamysła, zmiela. Chr. Przen.: Jednemu ś. zmiela, tobie ś. skrupi. Rys. (= *jednemu ś. zbiera, na drugiego padnie*). Co ś. tobie nie skrupi, to ś. innemu zmiela. Prz.

(= *co ciebie nie dojdzie, to ś. innemu dostanie*). Komuby ś. zmięło, ale co mnie, toby ś. skrupiło. Oss. Na kim ś. zmiela, na nas ś. skrupi. Tet. (= *kowal zawinił, ślusarza powiesili*). Jednemu ś. zmiela, tobie ś. skrupi; komu ś. zmiela, tobie ś. skrupi. Kn. (na wilka okrzyk, a wrona świnie bezpiecznie skubie. L.). Starosta może dociee tajemnicy; jejmości ś. to skrupi, a mnie zmiela; ją połają, a mnie z domu wypędzą. L. Ta-li snadź enocie twej będzie obrada, że tobie skrupi, a innym ś. zmiela. Chr. 2. zetrzeć ś., zedrzeć ś., zdzyelować ś., zniszczyć ś. przez mielenie: Ustaną żarna, bo ś. zmiela.

[Zemledzierca, y, lm. y] posiadacz ziemi: Obywatele grodów, równie jak wielu bojarów zemledzierców, byli... Lel.

[Zemla, y, lm. y] p. Zemla. Zdr. [Zemelka]. [Zemlać, a, al] żuć, przeżuwać, jeść po trosze, przegryzać.

[Zemlanie, a, blm.] czynność cz. Zemlać.

† Zemłowy p. Zemlany.

Zemocjować, uje, ował kogo = poruszyć, zdenerwować, wzburzyć, wstrząsnąć: Tak jestem jeszcze zemocjowany tym wypadkiem! (= *tak jeszcze nie mogę przyjść do równowagi, do siebie, uspokoić ś.*).

Zemocjowanie, a, blm., czynność cz. Zemcojować.

[Zemrok, a, lm. i] obłok.

Zemrzeć, zemrze, zmarł, nied. Zmierać, † Zmierać i. *zejść ze świata, umrzeć, skonać*: Ociec niedawno był zmarł. Warg. Skoro zmarł w Paryżu Dominik św., Jordan wybrany jest na mistrza zakonnego Birk. Czy to nie głupstwo nędziale żyć na świecie, dlatego żebyś zmarł bogato? Opal. Powietrzną trwogę odpędził od siebie, gdyż tuż tuż zmirało mnogo ludzi. L. 2. komu = *zabrać, ubyć komu wskutek śmierci, odumrzeć go*: Zmarł kościołowi na jego żal ciężki. Groch. 3. × Ryba zmarła = *usnęła, zasnęła, zdechła*, Lep-sza suknia nowa, niż stara, a ryba świeża, niż zmarła. Sak. 4. *obumrzeć, zamrzeć, zdrętwieć, stracić władzę*: W paraliżu, czyli zachwacie, wszystkie stawy zmiarają i żyły wszystkie upadną. Sien. 5. † Zmierać = *umierać, truchleć, drętwieć, cierpnąć*: Zmieram prawie, gdy sobie niektóre rzeczy wspomnę: bodajby nigdy do serca mego nie zaglądały. Birk. Zmierał prawie, gdy wspomniał na Bolesława Śmiałego. Birk. (= *krwawo ś. w żyłach ścinała*). 4. × Zmierać na co = *umierać, usychać z żądzy czego, przepadać, ginąć, szaleć za czym, gorąc, pałać żądzą*: Przech królowo, zmierzaj na gościa i obej ś. łożnicy napierasz? Żebr. Z. ś.: Zmarło mu ś. = *przygodało mu ś. umrzeć*: Prędej ś. zawsze zmiera młodym. Pot. Cóż to, w tak młodym, czerstwym wieku i jemu ś. zmarło? L. Wsadzon od Ateńczyków, dał w więzieniu gardło, i tak mu ś. mizernie w tej nastawie zmarło. Klon. Kiedyś ś., aj, kiedy Suhajowi zemrze? Ork. Zmarło ś. nieborakowi.

† Zemsknąć, nie, nął i † Z. ś. p. Zemknąć.

† Zemsknięcie, a, blm., czynność cz. Zemsknąć. † Zemsknięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zemsknąć ś.

Zemsta, y, blm. *zemszczenie ś., pomsta, odwet*: Zemstą zapalony. Dm. Tkliwy na cierpienia ludzi (Kołtają) nie miał w sobie ani zawziętości, ani zemsty. Śniad. Z. jest oddawanie złości za złość i krzywdy za krzywdę. L. Z. krwawym uzbrojona bułatem śmiertelne zadawa rany. L. Nie uchronisz ś. jej zemsty. L. Krwawa, straszna, piekielna Z.

Taka była Z. wielkiej duszy. Krasin. Pałac, sehnąć zemstą. Miotany zemstą. Z pośpiech radzi. Słow. Nieublagany w zemście. Wtedy godzina zemsty uderzy. Zal Zaprzysięć zemstę. Zemście za- dość nie uczyni. Mick. Zemście ś., ale powód tańc. Mick. Za obelgę, którą dziś poniosłem, prędkoby zemstę znalazło to ramię. Mick. Nie miał po sobie syna, któryby zemstę poprzysięgł na grobie. Mick. Gdzież jesteś, synu zemsty? Krasin. Cóż to za Z. w starym twarda i straszliwa! Słow. Zaprzysięgamy zemstę aż do śmierci. Słow. Dlaczegoż brać zemstę z tych, którzy jutro będą rzeczą godną litości? (= *wywierać na nich zemstę*). Wezmę zemstę na nieprzyjacielu. Uj. Niema złej drogi zemście na wrogi. Krasz. 2. *mściwość*: Najwyższa rozpacz i Z. go ogarnia. Prawda urażę i nienawisć rodzi, za nią zajadła Z. w tropy chodzi. P. Koch.

[Zemstować, uje, ował] I. a. Zemścić] pomstować, kłać, przelcinać. 2. mścić ś.

[Zemstowanie, a, blm.] czynność cz. Zemstować. XZemstowładny władający zemstą: O nocy, rozpuść cienie twoje! o zemstowładna, ty, co uderzasz po ciemku, kryj sztylet mój, póki nie wymierzę go w serce ofiary mojej! L.

[Zemstownik, a, lm. i] ten, co zemstuje: Zémstownicy, przeklętniki.

Zemszczenie, a, blm. czynność cz. Zemścić. Zemszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zemścić ś., zemsta: Z. ś. czego Troc.

Zemszczony za którego ś. zemszczono, pomszczony: Zaszczepiaj zemstę w imieniu Boga, nie zemszczonego dotąd. Krasin.

[Zemszozyk, a, lm. i] zool. p. Dzierżba.

Zemszenie, a, blm., czynność cz. Zemszyć.

[Zemszony] p. Zamszowy.

Zemszyć, y, ył, [Zmehacić] I. skosnacić: Skóra na rękawicze zemszona. 2. omszyć, okryć mchem: Włosa na brodzie zemszone. Przyb.

Zemścićiel, a, lm. e ten, co ś. mści, mścićiel: Sluga i Z. Djany. Otw.

Zemścićielka, i, lm. i forma ż. od Zemścićiel: Czy szabli, zemścićielki tych kłótni, czekacie? Bardz.

Zemścić, i, il I. X Z. kogo = zemścić ś. za kogo, pomścić go: Z. syna. Słow. Jak ich zemścisz? Krasin. 2. [Z.] nied., p. Zemstować. Z. ś. wywrzeć zemstę, odemścić ś., pomścić ś., oddać wet za wet, odwetować zle: Z. ś. nad kim. Z. ś. za krzywdę. Z. ś. czego. Troc. Szanfary przysięgł. Z. ś. na pokoleniu Salaman. Mick.

Zemściwy ekwiwy zemsty, mściwy: Miotają swąją zemściwą głupotę. Żer. Z. tłok szachrajów. Żer. Zemulsjować, uje, ował skłócić, zmieszać na emulsję.

Zemulsjowanie, a, blm., czynność cz. Zemulsjować.

[Zemzać, a, al] p. Zemżyć.

[Zemżanie, a, blm.] czynność cz. Zemzać.

[Zemżenie, a, blm.] czynność cz. Zemżyć.

[Zemżenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zemżyć ś.

[Zemżyć, y, ył, Zemzać] I. (o śnie) zmorzyć, opanować, napaść kogo. 2. a. [Z. ś.] zdrzemnąć ś.: Nad ranem chwilkę zemżała spokojnie i zbudziła ś. nieco zdrowszą. Ork.

[Zena, y, lm. y] p. Zona. Wóje.

[Zenać, nie, nał] p. Gnać.

Zend, u, blm. I. język dawnych Persów. 2. doktryny religijne Zoroastra, z komentarzami.

[Zendar, a, lm. y] p. Zandarm.

Zendra, y, lm. y p. Miotowiny.

Zendrować, uje, ował fl. ludować statek głębiej na przemiałach (=mieliznach), aniżeli pozwala głębokość wody; ustawiać statek napoprzek rzeki a. wszerz mielizny, aby woda wyślubiła w piaszczystym dnie dostateczną głębokość dla przepłynięcia.

Zendrowanie, a, blm., czynność cz. Zendrować. Zendrowy przym. od Zendra; Zędrawy, X Zyndrowy: Dachówka zendrowa (=zendrówka).

Zendrówka, i, lm. i, Zędrówka I. kamień mieszczący w sobie część rudy żelaznej, niezdatnej do przetopienia. 2. mul. cegła mocno wypalona z domieszka żelaza, cegła wodotrwała, klinier.

Zendyjski, Zenzki przym. od Zend: Język Z. Zenzki p. Zendyjski.

Zengować, uje, ował, Zyngować, Zingować kuch. posmarować, pomazać tłuszczem, potłuszczyć: Zyngować, pozengować ciasto lub pieczone masłem lub tłustością, a. też żótkami od jaj ubitemi. L. Pierniki zynguj syta miodową. Comp.

Zengowanie, a, blm., czynność cz. Zengować.

[Zeniecie, a, blm.] czynność cz. Zenać.

Zeniszek, szka, lm. szki bot. I. (balsamita), Bełżyna roś. z rodziny złożonych. Gatunek: Z. pospolity (b. vulgaris), znany w ogrodach. Kanufjer, Kanufjor, Kanuper. 2. a. Z. krwawnik p. Krawnik. 3. a. Wasowiec (ageratum) roś. z rodziny złożonych. 4. niek. zam. Wrotycz piwonja

Zenit, u. blm., X Nadglównik, X Punkt nadglówny, Punkt wierzchołkowy punkt na niebie tuż nad głową obserwatora, najwyższy punkt na niebie, punkt przecięcia ś. linii pionowej, czyli wierzchołkowej, z poziomą sferą niebieską. Z. pozorny = wskazany przez kierunek siły ciężkości. Z. geometryczny = wskazany przez kierunek promienia ziemskiego. Przen.: najwyższy punkt, najwyższy stopień wzniesienia ś., wyłężenia, szczyt: Dziś mój Z., moc moja dzisiaj ś. przesili. Mick. Szezęście panny Klary i nadzieje pana Augusta docho-dziły do zenitu. Korz. Wesołość nasza doszła do zenitu. Sienk. U zenitu potęgi i chwały. (= w pełni). Ruch Paryża dochodzi wieczorem do zenitu. (= do maksimum).

Zenitalny, Zenitowy przym. od Zenit, wierzchołkowy. Gie.: Zenitalno-zwrotnikowe deszcze = deszcze padające periodycznie w okolicach zwrotnikowych w porach zenitalnego stanowiska słońca. Odległość zenitalna gwiazdy = odległość kątowna gwiazdy od zenitu, dopełnienie zątym jej wysokości (p. astr. Wysokość). Osobną salę o oświetleniu zenitowym zapelniają obrazy Rubensa. Lpn. Rozświetlony zenitową miłością. Wb. (= dochodzący do szczytu, najwyższą).

Zenitowy p. Zenitalny.

Zenkiel, kła, lm. kła i. † Z. p. Zankiel. 2. ryb. ciężarek olowiany u sieci rybackiej, aby pionowo w wodzie stała, graż.

Zenker, a, lm. y zeg. rodzaj dłutka do zebrańcia wierzchniego kantu dziurki przez wiercenie w niej tym narzędziem.

† Zenklarz, a, lm. e p. Zanklarz.

Zenkować, uje, ował zeg. zbierać, pogłębiać, rozszerzać brzeg dziurki.

Zenkowanie, a, blm., czynność cz. Zenkować. Zenonizm, u, blm. filozofja Zenona Greka, stoicyzm.

Zentuzjzmować, uje, ował kogo = przejąć entuzjazmem, zapalić.

Zentuzjzmowanie, a, blm., czynność cz. Zentuzjzmować.

Zeń = z niego. Pot., Troc.

[Zenidzie] p. Zejsć.

[Zenść] p. Zejsć.

Zeolit, u, lm. y min. jeden z mineralów z grupy sylkoidów. z rzędu wodorokrzemianów. X Z. włóknisty, p. Natrolit. Z. desmin.

[Zepchać, a, ai] p. Zepchnąć.

[Zepchanie, a, blm.] czynność cz. Zepchać.

Zepchnąć, nie, nął. [Zepchać], nied. Spychać l. pchnąćszy zrzucić. strącić, zwalić; pchanie usunąć z powierzchni. Przywiedli ich na wierzeh jednej skały i spychali ich na szyję z wierzehu na dół Leop. (zrzućli ich z wierzehu skały. B. G.). Powstała na chrześcijan wielka burza, iż ich zabijano, topiono, spychano i rozmaitemi śmierciami gubiono. Skar. Onych wodzów ślepych w tenże padół przepaści Z. usiłują Smotr. Pycha dawniej szatana z niebios zepchnęła wierzchołka. Przyb. Zepchnij go z ławy na ziemię. Troc. Spychać każe okręty na wodę. Żebr. (= zsunąć pchanie, spuszczać; odbijać od brzegu). Gdy wiosna wesoła nadchodzi, okręty z brzegów na morze spychają Li. Grozi, że skoro tylko pierwsze błysną zorze, zepchnie swoje okręty na morze. Dm. Z. okręt osładny na piasku. Na szyję Z. zrzucić na dół kogo. Kn. Z mostu na Wólchowie spychali zwycięzcy zwyciężonych. Mor. T. Przen.: Ku zbrodni jeden drugiego na łeb spychamy. Pileh. (= popychamy). Jeden drugiego kreskami spycha. Pot. (= zruca z urzędu, z godności, z dostojenstwa). Z jaką to ostrożnością młodego chłopca prowadzić trzeba! jeden krok z drogi ich spycha. Ochoć. (= wytrąca). Wynosząc do funkcji deputackiej przez moc i potęgę swoje kreatury, a spychając sobie nielubnych. Kit (= usuwając przemocą). Los spycha naród w otchłań poniżenia. Tarn. Z tronu króla tego zepchnęli. Troc. Gdy go prymas z tronu spychał. Krasin. Wielbłąda zapchnawszy na puszcze, wróć do domu. Uj. Przen.: Powszedni ludzie spychali ten stosunek do rzędu zwykłych najmniejsi. Rol. (= obniżali, redukowali). Jedno wspomnienie spychało drugie. Bał. (= tłoczyło ś. na jego miejsce). Przen.: Z. co na kogo = zmówić, zwalić, spędzić, złożyć, zegnać: Swojego licha przyczynę każdy chętnie na drugiego spycha. Pot. 2. przen. załatwić ś., aby ś. pozbyć; zaspokoić hyle jak: Z. dług. [Z. ubogiego = pozbyć ś. go małym datkiem]. Spychać robotę (= robić byle zbyć). 3. przen. Spychać co z dnia na dzień = odkładać co, nie chcąc lub nie mogąc ś. zebrać na załatwienie. 4. do kupy = pchając zsunąć do kupy, tłoczyć: Św. Michał kopę spychał. Prz. (= żniwa pokonane, zebrane). 5. † Z. zapchać, zatkać: Palec na uszciech położę dość mało, masz li źle mówić, zepchaj pięścią całą. Bratk. 6. anat. † Myszka spychająca (Perz.) = mięsień zniżający, zniżacz, ubniżacz (musculus depressor s. depressans).

Zepchnienie, a, blm., p. Zepchnięcie. Troc.

Zepchnięcie, a, blm., Zepchnienie czynność cz. Zepchnąć: Zepchnienie na szyję. Kn. Fortuna skóra Dymitrowa jako na zepchnieniu była z piętra wysokiego. Tw. (= na schyłku; wisiała na włosku). Okul.: Z. i przewrócenie zaćmy soczewkowej (depressio et reclinatio cataractae) = operacja okulistyczna zaćmy).

Zepchnięty, Zepchniony im. od Zepchnąć: Zajrzy wam szatan w niebie miejsca, z którego zepchniony. Groch.

Zepchniony p. Zepchnięty.

[Zepka, i, lm. i] = Rzepka. Wóje.

† Zepłwać, a, ai opluć, oplwać. Głos.

† Zepłwanie, a, blm., czynność cz. Zepłwać.

Zeprać, spierze, zeprać p. Sprać. Z. ś. zmęczyć ś. praniem: [Zapraćem ś., zepraćem okropnie (= zmęczyłem ś. bijatyką).

Zepranie, a, blm., czynność Zeprać.

[Zepranie się, a ś., blm.] czynność cz. Zeprać ś.

[Zepreć] p. 2. Zeprzeć.

Zeprzały który zepzał.

[Zeprzany, Zeprzaniutki] zwiędły, zepsuty.

1. Zeprzeć, zeprze, sparl, [Zeprzyć, Zepreć],

† Sprzać, [Sparć], nied. Spierać l. prac uderzyć, parciem zeurzeć; prac ponstrzymać, powściągnąć; osadzić w zapędzie: Z żołnierzami swimi uderzwszy na nieprzyjaciela, sparl go i poraził. Baz. Na pierwszym potkaniu łacno Turków sparl i rozgromił. Baz. (= zatrzymali na sobie; starszy ś. zatrzymali). Lewe skrzydło nieprzyjacielskie sparl, iż uciekać musieli. Warg. 2. prac zrzucić, zepchnąć, zsunąć, zwalić, strącić, zegnać, sparować; odeprzeć, odepchnąć, odparować, odsadzić. Wen. Kto ś, tym sposobem dóbr imuje, szkody żadnej nie ma, by go też potem z nich sparto. Sz. Prosił Kijowianie od Kazimierza, aby im którego greckiej wiary przełożył, wszakże potem, gdy króla z przesiewzięcia Z. nie mogli, Gastoita przyjęli. Stryj. (= odwieść od przedsięwzięcia). Uczniów swych z tego mniemania Z. nie mógł. Żarn. (= wyprowadzić, wywieść). Zeprzyj, Jehowo, przepierających mię, zwalczących mię. Bud. Przen.: Z. dowodami, argumentami = zbić, odeprzeć, zwalczyć: Chrystus, walcząc z szatanem, pismo pismem spiera Żarn. Błędy ich Pismem świętym sparl. Wuj. (= zniszt). Wielu ich jest nieposłusznych próżnowców i zwodzicieli, których trzeba spierać. Leop. (trzeba im usta zatkać. B. G.). Tych, którzy ś. sprzeciwiają, trzeba spierać. Leop. Przed laty zwyczaj był u królów, że ś. z sobą o wiele rzeczy spierali, a gdzie kto sparl kogo, temu bryłę złota drugi dać musiał. Podw. 3. w kupę, do kupy = zbić, skupić, tłoczyć, zeurzeć w kupę. I. 4. p. Wespreć: Religja sparta na wierze ma dosyć dla uspokojenia serea ludzkiego. Kołł. Oto bramy, łuki tryumfów, sparte z ciosów białości mleka. Wyp. Mnie pod sercem spiera. Jeż. Żeby cię kółka sparla. Sew. Żeby ich sparlo w ostatku. Sienk. Pod koniec kartofli tak ją sparlo, że musiała łyżkę położyć. Prus. Przen.: Jak mnie ochota zeprze, tedy o niczym nie pamiętam i prosto w dym walę. Sienk. (= weźmie, uniesie, zdejmie, zakorci). Z. ś. l. prac na siebie zeurzeć ś., zetrzeć ś.; walcząc zbić ś., tłoczyć ś. w kupę, zderzyć ś.; prac zatkać ś., zaprzeć ś.; zgromadziwszy ś., spiętrzyć ś., zutarasować ś., zatrzymać ś.: To przez sparte sprzeczne siły spełnionym zostanie. Fred. A. Lód sparl ś. na rzecie. (= zrobił ś. zator). Woda z pagórków sparla ś. w dolinie. Syrok. (= zatamowała ś.). Zienia ś. sparla, nie puści. Wyp. Przen. i nied., † Sparzać ś.: zetrzeć ś. słownie, zawiązać spór, posprzeczzać ś., pokłócić ś.: Rozpieraj mię, Panie, z temi, którzy ś. ze mną spierają. B. G. Niby to prawda... lecz na tej ziemi trudno ś. spierać z ludźmi grzesznymi. Len. 2. Wespreć ś.: Sparta i śliczna twarz, błada, w piór łagodnym cieniu. Malcz. Bolesław roześmiał ś. szydersko, sparty na rękę, patrzył ciągle na wylekłego. Krasz. Sparla ś. na ramieniu i bezmyślnie wejrzanie na dziedziniec rzuciła. Krasz. Sparszy ś. o drzwi, słuchał spokojnie i obojętnie dalszej osnowy listu. Krasz.

2. Zeprzeć, zeprzeje a. zepre, zepzał, [Zeprać] l. zepsuć ś. od gorącej wilgoci, uprzeć, za-

przed *zupelnie*. 2. [Z.] *zwiądnąć, uschnąć*: Trawy, liście, kwiaty *zprzwały, zprały*.

Zepzrenie, a, bhm., czynność cz. 2. **Zepzreć**.

Zepsić się, i s., ii s. p. **Zepsieć**.

Zepsieć, eje. ai, **Spsieć**, **Zepsić s.**, **Spsić s.** *zejść na psy, zmarnieć, zgnędnieć, spodeć, znikczemnieć, wyrodzić s., zkapconieć, spasaować*. Rej. Sokół kiedy więc zepsieje, biedna wrona mu dogrzeje. Kn. Świat nakoniec wszystek tak zepsieje, że trzeba sądnego dnia będzie. Opał. Stadnikowi trawy nie dawaj, bo mu zaraz w nogi wstąpi i zepsieje. Dor.

Zepsienie, a, bhm., czynność cz. **Zepsieć**.

Zepsienie się, a s., bhm., czynność cz. **Zepsić s.**

[**Zepsnąć, nie, al**] *ześliznąć, zemknąć, zsunąć, [Z. s.] ześliznąć s., zemknąć s., zsunąć s., opsnąć s., obsunąć s.*: **Zepsnęła s.** Walkowa z drabiny. Słowo jakie prostackie niechęący zepsnie s. języka. Szymon.

[**Zepsnięcie**, a, bhm.] czynność cz. **Zepsnąć**.

[**Zepsnięcie się**, a s., bhm., **Zepsnienie s.**] czynność cz. **Zepsnąć s.**

× **Zepsować, uje, ował i** × **Z. s.** p. **Zepsuć**.

× **Zepsowanie**, a, bhm., czynność cz. **Zepsować**.

× **Zepsowanie się**, a s., bhm., czynność cz. **Zepsować s.**

× **Zepsowany** 1. im. od **Zepsować**. 2. myśl., p. **Zepsuty**.

× **Zepstrykać, a, al**, × **Zepstrykać** kogo = *przymówić mu, przemówić s. z nim, poprzytykać s. z nim, złać, skrzyżować, zukać go*: Brzydkości ję zepstrykali; a djabli wiedzą za co. L. × **Z. s.** *poprzytykać s., podrzwać s., pokłócić s., pogniewać s., zetrzeć s. słownie*: Zepstrykaliśmy s. niepotrzebnie, waćpani mię zdracaj, ja waćpanią filutką nazwałem. L.

× **Zepstrykanie**, a, bhm., czynność cz. **Zepstrykać**.

× **Zepstrykanie się**, a s., bhm., czynność cz. **Zepstrykać s.**

Zepstrzenie, a, bhm., czynność cz. **Zepstrzyć**.

Zepstrzyć, y, yl *popstrzyć, upstrzyć, spstrokać*: Potrawy zepstrzone w potrząski rozliczne, pozłotki, farby. Rej.

× **Zepstrykać, a, al** i p. **Zepstrykać**.

× **Zepstrykanie**, a, bhm., czynność cz. **Zepstrykać**.

× **Zepstrykanie się**, a s., bhm., czynność cz. **Zepstrykać s.**

Zepsucie, a, bhm., × **Zepsowanie** 1. czynność cz. **Zepsuć**. 2. a. **Z. s.**, × **Zepsutość** skażenie, demoralizacja, zgnilizna moralna: Z. obyczajów. Siac Z. (= zgorzenie). Trup, chaos powolnego żywiółów zepsucia. Mick. Weszła na drogę zepsucia. Urósł z zepsowania drugiego. Troc. Z., skaza, skażenie, zgorzknienie, stłuczenie. Kn. Wszakóż jednak w owe dni nie dam was w konieczne Z. Leop. (końca z wami nie uczynię. B. G.; nie dam was w ostateczną zgubę. L.). Grąznąc w Z. Przyb. Z. prędko, naprawa nie rychło s. wiedzy. Fred. M. Jak gdyby była najpoważniejszą, w kadziłach klasztornych zwiększoną dla niezepsucia s. pensjonarką. Krasz

Zepsucie się, a, bhm. 1. czynność cz. **Zepsuć s.** 2. p. **Zepsucie**.

Zepsuć, uje, ul, × **Zepsować** 1. *wyprowadzić z dobrego, należącego stanu, uczynić nieprzydatnym, popsuć, uszkodzić*: Trocha truciny wino narozkoszniejsze zepsuje i w jad obróci. Żarn. Jeśliśmy ją zepsowali, to i naprawić potrafiemy. Chł. Tak oni tehórzowie i dobrym pachółkom

serce byli zepsowali. Pas. Jeden głupi zepsuje, tysiąc mądrych nie poprawi. Fred. M. Nóż zepsuty. Troc. Zegarek zepsowany. Troc. Łacniej dobre zepsować, niż złe naprawić. Kn. Jużes tam, coś zepsuł! (posp.: *zmaistrował*). Jedźże, jakieś nieoszacowany, bo nam kompanją zepsujesz. Czart. A. (= *dobry humor nam zepsujesz*). Jak naprawić zoładek zepsuty przez niewczas. L. (= *rozstrojony*). Smak zepsuty (= *skażony*). 2. *moralnie = zgorzyć, zdemoralizować, skażyć; sprowadzić z prawej, uczciwej drogi, zdeprawować, skorumpować*: Jeden zły wielu dobrych zepsuje. Kn. Zły dobrego zepsuje. Kn. Tys go zepsuł, obwiesiu, jako żywo! L. Był to człowiek tamtego zepsowanego wieku, nienadwierzzonej enoty. Nies. Obyczaje zepsowane. Troc. Reformacja zepsowanych obyczajów polskich, napisana przez Szymona Starowolskiego. Niewolnik oaty łatwo puści tyraństwo do duszy zepsutej. L. Nierządzeni rozkoszami zepsowanym i skażonym będą, pierwsze lata na igrze i na tańcach strawił. Kosz. Między zepsowanymi występkiem równo z enotą chodzi. Fred. M. Nadskakiwał jej z rycerską galanterją niezepsutego mieszkająca puszczy poleskiej. Rol. Dobrego karczma nie zepsuje, złego kościół nie naprawi. Prz. Chłopak z gruntu, do szpiku kości zepsuty. Z. kogo pieszczotami, pochlebstwami, poflabaniem. (= *zbulamucić*). Cesarz turecki wziął Kafę przez zdrąjów Włochów, złotem zepsowanych Stryjk. (= *przekupionych, podkupionych*). 3. † **Z. znieść, wchylić, skasować, nieważnić, odmocnić, zwinąć**: Listy, córkom wstępowanie na królestwo zbraniające, psujemy, wyniszczamy, a zepsowane, wyniszczone i próżne opowiadaamy. Herb. Wszystkie ceremonje starego zakonu Chrystus swym zakonem zepsował, i apostołowie wolnami od nich wierne Boże uczynili. Skar. 4. myśl. = a) *zabić, zagryźć*: Ryś zepsuł sarneckę Pol. b) *Biskup krakowski Paweł, gdy mu kto u sieci zwierza zepsował, tedy go rohatyna z guiewu przebił*. Biel. M. (gdy przeszkodził zwierzowi do sieci wnieść, gdy chybił w tym L.). **Z. s.**, [**Zepsnić s.**, **Zepsnieć**] 1. *popsuć s., uszkodzić s., pogorszyć s., przestać być dobrym, przydatnym*: Bywszy zły, zepsowało s. Rys. (= *im dalej, tym gorzej*). Zoładek zepsuł s. (= *rozstroił s.*). Służąca zepsuta s.

Uczeń zepsuł s. 2. *zgnić, rozłożyć s., ulec rozkładowi, stęchnąć, zaśmierdnąć s.*: Ciało zepsuło s. Potrawa, stojąc długo, zepsuła s. 3. *Kobieta brzemienna zepsuła s. = poroniła, zepsuł s. w niej płód, nie donosiła płodu*. 4. *popsuć s. moralnie, zgorzyć s., zdemoralizować s.*: Gdy s. dobry człek zepsuje, przecię, czym był, pokazuje. Kn. Oż bowiem prędzej, jako człowiek, s. zepsuje, gdy ma wolność, a władza mniej u od onym ezuje. Swr. Co mówić o tych ludziach, którzy są tak zepsowanego serca, że za dobre często złym płacą. L. 5. *nie uderć s., nie udarzyć s., nie zdarzyć s.*: [Ciało s. zepsniło. Zepsniło mi s. całe pieczyste. Groch s. zepsnił, bo późno siano. Zepsnieje mi s. wszystko, wolę psu wylać. Ork. Bo ci wszystko zepsni do imentu. Ork.]

Zepsuj nieod., p. **Majster**.

× **Zepsutość**, i, bhm., p. **Zepsucie**.

Zepsuty 1. im. od **Zepsuć**, × **Zepsowany**. 2. myśl. *Ptak Z. = do którego nieraz strzelano, a stąd trwały do zabicia, pochliwy*: A gdy ptak bystry albo zepsowany, idź do niego śmieie, nie mu nie folgują. Cyg.

[**Zepsnić się**, i s., ii s.] p. **Zepsuć**.

[**Zepsnieć**, eje, al] p. **Zepsuć**.

[Zepśnienie, a, b] czynność cz. Zepśnieć.
[Zepśnienie się, a ś., b] I. czynność cz. Zepśnić s. 2. p. Zepśnić s.

× Zerdzały zardzewiały: Dziś w zaniedbanu leżały studniska wody, zerdzały zadziergane rżasą. Wysp. Ja w śnie narodu piekielnym, uśpiomy i miecz Z. mój, wieki daremny. Wysp.

Zerdzawiec, eje, a] p. Zardzewiec.

Zerdzawienie, a, b]m., czynność cz. Zerdzawiec.
Zerdzewiec, eje, a] p. Zardzewiec; Czy po śmierci ten rapier mój nie zerdzewieje. Mick.

Zerdzewienie, a, b]m., czynność cz. Zerdzewiec.
[Zergować, uje, owa] pog. kłócić s., zreć s.: Zergują tylko Żydówki.

[Zergowanie, a, b]m.] czynność cz. Zergować.

1. Zerk, u, lm. i spojrzanie ukośne, zez. L. Spozierać zerkciem. (= ukradkiem). 2. †Zerki (lm.) zwiady, zazieranie: We stu koni prowadzi konwoju do Kamieńca dla Ordy zerek i rozboju. Pot.

2. Zerk w. oznaczający zerknięcie: Ja wtedy Z. na podczasankę. Korsz. Ja Z. na nią skrycie. Fred. A.

Zerkać, a, a] nied., p. Zerkać.

Zerkanie, a, b]m., czynność cz. Zerkać: Z. oczkiem.

Zerkać, nie, n]a], × Zyrkać, nied. Zerkać, × Zyrkać, [Zerkoczyć] spojrzeć zezem, z pod oka, rzucić ukradkiem gorące spojrzenie, bliśnąć okiem: Łakomie zerkasz na Kasię. Jak go zobaczyli, ino po sobie zerknęli. Krasz. Babki, zerkając na nią, to śpiewały, to poszeptowały. Krasz. Zerknęła na mnie. Krasz. Zerknęła ku niemu — już go na ganku nie było, podział s. gdzieś. Jez. Zyrkał pełnym chytrósci okiem. Korz. Zerkał, a oczy mu jak u kota pobłykiwały. Orzesz. (= łypał oczyma). Dziewczęta na chłopców zerkały (= posp. robiły oko).

Zerknięcie, a, b]m., czynność cz. Zerkać.

Zerko, a, lm. a p. Zero.

[Zerkoczenie, a, b]m.] czynność cz. Zerkoczyć.

[Zerkoczyć, y, y] p. Zerkać. Kpw.

Zerlity, ów, b]p. skamieniałości źródeł wrzących.

[Zernąć, nie, n]a] p. Zerznąć.

[Zernięcie, a, b]m.] czynność cz. Zernąć.

Zero, a, lm. a i. mat. liczba równa różnicy dwóch liczb całkowitych, różnica dwóch jakichkolwiek liczb równych sobie. Z. funkcji = wartość zmiennej niezależnej, czyli argumentu, dla której funkcja staje s. równą zeru. Nie nie powinno właściwie brać s. za Z. Łs. Żart.: Z. od zera, pożyczam od Żyda. Syrok. Z. obrachunku wypadło Z. Przen.: nic, bagatelka, fraszka, furdka, głupstwo, drobnostka: Choroba twoja to jeszcze Z. w porównaniu z moją. Przen.: Pani piękna jeszcze i miła, on sam zupełnie Z. Krasz. (= człowiek bez znaczenia, wartość, wpływu, malowana lalka). 2. znak, cyfra oznaczająca taką liczbę: Dopisać, zmazać Z. Z. w arytmetyce znaczące cyfrę, nie z siebie nie znaczące, ale w przydaniu do liczby powiększające wielość o dziesięć. Kras. (= dziesięć razy). 3. fiz. punkt początkowy pewnej rachuby, pewnej podziałki, jak np.: Z. potencjału. Z. skali termometrycznej, w termometrach naszych = punkt topliwości lodu. Stopnie wyżej i niżej zera = stopnie ciepła i zimna. Termometr spadł do zera. (= wskazuje już tylko Z. ciepła). Zdr. Zerko.

Zerowy przym. od Zero: Wartość zerowa. Punkty zerowe funkcji.

[Zerty] p. Zarty.

Zerwa, y, lm. y i. zrywanie, zerwanie. L. 2. to, co s. zerwało, rozzerwało. L. 3. a. Zerwisko =

a) urwisko, zarwa, bryła oderwana: Drapież. na skały, skaczące po bezdennych rozpadlinach z zerwy na zerwę. Stasz. b) leśn. drzewo, którego wierzchołek został zerwany przez burzę (por. Wiatrołom). 4. a. Rapunkul dziki, [Turan] bot. (phyteuma) roś. z rodziny dzwonkowatych. Gatunek: Z. kłosowa (ph. Spicatum).

Zerwać, zerwie, zerwał, nied. Zrywać i. rwąc

ściągnąć; zedrzać: Zerwałem go za włosy z wozu. Troc. Zrywam co, kogo, deripio aliquem de curru, capillo. Kn. Psiarnie swe stroi w blask drogiech kamieni, zerwanych z pierści ór książąt i królów. Od. Jeden drugiemu zrywał czapkę, eiskał do góry, dając znak, żebym ją przestrzelił. Jeł. Z. zasłonę. Z. obicie ze ściany (= obedrzać). Wiatr zerwał dach. Z. zamek ze drzwi (= oderwać).

2. kwiat, owoc = urwaczysz zerbać; urwać, oberwać, uszczknąć: Zrywał kwiatki, jabłka. Troc. Skoro s. kwiatek rozwija, zaraz go Z. należy. L. W ogrodzie zrywać będą najpiękniejsze róże, do tych je przypnę włosów lub na łonie złoże. Szymon. Jabłka niedojrzałe zrywa ręka twoja. Hul. Niedojrzałej nie zrywaj jagody. Petr. 3. × Z. co gdzie = zarwać, zachwycić, oberwać = zlapać = dostać wyrzkiem, zdobyć, wytrzasnąć, sprokurować, skubnąć. I. Niemasz tam co Z. Troc. (= nie pożyczisz s. tam). Zerwał mi talar z rachunku. Troc. (= urwał s. mi). Przen.: Węchem już apetyt zrywa. Jak W. 4. rozzerwać, przerwać, urwać: Nitkę zerwałem. L. Zerwij ten strzyczek. Troc. Pokąd pies na łańcuchu jest, przypadek jest stać s. mogący, że zerwie łańcuch a. kto szalony spuści go. L. Na zerwanych jej kajdanach mierz u pierci zawieszony Krasin. (= staroganych). Żyłę sobie zerwał. Troc. Przen.: Za Jana Kazimierza pierwszy raz sejm od jednego posła był zerwany w r. 1652. Skrzet. Z. sejm, sejmik.

Troc. Co bądź, to bądź, muszą Z. to nieszczęśliwe małżeństwo. Boh. (= nie dopuścić do niego). Z. przyjaźń. Niem. (= uczynić rozbrat). Z. układy, kontrakt. Z. traktat, przymierze (= złamać, wypowiedzieć). Z. z kim = Z. z nim stosunki, rozstać s., rozejść s., wziąć rozbrat z nim: Była ona wiele smutną, z czego wnosił mogłem, że zerwali z sobą. Niem. Przen.: naderwać, nadwerżyć, stargać, sforsować: Patrząc na jej swawolę, trzeba było zrywać boki. Mas. J. (= zrywać od śmiechu). Zrywać pierśi od krzyku Z. ośta, bydlę robiące, konia biejące. Troc. (= spędzić konia). Z. nogi od ustawicznego biegania. Z. s. i. porwać s. z miejsca, wstać raptownie, skoczyć: Z. s. na równe nogi. Widząc, iż rycerstwo tył nieprzyjacielowi podawało, z konia s. sam zerwawszy, a chorągiew pochwycałszy, wdarł s. między nieprzyjacieli. Kosz. Zachwiał s., padł na jedno kolano, lecz zrywa s. natychmiast. Stasz. Równy z głową, rękami obejmuje łańcuch, ciągnie topole ku ziemi wolniej, razem zrywa s. dwa razy krzeczaj; trzaśło drzewo i pada z łaskotem Stasz. Tak zerwali s. rzeko, że ta bitwa z obu stron zbyt okrutna była. Jabł. Sen czy pacjent spokojny miewa, czy lekki, czy ciężki, czy s. często przebudza, czy s. zrywa, czy leży jak pień? Perz. Spij jeszcze, nie zrywaj s. tak rano. Zerwał s. goniec znękany boleścią. Uj. Czernihowski i Rylski kniazowie zerwali s. od Litwy dla bezpieczeństwa i spokoju i przeszli do Moskiewskiego.

Krasz. Zerwali s. z sobą. Troc. (= porwawszy s. zwarli s. z sobą; porwali s. na siebie, rzucili s. na siebie). Zrywali s. do szabel. (= rwali s., porywali s., rzucali s., brali s. raptownie). Z. s. do lotu. Kuropatwa zerwała s. (= sfrunęła, pofru-

nęła, uleciała, wleciała, pierzchała). Stado dzikich gęsi zerwało s. Przen.: \times Z. s. = opuścić swe sieniłisko, ruszyć s. z miłjsca, wywieść s.: Kmiecie mogli każdego czasu Z s., ruszyć s., opłacać to zerwanie trzema grzywnami. St. wil. Przen.: powstać gwałtownie, wszczać s. nagle. Wiatr s. zerwał. Burza s. zerwała. 2. przerwać s., zerwać s., urwać s.: Będzie na obiedzie jadł dostannie, jednak nie tak, aby s. aż pas na nim zerwał. Syk (= aby pękł). Zbyt silona ciężciwa najprędzej s. zerwie. Nagł. Zerwała s. nitka. Troc. (= nie wytrzymała). Ta nie s. nie zerwie (= nie puści; jest zbyt silna, aby s. miała Z.). Koń zerwał s. Troc. 3. oderwać s., urwać s., urwawszy s. zamknąć: Jabym s. im zerwał był z powroza, tak mię gnało. Rom. Przen.: rozchwiać s.: Nie raz s. przyjaźń zerwała przez postępkę niegrzeczne. L. Układy zerwały s. Zerwał s. sejm. Troc. 4. przén.: poderwać s., przerwać s., sforsować s., nadwerężyć s., zaszkodzić sobie przez wysiłek: Z. s. robiąc, biejąc. Ładować mię, ledwom s. nie zerwał. Jabł. Baba ma rodzają w udzie uwiązać, a to dla tego, by s. nie zerwała a. nie wykiełała. Spiez. Łańcuch schwytywszy, razem całą swoją moc rusza; ale za pierwszym razem zerwany, już s. poprawić nie może... Stasz. Z. s., dźwigiąc ciężar (= podźwignąć s., podźwignąć s.). 5. \dagger Z. s. okroić s., wpaść do rąk jako obrywkę, zyskać s.: Leda, na czym s. pieniądza zerwie. Glicz. (= skubnie s.). Wszystkie zdobycze, których dostawają w lecie, idą na sultana, które s. im w zimie zrywają, onym należą. Kłok. (= trafiają s.).

Zerwalność, i, blm., rz. od Zerwalny.

Zerwalny możliwy do zerwania: Mążństwo monogamiczne, łatwo zerwalne przez obie strony. Zerwanie, a, blm., czynność cz. Zerwać: Marzyłem boską różę, bliski jej zerwania, zbudziłem s. Mick. Z. stosunków = rozbrać, rozstanie, rozłąka. Zachowuj przyjaźń Wacława... zbyt nagłe Z. może skazówką dla świata za stanie. Fred. A. Wszystko uczynię dla zerwania tego aljansu L.

Zerwanie się, a s., blm., czynność cz. Zerwać s.

[Zerwina, y, blm.] rdza.

Zerwisko, a, lm. a. l. p. Zerwa. 2. [Z.] choroba z podźwignięcia s.: Chory je ze zerwiska.

[Zerwis, a, lm. e] urwis.

[Zerys, a, lm. y] berbersy.

[Zerzekać, a, al] zmawiać, odmawiać: Z. „wierzę Boga“.

[Zerzekanie, a, blm.] czynność cz. Zerzekać.

[Zerzępć się, i s., il s.] skarłowacieć: Rozsada s. zerzępi.

[Zerzępienie się, a s., blm.] czynność cz. Zerzępić s.

[Zerzeszały] który zerzeszał.

[Zerzeszeć, eje, al] (o pewnych jarzynach, jak rzodkiew, rzepa, kalarepa) stracić wskutek starości smak i mięsiistość, sparcieć.

[Zerzeszenie, a, blm.] czynność cz. Zerzeszeć.

[Zerzędzić się, a s., blm.] czynność cz. Zerzędzić s.

[Zerzędzić się, i s., il s.] p. Zerznąć s.

[Zerzęścić, eje, al] zbutwieć.

[Zerzęsienie, a, blm.] czynność cz. Zerzęsiec.

Zerznąć, rznie, rznął a. [rzynoł], zerznąła a. rza, Zerznąć, \times Zerzezać, \dagger Zrzazać, nied. Zrzynać, \dagger Zrzazować i. rznieciem zdjąć; ściągć, zsiiec: Pomona sierpem krzywym częścią wilków zryzna i różgi strychuje rozlażle, pręt częścią szpuntuje

w kraj zaskórny. Zebr. Zryzna mięso i wszystko odbiera od kości. Bardz. [Zvtko zerzniete]. (= zżęte). 2. a. [Zerznąć] zbici, obici, ściągć, ściwiczć, złupić, złoic: Zerznął babę kańczugiem. Z. komu skórę. Aleś mnie zerznął, księżo, jak kota w worze. Kacz. Zerznęty! kompletanie, co s. zowie; dobrze mu tak! Krasz. Przen., rub.: Z. kogo w pismach = skrytykować dotkliwie, zrzapać, schlastać, zjeździć go, sprawić mu cieżę. 3. | Dyse go zerznął (Dyg.) = strzepał, ściągł, zlał. 4. Z. kobietę, gm. = użyć jej cielesnie, schędożyć, złupić, trzepnąć, zrzapać ją. Z. s. i. ubrać s. siarczyście, zestroić s. krzyżczaco, wystroić s., wystrychnąć s., wyelegantować s.: Zerznąła s. w nową suknię. 2. posp. źle odpowiedzieć lekcję, nie zdać egzaminu, ściągć s.: Zerznął s. z matematyki. 3. gm. sfajdać s. na twardo, skantować s., spaskudzić s., zesrać s.: Z. s. w portki. 4. gm. wrznąć s., spić s., schlać s. St. wil.

Zerznięcie, a, blm., czynność cz. Zerznąć.

Zerznięcie się, a s., blm., czynność cz. Zerznąć s.

Zerznęty, \times Zerzniony im. od Zerznąć. Troc.

\times Zerzniony p. Zerznęty. Troc.

[Zerzygany] zmęczony rzygniem.

[Zerzynać, a, al] żuć: Z. pszeniczne snopy.

[Zerzynanie, a, blm., czynność cz. Zerzynać.

Zerznąć, nie, nał i Z. s. p. Zerznąć.

Zerznięcie, a, blm., czynność cz. Zerznąć.

Zerznięcie się, a s., blm., czynność cz. Zerznąć s.

\dagger Zes, u, lm. y, \dagger Zez, \dagger Zys, \dagger Zyz a. kostka zezowa = sześć oczek na kostce do grania; rzucenie kości takie, że s. odłoni sześć: Senio, zeszć, to jest Z. na kostce. Mącz. Z., szóstka w grze w kości. Goł. Cheiał s. pojedynkiem bte z nim, lub kość zyzem, lub padnie cynkiem. Pot. (= jakkolwiek kostka padnie, cokolwiek wypadnie). Jam tylko wiedzieć, coby Z. szczęśliwy przyniósł, najbardziej pragnął, coby es uszkodził. Stok. Niechaj ja twoje mary śmiertelne zalegę, niżli s. z tobą tak prędko rozprzęgę, ale że już ostatnie poszły zyzem losy, a z wiatrem poszły życzliwe me głosy, jużęś w młodości skończył dojrzale twe żydło, już ciało twoje szlachetne ostydło. Zim. (= już klamka zapadła, już wyrok zapadł, już po wszystkim).

Zesadzać, a, al p. Zsadzić.

Zesadzanie, a, blm., czynność cz. Zesadzać.

Zesadzenie, a, blm., czynność cz. Zesadzić.

Zesadzić, i, il p. Zsadzić.

\times Zesamobójczenie się, a s., blm., czynność cz. Zesamobójczyć s.

\times Zesamobójczyk się, y s., yl s. zostać samobójcą: Zesamobójcz s. na zawsze! Krasin.

Zesamogłoskować, uje, ował sprowadzić do samogłoski, zmienić w samogłoskę, zwokalizować, zsonantyzować: Zesamogłoskowane „j“ i „v“ Bd(I).

Zesamogłoskowanie, a, blm., czynność cz. Zesamogłoskować.

Zesamolubić się, i s., il s. zejść na samoluba, zmienić s. w samoluba, stać s. samolubem. Przen.: odosobnić s., wyodrębnić s.: Wszędzie rozłam, rozpad i rozstrój — cząstki tylko, a każda nienawistna drugiej, we wszystkość Z. s. chce, wytipiając inne. Krasin.

Zesamolubienie się, a s., blm., czynność cz. Zesamolubić s.

Zeschematyzować, uje, ował sprowadzić do schematu, uporządkować, wykonać podług stałego wzoru, stałej formuły: Jakiś barok skrócony i jakby zeschematyzowany. Kos.

Zeschematyzowanie, a, bhm., czynność cz. Zeschematyzować.

Zeschizmatyczenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zeschizmatyczyć ś.

Zeschizmatyczyć się, y ś., ył ś. *zejść na schizmatyka*: Zeschizmatycz ś. — ty podłał Krasin. Myślał, że jestem Polakiem zeschizmatyczonym. Koź A.

Zeschły, **Zeschnięty** który ś. *zesechl*: Kij Z. (wyschły, zeschyły). Troc. Krew, trawa zeschła. Zeschła krew posiniąta szpeciła ciało. Koch. W. Zeschle naczynie, beczka. Troc. Zeschła sykomora. Uj. Poł.: Płód Z. (foetus papyraceus) (= jeden z płodów bliźniaczych po zamarcu w macicy zasycha na masę spłaszczoną, jak papier pergaminowy).

× **Zeschnąć**, **zeschnie**, **zeschnął** a. *zesechl*, **zeschnęła** a. *zeschła*, nied. × **Zsychać**, × **Zesychać** l. *zeschnąć ś.*, *uschnąć*, *wyschnąć*: Ohleby, któreśmy wzięli ciepłe z domu, chcąc iść ku wam, teraz zeschnęły i od wielkiej starości ś. pokruszyły. Leop. (chleb ten wysechl i poplesniał. B. G.). Przen.: Prędko u nich zeschnie słowo Boże, jakoby ono ziarno, co weszło na kamieniu, a niedługo ś. zieleniło. Gil. (= *zwiętrzeje, wywietrzeje, zblaknie*). Z. ś. l. *schuć zbiec ś.*, *skurczyć ś.*: Zsycha ś. mur, statek = rozsycha ś. Kn. Na ziemi piaszczystej żrzebiętom dziwnie ś. róg zsycha i pada. Dor. Ziemi stone pospolicie ś. zsychają i ścisną, padając ś. dla suchości a zimna. Trzyc. 2. *wyschnąwszy zlepić ś.*: Włos, krwią zbroczony, w kupę ś. zsycha. Koch. W. Krew zeschła ś. (= *zaschła, skrzepla, zeskorupiała ś.*).

× **Zeschnięcie**, a, bhm., czynność cz. **Zeschnąć**. **Zeschnięcie się**, a ś., bhm., czynność cz. **Zeschnąć** ś.

Zeschnięty p. **Zeschły**.

[**Zeschnąć**, **nie**, **nąć**] *umrzeć cicho, spokojnie, zasnąć na wieki*.

[**Zesknięcie**, a, bhm.] czynność cz. **Zeschnąć**.

Zesetnić, i, il *stokrotnie pomnożyć, powiększyć*. Z. ś. *pomnożyć ś.*, *powiększyć ś* *stokrotnie*: Więc ze siebie samego może wystąpić, zdwoić ś., stroić ś., Z. ś. we własnych utworach. Krasin.

Zesetnienie, a, bhm., czynność cz. **Zesetnić**.

Zesetnienie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zesetnić** ś.

[**Zesędrzany**]: **Zesędrzane** deski = *stare deski*.

[**Zesędrzec**, **eje**, **ał**] *zdrętwieć, ściernąć, skostnieć*: Z. od zimna.

[**Zasędrzenie**, a, bhm.] czynność cz. **Zesędrzec**.

[**Zesforniać**, a, al] = **Przebałkąć**.

[**Zesfornianie**, a, bhm.] czynność cz. **Zesforniać**.

Zesforować, **uje**, **ował** p. **Zesworować**.

Zesforowanie, a, bhm., czynność cz. **Zesforować**.

[**Zesiatać**, a, al] *spłoszyć*. [Z. ś.] *zadyszeć ś.*, *uganiać ś*.

[**Zesiatanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zesiatać**.

[**Zesiatanie się**, a ś., bhm.] czynność cz. **Zesiatać** ś.

Zesiąść, **zesiądzie**, **zesiadł** i Z. ś. p. **Zsiąść**.

[**Zesiedzenie**, a, bhm.] czynność cz. **Zesiedzieć**.

[**Zesiedzieć**, i, al] *siedząc spędzić; przesiedzieć*: I zesiedziałybych dzień, dwa dni... nic mnie do chałupy nie ciągnie. Ork. Poczęli ś. raczyć serdecznie i zesiedzieli całe popołudnie, wieczór, aż do późnej nocy... Ork.

Zesiekać, a, al p. **Zsieć**.

Zesiekanie, a, bhm. czynność cz. **Zesiekać**.

[**Zesietnieć**, **eje**, **ał**] *zbiednieć, zmarnieć, znieść, zmizernieć, spasować*: Kiepska pasza, to i byłoby zesietniało.

[**Zesietnienie**, a, bhm.] czynność cz. **Zesietnieć**. **Zesikać**, a, al *sikając zmoczyć; posikać zupełnie*. Z. ś. *sikając zalać ś.*, *zeszezać ś*.

Zesikanie, a, bhm., czynność cz. **Zesikać**.

Zesikanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zesikać** ś.

Zesiniały p. **Zsinały**.

Zesinieć, e, je, al, p. **Zsinieć**.

Zesinienie, a, bhm., czynność cz. **Zesinieć**.

Zesiusiać się, a ś., al ś., *dziec. siusiąc odbyć potrzebę; zrobić siusiu*.

Zesiusianie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zesiusiać** ś.

Zesiwić, **eje** a. [i], **ał** *zsiwieć*: Kiebyk se té ocy na siwo pomalować mogła! coż im robić? Nie zesiwiom mi w głowie. Tet.

Zesiwienie, a, bhm., czynność **Zesiwić**.

Zeskakiwać, **uje**, **iwał** p. **Zeskoczyć**.

Zeskakiwanie, a, bhm., czynność cz. **Zeskakiwać**.

Zeskalenie, a, bhm., czynność cz. **Zeskalić**.

Zeskalić, i, il *zmiąć w skalę*: Inszy już tak będzie... tak odrzewnije, tak rozum zeskali... Kon.

Zeskamotować, **uje**, **ował** l. *usunąć, skryć niepostrzeżenie, sprzątnąć, z przed oczu sztuką kuglarstką*. Przen.: Jak on kardynałowi zeskamotował wojnę, podobnież jenny Fleury świsnął pokój. Ask. Ten aforyzm zeskamotował mu baronk. Mic. 2. *skraść zrzęcznie, ściągnąć, grypsnąć niepostrzeżenie*.

Zeskamotowanie, a, bhm., czynność cz. **Zeskamotować**: Wyobraźmy sobie, że jaki zdolny autor pozwoliłby sobie na Z. podobnej sceny z przed oczu czytelnika.

Zeskąpieć, **eje**, **ał**, **Oskąpieć** *zejść na skąpca, skąpcem ś. stać*: Przy schyłku życia Kromer zeskaśniał. Wiszn.

Zeskąpienie, a, bhm., czynność cz. **Zeskąpieć**.

Zeskoczenie, a, bhm., czynność cz. **Zeskoczyć**.

Zeskoczyć, y, ył, × **Zskoczyć**, nied. **Zeskakiwać** i. *skoczyć z czego, skoczyć z góry na dół*: Zskakuję, *desillo ex alto*. Kn. Ten ś. tarczą i mieczem broni, zostawiając i naokoło tam i sam rąco zeskakując. P. Koch. Z. z wozu, z konia. (= *zsiąść skoczysz*). 2. hut.: *zeskakiwać* (o nabojach wielkopieczowych) *spadać, zniżyć ś.* *wskutek nieregularnego schodzenia nabołów, zatrzymywania ś. i zasklepiania ś*. Łab. [Z. ś.] *zbiec ś.*, *skurczyć ś.*: Suknia ś. zeskokczyła.

Zeskok, u, lm. i gim. *zeskoczenie z przyrzędu gimnastycznego w dół a. w głąb*.

[**Zeskokować**, **uje**, **ował**] *myśl*: Z. *zajęca* = *przesadzić skok (nogę) przez skok dla zawieszenia na kołku lub łatwiejszego przytroczenia do torby myśliwskiej*.

[**Zeskokowanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zeskokować**.

Zeskontować, **uje**, **ował** *co = wyzyskać co przed czasem, wyzyskać to, co ma dopiero nastąpić*: Jeżeli za lat 8 przed otwarciem wystawy można w Paryżu Z. w tej formie jej dobre strony, to cóż dopiero będzie w dalszym ciągu?

Zeskontowanie, a, bhm., czynność cz. **Zeskontować**.

Zeskorupiały który *zeskorupiał*: Ono tak szlachetne ciało wisi na gorącości słonecznej, na okrutnym drzewie rozpięte, już zeschła, już zeskorupiała. Rej.

Zeskorupić, i, il zamienić w skorupę.
Zeskorupieć, eje, ał zeschnąć ś., stwardnieć jak skorupa.

Zeskorupienie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zeskorupić.** 2. czynność cz. **Zeskorupieć.**

[**Zeskórać, a, ał**] wskórać, zyskać.

[**Zeskóranie, a, bfm.**] czynność cz. **Zeskórać.**

Zeskórnienie, eje, ał zmienić ś. w skórę zeschnąć ś., stwardnąć w skórę.

Zeskórnienie, a, bfm., czynność cz. **Zeskórnienie.**
 Patol.: **Z.** (xeroma, xerosis) = zeschnięcie błony śluzowej, prowadzące do porożnienia jej naskórkciem: **Z.** spojówki i rogówki oka (xerophthalmos). **Z.** błony śluzowej pochwy (xerosis vaginae). **Z.** błony śluzowej jamy ustnej (xerostomia).

Zeskrobać, bie, hał, × Zskrobać, nied. Zeskrobywać 1. skrobiąc zdyć, zebrać: **Z.** farbę, brud. Na mokro łatwiej ś. zeszkrobuje (=daje ś. zeszkrobywać). 2. skrobiąc zebrać do kupy. 3. skrobiąc ściąć na kawałeczki, na wiórki: **Z.** chrzan.

Zeskrobanie, a, bfm., czynność cz. **Zeskrobać.**

Zeskrobywać, uje, ywał p. **Zeskrobać.**

Zeskrobywanie, a, bfm., czynność cz. **Zeskrobywać.** Lek. (raspatio) skrobanie, odłuszczenie, np. wybijanej ziarniny na ranie zapomocą lżeczki (curette), lub okostnej zapomocą skrobaczki (raspatorium).

[**Zeskromić się, i ś., il ś.]** p. **Oskromić ś.**

[**Zeskromienie się, a ś., bfm.**] czynność cz. **Zeskromić ś.**

Zeskromienie, eje, ał zrobić ś. skromnym, spoutnieć.

Zeskromienie, a, bfm., czynność cz. **Zeskromienie.**

[**Zeskruślać, a, ał**] zmrużać, stulać: **Z.** oczy przed słońcem.

[**Zeskruślanie, a, bfm.**] czynność cz. **Zeskruślać.**

Zeskrzydlenie, a, bfm., czynność cz. **Zeskrzydlić.**

Zeskrzydlić, i, il myśl. *postrzeleń w skrzydło*: Zeskrzydlił jedną pardwę. Weys. Bażant zeskrzydłony i młyńcem jednej zdrowej lotki wiosnąjąc w dół. Weys. Przen.: Było to stworzenie bardzo miłutkie, tylko zanadto zeskrzydłone. Jeż.

Zeskubać, bie, hał, Zeskubnąć, nied. Zeskubywać 1. skubiąc zdyć, ściagnąć. 2. skubiąc zebrać na kupę. 3. skubiąc poszarpać na kawałki: **Z.** płótno na szarpie.

Zeskubanie, a, bfm., czynność cz. **Zeskubać.**

Zeskubnąć, nie, nął p. **Zeskubać.**

Zeskubnięcie, a, bfm., czynność cz. **Zeskubnąć.**

Zeskubywać, uje, ywał p. **Zeskubać.**

Zeskubywanie, a, bfm., czynność cz. **Zeskubywać.**

Zeskwarzenie, a, bfm., czynność cz. **Zeskwarzyć.**

Zeskwarzenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zeskwarzyć ś.**

Zeskwarzyć, y, ył uskwarzyć nawskroś, usmażyć na skwaruki; skwarząc wysuszyć. **Z. ś.** uskwarzyć ś. nawskroś, usmażyć ś.; skwarząc ś. wyschnąć: Góry na wzrok Twój tak ś. zeskwarzyły, jak od ognia łój. Gęb.

Zesłabieć, eje, ał p. **Zesłabnąć.**

Zesłabienie, a, bfm., czynność cz. **Zesłabieć.**

Zesłabły który zesłabł, osłabły, osłabiony, zemdłony.

Zesłabnąć, nie, ał a. **bi, Zesłabieć, [Zesłabienie]** stać ś. słabym, osłabnąć, osłabieć, opasć z sił, spaść z sił, stracić siły, zemleć: Zesłabł = siły go opuściły. Raptownie, mocno zesłabieć.

Niem. Od dnia wczorajszego strasznie zesłabiał, rozumiejąc już, że ta noc miała być ostatnią życia jego. L.

[**Zesłabnieć, eje, ał**] p. **Zesłabnąć.**

Zesłabnienie, a, bfm., 1. p. **Zesłabnięcie.** 2. [**Z.**] czynność cz. **Zesłabnieć.**

Zesłabnięcie, a, bfm. **Zesłabnienie** czynność cz. **Zesłabnąć**: Wśród zesłabnienia i podupadania starodawnych władz. Bobrow.

Zesłać, śle a, szle, ślał, nied. Zysłać, Zesyłać 1. posłać, wysłać, zasać z góry: Zesłij, miły Panie, Ducha św. Wr. (= spuść). Bóg Jezusa zesłał, aby został pośrednikiem naszym. Wr. Bóg go nam tu zesłał. L. (= jakby nam tu z nieba spadł). Nie zasypiaj okazji, którą ci może niebo z umysłu zsyła na zaspokojenie dżugu. L. (= zdarza). Dowiedz ś., co nam niebo zsyła. L. Dobrzeż to Bóg opatrzny radzi o człowieku, kiedy nań utrapienia zsyła w całym wieku. Druzb. Za krzywdy i za grzechy stare nową Pan zesłał na tę ziemię karę. Pol. Kogo Pan Bóg koeha, krzyżki nań zsyła. Bóg zsyła strapienia. 2. **posłać z urzędu, wysłać, aby zeszedł (na grunt)**: Dla rozszadzenia tej sprawy zsyłamy tam komisarza. Vol. Przysięgę wierności przed wojewodą wileńskim, od króla zesłanym, wykonał. Alber. **× Z. ś. skomunikować ś. przez posłów**: Król i królewicz, zesławszy ś. z wielkimi monarchami, uczynią sąd wobec posłów nad metropolitą Filaretem. Dar.

× Zesłać, ściele, ał, nied. Zesłaciać, Zesłaciać zdyć postanie; zwinąć, zebrać postanie. L.

Zesłanie, a, bfm., 1. czynność cz. **Zesłać.** **Z.** Ducha św. = fakt zesłania Ducha św. = Zielone Świątki. Nie człowieczeńskim kształtem miało być to święte **Z.** i pozezcie Pańskie. Rej. 2. *to, co zesłano, posłano skąd, szczeg. z góry*; **zesłaniec**: Każdy tam Telemaka jak jakie **Z.** Boskie sobie uważał. Jabł.

× Zesłanie, a, bfm., czynność cz. **× Zesłać.**

Zesłaniec, nca, lm. ncy, Zesłannik 1. człowiek zesłany; *posel, poseł, postaniec z nieba*: Zaraz nie zastawszy go, jakoby za jakim z nieba zesłańcem, za nim idziemy. Smotr. Naczelnik rządowy uważany jest zawsze od nas jako **Z.** od Boga. L. Zesłanniku Boży! Krasin. Zoroaster, **Z.** Ormuzda. Krasin. (= poseł). 2. *człowiek wysłany za karę (przez rząd rosyjski w głąb Rosji lub na Syberję)*.

× Zesławić, i, il = Oslawić. L.

× Zesławienie, a, bfm., czynność cz. **Zesławić.**

Zesłowaczenie, a, bfm., czynność cz. **Zesłowaczyć.**

Zesłowaczyć, y, ył zmienić na słowacki lub na Słowaka: **Z.** Polaków, mieszkających wśród Słowaków w północnych Węgrzech.

Zesłowiańszczać, a, ał i **Z. ś.** p. **Zesłowiańszczyć.**

Zesłowiańszczenie, a, bfm., czynność cz. **Zesłowiańszczać.**

Zesłowiańszczenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zesłowiańszczać ś.**

Zesłowiańszczenie, a, bfm., czynność cz. **Zesłowiańszczyć, słowianizacja.**

Zesłowiańszczenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zesłowiańszczyć ś.**

Zesłowiańszczyć, y, ył, × Zsłowiańczyć, × Zsłowiańczyć, nied. Zesłowiańszczać przerobić na słowiański a. na Słowianina: Imię to — Irydjon — na wsi lud pospolity na Radjona lub Radziwona zesłowiańszcza. Krasz. **Z. ś.** *przemienić ś. na sło-*

wiański, przejść duchem słowiańskim: Waregowie zesłowiańczyli ś. Powinni by ś. dawno Niemcy Z wśród rzeszy ludów, w której mieszkali. Bart. Zesłowiczec, eje, ał *zmienić ś. w słowika*: Zesłowiczała gołębicę. Lam.

Zesłowiczenie, a, blm., czynność cz. Zesłowiczac.

Zestąpić, eje, ał l. a Zestąpić ś. *stanąć słupem, stanąć dęba*: Koń ś. rzucił i zestąpił. Rodz. Koń ś. zestąpił i uniósł. Rodz. 2. *osłupić, stanąć jak wryty*: Otrzeźwiowy widokiem, zestąpił. Krasz. Cóż ty tak zestąpiła? Kon.

Zestąpienie, a, blm., czynność cz. Zestąpić.

Zestąpienie się, a ś., blm., czynność cz. Zestąpić ś.

Zesmagać, a, ał *smagać ściąg, zerzuć, zbażożyć, świecić, wysmagać*.

Zesmaganie, a, blm., czynność cz. Zesmagać.

Zesmałać, a, ał l. p. Zesmałić. 2. i Z. ś. p. Zesmolić.

Zesmalanie, a, blm., czynność cz. Zesmałać.

Zesmalanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesmałać ś.

Zesmalenie, a, blm., czynność cz. Zesmałić.

Zesmałić, i, il, nied. Zesmałać co = *smalczyć zmięść z powierzchni czego, zniszczyć; osmałić, opalić*.

× Zesmarknąć, nie, nął co = *smarknąć* zrzucić, *odlać; wysmarknąć*.

Zesmarknięcie, a, blm., czynność cz. Zesmarknąć.

Zesmarować, uje, ował *zmacać, szczyg, czym tłustym, wysmarować, posmarować*. L. |Z. ś. | *usmarować ś., umazać ś., uwalczyć ś.*: Chłop zesmarował się smoło.

Zesmarowanie, a, blm., czynność cz. Zesmarować.

[Zesmarowanie się, a, blm.] czynność cz. Zesmarować ś.

Zesmażenie, a, blm., czynność cz. Zesmażyć.

Zesmażenie się, a ś., blm., czynność cz. Zesmażyć ś.

Zesmażyć, y, ył *usmażyć nawskroś, zeskwarczyć, smażyć wysuszyć*. Z. ś. *usmażyć ś. nawskroś, zeskwarczyć ś.; smażyć ś. wyschnąć*.

Zesmoktać, kce a. × kce, ktał *smokcząc zebrać, wysmoktać*.

Zesmoktanie, a, blm., czynność cz. Zesmoktać.

Zesmolenie, a, blm., czynność cz. Zesmolić.

Zesmolenie się, a ś., blm., czynność cz. Zesmolić ś.

Zesmolić, i, il, nied. Zesmałać l. *osmolić zupelnie, zwałać, pomazać smołą*. 2. *posmolić, zasmolić, usmolić, uczernić, zamorusać, pomorusać, umorusać, zbrudzić*: Sala ratuszowa zapelniła ś. jakiemiś zakazanymi figurami w wytartych surdactach, z twarzami zesmolonemi. Bał. 2. |Z. | *powalać*. Z. ś. l. *zwałać ś., umazać ś. smołą*. 2. *posmolić, ś., zasmolić ś., usmolić ś., uczernić ś., zamorusać ś., pomorusać ś., umorusać ś., zbrudzić ś.*

× Zesmorgać, a, ał rub. l. *zjeść, wypić wszystko, co podano, sprzątnąć, świecić, spalaszować, sfutrować, zrepetować, wysuszyć*. 2. p. Zesmuknąć.

× Zesmorganie, a, blm., czynność cz. Zesmorgać.

Zesmrodzenie, a, blm., czynność cz. Zesmrodzić.

Zesmrodzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zesmrodzić ś.

Zesmrodzić, i, il *przejść, napelnić smrodem; zasmrodzić, zafetoryć*. Z. ś. *puścić gaz dołem, rub. puścić baka, skurzyć ś., skopić ś.*

[Zesmucenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zesmucić ś.

[Zesmucić się, i ś., il ś.] *zasmucić ś.*

Zasmuknąć, nie, nął, Zesmyknąć *smuknąć* *zsunąć, musnąwszy zemknąć, zerwać, ściagnąć co z czego*.

Zesmunienie, a, blm., p. Zesmunięcie.

Zesmunięcie, a, blm., zesmunienie czynność cz. Zesmunąć, Zesmyknięcie.

Zesmutnieć, eje, ał *smutnym ś. stać, posmutnieć*: Potym znów zesmutniała, znówu świat ją nuzi. Syrok.

Zesmutnienie, a, blm., czynność cz. Zesmutnieć.

[Zesmyczenie, a, blm.] czynność cz. Zesmyczyć.

[Zesmyczyć, y, ył] *wytargać, wydrzeć*: Z. kogo za łeb.

Zesmyknąć, nie, nął p. Zesmunąć.

Zesmyknięcie, a, blm., czynność cz. Zesmyknąć.

Zesmyknięcie, a, blm., p. Zesmunięcie.

Zesnować, uje, ował p. Zesnuć.

Zesnowanie, a, blm., czynność cz. Zesnować.

Zesnowywać, a, ał p. Zesnuć.

Zesnowywanie, a, blm., czynność cz. Zesnowywać.

Zesnuć, a, blm., czynność cz. Zesnuć.

Zesnuć, uje, ul, × Zsnuć, Zesnować, nied. *Zesnuwać, × Zsnuwać, Zesnowywać smując zemknąć na dół a. w kupa, zebrać; splatać, zwikłać*: Wróg i nieodmiennych przyczyn między sobą zesnowanych pasmo. Oss. (= *skomplikowanych, skombinowanych*).

Zesnuwać, a, ał p. Zesnuć.

Zesnuwanie, a, blm., czynność cz. Zesnuwać.

Zesobaczenie, a, blm., gm. czynność cz. Zesobaczyć.

Zesobaczyć, y, ył *zwynyślać, złać jak psu*.

[Zesob.] *razem, w jedno*: Skręcił łańcuch Z. Zesowieć, eje, ał *osowieć, spusepnąć, osiępnąć, zasepnąć ś.*

Zesowienie, a, blm., czynność cz. Zesowieć.

Zespajać, a, ał p. Zespoić.

Zespajanie, a, blm., czynność cz. Zespajać.

Zespałać, a, ał i Z. ś. p. Zespoić.

Zespalanie, a, blm., czynność cz. Zespałać: Ideatem jest jak najczęstsze Z. zabawy z pracą, rekreacji z nauczaniem. Zawil.

Zespalanie się, a ś., blm., czynność cz. Zespałać ś.

× Zespały = Rozespany. Jabł.

Zespecializować, uje, ował *sprowadzić, zredukować do pewnej specjalności, zrobić specjalnym*: Z. pracę, naukę.

Zespecializowanie, a, blm., czynność cz. Zespecializować.

× Zespichrzenie, a, blm., czynność cz. Zespichrzyć.

× Zespichrzyć, y, ył *zebrać, zgromadzić, złożyć do spichrza, jakby do spichrza*: Jowisz staje ś. tylko wyrazem ognia, zespichrzonego w dębie. Brk.

× Zesplatać się, a ś., ał ś. *spleść ś. wzajemnie, posplatać ś.*: Do rąk ręce, zesplatajny ś. jak wieńce.

× Zesplatanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesplatać ś.

× Zespoić, i, il, nied. × Zespajać *zespolić, zje dnaczyć, złączyć*. × Z. ś. *zespolić ś.*

× Zespojenie, a, blm., czynność cz. Zespoić.

× Zespojenie się, a ś., blm., czynność cz. Zespoić ś.: Z. ś. pojedynczych państw w cesarstwo.

Zespolenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zespolić**. 2. łączność przedmiotów, stan połączenia. 3. p. **Zespolenie** ś. anat. (anastomosis, communicatio). Z. naczyń krwionośnych (anastomosis vasorum, inosculatio vasorum, reunio vasorum) = połączenie naczyń między sobą.

Zespolenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zespolić** ś.

Zespolić, i, il, × **Zspolić**, nied. **Zespałać** wespół zjednoczyć, złączyć, zlać w jedno, połączyć: Gdy nas miłość zespoli, którą honor czyści, wtedy kładziemy małżeństwo w najwyższej korzyści. Tremb. **Zespolić** w sobie wytwornosć z burzliwością, tajemniczość z tragizmem. Gom. Jej serce odczuwało serce Jasia, zespalając ś. z nim każdym tętnem. Zag. Dusza żywa z żywym ciałem, zespolona świętym szalem. Krasin. Niech będę z tobą zespolona. Wysp. **Z. ś. 1. zjednoczyć ś., złączyć ś., połączyć ś., zlać ś., spoić ś.:** Wszystkie wdzięki zespoliły ś. tam w jedną całość. (= zestrzeliły ś.). **Zespoliły ś. z naszą gazetą (= zżyły ś.).** 2. mat.: Liczba zespolona = składająca ś. z rzeczywistej i urojonej. Wartość zespolona. Funkcja zmiennej zespolonej.

Zespolecznić, i, il **zmienić w społeczny**. **Z. ś. zmienić ś. w społeczny:** Musi nazad **Z. ś.** w tym, w czym ś. samo odspołeczniło. Krasin.

Zespolecznienie, a, blm., czynność cz. **Zespolecznić**.

Zespolecznienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zespolecznić** ś.

Zespój, oju, lm. oje min. oje sposob połączenia z sobą cząsteł jakiej kopaliny lub skaliny.

Zespójka, i, lm. i mul. kielnia do spajania, fugowania szczelin.

Zespół, oju, lm. oły pewna liczba osób, przedmiotów, złączonych z sobą harmonijnie ku wspólnemu celowi, pomagających sobie wzajemnie w osiągnięciu wspólnego celu, zespolenie ich w tym celu, ansambl: **Z. ś. śpiewaczy.** Kolory złagodził i sprowadził do miłego zespołu. Gom. **Z. kół zębatych.** **Zesrać się**, a ś., ał ś., nied. **Zesrywać** ś. sfajdować ś.: **Z. ś., zerznąć ś., zesmrodzić ś.**

Zesranie się, a ś., blm., czynność cz. **Zesrać** ś.

Zesrebrzenie, a, blm., czynność cz. **Zesrebrzyć**.

Zesrebrzyć, y, ył **posrebrzyć, osrebrzyć**. L.

Zesromocąć, a, ał p. **Zesromocić**.

Zesromocanie, a, blm., czynność cz. **Zesromocąć**.

Zesromocanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zesromocąć** ś.

Zesromocenie, a, blm., czynność cz. **Zesromocić**. Pat., Troc. **Z. zelżenie, zgwałcenie.** Kn. **Z. naszego domu.** Rzew.

Zesromocenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zesromocić** ś.

Zesromocić, i, il, nied. **Zesromocąć** okryć sromotą, nabawić sromoty, zrobić sromotnym, osromocić, zhańbić, zbezcześcić, zniesławić, skompromitować, zelżyć, okryć wstydem: **Z., reprobare, arguere.** Ort. Zhańbiłsz naród i własne zesromocisz imię, sławne od dzieł chwalebnych świata, dawne w Rzymie. Koss. **Z. niewiastę.** (= zgwałcić). Córkę zesromoconą niewinną być znaleźli. Skar. Małżonki wielu braci naszych zesromocają. Grab. P. Kościół twój zesromocili, miasto z gruntu wyrócili. Kochan. (= sprofanowali). **Z. ś. okryć ś. sromotą, zbezcześcić ś., zhańbić ś., zniesławić ś., okryć ś. wstydem, sprofanować ś., osromocić ś.:** Dziecko twoje dopuściło ś. względem ciebie nieposłuszeństwa, ale ani ś. zesromociło samo, ani też zesromociło imię twoje. Jez.

Zesrożed, eje, ał **stać** ś. srogim.

Zesrożenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zesrożed**. 2. czynność cz. **Zesrożyć**.

Zesrożyć, y, ył **zrobić srogim, rozstrożyć, nasrożyć, zajątrzyć**.

Zesrywać się, a ś., ał ś. p. **Zesrać** ś.

Zesrywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zesrywać** ś.

Zessać, ssie, ssał, × **Zssać** ssąc spić, [ściągnać. Przen.: A starszyzna już zaczynała narzekać odwiecznym zwyczajem na mokre żniwa i zessane uprawy. Jord.

Zessanie, a, blm., czynność cz. **Zessać**.

[**Zestajać**, a, ał] na co = przystawać na co, zgodzić ś. z czym.

[**Zestajanie**, a, blm.] czynność cz. **Zestajać**.

× **Zestarzały**, × **Zstarzały** który ś. **zestarzał**: Tlepolem... zabił zestarzałego Likimna. Ml. Przejście korony z głowy zestarzałego ojca Zygmunta III na skroń wcale inaczej usposobionego syna Władysława IV. Szaj.

Zestarzeć, eje, ał, × **Zstarzeć**, **Z. ś. zostać starym, postarzeć, zapędzić ś. w lata:** Gdy ś. bocian **zestarzeje**, zaraz dziecię jego, wzięwszy ojca do gniazda, żywi, jak onego on żywił w młodych latach. Papr. Takiego żyje sobie mieć męża, jakiego szukając, nie tylkoby **Z. ś.**, ale i całe, że tak rzekę, **zgrzybieć** musiała. L. Chleb **zestarzał** ś. (= szerstował).

Zestarzenie, a, blm., czynność **Zestarzeć** i **Zestarzyć**.

Zestarzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestarzeć** ś.: **Z. ś. przedwczesne** (senilitas v. senium praecox).

Zestarzyć, y, ył **zrobić starym, starszym, postarzyć**: Żywot ciężki i bolesniwy **zestarzył** ją, przedwześnie uczynił zwiędłą. Krasz.

Zestatecznicęć, eje, ał **statecznym, stateczniejszym** ś. **zrobić**.

Zestatecznienie, a, blm., czynność cz. **Zestatecznicęć**.

Zestaw, u, lm. y mat. układ punktów płaszczyzn lub ich kombinacji.

Zestawca, y, lm. y, Monter rzemieślnik składający części konstrukcyjne w całość.

Zestawiać, a, ał p. **Zestawić**.

Zestawianie, a, blm., czynność cz. **Zestawiać**.

Zestawić, i, il, **Zstawić**, nied. **Zestawiać**, **Zstawiać** 1. **zdejawszy, sprzątnawszy postawić; niżej postawić, zmniejszyć postawić niżej:** Składam, zaszadam, **zstawiam**. Kn. Gdy wóz stanął, lewitowie **zstawili** skrzynię Bożą i postawili ją na kamieniu wielkim. Wuj., B. G. **Zstaw** dzban ze stołu na ławę. Troc. **Zstawić** wino do piwnicy. Troc. (= spuścić beczkę wina). 2. **przystawić jedno do drugiego dla porównania, przyłożyć, przymierzyć jedno do drugiego:** Myślałem o innych ludziach i ciągle ś. z nimi **zstawiałem**. Dąb. 3. **zestukać szczerbie, dokładnie celem połączenia, zesztukowania, zsądzić, złożyć jedno z drugim, zestosować, zesztukować, nastawić:** **Z. części kości złamanej.** 4. = **Reasumować** pod 1. 5. a. **Zmontować** machinę, most, wóz i t. p. = **złożyć je w całość z ich składowych części.**

Zestawienie, a, lm. a czynność cz. **Zestawić**.

Zestawnia, i, lm. e. **Montownia** miejsce składowania maszyn.

Zestawnik, a, lm. i ogr. **klomb** lub **grupa** z kwiatów: **Z. roślin kwitnących.**

Zestąpić, i, il p. **Zstąpić**.

Zestąpienie, a, blm., czynność cz. **Zestąpić**.

Zestetyzować, uje, ował zrobić estetycznym, zmienić na estetyczne: Fragniemy Z. wszystko, co świat oddaje na pastwę temperamentu i oby-czaju.

Zestetyzowanie, a, blm., czynność cz. **Zestety-zować.**

[**Zestębnować, uje, ował**] *stębnując* zszyc jedno z drugim.

[**Zestębnowanie, a, blm.**] czynność cz. **Zestębnować.**

Zestępować, uje, ował p. **Zstąpić.**

Zestępowanie, a, blm., czynność cz. **Zestępować.**

Zestopniować, uje, ował *podnieść do wyższego stopnia, powiększyć*: Mogliśmy być wyrozumialsii dawniej, lecz dziś wolno Z. żądania. Wszystko to zestopniowane odpowiednio, stosownie do wy-sokości oddziałów. Jeż.

Zestopniowanie, a, blm., czynność cz. **Zestópniować.**

Zestosować, uje, ował 1. *złożyć, zestawić, złączyć szczerze jedno z drugim*: Czółna na szczęście były zestosowane bokami. Sienk. 2. *zszyc materiałem kantami tak, ażeby nie było znać szwu.*

Zestosowanie, a, blm., czynność cz. **Zestosować.**

× **Zestosunek, nku, lm. nki** p. **Zestosunkowanie.**

Zestosunkować, uje, ował, nied. Zestosunkowywać 1. × **Z. = zestawić, aby dojść stosunku, porównać dla otrzymania wyobrażenia stosunku.**

2. *złączyć stosunkami, ustosunkować*: Karpiński, zestosunkowany z ludem. Spokrewniona i zestosunkowana z mnóstwem znacznych rodzin krajowych. Orzesz. Każdy charakter, każda osobistość odrębną występowała tu, jak w wielkiej chemicznej różnorodności różnorodności ciał, wedle natury swej zestosunkowując ś. z drugimi. Kraśz.

Zestosunkowanie, a, blm., × Zestosunek czynność **Zestosunkować.**

Zestosunkowywać, uje, ywał p. **Zestosunkować.**

Zestosunkowywanie, a, blm., czynność cz. **Zestosunkowywać.**

× **Zestowarzyszenie się, a ś., blm., czynność** cz. **Zestowarzyć się.** Zbyteczne Z. ś. wzgardę przynosi. Prz.

× **Zestowarzyć się, y ś., ył ś.** *zbliżyć ś. towarzysko, spoufalić ś., zbrutać ś., żyć ś., pokumać ś.*

Zestrachać, a, ał *zdjąć strachem, wystraszyć, spłoszyć, przerazić nagle*: Konie zestrachane. Z. ś. *zestraszyć ś., spłoszyć ś., przerazić ś., wystraszyć ś.*: Tak mi serce dudni, jak gdyby ś zestrachało. Kaczk. Nie było nikogo: służąca uciekła zestrachana, wszystkie drzwi stały otwarte. Reym. Mrozczało już, więc biegł przodem i zestrachanemi oczyma wypatrywał Kubowego krzyża. Reym.

Zestrachanie, a, blm., czynność cz. **Zestrachać.**

Zestrachanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestrachać ś.**

Zestrająć, a, ał i **Z. ś.** p. **Zestroić.**

Zestrajanie, a, blm., czynność cz. **Zestrająć.**

Zestrajanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestrająć ś.**

Zestraszenie, a, blm., czynność cz. **Zestraszyć.**
Zestraszenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestraszyć ś.**

Zestraszyć, y, ył *spędzić, przepędzić nastrożyszczymy; spłoszyć*: Zestraszone jej nagłym skokiem ptastwo rozspadało ś. po murawie w różne strony. Orzesz. Zbójcy zestraszeni poczęli uciekać.

Z. ś. nabawić ś. strachu, przerazić ś., spłoszyć ś.: Konie, przywykłe przechodzić koło leżących ciał, nie zestraszły ś. Sienk.

Zestrofować, uje, ował *skarcić, zganić, skrzy-czeć, złączyć, sfukać*: Jan zestrofował parobka za jakąś opieszałość. Rodz., Ole.

Zestrofowanie, a, blm., czynność cz. **Zestrofować.**

Zestroić, i, ił, nied. Zestrająć *dobrac, złożyć w harmonijną całość*: [Zestroidem se wszystkie čtyry woły]. Z. ś. *ustroić ś., wystróić ś., ubrać ś., wyelegantować ś.*: Mój kompan wehodzi zestrojony. A to ci ś. wystróił! czapka czerwona, a na niej pawiech piór moc. Sew. Kobiety zestrojone świętecznie postawały kupami. Reym.

Zestrojenie, a, blm., czynność cz. **Zestroić.**

Zestrojanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestroić ś.**

Zestroj, oju, lm. oje *harmonijne połączenie, zespół, harmonijne zlanie ś., konstrukcja*: Akord wyraźny, jak muzyczny Z. trzech dźwięków.

† **Zestruc, że, gł** p. **Zestrugad. L.**

Zestrugac, ga a. że, gał, † Zestruc *strugając zerznąć, zblłlować, szcisać.*

Zestruganie, a, blm., czynność cz. **Zastrugac.**

Zestrupiac, a, ał p. **Zestrupić.**

Zestrupianie, a, blm., czynność cz. **Zestrupiac.**

Zestrupić, i, ił, nied. Zestrupiac *sformować, wytworzyć strup; zamienić w strup*. Apt.: Środki lekarskie zestrupiające a. z zera dta (escharotica v. caustica (remedia)). Z. ś. *wytworzyć ś. w postaci strupa z tkanki zmarłowiej wskutek przyżęgań, oparzenia, odmrożenia i t. p.*

Zestrupienie, a, blm. I. czynność cz. **Zestrupić.**

2. p. **Zestrupienie ś.**

Zestrupienie się, a ś., blm., niek. Zestrupienie

czynność cz. **Zestrupić ś.**

† **Zestruzenie, a, blm., czynność** cz. **Zestruć.**

Zestrychować, uje, ował *ściąć, zebrać strychul-cem*: Z. ma-ło, mąkę równo z brzegami naczy-nia. Przen., żart.: Zestrychował nas z koźa biczykiem po głowach. Od.

Zestrychowanie, a, blm. I. czynność cz. **Zestrychować.** 2. gie., p. **Abrazja.**

[**Zestrzebnać, nie, nął**] p. **Strzebnać.**

[**Zestrzebnićcie, a, blm.**] czynność cz. **Zestrzebnać.**

[**Zestrzec, że, gł**] *dostrzec.*

Zestrzelać, a, ał 1. myśl. *postrzelić*: Sarna poszła zestrzelona. 2. nied. p. **Zestrzelić.**

Zestrzelanie, a, blm., czynność cz. **Zestrzelać.**

Zestrzelanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestrzelać ś.**

Zestrzelenie, a, blm., czynność cz. **Zestrzelić**: W zestrzeleniu drobnych potęg jest siła.

Zestrzelenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zestrzelić ś.**

Zestrzelić, i, ił, nied. Zestrzelać, Zestrzeliwać *strzelawszy strącić*: Z. samolot. 2. przen. *zwrócić, skierować, zebrać w jeden punkt, zestrótkować, zogniskować, skoncentrować, skupić*: Zestrzelnymy myśli w jedno ognisko i w jedno ognisko duchy. Mięk. Zestrzeliwszy w jedno ognisko wszystkie rozproszone siły narodu, spodziewam ś. wytworzyć potęgę Asu. Z. ś. *zwrócić, skierować ś., zebrać ś. w jeden punkt, zestrótkować ś., zogniskować ś., skoncentrować ś., skupić ś.* Przen.: *skupić uważę*: Całym sercem zestrzelił ś. w swym synu, tak że mu wszystko zobojętniało.

Zestrzeliwać, a, ał i **Z. ś.** p. **Zestrzelić.**

Zestrzeliwanie, a, blm., czynność cz. **Zestrze-liwać.**

Zestrzeliwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zestrzeliwać ś.

[Zestrzeżenie, a, blm.] czynność cz. Zestrzeć.

Zestrzyć, ze, gł, nied. Zestrzygać l. strzygąc ściąć, zebrać, zbijać: Z. włos na suknie. Z. ściąg nożycami do kupy. Przen.: stulić. Za najmniejszym szelestem zestrzygał uszki i chrapał nozdrzami. Korz. Kruczek zestrzygł uszy, zakręcił ogonem, zaszczał Korz. Pies, gdy usłyszał ten głos, podniósł głowę, zestrzygł uszami, spojrział bystro, skądby wychodził. Korz. (= poruszył).

Zestrzygać, a, ał p. Zestrzyc.

Zestrzyganie, a, blm., czynność cz. Zestrzygać.

Zestrzyknać, nie, ał strzyknuwszy złuc z wierzechu.

Zestrzyknięcie, a, blm., czynność cz. Zestrzyknać.

Zestrzyżenie, a, blm., czynność cz. Zestrzyc.

× Zesucie, a, blm., czynność cz. Zesuć.

× Zesuć, uje, uł p. Zsuć.

× Zesumować, uje, ował p. Zsumować.

× Zesumowanie, a, blm., czynność cz. Zesumować.

Zesunąć, nie, nął i Z. ś. p. Zsunąć.

Zesunięcie, a, blm., czynność cz. Zesunąć.

Zesunąć się, a ś., blm., czynność cz. Zesunąć ś.

[Zesuswalenie, a, blm.] czynność cz. Zesuswalić.

[Zesuswalić, i, il] zgnieść, zmiąć, zmiętosić.

Zesuwać, a, ał i Z. ś. p. Zsunąć.

Zesuwanie, a, blm., czynność cz. Zesuwać.

Zesuwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesuwać ś.

Zesuwisko, a, lm. a zsuwająca ś. ziemia, urwiśko: Wał zesuwiska pękaję posuwa ś. w dół, ku osadom ludzkim. Ls.

[Zeswarzenie, a, blm.] czynność cz. Zeswarzyć.

[Zeswarzyć, y, yl] zburzyć, skrzyżować, sfukać, zląć, zburzać.

Zeswatać, a, ał swatając zbliżyć, skojarzyć; poswatać: Z pannę z kawalerem. Pora dzieciny Z Rodz. Radby był Sobek Marynę z Nędzą Z. Tet. Przen.: Wszystkich krzywd ludzkich natchnion z nieba, z sprawiedliwością on dzieje zeswata. Krasin. (= skojarzy, pożeni). Z. ś. wyłubić ś. zamąż, wyswatać ś.

Zeswatanie, a, blm., czynność cz. Zeswatać.

Zeswatanie się, a ś., blm., czynność cz. Zeswatać ś.

[Zeswoić, i, il] kogo z kim = wynaleźć pokrewieństwo między nimi.

[Zeswojenie, a, blm.] czynność cz. Zeswoić.

Zeswojszozenie, a, blm., czynność cz. Zeswojszczyć.

Zeswojszczyć, y, yl zrobić swojskim, zmienić na swojski: Wyrazy obce, zeswojszczone zupełnie... tak, że je od własnych i odróżnić trudno. Abr.

Zesworować, uje, ował, Zesforować ściągnąć do sworgi, sprzągnąć sworą, połączyć, zespolić Przen.: Ten dziad drwi ze mnie, budaj, czy moich paleców nie zesworuje z jego kudłami. L. (= nie zapuszczę w jego kudły).

Zesworowanie, a, blm., czynność cz. Zesworować.

Zesychać, a, ał i Z. ś. p. Zeschnąć.

Zesychanie, a, blm., czynność cz. Zesychać.

Zesychanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesychać ś.

Zesyłać, a, ał p. Zesłać.

Zesyłanie, a, blm., czynność cz. Zesyłać.

Zesytać, pie, pał i Z. ś. p. Zsytać.

Zesypanie, a, blm., czynność cz. Zesytać.

Zesypanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesytać ś.

† Zesypować, uje, ował i † Z. ś. p. Zsytać.

† Zesypowanie, a, blm., czynność cz. Zesyypować.

† Zesypowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesyypować ś.

[Zesypunek, nku, lm. nki] znoszenie darów w naturze przez przyszyłych uczestników wesela do domu ojców dziewoi.

Zesypywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zsytać.

Zesypywanie, a, blm., czynność cz. Zesypywać.

Zesypywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zesypywać ś.

× Zesyzmaticzyć, eje, ał p. Zsyzmaticzyć.

× Zesyzmaticzenie, a, blm. l. czynność cz. Zesyzmaticzyć. 2. czynność cz. Zesyzmaticzyć.

× Zesyzmaticzyć, y, yl p. Zsyzmaticzyć.

Zeszabować, uje, ował czełon, zebrać grad z rzetunki po jej odlaminie.

Zeszabowanie, a, blm., czynność cz. Zeszabować.

[Zeszamotać się, oce ś. a. ocze ś., otał ś.] zmordować ś. szamotaniem: Zeszamotali ś. i pomęczyli przy nim. Ork.

[Zeszamotanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zeszamotać ś.

Zeszarać, a, ał p. Zszarać.

Zeszarzanie, a, blm., czynność cz. Zeszarać.

Zeszastać, a, ał p. Zszastać.

Zeszastanie, a, blm., czynność cz. Zeszastać.

Zeszatkować, uje, ował p. Zszatkować.

Zeszatkowanie, a, blm., czynność cz. Zeszatkować.

† Zeszcie, a, lm. a p. Zejście. Km.

Zeszcząć się, y ś., ał s., nied. Zeszoczywać ś. zrobić z woli pomimo woli, poszcząć ś.

Zeszczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zeszcząć ś.

Zeszczecinić, eje, ał stwardnieć na podobieństwo szczeciny: Włosy mu zeszczeciniły.

Zeszczecinienie, a, blm., czynność cz. Zeszczecinić.

[Zeszczekać, a, ał] zęgać jak pies: Zeszczekał jako piesek. Kolb.

[Zeszczekanie, a, blm.] czynność cz. Zeszczekać.

† Zeszczekiwac, uje, iwał p. Zeszczknać.

† Zeszczekiwanie, a, blm., czynność cz. Zeszczekiwac.

Zeszczepiac, a, ał p. Zeszczepić.

Zeszczepianie, a, blm., czynność cz. Zeszczepiac.

Zeszczepić, i, il, nied. Zeszczepiac p. zeszczepić.

Zeszczepienie, a, blm., czynność cz. Zeszczepić.

Zeszczepienie, óca, lm. ócy ten, z którego zeszczepia ś. a. przeschczepia ś. skórę, limfę i t. p.

Zeszczknać, nie, nął, Zeszczknać, nied. Zeszczkiwać, † Zeszczkować, † Zeszczkiwać zeszczytać; szczeknuwszy zebrać, zerwać; zeskubać, uszczknać, uszczytać: Bób, aby ś. tym lepiej krzewił, trzeba jemu wierzeholki zeszczykować, gdy już na cztery palce od ziemi odrósł. Trzye. Kto chce gęsty chmiel mieć, trzeba pierwsze wierzeholki zeszczykować, aby ś. zasię puszczał a krzewił od korzenia. Trzye. Niż go zeszcznął, kwiat to był wdzięczny na on czas i drogi Tw. Pracowita pszczołka z różnych ogrodów zeszcziwca eo przebrańsze zioła na słodki swój budynek. Tw. Ten, co myślą nietkniętej kwiat Z.

Djanie, sprosny Orjon odebrał kazu psoty, leg

szy haniebnie panieńskimi groty. Książ. Przen.: Naśladowcy Pitagorasa nie wątpili, że dusze nasze ze wszystkiej myśli boskiej są zeszezknione. Bud. B. (= *zszepiane, zlepiione, zlane*).

Zeszczknić, a, btm., czynność cz. Zeszczknać. Zeszczknięty, Zeszczkniiony im. od Zeszczknać. Zeszczkniiony p. Zeszczknięty.

Zeszczupiać, a, ał p. Zeszczuplić. Zeszczupianie, a, btm., czynność cz. Zeszczupiać.

Zeszczupieć, eje, ał *stać s. szczupłym, szczuplejszym, stracić na tuszy, schudnąć*.

Zeszczuplenie, a, btm. 1. czynność cz. Zeszczupieć. 2. czynność cz. Zeszczuplić.

Zeszczuplić, i, il *zrobić szczupłym*. Zeszczutkować, uje, ował *zbić sztukami, pzyteczkami*: Godzien być zeszechutkowanym. L. Zeszczutkowanie, a, btm., czynność cz. Zeszczutkować.

Zeszczukiwać, uje, iwał p. Zeszczknać. Zeszczukiwanie, a, btm., czynność cz. Zeszczukiwać.

Zeszczyknać, nie, nął p. Zeszczknać. Zeszczykniecie, a, btm., p. Zeszczykniecie. Zeszczykniecie, a, btm., Zeszczykniecie czynność cz. Zeszczyknać.

† Zeszczykować, uje, ował p. Zeszczknać. † Zeszczykowanie, a, btm., czynność cz. Zeszczykować.

Zeszczypać, pie, pał p. Zeszczknać. Zeszczypanie, a, btm., czynność cz. Zeszczypać. Zeszczypać się, a s., ał p. Zeszczuć s. Zeszczypanie się, a s., btm., czynność cz. Zeszczypać s.

[Zeszedł] p. Zejść. [Zeszeredzenie, a, btm.] czynność cz. Zeszeredzić.

[Zeszeredzić, i, il] *ohmówić, oczernić*. Zeszkapieć, eje, ał (o koniu) *zejść na szkapę, stuc s. szkapę*: Ustrzęgszy żrzebećów, tedy bardziej kmiecyeh szkap, bo s. pasterz wymówi z tego, a stado zeszkapieje. Ek. Tęgi koń zeszkapiał w pokornego wywołkę. Weys. Przen.: Zestarzałem, zeszkapiałem, czy nie służą, dychawica męczy Krasz. Straciłeś na cyrkumferencji, zeszkapiałeś. Reym. (= *skapconiałeś, zmierzniałeś, znieośleźniałeś*).

Zeszkapienie, a, btm., czynność cz. Zeszkapieć. Zeszkaradnieć, eje, ał *szkaradnym zrobić s., zbrzydnać*.

Zeszkaradnienie, a, btm., czynność cz. Zeszkaradnieć.

Zeszkaradzenie, a, btm., czynność cz. Zeszkaradzić.

Zeszkaradzić, i, il *zrobić szkaradnym, oszkaradzić, zeszpecić, oszpecić, zbrzydzić, zbezczesić, splugować, sprofnować*: Bóg, zeszkaradzone dusze nasze upatrując... Bz. Zaboje m zgwalcieć, Z. co, *funestare ares humanis hostiis*. Kn. Z. co zaboje m. Troc. Zeszkaradził łoże małżeńskie. Troc. Z. igeę krwią przyjaciela swego. Troc. Chęć wynalezienia czegoś szkaradnego na te dwie przyjaciółki, aby je z innymi zeszkaradzonemi kobietami zrównało. Krasz.

Zeszkarlatnieć, eje, ał *stać s. szkarlatnym, szzerwienić s.*

Zeszkarlatnienie, a, btm., czynność cz. Zeszkarlatnieć.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

Zeszkić, uje, ował *co zdjąć szkic z czego; odrysować a. opowiedzieć, streścić w formie szkicu*.

zmurłych). Przy pogrzebnych zesłego króla ceremonjach pieczęci swoje kruszą. Bobrow. Osadzić miejsca po zesłych urzędnikach. Troc. Z. bezpotomnie. 2. *przeszły, miniony, ubiegły*: W zesłym miesiącu, roku. Troc (= w tymym). 3. † Z. *podeszły, stary, zgrzybiły, sędziwy*: Anna św. była zesła bardzo w latach. Białob. Wdowa ta już zesła w latach, ale świeża w nabożeństwie. Wuj. Widząc ojca w latach, zesłemu wolno substytuta podawać. Vol. Nie żeby małżeństwo w lata zesłym mniej należało. Zygr. Spokojnie aż do zesłej starości na swym małym Kulwiańskim udziale panował. Nies. (= do głębokiej, do późnej). Zacharjasz i Elżbieta już byli zesłych lat. Rej. Wieku tak zesłego. Prot. Pod Z. mój wiek, pod lata moje stare, już jedną nogą stoję w grobie, wiem, że z tym światem co godzina rozstać mi się przychodzi. Smotr. W zesł m jest wieku. Troc. Zesła ma lata. Troc. Starodub. Wyraz mowy potocznej, znaczący starucha wesołego. Darow. 4. † Z. *zgodziny, zniechęcony, niedołężny, zmierzowany, wycieńczony, wyczerpany, zgrzybiły, strupieszaly, wagiły*: Zdrowie zesła, które s. na włosku dierzży. Mąż. Oto styszysz, że Pan ulecił zesłego człowieka. Rej. Co to za dziw, że stary, Z. wstrzymał s. nie dotknął wszetecznicę? Górn. Co zesłego ożywił. Rej. Firmani mają mied konie godne, niezesła. Tarn. J. Pożrzyś zasię... jeśliże jest nędzniejsze, zesłjsze a niedalsze państwo... jako jest królestwo polskie? Rej. (= w większym upadku będące). To jest święte przyrodzenie tego miłościwego Pana ludzie zesła a upadłe podpomagać. Rej. Z. na czym = *podupadły, niedomagający, szwankujący*: Jagiello chciał Witoldowi koronę dobrowolnie spuścić, bacząc swój wiek stary, k temu na zdrowiu będąc Z. Biel M. Matjusz wolał z nami, niż z Turkiem walczyć, zwłaszcza że widział króla polskiego na skarbcech zesłego. Biel. M. (= *zabużalegu*). Nie będzie żadnego tak na rozumie zesłego, ażeby nie widział na oko, że s. sprzysiężono. Nagur. Z. na rozumie. Troc.

Zeszmelcować, uje, ował zdł.: Z. kafel = *przeplacić go przy wykalaniu*.

Zeszmelcowanie, a, blm., czynność cz. Zeszmelcować.

Zeszmelerować, uje, ował kosz, zebrał w szerokości szynę na szmelerze.

Zeszmelerowanie, a, blm., czynność cz. Zeszmelerować.

Zeszmulać, a, al p. Zaszmulać.

Zeszmulanie, a, blm., czynność cz. Zeszmulać.

Zesznurować, uje, ował, nied. Zesznurowywać *sznurując ściągając, związując; zasznurować*: Z. trzewik. Przen.: Z. usta (= *ściągając pretensjonalnie, wstydlivie*). Były tam i dewotki z zesznurowaniami ustami, wypuszczające nosem pobożne westchnienia. Bał. Panna Tekla silniej zesznurowała buzię i odśpiewała z podwójną energją. Sienk.

Zesznurowanie, a, blm., czynność cz. Zesznurować: Stulejka, czy Z. przedskórka nad zółdzą; czasami zaś podobne Z. przytrafia s. pod główką i nazywa s. załupką. Perz.

Zesznurowywać, uje, ywał p. Zesznurować.

Zesznurowywanie, a, blm., czynność cz. Zesznurowywać.

Izeszofować się, uje s., ował s. zgrzać s.: Czemuż tak zeszofowana? Prus.

Izeszofowanie się, a s., blm., czynność cz. Zeszofować s.

Zeszorować, uje, ował p. Zeszorować.
Zeszorowanie, a, blm., czynność cz. Zeszorować.

[Zeszpać, a, al] stoczyć, roztoczyć: Robakiby się zespały.

Zeszpakowacenie, a, blm., czynność cz. Zeszpakowacieć.

Zeszpakowacieć, eje, al stać s. szpakowatym, postować zlekka.

[Zeszpanie, a, blm.] czynność cz. Zeszpać.

Zeszpecenie, a, blm. I. czynność cz. Zeszpecieć.
2. szpetność, brzydota nabyta. St. wil.

Zeszpecieć, i, il zrobić szpetnym, oszpecieć, zbrzydzić, zeszkaradzić, oszkaradzić: Witeljus, zbytki a obżarstwem zeszarzony (*zeszpecony*), był zabit. Kosz. Od wszystkich odsądzony majątności. wyzuty z honorów, na dobrym imieniu zeszpecony, za dobrodziejstwo karę odnoszę. Bardz. Ospa go zeszpeciła. Zimno jej s. zrobiło na samę myśl, że Boleia mogła być zeszpeconą tą chorobą. Bał. **Zeszpetnieć, eje, al stać s. szpetnym, zbrzydnieć**: Po dwóch latach zeszpetniła. L.

Zeszpetnienie, a, blm., czynność cz. Zeszpetnieć.

Zeszplikować, uje, ował żart. skłuc: Szpada go zeszpikował.

Zeszplikowanie, a, blm., czynność cz. Zeszplikować.

[Zeszpocenie, a, blm.] czynność cz. Zeszpocieć.

[Zeszpocieć, eje, al] zesztynieć, zgrabić, skostnieć: Ręce zeszpociały.

× **Zeszpotawieć, i, il zrobić szpotawym = krzywonogim, skostawieć**: Z. trzewik. Mąż. = *wydeptać krzywcę, wkrzywić, wykostawieć*.

× **Zeszpotawienie, a, blm., czynność cz. Zeszpotawieć.**

Zeszprycować, uje, ował skropić, zwilżyć szprycowaniem.

Zeszprycowanie, a, blm., czynność cz. Zeszprycować.

× **Zeszramieć, i, il okryć szramami, poranić**: Zeszramionemu winę piętnadziestą zapłaci. Vol.

× **Zeszramienie, a, blm., czynność cz. Zeszramieć.**

Zeszronieć, eje, al, † Zeszronieć, † Zeszronieć *zamienić s. w szron, ściąć s. od mrozu* (mówiąc o parze w powietrzu).

Zeszronienie, a, blm., czynność cz. Zeszronieć.

Zeszrotować, uje, ował, Zeszrotować skrupić, zemieć na grubo: Oczyszcza z łuski zesztrotowaną kukurydzę.

Zeszrotowanie, a, blm., czynność cz. Zeszrotować.

Zeszrotować, uje, ował p. Zeszrotować.

Zesztkować, uje, ował, nied. Zesztkowywać *sztkując złączyć*: Z. dwa kawałki sukna, belki.

Zesztkowanie, a, blm., czynność cz. Zesztkować.

Zesztkowywać, uje, ywał p. Zesztkować.

Zesztkowywanie, a, blm., czynność cz. Zesztkowywać.

Zesztywniać, a, al p. Zesztywnić.

Zesztywniały który zesztyniał: Postanowił nekac ieu dopoty, dopóki broń nie wypadnie z ich rąk zesztyniałych. Sienk.

Zesztywnianie, a, blm., czynność cz. Zesztywniać.

Zesztywnić, i, il, nied. Zesztywniać *zrobić sztywnym*: Z. krochmalem gors koszuli. Przen., żart.: Okrutny upał rozmiękcza ich krochmal, zesztyniający stosunki towarzyskie w Europie. Sienk

Zesztywnieć, eje, ał *zrobić* ś, *sztynnym*, *stężyć*: Padł bez czucia i zesztywniał. Ręce zesztywniały od mrozu. (= *skostniały*, *zgrubiały*). Przen.: *zrobić* ś, *zimnym*, *nieprzystępnym*, *wymuszonym*: Zesztywniał, jak Anglik.

Zesztywnienie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zesztywnić**. 2. czynność cz. **Zesztywnieć**. 3. *sztynność*. 4. chir.: Z. stawu. (ankylosis) = *stężenie stawu zupełne* a. *zrost kości w stawie*, jako następstwo sprawy zapalnej w samym stawie i w tkankach go otaczających.

Zeszukać, a, ał *wszędzie obszukać*.

Zeszukanie, a, bfm., czynność cz. **Zeszukać**.

Zeszumować, uje, ował p. **Zszumować**.

Zeszumowanie, a, bfm., czynność cz. **Zeszumować**.

Zeszwabić, i, il pog. *zniemczyć*. Z. ś. *zniemczyć* ś. **Zeszwabienie**, a, bfm., czynność cz. **Zeszwabić**. **Zeszwabienie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zeszwabić** ś.

Zeszwagrzenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zeszwagrzyć** ś.

Zeszwagrzyć się, y ś., ył ś. *spowinowacić* ś. przez *szwagierstwo*.

Zeszwajsować, uje, ował, **Zeszwejsować** rzem.: Z. żelazo = *złączyć*, *spoić* przez *skucie na gorąco*, *zwarzyć*, *zglizować*.

Zeszwajsowanie, a, bfm., czynność cz. **Zeszwajsować**.

Zeszwejsować, uje, ował p. **Zeszwajsować**.

Zeszwejsowanie, a, bfm., czynność cz. **Zeszwejsować**.

[**Zeszwiektać**, a, ał] *zbrudzić*, *zwałać*, *wyświechtac*.

[**Zeszwiektanie**, a, bfm., czynność cz. **Zeszwiektać**.

Zeszycie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zeszyc**. 2. chir. *szew*, *nałożenie szwu* (sutura, raphia). Z. brzegów powiek (tarsorrhaphia). Z. podniebienia (uranorrhaphia). Z. podniebienia miękkiego i języzka (staphylorrhaphia). Z. warg sromowych a. sromnych (episiorrhaphia). Z. żołądka (gastrorrhaphia, szew żołądkowy). Z. pochwy (colporrhaphia). Z. pochwy i kroczca (colpoperineorrhaphia).

Zeszycik, u, lm. i p. **Zeszyc**, *kajecik*.

Zeszycie, uje, ył p. **Zszyc**.

Zeszycować, uje, ował *zestawić w pewnym szyku*, *szeregować*, *uszerzekać*.

Zeszycowanie, a, bfm., czynność cz. **Zeszycować**: Te osobistości nie dawały podstawy do zeszykowania właściwych stronnictw politycznych. Kal.

Zeszyc, u, lm. y *kilka arkuszy zeszytych*, *poszyt*, *kajet*, *seksstern*: Dzieło to wychodzi zeszytami a. w zeszytach. Uczeń robi zadanie w zeszycie. Wydobył z pliku papierów spory Z. Wil. Zdr. **Zeszycik**.

Zeszycwać, a, ał p. **Zszyc**.

Zeszycwanie, a, bfm., czynność cz. **Zeszycwać**.

[**Zeszcibiać**, a, ał] p. **Zeszcibić**.

[**Zeszcibianie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszcibiać**.

[**Zeszcibianie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Zeszcibiać** ś. *spodobność wzięcia* ś., *stosunek*, *obcowanie*, *przestawianie z kim*: Co wartować będzie dla ciebie Z. ś. z chłopami twojemi?

[**Zeszcibić**, i, il, nied. **Zeszcibiać**, **Zeszcibolić**] *zszyc* *ładajako*: (Miał) rękawiczkę z palcami wielokrotnie zeszcibianymi czarną nicią. Zer. [**Zeszcibić** ś.] = *zelnąć*, *spotkać* ś. z *jeim*, *natknąć* ś. na

niego: Wstydyło im było Z. ś. z panem oko w oko.

[**Zeszcibienie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszcibić**.

[**Zeszcibienie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Zeszcibić** ś.

[**Zeszcibolenie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszcibolić**.

[**Zeszcibolić**, i, il] p. **Zeszcibić**.

† **Zeszcicie**, a, lm. a p. **Zeszcicie**, *Rej*, *Ocz*.

Zeszcierać, a, ał p. 2. **Zeszcierać**.

Zeszcieranie, a, bfm., czynność cz. **Zeszcierać**.

Zeszcierać, a, ał p. 2. **Zeszcierać**.

Zeszcieranie, a, bfm., czynność cz. **Zeszcierać**.

× **Zeszkleć**, eje, ał p. **Zeszkleć**.

× **Zeszklenie**, a, bfm., czynność cz. **Zeszkleć**.

× **Zeszklenie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zeszkleć** ś.

× **Zeszklić** się, i ś., il ś. p. **Zeszkleć**.

[**Zeszlagać**, a, ał]: **Zeszlagać** go = *zmokł* na *deszczu*.

[**Zeszlaganie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszlagać**.

× **Zeszlamować**, uje, ował p. **Zeszlamować**.

× **Zeszlamowanie**, a, bfm., czynność cz. **Zeszlamować**.

[**Zeszlaknąć**, nie, nał] *zniebnić* na *słocie*.

[**Zeszlaknięcie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszlaknąć**.

Zeszlępić, i, il *osłępić*.

Zeszlępienie, a, bfm., czynność cz. **Zeszlępić**.

[**Zeszezenie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszeżyć**.

[**Zeszczę**, ezie, azł] p. **Zeszczę**.

[**Zeszczę**] *który zeszczył*, *zszczył*.

Zeszlimalenie, a, bfm., czynność cz. **Zeszlimalenie**.

Zeszlimalenie, y, ył *oszlimalenie* *zupełnie*. L.

Zeszlinit, i, il, **Zeszlinit** *zmoczyć*, *zwiększyć* ślinę, *oszlinit*, *poślinit* *zupełnie*.

Zeszlinitenie, a, bfm., czynność cz. **Zeszlinit**.

Zeszlizgiwać się, uje ś., iwał ś. p. **Zeszlizgnąć** ś.

Zeszlizgiwanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zeszlizgiwać** ś.

Zeszlizgnąć się, nie ś., nał ś. p. **Zeszlizgnąć** ś.

Zeszlizgnięcie się, a ś., czynność cz. **Zeszlizgnąć** ś.

Zeszliznąć się, nie ś., ał ś., **Zeszliznąć** ś., nied.

Zeszlizgiwać ś. *poślizgnąć* ś. *zemię* ś.; *ślizgając* ś. *zmacać* ś.; *oszliznąć*, *obsnąć* ś.: Noga mi ś. zeszliznęła z kamienia. Drzewo zeszlizgiwa ś. ze spadzistej góry. (= *ślizgając* ś. *spada*). To

wszystko, co mówiła mu o opinii ludzkiej, o potrzebie statku, o niestawie, zeszlizgiwało ś. po nim jak grot po pancerzu. Sienk. Węże, plamiste jaszczury... z nor zeszlizgnięte podskalnych do murów, na białe płyty wpełzły ciche. Wysp.

Zeszliznienie się, a ś., bfm., p. **Zeszliznić** ś.

Zeszliznięcie się, a ś., bfm., **Zeszliznienie** ś. czynność cz. **Zeszliznąć** ś.

Zeszlubić, i, il, [**Zeszlubować**] *złączyć*, *skojarzyć* ślubem: Nie rozślubi żadna siła, co myśl Zbawcy zeszlubiła. Krasin. Związał im ręce ksiondz, zeszlubował ik, zaprzysiąg. Tet.

Zeszlubienie, a, bfm., czynność cz. **Zeszlubić**.

[**Zeszlubować**, uje, ował] p. **Zeszlubić**.

[**Zeszlubowanie**, a, bfm.] czynność cz. **Zeszlubować**.

Zeszluzić się, i ś., il ś. *zmienić* ś. w *śluz*, *pokryć* ś. *śluzem*: Pożółkł i spodłak śnieg na drodze, zeszluził ś., pobrudził i zdeptał. Matl.

[**Zeszluzenie się**, a ś., bfm.] czynność cz. **Zeszluzić** ś.

× **Zeszłupić**, i, il p. **Zeszłupić**.

× **Zeszłupienie**, a, bfm., czynność cz. **Zeszłupić**.

Zeszmiać się, eje ś., ał ś. *uszmiać* ś. L.

Ześmianie się, a s., btm., czynność cz. Ześmiać s.

[Ześmiardnąć, dnie, dnąć a. dt, Ześmiargnąć] *prześmiardnąć, zepsuć s.*

[Ześmiardnięcie, a, btm., czynność cz. Ześmiardnąć.

[Ześmiargnięcie, a, btm.] czynność cz. Ześmiargnąć.

× Ześmiedzenie, a, btm. 1. czynność cz. Ześmiedzić. 2. czynność cz. Ześmiedzieć.

× Ześmiedzić, i, il p. Ześmiedzić.

× Ześmiedzieć, eje, ał p. Ześmiedzieć.

[Ześmielenie się, a s., btm.] czynność cz. Ześmielić s.

[Ześmielić się, i s., il s.] *nabrać śmiałości, złożyć s. na śmiałość*: Ześmieliłem s., wstając z ziemi powiadam... Dyg.

Ześniad, u, btm., p. Zaśniad.

[Ześniadać, a, ał] *zjeść śniadanie; zjeść na śniadanie*: Nazajutrz zrana ześniadali, co mogli. Ork. Musisz co ześniadać, a potym przewdziać s. Ork.

[Ześniadanie, a, btm.] czynność cz. Ześniadać.

† Ześniaty p. Zsiniaty.

[Ześniecić się, i s., il s., Zśniecić s.] *zarazić s. śniecią, stać s. śniecistym*: Tak s. pszenica wyrodzi, tak s. zśnieci, że bardzo rzadka w kąkolu Pot.

† Ześnieć, eje, ał p. Zsinić.

[Ześnieć, eje, ał] *zblednąć*: Ześniat jak trup.

Ześniedzenie, a, btm. 1. a. × Ześmiedzenie czynność cz. Ześniedzić. 2. czynność cz. Ześniedzieć.

Ześniedziały, Zśniedziały, † Smedziały *który ześniedział*: Co tu robisz, zśniedziały od wstydu mitrązka? Zółyto do czerwonego rzekł kruszacz pieniązka. L. Nie chceś od was więcej ani złota, ani srebra smledziatego. Bz

Ześniedzić, i, il, × Ześmiedzić *uczynić śniadym*. L.

Ześniedzieć, eje, ał, × Ześmiedzieć, Zśniedzieć, † Ześnieć, † Smedzieć *zająć świdzią, zaśmiedzić zupełnie, stracić kolor, śniadym s. stać, splowić, spelznąć*: Aż ześniecie w pośrodku ich, będziecie jak pióra gołębicę posrebrzanej. Leop. (choć cięższe leżeć musieli między kotły, przecię będziecie jako gołębicę mająca pióra posrebrzone. B. G.)

Ześnieżenie, a, btm., czynność cz. Ześnieżyć.

Ześnież, ó, y, yl p. Zaśnieżyć.

[Ze śpasu] *z żartu, żartem*.

† Ześpiewać, a, ał *odśpiewać, wyśpiewać, wykonać co śpiewając*. L. Ześpiewała cząstkę pierwszą—Józek śpi... Ześpiewała drugą... Józek śpi. Ork. [Z. s.] *zmęczyć s., zmordować s., śpiewaniem*.

† Ześpiewanie, a, btm., czynność cz. Ześpiewać.

[Ześpiewanie się, a s., btm.] czynność cz. Ześpiewać s.

Z-średniojęzykowieć, i, il gram. *zmiękczyć, spatalizować*.

Ześredniojęzykowiecie, a, btm., czynność cz. Ześredniojęzykowieć. BdC.

Ześrodkować, uje, ował, nied. Ześrodkowywać *zabrać w jeden punkt, ściągnąć do punktu środkowego, zestrzelić, skupić, zogniskować, scentralizować, skoncentrować*: Wychowanie ześrodkowane było na poznanie języków klasycznych (= zredukowane). Ześrodkowała uczucie wyłączenie w synu. Rzew. Pragnienie miłości jeszcze nie ześrodkowane na jakiś wyraźny przedmiot. Jez. Z. s. *zabrać s. w jeden punkt, ścię-*

rować s. doń, zestrzelić s., skupić s., zogniskować s., skoncentrować s.: Wszystko s. kupi, zrasta, ześrodkowują. Krasin. W nim (w mieście) ześrodkowują s. wszelka rzecz publiczna, wszelki ruch i handel całego powiatu. Kaczk.

Ześrodkowanie, a, btm., czynność cz. Ześrodkować.

Ześrodkowanie się, a s., btm., czynność cz. Ześrodkować s.

Ześrodkowość, i, btm. *koncentryczność*. L.

Ześrodkowywać, a a. uje, ywał i Z. s. p. Ześrodkować.

Ześrodkowywanie, a, btm., czynność cz. Ześrodkowywać

Ześrodkowywanie się, a s., btm., czynność cz. Ześrodkowywać s.

Ześrótować, uje, ował *myśl. zestrzelać, podziurawić śrócinami*: Z. zająca.

Ześrótowanie, a, btm., czynność cz. Ześrótować.

Ześrubować, uje, ował, nied. Ześrubowywać *ścisnąć, zewrzeć, ściągnąć śrubą, śrubami*.

Ześrubowanie, a, btm., czynność cz. Ześrubować.

Ześrubowywać, uje, ywał p. Ześrubować.

Ześrubowywanie, a, btm., czynność cz. Ześrubowywać.

† Ześrzenieć, eje, ał p. Zesrzenieć.

† Ześrzeniecie, a, btm., czynność cz. Ześrzenieć.

† Ześrzoniec, eje, ał p. Zesrzoniec.

† Ześrzonienie, a, btm., czynność cz. Ześrzonienie.

[Zeświadozać, a, ał] p. Podświadczać.

[Zeświadczenie, a, btm.] czynność cz. Zeświadczać.

Ześwidrować, uje, ował *świdrowaniem zdziurawić, podziurawić*.

Ześwidrowanie, a, btm., czynność cz. Ześwidrować.

[Zeświecenie się, a s., btm.] czynność cz. Zeświecić s.

[Zeświecić się, i s., il s.] *świecić spalić s.*: Świećka się ześwieciła.

Ześwieczcieć, eje, ał *zmienić s. na świecki, na światowy*.

Ześwieczczenie, a, btm. 1. czynność cz. Ześwieczcieć: Widočný tu wpływ Reja, a może i protestantyzmu, który, jako reakcja przeciw ześwieczczeniu i spoganszczeniu, starożytności klasycznej mało dowierzał. Brk. 2. czynność cz. Ześwieczczyć.

Ześwieczczyć, y, yl *zrobić świeckim*.

× Zeświątnąć, tnie, tnął, tnęła a. tła *stać s. świętym, przybrać postać świętego*: Możem zeświątnęła tą koroną zboża. Słow.

× Zeświątnięcie, a, btm., czynność cz. Zeświątnąć.

Ześwinić, i, il *zwałć, zbrukać, splugawić, spaskudzić*.

Ześwinienie, a, btm., czynność cz. Ześwinić.

[Ześwisnąć, nie, nął] *zsunąć s., ześlizgnąć s.*

Ześwistać, szcze, stał, nied. Ześwistywać *zwać, zwołać świstaniem*: Las, do którego zapomocą przynęty zwabia s. zwierzyń, ześwistuje s. gończe psy i zawiadamia myślących. Prus.

Ześwistanie, a, btm., czynność cz. Ześwistać.

Ześwistywać, uje, ywał p. Ześwistać.

Ześwistywanie, a, btm., czynność cz. Ześwistywać.

[Zeświśnięcie, a, btm.] czynność cz. Ześwisnąć.

Zetacyzm, u, btm. *sposób czytania po grecku, w którym litera ζ czyta s. jako "z" (a nie jako*

„dz“): Uwaga lingwisty rozprasza ś. na dziedziń rozległe języków i nauk, obojętne dla niego same przez ś., ześrodkowuje ś. na zjawiskach jednorodnych, zajmujących go (np. „zetacyzmie“). App.

[Zetchnąć, nie, nął] westchnąć serdecznie.

[Zetchnięcie, a, bīm.] czynność cz. Zetchnąć.

Zetkać, tka a. †toze, tkal i. zrobić sposobem tkackim, zesnować po tkacku, utkać. L. Dać tka-
czom snować, a potem, gdy tkacz zeteze... Ek.
2. i Z. ś. p. Zetknać.

Zetkanie, a, bīm., czynność cz. Zetkać.

Zetkanie się, a ś., bīm., niek. Zetkanie czyn-
ność cz. Zetkać ś.: Z. ś. z kim, potkanie. Kn.
(= spotkanie ś.). Na zetkaniu ś., spotykając ś.
z ludźmi, do każdego miłym ś. udać umie. Petr.
Obyczaj był zawzdy między ludźmi zachowany,
iż w zetkaniu a. też nawiedzeniu jeden dru-
giego społecznie pozdrawiali. Żarn. Z., potycz-
ka, bitwa, akcja. Kn.

Zetknąć, tknie, tknąć, tknęła a. tkła, {Styknać},
† Zetkać, † Styczyć, nied. Stykać zbliżyć do siebie,
aby jedno drugiego uotknęło, przytknąć, przyłożyć,
przysadzić: Z. psa z kołem nosami. Z. ś. zbli-
żyć ś. aż do dotknięcia ś., złączenia ś.: Na lewej
stronie śledziona przy niższym ujściu żołądko-
wym leży, a zetkło ś. z nim jelito, które zowią
puste. L. Pociągi zetknęły ś. (= zderzyły ś., wpa-
ły na siebie). Góry stykają ś. podstawami
(= schodzą ś.). Przen.: Styka ś. z najwyższemi
ferami (= ma z niemi styczność, stosunek, aciera
ś. o nie, żyje z niemi). 2. z kim = spotkać ś., zdy-
bać ś., zejść ś.; natknąć ś. na niego: Gdy Pana
szukać będziesz, wnet On ś. zetka z tobą. Wuj.
Fajus, gdy ś. z ojcem swoim na ulicy zetkał,
nie chciał mu z drogi zstąpić. Dambr. Gdy ś.
pająk przechadzał, zetkał ś. z nim pedagra.
Jabl. Dopiero za wioską zetknęli ś. i, pozdro-
wiwszy, wyszli na puste pole. Krasz. [Zetkał ś.
z jakimś rybakiem]. 3. Z. ś. z kim po nie-
przyjacielsku = zderzyć ś., zetrzeć ś., spotkać ś.;
uderzyć na ś.

Zetknięcie, a, lm. a l. czynność cz. Zetknąć:
Z. elektryczne = kontakt, połączenie końców dwu
przewodników, dwu drutów zwalaszca, dla zamknię-
cia prądu elektrycznego. Elektryczność wzbud-
zona przez Z. 2. p. Zetknięcie ś.

Zetknięcie się, a ś., bīm., niek. Zetknięcie l.
czynność cz. Zetknąć ś.: Z. ś. dwóch ciał. (= kon-
takt). Punkt zetknięcia dwóch linii. Im bliżej
leży punkta zetknięcia, contactus, jakiego łuku
krzywego z styczną, tym mniejszy jest kąt mię-
dzy stycznymi. Hube. 2. przen. z kim = stosunek,
styczność, kontakt: Zetknięcia ś. moje z potur-
czonemi tubyleami były zbyt pobieżne i krótkie.
Spas.

[Zetlalek, lka, lm. lki] człowiek chorowity, chu-
chrak, zdechłak.

Zetlały który zetlał: Porozrywał i poszarpał
oponę celnur, jakby zetlała ze starości szatę.
Sienk.

Zetleć, zetleje a. †zetle, zetlał, Zetlić ś. p.
Stleć: Róża jedłak nie zetliła ś. na nierozsypu-
jący ś. popiół. Mie. Przen.: Którzy wszystko dla
prywat zarzucą w pomietle, a ona instruksyja
wyleśni kędy zetle. Pot. (= zniszczeje, rozsypie ś.
w proch, zbutwieje, zniknie, spopieleje, zostanie straw-
iona). Ciało już w trumnie zetlało. Powiedz
tej Mocy, która sere nie słyszy, że tak ś. zetli,
jak serce w popiele. Mie

Zetlenie, a, bīm., czynność cz. Zetleć.

Zetlić się, i ś., il ś. p. Zetleć.

[Zetnuć, nie, nuł] p. Ściać.

Zetowy przym. od Zet. Rzem.: Żelazo zetowe,
zetówka = żelazo w postaci litery Z.

Zetówka, i, lm. i rzem. p. Zetowy

† Zetrwać, a, al i. trwając wyrzynać; przetrwać,
wytrwać, wybyć. Wen. Przeor ma Z. rok cały na
urzędzie. Bz. Kilka lat aby tam zetrwał, po-
trzeba. Glicz. Przyjaciół, towarzyszy stołu, nie
zetrwa w dzień potrzeby; przyjaciel, jeśli ze-
trwa z tobą stale, będzie tobie jako równiennik.
Leop. (= dochowa ci przyjaźni, będzie ci wiernym,
nie odstąpi cię). Jeśli zwyciężeni utrapieniem
ustaną i tył podadzą, szkodę wezmą, bo wniwecz
robota ich pójdzie; ale kto zetrwa w ogniu prze-
śladowania, zbawion będzie. Baz. Chrześcijanie
na rozmyślniu rzeczy świętych z matuchną
pracą ledwie krótki czas Z. mogą. Żarn. Do-
mowe śliwki krajiny żądają mierniej, wszakoż
i w zimnej zetrwają. Trzve. (= utrzymają ś.). 2.
zaczekać, zatrzymać ś., zostać, pobyć, poczekać.
Błaż. Na prośbę marszałkową żaden ustąpić
nie chciał: zdało ś. jednemu, aby zetrwali do ju-
tra, gdyż już wieczór był. Biel. J. Prosił, aby ś.
jeszcze nie rozjeżdżali a do poniedziałku zetrwali.
Biel. J. Zetrwajcie tu, a czujcie ze mną. Wuj.
Zetrwaj tu dziś, a jutro cię odprawię. Bud. (zo-
stańże tu jeszcze dziś. B. G.). Prosił, aby tylko
do północy zetrwali, a on już z niemi miał wsiad-
ać. Papr. Z. tam musiał kilka dni. Groie (= za-
bawić). W Mantui około dwóch miesięcy ze-
trwał, tym czasem w kolegjum przemieszkął.
Wys. (= zamieszkał). Jezus nie zetrwałby był
na weselu, gdyby tam były jakie zbytki i wsze-
teczeństwa. Białob. Rzecz: zetrwaj tu, najmil-
szy, troszkę. Wys. Rzecz ubogiemu, aby ze-
trwał, aż s. wróci do domu. Wys. Potym, tro-
chę zetrwawszy, rzecze do niego. Bud. B. (= za-
stawniwszy ś.).

† Zetrwanie, a, bīm., czynność cz. Zetrwać:
Racz mi dać w dobrym Z. Pn.

† Zetrowienie się, a ś., bīm., czynność cz. Ze-
trwożyć ś.

† Zetrowożyć, y, ył i †Z. ś. p. Strwożyć ś.:
Gdy niemi poezął wiatr kołysać, zetrowożyli ś.
na onej wodzio. Rej.

[Zetrzącać, a, al] strząsać.

[Zetrząchanie, a, bīm.] czynność cz. Zetrzącać.
Zetrzeć, zetrze, starł, [Starć], nied. Ścierać
l. co z czego = tarcie usunąć; szczyścić: Z. ze
stołu. Nie starleś dobrze krety. Troc. (= nie zna
zaleś). Magdalena Mu nogi maścią naciera,
łzami kropi, włosami ściera. Groch. Z. kurz. Co
lekko przychodzi, ngdy nie szacują, mło wspo-
mnieć pot przeszły. starle tzy smakują. Zabł.
Z. plamę. (= trąc wymabić). Zetrzyj z twarzy
pot. (= trąc zbierz). Ośrodkę zemły z miodem
zaczynie, tym twarz zmacza, ściera wszelkie
plamy. Syr. Przen.: Kot, patrząc na mysz, osko-
minę ściera. Czahr. (= obliżuje ś., śliwkę lęka). 2.
wytrzeć. obetrzeć do sucha, do czysta: Zetrzyj stół.
Troc. Chustką sobie zetrzyj twarz z potu. Troc.
Z. ławę ścierką. 3. tarcie zgładzić, zedrzeć,
zilyzować; wytrzeć, obetrzeć: Starłem sobie nogę,
bo mię but uwierał (= okaleczyłem przez starcie,
obtarłem). Starł koniowi kark chomątem. (= ob-
tarł, okaleczył; osednił, odsednił go). Tryby koła
starle. (= scheltane). Pilnik już starły. Zęby
konia starle. Przen.: Nędzni szli o kiju cudze
progi ścierać. Książ. (= paciierać). Przen.: zglu-
zować, zatrzeć, strawić, zgładzić, zniszczyć: Wszyst-

ko czas zetrze, i z wieki zaginie, co chwala głosi i co stawia słynie. Lubom. Zazdrością starte jego zasługi. Troc. Lata swe na naukach starli. L. 4. w proch, na proch = utrzed, sproszkować. Z. bulkę, imbir, chrzan. Na proch starty. Troc. Starty, utarty, utłuczony drobno. Kn. Ścierać eo w proch. Kn. Przen.: znieść, zbić, zmaździć, skrusic, zmasakrować, znieść z oblicza ziemi, zgnieść, zgruchotać: Zetrzyj niepobożnego, zetrzyj w proch, Panie. Kochan. Z., zgnieść, zgruchotać. Kn. Mogę cię Z., jak pył nikczemny. L. Ja starłbym go na proch, jak motyla. L. Nędzni, lękacie ś., aby kiedy Pan nie powstał na nogi swoje a nie starł was, jako dziedzika między palcy swemi. Rej. Gdy i kamień czas kruszy, i plug kuty z stali czas zetrze; samych rymów eios śmierci nie zwali. Hul. Człowiek wychodzi jako kwiat, i bywa start, i nieka jako cień. Wuj. Wtym go w czło uderzył i starł. Opal. Pan był zranion dla nieprawości naszych, był start dla grzechów naszych. Wuj. Dwojakim startem, t. j. dwojaką plagą zetrze je Pan. Wuj. Jam go start i przywiódł do zguby. K. G. Synowie jego będą starci ubóstwem. Wuj. (będać ś. korzyć ubogim. B. G.). Ja, on niagdy bęgać, nagle starty jestem. Wuj. (potarł mię. B. G. Chrystus niezwyęcioną śmierć starł. Groch. Mokra śmierć wodze wojska faraonskiego starła czerwonemi wirami. Groch. (= pochłonęła). Niezadługo ten lud zetrzemy, a już nie będzim mieć przeszko. Leon. Oboje wojska mniejsze i więtsze małą naprawdę ręką pogromi i starł. Birk. Starła szatana w potyczce wszyskwładna siła i trzasnąwszy piorunem, na głowę straciła z nadwiotrznego stropu w zgubę niezbrozoną. Przyb. Sobieski start najstrasliwszego Polski nieprzyjaciela. Świt. Epirenso wie Turków prawie starti i poraził. Baz. Start nieprzyjaciela, wojsko. Troc. Harde Krzyżaki tak start jednym bojem. Kochan. Bóg pokoju niechaj zetrze szatana pod nogami waszemi. Wuj. Oto starci są nieprzyjaciele nasi. Wuj. A Filipa i Perse, króla cetejskiego, starti na wojnie. Wuj. Oto czas jest wspólnemi siłami grozący. Rzym Z. Lel. Odwłoka Fabjusza, naturczywość Marcella Z. Annibala nie mogły. Lel. Start nieprzyjaciół, przyjaciół podźwignął. Od. Tu i owdzie jakiego hultaja fortelem start. Sienk. 5. trąc zrzucić co do jednego, popilnować wszystko: Z. drwa. 6. trąc zetknąć, zewrzeć, ścisnąć: Ściera drewno z drewnem, aby ognia naniecił. Troc. Z. ś. l. zostać startym, ulec starciu, zużyć ś., zedrzeć ś. przez tarcie, zatrzcć ś.: Jeszcze ś. smutne z oczu by nie starty, oto ś. znowu już drugie otwarły. Groch. Przekładaj owoc liściem, aby ś. nie start. Troc. (= aby nie zmatował). Zęby, pilnik, napis starty ś. Moneta, medal starty. (= gładki, na którym ś. stempel start, wytarty). Napis start ś. (= zatarł ś.). Przen.: utarszy ś. zobjętnieć, stracić na koczności, spowszednieć, zblaknąć, zwieterzać: Jak wiele wyborych dowcipów przy usilnej pracy, chodząc około rzeczy nieużytecznych, nieużytecznie ś. starto, trudno wyliczyć Pilch. Najwyborniejsze dowcipy, zaprzatnione owemi wykrynemii subtelnościami, nikczemnie ś. starty. Pilch. Charaktery tak starte, indywiduałności niewybitne w społeczeństwie naszym. Krasz. (= zużyte, banalne, tuzinkowe, stereotypowe). Istota tak starta i zawiedła, że nawet dziwaetwem żadnym nie mógł wzbudzić ciekawości. Krasz. (= niewyraźna). Przen.: Chwila wesela starta ś. zupełnie z pamięci. Krasz. (= wy-

padła, wyszła, wywiezła, uleciała z głowy; zatarła ś. w pamięci) I ta święta, o którą moc szatańska ś. starta, drgnęła w grobie. Uj. (= stępiła ś., zatała ś., rozbiła ś.). 2. zetrzcć siebie, wytrzcć ś., natrzecć ś., wyszorować ś.: Ścierać ś. ścierką grubą. Kn. Ścierać ś. chustką. Troc. 3. zetknąćszy ś. otrzcć ś. o siebie, ztrzcć ś., stuknąć o siebie, wpaść na siebie: Pociągi starty ś. z sobą. Przeciwnicy starti ś. z sobą. (= natarli na siebie). Ścierać ś. z kim ręką, orężem, potykam ś. z nieprzyjacielem. Kn. Ledwo ś. z naszymi jego wojska starty, nie wydzierzały stosu, ani ś. oparły. Groch. Start ś. ze mną ręką, orężem. Troc. Tym czasem trwała walka, grzmi wrzaskiem powietrze, wtedy ś. Teucer między z śniałym Imbrem zetrze. Dm. Uderzył Krzywousty naprzód na ruskie wojska, starty ś. i śięły ogromnie obiedwie stronie. Stryjk. Wódz wojska czuje kołatanie w sobie serea, nim ś. dwa wojska ku sobie zbliży i mężnie zetrą. L. Start ś. zetrę z bykiem, niechaj mię okrutnemi uderza rogami. Bardz. Tu ś. ścierały wojska. Nar. (= walczyły). Tak ś. obadwa wojska razem starty. Kras. Już wojna, już ś. ścierają. Książ. Przen.: Ścierać ś. słownie = sprzczać ś., walczyć, przezwycięzać ś., przekonywać ś., kłócić ś., śięć ś.: Ścierać ś. z kim słowy, rozpieram ś. z kim, przegadywam ś. Kn. Zetrzyj ś. z kim słowy. Troc. Stany ś. z sobą, niedawnych czasów ścierały o ster Rzplitej. Gór. Bazyli W. z arjany ś. ścierał a wiary katolickiej bronił. Skar. Faryzenszowie mieli jakaś wrodzoną waśń przeciwko Panu i często ś. z Nim ścierałi. Damb. Wnet niewola z wolnością zetrą ś. w powarze. Przyb. 4. współzawodniczyć, wyścigać ś., współubiegać ś., rywalizować, emulować: Tymś mi serea dodał, że ś. rymy swemi ważył Z. z poety co znakomitszemi. Kochan. Lepiej było rozpuścić płocze te karty po wietrze, niż piórem Z. z piórem potężniejszym. Mias. Pasterskie fletnie przy nim ś. ścierały, a dźwięk uczonej gaje odbierały. Mias.

[Zetrztać się, a ś., al ś.] sfajdłać ś., spaskudzić ś., zęrać ś.

[Zetrzwanie się, a ś., blm] czynność cz. Zetrztać ś.

× Zetrzyciel, a, lm. e ten, co ściera: Mesjasz miał być zetrzycielem szatana. Białob.

× Zetrzycielka, i, lm. i forma ż. od Zetrzyciel. L.

Zeuglodon, a, lm. y zwierzę ssące wielorybowe skamieniałe, długości przeszło 100 stóp, w utworach trzeciorzędowych. Łab.

Zeuksyt, u, lm. y min. mineral z gromady sytykoidów, z grupy granatu, odmiana termalini.

Zeuneryt, u, lm. y min. mineral z gromady spinelowców, z rzędu arsenjanów, Cu (UO₂)₂ As₂ O₈ + 8 H₂ O.

Zeuropeizować, uje, owal, Zeuropejczyk przebrać na europejski, uczynić europejskim: Z. Warszawę, budynek, gust wschodni. Z. pożar wojenny. Mamy do czynienia z bizantyzmem trzęwym i mocno zeuropeizowanym. Spas. Niemiecki ustrój polityczny musi być zeuropeizowany na wzór angielskiego i francuskiego. Knt. I rzekł: Rosję zeuropejczy mogą. Mick.

Zeuropeizowanie, a, blm., czynność cz. Zeuropeizować.

Zeuropejceństwo, a, blm., czynność cz. Zeuropejczyć.

Zeuropejczyk, y, ył p. Zeuropeizować.

Zew, zwu, lm. zwy wezwanie, wzywianie, wołanie: Idzie ku mnie jakby wiatru marcowego dmący Z. Kasp. Dies irae! dies illa! świat ś kruszy na twój Z. Kasp. Spiew stawał ś. elegijny, słabnął w Z. skargi. Za ścianą skrzy-piec Z., struny ś. tęsknie żalą. Mir.

Zewalutować, uje, ował wyównić pod względem wartości, ceny: Drogą rewindykacji i substytucji zewalutował kurs waluty zagranicznej na rynkach zamiejscowych. Kraus.

Zewalutowanie, a, blm., czynność cz. Zewalutować.

[Zewiać, a, ał] p. Ziewnąć.

[Zewianie, a, blm.] czynność cz. Zewiać.

Zewlec, cze, kl i Z. ś. p. Zwlec.

Zewleczenie, a, blm., czynność cz. Zewlec.

Zewleczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zewlec ś.

[Zewlekać, a, ał i Z. ś] p. Zwlec.

[Zewlekanie, a, blm.] czynność cz. Zewlekać.

[Zewlekanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zewlekać ś.

× Zewlacząć, a, ał i × Z. ś. p. Zwlec.

× Zewlaczanie, a, blm., czynność cz. Zewlacząć.

× Zewlaczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zewlacząć ś.

× Zewłok, u, lm. i p. Zwłoki.

× Zewłoka, i, lm. i l. p. Zwłoka. 2. p. Zwłok.

3. × Z. rozebranie ś. z obleczenia, zdjęcie odzienia. Sl. wil.

× Zewłoczenie, a, blm., czynność cz. Zewłoczyć.

× Zewłoczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zewłoczyć ś.

× Zewłoczyć, y, ył i × Z. ś. p. Zwlec.

[Zewnąć, [Zewnąć] przys. i (Z. czego) przyi. l. od środka ku wierzchowi, ku powierzchni, ku granicom czego, poza co, poza obręb czego, za co, przed co: Z., ab intus, de intus; oppositum z dworu, forinsecus, extrinsecus. Kn. Wyszedł Z. domu. Troc. (= przed dom). Z. wynikają złe myśli. Farn. Będą ś. radować tak wnątrz, patrząc na święte oblicze bóstwa Twego, i Z., patrząc na uwielbione człowieczeństwo. Wr. 2. za obrębem czego, poza czyn, poza granicami czego; zewnętrznie, od wierzchu, po wierzchu, ze strony zewnętrznej: Z. państwa. Wymarować smółka Z. i wewnątrz. Z. drzwi (= z dworu, od dworu, od ulicy). Należli osłe uwiązane Z. u drzwi. Sekl. Z. i wewnątrz kościoła Troc. Przen.: pomierzchnownie, z pozoru, na pozór, pozornie: Na Z. są cudni, a w sercu drapięstwa pełni. Baz. 3. (rzeczownikowo) strona zewnętrzna, zewnętrze, wierzch; świat zewnętrzny, zagranica, okolica poza obrębem danego miejsca: Gdy ręka jest do wewnątrz obrócona, nakręcają ją do Z. ciągnąc sprychową kość około łokciowej obróconą nazad. Krup. Brać lekarstwo na Z. (= nie przez żołądek). Przybyło to z Z. (= z zagranicy, skądinąd). O chęci Porty do czynnej akcji wątpi wolno dopóty, dopóki z Z. nie ustąpi inicjatywa. Impuls z Z. 4. wiośl. od brzeżu rzeki.

Zewnątrzmaciczny pol. (extrauterinus): Cięża zewnątrzmaciczna, cięża pozamaciowa (graviditas ectopica) = cięża nieprawidłowa, w której płód nie rozwija ś. w macicy, lecz w jajnikach, w jajowodach lub w jamie brzusznej.

Zewnątrzołonowy patol. (extrameningealis): Kiwiak Z. (haematoma extrameningeale).

Zewnątrzosierdny, Zewnątrzosierdziowy anat. (extrapericardialis) znajdujący ś. zewnątrz osier-

dzia: Tarcie zewnątrzosierdne = szmer, zależący od tarcia ś. złączów włókniwkowych na zewnętrznej powierzchni osierdzia o opłucną podczas ruchów serca.

Zewnątrzosierdziowy p. Zewnątrzosierdny.

Zewnątrzostrzewny p. Zewnątrzostrzewny.

Zewnątrzostrzewny, Zewnątrzostrzewowy, Zotrzewny (retroperitonealis, extraperitonealis) będący na zewnątrz otrzewnej: Ciężcie cesarskie zewnątrzostrzewne a. poza otrzewne = zewnątrzostrzewne przecinanie szyjki macicy ciężarnej celem wyrażania tą drogą płodu.

Zewnątrzołobkowy anat. (extracapsularis) znajdujący ś. zewnątrz torbki.

Zewnętrze, a, lm. a l. strona zewnętrzna: Czara wyobrażała Z. kaplicy. Mie. 2. a. **Zewnętrznosc** przen. *powierzchniowosc, pozor; płaszczyk, osłona, pokrywka, maska:* Pod zewnętrzem płochym skrywał ambicję. Nieraz już zewnętrznosc uderza.

[Zewnętrznianka, i, lm. i hist. (tunica externa v. adventitia) błona zewnętrzna śiany tętnicy, lodziedza przydana, I przydanka. Krs.

Zewnętrznie przys. od Zewnętrzy, zewnętrz: Żyją tak gwałtownie Z., by nie myśleć wewnątrz.

Zewnętrznosc, i, blm., rz. od Zewnętrzy;

Zewnętrze L. Z. jego odpowiadała głosowi opinji. Bał. Z. martwa, kiedy dusza jej nie grzeje. Garczyn. Komnaty zamkowe jego pomysłem zdobione, wreszcie cała Z. dworu i tego, co ś. nazywać zwykło lepszym towarzystwem, nosiły wyraźne znamiona francuszczyzny. Gom.

Zewnętrzny, × Zawnętrzny l. tyżący ś. z wnetrza, znajdujący ś. zewnątrz, pomierzchniony:

Uważam śliczność i okrasę twoją nie tak dalece zwi-rzechowną, jako zewnętrzną duchowną. Bz. Niezbożni wyrzuceni będą w ciemność najzewnętrzniejszą. Sekl. Pokuta, pokazanie żalu wewnętrznego zewnętrznym znakiem. Karnk. Strona, ceeha zewnętrzna. Widok Z. Łuk sklepionia Z. (= wypukły). Świat Z. (= otaczający nas, obiektywny, zmysłowy). Lekarstwo zewnętrzne. Jezioro zewnętrzne, p. Jezoro. Objawy zewnętrzne. 2. *zagraniczny, obokrajowy:* Pożyteczka zewnętrzna. Nieprzyjacieli, handel Z. Ministerjum spraw zewnętrznych. 3. anat.: Powierzchnia zewnętrzna czaszki (exocranium) Zewnętrzna ciecz błęd-nika (perilympha). Przewód słuchowy Z. (meatus acusticus externus). Ucho zewnętrzne (auris externus). × Myszka zewnętrzna szeregok-językowa a. × myszka szeroka lub zewnętrzna kości językowej, × muskuł szeregok gnykowy (musculus myohyoideus) = *mięsień gnykowosłuchowowy*. × Muskuł przegubu Z. (musculus selesus v. gastrocnemius internus) = *głowa głęboka mięśnia trójgłowego łydki, czyli mięsień płaszczkowaty a. łydkowy spodu*. × Muskuł ramieniowy Z. (musculus triceps brachii) = *mięsień trójgłowy ramienia*. Mięsień międzyżebrowy Z. (musculus intercostalis externus). Mięsień skośny brzoucha Z. (musculus obliquus abdominis externus). Mięsień skrzydłowy Z. (musculus pterygoideus externus). Mięsień tarczowonolekowy Z. (musculus thyreoarytaenoides externus). † Muskuł prosty Z. galki oka, p. Gniewny. Tętnica nasienna zewnętrzna (arteria spermatica externa); Tętnica szyjna zewnętrzna (arteria carotis externa); Tętnica biodrowa zewnętrzna (arteria iliaca externa). Tętnica szeregokowa zewnętrzn^a (arteria maxillaris externa). Żyła szyjna zewnętrzn^a (vena jugularis externa). Żyły rdzeniowe zewnętrzne (venae spinales externae) Żyła kręgową zewnętrzną (vena salyvatella) = *żyła odłokciowa*.

śródręczna (vena metacarpea dorsalis). Nerve szyjny Z. (nervus caroticus externus). Nerve nasienny Z. (nervus spermaticus externus). Nerve skrzydłowy Z. (nervus pterygoideus externus). × Zatok Z. ucha (helix auriculae) = *obróbkę ucha*. 4. antr.: Guzek potyliczny Z., p. Nadkarcze. 5. apt.: Zewnętrzne, powierzchowne używanie leków (usus medicamentorum externus). 6. chir.: Przecięcie zewnętrzne cewki moczowej (urethrotomia externa). Choroba zewnętrzna. 7. embr. *pochoǳący z zewnątrz* (exogenus, ectogenus). Błazka zarodkowa zewnętrzna (ectoderma). 8. fecht.: Pchnięcie zewnętrzne = pchnięcie w przeciwnika z prawej strony jego szpady. 9. fiz.: × Bieg, którym s. odległości między cząstkami ciała zgoła nie odmieniają, nazywa s. biegiem wspólnym, czyli zewnętrznym; taki jest bieg kamienia, kuli drewnianej a. ołowianej; przeciwny temu biegowi jest ruch wewnętrzny, gdy s. odległości między cząstkami ciała jakiego odmieniają, taki np. sprawujemy w wodzie stojącej, gdy ją laską mieszamy. Hube. 10. hut.: Błaty zewnętrzne pieca = *blaty ławie surowizowne, któremi są obstawione zewnątrz, z boków pieca płomienne*. Łab. 11 nar.: Strona zewnętrzna = strona zwrócona w kierunku spadu: Zewnętrzna noga, narta. Zewnętrzne kanty nart. 12. mat.: Gdy w jakiej figurze bok jeden będzie przedłużonym, kąt między tym przedłużeniem a bokiem przyległym nazywa s. zewnętrznym. Gawroń. 13. wiośl. *od brzegu rzeki położony*.

[Zewnuka] p Zewnątrz.

[Zewreć, zewre. zewrzał] p. 2. Zewrzeć.

1. Zewrzeć, zwarł, [Zwarć], nied. Zwierać 1. *zaciśnąć; zebrać w kupę, zebrać, aby zmotować; ścisnąć. zbić dla zwanarcia, aby przywarło*: Zwieram eo, zbijam goździ, ujmuję. Kn (spina). Kn.; zbijam kółkami, goździ i t. d. L.). Ogłowię a uzdę czeluści ich zewrzyj. Leop. (w munsztaku a w wędzidle cze usci ich skróć. Leop.; grębę ich wędzidłem kieżnąć musisz. B. G.). Część okna zwarta była, część stała otworem. Hnł (= *przymknięta, zamknięta*). Z. bolki, deski goździami. Troc. Postępowali zwartemi szeregami (= *zbiłemi, ramię przy ramię*). Zimnym mrozem wszystkie rzeczy zwiera Boreas. Bardz. (= *ścina, stęza, skwa*). Duch św. ten nas w jedność świętych zwiera. K. G. (= *łączy, zespuła, kajarzy*). Aż ja, wszystkie siły zwarzy, zwichnę go w krzyżach. Jabł. (= *zbrawszy s. z siłami, wyleżywszy je*). Psy Z. = *zaworować; wziąć, zebrać na smacz*. Uczyć s. trzeba, jak psy w wierać i Z. Ostror. Psy zwierać. Troc. Z. konia ostrogami (= *spiąć, zbuść, ścisnąć ostrogami, dać mu ostrogę*). Z. konia = spiąć ostrogami. Błaż. Zwarzy konia ostrogami, do swoich uskakował. Papr. Teodor konia zewrze, a koń na smoka wskoczył wszystkimi nogami. Skar. Konia Z. ostrogami i na nieprzyjaciela śmiało natrzeć kazał. Warg. Zwartych żartko zażył Arabin unie w miejscu koni. Tw. Zwarzy konia, do tych, co s. wprzód potykać mieli, bieżał. Warg. Jako to rzekł, lekka jazda, zwarzy ostrogami konie, skoczy za rękę. Bardz. Zwarzy konia ostrogami, pędził do niego. Troc. Z. s. 1. *zawrzeć s., zamknąć s., zatrzasnąć s., zaciśnąć s.; ściągąć s., zruszyć s., zasklepić s., zbliżnić s.*: Sidła nieuźrzane ludzkimi oczami robi, te by za lekkim ponikiem zwierały s., sprawił Zebra. Zwiera s. rana. Troc. 2. *szepić s., zetknąć s., zetrzeć s., schwytać s. za bary, za bły, polkać s.*: Zwarłi s. i za ręce mocno s.

ścisnąć. Bardz. Niech s. kto ze mną potka w określonym kole, niech s. zewrze, niech wyjdzie. Bardz. Jak s. zwierają, jak z muszkietów pał... Jabł. Już s. ma Z. z przeciwnikami. Pot. Szablą s. teraz, nie słowy zwierajcie. Chr. Tak hufce polskie z Krzyżaków rotami zwarły s. z trzaskiem. Niem. Dwakroć próbowali s. Z. i dwakroć rozerwani utworzyli dwie osobne kupy. Sienk. [Choćby wszyscy zwarłi s. już na mnie]. Ork.

2. Zewrzeć, zewrze, zewrzał, [Zewreć], nied. Zwierać *zacząć wrieć, zaworować, zagotować s.* × Z. s. 1. × Z. s. *wrząc wzburzyć s.*: Woda w kotle s. już zwiera. Troc. W sercu jej zewrzało. Tet. 2. *wrząc zsiąść s., ściąć s.; zwarzyć s. L.* [Śmietanka, śmietana s. zwarła].

Zewrzenie, a, blm., czynność cz. 2. Zewrzeć. × Zewrzenie się, a s., blm., czynność cz. Zewrzeć s.

+ Zewschodni ze wschodu, od wschodu idący, wschodni: Wiatr Z. B. B.

[Ze wsiem] p. Ze wszystkim.

[Ze wsiem] p. Ze wszystkim.

Zewstecznić, i, il *zepchnąć wstecz, zrobić wstecznym, zacofać*: On opóźnion, po tej i tamtej stronie grobu zewstecznił, nędny i nizezenny będzie. Krasin.

Zewstecznienie, a, blm., czynność cz. Zewstecznić.

[Zewstydzienie, a, blm.] czynność cz. Zewstydzic.

[Zewstydzienie się, a s., blm.] czynność cz. Zewstydzic s.

Zewstydzic, i, il *okryć wstydem, zawstydzic*: Z. s. *okryć s. wstydem, zawstydzic s.* Karcz.

Zewsząd przys. *ze wszystkich stron*: Z. nacierają na nas nieprzyjaciela. L. Ciągną na jarmark Z. Z. otoczony niebezpieczeństwem. L. (= *wokoło, naokoło, ścisnąć*). Z. wielkiego smutku prawie umierała. Ścisnęły Z. serce jej trwogi. Ody. Już nie czas... Z. tłumnie pogan wrogi biegną przez wielkie marmurowe wschody. Słow.

Ze wszystkim, [Ze wsiem, Ze wsiem] zupełnie, całkiem, do cna: Grad wytlukł Z. żyto.

[Zewziątek, tku, blm.] p. Zewziątka.

[Zewziątka, i, blm., Zewziątek] *zawzięcie s., zawziętość, zajadłość*: Skąd też taka straszna Z? Ork.

[Zewzięty] *zawzięty, zajadły*: Jaki to obwieś był Z. Ork.

Zez, u. lm. y, Zyz 1. a. ² *Zezowatość* okul. (strabismus) *wada ustawienia oczu, polegająca na tym, że osie wzroku, przecinające s. normalnie na przedmiocie, na którym wzrok w danej chwili spoczywa, są w zezie skoszone w ten sposób, że jedna tylko os jest skierowana na przedmiot, druga zaś zwraca s. gdzieś indziej*: Z. akomodacyjny (s. alternans). Z. pozorny (s. apparenz). Z. oboczny (s. binocularis). Z. zbieżny (s. convergens). Z. ku dołowi (s. deorsum vergens). Z. ku górze (s. sursum vergens). Z. rozbieżny (s. divergens). Z. utajony (s. latens) Z. jwny (s. manifestus). Z. jednooczny (s. monolateralis). Z. porażny (s. paralyticus). Z. prawdziwy (s. verus). Zezowatość bierna (lucitas, lusciositus). Operacja zezu (strabotomia). Hak do operacji zezu, nożyk do operacji oczu. Kąt zezu. Przyczyny zezowatości zespolonej. W wielu razach usposobienie do zezowatości bywa następstwem braku równowagi między względniemi siłami mięśni. Zezem patrzyć. Kn. Zezem, słozem, świdrem, różnem,

na ukos patrzyć. Troc. Zezem patrzący nigdy prosto nie patrzy, zyzem tylko strzyże. Przen.: Patrzeć na kogo, na co zezem = *krzywym okiem, zawiście, nienawistnie*. Był pan krzywo spojrział, alić wszystkie zyzem patrzą. Družb. 2. a. **Zezowaty**, †Brlok *człowiek zezowaty*: Teoretycznie każdy Z. powinien widzieć podwójnie. Zdr. Zezek.

× **Zez**, u, lm. y, × **Zes**, × **Zyz**, **Zys** *szóstka, sześć oczek na kości do grania*: Senio, *sześć*, to jest zes na kostce Mącz. Kość zezem padła. Troc. Wszystkie zezy. Troc. Urzucenie zezów. Troc. Zezy rzucić. Troc. Przen.: Chciał ś. pojedynkiem bić z nim, lub kość zyzem lub padnie cynkiem. Pot. (= *cokolwiek wypadnie*). Jam tylko wiedzieć, co by zes szczęśliwy przyniósł, najbardziej pragnął, co by es uszkodził Słonk. (= *los, traf*). Niechaj ja twoje mary śmiertelne załęgę, niżli ś. z tobą tak prędko rozprzęgę, ale że już ostatnie poszły zyzem losy, a z wiatrem poszły zyzelwie me głosy, jużes w młodości skończył dojrzałe twe zydło, już ciało twoje szlachetne ostydło. Zim. (= *że już klamka zapadła, że już po wszystkich*).

Zeza, y, lm. y, **Zęza**, **Zyza** *spód okrętu, na który spływają wszelkie nieczystości i woda z całego okrętu*. Przen.: *matnia, sieć, łapka, bielda, opaly, tarapaty, błoto*: Sam wódz wpadnie w zyzy, uciekając. Siedzę, jak na zyzie. (= *siadłem na koszu, przepodłem, poszedłem z kwilkiem*). St. wil.

[Zezalać się, a ś., ał] *zaszargać ś., zamaczać ś.*
[Zezalanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zezalać ś.*

[Zezbyroenie, a, blm.] *czynność cz. Zezbyryć.*

[Zezbyreyć, y, ał, **Zazberczec**] *zabrzączec, zadawonić*: Aleście mi zezbyrceli nade głowom; cysto pikniek ś. przelęka. Tet.

[Zezdać się, a ś., ał ś.] *spodobać ś.*
[Zezdanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zezdać ś.*

Zezek, zku, lm. zki p. I. **Zez**.
Zezgniloszenie, a, blm. *stanie ś. zgniloszem, znieodolężnienie, zgnioie, zgnilozna*: Wogóle potrzeba powtarzania wrażeń lubieżno-krwiożerczych jest potężnym czynnikiem, współdziałającym bujnemu rozkwitowi i rozpanoszeniu ś. zdekadencenia, zezgniloszenia i zdziezenia. BdC.

[Zezgnioić, i, il i Z. ś.] p. **Zeznoić**.
[Zezgnojenie, a, blm.] *czynność cz. Zezgnioić.*
[Zezgnojenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zezgnioić ś.*

Zezgrzybieć się, eje ś., ał ś. *zestarzeć ś., stać ś. zgrzybiałym*.

Zezgrzybienie się, a ś., blm., *czynność cz. Zezgrzybieć ś.*: Ozuje, jak Bogus prosił, by cię wyprowadził z posród tego bizantyńskiego zezgrzybienia ś. wszelkiej szlachetności i poczciwej, dobrej, zanej wiary. Krasin.

Zeziębnać, ehnje, ehnął a. ał p. **Zziębnać**.
Zeziębnięcie, a, blm., *czynność cz. Zeziębnać.
[Zezimek, mku, lm. mki] *schyłek zimy przed wiosną*: Aż tu mnie na Z znów po kościach łamać zaczęło. Kon. Tera, na Z., najwięcej starych umiera. Kon.*

Zezłoszczenie, a, blm., *czynność cz. Zezłoszcic.
Zezłoszczenie się, a ś., blm., *czynność cz. Zezłoszcic ś.**

Zezłoszcic, il, [Zezlić] *zgniewać, rozzłoszcic, zirytować ś.*: Zezłoszcikam was; wybaczcie! Rodz. Z. ś. *rozzłoszcic ś., zgniewać ś., zirytować ś.*: Ze

dojrzał Jewkę z dzieckiem na ręku, stojąca w gromadzie swoich świadków, to ś. zeził zarno, jako że skory był do złości. Reym. Zeził ś., bo mu konia ukradli. Prus. Zeził ś. jak pies. Tet. Wara ci do Jagusi! — myślał zeżlony sielnie. Reym. Głupia! — mruknał zeżlony. Reym. Wójt mię zeził. Reym.

Zeznać, a, ał, nied. **Zeznawać** I. *zadyktować, wyjawic to, co wie w danej sprawie, podać do protokołu*: Muszę prawdę Z. Kn. (= *wyznać*). Obwiniony, świadkowie zeznają. Z. przed sądem. Z. prawdę. Z. na korzyść obwinionego. Z., jak było. Zeznał, że u Jakóba Paciorkiewicza, budnika, często konie podejrzane widywano. Krasz. 2. × Z. *uznać za swoje, przyznać ś. do czego*. S. Par., Kaz 1555. L. 3. [Z.] *zdecydować, rozporządzić, uznać za dobre*: Trójca święta tak zeznała, że te pare złączyły miała. 4. [Z.] *poznać, rozczuć*: Ojciec nie wiedział, że to jego córka; on już ni mógł Z. [Z. ś.] I. *zwierzyć ś., przyznać ś., wygadać ś., wyznać tajemnicę*: Zebyś sie nikomu nie zeznał, bo jak sie zeznas, to umrzes. Zeznał sie ten, że jest zły. 2. [Z. ś. w czym] = *poczuć ś. do czego, zdać sobie sprawę z czego*: Tak ś. wieśniak zeznaje w swych winach. Syrok.

Zeznanie, a, I. blm., *czynność cz. Zeznać. 2. *lm. a to, co zeznano, świadectwo*: Zeznania świadków. Poczynił ważne zeznanie. Akt zeznania (praw.).*

[Zeznanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zeznać ś.*

Zeznawać, a, ał i [Z. ś.] p. **Zeznać**.
Zeznawanie, a, blm., *czynność cz. Zeznawać.
[Zeznawanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zeznawać ś.**

× **Zeznawca**, y, lm. y *ten, co zeznaje a. co zeznał*.

× **Zeznawczy** *przym. od Zeznawca, dotyczący zeznania*: Zwolna naśladowictwo zaczęło ustępować zeznawczemu przyswojeniu rzeczy. Sow. [Zeznać, nie, nał] *zerknąć, lypnąć zezem*: Jenoby mu tam był który do Zoślanki zeznał, brał za hunefuty, za łeb i pen! ś. nim w pole, a włosy zostały w garści. Tet.

[Zeznięcie, a, blm.] *czynność cz. Zeznać.
[Zeznoić, i, il, **Zezgnioić**] *spocić*: Z. koszulę. [Z. ś.] *spocić ś., uznoić ś.**

[Zeznojenie, a, blm.] *czynność cz. Zeznoić.
[Zeznojenie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zeznoić ś.**

[Zezobotać się, a ś., ał ś.] *zszargać ś., uszargać ś., zbłocic ś.*

[Zezobotanie się, a ś., blm.] *czynność cz. Zezobotać ś.*

[Zezolenie, a, blm.] *czynność cz. Zezolić.
[Zezolić, i, il, **Zezolić**] *zaszargać, zamoczyć sobie ubranie od dołu, chodząc np. po rosie*.*

Zezomiar, u, lm. y, **Strabometr** *narzędzie do liniowego wymierzania zezowatości*.

Zezomierz, a, lm. e, **Foreometr** *narzędzie do wymierzania kąta zezu*.

Zezooki p. **Zezowaty**.
Zezować, uje, ał *patrzeć zezem, być zezowatym*: Twój brat zezuje, a mój kuleje. Przen.: *zerknąć, lypnąć zezem*: Zezował ku welinowej kartecze, niedyskretnie wyłaniającej ś. z pod... Oczy mu zezowaty, i zacisnął drżące usta. Bht.

Zezowanie, a, blm., *czynność cz. Zezować.
Zezowatość, i, blm., I. rz. od **Zezowaty**. 2. p. **Zez**.*

Zezowaty, Zyzowaty, Zezooki, Zyzooki. † **Briokowaty** l. *patrzący zezem, świdrowaty, krzywooki, kosooki*: Zezowatemi za nią oczyma patrzała. Otw. Z., zezujący, kosooki, †rozoki i dooki (strabo, luscus). Borsuk, jamnik zezooki, publicysta nasz głęboki. Fred. A. 2. Z., ego, lm. ci rz., p. Zez: Z. ślepych jest wodzem. Prz. 3. kip.: Wino zezowate = czerwone, wpadające w odcień fioletowy.

× **Zezowy** przym. od 2. **Zez**: Kostka zezowa = l. (= × zes).

[Zezreć, zezre, zeżarł i Z. ś.] p. Zezreć.

[Zezryć, zezry, zeżrał] p. Zezreć.

[Zezreć, zezrze, zeżarł i Z. ś.] p. Zezreć.

† **Zezrzać, a, ał zarżać**: Mniejszy skoczek jest przdszy, a jako skoro zezrza, tak wnet z swego łoża wyskoczy. Spiez.

† **Zezrzanie** a, btm., czynność cz. Ze-rz-ać.

[Zezucia, a, btm.] czynność cz. Zezuć.

[Zezucie się a ś., btm.] czynność cz. Zezuć ś.

[Zezuc, uje, ul i Z. ś.] p. Zzuc

[Zezula, i, lm. e] p. Kukułka. Zdr. [Zezuleńka, Zieziula].

Zezwać, zezwę a. † **zżowę, zezwie** a. † **zżowie, zezwał, nied. Zzywać, † Zżwóć** l. *wolaniem zżymać; skrzyknąć, zwołać*: Z. stugi Wszystkie bartniki Z. Nisz. Rozesłał sługi swoje, iżby zezwali onych wezwanych na gody. Rej. Zzywajcie zbor, zgromadzajcie lud. Leop. (zwoicie zbor, zgromadzajcie stare. Leop.; zbierzcie starsze. B. G.). Zzywa ona przyjaciółki i sąsiadki Bud. (zwoływa przyjaciółki i sąsiadek. B. G.). Urząd miejski uzynił to, że pan w swych zezwał i egzaminował. Rut. Poważniejszemu pasterzowi czasu potrzeby spólbiskupy swoje zzywae władza dana była Smotr. [Zezwał Sobek chłopów ze Skalnego Podhala]. Tet. 2. [Zezwać, dok. zzywać] *zwynyślać, zbestać, złać, wyznąć. Z. ś. zezwać jeden drugiego, zwołać ś. wzejmować, skrzyknąć ś.*: Zżowie ś. trąbą, przyzowie zbor, zgromadźcie zbor, zgromadźcie lud Skar

× **Zezwałacz, a, lm. e p. Zezwoliciel.**

Zezwalać, a, ał i × Z. ś. p. Zezwolić.

Zezwalanie, a, btm., czynność cz. Zezwalać.

× **Zezwalanie się, a ś., btm., czynność cz. Zezwalać ś.**

Zezwanie, a, btm., czynność cz. Zezwać.

Zezwanie się, a ś., btm., czynność cz. Zezwać ś.

Zezwierzęcać, a, ał i Z. ś. p. Zezwierzęcić.

Zezwierzęcanie, a, btm., czynność cz. Zezwierzęcać.

Zezwierzęcanie się, a ś., btm., czynność cz. Zezwierzęcać ś.

Zezwierzęcenie, a, btm. l. czynność cz. Zezwierzęcić. 2. czynność cz. **Zezwierzęcić, zezwierzęcenie ś.**

Zezwierzęcenie się, a ś., btm., p. Zezwierzęcenie.

Zezwierzęcić, i, il, nied. Zezwierzęcać uczynić jakby zwierzęciem, *pozbawić cech człowieczeństwa, zbestać, zrobić okrutnym, rozpasłym*: Zezwierzęconą słowę niegodnie stroić w blaski Chrystusowe. Uj. Jakże tego nie widzieć, że to zezwierzęca, zbydła i ponija? Krasz. Z. ś. p. **Zezwierzęcić.**

Zezwierzęcić, eje, ał, Zezwierzęcić ś. zejść na zwierzę st. ś. *podobnym do zwierzęcia, stracić cechy człowieczeństwa, stać ś. rozpasłym, okrutnym, zbestać*: Są ludzie, którzy nie znają wygodniejszego mieszkania od ławy szynkowej, których uczucia, chęci, myśli zezwierzęcały. Bał. Oby-

czaje, mało, że grube, ale, że tak powiem, zezwierzęcone. And. Stanowiła rezydencję zezwierzęconego człowieka i prawie uczłowieczonego psa. Dyg.

× **Zezwłok, u, lm. i p. Zwłok.**

[Zezwodzenie, a, btm.] czynność cz. **Zezwodzić.**

[Zezwodzić, i, il] p. **Zwieść.**

Zezwolenie, a, btm. l. czynność cz. Zezwolić.

a. gm. **Zezwolenstwo** 2. kar. = *sposób gry w tak zwanego „lombra“.*

Zezwolenstwo, a, btm., gm. p. Zezwolenie.

× **Zezwoliciel, a, lm. e, × Zezwalacz** ten, co zezwala. L.

× **Zezwolicielka, i, lm. i** forma ż. od **Zezwoliciel** L.

Zezwolić, i, il, † Zżwolić, † Zżwóić, nied. Zezwalać, † Zżwalać l. komu = *nie bronić, pozwolić, dozwolić*: Panowie i szlachta Ludwikowi zezwoliłi, aby po nim dziewki dziedziczyły. Hrb. 2. na co = *przystać dobrowolnie, zgodzić ś., zdecydować ś. na co*: Małżeństwo jest wspólną umową, więc jednej tylko osoby zezwolenie do złączenia małżeństwa dosyć być nie może, lecz dwie osoby, na to Z. powinny. Kucz. Zwalają na wszystko o co ich żądają. Leop. (przestawają na każdej rzeczy, o którą je kto żąda. Leop.; oehotnie pozwalali na wszystko. B. G.). † **Z. ś. z kim = zgodzić ś., zmówić ś. na jedno.** Zw. Z. ś., zgodzić ś., do jednego celu złączyć. L. Rycerstwo, jedno stajnie ś. zwołiwszy, za pana go obrali. Papr. Na Kraka ś. wszysey jednostajnymi głosami zezwoliłi, aby ich był przełożonym. Paszk. Oni zatym, wspólnie ś. zezwoliwszy, dali dank Taletowi filozofowi. Warg. Zezwoliłi ś. na to potym, aby po dwu brać wysadzali z obojej strony. Warg. Zezwola ś., że jutro znowu przyjdą na toż miejsce. Pot. (= *zmówić ś.*). Zezwoliwszy ś. wszysey na jeden dekret... Nisz.

† **Zezzec, zezze, zeżęgi p. Zzec.**

† **Zezzenie, a, btm., czynność cz. Zezdec.**

[Zeżil] p. Jeżeli.

[Zeżnięcie, a, btm.] czynność cz. **Zěžnąć.**

† **Zeżrać się, a ś., ał ś. ohejrzec ś. Fort.**

† **Zeżranie się, a ś., btm., czynność cz. Zeżrać ś.**

[Zeżreć, y, ał] *dostrzec.*

[Zeżrenie, a, btm.] l. czynność cz. **Zeżreć. 2.**

czynność cz. **Zeżryć.**

[Zeżryć, y, ył] *stać ś. dojrzałym, dojrzec*: Zboze już zeżrało.

[Zeżrzyć, y, ał] *baczyć na co, troskać ś.*

[Zeżrzenie, a, btm.] czynność cz. **Zeżrzyć.**

[Zeżarcie, a, btm.] czynność cz. **Zeżreć.**

† **Zeżarcie się, a ś., btm., czynność cz. Zeżreć ś.**

[Zeżać, zeżmie, zeżał] p. **Zżać.**

† **Zeżec, zezze, zeżęgi p. Zzec.**

[Zeżęcie, a, btm.] czynność cz. **Zeżać,**

[Zeżgać, a, ał] *zrobić co powoli*: Adw. już ze żgał wkońcu te buty. [Z. ś.] *zrobić ś. powoli, zechnąć ś. = załatwić ś.*: Jakby już na to przyszło, to ś. tam zeżga w jesieni.

[Zeżganie, a, btm.] czynność cz. **Zeżgać.**

[Zeżganie się, a ś., btm.] czynność cz. **Zeżgać ś.**

× **Zeżniwić, i, il, zamienić na żniwo.** Sl. wil. Przen: *sprawić, aby co przyniosło plon*: Przewas myśl swą Pan zeżniwił. Krasin.

× **Zeżnlwienie, a, btm., czynność cz. Zeżniwić.**

Zeżreć, zezre, zeżarł a. zżarł, [zżar, zżarty.

[Zezrec, Zezryć, Zezreć, Zezreć, Zeżrać, Zżarć,

nied. Zżerać, † Zżyrać, [Zeżerać, Zeżyrać] l. *żrać spożyć, pożreć*: Szatan ustawi czenie ryczy

jako lew, krążąc około ciebie, jakoby cię Z. mógł Rej. Dam ją Z. zwierzętom dzikim. Rej. Uczynili pod stołem tajemne wesele, a przez nie wchodzili i zrywali one rzeczy. Leop. (pożerali one rzeczy. Leop.). [Dobrytek łpowski psami goń- czemi zeżerali]. Tet. (= *spasali*). Przen.: *strawić, schłonąć, stoczyć, zgryźć, zniszczyć, pożyć, zjeść*: Miecz go zeżre i tych, którzy przy nim. Leop. (od miecza zginie. B. G.). Świeca jarząca, cho- ciał ma knot zdrowy, płomieniem zżarta, perz z niej popiołowy. Burl. Tym urobionym olej- kiem twarz pocieraj. Flaki z niej zeżre. Spicz. (= *wyżre, wygryzie*). Piasek zeżre wam stopy. Krasin. (= *obeżre*). Pieśni twe zeżrą ci serce, jak jady rozlane. Krasin. 2. przen. *zgryźć, sra- sować, zdręczyć, strawić, zjeść*: Uprzejme po- ruszenie a. zapalenie o dom twój zżarło mię. Sekl. Z. ś. *zgryźć ś., zdręczyć ś., sfrasować ś.*: Zeżrę ś. od złości. Wyb.

Zeżrzyć, zeżrze, zżarł i Z. ś. p. Zeżreć.

× Zeżwać, a, ał p. Zżuć.

× Zeżwanie, a, bfm., czynność cz. Zeżwać: Niektóre ryby zeży mają, ale więcej ku dzier- żeniu pokarmu, niżli ku zeżwaniu. And.

[Zeżycie, a, bfm.] czynność cz. Zeżyć.

[Zeżyć, yje, ył] *spędzić życie, strawić czas*: Aby Z. to życie, niech ś. ta już tak wiecez. Ork.

[Zeżyrać, a, ał] p. Zeżreć.

[Zeżyranie, a, bfm.] czynność cz. Zeżyrać.

† Zeżzenie, a, bfm., czynność cz. Zeżzec: Z., całopalenie = *holocaustum*. B. Sz.

× Zeżacenie, a, bfm. I. czynność cz. Zeżać. 2. czynność cz. Zeżacieć.

× Zeżać, i, il *robić zębatym*.

† Zeżacieć, eje, ał *stawać ś. zębatym, dostawać zębów*.

Zębaczna, y, lm. y *miejsce zębate u jakiego przedmiotu, zęby*: Łucznicz jeden wycełował w nie- go z zębaczny murów i omal go nie zabił. Bart.

Zębacz, a, lm. e I. [Z.] *ten, co ma wielkie zęby- zębał*. 2. [Z.] *ten, co ma bardzo mało zębów*. 3. [Z.] *człowiek lubiący ś. wiele śmiać, śmieszek*. 4. × Z. = *zębodłub, wykalczka*. 5. a. **Zębak** *strug ząbkowany*. 6. zool. (*aunartrichas*) *ryba ciernio- promienna*.

Zębak, a, lm. i I. kolo zębate. 2. p. **Zębacz**.

Zębał, a, lm. e, Zębał, Zębacz I. *człowiek zębaty, mający wielkie zęby*. Troc. Z.; zębaty, wielko- zęby. Kn. Z., od wielkości zębów. Kopez. 2 *czło- wiek klóćący ś. ząb za ząb, uszczypliw, cięty, uparty, wyszczekany, swarliwy, gębaty*. 3. [Z.] *wyśmieczacz, wykpiasz, figlarz, dowcipniś*.

[Zębarka, i, lm. I] *baba lecząca na zęby*: Włoś- cianka, mając o pół mili dentystę, gotowa mil parę jechać do baby, która leczy zażegn- waniem; babę ową zowią zębarką.

Zębatka, i, lm. I bot. p. Zabiczka.

† Zębaty st. w. od Zębaty.

Zębaty, † Zębiaty, [Zębiaty], Zębiasty, Ząbczasty, Zębczasty I. *mający zęby, opatrzone zębami*: Zębata, choć stara baba. Troc. Orła Z. wilk najmniej ś. nie boi. Biel. M. Z., mający duże zęby, zębał, wielkozęby. Bobr. Szkaradna, ta bestja zewsząd kilkaset oczu miała, zewsząd zębiata. Kosz. Przen.: Tych pustą nie wiek narobi Z., nie żadna starość miał wywróci tyle. Chr. (= *tra- wiący, niszczący wszystko*. Por.: Ząb czasu). 2. przen. *cięty, ostry, zjadliwy, uszczypliw, ko- styczny, sarkastyczny*: Z. Momus. Troc. Piórem

zębatym na ustawy kościelne powstaje. Żebr. [Z., uszczypliw]. Królowie zębatszym postom zawsze coś dali i gęby im zatykali. Biel. M. (= *wygadującym, wyszczekającym*). Z., swarliwy. Dudz. Wedle potrzeby Rzpłtej raz ze wszyst- kiami, drugi raz przeciwno wszystkim był, strze- gąc Rzpłtej, w czym, iż tak rzekę, zębatym senatorem był. Orzech. 3. † Z., przen. = *ciemny, zawity, niezrozumiały*. Dudz. Pismo łatwe, drugie zębate. Troc. Jakie pisanie mamy bardziej chwa- lić: do woli prawie łatwe, czyli to, która jest trochę zębate? Górń. 4. *powyżniany w zęby, grze- bieniasty*: Strzępy zębate jajowodu (p. anat. Djabli). Mur Z. Zębczaste mury. Jez. 5. anat.: Mięsień Z., piłowaty (*musculus serratus s. den- tatus*), × myszka ząbczasta, muskuł ząbczasty, × myszka piłkowata, × muskuł piłkowaty, × myszka piłczkowata, × myszka wykarbo- wana. × Pociąg Z. (*processus odontoides epi- strophei*) = *ząb kręgu obrotowego*. Zębowa opaska hipokampa (*fascia dentata hippocampi*) = *wy- pukłość opatrzona karbami na powierzchni i leżąca na zakręcie hipokampa (w mózgu)*. Rąbek Z. (*ora serrata*) = *linja wyżębiona, leżąca na granicy między siatkówką właściwą nerwową a rzęskową*. 6. a. **Zębowały mech.**: Z., ząbkowały. Kn. = *w sadzaniemi kolcami, spicami*. Brona zębiasta. B. B. (wóz z zębami nowemi. B. G.). Koło zębate. Rogal., Łab. (p. mech. Koło) = *trybnowe, palczaste*. Koła zębate używają ś. do pomnożenia siły, do pomnożenia szybkości, do odmienienia kierunku w ruchach, do umiarkowania ruchu na pewne stanowiska czasu a. nakonie do wskazowania ruchów a. rozległości, których oko nie mogłoby inaczej dostrzec. Jak. J. Interesowały go wszyst- kie koła zębate i niezębate. Korz. Młyn kle- nął i szeczki zębowate ruszył. Mick. Dłuto zębate, grzebienia-ste, do toczenia śrub, śrub- sta. Łab. Kolej zębata = *zębniowa, o szynach kołach zębatych*.

Zębczasty p. Zębaty.

[Zębczysko, a, lm. a] p. Ząb,

Zębiak, a, lm. I (*odontoma*) *guzek wrodzony na zębie*: Z. koronowy. (= *na korzeniu zęba*). Z. twardy a. *dentinoid v. odontinoid*.

Zębiarka, i, lm. I, Zębownica *tech. machina do wyrzynania zębów*.

Zębiasty p. Zębaty.

Zębiatka, i, lm. I tech., p. Karbowanka.

Zębiaty p. Zębaty: [Z., ząbkowany, zazębiony. Liście zębate].

[Zębić, i, II] *zaopatrywać w zęby grabie lub bronę*. [Z. ś.] *zębuciec, dostawać zębów, szczerbic ś.*: Topór podciął słupy — most ś. zębi okrutną szczerbą. Gliń.

† Zębidło, a, lm. a p. Zębodłub. Mym.

Zębiec, bca, lm. bce a. [Zębsce] *I. wielki ząb, zębisko*: Katolickie miasto grzrzytało plotkar- skimi zębami na widok przesłiesznej i jakby coraz piękniejszej nierządniczy. Żer. Psy ujadają, szczerząc z pysków zębec białe. Wysp. 2. anat. † Z., p. **Obrotowy**.

Zębiełek, lka, lm. lki zool. (*erocidura*) *zwierzę ssące owadożerne, z wolnemi polcami, pokryte mięk- kim włosom*.

Zębienie, a, lm. a p. Ząbkowanie.

[Zębienie, a, bfm.] *czynność cz. Zębić*: Z., zę- bowanie, ząbkowanie = *wykluwanie ś. zębów (dentitio)*.

Zębię, ęcia, lm. ęta, [Zębulek] *piesz. malenki śliczny ząbek*: Fantazja! aby zębięta nie próz- nowały. Krasz.

Zębina, y, lm. y, **Zębówka**, **Dentyna** (substantia eburnea dentis, ebur dentis) główna masa zęba, nadająca mu kształt zewnętrzny: Z. kostnawa. (osteodentyn).

Zębinoszklivy emb.: Warstwa zębinoszklivna, skorupka zębowa = część górną rozwijającego się zęba, składająca się ze szkliwa i zębiny.

Zębinotwórczy wytwarzający zębinę. Emb.: Komórka zębinotwórcza.

Zębiny, in, bhp., **Dentaliny**, igły merskie geol. gatunek skamieniałych jełnoskorupowych, bez skrętołów muszli, po obu stronach otwartych. St. wil.

Zębisko, a, lm. a m. i ni., p. **Ząb**: A cóż za zębiska! a cóż za ryba taka! Kon. Ze zębisków, jak ta jeseć mo pojeđen, ozór wywalić... Tet.

Zębisty p. **Zębaty**; suto zaopatrzony w zęby.

[**Zębiszcze**, a, lm. a] **záb zępsuty**.

Zębnica, y, lm. e **kolej zębata**.

Zębnicowy przym. od **Zębnica**, **zębaty**: System budowy kolei zębnicowej.

Zębnictwo, a, bhm., p. **Dentystyka**.

Zębnik, a, lm. i **koło zębate**.

Zębny, **Zębowy** i. przym. od **Ząb**: Pokarm niebieski nie jest gębny, z., brzuchowy, ale umysłowy, i nie ten je, co gębę z zębami przynosi, ale ten, co wierzy. Żarn. Nieprawa dusz idzie nie z zębowego, ale duchownego pożywienia Głada P.ńskiego. Żarn. Zębna fluksja. L. Zębna błonka. Troc. × **Dłubaczka zębna**. × **Zębna szpilka**, × **zębna piórko** = **wykalaczka, zęhodłub**. Zębne kleszczyki. Troc. (= **lewarek**). 2. bot.: Zębne ziele (anacyelus pyrethrum) roś. z rodziny bertramu.

Zębociąg, a, lm. y **lewarek do wyrzynania zębów, zębne kleszczyki**.

Zęhodłub, a, lm. y, × **Zębacz**, × **Dłubiząb**, † **Zęhidło**, † **Koliząb**, † **Kołoząb** **wykalaczka, dłubaczka; szpilka, piórko do dłubania w zębach**.

Zęhodolowy przym. od **Zęhodół**. Anat.: Kanaly zęhodolowe (canales alveolares). Łęki zęhodolowe (juga alveolaria). Nerw Z. górny: przedni i tylny (nervus alveolaris superior: anterior et posterior). Nerw Z. dolny (n. alveolaris inferior). Obrąbek Z. (limbus alveolaris). Wyrostek Z. szeszek (processus alveolaris). Tętnice zęhodolowe: górna i dolna (arteriae alveolares: superiores et inferiores).

Zęhodół, oł, lm. oły, × **Zęhodółki**, × **Komórki zębne, dziąsłowe**, × **koże**, **gniazdo zębów** = **zagłębienie, dołek w szczęce, w którym osadzony jest ząb**.

Zęhodzioby zool. p. **Wciętodzioby**.

† **Zębogadacz**, a, lm. e **człowiek gadający przez zęby**. l.

× **Zębol**, a, lm. e p. **Zęból**.

× **Zębolek** l. a, lm. owie p. **Dentysta**. 2. lka, lm. lki p. **Zęból**.

Zębolica, y, lm. e bot. p. **Zółtodrzew**.

× **Zębołom** l. a, lm. y, × **Zęborwacz**, zart. × **Zęborwot** ten, co zęby wymusza, wyrzuca. Troc., L.

Zęborwoty, okoleki, lekoroby, krążyświaty, bieguny, pasibrzuchy, darmozjad. Gof. 2. u, lm. y p. **Zęból**. Zdr. **Zębołomek**.

× **Zębołomek**, mku, lm. mki p. **Zębołom**.

[**Zębołup**, a, lm. y] **śmieszek, szyderca**.

Zęborodczy anat.: × **Błonka zęborodecza** = **zęborodkowa, nazębna**.

Zęboróżec, żca, lm. żce zool. p. **Jednoróżec**.

× **Zęborwacz**, a, lm. e p. **Zębołom**. Troc., L.

× **Zęborwot**, a, lm. y p. **Zębołom**.

Zęborzeźnia, i, lm. e p. **Nacinalnia**. Łab.

Zębostrąk, a, lm. i bot. p. **Rukiewnik**.

Zębotłuk, a, lm. i to, **czym zęby tłuką**. Troc. **Zębotłuki**, **dentifrangibula**, pięści. Kn.

Zębować, **uje**, **ował** i. p. **Ząbkować**. 2. a. **Kryszpłować** garb.: Z. skórę = **chrópować, chrópowato wyprawiać**.

Zębowanie, a, bhm., **czynność cz. Zębować** (p. **Zębienie**). Trunek ten lekkiemu zębowaniu dziecinnemu jest ratunkiem. Syr.

Zębowaniec, fca, lm. fce zool. (portunus) **krab**.

Zębowaty podobny do zęba.

Zębownica, y, lm. e p. **Zębiarka**.

Zębownik, a, lm. i l. a. **Zębne ziele** bot. (anacyelus pyrethrum) roś. z rodzaju bertramu. 2. a. **Kryszpel** garb. **narzędkie do zębowania skóry**.

Zębowód, odu, lm. ody emb. **gubernaculum dentis**.

Zębowy, **Zębny** i. przym. od **Ząb**: **Dłubaczka zębowa** (p. **Zębny**). 2. anat. (dentalis): **Emalja zębowa**, p. **Szklivo**. × **Główka zębowa** = **korona zęba** (corona dentium). **Komórki zębne** = **zębodoły** (alveoli dentium). **Korzeń Z.**, p. **Korzeń**.

Koś zębowa, p. **Kostniwo**. × **Pacierz Z.**, czyli drugi **pacierz szyjowy** = **krąg obrotowy** (epistropheus).

× **Wyrostek Z.**, × **Wyrostek zębowy**, **szyszkowaty drugiego kręgu szyjnego** (processus odontoides epistrophei) = **záb kręgowy obrotowy** (dens epistrophei). 3. emb.: **Brodawki zębne**, p. **Brodawka**. 4. lek.: **Kleszcze zębne**, p. **Kleszcze**. 5. patol.: **Kamień Z.** (odontolithos) = **kamienisty osad na zębach**. Zapalenie miazgi zębowej (pulpitis).

Zębozarodkowy anat.: × **Błonka zębozarodkowa** = **zęborodcza, nazębna**.

× **Zęból**, ola, lm. ole, × **Zębol**, × **Zębołom** **zachylenie papieru nakształ zęba w dawnych dokumentach, na którym wyekskano pieczęć, znak wszelki, godło; załamunie w bilecie wizytowym i t. p.** St. wil.

Zdr. **Zębolek**.

Zębówka, i, lm. i l. p. **Zębina**. 2. zool. (dentex) **ryba ciemnopromienna**.

Zębrzyca, y, lm. e bot., p. **Słod**.

[**Zęhsce**, ów, bhp.] p. **Zębiec**.

[**Zębsko**, a, lm. a] p. **Ząb**.

Zębujący i. im. od **Zębować**. 2. rz. ego, lm. y **chłopczyk chory na wyrzynanie ś. zębów**.

[**Zębula**, i, lm. e] **kobieta o wielkich zębach a która ma mało zębów**.

Zębulec, lca, lm. lce **sztanga zębata, sztanga z zębami**.

[**Zębulek**, lka, lm. lki] p. **Zębię**.

[**Zędolenie**, a, bhm.] **czynność cz. Zędolić**.

[**Zędolić**, i, il] p. **Zędolić**.

Zędra, y, lm. y, **Zędra**, [Cader] p. **Młotowiny**.

Zędry przym. od **Zędra**.

Zędrówka, i, lm. i, **Zędrówka** **kamień mieszczący w sobie część rudy żelaznej, niezdatnej do przetopienia**. St. wil.

[**Zędzenie się**, a ś., bhm.] **czynność cz. Zędzić ś.**

[**Zędzić się**, i ś., il ś.] p. **Zędzić ś.**

[**Zęniaczka**, i, bhm] p. **Zęniaczka**.

[**Zęniaty**] p. **Zonaty**.

Zęsiać się, a ś., ał ś. **dziec. sfajdać ś.**

Zęsianie się, a ś., bhm., **czynność cz. Zęsiać ś.**

[**Zęść**] p. **Zęjsć**.

Zęza, y, lm. y t. † Z. **bloto, bagnisko**. Klon. 2. p. **Zeza**.

[**Zężreć**, y, ał] p. **Zężreć**.

[**Zężrenie**, a, bhm.] **czynność cz. Zężreć**.

Zfacjendować, **uje**, **ował** = **Sfacjendować**.

Zfajendowanie, a, blm., czynność cz. Zfajendować.

[Zfasować się, uje ś., ował ś.] roztyć ś.

[Zfasowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zfasować ś.

[Zfasowany] roztyły.

Zgabać, a, ał I. × Z. p. Zgabnąć. 2. † Z. kogo = Sfantować.

[Zgabanie, a, blm.] czynność cz. Zgabać.

× Zgabnąć, nie, ał, nied. Zgabać *uchwycić wyciągniętymi rękami, złapać, ułapać*. L.

× Zgabnienie, a, blm., p. Zgabnięcie.

× Zgabnięcie, a, blm., Zgabnienie czynność cz. Zgabnąć.

[Zgąby, ów, blp.] różne sprzęty domowe.

× Zgachować, uje, ował kogo = *wystrychnąć na gacha*. L.

× Zgachowanie, a, blm., czynność cz. Zgachować.

Zgadać, a, ał I. × Z., nied. p. Zgadnąć. 2. [Zgadać] kogo, dok. = *nagadać mu; skrzyczeć, zlatać, zwymyślać go*. Z. ś. I. *zmęczyć ś. galaniem*. L. 2. × Z. ś. z kim = *posprzeczać ś., przemówić ś., ściąć ś. na słowa*. L. 3. nieos.: Zgadało ś. o tym = *zeszło, zwróciła ś. rozmowa na to, trafiło ś. mimowoli wpadło w rozmowie na to*: Przy kolacji zgadało ś. jakoś o dawnych czasach.

[Zgadanki, tek, blp., Gadki] *krótkie wierszyki, najczęściej rymowane, wyrażające pod przenośnią znaczenie jakiego przedmiotu*.

Zgadanie, a, blm., czynność cz. Zgadać.

Zgadanie się, a ś., blm., czynność cz. Zgadać ś.

[Zgadanki, nek, blm.] *zabawa dziecinna, w której wyszukuje ś. w danej potrzebie winowajcę lub oznacza pewien przedmiot*.

[Zgądka, i, lm. i] *zagadka*.

Zgadnąć, dnie, dnął a. dł, nied. Zgadywać, × Zgadać I. *domyśliwszy ś. dajś znaczenia; rozważując przewidzieć, wpaść na myśl; przepowiadając trafić; odgadnąć*: Kto tak mądry, że zgadnie, co nam jutro przypadnie. Falib. Który ci pierwszy imię Lentulusa nadał, znać był wieszczkiem i dobrze przyszłe rzeczy zgadał. L. Ale że bym miał odkryć to, co będzie? nie chciej być w takim, Solimanie, błędzie, bo tego człowieka śmiertelny nie zgadnie. P. Koch. Mądry bez wróżka zgadnie. Kn. Wy, gdy ustawnie wróżycie po świecie, niemasz dziwu, że też raz we sto lat zgadniecie. Pot. Jak ś. to wszystko skończy, ja tak przewiduję, i zobaczycie z czasem, jeśli nie zgaduję. Niem. Nie trzeba zgadywać, co nas czeka. Troc. Zgadnąłeś tę tajemnicę. Troc. Trudno Z., byłci on odważniejszy, czy szczęśliwszy. Pilch. (= rozstrzygnąć, rozsądzić, zdecydować). Wieszczbiarze oddawna zgadywali, że... (= przepowiadali, prorokowali). Zgadywano, że kogoś potajemnie kocha. Mick. Nie ze wszystkim wiem, ale zgaduję. Nie zgadnie pan Niewieski, co robi Pan niebieski (o wydawcy Kalendarza). Śmierć zarówno godzi na mnie i na was; kto zgadnie, na kogo pierwiej wypadnie? Kniaź. Czasem zgaduje burzę. Fel. Wieszczym duchem zgadywać nie umiem. Krasin. 2. kogo, co, [czemu] = *domyślając ś. poznać, przeniknąć, odkryć*: Z. czyje myśli, czyj gust. Chociaż jej nie znasz, sam ją zgadniesz w tłumie, poświadczy tamta kraina, co najpiękniejszą matwarz przy rozumie, to pewnie będzie Rozyna. Karp. Nie ze wszystkim o tej rzeczy wiem, ale zgaduję, wszyscy ludzie oświeceni w interesach tak, jak ja i mój pan, zgadują zawsze. L.

Powiedz-że, kto to jest ta śliczna puziaczka?— Zgadajcie! -- Nie potrafię Z. L. Nie tylko widzisz, co pod zmysły wpada, lecz aż zamysły twoje podejrzliwość zgada. L. Ja nie prorok, że bym pańskie myśli zgadywał. L. Mów sam, czego cheesz, ja nie prorok, nie zgadnę. Boh. Zgaduję cię = *rozumieć cię, domyślam ś., co czujesz, co myślisz*. Długo trwała, niżlim temu ziółkowi zgadła (= *poznała, rozpoznała, rozeznała je*). 3. Z. zagadkę = *wytłumaczyć jej znaczenie, rozwiązać, rozstrzygnąć*. Zgadywać zagadkę = *łamać sobie głowę nad jej rozwiązaniem*. Zagadnę wam teraz zagadkę, jeśli, gadając, zgadniecie mi ją. rd. (jeśli ją zgadniecie i wyłożycie mi ją, ted, dam wam trzydzieści szat, a jeśli mi jej nie zgadniecie, tedy wy mnie dacie trzydzieści at. B. G.). Prysłane gadki trafił i zgadał. Jab. Zgadywać zagadkę bez skutku, starać ś., by zgadnąć, rozwiązywać. L. Zgadnij tę gadkę. Troc. Nikt prawdy słuchać nie chce, a gdyby mu zagadło, zarazby takie cisnął o ziemię zwierciadło. Nar. (= *zdradziło, wydało, zdemaskowało go; wyjawilo, odkryło prawdę*). Oto zwierciadło, co wszystko zgadło. Krasin.

Zgadnienie, a, blm., p. Zgadnięcie.

Zgadnięcie, a, blm., Zgadnienie czynność cz. Zgadnąć.

[Zgadownik, a, lm. cy] *odgadujący nazwę dzieci w grze „w ptaszki”*.

[Zgadula, i, lm. e, Gadula, Gadulica] m. a. ż. *zgadywacz, zgadywaczka*. W grze dziecięcej: Zgaduj, Z., w której ręce złota kula? Młodzież bawiła skromne dziewięć przedpotopową grą: gadaj, Z., gdzie złota kula? Wilk. Ha, no, zgadujże teraz, Z. gdzie moja złota kula? ani rusz nie mogłem ś. domyślić, co to wszystko znaczy. Zag. (= *bądź tu mądrym*). [Z. złapał tego, u którego znajduje ś. pieniążek lub kamyczek].

[Zgaduwka, i, lm. i, Zgadywadka, Zgadywka, Zagadywka] *zagadka*.

Zgadywacz, a, lm. e ten, co *zgaduje*: Zaboronni zgadywacze, niewstydlivi wróżbitowie. Zebr. Jeśli by mi Z. przepowiedział kalectwo, wybaczylibyście mi chronięcemu ś. tego. Sir.

Zgadywaczka, i, lm. i forma ż. od Zgadywacz. L. Zgadywać, uje, ywał p. Zgadnąć.

[Zgadywadka, i, lm. i] p. Zgaduwka.

Zgadywanie, a, blm., czynność cz. Zgadywać: Rozprzestrzenia ś. rozum dowolnym pytaniem, które pospolicie zowią zgadywaniem (razej zagadką), kiedy na pytanie, obojętnemi słowy ułożone, stara ś. młody doskonale odpowiedzieć. Klecz.

[Zgaduwka, i, lm. i] p. Zgaduwka.

Zgadzać, a, ał I. Z. ś. p. Zgodzić.

Zgadżanie, a, blm., czynność cz. Zgadzać.

Zgadżanie się, a ś., blm., czynność cz. Zgadzać ś.: Z. ś. głosów. Troc.

[Zgadzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zgadzić ś.

[Zgadzić się, i ś., II ś.] *zniestawić ś.*

Zgaga, i, lm. i I. (pyrosis, orexis) *uczucie palenia lub bolesnego skurczu, wznoszącego ś. z żołądka do przełyku i gardła, w zależności od nadmiernego wytwarzania ś. kwasów w żołądku; piczenie w gardle z niestrawności, z trudności potraw*: Na zgagę ekliwają lekarstwo. Haur. Betki, pleśń lub Z. w gębie, *aphthae*. Perz. Z. mię pali. Troc. [Gdy kto cierpi na zgagę, mówią, że glista mu ś. poscała]. Przen.: Do śmierci będzie go paliła ta Z. Pot. (= *niepokój, mól, frasznek*,

zgrzyzota, utrapienie, niesmak). Ten pije, ten klnie, wielu ze złości ś. wścieka, z niecierpliwości już ich Z. pali L. Z. go piecze na ten tyr niespodziany. Pot. Krwią tylko ugaszona Z. Pot. Zapocisz ś. dobrze, będziesz go miał z zgaż. Mącz. (= *aż ci dopieczę, aż stanie ci kością w gardle*). Jagiełto wonnych rzeczy ś. chronił, zowiąc to zgaż. Paszk. (ekliwą pieszczotą. L.). Przen.: [Z.] m. i ż. = a) *człowiek celiwy, niedotykany, wrzód, niedogodek, dziwak*. b) *kłótnik, plaga, człowiek naprzykrzony*: Zgago ty jakaś stara, przebrzydła! Krasz. 2. Plamy, które dzieci z tywota matki na ciele swym wywodzą, zgażą nasze białogłowy zowią. Syr.

† Zgaic, i, il l. *ogaić*. L. 2. sąd = *zagajając złożyć*: Przystępnicy mają siedzieć na ławicy w sądzie ku prawu o wszelkie prawo, ocz sąd zgają. Ort.

Zgajać, a, al i Z. ś. p. Zgoić.

Zgajanie, a blm., czynność cz. Zgajać.

Zgajanie się, a ś., blm., czynność cz. Z aać ś.

† Zgajenie, a, blm., czynność cz. Zgaic

Zgalać, a, al p. Zgolić.

Zgalanie, a, blm., czynność cz. Zgalać

Zgalopować | uje, ował *zbiec galopem*: Widział Napoleona pędzącego na wzgórek za Neyem, który po niego zgalopował. Tet.

Zgalopowanie, a, blm., czynność cz. Zgalopować.

Zgalwanizować, uje, ował *przejąć, nasycić galwanizmem*. Przen.: Z. ducha. Słow. (= *wstrząsnąć, zelektryzować, ocucić, ożywić*). Osłabe społeczeństwo bodaj chwilowo było zgalwanizowane. Rog.

Zgalwanizowanie, a, blm., czynność cz. Zgalwanizować.

† Zgałęzieć, eje, al *zmienić ś. w gałąź, przejść w gałąź*. Pat.

† Zgałęzienie, a, blm., czynność cz. Zgałęzieć.

Zgałganie, i, il l. *zrobić gałganem, obdartaśm, holotą; znikczemnić, spodlić*. 2. [Z.] *zmarnować, zniszczyć, strwonić*.

Zgałganie, eje, al *stać ś. gałganem, obdartaśm, holotą, opuścić ś., zapserdaczeć; znikczemnić, spodlić, zmarwieć*: Takeście już zgałganieli, że chcecie wybić ostatnią źrenicę wolności klubowej. Żer.

Zgałganie, a, blm. l. czynność cz. Zgałganie. 2. czynność cz. Zgałganieć.

[Zgałusic, i, il] *zmieszać razem*.

[Zgałuszenie, a, blm.] czynność cz. Zgałusic.

× Zgamracenie się, a ś., blm., czynność cz. Zgamracić ś.

× Zgamracić się, i ś., il ś. *stać ś. gamratem*: Niechże ś. koło nas tam który zgamraci, rozpusty śmiercią niechylnie przypłaci. Kniaź.

Zgangrenowaciac, a, blm. l. czynność cz. Zgangrenowaciac. 2. czynność cz. Zgangrenowaciac.

Zgangrenowaciac, i, il p. Zgangrenowac.

Zgangrenowaciac, eje, al *stać ś. gangrenowatym, zająć gangreną, być spalonym przez gangrenę*. Przen. *zepsuć ś. nawskroś, upaść moralnie, zdemoralizować ś.*

Zgangrenowac, uje, ował, Zgangrenowaciac *strawić gangreną, przejąć gangreną, zrobić gangrenowatym*: Nogę mu zgangrenowało. Przen.: *przejąć zgniliznę moralną, zepsuć nawskroś, zdemoralizować*: Zgangrenowało go lada jakie wychowanie. Krasz. I nasze miasto ma takie wrzodowate narośla, zgangrenowane miejscu, a choć zakryte w zakątkach, przecież niepodobna, by ich szkodliwego wpływu nie czuć było w orga-

nizmie. Bał. Umiera z duszą zranioną, ale nie zgangrenowaną. Miljonowa fortuna Jezuitów w znacznej części rozszarpaną została przez złą wolę niektórych zgangrenowanych naszych możnowładców. Bądż.

Zgangrenowanie, a, blm., czynność cz. Zgangrenować.

Zganiacz, a, lm. e, × Zgoniciel *ten, co zgania*.

Zganiac, a, al l. p. Zegnac: [Ci latali za kumotrami, zganiiali. Zebyscie jedno na drugie złego nie zganiiali]. 2. [Z.] p. Zganić.

Zganianie, a, blm., czynność cz. Zganiac: Z. złota ze srebra. Troc.

Zganić, i, il, nied. [Zganiac] l. kogo a. co komu = *naganić, przyganić; skrytykować*: Zganił a obrzydził go, że chciał mieć królestwo jego. Leop. (= *potępił*). (= *obwinił go*. B. G.). Zganiłono mu, gdy dozwalał na scenie występować sztukmistrzom. (= *wziął mu za złe*). Zganiłono obyczaje, postępkę. Troc. Łatwiej wszystko Z., niżeli co poprawić. L. Z. czyj wybór, gust. 2. † Z. wyrok, = *zaskarżyć do wyższej instancji; zaapelować*: Apeluje sprawę do wyższego sądziego wedle prawa, stojąc bywa wotum zganiłone i zepsowane, a siedząc bywa ferowane. P. cheł.

Zganie, a, blm., czynność cz. Zganić.

Zganiłony. l. im. od Zganić. 2. † Moneta zganiłona = *wycofana z obiegu*: O zapłaceniu monety zganiłonej. P. cheł.

† Zganny *naganny*: Musisz ś. sam poczuwać do zganego czynu. Przyb.

[Zganowieć, i, il] p. Zegnac.

[Zganowienie, a, blm.] czynność cz. Zganowieć.

† Zgańbić, i, il p. Zhańbić.

† Zgańbienie, a, blm., czynność cz. Zgańbić.

[Zgapiaty] *zwiądkły*.

Zgapić się, i ś., il ś. *nie zauważyć, przeoczyć, nie dopatrzeć ś., nie zwrócić uwagi, nie dopilnować ś., zrobić głupstwo przez nieuwagę, zganowić ś.:* Zgapiłem ś., bo trzeba było inaczej postąpić.

Zgapieć, eje, al l. *stać ś. gapiem*. 2. *zostać odurzonym, zadziwić ś. niezmiernie, stanąć jak gap, zgłupieć, zbaranić*. 3. [Z.] *stracić humor*. 4. (o roślinach) *zwiądnąć*.

Zgapienie, a, blm., czynność cz. Zgapieć.

Zgapienie się, a ś., blm., czynność cz. Zgapić ś.

Zgarac, a, al l. † Z. p. Zgorzeć. 2. [Z. na kogo] = *cierpieć, lubić kogo*: Nie może na niego Z.

Zgaranie, a, blm., czynność cz. Zgarac.

Zgarbacie, a, blm. l. czynność cz. Zgarbacieć.

2. czynność cz. Zgarbacieć.

Zgarbacieć, i, il *zrobić garbatym*.

Zgarbacieć, eje, al *stać ś. garbatym, dostać garba, zgarbić ś.*

Zgarbiać, a, al i Z. ś. p. Zgarbić.

Zgarbianie, a, blm., czynność cz. Zgarbiać.

Zgarbianie się, a ś., blm., czynność cz. Zgarbiać ś.

Zgarbić, i, il, nied. Zgarbiać *skrzywić w garb, zrobić garbatym, zgarbacieć, pochylić*: Wiek go zgarbił. Starość go zgarbiła. Troc. Wiek zgarbiony. Troc. Starość krzywi a zgarbia. Troc. Mający chorobę, *tetanus* zwana, nie może szyi ani przed ś., ani nazad (= *w tył*) Z. (= *skrzywić*). Mącz. Z. ś. *pochylić ś., nachylić ś.; stać ś. garbatym, zgarbacieć, dostać garba*: Z. ś. od starości. Pierwej zgarbieni szli i pochyleni, ale jaskinia coraz ś. rozwodzi. P. Koeh. (= *schylieni*). Widząc młodzieniec starca jak łuk zgarbionego, pytał go: chciały mu łuk sprzedać? Jabł. Cha-

dzał staruszek miły do onej Bożej męki, zgarbiony, podpierając ś. kosturem. Orzech. Postrzeżem sędziwego starca siedzącego, zgarbionego nad księgą. Oss. Stara księżna, zgarbiona, już ś. odprostować nie mogła. Krasz.

Zgarbieć, eje, ał skrzywić ś. garbato, dostać garba, zgarbacieć.

Zgarbienie, a, blm. 1. czynność cz. Zgarbić. 2. czynność cz. Zgarbieć. 3. pochylność wypukła grzbietu, garb, garbatość (gibbositas).

Zgarbienie się a ś., blm., czynność cz. Zgarbić ś. trzymanie ś. pochylno na podobieństwo garbatych.

Zgarbować, uje, ował skórę = wygarbować, wygarbować, wyprawić należycie. Przen.: Z. komu skórę = zbić, wygarbować, zerznąć, świćzyć, wyłoić, ściąć, statarować.

Zgarbowanie, a, blm., czynność cz. Zgarbować.

† **Zgardzać, a, ał p. Zgardzić.**

† **Zgardzanie, a, blm., czynność cz. Zgardznieć.**

† **Zgardzenie, a, blm., czynność cz. Zgardzić.**

Wyzwól mię z moey djabelskiej, w którąm wpadł w Z. rajskie. Wiszn.

† **Zgardzić, i, il, nied. † Zgardzać wgardzić, gardzić, pogardzać czym:** Tak siedział, z swoim cieniem rozmawiając a wszelką pomoc żywota zgardzając. Sęp. Zgardzał ten nimfy, co mu ś. kłaniały. Sęp.

† **Zgarlecenie, a, blm., czynność cz. Zgarlecić:** Przekłue migdały, roztwarzając wódką różaną, wleje polewki szczucej, abo w której lin wrzał, a to dla zgarlecenia. Sien.

† **Zgarlecić, i, il zmienić w garletę = galaretę.**

Zgarnąć, nie, rnął a. [rł], nied. Zgarniać, × Zgartać, × Zgarnywać, Zgartywać, [Zgarnować], l. garnięciem zsunąć, zebrać, w lepuę; zagarnawszy ściągnąć, zmieść: Sobie zgarnął pieniądze, a mnie przywiózł kwity. Wyb. (= *zagrabić, zabrać*). Celniki, ilekroć złoto zgartają, tyle nas razy z skóry odzierają. Złot. [Oni rzną, a on ino pieniądze zgarnuje... do tego dobry! ho! ho! lieżyć, chować, zgarnować. Ork. Sobek zgarnował trociny kierpeami. Ork.]. Z. pieniądze ze stołu. Z. śnieg z dachu, popiół z rusztu. Przen.: Występują temata biblijne i naturalja, za które polieja zgarnia odrazu autorów i aktorów. [Djabel go zgarnie]. (= *sprzątnie*). W hucie na ów czas powierzchowność materji śklanej zgartują na dół z lekka. Torz. Z. sobie włosy z czoła. (= *odgarnąć*). Śnieg znacznie spadły z dachu zgartywał. Cyw. 2. zmieść, sprzątnąć, zgładzić, zabrać, porwać: Ze 40 tysięcy miał owiec, które mu niedawno zaraza tak zgarnęła, iż załedwie teraz może ich mieć tysiąc. L. 3. † Z. przen. sobie co = *ściągnąć, sprowadzić na siebie*: Z. winę. Z. sobie sroższy sąd Boga. (= *narazić ś. nat*). 4. † Z. na kogo = *zwalic, spędzić, zegnać, zmówić, złożyć*: Ociec zgarnął na syna winę, aby przez jego usprawiedliwion był. Żarn. Z. ś. garnać ś. zebrać ś., zgromadzić ś.: Lud ś. zgarnął, a starszyzna siadła. Pol. Puseł ś. myślą w świat owych nowych i wielkich idei, do których wówczas garnała ś. młodzież całej środkowej Europy. Kaczł.

Zgarniacz, a, lm. e l. a. Zgarnywacz, × Zgartywacz ten, co zgarnia. 2. gór. łopata, szufla do zgarniania żużli w kopalni, od garniacz. Łab. 3. a. Zmiatać kol. młota przymocowana przed kotłami parowozu, czyszcząca szyny w czasie jazdy.

Zgarniaczka, l, lm. i narzędzie odlewnicze do zgarniania.

Zgarniać, a, ał p. Zgarnąć.

Zgarnianie, a, blm., czynność cz. Zgarniać.

Zgarnienie, a, blm., p. Zgarnięcie.

Zgarnięcie, a, blm., Zgarnienie czynność cz. Zgarnąć.

[Zgarnować, uje, ował] p. Zgarnąć.

[Zgarnowanie, a, blm.] czynność cz. Zgarnować.

[Zgarny] *wostrzenieliwy, mało jedzący, wybredny.*

× **Zgarnywacz, a, lm. e p. Zgarniacz.**

× **Zgarnywać, uje, ywał p. Zgarnąć.**

× **Zgarnywanie, a, blm., czynność cz. Zgarnywać.**

Zgarotować, uje, ował kogo = stracić zapomocą garoty.

Zgarotowanie, a, blm., czynność cz. Zgarotować.

Zgarować, uje, ował zrobić dziurę w drzewie.

Zgarowanie, a, blm., czynność cz. Zgarować.

× **Zgarszać, a, ał i × Z. ś. p. Zgorszyć.**

× **Zgarszanie, a, blm., czynność cz. Zgarszać, lep. garszenie.**

× **Zgarszanie się, a ś., blm., czynność cz.**

Zgarszać ś., lep. garszenie ś.

× **Zgartać, a, ał p. Zgarnąć.**

× **Zgartanie, a, blm., czynność cz. Zgartać.**

× **Zgartywacz, a, lm. e p. Zgarniacz:** Z., poruszany siłą pary, rzucał buraki do elewatora. Grusz.

× **Zgartywać, uje, ywał p. Zgarnąć.**

× **Zgartywanie, a, blm., czynność cz. Zgartywać:** Gdyby tego nie robił zgartywania, toby ś. z wierzehu fryta stopiła a pod spodem byłaby surowa. Torz.

Zgasać, a, ał p. Zgasnąć.

Zgasanie, a, blm., czynność cz. Zgasać.

Zgasciciel, a, lm. e ten, co zgasił.

Zgascicielka, i, lm. i forma ż. od Zgasciciel.

Zgasić, i, il, nied. † Zgaszać (lep. Gasić), [Zgasywać, Zgasować] l. silić, zdusić ogień, światło = zgasić: Z. pożar (= *ugasić*), ogień na kominie. Staby ogień lada wiatr zgasi, a wielki ś. od wiatru mnoży. Skar. Z. świecę. (= *zadmuchnąć*). Lepiej świecy nie ucierać, niż uciierając ją Z. Kn. (= *lepsza szkółka, niż szkoda, lepsza niewygoda, niż strata*). Ktoś nadchodzi, zgasmy światło. L. 2. × Z. przen. *zgasić, ugasić, usmieryć, zaspokoić:* Z. pragnienie. (= *nasycić*). Chciwości a ognia przykładające, nie zgasisz. Kn. 3. przen. *wystulzić, wyziębic, silić:* Zgaszę w jego duszy sentymenta przywiązania synowskiego. L. Ale patrz w ich serce... najlepiej ogień Z., dopóki w iskiere. Mick. Przen.: Pamięć zgaszonego narodu. Wor.

Zgasiewka, i, lm. i, Orlica, Paprotnik bot. (pteris) roś. z gromady paprotników, z rzędu paproci. Gatunek: Z. pospolita. (p. aquilina).

Zgasisty łatwy do zgaszenia. Bobr.

Zgasość, i, blm., rz. od zgasły: Kształty duchów ze zgasłości nie wschodzą. Krasin.

Zgasły, [Zgasnięty] który zgasł: [Świeca zgasnięta].

Zgasnąć, śnie, szał a. si l. przestać ś. palić a. świecić, zgasnąć, wygasnąć, zmierzchnąć: Świeca zgasła. Troc. Ogień zgasł. Gdzie niemasz drew, zgasnie ogień. B. B. Przen.: Słońce zgasło (= *zaszło, skryło ś.*). Już ostatnie perły gwiazd zamierzchy i na dnie niebios zgasły. Mick. Gdy słońce zgasło, pobladło niebo. Weys. Już gwiazdy przede mną zgasły. Wysp. Zgasną oczy. (= *zamiać ś.*). Przen.: *ustać, wygasnąć, skończyć ś., zniknąć, przepaść:* Sława jego w martwym nie

zgaśnie popiele. Troc. Zgasł zapał. Zgasła, zgasnęła wolność. Kn., Troc. Przen.: *umrzeć, skonać, zasnąć na wieki*: Zgasł na mych ręk w kwiecie wieku. Z. przy kim, przy czym, a. przed kim, przed czym = *stracić na świetności, blasku, wartości, wziętości, zbladnąć, zblaknąć, zginąć*: Zgasłem przy nim = *zacznił mię*. (= *obscuro*. Kn.). On, jak świeca przy słońcu, zgaśnie przy tym świetle. Pot. Przy tej Dianie wszystkie zgasy urody. Troc. Zgasieś, jak klecha przed organistą. Nar.

[Zgasować, uje, ował] p. Zgasić.

[Zgasowanie, a, bfm.] czynność cz. Zgasować.

[Zgasywać, uje, ywał] p. Zgasić.

[Zgasywanie, a, bfm.] czynność cz. Zgasywać.

† Zgaszać, a, ał p. Zgasić.

† Zgaszanie, a, bfm., czynność cz. Zgaszać.

Zgaszenie, a, bfm., czynność cz. Zgasić.

× Zgaśnienie, a, bfm., p. Zgaśnięcie: Śwąd od zgaśnienia świece. Troc.

Zgaśnięcie, a, bfm., × Zgaśnienie czynność cz. Zgasnąć.

[Zgaśnięty] p. Zgasyły.

[Zgałć się, a s., ał s.] *rozburzyć s., spaść*. Gwar.

[Zgałtanie się, a s., bfm.] czynność cz. Zgałtąć s.

Zgatunkować, uje, ował *rozgatunkować, posegregować, rozsegregować*. L.

Zgatunkowanie, a, bfm., czynność cz. Zgatunkować.

[Zgawędzenie, a, bfm.] czynność cz. Zgawędzić.

[Zgawędzić, i, il] *spełnić na gawędzeniu*.

Zgawronić się, i s., il s. p. Zgapić s.

Zgawronienie się, a s., bfm., czynność cz. Zgawronić s.

[Zgawusić, i, il] *nawalić, [naprać]*. (Por. Naprać).

[Zgawusienie, a, bfm.] czynność cz. Zgawusić.

Zgąbczenie, a, lm. a patol.: Z. kości = *gąbczastość kości, zrzesotnienie kości wskutek znikania substancji kostnej zbitę a powiększenia s. substancji gąbczastej*. Z., *gąbczastość wątroby wskutek ogólnego miąższowego zapalenia wątroby*.

Zgburowacenie, a, bfm., czynność cz. Zgburować.

Zgburować, eje, ał stać s. *gburowatym*.

Zgderać, ra a. rze, rał *wygderać*.

Zgderanie, a, bfm., czynność cz. Zgderać.

× Zgęba, y, lm. y *tyłe, ile s. w gębę na raz zmieści*. Przen.: *kawałek, kęs chleba*: Żyd, ostatnią zgębę chleba wyłudziwszy chłopu, kradnie go z pieniędzy. Stasz.

[Zgębiały, Zgębiały, Ogębiały] *zmiedolęzniały, osłabiony z powodu choroby lub zmartwienia, osowiały, zleniwiały i skurczony od zimna; skapconiały, zgumniały*: Człowiek, drób Z. Taki był Z., że ino miał klapnąć. Bliz.

× Zgęsyły p. Zgęstniały.

Zgęsnąć, śnie, szał i × Z. s. p. Zgęścić: Trzeba, aby to lekarstwo dobrze wrzało, póki nie zgęśnieje. Haur.

× Zgęsta przys. *dość często, często, nie rzadka*. Gospodarowie wołosey rozmijali s. po drogach polskich, jeżdząc Z., do Radomia, Lwowa i t. d. Śl. wil.

† Zgęstać się, a s., ał s. p. Zgęścić.

† Zgęstanie się, a s., bfm., czynność cz. Zgęstać s.

× Zgęstły p. Zgęstniały.

Zgęstnąć, nie, nął p. Zgęścić. Mącz.

× Zgęstnić się, a s., ał s. p. Zgęścić: Zgęstnąć. Mącz. Zgęstniał s. mrok współczesnej świątyni złęgo. Mic.

Zgęstniały, × Zgęsły, × Zgęstły, Zgęściły który *zgęsnął*: Wapno ma wiele zgęstłych humorów. Troc. Wystawmy sobie planety świeżo zgęstłe, wewnątrznie jeszcze rozciekłe. Stasz. Tam wodę zgęstłą znaleźli. B. B. (wodę gęstą. B. G.). Krew zepsuta i zgęstła do wszelkiej niesposobnym czyni żywości. L. Miedziane odmioty samorodne przy rudach, jak popioły zgęstłe, żuźle. Kn. Zgęsyły. Troc. Z pochew miecza jego zgęstła posoka kroplami ściekała jeszcze. Krasz. Zgęsta para. Poręb.

× Zgęstnianie się, a s., bfm., czynność cz. Zgęstniać s.

Zgęstnieć, eje, ał p. Zgęścić.

Zgęstnienie, a, bfm., czynność cz. Zgęstnieć: Z. krwi (anhydraemia) = *zmniejszenie s. we krwi zawartości wody (a z nią i soli) w pewnych stanach chorobnych*. Zgęstnienie, *densatio*. Kn.

Zgęstnięcie, a, bfm., czynność cz. Zgęstnąć.

× Zgęstnięcie się, a s., bfm., czynność cz. Zgęstnąć s.

× Zgęstwiać, a, ał i × Z. s. p. Zgęścić.

× Zgęstwanie, a, bfm., czynność cz. Zgęstwiać.

× Zgęstwanie się, a s., bfm., czynność cz. Zgęstwiać s.

× Zgęstwić, i, il i × Z. s. p. Zgęścić. Troc. L.

† Zgęstwić p. Zgęścić.

Zgęstwienie, a, bfm. l: czynność cz. Zgęstwić. 2. czynność cz. Zgęstwić.

× Zgęstwienie się, a s., bfm., czynność cz. Zgęstwić s.

Zgęszczacz, a, lm. e p. Zgęszczalnik i Zgęściciel.

Zgęszczać, a, ał i Z s. p. Zgęścić.

Zgęszczalnik, a, lm. i, Zgęszczacz 1. chem. *kondensator, część przyrządu, w której para lub gaz przybiera stan skupienia ciekłego*. 2. fiz., p. Zgęściciel.

Zgęszczalność, i, bfm., rz. od Zgęszczal.

Zgęszczalny który można zgęścić.

Zgęszczanie, a, bfm., czynność cz. Zgęszczać. Zgęszczanie się, a s., bfm., czynność cz. Zgęszczać s.

Zgęszczenie, a, bfm., czynność cz. Zgęścić:

Gdy ciało jakie gęstszym robimy, niszcząc i wyganijając siłę wewnątrzną rozpychającą, nazywa s. to zgęszczeniem. Rogal.

Zgęszczenie się, a s., b m., czynność cz. Zgęścić s.

Zgęściwały p. Zgęstniały.

Zgęściciel, a, lm. e, Zgęszczalnik, Zgęszczacz fiz. *kondensator*.

Zgęścić, i, il, × Zgęstwić, nied. Zgęszczać, × Zgęstwiać *ściskając, skupiając zrobić gęstym lub gęściejszym, skondensować, zgęścić*: Leki zgęszczające (remedia incrassantia, inspissantia). Zimno ciała zgęszcza. Uważając materją elektryczną płynącą z jednego ciała w drugie, roztrząsa moc i skutki tej materji zgęszczonej i zebranej w jedno miejsce. Sch. (= *skoncentrowane*). O medykamentach, krew zgęszczających. Krup. Leczenie zgęszczonym powietrzem. (= *scieśniony*). Z. s. p. Zgęścić. Przen.: *Gdy s. noc zgęszcza*. Mick. (= *gdy coraz grubsze ciemności zapadają*).

Zgęścić, eje, ał, Zgęścić s., Zgęstnąć, × Zgęstnąć s., Zgęsnąć, × Zgęsnąć s., † Zgęstwić, Zgęstnieć, † Zgęsnieć, nied. † Zgęstać s., × Zgę-

tniać ś. stać ś, gęstym lub gęstszym, zageścić ś, zsiąść ś, sziąć ś. stężyć: Zgęstać ś. Kn. In densitate coire, zgęstniać. Macz.

† Zgęśnieć, eje, ał p. Zgęśnieć.

Zgęśnienie, a, blm., czynność cz. Zgęśnieć: Trzeba, aby to lekarstwo dobrze wrzało, póki nie zgęśnieje, potym odstawić dla zgęśnienia lepszego. Haur.

Zgęśnienie, a, blm., czynność cz. Zgęśnąć.

× Zgęśnić się, a ś., blm., czynność cz. Zgęśnąć ś.

[Zgęziały] p. Zgęziały.

Zgiąć, zegnie, zgiął a. [zgnął], † segnioł, † segnio, rozk. zegnij, nied. Zginać, † Zgibać, [Zgibać] gięciem skrzywić, uchylić, schylić; nagiąć, ugiąć: † Kolana Tobie zgibają ku chwale Twej i ręce Tobie składają. Naw. (= kłękam). Głupniech nie zgina kolano przed fortuną. Pod Otomanem despota lud karki zgina. Przyb. (= upada pod jarzmem niewoli). Te pieniądze mówiły o wiecznym poście, o karku po dniach całych ku ziemi zginaniu. Orzesz. Zginam co, naginam czego, *inflecto, curvo*. Kn. Obrzym siły wielkiej zginał drzewa i sosien przychyłał od góry. Żebr. Trzeinę zegnie burza, ale jej nie złamie. L. Palce możemy Z., wyciągnąć i odciągnąć. Wei. (= złożyć). Myszka krótka zgibająca palca wielkiego, *flexor brevis pollicis*. Krup. Już z za wyniosłych tej góry grzbietów słychać głos tyrsów, brzękadła, fletów, zgnij (= zegnij) głowę, łoskot coraz ś. bliży, zgnij prędko głowę, oto bluszcz świeży. Cho. (= nadstaw głowy). Przez prędkość zapomniał u ruśnicy Z. kurka. Pot. (= spuścić, nacisnąć). Oss. Gdy inni Słowianie zginali dla słabości Sasom, Polacy bronili swej niepodległości. Nar. (= ulegali, ustępowali). Święta bojaźń do ziemi was zgina. Karp. (= iloczy). Zgiął szpadę. Troc. [Nie będę ja capką zginał u twoich kulon]. Wóje. 2. × Z. zgnieść, stłoczyć, zbić, sprasować, przysgnieść: Niemasz ciała tak twardego, aby nie mogło być zgięte, zgięcie zaś czyni ś. przez zbliżenie wzajemne do siebie cząstek. Rogal. 3. anat.: Mięsień zginający a. zginacz, × zgibacz, × muskuł zgibający, × muskuł naginający, muskuł schylający (musculus flexor). Muskuł zginający napięstka łokciowy (musculus flexor carpi ulnaris). Muskuł zginający napięstka promieniowy (m. f. c. radialis). Muskuly zginające palca wielkiego: długi i krótki (m. f. pollicis longus et brevis). Muskuł zginający palca małego ręki (musculus flexor digiti quinti manus brevis). Muskuł zginający palców stopy długi i krótki (m. f. digitorum pedis longus et brevis). Mięśnie zginające palucha: długi i krótki (musculi flexores hallucis: longus et brevis). Muskuł zginający palca małego stopy krótki (m. f. digiti quinti pedis brevis). Z. ś. I. skrzywić ś.; zgarbić ś.; ugiąć ś., wygiąć ś., ulec zgięciu, nagiąć ś., schylić ś.: Z. ś. w pałąk, we dwoje. Z. ś. pod ciężarem. Pręt ś. zgiął. Którzy z góry idą, ciała wstec cofają; którzy zaś w górę postępują, zginają ś., albowiem ciężarem swym wazyć ś. ku pochylności, a wstępując wstec z go cofać wychodzi właśnie na to, co występkom ulegać. Pilch. Samice ś. skrzywią rodząc i zginają, a potym rykiem płód swój ogłaszają. Chr. Sucha gałązka przedzej ś. złamie, niżeli ś. zegnie. Rogal. (= podła ś. zginaniu). Ugięty, eo ś. ugiął, zgiął. *pendus ramus*. Kn. Zgięty pod ciężarem starości. Troc. (= uginający ś., skulony, skurczony, złamany). Drzwi ś. od gorąca zgięty

(= spaczyły ś.). Własnym ś. kłosa ciężarem zginają, Kras. W smutku tyś ś. zgięta, bo na ciebie krew bryzgnęła. Uj. (= upadłaś na duchu, zlamalaś ś.). 2. × Z. ś. stłoczyć ś., zbić ś., ścisnąć ś., skurczyć ś.: Ciała zginają ś. i kurczą, będąc uciśnione. Rogal.

× Zgibacz, a, lm. e, Zginacz ten, co zgina. Anat.: Z. (musculus flexor). Z. palców = muskuł długi a. przewierciany. Z., muskuł długi. Krup. Jako inne palce mają zgibacza, muskułem przewierciany nazwanego, tak i wielki palec ma własnego zgibacza. Krup.

× Zgibać, a, ał i × Z. ś. p. Zgiąć.

× Zgibanie, a, blm., czynność cz. Zgibać.

× Zgibanie się, a ś., blm., czynność cz. Zgibać ś.

× Zgichnąć, chnie ś., chnął ś. a. chł ś. p. Zichnąć ś.

× Zgichnienie, a, blm., czynność cz. Zgichnąć.

[Zgielceć, y, ał] i. skomleć. 2. rozlegać ś.

[Zgielczenie, a, blm.] czynność cz. Zgielceć.

× Zgielczny p. Zgielkliwy.

[Zgięlda, y, lm. y] i. tkun niesworny. 2. niedzarze. 3. p. Zgiek.

[Zgieleczo, a, lm. a] p. Zgieklo: Dusza więzy nie weźmie ze światła wysługi, jedno Z. z czterma deskami.

Zgiek, u, lm. i, † Gielch, † Gielg, † Gielk, [Zgięlda] huk zagłuszających ś. nawzajem głosów, wrzawa, gwar, hałas, harmider, rejwach, zamęt: Z. światła, dworu. Z. jarmarczny. Będzie Z. od mnóstwa ludzi. Wuj. Wjehali nie tylko bez strzelania, bez mordów, ale zgoła bez żadnego zgiełku. Górn. Siła walczy na siłę, tarcza trze ś. tarczą, Z. ś. szerzy. Dm. Wzmaga ś. Z., szcękają żelazne oszczepy. Dm. U progu nowy Z. i zamieszanie. Słow. Szum pochodził od zgiełku ludzi. Słow.

[Zgiełka, i, lm. i] niedojrzały owoc, np. jabłko, gruska.

Zgiełkliwe, Zgiełkliwo przys. od Zgiełkliwy. I. Zgiełkliwo p. Zgiełkliwe.

Zgiełkowość, i, blm. i. rz. od Zgiełkliwy: Z. giedy 2. skwierczenie, skomlenie psa.

Zgiełkliwy, × Zgiełozny pełen zgiełku, wrzaskliwy, hałaśliwy, krzykliwy: Zgiełkliwe pieniaczów swary. Mów próżnych, niedokończonych, zgiełczonych. Szym. Nareszcie skończyła ś. zgiełkliwa noc. Sienk.

† Zgieklo, a, lm. a, [Zgieklo] = Giezko (p. Gzlo) Zdr. [Zgieleczo].

Zgieklować, uje, ował sprawić zgiek: Języki, orzę, obycaje, powikławszy ś., zgiekują z sobą. Krasin.

Zgieklowanie, a, blm., czynność cz. Zgieklować.

[Zgiełznać, a, ał] spętać, okiełznać.

[Zgiełznanie, a, blm.] czynność cz. Zgiełznać.

[Zgiemzić, i, i] zmiąć, zmiętosić, zgnieść.

[Zgiemzenie, a, blm.] czynność cz. Zgiemzić.

Zgieneralizować, uje, ował sprowadzić do rozmiarów gieneralalnych, uogólnić: Z. rysy topograficzne przez linje proste. Niektóre rzeczy słyssał niedosć dokładnie, inne zaś przedwześnie zgieneralizował. Kop.

Zgieneralizowanie, a, blm., czynność cz. Zgieneralizować.

[Zgieniać, a, ał] p. Zegnać.

[Zgienianie, a, blm.] czynność cz. Zgieniać.

Zgiermanić, i, il p. Zgiermanizować.

Zgiermanienie, a, blm., czynność cz. Zgiermanić.

Zgiermanizować, uje, ował, Zgiermanić zmienić na *giermańskie*, *zmiemczyć*: Niemey nazwiska ludzi i miejsce zgiermanili. Syrok.

Zgiermanizowanie, a, blm., czynność cz. Zgiermanizować.

Zgierować, uje, ował przyciąć listwę, sztabik na winklel, np. do ramy.

Zgierowanie, a, blm., czynność cz. Zgierować. Zgięcie, a l. blm., czynność cz. Zgiąć. 2. Im. a = a) miejsce, gdzie co jest zgięte, kolano, łuk: załam, skręt, zakręt: Uciegli mu rękę z pięcioma palcami po Z. Wóje. (= po staw). Wsunął mu nogę między kolana, uderzył w Z. i zwałił na ziemię. Sienk. b) anat. (flexura): Z. biodrowe okrężnicy, p. Esowaty. Z. okrężnicy prawe (f. coli dextra s. f. hepatica). Z. okrężnicy lewe (f. coli sinistra s. f. lienalis). Z. dwunastniczojelitowe (f. duodenojejunalis). Z. dwunastnicy górne i dolne (f. duodeni superior et inferior). Z. krzyżowe odbytnicy (f. sacralis). Strona zgięcia na kończynach. c) patol. Z. macicy ku tyłowi (retroflexio uteri). Z. macicy ku przodowi (anteflexio uteri). Z. macicy na bok (lateroflexio uteri).

Zgięcie się, a s., blm., czynność cz. Zgiąć s.

[Zgięgać, a, al] *narzekać bez potrzeby.*

[Zgięganie, a, blm.] *czynność cz. Zgięgać.*

Zgiętka, i, lm. i zool. (paragus) owad dwuskrzydły krótkorogi.

Zgiętowłos, a, lm. y zool. (gonia) owad dwuskrzydły krótkorogi muchowaty.

Zgięty l. im. od Zgiąć. 2. [Z.] garbaty. 3. anat. (flexus): Myszka przeskrzywiona lub okolożgięta po-łniebienia (musculus circumflexus palati mollis). Krup. Z. ku tyłowi (retroflexus). Macica zgięta ku tyłowi (uterus retroflexus). Kolano zgięte (genu fleetum).

Zgilotynować, uje, ował kogo = ściąć gilotyną.

Zgilotynowanie, a, blm., czynność cz. Zgilotynować.

× **Zginacz, a, lm. e p. Zgibacz.**

Zginać, a, al i Z. s. p. Zgiąć.

Zginanie, a, blm., czynność cz. Zginać: Zginaniem wszystkich kolan będziesz tu uczczony. Przyb.

Zginanie się, a s., blm., czynność cz. Zginać s.: Nieoszczędny swych krzyżów drugiego chce nauczyć, żeby także swych nie szanował i lekceważył przykrości i boleści zginania s. L. (= *kłaniania s.*).

Zginać, nie, nał l. zapodziać s., zadziać s. zarzucić s., zawieruszyć s., zostać zgubionym, zaprzepaścić s.: Temu największy grzech, komu co zginie. Rys. Raduje się ze mną, żem znalazł owcę moją, która była zginęła. Wuj. Co zginęło, zginęło. Kn. (= *przepadło*). Zginał mi z oczu (= *znikł, straciłem go z oczu*). Zawiniątko zginęło mi w drodze. (= *zostało zgubione*). Nie ci tu nie zginie. (= *nie ci tu nikt nie ruszy, nie ukradnie*). Komu prosię zginie, temu w uszach piszczy. Rys. Zła siekiera nigdy nie zginie. Kn. Zginęła księga. Troc. Major zginał bez śladu, jakby przepadł w wodę. Nigdy nie zginie uczynek wspaniały. Jabł. (= *nie przejdzie bez śladu*). Plama zginęła. (= *znikła, wyszła*). 2. *przestać istnieć, zaginać, zniknąć, szczenąć, ulec zagładzie:* Wiara zginęła a wycięta jest z ust ich. Wiśn. Jeśli kto napisze kronikę moję, zginie Cezarów sława. L. (= *zami s.*, *zblednie, zgaśnie*). Co zginęło, trudno tego wetować. Kochan. Zgina, jak śnieg od słońca i wosk od ognia, nieprzyjaciele Jego. Skar. Co s. łyse urodziło, łyse i zginie. Prz.

Jakęś pędko urosła, tak też pędko zginiesz. Kras. Zginęli Grecy, zginęli Rzymianie. Dm. Jeszcze Polska nie zginęła, póki my żyjemy. Pśń. 3. *popaść w nieszczęście bez nadziei ratunku, przepaść, być zgubionym, straconym, pograć się s. w przepaść, pójść z kamieniem do dna:* Ach, przystawaj na wszystko, bo inaczej zginęliśmy, już po nas! L. Zginiesz jak ruda mysz. Prz. Jeszcze nie zginął, kto zaniął Panu. Prz. 4. *ponieść śmierć nienaturalną, polec, paść, stracić życie:* Zle Z., obieszon a. ściet być, *perire supplicio*. Mącz. Mam-li Z., niech zginę ucziwie. Kn. Tym, co zwycięstwy przywyknęli sływać, dwie tylko drogi: zwyciężyć lub Z. Kras. (= *zwycięstwo lub śmierć*). Mawiał Tyberjusz: Bodaj mię wszystkie bogowie i boginie zgubili, żebym już raz zginął, a nie codziennie ginął z wielką męką moją. Birk. Niech i zginę. L. Każdy, kogo s. trwożliwie lęka, tego mieć pragnie zginionym. Hul. Porwał s. jak lew, a zginął jak mucha. Prz. Kto mieczem wojuje, od miecza zginie. Prz. Ten, komu s. udało ocean przepłynąć, może na Dunajcu Z. Tremb. Zginał z ręki kata. (= *poniósł śmierć*). Zginał na morzu, na wojnie. Troc. Marnie zginął. Troc. [I ona ze świata zginie].

† **Zginęły p. Zginiony, Sekl.** Wypadłem z pamięci w sereach ludzkich, jako umarły, stałem s. jako naczynie zginęte. B. B. Radość tak jest aniołów nad człowiekiem nędznym a zginętym, który s. zasię uzna a przywróci s. ku łasce Pana swojego. Ref. Jezus cierpiął za nas grzesznych a przez grzech zginętych. Hrb. Słowo twoje przyskoczyło z nieba w pośrzodek zginętej ziemi. B. B. (w pośrzodek ziemi na zginienie podanej. B. G.). *Confectus, Z.*, zmordowany. Mącz.

Zginienie, a, blm., p. Zginiecie.

† **Zginieński st. w. od Zginiony:** Nie był Z. stan nasz, jak owego czasu. Tw.

Zginiecie, a, blm., Zginienie czynność cz. Zginać, zguba, śmierć, zagłada, zatrata, zatracenie: Idź na zginienie. L. (= *na złamanie karku, na zbity łeb*). W pośrzodek ziemi na zginienie podanej. B. G. Zginieniem swoim Kodrus sprawił, iż Ateny nie zginęły. Warg. Uwiedziona okrucieństwem, do ostatniego zginienia kniazia przywieść chce, szuka ona rozkoszy ze zguby jego. Górń. Niebezpieczeństwo zginienia do szczętu. Czart.

[Zginieły] p. Zginiony.

Zginiony, † Zginęły, [Zginieły] który zginał, przepadły, zgubiony. Wen. Ilekroć widzę kogo w nieszczęśliwym stanie, zaraz mi mój Z. syn na myśl stanie. Tremb.

Zgipsować, uje, ował p. Ugipsować.

Zgipsowanie, a, blm., czynność cz. Zgipsować.

[Zgizdzić się, i s., il s.] *poszkapic s.*

[Zgizdzenie się, a s., blm.] *czynność cz. Zgizdzić s.*

[Zglądać, a, al, Zglądować] 1. *patrzyć po kątach. 2. upatrywać. 3. spoglądać.*

[Zglądanie, a, blm.] *czynność cz. Zglądać.*

× **Zglądnać, nie, nał spojrzeć, wejrzeć.** St wil.

× **Zglądnięcie, a, blm., czynność cz. Zglądnać.**

[Zglenie, a, blm.] *czynność cz. Zglić.*

Zglieniwo, a, lm. a bot. (draparnaldia) ros. z gromady wodorostów, z rodziny chaetophoraceae.

[Zglewiały, Zgliwiały] 1. *zmarznięty. 2. Ser Z. = rozłożony, zgniły; który po rozgrzaniu na ogniu ciągnie s. w nilki.*

[Zglewieć, eje, al] *zmarznąć, ziębnąć:* Ręce mi zglewiały.

[Zglewienie, a, b] czynność cz. Zglewieć.
 [Zględować, uje, ował] p. Zglądać.
 [Zględowanie, a, b] czynność cz. Zględować.
 [Zględy, ów, b] p. oględy, zaręczyny.
 [Zględziny, in, b] obrzęd przedweselny, załoty.
 Zglicz, a, lm. e miejsce niskie, krzakami leszczyny a. tarniny zarosłe. Sł. wil.
 [Zglic, i, il] młcić, młto ś. robić, mucić, sprawić mudości.

Zgljować, uje, ował żelazo = rozpaść aż do topienia ś. i tym sposobem spoić jego kawałki, zwarzyć.

Zgljowanie, a, b, m., czynność cz. Zgljować.
 Zglinić, i, il zwalać, powalać gliną. Z. ś. zwalać ś., powalać ś. gliną: Z. w błocie. (= umrzeć ś.). Zstąpi z drogi, choćbyś ś. też po pas w błocie zglinił. Stryjk.

Zglinienie, a, b, m., czynność cz. Zglinić.
 Zglinienie się, a, ś., b, m., czynność cz. Zglinić ś.

× Zglisko, a, lm. a p. Zgliszcz.

× Zgliszcz, a, lm. e p. Zgliszcz.

Zgliszcz, a, lm. a, × Zgliszcz, × Zglisko, × Zgliszczko l. zgorzelina, × zgorzelisko, miejsce, gdzie palono umarłych, miejsce ze stosem pogrzebowym: Gdzie rzeka Wilna do Wilji wpada, zglisko, to jest plac palenia ciał książęcych i panów przedniejszych litewskich, fundował był Swatoróg, gdzie też kapłani litewscy bogom ofiary za dusze zmarłe książąt czynili, i ogień wieczny gorzał. Stryjk. Trabus, książę litewski, umarł prędko w Nowogródku, zawieszony od synówców swych na miejsce zwyczajne, tam, gdzie Wilna do Wilji wpada, palon tamże na zglisku poświęconym. Biel. M. Ogień niebieski tak go spalił, iż umierając, jedno zglisko z grobem znalazł. Warg. Głowę Helwjużową około owego zgliska Cezarowego niesiono. Warg. Zstąpił na równinę, kędy są zgliszcz Gallów. L. Poliksena, Pelida że do grobu wniosła, przy jego zgliszczu sama krwawą śmierć poniosła. Tot. Trzykroć głośno maluzkiej twej umbrzy wezwiemy, trzykroć z smutną pochodnią zgliszcz obejdziemy. Tot., Książ. 2. a. Zgorzelizna, Zgorzelina, × Zglisko, × Zgliszcz miejsce, gdzie był pożar, pogorzeliśko, spaleniśko; miejsce po wypalonym lesie: Zgorzelina, zgorzałego a. spalonego co. Kn. Na okropnych wsi i domów wiejskich zgorzeliskach. Nar. Zgliszcz, miejsce pożaru. Dudz. Zgliszcz Sodom. Przyb. Ledwie iljackiej widać zgorzeliny. Bardz. (= nec locus, ubi Troja fuit). Tesalskie widzi zgorzeliny. Bardz. I brzmiają piersią nad zgliszczu i groby nuci podróżnym piosenkę żaloby. Mick. Stojąc wokoło święconego zgliszczu, żywemi w niego patrzyły oczyma. Słow. Jeszcze zgliszcz złowrogli tlił ś. Radz. Wót za rogi orze Z. Pol. Wilcy wylili na zgliszczach dawnych miast. Sienk. Duchowienstwo krzyżackie odprawiło na dymiących ś. jeszcze zgliszczach nabożeństwo dziękczynne. Sł. wil. Niekące zglisko (zorz) lśniło jeszcze na wodach nieznanych. Zer. 3. hut. Zgliszcz = wiązanie z drutu lub żelaza dla umocnienia jądra formy (czyli karnia) w odlewach pułstych. Łab.

× Zgliszczko, a, lm. a p. Zgliszcz. L.

Zgliszczowy przym. od Zgliszcz: Zgliszczowe miejsce. Troc. (= zgliszcz). Okruchowiec Z, z okruchami kości zwierząt przedpotopowych wśród wapieni. Łab.

Zgliszczyn, u, lm. y bot. l. (leptobryum) roś. z gromady mchów liściastych z rodziny prątnikowatych. 2. p. Skrętek.

[Zglłwiały] p. Zglewiały.

[Zgliwić, i, il] zmamlać, rozmoczyć w ustach: Dziecko chleb zgliwi pomaluszku.

[Zgliwieć, eje, al] zepsuć ś., zgnić.

[Zgliwienie, a, b, m.] l. czynność cz. Zgliwić. 2. czynność cz. Zgliwieć.

× Zglozować, uje, ował p. Zgluzować.

× Zglozowanie, a, b, m., czynność cz. Zglozować.

× Zgluzować, uje, ował, × Zglozować starszy wygluzować, zmasać, zatrzeć, zgładzić, wyniszczyć, wytępić. L.

× Zgluzowanie, a, b, m., czynność cz. Zgluzować.

[Zglabnąć, nie, na] ściągnąć dla siebie, zabrać, zagrabieć: Z. pieniądze.

[Zglabnięcie, a, b, m.] czynność cz. Zglabnąć.

[Zglackotać, ce, ta] poklepać.

[Zglackotanie, a, b, m.] czynność cz. Zglackotać.

× Zglada, y, b, m. zglądzenie, zgląda, wytepienie: O zglądzie i wytepieniu całego senatu zamysłał. Pileh. Lucyna ona zgląda zalecić ś. Junonie pragnęła. Zebr. (merum donare caput Junoni voluit. L.). Mylny wyrok zglady. Sf.

× Zgladca, y, lm. y, × Zgladzca, Zgladziciel ten, co zgladca, zatraciciel, wytępiiciel: Tyś nieprzyjaciół moich zgladzca. Ryb. Jezu, królu wieczny, zgladzcio grzechów dostateczny. Koch. W. Pokuta przed Bogiem jest wszystkich grzechów zgladzcą. Białob. Palcat Morfeusza, snów wódz i Z. Zebr. Tezensz, Z. Minotaura. Otw. Herkules, zgladziciel strasznych cudów. Petr.

Zgladzać, a al p. Zgladzić.

Zgladzanie, a, b, m., czynność cz. Zgladzać.

× Zgladzca, y, lm. y p. Zgladca. L.

Zgladzenie, a, b, m., czynność cz. Zgladzić.

× Zgladziciel, a, lm. e p. Zgladca.

× Zgladzicielka, i, lm. i forma ż. od Zgladziciel.

Zgladzić, i, il, nied. Zgladzać l. wygladzić, zrównać, urównać, ugładzić, zrobić gładkim, zebrać nierówności: Z. szczerb z noża. Troc. (= zeszlifować). 2. przen.: zatrzeć, wyrównać, zniszczyć, zmasać, naprawić, sprostać: Podług mnożstwa lutowania Twego zgladź lichotę moję. Ps. flor. Zgladzi wiek przysły, co dzisiejszy szpeci, z poezciwych matek dobre będą dzieci. Kras. Ja zgladzam występy twoje, a grzechów twoich nie wspomnę. Bud. Dobremi uczynkami zgladził dawne występki i błędy. L. 3. Z. plamę = wywabić, wyprowadzić, sczyścić: Zgladził tę plamę. Troc. 4. a. [Zglawęczyć] kogo = pozabawić życia, zabić, stracić, sprzątnąć go: Podobno przed czasem chceś mnie Z. z świata. Kochan. Nieprzyjacieli mój, jako lew okrutny, szuka mej duszy, aby ją mógł Z. Kochan. Stara ś. wszelkim obyczajem, jakoby go z świata zgladził. Biel. M. Z lepszym pożytkiem będzie, gdy robi złoczyńca, niżliby go miecz zgladził, abo szubienica. Biel. M. Wszystko pospółstwo zawołało: zgladź Jezusa, a pusć nam Barabasza. Sekl. Żydz wołali na Piłata: zgladź go, zgladź go. Ody. Z. kogo z świata. Troc. Życie jego w niebezpieczeństwie, zgladzi go tyran. L. Wymierza strzelbę, chce go Z. z świata. Kras. Jak Herod, chce całe pokolenie Z. Mick.

× Zgladzisty możliwy do zgladzenia. Troc., L.

Zglaszać, a, al i Z. ś. p. Zgłosić.

Zglaszanie, a, b, m., czynność cz. Zglaszać.

Zgłaszanie się, a ś., blm., czynność cz. Zgłaszać ś.

[Zgławęczenie, a, blm.] czynność cz. Zgławęczyć.

[Zgławęczyć, y, ył] p. Zgładzić.

[Zglaz, u, lm. y] ryb. *głębokie miejsce w rzeczce o kamienistym dnie.*

Zgłabiaty który *zgłabił*: Jasiiek... nosi wezrąjsze zgłabiące ziemniaki. Kon.

× Zgłabić, i, il p. Zgłębic. L.

Zgłabić, eje, ał *nabrać własności głaba, zglębic, zdrętwieć*: Kartofle, ostygszy, zgłabiły.

Zgłabienie, a, blm., czynność cz. Zgłabić.

× Zgłabienie, a, blm., czynność cz. Zgłabić.

× Zgłabsz, y, lm. e *głbia, przepaść, bezden, bezdenność*: Gdy na środek jeziora przyszli, wpadli w Z niezmierną. Kras.

[Zglęba, y, lm. y] *przykróść, kłopot, utrapienie*: Wzięliśmy go sobie na zglębę.

[Z glębia] z *głęboka, ze spodu, ode dna*: Tak lemisz, w grudź pulchną zatknięty, kroi na wiosnę łan i z głębia porze. Kon.

Zglębiacz, a; lm. e l. a. Zglębiiciel *ten, co zgłębia*. 2. a. Pogłębiacz, Podskibnica *narzędzie rolnicze do poruszania głęboko roli, do wzruszania warstwy si odniej czyli podszebiba.*

Zglębiac, a, ał p. Zglębic.

Zglębianie, a, blm., czynność cz. Zglębic: Słaba głowa nie zdolna do zgłębiania tego, co ś. w niej zawiązało i utkwilo. Śniad.

Zglębiciel, a, lm. e p. Zglębiacz. L.

Zglębicielka, i, lm. i forma z. od Zglębiciela. L.

Zglębic, i, il, nied. Zglębiac. l. *zrobić głębszym, pogłębić*: Z. grunt. [Chęć dostać ś. do wnętrza kopalni, zgłębia ś., t. j. kopie ś. szyb]. Z. obraz = *usunąć na głębszy plan*. 2. *dojść głębokości, gruntu, zbrodzić, zgruntować*. Przen.: *zbadać co do gruntu, dojść, dowiec czego, poznać, występować co gruntownie*: Z. naukę, tajemnicę. Dzisiejszy wiek chce liczyć wszystkiego, a nie Z. nie umie. Czart. A. Wpajajmy młodym ludziom, żeby ś. starali poznać i Z. swój język i wzorowych w nim pisarzy. Śniad. Ty jeden zgłębiasz skrytości i tajniki nasze. Wor.

Zglębienie, a, blm., czynność cz. Zglębic.

† Zglębieźniato przys. od Zglębieźniały: Jeśli chart, wyżeł będzie Z. chodzić, k temu samopas, po takim psie mało. Biel.

† Zglębieźniały myśl. ?

× Zglębnie przys. od Zglębny. L.

Zglębnik, a, lm. i chir. (specillum, exploratorium) *narzędzie kształtu pręcika lub rurki służące do badania jam, przetok i tkank, jako też do celów leczniczych, sonda*: Z. rowkowy (specillum sulcatum). Z. włosowaty (s. tenue). Z. kolankowy. Z. składany. Z. macieźny a. histeryometr. Z. przelykowy. Z. żołądkowy.

Zglębnikować, uje, ował chir. *badac zgłębnikiem, sondować*.

Zglębnikowanie, a, blm., czynność cz. Zglębni-kować.

× Zglębny mogący być *zglębnionym*. L.

Zgło, a, lm. a l. † Z. p. Gzło. 2. [Z.] *koszula na trupa*. Zdr. [Zgiełko, Zgiełeczko].

Zgłoba, y, lm. y l. † Z., [Z.] *przeszkoda, zapora, kłopot, ambaras, zawada, zawala*: Przywłaszczajmy sobie na odległych morzach panowanie, do których nam przystępu przez rozliczne zgłoby broniko przeznaczenie do tej doby. Przyb. Matusowa łap za lejce, żeby ś. wóz kaj nie wywalił i nie było większej jeszcze

zgłoby. Sieroteczka, jak ś. to dziecinnieza zabawia sama grzeecznie, z nią to ta musi, kumeczko, nijakiej nie mała zgłoby? Karcz. 2. [Z.] *mulziarz*. 3. † Z. *nieprawość, zdrada*: Z., iniquitas. Ps. flor. Nie rozpominaj tedy zgłoby mojej i krewności człowieka mego. Wiszn. 4. † Z. *złość, rozjątrzenie, zjadłość*. B Sz.

Zgłobić, i, il l. † Z. *spoić razem, zespolić, sklamnować*: Coagmentatus. spojony, zgłobiony. Mącz. 2. [Z.] *nudzić*. † Z. ś. *irytować ś., złościć ś., sierdzić ś., srożyć ś.*: Z. ś., malignari. Ps. flor.

Zgłobienie, a l. blm., czynność cz. Zgłobić. 2. lm. a *miejsce, gdzie co zgłobiono*: Compago, spojenie, Z., zjęcie. Mącz.

† Zgłobiłwie przys. od Zgłobiłwy.

† Zgłobiłwy *nieprawy, niesprawiedliwy*: Z., iniquus. Ps. flor.

[Zglóbne] *trudno*. Gwar.

[Zglóbny] *swawolny, psotny, figlarny*.

† Zgłodać, a, ał *głodaniem potrzebować, nadwątlić, stępić, zredukować, zgryźć, zdzłoczyć*: Zęby ich na sucharach zgłodane. Pot.

† Zgłodanie, a, blm., czynność cz. Zgłodać.

Zgłodniałość, i, lm. i rz. od Zgłodniały: Gdy sobie na puszczy pomóc nie mogli w onych zgłodniałościach swoich, iż dufali Opatrzności, tedy im wody z suchych skał płynęły. Rej. (= *pragnieniu, spragnieniu*).

Zgłodniały, Zgłodzony, [Zgłodowany] *który zgłodniał, znużony głodem, wygłodzony, głodny, łaknący*. Przen.: Uczucia zapomniane, zgłodniałe pragnęły miłości. Bał. (= *spragnione, stęsknione*).

Zgłodnieć, eje, ał, Zagłodnieć *stać ś. głodnym, wygłodzić ś.*: [Nie nie miałem w usiech, i pan tyz musiał Z.] Ork. Przen.: Stary zgłodniał na ludzi i dał ś. za język wyciągnąć. Krasz.

Zgłodnienie, a, blm., czynność cz. Zgłodnieć.

[Zgłodowany] p. Zgłodniały.

[Zgłodzec, eje, ał] *oziebić ś., ostygnąć*.

Zgłodzenie, a, blm., czynność cz. Zgłodzić.

[Zgłodzenie, a, blm.] czynność cz. Zgłodzec.

Zgłodzić, i, il *zmorzyć, zniekać, wycieńczyć głodem*. Okol. Osta tak zgłodził, że już ledwie chodził. Moraw. On przeziął może, on nie jadł, pewnie go zgłodzili. Krasz.

Zgłodzony i. lm. od Zgłodzić. 2. p. Zgłodniały.

Zgłosić, i, il, nied. Zgłaszać l. × Z. *ogłosić, zrobić głośnym, głośno oznajmić*. L. 2. co gdzie = *zgłosić ś. z czym, wystąpić z czym, zameldować co*: Z. swą kandydaturę. Dużo jest takich, którzy nie zgłaszają zastrzelonej zwierzyny, chyba że zandarm od czasu do czasu jedną lub drugą sztukę do sądu zgłosi. (= *przyńśszy przedstawi*). 3. myśl. (o psie) *dać znać głosem*: Psy tropiące zgłaszają. Z. ś. l. do kogo, gdzie = *zwrócić ś., udac ś., stawić ś.* Z. ś. po odbiór pieniędzy. Z. ś. osobiście, listownie. Z. ś. ze sweni prawami. Uczniowie zgłaszają ś. już do zapisu. Zrobilem ogłoszenie, ale ś. jakoś nikt nie zgłasza. (= *nie przychodzi, nie jawia ś., nie pokazuje ś.*). Na opróżnione miejsce zgłasza ś. mnóstwo. 2. [Z. ś.] *zgodzić ś., przystać na co*.

Zgłoska, i, lm. i gram. *syłaba*.

Zgłoskotwórca gram. *tworzący, stanowiący zgłoskę, samogłoskowy*. Dźwięki, głoski zgłoskotwórcze. Rozw. (= *przeważające w zgłosce*). Zgłoskotwórcze r. BdC.

Zgłoskować, uje, ował *składać z dźwięków zgłoski, sylabizować*.

Zgłoskowanie, a, blm., czynność cz. Zgłoskować.

Zgłoskowy l. przym. od Zgłoska, *syłabowy*. 2. *jednogłoskowy*.

Zgłoszenie, a i. blm., czynność cz. **Zgłosić**: Kundysy aż do zgłoszenia tropowca trzymane bywają na łańcuchach. 2. p. **Zgłoszenie** s.

Zgłoszenie się, a s., **Zgłoszenie** (lm. a) czynność cz. **Zgłosić** s. Na wezwanie otrzymał wiele zgłoszeń.

Zgłośność, i, blm.: Z. tonów = *stosowność, zgodność, harmonja* (p. L. pod **Względność**).

Zgłówniać, a, ał p. **Zgłównić**.

Zgłówniały który **zgłówniał**: Na czole plama, by węgiel Z.

Zgłównianie, a, blm., czynność cz. **Zgłówniać**.

Zgłównić, i, il, nied. **Zgłówniać** drzewo = *obrócić w głównię, nadwęglić, nadpalić*.

Zgłównieć, eje, ał **zmienić** s. w *głównię, nadpalić* s.

Zgłównienie, a, blm. I. czynność cz. **Zgłównić**.

2. czynność cz. **Zgłównieć**.

[**Zgłównić**, ów, blp] *pojedyncze części wozu*.

Zgłuchły który **zgłuchł**: Z. od okrzyków. Wor. (= *ogłuszony*). Z. wicy s. kołysz dzwon Z. i stary Kon. (= *o słumionym, stępionym dźwięku*).

Zgłuchnąć, chnie, chnął a. uchl, **Zgłuszyć**. I. *ogłuchnąć*. 2. (o dźwiękach) *zmiłknąć, umilknąć, ścisnąć, ucichnąć*, poet. *skonać, zamrzeć*. Przen.: *Zgłuchnął*, zamarł dla niego cały świat. Gaw.

× **Zgłuchnienie**, a, blm., p. **Zgłuchnięcie**.

Zgłuchnięcie, a, blm., **Zgłuchnienie** czynność cz. **Zgłuchnąć**.

[**Zglumić**, i, il] I. *zmarnować, zmarnotrawić, zniweczyć, stracić, nie obrócić na pożytek przez niedbalstwo, złą wolę*. St. wil. 2. kogo = *zniekać*. [Z. s.] *zmarnować* s., *zmarnieć, zniszczyć, zepsuć* s.: *Owoce* s. *zglumity*. *Zglumiony* talent.

[**Zglumienie**, a, blm.] czynność cz. **Zglumić**.

[**Zglumienie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zglumić** s.

[**Z głupia**] *głupio, po głupiemu*: Z. wszystko robi.

Zglupiały który **zglupiał**.

[**Zglupić**, i, il] *zrobić głupim, wystrychnąć na dudka, zdurzyć, znieść, zgnąć*: Boś mię ludzie zglupili. Bliz.

Zglupieć, eje, ał I. *stać* s. *głupim, stracić rozsądek, ogłupieć*: Czyś zglupiał!? (= *zwarjował, oszalał*). Przyłóżcie oko i ucho do ziemi — zglupieli, co? jeszcze tego nie słyszeli. Tet. 2. przen. rub. *sta-nąć* jak *głupi, zdumieć* s., *oniemieć, ostupieć, stracić głowę, odurzyć, zbaraniać*: *Zglupiał* na to.

Zglupienie, a, blm., czynność cz. **Zglupieć**.

× **Zgluszyć**, eje, ał p. **Zgłuchnąć**.

Zgluszenie, a, blm. I. czynność cz. **Zgłuszyć**. 2. czynność cz. **Zgluszyć**.

Zgluszyć, y, ył I. *zrobić głuchym, pozbawić słu-chu, ogłuszyć*. 2. *stłumić głos, dźwięk, zagłuszyć dźwięczność, zdusić dźwięki*. 3. *zagłuszyć nie dać rosnąć, przygłuszyć, stłumić, zdusić*.

× **Zgmatać**, a, ał p. **Zgmatawać**.

× **Zgmatacie**, a, blm., czynność cz. **Zgmatać**.

Zgmatawać, a, ał, × **Zgmatać** *pozmatawać stło-czyć, mieszać, zmącić, pomieszać, splątać, poplą-tać*: Prawa boskie i ludzkie zgmatawał Pileh. **Zgmatawane** w sznurach i powrózkach namiotów siodła, rzędy, kufle, kosze, dzbany. Krasin. (= *wi-klane*).

Zgmatawanie, a, blm., czynność cz. **Zgmatawać**.

Zmącenie, i Z. słusności i niesłusności. Pileh.

Zgmerać, ra a. rze, rał I. *gmerając zdjąć, ze-brać, ująć*: Ten praw wiecznych żywot nie wieczności nie zgmerze. Bals. 2. *gmerając zsumać do kupy; zgrzebać*. L. 3. *gmeraniem znaleźć; wy-szperać*: Pod ziemią i pod wodą już ich (le-

karstw) zgmerali, a nakoniec ich i tam dostać nie mogą. Rej.

Zgmeranie, a, blm., czynność cz. **Zgmerać**.

Zgnajać, a, ał p. **Zgnoić**.

Zgnajanie, a, blm., czynność cz. **Zgnajać**.

† **Zgnąbić**, i, il p. **Zgnębić**.

† **Zgnąbienie**; a, blm., czynność cz. **Zgnąbić**.

Zgnębiać, a, ał p. **Zgnębić**.

Zgnębianie, a, blm., czynność cz. **Zgnębiać**.

Zgnębić, i, il, † **Zgnąbić**, nied. **Zgnębiać** *ucisnąć, uciemieżyć, przygnębić, ujarzmić*: Miasto tego, co był ułożył sobie Z. go, uściskał serdecznie. L.

Zgnębiony w obliczu prawa. Rzew. Stał **zgnębiony**, nie wiedząc, co począć. Bał. (= *zgrzyziony, złamany, przybity, struty*).

Zgnębienie, a, blm. I. czynność cz. **Zgnębić**. 2. *stan tego, którego zgnębiono, przygnębiem*.

Zgniatacz, a, lm. e. **głównki**, poł. (eranioelast) *narzędzie do wydobycia uprzednio przedziurawionej i wymóždzonej główki płodu przez ściśniętą miednicę, kranioklast*.

Zgniatac, a, ał I. p. **Zgnieść**. 2. [Z.] *gnieść, zagniatac*: Z. kluski.

Zgniatanie, a, blm., czynność cz. **Zgniatac**: Poł.: Z. czaszki a. główki płodu (eranioelastis).

Zgnicie, a, blm., czynność cz. **Zgnić**.

Zgnić, ije, il, × **Zegnić** I. (o istotach orga-nicznych) *zmięknąć* s. w *zgniliznę, w gnój, zepsuć* s., *rozłożyć* s., *przejsć zgnilizną*: W grobie ciałem, niżli królowie rozumu dojdzie, gnić będę, a już zgniję. Skar. Co komu miło, choćby na polu zgniół. L. Tak mi Z. w złotogłowi, jak i w zgrze-bnej szmacie. Pot. (= *trup trupem*). Rychlej suchy pniak zgnije, nim uschnie zielony. Pot. Bóg nie dał nawet Z. ich ciałom. Karzk. Przen.: *zmarieć*: *Zgnijesz*, lotrze, w więzieniu. Przen. *zgnusnieć w zastoj, zwątląć, obumrzeć*: Ludność zgnitła pod ręką Rzymian.

Zgniecenie, a, blm., × **Zgniecenie** I. czynność cz. **Zgnieść**: Gdy ciało gestszym robimy, przy-kladając z wierzchu inną siłą ścisającą go, nazywa s. to **zgnieciem** a. **zgnieceniem** Rogal.

Zgniecenie. Troc. 2. gór.: Z. pokładu = *gdy warstwa tak jest ściśnięta między stropem i spąg-giem, iż prawie znika, a dalej znów grubieje*.

Łab. Z. chłodnika = *nieczyzna lub wąże zyz-na, stosownie do tego, czy chłodnik ściśnięty z wierzchu, czy z boków*.

× **Zgniecenie**, a, blm., p. **Zgniecenie**.

Zgnieciony, × **Zgnieciony** im. od **Zgnieść**: Rany od upadku, od starcia, od postrzału **zgniecio-nemi** ranami nazywane bywają. Perz.

× **Zgnieciony** p. **Zgnieciony**. Troc.

Zgnieść, **zgniecić**, **zgniótł**, nied. **Zgniatac** I. *gniotąc stłoczyć, ścisnąć; sprasować; splaszczyc, ugnieść, zmiędlżyć; pognieść, zmać, zmięłosić*: **Zgniótł** list w kulię i do kosza cisnął. W pul-ehnym łożu miękkie **zgniatac** pierze. Hul. Su-knia **zgniecioną**, jakby ją kto psu z gardła wy-włócił. Machina **zgniotła** mu palec. Przen.: *zdu-sić, stłumić*: Zbrodnia i przemoc **zgniotły** nie-winność i prawość. Rzew. Nadzieje swoje nazwał nierozumnemi i choć z bólem serca, **zgniótł** je i zdeptał. Bał. 2. hut. Z. **żelazo** = *skuć je młotem na płask, aby wygnieść z niego żuvel*.

Zgniewać, a, ał, **zagniewać**, **zezłościć**, **rozzłościć**, **rozgniewać**, **zirytować**, **rozsierdzić**: **Zgniewałaś** mnie, boś mi gęby nie dała. **Złakł** s. **Jasiek**, że ją **zgniewa**. Tet. Z. s. **rozgniewać** s., **zirytować** s., **zagniewać** s., **rozsierdzić** s., **wieść** s. **gniewem**, **upaść w gniew**, **zezłościć** s., **rozzłościć** s.: **Jam**

zgniewana. Mias. Oszczep pogramia mężów zastępy, gdy córka moczarsza zgniewa ś. na nich. Ml. Żeby ś. król o to nie zgniewał. Kaczk. Gdy go tym wszystkie prześladować zaczęli, zgniewany wyszedł z domu. Bał. [Pani ś. ponoś wieldze zgniewała]. Korez.

Zgniewanie, a, bfm., czynność cz. **Zgniewać**.

Zgniewanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zgniewać** ś.

Zgnilak, a, lm. i p. **Zgnilek**.

Zgnilcowy przym. od **Zgnilec**, *szkorbutowy, skorbutowy*: Wrzody w czeluściach z zgnilecowej krwi lub z lubieżnej nieczystości pochodzące. Perz.

Zgnilec, lca, lm. lca i. p. **Zgnilek**. 2. bart. *choroba pszczoł z zepsucia zalążków*. 3. lek. *gnilec, skorbut, skorbut*.

Zgnilizna, y, bfm., × **Zgnilość** i. *zgnicie, gnicie, rozkład*: Z. (putredo, putrescentia) gnicie, × **zgnilość**, × **gnilizna**. **Zgnilizną** już starzec śmierdzi. Troc. Usposobienie krwi do zgnilizny. 2. *miejsce zgnile, rzecz zgniła*: Z. moralna = ostatni upadek moralny, *zepsucie, demoralizacja, gangrena moralna*. 3. bot.: Biała Z. = *choroba drzewa, polegająca na zmniejszeniu ś. w nim węgla*. 4. wet. *padlina owiec*.

Zgniliznowy przym. od **Zgnilizna**; Grzybki zgniliznowe, saprofityczne, czerpiące pożywienie z rozkładających ś. ciał organicznych.

Zgniluch, a, lm. y p. **Zgnilek**.

Zgnilawy *zgnity nieco, napół zgnity*: Odkryła głowę, chcąc ochłodzić rozpalone skronie w tej zgnilawej powodzi. Zap.

Zgnilek, lka, lm. lki, **Zgniluch**, **Zgnilosz**, **Zgnilec**, **Zgnilak** *gnojek, człowiek gnuśny, leniuch, ospalec, gnój*: Ty zgnilku, piecuchu, niedołego! Ja szablę na ciebie, zgnilku, nie potrzebuję. Krasz. Legawa suka go urodziła, pokraję... Z., obieżyświat. Prus.

× **Zgnilka**, i, lm. i, × **Gnilka** i. *gruszcza zgnila, ulęgalka*: Przebierać jak w zgnilkach. 2. w lm. a) *rzeczy pogniłe*: Zgnilki na dziesięcinę zostawiono. (= *snopy zgnile*). b) *dom stary, próchno, ruiny, ruderka*. Troc.

Zgnilosz, a, lm. e p. **Zgnilek**.

× **Zgnilość**, i, bfm., p. **Zgnilizna**.

Zgnity, † **Gnity**, [**Gnity**, **Zgnity**] i. *który zgnit*; Zgnite jabłko, drewno. Troc. Kłamstwa strzegi ś., jak zgnitego psa. Petr. Kain ten krwią zbluzgany, rozpustą Z. Krasz. [Choć z wiru zdrowe, srodzi zgnite]. Matl. 2. *zepsuty, stęchły, śmierdzący*: Moszcz światom oddał zgodny, Bogu fus oddaje: światom poświęcił kokosz, Bogu zgnite jaje. Kulig. 3. *zwątlony, zgrzybiaty, niedołężny*: O smutku, o rozpacz, o mój wieku Z., na tożem tak długo żył? Mor. A. 4. *gnuśny, leniwy, ospały, bojaźliwy*: Ignawus, leniwy, Z., bojaźliwy. Mącz. 5. [Z.] *leniwy, nieskory*: [Z. do płacenia]. 6. Kolor Z. = *brudno-zielony*. 7. † **Zgnite** morze = morze Azowskie. Troc. 8. garb.: *Dębina zgnita*, p. **Dębica**. *Moczka zgnita*, p. **Moczka**. 9. lek.: × **Zgnila** gorączka, × **gnilec** ostry gorączkowy (febris putrida) = *gorączka gnilna*: Wielką gorączkę nazwano zgnilą gorączką stąd, iż bardzo łatwo soki ciała w tej chorobie psować ś. i gnitę poczynają. Perz. Panujące zgnite choroby, najpolszszą stają ś. przyczyną do zarazy. Świt.

× **Zgniotłość**, i, bfm. *własność tego, co może być zgniecionym*.

[**Zgnity**] p. **Zgnity**.

Zgnoić, i, il, nied. **Zgnajać** i. *sprawić, aby co zgnilo, dać czemu zgnić*: Jak ten pas w ziemi

zgnoił, tak ja zgnoję pychę Judy. Wuj. Buntownika tego Bolesław do, więzienia wtrąciwszy, zgnoił. Biał. Potym był pojman i w więzieniu zgnojon. Biel. M. **Znajdzie** ś. drugi, co piętnuje, co bije do umoru, co w tarasie zgnoi. Opal. Na wrzód plastry przykładają, aż ś. sam zgnoi i przepuknie. Petr. 2. *uprawić gnojem, nawozić gnojem, umierzić obficie*: Z. rolę. Zgnojone role. Ek.

Zgnojenie, a, bfm., czynność cz. **Zgnoić**.

Zgnusniałość, i, bfm., rz. od **Zgnusniały**; **Zgnusnienie**.

Zgnusniały *który zgnusniał*.

Zgnusnić, i, il *zjednoczenie gnuśnym*. Kżn.

Zgnusnieć, eje, al *stać ś. gnuśnym, zleniwieć, rozleniwieć ś., zasiedzieć ś. w bezczynności, ociężać, zniechęcić*: Święty pokoju, ty masz wadę w sobie, że ludzie radzi zgnusnieją przy tobie. Kochan.

Zgnusnienie, a, bfm. i. *czynność cz. Zgnusnić*. 2. *czynność cz. Zgnusnieć; Zgnusniałość*.

Zgoda, y, lm. y i. *zjednoczenie woli własnej na pewnym punkcie z wolą obcą, zgodzenie ś., brak sprzeczności, zgodność, jednomyślność, jedność, harmonja*: Brat brata radby, w czym mógł, podstąpił a oszukał: z przyrodzenia rzadka Z. Rej. Rządki jest ptak feniks na świecie, ale to jeszcze rzadszy ptak: między bracia. Z. Rej. W zgodzie z małej rzeczy wielkie rosną. Rej. Użyję pokoju nam i świętej zgody. Kochan. A najprzód starajcie ś. o społeczną zgodzie. Kochan. Spólna ojezyna i matka miła, jako was do zgody wiąże i zniewala! Skar. Aby wszyscy, jako jednego ojca dzieci, zgodę i miłość braterską zachowali. Skar. Gdy podane i ubogie uciskać, to tam Z. Skar. Z. wszystko trzyma, a niezgoda wszystko rozprasza i gubi. Skar. Z. wszystkiego dobrego jest matka. Skar. Daj nam ducha miłości, jednności i zgody, jako braci rodzonej jednego ojca. Skar. Jeśli szaty miłości i zgody braterskiej nie mamy, izali nas nie wypędzą z rozkosznego godownika i z gód Pana naszego? Skar. Między wszystkimi enotami zupełna panuje Z., ani jedna drugiej pierwszeństwa bierze, niektóre atoli z nich niektórym osobom składniej przypadają. Pilch. Ja do zgody, jak ryba do wody. Prz. Ja dziś do zgody, jak do wódki. Kon. Żadną ś. rzeczą tak Z., z której wszystko dobre pochodzi, między ludźmi nie wiąże, jako jednym Bogiem i wiarą jedną. Skar. Snadniej przyjdziem ku obronie, kiedy będzie Z. Biel. M. Lepsza Z., niż zwada; Z. wszystko mnoży, niezgoda wszystko kazi i domy uboży. Szymon. Gdzie Z., tam i siła. Pot. Gdzie Z., tam Pan Bóg mieszka. Rys. Trudna Z. z ogniem woda. Kn. Z. buduje, niezgoda rujnuje. Prz. Życie w pokoju i wzajemnej zgodzie. Mias. Z. rodem z nieba. Koch. W. Miłszy mi z tobą, gdy nieba pozwolą, przy miłej zgodzie kasek chleba z solą. Koch. W. Wszystkie w świecie zgody trwają państwa. Szost. Zgodą małe rzeczy mnożą ś., a niezgodą wieczne niszczeją. Groic. Za zgodą małe rzeczy pomnożone bywają, a za różnicą niszczeją. Gil. Kto ma zgodę na pieczy, zgodzi ś. z przyjacielem w każdej rzeczy. Rys. Niezgoda jedność dzieli, śmiała trąbić na trwogę i klasę w strzemie nogo. Mias. Przez niezgodę tracą ludzie światobę. Rys. Wolność niezgodą ginie. Żegl. Nie bardzośmy w zgodzie. L. (= *nie bardzo zgodni, nie w wielkiej przyjaźni, nie w najlepszej harmonji, jesteśmy z sobą na polityce*), Z. między nami, jak wilkom z barany. Rys. Spiknęli ś. z sobą i konspirowali, lecz przekięta Z.

takowa, która ś. dzieje ze zgubą. Dambr. (=zwiazek, porozumienie, sojusz). Dotąd powszechna między bracią Z. nad wszystkich wyżej stawi Wallenroda. Mick. Żyją z sobą w zgodzie. Mick. Niech Z. między nami kwitnie. Mick. Być w zgodzie z sobą. (=nie przeczyć sobie). Być w zgodzie z sumieniem swoim (=w porządku) Z. między częściami dzieła, Z. barw, dźwięków (=zgodność, wzajemna odpowiedniość, składność.) 2. zgodzenie ś., zezwolenie, przystanie na co, przyzwolenie, aprobaty: Marszałek sejmowy, po trzy kroć zapytawszy ś., jeśli jest Z. na przyjęcie czytanego projektu, potrójną usłyszał jednomyślność. Djar. gr. Krzyknęły zgodnie obydwa narody, Polska i Litwa: niemasz na to zgody. L. Z.! wyraz przyzwolenia, przystawania na co. L. Propozycję w radzie podający, niżeli przyjdzie ad turum, pyta ś. zgromadzonych, czyli jest Z. Słowo Z., a też milczenie, oznacza jednomyślność. Skrzet. Hasłem w obradach polskich jednomyślności jest Z. Jeżow. Po skończonym czytaniu konstytucji ogólny powstał okrzyk: Z.! Z.! Ust. Czy Z. na to, kochanecko? — Niech będzie Z. L. Dłonią w dłoń uderza: Z! Z! L. (=no, dobrze! dobrze!), Z., idziem, gdzie każesz, będzim ś. sposobie. a, odważnie zginąć, lub odważnie pobić. Wyb. Daj mi rękę! wszystko ci wybaczam. — Z., i ja cię także przywracam do dawnej łaski. Wyb. Pobrali ś. za zgodą (a. z. ze zgodą) rodziców. Za zgodą stanów państwa. A, Z. już! niech ś. młodzi kojarzą. Syrok. 3. układ, zgodzenie ś., umowa, ugoda, (szczeg. służących z chlebobawcami): Iść do ugody. Parobek był już u zgody. [Szukał parobka na zgodę. Jak ty będziesz na tej zgodzie. Zgody z nim żadny nie robił]. Wracam od zgody. Są pomiędzy państwem takie zgody, że kto wprzódzi ozdobi wiankiem... Pol. 4. po sporze, po starciu ś. z kim = pogodzenie ś., porozumienie, pojednanie, pokój, rozjem: Lepsza słomiana Z., niż złoty proces. Prz. Z. między nami, Doroteczko! L. Przynać ś., upokorzyć ś., przeprosić, i Z.! L. (=i koniec, i cała rzecz, i po wszystkim, i cicho, i sza). Lepsza Z. łezana niż proces rzemienny. Prz. On chce zginąć lub wygrać, lecz pokój przekłada nad zwycięstwo, bo miłsza Z., niż zwada. Jabł. No, no, już Z. z nami! L. Niema zgody! chęć satysfakcji. L. Z. obejmuje w sobie wszelkie umowy, spory jakiegokolwiek bądź rodzaju kończące. Świt. Z. na trzy lata! Prz. Między stronami wojującymi nastąpiła Z. (=pokój, rozjem, kompromis). Przywieść, nakłonić przeciwników do zgody. Zaprowadzić zgodę. 5. Niech żyje Z.! = nazwa pewnego państwa. 6. gram. zgadzanie ś. z sobą wyrazów

odgadnąć; Zgodywać zagadynki (=rozwiązywać zagadki).

† Zgodnąć, dnie, dł ocenić, oszacować. B. Sz. Zgodnie, × Zgodno przys. od Zgodny; × Zgodliwie: Umysł pasterzów tych był zgodny; nie chce jeden tam, drugi sam, ale wszyscy Z. mówią: pójdzmy do Betleem. Dambr. (=w jeden głos, chórem). Anna spokojnie i zgodliwie z mężem swoim żyła. Białob. Tak lepiej i zgodliwiej

z Pismem św. Białob. Pozwólcie jeszcze, bym ś. ku pożytkowi dusz waszych zgodniej wytlomaczył. Bals. (=stosownie). Wszyscy razem Z. wyciągacie ramiona (=jednostajnie, równo). Z. z życzeniem Pańskim. (=stosownie, odpowiednio do niego). Z. z tym, com wyżej powiedział (=w myśl tego). Z. z oryginałem. Żyli z sobą Z. (=w zgodzie, w harmonji, w jedności, zgadzając ś.). Chór śpiewa Z. (=równo).

Zgodniebrzmiały zgodny co do brzmienia. Bobr. † Zgodnienie, a, btm., czynność cz. † Zgodnąć. [Zgodnięcie, a, btm.] czynność cz. [Zgodnąć]. Zgodno l. × Z. p. Zgodnie. 2 [Z.] zgoda, dobrze; prawda, wistacie, rzeczywiście: Oknembyś mi go podała. — A Z. Jest mi Zosia. — Z., prawda. † Zgodnościęły harmonijny, harmonijnie nastrojony: Ciebie ja, luba Irene, wspomnę, ilekroć zgodnościęcią strunę palcy swemi nawiedzę. Ryb. J.

× Zgodnodźwięczny harmonijny: Jak mistrz z klawiszów wprawną ręką wydobywa zgodnodźwięczne tony. Rzew.

× Zgodnodźwięk, u, lm. i p. Zgododźwięk. Zgodność, i, btm. l. rz. od Zgodny; × Zgodliwość, × Zgodnota, zgoda, kongruencja: Wszelkiego pożytku jest we wszelkich staniach pokój, Z., swornosć. Gil. Z. kolorów, dźwięków (=stosownosć, harmonja, dobór umiejętny). Z. kopji z oryginałem. (=tożsamosć). Własną ręką podpisano: tak ma stać ś., Luceferes, a za Z.: Hadramelach. Mick. Z. zeznań. (=jednomyślność). Z. poglądów. Gdy w małych szczegółach nie są zgodne, w ogólnej zgodności objawiają, że płyną z jednego czasu. Lel. 2. mat.: Z. liczb, p. Kongruencja.

Zgodny, × Zgodliwy l. † Zgodny, przym. od Zgoda: Cena zgodna. B. Sz. (=umowa, umówiona, o którą ś. zgodzono). 2. mający zgodę, mający ją na celu, nie kłótlivy, zgadzający ś. z drugiem, przystający na jedno z innymi, cichy, potulny, karny, sworny: Umysł pasterzów tych był Z.; nie chce jeden tam, drugi sam, ale wszyscy zgodnie mówią: pójdzmy do Betleem. Dambr. Bracia zgodliwi są wielkie dziwy. Kn. Zgodne państwo, zgodni bracia. Troc. Zgodnych nikt nie przełamie. Rys. Lepszy jest huf jeleni zgodliwych, które lew pod sprawą wiedzie, niżli huf lwów niezgodliwych, którzy ś. sami kasają. Rej. Byłby sam Bóg hetmanem w ich zgodliwej sprawie. Pask. (=mającej zgodę na celu, pokojowej, kompromisowej). [Frank Z był]. Ork. Bądź zgodliwy z twoim przeciwnikiem rychło, póki jesteś w drodze z nim. Bud. (zgódź ś. z przeciwnikiem twoim. B. G.; pogódź ś. L.). Ziele to było w jarzynie niesworne i niezgodliwe czyni pokorne, ciche i zgodliwe. Syr. Po śmierci Prokulfa zgodnym ś. stał, aby osierociłą po nim katedrę posiadł. Nies. (=skłonnym, gotowym, chętnym). Zgodne tony (=harmonijne). Chór Z. (=równy). Muzykowie, naciągając i spuszczać struny, wdzięcznie pienia i zgodliwie czynią. Petr. Z muzyki zgodnej dusza jest złożona Km. (=zgranej). Zgodna muzyka, zgodne dźwięki. Troc. 3. jednakowy, podobny, jednozgodny: Od ąrobu jak ś. wróciły do jedynastu uczniów, co wiedziały, wszystko im zgodnym głosem oznajmiły. Ody. (=jednobrzmiącym). Przed ludem Z. głos puścili. Ody. Zgodne zapatrywania (=nie sprzeczne, nie różniące ś.). Z. = podobny. Napom. Z. z oryginałem. 4. × Z. stosowny, zgadzający ś., odpowiedni: Oczy, jakżeście z myślami zgodliwe. L. Zgodne dokonanie (conformitas) (=zgodne z celem, należyte wykonanie). Zgodną na to dał

odpowieź. Troc (= *godną*). 5. × Z. do czego, ku czemu, na co = *zdatny, przydatny, odpowiedni, podatny, nadający się, zdolny*: Ptaki dopóty pisklętom swoim żywność do gniazd noszą, póki pisklęta przez nabycie skrzydeł i siły nie staną się zgodnemi do szukania żeru. Bals. Pompejskie łódzie lekkie, średnie, ręczne, natrzeć i umknąć i otoczyć zgodne, cesarskie ciężkie i w miejscu stojące, skąd przyleniwsze i nie tak zawodne. Chr. Rzecz zgodna do zamącenia państwa tego. Troc. Obaczę, jeżeli topór do tego Z. Troc. Światem wino dał, Bogu zaś lagier daruję, moszcz światom oddał Z., Bogu fus oddaje. Kulig. (= *dobry, cenny, wartościowy*). Czy podobna, by umysł jego wspaniały był zgodnym do podobnych czarności? P. Z. do berła. 6. mat.: × Zgodne linje (Troc) = *równoległe, paralelne*.

× Zgododźwięk, u, lm. i, × Zgodnodźwięk poet. *harmonja*: Objaw mi, Boże, jak jedno dzieło Twych ręk różnić się może w tym zgododźwięku! Gosz. Niechaj ucho surowo zgododźwięku pilnuje. Sł. wil.

Zgodzenie, a, btm., czynność cz. Zgodzić.

Zgodzenie się, a s., btm., czynność cz. Zgodzić s.

× Zgodziciel, a, lm. e ten, co *zgadza, rozjemca, pojedawca, kompromisarz*. L.

× Zgodzicielka, i, lm. i forma ż. od Zgodziciel. L.

Zgodzić, i, lf, nied. Zgadzać i. kogo = *godząc zbliżyć, przywieść do zgody, pogodzić, pojednać*: Jeśli kto rozróżnionych przyjaciół chce Z., musi wprzód od jednego do drugiego chodzić. Pot. Wadzących s. zgodził Troc. Przen.: Umie Z. pożytek z przyjemnością (= *przystosować, połączyć, skowarzyć*). 2. † Z. sprawę = *zagodzić, załagodzić, załatwić polubownie*: Gdy już sprawa do sędziego przyjdzie, zgodzona być nie może. Sz. 3. *uzgodnić, ujednostajnić, usunąć sprzeczności, zmieścić różnice, zbliżyć jedno do drugiego*: Działaczki, śpiewajcie, głosy zgadzajcie. L. Postanawiamy, aby artykuły sejmikowe korygowali i między sobą zgadzali. Herb. Deputaci ci prawa litewskie z statutem polskim co najbliżej zgadzać mają, aby już w jednej Rzpltej jednaka sprawiedliwość ludziom iśna mogła. Vol. (= *konfrontując uzgodniać*). Trzyńście latopiszców zgadzałem, konkordowałem i w jedno miejsce dla wybadania prawdy nosiłem. Stryjk. Ja nigdym s. więcej nie zdumiał, jedno gdym te artykuły przeczytał i pilnie zgadzał z świadectwy Pisma św. Baz. (= *porównywał*). Francuskie tłumaczenie z łacińskim zgadzał, aby mógł po łacinie błędy pokazywać ludziom. Baz. 4. co = *stargować, zamawiać, obstarłować*: Z. sobie, dla kogo co u rzemieślnika. Troc. Z. kogo = *porozumiawszy się, co do warunków, nająć, umówić*: Z. ludzi do roboty. Z. woźnicę, kucharza. 5. † Z. [Z.] komu = *dogodzić, schlebiać, holdować*: Młodzień, na rozumie nie dbając, a żądzą tylko zgadzając, zdrowie i sławę tracą. Kochan. Gdy złym bliźnim zgadzamy, a karność potrzebną opuszczamy, omemiż samemi Bóg nas karze. Skar. Tak poczyniała w swym osieroceniu, cności zgadzając tylko a zbawieniu. Groch. 6. † Zgadzać dokąd = *zmierzać, zdążać, godzić dokąd*: Tak pięknym bywa Amor, a tak s. wymuskuje, kiedy na tanię do swej matki zgadza. Mor. A. 7. [Zgadzać] *godzić, czyhać*: Zgadzać na czyją duszę. Z. s. i. Zgadzać s. z kim = *żyć w zgodzie, zgodę zachowywać, być w zgodzie, być jednej myśli, jednego usposobienia, zdania, jednych upodobań*:

Kto s. z drugim rad nie zgadza, osobno sobie niech dogadza. Kn. Zgadzają s. jak pies z kotką. Rys. Kto s. sam z sobą nie zgodzi, temu żaden nie dogodzi. Kn. (Kto sam z siebie nie kontent, lub sam z sobą sprzeczny. L.). Do podobania s. dobrze ludziom i to ci posłuży, kiedy s. z ludźmi zgadzać będziesz, ani zawidy będziesz patrzył tego pracowitego ćwiczenia, ale biesiady, towarzystwa, żartów, krotofil, tańców i innych pociech z chęcią pomożesz. Gór. (= *utrzymywać z nimi stosunki, żyć z nimi*). Kto ma zgodę na pieczy, zgodzi s. z przyjacielem w każdej rzeczy. Rys. Nie zgadam s. z kim, nie trzymam z kim, różnię s. od kogo. Kn. Uczeń s. w tym nie zgadzają. Troc (= *różnię s. w zdaniach, w mniemaniach*). Ja s. zawsze zgadam z wola nieba i z wola starszych. Miek. Zofja s. także z wola opiekunów zgadza. Miek. Przen.: (o rzeczach) *być zgodnym, stosownym, pasować do czego, odpowiadać czemu, ujęć = nie razić, kwadrować z czym*: Zgadza s. z Pismem św., z twoim zdaniem, z wolnością. Troc (= *nie przeczy wolności*). Te kolory nie zgadzają s. z sobą (= *kłócą s. z sobą, odskakują od siebie*). Zgodzi s. ta farba najlepiej do tej maści. Troc. Głosy tej muzyki, tego chóru nie zgadzają s. z sobą (= *razą rozdźwiękiem, dysonansem, dysharmonją*). Jedno z drugim s. nie zgadza (= *nie klei s.*). To sukno każdemu mieszczaninowi s. zgodzi. Troc. Często charakterzy małżonków nie zgadzają s. (= *nie bywają dobrane*). 2. z kim na co = *zaaprobować co, pisać s. na co, przystać, zezwolić, przyzwolić, zdecydować s. na co, przychylić s., skłonić s. do czego*: Zgodził s. na dalszą podróż. Stany s. na to nie zgodzą. Troc. Na to, proszę aspana, nigdy s. nie zgodzę. Syrok. Gdy o hetmana rada była, wszyscy s. na Tarnowskiego zgodzili (= *opowiedzieli s. za nim, przystali nań*). Zgodzisz s. na to, że tak być nie powinno (= *przyznasz*). Nie mogą s. z tym Z., żeby to miało być dobrze (= *pogodzić s. z tą myślą, nie mieści mi s. w głowie*). 3. *pojednać s., pogodzić s., porozumieć s.*: Zgodzą s., jak s. każdy już zmorduje, bo zwyciężajnie po wojnie pokój następuje. Niem. Ludzi wzięli do trupów, tak że członki z członkami s. zgadzały. Warg. (= *przystawały do siebie*). Jest to u Porty zrozumienie, że s. zabawy z gospodarską usługą Z. nie mogą. Kłok. Przeciwnie rzeczy s. nie zgodzą. Kn. Żrana Helenę przechodzi, w wieczór z babami s. zgodzi. Li. (= *narówni z babami*). Jego usta s. z sercem zgodziły. Lubom. Niechaj słowa s. zgadzają prawdziwie z uczynkiem. Bardz. (= *idą w parze*). Niech s. sprawy zgadzają z wyznaniem. Lach. Cheiałeś s. udać za kawalera dobrego, lecz wacpana ręka nie zgadza s. z językiem. Boh. Czy tylko słowa twoje zgadzają s. z prawdą? L. (= *nie mijają s.*). Pochlebniuki umieją s. z pańską myślą zgadzać a w notę jej trafić. Kosz. Sakramenta starozakonne z sakramentami nowego zakonu nie są równe i nie zgadzają s. z sobą. Salin. Zgadzać s. w mowie = *toż samo mówić, zmówić s. na jedno, potakiwać, przyswiadczać komu*: Gdy nas opadli bandyci, na jedną powieść zgadzaliśmy s. wszyscy, co nam najbardziej pomogło. Warg. Ludzie o tobie s. nie zgadzają. Rej. (= *różnie mówią*). Zegarki nasze zgadzają s. (= *idą jednakowo, wskazują jedną godzinę*). Niem. Nie wierzę ja temu! — Zgódźże s. wacpan. L. 4. *ułożyć s., umówić s., wejść w układy, w łargi*: Śmierć moja u sądu oczyma świecić, dopieroż o basarunk nigdym s. nie zgadzał, anim o jawne

zbrodnie nie zjednywał wieży. Koch. W. 5. w targu, o kupno = *umówiwszy* *ś.* o cenę, *przyjąc ją*; *stargować* co: Zgódź *ś.* z kupecem o tę wielką kłódkę, którą targowałem przy tobie; nie chciał jej wczoraj dać od dwudziestu złotych, daj mu dziś 21, byle mnie tylko nie podkupił nikt. L. 6. na służbę, do obowiązku, do kogo = *przyjąc służbę, obowiązki, zawarszy ugolę*: Zgodził *ś.* za lokaja. Zgodziła *ś.* za niankę o dwojga dzieci. Zgodziła *ś.* do doktora. Kucharka zgodziła *ś.* i wzięta już zadatek. 7. † Z. *ś.*, [Z. *ś.*] na co, do czego = *zdać* *ś.*, *przydać* *ś.*, *naadać* *ś.*, *być użytym*: Aczby ci co pisał o niej (o kani), ale nie wiem, na co *ś.* Z. ma, ale że szkodę czyni, tedy jej nie żal dostać. Cyg. (Kuropatwa) rozkoszny to ptak, do stołu *ś.* zgodzi Cyg. O krasee aczbych co napisał, ale *ś.* nie zgodzi ninacz. Cyg. Nie zgadzam *ś.*, nie przgadzam *ś.*, nie strafiłam *ś.* do czego, *non sum aptus*. Ku. Ku czemu *ś.* najwięcej Z. będziem mogli, w tym *ś.* najwięcej ćwiczyć mamy. Kosz. (= *będziemy mogli być zdolnymi*). Do tego *ś.* to zgodzi. Kn. Wszystko, co Bóg stworzył, służy ku pożytku naszemu, abowiem to, co *ś.* nie zgodzi użytkowi ciała,zejdzie *ś.* na pożytek duchowy. Łęcz. 8. † Z. *ś.* *przygodzić* *ś.*, *zdarzyć* *ś.*, *wydarzyć* *ś.*, *przytrafić* *ś.*, *trafić* *ś.*, *złożyć* *ś.*: Zgodziło *ś.* potom, aż mąż onej umarłej żony pojał żonę tego umarłego męża. Ort.

Zgoić, i, il, nied. Zgajać zagoić, wygoić, uleczyć. *zabliźnić*: Z. ranę. Nie odnawiaj rany zgojonej. Kn. Z. *ś.* *zgoić* *ś.*, *zabliźnić* *ś.*, *uleczyć* *ś.*, *wygoić* *ś.*: Ręka *ś.* zgoi, lecz cięższa w sercu dokucza mi rana, tej mi lekarstwo żadne nie zgoi. L. Rana *ś.* zgoi. a słowo *ś.* nie zgoi. Rys.

† Zgoistość, i, blm., rz. od Zgoisty.

† Zgoisty p. Zgojny. Troc, L.

Zgojenie, a, blm., czynność cz. Zgoić.

Zgojenie *ś.*, a *ś.*, blm., czynność cz. Zgoić *ś.*

† Zgojny, † Zgoisty i. *możliwy do zgojenia, uleczalny*: Zgojny raz. Chr. Rana zgojna. Chr. 2. *zdolny zgoić*: Lekarstwo zgojne. L.

Zgoleć, eje, ał stać *ś.* gołym: To wszystko, za pozwoleniem, zgołało. Krasz.

† Zgoleło przys. od Zgolemy: W ten czas trzeci, zabrawszy ich w czapkę Z., od wozu umyka. Glicz. (= *pełno, czubato*). Masło nasładuje przyrodzenia mlekowego, dlatego, biorąc je Z., żywot purguje mocno. Urzęd. Com świeżo od Z. ścierwem jadowitym Pytona gniotącego wyszpilował godnie. Żebr. (*pestifero tot jugera ventre prementem*).

† Zgolemy i. *doszczętny, zupełny, kompletny*: 2. *sam w sobie, sam przez *ś.* wzięty*: O tych więc innych gadkach dzień długi strawiła, światłości zgolemą część powzdajają wieczery. Żebr. (= *lucis partem ultimam*). Niektórzy moceją perły cało w oku limoniowym w zakrytym zgolemyem naczyniu. Sien. Łuk pospolity główki drobne, nie jako pierwszy zgoleme, miewa. Syr.

Zgolenie, a, blm., czynność cz. Zgolić.

Zgolić, i, il, × Zgolić, nied. Zgalać, i. golać zebrać, ściąć; ugolić: Z. włosy. Przen.: *skosić*: Kłęby dymu pokrywają swoją czarną osłoną zgononą ziemię. Szukasz mędrców? i ci w grobie. Tales. Bion, Solon, Zeno, Kleant w jednej dobie i Periander zgonon. L. (= *skoszony, zmieciony, sprzątnięty przez śmierć*). Przen.: *obedrzeć, ogolić, uporać kogo*. Sł. wil. 2. *uderzyć kogo siłnie, dzielić, wyciąć*. Sł. wil. 3. [Z.] *zjeść doszczętnie, zmieść, sprzątnąć*. 4. [Z. kogo] = wy-

strychnąć na dudka, ograbić w karty; odpowiedzieć tak, że przeciwnik musi zamknąć.

× Zgolić, nie, nął p. Zgolić.

× Zgolińcie, a, blm., czynność cz. Zgolić.

Zgoła przys. *ze wszystkim, całkiem, zupełnie, wogóle, krótko mówiąc, jednym słowem, słowem, bezwzględnie, bezwarunkowo, absolutnie, wprost, ze wszelkich miar, w każdym razie; wcale, bynajmniej*: Rzecz, która nigdzie nie jest, Z. nie jest. Zigr. Z. nie. Jest to Z. nieoszacowany człowiek. L. Cokolwiek mówimy, było mówiono; cokolwiek piszemy, było pisano; cokolwiek działamy, inni już to działali, Z. niemasz nic nowego pod słońcem. Kras. Bywają niektóre potrawy słodkawe, ale nie Z. słodkie; drugie też bardzo słodkie, które nazywają drojkie. Syk. Rzeczy zbawiennych proś Z. Hrb. (= *bezwarunkowo*). Oo według czasu pozwalają, tego nie Z. pozwalają. Petr. (= *nie bezwzględnie*). Kiedy Pismo św. mówi, że złodziej ma być obieszony, rozumieć to masz, iż nie Z., ale władzą urzędową i za prawem pisanym ma być obieszon. Sz. (= *nie poprostu, nie parfors*). Straciwszy wszystkie włosy, i z tyłu i z czoła, cóż ci już zbywa stracić, łysy? głowę Z. Min. (= *chyba już tylko*). Kiedy więc na targ przyjechał, sprzedał zboże, a nie czekał; teraz Z. trzeba prosić i z domu do domu nosić. Gdzieniegdzie jedli w sieniach, albo i Z. przed domami. Reym. Niebo przecierało *ś.* już ździebko nad ziemią czarną, głuchą i Z. w mrokach zagubioną. Reym. Z. wino nie jest przyczyną pijaństwa, ale wino wiele pite. Petr. (= *samo przez *ś.**). Z. odmówił, nie chciał odpowiedzieć. Troc. (= *wręcz*). Zrazu nie podobała mu *ś.* Z., podziwiał tylko jej grę na fortepianie. Chm. W waszą furtę nie pukalem Z. Syrok. Z. ruch był w miesiącu. Rzew. Moznaby zniszczyć wszystkie zamki i klucze i wyrzucić, jako przedmioty Z. zbędne i niepotrzebne. Jun. Myślałem, że Z. anioł. Sienk. (= *ście, poprostu, wprost*).

† Zgolać, a, ał p. Zgolić.

† Zgolać, a, blm., czynność cz. Zgolać.

× Zgoloborzenie, a, blm., czynność cz. Zgoloborzyć: Po zgoloborzeniu kraju. Pol.

× Zgoloborzyć, y, yl *zamienić w goloborze*: Piaszczyste, zgoloborzone zagórki. Pol. × Z. *ś.* *zamienić w goloborze*: Gdzie nieogłędnie wycięto sosniny, zgoloborzyl *ś.* kraj. Pol.

† Zgolocenie, a, blm. i. czynność cz. Zgolocić. 2. czynność cz. Zgolocić.

† Zgolociały który zgolocił: Naprzyjmował sobie buntownik ludzi zgolociałych i tułaczów. B. B. (ludzi lekkomyślnych. B. G.). (= *oberwusów, obdartusów, holotę, halastwę, talalajstwo*). Hultaj Z. Klon.

† Zgolocić, i, il, nied. † Zgolocać ogolocić, obedrzeć, zrobić gołym, złupić: Tym, których spędzono z szanieców, mówili, iż dla żadnej przyczyny nie trzeba było zgolocać miejsca swego. Warg. (= *opuszczać*). Cały obóz na czele i po lewej stronie zgoloceny baczyli. Warg. Drzwi zamykamy przed temi, którzy, dla Chrystusa zgoloceni, pomocy a schronienia od nas potrzebują. Żaru.

† Zgolocić, eje, ał stać *ś.* golotą, stać *ś.* gołym, obdartym, holyszem, stracić miemie: O szlacheie, co zgolocieli. Vol.

[Zgolocić, eje, ał] ogolocić, stać *ś.* gołym: Nareszcie przyroda zgolociła zupełnie, przyoblekła posępne barwy żaloby. Dyg.

[Zgoloscienie, a, blm.] czynność cz. Zgoloscić.

1. Zgon, u, lm. y I. = Skon. Ciek. Spiewam sobie przy ostatnim zgonie. Koch. W. Z. przekładać chwalebny nad żywot nikczemny. Tremb. Kiedy mnie ojciec stary zgnął przy swym zgonie. Karp. Gdziebym ś. nie usuwał nikomu do zgonu. Karp. Z. chwalebny Żółtkiewskiego. Cz. Stary Goworek przy zgonie ogląda Leszka na tronie. Niem. Do zgonu życia mojego twoim zostają przyjacielum. Troc. Jako w twarzy lekarza wzrok przyjaćiół czyta wyrok życia lub zgonu miłej im osoby. Mick. Przen.: Do zgonu = do szczytu, do cna, ze wszystkim, doszczętnie, z korzeniem, całkiem, zgola, z kretešem; Do zgonu tej sekty nie chciał tłumić. Troc. 2. × Z. koniec, schyłek, upadek, zguba: Wszystko niknie przy śmierci, każda rzecz ma zgonu. L. 3. [To wszystko jest już przy zgonie = jest gotowe].

2. Zgon, u, lm. y I. zganianie, zeganie do kupy: Z. ryb do sieci = napędzanie; połów ryb. Kn. 2. ostatnia toń, na którą niewół zaciągają. 3. zganianie, zeganie, spędzanie, spędzenie skąd. L. 4. [Z., Zhon] ogromne stado bydła. 5. bart. kilka-kościwo rojów pszczół, które ś. zebrały w jeden rój. [Zgona, y, lm. y] rola złożona z dwóch składów, czyli z czterech zagonów.

× Zgoniciel, a, lm e p. Zgoniacz.

× Zgonicielka, i, lm. i forma ż. od Zgoniciel.

Zgonić, i, il I. p. Zegnać: Czy ją zgonię? nie wiem. Sienk. Jeśli tak, niechże jedzie naprzód, bo jeśli ich zgoni, tedy ś. nie spłoszą. Sienk. Zbyszko nie mógł Z. swego giermka, albowiem ów jechał dniami i nocą. Sienk. Serce, jak mały biedny zajączek, od chartów zacieklých w olbrzymich zgonionym polach. Żer. (= zmęczony, zdyszany wskutek gonienia). [Ale mnie ta Bonek bronił, że mnie przecie sewe nie zgonił. Poleciał weas, sądy zgoniódł, ale nie nalaz nie] (= zbiegł, biegnąc spenetrował, przeszukał). 2. przen. spędzić, przepędzić, przebyć, strawić: Przy- patrzył ś. zbliżka grze, w którą oni i dzień cały zgonia. Kon. 3. [Z.] struchleć.

[Zgonie, i, blp.] p. Zgoniny.

[Zgoniec, nca, lm. ncy] p. Zgonnik.

Zgonienie, a, blm., czynność cz. Zgonić.

[Zgonina, y, lm. y, Zgonie] I. w lm. części drobne, po wymłoceniu zboża pozostałe, kłosa, ziarna pozostałe, posład, ominiaki, obmiotki, ograbki, zgrzebiny, spachy, spachowiny, grubsze plewy, spalające przy wianiu na czyste zboże i zmiatane jako pasza dla bydła. Dyg. Trzy złobce na zgoninach. Wilk. Siedział aż do zmierzchu, aż do upragnionej chwili wiania omłotu, odbierania zgonin, posładu. Żer. [A któż tobie plew zamiesza, a krowie zgoni?] 2. wosk czarny w ulu, z którego miód wybrano. Zdr. [Zgoninka].

[Zgoninka, i, lm. i] p. Zgonina: Zgoninki. Rej.

[Zgonnik, a, lm. cy, Zgoniec, Goniec] I. handlujący trzodą chlewną, skupujący i zaganiający ją za granicę, goniec, wieprzarz, wieprzownik; handlarz, skupujący po wsiach trzodę chlewną, owce i drób i sprzedający je. 2. a. [Zgonszczyk] ten, co pędzi bydło, przeznaczane na jarmark: Baranie czapki, zasmarowane dziegiem koszule i brudne twarze zgonszczyków. Korz. Najmował zgonników i do Warszawy pędził (wieprze). Jun.

× Zgonny I. możliwy do zeganania, dający ś. zganiać. 2. przym. od Zgon, śmiertelny; od zguby, zgubny, fatalny. Na zgonnej toni. Rys. (= zgubnej, śmiertelnej).

[Zgonszczyk, a, lm. i] p. Zgonnik.

† Zgorać, a, al p. Zgorzeć.

† Zgoranie, a, blm., czynność cz. Zgorać.

Zgorączkować, uje, owal strawić, spiec, spalić gorączką, rozgorączkować: Usta zgorączkowane. Polepszenie gorączkowe; pospolite u zgorączkowanych, przeminęło. Jeż. Przen.: podniecić, wzbudzić zaciekawienie, zniecierpliwic, rozdrażnić, zdenerwować, wzburzyć: List ten nie byłby mię bardzo zgorączkował nadzieją, gdyby nie data. Słow.

Zgorączkowanie, a, blm. I. czynność cz. Zgorączkować. 2. stan tego, którego zgorączkowano.

[Zgorczysty, Wzgorczysty] pełen wzgórków, pagórkowaty, wyniosły.

[Zgoreć, e a. eje, al] p. Zgorzeć.

[Zgorenie, a, blm.] czynność cz. Zgoreć.

Zgorszenie, a, blm. I. czynność cz. Zgorszyć. 2. zły przykład, zepsucie: Łękam ś., żeby nie dać zgorszenia. Siac Z. Z. dane komu, wzięte z kogo. Troc. Biada światu dla zgorszenia. Rej. Do kościoła many ś. ku złepszeniu, a nie ku zgorszeniu schodzić. Wuj. 3. zgroza, oburzenie: Ku wielkiemu mojemu zgorszeniu. 4. [Z. dać] = rozgniewać, zgniewać kogo. 5. [Z. mieć] = gniewać ś.

Zgorszenie się, a ś., blm., czynność cz. Zgorszyć ś.

† Zgorszliwie przys. od Zgorszliwy. L.

† Zgorszliwość, i, blm., rz. od Zgorszliwy, zgorszenie, zepsucie, zły przykład.

† Zgorszliwy, † Zgorśliwy gorszący, mogący zgorszyć: Mowy tak szalone a zgorszliwe. Wuj. To jest rzecz trudna, smętku, żałości pełna, a k temu zgorszliwa, gdy nas świat za sprośniejsze a Bogu naobrzydliwsze ludzie z spoteczności wymietuje i zabija. Żarn.

† Zgorsznąć, nie, nął p. Zgorzknąć.

† Zgorsznieć, eje, al p. Zgorzknąć.

† Zgorsznienie, a, blm., czynność cz. Zgorsznieć.

Zgorszyciel, a, lm. e ten, co daje zgorszenie, co gorszy, gorszyciel.

Zgorszycielka, i, lm. i forma ż. od Zgorszyciel.

Zgorszyć, y, yl, † Wzgorszyć, nied. × Zgorszać, † Wzgorszać I. zrobić gorszym moralnie, zepsuć złym przykładem, zdemoralizować: Z. niewinne dziecię. Ktoby zgorszył jednego z tych małych, którzy w mię wierzą, lepiej mu, aby zawieszono kamień młyński u szyje jego i zatopiono go w głębokości morskiej. Wuj. 2. oburzyć, przejąć zgrozą: Zgorszyli mię swą niekarnością w tak ważnej chwili. Z. ś. I. zdemoralizować ś., zepsuć ś. przez zły przykład. 2. oburzyć ś., przejąć ś. zgrozą: Szepnęła cicho zgorszona księżna do hrabiny Aurelii. Bał.

† Zgorśliwość, i, blm., rz. od Zgorśliwy.

† Zgorśliwy p. Zgorszliwy.

† Zgorśnialy który zgorśniał, zgorzkniał.

† Zgorśnieć, eje, al p. Zgorzknąć.

† Zgorśnienie, a, blm., czynność cz. Zgorśnieć.

Zgoryczony przejęty gorączką, rozgoryczony, zgorzkniały: Z., zniechęcony do życia, kilkakrotnie zarzucił swój zawód, pomimo że miał ogromne powodzenie i poparcie.

Zgorzałość, i, blm., rz. od Zgorzały, zgorzelizna, spalizna: A już wiatr na nas pędził tę Z. blizkiego ognia. Kon.

Zgorzały I. który zgorzał, spalony: Wieś zgorzała. Troc. Aby ś. zgorzałe miejsce od zdrowego ciała odłączyć mogło. Troc. (= zgangrenowane). 2. zeschły, słonecznym upałem spieczony: Nadzieją sięgał dźdża nędzny oracz zgorzałemu zbożu. P. Koch.

Zgorzeć, e. a. eje, ał, † **Zgorać**, [Zgoreć] l. *gorząc spalić* ś.; *spłonąć*: Dom jego zgorzał. Troc. Kiedy ogień zgore. Troc. (= *zgaśnie po gorzeniu*). W gruzach Iljon zgorze. Wysp. Przen.: [Zgore to na nim jak na psie]. Ślub zaraz ma być, bo zgorzeje. Sienk. 2. × Z. od słońca = *ogorzeć*, *opalić* ś., *spalić* ś.

Zgorzel, i, lm. e l. bot.: Z. liści sercowych buraka i gnicie korzeni wywołują grzybki i bakterje pasorzytne. Z. łodyg ziemniaczanych objawia ś. przez wczesne czernienie młodych łodyg od ziemi. Z. siewek buraczanych. Choroba ta pojawia ś. zaraz po wejściu: młode roślinki dostają po niej liścieni czarnych plamek, opadają i obumierają. 2. patol. (mortificatio, gangraena): Z., *gangrena*, † *martwienie członka*, † *mięso zmar-twoiałe*, *gniłe* a. *martwe* = *martwoica*, *obumarwie tkanek lub całych części ciała*, jako skutek spraw chorobowych: Z. gazowa (g. emphysematosa) Z. szpitalna (g. nosocomialis). Z. starcza (g. senilis). Z. samoistna (g. spontanea). Z. z zatrucia (g. toxica). Z. policzek, p. l. Noma. Z. warg sromnych (noma). Z. rojnicza a. rojnicza (ergotismus gangraenosus v. raphania). Z. wilgotna (sphacelus). Z. sucha (mumificatio).

× **Zgorzelec**, lca, lm. lca *orzel czarny*, *przyjęty za herb przez zwycięzonych księząt śląskich zamiast białego*. Nar.

Zgorzelica, y, lm. e cynober, *zapalający ś. przy świecy*. Kluk.

Zgorzelina, y, lm. y p. **Zgorzelizna**.

Zgorzeiinowy przym. od **Zgorzelina**.

Zgorzelisko, a, lm. a p. **Zgorzelizna**.

Zgorzellzna, y, lm. y, **Zgorzelina**, **Zgorzelisko** l. p. **Zgliszcz**. 2. przen.: Gorę ogniem, (miłości), pewne na tę zgorzeliznę lekarstwo, gdy wina liznę. L. (= *zapal, płomień, żar, ogień, szal*). 3. *smak, zapach czego spalonego*: Małmazja dlatego zgorzelizną trąci, iż beczki żywicą podkurzają. Warg. 4. patol. (gangraena) *skutek zgorze- obumarła tkanka lub obumarła część ciała*: Z. na ciele od ognia, strup. Kn., Z. ust., p. **Dzięgna**.

Zgorzeliznowy przym. od **Zgorzelizna**; **Zgorze- linowy**, × **gangrenisty**.

Zgorzelowaty (sphacelodes) *podobny do zgorzeli*.

Zgorzenie, a, btm., czynność cz. **Zgorzeć**.

× **Zgorzeń**, rznia, lm. rznie lek p. l. Noma.

Zgorzkły p. **Zgorzkniały**.

Zgorzknąć, knie, knąć a. kl, **Zgorzknieć**, † **Zgor- znieć** *napelnić ś. goryczą, stać ś. gorzkim*: Nie szkodzi maści przesolić dla robaków i zgorz- knienia. Haur. Przen.: *zapatycznieć, zniechęcić ś., stać ś. cierpkim, stetrycziałym*: Zgorzknio serece moje. B. G.

Zgorzkniałość, i, btm., rz. od **Zgorzkniały**: Z., zgorzknienie. Troc.

Zgorzkniały, **Zgorzkły** *który zgorzknął*: Zgorz- kniałe mięso, masło. Troc. Słonina zgorzkniała. Troc. Przen. (o człowieku) *skwaszony, kwaśny, zniechęcony, zapatyczniały, cierpki, stetrycział*: Ocierała ś. o ludzi zepsutych, zgorzkniałych. Krasz. Począwszy od sług, od najmniej podlegających urokom, kwaśnych, zgorzkłych ludzisk starych, aż do dzieci. Krasz. Tak młody, tak niezgorzkniały, mimo plamki rozpaczy czarnej na powierzchni. Spas.

× **Zgorzknąć**, i, il, *zrobić g orzkim*. L.

Zgorzknieć, eje, ał, p. **Zgorzknąć**.

Zgorzknienie, a, btm., p. **Zgorzkniecie**. 2. × Z., czynność cz. **Zgorzknąć**. 3. p. **Zgorzkniałość**. Troc.

Zgorzkniecie, a, btm., **Zgorzknienie** czynność cz. **Zgorzknąć**.

× **Zgorzysty** *mogący łatwo zgorzeć, mogący być spalonym, zapalny, łatwo zapalny, palny*: Kamień Z. kamień niezgorzysty. Bobr. Len niezgorzysty, *asbestom*. Kn.

× **Zgospodarować**, uje, ował l. *zmarnować złe gospodarując; przegospodarować*. L. 2. *gospoda- rując zyskać, zarobić; zagospodarować*. L.

× **Zgospodarowanie**, a, btm., czynność cz. **Zgo- spodarować**.

† **Zgospodarzeć**, eje, ał, *stać ś. gospodarzem, zagospodarować ś., zbogacić ś., dorobić ś. na gospodarstwie*: Jeszcześmy, jeszcze byli nie zgospo- darzeli, żebyśmy ś. tak słusznej wojny wdrygać mieli. Pot.

† **Zgospodarzenie**, a, btm., czynność cz. **Zgo- spodarzeć**.

[**Zgoszczenie**, a, btm.] *czynność cz. Zgościć*.

† **Zgoszczenie** się, a ś., btm., *czynność cz. Zgościć* ś. Troc.

[**Zgościć**, i, il] *zyskać*: Z. niemało grosza. † Z. ś. *zagościć ś., zasiedzieć ś. w obcym miejscu, zatrzymać ś. gdzie*.

Zgotować, uje, ował l. † Z. *zrobić gotowym, przygotować, ugotować, wygotować, wyszykować, przyszykować, przysposobić*. S. Par. Wszeteczny język do zlorzezenia zgotowany. Wuj. (= *stno- rzony*). Pośle anioła swego, a ten zgotuje drogę przed obliczem moim. Leop. (przeprowadzi). Leop. Zgotowane listy wysłałem. Wys. 2. *komu co = zapewnić, mieć dla kogo w pogotowie, przy- gotować, wyprawić komu co, wydać co dla kogo, wystąpić z czym dla kogo*: Bóg dla swych wiernych szczęście zgotował. Zgotowano mu wspaniałe przyjęcie. Z. *komu co złego = sprowa- dzić, ściągnąć co na niego, stać ś. przyczyną czego, narobić mu czego, nabrać go czego, narazić go na co*: Ludu mój, cóżem ci uczynił? zgotowałeś krzyż Zbawicielowi swemu Pśń. 3. *gotując sporządzić; nagotować, uwarzyć*: Człowiek nie- który zgotował wieczerzą wielką i wielkich na nią powołał. Rej. Tak na świecie zawsze, że kto zgotuje, ten nie je. Krasz † Z. ś. l. *przy- gotować ś., przyszykować ś., przysposobić ś.*: Nigdy nie wielkiego nie zaczęli, aż ś. pierwej zgotowali postem. Wuj. 2. *dokąd = zebrać ś., wybrać ś., wyprawić ś.*: Którzy są na daleką drogę zgotowani. Ort.

Zgotowanie, a, btm., *czynność cz. Zgotować*.

† **Zgotowanie** się, a ś., btm., *czynność cz. Zgotować* ś.

Zgotowany, † **Zgotowiony** l. im. od **Zgotować**. 2. *przen. zwarzony, wzburzony, zrytowany, zdener- wowany, poruszony* Jestem cały Z. (= *wszystko ś. we mnie gotuje*).

† **Zgotowiony** p. **Zgotowany**. L. *Spytał go, dokąd zgotowiony iść zamysłał? L.*

† **Zgóraprosto** przys. od **Zgóraprosty**. L.

† **Zgóraprostownica**, y, lm. e = **Stawnoprostow- nica**. Troc.

† **Zgóraprosty** = **Stawnoprosty**. Troc.

[**Zgórek**, rka, lm. rki] *wgórek*.

[**Zgórnosc**, i, btm.] *górnica, przewaga*: Ma Z. nad chłopem.

† **Zgóroprost**, u, lm. y *linja prostopadła*. Troc. **Zgorować**, uje, ował *wystrzelić nad cel*: Mie- rząc nad oko, zgorowałem. Trzeci bataljon strzelił pospiesznie i zgorował, dlatego, że strze- lał w kierunku swoich własnych bataljonów. Jez.

Zgórowanie, a, btm., *czynność cz. Zgórować*. [**Zgórowato**] *czubato, z czubem, z nasypką*: Na- mierzyć Z.

Zgóry przys. 1. z wysokości, ku dołowi: Spadł Z. na dół. Zdółu i Z. (= z wierzchu). Przen.: Przykład idzie Z. (= od wyższych sfer). Rozkaz Z. (= od wyższej władzy). Wszystko to mamy Z. (= z nieba, od Boga). 2. przen.: dumnie, pysznie, lekceważąco, imponująco: Patrzy na nas Z. Odprawa dana Z. i zimno. Krasz. 3. przen.: ostro, wręcz, obces: Powsiadł nań Z. 4. Płacić Z. (= w chwili przejmowania, wynajmowania czego, naprzód, antycypando).

× Zgórzystość, i, blm., rz. od Zgórzysty. L.
× Zgórzysty p. Wzgórzysty. L.

[Zgrabieć, eje, ał] p. Zgrabieć.

[Zgrabienie, a, blm.] czynność cz. Zgrabieć.

Zgrabiały który zgrabił, skostniały, zdrętwiały: Zgrabiały ręce ogrzewać. Troc. Lata Z. mrozem przez knieje, przez łąki myśliwiec, gładkiej w domu odbiegłszy małżonki. Nar. Zgrabiały ich ręce za ledwie mogły utrzymać janczarki i dzidy. Sienk.

Zgrabiciel, a, lm. e ten, co zgrabił a. co zgrabił. L.

Zgrabić, i, it, † Zgrabnąć, nied. [Zgrabować] 1. zgarnąć grabiami do kupy. 2. z czego, skąd = ściągnąć, zebrać, zmięść grabiami. 3. zrównać, zgładzić grabiami, pograbić: Z. ścieżkę. 4. × Z. zgrabnie wystawić, ukształcić, kształtnie naśladować. L. Oroto, ty prosto działasz i szczerze, daremnie zimna obłuda te lube chce Z. cuda, które podajesz Temirze Kniaź.

Zgrabieć, eje, ał, × Zgrabnieć zdrętwieć jak grabie, skostnieć, zeszywnieć: Ręce od zimna zgrabiały. Czyż nam ręce już całkiem zgrabiały? czyż nie potrafimy jeszcze uderzyć? Kaczek.

Zgrabienie, a, blm. 1. czynność cz. Zgrabić. 2. czynność cz. Zgrabieć.

Zgrabienie, a, blm., czynność cz. Zgrabieżyć. Zgrabieżyć, y, yt, złupić, ograbić: Zgrabieżyli dwór Delpacego w Glinniku. Tet.

Zgrabki, ów, blp. zgrabione odłamki, liście, słomki it. p. L.

[Zgrabieć, eje, ał, p. Zgrablić] skostnieć, skurczyć się, od zimna. Gwar.

[Zgrabienie, a, blm.] czynność cz. Zgrabieć i Zgrablić.

Zgrablić, i, it] p. Zgrabieć.

Zgrabnie przys. od Zgrabny: Z. mu z tym. (= do twarzy). Tańczyć, kłaniać się. Z. (= z wdziękiem). Suknia Z. uszyta.

† Zgrabnąć, nie, ał p. Zgrabić.

× Zgrabnieć, eje, ał p. Zgrabieć.

× Zgrabnienie, a, blm., czynność cz. Zgrabnieć.

Zgrabniuchno przys. od Zgrabniuchny. Zgrabniuchny, Zgrabniusi, Zgrabniutki Zgrabniuteńki bardzo zgrabny i przez to miłusi, miłutki: Figurka zgrabniusia.

Zgrabniusi p. Zgrabniuchny.

Zgrabniusio przys. od Zgrabniusi.

Zgrabniuteńki p. Zgrabniuchny.

Zgrabniuteńko przys. od Zgrabniuteńki.

Zgrabniutki p. Zgrabniuchny: Ona to cacko dziewczyna! drobnitka, zgrabniutka. Orzesz.

Zgrabniutko przys. od Zgrabniutki.

Zgrabność, i, blm., rz. od Zgrabny: Niech żyje Z! (gdy kto stłucze co, przewróci i t. p.). Z. w ruchach i powierzchownym ułożeniu. Korz. (= ukladność, gracja, wdzięk, szykowność). Twoja Z., twe wdzięki i chybkosć są godne podziwu. L.

Zgrabny 1. łatwy do zgrabienia. L. 2. składny, zręczny, szykowny, kształtny; zwiny, sprytny,

chwacki, graccki: Nóżka zgrabna. Z. do wszystkiego. Z., jak wół do karety. Prz. Z. chłopiec.

[Zgrabować, uje, ował] p. Zgrabić.

[Zgrabowanie, a, blm.] czynność cz. Zgrabować.

[Zgracha, y lm. y] p. Zgraja.

[Zgracisko, a, lm. a] p. Zgrać.

Zgracka przys. gracko: Wyjechałem Z. Pol. Zgracować, uje, ował 1. zgarnąć gracą do kupy. L. 2. Z. skąd, z czego = zebrać, zmięść, zeszkobać gracą. L.

Zgracowanie, a, blm., czynność cz. Zgracować.

Zgrać, a, ał, × Zegrać, nied. Zgrywać grając znieść, zbić; rozegrać: Z. pulę = zrobić wszystkie punkty puli. Z. s. 1. grając ogołocić s., wyzuc s. z pieniędzy, z fantów, przegrać wszystko, rub. grając spółkać s.: Zgrany co do grosza. Przeklina s., jak gracz do szeląga zgrany. L. Zgrał s. do szeląga. Kras. Odniose pieniądze zgranemu, który na mnie jak na wybawiciela czeka. L. Ulokowany przy stoliku, zgrywa s. i klnie. L. Rał sumy paniczom, co s. w karty zgrali. Czaut. A. Wszystko mu nie do gustu, noc na kartach strawił, wszystko źle, zgrał s., klejnoty zastawił. Kras. Z. s. do koszuli. Prz. Zgrał s. jak basetla we Wstępną środę. Prz. Panicz zgrał s., jak skrzypee. Rog. 2. dopasować s. w grze w harmonijny zespół: Orkiestra zgrana, Zgrani muzycy.

Zgraja, i, lm. e, † Graja 1. a. [Zgracha] gromada, tłum, banda, kupa, ciżba, gawiedź, motłoch, gmin, zbieranina, tłuszcza, halastra, tałalajstwo: Otaczała Zbigniewa Z. pochlebeć, pustaków i innej próżniackiej u dworu rzeszy. Nar. Na wozach, wózkach, pieszo, konno pędzi Z.; ten już ukradł, ten kradnie, tamten s. przyczaja. Kras. To pan! krzyczy Z. Kras. Byle s. na krok ruszyć, zaraz Z. dudków mię otacza, którzy s. oglądają i wymiewają. L. [Kiedy stanął za kotem tańczących, wśród zgrachy ciekawych]. Ork. Biegnie Z. dzieci i подростków. Z. lotrów, uliczników, oszustów. 2. † Z. poczet, rzesza, orszak, zebranie: Między zgrają panienek, które koło niej były, był s. najpodlejszą zdała. Skar. Orszak, gwardja, Z. Kn. Gdy mu przy zgrai zacnych ludzi tańcować przyjdzie. Górn. Gdy dworzaniowi przyjdzie być w potrzebie albo w jakiej utarcze, ma s. o to bacznie starać, aby s. jakkolwiek wyjączył od zgraje. Górn. Przen.: nawal, mnóstwo, natłok: Kłopot wszelki i Z. trosk niezmiernych. Gawin. 3. [Z.] p. Kapela. 4. a. kaja myśl. gromada psów, kupa, swora psów.

[Zgrajdować, uje, ował] zsunąć, spuścić.

[Zgrajdowanie, a, blm.] czynność cz. Zgrajdować.

† Zgrajnie przys. od Zgrajny, hurmem. L.

× Zgrajny przym. od Zgraja, tłumny, gromadny: Wielkie zamieszanie izby nastąpiło przez zgrajne domaganie s. głosów. Djar. gr.

Zgrajowato przys. od Zgrajowaty. L.

Zgrajowaty mający pozór zgrai: Kuchciice, woźnice i insza zgrajowata gawiedź żołnierska lekkowaznie nieprzyjaciela wżarzyła. Błaż. (= promiscuum vulgus).

× Zgramiać, a, ał p. Zgromić.

× zgramianie, a, blm., czynność cz. Zgramiać.

× Zgramolenie, a, blm., czynność cz. Zgramolić.

Zgramolenie się, a s., blm., czynność cz. Zgramolić s.

× Zgramolić, i, it gramoliąc zdjąć, zebrać. Z. s. gramoliąc s. zleść.

Zgranatowieć, eje, ał *stać* ś. *granatowym*, *zsi-*
nied: Słowa te zacięły go jak bieżem, zgrana-

towiął, oczy krwią zaszyły, ale szedł dziarsko.
Ost.

Zgranatowanie, a, bfm., czynność cz. **Zgra-**

natowieć.
[Zgrandowae, uje, ował] zł. *okpić, oszukać*.
[Zgrandowanie, a, bfm.] czynność cz. **Zgran-**

dować.
[Zgrandzenie, a, bfm.] czynność cz. **Zgrandzić**.
[Zgrandzić, i, il] zł. *oszukaństwem co zyskać, sciagnąć, skraść*.

Zgraniać, a, ał p. **Zgranić**.
Zgranianie, a, bfm., czynność cz. **Zgraniać**.
Zgranić, i, il, nied. **Zgraniać** rzem. *zebrać kanty, fazować*.

Zgranie, a, bfm., czynność cz. **Zgrać**.
Zgranie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zgrać** ś.
Zgrać, a, lm, y cukier. *przyrzucił do oskrob-*

wania ciasta, złożony z blachy.
[Zgrát, a, lm, y] *grat, sprzęt*. Zgr. [Zgracisko]
[Zgratać się, a ś., ał ś.] *wstać, zwlec* ś., *zgramolić*
ś., *podnieść* ś.: Zgratał ś. powoli, poszukał kape-

luszka, chazukę zawiesił na ramionach. Ork. Jak
rznon nim (niełdźwiedziem) do pniaka, to ledwie
się zgrátáł.

[Zgratanie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Zgra-**
tać ś.
Zgrapek, pka, lm, pki zool. p. **Pokrap**.
× **Zgrążyć**, i, il p. **Zgrążyć**.

× **Zgrążyć**, a, bfm., czynność cz. **Zgrążyć**
i **Zgrążyć**.
× **Zgrążyć**, y, ył, × **Zgrążyć** *pogrążyć, zagrążyć,*
zatościć, ponurzyć, zamurzyć. Przen.: Z. kogo w nę-

dżę. W grubo żółciste myśli zgrążony. Przyb.
(= *zatościony*). Ryb.: Z. sieć. Drygawica musi
być dobrze zgrążona.

Zgreczały *który zgreczał, zgreczony*: Miasta
greckie i prędko zgreczałe w Italji. Lel.

Zgreczeć, eje, ał p. **Zgreczyć**.
Zgreczenie, a, bfm. l. czynność cz. **Zgreczeć**.
2. czynność cz. **Zgreczyć**.

Zgreczenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zgre-**
czyć ś.

Zgreczyć, y, ył kogo = *przerobić na Greka*.
Z. co = *zrobić greckim*. Z. ś., **Zgreczeć** l. *zmienić*
ś. *na Greka*: Pan Bułgar zgreczony w dalsze
rozmowy nie zachodził. Budz. Konstantyn Wielki

zgreczył ś. Poręb. Z. *przystąpić do kościoła*
greckiego: Weneł pewny, zgreczywszy ś. Ustrz.
[Zgremplować, uje, ował] p. **Zgremplować**.

Zgremplowanie, a, bfm.] czynność cz. **Zgrem-**
plować.
[Zgrębieć, eje, ał]: Pod Krakowem wyra-

żają ś. o zbożu (lub roli), gdy ono stwardnieje,
oblegnie, że zgrębiało.

[Zgrębienie, a, bfm.] czynność cz. **Zgrębiec**.
[Zgrępa, y, lm, y] *małe wrzisko nad drogą lub*

u miedzy.
[Zgręplować, uje, ował, Zgremplować] przędzę =
sczyścić gremplą.

[Zgrępiowanie, a, bfm] czynność cz. **Zgrę-**
plować.

Zgręzy, ów, bfp. *męty, ustoiny, osad, fusy, nie-*
rozpuszczalny gąszcz na dnie płynu.

† **Zgrodzenie**, a, bfm., czynność cz. **Zgrodzić**.
† **Zgrodzenie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zgro-**

dzić ś.
† **Zgrodzić**, i, il *połączyć, złączyć*. Z. ś. *złączyć*
ś., *połączyć* ś.: O, jak to ciężko z głębokiej ot-

chłani wyleżeć na górę, jakie spracowanie, oraz

przed śmiercią goniącą uchodzić i z Aleydem ś.
stapającym zgrodzić. Mor. A.

× **Zgromadca**, y, lm, y p. **Zgromadziciel**.
† **Zgromadnie**, † **Zgromadno** przys. od **Zgro-**

madny. Troc. **Zgromadno**, **gromadnie**, **gromada**,
gromadami, **kupa**, **kupami**. Kn. **Zgromadno** ś.
na naukę zjeżdżają. Warg. **Patryarchów** i ksią-
żąt **zgromadno** siedziało. Warg. Z **łuków** w nie-
przyjaciół strzelają **gromady**, którzyby byli nie
tak **zgromadno** bieżeli, by byli **Rodomonta** przy
sobie nie mieli. P. Koch.

† **Zgromadno** p. **Zgromadnie**.
† **Zgromadność**, i, bfm. l. rz. od **Zgromadny**:

Zeszło ś. **pospólstwo** **zgromadnością** wielką.
Warg. **Akademja** **krakowska** **zgromadnością**,
poważnością, **zachością** **ludzi** **ślawna**. Warg. **Jako**
go **wielkie** **szcześcia** **za** **żywota** **spotykały**, **dłu-**
goby **trzeba** **pisac** **dla** **zgromadności** **znaczej**.
Warg. (= **zagromadzenia** ś., **nawału**) 2. **zgroma-**
dzenie, **liczna** **gromada**, **tłum**, **spoleczność**, **spole-**
czeństwo, **towarzystwo**: **Seypio** **niekiedy**, **dla** **spo-**
czynku **od** **zgromadności** **ludzkiej**, **na** **stronę**,
jakby **z** **morza** **do** **brzegu**, **odmynał**. **Kosz**.

† **Zgromadny** *tyczący* ś. **zgromadzenia**, **zgroma-**
dzenia = a) *możliwy, łatwy* **do** **zgromadzenia**, **do**
zgromadzania: Z., **łatwy** **do** **zgromadzenia**. L.
b) *skory, chętny* **do** **zgromadzania** ś., **towarzystki**,
spoleczeński: Z., **śladny** **do** **zgromadzenia**, **groma-**
dadę **miłujący**. Kn. **Ozłówek** **to** Z., **śladny** **do**
spółkowania, **spółkowanie** **miłujący**. Troc. **Mrów-**
ki, **pszczoły** **zgromadne**, **śladne** **do** **zgroma-**
dzenia, **gromadę** **miłujące**. Troc. Z., **gromadę**
i **spółkowanie** **miłujący**, **śladny** **do** **spółkowania**
i **pospolitości**, **miłośnik** **pospolitości** a. **dobra** **po-**
spolitego **abo** **rzeczy** **pospolitych**. Kn. c) *groma-*
dnym, liczny, wieloliczny, tłumny: **Dwór** **dosyć**
Z., **cudny** **i** **ozdobny** **chował**. Warg. d) Z., *active,*
congregandi vim habens. Kn. Z., **gromadzący** **na**
kupę **lub** **do** **kupy**. L.

Zgromadzać, a, ał i Z. ś. p. **Zgromadzić**.
Zgromadzanie, a, bfm., czynność cz. **Zgroma-**
dzac.

Zgromadzać się, a ś., bfm., czynność cz. **Zgro-**
madzac ś.

× **Zgromadzca**, y, lm, y p. **Zgromadziciel**. L.
Zgromadzenie, a l. bfm., czynność cz. **Zgroma-**

dzic: Z. **wody**, **pieniędzy**, **ludzi**. Troc. Z., **kupie-**
nie **czego**, **gromadzenie**. Kn. 2. a. **Zgromadzenie**
ś. czynność cz. **Zgromadzić** ś. = a) *gromada, kupa,*
skupienie ludzi, tłum, gmin, rzesza. Kn. Z. na
miejsu wypadku. Z. = *ogół zebranych widzów, stu-*
chaczy, uczestników. A. gdy **wołało** **wszystko** Z...
ukazała ś. **chwała** **Pańska**. Wuj. **Kościół** **jest**
wszystkich **ludzi** **chrześcijańskich** **po** **całym** **świe-**
cie Z. **Karnk**. (= *spoleczność, społeczeństwo*). To
szanowne Z., **nabywszy** **już** **prawo** **do** **wdzięcz-**
ności **publicznej** **za** **tyle** **przysług** **edukacji**
krajowej... **Śniad**. **Cale** **huczne** Z. **mięzalo** **chwi-**
lę. **Mick**. b) *zjazd, zebranie, schadzka, sejm, wiec,*
posiedzenie, sesja, konwent; **Zgromadzić** **ludzi**,
Z. **zwołać**. L. **Rozwiązać** Z. Z. **agronomów**.
Walne, **dorocezne** Z. Z. **prawodawcze**. Z. **ducho-**
wnych = *koncyljum, sobór*. c) Z. **jako** **stała** **insty-**
tucja = *stowarzyszenie, zrzeszenie, związek, towa-*
rzystwo, korporacja, cech: Z. **rzemieślników**. Z.
kupeów. **Starszy** **zgromadzenia** **stolarzy**, **kotla-**
rzy. **Należec** **do** **zgromadzenia**. **Członkowie**
zgromadzenia. **Wpisać** ś. **do** **zgromadzenia**. Z.
duchowne = *kongregacja, towarzystwo, stowarzy-*
szenie, kolegijum, zakon, konwikt. Z. **księży** **Misjo-**
narzy. Z. **księży** **Pijarów**. Z. **sióstr** **miłosierdzia**.

Z. zakonne = *konwent*. Osoby, Z. jeźnickie dawniej składające. Koź. Z. panieńskie. Grab. (= *klasztor, zakon żeński*).

Zgromadzenie się, a s., btm. I. czynność cz. Zgromadzić s. 2. p. Zgromadzenie.

× Zgromadzić, a, lm. e, × Zgromadca, × Zgromadzca I. ten, co zgromadził a. zgromadza, gromadzić, zbieracz. Troc., L. 2. ten, co lubi gromadę. L.

× Zgromadzieli, i, lm. i forma ż. od Zgromadzić, gromadzieli, gromadzieli.

Zgromadzić, i, il, nied. Zgromadzać *zebrać do gromady, skupić*: Z. zasoby. Czegoś w młodości swej nie zgromadził, jako w starości znajdziesz? Wuj. (jeśliś w młodości twej nie zgromadził, cóż znajdziesz w starości twojej? B. G.). (= *nie ubierał, nie uszkadzał, nie złożył*). Niejeden starł już życie, kiedy s. jeszcze zapasał i zgromadzał na przeciąg dalszego życia. Pileh. Z. rozproszonych żołnierzy. (= *ściągnąć, pozbierać*). Z. ludzi = *zwołać zgromadzenie*. Zgromadzam ludzi, pieniądze. Troc. Zgromadzone rzeczy = *nagromadzone bezładu*. Troc. Z. s. I. zebrać s., skupić s., zebrać s., zjechać s.: Zgromadzili s. pod sztandar. Dyrekcja zgromadza s. dwa razy do roku (= *zasiada*). [Dziękuję całki kompanii, chtërzyście tu zgromadzeni]. 2. anat.: Gruczoły zgromadzone, p. Gruczoł.

× Zgromadzisty *łatwy do zgromadzenia*. Troc. Zgromicieli, a, lm. e ten, co zgromił a. gromi, pogromca, gromiciel: Ziem zgromicieli, z Rzymian najmniejszy. Chr.

Zgromić, i, il, nied. × Zgromić I. *gromić* *zbić, zwolezić; pogromić, porazić na głowę, zmiesić, zmasakrować*: W boju zgromił amazonki srodze. Dm. Zgromiłam w sobie osobistą miłość i dumę. Stasz. 2. *upomnieć surowo, skrzyżdać, sfukać, zbesztać, zbusować, zlać, zmaltretować*.

Zgromienie, a, btm., czynność cz. Zgromić, pogrom: Z., hałas, walka. S. Par.

[Zgromność, i, lm. i, Zgroza] *zgromienie, kara*: Za to powinna być Z. On nie boi s. żadnej zgrozy. Niema nad nim zgrozy.

Zgroza, y, [Hruza] I. btm. *groza, wstręt, odraza, strach, przerażenie, oburzenie*: Przechodzi go Z., kiedy s. zamyslił, że będzie zięciem mordercy ojca swego. Stasz. Z. przechodziła każdego na samo wspomnienie zbirów. Stasz. Z. lub upodobanie. Stasz. Śmiesz mi iść przed oczy w zgrozie twego czoła i być w miejscu, gdzie hańba twa na ciebie woła. L. (= *z groźnym czolem*). Wrzawa powszechna powstaje, aż Z. Krasz. Widziałem i w zgrozie odwróciłem oczy. Krasin. W obozie zbndzonym, zdumiałym było głuche milczenie i Z. Mick. Z. było patrzeć na to. O zgrozo! co ja widzę! 2. Im. y. *rzecz wzbudzająca grozę, okropność*: Każdy podróżny oglądał te zgrozy. Mick. 3. [Z.] p. Zgromność.

× Zgrozić, i, il *pogrozić, zagrozić*: Jak pan, zgroziwszy książętom... Słow.

[Zgroznąć, nie, nął] *zdumieć s. (?)*.

[Zgroźnięcie, a, btm.] *czynność cz. Zgroznąć*.

[Zgroźniak, a, lm. cy] I. *okrutnik, tyran*. 2. *przewisisko*: Ty zgroźniaku mierlawy!

[Zgroźno] I. przys. od Zgroźny. 2. *groźnie, ze zgrozą*. Rom.

[Zgroźny] *surowy, szorstki, nieprzyjemny*.

× Zgrożenie, a, btm., czynność cz. Zgrozić.

Zgruba, Z gruba p. Gruby: Jankes bierze rzeczy Z. Sienk.

Zgrubiąć, a, ał, p. Zgrubić.

Zgrubiałe p. Zgrubiło.

Zgrubiło, Zgrubiłe przys. od Zgrubiły: Z. rozszerzone w wierzchołku łuski twarde.

Zgrubiłość, i, I. btm., rz. od Zgrubiły. 2. Im. i *zgrubienie = miejsce, gdzie co zgrubiło*: Z. na drzewie.

Zgrubiły I. *który zgrubił*: Ręce od pracy zgrubiłe. 2. gram. Postać wyrazu zgrubiła (np. wilczyko) = *oznaczająca niezwykle wielkie rozmiary a. obrzydzenie do przedmiotu, pogardę dla niego*.

Zgrubianie, a, btm., czynność cz. Zgrubiąć.

Zgrubiarka, i, lm. i rzem. (Stauchmaschine) *maszyna do zgrubiania*.

Zgrubić, i, il, nied. Zgrubiąć *zrobić grubym, grubszym, pogrubić*: Zgrubił niemal jeszcze grubość mięśni i ordynarych rysów oblicza. Zgrubiąć, rzem. = *sztachować*.

Zgrubić, eje, ał, † Zgrubnąć, † Zhrubnąć, [Zhrubnąć] I. *stać s. grubym, grubszym, pogrubieć, utyć, stłuszczyć, popełnieć*: Roztył, utył i zhrubił a odstąpił od Boga. Leop. (otył, stłuszczał, zgrubił B. G.). Pies, najadłszy s., zgrubił. 2. × Z. *przen zordynarnieć, zdziżyć*: Z. przy ciężkiej robocie. Mieszkając długo w górach, zgrubił był srodze, zarosła broda, suknią zdrapaną, ciało wyschłe maję. Skar. (zdziżał, zleśniał. L.). Nie poznali go, bo był bardzo nędzną i niezwykłą robotą zgrubił. Skar.

Zgrubienie, a I. btm., czynność cz. Zgrubić i Zgrubić. 2. Im a = a) p. Zgrubiłość. b) anat. (intumescencia) *utrzucie*: Z. szyjne rdzenia kręgowego (i. cervicalis medullae spinalis). Z. lędźwiowe rdzenia kręgowego (i. lumbalis medullae spinalis). c) gór. Z. warstwy lub żyły = *grubsze miejsce w ciągu warstwy lub żyły*. d) patol.: Z. członków palcowych (pachyaeria). Z. kości rozlane (hyperostosis). Z. opłucnej. Z. brzegu powiekowego (pachyblepharosis v. tylosis palpebrarum v. tylosis ciliaris).

† Zgrubnąć, bnie, bł p. Zgrubić.

† Zgrubnięcie, a, btm., czynność cz. Zgrubnąć.

Zgrubsza przys. p. Gruby: W szkołach Z. ociosani. Kal. [Zebrał co Z.] = *co grubsze, ile można*.

[Zgruch, u, lm. y] *hałas nagły; kłopot*: Głupi narobił zgruchu.

Zgruchać, chnie, chnął a. [chl] *zbić do kupy, a. wybić skąd głośnym uderzeniem*. L. [Z. s.] *zbić s. w kupę, zbiec s. nagle i gromadnie, synąć s., zwoleć s.*: W jednej godzinie, zgruchnąwszy s., kilkadziesiąt tysięcy ludu byłoby tych rozbójników na sztuki załkło. Stasz. Ktoś odkrył źródło życiodajne; zanim zeń woda tryskała białą strugą, już s. zgruchnęła wielka mnogość ludu, którzy zepchałi onego odkrywcę. depeząc po jego ciele. Ork. A wy, druchny, żebyście się do kupy zgruchli. Naród zgruchnął s. pod ratusz i patrzył jak na widowisko, z trwożliwą uciechą Ork.

Zgruchnięcie, a, btm., czynność cz. Zgruchnąć.

Zgruchnięcie się, a s., btm., czynność cz. Zgruchnąć s.

Zgruchotać, ota a. ocze a. † oce, otał *gruchotać strzaskać; zdruzgotać, pogruchotać, rozbić, zmażdżyć*: Kula zgruchotała mu kość. Z. komu czaszkę pałką. Burza dach z części zamku zrzuciła i zgruchotała. Koź. Pas osunął s. na piersiach z zgruchotaną klamrą turkusową. Krasin.

Zgruchotanie, a, btm., czynność cz. Zgruchotać.

Zgruntować, uje, ował I. *zglebić do gruntu, dostać do gruntu, znaleźć dno*: W rzece wysiadł z wozu, spodziewając s., że jeszcze zgruntuje. Pot. 2. prz. Z. co = *zładać gruntuwie, zmurtować, zglebić; dojsć, dociec czego*: Skrytej natury nigdy nie zgruntuje. Susz.

Zgruntowanie, a, blm., czynność cz. Zgruntować.

× **Zgrupiać, a, al i Z. s. p. Zgrupować.**

× **Zgrupiały który zgrupiał, zlepiony w grupki, grudki**: Jak krupki pszenne, jak sól zgrupiała. Matł.

× **Zgrupianie, a, blm., czynność cz. Zgrupiać.**

× **Zgrupianie się, a s., blm., czynność cz. Zgrupiać s.**

× **Zgrupić, i, il i Z. s. p. Zgrupować.**

× **Zgrupieć, eje, al p. Zgrupować.**

× **Zgrupienie, a, blm. I. czynność cz. Zgrupić.**

2. **czynność cz. Zgrupieć.**

× **Zgrupienie się, a s., blm., czynność cz. Zgrupić s.**

Zgrupować, uje, ował, × Zgrupić, nied. × Zgrupiać zebrać, złożyć, ustawić w grupę, ugrupować: Z. towarzystwo do fotografii. (= *utworzyć z niego grupę*). Z. szeregów około głównego punktu. Z. materiały. Dosyć jest nieprawdopodobnym, iżby rządowi udało s. Z. przewagę głosów około tego projektu. Z. s., × **Zgrupić ó., × Zgrupieć zebrać s., ustawić s. w grupę, utworzyć z siebie grupę, ugrupować s.**: Jeźdźcy zgrupowali s. na wyniosłości. Sienk. Z. s. w fotografii. Stronicy zgrupowali s. około swego mistrza, pod swoim sztandarem. (= *zebrali s., zgromadzili s.*)

Zgrupowanie, a, blm., czynność cz. Zgrupować.

Zgrupowanie się, a s., blm., czynność cz. Zgrupować s.

Zgruzlenie, a, lm. a p. Zgruzlenie s.

Zgruzlenie się, a s., blm., Zgruzlenie czynność cz. Zgruzlić s.: Wapienne zgruzlenia, na jakie natrafiamy w pokładach gliny.

Zgruzlić się, i s., il s. zlepić s. w gruzelki, zbić s. w grudki, w bryłki.

[**Zgryjatyka, i, lm. i**] *muzyka*: Wielgie zabawy i zgryjatyki.

Zgrymasić, i, il pokazać grymas, odmówić, nie przyjąć, nie zgodzić s. przez grymas: Zgrymasiła, a teraz żałuje, bo została starą panną. Mógłby przecież Z., bo dziewczyna bez kapelusza. Zap.

Zgrymaszenie, a, blm., czynność cz. Zgrymasić.

Zgrymaszony rozgrymaszony, rozkapryszony, zepsuty grymasami: Traktował ją jak zepsute, zgrymaszone dziecko. Bał.

[**Zgrypsnąć, nie. ną!**] *grypsnąć* skraść; *ściągnąć, zwędzić, zeskamotać.*

[**Zgrypsnięcie, a, blm.**] *czynność cz. Zgrypsnąć.*

Zgrywać, a, al i Z. s. p. Zgrać.

Zgrywanie, a, blm., czynność cz. Zgrywać.

Zgrywanie się, a s., blm., czynność cz. Zgrywać s.

Zgryz, u, lm. y i. [Z.] p. Zgryzota. 2. den (articulatio) *sposób ustawienia względem siebie zębów obu zwartych szczęk*: Regulowanie zgryzów.

Zgryzać, a, al p. Zgryźć.

Zgryzadło, a, lm. a den. narzędzie dentylistyczne (articulator).

Zgryzanie, a, blm., czynność cz. Zgryzać: Z., przegryzanie, działanie niszczące czynników chemicznych (kwasów, alkaliów) na kruszce i kamienie. Łab.

Zgryzienie, a, blm. I. czynność cz. Zgryźć. 2. × Z., p. Zgryzota. 3. patol. (corrosio) wygry-

zienie, żarcie, wyżarcie, wytrawienie = zniszczenie tkanek, za pomocą środków żrących lub też wskutek owrzodzeń.

Zgryzienie się, a s., blm., czynność cz. Zgryźć s.

! **Zgryzły zgryziony**: Na stosie zgryzłych kości. Wor. Przen.: *znękan, udreżony, zbolaty*: On wymową zgryzłego głodem i chorobą zmiękczy. Żebr. *Zgryzła sumnienie. Troc. (= toczona, trawiona wyzutami).* Czas Z. Troc.

Zgryzota, y, lm. y, × Zgryzienie, × Gryz,

[**Zgryz**] *udreżenie, zmartwienie, frasunek, utrapienie, troska*: Więcej tam zgryzot, gdzie większe pieniądze, a zatem tkliwsze dreczę umysł żądze. Książ. Z nim, jak z dziećmi, tyle mam kłopotów, zgryzot. Nie może zataić srogiego zgryzienia. Jabł. Z. sumienia = *niepokój sumienia, robak toczący sumienie.* Tajona Z. Dla ciężkiej sumienia zgryzoty i melancholji trzy dni z pokoju nie wychodził. Skar. Złośliwi od zgryzoty schnęli, zębami zgryzali i blednieli. Skar. Robak zgryzoty toczy me sumienie. Niem. Zamknął niewczesną śmiercią (Batory) i krótki ciąg pomysłnego panowania i ciężkie swoje zgryzoty. Niem. Liczył dni smutne ciężkimi zgryzoty. Niem. Gdy go dreչyły nudy lub zgryzoty. Mick. Jaka tam będzie siła wiecznego płomienia, wnoś to z jego iskierek, ze zgryzot sumienia. Mick. Dni moje ciężkie zatrudy zgryzoty. Słow.

Zgryzotarstwo, a, blm. zgryzoty, zatrucie życia zgryzotami: Kłopotarstwo, Z. i różne plagi. Orzesz.

× **Zgryzotny** przym od **Zgryzota**: Aby goić zgryzotne na sercu zastrzały na skuteczne ulepki z wina i gorzały. Zabł. (na frasunek dobry trunek). Zgryzotne mozoły. Książ.

Zgryźć, zgryzie, zgryzł, × Zgryznąć, nied. Zgryzać I. gryząc zmiażdżyć; pogryźć, żrąc: Jako zgniołość, mam być skażany i jako odzienie, które mól zgryza. Leop. (=jako szata, którą mól psuje. B. G.). Już ani rdza, ani mól Z. ani zniszczyć nie może. Rej. Trzeba s. w zyciu odgryzać, żeby nie być zgryzionym. Krasz. (= *zmasakrowanym*). Z. pokarm, mając go lyknać. Kości na pół zgryzione jakichś nieostrożnych gości. Myszy zgryzły odzienie (= *ścięły*). Z. orzech. Z. białego czarne, a z czarnego białe zrobił umię, jak orzech Z. L. (= *jak z bicia trzasł*). Wzięli odwach, jak orzech zgryzł. Kacz. (= *jak ręką machnął*). 2. żart. *słuc, zbić*: Z. szklankę, talerz. 3. przen. *zniszczyć, zjeść, strawić*: Aby go tam śmierć zgryzła. Słow. Choroba go zgryzła. Rdza zgryzła żelazo. 4. przen.: Z. kogo = *struc zmartwić, sfrasować, strapić, zdreչzyć*: O to usiduje, aby ojca Z. L. Moeno go to zgryzło. Ledwo idzie zgryziony, stroskany bez miary, przywiązanie do pana wesotoś w nim truje. L. Dusza moja rozzerwana upada pod boleścią, którą jest zgryziona. L. 5. przen.: Z. co = *struc w sobie; strawić, ściępieć, polknąć mimowolnie co przykrego*: Krótka, ale zaostrzona, nie mogła legacja pono być zgryziona. Tw. 5. Z. wargi = *przegrzyść*: Ledwie zgryziona wargą nie upuścił śmiechu. Mick. 6. [Z.] *narzekać. Z. s. struc s., zmartwić s., sfrasować s., strapić s., zdreչzyć s.*

Zgryżliwie przys. od **Zgryżliwy.**

Zgryżliwość, i, I. blm., rz. od Zgryżliwy. 2. × lm. i p. Zgryzota: Wszystkie przykrości i zgryżliwości, które na człowieka przypaść mogą, przyjaźń osładza. L.

Zgryżliwy, × Gryżliwy, † Zgryżny I. † Z. gryzący, żrący, szczypiący: Ogień z dymem zgryż-

liwym rozdmuchany pryskał w oczy nasze. L. Cudne kształty uporna na ś. przybiera, gdy jej stąd zgrzyźny pilnik, zowąd młot doskwiera. Nar. 2. przen. *gryzący, frasujący, frasośliwy, trujący, martwiący, dręczący, niepokojący, pełen troski, żalu, żalony*: Łaska od niego umyka ś. Boska, a zaś zgrzyźliwa naciera nań troska. L. Trzeźwym wszystko jest nudno, nie prócz wina pono zgrzyźliwych trosków od cię nie odpędzisz doli. Kochan. Zgrzyźna nowina. Pot. Zgrzyźna to nowina była. Troc. Zgrzyźna go myśl turbuje (= *niepokojna, kłopotliwa*). Siwizna czasem z zgrzyźliwego życia pochodzi. L. (= *pehiego zgrzyzot, zatrutego, kłopotliwego*). Chłopiat i niewiaśc gniew bardziej jest Z., niżeli ciężki. Pileh. (= *kłótlivy, zrzedny, swarłivy*). Matka, zgromiwszy go zgrzyźliwemi słowy, polizek mu wycięła. Skar. Zgrzyźny tyran. Pot. (= *doskwierający, dokuczliwy, dający ś. we znaki*). I zgrzyźna zazdrość w jego duszy i zgiełk żądź niespokojnych. Przyb. (= *gryząca ś.*). 3. *skłonyj do zgrzyzot, żółciowy; Człowiek Z.* (= *śledziowiek*). Pytają ś. badacze natur ludzkich zgrzyźni. Pot.

† Zgrzyźnie przys. od Zgrzyźny: Chciał narodowi użęć wdziac niewolniczo tak hardzie, tak Z. Pot.

† Zgrzyźny p. Zgrzyźliwy.

Zgrzać, eje, al, † Zgrzeć, nied. Zgrzewać i. *zagrzać, rozgrzać, nagrzać*: Ożęścią z upalenia, eżęścią z drogi bardzo zgrzany, Aleksander w rękę skoczył. Warg. Przen.: [On nogi doma nie zgrzeje (= *nie zagrzeje miejsca, nie usiedzi w domu*)]. 2. przen.: W nieprawości urodziłem ś., a w grzechu zgrzała mię matka moja. Bud. (postąpiła mną, abo poczęła mię. Bud.; w grzechu poczęła mię matka moja. B. G.). Z. ś. i. *zagrzać ś., rozgrzać ś.*: Z. ś. przy pracy (= *spocid ś.*). 2. (o zbożu) *sprzeć, zaprzeć; zagrzać ś.*

Zgrzanie, a, btm., czynność cz. Zgrzać.

Zgrzanie się, a ś., btm., czynność cz. Zgrzać ś.

[Zgrzaty] *zgrzany*.

Zgrzebać, a, lm. e ten, co zgrzebuje. L.

Zgrzebać, bie, bał, × Zgrzebnać, × Zgrześć, † Zgrzonać, nied. Zgrzebywać i. *grzebiąc zgrznąć do kupy*: Pies zgrzebał posłanie. (= *skopał*). Popiół zgrzenie i zbierze. Leop. 2. *grzebiąc zdjąć, ściągnąć, zgrznąć skąd*.

Zgrzebanie, a, btm., czynność cz. Zgrzebać.

[Zgrzebelce, a, lm. a] p. Zgrzeblo.

× Zgrzebiany p. Zgrzebny. Troc. L.

Zgrzebie, a, lm. e a. † i *krótkie włókna, pozostające przy czesaniu przedziwo pomiędzy zębami szczotki, wyczeski lnu, konopi, pakuty, paklepie*: Z., wyczoski lniane lub konopne pierwszego czesania, gorsze od paczesi. Trj. Z. lniane, konopne. Rej. Troc. Bobr. Z. są to przykrótsze włosy w czesaniu lnu lub konopi, zostające na szczotkach. Jak. J. Konopie, które od wyprawy czyli czesania odchodzą, paczesiem i zgrzebiem zowiemy. Przędz. Lonty mogą być dobre z zgrzebna lnianego lub konopnego, jednakże z lnianego będą nierównie lepsze. Jak. J. Wielka wada w ubogim prosta odzież z zgrzebna. Zabł. (zgrzebna; jak cię widzą, tak cię piszą). Z. do utykania statków, okrętów. L. Wplatales ś., niebożę, jako kokosz w zgrzebna, która, im ś. więcej graboli z nich, tym ś. bardziej płata. Rut. On ś. umotał, jako kot we zgrzebniach. Rej. Papieża gdy koronują, zgrzebi przed nim palą, mówiąc: tak mija cześć świata. Skar. Trzciny nadłamanej

nie złamał, zgrzebna zapalonego nie zgaśli. L. (= *nie zapobiegł nieszczęściu*).

× Zgrzebie, a, btm., czynność cz. Zgrześć. [Zgrzebie, cia, lm. ta] p. Zrzebie.

Zgrzebiny, in, blp. *kłószy zgrabione przy oczyszczaniu ziarna zboża*. Sl. wil.

[Zgrzeblonki, ów, blp.] *plótno najgrubsze, robione z konopi*.

Zgrzebiowy przym. od Zgrzebie; *zgrzebny*. Troc. L.

Zgrzeblaczka, i, lm. i, Garnozarka robotnica obsługująca zgrzeblarki. Trj.

Zgrzeblarka, i, lm. i, Zgrzebnica *machina do zgrzeblenia*. Trj.

Zgrzeblarnia, i, lm. e oddział przedziałni, w którym uskutecznia ś. zgrzeblenie. Trj.

Zgrzeblenie, a, btm., czynność cz. Zgrzeblić.

Zgrzeblia, y, lm. e tech. *narzędzie płaskie, mające karby drewniane w celu wydobycia ze skóry groszkowatości*.

Zgrzeblić, i, il przędz. *oczyszczać przedziwo ostacnie zapomocą zgrzeblarki, rozplatać je i ułożyć możliwie równoległe do siebie*. Trj.

Zgrzeblo, a, lm. a, × Grzeblo i. *narzędzie żelazne do czesania, czyszczenia koni*: Szczotka, broda twarda jak Z. 2. *narzędzie do zgrzebywania, wygrzebywania, hak*: Porwałem trupa i rzuciłem straży, aby go wzięła na żelazne zgrzebła. Słow. 3. hut. *pręt żelazny, haczykowato zakończony jakby małą motylką, dorajmowania mufli w piecach cynkowych*. Łab. 4. *myśl noga kurapatwy*.

Zgrzebloluskie ryby zool., p. Ryby.

Zgrzeblowato przys. od Zgrzeblowaty. L.

Zgrzeblowaty podobny do zgrzebła: Łodyga zgrzeblowata, *caulis strigosus*, gdy szczeciny są płaskie, przy nasadach łuskowato rozszerzone. Jund.

† Zgrzebna, y, lm. y rz. *plótno zgrzebne*: Koszula ze zgrzebny. Pot.

× Zgrzebnać, nie, nał p. Zgrzebać.

[Zgrzebniak, a, lm. i] *garnek niepolewany*.

Zgrzebniaczka, y, lm. e i. a. Zgrzebniaczka *plótno zgrzebne, paklak, part, wartuch*: Za łokieć zgrzebniaczki pół grosza. Sl. 2. [Z.] a. [Zgrzebniaczka] *siłnia z plótna zgrzebnego*: [Do kościoła w zgrzebniaczce, a do karczmy w spódnicy. Odziana świtką i zgrzebniaczka, z odkrytą piersią. Las.] 3. przędz., p. Zgrzeblarka.

× Zgrzebnięcie, a, btm., czynność cz. Zgrzebnać.

Zgrzebniak, a, lm. i *jeden z walców w zgrzeblarce, pokrytych igłami*.

Zgrzebniaczka, y, lm. y i. p. Zgrzebniaczka. 2. zb. *zgrzebnie, kupa zgrzebi. L.*

Zgrzebny, × Zgrzebniaczka i. a. [Zgrzebny] przym. od Zgrzebie, *paklepną, parciany*: Wór Z. (= *wartuch*). Plótna worowe czyli zgrzebne. Przędz. Niemądry, który gardzi zgrzebny, surowym worem, prostą a niemałowaną skrzynią, w której było złoto. Gil. Zgrzebna opuncza. [Plótno zgrzebne = *grube, konopne*]. Zgrzebna przędza Troc. 2. [Miska zgrzebna] = *niepolewana*. Plótna cienkie, paczesne, zgrzebne. Vol. Zgrzebna przędza. Troc. Przen.: Wypogodź serce, rzuc te eery zgrzebne. Mor. A.

Zgrzebywać, uje, ywał p. Zgrzebać.

Zgrzebywanie, a, btm., czynność cz. Zgrzebywać.

[Zgrzecha, y, lm. y, Zgrzydłak] *nazwa jednego z dyablów*.

Zgrzeczniec, eje, al *stać ś. grzecznym, wygrzeczniec. L.*

Zgrzeczenie, a, blm., czynność cz. **Zgrzecznieć**.
 † **Zgrzeć**, eje, ał i † **Z. ś. p. Zgrzać**. Ps. flor.
 × **Zgrzegotać**, oce, otał *skrzeczeć, grzegotać*.
 × **Zgrzegotanie**, a, blm., czynność cz. **Zgrzegotać**.

† **Zgrzenie**, a, blm., czynność cz. **Zgrzeć**.
 † **Zgrzenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zgrzeć ś.**
Zgrzeszenie, a i. blm., czynność cz. **Zgrzeszyć**.
 2. † **Z.**, lm. a *grzech*: Odpuścisz nam nasze Z. Pśń.

Zgrzeszyć, y, ył i. *popelnić grzech, przestąpić przykazanie Boskie a. kościelne*: Z. myślą, mową, uczynkiem. 2. *przeszkobać, zbroić, zawnić*: Jako kto zgrzeszył, tak go karzą. Kn. Powiedział swą żalobę, a w czym on zgrzeszył, w tym jego przysiężnicy tako. Ort. (= *popłodził*). Zgrzeszywszy, pokutuj. Żegl. (= *ujij piwo, kiedyś go nawarzył*). Panie! nie daj mi Z., bo dalibóg zdaje mi ś., że pani nie tak nieboszczykowi za żywota sprzyjała, jak teraz ś. w jego w oskowej kochasz postaci. L. (= *panie, odpuść!*). Z. przeciw komu, † komu, przeciw czemu. Kto mi zgrzeszy, krzywdzi duszę swoją. Bud. (kto grzeszy przeciwko mnie, krzywdę czyni duszy swojej. B. G.). Z. przeciw prawdzie, przeciw przyzwoitości. (= *wykroczyć*). Zgrzeszyłem tylko, że moje lata tak ś. nadaremnie sterają. Mick. (= *zbladziłem*). Zgrzeszyłem, mój Panie, zgrzeszyłem. Bud. Z. z kim = *popelnić z nim grzech nieczystości*: Zgrzeszyła z nim. Troc.

× **Zgrześć**, zgrzebie, zgrzebił p. **Zgrzebać**.
 † **Zgrzewa**, y, blm., [**Zgrzewy**] *zgrzewanie, zgrzanie, gorąco, upał, spieka, spiekota*. żar: Ziół mokrych słoneczna Z. przysuszyła. Żebr.

Zgrzewać, a, ał i Z. ś. p. **Zgrzewać**.
Zgrzewanie, a, blm., czynność cz. **Zgrzewać**.
Zgrzewanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zgrzewać ś.**

Zgrzewek, wka, lm. wki i. × Z. *miejsce* (np. na pochyłości od strony słońca), gdzie w czasie łęgich mrozów śnieg w południe topnieje. 2. [Z.] *odwiliż mała w dniu mroźnym w południowej porze, gdy śnieg nieco topnieje*.

[**Zgrzęda**, y, lm. y] p. **Zrzęda**.
 [Zgrzędzenie, a, blm.] czynność cz. **Zgrzędzić**.
 [Zgrzędzić, i, il] i. p. **Zrzędzić**. 2. a. [Grdykać, Grękać] *pić wódkę*.

[**Zgrzępa**, y, lm. y] *bezładna kupa gnoju*.
 [Zgrzęzić, i, il] *zbronować*: Jak się dobrze bródom zgrzęzi, gnoju nawiezie, to pole obrodzi. Pe.
 [Zgrzężenie, a, blm.] czynność cz. **Zgrzężyć**.
Zgrzęzły *zsiadły, osiadły, opadły, pogrążony*: Doły, pagórki, zgrzęzłej każda zmiana roli inną ofiarę wspomni śmiereci lub niedoli. Czart.

Zgrzmocenie, a, blm., czynność cz. **Zgrzmocić**.
Zgrzmocić, i, il *zbić, zgromić*: Pójdę z Czarniekiem, Gołjatów zgrzmocę. Syrok.

† **Zgrzoność**, nie, nał p. **Zgrzoność**.
 † **Zgrzonięcie**, a, blm., czynność cz. **Zgrzoność**.
Zgrzybialec, loca, lm. locy *człowiek zgrzybiały, grzyb*.

Zgrzybiało przys. od **Zgrzybiały**: Staro i Z. wyglądający. Krasz.

Zgrzybiałość, i, blm., rz. od **Zgrzybiały**, *wiek zgrzybiały, schyłek życia*: Do wielkiej zgrzybiałości przyszli. Otw. Przychodzą człowiek do zgrzybiałości w wieku osmdziesiątym, ciągnie ostatki już przykrego życia. L.

Zgrzybiały *przeżywający ostatnie lata starości, bardzo stary, strupieszający*: Niemasz tak starego i zgrzybiałego, któryby na duszy, jeśli ś. postara, nie odmłodził. Skar. Wy nidź, a podnieś zgrzy-

białe członki twoje. Skar. Od tego zaraz czasu, skrom bronią władać mógł, aż do zgrzybiałego wieku. Paszk. Gdy już zestarzał ś. i niemal zgrzybiałym ś. stał, odprawił ją, iż już późno i nierychło ś. ożenił mu było. Glicz. Z. ś. dziad na nogi skarży. L. Białogłowa stara i zgrzybiała, kostnica swoich piękności spróchniała. Lubom. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one, które złotemi abo łustemi zwano, ale to są lata żelazne, skaliste, twarde, trudne, których nie lada jako pożył. Podw. Z., stary bardzo, jedną nogą w grobie Kn. Z. wiek, staruszek. Troc. Zgrzybiała babka. Troc. Zgrzybiała starość. Kras. Jak cię tylko w zgrzybiałym wieku oglądamy, będziem krzyceć na starych. Kras. Rodzic mój nieboszczyk, a twój pradziadek, Panie świeć nad jego duszą, mówić on, umarł w zgrzybiałej starości na Różańcową. Chodź. Miał otuchę, iż z marszałkownictwa królowej odziedziczył trzymaną teraz przez swego zgrzybiałego stryja wielką łaskę koronną. Szaj. Starzec to był weale jeszcze silny i nie zgrzybiały. Byk. Jeleń Z. gdy już ledwie nogi suwa. Mick. Wyciągnął ku niej zgrzybiałą prawicę. Krecz.

× **Zgrzybić**, i, il *skurczyć, schylić, zmarszczyć nakształt grzyba*. L.

Zgrzybić, eje, ał *zestarzeć ś. wielce, skulić ś., zmiełogłównieć przez starość*: Kto ś. temi rozkoszami niezmiernie bawi, zgrzybieje przed czasem i uwikła ś. w choroby bez leczby. Birk. Przen.: Jako szlachecka krew niszczeje prędko przy ubóstwie, tak królewskie dostojęństwo zgrzybieje prędzej przy nieopatrzaniu. Birk. (= *upadnie, zniszczeje, osłabnie, wogłżeje, zmarnieje*).

Zgrzybienie, a, blm. i. × Z., czynność cz. **Zgrzybić**. 2. czynność cz. **Zgrzybić**.

[**Zgrzydlak**, a, lm. i] p. **Zgrzecha**.
Zgrzyn, u, lm. y bot. (rauwolfia) *roś. z rodziny toinowatych*.

[**Zgrzypice**, ic, blp.] *drzwi*.
 [Zgrzypieć, i, ał] p. **Zgrzypnąć**.
 [Zgrzypienie, a, blm.] czynność cz. **Zgrzypieć**.
Zgrzypik, a, lm. i, **Zerdzianka** zool. (lamia) *chrząszcz czterocłonkowy z rodziny długorogich*.
 [Zgrzypnąć, nie, nał nied. **Zgrzypieć**] *skrzypnąć, zatrzeszczec*: Sanki na kamieniu zgrzypiom. Śmierć grzyzie, aże zuchwy zgrzypiom. W te razy zgrzypły dźwierze. Tet. A ten głos był tak, jakby kto na niesmarowanej osi zgrzypiał. Tet. Śnieg zgrzypii. W ręce oficera zgrzypiało gęsie pióro. Tet.

[**Zgrzypnięcie**, a, blm.] czynność cz. **Zgrzypnąć**.

Zgrzyt, u, lm. y, × **Grzyt** i. *zgrzytanie, zgrzytnięcie zębami, odgłos zgrzytnięcia*: Musiał ze zgrzytem rozpuścić wojsko zwycięskie. Dził, co, zgrzytem chrobocąc, kiął swój ostrzy krzywcy. Pileh. Jędza szybko wataje i Z. wydawa łoskotny. Przyb. Przyszłed na ostateczną wędź, Z. i narzekania. Przyb. Ożeni ś. taki, nieszczęśliwa żona, w domu piekło, ubóstwo, długi, Z., rozpacz. Bals. Piekła wielony Z. Sow. 2. [Z.] *gniew, niemiaski*: Ciężki Z. w chałupie. Działus jeno zgrzytem spojrział na chłopów (= *nie nawistnie*). Pan Matuska w pysk raz i drugi... i na niego zgrzytem (= *zakrzyknął z uniesieniem*). Podarujta mój ciężki Z. na jegomości (= *wniesienie ś.*). 3. *chrząst, szczęg, skrzyp*: Już Z. broni, oręza tętent grzmi i giuszy akcejackich ś. ludów lękające uszy. Min. Między błyskających i przerażających broni zgrzytem. Swad. Peine.

uszy zgrzytu. Pot. Z. po stronach lidyjskich Zebr. Zgrzyty jaskrawe mącą melodję. Dan.

Zgrzytać, a, al p. Zgrzytnąć.

Zgrzytanie, a l. bím., czynność cz. Zgrzytać. 2. Im. a zgrzyt: Tam będzie płacz i Z. ząb. Leop. W piekle, gdzie Z. ząb, gdzie wieczne ciemności, gdzie niewytrwane męki, gdzie niemasz litości. Groch. W brzękocie bębnow, wśród trąb zgrzytania wiejski ś. obraz przed nim odślania. Syrok.

× Zgrzytliwie przys. od Zgrzytliwy. L. Mróz sto razy gorszy od dymu — odpowiedziała Z. i przypadła do nóg gospodyni. Ork.

× Zgrzytliwy, × Zgrzytny wydający, zgrzyt, pełen zgrzytu, szczęku: Wojna ś. ściele i zgrzytliwej pomyka krwawą ręką broni. Zebr. Maszt słyszeć ś. dał z tak zgrzytnym grzmiotem, jakby niebo upadało. Przyb. W tych zgrzytnych żelazach. Krasin.

Zgrzytnąć, nie, nał, × Grzytnąć, nied. Zgrzytać, [Grzytać] l. *ścisnąć zęby z chrzęstem, wyłatać zgrzyt, zaszczękać*: Rzeźwy koń, miedzianą trąbę słysząc, zgrzyta i za brzmianym jej głosem chęć do wojny chwytą. Otw. Wszystkie różne narody od gniewu zgrzytały i że im ehee zwycięstwo wydzierają, ś. bały. Jabł. Nogami tupają, zębami zgrzytają, oczami strzelają. L. Z. na kogo ze złości. Otóż ja będę zgrzytał na was, jako więc skrzypi wóz bardzo nałożony siana. Leop. Zapalczywość ich zgrzytała na nas. Bud. Polacy zgrzytali na Kazimierza Jagiełłowica. iż za jego wolą Litwa Łucko wzięła. Stryjk. (= *sarkali, obruszali ś., zżymali ś.*). Zgrzytał, zgrzytnął na niego zębami. Troc. Przen.: Zgrzytały tańcuchy windy, zawiasy. (= *chrzęściwały trąc ś.*). Ostrzy klingę na zgrzytającym kamieniu. Krasin. Wesoły przechodzień zagwiździe arjetkę i laseczką o kamieniu, pałasz zgrzytnie po bruku. Orzesz. (= *szczęknie*). 2. [Z.]. *krzylnąć na kogo głośno, wrzasnąć; zgromić kogo.*

× Zgrzytnie przys. od Zgrzytny. L.

Zgrzytnięcie, a, bím., czynność cz. Zgrzytnąć.

× Zgrzytny p. Zgrzytliwy.

[Zgrzyw, u, Im. y] p. Zgrzewa.

[Zgrzywa, y, Im. y] grzywa.

Zguba, y, Im. y, + Zgubił l. + Z. zgubienie. utracenie, utrata: Apetytu wcale Z. jest bardzo zła. Krup. 2. *zaguba, zatrata, zagłada, klęska, zginiecie bez ratunku, niebezpieczeństwo oczywiste, nieszczęście*: Człowiek człowiekowi zgubą. Żegl. Ku ruinie i wspólnej zgubieli. Chr. Po tej zgubieli. Pot. Już wisi nad karkiem Z. Nar. Na waszą zgubę odetchnął Gaudenty. Kras. Nie ujdzie ostatniej zguby. Troc. Zasadził ś. na zgubę ojczyzny. Troc. Więcej zguby wróżył Litwiom od niemieckiej strony szyszak. Miek. Przyprowadzić do zguby. Stać ś. przyczyną zguby. Zachować od zguby. Radzić komu na zgubę, dla swego zysku. L. Nastawać na czyją zgubę, 3. + Z. *strata, utrata*: Przez zgubę swego obejścia. Ort. [Strate] panięstwa zwią po wsiach zgubą wianką. 4. + Z. *zgubienie, stracenie, śmierć*: Niechaj syna na zgubę prowadzą. L. 5. a. [Zgubina] to, co *zginiono, rzecz zgubiona*: Znalazła ś. Z. Kto znalazł cudzą zgubę, powinien ją oddać. Haur. Cięższy ś., że znaleźli zgubę. Oss. Gdy pieniądz swój znajdzie, wzwie przyjaciółek swych, mówią im: rozradujcie ś. pospół ze mną, iżem znalazła zgubę swoją. Rej. Pierścień, który wrzucił w morze, ryba pożarła; potym, gdy ulowioną przed nim na stole posta-

wili, dobrowolną zgubę w jej żołądku znalazł. L. 6. + Z. *rzecz wybrakowana, brak, odpadek*: Na uciecie rozpasować ś. tym to przysusza, którzy są jakoby jaka Z. owych jatek, gdzie strawne rzeczy i łakoci przedawają. L.

× Zgubca, y, Im. y p. Zgubiciel.

Zgubiciel, a, Im. e, × Zgubca ten, co *zgubił, przyprowadził do zguby, niszczyciel*: Z. to mój. Troc. Pancerni Trojanie wielkim przysli tłumem, wojsko ich zgubę swego wśród siebie zamyka, a jak psy i myśliwi obracają dzika, tak oni bohaterą. Dm. Niech zgubca wiary z wolnych ś. nie szydzi. Przybor. Król elekcyjny, Z. wolności narodowej. L.

× Zgubicielka, l, Im. i forma z. od Zgubiciel, niszczycielka. L.

Zgubić, i, il l. *dopuszczyć do zaginięcia, dać zginąć, stracić przez niedopatrzenie, urouić*: Kto więcej miał, ten więcej zgubił. Jabł. Co djabeł zgubił, to my znajdziem. Prz. Szuka, czego nie zgubił. (= *upatruje, coby ukrasć*). Z. ślad (= *zmylić; stracić z oczu*). Przen.: Sielska zagroda, zgubiona wśród łąk, ogrodów. Gom. (= *ukryta, tonąca, zagrzebana, ginąca*). W miękkich fałdach twej sukni zgubiony, ustami piję złotej godziny czar. Sf. Pies zgubił zwierza (myśl) = *zgubił ślad jego*. Z. oczko w półcosze = a) *dać mu spaść z drutu przez niewagę*; b) *zabrać dwa oczka w jedno przy zwięzaniu ś. półcoszochy*. 2. co = *stracić, postradać, pozbyć zbyć czego*: Zgubił rozum Polacy za tą swoją nową wiarą. Hrb. Wszystko zginęło, Konrad wszystko zgubił. Miek. 3. [Z. co] = *pozbyć ś. czego, uwolnić ś. od czego*: Z. swoje grzechy. 4. *przyprowadzić do zguby, przyprowadzić o zgubę; przywieść do upadku, zrujnować*: Bodaj mnie wszyscy bogowie i boginie zgubili, żebym już oraz zginął, a nie co dzień ginął z wielką męką moją. Birk. Bodajby cię bogowie zgubili, zgubili! Siem. J. Nie mi już do czynienia nie pozostaje, jestem zgubiony! L. (= *przepadłem, już po mnie*). Męstwo cię twoje zgubi nieodwrotnie. Dm. Donosząc, że on pasiekę zgubił, że gnilec wpuscił. Krasz. (= *zmarował, zniszczył*). Wszystkie ordy mogły ś. zwrócić przeciw koczetwu, które wówczas byłoby zgubione bez ratunku. Sienk. [Teraz będą pewnie zgubieni]. 5. kogo = *stracić, zgładzić, zadać mu śmierć, wykonać na nim wyrok śmierci, dokończyć egzekucji*: Zadanie komu rzeczy jakiej szkodliwej, która pacjentowi rozum pomiesza, ciało pokrzywi lub go z tego świata zgubi, ma ś. brać za truciznę. Perz. List do żony rano pisany tego dnia, gdy miał być zgubion. Baz. Falszerza tego z pieniędzmi zgubiono. Ort. Gdyby nie było natenczas w ziemi a. w mieście mistrza, alias kata, sami bartnicy to mogą sprawić, aby zdrając i złoczyńcę Z. Nisz. 6. bil.: Z. bilę a. Z. ś. = *wpędzić swoją bilę do łuzi*. Z. ś. we grze bilarn, swoją bilę zrobić do dziury. Mag. Z. ś. l. *zginąć w tłumie, zapadnąć ś. gdzieś, zablaknąć ś., odbić ś. od towarzystwa*: Roztargniony chłopiec zgubił ś. nam w drodze. Pies zgubił ś. i biega, jak oszalały, szukając swego pana. Przen.: *nie móc ś. polapać, zorjentować ś., utonąć, przepaść*: Autor zgubił ś. w szeregółach. 2. *zginąć, przepaść, stracić głowę, oszaleć*: Na urodzie Kryspa macocha jego Fausta zgubiła ś. Skar. [Za mojem Jankiem mało ś. nie zgubię]. 3. *narazić ś. na zgubę, stać ś. powodem własnej zguby, zginąć z własnej winy, przepaść, narazić ś. na klęskę, zgubić siebie*: Zgubisz ś. tym hazardem! Figurowali tam zbójcy, truciele, zgubione kobiety.

Orzesz. (= *upadłe*). 4. † Z. ś. odebrać sobie życie, pozbać się życia, popełnić samobójstwo, zabić ś., zadać sobie śmierć: Z duchowego prawa tako mamy: aż tego człowieka, co ś. sam zgubi, tego nie mają pogrześć w ziemi... Ort. 5. bil. p. wyż.

† Zgubiel, i, lm. e p. Zguba. Troc.

Zgubienie, a, blm., czynność cz. Zgubić.

Zgubienie się, a ś., blm., czynność cz. Zgubić ś.

[Zgubina, y, lm. y] p. Zguba.

[Zgubisko, a, lm. a] zgorzenie?: Ojciec młodego dziwca zaklina o ratunek dla swojej córki, będącej w przykłej sytuacji, bo gdyby doktor płodu nie spędził, byłoby we wsi strasne Z.

† Zgubliwie przys. od Zgubliwy. L.

† Zgubliwy p. Zgubny.

Zgubnie przys. od Zgubny: Oddziało to Z. na jego zdrowie.

Zgubność, i, blm., rz. od Zgubny. L.

Zgubny, † Zgubliwy I. przynoszący zgubę, niebezpieczny, fatalny, groźny, wiele szkodliwy: Achilla śpiewaj, muzo, gniew Z., co szkody nieprzeliczone ściągnął na greckie narody. Dm. Pod uchem go Pryjamid zgubnym dosięgł razem. Dm. (= *śmiertelnym*). Spadł z tak zgubliwej wysoczyzny. Przyb. Wenera nawet na przeszkodzie była, żeby do zgubliwego portu nie wchodziła. Przyb. Bym zgubnych bólów nie był ci przyczyną, wara, dziecię. Zebr. Przez różne nieszczęśliwe przypadki na Z. wyszli konie.

Bals. Powiedz mi, mój panie, czemu na zgubne sądzisz mię karanie? Chr. 2. † Z. podległy zgubie, na zgubę przeznaczony: Na twardej skale wisiła opięta w żelazne pęta, aż gdy Perseusz śmiercią ś. jej wzruszył, zabiwszy stróża, okowy pokruszył, co większa jeszcze, wziął za żonę ślubną panienkę zgubną. Zim. 3. † Na zgubne imię = na wieczną zagładę, na przepaść, na dobre, na zawsze, na amen: Pokazał ludziom znacność ich rodzaju, już ś. więcej nie mieli za istoty na zgubne imię stworzone. Oss. Jesliby jeden drugiemu dobra swe w zgubne imię zafantował tym sposobem, jesliby ich na czas pewny nie wykupił, aby mu je było wolno sprzedać a. zastawić, ma być pozwany na trzy sądy. Sz. Jak trzeci raz złodzieja złapią, już go na zgubne imię do więzienia dadzą, w manele go ubiorą i w kajdany wsadzą. Klon. 4. bil.:

Zgubna bila = *swoja bila, wpędzona do luzy*. 5. Zgubne imię, woj. = *niebezpieczne stanowisko*. O zgubne imię, jak o wakans, ś. starał Troc. Bieżeć na zgubne imię. Troc. (= *na szaleć, w ogień, na sztych, na niebezpieczeństwo*). Na zgubne imię wystawiona straż. Troc.

† Zgubogrozy grozący zgubą, złowrogi, złowieszcy: Jesliby jeszcze co do zguby Troi zostawili bogowie w skrytej radzie swojej... co rzeksz, ręką w stronę skazał a obraz zgubogrożej Minerwy ukazał. Otw. (Obraz ten zowie tak dlatego, że jego wzięcie a. jego utracenie włożyło Trojanom pewną zgubę i zginienie, które ich potem nie minęło. Otw.).

† Zgubonośny, † Zguborodny przynoszący, ściągający zgubę, zgubny. L.

† Zguborodny p. Zgubonośny. L.

[Zgudka, i, lm. i, Zgutkan] czkawka: Hanka oprzytomniała, otwierając oczy, Z. ją jeno chyliła. Rey. n.

Zgumować, uje, ował nasycić, zaprawić obficie gumą: Płótno zgumowane.

Zgumowanie, a, blm., czynność cz. Zgumować.

[Zgurb, u, lm. y, Zgurba] fałda, zmarszczka,

nierówność stercząca, wzdęta: Wiatr dmuchał od zachodu, zgurby ś. na wodzie tworzyły. Ork.

[Zgurba, y, lm. y] p. Zgur.

[Zgurbać się, a ś., al ś.] p. Zgurbić ś.

[Zgurbanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zgurbać ś.

[Zgurbić, i, il] zmarszczyć, sfałdować, porobić garby wzdęte. [Z. ś. i nied. Zgurbać ś.] zmarszczyć ś., sfałdować ś., wzdąć ś. w garb, w garby: Portki zgurbione (= *wypchnięte na kolanach i t. p., skurczone w fałdy*).

[Zgurbenie, a, blm.] czynność cz. Zgurbić.

[Zgurbenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zgurbić ś.

× Zgurtować, uje, ował ściągnąć gurtami, opasać. Km., L.

× Zgurtowanie, a, blm., czynność cz. Zgurtować.

[Zguślazować, uje, ował] mocą guślarską dokazać czego (*np. zepsuć krowom mleko*).

[Zguślazowanie, a, blm.] czynność cz. Zguślazować.

[Zgutka, i, lm. i] p. Zgudka.

[Zguzdrać, a, al] spartaczyć, spartolić, zrobić nieuprawną ręką, spotrzebować na to długi czas.

[Zguzdranie, a, blm.] czynność cz. Zguzdrać.

Zguzowacenie, a, blm. I. czynność cz. Zguzowacić. 2. czynność cz. Zguzowacieć.

Zguzowacić, i, il zrobić guzowatym. L. Z. ś., Zguzowacieć stać ś. guzowatym, dostać guzów. L.

Zguzowacieć, eje, al p. Zguzowacić.

Zgwałcać, a, al p. Zgwałcić.

Zgwałcanie, a, blm., czynność cz. Zgwałcać.

Zgwałcenie, a, blm., † Zgwałt czynność cz.

Zgwałcić: Z. biaległowy, gwałt niewieście wyrządzony. L. Białogłowskie Z. Vol. Z. niewiasty (stuprum, violatio, vitatio), dokonanie na niewieście aktu spółkowania pozamałżeńskiego z użyciem przemoocy (gwałtu, pogródźek, podstęp, uśpienia i t. d.). Symulacja zgwałcenia. Targną ręce na gwałt swoich własnych panów. Przyb.

× Zgwałciciel, a, lm. e, × Zgwałtownik ten,

co gwałci a. zgwałcił, gwałciciel: Heretyk ten szczególnej chwały Chrystusowej fundamentu jest zgwałcicielem. Zigr. List ten zbija gwałtowniki ślubów Bożych. Hrb.

× Zgwałcicielka, i, lm. i forma ż. od Zgwałciciel, gwałcicielka.

Zgwałcić, i, il, nied. Zgwałcać I. dopuścić ś. gwałtu, zhańbić przemocą: Z. pannę, żonę czyją.

Troc. Z. niewiastę. Ktoby niewiastę zgwałcił, więźą niższą karan będzie. Zam. A tam poceiwość, wstydy zgwałcony. Karp. Z. miejsce święte, kościół = *sprofanować, zbezczęścić*. Z. kościół, miejsce święte, gwałtem ś. do niego wdrzeć, przeciw jego przywilejom co uczynić, nieprzystojnego co w nim zbroić, vicinum sprofanować. Kn. Z. kościół zaboje. Troc. W tym punkcie zarzutu swego dowiodł, że go moralnie zgwałcono. Spas. 2. pogwałcić, złamać, naruszyć:

Z. pokój, przymierze, święto, post. Troc. (= *nie dochować go, złamać*). Prawaśmy twoje, ach, wstydnie zgwałcili. Wad. Przen.: Przetę do Sycylii wysłał Kuryjona, którego śródkiem ziemia od morza zgwałcona. Bardz.

Z. pokój, przymierze, święto, post. Troc. (= *nie dochować go, złamać*). Prawaśmy twoje, ach,

wstydnie zgwałcili. Wad. Przen.: Przetę do Sycylii wysłał Kuryjona, którego śródkiem ziemia od morza zgwałcona. Bardz.

† Zgwałt, u, lm. y p. Zgwałcenie.

× Zgwałtownik, a, lm. cy p. Zgwałciciel.

[Zgwar, u, lm. y] szum, hałas, zgiełk.

Zgwara, y, lm. y fl. ton, głębia w wodzie, wir.

[Zgwaryjować, uje, ował] p. Zwarjować.

[Zgwarzanie, a, blm.] czynność cz. Zgwarzanie.

[Zgwarzać, a, ał i Z. ś.] p. Zgwarzyć.

[Zgwarzanie, a, blm.] czynność cz. Zgwarzać.

[Zgwarzanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zgwarzać ś.

[Zgwarzenie, a, blm.] czynność cz. Zgwarzyć.

[Zgwarzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zgwarzyć ś.

[Zgwarzyć, y, ył, nied. Zgwarzać] pogawędzić. Sł. wil. [Z. ś.] *zmówić ś., zgadać ś., porozumieć ś.*: Spytała drążco, byle ino co rzec, byle ino usłyszeć głos jego i Z. ś. z jego duszy. Reym. Mnogim zrobiło ś. pilno zgwarzać ś. ze swojemi. Reym. Idę na miasto, spytuję ś., ale trudno ś. z niemrawami Z. Ork.

[Zgważać, a, ał] *spartolić, spartaczyć, sfuszerować, źle zrobić.*

[Zgważanie, a, blm.] czynność cz. Zgważać.

[Zgwertować, uje, ował] *ścisnąć*: Nie bede krzychał, jak mi ręce zgwertujes.

[Zgwertowanie, a, blm.] czynność cz. Zgwertować.

[Zgwizdać się, a ś., ał ś.] *zwołać ś. gwizdaniem*: Złodzieje zgwizdali ś.

[Zgwizdanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zgwizdać ś.

[Zgwizdnąć, nie, nał] *zagwizdać, gwizdnąć*: Żołnierz zgwizdnął i zawołał czarta.

[Zgwizdniecie, a, blm.] czynność cz. Zgwizdnąć.

[Zgwizdować, uje, ował] *zwoływać gwizdaniem*: Z. psy.

[Zgwizdowanie, a, blm.] czynność cz. Zgwizdować.

[Zgzić się, i ś., il ś.] *rozbiegać ś., rozbrykać ś.*: Woty ś. zgziły. (P. Zegzić ś.)

[Zżenie się, a ś., blm.,] czynność cz. Zżić ś.

[Zhaczenie, a, blm.] czynność cz. Zhaczyć.

[Zhaczyć, y, ył] *ściągnąć, skraść.*

Zhaftować, uje, ował i. [Z.] *haftując zeszyć*: Brzech mu zhaftowała. 2. † Z. *zahaftować, uhaftować*: Szata najdroższymi perłami zhaftowana. Wuj.

Zhaftowanie, a, blm., czynność cz. Zhaftować.

[Zhaic, i, il] czas = *zmitrężyć, zhałumucić, zmarnować, stracić.*

Zhajdamaczeć, eje, ał *stać ś. hajdamakiem, zhajdamaczyć ś.*

Zhajdamaczenie, a, blm. 1. czynność cz. Zhajdamaczeć. 2. czynność cz. Zhajdamaczyć.

Zhajdamaczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zhajdamaczyć ś.

Zhajdamaczyć, y, ył kogo = *zrobić hajdamakiem*. Z. ś. p. Zhajdamaczeć: Urok nazwiska niewiele znaczył u zhajdamaczonych kozaków. Rol.

[Zhajenie, a; blm.] czynność cz. Zhaic.

Zhakatyżować, uje, ował *zmienić w hakatystę.*

Z. ś. *zmienić w hakatystę*: Centrowey szląscy zhakatyżowali ś.

Zhakatyżowanie, a, blm., czynność cz. Zhakatyżować.

Zhakatyżowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zhakatyżować ś.

[Zhałasić, i, il, Zharnasić] *polamać, poburzyć porozwalać, porozrzucić.*

Zhałasować, uje, ował kogo = *skrzyczeć, wykrzyczeć, sfukać, zgromić.*

Zhałasowanie, a, blm., czynność cz. Zhałasować.

[Zhałaszenie, a; blm.] czynność cz. Zhałasować.

Zhamować, uje, ował *hamując wstrzymać*; *zhamować*: Z. wóz. Słow.

Zhamowanie, a, blm., czynność cz. Zhamować.

Zhandlować, uje, ował 1. *zbyć przez handel, sfacjendować*. 2. *osiągnąć, zyskać handlując*: Zawdy z kolejkami handlowista, beze mnie... i tyłom zhandlował... westchnął Ślimak, wskazując na pogorzelsko. Prus.

Zhandlowanie, a, blm., czynność cz. Zhandlować.

Zhańbić, i, il, *okryć hańbą, zesromocić, osromocić, zbezczęścić, zniesławić, sprofanować*: Zhańbię was, jeśli mię nie usłuchacie. Z. kobietę (= *zgwalczyć*) Z. ś. *okryć ś. hańbą, osromocić ś., słać ś. czymś niegodnym, zbezczęścić ś., zniesławić ś.*

Zhańbienie, a, blm. 1. czynność cz. Zhańbić.

2. *hańba, sromota, wstył, niesława*: Nie urosnie u nas w województwie pan Pasek za takie braci naszych Z. Pas. Ujrysz, jak mścić ś. będą krzywd bratnich i własnego zhańbienia. Krasin. Zhańbienie się, a ś., blm., czynność cz. Zhańbić ś.

× Zharcąć, a, ał, p. Zharcieć.

× Zharcanie, a, blm., czynność cz. Zharcąć.

× Zharcenie, a, blm., czynność cz. Zharcieć.

× Zharcieć, i, il, nied. × Zharcąć *zahrtować, wzmocnić, umocnić, utwierdzić*: Zharcając tron Piastowy waszym rodem. Wor.

Zharcować się, uje ś., ował ś. *zmordować ś. harcując.*

Zharcowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zharcować ś.

Zhardzenie, a, blm., czynność cz. Zhardzieć.

Zhardziały który zhardział: Iwan, zhardziały ostatnim powodzeniem, donagał ś. brzegów Berezyny. Mor. T.

Zhardzieć, eje, ał, [Zhonornieć] *stać ś. hardym, zdumnieć, zdrześć nosa*: Zwyczajnie człek zhardzieje, gdy mu ś. dobrze dzieje. Koehan. Gotowi ludzie pomysleć, zem zhardział Jeż.

Zharmonizować, uje, ował *złożyć, złać, złączyć, zespolić w całość harmonijną*: Architekt tak te łuki, kolumnady, pilastry i olbrzymie powierzchnie zharmonizował, że stanowią piękną całość. Spas. Z. ś. *złać ś., złączyć ś., zjełnoczyć ś. w całość harmonijną, zastosować ś. do...*: W jego wyobraźni stanęły postacie hryneńskie i zharmonizowały ś. w jeden pełny zastęp, owiany atmosferą czynów i słów. Jeż. Wszystkie te czy uzdolnienia, czy funkeje rozwijały ś. stopniowo i zharmonizowały ś. tylko wkońcu. Spas.

Zharmonizowanie, a, blm., czynność cz. Zharmonizować: Z. sprzecznych ze sobą pierwiastków. Ohm.

Zharmonizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zharmonizować ś.

[Zharnasić, i, il] p. Zhałasić.

[Zharnaszenie, a, blm.] czynność cz. Zharnasić.

Zharować, uje, ował, × Zhorować *zmczyć harowaniem*. Z. ś. *zmczyć ś. harując.*

Zharowanie, a, blm., czynność cz. Zharować.

Zharowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zharować ś.

Zhartować, uje, ował *zahrtować*: Każę dźwigać jarzmo dla nich zhartowane. L. (= *ukute*). Z. ś. *wzmocnić ś., stężyć przez hartowanie ś., zahrtować ś.*: Koleżeństwo nasze zhartowało ś. w przyjaźń. Jeż. Pojawił ś. nowy żywioł, który ś. przyjął, wrosł, spotężniał i w ogniu walk wiekowych zhartował. Jeż.

Zhartowanie, a, blm., czynność cz. Zhartować.

Zhartowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zhartować s.

Zhasać, a, ał l. *zmordować hasaniem*: Było poco konia Z. L. Zhasanych koni do potyczki nie prowadził. Przen.: Z. kogo = *zjeździć* = *skrytykować*, *złajać*, rub. *zrąbać*: Na sejmiku patrioci zhasał Mick. Z. s. l. *hasając zmordować s.*; *stańczyć s.*; *toncząc zmordować s.*

Zhasanie, a, bfm., czynność cz. Zhasać.

Zhasanie się, a s., bfm., czynność cz. Zhasać s. [Zhawtad] *stad*.

× Zhebanować, uje, ował drzewo = *przyprawić tak*, s. *zdawało hebanem*. L.

× Zhebanowanie, a, bfm., czynność cz. Zhebanować.

Zhebesieć, eje, ał *stać s. hebesem*, *stąpić umysłowo*.

Zhebesienie, a, bfm., czynność cz. Zhebesieć.

Zheblować, uje, ował l. *heblując zgładzić*: Z. deskę. Przen.: Trzeba jeszcze odmienić trochę samą naturę, trochę ją obciąć, trochę zheblować. Spas. 2. Z. nierówność = *heblując zebrać, ściąć, zgładzić*.

Zheblowanie, a, bfm., czynność cz. Zheblować.

Zhelenizować, uje, ował *zmienić na Helenów*, *zgrezczyć*: Grecy Fanarjoci usiłują Z. Bułgarów macedońskich.

Zhelenizowanie, a, bfm., czynność cz. Zhelelizować.

Zheretyczaly który *zheretyczał*: Już niektóre głosy przemawiały za koniecznością odsądzenia od kary wiarolomnego i zheretyczalego króla. Rzew. Puścił mu Ossyliskie i Kurońskie biskupstwa, które od zheretyczalych natenczas biskupów był pokupił. Bobrow.

Zheretyczec, eje, ał *stać s. heretykiem*, *heretyckim*, *zheretyczyć s.*: Danja i Szwecja zheretyczala. Skar. Zachęcono Kazimierza, aby królestwa czeskiego opanować przeniewierzonemu i zheretyczalemu Jerzemu nie dopuszczał. Błaż.

Zheretyczenie, a, bfm. l. czynność cz. Zheretyczec, *zheretyczenie s.* 2. czynność cz. Zheretyczyć.

Zheretyczenie się, a s., bfm., czynność cz. Zheretyczyć s.

Zheretyczyć, y, ył *zrobić heretykiem*, *heretyckim*.

Z. s. p. Zheretyczec.

[Zherniec, eje, ał] *zdumnieć, zhardzieć*: Zherniał, jakby stajgrem ostął.

[Zhernienie, a, bfm.] czynność cz. Zherniec.

Zhieratyzować, uje, ował ? : Pragniemy Z. wszystko, co kościół odrzuca.

Zhieratyzowanie, a, bfm., czynność cz. Zhieratyzować.

Zhintaizm, u, bfm. *ubóstwianie przyrody*: Budyzm panował tu obok dawniejszego zhintaizmu, opartego na ubóstwianiu przyrody.

Zhipochondrzyaly który *zhipochondrzal*: Z. odludek.

Zhipochondrzec, eje, ał, × Z hipokondrzec *stać s. hipochondrykiem*.

Zhipochondrzeńle, a, bfm., czynność cz. Zhipochondrzec.

× Zhipokondrzec, eje, ał p. Zhipochondrzec.

× Zhipokondzenie, a, bfm., czynność cz. Zhipokondrzec.

Zhistryzować, uje, ował *zrobić histerykiem*, *histerycznym*.

Zhistryzowanie, a, bfm., czynność cz. Zhistryzować.

Zhiszpanizować, uje, ował *zrobić Hiszpanem*, *zrobić hiszpańskim*: Zhiszpanizowany to Polak. Troc.

Zhiszpanizowanie, a, bfm., czynność cz. Zhiszpanizować.

[Zhlumić, i, il] *zepsuć*.

[Zhlumienie, a, bfm.] czynność cz. Zhlumić.

Zhodować, uje, ował *hodując zrobić kim*, *czym*. Z. s. *wyhodować s.*, *wychować s.*: Wesole okolicy, w których s. zhodował, uspokoiły wzburzoną cholereę naprzeciw Jezuitom. Chodź. Wszak jam w krzyżackim zhodował s. domu. Słow. ...niby rodzeństwem, z którym s. zhodowało (= wychowało się) pod jednym dachem. Orzesz.

Zhodowanie, a, bfm., czynność cz. Zhodować.

Zhodowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zhodować s.

Zhojnieć, eje, ał *stać s. hojnym*: Łacno jest Z. na cudzym. Błaż.

Zhojnienie, a, bfm., czynność cz. Zhojnieć.

[Zholeć, eje, ał] l. *zubożec, zbiednieć*: A choć który zholeje, to składamy z ostatniego na zapomogę brata. Chodź. 2. *nie udać s.*, *nie obrodzić, nie dopisać*: Gdy zbiór s. nie uda lub nie dopisze i braknie, mówią wtedy: ej! — zholalo. Dużo też waspan latosiego roku zebrał pszenicy? — Zholalo.

Zsholendrować, uje, owa kraw. *holendrując zszyc*.

Zsholendrowanie, a, bfm., czynność cz. Zsholendrować.

[Zholenie, a, bfm.] czynność cz. Zholeć.

Zholować, uje, ował *statek = holując ściągnąć*.

Zholowanie, a, bfm., czynność cz. Zholować.

Zholdować, uje, ował *podbić, ujarzmić, zrobić holdowniczym*: Zholdował wolne narody. Troc.

Przen.: Gospodarz rolę swą nieplodną pracą i naprawą zholduje i uczyni plodną. Górna.

Przen.: *podbić, zniewolić, oczarować, ująć, zjednać, zobowiązać sobie kogo*: Z. kogo wymową. Zholdowałaś sobie i same nieprzyjazne serea. Troc. Dobrego człeka na złe Z. żadna siła, żaden mus nie potrafi. Pilch. (= *skusić, skaptować, skłonić, pociągnąć*). Musieli s. mieć na ostrożności przeciw tym, których zholdowali sobie przez tyle dobrodziejstw. Kołł. Zholdowałaś mnie swemi dowodami. Rzew.

Zholdowanie, a, bfm., czynność cz. Zholdować.

[Zhomtać, cze, tal] *zgnieść, zmiąć, zmiętosić*: Chustka zhomtana. Wal. W kufrze twoim wszystko zhomtane, jak u psa w gardle. Wal. [Z. s.]

zgnieść s., *zmiąć s.*: Nie kładnij tego odzienia do worka, bo s. w drodze zhomezze. Wal.

[Zhomtanie, a, bfm.] czynność cz. Zhomtać.

[Zhon, u, lm. y] *partja wolów na rzeź przeznaczonych*.

[Zhonorniec, eje, ał] *zhardzieć, zdumnieć*.

[Zhonornienie, a, bfm.] czynność cz. Zhonorniec.

[Zhonorzenie się, a s., bfm.] czynność cz. Zhonorzyć s.

[Zhonorzyć się, y s., ył s.] *uczuc s. obrażonym na honorze*: Już nie bacę, com im ta powiedział, bo sie strasnie zhonorzyl, zech to ich niby obraziel. Ork.

[Zhorobić, i, il] *namówić, nabici komu głowę czymś, namówić, by czegoś żądał; rozdrażnić*.

[Zhorobienie, a, bfm.] czynność cz. Zhorobić.

× Zhorować, uje, ował i × Z. s. p. Zharować.

× Zhorowanie, a, bfm., czynność cz. Zhorować.

× Zhorowanie się, a s., bfm., czynność cz. Zhorować s.

[Zhósować się, uje s., ował s.] *rozpróżnić*.

czyc s.

[Zhósowanie się, a s., bfm.] czynność cz. Zhósować s.

[Zhrubka, i, btm.] *grubosć; szerokosć*: Na zhrubkę = na grubosć; na szerokosć, wszerz. (Por. Grubia).

+ Zhrubnąć, nie, nął p. Zgrubieć.

+ Zhrubnięcie, a, btm., czynność cz. Zhrubnąć.

[Z hrubsza] p. Gruby.

[Zhrubść] przys. na grubosć; grubosći: Sadła bęto Z. na pół piądzi.

[Zhrzudać, a, ał] *stratować, zdeptać*: Z. łąkę. (Por. Gruzdać).

[Zhrzudanie, a, btm.] czynność cz. Zhrzudać.

[Zhuchrac, a, ał] *zniszczyć, wycieńczyć na zdrowiu*.

[Zhuchranie, a, btm.] czynność cz. Zhuchrac.

× Zhuczaly który zhuczał, zhukany: Pułkownik województwa wielkopolskich przeciwko zhuczalemu kosaćwu w r. 1645. Nies.

× Zhuczeć, y, ał p. Zhukać.

× Zhuczenie, a, btm., czynność cz. Zhuczeć.

Zhukać, a, ał, nied. Zhukiwać i. hukając zwołać; skrzyknąć: A tam zabłądzić, niech Bóg nie dopuszcza: nie zhukas ludzi, nie trafisz do domu. Syrok. 2. *odwrzyć, zgniebić, przybić hukaniem, zahuknąć, zanukać*. Kn. Książęta te, gdy z seraju wychodzą, muszą mieć tak umysł zajępiony i zhukany, żeby im bardziej słuchać, niż rozkazywać przystało. Kłok. Jako zhukany zwierz i szeszwana łania ucieka. Mor. A. (= spłoszony krzykiem, łoskotem). Z. ś., × Zhuczeć i. hukając zwołać ś., skrzyknąć ś. hukaniem: Jeli ś. Kurpikowie zhukiwać po lasach. Sienk. 2. *rozwydrzyć ś., rozbrzykać ś., wzburzyć ś., rozszałeć ś., rozbestwić ś.*: Koń zhukany w mych sankach tak ś. rozkomościł, że leciał ze mną, gdzie chciał. L. Ja słyszę, jak nagle ocean zhukany z straszliwym miota rykiem ogromne bałwany. Dm. Zhukane narody nie tak ś. łacno do pokoju przychylały. Nar. Począł ostro trzymać zhukane owe różnocościężne chorągwie. Nar. Chciał utrzymać w kłóbach powinności zhukane majątkami i powagą pany. Nar. O, szczęśliwa samotności, co wyprowadzasz człowieka z tłumu zhukanego, w którym głos rozumu jest przywalony i rzadko słyszany. L. Gdy przyszła pierwsza chwila próby, jako zhukany koń dęba stajesz. Sienk. Jest w tym nadaniu wzmianka o zhukanym hajdamactwie. Rol.

Zhukanie, a, btm., czynność cz. Zhukać.

Zhukanie się, a ś., btm., czynność cz. Zhukać ś.

Zhukiwać, uje, iwał i Z. ś. p. Zhukać.

Zhukiwanie, a, btm., czynność cz. Zhukiwać.

Zhukiwanie się, a ś., btm., czynność cz. Zhukiwać ś.

× Zhulać, a, ał *hulając strwońić; przehulać*. L. Z. ś. *zmęczyć ś., wycieńczyć ś. hulaniem*: Wezorał ś. zhulał i wrócił z umalowanym okiem. Sew. Hrabia ś. zjawił o południu, zhulany, błady, ziewający pomimo wiosennego słońca. Rodz.

× Zhulanie, a, btm., czynność cz. Zhulać.

Zhulanie się, a ś., btm., czynność cz. Zhulać ś.

Zhultać się, i ś., il ś. *stać ś. hultajem, rozhultać ś., zlotrzyć ś., zlotrzeć, zbisurmanić ś., rozpuścić ś.* L. Miasto odsyła guinom wiejskim zhultajone żebractwo.

Zhultajenie się, a ś., btm., czynność cz. Zhultać ś.

Zhumanizować, uje, ował *zrobić humanitarnym, przejść humanizmem*: Jeżeli to mizantropja, to bardzo złagodzona i zhumanizowana. Spas.

Zhumanizowanie, a, btm., czynność cz. Zhumanizować.

Zhumifikować, uje, ował *zrobić ziemnym, upodobnić ziemi pod względem części składowych*: Przystwojenie węgla z organicznych zhumifikowanych szczątków. Jent.

Zhumifikowanie, a, btm., czynność cz. Zhumifikować.

× Zhusarczenie, a, btm., czynność cz. Zhusarczyć.

× Zhusarczyć, y, ył, *zrobić husarją, husarskim*: Działyński przysłał ordynans swojej chorągwi, żeby wyszła z dywizji pod pozorem husarskiej, że ją miał Z. Pas.

Zhusycenie, a, btm. i. czynność cz. Zhusycić. 2. czynność cz. Zhusycieć.

Zhusyciały który zhusyciał.

Zhusycić, i, il *zrobić stromikiem Husa; zrobić husyckim*.

Zhusycieć, eje, ał *przejąć ś. zasadami Husa, stać ś. jego stromikiem*.

× Zhyclenie się, a ś., btm., czynność cz. Zhyclić ś.

× Zhyclić się, i ś., il ś. *stać ś. hyclem, zostać nim*. Przen.: *stać ś. lotrem, zhultać ś., rozhultać ś., zlotrzyć ś., zbisurmanić ś., rozbisurmanić ś.*

× Zhydzenie, a, btm., czynność cz. Zhydzić.

× Zhydzić, i, il p. Zohydzić; Zhydziwszy sobie wymuszone powołanie. Nar.

[Ziabi] p. Zabi.

[Ziabice, ic, btp.] *kamienie czarne; gatunek wilgotnej skały (złej do stawiania pieców)*.

Ziać, eje, ział p. Zionać.

Ziajać, eje, aja a. × ai, ał. [Ziarać] i. *oddychać z trudem otwartymi ustami, otwartą paszczą, dyszeć, pracować pierściami, tchnąć, zipać*: Zieje i zmordowany dyszy. Pot. Ty źródło wołom w plugu ziejącym z swej wody i trzodzie dajesz rozbiegłej ochłody. Min. Na to leyli przybiegł uduşzony, a gdy przestał Z. rum sobie czyni między lud strwożony. L. Pies wściekły, język wywiesiwszy, biega, ziając i wyjąc chrapliwie, piany z ust toczy. Comp. Ha ha ha ha, ledwo ziaję, uchl już nie wytrzymam dłużej. L. Tuż naciera brytan ziającym pyskiem, a on mu ś. wymyka uchodzeniem ślizkim. Toł. (= rozdzielonym dla chwycenia). Kadmus nabiegi smoka zatrzymuje i wystawioną bronią paszczę ziającą zadzierżywa, do siebie ś. przymykającą. Otw. [Opuscił skrzydła, jak gęś, co ziaje] (= opadła z sił). Przen.: *grozić, przerażać, czyhać na kogo*: Piekła czelusć otworem stoi i przepaścią ziaja. Min. Język ich jak puginał razi a trucizną ział. L. 2. [Z.] *wpatrywać ś. w co bardzo, gapić ś., gawronić ś.*

[Ziajak, a, lm. i] *człowiek wpatrujący ś. w co ciekawie*.

Ziajanie, a, btm., czynność cz. Ziajać.

[Ziana] p. Ziu.

[Ziandar, a, lm. y] p. Żandarm.

[Zianek, nka, lm. nki] = Wianek.

Zianie, a, btm., czynność cz. Ziać.

[Zianzaj, a, lm. e] *więzienie*.

[Ziapa, y, lm. y] *gęba szeroko otwarta, japa*: Otworzył ziapę, jak wrota.

[Ziapać, a, ał] i. *plakać, krzyczeć bez ustanku (o dzieciach)*. 2. *ciągle gderać, fukać, lajać*.

[Ziapanie, a, btm.] czynność cz. Ziapać.

[Ziapka, i, lm. i] *klinik u koszuli powyżej ramienia*.

Ziarać, a, ał i. [Z.] p. Ziajać. 2. Z. *źródło, gryść*. Kwiat.

[Ziarianie, a, blm.] czynność cz. Ziarać.

Ziareczko, a, lm. a p. Ziarno: Na uchu... każdym (dzbana) po dwoje gołąbków ziareczka dziobały. Ml. W każde z makowych ziareczek wbij mi takie trzy bretnale. Mick.

Ziarenko, a, lm. a p. Ziarno: Ziarenka, maczek. Ziarenkowiec, wca, lm. wec bakt. (coccus, micrococcus) kokus, bakterja kształtu okrągłego: Z. ruchliwy (micrococcus agilis). Z. a. prątek krwawy (micrococcus prodigiosus). Z. ezworaczy (m. tetragenus). Z. moczowy (m. ureae). Z. ropny (m. pyogenes). Z. róży (m. erysipelatis). Z. mleczny (m. lacteus). Z. pstry (m. versicolor). Z. torebkowy (ascococcus).

Ziarenny, Ziarnowy przym. od Ziarno: Ziarenne łona. Słow.

[Ziarenko, a, lm. a] p. Ziarno.

Ziarko, a, lm. a l. p. Ziarno 2. bot.: Z. miesięczne, p. Miesięcznik.

Ziarkowany nakrapiany, jakby usiany ziarnami: Promienie różnokolorowego światła igrają po zielonej szarflie, ziarkowanej złotem. Krasin. (por. Ziarnkować).

[Ziarną się, nie ś., nał ś.] polknąć, zaciagnąć ś. papierosem: Dajno mi sie razik ino Z.

Ziareczko, a, lm. a p. Ziarno: Kuropatwa, przechodząc one wszystkie grzędy, zbierając ziareczka, zaglądała wszędy. Papr. Czyliż ja myszka przez to, że zjem Z. w komorze, dom gospodarski wymorzę? L. Czego chcecie, macie obie: to Z., to Z., teraz z Bogiem idźcie sobie! Mick.

Ziarnia, i, lm. e mł. skład ziarna.

Ziarniak, a, lm. i owoc suchy niepekający, w którym zalążek jest zrosnięty z owocem. Rost.

× Ziarniasty p. Ziarnisty.

× Ziarniaty p. Ziarnisty.

× Ziarnica, y, blm., lek. p. Jaglica.

Ziarnić, i, if p. Ziarnować.

[Ziarnie, a, blm.] zbiór ziarn, ziarno.

Ziarnieć, eje, ał chir. (o ranach, wrzodach) porastać, wypełniać ś. ziarniną, granulować.

Ziarnienie, a, blm. 1. czynność cz. Ziarnić. 2. czynność cz. Ziarnieć, ziarnkowanie, (granulatio) powstawanie ziarniny; pokrywanie ś. ziarniną.

[Ziarnięcie się, a ś. blm.] czynność cz. Ziarnąć ś.

Ziarnik, a, lm. i l. a. Zerowisko, Tok, Paprza myśl. = a) miejsce padania ptaków. b) miejsce w lesie, gdzie posypują zboże, żołądź, bukiew dla przynęcenia czarnej zwierzyny. 2. zool. (tinea granella) gatunek mola.

Ziarnina, y, lm. y l. miód w ziarnkach, znajdujący ś. między komórkami na skład miodu w ulach. 2. chir. (granulatio) × brodawki mięsne, czerwone brodawki wielkości ziarnka prosa, wydobywające ś. w znacznej liczbie z tkanki powierzchni rany, jako wyraz dążenia rany do gojenia ś. przez ziarnienie, prowadzące do wytworzenia ś. blizny.

Ziarniniak, a, lm. i patol. (granuloma) nowotwór składający ś. z tkanki ziarninowej i powstający np. wskutek nadmiernego bujania ziarniny: Z. grzybiasty a. grzybica guzowa (granuloma fungoides v. mycosis fungoides) (choroba skóra). Ziarniniaki zakaźne, np. gruźleć, kiłak (syfilityczny).

Ziarniniakowy przym. od Ziarniniak (granulosis).

Ziarninowy hist. przym. od Ziarnina: Narosty ziarninowe, p. Narost. Tkanka ziarninowa =

młoda tkanka komórkowa, tworząca podłoże dla ziarniny.

Ziarnisko, a, lm. a elewator zbożowy: Inżynier N. wskazuje na potrzebę budowania ziarnisk.

Ziarnisto przys. od Ziarnisty. L.

Ziarnistość, i, blm., rz. od Ziarnisty: Z. czyli granulacja powierzchni słońca.

Ziarnistszy, † Ziarnistszy st. w. od Ziarnisty: Gdy wiatr z północy a. z zachodu powiewa, rozstawie snopy, bo tak kłos ziarnisty bywa. Szymon.

Ziarnisty, × Ziarniasty, × Ziarniaty, † Ziarnisty 1. mający duże, jędrne ziarna, gruboziarnisty: Ziarniste, jędrne w tym roku zboże. Troc. Owies dla gęsi żeby był ziarnisty. Haur. Ziarno drobne posiewniejsze jest od ziarnistego, bo ziarnistego więcej z miary, aniżeli z garści wychodzi na zagon. Haur. Kawior Z. 2. pełen ziarn: Kłos Z. Troc. 3. w ziarnach, złożony z ziarn; podobny do ziarn, ziarnowaty, ziarnkowaty: Z. kruszec. Troc. (= topiony w ziarna). Ołów Z. Troc. Złoto ziarniste. Troc. Ziarniste kruszec topienie. Troc. Ziarnista ozdoba, robota. Troc. Ziarnista skóra, tego wyrobiona. Troc. (= groszkowata, szagryn). Widziałeś, kędy mają swe nocegi ziarniste grady a. syplkie śniegi? Chr. Ziarniste srebro, srebro w ziarnkach. L. Śnieg Z. (= suchy, syplki jak gryśki). Chmura ziarnista. 4. bot.: × Jabłko ziarniste, p. bot.

Granat. Granatowe albo ziarniste jabłka, jakoby makowice, rosną na drzewie we Włoszech. Sien. Ziarniaste jabłka. Spiecz. Poczynił ziarnistych jabłek czterysta na dwu siatkach. Leop. (malogranatów. Leop.; jabłek granatowych. B. G.). Grzyb Z., p. Grzyb. 5. embr.: Krążek Z., p. embr. Krążek. 6. hist. (granularis, granulatus, granulosis): Warstwa ziarnista (stratum granulatum). Utkanie ziarniste (formatio granulosa). Błona ziarnista pecherzyka jajkowego (membrana granulosa folliculi). 7. min.: Budowa (złożenie) minerałów krystalicznych ziarnista: wielkoziarnista, gruboziarnista, drobnoziarnista. (= składająca ś. z składników mineralogicznych kształtu ziarn nieforemnych, nieprawidłowo z sobą pomieszanych). Złaz, odłam Z. Łab. Błyszczałca Z. Dolomit Z. Gips Z. Kware Z. Sól kamienna ziarnista. Wapień Z. 8. patol.: Markość ziarnista nerki, wątroby.

Ziarniwo, a, lm. a bot. (hydrurus) ros. z gromady wodorostów, z klasy zielenic.

Ziarnko, a, lm. a, Ziarko l. p. Ziarno: Ziarnka nasienne (fizj., granula seminis). Ziarnka w jabłku (= pestki, jąderek). Z. wykiełkowane, zroszczone, skrobiowe. Z. piasku, prochu, kaszy, grochu. Jako Z. piasku przyrównane do wieczności. Skar. Z. pieprzu. Z. soli. Z. krupne. L. Siejmy te małe ziarnka na roli sere naszych. Skar. Posypiesz znowu ziarnka prawdziwe onym jeszcze nieprawie zumarłym owieczkom Pańskim. Rej. Z. do ziarnka, aż ś. zrobi miarka. Zabł. Przen.: odrobina, reszka, kruszyna, dziełto, cokolwiek: Wszystko do ziarnka, do piądzka oddał. Kn. (= co do grosza, co do juty). Nie ma ni ziarnka zdrowego rozsądku. L. (= ani za grosz). 2. kuleczka: Topienie kruszeu w ziarnka. Troc. Z. śrótu. Ziarnka srebra, złota. L. Chce im ś. ziarnek świecących na szyję i iglie gładkich i guzów i wszystkich tych zabawek. Krasz. (= paciorków). 3. najmniejsza waga, gran: Każdy łót ma 18 ziarek. Łs. 4. miara długości: Stolarze i śnicerze dzielą każdy cal na ziarek a. minut 8. Łs. 5. anat.: † Z. kryształowe = so-

czewka w oku. 6. bot.: Z. rajskie, p. bot. Rajski: Nie brakło ni szafiranu, ni imbienu, gwoździków, ani t. zw. rajszych ziarek. Krasz.

Ziarnkować, uje, ował *usypywać jakby ziarnkami:* Przebierał palcami po szarfie zielonej, złotem ziarnkowanej. Krasin.

Ziarnkowanie, a, blm., czynność cz. Ziarnkować.

Ziarnkowato przys. od Ziarnkowaty.

Ziarnkowaty i. p. Ziarnisty, *podobny do ziarn:* Ruda cynowa ziarnkowata. 2. bot.: Jeleniak Z., p. Jeleniak.

Ziarnkowy przym. od Ziarnko.

Ziarno, a, lm. a l. bot. nasienie, istotna część owocu, w której drodze kiełkowania powstaje nowa roślina: Z. garści ziarna taki urodzaj zostanie. Koehan. Siejąc tak piękne Z. Gór. Ziemia owoc rodzi, naprzód trawę, potem kłos, a potem pełne Z. w kłosie. Wuj. Jeśli Z. pszeniczne, wpadły w ziemię, nie obumrze, samo zostawa. Wuj. Na bojowisku jest Z., są też i plewy. Karak. Wiatr nie porywa ziarna, ale plewę, i mocnego drzewa burza nie obali. Skar. Z. onego ziarna tak drobnego i wzgardzonego wielkie drzewo urosło. Skar. Siejem w ziemię te ciała, jako ziarna pszeniczne, które na wiosnę one... odrodzą i rozkwitną. Skar. Skoroby Z. szatańskie puszczają trawę poczęło, wyrwał ś. i wpleć zaraz ma. Skar. Plewa na stronę wiatrem odeszła, Z. zostało. Skar. Jak Z. nie może być bez plewy, tak człowiek bez ufności. Petr. Z. trafunku ślepa kokosz na Z. trafi. Syk. I ślepej kokoszy Z. ś. nadarzy. Rys. Trafiło ś., jak ślepej kurze Z. Prz. Pierwej będą kwiatki, niż Z. Pot. Niepodobna jest mieć Z. bez plewy. Pot. Precz plewy od ziarna, teńsze od męznych. Pot. Z. gołe rodzące. Kn. Roślina z ziarna pochodzi, jak ptak z jajka. L. Na siew pszenicę obierać, ile można, Z. w Z. Haur. Choćby na wybór było Z. w Z. na nasienie, właśnie jakby je przeliczył i wybrakował, jednak... Haur. Z. na roli posiane nie chce być za gnuśne miane. Dar. J. Z. pożytkiem wraca ś. Z. w ziemię wrzucone. L. U nich dwadzieścia ziarn na jedno zasiane rachują. Świt. Patrzy z pilnością po świecie szerokim, co godne chwali, a co ś. nie godzi, gdzie Z. dobre, gdzie ś. kłopot rodzi. Groch. Ziarn zbieranie. Troc. Z. gołe, długie, okrągłe. Troc. Z. głuche (=czcze, puste, suche). Z. ciężte (=przetłoczone, przepolowione Z.). Zdrowe Z. Ziemia na pokarm dała ziarna, owoce, jagody. Tremb. Tę myśl jak Z. rzucał na tę ziemię. Krasin. Przen.: Z. niezgody (=zaród). O, gwiazdy Boże, ziarna niebieskich żniw. Sf. 2. zb. *ziarna, zbiór ziarn:* Zboże wymłócone i wychędożone daje Z. przednie, (poślad), odjemne (odjemki); od ziarna na przetakach chędożonego odchodzą zżynki. L. Z. rodzić, wydawać. Troc. Zbyt mało ziarna w grubym snopie słomy. Br. 3. *kuleczka, bryłka okrągła:* Ziarna kruszone, tworzące ś. przez puszczanie roztopionemi kroplami na wodę. Łab. Z. śrutu. Ziarna złota, srebra. Troc. Żywią ś. kosztem pracy drugich, przesuwać tylko ziarna różańca. Bał. (=paciorki). 4. *najmniejsza waga, gran:* Z., waga, granum. Kn. Roku 1410 trzy ziarna = strączek jeden. Ostr. Weź ambry dwa ziarna. Troc. 5. [zboże]. 6. [mak]. 7. anat. (granum, granulum, granulatio): Ziarna pajęczynkowe a. ziarna opony pajęczynowej (granulationes arachnoideales) = białawe lub czerwone wyniosłości brodawkowe pajęczynówki (opony mózgowej), przenikające niekiedy przez

oponę twardą mózgu aż do kości czaszki i tworzące w niej zagłębienia. 8. apt.: Ziarna sagowa (grana sago). 7. bot.: Z. miesięczne, p. Miesięcznik. Z. rajskie (amomum grana paradisi) roś. z rodzaju amomku (p. Kardamomka). Owe drogie nawówezas pieprze indyjskie... ziarna rajskie, przyprawy wszelkie. Krasz. Ziarna garbarskie, p. Sumak. 9. hist. (granulum, granum). Ziarna komórkowe. 10 ? : Rubin wielki, alias Z. Niem. (=oczko?). Szafir jeden wielki, alias Z. Niem. Zdr. Ziarnko, Ziarenko, Ziarko, Ziarneczko, Ziareczko, [Ziareńko].

Ziarnojad, a, lm. y zool. ptak żyjący ziarnem. † **Ziarnonoszy** i. a. † **Ziarnonośny** *zbierający ziarna, znoszący je:* Ziarnonosze wojsko (=mrówki), które lecąc ziarna znoszą do gniazd swoich dla żywności na zimę. Otw. Ziarnonośne wojsko, granifer exercitus. Żebr. 2. p. **Ziarnonośny.**

Ziarnonośny i. p. **Ziarnonoszy** 2. a. **Ziarnorodny** *wydający ziarna, rodzący je, dostarczający ich.* L.

Ziarnopłon, u, lm. y bot. (ficaria) roś. z rodziny pestkowatych. Gatunek: Z. wiosenny a. pospolity a. Babikrówka a. Jaskier trędowy, trędowaty, Jaskier ziarnopłon (f. ranunculoides), dawniej Zielem jaskółczym mniejszym zwany (ranunculus ficaria).

Ziarnorodny p. **Ziarnonoszy.**

Ziarnoskręt, u, lm. y (phystostemon) roś. z rodziny kaparowatych.

Ziarnować, uje, ował, Ziarnić *kształtować w ziarna, dzielić na ziarno:* Z. proch. Proch nie ziarniony. Papr. F.

Ziarnowanie, a, blm., czynność cz. Ziarnować: Z., drobienie kruszeów, granulowanie, puszczanie ich w czasie topienia kroplami na wodę, aby ś. ścinały w drobne kawałki. Łab.

Ziarnowato przys. od **Ziarnowaty.** L.

Ziarnowaty (granulosis, granulatus) i. *podobny do ziarna, mający kształt ziarna.* 2. p. **Ziarnisty:** † Kości ziarnowate (ossa sesamoidea). Chrzęstka ziarnowata a. ziarnkowata (cartilago triticea).

Ziarnowie, a, blm. l. [Z.] janowiec (genista). 2. p. **Granuloza.**

Ziarnowiec, wca, lm. wca zool. (bruchus) chrząszcz czteroczonkowy słoniokowaty.

× **Ziarnozbierny** *zbierający ziarna:* Ziarnozbierny mrówki. Żebr.

Ziarnożer, a, lm. y zwierzę żrące ziarna, żywiące ś. niemi: Ptaki ziarnożery. L. (=ziarno-jady).

Ziarnowy p. **Ziarenny.**

Ziarnówka, i, lm. i, Siewka *drzewko a. krzew, w szkółce nasiennej wzrosłe z nasienia.*

[**Ziawek, wka, lm. wki:** Ziawki = to, czym ryba oddycha.

Ziazia nieod., *dziec. boli.*

Ziąb, u, blm., [Ziębota] *zimne powietrze, zimno przejmujące:* Nie wychodzi z dzieckiem na taki Z. A wy tu czego na mrozie takim, ziębocie? Karcz.

Ziąbić, i, il p. Ziębić.

Ziąbienie, a, blm., czynność cz. Ziąbić.

† **Ziąbność, nie, nał p. Ziębność.**

[**Ziąbnieć, eje, ał p. Ziębnieć.**

[**Ziąbnienie, a, blm.]** *czynność cz. Ziąbnieć.*

† **Ziąbnięcie, a, blm., czynność cz. Ziąbność.**

[**Ziąbrze, a, lm. a]** *rodzaj wrzodu, powstającego u góry zębów przednich konia, który jada obrok z trzynami.*

[Ziamniak, a, lm. i] p. Kartofel.
 † Zib, u. lm. y = Szyb. Łab.
 [Zibać się, bie ś., bał ś., Zibotać ś.] *huśtać* ś., *chłpotać* ś., *gibać* ś., *gibotać* ś., *kołysać* ś.
 [Zibanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zibać ś.
 [Zibawka, i, lm. i] *huśtawka*.
 [Zibrz, a, lm. e] (galeopsis) roś. zwana konopnica, czyli sadziec konopiowaty.
 † Zichnąć się, nie ś., nął ś., [Zgichnąć ś., Zbichnąć ś.] *skupić* ś., *zgrupować* ś., *zebrać* ś., *zlecieć* ś.: Władysław, do Rzymu wjeżdżając, żeby zgichnionemu ukrył ś. ludowi, przywrze szyb kryształowych w karocy. Tw. [Chłopstwo się zgichło na krzyżowe drogi].
 † Zichnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zichnąć ś.
 Zidealizować, uje, ował *sprowadzić do ideału, zrobić idealnym*: *Literatura nasza wychodziła z czystych idealnych światów do zidealizowanych przedmiotów narodowych. Krasz.
 Zidealizowanie, a, blm., czynność cz. Zidealizować.
 Zidentyfikować, uje, ował co z czym = *ułożać, zrobić tym samym, sprowadzić do tego samego, wziąć za to samo*.
 Zidentyfikowanie, a, blm., czynność cz. Zidentyfikować.
 Zidjocień, a, blm., czynność cz. Zidjocień: Chyba wziąć ś. do kufi piwa i dojść do zidjocenia. Kow.
 Zidjociału który zidjociał: Pół Z. z pijaństwa i wszelkiej hulatyki podkomorzego Janusz Opol-ski. Tet.
 Zidjocień, eje, ał *stać* ś. *idjota*, zgłupieć zupełnie: Zdechniesz z głodu a. zidjociejesz. Prus.
 Zidjotyzować, uje, ował *zrobić idjotycznym*: Istoty ludzkie, bieda i ciemnota zidjotyzowanej. Orzesz. Stan ten porównać można do stanu rozweselenia zidjotyzowanego. Jeż.
 Zidjotyzowanie, a, blm., czynność cz. Zidjotyzować.
 [Zidki] *szparki*.
 Ziebro, a, lm. a p. Żebro. Ocz.
 [Ziebrón, a, lm. y] pog. *cham* (przez wisko nadawane włościanom przez łyków).
 [Ziebrzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Ziebrzyć ś.
 [Ziebrzyć się, y ś., ył ś.] *gniewać* ś., *srożyć* ś.
 [Ziec, Zjeć, Zec, Zje] partykuła, używana w odpowiedziach: *a no, toć i t. p.*: Zjeć mi ś. przynaj. Zdrowicie ta? Zjeć ta kwała Bogu.
 Ziegelerz, a, lm. e min. *miedź ceglasta*.
 Zieisty p. Ziejka.
 Ziejec, jca, lm. jee I. bot. = a) (dracunculus) roś. z rodziny obrazkowatych. Gatunek: Z. pospolity a. Jaszczurcze ziele (d. vulgaris). b) p. Gajowiec. c) Z. wielki = nazwa dawna rośliny: *aronek włoski*. 2. × Z., zool., p. Ziejka.
 Ziejka, i, lm. i, × Zieisty małż, × Ziejec, × Pozlewacz zool. (chama) *małż bezgłowy dwumuskulowy*.
 Ziel, i, blm. I. × Z., zb. *zielonosię, zielen*: Z. olszowej zieli. Garcz. Góry naodziane zieleń marnych świerków. Kasp. 2. Czarna Z., p. Sasanka.
 [Zielanina, y, blm., Zielenina] *gorczyca*.
 Zielarnia, i, lm. e *izba przy aptece na skład ziół*.
 [Zielaz, a, lm. y] p. Żelazo.
 [Zielący] *zieleniejący*: Stoi gruszka zieląca.
 Ziele, a, lm. zioła, † a. × ziele, Ziolo I. bot. (herba) roś. *jednorożca z łodygą zielną, t. j.*

miękką, zieloną, bylina: Adamaszkowe Z. (lychnis v. pulmonaria). Ambrowe Z. (teuerium marum) roś. z rodzaju *ożanki*. Angielskie Z. = *pieprz angielski* (myrtus pimenta). Balsamowe Z., p. Omirnia. [Z. Cyndalji] (herba ehelidonii). × Cyrenajskie Z., p. Okrzyn. Czarne Z., p. Sasanka. Czosnkowe Z. = a) p. Ożanka; b) p. Pszonak. Czujne Z., p. Czulek. [Czyścowe Z. a. Czyściec] ? Dymionne Z., p. Dymieniczny. [Dziadowskie Z.] (lichen pulmonaria). Dziewicze Z. (potentilla tormentilla). Dziewięćorakie Z. (tragea pulvis aromat.). Gadowe Z., p. Czosnek. Garbarskie Z., p. Sumak. × Gesie Z., Srebrnik. Glistne Z., p. Glistnik Gołębie Z., p. Witulka. [Grobowe Z.] (sempervivum tectorum). [Gromowe a. piorunowe Z.] p. Szparag. [Guziekowe Z.] *malva vulgaris*. Indygotowe a. Indygowe Z., p. Indygo. Jaskółcze Z., p. Jaskółczy: Jaskółcze Z. a. [Niebospad]. Jaszczurcze Z., p. Ziejec. Języczkowe, Języczne Z., p. Języczkowy. Kamforowe Z., p. Kamforatka i Niestatek. Kamienne Z., p. Smagliczka. Kawiane Z., p. Łubin. [Kielbasiane Z.] p. Kielbaśnik. Kocie Z. (teuerium marum) *gatunek ożanki*. [Kolkowe Z.] *dziwiećsił pospolity* (carlina vulgaris). Koszykowe Z., p. Ostrzyż. Kościelne Z., p. Trójkwiat. Koźle Z., p. Koźlik. Kruszcze Z., p. Kruszczyk. Krwawe Z., p. Krawoziół. [Krzyżowe Z.] (hypericum perforatum, senecio vulg). [Kukawczyne Z.] orchis maculata. [Kurskie]. Kurze Z., p. Srebrnik. [Lakowe Z.] *flores cheiranthi*. [Latawcowe Z.] *jakaś roślina*. [Macicowe a. Maciczne Z.] *herba matricariae*. [Madrowe Z.] *madrowiec* (serophalaria nodosa). [Matecze Z.] *melisa*. Noce Z. = *lnica* pospolita (linaria vulgaris). Z. ostre, p. Lepczyca. Panny Mārzej Z., Panny Mārzej miętka (mentha graeca, herba Divae Mariae). Paralizowe Z., p. Pierwiosnek. Pehle Z., p. Języczkowy. Piaskowe Z., p. Piaskownica. Z. piekielne. Pierścienkowe Z., p. Bertram. Piżmowe Z., p. Piżmaczek. Pluskwowe Z., p. Pchlica. Płeszne Z., p. Babka. Płeszne Z., Płeszo, Babka płesznik (plantago psyllium). Płucne a. Płucowe Z., p. Płucnik. Pomurne Z., p. Pomurnik. Postawne Z., p. Trzebucha. Powietrzne Z., p. Twomianek. Przymiotowe Z., p. Przymiotno. Rogowe Z., p. Kościeniec. Sezamowe Z., p. kógowa. Stare Z., p. Przymiotno. Suche Z., p. Kocanka. Świętej Barbary Z., p. Gorczycznik. Świętojańskie Z., p. Dziurawiec. Z. świętego Piotra *drjakiew podgryziona* (scabi osa succisa). Z. świnię, p. Wierzyniec. Z. ta. tarskie, p. Ajer. Pierniczki, tłuczenniki i tatarskie ziele w cukrze nie ostodziły mi śmier-telnej nudy. Kzm. Wątrobne Z. p. Trzylaszczka i Wierszotka. Wrzodowe Z. = Tytoń. Żębne Z. (anacylus pyrethrum) roś. z rodzaju *bertramu*. Zimniczne Z. = *Tarczyca* pospolita. Wszedł w pole, aby narwał ziół polnych. Leop. Niech płynie jako rosa wymowa moja: jako deszcz na Z., a jako kropła cz. zych dotykaniu miękko ś. opierają. Kluk. [Oj, chmielu, chmielu, ty bujny zieliu]. Wiesniaczki dziś na ołtarz Matki Zbawiciela niosą pierwszy dar wiosny, świeże snopki ziela. Mick. (Ziemia) da ziółów mieszczanom. Kon. Zioła zbierane botanicznie. Kn. Zioła kuchenne. L. Ziela przednie kładą do potraw, t. j. bazylikę, tymianek, bobkowe liście, estragon, porę, selery, pietruszkę. Wiel. W. Zbierać, suszyć, sparzyć zioła. Naparzenie

ziół. Materacyk z ziół aromatycznych. Leczyć ziołami. Ziola rozmaite u aptekarzy, *specjes*. Kn. Przen.: *nasienie, posien, plenię*: By takiego ziela więcej było po ojezynie mojej, jeszczeby Polska Korona w dawne one kwiaty zakwitnęła. Birk. Przen.: *zarodek, zawiązek, zalążek, korzeń, początek*: Zte to cheieli tłumić w ziele. Chr. Nie byłoby tych kłesk, kiedyby ś. ten wąż zgładził w ziele. Chr. W ziele, w ziele co, *in herba*, jeszcze zielone, jeszcze nie wyrosło, nie dojrzrzałe, dopiero w początkach, w zawiązku. L. 2. [Z.] *groch*: Co to za król wasz, ziela nie ma, ani pieniędzy; pójdźcie wy do nas, pieniędzy, ziela, wszystkiego dużo; istotnie musiało być dużo, gdyż marnowali je bez potrzeby, strzelając w dzień i w nocy do naszych szańców. Górs. 3. [Z.] *różga weselna*. 4. [Z.] *spory snopok różnego gatunku roślin*. 5. [Z.] *kwiat doniczkowy*. Zdr. Ziółko, Ziółeczko, † Zioliczko. Zgr. Zielsko.

Zieleniak l. u = a) lm. i *gatunek starego wina*. b) blm. (glaucoma) *choroba, w której s czwórka oka przybiera kolor zielonawy lub błękitny*. Sl. wil. 2. [Z., a, lm. i, Zieleniatek] *grzyb jesienny o kapeluszu powleczonej skórka zielonkawata*.

Zieleniarka, i, lm. i *przekupka handlująca zieloniną*: Pożycza zieleniarkom, takim babom, co sprzedają warzywa na targu, i od rubla bierze tygodniowo tylko pięć kopiejek. Jun.

Zieleniarstwo, a, blm. *rzemiosło zieleniarek*: Ciotka zalecała rzemiosło, a p. Raczek Z. Prus.

[Zieleniatek, tka, lm. tkii] p. Zieleniak.

[Zieleniato] przys. od Zieleniaty.

[Zieleniaty] *zielony, niedojrzały*.

Zielonca, y, lm. e i. *barwa zielona, lazurowa*: Na miedziance srebra niemało, lazur przy nim bardzo kosztowny, Z. (barwa zielona) bardzo cudna. Rol. 2. *śniedź na mietzi*. 3. bot. = a) a. **Glon**, [Glan], † **Zrostnia**, **Wodne nici** roś. z gromady wodorostów, z rodziny *zielenicowatych*. b) *Zielonice* (chlorophyceae) nazwa ogólna roślin stanowiących klasę wodorostów. 4. gór., min. † Z. *rudu miedziana zielona*. Łab. Z. = *malachit*. Łab. 5. ryb., fl. *przestrzeń wód morskich w niewielkiej odległości od brzegu, odznaczająca ś. piękną zieloną barwą*.

Zielenić, i, il *farbować zielono, robić zielonym*. Z. ś. p. Zielenieć.

Zieleniec, nca, lm. nce i. *skwer, wirydarz*: O niektórych formach tych drzew i krzewów warszawiak ma pojęcie, bo je widzi na zieleniach i w ogrodach miejskich. Jank. W krzakach zielenca naprzeciwko dworca kolei Warszawsko-Wiedeńskiej. 2. [Z.] *łuka*. 3. bot. (monanthes) roś. z rodziny *gruboszowatych*. 4. min. *zielonoskał, skała złożona z feldspatu (albitu lub oligglazu) i amfibolu, dioryt*. Łab.

Zielenieć, eje, al, **Zielenić ś.** i. *stawać ś. zielonym, zachodzić zielonością*: Liście same przez, siebie Z. nie mogą. Pilch. Pierś z podgardkiem wołowi od mchu ś. lipkiego zieleni. Bardz. Tak, jak oliwa, będę ś. zieleniał. Ryb. Sto lat ubiegło, jak Polaków skronie pysznym ś. laurem zieleniły. Książ. Trawka ś. zieleni. Zielenieje ze złości. 2. *ukazywać ś., majaczeń w kolorze zielonym, wydawać ś. zielonym*: Wszędzie zielenią ś. nowiny. Coś tam zielenieje. Kto ś. nie leni, temu ś. zieleni. Prz. (= *darzy ś., powodzi ś.*). 3. bot.: *Popłoch zieleniejący, × oset pawłoczny (onopordon virens)*.

[Zieleniejszy] p. Zielenieszcy.

Zielenienie, a, blm. i. *czynność cz. Zielenić. 2. *czynność cz. Zielenieć*. (Por. Zielenina).*

Zielenienie się, a ś., blm., *czynność cz. Zielenić ś.*

Zielenina, y, lm. y, × **Zielenizna** l. × Z., [Zieleniwo] = a) *rzecz zielona*: Czasem nędzny listeczek kwitłej zielenizny umizga ś. z pod skorup pól, gdzie zamróz puszcza. L. Obrus biały, jak opłatek, umajony w zieleniznie. Syrok. b) *ogrodowizna, jarzyna, warzywo, strawa ogrodowa*. L. 3. † Z. *zazielenienie ś., zielenienie ś., zielenienie, zieloność*: W pierwszej zieleninie przed jesienią ginie. Zdr. Zieleninka.

Zieleninka, i, lm. i p. **Zielenina**: Skąpiec ten żył tylko podczosem i zieleninką. Iz. Mamyż żyć zieleninką samą? L.

Zieleninowy przym. od **Zielenina**: Ślaz żydowski Z., bot. (cochorus olitorius) roś. z rodzaju żydowy.

Zielenisto przys. od **Zielenisty**.

Zielenisty *pełen jask awej zieloności, zieleniejący*: Zieleniste pola. Bobr.

Zieleniuchno przys. od **Zieleniuchny**; × **Zieleniuchno**, † **Zieleniuczko**, † **Zieloniuczko**, [Zieleniucsko], **Zieleniutko**, × **Zieloniutko**, **Zieleniuteńko**, † **Zieloniuteńko**, **Zieleniusienko**, × **Zieloniusienko**, [Zieloneńko].

Zieleniuchny, × **Zieloniuchny**, † **Zieleniuczki**, [Zieleniucski], † **Zieloniuczki**, **Zieleniusienki**, † **Zieloniusienki**, **Zieleniutki**, **Zieleniutenki**, × **Zieloniuteńki**, [Zieloneńki] *zupelnie zielony, bardzo zielony, zewszystkim zielony*: Raz, gdy na zieloniuchnej i wesołej trawce z kwiatków wieniec sobie wzięła ku zabawie... Węg. Siadam zapomniały na Z. pagóreczek mały. L.

† **Zieleniuczki** p. **Zieleniuchny**: **Zieleniuczka** łąka. Rej.

† **Zieleniuczko** p. **Zieleniuchno**.

[Zieleniucski] p. **Zieleniuchny**.

[Zieleniucsko] p. **Zieleniuchno**.

Zieleniusienki p. **Zieleniuchny**.

Zieleniusienko p. **Zieleniuchno**.

Zieleniuszka, i, lm. i zool. (psilopus) *owad dwuskrzydły krótkorogi*.

Zieleniuteńki p. **Zieleniuchny**.

Zieleniuteńko p. **Zieleniuchno**.

Zieleniutki p. **Zieleniuchny**.

Zieleniutko p. **Zieleniuchno**.

[Zieleniwo, a, lm. a] p. **Zielenina**.

Zielenizna, y, blm. i. × Z., p. **Zielenina**. 2. [Z.] *owoc niedojrzały*.

Zielennica, y, lm. e *czysto zielony wodorost wód słodkich*.

Zieleń, i, blm. × **Ziel** i. *barwa zielona, zieloność; tło zielone*: Z. ciemna, jasna. Troc. Wymkną ś. w górę przez trawy zielenie dwa kły jelenie. Wśród pól zieleni. Ściany tym bielejsze, że odbite od ciemnej zieleni topoli. Mick. 2. *przestrzeń zielona, łąka zielona*: Na jednej wspólnie zieleni żer dla siebie mieli. Książ. Smok ten cuchnie, gdzie stąpi, jad śniady rozrzuci, a tym Z. i łąki barwiste zasmuca. Min. 3. *ubranie zielone*: Po państwie otomańskim obaczy siła takich, co chodzą w zieleni. Star. Kto w zieleni, zenieć ś. nie leni. Rys. Człowiek w zieleni. Troc. [Panna młoda występuje sama w zieleni]. 4. chem. *barwnik zielony*: Z. Guigneta, szwejnureka, jodowa. Z. paryska = *farba arsenikowa, używana w ogrodnictwie i gospodarstwie rolnym*. Z. karminowa = *karmin zielony*. Z. miedziana = *śniedź, grynspan, rdza miedziana, zielonokrusz, krzemian miedzi wodnisty*. Z. nielkwa = *wodny krzemian magnezi i nielku, pime-*

i t. Z. metylowa. Z. roślinna = chlorofil, drobne zielono zabarwione białkowate ciółka, znajdujące się w wszystkich rosnących częściach roślin, najobficiej zaś w liściach. 5. karc. × Z. = pik, wino: Z. ś. święci. Troc.

Zieleńcowy l. przym. od Zieleniec: Zboże zielieńcowe (= chwaściste). 2. [Z.] z ziarna niedojrzałego, zielonawego: Krupy zielieńcowe. 3. min.: Porfir Z. = gdy na tle zieleńca (diorytu) są kryształowy albitu. Łab.

[Zielonko, a, lm. a. Zielinko] ziółko. Wóje.
Zieleński, [Zieleniejszy, Zieloniejszy] st. w. od Zielony.

[Zielepuchy, uch, blp., Zelepuchy] owoce niedojrzałe, spadłe z drzewa.

[Zielepupa, y, lm. y] jagoda niedojrzała.

[Zieleżniak, a, lm. i] p. Zeleżniak.

Zielibława, y, lm. y (lachenalia) roś. z rodziny liljowatych.

Zielibło, a, lm. a bot. (chlorophytum) roś.

Zielibrzan, u, lm. y (laurelia) roś.

[Zielicho, lm. a] p. Zielsko.

† Zieličko, a, lm. a p. Ziele: Z. wszelkie w ogrodzie rosące. Mur.

† Zielina, y, lm. y, [Zielina] roślina zielna delikatna, ziele, trawka, złoteczko. B. Sz. Szczawik, zielinę tę dwójakiego rodzaju znajdujemy. Syr. Bóg rzekł: niech ziemia wypuści wszelką zielinę, drzewa zaś owoce swój według rodzaju swego. Gil. Zdr. Zielinka.

[Zieliniak, a, lm. i] roś. wodna. Pe.

Zielinka, i, lm. i p. Zielina.

Zielipan, a, lm. y bot. p. Agapant.

Zielisława, y, lm. y bot. (jussiaea) roś. z rodziny wiesiolkowatych.

Zielisto przys. od Zielisty, z wielką ilością ziela. L.

Zielistość, i, blm., rz. od Zielisty. L.

Zielisty, Zieleniasty l. pełen ziół, okryty ziółami: Z., ziół pełny. Troc. Zieliste pole. B. B. (pole zielone. B. G.). 2. do ziela, do zielska podobny. L.

Zieliszka, i, lm. i zool. (sapromyza) ował dwuskrzydły krótkorogi muchowaty.

Zieliwo, a, lm. a bot. (chaetophora) roś. z gromady wodorostów, z rodziny chaetophoraceae.

[Zielna, ej, blm.] Matka Boska Zielna, święto dnia 15 sierpnia: Na Zielną. Po Zielnej.

[Zielniaczka, i, lm. i] = [Kapuscianka].

Zielnicwo, a, blm. nauka o ziółach, znajomość ziół: Stawnej w swej biegłości w zielnictwie. Stasz.

Zielniczek, czka, lm. czki p. Zielnik.

Zielniczka, i, lm. i forma ż. od Zielnik, kobieta koło ziół chodząca, na ziółach ś. znająca lub ziola sprzedająca. L.

Zielniczy dotyczący ś. zielnictwa, od zielnika, botaniczny, ogrodniczy: Napelnia ta komisja biblijoteki, szczepi zielnicze ogrody. L. Z drugiej strony przyległe sady i ogrody różnych pełne rozkoszy, a nie tak ówczenniu, ani cyrklem zielniczym, jako przyrodozeniu i miejscu powinny. Tw. (= wiryderskim, skwerowym).

Zielnik, a l. lm. cy, † Herbuarzysta, † Herbu-larzysta, † Herbuarz zbieracz ziół, człowiek zajmujący ś. ziółami, sprzedający je, leczący niemi, botanik. 2. lm. i = a) księga traktująca o ziółach, herbarz. L. b) zeszyt z umieszczonymi w nim roślinami zasuszonemi: W botanicznym ogrodzie rozdają kilka razy w tygodniu rośliny chcącym mieć Z. L. c) miejsce, gdzie rosła ziola, ogród ziółowy, plantacja ziół: W zielniku gładkich

szeczepów rzędem roście siła. Koch. W. On o żaden owoc twój nie stoi zgola, o żadne w tym zielniku najzaśniejsze ziola. Zebr. d) [Z.] wazon do kwiatów.

Zielny l. przym. od Ziele: Rośliny jednego rodzaju czasem mają gatunki jedne drzewiaste, drugie zielne. L. Rosa zielna. Bud. (rosa na ziółach. B. G.). Drzewa ś. już stroją w zielną postawę. L. Nauka zielna, czyli, jak ją jednym słowem mianują, botanika. L. (ziółopismo. L.). Nauka zielna Linneusza. Krum. (o ziółach. L.). Polewka zielna. Troc. Wysokó Z. L. N. Panna Zielna = Wniebowzięcie N. Panny, iż w to święto ziola przynoszą do kościoła dla poświęcenia. L. (= uroczystość d. 15 sierpnia). W dzień Panny Marji Zielnej dziesięcina z gęsi ma być oddawana. Sz. W wigiliję N. Panny Zielnej. Kras. Rzecz ta tak aż do P. Marji Zielnej zostawała. Smotr. Na M. Boską Zielną. 2. bot.: Z. indyeh, p. Niedoszła. Zielna matka, p. Bylica.

× Zielodłubek, bka, lm. bki żaba. Przyb.

† Zielokwitły p. Ziółokwitły.

Zielon, u, lm. y bot. (chlora) roś. z rodziny goryczkowatych.

× Zielona, ej, blm., p. Zielone.

Zielonatka, i, lm. i bot. (peliosanthes) roś. z rodziny liljowatych.

Zielonatkowy p. Żarłoczek.

Zielonawo, p. Zielonawy.

Zielonawo przys. od Zielonawy.

Zielonawość, i, blm., rz. od Zielonawy. Kn.

Zielonawy l. nieco zielony, wpadający w zielony. Zielonawobiały = biały z odcieniem zielonym. trzymający środek między zielonym i białym: Płyn Z. Zielonawo-błękitne oczy Muszki. Zap. Zielonawo-czarony. Drzewa alei sływiają ś. w jedną masę zielonawo-matową. Górs. K. M. Z uśmiechem na zielonawo-srebrną rzekę spoglądał. Zap. Oczy młodej lady o zielonawo-stalowym połysku. Es. Szereg podkrzesanych topoli zlewa ś. konarami w jedną masę zielonawo-szara. Górs. K. M. Oczy jego przybrały Z. kolor. Prus. 2. anat, patol.: Mięsak Z. (chloroma) = rodzaj mięsaka (nowotworu) o jasno zielonej powierzchni przekroju. 3. min.: Granat Z. = agrestnik, Al Si + Ca Si.

Zielone, ego l. blm., × Zielona, × Zielone mienione dziecięca gra wiosenna, zasadzająca ś. na tym, ażeby nie zapomnieć mieć przy sobie listek zielony: Grać w Z. Z. mienione, gra dziecinna. L. Z tych drzew zrywam latorośle, te Marynie pięknej pośle, zielonym niech ś. zabawi, a niech słuszny zakład stawia; ta gra tym ś. prawem chlubi: komu zwiednie, kto je zgubi lub go zbędzie inszym kształtem, oplaca zakład ryczałtem. Koch. W. 2. przyprawa zielona, którą potrzęsają potrawy: Młode kartofle po ugotowaniu posypują zielonym.

[Zieloneńki] p. Zieleniuchny: Stoi jawor wedle drogi, jawor Z. Psń.

[Zieloneńko] przys. od Zieloneńki.

× Zieloniak, a, lm. i lek. p. Jaskra.

[Zieloniejszy] p. Zieleński.

× Zieloniuchno p. Zieleniuchno.

× Zieloniuchny p. Zieleniuchny.

† Zieloniuczki p. Zieleniuchny. L.

† Zieloniuczko p. Zieleniuchno.

† Zieloniusieńki p. Zieleniuchny. L.

† Zieloniusieńko p. Zieleniuchno.

× Zieloniuteńki p. Zieleniuchny.

× Zieloniuteńko p. Zieleniuchno.

Zielonka, i, lm. i l. [Z.] = a) rodzaj ziela rosnącego *frentelkowato nisko na łąkach*. b) [Zielonki] rodzaj gruszek. c) [Z., lm. owie] m. strażnik leśny, bo chodzi w zielonym mundurze. 2. bot., p. **Bedka**, **Syrojeszka** i **Widlak**. 3. garn. farba, polewa zielona do naczyń glinianych. 4. min. Z., **Ziemia zielona**, **Zielonoziem mineral** z gromady *sylikoidów*, z rodziny *biotytu*. 5. myśl. młoda kuro-patwa, która już piór dostaje. 6. zool. (ortygo-metra porzana) ptak podkaszal z rodziny *derkaczy*.

Zielonkavo - p. **Zielonkawy**.

Zielonkawy, **Zielonkowy**, **Zielonkowaty** wpa-dający w zielony, w zielonawy: Z. kolor wód. Korz. Nieskończone przestwory oceanów, gład-kiem jak szyby szkła zielonkowatego. Orzesz. Jest tam dom, zdaje mi ś., Z. Korz. Miód Z. Ml. Poplamiony zielonkavo-czarny chałat. Grusz.

Zielonkowato przys. od **Zielonkowaty**.

Zielonkowaty p. **Zielonkawy**.

Zielonkowy p. **Zielonkawy**: **Zielonkowe** spod-nie. Krasz. Łupek Z. Łab.

Zielono - p. **Zielony**.

Zielono przys. od **Zielony**: Z. ubrany. Troc. Z. farbować, malować. Troc. Ciąg żyto na Z. = *półki zielone*. Zbioru gryki na siano dokonać na Z. Jemu w głowie Z. (= *pastro*; *zółto w dziobku*). Dziewczę młode, a w młodej głowie Z. Jeź. Z. u ciebie w głowie. Krasz.

Zielonogłowy mający *zieloną głowę*: Czubate nury, zielonogłowe kaczory, drobnitkie kaczątka ... zbiegły ś. za ziarnem. Orzesz.

† **Zielonogórski bergrynowy**: **Zielonogórskiego** i szwedzkiego sukna postaw. Ins. e. l.

Zielonokrusz, u, lm. e min. *minerał z gromady sylikoidów*, z rzędu *wodorokrzemianów*, z grupy *galmanu*.

Zielonokwiat, u, lm. y bot. p. **Wichlin**.

Zielono-lesisty odznaczający ś. *zielonemi lasami*: Ptryja zielono-lesista. Ml.

Zielonoki mający oko *zielone*, mający oczy *zie-lone*: Strzeż ś. pani tego potwora zielonookiego. Rodz.

Zielonorośl, i, lm. e? : O całych pokładach wapienia, utworzonych pancerzy zielonorośli.

Zieloność, i, blm. l. rz. od **Zielony**, *kolor zie-lony*, *zieleni*: Z barwinku dziewczki wieciec sobie wiją dla długi zachować i ustawicznej zielo-ności. Syr. (= *świeżość*). Z. oczom przyjemna. Troc. Drzewa w zimie Z. swą tracą, w lecie zaś, jakoby zmartwychwstawszy, kwitną. Karnk. Szarańczy ostatek owoców, zboża i wszelkiej zieloności na ziemi i drzewach pożarły. Skar. W młodym wiek ekskużają i Z. głowy. L. (= *nie-dojrzałość głowy*, *plachosć*, *пустota*). 2. † Z. *ziele-nina*, *zielona roślinność*: Robaki te nie szko-dziły trawie, drzewinie ani żadnej zieloności. Rej. Z. na kuchnię, jako pietruszka. Troc (= *naś*, *natka zielona*). Potrząśnij potrawę zielonością. Troc.

† **Zielonośny** p. **Zielonośny**.

Zielonowłosa mający *włosa zielone*: Zielono-włosa rusalka. Mick. Wynurzająca ś., jak nimfa zielonowłosa z pośrodku kryształów ruchomego zwierciadła. Korz. Usiadł w cieniu palmy zielono-włosej. Jeź.

Zielonoziem, u, lm. y p. **Zielonka**. Łab.

Zielony i. odznaczający ś. *kolorem zieloniny*: Zielona farba jest jakoby w pośrodku między innymi farbami. Sak. Czyżykowie zieleni. Mor. Osoby koło miedzi w górach pracujące mają najczęściej włosy zielone. Wei. Zielona łąka.

Aż Z. ze złości. Zielona puszcza. Pol. W spa-nialemu a poceziwemu umysłowi wszystko równo, wszystko mu zielono, wszystko mu za jedno, co mu kolwiek od szczęścia przypadnie, tak złego, jako dobrego. Rej. Zielona farba, bergryn. Troc. Zielona maść. Troc. Z. groszek. Przen.: Kto przez skórę zielone patrzy, temu ś. wszystko w tym kolorze wydaje. L. (= *różowe*). Wracamy do usposobienia kobiet dworskich królowy Anny; nadzieje ich były zielone, i nie dziwnego. Bart. (= *różowe*, *uśmiechające ś.*, *obietujące*). Przen.: Z. stolik = *gra w karty*. Zastałem ich przy zielo-nym stoliku. Żart.: Zielona komora = *las*, *zarośla*, *któreły przemycają towary*. Włosy miał czarne jak kruk, oczy zielono-bure. Kaczk. Zielono-czarny proporzec. Sienk. (= *w połowie zielony*, *w połowie czarny*). Kamień zielono-modry, p. min. **Kamień**. Farba zielonomodra (armeniaceum). Łany, pokryte zielono-niebieską wną pszenicą. Grusz. Pole, zasypane kupami galmanu i zielono-popielatej ziemi. Bał. Oliwy krzak zielono-siwy. Zielonoszary, zielono-zółty. Troc. Zielono-zółta we kwiatuszki. Zielono-zółta gęstwina kwiatów. Orzesz. Papucie żółte, zielone, czerwone, żółto zielone, zielono-żół-te. Gliń. 2. × Z. *nie suchy*, *świeży*, *kwitnący*, *czerstwy*, *młody*, *zakonserwowany*: Z., nie suchy, nie uschły. Kn. Zielone lata kwitnącej młodości. Lubom. Nieopatrznie mój czas uciekł biegly, przyszedłem do lat mych straty zielonych. Kulig. Kto żyje z młodych lat powściągliwie, długo żyje i do zielonej i szczęśliwej starości przychodzi. Birk. Pan mój zna, co drzewo zielone, co zbutwiałe próchno. L. (= *co panna*, *co babsko*). 3. *młody*, *niedojrzały*: Owoce jeszcze Z. Wiekem zielonej uwiedzion młodości, udamem ś. od Boga do świata lubości. Kulig. (= *pochej*, *niesstatecznej*, *lekkomyślny*, *wietrznej*). Przed czasem umysł wysoki i w małym, i znać w zielonym, co ma być w dojrzałym. Tw. Zielona głowa. L. 4. Zie-lone Świątki (Pentecostes) = *woczystość Zestania Ducha św.*: Na drugi dzień Zielonych Świątek bywa odpust na Bielanych. L. Przen.: × Na Zielone Świątki = *nigdy*, *na święty nigdy*, *na św. Fryz*, rub. na św. Jury. 5. [Z. niedziela] = *kwietnia*, *palmowa*, *wierzbna niedziela*. 6. [Z. czwartek] = *Boże Ciało*. 7. bot.: Z. wilk = *nazwa rośliny* zaraz za (orobanche) a mianowicie jej gatunków: Z. większa i Z. gątelista (o. major i o. ramosa). 8. chem.: Witriol Z. = *sierczam metaliczny*. Łab. 9. garb.: Skóra zielona = *skóra surowa niewyprawna*. 10. gór.: Sól zielona = *sól kamienna wielkzkowska barwy zielonej*, *gruboziar-nista*, *tworząca bryły w wierzchnim pokładzie gliny słonej*. 11. min.: Karmin Z., p. Karmin. Koper-was Z. = *odmiana witiolu*. Kreda zielona, zielon-kowa, w której są rozpuszczone cząstki zielonek, czyli zielonoziemów gliniastych. Łab. Miedniak Z. = *krzemomalachit*, *Cu Si + 2 Ag*, *krzemian miedzi wodnisty*, *sedymnowo-zielony*. Łab. Ołowiak Z. = *piromorfyt*, *ołow Z.*, *fosforan ołowiu*, *zwykle połączenie fosforanu z chlorkiem lub fluorkiem wapna*, $3P_3O Ph_5O_3 + CaFl_2$. Piaskowiec Z. kredy od koloru rozproszonych w nim ziarn zielonki. Łab. Ruda miedzi zielona = *malachit*. Stasz. Ruda żelaza zielona = *zasadowy fosforan żelaza trójwartościowego*, *krasuryt*. Turmalin Z. Łab. Ziemia zielona, p. **Zielonka**. Złoto zielo-ne = *aljaż 70 części złota*, *30 części srebra*. Łab. 12. zool.: Dzięcioł Z., p. **Żołna**. Jaszczurka zielona, p. **Jaszczurka**. † **Krówka zielona** = *kantaryda*.

† **Zielorodny** p. **Zielorodny**.

× Zielowonny p. Ziółowonny.

× Zieloznawca, y, lm. y p. Ziółoznawoa.

Zielko, a, lm. a, 1. p. Ziele. 2. a. [Zielisko, Zelisko, Zielicho] chwasty ogrodowe lub polne, kękol: Zielskiem obrosły zagony. Troc. Szadziec, Z. spetne. Urzęd. Zie Z. prędko rośnie. L. Z zboża trzeba zielska wyrwać. Zaw. (=pleć zboże). Po wielkim głodzie powietrze morowe srogie na ludzi przyszło z pokarmów, chwastów i zielsk ledajakich. Stryjk.

[Ziem] nieod., p. Ziemia: Puharem o Z. trzasa-
ną. Pol. [Na Z. Trzęcie ś. Z. Popod Z. Chyba]j
do Z. (=do grobu). Z. groniowa = gatunek ziemi,
w której znajdują ś. kawaly płasko połupanej
skały. Zarazby ś. zapienił, albowy go o Z. rzuci-
ło. Sienk. Djabła w katedrze na Z. zrzucono.
Sienk. O Z. s. cisła i płakała. Kon.

† Ziemaćek, czka, lm. czki p. Ziemak.

† Ziemak, a, lm. i 1. p. Ziomek. 2. p. Ziem-
niak. Zdr. Ziemaćek.

Ziemia, y, lm. y zool., p. Zięba.

[Ziemić, i, i] 1. p. Ziębić. 2. p. Ziębić.

[Ziembienie, a, b] czynność cz. Ziemić.

[Ziemia, i, lm. e] p. Ziemia.

[Ziemia, i, lm. e, Ziębia, Ziemb] 1. ugor po
jarzynie. 2. podorywka, pokład jesienny pod zasiew
jary: Podorywki jesienne, zwane ziemią na
Rusi. Karw. Świeżo porana Z. Krasz. Ziemb
orać a. robić = orać w jesieni rolę pod zasiew jary,
na przyszłą wiosnę nastąpić mający. Orka na
ziębl. Jeż.

Ziemia, i, lm. e, [Ziem, Ziemia, Ziemia] 1. kula
ziemska, krąg ziemski, glob ziemski, ziemiokrąg,
planeta przez nas zamieszka, bryła niebieska
w skład układu słonecznego wchodząca: Tyś fun-
dament założył nieobeszłej ziemi. Kochan. Z.,
bryła pewnej postaci i rozległości w przestrzeni
świata. Śniad. Z. mieszkanie ludzi, podzielonych
na różne społeczeństwa. Śniad. Z. okrągła na-
kształt ziarna pieprzu. Troc. Z. ma w okręgu
swoim 6000 mil polskich. Troc. Przez ziemię
rozumie ś. ów cały okrąg ziemski, który ś. z nami
wokół swojej osi i około słońca obraca. Kluk.
Bóg z nieporządných ciemności wyważył ziemię
ku górze, zegnawszy z niej wody w morze.
Groch. Obszar, gniaźności zalany odmetem: to
Z.! Mick. Niebo ś. bliź ziemię nakłoniło. Kon. Ta
Z., ten wielki glob—to moje wielkie serce. Wroc. 2.
Świat doczesny, padół ziemski, nizina ziemka:
Ta Z. jest tylko padółem płaczu. Gd. Te rzeczy
są tak dalekie od siebie, jako niebo od ziemi.
Syk. Ktokolwiek w niebo patrzy, a po ziemi
chodzi, niemasz dziwu, że często łbem w kamień
ugodzi. Pot. Kto jedną nogą w niebo, drugą
mierzy w ziemię, i tam, i tu nie dojdzie, zerwie
mu ś. strzemię. Pot. Z. góry mówi, nie z nizka,
nie z dołu, nie z ziemi, ale z góry, t. j. z nieba,
z wysoka. Wiśn. Poet.: Powrót z ziemi (=śmierć).
Nie zaznał na ziemi pokoju, niechaj ma od-
pocznienie wieczne w Bogu (=za życia, w ży-
ciu doczesnym, na tym świecie). 3. susza, ląd,
ląd stały, kontynent: Bóg rzekł: niechaj ś. zbiorą
wody, które pod niebem są, na jedno miejsce,
że ś. okaże susza; i stało ś. tak; i nazwał Bóg
suszę ziemią, a zebranie wód nazwał morzem.
Leop. Bóg niebo sprawił niestanowne, ziemię
okrągłą i morze żeglowne. Groch. Świat, choć
tak ciasny w okręgu swym, przecię w sobie
wiele zawiera i zamieszka rzeczy wielkich, iż
w nim zamykają ś. sposobnie i bez ciasnoty
morze i Z., wyspy i lądy. Kn. Z. bez morza,
nie wyspa, ląd. Kn. Z. wierzchu nagłe majtkła

krzyczącego słyszę: Z., Z., towarzysze! Przyb.
W owym porcie wysadziliśmy na ziemię wszyst-
ko wojsko, przez kraj ich jechał. Baz. Gdy już
we zdrowiu wysiedli na ziemię, napominał ich,
aby Bogu dziękowali, że ich z niebezpieczeńści
morskiej wybawił. Baz. 4. powierzczenia ziemi,
dno, tło, grunt, podłoga: Przy ziemi ptak leciał.
Troc. Radbym go pod ziemią głęboko widział.
Troc. Toś jeszcze na ziemi? myślałem, żeś
dawno pod ziemią był. Troc. Poszedł pod zie-
mię i w groby. Troc. Dla wstydu radbym ś.
pod ziemią widział. Troc. (radnym ś. pod zie-
mię schował). Nie wart, że go święta Z. nosi.
Schnie pod nim Z. Troc (=nie wart, że go Z.
nosi). Radbym, aby ś. Z. pode mną rozstąpiła.
Troc. Dla wstydu radbym ś. pod ziemią widział;
to słysząc, radbym, aby mi ś. Z. rozstąpiła. Kn.
Schnie Z. i zapada ś. pod krzywo przysięgą.
Troc. Ubita Z. zamiast podłogi (=klepisko).
O ziemię uderzyć. Troc. O ziemię paść. Troc.
W samym biegu koń, chłop o ziemię. Troc.
Przen.: Reputacja, sława, zamysł jego całe
o ziemię upada. Troc. Żeby ś. on pod ziemią
skrył, to go znajdy. Boh. Przepadli w ziemię
paganie, kiedyś puścił swój strach na nie. Ryb.
Z. ś. rwie, ryczy skała. Pśn. Rozstąpiła ś. Z.
i pożarła Datana i pokryła i przysuła zebranie
Abironowe. Leop. Oby ś. rozstąpiła wnet Z. pode
mną a do dusz mię spuściła uędną w otchłań
ciemną. Koch. J. Już ten gryzie ziemię, co
bluźnił na wiary i na nasze plemie. Wyb. (=już
gnije w ziemi, już umarł). „Rozstąp ś. ziemiol!”
= rób, co chcesz, żeby nie wiem co. Święta i zana
jest pani nasza, ale gdy czego zapagnie, roz-
stąp ś. ziemi, musi być. Krasz. Przepadł, roz-
stąp ś. ziemi, i nie wiem, gdzie go szukać.
(=bez śladu, jak kamień w wodę). Dudni po
bruku, aż ś. Z. trzęsie, aż Z. huczy, jęczy. Spać
na ziemi. Kras. (=na gołej ziemi). Na ziemi
leży, z ziemi podnieść. Troc. Podnieść szpilkę
z ziemi, chociaż niekoniecznie to z ziemi, lecz
raczej z podłogi, z posadzki, z pokładu. Wbić
koł w ziemię. Tupnąć w ziemię. Włóczyć po
ziemi. W ziemię, do ziemi = w dół, od dołu.
W ziemię patrzeć. Troc. Wnurzywszy łeb w zie-
mię, myśli. Rej. Wstydząc ś., spuścił czy
w ziemię, a na stronę obrócił. Wys. Suknia
długa do samej ziemi. Powalić, przewrócić kogo,
co na ziemię. Przen.: Wszelkiej sztuki zażyli,
aby jego przedsięwzięcie na ziemię obalili. Wys.
(=zburzyli, zniszczyli). Kto ś. nie zleknie, jako
braterska nienawiść ludzie, choć święte, na zie-
mię porzucą. Skar. (=pomiotła, pomiewiera ziemi).
Co którego uderzył, to on chłast o ziemię. Przen.:
Zazdrość ludzi złych o ziemię go uderzyła. Skar
(=sponiewierała go). Dygnitarstwa, honory i de-
licje o ziemię rzuć. Birk. (=wzgardził niemi).
O ty z twoją rachubą, Symonie, o ziemię, źleś.
niebożę, rachował. Tworz. *Fefellit spes*, chybiła,
mnie nadzieja, albo moja nadzieja o ziemię. Mącz.
(=za nic). Mury ludzom walecznym są ku
ozdobie, bo im sławę czynią, czego gdy niemasz,
wszystko o ziemię. Bud. B. (=za nic, na licha).
Ziemię kopać. Troc. Znaleźć co na ziemi. Troc.
Wykopać dół w ziemi. Podnieść ś. z ziemi. Uciąć
drzewo u samej ziemi. Ledwie odrósł od ziemi,
a jużby ś. pannom zalecał. [Umarły, jeżeli jest
strzygoniem, po pewnych obrzędach przestaje
chodzić po ziemi, lecz chodzi ziemią, t. j. pod
ziemią]. 5. a. Ziemia grunt, łała, pole, gleba,
niwa: Mieszczanin, co sobie ziemić kupi, za
ziemiańina waży. Jeżow. (=kawal ziemi, gruntu,

pola). Przez ziemię, ile rolnikowi potrzebna, rozumiemy tylko powierzchnię jej, różne rośliny rodząca. Kluk. Uprawiać ziemię. Z. wszystko-rodna. Ótw. Wiosna odziewa wszystkorodną ziemię. Groch. Okrag ten ziemi, na którym mieszkamy, zawiera różne gatunki ziemi, które my ziemiemi nazywamy. Kluk. Cięższe ziemię, lżejsze ziemię. Kluk. Ziemię pospolitą, *humus*, zwyczajnie czarną ziemię nazywamy. Kluk. (= *czarnoziem*). Dobra ziemia nasienia nie traci, ale z pożytkiem wraca. Skar. Nie każda Z. daje jabłka. Rys. Na jednej ziemi kąkol i pszenica rośnie. Kn. (potrzeba tolerancji. L.). Przez ziemię rozumiem ś. w szczególności te ciała suche, w wodzie ś. rozchodzące, jako np. ta jest, na której siejemy. Kluk. Jowisz gotuje straszne nawałnice, lub grad, lub śnieg, szeroko bielący ziemice. Dm. Z. żywna, tłusta, sucha, piaszczysta. [Martwa Z.] = *martwica, calizna*. Z. urodzajna a. próchnica, ogrodowa, rumkowata, sypka, gliniasta, ilkowata, wapienna. Jak chesz, to ś. tą ziemię z tobą dzielę na poły. Słow. Hej! bo ino plkanie jest na tej ziemice, jeno żaloso a turbacia! Reym. 6. a. Ziemia (= a) *kraj, państwo, królestwo, księstwo*: Z. Włoska, Angielska, Francuska, Hiszpańska, Brabancka. Mur. Z. wojskiem przez Epireską ziemię jechał. Baz. Siedmiogrodzka Z. = *Siedmiogród*. L. Duńska Z. = *Danja*. L. Polska Z. = *Polska*. L. Jest wszystko, luba! czegoż tam nie staje? Lubal! jest wszystko! wszystko! — prócz tej ziemi. Słow. Tatarowie w XIII wieku wszystkim księżętom i ziemiom chrześcijańskim w postrach byli. Stryk. Na walnym sądzie pokaże ś. Chrystus widomy wszystkiemu ludowi zgromadzonemu przed stolicą. Jego ze wszech narodów i ziem świata tego. Odm. Marsz, marsz, Dąbrowski, z ziemi Polskiej do Włoskiej. Wyb. Z. święta, obiecana, ślubowana = *Palestyna*. L. Prawdziwa to dla nich Z. obiecana (= *krajna mlekiem i miodem płynąca*). Kto-kolwiek stanie nogą na ziemi polskiej, używa opieki rządu. Ust. (= *na granicę polską, na terytorjum polskim, w granicach polski*). Pieśń o ziemi naszej. Pol. b) *część kraju, krajna, powiat, dzielnica, prowincja*: Każda okolica z pewnej liczby opól złożona miała swój gród warowny i stanowiła jakby powiat, kasztelanję, a pewna liczba takich powiatów z grodami, czyli warowniami, stanowiła ziemię. Głog. Z. Chełmińska, Dobrzyńska, Kujawska, Pomorska, Łęczycka, Mazowiecka, Wieluńska, Czerska, Łomżyńska, Zakroczymska, Rawska, Sochaczewska, Gostyńska. Z., tak ś. nazywają w Polsce części, na które województwa są podzielone. Kras. Nie tylko to po ziemiach, znajdziesz wśród Warszawy, co bez braku czytają książki dla zabawy. Dm. (= *nie tylko na prowincji*). Gdyby natenczas w ziemi a, w mieście nie było mistrza, alias kata. Nisz. Bolesław umyślił ś. pomścić nad Swar-nem; ruszył tedy ziemią Mazowiecką, a wszystkim ś. kazał ściągnąć do popisu i szyku do Ropczyce. Stryk. Witajcież do nas, wy z Proszowskiej ziemi. Brodz. Z. Ognista. Ziemia, Z. Wen. Niemasz ziemi nad moją ziemię. Syrok. Ten jeden naród burzy w poddanych nam ziemicach pokój. Leop. Królował Asverus nad stem i siedmi a dwadzieścia ziemię. Leop. Z. Torcipeńska, Z. Albuceńska. Biel. M. Gród sławny wśród dziewięciu, już dziś prosta Z. Li. Pięć tu ziemie, przedziałów nie znać odległości. Żebr. Ta wieś do ziemicy miasta tego należy. Troc. (do jej dziedziny. L.). Księstwo Mazowieckie polubiło

podział na ziemię, księżęta mazowieccy wprowadzili nazwę ziem na Podlasiu i na Rusi Czerwonej. Lel. c) *prowincja, posiadłość, terytorjum, kolonja*: Ziemię Francuzów w Afryce. Z. *sypka część powierzchni ziemi, proch, piasek*: Garsć, kupa ziemi. Zaspacć dół ziemią. Przysypacć co ziemią. Między inszym stworzeniem w Piśmie świętym człowieka przez to słowo Z. rozumiem mamy, że go Bóg z ziemi, z gliny stworzył. Karnk. Zwozić ziemię. (O człowieku): Niech mu Z. lekką będzie. Chleb czarny jak święta Z. Przen.: *ciemny kolor ziemisty*: Z. na twarz chorego padła. 8. chem. † Z. *ilenek nierozpuszczalny w wodzie i niekrystaliczny, np. wapno, krzemionka*. Z. *alkaliczna = ilenek wapnia, barytu lub strontu*. [Dniestrowa Z.] p. *Glina*. Z. japońska, p. *Katechu*. 9. gór.: *Płonna Z. = Z. nie zawierająca w sobie ciała (rudy) kopanego w polkudzie*. Kab. Z. *alunowa = alun*. Z. *folarska, foluszowa, mydlasta, sukiennicza, suknowalska, p. Mydlasty*. Z. *jadalna = glina biaława, łagodna (w Bolioji)*. Z. *kaselska, p. Kaselski*. Z. *lemnej-ska, endowna Z. saska = glina pieczętna odpowiednio uformowana, z odciskiem panującego lub rządcy wyspy Lemnos, „bardzo skuteczne lekarstwo przeciwko rozmaitym chorobom“*. Z. *niebieska = otruchowce spojone, złożone przeważnie z serpentynu i minerałów pokrewnych i zawierające niek. ołowiu i bronzyt*. Z. *okrzemkowa = nagromadzenie szczątek organicznych*. Z. *ołowiana = ruda ołowiana mączasta, ołowianka*. Z. *pieczętna, w starożytności = glina łagodna i plastyczna*. Z. *porcelanowa = kaolin właściwy, ziemisty, sypki, rozcieralny, w dołknięciu chudy, w stanie mokrym plastyczny*. Z. *Schnorra = pokład kaolinu w granicie*. Z. *zielona, Zielonka = seledonit*. Z. *żółta, p. Melinit*. Zdr. [Ziemeczka, Ziomka]. Zgr. Ziemiako, Ziemsko. [Ziemeczka, i, lm. i] p. Ziemia. † Ziemek, mka, lm. mkowie p. Ziomek. Kn., Troc. L. † Ziemiaczek, czka, lm. czki p. Ziemiak. L. × Ziemiaczka, i, lm. i p. Ziomka. Ziemiak, a i, † Z., lm. cy p. Ziemiann. 2. [Z., lm. ki] p. Ziemiak. Zdr. † Ziemiaczek. Ziemiann, u, lm. y min. tellur. Ziemiannin, a, lm. anie, [Ziemiannin], † Ziomak i. × Z. *mieszkaniec ziemi = kuli ziemskiej, śmier-telnik, człowiek*: Z., terrigena Ps. flor. Tobie chwala na wysokości, a nam ziomakom pokój dobrej woli — opiekali aniołowie. Bz. Ów Merkury, posrzednik i ziemian i bogów. Kniaż. Gwiazdy stałe, ogromność ich, liczba, odległość od ziemi godne są uwagi każdego ziemianina. Wyrw. Ziemiannie jednocienni, różnocienni, wkłocienni, bezienni. L. Stonie tak przedtym były przyrodzenie ziemianami około pónoencyh, jak teraz są mieszkańcami krajów południowych. Stasz. (= *mieszkańcami*). 2. × Z., p. Ziomek. 3. × Z., *rolnik, kmięd, chłop, włóczęganin*: Ziemiannie w ziemi pyszczą dla grosza, jak świnie. Jag. Każdemu ziemianinowi powinna być obmyślona; chłop jej u nas żaden nie ma. Leszcz. Pan abo Z., który ma między sąsiady pole a. rolę we wsi, kiedy tam ma żać, z wozem ma jechać na żniwo, aby zboże zebrał i odwiózł na miejsce bezpieczne. Haur. Skoro jemu nie rzeczesz: miłoś-ciwy panie, to już pewna przymówka, że głupi ziemianie. Kochan. (= *ziemiannin*) (= *prostaku, gburze, chamie, grundychwale*). [Wy gburzy .. ziem-nianie]. 4. *szlachcic, właściciel majątku ziemskiego, dziedzic, obywatel ziemski, rub. szlagon, hreczko-siej*: Z. ziemianów ś. żołnierze rodzą; wojna

stanie, z żołnierzów zaś do roli wracają ziemianie. Pot. Z., wolny sobie dzierżawca starodawny a. szlachcic domowy, urodzony tylko, a niezaskluzony Rzpitej. L. (np. z Zamościa—Zamojski, z Tenczyna—Tenczyński, z Tarnowa—Tarnowski i t. d.). Szlachta, po wiać i majątnościach mieszkająca, nazywają ś. ziemianie, a ich osiadłości dziedziczne dobra ziemskie. Wiel. W. Stan rycerski, t. j. szlachta, w senacie nie umieszczona, nazywają ś. inaczej ziemianami, a posłowie ich ziemskimi, już to, że po wsiach swoich, które też mają nazwisko dóbr ziemskich, mieszkając, uprawy ziemi pilnują; już to, że dawniej Polska dzieliła ś. na ziemie, stąd każdej szlachtę zwano ziemianami, przydając nazwisko prowincji, np. ziemianie krakowscy, sandomierscy i t. d. Skrzet. Cbrotni ziemianie każą przez tydzień chłopu na pańszczyznę samowtór wychodzić, a przez dni trzy pojedynczo. L. Mieszczanin, co sobie ziemię kupi, za ziemianina waży. Jeżow. Co sobie Z. nagołuje, to mu senator zje. Rys. (= co sobie Spyttek nagotował, to zjadł pan Krakowski. Opal.; urzędy bez dochodu zjedzą człowieka. L.).

× **Ziemianinka**, i, lm. i p. **Ziemianka**. Troc.

Ziemianka, i, lm. i l. a. × **Ziemianiaka** forma ż. od **Ziemianin**: Jowisz z boskiego Junony Iona do jednej ś. wkraść ziemianki. Książ. Nigdy mnie, jak dziś, piękność nie ujęła żadna, nie rozgrzała bogini, ni Z. ładna. Dm. Jam rozumiał, że to tam królowa, bo Z. tak strojnych pachółków nie chowa. Zbył. Dziś jedna nad drugą upstrzeższy ubiór mieć usiłuje, Z. chce zrównać z kasztelanka, kasztelanka z wojewodzianką, wojewodzianka z królową. Żarn. 2. a. [**Ziemlanka**] *mieszkanie wydlubane w ziemi; chata nędznie skłębiona*: Z., piwnica w ziemi rznęta. Kn. Drużyny tatarskie wkraçały na cudzy grunt, rozbijały sztafasy, budowały ziemianki. Jeż. Z. służyła niegdyś za przytułek dla wszystkich ludzi, jako przejście od jaskini do domu właściwego. Karł. Jamę wykopać kazał, darnią ją pokrył, i znalazła ś. niespodzianie ziemlanka. Krasz. Do rządu ziemianek należą też tak zwane *ule*, czyli okrągłe kopce nasypowe, zamieszkane wewnątrz. Karł. 3. *piwnica wykopana w ziemi, na jarzynie*: Z., piwnica w ziemi rznęta, dół na jarzynie, gruba, parsk, dół, loch, Z. do chowania ziół, win, owoców. Kn. 4. *ogr. skrzyżnia na rośliny wglębiona w ziemi*.

Ziemiański *tyczący ś. ziemianina a. ziemianstwa, rolniczy, rolny, agrarny*: Przygotowania są takowe, na jakie ś. mój stan Z. zdobyć może. Krasz. Księga ziemiańska miała służyć na dowód posesji dostatecznej do głosu na sejmiku. L. Stało to ś. we wsi jednej ziemiańskiej. Hrb. Wszędzie w królewstwach są wsi ludniejsze, niżeli ziemiańskie, że mają pańszczyznę mniejszą, a gruntu więcej, niżeli ziemiańscy poddani. L. Ziemiańskie gospodarstwo = ziemianstwo. Troc. *tyczący ś. ziemianina* = *szlachcica, szlachecki, ziemski*: Sąd Z. Księga ziemiańska. (= w której była spisana szlachta wotująca na sejmikach). Z. mąż = *nobilis vir*. Słown.

Ziemianstwo, a, blm. l. *trudnienie ś. uprawa roli, rolnictwo, gospodarstwo ziemiańskie*: Z., gospodarstwo ziemiańskie. Troc. *Georgicorum* a. **Ziemianstwa** *Wirgilijusza* *przekładanie* *Otwińskiego*. L. Masz z ziemianstwa i ze wsi, i z rol swoje pożywienie. Skar. 2. zb. *ziemianie, szlachta ziemska*: U ziemianstwa jest ten obycaj dzieciom rządzić a chować bakałarze. Glicz.

Jest to nie tylko u ziemianstwa, ale i w mieściech. Glicz. To bywa w mieściech pospolcie, ba i u ziemianstwa też. Glicz.

Ziemia, y, lm. e p. **Ziemia**. Zdr. † **Ziemiczka**. † **Ziemiczka**, i, lm. i p. **Ziemia**: Peloponez ziemickę nieprzyjaciel najechał. Kosz.

† **Ziemierzniący** *rzynący, krający ziemię*: Ziemierzniące żelazo. Gosł.

Ziemińek, nka, lm. nki zool. (geophilus) *zwierzę stawonogie ze skupienia wijów ostroroznych*.

Ziemiodawca, y, lm. y *dawca ziemi, nadający komu ziemię*: Inspekcja stała, która by regulowała stosunki i nieporozumienia między osadnikiem a ziemiodawcą. Kasz.

Ziemiokrad, a, lm. y p. **Ziemiokradca**.

Ziemiokradca, y, lm. y, **Ziemiokrad** *ten, co kradnie ziemię*: W opinji ludu Foy stał ś. ziemiokradca. Nagan. Ludzi tych nazwała agitacja ziemiokradami, a bil ministerjalny zamierza zmusić ich do porzucenia osad.

Ziemiokrag, egu, blm., p. **Ziemia** pod l.

× **Ziemiokres**, u, lm. y, p. **Widnokrag**. Troc.

× **Ziemiokresny** *przym. od Ziemiokres*. Troc.

Ziemiokreśnię *przys. od Ziemiokresny*. Troc.

Ziemiolity: Mur Z., lepianka. Podcz.

× **Ziemiomiar** l. a, lm. owie = **Mierniczy**;

× **Ziemiomiernica**, × **Ziemiomiernik**. 2. u, blm. *miernictwo, geometryja*.

× **Ziemiomiernica**, y, lm. y, p. **Ziemiomiar**.

Ziemiomiernictwo, a, blm., p. **Miernictwo**: Uczeń Andrzeja z Łęczycy, nauczyciela ziemiomiernictwa. Św.

× **Ziemiomierniczy** *przym. od Ziemiomiernik*; **Geometryczny**.

× **Ziemiomiernik**, a, lm. cy p. **Ziemiomiar**.

× **Ziemiomiernski** *przym. od Ziemiomiar*; *mierniczy, geometryczny*.

Ziemiomierstwo, a, blm., p. **Miernictwo**.

× **Ziemiomorski** *ładowy a zarazem i morski, ziemnowodny*: Król pelejski oddaje-ć trud ziemiomorskiego biegu. Bardz.

× **Ziemiopelstwo**, a, blm. *stan ziemioplazu, pelzanie, czolganie ś. po ziemi*; Przen.: *podle płaszczynie ś. przed kim, służalczosć*: Znajdzie ś. nauka, która ma szlachetniejsze i podniesione od podłego ziemiopełstwa skłonności. L.

Ziemiopis l. a, lm. owie **geograf**. Klecz. 2. † Z., u lm. y *mapa, karta geograficzna*: Z., t. j. *mapa*. Bals. (karta geograficzna. L.).

Ziemiopisarstwo, a, blm., p. **Geografja**.

× **Ziemiopiski**, × **Ziemiopisny** *geograficzny*. L. Stare ziemiopisne zapiski islandzkie. Bońk.

× **Ziemiopismo**, a, blm. = **Geografja**: Z. stare. Troc. Z. powszechne. Troc.

Ziemiopistwo, a, blm. = **Geografja**.

Ziemiopłaz, u, lm. y, × **Ziemiopłez** *plaz, gad, gadzina, pelzacz, × czolg, × czolgacz*: Gadzina, Z., *gad, renens animal*. Kn. **Ziemiopłez**. Kn. **Ziemiopłazy**, *reptilia*. L. Bydło i wszelki Z. Wuj. (wzelki plaz ziemski. B. G.). Ujrzałem wszelkie podobieństwo ziemioplazów i innych zwierząt. Leop. (czolgatnych i innych zwierząt. Leop.; wszelkie podobieństwa plazów i zwierząt obrzydłych. B. G.). **Ziemiopłazy** *łaskawego grzbietu*, gdy je na wznak przewrócisz, pty ś. w różne przeguby skręcają, aż siebie na miejsce odstawią. Pilch.

× **Ziemiopłazny** *przym. od Ziemiopłaz, pelzający, czolgujący ś. gadziny*. L.

× **Ziemiopłez**, u, lm. y p. **Ziemiopłaz**. L.

Ziemiopłód, odu, lm. ody *plód, produkt ziemny*: Przerabianie ziemioplodów. **Ziemiopłody**, które

grunt wydaje. Cyw. Zboże, pasza, drzewo, ziemiopłody. Cyw. Cena pracy tam była mała, a nakładów na odrodzenie ziemiopłodów prawie nie znano. L. Majątek z ziemiopłodów zebrany jest funduszem równo bogactwa kraju i partikularnych. Cz. Klasa ludzi trudniących się reprodukcją, przerobieniem ziemiopłodów lub ułatwieniem konsumpcji. Cz. Sekwestr na wszelkie ziemiopłody strączkowe.

× **Ziemiorodca**, y, lm. y p. **Ziemioród**.

Ziemiorodny *zrodzony z ziemi*: Ziemiorodni bracia. Otw. (= ludzie porodzeni z posianych zębów smoka zabitego przez Kadmusa. Por. Smokorodowie). Z nieprzyjacioly ziemiorodni siewby swojej s. popadł. Żebr. (*tellure creatis*. L.). Ziemiorodne zwierzęta. Biel.

Ziemiorodca, y, lm. y p. **Ziemioród**.

× **Ziemiorodztwo**, a, blm., p. **Geologia**.

× **Ziemioród**, oda, lm. ody. × **Ziemiorodca**,

× **Ziemiorodca** *człowiek zrodzony z ziemi*: Czemu nie pobudzę okrutnych cieleców przeciw niemu i srogich ziemiorodzców i smoka czułego? (ludzi albo żołnierzy z ziemi urodzonych. Otw.). Z. Tyfon. Otw. (= nie przyjdysz, autochton, tubylec, krajowiec). Przecząć byków nie narażę, wtaż ziemiorodów srogich? Żebr. (mowa tu o zrodzonych z ziemi nieprzyjaciolach i o sianiu ich przez Jazona. Otw.). Teukrom nakazał Apollon, aby się tam sadowili, gdzieby ich ziemiorodzcowie naszli; u Hanaksytu wielość myszy w noey przybiegła i szkodę wielką im poczyniła; tam tedy mieszkać poczeli. Otw.

Ziemioryjka, i, lm. i zool. (*bathergus*) *zwierzę szczerowate*.

Ziemiotłoczny *łoczący ziemię*. Mrong.

× **Ziemiotwórstwo**, a, blm., p. **Geogjenja**.

Ziemiować, uje, owal ogr. *przykrywać, przysypować ziemią*.

Ziemiowanie, a, blm., *czynność cz. Ziemiować*. **Ziemiowładca**, y, lm. y, **Ziemiowładca** *władca ziemi*. L.

Ziemiowładczyni, i, lm. e *władczyni ziemi*. L.

Ziemiowładnie przys. od **Ziemiowładny**. L.

Ziemiowładny *władający ziemią, panujący nad ziemią*: Mocarze ziemiowładni, co was w poczet sądza lud bogów, jest nad wami wyższa jeszcze władza. Nar.

Ziemiowładca, y, lm. y p. **Ziemiowładca**. L.

Ziemiowładztwo, a, blm. *władanie ziemią, panowanie nad nią*. L.

Ziemiowodny p. **Ziemiowodny**.

† **Ziemiowody** p. **Ziemiowodny**.

Ziemiowód, oda, lm. ody *zwierzę ziemiowodne*: Rodzaj ziemiowodów, co żer z dwóch stron miewa. Przyb.

Ziemioznawca, y, lm. y *znawca ziemi, geograf*.

Ziemioznawczy przym. od **Ziemioznawca**, *geograficzny*: Studja ziemioznawcze.

Ziemioznawstwo, a, blm. l. p. **Geognozja**. Łab 2. p. **Geografia**.

Ziemióżerstwo, a, blm., *patol. (geophagia) pociąg do jedzenia ziemi, zwłaszcza wapna i gliny, jako objaw spazmowego smaku u umysłowo chorych; objaw pewnych chorób, np. wielokrwistości tęgoryjcowej, gieofobja (akyllostomiasis u chlorosis aegyptiaca u chlorosis tropieca)*.

Ziemiórka, i, lm. i zool. = **Pleniówka**.

Ziemisto przys. od **Ziemisty**: Ta ziemia straciła już dla niego odtąd barwy jasne i wyglądała jeno Z., jak grób rozkopany świeżo. Ork.

Ziemisty l. *pełen ziemi*: Wody ziemiste, *tophaea*, mają w sobie wiele ziemi tej lub owej,

którą, stojąc, znacznie składają. Kluk. 2. *mający w swym składzie ziemię, złożony z ziemi. powstały z ziemi; zbliżony do wierzchnich warstw ziemi; dający s. łatwo zetrzeć na proszek*: Gips Z., p. Gips. Kobalt Z. Wapien, kreda są ziemiste. Części ziemiste, wapienste, powoli części twarde, t. j. kości s. stają. Kirch. 3. a. **Ziemnisty** *podobny z barwy do ziemi*: Barwa ziemista skóry (gilvor), jako objaw pewnych postaci charakteru (cachexia). Żółcizna Abramowicza nabrąta teraz ziemistego koloru trupiego. Eww.

† **Ziemka**, i, lm. i p. **Ziomka**.

[**Ziemia**, i, lm. e] p. **Ziemia**.

[**Ziemiaczek**, ozka, lm. ozki] p. **Ziemiak**.

[**Ziemiak**, a, lm. i] l. p. **Ziomek**. 2. = **Kartofel**. Zdr. [**Ziemiaczek**].

Ziemiarka, i, blm., gór., *sól drobna nieczysta w ziarnach, nie idąca na sprzedaż*. Łab.

Ziemiaczanka, i, blm. *zupa z ziemniaków, kartoflanka*. Ndw.

Ziemiaczany, [**Ziemiakowy**] l. przym. od **Ziemiak**, *kartoflanj*: Zacier Z. Mąka, bulwa ziemniaczana. Twarz koloru ziemniaczanego nadawała s. do każdego wieku. Bał. Czernialy badyle ziemniaczanej naci. Żer. Dusze tu rosną, jak te naci ziemniaczane. Ork. Z. dół = *na przechowanie ziemniaków przeznaczony*, parsk. [persk. kopiec, wądół, łożony dół]. 2. bot.: Zaraza ziemniaczana (phythophtera infestans) *grzybek choroby kartoflanej*.

Ziemiaczek, czka, lm. czki p. **Ziemiak**.

Ziemiaczysko, a, lm. a l. *pole, na którym wykopano ziemniaki, kartofliko*: Podobne szarym ziemniaczyskom w polu. Ork. 2 p. **Ziemiak**.

Ziemiak, a, lm. i [**Zimiak**, **Zimiok**, **Zimniok**] *kartofel*. Zdr. **Ziemiaczek**. Zgr. **Ziemiaczysko**.

Ziemiakowy l. p. **Ziemiaczany**: [Mączka ziemniakowa] = *amylum solani*. 2. bakt.: Prątek Z. (*baecillus mesentericus*) tworzy na kartoflach powłoki silnie pofalowane, podobne do krezki (*mesenterium*).

Ziemiara, y, lm. y bot., p. **Arakacznik**.

Ziemiisko, a, lm. a ogr. *zapas ziemi przygotowany do użycia pod rośliny*.

Ziemiństwo przys. od **Ziemisty**.

Ziemiństwo - p. **Ziemnisty**.

Ziemnisty p. **Ziemisty**: **Ziemisto** - blada twarz dygotała mu bydlęctwem. Brt.

Ziemno - p. **Ziemny**.

† **Ziemno-alkaliczny** chem. *należący do gromady wapińców, dawniej zwanych metalami ziem alkalicznymi*.

† **Ziemność**, i, blm. *podłość, humilitas* (Glos.), *poziomość, płaskość*.

Ziemiowodny, **Ziemiowodny**, † **Ziemiowody** *tyczący s. ziemi i wody zarazem*: Glob a. kula ziemnowodna. Wyrw. Opatrzność najwyższa chciała, aby kula ziemnowodna pełna była żywołów. Torz. Wodnoziemne, ziemiowodne zwierzę. Kn. Są zwierzęta wodne, są zwierzęta ziemskie i są nakoniec wodnoziemskie, czyli ziemiowodne. Jez. Tu syrzejski mieszkaniec Chersydr ziemiowody zrodził s. Bardz. Owady ziemnowodne, p. **Owad**.

Ziemny l. *tyczący s. powierzchni ziemi a. wnętrza ziemi; podziemny; gruntowy, rolny*: Biskup w pieczarach i dziurach ziemnych służbę Bożą odprawował. Skar. Gdyby s. komu krzywdą stała w zabranu ziemi, popisowaniu granic i w przeoraniu miedzi i innych rzeczach ziemnych. Stl. (= jego ziemi, gruntów, pola, włości s. tyczących). Czysz Z. Star., Wej. Od oceanu

ziemnego aż do międzyziemnego morza granice ich rozciągały ś. Steb. Ziemne schowania czyli soły, spiżarnie. Glog. Loch Z. Smak Z., jak gdyby ziemię gryzł. L. Każde zwierzę ziemne. Bud. (każde zwierzę ziemi. B. G.). Ziemne łasice. Mor. Żaba niema albo parszywa, albo ziemna. Syr. Mieszkał w ziemnej chacie. Sienk. (= *w ziemiance*). Na polance widać było wygasłe kopce smolarskie i dwie ziemne chaty. Sienk. Łokcie są trojaki: kupieckie, prętowe i ziemne. Ustaw. 2. p. Ziemiński. 3. [Jabłko ziemne]=Kartofel. 4. apt.: Wosk Z. = *ozokieryt, parafina naturalna*. 5. bot.: Bluszcz Z., p. Bluszczyk. Gdula ziemna, p. Gdula. Gruszka ziemna, p. Chobot. Jabłko ziemne, p. Słonecznik. Migdałki, Migdały a. Kaszanki ziemne, p. Cibora. Orzech Z. = a) p. Orzaoha. b) (*carum a. bunium bulbocastanum*) ros. stanowiąca gatunek karolka. c) nazwa bulwek rośliny *lekwian główkowy a. bulworwy* (*lathyrus tuberosus*). Żółć ziemna, p. Tysiącchnik. 6. gór.: Świder Z. = *świder służący do wiercenia w ziemi, w skałach*. 7. min.: Dziegień Z., olej Z. = *nafta*. Korek Z., p. Korek. Smoly ziemne = *węglowodory stałe i ciekłe, niekiedy pomieszane z ciałami żywicznymi i węglowymi, asfalt, żywica ziemna, balsam Z., bitum*. Smoła ziemna sprężysta, elastyczna = *elateryt*. Węgiel Z. = *węgiel kopalny, węgiel brunatny, lignit*. O kopalniach węgla ziemnych w samym kraju. Stasz. Wosk Z., kopalny. 8. zool.: Glista ziemna, p. Dżdżownik. Mysz wielka ziemna = *chomik*. Dudz. Chomiki szczekają nakształt psów, i stąd zowią je psami ziemnymi; na Podolu nazywają je skrzczkami. Ład. Ziemne szczenie, piesek Z., szczeniak Z., ślepiec (spalax typhlus).

Ziemiński i. *tyczący ś. planety, na której mieszkamy, ściągający ś. do naszego świata*: Kula ziemna. Skorupa ziemna. Równik ziemski. Zjawiska ziemskie. Linje ziemskie widma słonecznego, linje teluryczne. Atmosfera ziemna. Magnetyzm Z. 2. a. *Ziemny tyczący ś. tej tu ziemi, nie niebieski, doczesny, światowy*: Więzienia tureckiego ostatnia nędza i, że tak rzekę, ziemskiego piekła męki rozum uciskają. Kłok. Człowiek z ciała ziemskiego i z ducha nieśmiertelnego złożony. K. G. Temi ziemskimi dobrami gardzili. Skar. Ziemię stworzenia. Troc. Raj to Z. Troc. Ziemska przy tym świetle nikt nie wspaństwo. Troc. Duchu, światło Boże! gołąbko Syjonu! dziś chrześcijański świat, ziemne podniecie Twojego tronu widomą oświeć postacią. Mick. 3. × *krajowy, swojski*: Ziemię sukno, wino. Troc. 4. *tyczący ś. obszaru ziemi posiadanej przez ziemianina, ziemiański, rolny, wiejski, nie miejski*: Osiadłość dziedziczne ziemian nazywają ś. dobra ziemskie. Wiel. W. Wioski ziemian mają nazwisko dóbr ziemskich. Skrzet. Ziemięcy ludzie temu zadostę czynić nie mogli, aby podsłuchy i straż dzierżyć mieli. Tarn. J. (= *wieśniacy*). Kiedy ś. my za granicę wojennym sposobem ruszymy, obywatelom z nami jadącym zapłacimy prawa ziemskie, t. j. za każde drzewo (= *kopje*) pięć grzywien, także też za szkody i więzienie dosyć im uczynimy Herb. Większa część obywatelów wrocławskich, tak ziemskich, jak mieszczan, nie lubiła Konrada. Nar. (= *szlachty ziemiańskiej, obywateli ziemskich, ziemian*). Szlachta w senacie nie umieszczona nazywa ś. inaczej ziemianami, a postowie ich ziemskimi. Skrzet. Własność, posiadłość ziemna, majątek Z. 5. *tyczący ś. ziemi = powiatu, powiatowy, prowincjonalny*: Ziemięskie prawo jest, które ludzie jednej

ziemi a. jednego powiatu między sobą stanowią. Sz. *Speculum Saxonum*, Zwierciadło saskie prawem ziemskim dlatego zowią, iż jest prawem wszystkich ludzi tamtej ziemi. Sz. Ziemięskie prawo jest, które ludzie jednego państwa między sobą trzymać postanowili, jakie jest prawo ziemskie, polskie stanowi rycerskiemu dane. Groic. Tę lub owę wieś prawem ziemskim posiadają. Kołł. (prawem własności gruntowej. L.). Majątek Z. Sady ziemskie = *rozstrzygające spory między szlachcą a. między szlachcą i nieszlachcą*. Sady ziemskie, różniące ś. od innych magistratów. Kołł. Sady ziemskie składa sędzia, podśędka i pisarz. Ostr. Dekret sądu ziemskiego wileńskiego. L. Pisarz Z. 6. fiz.: Luneta ziemna = *gatunek lunety*, perspektywa. Po ziemsku przys. *jak na ziemi, po ludzku, pozornie, nisko, materjalnie, nie wzniosło*: Po ziemsku potężny (= *potężny środkami materjalnymi*).

Ziemska, a, lm. a p. **Ziemia**: Jużci mam tego ziemską niemado. Kaszk.

Ziemskość, i, l. btm., rz. od **Ziemski**: Moja Z. Przyb. Jedynym śladem ziemskości są trwogi przepływające przez serce. 2. × Z., p. **Ziemsztwo**: Dobra tej ordynacji mają być wrócone prawu ziemskości. L.

Ziemsztwo, a, lm. a i. *sąd ziemski, trybunał prowincjonalny; samorząd gminny*: Zaczęli proces w ziemstwie, potem w głównym sądzie. Mick. Z., *judicia nobilitatis provincialia, praeside iudice, sub iudice, notario, ubi causae in quolibet districtu judicantur*. Krom. Zygmunt August, zaprowadzając w 1560 r. w Litwie na wzór Korony Z., czyli sądy ziemskie. Bobrow. Zapomniałeś, jak doniosłym głosem odzywałeś ś. za krata ziemstwa sionimskiego. Rzew. Sprawa ciągnęła ś. w ziemstwie i grodzie. Rzew. Z. ma sędzię, podśędka, pisarza. Troc. 2. *osoby sąd taki składające*: Przeświate Z., z którego rękę odbieram tę łaskę. L. 3. zb. *ziemięanie, ziemianstwo, szlachta ziemna, szlachta jakiej ziemi, powiatu*. 4. *cała hierarchja dostojników i urzędników po województwach i powiatach*. Bart.

Ziemszczeń, eje, ał *stawać ś. ziemskim*: W miarę jak inne szczątki ziemszczeją, rzeźbiarstwo zdaje ś. uduchowiać. Od.

Ziemszczenie, a, btm., *czynność cz. Ziemszczeń*. **Ziemszczyzna**, y, lm. y *własność jakiej ziemi, jakiej okolicy*.

[Ziena, y, lm. y] *kobieta*: Ale go zradziła jedna staro Z. Tet.

[Ziency] przys. *więcej*. Zawil.

× **Zienie**, a, btm. *ichnienie, oddech, ziewnięcie*: Ojciec, kończąc już ostatnie Z., Boga błaga na Zairy zbawienie. L.

× **Ziepać**, pie, pał p. **Ziopać**.

× **Ziepanie**, a, btm., *czynność cz. Ziepać*. Wor.

Zierać, a, ał p. l. + **Zrzeć**. 2. [Z.] p. **Ziarać**.

Zieranie, a, btm., *czynność cz. Zierać*.

[Ziérbak, a, lm. i] p. **Zrebak**.

[Ziernąć, gnie, gnął, gnęła a. gła, Zirgnąć] *zerknąć*.

[Ziernięcie, a, btm.] *czynność cz. Ziernąć*.

[Zierkaty] (o oku konia) *zezowaty*. Pol.

+ **Ziernistszy** p. **Ziarnistszy**.

+ **Ziernisty** p. **Ziarnisty**.

Ziew, u, lm. y i. *usta, paszcza ziewającego; ziewanie, ziewnięcie*: Ostatnim Zefir ziewem rzekł do drzew bez duszy. Nar. I ziewy (lew) rozdarł straszliwie. Mick. 2. *szpara między częściami śle spojonego drzewa a. między niedomykającymi ś.*

drzwiami, oknami. Pódeż. 3. hut. male otwory w formach do odlewów, po bokach wlewu, któremi w czasie odlewania powietrze z formy uchodzi. 4. tkac. kął tworzący ś. przez rozchylanie ś. płaszczyn nitkę na maszynie tkackiej,

[Ziewa, y, lm. y] jama skrzelowa u ryb: Ryba ziewa tymy ziwamy. Pe.

Ziewacz, a, lm. e ten, co często ziewa, poziewacz: Z., ziewaczkę cierpiący. Kn. Troc.

Ziewaczka, i, lm. i l. a. × Ziewanka ta, co często ziewa, poziewaczka. Troc. L. Tuż za Nudziszem wierna jego kortezanka usta swe modnie otworzy, ziewanka. Książ. (= uosobione ziewanie). 2. częste ziewanie, skłonność do ciągłego ziewania: *Oscedo, Z.*, gdy kto bez przestanku ziewa, ciągnie ś. Mącz. Z., poziewanie zbytnie. Troc.

Ziewać, a, ał p. Ziewnąć.

Ziewanie, a, bfm., czynność cz. Ziewać; ziewaczka: Z. go napadło. Z. kurezowe (chasmus, chasma). Z. przypada z dymów grubych, napełniających szczyki. Sak.

Ziewnąć, nie, nął, nied. Ziewać, [Zewiac] i. zaczerpnąwszy z zewnątrz powietrza, przez otwarte usta wzięnąć je z głębi gardła: Czemu, gdy jeden ziewa, ziewa i drugi? L. Waćpan zawsze wtedy ziewasz, gdy kto w przódzy ziewnie. L. Strzeż ś. tylko, pani, ziewnąwszy, ziewnienie zażegnąć, zięknie ś. bowiem djabeł i przyśnie, a ja oniemieję. Oss. Oekniony ziewnie tylko i zasypia znouw. Tremb. Ziewa mi ś. = ktoś mię dobrze a. źle wspomina. Kn. Ziewa mi ś. = napada mię ziewaczka. L. Modlił ś., ziewał, drzymał i drzymając kiwał. Moraw. Przen. żart. *świecić dziurami, mieć dziury, być dziurawym*: Buty ziewały. Kaczk. (= rozdziawiły ś., rub. żart.: *chciały pić*). 2. × Z. czym, p. Zięnąć.

Ziewnienie, a, bfm., p. Ziewnięcie. Troc.

Ziewnięcie, a, bfm., Ziewnienie czynność cz. Ziewnąć, ziew: Ziewnienie, zionienie, *hiatus extremus expirantis*. Kn.

† Ziewny przym. od Ziew, ziewający: Ziemię wypukłość ziewnym płynem dokoła oblała. Przyb.

† Ziewoduchy wyziewający, wydychający dech: Tkwi tam gąszcz ziewoduchej i ognistej piany. Przyb.

[Ziewy, ów, bhp.] części krosien roztwierające ś. z wątkiem dla przesunięcia (przetkania) członka z osnową.

[Zieziula, i, lm. e, Ziuziula, Zuzula, Zuzela Kukawka] kukulka. Zdr. [Zieziulka, Zieziulońka].

[Zieziuleńka, i, lm. i] p. Zieziula.

Zieziulka, i, lm. i l. p. Zieziula. 2. [Moskiewska Z.] wrona. 3. bot. p. Storczyk.

Zięba, y, lm. y, Ziemba, [Brzostówka, Wiszonk, Wiszonk], Leśniczka zool. (*fringilla coelebs*) ptak wróblowaty, stażkolzioby, z rodziny luszczaków.

[Ziębać, a, ał] p. Ziębić.

[Ziębanie, a, bfm.] czynność cz. Ziębać.

Ziębi i. przym. od Zięba. 2. bot.: Ziębie noski, p. Bódziszek.

Ziębiączka, i, lm. i ziębnienie, uczucie zimna wewnętrzne, zięb: Duszność, kaszle, ostuda, ziębiączki jesienne. L.

Ziębić, i, il, [Ziębić], † Ziębić i. być zimnym w dotknięciu, razić zimnem: Lód ziębi. 2. przejmować zimnem, silnie ochładzić, stulzić; przemrażać: Nim kucharze wydadzą, drugie ziębią. Pot. Drugiego, choć go nie ziębi mróz, słońce nie piecze, wysadzi fortuna wysoko. Pot. [Ziębi na dworze = choyta mróz, dokucza zimno. Ziębi

mnie = zimno mi; mam febrę]. Przen.: *wyziębiać, stulzić, robić obojętnym, zobojętniać*: Niech pohańbieni będą, którzy ludzie do enoty ziębią. Skar. Ani mnie to ziębi, ani grzeje. Pr. (= *zupełnie mi to obojętne, wszystko mi jedno*). Bardziej to słowo zapala, niż ziębi. Troc. Z. ś. p. Ziębnać.

Ziębienie, a, bfm. i. czynność cz. Ziębić. 2. zimno przejmujące, dreszczyki, ogrzązka, mróz przejmujący kogo (algor); p. lek. Dreszcz.

[Ziębienie się, a ś., bfm.] czynność cz. Ziębić ś.

[Ziębi, i, lm. e] p. Ziembla.

[Ziębla, i, lm. e] p. Ziembla.

[Ziębienie, a, bfm.] czynność cz. Ziębić.

[Ziębić, i, il, Ziębić] orać na zimę.

Zięblawa, y, lm. y, Batyza bot. (*batis*) roś.

[Ziębło, a, lm. a] pole na zimę zaorane.

Ziębłokrasa, y, lm. y, Dzwonecznik bot. (*calandrina*) roś. z rodziny portulakowatych.

Ziębnać, bnie, bnał a. bl, † Ziębnać, † Ziębnieć, [Ziębnieć] l. a. Ziębić ś. być wystawionym na zięb, na zimno, cierpieć zimno, marznąć: Czego tam ziębniesz? chodź do domu! (= *wystajesz na zimnie*). Ziębnie ś. Troc. Ziębniemy w mieszkaniu, nie mając całych okien. Ziemia sprowadza mróz, trzeba Z. Pilch. Prawidło natury temi nas prawidłami określiło: nie pragnąć, nie łaknąć, nie Z. Pilch. Ziębłem, ziębnę, zimno mi. Kn. Pragnącym, nagim, ziębnącym śluzna rzecz jest dać ratunek. Baz. Wszystek lud ziębnie ze strachu Jabł. (= *mróz, dreszcz go przejmuję; drzewieje, kostwieje, krzepnie, truchleje, zamiera lud*). 2. stygnąć, przechodzić zimnem, tracić ciepło, chłodnąć. Przen.: Miłość ziębnie, stydnie nabożeństwo. Wuj. (= *obojętneje*). Ofiar niemasz, nabożeństwa i pielgrzymstwa ziębnieją, miłość próżnowaniem zmarła. Baz.

† Ziębnieć, eje, ał p. Ziębnać.

Ziębnienie, a, bfm. i. czynność cz. Ziębnieć. 2. p. Ziębnięcie. L.

Ziębnięcie, a, bfm., Ziębnienie czynność cz. Ziębnać: Z. zwłok.

† Ziębolowiec, wca, lm. wcy *ptasznik łowiący zięby*. L.

[Ziębofa, y, bfm.] p. Zięb.

[Zięciak, a, lm. i] p. Zięć.

Zięciaszek, szka, lm. szkowie p. Zięć.

× Zięcin p. Zięciowski.

[Zięciny, in, bhp.] *zaręczyny*.

Zięciostwo, a, bfm., Zięciostwo *powinowactwo zięcia, stan, rola jego*: W potrzebie w oczy zajdę, nigdyć moja dusza zięciostwa nie pozwoli zbyć ś. Juljusza. Bardz.

Zięciowski, × Zięciowy, × Zięcin przym. od Zięć: Raczej zięcia, niż zięciowych pieniędzy szukał. Warg. Zięciowską krew ze krwią pomieszał teściowską. Żebr.

Zięciostwo, a, bfm., p. Zięciostwo.

× Zięciowy p. Zięciowski.

Zięć, a, lm. owie, [Zięciak] *maż kobiety w stosunku do jej rodziców, maż córki*. Zdr. (a, z przekąsem) Zięciaszek, × Ziętaszek.

× Ziętaszek, szka, lm. szki a. szkowie p. Zięć.

Zignorować, uje, ował *ignorując nie zwrócić uwagi, nie zechcieć znać*.

Zignorowanie, a, bfm., czynność cz. Zignorować.

† Zigrac, a, ał, nied. † Zigrawać, † Zigrywać kogo = rozigrac, rozswawolić; *złukać igrząc, rozruszać, rozochocić*. L. Z. ś., (właśc.: *wzigrac ś.*) a. Z. z kim = rozigrac ś., rozzłukać ś., rozswawolić ś.: Zigrywają ś. Żebr. Terazbyś ze mną zigrywać ś. chciała, kiedyś, niebogo,

sobie podstarzała. Kochan. Jagnię zigrywa z sobą i do cyka godzi. Żebr. Pieś syna, a czyni ś. bojaźliwym, zigrawaj ś. z nim, a zasmuci cię. Leop. (= *igrzaj z nim, wdaj ś. z nim w figle*). Baranek zigrawający ś. nie wie, że go do rzezi ciągną. Leop. Przen.: Prędko wody ś. zigrwały. Lubom., Otw. (= *wzburzyły ś., wspięły ś., rozhułwały ś.*). Morze za wianiem wielkiego wiatru zigrawało ś. a zruszało ś. Leop. (burzyło ś. począłno. B. G.). Ambrę w morzu znajdują, gdy morze zigrawa ś. Urzęd.

† Zigranie, a, blm., czynność cz. Zigrać.
 † Zigranie się, a s., blm., czynność cz. Zigrać ś.
 † Zigrawać, a, ał i † Z. ś. p. Zigrać.
 † Zigrawanie, a, blm., czynność cz. Zigrawać.
 † Zigrwanie się, a s., blm., czynność cz. Zigrawać ś.
 † Zigrzywać, a, ał i † Z. ś. p. Zigrać.
 † Zigrzywanie, a, blm., czynność cz. Zigrzywać.
 † Zigrzywanie się, a s., blm., czynność cz. Zigrzywać ś.

[Zilknie] p. Zilknieje.

[Zilknieje, Zilknie] *zestarzeje ś., zjałowuje.*

Zilustrować, uje, ował *ilustrując wywidatnic szczegółowo, obrazować*: Aby dokładniej Z. powyższe kwestje, podajemy poniżej stosunek... Rol.

Zilustrowanie, a, blm., czynność cz. Zilustrować.

[Zilwica, y, lm. e] *siostra męża, szwagierka.*

Zima, y, lm. y, [Zimna] *l. najchłodniejsza pora roku*: Z. już za drzwiami. Z. łagodna, tegą, surowa, śnieżna, mroźna, przepadziśta. Zapasy na zimę. Zima w tym roku pośpieszyła ś. Z. stara dygi wyprawuje, czolga ś. łyso, lub włos biały skazuje Żebr. Wiezie Bootes skrzypiące wozy, osiwiatą, nam zimę i oczaste mrozy. Leszcz. S. Nadchodzący mróz i śnieg znakiem jest, że Z. niedaleka. L. Z. jest koniec roku leniwa, gnuśna i mdła. Kłok. Za latem błotna jesień przychodzi, a za jesienią zaziębla i niewdzięczna Z. Rej. Jesień wino i jabłka rozmaite dawa, potem do gotowego gnuśna Z. wstawa. Kochan. Ongi srożyła ś. Z. i stępiła mglistym powietrze szronem, a ziemia niemilą postawą skrępiła. Pośpiesza, porania ś. Z. Kn. Z. każdego pyta: bracie, jakieś strawił lato? Jeżow. Gdy nie zasiejem za dobrej chwili, przez całą zimę będziemy pościli. Nar. Widzisz, jako po zimie wiosna następuje? i to nastąpić musi, co nas dziś frasuje. Szymon. Pamiętać trzeba na to, że jak za zimą lato żarława chleborodne na przemiany kroczy, tak pociecha frasunkom prędko zajdzie w oczy. Ryb. J. Pomyśleć o zimie lecie nie zawadzi. Troc. Po niepogodnej zimie piękna wiosna chodzi. Troc. Z. pośpiesza ś., porażnia ś., opóźnia ś., ustaje. Troc. Zimę uśmierza wiosna, wiosnę lato niszczy, z którego nadchodzi utrata jesień; ta skoro swoje wysypie zboże, znowu do swego Z. wraca łoża. L. Z. kalendarzowa. Panowanie jego rozciąga ś. od kraju zimy aż do tego, w którym jej niema nigdy. Krasz. (= *od północy*). † Zimie, [Zimie] = *w zimie, zimą, podczas zimy, w czasie zimy*. Błaż., Ocz. Zimie, *hieme, hiberno*. Kn. Zimie i lecie sukni tylko a. płaszcza używała. Skar. W krajach wilgotnych zimie nie bywa mroźność zbytnia. Troc. Ogród, wszystko zgarnawszy, i owoc i kwiecie, ciesz się swego uprawę i zimie i lecie. Śwr. W lecie zdrowsze są potrawy, jak oto jagnięcina i t. d., zimie zaś zejdzie ś. i wotowina. Sak. [Jak lecie, tak zimie żywota konać]. Kon. 3. [Z.] *szron*. 4. astr. *przeciąg czasu od chwili przesilenia zimowego do porównania wiosen-*

neqo (grudzień, styczeń, luty). Zdr. [Zimeńka]. Zgr. Zimisko.

Zimaczka, i, lm. i, p. Zimnica.

× Zimać, a, ał (Z-imać) *złapać, pojmąć, zająć zabrać w niewolę*: Was przez strach w pięto niewolnicze zimał. Przyb. Z orłem gdy w górę orlica ś. wzbije, chcąc wytopiony połów Z. szponem... L. Ludzie, biegając do ognia, złodzieja zimali. Bud. B. Idą-li o pokój, zimajcież ich żywo; jeśli też ku bitwie, takżeż ich żywo pojmajcie. Leop. × Z. ś. *chwycić ś., szepić ś., zewrzeć ś.* Rej. [Smok jak wyleciał, tak ś. zimał i (smok ze swiniarkiem)].

Zimalza, y, lm. y bot., p. Wiciokrzew.

× Zimanie, a, blm. (Z-imanie) *czynność cz. Zimać*: Książąt Z. Ryb. (= *pojmowanie*).

[Zimanie się, a s., blm.] *czynność cz. Zimać ś.*
 [Zimarka, i, lm. i] ? : Huculi prosili na sejmie o uwolnienie płacenia podatków, osobliwie od zimarek.

[Zimek, mku, lm. mki, Zymk] *wiosna.*

[Zimeńka, i, lm. i] p. Zima.

[Zimergot, a, lm. y] *l. osoba, której zawsze zimno, zmarzluch, zmarzłak.*

[Zimergotać, a, ał] *trząść ś. od zimna.*

[Zimergotanie, a, blm.] *czynność cz. Zimergotać.*

[Zimiak, a, lm. i] p. Kartofel.

Zimie p. Zima.

[Z imieniem, Do imienia, Do imoty] *przys. zupełnie, ze wszystkim, do cna, z kretesem.*

Zimień, a, lm. e zool. (trichocera) *owad dwuskrzydły długorogi.*

[Zimiok, a, lm. i] p. Kartofel.

Zimisko, a, lm. a p. Zima.

[Zimna, ej, blm.] p. Zima.

Zimnawo przys. od Zimnawy.

Zimnawy *nico zimny, niezupełnie zimny.*

Zimnica, y, lm. e l. a Febra, [Febra. Frybra, Fibra, Chrybra, Drzączki, Zimna, Zimno, Zimoch, Zimaczka, Zimnisko, Zima], † Gorączka zimna (febris): Z., bagienica, malaria (malaria, aria cattiva, paludismus). Z. codzienna (f. i. quotidianiana). Z. czworodniowa, kwartana, czwartaczka (f. i. quartana). Z. jesienna. Z. nieregularna (febris intermittens erratica). Z. a. gorączka przepuszczająca, przerywana (f. intermittens). Z. trzydniowa, trzecieczka (f. i. tertiana). Z. utajona (febris intermittens larvata). Z. złośliwa (f. i. perniciosa s. comitata). Z. a. gorączka zwalnająca (f. remittens). Lekarze dzielą gorączki na zimnice czyli febry, na palające gorączki, zgnite gorączki, żółciowe, osutkowe, trawiane, złośliwe. Perz. Z., febra, *intermittens*, jest to owa gorączka, która ś. z wielkim zimnem, drżeniem i wstrząśnieniem ciała zaczyna, po którym wielkie gorąco, potem pot, a po pocie opuszczeniu na kilka godzin lub kilka dni następuje. Perz. Febrom przestającym od różnych różnie nadano imiona; ludzie znaczniejsi zowią febrami, pospółstwo je nazywa drzączkami, zimnicami, psinami, ciotuchkami i t. d. Krup. Wiosenne zimnice bywają dobrotliwe i łatwo ginące; jesienne zaś bywają uporezywszemi i gwałtowniejszemi. Perz. Trzęście go Z. Czahr. Przepuści Pan na cię suhoty, zimnicę, gorączkę. B. B. Słudzy. gdy u panów robia, Z. ich w ten czas, czyli febra zimna napada, a gdy jedzą, wtedy ś. poca. L. (leniwi są do roboty). Zimnicę mau. Troc. Zawarł oczy i cały trzął ś. jak w zimnicy. Krech. [Krople na zimę. Jak na cię popatrzę, aż mię bije zima. I takas gnął w tym gnoju, a zima cię trzęsła. Żer. Trzęsąc ś. cała, jak od

zimnicy, popędziła w uroczysko leśne. Tét. 2. Zimnicie, *aquae minerales frigidae*, są to wody mineralne, które latem są zimne, a w zimie nieznacznie ciepłe. Kluk. 3. [Z.] *grunt zimny, nieurodzajny*. 4. a. **Kubecznicia** bot. (diapensia) ros. z rodziny zimnicowatych. (Por. Cieplice). Zdr. Zimniczka.

Zimnicowate rośliny, bot. (diapensiaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Zimniczka, i, lm. i p. **Zimnica**: *Febricula*, Z. Mącz. **Zimnicznik, a**, lm. i, **Zimniczne ziele** bot., p. **Tarczycza**.

Zimniczny, Zimniczy przym. od **Zimnica**, *febryczny*: Kto miał w sobie zimniczej więcej nieczystości, musiał też dłużej zimnicę cierpieć. Perz. Nawroty zimniczne. Perz. Symptomata zimniczne. Zimniczne ziele, p. **Zimnicznik**. Zimniczne ziele, *tertianaria*, Troc. Lek. (malaricus) bagieny. Pasorzyc zimniczy (plasmodium malariae s. haemamoeba malariae). Rwa zimnicza (neuralgia malarica). Charakterstwo zimnicze a. pozimnicze (cachexia malarica).

Zimniczy p. Zimniczny.

× **Zimnie p. Zimno.**

× **Zimniec, eje, ał stawać ś. zimnym, stygnąć ostygąć, chłodzić, ziębnąć, oziębnić ś. Mącz.**

× **Zimnienie, a**, blm., czynność cz. **Zimniec.**

[**Zimnieńki**] p. **Zimniuchny.**

Zimnisko, a, lm. a i p. **Zimno**: Z. było przejmujące, nieznosne. Kon. Z. takie było w izbie. Kon. 2. p. **Zimnica**.

Zimniuchno przys. od **Zimniuchny**; † **Zimniuczko, Zimniusieńko, Zimniusienieczko, Zimniusko, Zimniuteńko, Zimniutko.**

Zimniuchny, † Zimniuczki, Zimniusieńki, Zimniusienieczki, Zimniuski, Zimniutenki, Zimniutki, [Zimnieńki] zupełnie zimny: Może zimnieńkie wody do główki przynieść? Orzesz.

† **Zimniuczki p. Zimniuchny.**

† **Zimniuczko p. Zimniuchno.**

Zimniusienieczki p. Zimniuchny.

Zimniusienieczko p. Zimniuchno.

Zimniusieńki p. Zimniuchny.

Zimniusieńko p. Zimniuchno.

Zimniuski p. Zimniuchny.

Zimniusko p. Zimniuchno.

Zimniuteńki p. Zimniuchny.

Zimniuteńko p. Zimniuchno.

Zimniutki p. Zimniuchny.

Zimniutko p. Zimniuchno.

1. **Zimno, a**, lm. a i a. [**Zima, Zimnica**] *brak ciepła, niska temperatura, powietrze zimne, chłód, ziąb*: Z. mnie tierze, przejmuje, przechodzi. Zimna ś. już zaczynają. Suknia od zimna Z. daje ś. we znaki. Z. przejmujące, dokuczliwe Ręce zgrabiły od zimna. Drzeń od zimna Znosić Z. nie więcej nie jest, jak utrata ciepłoczynu. L. Niedostatek ciepła pospolicie nazywamy zimnem. L. Wypędź Z. Pileh. Nie w ciepłej izbie, ale na zimnie, owinięty w pieluski Bóg leżeć raczył. Białob. Suknią z siebie przedał, a gdy potem mróz uderzył, Z. wielkie cierpiał. Jabł. Dobrze powiadają, że każdy ksiądz od zimna z tego schodzi świata, bo gdy kona, wystudzą izbę ci czuwacze. Opal Z. bezwzględnie = *bezwzględnie zero temperatury*. Stopnie zimna = *stopnie termometru niżej punktu zera*. Nadmierna wrażliwość na Z. (krymaesthesia). Z. trupie (algor mortis). Leczenie zimnem (psychrotherapia, krymotherapia, frigotherapia).

Dla zimna leniwiec orać nie chciał. Wuj. Jeździ na czaty, głód i Z. znosi. Niem. [Zima mi jest. Od zimy ś. trząsa. Com ś. zimy namarż. Zsz. I mnie matce zima. Kon. Król uczuł zimnicę]. 2. p. **Zimnica**. 3. [W grze w kokota, gdy szukający na bok zachodzi, wołają: Z.]. Zgr. **Zimnisko**.

2. **Zimno, [Zimnie]** przys. od **Zimny**: Z. u was jak w psiarni. Z. mi (jest). (= *zziębłem, zmarzłem*). Buczno, a w pięty Z. Kn. Z. na dworze. Kn. Powróciwszy, widzi, że Z. na tym miejscu, gdzie tamten siedział Trzt. (= *że już ślad po nim ostygł*). Aż mi ś. Z. zrobiło. (= *mróz, dreszcz mię przeszedł, azeń struchlał, zdrtwił, aż mi krew w żyłach zastygła*). Przyjął go Z. Na Z. = *w stanie zimnym, kiedy jest zimny*: Szynka na Z. Potrawy na Z. Jem kureczkę na Z. Na Z. Z. jeść. Kn. Z. trudno sklepać żelazo. Przen.: Rozpatrzmy tę rzecz na Z. (= *z zimną kwią, z zimną rozważą, na chłodno, nie unosząc ś., przedmiotowo*). Odtąd mieszkańcy miasta o tym, co rzeczywiście, radzić będą zimnie. Kn. Wszystkich przyjmujesz Z., dlatego też w potrzebie nie masz przyjaciół. L. Zgromadzono radę, w której po upłynieniu jego na Z. już roztrząsano zamysły jego. Ustrz.

† **Zimnogróżny p. Zimogroźny.**

Zimno-grzeczny grzeczny ale zimny, ale sztywny, obojętny: Wszczęła ś. zwykła rozmowa, wśród której Denhof był zimno-grzecznym. Kaezk.

Zimnokrucz, u, blm., Zimnokrusz żelazo łamliwe, czyli kruche na zimno, co pochodzi od obecności w nim fosforu. Łab.: Gatunek żelaza, który ś. daje kować młotem, póki jest rozpalony, lecz na zimno ś. kruszy, nazywany podług niemieckiego zimnokrusz. Kluk.

Zimnokrusz, u, blm., p. Zimnokrucz.

Zimnokrwistość, i, blm., rz. od Zimnokrwisty.

Zimnokrwisty odznaczający ś. zimną kwią: Ryby i inne zwierzęta zimnokrwiste. Natarcia współczesnej kawalerji zachodniej, używającej zimnokrwistych koni. Wot.

× **Zimnopłynny chłodzący swym płynem**: Strumień Z. L.

Zimnopoczoicy chłodny, sztywny, obojętny a poczoicy: Wszystkie kobiety nasze dzielą ś. na dwie kategorie: na zimno-poczoicwe i zimnowystępnę. Krasz.

Zimność, i, blm., rz. od Zimny; Zimnota przymiot zimna, zimno: Z. przeciwna jest gorącości. Smotr. Z. zimy przychodzi z tego, iż słońce przeżłisz dalekie bywa. Sien. Z. zimności pochodzą wilgoci, krwi zsiadanie, uliczek zatwieranie, zastanawianie krwi. Spiez. Zimności moc jest ochłodzić, zbytniej ciepłości umniejszać. Spiez. Chmiel skłania ś. ku zimności, ma choć uśmierzać boleść. z gorącej przyczyny pochodzącą. Spiez. Zimnota względem mnie rozpoczęła ś., gdy odkryto zamiary króla. Jaroch.

Zimnota, y, blm., p. Zimność.

Zimny i. × Z., p. Zimowy. 2. nie ciepły ani gorący, niskiej temperatury, chłodny, ziębiący, nie grzejący: Klimat Z. Zimna kąpiel. Przekąski zimne i gorące (= *na zimno i na gorąco*). Leczenie zimną wodą. Jako ś. tu z tego placu zemkniesz, by cię zimną wodą zlał, bardziej ś. przełkniesz. Rej. Z. wiatr z północy wiał, i śięął ś. lód z wody. Wuj. Woda sama z siebie zimna jest, palić nie może. Skar. Nie zagrzej ś. skrępeły od zimnego. L. Zimna u mnie bez ognia kuchnia. L. (= *wystygła, nie pali ś. na niej*). Teraz,

kiedys w tym zimnym położona grobie, czym cię inszym mam uciec, jeno płaczem swoim. Kochan. Umarłym zaśpiewawszy przy ich zimnym grobie, zaśpiewam i wam żywym, zaśpiewam i sobie. Groch. On mnie ubrał w sukienki do tej zimnej trumienki. Len. Jedna zimna mogiła moją biedę skończyła. Len. Z. jak lód. Z. jak słup soli. Mick. Aż Z. pot na nim bije. Mick. Przen.: Przepędził go do zimnej wody. Rys. (=zapędził go w ciasny kąt, przyparł go do muru, przywoił go do ostateczności). Przywieździe-li zbrodnia do zimnej wody starosta, już ś. strzec, już czujno spać musi. Górn. Obiad już zupełnie Z. (=wystygł, wyziął). Zimne dziś powietrze (=zięb). Zimne mieszkanie. Troc. Saturn Z. Troc. Śnieg Z. Troc. [Zimne nogi a. drygle = galareta]. 2. nie zapalający ś. bez ognia, flegmatyczny, niekrewki, wystudzony; apatyczny, nienamiętny, niezapalny; obojętny, oziębły, szływny, chłodny, nieczuły, nieochoczy, nienięty, nieugięty, nieozruszony: Zimna natura. Troc. Krew zimna = ciepła nie mająca. Troc. Starzec Z. Troc. Niejeden sprawie i powinności małżeńskiej dosyć uczynić nie może, jako są pospolicie z przyrodzenia zimni Sz. Przen.: Serce samo jaśniej tego uczyć zwykło, niż ta zimna książka. L. (=martwa). Z. jak posąg, jak głaz. Zimnyś bardzo, choć jesteś młody. Troc. W wywiedłych ezłonkach zgrzybiałej starości zimną podżęga chciwość do miłości. Lubom. Umieemy być na wszystko i zimni i ezuli. L. Zadawał ciosy z zimną krwią. Zimna rozwaga. Z. rozsądek (=obiektywny, iraszowy, przedmiotowy, bezstronny). Nędzni najemnicy a zimni wyznawcy prawdy. Rej. Zimna to była konsolacja. Troc. Ani Z., ani ciepły. Stasz. Ani Z., ani gorący. Wuj. Znam uczynki twoje, żeś nie jest ani Z., ani gorący, bodajżeś był albo Z., albo gorący, a tak, ponieważś letny, a nie Z. ani gorący, wyrzucę cię z ust moich. B. G. Coś jeszcze niemiło dla serca młodziana wawierać rozumne. przyjaźni z dziewicą, co lśnią ś., lecz zimne, jak stal szlifowana. Kor. Z. miał pozór i zobojętniały wyraz twarzy. Krasz. 3. niewytrzymały na zimno, nie znoszący zimna, nie cierpiący zimna, zmarzły, piecuch: Troc. Z., nietrwały na zimno, zimna niecierpiący. Kn. 4. [Z. członek rodziny] = nie rodzony, przyrodni, posp. przyszywany: Zimna matka = macocha. Zimna siostra = siostra przyrodnia. Zimna babka = ciotka jednego z rodziców. Z. dziad, zimna babka = brat lub siostra rodzzonego dziada lub babki. Zimna babka = siostra rodzonej babki. Z. dziad = ojciec ojczyma lub macochy. Babka ciepła i zimna = rodzona i nierodzona. Z. dziadek = dziadek wnuków brata, dziad stryjeczny, wujeczny i wogóle nierodzony; starszy krewny wogóle. Zimna mac = tęciowa. 5. [Z. rzemieślnik] = partacz, fuszer, niewart rzemieślnika: Z. majster, Z. ślusarz, kowal. 6. [Z. nawóz] = nawóz bydłocy. Sł. wil. 7. hut.: Z. wiatr = zadymianie pieców zimnym powietrzem. Łab. 8. lek.: Febra zimna, † gorączka zimna, p. Zimnica. 9. min.: Gleba zimna = gliniasta. 10. myśl.: Trop Z. = zwierzały, którego psy nie czują.

[Zimocha, y, lm. y] p. Zimnica.

Zimochów, owu, lm. owy głęboki staw lub sadzawka do przechowywania żywych ryb w zimie.

Zimochówka, i, lm. i roślina potrzebująca przechowywania na zimę. Kluk.

† Zimogroźny, † Zimnagroźny groźny zimą a. zimnem. L.

Zimokwit, u, lm. y bot. p. Zimowit.

Zimoląg, u, lm. i a. owie człowiek zbyt czuły na mrozy, zmarzłak, piecuch, L.

[Zimolężny, Zaumarty] odbywający sen zimowy: Świstak zaumarty.

[Zimoluchy, ów, bjp., Paweł] jakaś roślina.

× Zimonośny przynoszący zimę, sprowadzający ją. Zimorodek, dka, lm. dki, Rybaczek, Rybiarz zool. (alcedo ispida) ptak lekkodżuby wróblowaty z rodziny zimoordków.

Zimorodki, Rybaczki zool. (alcedinidae) rodzina ptaków wróblowatych, skupienie lekkodż. bych.

× Zimorodny zimę a. zimno rodzący, wydający. L.

Zimostradki, dek, bjp. I. owoce rozmaite nierzycło dojrzewające. Kn., Troc. Z., wiśnie, gruszki, Troc. 2. gatunek gruszek. Rost., Ład. (= zimówki).

× Zimostradny i. p. Zimozrzały. 2. zimę, zimno tracący; po zimie, po zimnie następujący: Styczeń jest miesiąc Z. Troc. W kwietniu po zimostradnych czasach natura znowu wnętrzne otwiera pory. Haur.

[Zimostatek, tka, lm. tki] pierwiosnek.

Zimostawki, wek, bjp., bot., p. Zimowit.

Zimosz, a, lm. e bot., p. Rośliniawa.

[Zimoszka, i, lm. i] kochanica, kochanka, nałoznica.

Zimoszowate rośliny, bot. = Rośliniawowate.

Zimotrwały trwający przez zimę, wytrzymały na zimę: Rośliny zimy ś. nie bojące nazywamy zimotrwałemi. Kluk.

Zimować, uje, ował i. być, mieszkać przez zimę, przepędzać zimę, trwać przez zimę: Zimowaliśmy w tym miesiącu. Troc. Niekrasina zimowała w miesiącu. Rzew. Wojska stąd, kędy zimowały, do głównego ś. wszystkie popisu ścigały. P. Koch. 2. koga, co = chować, utrzymywać przez zimę: Z. bydło, pszczoły. Woły zimowane, karne. Vol. (= tuczne). Wziął cto od wołów zimowanych szlacheckich. Vol. Te woły były własnym ziarnem a. gumnem przez zimę zimowane. Paw. Można kuropatwy Z. łapiąc je w siatki, a na wiosnę dopiero wypuścić. Śmiń. [Przystańże do Jasienka, on cię będzie Z.].

Zimowanie, a, blm. I. czynność cz. Zimować; Zimówka, × Zimowia: Z. bydła. Troc. Zużony był lud srogą i głodną w obcym a mroźnym kraju zimówką. Nar. Zimowania miejsce, leża żołnierska zimna, mieszkanie zimne. Kn. Zimowania mojego miejsce. Troc. Owoc na Z. Troc. Zimowia żołnierska, zimowanie wojska. Dudz. Żadne niebezpieczeństwa poruszać nas nie mogą do jakiego obmyślenia sposobu zimowli żołnierskich. Opal. Z. pszczoł, żywienie pszczoł zimne. Kn. Pszczołom trzecią część miodu na Z., na zimę, na żywienie zimne zostawić trzeba. Troc. Zimowłą odprowadzić. Troc. Uda ś. zaopatrzyć wyprawę w zapasy potrzebne do nowej zimowli. Wr. Pompej w okolicach Kolchidy zimowłą odbywał. Lel. Wyjechali na zimówkę do Nizy. Jord. Na zaspokojenie wojska sejm naznaczył po 20 złotych z łanu na zimowię (hybernę). Mor. T. [Oweczarz wygnał swego psa przez od siebie na Z.]. 2. p. Zimowisko.

Zimowisko, a, lm. a, Zimówka, × Zimowia, Zimowie, Zimowanie, [Zimowik] I. miejsce pobytu przez zimę, mieszkanie zimowe, zimowe leże: Niektóre ptastwo od nas na swe Z. odleci. Bardz. Wojsko na zimowanie rozpuścić. Troc. Chłopi na swej granicy chińskiej mają swoje mieszkania, czyli zimowia zwane, w nieprzystępnych górach i gęstych lasach utajone. Ciec. Tyle wytchnienia

co na zimowikach, ozazach stepowych, polanach w głębi jarów rzuconych. Rol. 2. fl.: Z. statków na rzece. Wiązać ś. na Z.

Zimowit, u, lm. y, **Zimokwit** bot. l. (colchicum) roś. z rodziny liljowatych. Gatunki: Z. jesienny (e. autumnale) zwany na wiosnę Bąchorami, latem i jesienią Zimostrawkami; Z. pstry (C. variegatum), niekiedy paluchami zwany. 2. p. Rozsiad.

Zimowitowate, Czerniłowate rośliny bot. (colchicaceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych a. są uważane za plemię rodziny liljowatych.

Zimowitowy, Zimowity przym. od **Zimowit**: Nasiona zimowitowe. Kłęb Z. Jej jasne suknie, o tym delikatnym teńczeniu zimowitego fioletu, wchłonęły blask koncertowej sali. Brt.

Zimowity p. **Zimowitowy**.

× **Zimowia**, i, lm. e p. **Zimowanie** i **Zimowisko**. † **Zimowlina**, y, lm. y **ziab**, **zimno**, **zima** dokuczliwa, tęga, **zimisko**: Tak wszystka zachodnia hiszpańska kraina spiekła ś., gdy ją sucha trapi Z. Bardz.

Zimownik, a, lm. i **chata, budynek, folwark**, w którym Kozacy zaproszy, nie wracając do kuren, przez zimę mieszkali, latem zaś zajmowali ś. gospodarstwem rolnym. Glog. Zimę często przesiedywał u ojca w jego zimowniku. Pał. Od ujęcia Pszoly była zupełna pustynia, na której gdzieś niedzicie tylko białełi zackie zimowniki. Sienk.

Zimowy, † Zimny i. przym. od **Zima**: † **Chleb Z.**, p. **Chleb** pod 7. Zawezwani listem jegomości do ułatwienia dystrybuty chleba zimowego. Grab. Pójdą na zimowe chleby. Jabł. Żołnierz po kampanji pójdzie na zimowe stanowisko. Boh. Zimowe leże. Pora zimowa. Krajobraz Z. Kupców zwano gośćcami zimowemi. Jęzemięń Z. Ubranie zimowe. (= na zimę). Okna zimowe. (= dubeltowe). Kit Z. (= do oblepienia okien dubeltowych). Ferje zimowe. (= w zimie przypadające). Owoce zimowe. (= pod zimę dojrzewające). Punkty ekliptyki najbardziej od równika usunięte nazywają ś. stanowiskami letnimi i zimowymi. Sen Z., obretwienie zimowe = sen letargiczny pewnych zwierząt ciepłokrwistych (świsłaka górskiego, jeża, chomika pospolitego, niedźwiedzia brunatnego, borowika, nietoperza). 2. bot. Jabłko zimowe, p. **Miąszlin**. Rzepak Z., p. **Rzepak**. Rzeżucha zimowa, p. **Gorzycznik**. 3. myśl. Zimowe ptaki, śnieguły, kawki, wrony. 4. zool. [Drozd Z.] **pluszcz** (cinelus aquaticus).

[**Zimoziaj**, a, lm. e] roś. leśna, w zimie zielona.

[**Zimoziele**, a, lm. a, **Modrzak**] roś. kwitnąca jesienią w barwie jasno-niebieskiej.

Zimozielon, u, lm. y bot. (moneses) roś. z rodziny gruszykowatych. Gatunek: Z. jednokwiatowy (m. grandiflora) a. Gruszycka jednokwiatowa (pirola uniflora).

Zimozioł, oła, lm. oły, **Linnea** bot. (linnaea) roś. z rodziny przewoierceniowatych. Gatunek: Z. północny (l. borealis): Z., krzewinka ta roślinie zwykle w najciemniejszych leśnych zakątkach i do tego we mchu bywa ukryta, przeto z trudnością daje ś. w'leźć. W.

† **Zimozrzęły**, × **Zimostradny**, × **Zimostradły** owoc = późno, pod zimę dojrzewający, zimowy: Dwie kilkowiekowe lipy... jedna wczesna, druga zimostradna. Gae. Zimostradłe gdule. Goł. Dziady zimostradne! wyjąwszy, którym z młodu okazje żadne omeszkać ś. nie dały. Pot.

Zimówka, i, lm. i l. p. **Zimowanie**. 2. owoc zimowy = późno dojrzewający.

× **Zinaczenie, a**, btm., (Z - inaczenie), czynność cz. **Zinaczyć**.

× **Zinaczenie się, a** ś., btm., (Z-inaczenie ś.), czynność cz. **Zinaczyć** ś.

× **Zinaczyć, y, ył** (Z inaczyć), † **Zinakszyć** *przeinaczyć, inszym uczynić, zmienić, odmienić, przekształcić, przeobrazić, przerobić*: Z., exinanire. Ps. flor. Z. ś. *przeinaczyć* ś., *stać* ś. *innym, zmienić* ś. *na inny, przemienić* ś., *odmienić* ś., *przekształcić* ś., *przeobrazić* ś. Rej. Leżałem już jako umarły, a rozum mój zinaczył mi ś. Leop. (= pomieszał ś.). Jam ś. już teraz daleko zinaczył P. Koch. Piękność zinakszona. Otw. S. Widzę dobrze, iż ś. wioski zinaczyły. Zbył.

[**Zinać, nie, nął**] szybko pędzić: Koza zinena bez potok. Kaz ta zinis?

× **Zinać** przys. z innego miejsca, z przeciwnej, z tamtej, z drugiej strony, zowąd, stamtąd: Stąd ich śeiska szabla polska, Z. bojaźń chytrego okrutnika. Nar. Z. przyszedł Troc. Z. to pochodzi. Troc.

× **Zindra, y**, lm. y p. **Zendra**.

× **Zindygnować, uje, ował** *zgniewać, oburzyć*: Zindygnowała mnie ta obelga dla starca spokojnego. Łoż.

× **Zindygnowanie, a**, btm., czynność cz. **Zindygnować**.

Zindywidualizować, uje, ował *sprowadzić do oddzielnego indywidualum, wyosobnić, wyodrębnić*: Z. naród, państwo. Tam przeważa własność drobna, mniejsza, zindywidualizowana, rozstrzelona. Paw.

Zindywidualizowanie, a, btm., czynność cz. **Zindywidualizować**.

Zingować, uje, ował, Zyngować, Zengować kuch. *smarować masłem, tłuszczen*: Zyngować, pozengować ciasto lub pieczone masłem lub tłuszczem, albowi też żółtkami od jaj ubitemi. Wiel. W. Zinguj to masłem, oliwą. Troc. Pierniki zynguj sytą miodową. Comp.

Zingowanie, a, btm., czynność cz. **Zingować**.

[**Zinić, i, il**]?: Ona idzie z matuleczką zini swoim okiem.

[**Zinienie, a**, btm.,] czynność cz. **Zinić**.

[**Zinięcie, a**, btm.,] czynność cz. **Zinać**.

Zinja, i, lm. e bot. p. l. **Gynka**.

× **Zinkwizyczenie, a**, btm., czynność cz. **Zinkwizycić**.

× **Zinkwizycić, i, il, stracić, zniszczyć** przez inkwizycję: Mam nadzieję, żeś ś. obronił i że protestantyzm, obyczajem już u katolików nie praktykowanym, nie zinkwizycił aż do płomieni stosu drugiej tej edycji. Krasin.

Zinnerz, u, btm., min. *kruszc cynowy*.

Zinowka, i, lm. i bot. p. **Janowiec**.

Zinstrumentować, uje, ował *skomponować na instrumenty*: Przyjdzie dzień, w którym zinstrumentują muzykę Chopina, nie zapominając wcale fortepianowej partji. Żel.

Zinstrumentowanie, a, btm., czynność cz. **Zinstrumentować**.

Zintegrować, uje, ował *scalić, zlać w jedno*. Z. ś. *scalić* ś., *zlać* ś. *w jedno*.

Zintegrowanie, a, btm., czynność cz. **Zintegrować**.

Zintegrowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zintegrować** ś.: Wspomnieć jeszcze muszę o zintegrowaniu ś., zlanu w jedno niemal poglądów na naszą współczesność.

Zinwalidzenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zinwalidzić** ś.

Zinwalidzić się, i ś., il ś. zejść na inwalidę, sterać ś. jak inwalida: Gdzieżeś ś. pan tak zinwalidził? Zap.

Zinwentaryzować, uje, ował, Zinwentarzować, × Zinwentować spisać w inwentarz, objąć inwentarzem: Z. majątek. Zlustrowali i zinwentarzowali, statum dóbr spisali. Mat. Należące do niej potrzeby Z. Vol. Armatę z wiadomością hetmana wielkiego zinwentarzować kazano. Vol.

Zinwentaryzowanie, a, blm., czynność cz. Zinwentaryzować: Sprawę zinwentaryzowania pomników budownictwa i sztuki prowincji pomorskiej postawiło sobie za zadanie pomorskie Towarzystwo historyczno-archeologiczne.

Zinwentarzować, uje, ował p. Zinwentaryzować. Zinwentarzowanie, a, blm., czynność cz. Zinwentarzować.

× **Zinwentować, uje, ował p. Zinwentaryzować. × Zinwentowanie, a, blm., czynność cz. Zinwentować.**

Zinwertować, uje, ował cukr., gorz. zamienić cukier krystaliczny (sacharozę) na mieszaninę cukru glonowego (dekstrozy) i owocowego (lewulozy) przez przyszczerpienie cząsteczki wody.

Zinwertowanie, a, blm., czynność cz. Zinwertować.

[**Ziohać, bie, ha!**] *dokuczać, doskwierać:* Chłop na mnie ziobie (= mąż mi dokucza).

[**Ziohanie, a, blm.**] *czynność cz. Ziohać.*

[**Ziobereczko, a, lm. a**] p. **Ziobro.**

[**Zioberko, a, lm. a**] p. **Ziobro:** Spożyli wiecezrę, złożoną z kur pieczonych, kozich zioberek wędzonych. Jez.

[**Ziobro, a, lm. a**] p. **Zebro. Zdr. [Zioberko, Ziobereczko].**

[**Ziobrowy**] przym. od **Ziobro, żebrowy, żeborny.**

[**Ziolanka, i, lm. i**] l. farba zielona używana do polewania naczyń przez garncearzy. 2. młody bażant podrostek po pierwszym pierzeniu ś. w lecie.

Zioła, ziół p. Ziele.

× **Ziołojadacz, a, lm. e ten, co jada zioła, coś, niemi żywi. L.**

Ziołokwitły, † Ziołokwitły kwitnący w ziele. L.

† **Ziołonośny, † Zielonośny, † Ziolorodny, † Ziolorodny przynoszący = rodzący zioła:** Pagórki ziolorodne. Otw. Apolo nad Amtyzu progłiem ziolorodnym owiecki paszał. Szost. Kędy panuje ziolorodna wiosna, tam i pokrzywa bujno roście sprosna. Zim.

× **Ziołopis, a, lm. owie autor piszący o ziołach, botanik. Troc. Zioloписowie, alias botaniści, dobrze o tym wiedzą. Brz. Z. starodawny. Syr.**

× **Ziołopisarstwo, × Zioloписство, × Zioloписмо** dzieło o ziołach, opis ziół, botanika. L.

× **Zioloписмо, a, lm. a p. Zioloписарство. L.**

× **Zioloписство, a, lm. a p. Zioloписарство. L.**

† **Ziolorodny p. Zioloноśny. Troc. L.**

† **Zioloświecny świętly od ziół. L.**

× **Ziolowonny, × Ziolowonny wonięjący od ziół, aromatyczny:** Trosk wolen, sam z owocami, syn z jagnięty chodzi. a mać war zielowonny doma do nóg chłodzi. Ryb. J.

Zioloowy, Zielny przym. od **Zioła, od Ziele:** Mam rozpocząć kurację ziołową. Krasin. Wódka ziołowa. M. Boska Zielna (= uroczystość d. 15 sierpnia).

Ziolozbiór. oru, lm. ory zhiór ziół.

Zioloznawca, y, lm. y, × Zioloznawca znawca ziół, botanik. Krum.

× **Ziolozwierz, a, lm. e p. Zwierzokrzew. L.**

† **Ziomak, a, lm. i p. Ziemianin.**

[**Ziomber, bra, lm. bry**] *jakas roślina.*

Ziomek, mka, lm. mkowie, × Ziemianin, † Ziemek, † Ziemak, [Ziemiak] roślina, współziomek, współobywateł, kompanijota, swojak: Z. tegoż miasta, ziemek tegoż kraju, narodu. Kn. Za Gramatykę ... ziomkowie (napis na medalu dla Kopezyńskiego). Skarżą nań ziemkowie, a obey Go (Chrystusa) sędzia broni. Gd. Na swego ziemka ziemkowie skarżyli. K. G. Jezus, iż w ojezyźnie swojej był wzgardzony, przeto do miasta Nazaret nie wchodził, znając w tym narodzie ziemków przyrodzony, którzy, iż ś. Pan ubogo narodził, i robiącego ciesielstwo widali z Józefem, przeto mniej Go poważali. Odym. Chcąc do Koryntu powrócić, wybrał sobie okręt i żeglarzy z Koryntu, zwierżając ś. im, jako ziemkom swoim. Jabł. Wrócili ś. z tej nowej osady do swoich ziomków starych. Klon. Aby ziomków swoich mogli poratować. Suk. Justynus był Z. Szymona czarnoksiężnika z Samarji. Skar. Z królem ziomkiem po polsku doskonale ś. rozmówią. Koch. W. Idzie, ziomku i rodaku, o twoją rodzinę. Koch. W. Metryka Wołyńska 1528 r. wspomina ziemianina swego i posesjonata. Nies. A co czynił dla kraju, co dla swoich ziomków, na osobnej to karcie damy dla potomków. Tremb. Jesteśmy z jednej prowincji, ziemiaki. Krasz. 2. [Z] *tubylec, autochton:* Z., każdy obywatel żywiecki, którego przodkowie z Żywca pochodzili.

Ziomka, i, lm. i l. forma ż. od Ziomek; † Ziomka rodaczka, współziomka, współobywateľka, kompanijotka, swojaczka: Ziomka. Ocz. Caemis Elejatowna Achillesowi ziemką była. Żebr. Im więcej do ofiar biorą cudzoziemek, tym mniej ginie od strasznej orki samych ziemek. P. Koch. 2. [Z] *poziomka. Słow. 3. [Z.] p. Ziemia.*

Ziomkostwo, a, blm. stan, rola, charakter ziomka. L.

Ziomkowski tycający ś. ziomka, ziomków. L.

[**Ziołna, y, lm. y**] p. **Welna.**

Zionać, nie, nał, × Ziewnać, nied. Ziać, × Ziewać, [Ziorać] l. wypuścić dech, tchnąć, chuchnąć, szeroko otworzywszy gębę, rozdziawiony paszczę. Przen.: puścić parę z ust, pisać, odezwać ś., otworzyć usta: Drudzy zakrzyknąć cheieli, ale omyleni od głosu, ledwo Z. mogli potwrożeni. Koch. J. (*hiantes. L.*). Wszysey ani Z. nie śmieli przeciw wszystkim jego sprawom. Zigr. Taką niewolą na nich wwalili, że też nie tylko na nieżnośne jarzmo jego Z. nie godzi ś. im, lecz też gdyby przeciwko niemu prawdę mówili, obowiązani przysięgą, że ś. grzechu dopuszczają. Zigr. Wszysey jednostajnymi mianowali usy Władystawa, i ktoby wspominał nadeń inzego, a nawet i zionął, nie obrał ś. Tw. Ziewnać nawet nie będzie ś. godziło. L. × Nie czuję, co ś. koło niego dzieje, ale iż żywot w nim był utajony, znać po stękanii, iże jeszcze zięje. P. Koch. (= ziaje, tchnie, dyszy, ziępie). Przen.: Miłość ogniem zionie. Mick. Poznanie ich języków, z których oddycha i zięje duch starożytności (= wieje, zalatuje; w których czuć ducha starożytności). Przen.: być rozdziawionym, stać otworem: Gdzieby otwór łona: szyja a. maciezne usta zbyt zięjące i otworzone były, lekarstwo to macieć zawrzystą czyni. Syr. Usta nie mają być zięjące ani pyskate, ale tak złożone, jakoby ś. wargi ładuwały. L. Jak mile otwarte zięją kwiateczki, niby ś. śmieją. Dar. J. (= stoją rozchylone). Od półnoicy Tetry bardzo wielkie zięją. Km. (= przerażają, przyniatają swoim ogromem,

swoją otworzystością). Czółno ponad zięjące przepaści przeskakiwało z jednej fali na drugą. Przybysz. 2. eo a czym = *wyzionąć, wyschnąć, wydzielić, wydać; dyszcć, trącić, zalecieć, buchnąć, oddawać czym*: Milszy nad zwyczaj zapach ziały kwiatki. Przyb. Na wsi żyje, wiatr zdrowe nań powietrze zięje. L. (= *pędzi*). Gdzie bagna pontyńskie dech zabójczy zioną. God. Jeszcze krwią Pitona zięją dziś jaskinie. Tw. Dymem siarki cała okolica zięje. Dm. 3. *buchnąć, sygnąć, gruchnąć, rzygnąć, miadać* czym: Etna siła ma oddechów, ustawnym zięjących płomieniem. Otw. Ogniami zięjąca chimera. Dm. Kakus gęstym dymem ział z paszczęgi. Dm. Głało ledwie duszę ziewnie, zaraz ś. w nim krew zsiada. Pot. × *Ziewać, oddychać*. Pot. W ten czas, gdy winną ziewając parą, ledwie ś. na nogach utrzymać może, przychodzi na teatrze ś. pokazywać. L. Ziewając wściekłością, która dusiła serce jego, wywarł przeciwko Tacjuszowi najobrzydliwsze zlorzezeństwa. Stasz. Hersylja tylko zemstą i wściekłością ziewała. Stasz. (= *pałała*). [*Ziewać złością*]. Wschodni skrawek horyzontu zarólowił ś. i ział światłością. Dąb. Gdy boli serce, więc jęki swemi zioną przekłętwo niebu i ziemi. Śyrok. (= *miotają zjadliwie*). Kiedy ehmura naokół zionęła pioruny. God. Ze wszystkich stron zionęło morderczym ogniem. Jeż. Francuzi zięją ogniem na dolinę. Sienk. Przen. Na łbie Gorgońskim miasto żądał oni dziś ostre zięją dzidy. Koch. W. (= *wysuwają, wystawiają groźnie, najeżają*).

Zionienie, a, blm., p. **Zionięcie**.

Zionięcie, a, blm., **Zionienie** czynność cz. **Zionąć**.

[*Ziopać się, pie ś., pał ś.*] *wcierać ś., spierać ś., wadzić ś., kłócić ś.*: Matka ziopie ś. ze mną, a nie wie, o co.

[*Ziopanie się, a ś., blm.*] czynność cz. **Ziopać ś.**

[*Ziorać, a, ał*] l. p. **Zionąć**. 2. a. [*Zierać*] czekać: Nie dajcie nam tu długo Z. 3. *wygadywać na kogo a, drażnić wzrokiem, nieprzystojnym i wyzywającym upatrywaniem ś.* 4. *zawroczyć*.

[*Zioranie, a, blm.*] czynność cz. **Ziorać**.

Ziółeczko, a, lm. a p. **Ziele**: Rozmaite ziółeczka wynoszą mi w nocy. Jeżow. Drzeweczka, ziółeczka. Jeżow. Jak ś. po ziółeczkach ogrzejesz, to ci wiele pomoże. Wóje.

Ziółko, a, lm. l. p. **Ziele**: Ziółka gorzkie, piersiowe. Sparzyć, pieć ziółka, które ś. wodą parzone piją, jak herbata. Kn. On ci każe mieć uadzieję w kadzidle, w kropidle, w ziółku, w głowie, w gromnicie, w błazęjku. Rej. Nieświadomyś na to Z. Zwr. M. (uysłisz, że to gwoździł, a to osę, nie znasz ś. na paniezu. L.). Cień lubi, jak me ziółku. Mick. Przen.: *filut, człowiek przebiegły, docuczliwy, chytry, płaszek, Judasz*: To Z. I samam tak głupia była, zem ci też kiedy wierzyła, dziś już nie, i pokim żywa, znam cię, Z., żeś pokrzywa. Koehan. Znam cię, Z., żeś pokrzywa. Prz. 2. [*Dziejące ziółka*] p. **Herbata**.

[*Ziórko, a, lm. a*] p. **Ziarno**.

[*Zip, u, blm.*] **zipnięcie, tchnienie, dech**: Nie było długo z niego zipu dobyć (= *docucić ś. go*).

[*Zipa, y, lm. y*] *skrzela, przez którą ryba oddycha*.

Zipać, pie, pał p. **Zipnąć**.

Zipanie, a, blm., czynność cz. **Zipać**: Jeżeli Z. objawiać ś. może w ostatniej żywota chwili, a z tym objawiać ś. może i w ciągu żywota. Jeż.

[*Zipki*]: *Gotować w Z. groch, kartofle = bez rozlarcia na miążgę*.

Zipnąć, nie, nął, [*Ziupnąć*], nied. **Zipać** l. a. × **Ziepać, odetchnąć, ziewnąć**, nied. *dyszcć słabo,*

tchnąć; robić, pracować piersiami: Jeszcze zipie. (= *jeszcze ś. w nim duch kołaczę*). Już ledwie zipie. Zając skoki wyciągnął i ani zipnął. Jeż. Ani zipnął, kończąc życie nagle. Jeż. Głowę podniósł, szyję wyciągnął, nos naprzód wystawił, oczy przymrużył i zipnął, t. j. chwycił w płuca powietrze zapomocą krótkich, urywanych oddechów. Jeż. Ziepijąc, ducha wyzionął. Chl. 2. [*Ani słówka nie zipnie*] = *ani słówkiem nie odzwie ś., ani parę z ust nie puścił, ani ust nie otworzył*. 3. [*Z.*] *odetchnąć, westchnąć*: Jakiś dziw, że ci, którzy samą nadzieją ziepali, na jej ś. łono w zapale rzucili. Wor.

Zipnienie, a, lm. a p. **Zipnięcie**.

Zipnięcie, a, lm. a, **Zipnienie** czynność cz. **Zipnąć**.

[*Zirać, a, ał*] *wyciągać rękę do kogo, drażnić go*.

[*Ziranie, a, blm.*] czynność cz. **Zirać**.

[*Zirk, zirk*]: Każda dziewczka na cię Z. Z. = *zverka, spogląda, rzuca oczami, robi do ciebie oko*.

[*Zirkać, a, ał*] *zverka, spoglądać, spojrzeć, robić oko do kogo*.

[*Zirkanie, a, blm.*] czynność cz. **Zirkać**.

[*Zirkały*] l. *mający wzrok ostry*. 2. **Mak Z.** = *samosiewny, czyli padaliczny, którego korona główki odstaje i dziurki zostawia otwarte, przez co za powiewem wiatru wysypuje ś. nasienie*.

Zironizować, uje, ował *sprowadzić do ironji, zrobić ironicznym, obrócić w ironję*: Z. maksymę.

Zironizowanie, a, blm., czynność cz. **Zironizować**.

Zirytować, uje, ował *zgrzyść, zjatrzyć, wzburzyć, struć*. Z. ś. *zgniewać ś., zgrzyść ś., zjatrzyć ś., wzburzyć ś.* Długo chodził po pokoju zirytowany. Bał.

Zirytowanie, a, blm., czynność cz. **Zirytować**.

Zirytowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zirytować ś.**

× **Ziskać, ska a. szcze, skał** *znaleźć, spenetrować szukając*.

× **Ziskanie**, a, blm., czynność cz. **Ziskać**.

Ziskrznie się, a ś., blm., czynność cz. **Ziskrzyc ś.**

Ziskrzyc się, y ś., ył ś. *ziskrzyc ś., roziskrzyc ś.*: Ziskrzycyły ś. wazkie, przynglone oczy starego Topora. Tet. Ziskrzycyły ś. krzemienie o ocel w torbee. Tet. Słońce ziskrzycyło ś. na niebie. Tet.

Zistaczać, a, ał i Z. ś. p. **Zistoczyć**.

Zistaczanie, a, blm., czynność cz. **Zistaczać**.

Zistaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zistaczać ś.**

Zistocić, i, il i Z. ś. p. **Zistoczyć**.

Zistoczenie, a, blm., czynność cz. **Zistoczyć a. Zistocić**.

Zistoczenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zistoczyć ś. a Zistocić ś.**: Cokolwiek ś. działo po Zygmuncie Augustcie, ginie w zistoczeniu ś. z historją polską. Czart. A.

Zistoczyć, y, ył, **Zistocić**, nied. **Zistaczać złać, zespolić pod względem istot**. Z. ś. l. **zlać ś., zespolić ś. swoją istotą z istotą czują**: Autor prawie każdy tak ś. zistacza z dziełem swoim, tak ś. z nim spaja węzłem miłości własnej, iż przyjsć nie może do odłączenia pisma swego od osoby swojej. Czart. A. 2. a. **Ziścić ś. spełnić ś., sprawdzić ś., urzeczywistnić ś. w istocie**: Pozór zistocił ś. w prawdę. Mał.

Ziszcząć, a, ał i Z. ś. p. **Ziścić**.

Ziszczalność, i, blm., rz. od **Ziszczalny**.

Ziszczalny *możliwy do ziszczenia*: Z. plan, projekt, zamiar. Ziszczalne marzenie.

Ziszczanie, a, blm., czynność cz. **Ziszczać**.

Ziszczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Ziszczać ś.**

Ziszczenie, a, bhm., czynność cz. **Ziścić**.
Ziszczenie się, a s., bhm., czynność cz. **Ziścić s.**
Ziścić, i, il, nied. **Ziszcząć** l. *sprawdzić w istocie, uiszczyć, nie zawieść, spełnić obietnicę, wrzeczywistnić*: Matko zwolena, Maryja, ziści nam, spuści nam, kirjelejson. Bogar. Pan niebios... swych sądów skrytych wiedzę ziści. Faleń. Czy tyle tylko nieziszczonych projektów, nienskutecznych pragnień? Rol. Z. czyją nadzieję. Z. co komu. Troc. (= *dotrzymać obietnicy, przyrzeczenia, spełnić zobowiązanie*). Ziścił on kraju nadzieję. Niem. (= *nie zawiodł oczekiwani*). Kto wiele obiecuje, mało ziści. Z. s. *sprawdzić s., spełnić s., wypełnić s., wrzeczywistnić s.*: Przepowiednia ziściła s. Kochaj mię tylko, potem niech s. groźba z. sei. Mick. [Słowo Boże ziścił s. musi].

† **Ziście**, a, lm. a p. **Zejsćie**.

† **Ziście się**, a s., lm. a s. p. **Zejsćie s.**

† **Ziść**, **zidzie**, **zszedł**, † Z. s. p. **Zejsć**.

[**Zitać**, a, ał] *zł. mówić*.

[**Zitanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zitać**.

[**Ziugać**, a, ał] l. *uderzać czym ostrym, klóć, bość, żgać*. 2. *wpadać*: Koła ziugają w rów.

[**Ziuganie**, a, bhm.] czynność cz. **Ziugać**.

[**Ziupnąć**, nie, nał] p. **Ziupnąć**.

[**Ziupnięcie**, a, bhm.] czynność cz. **Ziupnąć**.

[**Zi**, **zi**, **zi**] l. *nawoływanie na żrebięta*. 2. *nawoływanie na prosięta*.

Zizanja, i, lm. e bot. p. **Ostruda**.

[**Ziuziać**, a, ał] *spać, lulać*.

[**Ziuzianie**, a, bhm.] czynność cz. **Ziuziać**.

[**Ziuziu**] nieod. dziec. l. *zimno*. 2. a. [**Zizi**] *lulu, lulać, śpij*: Śpij, synku, zizi, w pokoju. Zap. 3. *spanie*: Iść Z. (= *iść spać*).

[**Ziu**, **ziu**, **ziu**; **Ziuziu**, **ziuziu**, **Zużu**, **zużu**] *przyspiew*: *lulu, lulać*: Nad kołyską śpiewa s.: ziu, ziu, ziu. A-a-ziu ziana, a z wieczora do rana.

[**Ziuziula**, i, lm. e] p. **Zieziula**.

Zizolować, uje, ował (Z-izolować) *wyizolować, odosobnić, wyodrębnić*: Okazy sztuki z XVII w. chronologicznie zizolowane, pozbawione antecedenencji i kontynuacji. Wyrazy jako znaki oddzielnych, mniej lub więcej zizolowanych w świadomości naszej wyobrażeń pozajęzykowych. Szb.

Zizolowanie, a, bhm., czynność cz. **Zi olować**.

† **Zjachać**, **zjadzie**, **zjechał** i † Z. s. p. **Zjechać**.

† **Zjachanie**, a, bhm., czynność cz. **Zjachać**.

† **Zjachanie się**, a s., bhm., czynność cz. **Zjachać s.**: Z. s. z kim. Troc.

Zjadacz, a, lm. e l. ten, co *zjada*: Lis pewny, wielki Z. królików, wielki łapikura. Tremb. 2. [**Z**] *pieczeniarsz*: Wójt, zjadac, patrzy ino, zeby cudze zjeść i wypić. 3. „Z. chleba“ = *darmozjad, leniuch*: Dopóki zwykłych „zjadaczów chleba“ (Słow.) w aniołów nie przetworzy. Chm. 4. przén.: Z. serc = *zdobycza serc*: Sława zjadacza serc. Ost. Zaczął przed ntemi chodzić z ruchami i uśmiechami wytrawnego zjadacza serc nie-wieścił. Orzesz.

Zjadać, a, ał i Z. s. p. **Zjeść**.

Zjadanie, a, bhm., czynność cz. **Zjadać**.

Zjadanie się, a s., bhm., czynność cz. **Zjadać s.**

[**Zjadarka**, i, lm. i] (w baśniach) *kobieta zjadająca ludzi*.

[**Zjádek**, dku, bhm., **Zjadło**] *zjedzenie, jedzenie*: Masz co do zjadku?

× **Zjadki**, ów, bhp. *rzeczy zjedzone, resztki jedzenia, niedojadki, ogryzki*: Koń ten już nie przebiera, szechykając Z. na wytartym tłoku. Pot.

Zjadle przys. od **Zjadły**: Miecz zahartować, by rąbał zjadle. Syrok. Najzjadle na Stani-

śława zagniewani byli Szarscy i księżę Jan z żoną. Krasz.

Zjadlej st. w. od **Zjadle**.

Zjadlica, y, lm. e zool., p. **Tysiaconóg**.

Zjadlina, y, lm. y bot. (mauria) *ros. z rodziny nanerczowatych*.

Zjadliwie przys. od **Zjadliwy**: Miecz Z w piersi po same jelca wraził. Zeb. Człowiek Z. żartobliwy podoba s. na moment. Kras.

Zjadliwość, i, bhm., rz. od **Zjadliwy**, × **Zjadłość**: Psu ostry węch, gdy tropić, rozsierdzona zjadłość. gdy s. mu rzucić i kasać trzeba, największą jedną zaletę. Pileh. **Zjadłość** dawnego rankoru darowali ojezyźnie. Kras. Z. trucizny, toksyczność.

Zjadliwy, × **Zjadły**, **Jadowity** l. *zjadły, żarty, zaciekły, wściekły*: *Praerabidus*, zjadły, gniewliwy, jadowity. Kn. Zwierzęta, zjadle dla obu, na nich s. rzuciły. Petr. Zła zadróści, zjadliwemi usty zarzucasz w wieku gnuśnym dni pełne rozpusty. Hul. W sercu zważnionym źreć s. zwadą zjadłą, Ryd. Psów wrzask Z. 2. *jadowity, niszczący, trawiący, zabójczy*: Zjadliwa choroba. (= *złóśliwa*). Gorączka zjadliwa, zimnica zjadliwa (febris pernicioso). Nowotwór Z. a. *złóśliwy* (neoplasma malignum). Dla ciebie zjadłe smakuja trucezny. Kras. 3. przén. *bardzo złóśliwy, dotkliwy, dokuczliwy, uszczypliwy, nienawistny, szyderczy, kostyczny*: Uśmiech, dowcip, żart Z. Żart ma skutki miłe z uczucia wdzięcznego, nie powinien być zjadliwym. Kras. 4. [Zjadliwa siekiera] = *ostra siekiera*.

[**Zjadło**, a, bhm.] p. **Zjadek**.

× **Zjadłość**, i, bhm., p. **Zjadliwość**.

× **Zjadły** l. p. **Zjadliwy**. 2. a. [**Zjaśny**, **Zjadny**, **Jecy**, **Jedki**] *jadalny, dobry do jedzenia, smaczny, smakowity, apetyczny*: Trawa zjadła. Rzeczy zjadle (= *produkty spożywcze*). 3. fecht.: Raz Z. = *silny, śmiertelny, fatalny*.

[**Zjadny**] l. a. [**Jedliwy**, **Jedki**], † **Jecny** *wiele i wszystko jedzący, żarty, obżarty, żarłoczny*. 2. p. **Zjadły**.

Zjadowicenie, a, bhm., czynność cz. **Zjadowicieć**: Ziele to od zagnicia wilgotności i zjadowicenia ich jest skuteczne lekarstwo. Syr.

Zjadowicieć, eje, ał *stać s. jadowitym; stać s. zjadliwym, zjadłym, rozwścieczyć s.*: To przeczul i spochmurniał, posmutniał i zjadowieiał. Sf.

× **Zjadowiczenie**, a, bhm., czynność cz. **Zjadowiczyc**.

× **Zjadowiczyc**, y, ył p. **Zjadowić**.

× **Zjadowić**, i, il, × **Zjadowiczyc** l. *zrobić jadowitym, struć jadem, zatruć*: Biedrzeniec krew zjadowiczoną z jadu wychędaża. Syr. 2. *rozjadowić, rozjadrzyć, rozzłościć*: Długim wygnaniem zjadowiony. Nar.

× **Zjadowienie**, a, bhm., czynność cz. **Zjadowić**.

[**Zjadrzenie**, a, bhm.] czynność cz. **Zjadrzyć**.

[**Zjadrzyć**, y, ył] *sfaldować, ściągnąć, skrócić*: Reba się zjadrzy i półdzie. Pe.

[**Zjajać**, a, ał] *ziewać*.

[**Zjajak**, a, lm. i] *człowiek zagapiony na co, gap, gawron*.

[**Zjajanie**, a, bhm.] czynność cz. **Zjajać**.

[**Zjajcenie**, a, bhm.] czynność cz. **Zjajcyc**.

[**Zjajcyc**, y, ył] *zapłodnić*.

× **Zjakować**, uje, ował *naład rzeczy pewną jakością*.

× **Zjakowanie**, a, bhm., czynność cz. **Zjakować**.

[**Zjakubiec**, eje, ał] *zghłupić, osłupić*: Tak zjakubiał, że nie wiedział, co począć.

[Zjakubienie, a, b] czynność cz. Zjakubiec.
[Zjałowić, i, il] (o owcy, krowie a. kozie) poro-
nić płód, (o kobyle) porzuścić.

Zjałowić, eje, ał stać s. jałowym; przestać
dawać mleko; stać s. niezdatną do rozplodu; po-
ronić płód: Krowy zdychały, owce zjałowiły,
kobyły porucowały. Tet.

Zjałowienie, a, b] m. 1. czynność cz. Zjałowić.
2. czynność cz. Zjałowić.

Zjaponizować, uje, ował zmienić na japoński:
Ja już jestem nawadto zjaponizowany, abym
mógł mieć dużo iluzji pod tym względem (t. j.
pod wzgl. marzenia o oryginalnych wspomnieniach
palacu cesarza japońskiego).

Zjaponizowanie, a, b] m., czynność cz. Zjapo-
nizować.

[Zjarchać się, a s., ał s.] zesturzeć s.

[Zjarchanie się, a s., b] m.] czynność cz. Zjar-
chać s.

[Zjarczeć, eje, ał] stać s. jarkim, niewytrzymałym,
skruszeć.

[Zjarczenie, a, b] m.] czynność cz. Zjarczeć.

[Zjargać się, a s., ał s.] rozgniewać s.

[Zjarganie, się a s., b] m.] czynność cz. Zjar-
gać s.

Zjarzenie, a, b] m., czynność cz. Zjarzyć.

Zjarzenie się, a, s., b] m., czynność cz. Zjarzyć s.

× Zjarzmić, i, il ujarzmić. Garez.

× Zjarzmienie, a, b] m., czynność cz. Zjarzmić.

Zjarzyć, y, yl rzem. zagrzeć na skrzę. [Z. s.]
rozjarzyć s., zapalić s., zaognić s.: Jej s. oczy
zjarzyły, i zęby ścisnęły. Tet.

Zjastrzębiać się, a s., ał s. p. Zjastrzębieć.

Zjastrzębianie się, a s., b] m., czynność cz.
Zjastrzębiać s.

Zjastrzębić się, i s., il s. p. Zjastrzębieć.

Zjastrzębieć, eje, ał, Zjastrzębić s., nied.
Zjastrzębiać s. stać s. jastrzębiem, przejść w ja-
strzębia, nabrać jego natury, zbystrzeć: Niemasz
gorszej rzeczy, jak kiedy sowa zjastrzębieje.
Rys. (=kiedy biedota spanoszy s.). Niech s. ta
sowa zjastrzębia, jako chee, przedsię sowa sąw
będzie, z orłem nigdy nie zrówna. Orzech. Lepsza
fortuna rada wielu zepsuje; staropolska niesie
przypowieść: kiedy sowa zjastrzębieje, wyżej
lata, niż sokół. Fred. M. Dobrze Polacy mówią:
kiedy sowa zjastrzębieje, nie widzi słońca, ale
oślepie lata i bardziej, niż sam jastrzęb, odyma
s.; tak kreatury ludzkie wnet spysznieją. Lubom.

Zjastrzębienie, a, b] m., czynność cz. Zjastrzębieć.

Zjastrzębianie się, a s., b] m., czynność cz.
Zjastrzębić s.

† Zjaśniać, a, ał i Z. s. p. Zjaśnić.

† Zjaśniały który zjaśniał, zajaśniały, rozjaśniony,
jasnijący, świetny: Króla Melindy dwór cały
szkarlatem, jedwabiami Z. Przyb.

† Zjaśnianie, a, b] m., czynność cz. Zjaśniać.

† Zjaśnianie się, a s., b] m., czynność cz. Zjaś-
niać s.

† Zjaśnić, i, il, nied. † Zjaśniać rozjaśnić, roz-
widnić, wyjaśnić: Przen: rozweselić, wypogodzić,
rozchmurzyć: Lecz ty nie zjaśniasz żrzenie, co
s. próżno toczą. Przyb. † Z. s., † Zjaśnienie zajaś-
nienie, zjawić s., ukazać s. w jasności, zabłyszczeć;
rozjaśnić s., rozwidnić s., wyjaśnić s.: Wnet
zjaśniła Królowa niebios. L.

† Zjaśnienie, eje, ał p. Zjaśnić.

† Zjaśnienie, a, b] m. 1. czynność cz. Zjaśnić.
2. czynność cz. Zjaśnić.

† Zjaśnienie się, a s., b] m., czynność cz. Zjaś-
nić s.

[Zjaśny] p. Zjadły.

Zjaw, u, lm. y p. Zjawisko.

Zjawa, y, lm. y l. p. Zjawisko. 2. [Z.] widmo:
Wygląda jak jaka Z.

× Zjawiad, a, ał i Z. s. p. Zjawić.

× Zjawianie, a, b] m., czynność cz. Zjawiad.

Zjawianie się, a s., b] m., czynność cz. Zjawiad s.

Zjawica, y, lm. e bot. (meteorus) ros.

† Zjawiciel, a, lm. e ten, co zjawia a. zjawił,
objawiciel: Z. częstochowskich, leżajskich za-
bobonów. Zigr.

× Zjawicielka, i, lm. i forma ż. od Zjawiciel,
objawicielka. L.

Zjawić, i, il, nied. × Zjawiad i. × Z. uczynić
jawnym, jawnie okazać, ukazać na jawie, objawić:
Kaz. 1555. Z., revelare. Ps. flor. Swoją świętą
moc zjawił. Psñ. 2. [Z.] oznajmić, wyjawić, za-
meldować: Przyszedł ci do dom, tę nowinkę
zjawił. 3. [Jak owce dobrze napasies, to i mleka
zjawiom]. (= przypuszczą przy dojeniu). Z. s. l.
ujawnić s., wyjść na jaw, okazać s. jawnie, wydać
s.: Zjawiły s. długi jego, choroby, nauki here-
tyckie. Troc. 2. pojawić s., ukazać s., pokazać s.,
nadejść, wystąpić, wziąć s. skąd: Zjawiły s. znaki
na niebie, krosty na ciele. Zjawił s. sensacyjny
artykuł w gazecie. Zjawił s. kłosisz z kąta, ozwał
s. kłosisz tym zarzutom. Troc. Bodajby ten dzień
nie zjawił s., którego ci ślubowałam! L. Zjawił
s. głód, pomór. Zjawił s. przeciw naresze! Skądeś
s. tu zjawił? Gdzie s. tylko zjawił, wszystkich
opowiadaniem i żartami bawił. Mick. Czy sły-
chano w świecie? Żeby s. prorok zjawił
w Nazarecie? Żal. 3. [Z s.] zgłosić s., stawić
s., przybyć: Ma Z. s. wierzyciel po odbiór grosza.

Zjawienie, a l. b] m., czynność cz. Zjawić: Na
wyspie Patmos Jan św. pisał księgi zjawienia
a. objawienia tajemnic dziwnych Bożych. Białob.
(Apokalypsis. L.). Z. Pańskie, Epiphanyas, Trzech
Królów święto. Kn. 2. lm. a p. Zjawisko.

Zjawieniec, nca, lm. ncy cudownik, objawiciel:
Aniołami złotymi jesteście, którzyście do nas
przybyli, jak zjawieniec. Słow.

Zjawienie się, a s. l. b] m., czynność cz. Zja-
wienie s.: W postaci dziewicy, której Z. poprzedza
straszliwą chorobę. Mick. Przed zjawieniem s.
dżumy. Mick. 2. p. Zjawisko.

× Zjawiennictwo, a, b] m., obłąd, polegający na
tym, że s. zaaje, jakoby s. widziadło rzeczy nadprzy-
rodzone. wizja, zachwycenie, przywidzenie, wizjo-
nerstwo: Z. trafia s. najczęściej zbyt zagorzałym
w religji ludzki, którym przez nabicie sobie gło-
wy roi s. na wyobrażeniu, iż ze świętymi obcu-
ją lub że przez aniołów różne rozkazy i objawienia
odbi-rają. Perz.

× Zjawiennik, a, lm. cy ten, co miewa widzenia,
wizjoner, jasnowidzący: Przeszedł swym dzi-
wactwem wszystkie zjawienniki. L. Okoliczności
wszystkie objawienia onego wykiadał człowiek
ten, któremu nikt nie zadawał, aby miał być
zjawiennikiem. Ustrz. Nie jestem z liczby tych
zjawienników, którzy bajki rozsiewać zwykli, ani
z liczby owych, których strachopłodami zowiem. L.

× Zjawienny przym. od Zjawienie: Widzenie
zjawienne. L.

× Zjawiny, in, b] p. Zjawisko.

Zjawisko, a, lm. a, † Jawisko l. a. Zjaw,
Zjawa, Zjawienie × Zjawiny zjawienie s., obja-
wienie s.: Świetny zjaw tworzy Boga. Przyb.
Święta to zjawa. L. (=wizja, widzenie). Opowiada
w pismach wszystką twoją zjawę. Poręb. Czas
zjawn Mesjasza wielkiego. Przyb. Wielki, zjawn

zjaw Chrystusa. Psm. Zjawy anhelicznych duchów. Mic. 2. *to, co ś. zjawia, co ś. zjawilo, objawienie, fenomen, cud, widowisko, dziwowisko*: Ezechielzjawem prowadzony. Przyb. Boska mądrość nieraz ś. przez nadzwyczajne zjawy do sere uda. Przyb. (= *swaki*). Te zjawy same nam są dla ostrzeżenia. Przyb. Skryte niebios wyroki Wespazjanowi panowanie przez dziwne zjawy oświadczyły. Nar. Sny te dobrą jej wróżyły przyszłość zjawem miłym. Czas wyznaczony obwieszonemu zjawowi nie był przyszedł. L. Treść tej zjawy była taka. L. Zgadł te chwalebne zjawiny Adam. Okazał ś. nakształt płynącego w powietrzu zjawiska. Przyb. (= *widma, widzialla*). Bóg uczynił z nich okropną zjawę, że stali jako wielkie słupy złote. Słow. Idzie zjawia lekka, grajeji pełna. Zap. Cudnemu dziwił ś. zjawieniu. Mick. Co za dziw, co za zjawienie! co tu robi ta figura? Przychodzisz nareszcie? co za Z. (= *meteor, rzadki, niezwykły gość*). Mało tego, jak zjawienie! (= *jak na tekturów*). Wszystkie zjawy, wszystkie marzenia, wszystko, co nadaremnie czeka odpuszczenia, matko spraw! Las. 3. *objaw, fakt*: Ostatnimi czasy dążymy do specjalizowania ś., a Z. to daje ś. zauważyć na każdym polu działalności ludzkiej. 4. *fiz. wszelki fakt dostrzeżony, wszelka zmiana w przyrodzie zachodząca, objaw, fenomen*: Zjawiska fizyczne, chemiczne, świetlne, cieplikowe, elektryczne, mechaniczne, atmosferyczne. Zjawiska niebieskie (= *objawy na niebie zachodzące*). Zjawiska izochroniczne, p. *lzochroniczny*. W naturze przyczynny zjawisk są ukryte. Przyb. Zjawienie powietrzne, napowietrzne, meteor. L. Górniey każą to mieć za szczególniejsze Z. L. Z. nadprzyrodzone, optyczne.

Zjawiskowy przym. od Zjawisko: Splot Z.

Zjazd, u, lm. y I. *zjeżdżanie, zjechanie*: Miejsce zjazdu. Troc. Z. u górników = spuszczenie ś. do kopalni. Łab. [Z., zejście do kopalni]. Z. z góry łatwiejszy jest, niż wjazd na górę. 2. *zjeżdżanie ś., zjechanie ś., zgromadzenie, kongres*: Z. naukowy. Z. lekarzy i przyrodników odbył ś. w Krakowie. Będzie tam znanych ludzi wielki Z. Orzech. Zjazdy. Skar. Na sejmy, wówczas zjazdami zwane. Wiszn. Obwołano Z. sejmowy w Krakowie. Z. religijny = *synod, sobór*. Z. w Wiślicy. Na zjeżdżanie Andrzejewskim postanowiono. Troc. 3. *zjechanie na grunt, zejście na grunt dla oględzin, kondensacja*: Kondensacja, Z. sądu na grunt dóbr jakich, gdzie kontrowersja zaszła. Kras. 4. *miejsce, droga, którą zjeżdżają z góry ku dołowi*: Z. szeroki. Z. a. Nowy Z., Nowa droga = *ulica, wjadukt w Warszawie, prowadzący od zanku ku Wiśle*.

Zjazdowy przym. od Zjazd: Sąd kondensacyjny a. Z., nazwany od zjechania na grunt lub na miejsce sporne, którego w miejscu sądowym dla zachodzących trudności decydować nie można było. Ostr. Mieszkania z urzędu dla posłów w miastach zjazdowych niekiedy wydzielano. Św. Szyb wjazdowy a. Z. Łab. Klatka zjazdowa (w szybie). Łab. Przedział (szybu) Z. Łab.

† Zjąc, zejmie a. † sejmie, † zymie, † zymie, nied. † Zejmować, † Sejmować, † Zymować, † Zymać, † Zimać I. *zabrać; wziąwszy skupić, zebrać; zebrawszy spoić, zwrzeć, ściągnąć; wjąwszy złączyć, spoić, ściśnąć w kupę, szepić*: Zejmuję co goździami, spinam. Kn. Z. dwie deski goździami, zejmij kłamrami te balki. Troc. Ciesi proste niespojone jedną przeciwko drugiej kładą, zela-

zami je zejmują, ziemią dostatecznie fasują. Warg. Ciesi żelazami zejmują mocno, że ich ani rozerwać niepodobna. Warg. (klamrują, zachwytają, spajają L.). Zwierciatany i nakształt kraty zjętym drzewem, toż ziemią bagnisko zawałał. Warg. Włosy głowy twojej jako pawłoka królewska, zjęta cewkami. Leop. (jako szarłat zwiniony. Leop.). Ostrym tarnem głowę zjętą i twarz splawioną pokaże świętą, w purpurze. Mias. (= *opiętą, ściśniętą*). Trawa, wzrosnąwszy, ziemię zjęła i rościła. Trzye. (= *spoila, skleiła, ściśniętą, zasklepila*). Już ona noc minęła, co nas była śmami zjęła. K. G. (= *objęła, ogarnęła*). 2. *złączyć, zespolić, zjednoczyć, skojarzyć*: Boże w Trójcy jednością zjęty. K. G. Wesel ś., cerkwi święta, Bogu ślubem zjęta. K. G. Z. z kim przyjaźń, towarzystwo, małżeństwo = *zwrzeć, zawiązać, zabrać je, wstąpić w nie*: Przyjacielstwo Z. z niektórym domem, *adoptare se alicujus familiae*. Mącz. Usłyszał o Rzymianach, że przestawają na każdej rzeczy ślusznej, o którą je kto żąda, i którzykolwiek przystawają do nich, że zejmują z niemi przyjacielstwo. Leop. (że z niemi w przyjaźń wstępują. B. G.). Posłał Judasz do Rzymu, aby zjęli z niemi przyjacielstwo i towarzystwo zawarli. B. G.). Z. małżeństwo, zawrzeć małżeństwo, pobrać ś. L. Księgi Rut są o małżeństwie, które zjął Boos z poganką. Leop. 3. *ująć, złapać, schwycić, pojąć*: Was przez strach w pęto niewolnicze zimał. Przyb. Z orlem gdy w górę orlica ś. wzbije, elcąc wytropiony półów zimać szponem... L. Ludzie, biegając do ognia, złodzieja zimali. Bud. B. Idą-li o pokój, zimajcież ich żywo, jeśli też ku bitwie, takżeż ich żywo pojmacie. Leop. 4. a. † Wzdjąc, † Wzjąc *zjąc, przejąc, opanować, schwycić, ogarnąć, przeniknąć, dotknąć, napuść*: Wielkie wygardzenie i podłe ważenie nauk zjęło dziś umysły ludzkie. Glicz. W modłach trwa, sen go nie zejmie. Groch. (= *nie zmorzy*). Żaden gos sen nigdy nie zejmie. Kochan. Księżyce swym przechodzeniem przez te 12 znamion skłania i zejmuję prawie swym rządzeniem te nizkie rzeczy na ziemi ku rozmaitym sprawom ich. Spicz. (obejmuje, osiąga. L.). Za dopuszczeniem Bożym za grzechy moje choroeba tamże mię zjęła. Smotr. Bardzo zjęty niemocą, nikogo nie chciał mieć przy sobie. Skar. (= *obezwładniony, wyczerpany, osłabiony*). Zejmuję mię boleść, žal. Kn. Flisłyńczyki zjął žal, zjęło rozniewanie. Groch. Było koło niej nieco pacholców, miłością zjętych. Groch. (= *palających*). Mając serce litością zjęte, za sromotę nie poczytała ani hańbę sobie usłużyć jego w czym osobie. Odim. Zjęte jest serce moje nad rzeszą, że już trzy dni nie mają, coby jedli. Sekl. (serdecznie mi lito rzeszy. Sekl.). Stała wedle krzyża Matka święta Marja, serce mając przerażone gorzką boleścią i żalnym zjęta frasunkiem. Odim. Piłat różnemi począd sposobami Żydów przywoździć, żeby utrapienie i różnemi już zjętej boleściami osobie Jego wždy pofolgowali. Odim. Ślusznie go zjęła okrutna boleść na wszystkich rzeczach wewnątrz. Leop. (zjęła go nieuleczona boleść wnętrzości i srogie wewnętrzne dręczenie. B. G.). Niezwykłe bacząc przyjsieie Jego, strach ich wielki zjął i trwoga łekliwa. Odim. Zjęła wszystkich bojaźń, i wielbili Boga. Wuj. Z nim gruby Edomeczyk w lot bieżał, a oba, strachem zjęci, z bystrego Dunaju wodami na wysięgi lecieli. Koch. W. Tym większą wzdjęty ciekawością, gdym na niego nalegał... L. Tak ją często ciężka żalność, gład i boleść wzejmowała,

iż też onym okrutnikom łajac i zlorzeczając, przeciwi sobie ich pobudzała. Wiśn. 5. p. **Zdjąć**. Biel. M., Napom. Król zjął pierścień z ręki swej i dał go Hamanowi. Bud. (zjął pierścień swój z ręki swej. B. G.). (= *ściągnął*). Zjął pierścień z ręki swojej, a włożył go na rękę jego. Leop. (zjął B. G.). Trzy korce złotych pierścieni, co naszym były z paleów zjęte po pogromie, na ziemię wysypał. Warg. I zjął pierścień z ręki swych. H.J. Koronę dał sobie Z. z głowy. Piel. Książ młody, wstawszy z miejsca, szyk swój zjawszy z głowy, o królu jął ś. pytać, jeśli był zdrowy. Piel. Bez ukłonu, ni czapek nie zajmując z głowy. Piel. Pyszny rękawicę z tej ręki, na której sygnet, sejmie, a w drugiej ją dzierży. Rej. Zjęli ciało Jego z krzyża. Leop. (zjęto trupa Jego z drzewa. B. G.). Zejmę lutnią wielostroną, już od roku zawieszoną. Groch. Zymcie w czas jarzmo z siebie tych szatanów brzydkich. Groch. Zejmij bóty z nóg twoich, bo to miejsce święte jest. Skar. (= *ściągnij, zruj*). Zły duch, zjawszy z nich cechę Chrystusową, swoją ich cechuje. Wuj. Osa stara łupież z siebie sejmuję, a tak ś. odmładza. Sien. (= *zrzuci, zlinia*). Gdy te drwa w garnie nażeleją, odprzątniesz ogień, a sejmi garniec roztropnie ze drwy. Sien. (= *odstaw*). Boga o to prosiła, aby ją a. z świata zjął, a małżonka takiego zrzędził, z którymby płód mieć mogła. Glicz. (= *zabrał, zabrał*). Z. ś. z kim i. × Z. ś. *schwycić ś.*, *szepić ś.*, *zawrzeć ś.*, *zatrzeć ś.*: Z łabędziem w walce zjął ś. orzeł morski. Pol. 2. † Z. ś. *ślączyć ś.*, *zmieszać ś.*, *cieleśnić*: Wnijdź do żony brata twego a zejm ś. z nią, abyś wzbudził potomka bratu swemu. Leop. (zjąć ś. z nią. B. G.). Insze zwierzęta same z sobą ś. zymują, a wždy im tego ludzie za grzech nie rachują. Otw. (gzą ś., parzą ś., grząją ś. według upodobania. l.). Samecowie zymowali ś. z samicami. Leop. 3. † Z. ś. za kogo, o co = *ująć ś.*, *upomnieć ś.*, *ustawić ś.*: Możliższ, zjawszy ś. za pasterze, obronił dzieweczki. Leop. (wstał za nimi. Leop.). Krzyżacy księży dziesięciny dać nie chcieli, o co ś. zjęli biskupi polscy i zakłeli ich. Biel. M. (= *włali ś. w to*).

[Zjądrzeć, eje, al] p. Zjędnieć. Łop.

[Zjądrzenie, a, b] m., czynność cz. Zjądrzeć.

Zjątrzenie, a l. b] m., czynność cz. Zjątrzyć. 2. *miejsce w ciełe zjątrzone, zajątrzenie, zaognienie, zapalenie, wrzód*. 3. *stan tego, co ś. zajątrzyło*.

Zjątrzyć, y, y] p. Zajątrzyć.

[Zje] p. Zeć.

Zjechać, zjedzie, zjechał, † Zjechać, nied. Zjeżdżać l. *jadąc spuścić ś.*; *zsunąć ś.*, *stoczyć ś.*: Potym zjeżdżała wolno z góry. P. Koch. Z góry zjeżdżać. Troc. Z. wozem, kouno, saniami. Gdy już zjechali z tej góry, hamulec peki. l. Z. po poręczu, na tyku. Z. szybem do kopalni. 2. *jadąc zjawić ś.*; *nudjechać*: Z. na grunt. Zjechał król z całym senatem na ten akt, gdzie i biskupi Z. nie zaniechali. Troc. Zjechali ś. na publiczną radę. Troc. Sąd zjechał na miejsce zbrodni. Zjechali, stają, a pierwszy z rycerzy krzyknie i w trąbkę mosiężną uderzy. Mick. Pan hrabia ma jutro sam Z. do dworu; podkomorzy już zjechał z żoną i z córkami. Mick. Panowie bardzo dworno zjeżdżali na zjazdy. Pol. 3. *jadąc zboczyć, skrócić; wykroczyć; ustąpić, usunąć ś.*, *z drogi jadąc*: Zjechał na stronę. Troc. Zjeżdżam z drogi, ustępuję [drogi], prawdy, powinności, trybu. Kn. (= *mijam ś. z niemi*). Niektórzy podróżni czasem z prawej drogi dla wesołego

miejsca na bok zjeżdżają. Kosz. Bezece drogi wszędzie mię zatrzymywały, jak tylko z początkowego traktu zjechałem. L. (= *jak tylko rozstałem ś. z nim*). Przen.: Rozmawiając, od szezki zjechali do nowej fryzowania mody. L. (= *zboczyli; zeszli na nową fryzowania modę*). 4. *jadąc zemknąć, ująć, uciec, usunąć ś.*, *ustąpić; odjechać*: Zjeżdżam skąd, uchożdę. Kn. Najemnik jego majątnostki pobrał sprząz wszystkie i rolne gospodarstwo i zjechał. Warg. (gm. *zwiad*). On chee z mego kraju zjechać potajemnie. Koch. J. Z. z pola, wrócić do domu. L. Dla pluty i zimna musiał z pola Z. Warg. Przen.: Już ostatnia godzina na zegarze docieka, nachylony wiek każe zjeżdżać z pola pielgrzymowania tego. Koch. W. 5. kogo = *przyjechałszy nagle zastać, zdybać, najechać kogo*: Z. kogo na gorącym uczynku. Po zdradziecku nas zaszedł, nie przestrzegszy nas; niespodzianie przyjechał co za podejsie, co za zdrada! od stworzenia świata żaden ojciec syna swego w podobnym nie zjechał razie. L. Walentego cesarza Gotowie, zjechałszy, zamordowali. Gil. Z. ś. l. *jadąc zetknąć ś.*, *spotkać ś. w drodze, zawadzić o siebie jadąc*: Zjechał ś. z nim na drodze do Krakowa. Troc. Wozy ś. w cieśni zjechały. Troc. Zjeżdżam ś. z kim, zajeżdżam komu. Kn. Zajeżdżam komu, zjeżdżam ś. z nim w cieśni. Kn. 2. *jadąc zebrać ś.*, *zgrupować ś.*, *zejsć ś.*: Zjechaliście ś. w imię Pańskie na opatrowanie niebezpieczności koronnych. Skar. Zjeżdżać ś., przybywać do zjazdu, jadąc zgrupować ś., zbierać ś., schodzić ś. L. Kupcy ś. na jarmark zjadają, zjeżdżają. Troc. Zjeżdżają ś. stany na sejm w Warszawie, na zjazd. Troc. Zjechali ś. na publiczną radę. Troc. Zjechał ś. z przeciwną stroną na utarcie ugody. Troc. Goście już ś. zjeżdżają.

Zjechanie, a, b] m., czynność cz. Zjechać: Miał z rządem uniwersytetu przykre zajęcie z powodu niezjechania na czas do Kowna. Chm.

Zjechanie się, a ś., b] m., czynność cz. Zjechać ś. [Zjeć] p. Zeć.

× Zjednaczać, a, l] m. e ten, co zjednał, pojednał, pogodził. L.

Zjednaczać, a, al] i Z. ś. p. Zjednoczyć.

Zjednaczenie, a, b] m., czynność cz. Zjednaczać.

Zjednaczenie się, a ś., b] m., czynność cz. Zjednaczać ś.

Zjednaczką, i, l] m. i forma ż. od Zjednaczać. L.

Zjednać, a, al] nied. Zjednywać, † Zjednawać, [Jednywać] l. *zgodzić, pojednać, pogodzić, uzgodnić*. Napom. Zjednał przeciwne umysły. Troc. (= *doprowadził do zgody, skłonił do zgody*). Czyście rozum z uczuciem zjednali? Kor. 2. † Z., [Z.] *zgodzić, uzgodzić, umówić, zamówić, nająć, wynająć*: Najemnym żołnierzom służbę wypowiedziano, że nazbyt drogo zjednani byli. Błaż. Z. sobie sługę, konia, mieszkanie. Troc. [Czyli to córka rodzona, czyli kucharka zjednana?]. 3. † Z. *pokój = porozumieć ś.*, *ułożyć ś. co do pokoju, ustalić go, zgodzić ś. nam, zawrzeć ugody*: Pokój z Saraceni tak zjednali, aby dał cesarz dawał. Skar. Legatów posyłają, którzy między nami i onemi przyjaźń, miłość i pokój zjednają. Smotr. 4. *sobie kogo = zyskać go sobie, pozyskać, skaptować, zwoabić, ująć*: Prostota a cierpliwością prędko wszystkim sobie zjednał. Skar. Abraham za swoją powolnością Mesjasza w dom swój sobie, zjednał. Skar. Z. sobie kogo pieniędzmi. L. (= *przekupić, kupić, przenażyć*). 5. *co = wyjednać, uzyskać, zyskać, wyrobić, zapewnić, zaskarbić*

zdobyć: Jaką, rozumiesz, zazdrość zjednałeś sobie? Koehan. (= *wywołałeś*). Jednąc sobie w pospólstwa miłość. Górń. Stąd wieczną sławę zjednali sobie. Skar. Jako prosit i co zjednał, pewności żadnej niemasz. Skar. (= *wskórał*). Oto krew testamentu i przymierza z Bogiem, która gniew Boski ubłagała i przyjaźń Jego zjednała. Skar. Miłość wielką w żołnierstwa i dobre mniemanie u wszech ludzi o cnotach swoich wielkich sobieście onemi postępkami swemi zjednali. Skar. I drugie to sobie dobrodziejstwo... jako wdzięczność łaski jego zjednamy. Skar. Zjednał nam łaskę u króla. Troc. Tedy mają sobie Z. pozwolenie. Psł. Człowiek, który tyle zjednał sobie szacunku. Śniad. Zjednał sobie cześć, uwielbienie i wdzięczność. Śniad. 6. † Z. = *zwrócić, dirigit*. B. Sz. Z. s. 1. † Z. s. *zgodzić s., pojednać s., pogodzić s.* Rej, Skr. Grzech jest złagodzony, a zjednał s. człowiek z Bogiem; niebo jest otworzone, a zjednał s. człowiek z aniołem. Wuj. (= *zrównał s.*). Jeden człowiek zabił swą żonę, przyniósł ukazanie swego rozgrzeszenia list i zjednał s. z jej przyrodzonymi przyjaciółmi. Ort. A może-li takiemu mirolómezy odpuszczać, aby s. z nim zjednał. Ort. Zjednałby s. z nim, iżby w sądzie o onej rzeczy żadnej wzmianki nie było. Nisz. 2. [Z. s.] *zgodzić s., ugodzić s., nająć s., wynająć s., umówić s.*: Pacholek zjedna s. na cały rok. Zjednał sie bydlą paś.

Zjednanie, a, bhm., czynność cz. **Zjednać**: Z., zrządzenie. Głos.

Zjednanie się, a s., bhm., czynność cz. **Zjednać s.**
 † **Zjednawać**, a, ał i † Z. s. p. **Zjednać**.
 † **Zjednawanie**, a, bhm., czynność cz. **Zjednawać**.
 † **Zjednawanie się**, a s., bhm., czynność cz. **Zjednawać s.**

× **Zjednieć**, eje, ał p. **Zjednoczyć**.

× **Zjednienie**, a, bhm., czynność cz. **Zjednieć**.
Zjednoczenie, a, bhm., czynność cz. **Zjednoczyć**: Z. dzieci z różnych małżeństw = *zrównanie, równoprawnienie*. Gdy osoby, które z przeszłego małżeństwa żyjące jeszcze dzieci mają, z sobą ślub małżeństwa zawierają i ugodę czynią, którą dzieci różnego małżeństwa równie z sobą do dziedziczenia przypuszczeniem zostają, wtedy nastaje tak nazwane Z. dzieci. Cyw. Z. wojska z wojskiem. Troc. Na sejmie lubelskim 1569 r. skończyła s. gruntownie unja a. Z. W. Ks. Litewskiego z Koroną. Biel. M. Na tym synodzie unja, t. j. Z. Rusi w wierze z Rzymianami, zupełnie stanęło. Steb.

Zjednoczenie się, a s., bhm., czynność cz. **Zjednoczyć s.**

Zjednoczyciel, a, lm. e ten, co *zjednoczył a. zjednuca*.

× **Zjednoczycielka**, i, lm. i forma ż. od **Zjednoczyciel**. L.

Zjednoczycielski przym. od **Zjednoczyciel**: Wielbiciele zjednoczycielskich zasług Bismarka.

Zjednoczyć, y, yl, nied. **Zjednaczać** *złączyć w jedno, złąć, zespolić, wcielić nawzajem*: Chrystus złącza nas i zjednacza z Sobą. Dambr. Z. s., × **Zjednieć** *złączyć s., złąć s. w jedno, zespolić s., wcielić s. nawzajem*: Stany Zjednoczone Ameryki Północnej. Skłep zjednoczonych szewców w Radomiu. Zjednoczeni stolarze warszawscy. Ten, co od dzieciństwa wzrósł w kraju tym uroczym i przyzwyczajaniem zjednał z nim. Słow.

Zjednoczenie, a, bhm., czynność cz. **Zjednoczyć**.
Zjednoczenie się, a s., bhm., czynność cz. **Zjednoczyć s.**: Trudno było powiązać przekonania

nie o szczeroci przybyszów w chęci zjednoczenia s. z nami. Rzew.

Zjednoczyć, i, il *zrobić jednolitym, złąć w jedno*: Nie zyczeli sobie szlachectwa, któreby ich zjednoczyło z obcym narodem. Rzew. Mazurowie wszystkie prowincje kraju krwią swoją złutowali, narodowość polską rozprzeszczynili, zjednoczyli Rzpłtę. Bart. Z. s. *stać s. jednolitym, złąć s. w jedno*: Zjednoczyły s. stosunki z moim przywiązaniem. Rzew. Zjednoczyły s. dusze z sobą od samego dzieciństwa. Rzew.

Zjednostajniać, a, ał p. **Zjednostajnić**.

Zjednostajnianie, a, bhm., czynność cz. **Zjednostajniać**.

Zjednostajnić, i, il, nied. **Zjednostajniać** *zrobić jednostajnym, ujednostajnić, zrównać*.

Zjednostajnienie, a, bhm., czynność cz. **Zjednostajnić**.

Zjednostkować, uje, ował *skupić w jednostkę, sprowadzić do jednostki, skoncentrować w jednostce*: Bóg niepełność ofiary ukarał słabością ducha nie zjednostkowanego w jednej i pewnej formie. Krasin.

Zjednostkowanie, a, bhm., czynność cz. **Zjednostkować**: Ja tak zawsze nazywam każde Z. uczucia. Żm.

× **Zjednota**, y, lm. y *jedność, zjednoczenie, zespol.* St. wil.

[**Zjednować**, uje, ował] *namawiać, zjednywać*: Z. pantenki i a chłopców.

[**Zjednowanie**, a, bhm.] *czynność cz. Zjednować*.
Zjednywać, a, ał i Z. s. p. **Zjednać**.

Zjednywanie, a, bhm., czynność cz. **Zjednywać**.
Zjednywanie się, a s., bhm., czynność cz. **Zjednywać s.**

Zjedzenie, a, bhm. i. *czynność cz. Zjęść*. 2. [Z.] *jedzenie*.

Zjedź, i, bhm. zb. l. *osoby, zwierzęta objadające kogo i dopominające s. o pożywienie*. 2. *inwentarz, gadzina*. 3. a. **Zjednice** bhp. *pszczoly, które na inne barcie mniej muszne napadają i miód rabują, wilki, łakotniki, smuz, pszczoły napastnicze*.

Zjęczały *który zjęczał*: Tłuszcz Z. Zjęczała okrąsa cuchnąca jadło przelknął. Orzesz. Przen.: To z jakiegoś romansu Z. pomysł. Żer.

Zjęcząć, eje, ał *złąć s. zęclim, zgorzknąć*: Masło zjęczało. Słonina zjęczała.

[**Zjęmie**] p. **Zdjąć**.

[**Zjęnterесować się**, uje s., ował s.] *zdzierać s., złumieć s.*: Una macocha zjęnterесowała s., ze to tak zrobione.

[**Zjęnterесowanie się**, a s., bhm.] *czynność cz. Zjęnterесować s.*

Zjęść, zje, zjadł, † **zjęść** l. *spotrzebować na jedzenie, spożyć, skonsumować*: Kapłani Baala sami zjadali ofiary przynoszone. Rej. Mówiła mi, daj syna twego, a zjemy go dziś, a syna mego zjewa (lpd.) jutro: a tak uwarzyliśmy syna mego i zjadłaswa (lpd.), i rzekłam k niej nazajutrz: dajże syna twego, że go zjewa (lpd.). Bud. (daj syna twego, żebyśmy go zjadły dzisiaj, a jutro zjemy syna mego, i uwarzyliśmy syna mego i zjadłyśmy go; potem rzekłam jej: daj syna twego, abyśmy go zjadły. B. G.). Kiedy wiele w kuchni kucharzy, to oni samym próbowaniem potraw więcej jedzą, jak na stół dadzą. L. Gdy kapłan hostją rozdziela, mówi: rozdrabia s. i rozdziela s. baranek, który zawsze s. rozdrabia, a nie rozdziela, którego zawsze jedzą, a nigdy nie zjadają. Pim. Zjadło s., spito s., *comesum, epotum*. Kn. Dobrze wam zgotowana

smakuje biesiada, dobrze ś. wino spija, dobrze mięso zjada. Dm. Gdzie go Z., tam go Z., byle nie doma. Rys. (patrzy, gdzie ś. z komina ku rzy. L.). Żenić ś. nie jest to Z. z masłem kawał chleba, i żebyś nie żałował, długo myśleć trzeba. Zabł. Zjadłaby go kotka przez noc. Rys. (nie wiele tego, na jeden zab. L.). Na obiad sam zjada ćwierć cielęciny. Wpadam do domu, zjadam obiad i uciekam. Przen.: Panna śmietaną zlizwała, a młodzieniec sadło zjadł. Sak. (oboje nie nie winni. L.). Pies podtula pod ś. ogon, ezując to na ś., że komu sadło zjadł. Rej. (= że zawinił, że przeskrobał, że zgrzeszył). Przen.: Cożeś to zjadł, bracie, że wszystkie instygują na cię. Pot. (= zbroił). Nie zjem ci go. Kn. (= nie wezmę ci, nie zginię ci). Pokaż, co masz w ręku, nie bój ś., przecież ci nie zjem. Usta roztworzył, jakby chciał Z. całą izbę. (= połknąć, pochłonąć). Zjadł go = podobny do niego. Dudz. (= jak wykapar, jak z oka wzięty, jakby z niego skórę zdjął). Podobni sobie, jeden drugiego zjadł. Kn. Zjedliby go od kochania. Pot. Zjem cię żywo. Lubom. (= zacaluję na śmierć). Prawie go już nie zjada obiema oczyma. Jabł. (= nie pożera). Chciał mię Z. wzrokiem. Jabł. Zjadłby krzyż za nim = jedemu drugiego broni. Kn. (dałby ś. za niego ukrzyżować. L.). Na to ś. urodził, aby był zjedzonym od szlachty z samej miłości. Kaezk. Poczęli zaraz z przerażonym Bazylewiczem zjadać ś. na surowo od pierwszego wieczora. Krasz. Wiem, że ś. ona zje ze złości. Krasz. Zjesz djabła, zjesz licha, [zjesz dziuga], jeśli tego dokazesz (= żeby nie wiem co, nie dokazesz tego). Zjadłeś djabła z taką robotą! (= niech cię licho i t. p.). Zjedzcie sto katów. L. (= niech cię kaci wezmą). Zjesz sto djabłów, djable, rzekł... Oss. Zjedzcie djabła, tamten zapewne wzięł moją suknią. L. (= tam do djabła! do licha! do kaduka!). A to cię jakieś zło przyniosło tu do nas, bodajbys miljon zjadł! L. Za ten rozkaz, myślałem sobie, jak pan wstanie, życzy mu, niech zje kopę djabłów na śniadanie, drugie tyle na obiad, czworo na wieczorek! Zabł. Stój, głupeze, ledwo ś. nie wygadałem, ale zjecie mi djabła. L. (= oszukacie ś., zawiedziecie ś. później). 2. † Z. = ujeść, ugryść, ukąsić: Alić szpetna jaszczorka za trzewik mu wpadła, zwierciawszy ś., uciekła, a nie go nie zjadła. Rej. 3. przen., żart. opuścić, połknąć, zapomnieć: Z. literę, pisząc. Z. głoskę, mówiąc. Zjadłeś = zabaczyłeś. Kn. 4. przen. jedząc zniszczyć, zubożyć; objeść, przyprawić o bankructwo: Tu go konie zjedzą, że siano drogie. L. Konie go zjadły. Kn. 5. przen. przejeść, strawić, zużyć, przepuścić, zmarnować, spotrzebować, wyekspensować: Ów swej intraty za rok i dalej nie zje, a twej za kilka miesięcy nie stanie. Falib. 6. przen. pochłonąć, zabrać: Trzysta złotych, cóż u djabła, co to ta apteka zjadła. L. (= kosztowała, co to poszło na nią). Długi zjadają ledwo nie wszystkie dochody. Karty, kieliszek, kobiety go zjadły (= zniszczyły, zubożyły, zrujnowały, zmarnowały). Zje cię i z nogami; przyjdzie zebrać. Kn. 7. przen.: † Z. = pożyć, pokonać, przeczucić, zabić, zgubić: Ten temu pan, kto kogo zje. Rys. Zjadłeś mię, zabiłeś mię, zgubiłeś mię. Kn. Przen.: Z. kogo w rozmowie = zbić go z pamiętaku, zbić jego zdanie. 8. rub.: Z. śledzia = stłuc ś. zbić ś.: Szklan-ka, wazka zjadła śledzia. 9. zeźreć, zgryźć, strawić, zniszczyć, stoczyć, wyjeść: Rdza zjadła ze-lazo, miedź, srebro. L. Żelazo rdzą ś. zjada skazitelną, mól wniwecz siecze księgę nieczy-

telną. L. Każdego ziemia Z. musi, jak ryba robaka. Orzesz. Choroba go zjadła. 10. myśl.: Z. strzał = otrzymać śmiertelny postrzał, połknąć kulkę: Obliczono wkońcu, ile zjadł strzałów, póki go ostatni na miejsu nie położył. Karw.

Zjezuicać, a, ał i Z. ś. p. Zjezuicić.

Zjezuicanie, a, blm., czynność cz. Zjezuicać.

Zjezuicanie się, a ś., blm., czynność cz. Zjezuicać ś.

Zjezuicenie, a, blm. f. czynność cz. Zjezuicić.

2. czynność cz. Zjezuicić.

Zjezuicenie się, a ś., blm., czynność cz. Zjezuicić ś.

Zjezuicić, i, il, nied. Zjezuicać zrobić Jezuitą, zrobić jezuitkim, przejąć zasadami jezuitkami: Batory chciał kraj Z. Z. ś. p. Zjezuicić.

Zjezuicić, eje, ał stuc ś. Jezuitą, przejąć ś. zasadami jezuitkami.

Zjeździć, i, il, nied. Zjeździć 1. zużyć, zniszczyć jeźdzeniem, zajeździć: Z. konie, pojazdy. 2. Z. kraj i t. p. = jeźdząc zwiedzić; objechać we wszystkich kierunkach: I najmniejsze miasteczko u Gaskonów zjeździł. P. Koch. Przyszli, aby wyspiegowali i wypatryli i zjeździli ziemię twoją. Leop. Kraje zjeźdzone. Troc. 3. posp.: Z. trzewiki = ściąć, zdeźreć, z jednego boku więcej, niż z drugiego. 4. przen.: Z. kogo = złąć; zmyć mu głowę; zbusować, zgromić, zheszać, zhasać, skrzyćceć, wymyślać: Zjeździł go jak burą sukę. Prz. Z. kogo w pismach = skrytykować, zrabować, schłastać, zerznąć. Z. ś. I. zmordować ś., zmęczyć ś., sfatygować ś. jazdą (szczeg. końmi). 2. zniszczyć ś., zmarnieć, zużyć ś. jeźdzeniem: Był konik, ale ś. zjeździł. 3. (o trzewikach) ściąć ś., zdeźreć ś. z jednego boku więcej, niż z drugiego. 4. gm. zniszczyć ś. wskutek nadużycia rozkoszy cielesnych, schuchrać ś., zdebusować ś.

† Zjeździć, i, blm. zjadli? niedojadli? Księża szlachei kóp rozmiatać nie mieli, oprócz żeby im Z. jakąś albo zgniłki na dziesięcinę zostawiono. Biel. M.

Zjezać, a, ał i Z. ś. p. Zjeżyć.

Zjeżanie, a, blm., czynność cz. Zjezać.

Zjeżanie się, a ś., blm., czynność cz. Zjezać ś.

Zjeżdżać, a, ał i i Z. ś. p. Zjechać. 2. p. Zjeździć.

Zjeżdżalnia, i, l, m. e gór. wogóle przyrząd do spuszczenia ś. do kopalni i wyjazdu z tyłże, machiną poruszany. Łab.

Zjeżdżanie, a, blm., czynność cz. Zjeżdżać: Z. do szybu kopalnianego.

Zjeżdżanie się, a ś., blm., czynność cz. Zjeżdżać ś.

Zjeżdżenie, a, blm., czynność cz. Zjeździć.

Zjeżdżenie się, a ś., blm., czynność cz. Zjeździć ś.

Zjeżenie, a, blm., czynność cz. Zjeżyć.

Zjeżenie się, a ś., blm., czynność cz. Zjeżyć ś.

Zjeżyć, y, yl, nied. Zjezać wjeżyć, nujeżyć. postawić, nastroszyć, spiętrzyć, podnieść: Ptak zjeżył skrzydła. W tym suka zjeżyła grzbiet. Tet. Na owo straszne, zjeżone mogiłami i zbroczone krwią przagnanie. wię na Podole, na Ukrainę i Ruś Czerwoną, napływały coraz nowe fale polskich osadników. Sienk. Przen.: Tego trzeba, a żeby ta sprawa, lubo działami zjeżona pozornie, weszła na drogę obustronnego porozumienia. Kaezk. (= groźna, strasząca). Z. ś. wjeżyć ś., najeżyć ś., nastroszyć ś., powstać, stanąć, podnieść ś.: Czy ś. najmniej na drzewie zjeżyły powiechrzone listki, tak ś. dusza złąknie,

aż od bojaźni na ziemię przykłąknie. L. (= *zwichrzyły* s.). Fosi i majdany aż do szabców zjeżyły s. mogiłami. Sienk. Włosy zjeżone od strachu.

Zjęcie, a, blm. f. czynność cz. Zjąć: Z. = połączenie, skojarzenie. Ciek. Z. małżeństwa między dwoma rodzicami. Wys. Po zjęciu z tego świata niemasz czasu dobrzeuczynienia. Zigr. (= *po zejściu ze świata, zgonie, śmierci*). 2. p. Zjęcie s.

Zjęcie się, a s., blm., niek. Zjęcie czynność cz. Zjąć s.: Stało s. tedy, że w onym zagrzaniu, które bywa przy zjęciu, patrzyły owce na one pstre pręty i rodziły potom pstre jagnięta. Leop. (pocynały owce, patrzące na one pręty, gdy przypuszczanie bywało. B. G.).

Zjędrcić, i, il, [Zjędrcić] uczynić jędrnym.

Zjędrcić, eje, al, [Zjędrcić, Zjędrcić] stać s. jędrnym, okrzepnąć: Biel z czasem zjędrcieje, zmoctnieje. Świt. [Ziarno zjędrcziało]. Nie dając Z. duchowi pogaństwa.

Zjędrcienie, a, blm. f. czynność cz. Zjędrcić. 2. czynność cz. Zjędrcić.

[Zjędrcić, i, il] p. Zjędrcić.

[Zjędrcić, eje, al] p. Zjędrcić.

[Zjędrczenie, a, blm.] 1. czynność cz. Zjędrczenie. 2. czynność cz. Zjędrczenie.

[Zjęć] p. Zdjąć.

× Zjęćka, i, lm. i sprzążka.

[Zjęzykować, uje, ował] wygadać, wypowiedzieć: Czego nie zjęzykowali: że pan stary, że dziad stary. Wysp.

[Zjęzykowanie, a, blm.] czynność cz. Zjęzykować.

[Zjuchcenie, a, blm.] czynność cz. Zjuchcić.

[Zjuchcić, i, il] zł. skraćć pocichu, ściągnąć, zwędnąć. Estr.

Zjuczenie, a, blm., czynność cz. Zjuczyć.

Zjuczyć, y, ył zjąćć fuki, rozebrać z juków.

Zjudzenie, a, blm., czynność cz. Zjudzić.

Zjudzić, i, il, l. [Z.] zmanić, złudzić, oszukać. 2. znużyć, zmęczyć, zmordować, zdurczyć. Sł. wil.

Zjunaczenie, a, blm., czynność cz. Zjunaczyć.

Zjunaczyć, y, ył zrobić junakiem, przerobić na junaka: Dla męża (Twardowskiego), którego wieszcz (Mick.) zbaszył, zjunaczył. Oliz.

Zjurgieltować, uje, ował zjednać, kupić, skaptować, ująć przyznaniem jurgieltu: Nie zjurgieltował ani jednego zelanta. Reym.

Zjurgieltowanie, a, blm., czynność cz. Zjurgieltować.

Zjurzenie, a, blm., czynność cz. Zjurzyć.

Zjurzyć, y, ył rozjurzyć, roznamiętnić, rozhestwić, rozpalić lubieżnie: Patrzył na bezwstydne nagości, pożerane zjurzonemi oczami. Reym.

Zjuszenie, a, blm., czynność cz. Zjuszyć.

Zjuszenie się, a s., blm., czynność cz. Zjuszyć s.

Zjuszyć, y, ył złać, zwałć juchę, zająszyć, pojuszyc, ujuszyc, zbroczyć, sposoczyć, skrwawić, pokrzwawić: Stłukę, skalcęzę, zbije, skrwawie, zjuszę, zabije, kto s. porwie: wara! wara! Zabł. Wypytywał, czy nie ranny, twarz jego zjuszona musiała tę obawę zrodzić. Budz. Zjuszony pysk. Jord. Z. z., zwałć s. juchę, zająszyć (i t. d., p. wyż.) s.

† Zjutra przys. nazajutrz: Przed Wielkanocą, kiedy u nas bywają największe utrapienia i posty, oni skoro Z., używają a mięsem i winem żyły swe rozeigające, chychocą s. Wuj.

Zk — p. Sk —.

[Zkądka] skąd.

[Zkiepsnięć, eje, al] 1. p. Skiepsnięć. 2. za chorować.

[Zkiepsnienie, a, blm.] czynność cz. Zkiepsnięć.

[Z końca] l. z początku, zrazu: Z końca me howali, zyciek miał dobre; nie wybyło dwa roky, odmieniło s., wygnali me. Tet. 2. z końca lub z początku.

[Zkrocza] stępa: Te koniki zawsze Z. chodzą.

[Z krzywa] krzywo.

[Z kumosi] ze znajomości.

[Złabać się, a s., al s.] opić s.

[Złabanie się, a s., blm.] czynność cz. Złabać s.

× Złaborować się, uje s., ował s. spracować s., strudzić s.: Odpoczywać chcesz? Cóż s. to tak złaborował? Krasz.

× Złaborowanie się, a s., blm., czynność cz. Złaborować s.

† Złabować, uje, ował dogodzić sobie, pozwolić sobie, użyć rozkoszy. Sł. wil.

† Złabowanie, a, blm., czynność cz. Złabować.

Złachcenie, a, blm. l. czynność cz. Złachcić. 2. czynność cz. Złachcić. 3. p. Złachcenie s.

Złachcenie się, a s., blm., niek. Złachcenie czynność cz. Złachcić s.: Wychodzili z tej zasady, że dostatek zrodzi potrzebę oświaty, a co za tym idzie, złachcenie. Rol.

Złachcianka, i, lm. i tu, co s. złachciła: Gmin kniecy, zniecierpliwiony, licząc na króla powstrzymawca, oburzył s., upomniał s. o złachcianki i o świeże ujmy. Lel.

Złachcić, i, il, Złaszyc zrobić Lachem, spolszczyć.

Z. s., Złachcić, Złaszec zmienić s. w Lacha, spolszczyć s.: Szlachta taka mieszkała na Litwie i na Rusi, a choć s. lachciła na potęgę, ale w epoce naszego opowiadania nie złachciła s. jeszcze zupełnie. Rol. Dostatek zrodzi potrzebę oświaty, a co za tym idzie, złachcenie, jak s. złachciła przed wiekiem szlachta ruska. Rol. Linjata najwcześniejszej złachciła. Rol. W otoczeniu wiernego hajduka i złaszonego potomka Czere-misów stawiał s. pod rodzinną strzechą. Rol. Gdyby wskok tym nowościom nie zabieżali, prędkoby Rusini złaszełi. Tw.

Złachcić, eje, al p. Złachcić.

Złać, zleje, złać, † Zlić l: laniem zrzucić, scedzić; ulać z wierzechu, stoczyć, spuścić płyn: Z. = ulać. B. Sz. Zlewam z wierzechu, defundo. Kn. Zlej trochę z wierzechu. Troc. Z. ostrożnie kawę, gdy s. ustoi. Z. śmietankę z mleka, pozotę z rosolu (= zebrać ulaniem). Zlewam w beczkę wino, piwo. Kn. (= przelewam). Przen.: spuścić z góry, zlaść: Słońce zlewa światło. Sienk. Bóg zlał na niego łaski, błogosławieństwo. Opatrzność na nią była złała, co tylko szczęście tworzy.

Wirt. Księżyc zlewał strumienie światła na łąki. Przybysz. Przen.: Z co na kogo = przelać, zdać, przemieść, scedować nań, przekazać mu: Z. na kogo swoje prawa, władzę. Te uczucia zlał z matki na córkę. Zlewam dobrą na kogo. Troc. Przodkowie to na dom nasz złali prawo. Troc. 2. lejąc zmoczyć co do nutki, polać, oblać, zalać: Jakby mię kto zlał utropem. Skrzet. Na pikniku zleją i poszturchają. Wyb. Wybiegi w rozpacz, łzami złany. Wyb. (= zalany). Punićkie trzy wojny krwią złite. Stryjk. Z. ulić przed zamiataniem. W łaźni zlewają rozpalone kamienie dla wydobyć pary. Te pientądze opowiadają o smutnej doli, o ezole zlanym strumieniami potu. Orzesz. Przen., rub.: Z. kogo = skropić, zlić, złożyć, oblać kijem, batem, spradć: Z. kogo batem, kijem. 3. lejąc zebrać, złączyć, zmieszać: Zlewam co pospołu, confundo. Kn. Z. kruszce = stopić w jedno, dla otrzymania stopu, aljażu, spławić: Zlał piwo z miodem. Troc. Zlewam kruszce, spuszczaam, topię co. Kn. Zlewał Klemens wszyst-

kie świętych kościółów klejnoty, aby stąd pieniądze bito dla żołnierza. Zigr. Przen.: *złączyć, zmieszać, zespolić, zjednoczyć*: Z. z sobą pojęcia, dźwięki, kapitały. I mnie wicher zapędził, z tobą złątem skrzydła. Mick. Z. s. 1. *lejąc s. spaść; spłynąć, ściec*: Woda złąła s. przez otwór do wnętrza. W ogród nasz zmierzch s. zlewa. Sf. Przen.: Z. s. na kogo = *spłynąć, spaść, przejść, zwałić s., posypać s.*; nied. *dotyczyć kogo, ściągać s., odnosić s. do niego*: Kto złość każe komu, to s. zlewa na niego. Bardz. (= *zwraca s., obraca s., nań, skrupia s. na nim*). Pożytki z reprezentacji teatralnych na słuchaczy zlewają s. nieśkończone. L. (= *wynikają, wypływają dla nich*). Ta pogrózka na mnie s. zlewa. Troc. Dowiedziałem s. od szpiegów, że s. ta dziez tu ze wszech stron złąła. Krasz. (= *zwałita s.*). Złąły s. nań łaski. 2. *polać s., schlapać s., pochlapać s., oblać s., zmoczyć s.*: Z. s., pijąc wodę, jedząc obiad. Łzami z pod serca trzykroć s. zleje. Syrok. Głowa s. dziecięciu złąła - strupy mu s. na głowie złąły. L. 3. *rozlawszy s. złączyć s.; spłynąć s.*: Ospa s. złąła. Perz. Dnia po wysuciu czwartego około krost dobrze wyniesionych, nie zlewających s., ukazują s. kręgi ezerwone. Krup. Tu obie rzeki zlewają s. (= *schodzą s. w jedno*). 4. *zeszczuć s. pod siebie*. 5. [Z. s.] = *że odpowiedzieć lekcję, zlamować s., ściąć s.* 6. patol.: Ospa zlewająca s. (variola confluens) = *ciężka postać ospy, w której gęsto rozsiane krosty zlewają s. i tworzą razem wrzody*.

Zlągować, uje, ował, gm. *złić, ściągnąć, zdzielić, złożyć lagą = lachą = łaską (potężną) = kijem.*

Zlągowanie, a, blm., czynność cz. **Zlągować.**

Zlągować, uje, ował kam. *zgotować płaszczynę kamienia.*

Zlągowanie, a, blm., czynność cz. **Zlągować.**

× **Zląkierować, uje, ował** *wylakierować, polakierować. L.*

× **Zląkierowanie, a, blm.,** czynność cz. **Zląkierować.**

Zląkować się, uje s., ował s. *wypróżnić s. laskując.*

Zląkowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zląkować s.**

× **Zląmować, uje, ował** *skończyć lamowanie, zalamować.*

× **Zląmowanie, a, blm.,** czynność cz. **Zląmować.**

Zląnie, a, blm., † *złić czynność cz. Zląć.*

Zląnie się, a s., blm., czynność cz. **Zląć s.**

Zląny, † *Zląty im. od Zląć.*

Zląskować, uje, ował *powydrzącać żłobkowato na powierzchni, pokarbować.*

Zląskowanie, a, blm., czynność cz. **Zląskować.**

Zląsować, uje, ował *wapno = zmieszać wapno niegaszone z wodą. Z. s. zmienić s. przez lasowanie s. swej wapiennej zawartości przy zetknięciu s. jej z wilgocią atmosferyczną: Gips zląsował s. Marmur zląsował s. i popękał pod wpływem deszczów. Jun.*

Zląsowanie, a, blm., czynność cz. **Zląsować.**

Zląsowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zląsować s.**

Zląszeń, eje, ał p. **Zląchcić.**

Zląszenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zląszeń. 2.** czynność cz. **Zląszyć.**

Zląszenie się, a s., blm., czynność cz. **Zląszyć s.**

Zląszyć, y, ył i Z. s. p. **Zląchcić.**

1. Zlątać, a, ał 1. co = *lotem przebiec w różnych kierunkach, latając zwiędzić; obłecić, obiec, prze-*

biec: Całą wieś zlątać, nigdzie go znaleźć nie mogą. L. Z. s. *zmordować s., zmachać s. lataniem, zbiegać s., nalatać s.*

2. Zlątać, a, ał i Z. s. p. **Zlącieć.**

Zlątanie a, blm., czynność cz. **1 i 2 Zlątać.**

Zlątanie się, a s., blm., czynność cz. **Zlątać s.**

Zlątany, [Zlącony] który s. zlątał, zląciał, zmordowany, zląjany leczeniem.

[Zlątki]?: Kupiłem jałowicę i dałem ją Marynie na Z.; odda mi krowę z drugim cielęciem. Sew.

[Zlątować, uje, ował i Z. s.] p. **Zlącieć.**

[Zlątować się, uje s., ował s.] (o ziemi) *pokruszyć s. wskutek gorąca letniego.*

[Zlątowanie, a, blm.] czynność cz. **Zlątować.**

[Zlątowanie się, a s., blm.] czynność cz. **Zlątować s.**

Zlątynizować, uje, ował, × Zlącinić, Zlącinnić, Zląciszczyć 1. co = *zrobić łacińskim, nadać czemu formę łacińską*: Z. imię. Nazwisko to zmienione i zlącinione. Nar. 2. *zmienić na obrządek łaciński, katolicki*: Wilno, po części zrusiałe, po części zlątynizowane przez Gasztołdów, nie mogło mieć pociągu do poganina Kiejstuta. Stadn. Starali s. oni spolszczyć i Z. tamtejszy lud ruski zapomocą szkół. Tretj. Z. s. 1. *zmienić s. na łaciński, przybrać formę łacińską 2. przejść na obrządek łaciński, stać s. katolikiem*: Szlachta miejscowego pochodzenia zlątynizowała s. Jun.

Zlątynizowanie, a, blm., czynność cz. **Zlątynizować.**

Zlątynizowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zlątynizować s.**

Zlątywać, uje, ywał i Z. s. p. **Zlącieć.**

Zlątywanie, a, blm., czynność cz. **Zlątywać.**

Zlątywanie się, a s., blm., czynność cz. **Zlątywać s.**

× **Zląć, zląże, zlągl p.** **Zlągnąć.**

× **Zląć się, zląknie s., zląkl s. p.** **Zląknąć s.**

[Zlątrasić się, i s., il s., Zlątrasować s.] *rozpróżniaczyć s.*

[Zlątrasować się, uje s., ował s.] p. **Zlątrasić s.**

[Zlątrasowanie się, a s., blm.] czynność cz. **Zlątrasować s.**

[Zlątraszenie się, a s., blm.] czynność cz. **Zlątrasić s.**

Złec, zlągnie, zlągl p. **Zlągnąć.**

Złecać, a, ał p. **Złecić.**

Złecanie, a, blm., czynność cz. **Złecać.**

1. Złecenie, a 1. blm., czynność cz. **Złecić. 2.** Im. a a) *to, co złecono, interes złecony, poruczenie, mandat, polecenie, komis*: Dopelniam tylko złeczeń tego, który mię posyła. Mam do pana Z. Dobrze mi s. sprawiła w tym złeczeniu. Na Z. pana N. bank wypłaci... Kantor złeczeń. (= *komisowy*). Wacpan jesteś ten felezer, z którym z mego złeczenia mówiono o pewnym chorym. Boh. Lizeta ma rozum i bardzo mi s. dobrze sprawiła w tym złeczeniu. L. Wy tyle tysięcy obywatelów rzymskich, za jednym złeczeniem i jednego czasu zabitych, jakim umysłem znieść powinniście? W prywatnych i najmniejszej nawet wagi rzeczach o samo zaniebanie złeczenia, jako o występki godny nieszawy, do sądu zapozywają. Siem. J. Osobne było u Rzymian prawo złeczenia, którym równa złodziejstwu kara wymierzona była na tych, którzy w powierzonym sobie interesie źle s. sprawili, a. przez zdradę, a. przez niedbalstwo. Siem. J. Na straży zostający mieli w złeczeniu nie wdawać s. w utarczkę. Alber.

(= rozkazem, skimnieniem). b) † Z. zalecenie, podanie kogo na urząd i t. p., rekomendacja, protekcja.

2. Zlecenie, a, btm., czynność cz. Zlecieć.

× Zlecenie, a, btm., p. Zletnienie.

Zlecenie się, a s., btm., czynność cz. Zlecieć s.

× Zlechicki szlachetki: Posiadłości zlechickie były wielkie lub drobne, podzielne, mogące ulec zmianom. Lel.

× Zlechictwo, a, btm. szlachectwo: W 1042 r. Kazimierz wynosił do zlechictwa prostego wojaka Grzegorza. Bobrow.

× Zlechita, y, lm. ci szlachcic: Znamięciem zlechitów było posiadanie ziemi z pierwszej ręki. Lel.

Zlecieli, a, lm. e l. ten, co zleca a. zlecił. 2. kup. osoba powierzająca wykonanie jakiego interesu na jej rachunek meklerowi, czyli agentowi wymiany.

Zlecić, i, il, nied. Zlecać, † Zlecycwać l. co komu = polecieć. poruczyć, powierzyć; zdać na kogo: Oracz pola Bogu zleca. Koehan. Tobie Bóg państwo zlecił, a nam kościelnych rzeczy powierzył. Skar. Wam je Pan Bóg zlecił, wam majątności i zdrowia ich poruczył. Skar. Zleciwszy Marcie, siostrze swej, wszystko domowe gospodarstwo, sama s. na bogomyślność udała. Skar. Co sam sprawić możesz, drugiemu nie zlecaj. Kn. Poruczam co komu, polecam, zlecam, committo, credo. Kn. Zlecając człowiekowi moe a panowanie nad zwierzęty, ptaki i inszemi bestjami, Bóg go panem ziemi ogłosił. Glicz. Zlecił mi tę sprawę. Troc. Zlecił mi to testamentem. Troc. Zlecono mi oddanie tego listu. Mam na nich oko, żeby dobrze wypełnili, co im zlecono. Kras. Nietawo było rozróżnić, czy zlecone tak wczesnie funkcje miały znaczenie obowiązków, czy też raczej zaszczytów. Szaj. Dariusz i wiecznie jemu zlecają ojezyczną swą Sułkowską ze wszystką rolą. Gac. 2. † Z. kogo na urząd i t. p. = zalecić, polecieć, przedstawić, zarekomendować, forytować.

× Zlecić, i, il p. Zletnić.

Zlecieć, i, al, [Ślecieć], nied. Zlatać, Zlatywać, [Zlatować] l. lecać spuścić s., spaść; sfrunąć: Ptak z drzewa na zagon zleciał. Troc. Zlatał, zlatywał ptak, jakom go postrzelił. Troc. 2. spaść, zwalić s. na dół, runąć, zsunąć s., rymnąć: Czy ci s. szczęśliwości aniołów zachciewa? zachcieli być bogami i z nieba zlecieli. Przyb. Powodzenie jeszcze wyżej go podniosło, aby tam koniecznie stanął, skądby pewniej na złamaną zleciał. Pileh. Z drzewa zleciawszy, nogi połamał. L. Nie zleciałżeś waćpan raz z trzeciego piętra, pnać s. po drabinie do jakiejś demozelki? L. Wszystko (ubranie) z niego złata (= oblata, opada, jest na niego za obszerne, zeszczupłał a. drze s. na nim). Z sosny jej s. zleciało? Sienk. [Wszystka woda zleciała] (= ściekała, spłynęła). 3. zejść szybko, minąć, zbiec, przelecieć, przejść: Tam parę godzin zlatywało jej jak jedna rozkoszna minuta. Orzesz. 4. zjawić s. w lot, przybyć, niespodzianie, nadlecieć, wlecieć, wpaść: Zleci on tu jak piorun. 5. co = oblecieć, przebiec w różnych kierunkach, zlatać wzdłuż i wszcz: [Dziurawa płachta całe pole śleci] (= brona). Zleciałem cały targ i nigdzie nie znalazłem tego, czego potrzebuję. Z. s. l. zebrać s. w lot, zbiec s., zgromadzić s. lecać; nazlatać s., pozlatać s.: Orłowie s. tam zlatują, gdzie ścierw jaki poczuwają. Kn. Umizg, uśmiech, miłe z nim obcowanie, to ich przynęca i to jest dla nich, jak dla much, sto-

dycz, na którą s. zlatują. L. Wrony s. zleciały. Troc. Zlecieli s. na tę nowinę, na tę trwogę. Troc. Zlecieli s., jak kruk do padła. Prz. Chmury kruków i sępów zlatywały s. na ścierwo. Oss. Zleciały s. do słowika ptaki. Kras. Sępy na ścierwo kupami s. zlatują. Jund. 2. zmęczyć s. lataniem: Jakżem s. zbiegała, zleciała, ledwo tehg. L. Zleciałem s. napróžno (lecać) kawał drogi.

[Zlecony] p. Zlatany.

† Zlecycwać, a, al p. Zlecić.

† Zlecycwanie, btm., czynność cz. Zlecycwać.

× Zlecać, a, al p. Uleczyć.

× Zleczenie, a, btm., czynność cz. Zlecać.

× Zleczenie, a, btm., czynność cz. Zleczyć: Łaona choroba ku zleczeniu. Troc.

† Zleczy lecniczy, lecający, kurujący: Trunek Z.

Zleczyć, y, yl l. p. Uleczyć: Zleczone, wyleczone. Wen. 2. uzdrowić: Zleczyłem te wody, nie bądźcie więcej stamtąd śmierei ani niezdrowia. Rud. Przen.: Któż cię zleczy, Jeruzalem, Jeruzalem? Wuj.

† Zleczysty możliwy do zleczenia, uleczalny: Choroba poznana zleczysta. Kn.

[Z ledwością] ledwie, nieledwie, zaledwie.

[Zleg, u, lm. i]: W nowo budującym s. domu słupy drzwi i okien nie dochodzą u góry, bo jak s. piazy zlegną, to mogłyby s. zatrzymując na słupach pokrzywić na węgiach domu; cieśla te otwory, obliczone na późniejsze zlegnięcie s. ścian domu, nazywa zlegami.

1. × Zlegać, a, al p. Zlegnąć.

2. × Zlegać, a, al p. Zlegnąć.

1. × Zleganie, a, btm., czynność l. Zlegać.

2. × Zleganie, a, btm., czynność cz. 2. Zlegać.

× Zleganie się, a s., btm., czynność cz. Zlegać s. Zlegalizować, uje, owal zmienić na legalny, zalegalizować, zatwierdzić legalnie: Z. testament. Zlegalizowanie, a, btm., czynność cz. Zlegalizować.

Zległy który zległ: Rola tego zległa a chwastem zarosła czworego potrzebuje orania. Trzye. (= zbita, zsiadła, skłęśła wskutek leżenia, uleżała). Gdzie ziemia jest piaszczysta a nie zległa, ale sypka, niepodobna, aby s. tam wilgotność mogła zastanowić. Trzye. Blanki świeżo wywiedzione i jeszcze najmniej nie zległe długo szturmowi wydzierżec nie mogły. Błaż. Towar Z. (= zleżały, zależały = zepsuty od leżenia). Zległa niewiasta = położnica.

Zlegnąć, nie, nął, × Zlegnąć, † Ślegnąć, [Ślegnąć], × Złac, Zlec, nied. × Zlegać, × Zlegać l. zostać złoźnym, położyć s. na dłuższe leżenie: Niewiasta zległa, porodziła, powiła. Dudz. (= leży w połogu). Gdy s. dowiedział, że jednego przyjaciela żona była zległa, szedł wnet do niego nawiedzać a winszować sześciomiesiątce z tego, co jej Pan Bóg dał. Glicz. Przen.: Zda-ć s. za pociecha całą noc pić, skakać, ale przewróciwszy kartę na wspak, gdy ta pociecha zległa, pewnie smętek narodzi, bo za one skoki bolą nas więc boki. Rej. 2. × Z. co = zrodzić, urodzić, powić: Jeśli ta góra wielka śmieszna myszkę zlegnie. Tremb. × Z. s. l. Zlegać s. = kłaść s., pokładać s.: Od śmiechu s. zlegać a. trząść. L. Przen.: Zlegać s. = rozlegać s.: Zlegają s. z tego głosu lasy i góry. Koch. J. 2. uleżać s., ulec s., skłęsnąć, stęchnąć, zbicić s. w kupę skutkiem spokojnego leżenia: Zlega s. co, ulega s. co.

Zlegnienie, a, btm., p. Zlegnięcie.

Zlegnienie się, a s., btm., p. Zlegnięcie s.

Zlegnięcie, a, blm., Zlegnienie czynność cz. Zlegnąć.

Zlegnięcie się, a, s., blm., Zlegnienie s. czyn. Zlegnąć s.

Zlegutka przys. *zlekka, lekko, delikatnie.*

[Zlegutka, i, lm. i] *kobieta mająca zlec.*

Zlekcważenie, a, blm., czynność cz. Zlekcważyć: Takie Z. rady poważnej było nad ich spodziewanie. Kaczka.

Zlekcważyć, y, ył kogo, co = *potraktować lekceważąco, okazać lekceważenie, zbagatelizować*: Opuszczonemu sierocie zlekcważyłś ojca. Kaczka. [Zleknieć, eje, ał] *stać s. lżejszym, stracić na wadze.*

[Zlekniecie, a, blm.] czynność cz. Zleknieć.

† Zlekować, uje, ował p. Uleczyć.

† Zlekowanie, a, blm., czynność cz. Zlekować.

Zlekcezić, eje, ał, † Zleczyć *stać s. lżejszym, stracić na wadze.* Przen.: × Sława nasza zlekceżeje (= *ucierpi na wartości, zmaleje*).

Zlekzenie, a, blm. i. czynność cz. Zlekcezić. 2. czynność cz. Zlekzyć.

Zlekzyć, y, ył *zrobić lżejszym.* Przen.: Zlekczywszy kijowskiej katedry skarby i dochody, do Konstantynopola częstokroć wzbiegował. Steb.

Zleka [Zletka, Zlekućcieka] *lekko, delikatnie, powoli, ostrożnie*: Dotknąć Z. Koszulę poprawiła zletka. Słow. [A pomalutku z moją, a pomalutku, zletka, da bo ją nóżki boją].

[Zlekuciecka] p. Zleka.

Zleniałość, i, blm., rz. od Zleniały: Prze naszą Z. dopuszczamy s. mnożyć tym zawrochem epi-reńskim. Baz. Nie trzeba pokazać po sobie haniebnej nizekzemności a zleniałości dlatego, że s. troszka krwi przeleje. Baz. Wielką wadą popospolnego ruszenia jest Z. szlachty, nie ęwi-czając s. po domach w sztuce wojennej. Papr.

Zleniały p. Zleniały.

Zlenić, i, il p. Zlinić.

Zlenieć, eje, ał i. p. Zleniwieć. 2. p. Zlinieć.

Zleniecie, a, blm., czynność cz. Zlenieć.

[Zlenie się, a, s., blm.] czynność cz. Zlić s.

Zleniwać, a, ał p. Zleniwić.

Zleniwałość, i, blm., rz. od Zleniwały, *zleniałość, zleniwanie, leniwość nabyte.*

Zleniwały, Zleniały i. który zleniwał, zgnus-niały. Leniwy i Z. najbardziej robotnikowi nale-ga. Troc. 2. *ospały, ociężały, leniwy, apatyczny, powolny*: Zleniało od pragnienia członki. Troc.

Zleniwianie, a, blm., czynność cz. Zleniwać.

Zleniwić, i, il, Zlenić, nied. Zleniwać *zrobić leniwym, ociężałym, gnuśnym.*

Zleniwieć, eje, ał, Zlenieć i. *stać s. leniwym, zgnusnieć, rozlenić s.*: Zlenieć. Orzech. Przedtem pracował, teraz zleniał. Troc. 2. *ociężać, stać s. apatycznym, powolnym, ospałym*: Zleniał żołnierz od upału. Troc.

Zleniwienie, a, blm. i. czynność cz. Zleniwić. 2. czynność cz. Zleniwieć.

Zlep, u, lm. y i. *zlepienie, zlepienie s., sklejenie* (conglutinatio). 2. a. Lepa *kit*. 3. min., p. Konglomerat.

Zlepek, pku, lm. pki. × Zlepka i. *coś zlepio-nego, ulepionego spłukanego*: Okrutnik, wsze-tecznik, Z. ze wszystkich zbrodni. Nar. (= *stek, zbiór*). Nie przestała ulegać urokowi jego słowa, pociągając ją sobie ową mniemaną mądrością swoją, zlepkiem najrozmaitszych zrzym-ków szychu. Krasz. Przen.: *człowiek mizerny, ulepiony z gliny*: Nie potrafił śmiertelny Z. pisać Twej chwały. Przyb. On ja, z nizekzemnej po-

dły Z. bryły. Kniaź. Często żadnym nie ujęty w zapędach wędzidłem, dumny Z., jakby go cel-niejszym tworzyłem Sprawca życia wytoczył, a nie z tejże gliny, czyni, co mu jest lubo, a nie, co jest winny. Nar. Tys mój Twórcu, ja Twojej jestem Z. ręki, będę, czym chcesz. Zabł. Zlepku śmiertelny, te są wyroki i nieodmienne statuty, któremi-é każe ustawić kroki los w dyjamenie wykuty. Nar. By śmiertelny Z. w znikomej po-staci nie ufał, iż go traf marny ubogaci. L. Dumą nadęty Z. skazit-ności. Wor. A oni, czeze zlepki gliny, dumni z swej nicości, zginą. Od. 2. *przen. całość była jak sklecona z różno-rodnych części, konglomerat*: Austria, Z. naro-dowości. 3. bot. (eurotium) *roś z gromady grzy-bów, z rzędu workowców, z rodziny mącznia-łowatych.*

Zlepiać, a, ał i Z. s. p. Zlepić.

Zlepianie, a, blm., czynność cz. Zlepiać: Z. ka-mieni = *spajanie ich kitem, mastyksem, gipsem, ołowiem.*

Zlepianie się, a, s., blm. czynność cz. Zlepiać s. Bakt.: Z. s. bakterji = *aglutynacja* (agglutinatio), *sklejanie s. bakterji w male grutki pod wpływem podziałania na zawieszinę bakterji surowicy krwi ustroju, który jest lub był zakażony temi samemi bakterjami — na zawieszinę tychże bakterji.*

Zlepić, i, il, nied. Zlepiać i. *lepiąc spojć; skleić*: Kilka trzein do kupy łączy, woskiem zlepią, z nich najwdzięczniejsze tony wywodzi. Stasz. Spój anielskie w jeden rozum rozmy, zlep w jedną bryłę krasomówców w wszystkich, przedsię nie do-siędziesz wspaniałości Bożej. Poe. (= *złącz, zjednocz, zespół, zlep*). 2. *lepiąc, zrobić; ulepić*: Rzekł-bys, że z niebios samych odbiera daniny. że go Bóg z innej zlepił, niżeli nas, gliny. Nar. Przen. *złożyć byle jak, skleić*: Bóg wie, po jakimu to zlepił: ani sensu, ani ładu. 3. apt.: Lek zlepiający, spajający, lepidło (remedium glutinans, remedium agglutinans). Z. s., [Zlep-nąć] *zlepnąć do kupy, skleić s.; skupić s., zblić s. w kupę*: Ziarnka prochu ciepło zabarytowane zlepiają s. do kupy. Jak. J. Oczy mu s. zlepiają. (= *kleją s., zamykają s., stulają s.*). Oczy mu s. zlepiają, usypia biedne dziecię. L. Skło gorące nie tylko samo z sobą zlepią s., to jest sztuka do sztuki, ale też do rozgrzanego metalu, zwłaszcza do żelaza. jak karuk, chwytą s. Torz.

Zlepienie, a, blm., czynność cz. Zlepić.

Zlepieniec, nca, lm. nce p. Konglomerat.

Zlepienie się, a, s., blm., czynność cz. Zlepić s. Lek.: Z. s., zlep, sklejenie (conglutinatio). Z. s. warg sromnych mniejszych (e. labiorum mi-norum vulvae). Z. s. warg macicznych (e. orifi-ciei uteri).

Zlepieszczenie się, a, s., blm., czynność cz. Zlepieszczyć s.

[Zlepieszczyć się, y, s., yła s.] (o owcy jedno-rocznej) *okocić s.*

Zlepiony i. im. od Zlepić. 2. a. × Zlepły *który s., zlepił*: Przetarł zlepłe snem czarniawe oczy. L.

× Zlepka, i, lm. i p. Zlepek.

× Zlepły p. Zlepiony.

[Zlepnać, nie, nął] p. Zlepić.

[Zlepniecie, a, blm.] p. Zlepnięcie.

[Zlepnięcie, a, blm., Zlepniecie] czynność cz. Zlepnać.

Zlepny patol.: Zapalenie zlepne (inflammatio adhaesiva) *sklejenie s. i wzrost dwu stykających s. powierzchni tkankowych pod wpływem sprawy za-palnej.*

Zlepszać, a, ał i Z. s. p. Zlepszyć.
Zlepszenie, a, bim, czynność cz. Zlepszać.
Zlepszenie się, a s., blm., czynność cz. Zlep-
zać s.

Zlepszenie, a, blm., czynność cz. Zlepszyć: Z. a poprawienie imienia najętego, emphyteusis, melioratio. Tuch. Do kościoła mamy s. ku zlepzeniu, a nie ku zgorzeniu schodzić. Wuj. Daj żywota Z., byśmy w pokoju dni zażywali. K. G.
Zlepszenie się, a s., blm., czynność cz. Zlepszyć s.

† **Zlepszyć, y, ył, [Zlepszyć], nied. Zlepszać polepszyć, zrobić lepszym, poprawić; zbudować m-rabnie:** Odehodzili z jego kazania zlepzeni i zbudowani. Skar. Z. s. stać s. lepszym, poprawić s.; zbudować s. moralnie: Będąc karani, nie s. nie zlepшали. Ryb. [Widzieli, że mu s. nie nie lepsza, Dyg. Prawda, że ci s. zlepzyło.] Dyg.

Zleśnieć, eje, ał i. zarosnąć lasem, drzewem, chróstem. 2. × Z. (o drzewach) zdieczeć.

Zleśnienie, a, bim., czynność cz. Zleśnić.

[Zlećka] p. Zlećka.

Zlećnić, i, il, × Zlecić uczynić letnim, ciepłym, zwolnić: Z. wodę. Z. s. p. Zlećnić.

Zlećnić, eje, ał, [Zlecić s.] stać s. letnim = ciepłym, zlećnić s.

Zlećnienie, a, blm. i. czynność cz. Zlećnić. 2. czynność cz. Zlećnić.

Zlew, u, lm. y i. zlanie, zlanie s., zlewianie, zlewianie s., s-law: Wszystko to mówiło językiem będącym zlewem dwu mów wschodnich: syryjskiej i chaldejskiej. Orzesz. (= mieszanią). Przen.: Mętny Z. tonów. Garez. (= zespol). 2. miejsce zlania s., zlewania s., basen, koryto rzeki i wpadających do niej rzeczek: Z. Wisły. 3. misa do zlewania pomij, przytwierdzona do ściany i połączona rurą z kanałem: Z. podwórzowy = szczytnka na nóżkach, z dziurkowanym dnem, postawiona na ryzstoku — do zlewania pomij. 4. anat.: Z. a spływ zatok żylnych opony twardej mózgu (confluens sinuum durae matris v. torcular Herophili) = miejsce połączenia s. zatok poprzecznych z zatokami strzałkowymi i prostą. 5. piw. napełnianie (w piwnej izbie browarnej) beczek wyciszonych ufermentowanym piwem górnej fermentacji.

† **Zlew p. Żelw. Tuch.**

Zlewa, y, lm. y i. † Z. zlewianie, zlanie, fala deszczowa, ulewa, deszcz ulewny: Z. szumiła po dachu wielkiej karczmy. Pol. Przen.: potok, grad, stek: Aęh! jak mię martwisz twą zarzutów zlewą. Przyb. 2. † Z., lek., p. Natrysk.

Zlewacz, a, lm. e i. † Z. ten, co zlewa. Z. kruszców. = giser. Troc. Z. kruszców, fusor. Kn. Wogniu zgorzał otów, próżno Z. zlewał. Wuj. (próżno złotnik pławi. B. G.). Oszukał s. każdy Z. w swym obrazie rytym, bo omylnie jest ono, co on ulał. Leup. (puhańbiony bywa złotnik od obrazu rytego. B. G.). Z. oleju, capulator. Ku. 2. pójak, opój, dolewacz.

× **Zlewaczka, i, lm. i forma ż. od Zlewacz:** Mistrzyni doświadczona in arte hibendi, Z. L.

Zlewać, a, ał i Z. s. p. Zlać.

Zlewianie, a, blm., czynność cz. Zlewać: Z., odlewanie płynu z ponad osadu. Zlewianie, odlewanie kruszców. Kn. Z. wina z kieliszka. Troc. Zlewania kruszców nauka. Troc. Z., oblewianie zimną wodą, kąpiel polewana.

Zlewianie się, a s., blm., czynność cz. Zlewać s.

† **Zlewarńia, i, lm. e miejsce, gdzie zlewają kruszce, gisernia. L.**

Zlewca, y, lm. y ten, co daje przekaz, co od-
stępuje komu weksel, indosant.

Zlewek, wku a. wka, lm. wki i. w lm. = a) [Zlewki] deszcze ulewne, ulewy. b) rzeczy złane razem, mieszanią pozlewaných resztek; popiółki, pomiję: Z., ostatki wina lub innego napoju. L. Kiepskie wino, same zlewki! (= lura, mikstura). Baba wyniosła krowom cebrzyk ze zlewkami. Jeż. Przen.: zlepek, latanina, zbieranina, mieszanią, kompilacja: Kroniki są raczej niezgrabnym zlewkiem wielu rzeczy w różnych czasach działanych, niżeli porządną historją. Nar. Obywatelstwo rzymskie stawało s. zlewkiem wszystkiego narodu, zlewkiem obywateli świata. Leł. (= konglomeratem). 2. kruszec stopiony w bryłę, szaba, szyna, laska, goleń kruszcowa: Z. posągów Boskich złotych i srebrnych porobił zlewki. Nar. Mówi Pirrus Fabrycjuszowi: dam ci tyle złota i srebra w pieniądzech i zlewkach, iż potrafisz utrzymać okazałość wielkim ludziom, przyzwolitą. Oss. Gdy s. tego popiołu dosyć już nasypie w spodni sklep huty szklanej, odstudzić go trzeba, Z. zrobić i na sito gęste przesiać. Torz. (= stopioną materją). 3. przen. przymieszka, domieszka: Czystą a żadnym rodzaju obcego zlewkiem nie zmięconą krew Sarmatów zaburzył przechód Gotów. Nar. 4. × Z. wpływ, wkład, udział, przyczynek: Uważamy godność Greków według stopnia ich zlewku do szczęśliwości ludzkiej. L. S. [Z.] chem., p. Zlewka. 6. praw. = a) Z. na kogo = cesja, ustąpienie, przekaz, transfuzja. L. b) Zlewki = rubryka w księdze hipotecznej, zawierająca treściwy wykaz sum zahipotekowanych.

Zlewisko, a, lm. a morza = obszar wód, spływających do niego, basen morza: Z. morza Czarnego. Pol.

Zlewka, i, lm. i, [Zlewek] chem. puharek. be-
cherek, naczynie używane powszechnie w pracowniach do różnych manipulacji z cieczami: Z. Erlenneyera.

Zlewkowy przym. od Zlewek: W akcie zlewkowym wyliczone są włosci. Rol. Kolumna zlewkowa w księdze hipotecznej.

Zlewnia, i, lm. e i. cukr. miejsce do zlewania w cukrowni: Zesli do antresoli, prowadzącej do zlewni. Grusz. 2. tech. miejsce na rzece lub kanale powyżej zastawy.

× **Zlewnik, a, lm. i naczynie, do którego s. co zlewa. St. wil.**

Zlewny i. mogący być zlanym. L. 2. przym. od Zlew: Żelazo zlewne. 3. lek.: Kąpiel zlewna, spadowa, nawalna, spadówka. 4. piw.: Kadź zlewna, p. Kadź.

Zlezenie, a, blm., czynność cz. Zleźć.

Zlezenie się, a s., blm., czynność cz. Zleźć s.

Zleźć, zie, azl, [Zesleźć, Słaźć], nied. Zlazić, [Zlawozić, Sławozić] i. leząc zejść, spuścić s.; rub. zgramolić s., starabanić s.: Z. z wozu. Z kamienia nie [zlażę]. Kolb. Robak z drzewa zlażł na ziemię. L. Zleźć z drzewa na dół. Troc. Zlażł z dachu. Troc. [Niech zlażę z koni]. Sienk. Przen.: [Ty mi nie zleżesz nigdy z mojej myśli. Dziedzie słaż teraz na dziada] (= wyszedł). 2. przen. obleźć, zejść, spaść: Skóra z palców zlaży. Farba, pokost zlaży (= ścięta s., wycięta s., puszczona). Z. s. zejść s. zwolna; lażąc, leząc zebrać s., zgromadzić s.: Zamiast przyjść razem, zlażę s. po jednemu. Zlażę s. do niej chłopy.

Zleżały i. zepsuty, nadwątlony od długiego le-
żenia: Towar Z. Zleżałe kupieś sukno. Troc. Niezleżały towar, ślepy kupiec. Rys. Mąka

starego mlewa bywa zleżała, molowata, za-
techła. Syr. Przydarza mi ś. toż samo, co księ-
gom zleżałym i z sobą zliptym. Pilch. 2. [Z.]
który lubi leżeć.

Zleżec się, y ś., al ś. 1. *zepsuc ś. od długiego
leżenia 2.* × Z. ś., *uleżec ś. odleżec ś., wyleżec
ś.; leżąc przyjsć do pożądanego stanu:* Wapno,
kiedy w zimnym dole długo ś. zleży, przechować
trzeba na fundamenta.

[Zleżenie, a, btm.,] *połóg:* Gdy już czas zle-
żenia przychodził. Troc.

Zleżenie się, a, ś., btm., czynność cz. Zleżec ś.

× Zlegać, a, al i × Z. ś. p. Zlegnąć,

× Złęganie, a, btm., czynność cz. Złęgać;
połóg, poród.

× Złęganie się, a ś., btm., czynność cz. Złę-
gać ś.

× Złęgnąć, nie, zlął p. Zlegnąć.

× Złęgnięcie, a, btm., czynność cz. Złęgnąć.

† Złękany p. Złękły.

× Złękły, Złękniomy, † Złękany *który ś. zlął:*
Nikt niezłękły nie został. Zebr. Złękniemi i prze-
straszeni. Wuj. Okropność i trwoga złękła zie-
mię obeszły. Książ. Dlaczego złękany w bladej
twarzy masz trwogi? Przyb. Wiem, że przed
tobą świat złękniomy stoi. Słow. Patrzył na jego
złękniogą twarzyczkę. Kon. Biegłam z Olimpu
chyż, na twoje zakłęcia złękła. Wysp.

× Złęknąć, nie, nął, × Zląc kogo = *przelęknąć,
przerazić, strwożyć, przestraszyć, nastraszyć:* Za
chwilę, w której widać bronit ś. czemuś, co go
złękło, szepnął: pytasz ś., kany mój dom? Ork.
Z. ś. 1. *przerazić ś., przestraszyć ś., wystraszyć ś.:*
Zlął ś., jakby wilka zobaczył. Prz. 2. o kogo =
zaniepokoić ś.: Złęktem ś. o cię. Troc.

× Złęknienie, a, btm., czynność cz. Złęknąć.

× Złęknienie się, a ś., btm., czynność cz. Złęk-
nąć ś.; *łęk, strach, przestrach, przerażenie.*

× Zleżenie, a, btm. *rozwiązanie, połóg, słabość,
poród:* Z., *połóg.* Rej. Z., *powiecie, czyli zrodze-
nie dziecięcia, zlog.* L. W tym żona jego stękać
poczęła, a była na zleżeniu. Górn. Zwyczajny
czas zleżenia jest dziewiąty miesiąc, albowiem
dziewiątego miesiąca wypełnionego Z. przychodzi.
Sien. Niewiasta przed zleżeniem ma chodzić do
łazni i siedzieć w wannie do samego pasa. Sien.
Matee, gdy z Aleksandrem chodziła, śniło ś.
mało przed zleżeniem, że pochodnią urodziła.
Koehan. Białogłowa brzemienna z dóbr wyrzu-
cona być nie ma nie tylko przed zleżeniem, ale
i po zleżeniu, póki do kościoła nie pojdzie a ś.
nie wywiedzie. Sz. Proście króla, aby dopuścił
niewiastom prawie na zleżeniu będącym w mieś-
cie przezimować. Baz. Częstokroć po porodzeniu
a po zleżeniu wpadają niewiasty w niemocy
rozmaite. Sien.

[Zleżony, Poległy] *zgnieciony, zbity, siluczony
przez burzę:* Zboże zleżone.

† Zlgac, a, al p. Zelgnąć.

† Zlganie, a, btm., czynność cz. Zlgac.

† Zlgnać, nie, nął p. Zelgnąć.

† Zlgnięcie, a, btm., czynność cz. Zlgnać.

† Zlichmanić, i, il *strwożyć, zmarować:* Chcąc
Z. ten dzień wszytek. (Satyra na chłopów).
w. XV.

† Zlichmanienie, a, btm., czynność cz. Zlich-
manić.

[Zlichnąć, chnie, chnął a. chł] *stać s. li-
chym a. lichszym, zmarnieć:* Moje krowy były
ładne, ale teraz bardzo zlichy.

[Zlichnięcie, a, btm.] czynność cz. Zlichnąć.

Zlichocenie, a, btm. 1. † Z. czynność cz. Zli-
chocić. 2. [Z.] czynność cz. Zlichociec. 3. † Z.
*lichota, nędzota, nędza, marnota, marność, mize-
rota, próżność, biedota, ubóstwo:* Wszystek do-
statek tego świata, okrom Pana Boga, wieczne
Z. jest. Białob.

† Zlichocęnszy st. w. od Zlichocony: Nie może
być zwybrańszego, zwyłupieńskiego, zlichocę-
szego, *spoliatus.* Mącz.

† Zlichocić, i, il p. Zlisić.

[Zlichociec, eje, al] *stać s. lichym, zmizernieć.*
Zlichtować, uje, ował *umniejszyć ładunku
w statku towarowym przy pomocy lichtonu (p. Lich-
tować).*

Zlichtowanie, a, btm., czynność cz. Zlichtować.
Zlichwić, i, il 1. *zabrać lichwą.* L. 2. kogo =
złupić, zedrzeć lichwą.

Zlichwienie, a, btm., czynność cz. Zlichwić.

† Zlicie, a, btm. *złanie:* Herezja Sabeljańska
względem zlicia dwóch osób w jedną. Smotr.

× Zlicina, y, lm. y *rzecz ulana, posąg lany:*
Opuszcili prędko Boga i uczynili sobie zlicinę.
(= *cielca litego.* Wuj.). Zliciny i rycaia są zu-
pełnie podobne zwierzętom teraźniejszym. Stasz.

Zlicytować, uje, ował *sprzedać przez licytację,
stradaować:* Wiem, że i teraz, jak tam jakiego
długu nie zapłaci, a sporego, to go mogą sprze-
dać, Z. Krasz. (= *zlicytować mu mienie.*) Z. komu
mienie.

Zlicytowanie, a, btm., czynność cz. Zlicytować.
Zliczać, a, al p. Zliczyć.

Zliczanie, a, btm., czynność cz. Zliczać.

Zliczenie, a, btm., czynność cz. Zliczyć.

[Zliczki, ów, btp.] *opłata pieniężna od rojów
nowych.*

† Zlicznosc, i, btm., rz. od Zliczny. L.

† Zliczny p. Zliczysty.

Zliczyć, y, yl, nied. Zliczać 1. *licząc zsumować;
zrachować, dojść liczby kogo, czego, przeliczyć,
przerachować, policzyć, porachować:* Cokolwiek
wydasz, zlicz a zważ, a datek wždy i wziętek
napisz. Leop. (wydawaj) pod liczbą i pod wagą.
B. G.). I nalazszy, trzeba Z. Rys. Kto zliczy
gwiazdy? 2. † Z. *licząc zgarnąć, zebrać:* Pien-
niądze zgubi, co za żyto zliczył. Zbyl. 3. [Z.]
zdać, przekazać pod liczbą, zostawić licząc: Kró-
lestwo ci zliczę w dziedziectwo. × Z. ś. *złożyć
rachunek, wyliczyć ś., zrachować ś.:* Zliczył ś.
z darów i skarbów. Wor.

† Zliczysty, † Zliczny *mogący być zliczonym,
ograniczony co do liczby:* Otóż zliczne uczynił
dni żywota mego. Leop. (oto na dłoni wymierzył
dni moje. B. G.).

† Zlic, zleje, zlił p. Zlać.

[Zlic się, i ś., il ś.] p. Złosić.

× Zligac, a, al p. Zelgnąć.

× Zliganie, a, btm., czynność cz. Zligac.

Zligować, uje, ował *złączyć, związać w ligę,
skocelizować, sprzymierzyć:* Zligowani potłukli ś.
między sobą. Jeż.

Zligowanie, a, btm., czynność cz. Zligować.

Zlikwidować, uje, ował *zwinąć, zakończyć przed-
siębiorstwo handlowe, przemysłowe przez ostateczny
obrachunek:* Z. spółkę akcyjną. Zmuszony był
Z. upadające przedsiębiorstwo. Przen.: Z. co =
skończyć z czym, skończyć co, skwitować z czego:
Z. stosunek z kim. Obiecywał sobie przerwany
sen Z. Krasz. Z. spór. Z. ś. = Z. *swoje sprawy,
zwinąć swoje interesy po ostatecznym obrachunku,
skwitować ś.:* Zamanifestowawszy swą przyjaźń

pożyczeniem mu dziesięciu tysięcy rubli, raz i ostatecznie zlikwidował ś. absolutnie. Kasz.

Zlikwidowanie, a, bfm., czynność cz. Zlikwidować.

Zlikwidowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zlikwidować ś.: Niekorzystne warunki ekonomiczno-społeczne zmuszają właścicieli ziemskich do zlikwidowania ś. Donim.

Zlim, u, lm. y tyka złamana, wbita w niebezpiecznym miejscu w duo rzeki, dla ostrzeżenia flisaków. Sł. wil.

Zlimitować, uje, ował zlimitować, zawiesić, odroczyć, wstrzymać.

Zlimitowanie, a, bfm., czynność cz. Zlimitować.

Zlinczować, uje, ował stracić, powiesić doraźnie bez sądu, drogą linczu.

Zlinczowanie, a, bfm., czynność cz. Zlinczować.

Zlinić, i, il, Zlenieć sprawić, aby co wyliniało. Z. ś. a. Zlinieć, Zlenieć wylinić.

Zlinieć, eje, ał p. Zlinić.

Zlinienie, a, bfm. l. czynność cz. Zlinić. 2. czynność cz. Zlinieć.

× **Zlipać się, a ś., ał ś. p. Zlipnąć.**

× **Zlipać się, a ś., bfm., czynność cz. Zlipać ś.**

× **Zlipać się, a ś., ał ś. p. Zlipnąć.**

× **Zlipianie się, a ś., bfm., czynność cz. Zlipić ś.**

† **Zlipły który zlipł, zlepiony:** Przydarza mi ś. to samo, co k-jejom zleżałym i z sobą zlipłym. Pileh.

× **Zlipnąć, pnie, pnął a. pl, nied. Zlipać ś**

× **Zlipić ś. k-pić ś., zelnąć:** Zlipa ś. co Kn. Zlipia ś. co. Troc.

× **Zlipnienie, a, bfm., czynność cz. Zlipnąć.**

× **Zlipnięcie, a, bfm., Zlipnienie czynność cz. Zlipnąć.**

[**Zlipować, uje, ował**] zobaczyć, spostrzec: Kapelanka zlipuje, to ś. będzie gudrać (= bać).

[**Zlipowanie, a, bfm.**] czynność cz. Zlipować.

Złisiały l. który złisiał: Kapusta złisiała. Jakby ci tego pewnie próżnie nie powtarzał i złisiałej kapusty znowu nie przyważał. Pot. (od liszek zjedzonej. L.)

† **Złisieć, i, il, † Złiszycić † Złiszzyć, † Złichocić l. zrobić lichszym, pogorszyć, zgnęzić, zbiedzić, zmarnować, zmizerować:** *Afflictus*, strapiiony, zlehocony, zgnęzony, udręczony. Mąż. 2. *zrazić, zniechęcić, odstręczyć:* Nie chciał ś. Witold przeciwiać, by posła królewskiego nie Z. Sienk. Nim pójdę, dobrze pierwej sobie ułożę, co mu mam powiedzieć, aby ś. nie złisił, ale w Bogu nadzieja! Sienk. (= nie uraził ś.). † **Z. ś. l. a. † Złisieć, † Złiszec, † Złiszajec l. stać ś. lichym. zgnęzić, zbiednieć, zmizerować ś.:** *Consumptus*, strawiony, zgnęzony, zliszony. Mąż. Błądząc długo po puszczy, zdzi- eza ś. i zliszą. Pot. Tak Lucjusza zawód popędliwy przez krótką wojnę zliszył ś. i zmycił. Chr. Gdy dziecię mamki jać ś. nie chciało, ciało jego zliszało, tak jak każde zwierzę, które czasu swego nie dosię, zliszeje. Orzech. Słubem było naszej miłości, że niż ś. jedno od drugiego zliszy, w obojgu sercach śmierć ma być gotowa. Pot. 2. [Złiszycić ś.] *porzucić gniazdko* (o śmicy ptasiej, gdy pozna, że poruszono jaja w jej nieobecności). 3. [Z. ś.] *odrzec* ś. 4. [Z. ś.] *spetznać na niczym:* Złisła ś. nam podróz. 5. Król ... zliszyby ś. = przestałby być królem.

Złisieć, eje, ał, Złisowacieć stać ś. lisowatym. L. † Złisieć, eje, ał p. Złisieć.

Zliszenie, a, bfm. l. czynność cz. Złisieć. 2. czynność cz. Złisieć.

Złisowacenie, a, bfm., czynność cz. Złisowacieć.

Złisowacieć, eje, ał p. Złisieć. L.

† **Złiszajac, a, ał p. Złisieć.**

Złiszajaly który zliszajal: Macierz niemało ś. zasużyła Rzpłtej, chowając wążkę, zliszajale dziecię na przyszłego bohatera. Rol.

† **Złiszajanie, a, bfm., czynność cz. Złiszajac.**

† **Złiszajec, e, ał p. Złisieć.**

† **Złiszajenie, a, bfm., czynność cz. Złiszajec.**

† **Złiszanie, a, bfm., czynność cz. Złiszec.**

† **Złiszanie, a, bfm., czynność cz. Złiszyc.**

† **Złiszzenie, a, bfm., czynność cz. Złiszyc.**

† **Złiszzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Złiszycić ś.**

† **Złiszzyć. y, ył i † Z. ś. p. Złisieć.**

× **Złit, u, bfm. spiż, bronz.**

× **Złitować. uje. ował l. kogo = pobudzić do litości.**

Słow. 2. p. **Złutować. Z. ś., † Złutować ś., [Złutować ś.], † Złitować ś., † Złutować ś. l. uczuć litość, ulitować ś., zmiłować ś., uzalić ś.:** Złitować ś. nad nędzami ich. Leop. (uzalił ś. utrapienia ich. B. G.). Zmiłuję ś. nad tym, którego mi lito, a miłosierdzie okaże nad tym, nad którym ś. zlituję. Leop. Zmiłuję ś., nad kim ś. zmiłuję, a złutuję ś., nad kim ś. złutuję. Salin. (zlituję ś., nad kim ś. zlituję. B. G.). Zlutujecie ś. nade mną, wzdam tylko wy przyjaciela moi. Leop. (zmiłujecie ś. nade mną. B. G.). Zmiłował ś. nade mną, nad ubóstwem moim. Troc. Wołałem ze łzami: zlituj ś. nad sierotami. Mick. Pewna była, że ją poszanują i zlitują ś. jej, iż głodna wchodziła do domostw. Krasz. Boże zlituj ś. (= Boże, polituj, połal ś., Boże, Panie, odpusć!). Zlituj ś., co wyrabiasz! (= bój ś. Boga, na miłość Boską). 2. [Z. ś.] *otworzyć szcudrobliwie rękę.*

Złitowanie, a, bfm. l. czynność cz. Złitować. 2. złitowanie ś., litość, miłosierdzie, współczucie, politowanie: Miec nad biednymi Z. Prawda, także Z., są to Pańskie własności. Ryb.

Złitowanie się, a ś., bfm., niek. Złitowanie czynność cz. Złitować ś.

Złitowany l. × Z. im. od Złitować. 2. † Z. tknięty litością, litujący ś.: Idomen, od fortuny tak źle traktowany, będzie nad nieszczęsnymi pewnie Z. Jabł.

× **Złitowy przym. od Złit, spiżowy, bronzowy.**

Złitwinić, i, il, Złitwinizować zmienić w Litwin.

Złitwinienie, a, bfm, czynność cz. Złitwinić

Złitwinizować, uje, ował p. Złitwinić.

Złitwinizowanie, a, bfm., czynność cz. Złitwinizować.

† **Złity zlany.**

Złizać, ze, zał, Zliznąć, nied. Zlizywać, [Zlizować] l. liząc zebrać z czego: Panna śmiotaną zlizala, a młodzieniec sado zjadł. Sak. (= oboje zgrzeszyli, oboje niewiniątka). Mówilam jej, żeby zavezwała znaehorkę, któraby jej a. odszeptala, a. odkadzila, a. odlała, a. zlizala. Jez. 2. *liząc zebrać do kupy. L.*

Zlizanie, a, bfm., czynność cz. Złizać.

Zliznąć, nie, nął p. Złizać. L.

Zliznięcie, a, bfm., Zliznięcie czynność cz. Zliznąć.

Zlizowanie, a, bfm., czynność cz. Zlizować.

Zlizywać, uje, ywał p. Złizać.

Zlizywanie, a, bfm, czynność cz. Zlizywać.

Zliznięcie, a, bfm., p. Zliznięcie.

[**Zlizować, uje, ował**] p. Złizać.

[**Zlizowanie, a, bfm.**] czynność cz. Zlizować.

Złodnieć, eje, ał. Złodowacieć ściącć ś. w lód, zmienić ś. w lód: Serec, co wiele cierpiało, dziś nakształt głazu ścierpło i złodniało. Krasin.

Złodniały im. od Złodnieć, złodowaciały, zmarzły: Jezioro złodniałe. Pet. Na tle szelustu drobnych

grudek zlodniałego śniegu słyszę miarowe tykotanie ścieennego zegara. Zag.

Złodnienie, a, blm., czynność cz. **Złodnieć**.

× **Złodociały** zam. **Złodowaciały**: Złodociałe morze. Wor.

Złodowacenie, a, blm. I. czynność cz. **Złodowacić**.

2. czynność cz. **Złodowacić**.

Złodowaciały, **Złodniały** który **złodowacił**: Zajrząwszy w głąb ich, znalazłaby ś. wszędzie kropla jadu, iza zastygła, serce złodowaciła, wspomnienie trupie. Krasz.

Złodowacić, i, il, † **Złodzić** zrobić lodowatym, zamienić w lód, zmrozić.

Złodowacieć, eje, ał, † **Złodzieć** stać ś. *Lodowatym, zmienić ś. w lód, stać ś. podobnym do lodu, zamrznąć.*

† **Złodzenie**, a, blm. I. czynność cz. **Złodzić**. 2. czynność cz. **Złodzieć**.

† **Złodzić**, i, il p. **Złodowacić**.

† **Złodzieć**, eje, ał p. **Złodowacieć**.

Złojalizować, uje, ował zrobić lojalnym.

Złojalizowanie, a, blm., czynność cz. **Złojalizować**.

Złokaic się, i, ś. il ś. *zejść na lokaja, stać ś. służalcem*: U nas w państwie konstytucyjnym nie wyobrażają sobie nawet, żeby ś. można tak Z. **Złokajenie** się, a, ś., blm., czynność cz. **Złokaic** ś.

Złokalizować, uje, ował ograniczyć, przeszkodzić rozszerzeniu ś., umiejscowić: Z. pożar. Bitwa wrzała wejąż, lecz jakby w jednym złokalizowana punkcie. Jez. (=skoncentrowana). 2. *związać z danym miejscem, przyswoić danej miejscowości*: Złokalizowany i zależny od fabryki pobyt robotnika. Myt o słupach Herkulesowych mógł ś. u nas Z.

Złokalizowanie, a, blm., czynność cz. **Złokalizować**: Tłumacz żywe niemieckie typy przeniósł na grunt polski; dla tej anomalji Z. tej farsy jest kompletnie chybione.

Złokautować, uje, ował dotknąć lokautem: Z. robotników.

Złokautowanie, a, blm., czynność cz. **Złokautować**.

Złokować, uje, ował lokując schować; ulokować, umieścić: Z. pieniądze w kantorku. Karp

Złokowanie, a, blm., czynność cz. **Złokować**.

× **Zlordzenie**, a, blm., czynność cz. **Zlordzić**.

× **Zlordzić**, eje, ał stać ś. lordem, wyjść na lorda: Chwała Bogu, zem nie zlordział. Krasin.

Złot, u, im. y *zlatanie ś., zlecenie ś.* L.: Z. sokołów. 2. *myśl. czas zbierania ś. w jesieni kaczek dzikich w oparzeliskach.* 3. [Złoty] *gromadzenie ś. ptaków w stada przed odlotem.*

Złotnić, i, il zrobić lotnym, ulotnić, zmienić (płyn) w parę. L.

Złotnienie, a, blm., czynność cz. **Złotnić**.

Złotowy przym. od Złot: Plac Z.

[**Złotrować** się, uje, ś., ował ś.] I. *zniszczyć ś., zepsuć ś.* 2. *rozluźnić ś.*

[**Złotrowanie** się, a, ś., blm.] czynność cz. **Złotrować** ś

Złzować, uje, ował p. **Zluzować**.

Złzowanie, a, blm., czynność cz. **Złzować**.

† **Złuba**, y, blm. *uodobanie; samolubstwo.* Głos.

[**Złubić**, a, ał] *lubić*: Jaśka wszyscy we dworze złubiłi.

[**Zlubianie**, a, blm.] czynność cz. **Zlubiać**.

[**Złubić**, i, il, † **Złubić** *polubić, ulubić, upodobać sobie*: [Chłop żonę strach złubił, co gospodarną była]. To u mnie nie lada, żeś mnie złubił ty, co

wiesz, kto zaeny, kto ciura, nie kto zła-hcie z ojca, lecz w kim dobra natura. Iz. Złubił sobie tedy Lot krainę około Jordanu. Leop. Złubiło ś. komu = *spodobało* ś. B. Sz. Złubiło ś. Joasowi, żeby poprawiał domu Pańskiego. Leop. (umyślił w sercu swoim odnowić dom Pański B. G.). Złubiło ś. tak Pannu, aby mię królem obrał. Leop. (upodobał mię sobie za króla B. G.). Ta-ć jest góra, w której ś. złubiło Panu Bogu mieszkać. Wr. Ziemia. gdy będzie opuszczona od nich, złubi ś. w tych świętach, które ma przez ich spustoszenie. Leop. (rada będzie odpocznieniu swojemu. B. G.). [Z. ś.] *nadać ś., przydać ś.*: Jak ś. olaz (=ziele kolące) złubi, to pomoże.

Zlubienie się, a, ś., blm., czynność **Złubić** ś.

[**Zlubiny**, in, blp.] *ostatni wieczór panny młodej, dziewiczy wieczór.*

† **Zluchna**, y, im. y *piękna złośnica, kapryśnica*: Do Zluchny. Koeh. W. (imię zmyślone).

× **Złudnić**, i, il i × **Z. ś.** p. **Zaludnić**.

× **Złudnienie**, a, blm., czynność cz. **Złudnić**.

× **Złudnienie** się, a, ś., blm., czynność cz. **Złudnić** ś.

Zlunąć, nie, ał *lunąć z góry, burwerszy złać*. L.

Zluniecie, a, blm., czynność cz. **Zlunąć**.

Zlustrować, uje, ował *obejrzeć szczegółowo, na wszystkie strony, zrewidować*: Zlustrowano dobra biskupów. Osman zlustrował u Adrijanopola całą tę potęgę. Nar. Z. kogo = *zmierzyć oczyma*. Przen.: *zwiadzić, spenetrować*: Zlustrował wszystkie te miejsca i już powrócił. Stary dobył srebrną cebulę z kieszeni i zlustrował gołżnię z zegarkiem. Rodz.

Zlustrowanie, a, blm., czynność cz. **Zlustrować**.

Zluterszczenie, a, blm., czynność cz. **Zluterszczyć**.

Zluterszczyć, y, ył p. **Zlutrzyć**.

Zlutować, uje, ował *spoić, złączyć* *zapomocą lutu, zeszwajzować*. Z. ś. I. *złączyć ś. zapomocą lutu*. Zart.: Rozmowa wnet ś. zlutowała nanowo. Krasz. (=nawiązała ś.). Myślę, że wkońcu ich zlutujesz. bo baba zawsze robi swoje. Sienk. (=złączysz węzłem małżeńskim).

† **Zlutować** się, uje, ś., ował ś., [Zlutować ś.] p. **Zlitować**.

† **Zlutowanie**, a, blm., czynność cz. † **Zlutować**: Z., litość. Sekl.

† **Zlutowanie** się, a, ś., blm., [Zlutowanie ś.] czynność cz. **Zlutować** ś.

Zlutrzać, a, ał i Z. ś. p. **Zlutrzyć**.

Zlutrzenie, a, blm., czynność cz. **Zlutrzać**.

Zlutrzenie się, a, ś., blm., czynność cz. **Zlutrzać** ś.

Zlutrzyć, eje, ał p. **Zlutrzyć**.

Zlutrzenie, a, blm. I. czynność cz. **Zlutrzyć**.

2. czynność cz. **Zlutrzyć**. 3. p. **Zlutrzenie** ś.

Zlutrzenie się, a, ś., blm., **Zlutrzenie**, czynność cz. **Zlutrzyć** ś.

Zlutrzyć, y, ył, **Zluterszczyć**, nied. **Zlutrzać** kogo = *przerobić na luteranina, zaszczyć w nim zasady luteranizmu*: Biron pragnął zluterszczyć cerkiew. Bart. Z. co = *zrobić luterskim*. Z. szkołę. Z. ś. *stać ś. luteraninem u luterskim, przejść zasadami luterskimi*: Rozwieraj je (sio-wa Pisma św.) w duszy już z niemieckiej strony, gdzie bywał na wycieczce powrócił zlutrzony. Syrok.

Zluzować, uje, ował, × **Złzować**, **Złudnić** I. *obluzować, obruszać*. 2. Z. żołnierza, wartę, dyżurnego i t. p. = *zwolnić, zastąpiwszy go kim innym a. obojętnie*. Z. ś. *obluzować ś., obruszać ś. na swoim miejscu*: Klamka zluzowała ś.

Zluzowanie, a, bfm., czynność cz. **Zluzować**: Kazali mi stać jakby na warcie, bez zluzowania. Pileh.

Zluzowanie się, a s., bfm., czynność cz. **Zluzować** s.

Zluznić, i, ii i Z. s. p. **Zluzować**.

Zluznienie, a, bfm., czynność cz. **Zluznić**.

Zluznienie się, a s., bfm., czynność cz. **Zluznić** s.

Złabudać, a, ał rub. *dostać, zdobyć z mozolem, uciłać co, dochrapać s. czego.*

Złabudanie, a, bfm., czynność cz. **Złabudać**.

Złachać, a, ał gm. *łachając zedrzcć*: Z. ubranie.

Złachanie, a, bfm., czynność cz. **Złachać**.

Złachmanić, i, ii *zmięnić w łachman, zedrzcć, zniszczyć na łachmany*: Szaty złachmanione. Ksm. Ameryka jest jeszcze czymś, czymś niezupełnie złachmanionym. Orzesz.

Złachmanienie, a, bfm., czynność cz. **Złachmanić**.

[Złachręś] *rodzaj przekleństwa.*

× **Złaciniać**, a, ał i × Z. s. p. **Latynizować**.

× **Złacinianie**, a, bfm., czynność cz. **Złaciniać**.

× **Złacinianie się**, a s., czynność cz. **Złaciniać** s.

× **Złacinicę**, i, ii p. **Złatynizować**: Nazwisko to zniemiezone i złacinione. Nar.

× **Złacinieć**, eje, ał p. **Złatynizować** s.

× **Złacinienie**, a, bfm. l. p. **Złatynizowanie**.

2. p. **Złatynizowanie** s.

× **Złacinienie się**, a s., bfm., p. **Złatynizowanie** s.

Złacinniać, a, ał p. **Złacinnić**.

Złacinnianie, a, bfm., czynność cz. **Złacinniać**.

Złacinnicę, i, ii p. **Złatynizować**.

Złacinnienie, a, bfm., czynność cz. **Złacinnić**.

Złacińszczenie, a, bfm., czynność cz. **Złacińszczyć**.

Złacińszczenie się, a s., bfm., czynność cz. **Złacińszczyć** s.

[Złacnić, i, ii] *zrobić tańszym, uprzystępnić w cenie*: Czy nam to złacni sól?

[Złacnieć, eje, ał] *stać s. łaknącym, zgłodnieć*.

[Złacnieć, eje, ał] *stanieć*.

[Złacnienie, a, bfm.] l. czynność cz. **Złacnić**. 2. czynność cz. **Złacnieć**.

[Złać] p. **Złajać**.

Zład, u, lm. y rzem. *plan, zarys, obrys, układ*.

Zładnieć, eje, ał *zrobić s. ładnym, wyładnieć, spięknieć, wypięknieć, wyprzystojnieć*. l.

Zładnienie, a, bfm., czynność cz. **Zładnieć**.

Zładować, uje, ował, nied. **Zładowywać** l. *zdjąć co naładowanego*. 2. *ładując nagromadzić do kupy, spakować*: W sieni stoją zładowane kosze. Pol. 3. × rub.: Z. co = *zrobić*. 4. [Z., Zładowiać] *przygotować*: Jużem s. zabrała, jużem zładowała. Z. obiad (=przyrządzić). 5. [Z.] *naprawić, zreparować, sporządzić, narządzić*.

Zładowanie, a, bfm., czynność cz. **Zładować**.

[Zładowiać, a, ał] p. **Zładować**.

[Zładowanie, a, bfm.] czynność cz. **Zładowiać**.

Zładowywać, uje, ywał p. **Zładować**.

Zładowywanie, a, bfm., czynność cz. **Zładowywać**.

Zładzenie, a, bfm., czynność cz. **Zładzić**.

[Zładzenie się, a s., bfm.] czynność cz. **Zładzić** s.

Zładzić, i, ii l. *sprowadzić do ładu, zgotzić, pogotzić*: Pani jedna mogłaby ich Z. Sienk. 2. *sprawić, urządzić, wyporządzić, przygotować, przyszykować, załatwić*: Z. sanie po myśliwsku. Pol. Zładziłem dla niej z żywnością dwa kosze. Pol. Rozkazałem Węgrzynowi, aby parokonną telegę zładziwszy, wyjechał do Ustrzyk. Kaczk. U pannie przed ślubem w głowie porządku niema...

to s. zładzi. Krasz. W domu choć człek chorey, niejedno zładzi. Sienk. Czy chcesz za czeskie góry... żeś zładziłł mnogie znaki i rycerzy skrzydlatych las konny. W ysp. [Daliż do wrózek, kieby jak zładziły, eoby ją pan dziedzie pojał za swoja]. [Z. s.] *przygotować s., przysposobić s., wybrać s., przyszykować, s. zebrać s.*: Poczym s. w drogę do Tarnowa zładził. Pol.

Złagadzać, a, ał, p. **Złagodzić**.

Złagadzanie, a, bfm., czynność cz. **Złagadzać**.

Złagodnieć, eje, ał l. *stać s. łagodnym, uobruchać s.; spoulnieć*. 2. *zależć, sfolgować, zmniejszyć s.*: Mróz złagodniał.

Złagodnienie, a, bfm., czynność cz. **Złagodnieć**.

Złagodzenie, a, l. bfm., czynność cz. **Złagodzić**. 2. *srodek łagodny, łagodniejszy*. Takie złagodzenia nie są nigdy środkami radykalnymi wyleczenia złego.

Złagodzić, i, ii, nied. **Złagadzać** l. *zrobić łagodnym, łagodniejszym, ułagodzić, zmiętygować, ułemperować, uskromić, ukoić*: Idę Z. samopały. Pol. Z. ton mowy. Z. ból. Złagadzaj, jak możesz, ton wyższości. Wiszn. 2. [Z.] *zjednać, ująć, znievolić, zyskać*: Z. kogo łagodnym słoweczkiem. 3. [Z.] *przygotować*. 4. [Z.] *poprawić, zreparować, narządzić, sporządzić*: Z. zamek (zepsuty). 5. apt. Kamień piekielny złagodzony (lapis infernalis mitigatus s. argentum nitricum cum akli nitrico s. lapis infernalis nitratus) = stopiona mieszanina azotanu srebrowego i potasowego. [Z. s.] *przygotować s., przysposobić s., przyszykować s.*

Złaja, i, lm. e *gromada, psów szczekających, zgraja*: Prędsza nad jelenia złaja psów pędzonego. Otw. Straszy Z. psów wieprza dzikiego. Otw. Lis nie leniwszy od ptaka złaje oszukiwa, uciekając. Otw. Złaje na łup cheiwej wielkie za Akteonem mnóstwo s. waliło. Otw. By na starca jurnego, gdy s. w noey tuła, z pośmiechem wszystkich Z. psów szczekała czuła. Z. wilków. Koch. W.

Złajać, e, ał. *sfukać, zbesztać, zwymyślać, zbuzować, zjeżdźić, zgromić*: Matka ją połajała, złajała, nie było czego. Zeliżył s., złajał, nie oszczędzając sobie najsroźszych przekleństw. Es.

Złajanie, a, bfm., czynność cz. **Złajać**.

Złajadaczeć, eje, ał p. **Złajdaczyć**.

Złajdaczenie, a, bfm. l. czynność cz. **Złajdaczeć**. 2. czynność cz. **Złajdaczyć**.

Złajdaczyć, y, ył *zrobić łajdakiem, wyprowadzić na łajdaka*: Towarzystwo to złajdaczyło go. Z. s., **Złajdaczeć** *stać s. łajdakiem, wyjść na łajdaka*: Młódz złajdaczyła s. Partja Kółtatajowych składała s. z kupców zbankrutowanych i ezładników złajdaczonych. Rzew. Księżyce, widocznie złajdaczony, szuka po brzegach zdechłych ostryg. Mk.

Złajctwo, a, bfm. (hybriditas) *mieszanie ras psów*.

Złajnik, a, lm. i, **Złannik**, **Złanik**, † **Złamnik** (animal hybridum) *pies ze złai, pies mieszaniec*: Złamnik, proste psisko, bez rasy, kundel. Błaż. Pod strażą nieuspionych złajników. Kochan. Wilki pod noc ciego ehył s., aby postrzeżonych Z. jaki nie wydał. Ustrz. Już go sztychem raz z przodu, raz z boku pomaca, równie jak Z. wieprza dzikiego obraca. Pot. Z. dzika obraca. Troc. Srozy s. i na bydło, że go ni złajnicy, ni pastuszy, ni srodzy zbrońie mogą byec. Otw. Wilk dokazuje, kiedy o złamnikach przy trzodzie nie ejuje. Set.

× **Złaknąć**, nie, ał p. **Załaknąć**.

× **Złaknienie**, a, bfm., czynność cz. **Złaknąć**.
Złakniony *zglodniały strawiony łaknięciem*:
 Serce, złaknione zwycięstwa, kołace w piersiach.
 Ml. Odwaga... przejęło ś. serce, walki złak-
 nione Ml.

× **Złakocenie**, a, bfm., czynność cz. **Złakocić**.
 × **Złakocić**, i, il, × **Złakotać** *zwaćbić łakociami*. L.
Złakomić, i, il *zwaćbić łakociami rzeczami*; roz-
 łakomić. Z. ś., [Złakusić ś.] *połakomić ś., utako-*
mić ś., utaszczyć ś., połaszczyć ś. na co.

Złakomieć, eje, al⁷ *stać ś. łakomym*.
Złakomienie, a, bfm. 1. czynność cz. **Złakomić**.
 2. czynność cz. **Złakomieć**.

Złakomienie się, a ś., bfm., czynność cz. **Złako-**
mić ś.

× **Złakotać**, a, al p. **Złakocić**.
 × **Złakotanie**, a, bfm., czynność cz. **Złakotać**.
 [Złakrew] *rodzaj przekleństwa*.
 [Złakusić się, i ś., il ś.] p. **Złakomić**.
 [Złakuszenie się, a ś., bfm.] czynność cz. **Złako-**
mić ś.

Złam, u, lm. y *odłam*: Z. żelaza żyłasty, włók-
 nisty, blaszkowy, ziarnisty, stalisty. Łab. Za-
 biliście swinię, którą Z. granatu w żywot ugo-
 dził. Sienk. *Złamy skał*. Sienk. Zgr. **Złamisko**.

× **Złamacz**, a, lm. e, † **Złomca**, × **Złomicie!**
ten, co łamie a. złamał. L. Nie będzie li złomeą
 miru? Ort. Mogą tego złomeą miru nazajutrz
 ożalować. Ort.

Złamać, **złamię** a. [złumnie], **złamał**, † **Złamać**,
 † **Złomić**, † **Złomić**, nied. **Złamywać** l. *łamiąc*
rozdwoić; rozłamać, przelać: **Złomić**, con-
 fringere. Ps. flor. Sędzia, uczyniwszy ska-
 zanie, łaskę złamie. Groń. Czego krzywego gdy
 kto zprędką napraszcza, rychłej snadź złomi,
 niż naprości. Glicz. W sztuki złomione zwier-
 ciadło. Wuj. (=rozbite). Rękę i nogę złamał we
 dwoje. L. Potrzeba, byśmy ciała pochowali tych
 ukrzyżowanych, przeto ich goleń Z., by prędzej
 byli umorzani. Odym. Szyję złomić. Wuj. Ja
 biedny, ze skały na łeb zrzucony, ledwom sobie
 karku nie złamał. L. (=ledwom sobie karku nie
 skrecił). Idź, złam kark (=na złamanie karku, na
 zbity łeb, skrec kark). † **Na złamaną** = na złamanie
 szyi, na złamanie karku, na zbity łeb. Powodzenie
 jeszcze wyżej go podniosło, aby tam koniecznie
 stanął, skądby pewniej na złamaną zleciał. Pileh.
 Przen.: *Złamany szeląg = fenig, ani grosz, nie*
bynajmniej: Nie wziął od nikogo szeląga zła-
 manego od aprobaacji przywilejów. Star. Jesteśmy
 goluteńcy, i fenika złamanego w domu niemasz.
 L. Tym sposobem nie będziesz miał nigdy zła-
 manego szeląga. Opal. Nie dałbym za to złama-
 nego pieniążka. Kn. Nie mam złamanego grosza
 przy duszy. Przen.: *Leez kraju nie chcą, bo*
ziemie złamane rozgraniczają ś. krwią i żalobą
dzieci i matek. Słow. (=pocwiartowane, rozdzie-
 lone, rozczłonkowane, rozszarpane). Przen.: *Bun-*
townik złomił jarzmo moje. Wuj. (=wylamał ś.
 z pod niego, skruszył, zrzucił je). Miał Z. jarzmo
 ciężkości zakonnej. Rej. Z. wiarę, stowo, przy-
 mierze, przysięgę, umowę, kontrakt, post = *nie*
dotrzymać, nie dochować go; naruszyć, zwałcić,
przestąpić go: Miejskie prawo a. przywileje zło-
 mią. Ort. Królowiś swemu wiarę złamał. L.
 (=wiarołomnyś). Podniosłeś przeciw mnie wojnę,
 złamawszy przymierze a stawszy ś. gwałtowni-
 kiem praw wszystkich narodów. Baz. Przen.:
 Z. opór nieprzyjaciela = *przeprzeć, zwalczyć, zmóc,*
pokonać, przemóc, przelać: Z. potęgę turecką.
 Złamany nakoniec tyłą przeciwnościami nieprzy-

jacieli prosił o zawieszenie broni. Nar. Wielki
 człowiek nie zgięty, ale złamany chyba upadnie.
 Karp. Wygnanie, choć dalekie, serca nie złamało
 Plautowi, ani Sylli. Bardz. Dał pokój, sam w so-
 bie gniew złamał. Warg. Ojeze, jeśliżo wezas
 nie złomisz młodości, wierz mi, iście zapłaczesz
 nad nią ku starości. Rej. Przen.: *znękać, zgnę-*
bić, przybić, strącić: Złamany przeciwnościami,
 wiekiem, chorobą. Złamany na duchu. Odezwała
 ś. złamanym głosem. Korz. (=złolałym). Ze zło-
 manym sercem wrócił nad Wisłę. Szaj. Z. ś.
 1. *ulec złamaniu, utłamać ś., pęknąć*: W zadek
 wziął różgą, aż ś. złamała. Zigr. Kto spadnie
 na ten kamień, złamie ś., a na kogo upadnie,
 tego zdrzuzgoce. Leop. (złomoco ś. Leop.: roz-
 trąci ś. B G.). 2. *dać ś. złamać, spuścić z tonu,*
zmóc ś., pokonać siebie, przeprzeć siebie, upaść na
duchu, przemóc ś.: Z. giestu widać i z pokłonu,
 że zupełnie ś. złamał ów szlachcic Słow. To
 jeszcze weale nie daje żadnej pewności, że ś.
 w naszym postanowieniu złamiemy. Kaczek. (=za-
 chwiejemy). 3. [Z. ś.] *upić ś.* 4. a. **Kiwnąć umrzeć**.

Złamanie, a, lm a l. czynność cz. **Złamać**:
 Z. kości. Idź na Z. karku, szyi a. na złamaną
 (p. Złamać). Puścili ś. na Z. karku = *naoslep, na*
widoczne niebezpieczeństwo, na pewną zgubę. Bez
 złamania wiary mogli tego, który ją pierwej zła-
 mał, karać. Warg. (=bez wiarołomstwa). Bóg su-
 rowo karze za Z. przysięgi. Wirt. 2. **złamanie** ś.,
pęknięcie: Z. sprężyny, resoru. Chir.: Z. kości jest
 to podzielenie kości z przyrodenia całej na dwa,
 trzy kawałków, z powierzchownego gwałtu trafić
 ś. morzącego. Perz. Z. kości proste (fractura
 simplex). Z. proste kości, gdy tylko sama kość
 złamaną zostanie, nie uczyniwszy w ciele żad-
 nej rany. Perz. Z. kości powikłane a. otwarte
 a. × *złączone (fractura complicata) = Z. kości*
z przebicciem skóry. Z. kości poprzeczne (fractura
 transversa). Z. kości ukośne a. skórne (fractura
 obliqua). Z. kości z odbicia (contrafractura). Z.
 samego mostka zdarza ś. bardzo rzadko, za-
 zwyczaj bowiem łączy ś. ono ze złamaniem co
 najmniej kilku żeber. Wach.

Złamaniec, **ńca**, lm. **ńce** fl. **kół**, **pręt** *retmań-*
ski, mający wierzchołek ku dołowi przylamany,
służący do wskazywania statków i tratwom miejsc
niebezpiecznych.

Złamanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Złamać** ś.
Złamek, mku, lm. mki, **Złomek złamanie**; *część*
rzeczy złamanej, ułamek, odlamek: Ziele to złomki
 kości spaja i zwierza. Syr. Stochmal złamki
 kości zwarza. Syr. Spadzszy z góry, srogi grab
 skruszył s-bą całą, aż mu na złamkach jego
 jelita zestały. Otw. Okrętu złomki rozbitego.
 Otw. (=szczątki). Zdaje ś. być złomkiem jakiejś
 gminnej pieśni. Darow. (=urzynkiem, fragmentem).
 (Kopja) przysła w drobne złamki. Sienk. (=drzaz-
 gi). Hut.: *Złamki surowiznowe, p. Fragment*.

Złamiec, **mca**, lm. **mce** min. *ewklaz (minerał*
z gromady sylikooidów, z rzędu krzemianów bez-
wodnych, z grupy granatu).

Złamisko, a, lm. a. p. **Złam**: Złamiska, wykroty,
 niezdatne na budulec, mogą być pobierane bez-
 płatnie.

† **Złannik**, a, lm. i p. **Złajnik**.

[Złanie, a, bfm.] czynność cz. **Złać**.

Złanik, a, lm. i p. **Złajnik**. Tloc.

1. **Złannik**, a, lm. i p. **Złajnik**.

2. **Złannik**, a, lm. cy *zobierz łanowy, łannik,*
łanowy, łanowiec (p. Łanowiec): Cieczka łan-
 nowych (złanników) dała pochop jakiemuś obo-
 zowemu rymotwórey do skłecenia wierszydeł. Rol.

Złapać, pie, pał, [złapiuł, złapiół, złapiyla, złapieli], [Złapić, Złapań] l. *schwycić, schwycił, uchwycić, złowić, scapić, przyłapać, przytrzymał*: Za szyję go złapał i całował serdecznie. L. Poił, dawał, darował, kogo tyłko złapał. L. Jężeli go kiedy złapie, potrafię ś. zemścić za krzywdę. L. Z. złodzieja (= *pojmąć, pochwyć, zatrzymać*). To, co złapie, to moje. L. (= *co mi wpadnie w ręce*). [Trza iść na jaz, może ś. co złapi. Ork. O, to mądry ptak, a jak go masz złapie, to wnet fuknie do dziury. Matl. Złapałem cię, ptaszku, mam w rękę moich świadectwo wiarołomstwa twego. L. (= *mam cię!*). Z. za kij (= *porwać*). Z. co komu = *porwać, wydrzeć, ukrasć, skraść, grypsnąć*. Zajęca, mówi ś., uszczwac, ugonić, nie Z. Chm. B. Na Litwie, kiedy małe dziecko, potknąwszy, upadnie, starsi, chcąc je pocieszyć i rozweselić, powiadają: patrzcie, patrzcie! Jaś zająca złapał. Wal. 2. przén.: Nie wiem, co powiedział, tyłkom to złapała: co za pomieszanie, gdyby ś. dowiedziano, że on tu jest! L. (= *podchwyciłam słuchem, upadło mi w uszy*). [Bólem ją złapiło] (= *ból ją złapał, napadł, dostała bólu*). Bolesci ją złapiły ode śmiechu. Z. gadką = *skorzystał z czasu, żeby co powiedzieć*: Dziaduś złapali gadką do pana]. [Kaczkę Z.] = *upaść w błoto*. [Z. kampa] p. Kampa. [Z. Bartka = *przypalić jedzenie*]. Przy gotowaniu smoly czyli destylacji suchej drzewa mówiono, ażeby piec podczas iście nie złapał lisa, t. j. nie zapalił ś. wewnątrz. 3. kogo na gorącym uczynku = *zdybać, przydybać, zastać, zająć, zaskoczyć*: Nie wiem, czy go teraz złapie w domu. (= *zastane*). Przen.: Noe nas złapała (= *zaszła*). 4. co skąd = *dostać, zdobyć, wyrwać, sprokurować, wziąć*: Skądś złapał taki zegarek? Kontent jestem, że złapał chciaż te kapocię. Złapał trochę pieniędzy (= *upadło mu w ręce*). Przen.: A chęsz ty co na pysk oberwać? ode mnie prędko co złapiesz. L. 5. dostać, nabawić ś., zarwać czego, zarazić ś. czym: Złapał od niej ptaszka i teraz ś. leczy. Z. ś. l. złapać jeden drugiego; wziąć ś., chwycić ś., schwycić ś., porwać ś.: Złapali ś. za bary. Z. ś. za głowę. 2. w sidła, w pułapkę i t. p. = *upaść w nie, zaplątać ś., zawikłać ś., unieść ś.* Z. ś. za połę o krzak i t. p. = *zaczepić ś.* 3. przén. *oszukiwać ś., zalać ś., zawieść ś.*: A toś ś. złapał, bo to nie był on!

Złapanie, a, bfm, czynność cz. Złapać.

Złapanie się, a ś., bfm, czynność cz. Złapać ś.

[Złapić, i, il i Z. ś.] p. Złapać.

[Złapienie, a, bfm.] czynność cz. Złapić.

[Złapienie się, a ś., bfm.] czynność cz. Złapić ś.

[Złapnąć, nie, nał i Z. ś.] p. Złapać.

[Złapnięcie, a, bfm.] czynność cz. Złapnąć.

[Złapnięcie się, a ś., bfm.] czynność cz. Złapnąć ś.

Złapserdacze, eje, ał wyjść na lapserdaka, zbiedznieć i opuścić ś.

Złapserdaczenie, a, bfm, czynność cz. Złapserdaczeć.

Złasić się, i ś., il ś. l. × Z. ś. p. Złaszczycić ś. 2. [Z. ś.] zacząć ś. łasić: Pies do pana ś. złasił.

Złasować, uje, ował *porwać pokryjomu, zjeść co ukradkiem przez łakomstwo*: Nie puszczał go do spiżarni, żeby czego nie złasował. Pies mi złasował mięso. Może już złasował gdzie słowika? Glin. (o kocie). Pewno Aurelka złasowała do fartuszka te ciasteczka. Dan.

[Złaszcza] p. Złaszcza. Pc.

Złaszczenie się, a ś., bfm, czynność cz. Złaszczycić ś.

Złaszczycić się, y ś., yl ś., × Złasić ś. skusicć ś. przez łakomstwo, chęć, ulaszczycić ś., polaszczycić ś., zlakomić ś.: Z. ś. na co.

Złazenie się, a ś., bfm, czynność cz. Złazić ś.

Złatać, a, ał l. złatając zszyc; zrobić z kawałków, z lat, zesztukować, wyłatać, polatać, wysztukować, posztukować: Złatała sobie spódnice. Zamiast dziejów kościoła złatał liehą kronikę swojego zakonu. Wiszn. (= *sklecił, skompiłował*). 2. przén.: Z. komu skórę, grzbiot = *wylatać = obić, wygarbować, wyłoić, statarować, ściąć, zerznąć*.

Złatanie, a, bfm, czynność cz. Złatać.

Złatwić, i, il, l. zrobić łatwym, łatwiejszym, ułatwić, ulogodnić: Złatwił im polot w niebiosy. Moraw. 2. *złatwić, zładzić*. Z. ś. zostać *złatwionym*; *złatwić ś., ułatwić ś.*: Aby ś. wszystko złatwiło, a na zwierzynie nie brakło i miodzie. Mick. Porwanie ś. nieroządne Murata i jego upadek zupełny po kilkodniowej wojnie ten interes złatwił. Rzew. (= *skończył szczęśliwie*). Jeszcze tylko trochę pozwólcie ś. Z. Rzew. W przeciągu półtorej godziny złatwiłem ś. na komorzę. Rzew.

Złatwienie, a, bfm, czynność cz. Złatwić.

[Zława, y, lm. y] *nizina*.

Zławiać, a, ał i Z. ś. p. Zławić.

Zławianie, a, bfm, czynność cz. Zławiać.

Zławianie się, a ś., bfm, czynność cz. Zławiać ś.

[Złaza, y, lm. y] *jedna z istot, które złażą, które ś. złażą*: Ale to jak z owcami, kiedy ś. je do koszara zawiera na noc: staną u wehodu, popspinają nogi przednie na wysokim progui patrzą szerokiemi oczami w ciemne wnętrze, dumając, czy nie lepiej byłoby nieoować na polu; nawołuj głośno, wganiaj, proś — nie słyszą — żadna cię Z. wtedy nie usłucha. Ork.

Złazić, i, il l. p. Złeź. 2. łączyć obejść, schodzić, zwiedzić we wszystkich kierunkach: Złaziłem miasto, wsie okoliczne. Troc. Złaził całe miasto i nie znalazł go. Z. ś. *zmordować ś. łączyć; nalazicć ś.*

Złazić się, i ś., il ś. l. p. Złazić. 2. p. Złeź.

[Złazować, uje, ował] p. Złeź.

[Złazowanie, a, bfm.] czynność cz. Złazować.

Złazenie, a, bfm, czynność cz. Złazić.

Złazenie się, a ś., bfm, czynność cz. Złazić ś.

Złaczać, a, ał i Z. ś. p. Złaczyć.

Złączanie, a, bfm, czynność cz. Złączać.

Złączanie się, a ś., bfm, czynność cz. Złączać ś.

Złączenie, a, bfm l. czynność cz. Złączyć.

Akt złączenia = *dowód nadszłej nowozamężnej narwiśko męża*. 2. fecht. *przyłożenie, dotknięcie szpadą lub swoim floretem szpadą lub floretu przeciwnika*. 3. p. Złączenie ś.

× Złączenie p. Złącznie. Troc. L.

Złączenie się, a ś., bfm, Złączenie l. czynność cz. Złączyć ś.; łączność, zespol, związek, suma: Koś mej kości, ciało mego ciała, więc jedna w złączeniu istota z was cała. Takie ś. staje Z., takie spojenie, takie sodyczy twójże używanie, że ś. jednością nazywa od samego Pana naszego. Poc. Państw Z. Troc. (= *unja*). Z. słów, sil. Troc. Godny z fortuny imienia, z zacnem domy mający złączenia. Szm. (= *koligacje*). Z., *combination*, działanie ciał wzajemnie mocą powinowactwa i stąd powstałe mieszaniny różnych gatunków i własności, np. sole obopólne, złączenia metaliczne i t. d. L. Z. *małżeńskie, cielesne = stosunek płciowy, stosunek cielesny, sprawa cielesna*. Złączenie ś. *cielesne*. L. W złączeniu małżeńskim większą lubość poczuwają białogłowy, niżeli mężczyzny. Otw. Spólne małżonków Z., przez

które ś. małżeństwo wykonywa. Karnk. Złączenia cielesnego przed grzechem Adam i Ewa nie mieli. Karnk. Hjena w jedne lata bywa samcem, w drugie zaś samicą, która bez złączenia ś. z samcem płód swój rodzi. Otw. Neptun, w konia ś. przemieniając, z Cererą i Meduzą nierządne Z. miewał Otw. Bydłęcia różnego rodzaju z drugim złączeniem spólnym dla płodu mieszać nie będziesz. B. B. Ktoby ś. dotknął jakiej nieczystości ciała zmarłego a. tego, z któregoby płynęło nasienie złączenia. Wuj. 2. Z. księżycy (Troc) = *położenie, w którym księżycy znajduje ś. na linii między ziemią a słońcem*. Z. księżycy, księżycy zaście albo podście pod słońce, księżycy nieświecający, *coitus lunae*. Kn. Trzeba ci wiedzieć postępek księżycy, który miewa, oddalając ś. a. przybliżając miejscem a. swym promieniem ku drugim planetom na niebie, a czasem ś. z niemi złącza pod jednym znakiem, a ten jego postępek zowiemy Z. Sien. Księżycy na nowiu jest w złączeniu z słońcem. HR. 3. × Z. ś. głębokie, anat., p. anat. Głęboki.

† Złączka, i, lm. i gram. i. *łącznik w zdaniu* (copula). Sf. wil. 2. *spójnik* (conjunctio). Troc. 3. kol. = kol. *klubek*.

× Złączenie, × Złączno, × Złączenie przys. *łącznie, razem, wspólnie, w połączeniu, ogólnie*. L. Złącznik, a, lm. i org. = org. *Kopulacja*.

× Złączny, × Złączysty L. *mogący być złączonym*. 2. anat.: błona złączna, p. anat. *łącznica*. 3. gram.: Wyraz Z. jest przymiotnik ze swoim rzeczownikiem położony, np.: urodzajna ziemia. Kopez.

× Złączyciel, a, lm. e ten, co złącza, *połączyciel*. L.

× Złączycielka, i, lm. i forma ż. od Złączyciel. L.

Złączyć, y, ył, nied. Złączać i. *połączyć, zjednoczyć, zespolić, złąć w jedno, spoić, skojarzyć, związać*: Mąż i żona małżeństwem złączeni. P. chef. Co Bóg złączył, człowiek niechaj nie rozłącza. Sekl. Siła złączona trudna do rozerwania. L. (= skombinowana). Żadna rzecz nas więcej nie złącza, jak jedność umysłu. Wuj. (= nie zbliża). Gdyby gdzie blisko siebie były matce białego i czarnego wina; tedy zerznąwszy po różdże z obudwu, tak je społem Z., aby oko średnie jednej prawie przytulił do oka drugiej, tak je zrównając, jakoby jedno były. Trzye. Chrystus złącza nas i zjednać z sobą. Damb. Dales ś. za nas męczyć, chcąc nas z sobą wiecznie Z. K. G. Za czasów apostołów obie wieczery na wzór Pańskiej złączali: i cielesną, i sakramentalną. Skar. Złączył te kraje, te słowa Troc. Ma być księstwo Ruskie tak, jak Litewskie, z Polską złączone. Moracz. Złączył cnotę z naukami. Troc. 2. anat.: błona złączająca, p. *łącznica*. 3. apt.: Lek złączający (remedium conjungens). 4. gram.: × Złączający spadek = *narzędnik*. Troc. Złączające namiesnictwo, zaimek złączający (Troc) = *zaimek łączący, względny*. Z. ś. *połączyć ś., przyłączyć ś., zjednoczyć ś., zespolić ś., złąć ś. w jedno, spoić ś., skojarzyć ś., związać ś.*: Hufce złączyły ś. (= zeszyły ś.). Wapno ściśle ś. złącza z murem. L. (= *zwarza ś., przystaje, przylega doń*). Weź twoję broń najlepszą i tu złącz ś. ze mną, bądźmy oba sobie pomocą wzajemną, i słabych broń złączona wiele może zrobić, a my i najdzielniejszych potrafimy pobić. Dm. (= *przystać do mnie*). Trzeba ci wiedzieć postępek księżycy, który miewa, oddalając ś. a. przybliżając miejscem a. swym promieniem ku

drugim planetom na niebie, a czasem ś. z niemi złącza pod jednym znakiem, a ten jego postępek zowiemy złączenie. Sien.

× Złączysto przys. od Złączysty. L. Z., spoisto. Troc.

× Złączysty p. Złączny. L. Z., spoisty. Troc.

Złe, ego, blm i. a. *Zło zła rzecz, nieszczęście, klęska, zguba, szkoda, krzywda i t. p.*: Nie wódz nas na pokuszenie, ale nas zbaw ode złego. Nie pomoże szkapie złocista uzda, ani złemu nieczowi nowe pochwy; przecięż zawsze Z. złym być musi. Rej. Zowiemy złym wszystko, co w nas może uczynić a. powiększyć boleści lub pomniejszyć jakąkolwiek rozkosz. Ocyan. Prosimy Boga, aby nas obroniwszy od grzechu, obronił rzeczy od wszelakiego złego: obronił od ognia, od wody, od gradu, piorunu, od wojny, nieprzyjaciela, od powietrza morowego, od choroby, od więzienia, od wszelkich utrapień. Karnk. Z., zła rzecz, nieluba, złego co, złość, szkoda, klęska, utrata, sromota, nieszczęście, choroba, rana, śmierć, zguba, szubienica i t. d. Kn. Otrzymał Midas prośbę swoją, ale ze swym złym Petr. Nie uboję ś. zła, boś ty ze mną, Bud (nie będę ś. bał złego. B. G.). Z. wisi nad Troją. Dm. Na Z. goni, na zgubę. L. Do nieprzyjaciół swych, którzy ś. z jego złego cieszyli, mowę swą obraca. Ryb. (= z jego biedy, nieszczęścia). Rozgniewali ś. i myśleli jeszcze Z. na Z. przydać i ciężej ś. jeszcze z ludem obchodzić. Leon. Wyjdzie mu to na Z. (= na zły koniec). Długo ś. Z. pamięta. Rej. Z. nigdy nie uciecze. Rej. Z. przychodzi prędko, a odchodzi powoli. L. Ze dwójga złego mniejsze rozum radzi. Pot. Każdy z dwu złych mniejsze wybierać ma. Sz. Wolęć mniejsze Z., niż większe. L. (lepsza szkódka, niż szkoda, ma być kwaśno, niech będzie oset, masz wisieć, to za obie nogi. L.). Lepiej ś. odważyć i złem zbyć złego, raz umrzeć każdemu. Pot. Złego złym zbyć. Fred. M. (= *klin klinem wybić*). Ale że ś. Z. złym jednym nie kończy, drugi topień z oteflani wysunie ś. rączy. Min. Choć Z. wielkie dziewczyna, ale miłe bardzo. Hul. Co tu w tym złego, zem prawdę mówię? L. Że go kocham, cóż w tym złego? L. Siła złego na jednego. Z. wisi nad Troją. Wziąć komu co za Z., mieć mu co za Z. Doznać od kogo wiele złego. Wyrzucił mi wiele złego. Nie ci złego nie zrobił. Wie, że rozpaczać jest to zło przydawać do zła. Mick. Uczynić sobie co złego. Kn. (= *targnąć ś. na siebie, popełnić samobójstwo*). Zdolna jestem chwycić ś. wszystkiego, i bądź pewien, że sobie co złego zrobię. L. Myślał sobie co złego uczynić. Troc. Z. dobrym nagradzać. Troc. Zabiegaj wezas złemu. Troc. Na Z. psi wyją. Troc. (= *wycie nie zapowiada nic dobrego*). Niech go Z. spotka—wszystkie rodzaje nieszczęścia oznacza. Wóje. Czasem uczeni ludzie rozumu na Z. używają. L. (= na zły cel). Rzecz ta nie stąd zła, że jej kto na Z. używa. Susz. 2. *zgorzenie, demoralizacja, niemoralność, zepsucie, niecnota; zły uczynek, zły postępek, złość, grzech, nieprawość, zła droga, złe postępowanie, złe sprawowanie ś., złe życie*: Nie trzeba złych rzeczy pisząc użyć: samo ś. Z. uczy. Urząd. Zwróć od zła, a czyni dobrze. Bud. (odwróć ś. od złego, a czyni dobrze. B. G.). Na Z. jak zapalił. Gostk. Wykorzenie złota (a. Z.). Z. nigdy ś. nie ukryje. Prz. Z. dobrego nie wyciągnie. Prz. Pokazywać komu drogę, kusić, namawiać, pobudzać kogo do złego. Prowadzi to do złego. Na Z. to on ma rozum. 3. *zły duch, djabeł, czart, licho, kaduk,*

kat: Śmieje ś., by Z. na szkodę. Rys. W tych ruinach strachy częstokroć przebywają, i jak lud prosty mówi, Z. mieszka. L. Już ś. po rozwalinach złe nie tłucze. L. O, niechże djabli, choroba, wszystko Z. takich bierze ichmcioów. L. Z. cię tu chyba przyniosło! Czy mi go Z. nadało! Wyb. Czy go k. Z. na mnie nastalo? L. Radbym wiedział, co za Z. naszego starego tu przyniosło. L. Nie umrę na Z. złemu Ryb. Oj, niemasz kobiety, któreby Z. nie skusiło. L. *Monstrum hominis*, szkaradny, by co złego. Macz. Jakby co złego ujrzał, tak krzyknął. Kn. Do czasu człek bezbożny krzywdzi, broi, maci, mówią, że ś. samo Z. o drzewo roztraçi. Pot. Samo ś. Z. o Bożą mękę rozbije. Żegl. (złość, czary, djabelstwo kark skręci. L.). [Skarbów w ziemi Z. pilnuje. A la złemu = a do licha. Tu coś z becki jak Z. wylała].

× Zlechcony im. od Zlehtać: Krwią Z. niewinnego stada, na żarłocznym ś. brzuchu wilk z ostępu skrada. Nar.

Zlehtać, cze a. × ee, tał *lehcąc skusić, znećić, wzbudzić, podniezić*: Wszystko mi zmierzło, niezego wziąć nie chcę, nie mi ni gustu, ni smaku nie zlehcce. L. Żyźniejszego lub bardziej zachwalonego kraju zlehtala ich chluba. Oss. Żona, gdy ją chuć rozigrana zlehcce, to z tym, to z owym na przemianę broi. Kniáz.

Zlehtanie, a, blm., czynność cz. Zlehtać.

[Zlepać, pie, pał] p. Złopać.

[Zlepanie, a, blm.] czynność cz. Zlepać.

† Zleptać, a, ał *zeźród, poźród*. B. Sz.

† Zleptanie, a, blm., czynność cz. Zleptać.

Zło, a, lm. a l. *sama treść złego; zła rzecz uosobiona*: Szatan, niby skryte Z. w naturze, od początku walczył z nami 2. p. Zle.

1. [Złoba, y, lm. y] *złość, złośliwość, zła chęć, zle usposobienie, rozdrażnienie, irytacja, niegodziwość, przewrotność*. Modl. Wac. Słońce! dlaczego opuszczasz dzieci swoje w nocy i wydajesz je na łup złobie ciemności? Dyg. Odgadywał na rzut oka wszelką złość skrytych zamiarów człowieka. Dyg. Jest pewne ponure pokrewieństwo instynktów nawet wśród sterujących wolą w biegunowo przeciwne kierunki; eik najtrudniej wierzyć w złość krwiaka. Brt.

2. [Złoba, y, lm. y] p. Złeb.

[Złobcały] p. Złobkowaty.

[Złobic, i, it]: Gnęk złobio = kark skręca.

[Zlobienie, a, blm.] czynność cz. Złobic.

[Złobny] *złośliwy*: Nie dam ci wlanecka, nie twojam dziewecka, boś Z. Wóje.

× Złobrojczy *brojący złe*: Bogdaj pod moim rządem, miecz sprawiedliwości nie broczył ś w złobrojczej. Stasz.

[Złocący] p. Złocisty.

Złocenie, a l. blm., czynność cz. Złocić. 2. lm. a *miejsce złocane; powłoka złota, pozłota*: Rzeźby z bogatemi złoceniami.

[Złocenie, a, blm.] p. [Złocyc].

Złocenie się, a ś., blm., czynność cz. Złocić ś.

× Złociciel, a, lm. e *ten, co złoci, złotnik, pozłotnik*.

× Złocicielka, i, lm. i forma ż. od Złociciel, *pozłotniczka*.

Złocić, i, it *pokrywać warstewką złota, pozłacać, wyzłacać; ozłacać, uzłacać, robić złocistym*: Z., pozłocić kubek. Troc. Z. i srebrzyć elektrycznie = *galwanizować*. Przen.: Słoneczków małych skąd tyle, kto je otczył tak mile, znać, że je słońce złociło i przez swe ciepło spłodziło. Dar. J.

Słońce góry, niebo złociło. Troc. Przen.: Z. komu pigułkę = *barwić, słodzić, pstrzyć, obwiać w jedwab, w haczną*. Z. mizerja. Troc. Postępował musiał jak aptekarz, co pigułki złoci. Jabł. Z. ś., × *Złocić stawać ś. złocistym, okrywać ś. barwą złotą; polyskiwać, błyszczeć jak złoto*: Zda ś., promieniami złoci ś. jej szata. Dach z blachy złocił ś. od słońca. Mick.

× Złocić, eje, ał p. Złocić. Troc. L.

Złocić, a, lm. e bot. l. a. × *Chryzantem*, [Fryzant] p. Jastrun. 2. p. Krwawnik. 3. ros. *lonas*. [Złocićki] p. Złociuchny.

† Złocik, a, lm. i *pieniądz złoty, złoty, złotówka*. Kn., Troc.

[Złocisko, a, lm. a] p. Złoty.

1. Złocisto p. Złoty.

2. Złocisto przys. od Złocisty. L.

Złocisto-bogaty *złocisty i bogaty, bogaty od złota*: Stroje złocisto-bogate. Słow.

Złocistopióry *mający złociste pióra*: Wielki kogut Z. strzępnął skrzydła. Krasz.

Złocistość, i, blm., rz. od Złocisty. L.

Złocistowłosa *mający złociste włosy*: Złocistowłosa listota. Zm. Szła złocistowłosa. Kon. Złocistowłosa Ewa. Kasp.

Złocisty, [Złocący] 1. *złoty, szczerozłoty, złotolity*: Z. pierścień. Troc. Przen.: Nic nie powiem, panie mój Z., ale niech go zobaczą! Prus. (= *najdroższy*). 2. *złocony, pozłocony, pozłocisty*: Grecja Gorgjasza obraz z szczerzego złota lany w kościele postawiła, która inszym dotąd tylko złociste kładła. Warg. Łyżka a dwie złociste srebrne. Niem. Z. (pozłocony) kubek. Troc. Srebra złocistego na brzegach 14, wszystkiego złocistego nad złotych 16. Gostk. Pstro Z. rostrueharz. Kras. Papier Z. (= *koloru złota*). Cytryna karlica z złocistemi gułki. Mick. Skóra złocista. Włożył kontusz aksamitny złocisto-brunatnego koloru. Kaczk. Tren mieniący ś. tajemniezo złocisto-cielistemi barwami. Zap. Maryś miała śliczne oczka czarne, pięć białą, włos złocisto-ciemny. Krasz. Tombak złocisto-czerwony. Na złocisto-seledynowym tle nieba ukazała ś. piękna wieczorna gwiazda. Dyg. Dziecko nagie i całe złocisto-śniade promieniło pięknością nerwowych i delikatnie rzeźbionych kształtów. Zap. Złocisto-żółte kolnierze i wyłogi. Mańk. 3. *złotem tkany, złotogłowy, lśniący od złota*: Pyta kupeca o jakie złociste materje na aparaty kościelne. Haur. Bławatnik piękne złociste na aparaty kościelne sprzedaje materje. Troc. 4. *zawierający w sobie złoto, złotodajny*: Z. kruszec, złocista ziemia. L. Srebro złociste = *zawierające około 28% złota*. Mosiądz czerwony a. Z. = *tombak*. Łab. 5. × Z. kawaler (Troc). p. Złoty (rycerz). 6. bakt.: Gronkowiec Z. (*staphylococcus aureus*) = *ziarnkowiec ropny, wytwarzający hodowlę koloru złota*. 7. min.: Iskrzyk Z. = *iskrzyk złożony z żelaza i siarki, koloru złota i blasku kruszcowego*. Łab.

Złocisz, a, lm. e żart. *złoty, złotówka*: Dajcie no, kolego, złocisz, bo tak bez gronia jakoś nie tego!

Złociszek, szka, lm. szki bot. (*galatella*) ros. z rodziny złożonych.

Złociuchny, Złociutki, [Złocićki, Złocićki, Złocićki, Złocićki] piesz. od Złoty: Mój Z. zrób to dla mnie! Złociuchna to księga. Troc. Z. to mąż. Troc. Złociuchne listki. Troc. Moja mileńka, złocićka, brylantowa! Orzesz. Sama jedna, panienczka moja złocićka, biedneńka.

Orzesz. Mój złociuński, serdeczny! Mój złociu- sieński! Tet.

[Złociusienki] p. Złociuchny.

[Złociuński] p. Złociuchny.

Złociutki p. Złociuchny.

Złocony im. od Złocić. Przen.: Złocona mło- dzież = *pozująca na złotą, poszacana*.

[Złocyć, y, yt] *zoczyć*.

Złocynienie, a, lm. a, czynność cz. Złocynić: W niewiadomą toń spoglądam, w której czarne sepje złocynięm. Mie.

† Złocynnica, y, lm. e forma ż. od Złocynica, zbrodniarka, łotrzyca: Takowej złocynnicy kaź za dekretem szyję ucina. Haur. Wojna jest źródłem wszelakich nieonot, nierządnych niewiast, zwodnie, złocynnie. Kosz.

† Złocynność, i, lm. i, Złocynstwo, † Złocyn- stwo *zuyuczaj, nalóg brojenia złego; zbrodnia, niecnota, występnek, łotrstwo, zły uczynek*: Swid- rygietko odumierając Łucko Litwie oddać roz- kazał, nie pamiętając jej przeciw sobie złocyn- ności. Błaż. Między wszystkimi złocynstwami żadne gorsze, jak zdrada. L. Złocynstwo, im poposiltsze jest, tym srożej bywa karane. Sz. Bogu nie chcieli być posłusznii, szatana zaś usłu- chali i inszemi rozmaitemi złocynstwami przeciwko Panu wykroczyli. Sekl. Wszystkie ustawy Chry- stusa albo świętego żywota ucza, albo złocynstwa bronią. Sekl. Jedzą nie tylko krom potrzeby, ale też dla złocynstwa, jak mówią, dla trunku, aby mieli, po czymby pić mogli. Sekl. Złocynstwa popelniać. L. Sam do stolicy na odebranie na- grody za złocynstwo uciekł. Nar. Przekonanego o różne złocynstwa ściać pod Chocimem roz- kazał. Nar. Pocięszal ś. tym złocynstwem. Krasz.

Złocynny i. a. † Złocynny, † Złocynski *brojący złe, zły, występny, zbrodnicy, łotrowski*: Wielka liczba ludzi niedostatecznych, złocyn- nych i podłużonych do rozbójników ś. cisnęła. Błaż. Oni nasamprzód złocynną szablę ukowali. Kochan. (= *morderczą, zabójczą, katowską*). Po- lityka stała ś. złocynną przez własną osnowę. L. (= *przewrotną*). Dawała złocynna i na zgubę moją nastawiona ręka Korz. 2. Z. dla kogo = *dybiący na czyje złe, szkodliwy, wrogi*: Cały wasz naród dla mnie Z. Kniaż.

[Złocyn, a, lm. e] *król wszystkich zmię*.

Złocynca, y, lm. y *zbrodniarz, zbrodzień, kry- minalista, kajdaniarz, łotr*: Z. dobrze nie czyni. Sekl. Niektórzy mincarze pieniądze potajemnie i złośliwie fałszują, przeto takich złocynców śladować każdemu potrzebnie należy. Sz. Z. szlachcic, na gardło za złodziejstwo skazany a. o inny gardłowy uczynek, a od śmierci uwol- niony, szlachectwo traci. L. Złocynców na strac- enie prowadzą. Troc. Nie ubożego, lecz złocyncę wieszają. Bud. Aby w tym, w czym was pomawiają jako złocynce, z dobrych uczyn- ków, przypatrzysz ś. wam, chwalili Boga, Wuj. Od niego posłani ku pomocy złocynców. a ku chwale dobrych. Wuj. By ten nie był zło- cyncą, nie podałibyśmy go byli tobie. Wuj. Z lepszym pożytkiem będzie, gdy robi Z., niżby go miecz zgładził albo szubienica. Biel. M. Każ- dyby tak Z. uszedł. Skar. Apostoł i jeś z zło- cyncami nie każe. Skar. Złocyncom srogość, a cnoce i dobroci, godności, nauce i mądrości przyjaźń pokazywać. Skar. Złocyncy miasto włosów ucho urzynają. Sz. Z. (bartny), dopusz- czający ś. kradzieżstwa pszczół a. wydarcia pszczół a. porąbienia jakiego drzewa z pszczołami. Skr.

Złocynczy, † Złocynski i. przym. od Zło- cynca: Z. pal. Troc. 2. p. Złocynny.

† Złocynski p. Złocynszy.

Złocynstwo, a, lm. a p. Złocynność.

Złoc, i, lm. e bot. (gacea) *roś. z rodziny liljo- watych*.

Złodrzew, u, lm. y bot. p. Zatruwacz.

Złodziej, a, lm. e i. † Z. *złocynca*: Pókiś mi dobrze czynił, zwałem dobrodziejem; jakeś mi złość wyrządził, zowie już złodziejem. L. 2. *ten, co kradnie*: Znają ś., jak złodzieje w jarmark. Kn. Na złodzieju czapka gore. Żegl. Mądry, przebiegły, wytrawny, śmiały, czelny, domowy Z. Strzeż ś. go jak złodzieja. Przyjaciele zło- dzieje czasu. Pileh. (= *kradną, zabierają go*). I na złodzieja robić trzeba. Prz. Złodzieja obwieszono. Troc. Z. wierutny. Troc. Z. wielki, wierutny, sławny, *trifur*. Kn. Z. nie przychodzi, jedno że- by kradł. Skar. Będziesz złodziejem, jeśli kradś będziesz. Sien. Jeźliby tu Z. jaki kradś przy- szedł, to go tak przez kij przesadzę, że tu wię- cej nie zajrzy. L. Wielecy złodzieje małe wieszają. Rys. Małe złodzieje wielec karzą. Kn. Z. a kłama- ca dwaj bracia. Kn. Równo przechowywacza, jak i złodzieja karzą. Ostr. Z. złodzieja nie rad sądzi. Groic. Lepszy mądry Z., niż głupi władarz. Rys. (= *mniej szkody przynosi*). Trudno w tym domu ukraś, gdzie sam pan Z. L. Złodziejowi worek do schowania powierzyć. L. Złodzieja obiesiwszy, po ortel. Troc. Z. z liem. Troc. (= *zła- pany na gorącym uczynku*). Z. więtszy nie może być, kto sam sobie kradnie. Rej. Dzień Pański przyjdzie jako Z. Rej. (= *nagle, niespodzianie, znie- nacka*). Z. rzeczy świętych = *świętokradca*. 3. wy- myślając: Ty złodzieju! = *łotrze, hyciu, szubie- niczniku, nieponiu*. Smrodzie, śmierdziuchu, po- myjo, powrozio, obiesiu, złodzieju, niecnoto. Kn. 4. (u świecy palącej ś.) *wilk, część knota ubocznie świecę topiąca*. 5. [Z.] *chłop, który przodował w ostatniej chwili żniw*. 6. [Z.] *taniec galop*. 7. [Z.] *pewna gra*. 8. [Z.] *osoba grająca w lszki*. 9. [Z.] *osoba biorąca udział w grze w tkacza*. Zdr. Złodziejek, × Złodziejczyk, Złodziejaszek.

† Złodziejarnia, i, lm. e *wieżenie dla złodzie- jów i wogóle złocynców*: I w Jassiech ci to bywała takowa śpizarnia za inszych gospodarów a. Z. Pot. Winnego zbojceć wyjmą z złodziejarni, a Chrystusa wrzucą do katuszy. Pot.

Złodziejaszek, szka, lm. szkowie a. szki p. Złodziej: Pocięja traktuje jak ostatniego szu- brawca i złodziejaszka. Rejm.

× Złodziejczyk, a, lm. i p. Złodziej.

Złodziejek, jka, lm. jki p. Złodziej: Małe zło- dziejki imać, a wielkie puszczać. Prz. *Furculus, Z.; furunculus, złodziejczyk. Mącz. Małe zło- dziejki wieszacie, wielkim ś. nisko kłaniaćie*. Rej. Złodziejki wieszają, złodzieje są wolni. Groic. Bąk ś. przebije, a mucha uwiąźnie, wiel- kie złodzieje małego złodziejka osadzili. Falib. Z., *furunculus*. Bobr.

Złodziejka, i, lm. i i. forma ż. od Złodziej. L. 2. [Z.] *rodzaj pilki (do pilowania) długości du- żego noża, jednym końcem oprawionej*.

Złodziejki przym. od Złodziej a. od Złodziej- stwo: Wyprawa złodziejska. Sztuczka zło- dziejska. Czemu złodziejskim okiem w cudze dobro wierzasz? L. Złodziejskie rzemiosło, zło- dziejstwo. Kn. Złodziejska wojna maroderów. Troc. Złodziejskiego nie nie kupować. Bk. (= *kradzionego, pochodzącego z kradzieży*). Z. to kupiec. Troc. (= *zdzierający, odzierający ze skóry*). Lek.: Obłąd Z., p. Kleptomanja. [Złodziejska trawa] =

zieleni, za którego dotknięciem najlepsze zamki mają się otwierać. Po złodziejsku, Złodziejsko, † Złodziejskie przys. = sposobem złodziejskim, jak złodzieje przywykli: Złodziejskie, po złodziejsku. Kn. † Złodziejskie przys., p. Złodziejski.

Złodziejsko p. Złodziejski.

Złodziejstwo, a l. m. a rzemiosło złodzieja, popełnienie kradzieży; kradzież: Gdy kto o Z. będzie obwinion... Mac. z Roż. Srogie o Z. karanie jest postanowione. Górń. Z. jest zdradliwe ujmowanie rzeczy cudzej. Sz. Z. jest niesłuszne wzięcie rzeczy cudzej bez wiadomości pana jej. Sz. Z. jest cudzej rzeczy nad wiadomości i wolą pańską umykanie. Klon. Z. i przywłaszczenie sobie cudzej rzeczy jest przeciwko sprawiedliwości. Karnk. Pod złodziejstwem każde niepobożne i nieprzystojne rzeczy nabywanie Pan Bóg zawiązał. Hrb. O, jakoby to wielkie Z. u nas wykorzenił. Skar. Ubóstwo, złodziejstwa pokrywka. Kn. Za Z. karzą szubienicą. Boh. Pojedynek jeszcze gorszy, niż Z. Boh. Jak za Z. karzą szubienicą, tak w niektórych państwach i za pojedynki. Boh. Z., kradzież. Troc. 2. blm., zb. złodzieje, ogół złodziei. L.

× Złodziejny mający złe dzieci. St. wil.

× Złofarbisty źle farbujący, mający zły kolor. L.

Złoić, i, il i. zwalać łojem. 2. przen. zdzielić, ściągnąć, wyjąć, kropnąć, grzmotnąć, łupnąć = uderzyć, zbici, wygarbować, wytatarować, wygrzmocić, złomotać, wysmarować, zerznąć, świeczyć: Z. kogo kijem. Po staroświecku skórę ci złoję batem. Wyb.

† Złoienny mający złe imię. L.

Złojenie, a, blm., czynność cz. Złoić.

Złojowacenie, a, blm., patol. (steatosis) tłuszczowacie. nadmierne wydzielanie gruczołów łojowych (choroba skóry) (hypersteatosis).

† Złokształty mający zły kształt, niezgrabny. L.

† Złolubnik, a, lm. cy ten, co zło lubi. L.

Złom, u, lm. y l. odłam skały pojedynczo stojący, wielki głaz: Na złomy skał strumień ś., złał. Żal. Na skalistym złomie siedział młody człowiek. Krasz. Złomy czerwonego pociemniałego granitu. Gom. Scieżka ginęła wśród złomów strąconych kamieni i drzew. Żer. Wielkie statki idą już na drzazgi i na złomy. Kasp. Już przelewają ś. fale przez kamienne złomy, coraz wyżej piętrzyły ś. morze. Przybysz. Dziś siedzę na złomach skał, patrzę na morze i myślę o Tobio. Przybysz. 2. leśn. p. Kłys. 3. myśl., p. Dom.

[Złomac, mie, ma] p. Złomac.

[Złomanie, a, blm.] czynność cz. Złomac.

† Złomca, y, lm. y p. Złomacz.

Złomek, mku, lm. mki p. Złamek.

× Złomiciel, a, lm. e p. Złomacz.

× Złomicielka, i, lm. i forma ż. od Złomiciel. L.

† Złomic, i, il i † Z. ś. p. Złomac. Rej.

† Złomienie, a, blm., czynność cz. Złomic: Jezus kazał, aby każde Z. natychmiast aby się wróciło i przyłączyło się swemu stawu. Rozmyśl.

† Złomienie się, a, ś., blm., czynność cz. Złomic ś.

Złomignat, u, lm. y bot., p. Późnik.

Złomikamię, a, lm. e bot., p. Łomikamię.

Złomisko, a, lm. a nagromadzenie złomów, kupa złomu: Na dole przedwiecznego lasu zawały złomiska, poroście skorupami mechów. Pol. Na mszarnym postaniu puszczy leżą wykroty i złomiska. Pol. Lecą przez wały złomisk. Tet. W złomiskach zwałonego mostu konie zaczęły ś. płać. Tet.

× Złomisty p. Złomny.

× Złomiślub i u, lm. y złamanie ślubu, wiarołomstwo: Z., złamanie ślubu, ślubolomstwo, wiarołomstwo. L. Złomiśluby i krzywoprzysięstwa mnichów. Wuj. 2. a, lm. owie ten, co ślub złamał a. łmie, wiarołomca, ślubolomca: Gdy sobie kto żywot duchowny obierze, gdyby potem tego żałował, byłby złomiślubem. Sz. Ty bezecny odszczepienieze, złomiślubie! Wuj. Gdyby kto gwar przyrzekł i nie mogąc mu dosyć uczynić, połowicą wargeltu odkupi ś., będzieli ten mógł być złomiślubem nazwan a. nie? Sz. Lichwiarze, kosterowie, złomiślubowie, także ci, którzy miastu lichby z szafunku dać nie mogą, tych wszystkich dobra do skarbu przechodzą. Sz.

× Złomny, × Złomisty mogący być złamanym: Jak przez mur wałąną mocą skołutany lub przez wybite drzwi i złomne ściany, przeszedł do nich. Chr. W zawody na złomnym puścił ś. drewnie. Krasz. Ty wzgardź zdepc me serce złomne, że choć odchodzę w bezotusze, aż nazbyt prędko cię zapomnę. Śf.

× Złomotać, ce a. cze, tał złamać, połamać z łomotem, zgruchotać, zbici, strzaskać, roztrać. × Z. ś. złamać ś. z łomotem, stłuc ś., zgruchotać ś., zbici ś., strzaskać ś., roztraćić ś., zdruzgotać ś.: Kto upadnie na ten kamień, złomocze ś., a na kogo zaś upadnie, tego zdruzgoce a zetrze. Leop. (złamię ś. Leop.; roztraćić ś. B. G.).

× Złomotanie, a, blm., czynność cz. Złomotać.

× Złomotanie się, a, ś., blm., czynność cz. Złomotać ś.

× Złomówka, y, lm. y, × Złorzecznik ten, co źle mówi o drugich, obmówca, potwarca, oszczerca: Z., potwarca. Wuj. Ktoby słowem uwłoczył czei brata, rada uznać ma, jakiego Z. taki winien jest karania, i osadzić go według swego zdania. Olym. Niejednego już ewangelija z furjata cichym, ze złomowcy dobromówcą uczyniła. Wuj.

† Złomózgi skażonego mózgu. L.

† Złomyślny źle myślący. L.

† Złonaślednictwo, a, blm. naśladownictwo złego. L.

† Złonaślednik, a, lm. cy naśladowca złego. L.

Złonki mający złe, wrocne oczy: I drzewo uschnie, chałupa spłonie, pies zdechnie, bydlę schudnie, gdy na nie Z. spojrzy. Goł.

† Złopłodny płodzący złe. L.

× Złopowiestny złowieszczy: Z. słowianobójca opanował Łużycę za Łabem. Bońk.

× Złorzec, cze a. knie, kł przekląć: Złorzek-tem barbarzyństwo kraju. Stasz.

Złorzeczenie, a, lm. a, Złorzeczeństwo l. czynność cz. Złorzeczyc a. Złorzec: Drzewa schną na jego Z. Prz. Z. głupestwo. Troc. Najgorsze Z. rachować w przekleństwie szatanów tysiącami. Troc. 2. przekleństwo, kłatwa, wymyśły, wymyślanie: Chrystus nie oddał złorzeczeństwa za złorzeczeństwa, my i jednego słowa przykrego cierpieć nie możemy, ale za jedno złe słowo sto gorszych oddawamy. Dambr. Wiele potwarzy i złorzeczeństwa nań wkładał. Skar. Na bluźnierstwa, na złorzeczeństwa usta otwarte mają. Wuj. Złorzeczeństwo i kłamstwo weszbrały. Birk. Odłóżcie te wszystkie rzeczy: gniew, popędliwość, złość, złorzeczeństwo, plugawe słowa z ust waszych. Rej. Komu stary człowiek błogosławi, wnetże błogosławieństwo nad onym ś. stawi; a komu zaś złorzeczy, złorzeczeństwo miewa. Prot. Ruben tak nad sobą uznał złorzeczeństwo. Prot.

Złorzeczeństwo, a, lm. a p. Złorzeczenie.

× Złorzeczliwie przys. od Złorzeczliwy: Z., *maledice*. Mącz. Zaocznie a. z pośmiechem, a. od prawdy Z. i uszczypliwie o kim mówić. Bud. B.

× Złorzeczliwość, i, bfm., rz. od Złorzeczliwy. Troc, L.

× Złorzeczliwy, × Złorzeczny *złorzeczący, przeklinający, łączący, wymyślający, pomstujący; szkalujący, potwarzający: Mordax homo, zły, złorzeczny, zjadły*. Mącz. Jeżeli ci zaś dzielność nadał Bóg odwieczny, czy przeto pozwała, byś tak był złorzeczny? Dm.

× Złorzecznik, a, lm. cy *ten, co złorzeczy, wymyślający; ten, co o drugich źle mówi, obmówca, potwarca, oszczerca*: Lucjan, bluźnierca i Z. Skar.

× Złorzeczny p. Złorzeczliwy.

Złorzeczyc. y, ył komu, czemu = *życzyć złego, wymyślać; kłąć, żyć, przeklinać kogo, co, pomstować na kogo, na co*: Złorzeczę minus est quam przeklinam. Kn. Złorzeczony a przeklety człowiek, który sobie czyni bałwan rzezany a. lany. Leop. Hiob otworzył usta i złorzeczył dniowi swemu. Wuj. Jako mam Z., któremu nie złorzeczył Bóg. Wuj. Ktoby złorzeczył ojcu swemu abo matce, śmiercią niechaj umrze. Wuj. Gdy mu złorzeczono, nie złorzeczył. Wuj. Nie odpowiadaj temu, co złorzeczy. Skar. Z. okrucieństwu, doli. Mick. Ileż razy wam w duszy złorzeczyłem skrycie!

† Złosny p. Złośliwy.

× Złosteczka, i, lm l p. Złóść.

Złostka, i, lm. i *złostliwość małej wagi, uszczyplliwość, ironja, figiel, psikus, szpas*: Smieszny mię ich Z. L. Sereca z rozumem rzadko ś. zgadzają, wzajem współ sobie złostkę wyrządzają. L. Nigdy ś. nie spodziewał, żebyś waćpan chciał taką złostkę wypłatać Elizie. L. Z lekką złostką dziwił ś. cudownemu przeistoczeniu dzielnej dziewczyny. Sł. wil. Por. Złóść.

† Złostnik, a, lm. cy p. Złostnik. Głos.

† Złostny p. Złośliwy. And. z Kobyl. Z., iniquus. Ps. flor.

Złostzenie, a, bfm., czynność cz. Złóścić.

Złostzenie się, a, ś., bfm., czynność cz. Złóścić ś.

Złóścić, i, il *przyprawdzać do złości, gniewać, sierzcić, irytować. Z. ś. unosić ś. złością, gniewać ś., sierzcić ś., irytować ś., rzućać ś.*: Im więcej rozmyśla, tym bardziej ś. na swoich braci złości i sroży. Stasz. Czy już ostygł Domaros, czy ś. jeszcze złości? ale pewnie już dobry. Wyb. [Franuś, nie złościej ś.]. Ork.

[Złóścić się] p. Złóścić.

× Złóściopamiętny *ściwowy*.

† Złóściwie przys. do Złóściwy.

† Złóściwość, i, bfm., rz. do Złóściwy. Modl. Wac.

† Złóściwy p. Złośliwy. Głos., Sekl., S. Par.

Złóść, i l. bfm., rz. od Zły: Z., *złóśliwość, złe przymioty serca. L. Z. w sobie zamyka nieszezerność a odmiennosć unystu i przewrotnosć*. Rej. Z. jawna i ukryta, druga satyra Krasickiego. L. Jest ostatnia i oplakana Z. tych, którzy i sami są źli, i dobrych nieradzi widzą i one prześladowają. Skar. Woda z błota Z. w ś. bierze. Troc. (= *psuje ś., gnije*). Z. z wrzodu ustąpi. Troc. (= *złóśliwość*). 2. lm. i *nieprawosć, grzech, zło, występki, przewinienie, wina*: I żeby nie pomniał złości braciej twojej. HJ. Jakim był kaznodzieją, jako przykładnym, jako złości karał, wiedzą to dobrze, którzy jego kazania

słuchali. And. z Kobyl. Bóg nas karze za złości nasze. Większa moc Boska, niż Z. ludzka. Prz. (= *niesprawiedliwość, przewrotnosć*). 3. *gniew gwałtowny, wybuch gniewu, zapalczywość, uniesienie, furja, pasja, irytacja*: Z. Amanowa wszystkie wierne wygładzić chciała. Skar. Miary w złości swej nie mają. Skar. Chcę Z. wrodzoną pokryć postacią iaskawą. Błaż. Bił ojciec różgą dziecię, że ś. nie uczyło: gdy odszedł, dziecię różgę ze złości spaliło. Kras. Nową złością zagnęła zapalony. Kras. A już też mię prawdziwie wszystkie złości biorą. Zabł. Wszystkie mnie złości biorą, słysząc waćpana tak mówiącego. L. Z. mię bierze, trutniu borowy, dziadu przemierzył. L. Wywrzeć swoją Z. na kim. Unieść ś. złością. Ochłonąć ze złości. Pałać złością. Wpaść w Z. Pienić ś., zacerwienić ś. od złości (a. ze złości). Nie mamże na to pękać ś. od złości? L. Ach, oszaleję od złości. L. Zdawał ś. obojętnym, a pękał od złości. Mick. Ze złości ład nogą trącił. Mick. Z. mię znou porwał. Mick. Z. piękności szkodzi. Prz. (= *złostczenie ś.*). Na Z. = *na przekór*: Na Z., na psotę, na niecnotę komu co uczynić. Kn. Chcą, żeby ś. nie gniewać, a one właśnie jak na Z. robią. L. Na Z. czynić abo zatroskać, *aeque facere*. Mącz. Na Z. mi ją wydziera, na Z. mi ją bierze. Mor. A. Wie zapewne o wszystkim, a jak na Z. pyta. Zabł. Ja to żartem wyrzekła, a ty na Z. właśnie prawdą mienisz dla żartu wymówione baśnie. Zabł. Co za zuchwałość na Z. mi w dom ją sprowadzić i jeszcze zamknąć ś. z nią w swoim pokoju. L. Rozumiałem, że ś. upamiętacie, ale widzę, że jak na Z. publiczności, trzeci już numer waszej gazety wychodzi. L. Godna podziwienia, jak ś. w Turzech, na Z. tyranistwu i wynysłem szatańskim, znajdują chrześcijanie. Kłok (= *ubrew*). Nie umrę na Z. złemu. Ryb. Ja też na Z. już wesola żyję. Lubom. Na Z. nie pójde. Lubom. (= *otóż właśnie*). Mój mąż zamknął mię za kratą, znalazłam sposobność otworzyć kłódkę i na Z. jemu zaraz z domu pójde. L. Po co ten tu bałakarz jak na Z. przychodzi? L. 4. lm. i *coś złego, uczynek złośliwy, psota, psikus, figiel; szkoda, krzywda*: Pókiś mi dobrze czynił, zwałem dobrodziejem, jakęś mi Z. wyrządził, zowie już złodziejem. L. Kto Z. każe komu, to ś. zlewa na niego. Bardz. Komodus takich ludzi na urzędy do powiatów słał, którzy jemu samemu złości płodzie pomagali. Kasz. Ludzie dopiero złości opuszczają, gdy ich płodzie nie mogą. Jabł. Zdr. Złostka, × Złosteczka.

Złostlina, y, lm. y bot. p. Zatruwacz.

Złóśliwie przys. od Złóśliwy: Nie uczyniłam nic z tych rzeczy, które ci na mię Z. zmyśliłi. Wuj.

Złóśliwiec, wca, lm. wey p. Złostnik.

† Złóśliwiejszy *złóśliwszy*. Napom.

Złóśliwość, i, bfm., rz. od Złóśliwy: Z. charakteru. Ludzie napelnieni nieprawosci, niecnoty, złóśliwości. Wuj. Satyryk ten nie ma nic z tej szczypiącej żartobliwie złóśliwości. L.

Złóśliwy, † Złóściwy, † Złostny, † Złosny, × Złosny l. *zjadliwie zły; kostyczny, sarkastyczny, uszczyplivy, pochodzący ze złości, nienawistny*: Z. człowiek: Z. język. Złóśliwa potwarz. O, wielka fałszywość złosnego Judasza. Op., Sw. z Woc. (de causis criminalibus). O rzeczy złościwe grzechowe. Zmiłuj ś. nade mną, Boże litościwy, bo mię prawie w ziemię wbił człowiek Z. Kochan. Z. język. Górn. Ogródź cierniem uszy twoje, nie słuchaj języka złośliwego. Wuj. Nawróćcie ś.

od dróg waszych złych a od myśli waszych złośliwych. Wuj. Był człowiek serca złośliwego. Skar. Złośliwego sama złość jego pobić musi. Rej. Jakób był dobrego, a Ezaú, brat jego, złośniego umystu. Białob. Wielki niewstyd Judasza złośliwego. Wuj. Moja siostra złośliwa, swarliwa, kłótniwa, odurzy, zakręci, zamęczy mnie nawet samego. L. (= złośnia). Zawsze srogimi pomstami a zgrozami hamowali złośliwe przyrodzenie. Rej. (= skłonne do złego). Salomonow syn Roboam złośny wiódł żywot sprośny. Stryk. Nie ujrzyś tam najezdźników ani złośnych rozbójników. Li. Wielką krzywdą narodu polskiego ujęty, która od Turka złośniego co raz ponosił przez tatarskie szlaki. Paszk. Nad słusność pragnął złośny czeskim zostać królem. Bach. Jakoż tam może być serce złośliwe, gdzie są postęпки szczere i prawdziwe? Lubom. Niechaj nie będzie dworzanin obmówcą złośliwym. Górń. Kto potwarze na święte miasta złośny ciska, ten szalonego człowieka nie uszedł nazwiska. L. Usta złośnym słowom przyuczone sławą dzieł jego są mocno zamknięte. Chełch. Nie przestał jednak złośniego igrzyska tyran zawzięty, mściwy i obłudny. Chr. Złośnie to musim przypisać fortunie. Chr. Spraw swych złośnych nie hamuje. Bach. Złośnie występki były wyglądzone. Li. Zareki złośliwe, ostre. Miek. 2. *gniewliwy, gniewny, zawistny, markotny*: Abo oko twoje złośnie jest, iżem ja to dobry? Sekl. Jeśliby oko twoje złośliwe było, wszystko ciało twoje ciemne będzie. B. B. (jeśliby oko twoje złe było. B. G.) [Król Z. okropnie się gniewał]. 3. patol. (o nowotworze: raku, mięsaku) (malignus, perniciosus) *skłonny do niszczenia przez rozszerzenie ś. na tkanki sąsiednie, przez dawanie przerzutów do organów oddalonych i wywieranie zgułnego wpływu na stan ogólny ustroju*: Obrzęk Z. Choroba złośliwa. Nowotwory złośliwe, Gorączka złośliwa (febris perniciosa). Zimnica złośliwa. Do najpospolitszych nowotworów złośliwych sutki należy rak (carcinoma). Złośliwymi chorobami bywają te, do których ś. wiele gwałtownych, niebezpieczeństwem grożących przypadków przywiązuje (przyłącza). Perz.

Złośnia, y, lm. e kobieta zloszcząca ś., pasjonatka, jędza, furja. L.

× **Złośniczy, × Złośnikowy** przym. od **Złośnik**: Potwarz złośnicza. Nar. Przekłętwo Pańskie jest w domu złośnikowym. B. B. (w domu niezbożnika. B. G.).

× **Złośnie** przys. od **Złośny**.

Złośnik, a, lm. cy, † Złośnik, Złośliwiec I. † Z. człowiek zły, niegodziwiec, grzesznik. Sekl. Błogosławiony mąż, który nie odszedł w radę złośników. Wr. A dlatego złośniczy nie powstana w dzień sądny. Wr. Gorszy nad gudzołozniki, sodomczyki i inne złośniki. Wuj. Święci ojcowie Dioskora jak złośnika i niezbożnika za to sądzą, że ś. biskupa rzymskiego ważył wyklinać. Smotr. Nie chciał mieć na tym dosyć zabić niewinnego na ciele, kusiłby ś. znać Z. i o duszę, by do niej mógł mieć przystęp i najmniejszy. Smotr. 2. *człowiek skłonny do zloszczenia ś., pasjonat, raptus, furja, impetyk*: Biedna dziewczyna przez tego złośnika. L. 3. † Z. *zły duch, djabeł, czar, szatan, zło; nieprzyjaciel, wróg, przeciwnik*: Przychodzi Z. i porywa, co jest wsiano w sercu ich. Wuj.

× **Złośnikowy p. Złośniczy.**

× **Złośny p. Złośliwy.** Wen.

[**Złotak, a, lm. i**] wilka, pręt wklętinowy: zdolny do pleceni.

Złotan, u, blm., chem. sól kwasu złotego.

× **Złotarka, i, lm. i p. Złotniczka.** L.

× **Złotarnia, i, lm. e warsztat, sklep, kram złotniczy**: Jak w aptece, tak w złotarni, ni do czego ś. nie garnij, bo tego tam wnet zawstydzą, kogo byę natrętem widzą. Rys. Z, złotniczy warsztat. Troc.

Złotarz, a, lm. e I. p. Złotnik. 2. rzemieślnik wyrabiający złoto malarskie, t. j. złoto i srebro platkowe. Łab. 3. *górnik poszukujący złota*: Tacy badacze w kopalniach przeszłości są to nieraz jakowi nieszczęśliwi złotarze, którym często przychodzi górę piasku jałowego przepłókać, zanim... Rol. 3. *człowiek wystrojony w złoto, bogaty w złoto*: Złotarze kokoszą ś. Z., złotnik, posiadacz złota. Rej.

[**Złotawice, ic, blp.**] przecie z wierzby.

Złotawiec, wea, lm. wec zool. I. (chrysophanus) motyl dzienny. 2. p. I. Karp. 3. p. Kwieciarka.

Złotawo przys. od **Złotawy**.

Złotawość, i, blm., rz. od Złotawy: Mienila ś. złotawością swego ciała. Orzesz.

Złotawy I. podobny do złotego, wpadający w złoty: Kolor łuski Z. Złotawe światło słońca. Brud. Złotawe słońce pokazuje ś. z morza. Chr. Z. świeci ś. na głowie ptaszka tego talarek złotawy. Tol. Pierwszy chart, złotawo czerwony, zdawał ś. być jedną linją poziomą. Grusz. Przesunęła ś. jej postać o złotawo gorących polyskach nagiego ciała. Zap. Gwiazdy przebyśkujące na złotawo-lazurowym niebie. Prus. Jej złotawo-zielona cera, czarne jak aksamit oczy ślicznieby ś. zapewne wydawały. Sienk. 2. chem.: Sole złotawe. Chłorek Z. a. chłorek złota. Tlenek Z. 3. min.: Kamień Z., p. Kamień.

× **Złoteczko, a, lm. a p. Złoto**: *Auri sacra fames*, święte jest, ach, święte Z. Jag.

Złotek, tka, lm. tki I. [Z.] piesz. *istota złota = kochana*: Kotku, złotku, rattuj. 2. Z. srebra = stop złota i srebra, niekiedy i nieco miedzi. Łab.

[**Złotunki**] p. **Złociuchny**.

Złotka, i, lm. i I. gatunek jabłoni. 2. zool. (galbula) ptak dwuparzystopalcowy. Z. kolorado, p. Kolorado.

Złotko, a, lm. a p. Złoto: O Z., jak z tobą żyć słodko! Dzień dobry, moje Z.!

Złotlin, u, lm. y, Kierja, Jamabuk bot. (kerria) roś. z rodziny różowatych.

[**Złotnia, i, lm. e**] zool., p. Wilga.

[**Złotniak, a, lm. i**] gatunek łośy z czerwonym odbłyśkiem.

Złotnica, y, lm. e I. [Z, Złotocha, Złotowierz] roś. *wierzba złota* (salix vitellina). (p. Wierzba). 2. bot. = a) a. **Cynowód** roś. z rodziny jaskrowatych. Gatunek: Z. trójlistna a. Trójczak, Z. żółta a. Koźle jajka, Samiec (e. trifolia). b) (asphodeline) roś. z rodziny lilowatych. 3. min. *gatunek gliny żelazistej*.

Złotnicki p. Złotniczy. Po złotnicku przys. sposobem złotnickim, jak złotnik: Po złotnicku pozłacać. Sien.

Złotnictwo, a, blm., × Złotolejstwo sztuka złotnicza, rzemiosło złotników, jubilerstwo: Farbiernie, Z. ślusarstwo, piwowarnie, inne sztuki i kunszta, w których zachodzi rzezy pomieszczenie, zawisły od chemji. L. Jeśli ś. trzeba uczyć krawiectwa, szewstwa, aptekarstwa, złotnictwa czas niemały, cóż rozumiecie o najwyższej nauce, o świętej teologii? Hrb.

[Złotniczeniek, nka, lm. nki] p. Złotnik: Złotniczenku, zrób mi kubek. Len.

Złotniczek, czka, lm. czki czeladnik, chłopiec u złotnika.

Złotniczka, i, lm. i, † Złotarka l. żona złotnika. 2. kobieta zajmująca s. złotnictwem.

Złotniczy, Złotnicki tyczący s. złotnictwa lub złotnika: Kamień Z. (= probierski). Warsztat, sklep Z. (= złotarnia). Przemysław był rzemieślniczym złotniczego. Papr. Kupieckie kramy i złotnicze i mincarskie złupić chciał. Skar. Naczynia, w których ciała roztopiamy na ogniu, tyglami złotniczymi s. nazywają. Krum. Piasek Z. do form. Kluk. Z. kamień = kamień probierczy. Lut Z., do srebra = sześć części mosiądzu, pięć srebra, dwie cynku, lub srebra 66, miedzi 23, cynku 10 części; do złota = 18 części złota, 10 srebra, 10 miedzi, przy użyciu boraksu na roztop. Łab. Klej Z. = boraks.

Złotnik, a l. lm. cy † Złotarz = a) rzemieślnik wyrabiający przedmioty ze złota i ze srebra; jubiler. Łab. Możesz być złotnikiem, nie bądźże kowalem. Kn. Kto nie może być złotnikiem, może być kowalem. Cyw. Z. od złota. Rz. Złotnicy srebra oszacowali. Troc. Pozbierała jabłka złote, zawołała na złotnika. Len. W powszechnym nęcisku i niedostatku krajowym nie warto kierować s. na złotnika. Wiszn. Żart.: Z. ten, co wywozi zawartość wychodków, gówniarz: Z. od przetwi, przetwini. L. [Z. nocny]. b) Złotarz, Z., posiadacz złota. Rej. c) [Złotnik] oprawca, czyszciciel, rakarz, hycel. 2. lm. ki = a) moneta złota, sztuka złota: Płaci po trzy złotniki. Słow. Złotnikami napełniona taca. Słow. b) [Z. Bolączka, Dno] macica. c) bot. p. bot. Srebrnik, p. Złotogłów d) zool., p. Zniczek. Zdr. [Złotniczeniek].

Złoty l. × Z., p. Złoty. 2. chem.; Kwas Z. = związek złota z wodorem i tlenem, mający przypuszczalnie skład: $H_3 Au O_3$.

1. Złoto, a, lm. a l. chem., min. pierwiastek metaliczny, tworzący rodzinę z srebrem i miedzią, Au: Z. między metalami najczystszy, najciężniejszy, najtrwalszy, najkosztowniejszy, złotego koloru. Kluk. Z. w sztukach. Kn. Z. w sztabach. L. Z. w brylach, w sztukach. Troc. Samorodne Z. Troc. Szczerze Z. Z. wypalone = brant. Płatkowe Z. Z. drobne, piasek złoty, Z. rzeczne. Kn. Z. czerwone bywa mniej szacowne od złotego, bo w nim znajduje s. pewna część miedzi, od której nabiera tego koloru. Jak. J. Z. dukatowe ma 23 $\frac{2}{3}$ karatów. Łs., Krum. Z. koronne = Z. osiemnastokaratowe, mające przemieszki 6% srebra a. miedzi. Koronne Z. powinno trzymać próbę dwudziestą, to jest, do sześciu czerwonych złotych węgierskich przysady siódmym ośmiotowego srebra. Rz. Z. nitkowe. Troc. Miserne Z., którym ani piersi uzbroisz, jak żelazem, ani do strzelania kulę ulejesz, jak z ołowiu. Koeh. W. Lepszy funt złota, niż cetnar ołowiu. Fred. M. Wołę funt złota, niż cetnar ołowiu. Prz. Lepszy funt złota, niż rozumu cetnar; byś był najcnotliwszy z mądrą bardzo głową, bez pieniędzy nie stoisz za szyszkę borową. Burl. Z. tak nowe dobre, jako i stare, w jednakej cenie idzie. Sak. Jako Z. złotem, acz z ręką plugawych bierze s.; tak też prawda prawdą, acz z ust plugawych wychodzi. Zigr. Nie wszystko Z., co s. świeci z góry. Rys., Kras. Nadobnie Kochanowski o tym pisze, mógłby słowa jego sadzić złotem. Paszk. Złotemby słowa jego pi-

sać. Troc. (= złotemi głoskami). Złota godne słowa jego. Troc. Złotemby go odważyć. Troc. (= nieoceniony człowiek). Złota też, wiem, nie pragniesz, bo to wszystko Twoje. Kochan. Złota kamieniem, a czeka złotem doznawaj. Prz. Sprzedawać co na wagę złota (= bardzo drogo). Waży, jak Z. (= skąpo). Przen.: Z., srebro widziałem, a ciebie nie widziałem (= bardzo cię dawno nie widziałem). × Od złota co = ze złota co zrobione, złote co. Musi być pan jakiś, bo wszystko miał od stóp do głów od złota. L. Już ci to świat wie cały, że on nie od złota. L. (że nিকেzemnik, hołota, Z.; chudopatek). Przen.: sam wybór, kwiat, rzecz nieoszacowana: To Z. pszenica! ziarno w ziarno! (= wszystkie ziarna dorodne). Z. pada. Kn. (= złoty deszcz, nieprzeplacony, nieoszacowany). To Z. dziewczyn! Przen.: Moje Z., moje złotko, perełka, djamecik, rubinek, klejnot, rybka. L. Spij, moje Z! śpiewała kołyszac matka swe dziecię, śpij, moja nadziejo cała, moje ty życie! Książ. (= moje skarby). Żart.: Z, Złota maść wypróżnienie ludzkie, ekskrementa, gówno: Wlazł, wdeptał w Z. 2. wyrób ze złota, pieniądź złoty a. zb.: rzeczy złote, pieniądze złote, moneta złota; bogactwo, majątek, mamona: Na złocie bankiet wszystkie. Bardz. (= na złotych naczyniach, na złotej zastawie). Krezus wszystkim kazał s. we złocie nosić, aby Solon obaczył, iż panem jest w skarby i w Z. Glicz. Musi być pan jakiś, bo wszystko miał od stóp do głów od złota. L. Złotem tkanym, haftowanym, przetykanym (= złotogłównem). Broń złotem nabijana, sadzona. Wygrał dwie okragie tabakierki z saskiej porcelany, w Z. oprawne. Pot., L. Z. obrączkowe = dukaty, czerwone złote obrączkowe. W złocie płaci. Troc. (= złotem, dukatami, pieniądźmi złotymi). Z. w górę idzie. Z. wnet zbłaźni burmistrza i rajcę, Z. uczyni złodzieja i zdrajcę, Z. zabija rodzzonego brata, za Z. przeda czasem dziewczkę matka. Rej. A kiedy przyda lata, da Pan Bóg rozumne, pogardź Z. i wszystkie obyczaje dumne. Herb. (= dobra doczesne). Kościół, ksiądz, ołtarz, święci, korony, ognie, kadzidło bez wszej ochrony, za Z. tego u nas dostają, niebo i Boga za toż sprzedają. Zigr. Gdy co zrobić, Z. najlepszy robotnik. Jag. Nie Z. szczęście czyni, o bracia, nie Z. Kras. Złota jest próba oselka i ognia, a czeka Z. Troc. W złocie tę ma sumę. Troc. Wszystkie swoje przegrał Z. Troc. Byłby mi dał czapkę złota. Krasz. 3. chem., min.: Z. białe = platyna. Z. bizmutyczne = maldonit, Au, Bi. Czerwone Z., koronne Z. = trzy części złota, dwa miedzi. Kocie Z. = produkt przeobrażeń meroksemu (minerału z rodziny biotytu), znajdujący s. w piasku. Kocie srebro, srebrnik, kocie Z., złotopiaszek, są to łyszczki, kolorem Z. lub srebro naśladowujące. Łab. Z. malarskie = Z. w listkach nadzwyczajnie cienkich do złocenia wyrobów niemetalowych. Łab. Z. malarskie = farba: amalgam cyny z starą i salamonjakiem. Łab. Z. manheimskie = tombak. Z. niebieskie = stop 0,75 złota i 0,25 żelaza. Z. piorunujące, piorunowe = amonjakalny niedokwas złota. Na miserere dają Z. strzelającym lub piorunowym nazwane, aurum fulminans. Krup. Z. pisarskie = złoto białe, sylwan, telerek złota i srebra, Arg Te + 2 Au Te $_3$. Łab. Z. zielone = Z., używane przez złotników, a złożone z 70% złota i 30% miedzi. Z. żydowskie, p. Musywgold. Zdr. Złotko, × Złoteczko.

2. Złoto przys. od Złoty: Pomalować na Z. (= na kolor złoty).

Złotobarwny p. Złotobarwy.
Złotobarwy, Złotobarwny, Złotofarby koloru
złota, złocisty: Miłjony złotobarwnych iskiei.

Złotoberyl, u, lm. e, Chryzoberyl min. mineral
z gromady spinelowców, z rzędu glinianów, Be
Al₂O₃, cymofan, złotogórek.

† Złotobijacz, a, lm. e ten, co zbija złoto w blaszki,
w placki: Z., bractearius. Mym.

× Złotobiodrny mający złote biodra: Strzeż
ś. motylków złotobiodrnych. Zabł.
× Złotoblaski, × Złotoblaskny, × Złotolśniący
rzucający blask złoty, błyszczący, lśniący od złota:
Książca i ślicznych gwiazd znał dobrze ozdoby,
żeby mógł w Otomaniech wymyślić miesiąc
i światłem złotoblaskim i rogami przesiąć. Pot.
Złotoblaskniemi kryte ściany blaehy. L.

× Złotoblaskny p. Złotoblaski.
Złoto - blond blond z połyskiem złotym: Włoso
Z. Krasz.

Złoto-błękitny złoty z odcieniem błękitnym: Ran-
na zorza na swoim złoto-błękitnym wozie. Stasz.
Złotobramy mający złotą bramę: Gród Z. Zal.
Złotobrew, rwi, lm. rwie zool. (chrysophrys)
ryba cierniopromienna: Z., ryba morska, pstrąg
morski. Kn. Z., złotopstrąg. L.

Złotobrewka, i, lm. i dziewica, niewiasta, mająca
złote brwi. L.
Złotobrewy mający złote brwi: Był to Z. mar-
grabia Ludwik. Deo.

Złotobrody mający złotą brodę: Hetman Z.
Pol. Wzdycha i skarży ś. złotobrodemu ata-
manowi. Rol.

Złoto-bronзовый bronzowy z odcieniem złotym:
Napawał ś. złoto-bronзовym kolorem jej cery. Żap.
Złoto - brunatny brunatny z odcieniem złotym:
Promień słońca w ciemnych miękkich włosach
i w długich spuszczonej rzesach zapalał złoto-
brunatne płomyki. Kon.

Złotobrzeźny ze złotemi brzegami: Papier Z.
Krasz. Podała matce ćwiartkę złotobrzeźną,
w odciski i różę ozdobioną. Jeż. Grusza złoto-
brzeźna.

× Złotobrzmiący brzmący od złota: Zboczył
tam z wojskiem złotobrzmiącym. Mias.

Złotobrzuch, a, lm. y zool. (chrysogaster) owad
dwuskrzydły krótkorogi.

Złotocha, y, lm. y bot., p. Wierzba.
Złotochronca, y, lm. y stróż, pilnujący zło-
ta. L.

Złotochróst, u, lm. y, Kolcosit, Sitowiec bot.
(ulex) roś. z rodziny motylkowatych.

× Złotociekły p. Złotopłynny.
Złoto-cisawy brunatno - żółtawy: Koń Z. Troc.
Złoto - czerwony złoty z odcieniem czerwonym:
Szczyty były złoto-czerwone. Rodz.

Złotodajny dający, przynoszący złoto, złotonośny,
złotorodny: Złotodajne pokłady. Piasek Z. Przen.:
złoty = bardzo korzystny, intratny, dochodny: In-
teres Z. („dojna krowa“).

× Złotodaszcy mający dach złoty. L.
† Złotodenny złotodajny, mający bogactwa nie-
przebrane: Kraj Z.

× Złotodruki drukowany złotemi literami L.
× Złotodumny pysznie złożony: Złotodumne
rogi. Wor.

[Złotodynia, i, lm. e]?: Siedem rzeczy w świe-
cie słynie: jabłka, gruszki, złotodynie.

× Złotodziej, a, lm. e p. Złototwórca.
Złotodzwony dzwoniący jakby złotem: Złoto-
dzwonne ziarnem kłoso. Koź. S.

Złotofarby p. Złotobarwny. L.

Złotogąlezi mający złote gałęzie. Bobr.
Złotogłówek, wka, lm. wki mający głowę zło-
tego koloru. L.

Złotogłowiec się, i ś., il ś. stroić ś. w złotogłów:
Nie widziałeś kirysów, nie widział pancerzy:
każdy ś. złotogłowi, jedwabi i pierzy. Pot.

Złotogłowice, wca, lm. wca bot. l. a. Złotogłów,
Główki złote, Złota czupryna (chrysocoma) roś.
z rodziny złożonych. Gatunek: Z. Inianoliś-
ciowy (linosyris). 2. p. Złotogłów.

Złotogłowienie się, a ś., bhm., czynność cz.
Złotogłowiec ś.

Złotogłownik, a, lm. cy tkacz złotogł. L.
† Złotogłowny l. p. Złotogłowy. 2. p. Złoto-
głowowy.

Złotogłowowate rośliny, bot. (asphodelaceae)
rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliś-
ciennych, obecnie zaliczana do liljowatych.

× Złotogłowo, a, lm. a p. Złotogłów.
† Złotogłowowy, × Złotogłowy, † Złotogłowny

przym. od Złotogłów: Grzebieniarz Z. bogaty
z herbami. Mor. Tob. Posłał mu szaty złoto-
głowe i srebrgłowe w dary. Baz. Kancelarzowi
szubę, złotogłowowemi sobolami podszytą. Piel.
Suknie dwie złotogłowowe. Mor. Tob. Prawda,
że złotogłowni na spodku panowie, a nad nimi
wierzech mają marni szarkowie. Jag. Na głowie
miała złotogłowy czepiec, na nim zasłonę białą.
Krasz.

Złotogłowy, Złotogłowny l. mający głowę złotą,
koloru złotego. L. 2. × Z., p. Złotogłowowy.

Złotogłów l. owa, lm. owy potwór o złotej głowie
(o bawianie pogańskich Słowian): Wyprót ś.
straszny Z. na fale. Słow. 2. owu a. wiu, lm. owy
a. owie, × Złotogłowo, † Złotohław tkanina przety-
kana złotem, lana, atembas, materja złotolita: Kto
z przodu chodzi w złotogłowie, na ostatku musi
chodzić w siermiędze. Petr. Niech pan za oponami
siedzi, jako chce, nie będzie ci enotą zafarbowany,
jest jako muł złotohławem zakryty, a z niego zejną
złotohławy, alié uszy, ogon, głowa wszystko po
djable. Rej. Zwłoki jeszcze były całe, świeże,
obwinięte w złotogłowo. Bart. Król kazał łożnicę
złotogłowem wysiać. Sienk. 3. [Z] adamaszek prze-
rabiany złotem i srebrem. 4. [Z.] czepiec weselny;
czapczka z dentkiem złotą nicią wyszywany: Ona
stoi w złotogłowie. 5. bot. = a) a. Asfodyla, Leliwa,
Berlo, Kwiatokłosnik, Złotnik, Złotogłowice, Zół-
togłów, † Kozie jajka, Złotogłów biały, Kozie
jajka samica roś. z rodziny liljowatych. b) p. Lilja.
c) = Tęgosz. d) p. Złotogłowice. Zgr.
[Złotogłowczysko].

[Złotogłowczysko, a, lm. a] p. Złotogłów:
Panna młoda od tego nie była, żeby wam złoto-
głowczyska nie wyrzuciła.

Złotogłowka ognista zool., p. Zniczek.
Złotogniady gnady z odcieniem złotym: Ruszył
pierwszy na swoim złotogniadym walaclu. Kaczk.
Wjeżdżał na rośliny, złotogniadym, tureckim bo-
jowym bachmacie. Tet.

× Złotogorącość, i, bhm., rz. od Złotogorący. L.
× Złotogorący l. mocno złoty, niby palący ś.
Troc. 2. min.: Z. kamień, p. min. Kamień.

× Złotogorz, a, lm. e, × Złotoluboś pragnie-
nie złota, gorączka złota. L. Nie ślinogorz, ale
Z. mu gardło zasiał. Troc.

Złotogórek, rka, lm. rki min., p. Złotoberyl.
Złotogrzywek, wka, lm. wki koń złotogrzywy.

Złotogrzywy mający złotą grzywę: Słoneczne
złotogrzywe konie. Tw. Nazajutrz słońce z mor-
za wóz wyprowadziło, w którym czworo wóź-
ników złotogrzywych było. Km. Już słońce złoto-

grzywe, stanawszy na wadze, do jednakiej przypuszcza chłodny księżyc władze. Pot. Któremu złotogrzywe konie i pieszczona Febu srebrnym poświęca rąbkiem zasłonięna. Kjw.

× **Złotogwary wydający szelest, dźwięk ze złotych strun:** Ozy w twe ręce weźmiesz bardon Z., czy wdzięcznym tonem głośno dąć zacziesz fujary... Węg. Fortunny stokroć twym złotogwarym, ena Melpomeno, darem, w rodzinną chwilę słodkim na kogo rzucisz raz okiem błogo. Książ.

Złotogwoździsty obfityjący w złote gwoździe: Berło złotogwoździste. Ml.

† **Złotohław, u, lm, y p. Złotogłów.**

× **Złotoimienny mający imię od złota** (np. Złotousty). L.

Złotojasny jasny, świetny jak złoto, jasnozłoty: Febus złotojasne promienie na ocean ciska. Kulig.

Złotojęść, i, lm, e bot. i. p. Posłonek. 2. p. Jaskierek.

× **Złotojęcki wydający jęk, dźwięk ze złotych strun:** Lutnia złotojęcka. Tryptolema węże otwarte z jęzorem paszczęki zwieszają na mej harfy urok Z. Książ. Jeszcze w pierwszych początkach niewióżonej ręki, gdy wdzięczne tręcał struny lutni złotojęckiej, radziła grać zaloty Wenus sercorucha. Zabł. Szmer Z. ćwiczonej ręki. Książ.

Złotokędziorny mający złote kędziory: Złotokędziorna Demeter. Ml.

Złotokla, i, lm, e, Niżawka bot. (turnera) roś. z rodziny złotokłowych.

Złotoklej, u, blm. boran sody, Na Bo + 10 Aq. Lab.

Złotokłowe rośliny, bot. (turneraceae) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych dwuliściennych.

Złotokłosa mający złote kłosa, pokryty złotem kłosami: Niwa złotokłosa. Mjék. Jasne bogi złotokłose w złotych wieńcach zbóż. Wysp.

Złotokolana, u, lm, y bot. (chrysogonum) roś.

Złotokoty ze złotymi kotłami: Konie faetonskie w karze [= wozie] złotokolej. Tw.

× **Złotokopacz, a, lm, e człowiek pracujący w minach złotych, kopacz złota. L.**

Złotokopułowy mający złote kopuły: Z. Kijów. Bart.

Złotokost, u, blm., p. Aurypigment.

Złotokosa mający złotą kosę, złoty warkocz: Nie wyrówna tu jej żadna: eo to wasza Adolina lub ta druga złotokosa! Darow.

× **Złotokradca, y, lm, y, × Złotokradca kradnący złoto, złodziej złota. Ku., Troc.**

× **Złotokradzca, y, lm, y p. Złotokradca.**

Złotokrasa, y, lm, y bot. (griellum) roś.

† **Złotokręty kręty pozłacany:** Świetny ciągnął baldekim złotokręte sznury. Pot.

× **Złotokształty podobny do złota, złotawy. L.**

Złotokuty kuty złotem, złotem podkuty. L.

Złotokwiat, u, lm, y bot. i. a. Złoty kwiat, Złota bylica, Żółta bylica (leucanthemum) roś. z rodziny złożonych. 2. p. Jastrun. 3. Z. syberyjski, p. Różanechnik.

Złotokwity kwitający żółto, jak złoto. L.

× **Złotolazurować, uje, ował malować na kolor złotolazurowy:** Paw ogonem koło złotolazurowane toczy. L.

× **Złotolazurowanie, a, blm., czynność cz. Złotolazurować.**

× **Złotolazurowy złoty z odcieniem lazurowym; częścią złoty, częścią lazurowy.**

× **Złotolej, a, lm, e ten, co leje złoto, złotnik:** Z., aurifaber, złotnik, złotarz, mistrz złotniczy, po dzisiejszemu jubiler. Gl.

Złotolejcy mający złote lejce: Złotolejca Artemis. Ml.

× **Złotolejstwo p. Złotnictwo. L.**

× **Złotolewnie przys. od Złotolewny. L.**

× **Złotolewny lejący złoto; przen. sypiący złotem:** Widzę, iż niemasz szczeliny tak ścisłej, gdzieby Bóg nie miał Z. docieć. Nar.

Złotolicie, a, lm, a przerabianie, przetykanie złotem: Król rozdawał żupany i szuby, piękną barwą białawo powleczone lub złotolicia haftem. Lel.

Złotolina, y, lm, y bot. (galphimia) roś.

Złotolist, u, lm, y, Złotoliś bot. (chrysophyllum) roś. z rodziny sączykowatych.

Złotolistny, Złotoliści mający liście złote: Złotolistnym szedłem gajem. Asn. Dąb Z. Złotowłosa, złotogałęzi, złotoliści. Bobr.

Złotoliści p. Złotolistny.

Złotolitka, i, lm, i zool. (chrysis) owad błonkoskrzydły.

Złotolity i. ulany ze złota: Statua złotolita (= masyno złota). Złotolite monarchów pałace. Książ. Było tam wiele złotolitych. Tw. Tam na srebrnych podstawkach nimfy złotolite głowy zubrzej trzymają w dyjamentach rytu Tw. (= bliższe od złota). 2. złotogłowy, złotem przetykany: Pas Z. Każę rozbić nad morzem namiot Z. Pot.

Złotołśniący, × Złotobłaskny łśniący jak złoto: Ziemię okrywają złotołśniące kłosa. Jabł. Złotołśniące włosy. L. Po ciemnomodrym płynęła jeziorze łódź złotołśniąca. Psm.

× **Złotolub, a, lm, y człowiek lubiący złoto, chciwiec. L.**

× **Złotolubny lubiący złoto.**

× **Złotolubność, i, blm., p. Złotogorz.**

Złotoluczny, Złotoluki uzbrojony złotym łukiem; mający złote łuki.

Złotoluki p. Złotoluczny.

Złotolusk, a, lm, i. Złotyryb zool. (coryphaena) ryba ciernioprómienna makrelowata.

Złotoluski, × Złotoluszczy mający złote łuski: Zakończona złotoluskim smokiem. Psm.

× **Złotoluszczy p. Złotoluski. L.**

Złotomieczny, † Złotomieczy, × Złotomieczysty mający złoty miecz: Z. Apollo. Ml. Złotomieczysty Apollo. Ml.

† **Złotomieczy p. Złotomieczny. L.**

× **Złotomieczysty p. Złotomieczny.**

× **Złotomieniacz, a, lm, e rozmieniający złoto, wekslarz. L.**

Złotomień, a, lm, e min. mineral z gromady sylikoidów, z rzędu mineralów bezwodnych, z grupy oliwini.

Złotomięs, a, lm, y bot. p. Złotośliw.

Złotomodrzyn, u, lm, y drogi kamień ciemnoszafirowy z złościami żyłkami, nieprzezroczysty (lapis lazuli). Podez.

× **Złotomówny i. a. × Złotosłowny złotousty:** Grecja wspomina swego Jana Złotoustego, Latio Piotra Chryzologa, t. j. złotomównego, Polska Skargę. Birk. 2. złotogwary, złotojęcki: Ja tu w głębokich smutkach ponurzony jako mam brząkać w złotomównie strony? Nar.

× **Złotomywalnia, i, lm, e miejsce, gdzie ś. złoto przemywa z rudy, płóczkarnia złota. L.**

× **Złotonaczolny złocisty na czole, mający czoło złociste:** Rumaki złotonaczolne. Ml.

× **Złotonienawistnik**, a, lm. cy ten, co nienawidzi złota. L.

× **Złotonitny**, × **Złotonity I. z nici złotych zrobinj, złotokany, złotogłowy**: Złotonitne i jedwabne namioty. Fal. Siedział pod złotonitnym baldakinem. Pot. Złotonitnym kozłem Aleksander chorągwie przepłata. 2. przen. *złotostrunny*: Arfa złotonitna. Nar.

× **Złotonity p. Złotonitny**.

Złotonogi mający złote nogi: Uchwycił Herkules w biegu łańcuch złotonogą. Lubom. Jął Tytan łańcuch swoje złotonogie konie. Km.

Złotonośny przynoszący, dający złoto, złotodajny, złotorodny: Rzeka złotonośna. Położenie wszystkiej tej krainy złotonośne, aury pigmentu i wszelakich farb mnożne jest. Fal. Złotonośne zsepły, czyli usypnie, piaski i żwirny, wśród których złoto ś. znajduje. Lab. Przen.: Złotonośna niwa (= *darząca bogactwem*).

× **Złotonoty**, × **Złotonuty nucący tonem złotych strun**: Tam ci odmówią rym sztuką, wiązany przy siedmiotulnej odgłosie fujary i w złotonute zabrzęcają organy i złotojękie potłuczają cytary. Zabł.

Złotonury mający złoto w swym nurcie, × **złotopławny**, × **złotocie kły**, × **złototoczny**: Nad Tagiem złotonurym. Tw.

× **Złotonuty p. Złotonoty**.

Złotoognisty błyszczący złotym ogniem: Złotoognista kula słońca. Tet.

Złotook, a, lm. i zool. (chrysope) *owad siatko-skrzydły, gładkoskrzydły*.

Złotooki, złotoczny mający złote oczy: Tytan Z. Tw. = Febe Z., wylej zycielny promień twój na świat szeroki. Kjw. Przen.: Atlas niebo złotookie nosi. Podw. Napisał liścik drobny złotoczny piórkiem pawia. Len.

× **Złotopasy z złotym pasem**. L.

× **Złotopasek p. Piasek**.

Złotopiaszczysty zawierający złoty piasek, pełny złotego piasku: Złotopiaszczysta rzeka. Tw. Tag, rzeka złotopiaszczysta. Troe.

Złotopienny mający złoty pień: Złotopienna pszenica. Tet.

Złotopióry z piórami złotemi, złotoskrzydły: Gabryel przybył Z. z niebieskiej góry. Groch. Filozofji skrzydła złotopióre, któremi w niebo wylatuje w górę. Bardz. Przechodzi do Heleny Irys złotopióra. Dm. Wóz Z. słońca. Pot. Blednie zachód Z. Kon. (= *złotopromienny*). Z. pisarz. L. (= *złotusty*). Przypomnij sam sobie swe ozdoby, łuk i trackie złotopióre strzały. Tw. Anioł stróż Z. Groch.

[**Złotopłaska**, i, lm. i]: Moja gaska. Z.

Złotopłat, u, lm. y bot. (banisteria) *roś. z rodziny tonozłotowatych*.

× **Złotopławny p. Złotopłynny**. L.

× **Złotopłodny p. Złotorodny**.

Złotopłomienny błyszczący złotem, złocisto-czerwony, złocisty: Płaszczyk Z. Wor.

Złotopłowy płowy z złotym odcieniem: Włos Z. Złotopłynny, × **Złotopławny**, × **Złotocie kły**, × **Złototoczny pływający, ciękący złotem, toczący złoto**: Mnie ani złota Tagus złotopławny, ni peret daje indyjski kraj sławny. Kraj.

Złotopręg, a, lm. i zool. (chrysotoxum) *owad dwuskrzydły krótkorogi*.

Złotopromienny mający złote promienie: Złotopromienne słońce. Pot. Ty, Febie, ożywasz ogniem żywioły złotopromiennym. Tw.

× **Złotoprządek**, dka, lm. dkowie, × **Złotoprzedca ten, co przędzie złote nici**. L.

× **Złotoprządka**, i, lm. i forma ż. do **Złotoprządek**. L.

† **Złotoprządstwo**, a, blm. *przędzenie nici złotych*. L.

Złotopstrąg, a, lm. i p. **Złotobrew**. L.

Złotorąb, ęba, lm. ęby, **Ciężkie drzewo**, **Żelaźnik bot. (sideroxyton) roś. z rodziny sączyńcowatych**.

Złotorodny, Złotorody, Złotorodzący, Złotodajny, Złotonośny, Złotopłodny dający złoto: Hermus, Paktol, złotorodne. Chr. Złotorodna Hesperyda. Koch. W. Skrzynia ta złotorodnych gór ma drogę treści. Min. Złotorodnego brata Pallas boku przestrzegia. Żebr. (*aurigenae*). Trytonja towarzyszką była złotorodnemu bratu. Otw. Swawolność ludzka złotorodzący pokój i życie szczęśliwe światu wydziera. Star. Tobie na kruszce swe Hebr złotorody otwiera wody. Gawiń.

Złotorody p. Złotorodny.

Złotorodzący p. Złotorodny.

[**Złotorogasek**, ska, lm. ski, **Złotorożek**] *złotorogi*: Wolek, Z.

Złotorogi mający złote, wyzłacane rogi: Herkules łańcuch złotorogą w biegu uchwycił. Lubom. Z. byk. Kołak. Chętliwą dobrą wolą Bóg wdzięczniej, niż ofiary złotorogie, przyjmuje. Stryjk. Pan to tak wdzięcznie przyjmuje, że nigdy tak drogi nie będzie wół Z. Kochan. Świecił na niebie księżyc Z. Chr.

[**Złotorożek**, żka, lm. żki] p. **Złotorogasek**.

Złotorób, oba, lm. owie a. oby żart. ten, co robi złoto. Przen. *srowadzający bogactwo; robiący, gromadzący majątek*: W nadziei zmnożenia intrat zapisują sobie owych złotorobów z zagranicy.

Złotoróg, oga, lm. ogi bot. 1. p. **Witecznik**. 2 p. **Listocin**.

Złotoróżg, a, lm. i bot. p., **Witecznik**.

Złotoróżany p. Złotoróżowy.

Złotoróżowy, Złotoróżany różowy z odcieniem złotego: Złotoróżowym włosem lśni ś. postać jej cała. Dm. Złotoróżowe promienie słońca. Groch. Złotoróżane kwiaty. Słow.

× **Złotoruchy mający złote rucho = ogon, płaszcz, obłonę**: Złotorucha Wenus. Kochan. Płaszcz Wenusy Z. Tw. Jutrzenka z łoża wstawa złotorucha. Tw. Póki złotoruche dzień z morza ochyniony światło swe rozwinie. Tw. Liche strzelasz białołowy, jako złotemi malowany puchy (Kupido) rycerz komunny i pojedynkowy, dzieciuch on hardy pani złotoruchej. Tw. Jeszczem na świata tego dziecinne pieluchy z pierwoicinami oddał matce złotoruchej. Zim. Kobiectę takie ściele na swoje złotorucha z Adonim wesele. Tw. Horacy pierwszy na łacińskiej trzcinie Alceja przejął bardon Z. Książ. Z. proch. Książ.

Złotorudy rudy z odcieniem złotym: Włosy złotorude. Orzesz.

Złotoruny tyczący ś. złotego runa: Baran Z. Niósł Fryksa z Helą skop on Z. Pot.

Złotoryh, a, lm. y zool., p. **Złotołusk**.

Złotorym p. Rymozłoty.

Złotoryty wyrzyty w złocie. Przen.: Król w szacie złotorytej (= *złotokanej, złotogłowej, złotowzorej*).

Złotorzeźba, y, lm. y *rzeźba ryta w złocie, złota rzeźba*.

Złotorzęsy mający złote rzęsy. Przen.: Złotorzese słoneczniki. Dan.

Złoto samorodny samorodny a cenny jak złoto; Poszanujmy w nim cnotę tym droższą, że jest złoto samorodną. Krasz.

Złotosef, u, lm. y bot., p. Parczoch.

Złotosiejny siejący, sypiący złoto. Przen.: Z. wzrok Febowy. Frad. A.

Złoto-siwy złoty z odcieniem siwym; częścią złoty, częścią siwy: Złoto-siwe ananasy, ogromne, niemal jak głowy. Sienk.

× **Złotoskład, u, lm. y skład złota, skarbiec.** L.

Złotoskrzydły mający złote skrzydła, złotopióry. L. Dał mi Pan Bóg i szezęśliwa dola, zem pochwycił rybę złotoskrzydłą. Zm.

× **Złotosłowny p. Złotosłowy.**

× **Złotosłowy, × Złotosłowny słowa złote, t. j. nieocenione wypowiadający, złotousty, złotomówny:** Mówca Z. Otwórz usta złotosłowe. Pot. Wiem onego złotosłownego teologa sentencją. Smotr. Z tych słów najmniej tego ten to złotosłowny mąż nie wyczerpnął. Smotr.

Złotosrebrny częścią złoty, częścią srebrny: Z. sarkofag.

× **Złotostęplny występłowany w złocie:** Lepszy szeląg z intraty, chociaż jest miedziany, niż pieniądz Z., ale pożyczany. Kras.

× **Złotostrefa, y, lm. y ryba morska, salpa.** Kn., Troc.

Złotostrefiasty p. Złotostrefy. L.

× **Złotostrefisty p. Złotostrefy.** L.

× **Złotostrefy, × Złotostrefiasty, × Złotostrefisty ze złotemi strefami = smugami:** Złotostrefisty, złotem bramowany. Kn.

× **Złotostrojny p. Złotostrunny.**

† **Złotostrok, u, lm. u ?:** Pendent kamieniami drogiemi sadzony, płaszcz aksamitny, Z. zielony. Cheich.

× **Złotostrony p. Złotostrunny.**

Złotostrony p. Złotostrunny. L.

Złotostrun, u, lm. y, × Złotostron narzędzie muzyczne, np. arfa, ze złotemi, t. j. złotodźwięcznymi strunami: Z. Dawidowy.

Złotostrunny, Złotostrony, Złotostrónny, Złotostrónny, × Złotostrony o złotych, t. j. złotodźwięcznych strunach: Gęślarz Z. Lutnia moja ulubiona, lutnia wdzięczna, złotostrona. Koch. W. Chociażem nie wziął tego od natury w darze, abym na złotostrunej mógł brząkać cytarze... Śwr. Wstań z ciemnej truny do złotostrunej arfy, Dawidzie! Mias. Złotostrunnej muzyki słuchali. Szymon.

Złotostrunny p. Złotostrunny.

Złotostrzelisty złotem strzelający: Artemida złotostrzelista. Ml.

Złotosypka, i, lm. i w baśniach ludowych, sama złoto sypiąca: Kieska Z.

Złotoszaty mający na sobie złotą szatę. L.

× **Złotoszczery szczerzłoty, złotolity.** L.

Złotoszczytny l. a. Złotowierzchy, Złotowierzchni ze złotym szczytem, wierzchem: Z. pałac. L. Monaster w Kijowie św. Michała Złotowierzchnego. Fund. 2. ze złotą tarczą. L.

Złotoszyty szyty, wyszywany złotem: Nawet wielbłądy dwa przyszły złotoszytami kapami okryte. Tet.

Złotosé, i l. blm., rz. od Złoty, kolor złoty: Z. cery. Deo. 2. lm. i rzecz złota: Strojni w bławaty, złotoséi i wstęgi. Deo. Wydają zamąż moje jedynaczkę, moję ślicznotkę, Joasię najdroższą, moje złotoséi, moje skarby. Bał.

Złotośliw, u, lm. y, Złotomięs bot. (chrysobalanus) roś. z rodziny różowatych.

Złotokany, × Złotokawski tkaną, przetykany złotem, złotogłowy: Złotokane szaty. Koch. J. Nie pionie, że nie jest pierwszy z imienia, że go nie złotokane pasy wily. L. Na wierzezu morawskie, a pod nim ś. gdzieś skryły wzory złotokawskie. Jag.

× **Złotokawski p. Złotokany.**

× **Złotococzny p. Złotopłynny.**

× **Złototronny siedzący na złotym tronie.**

Złototworny robiący złoto.

Złototwórca, y, lm. y, × Złotodziej starający ś. zrobić złoto, alchemik, alchemista.

Złototwórczy przym. od Złototwórca: Co do mnie, jestem dziś w złototwórczym usposobieniu. Mic.

Złototwórstwo, a, blm. sztuka robienia złota, alchemja. Biel. M.

Złotoust, u, lm. y (baeria) roś. z rodziny złotonych.

Złotousty, × Błogousty którego słowa są złote = nieocenione, wymowny, złotomówny, złotosłowny: Piotr Z. (= Skarga). Z. Chryzostom. Troc. Jan od złota ma być Z. Jag. Chryzostom był dla boskiej wymowy Z. nazwany. Skar. Jan dany na naukę wielkim krasomówcą został, tak iż potym słusznie Chryzostom a. Złotoustym nazwany był. Skar. Z. = Chryzostom. Wuj. Jan św. od złotococznych strug niebieskiej jego do pokuty nauki Z. mianowany. Smotr. Grecja wspomina swego Jana Złotoustego, Latium Piotra Chryzologa, t. j. złotomównego, Polska Skargę. Birk.

Złotouście przys. od Złotousty: Publiczność życzyła tryumfu sprawie, tak Z. bronionej. Kraus.

Złotouzndny z uzdami złotemi. L.

Złotowarkoczy mający złote warkocze: Złotowarkocza Demetra. Ml.

Złotoważny cenny jak złoto, kosztowny, drogo-cenny: Z kupców ten, co złotoważne sprowadza towary, szczerzej wdzięczność oświadcza, niżeli ów, co podłe rupiecie bardziej dla ładunku narzucił. Pileh.

× **Złotowiemożny bogaty i wielmożny:** Mówią ludzie, że ten Z. pan coś zwąchał ś. z Moskalami. Słow.

× **Złotowieniczy ze złotym wieńcem, mający złoty wieniec.** L.

[**Złotowierz, u, lm. y**] bot. p. Wierzba.

[**Złotowierzba, y, lm. y**] p. Wierzba.

[**Złotowierzbina, y, blm.**] drzewo złotowierzby: Patyk złotowierzby.

Złotowierzbowy p. Złotowierzby. Otw.

Złotowierzby, Złotowierzbowy przym. od Złotowierzba: Nierazem i ja złotowierzby łubkiem, nieraz wybornych malin obsyłał kozubkiem. Tw.

Złotowierzchni p. Złotoszczytny.

Złotowierzchy p. Złotoszczytny: Złotowierzche chramy. Zal.

Złotowłos, a, lm. y l. t.n., co ma złote włosy: Z. (= Feb), światłem obarezony, błyszczący. L. 2. a. **Włoski (lm.) bot. (adanthum) gatunek paproci.** 3. zoel. (chrysochloris) zwierzę ssące z rodziny kretów.

Złotowłosy mający złote włosy. Bobr. Z. warkocz Feba. Kniaź. Słońce złotowłose. Tw. Złotowłosa Erato. Koch. W. Godziny złotowłose już dzień poczynały. Km. Zefir łaskotliwy, pieszczoeh trzpiotopióry, złotowłosej rozkoszy przybiera kędziory. L. Złotowłosa Cyntja gwiazdami usieje. Pot. Jęczył Z. Tet.

Złotowłósnia, i, lm. e bot. (erato) roś.
Złotowy i. X Z., p. **Złoty**. 2. a. **Złotówkowy**
złotówkę (30 groszy) *kosztujący*: Strucla złotowa.
 Liczba jednostek złotówkowych nie obejmowała
 jeszcze całej sumy. Paw.

Złotowzory *tkany w złote wzory, złotogłowy, zło-
 tokany*: Z. płaszcz zory. Nar.

Złoto-zielonawo przys. od **Złotozielonawy**.
Złotozielonawy *zielonawy z odcieniem złotym*:
 Listki zaczynały wędgnąć i przybrały już ową
 złotozielonawą barwę. Jun.

Złoto-zielono przys. od **Złotozielony**.
Złotozielony *zielony z odcieniem zielonym*: Ze
 strzelił przedziwnie pięknego ptaka, złotozieło-
 nego z wierzchu i na piersiach. Dyg. Złotozielone
 liście klonu. Weys.

Złotoziemny *mający ziemię obfitującą w złoto*.
Złoto-zółty *zółty z odcieniem żółtym*: Puhacz
 ogromny rozpiął skrzydła, złotozółtym okiem,
 w głębi którego rozum krył ś. ludzki, złośliwie
 patrząc w jasność dnia słonecznego. Psm.

Złotożyły *poprzerzynany złotemi żyłami*: Zię-
 mia złotżyła. Kn., Troc.

Złotówczyzna, y, lm. y *marna złotówka, mizerna*
zaleudnie złotówka: Została mu zaledwie Z.

Złotówka, i, lm. i i. *moneta = 30 groszy, złoty,
 złoty polski*: Złotówki ośmdziesiąt z grzywny
 fejnu, czyniące groszy miedzianych trzydzieści.
 Vol. Wypisane jest na złotówce polskiej $\frac{1}{50}$
 część grzywny kolońskiej. Łs. Dała mi złotów-
 kę, mamia, bym zobaczył panorama. Jach. 2.
 p. Goldwasser. 3. [Z.] sito. Zdr. Złotóweczka.

Złotówkowy p. **Złotowy**.

Złotować, uje, ował i Z. ś. p. **Złotrzyć**.
Złotowanie, a, blm., czynność cz. **Złotować**.
Złotowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zło-
 trować** ś.

Złotrzed, eje, ał p. **Złotrzyć**.

Złotrzenie, a, blm. i. czynność cz. **Złotrzed**.

2. czynność cz. **Złotrzyć**.

Złotrzenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zło-
 trzyć** ś.

Złotrzyć, y, ył, **Złotować** i. *zrobić lotrem,
 zhultoić*. Troc. 2. a. Z. ś., **Złotrzed**, **Złotrować**
 ś. *stać s. lotrem, zejść na lotra, zhultoić ś., po-
 stąpić jak lotr, zbroić po lotrowsku*: Sami ś. zło-
 trzywszy, potem drugich błażnią. Rej. Sami ś.
 złotrzywszy, drugich psują. Troc. Gdy podrósł,
 złotrował ś. bardzo i nieczystości służył. Skar.
 Polacy przywykli patrzeć na Kozaków jako na
 złotrzone chłopstwo. Moracz. Syn jego złotro-
 wany pontracał wszystko. Ciek. Pilnować chło-
 pów, bo który wszędzie, złotrowawszy, mógłby
 uciec. Haur. Z onych dziesięciu mężów u Rzy-
 mian jeden złotrzył Appius. Biel. M.

[**Złotucha**, y, lm. y] *pewna roślina*.

Złotwa, y, lm. y zool. (chrysaora) *meduza*.

1. **Złoty**, ego, lm. e a) Z. a. Z. polski, [**Złotny**],
 † **Złotowy**, **Złotówka** = 30 groszy polskich miedzian-
 ych a. 3 szelagi. b) Z. w swojej istotnej dery-
 wacji w dawniejszych wiekach był nazwiskiem
 monety kursowej złotej, którą my teraz nazy-
 wamy czerwonym złotym. Kras. Z. okazuje
 w swoim nazwisku kruszec, z którego był wy-
 bijany. Cz. Wniesione są potem czerwone złote
 a. floreny, skądśmy złota nazwali: uchodzili
 z przodku za Kazimierza Wielkiego po 14,
 potem po 16 groszy; gdy ś. moneta poczęła
 psować, za Olbrachta ustawiono czerwony Z. po
 50 groszy naszych, która cena i dotychczas przy
 naszym złotym została; choć czerwony Z., od

którego Z. poszedł, tak daleko wyniósł górę; za
 Aleksandra cena czerwonego złotego stanęła na
 32 grosze, i potem poczęła ś. podnosić za zni-
 żeniem monety, tak że przez 102 lat 28 groszy
 tylko wyniósł ś. a przez te 42 lat przeszło sko-
 czył w górę 162 groszami wyżej. Sum. Zwyczaj
 w XIII wieku w Niemczech przyjęty mieszania
 w srebro miedzi podniósł u nas wartość czer-
 wonego złotego od 14 groszy, jak szedł za Ka-
 zimierza Wielkiego, do 30 za Olbrachta, do 32
 za Aleksandra. Oss. Cetnar soli ma być do
 Węgier dawany po 4 grosze, które są w złotym
 czerwonym, a złote nie mają być inaczej brane,
 jedno po siedmi skotów, to jest po 14 groszy.
 Herb. Czerwony Z., dukat, czerwieniec, czer-
 wony. L. Złote albo floreny we Florencji bię
 poczęto r. 1252. Sum. Z grzywny kolońskiej
 mają bić po 80 czterogroszówek, którym to
 czterogroszówkom imię złotego naznaczamy; a ta-
 kich złotych 8 na talar bity. Vol. Z. pruski
 dwa polskie złote wynosi. Troc. Z. pruski ma
 polskich dwa. Vol. Z. reński, reński = 4 złote. L.
 Z. ryński, cesarski. Troc. † Z. kęsy p. **Kęsy**.
 Lew Z., p. **Lew**. [Z. pruski, których 3 w jednym
 talarze]. Przen.: [Dwa złote] = *oczy, ślepie, guby*
 [*cebule*]: Czegoś wdepł w imie te dwa złote?

2. **Złoty**, [**Złotny**], † **Złotowy** i. *ze złota zro-
 biony, złożony, złocisty*: Nie tylko u nas, ale
 i w innych krajach złota monetę nazywano
 czerwoną; moneta srebrna białej, a zdawkowa,
 czyli mieszana z miedzią, czarnej otrzymała
 nazwisko. Cz. Sprawami tego świata uwikłani,
 a złotemi łańcuchami upętani. Żarn. Wojować
 jest to jakoby kto złotą wędą ryby łowił. Kosz.
 (= *nie stanie skórka za wyprawkę*). Złota łopata
 torować sobie drogę. Gostk. (= *przekupstwem*).
 Niemasz tak potężnego muru, któregooby złotym
 nie przełamał taranem. Pilch. Z. orzeł wszędzie
 doleci. Gol. (= *łapówka wszystko zdziela*): Nie-
 odbity sztych złotej szwajcy. Jag. Złota szwajca
 mury przebija. Żegl. (wszystko przeniknie.
 Fred. M.). Gdy ucieka nieprzyjaciel, buduj przed
 nim most Z., aby śpieszniej uciekał, abyś miał
 pokój. Birk. (= *ułatwiał mu ucieczkę*). I świnie
 złote pachną jako róża. Jag. (= *złoto złotem, choć*
w plugawej skrzyni). Złota ruda. Troc. Mina,
 żyła złota. Piasek Z. Bryła złota. Zegarek,
 łańcuch, pierścień Z. Z. zegarek, kubek. Troc.
 Kłaniać ś. złotemu cielewii. Lepsza słomiana
 zgoda, niż Z. proces. Prz. Złote runo. Oto
 w zaenym ubierze i w złotej koronie siadł
 pomazaniec Boży na swym pańskim tronie, jabłko
 złote i złotą łaskę w rękę mając. Kochan. Kto
 ś. sławy dobił, lepiej ś. tym, niż łańcuchem ozdo-
 bił. Kochan. Niech to pismem będzie napisane
 złotym dla wieku przyszłego. Kochan. Na ko-
 ścielech złote były dachy. Kochan. Przy twarzy
 gaśnie ubiór Z. Kochan. Posyłam W. K. Mości
 te rozmowy tak, jako nie Orzechowskiego złotym,
 ale moim otowanym piórem wypisane być mo-
 gły. Górn. Nie uczyni księdzka długa suknia,
 ani żołnierza złota szabla. Prz. (Na kościolach)
 krzyże złote jako słońca w błękitnościach nie-
 bieskich gorzeją. Orzesz. [Złota głowa = *złoty*
czepiec. Kaśka chodzi w złotej głowie.] Moja
 kura złote pióra (= *złotopióra*). Przen.: *Złote*
kajdany = więzy małżeńskie. Trzyma ją w złotej
 klatce (= *więzi wśród dastatków*). Złota gorączka
 = *chciwość złota, uganianie ś. za nim*. Złota
 młodzież = *wykwinnia, bogata, elegancka, wielko-
 światowa, kwiat młodzieży, wybór młodzieży*. Usta-
 pił złotemu paniczowi. Zach. Paniczekowi! jed-

wabniki! złote łalki! Kaczk. Słomiany chłopiec złotą pannę bierze. Jez. Z. młodzieniec. Złota piana. L. (= *glejta, szelca, szumowina odchodząca przy topieniu złota*). 2. Palec Z., palec od złota, od złota, pierścieniowy. wierny, czwarty palec. Krup. 3. Złota góra = *kopalnia złota, mina złota*. Złota góra = *auriferodina*. Kn. Złote góry pod ziemią żadnego pożytku nie przynoszą. Fur. Obiecać komu złote góry. L. (= *łudzić go obietnicami*). Złote góry obiecuje, a nie ma i ołowianych. Rys. Słubuje dygnitarstwa i wszelkie honory, nie tylko srebrne fosi, lecz i złote góry. Kulig. Iż jej dla ubóstwa częstemi upominkami i podarkami ująć nie mógł, zagnał złote góry obiecywał. Pilch. 4. *koloru złota, złotobarwy*: Kolor Z. Troc. Gończe złotego słońca, różana jutrzeńko! Nar. A niwa nawa do stóp kłaniała ś. złota. Słow. Trzy razy księżyc odmieniał ś. Z. Słow. Złote litery. Złota karta. Książka z złotymi brzegami. Zapisać ucznia do złotej książki. Wypożyczał przedewszystkim dziadziowi, p. Jarczyńskiemu, którego nazwisko jarzyło ś. w „Złotej księdze zasłużonych”. 5. [Z. placek] = *rodzaj plaćca pszenego zupełnie żółtego, bo pokrytego zupełnie szafra- nem*. 6. *rozkoszny, szczęśliwy, błogosławiony, błogi, świetny, lubny, miły; kochany, drogi, jedyny, nieocenio- ny, nieoszacowany*: Czasy one słusznie ś. złotym wiekiem zwać mogły. Skar. Złota zaprawdę godzina jest, gdy kto pokutuje. Birk. Z. naprzód wiek nastał, który bez przystawa żył, z dobrej woli wiary i enót strzegł, nie z prawa. Otw. Kiedy bladego złota i najmniej nie znano, czemuż, proszę, wiek tamten złotym nazywano? Koch. W. Najpierwsi ludzie mieli wiek Z., po którym nastąpił wiek miedziany, na koniec żelazny, na który my nieszczęśliwi trafili. L. Wywiodły ś. lata dawne, zmarły czasy złote sławne, dziś nastąpi ołowiane, nasze szczęście malowane. L. Zgrzybiałe lata nadeszły, nie one, które złotem a. tłustem zwano, kiedy wszystko by cieleńta igrało a., jako baby plotą, kiedy z kiełbas ploty pleciono, a poćiami i gomótkami domy pobijano; ale to są lata żelazne, skaliste, twarde, trudne. Podw. Żaden obraz rzetelniej nie wskazał wiek Z., jak widok w czasie żniwa wesołej roboty, kiedy ją z serca pełnią szczęśliwi wieśniacy, wszędzie ochocza radość wybiega ś. w pracy. Tom. Wiek Zygmunów słusznie jest nazwany złotym wiekiem w Polsce. L. Te złote dla Polski czasy minęły. Swit. Z. interes (= *bardzo korzystny*). Chyba ś. przeto złota wolność nazywać godzi, że kto złoto ma, nad tym, co nie ma go, przewodzi. Pot. Czegoż więcej mam sobie życzyć, jeżeli Z. pokój w tym państwie będzie królował? mała mi będzie szkoda tej korony względem tak wielkiego dobra ojczyzny. Boh. Woli Z. pokój, niż złotą wojnę. Krasz. Polityki nie znali i w oczy złotą prawdę mówili. Niem. (= *święta*). Złote sny. Złote marzenia. Złote słowa pana ojca. Luba chatko, ty stawisz w mych oczach wiek Z. God. Wam już o to noe majowa przez owadów święte Jany muszerzki swe jakieś złote apokalipsy śpiewała. Słow. W miękkich faldach twaj sukni zgubiony, ustami piję złotej godziny czar. Sf. Swawolą i hardość głupią potępiamy, a dla ich głupstwa dzieciennego ojczyzny złotej nie traćmy. Skar. Złota była sentencja Katona, którą wspomina Gellius. Birk. Większa jest rzecz dać, niż brać — o, złotać to mowa! Prot. Miękczy ją Apollo złotemi słowy. Tw. (= *wymownemi*). Złota wy-

mowa. Troc. Porębski Z.! skotopaski twoje w tej wadze u mnie, iżby ś. mógł do nich Teokryt przynać. Kochan. Z. przyjacielu! Troc. O, mój Z. Józefie, przychodź znowu do ciebie, ożyłem. L. Aż nie często stychamy onych pozłocistych słów: mój drogi, mój Z.! Klon. Śmieję ś. k niemu, mów co pieszzonego, przyciśnij k sobie synaczka złotego. Groch. Dziaduńko mój Z.! Orzesz. 7. × Złote głowy = *złotogłów*. 8. Z. rycerz, Złocisty rycerz = *rycerz Białego Orła; rycerz pasowany przy koronacji królów, cesarzów*. Troc. Rycerze złoci a. rycerze przepasu rycerskiego przedtem byli, co teraz kawalerowie Białego Orła. Troc. Każdy król polski na rynku krakowskim trojakim miecza uderzeniem pomiędzy łopatki złotych rycerzów pasuje: zwyczaj ten wszczął ś. R. P. 1316. Troc. 9. [Złota kula] = *gra towarzyska: Zgaduj, zgadula, w której ręce złota kula?* 10. anat.: *Krwawnice a. × Złote żyły (venae haemorrhoidales) = żyły odbytnicze*. Żyły ku otworowi dolnemu idące zowią żyłami złotemi czyli hemoroidalnemi. Krup. Złotemi żyłami nazywamy żyły w końcu prostej kiszki, czyli w samym dziurniku; gdy znacznie nabiegną, sprawują bóle; gdy ś. nie otwierają i krwią nie płyną, nazywa ś. to ślepegi złotemi żyłami. Perz. Złote żyłki nabrzmiałe, nieciekące ślepem zowią, że są zawarte. Syr. II. astr.: Złota liczba, p. astr. Liczba. 12. bot. Złota, bylica, p. Złotokwiat. Złota czupryna, p. Złotogłowiec. Z. deszcz, p. Szczedrzenica. [Złote a. żółte drzewo] *lignum luteum*. Złote główki, p. Złotogłowiec. Z. guzik, p. Jaskier. Złote jabłko, p. Pomidor. Z. koszyk, p. Smagliczka. Z. kwiat, p. Jastrun i Złotokwiat. Złota wierzba, p. Wierzba. 13. mat.: Reguła złota = *reguła trzech*. L. Reguła złota, sposób wyrachowania ze trzech liczb wiadomych czwartej niewiadomej. Sol. Reguła złota jest sposób wyrachowania ze trzech wiadomych czwartą niewiadomą, której jest cztery sposoby: pospolita, składana, spółności, wiązania, domniemania; lik Z. Troc. Reguła złota obrócona. Troc. 14. min.: Kamień Z., złotogorący, złotomięń = *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy oliwinu*. 15. zool.: Złota rybka, p. Karaś i I. Karp. Przy nim Piotr św. przyrządza sieci, w którą gdy złotych rybek naleci, zaniesie Panu przez jasne pole i złoży w niebie na srebrnym stole. Len.

Złowabny wabiący, do złogo: Winne temu były złowabne nimfy w postaci świerszczy. Mie.

[Złować się, uje ś., ował ś.] p. Złocić ś.

[Złowanie się, a ś., b.m.j. czynność cz. Złować ś.]

× Złówek, wka, lm. wki p. Dziwak: Trudniejszy do unoszenia dziwak a. Z., który ś. bując i sobie nauczył gonić, aniżeli młodzik, w kojcu ochrostany jastrząb. Pot.

× Złowiarek, rka, lm. rki a. rkowie, × Złowiarnik ten, co ś. trzyma złej wiary, niedłowiarek, kacerz, heretyk.

Złowić, i, il, nied. Zławiać I. *łowiac złapać; ulowić*: Z. rybę, ptaszka. Całą noe łowili i nie nie złowili. Myśl. Ogar zławia = *szuka zwierzyny*. 2. przen. *pojmać, złapać, dostać w ręce, schwycić, scapić*: Trudno Włocha Z. L. Chcę mi pana Z., ale to nie dudek. L. Wiośl.: Z. raka, p. wiośl. Rak. Zławiać ś. I. myśl. = a) *odznaczyć, nie wi- dząc zwierzę*: Pies powinien iść cicho lub co najwyżej na bardzo świeżym tropie rzadko grubym głosem zaszczeakać (zławiać). Psy, wyraż-

nie wpadły na trop, zławiają ś., powoli ś. nawiązują, łączą ś. w jeden potężny chór grubego naszczekiwan. Karw. Przen.: Stare sąsiadki tędy i owędy po tropach ś. zławiały. Fred. A. b) (o ogarach) *tracić trop.*

Złowienie, a, bhm., czynność cz. **Złowió.**

× **Złowiernik**, a, lm. i p. **Złowiarek.**

Złowierny *trzymający ś. złej wiary, kacerski, heretycki*: O tej materji do tego czasu między prawdziwymi chrześcijanami i złowiernymi heretykami spór dzieje ś. Sak. Herezja ta cerkiew naszą z wiary wyzuwa a czyni ją złowierną i bezbożną. Smotr.

Złowieszczba, y, lm. y *zła wieszczba, zła wróżba, pogróżka, groźba*: Bożec leśny wychrapał, wykrakał złowieszczbę. Dyg.

Złowieszcznie przys. od **Złowieszczbny.**

Złowieszczbny p. **Złowieszczy.**

Złowieszczenie, a, bhm., czynność cz. **Złowieszczyć.**

Złowieszczo przys. od **Złowieszczy**, *złowrogo.*

Złowieszczy, **Złowieszczbny**, **Złowrogi**, **Złowróźbny** *nie przepowiadający nic dobrego, fatalny*: Historia nie ma po Filipie II postaci tak złowieszczej. Złowrogię wrony. Nar. Złowieszczbna wróżbitka. Rzew. Gościa puszczał w podróz w dzień Z. Rzew. (= fatalny, feralny = w poniedziałek). Wyjechałem pełen złowieszczbnych przeczuć dla kraju. Rzew. Musiały więc jakieś wyjątkowo złowrogię wichry grać w powietrzu. Sienk. Znaki złowróźbne. Ml. Tak jak ptacy złowróźbni, oni tylko zagładę krakać umieją. AKS.

Złowieszczyć, y, ył *zło, nieszczęście* *przepowiadać, zło wróżyć*: Toną ametysty wieczornej żarzy nad mruklwym, złowieszczącym borem. Mic.

Złowonka, i, lm. i zool. (mydaus) *zwierzę ssące z rodziny kun.*

Złowrogi p. **Złowieszczy.**

Złowrogo przys. od **Złowrogi**: Walka Z. हुआचा. Ml.

Złowróźbnie przys. od **Złowróźbny**: Lekarze odchodzili od niej ze spuszczonej Z. głowami. Orzesz.

Złowróźbny p. **Złowieszczy.**

[Złoże, ów, bhp.] *zoży u koni.*

[Złożenie, a, bhm.] czynność cz. **Złożyc.**

[Złożeń, a, lm. e] *człowiek zakatarzony.*

× **Złoić**, i, ii, *zbić łożami, zesmagać różgami.* Powiązać i Z. Słow.

[Złozować, uje, ował] p. **Zozzować.**

[Złozowanie, a, bhm.] czynność cz. **Złozować.**

Złoże, a, lm. a i. a. × **Powód**, † **Ganga** min. części obce przyrosłe do rudy lub minerału. Łab. 2. mł., p. **Złożenie.**

Złożenie, a, lm. a i. czynność cz. **Złożyc**: Ściągnąć na siebie gniew Junony za Z. jej ofiary. Orzesz. 2. czynność cz. **Złożyc** ś.: Kiedy był w dobrym humorze i chciał dawne Z. (szablę) pokazać i z siłą ś. popisać... Korz. (= cięcie, szerm). Po kilku złożeniach kładł zwykle przeciwnika. Sienk. Po kilku jeszcze złożeniach musiał uznać w duszy wyższość przeciwnika. Sienk. 3. † Z. *choroba obłożna*. Ps. flor. 4. † Z. *miejsce, gdzie co składają, skład*. Kn. 5. × Z. *to, co gdzie złożono, schowano, depozyt*: Bardzo mię sławne miejsca straszy położenie, w inszy kraj namyślał ś. przenieść to Z. Ustrz. 6. † Z. *składka, ofiara*: Uczynili Z. na biedne w Jeruzalem. 7. *sposób złożenia, układ, ułożenie*: Z.

papieru, szaty, plicatura. Kn. 8. × Z. *układ, kompozycja, treść, osnowa*: Przyłączam tu osnowę albo Z. tej mowy. Nagur. 9. † Z. *pomieszczenie, ubikacja, komora, mieszkanie, izba, pokój; schronienie, przytułek, siedlisko, ostoja, osiadłość; namiot, szalas, tas, legowisko, kwatery, postój, miejsce tymczasowego pobytu*: Do czeladnej izby i do każdego złożenia. pilnie tego strzec, aby słomy nie noszono, ale maty mają być. Haur. W czeladnych domiach i w gościnnym złożeniu skobli strzec u podwoju. Ek. Zmieszany tym widokiem, wyszedł wnet stantąd do swego złożenia. Boh. Spalili też nasi swoje miasteczka dla nieprzyjaciół, aby nie mieli nigdzie złożenia. Biel. M. (= punktu oparcia). Czech nad Dunajem i Ellą swe Z. albo dzierżawy otrzymał; Lech zaś z wójkiem swym dalej postąpił. Paszk. Damy saraju nie wychodzą nigdy z swego złożenia. Kłok. W domu gospodarskim Z. ma być dla sług, dla dziatki, dla gości. Petr. (= izba czeludna, dziecinna, gościnnna). Znoju pełen, szedł stantąd do złożenia swego. Pot. Ale już na seu nocne radzą cienie, to rzekszy, wiódł ich i dał im Z. P. Koch. Weszła do komory, gdzie Z. miała. Wys. Był pokój, kędy gość miał on Z., blizki. Pot. Kupiec do złożenia swego prosił. Otw. S. Z., pomieszczenie. Kn. 10. min. *sposób skupienia cząstek w minerale*: Z. regularne, przypadkowe, Łab. Z. ziarniste (*np. w granicie*). Z. zbite (*np. w wapniu*). Z. ziemiste (*np. w kredzie*). II. a. **Złoże**, **Związ** mł. *para kamieni młynskich razem działających.*

× **Złożenie**, a, bhm., czynność cz. × **Złoić.**

Złożenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Złożyć ś.**

Złożeniszy st. w. od **Złożony**: Znak przybiera postać nieco złożenszą. Krzyw.

† **Złożność**, i, bhm., rz. od **Złożny**; † **Złożoność.**

× **Złożny**, × **Złożysty** i. *dający ś. złożyc*, × składowisty, × składowalny, × składowny. 2. Choroba złożna = obłożna, którą człowiek złożony: Roków sędzia nigdy nie omieszka krom wielkiej prawdziwej złożnej choroby. Stl.

Złożoność, i, bhm. i. rz. od **Złożony** *kompli-kacja*: Te same ciosna ze wzrostem złożoności społecznej wydały z siebie marki tkackie i kupieckie, herby rycerskie. Krzyw. Wobec wielkiej złożoności problemów międzynarodowych oraz różnorodności warunków politycznych, gospodarczych i kulturalnych, musi powstać siłą rzeczy pewna specjalizacja w samym ministerjum. 2. † Z., p. **Złożność.**

Złożony i. im. od **Złożyc** a. od **Złożyc** ś.: Z. choroba. Pieniądze złożone. (= uskładane, zebrane, zaoszczędzone, [depozyt]). Z. z urzędu. Z. z trzech części (= składający ś.). Z. we troje. W mieszkaniu Synchy Borncha, złożonym z czterech stancji oraz kuchni. Jun. Liść Z. Kłos Z. p. Kłos. Zdanie złożone, okres gramatyczny Z. 2. *nie pojedynczy, skomplikowany, zawily, skombi-nowany*: Składany, Z. nie z jednej sztuki, więcej sztuk lub części obejmujący. L. Polska złożona jest z rozmaitych prowincji. L. Rośliny złożone są, które na spólnym kielichu wiele kwiatów mają osadzonych. L. Wyraz złożonym i niezłożonym nazywać ś. też może względem wewnętrzznego znaczenia, np. czworonogi. Kopez. (= o więcej, niż jednym pierwiastku). Wyraz składający ś. z wielu wyrazów zowie ś. złożonym, *compositus*. Kopez. Jeżeli wszystkie wiersze jednaka zgłosek liczbę mają, taki gatunek zowie ś. niezłożonym; złożonym będzie, jeżeli do niego wchodzi wiersze nierówną liczbę zgłosek mające. Kopez. (= niejednostajnym, mieszka-

nym). Febry złożone a. zawikłane, *compositae, complicatae*. Krup. (= *skomplikowane*). W arytmetyce: reguła trzech prostą i złożoną. Zdanie pojedyncze i złożone. Choroba złożona. Złożone stosunki wymagają złożonych praw. Sienk. Tłupciach „nadludzi”, poczutyjących s. za bardzo złożone istoty, lubił przedstawiać Schnitzler. Chm. Im dany osobnik jest naturą bardziej bogatą, złożoną i wielostronną, tym łatwiej mogą s. w nim łączyć pierwiastki z pozoru całkiem odmienne, jak np. zbrodnicość z wysokim talentem artystycznym. BdC. 3. anat.: Gruczoł Z., p. **Gruczoł**. Mięśnie złożone (*museuli compositi*). Zwoje złożone (*ganglia composita*). 4. bot.: Złożone (*compositae*) nazwa rodziny roślin dwulicziennych *zrostłoplakowych*. 5. fiz.: Mikroskop Z., p. **Mikroskop**. Ruch Z. = *ruch, jakiemu ulega ciało poddane współcześnie kilku ruchom, działaniu kilku sił*: Wahadło złożone. Światło złożone = światło składające s. z promieni różnorodnych, różnobarwnych. 6. lek.: Gwiazda złożona, p. **Gwiazda**. 7. mat.: Liczba złożona = nie pierwsza. 8. mech.: Krążek Z., p. **Krążek**. 9. min.: Forma złożona, kształt Z., p. **Kształt**. 10. org.: Złożone rejestry organowe są te, w których, obok piszczałki wydającej ton główny, odbrzmiewają i inne, stanowiące jej alikwoty, jak w głosach: kornet, mikstura.

Złożyciel, a, lm. e ten, co złożył a. złożył. L.

Złożycielka, i, lm. i forma ż. od Złożyciel. L.

Złożyć, y, ył, †Słożyć, †Skłaść, nied. Składać,

× Składywać. 1. zgiąć na płask; przelamawszy, ułożyć w kilkoro, w pewien format a. w paczkę; przyłożywszy jedno do drugiego, złączyć, skłupić: Składam papier, szatę. Kn. List składa i pieczętuje. L. Zdejm mój płaszcz i złoż go pięknie. L. Chusteczkę we dwoje złożoną i w wodę maczając, na oczy przykładać. Syr. Składany, *pliatas*. Kn. Składa postaw sukna. Troc. Złożywszy szaty moje, schowaj je. Troc. Złóż pięknie ten list, ten papier. Troc. Składać bieliznę do magla. Składać blachę, do roboty przygotowując. Podcz. (= *falcować, felcować zaginać, zginać, załamywać*). Z. nie we dwoje (= *wziąć we dwoje*). Przy litanji mówieniu ręce składał. L. Leniweze, mało co pośpisz, mało co złożysz ręce twoje, abyś usnął. Leop. (trochę złożysz ręce, abyś odpoczywał. B. G.). Pada na kolana, klęka, ręce składa. Oss. O! proszę pana! rzekła chorążyna, składając ręce. Korz. Składać namioty. Troc. (= *zwijać, zbierać, sprzątać*). Z. robotę (= *odłożyć; zaprzestać roboty*). Składać czcionki. W drukarni zecer z kaszty składa pismo do winkielaku. Mag. Sędzia, słuchając, zwolna okulary składał. Mick. Z. łóżko żelazne (= *zestawić*). Z. skrzydła. Z. seczoryk (= *zamknąć*). Składać litery. Troc. (= *sylabizować*). Wielomówność nie może być bez grzechu, ale kto wargi swoje składa, rozumny jest. Gil. (= *stula, zwiera, zanęka*). 2. †Z., przymierzyc, zestawić, przyłożyć, przynównać, przystosować: Niegodna rzecz jest, aby kto tę zapłatę, którą czyni nauczycielowi za syna, miał równać a składać z zapłatą tą, którą wydaje grabarzowi. Glicz. Gdybyśmy chcieli rzeźnika z doktorem a. nauczycielem Z. a zrównać, najdziem to, iż daleko więcej miałby s. każdy ojciec zachować nauczycielowi, niż któremu mówcy. Glicz. Składając kapłaństwo zakonu starego z kapłaństwem naszego Pana, w nim samym wypełnienie samego kapłaństwa Paweł apostoł ukazuje. Żarn. Solon pokazał, jako ubiory nie nie pomagają ku do-

bremu, gdy złożył Tellusa, człowieka ubogiego, ku Krezusowi. Glicz. Bogactwa, z enotą złożywszy, pójdą w braki. Troc. 3. *skierować, nakierować, zmierzyc, wycełować, gotzić, przystosować, przypasować, nastawić w pewnym kierunku*: Składam ku komu grot, kopją, *dirigo, protendo*. Kn. Złożył fuzję do niego. Troc. Składa grot, kopją, pistolet ku niemu. Troc. Dawszy bojeam koniowi, na zgromadzone niósł drzewo złożone. P. Koch. (= *wymierzone*). Kmiotków gromada pługiem skiby w zagon składa. L. Ta, ślicznie głos składając, słodkie nuci tony. Hul. (= *wrabiając, kształtując*). Łuk ciągnie miernie, drzewy do siebie składają. Star. (godzą, mierzą, celują. L.). Dzika szececiny częzą do góry, by drzewa złożone. Żebr. (*densis similes hastilibus horrent*). On słuca spokojnie i na to odpowiada złożony przystojnie. Jabł. (= *w układnej postawie*). Styrem przez wiatr wielki składa. Zbył. (= *kieruje, powoduje, włada*). Z. konie na bok. Ossol. Król, dopadszy konia, z jeźdźcami swemi składał ku swym. Leop. (uciekł na koniu. B. G.). Już więc miejsca niemasz, dokądbyśmy mieli składać a. uciekać. Leop. Po miesiącu swe kroki ku jaskini składa. Jabł. (= *sunie, pomyka*). Gdy s. cofnęła i k domu nimfy składa nogi; korzeniem zrosły. Żebr. Proboszcz poczęstował go tabaką, podał mu stołek i złożył uszy do słuchania. Zach. 4. *zebrałwszy, położył w jednym miejscu, zgromadzić, znieść co, nanieść czego*: Zmieście z drogi kamienie i składźcie je w stopy. Leop. (uczynicie z nich stopy. Leop.). Z. pieniądze = *zebrać sobie, uskladać, zauszczędzić, odłożyć, zrobić, zbić, uciulać*. [Na kant składać = pieniądze chować, ciulać]. Obywatele tę sumę na kościół złożyli. Troc. 5. *złączyć w całość, zestawić, skonstruować części*: Składać kółka zegarkowe. Troc. Składany ze sztuk, z części. Kn. Te istoty, na które ciała rozkładają, gdy ich skład roztrząsany bywa, nazywają s., zwykły początkami, *principia* a. częściami składającymi, *partes constitutivae*. Krum. Zrywam s. biege, składam na pamięć wyrazy. Mick. Z. machinę = *zmontować*. Bloki, krążki składane. Żab. Składać część czego = *wchodzić w skład czego, stanowić część czego*: W kraju wolnym każdy obywatel składa cząstkę powszechnego rządu. Niem. Kilka chat włościańskich i mały obszar ziemi składały dziedzictwo mego dziada. Chodź. Trzej mężczyźni i jedna kobieta składali towarzystwo. Krasz. 6. *ułożyć, skomponować, utworzyć, sklecić*: Jam, powiada, snadniechno w godzinę sto wierszów złożył. Warg. Pijany wierszów, jak mówią, nie składa. Warg. Stefan złożył wiersze w ciemnicy, w których wiare swą i dufność wypiewywał. Baz. Piszę co na trwałość, składam wiersze, księgi, *condo, compono*. Kn. Książ wiele sam składał i pisał. Skar. Składać wiersze, mowę, słowa. Troc. Cyprjan św. przez ofiarę nie mszą, bo ją dobrze potym księga złożyli, ale rozumie ofiarę dziękczynienia. Żarn. 7. *zwołać, zebrać, zgromadzić, skompletować*: Pierwsza powinność króla sejm składać. Herb. Zygmunt roku 1542 sejm do Piotrkowa złożył, ale sam na nim być nie mógł. Górń. Król złożył sejm na marzec. Troc. Decyzją swoją synod w Heilsberdze złożył. Nies. Synod djeezjański łucki złożył. Nies. Złożył sądy ekstrordynaryjne. Sejmiki przedsejmowe składa. Bobrow. 8. †Z. dzień zgromadzenia s., odbywania czego = *oznaczyć, wyznaczyć, ustanowić, wskazać, ustalić*: Przyjechali na dzień złożony do Gąsawy na sejm: Leszek

Biały, Henryk Brodaty, Władysław Laskonogi, wszyscy panowie polscy. Biel. M. Przyszedł wszystkim lud, jako im był dzień złożył król. Leop. (słóżył. Leop.). Potym, złożywszy mu dzień, przystało ich do niego na gospodę niemało. Leop. (postanowiwszy mu dzień. B. G.). Oblubieniec upominał ś. swej panny; rodzice zezwalają, dzień wesela składają, jej ś. gotować rozkazują. Skar. Zakreśliłście czas zmiłowaniu Bożemu, a na wolę swą złożyliście dzień. Leop. (zamierziliście. Leop.). [Rozwód... but przy ślubie złożony = były ułożone warunki rozvodu]. 9. *zdjawszy położyć, wziąć przez co obarczającego*: Składam z osła, muła burdy, ciężary rozbiaram, *depno clitellas*. Kn. Tam, zdjawszy sądak z ramion, szybki łuk złożyła z ciężwy i w trawie sama ś. porzuciła. Otw. Chrystus, wstawszy, złożył szaty swoje. Dambr. (= *zewlekt*). Już złożył żalobę. Troc. (= *zdjął, zrzucił*). Prosił papieża, aby z niego urząd złożył. Skar. (= *aby go zeh zwoluit*). Przekłętwo Pańskie zawždy stać musi nad głowami ich, a opatrność święta Jego już zawždy musi być złożona z nich. Rej. (= *odjęta, odebrana im*). Grzechy nasze z nas złożył, a świętymi nas przed Bogiem Ojcem i nieśmiertelną w wieki uczynił. Paszk. Z. (z siebie) urząd, godność = *zdać go, rzec ś. go*. Z. tekę = *ustąpić ze stanowiska ministra, zrezygnować z urzędu ministra*. Książę panujący z przyczyny podłego wieku Z. ma rządy i oddać je synowi. L. Wolę pod ciężarem urzędu mego upaść, aniżeli abym miał to, co raz mi powierzono, a przez zdradę opuścić, a przez bojaźliwość Z. Siem. J. Na słowo komenderującego: „złóście broń!” broń na ziemi ś. kładzie. Kaw. Nar. Żołnierz waleczny, kiedy wiek przesłuzny w ustawnym boju, ani Marsa dłużej wytrzymać zdola, składa broń. L. (= *porzucia zwód wojskowy*). Ja, który zawsze pokoju życzyłem, po farsalskiej bitwie nie już Z., ale rzucić broń radziłem. Siem. J. Przen.: Z. broń = *zaprzestać wojny; poddać ś., kapitulować*. Pisarstwo, skarbnikostwo złożył. Troc. Buntu naczelnicy składają miecz przed królem w obliczu stolicy. Fel. Sylla, dopełniwszy porządków, dyktaturę złożył. Leł. Składam niezdatną w tej dobie szablę, wesołość, nadzieję. Karp. Składam u nóg twoich mój seczyryk. Mick. Składam dzięki najniższe. Krasin. Przen.: Z. co, Z. z czego = *wyżuć ś. z czego, stracić co, zrzucić, porzucić co, spuścić z czego, pozbyć ś., wyzbyć ś., zaniechać czego*: Nie może to być, żeby wespół ze wstydem i ludzkość wszelaką z umysłu razem Z. Żarn. Z. i precz porzucić wszelką złość, zdradę, obłudę. Wiśn. Złóż tę marną pychę serca twego. Rej. Upór serca twego i niedowiarstwo, Tomaszu, złożyłeś. Ody. Złóż myśl ucieczki, darmo ś. mordujesz. Lubom. (= *porzuc, wybij sobie z głowy, wyperswaduj sobie, poniechaj jej*). Sumnienie Z., oswobodźcie swoje, cudze, *eximere alicui religionem*. Kn. (skrupuł odjął. L.). Składam co z myśli, odwodzę ś. od czego. Kn. Złóży z myśli kłopoty, frasunki. Troc. Już bez broni, bez tarczy, a przeciwie nie składa serca, w głąb ś. nie kryje, gołemi piersiami zastawia brata. Bardz. (= *nie traci serca, nie upada na sercu*). ... W radnym kole jady złóż swe dawne przeciwko Agamemnonowi, który ludom hetmani. Ryd. W dalsze zawody tyran ś. nie wdawając, złożywszy z uporu, wrócił bez krwi inflanty. Tw. (= *pofołgowawszy, zwolniewszy, skapitulowawszy, spuściewszy z uporu*). Żyjesz, nie żebyś z swej

złożył zuchwałości, ale żebyś ś. bardziej w niej umocnił. Nagur. Złożył teraz z dumy, z zuchwałości i z pierwszej swej ku ludziom oziębości. Troc. Złóż pychę twoją. Troc. Nie złożył nie z fantazji. Troc. (= *nie stracił nic na niej*). Dla spadnionej nagle, przeciwności złożył pierwszą surowość. Troc. Boże, uczyni, niech brzydki, co ś. Turczyn sroży, z srogości złoży. Koch. W. Prędko musiał z pychy Z. Mor. A. Składać co z siebie = *usuwać ś. od czego*. Wen. Przen.: Z. co na kogo = *zwabić, zmówić, zagnać, spędzić, zepchnąć na kogo*: W pogaństwie, gdy bękart urosł godnym ku rzeczy jakiej pospolitej, zacierano rodzice nieprawne a niesłuszne, a na boga składano. Glicz. Składam winę na kogo, zmwiam. Kn. O, jak zły, który winę swą na kogo składa. Min. Złe zrobiwszy na ziemi, wszystkie składa wina na macochę. Bardz. Myśny ś. zwykli wymawiać a. na innych winę składać, a ten święty, składając z innych, sam na ś. był srogi. Skar. Ewa na szatana, Adam na Ewę swój występki składali. Lach. Adam grzech swój składał na Ewę, a Ewa potym na węza, owo oboje chciało ze siebie Z., ale trudno u Pana Boga. Hrb. Ewa na węza winę wszystkie składa, że ją od niego spotkała ta zdrada. Leszcz. Miał nie wszyscy tacy bywamy, iż na drugie przyczynę złego składamy, a sobie pobłażamy i jakobyśmy nie w czym winni nie byli. Baz. Nie trzeba składać swego grzechu na nikogo. Hrb. Kto sobie przyczyną złego, próżno składa na drugiego. Kn. Książdz składał wszystko na grzechy ludzkie. Oss. Jeden składał na drugiego. Troc. 10. † Z. komu = *ustąpić, ulec, poddać ś.*: Znał złe serca jego i nie mu nie złożył, ani słowa dobrego nie dał. Skar. Wściekły, okrutny, hardy, niecierpliwy, Bogu samemu ledwiebie co złożył. P. Koch. Złożył Sieniński uporowi królewskiemu, a biskupstwa Gruszczyńskiemu ustąpił. Błaz. (cessit pertinaciae. Krom.). Gdy ś. obadwa wojska przeciw sobie ściągnęły, gdy jeden drugiemu nie chciał Z., potkały ś. zapalezywie z chęcią jednaka. Stryjk. 11. *uchylić, zwiesić, schylić, opuścić, ugiąć*: Prowincje otwierały wrota i składały głowę pod szczęściem broni otomańskiej. Kłok. Wszysey niemal składali głowę pod szczęściem broni Cezara. Nagur. 12. † Z. = *spuścić z tonu, spokornieć, spotulnieć*: *stracić na fantazji, na minie, przycichnąć, skapitulować, schować dudy w niech*: By ś. teraz ta twoja butawa z grobu twego ukazała, ten panek szwecki, ten Gustaw złożyłby prędko i nie takby ś. srożył. Birk. Owi, co cię miecą, łają, wyzywają przed bitwą, pospolicie wnet złożą. Gór. Złoży i zamilkł wiatr, i oddany jest pokój oceanowi. Birk. 13. *spuściwszy, położyć; położyć ostrożnie, ułożyć co ciężkiego, zwalić*: Złóż wór na ziemię. Troc. A złożyliście towary? Troc. Składać wino do piwnie. Troc. Składali chorych u nóg Jego, a On je uzdrowił. Leop. Miętki swój bok na twardym często składa progą. Otw. Leżał w domu ciężką chorobą złożony od kilku miesięcy. Nar. (= *powalony, obłożnie chory*). Niebezpieczną złożony chorobą. L. Choroba go w łóżku złożyła. Troc. (= *położyła do łóżka*). Ponowiona przechadzka złożyła księżniczkę snem głębokim. Szaj. Żalem złożony nie nie odpowiadał. Troc. (= *złamany, zgnębiony, przybity, zgnęwany, zjęty*). 14. *umieścić, ulokować, schować, zdeponować, dać na skład, na przechowanie*: Z. sumę w banku, rzeczy u kogo. Są tam wieże potężne, w których wszystkie prochy składają i chowają.

Star. Tam swe misterstwa wszysey składali: Fidjas, Lisyp i inni śnicerze. L. Miał wielki puklerz, ale w pokrowiec złożony. P. Koch. Z. pieniądze w depozyt. Przen.: *zasadzić, ugrun-
tować, położyć*: W kniejach Cefal gust złożył i w zwierzu zabitym. Druzb. Składam dziś fortunę na rękę twoich. Troc. Składam w łasec twojej tę ufność. Troc. Wszystkie nadzieje złożyła w Michasiu. Sienk. 15. *oddać, wręczyć, doręczyć, przedstawić*; przen. *oświadczyć, wyrazić, okazać*: Starostwo krakowskie (złożywszy z niego Czyżowskiego) Pieniążkowi złożono. Błaż. (= *ofiarowano*). Wczoraj w wieczór jakiś kawaler oddał mi bilecik, abym go pani w własne rączki złożyła. L. Ten ciężar składam w ręce twoje bez wiedzy i zezwolenia. Korz. Przy tej okoliczności damom mój uniżony ukłon składam. L. (= *odlatuję, wyrażam, oświadczam, zasylam*). Brata jego odwiedzam co rano, a wacpanu po południu miałem Z. uniżoność moją. L. Stany swoje przed królem złożyli powinszowanie. Troc. Składam suplikę do rąk, do nóg twoich. Troc. Oddaję mi twoje pismo, które mu złożę za powrotem. Rzew. Z. hołd, rachunek, raport, sprawozdanie, ukłon, listy uwierzytelniające, przyrzeczenie, uszanowanie, składkę, ofiarę. W ciągu dni trzech trwającego sądu składał zeznania niejednakowe. Rol. Z. przysięgę (= *wykonać*). Z. egzamin (= *zdać*). 16. [Z. ogień] = *rozłożyć, zapalić, rozpałiść, wzniecić, rozniecić*: Złożyli ogień i zarżnęli barana, aby ś. posilił. Tet. 17. [Z. głowę] = *uciąć*. 18. [Z.] *powtórzyć*: Wszyckiego nie złożę, co pan przepowiadali. 19. bart.: Z. bór dłużnika = *otaksować, ocenić wartość boru dłużnika*. Skr. 20. mat.: Z. zrównanie znaczy w geometrii odrysować linią prostą lub krzywą, w której związek współzyszykowanych rodzi zrównanie podane, i to znaczenie należy do zrównań nieoznaczonych. Śniad. Z. zrównanie oznaczone jest to odrysować dwie linie przecinające ś. tyle razy i w taki sposób, aby odcinki do przecięcia należące wyrażały wszystkie pierwiastki rzetelne zrównania podanego. Śniad. 21. myśl.: Z. psy = *zesworować, wziąć na smycz*: Jeśli myśliciele doskonale tego nie umie, jakoby psy sobie spręgać a składać, a trafi mu ś., że mu ś. sami psi złożą trafunkiem... Ostror. Z. psy (o lisie) = *zwieść psy w bok, w bok ś. rzucić*. Z. ś. l. *zamknąć ś.*: Nóż ś. ten dobrze składa. Troc. Zawsze miał gębę gotową, jak przekupka warszawska, i składać ś. umiał, jak nóż kieszonkowy. Kacz. 2. *zwinąć ś., sformować ś. w główkę*: Składa ś. kapusta, sałata, *facit caput*. Kn. Już ś. sałata składa. Troc. Przen.: Tak ś. jakoś złożyło = *tak jakos wypadło, tak ś. jakoś zeszyły okoliczności*. 3. *powstać z części, obejmować w sobie jako część*: Linij, jeżeli mają być dobre, muszą ś. składać z dobrych postronków. Jak. J. Naród wielki składa ś. z różnych narodów małych. L. Pospólstwo u Rzymian składało ś. z rolników, rzemieślników i kupców; u nas samym chłopom to imię służy. L. (= *objemowało rolników...*). Cały prawie korpus składał ś. z imion znakomitych w kraju. Bukar. Strój składał ś. z koszuli, kożuszka, ze spodni płóciennych i chodaków. Krasz. (p. *Złożony*). 4. *wziąć udział w składce, zrobić składkę*: Składać ś. z kim na co, *dare symbolam*. Kn. Aby oświadczyli miłość swoją przeciwko królowi, złożyli ś. na sto i pięćdziesiąt tysięcy skudów. Birk. Chrześcijanie apostołscy na każdą niedzielę, schodząc ś., czynili kolekty, to jest składali ś., co kto mógł, na pomoc ubogiej braci.

Skar. Niech ś. jedno pomoconicy, każdy z swego, ile może, rzeczypospolitej polskiej złożą, wnetże oni granice sobie rozszerzą. Jan. Składacze, na rząd dający, składający ś. na bankiet albo picie, *collatores symbolarum*. Kn. Złożmy ś. na wino, na bankiet. Troc. Składa ś. z nim na druk tej księgi. Troc. Co dzień z rana składali ś. po 15 dukatów. Ochoc. [Składać ś. z noska] = *składać ś. na wódkę*. 5. *bronią = przybrać postawę obronną a. napastniczą, zmierzyć ś., mycelować, godzić, mierzyć, przymierzyć ś., wziąć na cel; zastawić ś., zastłonić ś.*: Nie w czas pożywać nieczu, kiedy ś. już składać. Fred. M. Zwierz zuchwały strasz-nemi rogami ś. składa, a czart naciera, nagli i kłami dopada. Przyb. Widzi tygrysa wódz rogatej trzody, że ś. na obłów przybliża do stada, sobą ś. jednym za wszystek gmin składa, czyni po piasku porożem rozbody, przeciw zaś bąkom kiśe ogona wodzi i takim rojom tak wzgardzenie szkodzi. L. Złożył ś. przed razem szabłą, kijem. Troc. Widziemy te razy przed sobą, a Z. ś. im nie możemy. Troc. Wtym szast! cietrzew przeleciał, złożyłem ś., palnąłem — ej, pudło u licha. Syrok. Przen.: Rozum każdej złoży ś. broni. Susz. Słabo ś. broni, kto ś. samą składa sprawiedliwością. Swad. Słowem składaj ś. słowem, szabli szabłą, potęgę potęgą. Fred. M. Nie możesz ś. temu wszystkiemu lepiej Z., jak eierpliwością i spokojem. L. Przen.: *wymówić ś., usprawiedliwić ś., wytłumaczyć ś., zastawić ś.*: Możecie ś. tym Z., że, jako niewiadomi Warszawy, nie trafiliście do jego domu. Boh. Wyrobites synowi jaśnie wielmożność, a teraz składasz ś. uniżonością szlachecką. Rzew. Arcybiskup, składając ś. słabością zdrowia, senacie nie zasiadał. Alber. Listem, chorobą, sumnieniem ś. składa. Troc. Gdyby ś. kto złożył, że nie wiedział. Troc. Próžno ś. biedna drugich przykładem składa. Tremb. Hetmanowie obstawali przy oderwaniu komendy Flemingowi, składając ś. przed królem, iż ani życia, ani tronu nie byłby pewnym. Krasz. 6. *wziąć ś. w bok = skrócić na bok, skierować ś., zwrócić ś., nawrócić ś.*: Oraz powinien umieć przy piągu dobrze Z. ś., aby skiby równo składał. Haur. Wóz rwą po odrozu i to wybijają górę, to krzywym ślakiem k ziemi ś. składają. Zebr. (= *schylać ś., spuszczać ś., opadają, zniżają ś.*). 7. *nałożyć ś., przystosować ś., zastosować ś., dopasować ś., zgodzić ś.*: Miał Bolesław dowcip prędki, do wszystkich ś. rzeczy uczciwych a godnych składający. Błaż. (*accommodans se. Krom.*). Nie składa ś. to z prawdą, co mówisz. Sienk. Wiersze te składają ś. z sobą (= *rymują ś.*). 8. *nałożyć ś., przywyknąć, nawyknać, przyzwyczaić ś., nadać ś., wciągnąć ś.*: Z. ś., składać ś.; nakładam ś. do czego, przywykam czemu, wkładam ś. w co, zwyczaję ś. do czego, wyknę czemu, *asuesco*. Kn. Złożył ś., nakładam ś. do czego. Troc. 9. fl. = a) *przystać, przybić, przybliżyć ś., podpłynąć do czego*: Z. ś. z łodzią, z barką do łądu. b) (o wodzie) *spiętrzyć ś., zeprzeć ś.* 10. gm. *powalić ś., paść, lec, przewrócić ś., upaść*: Poślizgnął ś. i złożył ś. jak długi. [Wybijają zboże złożyło ś.] (= *położyło ś.*). Znowu bitwę wznowiają, znowu ś. obrażają i trupami składają. Błaż.

Złożysko, a, lm, a l. *pokładzenie ś. zboża*: Nie plenne zbożysko, bo silne było Z. 2. *minerału = nagromadzenie ś. minerału w danym miejscu ziemi*: Nad Zbruczą ś. kryją złożyska warstw alabastru, marmuru i gipsu. Św. Nafta jest w gienetycznym związku z warstwami, w których obecnie

występuje, a jest chyba tylko na drugorzędnym złożytku, że mogła ś. wytworzyć w łupkach, a następnie wsiąkała w sąsiednie piaskowce.

× **Złożysty** i, p. **Złożny**. 2. p. **Składalny**. Kn. [Złóbczaki, ów, bhp.] p. **Geście**.

[Złóbnica, y, lm. e] **urząd wielki, w którym zamierzają tworzyć ś. otwór większych rozmiarów, moró wka**.

Złódz, odzi, bhp. *szron, okiść*: Na gałęziach leżała Z. obfita... Sienk. W borach Z. osiadła na sosnach i zaczęła łamać gałęzie. Sienk.

Złóg, ogu, lm. ogi i. *ślój, warstwa, pokład*: Złogi urodzajnego czarnoziemiu. Pol. Wody przechodzą potężne złogi ziem napływowych i znajdują opór dopiero pod pokładem martwicy. Pol. 2. zwykle w lm. *pológ, poród, słabość (położnicy)*: Po pierwszym złogu stał ś. żywot Cerery nieplodnym. ale, daj go Bogu, wszystkie matki przyniosła tym płodem jednym. Kniaź. Podobnegoż ukrócenia doznają także zbytki, zachowywane przy innych okolicznościach, jak np. przy złogach mieszczanek krakowskich: Szaj. Pora złogów bywa częstokroć porą śmierci. Sienk. Matka (niedźwiedzica) po nowych złogach. Sp. 3. patol. (concremen, concretio) *tworzy osad, wytwarzający ś. w tkankach i cieczach ciała*: Z. kamienny, skamielina, kamień, kamyk. Złogi moczowe (w nerce) z *moczandów*, czyli soli kwasu moczowego utworzone. Złogi moczowe a kamienie moczowe z osadu moczu (soli moczu). Złogi wapienne. Po uwięźnięciu większego złogu w moczowodzie powstaje kolka nerkowa.

[Złómnienie, a, lm. a] *złamanie*.

† **Złów, owiu**, lm. owie *złowienie, łowienie (ryb), pułów*: Przy dokończeniu tego złowiu trzeba szukać po stawach utajonych w kątach karpiołów. Haur. Cóż? stawy doczekały złowiu? Pot.

[Złować się, a ś., ał ś.] p. **Złocić ś.**

[Złowanie się, a ś., bhm.] *czynność cz. Złować ś.*

Złózka, i, lm. i. × Z. *zeszyt, poszyt, broszura*. Śl. wil. 2. [Z.] *belka, na której położona jest podplatwica, więc dwie są złózki w budynku, leżą na tragarzach*. Gwar.

Złp. *złoty polski (30 groszy)*.

Złr. = *złoty reński*.

Złubkować, uje, owal, Zalasować kol. *ścisnąć, zeurzęd, wjąć (szyny) w łubki czyli lasze*.

Złubkowanie, a, bhm., *czynność cz. Złubkować*.

Złuda, y, lm. y *złudzenie, pozor łutzący, omamienie, ułudza, iluzja*: W tym. o złudo piekielna! wszystko znikło z przed oczu! Z dusz wypłynę kółko złud świętokradzkich. Krasin. Wszelkie uwielbienia szwalerji dla płci słabej okazują ś. raczej złudą świecąca, niż dowodem rzeczywistej fortuny kobiet w życiu i społeczeństwie. Szaj. Dziwnych doświadczeń widzeń i złud wyobraźni. Orzesz. Zdr. **Złudka**.

Złudka, i, lm. i p. **Złudza**; *biała złuda*: Serec zacięło na jakiejś białości poeciechy, na złudce nikłego olśnienia pozorem spokoju. Żer.

Złudliwy p. **Złudny**: Nadzieje rozprysły ś. i okazały mu swą wartość złudliwą. Kaczk.

Złudnia, i, zwykle w lm. **Złudnie oszukiństwo**. **Złudnie przys. od Złudny**: Młodzieniec marzy, roi Z. świat serdeczny, tkliwy.

Złudność, i, bhm., rz. od **Złudny**; **Iluzyjność**.

Złudny, Złudliwy łudzący, uludny, zwodniczy, mamiczny, bałamutny, iluzyjny.

Złudzać, a, ał p. Złudzić. L.

Złudzanie, a, bhm., *czynność cz. Złudzać*: Powierzchnia ta Z. głębi czyniła. Byk.

Złudzenie, a i. bhm., *czynność cz. Złudzić. 2. lm. a p. **Złuda**. Z. *optyczne. Z. zmysłów*. To nie rzeczywistość! to Z! Z. pamięci (paramnesia, pseudomnesia). Zmysły czerstwe i zdrowe podległe są rozmaitym złudzeniom, to jest, że im ś. rzeczy zewnętrzne nie tak wydają, jak są. Śniad. Wyobrażenia nieodpowiadające danej zewnętrznej podniecie i tłumaczące ją opacznie nazywa ś. złudzeniami (illusia) Wach. Błędny sąd wysnuty z omamów lub złudzeń zmysłowych zowie ś. sądem urojonym. Wach.*

Złudzić, i, il, nied. Złudzać *zmacnić, zwieść, oszukać, omylić, omamzić (szczeg. zmysły)*.

† **Złup, u**, lm. y **złupienie, lupiestwo, grabież**: Barbarosa dobył tego miasta i dał rycerzom na Z. Biel. M.

Złupać, pie, pał, × **Złupnąć** i. *łupiąc ściąg, zrabować, polupać zewszystkim*. 2. *łupaniem zbić zwierze, strącić*. L.

Złupanie, a, bhm., *czynność cz. Złupać*.

× **Złupiać, a, ał p. Złupić**.

× **Złupianie, a**, bhm., *czynność cz. Złupiać*.

Złupiciel, a, lm. e *ten, co złupił a. złupi*.

Złupicielka, i, lm. i forma z. od **Złupiciel**.

Złupić, i, il, Złupieżyć, nied. × Złupiać, × Złupować, × Złupywać, × Złupować i. *łupiąc zerdrzeć; wylupić, obłupić*: Z. barana ze skóry. (= obciągnąć). Troc. Przen.: Z. kogo z czego = obedrzeć, obrać, wyrzucić, ogolocić; *pozbawić kogo czego, zrabować, ograbić, okraść, oporządzić*: Grzech złupuje człowieka z wszystkiej enty i zasługi. Wuj. Złupiono go ze wszystkiej urzędów, z majątności. Troc. Złupił kościół. Nie masz złupować nikogo z powinnej ehwały jego. Wuj. Co może być haniebniejszego, jako kłamliwą gębą Z. poczeiwą białogłowę z dobrej sławy. Górn. Peculiar. pospolitą rzecz kradną, złupujęm. Urs. Złupił (wylupił) skrzynię, pokoje. Troc. Złupiezoną świątyni własność odprowadził. Wor. Ow szalbiez patryjarcha zabity i złupiony od ciurów polskich. Szaj. Za szlaską złą myniec polską starą złupiwali. Grod. (= wylawiali, wycofywali). 2. *spalaszować, spucować, zmiesić = zjesić z opetyem*: Marynatę złup, pysk obetrzyj. Jez. 3. kogo = *zbić, wygrzmocić, sprać*: Chłop sie upiul... babę złupiuł.

Złupienie, a, bhm. i. *czynność cz. Złupić. 2. × Z., lm. a *łupiestwo, rabunek, grabież, dzierstwo, rozbój. rozbójnictwo*: Gdyby gród abo zamek jaki obwiniono, że ś. z niego Z. stało, abo że tam łup na zamek wniesiono, tego ś. pan onego grodu może sprawić przysięgą. Sz. Z. z dóbr, z honorów. Troc.*

Złupiezenie, a, bhm., *czynność cz. Złupieżyć*.

Złupieżyć, y, ył p. Złupić.

× **Złupować, uje, iwał p. Złupić**.

× **Złupowanie, a**, bhm., *czynność cz. Złupować*.

× **Złupnąć, nie, nął p. Złupać**.

× **Złupnięcie, a**, bhm., *czynność cz. Złupnąć*.

× **Złupować, uje, owal p. Złupić**.

× **Złupowanie, a**, bhm., *czynność cz. Złupować*.

× **Złupywać, uje, ywał p. Złupić**.

× **Złupywanie, a**, bhm., *czynność cz. Złupywać*.

Złuskać, a, ał, Złuszczyć, nied. Złuszczać i. *łuszcząc zerdrzeć, zląć; obłupić, obłuskać, obrać z łupiny*: Wilk złuszczy sarnę. Pol. (= złupi). Jako z pękniętego pierścienia złuskany, podniósł ś. Krywał. Kon. 2. patol. **Złuszczający** (desquamativus, exfoliativus). Zapalenie płuc złuszczające. Z. ś. (o łupinie) *spać, zejść, obleść*.

Złuskanie, a, bhm., *czynność cz. Złuskać*.

Złuskanie się, a ś., blm., czynność cz. Złuskać ś.

Złuszczać, a, ał i Z. ś. p. Złuskać.

Złuszczenie, a, blm., czynność cz. Złuszczać.

Złuszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Złuszczać ś. Der. (desquamatio): Z. ś. naskórka. Z. ś. naskórka otrębiaste (d. furfuracea). Z. ś. płatami (d. lamellosa s. membranacea). Z. ś. nabłonka.

Złuszczenie, a, blm., czynność cz. Złuszczyć.

Złuszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Złuszczyć ś.

Złuszczyć, y, ył i Z. ś. p. Złuskać.

[Złuzować, uje, owaf] bronować niwą, zagony wzdłuż.

[Złuzowanie, a, blm.] czynność cz. Złuzować.

Zły, [Ladacy, Ledacy, Ladaśty, Ladaszczy], st. w Gorszy, [Gorsz, Horsz] niedobry, niegodziwy, niepocziwy, złośliwy, przewrotny, nieprawy, nieuczciwy, okrutny, niełitościwy, złośliwy, przykry, zjadliwy: Zaden Z. wróg zaszkodzić mu nie może. Op. Przecię zawsze złe złym być musi. Rej. Z. zawsze Z. Troc. Ty z nieba pomoce mnie zeszales a groźby złych ludzi w śmiech obróciysz. Kochan. Znikąd tak snadnie, jako z złego sąsiada, szkoda nie przypadnie. Kochan. Oto Z, człowiek trapi moję duszę. Kochan. Zli ludzie mię zócięią nakarmili, a w pragnieniu octem poili. Kochan. Z. w swojeje złości ś. uplecie. Kochan. Zte języki go nie trwożą. Kochan. Niechaj Z. nie będzie położon w jednym z dobrami rzędzie. Kochan. Jeśli ten za dobry postępek chce pieniędzy, podobno ś. i na Z. dla pieniędzy pokwapi. Skar. Z. zawždy na grzbiet ma dębowe goście. Rej. Ze złym złe znaleźć, złe zgubić. Rys. Dobrocią złego pokonasz. Kn. Złych nazywamy tych, którzy, chociaż świętości używają i wiarę wyznają też, jaką i dobrzy, lecz życiem i obyczajem od nich ś. różnią. Kucz. Złe ludzie zowiemy niemierne, łakome, wszeteczne, złośliwe, nie iżby każdą z tych sztuk mieli mieć w sobie, ale iż w nich być mogą i są, chociaż nie są wiadome. Górn. Zaden zmają jaką; naznaczony odprysiąc ś. nie może, bo kto raz Z., zawsze za niedobrego bywa poczytan. Sz. Zli złych ś. boją. Jabł. Kto sobie Z., a cóż innym nie ma być gorszym? Lektar. Łakomy wszystkim Z., sobie najgorszy. Kn. (= drugim szkodliwy, a siebie najwięcej). Bardzo Z. człowieka, niegodziwy, piekielny, piekielnik, piekło go nie ma, piekło mu równego nie ma, sam czart, bies, wróg, nieczłowiek. L. Dobrze powiedziano: siła złego dwóch na jednego. L. Co tu w tym złego, żem prawdę mówię? L. (= co to szkodzi, co w tym uogamnego). Ze go kocham, cóż w tym złego? L. Co złe zmlodu, na starość wisieć. Trzt. Po złym panie bywa gorszy. Kn. Pospolicie po złym ojcu bywa gorszy syn. Białob. Złego człowieka karze Pan Bóg przez gorszego. Rys. Z jakim drzeniem usteczek dziecina płakała, gdy z niej piękne sukienki zła ręka zdierała. Li. Pobudzając dzieci ku okrutności, dają im imiona tygrysów, lwów albo złych ptaków, niektórzy złych ludzi. Łęcz. (= drapieżyńch). Z złego ptaka złe potomstwo. Żarn. (= niedaleko jabłko pada od jabłoni). Nic gorszego nad złą niewiastę. L. Z. przecię za złego nie chce być miány, ale za dobrego. Troc. Jeden Z. wiele zepsuje. (Prz.). Troc. Nie trzeba złego namawiać, sam ś. wyrazi. (Prz.) Troc. Z. we złe wszystko obraca. Troc. Rychlej Z. dobrego zepsuje, niżli dobry złego naprawi.

Troc. Złych wesele krótkie. Troc. Szata świetna nie ozdobi złego. Kn. Z. głód, wojna, powietrze, gorsi zli sąsiedzi. Kras. Zle mi w złych ludzi tłumie. Mick. † Dzieci złego łoża = nieprawego. P. cheł. Z. na kogo = gniewny, zagniewany, rozgniewany, sierdzisty, rozszoszczony, nudaśny, kwaśny, markotny, zarytowany: Z. na mnie ocieć, pan. Kn. Jednakowóż na ciebie trochę zła jestem. — Waćpani dobrodziejka chceśz mówić, iż ś. gniewasz na mnie. L. Opetaną tak bardzo pechnął w on ogień Z. nieprzyjaciel, iż głową w węgie uderzywszy, dunię rozbiła. Wys. Lepiej złego nie drażnić. Szymon. Zła na syna matka. Troc. Bardzom Z. na niego. Troc. Złej nie drażnij baby. Troc. Złego na cię przeprosz pana. Troc. Cóż to waćpan pani mojej zrobieś, że tak zła, jak bies jaki. L. Z. jak pies, jak djabeł, jak chrzan. Cóż tam sobie mrućysz, dzieweczyno? zdaje mi ś., iż jesteś zła (= niekontenta, niezadowolona, kwaśna, markotna). Zła jak suka, jak jędra. Zte oko = zawistne, zazdrosne, niewawistne. Ażaj dlatego ma być złe oko twoje, iżem ja dobry? Żarn. O złych oczach i o urzekaniu złym okiem. Mick. (= uroczyńch). Patrzy na to złym okiem (= ma to za złe, nie pochwała tego). Idź precz, bo jestem zła. 3. gorszący, niemoralny, niecnolliwy: Z. wpływ. Dawać Z. przykład dzieciom. Zła książka. Nie trzeba złych rzeczy uczyć, samo ś. złe uczy. Urzęd. Zle rozmowy psują dobra obyczaje. Wuj. Na złe to on ma rozum! 4. niekorzystny, szkodliwy, ujemny, niedobry, zgubny, niepożądany: Zle strony zimy. Z. rezultat. Z. wpływ, skutek. Zle powietrze (= niezadowe, zabójcze, nieczyste). Zle warunki klimatyczne. [Wiatry bywają tumanami zwane; lecz kiedy ś. młyńcem kręca, nazywa je lud złym wiatrem. Pol. Od złego wiatru krowa dostaje paraliżu nóg]. Przekieństwo: Bodaj cię zła krew zalada! 5. niedobry, niepoehleby, niekorzystny, krzywdzący: Mieć o kim złe wyobrażenie. Zła opinja. Zle imię. 6. nie należity, niezdatny, nieudolny, lichy, kiepski, ladażaki, marny, mizerny, zepsuty, uszkodzony; podarty, zdzielwany, zniszczony, niewłaściwy: Z. towar, materiał, robotnik. Z. z ciebie majster (= do niczego). Z. gospodarz (= nierządny, niegospodarny, nieprzezorny, nieuczynliwy). Zle pióro. Ziemu rzemieślnikowi każde naczynie złe. Kn. Zła taktyka, złe wyrachowanie (= błędne, niewłaściwe, mylne). Nie pomoże szkapie złoista uzda, ani ziemu mieczowi nowe pochwy, przecię zawždy złe złym być musi. Rej. Z. rząd, kiedy poddani panom rozkazują. Baraż. Zła siekiera nigdy nie zginie. Kn. Nie może złe drzewo dobrych owoców rodzić. Wuj. (= drzewo złego gatunku). Zle jabłko, a to gorsze. Troc. Zła ta robota (= partacka, fuszerska). Buty już złe, trzeba je dać do naprawy. Koszula już zła, pójdzie na daty. Majątek w złym stanie (= zrujnowany, zdemastowany, oplakany, fatalny). Zła droga (= nieznośna, okropna, przykra). Z. czas (= niepogodny, brzydky, fatalny, niepogoda, zawierucha, zadymka, burza, flaga, chlapanina). Po złej chwili piękny dzień przychodzi. Kochan. W Z. czas = w nieodpowiedni, niedołodny, niewłaściwy, niewczesny, nie w porę: Ach jakże w Z. czas djabeł mię skusił! L. Daj Boże w dobry czas mówić, a we Z. milczeć. Rys. W Z. dzień z Paryża wyjechał musiał i tu dnia fatalnego stanął. L. (= w nie-szczęśliwą godzinę). W Z. czas wybrałeś ś. ze swemi zapytaniai (= ni w pigó, ni w dziewięć, nie w porę, jak Filip z Konopi). W Z. dzień

wacpan przychodzisz, nie mogę teraz wacpana zaspokoić. L. (= *złes ś. wybrał, złes trafil*). Te buty złe na moje nogi (= *nie pasują*). Z. gust (= *spaczony*). Złe czasy. Troc. Z. pieniądz = *niedobry, fałszywy*. Chronią ś. przed nim jak przed złym groszem. L. Znam go jak Z. grosz. Łatwo ś. pan o niej dowie, znajomać tu ona jak Z. szeląg. L. Znam tę chorobę jak Z. szeląg, bom ją miał kilka razy. L. Z. wybór, interes = *niekorzystny*. Złe piwo, zła potrawa = *niedobra, niesmaczna*. Złe jabłko, a to gorsze. Troc. Złe odżywianie ś. = *niedostateczne, nędzne, liche, marne*. Z. stopień ze sprawowania, z postępów = *niedostateczny, mały, mierny, jedność*. Z. nadzór = *niedostateczny, niedość pilny*. Z. katolik, uczeń = *nieprzykładny, niegorliwy, niepilny, opieszaly*. Z. dłużnik = *nieakuratywny, niepunktualny, niesumienny, nierzetelny*. Złe słowo = *marne, przykre; polajanka, zlorzeczenie*. Co to za dobre panisko: czwarty rok u niego służę, a jeszcze złego słowa nie słyszał. L. Chrystus nie oddał zlorzeczeństwa za zlorzeczeństwo, my i jednego słowa przykrego cierpieć nie możemy, ale za jedno złe słowo sto gorszych oddawamy. Damb. Do złych słów przyszedł. Troc. (= *do wymysłów*). 7. *nieszczęsny, nieszczęśliwy, fatalny, niepomysłny, krytyczny, zło-wrogi, złowieszczy, groźny*. Przyszło mu na Z. koniec. Z. aspekt. Troc. Zła wróżba. Z. znak. Z. omen. [Z. raz = *szubienica*]. Zrobić sobie co złego = *targnąć ś. na siebie*. Myślę uczynić sobie co złego. Kn. Zdolna jestem chwycić ś. wszystkiego i bądź pewien, że sobie co złego zrobię. L. 8. Złe mięso w ranach = *dzikie mięso*. 9. Z. duch = *nieczysty duch* (p. niź.). 10. bot.: × Z. mniszek, p. Tojad. 11. lek.: † Złe krosty = *Przymiot*. Złe, ego, bfm. = a) a. Zło, † Zła zła rzecz, zła sprawa, coś złego: Złe, zła rzecz, nieluba, złego co, złość, szkoda, klęska, utrata, sromota, nieszczęście, choroba, rana, śmierć, zguba, szubienica i t. d. Kn. Prosimy Boga, aby nas obroniłszy od grzechu, obronił racyź od wszelakiego złego, obronił od ognia, od wody, od gradu, piorunu, od wojny, nieprzyjaciela, od powietrza morowego, od choroby, od więzienia, od wszelkich utrapień. Karnk. Otrzymał Midas prośbę swoją, ale ze swym złem. Petr. Nie uboję ś. zła, boś Ty ze mną. Bud. (nie będę ś. bał złego. B. G.). Złe wisi nad Troją. Dm. Na złe goni, na zgubę. L. Do nieprzyjaciół, którzy ś. z jego złego cieszyli, mowę swą obraca. Ryb. (= *z jego biedy, nieszczęścia*). Rozgniewali ś. i myśleli jeszcze złe na złe przydać i ciężej ś. jeszcze z ludem obchodzić. Leon. Długo ś. złe pamięta. Rej. Złe nigdy nie uciecze. Rej. Złe przychodzi prędko, a odchodzi pomalu. L. Ze dwójga złego mniejsze rozum radzi. Pot. Każdy ze dwu złych mniejsze złe wybierać ma. Sz. Wolęć już mniejsze złe, niż większe. L. (lepsza szkódka, niż szkoda. L.). Lepiej ś. odważyć i złem zbyć złego; raz umrzeć każdemu. Pot. Złego złym zbyć. Fred. M. Ale że ś. złe złym jednym nie kończy, drugi topień z otehlani wysunie ś. racyź. Min. Choć złe wielkie dziewczyna, ale miłe bardzo. Hul. Złe moralne, niecnota, niecnotliwość, złość, złe uczynki, złe sprawowanie ś. L. Zwróć ś. od zła (od złego), a czyni dobrze. Bud. Odwróć ś. od złego, a czyni dobrze. B. G. Nie trzeba złych rzeczy pisząc uczyć, samo ś. złe uczy. Urzęd. Na złe, jak zapalił. Gostk. Na złe czego używać = *nauzywać czego*. Czasem uczeni ludzie rozumu na złe używają. L. Rzecz ta nie stąd zła, że jej kto na złe używa. Susz.

Brać za złe, mieć za złe. Za złe komu mam, niekontentem z kogo, niemilo mi nań. Kn. Za złe mam co, markotno mi. Kn. Nie ufaj morzu, Angieleczyku bracie, Turek ma wrota morskie, zła to na cię: posiadał Bosfory. Klon. Wie, że rozpaczać jest to zło przydawać do zła. Mick. b) Zły, złe = *zły duch, lichy, diabeł, czart, szatan, kaduk, kat*: Śmieje ś., by złe na szkodę. Rys. W tych ruinach strachy częstokroć przebywają i, jak lud prosty mówi, złe mieszka. L. Już ś. po rozwalinach złe nie tłucze. L. O, niechże diabli, choroba, wszystko zje takich bierze ichmościów. L. Czy mi go złe nadało? Wyb. Czy go tu złe na mnie nasiłało? L. Radym wiedział, co za złe naszego starego tu przyniosło. L. (= *jakie lichy, co za lichy*). Nie umrę na złość złemu. Ryb. Oj, niemasz kobiety, którejby złe nie skusilo. L. *Monstrum hominis*, szkaradny, by co złego. Macz. Jakby co złego ujrzał, tak krzyknął. Kn. Do czasu czełek bezbożny broi, maćci, mówią, że ś. samo złe o drzewo roztrać. Pot. Samo ś. złe o Bożą mękę rozbije. Żegl. (= *złość, czary, diabelstwo kark skręcić*).

Zlyczec, eje, al zrobić ś. *lykiem, mieszczuchem*: Zlyczalem zupełnie. Sew. Ty zdzieczesz lub zlyczesz, co na jedno wychodzi. Sew.

Zlyczenie, a, bfm., czynność cz. Zlyczec. [Zlydaszek, szka]?: Nie brak i zlydaszka, niby starego Chyby. Ork. Nie urodzi gruszcza jabłuszka, tylko takiegoż zlydaszka, jaka sama. Prz.

[Zly-dni] feralny dzień u ludu: Jeżeli kura zapieje głosem kogucim, to Ukrainiec wnet na proggu chaty głowę jej ucina, albowiem ma wróżyć Z.

[Zlydnia] przekleństwo: Bodaj cię Z. pobila. [Zlydniowac, uje, owal] biedowac, żyć w niedostatku, dzień oplakiwac.

[Zlydniowanie, a, bfm.] czynność cz. Zlydniowac. × Zlykać, a, al p. Zelknac. × Zlykanie, a, bfm., czynność cz. Zlykać. Zlykowacenie, a, bfm., czynność cz. Zlykowaciec.

Zlykowaciały który zlykowaciał. Zlykowaciec, eje, al stac ś. *lykowatym*: Brukiew, kalarepa zlykowaciała.

[Zlyniec, nca, im. nce] rodzaj chwastu. Zlysić, i, il zrobić *lysym, wylysić*. Zlysiec, eje, al stac ś. *lysym, olysić, wylysić*. Zlysienie, a, bfm. 1. czynność cz. Zlysić. 2. czynność cz. Zlysiec.

[Zlywolenie, a, bfm.] czynność cz. Zlywolić. [Zlywolić, i, il] na kogo = *być dlań nienawistnym, nienawidzić go*.

† Złza, y, im. y p. Śloza. Ocz. × Złzawiac, a, al i × Z. ś. p. Złzawić. × Złzawianie, a, bfm., czynność cz. Złzawiac. × Złzawianie się, a ś., bfm., czynność cz. Złzawiac ś.

× Złzawić, i, il, nied. × Złzawiac zlac, zrosic *lzami, zalczawiac*. Z. ś. *zalczawiac ś., zalcac ś. lzami, zaplacak*: Zawołał złzawionym głosem (= *zalczawionym, lzawym, placzliwym*).

× Złzawienie, a, bfm., czynność cz. Złzawić. × Złzawienie się, a ś., bfm., czynność cz. Złzawiac ś.

Zmacac, a, al 1. *znalezć macaniem, namacac co, domacac ś. czego; macajac pocuc pod palcami*: Dala jemu Z. i ssac piersi. Zigr. Com go zmacac i chcialem pazurami wyicagnac, tom go jeno glębiej zapychał. Sienk. Przen.: Kiedy zmacac

oczyna p. Czarnieckiego, sam podjechał ku niemu i rzekł... Kaczk. (= *natrafił na niego oczyma, spostrzegł go*). Losem go tam zmacała kula w swoim biegu. Paszk. (= *trafiła, zdybała, ugodziła, dosięgła*). Ogień w niej wszystkich członków zmacał aż do kości i rozpalił niebogę w okrutnej miłości. Papr. (= *dostał ś. do nich, dosięgnął ich, przeniknął, zdjął je*). Przen.: Na przepalankę wlece, co nadybie, choć jej mąż boków zmaca, gdy ją przy czym zdybie. Comp. (= *wyokłada, wysmaruje, wyłoi, wybije*). 2. kogo, co a. czego przen. zrewidować, przetrząść, spenetrować, przejrzeć, przepatrzyć, przeszkukać, obszukać. Ref. Zbójca torbę moję, wiszącą u łąku konia, zmacał, ale widząc tylko w niej koszulę, dał pokój. Wang. Szukając tych rzeczy, gdy wszystkie namiot zmacał, nie nie znalazł. Wuj. Król radził jeszcze pierwej wszystkich dróg Z. Paszk. Wszystkie ziemie wołoską zmacawszy, wszszerek i wzdłuż ją splundrowawszy, do swoich krain ś. wrócili. Paszk. (= *zrabowawszy, złupiwszy*). Przen.: *zwąchać, przewąchać, zmiarkować, dojść, domyślić ś.*; Jedna strona zmacała, że ś. uwieść może sędziego korupeją. Jabł. Zmacał serca i myśli skrytej. Kochan. (zbadateś serce. Karp.).

Zmacanie, a, blm., czynność cz. **Zmacać**.

Zmacerować, uje, ował *macerując* *zmiękczyć*, *przemacerować*. Z. ś. *macerując ś. zmieknąć*, *przemacerować ś.*

Zmacerowanie, a, blm., czynność cz. **Zmacerować**.

Zmacerowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmacerować ś.**

[**Zmacha**, y, lm. y] *drab, olbrzym*.

Zmachać, a, ał rub. 1. *zmęczyć, zmordować, strudzić, sforsować*: Strasznie zmachałem rękę, niech już dosyć tego pisania będzie. L. Z. konie (= *spędzić*). Douglas pójdzie pewnie za wami i mnie tu pole wolne odstąpi; aleś go też, słysz, zmachał. Sienk. [Zmachalem drogą skąpiny]. Zmachane konie dymity na mrozie, jak kominy. Sienk. 2. Z. co = *zrobić pośpieszenie, machnąć*: Zmachalem kawał roboty. Z. kawał drogi (= *przejść, przejechać pośpiesznie, sforsować*). Z. ś., [Zmachcie ś.] *zmęczyć ś., zmordować ś., strudzić ś., sforsować ś.*: Okrutniem ś. zmachał. Niechaj konie trochę wypoczą, gdyż djabelnie ś. dziś zmachały. L. Konie były okrutnie zmachane. Skarb. Jak ś. zawezmę, choć z najlepszą chęcią, w kwadrans ś. zmacham zupełnie. Krasz. Zmachanyś... spocząć ci przecie potrzeba. Jeź.

Zmachanie, a, blm., czynność cz. **Zmachać**.

Zmachanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmachać ś.**

[**Zmachcenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zmachcieć ś.**

[**Zmachcieć się**, i ś., ii ś.] p. **Zmachać**.

Zmachinować, uje, ował *uknuć, zgotować przez machinacje; manewrując dziać*: Jak tylko rzeczy doszły ku końcowi, nasza panna coś zmachinuje, kawaler dostał kwitka i znikł. Krasz. **Zmachinowanie**, a, blm., czynność cz. **Zmachinować**.

Zmachlować, uje, ował *zrobić machlowaniem; machlując spłatać, skreślić; zmajstrować*. **Zmachlowanie**, a, blm., czynność cz. **Zmachlować**.

[**Zmacierzeć**, eje, ał] (o rzebie, kartoflaeh) *przerosnąć, porosnąć w kły, stracić smak*.

[**Zmaciczenie**, a, blm.] czynność cz. **Zmaciczeć**.

[**Zmacierzeć**, eje, ał] (o młodym roju pszczoł) *przyłączyć ś. do innego roju, straciwszy własną matkę*.

[**Zmacierzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zmacierzeć**.

Zmacniać, a, ał i Z. ś. p. **Zmocnić**.

Zmacnianie, a, blm., czynność cz. **Zmacniać**.

Zmacnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmacniać ś.**

Zmaczać, a, ał i Z. ś. p. **Zmoczyć**.

Zmaczanie, a, blm., czynność cz. **Zmaczać**.

Zmaczanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmaczać ś.**

Zmadjaryzować, uje, ował, **Zmadziaryzować** *zrobić Madjarem, przerobić na madjarski*. Z. ś. *zmienić ś. na Madjara, na madjarski*: Niektórzy Słowacy, Chorwaci, Niemcy zmadjaryzowali ś. Pan Pejacewicz, ze krwi Chorwata, ale całkiem zmadjaryzowany. Spas.

Zmadjaryzowanie, a, blm., czynność cz. **Zmadjaryzować**.

Zmadjaryzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmadjaryzować ś.**

Zmadziaryzować, uje, ował i Z. ś. p. **Zmadjaryzować**.

Zmagać, a, ał i × Z. ś. p. **Zmóc**.

Zmaganie, a, blm., czynność cz. **Zmagać**.

Zmaganie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmagać ś.**: To Z. ś. samej z sobą męczy ją i pozór kwasu i smutku nadaje. Krasin.

Zmagazynować, uje, ował *spakować, złożyć do magazynu*: Z. produkty spożywcze.

Zmagazynowanie, a, blm., czynność cz. **Zmagazynować**.

Zmaglować, uje, ował 1. *skończyć maglować, umaglować, przemaglować*: Z. bieliznę. 2. [Z. kości] = *zbić*.

Zmaglowanie, a, blm., czynność cz. **Zmaglować**.

Zmagnetyzować, uje, ował *namagnetyzować, zamagnetyzować*.

Zmagnetyzowanie, a, blm., czynność cz. **Zmagnetyzować**.

× **Zmaić**, i, ii *umaić, omai*. L.

Zmajdrować, uje, ował 1. p. **Zmajstrować**. 2. *zrobić licha*: Nagrobek pozwól mnie Z. Dan.

Zmajdrowanie, a, blm., czynność cz. **Zmajdrować**.

× **Zmajenie**, a, blm., czynność cz. **Zmaić**.

× **Zmajętnić**, i, ii *zrobić majętnym, umajętnić, wzbogacić, uposażyć, wyposażyć*: Zmajętnił areybiskup nową plebanję. Błaz. × Z. ś., Zmajętnieć *przyjść do majątku, dorobić ś., wzbogacić ś.*

Zmajętnieć, eje, ał p. **Zmajętnić**.

× **Zmajętnienie**, a, blm. 1. czynność cz. **Zmajętnić**. 2. czynność cz. **Zmajętnieć**.

× **Zmajętnienie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zmajętnić ś.**

Zmajoryzować, uje, ował *przeważać swoją większością, zagłuszyć swoją liczebnością, przewagać*: Kadeci wespół z lewicą zmajoryzowali mniejszość prawicową. Napróžno mniejszość protestowała: zmajoryzował ją ogół. Czemeski chciał ich Z. w radzie szkolnej. Weys. (= *przegłosować*). Nowe a nizkie warstwy miejskie i wiejskie podziela ś. wpływem z dotychczasowemi, może je nawet zmajoryzują.

Zmajoryzowanie, a, blm., czynność cz. **Zmajoryzować**.

Zmajstrować, uje, ał, [**Zmistrzować**, **Zmistrzować**], × **Zamistrzować**, rub. **Zmajdrować** 1. *zrobić co trudnego, zrobić misternie, pomysłowo, skon-*

struować dowcipnie: Samouczek zmajstrował zegar drewniany. Już bieda zmajstrowała parasol. Zag. Kufle bukowe pięknie zmistrowane. Zebr. 2. zepsuć robotę, zmalować; zbroić, dopuścić s. czego, przeskrobać, spsocić, splatać: Coś ty tam Z. musiał. Jeż. 3. [Z.] zranic wśród pracy.

Zmajstrowanie, a, blm., czynność cz. Zmajstrować.

Zmakać, a, ał p. Zmoknąć.

Zmakanie, a, blm., czynność cz. Zmakać.

Zmakaronizować, uje, owal zeszpecić makaronizmami, wypełnić makaronizmami, zrobić makaronicznym: Wiek XVII zmakaronizował język polski.

Zmakaronizowanie, a, blm., czynność cz. Zmakaronizować.

Zmałały który zmałał.

Zmałeć, eje, ał, [Zmalenieć], †Zmalić s. stać s. małym, mniejszym, unniejszyć s., skarłowacieć, skulić s., skurczyć s.: Tobie ociec miesiąc swój w pełni zostawił, a tak prędko zmałał. Pot. Tak rzeczy idą na świecie koleją: mali urosną, wielcy zmaleją. Koch. W. Z tęsknoty zmizerniał, zmałał. Przen.: zbagatelnieć: Kraj w mieście, sprawa na bruku zawsze u nas zmaleją, zbękarcejają. Mochn. × Język nasz teraz bardzo zmałał Bud. (= zubożał). Przen.: osłabnąć, upaść: Scree, na widok niemożności dorównania wielkim duszom, zmałało.

Zmalenie, a, blm., czynność cz. Zmałeć.

[Zmalenieć, eje, ał] p. Zmałeć.

[Zmaleniecie, a, blm.] czynność cz. Zmalenieć.

†Zmalenie się, a s., blm., czynność cz. Zmalieć s.

[Zmaleńka, Z maleńkiego] od maleńkości: Z przywyki do... Rzew. Było mnie, matulu, z maleńkiego bijad.

[Z maleńkiego] p. Zmaleńka.

†Zmalić się, i s., ał s. p. Zmaieć. Ps. flor.

Zmalować, uje, owal i. stworzyć malowaniem. wymalować, odmalować: Zmalowała z pomocą potulnego metra ogromny łeb jakiegoś Tarkwijnusza. Krasz. 2. zbroić co ztego, spsocić, zmajstrować, przeskrobać: Już bodaj zmalował coś. Krasz. Cóżes to najlepszego zmalował? co ei za koncept przyszedł do głowy swatać pannę ciwunównę temu cyganowi? Krasz. Byle głupstwa mi jakiego nie zmalował. Krasz. Coś tam Bazyljanom zmalował i drapnął ze strachu przed bizunami. Kaczk. 3. [Z.] zbić, stłuc (np. garnek), zepsuć.

Zmalowanie, a, blm., czynność cz. Zmalować.

Zmaltretować, uje, owal kogo = maltretując skonfundować; sponiewierać = sfukać, skrzyżdeć, zekpać. Żart.: Nowiuteńki cylinder niegodziwie zmaltretował. Krasz.

Zmaltretowanie, a, blm., czynność cz. Zmaltretować.

× Zmaluchleć, eje, ał stać s. maluchnym: Na co ja patrząc, zmaluchlał i z dziatkami razem struchlał. Słow.

× Zmaluchlenie, a, blm., czynność cz. Zmaluchleć.

Zmalwersować, uje, owal i. sfabrykować, podrobić, sfalszować w celu oszukania kogo: Z. podpis, dokument 2. skraść, sprzeniewierzyć: Z. pieniądze, papiery.

Zmalwersowanie, a, blm., czynność cz. Zmalwersować: Zbiegi po zmalwersowaniu 130,000 marek.

[Zmałknąć, nie, nął] zwisnąć.

[Zmałknięcie, a, blm.] czynność cz. Zmałknąć.

[Zmałpiać, a, ał] zwymyślać od małp.

[Zmałpianie, a, blm.] czynność cz. Zmałpiać.

Zmałpić, i, il zrobić małpą, zaliczyć do małp: Nie można go wtelić do naszej gromady. — To go Z. Wys. W. [Z. s.] stać s. małpą = nierządnicą, skurwić s.

Zmałpieć, eje, ał stać s. jakby małpą.

Zmałpienie, a, blm. i. czynność cz. Zmałpić. 2. czynność cz. Zmałpieć.

[Zmałpienie się, a s., blm.] czynność cz. Zmałpić s.

Zmałpować, uje, owal małpując przejęć, odtworzyć: Cokolwiek było można Z., Szwałbiński tu przyniósł z sobą. Krasz. Wołał, zem go podpatrzył, okradł, zmałpował, — głupio zmałpował. Brt.

Zmałpowanie, a, blm., czynność cz. Zmałpować.

[Zmału] p. Małeństwo.

Zmamić, i, il i. mamiąc zwabić dokąd, znieść: Króla cielesna lubości zmiećczyła a prawie zmamiła. Murin. (= zdurzyła, opętała, opanowała, ośladnęła). 2. zbudzić, zwiścić, oszukać, omamić: Słować są Boże, który nie chce mamieć, ani też zamiamion może być. Op. [Boginki kobietę zmamiły (= oszukały, zaślepily).

Zmamienie, a, blm., czynność cz. Zmamieć.

[Zmamlać, e, ał, Zmamlać] i. zżuć, rozmozczyć w ustach. 2. zamorusać: Stoi za drzwiami, ma pysecasek zamamiany. (= stepor).

Zmamlanie, a, blm., czynność cz. Zmamlać.

[Zmamlać, mle, mlał] p. Zmamlać.

[Zmamłanie, a, blm.] czynność cz. Zmamlać.

[Zmamrać się, a s., ał s.] zmówić s., porozumieć s., spiknąć s.; przystać do kogo.

[Zmamranie się, a s., blm.] czynność cz. Zmamrać s.

Zmanewrować, uje, owal manewrując zrobić: Zawsze umie tak Z., że s. w ten moment znajdziemy gdzieś w oddaleniu od wszystkich. Kaczk.

Zmanewrowanie, a, blm., czynność cz. Zmanewrować.

Zmamić, i, il zwiścić, omamić, wywieść w pole, oszukać, okpić kogo, zakpić, zażartować z kogo: Zmamił mię, byłbym na próżno poszedł. Aha! myśli, że go zmanię. Kos.

Zmianie, a, blm., czynność cz. Zmamić.

Zmanierowany, Zmanjerowany postępujący jednostajnie według pewnej manieri, wymuszony, nienaturalny, sztuczny, przesadny: Jest to jedna ciekawa, choć mocno zmanierowana i sztuczna indywidualność. Górs. K. M. Z., powtarzający s. aż do znużenia, jednostajny w opracowaniu ról w sztukach teatralnych.

Zmanjaczeć, eje, ał stać s. manjakiem, zdziwaczeć.

Zmanjaczeczenie, a, blm., czynność cz. Zmanjaczeczeć.

Zmanjerowany p. Zmanierowany.

[Zmanijak, a, lm. i] nudziarz.

[Zmarachować, uje, owal] znużyć, zmęczyć.

[Z. s.] zmęczyć s., zmachać s.

[Zmarachowanie, a, blm.] czynność cz. Zmarachować.

[Zmarachowanie się, a s., blm.] czynność cz. Zmarachować s.

[Zmarasić, i, il] zbrudzić.

[Zmaraszenie, a, blm.] czynność cz. Zmarasić.

†Zmarchać, a, ał znieść, zniszczyć, wyćienić, zbiedzić, wysilić, sterać: Król, starością już zmarchany i wzroku już przytępiatego będąc, sam porządku wojennego przestrzegać nie mógł. Błaż.

† Zmarchanie, a, blm., czynność cz. Zmar-
chać.

[Zmarć, zemrze, zmarł] p. Zembrzeć.

[Zmarkocić się, i ś., ił ś.] p. Zmarkotnieć.

Zmarkotnieć, eje, ał, [Zmarkocić ś.] *stać ś. markotnym, posmutnieć, zgryźć ś., struć ś.*: Twarz Fabjana zmarkotniała. Orzesz. Zmarkotniał, i znać było po kierunku wejżenia, że pocieszała go tylko mitra hrabiowska. Orzesz. Zmarkocony. Rodz.

Zmarkotnienie, a, blm., czynność cz. Zmar-
kotnieć.

× Zmarlina, y, lm. y *ciało zmarłego, trup, zwłoki*: Król jest żywym głosem, prawo umarła skóra; kto ś. nie boi żywego króla? kto ś. boi zmarliny w papierze? Petr. Owinęli zmarlinę Chrystusa w prześcieradło. Dan.

Zmarla, ej, lm. e rz. *nieboszczka*: Postanowił, że obywatelstwo być musi liczne, aby przez to sympatji dowiodło dla zmarłej. Krasz.

Zmarły, [Zmarły] im. od Zembrzeć: Po zmarłej siostrze dziedziczyć. Troc. Umarły był przyjaciele zmarłego kupca. Troc. Pochowałem matkę martwych zmarłą. Słow. Z wyblakłych fresków zeszedł sądziwe postacie świętych ojców z dobrotliwym uśmiechem na bezbarwnych, starczych, zmarłych wargach. Wroc. Przen.: Tramy zmarłe szeleściły pod nogami. Krasz. (= *uschle, suche*). † Dobra po zmarłej ręce. Troc. (= *po nieboszczyku*). Przen.: Zmarła przeszłość. (= *mi-niona*). Zaćmione, zmarłe u stóp Boga słońce. Krasin. (= *zamarłe*). Z., ego, lm. li rz. *nieboszczyk, umarły*: Sieroty po zmarłym. Za dusze zmarłych. Zmarłego dobra zabrano. Troc. Zmarli, którzy już świata tego nie używają. Mącz. Z. śmiercią gwałtowną = *denat*.

† Zmarłymwstanie, a, lm. a *zmarłymwstanie*: O chwalebny zmarłymwstaniu Zbawiciela naszego pieśń.

× Zmarmuować, uje, ował *pokryć, wyłożyć marmurem, pomarmuować*.

× Zmarmuowanie, a, blm., czynność cz. Zmar-
muować.

Zmarmuowieć, eje, ał *zmienić ś. w marmur, skamienieć*: Zakreśliła ś. szalonym ruchem i zmarmurowiała na sekundę. Bht.

Zmarmuowanie, a, blm., czynność cz. Zmar-
muowieć.

Zmarniały który zmarniał: Organy zmarniałe = *szczytkowe, zanikłe, zawiązkowe*. Wrześ.

[Zmarnić, i, ił] p. Zmarnować.

Zmarnieć, eje, ał, Zmarnować ś. 1. *stać ś. marnym, zejść na marno, zniszczyć, zniechęcić, zblednieć, zmizernieć; przepaść marnie*: Z takiej pa-szy zmarnieje tylko i zmizernieje ś. obora. Haur. Zmarniała dziecina. Orzesz. (= *skapiąca*). 2. [Z.] *zginąć, przepaść*: A bodajś zmarniał! Zmar-nieje, jak sól na ukropie. Prz.

Zmarnienie, a, blm. i. [Z.] czynność cz. Zmar-
nić. 2. czynność cz. Zmarnieć. Przekleństwo: Idź na Z.! (= *na złamanie karku, na zbity łeb*). 3. patol. *zanik*.

Zmarnotrawić, i, ił p. Zmarnować.

Zmarnotrawienie, a, blm., czynność cz. Zmar-
notrawić.

Zmarnować, uje, ował, [Zmarnić] i. a. Zmarno-
trawić *strawić, stracić marnie, przemarnować, strwonić, dać zmarnieć*: Założył słynny ogród Zofjówkę, na który zmarnotrawił do 10 milionów złp. Wójc. Z. majątek. Z. talent (= *dać mu zmarnieć, zaniedbawszy go*). Som też Pon Bóg

nagodził drzewa, i skoda zmarnieć. Tet. Zmar-
nował towar za psie pieniądze. (= *sprzedal za bezcen*). Z. czas = *strawić bezużytecznie*. 2. [Z. kogo] = a) *zabić, zgładzić*: Syn zmarnował syn-
nowę. Z. dziecko ze świata. b) *zmordować*. Z. ś. p. Zmarnieć: Zmarnował ś., jak ruda mysz. Prz. Ten człowiek zmarnował ś. (= *nie osiągnął pozycji odpowiedniej dla siebie*).

Zmarnowanie, a, blm., czynność cz. Zmar-
nować: Nie tylko ma talent, ale miał najnie-
szczęśliwszą ideę niezamarnowania go. Sienk.

Zmarnowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmar-
nować ś.

× Zmarsk, u, lm. i p. Zmarszczka. Pot.

× Zmarska, i, lm. i p. Zmarszczka.

Zmarszcz, a, lm. e bot. p. Smardz.

× Zmarszczać, a, ał i Z. ś. p. Zmarszczyć.

× Zmarszczenie, a, blm., czynność cz. Zmarsz-
zczać.

× Zmarszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmar-
szczać ś.

Zmarszczek, czka, lm. czki p. Zmarszczka.

Zmarszczenie, a, blm. i. czynność cz. Zmarsz-
czyć. 2. anat. (*plicatura, rugositas*) *zalam, za-
lamek, zawińnięcie, zagięcie*.

Zmarszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmar-
szczyć ś.

Zmarszczka, i, lm. i, Zmarszczek, × Zmarska,
× Zmarsk, × Marsk i. *marszczka, faldka, za-
lamka*: Z. na czole (= *bródka*). Z. w sukni.

Drgnie, gdy mu piątka przegra trzyrogata i czołem straszny, w które zmarszczki zbiera więcej, niż Jowisz brwiami u Homera. L. Od-szedł, mrużąc, z marskiem i kwasem. Jabł. (= *z zmarszczoną twarzą, markotny*). Nim ś. porze twarz zmarską niezbedną. Kniaż. Na co metryki? na co kalendarzy? licyby wydają lat zmarszczki na twarzy. Min. Wszak w zmarszczkach rozum mieszka, a gdzie broda siwa, tam wszelka dosko-
nałość zwyczajnie przebywa. Kras. Zmarszczki, znaki od ran, kresy, szramy, blizny, paragrafy. Te zmarszczki od żelaza i peceziwe blizny świadczą, co przed laty czynił dla ojezyny. Mor. A. Aż ś. zmarszczki koło oczek pokazują. Troc. Twarz z zmarskami. Troc. Twarz zsiadła zmarszczków linją węzą zastępych jest kraterów pawężą. Wyp. Zmarsk w suknie. Troc. Zmarszczki w sukniach, w szatach, faldy. L. Kólnierz w marszczki zbrany. Min. Przen.: † Z. *wada, przywara, zmasa, plama*: Chrystus sam sobie wystawił kościół chwalebny, który nie miał swędry ani zmarski. Leop. (abo zmarsku. Leop.; nie mający zmayı abo zmarsku, ale iżby był święty i bez nagany. B. G.; nie mający makuly i zmarski żadnej. Wuj.; bez żadnej makuly i zmarski. Wuj.). Uczynił ten kościół sobie chwalebny, zmayı i zmarski nie mającym. Żań. Każda dusza by była prosta, czysta, by w niej żadnej zmayı a. zmarski nie było. L. Dobrodziejstwa Chrystusowe czynią syny Boskie Bogu Ojcu czyste, bez zmayı i zmarszczku. Białob. 2. anat. (*plica, ruga*): Z. nakątna (*epicanthus epiblepharon*) = *fald skóry zakrywający wewnętrzny kąt oka*. Zmarszczki pochwy (*columnae rugarum*). Zmarszczki, marszczki, faldy cieśni jajowodu (*plicae isthmicae*).

Zmarszczkowaty mający zmarszczki, pokryty zmarszczkami, pomarszczony.

Zmarszczkowy i. przym. od Zmarszczka. 2. anat.: × Słupki zmarszczkowe szyi macicy (*columnae rugarum cervicis uteri*) = *marszczki pierzaste* (*plicae palmatae*)

× Zmarszczyciel, a, lm. e ten, co zmarszczył. L.
× Zmarszczycielka, i, lm. i forma ż. od Zmarszczyciel.

Zmarszczyć, y, ył, nied. Zmarszczoać i. *ściągnąć, złożyć w zmarszczki, w fałdy, sfałdować, skarbować*: Leśne gruszkki są cierpnięce a więcej zmarszczają i ścisają żółdek. Spiecz. Z. czoło, brwi = *namarszczyć, nachmurzyć, ściągnąć brwi, postawić koźta, zrobić marsa*. Z. czoło, niewdzięcznie niełaskawie, patrzeć. Macz. Spojrzał na niego z pod brwi zmarszczonych. Kaczk. W samym niebezpieczeństwie nie zmarszczyła czoła. Leszcz. S. Twarz zmarszczona lata pokazuje. Kn. (= pełna zmarszczek). Z. kołnierzyk, falbankę. Wiatr zmarszczył powierzchnię wody (= pomarszczył, nastroził). 2. anat.: × Muskul zmarszczający brwi (musculus corrugator superciliorum), Muskul brew marszczący, × Myska brwiowa marszcząca = *mięsień marszczący brwi*. Z. ś. *ściągnąć ś., skurczyć ś. w zmarszczki, pomarszczyć ś., sfałdować ś., zbiec ś. w fałdy*; (o osobie) *zmarszczyć brwi* (p. wyż.). Ps. flor. Skóra w wodzie zmarszczyła ś. Zawsze zmarszczone czoło wad oznacza wiele. Hul. Zmarszczył ś. jak kozieł. Prz. Podkomorzanki na to zmarszczyły ś. obie. Miek. Dostatkii nasze mamy wedle możności naszej nie skurezoną ręką, nie zmarszczoną twarzą obracać na to, skąd idzie pomnożenie chwały Bożej. Zarn.

[Zmarszenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zmarszyć ś.

[Zmarszyć się, y ś., ył ś.] *zepsuć ś.*: Dziewczyna ś. zmarszyła.

[Zmártéchstać, anie, ał] p. Zmartwychwstać.
[Zmártéchstanie, a, bfm.] czynność cz. Zmártéchstać.

× Zmartek, tku, lm. tki *puścizna po zmarłym*: Szlachcie nie może brać zmartku po kmieciu, chyba wieprza lub jałowię. Lel.

† Zmartewstać, anie, ał p. Zmartwychwstać. Kaz. 1555.

† Zmartewstanie, a, bfm., czynność cz. Zmartewstać.

Zmartwiać, a, ał p. Zmartwić.

Zmartwiałość, i, lm. i rz. od Zmartwiały; Zmartwina. Sł. wil.

Zmartwiały i. im. od Zmartwieć: Przeszłej zimy o małym nie skościła i rękoma od mrozu zmartwiałemi już władnąć nie mogłem. L. Klerwil, przeczytawszy ten list, stanął tak zmartwiałym, jako Zofja, i tak rozpaczającym, jak Germewil. L. Urodzaje w szczyt zmartwiałe. K. G. (= *zanikłe, zamilkłe, zmilkłe*). Przen.: Tamte zaskrońce mają studzienny skarb: zmartwiałe słońce i króla węża. Wysp. (= *wygaste*). Spojrzenie nawet marło w ciemnościach mętnych, pełnych drgań niepokojących, szeptów zmartwiałych. Reym. 2. lek. (necroticus) *obumarły*: Kość zmartwiała = **Martwak**. † Zmartwiałe mięso, p. Gangrena.

Zmartwianie, a, bfm., czynność cz. Zmartwiał.

Zmartwić, i, il i. nied. Zmartwiał *zrobić martwym, zmartwiałym, znieczulić, zdrtwić*: Z. co. Troc. Z. członek ciała. L. Lek.: Sprawa zmartwiająca = *wiodąca do obumarcia, do martwicy tkanki*. 2. *zasmucić mocno, zgryźć, sfrasować, strapić, struć, stroskać, umartwić*: Bardzo go to zmartwiło. (= *mocno go ohezało*). Ożenienie w domu sultańskim, lubo przykrym posagiem zmartwione, odyma. Kłok. (przykróciłą wydawania posagu przyprawne. L.). Z. ś. i. *zasmucić ś. mocno, zgryźć ś., sfrasować ś., strapić ś., struć ś.,*

stroskać ś.: Zmartwił ś., otrzymawszy niepomyślną wiadomość. [Pan bardzo się zmartwił za Lipieńskiego] (= *z przyczynny Lipieńskiego*).

Zmartwieć, eja, ał, [Zmirtwieć, Zmirtwieć] *stać ś. martwym, zdrtwić, obumrzeć, zeszytnieć, struchleć, osłupieć, oniemieć, skostnieć. Błaż. Ręce zmartwiałe od mrozu. (= zgrabiwały)*. Wielki go napadł strach, zmartwiał wszystek i ledwo ś. czuje. P. Koch. Na polu zmartwiał język upragniony, grób swój przed sobą widzę otworzony. Kochan. Zmartwiał od żalu, ciężkim tkniony mrozem, na gęste trudy sultana patrząc zblizka. P. Koch. Zmartwiała, zdrtwiała mi noga. Troc. Zmartwiał na miejscu. Troc (= *stanął jak martwy, jak wryty, osłupiał*).

Zmartwienie, a i. bfm., czynność cz. Zmartwić; Z. ciała, członka. Troc. 2. lm. a *smutek ciężki, troska, niepokój, frasunek, zgryzota, udreka, udreczenie*: Mam z nim tylko Z. (= *ambaras, kłopot*). Z. mają w złym sąsiedzie. Karp. Cały szereg zmartwień. Fel. S. 3. patol.: Z. kości, chrząstki (necrosis) *obumarcie, martwica, strupieszenie*. Z. fosforowe szczęki = *martwica fosforowa szczęki wskutek wdychania par fosforu, zwłaszcza u robotników w fabrykach zapalek*.

Zmartwienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zmartwić ś.

[Zmartwieńcuch, a, lm. y] *przekleństwo*: Ty zmartwieńcuchu! (= *utrapięcze*).

Zmartwina, y, lm. y p. Zmartwiałość.

† Zmartwy i. *podległy śmierci, śmiertelny*. L. 2. p. Zmartwychwstały. Głos.

Zmartwychpowstać, anie, ał p. Zmartwychwstać.

Zmartwychpowstanie, a, bfm., czynność cz. Zmartwychpowstać: Do męczeństwa bez zmartwychpowstania. Miek. Przez Twoje święte Z. Pśń. Twarz jej lśniła ś. takim blaskiem, jakim lśni będą twarze świętych po zmartwychpowstaniu. Kaczk.

Zmartwychpowstaniec, nca, lm. ncy ten, co zmartwychpowstał: Kindżał był bledszym od spojżenia zmartwychpowstańca. Kon.

Zmartwychpowstawać, aje, awał p. Zmartwychwstać.

Zmartwychpowstawanie, a, bfm., czynność cz. Zmartwychpowstawać.

Zmartwychwstać, anie, ał, Zmartwychpowstać, † Zmartewstać, † Wzmartewstać, † Zmartwystać, [Zmártéchstać], nied. Zmartwychwstawać, Zmartwychpowstawać *wstać z martwych, powstać z grobu na ponowne życie, umarszy wrócić do życia, ożyć, wskrzesnąć*: Aże sam Bóg zmartwystał. Bogar. Syn człowieczy ma być wydan w ręce ludzkie, i zabiją go, a trzeciego dnia zmartwychwstanie. Wuj. Zmartwychwstanie brat twój. Wuj. Ojciec, zostawując z swej krwi dziatki, niejako sam w nich żyje i zmartwychwstaje. Skar. Obyśmy z Chrystusem zmartwychwstali a z teje nowiny tryumfu Pańskiego uweselić ś. mogli. Skar. Iż dusza nigdy nie umiera, nie mówimy właśnie, żeby kiedy miała Z., lecz ciała nasze zmartwychwstają. Karnk. Bolesławie, byś zmartwychwstał, wziębyś ś. za tak wiele dusz chrześcijańskich krzywdę. Fallb. Nie jutro Z. Rys. Gdyby, zmartwychpowstawszy, między nami ś. znaleźli, aniby nas rozumieli, aniby nawet poznali. Spas. Młodości! czemuż jej (ludzkości) nie dasz tyle siły, żeby zmartwychwstała z mogiły? Światłość słoneczna zawsze zachodzi i jakoby zmartwychwstaje; drzewa w zimie zie-

lonosę swą tracą, a lecie zaś, jakoby zmartwychwstawszy, kwitną. Karuk. Przen.: × Włosy na nim zmartwychwstały i podniosły ś. na głowie. Słow. (= ożyły, stanęły, wzjęły ś.).

Zmartwychwstały tyńczący ś. *zmartwychwstania*: Zmartwychwstała chwila. Słow. Trumna w chwili zmartwychwstałej pękła. Słow.

Zmartwychwstały, † Zmartwy który zmartwychwstał: W ciele swym równej chwały z Ojcem doszedł Pan nasz Z. K. G. Ty Z. nie tyle biednej potrzebujesz slugi: już wtedy służy Ci Twój wszechświat cały. Krasin.

Zmartwychwstań, a, Im. a I. czynność cz. **Zmartwychwstać**: Z tej strony grobu przed zmartwychwstań wschodem. Kras. 2. Z. Pańskie *Wielkanoc, Wielka niedziela*.

Zmartwychwstanka, i, Im. i I. *zakonnica Zmartwychwstania Pońskiego*. 2. a. *Róża jerychońska, Anastatyka bot.* (anastatica) roś. z rodziny krzyżowych.

Zmartwychwstawać, aje, awał p. Zmartwychwstać.

Zmartwychwstawanie, a, bIm., czynność cz. Zmartwychwstawać.

× **Zmartwychwzbudzać, a, ał p. Zmartwychwzbudzić.**

× **Zmartwychwzbudzenie, a, bIm., czynność cz. Zmartwychwzbudzać.**

× **Zmartwychwzbudzenie, a, bIm., czynność cz. Zmartwychwzbudzić.**

× **Zmartwychwzbudzić, i, ił, nied. Zmartwychwzbudzać przywrócić do życia, wskrzesić, ożywić**: Zmartwychwzbudzonego oczyma swemi widzieli i z nim oboowali, z nim jedli, pili. Smal. Wszyscy onego zmartwychwzbudzonego widzieli. Smal.

† **Zmartwystać, nie, ał p. Zmartwychwstać.**
† **Zmartwystanie, a, bIm., czynność cz. Zmartwystać.**

[Zmarty] p. **Zmarły**: Muód (= mól) ś. za duse zmarł.

Zmarzać, a, ał I. † Z. p. Zmorzyć. 2. (Zmarzać) p. **Zmarznąć**: Zmarzający laeno. Troc.

Zmarzanie, a, bIm., czynność cz. Zmarzać.
Zmarzłak, a, Im. i (Zmar-złak), **Zmarzłuch**, [Zmierzłak, Zmarzniątek], **Zmarzły człowiek zbyt wrażliwy na zimno, piecuch**.

[Zmarzlica, y, Im. e] (Zmar-zlica) *gatunek ryby u górali*.

Zmarzlina, y, Im. y (Zmar-zlina) *ziemia nieodmarzająca przez cały rok, tundra*: Ziemia tworzy tu do znacznej głębokości zmarzlinę, t. j. pozostaje przez cały rok zamarzła.

Zmarzłuch, a, Im. y (Zmar-złuch) p. **Zmarzłak**. Zdr. **Zmarzłuszek**. Zgr. **Zmarzłuszysko**.

Zmarzłuszek, szka, Im. szki (Zmar-złuszek) p. **Zmarzłuch**.

Zmarzłuszysko, a, Im. a (Zmar-złuszysko) m. a. ni. p. **Zmarzłuch**.

Zmarzłość, i, bIm. (Zmar-złość), rz. od **Zmarzły**; *mroz, zamróz*: Gdy mrozy wielkie nastawają, masz przestać murowania, bowiem ona Z. mrowa rozpuści ś. czasu ciepłego, a tak mur będzie ś. rysował. Trzyc.

Zmarzły (Zmar-zły) I. a. Zmarznięty [Zmarzniony] *który zmarł*: † Zmarzła plaga świata, *zona frigida*, Petr. (= pas zimny na kuli ziemskiej). Zmarzłym czynię, *congelo*. Kn. [Béto zmarznione i chorowało. Tet.]. 2. *zbyt czuły na zimno, zmarzłak, zmarzłuch*. Przen.: Śnione podróże w cudzy, nad gwiazdy i w księżycu srebrem zmarzłe kraszy. Sf. (= zastygłe, zeszywniałe).

Zmarznąć, znie, zł (Zmar-znąć), nied. † **Zmarzać**, [Zmjznąć, Zmznąć] I. *skrzepnąć od mrozu, zamarznąć, ściąć ś. w lód*: Zmarzający łatwo, *qui facile gelu cogitur*. Kn. Zmarzła rzeka. Troc. (= stanęła). 2. *zziębnąć, przemarznąć od zimna*: Zmarzły mu palec, nogi. Zmarzłem do szpiku kości. Zmarzłem, jak pies.

[Zmarzniątek, Ika, Im. Iki] (Zmar-zniątek) p. **Zmarzłak**.

Zmarznięcie, a, bIm., p. Zmarznięcie.

Zmarznięcie, a, Im. a, Zmarznięcie czynność cz. Zmarznąć: Zmarznięcie, *congelatio*. Kn. Największa liczba przypadków śmierci ze zmarznięcia jest wynikiem wypadku.

Zmarznięty p. Zmarzły.

Zmasakrować, uje, ował zmasażdyć, zgruchotać, zdruzgotać, zetrzeć na proch. Przen.: Z. nieprzyjaciela. (= zbić, pobić na głowę, zmieść, zgnieść). Z. kogo. (= zbić na kwaśne jabłko, utłuc). Nie dobierał wyrazów, aby Z. przeciwnika i zmusić go do milezenia. Bał.

Zmasakrowanie, a, bIm., czynność cz. Zmasakrować.

Zmasować, uje, ował skupić, zlać w jedną masę: Zmasowane artylerje zwalczały ś. Oddziały nasze zatrzymały zmasowany napór przeciwnika (= masowy). Tu są jedyne fundusze duchowieństwa rzymskiego; mają być zmasowane na użytek p. wszechny. Drz.

Zmasowanie, a, bIm., czynność cz. Zmasować.

† **Zmastykować, uje, ował zgryźć, zżuć, przeżuć**. Przen.: Wiśniowiecki, gdy to zmastykuje, za afekty ku sobie rycerstwu dziękuje. (= zwoży, strutykuje).

† **Zmastykowanie, a, bIm., czynność cz. Zmastykować.**

Zmaszczenie, a, bIm., czynność cz. Zmaszczyć.

[Zmaszczenie się, a ś., bIm.] czynność cz. **Zmaszczyć ś.**

Zmaszczyć, i, ił I. *zmaszać maścią, olejkami i t. p., namaścić*: On to da pogrzeb, on przy hojnej stypie i woniąć zmaszczy i kwieciami osypie. L. Z. cię-m nie mógł, ni iść za twym ciałem. L. Przen.: Pan sklął, zmaszczył słowem. Żer. 2. [Z.] *zgnieść, zdeptać, stratosować*: Bydło zmaszczyło ziemię. 3. [Z.] *zbić, siłuc*: Chłop wilkołaka zmaszczył do zdry. [Z. ś.] *stręścić ś. w dzień postny przez zapomnienie*.

† **Zmatać, a, ał I.** *zgmatawać, splątać, zwikłać, pomotać, poplątać, powikłać*. Przen.: W sprawie tak zawiłej i zmatanej rzeczy. Min. (= zaciemnionej, zagmatwanej, pokręconej). Często, do mnie zdradliwym przepijając trunkiem, zmysły mi zmatał. (= zmącił, zmieszał, pomieszał). 2. *skwęcić, skłamać, zelgać*: Prawieś czyście zmatał na głowę twoją. Leop. (prawieś skłamał na głowę twoją. B. G.). Dobrześ zmatał i ty na głowę swoją. Leop. (i tyś czyście skłamał. B. G.). † Z. ś. *splątać ś., związać ś., wdać ś., zbratać ś., spłknąć ś.*: Już teraz każdy z niecnoty ś. zmatał. Wad.

† **Zmatanie, a, bIm., czynność cz. Zmatać.**

† **Zmatanie się, a ś., bIm., czynność cz. Zmatać ś.**

Zmatczenie, a, bIm., czynność cz. Zmatczyć.

Zmatczyć, y, ył bart. pozdawić matki: Jeżeli jednak kiedy ów ul, podstawiony chował w sobie rój pszczoelny, któren był zmatczony, zbyt dotkliwie na takiej okropności ślady, rzucają go i innej szukają osady. Tom.

Zmaterjalizować, uje, ował sprowadzić do stanu materjalnego, ucieleśnić, zamysłować: Czy materję uduchownim, czy ducha zmaterjalizujemy... Krasz.

Z. ś. i. stać ś. materialnym, zejść do stam materialnego, ucieleśnić ś., uzmysłowić ś. 2. oddać ś. interesom materialnym, zamilować je, zobojętnawszy na dobra duchowe; zająć ś. wyłącznie dobrami doczesnymi, gromadzeniem pieniędzy, zabliwszy w sobie wzniosłe, duchowe poruchy: Była to zimna, gruba, krańcowo zmaterjalizowana natura. Orzesz.

Zmaterjalizowanie, a, blm., czynność cz. Zmaterjalizować.

Zmaterjalizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmaterjalizować ś.: Złe tkwi głównie w ostatecznym zmaterjalizowaniu ś. wszystkich pragnień społecznych i dążeń.

Zmatować, uje, owal i. co = zrobić matowym, zamatować, stepić, przyćmić polysk, blask: Z. szkło. Czas i kurz zmatowały szyby okienka i zrobiły nieprzejrzystymi. Bał. Roje ptaków kolorowych, o piórach zmatowanych, jak aksamit. Sienk. Na wyboistej drodze siwili ś. kałuże, niby zmatowane rosą szyby. Reym. Przen.: Oczy przysłoniła długimi rzęsami i odezwała ś. zmatowanym głosem. Bśl. (= bezdźwięcznym). 1. Z. ś. stracił polysk, stał ś. matowym: Sukno od pary zmatowało. Oczy, jaśniejące przed chwilą uśmiechem, zasepiły ś, zmatowały i rysy twarzy przeciągnęły smutkiem. Bał.

Zmatowanie, a, blm., czynność cz. Zmatować: Polysk czarnej tafli fortepianu i lśnienie posadzki rzuciły na salę jakby pył powietrzny i ogromne Z. barw w głębi. Brt.

Zmatroniec, eje, a! spoważnieć w sposób właściwy matronom: Zmatroniała surowość zasad. Rzew.

Zmatronienie, a, blm., czynność cz. Zmatronieć. Zmawiać, a, a! i Z. ś. p. Zmówić.

Zmawianie, a, blm., czynność cz. Zmawiać: Wszedł rano ku zmawianiu robotników do winnicy swojej. Żarn.

Zmawianie się, a ś., blm., czynność cz. Zmawiać ś.

Zmaza, y, lm. y, † Maza i. † Z. plama, skaza: O zganianiu zmaz z lica, zwłaszcza pieg, krost, węgrów i t. d. Slesz. Wywabić, wytrzeć zmazę z sukni. Troc. Przen.: *nieczystość, plugawość:* Dusze i ciała nasze przez Pana Jezusa uwielbione i od najmniejszej makuły i zmazy doskonale oczyszczone będą. Damb. Z. grzechowa. Groch. Kto grzechów swoich liczbę wiedzieć może? z tajemnej mazы oczyść mię, mój Boże. Kochan. Dobrodziejstwa Pana czynią syny ludzkie Bogu Ojcu czyste, bez zmazы i zmarszczki. Białob. Dusza by była prosta, czysta, w którejby żadnej zmazы i zmarsku nie było. L. Pan uczynił sobie kościół chwalebny zmazы i zmarszki nie mającym. Żarn. Kościół nie mający zmazы albo zmarski. Salin. Pierwszy naród ludzki, acz już niejaki zmarszki w sobie na on czas znosne miał, od grzechu jednak religją turbujących wolny był. Żarn. Ogień na końcu świata wszystkie z żywiołów zmazы wypali i wszelką od nich szkaradość oddali. Odym. Bez zmazы poczęta (= *niepokalanie poczęta*). O! panie! ja niewinna! ja bez żadnej zmazы. Słow. Przen.: *zarzut, plama, skaza, przywara, przyciana;* Z. sławy, dobrego imienia. L. Żaden zmazą jaką naznaczony odprysnąć ś. nie może, bo kto raz zły, zawsze za niedobrego poczytan. Sz. U nas na mężu zostaje Z. poczciwości i wstydu białogłowskiego; u Turków ś. to obraca na jej ojca, na jej bracią i krewnych. Kłok. 2. † Z. potwór, potwora, monstrum: Ty

giniesz, synu, aja, jako Z., wyniesionego na cię nie cofnę żelaza! Mor. A. 3. patol., p. Polucja: Zmazы nocne są natury chorobowej tylko wtedy, gdy występują zbyt często. † Z. dobrowolna, p. Onanizm. Zdr. Zmazka.

Zmazać, że, za!, [Zmazić], nied. Zmazywać i. zetrzeć, zgłuzować, usunąć mazaniem, wymazać, wykreślić, zgładzić: Z. co napisanego. Kn. Przen.: *skasować, zatrzeć:* Mamy w jego skarbie 80,000 naszej ojcowizny, a więc niech ta suma ś. zmaże, a na następnego św. Jana resztę zapłacimy. Rzew. Jeżeli dzielność kłesk przeszłych nie zmaże, wspaniała rozpacz wszystkiego dokaże. Kras. (= *nie naprawi, nie wyrówna, nie pokryje*). Chrzesz zmazuje wszystkie grzechy. Jeł. Z. krwią plamę. 2. *umazać, uwalac, powalac, zamazać, ubrudzić, zbrudzić, unurzać, usmolić, skalac, splugawić, splamieć; posmarować, namaścić:* Bolesław Śmiały ze szczęścia swego miernie nie chciał używać, przyszło do tego, że co nieborak napisał złotem, to zmażał błotem. Biel. M. Nie wierzą, aby kto, Boskie i ludzkie prawa występkiem zmazawszy, zaraz mógł zasnąć spokojnie. Siem. J. (= *sprofanowawszy, zgwałciwszy*). Polacy okrucieństwem swych dziejów nie zmazali. Stasz. Z. ś. i. *zetrzeć ś., zamazać ś., zniknąć, spelnąć, wytrzeć ś. od mazania:* Niektóre litery w napisie zmazaly ś. 2. (umyślnie) *zmazać siebie, wysmarować ś., wyświechtac ś., namazać ś., namaścić ś.:* Z. ś. maścią. 3. (nieumyślnie) *umazać ś., zwałac ś., uwalac ś., zbrudzić ś., splamieć ś., skalac ś., splugawić ś., usmolić ś., unurzać ś.:* Kto ś. dotknie smoły, zmaże ś. od niej. Leop. (pomazę ś. nią. B. G.). Z. ś. smołą, grzechem, niezbożnością. Troc. Przen.: Człowiek ś. rychlej zlemi zmaże, niżli enotą ozdobi. Skar. (= *skazi*). Oczyścić nas przed majestatem Ojca swego, którzyśmy byli marnie zbrudzeni a bardzo zmazani występkiem przodków swych. Rej. Familje nam co dawniejsze ustały i te, które ś. jeszcze trochę trzymają, rozmaitemi ś. występkami zmazaly. Star. Zdrościwy cudzej sławie jest, kto, wszystkimi niewstydy zmazany będąc, zwątpił, aby jego imię w potomne czasy miało być kiedy sławne. Zigr. Waleczcie śmiało, mężami chceciecie ś. pokazać, a nadewszystko hańbą lękajecie ś. Z. Dm. Z. ś. najdroższą plamą, z jaką kiedykolwiek wracał Polak z obozu. Szaj. Z. ś. krwią niewinnego.

Zmazanie, a, blm. i. czynność cz. Zmazać: Zmazaniu podległy. Troc. Łacny do zmazania. Troc. 2. patol. = Polucja: Z. nocne. Troc. Z., zmazą nocna, polucja. L. Miał polucją albo Z. ciała, co uskromiło pokusy cielesne. Zigr.

Zmazanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmazać ś.

[Zmazić, i, il] p. Zmazać.

Zmazka, i, lm. i p. Zmaza. L.

Zmazurzenie, a, blm., czynność cz. Zmazurzyć. Zmazurzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmazurzyć ś.

Zmazurzyć, y, y! zmienić na mazurski: Z. wymowę. Z. ś. zmienić ś. w mazurski, na Mazura.

Zmazywacz, a, lm. e ten, co zmazuje. L.

Zmazywać, uje, ywał i Z. ś. p. Zmazać.

Zmazywanie, a, blm., czynność cz. Zmazywać. Zmazywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmazywać ś.

[Zmazenie, a, blm.] czynność cz. Zmazić.

Zmacenie, a, blm., czynność cz. Zmacić.

Zmacenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmacić ś.

Zmącić, i, ii zrobić mętym, zmieszać, skłócić: Z. lekarstwo przed użyciem. Przen.: Mowa oceanu podobna do zmąconego gwaru głosów ludzkich. Sienk. **Z. s. zmieszać s., pomieszać s., zrobić s. mętym:** Wino s. wzburzy i zmąci. Trzye. Przen.: *zmieszać s., pomieszać s., sturbować s., zaniepokoić s., stopić s., skonsternować s.:* Gallowie niespodzianą potyczką zmąceni Nar.

Zmączenie, a, blm., czynność cz. Zmączyć.

Zmączyć, y, ył zwałać, ubielić, wytrzeć w mące, zamączyć, omączyć, pomączyć. I.

Zmądrować, uje, ował zwieść swoją przemądrzałością, wystrychnąć na dudka, wywieść w pole: Jaki zwierz jest, to lis; ale on mnie starego, i to w zimie, zmądruje, a cóż dopiero paniczów, i w lesie, bez tropu.

Zmądrwanie, a, blm., czynność cz. Zmądrować.

Zmądrzały I. który zmądrzał. 2. [Z., Zmondzaly] doświadczony. 3. [Z.] zgliviwały: Z. ser.

Zmądrzeć, eje, ał, × Zmądrzeć I. stać s. mądrym, przejrzeć na oczy = przyjść do rozumu: Lud to jest bez porady, daj Boże, by zmądrzeli a rozum wzięli. Leop. (oby mądrmi byli. B. G.). I ptaki nawet już tak zmądrzały, że poznają, co chłop, a co snop. Lubom. Świat teraz zmądrzał. Troc. 2. [Ser zmądrzał] = *zgliviwał*.

Zmądrzenie, a, blm., czynność cz. Zmądrzeć.

Zmądrzenie się, a s., blm., czynność cz. Zmądrzyć s.

Zmądrzyć się, y s., ył s. skoczyć po rozum do głowy, wziąć s. na spódb, zmiarkować s., obejrzeć s., poznać s., zorjentować s.: Widząc dla siebie lepsze widoki, zmądrzył s. i nie chciał pracować po tej cenie. Kiej w porę nie zmądrzył s. na kupno, to już dzisiaj nie da Niemeowi rady. Prus.

[Zmehacenie, a, blm.] czynność cz. Zmehacieć.

[Zmehacieć, eje, ał] stać s. jak mech (o włóscach, gdy s. dziecku wytrą od poduszki na potylicy i staną s. mięciuchne, marne; o sukni, gdy s. wytrze, dostaje meszku i zaczyna s. drzeć).

Zmehanizować, uje, ował skonstruować co wedle praw mechaniki. Przen.: zrobić mechanicznym: Zmehanizował siłę wewnętrzną narodu. Podstawą procesów językowych w językach indywidualnych jest t. zw. poczucie językowe, czyli zmehanizowany, funkcjonujący automatycznie, a więc poza świadomością i wolą człowieka system skojarzeniowy. Szb. **Z. s. stać s. machiną, stać s. mechanicznym. Siła wewnętrzna człowieka dała s. zmehanizować, nawet niżej machiny stawić.**

Zmehanizowanie, a, blm., czynność cz. Zmehanizować.

Zmehanizowanie się, a s., blm., czynność cz. Zmehanizować s.

[Zmehrać, a, ał, Zmehrać. Zmiehrać, Zmierzchać] starzać: Z. łożko. Zboże zmehrane.

[Zmehranie, a, blm.] czynność cz. Zmehrać.

Zmelancholizowały który zmelancholizował: I Konstancy także niegdyś odszedł sterany życiem, zagryziony, Z. Krasiń.

Zmelancholiczyć, eje, ał stać s. melancholikiem.

Zmelancholiczenie, a, blm., czynność cz. Zmelancholiczyć.

Zmelanzować, uje, ował zebrać, zmieszać w mianiz.

Zmelanzowanie, a, blm., czynność cz. Zmelanzować.

† Zmelenie, a, blm., czynność cz. Zmelić.

† Zmelenie się, a s., blm., czynność cz. Zmelić s.

† Zmelić, i, ii i † Z. s. p. Zmylić.

× Zmeljorować, uje, ował ulepszyć: Pola zmeljorowane obsychają daleko równiej, jednostajniej.

× Zmeljorowanie, a, blm., czynność cz. Zmeljorować: W pierwszym zaraz roku po zmeljorowaniu było doskonałe zboże.

Zmeloć, a, blm. I. p. Zmielenie. Troc. 2. apt. Z. leku (porphyrisatio) roztrzeć leku na tarlicy, sproszkowanie, spylenie (w mózdzierzu z porfiru).

Zmell p. Zemleć.

[Zmemlać, e, ał] I. zmącić, zmieszać gęsty płyn. 2. lekko poruszyć, przerzucić, zmiąć; piorąc słabo zetrzeć bieliznę w rękach.

[Zmemlanie, a, blm.] czynność cz. Zmemlać.

[Zmerchać, a, ał] p. Zmehrać.

[Zmerchanie, a, blm.] czynność cz. Zmerchać.

[Zmercować, uje, ował] wywabiać plamę.

[Zmercowanie, a, blm.] czynność cz. Zmercować.

Zmerkantylizować, uje, ował zrobić mer'antylnym, sprowadzić do merkantylizmu: Z. system handlowy.

Zmerkantylizowanie, a, blm., czynność cz. Zmerkantylizować.

[Zmesienie się, a s., blm.] czynność cz. Zmesyc s.

[Zmesyc się, y s., ył s.] obleżeć pierzem, oblepić s. nim.

Zmetamorfozować, uje, ował przeistoczyć, zmienić, odmienić, przekształcić. Z. s. przeistoczyć s., zmienić s., przemienić s., przekształcić s., odmienić s.: Biedne stworzenie zmetamorfozowało s. w jego oczach. Orzesz.

Zmetamorfozowanie, a, blm., czynność cz. Zmetamorfozować.

Zmetamorfozowanie się, a s., blm., czynność cz. Zmetamorfozować s.

Zmęczenie, a, blm. I. czynność cz. Zmęczyć.

2. a. Zmęczenie s. stan osoby, która s. zmęczyła, upadek sił wskutek zmordowania s.: Na twarzy widać było Z. Czuję Z.

Zmęczenie się, a s., blm. I. czynność cz. Zmęczyć s. 2. p. Zmęczenie.

Zmęczono przys. od Zmęczony: Trochę blade i Z. wyglądał. Krasz.

Zmęczony I. im. od Zmęczyć. 2. który s. zmęczył; wyrażający zmęczenie, noszący ślady przejść, cierpień, zużycia: Twarzyczkę miała piękną, choć zmęczoną. Krasz. Król był Z., smutny. Krasz.

Zmęczyć, y, ył zmordować, strudzić, utrudzić, zużyć, sfatygować: Ciało zmęczone postami (=wycieńczone, wynędzone). Z. s. zmordować s., strudzić s., utrudzić s., zużyć s., sfatygować s.: Ach, okrutniem Z., aż poty biją na mnie. L. Choć zmęczona podróżą, czuła, że jej z dniem każdym coraz więcej sił przybywa. Sienk.

† Zmędrować, uje, ował dokazać mniemaną mądrością, spsocić, zmałstrować: Jeżeli szatan mógł tak rychło i przy czujnych dozorcach wymistrzować, a cóż nie miał Z. za dalszych czasów, kiedy pasterze mniej czujni byli? Gil.

† Zmędrowanie, a, blm., czynność cz. Zmędrować.

× Zmędrzały który zmędrzał, zmędrzały.

× Zmędrzeć, eje, ał p. Zmądrzeć.

× Zmędrzenie, a, blm., czynność cz. Zmędrzeć.

× Zmęt, u, lm. y zmącenie, pomącenie; przen. odmęt, zamęt, chaos, rozgardziasz, tumult, rwetes:

Z której strony achajskiej waleczą wojownicy, w takim zmeście rzeź, w takim pomieszaniu krzyki. Dm.

Zmętlenie, a, blm., czynność cz. **Zmętlić**.

Zmętlić, i, il *zmętosić, splątać, zwichrzyć, stargać, starmościć*.

Zmętniały który *zmętniał*: Nurty zmętniałego strumienia. Gliń.

Zmętnieć, eje, ał *stać s. mętnym*. Przen.: Czemu wzrok twój tak zmętniał? Krasin. (= *stał s. błędnym, stracił wyraz*).

Zmętnienie, a, blm. l. czynność cz. **Zmętnieć**. 2. patol.: Z. cieczy wodnej oka. Z., zamglenie rogówki, soczewki = *zaciemnienie rogówki, soczewki*.

Zmężniać, a, ał p. **Zmężnić**.

Zmężniały l. a. [**Zmężyły**], † **Zmężyły** który *zmężniał, męzny, odważny, rycerski, waleczny, bohaterski*: Język dwoisty rozegnał niewiasty zmężyły a pozabawił je siły ich. B. G. 2. × **Zmężniała** panna = *panna dojrzała, zdolna do zamążpójścia, panna na wydaniu*. Troc.

Zmężnianie, a, blm., czynność cz. **Zmężniać**.

Zmężnić, i, il, nied. **Zmężniać** *zrobić męznym, zahartować, wzmościć*: Szukając sposobów, jakby was Z. Uj. Religja jej nie znała, co to zmężniająca i uszczęśliwiająca część dla Najwyższej mądrości, miłości i sprawiedliwości. Orzesz.

Zmężnieć, eje, ał *rozrość s. w silnego, dojrzałego człowieka, stać s. męznym, nabrać męstwa*: Zmężniał, a może i wyrósł nawet cokolwiek. Nie wyiękła ś. na strach ledajaki i na przypadek zmężniała wszelaki. P. Koeh.

Zmężnienie, a, blm. l. czynność cz. **Zmężnić**. 2. czynność cz. **Zmężnieć**.

† **Zmężyłość**, i, blm., rz. od **Zmężyły**.

Zmężyły p. **Zmężniały**.

Zmglenie się, a s., blm., czynność cz. **Zmglić s.** **Zmglić się**, i s., il s. *zająć mgłą, zrobić s. mglistym*: Gwiazdy nad nami zmgliły s. załobą. Uj.

Zmiał, u, lm. y to, co *zmielono a. co s. zmiełło, miał pochodzący z starcia*: Złogi czaroziemu są zmiałem i pozostałościami wielkich warstw wymożków. Pol.

Zmiałczeć, eje, ał *stać s. miałkim, mielszym* (= drobniejszym a. płytszym).

Zmiałczenie, a, blm., czynność cz. **Zmiałczeć**.

Zmiana, y, lm. y l. *zmienienie, zmienienie s., zupełna odmiana, przemiana*: Posłałem papierek rublowy do zmiany. Czas wszystek upływa na zmianach i wspaczných coraz zwrotach. Pilch. Świeża szczęścia Z. Chr. Ziemia nowa członki pochłoneła, po których zmianie wyspa ogromna stanęła. Żebr. Z. wiary = *zmiennictwo, wiarolomstwo*. Z. przekonañ, poglądu. Z. dekoracji. Przen.: Z. dekoracji = *odmienny stan rzeczy, zmiana okoliczności, sposobu postępowania*. Przen.: Z. frontu = *zmiana w obejściu s., w taktyce*. Dyżurny idzie na zmianę = *idzie zastąpić poprzedniego dyżurnego*. Z. warty. Gemb. (= *zluzowanie warty*). Z. czasu, miejsca, powietrza, stosunków, warunków, właściciela. W łonie rządu znajdują wielkie zmiany. Po Nowym roku zapowiadają znaczne zmiany. Będzie Z. (= *stan atmosfery, pogoda s. zmienni*). Ma s. na zmianę. Barometr zapowiada zmianę. Na zmianę reumatyzm gorzej dokucza. Nowy kapelusze będą miał na zmianę (= *będę w nim chodził naprzemian ze starym*). Z. między lekcyjami w szkole = *pausa*. Wyjść z klasy na zmianę. Przyjacieli bez zmiany = *niezmienny, stały, wierny, niezawodny*. Z. = *każde z pól, na które dzieli s. płodozmian* (= w trzypolowce =

trzecia część całego obszaru, w siedmiopolowym gospodarstwie — *siódma i t. d.*). Miał kawałek pola, po trzydziści morgów w zmianę. Krasz. Zasiano zmianę jedną, nasypano w spichrz ziarna, żeby do pustego nowy gospodarz nie zajęwał. Krasz. 2. *oznaczona liczba robotników pracujących w jednym z kolejnych okresów czasu, w ciągu jednej z części doby*. Z. robotników = *liczba robotników na każdą szycnię w kopalni*. Łab. 3. astr., fiz. *wszelka chwiejność, niestalość w objawach przyrody*: Zmiany atmosferyczne czyli barometryczne. Zmiany zachodzące w ciśnieniu powietrza, czyli w stanie barometru: przypadkowe i perjodyczne (dziennie czyli dobowe i roczne). Zmiany magnetyczne (dziennie czyli dobowe i roczne). Zmiany magnetyczne, czyli kołysanie s. siły magnesowej: przypadkowe, dzienne, roczne i wiekowe. Zmiany wiekowe planet. 4. lek. (metamorphosis, transformatio, mutatio): Z. barwy. Z. odgłosu wypukowego w klatce piersiowej. Z. położenia płodu, macicy. Znajomość zmian pośmiertnych pozwala lekarzowi rozpoznać rzeczywistą śmierć i odróżnić ją od śmierci pozornej. Wach. Z. zębów. 5. patol.: Z. postępowania a. przeobrażenia postępowe (metamorphosis progressiva). Z. wsteczna (metamorphosis regressiva, regressio, involutio). Z. włóknista a. przeobrażenie włókniste (fibrosis). 6. teatr. *część aktu sztukę teatralnej, po której zapada kurtyna lub zmienia s. dekoracje przy otwartej scenie, odsłona, obraz*.

Zmianka, i, lm. i p. **Wzmianka**.

[**Zmiankować**, uje, ował] *robić zmiankę, wzmiankować, wspominać, napomykać*. Bobr.

[**Zmiankowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zmiankować**.

Zmianowanie, a, lm. a *kolej, w której rośliny na gruncie przez szereg lat rok po roku następować po sobie powinny*. Sł. wil.

Zmianowy przym. od **Zmiana**: Rolnik w wielu miejscach stawał s. przychylniejszym do zmianowej, aniżeli do odłogowej uprawy. Lel.

† **Zmiara**, y, lm. y *zmierzona ilość, liczba*: Przyjaciół nie Z. Wad. (= *co niemiarą*).

[**Zmiarczenie**, a, blm.] czynność cz. **Zmiarczyć**.

[**Zmiarczyć**, y, ył] p. **Zmiarkować**.

Zmiarka, i, lm. i *owad ziemny* (chlorops-taeniopus): Pojawił s. owad ziemny, zwany Z., który wyrył dotkliwe spustoszenia w ziemniakach.

Zmiarkować, uje, ował, [**Zmiarczyć**] l. *sprowadzić do danej miary, umiarkować, pomiarkować, przystosować do danych rozmiarów, do danego stopnia, celu*: Umieliśmy naturę Z., przeistoczyć, przystosować do naszych potrzeb. Stasz. (= *utemperować, ukrócić; natłamać do nich*). 2. spór = *złagodzić, wyrównać, pouszczęgnąć, zmitygować, zreflektować, załatwić, załagodzić, załagodzić*: Spory między Płockim i Chełmińskim biskupów długo trwające, za uznaniem mistrza Krzyżaków zmiarkowane, umarły. Biał. 3. a. Z. s. *pomiarkować s. zorjentować s., poznać, spostrzec s., dojść, zwąchać*: Nie mogę Z., gdzie jestem (= *połapać s.*). Zmiarkował, że to nie przelewki. Bo wam nie w porę, żem zmiarczyła. Wysp.

Zmiarkowanie, a, blm., czynność cz. **Zmiarkować**.

Zmiarkowanie się, a s., blm., czynność cz. **Zmiarkować s.**

[**Zmiarówki**, ów, blp.] *gatunek ziemniaków*.

Zmiatacz, a, lm. e ten, co *zmiała*. L.

Zmiatać, a, ał p. Zmieść.
Zmiatak, a, lm. i, Zgarniacz *miotła przed kołami przednimi lokomotywy.*

Zmiatanie, a, blm., czynność cz. Zmiatać:
Dziś ręki danie wniwecz, dziś słowa Z. w zwyczaj poszło. Szymon.

× Zmiażdżacz główki, lek., p. Kiefałotryb.
Zmiażdżenie, a, blm. l. czynność cz. Zmiażdżyć.
2. poł.: Z. główki płodu (cephalothlasis, cephalothripsis) *operacja akuszeryjna.*

Zmiażdżyć, y, ył *zgnieść na miazgę, zdruzgotać, zgruchotać, zmasakrować*: Maszyna zmiażdżyła mu rękę. Cisza przerażająca, bo przerywana jękami ofiar niedobitych, zmiażdżonych z tyśnięciami ciała. St. wil.

[Zmiącz, y, lm. e, Zmiączka, Zmiąkaczka, Zmięk, Zmięka, Odmięka], † Odmiecz *odwiłz.*

[Zmiączka, i, lm. i] p. Zmiącz.
Zmiąć, zemnie, zmiął, † Zemiać, † Zemnąć l. *mnąc zgnieść; zmiętosić, wygnieść, wymiętosić, pomiąć, zżąć*: Zmiął papier i rzucił. Zmięte, jak gdyby psu z gardła wyjął. Prz. Szaty bawelniane zmięte aż pod pachy podkasali. Przyb. Niech widzi cudzym śladem pościel zmiętą całą. Hul. Skórę lwią miał na sobie zemnioną. Koch. J. Bola zmięte obrotom i kości i ciała. Hul. (= zmiądzzone, zdruzgotane, strudzone, zmordowane). Ubrawszy ś. raz czysto, czystą, niezmiętą i niesplamioną była do wieczora. Korz. Przen.: W zmiętej nawet cerze było coś takiego, co wzrok przykuwało. Orzesz. (= wymięklej, zmarszczonej, wywiedlej, zmęczonej). Ta rozmowa rozlała po bladej i zmiętej jego twarzy wyraz znużenia. Orzesz. 2. [Z.] *siłuc, zbić, potłuc*: Z. garnek. Z. kogo.

× Zmiądlenie, a, blm., czynność cz. Zmiądlić.
× Zmiądlić, i, il p. Zmiądlić. St. wil.

[Zmiąkaczka, i, lm. i] p. Zmiącz.
† Zmiąszed, eje, ał p. Zmiąszed.
† Zmiąszenie, a, blm., czynność cz. Zmiąszed.
† Zmiąszed, eje, ał, † Zmiąszed, † Zmiąszed *stać ś. miąszym, zgrubieć, pogrubieć, stwardnieć*: Abowiem zgrubiła a zmiąszczało serce ludu tego, a uszyna z ciężkością będą słuhać, a oczy swe zawarli. Leop.

† Zmiąszenie, a, blm., czynność cz. Zmiąszed.
Zmiecenie, a, blm., Zmiecenie czynność cz. Zmieść.

[Zmiechrać, a, ał] p. Zmiechrać.
[Zmiechanie, a, blm.] czynność cz. Zmiechrać.
Zmiecie, i, blp., Zmiecinny *klasy i słoma zmiecione przy pejsowaniu jęczmienia.*

Zmiecenie, a, blm., p. Zmiecenie.
Zmiecinny, in, blp., p. Zmiecie.
† Zmieciscko, a, lm. a l. = Śmieciscko. 2. p.

Zmiot.

Zmiedzieć, eje, ał *stać ś. miedzią, przejąć ś. miedzią*: Ten płyn zmiedziął. Przen.: Już całe usta zmiedziwały, już prawda spieniężała, już ś. sława całe przedała. Lubom. (= *przedajne, przekupne*).

Zmiedzenie, a, blm., czynność cz. Zmiedzieć.
× Z miedzy p. Z między. Troc. L.

Zmiełać, a, ał l. × Z. i × Z. ś. p. Zemleć.
2. [Z. ś.] *przykrzyżować sobie, nudzić ś., niecierpliwić ś.*

Zmiełanie, a, blm., czynność cz. Zmiełać.
Zmiełanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmiełać ś.

× Zmiełenie, a, blm., × Zmiecie, × Zmieleć czynność cz. Zmieć: Prosił o pozwolenie zmlecia żyta bez miarki. Chodź.

× Zmielić, i, il i × Z. ś. p. Zemleć. L.
Zmielony, × Zmety, × Zmety im. od Zemleć.
† Zmienda, y, lm. y p. Zminda. L.
† Zmiendactwo, a, blm., p. Zmiendactwo. L.
Zmieniacz, a, lm. e l. ten, *co zmienia, zamieniacz, przemieniacz, wymieniacz, wekslarz.* 2. fiz., p. Girotrop.

Zmieniac, a, ał i Z. ś. p. Zmienić.
× Zmieniac, a, ał *wzmiankować, napomknąć*: Dał rękojmie, iż nie miał tego nigdy ani wspominać, ani Z. L.

Zmienianie, a, blm., czynność cz. Zmieniac.
× Zmienianie, a, blm., czynność cz. × Zmieniac.

Zmienianie się, a ś., blm., czynność cz. Zmieniac ś.

Zmieniciel, a, lm. e ten, *co zmienił.*
Zmienicielka, i, lm. i forma ż. od Zmieniciel.

Zmienić, i, il, nied. Zmieniac l. *odmienić, zamienić na inny*: Prusowie starzy byli z Litwą jednego narodu i rzecz jednaką mieli, jedno przez obey naród zmienili język, mało nieco sobie rozumieją i dziś ich rzecz podobna litewskiej. Biel. M. (= *zmienił ś. im język*). Serca mojego nigdy nie zmienię. Troc. Z. ton (= *przybrać inny ton*). Z. tryb życia, postępowania. Z. sposób zapatrywania. Miejsca piękność, postawy wdzięk i gust ubrania zmienili ją, zaledwo była do poznania. St. wil. Z. ubranie, bieliznę (= *wziąć inne, przybrać ś., przewdziać ś., przewlec ś.*). Z. wiarę (= *przejść na inną wiarę*). Z. kolor, smak a. Z. ś. w kolorze, w smaku. (= *zepsuć ś. w smaku*). To mleko już zmieniło smak (= *zaczyna kwaśnieć*). 2. × Z. z kim słowo = *zamienić, wymienić, rozmówić ś.*: Ci tłumnie biegą z panną lub wdówką. Z. słówko. Syrok. 3. *pieniądze = rozmienić*: Zmień ten talar bity. Troc. Z. banknot na drobne. Z. ś. l. *odmienić ś., otrzymać inny wygląd, charakter*: Gdy wiosna minie, a nastanie lato, tedy ś. z onych burzek snadnie wszystko zmieni, wszystko pięknie zakwitnie, wszystko ś. zieleni. Rej. (= *ulegnie zmianie*). Dorwał jest, widzę, chory, jak ś. zmienił! L. Zmienila ś. na twarzy. Gdybym ś. zmienił w wstęgę ognistą. Mick. 2. *stracić smak normalny, otrzymać smak nienaturalny, zepsuć ś.; stracić kolor, zmętnieć*: Wino zmienione jak naprawić i przezroczystym czynić. Slesz.

Zmienienie, a l. blm., czynność cz. Zmienić. 2. × Z. lm. a *zmiana, odmiana*. 3. † Z. oczu = *omamienie wzroku*. Z. oczu od zachodu słońca najczęstiej trafia ś. flisom, a i tym, co ku zachodowi idą. Comp.

Zmienienie się, a ś., blm., czynność cz. Zmienić ś.

× Zmiennica, y, lm. e forma ż. od Zmiennik; Zmienniczka: Z., zdradczyni, wiarolomna przez zmienność, niestateczność. L. Ah, ty zmiennico! Mor. A. Idźże, zmiennico! Stab. Chyba kto rozum traci, ten może sobie pochlebiać, że ją stateczną uczynić można; jużem tak przywykł widzieć wacpaną zmiennicą, że mnie to nie martwi. L. Jej dusza, wieczna zmienniczka, wszystkich namiętności i uczuć nierządnicą. Krasin.

× Zmiennictwo, a, blm. *zdradzieństwo, postępowanie zmiennicze, niestatek, zdrada, wiarolomstwo, zmienność*. Nar.

Zmienniczka, i, lm. i p. Zmiennica.
× Zmienniczny przym. od Zmiennik, *zdradziecki, zmienny, zwodniczy, niestateczny, niestały*: Serce zmiennicze. L. Obyczajem zmiennicznych a kłó-

tliwych wewnątrz narodów. Nar. Niestała i zmienicza wola pokazuje umysł lekki. Pilch. Fortuna ś. zmienicza zawsze poniewiera, co jedną ręką daje, to drugą wydiera. Pilch.

Zmiennie przys. od Zmienny: Nie schybi słońce nigdy swym zapadem, księżyc niezmiennie świeci licem bładym. K. G. Znaki te to królestwo niezmiennie znaczyły. Wad. (= *niechybnie, nieodbycie, niewątpliwie, stanowczo*).

× **Zmiennik, a, lm. cy, † Zmiennik, † Zmieńca** I. *człowiek zmienny, niestateczny, niestały, zdrajca, wiarołomca:* Julian Z. odpadł od wiary chrześcijańskiej. Skar. (= *odszczerpieniec, apostata*). Judasz Z., chcąc swoją ogrodzić niecnotę, rzekł: zaim ja jest rabbi? odpowiedział Pan: tyś jest. Odym. My zdrajce, my Judasze, myśmy Pańscy zmienny. Pot. Siłaż tam zmienników jeszcze będzie, nim ty umocnisz państwo twoje. Birk. Zmiennikom nie służył, nie brał pieniędzy nigdy przeciwko królowi, ani wierze, ani ojezyźnie. Birk. Nie dają ś. przenając za żadne monety, bo u nich każdy Z. z narodem przekłty. Biel. M. Z. z rozkazu hetmańskiego rozsiakany został. Nar. Z. z obozu hetmańskiego doniósł. Nar. 2. [Z.] *człowiek nierzetelny, nie dotrzymujący zobowiązań, obłudny*.

Zmiennobarwisty odznaczający ś. zmiennymi barwami, mieniący ś. różnemi kolorami: Morze było widać, jak chodziło zmiennobarwiste. Żer.

Zmiennosć, i, bfm. l. rz. od Zmienny: Z. natury ludzkiej. Z. usposobienia, kolei losu. Wszyscy jesteśmy nie tutejsi, jeno nas Z. ludzkich losów tu przyniosła. Sienk. 2. biol. (*variabilitas*) *zdolność potomstwa do odstępowania w pewnej mierze od znamion rodzicielskich*.

Zmienny I. *łatwy, możliwy do zmienienia, mogący być zmienionym, zamienionym.* L. Moneta zmienna. Rozstronienie zmienne, które dowolnie może być powiększone lub zmniejszone, skracane w czasie lub przedłużane za stosownym nastawieniem, rozstawieniem. Łab. Kapitał stały, lokacyjny, obchodowy, Z., obiegowy. L. 2. *podległy zmianom, niestały, przemienny, niepewny:* Tu, panie, swoboda, tu wierne przyjaźni, których zmienna niestałość rzadko kiedy drażni. Zabł. Zmienną rzeczy koleją, gdy po długim wstępie coraz ś. ku nam bliżej wiek przysuwa złoty, gdy mądrość, berłem władząc, acz w srogim odmiecie przedziwnych daje światu wzór maksym i enoty. Zabł. Wiatry zmienne. Pogoda zmienna. Człowiek zmiennego charakteru, jak chorągiewka na dachu. (= *kapryśna*). 3. a. × **Zmienniczy** *oszukiwaczy, zdradzieczki, zwodniczy, wiarołomny, niestały.* L. † **Zmienna** *baba = czarodziejska oszustka, guślarka, kuglarka.* Ni ci ziołem czarownym rywalka szkodziła, ni ci wodą hemońską zmienna baba myła. Hul. 4. [Z.] *do zmianu służący, dla rozmaitości podawany:* Barszcz Z. (np. rano burakowy, a w południe kapuściany). 5. astr.: *Gwiazdy zmienne, p. Gwiazda.*

† **Zmieńca, y, lm. y p. Zmiennik.**

Zmierać, a, ał p. Zemrzeć: Zmierało tu i owdzie bydło. Troc. (= *padało*). Zmierają teraz ludzie. Troc. W paraliżu czyli zachwacie wszystkie stawy zmierają, i żyły wszystkie upadną. Sien. Gdzie wszelkie życie zmiera w znicestwieniu. Krasin.

Zmieranie, a, bfm., czynność cz. Zmierać.

[**Zmierzenie, a, bfm.**] *czynność cz. Zmierzenie.*

[**Zmierdzieć, i, ał**] p. **Zmierdzieć.**

[**Zmierdzony**] p. [**Zmierzony**].

[**Zmierknąć się, nie ś., nął ś.**] p. **Zmierchnąć ś.**

[**Zmierknęcie się, a ś., bfm.**] *czynność cz. Zmierknąć ś.*

[**Zmierzwić, eje, ał**] p. **Zmierzwić.**

[**Zmierzwienie, a, bfm.**] *czynność cz. Zmierzwić.*

[**Zmierzwić, i, il**] *zgruchotać.* Tet.

[**Zmierwienie, a, bfm.**] *czynność cz. Zmierwić.*

Zmierać, a, ał i Z. ś. p. Zmierzyć.

× **Zmierzać, a, ał (Zmierzać) p. Zmierzić.**

Zmierzanie, a i. bfm., czynność cz. Zmierzać: Z. pól, zboża. Troc. 2. × Z., lm. a *dzężność, zamiar, zamysł, przedsięwzięcie, cel, intencja:* Z. na co myśla. Troc. Z. do celu. Troc. Z. myśla na eo, Z. myśla do czego, umysł, koniec spraw, przedsięwzięcie, intencja nie polskie jest. Kn. Szło to wszystko niespornym krokiem, przecież doszło mniej lub więcej zmierzając swoich. Kras.

× **Zmierzanie, a, bfm. (Zmierzanie) czynność cz. × Zmierzać.**

Zmierzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zmierzać ś.

Zmierzch, u, lm. y, [Zmierk, Zmirk], † Zmierzk, † Smierzch, † Smierz, † Smierz, † Zmirk, × Mierzch, † Mierz, † Mirzk, † Mirsch, † Zmierzchanie, † Zmierzkanie *pora zmierzchania ś., zmierzchnięcia ś., zorza wieczorna, zmrok, mrok:* Z. wieczorny (= *szara godzina*). Z. zapada. Od zaranja do wieczornego zmierzkania. Groch. Już było na zmierzkanie. Stryk. Wyniesiesz sprzęt swój przed oczyma ich w zmierzkanu. B. B. (z mierkiem wynieś. B. G.). Noc jest w ciemny zmirk przybrana. Kulig. Jutrzenka różana, swe cienie wyniosszy w górę, światłem zmirk rozradzi. Kulig. Chmur u nas niemasz, stąd aże do smierzchu widzieć możemy, nie nie eńi firmamentu. Pot. Poszedł z zmierzkiem pod wieczór. Wuj. (z zmierzkiem. B. G.). Z smierzkiem dochodzi kres czucia dziennego. K. G.). Z. pada. Koch. W. [Na zmierku = *pod wieczór*].

Zmierzchać, a, ał i Z. ś. p. Zmierzchnąć ś.

[**Zmierzchać, a, ał**] p. **Zmierzchać.**

Zmierzchanie, a, bfm., czynność cz. Zmierzchać.

[**Zmierzchanie, a, bfm.**] *czynność cz. [Zmierzchać].*

Zmierzchanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zmierzchać ś.

Zmierzchliwie przys. od Zmierzchliwy: Było już Z. Mic.

× **Zmierzchliwy** *zachodzący zmierzchem, mroczny:* Część skrzydły walezy, zmierzchliwe powietrze. Przyb.

Zmierzchnąć, chnie, chnął a. chł, × Omierzchnąć, [Zmierzchnąć ś., Zmierzchnąć ś., Zmierzchnąć ś., Zmierzchnąć ś., Zmierzchnąć ś., Zmierzchnąć ś., Zmierzchnąć ś.] *zająć mrokiem, ściemnić ś.:* Zmierzcha ś. = *zmierzch zapada, zmierzch pada*. Gdy już zmierzchać poczynało, stanąłem na noleg omil ośm od domu pana podstolego. Kras. Zmierzcho ś., *contenebravit.* Kn. Nie jedźmy: zmierzchnęło ś., zmierzcho ś. Troc. Przen.: I ruszałki rysy zmierzchły, obraz zniknął w mgłach rozbity. Słow. (= *ściemniały, zamroczyły ś.*) Twarze ich zmierzchły w jednej chwili, i wasy porzęły ś. poruszać. Sienk. (= *spoczęwały, spochmurwały*).

Zmierzchnica, y, lm. e zool. p. Zmierzchnik.

Zmierzchnicowate *owady zool. (sphingidae) rodzina owadów łuskoskrzydłych.*

Zmierzchnienie, a, blm., p. Zmierzchnięcie.
Zmierzchnienie się, a s., blm., p. Zmierzchnięcie s.

Zmierzchnięcie, a, blm., Zmierzchnienie czynność cz. Zmierzchnąć s.

Zmierzchnięcie się, a s., blm., Zmierzchnienie s. czynność cz. Zmierzchnąć s.

Zmierzchnik, a, lm. i, Zmierzchnica zool. (sphinx) owad luskoskrzydły z rodziny zmierzchnicowatych: Tyś krok cofnęła od bagien tych jadu, gdzie okowane pracują zmierzchniki. Kon.

Zmierzchny p. Zmierzchnowy.

Zmierzchnowy, Zmierzchny l. przym. od Zmierzch: Owady, ptaki zmierzchowe. Motyle zmierzchne. Szn. Odchodzę w kraje ciche i zmierzchowe. Kon. Z. spokój. Wrocław. Nagle dźwięków całe roje, jak stado cyranek, co s. z wody poderwie, zakraży i w zmierzchowej, wielkiej ciszy płynie wysoko, wysoko. Brt. Cicho rozwiewajmy zmierzchowych szat welony. Sf. 2. okul. Ślepotą zmierzchowa, p. Kuroślepe.

Zmierzenie, a, blm., czynność cz. Zmierzyć.

Zmierzenie się, a s., blm., czynność cz. Zmierzyć s.

[Zmierzyły] odradzająco brzydki.

Zmierzić, i, il (Zmier-zieć), nied. Zmierzać obmierzić, zbrzydnąć, zohydzić: Z. sobie ten żywot. Zaczyna sobie zmierzać nieprawę drogi. Kołf. Z. co sobie. Naród zmierzł sobie rząd żołnierski jedynowładny. Mochn.

[Zmierzić się, i s., il s.] (Zmier-zieć s.) znużyć s., zbrzydnąć, obmierzać, sprzykrzyć s.: Dziewczyny ostały i prześmiewały s. między sobą, ale... im s. to zmierzilo rychło. Zmierziło s. jej wszystko i do ena. Reym.

Zmierzić, eje, al (Zmier-zieć) p. Zmierznąć.

[Zmierzić, i, al, Zmierdzieć] (Zmier-zieć) uprzykrzyć sobie: Pana to zmierziało.

Zmierzenie, a, blm. (Zmier-zienie) 1. czynność cz. Zmierzić. 2. czynność cz. Zmierzić.

[Zmierzenie, a, blm.] (Zmier-zienie) czynność cz. [Zmierzić].

[Zmierzieniec, nca, lm. ncy] (Zmier-zieniec) zrzęta, nudziarz.

[Zmierzenie się, a s., blm.] (Zmier-zienie s.) czynność cz. Zmierzić s.

[Zmierzony] (Zmier-ziony) p. Zmierzyły.

[Zmierzkoń]: Zmierzkoniem = o zmierzchu, o znuroku.

Zmierzły (Zmier-zły), [Zmierzony] który zmierzł, obmierzły, obrzydły, przemierzły, wstrętny: Bogu zmierzle sny Mahometowe. P. Koch.

Zmierznąć, znie, znał a. rzl (Zmier-znać), Zmierzieć obmierznąć, zbrzydnąć, obrzydnąć, sprzykrzyć s.

Zmierzony l. im. od Zmierzyć. 2. † Z. dający s. zmierzyc, ograniczony, określony: Każda stworzona rzecz jest zmierzona, a grzech jest niezmierny. Wu].

[Zmierzony (Zmier-zony), Zmierzony] przykry, zrzędny, nudny.

Zmierziciel, a, lm. e, ten, co zmierzwił. L.

Zmierzicielka, i, lm. i forma ż. od Zmierziciel.

Zmierziwó, i, il l. zmienić na mierzwę, zetrzeć, potargać, pomierzwić, stargać, zmiętosić, zgnieść: Wprzód, Filisie, popraw moję plecionkę różową, bo, całując mię, całą zmierzwiłeś mi głowę. Cho. Widzi zmierzwione włosy po szyi trzpioczące. Żebr. Siwe włosy zmierzwiły s. od igieł smrekowych. Tet. Trochę zmierzwionej przegni-

łej słomy. Bał. 2. zapelnąć, zarzucić mierzwą: Z. pole = umierzwić, namierzwić, zgnoić, nawozzić. Zmierzwienie, a, blm., czynność cz. Zmierzwić. Zmierzwienie się, a s., blm., czynność cz. Zmierzwić s.

Zmierzwisty mogący być zmierzwionym. L.

Zmierzyć, y, ył, nied. Zmierzać l. dojsić wymiaru a. objętości zapomocy miary, przemierzyc, wziąć pod miarę: Z. łokciem, koreem. Z. zboże trzeba. Troc. Kto nie wierzy, zmierz sobie. Żebr. Z. kogo oczyma, wzrokiem od stóp do głów. (= zlustrować, objąć). Zmierzył go dumnym, pogardliwym okiem. Zmierzyła jego postać kształtną i wysoką, jego ramiona silne, jego pierś szeroką. Z. wzgarda w spojrzeniu zmierzyl obszar trudu. Sow. (= ogarnąć, objąć dla oceny rozmiaru). Przen.: Ciosem zagłuszony, zmierzyl ziemię. Węg. (= padł jak długi, przewrócił s., rub. złożył s.). Z. kraj, ziemię=zejsć, zjechać, obejść, objechać, przemierzyc we wszystkich kierunkach: Gdy zmierzał po Arabach (= w Arabji) ziem i krajów wiele. Tw. Com ja już widział w świecie, com ja krajów zmierzyl. Fred. A. Z. trzewik na nogę. Ban. (= przemierzyc). 2. do kogo, do czego, na co, do celu = wymierzyc, złożyć s., wycelowac, godzić: Strzelec, gdy do czego zmierzają, jedno oko zamrużają. Sak. Kto ninacz nie zmierza, w nic nie uderza. Kn. Nie zawsze uderzy, na co zmierzyc. Kn. Dziś, powodzią wewnętrznej niezgody porwany, oćiec z synem, brat z bratem do siebie zmierzali. Groch. (= gozdził na s., porywali s., walczyli z sobą, nacierali, nastawali na siebie). × Z. kogo = wziąć go dabrze na cel. L. Tak dobrze zmierzyl Filistrata, że go w sam brzech uderzył. Jabł. 3. Zmierzać dokąd = dążyć, podążać, kierować swe kroki, mieć s. ku komu, ku czemu, śpieszyć, pośpieszyć, ciągnąć: Człowiek, ledwie z kolebki wyciągniony, pędem do grobu zmierza. L. Cóż masz za cel życia? dokąd ciągniesz? albo dokąd zmierzasz? Opal. Zacząwszy od kolebki, przez cały wiek nasz do śmierci zmierzamy. Oss. (= posuwamy s.). Kto w Boga nie wierzy, pewnie w potępienie zmierzyc. K. G. (= dojdzie; osiągnie je). Do mieszkania Achilla starzec prosto zmierza. Dm. Skwapliwym krokiem dalej zmierzalem. Alb. Jeden, do mnie s. zbliżywszy, rzekł: niech mi s. godzi spytać, dokąd zmierzasz? Alb. To mówiąc, ręką do kieszeni zmierza, spojrzalem, zbladłem, zadrzałem od mrowi: boćkowski rzemień winał do talerza i przez stół podał definatorowi. Syrok. (= ma s., siega). Przen.: Zmierzać myślą = gozdzić myślą, zamierzać sobie, dążyć. Bóg człowiekowi pewny kres, w którymby stał, zamierzyc i pewny cel, do któregoby zmierzać zawzdy miał, naznaczyć raczył. Żarn. Słusznie moje oko i nigdy przedtem i dziś nie zmierza wysoko. P. Koch. (= nie siega, nie pnie s., nie zawią). Już to niewdzięcznik, kto, oddziaływając dobrodziejstwo wzięte, zmierza na drugi wziętek. Górń. (= ogląda s., liczy, ma na celu, obiecuje sobie). Złego s. wystrzegać, do dobrego zmierzac. Kras. O czym na początku samym namieniłem, do tego teraz zmierzam. Kras. Ku temu zmierza końcowi. Troc. Widzę, na co zmierzra. Troc. (= kroi, zakrawa, pije). Ku temu celowi zmierzaly i dotąd zmierzają wszystkie usiłowania tej potencji. Mochn. Przen.: Zmierzać ku czemu = ciągnąć s., stosować s., tyczyć s., do tyczyć dążyć do czego, mieć co na względzie, na celu: Pełń obowiązki wszystkie religji, bo wszystkie zmierzają ku chwale Boga i uszczęśliwieniu

twemu. Kras. Na to zmierza owo przysłowie. Troc. Nie wiem, ku czemu zmierza. Troc. Z. s. l. z kim = *stanąć obok niego dla porównania wzrostu*. 2. z kim = *spróbować s.*, *spróbować swych sił, ztrzeć s.*, *stanąć do walki*. 3. do kogo, do czego, do celu, na co = *zamierzyć s.*, *ściągnąć, podnieść rękę, targnąć s. na kogo, na co*; *wymierzyć, wycełować, złożyć s.*, *godzić*: *Zmierzył s. nań strzelbą, ręką*. Zmierza do celu, do ptaka. Troc. Niezawsze uderzy, na co zmierzy. Troc. Chcąc okazać moją sprawność (w myśliwstwie), zmierzylem s. natychmiast. Sienk.

[Zmierzłak, a, lm. i] p. Zmarzłak.

Zmierzenie, a, blm., p. Zmierzeniecie.

Zmierzeniecie, a, blm., Zmierzenie czynność cz. Zmierznąć.

Zmieszać, a, al, Zmieszać, † Zmieszyć, † Smiesić l. co z czym = *pomieszać, przemieszać*, (płyn) *skłócić, zmącić*: *Z. wodę z winem*. Przen.: *Z. kogo z błotem = sponiewierać, zwymyślać, zbesztać go*. Życie moje przeplatałem towarzem, jak dwie złączone, niezmiesszane rzeki. Krasin. Zmieszał wino z wodą, żyto z pszenicą. Troc. Z. karty. Troc (= *przemieszać, stasować*). Szmer zmieszany ze śmiechem śród cizby s. szerył. Mick. Przen.: *Z. pojęcia = poplątać, powikłać, pogmatwać*. Przen., żart.: *Z. groch z kapustą = a) pomieszać, porzuczać jedne rzeczy z drugimi, np. szukając. b) zmieszać pojęcia*. Przen.: × Wyobrażenie zmieszane = *którego nie można rozróżnić dostatecznie od innych*. Cyan. Przen.: *Łaskawość z surowością tak zmieszał, iż surowość łaskawością, a łaskawość surowością być s. zdała*. Skar. (= *złączył, zespolił, zjednoczył w sobie*). 2. *zbić co z toru, popsuć; udaremnić, pomieszać, zmylić; przeszkodzić czemu*: *Z. komu szyki*. Sędzia czaty zmieszał. 3. kogo = *pomieszać, zakłopotać, zaniepokoić, zaambarasować, sturbować, skonfundować, zaferować, strwożyć, zbić z terminu, zdekoncertować*: *Zmieszało go to spotkanie*. Troc. Z. s. l. *mieszając s. złączyć s.*, *spotkanie*. Troc. Z. s. l. *woda z winem*. 2. × *Z. s. cielesnie = odbyć sprawę cielesną*. 3. *pomieszać s.*, *zaleknąć s.*, *skonfundować s.*, *zakłopotać s.*, *zaniepokoić s.*, *zaambarasować s.*, *zaferować s.*: *To słowo „do kopy!” tak mię mocno zmieszało, że mię przeszły mrozy*. L. Hrabia oczy roztworzył, zmieszany, zdziwiony, milczał. Mick. Zwracając s. do zmieszanego trochę rady, spytała niezadowolona. Bał.

Zmieszanie, a, blm., Zmieszanie l. (= a) czynność cz. *Zmieszać*. b) *stan osoby zmieszanej, konfuzja, niepokoje, trwoga, popłoch, kłopot, ambaras*. 2. *mieszanina, zlepek, kombinacja, zlanie, zespolenie, połączenie*: *Człowiek dziwne to Z. doskonałości i krewkości*. L.

Zmieszanie się, a s., blm., czynność cz. *Zmieszać s.*, *zmieszanie s.*

× *Zmieszczać, a, al i × Z. s. p. Zmieścić*.

× *Zmieszczanie, a, blm., czynność cz. Zmieszczać*.

× *Zmieszozanie się, a s.*, blm., czynność cz. *Zmieszczać s.*

Zmieszczanie się, a s., blm., czynność cz. *Zmieszczanie s.*

Zmieszczający się, y s., *yl s. zmienić s. na mieszczanina*: *Dzięki Bogu! nie zmieszczaliśmy s. nie*. Krasz.

Zmieszczed, eje, al zmienić s. na mieszczycha, sflistrzed: *Zgnusiała, zmieszczala Helena — mruzczał*. Brt.

l. *Zmieszczenie, a, blm., czynność cz. Zmieścić*.

2. *Zmieszczenie, a, blm., czynność cz. Zmieszczed*.

Zmieszczenie się, a s., blm., czynność cz. *Zmieścić s.*

† *Zmieszzenie, a, blm., czynność cz. Zmieszyć*.

† *Zmieszkac, a, al, [Zmieszkac], × Zmieszkac*, nied. *Zmieszkiwać l. bawiac spóźnić s.*; *ociągnąć s.*, *zbalamucić, zmitrzyć, zostać na miejscu, zwlec, nie pośpieszyć s.* Mik. z Wilk. Wygrana twoja pewna, tylko nie mieszkuj. Żebr. (= *nie balamuć*). Dziś nie czas, jeśliś mieszkiał wczoraj. Rej. Przen.: *zastanowić s.*, *zatrzymać s.*: *Kto chce sprawiedliwie osądzić, trzeba na tym Z. : nie o to s. starać trzeba, żeby s. siła na dzień osądziło akeji, ale o to, żeby s. choć mało, ale dobrze sądziło*. Gór. 2. *wytrwać, wybyć, wytrzymać, ostać s.*, *utrzymać s.*: *Próżno zły ma tuszyć sobie, aby miał Z. przy Tobie*. Kochan. Syn twój niechaj w naukach czas dobry uczyni, przy jednym nauczycielu niech mieszkaj. aż poczuje i pozna w sobie wiadomość nauki. Głecz. Ani mieszkają nie-sprawiedliwi przed oczami Twemi. Wr. 3. *zabawić s.*, *zatrzymać s.*, *zamieszkać, pobyc, zostać, zmitrzyć, zagościć*: *Zmieszkał z nami, boć s. już wieczór przybliża*. Wuj. *Zmieszkałszy z tydzień, puściłem s. za swojemi*. Mask. Jechał do N. i tam lat dwie mieszkiał, już to piwo s. utarło. Mask. Tyle dni, jako prosita, mieszkiał. Gór. Prosił go, aby mieszkiał u nich, i mieszkiał tam dwa dni. Bud. (prosił go, aby u nich został, i został tam przez dwa dni. B. G.). 4. *Z. na świecie = przeżyć*: *Trzydzieści lat i dziewięć na świecie mieszkawszy, umarł*. Groch. 5. *Z. co = ociągając s. opuścić, omieszkac, zaniebacać* co. Rej. Jeśli s. co milezionem mieszkaj. wystąpi tedy s. to zasię mówiąc naprawić może. L. † *Z. s. zbalamucić s.*, *zmarudzić s.*, *spóźnić s.*, *zwlec s.* Wen.

† *Zmieszkałość, i, blm. zaniechanie, opieszłość*. B. Sz. Z., delictum. Wuj.

† *Zmieszkanie, a, blm., czynność cz. Zmieszkać*.

† *Zmieszkanie się, a s.*, blm., czynność cz. *Zmieszkać s.*

† *Zmieszkanie przys. ociągając s. L.*

† *Zmieszkiwać, uje, iwał p. Zmieszkać*.

† *Zmieszkiwanie, a, blm., czynność cz. Zmieszkiwać*.

† *Zmieszyć, y, yl p. Zmieszać*. B. Sz.

Zmieścić, i, il, [Smierzcić], nied. Zmieszczac pomieszczyć: *Jednak świat, choć to tak ciasny i mały w okręgu swym, tak przecież w sobie wiele zawiera i mieszcza rzeczy wielkich, iż w nim zamykają s. sposobnie i bez ciasnoty morze i ziemia, i wyspy, i lądy*. Łęcz. (= *obejmują sobą*). *Trzeba to wszystko Z. w tym kufrze*. *Z. s. znaleźć dla siebie miejsce, pomieszczyć s.*, *wjeść, wleźć*: *Zmieścimy s. tu jakoś wszyscy*. Gdzie co raz leżało, i drugi s. zmieszcili. Pot. Już s. i w swoje zmieszczają łożyska pełne rzeki, strugi opadają. Otw. (= *wracają s.*, *zamykają s.*). Jeszcze zbywa miejsca, jeszcze s. tu co zmieszcili. I na wólowej skórze s. nie zmieszcili. Prz. *Nie zmieszczaj s. na tym wozie sześciu*. Troc. *Wszyscy s. tam zmieszcili*. Troc. *Zmieszczaj s. w tej barytce cztery gace*. Troc. *W tej budzie dość miejsca, wszyscy s. zmieszcimy*. Kam. *Co s. zmieszcili, przys. = ile wlezie, dowoli, dosyta, bez miary, nie żałując, nie skąpiąc, pozwalając sobie*: *Wymyśla, co s. zmieszcili*. *Zbij go, co s. zmieszcili*.

Zmieść, zmiecie, zmiotti, [Smieść], Zmioletać, [Zmioletać], nied. Zmioletać, × Zmioletać, † Zmioletać.

tować, [Zmiettać], †Zmietować I. z powierzchni = zsunąć, zetrzeć miecieniem, zgarnąć, szczyścić, sprzątnąć miotłą, miotłką, skrzydłem, ścierką i t. d.: Z. pył, proch z czego. Przen.: Synowi Filaretowemu czołem próg zmietają bojary. Krasin. Stały jedne za drugimi, jak potężny wał ś. ciągną na owej zmiecionej dolinie. Krasin. Ten, co światy buduje lub jak proch je zmietają. Kor. Bogowie nie sprawiąż tego, ażeby tak znakomite enoty zmioły tyle tak straszliwych niecnot? Nagur. Każdy powiew zmietają ze skał drogę i wonne korzenie. Niem. Wnet Ajaks Telamonid Symoisa zmiecie, nie znał słubów małżeńskich i był w wieku kwiecie. Dm. Chciałbym włosy Z. ze skroni. Krasin. (= zgarnąć, odgarnąć). Przen.: Zmiettać głowy z karków. Ach! na tym świecie śmierć wszystko zmiecie. Malez. Dwom jegrom zaraz głowy zmietają. Mick. Przen.: zjeść szybko, chwicie, sprzątnąć, spucować, zmlócić, spałaszować, sfutrować, zrepetować, wymieść, zajądać, zawijać: Z. z miski, z talerza. Zmiołł wszystko do czysta. Zasiadli we trzech do skromnej uczy; gość wygłodzony zmietają z apetytem. Byk. Nasyeli ś., zmietając ogromni porcjami. Krasz. Przen.: skraść, sprzątnąć, ściągnąć, zwęździć, grypsnąć. Estr. Zmiołł filuchę (= skradł chustkę). Drobne pieniądze zmietają. Krasz. 2. rub. Zmiettać = szybko uciekać, zmykać: Wiecek, zmietają, bo ktoś idzie! (= gm.: wyrzucić). [Zmiołł Tatarzyn w swoje strony] (= czyniła, drapała). Człowiekowi obcemu przystępu do siebie nie dają, i gdy je co nastraszy, wprost na futór zmietają. Jeż. Niech panowie siadają, trza zmietać. Las. 3. × Z. zrzucić, cisnąć, miotać, zwalić, zsunąć: Umyślnie szaty z ramion zmietam. Otw. Sproszą swych grzechów szatę na stronę zmietajmy. Chrz. (= odrzucajmy). Przez gwałt wszystko czynią i podług swego ebciego upodobania jednych zmietają, drugich stanowią na urząd. Zigr. Już go Bóg raczy zmietować z onego włodarstwa jego. Rej. Nie mogli nieprzyjaciół z muru silnym Z. odporém. Dm. (= zepchnąć, spędzić). Pan i anioły z nieba zmietowali i króle mężne zawždy o pychę niszczył. Wer. Nauczyla mnie Djana w niechybnej mierze śmiertelne strzały zmietać i leśne bić zwierze. Dm. (= wypuszczać). 4. [Z.] (ozwierzętach) wydać pomiot, płód niezwy, nie donosić, poronić: Klacz zmietala. 5. Zmiettać dane słowo, p. niż. Z. ś. 6. [Z.] uderzyć, zdziesiąć, ściągnąć, lunąć, wyciąć: Zbój jak go śmiecie kijem! 7. do kupy = zgarnąć, zebrać, zsunąć miecieniem: Z. miotłą. L. Zmietam co do kupy, converro. Kn. †Zmiettać ś. z danego słowa, zmiettać dane słowo = zrzucić ś. z niego, nie dotrzymać go, złamać je.

[Zmiettać, a, ał] p. Zmieść.

[Zmietanie, a, bfm.] czynność cz. Zmiettać.

[Zmietanie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zmiettać ś.

[Zmietlenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zmietlić ś.

[Zmietlić się, i ś., il ś.]: Żyto ś. zmietli = rozrośnie ś. w nim trawa, wyrosnie w miotłę.

× Zmietnik, a, Im. I p. Śmietnik.

Zmiecie, a, bfm., czynność cz. Zmiać.

Zmiedlenie, a, bfm., czynność cz. Zmiedlić.

Zmiedlić, i, il, × Zmiedlić len, konopie = wytrzeć w miedlicy: Przen.: Pospołu zasnęli, ani powstaną zasię, zmiedleni są, jako len, i zagasani są. Leop. (= starci, zmasakrowani).

Z między I. a. × Zmiedzy z pomiędzy, z pośród: Chłop wyszed Z. świni. 2. Na drugi dzień Z.

wyszli chłopi z kosami = jeden w drugiego, wszyscy.

[Zmieć, u, Im. I] p. Zmiecz.

[Zmieć, i, Im. I] p. Zmiecz.

Zmiećcać, a, ał i Z. ś. p. Zmiećcozyć.

Zmiećcałość, i, bfm., rz. od Zmiećcały: Przyrasta do nas egoizm, chłód, obojętność, Z. Wil.

Zmiećcały I. który zmiećcał: On zaś machnął smętnie zmiećcałą jakby w stawach i nie-mocną ręką. Brt. 2. poł.: Miednica zmiećcała = osteomalatyczna, ścieśniona wskutek rozmięknienia kości (osteomalacia).

Zmiećcańce, a, bfm., czynność cz. Zmiećcać.

Zmiećcańcie się, a ś., bfm., czynność cz. Zmiećcać ś.

Zmiećcać, eje, ał p. Zmiećcać.

Zmiećcańcie, a, bfm. I. czynność cz. Zmiećcać. 2. czynność cz. Zmiećcozyć.

Zmiećcańcie się, a ś., bfm., czynność cz. Zmiećcozyć ś.

Zmiećcańciciel, a, Im. e ten, co zmiećca a. zmiećcał. L.

Zmiećcańcicielka, i, Im. i forma ż. od Zmiećcańciciel. L.

Zmiećcozyć, y, yl, nied. Zmiećcać I. zrobić miękkiem, miększym, rozmięknąć: Z. guz kataplazmami. Przen.: rozczulić, złagodzić, wzruszyć, skruszyć, poruszyć, rozrzewnić, pozbawić obojętności, zaciętości, zatwardziałości: Jak nie ten zmiećca widok! L. Pan zmiećcał ludzkie serca. Koehan. Aby miał zapalić, Z., zwyciężyć, przełamać, wedle potrzeby swej, serca ludzkie. Górn. Spuść nam Ducha św., aby nas ukarał i nawrócił i zmiećcał twardość serc naszych. Skar. Nic nie mogło Z. umysłu zaciętego w uporze zgubnym dla kraju. Moch. Ludzili ś. nadzieją, że zmiećcańcami prósbami córki i stałością obojga, dadzą wkońcu pozwolenie. Bał. Przen.: zrobić zniewieściłym, rozpieścić, rozleniwic: Szcześnie tych wydyma, owych zmiećca i gnuśnemi niewieściuchami czyni. Pilech. Długie użycie pokoju nie zmiećcały ich jeszcze. 2. apt.: Środki zmiećcające skórę i błony śluzowe (np. mydła, tłuszcze, gliceryna). Z. ś. p. Zmiećcać.

× Zmiećcałość, i, bfm., rz. od Zmiećcały. L.

× Zmiećcały dający ś. zmiećcać. L.

Zmiećcać, knie, kl, × Zmiećcać, Zmiećcać, Zmiećcać ś. stać ś. miękkim, rozmięknąć: Skóra w wodzie zmiećcała. Wosk zmiećcał od gorąca. Jagusia, choć mocna była, ale rychło zmiećcała i jęła mu przez ręce lecieć. Reym. (= zemdlala, zwąglala, stala ś. bezwładną, flakowatą). Zmiećcać zupełnie. Rzew. Przen.: Jak uderzyli Turcy raz trzeci, dragoni zmiećkli. Kaczk. (= stchórzyl, spuścili z zaciętości, opuścili ich męstwo, stracili hart). Głos jej zmiećcał niezwykłym rozczuleniem. Dzierż. Króla cieleśna lubość zmiećcała a prawie zmięła. Murin. (= zniewieściła, rozpieściła). Takeśmy zniewieścieli, tak dalece zmiećkli!

× Zmiećcać, eje, ał p. Zmiećcać.

Zmiećcańcie, a, bfm., p. Zmiećcańcie.

Zmiećcańcie, a, bfm., czynność cz. Zmiećcać; Zmiećcańcie. Patol. (emollitio, malacia, malacosis). Zmiećcańcie czaszki krzywice (cranioctabes) = zmiećcańcie kości potylicznej u niemowląt chorych na krzywicę. Z. kości, rozmięknienie kości (osteomalacia) u ciężarnych i położnic = rodzaj przewlekłego zapalenia kości z odwapnieniem bełczek kostnych, wskutek czego tkanki kostnej więcej

ubywa, aniżeli przybywa, i kość staje ś. miękka i zamliwa. Z. oka (ophtalmomalacia, phtisis bubii essentialis) = rozmiękczenie i zanik gałki ocznej. Z. rogówki oka (keratomalacia).

Zmiękowaty owad = Miękkoskórny.

Zmięsić, i, il zmięsić, zmiąć, zmiętosić, rozrobić, ugnieść: Ziemia, wezora] porośta murawą, zmięszona była nogami, zgnieciona, zbita. Krasz. (=zdeptana, rozdeptana, stralowana).

Zmieszad, a, ał i Z. ś. p. Zmieszad.

Zmieszanie, a, b, blm., czynność cz. Zmieszad.

Zmieszanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmieszad ś.

Zmieszanie, a, b, blm., czynność cz. Zmieszad.

× Zmieszkać, a, ał p. Zmieszkać.

Zmieszniały który zrobił ś. podobnym do mięsa: Niełupki są otoczone dnem kwiatowym zmieszniałym. Rost.

Zmiętlenie, a, b, blm., czynność cz. Zmiętlić.

Zmiętlenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmiętlić ś., zmiętlenie ś.

Zmiętlić, i, il, Zmiętlić zmiąć, zmieszad, zaniępkocić, skręcić, sturbowad, sklócić. Z. ś.: zmiąć ś., zmieszad ś., skręcić ś., sturbowad ś.

Zmiętosić, i, il p. Zmiąć.

Zmiętoszenie, a, b, blm., czynność cz. Zmiętosić.

[Zmięzknąć, nie, ną i Z. ś.] p. Zmierzchnąć.

[Zmięzknąć, a, b, blm.] czynność cz. Zmięzknąć.

[Zmięzknąć się, a ś., blm.] czynność cz. Zmięzknąć ś.

× Zmijacz, a, lm. e ten, co zmija. St. wil.

× Zmijaczka, i, lm. i forma ż. od Zmijacz. St. wil.

Zmijać, a, ał i Z. ś. p. Zmijać.

Zmijanie, a, b, blm., czynność cz. Zmijać.

Zmijanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmijać ś.

Zmik, a, lm. i zool. (xyłota) owad dwuskrzydły krotkowi.

Zmikroskopowad, uje, owad zbadad, obejrzed pod mikroskopem.

Zmikroskopowanie, a, b, blm., czynność cz. Zmikroskopowad.

† Zmilczawad, a, ał i † Z. ś. p. Zmilczed i Zmilknad.

† Zmilczawanie, a, b, blm., czynność cz. Zmilczawad.

† Zmilczawanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmilczawad ś.

Zmilczed, y, ał, nied. † Zmilczywad, † Zmilczawad, † Zmilczawad I. co = przmilczed, zamilczed, pokryć milczeniem, zataić, znieść w milczeniu, ścierpieć milczadco, nie wymowić ś. z czym: Jako ma eudze rzeczy zataić, który sam na ś. wszystko powie i nie Z. nie może; i woli taki sobie niebezpieczeństwo uczynić a podjad mówiad, niżby to miał zataić a Z., co wie. L. Z. komu, silentio audire, ferre, praeterire. Kn. Zmilcz mu tej nowiny. Troc (= nie wydaj). Dłużej mu nie zmilczal. Troc. Zmilczewa i rozmyślad, co widzi. Zebr. Ją i w nagrodzie znacznej upewniad, lecz ś. ona na sprawę tę zmilczywad zdad. Otw. Pan Fryderyk zmilczal, zaciadwszy usta. Krasz. 2. [Z.] pofolgowad, przestad: Król woła: zmile, boś jes namocniejszy! † Z. ś. p. Zmilknad.

Zmilczenie, a, b, blm., czynność cz. Zmilczed.

† Zmilczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmilczed ś.

† Zmilczewad, a, ał i † Z. ś. p. Zmilczed i Zmilknad.

† Zmilczewanie, a, b, blm., czynność cz. Zmilczewad.

† Zmilczewanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmilczewad ś.

† Zmilczywad, a, ał i † Z. ś. p. Zmilczed i Zmilknad.

† Zmilczywanie, a, b, blm., czynność cz. Zmilczywad.

† Zmilczywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmilczywad ś.

[Zmilgnoć, nie, gł] p. Zniknad: Zmilg my z domu. Pe.

[Zmilgnięcie, a, b, blm.] czynność cz. Zmilgnoć.

Zmilitaryzowad, uje, owad zorganizowad na sposób militarny, zmienić na wojskowy: Z. straż bezpieczeństwa. Z. wszystkich mieszkańców. Kart.

Zmilitaryzowanie, a, b, blm., czynność cz. Zmilitaryzowad.

[Zmiljonowad, uje, owad] zladad, zbeszad, skląd.

[Zmiljonowanie, a, b, blm.] czynność cz. Zmiljonowad.

Zmilkad, a, ał p. Zmilknad.

Zmilkanie, a, b, blm., czynność cz. Zmilkad.

Zmilky który zmilknad (p. Zmilknad): Car zstad smutnego panem miadta, praw zmilkych i pustego domu. Bardz. (= martwych, bezsilnych). Nacieraj tym korzeniem pięte żyty mdle a zmilke, uznasz pomoc. Sien. Zmilkad nogę rozchodź. Troc. Bady strach oblada zmilkad w swym gruncie ziemie. L. Włoskiego orzecha jader pełnych, zdrowych, niezmilkych dwa łoty ukrajad drobno. Syr. (= niezwiędłych). Hanyżowe nasienie ku lekarstwu ma być świeże, pełne, niezmilke. Syr.

Zmilknad, knie, knad a. kl, † Zmilczed ś., nied.

Zmilkad, † Zmilczywad ś., † Zmilczawad ś., † Zmilczewad ś. I. zamilknad, umilknad, zaniemić, ścichnad, (o dźwiękach) zgłuchnad, uciszyć ś., poet. skonad, zamrzed: Gdy to usłyszeli, pogladajad jeden na drugiego, zmilczeli ś. Baz. Muteo, zmilczawam ś., zmilkam, niemy ś. stawam. Mącz. Takim odpowiedzad, iż ś. wstydzić musieli i zmilczed ś. w pytanu swoim. Wuj. Rzecz mu: przyjacielu, jakos tu wszedł, nie majad odzienia weselnego? a on ś. zmilczal. Sekl. (= zapomniał języka w gębie). Ciska! smutek skamieniad, zmilkl ostatni flet. Mnsz. 2. zmartwieć, ścierpnad, zdrtwieć. Juź zmysły władzy pozbyły, juź wrodzone zmilky siły. K. G. Zmilkad, zmilknad mi noga. Troc. [Ręka mi zmilkad].

Zmilknienie, a, b, blm., p. Zmilkniecie.

Zmilkniecie, a, b, blm., Zmilknienie czynność cz. Zmilknad: Korjander jest zbytnie zimny, a czyni omdlenie i zmilknienie glowy. Spiez. (= odurzenie).

[Zmilowad, uje, owad kogo] = rozmilowad, rozko Chad: Zeby siostrę widzieć jego, zeby widzieć, zeby ją Z. Zm. Z. ś., † Smitowad ś., nied. × Zmilowywad ś. I. nad kim, nad czym = zlitowad ś., ulitowad ś., uzalid ś., okazad mu milosierdzia: Bóg, zmilowawszy ś. nad nędzą ludzką, zeslad wybawiciela, Syna swego. Białob. Bóg zmiłuje ś., nad kim ś. zmiłuje, a zlituje ś., nad kim ś. zlituje. Salin. Zmiłuje ś. nad tym, którego mi lito, a milosierdzie okazad nad tym, nad którym ś. zlituje. Leop. Nie nalezy na tym, co chce, ale na Bogu, który ś. zmiłowywa. B. G. Niewidomy zawoal: Jezusie, synu Dawidów, zmiłuj ś. nade mną! Sekl. Boże, zmiłuj ś. nad nami. Toż to lichota, Boże zmiłujś! (= Boże, polituj; pozal ś., Boże, Panie, odpusć). Zmiłuj ś. nad nieszczęśliwym przyjacielem. Troc. Chwieje ś., upadnę! niech ś. kto zmiłuje! Panna starzeje ś., a nikt ś. jakos nie zmiłuje nad nią. (= nie ożeni ś. z nią z li-

tości). Człowieku, zmiłuj ś., co robisz! (= dla Boga, na miłość Boską, przez Boga, na Boga, zastanów ś.). Zmiłuj ś., powiedz nam, co to za spsob? Zmiłuj ś., a pobież czym przedzej. Troc.

Zmiłowanie, a, blm., Zmiłowanie ś., [Zmiłunek, Smiłunek] *litość, miłosierdzie, uzalenie, polutowanie, pożałowanie*: Bardziej, niż noena straż świtania, pragnie duch Twego zmiłowania. Kochan. Gdy widzim nędzę ludzką, pierwej ś. zasmucamy i do zmiłowania pobudzamy. Skar. Załujmy tego, a zmiłowania Jego z płaczem prośmy. Skar. Wielkieć winy, ależ, Panie, większe Twoje Z. Zał. Nad biednym ma Z. Że go tam wilki nie zjadły, Z. Boże. Sienk. (= *łaska Boska*). Wyczekuje zmiłowania Boskiego. (= *czeka, co Bóg da, co los przyniesie*).

[Zmiłowanie, a, blm.] czynność cz. [Zmiłować].
Zmiłowanie się, a ś., blm., p. Zmiłowanie.
† Zmiłowywać się, uje ś., ywał ś. p. Zmiłować.
† Zmiłowywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmiłowywać ś.

[Zmiłunek, nku, blm.] p. Zmiłowanie.
† Zminąć, nie, nął, nied. Zmiać I. kogo, Z. ś. z kim = *zelnąćwszy ś. przemknąć ś. mimo niego, minąć, ominąć, wyminać*: Jabłka ciskiem wrażona, zgania bieżącego i zmija. Zebr. Przen.: wyprzelzić, prześcignąć, zostawić w tyle, zakasować, przeużyć: Tento Król i Królewie niebieski w trojkiej rzeczy znamienitej inie wszystkie króle zmija. Kaz. Święt. 2. co = *ominąć, pominać, opuścić, przeznaczyć*: Jedno zwinąć, drugie Z. Rys. Zminda, y, lm. y *niezgrabiasz, niedojda, niezdzara*.

[Zmindolenie, a, blm.] czynność cz. Zmindolić.

[Zmindolić, i, ił] *znękać, dokuczyć*.
Zmineralizować, uje, ował *zmięnić w mineral, zrobić mineralnym, nasycić ciałem mineralnym*: Chlorki i siarczany litynu, potasu, sodu, magnezu i wapnia zmineralizowały wodę morską.
Zmineralizowanie, a, blm., czynność cz. Zmineralizować.

† Zmienie, a, blm., p. Zmieniecie.
Zmienie się, a ś., blm., p. Zmieniecie ś.
† Zmieniecie, a, blm., † Zmieniecie czynność cz. Zmieniać.

Zmieniecie się, a ś., blm., Zmieniecie ś. czynność cz. Zmieniać ś.

Zminjować, uje, ował *zamalować, zasmarować* minja. L.

Zminjowanie, a, blm., czynność cz. Zminjować.
† Zminka, i, lm. i p. Wzmianka. Biel. M., Orzech., Kwiat.

Zmiot, u, lm. y *zrzut, wymiot, błoociny, rzygowiny*: Pies do zmiotu wraca, wilk do swej natury. Pot. (pies ś. wraca do zmiećiska swego. B. B.).

Zmiotąć, a, ał p. Zmieść.
Zmiotanie, a, blm., czynność cz. Zmiotąć.
Zmiotka, i, lm. i l. *szczołka do zmiotania kurzu*. 2. [Z.] *krowa, która poroniła*. 3. w lm. Zmiotki p. Deptanka. 4. kam. *miotelka ze słomy do omiatania wykończanego wyrobu*. 5. piw.: Zmiotki (lm.) *osad chłodnikowy, stałe części brzezki, osiadłe na dnie chłodnika*.

[Zmir, u, blm.] *spokój, pokój*: Myszy nie dały mu zmiru.

Zmirk, u, blm., p. Zmierzoć.
[Zmirkać się, a ś., ał ś.] = *zmierzchać ś., ściemniać ś.*: W tych mlacyskach, kie ś. zmirkało, sła ze ziemi taka mgła gęsta. Żer.

[Zmirkanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zmirkać ś.

[Zmirtwieć, eje, ał] p. Zmartwieć.
[Zmirtwienie, a, blm.] czynność cz. Zmirtwieć.
× Zmirzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmirzyć ś.

[Zmirzyć się, y ś., ył ś.], † Zmirzyć ś., [Zmierzyć ś.], † Zmierzyć ś. z kim = *związać ś. przymierzem, sprzymierzyć ś.*: Abyście nie zapomnieli przymierza Jehowy, którym ś. zmirzył z wami. Bud. (przymierza, które uczynił z wami. B. G.). Zmierzył ś. był król judzki z królem izraelskim. Bud. (uczynił z nim pokój. B. G.). Kozacy z Moskwą ś. zmirzyli, Grab.

[Zmiscać, a, ał] p. Zniszczyć.
[Zmiscanie, a, blm.] czynność cz. Zmiscać.
[Zmiscenie, a, blm.] czynność cz. Zmiscyć.
[Zmiscyc, y, ył] p. Zniszczyć.
× Zmistrować, uje, ował p. Zmajstrować.
× Zmistrowanie, a, blm., czynność cz. Zmistrować.

× Zmistrować, uje, ował p. Zmajstrować.
× Zmistrowanie, a, blm., czynność cz. Zmistrować.

Zmistyfikować, uje, ował kogo = *wprowadzić w błąd, nadużyć jego łatwowierności w celu wyśmiania, osmieszenia, wywieść w pole*.

Zmistyfikowanie, a, blm., czynność cz. Zmistyfikować.

Zmitręzać się, a ś., ał ś. p. Zmitrężyć.
Zmitrężanie, a, blm., czynność cz. Zmitrężać.
Zmitrężanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmitrężać ś.

[Zmitrężać, eje, ał] *zachorować*.
Zmitrężenie, a, blm. I. czynność cz. Zmitrężyć. 2. czynność cz. Zmitrężać.

Zmitrężenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmitrężyć ś.

Zmitrężyć, y, ył, × Zmitrężyć, nied. Zmitrężać I. czas = *mitrężąc spędzić*; *stracić, strawić bezużytecznie, zbalamucić*: Wojsko polskie zupełnie cztery niedziele na gnuśnym stanowisku zmitrężyło. Błaż. Zmitrężyłeś mi cały dzień (= *zmarnowałeś, zabrałeś niepotrzebnie*). Daleko więcej zmitrężyła czasu sprawa Ponińskiego. Lel. 2. † Z. czas = *zmuścić, spędzić marnie, skwasić*: Kropidło areybiskup, z wszystkich dóbr wyzuty, kilka lat w przykrym niedostatku zmitrężył. Błaż. 3. † Z. kogo = *utrzymać na wodzy, zmuścić, nabawić go mitręgi*: Ani bitwy nie dawał, ani też pokoju i spoczynku dozwalał, aby tylko nieprzyjaciela zmitrężył. Pilch. 4. × Z. kogo = *zmuścić, zniechęcić, zleniwzić, zrobić apatycznym*: Trąbka do reszty go zmitrężyła. Chodź. Nie miał ochoty ani siły do opowiadania, tak czuł ś. zmitrężonym i złamanym. Jeż. Z. ś. *zmarnować ś., zmarnieć, zniszczyć, podupaść, upaść*: Dostał ś. zmitręża, gdy zostałam bez męża. Mielk.

Zmitygować, uje, ował kogo = *uspokoić, pohamować, udobruchać, utemperować, usmierzyć*: Z. zapamiętałca. Z. ś. I. *uspokoić ś., pohamować ś., udobruchać ś., utemperować ś., opamiętać ś., ochłonić z gniewu*: Trochę ś. podkomorzye zmitygował. Krasz. 2. [Z. ś.] *zmgęczyć ś., zmordować ś., strudzić ś., sfatygować ś.*

Zmitygowanie, a, blm., czynność cz. Zmitygować.

Zmitygowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmitygować ś.

× Zmizernić, i, ił i × Z. ś. p. Zmizerować.
Zmizernieć, eje, ał p. Zmizerować.

Zmizernienie, a, btm. l. × Z. czynność cz. Zmizernić 2. czynność cz. Zmizernieć.

× Zmizernienie się, a ś., btm., czynność cz. Zmizernić ś.

Zmizerować, uje, ował, × Zamizerować, × Zmizernić 1, zrobić *mizernym*, *znieżyć*, *wynędzić*, *zbiezdzić*, *sterać*, *skolatać*: Zmizerowany w tułaczce. Zobaczył mnie zmizerowanego cierpieniem. Bukar. A wiesz, dodał wpatrując ś. w chorego, że zmizerowała cię choroba. Krasz. 2. [Z.] *zmarnować*, *zniszczyć*: Z. obu wie. Z. ś. l. a. × Zmizernić ś., Zmizernieć stać ś. *mizernym*, *znieżyć*, *zbiezdzić*, *stawać* ś.: Lud zdeptany, zmizerowany do niczego zdatnym być nie może. L. Z takiej ziej paszy zmarnieje tylko i zmizeruje ś. obora. Haur. Musiał być wcale niezego, ale ś. zmizerował. Krasz. 2. [Z. ś.] *zmarnować* ś.: Dubelt ś. zmizerował. 3. [Z. ś.] *zdechnąć*, *paść* (o krowie i wole).

Zmizerowanie, a, btm., czynność cz. Zmizerować.

Zmizerowanie się, a ś., btm., czynność cz. Zmizerować ś.

× Zmlecie, a, btm., p. Zmietenie.

Zmleczenie, a, btm., czynność cz. Zmlezczyć.

Zmlecznieć, eje, ał *zmienić* ś. w mleko, *nabrać cech*, *własności mleka*. Sł. wil.

Zmlecznienie, a, btm., czynność cz. Zmlecznieć.

Zmlezczyć, y, ył *powlec białością*, *niby mlekkiem*: Bielmo zmlezczyło mu źrenice. Gliń.

Zmleki, ów zool. *zwierzęta ssące*.

Zmlenie, a, btm., czynność cz. Zmleć.

Zmlenie się, a ś., btm., czynność cz. Zmleć ś.

× Zmlęty p. Zmilony. Bobr.

Zmłoczek, oka, lm. *okwie*, *Młoczek ten, co młoci cepani*. Karp. Byłbyś bardzo szczęśliwym, gdybym ci zmłoczków na toku doglądać pozwolił. Rol.

Zmłodniały który *zmłodniał*: Ziemia zmłodniała, zieleń i trawę nasiała, *mollia pabula surgunt*. Żebr.

× Zmłodnieć, eje, ał p. Odmłodnieć. L.

× Zmłodnienie, a, btm., czynność cz. Zmłodnieć.

[Z młodu] *od młodych lat*.

Zmłócenie, a, btm., czynność cz. Zmłócić.

Zmłócić, i, il 1. *skłóczyć młócić*; *wymłócić*, *umłócić*: Z. jęczmień. 2. kogo, rub. *zbić*, *strzepać*, *zmasakrować*, *siluc*: Niechby mi kto odważył ś. słówko na nas pisać, zmłóciłbym go na kwaśne jabłko. Bał. 3. rub., p. Zmieść.

Zmłód, odu, lm. *ody*, *Armartynta bot.* (cachrysy roś. z rodziny *baldaszkowych*).

Zmłynkować, uje, ował 1. *zmięć w młynku*, *przepuścić przez młynek*: Z. kawę, pieprz. 2. *oczyszczyć z pomocą młynka*: Z. tatarkę.

Zmłynkowanie, a, btm., czynność cz. Zmłynkować.

Zmnażać, a, ał p. Zmnożyć.

Zmnażanie, a, btm., czynność cz. Zmnażać.

Zmniejszać, a, ał i Z. ś. p. Zmniejszyć.

Zmniejszanie, a, btm., czynność cz. Zmniejszać.

Zmniejszanie się, a ś., btm., czynność cz. Zmniejszyć ś.

Zmniejszenie, a, btm., czynność cz. Zmniejszyć.

Zmniejszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zmniejszyć ś.

Zmniejszyć, y, ył, nied. Zmniejszać *zrobić mniejszym*, *pomniejszyć*, *umniejszyć*, *uszczipić*, *okroić*, *zredukować*: Z. komu *zapłatę*. Z. kapelusza. One (= przyczyny) nie zmniejszą twej winy. Miek. Z. karę (= *złagodzić*, *skrócić*). Z. ciśnienie na resoy wagonów kolejowych (= *użyć*). Z. ś. *stać* ś.

mniejszym, *zmać*, *pomniejszyć* ś., *umniejszyć* ś., *uszczipić* ś.: Chęć, aby na ich wolę góry ś. zmniejszały, ludzi wszystkich rachują. Jak za prosek mały. Jabł. Wrzód zmniejszył ś. Gorączka zmniejszyła ś. Upał zmniejszył ś. Dochody zmniejszyły ś.

[Zmierzchnąć się, chnie ś., chnął ś. a. chl ś.] p. Zmierzchnąć.

[Zmierzchnięcie się, a ś., btm.] czynność cz. Zmierzchnąć ś.

Zmniszały który *zmniszał*: Zaznajomienie ś. ze światem starożytnym musiało wstrząsnąć zmniszalemi umysłami, oswobodzić je z powioków scholastyki. BdC.

Zmniszenie, a, btm., czynność cz. Zmniszyć.

Zmniszenie się, a ś., btm., czynność cz. Zmniszyć ś.

Zmniszyć, y, ył *zrobić mniechem*: Z. młodzieńca, rozpustnika, światowca. W „Spowiedzi” odmawiał jakiegoś gwałtem zmniszonego Hiszpana. Spas. Z. ś. *zostać mniechem*, *wstąpić do zakonu*: A toć Zbyszek Suła? he! ty, coś ze mną długo wojował i na Ślązku i pod Krakowem i w Krakowie onej nocy, cośmy ś. zmniszyli. Krasz. (= *przebrali za mnichów*).

Zmnożenie, a, btm., czynność cz. Zmnożyć.

Zmnożyć, y, ył, nied. Zmnażać *pomnożyć*, *zwiększyć*, *złoczyć*: Zmnożeniem siłami wiele rzeczy dokazać można. Na podatki tamta praniem... nie zmnoży. Karcz.

Zmobilizować, uje, ował *postawić na stopie pogotowia wojennego*, *uruchomić*: Z. armję, korpus. Mieć dużo dobrej kawalerji, zupełnie zmobilizowanej podczas głębokiego pokoju. Bl. Przen. W czasach obecnych społeczeństwo uruchomiło ś. zmobilizowało ś. Jez. (= *wyszło ze stanu bezczynności*, *opatji*, *zerwało ś. do czynu*, *do czujności*). Sumę tę proponuje Z. i obrócić na pomoc stowarzyszonym.

Zmobilizowanie, a, btm., czynność cz. Zmobilizować.

Zmocnić, i, il, nied. Zmacniać, † Zmocniwać *wzmocnić*, *skrzepić*, *pokrzepić*, *umocnić*, *utwierdzić*, *łodać mocy*, *mocniejszym zrobić*. Wen. Ręka zmacnia miasta murami, fosami. Papr. Rozkosze zaprawdę umysły ludzkie i ciała zmgławiają i znikczemniwiają, a ustawiczna praca potwierdza i zmocniwa. Kwiat. Takowe bomby nazwane zmocnionemi, którym daje ś. cokolwiek grubsze żelazo w dennej części. Jak. J. Przecię sen mię zmocnił trochę, ale jednak jestem słaba bardzo. L. (= *posilił*, *pokrzepił*). Na co wielkie statuty i prawa pisane, gdy nie będą zwyczajami ludzkimi zmacniane? Baz. (= *uspierane*). Z. oet Ka., Troc. Potęgę swą zmocnili. Błaż. Swoję partję w Litwie i Prusiech zmocnili. Alber. Zdruzgotali mnie życie młode, sobie powróz zmocnili. Tet. Z. ś., Zmocnić 1. *wzmocnić* ś., *wzmóc* ś., *na siłach*, *pokrzepić* ś., *umocnić* ś., *utwierdzić* ś., *nabrać mocy*, *stać* ś. *mocniejszym*: Mówił Dawid synowi swemu: Zmacniajże ś. a bądź mężem. B. G. Im więcej jego powagę znizano, tym ś. więcej zmacniała. Skar. (= *potęgowała* ś., *utwierdzała* ś., *podnosiła* ś., *sła* w górę). 2. † Z. ś. komu = *dać mu poczuc* swą *moc*, *stać* ś. *łłań zbyt mocnym*, *wziąć nad nim górę*, *przewagę*: Jeśli mocniejszy nań przyjdzie, a zmocni mu ś., tedy wszystkę zbroję jego odjąwszy, będzie sobie dzielił łupy jego. Rej. Amonitowie bardzo ś. byli zmocnili synom izraelskim. Rej. (= *dali im*

poczuc swą moc, dali im ś. we znaki swą przewagę). Jestem jako człowiek opity i któremu ś. zmocni wino. B. B. (= *którego zmocze wino*).

Zmocnić, eje, ał p. Zmocnić.

Zmocnienie, a, blm., czynność cz. Zmocnić: W spróchniałej chałupie wszystkie spoje rozwalniają ś. a za zmocnieniem jednych rozsiadają ś. drugie. Pileh. Nauczyciel obaczy, jeśli myśl młodzieńca ku walce, a. też ku zmocnieniu a okrucieństwu? Kosz. (= *ku gwałtowności, ku gwałtom*).

Zmocnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zmocnić ś.

† **Zmocniwać, a, ał i † Z. ś. p. Zmocnić.**

† **Zmocniwanie, a, blm., czynność cz. Zmocniwać.**

† **Zmocniwanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmocniwać ś.**

[**Zmocny**] dęse = *silnie mocujący*.

Zmocować, uje, ował mocując zwalczyc; zmóc, przemóc, przewyciężyć, przesilić, wysilić, wycieńczyć: Z. kogo borykając ś. Ustawna praca przesili i każdą rzecz zmocuje, zmorduje. Haur. Wszyscy byli zmocowani od wina. Wuj. (= *zwyciążeni, osłabieni*). Dziesiąciu ludzi mężnych razem zmocował. Nies. Bom był zmocowan drog onych mozołem. Kon. Z. ś. I. *mocując ś. zmordować ś.; zmordować ś., wycieńczyć ś., zmóc ś., zmachać ś., wysilić ś., nadwergzyć ś., przerwać ś., zerwać ś., sforsować ś.* 2. X Z. ś. *wzmóc ś., zebrać ś. z silami*: Podparła ś. na kiju, zmocowała i głowę dźwignawszy, powlokła ś. dalej, śpiewając. Krasz. Po pewnym czasie (ciężko ranny) zmocował ś. w sobie, oprzytomniał i rzekł... Żer. 3. [Z. ś.] *wzmocnić ś.*

Zmocowanie, a, blm., czynność cz. Zmocować.

Zmocowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmocować ś.

[**Zmoczać, a, ał**] p. **Zmoczyć.**

[**Zmoczenie, a, blm.**] czynność cz. **Zmoczać.**

Zmoczenie, a, blm., czynność cz. Zmoczyć.

Zmoczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmoczyć ś.

Zmoczyć, y, ył, Zmaczać, [Zmoczać] I. omoczyć, umoczyć, pomoczyć, zwilżyć: Św. Makary nie nie jadł, jedno surowe jarzyny wodą zmaczane. Skar. Z. bieliznę do prasowania. Zmaczaj pióro, będziesz pisał. Fred. A. (= *umaczaj*). 2. *zamaczać, przemoczyć, mokrości nabawić, sflażyc:* Z. ubranie na deszczu. Przen.: Wieczna jest chwala krwią mlecza nie Z. Bardz. (= *nie zbroczyć, nie zmaczać, nie skalać, nie splamić*). Z. ś. *pomoczyć ś., sflażyc ś., narazić ś. na zmoknięcie:* Kto chce ryby jeść, musi ś. Z. Kn. Trzeba ś. zmaczać, kto chce ryby łowić. Rys. Dziwne cuda uczynił, iż na deszczu wielkim i pod rynną zmaczać ś. nie mogli. Skar. (= *zmoknąć*).

Zmodelować, uje, ował I. skopjować modelując. 2. modelując sprowadzić do pewnej formy, do pewnego charakteru: W asekuracji sły spojżenia śmiałe a przeszywające, uśmiech słodki, głos zmodelowany do rzewnej prośby i modlitwy. Rol.

Zmodelowanie, a, blm., czynność cz. Zmodelować: Odtwarzanie czyjejs postawy, wyrazu twarzy i wogóle zewnętrznego objawu uczucia czy myśli nie kończy ś. zmodelowaniem tych ruchów.

Zmodernizować, uje, ował zmienić na sposób dzisiejszy, nadać dawnemu cechy dzisiejsze. Z. ś. przybrać cechy, pozory dzisiejsze: Lamus i sernik

litewski nie zmodernizowały ś. Krasz. Wśród huku dział odrodziło ś., z nazwiska przynajmniej, owo zmodernizowane cesarstwo niemieckie.

Zmodernizowanie, a, blm., czynność cz. Zmodernizować.

Zmodernizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmodernizować ś.: Rychłem grozi zmodernizowaniem ś. na szablon przeciętny.

Zmoderować, uje, ował I. określić, ograniczyć, zlagodzić, zmiarkować. 2. † Z. praw. zmniejszyć, umniejszyć, zredukować.

Zmoderowanie, a, blm., czynność cz. Zmoderować: Okoliczności wpływają na Z. tego stosunku.

Zmodrzeć, eje, ał stać ś. modrym; zsinieć: Jeden poraził go pięścią przekłętą tak, że mu śliczne zmodrzało lice. Mias.

Zmodrzenie, a, blm. I. czynność cz. Zmodrzeć. 2. czynność cz. Zmodrzyć.

Zmodrzyć, y, ył zrobić modrym. L.

Zmodyfikować, uje, ował zmienić; zlagodzić, przerobić na przystępniejszy: Z. warunki umowy. Natura ludzka zmianie nie uległa; zmodyfikowała ś. jeno w objawach swoich. Jeż.

Zmodyfikowanie, a, blm., czynność cz. Zmodyfikować.

Zmodyfikowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmodyfikować ś.

Zmodelały który zmordował; zrogowaciały, modelowaty (induratus, callosus).

Zmodeleć, eje, ał stwardnąć, zgrubieć jak morder, jak nagniotek.

Zmodelenie, a, blm., czynność cz. Zmodeleć.

† **Zmoga, i, lm. i siła, możność, zdolność:** Wszyscy pracują, każdy pracuje według zmogi i siły swej, peczętek naśladować w tym usiłujemy. Smotr.

Zmoglin, u, lm. y bot. (stravadium) roś.

† **Zmogły który ś. zmógł, zmordowany, wysiłony, strudzony, spracowany:** Zmogłe woły.

Zmojnik, a, lm. i bot. (persoonia) roś. z rodziny owelkowatych.

† **Zmojony który ś. stał moim. Bud.**

[**Zmoklena, y, lm. y**] p. **Zmoklizna.**

[**Zmoklina, y, lm. y**] p. **Zmoklizna.**

[**Zmoklizna, y, lm. y, Zmoklina, Zmoklena, Moklizna, Moklena**] pot.

Zmokły który zmokł, zmoczony, pomoczony, omoczony, przemoczony: Z. od deszczu. Troc. Wygląda, jak zmokła (a. zdechła) kura. (o skulonym, zbiedzonym, osowiałym). Zdaje ś. nie, tylko zmiana ubioru, a z szykownej damy zrobiła ś. zmokła kurka. Orzesz. Oczy zmokłe od łez. (= *wilgotne, mokre; zalane, zroszone łzami*). Zdziwi ś. Kornelja zmokłym oczom męża, nie śmie we łzach widzieć Pompejusza. Bardz. W świetne gwiazdy patrzali oczyma zmokłymi od łez. Bardz.

Zmoknąć, knie, knął a. kł, Zmoczyć ś., nied. Zmakać przemoknąć, przejść wilgocią (szczeg. na deszczu): Leniwy i w domu swym zmoknie. Prz. Ziy gospodarz, eo w domu zmoknie. Kn. Zmokł od deszczu. Troc. Zmokłem co do nitki. Zmokłem jak flis. Prz. Gdy komu nogi zmokną, obmyć je w letniej wodzie. Krup. (= *zamoknąć, zamieknąć*). Skoro zmoknę, cóż mi po opończy? Pot. Lepiej Z., niżeli utonąć. Fred. M. Między upomianiem i dziełem zmakały mdłe poliezki, i ręce ojcowskie skakały. Żer.

Zmoknienie, a, blm., p. Zmoknięcie.

Zmoknięcie, a, blm., Zmoknienie czynność cz. Zmoknąć: Zmoknienie od deszczu. Troc.

Zmokrzenie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zmokrzyć ś.**

Zmokrzyć się, y ś, ył ś. (szczeg. o zwierzętach) *zeszczać ś., złać ś.*: Z. ś. w łózku. Bobr.

Zmoleć, eje, ał dostać moli, zniszczyć z powodu moli.

Zmolenie, a, bhm., czynność cz. **Zmoleć.**

Zmolifikować, uje, ował zlagodzić: Projekt dysydentów na komisji teraźniejszej jeżeli zmolifikowany nie będzie, zostaje szczególnie sposób dopraszania ś. u księcia Repnina... Smol

Zmolifikowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmolifikować.**

[Zmolny] *grymaśny, nudny, przykry, zły, nieznośny*: Takie to Jangliki zmolne. Ork.

[Zmolać, a, ał] *zmierzwić.*

[Zmolać, a, bhm.] czynność cz. **Zmolać.**

Zmolawianić, i, it zmienić na Mołdawianina, zrobić mołdawskim: Zmolawianiona teraz mieścina ani ś. domyśla dawnej przeszłości. Rol.

Zmolawianie, a, bhm., czynność cz. **Zmolawianić.**

† **Zmolwić, i, it p. Zmolwić.** Ps. flor.

† **Zmolwienie, a, bhm.**, czynność cz. **Zmolwić.**

[Zmondzały] p. **Zmądrzały.**

× **Zmonetyzować, uje, ował zmienić na monetę.**

× **Zmonetyzowanie, a, bhm.**, czynność cz. **Zmonetyzować.**

[Zmoniszczenie, a, bhm.] czynność cz. **Zmoniszczyć.**

[Zmoniszczyć, i, it] sobie eo = *zmyślić sobie.*

Zmonitować, uje, ował kogo monitując zgromić = napomnieć surowo; zbурceć: Jan III, moeno niezadowolony z biskupa, uznał za stosowne Z. go i kazać mu ś. wytłomaczyć z postępowania. Dar.

Zmonitowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmonitować.**

Zmonopolizować, uje, ował zmienić w monopol, skupić wyłącznie w jednych rękach: Z. sprzedaż wódki. Pojedynczy kapitał zmonopolizuje rynek. Z. handel zbożem. Walter Scott, Byron zmonopolizowali uwagę i interes intelektualny. Weiskanie ś. kobiet do wszystkich niemal dziedzin pracy, zmonopolizowanej przez silniejszych.

Zmonopolizowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmonopolizować:** Magistrat zamierza starać ś. o Z. wagi na jarmarku wełnianym.

Zmontować, uje, ował montując zestawić, złożyć: Z. maszynę.

Zmontowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmontować.**

Zmor, u, bhm. pomór, śmierć: Ciemny zmorein, rzezią, cherubinie. Słow.

Zmora, y, lm. y l. a. [Zmoera, Mora, Mara] *duch nocny, napastujący konie i ludzi śpiących, widmo nocne:* Z. dusi. O upiorach czyli, podług innych, strzygoniach, zmorach. Krup. (= *lw wach, strachach, straszylkach, upiorach, strzygach*). Jeszcze nim działwę jak zmorą straszyla. Ani ś. brzydsze twarze noenych zmor znawiają. Przyb. Przen: Zmory troski odganiał. Wleczę ś., jak Z. (o idącym zbyt wolno). 2. × Z., *mora, mrowie, dreszcz, mroź, ciarki:* Złakłem ś., aż przez mię szła Z. Mor. A. Mory mię przechodzą. Chr. Przez Argenieę ziwna przejdzie mora, pomniąc, jako odprawił ojciec Gelanora. Pot. Wspomniawszy na to, idzie przez mnie Z. Pot. 3. a. † **Duszenie nocne, × Koszmar, × Koszmar lek.** (asthma nocturnum, incubus, succubus, oppressio nocturna, oneirodynia) *duszenie przez sen; ciężki sen z halucynacjami, bardzo przykremi marzeniami i uczuciem duszenia, gniewienia na piersiach.*

[Zmorać, a, ał] i. (o kobiecie) *trzymając do chrztu, powiedzieć przy chrzcie za księdzem po*

pijanemu, zamiast Zdrowaś Marja, Z., przez co pijanu zostaje zmorą. 2. a. [Zmorasić] zbrudzić, zwałać.

[Zmoranie, a, bhm.] czynność cz. **Zmorać.**

[Zmorasić, i, it] l. *zjeść kawał suchego chleba. 2. zmordować kogo.* (Por. Zmarachować).

[Zmoraszanie, a, bhm.] czynność cz. **Zmorasić.**

Zmordować, uje, ował i. zmęczyć, strudzić, sforsować. 2. † Z. zamordować, zamęczyć; mordując zabić: Tyran ten pięciu braci kazał Z.; gdzie dwie smętne matki zabiły ś. nożami, widząc zbite dziatki. Stryjk. Przen.: Siedzi nad kawałem pieczeni i nie może jej Z. (= *zjeść mimo wysiłku, poradzić jej*). 3. [Z.] *zbić kogo. 4. zepsuć:* Zmordowana krew Ork. Z. ś. zmęczyć ś., sforsować ś., sfutygować ś.: Lekarze zmordowani, zaspani niechaj nie uchodzą od pacjentów zapowietrzonych. Perz. Strumienia szuka łania zmordowana. Kochan. Uszedszy kilka tysięcy kroków, gdy zmordowanym będąc, trochę zasypia. Skar. Zmordowany, kładną ś. na łózku. Pileh. Trochę jestem zmordowany, tak wiele biegałem, nim tu przyszedłem. Gość, radością swojaków właśnie opętany, nie czuje ś. pewnie, gdzie krynica żywa, zmordowany odpoczywa. Kras.

Zmordowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmordować.**

Zmordowanie się, a ś., bhm., czynność cz. **Zmordować ś.**

Zmorfinizować, uje, ował przesyć morfiną, strudzić morfiną. Przen.: (Polska) zmorfinizowana melancholjami niewoli. Db.

Zmorfinizowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmorfinizować.**

[Zmorlec, lca, lm. lca] *pomorka, mgła, powietrze dżdżyste.*

[Zmorować, uje, ował] *być zmorą.*

[Zmorowanie, a, bhm.] czynność cz. **Zmorować.**

[Zmoroczna, y, lm. y] *drobny a długi deszcz północno-zachodni.*

Zmortyfikować, uje, ował uśmiercić. Przen.: *umorzyc, znieść, unieważnić.*

Zmortyfikowanie, a, bhm., czynność cz. **Zmortyfikować.**

[Zmorusać, a, ał] *umorusać, usmolić, zbrudzić: Z. sadzami.*

[Zmorusanie, a, bhm.] czynność cz. **Zmorusać.**

Zmorzenie, a, bhm., czynność cz. **Zmorzyć:** Nie wszyscy mogli wytrwać dla zmorzenia wielkiego, bo którzy już długo głód cierpieli, skoro im jadło weszło do żywota, zaraz umierali. Leon.

[Zmorzeniec, nca, lm. ncy] *ten, co dużo jada, co nigdy ś. nasyć nie może, nienasytek, wołoduch.*

Zmorzyć, nied. † Zmarzać, † Zmierać wycieńczyć niespaniem a. głodem, zużyć; zmordować, zmęczyć, wysilić, osłabić: Ona, tej nocy smacznym snem zmorzona, takim widzeniem była obdarzona. Auszp. Osłabieni pracą, snem są zmorzeni. L. Twardym snem Bóg zmorzył Adama. K. G. (= *uśpił go mocno, spuścił nań sen twardy*). Zmorzony snem zasnął. Kras. Snem i winem zmorzeni. Dm. Sen go naostatek zmorzył. Krasz. Matkę zmorzył sen. Sow. Przywionie sen i zmorzy ciężkie powieki w upojeniu błogim, dającym siłę. Wysp. Zmorzyła go, widać, rozmowa z tym głupim komendantem. Sienk. Głód go zmorzył. Kwiat dusznym wiatrem zmorzony ginie. Kochan. Ty nas ożywił masz nędzą zmorzone, Ty uweśelił w smutku położone. Kochan. Ujechawszy pięć mil, iż nam konie zmorzyły ś. były, musieliśmy zostać na noc. Warg.

Zmoskalenie, a, btm., czynność cz. **Zmoskalić**.
Zmoskalenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zmoskalić** ś.

Zmoskalić, i, il, **Zmoskwicić**, **Zmoskwiczyć** *zrobić Moskałem, przerobić na Moskala; zruszczyć, zrusyfikować*. Z. ś., **Zmoskwiczeć** *stać* ś. *Moskałem; zruszczyć* ś.: Listowne odpowiedzi zmoskwiczonych książąt Bielskich — Olgierdowiczów. Stada. Tatarowie a. wysiedlili ś. do Turcji, a. wytępieni zostali, jak wiley w Anglii, a. musieli ś. zmoskwiczyć. Wgr. Wielu książąt litewskich zmoskwicało.

Zmoskwicenie, a, btm., czynność cz. **Zmoskwicić**.
Zmoskwicenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zmoskwicić** ś.

Zmoskwicić, i, il i Z. ś. p. **Zmoskalić**.
Zmoskwiczeć, eje, ał p. **Zmoskalić**.
Zmoskwiczenie, a, btm., czynność cz. **Zmoskwiczyć**.

Zmoskwiczenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zmoskwiczyć** ś.

Zmoskwiczyć, y, ył i Z. ś. p. **Zmoskalić**.
[**Zmota**, y, lm. y, **Smeta**] ryb. *szuwał przy żaku do wycieczania grubej liny przy palu*.

Zmotać, a, ał 1. *złazać przez motanie*. 2. *zwinąć motając*: Z. przędzę. 3. [Z.] *zwinąć*. Z. kwiatki w jedną wiązań. 4. [Z.] *splątać*.

Zmotanie, a, btm., czynność cz. **Zmotać**: Z., czyli przędzenie jedwabiu = pierwsza czynność, przedsiębrana celem zdjęcia włókna jedwabnego z kokonów.

Zmotek, tka. lm. tki *pęczek nici zmotanych*, *motki*: Pod próg kładą zmotki z nici. Brk.

Zmotykować, uje, ował *wzruszyć, skopać motylką*: Z. ziemię.

Zmotykowanie, a, btm., czynność cz. **Zmotykować**.

Zmotyliczenie, a, btm., czynność cz. **Zmotyliczyć**.
Zmotyliczyć, y, ył *stoczyć motylicami*: Owce zmotyliczone Krasz.

Zmowa, y, lm. y l. *zmówienie* ś. *przeciw komu w złym celu, porozumienie, konszachty, praktyka, spisek*: Zmowy i konfederacje Rzpltej szkodliwe czynią. Star. Zamek na zmowie poddał. Troc. Z. robotników = *umówienie* ś. *względem ogólnego porzucenia roboty*. Zmowę z kim mieć, uczynić. Troc. Urządzić zmowę (= *bezrobocie, strajk*). † Zmowę z kim czynić u sądu = *zmownie kogo bronić u prawa*, *colludere, cum actor et reus litam simulant et ab altero causa proditur*. Kn. Być z kim w zmowie. (= *porozumieniu*). Zmowy, aby powstać. Lel. 2. × Z. *schadzka, np. kochanków*. L. 3. † Z. *umowa, układ, ugoda, zgoda*: Nagrodzi mi służbę mą wierną jutro, kiedy przyjdzie czas znowy przed tobą. Leop. (gdy przyjdzie do zapłaty mojej. B. G.). Gdy zmowę uczynił z robotnikami z pieniądza dziennego, posłał je do winnicy swojej. Leop. (zmówiwszy ś. z robotnikami z groza na dzień. B. G.). Do ksiąg grodzkich zapisać zmowę i posag z temi, z któreniby należało, z rodzicami. Staneła z królem duńskim Z., aby delegowani zjechali ś. do Szczecina. Alber. 4. † Z. *zmówiny, zaręczyny; stan zaręczonych*: Panna już będąca w zmowie. Pot. (= *po słowie, zaręczona*). [Wywiady, znowy czyli pytanki].

† **Zmowca**, y, lm. y ten, *co doprowadza do skutku znowę, umowę, zgodę, pośrednik*: Mojzesz znowcą i śródkiem był między Panem i Izraelitami, aby opowiedział słowa Jego. Wuj. (stał między Panem a między niemi, aby im odnosił słowa Pańskie. B. G.).

Zmownie przys. od **Zmowny**: Kupiły ś. rodziny i Z. zmiany i nowości dopełniały. Bobrow.

Zmowny przym. od **Zmowa**, *zmówiony, umowny*: Z. aktor. Bobr. Pod zmownym drzewem siadła. Żebr. Zmowni aktorowie, sędziowie, porozumienie z sobą mający, *collusores*. Kn. Mennica z bogaca kraj, dopóki ś. trzyma w wyrabianiu swych pieniędzy stopy zmownej. Sur. Już miano ją dać za mąż, i upominki zmowne z obu stron pobrano. Skar. (= *zaręczynowe*).

Zmożenie, a, btm., czynność cz. **Zmóc**: Z. nieprzyjaciela. Troc. Zdziwił ś. zmożeniu jego. Troc.

Zmożenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zmóc** ś. [Zmożnie] *zręcznie, poręcznie, zgrabnie*: Zawdy ręką prawą najzmóżniej robić.

Zmożnieć, eje, ał *stać* ś. *możnym, możniejszym, spomoczyć* ś., *spotęgnać, zbogacić* ś., *wzmóc* ś.: Niech przepadną ziemią takie gody, niżbym ziraadą zmóźniała. Żebr.

Zmożnienie, a, btm., czynność cz. **Zmożnieć**.

Zmóc, oże, ógl, nied. **Zmagać** 1. *mieć dosyć siły, zręczności, zdolnać, być w stanie, poradzić, dać radę, potrafić, podobać*: Drugim często ten pomoże, który sam tego nie może. Kn. Nie zmagając (!) ratować ś. siłami, pokorą swe obietnice wznowić myśli. Tw. Furman uwlażył z wozem w straszny bocioie, bież ani wiu, wiu nie mu nie pomaga, dźwigać i wrzeszczeć już prawie nie zмага. Jabł. Gdzie jest trudna rada, tarany tam nie zmogą. L. Czy rozum i licha me siły niedościgłych ś. będą ważyły, jednak co zmogę, nieuk w Helikonie, przyjm, mój patronie. Koch. W. Jać jeszcze zmogę swojej chęci oświadczyć, a łaski twojej godnym będę. Tw. (= *potrafię jeszcze*). Mizerna kreaturo, jak ja opisać zmogę twoje utrapienie? Kulig. Zmógł to swoją udatnością. Troc. [Co ci siłenka zmoże] (= *potrafi*). [Tego Piusaka Pan Bóg skarże, jak ci my go zmogemy. Zmagać rozumem = *podobać głową*]. 2. † Z. *komu = sprostać, dorównać, wydołać, wyrównać mu*: Wszystkim sąsiadom Rzym nie zmoże. Stryk. 3. *kogo, co = przemóc, zwyciężyć, zwyciężyć, pokonać, złamać, pożyć, przepierać*: Tyfeusza olbrzyma zmógł i trupa jego przywalił górą. Otw. Jego siła ma nie zmoże. Otw. (= *nie da mu rady*). Ani bystra szabla zmoże. Bardz. Czasem dobrą wolą rychlej pożywiesz, czego złością nie zmożesz. Jabł. Bramy go piekielnie nie zmogą. Bals. Każdy frasunek zmoże dobra rada. Mor. A. Wypytaj z niego, jakobyśmy go mogli pochodzić a Z. Leop. Może że tyle przeskód stałością zmożemy. Niem. (= *przewyciężymy*). Często mnie dobywali, wzdam jednak nie zmogli. Leop. (nie mi nie mogli. Leop.; nie przemogli mnie. B. G.). O, jako zмага wino wszystkie ludzie, zawodzi rozum! Leop. (o, jak bardzo mecene jest wino, wszystkie ludzie zwodzi. B. G.). Najmężniejszy rycerz, co dobry kufel duszkiem zmoże. Falib. (= *wydlusi, zdusi*). Chodziło mu o to, aby Z. Kanwę. Chl. Chcesz wszystko Z., cobyś zamyslał: o nie ś. nie kuś, tylko co podobna dokazać. Fred. M. Zmógł go swoją chybkością. Troc. (= *przeszedł, zakasował, prześcignął, przewyższył*). Los zmógł ich siłę, lecz nie zachwiał męstwa. Od. Książdz zastał na górze Janasza uspięnego głęboko i pilnującą go kobietę, także snem zmożoną. Krasz. Ci, którym spieszo było, wołali, by Kwidzynowi dać pokój, kiedy go przez tak długi czas nie zmożono. Krasz. (= *nie zdobyto*). Insi zmożeni do ostatka bieda. Ork. (= *zgnę*

bieni, zniszczeni). 4. *zmordować, wycieńczyć, wybić z sił, wysilić*: Obłączeni głodem, żelazem i ogniem zmożeni, sami siebie ogniem potracili. Fal. Zmożony, zmógł, zmordowany. L. Zmogłe woły z plugiem do folwarku zwrócony lemieś na młdym włoką karku. L. Czemu zmogła myśl twoja ś. frasuje w radach niebieskich, których nie pojmuje? Petr. 5. [Zmagano kozły] = *fikać, przewracać, wywijac koziołki*. 6. [Ciele zmagalo głowina = *usiłowalo podnieść głowę*]. Z. ś. 1. *wzmóc ś., wzmocnić ś., podźwignąć ś.*: Tym, który ś. zmagają i z choroby powstają, burak jest ratunkiem. Syr. Kazał ś. ubrać a Z. wszystkimu wojsku swemu. Leop. (= *zebrać ś. z siłami*). Słabość ś. zmoże. L. (= *spotęguje ś.*). 2. *wysilić ś., wytężyć ś.; wziąć ś., piąć ś. na pazury; zdobyć ś. na co*: Nikt ś. nie zmagał na porządniejsze budowle drewniane. Krasz. Zmagano ś. na wesolość. Krasz. (= *zmuszano ś. do niej*). 3. *Zmagać ś. = mocować ś., borykać ś., walczyć, pasować ś., ciągać ś. za bary*: Uderzyli jak w dym na janczarów i poczęli ś. z niemi zmagać tak zaciekle, że... Sienk. Zbyszko i Arnold szeze pili ś. z sobą, jak dwa jastrzębie, opletli ś. ramionami i poczęli ś. zmagać straszliwie. Sienk. Za trzy dni będą ś. zmagać. Sienk. Z rykiem chwytają ś. za bary te dwie rzeki w głębinie, zmagają (ś.) tam, trzaskając łbami o granit. Żer. 4. *wysilić ś., wycieńczyć ś., zmordować ś., zmęczyć ś., sforsować ś.*: Znaleźć niczego nie mogła, czymby poniekąd był on usmierzony przemorszalony, a już ś. zmogła postem i smutkiem. L. Zmogłem ś., bijąc szkapę prętami. Alb.

[Zmórasie, i, il] *zbić, siluc, stargać, zniszczyć*: Burza mi zboże zmórasila.

[Zmóraszenie, a, blm.] czynność cz. Zmórasie.

Zmówić, i, il, †Zmówiwe, ujed. Zmawiać I. †Z. co = mówieniem ustalić; omówić, umówić: Pierwej, gdy co zacnego i w Polsce zmagawiano, tedy to czeskim słowem udziierać obiecano. Rej. Zmówiona to sprawa. Troc. Zmówiony (umówiony) czas. Troc. 2. †Z. [Z.] kogo = *mówieniem zjednać; umówić, zgodzić, ugodzić, nająć*: Gospodarz wyszedł rano przednie a zmagawie robotników do winnicy swojej, a gdy znowe uczynił z robotnikami z pieniądza dziennego, posłał ich do winnicy. Leop. (wszedł najmować robotniki. B. G.). Gospodarz, zmówiwszy parobków z grosza dziennego, żeby w winicy jego od zarania robili aż do zaścia słonecznego, posłał ich tamże. Ody. Oni, którzy o jedenastej godzinie byli zmówieni, wzięli każdy także po groszu. Damb. Żołnierz zmówiony. Troc. Kłasztorowi lekarza nadwornego, p. Józefa Kittla, za roczną pensją zmówiła. Zał. S. 3. †Z., p. Z. ś. 4. [Z.] *zaprosić*: [Ubogiego do siebie na obiad Z.]. 5. × Z. kogo = *podmówić, namówić*: Oni, traktując miodem szlachtę, zmagawiają ją na zaczepkę z panem. Chodź. Spokoju nie było u Polanów od Kaszubów i Pomorców, których podprowadzali i zmagawiali Leszkowie. Krasz. 6. [Z.] *zbalamucić, zlakomic*: Zmówiła mię ta mamona. 7. †Z. niewiastę, pannę = *zyskać od niej słowo, zaręczyć ś. z nią*: Zrękować córkę komu, Z. za kogo, poślubić obiecać. Kn. Zmówiona, zrękowana. Kn. Poślowie polscy zmówił w małżeństwo za Aleksandra Helenę. Biel. M. Miał za sobą Zofję Kiemliczównę, z której córka z Janem Chodorowskim, stolnikiem lwowskim, dożywnie zmówiona. Nies. Pojate z Żywibudem Dorsprungowiczem dożywnie zmówioną. Nies. Nie wiadomo, czy już narzeczona, czy tylko zmówiona. Krasz. Obiecałem jej balsam

dla rycerza, z którym jest zmówiona. Sienk. 8. na kogo = *złożyć, zwalić, spędzić, zagnać*: Praetor cum imperio od Rzymian postany, więc co weźmie od kogo, zmagawia na Rzymiany. Klon. Chcesz Z. na drugiego zbrodnia przez ciebie zdziałana. L. 9. *powiedzieć od początku do końca, omówić, skończyć mówienie*: Tak długo grona w moszczu gorącym trzymać, jakoby zmówił dwie Zdrowaś Marja. Trzye. Ubrała ś. panna i zmówiła paciorki. L. Zmówiła pięć paciery i tak wiele Zdrowych Marji ku czci jego. Wys. Paweł trzech mszy słuchał, zmówił cztery różańce, na gronnice dmuchał, dwie godziny klęczał. Kras. Nie nie umie, chyba z panią matką pacierz Z. L. (= *własnego zdania nie ma*). Zmówilem modlitwę. Ojeze nasz. Troc. A kiedy całe zmówili paciery, wyjmą książeczkę z kieszonki. Mick. Zmówił modlitwę do św. Antoniego. Z. litanję. 10. †Z. *wymówić, powiedzieć, odezwać ś., przemówić, wyrzec*. Glos. Jeśli jeszcze przeciwnik zmówi... Sak. Jeśli zmagawia, jako i mówią schizmaty... Sak. [Jedno do drugiego słówka nie zmówili]. Z. ś. 1. *powiedzieć z kim jednocześnie to samo niechęcy*: Na jednośmy ś. zmówili. 2. *nieos. zgadać ś., zejść w mówieniu na dany przedmiot*: A no, kiedy ś. zmówiło o tym, powiem; byłem ci tam z nim. Krasz. 3. *spiknąć ś., sprysnąć ś., sprzymierzyć ś., porozumieć ś., spaknąć ś.*: Zdaje ś., iż ś. samo przyrodzenie ze wszystkimi zmówiło, żeby Konstantynopol uczynić szczęśliwym miastem. Kłok. Jeżeli pomiędzy kartami trafi ś. głuchy i niemy, a potem go i ennuchem uczyniono, w takim ś. znajduje respektie w saraju, jakoby ś. w nim przyrodzenie z kunsztem zmówiło na wystawienie na świat najdoskonalszego stworzenia. Kłok. (= *złożyć ś. na to*). Zmówili ś. na wilka wiley koligaci. Kras. Kilka mocarstw zmówiły ś., aby słabsze lub w nierząd pogrążone państwa między sobą dzielić. Kołł. August II zmówił ś. z Rosją i Danją. Lel. Z obym zmagawiali ś. nieprzyjacielem. Lel. Wszystko ś. zmagawia, żeby większy moje pomieszenie. L. Tu i owdzie widywali ich razem, jak ś. zmagawiali. Reym. (= *prowadzili z sobą konszachty*). [Zmówili ś. do jednej dziewczyny, któremu ś. dostanie]. 4. a. †Zmówić *zgodzić ś., ugodzić ś., umówić ś.*: Wyszedł najmować robotniki, a gdy ś. zmówił z niemi z grosza na dzień, posłał ich do winnicy. Sekl. Nie czynię krzywdy, azaś ś. nie zmówił z grosza? B. B. (azas ś. nie z grosza zmówił ze mną? B. G. = o grosz, za grosz). Zażes ś. nie z pieniądza zmówił ze mną? Żarn. Zażes nie z grosza zmówił ze mną? Białob. Tedy oni zmówili s nim trzydzieści srebrnych. Leop. Stało ś. czasu niektórego, że ś. iść na ryb łowienie zmówili. Ody. Towarzystwa osobne, jako też i narody, poczęły ś. zmagawiać na pewne prawidła. Sur. 5. *mówiąc dojsz do ładu, do porozumienia, zrozumieć ś. mówiąc, porozumieć ś.*: Umiął ś. dobrze Z. języki różnemi. P. Koeh. [Tak ś. zniemcół, ze ś. nie móg Z. ze swymi ojcami]. 6. [Z niemi ś. nie zmówilem] = *nie przyszło do rozmowy między nami, nie miałem sposobności rozmawiać*.

Zmówienie, a, blm., czynność cz. Zmówić.

Zmówienie się, a, ś., blm., czynność cz. Zmówić ś.

Zmówiny, in, blp., [Smówiny, Smowiny] zaręczyny, zrękoniny. Dudz. Nie dostaniesz twego polubieńca, choć już po zmówinach waszych. L. Dzisiaj wesele i dziś Z., często w pół roku bywają też chrzciny. Bratk. Ono złączenie mieszkania naszego cielesnego, któreśmy byli złą-

ezeni w małżeństwie, było to tylko zmwówinami, albo zrękowaniem naszym. Baz. [Z, zaloty, zwiady, wywiadki, raiły, zraiły, swaty, średziny, zdawiny, pierścionki, smowy, namówny, namowy, pytanki]. Z. uczta przedślubna po wielkich zaręczynach. Gol.

× **Zmównie** przys. od **Zmówny**, *podług zmwowy ze zmwą, w porozumieniu, porozumiawszy* *ś.*: Rada nieustająca, Z z hetmanami, naznaczy od regimentów pewną liczbę robotników do naprawy dróg. Vol. Z, z namowy, z umowy, *ex pacto*. Kn. Z. kogo bronić u prawa. Troc.

× **Zmówny**, × **Zmówniony** *l. będący w zmwowie, w porozumieniu, sprzyśnięty*: Zmówna z królem arystokracja. Zmówni sędziowie, aktorowie. Troc. (=mający ze sobą konszachty). 2. o któryś *ś. zmwówno, umówiony*: Zmówniony, umówiony czas. Troc. Pod zmwównionym drzewem siadła. Żebr. (= obrany na schadzke). Zmówna, zmwówna sprawa. Troc. 3. od *zmówin, zaręczynowy*: Już miano ją dać za mąż i upominki zmwowne z obu stron pobrano. Skar. Zmwówna, zrękowana. Troc.

Zmraczać, a, ał i Z. *ś.* p. **Zamroczyć**.

Zmraczanie, a, bfm., czynność cz. **Zmraczać**.

Zmraczanie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. **Zmraczać** *ś.*

Zmrażać, a, ał p. **Zmrozić**.

Zmrażanie, a, bfm., czynność cz. **Zmrażać**.

Zmroc. y, lm. e p. Zmrok.

Zmroczeć, eje, ał i [Z. *ś.*] p. **Zmroczyć**.

Zmroczenie, a, bfm. *l.* czynność cz. **Zmroczeć**. 2. czynność cz. **Zmroczyć**.

Zmroczenie się, a *ś.*, bfm., *l.* [Z. *ś.*] czynność cz. **Zmroczeć** *ś.* 2. czynność cz. **Zmroczyć** *ś.*

Zmroczeni, ów, bfp. *ciemne, muszki, planki, kreski ciemne, ukazujące* *ś. oku o zmierzchu a. ukazujące* *ś. oczom tego, któremu* *ś. robi ciemno w oczach*.

Zmrocznik a, lm. i zool. (podargus) *ptak z rodziny koczodojów*.

Zmroczyć, y, ył *ściemnić, przyćmnić mrokiem, zamroczyć*: Niech to *ś.* spełni zaraz przez ciebie, jak słowo bogów indyjskich, mogących świat nagle Z. Mie. To, mówię waćpanom, aż mię zmroczyło. Sienk. Z. *ś.*, **Zmroczeć**, [Zmroczeć *ś.*, Zmroknąć *ś.*, Zmroceżyć *ś.*, Smroknąć *ś.*] *ściemnić* *ś.*, *przyćmnić* *ś. mrokiem, zamroczyć* *ś.*, *zmierzchnąć* *ś.*: Nim *ś.* zmroczy (=nim zmrok zapadnie). Twarz mu *ś.* zmroczyła, jakby padł na nią cień złowrogi. Morz. Pili razem i pili, jaże *ś.* zmroceżyło. Ork. Długo szli roztoką na dół, zanim *ś.* zmroceżyło. Ork. Może w pacierz po zachodzie... zmroczą, i świat *ś.* zaciągał mgłami, bo na odmianę szło. Reym.

Zmrok, u, lm. i, [Smrok], **Zmroc** *mrok, zmierzch, przejście od dnia do nocy, zorza wieczorna, szara godzina*: Z. zapadł. Już Z. nadchodzi, i noc *ś.* zbliża. Skar. Nim mnie wyratowano z błota, trwało to aż do zmroku, i ledwie na noc o *ś.* wierę mili do najbliższej karczmy zajechał. Kras. Lubię iść o zmroku. Miek. W zmrocy (=w pomroku). Tet. Przen.: W zmroku pierwszych dziejów samowładztwo rozwija *ś.* tworzeniem *ś.* państwa (=w pomroce dziejowej).

[Zmroczenie, się, a *ś.*, bfm.] czynność cz. **Zmroczyć** *ś.*

[Zmroczyć się, y *ś.*, ył *ś.*] p. **Zmroczyć**.

[Zmroknąć się, nie *ś.*, nał *ś.*] p. **Zmroczyć**.

[Zmroczniecie, się, a *ś.* bfm.] czynność cz. **Zmroknąć** *ś.*

Zmrokowy przym. od **Zmrok**, *zmierzchowy*: Motyle zmrokowe.

[Zmrowić się, i *ś.*, il *ś.*] p. **Znarowić** *ś.*

[Zmrowienie się, a *ś.*, bfm.] czynność cz. **Zmrowić** *ś.*

Zmrozić, i, il, nied. **Zmrażać** *ściąg mrozem, przemrozić; przejąć, zdjąć, zgubić, zabić mrozem*: Pieniężnych żołnierzyw nie mała ostra zima częścią w drodze zmroziła, a częścią nadmroziwszy, w pół drogi został przynaglila. Błaż. Przen.: *ściąg lodem*: Strach silniejszy, niż miłość, zmroził mą duszę i nie pozwolił mi spieszyć im na pomoc. Dyg. Straszna niepewność zacieżyła nad klasztorem i zmroziła zapadł w obrońcach. Sienk. Mróz rysował wielkie, zmrożone ciszą drzewa na szybach. Wroc. Zmrok zapada, kilka zaś osób spogląda w milczeniu na szyby okien, zmrożone, dopiero co różowe, teraz sine. Weys. Zaskrzypiał zmrożony zwir pod oknami. Weys. (=zmarznięty).

Zmrożenie, a, bfm., czynność cz. **Zmrozić**.

Zmrugiwać, uje, iwaf p. **Zmrużyć**.

Zmrugiwać się, a *ś.*, ał *ś.* p. **Zmrugnąć** *ś.*

Zmrugiwanie, a, bfm., czynność cz. **Zmrugiwać**.

Zmrugiwanie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. **Zmrugiwać** *ś.*

Zmrużyć, y, ył *zmruczyć, zmruczyć, zamruczyć*: Zamrużył w słońce patrzyć trzeba okiem. Troc. Zawsze ja widzieć będę te zmrużone powieki, oczy słupne i zgasłe, trupa słońca twarzy? Przyb.

Zmrugnąć, nie, nał p. **Zmrużyć**. *l.* Z. *ś.*, nied. **Zmrugiwać** *ś.* *mrugnąćszy porozumieć* *ś.*, *zmówić* *ś.* z *kim*: W twojej *ś.* jeszcze przytomności na ciebie zmrugiwają. Star.

Zmrugnięcie się, a *ś.*, bfm., p. **Zmrugnięcie** *ś.* **Zmrugnięcie się**, a *ś.*, bfm., **Zmrugnięcie** *ś.* czynność cz. **Zmrugnąć** *ś.*

Zmrużać, a, ał i Z. *ś.* p. **Zmrużyć**.

Zmrużanie, a, bfm., czynność cz. **Zmrużać**.

Zmrużanie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. **Zmrużać** *ś.*

Zmrużek, żka, bfm., **Mrużek** *gru dziecięca, ślepa bubka, ciuciu babka, zmrerek, × babka, × mżyk*. Kn., Troc.

Zmrużenie, a, bfm., czynność cz. **Zmrużyć**.

Zmrużenie się, a *ś.*, bfm., czynność cz. **Zmrużyć** *ś.*

Zmrużny p. **Zmrużyć**.

Zmrużyć, y, ył, **Zmrugnąć**, nied. **Zmrużać**, **Zmrugiwać** *oczy = mrugnąćszy stulić, zamrużyć, zamknąć*: Co oczy często zmruża, mrużek. Kn. Ile razy do ciebie mówi, oczy zmruży. *l.* (=nie patrzy prosto w oczy, nie ma śmiałego oka). Chociaż weześnie spać poszedłem, przecież przez całą noc oka Z. nie mogłem. Boh. (=nie zdrzemałem, nie mogłem zasnąć). Z. oczy na wszystko. (=zamknąć, patrzeć przez spary, przez palce, nie chceć widzieć, nie zważać). Nie zmrużył oczu na nieprzyjacielskie miecze, Troc. Zmruż oczy na swą biedę. *l.* Dziś czasowi trzeba służyć, pokrywać, a na wszystko obie oczy Z. Pot. Od samego świtu taki gziekk i hałas w domu, że oka Z. niepodobna. *l.* Starzec smętnie patrzył na zwłoki dzieci, czekając śmierci z okiem niezmrężonym. Krasz. Z. *ś.* zostać zmrużonym, skłieć *ś.*, zamknąć *ś.*: Oko *ś.* nie zmruża. Miek.

[Zmrygnąć, nie, nał] *smrygnąć, uciec, czmychnąć*.

[Zmrygnięcie, a, bfm.] czynność cz. **Zmrygnąć**.

Zmuda, y, lm. y, [Zmuda] *l. mitrega, strata czasu, balamuctwo*: Z., *omieszka, zamieszka, mieszkani*, *omieszkanie*. Kn. Daremnie *ś.*, mężu, biedzisz, nigdy żony nie wyśledzisz; ezatuj, dybaj, strzeż, poglądaj, ślubów, przysiąg po

niej żadać, daremna w tym twoja Z., wszystek ś. zachód nie uda. L. Podnieść cenę do miary wszystkich kosztów i zmydy. Sur. 2. † Z. *marność*: Cóż jest człowiek? co jest świat? fraszka, biała, Z! Pot. 3. m. a. z. = a) człowiek *zmudny*, *maruda*, *grajdała*. Oss. Panie Z., z ciebie złodziej będzie. Klón. b) [Z.] *człowiek słaby*. c) [Z.] *ciukierek*, *łakoc*, *przysmak*. d) *łakotniś*, *łasuch*. 4. *łopatka drewniana do oskrobywania beczki*, *kubła* — z *gliny*, z *ilów*. Łab.

Zmudnie, **Zmudno** przys. od **Zmudny**; [**Zmudno**]: Jeżeli rzemieślnik nie ma gdzie podziąć tego, nad czym Z. i pracowicie robił, to wnet ochotę straci. L. Świt.

Zmudność, i, blm., rz. od **Zmudny**. L.

Zmudny, [**Zmudny**] *pełen zmudy, nitrężny, trujący drobiazgami czas powołnie*: Robota *zmudna*. Świt. (= *wynagająca cierpliwości, nudna dla swych drobiazgów, dla swojej dokładności*). *Zmudna* to praca. Troc. Sposób ten podziału jest Z. Rogal. Nie dba o to, co *zmudna* i wysiłona praca ku okazałej wytworności stawia. Pileh. Te warkocze do ziemi, płatnina, och, *zmudna*. Len.

Zmudzenie, a, blm. i. czynność cz. **Zmudzić**. 2. [Z] czynność cz. **Zmudzić**.

Zmudzić, i, il, [**Zmudzić**], † **Omudzić** dok. a. × nied.: Nie chcąc nędzy przecierpieć, brzucha swego schudzić, leżąc próżno na miejscu, woła swój czas Z. Biel. M. Z., Z. co. Z. czas = *nudnie* czas *stracić*, *darmo* czas *stracić*; *zmitrężyć*, *zmarudzić*, *zbalamucić*; W lecie godzinę, nie tylko dzień szkodliwa Z. *Zmudzi*, *nudzi*. Zal. (= *balamuci*, *mitręży*). Kto wiele uważa, wiele *zmudzi*. Prz.

[**Zmudzić**, i, al, **Zmudzić**]: *Zmudził* mi czas = *zmudził* mnie, *wiele* mi *zabrał* czasu.

[**Zmudź**, i, blm., **Zmudź**] *drobne owoce*.

× **Zmulały** *k który zmulał*: Przetrząsać *zmulałe* papiery. L.

[**Zmulatki**, ów, blp.]: Na granicy Grojnicy i Checheł jest grunt nazwany Z.

Zmulec, eje, al i, *zmienić ś. w mul*; *zapełnić ś. mulem*, *zamulić ś. 2. zetrzeć ś.*, *stracić dyktowność*, *zwiolszeć*, *zleżeć ś.*, *zbutwieć*: Papiery *zmulały*, trzeba je *przetrząsać*.

Zmulenie, a, blm. i. czynność cz. **Zmulec**. 2. czynność cz. **Zmulić**.

Zmulić, i, il, *zapełnić mulem*, *zamulić*.

Zmulisko, a, lm. a *mulisko*, *wielkie nagromadzenie mule*, *miejsce zamulone*: Woda *wypłocze* Z. [**Zmul**, u, lm. y] *ziemia*, *mul* *namieszony* przez *wodę*, *mula*.

Zmumifikować, uje, ował *przemienić w mumję*, *zasuszyć*, *zakonserwować jak mumję*: *Zmumifikowana* zagiew *wygasłego ogniska*. Brt. *Starość* nie *zgarbiła* go, *ale skróciła*, *powiedziałbym*, *zmumifikowała*, *gdyby* ten *wyraz* *nie brzmiał* *ironicznie*.

Zmumifikowanie, a, blm., czynność cz. **Zmumifikować**.

[**Zmurcać**, a, al i Z. ś.] p. **Zmurzdać**.

[**Zmurcaenie**, a, blm.] czynność cz. **Zmurcać**.

[**Zmurcaenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zmurcać** ś.

[**Zmurceć się**, y ś., ył ś.] p. **Zmurzdać**.

[**Zmurzenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zmurcać** ś. i **Zmurcyć** ś.

[**Zmurcyć się**, y ś., ył ś.] p. **Zmurzdać**.

[**Zmurzać**, a, al, **Zmursać**, **Zmurcać**, **Zmurzać**, **Zmurzyć**] *zbrudzić*, *zamorusać*, *zasmalić*: *Omyj*

ś., *boś* *zmurzany*, *jak* *nieszczęście*. Bał. *Brudny* i *zmurzony* *zapiecek*. *Przen.*: *Gdy* *chmura* *niby* *worem* *zmurzy* *niebo*. *Tw.* (= *zaczni*, *zakryje*). [**Z. ś.**, **Zmurcyć** ś., **Zmurceć** ś.] *zbrudzić* ś., *zamorusać* ś., *zasmalić* ś.

[**Zmurzanie**, a, blm.] czynność cz. **Zmurzdać**. [**Zmurzanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zmurzdać** ś.

Zmurować, uje, ował *murując zbudować*; *wymurować*: Do trzech set *kościół* na *czesie* i *chwałę* *Pana* *Boga* *po* *różnych* *miejscach* *zmurowała*. *Groch*. *Gdy* *już* *zmurowano* *kościół* i *klasztor*, *naznaczony* *bywał* *dzień* *na* *poświęcenie* i *wprowadzenie* *nabożeństwa* *do* *kościół*. *Chodź*. *Zmurował* *on* *dla* *siebie* *z* *ziemi* *sklepik* *osobny*. *Chodź*. *Młyn* *na* *onym* *miejsce* *zmurowali*. *Św. Z. ś.* *wzmóc* ś. *w* *budynki* *murowane*, *zabudować* ś. *niemi*: *Kraj* *przez* *niego* *zabuduje* ś., *zmurowuje*, *urośnie*, *pobogacieje*. *Krasz*.

Zmurowanie, a, blm., czynność cz. **Zmurować**. **Zmurowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zmurować** ś.

[**Zmursać**, a, al] p. **Zmurzdać**.

[**Zmursanie**, a, blm.] czynność cz. **Zmursać**.

Zmurszały *k który zmurszał*: *Drzewo* *zmurszałe*. *Czerwona* *lub* *czekoladowa* *farba* *obleka* *zmurszałe* *ściany* *starych* *domów* *miejskich*. *Orzesz*. *Przen.*: *przeżyły*, *strupieszwały*, *przestarzały*: Z. *konserwatyzm*.

Zmurszeć, eje, al *rozłożyć ś. od gnicia w masę kruszącą ś.*, *zbutwieć*, *spróchnieć*, *zgnić*.

Zmurszenie, a, blm., czynność cz. **Zmurszeć**.

[**Zmurzać**, a, al i Z. ś.] p. **Zmurzdać**.

[**Zmurzanie**, a, blm.] czynność cz. **Zmurzać**.

[**Zmurzanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zmurzać** ś.

[**Zmurzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zmurzyć**.

[**Zmurzenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zmurzyć** ś.

[**Zmurzyć**, y, ył i Z. ś.] p. **Zmurzdać**.

Zmusić, i, il, *nied. Zmuszać* I. *zniewolić*, *znaglić*, *przymusić*, *przyniewolić*: *Gdzie* *co* *radzą*, *tam* *na* *woła* *dają*, *a* *gdzie* *co* *rozkazują*, *tam* *zmuszona* *służba*. *Skar*. *Sereca* *przez* *gwalt* *zmuszona* *nie* *są* *ni* *gdy* *prawdziwie* *poddana*. L. *Będę* *zmuszony* *wyprosić* *cię*. *Okoliczności* *zmuszają* *mnie* *do* *tego* (= *popychają*). *Chociaż* *zmuszona* *będziesz* *mnie* *porzucić*. *Mick*. *Od* *wrogów* *zmuszony*, *chwyce* ś. *tego* *sposobu*. *Mick*. × *Zmuszony* = *zahukany*, *nieśmiały*, *krępujący* ś., *unnaturalny*, *zaśmiewany*, *ceremonjant*: *Jest* *bo* *ważliwym*, *zmuszonym*, *nie* *śmiejącym* *nie* *z* *siebie* *pomyślić*, *nie* *mogącym* *rozpamiętać* *swoją* *rozum*, *słowem*, *jest* *zahukany*. L. 2. † Z. *zgwalcieć*: *Cae-nis* *po* *brzegach* *kryjomych* *jak* ś. *przesuszała*, *bóg* *morski* *ją* *zmusił*. *Żebr*. *Przen.*: *Rozwała* ś. *na* *łozu*, *twardym* *snem* *zmuszona*, *wątpiłyś*, *czy* *to* *chrapi*, *czy* *to* *nagle* *kona*. *Min*. (= *owladnięta*, *opanowana*, *zdjęta*, *zmorzona*). Z. ś. I. *zniewolić* ś., *znaglić* ś., *przyniewolić* ś., *zadać* *so-bie* *gwalt*, *przynaglić* ś., *przymusić* ś. 2. [Z. ś., **Zmuszyć** ś.] *złamać* *post*, *zgwalcieć* *post*.

× **Zmuskać**, ska a. *szcze*, *skali*, **Zmusnąć** *muszkając*, *musknąć* *zetrzeć*, *zgludzić*.

× **Zmuskanie**, a, blm., czynność cz. **Zmuskać**.

Zmuszać, a, al i Z. ś. p. **Zmusić**.

Zmuszanie, a, lm. a czynność cz. **Zmuszać**: *Natenczas* *nastąpiły* *zmuszania* *na* *Litwie*. *Budz*.

Zmuszanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zmuszać** ś.

Zmuszenie, a i. blm., czynność cz. **Zmusić**: *Nie* *przywiązywałem* ś. *do* *słów*, *starałem* ś.

jednak dochodzić i nie odstępować myśli autora i być wiernym bez zmuszenia tłumaczem. Pileh. (= nie niewolniczo). 2. × Z, lm. a przymus, gwalt: Cesarzowi nie dowierzał, jeśli mu jakiego Z. uczynił. Skar.

[Zmuszenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zmuszyć ś.

Zmuszenie się, a ś., blm, czynność cz. Zmusić ś.

[Zmuszyć się, y ś., ył ś.] p. Zmusić.

Zmuszmanić, i, il zrobić muzulmaninem, zmusić do przyjęcia wiary mahometanńskiej: Właściwość obyczajów, dostrzegając ś. dających pomiędzy zmuszmanionami Słowianami, Zm. Coraz większa trudność w dochodzeniu słowiańskiej narodowości zmuszmanion przybyszów z nad Wisły lub Dunaju. Szaj. Z. ś. stać ś. muzulmaninem, przyjmując wiary mahometanńską: Twierdził, iż tamtejsi chrześcijanie jużby ś. dawno zmuszmaniłi, gdyby nie neicki i prześladowanie, na jakie są skazani przez rząd turecki. Bart.

Zmuszmanienie, a, blm., czynność cz. Zmuszmanić.

Zmuszmanienie się, a ś., blm., czynność cz. Zmuszmanić ś.

[Zmużdzenie, a, blm.] czynność cz. Zmużdżyć.

[Zmużdżyć, y, ył] zmużdżyć.

† Zmycenie, a, blm., czynność cz. Zmycić.

† Zmycenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmycić ś.

† Zmycić, i, il przemycić gracko, wkraść bez myta, przeszwarzować, wprowadzić bez cla. Z. ś. wkraść ś. bez myta, przeszwarzować ś., wkrećić ś., wśrubować ś.: On to niechajby nie myślił ś. Z. Chr. Zbieg ten bojaźnią ś. nie zmyci, wyskocezy na brzeg. Chr.

Zmycie, a, blm., czynność cz. Zmyć.

Zmycie się, a ś., blm., czynność cz. Zmyć ś.

Zmyć, zmyje, zmył, nied. Zmywać, † Zmyjać I. co z czego = myjąc spłókać, zetrzeć, sczyścić na mokro; stoknąć: Włoska ziemia nie zje szafranu przez rok tyle, jako w kuchniach polskich zmyją na jeden dzień i wyleją z kuchni na ulicę. Gostk. Z rąk twych brud wodą zmywasz, omyj wprzód sumnienie. Groch. Abyscie z siebie starą zmyją a stare swe obłądliwe zwyczaję ścierali a zmyjali. Rej. Przen.: zmyać, zgładzić, usunąć: Precz mi stąd zaraz, a jeśli winę chcecie Z. z siebie, płaciecie mi daninę. L. Żadna niepamięć, Dafno, cnót twoich nie zmyje, umarła Dafna, Dafny imię jednak żyje. Nar. Taką hańbę Rzymu we krwi syna zmyje. Os. Łzy tylko Z. mogą przewinienia nasze. Hof. 2. co = umyć, wymyć, spłókać, stoknąć: Wprowadziliście mię w tę matnię, a sami ręce Piłata zmywacie. L. Z. stół. Zmywać statki (= pomywać brudne naczyńia od obiatu). Przen.: spłókać, znieść, wymyć: Woda zmyła piasek z ulicy. Przen.: Z. komu głowę, Z. kogo = zmydlić komu głowę, powieździeć mu kazać, pacierz, wytrzeć mu kapitulę, dać mu reprimandę, zburzać, skrzyżować, złajać go: A zmyjże mu głowę. Tremb. Razże to ci ojciec zmył głowę? Oss. Takim kazaniem zmył starcowi głowę, co za szaloną, rzece, masz ochotę... Szym. Zmył za to go dobrze. Troc. Z. kogo, wytrzeć komu kociółek, Z. bez ładu. Kn. × Z. komu głowę ołowiem = rozstrzelać go. Śl. wil. 3. × Z. kogo = zgolić, ogolić, skrzywdzić, złupić, zedrzeć, zbić. L. Rodzice z zalotnikiem córki, zażywszy do woli biesiady, gdy rzecz miała przyjść do skutku, cheieli go z tego Z. suchą wodą

i zbyć go jako tako. Haur. (= puścić z kwitkiem, zbyć z niczym). Na trybunale jeśli nie stanie on pozwany, to go zmyją. Gór. (= ukarzą, że popamięta, złupią). Ani ś. obaczysz, prędko cię tam zmyją. Rej. U nas kto kogo otnie, to i otnie, a prawda, coś słyszałem, że i pana zmyto. Wyb. Wołosza już odpadła, byś też nie był zmyty, strzeż ś., mężny Polaku! Paszk. (= byś ci tobie nie dostało, byś uszedł calo). Przen.: Poszedł jak zmyty (= stuliwszy uszy, spuściwszy nos na kwintę, skonfundowany, zawstydzony). Poszedł jak zmyty, tylko nieborak czapkę na uszy natulił. L. Pójdziecie oba jak zmyci. L. Tak tedy sprawę przegrał i poszedł jak zmyty. Zabł. Idzie tedy jako zmyty od pisarzów skarbowych i że nie ma nie w trzosie, patrzy, kędyby szablą znowu ehleba dostawał. Birk. Tylko co ujrzy kij pies już raz bity, zamruczawszy nań, na stronę ucieka i ogon tuląc, pójdzie jako zmyty. Jabł. Do klasztoru powracał jak zmyty. Oss. Chłopi jak zmyci poszli za nim. Oss. Trusałdym, jak przeczyta ten list, Hipolitka z rąk swoich nie puścił, a Leander pójdzie jak zmyty. Boh. 4. × Z. uciec, zemknąć, drapać: Czart w przeciwną stronę tyle ś. oddalał, ile on od czarta zmywał. Oss. Z. gorącego prawa co tehu zmywałem. Oss.

Zmydlać, a, ał i Z. ś. p. Zmydlić.

Zmydlenie, a, blm., czynność cz. Zmydlać.

Zmydlenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmydlać ś.

Zmydlenie, a, blm., czynność cz. Zmydlić.

Zmydlenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmydlić ś.

Zmydlić, i, il, nied. Zmydlać I. namydlić, omydlić, pomydlić. 2. mydło = zużyć na mydlenie, wymydlić. 3. rub. zbyć niczym rzecz jaką; mydlukując skrećić; zatrzeć wykretnym gadaniem. 4. chem. działaniem alkaliów na etery i do nich podobne związki organiczne wytworzyć sole kwasów organicznych, czyli mydła. Z. ś. I. zetrzeć ś., zużyć ś. na mydlenie, wymydlić ś. 2. zmienić ś. w masę podobną do mydła. 3. okryć ś. pianą białą, jakby mydłem: Poszedł piinować koni zgrzanych, zmydionych i zionących parą. Żer.

[Zmyja, i, lm. e] p. Żmija.

† Zmyjać, a, ał p. Zmyć.

† Zmyjanie, a, blm., czynność cz. Zmyjać.

× Zmyk w., p. I. Smyk.

Zmykać, a, ał i Z. ś. p. Zemknąć: Zmykać, usuwać. Pot. (Łowiec) zmyka z smyczy (psy). Pot. (= spuszcza). Wydawał zdradziecko sekretu własnego nawet pana, zmykał mu listy ze stołu, podsłuchiwał rozmowy. Nar. (= ściągaj, kradł). Grzmł Osman, kaže ś. swym zmykać pomalutku. Pot. (= zwierać ś., skupiać ś. w szeregiach).

Zmykanie, a, blm., czynność cz. Zmykać: Z. czyli trawersowanie = ruch bokiem. Gemb.

Zmykanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmykać ś.

[Zmykany, ego, blm., Smykany] rodzaj tańca. Zmyki, ów, bhp., rub., tylko w wyraż.: Zrobić Z. = zemknąć, uciec, drapać.

† Zmykły p. Smykły.

[Zmyknąć, nie, nął] zemknąć, uciec, drapać.

[Zmyknięcie, a, blm.] czynność cz. Zmyknąć.

× Zmylać, a, ał i × Z. ś. p. Zmylić.

× Zmylanie, a, blm., czynność cz. Zmylać.

× Zmylanie się, a ś., blm., czynność cz. Zmylać ś.

Zmylenie, a, blm., czynność cz. Zmylić.

Zmylenie się, a ś., blm., czynność cz. Zmylić ś.

Zmylić, i, ił, † Zmilić, nied. × Zmylać I. kogo w czym = Z. komu co = *omylić, pomylić, poplątać mu co, wprowadzić go w błąd*: Król Zygmunt przez Dniepr ś. przeprawił, gdzie swoim serca dobrego przysłał, a Moskwie szyki zmylił Stryjk. (= *zmięszuł, poplątał, pokrzyżował*). Zmyliła, ach, zmyliła okrutna śmierć szyki. Pot. Z. kogo w rachunkach a. Z. komu rachunek. Z. komu pacierz, modlitwę, rachubę, czytanie = *przerwawszy mu, zmącić mu je; przeszkodzić mu w nich*. Z. komu w książce, w której czytając stanął. L. Nie zmyliła kroku swego. Rej. (= *nie zesłała z właściwego toru*). Z. drogę = *wejść, wjechać na niewłaściwą drogę, zgubić, stracić drogę, zbłądzić*. 2. *chybić, uchybić, nie trafić, omylić ś., pobylić*: Zebyście tak, jak i on, nie zmylili skoku. Prot. (= *nie chybili w skoku*). Lud kłęczący słowa nie zmylił, powtarzając i ucząc ś. z uwagą modlitwy. Koss. 3. cz. ni. = a) Kto po prostu idzie, od prawdy nie zmyli. Stryjk. (= *nie odstrychnie ś., nie zboczy, nie oddali ś., nie odstrzeli ś.*). Iż ś. wymowy między ludźmi nie przyłożył używać, nieraz potknął ś., ustanie, zmylił, splecie. Glicz. Jako to przystoi białogłowie, kiedy tańcuje, mówiąc co z kim abo żartując, w rzeczy nie o tańcu nie myśli, prosto jakoby zmilił ani umiała, ani mogła. Gór. Wnętrności oszczepem szukał, lecz ręka zmyliła. Lubom. b) *stracić ślad*: Kiedy psi przedni zmylił, odpędziwszy daleko zająca, pozadni częstokroć poprawiają. Ostror. (= *którego psy z oczu straciły*). Z. ś. *zrobić omyłkę, omylić ś., pomylić ś.*: Z. ś., czytając, rachując. Czemu nie grają? — Zmylili ś. Mick.

× **Zmylny** *omylny, błędny*: Zmylnym pióra zapędem niedawno był zwiedziony. L.

Zmyłka, i, lm. i myłka, omyłka, pomyłka, błąd: Z. w pisaniu, w rachunku. Zmyłki w dyktandzie.

[Zmyrchać, a, ał] p. Zmechrąć.

[Zmyrchanie, a, bim.] czynność cz. Zmyrchać.

Zmysł, u, lm. y a. [a], † Smyśl I. jedna z pięciu własności ciała ludzkiego, dostarczających człowiekowi wrażeń z zewnątrz: Wszystkie zmysły: słuch, widzenie, smak, powonienie, właściwie mówiąc, są częściami zmysłu dotykania. L. Zmysły nie innego nie są, jeno utkanie i zbiór żył suchych, jako strun na skrzypcach rozmaicie natężonych i nastrojonych. Boh. Smak, zapach, słuch, dotykanie w ścisłej miej straży, pięciokrakie te od grzechu zmysły. Min. Smyśl ukuszenia, *sensus, gustus*, jest Z. powierzchowny, pojmujący rzeczy smak w sobie mające. Sak. Nie czujemy żadnej rzeczy, która pod zmysły nie podpada, t. j. która żył suchych zmysły składających nie porusza. Boh. Jeśli kiedy, to tu trzeba zmysłów pięciu. Pot. (natężenia wszystkich zmysłów, całej uwagi, natężonego rozumu. L.). Gdy dusza rozsądek czyni o rzeczach, zowie ś. rozumem, gdy rozpamiętywa rzeczy, zowie ś. pamięcią, gdy czuje, zowie ś. smysłem. Sak. Samego człowieka inaczej smysł, inaczej imaginacja, inaczej rozum ludzki, inaczej boska widzi rozumność. Bardz. Zmysły są narzędziami uczucia. Kolł. Organy zmysłów. Nauka o zmysłach (*aesthesiologia, sensologia*). 2. *czucie, przytomność, świadomość siebie, samowiedza, samopoczucie, samopoznanie*: Nie będąc przytoczeni do takiego widowiska, od zmysłów prawie odchodziłmy. L. Tracić zmysły. Cierpię z biedy, trętwięję i bez zmysłów chodzę. Bardz. (= *bez uczucia, martwy*). [Utracił zmysłu] = *zwariować*. Pada bez zmysłów (= *mdleje*). Gdy gniew minie,

tedy zasię człowiek k sobie a ku pierwszemu smysłowi przychodzi. L. 3. † **Z. zdolność, rozumienia, pajmowania, umysł, rozum, pojęcie, pojętność, mądrość, rozsądek, roztropność**: Minerwa smysłu wielkiego była nad ludzi. Biel. M. Zbawiciel po zmartwychwstaniu otworzył smysł uczniom swoim, aby pismo rozumieli. Karnk. Syn Boży przyszedł i dał nam Z., abysmy poznali Boga. Leop. (smysł B. G.). Słuchaj mnie, synu, a ucz ś. nauki smysłu, a słowa moje uważaj na sercu swym. Leop. (= *mądrości, rozumu*). Niemasz tam smysłu dobrego, gdzie jest gorzkość. Leop. W kościele chcę pięć słów smysłem swym mówić, abym też inne nauczył. Leop. (wolę pięć słów zrozumitelnie przemówić, abym i drugich nauczył, niżeli dziesięć tysięcy słów językiem obeym. B. G.). Bóg tych, którzy Go poznać nie chcieli, podał im żyły smysł, aby to czynili, co nie należy. Żarn. (= *w nierozum*). 4. a. [Smys] **zmysłność, dowcip, spryt, przebiegłość, przemyślność**: [Mieć dobre zmysła do czego]. Jakie one (mrówki) mają piętra, co tu trzeba było roboty i zmysłu dużego! Ork. Do tego (a. na to) to on ma psie zmysły. 5. † **Z. myśl, znaczenie, sens, treść**: Czytali w księgach zakonu Bożego wyraźnie, a wykładając Z., objaśniali to, co czytali. B. G. Ci teologowie tych, którzy co dobrego piszą, psują i na opaczny smysł, jako oni zwykli, wykładają. Żarn. Jest fałszowaniem nauki do czego inszego przystosować słowa Pisma św., aniżeli, słusza, a. też nie w tym smysle, w którym są napisane. Gól. 6: fizj.: Z. czego = *odczuwanie czego, poczucie czego, wrażenie czego*: Z. ciepła, dotykania. Z. czasu, miejscowości. Z. mięśniowy, p. **Mięśniowy**. 7. patol.: Pomieszanie zmysłów (*alienatio mentis*) = *warjacja, obłąkanie, obłąd*. 8. [ryb.: Zmysły = *wszelkiego rodzaju przyrządy rybackie*]. Zdr. † **Zmysłek**.

[Zmysła] przys. *uważnie*: Chłopak cię woła, byś do niego wysła i stupała Z.

† **Zmysłek, lku, lm. łki p. Zmysł**: *Sensiculus, Z.*, rozumek. Mącz.

[Zmysłowatość, i, blm.] rz. od **Zmysłowaty**. Mrong.

[Zmysłowaty] *zmysłowy, cielesny, lubieżny*. Mrong. **Zmysłowiec, wea, lm. wcy** człowiek zmysłowy, *holdujący uciechom zmysłowym, lubieżnik, rozkosznik*. Orzesz. Ole. Z. tak nie czuje, rozpustnik tak nie używa, jak ty czuć będziesz wszystkimi władzami duszy. Żm.

× **Zmysłowność, i, blm., p. Zmysłowość**.

Zmysłowo - p. **Zmysłowy**.

Zmysłowo przys. *przez zmysły, zapomocą zmysłów; cielesnie, fizycznie, materialnie, konkretnie*: Przedstawić co Z.

Zmysłowość, i, blm., rz. od Zmysłowy; × Zmysłowność, × Zmysłność, † Smyślność = a) Siłę zmysłów nazywać możemy zmysłowością. Śniad. J. Z., smysłność, czułość smysłów. Kn., Troc. Masz moc widzenia, Bóg ci to nadaje, czegoby zmysłność twoja nie objęła. Kras. (zmysły twoje. L.). Zmysłność, co na dał rzeczy nie dościga, widzi światłałko miłe, które ś. miga. Kras. Człowiek w zmysłności śmiechem ś. najbardziej od zwierząt różni. L. (co do zmysłów, jako stworzenie zmysłom podległe. L.). b) a. † **Zmysłstwo, † Smyślstwo** *czułość zmysłów pieściwa, cielesność, lubieżność; chuć, żądza, pożądlivość, rozkosz zmysłowa*: Zmysłność, Z., lubieżność, *sensualitas*. Glos. Pograżony w zmysłowości, oddany zmysłowości. Smyślność, czułość

smysłów pieściwa, smysłem lubieżne dogadanie. Kn. Nad rozum nasz przekładamy zmyślność naszą. Lach. Gdzie tylko ślepa rzuci go podniecia, zmyślności wszystkiej poświęca i dumie. Kniaź. To ziele ma moc człeka ku zmyślstwu pobudzać. Spicz. Ciała w próżnowaniu, w obżarstwie, w smysławstwie ustawicznym przebywające, są najskłonniejsze ku zarazeniu. Sien.

Zmysłowy, × **Zmyslny** przym. od **Zmysł**; † **Smysłowy**, † **Smyslny** = a) *tyczący ś. zmysłów, należący do nich*: Narzędzie zmysłowe. Narząd Z Pole zmysłowe kory mózgowej. Nabłonki zmysłowe. Oto wpuszczę w was ducha, a będziecie żywe, dam też wam zmysłowe żyty i każe na was obroś mięsu a rozciągnę po was skórę. Leop. b) *podpadający pod zmysły, materialny, dotykalny, konkretny*: Zmysłowe rzeczy są, które pod zmysły wpadają. Cyw. Rzecznik Z. (= *oznaczający rzecz zmysłową*). Kształt Z. Wyraz Z, który znaczy rzecz lub przymiot, podpadający pod zmysł jaki. np. słonec, okrągłość. Kopcz. c) a. [**Zmysłowaty**] *dogadzający zmysłom, ulegający im, powodujący ś. ułemi, cielesny, lubieżny*: Żądze zmysłowe. Żądze zmysłne. Bals. Dzieci do tego ś. mają, co im miło; żądza zmysłowa i gniewliwa im panuje. Petr. Porównanie zmysłnego zasmakowania z wewnętrznym umysłu uczuciem. L. Człowiek, jako stworzenie zmysłne, tysiącnym namiętnościom podległy jest. L. Rozkosze zmysłowe. Wilkosz był brzydki, Z. Gom. (= *na miętny*). Wargi grube, zmysłowe (= *świadczące o zmysłowości*). Te sonety odtwarzają ehwilę zmysłowo-salonowej miłości, a raczej miłości. Chm.

Zmyszkować, uje, ował *myszkując znaleźć; wymyszkuwać, wyszukać, wytropić, zwąchać*.

Zmyszkowanie, a, blm., czynność cz. **Zmyszkować**.

Zmyślacz, a, lm. e, **Zmyśliciel**, † **Zmyślnik**, † **Zmyślaniec ten**, co *zmyśla, udaje, kłamca, łgarz, bajarz*: Prorok fałszywy i Z. snów niechaj zabij będzie. B. B. Łgarz i Z. P. Koch. Montanus, fałszywcy i zmyślaniec. Skar. Wielką plagą prze-graża Pan królestwu, gdy szalbierskiego w religii zmyślacza przepuszcza. Birk. Nie masz nigdzie tak wielkich zmyślników i hipokrytów, jako Turcy. Kłok. Od wstąpienia na tron nie baczyl w ludziach tylko zmyślanie, zdradziecstwo i pozorami pokryte zbrodnie, stąd wierzył, iż wszyscy ludzie zmyślnikami byli. Troc. Tego, który zawzdy myśli źle czynić, zowią zmyślaczem złości. B. B. (złościwym. B. G.; źle myślącym, źle czyli złości wymyślającym, wynajdującym. L.). Z., zmyślaniec, udawacz. Bobr.

Zmyślać, a, al i † Z. ś. p. **Zmyślić**.

× **Zmyślaczka**, i, lm. i forma ż. od **Zmyślacz**; **Zmyślicielka**, *łgarca*. Das.

Zmyślanie, a, blm., czynność cz. **Zmyślać**: Z. żartowne, nieszkodliwe, *ironia*. Kn. Wiara nasza nie jest ci jakie próżne Z., ale skuteczne sprawowanie. Rej.

† **Zmyślaniec**, óca, lm. ncy p. **Zmyślacz**.

† **Zmyślenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zmyślać ś.**

1. **Zmyślenie**, a i. blm., czynność cz. **Zmyślić**. 2. lm. a, to; co *zmyślono, kłamstwo, wymysł, udanie, fikcja, urojenie, marzenie, imaginacja*: Pan Chrystus nie jest ci jakie Z. a. przez sen widzenie, ale jest w ludziach wiernych żywym umocnieniem. Rej. Z. jest żywiołem i duszą poety, gdy wytkniętej rozumem nie przechodzi mety. Dm.

2. **Zmyślenie przys.** od **Zmyślony**: *Przeprasza kogo Z. (= pozornie, obłudnie, ulajac)*. Z., zmyślając, nieprawdziwie, *ficte*. Kn. Tajac swe ty-rauskie jady, wolność im wielką Z. nadal. Auszp.

† **Zmyślenie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zmyślać ś.**

Zmyśliciel, a, lm. e p. **Zmyślacz**.

Zmyślicielka, i, lm. i p. **Zmyślaczka**.

Zmyślić, i, il, nied. **Zmyślać**, † **Zmyśliwać** i.

† **Zmyślać głowę** = *wyczerpywać, wycieńczyć myśleniem, suszyć, łamać sobie głowę*: Dawniej o elekcjach sobie głowy nie zmyślali. Kochan.

2. *stworzyć myśleniem, skomponować, wymyślić, uroić co*: Kto zmyślił tę nowinę? Troc. Na niego ten występek zmyślono. Troc. [Wszystcy ludzie na mnie biedną zmyślili]. Wójce. Był poeta, co nigdy nie zmyślał. Kras. Zmyślać potem ś. godzi. Kras. Gdy do Pisma św. co obcego bywa przydano, a odmieniono, a. co in-szego nad to zmyślono, to też słusznie, a. co in-szego i ciemność ma być miano. Wiśn. W matema-tyce: ilości zmyślone, *quantitates imaginariae*. Jak. J. (= *urojone*). Zmyślona rzecz. *commentum*. Kn. Zmyślona dla uciechy niech rzecz będzie bliska prawdy, ni w swoje każe wierzyć wido-wiska. Koryt. W duszy potnej dziw tajemny zmyślił. Sf. [Chłop nie zmyślił tego za trzeźwu, co mu ś. pijanym zda gadać]. 3. *wynaleźć, wymyślić, skonstruować*: Nowo zmyślonemi a roz-licznemi mękami męczył ich. Leop. (= *obmyślo-nemi*). Kto zmyślił statki, dubasy, szkuty, wierzę, że Polsce był nieprzyjacielem a dubielem. Klon.

4. *udać, sfalszować, naśladować, symulować*: Pła-czą nie z serea i prawie zmyślają. Kochan Układł ś. Ammon i zmyślił niemoc. Leop. (za-żożył ś. niemocą. Leop.; układł ś., zmyślając so-bie chorobę. B. G.). Chód i głos Z. i postawę umie. P. Koch. Różnie ś. rozstrzelili, ucieczkę zmyślają, a nie są prawdziwie choromi. Skar. Zmyślił jego pieczęć, charakter, głos i mowę. Troc (= *podrobił jego pieczęć*). On fałszywy i zmyślony brat raz i drugi zmyślał ś. modlić. Birk. Zona tu w frasunek i jaki żal nienawisci może być zmyślony łanie rzece; wyrzeka, pełna obudy. Tw Zmyślona rzecz niedługo w swojej trwa postawie. Min. (= *pozorna, obłudna*). Zmyślać postać, chód, głos mnie uczyła. Lubom. Siostra jego, strój męski wzięwszy, stan zmyśliwszy, do zakonu św. Franciszka wstąpiła. Nies. Jeżeli masz co rozumu, powinieś bardziej dbać o sławę szczerą, niż zmyśloną. Włod. Niech dziecie nie nie słyszy ani zmyślonego, ani niepewnego, ale tylko rzeczy prawdziwe. Włod. Dymitra zmyślonego na rzady tego państwa odprowa-dzający. Nies. (= *samozwańca*). Pod zmyślonym nazwiskiem (= *fikcyjnym*). Niestrasznym mi jest ten nieprzyjacielem, co ś. nie może Z. przyja-cielem. Lubom. Nazwisko zmyślone, pseudonim. Kn. Gdy zawołają doktora, zmyślona chorobę pozna i odkryje. L. Pan Piwo zmyślił rękę (= *charakter pisma*) Han. rekama. Rol. 5. *nieprawdę powiedzieć, skłamać, skryć, zelgać*: Na nasze lata zmyślać nie przystoi. Wuj. Patrzejcie, jako zmyślać umie, wszystko nieszczerze i wszystko obłudnie. P. Koch. Zmyślam co fałszywie, zdra-dliwie, *ementior*. Kn. Zmyślone a fałszywe na-zwisko mający, *pseudonymus*. Kn. Winien od-wolać, kto zmyślał suchwale. Kras. Źle zmyślał, źle i prawdę mówić w pańskim dworze. Kras. Nie zmyślaj, mów prawdę. Troc. Ej, zmyślasz! (= *bajesz, gadasz, balamucisz, prawiysz niestwo-*

rzecz, zawracasz głowę, pleciesz, blagujesz). 6. †Z., [Z.] *zamyślić, zamierzyć, umyślić, obmyślić, ułożyć sobie w głowie, uplanować, ukartować sobie*: Ja zmyśliam na was nieszczęście i myślę coś przeciw wam. B. B. (gotuję na was złą rzecz i myślę coś przeciwko wam. B. G.). Siedmio raka złość zmyśla serce jego. Rej. Zmyślił, jakoby złodzieja w kradzieży wyspiegować. Trz. (= *namyślił* ś.). [Zając, testament zmyślając, narzeka. Wóje. Dał mu fuzyje tako, co tylo zmyślił ten, co jo ma, to zara zabije]. 7. [Z.] *przypomnieć sobie*: Mac, jak se zmyśliła, co maluśkie bez cyeka, zabrała ś. do chałupy. †Z. ś. l. być kim, czym = *udać kogo*, co: Zmyślasz ś. być przyjacielem, prostakiem. Troc (= *odgrywasz jego rolę*). 2. *zamyślić* ś., *zatopić* ś. *w myślach, zadumać* ś.: Zmyśliwa ś. i niechając płomienia zachwyta. Zebr.

† Zmyśliwać, a, ał i †Z. ś. p. Zmyślić.

† Zmyśliwanie, a, błm., czynność cz. Zmyśliwać.

† Zmyśliwanie się, a ś., błm., czynność cz. Zmyśliwać ś.

† Zmyśliwy zmyślający, udający, zmyślny, udany, kłamliwy, obłudny, fałszywy, nieszczerzy: Skryte myśli czeladzi zmyśliwej samo szczęście wydaje przeciwne. Bardz. Zmyśliwe żarty, a co największa, że nie obraźliwe. Km.

Zmyślnie l. przys. od Zmyślny: Rzymianom Antjoeh nie smyślnie, ale rzetelnie dziękował, że go z wielkich zbytnie rządów wyjęli a w równych granicach panować rozkazali. Warg. Z. oszalał Brutus i tym oszukaniem wielkie swoje enoty zakrył. Warg. Z., zmyślając. Troc. Z., zmyślając, nieprawdziwie, *ficta*. Kn. Pan dał im mądrość i rozum, aby umieli Z. robić te rzeczy, które przykazał Leop. Klekotał tak Z., kiej boćiek prawdziwy. Reym. 2. †Z. *umyślnie, namyślnie, po rozwadze, z zamiarem*: Trzy dni w drodze będąc, Z. ś. do dawnego siedliska wrócili. Warg. 3. [Z.] *zabawnie, dziwnie*: Jakże sie toto Z. nazywa?

Zmyślnik, a, lm. cy l. p. Zmyślacz. Troc. (Zeus) Z. w pierw obiecywał... że Iljonu... powróce zdobywca, dziś zaś cóż? oszukaństwo widoczne. Ml. 2. [Z., Zmyślnik] *ten, co zabawnie zmyśla; ten, co chętnie zmyśla, lub co łatwo wymyśli*.

† Zmyślnodzień, a, lm. e romans. Włod.

† Zmyślnostwoy zmyślny w mowie: Z., chytrostwoy. L. Ulisses Z. Koch. J.

Zmyślność, l, błm. l. rz. od Zmyślny; † Smyślność, † Zmyślistwo, † Smyślistwo: Z., dowcip. Troc. Zmyślnością wrodzoną w każdej kobiecie zostałam oczarowana, że i ja sprawiłam jakieś na nim wrażenie. Rzew. To, co zmyślnością zowiemy, pies posiada w najwyższym stopniu. Jund. 2. × Z., p. Zmysłowość.

Zmyślny, † Smyślny l. × Z., p. Zmysłowy. 2. a. [Zmyślny, Smyślny] *dowcipny, przebiegły, bystry, sprytny, przemyślny, pomysłowy, przemądralny, roztropny, wynalazczy*: Z. jak pudel. Prz. Od jednego smyślnego będzie osadzona ojezyzna, a od trzech złośliwych spustoszeje. Leop. Cześi chwala w mowie zmyślnego, ale język nieroztropny jest wywrócenie jego. Leop. Nie zmyślni, a szaleni ludzie. Wuj. Paweł Galaty ucznie swoje niezmyślni, nieobrzezanemi zowie. Wuj. Głupszy nad zwierz niezmyślny ten w życiu swym bywa, który doczesnych rozkoszy tak ściśle żyżywa, jakby z niemi miał być tu na wieki. Kulig. Człowiek Z. w mądrości trwa jako słońce, ale głupi jako

miesiąc mieni ś. Leop. (rozmowa pobożnego zawsze jest o mądrości B. G.). Był to rzemieślnik Z. i dowcipny, misterny na wszelką robotę. B. B. (pełen mądrości i roztropności i umiejętności na robienie wszelkiej roboty. B. G.). (= *zdolny, uzdolniony, umiejętny*). Poślił mi człowieka zmyślnego, coby umiał robić na złocie i srebrze. B. B. (męża umiejętnego. B. G.). Tak nauczyła roztropna natura urobić skutkę zmyślnego Mazura. Klon. Niech ś. Z. Włoch chlubi z swemi fortelami. Stryjk. (= *chytry*). Ci panowie pospolicie chłopce chowają od misternego, zmyślnego zwodzenia białych głów. Glicz. 3. [Z.] *ten, co chętnie zmyśla lub łatwo co wymyśli* 4. †Z. *zmyślny, udmy, pozorny, fałszywy*: Zbytni strój i wytworne ubieranie nie różne jest od zmyślnych komedji. Petr. Te godzinki, nie takie czucie, jakiego chce po nas apostoł, ale zmyślnie a potworne, nieprawdziwe czekanie przyjsia Pańskiego, ale postawne. Żarn. Arjusz pokutę zmyślną czynił. Skar. (= *obłudny*). 5. [Z.] *składny, ładny, zgrabny, szykowny*: Zmyślna kochanecka. Myślałem ponieś je gomości te dwie smyśne siemieniaste kokoszki. Dyg. 6. [Z.] *zabawny*.

† Zmyślistwo, a, błm., p. Zmysłowość.

[Zmyślnik, a, lm. cy] p. Zmyślnik.

[Zmyślny p. Zmyślny.

Zmywać, a, ał l. p. Zmyć. 2. [Z. od roboty] = *wykręcać ś. od niej, unikać jej*.

Zmywak, a, lm. i szmata do zmywania stalców kuchennych, pomywak.

Zmywanie, a, błm., czynność cz. Zmywać: Z., *malowanie sposobem malowania farbami wodnymi lub tuszem, przy którym stopniowe cieniowanie otrzymuje ś. przez rozciągnięcie farby pędzlem. w wodzie maczanym*.

† Znabycie, a, błm., czynność cz. Znabyć.

† Znabyć, znabędzie, znabył, nied. † Znabywać *nabywszy zdobyć*.

† Znabywać, a, ał p. Znabyć.

† Znabywanie, a, błm., czynność cz. Znabywać. Biel. M.

× Znachodzenie, a, błm., czynność cz. Znachodzić.

× Znachodzenie się, a ś., błm., czynność cz. Znachodzić ś.

× Znachodzić, i, il i × Z. ś. p. Znaleźć.

Znachor, ra, lm. rzy *wieszczbiarz, czarownik, lekarz ludowy, zamawiacz, guślarz*: Był to znany w całej okolicy śpiewak, wróżbit i Z. Krasz. Co nasprawdzali znachorów, co robili, co rozdali, nie nie pomagalo. Krasz. Nie pomoga świata znachory, nie pomoga, sere nie przeinacza. Wysp.

[Znachorca, y, lm. y] *znawca, znający ś. na wszystkim*.

[Znachorka, i, lm. i] forma ż. od Znachor: Znao ją znachorką od funkeji, jaką pełniła. Jez.

Znachorski przym. od Znachor: Doradzić srodek wypróbowany z praktyki znachorskiej. Rog. St.

Znachorstwo, a, błm. *praktyka znachorów, wieszczbiarstwo, wróżbiarstwo, lecznictwo ludowe, guślarstwo*.

Znacjonalizować, uje, ował *zrobić nacjonalnym, unarodowić*: Z. fabrykę.

Znacjonalizowanie, a, błm., czynność cz. Znacjonalizować.

Znacząco przys. do Znaczący: Spojrzeli na siebie Z. i zamilkli. Krasz. (= *porozumiewając* ś.). Z. nań popatrzał. Krasz.

Znaczący I. im. od **Znaczyć**. 2. *wiele sobą wyrażający, każący ś. wiele domyślać, wymowny, mówiący wiele, pełen znaczenia*: Spojrzenie znaczące. **Gieśt Z.** (= porozumiewawczy). **Twarzy pięknej i znaczącej.** Korz.

Znaczek, czku a. czka, lm. czki I. p. Znak: Z. to tylko miłości mojej. Troc. Z. przyłożył. Troc. Zrobić Z. (= zaznaczyć). Kreska, gwiazdka a. inszy Z. w księdze dla poprawy, dla pamięci. Troc. Z., kreska w księgach uczyniona od czytelnika dla pamięci lub poprawy. Kn. [Jasinek utonął i chusteczkę zgrubił na ten Z. tej kochanki, bo ją bardzo lubił]. (Nadzieją) grabarz wesół w pęcicach tożąc taczki, tusząc, że kiedy tych blizn zagną i znaczki. Ryb. J. (= ślady, blizny). 2. *marka*: Z. piwny = marka piwna, za którą wylaje ś. oddawcy oznaczoną ilość piwa. Zamów lekarstwo w aptece i przynieś Z. Z. dla psa = tabliczka. Z. pocztowy = marka pocztowa. 3. [Z., Znak] rekomendacja, legitymacja: Proszę sądu o Z. do księdza (= legitymację do wydostania od księdza metryki). 4. bot. (hilum) rodzaj kreski lub plamki pozostałej na nasieniu wskutek odrosnięcia ś. jego od rośliny. 5. szew. szyldo do znaczenia miejsc na dziurki do bówek. 6. woj. nazwa dziury z małą kijałkową chorągiewką, używanej przez chorągwie lekkie jazdy polskiej. Pot., Gemb. Zastrzeżono, aby ciągnąć nie sparsin, pojedynkiem, ale pod znaczkim, t. j. w szyku bojowym. Paw.

Znaczenie, a I. blm., czynność cz. Znaczyć: Z. czego kreską. Troc. Atrament do znaczenia bielizny. Oddać bieliznę do znaczenia. Z. drzewa w lesie, Z. bydła = cechowanie. 2. *lm. a sens, rozumienie*: Właściwe i przenośne Z. wyrazu. Do słowne, literalne Z. wyrażenia. Matematyka w ścisłym znaczeniu tego wyrazu. Z., sens słowa jest ten. Troc. Co winienem przyjacielowi, wolałbym posłuchać, niżeli wielorako ś. słowo to przyjaciel bierze a. wielorakie ma człowiek Z. Pilech. 3. *waga, zachowanie, wzgląd, mir, wzięcie, wziętość, uznanie, cena, walor, poważanie, w którym kto zostaje*: Kollątaj był człowiekiem młodym, żadnego jeszcze w kraju znaczenia nie mającym. Śniad. Rzeczywiste Z. dawały zajmowane urzędy. Krasz. Szlachta drobna, niedawno w łonie braterstwa nic nie znacząca, podnosiła ś. z kolei do znaczenia i przewagi. Krasz. Z. co do władzy więcej jest jak wziętość, lecz nie zawsze co do szacunku. Niem. Mając w swoim znaczeniu tyle związków wszędzie. Fred. A. (= stanowisku). Stał na szczyście władzy, znaczenia i wpływu. Koss. H.

Znaczeniowo przys. od Znaczeniowy: Wyrazy te nie różnią ś. od siebie Z. (= co do znaczenia).

Znaczeniowy przym. od Znaczenie: Strona znaczeniowa grupy wyrazów w słowniku.

Znaczenia, i, blm., gram. semazjologja, semantjka. BdC.

Znaczkować, uje, ował cechować znaczkim, znaczkami.

Znaczkowanie, a, blm, czynność cz. Znaczkować.

Znaczkowy przym. od Znaczek: Trzydziestkę każdą poprzedzał Z. Jeż. (= niosący proporczyk).

Znacznie przys. od Znaczný = a) widocznie, wyraźnie, o wiele, wiele, daleko. znakomicie, bardzo, w znacznym stopniu: Chory Z. ś. poprawił. Gatunek Z. lepszy. Urodzaje Z. ś. poprawiły. Utratę berła węgierskiego wynagrodziła Z. nadzieja posięcia Polski. Śł. wil. b) † Z. jawnie,

wprost, niedwuznacznie, wyraźnie: Przymawiał ś. a potem i Z. prosił, aby mu łańcuch darowano. Bud. B.

Znacznik, a, lm. i I. a. Brózdownik, Markier przyrząd do robienia równoległych brózd, radlin przy sadzeniu kartofli, buraków. Z. kolezasty = przyrząd do znaczenia rzędów i dolków pod nasienie. 2. = a) rzem., p. Punktarek, Równoległo-znacznik, Nastek. b) młotek do wybijania cechy, znaku fabrycznego na żelazie lub innym metalu.

Znacžno znać, widocznie, widoczna, widać, oczywista, pokazuje ś.: Wylczyło ś. dosyć przykładów, skąd Z. jest, że niekiedy niewolnik dać panu dobrodziejstwo może. Górn. Nanowo coś marzy, jak Z. na twarzy. Syrok. Z. po twarzy, że zuch był tegi. Syrok. Przyległe cele godziną wieczorną grzmiały w sto głosów: Z., żeśmy w szkole. Syrok.

Znacznóś, i, blm., rz. od Znaczný, znako-miłość, znamienność, znaczenie. Troc. L.

Znaczný I. mający znak, znaczný, wyróżniający ś., odznaczający ś., wydatny, wyraźny, widoczny, uderzający, rażący, wydatniający ś., łatwy do poznania, odróżnienia: Kura z uciętym ogonem znaczna między innymi. Ci ludzie tak spryskowani są, jak wałasze nozdrza, i tak znaczni są, jak w żółtych czapkach Żydowie. Glicz. (= tak biją w oczy). Joba, męża świętego, historia jest znaczna mało nie każdemu. Rej. (= znana, wiadoma). Już znaczne były twego męstwa początki. Kochan. Wsie widniejące na wyżniach suchych, a ledwie znaczne w modrawym powietrzu wstęgami sadów biało kwitnących. Reym. Białe przy czarnym znaczniejsze. Birk. (= więcej bije w oczy). Rwa hycynt smutnemi Z. literami. Ustrz. Błąd to Z. Troc. [Moje świnię wszystkie znaczne: będą miały ogony pozakręcane]. 2. *wiele znaczący, niemający, pokazny, ważny, poważny*: Z. majątek, kapitał. Z. postęp. Znaczna zmiana, różnica, odległość. Znaczne ulepszenie. Znaczna część. Z. przybór wody. Z. wpływ krwi, ubytek sił. Krzywdy tak znacznej cierpieć nie mieli waleczni Grekowie. Kochan. (= dotkliwej). Na brzegu tymczasem zebrał ś. tłum Z. Kon. Z. przyrost ludności. 3. *znakomity, wysoki, pełen znaczenia, znamienity, wybitny*: Nową swą nauką chciał być na świecie znacznym. Hrb. (= głośnym, sławnym). Z. urząd. Z. urzędnik. Z. z urodzenia, z majętności. Troc. Wzięniów znacznych nabrawszy, lud mnie powierzony stawiłem panu swemu. Kochan. Ukażcież, wy pieniądze, coście tak znacznego uczynili? Kochan. Miał natenczas więznia znacznego, którego zwano Barabbaszem. Wuj. Za jego znaczne i krwawe zasługi. Vol. 4. † Z. dający ś. we znaki, dotkliwy: Pomsta znaczna. Błaż.

Znacznony I. im. od Znaczyć. 2. [Z.] wyznaczony, oznaczony: Zaprowadził go na miejsce znaczone jego. 3. [Pies Z.] = laciasty, łaciaty.

× **Znaczciciel, a, lm. e ten, co znaczy, zaznacza:** Anonim niejaki, dziejów polskich dawny Z. razej, aniżeli pisarz. Błaż.

× **Znaczcicielka, i, lm. i forma ż. od Znaczciciel.**

Znaczyć, y, ył, × Znakować I. opatrywać znakiem, naznaczać, cechować, znamionować: Z. bydło. Z. złodzieja piętnem. Troc. (= piętnować). Z. bieliznę (= wyszywać na niej znaki). Prozerpina, swe melankolje ciesząc, daremnie matee podarunki szyje: cztery świata żywioły i ojca mieszkanie ćwiczoną igłą znaczy. Ustrz. (= haftuje). Gdy piętnują i znakują skóry, wedle znaków

odbierać, aby urzędnik braku sobie nie czynił. Haur. Przypiodek wszelki trzeba piątnować, znakować. Haur. Zbudować z kwiecistych muraw wszystkie te miejsca i znakować świecistym glazem. Przyb. Znakować stada na udzie. Ek. Kazano ich tylko znakować, urzynano każdemu lewe ucho. Rol. 2. *zostawić znak, wycisnąć ślad*: Z gwiazdy gdy promień ś. snuje, którą wychodzi, drogi nie znakuje. Susz. Krwawą stopą znaczy za sobą ślady. 3. *wytykać, wskazywać*: Dzieciom w lesie zabłąkanym zielonemi szmaragdy w trawie znaczył drogę. Sf. Przen.: *wytykać, piętnować*: Arystofanes, znając tych ludzi, którzy Rzpłtą mieszając rosta, o nich powiada, iż ci tak czynią, jak oni, którzy w odmiecie łowią węgorze. Orzech. 4. *znaczać, wyznaczać, wymierzać, określać, ograniczać, zakreślać*: Bóg biegiem gwiazd znaczy czasy zimy i lata. Górn. 5. *notować, zapisywać*: Zwidziłem świat, potrzebne znacząc pilnie rzeczy którechy prosty pielgrzym w żadnej nie miał pieczy. Stryjk. Chęć przez to Z., że... Troc. (= *zaczynić*). Przen.: *mierzyć, miarkować, oceniać, konstatować*: Gdy tak boju wypadki okiem wodza znaczył, pięknowłosej Heleny małżonka obaczył. Dm. 6. *dawać poznać, objawiać, wyjawiać, zaznaczać, okazywać*: Bóg w cudach wielkość swoją znaczy. Przyb. Sydon, niekiedyś miasto wielkie w Fenicji, którego mury obalone i teraz wielkość znaczą. Leon. (= *świadczą o niej*). 7. *zwiastować, przepowiadać, prorokować, zapowiadać*: Znaczą przyszłe rzeczy, przewzeczam. Kn. Znaczą pogodę, deszcz. Troc. Znaczący co złego, *ominosus*. Kn. (= *zagrożający czym*). 8. *† Z. sobie co = mieć za znaczne, za znaczące, nie lekceważyć, ważyć, cenić*: Ach, jakoże ś nas nader drogo sobie znaczył, gdyś krew trunkiem, ciało swe chlebem nam dać raczył. Pot. 9. *cz. ni. mieć znaczenie, ważyć, stanowić, być w wadze, w cenie, w poważaniu*: Widziałem ś. dziś z człowiekiem wiele znaczącym u dworu. L. Cheieli byśmy na świecie co Z. L. To nie nie znaczy (= *fraszka, bagatela, nie nie warto*). Łąka niegdyś znaczyła więcej, niż rola. Proszę aspana i honor coś znaczy, honor szlachecki. Syrok. **Znaczący** = a) *jest to samo, co..., równa ś. czemu, wychodzi na to, co...*: Pozabawić kogo chleba znaczy zabić go. b) *wypada więc, że..., widać więc, widocznie tedy, pokazuje ś. więc, że...*: Nie możesz jeść, znaczy nie masz apetytu. 10. *oznaczają, wyrażają, przedstawiać, oddawać co*: Afrykanus z samego imienia znaczy, że trzecią część świata zawojuował. Siem. J. Szata biała niewinność znaczy. Groch. Słowo znaczy to lub owo, ma takie lub inne znaczenie. L. (= *tak ś. wykładają, tak ś. tłumaczy, ma taki sens*). Czesz obrazu ściąga ś. do osoby, którą obraz znaczy. Czesz znaczą imię między ludźmi dobre. Petr. Cynobrem malarze krew malują, ani jest rzecz podobniejsza, która by lepiej krew znakowała, jako cynober. Urzęd. Cóż to znaczy? ozięble dziekujesz. Krasz. (= *co to jest?*). Co to znaczy? Kn. a.: *co to ma Z.?* Każdy twój wyraz wiele zawsze znaczy. Tremb. (= *jest pełen znaczenia, wiele mówi*): Dacza wioskę znaczy. Mick. Miał twarz nie nie znaczącą. Krasz. (= *bez wyrazu, bezmyślny*). Z. ś. I. *wyrażać ś., okazywać ś., objawiać ś., zaznaczać ś., dawać ś. zauważać, być widocznym, widuć, ujawniać ś., świadczyć ś.*: Nowy zamek łucki Litwa z gruntu zburzyła dlatego, aby ś. tam nie znaczący posesja Kazimierzowa. Biel. M. (= *aby nie było jej śladu, aby po niej znaku nie*

pozostało). Skoro ś. dzień biały znaczył. Troc (= *zaczął ś. przecierać*). Ledwie co ś. dzień znaczy i źle jeszcze świta, gdy ś. do króla zbieżeli. Pot. Wielka tam na nich łaska pańska ś. znaczyła. Kochan. Ręka boska w tym wszystkim, jak widzę, ś. znaczy; jej poddaje ś. w mojej ostatniej rozpaczy. L. Co to znaczy? Co ś. to ma Z.? (= *jak to rozumieć? co to jest właściwie?*). Widząc, że ochłonął z gniewu i rozpaczy, spytałem go nieśmiało: co to wszystko znaczy? Syrok. Skąd ś. to znaczy? Błaż. (= *skąd ś. to bierze, pochodzi?*). Kaptan za spólną zgodą, która ś. ze słów księżny nieprzymuszonych znaczyła, ślub dał. Górn. (= *wynikała, rozumiała ś., wypływała*). 2. *† Z. ś. = odznaczać ś., wyróżniać ś., wydatniać ś.*: Młody ten pan między wszystkimi znaczył ś. w dzielności. Troc. 3. *† Z. ś. miarkować ś., kierować ś., orjentować ś. podług znaku, podług znaków*: Po stołcu ś. znacząc, nie drogą dla pogoni, ale największą gąstwiną szedł Murin. Po bocianach ludzie ś. znakują, jaki w którym roku będzie urodzaj. Haur. 4. [Z. ś. komu] = *uważać ś., zostać przeznaczonym*: Jo już nikomu ni mogem nieym być — mnie ś. ino jedna śmierć znacy. Tet.

Znać, znam a. † znaję, [znam], zna a. [znaje], znał a. [znał], znała a. [znała], znamy a. [znamy], znają a. [znają], znacie a. [znacie], znają, lp. znawa a. [znaję], znata a. [znaję] I. *mieć znajomość kogo, czego, być świadomym czego*: Cyrus w wojsku swoim każdego nie tylko znał, ale i imię wiedział. Damb. Znam cię, ziótko, żeś pokrzywa. Kochan. Mądrość największa każdego Z. siebie samego. Kn. Znam go jak zły szeląg (a.: jak zły grosz). Prz. Od małego dziecka aż do starego dziada, już go wszyscy znają, jak zły szeląg. L. Znam wacpana na palcach. L. (= *dokładnie*). Byłbym cię, nie znał, piórko cię wydało. Tremb. Znam ja ich dobrze. Kras. Znałem go, ale w nędzy. Kras. Nie znają mię, bom biedny. (= *nie chcą mię Z., odwracają ś. ode mnie*). Kto nie zna złego, nie zna dobrego. Kn. (= *kto nie zznał, nie doświadczył złego*). Mówimy o rzeczy, które oba nie znawa. Górn. Przyszedł o rzeczy znanych do nieznanych przez porównanie obrazów, jakim przypadkiem lub refleksją do siebie zbliżonych. Sniad. Bóg wdy dziś znaśszy. L. Znam kogo z powieści, słyszałem o nim, wiem, jak go zowią. Kn. Znam kogo ze słyszenia, z nazwiska, z widzenia, z powierzechności. Znam ją z występów, ze sceny. Zналиśmy ś., pomnisz, gdyś był w Krecie. Jabł. Znam go z twarzy. z imienia. Troc. Znam siostrę twoję. Troc. Znam swój swego. Troc. Znam go dobrze. Troc. Znam tam wiele osób. Mick. A czy znasz ty, bracie młody, te pokrewne twoje rody? Pol. Dać znać komu = *dać mu znak; zawiadomić go*. Skoro powróci, dasz mi Z. L. Że chce do niego, ręką Z. dawała. P. Koch. Znam, panie Pawle, te szlacheckie pieśni. Syrok. Żart., niby przekleństwo: Niech cię nie znam! (= *niech cię Pan Bóg ma w swojej opiece! niech cię kaczki zdziobią!*). 2. *kogo za kogo, za co, kim, czym = mieć kogo za kogo, za co, uznawać go za kogo, za co, wyznawać go kim, czym*: On to przekład miej za czyj cheesz, jedno by nie za mój; ten, któryś tu oto podawam, za mój znam. Bud. Postawił takie prawo Henryk VIII, by króla angielskiego poddani znali i mieli za głowę kościoła w Anglii i na jego wyroku w rzeczach duchownych przedstawili. Skar. Przysięgał wojewoda wołoski być zawdy w posłu-

szeństwie króla polskiego, ani żadnego pana inszego krom jego nie Z. Stryjk. Znał zbór Kalcedoński zwierzchność kościoła rzymskiego, gdy powszechnym patryarchą Leona nazywa i potwierdzenia od niego prosi na to, co postanowił. Skar. Łotr na krzyżu towarzysza sfuknął i milczeć mu i Z. wielkiego króla kazał. Skar. Na wszystko ś. odważa, kto nie zna Boga ni wiary. L. (= *nie chce Z.*) Jakoć ś. dziecię za młodu pyszno a szarłatno nauczy chodzić, potem tak ś. będzie odymało, żeć i ludzi nie będzie chciało Z., słowa inszego, jedno: mój miłościwy — nie da sobie mówić. Glicz (= *nie mieć za nic*). A znasz ty to, że ja twoim mężem? — Oj, dało mi ś. to dobrze we znaki. L. (= *uznajesz, przynajez, wiesz, panigłusz*). Pana Boga swęgo prawdziwie za pana Z., jestei Jemu jako najwyższemu wiernie i z chęcią poddanym być, sługą Jego ś. ezuć i na wszelkie rozkazanie posłusznym być. Wiśn. Nie zwierzyc ś. komu jestei nie dufać mu, nie Z. go za przyjaciela, społeczności z nim nie mieć, nie Z. go za swęgo. Wiśn. Chrystus obroną wiernych, gdy za owce ś. Jego być znają a rozkazania Jego nie przestępują. Skar. Synu mój, znam cię teraz Spartaniem i czuję z chluby, żeś ty moim synem. Kniaź. Znam cię panem moim. Troc. Znam cię był królem moim. Troc. Od lat dwunastu znał mię wiernym sługą. Mick. 3. † Z. † Z. ś. *zecznać, przyznać, wyznać, nie zaprzęć*. Skr. Gdzie idzie o jaki gwałt, obwiniony przed sądem zaraz ma przeć a. Z. Sz. W każdej sprawie, kiedy na kogo skarżą, zarazem powinien Z. a. przeć. Sz. Jeden żaluje, a drugi odpowiada, i a. ś. zna, a. przy. Sz. O cokolwiek kto żaluje, to sędzia może obwinionemu skazać, aby a. ś. znał, a. prał. Sz. Sądźcie, jak wam przystoi, znajcie i uprzejmie nam powiedziecie, izali my króla wiecznego dla śmiertelnego odstąpić mamy? Skar. Ale wzdam coś większego jeszcze, iż mam prawdę Z., doktor a nauczyciel. Glicz (= *powiedzieć*). Solon obaczył, iż Krezus pan jest w skarby i złoto, ale, iż mam prawdę Z., nie w rozum. Glicz. 4. † Z. *doznać, doświadczyć, zarnać, poznać*: Sieciech nie znał po synach łaski takiej, jaką po ojeu ich znał. Biel. M. Krzyżacy wnet zapomnieli tych dobrodziejstw, które zawzdy znali od książąt i monarchów polskich. Biel. M. Król z niebytności króla czeskiego bardzo był niekontent, i przeto nie takie chęci znał arcyksiążę Ferdynand, jakich ś. spodziewał. Górń. Pomnij na mnie, mój panie, w onej dawnej chęci, którą ludzie znawali w oczu twoich wzięci. Kochan. Hetman w żołnierzach zwykłej nie znając ochoty, wszystkich widząc potrwożonych, takiej do nich użył mowy. P. Koch. (= *nie wiliżać, nie dostrzegając, nie bacząc*). Dosyciem znał przez ten czas uszy twe zamknięte, dosyciem znał aż nazbyt oczy odwrócone. K. G. Dosyciem znał dotychczas uszy twe zamknięte, dosyciem znał i nazbyt oczy odwrócone. Kochan. Niechajże już, Panie, Twoje zamiłowanie po Tobie znamy. Ryb. Naśmiewca, gdy ś. zestarzał, dzieci z niego ś. naśmiewały; on, leżąc cierpliwie, to wszystko przyjmował, mówiąc: to sam znam dziś, com drugim pokazał. Papr. Frontyn, nderzywszy w gębę Zbryganiego, mówi: znaj, co umieją sładzy Leljusza. Boh. (= *wiedz, dowiedz ś., poznaj*). Jako ś. to ma stać, kiedy męża nie znam? (= *nie żyłam z nim, nie mam z nim stosunku*). Ja męża nie znam, jam wiecznie Bogu ślubowała dziewictwo. Wor. 5. × Z. = *wiedzieć*: Senat niechaj w brunatni, posłowie

w zieleni, a sędzia parlamentu niech chodzi w czerwieni, aby znanó po szacie, jakiej kto godności. Star. (= *rozpoznano, rozoznano*). W niebieskie ś. sekreta wsrubował, który znasz na wnętrzościach i na gromie świata i na gwiaździcie, gdy która ogonem zamiata przyszłe rzeczy. Bardz. Po sobie znam, *ex me conjecturam traho*. Kn. Z dymu ogień znaj a gaś, nie czekaj. Kn. (= *poznawaj*). Po sobie znam. Kn. Myszy tam nie bywają, gdzie o zbożu nie znają. Czahr. Z. co do siebie = wiedzieć co do siebie, przyznać ś. samemu sobie do czego. L. Lepszy głupi, który zna głupstwo do siebie, bo czego nie umie, poradzi ś. u drugich, niż mądry taki, który w oczach tylko swoich mądry, ten pogardza radą cudzą. Birk. Kto zna chorobę do siebie, łatwie lekarza poszuka. Hrb. (= *kto wie, że jest chory*). Chory, który do siebie choroby nie zna, i nie przyznawa, trudny jest do uleczenia. Smotr. Ja to do siebie znam. Słow. Bodajbys nigdy nie znał, z jakiej matki ś. urodzą dzieci twoje. Słow. Już będziecie teraz znali, co to polskie są zapusty. Pol. Znajcież wy, kto ów wódz. Wyp. Sam nie znam, gdzie głowę skłonię. Wyp. [Dałabym ja runek, ale znom jo, komu?]. 6. Z. języki = *umieć, posiadać, rozumieć je, mówić, władać niemi*: [On zna dobrze mówić, grać. Organista nie znał służbę sanować]. Znać = a) *można poznać; widać*: Zeszły płamy, już nie nie Z. (= *ani śladu, ani znaku*). Z. pana po cholewach. Prz. Z. wilka po głosie, po sierci; Z. wilka, choć w baraniej skórze. Kn. Z. po sierci zwierza, z mowy człowieka. Zigr. Z. dudka między dziecioty. Rys. Z. z octu wino. Kn. Z. dudka z czubka. Kn. Jak zaraz Z. człowieka dworskiego. L. Z. po głosie, Z. po twarzy, Z. po chodzie. Kn. Przystojny z niego chłopak, Z. z octu, że jakiś poczciwy. L. (= *dobrze mu z octu patrzy, poczciwą ma twarz*). Nasi szeliniarze niezemu ś. nie godzą, i mało ich Z., i wniwec ś. obracają. Rej. (= *są małego znaczenia*). Strzała wystrzelona do celu, przez powietrze lecąca, gdy minie, drogi, którądy leciała, nie Z. Gł. Nie Z. go przy nim. Troc (= *ginie, nie widać go, kruszyna, figa przy nim*). Kiedy komu wymawiamy głupstwo, mamy zwyczaj mówić: Z., żeś niewiele wziął plag w szkołach; Z., że cię niedobrze bito; Z., żeś nie często pieniek wycierał. L. (= *widocznie, pokazuje ś.*). Z. co na kim, pokazuje po sobie. Kn. Z. było z obycajów, z postawy i z chodu, że były wysokiego i zanego rodu. P. Koch. Z. to po tobie, żeś był rozbójnikiem. P. Koch. Z. było po poświecie królewne szaty. P. Koch. Z. poczciwą żonę. Opal. Z., żeśmy tu radzi wyszyje tobie. Szymon. Z., że łaski Boga nie potrzebujecie, Z. nie zbywa wam na niczym. Wor. Choć nie słyszysz szlochania, Z., że we łzach tonie. Mick. b) = **Snadź**: Gdy mijał wrota, mne, któremu Z. figura jego nie podobała ś., zaszecknął. L. Mimo małego wzrostu, kości Z. miał grube. Krasz. Umykaj, aby Z i tobie ś. nie dostało. Sienk. Z. ś. i. *być sobie wzajemnie znajomym, znać jeden drugiego, mieć z sobą znajomość*: Zналиśmy ś., pommisz, gdyś był w Krecie. Jabł. Zbraciłem ś. ja dawno z djabłem, dawno ś. my znamy i zawartą między sobą przyjaźń mamy. Birk. (= *jesteśmy w porozumieniu, w zmowie, mamy z sobą konszachty*). O dobrodzieje, znacie ś. wy obydwaj. L. Znacie ś. wy dobrze, to dla was nie nowina, zgodzić ś. w takiej rzeczy. L. Znają ś. oni, rozumieją ś. Kn. Znają ś., jak złodzieje w jarmark. Kn.

Bywałem tu i znam ś. dobrze z Machnickim. Miek. 2. Z. ś. dać komu. Błaż. (= dać ś. uczuć, dać ś. we znaki). Radzili, aby już Halickiej ziemi Ruś więcej nie dzierżała, bo ś. im nieraz dali Z., ale aby była ku Polsce przyłączona wiecznie. Biel. M. Szwedowie fraszka, fraszka Kozacy! — djabła fraszka, dali wam ś. Z. Opal. Znowu mu ś. zachciało, co mu ś. raz Z. dało. Kn. (= na czym ś. raz sparzył, i po szkodzie nie-mądry). 3. na kim, na czym = znać kogo, co, być znawcą, być biegłym w czym, rozumieć ś. na kim, na czym: Miły matematyku, znasz ś. na powietrze, jako wielbił na skrzypcach, jako wieprz na pieprzu. Pot. Znający ś. na czym, świadom czego. Kn. Znam ś. ja dobrze na liściach farbowanych. Boh. Choć jestem młoda dziewczyna, ale znam ś. na kawalerskich przysięgach. L. (= wiem, co o nich sądzić). Wam w zamkach nie Z. ś., co ziomka, a co malina. Słów. Z. ś. na rzeczy, na grzeczności = umieć ocenić czyją grzeczność, czyją usługę. Zrób mi tę grzeczność, będę ś. znał na rzeczy (- wynagrodzę cię godnie). Znasz ś. ty, widzę, mospanie, na rzeczy, kiedy w szkatule masz złoto na pieczy. Bratk. Dobra Z. ś. na ludziach, wiedzieć ich przymioty. Bach. Waś. widzę, coś nadto przebąkujesz, znaj. ś. waś. na sobie. L. (nie trzymaj zbyt wysoko, nie przesadzaj w rozumieniu o sobie. L.). Znaj. ś. na swojej i ty, człecz, siło. Jabł. (= sądz o niej należycie, pędzić ś. miarz, zbyt sobie nie ufaj). 4. [Z. ś. z kim] mieć z kim stosunki cielesne. 5. X Z. ś. do kogo, do czego, ku komu, ku czemu, w czym = przyznawać ś., poczuwać ś. do niego, znać go za swego. Sekl. Pyta sąd więzienia, czyli ś. zna do zbrodni, którą mu zarzuca strona. Ostr. Powiadaj, człecz, jeśli ś. znasz do tego, o co skarży na cię? Paszk. Wylewając serce przed Bogiem, Z. ś. do tego, żeś nie jest godzien łaski Jego, a wszystko puszczać na wolę Jego. Groch. Kto ś. do hasła zna Dymitrowego, bij, siecz, wiąż, łapaj holdownika jego. Paszk. (kto do niego przystał, jemu hold złożył. L.). Znam ś. do kogo, ozywam ś. do kogo. Kn. Godzi ś. wszelkiemu chrześcijaninowi nie przeć ś., ale Z. do rodziny swojej, a w czym może, aby ich nie opuszczał. Żarn. Chrystus taką musiał mieć naukę i rodzajem znaczną i ubóstwem pokorną, do rodzaju, aby ś. Żydzi znali, i żeby ś. proroctwa iściły, a na ubóstwie aby ś. wzgarda świeckiego królestwa pokazała. Skar. W którym kiedy Spar-tanka zajęce serce matka widziała, abo ś. nie znała k niemu, abo go ręką własną zabiła. Górn. Z Kluniaku Kazimierz najpierwej jechał do matki swojej; jednak długo nie chciała ś. k niemu Z. matka, bo go nie mogła poznać, aż gdy znaki powiedział, rzekła: gdyżżeś ty jest mój syn. Biel. M. Gdy ś. wszyscy k niemu nie znali, rzekł Piotr: te tłuszcze cię tłoczą, a ty mówisz: kto ś. mnie dotknął? Leop. (gdy ś. wszyscy zapierali. B. G.). Żona za swego męża długów ręczyła i w których ś. zna, te ma one zapłacić. Ort. Niech aby raz zna ś. do wdzięczności każdy, co tak długo z darów korzystał. Kolł. (= ma ś. za zobowiązanego). Do czego ś. i sami przeciwnicy znają. Wiszn.

† Znadeszła p. Znaleźć.

† Znadwornie przys. od Znadworny.

† Znadworny znajdujący z. zewnątrz dworu, od podwórza: Ganki były ku sieni znadwornej. Bud. (ku sieni zewnętrznej. B. G.).

[Znadworu] przys. od strony podwórza, z zewnątrz domu.

† Z nadwórza p. Nadworze.

† Znadymać, a, al użyty nadymaniem: Surm berecytyjskich znadymane rogi. Otw.

† Znadymanie, a, blm., czynność cz. Znadymać. Znaglać, a, al p. Znaglić.

Znaglanie, a, blm., czynność cz. Znaglać.

Znagnienie, a, blm., czynność cz. Znaglić.

Znaglić, i, ii, nied. Znaglać przynaglić, zmusić, przymusić, zniewolić, przyniewolić.

Znagła przys. zniemacka, nagle, niespodzianie, naraz, raptem: Drzące osiki Z. drzeź przestały. Z., z kopyta, napręde. L. Wojna ś. z nagła zaczęła; wprzód ś. dowiedzieli o jej zaczęciu, aniżeli ś. na nią gotują. Siem. J.

† Znaście, a, blm., czynność cz. Znaić.

† Znaić, znajdzie, znaszędł p. Znaleźć.

Znający I. im. od Znać. 2. [Z., Znajomy] uczony, dużo wiedzący. Z., znająca = znachor, znachorka.

[Znajca, y, lm. y] p. Znacwa.

[Znajcopań, a, lm. e] ros. pania, georginja.

Znajda, y, lm. y i m. a. z. a. Znajdek, [Znajdak, Znajduch, Znańdek, Znajduk, Znajdur, Znajtek, Znaleźniak], † Należionek dziecię a. zwierzę znalezione a. podrzucone, podrzutek; przybłęta; człowiek niewiadomego pochodzenia: Patrzała na znajdę. Bał. I rad tej znajdzie niespodzianej, zataił suche ręce, gutując ś. na dobrą rozmówkę. Brt. 2. [Z., Znajdźba] rzecz znaleziona. 3. bot. *melitaea britomartis*. 4. gór. była mineralu znaleziona w kopalni: Bryły tych skał znajdują ś. sporadycznie także w młodszych od tego zlepieńca warstwach i znane są u górników borysławskich jako tak zwane znajdy. Zdr. [Znajdka].

[Znajdak, a, lm. i] p. Znajda.

Znajdalej przys. z najdalszego miejsca: Choć Z. pójdę sobie. Len.

Znajdek, dka, lm. dki I. p. Znajda. 2. gatunek jabłoni.

[Znajdka, i, lm. i] p. Znajda.

† Znajdl p. Znaleźć.

Znajdować, uje, ował i Z. ś. p. Znaleźć.

Znajdowanie, a, blm., czynność cz. Znajdować. Znajdowanie się, a ś., blm., czynność cz. Znajdować ś.

[Znajduch, a, lm. y] I. p. Znajda. 2. myśl. zrzucony wieniec jeleni: Rzadko kiedy wpadną w ręce człowieka znajduchy, na którychby nie było śladów rozmaitych zabków. Sp. Wyszukiwanie znajduchów jest funkcją straży leśnej. Sp.

[Znajduk, a, lm. i] p. Znajda.

[Znajdur, a, lm. y] p. Znajda.

Znajdywać, uje, ywał i Z. ś. p. Znaleźć.

Znajdywanie, a, blm., czynność cz. Znajdywać. Znajdywanie się, a ś., blm., czynność cz. Znajdywać ś.

X Znajdziciel, a, lm. e p. Znalazca. Mrong.

X Znajdzicielka, i, lm. i p. Znalazczyni.

† Znajdziony p. Znaleźć.

[Znajdźba, y, lm. y] p. Znajda.

[Znaję] p. Znać.

[Znajek, jka, lm. jki]?: Rodzina Huculów, posiadająca znajka, zręcznie władającego dętym.

† Znaję p. Znać.

[Znajma] przys. zwolna, powoli.

Znajma, y, lm. y bot. (*gingesia*) ros.

† Znajmić, i, ii p. Oznajmiać: W tym słuza rozkaz znajmi. L.

† Znajmienie, a, blm., czynność cz. Znajmić.

[Znajmie, enia, lm. ona] p. Znamię.

† Znajmować, uje, ował I. p. Oznajmiać. 2. znamionować, znaczyć, oznaczać. W symbolice

zebra życzliwość znajdując, bo serca blizkie. L. 2. *zjednać sobie, skaptować sobie pieniędzmi; przenażyć, przekupić.*

† **Znajmowanie**, a, blm., czynność cz. **Znajmować**.

Znajoma, ej, lm. e l. rz. forma ż. od rz. **Znajomy**; [Znajomka]. 2. rz. [Z.] *przyjaciółka*.

× **Znajomca**, y, lm. y l. p. **Znawca**.

[Znajomecy] przym. od **Znajomec**.

Znajomek, mka, lm. mkowie p. **Znajomy**.

Znajomić się, i ś., ii ś. *zawierać znajomość, zaznajamiać ś.*: I pan hrabia znajomi ś. z panem? Wilk.

× **Znajomieć**, mca, lm. moy l. p. **Znawca**. 2. p. **Znajomy**.

Znajomienie się, a ś., blm., czynność cz. **Znajomić się**.

[Znajomity] p. **Znakomity**.

× **Znajomka**, i, lm. i l. forma ż. od **Znajomek**, *znajoma*; *przyjaciółka*. 2. [Znajomki] *niewieście duchy, zwane także mamunami lub boginkami*.

× **Znajomo** przys. *po znajomemu, po znajomości, jak wypada znajomemu*.

Znajomostka, i, lm. i *przelotna znajomość roman-sowa, miłośnica, stosunek*: Już i on ma swoje znajomostki!

Znajomość, i, [Znamość, Znajomstwo], † **Znaność** l. blm. *znanie kogo, czego, znanie ś. na kim, na czym, poznanie, umiejętność, biegłość w czym, świadomość czego*: Z mlekiem prawie podawać działkom Z. i bojażń Bożą. Skar. *Niedokładna Z. języka*. Śniad. Z. reguły powszechnych autor tam wydał i okazał, gdzie każdej regule przypada miejsce właściwe. Śniad. Z. rzeczy obcych naucza nas, jak swoje widzieć i pojmovać. Grab. M. Z. powierzechowna, głęboka, gruntowna, wszechstronna. Z. rzeczy, świata, praw, muzyki, sztuki, nauki, siebie samego, sere ludzkich. Ażeby nabył trochę znajomości świata. Mick. 2. lm. i *stosunek znajomych między sobą, koligacja, stosunek*: Zawiązać z kim Z. Ma dobre znajomości, ten człowiek zrobi jeszcze karierę. Dzierż. Widziałem cię z ładną osobką, czy to nowa Z.? I czasem z poczciwym, a nie opilym towarzystwem posiedzieć, pomówić, pożartować, bo stad i ćwiczenie i zachowanie na potym i Z. roście. Rej. Który o tymże czasie żył i z Piotrem św. dobrą Z. w Rzymie miał Skar. Szkółna, blizka Z. Miałem tam kilka bardzo miłych znajomości. Kras. Nasza Z. nie jest, jak mówią, wczorajsza. Kras. Chciałem po dawnej znajomości wymówić autorowi tę niespodziewaną napasę. Śniad. Był to skutek znajomości ze mną osobistej lub jakiegoś może we mnie zaufania. Kaczek. Z. obłana winem wyrosła bardzo prędko do serdeczności. Krasz. Zabrał z nim bliższą Z. Krasz. Ze wszystkimi znajomstwo tam mam i wiem, kiedy bez szkody tam pójść można. Gliń. A teraz o znajomstwo łatwiej, niż o tabakę. Ork. Zdr. p. **Znajomostka**.

[Znajomstwo, a, lm. a] p. **Znajomość**.

Znajomysz st. w. od **Znajomy**: Lepiej zawsze pisać pod adresem znajomyszyn. Słow.

Znajomy, [Znomy], × **Znajom** l. × **Z.** = a) *znany, główny, słowny*: Mąż z enót i światła powszechnie Z. L. Znają mię wszędzie, ten mię pałasz znajomym światu uczynił Boh. Ten godzin od śmierci chłosty, który wielom znajom, wiera sobie nieznamom umiera. Bardz. Znajomym ś. stać. L. W nim był znajom obraz nieba. Krasin. b) × **Z. wiadomy, znany**: Powszechny uczenia

sposób postępować od znajomej rzeczy do nieznamomej. Kopez. c) a. × **Znakomity**, † **Znaniec**, **Znajomek**, × **Znajomieć**, × **Znajomca** czyj = *mający z kim znajomość, osoba zostająca w przyjaznych stosunkach z kim*: Dobry, dawny mój Z. Byłem u znajomych. Zaprasza ś. na pogrzeb krewnych, przyjaciół i znajomych. Z szablą przeciwną na znajomka swego lub nieznamomego natrzeć. Bardz. Pomówię z panem podkomorzym, familjantem wielkim i moim znajomkiem. Sienk. Pójdziem do kupca znajomka. Sienk. Bał ś. tam natknąć na znajomków. Reym. A drudzy zaśię znajomkowie to i z dalszych wsiów zjechali. Reym. Pogwarzył coś niecoś ze znajomkami. Reym. 2. [Z.] *znający ś. na czym, znawca czego*: Nie myślał o ucieczce, ale jak Z. kraju, umiał mi tak porządnie opisywać stępy i przyległe granice, jak nie można lepiej. Ciec. 3. [Z., Znający] *duzo wiedzący, wiele wiadomości posiadający, uczony*.

† **Znajście**, a, blm., czynność cz. **Znajść**: Kiedy ei oni bogowie znijsię tu pozwolili dla znajścia twego ojca... Jabi.

[Znajść, znajdzie, znaszedł a. znajdł] i [Z. ś.] p. **Znaleźć**.

[Znajtek, tka, lm. tkij] p. **Znajda**.

[Z naju] z nas. Mrong.

Znak, u, lm. i, **Znamię**, † **Znamiono**, [Znamienie] l. *szczegół wyróżniający przedmiot z pomiędzy innych rzeczy, to, po czym co poznajemy, co coś wyraża, oznacza, cecha*: Ps. flor., And. z Kobyl., S. Par. Z. jest, który mimo rzeczy onej, którą zmysłom podaje, to jeszcze sprawuje, abyśmy moc rzeczy przez nie pojąć mogli. Kucz. Przez Z. czego inszego domyślaliśmy ś. i dorozumiewamy ś., jako po stopie na ziemi czyjegoś tamtędy przejść. Karnk. (= ślad). Z. dla pamięci położyć. Troc. Z. fałszywy na czym. Troc. Jedne znaki są z przyroczenia, które nad to, czym są, coś inszego znaczą, jako dym znaczy ogień: drugie nie są z przyroczenia, ale ustanowione od ludzi dla porozumienia ś. Karnk. Z. naturalny, który z natury swiej ma, iż znaczy rzecz jaką, wolnoczynny, który znaczy rzecz dlatego, iż jest na to obrany a. przez Boga, a. od ludzi. Boh. Zrobił Z. kredą, piórem, ołówkiem, paznogciem. Z. na drzewie (= karb, nacięcie). Z. na bieliźnie (= cyfra, litera wyszyta). Znaki pisarskie. Z. zapytania. Przen.: To wielki Z. zapytania (= to jeszcze pytanie, to jeszcze nic pewnego, na dwoje babka wróżyła). Znaki nad literami. Z. działania. Z. dodawania, odejmowania, mnożenia, dzielenia. Z. różniczki, całki. Z. dodatni, ujemny (w matematyce). Znaki po ospie, po ranach = *szramy, blizny*. Wyrzuty podobnej ospy wcale żadnych po sobie znamion nie zostawują. L. Znamię przyrodzone, blizna. Dudz. Znamiona dzieciom pospolite z imaginacji matki płodowi przydają ś. Comp. Z. rodzimy = *znamię* (= *plamka, brodawka i t. p., znajdujące ś. na ciele człowieka od urodzenia*). Znaki szczególne = *znaki rodzime lub kalectwo, zez, znaki po ospie, skrzywienie ciała i t. p.* Z. Klunjaku Kazimierz najpierwej jechał do matki swojej; jednak długo nie chciała ś. k niemu znać matka, bo go nie mogła poznać, aż gdy znaki powiedział, rzekła: gdyżżeś ty jest mój syn. Biel. M. Ludzie widzieli znamię pod uchem. Krasz. † **Znak**, [Do znaku] przys. = *całkiem, zupełnie, do cna, ze wszystkim, ze szcztętem*: [Wóz mu sie do znaku połamał. Zapatrzyła ś. Krystka do znaku: Tet. Nie do znaku rozumiem. Ork.]. Do kogo rola znaku nie należy, na niej nie może siać. Grod. (= by-

najmniej, wcale). Przedsię znaku o tym nie myślimy. Grod. Na wiosnę słońce śnieg tak roztopi, że go ani znaku zostanie. Rej. (= *ani krzty, ani śladu*). [Daliście nam do smaku, zjedliście do znaku. Twardoski nie był do znaku szczęśliwym, Janiczek ładny jest do znaku. Wróble mi wypity mak do samego znaku]. Dać ś. komu we znaki = *dokuczyć, dopiec mu, zależeć mu za skórę, dojąc mu do żywego*: Dobrze ś. dał we znaki na Psim polu knechtom. Koch. W. Czyli na ziemi jest zakąć jak, gdzieby ś. tak, jak u nas, dała bieda w znaki. Kras. Niedostatek żywności mocno ś. dawał we znaki. Lel. W znaki dać ś. komu. Troc. A znasz ty to, że ja twoim mężem? — Oj dało mi ś. to dobrze we znaki. L. 2. *stempel, piętno, cecha, stygmat*: Z. na pieniędzach wybity. Kn., Troc. Pruskie miasta, jeżeli chcą monetę bić, niechaj stare znaki na nie kładą, a naszych znaków niechaj nie kładą. Herb. Z. potępienia na czole. Armaty znamieniem miesiąca piątowano. Koch. W. To Z., to piętno prawych chrześcijan krzyża prześladowanie. Dambr. Wodne znaki na papierze stemplowym, na papierach publicznych. Krwawe masz na rękę znamię. Słow. Wycisnął wam na czołach znamię pragnienia i głodu. Krasin. Z. fabryczny = *marka, cecha fabryczna*. Z., znaczek pocztowy = *marka pocztowa*. 3. *szylk, godło*: Z. sklepowy. Sklep angielski pod znakiem jelenich rogów. L. Mieszka pod znakiem lwa. Troc. Przen.: *pozór, pretekst*: Nie psuj daremnie, Morfeusie, maku, hetman ś. zdrzymał, lecz tylko dla znaku. Jabł. (= *dla oka, niby też to*). 4. †Z. *paragraf, rozdział*: To znajdziesz w znaku szóstym. Sak. 5. *sztafkar, chorągiew*: Z. wojenny. Oderwało ś. kilkaset koni od znaku. Troc. Prochy, armaty i wiele znaków wojennych potracił. Troc. Kościół wojujący pod znamieniem Jezusowym. L. Wejść pod królewskie znamię. Syrok. Hej, ptaku, ptaku pancernego znaku! Pol. Używając koloru lekkiego znaku, którą to chorągiew szczególnie lubił. Korz. Służył pod jego znakami. 6. w polu = *kopiec*: Gdy kto ukaże list komisarSKI, któryby znaczył znamiono granicy, ona granica ma być pewna. Tarn. J. Znaki graniczne. Troc. Lepsze pokazał znaki i kopców usypanie. Z., kopiec, zacios, Sł. wil. Z. ostrzegawczy = *przedmiot wystawiony dla przestrogi, np. tyka na głębinie, wiecha, sygnał*. 7. Z. ruchem głowy, ręk, figury, twarzą i t. d. = *gest, skinienie, mig*: Ten sobie Z. dali. Troc. Z. spółny, zmowny. Troc (= *Z. umówiony, porozumiewawczy*). Okazawszy na migach wszystkie cechy, przez które są zrozumiałymi znakami, t. j. przyrodzonosć, jednostajnosć, zmysłowsć... Kopcz. Ten sobie Z. dali. Troc. Z. krzyża św. (= *przeżegnanie*). Deszcz znakiem Pańskim odegnał. Birk. (= *zażegnał*). [Leżeć na Z.] = *leżeć na wznak, na krzyż*. Z. dla przestrogi. L. Na dany Z. ścigający ś. wybiegli. [Kto jest jaki, takie daje znaki]. Wydawca Judasz dał im być Z., mówiąc: kogo pocałuję, ten ci jest, trzymajcież Go. Leop. 8. †Z. zmowny na wsi, w miasteczku, godło. Kn. 9. wojenny = *parol, hasło*: Na wojnie ma żołnierz Z. swój, po którym go od wojska i żołnierza nieprzyjacielskiego rozznać. Dambr. Z. wojenny przyszłej potyczki. Kn. 10. Z. honorowy = *odznaczenie, odznaka, dystyngtorjum*: Znamię orderu tego jest orzeł. Troc. Na Z. smętku oblokła sie w czarne odzienie. HJ. 11. *oznaka, dowód, godło, świadectwo*: Być królem Z. jest szczęścia; dać berło Z. enoty. Bardz.

Zazdrość jeszcze w sercu mają, jest to Z., że ś. kochają. L. Cudnosć zwierzenia prawdziwy Z. jest a piętnem wewnętrznej dobroci, jak piękny kwiat na drzewie znakiem jest dobrego owocu. Górn. Z. pewny czego, *specimen*. Kn. Na Z. przyjaźni naszej. Troc (= *w dowód*). Na Z. przyjaźni, trwałej pamięci. Zan. Na Z. wdzięczności. Skar. Herby wasze są znaki szlachectwa, a nie szlachectwo. Orzech. Z. niewątpliwy okazał Bóg światu wszemu. Kochan. Z. to pewny, iż w Bogu żyjem, gdy bliźniemu dobrze czynim. Skar. Królu ziemi, gdzież twego panowania znaki? Karp. [Jest pewnym znakiem, że i ta góra należała dawniej do Jąkrów. Znakiem tego, że Morskie Oko z morza wypływa. Naści pół korea maku, nie podaj po sobie znaku (= *poznaki*)]. Z. niebieskich oczu, przysłoniętych czarną rzęsą, płynęła wieczna jasność i pogoda — znamię czystej i niepokalanej duszy. Jord. Śmiech jest znamieniem powracającego zdrowia. Jord. 12. *przepowiednia, zapowiedź, wróżba, prognostyk, wskazówka, symptom*: Z. pogody, niepogody. Kn. Z. pogody, niepogody, szczęścia, śmierci. Troc. Z. pewny choroby. Troc. Z. dobry, szczęśliwy, nie-szczęśliwy. Troc. Dobry Z., świeżbi mi ucho. Kn. Z. przyszłego przypadku dziwny, bywa na niebie, na powietrzu, na płodzie dziwnym. Kn. 13. †Z. *cul*: Żydzi pragnęli znaki widzieć, gdy im co anieli opowiadali. Białob. Anioł nie opowiada pasterzom dziwnego z nieba znamienia, lecz że nie w miękkiej kolebce, ale w jasłach, uwiniony w pieluszki, Jezus leżeć raczył. Białob. Żądał je widzieć nie z nabożeństwa, ale z dworności dla niektórego znamienia a. cuda, ażeby które cuda przed nim uczynił. Op. Nietykło w żydostwie, ale i u nas w chrześcijaństwie wielu ś. znakom dziwnym sprzeciwiało. Białob. Nie był żaden taki, któryby takie znaki czynił, jak Bóg. Białob. Bóg cudem uczynił znamiona apostołstwa Pawła św. w dziwnych znakach. Białob. 14. [Z.] *legitymacja, rekomendacja, wydana np. przez sąd do księdza, aby wydał metrykę interesantowi*. [Tymże znakiem] = *na teźże zasadzie, również, tak samo*. 15. astr.: Z. niebieski = *gwiazdozbiór, konstelacja*: Narodził ś. pod znakiem Lwa. Troc. Eklipsyka dzieli ś. na dwanaście części, zwaanych znakami zwierzęcymi. Zodjak dwunastą zodiacznymi znakami jest podzielony: Baran idzie przed Bykiem, po Bliźniętach Raki, Lew przed Panną uchodzi, to są letnie znaki; Waga chłodzi z Niedźwiedziem, Strzelec zimnem grozi, Koziorożec łąd wiąże, Wodnik ryby mrozi, Wyrw. Znamię niebieskie, gwiazd pewna liczba i figura. Kn. Na wiosnę słońce przechodzi trzy znamiona: Skopa, Byka i Bliźnięta. Sien. W lecie słońce troje znamion przechodzi: Raka, Lwa i znamię Panny. Sien. Dwanaście jest znamion a. znaków na zwierzyńcu. Troc. KalendarSKIE a. astronomieZNE znaki = *figury przyjęte dla skróconego oznaczania przedmiotów i zjawisk astronomicznych, a które przeszły do kalendarzy*. 16. bud.: Staczaniem tramów w Z. piorunowy, to nazywamy, którego kresa szwu ma jakieś podobieństwo do znaku wyobrażającego zwykłe piorun lub błyskawicę. Podesz 17. chem. *pierwsza litera, a w razie potrzeby pierwsza i jedna z następujących nazwy łacińskiej pierwiastku chemicznego, przedstawiająca nie tylko nazwę skróconą, ale także ilość odpowiadającą ciężarowi atomowemu i jedną objętość pary, więc jeden atom, sym bol*. 18. fil. *znamię, cecha*: Z. lokalny, znamię miejscowe. 19. gór.: Znaki miesięczne, kwartałne,

roczne = graniczniki, nacięcia, ponacinane znaki w chodnikach, wskazujące, do którego punktu z końcem miesiąca, kwartału lub roku roboty doszły. Łab. 20. hut.: Znaki na modelu = wysoki sterzące w tych miejscach, gdzie przypadają wewnętrzz próżnie w formowaniu odlewów próżnych. Łab. 21. lek.: Znak rozpoznawczy choroby (signum diagnosticum): Z. śmierci. Z. nklęcia. Znaki zwyrodnienia = znamiona zwyrodnienia. Zdr. Znaczek.

† Znakarz, a, lm. e drzewa = leśniczy, gajowy: Z. drzew a. śladownik, saltuarius, Forstner oder Holzbauwart. Mur.

Znakomicie, × Znakomito i. przys., od Znakomity: Z. urodzony. Poprawił ś. Z., wygląda świetnie. Ubawiliśmy ś. Z. 2. † Z. uroczyście, publicznie, jawnie, formalnie, demonstracyjnie: Żeby aktor obwinionego o zgwałcenie pokoju Z. i sollemniter pozwał. P. cheł. Znaczenie, Z. Troc. 3. [Z.] znaczenie: Dzieś ś. nieznakomicie podziła.

† Znakomitnik, a, lm. cy ten, co przykłada pieczęcie, co je wycisła: Signator, pieczętnik, Z., znaczyciel. Mącz.

× Znakomito p. Znakomicie.

Znakomitość, i l. blm., rz. od Znakomity; Znamienność. Znacność, Z. Troc. 2. lm. i osoba znakomita pod jakimkolwiek względem: Wyrosł na Z. jakąś lwowsko-galicyjską. Krasz. Zebrały ś. same znakomitości.

Znakomity, [Znakowity, Znajomity] i. × Z. odznaczający ś., niezwykły, znaczny, zwracający uwagę. L. Z. kapitał, dochód (= uderzający wielkością, ogromny, poważny). Usłysawszy o znakomitym pogromie, który uczynił P. Bóg nad okrutnym rozbójnikiem tatarskim. Birk. (= walnym, głośnym, dotkliwym, druzgoczającym). 2. a. Znamienity, [Znamienity] wiele znaczący, znaczny, wysoki, sławny, znany szacownie, wybitny, świetny, wielki: Urodziwszy ś. w tak znakomitym domu. Kochan. A nie mniej i to sławni, nie mniej znakomici, które uczył (Wirgili) pieśniami swemi, nad złoto droższemi. Kochan. Znamienity łotr i buntownik, Barabas zwany. Odim. (= osławiony). Kurjusz, siedząc przy ognisku a rzepę sobie piekąc, nie chciał ani pojrzeć na one znamienite dary, któremi u niego Samnitowie pokój odkupił chefełi. Kochan. Tymś mi serca dodał, żem ś. rymy swemi ważył zetrzeć z poety co znakomitszemi. Kochan. Przybrał sobie Hunjad w stowarzyszenie znamienite książę albańskie, od Turków Skanderbegiem rzezone. Błaż. Jako ś. znakomite pióro uroniło ze skrzydeł orła polskiego. Młodź. Dowiep jego, talenta, przymioty stawiają go w rzędzie najznakomitszych ludzi, jakimi ś. ta ziemia wobec Europy i potomości zaszczycać będzie. Dm. Stan mierny i ubogi bywa najczęściej gniazdem i kolebką wielkich lub znakomitych ludzi. Znakomici mężowie polsey. Bart. 3. wyborny, wyśmienity, świetny, kapitalny, pyszny, doskonały: Gust Z. Urodzaj Z. Obiad Z. (= smakowity). Byłaby to rzecz znakomita. Wino znakomite. 4. × Z., p. Znajomy.

× Znakować, uje, at, ował, × Znamionować, × Znamienować i × Z. ś. p. Znaczyć. Z. ś. jakim herbem = pieczętować ś., używać. herbu, pieczęci: Snopem, nagodą ś. znakuje. Troc.

× Znakowanie, a, blm., czynność cz. Znakować: Znan był w starożytności azjatyckiej sposób pierwiastkowy znakowania mowy. Przyb. (= wyrażania znakami). Z. krystalograficzne = opisanie

krystalłów zapomocą przyjętych w krystalografii znaków.

× Znakowanie się, a ś., blm., czynność cz. Znakować ś.

[Znakowity] p. Znakomity. Wóje.

× Znakowy przym. od Znak; symboliczny: Utrzymują oni, iż w Eucharystji w chlebie poświęconym jest znakowe i hasłowe ciało Chrystusowe. Zigr. Rycerstwo znakowe, od którego szlachta nasza wzięła początek. Łag.

Znakozmienny, × Alternujący mat. zmieniający znak na przeciwny: Funkcja, zależna od n zmiennej, nazywa ś. znakozmienną, jeżeli przy wszelkich przemianach tych zmiennych przyjmuje tylko dwie wartości równe co do wartości bezwzględnej: jedną dodatnią, drugą ujemną.

Znakówka, i, lm. i młot z literami do wybijania znaków na bierwionach; narzędzie do wypalania liter na naczyniach.

[Znalasek, ska, lm. ski] nazwa wolu.

Znalazca, y, lm. y, † Znalezca, × Nalezca, × Znajdziciel, × Naleziciel, × Naleznik ten, co znalazł: Łaskawy Z. racy odnieś zgubę pod wskazany adres, za wynagrodzeniem. Znajdziciel. Mrong. Znajdziciel pieniędzy, skarbu. Zam.

Znalazczyni, i, lm. e forma z. od Znalazca, × Znajdzicielka, × Znalezcicielka, × Nalezicielka.

× Znalazek, zku, lm. zki to, co znalezione, co ś. znalazło.

× Znalezcicielka, i, lm. i p. Znalazczyni. L.

Znalezienie, a l. blm., czynność cz. Znaleźć: Po skończonym szukaniu i niezalezieniu niczego wybiegł pan znou do sali. Kaczk. Uroczystość (święto) Znalezienia Krzyża św. 2. † Z., lm. a wynalazek.

[Znalezieniec, ńca, lm. ńcy, Najduch] dziecko nieślubne, bękart, znajdek.

Znalezienie się, a ś., blm., czynność cz. Znaleźć ś.: Dumni był swoim heroicznym znalezieniem ś. Krasz.

Znalezina, y, lm. y, Znalezisko znalezione zażytek przeszłości, to, co znalezione: Na treść tej pracy składają ś.: topografia jaskini... kamienie ustawiane i wreszcie znalezione luźne. Lingwistyka pragnie poznać i przypuszczać mowę prehistoryczną na podstawie znalezionej paleoantropologii. App. Typy dawnych postaci, ich ubiory, znalezione — oto materiały wystawy starożytnej.

Znalezisko, a, lm. a p. Znalezina. Kraus.

× Znalezca, y, lm. y i. p. Znalazca. L. 2. myśl. p. Popadzca: Popadzca albo Z., pies, który umie zająca znaleźć. Ostror.

Znaleźć. [Znalys, Nalezć], † Nalezć, [Znajś, Znaś], † Znajś, znaję a. [znejdę, znalezę], znajdziesz, [znadziesz, znaleziesz], znajdą a. [znalezą], [znajdę = znajdem = znalazłem], znalazł a. [znajdł, znajdł, znaszędł, znaszł], znalazła a. [znadła, znadła, znaszła, znaszła], znalazło a. [znajdło, znaszło], znaleźli a. [znajdli, znadli, znaydli, znaszli], znalazzły a. [znaszedszy], nied. Znajdować, Znajdywać, × Znachodzić, [Znandować] i. czego ś. szuka = odnaleźć, odszukać: Wszędzie jej szukam, niestety, a nigdzie jej Z. nie mogę. L. Przyszedszy do Rzymu, bardzo mię pilnie szukał i znalazł. Wuj. Ze złym źle Z., źle zgubić. Prz. 2. wyznać, wyszukać, poszukać, upatrzeć, wybrać: Kto chce psa uderzyć, kij znajdzie. Prz. Nie znajdziesz lepszego, byś go z świecą szukał. Kn. Z.

swoją zgubę. Nawet wśród dnia białego trudno co Z. u gołego. Prz. Z. sobie żonę. Znajdź mi dobrego lokaja (= postaraj się o niego). Z. sobie czas na co. Z rozpocząć nie może sobie miejsca Z. (= nie wie, gdzie się podziąć, mało się nie skręci). Przyszli przymuszeni, na zgotowane gody po drogach znajdziemy. Kulig. Znajdźno mi nieci. Nalazł swój swego. Kn. 3. zastać, zejść, zdybać kogo, co, trafić, natknąć się na kogo, na co: Znajdziono różgę, co się rozwinęła, Aaronową. Leszcz. Ledwie znając takiego kiedy desperata, któryby djabłom kazał brać siebie ze świata. L. Odległą cię znachodzę, w głąb lasów twój obraz oglądam przede mną. L. Kto znalazł przyjaciela, skarb znalazł. Wuj. Nie zaraz pieniądze liczyć, lubo się przysni, żeś skarb znalazł. Fred. M. Między pszenicą znajdziesz kąkol. Opal. Umiej być przyjacielem, znajdziesz przyjaciela. Kras. Coś znalazł ciekawego w dzisiejszych gazetach? (= wychyłał). Wracam do kraju, więzienie w nim znachodzę. Chł. Nie znasz mi żaden ani w kościele do kogo mówiącego, ani zbieg ludu czyniącego. Bud. (nie znaleźli mię. B. G.). Nie wiem, czy go w domu znaję. Znalazłem go czytającego. Znaleźli dziecię w żłobie. Pół. Znaleźli drzwi otwarte, a w mieszkaniu wielki nieład. Przen.: Cóż w tym koszyeczku, Chloe, znajdujesz, że go tak bardzo drogo szacujesz? Cho. (= upatrujesz; czego się dopatrujesz, co w nim widzisz nadzwyczajnego, coś się tak uprzedziła do niego?). 4. przen. zauważyć, widzieć, osądzić, zawyrokováć, unieść, przyjść do wniosku, przekonać się: Zważywszy okoliczności, znajduję, iż... Jak znajdujesz mój wybór? (= co o nim sądzisz, myślisz; jak ci się, on podoba, zdaje, jakim jest, według twego zdania). 5. zyskać co, doznać czego, zapewnić sobie co, spotkać się, z czym: Szacunek Z. sobie u kogo. L. Znalazł ucznie - któryż błąd nie znachodzi ucznie? Kras. W nieszczęściach Z. ulgę. Kaczk. Był to Ludwik Decjusz, jeden z owych osiadłych niegdyś w Polsce cudzoziemców, którzy znalezione tu chleb nierazko przyniesionym z sobą światłem odwiedzili. Szaj. Projekt znalazł powszechne uznanie. (= spotkał się z nim). Garneli się przybyłszy z obcych krajów, aby tutaj Z. sobie spokojne siedziby. Piek. Z. sobie w kim przyjaciela. 6. × Z. zdanie, wyrok, dekret (L.) = wydać, stanowić, orzec: Chcąc zabezpieczyć temu, iż (iżby?) takowe dekreta nie były wzruszane, znajdujemy spólną uchwałę, iż... Vol. 7. [Z. a. Z. s.] trafić: Smok już do swego domu Z. nie potrafił. On się nie znajdzie do królewskiego pałacu. 8. [Z.] wyzwolić: Panna od smoka biała znaleziona. Z. s. l. zostać znalezionym, odzyskanym po zaginięciu: Znalazła się zguba. 2. trafić się, pojawić się, nadarzyć się, nawinąć się, spotkać się, bywać, gdy brakowało: Znalazł się i na to kupiec. Znajdowali się w kraju pustelnicy. Nikt nie znalazł tłumaczyć to wiadomy. Leszcz. Znajdują się i tacy (= bywają). Podczas konfederacji trzy razy znajdował się, gdzie ciepło było. Rzew. (= zjawiał się). 3. zostać, ujrzeć się; pozostawać: Błądząc, znaleźliśmy się wkońcu w głuchym lesie. Znalazł się w trudnym położeniu, w położeniu bez wyjścia. Znajduje się ona w ostatniej nędzy. Z. s. opuszczonym od wszystkich. Z. s. bez pieniędzy. Napisał się, zasnął, będąc trochę spity, stał się trafunek, że się znalazł odkryty. Leszcz. Znajdziemy się znowu razem. (= zjedziemy się, spotkamy się, zobaczymy się, stawimy się). Gdy będzie chodziło o dobro ojczyzny, znajdziemy się

wszyscy (= nie zbraknie żadnego z nas). 4. wystąpić, postąpić sobie, poradzić sobie stosownie, należycie, zachować się: Umieć się Z. w towarzystwie. Z. s., spodziewam się, że umiesz. Mick. Żart.: Znalazł się w kropce (= postąpił sobie, wystąpił w sam raz, jak należało). 5. × Znajdować się = mieć się, czuć się: Jakoż się teraz, Doryndo, znajdować raczysz? nie czujesz teraz tak boleści? Lubom.

Znaleźne, ego, lm. e, [Należne], † Należne rz. nagroda za znalezienie i wrócenie zguby: Dał mu znaleźnego talarów dwadzieścia. L. Z. w żadnym razie sumy pięciuset łutów srebra przechodzić nie ma. Cyw. Winszujemy znaleźnego wołafi mężczyźni na widok wózka z dzieckiem. Prus. [Znaleźniak, a, lm. i] p. Znajda.

† Znaleźny, × Należny, × Należisty łatwy do znalezienia. L.

† Znalny możliwy do poznania. L. Byliśmy między zwrotnikiem i polem australnym, tym to biegunem ziemi najmniej dotąd znalnym. Przyb.

× Znalogować, uje, ował kogo = zarazić, zepsuć, przejąć nalogami, znarowić: Niezbożni w złym znalogowani. Wad. × Z. s. zarazić się, zepsuć się, przejąć się nalogami, znarowić się: Nie będzie wiedział końca swojej złości, i tak się zuchwale w grzechach znaloguje. Wad. Temperamentu dosyć żywego, koteciarz znalogowany, zawczasu zużyty. Krasz. Znalogowałem się do tych posiadzeń. Dan.

× Znalogowanie, a, bfm., czynność cz. Znalogować.

× Znalogowanie się, a s., bfm., czynność cz. Znalogować.

Znalogować, i, ii zrobić nalogowym. Z. s. zrobić się, stać się nalogowym, przejść w nalog: Wielka jest siła znalogowanej namiętności. Dyg.

Znalogowanie, a, bfm., czynność cz. Znalogować.

Znalogowanie się, a s., bfm., czynność cz. Znalogować się.

× Znamentanieć, eje, ad? Obeszło mię, byście nie szaleli różnie, byś ty nie znamentariał, nie zeykuciał, bratnie. Iz.

× Znamentanienie, a, bfm., czynność cz. Znamentanienieć.

† Znamić, i, ii p. Znamionować: Z., odznaczyć, uczynić znakomitym. Sł. wil.

Znamienicie przys. od Znamienity.

† Znamienić, i, ii i + Z. s. p. Znamionować.

† Znamienie, a, bfm., czynność cz. Znamić.

[Znamienie, a, lm. a] p. Znak: One się kłaniały, Z. mi dały.

† Znamienienie, a, bfm., czynność cz. Znamienienieć.

† Znamienienie się, a s., bfm., czynność cz. Znamienienieć.

Znamienitość, i, lm. i p. Znakomitość.

Znamienity p. Znakomity.

Znamienne przys. od Znamienny: Tłumne zebrać tak Z. ukazuje się na tle obrazu życia ulicznego. Paw.

× Znamiennik, a, lm. cy zwiastun, przedwiestnik: Bocian, Z. wiosny.

Znamienny charakterystyczny, znaczący, wymowny, wiele mówiący, dający do myślenia: Znamienna cecha talentu. (= wybitna). Objaw, fakt Z. Charakter negatywny jest znamienna cecha publicystycznej działalności Julji Wojkowskiej. Chm. W „Balladynie“, nie będącej najlepszym dramatem Słowackiego, ale najbardziej znamiennym,

odbił ś. najdokładniej jego talent marzycielski. Chm. Patol. (characteristicus): Objaw Z. choroby = najcharakterystyczniejszy (signum pathognomicum, s. pathognomicum, s. diaeriticum).

Znamienować, uje, ował i Z. ś. p. Znamienować.

Znamienowanie, a, blm., czynność cz. Znamienować.

Znamienowanie się, a ś., blm., czynność cz. Znamienować ś.

Znamię, enia, lm. ona i. p. Znak. 2. piętno, charakter, typ budowli: Z., czyli piętno czasów pogańskich. Z. sztuki greckiej lub włoskiej z epoki średniowiecznej. **3. †Znamię przed kościołem, propylaeum.** Mur. (= plac, dziedziniec, cmentarz). **4. anat.:** × Z. nerki (hilum v. hilum renis) = węzła nerki. **5. biol. charakterystyczna właściwość danej istoty lub skupienia, po której można je rozpoznać.** **6. bot. (stigma) wierzchołek słupka kwiatowego, zwykle pokryty brodawkami lub cieczą kleistą:** Z., stigma, jest sam wierzchołek słupka, w nim otwór jest bardzo szczupły, przez który ś. pyłek dostaje do słupka. Czem. **7. gram.:** Z., tym powszechnym wyrazem zowią wszystkie znaki pisarskie, *notas orthograficas*, a każde a. w szczególności swoje nazwisko. Kopez. Z. prawe = *accentus acutus*; Z. lewe, *accentus gravis*. Kopez. Akceńik, czyli Z. pisarskie. Bobr. **8. patol. (naevus):** Z. barwikowe (n. pigmentosus). Z. brodawkowe (n. verrucosus). Z. macierzyste a. wrodzone (n. maternus). Z. naczyniowe a. płomień a. naczyniak skóry zwykły. (n. flammeus s. sanguineus s. vasculosus). Z. naczyniowe sinawe (n. venosus). Z. nerwowe (n. neuropathicus s. neuroticus s. unius lateralis s. linearis). Z. włosiste (n. pilosus). Z. włókniakowe (n. fibromatosus s. mollusciformis). Obciążenie, względnie zwyrodnienie, objawia ś. na zewnątrz pewnemi cieleśnemi i umysłowemi znamionami (stigmata). Wach. Zdr. Znamionko.

[Znamienify] p. Znakomity: Wszystkie panięta znamienithe. HJ.

Znamiętni, i, ii zmienić w namiętność; roznamiętnić. Z. ś. stać ś. namiętnością, roznamiętnić ś.: Nadto harda (mowa), by Z. ś. w przekleństwo. Krasin.

Znamiętnienie, a, blm., czynność cz. Znamiętnić. Znamiętnienie się, a ś., blm., czynność cz. Znamiętnić ś.

†Znamionać, a, ał i. p. Znamionować. Glos. 2. rozważyć. Ps. flor., B. Sz.

†Znamionanie, a, blm., czynność cz. Znamionać. Znamionko, a, lm. a p. Znamię.

†Znamiono, a, lm. a p. Znak.
†Znamionoglądacz, a, lm. e ten, co ma dozór nad chorągwiemi, dozorca sztandarów. L.

†Znamionopis, a, lm. owie ten, co opisuje znamiona, co pisze o nich. L.

Znamionować, uje, ował i Z. ś. B. Sz., Glos., Rej. i. p. Znać. 2. poznawać, wyróżniać. And. z Kobyl.

Znamionowanie, a i. blm., czynność cz. Znamionować. 2. †Z., lm. a, znaczenie, sens: Nie pamiętam, abym kiedy czytał to słowo w tym znamionowaniu a. by go tym sposobem używali składaeże. Mącz.

Znamionowanie się, a ś., blm., czynność cz. Znamionować ś.

×Znamitnia, i, lm. e ten, co jest znakomitym, godnym uwagi. Sł. wil.

[Znamka, i, lm. i] p. Znajoma.

[Znamość, i, lm. i] p. Znajomość.

[Znandek, dka, lm. dki] p. Znajda. Pc.

Znanie, a i. blm., czynność cz. Znać: Akt znania = spisane zeznanie osoby świadomej czego, zastępujące odpowiedni dowód piśmienny urzędowy (np. metrykę osoby chcące wylegitymować ś.). **2. †Z., lm. a rz. wiadomość. Sekl.**

†Znaniec, nca, lm. ncy p. Znajomy. Ps. flor.

Znanie się, a ś., blm., czynność cz. Znać ś.

Znany i. im. od Znać. 2. [Z.] p. Znajomy. 3.

[Z.] znający ś.: Z. człowiek = znachor.

Znarkotyzować, uje, ował struż, przesyć narkotykiem: Człowiek znarkotyzowany jest optymistą, jak i odurzony alkoholem.

Znarkotyzowanie, a, blm., czynność cz. Znarkotyzować.

[Znarodeńkiem] zupełnie, do szczytu, do cna.

Znarodować, a, ał i Z. ś. p. Znarodowić.

Znarodowanie, a, blm., czynność cz. Znarodowić.

Znarodowanie się, a ś., blm., czynność cz. Znarodowić ś.

Znarodowić, i, ii, nied. Znarodowić uczynić narodowym: Religja przez obyczaje i język znarodowiona. Z. ś. stać ś. narodowym.

Znarodowienie, a, blm., czynność cz. Znarodowić.

Znarodowienie się, a ś., blm., czynność cz. Znarodowić ś.

[Znaroku] i. umyślnie, nie przypadkiem. 2. tylko pozornie.

Znarowić, i, ii, †Znarowić, [Zmrowić, Znaturliwić, Znaturzyć] zrobić narowistym, samowolnym, krynálním, upartym, popsuć, uzuchwalić, zbalamucić: Wołek znarowiony. Błaż. Z. konia (= naczycy narowów). Zły powoźnik dobrego znarowia konia. Troc. Pieniądze ludzi znarowiały. Troc. Wołochowie niestatecznością znarowieni do Węgrów odpadali. Błaż. Nieprzyjaciela a. przetrach, a. gniew znarowi. Pot. Z. ś. i. nabrać narowów, stać ś. narowistym, rozsuchwalić ś., zbalamucić ś.:

Z jego przykładu pobudzeni inni zaraz ś. znarowili. Tw. 2. [Z. ś.] przywyknąć, znęcić ś.: Tak ś. znarowia do mnie, ażem w nocy ś. wyniość we świat. Reym.

Znarowienie, a, blm., czynność cz. Znarowić. Znarowienie się, a ś., blm., czynność cz. Znarowić ś.

[Znarządka, i, lm. i] sporządzenie, naprawa, reparacja: Oddałem wóz do znarządki.

[Znarządzenie, a, blm.] czynność cz. Znarządzić.

[Znarządzić, i, ii] sporządzić, naprawić, zreparować.

× Znaszać, a, ał i × Z. ś. p. Znieść. Glos.

× Znaszanie, a, blm., czynność cz. Znaszać.

× Znaszanie się, a ś., blm., czynność cz. Znaszać ś.

× Znaszenie się, a ś., blm., czynność cz. Znaszyć ś.

× Znaszyć się, y ś., ył ś. stać ś. naszym: Widziałem dużo naszych, co ś. ponieczyli, ani jednego Niemca, coby ś. znaszyl. Krasz.

[Znaś] p. Znaleźć.

[Znaś, znajdzie, znaszedł] p. Znaleźć: Coby ciało twoje kruki w polu znasyl! Tet. Ino go puścili ze śpytala, — beł do Dunaja z mostu drugi roz! ale juz lepi, bo go juz wycyl nie znašli. Tet.

Znaturalizować, uje, ował zrobić naturalizowanym, uobywatelić.

Znaturalizowanie, a, blm., czynność cz. **Znaturalizować**: Stara ś., aby począć żyć, uspokoić wprzód moralnym znaturalizowaniem, uobywateleniem. Krasz.

[Znaturaliwić, i, il i Z. ś.] p. Znarowić.

[Znaturaliwienie, a, blm.] czynność cz. **Znaturaliwić**.

[Znaturaliwienie się, a ś., blm., czynność cz. **Znaturaliwić** ś.

[Znaturzenie, a, blm.] czynność cz. **Znaturzyć**.

[Znaturzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Znaturzyć** ś.

[Znaturzyć, y, yl i Z. ś.] p. Znarowić.

† **Znawać**, a, ał i † **Z. ś.** p. **Znać**,

† **Znawanie**, a, blm., czynność cz. **Znawać**.

† **Znawanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Znawać** ś.

Znawca, y, lm. y, [Znawiec, Znawca], × **Znajomca**, × **Znajomec** człowiek znający ś. na czym, biegły w oceniu czego, rzeczoznawca, ekspert: Tak znawcy orzekli, ocenili. Zmierzył rzecz obiem znawcy. Znawcy sztuki probierskiej mają osobliwy gatunek robót swoich. Krum. Znawca umie wybrać, wie, co szacować. Gol. Obraz z historii Harmodjusa zachwycał znawców i nieznanców. And. Dzieło sztuki wprawiające w podziw znawców i nieznanców. Jeż. Do wykonania sekcji sądowej muszą być wezwani dwaj znawcy. Wach. Czynność znawcy lekarza w czasie śledztwa polega na dokonaniu tak zwanych oględzin. Wach.

Znawczyni, i, lm. e forma ż. od **Znawca**.

× **Znawiać**, a, ał p. **Znawić**.

× **Znawianie**, a, blm., czynność cz. **Znawiać**.

× **Znawidzenie**, a, blm., czynność cz. **Znawidzić**.

× **Znawidzić**, i, ał **znienawidzić**: Obruszają ś. na czyn niełudzkości, znawidzą gwałtowników. Stasz.

[Znawiec, wca, lm. wcy] p. **Znawca**.

Znawozić, i, il ziemię = **zgnoić**, **zasilić nawozem**, **zmierzwieć**, **umierzwieć**, **skompostować**: Każdy swój grunt doprawia pilnie i znawozi. Gac. Pola były dobrze znawożone i wzorowo uprawione. Rog. Ziemia znawożona popiołem nie wymaga żelazem kutego pługa. Sts.

Znawożenie, a, blm., czynność cz. **Znawozić**.

Znawstwo, a, blm. **znanie** ś. na czym, **znajomość** rzeczy, **biegłość** w ocenianiu czego: Rozprawa napisana z naukowym znawstwem. Więcej było stylistyki, niż znawstwa. Gaw. Z nadzwyczajnym znawstwem naprowadzone zagadnienia. Tet. — rzekł Topór z zazdrośnym znawstwem.

× **Znazewnątrz** przys. ze strony **nazewnątrz** leżącej, **zzewnątrz**: Z. do środka jej promieniami biegló. Żm.

[Zna] p. **Znowu**.

[Znać, znie, znał] **rznać**.

[Znać] **stamtąd**.

[Zna] p. **Znowu**.

Znegocjować, uje, ował **doprowadzić do skutku wskutek negocjacji**: W r. 1786 **znegocjowana** została pożyczka zagraniczna u Hopego. T. K.

Znegocjowanie, a, blm., czynność cz. **Znegocjować**.

Znekrotyzować się, uje ś., ował ś. **zmartwieć**, **obumrzeć**: Nie chodzi o to, żeby ś. **znekrotyzowała** ranka po zastrzyknięciu na plecach. Ochor.

Znekrotyzowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Znekrotyzować** ś.

Znerwować, uje, ował **rozdrażnić nerwowo**, **zdegenerować**: Powolna jazda **znerwowała** mię ostatecznie. Ost. Strasznie jestem **znerwowany**, strasznie! Mn. Zenon wracał **znerwowany** i zły na siebie, na nich i na cały świat. Reym.

Znerwowanie, a, blm., czynność cz. **Znerwować**.

Zneutralizować, uje, ował, † **Zneutrować** l. **zrobić neutralnym**, **zobojętnić**, **znieczulić**: Wiek podeszły wojewody sztuka umiała jakoś Z. Krasz. 2. chem. **zmienić odczyn kwaśny a. zasadowy na obojętny**, **zobojętnić**: Z. kwas przez dodanie zasady. Z. zasadę przez dodanie kwasu. † **Zneutrować** ś. **stać ś. neutralnym**, **zobojętnieć**: Kasjan nie tylko ś. od ruskiej wiary odszczepił, ale też i z unitami, **zneutrowawszy** ś., żył. Pim.

Zneutralizowanie, a, blm., czynność cz. **Zneutralizować**: Od **zneutralizowania** do **zobojętnienia** krok jeden tylko. Jeż.

† **Zneutrować**, uje, ował i Z. ś. p. **Zneutralizować**.

† **Zneutrowanie**, a, blm., czynność cz. **Zneutrować**.

† **Zneutrowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zneutrować** ś.

× **Znęcać**, a, lm. e, × **Znęćcielić** ten, co **zněca**: Z., **ponęćcielić**, **zwałbielić**. L. Uśmiech, oszezerca, Z. słodkiej krotofili, wdziękami chytroś umili. Książ.

Znęcać, a, ał i Z. ś. p. **Znęcić**.

Znęcanie, a l. blm., czynność cz. **Znęcać**. 2. lm. a p. **Znęcanie** ś.

Znęcanie się, a ś., lm. a ś., [Znęta], **Znęcanie** czynność cz. **Znęcać** ś.: Doznawał upokorzeń, **naigrawał** ś. i **zněcał**.

Znęcenie, a, blm., czynność cz. **Znęcić**.

Znęcenie się, a ś., blm., czynność cz. **Znęcić** ś.: Kar publicznych **zněcał** ostrzeżenie drugich od zbrodni podobnej, niż Z. ś. nad winowajcą; celem być powinno. Ostr.

× **Znęćcielić**, a, lm. e p. **Znęcać**.

Znęcić, i, il, nied. **Znęcać** l. **zněcać** **przyciągnąć**; **przynęcić**, **zwałbić**, **znumić**: Pijanica współbiesiadników swoich **zněcił** i **przyczynił** do wina. Pilch. (= **znalagował**). I tą (siecią) **ziętraw** dostaniesz, jedno je dobrze trzeba Z. Cyg. Patrząc, gdzieby ptacy **zněcał** ś. **pasowali**, a tam syp tak, jakobyś je najlepiej **zięcił**. Cyg. Rój gąszków rozmaitego kroju, przez nieprzeborną kniahinę **zněcono**, już prawie nie ustępował ś. z domu. Kaczk. 2. [Znęcać kim] **zněcać** ś. **nad kim**. Z. ś. l. **przyczynił** ś., **przychodzić dokąd pod wpływem ponęty**, **zwałbić** ś. w tym względzie: Tak ś. do nas **zięcił**, że trudno ś. go pozbyć. W Zgorzelicach były obory pańskie, tam też **zięcili** ś. **zboje**. Tet. 2. **Znęcać** ś. **nad kim** a. [kim] = **pastwić** ś.; **męczyć**, **trapić**, **dręczyć** go **niemiłosiernie**, **tyranizować** go, **zadawać mu katusze**: Z. ś. **nad** swą ofiarą. Jakżeby to krytyka ś. **zięcała** **nad** tą postacią. Krasz.

Znędząć, a, ał p. **Znędzić**.

Znędzanie, a, blm., czynność cz. **Znędząć**.

Znędzenie, a, blm. l. czynność cz. **Znędzić**: Z. i porażki żydowskie pokada za pofortunienie rzeczy swoich. Leop. 2. czynność cz. **Znędzić**. [Znędzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Znędzić** ś.

Znędzić, i, il, † **Snędzić**, × **Znędnić**, nied. **Znędząć** **doprowadzić do ostatniej nędzy**, **zgnębić**, **wynędzić**, **zbiędzić**, **uciemnić**, **zmiszerować**, **zniszczyć**,

znękać, wycieńczyć. B. Sz. Z. bydlę nadmiarem pracy. Przez siedm lat głód miał Z. Egipt. Leop. Król egiptowski robotami koło błota i cegły znędził i zniewolił ich. Leop. Choroby te zepsują oczy wasze, a znędzą dusze wasze. Leop. Obacz, jakom znędzony, od wszystkich porzucony. Ryb. Miasto utrapione i znędzone. Warg. Niewolnice ogniem i karani znędzone gubią. Warg. Panny jego znędzone. Wuj. Kościół smirneński był wielokroć od nieprzyjaciół srogich złupion, znędzon i udržęcon. Rej. Faraon znędził lud izraelski. Leop. Oszukał on mię, ale nie dopuścił Bóg, aby mię znędził. Bud. Jechali prosto do Wersk i tam biskupowi księdza oszarpanego, znędzionego z listem księcia krajowego oddali. Mat. Znędził konie, zwytlif. Ern. Krótko mówiąc, sam was niewczas znędzi. Pot. Bogate znędził miasta. Troc. Posilił znędzionych oficerów. Wóje. Niebożęta ludzie bardzo są znędzieni i ratunku potrzebują. Rol. [Z. ś.] *znędznić, wynędznić, zmizerować* ś.

× **Znędzieć, eje, ał p. Znędzieć. L.**

Znędziały który znędział, wynędziały, znędzony, znędkany, zmizerowany, zbiedzony, zniszczony, wycieńczony: Na widok wymizerowanego, znędziałego posypały ś. pytania. Pas. Stworzenia (= ludzie) wyschła, znędziała. Stasz.

× **Znędznić, i, il p. Znędzic.**

Znędzieć, eje, ał, × Znędzieć stać ś. nędznym, wynędznić, zbiednieć, zmizernieć, wyniszczyć, skapieć, spasaować, zmizerować ś.

Znędzienie, a, blm. l. czynność cz. Znędznić. 2. czynność cz. Znędzieć: Opilistwo jest przyczyną znędzienia polskiego. Star. Prorokowali o walce, i o znędzieniu, i o głodzie. L. (o uciśnieniu. B. G.).

Znękać, a, ał zgnębić, złamać, zmęczyć, przybić, strapić, zdręczyć, skruszyć: Nasz to Ostrogski Konstanty waleczny pod Orszą znękał hardość nieprzyjaciół, znękał. Kras. (= *uszkodził*). Żywe troski, któremi znękanym jestem, stargały siły moje. L. Burzą i gromem znękane Trojany. Dm. Tylą dolegliwościami znękana ludzkość. Śniad. Wśród znękanych i osmutnionych umysłów nie było pory pracowania dla literatury. Lib. Życiem znękany. Krasz.

Znękanie, a, blm. l. czynność cz. Znękać. 2. stan znękanego.

[Znęta, y, lm. y] l. p. **Znękanie** ś. 2. *przymęta zwabiająca, wabik:* Wyrabiać znęte = wabik, przynęcać.

† **Zniadły, † Śniadny jadalny, do jedzenia:** Macieli tu co zniadłego? Sekl.

[Zniął] p. **Zdjąć.**

Znicestwiać, a, ał p. Znicestwić.

Znicestwianie, a, blm., czynność cz. Znicestwiać.

Znicestwić, i, il, nied. Znicestwiać zmieni w nicostwo, unicestwić, zniweczyć, zniszczyć: W promieniach twarzy księżycy przestwór cały znicestwiony, skamieniały. Krasin. My tedy znicestwimy Janka... ruszymy na niego wszystkie siły... przywalimy go liezbą. Jez. (= *zmasakrujemy*). Sprzecznosc owa opinji o naturze chłopskiej znicestwia nie naturę owę, ale samę siebie. Jez. Znalazłem słońce, któreby ci słońce twego kraju przypominało i znicestwiło chytrą moc mego słońca. Przybysz. Wznieci bunt, szlachte Z. Tet.

Znicestwieć, eje, ał zmienić ś. w nicostwo, szczepnąć, znicznąć, przepaść: Spodlił ś. do nieości i znicestwił przez podłość. Krasin.

Znicestwienie, a, blm. l. czynność cz. Znicestwić. 2. czynność cz. Znicestwieć.

× **Znicować, uje, ował przenicować, wymicować. L.**

× **Znicowanie, a, blm., czynność cz. Znicować.**

Znicz, a, blm. ogień święty u poganijskich Litwinów: W Gnieźnie, Kołobrzedze, Wilnie, Nowogrodzie płonął niegasnący ogień Z, na cześć Nii otchłanią władającego. Lel. Przen.: *zapal.*

Zniczek, czka, lm. czki, Królik Zniczek, Złotogłówka ognista, [Złotnik] zool. (regulus ignicapillus) ptaszek wróblowaty, pokrzewkowaty (gajówkowaty).

† **Zniczemnieć, eje, ał p. Zniczemnieć. Biel. M.**

† **Zniczemnienie, a, blm., czynność cz. Zniczemnieć.**

Zniczowe przym. od **Znicz:** Kto zgasi zniczowe ogniska, ten odpust całkowity i niebo pozyska. Syrok.

[Znidzie] p. **Zejść.**

[Zniebacka] p. **Zniebacka.**

Zniebieszczyć, eje, ał stać ś. niebieskim.

Zniebieszczenie, a, blm., czynność cz. Zniebieszczyć.

[Zniebospad, u, lm. y] *jakiś ziele.*

Zniebozstąpienie, a, blm. zstąpienie z nieba: Z. Chrystusa.

[Zniecenie, a, blm.] *czynność cz. Zniecić.*

Zniechęcać, a, ał i Z. ś. p. Zniechęcić.

Zniechęcająco przys. *w sposób zniechęcający, zniechęcający:* Utrudniona komunikacja działa Z.

Zniechęcanie, a, blm., czynność cz. Zniechęcać.

Zniechęcanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zniechęcać ś.

Zniechęcenie, a, blm. l. czynność cz. Zniechęcić. 2. stan osoby zniechęconej, niechęć, apatia. **Zniechęcenie się, a, ś., blm., czynność cz. Zniechęcać ś.**

Zniechęcić, i, il, nied. Zniechęcać kogo l. odjąć mu chęć, zrazić, odstręczyć go, zrobić niechętnym, narazić ś. komu, zrazić, odstręczyć, odepchnąć: Lada bzdura go pomiesza i zniechęci. Zabł. Powiedz mi szczerze, co cię zniechęciło ku temu młodzieńcowi? Zabł. Zniechęcała (ją) jego bezczynność... gniewała bezsilną dobroć. Krasz. Opryskliwością zniechęcił sobie (a. do siebie) klientów. × Z. króla z wojskiem. (= Z. króla i wojsko do siebie) = *poróżnić. Z. ś. stracić chęć, stać ś. niechętnym, zrazić ś., zapatycznieć:* Zniechęcił ś. przeciwnościami.

[Zniecić, i, il] *wzniecić, rozniecić:* Z. ogień.

Zniecierpieć, i, ał zniecierpidzić: Dziwnie jakoś zniecierpiał Sasów. Kaczk. Ale ja tego Brandta zniecierpiałem i jemu nie ufam. Krech. Cheć ich poznać do gruntu, by ich jeszcze bardziej Z. Ole.

Zniecierpienie, a, blm., czynność cz. Zniecierpieć.

Zniecierpliwiać, a, ał i Z. ś. p. Zniecierpliwic.

Zniecierpliwianie, a, blm., czynność cz. Zniecierpliwiać.

Zniecierpliwianie się, a, ś., blm., czynność cz. Zniecierpliwiać ś.

Zniecierpliwic, i, il, nied. Zniecierpliwiać uczynić niecierpliwym, wyprzedać z cierpliwosci: Strona nasza spokojnie znosiła to wszystko, co tylko złość wynaleźć mogła, by ją potwarzami Z. Ust. Obojętnie patrzy w zniecierpliwione miny swoich słuchaczy. Korz. Podniósł ś. z siedzenia zniecierpliwiony. Bal. Z. ś. *stracić cierpliwosc, nie wytrzymać dłużej cierpliwie:* Do tego stopnia ostre postępowanie posuwa, że nakoniec lud

zniecierpliwiony bierze ś. do broni. L. Zniecierpliwiony sąsiad pogroźki w otwartą nieprzyjaźń zamienił. L.

Zniecierpliwienie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zniecierpliwic**. 2. stan osoby *zniecierpliwionej, niecierpliwionej, niecierpliwność* wywołana czymkolwiek. **Zniecierpliwienie się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zniecierpliwio ś.**

Zniecieniały który *zniecieniał, znikczemniały*: Miała ośchłe serce i Z. już umysł. Sienk.

Zniecnieć, eje, ał *stać ś. niecnym, znikczemnieć*.

Zniecnienie, a, bfm., czynność cz. **Zniecnieć**.

Znieczulać, a, ał p. **Znieczulić**.

Znieczulający, przys. w sposób *znieczulający, znieczulający*: Środki działające Z.

Znieczulanie, a, bfm., czynność cz. **Znieczulać**.

Znieczulenie, a l. bfm., czynność cz. **Znieczulić**.

2. chir.: Z. sztuczne (anaesthia ortefacta) = Z. w drodze sztucznej wywołane. Z. miejscowe. Z. eterem (aetherisatio). 3. patol. (anaesthesia, anaesthesia) *brak czucia, bezczułość, utrata czucia pewnej części ciała, powstająca wskutek obwodowego lub ośrodkowego stłumienia przewodnictwa nerwowego*. Z. obwodowe (a. peripherica). Z. ośrodkowe (a. centralis). Z. bolesne (a. dolorosa). Z. a. nieczułość nerwu trójdzielnego. Z. porażenne a. porażenie czucia.

Znieczulić, i, il, nied. **Znieczulać** *zmniejszyć czucie, zrobić nieczulym dany członek a. cały organizm, uspić*: Z. zapomocą chloroformu. (= *zachloroformować*). Przen.: Nie znieczulił głodu i nędzy, lecz uspił własne sumienie. (= *nie żałował*). Wyraz ten obezwładnił, znieczulił, w osłupienie wprowadził wszystkich. Jeż. Znieczulił mi ś. na interesu własne. Smol. (= *zobojętniłem*). Apt.: Lek znieczulający (remedium anaestheticum).

[**Zniedobaćka**] przys. 1. z *nieogledności, z niedopatrzienia, z niedozoru, przesłepiwszy*. 2. p. **Znienacka**. Pot.

Zniedokrwienie, a, bfm. *pozbawienie zwierzęcia krwi, sztuczny upust krwi* (w celach doświadczalnych).

Zniedokwasic się, i ś., il ś. *utleniać ś. Spas*. W trunie zniedokwasia ś. zgnilizna, słucha i wstaje. Słow.

Zniedokwaszenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zniedokwasic ś.**

Zniedoleźniać, a, ał p. **Zniedoleźnić**.

Zniedoleźniały który *zniedoleźniał, niedoleźny* już: Prowineja obarczona znacznym procentem kalek, starców zniedoleźniałych i żebraków.

Zniedoleźnianie, a, bfm., czynność cz. **Zniedoleźniać**.

Zniedoleźnić, i, il, nied. **Zniedoleźniać** *uczynić niedoleźnym, znieudolnić*: Z. myśl i wystudzić serce.

Zniedoleźnieć, eje, ał *stać ś. niedoleźnym*.

Zniedoleźnienie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zniedoleźnić**. 2. czynność cz. **Zniedoleźnieć**, *niedoleźstwo*. 3. ps.: Z. umysłowe a. otepienie umysłowe (dementia). Z. umysłowe z otrętwieniem a. Z. ostateczne (dementia apathica). Z. umysłowe z porażeniem postępowym a. Z. porażne (dementia cum paralyssi progressiva v. dementia paralytica v. paralysis progressiva).

× **Zniedźwiedzenie**, a, bfm. 1. czynność cz. **Zniedźwiedzić**. 2. czynność cz. **Zniedźwiedzić**.

× **Zniedźwiedzić**, i, il *zrobić niedźwiedziem; zdziżyć*: U nas ś. zniedźwiedzili. Pot. (= *zdziczeł*).

× **Zniedźwiedzić**, eje, ał *stać ś. podobnym do niedźwiedzia, zdziżyć*.

Zniegrzecznicęć, eje, ał *stać ś. niegrzecznym*.

Zniegrzeczniczenie, a, bfm., czynność cz. **Zniegrzecznicęć**.

Zniekształcenie, a, l. bfm., czynność cz. **Zniekształcić**. 2. lm. a *stan rzeczy zniekształconej*: Rozmaite choroby ustrojowe, jak potworne Z.

Zniekształcić, i, il *pozbawić pierwotnego kształtu, zdeformować*.

Zniekształtnienie, a, lm. a (deformatio, difformatio, deformitas) *niekształtność, wada fizyczna ustroju, potworność, nieprawidłowość rozwojowa, zboczenie rozwojowe*: Z. paznokcia (onychosis).

Zniełubić, i, il *przestać lubić, znieawdzić*: Synowie ojca, który za Białego ogłoszony, przez to zniełubiony Orzesz. Kiedy już jego zniełubiłam, kłóciłam ś., krzyczałam. Orzesz. Szlachcica musiano ś. pozbyć, bo go książę zniełubił. Krasz.

Zniełubienie, a, bfm., czynność cz. **Zniełubić**.

Zniemozać, a, ał i Z. ś. p. **Zniemożyć**.

Zniemożaly który *zniemożał, zniemożony*: Szlązak Z. Butne, zniemożale od pół wieku miasto opasało ś. temi czasy murami. Szaj.

Zniemożanie, a, bfm., czynność cz. **Zniemożać**.

Zniemożanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zniemożać ś.**

Zniemożec, eje, ał 1. *stać ś. niemieckim, stać ś. Niemcem, zniemożyć ś.*: Ziemomysł, gdy ś. jął nazbyt bracię z Krzyżaki, jakoż był i zniemożał prawie, odstąpił go poddani Biel. M. W obawie, bym mimowolnie nie zniemożał. Lel. 2. [L.] *stracić na minie* (o myśliwym, gdy spudłuje wobec innych myśliwych).

Zniemożenie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zniemożec**. 2. czynność cz. **Zniemożyć**.

Zniemożenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zniemożyć ś.**

Zniemożyć, y, yl, uied. **Zniemożać** *przerobić na Niemca, przerobić na niemiecki, zgiermanizować*: Nastąpiła zmiana pierwotnego planu najścia na Polskę przez zniemożone Pomorze. Szaj. Z. ś. p. **Zniemożec**.

Zniemiały, **Zniemiony** który *zniemiał, oniemiał, zmilkły*: Bez odpowiedzi dyszał tylko i zniemiony upadł. Przyb.

Zniemieć, eje, ał *ściknąć, zaniemieć, zmilknąć*: Gdy przeciwność ustawicznie dusi, nakoniec Z. i ochrapieć musi. Lubom.

Zniemiony p. **Zniemiały**.

† **Zniemocznicęć**, eje, ał *stać ś. niemocnym, zesłabnąć, opaść z sił, zemleć*: Jeśli grzmi tego miesiąca, tedy mnodzy ludzie zniemoczniją. Spiez. Czas ten niebezpieczny, nie zachowaszli ś. od zimna, zniemocznijesz. Spiez.

† **Zniemocznienie**, a, bfm., czynność cz. **Zniemocznicęć**.

Zniemożenie, a, bfm. 1. czynność cz. **Zniemoć**. 2. *brak sił, niemoc, osłabienie, wyczerpanie*: Krzyknęła i przypadła do rannego, który do niej w zniemożeniu wyciągał ramiona. Ostr. S.

Zniemożony *znużony, zemdlony, wycieńczony, zmęczony, strudzony, wysłony*: Śród pracy ustawała nagle, jakby zniemożona. Orzesz.

† **Zniemoć**, oze, ógl *zaniemoć, zesłabnąć, zniemożenieć*: Z., tabescere. Ps. flor.

[**Zniemusić**, i, il] *zniewolić, zmusić*: Z. babę, aby otworzyła.

[**Zniemuszenie**, a, bfm.] czynność cz. **Zniemusić**.

Znienacka, † **Znienadzka** przys. 1. a. [**Znienaczka**, **Znieobaćka**, **Zniebaćka**, **Zniedobaćka**,

Znienazdanja, Zniesperadka, Zniesperatka *naraz, niespodzianie, niespodziewanie, ni stąd ni zowąd, raptem, nagłe*: Wypadli Z. z zasadzki. 2. † Z., p. **Znienagła**.

[**Znienaczka**] p. **Znienacka**.

† **Znienadzka** p. **Znienacka** i **Znienagła**.

† **Znienagła, Znienacka** (Zbyl. A.), † **Znienadzka, [Niedzobaczka]** *pomału, powoli, zwolna, niepostrzeżenie, nieznamcznie, stopniowo*: Znagła — Z. L. **Znienacka**, po mału. Kn. Północne krainy po lekku a **znienadzka** były narodami napełnione. Stryjk. Wielką Z. wykochali w nich śmiałość. Błaż. Z., po woli. And. z Kobyl. Z. upada. Ek. Kiedy zima nadchodzić ma, tedy nie z razu gwałtem przypadnie, ale Z. biedzi ś. z latem, aż jej lato ustąpić musi. Podw. Ja będę mówił eicho a Z., a wy słuchajcie a w rozum bierzcie. Leon. Prosi i radzi, aby ś. zjeżdżali, szlachetne sereca Z. kołysz, wszystkie przekłada, czymby ś. wzbudzali. P. Koch. Rewizja listów wielki czas wzięć musiają, bo Z. ś. odprawowała, przestrzegając tego, aby kto ukrzywdzon nie był. Vol. Z., po mału. Kn.

Znienawidzać, a, ał p. **Znienawidzić**.

Znienawidzanie, a, blm., czynność cz. **Znienawidzać**.

Znienawidzenie, a, blm., czynność cz. **Znienawidzieć**.

Znienawidzić, i, il p. **Znienawidzieć**.

Znienawidzić, i, il, Znienawidzieć, nied. **Znienawidzać** kogo, co = *powziąć nienawidź przeciw komu*. L. Tę mają przebrzydłą przywarę owi, co szczęściem zbujałi, że których obrazili, tych też **znienawidzili**. Pilch. Przyrodzenie każdego człowieka w skok Z., gdy kogo urazi. Pot. **Znienawidzam** wszystko, w co ufalem. Krasin. Panujacy książęta wprowadzają pierwsze **znienawidzone** pobory. Szaj.

[**Znienazdanja**] p. **Znienacka**.

[**Znieobacka**] p. **Znienacka**.

Zniepewnić, i, il *zrobić niepewnym*: Sukcesja **zniepewni** dziedzictwa i własności szlacheckie. Kal.

Zniepewnienie, a, blm., czynność cz. **Zniepewnić**.

× **Zniepodleglenie, a, blm.**, czynność cz. **Zniepodleglić**.

× **Zniepodleglić, i, il** *zrobić niepodległym*: Głoszą, że sprzyśięnienie ś. na wybieranie coraz większych intrat podnieśie godność człowieczą, **zniepodlegli** ich. Krasin.

× **Zniepokajać, a, ał** i × **Z. ś. p. Zniepokoić**.
× **Zniepokajanie, a, blm.**, czynność cz. **Zniepokajać**.

× **Zniepokajanie się, a, blm.**, czynność cz. **Zniepokajać ś.**

× **Zniepokoić, i, il, × Zniespokoić**, nied. **Zniepokajać** *zaniepokoić, strwożyć, zmieszać, sturbować, zaafrować*. Z. ś. *zaniepokoić ś., strwożyć ś., zmieszać ś., sturbować ś., zaafrować ś.*: **Zniepokoił** ś. tym magnaci, a między niemi owe trzy domy pańskie. Szaj. Spotkał ją dworzania z listem od króla, **zniepokojonego** w najwyższym stopniu brakiem wiadomości o podróży królowej. Szaj. **Zniespokojona** natarczywą opieką tych dwóch kobiet, namyślała ś. nad sobą sierota. Krasz. Nie wymawiaj tego słowa, napróznobys **zniespokoił** kobietę. Krasz.

× **Zniepokojenie, a, blm.**, czynność cz. **Zniepokoić**: Z. jest jednakowe, a jeszcze daleko głę-

sze, jeżeli rozogniona wyobraźnia zaczyna opanowywać umysły. Karcz.

× **Zniepokojenie się, a, blm.**, czynność cz. **Zniepokoić ś.**

× **Zniepowaga, i, lm. i p. Zniewaga**. L.

† **Zniepoważać, a, ał** p. **Znieważyc**. Troc.

† **Zniepoważanie, a, blm.**, czynność cz. **Zniepoważać**.

† **Zniepoważenie, a, blm.**, czynność cz. **Zniepoważyc**.

† **Zniepoważyc, y, yl** p. **Znieważyc**.

× **Zniepożytecznić, i, il** *zrobić niepożytecznym*. L.
× **Zniepożytecznić, eje, ał** *stać ś. niepożytecznym*: Wszyscy **zniepożytecznieli**, niemasz czyniącego dobroci. Bud. (wespół stali ś. nieużytecznemi. B. G.).

× **Zniepożytecznienie, a, blm. 1. czynność cz. Zniepożytecznić. 2. czynność cz. Zniepożytecznić.**

Znieprawiać, a, ał p. **Znieprawić**.

Znieprawianie, a, blm., czynność cz. **Znieprawiać**.

Znieprawić, i, il, nied. **Znieprawiać** kogo = *sprowadzić z drogi prawej, zrobić nieprawym, popchnąć do czynów nieprawych*: Znana jest ich **przedajność**: pieniądze ich **znieprawili**. Gol. Bourget, **snujący** ś. po salonach, buduarach i sypialniach **zdenerwowanych** i **znieprawionych** mężatek. Głód tym ś. różni od pragnienia, że kiedy ono **znieprawia** człowieka, to ten go rozumie czyj. Gaw. Kilkoletni pobyt w dużym, hałaśliwym mieście... sparaliżował mu serce, **znieprawil** umysł. Gom.

Znieprawieć, eje, ał *stać ś. nieprawym*: **Znieprawili**śmy. Bud.

Znieprawienie, a, blm. 1. czynność cz. Znieprawić. 2. czynność cz. Znieprawieć.

Znieprzyjaźniać, a, ał p. **Znieprzyjaźnić**.

Znieprzyjaźnianie, a, blm., czynność cz. **Znieprzyjaźniać**.

Znieprzyjaźnić, i, il, nied. **Znieprzyjaźnić** *zrobić nieprzyjaznym*: Z. sobie kogo = *narazić; zrazić, zniechęcić do siebie*.

Znieprzyjaźnienie, a, blm., czynność cz. **Znieprzyjaźnić**.

Znieprzytomnieć, eje, ał *stać ś. nieprzytomnym, stracić przytomność*: **Zdawało** ś., że **znieprzytomniał**. Grb.

Znieprzytomnienie, a, blm., czynność cz. **Znieprzytomnieć**.

Znieruchomiały *który znieruchomiał, nieruchomy*: **Niedojedzona** kromka chleba **leżała** u wrytych, **zda** ś., w ziemię stóp **znieruchomiałej** kobiety. Orzesz.

Znieruchomić, i, il *uczynić nieruchomym*. Tet. Stali **naprzeciw** siebie **znieruchomieni** i jakby w ziemię **wrosli**. Gom. Z. ś. p. **Znieruchomieć**.

Znieruchomieć, eje, ał, Znieruchomić ś. *stać ś. nieruchomym, stanąć jak wryty, osłupieć*: **Żywota** przeszłości, w którym wszystko **znieruchomiało**. Westchnienie **znieruchomiało** w piersi. Psm. (= *zaparło* ś., *stanęło*). **Mówili** **zaczajone** nerwy w tiku **szarpiającym** oko, i **znieruchomiała**. Bht. Cała jego postać **nizka**, z szerokiemi ramionami **znieruchomiała**. Bht. **Mysł** **znieruchomił** ś. Spas.

Znieruchomienie, a, blm. 1. czynność cz. Znieruchomić. 2. czynność cz. Znieruchomieć.

Zniesienie, a, blm. 1. czynność cz. Zniesić: I szczęście samo do **zniesienia** **trudnej** Mick. Z. **aresztu**. Troc. Kura przy **zniesieniu** często **jaje** **zjada**. Troc. 2. chir.: Z. **lecznicze stawu** (arthrosis, arthroclisis) **zniesienie** **stawu** *operacyjne*,

wywołanie stężenia stawu w celu leczniczym. 3. lek. (relaxatio, dissolutio): Z. napięcia mięśni, tkanek = zwolnienie, zluźnienie. 4. myśl: *jaja zniesione przez ptaka*: Pragnąc zabezpieczyć Z. od zatopu, odbiera (żóraw) na gniazda naturalne wzniesienia. Sp. Możliwy jest uważać całkiem słusznie za zniesienia dwóch daleko od siebie stojących odmian. Sp. Kiedy znajdowano pojedyncze zniesienia i z ilu jaj składają się one?

Zniesienie się, a s., btm., czynność cz. **Znieść s.**

× Znieskończenie się, i s., il s. *stać s. nieskończonym*: Znieskończeni s. głębi duszy. Krasin.

× Znieskończenie się, a s., btm., czynność cz. **Znieskończenie s.**

Zniesławiać, a, ał p. **Zniesławić.**

Zniesławianie, a, btm., czynność cz. **Zniesławiać.**

Zniesławiciel, a, lm. e ten, co *zniesławił a. co zniesławił.*

Zniesławicielka, i, lm. i forma ż. od **Zniesławiciel.**

Zniesławic, i, il, nied. **Zniesławiać** *pozbawić dobrego imienia, obgadywać, oczernić, zbezczęścić*: Thomasius stanowczo potępiał kary zniesławiające. Wojewoda sandomierski po Piłkiewiczach. zniesławion bardzo i nawet sądem zagrożony. Sienk.

Zniesławienie, a, btm., czynność cz. **Zniesławic**: Ja mam pomagać do Z. mego imienia? Bał.

[Zniesperadka] p. **Znienacka.**

[Zniesperatka] p. **Znienacka.**

× Zniespokoić, i, il p. **Zniepokoić.**

× Zniespokojenie, a, btm., czynność cz. **Zniepokoić.**

Znieść, znieście, zniósł, nied. **Znosić**, × **Znaszać** 1. *nanosiwoszy złożyć, zgromadzić, skupić; nanosić, nanosić, poznosić; zebrać nosząc*: Znoszę co do kupy, gromadzę, kupię Ku. Polacy z częstych pogromów poganina znaaczne korzyści znaszali do domów. Tw. Grosz cichy troskliwego znosi miliony. Kras. (= *składa, przynosi, formuje, stanowi, wynosi*). Spiski takowe na przyszły sejm mają być zniesione, a dopiero z takich spisków łatwiej s. rozznać będzie mogła szkoda Rzpltej. Vol. Z. rzezy z wozu do mieszkania (= *złożyć*). [Kaemarze chłopca przyjeni i znieśli kufer do izby]. Idą Z. trupy, drudzy zwozić drzewa. Dm. Zniósł te kamienie do kupy. Troc. Kokosz iają zniósł. Troc (= *złożyła*). Wie zrzedna gospodyni, kiedy kokosz jaje znosi, bo jej kwokaniem nudnym słyszeć daje. Koss. Przen.: Bądź męska, bądź żeńska płeć, wespoł ży swe zności a sobie jałmużnicy swej płakać pomóżcie. Groch. (= *zlewajcie*). Dla swego dobra co czynisz narodu, jakie dlań znosisz kroki i staranie... Zabł. (= *ponosisz, podejmujesz*). 2. † Z. kogo, co z kim, z czym = *zestawić, zestosować, skonfrontować, porównać; przystosować, przyrównać do kogo, do czego*: Gdy znosimy apostoły, jako pasterze, z pasterzem apostołem Piotrem, ksiądzem go pasterzów tych znamy. Smotr. Trzeba pilnie zważyć, czego s. podejmujemy, i siły nasze z temi rzeczami, które bierzemy na s., Z. i pomiar-kować. Pilch. (= *zmierzyć*). Zniosłem oryginał z przepisem, druk z rękopisem. Troc. Wydając ten żywot, nie miał czasu kończyć go Z. z innymi rękopisami. Lel. 3. co na dół = *rękami zdjąć, złożyć, zestawić, spuścić; zsadzić*: Z. dziecko, chorego ze schodów. Przen.: Płyniemy po wielkiej głębinie; spracowałeś już dłoń, a nas z drogi zniósł mgieł mamił. Sf. (= *zmiotło, usunęło, sprzątnęło*). Wiatr kapelusik Krzysioły z głową

o parę kroków na murawę zniósł. Tet. (= *zerwał, uniosł*). Przen.: Pociężył smutne, zniósłszy z nich jarzmo niewoli okrutne. Odym. Zbytek Rzymian do tego przyszedł stopnia, że całe góry znaszali. Pilch. (= *równali z ziemią, niwelowali*). Wał zniósł, przekop równać, tłuć działami mury. Star. Przen.: *zburzyć, zetrzeć z powierzchni ziemi, zniszczyć, usunąć, sprzątnąć, zgładzić, zmieść*: Turek traktować nie chce, ażeby Bersadę, miasto ukraińne, zniesiono. Tw. Często pierwszy wstęp do boju, dymem znosząc bardzo wiele wsi. Błaż. Pirra i Antjocha potężnego i Hannibala śmierć zniósł straszliwego. Li. Aleksander VI kilku kardynałów trucizną Z. postanowił. Zigr. Z. nieprzyjaciela, wojsko nieprzyjacielskie = *zgaładzić, rozbić, zgnieść, wybrać doszczętnie, zmasakrować, porazić na głowę*. Z. pamiętkę czyją ze świata. Troc. Znosił kacerzów, prawa i wolności szlacheckie. Troc. Znosić mieczem i ogniem. Troc. Tyś nieprzyjaciół państwa zniósł pod Obertynem. Fel. Nad Cissą Węgrów wstępnym znosi bojem. Nar. Siagrjusz od Klodowusza, Franków króla. przy Swessione zniesiony. Lel. Morską i lądową potęgę perską w jednym dniu Cymon zniósł. Lel. Ciężką zimę wiatr ciepły znosi, ustępuje wiosna latu, i to s. precz od nas gotuje. Li. (= *wypiera, ruguje, usuwa*). Z. co = *skasować, usunąć, odwołać, cofnąć, zawiesić*: Gdyby to w mojej mocy było, zarazym pojedynki zniósł. Boh. Co? pojedynki zniósć? wolałbym, żeby zniesiono chleb, wodę i powietrze, niż pojedynki. Boh. Gdy s. znosi wina, znosi s. i kaźń. Zigr. Tomasz wyznaniem zniósł swą niewierność z wiernych zbudowaniem. Odym. (= *wynagrodzić*). Jedną rzezy przeciwną położywszy, druga s. Z. musi. Zigr. (= *wykluczyć, zneutralizować*). Cała księga Bertrama zgoła niech będzie zniesiona. Zigr. (= *odrzucona; L.: auferatur*). Na sejmie r. 1638 zadekretowano, że na przyszłość wszystkie prerogatywy koczackie są zniesione. Lel. 4. Znosić, dok. *złożyć noszeniem*: Z. suknie, odzienie. Już weale był stary kapelus i wniwecz znoszony, kąty s. rozpadały i psuły s. strony. L. Sukno dwubarwiste, grube i nieznoszone. Krasz. (= *nie do znoszenia*). 5. *wnieść, udźwignąć, uradzić, utrzymać*: Gdyby tego człeka, gdy go pławili, była woda zniósł, toby go lud o czarodziejstwo potępił. Świt. (= *wysadzić na wierzch*). Więcej podobno przyjąłem ciężaru, aniżeli Z. potrafię. Siem. J. Oto baranek Boży, który znasza grzechy świata. Gil. (= *dźwiga na sobie, nosi, unasza, ponosi, przyjmuje na s.*). Już ubóstwo jego więcej nie znosiło kosztów w nakładziech prawnych. Paszk. (= *nie podolało, nie wystarczyło, nie wyrównało im, nie wytrzymało ich*). Miasto pałacu mieszkał w lochu ciemnym, lecz inaczej nie zniósł czas i ustawa trwoga... Groch. (= *nie pozwoliły okoliczności*). Niektóre tylko zabawy okazać ci trzeba, jako czas znieś, jako ukaże potrzeba. P. Koch. Derwisze muzykę piszażki wydoskonalili, jako może Z. instrument. Kłok (= *na co s. wysilić, zdobyć s. może*). Z. kres = *dążyć do kresu*. Grabow. Co możność czyją znieś, Otw. S. (= *o ile będzie w możności, ile mu sił starczy, o ile podola, zdola, wydoła*). Więcej słabość pamięci i żal rzewny nie znosi. J. Kaź. [Tak se znose (= *radzę sobie*) w domu, jak mogę]. 6. kogo, co = *ścierpieć, wytrzymać, przetrzymać*: Nieprzyjaciela, nie mogąc nawet Z. twarzy naszych, których sobie za ezartów jakich dla naturczynośći poczytali, uciekać poczyli. Ustrz. Jeśli

jaka przykrość ci dokuczy, znos w cierpliwości; nie skura, kto mruczy. L. Nieszczęścia nie czuje rzeecz nieludzka, nie Z. — niegodna męża. Oss. Umieć i niedostatek ścierpieć, umieć Z. dostatek wszystkiego. Zigr. (= w nim ś. zachować). Tym cięższe nad sobą panowanie czuje, im niechętniej je znosi. Pileh. Ci, którzy mają wiarę, gotowi wszystko znasać i cierpieć. Baz. Choć Go często obrażamy, On nas w cierpliwości znasza. Ryb. Dla Boga znaszałem urągania. Wuj. (dla Boga ponoszę urąganie. B. G.). Umiejmy znasać przy mówki, potwarze. Wuj. Nie mały to stopień mądrości cierpliwie Z. głupstwa ludzkie. L. Znosi stałym sercem dotkliwosci. L. Gdy mężnie znosisz, każdy ból mniej ciąży. Mor. A. Kto dawną krzywdę znosi, ten zaciąga nową. Pot. By za mnie oćiec legł w grobie, nie zniosę tego na sobie. L. (= nie dopuszczę do tego). Ani ja waznych obyczajów zniosę, ani wy mego rządu ścierpieć będziecie mogli. Warg. Państwo dwóch nigdy nie zniesie. Bardz. Patrząc, jako senat zniósł niecierpliwie, iż wojsko dopuściło Kwin-towi zginąć. Warg. (= zniecierpliwiał ś., przyjął z oburzeniem). Jeśli chcesz, aby cię drudzy znosili, znos drugich. Jeł. Jam gotów znosić, co zniosłem, co znoszę. Mick. Służyć niewdzięcznym i znosić potwarze to heroizm prawdziwy. Krasin. Znosić mężnie swoje niedole. Śniad. 7. † Znosić kogo = *cierpliwie wyglądać, oczekiwać*: Dusza nasza znosi Pana, bo ratunkiem i obrońcą naszym jest. Leop. (oczekawa Pana. B. G.). Wszyscy, którzy Ciebie znoszą, nie będą pohańbieni. Leop. (którzy oczekują Ciebie. B. G.). 8. myśl. (o wyle) *wynosić, przynosić z wody, aportować*. Z. ś. l. × Z. ś. *złączyć ś., zrosnąć ś., zjednoczyć ś., skowarzyć ś., złąć ś. w jedno, zespolić ś.*: Rzplta nasza ze dwu państw i narodów w jeden ś. lud zniosła i społa. Vol. W kopytny róg paznokci pięć a pięć ś. zniosły. Żebr. (= skupiły ś., zrosły ś., zbiegły ś.). 2. z kim = *skomunikować ś., zaradzić ś., porozumieć ś., konferować*: Naradzam ś. z kim o czym, namawiam ś., znoszę ś. namyślam ś., porozumiewam ś. z kim. Kn. Znoszę ś., radzę ś. kogo. Kn. We wszystkich sprawach ś. z nim przez listy znosi. Troc. Około tego ś. z sobą znoszą, jakoby temu zapobieżć. Troc. Znosili ś. przez księdza z Bołsunowskim. Rzew. 3. [Z. ś.] *wzniesić ś.* 4. [Z. ś.] *uniesić ś. gniewem*. 5. myśl. (o psie) = a) *uniesić ś., zapętlzić ś., zabić, zapuścić ś.*: Rozumu gońszemu psu trzeba, a. żeby ś. znosił, a. skoro ś. obaczy, że ś. zniósł, żeby, umilknąwszy, cicho zająca zakładał. Ostror. b) *odbić ś. od śladu zwierza, stracić ślad*: Ogar ś. zniósł. Troc. Pies ś. zniósł wciąż. Troc.

Znięsmiertelniać, a, ał i Z. ś. p. Znięsmiertelnic.

Znięsmiertelnianie, a, blm., czynność cz. Znięsmiertelniać.

Znięsmiertelnianie się, a ś., blm., czynność cz. Znięsmiertelniać ś.

Znięsmiertelnic, i, il, nied. Znięsmiertelniać *zrobić znięsmiertelnym, uniesmiertelnic*: On uczuciem i miłością Z. tego nie może. Żm. Z. ś. *stać ś. znięsmiertelnym, uniesmiertelnic ś.*: Z koła, co ś. znięsmiertelnia, zbiorą ś. w mym słuchu dźwięki. Poręb.

Znięsmiertelnienie, a, blm., czynność cz. Znięsmiertelnic.

Znięsmiertelnienie się, a ś., blm., czynność cz. Znięsmiertelnic ś.

Znieudolniać, a, ał p. Znieudolnić.
Znieudolnianie, a, blm., czynność cz. Znieudolniać.

Znieudolnić, i, il, nied. Znieudolniać *zrobić nieudolnym, znieudolnić*: Potężne rządy Kiejstutowicza znieudolniły oręż krzyżacki.

Znieudolnienie, a, blm., czynność cz. Znieudolnić.
Znieużyteczniać, a, ał p. Znieużytecznić.

Znieużytecznianie, a, blm., czynność cz. Znieużyteczniać.

Znieużytecznić, i, il, nied. Znieużyteczniać *zrobić nieużytecznym, udarennić*: Kowal znieużyteczniał wszystkie ekspensy elegancji. Jeż.

Znieużytecznienie, a, blm., czynność cz. Znieużytecznić.

Zniewaga, i, lm. i, † Zniewaga *znieważenie, zelżywość, zelżenie, obelga, obraza, zhańbienie, hańba, afront*: Wyrządzić komu zniewagę. Taka Z. krwi wymaga. Z. rzeeczy świętych (= *profanacja*). Któryby to poczytał sobie za zniewagę wielką. Birk. Człowiek uczony bez obyczajów jest zniewagą nauk i najniebezpieczniejszą zniewagą towarzystwa. Śniad. Ja mam hołdować? Bolesław zawoła, ja cierpieć taką zniewagę? Niem. Cierniem na drodze biedaka jest, nie Z., bezrobocie. Święt. Przen.: Idź sobie stąd, zniewago Parnasu! Boh. (= *zakąło*).

Zniewalać, a, ał i × Z. ś. p. Zniewolić.

Zniewalanie, a, blm., czynność cz. Zniewalać.
× Zniewalanie się, a ś., blm., czynność cz. Zniewalać ś.

Znieważać, a, ał p. Znieważyc.

Znieważanie, a, blm., czynność cz. Znieważać.
† Znieważca, y, lm. y p. Znieważyciel.

Znieważenie, a, blm., czynność cz. Znieważyc.

× Znieważniać, a, ał p. Znieważnić.

× Znieważnianie, a, blm., czynność cz. Znieważniać.

× Znieważnić, i, il, nied. × Znieważniać *zrobić nieważnym, zbagatelizować, pozbawić znaczenia*: Jego tryumf ich męstwem będzie znieważony. Przyb.

× Znieważnienie, a, blm., czynność cz. Znieważnić.

× Znieważyciel, a, lm. e, † Znieważca *ten, co znieważyl a. znieważa, hańbicielec*: Z. świętości = *profanator*. Owoż nasz Z., owoż jest, krzyknęła. Żebr. Mieli go za szalonego a. za znieważcę tajemnie Pańskich, gdy tak służbę Bożą odprawował. Pim. Episkop ten degradacji podpadł, jako znieważca postanowienia apostolskiego. Pim.
Znieważycielka, i, lm. i forma ż. od **Znieważyciel**.

Znieważyc, y, ył, † Znieważyc, nied. Znieważać, † Znieważać *zelżyć, zobelżyć, zhańbić, zbezczesć*: Z. kogo słownie, czynnie. Z. co świętego = *sprofanować*. Ukarać ludzi swawolnych i prawa znieważających. Vol. (= *gwałcących*). Nie ustąpił miłość znieważona uczuciu przyrodzonemu? L. Gdy zdróżność w usługę gospodarz postrzeże, nie powinien czeladź w obecności gości znieważać, jest to albowiem dzikie grubiaństwo. Kras.

† Zniewczasować, uje, ował *strudzić niewczasem*: Skoro tylko słońce wschodziło, zniewczasowanych nieprzyjaciół zaraz trapi i morduje. Chr. (= *niewywczasowanych*). Zniewczasowana niespaniem orlica u myśliwca na rękę dzikosość swą rzuca. Tw. Na przememorzone, zniewczasowane i zwątpiałe pogaństwo. Pot. Jam ś. po swym błędzeniu zniewczasował. Mor.

† Zniiewczasowanie, a, blm., czynność cz. Zniiewczasować.

Zniiewidzenie, a, blm. 1. × Z. czynność cz. Zniiewidzić. 2. [Z.] czynność cz. Zniiewidzieć.

Zniiewidzenie się, a s., blm. 1. † Z. s., czynność cz. Zniiewidzić s. 2. [Z. s.] czynność cz. Zniiewidzieć s.

† Zniiewidzić, i, II zrobić niiewidzialnym. Z. s. stać s. niiewidzialnym: Przyjdą grube ciemności, wszystko s. zniiewidzi. Przyb. (= zaćmi s.).

[Zniiewidzieć, i, aI] zrobić ślepy, osłepić: Niektórzy ludzie weale grzybów znaleźć nie mogą, bo ono ich omroczy, zniiewidzi. [Z. s.] niiewpodać s.: Służba sie mu zniiewidziła.

[Zniiewiechać, a, aI] zmyślić sobie co. [Z. s.] popsuć s. (o ludziach).

[Zniiewiechanie, a, blm.] czynność cz. Zniiewiechać.

[Zniiewiechanie się, a s., blm.] czynność cz. Zniiewiechać s.

× Zniiewierzenie się, a s., blm., czynność cz. Zniiewierzyć s.

× Zniiewierzyć się, y s., yI s. sprzeniewierzyć s., stać s. wiarołomnym: Poślubiona gwałtem, zniiewierzyła s. młoda żona staremu mężowi.

Zniiewieszczenie, a, blm. 1. czynność cz. Zniiewieszczyć. 2. czynność cz. Zniiewieszczyć.

† Zniiewieszczać, a, aI p. Zniiewieszczyć.

Zniiewieszczałość, i, blm., rz. od Zniiewieszczać, papinkowatość: Rycerstwo z swojej zniiewieszczałości chełpiło s. Stasz.

Zniiewieszczały który zniiewieszczał; papinkowaty, miły, miękki, niemięty, rozpieszczony: Człowiek Z. = niiewieszcuch, rub. baba: Był to typ, jakich dziś niewiele wtedy niiezniiewieszczały jeszcze. Krasz.

† Zniiewieszczenie, a, blm., czynność cz. Zniiewieszczać.

Zniiewieszczyć, i, II, nied. † Zniiewieszczać uczynić zniiewieszczałym, papinkowatym, rozpieszczyć, rub. zbaćić.

Zniiewieszczyć, eje, aI stać s. niiewieszcuchem, zbaćić: Jakaśmy zniiewieszcili, tak dalece zmiękli, żebyśmy s. dziadowskich ryszczunków przelękli. Pot.

[Zniiewolać, a, aI] zniieważać: Z. brzyckimi słowami.

[Zniiewolanie, a, blm.] czynność cz. Zniiewolać.

Zniiewolenie, a, blm., czynność cz. Zniiewolnić: Z., niiewola. Wen. O srugim zniiewoleniu wiernych pod jarzmem tureckim. Stryjk. (= ucisku).

Zniiewolenie się, a s., blm., czynność cz. Zniiewolnić s.

Zniiewolnić, i, II, nied. Zniiewalać I. wziąć do niiewoli, pozbawić wolności, ujarzmić, podbić: Z. naród. Niech s. tym czieszy, że mnie ma w niiewoli, ręca mógł związać, myśli nie zniiewoli. Kochan. Mamy wielu niiezprzyjaciół, którzy nas pod swoje moc i służbę Z. cheą. Skar. Zniiewoloną włoską ziemię od Langobardów wybawił. Skar. Pan Krakowski chce nas, ludzi wolnych, Z.; nam zaś, ludziom wolnym, w niiewolę isć s. nie godzi. Rol. Przen.: Z. sobie = podbić, ująć, zobowiązać, zobligować, zyskać, zjednać: Ziemowit ludzkością i hojnością serca i checi tak żołnierzów, jako i panów radnych przeciwko sobie zniiewalał. Błaż. Nie starając s. o nie i o nie nie prosząc, zniiewolił Niemców, że go szanowali i polubili. Sniad. Co ścisłe zniiewolonej miłości stwierdza obowiązki. Troc. 2. przymiewolić, zmuścić, znagić, przynagić, przymusić: Rozgniewany

cesarz polecił Macedonjuszowi, aby ją w domy u jej do ofiar bogom zniiewolił. Skar. Intereza zniiewalają mię opuścić was. Na to mię nigdy nie zniiewolisz, abym s. djabłom kłaniać miał. Skar. Radował s., iż stąd Z. ją mógł i prawem karać, jako tę, która s. bogom pogańskim sprzeciwiając, gardło zasłużyła. Skar. Ty ją siłą zniiewolisz, a wówczas Kmicie listy opublikuje. Sienk. Grodno, że miało załogę zbyt słabą, zniiewolone było poddać s. Moracz. 3. [Z.] opanować: Z. rozżalone sarce. 4. [Z. co] = dać czemu radę: Wy i całą kwartę wódki zniiewolicie (= wyducicie). 5. [Z.] pozyskać, zdobyć: Maryś moja... da kiedyż cię zniiewole. Z. s. I. † Z. s. komu = oddać mu s. zupełnie, zaprzedać s.: Boga opuszczali, a zniiewalali s. bogom cudzym. Bud. Z. s. sobie na wspólną pomoc jest wielki pożytek. Skar. (= zobowiązać s., związać s., zdeklarować s.). 2. × Z. s. wdzięcznością dla kogo = przejąć s.; zaciągnąć dług wdzięczności: Jakaż s. nie zniiewole dla ciebie wdzięcznością, jeśli tego dokażesz? Zabł.

Zniiewolniczały który zniiewolniczał.

Zniiewolniczyć, eje, aI stać s. niiewolnikiem.

Zniiewolniczenie, a, blm., czynność cz. Zniiewolniczyć.

† Zniiezbożnić, eje, aI stać s. niiezbożnym = bezbożnym: Zgrzeszyliśmy, znieprawiliśmy i zniezbożnieliśmy. Zarn.

† Zniiezbożnienie, a, blm., czynność cz. Zniiezbożnić.

Zniieznacznąć, eje, aI stać s. niieznacznym, zmućić.

Zniieznacznienie, a, blm., czynność cz. Zniieznacznąć.

Zniiezżywotnić, eje, aI stać s. niiezżywotnym: Trzęś żywotna, w formę niiezżywotną obleczona, Z. musi.

Zniiezżywotnienie, a, blm., czynność cz. Zniiezżywotnić.

Zniigołak, a, lm. i, Drzewo liljowe (erinodendron) roś.

Zniihilizować, uje, ował p. Zniihilować.

Zniihilizowanie, a, blm., czynność cz. Zniihilizować: Dąży do zupełnego zniihilizowania jej wpływów na organizmy ludzkie. Orzesz.

Zniihilować, uje, ował, Zniihilizować sprowadzić do zera, unicestwić, znieść, zniweczyć: Z. pracę, usiłowania, znaczenie, wpływ.

Zniihilowanie, a, blm., czynność cz. Zniihilować: Po zniihilowaniu ruszki tarczyńskiej nie godzimy s... Smol. Nie znał różnicy stanów, ras i wiar i dążył do zupełnego zniihilowania własności. Tet. (= zniszczenia).

[Zniija, i, lm. e] p. Zniija.

× Zniijaczać, a, aI p. Zniijaczyć.

× Zniijaczanie, a, blm., czynność cz. Zniijaczać.

× Zniijaczenie, a, blm., czynność cz. Zniijaczyć.

× Zniijaczyć, y, yI, nied. Zniijaczać zrobić nijakim, zniweczyć: Zniijaczona pierwotna potęga umysłu.

Zniijść, zniijdzie a. † zniidzie, zszedł i Z. s. p. Zejść. Glicz. Przydą, przydą niedawno czasy, że rozbójca rozbójcę zniidzie. Kochan. Zniijdzies pod zwierciadlaną rozennawę tonią roślinkę. Miek. Zniijdź, piękna, do mojej chatki; tylko zabierz manatki, bo hołotę znajdziesz u mnie. Syrok. Zniidzie s. to na kuchnię. Opal. 1 ten (grosz) s. na wydatki zniidzie. Opal.

† Znik, u, blm. znikanie, zniknięcie, zanik. L.

Znikać, a, aI p. Znikać.

Znikanie, a, blm. I. czynność cz. **Znikać**. 2. lęk. (lysis): Z. gorączki = powolne spadanie gorączki. Z. choroby = ustępowanie choroby. 3. mat. *zmniejszenie ś.*, *nieograniczone zbliżanie ś. do zera*, *stawianie s. zerem*: Forma znikająca. p. **Forma**. 4. min.: Z. światła = *zaciemnienie*: Z. proste, ukośne. 5. poł.: Z. części pochwowej macicy = *skracanie ś. części pochwowej w miarę postępu porodu*.

Znikąd, [Znikąd, Znikądki] przys. z *za/nej strony*, z *żadnego miejsca*: Z. pociechy, pomocy! Włos martwy, raz zafrызowany, nie mając znikąd odwilżenia, długo w sobie fryzurę utrzymuje. Perz. Z. nie widzę ratunku. Troc.

[Znikądki] p. **Znikąd**.

Znikozemniac, a, ał p. **Znikozemnić**.

Znikozemniały który *znikozemniał*: Z. ród ludzki. **Znikozemnianie**, a, blm., czynność cz. **Znikozemniac**.

Znikozemnić, i, il, nied. **Znikozemniac** I. *zrobić nikozemnym*, *zrobić nikozemnikiem*, *spodlić*: Dawno wykłamał miłość, znikozemnił rozkosze. L. Przesądami znikozemnione narody barbarzyńskie. L. Leżą w ognistym morzu znikozemnione duchy. L. 2. X Z. *zrobić nikozemnym* = *marnym* = *nędnym*, *zniszczyć*, *zniweczyć*, *zmniejszyć do reszty*, *zabić*: Pokój byłby znikozemnił wasze męstwo. Stasz. Z. umowę = *złamać*, *stargać*, *zgwalczyć*.

Znikozemnieć, eje, ał I. *stać ś. nikozemnym*, *spodlić*: Wszysey ś. odwrócili i wszyscy znikozemnieli, niemasz czyniącego dobrze. Żarn. 2. *znędnąć*, *zniszczyć*, *upaść*, *spasować*, *zmarnieć*, *wyrozić ś.*, *skarłowacić*, *zaniknąć*: Dzielne konie, gdy z rzeźwości i boju mając przedtym sławę, między stado masztalerz puścił ich gdzie w trawę, znikozemnieją do czasu. Tw. Epireńskie państwo nagle upadło i niesprośnie znikozemniało. Baz.

Znikozemnienie, a, blm. I. czynność cz. **Znikozemnić**. 2. czynność cz. **Znikozemnieć**; *stan tego*, *co znikozemniał*, *znikozemność*: Czolgają ś. w hańbie znikozemnienia. Na Z. ballady angielskiej narzeka już Shakespeare. Kl.

X **Znikliwie** przys. od **Znikliwy**.

X **Znikliwość**, i, blm., rz. od **Znikliwy**; X **Znikłość**. L.

X **Znikliwszy** st. w. od **Znikliwy**: Ze wszystkich kruszców żywe srebro jest najznikliwsze. Stasz.

X **Znikliwy znikający łatwo**, *znikomy*, *nietrzymały*, *niestały*, *nikły*, *lotny*: Skoro otworzysz retortę, cząstki znikliwe w okamgnieniu zapalają ś. Wyrw.

X **Znikłość** I. p. **Znikliwość**: Z., znikliwość. Troc. 2. rz. od **Znikły**. L.

Znikły I. który *znikł*. 2. p. **Znikomy**: Z., znikomy. Troc.

Znikać, knie, knął a. kl, [Zmilgnońć], nied. **Znikać** I. *skryć ś.*, *zginąć dla oka*, *rozwiać ś.*, *nie wiadomo gdzie ś. podziąć*, *stać ś. niewidzialnym*: Znikać z oczu, umykać. L. Znikają gwiazdy, gasną. Kn. Bankiet zniknął. Troc. Jako obłoki ułożone w góry od słońca a. od wiatru znikają, tak pałac znika, a same z natury sprawione skały i góry zostają. P. Koch. Noc znikła w swym rańtuchu szarym. Przyb. (= *ulatwała*). Znikł w tłumie (= *zamieszkał ś.*). Chata znikła w płomieniach. Krosty, bóle, obawy, ślady znikły (= *ustąpiły*). Znikły nadzieje (= *rozchwiały ś.*, *prysły*, *rozwiwały ś.*, *zgasły*). Znikła, zakryta drzew cieniem. Znikł jak kamfora. Prz. Powiedz, czy nie dojrzyś jakiego rysu na fali, jakiego śladu po znikniomym okręcie? Słow. 2. [Z.] (o lisie)

skryć ś. w jamę. 3. *ulecieć*, *minąć*, *zejść*, *przejść*, *ujść*, *upłynąć*, *przepaść*: Gdy to mówią, czas znika. Zginiesz, i cel żądań twoich zniknie. L. Znikają próżności świata. Troc. Próżno nędzny w oczach prawie znika. Mick. (= *zanika*, *schwie*, *więdnie*, *kapieje*, *marnieje*). 4. † Z. skąd dokąd = *przemknąć*, *przelecieć*, *prześliznąć ś.*: Szczęście zaś, które i tam i sam latać zwykło, od Rusi do Polaków zdradnym skrzydłem znikło. Stryjk. 5. † Z., † Z. s. czego, czemu, przed czym = *uniknąć*, *uchronić ś.*, *ujść czego*, *ucieć*, *uwolnić ś.*, *wykręcić ś.*, *wykpić ś.*, *wyłgać ś. od czego*: Uchodzę czego, wolnym od czego zostaję, znikam czego, uszedłem, uchroniłem s. tego, owego, *evadere*. Kn. Dla niezdrovia wielu rekreacji uchronić ś. mógł, inaczej żadnym obyczajem zniknąby ich był nie mógł. Wys. Gdybyś sam lud upominał w polu, aby statecznie waleczył, przecóż sam chcesz znikać śmierci, a przy ludu swym nie stoisz? Leon. Przebóg, niechaj tej niesławy nie mamy, że niebezpieczeństw i pracy unikamy dla rzeczy szustnej i tak sprawiedliwej. P. Koch. Piąt Z. chciał sądu Pana Jezu sowego, ale Go do Heroda odesłał. Żarn. (= *uchylić ś.*, *umyć ręce od niego*). Zniknął posłuchów, strażę. Troc. Nie bądź tak zła, nie znikniesz przecię przed miłością, żadna dziewczka nie znikła przed jej wielmożnością, Szymon. (= *nie opędzisz ś.*, *nie wymigasz ś. przed nią*). To nie jest sztuką Z. ziemu, ale mężnie przeciwnej fortuny znieść fale. Pot. (= *ustąpić z drogi*, *ustąpić*). Gdzie zniknę duchowi twemu, kędy obliczu straszemu. Ryb. Razowi zniknął Zebr. (= *umykał ś.*). Nie wstyd, przez co więkšszemu wstydowi kto znika. Pot. Módlcie ś. abyście s. tego wszystkiego Z. mogli. Gil. 6. † Z. kogo, co czym = *usprawiedliwić*, *wymówić*, *zbyć czym*: Więzień dawnością żadną uczynku swego Z. nie może. Tarn. J. (bezkarnia ujść. L.?). Karol pozwał Henryka o dziedzictwo, Henryk go zniknął dawnością. Tarn. J.

Zniknienie, a, blm., p. **Zniknięcie**.

Zniknięcie, a, blm., **Zniknięcie** czynność cz. **Zniknąć**: Za anielskim stał ś. otrzeźwiony zniknieniem orszak z bojaźni struchlały halabartników, którzy grobu strzegli. Odm.

Znikomie, **Znikomo** przys. od **Znikomy**. L.

Znikomo p. **Znikomie**. L.

Znikomość, i, lm. i rz. od **Znikomy**; *rzecz znikoma*: Z. rzeczy ludzkich. Obracaj zawsze oczy ku niebu a znikomością śmiertelnych rzeczy pogardzaj. Alb. Gardźmy znikomościami światowemi. Troc. Gardź znikomością chwały skazitelnej, do tej skłoń serce, co pochodzi z enoty. Kras. Świat i zdrowe oczy znikomością mydli. Wad. W wszystkie dzieła waleczności, pychy i potęgi tak ludzi, jak narodów, są to znikomości, które czas pożera i trawi. Śniad.

Znikomy, † **Nikomy**, X **Znikliwy**, **Znikły** *podległy znikaniu*, *przemijający*, *nietrzymały*; *czczy*, *marny*, *wątki*, *nikły*, *lichy*: Baśnie próżni i sny znikome. Kochan. Omyliłaś mnie, jako nocny sen Z., który wielkością złota cieszył zmysł łakomy. Kochan. O, próżny wietrze, o, cieniu Z., jakoś prześwietał w prochu zagrzebił domy. Koch. W. Kupido sztuczny i kiedy chce, wszędzie umie ś. tać i znikomym będzie. Mor. A. (= *mogącym znikać*, *zatajać ś.*). Rzeczy znikome, które bez swego zniszczenia albo bez swej straty zupełnej użyte kowane być nie mogą, np. piwo, oliwa, zboże, pieniądze. Cyw. Terazniejsze sprzęty są wygodniejsze, ale znikome, co kilka lat odnawiać je trzeba. Stasz. (= *stabe*). W zyciu dni słoneczne rzadkie i chyżo znikome. Krasin.

[Znimać, a, ał] *zdejmować.*

[Znianie, a, b]m. czynność cz. **Znimać.**

× **Zniosek, sku, lm. ski** l. × **Z. zniesienie** *ś.*, *znoszenie* *ś.*, *zmowa, porozumienie, konszachty*: Wielu z książąt niemieckich dla tajemnych z Bolesławem zniosków wzbriało *ś.* cesarzowi dawać ludzi. Kras. 2. [Z. Znosek] *jaja mniejsze od innych, które kura pierwszy raz niosąca* *ś.* *zniesie*. 3. [Z.] *ostatnie z urodzonych przez matkę dzieci, jako mniejsze od innych.*

† **Zniosły wzniosły; wyniosły.** Sł. wil.

[Zniskąd] p. **Znikąd.**

[Znisko, a, lm. a] *ból żołądka, rznięcie.*

[Znista, y, b]m. p. **Zniszczenie**: **Z. ubrania.** Nie warto druzbów prosić, bo jest znisty dosyć.

[Zniszczać, a, ał] p. **Zniszczyć.**

Zniszczalność, i, b]m., rz. od Zniszczalny.

Zniszczalny *mogący być zniszczonym, podległy zniszczeniu*: Czyż materja jest zniszczalna?

Zniszczały *który niszczał, zniszczony*: Zygmunt zaraz po koronacji z panami obmyśliwał początek, jakoby upadek Rzpltej, natenczas prawie w skarbie i w innych rzeczach niszczały, naprawić mogli. Stryjk.

Zniszozed, eje, ał *ulec zniszczeniu, zmarnieć, zmarnować* *ś.*, *pójść na marne, zejść na psy, upaść, obrócić* *ś.* *wniwecz, przepaść, zginąć*: Radbym już niszczał na wieki. L. Zwiędło i niszczało wszystko wśród skwaru. We mgieniu oka niszczeją, którzy *ś.* Boga nie boją. L. W Bytomie niszczał kruszec srebrny, gdy mieszczanie zabili dwóch kapłanów. Papr. Paść może i naród wielki, Z. nie może, tylko nikczemny. Stasz. W gorących wyziewach alkoholu niszczał i przepadł człowiek. Brt. [Niech niszczeje!] (przekleństwo) = *niech przepadnie! niech zmarnieje!*

Zniszczenie, a, lm. a, [Zniszczota, Znista] l. czynność cz. **Zniszczyć**: Rozbiera szczegółowo rzecz o zniszczeniach, uszkodzeniach i szkodach. Bliż. 2. czynność cz. **Zniszczać**; *stan tego, co zostało zniszczone, zagłada, ruina, dewastacja*: Kędy spojrzysz, pustka i Z. Miek.

[Zniszczeniec, ńca, lm. ńcy] *marnotrawca.*

Zniszczenie się, a *ś.*, b]m., czynność cz. **Zniszczyć** *ś.*.

× **Zniszczeńszy** st. w. od **Zniszczony**: Te drobizgi wydały jej *ś.* jakieś mniejsze, brzydsze i zniszczeńsze. Zap.

[Zniszczota, y, b]m. p. **Zniszczenie.**

Zniszczyć, y, ył, [Zniszyć, nied. Zniszczać, Zniszczać] l. *obrócić w niwecz, zniweczyć*: Przeczytaj ten list i zniszcz go (= *podrzyj, spal*). Ogień, czas wszystko zniszczył. (= *strawił*). Zniszczył swoje szczęście (= *zwichnął, stargał*). Grad zniszczył zboże (= *wybił, stłukł*) Z. wojsko nieprzyjacielskie (= *znieść, zgnieść, zbić, wybić*). Z. miasto (= *zburzyć, zrujnować*). Z. kraj (= *spustoszyć*). Z. majątek (= *spustoszyć, zrujnować, zdewastować*). Z. ślady czego (= *zatrzeć, usunąć*). Zniszczył nadzieje moje. Troc. Zniszczona albo pożarta bywa śmierć w zwycięstwie. Baz. 2. kogo = *zrujnować na majątku, zubożyć*. 3. *zużyć, sponiewierać, pozbawić świeżości, znosić, zatrzeć, zszarzać, gm. złachać*: Z. ubranie. Z. zdrowie = *stracić, sterać, zrujnować, stargać, zmarnować*. Gorączka, choroba go zniszczyła (= *strawiła, wyczerpała, zgryzła, osłabiła*). Z. *ś.* l. *ulec zniszczeniu, sponiewierać* *ś.*, *zmarnować* *ś.*, *zatrzeć* *ś.*, *sterać* *ś.*, *zepsuć* *ś.*, *zszarzać* *ś.*: Kapelusze mi *ś.* już zniszczył. 2. *zniszczyć swoje zdrowie, zrujno-*

wać sobie zdrowie, zmarnować *ś.*, *sterać* *ś.*, *schuchać* *ś.*, *wycieńczyć* *ś.*: Przez życie hulaszce i nieporządne zniszczył *ś.* na zdrowiu. 3. na mieniu = *zrujnować* *ś.* *majątkowo, dłużyć do niedostatku*: Zniszczył *ś.* na kobiety, na karty.

Zniście, a, b]m., czynność cz. Zniść.

Zniście się, a *ś.*, b]m., czynność cz. **Zniść** *ś.*

Zniść, zniździe, zszedł i Z. *ś.* p. Zejść. Z. *ś.* = *złarzyć* *ś.* Jeżow.

Znitować, uje, ował nitując zreparować; złączyć, spojść nitem, nitami: Z. kocięł, rurę. Przen.: × **Znitował** mię z tą zonką. Słow.

Znitowanie, a, b]m., czynność cz. Znitować.

[Zniuchać, a, ał] *zwychać, zwęszyć, przeniuchać, przewychać, zmiarkować*: Nie zniuchają: djabeł, czy jego ciotka. Reym.

[Zniuchanie, a, b]m.] czynność cz. **Zniuchać.**

Zniweozenie a, b]m., czynność cz. Zniweczyć.

Zniweczyć, y, ył *obrócić w niwecz, zniszczyć, udaremnić, zepsuć, popsuć*: Z. owoce trudów. Z. czyje plany. Zniweczone zostały niekorzystne dla Polski warunki poprzedniego pokoju z kozakami w Zborowie. Szaj.

Zniwelować, uje, ował *grunt = zrównać do poziomu, splantować.*

Zniwelowanie, a, b]m., czynność cz. Zniwelować, niwelacja.

[Zniwichać, a, ał] l. *utworzyć co z niczego, stworzyć*. 2. *plotkę = myślić, puścić w kurs.*

[Zniwichłanie, a, b]m.] czynność cz. **Zniwichać.**

Zniżać, że, zał *nizaniem złączyć*: Kapie *ś.* w kwiatkach... na złote druciki zniżanych... Orzesz.

Znizanie, a, b]m., czynność cz. Znizać.

Znizacz, a, lm. e, Obnizacz anat. *mięsień znizający* (musculus depressor v. deprimens), × **Muskul** *ściągający w dół, Muskul* *grząący, Muskul* *spychający*. Mięsień Z. a. obnizacz przegrody nosowej (musculus depressor septi nasi).

Zniżać, a, ał i Z. *ś.* p. Zniżyć.

Zniżanie, a, b]m., czynność cz. Zniżyć.

Zniżanie się, a *ś.*, b]m., czynność cz. **Zniżyć** *ś.*

Zniżenie, a, b]m., czynność cz. Zniżyć: Z. muru, głosu. Troc. Z. ceny (= *zniżka*).

† **Zniżenie przys. unizenie, jak najpokorniej**: Z. prosząc, wszystkie swoje powolności poświęcam na usługi twoje. Żebr.

Zniżenie się, a *ś.*, b]m., czynność cz. **Zniżyć** *ś.*, *zniżka*.

Zniżka, i, lm. i l. spadek cen, zniżenie *ś.* *ceny, obniżenie cen produktów, spadek kursu pieniędzy, papierów wartościowych, besa*: Ceny znacznej uległy zniżce. Gra na zniżkę. 2. fiz.: Z. temperatury = *obniżenie* *ś.* *temperatury, osłabienie* *ś.* *temperatury*. × Z. *barometryczna = minimum, l. j. najmniejszości barometrycznej, czyli depresji*.

Zniżkowiec, wca, lm. wcy, Besjer han. *spekulant giełdowy, co gra na zniżkę.*

Zniżkowo przys. od **Zniżkowy, z tendencją zniżkową**: Zyto wyborowe Z.

Zniżkowy przym. od **Zniżka**: Kampanja zniżkowa: Usiłowania spekulacyjne zniżkowe.

Zniżyć, y, ył, nied. Zniżyć l. *zrobić niższym, obniżyć, zmniejszyć w wysokości*: Z. mur do połowy. Z. poziom (= *opuszczyć ku dołowi*). Zniżam co, czego, unizam. Kn. Przen.: Z. cenę = *zmniejszyć, spuścić*. Wyprzedaż po cenach zniżonych. Z. zwodu, głosu. Troc. Z. głos = *przyciszyć*. Z. ton = *spuścić ton, spuścić z tonu*. Niech sobie boli ręką, niech sobie serce pęka, przecie tonów

nie niżę. Syrok. Przen.: *postawić na niższym poziomie wartości, znaczenia*: Wielka fortuna wielkiego myślu potrzebuje, co, jeśli on nie może w równi z nią stanąć, owsem przewyższyć, tedy onę wespół z sobą do ostatniej podłosci niży. Pilch. (= *pociągnie, sprowadzi; spodli*). Po-
służenstwo biernie niża człowieka do bydłęcia. Jeł. 2. *unżyć, schylić, skłonić, pochylić, uchylić, zgąć*: Z. czoło a. czoła przed kim. Przen.: *upokorzyć, poskromić, ukroćić*: *Zniżył hardość chłopską, przełomil upór*. Okol. 3. anat.: *Mięśnie niżające* (musculi depressores). × *Muskul krtań niżający* (musculus sterno-thyreoideus) = *mięsień mostkowata-czowy*. 4. malar. *zagłębić, umieścić na dalszym planie, usunąć w głąb obrazu*: *Malarz to pięknie niżył*. Troc. Z. s. *stać s. niższym, opaść, osiąść*: *Poziom s. niża*. Wskutek zapadania ziemi wierzcholek kopca *zniżył s.* Kraj s. ten ku wschodowi *niża*. Troc. (= *pochyla s., chyli s., opada, spuszcza s.*). Brzeg ten morski, czasem s. *niżając*, czasem *podnosząc*, czasem s. *wydając* na szerokie morze, ma wiele równin, pagórków, dolin i miejsce chłodnych. Łęcz. *Głębokość morska odpowiada proporeji wysokości gór, i morze tak s. nisko niża*, jako s. ziemia wysoko *podnosi*. Łęcz. Robotnik, *pracując na słońcu, rychłoli s. niży*, *pogląda*; *gdy s. ku zachodowi przybliża, z tego s. raduje*. Żarn. *Już słońce niżało s. zachodowi*. Niem. (= *kłoniło s.*). Przen.: *Z. s. przed kim = schylić czoła przed nim, upokorzyć s., unżyć s.* Przen.: *do czego = być tak niżkim, podłym, aby s. na co zdecydować; poniżyć s., zejść do czego*: *Nie będę s. niżał do odpowiedzi na potwarz*. *Zniżył s. do prośby*. Przen.: *zastosować s., nagiąć s. do niższego poziomu innych*: *W objaśnieniach swych umiał s. Z. do pojęć swych niekulturalnych słuchaczy*.
[Znobić, i, ii] *ziębić, przejmować zimnem*: *Lód znobi*.

[Znobienie, a, bfm.] *czynność cz. Znobić.*

[Znocować, uje, ował] *spędzić na nocowaniu*: *Głową na górze sparta i nockę znocowała*. Kon.

[Znocowanie, a, bfm.] *czynność cz. Znocować.*

× *Znocywanie, a, bfm. wstanie po śnie nocnym*. Sl. wil.

Znogować, uje, ował gm. dać nogę = uciec, dać drapak, nura, dęba; gm. wystawić.

Znogowanie, a, bfm., czynność cz. Znogować.

Znoić, i, ii nabawiać znoju, zlewać potem, nużyć gorącym, skwarzyć, dopiekać zarem: *Czwarty anioł wylał bańkę swoją na słońce i dano mu Z. ludzie w ogniu*. Bud. (dano mu moc trapić ludzi *gorącością* ognia. B. G.). *Znojące dni całych prace*. L. *Niedość ciężkimi Z. mię trudem, ostatni jeszcze sposób życia odbierają*. Książ. *Czuyność pracowita znoi uprawę na polu*. Książ. Z. s. I. *pocić s. od gorąca, nużyć s. od skwaru, piec s. na słońcu*: *Znoili s. ludzie gorącością wielką*. Bud. Przen.: *pracować w pocie czoła, muzuć s., trudzić s., mordować s., męczyć s., zabiegać, harować w pocie czoła*: Przen.: *troskać s.*: *Jeśli po pijanemu co złego pobroi, często s. o to potem, potrzebniejszy, znoi*. Klon. (= *aż s. pocić z kłopotu*). 2. [Z. s.] *spocić s., zwilgotnieć od pary, zrosić s.*: *Gdy s. kamienie znoją, to będzie deszcz*. *Oczy łzami znojone*. L. (= *zalane, zwilgotniałe, zroszone*).

[Znoj] p. Znowu.

Znojenie, a, bfm., czynność cz. Znoić.

Znojenie się, a, s., bfm., czynność cz. Znoić s. Znojnie przys. od Znojny. L.

Znojny, × Znojonośny pełen znoju, znojący, upalny, skwarny: *Znojne południe*. *Lato znojne ku zemdleniu*. Smotr. *W lecie znojnego czasu szukamy chłodu*. Dor. Z. *ruch*. Kon. (= *nużący, mozolny*).

× *Znojonośnie przys. od Znojonośny. L.*

× *Znojonośny p. Znojny. L.*

[Znok] p. Znowu.

Znosacenie, a, bfm., czynność cz. Znosacieć.

Znosacieć, eje, ał stać s. nosatym, dostać nosaczyny: *Kiedy s. zoiłom nieprędko zabiega, koń z tego znosacieje*. Dor.

[Znosek, ska, lm. ski, Zniosek, Mizynek] I. *jaje niezwykle małe, które kura, po raz pierwszy nosząca s. znieśie*. 2. *zart. ostatnie zrodzone przez małą dziecko, jako mniejsze od poprzednich, gm. wyskrobek, wypierdek*. Przen., *zart.*: *Dla małego wzrostu i lichej postaci znoskiem go zwano*. Krasz. *Albo s. z nich rodzą bobaterzy, lub znoski i potwory*. Krasz. *Węz ten Z. (pokazując na kartą) i daj mu dziesięć bizunów*. Pol., Słow. *Do czego to podobne to stworzenie! jakis Z. Krasz.*

× *Znosiciel, a, lm. e ten, co znosi*: *Z. jednej rzeczy z drugą, porównywacz, sprawdziciel*. L.

× *Znosicielka, i, lm. i forma ż. od Znosiciel. L.*

Znosić, i, ii i Z. s. p. Znieść.

Znoszenie, a, lm. a i. czynność cz. Znosić: *Nie mogą przeciwnicy w swoim przedsięwzięciu żadnej słusznej konsekwencji czynić, czyniąć Z. a. stosowanie rzeczy podobnych i nierównych*. Salin. 2. p. *Znoszenie s.*

Znoszenie się, a s., lm. a, niek. Znoszenie czynność cz. Znosić s.: *Tylko listowne miał z niemi znoszenia*. Rzew. (= *stosunki, porozumienia*). *Niemówność znoszenia dała możność znoszenia*. Fred. A.

† *Znosiwszy st. w. od Znosiwy. Sekl.*

† *Znosiwy p. Znośny.*

Znośnie przys. od Znośny, jako tako, ujdzie, można wytrzymać, nie najgorzej: *Czyta Z. W dzień on sądny Sodomom znośniej będzie, niżli miastu onemu*. Sekl. (= *łżej*). *Niech te cuda prawdziwe twoje serce zatrzyma, to i będzie ci Z., życie czyście przebieży*. Len.

Znośnik, a, lm. i p. Legar. Łab.

Znośność, i, bfm, kol. p. Nośność.

Znośny, † Znosiwy mogący być znieśionym, ścierpiącym: *Dawał wolność żołnierzom małżeństwa, żeby tym niewczas im był znośniejszym*. Tw. *Zart.*: *Pan Chwastowski jest nieznośny!* — *Oj, Z., Z., bo dużo znosi Sienk. Ciężka rzecz znośna bywa zawsze cierpliwemu*. Li. Przen.: *jaki taki, nie najgorszy, który jeszcze ujdzie*: *Stopnie na cenzurze ma znośne*. *Utrzymanie znośne*.

Znotować, uje, ował i. notując zebrać; spisać; ponotować, pospisywać. 2. † *Z., † Znućić: spuścić z tonu, spasaować, ustąpić, ulec*: *Głosem tak wdzięcznym, przeciwko któremu najśłodszy ziemski każdyby znotował*. P. Koch. „*Znućić!*” *znajduje s. w pieśniach staroświeckich o Herodzie, podobno co teraz mówią: Spuścił na kwintę, spaszował*. Włod.

Znotowanie, a, bfm, czynność cz. Znotować.

[Znou] p. Znowu.

[Znouj] p. Znowu.

[Znouwu] p. Znowu.

[Znouż] p. Znowu.

Znowa przys. I. od nowego, dośnowości, nanowo: od początku: *Wszystko Z. od siekiery ciosać*. Krasz. *Wszystko Z. poczynać musiał*. Krasz.

Zamierza osadzić Z. miasto krakowskie. Szaj. 2. [Z.] p. Znowu.

Znowić, i, ii I. nied. Znowić, wznowić, odnowić, ponowić, odświeżyć: Posłaliśmy do was Z. to braterstwo i przyjaźni. Leop. (o odnowienie braterstwa i przyjaźni. B. G.). Bóg obietnicie znacznie znowił był w Dawidzie. Żarn. (= *powtórzył*). Osieł, mniemając, że ś. z wełną stanie, co z solą, znawia swoje w rzece pokładanie. Jabł. 2. [Z.] *zmyślić, stworzyć:* Ludzie dużo mogą Z. 3. [Z. se] = *upatrzeć sobie co do kogo, wymyślić.*

[Znowego]: Wesela odprawia... lud najczęściej po żniwach żytnich (jak to mówią: Z.).

Znowienie, a, btm., czynność cz. Znowić.

[Znowój] p. Znowu.

Znowu, Znow, [Znowu, Znou, Snou, Zną, Zną, Nowu, Ną, Znowuj, Znowuś, Znowój, Znouj, Znoj, Znowuk, Znowk, Znouz, Znuż, Znowy, Znowy, Znowyk, Znowa] I. a) *po raz drugi, drugi raz, powtórnie;* b) *ponownie, nazad, napowrót, z powrotem:* Zaczni, pół jest roboty zacząć, niech ci zdaje połowa; zaczni Z., a tak koniec będzie. Min. Zaś w mym domu Z. gwałt taki? L. (= *nowy gwałt, drugi raz gwałt taki?*). Ja kładę duszę moje, abym ją Z. wziął, i mam moc położyć ją, a mam też moc Z. wziąć ją. K. G. (= *zasię*). Z. ś. narodzić. Troc (= *odrodzić ś.*). 2. *zaś:* Ale co Z.? L. Cóż to Z.? L. Tyś to temu winna, że zginął kotek. — Ja Z.? L. Czy można Z. wyciągać z kobiety, żeby ś. tylko z waćpanem samym cackała? L.

[Znowuj] p. Znowu.

[Znowuk] p. Znowu.

[Znowuś] p. Znowu.

[Znowuż] p. Znowu.

[Znowy] p. Znowu.

[Znowyk] p. Znowu.

[Znozać się, a ś., at ś.] p. Znurzać.

[Znozanie się, a ś., btm.] czynność cz. Znozać ś.

Znoj, oju, lm. oje I. gorąco, skwar, spieka, spiekota, żar, upał sprowadzający prawie omdlenie, wyciskający pot: Z. słoneczny. B. Sz. Znojem zwiemy gorąco, pochodzące od słońca, z pracy rolniczej i wszelkiej ciężkiej roboty. Brodz. Gdzie wieczny Z. panuje. Kochan. Serce moje schło, jak trawa w srogie letnie znoje. Kochan. Roboczy gospodarz po słonecznym znoju do domu powraca. Kulig. 2. *przen.:* pot.: Z. otrzeć z czoła. 3. *przen. moźół, trud, praca ciężka, trawica:* Bez walki i znoju kroczy od tryumfu do tryumfu. Po łzach i znoju chodź do pokoju. Hoł. Po znoju ciężkim omdlewać zaczynają siły. Rzew. Wprawiony do znojów rycerskich. Rzew.

[Znomy] p. Znajomy.

Znow p. Znowu.

[Znowk] p. Znowu.

† Znucenie, a, btm., czynność cz. Znucić.

† Znucić, i, ii p. Znotować.

Znudniały, Znudzony który znuźniał, stetryczały, zapatychniały: Łaził, jak struty, znudzony, kwaśny. Bał.

Znudnieć, eje, at stać ś. nu lnym, (zapatycznieć), stetryczec.

Znudnienie, a, btm., czynność cz. Znudnieć.

Znudzenie, a, btm. I. czynność cz. Znudzić: Baję aż do znudzenia.

Znudzić, I. ii I. nudząc zmęczyć, znużyć: Znudził mię swoją gadaniną. Znudzony wszystkim (= *zniechęcony*). 2. *znuździć, pobudzić do wymiotów:* Lekarstwo znudziło chorego.

Znudzony I. im. od Znudzić. 2. p. Znudniały.

Znukać, a, at I. × Z. kogo = mękając znużyć do czego, przynukać. L. 2. [Z.] spędzać: Z. bydło.

Znukanie, a, btm., czynność cz. Znukać.

† Znurczenie, a, btm., czynność cz. Znurcić.

† Znurczenie się, a ś., btm., czynność cz. Znurcić ś.

† Znurcić, i, ii co = *wyrzyc w czym nurci.* † Z. ś. *złuc ś. w jedno nurcami:* Twyeh przepaści winy za sobą ś. znuńczyły. Ryb.

Znurkować, uje, ował I. zrobić nurka, dać nurka: Kaczka postrzelona, znurkowawszy, dziobem chwytła ś. trawy. 2. *zdożyć, schwycić, dawszy nurka:* Ona to skarby swoje rozsiewa w głębinach, z których nie znurkuje nikt nigdy niczego. Mie.

Znurkowanie, a, btm., czynność cz. Znurkować.

[Znurować, uje, ował] *dać nura, dać drapak, zbiec, uciec, gm. znogować:* Znurował gdzieśik ze strachu. Reym.

[Znurowanie, a, btm.] czynność cz. Znurować.

Znurtować, uje ował nurtując zryć, skopać, zbość. *Przen.:* Na ziemi znurutowanej potokami łez trzech pokoleń. Psn. *Przen.:* *zgruntować, struty nować, wysondować:* Spodem tych gwarów wiała nieznurutowana melancholja ludzkich przeznaczeń. Orzesz.

Znurutowanie, a, btm., czynność cz. Znurutować.

Znurzać, a, at, × Zmurzać, [Znozać] zamurzać, umurzać, ponurzać, zburzać, zwałać, zbrukać w błocie i t. p. *Przen.:* W archanielską znurzany wieść każdy ból nowy staje ś. snem. Uj. (= *zagłębiony, zatopiony, pogrążony*). Z. ś. *zamurzać ś., umurzać ś., ponurzać ś., zburzać ś., zwałać ś. w błocie i t. p.*

Znurzanie, a, btm., czynność cz. Znurzać.

Znurzanie się, a ś., btm., czynność cz. Znurzać ś.

× Znurzenie, a, btm., czynność cz. Znurzyć.

× Znurzyć, y, ył I. *zamurzyć, pogrążyć, zatopić.*

2. *wymurzyć, wywnętrzyć. L.*

Znutować, uje, ował uzdolnić do zachowywania nut: W głosie, niezupełnie jeszcze znutowanym, było coś niepokojącego. Gom.

Znutowanie, a, btm., czynność cz. Znutować.

[Znutra] *prys. z wnętrza, od środka.*

[Znuż] p. Znowu.

Znużenie, a, btm. I. czynność cz. Znużyć. 2. stan osoby znużonej, fatyga.

Znużenie się, a ś., btm, czynność cz. Znużyć ś.

† Znużnić, i, ii i † Z. ś. p. Znużyć.

† Znużnieć, eje, at p. Znużyć. Pot.

† Znużnienie, a, btm. I. czynność cz. Znużnić. 2. czynność cz. Znużnieć.

† Znużnienie się, a ś., btm., czynność cz. Znużnić ś.

Znużyć, y, ył, † Znużnić wyczerpać nerwowo, strudzić, sfatygować, zmęczyć: Siła ma przed znużonym świeży. Pot. Wojsko znużone w siłach swoich. Troc. Koń znużony. Troc. Znużony drogą (= *zdrożony*). Przykrą podróżą znużony, przychołgał ś. do zdroju i tam usiadł dla odetchnienia. L. Spracowany łowami, słońcem uznojony, szuka, gdzieby mógł począć, Kupido znużony. Toł. W nieładzie byliśmy znużeni siedmiodzinną sesją. Ust. Sejm był znużony rozną nieczynnością swoją. Ust. (= *znużony*). Ledwo przemawiam rozpaczą znużony. L. (= *zdjęty*). Snem znużony (= *zmorzony*). Otarł znużone czoło. Małcz. (= *uznojone*). Stada dzikich gęsi szumią ponad lasem, znużone na popas zapadają z łańsem. Mick. Cichaczem wymknęliśmy ś. więcej

znużeni, niż nasyceni tym uroczystym obiadem. And. **Z. ś.**, † **Znużnić** wyzierać ś. nerwowo, strudzić ś., sfatygować ś., zmęczyć ś.

[**Znykać**, a, ał] przeszukać, splondrować.

[**Znykanie**, a, btm.] czynność cz. **Znykać**.

[**Znyset**] p. **Zejsć**.

[**Znysto**] p. **Zejsć**.

Zoanropja, l, btm. *obłęd umysłowy, którym dotknięty człowiek wyobraża sobie, że jest zwierzęciem.*

[**Zoat**, u, lm. y, **Zot**] *zółdek*.

† **Zob**, btm., † **Zobia**, **Zob**, † **Zub**, † **Zubia** l. *ziarno, na pokarm dla ptaswa sypane, posypka*: Te robaczki pomykają ś. do jedzenia owsa a. inszej zobi. **Ząbk**. Ziarna kokoszom z żytnemi, *alternatim* z zubią sypać. **Haur**. Trudno ptaszka chwówać, gdy zobi nie będzie miał. **Fal**. Każdy to głupi i daremnie robi, co ptak zbiera, nie mający zobi. **Pot**. Kokoszom aby sytnej zubi nie dawano. **Haur**. Ty wiesz, jakich trzeba dla ptaszę na zób nasion. **Koss**. Ptaszyna, chociaż na niwacki gęstą zobią zbiera, przecież do gniazda swego ś. obziera. **Koch**. **W**. 2. *przynęta, mabik, ponęta*: Ptaki na zobię. na ponęte ryby łowią. **Pot**. Ptaki łaćno brać na zobi. **Pot**. **Przen.**: Wędę widząc na grobie, cóż tu, rzekę, robi? ile nie mając żadnej na żelezie zobi. **Pot**. 3. [**Z**.] *potrawa z grochu*: Zaprosomy na ten groch **Z**. 4. bot.: † **Ptasza Z.** = *ligustr*. Ptasza zób, drzewko oliwne i bżowi podobne, jagody kwiczołom, drozdom miłe rodzące, *ligustr*. **Ślesz**. Jagody *ligustrowe* zdadzą ś. do łowienia ptaków, stąd po staropolsku zowią ś. ptaszą zobią. **Kluk**. **Sowi Z.**, p. **Groch**. **Sowi groch** sowią zobią zowią, *tabo silvestris*. **Sien**. Zób żabia, *lens palustris*. **Troc**.

[**Zobacować**, uje, ował] *ogłądać*: Król i królowa zobacujom taki pałac piękny i dziwujom sie.

[**Zobacowanie**, a, btm.] czynność cz. **Zobacować**.

Zobaczenie, a l. czynność cz. **Zobaczyć**. 2. p. **Zobaczenie** ś.: Do zobaczenia! (= *dowiedzenia! segnam!*).

Zobaczenie się, a ś., btm., niek. **Zobaczenie**, czynność cz. **Zobaczyć** ś.: **Do zobaczyska**, **Do widzyska**: Do zobaczenia! (= *do widzenia znowi*). **Anusiu**, idźmy! do zobaczenia. **Tremb**. Bywaj zdrów, do zobaczenia. **L**. Do zobaczenia! (= *dowiedzenia*). Do szczęśliwego zobaczenia ś. **Bał**. Do zobaczyska, poeto mój! **Jeż**.

• **Zobaczyć**, y, ył, **Zoczyć**, † **Zogłądać**, **Obaczyć** l. *ujrzeć, spostrzec*: Co to za uparty; on, widząc, nie wierzy, aż zobaczy. **L**. (= *aż ś. naocznie przekonano*). Skoro go gładki **Aleksander** zoczył. **Kochan**. Jakem nieprzyjaciela zoczył, dał mi go **Bóg** w ręce zaraz. **Birk**. Gdy ją kiedy zoczę, żeby obmągnąć, o dwieście mil zboczę. **Gor**. Kilka mil za **Warszawą** już polskiej monety nie zobaczy, lecz tylko pruską. **L**. (= *ani poświęci, ani oko, nie widać*). **Jelen**, kiedy wilka zoczy, od smakowitej paszy zarazem odskoczy. **Li**. Nie obaczysz **Boga**, grzeszniku, nie zoczysz tryumfującego, wszefeczniku. **Pana**. **Poc**. Ona przed inszem **Pana** swego zoczyła zmartwychwstałego. **Groch**. Tom ja, drzewy zatajona, wysłuchała niezoczona. **Jag**. (= *zasłonięta, zakryta*). A jeśli ojciec zobaczy? (= *spostrzeże, zauważy?*). Bądź zdrów, już mię więcej nie zobaczysz! **Przen.**: *przekonać* ś.: **Bj**, zobaczysz, co to z tego wyniknie! Jak cię palnę, to zobaczysz! (= *będziesz widział, popamiętasz*). 2. *pomiarować, pomysłić, namyslić ś., rozważyć okoliczności*: Kiedy tak, to zobaczę! — Ale ja ś. tym zobaczę nie konten-

tuję. **L**. **Z. ś.** l. *zobaczyć siebie, swój obraz, przejrzeć ś.*: **Z. ś.** w lustrze. 2. *zobaczyć jeden drugiego nawzajem, zejść ś., spotkać ś.*: Jutro tedy zobaczymy ś. 3. i nied. † **Zobaczywać** ś. *spostrzeć ś., opamiętać ś., zreflektować ś., zmiarkować ś., oprzytomnić, zorjentować ś.*: Wino dano, różnie z nim gadano, że tak ś. zobaczył, iż do siebie przyszedł. **Dyak**.

Zobaczysko, a, btm., p. **Zobaczenie** ś. (tylko w wyrażeniu: Do zobaczyska!).

† **Zobaczywać się**, a ś., ał ś. p. **Zobaczyć**.

† **Zobaczywanie się**, a ś., btm., czynność cz.

Zobaczywać ś.

† **Zobać**, † **ba** a. **bie**, **bał**, † **Zubać** l. *dziobać; zbierać, szczytać dziobem; dziobiąc zjadać*. **B. Sz**. **Ptacy** ś. zlecieli a z onego koszyka zobali, co chcieli. **Rej**. Nadstawił chłop sidła na zórawie i na gęsi, co mu zboże na polu zobali. **Jabł**. **Mahomet** był gołębię zoczył, kiedy kazał ludziom, przyleciała, padła mu na ramiona i zobala z ucha. **Biel**. **M**. Nosił koszyki z ciastem na głowie; ptaki przylatywały i w nich zobaly. **Zał**. W koju zawsze trzeba mieć piasek czysty, bo to kapłuny lubią zubać. **Haur**. **Złodzieja** tego **Z**. mają ptacy. **Pot** (= *ma on zawisnąć na szubienicy na pastwę krukom*). **Zobiać** i drapieżne ptastwo. **Troc**. **Przen.**: Zawsze mu serce mól tajemny zobie. **Pot** (= *gryzie, toczy, kole, trapi, dręczy*). Myśli biedne serce zobiać. **Jabł**. (= *trujące*). **Przezuwszy Anton** senat na ś. zwawy, że go z tych akcji inwidja zoba... **Chr**. (= *gryzie go, doskwiera, dokucza mu, przesładuje go*). **Przen.**: Gdy ś. nieprzyjaciele, koni szukając, rozbiegli, **Bolesław**, przypadłszy, po jednemu zobał. **Pot**. (= *skubał; co raz to jednego uszczknął*).

[**Zobadło**, a, lm. a] *sznurek od kapelusza pod brodę*.

[**Zobał**, a, lm. e, **Gagał**] *podgardle u ptaka*.

[**Zobalenie**, a, btm.] czynność cz. **Zobalić**.

[**Zobalić**, i, il] *obalić, przewrócić*.

† **Zobanie**, a, btm., czynność cz. **Zobać**.

× **Zobcować**, uje, ował *rozgłosić, opublikować, ohwieścić*: Proszę cię, kochany **Wybięki**, tego nikomu nie przepisać lub **Z.**, bobym nie życzył, żeby to teraz w publiczność na świat wyszło. **Wyb**.

× **Zobcowanie**, a, btm., czynność cz. **Zobcować**.

Zobczaly który zobczal: Instynkt narodu zobczalych głębszą spotyka niechęcią, niżeli bardzo szkodliwych wicherzycieli. **Kal**.

Zobczec, eje, ał stać ś. *obcym, odstrychnąć ś. od swoich*: **Bogusław Radziwiłł** zobczal.

Zobczenie, a, btm. l. czynność cz. **Zobczec**. 2. p. **Zobczenie** ś.

Zobczenie się, a ś., btm., niek. **Zobczenie** czynność cz. **Zobczyć** ś.: W jednym był gorszym od wszystkich złych, w zobczeniu. **Kal**. Mniejszy lub większy stopień wynarodowienia ś., wysłowiańszczenia, zobczenia. **Szaj**.

Zobecnić, i, il *zrobić obecnym, uobecnić, uprzytomnić*. **Z. ś.** stać ś. *obecnym, uobecnić ś., uprzytomnić ś., zjawić ś. w chwili obecnej*: **Z** poza wieków upłynionych tyła wraca ta do moza zobecniona chwila. **Krasin**.

Zobecnienie, a, btm., czynność cz. **Zobecnić** i **Z. ś.**

Zobelżać, a, ał p. **Zobelżyć**.

Zobelżanie, a, btm., czynność cz. **Zobelżać**.

Zobelżenie, a, btm., czynność cz. **Zobelżyć**.

Zobelżyć, y, ył, † **Obelżyć**, nied. **Zobelżać**, † **Obelgać** *obrzucić obelgami, zwymyślać, zbesztać*,

zmalretować, zekpać: Ten, kto wiarę chce burzyć, złotą lutnię zobelza. Or-Or.

† **Zobia, i, blm., p. Zob.**

† **Zobijać, a, ał poobijać:** Kobięcami zobijane ściany. Paszk.

† **Zobijanie, a, blm., czynność cz. Zobijać.**

Zobjektywizować, uje, ował zrobić z czego przedmiot wyodrębniony od podmiotu: W rzeczywistości swoich postaci, w tym zobjektywizowanym życiu, przesiąkniętej falami niekrzepnącej energii, rozszepiła ś. na tysiąc promieni osobistość Sienkiewicza. Klej. Główne myśli tych pieśni, do pewnego stopnia zobjektywizowane, znajdujemy już w Dniu dzisiejszym i w Ostatnim. Ant.

Zobjektywizowanie, a, blm., czynność cz. Zobjektywizować: Perjod wyjścia języka na zewnątrz, perjod zobjektywizowania języka. BdC.

† **Zobki I.** Potrawa w Z. = którą po ziarnku i odrobinię jeść trzeba, jakby dziobiąc. Kn. (np. groch, poziomki i t. p.). 2. W Z. = po lebkach, dorwkami, dopadkami, dorwczu, naprędcu: W Z. plon upuszcza, a do hordy co wskok ucieka. Bron. Radzę, abys tę księgę nie w Z. tylko i powierzchownie, ale z pilnością od początku do końca przeczytał. Dek. Zebym jednak w Z. plotek tych nie przyjęła, zwlokę śmierć swoją. Pot. Sławny nadworny poeta, choć w Z. był napisał tej suzeczce po śmierci nagrobki. Pot. (= *improwizując*). Przesłał djament a przy nim wiersz w Z. napisany. Pot. W obojgu ćwiczony ksiądz Kochanowski, gdzie przyjdzie bądź w snop. ki słowa zadziergać, bądź mowę lać w zopki, Petr. Przeżegnawszy w Z. owce, woły, skopy. idzie w kościół, kinąwszy ofiary i popy. Pot. (= *po szczególne, każde osobna*). 3. †: Nakoniec ciężki wstyd obejmie stany, że dla wolności krwi nie cedząc kropli, tyrana w rządy puszcza, jako w Z. Chr. (może: jak w zboże, jak w stodołę? L.).

[**Zoblec się, cze ś., kl ś., nied. Zobłóczyć ś.]** *zenclec ś., rozebrać ś.:* On sie zoblek, właz do rzeki.

[**Zobleczenie się, a ś., blm.]** czynność cz. **Zoblec ś.**

Zobligować, uje, ował p. Zobowiązać: Mój ojciec posłał był po nas powóz i zobligował p. B., aby był aniołem stróżem w tej podróży. Bukar. Zobligujesz mię mocno. Orzesz.

Zobligowanie, a, blm., czynność cz. Zobligować.

[**Zobłoczenie, a, blm.]** czynność cz. **Zobłóczyć ś.**

Zobłóczyć, y, ył zapchać obłokami, skryć w obłokach, zatumanic: Miasto na podolach, zobłoczone dymem, rzucało w tę stronę głuche, zrywane i ponure zgiełki. Brt.

[**Zobłóczenie się, a ś., blm.]** czynność cz. **Zobłóczyć ś.**

[**Zobłóczyć się, y ś., ył ś.]** p. **Zoblec ś.**

Zobludnieć, eje, ał stać ś. obludnym: I prorok i ofiarnik zobludnieli. Bud.

Zobludnienie, a, blm., czynność cz. Zobludnieć.

Zobojeźniać, a, ał p. Zobojeźnić.

Zobojeźniałość, i, blm., rz. od Zobojeźniały, zobojeźnienie, obojeźność na wszystko, apatja. Dzierz.

Zobojeźniały który zobojeźniał, zobojeźniony, zapatyczniały: Leżał odrętwiały i Z., psy kosmi drażniąc i śmiejąc ś., gdy ś. gryzły. Krasz. Patrzył na przyszłość bezsilny i zobojeźniony. Rol.

Zobojeźnianie, a, blm., czynność cz. Zobojeźniać.

Zobojeźnić, i, ii, nied. Zobojeźniać I, zrobić obojeźnym: Prawnictwo zobojeźniło wszelkie inne zdolności. Rzew. Przywyknienie do ciągłego obro-

tu pieniędzy może Z. ludzi na ich znaczenie. Krasz. 2. chem. *znieść, zniweczyć pewne własności danego rodzaju materji, której własności są przeciwnie, neutralizować:* Kwasy i zasady zobojeźniają ś. nawzajem. Czynniki chemiczne, który burzy, przeistacza, zobojeźnia. Krasz.

Zobojeźnić, eje, ał I. na co = stać ś. obojeźnym, zapatycznic: Z. na złość ludzka. Z. w czym = stracić w czym upodobanie, ochłodnąć. Z. ku komu, dla kogo = stracić doń serce, ochłodnąć. 2. *stać ś. obojeźnym, nie przedstawiać już interesu, sprzykrzyć ś.:* Polowanie mu zobojeźniało.

Zobojeźnienie, a, blm. I. czynność cz. Zobojeźnić. 2. p. Zobojeźniałość. Z zobojeźnieniem, jakie obycie ś. z nim nadaje. Krasz.

Zobojeźniony I. im. od Zobojeźnić. 2. p. Zobojeźniały.

Zobopólnie przys. od Zobopólny, † abo spólnie: Patrzenie, byście ś. sami Z. nie potrafili. Leop. (abyście jedni od drugich nie byli strawieni. B. G.). Mężczyzny do ciężkiej niewoli w trokach powioda; podrostkowie, białogłowy i panienki wszystkie do porubstwa ciągnąć będą. Jan. Daję wam nowe przykazanie, abyście ś. Z. miłowali, jakom ja was miłowałem, abyście ś. i wy tak miłowali społecznie. Leop. Z. z sobą mieszkali. Troc (= *spólnie, wspólnie*). Z., wzajemnie służyć będą. Troc.

Zobopólność, i, blm, rz. od Zobopólny: Z., społeczność, wzajemność. Kn. W zobopólności. Leop. Przyjąć kogo do swojej zobopólności. Troc. Zobopólnością tę przysługę odwiedzacza będą. Troc. (= *wzajemnością*).

Zobopólny, † Obospólny, × Zopólny I. × Z. wspólny, społeczny, w kupie razem będący. L. Z., społeczny zarobek. Troc. 2. obustronny, wzajemny, wspólny: Zobopólne rozmowy. Kochan. Społeczna i zobopólna miłość. Wuj. Między Jagiellem i Witoldem wierny trwał zobopólnej zgody i miłości zawziętek. Błaż. Zalecał i miłość zobopólną wszystkim. Birk. Zobopólna chęć, *mutua voluntas*. Kn. Za zobopólnym zezwoleniem. Vol. O ukoehany, ty jeden z wiela dla zopolnego przybądź wesela. Zabł. Na zobopólnej ś. nie zawiódę miłości. Troc. Już w nas chęćka zobopólna spojrzeć razem, westchnąć razem. Syrok. Łatwo wyobrazić sobie zobopólną radość. Chm.

Zobowiązać, że, zał, nied. Zobowiązywać I. kogo = skłonić *namową, radą, prośbą do przyjęcia na ś. obowiązku, zobligować:* Z. kogo słowem, pod przysięgą. Z. kogo na wszystko (= *zakład*). 2. Z. kogo do czego = *włożyć nań obowiązek, powinność, skrupować, znieolić, zmusić go:* Umowy zobowiązują ludzi (do dotrzymania). 3. przen. Z. kogo sobie = *znieolić, ująć, zobligować, zyskać, skaptować, zjednać sobie:* Z. kogo usługą. Jestem panu mocno zobowiązany (= *wdzięczny*). Z. ś. przyrzec zrobić co jako obowiązek, *zdeklarować ś.:* Zobowiązata ś. wypłacić okup.

Zobowiązanie, a I. blm., × Zobowiązek czynność cz. **Zobowiązać. 2. Im. a a. Zobowiązanie ś. = a) obowiązek przyjęty na ś. a. ułożony na kogo; to, do czego ś. kto zobowiązał:** Dopełnić zobowiązań. Przyjąć na ś. Z. Zrobić Z. Z. piśmienne (= *deklaracja*). Wszedł z księdzem Sołtykiem w zobowiązki być na sejmiku brzeskim. Mat. b) praw.: Z. korealne, p. **Korealny.**

Zobowiązanie się, a ś. I. blm., czynność cz. Zobowiązać ś. 2. p. Zobowiązanie.

× **Zobowiązek**, zku, lm. zki p. **Zobowiązanie**.
Zobowiązywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zobowiązać**.
Zobowiązywanie, a, blm., czynność cz. **Zobowiązywać**.

Zobowiązywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zobowiązywać** ś.: Objasnienie to było niezobowiązującym ś. względem Dżordza do niczego. Jeż.

† **Zobrabiać**, a, ał p. **Zobrobić**.

† **Zobrabianie**, a, blm., czynność cz. **Zobrabiać**.

† **Zobracać**, a, ał *poobracać, poodwracać, pozawracać*: Hetman jedno strzymał, drugie też znów zobracał. Biel. J.

† **Zobracanie**, a, blm., czynność cz. **Zobracać**.

× **Zobrazic**, i, il p. **Zobrazować**.

Zobrazować, uje, ował, × **Zobrazic** *przedstawić w obrazie, przedstawić obrazowo*: Trafnie zobrazował widzianą scenę. On to bóstwo zobraział czełka podobieństwem. Stasz.

Zobrazowanie, a, blm., czynność cz. **Zobrazować**: Wystawa w celu zobrazowania hodowli koni. Brodziński, który miewał trafne przeczućia, wpadł na dobrą myśl zobrazowania polskich tańców. Gom.

× **Zobrażenie**, a, blm., czynność cz. **Zobrazic**.

† **Zobrzebać**, a, ał p. **Zobrzebować**.

† **Zobrzebanie**, a, blm., czynność cz. **Zobrzebać**.

† **Zobrzebować**, uje, ował, † **Zobrzebać** *poobrzebywać, poobcinać, porozrzebywać*: Wina u nieprzyjaciół znalezione dosyć, ale je król kazał Z. dla jakich jadów. Paszk. (= kazał porozeinać obręcze na beczkach). Kazał je zobrzebać. Biel. M.

† **Zobrzehowanie**, a, blm., czynność cz. **Zobrzebować**.

[**Zobro**, a, lm. a] p. **Żebro**.

† **Zobrobić**, i, il, † **Zobrabiać** *obrobić dokoła, obrabić*: Skrajnie tej roboty subtelną listwą w okrąg były zobrabiane. Otw.

† **Zobrobienie**, a, blm., czynność cz. **Zobrobić**.

[**Zobroczoney**] koń = który przez pewien czas jadł lepszy obrok.

[**Zobucie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zobuć** ś.

[**Zobuć się**, uje ś., ul ś.] *zzuć sobie obuwie, rozzuć* ś.

[**Zobuwacz**, a, lm. e] *chłopiec = przyrzęd do zdejmowania z nóg obuwi*.

Zohyczać, i, il *zrobić obyczajnym, ogładzić pod względem obyczajowym, ucivilizować*: Pracy jego tak potrzebne do uszczęśliwienia każdej zohyczonej społeczności. L. Reszta zohyczonej Europy coraz dalej pomykała. Czart. A.

Zohyczajenie, a, blm., czynność cz. **Zohyczać**.

Zohywatelic, a, blm., czynność cz. **Zohywatelic**: Z tych wiadomości łatwiejszy wniosek o ich towarzyskiej zasadzie i zohywatelena stopniu. Stasz.

Zohywatelic, i, il *zrobić obywatelem, wpoić poczucie obywatelskości*: Wzrasta przekonanie, że cały lud i włościan uczłowiczyć. Z. trzeba. Krasin.

[**Zocelować**, uje, ował] *zaostrzyć, nastalić*: Kowalczku mój, złamał się mi krój! Pójdźże mi go Z., abych mógł nim poderować.

[**Zocelowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zocelować**.

† **Zochocenie**, a, blm., czynność cz. **Zochocic**.

† **Zochocic**, i, il *zaochocic, rozochocic*: Władysław, gdy już śmiałym i zochoconym sercem do bitwy zmagające ś. rycerstwo obaczył, do potkania trąbić każe. Błaż. (= *zagrzany*).

[**Zochomor**, u, lm. y] *szum*.

[**Zochwacenie**, a, blm.] czynność cz. **Zochwacic**.

[**Zochwacic**, i, il] *rękę, nogę = ubezwładnić, np. wskutek silnego uderzenia*.

Zoczenie, a i. blm., czynność cz. **Zoczyć**: Wtedy dopiero przyuczają ś. do uważnego stawiania obiektów pod nieomylnym punktem zoczenia. Czart. A. 2. × Z., lm. a to, co kto zoczył, *widzenie, wizja, przywidzenie, widok, widmo, widowisko*: Nieszczęśliwe zoczenia snuły mu ś. przed oczy. Niem.

† **Zoczenie przys. od Zoczny**.

† **Zoczny** i. *mogący być zoczonym, widoczny, widzialny, widomy*. 2. myśl.: Chart Z. = *mający wzrok bardzo bystry*.

Zoczyć, y, ył p. **Zobaczyć**. † **Z. ś. komu** = *pokazać ś. na oczy, przywidzieć ś., dać ś. widzieć*: Hetman, obloksty ś. w chłopską suknię, przypasawszy szablicę słowiańską, ochotnie ś. zoczył wszystkim swym towarzyszom. Baz. Skanderbeg z wielkim gniewem i z sromotą po cichuczku ś. Turkom zoczył. Baz.

[**Zoden**, dnego] p. **Zaden**.

Zodjaczny p. **Zwierzyńcowy**.

Zodjak, u, blm. i. p. **Zwierzyniec**. 2. Z. *den-derski gatunek pasjansu*.

Zodjakalny p. **Zwierzyńcowy**.

× **Zodjatyoczny** p. **Zwierzyńcowy**.

† **Zodmieniac**, a, ał *pozmieniac, podmieniac*: Ten cesarz urzędników, których jego przodkowie ustawili, zodziemiał. Biel. M.

† **Zodmienianie**, a, blm., czynność cz. **Zodmieniac**.

[**Zodziac**, eje, ał] *złajac z siebie, zdziac*: Zodziac Janosik czuchę, zrucil serdak i pas. Tet. [Z. ś.] *rozebrać* ś.

[**Zodzianie**, a, blm.] czynność cz. **Zodziac**.

[**Zodzianie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zodziac** ś.

[**Zofcik**, u, lm. i] p. **Zaft**.

[**Zofir**, a, lm. y] *zefir = a) najsilniejszy i największy z trzech, „wiatrów, braci“: Z., zefirek (wiatr średni) i zefireczek (wiatr najslabszy). b) miano psa. Zdr. [Zofirek, Zofireczek]*.

[**Zofireczek**, czka, lm. czki] p. **Zofir**.

[**Zofirek**, rka, lm. rki] p. **Zofir**.

† **Zofista**, sty, lm. ści *sofista, mędretek*. Rej.

[**Zofja**, i, lm. e] i. a. [**Zolna**, **Zolna**] *ptak wilga, wracająca do nas z cieplic na św. Zofję, 15 maju. 2. sójka. 3. bot. stulisz mizolowy (sisymbrium sophia)*.

[**Zofftek**, tku, lm. tkj] p. **Zaft**.

[**Zoga**, i, lm. i] p. **Zoga**.

[**Zogawica**, y, lm. e] p. **Zogawica**.

[**Zogawic** się, i ś., il ś.] *zbrzydzać, zbrzydzcic ś., obmierznac*.

[**Zogawienie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zogawic** ś.

† **Zogładac**, a, ał p. **Zobaczyć**: Byś ś. też skrył pod ziemię, tam zastanę ciebie; byś wszedł i pod obłoki, zogładam cię w niebie. Chrz.

† **Zogładanie**, a, blm., czynność cz. **Zogładac**.

Zogniac, a, ał p. **Zognic**.

× **Zogniały** *który zogniał, rozogniony, palający od ognia, rozpalony*: I belki płomieniste i kamień Z., w jednej mgle aż pod słońce rzucane, lataly. L.

Zognianie, a, blm., czynność cz. **Zogniac**.

Zognic, i, il, nied. **Zogniac** *przejąc ogniem, zapalic, zaoznic, rozpalic, rozplomienic*: Duchy, uderzając na siebie i zogniając moce swoje, zostały stwórcami kształtów sobie podobnych. Krasin.

× **Zognieć**, **eje**, **ał** zostać przejętym ogniem, zaognić ś., rozognić ś., splonąć, zaplonąć, rozpalić ś. L.

Zognienie, **a**, blm. l. czynność cz. **Zognić**. 2.

× **Z. czynność cz. Zognieć.**

Zogniskować, **uje**, **ował** skupić około jednego ogniska, w jednym ognisku, skoncentrować: Modliła ś. dlatego, że myślenia Z. w stanie nie była. Jeż. **Z. ś. skupić ś. około jednego ogniska, w jednym ognisku, skoncentrować ś.:** W stolicy zogniskowała ś. inteligencja całego kraju. Każdy przedmiot w tej duszy, zogniskowanej w sobie, zamkniętej w wnętrzach, przybierał rozmiary wielkie, poważne. Krasz.

Zogniskowanie, **a**, blm., czynność cz. **Zogniskować**.

Zogniskowanie się, **a** ś., blm., czynność cz. **Zogniskować** ś.

Zogromić, **i**, **ił** podnieść do rozmiarów ogromu, zrobić ogromnym, spotęgować: I w tym razie nie Bolesław W. gruntu nowego nie utworzył, tylko podniósł, zogromił i pomnożył rzecz. Nies.

Zogromienie, **a**, blm., czynność cz. **Zogromić**.

Zogromnieć, **eje**, **ał** stać ś. ogromnym, zolbrzymieć. Słow. I nie wiesz, jak on w nieszczęściu zogromniał. Asn.

Zogromnienie, **a**, blm., czynność cz. **Zogromnieć**.

Zohydnić, **i**, **ił** p. **Zohydzić**.

Zohydnienie, **a**, blm., czynność cz. **Zohydnić**.

Zohydzać, **a**, **ał** p. **Zohydzić**.

Zohydzanie, **a**, blm., czynność cz. **Zohydzać**.

Zohydzenie, **a**, blm. l. czynność cz. **Zohydzić**.

2. czynność cz. **Zohydzieć**.

Zohydzić, **i**, **ił**, **Zohydnić**, nied. **Zohydzać** zrobić ohydnym, obmierzić, obrzydzić: Z. komu co. Z. komu kogo. Wyście nas zohydźli w oczach Faraona (przez oczernienie, oszkalowanie). Oczernją nas, zohydzą. Krasz. Gdybym ś. nie lękał Z. własnego rodu. Krasz. Tyś na mnie śmiał bluźgać i zohydzać mnie w oczach pana małżonka mojego. Krasz. Zohydnić wszystkie obecne czystości i niepokalania.

Zohydzieć, **eje**, **ał** stać ś. ohydnym, obmierznąć, obrzydnać.

Zoil, **a**, lm. e a. owie, **Zoilus** krytyk złośliwy, zawistny, uszczypliwý, pełen złości: Mówili, że on źle pisze, lecz on temu nie chciał wierzyć, bo i któż zoilów słucho? Od. Dotąd go widywali zdaleka w uliej, nie śmiejąc zbliżyć ś. do zwołanego zoilusa. Krasz.

Zoilowato przys. od **Zoilowaty**.

Zoilowaty przypominający zoila: Jest on zoilowatej natury, zgryźliwy. Krasz.

Zoilowski, **Zoilski** przym. od **Zoil**: Krytyka zoilowska. I tu można zarzut zrobić Platerowi, że tych zoilskich pism nie zganił. And.

Zoilski p. **Zoilowski**.

Zoilus, **a**, lm. y p. **Zoil**.

Zoizm, **u**, blm. życie zwierzęce i objawy jego.

Zożyt, **u**, lm. y min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, z grupy epidotów: $HCa_2 Al_3 Si_2 O_{13}$.

[**Zojk**, **u**, lm. i] **pisik**, lament, jęk gromadny.

[**Zoki**, **ów**, blp.] **kapce** po kostki.

Zokiel, **kła**, lm. kłe, **Sokiel** fortep. wystająca część ozdoby, otaczająca fortepian z zewnątrz (to samo, co cokół).

† **Zokolicznic**, **i**, **ił** wyszczególnić.

† **Zokolicznienie**, **a**, blm., czynność cz. **Zokolicznic**. Przyb.

Zokraglenie, **a**, blm., czynność cz. **Zokraglić**: Ów ostrokrąg spaja takim zokragleniem. Mick.

Zokraglić, **i**, **ił** zebrać na okrągło, zaokrąglić: Łopatką naksztaft kijanki, u wierzchu zokragłona. Przędz.

Zokrutniały który zokrutniał: Z. bożyc walki. Brt.

Zokrutnić, **i**, **ił** zrobić okrutnym, rozsrożyć, rozwszczęzić.

Zokrutnieć, **eje**, **ał** stać ś. okrutnym, rozsrożyć ś., rozwszczęzić ś.: Potwór tak zokrutniał, osiągnawszy, czego pragnął. Krasin.

Zokrutnienie, **a**, blm., czynność cz. **Zokrutnić**.

2. czynność cz. **Zokrutnieć**.

Zoksydować, **uje**, **ował** zmienić przez oksydację: Przenikliwe oczy niespokojnie ś. ruszały, niby dwie krople zoksydowanego merkurjuszu. Bał.

Zoksydowanie, **a**, blm., czynność cz. **Zoksydować**.

[**Zokwitać**, **a**, **ał**] **okwitnąć** doszczętnie: Kwitnie pole fijołkami, kwitnie, już mi zokwitało.

[**Zokwitanie**, **a**, blm.] czynność cz. **Zokwitać**.

Zol, **a**, lm. e **zolowy** kamień, spodni spągowy, podstawowy kamień. Łab.

[**Zol**, **u**, lm. e] p. **Zal**.

[**Zolba**, **y**, lm. y] **kupa**, **sterta**: Z. śniegu, ziemi. Pe.

Zolbrzymiać, **a**, **ał** p. **Zolbrzymić**.

Zolbrzymiały, **Zolbrzymiony** który zolbrzymiał:

Beha tej wieści powróciły w mury Krakowa zolbrzymiałe powszechnym zapalem i entuzjazmem. W jakich płomieniach chodzą myśli, jak goreją uczucia zolbrzymione. Krasz.

Zolbrzymianie, **a**, blm., czynność cz. **Zolbrzymiać**.

Zolbrzymić, **i**, **ił**, nied. **Zolbrzymiać** podnieść do olbrzymich rozmiarów: Piękna i silna jest młodość: ożłaca, zolbrzymia wszystko, czego dotknie. Krasz.

Zolbrzymieć, **eje**, **ał** stać ś. olbrzymim, zogromnieć, urosć do olbrzymich rozmiarów: Zolbrzymiał w tej chwili w jej wyobrażeniu.

Zolbrzymienie, **a**, blm. l. czynność cz. **Zolbrzymić**. 2. czynność cz. **Zolbrzymieć**.

[**Zole**, **a**, lm. a] **podieszwa**, **zółówka** u buta.

[**Zolenie**, **a**, blm.] czynność cz. **Zolić**.

[**Zolenie się**, **a** ś., blm.] czynność cz. **Zolić** ś.

[**Zolić**, **i**, **ił**] l. **moczyc**, **gotować** w zole = w ługu, ługować, **łuzyc**: Z. chusty (= zaparzać brudną bielezną ukropem z popiołem, kładąc rozpalone kamienie do trynoga dla zagotowania wody). 2. **plamić**, **brudzić**. 3. **zapładzać**: Gąsior gręś zoli (= depce). 4. **spieszyc** z robotą. [Z. ś.] **moknąć**, **gotować** ś. w ługu.

Zolista, **y**, lm. ści **zwoleńnik**, **naśladowca** francuskiego literata **Emila Zoli** (1840—1901). Mat. I.

Zolizm, **u**, blm. teoria francuskiego literata **Emila Zoli** (1840—1901), podług której powieść powinna być realistyczna i stanowić wyznik rozważań naukowych nad charakterem człowieka i społeczeństwa.

Zolnica, **y**, lm. e p. **Zolnik**.

[**Zolnik**, **a**, lm. i, **Zolnik**, **Zolnica**, **Zolnica**] **naczyne** z klepek drewnianych na trzech nóżkach, w którym bielizna ś. zoli.

Zolować, **uje**, **ował** zalewać a. zaprawiać i na nowo odwiercać zapal wystrzelony. Jak. J.

Zolowanie, **a**, blm., czynność cz. **Zolować**.

[**Zolowy**] **popielny**: Zolowe koryto, od ługu lub popiołu. Pe.

Zolój, **u**, lm. e, **Próg** fl. **raptowne obniżenie** ś. brzegu czyli strądu, stanowiące właściwą granicę wód morskich.

[**Zoła**, **y**, lm. y, **Zoła**, **Zól**], **Łuzyna**, † **Kalkus** **łuzyny**, **popiół** pozostały z ługu; **łuzyny**, z których

ług ciecze: Zół mydlarski. Wygotować w zole. (= *wyzolnić*). Z., brudny ług, odpływający z trynoga, w którym zolą chusty podczas prania. [Zoly] = *woda, w którą garbarz kładzie skórę po-sypaną otrębami*.

× **Zołdat**, a, lm. y p. **Zołnierz**. Drz., Kit.
 † **Zoldować, uje, ował** = **Zholdować**. Rozm.
 † **Zoldowanie, a**, blm., czynność cz. **Zoldować**.
 [Zolki] *przykry, dokuczliwy, przejmujący, przenikliwy, wilgotny, słotny, chłodny* (o powietrzu, pogodzie).

[Zolko] przys. od **Zolki**: Na dworze dziś Z.
 [Zolkość, i, blm.] rz. od **Zolki**, *chłód, wilgoć, słota*: Jakaż Z. na dworze!

[Zolmierz, a, lm. e] p. **Zołnierz**.

[Zolmirz, a, lm. e] p. **Zołnierz**.

[Zolna, y, lm. y] p. **Zofia**.

[Zolnica, y, lm. e] p. **Zolnik**.

[Zolnik, a, lm. i] p. **Zolnik**.

Zolotnik, a, lm. i *jednostka wagi rosyjskiej* = $\frac{1}{96}$ funta = $\frac{1}{3}$ lita = 96 dolom = $4\frac{1}{4}$ gramom: Za wykup jeńca żądano zolotnika, czyli sztukę złota bizantyjską. Lel.

× **Zoloto-stron**, a, lm. y p. **Zlotostrun**: I w ostrzu szpon Z. Dawidzki hymn tu nieś. Mick.

Zolotostrunny tyżący s. **zolotostrona**: Zapuszcili w nim zolotostrunne szpony. Mic.

[Zolotucha, y, lm. y] *zolza*.

[Zolować, uje, ował] *potaczać, ługować bieleznie*.

[Zolowanie, a, blm.] czynność cz. **Zolować**.

Zolowato przys. od **Zolowaty**. L.

Zolowaty pełen zoly: Ziemia zolowata, rzadka, tylko z prochu zebrana, przeto wszelką wilgotność z wierzchu wnet wypija. Trzye.

Zolowić, i, il *przetworzyć, zmienić w olów*. Przen.: Może czarować, może Z., lecz nie dozecka, żeby miała złowić.

Zolowienie, a, blm., czynność cz. **Zolowić**.

× **Zolowina, y**, lm. y *ziemia zolowata, sucha, rozsiypująca s. jak popiół, nieplodna*. Trzye.

† **Zoltarz, a**, lm. e l. p. **Psalterz**. Ort., Kaz. 1555. Księgi psalmowe Polacy z Czechy Z. zowią. Leop. W zoltarzu te czytamy. Kucz. Proroctwo o Panu Jezusie w zoltarzu. Wuj. Marja, wzięwszy Z., poczęła czytać psalm. L. Tam go włożyli, tymczasem śpiewali kapłani Z. i Boga błagali. P. Koch. Jagiełto psalterzysty, którzy Z. w kościele śpiewają, na zamku krakowskim założył i nadał. Biel. M. Sławimy Cię w zoltarzu o dziesięciu strun z śpiewaniem. Leop. (na instrumentacie o dziesięciu strunach, na lutni i na harfie z śpiewaniem. B. G.). 2. *fundacja na śpiewanie psalmów*. L. Wątpliwości swojej po śmierci znaki zostawiali, zwłaszcza one trzeciemy, zoltarze, żalomsze, które dlatego za żywota fundowali, iż s. po śmierci czyściu lekali. Żarn.

[Zolwica, y, lm. e] p. **Zalwica**.

[Zoly] p. **Zola**.

Zolza, zwykle w lm. **Zolzy**, × **Zalzy**, [Zloze], † **Świnie guzy skrofuly** (serofulæ, serofula, serofulosis): Ten plastr zolzy miękczy pod gardłem. Sien. Zolzy i też gruzły, które bywają w szyjej, rozpadza. Sien. Wrzody świnie a. Z. za uszyna i po szyi rozciągniona. Syr. O guziech z zolz, które s. pod gardłem czynią. Sien. Miewają konie zolzy a. zaskórne brodawki. Trzye. Zolzy niektórzy robakami zowią; ta niemoc bywa koniom na piersiach a. też na udziech przeciw mosznom, a to z wilgoci zbyt nich gorących, które s. zbierają w okrągłe gałki, skąd

pochodzi boleść na one miejsce, potem wstępują, w nogi, czyniąc opuchlinę w goleniach i też apertury ciekące; przydają s. koniom zolzy na głowie, także odymania i apertury, a czasem s. ta wilgoć obraca w nozdrze, jakoby woda lipka, a tę niemoc zowią Z. ciekąca. Trzye. Zolzy: guzy między czeluściami napuchłe i twarde, *glanduli*, z rozumienia pospolitego człeka wszelkie guzy twarde, które s. gdziekolwiek po ciele końskim czynią, zolzami nazywane bywają. Dor. Zolzy, które na szyi bywają, tak je rozganiać możesz, a. ku zbieraniu przywieść: nasusz korzenia trędownikowego a stłucz na proch, wysypże je w karmie choremu, a te je rozpadza. Sien. O guziech i zolziech, które s. pod gardłem czynią, i o wolałach. Szlesz. Zolzy końskie (wet.) *denites v. morbus glandulosus v. conyza glandulosa epizootica equorum*: Zolzy otrętwiałe (serofulosis torpida). Zolzy drażliwe (serofulosis erethica).

Zolzować, uje, ował *chorować na zolzy, mieć zolzy*: Szkapia zolzująca. Dor. Jare żyto koniom zolzującym dobre. Haur. Koniom nosatym, zolzującym babia sól lekarstwem. Syr.

Zolzowanie, a, blm., czynność cz. **Zolzować**: Z., kiedy s. u konia w grucezolkach podgardzielowych soki zamulają. Kluk.

Zolzowaty, Zolzujący chory na zolzy, mający zolzy.

Zolzowina, y, lm. y: Osutki a. wysypki zolzowe a. zolzowiny.

Zolzowy przym. od **Zolza** (serofulosus): Liszaj Z. (lichen serofulosorum). Osutka, wysypka zolzowa = *zolzowina*. Wrzód Z.

Zolzujący p. **Zolzowaty**,

[Zomiażdżenie się, a s., blm] czynność cz. **Zomiażdżyć s.**

[Zomiażdżyć się, y s., ył s.] p. **Omiażdżyć s.**

Zona, y, lm. y min., p. l. Pas.

[Zonacenie, a, blm.] czynność cz. **Zonacyć**.
 [Zonacyć, y, y] *znaczenia oddzielnego to słowo nie posiada; używa s. ono a. w znaczeniu ogólnym „zrobić“, a. też w mowie żywej zastępuje wiele słów, które nie przychodzą w danej chwili na usta: I co nie zonacył, kie załubił jednom dziwkę, służkę we Widniu: beł do Dunaja z mostu. Tet. Z. kogo = skłonić: Zonacyli ją ludzie, ze za niego posła. (= składowali jej głowę).*

Zonar, a, lm. y *czarny pas a. sznur, który chrześcijanie i Żydzi noszą w Turcji dla odróżnienia s. od mahometan*.

× **Zonąd** przys. z onego miejsca, z owego miejsca, stamtąd: Z. przyszedł. Troc.

[Z onego] *skądś*.

Zonolog, a, lm. owie *ten, co posiada naukę o strefach ziemi*.

Zonologja, i, blm. *nauka o strefach ziemi*.

† **Zonować, uje, ował** *trzymać, grzać na słońcu*: Wódkę tę trzeba przelutrować i długo na słońcu Z. Syr.

× **Zonowanie, a**, blm., czynność cz. **Zonować**.
 Zoo = *zwierzo*.

Zoochemja, i, blm., chem. *część chemii mówiąca o ciałach wchodzących do składu organizmów zwierzęcych i o przemianach chemicznych, jakie odbywają s. w tych organizmach*.

Zoofag, a, lm. i *jadacz mięsa zwierzęcego; zwierzę mięsożerne*.

Zoofenomenologja, i, blm. *nauka o objawach życiowych zwierząt w stanie zdrowia i choroby*.

Zoofil, a, lm. e *przyjciół, miłośnik zwierząt*.

Zoofilka, i, lm. i *forma ż. od Zoofil*.

Zoofilja, i, blm. przesadne zamiłowanie w zwierzętach, graniczące niekiedy z obłądkiem.

Zoofity, ów, blp. zwierzożrzczy.

Zoofizyka, i, blm. badanie przyrodniczych własności materji zwierzęcych.

Zoofob, a, lm. y człowiek cierpiący na przesadną obawę, którą w nim wzbudza widok każdego zwierzęcia.

Zoofobja, i, blm. rodzaj obłądu, przejawiający się w przesadnej obawie, ogarniającej chorego na widok każdego zwierzęcia.

Zoofobka, i, lm. i forma ż. od **Zoofob**.

Zoogieniczny mineral = powstały za sprawą organizmów zwierzęcych: Wapniaki zoogieniczne.

Zoogienja, i, blm. nauka o powstawaniu zwierząt.

Zoogieograficzny przym. od **Zoogieografja**.

Zoogieografja, i, blm. nauka o rozmieszczeniu na ziemi rozmaitych skupień zwierzęcych.

Zooglea, i, lm. e galaretowate skupienie bakterji: Sposób, w jaki układają się pojedyncze osobniki, tworząc zooglegę.

Zoogonja, i, blm. wydawanie na świat żywych młodych.

Zoograf, a, lm. owie artysta rysujący a. malujący postacie zwierząt.

Zoohigjena, y, blm. wet. higjena zwierząt.

Zoohigjeniczny przym. od **Zoohigjena**.

Zoolatryja, i, blm. cześć boska oddawana zwierzętom.

Zoolit, u, lm. y skamieniałość zwierzęca, skamieniała reszka zwierzęca.

Zoolog, a, lm. owie ten, co się zajmuje zoologją, biegły w niej.

Zoologiczny przym. do **Zoologja**: Gabinet Z. Ogród Z. (= zwierzyńiec). Zbadanie stosunku jednych grup do drugich stało się jednym z ważniejszych celów badań zoologiczno-anatomicznych. Nus.

Zoologja, i, blm. nauka, książka, zawierająca wykład o zwierzętach, dział historii naturalnej dotyczący królestwa zwierzęcego.

Zoomagnetyzm, u, blm. magnetyzm zwierzęcy.

Zoometrja, i, blm. wymiar ciała zwierzęcego.

Zoonomja, i, blm. fizjologja zwierząt.

Zoopaleontologja, i, blm. nauka o zwierzętach zaginionych przedpotopowych.

Zoopatologja, i, blm. nauka o chorobach zwierząt.

Zooplasta, sty, lm. ści rzeźbiarz modelujący zwierzęta.

Zooplastyka, i, blm. naśladowanie kształtów zwierząt w rzeźbie.

Zoopsycholog, a, lm. owie ten, co się zajmuje zoopsychologją.

Zoopsychologja, i, blm. psychologja zwierząt, nauka o objawach życia umysłowego zwierząt.

Zoosin, u, blm. specyfik Mattoniego w Francuskiej, służący do wywabiania płam rdzy z bieleziny, pochodzących z użycia kąpeli borowinowych.

Zoospermje, ów, blp. żyjątko nasienne, złożone z główki i ogonka, wykonywujące żywe ruchy.

Zooteistyczny polegający na ubóstwianiu zwierząt: Rozmaite zooteistyczne poglądy naszego ludu. Krzyw.

Zooterapja, i, blm. nauka leczenia zwierząt.

Zootomiczny przym. od **Zootomja**.

Zootomja, i, blm. anatomja pojedynczych gatunków zwierzęcych, ograniczająca się samemi tylko faktami.

Zootrop, u, lm. y zabawka optyczna podobna do stroboskopu, przedstawiająca ruchome figury na białej płaszczyźnie.

Zootropizm, u, blm. właściwość ogółu zwierząt zwracania się ku światłu.

† **Zopa, y, lm. y** gór. szopa. Łab.

† **Zopaczenie, a, blm.** czynność cz. **Zopaczyć**.

† **Zopaczenie się, a, s., blm.** czynność cz. **Zopaczyć** się.

† **Zopaczny opaczny.** Przyb.

† **Zopaczyć, y, ył, †Zopakować** przewrócić napak, przekreślić, spaczyć, wypaczyć: Często Bóg zopaczy, co człowiek postanowi i co sobie zna-czy. Pot. (= pokrzyżuje). Miejsce to w Piśmie św. tak jest jasne, że go dotąd żadni odszczepieniecy zopakować nie mogli. Wuj. Moja wróżka tak mi okazuje, iż się wasza rada zopakuje. Biel. M. Sromota s. wstecz eufać i krok zopakować. Ryb. J. Potępiają ich, że siedm świętych synodów zopakowali. Paszk. Drugi, swej stronie folgując, wiele prawdy zopakował, jako pospolicie Grekowie czynili. Biel. M. † Z. s. pójsz naopak, pokrzyżować s., pokreślić s., popsuć s. Biel. M., Górs. J.

† **Zopakować, uje, ował i Z. s. p.** **Zopaczyć**.

† **Zopakowanie, a, blm.** czynność cz. **Zopakować**.

† **Zopakowanie się, a, s., blm.** czynność cz. **Zopakować** się.

Zoperować, uje, ował i. a. [Zoprawić, nied. Zoprawiać] co = podjąć operacji: Zoperowane oko mniej jest teraz przypodatne, niż drugie. Doktorzy mieli go oprawiać i zoprawiali go. 2. zł. = a) operując = majstrując zepsuć, ukreślić: Z. zamek, kłódkę. b) majdrując skraść: Zoperowali mu zegarek.

Zoperowanie, a, blm. czynność cz. **Zoperować**.

Zopierzały który s. opierzył, wypierzony. Przen.: Białogłowy ciastem karmione i zopierzałe na tej strawie. Brt. (= wychowane, wyhodowane).

Zopieszały który s. stał opieszalym, który stracił ruchliwość, rozleniwiały: Zopieszałe i puchem zagrzane ciała. Brt. (o kobietach leżących w łóżkach).

Zopodał przys. z miejsca leżącego opodał, z obok: Wpływ sprawiedliwości działa Z. Kasz.

• **Zoprawiać, a, ał p.** **Zoperować**.

[Zoprawianie, a, blm.] czynność cz. **Zoprawiać**.

[Zoprawić, i, ił] p. **Zoperować**.

[Zoprawienie, a, blm.] czynność cz. **Zoprawić**.

† **Zopuszczenie, a, blm.** czynność cz. **Zopuszczyć**.

† **Zopuszczyć, i, ił** spustoszyć. B. Sz.

† **Zopytać, a, ał p.** **Opytać:** Zopytaj sług twoich, tedyć to powiedzą. Leop. Z. = zapytać. Mrow. Król ich zopytał Wuj. Tubym się rad zopytał ich. Wuj. Niech każdy zopyta sam siebie, jeśli... Wuj. Uczyń rozmowę z spółpasterzami twemi, zopytaj ich o podanym ich urzędzie. Smotr. Zopytaj i o powierzony ewangelickiej przepowiedzi, sąli pasterze o owcach czuli, a nie niedbali najmniejszy? Smotr.

† **Zopytanie, a, blm.** czynność cz. **Zopytać:** Synowie są świadkami nieprawości przeciwko złośliwym rodzicom w zopytaniu swoim. B. B.

× **Zor, u, lm. y** p. **Zór**.

[Zor, u, lm. y] p. **Zur**.

[Zora, y, lm. y] i. p. **Zorza. 2. p. Ponyta. 3. pole zorane. 4. odmiana jabłek.** Goł.

Zorać, rze, rał porać, zorać, przearać. Przen.: zmarszczyć, pomarszczyć, zbródzić, pobródzić: Wiek twarz mu zorał. Z wiekiem twarz się stanie w brózdę zorana. Ustrz. Twarz niezorana namiętnościami przedstawiała myślące i łagodne duszy oblicze. Przen.: Chciałem mu tylko za to wyrzekanie się szlachectwa batogami skórę Z. Sienk. (= zerznąć, żyć, wygarbować).

Zoranie, a, blm., czynność cz. **Zorać**.
Zordynarnieć, eje, ał stać *ś. ordynarnym*: Zordynarniać między chłopami. Twarz zordynarniała. (= *zgrubiała*). Umysł jego nie zaplesniał i zordynarniał. Bał.

Zordynarnienie, a, blm., czynność cz. **Zordynarnieć**.

† **Zordynować**, uje, ował *ścedować, przekazać*: Wexselbryf na zordynowane pieniądze. Grod.

† **Zordynowanie**, a, blm., czynność cz. **Zordynować**.

[**Zoreńka**, i, lm. i] p. **Zora**.

[**Zorędować**, uje, ował] *oznajmić, oświadczyć*: Kazał ojeu iść do dziedzica, żeby to zorędował, że sie z jego córka chce zenic.

[**Zorędowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zorędować**.

× **Zorężenie**, a, blm., czynność cz. **Zorężyć**.

× **Zorężyć**, y, ył *uzbroić*: Myśli swe wszystkie zorężył, ubrał w piórny i w skrzydła sokole. Słow.

[**Zorg**, u, lm. i, **Zurg**] *kłopot; przykrość; klótnia*.

Zorganizować, uje, ował *złożyć w organizm, w organiczną całość, uorganizować, ukonstytuować, urządzić, zaprowadzić organizację; ująć w ład, uporządkować w celu doprowadzenia do prawidłowego funkcjonowania*: Potężnie zorganizowana głowa. Było trochę wolnej ziemi, wydartej Prusakom, z której zasobów zorganizował wojsko. (= *sformował*). Trzeba, aby przecież ktoś zorganizował ten przemysł, trzeba, aby ktoś podał mu rękę. **Z. ś.** uorganizować *ś.*, ukonstytuować *ś.*, uformować *ś.*, sfornować *ś.*, zawiązać *ś.* porządkie: Zorganizowały *ś.* syndykaty rolne w stowarzyszenia spożywcze. Za granicą sronnietwo to zorganizowane silnie w różnych stowarzyszeniach. Bał.

Zorganizowanie, a, blm., czynność cz. **Zorganizować**.

Zorganizowanie się, a *ś.*, blm., czynność cz. **Zorganizować** *ś.*

[**Zorgować**, uje, ował] 1. *opiekować* *ś.* 2. *poszukiwać czego, starać* *ś.* *usiłnie o co.* 3. *kłopotać* *ś.* [**Z. ś.**] *klócić* *ś.*

[**Zorgowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zorgować**.

[**Zorgowanie się**, a *ś.*, blm.] czynność cz. **Zorgować** *ś.*

Zorjentować, uje, ował *mier.*: **Z.** stolik = *tak go urządzić, żeby po uziomowaniu jego wszystkie linje na nim będące były równoległe do odpowiednich im linji na karcie mierniczej naturalnej. Z. ś. rozpatrzyć *ś.* w miejscowości, w której *ś.* kto znajduje, *połupać* *ś.* w mnóstwie szczegółów: W świecie dla siebie nowym **Z. ś.** było niebardzo trudno. Krasz.*

Zorjentowanie, a, blm., czynność cz. **Zorjentować**.

Zorjentowanie się, a *ś.*, blm., czynność cz. **Zorjentować** *ś.*

Zorleć, eje, ał stać *ś.* *orłem*: Na orłowym gnieździe zorleje i sowa.

Zorlenie, a, blm., czynność cz. **Zorleć**.

[**Zornica**, y, lm. e] p. **Zorza**; *gwiazda poranna, jutrzienka; gwiazda*: Podobne do zornie pogodnych noey lata. Don. Zdr. [**Zornicka**].

[**Zornicka**, i, lm. i] p. **Zornica**: **Z.** ranna i wieczorna.

[**Zoroje**] *zorze*: A widział ei ja miesiąca i **Z.**

[**Zorota**, y, blm.] *żał ciężki po stracie*.

[**Zorowaty**] *nawpół spróchniały, nadgniły*: Pień **Z.**

[**Zorowiec**, wea, lm. wea] *drzewo zorowate = nawpół spróchniałe, nadgniłe*: A takie zorowce u wierchu w lesie bely, nie utrzymały. Tet.

Zorza, y, lm. e, [**Zora**, **Zarza**, **Zaza**, **Zorznicza**, **Zornica**], † **Zara**, † **Żarza**, † **Zarza**, † **Zorze** 1. *stan pośredni między jasnością przed wschodem lub po zachodzie słońca, rozjaśnienie górnych warstw atmosfery przez promienie słońca znajdujące* *ś.* *pod poziomem*: **Z.** poranna = *jutrzenka, świt. Z.* wieczorna = *zmierzch, zmrok. Z.* zaranna *zaczyna* *ś.*, *gdy słońce wschodzi na horyzont. Wyrw. Z.* zaranna, światło poprzedzające wschód słońca. Włod. Ranna **Z.** rumiana *łączenie czyni między dniem i między nocą. Otw. Poranną zorzę poganie mieli za boginią i nazywali Aurora. Otw. Przed wschodem słońca zorze wznijają. Syr. Goniec ogniów słonecznych, z Jońskiego morza wstając, złotych promieni blaskiem ranna Z. ledwie świat oświeciła, a różowe skronie drżą w wałów przezroczystych kryształowym łonie. Ustrz. (por.: gończe złotego słońca, różana jutrzienka). Podczas zarania **Z.** rumiana znak na wszystkie strony wydawać zwykła swym światłem, nim wdzięczna lampa na niebie rozświeci słoneczna. Odym. Różanoręka **Z.** Kochan. (różanopalea. Przyb.). Ciemność pędzi za górę jasna **Z.** ona, bo przed światłem uciekać tej rzezc przyrodzona. Rej. Gdy *ś.* zarza okazawać poczęła. B. B. (gdy weszła **Z. B. G.**). Boga wielbiały porankowe zorze. Chr. Izażeś ty rozkazawał zaraniu, a zarzy ukazał miejsce jej? B. B. (Izażeś za dni twoich rozkazawał świataniu i ukazałeś zorzy miejsce jej? B. G.). Światłość twoja wyniknie jako **Z. B. B.** (jako **Z.** ranna. B. G.). Różana zorza wynika. Groch. Jako zarza, nagotowane jest wyjście Jego. Rej. Słońce zachodziło i wdzięczną niebo zorzą ozdobiło. Auszp. Już wieczorne paliły *ś.* zorze. Odym. Już swoje zorze jasny dzień przykrył ciemnej noey cieniem. Auszp. Czy we dnie, czy jaśniały zarze, duch mię mój karze. Kochan. **Z.** różana. Troc. **Z.** wieczorna. Troc. Już śpiewasz, skwornieczku, już też i ja orze, obudwu nas w robocie jedno widzi zorze. Gawin. Wstawaj z zorzą podczas żniwa. Kras. Rosa pada, czas *ś.* chłodzi, zorze gasną, księżyc wschodzi. Kras. Kiedy ranne wstają zorze... Karp. Oto zeszło zorze. Słow. Choć wiem, że jutro błysnie nowe zorze, smutno mi, Boże! Słow. A ten *ś.* błyskał i mieniał na zarzy. Słow. [I zaszło jako wieczorowe zorze. Kon. A w komorze kieby zorze krakowska dziewczeczka. Jesce nie zagasty wieczorowe zorza]. Przen., piesz.: Adieu! jasna pogoda, zorzo, miesiącu! L. (= *słonko, perelko, złotko, gwiazdeczko i t. p.*). Przen.: Niechaj *ś.* zapali ogniem miłości, niechaj zarze goranie bliźne. Modl. Wae. (= *gorąco, żar, zapal, płomień, ogień — ardor*). W oczach gore **Z.** życia. Przen.: A po długim męczeństwie zorzę rozwiode nad wami. Krasin. (= *światłość, aureole, blask, jasność*). 2. **Z.** niezwykłej jasności, błyszcząca na niebie przez pewien czas = *luna zmierzchowa*. 3. północna, południowa = *zjawisko świetlne na niebie w postaci świetlnych łuków, wstęg, promieni, snopów i t. d., pojawiające* *ś.* *w okolicach biegunowych*. 4. [**Z.**, **Zornica**] *gwiazda poranna*. Zdr. [**Zorzienka**, **Zórka**].*

[**Zorzan**, a, lm. y] *lis wychodzący stale o świcie*.

[**Zorzane**, nku, lm. nki] *przedzorzcie i świt*.

Zorzany, **Zorzowy** *przym.* od **Zorza**: Światał zorzanych przyzowie. Słow. Cerkiew w prochach zorzanych błyszcząca, czerwona. Słow. Na zorzowych każda brzoza łunach była jak harfa o stu złotych strunach. Słow.

Zorze, a, p. **Zorza**.

[Zorzenie się, a ś., bhm.] czynność cz. **Zorzyć** ś.

Zorzeńka, i, lm. i p. **Zorza**: Serce, lubko, duszko, zorzeńko! Jeż. Przyjdzie Z. do chaty. Kon. Pod jaką zorzeńką idziesz, dolo nasza? Kon.

[Zorznicca, y, lm. e] p. **Zorza**. Zdr. [Zorzniczka]. **Zorzowschodny ze wschodzącą zorzą zjawiający** ś.: Z. dzionek. Wor.

Zorzowy i. p. **Zorzany**. 2. Barwa zorzowa = czerwona z bardzo mocnym odcieniem żółtej.

[Zorzyć się, y ś., ył ś.] **bić łuną, żarzyć** ś., **jarzyć** ś.: Ludzie powiadali, iż ś. od gór zorzy.

Zorzystość, i, bhm. rz. od **Zorzysty**. L.

Zorzysty czerwony, ognisty, jak zorza. L.

× **Zosobiszczac**, a, al p. **Zosobiścić**.

× **Zosobiszczanie**, a, lm. a czynność cz. **Zosobiszczac**.

× **Zosobiszczzenie**, a, bhm., czynność cz. **Zosobiścić**.

× **Zosobiścić**, i, il, nied. × **Zosobiszczac** *robić osobistym*: Katolicyzm jeden zosobiszcza narody śród plemion. Krasin. Duch katolicki, w przedziwnej mierze umiejący zosobiszczac wszystko a wiążący one zosobiszczaniu węzłem miłości. Krasin.

Zosobna, † **Zsobna** przys. *osobno, poszczególnie, osobobnie, oddzielnie, pojedynczo, w szczególności*: Wszysey rzędem, ekonom sam siedział Z. (= *nu osobności*). Wiadomo czynimy wszem wobec i każdemu Z.

Zospowacenie, a, bhm. 1. czynność cz. **Zospowacić**. 2. czynność cz. **Zospowacieć**.

Zospowacić, i, il *zrobić ospowatym*: Na jego policzku zospowaconym bliżn ś. różnego pochodzenia krzyżowało mnóstwo. Krasz.

Zospowacieć, eje, al *stać ś. ospowatym*.

Zostać, anie, al, † **Ostać**, [Ostać], † **Zostanąć**, † **Ostanąć**, nied. **Zostawać**, † **Ostawać**, [Ostawać], † **Zostajać**, [Zostajać] i. a. Z. ś. *pozostać, nie ruszyć z umiemi*: Zostaniesz na powitanie, tu *hic nos salutaturus exspecta*. Kn. Już kto miał jachać, w nawę swoją wstąpił, a kto miał Z. z okrętów wystąpił. Groch. Pożegnania zawsze więcej smućą, niżli pocieszają, i tych, co w podróż jadą, i tych, co zostają. Przyb. Zostanę z wami, przy was (= *nie odstąpię was*). [Ja pojedę w cudzie kraje, ciebie tu zostało]. Ktokolwiek u ciebie będzie co robił, tudzież mu zapłać, a płaca najemnika twego żadnym sposobem niechaj u ciebie nie zostaje. Leop. (= *nie będzie zatrzymywana, wstrzymywana, przetrzymywana*). Zostań z Bogiem! (= *Bog z tobą, bądź zdrow*). Zostań-że z Bogiem, tobie ś. nie godzi iść ze mną. P. Koch. Bóg z wami zostań, nienasytne żądze, i z temi, waszym co tleją pożarem. Nar. Został w domu. Troc. Zostań u mnie na obiad. Troc. 2. a. Z. ś. *okazać ś. jako reszta po innych, pozostać samo tylko, zbyć, być niezabranym, być opuszczonym przy usuwaniu*: Z., *derelinquere*. Ps. flor. Rzeczy jego zostały u mnie. Zabijano ich. łepiono, sypchano i rozmaitemi śmierciami gubiono i wyganiano, tak iż ich mało co zostawało. Skar. Zostało ś. co przy niewielu, przyszło do niewielu. Kn. (= *zeszło, zredukowało ś.*). Przyszło do mała, do niewielu, przy niewielu ś. zostało to. Kn. Nie zostaje mi nic innego, jak tylko zebrać. Wszystko dokazała chciała, ale na koszu została. Li. (p. Kosz). Wszystko to zostanie po śmierci twej, panie. Rys. (= *zostawisz wszystko, nic nie weźmiesz z sobą*). Oto mój sprzęt cały, lzy mi tylko jedne zostały. Karp. Ty artysto, któremu tylko fortepjan całą

pociechą ś. został. Krasin. Wystarczyło, jeszcze zostało. Mało co ich zostało. Zostawał jeszcze obrzęd rozwiązania dawnych ślubów (= *czekał na ich rozwiązanie*). Została mu przez wies ścieżka. Prz. Zostały po nim długi. Został po bracie majątek, zostały sieroty. Zostają żyw po zgubie czyjej. Kn. Stawa tu ten, który jeden tylko z niegodziwego ich został zabójstwa. Siem. J. Co lepsze zginęło, co gorsze zostało. Kn. Zostają w tyle = *nie nadążam, ustają*: Zostają pozad, *posterior fio*. Kn. Zostanie na zad. L. Przen.: † Z. kogo, † komu = *nie dostać, nie dorównać mu; nie zrównać ś. z nim*: Zostają swych przodków, *non respondeo majoribus, descisco ab antiqua institutione*. Kn. Syn ojca męstwem nie zostawa. P. Koch. Wnet z was maskarę zdejmą, a ludzie poznają, że Polacy przodków swych bardzo zostawają. Kochan. Ale wiesz, co ś. trzyma i garnie ku tobie, to, iż przodków twych Z. masz za lekkość sobie. Kochan. Sposób mi serce, niech zostanie światu, a Tobie służę, Panie. Kochan. (= *niech opuści świat, niech mu nie dotrzymuje placu, twarzystwa, niech stoni od niego, niech ś. rozstanie, rozbrała z światem*). 3. gdzie = *zatrzymać ś., pobyc, zabawieć, być, znajdować ś., przebywać*: Do zostającego w więzieniu przyszedł czar, mówiąc: wyniść a uciekaj! Skar. Zostańcie tu przez noc. Leop. (trwajcie tu przez noc. Leop.). Zostań tu, póki cię nie zawołam Rzekł Tobjasz: gdzie, chcesz, abysmy zostali? Leop. Dziś zostaniemy u Raguela, który jest powinowatym twóim. B.G. Wielu ludzi w zwadzie do Rzymu uciekali i tam zostawali, bo im to dano na wolę. Biel. M. Zostawać u kogo w obowiązkach, w służbie. Ah, to Służalski, który niegdys u mnie zostawał. L. Powiedz mi, czy zostajesz w służbie u imię pana Jana? L. 4. *zatrzymać ś. w danym stanie, w danym położeniu*: Głina, rzuciona na mur, została na nim. Plamy, ślady zostały (= *nie ustąpiły, nie zeszyły, nie znikły*). Zawiało go, głowa mu ś. wykrzywiła i tak została. Chociażby na miejscu Z., ja jej przeciw muszę dostać. Wójc. (= *paść, zginąć, leć*). Trafiony kulą, został na miejscu. Z. na pobożowisku (= *polec*). Z. na koszu (p. Kosz). Został bez ubrania, bez dachu nad głową, bez grosza przy duszy, bez środków do życia. (= *ujrzał ś.*). Niech to przy tobie zostanie (= *zachowaj sekret, nie mów o tym nikomu*). Niech to zostanie między nami. Z. i nadal = *nie przestać być, utrzymać ś., pozostać*: Został na posiadzie (= *nie ruszono go z niej a. nie porzucił jej*). Znów tylko wielmożnościami na lat trzy została. Mick. Zostają wacpana dobrodzieja sługa. L. Mam sobie za zaszczyt zostawać dozgonnie jw. pana dobrodzieja najniższym sługą. L. Przen.: † Zostawać w słowie, na słowie, na liczbie = *trwać w obowiązku uiszczenia ś. z danego słowa, z rachunku, nie dotrzymać zobowiązania, być winnym spełnić zobowiązanie*: Zostaje w słowie, na słowie, winniem spełnić obietnicę. Włod. Zostają w słowie, na słowie, *sum reus promissi, non implevi promissum*. Kn. Zostaje na liczbie, nie dopłacam, nie wyrachowałem ś. Kn. Brata twego zahamowaliśmy dla srebra, które był został królowi na rachunku, i dla innych rzeczy, które na ś. miał. Leop. (dla tych pieniędzy, które został winien do królewskiej komory. B.G.). Z. komu dłużnym. Nie został w długu, nie został dłużnym (= *odciął ś., nie zostawił bez odpowiedzi, odpowiedział godnie*). 5. a. Z. ś. przy czym = *obstawać, trwać; trzymać ś. czego, pilnie czego prze-*

strzegąc, uprzeć się przy czym: Zostaje się przy czym, przy prawdzie, cnoście. Kn. Obieraj sobie, przy czym Z. masz. Rej. Przeklęty wszelki, któryby nie zostawał w tych wszystkich rzeczach, które są napisane w księgach zakonu. Salin. Zostaje, zostanie przy tym, dowiodę tego. Kn. Mówcie, co chcecie, ja zostanę przy swoim. (=nie cofam swego). Zostaje przy swoim zdaniu, przy nauce tak bezbożnej. Troc. 6. a. Z. s. † Zostać się. przy czym = ostać się, utrzymać się; nie stracić czego: Rosja chce koniecznie Z. przy Oczakowie. L. W zgodzie samej nadzieja, że się przy swobodzie swej dawnej zostocie. Star. Jeśli się okręt Rzpltej zatopi, wasze się też prywatne tłumoczki nie zostają. Skar. (=nie ocalają, nie zachowują się). Zostają się przy majątności. Kn. (=mnie ona dostała się, na mnie przypadła, mnie ją przyznano, zostawiono). Na sądzie ostatecznym człowiek się przy swym, jako robił, zostoi. Skar. (=zostanie to na jego rachunku). Koń lotny wytehnie w stajni mojej, a zawždy z grzywy jego włos się tam zostoi, podkowieli staloną tamże on wyrazi, wszak nogi żartkostrzydły najmniej nie obrazi. Mias. 7. Z., [Z. s.] czym, jakim = zacząć być, stać się; wyjść, wypromować się na kogo, być kim mianowanym: Z. kaleką. Z. księdzem, urzędnikiem. Często Z. szlachcicem piękniej, niż nim się urodzić. Pot. Pieniądze robią niezwyčajne cuda, czym nie zostanie, kto rozrzuca złoto! Szym. Milej było Zerostrowi Z. mędrzem, niżeli królem. Stasz. [Dziad został się królem]. Kto chce być mądrym, niech się stanie głupim, aby mądrym został. Skar. Niech księciu zostanie Lisiewicz dobrze znanym. Fred. A. Książę został królem. Troc. W Krynicy na czas sezonu kąpielowego została otwarta stacja telegrafu. Komisji sanitarnej polecione zostało sprawdzić, czy terminatorowie warsztatowi dobrze są odżywiani. 8. myśl.: Z. w ogniu = paść na miejscu po strzale: Sześć dzików zostało w ogniu.

Zostałość, i, lm. i pozostałość: Włóścianie ci po śmierci proboszcza zostałość uważali za swoją i jak puściznę grabili, Gae.

Zostały który został, pozostały: Kiedy dobra bez dziedzica zostały skarb bierze, tedy też powinien nosić wszystkie powinności onego dziedzictwa. Sz.

Zostanie, a, bfm., czynność cz. Zostać: Z. na liczbie, *reliquatio*. Kn. Z. jego w Warszawie nieszczęśliwe było. Troc. Z. przy zdrowiu, przy honorze, przy majątnościach. Troc.

Zostanie się, a, s., bfm., czynność cz. Zostać się.

× **Zostawacz, a, lm. e ten, co zostaje. L.**

Zostawać, † awa a. aje, awał i Z. s. p. Zostać.

Zostawanie, a, bfm., czynność cz. Zostawać.

Zostawanie się, a, s., bfm., czynność cz. Zostawać się.

× **Zostawiacz, a, lm. e ten, co zostawia. L.**

Zostawiac, a, al p. Zostawić.

Zostawianie, a, bfm., czynność cz. Zostawiać.

× **Zostawiciel, a, lm. e ten, co zostawił a. zostawi. L.**

× **Zostawicielka, i, lm. i forma ż. od Zostawiciel. L.**

Zostawić, i, il, [Ostawić], † Ostawić, nied. Zostawiać, [Ostawiać], † Zostawować, † Ostawować. I. kogo, co gdzie = zostawić, nie zabrać, nie ruszyć, tak że zostanie: Tej to noey dwaj będą na jednym łozu, alić jeden będzie wziął, a drugi zostawion. Sekl. Bóg wziął głowę króla ma-

drogo, wziął ręce, hetmanów koronnych obudwu, wziął żywot, obfite ruskie kraje, wziął piersi, wojsko ukraińne, tylko nam nogi do uciekania zostawił, abysmy za Gdańsk i szląskie granice uciekali. Star. Zostawować. Błaż. Złodziej, zabrawszy wszystko, kąty zostawi, a ogień wszystko zabierze. Prz. Zostawił u mnie książkę. Troc. Zostawiłem u was parasol (=zapomniałem go wziąć). Na trzy dni mu strawę zostawił. Troc. Z. kogo gdzie = nie wziąć ze sobą, porzucić, opuścić, odejść go, odejść go, żęby został, osierocić: Nie zostawiaj dziecka bez opieki. Z. kogo sam na sam. Zostaw mię sam na sam z piekłem serea mego. Wychodząc z kościoła, zostawił ofiarę na tacy (=złożył odchodząc). Zostawuje ciotkę. Rzew. Zostawiając obecných. Skarb. Z. ślad po sobie. Zostawia po sobie ślady (=znaczy). Aby znak Z. jaki... zawiesiłem dwa szaraki. Syrok. Cygaro to zostawia w ustach niesmak. (=sprawia po sobie niesmak). To wino przysmak, pieprzyk zostawuje. Troc. 2. opuścić, porzucić kogo, co, przekazać komu, rozstać się z kim, z czym, odstąpić, odejść, osierocić kogo, odumrzeć kogo, co: Z. po sobie jako puściznę. L. Patrzaj, jaką pamiątkę po sobie zostawił, jakie zamki i miasta wielkim kosztem sprawił. Rej. Znaki zostawił swego męstwa wieczne. Kochan. Wieczną pamiątkę zostawię tym, którzy po mnie będą. Wuj. Zostawił wdowę w wielkich długach. Skar. Umierając, miłość powszechną po sobie zostawił. Nar. Lindoro, edoże zrobiła? sierotyś nas zostawiła. Karp. Zostawiam cię ubogim, prawda cię wzbogaci. Karp. Zostawisz ogród, pałac i folwarki, zawisne cię z nich wyprowadzą parki. L. (=nie zabierzesz ich z sobą). Nie zostawiaj mnie wdową, a syna sierotą. Dm. Liczne potomstwo, wielkie dostatki dzieciom zostawił. Troc. Dusza przez dzięki ciała odbiegała i przez gwałt prawie świat zostawowała. P. Koch. (=rozstawła się, rozłączyła się z nim). Pierwej swój zwykły miesiąc bieg zostawi, pierwej go chybi, niżli mnie pożyje. P. Koch. Alem zostawił żonę i dziecię, i to mi rzewne łyży wy-ciska. Mick. Żałuję tylko, że nie zostawił nic, coby było też godne. Mick. Zostawisz w dole u stóp ciemnych wzgórz wszystko, co dręczy, i wszystko, co boli. Krasin. 3. ! [Z.] dać pokój, przestać, nie przeszkadzać, uspokoić się, ustatkować się: Władek, zostaw... no przecie widzisz, że... jak można napastować przechodzących. Bht. 4. oddać, odstąpić, ustąpić do rozporządzenia, zlecić komu, zdać na czyją wolę: Zostawiam ci zupełnie Koronę, ty mi rządy Litwy zostawisz. Niem. Zostawiam cudzemu rozsądkowi! Kn. (=nie podejmuję się sam rozsądzić). Próżno o przyszłe frasujesz się rzeczy, zostawmy dalszej nasz los bogów pieczy. L. Twojej woli, rozsądkowi zostawuję. Troc. Zostawiali zaś wyłuszczenie podobnych kwestji dysertacjom osobnym. Czart. A. Zostawmy resztę Panu Bogu. Mick. Człowiek zostawiony sobie = puszczony samopas, opuszczony od innych, bez opieki, nie doglądany, puszczony luzem: Człowiek na osobności sam sobie zostawiony. L. Wierny amant zasmucony lubi sam być zostawiony. L. Mniej rozsądnych nigdy sobie samych zostawować nie trzeba. Pileh. 5. co, część czego = zachować, zatrzymać, zaoszczędzić, odłożyć: Zostaw co na potym, na jutro. Kn. Zostawiam na rozmożenie, na plód, nie obcinam, nie czyszczę. Kn. Z. w lesie drzewa na odrost, ryby w stawie na plód. Troc. Zostawił regiment na osadę fortecy. Troc. 6. co przy sobie,

× u siebie = *nie wydać, zachować w tajemnicy, nie rozgłosić, nie wygadać*: Ociec mój miał 500.000 fortuny, ale to wcałpan u siebie zostawił. L. (= *nikomu nie powiadać, nie mów*). 7. kogo = *znievolić, aby został, zatrzymać*: Z. kogo u siebie na obiad, na noc. Z. ucznia po lekcjach w kościele. 8. Zostawuję sobie co w majątności przedanej, wymawiam sobie. Kn. (= *zastępnym, waruję sobie co, zatrzymując dla siebie*). 9. × Z. dziecko od piersi = *odstawić, odsadzić*: Zostawuję dziecie, odsadzam od piersi. Kn. Dnia onego, w którym Izaak jest zostawion od piersi, uczynił Abraham ucztę wielką. B. B. Rosło tedy dziecie i zostawione jest od piersi. B. G. Z., odsadzić dziecie od piersi. Troc.

Zostawienie, a, btm., czynność cz. Zostawić.

† Zostawować, uje, ował p. Zostawić.

† Zostawianie, a, btm., czynność cz. Zostawować.

† Zostojęć się, oi s., ojał s. p. Zostać.

Zostrzałość, i, btm., rz. od *Zostrzały*: Ochrapieniu i zostrzałości gardła płókanie takowe jest użyteczne. Syr. Zostrzałości gardła, czyli gardła zostrzałemu, mąka pszeniczna jest lekarstwem. Syr.

Zostrzały który *zostrzał*: Zęby ode rdzy zostrzałe. Zebr. Italja państwem ozięzała i wojny zostrzała. Koch. J. Darcie w kiszkaach z jedzenia rzeczy surowych a zostrzałych i zjadowiczonych wilgotności w nich zgromadzonych. Syr. Gardłu zostrzałemu mąka pszeniczna jest lekarstwem. Syr.

Zostrzeć, eje, ał własc. i przen. *stać s. ostrym, nabrać ostrości, zostrzyć s.*: Chciał pocałować ją w rękę, ale cofnęła prędko, tłómacząc s., że brudna od kurzu, że aż zostrzały. Bał.

Zostrzenie, a, btm. 1. czynność cz. *Zostrzeć.*

2. czynność cz. *Zostrzyć.*

Zostrzyć, y, ył zrobić ostrym, ostrzejszym, zostrzyć: Swawola s. rozrosta, krzywda zęb zostrzyła. (Lech wzbudzony, r. 1649).

† *Zoszalenie, a, btm., czynność cz. Zoszalić.*

† *Zoszalić, i, il zrobić oszalałym, szalonym*: Młodzieniec zoszalony a umotany jedwabnym Wenusem. Glicz.

† *Zoszukać, a, ał, nied. † Zoszukiwać pooszukiwać co do jednego*: Zoszukiwała wszystkich. Otw.

† *Zoszukiwanie, a, btm., czynność cz. Zoszukać.*

† *Zoszukiwać, uje, iwał p. Zoszukać.*

† *Zoszukiwanie, a, btm., czynność cz. Zoszukiwać.*

[*Zoska, i, btm.*] śmierć, *Kostucha, Kostusia.*

[*Zośrodek*] przys. ze *środku, z wnętrza*: Odzywa s. Z., siedząc w spróchniałej gruszy.

[*Zot, u, lm. y*] p. *Zoat.*

× *Zota, y, btm. istota kruszcowa, biały kamień zawierający kruszec.*

[*Z otajką*] p. *Otajka.*

[*Zotawić się, i s., il s.*] *wyztrowieć.*

[*Zotawienie się, a s., btm.*] czynność cz. *Zotawieć s.*

[*Zotelnik, a, lm. i*] *gwóźdź, który s. wbija na końcu rozwoły przy tylnym półwoziru.*

† *Zotwarzać, a, ał p. Zotwierać.*

† *Zotwarzanie, a, btm., czynność cz. Zotwarzać.*

† *Zotwierać, a, ał, † Zotwarzać pootwierać co do jednego*: Ziemia zstrząśnieniem swym drogi wodom zotwierala. Otw. Chrystusowi boską częścią dali, skarby swe zotwarzali. K. G.

[*Zotylnik, a, lm. i*] *kiczkci w tylnej części dachu.*

Zowąd, † Zowotąd przys. z owego miejsca, z owej strony, stamtąd: Z. smocy jadawicy, a stąd bazyliżki srogie. Smotr. Stąd i Z. woda jak mur stanęła, a oni sucho przechodzili. Wuj. (= *z jednej i drugiej strony, z obu stron*). Ni stąd ni Z. = *niewiadomo skąd; nagle, raptem, naraz*: Ni stąd ni Z. pokłócił s. Przen.: Ni stąd ni Z. = *nie wiedzieć dlaczego, „bez dania racji”*: Jak to można? ni stąd ni Z. nienawidzić człowieka. L.

[*Zowojna, y, lm. y*] *drag, który przywiązuje s. do kłonic wzdłuż wozu, aby utrzymać na wozie przedmiot obszerny, któryby mógł popsuć szczeble w drabinach.*

[*Zowować, uje, ował i Z. s.*] p. *Zwać.*

[*Zowowanie, a, btm.*] czynność cz. *Zowować.*

[*Zowowanie się, a s., btm.*] czynność cz. *Zowować s.*

[*Zowszem*] *owszem.* Pc.

[*Zozdem*] p. *Syzdem.*

× *Zoziebnąć, nie, nał a. ał oziębic s., oziębnać na czas jakis, na krótko, trochę.* Sl. wil.

× *Zoziebnienie p. Zoziebniecie.*

× *Zoziebniecie, a, btm., Zoziebnienie czynność cz. Zoziebnąć*: Przeciwny postępek dworu sprawił dla niej Z. L.

[*Zozula, i, lm. e*] p. *Kukułka.*

[*Zozulicz, a, lm. e*] przen. *dziecko opiszczone przez rodziców i wychowane przez obcych, jak piśkie zozuli.*

Zób, zobi, btm., Zobia, † Zobia 1. zb. *ziarno na karm dla ptactwa, posypka*: Te robaczki pomykają s. do jedzenia owsa a innej zobi. Ząbr. Ziarna kokoszkom z żytnimi *alternatim* z sobą sypać. Haur. Kokoszkom aby sytnej zubi nie dawano. Haur. Ty wiesz, jakich trzeba dla ptasząt na Z. nasion. L. Trudno ptaszka chować, gdy zobi nie będzie miał. Fal. Każdy to głupi i daremnie robi, co ptaki zbiera nie mający zobi. Pot. Ptaszyna, chociaż na niwach gęstą zobią zbiera, przecież do gniazda swego s. obziera. Koch. W. 2. przen. to, *czym nęczą, przyjęta, wabik, szczeg. dla ptaków*: Ptaki łatwo brać na zobi. Pot. Ptaki na zobią, na ponętę ryby łowią. Pot. 3. wog. *ponęta, powab*: Wędę widząc na grobie, cóż tu, rzekę, robi? ile nie mając żadnej na żelezie zobi? Pot. 4. bot., p. *Ligustr.*

[*Zóbtówka, i, btm.*] *pewna potrawa*: Z. z perek.

Zól, zołu, lm. zoły p. Zoła.

[*Zól, u, lm. y*] p. [*Zółw*].

[*Zólna, y, lm. y*] p. *Zólna.*

× *Zór, zoru, lm. zory, × Zor wejrzenie, spojżenie, wzrok, władza widzenia.* Sl. wil.

[*Zórka, i, lm. i*] p. *Zorza.*

Zósemkować, uje, ował cyk.: Z. koło = *wygiąć obręcz koła tak, że przybierze ono formę ósemki.*

Zósemkowanie, a, btm., czynność cz. Zósemkować.

[*Z palców*: *Taniec z palców*] = *walc na trzy pas.*

[*Zpanietrować, uje, ował*] = *Spenetrować.*

[*Zpanietrowanie, a, btm.*] czynność cz. *Zpanietrować.*

Zpiastować się, i s., il s. stać s. piastowym, piastowskim: Z. s. z powrotem, rozpocząć od nowa, od kołodziejskiej pracy nad rydwanem polskiego dziejowego pochodn. Db. (o narodzie polskim).

Zpiastowanie się, a s., btm., czynność cz. Zpiastować s.

[*Zpierwoczasu*] p. *Zpierwsza.*

[*Zpierwotku*] p. *Zpierwsza.* Zwr. M.

† Zpierwu p. Zpierwsza. Zwr. M.
Zpierwsza, † Zpierwu, † Zpirwu, [Zpierwoczasu, Zpierwotku] z *poczłku*, *zrazu*: Jarosław przykro Z. i rzeźwo ś. potyka. Błaż. Polacy licha co więcej uzyskali pola, jak go Z. mieli. Moracz.
† Zpirwu p. Zpierwsza. Biel. M.

Zpoblizka, Zpobliza przys. z *poblizkiego miejsca*, z *sąsiedztwa*: Lotna strzała nie służy Z. Syrok. Przyszła Z. Syrok. Potrzeba podjęcia zabiegów na miejscu lub Z. Czern.

Zpobliza p. Zpoblizka.

[Z pochopa] = Spochoba.

Z pod, Z popod przyi. 1. z *miejsca znajdujacego się pod czym*: Z. stołu podnieść. Troc. Pies wyskoczył Z. ławy. Troc. Z. ziemię dobyć. Troc. Wybił ś. Z. mocy jego. Troc. Tylkoć Z. opieki macierzyńskiej wyszedł. Troc. Patrzy nań zpodobła. (= *ponuro, nienawistnie, jak zbój*). 2. *zpodobliża, z okolic czego*: Z. Warszawy jadę. Troc.

[Z podla] przys. z *miejsca obok leżacego, z sąsiedztwa*: Sąsiadka Z.

[Z pokąd] skąd, od której strony: Słucha, Z. psy szczekają.

[Z pola] z *zewnątrz, ze dwora*.

† Zpołowić, i, il *przepołowić*: Z., *dimidiare*. Ps. flor.

† Zpołowienie, a, blm., czynność cz. Zpołowić.

× Z pomiędzy p. Z pomiędzy.

Z pomiędzy przyi, × Z pomiędzy przyi. z *między z pośred*: Odnaczył ś. Z. wszystkich. Z pomiędzy nich ś. ktoś wyrwał. Troc.

[Z popod] p. Z pod.

[Z porania] *zrana, rano*.

[Z pośluzia] przys. *pośluznie, pochylło, spadziasto, ukosnie*.

[Z potrudna] *rzadko kiedy*: Z. ś. zdarza.

[Z powrotem] *napowrót, nazad*: Powrócilić óni dwóch tą samą drogą Z.

Z poza przyi. z *za*: Słońce zaczęło wygrażać ś. Z. morza.

[Z prawdy] *naprawdę, doprawdy*.

[Z prawie] *prawie*. Zach.

[Z precka] przys. *zdaleka*.

Zprędką, † Zprętka przys. *prędko, naprędce, zmienacka, niespodzianie, nagle, raptem*: Gdyby kto umarł Z. a nagle... Wuj. Godzi ś. tedy tej przestrogi Pańskiej słuchać, abyśmy kiedy w te dni szalone (miesopustne) na sąd straszny Z. porwani nie byli i nie zginęli. Krń. [(Panna) po trzecie wejrzy, Z. zawoła: jedzie mój kochaneczek. Wóje. Bo Z. ciężkie tutaj przyjdą trwogi. Kon.]. Zprętka na to odpowiedział. Troc. (= z *miejsca, nie namyślając ś.*)

[Zprosta] *poprostu*.

Z przed przys. - przyi. z *miejsca znajdujacego się przed czym*: Wziął mu ja Z. nosa.

† Zrablać, a, al i † Z. ś. p. Zrobić.

† Zrabianie, a, blm., czynność cz. Zrabiać.

† Zrabianie się, a ś., blm., czynność cz. Zrabiać ś.

Zrabować, uje, ował *rabując splundrować; złupić, ograbić*: W dom gorejący właściciel wrzucił, pierwej mu wszystkie zrabowano składy. Karp. Zapalone i zrabowane miasto stołeczne Jassy zamienito ś. w zgłiszczę. Szaj.

Zrabowanie, a, blm., czynność cz. Zrabować.

Zrachować, uje, ował, nied. Zrachowywać *rachując zebrać w jedno, zliczyć, obliczyć, obrachować, zsumować*.

Zrachowanie, a, blm., czynność cz. Zrachować.

[Zracno] przys. *widno o tyle, że już przedmioty dają ś. odróżnić; chwila rozjaśnienia wśród ciemnej nocy a. nadedniem*.

Zraczenie, a, blm., czynność cz. Zraczyć.

Zraczyć, y, ył *stoczyć przez chorobę raka*: Odrząca najcenniejszą istotę stworzenia, jak sprośną i zraczoną narosł przyrodzenia. Moraw.

[Zrad-] p. Zrad-.

[Zrada, y, lm. y] 1. Zrada: Ty śmiesz mi zarzucać zradę? sumienie wytykać? Ork. 2. *rada, pomoc, radunek*: Zaniemogła ciężko i nijakiej nie było zdrady. Karez.

[Zradlenie, a, blm.] czynność cz. Zradlić.

[Zradlić, i, il] *przeorać radłem*: Z. grunt zorany.

† Zradny *zdradny, zdradliwy*.

[Zradować się, uje ś., ował ś.] *wradować, ucieścić ś.*: Młody książę zradowany nieś chleb każe swej czeladzi. Wóje.

[Zradowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zradować ś.

Zradkalizować, uje, ował *zrobić ś., radykalnym, zreformować w duchu radykalnym*: Z. sejm.

Zradkalizowanie, a, blm., czynność cz. Zradkalizować: W bieżącym roku Z. dalsze rad muncypalnych posunęło ś. jeszcze dalej.

Zradzać, a, al i Z. ś. p. Zrodzić.

Zradzanie, a, blm., czynność cz. Zradzać.

Zradzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zradzać ś.

Zradzenie, a, blm., czynność cz. Zradzić.

Zradzić, i, il 1. † Z. *wradzić, dać radę, poradzić, być w możności, być w stanie, zdolać, podolać*: Jak zradził sam zapał, sporszym krokiem za nią ś. wysadził. Żebr. [Z. sobie] = *poradzić sobie, dać sobie radę*. 2. [Z.] *zradzić*. Pe.

[Zragać się, a ś., al ś.] *wzdragać ś.*

[Zraganie się, a ś., blm.] czynność cz. Zragać ś.

Zraić, i, il 1. † Z. *naraić*: Jabłko to Parys, że mu cudzą żonę Wenus tam gdzieś zraić, onej je przysądził. Tw. 2. [Z.] *urządzić*: Z. postanę.

[Zrainy, in, blp.] *oświadczyły, zmówiły, swaty*.

[Zrójca, y, lm. y] = Zdrajca: Myślę isć i odebrać temu zrajcy, a oddać innemu. Ork.

Zrajenie, a, blm., czynność cz. Zraić.

Zrakowacenie, a, blm., czynność cz. Zrakowacie.

Zrakowacieć, eje, al *patol. przemienić ś. w raka*.

[Zrały, Jrzały] *dojrzały*.

[Zrambisty]: Dwie budowle zrambiste, czyli piętrowe. Gac.

Zrana, [Zrania] przys. *rano*: Jutro Z.

[Zrania] p. Zrana.

Zraniać, a, al p. Zronić.

Zranianie, a, blm., czynność cz. Zraniać.

Zranić, i, il kogo = *zdać mu ranę, uszkodzić, obrazić cielesnie (vulnerare)*: Z. śmiertelnie (sauciare). Zranil mu rękę. Troc (a.: go w rękę). Przen.: To zraniło jego serce. (= *zakrwawiło*).

Wstyd i zraniona duma zagrały naraz w nieustraszonym watazie. Sienk. (= *obrażona*).

Zranienie, a, blm., czynność cz. Zranić.

[Zrasić się, i ś., il ś.]: Przyłożyć na bolączkę świńskie łajno, to ś. zraśi.

[Zraszenie się, a ś., blm.] czynność cz. Zraszać ś.

× Zrasplować, uje, ował p. Zraszplować.

× Zrasplowanie, a, blm., czynność cz. Zrasplować.

Zrastać, a, al 1. i Z. ś. p. Zrosnąć ś. 2. † Z. Zrościć.

× Zrastanie, a, btm., czynność cz. Zrastać, *zrastanie* ś.: Z. rany. Troc.

Zrastanie się, a ś., btm., czynność cz. Zrastać ś.

Zraszać, a, ał i Z. ś. p. Zrosić.

Zraszanie, a, btm., czynność cz. Zraszać: Z., skrapianie roślin wodą zapomocą sikawki, rozpylacza. Z. pól = *nawodnianie, irygacja*.

Zraszanie się, a ś., btm., czynność cz. Zraszać ś.

Zrasplować, uje, ował, × Zrasplować *spiłować, zetrzeć rasplą*.

Zraszplowanie, a, btm., czynność cz. Zraszplować.

[Zratować, uje, ował, Zretować] *uratować, ocalić w części, pomóc*: Któż was zratował? Sienk. Do tego przyjdzie, ja już czuję, że się nie zratuję. Ork. Narobi ś., a i tak nijak biedy nie zratuje. Ork. A ciebie już nie zratuje nikt, boś duszę stracił. Ork. [Z. ś.] *uratować ś., ocalić ś., pomóc sobie*: Choć ś. ten i ów rzemiosłem zbojczkiem wspomógł, nikt ś. nie zratował. Tet.

[Zratowanie, a, btm.] czynność cz. Zratować: Wiele ś. do zratowania księżnej przyczynili. Sienk.

[Zratowanie się, a ś., btm.] czynność cz. Zratować ś.

[Zratowisko, a, lm. a] *pomoc, ratunek*.

Zraz, u, lm. y, † Zrzaz l. *zernięty kawał czego, pląt, plaster zernięty*: *Secamentum*, zrzaz. t. J. odejęta sztuka. Mącz. Z. cytryny. Wołę Z. pieczeni spory, nizeli kalafjory. Pot. Ciebie zaś, Frantowiczu, za to, żeś tak działarki, wzywam do siebie na Z. pieczeni usarski. Zabł. Z. mięsa. Troc. Zrzaz melonu. Troc. 2. *rodzaj pieczeni duszonej*: Zrazy, zraziki, z różnego mięsa, jak półtalarek cienko krają zrazy, które na czas kładą na spód rondla, nim inną potrawę złożą. Wiel. W. Nie byłoby to dosyć zrazów, bigosu hultajskiego, a zamiast ostryg po pradziadowsku śledziki. L. Zrazy z kaszą. Zrazy bite, siekane, nelsonskie. Wkońcu wniesiono zrazy na ostatnie danie. Mick. 3. anat.: Z., Łata, Płat, × Skrzydło, × Szmat (lobus) *część pewnych gruczołów i wnętrzności, np. płuc, wątroby, mózgu*: Zrazy boczne i Z. środkowy (l. pyramidalis). Zrazy łożyska (cotyledones placentae s. placentalae). Zrazy mózgu: ciemieniowy (l. parietalis), czołowy (l. frontalis), potyliczny (l. occipitalis). Z. czworoboczny wątroby (l. quadratus). Zrazy nerkowe (lobi renales Malpighii) = *pojedyncze odcinki nerki właściwej*. Z. obrączkowy (mózgowia). Z. ogoniasty (wątroby) (l. caudatus Spigelii). Zrazy (płaty) płuc. Z. sutkowy (l. mammae). Zrazy wątroby: prawy i lewy. Mózdzik na dwa ś. udziały, czyli zrazy, lobos, rozdwiają. Perz. Wątroba na zrazy podzielona. Perz. 4. ogr.: Z., *Sztober kawałek gałązki szlachetnej, użyty do szczepienia*: Zrazy są to owe różeczki z dobrych drzew wzięte, które w pieńki szczepić ś. mają. Kluk. Wszczepić w pionkę grusową Z. z jabłoni. Perz. Starac ś., aby uciąć, czy to sam pień, czy gałązkie, jak tylko można najbliżej małych gałęzi a. latorośli, czyli zrazów. Fors. Zdr. Zrazik.

† Zraza, y, lm, y odraza, *wstręt, obrzydzenie*: Niech cielesne pierzchoty, niech szatańskie zrazy na wieki nie uchodzą swej ode mnie zrazy. L. Zrazić i, il, nied. Zrażać i. × Z. strącić, zbić, zepchnąć, zwalić: Zrażam kogo, spycham, strącam.

Kn. Z. kogo ze skały. Zraża, spycha go z kręśła. Troc. Przen. † Z. co z ogólnej sumy = *strącić, potrącić, odtrącić, odciągnąć, odliczyć, wytrącić*: Jesliby fant był taki, któryby pożytek jaki niósł, tedy on pożytek z ogólnej sumy ma być zrażon. Sz. Gdyby kto dobra owoc dające zastawił, a w umowieby tego nie dołożono, że wierzyciel wszystkie pożytki brać ma aż do wykupienia, one pożytki mają li być zrażone z głównej sumy, czyli nie? Sz. On pożytek na główną sumę ma być zrażon. Sz. Z. kogo z urzędu. Troc. (= *złożyć, strącić, zrzucić*). Z. kogo z godności, dostojności. L. (= *wyuzć go z nich, pozbawić go ich*). Okręgu zaspe Jupiter wszystkich widząc, dźdże zraził. Żebr. (= *zmiółł, spędził przez, zegnał, zbił, odpędził*). Urodę, śliczność, czerstwość zrażą choroby. K. G. (= *zniszczyć, strawić*). Zawstydził ś. Faeton i sromem gniew zraził. Żebr. (= *słumił, przyłoczył, zwyciężył*). Stos umykaniem zrażał i dalszy pęd psował, aż mu Agenorowie grot w gardło wpakował. Żebr. (*arcebat*, w niwecz obrócił. L.). Jużże ś. z tej drogi Z. nie pozwolisz. Otw. Milezałem, żeby mnie z prawej drogi nie zrazili i na swą sektę nie przekabacili. Chr. (= *nie sprowadzili*). Od enoty nie go nie zrazi, do zbrodni żadna go nadzieja nie powabi. Pileh. (= *nie odwiedzie, nie odciągnie, nie odstreczy, nie odwróci*). Chytro ich z onej myśli zraził i Janowi apetyt do stolicy odjął. Skar. To ich może Z. z ich mniemania. Syk. (= *wywieść, wyprowadzić z błędu*). Już z nadziei ostatniej zrażeni, do końca byli o sobie wżępiłi. P. Koch. (= *wyżuci z nadziei, pozbawieni jej*). Z łaski królewskiej go zraził. Steb. Sposobił ś. do buntu Warcisław, lubo go, ustawicznie z Duńczykami wojny zatrudniając, zrażał jeszcze z otwartego nieposłuszeństwa. Nar. (= *wstrzymywały*). 2. × Z. sobie skórę (L.) = *zetrzeć, zetrzeć, obetrzeć, zdrapać*. Z. rano, palec, nogę. (L.) = *obrazić, urazić*. 3. × Z. skazić, zakazić, zepsuć, zarazić: Zrazi to pokarm. Proc. Przen.: Z. serce = *zwarzyć, strachem zdjąć, przerazić, odjąć, zepsuć, strupić serce*. Wielu z mych ludzi trupem usławszy zamachem swej broni, i najśmielszym serce zraził strachem. Min. Zrazilicie nie raz, nie dwa ufece tureckie sercem waszym bohaterskim: ustępował umarłym, który ś. żywych nie chronił. Birk. 4. *zniechęcić, odstreczyć, odjąć serce, odstrążyć*: Chciwy, srogi, okrutny, wolność w poniewierce miał ostatniej, czym wszystkich zraził sobie serce Mieczysław Stary. Min. (= *naraził*). Ludzie wszyscy prawie mają chęć do ożenin, tylko ich w tej sprawie ubóstwo zraża. Jabł. Nie nie zraża dzielniej zamysły ludzi przewrotnych, jak spokojność dusz wielkich. L. Powinniśmy nie dać ś. przeciwnościom zrażać. L. Nadane szczęście przyjaciół rozmnaża, nagły przypadek w momencie ich zraża. Chr. Zelisław w potrzebie rękę utracił, ale nie zrażony tym szwankiem, tegoż samego Morawca, który mu prawą uciął, lewą zabił. Nar. Duma zrażała ku niemu i czyniła go prawie śmiesznym. Krasz. Z. ś. *zniechęcić ś., odstreczyć ś., strącić serce*: Kto prawdziwie kocha, nie zraża ś. w początkach trudnością. L. Jest rzecz bardzo właściwa swobodzie zrażać ś. każdą nowością. Koss. Niechaj na duchu nie upada ani ś. trudnościami walki da Z. Feliń. Zrazu Miekiewicz uczestniczył w tłumnych zebraniach, niebawem jednak zraził ś. do nich. Chm.

Zrazik, a, lm. i, l. p. Zraz: Z. cytryny z cukrem przegrzyć. Perz. Czy nie masz tam gdzie

choć dubeltu piwa i zrazika pieczeni? L. 2. anat. Z. † Zrazik, × Szmatek, × Szmacik, × Skrzydło, × Łatka (lobulus, reneulus): Z. dwubrzuścowy (w mózdzku) (l. biventer). Z. półksiężycowaty górny i dolny w mózdzku (l. semilunaris superior et inferior). Z. środkowy w mózdzku (l. centralis). Z. czworokątny w mózdzku (l. quadrangularis). Z. korowy w nerce (l. corticalis). Z. najdłuższy (l. epididymidis). Zraziki a. wysepki wątroby (lobuli hepatis). Z. ciemieniowy górny w mózgu (l. parietalis superior). Z. okołosrodkowy w mózgu (l. paracentralis). Zraziki płuc (lobuli pulmonales). Zraziki jądra (lobuli testis). Z. a. pęcherzyk gruczołowy (acinus).

Zrazikowaty anat. (lobulatus) *podzielony na płaty, płatowaty*.

Zrazikowy przym. od Zrazik anat. (lobulosis): Gruczoły zrazikowe.

Zrazowaty anat. (lobatus) *podobny do zrazu*: Wątroba zrazowata, płatowata (hepar lobulatum).

Zrazowy przym. od Zraz: Zrazowa pieczenia. Pot. (= na zrazy). Pieczenia zrazowa z samego kroku u wołu, skrzydło zaś jest pieczeń przy zrazowej. Mag.

Zrazówka, i, lm. i mięso na zrazy, mięso zrazowe.

Zrazu przys. *narazie, z początku*: Z. nie mogłem zrozumieć, o co chodzi. Zdanie to zrazu zdawało mi się niesprawiedliwe, a później wcale inaczej. L. Ozdobne pióra pawia zrazu podobają się, lecz rychło nikt nie upodobał. L. Pan Kasper, zaszołomiony Z. widokiem panny Teresy, niebawem się opamiętał. Kaczka.

Zrażnieć, eje, a! *stać się rażnym, orzeźwieć*: Śmieję się, tedy co prawda więcej dla niej, żeby z tych smutków zrażniała już raz przecie. Szym. A.

Zrażnienie, a, bfm., czynność cz. Zrażnieć.

Zrażny, ego, lm. i gór. p. **Odbieracz**.

Zrażacz, a, lm. e gór. p. **Odbieracz**. Łab. 2. a. † **Bunowy robotnik w warszelnii soli dawniej w Wieliczce, który okruchy solne nakłada, a następnie pozostałości z panwi po wyparzeniu zrzuca**. Łab.

Zrażać, a, a! i Z. s. p. **Zrazić**.

Zrażanie, a, bfm., czynność cz. **Zrażać**. Gór.: Z. nad szybem = *wypróżnianie kibli a. wózków z kopalni wydobytych z urobkiem, wysypywanie urobku*. Łab. 2. *szybu = początkowe zbijanie szybu, pierwsze rozkopywanie ziemi na jeden sążeń od powierzchni na szyb*. Łab.

Zrażanie się, a, s., bfm., czynność cz. **Zrażać** s.

Zrażenie, a, bfm., czynność cz. **Zrazić**.

Zrażenie się, a, s., bfm., czynność cz. **Zrazić** s. [Zrażony] myśl. (o wyśle) *prześtraszony karą przy układaniu i uciekający z pola do domu*.

Zrąb, zrębu, lm. eby, † **Zręb** i **Zrębienie**, ścinanie drzewa. Kn. 2. *to, co zrąbano, drzewa zrąbane, porąb*: Z., porąb, drwa porąbane, pocięte. Kn. Z., same drzewa ścięte. Włod. Z. ma wolny na opał. Troc. 3. *miejsce, gdzie drzewa ścinają*: Z., porąb, miejsce, gdzie drwa porąbują dla potrzeby. Kn. *Jechać po drwa do zrębu*. Troc. 4. a. **Wzrąb szkielet**, wiązanie na budynek: Z., wzrąb, kleć, drzewa na budynek zrąbione, grubo związane. L. Z., wzrąb, ścinany drewnianego domu, na których jeszcze dachu nie dano. L. Z., wiązanie w budowaniu, w wiatraku. Troc. Ma on siana swego po zręby w przyzółku. Pot. (= pod dach, pod strych). [Z., ścinana drewniana demu]. Na zrębach murów cesaryjskich pałaców czernieją sosny. Sienk. Z. studni = *cembrowina, cembrowanie*: Kozła, sto-

jącego tuż nad zrębem i patrzącego w studnię. Mick. Przen.: *dom, węgły domowe*: Do Askalonu niech kto idzie bram, tam moje zobaczy zręby. Uj. Z. we dzwonię do dzwonów, wiązanie. Troc. Z. a. budynek u wiatraka ma być na sześć grani. Sol. Z. okrętowy tarciami nie pokryty. L. (= kaullub). Przen.: *kontur, zarys*: W dawnej szkole dramatach o imię tylko chodziło, o ogólny Z. charakteru. 5. Z., wzrąb karety = *pułło, buda*: Zapłaciłem karete, choć wysłużoną, tak, jakby była najnowszą, w nadziei, że siodlarze wzrąb odnowić potrafią, a lakiernicy utaić lat kilka jej wieku. Czart. A. 6. *kres, kraniec, krawędź*: Na zrębie globu, gdzie ziemia się kończy, wkroczyliśmy w jakiś dziwny kraj. Przybysz. 7. *ogrodzenie, płot*: Z. wysoki i mocny zamyka ogrody. Mick. 8. *wał z drzewa i ziemi, blokauz*: Z., obrona czyli wał wojska, z drzewa i ziemi. Włod. Z. dla obrony ziemią nabity. Kn. (blokauz. L.). Nie pomogły kule częste, zręby mocne, baszty gęste. Kochan. Są tam wysokie dęby, z których twierdze składają i obronne zręby. Zbyl. A. 9. [Zręby] *małe kawałki drzewa przy rąbaniu odpadające, drzazgi*. 10. *Zręby = sidła na dzika*. Goł. II. gór. *jarzmo, rama, wierzchnie ocebrowanie wylotu czyli wjęcia szybu, dawniej w Olkuszu zwane folbunkste* l. 12. hist. (stroma) *osnowa, podścieliśko, wiązanie łącznotkankowe tworów gruczołowych nowotworów i t. d.*: Z. nitkowaty. Z. przegródkowaty. Zdr. **Zrąbek**.

Zrąbać, bie, bał, × **Zrąbić**, † **Zrębić**. † **Zrąbnać**, † **Zrębnać**, nied. **Zrąbywać**, † **Zrębować** i **rąbiąc zwalić**; **ściąć**: Gdy już wierzba wzrosło wzgórze, tedy zrębić wierzch, a będzie lepiej rosła. Trzyc. 2. *porąbać, zsiękać, połupać rąbiąc*: Z., zsiękać, przesiękać, *proscindere quercum ferro*. Kn. Zrąb drewna do rybek. Troc. Z. wołu oprawionego. Troc. (= *pościertować*). Mruk wydobywa się z mych piersi — obłąkany ból jakoby serea zrąbywanego na widy. Mic. Przen.: Z. komu skórę i t. p. = *zerznąć, ściąć, zhałozzyć, starować, świeżyć*. Przen.: Z. kogo słownie, w piśmiech = *schlastać, zerznąć, ściąć, zjeździć, zmaltretować, skrytykować niemilosłownie*: Z. kogo w gazetach. 3. rub.: Z. kobietę = *złupić, zerznąć, zrypać = użyć jej cielesnie*. 4. rub. *zjeść z apetytem, świeżyć, sfutrować, zlućkać, zrepetować, spalszować*. 5. belki, drzewo, dyle i t. p. = *związać, spoić, sklecić grubo, po ciesielsku*: Zrębuje, wiąże, spajam belki, drzewa. Włod. Zrębić (związać) belki. Troc. Z Starodubu się mocno bronili, bo ich tam wielu było w zawarcie; zamek był z drzewa dębowego, w izdbie zrąbiony, przeto mu działa każde mało wadziło. Biel. M. Za wiano człowiek rycerskiego stanu żenie swej dać może budowanie zrąbione a. dzewo do budowania zgotowane. Sz. Zrębować = *klecić, spajać sztuki drzewa* poprzecznie. Bobr.

Zrąbanie, a, bfm., czynność cz. **Zrąbać**.

Zrąbek, bku, lm. bki i. p. **Zrąb**: Jeleń rzyzał na zrąbku, obok podniesłego bukowego lasu. 2. [Z.] *rąbek*: Ona Z. targuje.

† **Zrąbić**, i, ii i. p. **Zrąbać**. 2. a. † **Zrębić**, † **Zrąbkować obrąbić, obszyć obrąbkiem**. L.

† **Zrąbienie**, a, bfm., czynność cz. **Zrąbić**.

Zrąbisko, a, lm. a *miejsce w lesie po zrąbanych drzewach*.

× **Zrąbisty**, × **Zrębisty**, × **Zrębny** i. *zrębny = spojony szczelnie*: W ziemskim prawie do wiana należą zrąbiste budowania. Sz. 2. *szczelny, zawar-*

ty, dychtowny: Pszczoły ku rodzeniu ś. uczynią naprzód jakoby komórkę ciasno zębistą na cztery grani. Trzye. Ogrodzie śliczny, przed zwierzęcym zębem Z. dębem. Mias. (= otoczony szczelnym parkanem, po cięsielsku postawionym).

† Zrąbkować, uje, ował p. Zrąbić.

† Zrąbkowanie, a, blm., czynność cz. Zrąbkować.

† Zrąbnać, nie, nął p. Zrąbać.

Zrąbnica, y, lm. e budowla złożona z samego wiązania nakrytego dachem: W pustej zrąbnicy dzwonią same dzwony. Miek. (= dzwonnicy bez ścian).

† Zrąbnięcie, a, blm., czynność cz. Zrąbnać.

Zrąbywać, uje, ywał p. Zrąbać.

Zrąbywanie, a, blm., czynność cz. Zrąbywać.

† Zrącz, przys. w ręku. Rej. (por.: oburącz).

† Zrączenie, a, blm., czynność cz. Zrączyć.

† Zrączyć y, ył przygotować. Głos.

† Zrąciadło, a, lm. a p. Zwierciadło. Mym.

Zrdzewiały który zrdzewiał: Z. od krwi oszczep. Widzi ich zbroie zrdzewiałe ozdoby. Kaczk.

Zrdzewieć, eje, ał p. Zardzewieć.

Zrdzewienie, a, blm., czynność cz. Zrdzewieć, zardzewienie.

Zrealizować, uje, ował, l. ziszczyć, urzeczywistnić.

2. zmienić na gotówkę: Z. papiery publiczne, oblig, weksel.

Zrealizowanie, a, blm., czynność cz. Zrealizować.

Zreasumować, uje, ował zebrać treściwie w jedno to, co ś. powiedziało, streścić w kilku słowach, powtórzyć w ogólnym rzucie oka: Z. wywody rozprawy.

Zreasumowanie, a, blm., czynność cz. Zreasumować.

Zrebekować się, uje ś., ował ś. gm. zrzygać ś., zwomitować ś., dostać wymiotów.

Zrebekowanie się, a ś., blm. czynność cz. Zrebekować ś.

Zrebelizować, uje, ował zbuntować, pobudzić do rokoszu, do oporu władzy. Z. ś. zbuntować ś., podnieść rokosz, stawieć opór władzy, powstać przeciw niej: Czolo najazdu roidło ś. mrowiskiem tatarskim i zrebelizowanym kozactwem. Rol.

Zrebelizowanie, a, blm., czynność cz. Zrebelizować.

Zrebelizowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrebelizować ś.

Zrecesować się, uje ś., ował ś. przeciw czemu = wystąpić przeciw czemu, odstąpić od czego: Zrecesowali ś. przeciw konfederacji.

Zrecesowanie, a, blm., czynność cz. Zrecesować ś.

† Zrechtać, a, al p. Zrzektać.

† Zrechtanie, a, blm., czynność cz. Zrechtać.

[Zrec, zre, żarł i Z. ś.] p. Zreć.

Zredagować, uje, ował redagując skomponować: Proszono króla, aby zredagował odpowiedź. Kal.

Zredagowanie, a, blm., czynność cz. Zredagować.

Zredlenie, a, blm., czynność cz. Zredlić.

Zredlić, i, il zorać, skopać radłem: Polne szlaki między rolami, zredlonemi pod wiosną. Zer.

Zredukować, uje, ował l. sprowadzić do mniejszych rozmiarów, ograniczyć, uszczuplić, zmniejszyć: Z. wydatki. 2. astr. obliczyć, sprowadzić przez pewną redukcję: Wysokość barometru zredukowana, czyli sprowadzona do poziomu morza = wysokość, jakąby okazywał barometr, gdyby niejsze

obserwacji przypadało na poziomie morza. Długość planety zredukowana = liczona nie na jej drodze, lecz na ekliptyce. 3. Z. urzędnika, pracownika i t. p. = usunąć, zwolnić wskutek redukcji stanu liczebnego.

Zredukowanie, a, blm., czynność cz. Zredukować.

Zreferować, uje, ował zobrazować w sprawozdaniu, złożyć w formie referatu: Prezes klubu ruskiego oznajmił, że propozycje metropolity zreferuje klubowi ruskiemu. Posłowie ci zreferowali stanowisko rządu członkom klubu.

Zreferowanie, a, blm., czynność cz. Zreferować.

Zreflektować, uje, ował kogo = przyprowadzić do refleksji, opamiętania, zmitygować, umitygować. Z. ś. przyjąć do refleksji, opamiętać ś., zorjentować ś., spostrzec ś., zamiarkować ś., zmitygować ś., przyjść do siebie, otrzeźwieć: Gustaw, zreflektowawszy ś., poznał, że człowieka godnego bez przyczyny znieważył. L. Z. ś. w gniewie (= umitygować ś., utemperować ś., udobruchać s., upamiętać ś., ochłonać z gniewu).

Zreformować, uje, ował co = zaprowadzić w czym reformę, przerobić, zmienić, przekształcić, przeformować, zreorganizować: Z. szkoły. Przez czas jakiś zreformował ś. Krasz. Może danoby mu Lotaryngję, tę ziemię wygnania zreformowanych królów polskich. Krasz. Słyszałem zdanie, że prace moje, z pierwszych szczególnie lat kilku, zreformowanemi być powinny. Orzesz.

Zreformowanie, a, blm., czynność cz. Zreformować.

Zreflektowanie, a, blm., czynność cz. Zreflektować.

Zreflektowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zreflektować ś.

× Zrefutować, uje, ował zwalczyć, zbić dowodzenie, odeprzeć.

× Zrefutowanie, a, blm., czynność cz. Zrefutować.

Zregienerować, uje, ował odrodzić.

Zregienerowanie, a, blm., czynność cz. Zregienerować.

Zregiestrować, uje, ował, Zrejestrować spisać w rejestr, w poczet, wciągnąć w spis, w wykaz: Wszystkie rzeczy ruchome zregiestrowali. Skar. (= spisali inwentarz). W tak rozwlekłym królestwie Paprockiemu niepodobna było wszystkie herby i domy zrejestrować. Nies. Nie zaszkodzi Z. dni, które jak woda upływają niepoliczone i toną zapomniane. Krasz.

Zregiestrowanie, a, blm., czynność cz. Zregiestrować, zrejestrowanie.

Zregimentować, uje, ował kogo = zmusić kogo w roli regimentarza, nakazać mu co: Zregimentuję was do posłuszeństwa. Słow.

Zregimentowanie, a, blm., czynność cz. Zregimentować.

Zregulować, uje, ował przyprowadzić do porządku, do normy, uregulować: Z. zegar. (= naręgulować, nastawić na właściwą godzinę). Istotnie leżał mój zegarek nakręcony i zregulowany. And. Z. maszynę, wagę, żołądek. Z. granice państwa, bieg rzeki (= sprostować). Z. rachunki (= zatawić, zaspokoić, wyrównać).

Zregulowanie, a, blm., czynność cz. Zregulować.

Zrehabilitować, uje, ował kogo = przyprowadzić mu cześć, dobrą sławę, oczyścić z zarzutów, z cofnięciem przykrych ograniczeń, skutków, sprawa-

dzonych męstwą. **Z. ś. poprawić ś. z wad, które sprowadziły utratę dobrej opinii:** Radby w ten sposób **Z. ś.** wobec narodu. Rog.

Zrehabilitowanie, a, blm., czynność cz. Zrehabilitować.

Zrehabilitowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrehabilitować ś.

[**Zrejentować się, uje ś., ował ś.**] **zorjentować ś.**

[**Zrejentowanie się, a ś., blm.**] **czynność cz. Zrejentować ś.**

Zrejestrować, uje, ował p. Zrejestrować.

Zrejestrowanie, a, blm., czynność cz. Zrejestrować.

† **Zrejomie p. Zrejomo.**

† **Zrejomo, † Zrzejomo, † Zrzejomie, † Zrejomie** przys. od **Zrejomy:** **Z.**, widocznie, oczywiście. Pot. Resztę Bogu oddaję, któremu teraz łaskę zrzejomie doznała. Pot.

† **Zrejomy, † Zrzejomy, † Żrzejomy, † Zrzemy, † Zrzetelny** l. *widoczny, widomy, oczywisty, dotykalny, namacalny:* O rzejome wielkiego Boga ze mną dzieła! Pot. Straszno zrzenie miejsca! Zebr. (= *straszne ku wilżeniu, strasznie wyglądające*).

Zrejterować, uje, ował, Z. ś., [Zretorować] *zemiąć, uciec, drapać:* Ze sto chłopów ze wsiów pańskich za mną z obuchami i odblami zagłada w oczy panu komornikowi, więc i zrejterował ś. Chodź.

Zrejterowanie, a, blm., czynność cz. Zrejterować.

Zrejterowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrejterować ś.

Zrekapitulować, uje, ował streścić, zsumować według głównych punktów: Zrekapitulowawszy w dwóch słowach ich sens moralny i przebieg, przekonywamy ś., że... Jaroch.

Zrekapitulowanie, a, blm., czynność cz. Zrekapitulować.

Zrekognoskować, uje, ował l. *co = rozpoznać, zbadać; spenetrować:* **Z.** miejscowość mającej nastąpić utarecki wojny. **Z.** twierdzą. (= *przeprzążyć*). Zrekognoskowałem teren... działać potrzeba lente i czekać. Jeź.

Zrekognoskowanie, a, blm., czynność cz. Zrekognoskować: Wysłał pięćdziesięciu ludzi dla zreknoskowania twierdzy.

Zrekoligować się, uje ś. ował ś. skupić ś. w sobie, zmitygować ś., zreflektować ś., zmiarkować ś.: Książę hetman cokolwiek ś. zrekoligował, a ja z kolegą moim jużesmy ś. nagotowali na księcia krajezego, mając mówić najajutrz. Mat.

Zrekoligowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrekoligować ś.

Zrekonfortować, uje, ował przywrócić siły, wzmożnić, pokrzepić. Z. ś. odzyskać siły, wzmożnić ś., pokrzepić ś.: Z tej rozmowy, jakby zrekonfortowany, wyszedł błąd ks. Brzeski. Krasz.

Zrekonfortowanie, a, blm., czynność cz. Zrekonfortować.

Zrekonfortowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrekonfortować ś.

Zrekonstruować, uje, ował zmienić co do konstrukcji, przerobić w układzie budowy; skonstruować nanowo: Możemy sobie **Z.** taki dworzec. Górs.

Zrekonstruowanie, a, blm., czynność cz. Zrekonstruować.

Zrekonstytuować, uje, ował ukonstytuować nanowo, ustanowić powtórnie, przywrócić, wznowić:

Pozostanie zagadką, w jaki sposób i z jakich elementów zrekonstruował Kazimierz I swój poczet pensjonarzy dworskich. Łag.

Zrekonstytuowanie, a, blm., czynność cz. Zrekonstytuować.

Zrekrutować, uje, ował rekrutując złożyć, skompletować: Pną ś. do przeistoczenia świata za pomocą tak zrekrutowanej większości. Siem. Jeżeli istniejemy dotąd, winniśmy to tylko tym zaciężnym zastępom, które udało nam ś. **Z.** z ludzi nowych. Bał.

Zrekrutowanie, a, blm., czynność cz. Zrekrutować.

Zrektyfikować, uje, ował l. *sprostować, poprawić, zregulować:* Nic nie pomogą wszelkie rektyfikacje, dopóki w zupełności nie zrektyfikujemy naszych błędnych i przesadnych poglądów w tej sprawie. Fm. Naprzód należy **Z.** bibliografją. Balc. Zrektyfikowany etat na rok przysły. 2. gorz.: **Z.** spirytus = *oczyszczyć oddzieleniem od spyrutusu, działaniem środków chemicznych, a następnie destylacji, składników bardzo lotnych (przedgomi, eterów) oraz alkoholów wysoko wrzących (niedogonów, fuzlu).* 3. mat.: **Z.** krzywą = *znaleźć prostą, równą w przybliżeniu co do długości danej krzywej.*

Zrektyfikowanie, a, blm., czynność cz. Zrektyfikować: Po usunięciu i zrektyfikowaniu tych błędnych dat pozostają następujące dywergienje. Balc.

Zrekuzować, uje, ował *komu = dać mu odkosa, odmówić mu, odpalić, odtrącić, odepchnąć go:* Ona wprawdzie zrekuzowała mu bez namysłu, ale wtedy ani go znała, ani widziała. Siem. Ale jakże zrobisz, żeby zrekuzowała narzeczonego? Orzesz.

Zrekuzowanie, a, blm., czynność cz. Zrekuzować.

[**Zremstunek, nku, lm. nki]** *odpoczynek:* Nie miałem żadnego zremstunku.

Zrenegacenie się, a ś., blm., czynność cz. Zrenegacić ś.: **Z. ś.** arystokracji stanowi ezarną plamę na dziejach Bośni. Spas.

Zrenegacić się, i ś., il ś. stać ś., renegatem: Słuchanie rad zrenegaconej inteligencji kraju. Spas.

[**Zrenia]** przys. z rana.

[**Zreńtować, uje, ował]** *zdeptać, strątować:* **Z.** pole.

[**Zreńtowanie, a, blm.**] **czynność cz. Zreńtować.**

Zreorganizować, uje, ował organizując nanowo zmienić; zreformować.

Zreorganizowanie, a, blm., czynność cz. Zreorganizować.

Zreparować, uje, ował, Zreperować *nareparować, naprawić, sporządzić, narządzić co zepsutego:* **Z.** zegarek, buty, schody. **Z.** koszulę, odzienie. (= *zeszyć, zaszyć, załatać, zacerować, scerować*).

Zreparowanie, a, blm., czynność cz. Zreparować.

Zreperować, uje, ował p. Zreparować.

Zreperowanie, a, blm., czynność cz. Zreperować.

Zrepetować, uje, ował *rub. zjeść z apetytem, zjadać, zbuchać, świćzyć, spalaszować, sfutować, zmieść:* Zrepetował całą misę kaszy.

Zrepetowanie, a, blm., czynność cz. Zrepetować.

Zrepublikanizować, uje, ował *przerobić na republikański, zreformować w duchu republikańskim.*

Zrepublikanizowanie, a, blm., czynność cz. Zrepublikanizować: Papież prowadzi sprawę zrepublikanizowania kleru francuskiego.

Zresolwować, uje, ował *rozpuścić, rozwiązać, zwołać:* Przeświety sąd rzeczony resolwował, jako ś. później czytać będzie. Byk.

Zresolwowanie, a, blm., czynność cz. Zresolwować.

Zrestaurować uje, ował *odrestaurować, odnowić, podreparować, poprawić, zreformować na lepsze, przywrócić do dobrego stanu:* Przyjaciel ci zrestaurował twoją fortunę. Kaczk. Z. dobrą siawę poety. Tysz. Z. gwardję. Dawna włara musiałaby odzyskać panowanie, a z nią razem zrestaurowałby ś. i cały stary porządek rzeczy. Spas.

Zrestaurowanie, a, blm., czynność cz. Zrestaurować: Doktorzy te same wody radzili malarzowi dla zrestaurowania nadwątlonego zdrowia. Bał.

Zreszta przys. *wreszcie, wkońcu, ostatecznie:* To prawda, a Z. co mi do tego! Mógłbym Z. i nie zgodzić ś. (= na upartego).

† Zretelnie przys. *zretelnie.* Mosk.

[Zretorować, uje, ował] p. Zrejterować.

[Zretorowanie, a, blm.] czynność cz. Zretorować.

Zretoryzować, uje, ował *sprowadzić do zasad retoryki, ułożyć w sposób krasomówczy:* Nieco zretoryzowany przekład Iljady. Db.

Zretoryzowanie, a, blm., czynność cz. Zretoryzować.

[Zretować, uje, ował] l. p. Zratować 2. *poratować.*

[Zretowanie, a, blm.] czynność cz. Zretować.

× Zretynować, uje, ował *zatrzymać, zachować, schować:* Zrebię zretynowałem na prezent dla waćpana. Byk.

× Zretynowanie, a, blm., czynność cz. Zretynować.

Zreumatyzować, uje, ował *strawić, zniszczyć, zniedołężnić przez reumatyzm:* Nieruchome mata-dory, rezerwy zreumatyzowane, dostojników, którzy ś. nigdy nie ruszają, powołano dla zawojowania starościny. Krasz.

Zreumatyzowanie, a, blm., czynność cz. Zreumatyzować.

Zrewanżować się, uje ś., ował ś. z kim = *oddać mu za swoje, odwzajemnić ś., powetować sobie co na kim, odbić swoje, stanąć z kim na czysto:* Z. ś. w grze.

Zrewanżowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrewanżować ś.

Zrewidować, uje, ował *obrewidować, przejrzeć, obszukać, przeszukać, przetrząść:* Strzęśli, zrewidowali het do najmniejszego kłapeia, pozabierali papiery. Krasz. Z. złodzieja. Zart.: Złodziej zrewidowali mu kieszenie.

Zrewidowanie, a, blm., czynność cz. Zrewidować.

Zrewizytować kogo = *złożyć mu rewizję, nawzajem go odwiedzić.*

Zrewizytowanie, a, blm., czynność cz. Zrewizytować.

Zrewoltować, uje, ował *wzburzyć, podniecić, podburzyć, zbuntować:* Była rada wśród rejestrowców zrewoltowanych. Dub. M. Eskadra wysłana zrewoltowała ś. Chłopi kresowiccy byli nawskroś zrewoltowani. Tet.

Zrewoltowanie, a, blm., czynność cz. Zrewoltować.

Zrewolucjonizować, uje, ował *podbudzić do rewolucji, wzburzyć:* Z. kraj.

Zrewolucjonizowanie, a, blm., czynność cz. Zrewolucjonizować.

Zrezygnować, uje, ował l. p. **Zrezygnować** §. 2. z kogo, z czego = *zrzec ś., ustąpić z rezygnacją, dać za wygraną:* Z. z urzędu, z godności. Nie zaniebała, aby go przekonać, że dawno już z niego zrezygnowała. Kacz. (= *dała z nim za wygraną, wybiła go sobie z głowy*). Z. ś., Zrezygnować, na co = *odważyć ś., zdeterminować ś., zdecydować ś.:* Zrezygnował ś. na rozłąkę. Zrezygnuj na to po męsku. Kaczk. Uwolniła go po-blażliwie od tego ciężaru i zrezygnowała z jego pomocy na rzecz Julji. Bał.

Zrezygnowanie, a, blm., czynność cz. Zrezygnować, rezygnacja.

Zrezygnowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrezygnować ś.

Zrezygnowany *który ś. zrezygnował, pełen rezygnacji, zdeterminowany, zdecydowany, przygotowany, zryzykowany* Z. na wszystko. Męczeństwo zrezygnowane, milczące ledwie ś. dostrzec dawało. Krasz.

Zręb, u, lm. y l. p. **Zrąb** 2. † Z. w tartakach, trzymający ramę z kokiem, przewiązany będzie na naznaczonym miejscu, przez które przewiązania chodzi wolno do góry i na dół rama. Sol.

† Zrębić, i, il l. p. Zrąbać. 2. p. Zrąbić.

† Zrębienie, a, blm., czynność cz. Zrębić.

Zrębina, y, lm. y bud. *szuki drzewa poziome składające zrąb.*

× Zrębisty p. Zrąbisty.

† Zrębnać, nie, nął p. Zrąbać.

† Zrębnięcie, a, blm., czynność cz. Zrębnać.

× Zrębny p. Zrąbisty.

† Zrębować, uje, ował p. Zrąbać.

† Zrębowanie, a, blm., czynność cz. Zrębować.

× Zręczenie, a, blm., czynność cz. Zręczyć.

Zręcznie, Zręczno przys. od **Zręczny**: Bronią Z. władać. Kochan. Niedźwiedź weźmie kamień tak Z., jak człowiek rękoma. Troc.

Zręczniutki zdr. od **Zręczny**.

Zręczniutko przys. od **Zręczniutki**: Ma przed sobą sędziego śledczego, który mu z pod serca Z. tajemnicę wyjmuje. Kos.

Zręczno p. **Zręcznie**. Troc. L.

Zręcznostka, i, lm. i p. **Zręczność**: A w drodze może jakoś Z. ś. podać. Syrok.

Zręczność, i l. blm., rz. od **Zręczny**: Gdy jeden chce uciec drugiego, odkrywa i pochyła głowę, gdzie mieszka rozum; lub całuje rękę, gdzie mieszka Z. Sup. 2. lm. i *zdarzona okazja, sposobność:* Kiedy ś. nadarzy Z. ku temu. Z., prosperitas: Błaż. Korzystam ze zdarzonej mi zręczności zgłoszenia ś. do pana. L. Nie opuszczał Wit zręczności przypodobania ś. Handzi. Krasz. Zdr. **Zręcznostka.**

Zręczny l. *dogodny do ręki, poręczny, przypadający pod rękę, podług ręki* będący: Zręczna rękojęść. 2. *zgrabny, gracki, sprytny, zwimny, chwacki:* W piastowaniu broni zręczni. Krasin. Z. robotnik. Zręczni lekkim wywijają oszezepem. Mick. Z. człowiek, jak kot, zawsze na nogi upadnie. Prz. Przen.: Zręczna przymówka. (= *zręcznie pomyślana, wypowiedziana*). Zręczny wierszyk. (= *uładny*). 3. *dogodny, pomysłny, zdarzony:* I tam nie zręczniejszej fortuny zażył, owszem jeszcze więcej ludzi potracił. Błaż. (= *nie lepszej*). Zręczna pora, okazja.

(= *podatna, odpowiednia*). 4. [Z.] przynoszący szczęście, szczęśliwy: Z. człowiek, któremu ś. powodzi, ma szczęśliwą rękę.

× **Zręczyć, y, ył**, × **Zrękować odbyć zrękowiny, zaręczyć, przyrzec obłubiencowi rękę obłubiency**: Zrękować córkę komu, zmówić za kogo, poślubić, obiecać. Kn. Rodzice z Silwim zrękowałi córkę. Lubom. Już mnie z Silwim matka zrękowała. Lubom. Umyśliła matka córkę w małżeństwo zrękować. Ody. Dziewka zrękowana. Bud. Panienska zrękowana za małż. Bud. Syn starszy tam nie chciał, gdzie mógł dostać żony, u sąsiad nie chciał, ale chodził w obec strony, a owszem tam zaważał, gdzie zręczona była komu inszemu panna. Szymon. Bogu ś. poślub samemu, oddaj Mu serce stworzone, miłością wieczną zręczone. Dar. J. Córka jego Zuzanna zręczona z Tomaszem Sapieha, wojewodą nowogrodzkim. Nies. Miał on jedynaczkę córkę, zrękował ją był z Wawrzkim. Oss. × **Z. ś. z kim**: Zrękować sobie pannę, zrękować sobie obłubiencą, zrękować ś. L. Zrękuje cię sobie. Leop. Tak dawno zrękowawszy Aliksę, chciał teraz pojnować Berengarją. Ustrz. (= *zrękowawszy sobie Aliksę, zaręczywszy ś. z nią*). Zrękował żonę, a nie pojął jej. Wuj. (ma poślubioną żonę, a jeszcze jej nie pojął. B. G.). Jeśli jest który człowiek, który ś. zrękował z żoną, a jeszcze jej nie pojął? Leop. Uplotła mu z swoich włosów pierścionek, i tak go zaraz sobie zrękowała, i tak ś. z nim stowarzyszyła, jako obłubiencą zwykła być towarzyszką obłubiencowi. Zigr. Obłubiencie zrękuje ś. z obłubiencą; toż i Chrystus uczynił: przczył ś. z kościołem swoim. Damb. Jezus pierścieniem wiary swej zrękował mię sobie. Wuj.

× **Zręczyny, yn, blp., p. Zaręczyny.**

[Zręcziny, in, blp.] p. Zaręczyny.

Zręka, i, Im, i. zool. p. Wzdręka.

× **Zrękować, uje, ował** i × **Z. ś. p. Zręczyć.**

× **Zrękowanie, a, blm., czynność cz. Zrękować.**

× **Zrękowiny, × Zrękowinowy** przym. od **Zrękowiny, zaręczynowy**: Podarek obłubiency, Z., *procevecium*. Kn. Z. sąd albo sprawa, *sponsus*. Kn. Z. dzień. Troc. Przeciwo mnie szabłę podnosisz w prawicy, na której palcu Z. pierścień polyska? Gliń. Powrót wysłańca hasłem był początku zrękowinowych przygotowań. Jeż. Chwila ceremonji zrękowinowej. Jeż.

× **Zrękowinowy p. Zrękowinny.**

[Zrękowiny, in, blp., Srekwiny] *zaręczyny*: Z. ś. odbęda. Rzew. Z. uczynię zaraz, ale pokładzin bez ojcowej woli nie dopuszczę. Sienk.

Zrobaczec, eje, ał p. Zrobaczywieć.

Zrobaczenie, a, blm., czynność cz. Zrobaczec.
Zrobaczniały który *zrobaczniał, zrobaczywiał, robaczywy*. Troc.

Zrobacznieć, eje, ał p. Zrobaczywieć.

Zrobacznienie, a, blm., czynność cz. Zrobacznieć.

Zrobaczywiał który *zrobaczywiał, zrobaczniały*.
Zrobaczywieć, i, il zrobić robaczywym, zapębić robactwem. L.

Zrobaczywieć, eje, ał, Zrobaczec, Zrobacznieć ś. *robaczywym, zapębić ś. robactwem, dostać robaków*: Woda od trupów potopionych zsiardała i zrobaczała. Papr.

Zrobaczywienie, a, blm., l. czynność cz. Zrobaczywieć. 2. czynność cz. **Zrobaczywieć.**

Zrobić i, il, nied. Zrabiać l. robiąc utworzyć; uczynić, wykonać, zdziałać, skutecznie, spełnić,

sprawić, dokonać czego: Z. kulkę z wosku. Z. suknię, buty (= *uszyć*). Suknia dobrze zrobiona (= *odrobiona, wykończona*). Z. dół (= *wykopać, wygrzebać*). Z. dziurę. Z. odkrycie (= *dokonać odkrycia*). Z. awanturę (= *wszcząć*). Z. zamieszanie (= *wywoląć, sprawić*). Z. krzyk (= *podnieść, narobić krzyku*). Z. kosztorys (= *sporządzić, wygotować, opracować*). Z. dług (= *zaciągnąć*). Z. znajomość (= *zabrać, zawiązać*). Z. spółkę (= *zawrzeć, zawiązać*). Z. umowę, kontrakt, pokój (= *zawrzeć*). Z. akt u rejenta (= *spisać, sporządzić*). Z. komu guza (= *nabić*). Z. obławę (= *zarządzić*). Z. posiedzenie (= *złożyć, zebrać, zwołać*). Z. z kim zakład (= *pójść z kim o zakład, złożyć ś. z nim*). Z. komu miejsce (= *usunąć mu ś., ustąpić mu; wyrobić mu posadę*). Cóżś najlepszego zrobił! (= *coś narobił*). Z. machinę, przyrząd (= *skonstruować, zмайstrować*). Kra zrobiła zator. Wylew zrobił wiele szkód (= *narobił, zrządził*). Nie wiem, co mam z tym Z. (= *pozzać*). Z. krok (= *dać krok*). Z. skok (= *wykonać skok*). Z. z kim rachunek (= *porachować ś., obrachować ś. z nim*). Z. postęp (= *postąpić*). Z. ulepszenie, ład (= *wprowadzić, zaprowadzić*). Zrobił porządek przed śmiercią (= *rozporządził swoim mieniem*). Z. ogień a. ognia (= *rozpałić, rozniecić*). Z. bukiet, kokardę, fałdę (= *ułożyć*). Z. wieniec (= *spleść, uwić*). Z. koszyk (= *spleść*). Z. zamach, spiszek. Zrób mi herbaty (= *przyrządź, ugotuj*). Zrób na obiad rosół i pieczeń. Z. rewizję (= *dokonać, odbyć*). Z. pieniądże, majątek (= *zbić, zebrać, złożyć*). Z. zadane lekeje (= *odrobić*). Z. wyjątek dla kogo. Z. zastrzeżenie. Z. wydatek. Z. na eo duże oczy (= *zdziswić ś.*). Z. źle (= *postąpić, znaleźć ś.*). Z. dyg. (= *dygnać*). Z. błąd, gupstwo (= *popelnić*). Z. gupstwo (= *pałnąć*). Z. z kim koniec (= *skończyć; zalać z nim*). Z. z kim rozbrat (= *wziąć z nim rozbrat*). Z. kleksa (= *usadzić*). Z. podanie (= *wnieść, wystąpić z nim*). Z. kawał drogi (= *przebyć, odbyć, ujeść a. ujechać*). Z. dobrą partję. Z. interes (= *użyć; wyjść dobrze na czynu*). Z. furore, fjasko. Z. efekt, wrażenie (= *sprawić, wywołać*). Z. wrażenie (= *wywrzeć*). Zrobmy handel na swoje zegarki (= *przehandlujemy je, zamiełmy ś. na nie*). Z. zamianę (= *dokonać jej*). Co masz Z. jutro, zrób dzisiaj, eo masz zjeść dzisiaj, zjedz jutro. Prz. Z. ruch, giest (= *wykonać*). Z. posunięcie na szachownicy. Z. pokój na niebiesko (= *pomalować na niebiesko*). Z. portret (= *wykonać*). Pracuje drugi i sili ś., a przecie nie nie robi (= *nie wścóra, nie dokaze, nie poradzi*). Nie poglądaż z oczka, filutko, nie tym nie zrobisz. L. Z. komu uwagę. [Zrobił mu śmierć] (= *zadał, zgotował*). Z. sobie święto, bezrobocie (= *urządzić*). Nie robi mi to różnic. Z. komu zajęcie przez komornika. Z. komu operację (= *dokonać jej*). Kiedy kobieta płacze, wszystko z mężczyzny Z. potrafi. L. Młodzik bogaty, rozumny, dobrze zrobiony. L. (= *dobrze zbudowany*). 2. [Z. kogo za co] = *przerobić kogo na kogo, na co, upostaciować jako kogo, jako co*: Panna była zrobiona za żabę. 3. co komu = *wyrządzić, wysławić, okazać, zrządzić*: Z. komu łaskę, grzeczność, dogodność, ustępowo. Z. co komu na złość. Nie uciekaj, nie ei nie zrobię (dom.: złego). Z. komu zawód (= *narazić go na zawód*). To nam dobrze zrobiło. Krasz. (= *dobrze oddziało na nas*). Z. komu figła, psikusa (= *urządzić, spłatać*). Z. komu szkodę (= *zrządzić; narazić go na nią, przyprawić go o nią*). 4. kogo kim, z kogo kogo = *mianować; wprowadzić, wykierować, wypromować go na kogo*: Z. ko-

go urzędnikiem. Zrobił z niego wojaka. Z. kogo porządnym człowiekiem (= wyprowadzić go na porządnego człowieka). Z. kogo głupcem (= przedstawić go jako głupca; wystrychnąć, wykie rować kogo na głupca). Wszystko z siebie zrobi mi dla tej sprawy. Z. z czego co = przerobić co na co: I w Paryżu nie zrobią z owsa ryżu. Prz. 5. odhyc naturalną potrzebę. Z. z wodą, wyszczać ś., poszczać ś., a. wypróżnić ś., wysrać ś. Z. pod siebie = zeszczać ś., zlać ś.; a. sfajdać ś., zwalać ś., zesrać ś., usrać ś., posrać ś. 6. † Z. zmor dować, zmęczyć, spracować, strudzić, wycieńczyć ro botą: Z. konie. Wół stary i zrobiony pługiem i jarzmem. Opal. Panowie rolnikom konie z sta jen zabierali, a potem zrobione a. też wy nędnione odsyłali. Błaż. 7. † Z. co = zużyć, znisz czyć, zedrzeć, zdezelować: Stare kosy, które chło py około trawy i sieczki zrabiają. Stroj. Nie zrobione lemiesz. Kochan. 8. zyskać, osiągnąć w grze: Zrobiłem już dwa terna. Z. bilę (na bilardzie) = wpędzić ją do łuzi. 9. mul.: Z. pa jeża, p. leż. Z. ś. I. stać ś.: Chory zrobił ś. niecierpliwym. Zrobiła ś. noc (= nastala, nastą piła zaszła, zapadła. Z. ś. I. stać ś.: Z pierwszego na ciebie wejrzania, nie wiem, coś mi ś., tak miło na sercu zrobiło, że oczu moich od ciebie oderwać nie mogłem. Li. (= coś mi ś. działo). Zrobiło ś. ciemno. Zrobiło mi się źle, słabo. 2. † Z. ś. narobić ś., spracować ś., sterać ś., pracą, strudzić ś., sforsow ać ś., utrudzić ś., zmor dować ś., zmęczyć ś.: Płacze, kapłani starzy, Pańsey robotnicy, któ rzyście ś. zrobili na Jego winnicy. Groch. Daj mi tej warzy, albowiemem ś. bardzo zrobił. Leop. Konie ich bardzo ś. zrabiały. Leop. Przez taki nieład zgasną meżne serca, tak mądre głowy ś. zrabiają. Pot. Bóg ś. nie spracuje, ani ś. zro bi B. B. Był głodem i pracą zrobiony a strapi ony. Leop. Łaty podeszły, sejmami i oboza mi zrobiony, uciskami stroskany, koronę skła dan. Swad. Ciężkimi pracami przez lat 20 ostro z niemi walcząc, obycząc zię okrutnie gromiąc, był nieomal zrobiony. Birk. (= wyczerpany, wysi lony). Wracam ś. zrobiona poługami, niech wię cej nie będę ślubiona. Bardz. Gdy brzemiennej ciało bywa jakoby zrobionej lub spracowanej, okazuje wielką płodu niebezpieczność. Spiez. Star y marcha zrobiony, zgędniały, nosaty i scho rzały. Alb. Wóły plugi ciągną wyrócone, po chyliwszy ku ziemi szyje swe zrobione. Li. Koń ś. zrobił. Troc. 3. [Z. ś. czym w eo] = zmie nić ś., przemienić ś., przedzierzgnąć ś., przekształ cić ś.: Sewe zrobił się aniołem. Chłop umarłym sie zrobił (= uiał umarłego). Czarny księżnik zrobił ś. w jastrzębia. Z. ś. za kogo, za co = udać kogo, co. Zrób się za ogrodnika. 4. [Co ś. nie Z.] = oto co ś. stało, przytrafiło: Co sie nie Z. panu.

Zrobienie, a, blm., czynność cz. Zrobić.

Zrobienie się, a ś., blm., czynność cz. Zrobić ś.

[Zrobione, ego, blm.] wrok (choroba).

Zrobisko, a, lm. a. gór. p. Zrób. Łab.

† Zrobny możliwy do zrobienia, wykonalny. L. Zroby, ów p. Zrób.

† Zroczenie, a, blm., czynność cz. Zroczyć.

† Zroczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zro czyć ś.

Zroczyć y, ył I. a. † Zrokować umówić, ustano wić, wyznaczyć, wskazać: Jechać będą musieli potem polem dzikim do miejsca sobie zroczone go. Dub. 2. złączyć, połączyć, zjednoczyć, zespolić: Czteryście nacji przywiódł Cezar ku pokorze te

go narodu i z Rzymianu zroczył. Chr. † Z. ś. I. zmdwić ś., spiknąć ś., znieść ś., porozumieć ś.: Na tyrana zroczywszy ś., jarzmo z karków zwalli. Chr. 2. połączyć ś., złączyć ś., zbliżyć ś., zjedno czyć ś., zespolić ś.: Płyną w osobnych flotach, ani ś. z sobą jednoczą i zroczą, znać, że na ś. warch mają. Pot. Tuszyli, że ś. Antoni z niemi zroczy. Chr. Skoro ś. rozum ze zmysłami zro czy... Pot. 3. spotkać ś., zetknąć ś.: Z nieprzy jacielem Z. ś. nie mogą. Zebr.

× Zroczysty, † Zroczysty przezroczysty, przejr zysty, klarowny: Młyn potok, niezroczysty. Jabł.

† Zrodek, dka, lm. dki zrodzony z kogo, płód, płód czyj, plemię czyje, potomek czyj. (por. Spłodek): Który kiedy rodzic swego spłodku ś. wstydział, jak ś. ci swoich zrodków wstydzali, że ś. do nich znać nie zezwolili. Smotr.

[Zrodu] nigdy.

Zrodzenie, a I. blm., czynność cz. Zrodzić, 2. × Z., lm. a. wszystko, co jest zrodzone, płód, twór, stworzenie: Zrodzenia niebios i ziemi. Błaż.

Zrodzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zrodzić ś.

Zrodzić, i, il, nied. Zradzać I. spłodziwszy wy dać na świat; porodzić, urodzić, narodzić; spłodzić: Zródź, babo, dziecko, a babie sto lat. Prz. Weź sobie za żonę niewiaśc nierządną, zródźże z niej syny płodliwe. Leop. (spłódź dzieci z wszeteczeń stwa. B. G.). Abraham zrodził Izaaka, a Izaak zrodził Jakóba, a Jakób zrodził Judę i braci je go. Leop. Przen.: wywołać, stworzyć, pociągnąć za sobą, spowodować: To zrodziło potrzebę reformy, podejrzenie. Rozterki zrodziły despotyzm. Tym, żeś swoje przypadki obszerniej wywodził, w jej sereu palającym nowys ogień zrodził. Jabł. Prze brana bez rozsądku gorliwość zrodziła fanatyzm. Śniad. 2. † Z. odrodzić, odmłodzić, odświeżyć, oży wić, orzeźwić: Co cudnego jest jego? jedno zbo że wybranych, a wino, które zradza panny. Leop. (które rodzi panny. Leop.; zboże młodzieńca, a moszcz panny mowne uczyni. B. G.) 3. † Z. [Z.] p. Z. ś. I. Z. ś. narodzić ś., urodzić ś.: Zrodził ś., narodził mu ś. syn. Troc. Przen.: powstać, wyniknąć, urosnąć, wysunąć ś., zająć, nasunąć ś., nastąpić ś., zjawić ś.: Zrodziła ś. kwestja, wątpli wość, potrzeba. Zrodziło ś. pytanie, mniemanie. Wiekuista, niezrodzona, razem z tym światem powstała prawda. Orzesz. 2. † Z. ś. odrodzić ś., odmłodzić ś., ożyć: Drzewa niektóre same dobro wolnie ś. zradzają. Otw. 3. † Z. ś., [Z. ś.], Zro dzić, † Zdrzedzać se urodzić ś. obficie, obrodzić ś.: Jeśli żyto zrodzi, będzie tanie. Pot. Jabłka ś. gęsto zrodziły. Troc. [Pszeniczka mi ś. zrodziła]. Wóje.

Zrodzony I. im. od Zrodzić. 2. † Z. który ś. zro dził, rodzący ś., stworzony, śmiertelny: Syn od samego ojca jest nie uczyniony ani stworzony, ale Z. K. G.

Zrogacenie, a, blm., czynność cz. Zrogacieć.

Zrogacieć, eje, ał stać ś. rogaty, dostać ro gów: Kojskie niewiasty Z. musiały, kiedy Her kulesowe wojska odchodziły. Otw. (Juno te nie wiasty w krowy rogata obróciła. Otw.). Przen.: stać ś. pysznym, nieprzystępnym, zhardzieć, złumnieć.

Zrogowacenie, a, blm., czynność cz. Zrogowa cieć: Z. siodu. Patol. (keratosis). Zapalenie skóry z nadmiernym zrogowaceniem naskórka. Z. torebki włosów (keratosis follicularis).

Zrogowaciały który zrogowaciał: Warstwa zro gowaciała naskórka (stratum corneum). Zmiany zrogowaciałej warstwy naskórka (keratosis). Kauczuk Z. (chem.) p. Ebonit.

Zrogowacieć, eje, ał stać *ś. rogowatym, podobnym do rogu, zmienić ś. w istotę rogową*: Skóra zrogowaciała od wnętrza. Kon.

† **Zrok, u, lm. i zroczone czyli umówione miejsce i czas do widzenia ś., schadzka**: Dali sobie Z., gdzie ś. zjechać mieli. Papr. Nie mógł na czas naznaczony przyjechać tam, gdzie dał był Z. Tatarom. Papr. Zlecił hetman posłom swoim, aby dali Z. posłom cesarskim, gdzie ś. zjechać mieli. Papr. Dał im zrok, za tydzień, niedaleko od pierwszego miejsca, a dali im Z. na uroczysko Karajtebe. Papr. Ma ś. też takowy sąd boży odbyć między czterema ich i czterema naszymi, a Z. naznaczon jest na dworze, u Wacława, króla rzymskiego i czeskiego. Sienk.

[**Zrok, u, lm. i**], † **Zrok p. Wzrok. B. Sz.**

Zrokokować, uje, owal *zmienić w stylu rokoko*: Zrokokowane błyskotki naszych klasycznych uczonych. Ant.

Zrokowanie, a, blm., czynność cz. Zrokować.

† **Zrokować, uje, ał, p. Zroczyć.**

† **Zrokowanie, a, blm., czynność cz. Zrokować.**

Zrolować, uje, owal *powr. zwinąć w rolę, w krąg taśmę.*

Zrolowanie, a, blm., czynność cz. Zrolować.

Zronić, i, il, nied. Zraniać i. zrzucić, upuścić, zgubić, stracić przez wypadnięcie, wyronić: Zrebiec zronił zęby. Koń ten zronił. Troc. Niech tu znowu Turczyn kiel wyuzdany zroni. Pot. 2. Z. płód = *poronić*. Słow. 3. × Z. kogo, co czym = *obsypać, poproszyć, przyprószyć*: Zronione skronie wdzięcznym szronem.

Zronienie, a, blm., czynność cz. Zronić.

Zronka, i, lm. i zool. (mutilla) owad błonko-skrzydły.

Zroń, a, lm. e wyroń, koń, który zronił zęby. Kn., Troc.

Zropiały który zropiał: (Morze) przemywało je (uczucie) nieskończonymi falami, jak ranę zropiałą. Żer.

Zropić, i, il okryć ropą, zaropić: Są febry z częścią wewnętrznych zropionych. Krup.

Zropieć, eje, ał zmienić ś. w ropę, przejść w ropę: A jeżeli w tobie, miły fomfornistu, krew zropieje, jakoż serce zdrowe i sposobne mieć będzie? Małp.

Zropienie, a, blm. 1. czynność cz. Zropić. 2. czynność cz. Zropieć. 3. okul. : Z. komórki przedniej oka (hypopyon) = ropniak komórki przedniej oka. 4. patol. (empyesis) przejście wysięku surowiczego w ropę.

Zropowacenie, a, blm., czynność cz. Zropowacenie.

Zropowaciały zakryty ropą, zaropiały: Job Z. wrzodami i ranami. Wor.

Zropowacieć, eje, ał stać ś. ropowatym, zająć ropą, zaropieć.

Zropuszenie się, a ś., blm., czynność cz. Zropuszyć ś.

Zropuszyć się, y ś., ył ś. upodobnić ś. do ropuchy: Literatura niezawodnie ś. zropuszyła, przejść musiała przez obrzydliwość ropuchy, nim dostąpiła do Apollina. Krasin.

Zrosić, i, il, nied. Zraszać i. skropić, zwilżyć rosą: Piany bałwanów morskich do ciebie leciały i zroszone z pryskania gwiazdy widzieliśmy. Koch. J. Trzęsie ś. z wierchu helmu kutas krwią zroszony. Koch. J. Bieży strumień nowe mają kraje, zraszać łąki, witać gaje. Kniaź: Żal oczy i tobie zrasza. Kniaź. Rzucił

człowiek zroszone oko na tamtą stronę gaju. L. Przen.: Śliczny ten kwiat kropelką nadziei mię zrosił. Sow. 2. **zroczyć, uszargać, zaszargać na rosie**: Z. sukienkę. Z. ś. zwilżyć ś., skropić ś.; **zroczyć ś., zaszargać ś., uszargać ś. na rosie**: Kiedy ś. łzami lica nasze zroszą. Mick.

Zrosłogłówny, Jedolistny bot.: Zrosłogłówny (synanthereae) gromada roślin o kwiatach dwupłciowych i precikach zrosłych główkami.

Zrosłopłatkowy bot., p. Jednoplatkowy.

Zrosłopynikowy greńk, bot. = *mający pylniki zrosnięte*. Rost.

Zrosły i. a. Zrosnięty, × Zrosniony *który ś. zrosł*: Trafia ś., że dziecko na świat zrosłemi do kupy nogami wychodzi. Perz. O zrosłych palcach. Perz. Min.: Bliźniaki (kryształy bliźniacze) zrosłe. 2. **wzrosły**: Towarzystwo przyjaciół nauk, zrosłe w Warszawie. Czart. A. 3. [Z.] *rosły, wysoki*: Chłopacy zrosli.

Zrosnąć, śnie, si, Zrosnąć, nied. Zrastać, † Zrostać, † Zrostawać i. × Z., p. Z. ś. 2. × Z. wzejść, rosnąć, wzrosnąć, wyrosnąć: O kwiatki, co na inszej nie zrosniecie ziemi. Przyb. Z młodych lat na chlebie rycerskim zrosł. Warg. Przydał mu za starszego szlachcica znacznego, który z młodych lat swoich zrosł na służbie księcia urbińskiego. Boh. Z. ś., × **Zrosnąć, × Zrosć i. rosnąć złączyć ś., zespolić ś. w jedno**: Kości połamane pospolicie zwykły ś. w cztery, a czasem aż w sześć niedziel do kupy zrosnąć. Perz. Latoroski winne ciało i krew macicy swojej jedzą i piją i z nią ś. złączywszy i zrosszy, ciłność z niej i moe wzrostu swego mają. Żarn. Członki w cieple pod głową, a gałęzi zjednoczone z macicą zrostawają ś. i obżywają i rostać przez sok własny onej głowy, onej macicy. Gil. Ziemie i księstwa wielkie, które ś. z Koroną zjednoczyły i w jedno ciało zrosły. Skar. W rozdarcie korzenia drzewa kamień był wsterczon, który nie dopuścił takowej dziurze w korzeniu Z. Trzye. (= *zarosnąć*). W wielkie ciało zrosły ś. narody. Mick. Filozofja przez zstąpienie do rzeczywistości zrosć musi z wolą ludzką, zrosć z władzą. Lib. Ona zrosła ś. z memi wspomnieniami. Sienk. (= *żyła ś.*). 2. † Z. ś. czym = *okryć ś. czym rosącym, porosnąć, obrusnąć* czym: Pola ś. brzydkimi zrosły rdesty. Tw.

Zrost, u, lm. y i. [Z.] p. Wzrost: Moja kochanecka maluckiego zrostu. 2. [Z., **Zróst, Wzróst**] *żywość (roślina)*. 3. [Kamieny Z.] = *kamień używany na rany*. 4. anat. (concretio, synechia, adhaesio, symphysis). Z. krzyżo-biodrowy, p. **Krzyżo-biodrowy**. Z. mięsisty = Z. *mięśni z kością*, × **mięsozrost**, † **cielnospój**. Z. bezpośredni, p. **Doraźny**. † **Prosty Z.** (concretio sine medio). Z. przez pośrodek (concretio eum medio). Urs. 5. patol.: Z. kąta powiekowego z gałką oczną (syneanthus). Z. powieki z gałką oczną (sympblepharon). Z. tężówki (synechia iridis). Z. paleców (syndaetilia). Z. warg (synechia, akylochilia). Z. osierdny (symplysis pericardiaca).

† **Zrostać, a, ał i † Z. ś. p. Zrosnąć. Zdr. Zrostek.**

† **Zrostanie, a, blm., p. czynność cz. Zrostać. † Zrostanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrostać ś.**

† **Zrostawać, a, ał i † Z. ś. p. Zrosnąć.**

† **Zrostawanie, a, blm., czynność cz. Zrostawać.**

† **Zrostawanie się, a, ś., blm., czynność cz. Zrostawać ś.**

Zrostek, tka, lm. tki i. [Z.] p. Zrost. 2. całość powstała ze zrosnięcia ś. samodzielnych części:

Ich pojęcia uległy wpływowi wieku, zlewały ś. z nowością i tworzyły osobliwszy miejscowy rozmaitości. Z. Lel. Srebro rodzime pojawia ś. bardzo często w formie tak zwanych dendrytów, t. j. rozgałęzionych zrostków, w pewnym stopniu zmarzniętą na szybach wodę przypominających. W kroplach powstają zrostki siareczanu ceru. 3. [Z.] *zrosnięte z sobą dwa owoce lub dwie rośliny*. p. Zrostka.

[Zrostka, i, lm. i] para owoców lub roślin zrosniętych z sobą.

Zrostkowy przym. od Zrostek. Geol.: Budowa zrostkowa.

Zrośnica, y, lm. e bot. I. (zygnema) roś. z gromady wodorostów, z klasy zielenic, z rodziny zygnemaceae. 2. p. Woszerja. 3. p. Zielenica.

Zrostuszek, szka, lm. szki (synotus barbotellus) zwierzę kręgowie ssące rękostrzydła.

Zrostownia, i, lm. e, Rosztownia słodownia, miejsce, gdzie ziarno jęczmienne, podlane na wilgoci kiełkowanemu, przerabia ś. na słód: Obozo wali w zrostowni przy browarze. Fred. A.

× Zroszczenie, a, blm., czynność cz. Zroszcic.

Zroszenie, a, blm., czynność cz. Zrosic.

Zroszenie się, a ś., blm., czynność cz. Zrosic ś.

Zrosztować, uje, ował *zrzepalić rudę z drzewem*.

Zrosztowanie, a, blm., czynność cz. Zrosztować.

† Zroszcic, i, il, nied. † Zraszczać, † Zrastać *uczynić, że co zrosnie ś., dać ś. zrosnąć*: Przesika ziele żyły przerwane spaja i zraszcza. Spicz. Trawa, wzrosnąwszy, ziemię zjęła i zroszcila. Trzye. Państw rozdwojone ciało zroszcila. Pot. Kościół, t. j. ludzie zebrane a zroszcione w głowę żywą Pana Chrystusa przez Ducha św. Gil. Chrystus Pan zjednocza, wszczepia, zrasta nas, odłączywszy od korzenia Adama starego do siebie przez spojenie i obżywienie Ducha swego świętego, Gil.

† Zroszcienie, a, blm., czynność cz. Zroszcic. Mur.

Zrosć, śnie, si i Z. ś: p. Zrosnąć.

Zrosłak, a, lm. i terat. (diplosomia) twór zdwojony, płód dwoiisty, potwór bliźniaczy o dwu zupełnie rozwiniętych ciałach płodów, zrosniętych w jednym lub kilku miejscach. Z. brzuszny (gastrodidymus). Z. czaszkowy (cranioepagus). Z. czołowy (metopagus, metopopagus). Z. główkowy (syncephalus). Z. jednogłowy, p. Dwuciałek. Z. krzyżowy (pygodidymus). Z. mieczykozrosły (xiphopagus). Z. miedniczy (ischiodelphus). Z. mostkowy (sternopagus). Z. pępkowy (omphalopagus). Z. piersiowo-brzuszny (thoracogastrodidymus). Z. pośladowy (pygopagus). Z. potyliczny (janiceps, janus) = potwór z dwiema zrosniętymi z tyłu głowami i mający dwie twarze: z przodu i z tyłu. Z. tułowioowy (thoracopagus).

× Zrosnienie, a, blm., p. Zrosnić.

Zrosnienie się, a ś., blm., p. Zrosnić.

× Zrosnić, a, blm. I. czynność cz. Zrosnąć. 2. p. Zrosnić.

Zrosnić się, a ś., × Zrosnić, Zrosnienie ś., × Zrosnienie I. blm., czynność cz. Zrosnąć ś. 2. Zrosnić, lm. a miejsce, gdzie ś. co zrosło, zrost. 3. anat.: Z., zrost, spojenie, × stawoskład (symphysis, concretio, reunio). 4. chir.: Zrosnienie kości połamanych dzieje ś. zapomocą lipkiej ciekłości, z połamanych kości osiaskającej. Perz. Spojenie kości bez ruchomości zowie ś. zrosnieniem (symphysis). Krup. Z. doraźne, p. lek. Doraźny. Zrosnić bezpośrednie rany (reunio per

primam intentionem v. prima intentio) = gojenie ś. doraźne, rychłozrost. Zrosnić następowe, pośrednie rany (reunio per secundam intentionem v. secunda intentio) = gojenie ś. przez ziarnienie. 5. patol.: Z. ś. jąder (zatrzymany) (synorchidia).

Zrosnięty p. Zrosły: Palee, brwi zrosnięte.

× Zrosniony p. Zrosły. Troc.

× Zrozmaicać, a, ał i × Z. ś. p. Zrozmaicic.

× Zrozmaicanie, a, blm., czynność cz. Zrozmaicać.

× Zrozmaicanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrozmaicać ś.

× Zrozmaicenie, a, blm., czynność cz. Zrozmaicic.

× Zrozmaicenie się, a ś., blm., czynność cz. Zrozmaicic ś.

× Zrozmaicic, i, il, × Zróżnic, nied. × Zrozmaicać, × Zróżnic *zrobić rozmaitym*: Są odróżnienia od niższych teje nazwy, zrozmaiconych urzędników. Powziął rozległy i zrozmaicony pomysł. Lel. Jak zrozmaicone nazwy, tak syk opis ukazywał ś. im bez żadnych oznaczonych, przyjętych sposobów. Bobrow. × Z. ś. stać ś. rozmaitym.

† Zroznośic, i, il *poroznośic, rozproszyć*: Zraz wszystkie zroznośila statki i zywraecane w głębi morskiej ponurzyła. Otw.

† Zroznośenie, a, blm., czynność cz. Zroznośic.

Zrozpaczać, a, ał p. Zrozpaczyć.

× Zrozpaczały p. Zrozpaczony.

Zrozpaczenie, a, blm., czynność cz. Zrozpaczać.

Zrozpaczenie, a, blm., czynność cz. Zrozpaczyć.

Zrozpaczeniec, hea, lm. hecy ten, co popadł w rozpacz, co ś. poddał rozpacz, desperat: Motyw skłaniający młodych zrozpaczeńców do targnięcia ś. na swe życie. Gom.

Zrozpaczony I. a. × Zrozpaczały *ogarnięty rozpaczą, rozpaczający, zdesperowany*: Chuci ustroił w szatę zrozpaczałej miłości ojczyzny. Krasin. Grozi i mnie i drugim -- mowiła, głową potrząsając, zrozpaczona. Krasz. 2. *ogarnięty rozpaczą z powodu nieudania ś., zdesperowany, zwątpiony, stracony*: Sprawa zrozpaczona.

Zrozpaczyć, y, yl, nied. Zrozpaczać *oddać ś. rozpacz, zwątpić, stracić ostatnią nadzieję*: Król zleknie ś. i zrozpacza, wściekły sam na siebie. Słow. Maryś już zrozpaczyła, by kiedy Staszka widzieć mogła. Krasz. Nie jeden, przebiegszy muzea, przepatrzywszy wiele, zrozpaczy o sobie i stanie ś. rzemieślnikiem. Krasz. I wrócił z drogi tej i nie zrozpaczył. Kon.

Zroszadnieć, eje, ał *stać ś. rozsądnym*. Ochor.

Zroszadnienie, a, blm., czynność cz. Zroszadnieć.

Zrozumiale przys. od Zrozumiały. L.

† Zrozumialnie przys. od Zrozumiały: Więcej, niż wy wszyscy, językami mówię, a wszakże we zborze wolę pięć słów Z. przemówić, abym drugich nauczył, niżeli dziesięć tysięcy słów językiem obeym. B. G.

† Zrozumiały p. Zrozumiały. L.

Zrozumiałość, i, blm., rz. od Zrozumiały.

Zrozumiały, Zrozumiany, † Zrozumiały, † Zrozumny, † Zrozumitelny I. *dający ś. zrozumieć, łatwy do zrozumienia, jasny, wyraźny*: Migi są zrozumiałymi znakami. Kopez. Język dla mnie Z. Dla łatwo zrozumiałych powodów, muszę ś. usunąć. (= dających ś. zrozumieć). 2. × Z. *łystny = pojętny, przytomny, rozumiejący, rozumny*. L.

Zrozumiany I. im. od Zrozumieć. 2. p. Zrozumiały.

× **Zrozumiańszy** st. w. od **Zrozumiany**, **zrozumiały**: Dałby to Bóg, żeby znaleźć prawdziwszą, szerszą i zrozumiańszą protekcję, niżeli ją z Franeji mamy. Ask.

Zrozumieć, e, ał, † **Zrozumieć**, † **Wzrozumieć**, nied. **Zrozumiewać** l. *objąć, ogarnąć rozumem, przyjąć do poznania czego, pojąć co, zdać sobie sprawę z czego*: Rozumiem, że jestem zrozumiany. L. Pan Jezus niech otworzy zmysły, abyśmy wszystko zrozumieli, poznać i obaczyć mogli. Damb. Zrozumiewam, powoli pojmuję. L. (= *wyjaśnia mi ś. w głowie*). Czemuż słów moich nie zrozumiewacie, iż nauki mej słuchać nie chcecie? Ody. Słuchajcie słuchając, a nie zrozumiewajcie, baczcie widzenie, a nie poznawajcie. Leop. Zrozumiałeś te słowa, tę rzecz. Troc. Zrozumie pan: to, co dla was jest zwykłym wypadkiem, dla mnie jest powszechną katastrofą. Prus. (= *waż na rozum, zastanów ś.*). Nie mogę tego Z. Troc. (= *nie nieści mi ś to w głowie, przechodzi to moje pojęcie*). Z. Niemca. Mówi tak, że go trudno Z. Z. rzecz, interes (= *zorientować ś., polapać ś. w nim*). Przen.: Z. pismo norem = *domyślić ś., co ś. święci*. 2. kogo = *domyślić ś. jego sposobu myślenia, jego zamysłów, intencji, zgadnąć, odgadnąć go, przeniknąćwszy poznać go, pojąć, o co mu chodzi*: Nie chwał nikogo z powieści przedtym, niż go zrozumiesz. B. B. Kto za rok pana nie zrozumie, a za dwa nie nie wysłuży, ten ś. pewnie u dworu zadłuży. Rys. Pierwej konia Z., niżeli na nim siedzieć. Pot. Człowiek to tak skryty, że go Z. niepodobna Troc. Wszysey ś. zbiegli, wszyscy słuchali, ale nikt mię nie zrozumie. Mick. 3. Zrozumiewać = *dochodzić znaczenia, rozważać, rozpatrywać, dociekać, badać*: Sprawy boskie tym bardziej są dziwne, im więcej bywają zrozumiewane. Zebr. Zrozumiewam twe drogi święte. Ryb. Mądrość roztropnego jest zrozumiewać drogi swoje. B. B. Prostaczek wierzy każdemu słowu, ale ostrożny zrozumiewa postępkę swoje. B. B. Nie ciałem, ale duszą zrozumiewamy. Zaehar. Dusza, że obłożona jest ciałem, musi przez rzeczy widome zrozumiewać i poznawać rzeczy niewidome. Karak. Zrozumiawszy ten przypadek, Cezar zastępy konne wrócił. Warg. 4. co z kogo, od kogo = *wyrozumieć, wymiarkować, zmiarkować, dorozumieć ś., nauczyć ś.*: Od owej minszki jam wiele zrozumiał tych rzeczy, które tu piszę. Skar. Zrozumiewa z niego, jakoby miał od pana swego zlecenia. Tw. Zrozumiałem z niego, że chce jechać. Troc. Zrozumiałem z tych okoliczności przyszłe nieszczęście jego. Troc. 5. † Z. komu = *okazać ś. wyrozumiałym, wejść w jego położenie, wyrozumieć mu*: Kto czego sam nie doznał, drugiemu nie rozumie. Kn. Na swą słabość patrząc, zrozumiej drugim. Kn. Z ludzkiej niedoskonałości jeden drugiego znośić i Z. nie mógł. Skar. Pisał do niego, aby złym czasem zrozumiewał, a nie kwapliwie nie czynił i królewskiej łaski, jako mógł, szukał. Skar. Król Ludwik obyczajom polskim przywyknąć nie mógł, Polacy także obyczajów węgierskich Z. nie mogli. Nar. (= *stosować ś. do nich, zasmakował w nich*). L.). Ażem wehodził do świątyn Bożych, toż zrozumiewałem ostatkowi ich. Bud. (tom porozumiał dokończenie ich. B. G.; wydołałem zrozumieniu, pojęciu ich. L.). Kto mądry jest, rozumie temu, a roztropny nauczy ś. tego. B. B. "Z. ś. l. *zrozumieć jeden drugiego, porozumieć ś. nawzajem*. 2. × Z. ś. *zapoznać ś., pomiarkować ś., zoriento-*

wać ś., polapać ś., obyć ś. z czym, zastosować ś. do czego rozumie: Najpierwsza sztuka w wojowniku Z. ś. z siłami swego nieprzyjaciela. Lubom. [Ja ś. jeszcze w gospodarstwie nie rozumiała].

Zrozumienie, a, bfm. l. czynność cz. **Zrozumieć**: Łatwy do zrozumienia. Dać komu do zrozumienia (= *podsunąć mu myśl, napomknąć mu*). Ale słowa jej serdeczne nie znalazły zrozumienia. Ork. (= *wyrozumienia, posłuchu, nie trafiły do przekonania*). 2. porozumienie: Z tego niezrozumienia pochodzi wyzyskiwanie ogółu przez jednostki. Jeż. Z Turkiem Z. macie. Brk. (= *konaszachy*).

Zrozumienie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zrozumieć** ś.

Zrozumiewać, a, ał i Z. ś. p. **Zrozumieć**.

Zrozumiewanie, a, bfm., czynność cz. **Zrozumiewać**.

Zrozumiewanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zrozumiewać** ś.

† **Zrozumitelnie** przys. od **Zrozumitelny**.

† **Zrozumitelny** p. **Zrozumiały**.

Zrozumnieć, eje, ał *stać ś. rozumnym, rozumniejszym, przyjąć do rozumu, przejrzeć na oczy, zmydrzyć*.

Zrozumnienie, a, bfm., czynność cz. **Zrozumnieć**.

† **Zrozumny** p. **Zrozumiały**.

Zrób, obu, część. w lm. **Zroby**, **Zrobisko** gór. *ślady, reszty zawałonych, zaniedbanych kopalni; doły, z których niegdyś rudę brano, wyrobisko*. Łub. **Zroby**, dawne doły, w których kiedyś rudę brano. Os. J. Wkolo miast pełno zrobisk, t. j. wypróżnionych kopalni. Rol.

[**Zróst**, u, lm. y] *rodzą choroby, w której choremu piersi puchną od picia i w której następnie chory jeść nie może*.

[**Zrówna**] *przebież, zapewne*.

Zrównać, a, ał, nied. **Zrównywać**, † **Zrównawać** l. cz. czyn. = a) co = *ściąć, zebrać do równości, urównać, wyrównać; wygładzić*: Zrównywał co, równam co, wyrównywałem ziemię, ścianę. Kn. Gdyby gdzie blisko siebie były maciee białego i czarnego wina, tedy, zernawszy po ródzce z obudwu, tak je spolem złączyć, aby oko średnie jednej prawie przytulił do oka drugiej, tak je zrównywał, jakoby jedno były. Trzyce. (= *wygładzając*). Przen.: Z. co z ziemią = *zburzyć do gruntu, ze szczerem*: Scypjon z ziemią zrównał Kartaginę i Numancję. Siem. J. Z ziemią zrównam dumne Iljonu grody. Dm. b) *zrobić równym, jednakowym co do wielkości, znaczenia, porównać*: Tu maksyma, że potrzeba wszystkich Z., sprawi, iż ś. wszystko przywróci. St. Aug. c) jedno z drugim = *porównać, zestawić, skonfrontować; porównyując sprzostować, sprawdzać*: Z. świadectwa. 2. cz. ni. **Zrównać** z kim, komu Z. ś., [**Zrównać** ś.] z kim = *stawać z nim na równi, dorównać, wyrównać, sprostać mu, pójść w porównanie*: Z. mu chceś, ale nie zrównasz. Troc. Z. może Polska najwiękшому państwu. Troc. (= *dotrzymać placu*). Franeja nie zrówna z Anglją w morską siłę. Troc. Któremu enotami nikt nie zrównał. Troc. Równemu nie zrównasz, a o większego ś. kusisz. Kn. Dziś jedna nad drugą przodek, jedna nad drugą przedniejsze miejsce, ubrańszy i przestrzeższy ubiór mieć usiłują; ziemianka chce Z. z kasztelanką, a kasztelanka z wojewodzanką, wojewodzanka z królową Żarn. W wymowie z każdym teologiem zrównał

a w głębokim tajemnie Boskich rozumieniu wie-
lu ich przechodził. Skar. Nie zrównał z nim
dzielnoscią. Błaż. (posp.: *ani ś. umywał do nie-
go*). Złoto ś. ze srebrem nie zrówna. Troc. Po-
etka poświęca mu słowa pełne współczucia, ja-
ko duchowi wyższemu, któryby zrównał bohate-
rom, gdyby okoliczności przemożne nie zahama-
wały jego działań. Chm.

Zrównanie, a l. blm. = a) czynność cz. **Zrów-
nać**: Z. czego pod sznur. Troc. b) p. **Zrównanie** ś.
2. lm. a mat. = mat. **Równanie**: Wyrażenie
związku dostrzeżonego między ilościami jakimi-
kolwiek wchodzącymi w pytanie nazywa ś. Z.,
aequatio. Jak. J.

Zrównanie się, a ś., blm., niek. **Zrównanie** czyn-
ność cz. **Zrównać** ś.: Z. wiosenne dnia z nocą.
Wiszn. (= *porównanie*).

† **Zrównawać**, a, ał i † Z. ś. p. **Zrównać**.

† **Zrównawanie**, a, blm., czynność cz. **Zrówna-
wać**.

† **Zrównawanie się**, a ś., blm., czynność cz.
Zrównawać ś.

[**Zrówniać się**, a ś., ał ś.] p. **Zrównać**.

[**Zrównianie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zrów-
niać** ś.

Zrównouprawnić, i, il *zrównać w prawach*: Z.
narodowości.

Zrównouprawnienie, a, blm., czynność cz. **Zrów-
nouprawnić**.

Zrównoważać, a, ał p. **Zrównoważyć**.

Zrównoważanie, a, blm., czynność cz. **Zrówno-
wać**.

Zrównoważenie, a, blm., czynność cz. **Zrównó-
ważyć**.

Zrównoważyć, y, yl, nied. **Zrównoważać** spro-
wadzić do równowagi; *zrównać z kim, z czym co
do wagi, wartości, skompensować*: Kwota nazna-
czona mi od matki aż nadto zrównoważała mo-
je rzeczywiste potrzeby. Rzew. (= *pokrywała je,
wystarczała na nie*). Wynagrodzenie nie zawsze
zrównoważy krzywdę. Wielki Boże! dzięki Ci
za to, żeś zrównoważył podłość na tej ziemi po-
ezją. Krasin. Człowiek zrównoważony = *nie wy-
chodzący z równowagi, nie unoszący ś., rozsądny,
stateczny, ustalonych zasad*: Człowiek Z. i nor-
malny. Z. ś. *przyjść do równowagi; zrównać ś.
co do wagi, wartości, skompensować ś.*: Złe ś. zro-
biło, dobrze trza zrobić, aby ś. szala zrównowa-
żyła. Kaczk.

Zrównywać, a, ał i Z. ś. p. **Zrównać**.

Zrównywanie, a, blm., czynność cz. **Zrównywać**.

Zrównywanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zrów-
nywać** ś.

× **Zróżniać**, a, ał p. **Zrozmaicić**.

× **Zróżnianie**, a, blm., czynność cz. **Zróżniać**.

Zróżnicować, uje, ował. **Zróżniczkować** po-
rozróżniać w każdej z części a, w każdej jednostce
na różny sposób: Był narodu na męniejszych
nowych podwalinach oprzeć, sprostać wymaga-
niom nowego życia, tak wielostronnie rozro-
niętego i zróżnicowanego. Jank. Z. ś. *pozmieniać ś.
na różne sposoby*: Zasada wyższości nader roz-
winętej jednostki nad mało rozwiniętym i nie-
zróżnicowanym tłumem. Kot.

Zróżnicowanie, a, blm., czynność cz. **Zróżni-
cować**.

Zróżnicowanie się, a ś., blm., czynność cz.
Zróżnicować ś.: Niebyszałe Z. ś. upodobań indy-
widualnych.

Zróżniczkować, uje, ował l. *znaleźć, dojść, wy-
kryć rachunkiem różniczkowym*. Jak. J. 2. p.
Zróżnicować.

Zróżniczkowanie, a, blm., czynność cz. **Zróż-
niczkować**.

Zróżniczkowanie się, a ś., blm., czynność cz.
Zróżniczkować ś.: Dowodem doskonalenia ś.
jest Z. ś. i uwyłężnianie ś. narządów. Masł.

× **Zróżnić**, i, il p. **Zrozmaicić**

× **Zróżnienie**, a, blm., czynność cz. **Zróżnić**.
Zróżniały który *zróżniewał*.

Zróżwieć, eje, ał *stać ś. różowym, zaróżwić ś.*:
Przesiadywał nad brzegiem stawu, którego po-
wierzchnię, zróżwioną przez jutrzeńkę, mus-
kały lotne skrzydła jaskółek. Orzesz. Jakiś ryk
zadrgał w zróżwionym powietrzu. Reym. Przen.:
*zarumienić ś., szczerwieńić ś., poczerwieńić, zaczer-
wieńić ś., sponsowieć, spiec raki, oblać ś. rumiechem*.

Zróżwienie, a, blm., czynność cz. **Zróżwieć**.

Zrubasznieć, eje, ał *stać ś. rubasznym*.

Zrubasznienie, a, blm., czynność cz. **Zrubasz-
nieć**.

Zrucac, a, ał l. i Z. ś. posp. p. **Zrucicie**. 2. fl.: Z.
żagiel = *spuszczac żagiel*.

Zrucanie, a, blm., czynność cz. **Zrucac**.

Zrucanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zrucac** ś.

Zrucenie, a, blm., czynność cz. **Zrucic**.

Zrucenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zrucic** ś.

† **Zruchać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zruszyć** L.

† **Zruchanie**, a, blm., czynność cz. **Zruchać**.

† **Zruchanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zru-
chać** ś.

× **Zruchomić**, i, il *zmienić w ruchomy, uru-
chomić*: Z. majątek.

× **Zruchomienie**, a, blm., czynność cz. **Zru-
chomić**.

Zrucic, i, il i Z. ś. posp. p. **Zrzucic**.

[**Zrudniały**] p. **Zrudziały**: Zrudniałe ubranie.
Orzesz.

[**Zrudnieć**, eje, ał] p. **Zrudzieć**.

[**Zrudnienie**, a, blm.] czynność cz. **Zrudnieć**.

Zrudzenie, a, blm., czynność cz. **Zrudzieć**:
Boki (zdechłego psa) wymoknięte do zrudzenia
sierści. Dan.

Zrudziały, [**Zrudniały**] który *zrudział, wy-
rudziały, zburzały, spłowiwały*: Książka w zru-
działej oprawie. Orzesz.

Zrudzieć, eje, ał *stać ś. rudym, wyrudzić, zbu-
rzyć, spłowieć, stracić kolor*: Zieloność sosnowych
lasów zrudziała. Pol. Materja czarna zrudziała
od słońca.

× **Zrugować**, uje, ował p. **Wyrugować**: Język
słowiański i pamięć osad swych na Podolu, przez
Litwę zrugowanych, zachowali. Św.

× **Zrugowanie**, a, blm., czynność cz. **Zrugować**.

† **Zruinować**, uje, ował p. **Zrujnować**.

† **Zruinowanie**, a, blm., czynność cz. **Zruinować**.

† **Zruinowanie się**, a ś., blm., czynność cz.
Zruinować ś.

Zrujnować, uje, ował, † **Zruinować** *przypro-
wadzić do ruiny, do upadku, zburzyć, zniszczyć*:
Dom zrujnowany. Fortuna ma być zrujnowana.
Jak. J. Mąż światobliwy i wielki pracownik
w zrujnowanej winnicy Pańskiej. Rol. Z. zdro-
wie. Żart.: *narazić na wydatek*: Musi mi zro-
bić prezent, niech go raz przecież zrujnuje.
Z. ś. *rozpaść ś. w ruiny, dojść do ruiny; zniszczyć
na majątku a. na zdrowiu*: Budynek w krótkim ś.
momencie na sztuki i popioły drobne zrujnuje.
Tw. Pan mój do szczętu ś. zrujnował. L. Zruj-
nował ś. przecież i wynajął nam powóz. Co
mnie za honor Z. ś. na przyjmowanie gości? Bał.
Zrujnowanie, a, blm., czynność cz. **Zrujnować**.

Zrújnowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zrújnować ś.

Zrumienić, i, il zrobić rumianym, zarumienić, urumienić, przyrumienić: Z. pieczeń. Z miecz we krwi. (= zbroczyć). Z. ś., [Zrumienić] stać ś. rumianym, zarumienić ś.: Chłodziła wachlarzem twarz, zrumienioną z gorącą i szczęścia. Bał.

[Zrumienić, eje, ał] p. Zrumienić.

Zrumienienie, a, bhm. l. czynność cz. Zrumienić. 2. czynność cz. Zrumienić.

Zrumienienie się, a ś., bhm., czynność cz. Zrumienić ś.

Zrusiały, Zrusiniały który zrusiał, zrutinizowany: Litwin Z. Nar. Wilno po części zrusiałe. Stadn. Iwan po całej Litwie miał stronników, nawet pomiędzy samymi zrusiniałami Litwinami. Lel.

Zrusić, i, il i Z. ś. p. Zrutinizować.

Zrusieć, eje, ał p. Zrutinizować.

Zruszenie, a, bhm. l. czynność cz. Zrusić. 2. czynność cz. Zrusieć.

Zruszenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zrusić ś.

Zrusinić, eje, ał p. Zrutinizować.

Zrusinienie, a, bhm. l. czynność cz. Zrusinić.

Zrusowacenie, a, bhm., czynność cz. Zrusowacenie.

Zrusowacenie, eje, ał stać ś. rusowatym.

Zrusyfikować, uje, ował p. Zruszyć.

Zrusyfikowanie, a, bhm., czynność cz. Zrusyfikować: Samo to Z. małe ma szanse powodzenia w Królestwie. Spas.

† Zruszać, a, ał i † Z. ś. p. Zruszyć.

† Zruszanie, a, bhm., czynność cz. Zruszać.

† Zruszanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zruszać ś.

Zruszczały który zruszczał, zruszczony: Kniaziowie, umocowawszy lepiej swą zruszczałą władzę... Lel.

Zruszczać, eje, ał stać ś. ruskim, przejść ś. ruszczyzną: Francuz, wzbogaciwszy ś., wrócił do swojej ojczyzny lub stanowczo ruszczeje w drugim pokoleniu. Niejeden Giedyminowicz, Olgierdowicz wynarodowił ś. z litewszczyzny, zruszczał. Bart.

Zruszczenie, a, bhm., czynność cz. Zruszczyć, zrusyfikowanie, rusyfikacja: Tłumy polskiej ludności, osiadającej na kresach, ulegały zruszczeniu i zdziczeniu zarazem. Sm.

Zruszczenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zruszczyć ś.

Zruszczyć, y, ył, Zrusyfikować przerobić na rosyjski, zrobić Rosjaninem: Z. społeczeństwo i nie spodziewano ś. i nie próbowano. Spas. Z. ś, Zruszczyć stać ś. rosyjskim, stać ś. Rosjaninem: Nesselrode był Niemcem trochę zruszczonym, ale trochę i spolszczonym. Spas.

Zruszenie, a, bhm. l. czynność cz. Zruszyć: Ku wielkiemu znieważeniu majestatu jego ś. stało i zruszeniu pokoju i prawa pospolitego. Biel. J. 2. [Z.] choroba macicy.

Zruszenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zruszyć ś.

[Zruszka, i, lm., i] powstanie, ruchawka, wojna.

× Zruszyciel, a, lm. e ten, co zruszył, wzruszyciel: Z. pokoju. B. B.

× Zruszycielka, i, lm. i forma ż. od Zruszyciel.

× Zruszyć, y, ył, [Zruszyć], † Zruszać, nied. † Zruszać i. ruszyszysz zerwać z miejsca; wzruszyć, poruszyć. Kn. Ten, który najpierwszy po zruszonej wodzie do stawu stąpił, zdrowym ś.

stawał. Herb. (= wzburzonej, zamąconej). Przen.: Żydzi ci nie jedno wojny czynią, a twórgi zruszają, ani dopuszczają królestwa. być w pokoju. Leop. (rozruchy czynią. B. B.). Przen.: Pewny przyjaciel, dary niezruszony, patrzy, jako swej własnej, przyjacielskiej strony. Rej. (= nieporuszony, niezruszony, niezachwiany, nieugięty, niezuty, nieprzejednany). [Zruszać = wzruszać, kłuć, potrząsać, kręcić: Chłopiska se jeno głowami zruszają, jak ich pan dyfamuje]. 2. kogo = obruszyć, rozjątrzyć, wzburzyć, zirytować, rozdrażnić, oburzyć, poruszyć: Jako rozkoszną wielką onę wieczerzą dla folwarków, dla wołów i dla żon ludzie utracają niedbałi, a przedsię to nas nie nie zruszy. Hrb. Dalesz przyczynę grzechu ludu memu, abys mię zruszył a rozdrażnił w grzechach ich. Leop. (pobudzając mię do gniewu grzechami ich. B. G.). 3. naruszyć, nadwreżyć, obrazić, uszkodzić, zwoać: Pannie Marji zaniejszej Pan nie mógł uczynić, onę i matką i panną zostawił, gdy ś. w Jej niezruszonym żywocie począł. Bz. Zruszył i złamał przymierze, które miał z królem izraelskim. Leop. (odstąpił od króla. B. G.). [Zruszony, nadwreżony, taki, któremu z dźwigu coś ś. oberwało wewnątrz]. Rej. † Z. ś., [Z. ś.] l. ruszyć z miejsca, ruszyć ś. z miejsca, dźwignąć ś., zerwać ś., poruszyć ś., wyruszyć skąd: Góra zruszyła ś. z miejsca swego. Rej. Morze za wianiem wielkiego wiatru zigrawało i zruszało ś. Leop. (burzyć ś. poczynąło. B. G.). Zruszył ś. dziadunio z miejsca, chcąc upaść na kolana. Chodź. [Strzeż, Boże, kuźdego, kiedy ś. w nim boleśnica (boleści, kureze) zruszy]. 2. obruszyć ś., wzburzyć ś., powstać, zbuntować ś.: Bluźnili a zruszali ś. przeciwko Panu. Leop.

† Zruta, y, lm. y p. Zrut.

Zrutinizować, uje, ował, Zrusić zmienić w ruskim a. w Rusina. Z. ś., Zrusić ś., Zrusieć, Zrusinić stać ś. Rusinem: Bolko ś. zrusił i tamtejszym obyczajem chce nas prowadzić. Krasz.

Zrutinizowanie, a, bhm., czynność cz. Zrutinizować.

[Zrutka, i, bhm.] woda Wisły w czasie wzbierania rzek górskich: Woda Wisły bywa zazwyczaj biaława, często mętna; w czasie, kiedy rzeki górskie wzbierają, nazywają ją „zrutką“. Pol.

Zrutynizować, uje, ował przyzwyczaić do rutyny: Nie zrutynizowani w długiej służbie biurokratycznej.

Zrutynizowanie, a, bhm., czynność cz. Zrutynizować.

× Zrychła przys. rychło, co rychlej, prędko, co prędzej: Pytajcie Z., bo i ten list śpieszny. Mał.

[Zrychtować, uje, ował, Zryktować i.] uporządkować, doprowadzić do porządku: Wsętko zryktował wysmienicie. 2. wyrychtować, przygotować, zgotować, przyszykować, wyszykować: Z. komu obiad. Z. komu ryb. [Z. ś.] przyszykować ś.

[Zrychtowanie, a, bhm.] czynność cz. Zrychtować.

[Zrychtowanie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zrychtować ś.

Zrycie, a, bhm., czynność cz. Zryć.

[Zrycie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zryć ś.

Zryczałtować, uje, ował zsumować, obliczyć ryczałtem, uogólnić: Kwoty przypadające na oba te rodzaje byłyby zgóry ryczałtowane według powiatów.

Zryczałtowanie, a, bhm., czynność cz. Zryczałtować.

Zryć, yje, ył, i. zgrzebać, skopać ryjem a. czym innym: [Pewnie jakich sto radeł udoła w ciągu dnia Z. to nowisko]. Dyg. (= zorać). Świnia zryła cały ogród. 2. [Z.] nie odpowiedzieć dobrze lekcji w szkole. [Z. ś.] 1. spić ś., upić ś., schlać ś., uchlać ś., wrznąć ś.: Zryłeś ś. na frasunek jak Bela. — Nie to tyś ś. zrył wtedy jak Bela, ja piłem i piłem jak smok, i pomimo najlepszej chęci mojej ani rusz upiś ś. byto. Kacz. 2. nie odpowiedzieć dobrze przy wydawaniu lekcji, pokpić sprawę: Zryłem ś. z tacy.

[Zryćkać, a, ał i. zryć, skopać, poryc ryjem (jak świnia), popyskać. 2. byle jak skopać, zryć, popyskać, rozgrzebać: Licho ziemię zryćkali i ziarnem lichym obsiali.

[Zryćkanie, a, blm.] czynność cz. Zryćkać.

[Zrykać się, a ś., ał ś.] ściąć ś., nie zdać egzaminu; źle odpowiedzieć lekcję.

[Zrykanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zrykać ś.

Zrymować, uje, ował związać rymem (dwa wyrazy a. dwa wiersze), zgodzić pod względem rymu.

Zrymowanie, a, blm.; czynność cz. Zrymować: O zrymowaniu wyrazów. Jez.

[Zrypać, pie, pał] i. zbić obić, ściąć, zerznąć: Głowy mi nie utnie, na pal nie wsadzi, ale skórę zrypie. Jez. Na Siczy tylko nie wstyd człowiekowi, kiedy mu skórę od załębka do pięt kijami zrypią. Jez. 2. kobietę = odbyć z nią sprawę cielesną, zrybać, złupić, zerznąć ją. [Z. ś.] 1. złatać ś., zmachać ś.: Zrypałem ś. okrutnie. 2. objeść ś., ubrać ś.

[Zrypanie, a, blm.] czynność cz. Zrypać.

[Zrypanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zrypać ś.

Zrysować, uje, ował i. porysować: Szkło zrysowane (= mające szkazy). Czoło zrysowane parą poprzecznych, dość grębkich zmarszczek. Orzesz. 2. zadrasnąć, zadrapać: Kot twarz mu zrysował. 3. kueb.: Z rybę = pokrajając na dzwona. Sł. wil. Z. ś. dostać rys, popękać, potrzaskać: Pułap zrysował ś. z przeraźliwym trzaskiem. Sienk.

Zrysowanie, a, blm., czynność cz. Zrysować. **Zrysowanie się, a ś., blm.,** czynność cz. Zrysować ś.

Zrytmować, uje, ował sprowadzić do rytmu, zgodzić pod względem rytmu: Zdarzają ś. tacy, którym śpiew słowika i śpiew p. Ręszke wydaje ś. krzykiem zrytmowanym. Jez.

Zrytmowanie, a, blm., czynność cz. Zrytmować.

× **Zryw, u, lm. y** pastwa, igraszka, zguba: Odstąpić kogo losem na zrywy. Sł. wil.

Zrywacz, a, lm. e ten, co zrywa: Mecjusz, przymerza między Rzymianami i Albanami Z. L. Przyjemski, sławny Z. sejmów. Niem. Zrywacze sejmu różnych do zerwania używali pozorów. Kit. **Zrywać, a, ał i Z. ś. p. Zerwać.**

Zrywanie, a, blm. i. czynność cz. Zrywać: Przestraszeni senatorowie zabiegali im u drzwi z prośbami o niezrywanie sejmu. Szaj. 2. patol.: Z. na wymioty (vomituritia) zbieranie ś. na wymioty, wracanie, nudności.

Zrywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zrywać ś.

[Zrywka, i, lm. i] i. odstawianie drzewa na skład z legowiska. 2. zaburzenie, ruchawka: Rząd sam te nędzne zrywki przygotował.

[Zrywny] i. porywczy, gwałtowny, popędliwy, krewki: Dobry, jeno okrutnie Z. 2. Zrywne żelazo = mające mocne sprężyny i prędko puszczające z zamka.

[Zrywować, uje, ował] p. Zerwać.

[Zrywowanie, a, blm.] czynność cz. **Zrywować.** **[Zryzać, a, ał] i. lajać kogo, być nieprzychylnym, zgryźliwym; gromić, wymyślać, lżyć:** Ale gromada, lubo w kościele bije ś. w piersi, jednak na owo babsko zryzała. Oss. 2. robić wymówki, dokuczać: Macocha zryzała na pasierba przed królem.

[Zryzanie, a, blm.] czynność cz. **Zryzać.**

Zryzykować, uje, ował zaryzykować, odważyć ś., zdecydować na los szczęścia: Dam pieniądze na to przedsięwzięcie, zryzykuję. Z. ś. zrzygnować ś., rzyzykując zdecydować ś.: Z. ś. na rozłupkę.

Zryzykowanie, a, blm., czynność cz. **Zryzykować.**

Zryzykowanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zryzykować ś.**

Zrzadka przys. i. nieco rzadko, nie gęsto, tu i owdzie, gdziegdzie: Był gaj Z. zarosły, wysłany murawą. Mick. 2. rzadko, nie często, kiedy niekiedy, czasami, od czasu do czasu, sporadycznie.

[Zrzadło, a, lm. a] p. Zwierciadło.

[Zrzasnąć się, śnie ś., snać ś.] p. Zzasnąć ś. [Zrzaśnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zrzaśnąć ś.**

† **Zrzaz, u, lm. y** p. **Zraz.** Zdr. † **Zrzazik.**

† **Zrzazac, a, ał p. Zerznąć.** Głos.

† **Zrzazanie, a, blm.,** czynność cz. **Zrzazac.**

† **Zrzazik, a, lm. i** p. **Zrzaz.**

† **Zrzazować, uje, ował** p. **Zerznąć.** Kn.

† **Zrzazowanie, a, blm.,** czynność cz. **Zrzazować.**

† **Zrząd, u, lm. y** rząd, porządek. B. Sz.

† **Zrządza, y, lm. e** rząd, rządność, zarządzanie, gospodarność, porządne zawiądywanie: Lepszy człek bez pieniędzy, powiadają, niż pieniądze, gdy zrządze i czeka nie mają. Pot.

Zrządzać, a, ał i [Z. ś.] p. Zrządzić.

Zrządzenie, a, blm., czynność cz. **Zrządzać.**

[Zrządzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zrządzać ś.**

Zrządzenie, a, lm. a czynność cz. **Zrządzać:** O dziwna sprawa, o dziwne Z. Pana tego. Rej. (= rozrządzenie, rozporządzenie, wola, wyrok, palec Boży). Boskim zrządzeniem to ś. stało. Skar. Uezmy ś., iż ś. wszystko zrządzeniem Boskim, a nie przygodą dzieje. Skar. Boże było Z. i wola, iż w Rzymie św. Piotr krew swoją za Chrystusa przelał. Skar. O ty, czyś człowiek? czy Boskim zrządzeniem anioł, na moją pociechę zstąpił? Krasin. Z. Opatrzności. Z. losu. Z. boskie, *divina dispositio, ordinatio*. Kn. Wieczni bogowie, bez których zrządzenia i technąć nie mogą wszystkie przyrodzenia. Lubom. Z., hierarchja, urządzenie. Sekl. Z., urządzenie, położenie. Głos.

[Zrządzenie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zrządzić ś.**

× **Zrządzićiel, a, lm. e** ten, co zrządził a. co zrządza: Widząc ś. uwolnionym, a poznając zrządziela wolności swej, pocznie mu dziękować. Ustrz.

× **Zrządzićielka, i, lm. i** forma z. od Zrządzićiel. L.

Zrządzić, i, ił, nied. Zrządzać i. † Z., [Z.] sporządzić, urządzić, narządzić, przyrzadzić, zgotować, przygotować, przysposobić, przyszykować: Zrządzoony, uczyniony, zrobiony, factus. Głos. Rzekła (czarownica) i potwarz wieprza dziłkiego bez ciała zrządziła. Zabr. Miesce ku bydleniu niezrządziła.

dzono. Głos. Pan Bóg, gdy zrządził Adamowi i Ewie odzienie, wygnał ich z raju. Biel. M. Jedzą, co im zrządziysz, bo sam wszystkim zrządziysz. K. G. Już stós, już tłuczne świece, już mary zrządono. Żebr. Ja zrządzam wam, jako mi ociec mój zrządził królestwo, zbyście jedli i pili. Sekl. Bóg, chcąc człowieka do siebie przyciągnąć, zrządził mu pismo nauki, w którym wolą swą obwieścić raczył. Glicz. Ptaki wspólne gniazdeczko zrządają w lesie. Nar. Dał mi Pan Jezus taki przemysł, żech sobie łatkę płótnianą zrządziła na onej koszulinie w boku, jakoby też kieszonkę. Kon. Zura z nich płachtëj ściąganie i mnie koszulinę zrządzi. Kon. Nie będziecie, płótna tkać, ani z niego koszul dzieciom zrządzac. Kon. Kucharz potrafi wszystko Z. Do ludu tu sprosznogo, do obiadu zrządzonogo. 2. *sprawić, ustanowić, postanowić, przeznaczyć, wyznaczyć, zarządzić, zadysponować*: Bóg dzień ku pracy, noc ku wytęhnienu i odpocznieniu człowieczemu Z. raczył. Modl. Wac. Doktor taki napojek zrządził. Troc. (= *przepisał, zardynował, zaaplikował*). *Devota sacrificia*, ofiary posłubione, zrządzone, narzeczone, oddane. Mącz. Wierzę, nieszczęście jakie to zrządziło, która zlej wroźki jedza zaskrzęcała, co i takiego drogą przestąpiła, abo więc końce wiedma zamotała. Tw. Boże, gdy z litości zrządziysz dzień poctechy, i oni także pospuszczają wiechy. Chr. (= *zabiesz*). Bóg zrządził, Bóg sprawił. Kn. Tak Bóg, los, przypadek zrządził (= *chciał, dał, zdarzył, rozporządził*), żeście wygrali, bogowie to nieśmiertelni zrządzili. Warg. 3. † Z. co = *zalatwić s. z czym, obrządzić co, oporządzić*. Skr. Zrządziwszy swoje sprawy, odjechał. 4. Z. komu męża, żonę = *wyznaczyć, przeznaczyć, upatrzeć, dobrać, wybrać*: Ociec syna swego niechby na małżeństwo namawiał a onemu małżonkę zrządził, uchodząc niepokoju. Glicz. Boga o to prosita, aby ją był abo z świata zjął, abo małżonka takiego wzdam zrządził, z którymby plód mieć mogła. Glicz. Z nią ociec mię zrządził, z nią mię zrządziła miłość. Żebr. (= *złączyła, skojarzyła*). 5. a. † *Zrzędzić sprawić, spowodować, sprowadzić, wywołać, przynieść, pociągnąć za sobą, zrolić*: Krwiań korzeń zbroczał zrządził, że morwy maści szarłatnej przybrały. Żebr. Burza wielką zrządziła szkodę. L. Częstokroć, czego usilne starania dokazać nie mogły, traf nieprzewidziany zrządził nam w ten czas, gdyśmy to najunie obiczywali sobie. L. Miłość troski zrządza. L. (= *rodzi, jest ich źródłem*). Wtacie, zem grzechu wielkiego nie zrządził, tylko pobłądził. L. (= *nie popełniłem, nie dopuściłem s.*). 6. † Z. kogo na co = *podmówić, namówić, nastroić, narządzić, użyć do czego*: Obiecał król, że ani sam, ani przez zrządzone osoby odtąd następować nie będzie na ehana. Tw. [Z. s.] *przygotować s., przyszykować s.*

† Zrzągać się, a s., al s., † Srzągać się z kim = *kłócić s., swarzyć s.* B. Sz.

† Zrząganie się, a s., blm., czynność cz. Zrzągać s.

[Zrębię, ęcia, lm. ęta], † Zrębię p. Żrębie. † Zręc, zręcę, zręczo, zręcł, † Zręcnać nied. † Zręcakó zręc, wręcnać, oczarować urokem: Która mię Cyrc a Medea zręcła, zem obrócił serce mez ochotą na grzechy? Kulig. Z. s., × Zręcnać s. nied. Zręcakó s. czego = *zrzucić s. z czego słownie, zrezygnować z czego, odstąpić, wyrzec s., odrzec s. czego*: Z. tronu, korony = *abdykować*. Izasław zachciał dziedzictwa Wyszesława i kazał go do więzienia wsadzić,

ażby mu swego zręcł s. dziedzictwa. Stęb. Ci, którzy chcieli kapłanami być, zręcali s. stanu małżeńskiego. Smotr. Klnąc swe przeznaczenie, nieba s. zręcają. Przyb. Zręcł s. prawa swego do tego. Troc. Tytus zręcł s. koehanki i jest skuszenie czechony, byłby splamł swe imię, gdyby zręcł s. żony. Fel.

× Zręchtać, a, al p. Zręchtać.

× Zręchtanie, a, blm., czynność cz. Zręchtać.

† Zręczenie, a, blm., czynność cz. Zręc.

† Zręczenie się, a s., blm., czynność cz. Zręc s.

Zręcyczny: Zapis Z. = *zręczenie s. prawne*. T. K.

× Zręczywistnić, i, il p. Uręczywistnić.

× Zręczywistnienie, a, blm., czynność cz. Zręczywistnić.

Zręc, zręc, żarł p. Żręc. Gosł.

Zręcł który zręcł: Szczyty leśnych g odrzynaty s. w zręcłym błękie nieba. Zer. 6r

Zręcnać, dnie, dń, Zręcnieć, Zręcnieć I. *zrobić s. rzadkim, rzadszym, przerzucić s.* Włos

zręczone czas pudrem przpusza. Fred. A. 2.

[Zręcnać, Zręcnać] *zmierznieć*. 3. [Z.] *spokornieć*: Ostro wsiąsę na niego, to zarazicki zręcnieje. Dyg. Mina zręcła = *stała s. rzadszą*.

Wszycy umilkli, i gęste miny przyszłych licytantów majątku znacznie zręcłi. Krasz. Poszedł tam dosyć butny i z gęstą miną, ale mina ta zręcła bardzo, skoro s. znalazł w mieszkaniu nowych lokatorów. Bał. Aptekarzowi także

pewnością zręcła mina. Bał. [Syćko sie mu nie

wiedło, baba mu umarła, on sam zręcnał. Tet.]

Tyś zręcany, gazdostwa nie patrzysz. Tet.

Zręcniaty który zręcniat. Troc.

Zręcnieć, eje, al p. Zręcnać.

Zręcniecie, a, blm., czynność cz. Zręcnieć.

Zręcniecie, a, blm., czynność cz. Zręcnać.

Zręczenie, a, blm., czynność cz. Zręczić.

2. czynność cz. Zręczieć.

Zręczić, i, il *zrobić rzadszym, przerzucić*.

Zręczieć, eje, al p. Zręcnać.

† Zręcjomie przys. od Zręcjomy: Resztę Bogu oddaję, któregom teraz łaskę Z. doznała. Pot.

† Zręcjomy, † Zręcjomy, † Zręcmy, † Zręcetelny

widoczny, oczywisty: O, zręcjomie wielkiego Boga ze mną dzieła! Pot. Straszne zręcme miejsca. Żebr.

(*loca plena timoris*; straszliwe do widzenia. L.)

† Zręc, a, lm, i *zgłoska*. Korez.

† Zręcakó, a, al i Z. s. p. Zręc.

† Zręckanie, a, blm., czynność cz. Zręcakó.

Zręckanie się, a s., blm., czynność cz. Zręc

kać s.

† Zręcnać, nie, nał i × Z. s. p. Zręc.

† Zręcnieć, a, blm., czynność cz. Zręcnać.

× Zręcnieć się, a s., blm., czynność cz. Zręcnać s.

× Zręcotać, oce, otał p. Zręcakó.

× Zręcotanie, a, blm., czynność cz. Zręcotać.

× Zręcotać, kee, ktał, × Zręcotać, × Zręc

tać kogo = *znużyć, zmordować rzekotem*: Z nie

spodzianego hałasu i grzmotu porwie s. Lepid,

tak go zgiełki zręccha, i przyrzecze im uczynić, co zechca. Chr.

× Zręckanie, a, blm., czynność cz. Zręcakó.

† Zręcnieć przys. od Zręcmy. L.

† Zręcmy p. Zręcjomy. L.

[Zręcpić się, i s., il s.] *zlepić s.* Nici s.

zręcpiły.

[Zręcpienie się, a s., blm.] czynność cz. Zręcpić s.

[Zręcnać, a, al] p. Zręcnać.

[Zrzesanie, a, blm.] czynność cz. Zrzesać.
 † Zrzesić, i, il *zatrwożyć*. B. Sz.
 Zrzeszać, a, ał i Z. s. p. Zrzeszyć.
 Zrzeszanie, a, blm., czynność cz. Zrzeszać.
 Zrzeszanie się, a s., lm. a s. czynność cz.
 Zrzeszać s.: Blisko półtorasta lat życia politycznego, i to od samego zarania zrzeszań s. wspólności szlacheckich, ujął autor w obraz tak prosty. Remb.
 Zrzeszenie, a l. blm., czynność cz. Zrzeszyć.
 2. lm. a *związek, kolo, stowarzyszenie*: Z. nauczycieli. Z. kupców.
 † Zrzeszenie, a, blm., czynność cz. Zrzesić.
 Zrzeszenie się, a s., blm., czynność cz. Zrzeszyć s.
 Zrzeszeniowy przym. od Zrzeszenie: Życie zrzeszeniowe w uniwersytecie.
 Zrzeszotnieć, eje, ał *zrzędnąć, stać s. dziurkowałym, jak rzeszato, stać s. gąbczastym*.
 Zrzeszotnienie, a, blm., czynność cz. Zrzeszotnieć. Patol.: Z. kości (osteoporosis).
 Zrzeszyć, y, ył, nied. Zrzeszać l. [Z.] *związać*: Z. prątki. 2. przen. *złączyć, zjednoczyć, skupić, związać, zespolić*: Zrzeszając króla i naród w jedną wielką gminę. Proch. Z. s. *złączyć s., połączyć s., skupić s., związać s.*
 † Zrzesić, ecie, eł *spotkać s., spotkać kogo, zejść drogę*. B. Sz.
 † Zrzetelnie przys. od Zrzetelny.
 Zrzetelnieć, eje, ał l. *stać s. rzetelnym a. rzetelniejszym*. 2. [Z.] a) *pożywić s. w wielkim głosie, posilić s., pokrzepić s.; najęść s. dobrze*. b) *wyzdrowieć*.
 Zrzetelnienie, a, blm., czynność cz. Zrzetelnieć.
 † Zrzetelny l. p. Zrzetelny. 2. † Z. p. Zrzejomy.
 × Zrzewnić, i, il i × Z. s. p. Rozrzewnić.
 × Zrzewnienie, a, blm., czynność cz. Zrzewnić.
 × Zrzewnienie się, a s., blm., czynność cz. Zrzewnić s.
 Zrzezać, że, zał i × Z. s. p. Zerznąć. † Z. s. *ponieść stratę, zniszczyć, osłabić s. Rej*.
 Zrzezanie, a, blm., czynność cz. Zrzezać.
 Zrzezanie się, a s., blm., czynność cz. Zrzezać s.
 × Zrzęcny *zręcny*. Troc.
 Zrzęda, y, lm. y. [Zgrzęda] l. *zrzęczenie; dziwactwo, nudzenie mówiącego, gderanie, tetryczenie*: Z. starości, nad najniższym punktem mniej czasem zdadne czyniąca refleksje, zawždy trwożliwa i mniemanego strzegąca s. podejścia. L. Wszelkie na s. mamy względu, a na drugich czynim zrzędy. Jak. W. Niechaj zawisłym krytyka okiem na mnie obróci swą zrzędę, prostym ja idąc wdzięczności krokiem, winnym ci tonem piąć będę. Książ. Szczodrotę w skępstwo, a łagodność w zrzędy mienisz. Nar. Zrzędać twą młodzi radę nazywają zdrową. Pot. Mąż ucieka od żony, wypchnięty swej jejności zrzędy i foekami. L. Choć raz oparszy s. i nie dawszy użyć następującej zrzędzie, mów, żeś uwolniony. Słonk. Przez ustawiczną zrzędę mąż jej s. niemiliym staje. L. To sztuka na fortunę nie dbać, na jej zrzędę. Pot. (= *dziwactwa, kaprysy, wybryki*). Ten był sposób najlepszy: przynajmniej nie będą nieprzyjaciele nasi z zapalczywą zrzędą szukać go w grobie oja. Min. (= *natręctwem, nudną uporczywością*). Przebóg, kto s. domysli i z ciekawą zrzędą między nieboszczykami czyż go szukać będą? Min. Wielki zapas zrzędy i gderactwa miał on w sobie. Chodź. Swatowie dziwną zrzędą nudzić będą. Kor. 2. a. Zrzędziuch,

Zrzędziński, Zrzędzicki *osoba zrzędna, gdera, mantyka, nudziarz, maruda, dziwak, niedogadek, tetryk, mamrot, głęda, sprzeka*: Waapan także wydajesz s. niby trochę Z. Tremb. Przedwieczne koczokodany, gaduły, zrzędziuchy. Węg. Co ten stary Z. gada? L. Czy mię djabli skarali z tym zrzędą? w niczym mu dogodzić nie można. L.

× Zrzędać, a, ał p. Zrzędzić.
 × Zrzędanie, a, blm., czynność cz. Zrzędać.
 Zrzędlivość, i, blm., rz. od Zrzędlivo: Najprzód broni zbytniej zabiegliwości, któraby s. w zmułne skąpstwo i Z. zmienić mogła. Krasz.
 Zrzędlivo p. Zrzędný.
 Zrzędnica, y, lm. e, Zrzędzicka, Zrzędzińska *kobieta zrzędna, gdera, maruda, dziwaczka, nudziarka, tetryczka*. Krasz. Trafił na zrzędnicę, która mu kilkanaście lat życia zatruta. Chodź.
 Zrzędnie przys. od Zrzędný, Troc.
 Zrzędnosc, i, blm. l. rz. od Zrzędný; Zrzędenie, Zrzędziarstwo, × Zrędnosc: Zbyteczna czulość pana nad sługą staje s. zrzędnoscia. Kras. Rażące w swoich wady bez zrzędnosci lubia poprawiać, miło ją było słuhać nawet strofowanemu. L. Cierpliwe znoszenie zrzędziarstwa męża. Fred. A. 2. × Z. *troskliwosc, akurawosc, drobiazgowosc, pedanterja*: W każdym stanie potrzebna jest gospodarska Z. L. -

Zrzędný, Zrzędlivo l. *skłonny do zrzędenia, gderliwy, dziwaczny, nudnie krytykujący*: Umysł Z. łacinniej *imperiosum* zowią. Fred. M. Co znaczą owe narzekania zrzędne? Słow. 2. × Z. *pedantyczny, uważający, dbały, skrupulatny, zaradny, starowny, skrzętny, drobiazgowo pilny, troskliwy, pieczolowity*: Toście wy wiley, a nie pastere oszczędni, na zgubę trzody swojej, nie na życie zrzędni. Jabł. Wie zrzędna gospodyni, kiedy kokosz jaje zno-i, bo jej kwakaniem nndnym słyszeć daje. Kosz. Ty wiesz, czym żyje zrzędna mrówka. Koss. 3. × Z. † *Wzrędný rezolutny, bystry, przytomny, pomysłowy, trzeźwo zapatrujący s.*: Gdzie pokój niepewny a wojna potrzebna, tam drogi łacniejszej do wojny szukać, są rzeczy człowieka wzrędnego. Jan.

Zrzędenie, a, blm., p. Zrzędnosc: W nieczulości na powszechne dobro domowym tylko zaprzętać s. zrzędeniem nie jest służyć ojczyźnie. L.

Zrzędziarstwo, a, lm. a p. Zrzędnosc.
 Zrzędzicka, ej, lm. e rz. p. Zrzędnica.
 Zrzędzicki, ego, rz. p. Zrzęda.

Zrzędzić, i, il, [Zgrzędzić], × Zrzędać, × Wzrędząć l. † Z. *rzędzić skrzętnie, zarządzać skrupulatnie, drobiazgowo gospodarować*. L. 2. *dziwaczyć, wydziwiać, gderać, marudzić, mantyczyć, tetryczyć, nudzić, mamrotać, głędzić*: A kiedy na powodzie nie chce iść i zrzędzi, Piotr go młodszy obuchem za plecy popędzi. Pot. Zrzędzi gdyra eo moment, ale s. go nikt nie boi. L. Jej postępk nie zawsze mi były do swaku, i najczęściej mieliśmy nad czym Z. L. (= *sprzeczać s., spierać s., dysputować, rozprawiać; krytykować co*). Czasem białogłowy są złe, zrzędzą, i ładaco im na nosie zawadzi. Troc. Co ten stary gawęda zrzędzi? L. Powiedz, niech nie zrzędzi, bo to nawet i starym nie do twarzy. L. Dzieci, które karmią inne niewiasty, a nie matki, często widzimy, jako zrzędzą, krzyczą, kwilą. L. (= *kapryszą, grymaszą, nudzą*). Wacław, gdy z oczu Polakom unika do Pragi, traci w sercach ich miłość i respekt powagi; gości w swym państwie wędrowny, na którym gdy zrzędzi, nie rządzi

w sześć lat śmierć go do grobu napędzi. Min. Od rana do samego wieczora zrzędzi gdyra. L. Zawsze zrzędzi i dziwaczy. Zabł. Przen.: Kto jest winien, na kogo głos sumienia zrzędzi... Dm. (= *robi mu wyrzuty, strofuje go, nie daje mu pokaju, gryzie go*). 3. × Z. czym, nad czym = *dokazywać, wydziwiać, szafować dziwacznie*. L. Lepiej Z. nad gruszką, niż nad człowiekiem. L. Oni ludzkim marnie życiem zrzędzą. Chr. On kości jego i śpiki w nich wędzi, że uznać musi, kto nad nim tak zrzędzi. Chr. Nowym kształtem nieszczęście ś. zrzędzą. L. (zabiera ś. w nowe dziwactwa. L.). 4. † Z., dok., † **Zrzędzić** zrzędzić, *wyznaczyć*: Święte anioły racz na straż. Z. K. G.

Zrzędzińska, ej, lm. e rz. p. **Zrzędnicą**.

Zrzędziński, ego, lm. sey rz. p. **Zrzęda**.

Zrzęsić, i, il *spadć, zlać ś. zrzęsić*: Bez twojej łaski wiednę, usycham, ale gdy zrzęsisz hojną jej rosę, jak listki z pączka, myśli ś. wznieś. Kniaź.

[**Zrzęsieć**, eja, ał] (o drzewie) *zwalczać, zniszczyć wskutek starości i złożeń ś.*: Te wypory już zrzęsiały, trzeba podeprzeć słupy innymi.

[**Zrzęsenie**, a, bfm.] czynność cz. **Zrzęsieć**.

Zrzęsenie, a, bfm., czynność cz. **Zrzęsić**.

† **Zrzosnąć się**, śnie ś., snać ś. p. **Zzasać**. B. Sz. † **Zzosić się**, a ś., bfm., czynność cz. **Zzosić** ś.

Zrzucac, a, ał i Z. ś. p. **Zrzucić**.

Zrzucanie, a, bfm., czynność cz. **Zrzucac**, *zrucanie*: Wdowie szaty przywdziała z mocnym postanowieniem niezrucania ich nigdy. Patol.: Z. (vomitus, vomito) = *wymioty*. Z., womitowanie. Troc. Wet.: Z. rogów (rejectio). Z. = *poronienie* (abortus).

Zrzucanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zrzucac** ś.

Zrzucenie, a, bfm., czynność cz. **Zrzucić**.

Zrzucenie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zrzucić** ś.

Zrzucić, i, il, **Zrucic**, [**Zerucic**, **Zdrucic**, **Srucic**, **Srucic**], nied. **Zrucac**, **Zrucac**, [**Srucac**] I. *strącić, zepchnąć, zwalić, zbić*: Dwie niewieście... z muru zrucili. Wuj. Konia i jeźdźca jego zrucili w morze. Wuj. Kazał im kości połamać i z onej góry po skałach Z. Skar. Zrucam kogo z góry, z mostu. Kn., Troc. Niewolnika, pana swego morderca, rozkazał z góry Tarpejskiej Z. Warg. Ja biedny, ze skały na łeb zrucony, ledwom sobie karku nie złamał. Oss. Zawadziwszy o półkę, garnek na niej stojący zrucili. L. Zrucam z siebie kogo, zszadam kogo z siebie. Kn. Koń kogo zrucili, z siebie zszadził. L. Koń zrucający, koń go zrucili. Troc. Klacze mię zrucili, potłukłem boki. L. Nazyka Tyberjusza Gracha z Kapitolium zrucili i ułomkiem od lancy zabił. Warg. Jeśli co panu będzie nie do gustu, można prędko ten ciężar Z., rozwieść ś., i kwita! L. (= *wolnić ś. od niego, otrząsnąć ś. z niego, pozbyć ś. go, wolnić ś. od niego*). Przen.: Jarzmo, posłuszeństwo zrucili. Troc. Z. pęta niewoli. Kłaj, tajaj, pędzaj, gniewu nie mając Z. na kogo. Krasz. (= *wyrzucić*). Z. z siebie płaszcz, suknię = *zdyknąć nagle, zerwać, zewlec*. Suknię zruciewszy, pokazał schudnię i wystarzałe ciało. Skar. Zrucie płaszcz. Mick. Przen.: Słyszę, jakiś l'abé chciał dla niej czarną suknię Z. L. (= *porzucić stan duchowny*). Albrycht, mistrz pruski, uczynił hołd Zygmuntovi, a zrucili płaszcz zakonu krzyżackiego i na księstwo pruskie od króla jest przełożon,

a od tego czasu zakon krzyżacki w Prusach ustał. Stryjk. Kto zrucia z siebie ojezysty ubiór, ojezystą mowę, ojezyste obyccze, ten z siebie zrucia ojezystą. Wit. Przen.: Niech tu zaraz zrucia z siebie szlacheckiego człowieka. Krasin Z. kogo, co z drogi = *odrzucić na bok, sprzątnąć, uprzętnąć*: Już to ostatnia, nadwinawszy nogi, kamień, na wstręcie co był, Z. z drogi. L. Reszta, zruciona bagnem z gościńca, podała tył i uciekła do lasu. Kacz. (= *spędzona, zegnana*). Z. kogo z dostojęstwa, z urzędu, pozbawić go ich = *złożyć, strącić, usunąć*. Chcąc go z opactwa Z., pisał do króla. Skar. Za ten przestępek twój będziesz zrucion z królestwa twego. Rej. Zrucili mocarze z stołców ich, a powiększył pokorne. Rej. Kapłan, który nie pości środy lub piątki, niech będzie zrucony. Pim. (= *złożony z kapłaństwa*). Ty królów na tron sadzasz, ty ich z tronu zrucasz. Pot. Lud, kiedy chce, zrucia niegodnych z urzędu. Dm. Zruciono go z godności, z urzędu. Troc. Z. kogo z tronu. Troc. [Z. gospodarza z gospodarki]. Huragan zrucili dach z domu = *zniósł, zerwał, zdarł*. Z. zęby, sierść = *zronić, stracić przez wypadnięcie, wyronić, zgubić*. Koń zrucia zęby, jeleń rogi. 2. pokarm = *womitować, zwymiotować, zwrócić, oddać, wyrzucić*: Zwracam pokarm = *womituję*. Kn. Womitować, zwracać, zruciać. Kn. Objadłszy ś, zruciał. Skar. Pijak, co wczoraj późno jadł, dawno zrucili skwarne. Rej. Polifem żwał i zruciał strawę w krwawej jusze. Otw. Zruciony womitem, zruciony. Kn. Zruciać, pokarm, womitować. Troc. 3. (o samicy) *poronić, nie donosić płodu*: Krowa zruciała. 4. *zerwać, złamać, zburzyć, rozrucić, przerwać, zniszczyć*. Wen. Zrucam most, przerywam. Kn. Z. most, dom. Troc. Przen.: *złamać, naruszyć, zerwać, stargać co, nie dotrzymać czego*. Zrucam kontrakt, targ. Kn. Dla łakomstwa przyjaźni ze mną zrucili. P. Koch. Dał ś. Władysław namówić, że przymierze z Amuratem zrucili. Biel. M. Zrucili Izraęla, zrucili wszystkie mury, rozwalił zamki jego. Wuj. Kaszel poronienie przywozili, siły zrucia i wszystko ciało wycieieża. Oziaeh. (= *nadweręza, zrywa, targa*). 5. co w kupę = *zrucając skupić, zgromadzić; zwalić na kupę*. L. Zruc te kamienie do kupy. Troc. 6. myśl.: Zrucili w bok zając. Troc. (= *rzucił ś., uderzył, ośkoczył, uskoczył*). [Z. = *zepchnąć z drogi na bok zajająca* (o charach ścigających go na prostej drodze)]. Z. ś. 1. *być zruconym*: Uczucie nie bierze ś. i nie zrucia, jak suknia. 2. † Z. ś. *złożyć ś., zrobić składkę*: Oppius dla ubóstwa nie mógł igrzyski sprawić, spektaktorwie zrucali mu ś. Chr. Memmi tak ubogo umarł, żeby go było wedle przystojności nie pogrzebiono, by ś. mu było pospółstwo nie zruciono po dwie unce z głowy. Warg. Zrucimy ś., bracia, na jego rachunek. Troc. 3. z czego = *wolnić ś., rzucić, porzucić co*: Polska zruciała ś. z gwarancji sąsiedzkiej. L. Chocobyś zruciać ś. chciała ze słowa, musiała byś dotrzymać. L. 4.?: Taka mnie pasja ogarnęła, zem mu chciał dać w gębę, tylko że ś. ręką zrucili. Mat.

× **Zrzut**, u, lm. y, × **Zrzutek**, × **Zrzuta**, × **Zrzutka**, † **Zruta** I. *zrucenie, wyrzucenie, odrzucenie*. L. 2. *spadek, wodospad, katarakt*: Jeden tylko Z., czyli spad z góry pod Jampolem. Św. Przen.: *upadek, zguba, niebezpieczeństwo*: Samym echem do takiej przyjdzie raczej zrzuty, że Turkom dobrowolnie pozwolim trybuty. Pot. Przyjdzie do zguby i ostatniej zrzuty jednej minuty.

Pot. 3. to, co zrzucano, wyrzucono, wyrzut, womit, błowociny, rub. rzygowiny: Pies łepce swoje zrzuły. Pot. Szezek, jak pies, i sam swe zrzuły połyka. Pot.

× Zrzuta, y, lm. y p. Zrzut.

× Zrzutek, ika, lm. tki p. Zrzut.

× Zrzutka, i, lm. i p. Zrzut.

Zrzygać, a, ał, Zrzygnąć co = rub., zrzucić, oddać, zwomitować, wyrzygać ś. Z. ś. zमितować ś., dostać wymiotów.

Zrzyganie, a, bfm., czynność cz. Zrzygać.

Zrzyganie się, a ś., bfm., czynność cz. Zrzygać ś.

Zrzygnąć, nie, nał p. Zrzygać.

Zrzygnięcie, a, bfm., czynność cz. Zrzygnąć.

Zrzymanić, i, il p. Zrzymszczyć.

Zrzymanienie, a, bfm., czynność cz. Zrzymanić.

Zrzymszczenie, a, bfm., czynność cz. Zrzymszczyć.

Zrzymszczyć, y, ył, Zrzymanić przerobić na Rzymianina, narzucić narodowość rzymską: Nie wykwiłntnych zrzymszczonych obywateli wielkiego państwa, ale natehnionych malujesz prostaczków (apostołów). Krasz. Oblókl ś. w szkarłat — zwielmożniał, zrzymaniał ś. Krasin.

Zrzyn, u, lm. y = Oblader: Okna pozabijane zostały zryznanami desek. Żer. Chata z kółków. zryznów, z gliny i ziemi uklepana, drżała. Żer.

Zrzyna, y, lm. y p. Oblader.

Zrzynacz, a, lm. e, Skrobacz l. pług zryznający płytko powierzchni roli; rodzaj pługa służący do pokrywania ściernisk, a także do tępienia perzu. 2. a. Szerdegiel garb. żelazo do zryznania mizdry ze skóry wołowej.

Zrzynać, a, ał i Z. ś. p. Zerznąć.

Zrzynanie, a, bfm., czynność cz. Zrzynać.

Zrzynanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zrzynać ś.

Zrzynek, nka, lm. nki część zerznęta z całosci, skrawek, ścinek, np. koniec kartofla, posiadający oczko, zerznęty na nasienie: Ze zryznków i resztek czapkę i kamizelkę szyć sobie kazał. Krasz. Dobył Z. mały pargaminu i ukazał go pytającemu. Krasz. Zajrzano do pieca, gdzie były podarte papiery i zryznki, i te z niego wydobyto. Krasz. Przen.: Nie przestała ulegać urokowi jego słowa; pociągał ją ku sobie ową mniemaną mądrością swoją, zlepkim najrozmaitszych zryznków i kawałków szychu. Krasz.

[Zrzyniec, nca, bfm.] miód zryznany przed podbieraniem: Na św. Wawrzyniec zbierał od pszczoł Z.

Zrzynka, i, lm. i p. Oblader.

† Zrzać, a, ał p. Zarzęć.

† Zrzanie, a, bfm., czynność cz. Zrzać.

† Zrzać, y, ał p. Zarzęć: Zrzą, rzę. Troc.

† Zrzenie, a, bfm., czynność cz. Zrzać.

Zsadnić, i, il p. Zsednić.

Zsadnienie, a, bfm., czynność cz. Zsadnić.

Zsadzać, a, ał i Z. ś. p. Zsadzić.

Zsadzanie, a, bfm., czynność cz. Zsadzać.

Zsadzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsadzać ś.

Zsadzenie, a, bfm., czynność cz. Zsadzić.

Zsadzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsadzić ś.: Ten płyn, po zsadzeniu ś. i ukształtowaniu pewnych gór, zmienił ś., opadał Stasz.

Zsadzić, i, il, [Zesadzić], nied. Zsadzać l. zdjąć siedzącego z siedzenia; pomóc zejść: Zsadź dziecię ze stolka na ziemię. Troc. Zsadził syna, wsiadł na osła. Kras. 2. zepchnąć, zrzucić siedzącego,

wysadzić z siedzenia: Przywalił mię był, alem go z siebie zsadził. Troc. (= zwalił). Koń go z siebie zsadził. Troc. Przen.: Z hardej imprezy poganina zsadzę. Jabł. (= upokorzę go, przynęmi karku). Nie dam z siebie szydzić, zsadzę z siebie każdego. Kn. (= nie dam jeździć po sobie, grać sobie po nosie, stawię ś. każdemu, dam sobie radę). Z. z urzędu, z dostojenstwa, zrzucić, zepchnąć, złożyć gwałtownie. L. Książ wielki metropolity, władcy, opaty według woli swej obiera, na urząd wsadza i zsadza. Paszk. Zsadzono, zrzuciono go z urzędu, z godności, z tronu. Troc. Z., zrzucić jarzino z siebie. Troc. 3. co z czym do kupy = zestawić, zestawować, przypasować jedno do drugiego, spojść, szczelnie złączyć: Sklepiąc piec, uważać trzeba, aby cegielkę z cegielką dobrze Z. gliną. Troc. Wykończywszy przodki surduta, krawiec zsadza je z bokami. Z. ś. zstaść ś., osiąść: Zsadzał ś. wapień zbity, twardy, kruchu twardego. Stasz. Ten gatunek skał okazuje, do jakiego rodzaju gór należy ta powierzchnia, na której ś. niżej zsadzały góry przedwodowe. Stasz.

Zsaldować się, uje ś., ował ś. han. wzajemnie ś. spłacić, skwitować ś.

Zsaldowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsaldować ś.

Zsamobójczenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsamobójczyć ś.

Zsamobójczyk się, y ś., ył ś. zabić ś. samobójczo: Nie zsamobójczona, z własną krwią u łona, przed Bogiem stał Krasin.

× Zsamolubić się, i ś., il ś. stać ś. samolubem, zejść na samoluba: Wszędzie rozłam i rozłam i rozstrój; cząstki tylko, a każda nienawistna drugiej, we wszystkoś Z. ś. chce, wytepiając inne. Krasin.

× Zsamolubienie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsamolubić ś.

× Zsapać, pie, pał sapiąc zrzucić, wyrzucić z siebie; wysapać. Z. ś. zasapać ś. bardzo.

× Zsapanie, a, bfm., czynność cz. Zsapać.

× Zsapanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsapać ś.

Zsarkać, a, ał sarkając zrzucić.

Zsarkanie, a, bfm., czynność cz. Zsarkać.

Zsarmacenie, a, bfm., czynność cz. Zsarmacieć.

Zsarmacieć, eje, ał zmienić ś. w Sarmatę, stać ś.

Sarmatę: Dobrze zsarmaciele przez wieków koleje Wątrobkowie, Bokszo wie i Nagłowscy Reje. Syrok.

Zsatanizować, uje, ował zmienić w szatana, nadać cechy, charakter szatański, usposobić złośliwie, po szatańsku: Kościół katolicki mógł u nas nadać rodzimym demonom i zsatanizowanym bóstwom lekko kosmopolityczny koloryt. Mat. I.

Zsatanizowanie, a, bfm., czynność cz. Zsatanizować.

Zsączać, a, ał i Z. ś. p. Zsączyć.

Zsączanie, a, bfm., czynność cz. Zsączać.

Zsączanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsączać ś.

Zsączenie, a, bfm., czynność cz. Zsączyć.

Zsączenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsączyć ś.

Zsączyć, y, ył, nied. Zsączać sącząc spuścić, stoczyć; wysączyć, scedzić: Z. ś. sącząc ś. ściec, spłynąć; zsiąknąć: Łza spłynie po licu, zatrzymując ś. na zmarszczkach, sączając ś. w blinę od bułatu. Krasin.

Zsednić, i, II, Zsadnić nabawić sedna, skaleczyć, zetrzeć skórę: Zsedniony osieł stęka. L.

Zsednienie, a, bfm., czynność cz. Zsednić.

× Zsejmikować, uje, ował zrobić, dokazać sejmikując. L.

× Zsejmikowanie, a, bfm., czynność cz. Zsejmikować.

× Zsejmować, uje, ował zrobić, dokazać sejmując. L.

× Zsejmowanie, a, bfm., czynność cz. Zsejmować.

× Zsenatorzenie, a, bfm., czynność cz. Zsenatorzyć.

× Zsenatorzenie się, a s., bfm., czynność cz. Zsenatorzyć s.

× Zsenatorzyć, y, ył zrobić senatorem. Z. s. zostać senatorem: Widzisz, senatorem że został starosta, patrz, jak s. zsenatorzył. Kras. (= zbutniał, przybrał minę senatorską).

Zsep, u, lm. y I. p. Zsyp. 2. a. Zsypowisko, Usypnia gór. skłąd napływowy ciał kopalnych, prawie na powierzchni natrafionych, np. usypnie złotych piasków, Łab.

Zsepisko, a, lm. a zwał usypny: Zsepiska piasków, gdzie pierwiastkowo przyrodzenie bogate srebra, ołowiu, galmanu, cynku złożyło składy. Św.

Zsepowy przym. od Zsep: Leżą na wzgórkach i pasach ziem zsepowych, w ziemiach rumnych. Stasz.

Zserowacenie, a, lm. a patol. (degeneratio caseosa) zuyrobnienie serowate, przeistoczenie nekrobiologiczne produktów patologicznych, białko zawierających, jak: ropa, wysięk, gruzełek — w żółtawo-białą masę serowatą.

Zsetkować, uje, ował podzielić na setki. L.

Zsetkowanie, a, bfm., czynność cz. Zsetkować.

Zsforować, uje, ował (L.) I. spuścić z swory. 2. złączyć, związać sworą.

Zsforowanie, a, bfm., czynność cz. Zsforować.

[Zsiać, eje, ał] rozsiać, rozsypać, rozproszyć: Zdjąć wianek z tego ognia, niech go nie zsieje, a zanieś go do piwnicy, niech najędrznieje.

Zsiać, a, ał i Z. s. p. Zsiać s.

Zsiadanie, a, bfm., czynność cz. Zsiadać: Z. z konia. Troc.

Zsiadanie się, a s., bfm., czynność cz. Zsiadać s. Lek.: Z. s. (coagulation) krzepnięcie, ścińnięcie s., × zsiadłość.

1. Zsiadło, a, lm. a część gęsta mleka, oddzielona od płynnej zapomocą przyjątku. Śł. wil.

2. Zsiadło przys. od Zsiadły, gęsto; Z. co czynić. Troc. Zsiadać s. a. Z. czynić. Bobr. Z. czynić, coagulo. Kn. (zwazra. L.).

Zsiadłość, i, bfm. I. rz. od Zsiadły: Obesitas, tłuściość, tyłowitość, Z. Mącz. 2. płynu = ustoiny, gęszce, osad na dnie, fasy: Z. cieczy, płynu, zsiadanie s., ustoiny, ustalność. L.

Zsiadły im. od Zsiać i przym. I. który s zsiadł, zgęstniały, skrępyły, stężuły, ścięty: † Krew zsiadła (Troc. Bobr.) p. Posoka. Nogi zsiadłe = galareta z nóg. Mleko zsiadłe. (= kwaśne). 2. krępy, ściśły, zwięzły, przysadzisty, przysadkowaty, mocny w sobie przy niezbytnej wysokości: Wół do roboty powinien być mocny, Z. Klub. Człowiek Z. krępy, marsowaty. Koss. Piast był wzrostu zsiadłego. Biał. Wody Jordanu zsiadłe jak mury. Gęb. Twarz zsiadła zmarszczków linją wężą, zastygłych jest kraterów pawęża. Wysp.

× Wzrost Z. Kark Z. Bobr. 3. lek.: Płwoćiny zsiadłe a. kłębiaste, kłębkowate (sputa figurata).

[Zsiadować, uje, ował] p. Zsiać s.

[Zsiadowanie, a, bfm.] czynność cz. Zsiadować.

[Zsianie, a, bfm.] czynność cz. Zsiać.

[Zsiać] p. Zsiać s.

× Zsiagać, a, ał p. Zsięgnąć.

× Zsiaganie, a, bfm., czynność cz. Zsiagać.

× Zsiągnąć, nie, nał p. Zsięgnąć.

× Zsiągnięcie, a, bfm., czynność cz. Zsiągnąć.

Zsiakać, a, ał p. Zsiąknąć.

Zsiakanie, a, bfm., czynność cz. Zsiakać.

Zsiąknąć, knie, knął, knęła a. kła, × Zsięknąć pozbyć s. płynu, usunąć płyn przez wysączenie, zsuć, scedzić; (o płynie) spłynąć sącząc s.; wysięknąć, sączyć s., wysączyć s.

Zsiąknięcie, a, bfm., czynność cz. Zsiąknąć.

Zsiać, zsiądzie a. zsiędzie a. [zsiadnie], zsiadł,

× Zsieść, [Zsiać], nied. Zsiać, × Zsiadywać,

[Zsiadować] I. zejść z siedzenia: Zsiadam z konia,

z woza. Kn. Już ani na konia wsięść, ni zsieść

z niego mogę. Prot. Zsieść z okrętu. Troc. (= wysięść).

Trzeba często na młodego konia wsiadać

i zasię zsiadać, aby takowim zwyczajem na-

żył s. spokojnie stać ku wsiadaniu. Trzyc.

Widząc jego twarz, jako trup zbladła i już nie

zsiadła, ale z konia spadła. P. Koch. Z cudzego

konia i sród błota zsiadał. Rys. Zsiadę i z po-

nika pragnienie ugaszę. Mick. Przen.: Teraz

z cudzego muszą zsiadać. Pot. (= ustępować; wra-

cać co cudze). Przen.: Ona (śmierć) zsiadać im

z państwa i z majestatu chwały ich i z stolicy

ozdoby ich każę i posadza ich w prochu i w ziem-

ni. Skar. Na jego rozkazanie i konsulowie

z urzędów zsiadać musieli. Skar. (= ustępować;

składać je). Z lat i żytu zsiadli. Żebr. (= wyszły,

wyczerpały s., spełniły s. chwile ich życia). 2. p.

Z. s. I. ściąć s., skrzepnąć, zbiec s. w kupę,

stężyć, zgęsnąć: Zsiada s. mleko, krew, zsiada. L.

Mleko kwaszą, aże s. zsiądzie, a potem od nie-

go serwatkę odcedziwszy, z worów wylewają.

Pasz. Gąszcz migdałowy, wławszy polewki do

niego szczerzej, zsiądzie s., jako gęsta galare-

ta, albo jako mleko podpuszczane. Sien. Zsie-

dło s. jako mleko serce ich. Leop. (serce ich za-

tyło, jako sadło. B. G.). Na krwi wypuszczonej,

gdy s. zsiądzie, woda widzieć s. daje. L. (gdy s.

ustoi, gdy osiada, gdy krzepnieje. L.). Masę na

ciepłym miejscu s. zsieść nie może. Troc. W mym

srogim ziemie krew w ludziach zsiadła, żyły s.

kureczyły. Skar. Tam w tym zacisznym pokoju

czai s., waha, zsiada i w cios zwolna zmienia

straszna myśl. Żer. Kie już telo zdoles wytrzy-

mać, to s. w tobie, bracie, siła zsiadnie, jak

krzemień. Żer. Przen.: Gdy go widzę, zaczyna s.

krew we mnie zsiadać. L. (= mroź mię przechod-

zi, mrowie mię przechodzi). 2. zbiegający s. osiadać,

osadzać s. na czym: W dystylacjach para w kro-

ple s. zsiada, a potem w wodę s. obraca. Petr.

(= skrapla s.). Kiedy rok suchy, zsiada s. tam

na wyspach sól biała jak lód. Papr. (= zbiera

s. na powierzchni). Nil, wpadszy w jeziorzystku

abo doliny, zsiada s. w białą sól. Łęcz. 3. twar-

nić, trętwieć, skorupieć. L. Paznogie od tej ro-

boty zsiadają s. i stwardziewają. Sak.

Zsieć, kę a. [czę], cze, kł p. Zsiekać.

Zsieczenie, a, bfm., czynność cz. Zsieć.

Zsiekać, a, ał, Zsiec, [Zsieć] I. siekać białe w kupę. 2. posiekać, usiekać na masę: Z. mięso na kotlety. Medea Absyrta na sztuki zsiekała i krwią rodzoną pojuszyla tropy. Tw. (= pora-

bała). Przen.: *ściąć, schłostać, zesmagać, świczyć, zerznąć, zrywać*: Skórę chłopcu różgami zsiekli. Jęczał, zszeczony bowiem został po całym ciele. Jeż. 3. *skosić*: Łąkę mu zsiekli osadnicy. Krasz. Brat zsieklił potrawę. Ork.

Zsiekanie, a, bkm., czynność cz. Zsiekać.

† Zsierocenie, a, bkm., czynność cz. Zsierocień.

† Zsierocień, eje, ał *osierocień*: Boimy ś. tego, mocny, miły Panie, by nie zsierociało nasze zgromadzenie. Wiszn.

Zsierotniała skóra (cutis anserina) gęsia skórka, †sierotki, [sierdy] = *wystąpienie na wierzch skóry torebek włosa wskutek kurczenia ś. mięśni przywłosnych pod wpływem zimna.*

× Zsieś, zsiądzie, zsiadł i × Z. ś. p. Zsiąś.

Zsięgać, a, ał p. Zsięgnąć.

Zsięganie, a, bkm., czynność cz. Zsięgać.

Zsięgnąć, gnie a. †że, gnał, Zsięgnąć, nied. Zsięgać. 1. × Z. *sięgnąwszy zdjąć*. L. 2. † Z. *objąć, obstać*: Brzuch (kopia), co go pas nie zsięże. Wóje.

Zsięgnięcie, a, bkm., czynność cz. Zsięgnąć.

× Zsięknąć, nie, nął p. Zsiąknąć.

× Zsiękniecie, a, bkm., czynność cz. Zsięknąć.

Zsikać, a, ał *posikać*. L.

Zsikanie, a, bkm., czynność cz. Zsikać.

Zsilnieć, eje, ał *wzmóc ś. na siłach, stać ś. silnym, okrzepnąć*: Dziś smutek twój jest przejęciem ducha twojego, póki tak nie zsilnieje, aby mógł i sobie wystarczyć i drugich wspierać bogactwami swojemi. Żm.

Zsilnienie, a, bkm., czynność cz. Zsilnieć.

Zsiniaty, Zesiniaty, †Ześniaty *który zsiniał*: Wściekłość pieni ś. na jej zsiniałych ustach. Stasz. Usta jej zsiniały drżały febrycznym ruchem. Bał.

Zsinić, i, ii, Zesinić *zrobić sinym*.

Zsinięcie, eje, ał, Zesinięcie, †Ześnięcie *posinięcie zupełnie, stać ś. sinym*: Z. od zimna. Zsiniął, jak wątrobą. Dam mu nauczkę, aż mu skóra zesinieje. Wilk.

Zsinienie, a, bkm. 1. czynność cz. Zsinić. 2. czynność cz. Zsinieć.

Zsiostrzanić się, i, ś., ii ś. *złączyć ś. stosunkiem siostrzanym*.

Zsiostrzaniecie się, a, ś., bkm., czynność cz. Zsiostrzanieć ś.: Kiedy projekt zsiostrozania ś. upadł, Róża poprosiła, aby pani Januarowa ją nazywała i siebie nazywać pozwoliła po imieniu. Orzesz.

Zsiwić, i, ii *zrobić siwym*.

Zsiwienie, eje, ał *stać ś. siwym, posiwieć*: Zsiwiała mi głowa. Poręb.

Zsiwienie, a, bkm. 1. czynność cz. Zsiwić. 2. czynność cz. Zsiwieć.

Zskakać, a, ał p. Zeskoczyć.

Zskakanie, a, bkm., czynność cz. Zskakać. Troc.

Zskakiwać, uje, iwał p. Zeskoczyć.

Zskakiwanie, a, bkm., czynność cz. Zskakiwać. † Zskapieć, eje, ał *skapieć, znikczemnieć, podupaść*. Rej.

† Zskapienie, a, bkm., czynność cz. Zskapieć.

× Zskoczenie, a, bkm., czynność cz. Zskoczyć.

× Zskoczyć, y, ył p. Zeskoczyć. Zskoczył z łóżka, z pięt na ziemię. Troc. Zskoczył ze skały w morze. Troc.

[Z skrątesem] = *kratesem, do cna, zupełnie, zewszęstkim, ze szczętem*: Przepadł Z.

× Zskrobać, bie, bał p. Zeskrobać.

× Zskrobanie, a, bkm., czynność cz. Zskrobać.

× Zskrobywać, uje, ywał p. Zeskrobać.

× Zskrobywanie, a, bkm., czynność cz. Zskrobywać.

[Zskrzepienie, a, bkm.] *pomoc w pracy*: Takie mam z niego Z. Ork.

[Zskrzytwieć, eje, ał] *zmarznąć, zziębnąć*: Teraz, Maryś, takie ziąby — zskrzytwiałyby dziewczysłaby. Reym.

[Zskrzytwienie, a, bkm.] czynność cz. Zskrzytwieć.

× Zsłowiaczać, a, ał p. Zesłowiańszczyć.

× Zsłowiańczać, a, ał p. Zesłowiańszczyć. L.

× Zsłowiańczenie, a, bkm., czynność cz. Zsłowiańczać.

× Zsłowiańczenie, a, bkm., czynność cz. Zsłowiańczość.

× Zsłowiańczość, y, ył p. Zesłowiańszczyć: Słodkie jego (Symonidesa) sielanki który tylko czyta, czuje zsłowiańczonego wdzięki Teokryta. Kras.

Zslupieć, eje, ał *stanąć słupem, zdębieć, osłupieć*: Wzrok zslupiał. Wor. (= *stanął kołem*).

Zslupienie, a, bkm., czynność cz. Zslupieć.

Zsmutnieć, eje, ał *stać ś. smutnym, posmutnieć*: Żaden śpiew ptaszyny nie zsmutnieje na chwilę. Moraw.

Zsmutnienie, a, bkm., czynność cz. Zsmutnieć.

× Zsnować, uje, ował p. Zesnuć.

× Zsnowanie, a, bkm., czynność cz. Zsnować.

× Zsnucie, a, bkm., czynność cz. Zsnuć.

× Zsnuć, uje, uł p. Zesnuć.

Zsobaczęć, eje, ał *stać ś. sobaką = zejść na psy, spodleć*. Brt.

Zsobaczenie, a, bkm. 1. czynność cz. Zsobaczęć. 2. [Z.] czynność cz. Zsobaczyć.

[Zsobaczyć, y, ył] *zwymyślać, zbesztać, zekpać*.

† Zsobna p. Zosobna: Wypowiedzieć wielkość każdego dobra Z. ani rozum człowieczy, ani język nie może. Hrb.

!Zsofistyczenie, a, bkm., czynność cz. Zsofistyczyć.

!Zsofistyczyć, y, ył *zrobić sofistycznym*: Umysł zsofistyczone, jak Prudhona i Mazziniego, najprostszych praw nie pojmują. Krasii.

Zsojuszenie, a, bkm., czynność cz. Zsojuszyć.

Zsojuszenie się, a, ś., bkm., czynność cz. Zsojuszyć ś.

Zsojuszyć, y, ył *złączyć, związać sojuszem, sprzymierzyć*: Z pogany ś. jednać lepiej, Litwie żoninej dać rękę, Ruś zagarnąć... Węgry zsojuszone nasze... Krasz. Z. ś. *złączyć ś., związać ś. sojuszem, sprzymierzyć ś.*: Z. ś. z wrogiem, z sąsiadem.

Zsolidaryzować, uje, ował *zjednoczyć solidarnie*: Wspólny interes zsolidaryzowały ich silnie. Wielkie zwycięstwo narodowe r. 1812 zelektryzowało i zsolidaryzowało wszystkie stany Rosji. Spas. Z. ś. *zjednoczyć ś. solidarnie*: Z tym ich żądaniem jedno tylko stronnictwo centrum odważyło ś. Z. na omawianym posiedzeniu sejm.

Zsolidaryzowanie, a, bkm., czynność cz. Zsolidaryzować.

Zsolidaryzowanie się, a, ś., bkm., czynność cz. Zsolidaryzować ś.: Gotowość zsolidaryzowania ś. z przyjętymi przez koronę zobowiązaniami.

Zsonantyzowany jęz. *zwokalizowany, zesamogłoskowany; który przeszedł w samogłoskę*. BdC.

Zsondować, uje, ował *zgleźbić sondą*: Z. zatokę.

Zsondowanie, a, bkm., czynność cz. Zsondować.

× Zspalać, a, ał i Z. ś. = Zespałać: Duch z niezym ś. nie zspala. Tet.

× Zspalanie, a, blm., czynność cz. Zspalać.
 × Zspalanie się, a s., blm., czynność cz. Zspalać s.

× Zspolnienie, a, blm., czynność cz. Zspolnić.
 × Zspolnienie się, a s., blm., czynność cz. Zspolnić s.

× Zspolnić, i, il p. Zespolic. Oba w jednym zspolnić natęgnienu. Krasin.

× Zssać, zssie, zssał p. Zessać.

× Zssanie, a, blm., czynność cz. Zssać.

† Zstać, zstoi i zstanie, zstał, † Zstanać, nied.

† Zstawać i. stać, starczyć, wystarczyć, dostawać, nie zbraknąć. Błaż. Zstaje mi czasu, siły, dostaje mi. Kn. Zstaje mi na co, zdołam. Kn. (= stać mi, jestem w stanie, w możności, zdołam, mogę). Jak kogo zstaje, jak kto przemoże. Kn. Dostyć ci jest mieć jedną suknią szarą, a więc dwie, jeśliby ojca w tym Z. mogło. Glicz. Póki mi wieku zstawać będzie. Troc. Kupił jedwabiu, ile do sznurka zstało. Troc. Nie zstanie to, tego. Troc. 2. czego=odstać od czego, porzucić co, zaniechać czego, przestać: Pada trup uparty, ginie rycerz śmiały, nie jednak serce złoży, nie szród takiej flagi zstaną swej przewagi. Tw. † Z. s. i. stać s., mieć niekto, zdarzyć s., zrobić s., zideć s., dojdź do skutku; zostać (czym): Tu s. wielki dziw zstał. Leg. Al. Aby mu s. mądrze zstało. Ez. Na te słowa: „Bóg zstał s. człowiekiem“ przyklękamy. Skar. Mówili długo modlitwy i egzorezmy nad kamyczki, aby s. zstały pieniędzmi. Biel. M. 2. dojrzeć, dostać, wystać s., dojdź do należytego stanu: Pożytecznie, gdy s. owoce dobrze zstają i uńrzeją. Spiez.

† Zstanać, nie, nął p. Zstać.

† Zstanie, a, blm., czynność cz. Zstać.

† Zstanie się, a s., blm., czynność cz. Zstać s. Zstarodawna przys. po starodawnemu, po staroswiecku: Nad Dunajem, czyli, jak Z. mieniono, nad Drużyną.

† Zstarzały p. Zestarzały. Troc. Ci, żyjąc, jako niezstarzałe kruki, widzą swych synów dorosłe prawnuki. Chr.

† Zstarzec, eje, a i † Z. s. p. Zestarzec: Zachowaj bojaźń Bożą i w niej zstarz s. Birk. W sławie s. zstarzał i osiwiak. Troc. Zstarzeje na tym urzędzie. Troc. Zstarzał s. na naukach. Troc.

† Zstarzenie, a, blm., czynność cz. Zstarzec.

† Zstarzenie się, a s., blm., czynność cz. Zstarzec s.

× Zstatecznić, i, il zrobić statecznym, ustatkować. L.

× Zstatecznić, eje, a i stać s. statecznym, ustatkować s. Troc. L.

× Zstatecznienie, a, blm. i. czynność cz. Zstatecznić. 2. czynność cz. Zstatecznić.

† Zstaw, u, lm. y anat., p. Staw: Bóg świata tego zstawy strząsa, kiedy chce. Baz.

† Zstawiać, a a. aje, a i † Z. s. p. Stać.

† Zstawianie, a, blm., czynność cz. Zstawiać.

† Zstawianie się, a s., blm., czynność cz. Zstawiać s.

† Zstawiać, a, a i p. Zestawić.

† Zstawianie, a, blm., czynność cz. Zstawiać.

† Zstawić, i, il p. Zestawić: Zstaw dzban ze stołu na ławę. Troc. Z. wino do piwnicy. Troc.

† Zstawienie, a, blm., czynność cz. Zstawiać.

Zstąpić, i, il, × Zstąpić, × Zstąpić, nied. Zstępować i. stępując spuścić s.; zejść: Zstępuje na dół. Kn. Różna jest postawa wstępujących i zstępujących: którzy z góry idą, ciała wstecz cofa-

ją, które zaś w górę postępują, zginają s., abo wtem zstępując ciężarem swym wazyć s. ku pochylności, a wstępując wstecz go cofać wycho- dzi to właśnie na to, co występkiem ulegać. Pileh. Alić oto zstępowała córka Faraona, aby s. kąpała w rzece. Wuj. Człowiek niektórzy zstępował z Jeruzalem do Jerycha. Wuj. Pan zstąpił z nieba, by ludziami zbawczą podać rękę. Przyb. Zstępuję z nieba i bóg, ziemię przeglądam, kształt wzuwszy człowieczy. Zebr. Sam do niego przyjsie a zstąpić raczył. Rej. Zstap, slišzna Uranjo, z twych przybytków w niebie. Przyb. Pan do piektów zstąpił, ożył dnia trzeciego. Groch. Wyzrywają dobrych dni, a w mgnienu oka do piektów zstępują. Leop. (w mgnienu oka do grobu zstępują. B. G.). (= schodzą ze świata). Już siostra zstąpiła do grobu. Os. Wilgoć te w pierśiach s. zbierają, potem zstępują w nogi, czyniąc opuchlinę w goleniach. Trzyc. (= ściekając, spływają, opadają). Duch św. zstąpił na apostołów. W początkach świata niewinna w gościnę z nieba zstąpiła Astrea. Karp. Góry, zstąpcie a zakrycie mię od twarzy rozgniewanego Boga. Troc. Sukcesja na dół zstępująca = przechodząca ze starszej generacji na młodszą. O sukcesji na dół zstępującej. Zam. Poślubił sobie żonę z pokolenia twego, z dawna jakoż jeszcze od Jakóba zstępującego. Rej. W porządku na dół zstępujących są: syn, wnuk, prawnuk. Troc. Przen.: Żyto coraz na dół zstępuje. Trzt. (= spada w cenie, tanieje). Przen.: Trzeba Z. na dno myśli ludu. 2. z drogi = zejść, zhoczyć, oddalić s., ustąpić, odbić s. od drogi: Zstępuję z drogi. Kn. Mam ci coś rzece, zstap tu trochę. L. Na śpiegi wysłany, często z drogi zstępując, dla rozmaitego przebiegania, nierychło s. wracał. Warg. Wszyscy, za wodzem idąc, z gościnca zstępują. Groch. Lepiej s. trzymać tych, którzy rzadziej z ścieżki a toru zstępują, niż tych, którym s. to bardzo często trafia. L. 3. dokąd = wstąpić, wpaść, zajrzeć po drodze: Józef chciał zstąpić do domu księżęcia. HJ. Król stacji u szlachty niech nie miewa; jeśli s. nam przyda przez królestwo jechać, zstępowania żadnego do szlachty i ich kmieci nie będziemy czynić, ani żadnej rzeczy względem tego zstępowania nie każemy od nich wyciągać, a jeśliby inaczej nie mogło być, jedno żebyśmy musieli zstąpić, tedy za nakładem każemy potrzeby sobie gotować. Herb. 4. komu z drogi = zejść, ustąpić, usunąć s.: Fabjusz, gdy s. z ojcem swoim na ulicy zetkał, nie chciał mu z drogi Z. Damb. Zstap z drogi, choćbyś po pas w błocie s. zagrzeził. Paszk. Jeśli potykam konsula, nie nie opuszczę, co do uczciwości wyrządzenia przynależny: zsiądę z konia, zdejmę czapkę, zstąpię z drogi. Warg. Już słońcu wschodzącemu jutrzeńka zstąpiła. Bardz. Przen.: Ślady z twarzy zstąpiły (= zginęły). 5. Z. i Z. s. p. Stąpić: Zstępować, zgeszczać sukno. Troc. Zstępowane sukno. Troc. (= dekatyzowane). Zstępuję s. sukno w prasie. Troc. Przen.: Baszty i wały ustępują nieprzyjacielskiej mocy, lecz Staremburg nowe wewnątrz toczy, zstępujące s. utrzymując siły. Susz. (= kurczące s., malejące, topniejące). 6. anat.: Tętnica główna zstępująca (aorta descendens), × aorta zstępująca, × niższa, × zstępną czyli dolną. Okrężnica zstępująca (colon descendens) = część kiszki grubej. × Muskul brzucha zstępujący (musculus descendens abdominalis) = mięsień skośny brzucha zewnętrzny (musculus obliquus extremus abdominis). × Muskul

karkowy zstępujący, mięsień szyjny zstępujący (musculus cervicalis descendens) = *mięsień biodrowo-żebrowy szty* (musculus iliocostalis cervicis). 6. patol.: Dwubitność zstępująca, p. Dwubitność. Tętno zstępujące (pulsus cataeretus). 7. astr.: Węzeł zstępujący, p. astr. Węzeł. 8. gie. *znizający s., schodzący ku dołowi, opadający*: Prądy zstępujące = *prądy powietrza opadające z górnych warstw atmosfery.*

Zstąpienie, a, bhm., l. czynność cz. Zstąpić: Chrystusa Z. było z nieba na ziemię. Salin. Z. do piekła. Kn. Z. z gór na dolinę Jerychońską jest bardzo przykre. Hof. (= *zstęp, spadek, pochylność*). 2. lek.: Z., Zstępowanie (descensus) opadnięcie, opuszczenie s.: Z. jąder = *opuszczenie s. jąder z miejsca pierwotnego ich zawiązku do moszny, ostatecznego ich siedliska.*

Zstąpienie się, a s., bhm., czynność cz. Zstąpić s.

× Zstąpiony który zstąpił: To nie słowiańskiej wynik dyktatury, lecz Bożej w ludzką zstąpionej natury. Krasin.

× Zstępnować, × Zstępować, × Zstępnować *zestąpić ściegami zachodzącymi na siebie, tworzącymi jedną nieprzerwaną linię, zestępnować* (por. nied. Stebnować).

× Zstępnowanie, a, bhm., czynność cz. Zstępnować.

× Zstępować, uje, ował p. Zstępnować.

× Zstępowanie, a, bhm., czynność cz. Zstępować.

× Zstępnąć, u, lm. y = Sterta. L.

Zstępnąć, u, lm. y l. *zstąpienie na dół, zejście*. 2. *miejsce zstępowania na dół; to, po czym zstępujemy, schód*: Z dołu jakiej kamienicy mamy wstępnąć na górę lub zstępnąć do piwnicy. Gawron.

† Zstępnąć, i, il p. Zstąpić.

† Zstępnąć, a, bhm., czynność cz. Zstępnąć.

† Zstępnąć, ów umowy. Napom.

Zstępnąć, y, lm. e anat. (colon descendens) *okrężnica zstępująca (część кишки grubej).*

Zstępnąć przys. *zstępując, w kierunku ku dołowi.*

× Zstępnować, uje, ował p. Zstępnować.

× Zstępnowanie, a, bhm., czynność cz. Zstępnować.

Zstępnąć l. od *zstępnąć, zstępujący*: Krewni wstępnąć i zstępnąć, linja zstępnąć. (o pokrewieństwie co do osób w młodszym pokoleniu): Między spokrewnionymi w linii wstępnąć i zstępnąć małżeństwo utrzymać s. nie może. Cyw. 2. anat.: × Aorta zstępnąć, p. anat. Zstępnąć.

Zstępnować, uje, ował l. p. Zstępnąć. 2. i Z. s. p. Zstępnować.

Zstępnowanie, a, bhm., czynność cz. Zstępnować: Z. na dół. Troc. Z. na dół, schodzenie. Kn. Zstępnowania żadnego do szlachty i ich kmieci nie będzie czynić. Herb. Z. z drogi. Troc. Z. sukna. Troc.

Zstępnowanie się, a s., bhm., czynność cz. Zstępnować s.

× Zstępnąć, i, il i × Z. s. *stopić, stopić s. L.*

× Zstępnąć, a, bhm., czynność cz. Zstępnąć.

× Zstępnąć się, a s., bhm., czynność cz. Zstępnąć s.

Zstępnować, uje, ował *zrównać strychulcem, zgnąć (czub) strychulcem*. Przen.: Percepta zstępnowana. L.

Zstępnowanie, a, bhm., czynność cz. Zstępnować.

† Zstępnąć się. gnie s., gnać s., gnieć s. a. gła s. *zstępnąć, zgnąć s.*: Ususz kwiat jabolni a zetrzyj w panwi na proch, a wspan do

tej huspeniny, wnet s. zastygnie, skoro tylko z tym prochem zawre. Brk.

† Zstępnąć się, a s., bhm., czynność cz. Zstępnąć s.

† Zstępnąć, u, lm. y p. Sterta.

† Zstępnąć, y, lm. y p. Sterta.

Zsuć, a, bhm., czynność cz. Zsuć.

Zsuć, uje, ul, × Zsuć *zsuwać, posuć, posypać, usypać, obsypać*: Widząc s. być nakształt palca gołym, wór cielsku-m przywdział, głowę-m zsuć popiołem. Chr.

! Zsuć, uje, ował *spotwarzyć*: Zajżynskiego zsuć, że wszedłszy do spółki z Pięćmi i Dromem, oszukał ich na 50,000 rubli. Glin.

! Zsuć, a, bhm., czynność cz. Zsuć.

Zsumować, × Zsumować *zabrać w sumę, dodać*: Z. cyfry. Jeśli zechcemy wnioski Z., ujrzymy, że autor, jak Proteusz, co chwila zmienia formę. Spas.

Zsumowanie, a, bhm., czynność cz. Zsumować.

Zsunąć, nie, nąć, × Zsunąć, nied. Zsunąć, × Zsunąć l. *posunąć na dół, obsunąć; zemknąć sunąć; ściagnąć, zdjąć*: Gdy s. tygiel w formie trochę zastoi, obręcze zsuwają, klepki odejmują, i tygiel s. gładki zostaje. Torz. Z. pieniądze do zsuć (= *zgarnąć*). Chłopeze, zsuniej [= zsun] z ezola chmurę smutku (= *usunąć, spędzić*). Przen.: Niemiec zsunęła go z siódła. Uj. (= *zszadziła, zepchnęła, strąciła*). 2. do kupy = *sunąć skupić, zabrać, zgarnąć*: Z. stół rozsuwany. Stały stół dębowe podłóżne i zsunione. Korz. (= *zestawione*). Z. s. l. *sunąć spuścić s., zemknąć s., spaść, obsunąć s., oblecieć*: Ona lekko zsuwa s. z konia, przywiązuje go do drzewa. Stasz. Zsunął s. z łózka. Noga zsunęła mi s. z kamienia. But jeden przy uśiłowaniach wygramolenia s. zsunął s. z lewej nogi. Wilk. Zsunął s. na węgłowie. Sienk. Ciemności coraz większe zsuwały s. na ziemię. Rog. (= *spadały, opadały, spuszczały s.*). 2. × Z. s. na umyśle = *destać pomieszczenia zmysłów, obłądu*: Jedna tylko Jackowa z żalu po mężu zsunęła s. na umyśle, często zapomniała s., często od rzeczy mówiła lub bez przyczyny s. sniała. Rzew.

Zsunąć, a, bhm., czynność cz. Zsunąć.

Zsunąć się, a s., bhm. l. czynność cz. Zsunąć s. 2. patol.: Z. s. kręgosłupa, ! kręgosłup (spondylolisthesis) *wada rozwojowa lub nabyta miednicy, polegająca na opuszczeniu s. ostatniego kręgu lędźwiowego z kości krzyżowej (na której spoczywa) do miednicy, wskutek czego miednica ulega ściśnięciu.*

Zsupnąć, a, ał *supnąć skupić; splątać w supnę*: Wszystkie mroczne tajemki duszy poprostu w jeden węzeł nam zsupnę. Brt.

Zsupnąć, a, bhm., czynność cz. Zsupnąć.

Zsurowieć, eje, ał *osurowieć*: Przesąd: Ugotowane mięso pawia po roku znowu zsurowieje. Brk.

Zsurowienie, a, bhm., czynność cz. Zsurowieć.

[Zsuszenie, a, bhm.] czynność cz. Zsuszenie.

[Zsuszenie, i, il] *zgnieść, zmiać, zmieścić.*

Zsuwać, a, ał i Z. s. p. Zsunąć.

Zsuwać, ów, bhp. *drobne odłamki skał o krawędziach ostrych, zsuwające s. po stokach gór.*

Zsuwanie, a, bhm., czynność cz. Zsuwać.

Zsuwanie się, a s., bhm. l. czynność cz. Zsuwać s. 2. hut.: Z. s. nabołów wielkopieczowych,

gdy schodzą ukośnie, po jednym raczej boku pieca, i prędzej od jednej strony, niż od drugiej. Łab.

Zsuwka, i, lm. i, Sówka hut. potajemny odciek, czyli dźwirka, przed lochorem, gdzie fryszarz, spuszczaając zuzel, wypuszcza zarazem i nieco żelaza (na własną nieprawą korzyść). Łab.

× **Zsycenie, a, blm., czynność cz. Zsycić.**

× **Zsycenie się, a, blm., czynność cz. Zsycić.**

Zsychać, a, ał i Z. s. p. Zeschnąć: Mur, statek ś. jeszcze nie zeschnął. Troc. Róża twoja zwiędła zsycha. Wysp.

Zsychanie, a, blm., czynność cz. Zsychać.

Zsychanie się, a, blm., czynność cz. Zsychać.

× **Zsycić, i, il dać do sytości, nasycić, ufetować, uraczyć. Z. s. nasycić ś., ufetować ś., uraczyć ś.**

Zsyłać, a, ał i Z. s. l. p. Zesłać. 2. [Z. s.] (rus.) powoływać ś. 3. Z. s. † porozumiewać ś. Mosk.

Zsyłanie, a, blm., czynność cz. Zsyłać.

Zsyłanie się, a, blm., czynność cz. Zsyłać.

Zsyłka, i, lm. i rus. zesłanie, wysłanie gdzie za karę, deportacja: Kto mógł zgadnąć, co z tego wyniknąć mogło? proste soldaty, forteca, Z... wszystko było możliwe. Krasz. Skazano go na zsyłkę w soldaty do rot orenburskich. Baty i Z. spadają na karki rozpanoszonego chłopów. Rol.

Zsyndykować, uje, ował złączyć w syndykata: Zsyndykowano fabryki blachy górnośląskie. Z. s. złączyć ś. w syndykata: Wskutek tego zsyndykowali ś. fabrykańci gwoździ drutowych. Najpoważniejsze banki i instytucje kredytowe zsyndykowały ś. w celu przyjęcia z pomocą przemysłowi. Podniesienie cen towaru zsyndykowanego (= należącego do zsyndykowanych).

Zsyndykowanie, a, blm., czynność cz. Zsyndykować: W danej sferze przemysłu Z. jednej gałęzi prowadzi do zsyndykowania drugiej.

Zsyndykowanie się, a, blm., czynność cz. Zsyndykować.

Zsyntetyzować, uje, ował, Zsyntezować zebrać w syntezę, ująć w całość: Nawet mój krytyk nie zdola Z. w myśli realnego osobnika jakiegokolwiek gatunku. Mahr.

Zsyntetyzowanie, a, blm., czynność cz. Zsyntetyzować: Ogólnego zsyntetyzowania na wielką skalę dokonał już August Comte. Strasz.

Zsyntezować, uje, ował p. Zsyntetyzować.

Zsyntezowanie, a, blm., czynność cz. Zsyntezować.

Zsyp, u, lm. y, Zsep, Zsypka l. zsypanie, zsypanie: Wymłot w kupie leży na Z. do beczek gotowy. Przyb. 2. to, co zsypaną: Lato, co czystym zsypanem zbóż spiechrze weseli. Koss. Żywności w mąkach, sucharach, zsypankach zbożowych i t. d. T. K. 3. podatek w ziarnie, sep, osep, maldr, maldrat: Do powinności darniczych do stołu królewskiego należał za Piastów osep, sep, czyli zsypanka różnego zboża. Nar. Zsep, który powinni byli do zamku oddawać, znosimy. Vol. Był robiony rozkład zsypanki podług domów. T. K. 4. [Z.] skłauka zboża w ziarnie, zbierana we wsi na rzecz plebana. 5. mł. wózek do przewożenia ziarna.

Zsypać, pie, pał, × Zesytać, nied. Zsypywać, × Zsypywać, † Zsypować, [Zsypować] l. sypać złożyć, wysypać na kupę: Zsypali zboże i przemierzili. 2. sypać złączyć, skupić; nasypywać,

posypywać: Zsypali ziarno w wszystkich worków w jedno. 3. czego = sypać rzucić z wierzchu; odsypać, usypać. Z. s. l. (o ziemi) osypać ś., osunąć ś., obruszyć ś., rozsypać ś.: Grobla ś. zsypana, spełzając na dół. Trzye. 2. przen. zgrupować ś., zwałić ś., zebrać ś. hurmem: Zdaraży ś. jeszcze i okolice takie, na które ś. zsypano wojsko w dwój- i trójnasób więcej, niżeli go było gdzieindziej. Kaczk.

Zsypanie, a, blm., czynność cz. Zsypać, × zesypanie.

Zsypanie się, a, blm., czynność cz. Zsypać, × zesypanie.

Zsypańce, ów, blp. bart. pewne ilości pszczoł, zbierane z różnych ulów.

Zsypka, i, lm. i p. Zsyp.

Zsypkowy przym. od Zsypka: Żywiono tę gromadę z pieniędzy zsypkowych. T. K. Rejestra zsypkowe, zboże zsypkowe. T. K.

Zsypować, uje, ował i Z. s. p. Zsypać.

Zsypowanie, a, blm., czynność cz. Zsypować.

Zsypowanie się, a, blm., czynność cz. Zsypować.

Zsypowisko, a, lm. a gór. p. Usypnia.

Zsypowy przym. od Zsyp. T. K.

Zsypywać, uje, ywał i Z. s. p. Zsypać.

Zsypywanie, a, blm., czynność cz. Zsypywać, × zesypanie, † zsypanie.

Zsypywanie się, a, blm., czynność cz. Zsypywać, × zesypanie, † zsypanie.

× Zszymatyczenie, a, blm., czynność cz. Zszymatyczyć.

× Zszymatyczyć, y, ył, × Zesyymatyczyć przeobrazić na schizmatyka.

Zszablonować, uje, ował sprowadzić do szablonu.

Zszablonowanie, a, blm., czynność cz. Zszablonować: Musimy uchylić czoła przed indywidualnością, w których (w czasach barbarzyńskich) ludzie dążą do zszablonowania ludzi, a nie znają kultu bohaterów. Wb.

Zszabrować, uje, ował tok. zgładzić, zrównać szabrem: Z. kij, pręt fiszbinowy u parasola.

Zszabrowanie, a, blm., czynność cz. Zszabrować.

Zszachrować, uje, ował co = sachrując zdobyć; sachrując zatracić gdzie dla własnej korzyści, skreślić, zaszachrować, zamachlować, zszalbierować.

Zszachrowanie, a, blm., czynność cz. Zszachrować.

Zszadzenie, a, blm. l. czynność cz. Zszadzić. 2. czynność cz. Zszadzić.

Zszadzić, i, il okryć sadzią, szronem.

† **Zszadzić, eje, ał l. okryć ś. sadzią, okryć ś. szronem, oszronić. 2. przen. osiwieć, posiwieć.**

Zszafranić, i, il suto zaprawić szafranem, przesycać szafranem.

Zszafranienie, a, blm., czynność cz. Zszafranić.

Zszalbierować, uje, ował p. Zszalbierować.

Zszalbierowanie, a, blm., czynność cz. Zszalbierować.

Zszamotać, ocoze a. × ocoze, tał zmorłować szamotaniem, wyszamotać, starmosić, wytarmosić, stargać, zszarpać.

Zszamotanie, a, blm., czynność cz. Zszamotać.

Zszargać, a, ał, schlapać błotem, uszargać, poszargać, zaszargać, oszargać, zbłocić, zablócić, schlastać, zachlastać.

Zszarganie, a, blm., czynność cz. Zszargać.

Zszarpać, pie, pał poszarpać, szarpiąc zedrzeć na kawałki, na strzępy: Razu pewnego tak przez poszczute psy zszarpany został, że ledwie duszy można było w nim dopatrzeć. Gliń.

Zszarpanie, a, btm., czynność cz. **Zszarpać**.
Zszarzać, a, ał, **Zszarzać szarżaniem zniszczyć**; *poszarzać, wyszarzać, wytrzeć, sponiewierać, zszyfonować*: Z. suknię. Podnosiła jeszcze nad głowami poszarpaną, zbloconą, zszarżaną jak łachman czerwoną chorągiew. Krasz Trudno też opisać w sposób zajmujący dzieje filozofii scholastycznej, którą rozum ludzki z różnych zszarżanych okrawków greckiej filozofii sobie mozolnie wylatał. Wiszn. Dawni znajomi nie widzieli jego podartych butów i zszarżanych łokci. Krasz. Z. ś. szarżaniem zniszczyć ś., poszarzać ś., wyszarzać ś., wytrzeć ś., sponiewierać ś., zszyfonować ś.: Mianował ludzi na pierwsze urzędy, o których sam mówi, że byli niegodni i zszarżani. Kal.

Zszarżanie, a, btm., czynność cz. **Zszarżać**.
Zszarżanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zszarżać** ś.

Zszastać, a, ał *zniszczyć szastaniem, wyszastać*.
Zszastanie, a, btm., czynność cz. **Zszastać**.
Zszatanic, i, ił *zrobić szatanem*: Świat szatana anieli, aniola zszatani. Krasin.
Zszatanienie, a, btm., czynność cz. **Zszatanic**.
Zszatkować, uje, ował, **Zszatkować, szatkując ściąć**; *uszatkować, poszatkować*: Z. kapustę.
Zszatkowanie, a, btm., czynność cz. **Zszatkować**.

Zszczęśliwić, i, ił *zrobić szczęśliwym, uszczęśliwić*: Niech nieszczęśliwa, zszczęśliwiona, rozkoszy zaznam. Wysp.

Zszczęśliwienie, a, btm., czynność cz. **Zszczęśliwić**.

Zszczypać, pie, pał, **Zszczypnąć**, nied. **Zszczypywać**, † **Zszczypować szczypnąwszy zerwać, zdjąć**; *zszczyknąć, uszczknąć, zerwać, zeskubnąć, urwać, uskubnąć*: Dobrze jest przednie wierchołki bani zszczypować, aby ś. gałązki gęstsze puszczały ku dawaniu owocu. Trzye.

Zszczypanie, a, btm., czynność cz. **Zszczypać**.
Zszczypnąć, nie, nał p. **Zszczypać**.
Zszczyknięcie, a, btm., czynność cz. **Zszczypnąć**.
† **Zszczypować**, uje, ował p. **Zszczypać**.
† **Zszczypowanie**, a, btm., czynność cz. **Zszczypować**.

Zszczypywać, uje, ywał p. **Zszczypać**.
Zszczypywanie, a, btm., czynność cz. **Zszczypywać**.

Zszepnąć się, nie ś., nał ś. p. **Zszepnąć zmówić** ś., *szepnąć* ś. *szepem*: Sześć chorągwi, zszepnąwszy ś. z sobą, zgodnie z nami deklarowały. Pas.

Zszepnięcie się, a ś., btm., czynność cz. **Zszepnąć** ś.

Zszepnąć, pceze a. × pce, ptał, **Zszepnąć**, nied. **Zszeptywać szepcząc zmówić, odmówić**: Z. pacierz. Z. ś. *szepnąć* ś., *zmówić* ś. *po cichu, szepcząc*: Tu przestał Alet, a mężczyźni żołnierze cicho ś. z sobą sami zszeptywali. P. Koch. W ten raz najwięcej może, żądza oczu skoro ś. na co cicho z sercem zszepnie, ustalonego tam trzeba pobożu, jeżeli kto je zatrzyma i żępnie. L.

Zszepnięcie, a, btm., czynność cz. **Zszepnąć**.

Zszepnięcie się, a ś., btm., czynność cz. **Zszepnąć** ś.

Zszeptywać, uje, ywał i Z. ś. p. **Zszepnąć**.
Zszeptywanie, a, btm., czynność cz. **Zszeptywać**.

Zszeptywanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zszeptywać** ś.

Zszeregować, uje, ował *zgrupować w szeregi, uszeregować, uporządkować*: Z. wojsko. Rozmańtość czynności zszeregowaliśmy w zarysach najbardziej ogólnych. Przen.: *zmobilizować, uruchomić*: Z. przeciwko bolszewikom małe państwa nadbaltyckie. Z. ś. *zgrupować* ś. *w szeregi, ustawić* ś. *w szeregi, uszeregować* ś.; *uporządkować* ś.: Wnet służba w dwa zszeregowała ś. rzędy i kierunkiem szeregów wskazała mu wejście na schody. Jeż. Idą do boju w gęsto zszeregowanych zastępach.

Zszeregowanie, a, btm., czynność cz. **Zszeregować**: Czasopisma, towarzystwa, jednostki poświęcają swą pracę wydobyć i zszeregowaniu tych szczegółów. Brk.

Zszeregowanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zszeregować** ś.

[**Zszetrzenie**, a, btm.] czynność cz. **Zszetrzyć**.
[**Zszetrzyć**, y, ył] *zbać*.

Zszkapieć, eje, ał, **Zszkapieć zmienić** ś. *w szkape*.

Zszkapienie, a, btm., czynność cz. **Zszkapieć**.
Zszkicować, uje, ował, **Zszkicować skopjować** *w szkic*.

Zszkikowanie, a, btm., czynność cz. **Zszkikować**.

Zszlachcenie, a, btm., czynność cz. **Zszlachcić**.
Zszlachcić, i, ił *zmienić w szlachcica, w szlachtę*: Nie Z. naród cały, lecz chee szlachtę zedrzeć z chwaly. Krasin.

Z *szlachecka przys. na podobieństwo szlachcica, na podobieństwo szlacheckiego*: Wyprawiał kurjerów poprzebieranych Z. Kaczk.

× **Zszlakować**, uje, ował *wyśledzić, wytropić, wyspiegwać*: Daleko lepiej, że jej drogę przebieżysz i że ją zszlakujesz. P. Koch.

× **Zszlakowanie**, a, btm., czynność cz. **Zszlakować**.

Zszlamować, uje, ował p. **Zszlamować**.
Zszlamowanie, a, btm., czynność cz. **Zszlamować**.

Zsznurować, uje, ował *związać, skrępować, ściągnąć sznurem*: Własne włosięta zrynkami zatłuszczonej tafty zsznurował. Kaczk.

Zsznurowanie, a, btm., czynność cz. **Zsznurować**.

Zszorować, uje, ował, **Zszorować szorując zerzeć**; *wyszorować*: Z. brud ze stołu, stół.

Zszorowanie, a, btm., czynność cz. **Zszorować**.
Zszumować, uje, ował, **Zszumować zdjąć, zebrać szumowiny; odszumować**: Z. rosół, metal roztopiony. Materiał stopiony, z wierzchu zszumowany, leją łyżkami w paew. Os. J.

Zszumowanie, a, btm., czynność cz. **Zszumować**: Warząchw i w kuchni używają do zszumowania piany z rosółów. Wiel. W.

Zszycie, a l. btm., czynność cz. **Zszyc**, *zszycie*. 2. anat. (sutura) *szew, stałe połączenie kości między sobą*.

Zszyc, yje, ył, **Zszyc**, [**Zszyć**], nied. **Zszywać**, **Zszywać**, [**Zczywać**] l. *szyjąc złączyć; szyjąc ściągnąć; zszyc: Z. dwa bryty. Z. ranę. Przen.: *zgodzić, pogodzić*: Nie wiem, jak tyle sprzecznych doniesień Z. L. 2. × Z. *uszyć*: Z. aż do końca. L. 3. anat.: Gdy ś. staje zrosnieniem między dwiema kośćmi przez ząbki, jak gdyby dwie żelazne piłki zębami z sobą ś. złączyły, zowią to spojenie przez Z., *sutura*. Kirch.*

Zszyfonować, uje, ował p. **Zszarzać**: Suknia zszyfonowana w podróży. Orzesz.

Zszyfonowanie, a, btm., czynność cz. **Zszyfonować**.

Zszykanować, uje, ował kogo = zrobić mu szynkanę, wyszydzić go, wystawić na urągawisko.

Zszykanowanie, a, bfm., czynność cz. Zszykanować.

Zszykować, uje, ował zestosować, spasować w powień szylk: Z gronem niedoświadczonym i zszykowanym można rozbić rzecz pożyteczną. Kol. (= dobranym).

Zszykowanie, a, bfm., czynność cz. Zszykować
Zszywać, a, ał p. Zszyć.

Zszywanie, a, bfm., czynność cz. Zszywać.

Zszywanka, i, lm. i rzecz zszywana z różnorodnych części, zlepki, latanina: Zabierał ś. grać swój kaprys z tematów narodowych, t. j. zszywanek czterech piosnek. Krasz.

† **Zściągąć, a, ał doścignąć, dognać, dogonić, dopędzić, wyścignąć.**

† **Zścioganie, a, bfm., czynność cz. Zściogać.**

Zślepy który zślepl, oslepy, ociemniały: Mordował w pień przerażoną i zśleplą z trwogi ludność. Sienk.

Zślepnąć, nie, ał oslepnąć, zaślepnąć, zaniewidzieć: Zrenica twoja nie zślepie. Berw.

Zślepięcie, a, bfm., czynność cz. Zślepnąć.

× **Zślifować, uje, ował p. Zeszlifować.**

× **Zślifowanie, a, bfm., czynność cz. Zślifować.**

Zślinić, i, il, Ześlinić zmoczyć, zwilżyć śliną.

Zślinienie, a, bfm., czynność cz. Zślinić.

Zsliźnąć się, nie ś., nał ś., Zezliźnąć ś., Zsliźnąć ś., Zezliźnąć ś. poślizgnąć się, zemknąć ś.; zepsnąć ś., zsunąć ś.: Sztylet jego zśliźnął ś. ze zbroi Greka. Krasin. Jak sen odpadł, z pamięci ś. zśliźnął. Wad.

Zsliźnięcie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsliźnąć ś.

Zsliźły, Zsliźniony który ś. zśliźnął: Języczek nabrzmiały albo i ze swego miejsca Z. do swej miary i na swe miejsce przywodzi. Syr. Ziele to języczek zśliźniony i spadły w gardle na swe miejsce przywodzi. Syr.

Zsliźnięcie się, a ś., bfm., czynność cz. Zsliźnąć ś.

Zsliźniony p. Zsliźły.

Zślubić, i, il p. Ześlubić.

Zślubienie, a, bfm., czynność cz. Zślubić.

Zśmieszanie, a, bfm., czynność cz. Zśmieszyć.

Zśmieszyć, y, yl zrobić śmieszny, ośmieszyć: Dla męża (Twardowskiego), którego wieszcz (Mickiewicz) zbaszyl, zjunaczył, zśmieszył. Oliz.

† **Zśniaty p. Zsiniaty.**

Zśniecie się, a ś., bfm., czynność cz. Zśnieć ś.

Zśnieć się, i ś., il ś. p. Ześnieć ś.

× **Zsrdździezny odśrodkowy, odśrodkowy:** Ziemia jest wypukła pod ekwatorem, a wkleśła pod biegunami w takim zamiarze, jakiego wyciągają prawidła ciężaru i moe siły srdździeznej. Stasz.

Zt — p. St —

Ztamtąd, Ztamtąd, [Ztądam, Stamtela, Ztamtędy] z tamtego miejsca: Z. przyjdzie sądzić żywych i umarłych.

[Ztamtędy] p. Ztamtąd.

[Ztądam] p. Ztamtąd.

[Z tego] dlatego, przeto: Ona Bogu wszechmogącemu swoje panieństwo podślubiła, a z tego innego męża pojąć nie chce.

[Ztela] p. Stela: Nie ruszę ś. Z., żebym miał pasę trupem. Prus.

[Ztelka] tylko.

[Zterminować, uje, ował] spisać: Dziaduś tylo mają gadki, coby tego musi nie Z. na karte-luszu.

[Zterminowanie, a, bfm.] czynność cz. Zterminować.

[Ztermosić, i, il] p. Starmosić.

[Ztermoszenie, a, bfm.] czynność cz. Ztermosić.

[Ztędy] ślad.

[Ztoprać, a, ał] zwałać, zbrućać, spaprać, zbrać.

[Ztopranie, a, bfm.] czynność cz. Ztoprać.

[Z trafunku] przys. przypadkiem, trafunkiem.

[Z trocha] troche.

[Ztrudnakiedy, Ztrudnakiej] niewiedzieć kiedy, niewiedzieć jak.

[Ztrudnakiej] p. Ztrudnakiedy.

[Ztytosić się, i ś., il ś.] (o kapuście w roli) podmieść ś., wzrosnąć.

[Ztytoszenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Ztytosić ś.

× **Zuaw, a, lm. i p. Żuaw.**

Zub, u, bfm., p. Zób.

† **Zubać, bie, bał p. Zobać.** [Zub] = pij: Z. mleko.

† **Zubanie, a, bfm., czynność cz. Zubać**

Zubas, u, lm. y głos powień w organach, grubszy czyli niższy bas. Mag.

[Zubel, bla, lm. ble] p. Zuchel. Zdr. [Zubelek].

[Zubelek, lka, lm. lki] p. Zubel.

[Zuber]: Na Z. mleć żyto = Żubrować.

Zuber, u, bfm., gór. odmiana soli zielonej gruboziarnistej, obficie zaopatrzona w glinę, błotnik.
[Zuberek, rka, lm. rki] pewna część składowa młyna.

† **Zubia, i, bfm., p. Zób.**

[Zubiarka, i, lm. i] forma ż. od Zubiarz.

[Zubiarz, a, lm. e] przekupień nasion ogrodowych, np. pietruszki, maku, gorczyzcy i t. d.

[Zubie, i, bfm.] i. drobne, małe gałązki: Zbierać Z. 2. nasienie roślin (dobrych i złych).

Zubiec, bca, lm. bce i. rozsocha, kolec. Mosk. 2. † Z. anat., p. Obrotowy.

† **Zubierać, a, ał poubierać:** One rotys stoją przed wroty w kirysy zubierane. Koch. W. Z. ś. poubierać ś.: Na tak straszliwą groźbę ludzie ś. uznali a od mała do wiela w wory zubierali. Ohrz.

† **Zubieranie, a, bfm., czynność cz. Zubierać.**

† **Zubieranie się, a ś., bfm., czynność cz. Zubierać ś.**

[Zubnyk, a, lm. i] roślina: Korzenie zubnyka w fałce chroni od bólu zębów lub go uśmierza.

[Zubocz, y, lm. e] i. pochylność skośna do kierunku drogi, tak że wóz, tocząc ś. po niej, jedno kolo ma wyżej, a drugie niżej. 2. spadzisty bok góry.

Zubozać, a, ał i Z. ś. p. Zubożyć.

Zubożalność, i, bfm., rz. od Zubożały, zubożenie.

Zubożały który zubożał, zbiedniały.

Zubożanie, a, bfm., czynność cz. Zubożać.

Zubożanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zubożać ś.: Umyślne, pozorne Z. ś. w oczach ludzkich. Krasz.

Zubożec, eje, ał stać ś. ubogim, podpaść na majątku, zbiednieć. Przen.: Pamięć moja nie gotowa, i zubożałem już na starość w słowa. Mias. Zboża, które na każdy rok dawano na województwo moje, nie domagałem ś., bo był bardzo zszedł i zubożał lud. Leop.

Zubożenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zubożec**. 2. czynność cz. **Zubożyć**. 3. a. **Zubożalność stan tego**, co **zubożał**, **ubóstwo**.

Zubożyć, y, ył, nied. **Zubożać** *przyprawiać do ubóstwa; zniszczyć, zrujnować na majątku*: Pan zuboża i zbogaćca, uniża i wywyższa. B. B. Tym sposobem Rzpłtą zuboża. Grod. **Z. s.** *przyprawiać siebie do ruiny, ubóstwa*.

Zubr, a, lm. y zool., p. **Zubr**.

Zubrować, uje, ował 1. mąkę = *pytlować, szrotować, śrótować, grubo młec*: [Z., omielać ziarno z łuski]. 2. zboże = *wiać, czyścić na wietrze*. 3. [Z.] *warko z chrz: stem jeść; chrupać* (o koniach). Przen. *Żart*: [Zębami zubrujes, a gardłem obśiewas.] 4. [Z.] *obmawiać, oczerniać*. 5. Deszcz zubruje = *gęsto pada*.

Zubrowanie, a, blm., [Zubrówka] czynność cz. **Zubrować**: Po zubrowaniu mąki, co w skrzyni z pyłta, ta najprzebniejsza będzie, którą śrotową zowią. Haur.

[Zubrowiny, in, blp.] 1. *najgrubsze otręby, pierwszą łuską omieloną z ziarna*. 2. a. [Zubrzyny] *odpadki przy robieniu kaszy, przy czyszczeniu zboża na kamieniu w młyńcu*.

Zubrowy, **Zubrzy** przym. od **Zubr**: Skóra zubrza. Ocz.

[Zubrówka, i, blm.] p. **Zubrowanie**.

Zubrzyca, y, lm. e, **Krowa zubra** *zubr-samica*.

[Zubrzyny, yn, blp.] p. **Zubrowiny**.

[Zubtówka, i, blm.] *zupa z kartofli, zaklepana mąką i mlekiem*.

† **Zuby**, ów, [Zuby] *zęby*. Pot.

[Zucajny] p. **Zwyczajny**.

[Zuch-] p. **Zuch**.

Zuch, a, lm. owie, × **Zuchter** *człowiek dziarski, dzielny, junak, chwac, śmiałek*: Król miał dobrze nagrodzić, ktoby mógł tego zucha fortelem pochodzić. Papr. Trzebaby zsadzić tego zucha z basu. Pot. Niech go tam licha weźmie, jaki Z. do szabli. Fred. A. Nie łapie lew muchy, nie na takich, jak ja, tchórzach znaczą zuchy Żabi. Znałem już tylu mniemanych zuchów, nastuchałem ś. ich junakierji. L. Z tym Polaczkiem nie chcę mieć zaczepki, bo to Z. i grubjan. L. (= *zawadżaka, awanturnik*). Walne junaki i zuchy. L. Pięciu braci, wszyscy jeden w drugiego dorodni i zawołani zuchterowie. Kit. W dyby tego zucha. Mick. Maćku, myśliłem, że ty większym jesteś zuchem. Mick. Zdr. **Zuszek**.

× **Zuchać się**, a ś., ał ś. p. **Zuszyć**.

× **Zuchanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zuchać** ś.

[Zuchel, chła, lm. chle, **Żuchel**] *kawałek, kęs, kęsek*: Daj mi Z. chleba (= *kronkę*). Troc. Z. sadła, ziemi. Zdr. [Zuchelek, Zucheleczek, Zuchelątko, Zuszek, Zusek].

[Zuchelątko, a, lm. a] p. **Zuchel**: Raz mi ś. zdało, że nie widzi, wziętam dwa zuchelątką sadła, to jak wsiadła na mnie. Wilcz.

[Zucheleczek, czka, lm. czki] p. **Zuchel**.

[Zuchelek, lka, lm. lki] p. **Zuchel**: Biura do spraw czynszowych zarzucane są prośbami ludzi, pragnących dostać aby Z. ziemi i na niej jaką taką chatynkę. Wszczepiając pazury pobocznych skrętów w każdy Z. ziemi, wielkie jedle chwiałły swe szezoty. Żer.

[Zuchny] *odważny, śmiały*.

Zuchować, uje, ował, × **Zuszyć** *udawać zucha, junaczyć ś., zachować ś. okazywać, gm. stawiać ś.*: Siadysz na konia, co w dziedzińcu zuszyl, stępo i mileżąc na wyprawę ruszył. Pol. Hetman stał

w miejscu i na krok nie ruszył, a Andalużka tak i rżał i zuszyl, rwąc ś. przy panie, iż każdy ś. zdumiał, że koń tak hardy pana wyrozumiał. Pol.

Zuchowanie, a, blm., czynność cz. **Zuchować**. **Zuchowato** przys. od **Zuchowaty**: Wygląda Z. **Zuchowatość**, i, blm., rz. od **Zuchowaty**; × **Zuchowstwo**.

Zuchowaty *zakrawający na zucha, wyglądający nań, śmiały, chwacki, dziarski, junacki, odważny*: Chłopak Z. Mina zuchowata. Mina jego zuchowato-głupia wyzywała do żartów. Krasz.

× **Zuchowstwo**, a, blm., p. **Zuchowatość**.

† **Zuchter**, a, lm. owie p. **Zuch**.

† **Zuchterstwo**, a, blm., p. **Zuchwalstwo**.

Zuchthauz, u, lm. y *dom karny, areszt*: Jąbym go do zuchthauzu zamknął. Krasz. Nie wyjdzie już z zuchthauzu, aby znów broić. Rog.

[Zuchwa, y, lm. y] p. **Zuchwa**.

† **Zuchwalec**, y, lm. y p. **Zuchwalec**.

Zuchwalczy przym. od **Zuchwalec**: Zuchwalcza duma.

Zuchwale, **Zuchwało** przys. od **Zuchwały**: Coby to rzekł, mospanie, troeki wojewoda, że ś. młokos u starca tak Z. pyta? Syrok.

Zuchwalec, lca, lm. ley, † **Zufalec**, † **Zuchwalec**, × **Zuchwalec**, † **Zufalec**, × **Zuchwał**, × **Zuchwalek**, † **Zufal**, † **Zuchwała** *człowiek zuchwały, śmiały, arogant, zczozumialec, impertynent*: Biel. M., Skr. Na zuchwaleca nie tylko świat, ale snadź i zwierzęta starają ś. o zginienie jego. Rej. Tego sposobu Bóg używa na zufalce i zatwardziałe ludzie. Wuj. Zufalce, gwałtownicy i wkrętarze prędko giną. Sekl. Józef dał pojmać odpornych i zasał ich do Tyarny, a drugie zufalce, którzy pomagali Wespazjanowi, mieczem potracił. Leon. Zuchwała, zuchwalec. Dudz. Tak ty dwa zufalce zbódi. Rej. Weźcie tego zufalca, wsadźcie go do wieże. Rej. A czego ty, zufalce, chcesz? z małej rzeczy kijem weźmiesz. Rej. Tak tu dziwny zufalec był, a bożym ś. postem czynił. Rej. Milec, zuchwalec! przerwała z uniesieniem księżna. Niem. Nadto odważni często zuchwalcowie. Nar. Tę garstkę zuchwalców, co ś. z mgły tumanowej wynurzyła, mogła ona obieć dokoła, pierścieniem żelaznym ścisnąć i zgnieść. Jeż.

Zuchwalec, eje, ał, **Zuchwalić** ś., [Zuchwalec, Zuchwalewać] *stawiać ś. zuchwałym, hardo występować, nabierać zuchwalości, zuchwalić ś., uzuchwalać ś.*: Świat zuchwał i lud przeciw sługom Bożym powstał. Glicz. [A jesece parobey zuchwałują].

Zuchwalenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zuchwalec**. 2. czynność cz. **Zuchwalić**.

Zuchwalenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zuchwalić** ś.

× **Zuchwaleca**, y, lm. e forma ż. od **Zuchwalec**, × **Zuchwałka**: Ktoraz to Z. tak cię porysowała? Szymon. Jakim prawem ś. mieszasz w moje sprawy, zuchwalec jedna? Zap.

Zuchwalić, i, ił *robić zuchwałym, uzuchwalać, dodawać zuchwalości, dawać do niej powód, roz-zuchwalać*: Opuszczenie należytego zbrodniom karania do tym śmielszego ich popełnienia znarowione zuchwali umysły. L. Z. ś. 1. p. **Zuchwalec**. 2. przeciw komu = *uzuchwalać ś., stawiać ś. zuchwale, poczynać sobie zuchwale, powstawać, bun-tować ś.*: Przeciw Jehowie nie zuchwalcie ś. Bud. Heroizm garstki za wałami, zuchwalącej ś. przeciwko tysiącom. Jeż. 3. na co = *kasić ś., ośmie-lać ś. zuchwale, zbyt śmiało*: Zuchwalili ś. isę na wierzech góry. Bud.

† Zuchwałny p. Zuchwały.
 [Zuchwałować, uje, ował] p. Zuchwałec.
 [Zuchwałowanie, a, blm.] czynność cz. Zuchwałować.

Zuchwałstwo, a, † Zufalstwo, † Zufalność, Zuchwał. 1. blm., p. Zuchwałność, 2. lm. a, † Zuchwał, † Zufal, † Zuchwała, × Zuchwałka = a) czyn odznaczający zuchwałca, czelność, impertynencja, arogancja, krnąbrność, hardość: Ta swawola, to zufalstwo, niepowściągliwość szczyra jest niewola. Rozm. Zufalstwo, contumacia. Mym. b) a. × Zuchowstwo, † Zuchterstwo czyn odznaczający zucha, junakierja, hazard, awanturowanie ś., rzecz zbyt śmiała: Zuchwałstwem mi ś. wydaje podobne przedsięwzięcie. 3. × Z. choroby, upór, *petulantia morbi*. Kn. (= złośliwość, uporczywość, zjadliwość). Z. a upór choroby. Troc.

† Zuchwał, a l. p. Zuchwałec. 2. p. Zuchwałstwo. Na Z.: a) [Wziąć ś. na Z.] zrobić śmiało postanowienie. Posestry zerwały ś. jak szalone i wzięły na Z. Pol. b) † Na Z. a. † Na zufał przys. zbyt, zbyt czynie, nadzwyczaj, srogo, groźnie, nad miarę, strasznie: Z nadmiernych śniegów Dniepr wylał na zufał z zwyczajnych swych brzegów. Tw.

† Zuchwała, y l. lm. y p. Zuchwałec. 2. blm. p. Zuchwałstwo.

× Zuchwałca, y, lm. y p. Zuchwałec. Troc.
 × Zuchwałek, lka, lm. lkwie p. Zuchwałec.
 × Zuchwałka, i, lm. i l. p. Zuchwałica. 2. p. Zuchwałstwo.

Zuchwało p. Zuchwałec. Kn.
 Zuchwałomówność, i, blm., rz. od Zuchwałomówny. Bobr.

Zuchwałomówny *zuchwały w mówieniu*. Bobr.
 Zuchwałność, i l. blm., rz. od Zuchwały. 2. p. Zuchwałstwo.

[Zuchwałować, uje, ował] p. Zuchwałec.
 [Zuchwałowanie, a, blm.] czynność cz. Zuchwałować.

Zuchwały, [Zukwały], † Zufaly, † Zaufaly, † Zuchwałny, † Zufalny l. *hardy, czelny, impertynenccki, aroganccki, wyzywający*, (o dzieciach) *krnąbrny*: Ton Z., niby wyroki jakie wydający. L. Patrz, być jakiej nie narobił błędy Z. język. L. Ubogie owieczki upotulają ś. pysznym, ukarżają zufalym. Sekl. Zuchwałna bezpieczeńność, przedkie zepsowanie żywota. Glicz. Z tą wolnością poczeli być Donatyści zuchwali na katolików. Skar. Gdy będzie u kogo syn zuchwał a. uporny. Bud. Zawsze chwalimy bardziej zuchwałego, chociaż jasnie widzimy złe postępk jego. Papr. Nędzą ślepoty swojej wymawiał ś. z występku zadanego, że z oczami razem same nawet zufale utracił pomyślenie. Sir. Nie chodź w drogę z człowiekiem zaufalym, by ś. snadź na cię nie obrurzył. B. B. Jagiełło, zjechawszy ś. z mistrzem pruskim, dla pychy i hardości zaufałych Krzyżaków, nie grunto wnego nie zamknął. Stryjk. Napadł na olśnionego świeżym zwycięstwem Bandyca. Kaczk. Z. złodziej. 2. *zbyt śmiały, awanturniczy, hazardowny*: Zamysł Z. Strach okropny przetrzął najzuchwalsze serca. Świt.

× Zucie, a, blm., czynność cz. × Zuc = Żuc. Troc.

† Zucie, a, blm., czynność cz. † Zuc.
 † Zuciekać, a, al *pouciekać, uciec co do jednego*. Pot. Tamże go przy ogniu ścięto, a drudzy zuciekali. Biel. J. Ja nie wiem, jak mi moje zuciekaly lata. Otw. S. [Dzieci, co jej zuciekaly, przywoli ku sobie. Tet.].

† Zuciekanie, a, blm., czynność cz. Zuciekać.
 × Zuczać, a, al i × Z. ś. p. Zuczyć.
 × Zuczanie, a, blm., czynność cz. Zuczać.
 × Zuczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zuczać ś.
 × Zuczenie, a, blm., czynność cz. Zuczyć.
 × Zuczanie się, a ś., blm., czynność cz. Zuczyć ś.

[Zuczony] *przywykły, nawykły, przyzwyczajony, znarowiony, zbalamucony*: Ja tam, zem to na małym sierockim życie zuczona byłam po służbach, to ta niewiele tego jeść mogłam. Kon. Kto na dużym życiu zuczony był. Kon.

× Zuczyć, y, yl, nied. × Zuczać *wyuczyć, nauczyć czego; przyłożyć, włożyć, przyzwyczać, uprawić do czego; wyćwiczyć w czym*: Ochmistrzowanie dworzaniowe ma ś. stać począć, iżby pana takich obyczajów zwyczał, któreby go same, gdzieby ś. on obaczył, enotliwie żyć zuczły. Gór. × Z. ś. *wyuczyć ś., nauczyć ś., uprawić ś., przyzwyczać ś., nawyknać*. Ocz. Umyślił chodzić do szkoły Z. ś. [A jantoi! — gdzieby zaś, pani moja, sierotę kto inszy zuczyl]. Kon. Mahomet był gołębicę zuczyl, kiedy kazał ludziom, przyleciała, padła mu na ramieniu i zobala z ucha. Biel. M. Zwyczały ś. temu: naprzód łajać czeladzi, potem żonie, dzieciom, przyjaciolom; a tak ś. język zuczyl źle mówić, że potym wszystkim śmieie złorzeczemy. L. Bydło dla napojenia zganiać trzeba do wody na to własne miejsce, gdzie ś. już zuczyl. Haur. Zuczam kogo, przyuczam. Troc. Zwyczaj do konia, zuczę ś. do bronii. Syrok. [To mnie odpędzali, to mnie bili, to Bóg wie nie jak cudowali, a ja i tak ś. zuczyla.] Kon.

× Zuc, uje, ul p. Zuc: Zuty. Troc.

† Zuc, uje, ul *wyzuc*. B. Sz.

Zud, u, blm., p. Zudowanie.

Zudować, uje, ował *men. golować w kwasach chemicznych dla wyciągnięcia na wierzch warstwy złota a. srebra*.

Zudowanie, a, blm., Zud czynność cz. Zudować.

[Zufać, a, al] *rozpaczać, zwątpić*.

† Zufać, a, al *zaufać*. B. Sz.

† Zufalca, y, lm. y p. Zuchwałec.

† Zufale przys. od Zufaly: Z. postępować.

Papr.

† Zufalec, lca, lm. lcy p. Zuchwałec.

† Zufalny p. Zuchwały. Skr.

† Zufal, a, lm. y p. Zuchwałec.

† Zufalność, i, blm., rz. od Zufaly, zuchwałstwo.

Rej.

† Zufaly l. *w sobie = zaufany w sobie, zarozumiały, wiele o sobie myślący*: Piszę nie z zaradości względem Fedra, nie jestem w sobie tak Z. Jak. W. 2. p. Zuchwały.

× Zufan, a, lm. y *łyżka durszlakowa*. Dudz. Z., t. j. łyżka żelazna lub miedziana dziurkowana, której w kuchni używają do wybierania potraw i pirogów i t. d., cheąc z wody lub tustości osączyć. Wiel. W. Z., łyżka żelazna z dziurkami. Troc. Zdr. × Zufka.

[Zufanie, a, blm.] czynność cz. [Zufać].

† Zufanie, a, blm., czynność cz. † Zufać.

× Zufeczka, i, lm. i p. Zupa. L.

× Zufka, i, lm. i l. p. Zufan. 2. p. Zupa.

Troc. L.

[Zuga, i, lm. i. Żuga] *wiekszy bat, mający w środku zbiornik na żywe ryby lub węgorze*.

Zugorzenie, a, blm., czynność cz. Zugorzyć.

Zugorzyć, y, yl *zostawić pod ugor*: Po owsie, zugorzywszy, ozimie sieją żyto. Haur.

Zuja, i, lm. je rodzaj pakul z włosów, blon a. rozkręconych powozów, do utykania szpar w statkach wodnych: Zuje do zatykania szczelin w promach bywają kręcone z sierci bydłowej. Mag. Z. robi ś. z targanu, który kręca i na szybie dychtuja. Mag.

[Zujka, i, lm. i] p. Żujka.

† **Zujmować, uje, ował** poujmować: Szatan zujmował dary Boże i pokwaśił tak, że nie były pokarmem, ale zarazą ludzkiego zbawienia. Gil. Niecierpliwe karki pługiem zujmowali. Żebr. † Z. ś. *znniejszy ś., zmaleć, uszczuplić ś., ubyć*: Musiało ś. sił greckich nie mało zujmować. Otw.

† **Zujmowanie, a, bfm., czynność** cz. **Zujmować.**
† **Zujmowanie się, a ś., bfm., czynność** cz. **Zujmować ś.**

[Zujrzeć, y, ał i Z. ś.] p. Ujrzeć.

[Zujrzenie, a, bfm.] czynność cz. **Zujrzyć.**

[Zuk, a, lm. i] *owad, zwany inaczej krówką, pomiotem żyjący.*

[Zukwa, y, lm. y] p. Zuchwa.

Zukosić, i, il przynąć jaki watek budowlany ukośnie względem danego kierunku.

Zukoszenie, a, bfm., czynność cz. **Zukosić.**

Zukrainizować, uje, ował przerobić na ukraiński: Z. flotę czarnomorską.

Zukrainizowanie, a, bfm., czynność cz. **Zukrainizować.**

[Zukwały] p. Zuchwały.

[Zula, i, lm. e] *gliniaste źródło wody słonej*: Wpakował mnie i siebie do zuli po kolana; jest to źródło gliniaste słonej wody, które jelenie odwieżdają. Nareszeie wydobyłem ś. w ten sposób, że położywszy ś. na ziemi, wyciągnąłem jedną nogę po drugie i na kolanaach przelażłem zulę na suchsze miejsce.

[Zulbergajtfa, y, bfm.] *farba nadzwyczaj jadowita, używana do pokostu.*

[Zulec, lca, lm. lce] i. *przyczółek piaszczysty na Wiśle, solec.* Pol. 2.?: Huspenina — termin czeski, rodzaj galarety, zalcu. Brk.

[Zulnik, a, lm. i]?: Płatwy, leżące na stragarzach, łączone są z niemi spinkami; takich spinek, cieńszych od stragarzy, bywa 2, 3 lub 4; bywają i zulniki.

Zulotnić, i, il *sprawić, żeby ś. co ulotniło a. znikło*: Rozum nurtujący... wszystkie kształty i formy, siłą twórczą ducha kształtującego do żywota powołane, rozwijał, zulotnił. Lib.

Zulotnienie, a, bfm., czynność cz. **Zulotnić.**

Zulus, a, lm. i *zwolennik sportu wodnego, nie należący do towarzystwa wioślarskiego.*

[Zułowić, i, il] *złowić*: Z. rybkę.

[Zułowienie, a, bfm.,] *czynność* cz. **Zułowić.**

† **Zumiałość, i, bfm., rz.** od **Zumiały, zdumienie.**

† **Zumiały** który ś. *zumiał, zdumiały, zdumiony.*

† **Zumiar**: Na Z., *prześ. nad miarę, nadto, prócz tego*: Z., *insuper.* Mącz. Co wadzi na Z. i w Bożym miec domu rysztunku dla odsteeczy, strzelby dla odgromu? Mias.

† **Zumieć, eje a. e, ał i Z. ś. p.** **Zdumieć.** Glos., Rej.

† **Zumienie, a, bfm., czynność** cz. **Zumieć.**

† **Zumienie się, a ś., bfm., czynność** cz. **Zumieć ś.**

† **Zumiewać, a, ał i † Z. ś. p.** **Zdumieć.**

† **Zumiewanie, a, bfm., czynność** cz. **Zumiewać.**

† **Zumiewanie się, a ś., bfm., czynność** cz. **Zumiewać ś.**

† **Zumliwy** p. **Zdumliwy.**

Zumowe gwoździe *mor. gwoździe, które służą do ściągania szycia.* (p. Szycie). Mag.

† **Zumpeza, y, lm. y. p.** **Rzumpeza.**

† **Zumysłowy** z *umysłu uczyniony, umysłny, namysłny, rozmyslny*: Uciekał dla mężobójstwa niezmysłowego. Leop.

[Z umysłu] *umyślnie, namyślnie, rozmyslnie*: Z. jabłka w nim trzymam. Krasz. K.

† **Zund, u, bfm., † Zundt, † Sund** *przesmyk między Schonem a wyspą Zelandją: jest kluczem morza Bałtyckiego.* Dyk. Przez Z., Wielki i Mały Belt morze Bałtyckie łączy ś. z oceanem Północnym. Wyrw. Przen.: W które morze? w Poncki Z. radzisz mi ś. schować? Bardz. (= w ciecinę morską).

† **Zundt, u, bfm., p.** **Zund.**

Zundyt, u, lm. y *min. siarkosol srebra, mineral z gromady lampyrtów, Ag Fe Sb₃ S₉.*

[Z unego] *przys. skądś.*

Zunjować, uje, ował *złączyć zapomocą unji*: Synod partykularny niezunjowanej Rusi. Bunt Encladów chłopskich Ukrainy, zunjowanej na koronne syny. Gawin. Zoopatrywanie ś. ogółu ziemian niedawno zunjowanej Rzpltej na prawa poddanych. Jabł. A. Z. ś. *złączyć ś. zapomocą unji.*

Zunjowanie, a, bfm., czynność cz. **Zunjować.**

Zunjowanie się, a ś., bfm., czynność cz. **Zunjować ś.**: Mamy tu na myśli epokę po zunjowaniu ś. politycznym nadkarpaeckich ludów. Jabł. A.

† **Zunt, u, bfm., p.** **Zund.**

Zunyt, u, lm. y *min. mineral z gromady sylkoidów, z grupy andaluzytu, krzemian glinu, zawierający także fluor.*

Zupa, y, lm. y, † Supa i. *polewka, potrawa płynna*: Z. rakowa, z mięsa, z ryb, postna, rumfordzka. Waserzupa, waserzupka. (= *wodzianka, kaplon*). [Czarna Z.] = *czernina*. Z. na mięsie a. mięsna. Z. na rosolo. [Gapia Z.] p. **Rośól.** Dziadowska Z., p. **Dziadowski.** 2. *żart. breja, bigos, mieszanina*: Kartofle ś. przegotowały, i zrobila ś. Z. Nazlewał, narobił zupy. Zdr. **Zupka, × Supka, × Zufka, × Zuwka, × Zufeczka.**

× **Zupanja, i, lm. e p.** **Zupanja.**

× **Zupan, a, lm. owie a. i p.** **Zupan.**

Zupełnie *przys. od Zupełny, całkowicie, kompletnie, całkiem, ze wszystkimi, uciurat, kubek*: Z. tak samo. Podobny, skończony Z. Starać ś. mamy, abysmy prawdę chrześcijańską bez ujmy i Z. mieli. Skar. (= *bez uszczerbku*). Najdalej za pięć minut uwolnię cię; spuś ś. na mnie Z. L. Polegam na tobie Z. (= *w zupełności, bez zastrzeżeń*). × *Studzy, wróciwszy ś., wszystko Z. i porządnie królowi powieździeli.* Skar. (= *dokładnie, szczegółowo, wyczerpująco*). Luboć domyślam ś., czego cheesz, jednak zupełnie ś.uchać pragnę. Bard. (= *wyraźniej. L.*). [A, dla Boga, tak bardzo panny zdrożały, po 20 Z. (= *spelna*).

Zupełność, i, bfm. i. rz. od **Zupełny, pełnia, całość, komplet**: Pańska jest ziemia i Z. jej, okrąg ziemi i ci, którzy mieszkają na niej. Żarn. (cała jej masa, *universum. L.*). Słońce po wszystkim świecie jest skutkiem i zupełnością swoją przytomne. Zigr. (= *pełnia*). Z., nienaruszoność. And. z Kobył. Do zupełności i doskonałości ciała człowieczego należą kości i żyły. Karak. Przywiódł Bolesław państwo przez odzyskanie Krakowa do dawnej zupełności. Nar. Przywrócenie do zupełności, kiedy kto może zasiąść pierwszego stanu, w którym był obrażony. P. cheł. Po kamieniu znosząc, murujemy i budujemy wielkie maszyny i Z. przywodzimy. Smotr. Z.

dramatu na tym zawisła, żebyś s. już nie więcej nie zostawiało do wykładu i dokożenia. Gol. Reguły zakonne w zupełności zachował, iż nigdy nie pomniał, aby miał by najmniejszą przestąpić. Skar. (= w całej rozciągłości, w całym zakresie). Polegam na tobie w zupełności (= zupełnie, ze wszystkim, bez zastrzeżeń, bezwarunkowo, bezwzględnie, nieograniczenie). Z. = przymiot dyspozycji, zależący na dostatecznym objęciu całej rzeczy i na należytych jej wyczerpaniu. 2. X Z. pełnoletność, dojrzałość: Młodoletni dostępuje zupełności z zaczęciem roku dwudziestego piątego. Oyw. Opieka s. kofezy, gdy sierota do zupełności lat swych dojdzie. Oyw.

X **Zupełnowładnie** przys. od **Zupełnowładny**. L.

X **Zupełnowładny** władający nieograniczenie, samowładny, pełnowładny: Zupełnowładna zwierzchność. Troc. Nigdy tak mało ukontentowania nie doznałem, jak kiedy zupełnowładnym panem Rzymu zostawałem. Alb.

Zupełny, † **Upełny**, [**Zupełny**] l. *pełny, cały, całkowity, wszystkie, kompletny, nienaruszony, nieuszczerbiony, dokończony*: Z., we wszystkich swoich częściach cały, wszystkie, gdzie nie brakuje ani zbywa, nienaruszony, dokończony. L. Co przedtem a. z przyczynkiem, a. z ucinaniem sakramenta św. podrzucali ludowi, to teraz całe i zupełne bywają rozdawane wierzącym. Zigr. Zełim cesarstwo tureckie, zbywszy ojca i brata, opanował. Stryjk. Ofiarował Jetro zupełne i inne ofiary. Leop. (= całopalne). (palone. Leop.; całopalenie. B. G.). Przen.: *tegi, pełny, jędrny, jakby toczony*: W kim krew panuje z przyrodzenia, taki człowiek jest ciała zupełnego. Zaw. Postawa ta najslusniejsza bywa, gdy koń ma ciało zupełne a moene. Trzye. Zupełne piersi, krasa ślicznej szyi, szczęsnemu sercu wyściełają łoża. Mor. A. (= okrągłe). Z. kolor. Troc (= wyraziisty, siarzysty, wydajny, zdecydowany). Człowiek zupełnego rozumu = normalnego, zdrowego; *pełna rozumu*: Zupełnego kto rozumu = przy sobie. Kn. (= przy zdrowych zmysłach). Przy sobie jest albo przy rozumie, zupełnego rozumu. Kn. Zupełnego jest rozumu. Troc. Przen.: *absolutny, wszelki, nieograniczony, dokładny, doskonały, prawdziwy, szczery, rzetelny*: Pomnieć masz, abyś w krótkości słów upełną a moeną wiarę pokładał w modlitwach swoich. Rej. By Pan jeno poznał wierną naszą a upełną nadzieję o tym świętym miłosierdziu swoim. Rej. Będziesz zupełnym miłował sercem i duszą Pana Boga twego i k temu myśl swą i siły stosował, jakbyś nie nie umiał nadeń kochańszego. Ody. Mam zupełną nadzieję, że w ten cel uderzysz. Kochan. (= niepełną). Odpust Z. Zupełną wiarą i sercem służmy Panu Bogu. Skar. Nie było ze zwycięstwa wesela zupełnego. Skar. Tu na świecie żadne zupełne szczęście być nie może. Skar. (= doskonałe). Spokojność u nas zupełna. Krasin. Tym sposobem przyjdziemy do zupełnej zgody. Niem. Człowiek Z. = *dojrzały, dorosły, doletni, pełnoletni, słuchający*. Wiek Z. = *dojrzały*. Wzrost swój bierze tak długo, aż przyjdzie w męża zupełnego. Żan. Kiedy już kto do dwudziestego i pierwszego roku przyjdzie, tedy już zupełne lata ma. Sz. Leszek pod opieką był aż do lat zupełnych. Paszk. Gdy do lat zupełnych przyszedł, o mnie samym opisując... Mat. 2. gram. Zdanie zupełne = w którym nie brak żadnego z podstawowych członków, t. j. podmiotu, łącznika, orzeczenia. 3. lek.: † **Franca**, zupełna, p. **Przymiot**. Obłąd Z., p. **Obłąd**. Słepota zupełna, p.

Jasny. 4. leśn.: Ręby zupełne (w lesie) = *wycięcie w pień, nawet drzew ochronnych i nasienników*. Żab. 5. Zupełna liczba nazywa s. w odejmowaniu ta, od której inszą mniejszą odejmujem; zowie s. jeszcze większa, górna, wyższa. Sol. (*totum, integer numerus*).

X **Zupiec**, pca, lm. pcy p. **Żupnik**.

Zupka, i, lm. i p. **Zupa**.

X **Żupnik**, a, lm. cy p. **Żupnik**.

Zupny, **Zupowy** przym. od **Zupa**: Talerz Z. (= *głęboki*). Przyprawy zupne. Bobr.

X **Żupny** p. **Żupny**. Rzew.

[**Zupełny**] p. **Zupełny**.

Zupowy p. **Żupny**: Jarzyny zupowe.

Zupieć, i, lm. e p. **Zupica**. Tak.

[**Zupynić**, i, ii] *wstrzymać w biegu*: Z. konia, krażek.

[**Zupynienie**, a, blm.] czynność cz. **Zupynić**.

[**Zurzenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zurdzić** s.

[**Zurdzić się**, i s., ii s.] *ściąć s., zsiąć s.*: Mleko s. zurdzi.

[**Zurg**, u, lm. i] p. **Zorg**.

X **Zurnica**, y, lm. e bot. *bucień, roś*.

[**Zurtka**, i, lm. i] p. **Zerdka**.

† **Zurywać**, a, al *pourywać*: Nawalności wstawały, chcąc zagłę Z. Ciek.

† **Zurywanie**, a, blm., czynność cz. **Zurywać**.

[**Zur-zać**, a, al] *piszczeć, kapryścić*.

[**Zur-zanie**, a, blm.] czynność cz. **Zurzać**.

[**Zurzędnie**] *umyślnie*.

[**Zusek**, ska, lm. ski] p. **Zusek**.

[**Zusk**, u, blm.] *drobiazg*: Te kartofle taki Z., że 4 dziwki przez 2 godziny nawet dwóch garnków obrać nie mogą.

Zuszek, szka, lm. szki p. **Zuch**: Bo cię znam za zuszka. Pol.

[**Zuszek**, szka, lm. szki] p. **Zuchel**: Łapaj węża zielonego, posiekaj go w drobne zuski, wypuść z niego carnej juski. Kolb.

† **Zuszenie**, a, blm., czynność cz. **Zuszyć**.

† **Zusztokor**, a, lm. y? : Z. aksamitny z koronami wielkimi, u którego rękawy rysiami podobite. Mor. Tob. Futro rysie z pod zusztokora aksamitnego bogatego. Mor. Tob.

X **Zuszyć**, y, yl, X **Zuchać** s. *zachowywać s. jak zuch, zuchwalić s., udawać zucha, żmaczyć s.*: Rżał i zuszyl. Pol. Koń, chociaż nienarowisty, zuchał s., najeżył grzywy, wierzgał nogami. Sł. wil.

[**Zutkać**, a, al, nied. **Zutykać**] *spotkać*.

[**Zutkanie**, a, blm.] czynność cz. **Zutkać**.

[**Zutykać**, a, al] p. **Zutkać**.

[**Zutykanie**, a, blm.] czynność cz. **Zutykać**.

X **Zuwacz**, a, lm. e p. **Zzuwacz**. L.

X **Zuwadnia**, i, lm. e p. **Zzuwadnia**. L.

X **Zuwalnia**, i, lm. e p. **Zzuwalnia**. L.

[**Zuwiedzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zuwieść**.

[**Zuwiedzenie się**, a s., blm.] czynność cz. **Zuwiedzieć** s.

[**Zuwiedzieć się**, zuwie s., zuwiedział s.] *dowiedzieć s*

[**Zuwieść**, zuwiedzie, zuwiodł, nied. **Zuwodzić**] *wwieść, zbalanucić*: Z. dziewczynę.

X **Zuwka**, i, lm. i p. **Zupa**.

[**Zuwodzenie**, a, blm.] czynność cz. **Zuwodzić**.

[**Zuwodzić**, i, ii] p. **Zuwieść**.

† **Zuzanista**, y, lm. ści a. *owie kobieciarz, bawiarz, umizgus, balamut, lowelas, donżuan, szczeg. stary*: (od owych starców, do św. Zuzanny s. umizgających. B. G.). Kazalem żonie umizgać s. do sądziów; zaraz w sprawie mojej starsi mi

służyli zuzanistowie, a zaś młodszy szli za nimi. Opal. O. niewstydlivi i w złościach zatwardziały zuzanisto. Pim.

Zuzannit, u, lm. y min., mineral z gromady gipsowców, jeden z starców miedzi i ołowiu.

Zuzel, zła, lm. zle p. Zuzel.

[Zuzela, i, lm. ej = Kukułka.

Zuzelarz, a, lm. e hut. robotnik wyciągający zuzel z wielkiego pieca i wywożący go na plac zuzłowy. Łab.

Zuzlenie, a, blm. tworzenie ś. zuzła przy topieniu rud.

Zuzłowy przym. od Zuzel: Z. Łab. Łopata zuzłowa, zgarniacz, odgarniacz do zgarniania zuzli. Łab.

[Zuzu!] okrzyk uspokajający.

[Zuzula, i, lm. e] p. Kukułka. Przen: Wróceć po moją zuzulę i do Kijowa z nią pojedę. Sienk. (= nieboga, gotąbkę). Zdr. [Zuzułka, Zuzuleńka].

[Zuzuleńka, i, lm. i] p. Zuzula.

[Zuzulka, i, lm. i] p. Zuzula.

× Zuzel, zła lm. zle p. Zuzel. L.

Zuzycie, a, blm. l. czynność cz. Zużyć. 2. p. Zużycie ś.

Zużycie się, a ś., blm., niek. Zużycie czynność cz. Zużyć ś.: Dziwną sprzeczność stanowiła jego młodość rzeczywista z tym sztucznym zestarzeniem i zużyciem sereca i głowy. Krasz.

Zużyć, uje, ył, nied. Zużywać i. używając niszczyć: Na skórze zużyjesz różę całą puszcę. Syrok. Z. suknię. (= znosić). Zmieniać wciąż rolę, sceny i zużyte szaty. Br. Zużył swe siły swawolą. (= wyczerpał, wycieńczył, stargał, starał). Z. na co = użyć, użytkować, spożytkować, spotrzebować: Papier ten zużyję jeszcze na kajet. Z. ś. **zniszczyć ś. przez używanie:** W politycznym świecie (tehorz) ś. nie zużył. Mick. Człowiek zużyty = przeżyty, zniszczony, zleboszowany, zblazowany). Temperamentu dosyć żywego, kobieciarz znalazłowany, zawczasu zużyty. Krasz. Przen.: **przeżyć ś., spowszednieć, wyjść z mody:** To, co dawniej najwięcej miało powabu dla publiczności i największe przynosiło dochody, jak festyny ludowe i loterie fantowe, zużyło ś. już. Formy zużyte (= wyzyskane, przestarzałe, zwiertzałe).

Zużyteczniać, a, ał p. Zużytecznić.

Zużytecznianie, a, blm., czynność cz. Zużyteczniać.

Zużytecznić, i, il, nied. Zużyteczniać zrobić użytecznym, wyekspluatować, wyzyskać: Żeby tego niepotrzebnego gościa Z., postanowiła przynajmniej nim ubawić państwo chorążych. Krasz. Starano ś. jak najlepiej i jak najszerszej Z. tę szczęśliwą chwilę. Chm.

Zużytecznienie, a, blm., czynność cz. Zużytecznić.

[Zużytek, tku, część. w lm. Zużytki] to, co już zużyte zostało, niepotrzebne pozostałości.

Zużytkować, uje, ował, nied. Zużytkowywać co = obrócić na swój użytek, spożytkować; skorzystać, zrobić użytek z czego, wyzyskać, wyekspluatować co, użyć czego na co: Z. siłę pary, odpadki. Uzbierane wiadomości bieżące umiała Z. wedle wymagań chwili. Krasz. Oboje ułożyli Z. smutek hrabianki na rzecz kościoła; ksiądz Aureli zamyslał spropagować ją do klasztoru pp. Norbertanek i posagiem jej wzbogacić klasztor. Bał. Krytykują każdy nasz krok, podpatrują nawet domowe stosunki i użytkują je dla zabawienia czytelników. Bał. (Mickiewicz) zużytkował

materiał, dostarczony przez przyjaciół z najświeższych wypadków. Chm. Soroka stanowiła bardzo ważny punkt handlowy, wybrany i odpowiednio zużytkowany w wiekach dawniejszych. Jeż.

Zużytkowanie, a, blm., czynność cz. Zużytkować.

Zużytkownia, i, lm. e zakład, w którym ś. przerabia rzeczy zniszczone, zużyte na użyteczne: Pierwsza warszawska Z. odpadków papierowych.

Zużytkowywać, owuje, owywał p. Zużytkować.

Zużytkowywanie, a, blm., czynność cz. Zużytkowywać.

Zużywać, a, ał i Z. ś. p. Zużyć.

Zużywanie, a, blm., czynność cz. Zużywać.

Zużywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zużywać ś.

† **Zwab, u, lm. y l. zwabianie, zwabienie. 2. powab, ponęta, przynęta, wabik:** Miłość ma wielkie zwaby.

Zwabiać, a, ał p. Zwabić.

Zwabianie, a, blm., czynność cz. Zwabiać.

Zwabić, i, il, nied. Zwabiać i. wabiąc ściągnać, sprowadzić dokąd, przyciągnąć; znieść: Kureczątka Z. ś. nie dały, gdy je kokosz wabiła, gdy skrzydła swoje rozciągnęła, więc też kureczątka niewdzięczne opuściła. Żarn. Dziś my one miłe towarzystwa a schadzki zaniszczyli, bo już dziś musi tydzień myśleć, niżli do siebie przyjaciół zwabi, abowiem nie każdy ś. śmie pokazać na owe półmiski. Rej. Orfeusz zwierzęta pięknym swym śpiewaniem do siebie zwabiał. Papr. Pan Oront swemi obietnicami zwabi wacpana znowu do tychże siel, w które cię teraz chciał wplatać. Boh. Wypadek zwabia ciekawych. Przen.: Zwabiła sobie amanta (= zapala). Zwabiał smutek do duszy. Syrok. Łatwo go było Z. do towarzystwa, zatrzymać, więcej ś. jeszcze oń ubiegano. Krasz... 2. myśl. (o przepiórcie) głos wydawac.

Zwabienie, a, blm., czynność cz. Zwabić.

Zwabnik, a, lm. i koń odznaczający ś. piękną postawą.

[Zwacenie, a, blm.] czynność cz. Zwaczyć.

[Zwacyć, y, ył] dzwonić.

Zwać, zwę a. × zowie, a. × zowie a. × zwię, zwiesz a. × zowiesz, zwie a. × zowie, zowią a. × zwa, a. × zowa, zwał, [Zwoć] l. kogo zwywać, wołać, przywołać, przywoływać: Z., zowie, zowiesz, zową. Ocz. Szedł Samuel do Hejzego i rzekł: oto ja, wszakoś mię zwał. Bud. (owom ja, gdyżś mię wołał. B. G.). Zwano Djogena do Aleksandra; nie chciał iść. Bud. B. Uczyciel przyszedł i zowie cię. Bud. (jest tu nauczyciel i woła cię. B. G.). Rzekł do trzebieńca: zów prędko Michajusza; a on posłaniec, który go Z. chodził... Bud. (chodził, aby przyzwał Micheasza. B. G.). Nie było przedniejszego gościa, dla którego był innych zwał... L. (= spraszał, zapraszał). 2. kogo, co = nazywać, mianować: Nazywam kogo jako, zowie czym, przezywam. Kn. Marja porodziła syna, a będziesz zwał imię Jego Jezus. Sekl.; (któremu ty wezwiesz imię Jezus. Sekl.; nazowiesz imię Jego Jezus. B. G.). Mieszkał w mieście, które zowią Nazaret. Wuj. (które zowią Nazaret. B. G.). Nie nazywajcie mię Noemi, ale mię zowiec Mara. Wuj. Jak to zowią. Troc. Zowiemy go dobrym doktorem. Troc. Zowią go Piotrem. Troc. (= ma na imię Piotr, imię jego Piotr). Królowa Artemizja nazwała bylicę swym imieniem, które ziele przedtem parthenis zwano. Kn. Dla hołysza nie jest dysho-

nor, że go łajdakiem zowią. L. Zowią go ładnie (= obrzydliwie), abo: przewano go niepięknie. Kn. Zowią mię chytrym. Kn. (= *moją mię za chytrego, uchodzę za chytrego, słynę jako chyttry, okrzyczano mię za chytrego*). Materje morskie do apteki należące, które drogierjami zowią. Star. Ja mieszkanka wsi zowią szczęśliwym, ty miasta. Dm. Za coś ty ś. zwał grafem, choć jesteś Polakiem. Tremb. Zwał mię Chodytką. Syrok. To go przez poszanowanie tak zwę. Krasz. [Nie zwi (= nie zwij) chłopca, choćby stary był, Mackiem]. Z. ś. *nazywać ś., nosić nazwę, mieć imię*: Niech ś. tak zowie, abo niech go tak zowią. Kn. Zowią ś. od miasta. Kn. Dawniej hultaj zwał ś. hultajem, a złodziej złodziejem. Wyb. (= *po imieniu, bez ogródki*). Zwią ś. Grabiec. Słow. **Co ś. zowie** = *co ś. nazywa, całą gębą, co ha!* Nie! nie! co ś. zowie nie. L. (= *zgola, literalnie, absolutnie nie*).

Zwada, y, lm. y, × Swada i. kłótnia, swar, spór, sprzeczka, waśń, awantura, burda, zatarg, rozterka, warchol: Stary od rady, młody od zwady. Rej. Dobry rycerz jest do zwady. Kochan. Słowa do rady, ręce do zwady. Kn. To podobno waszmość załawiasz na zwadę? Górń. Stąd zaraz poswarki, z poswarków Z., a ze zwady bitwa. Błaż. Rozbiwszy namioty, próżno a nikczemnie i bez rady i bez zwady czas trawili. Stryjk. Jaropek wymowny, chytry, w zwadzie i poradzie dzielny. Stryjk. Pokaż, co wdy umiesz: czyś do rady, czy zwady, boju, czy pokoju? Opal. Ani do rady, ani do zwady. Troc. (= *ani do tańca, ani do różnicy*). Wino weseli człowieka, zaśie gdy go niemiernie używamy, z dobrej rzeczy obraca ś. we złą, stąd swady, bitwy, zacia a nieprzyjaźni. L. Niektórzy swadę czynią z piecia, t. j. będąc opili, zaśie zajdzie tych, u których przy pieciu zjedna ś. przyjaźń. L. Gdy starsi bracia już byli w leczech zasłi i więcej do rady domowej, niż do zwady wojennej sposobni, obrano najmłodszego wielkim księciem. Stryjk. Narody słowiańskie skłonniejsze zawzdy były do zwad i wojny. Stryjk. Oprócz zwady bojarów, kraj cały wycieńzony był okropnością wojny. Alber. Nie wiem, jak tam skończyli zwadę naszą wielką, ale to wiem i czuje, że wziął w łeb butelkę. Kras. Oko podbite świadczy, że był w zwadzie. Kras. Swawolni chłopci krakowsey lubią wozem zawadzać, co daje powód do zwady czyli kłótni. Brodz. Ten błąd był jedną z przyczyn naszej smutnej zwady. Mick. 2. × Z., m., p. Zwadca.

× **Zwadca, y, lm. y, × Zwadzca, † Zwadzca, † Zwadziec, × Zwada, † Zwajca, × Zwadnik, × Zwadziciel, × Zwadziec, × Zwadziwy, kłótnik, wicherzyciel, awanturnik, burda, hataburda**: Zwajca ten wadzi ś. z ludźmi w drodze, wadzi i za stołem. Pot. Djabeł od początku był mężobójcą i zwadca tak między anioły, jak między ludźmi z Panem Bogiem. Wuj. (= *poróżnicielem*). Z., który wadzi ludzi, *sator fatis*. Mącz. Jeśli pan zwajca, udrzysz każdego z arkażem koło niego. Rej. Wino czyni pośmiewocę, a napój mocny zwajcę. B. G. Stawisz ś. zwadca, pijaniacę; takiego zwierciadło wyraża. Bals. Gdy sam stateczny żywot poprowadzisz, już do ciebie nie pojedzie pijanica ani zwajca. Star. Z. podobny psu. Bardz. Był takim zwadą, że za samą bitwą jeździł w dalekie strony. Kączk.

Zwadliwie przys. od **Zwadliwy, zwadnie**.

Zwadliwość, i, bfm., rz. od Zwadliwy.

Zwadliwy, Zwadny skłonny, pochopny do zwady; kłótniwy, swarliwy, burzliwy, niespokojny, czupurny: Z., który nierad ustąpi, *phytonicus*. Mącz. Zwadliwi ludzie wszędzie niezgody wszczynają. Wuj. Z. najdzie i w pustkach zwadę. Kn. Był to kmiotek gniewliwy i Z. z natury. Boh. Kłótnie między zwadnemi ugasała sąsiady. L. Nie wrzaskliwe te dzieci ani zwadliwe, ani swarliwe. Birk. Aby był nie winopilca, nie coby biął kogo, ale żeby skromny, nie Z., coby miał syny w postuszeństwie. Leop. (nie swarliwy. B. G.). Barabas był w więzieniu z zwadliwemi, który był w zwadzie uczynił mężobójstwo. Leop. Z. zacisza studentckiego wychodzi na świat często Z. Lel. 2. Kto nałd potrzebę więcej nie pragnąc, na male przestaje, zwadnie morza nie rażą go fale. L. (= *burzliwe, niespokojne*).

× **Zwadniczka, i, lm. i, Zwadzicielka** *kobieta zwadliwa, kłótnica, wicherzycielka, awanturница*. Mącz.

× **Zwadnik, a, lm. cy p. Zwadca.**

Zwadzać, a, ał i Z. ś. p. Zwadzić.

Zwadzanie, a, bfm., czynność cz. Zwadzać.

Zwadzanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zwadzać ś.

× **Zwadzca, y, lm. y p. Zwadca.**

Zwadzenie, a, bfm., czynność cz. Zwadzić: Z., zwada. S. Par.

Zwadzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zwadzić ś.

× **Zwadziciel, a, lm. e p. Zwadca.**

× **Zwadzicielka, i, lm. i** forma ż. od **Zwadziciel**. Mącz.

Zwadzić, i, ił, nied. Zwadzać powadzić, zwaśnić, powasnić, pokłócić, poróżnić: Z. drugich, kość rzucić między drugich. Kn. Zwadził baby. Troc. Z. ś. *powadzić ś., zwaśnić ś., pospierać ś., posprzezać ś., poprzytykać ś., poróżnić ś., powasnić ś., pokłócić ś.*: Z. ś. z kim. Troc. Oni, gdy deszcz gwiazd spadł, zwadzili ś. ze sobą. Tet.

† **Zwadziec, dźca, dźcy p. Zwadca. Rej.**

† **Zwadzca, y, lm. y p. Zwadca. Wen., Rej.**

[**Zwaga, i, lm. i**] *zważanie, waga, baczenie*: Powinien mieć zwagę na dziecko (= oko).

[**Zwagować się, uje ś., ował ś.**] *rozpróżniać s., zleniwieć*.

[**Zwagowanie się, a ś., bfm.**] *czynność cz. Zwagować ś.*

† **Zwajca, y, lm. y p. Zwadca.**

Zwajchrować, uje, ał kam. skrzywić, skrećić płaszczyznę sztuki kamienia.

Zwajchrowanie, a, bfm., czynność cz. Zwajchrować.

[**Z wajcia**] *z waszecia*.

Zwajcza, y, lm. e m. i ż. myśl. *nazwa psa, mianowicie wyżała, doskonale rozumiejącego głos strzelca, stosującego ś. do każdego rozkazu*: Ogar łakomy, ehart pokorny, wyżeł Z. — dobry bywają.

[**Zwakać, a, ał**] *kłócić ś., wymyślać*: Nie zwakaj darmo telo, nie zwakajze mi nad głowom, baby rade zwakajom.

[**Zwakanie, a, bfm.**] *czynność cz. Zwakać.*

× **Zwakować, uje, ował p. Zwakować.**

× **Zwakowanie, a, bfm., czynność cz. Zwakować.**

I. Zwałac, a, ał powalać, zbrukać, zawałac, zbrudzić, zapaćkać, zababrać: Wybierzesz do tej roboty chłopca, któryby ś. nauczył, że ś. gliną rąk Z. nie boi. Torz. Jeśli zwałasz ręce, to umyjesz je potym. L. Nieszczęściem, zwałani ludzie i rękawiczki zarówno trudno oczyścić ś. dają. Krasz. Z. ś. l. *powalać ś., walać ś., zawałac ś., zbrudzić*.

kać ś., zapakać ś., zababrać ś., posp. zaświnić ś.,
2. sfajdać ś., spaskudzić ś., zesrać ś.: Dziecko ś.
zwałało.

2. Zwałać, a, ał i Z. ś. p. Zwalić.

† Zwałać, a, ał nadać kształt wału, taczając
sformować: Ciastu dać wykisnąć, potem go
w bochenki, jako pięść wielka, zwałać i w pie-
cu upiec. Syr.

1. Zwalanie, a, blm., czynność cz. 1. Zwałać.

2. Zwalanie, a, blm., czynność cz. 2. Zwałać.

† Zwalanie, a, blm., czynność cz. † Zwałać.

1. Zwalanie się, a ś., blm., czynność cz.
1. Zwałać ś.

2. Zwalanie się, a ś., blm., czynność cz.
2. Zwałać ś.

Zwalcować, uje, ował walcząc splaszczyć;
wałcem sprasować.

Zwalcowanie, a, blm., czynność cz. Zwalcować.

Zwalcować, a, ał p. Zwalczyć.

Zwalczanie, a, blm., czynność cz. Zwalczać.

Zwalczenie, a, blm., czynność cz. Zwalczyć.

× Zwalczyciel, a, lm. e ten, co zwałczył, zwi-
cizca, pogromca: Jezus skaziciel śmierci, Z.
grzechu. Wuj.

Zwalczycielka, i, lm. i forma ż. od Zwalczyciel.

Zwalczyć, y, ył, nied. Zwalczać, † Zwalczywać
walcząc zbić; zwojować, pokonać, przezwyciężyć,
zwyciężyć, porazić, przemóc: Z. nieprzyjaciela. Sza-
tana Chrystus zwałczył. *De bello*, zwałczywam,
zwyciężam. Mącz. Zenobja króla perskiego Satora
zwałczyła. Bud. B. Jozue zwałczył i wygnął Cha-
nanejczyki. Białob. Zeprzj, Jehowo, przepiera-
jących mię, zwałcz walczących mię. Bud. Zwał-
czyliśmy Rzymiany, a Horacy nas zwyciężył.
Warg. Nie mogła żadna postronna moe nigdy
Z. polskiej Korony; zwałczy ją pewnie ten we-
wnętrzny rozterk. Orzech. Szatana Chrystus
zwałczył, piekło zburzył, śmierć zwyciężył, wszyst-
ko zwojował. Damb. Twoja bojaźń zaręcza, że
cię najmniej zwałczy mimo twe nagaby. Przyb.
Przetoż, gdzie siebie nie zwałczyz samego, bę-
dziesz wzgardzony u świata wszystkiego. Groch.
Czy zwałczy, czy go zwałczą, na miejscu dostoi.
Dm. Twarde i ostre musisz Z. ludy. Dm. Przen.:
Z. trudności, przeszkody. Siła młodości i woli
tak jest potężna, że łamie i zwałczy najtwardsze
zapory. Krasz. Znajdują ś. pod wpływem wzru-
szenia zwałczanego, lecz nieprzepartego. Orzesz.

† Zwalczywać, a, ał p. Zwalczyć.

† Zwalczywanie, a, blm., czynność cz. Zwał-
czywać.

Zwalenie, a, blm., czynność cz. Zwalić.

Zwalenie się, a ś., blm., czynność cz. Zwalić ś.

Zwalić, i, ił, nied. Zwałać, [Zwałować] 1. oha-
lwszy rzucić, zepchnąć, stoczyć: Tyfon nieraz ś.
nacisk ziemski zawodzi odwalić, a miasta i wy-
sokie mury z siebie Z. Zebr. Z. kamień wielki
z góry, nieprzyjaciela z wału kłodzinami. Troc.
Zwalił z niego ten ciężar. Troc. Ten kamień
Argent swą ręką nań zwalił. P. Koch. Doktor
torował jej drogę przez drzewa i zwałone kłody.
Bał. Przen.: Z. wyrok, uchwałę, postanowienie,
testament i t. p. = unieważnić, skasować. Sąd
apelacyjny zwalił wyrok pierwszej instancji.
Chęć go Z. przy nowych wyborach = rzucić,
strącić, usunąć, złożyć z stanowiska. Z. mur, bu-
dowlę = rozwalić, zburzyć, rozebrać. Zamki zwał-
one w gruzach wielkości swej płaczą. Dm. Cho-
ciaż czasu była wszystkie pomniki i grobowce
zwała. Miek. [Zwalony most] = zabawa dziecięca.
Przen.: Zwalił na mnie wielki ciężar, kłopot.
Troc. (= uchyliwszy ś. od niego, mnie go zostawił

mnie nim obarczył). Z. winę na kogo = spędzić,
zmówić, złożyć: Zwałam co na kogo = *averto cul-
pam in aliquem*. Kn. Jeden na drugiego zwał.
Troc. Zwałamy upadek w raju na białą pieć.
Troc. Wiele ludzie na djabłów zwałają. Oss.
[Na wolę Boską zwałował wszystko złe na świe-
cie.] Ork. [Jak widział w niej zło, to na świat
zwałował za to winę]. Ork. My na was nieobec-
nych całą winę zwałim. Miek. Zwałać śmiech
w kogo = *subsumare aliquem*. Ps. flor. Z. kogo
z nóg = ohałić, powalić na ziemię, przewrócić, wy-
wrócić: Nekroć był z nóg zwalony, tylekroć
żwawszy na nogi powstał. Pilech. Odebrał taki
cios szabłą, iż ś. zaraz z nóg zwałił. Świt.
Opilem najlepiej smakuje ostatnie ono, które
ich z nóg zwała i opilstwa pełna dokonywa.
Pilech. (= ścina z nóg). Choroba z nóg go
zwałała. Trudno to jest do wierzenia, com wy-
trzymał, gdym był z nóg i sił zwalony. Pilech.
Dwa kielichy zwały go z nóg, śpi teraz smacz-
no. L. Co mi to za chwala wiele brać w ś.
wina, gdy przepijania twego z nóg zwaleni,
seani i rzygający wzbraniać ś. będą, gdy jeden
z całej biesiady ostoisz? Pilech. Kto chce Z.
drugiego, sam częstokroć pada. Dm. Z. drzewo =
zrąbać, ściąć, spuścić. 2. odwalić na bok, usunąć,
uprzętnąć, rzucić z drogi. Przen.: Pierwszą trud-
ność zwałiwszy, do drugiej idę. Troc. 3. eo na
kupę, eo do kupy = walczyć skupić, rzucić, narzucić,
zsytać: Nie inaczej wspiął, jako gdyby kto
ognia pod słomę nagrzonął, lubby zażęł w stóg
zwałone ziola. Zebr. Wiele robót na jedną kupę
zwałił. Troc. 4. [Zwalił mu głowę = wyrzuty
osypały mu głowę]. 5. kogo = uderzyć silnie, zdie-
lić, ściągnąć kijem i t. p., wyciąć tego, lunąć,
grzmotnąć, dzębknąć: Konsul, zwałiwszy kijem
Tureczyną za zniewagę domu swego, wypycha go
na łeb. Świt. Czyż nie dosyć waepanu na tym,
żeś mię kijem zwałił? L. Anielka, zamiast żeby
mię miała pożywić, zwałała mię kością z pie-
czeni ogryzioną w łeb, aż mi guz nabiegł. L.
5. sukno = zbić w foluszu, żeby było gęstsze. Śł. wil.
6. myśl. powalić, zastrzelić, ubić: Z. stonia. Cel-
nym strzałem zwałił niedźwiedzia. Z. ś. 1. paść
na dół, runąć, stoczyć ś., zwalić ś., zapasać ś.,
zarwać ś., zalać ś.: Zwalił ś. dom, most. L.
Skata zwałała ś. na dół. Rzadka wiara, kiedy
lepsze z szali szczęście ś. zwali. Bardz. Z ogrom-
nym na ziemię zwałił ś. łoskotem. Dm. 2. spaść
gromadnie w jedno miejsce; walczyć. Zebr. 3. w
kupę: Wszystkie nieszcześcia razem na mnie ś.
zwały, boję ś., żeby mnie nie zagniotły. L.
Nagłym napadem zgra na niego ś. zwała. Dm.
Mężu, niech wszystkie na mnie zwałą ś. cier-
pienia. Fel. Upadam pod nieszczęciami, które ś.
na mnie zewsząd zwały. Błot. (= przygniotły
mnie). Z. ś. komu na kark = prowadzić ś. doń,
nie będąc pożądanym, przybyć gromadnie, hurmem,
wpakować ś., zakwaterować ś. do niego: Zwałała
mu ś. na kark całą famulą (= familja). Zwa-
liło ś. gości huk. Gdy krzyknę, pół Krymu na
one stopy ś. zwali. Sienk. Mówili o teraźniej-
szych ciężkich czasach, w których trzy wojny
naraz zwały ś. na Rzplta. Sienk. 3. powalić ś.,
rozwalić ś., rozłożyć ś., rozciągnąć ś.: Gdy na
liša głód przychodzi, tedy ś. zdechłym uczyni
i zwałiwszy ś. leży, gębę otworzywszy. Sien. 4.
gm. nawalić pod siebie, spaskudzić ś., sfajdać ś.,
zesrać ś.

× Zwalina, y, lm. y p. Zwalisko.

Zwalisko, a, część. w lm. Zwaliska, × Zwalina,
× Zwaliny 1. rozwaliny, ruiny, rudera, szczątki wa-

łącego ś. *gnaciu*, *urwiska zwalone*: Z. grodu. Widziałem zwaliska zamku tego sławnego Troc. Zameczyska, którego widne były pod lasem zwaliska. Mick. Kościół groził miasteczku zwaliskiem facjaty. Wor. Po Euksyn do Baltyku zaległy zwaliska. Wor. Rycerz z konia zesiadł przed zwaliskiem zameczyska. Sf. Przen.: *ruina człowieka, szczątki dorodnej osoby*: Wyprawilem te szanowne zwaliska, z którymi, jak pani widziała, jechałem Żer. Kandydatka, jak należało przypuszczać, powiększyć miała liczbę tych malowanych i fryzowanych zwalisk. Żer. 2. *załamane i zapadnięte ziemie na powierzchni nad zwaliskami podziemnymi, stanowiące zatym doły na powierzchni*. Łab.

Zwaliskowy przym. od **Zwalisko**: Marmur Z. (ruinowy), zawdzięczający właściwy mu rysunek zarówno limonitowi, powstałemu ze zwietrzałej domieszki syderytu, jak cienkim żyłkom kalcytu, które tamowały w części krążenie wód deszczowych.

Zwalisto przys. od **Zwalisty**. L.

Zwalistość, i, blm., rz. od **Zwalisty**. L.

Zwalisty l. *łatwy do zwalenia, potoczysty*: Z. to bałwan, bo okrążył Troc. 2. [Z.] *leniwy, powolny, ociężały, niezgrabnie toczący ś.*: Niedźwiedź Z. Pot. 3. [Z.] *silny, tęgi*: Zwaliste chłopcy. 4. *grubo na dół zwieszający ś.*: Niedźwiedź ma zwaliste kudły. Troc.

Zwalniać, a, lm. e anat.: *Muskuł Z. (musculus relaxator)*. P. anat. **Zwolnić**.

Zwalniać, a, ał i Z. ś. p. **Zwolnić**.

Zwalnianie, a, blm., czynność cz. **Zwalniać**.

Zwalnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwalniać** ś.

[**Zwalno**] przys. od **Zwalny**: Z. siana na pokosie (= *obficie*).

Zwalny l. *nawalny, gromadny*: Łowcy... służby swej przy pilnowaniu borów i lasów, dla zwalonych napadów na lasy i na zwierzyńce, dla malejącej ich liczby a coraz większej zuchwałości ludzkiej, pełni skutecznie nie mogą. Gac. 2. *ciężki*. Odwita przede mną zwalna tajemna przepona: Wysp.

[**Zwalować**, **uje**, **ował** i Z. ś.] p. **Zwalić**.

[**Zwalowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zwalować**.

[**Zwalwanie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zwalować** ś.

Zwał, u, lm. y *kupa, stos czego zwalonego; nawał czego*: Zwały kamieniste, kupy kamieni od skał podpadanych. Łab. Z., nasyp ze zwietrzałych skał lub ich odłamów. Tu nagrucotane konarów, drzewek, łom, skręty, Z. Tet. Słuchali, jak niedostępne zwały dalekiego granitu wołają ich po imieniu. Żer (= *złomy*). Z. śniegu, wody = *ławica, bałwan*: Wiatr mroźny huczał od północy, grubiąc zwałami śniegu wsie całe i sioła. Las. (= *zaspami, lawinami*). Giovannina (Łódź) tańczy sobie po zwałach wód, jak jej ś. podoba. Dąb. (= *po falach*). Przen.: Sztabyś pod oszczerstw i krzywd ludzkich zwałem. Krasin. (= *gradem*). A niech tam chmury nadpłyną zwałem. Las. (= *hurmem*). Czujesz wielkich głosów Z. Kasp.

[**Zwała**, y, lm. y] *drzewo każde ścięte w lesie i tam leżące*. Przen.: Z. ludzi = *ciżba, tłok*.

[**Zwałęgać się**, a ś., ał ś.] *rozpróżniaczyć ś.*

[**Zwałęganie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Zwałęgać** ś.

Zwałki, ów, blp. = **Swalki**. Łab.

[**Zwałkować**, **uje**, **ował**] co = *zjęść łapczywie, spucować, zrepetować, świczyć*.

[**Zwałkowanie**, a, blm.] czynność cz. **Zwałkować**.

Zwałować, **uje**, **ował** *ugnieść ziemię wałem ciągniętym przez konie*.

Zwałowanie, a, blm., czynność cz. **Zwałować**.

[**Zwand-**] p. **Zwand-**.

Zwanie, a, blm. l. czynność cz. **Zwać**: Proszę, abyście godnie chodzili we zwaniu, którymeście zwani. Bud. (abyście chodzili tak, jak przystoi na powołanie, którym jesteście powołani. B. G.). 2. [Z.] *nazwanie, nazwa*: Niema po czym i zwania (= *am śladu, ani wspominku*).

Zwanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwać** ś.

Zwapniać, a, ał i Z. ś. p. **Zwapnić**.

Zwapniałość, i, blm., rz. od **Zwapniały**.

Zwapniały który *zwapniał*: Arterje, kości zwapniały. Patol. (petrificatus, calcificatus) skamieniały. Piód Z. (lithopaedion). Wól Z. (struma petrosa).

Zwapnianie, a, blm., czynność cz. **Zwapniać**.

Zwapnianie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwapniać** ś.

Zwapnić, i, ii, nied. **Zwapniać** l. *zmienić w wapno*. 2. chem.: †Z. *utlenić metal*. Z. ś., **Zwapnieć** *zmienić ś. w wapno*.

Zwapnieć, eje, ał p. **Zwapnić**.

Zwapnienie, a, blm. l. czynność cz. **Zwapnić**. 2. czynność cz. **Zwapnieć**. 3. *stan tego, co zwapniało, skamienienie*. Patol. Z. (calcificatio, petrificatio, petrefactio) = *nacieczenie tkanek węglanem lub fosforanem wapniowym*. Z. tętnic = *stwardnienie tętnic* (arteriosclerosis).

Zwapnienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwapnić** ś.

Zwar, u, blm. l. [Z.] *zupa z makuca*. 2. [Z.] *upał, skwar*. 3. lek.: × Z., p. **Drjakiew**.

Zwara, y, lm. y i. †Z., †**Zwarka** *zwarzenie, warzenie, war*: Za pierwszą zaraz zwarą pełną gorących sadz ma czeluści. Pot. 2. fl. *silny wir na rzece w miejscu, gdzie jest ukryty kamień lub drzewo*: „Z. wybija“, mówią żeglarze, gdy woda w takich miejscach nie tylko ś. kręci, ale i tryska, burzy ś., jak war.

× **Zwarchać**, a, ał p. **Zwarcholić**.

× **Zwarchanie**, a, blm., czynność cz. **Zwarchać**. **Zwarcholenie**, a, blm., czynność cz. **Zwarcholić**.

× **Zwarcholić**, i, ii, × **Zwarchać** *postąpić jak warchol, zawarcholić, pokłócić, zwichrzyć, zawichrzyć, wzburzyć, zaburzyć*.

Zwarcica, y, blm., bot., p. **Kolenchima**.

Zwarcie, a, lm. a t. czynność cz. **Zewrzeć**: Z., *starcie ś., ścięcie ś., zetkanie ś., potkanie ś., potyczka, walka, mocowanie ś. L.* Długo ciężkimi zwarciami łamane ładnemu ś. z nich nie zachwieją. Chr. 2. a. **Panwia** *woj. wydrążenie zrobione na wierzchu łożowych ścian dla umieszczenia czopów działowych*.

Zwarcie się, a ś., blm., czynność cz. **Zewrzeć** ś.

× **Zwarczenie**, a, blm., czynność cz. **Zwarczyć**.

× **Zwarczyć**, y, ył p. **Zawarczeń**. L.

[**Zwarć**, **zewrzeć**, **zwarł** i Z. ś.] p. **Zewrzeć**.

Zwarjować, **uje**, **ował**, [Zwarjować] l. × Z. *zmienić, odmienić*: Gdyby kto kwartę gwałtem pobrał a szafunek jej prawem przepisywany impędjował albo zwarjował... Vol. 2. u. × Z. ś. *zostać warjatem, dostać warjacji, oszaleć, odejść od rozumu, sfiksować, zbziecć*: Co robisz! czyś zwarjował? (= *czyś ś. wściekł*).

× Zwarjować się, uje ś., ował ś. p. Zwarjować.

Zwarjowanie, a, blm., czynność cz. Zwarjować.

× Zwarjowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwarjować ś.

Zwarjowany który zwarjował, oszalały, sfiksowany, zbiczony: Nie idzie tu o jakąś garstkę zwarjowanych półmędrków, którym zdaje ś., iż wszystko wiedzą i mają prawo przeczyć wszystkiemu. Z. na tym punkcie (= ma chwika w głowie). Układał projekta ze swoim przyjaciele, — znasz przecie tego doktora, zawsze przyjemny człowiek, lecz w tym punkcie jeszcze bardziej Z., niż mój mąż — projekta, które mi dręszcze sprawiały.

† Zwarka, i, i p. Zwara.

[Zwarka, i, lm. i] 1. wir rzeczny. 2. miejsce, w którym nastąpiło spojenie.

× Zwarknąć, nie, nął p. Zwarzczeń.

× Zwarknięcie, a, blm., czynność cz. Zwarknąć.

[Zwarliwy] swarliwy, kłótlivy, zwadliwy.

[Zwarnica, y, lm. e, ctenka] żętyca gorsza, zberana.

Zwaropornik, a, lm. i bot. p. Różanecznik.

× Zwarować, uje, ował i. p. Zwarować. 2. † Z. p. Sforować.

× Zwarowanie, a, blm., czynność cz. Zwarować.

[Zwarpać, a, a] zeszyć, uszyć ładajako.

[Zwarpanie, a, blm.] czynność cz. Zwarpać.

† Zwarstować, uje, ował gór. zmienić, odnowić oprawę w szybie, wzmocnić rozporami cembrunek, czyli oprawę szybu, odmienić cembrę. Łab.

† Zwarstowanie, a, blm., czynność cz. Zwarstować.

[Zwartnąć się, nie ś., nął ś., nęła ś. a. tła ś., nęło ś. a. tło ś.] nawinąć ś., zdarzyć ś., trafić ś., nadarzyć ś., wypaść, złożyć ś., napatoczyć ś., nastreczyć ś.: Miałem iść, ale zwartnon mi sie zarobek, i ostatek doma. Posełek w miasto, zwartnęło mi sie dobrze. Zwartno sie = oberwało ś., nadarzyło ś. Zwartno sie = dostało ś. szczęśliwym trafem. Czeka, jaże ś. mu co zwartnie. Ork. Tego lata musiał im zbaczyć św. Marcin, bo jego odpust był koło Ludźmierza; i jemu s. ta czasem zwartnie do roku święto. Ork.

[Zwartnica, y, lm. e] obrączka łącząca rozworę z pośladkiem.

[Zwartnięcie się, a ś., blm.] czynność cz. Zwartnąć ś.

[Zwartogłowiad, a, a] p. Zwartogłowieś.

[Zwartogłowianie, a, blm.] czynność cz. Zwartogłowiad: I odmówił i pacierze przeciw zwartogłowianiu, skolerzeniu (= chorobie skurkła, czyli wymienia). Tet.

[Zwartogłowieś, eje, ał, nied., Zwartogłowiad] skłowaciec, dostać zawratu głowy, dostać kręcka, odwrzeć: Owca zwartogłowiada. Człowiek zwartogłowiad (= ogłupiał ze złości i szalu).

[Zwartogłowienie, a, blm.] czynność cz. Zwartogłowieś.

† Zwartokąt, u, y kął zwarty, ostry. Troc.

Zwartościować, uje, ował sprowadzić do warości realnej, realizować.

Zwartościowanie, a, blm., czynność cz. Zwartościować: Z. dorobku umysłowego w miarę rozwijania ś. postępowych hasel. Las.

Zwartość, i, blm. rz. od Zwarty: A gdy spżowej zwartości i chłodu ciała dotknęły jego ciała, ramię wydużyło ś. niewolnie. Brt.

× Zwartować, uje, ował p. Zwertować. Pat.

× Zwartowanie, a, blm., czynność cz. Zwartować.

Zwarty i. im. od Zewrzed: Rygłem wrota zwarte. Wysp. 2. ścisły, skupiony, zbity, gęsty: Posuwali ś. zwartemi kolumnami. Z. tłum. A dla ciebie świat cały — jedna zwarta truna. Kl. Wszystko jakieś niezwarne, widziadłowe, sennie. Sienk. Zimą wszelaki zwierz trzyma ś. więcej zwartego lasu. Rysz. Kaj wyniośle chojary stały zwartą gęstwą i kieby chłopy wsparte o ś. ramionami, tam czarne mroki zalegały. Reym: 3. Zwarta kolumna = gatunek pasjansu. 4. woj. Szyk Z. = w którym żołnierze stoją ściśle obok siebie w szeregach i w pewnych odstępach między szeregi.

Zwarycz, a, lm. e, Warycz, † Warzycz, † Zwarzyc, † Zwarzyc, † Zwarz, † Zwarzysz gór. robotnik warzący solankę, czyli surowicę, t. i. otrzymujący z niej sól warzoną, tak zwaną warzonkę. Łab. Robiących około soli warzonej zowią zwarycze. Nar. Jedne z żup wespótek z surowicą wydzierżawiano miejscowym ludziom, zwaryczom, inne zaś... Paw. Daje zwarycz tysięcy dwa tołpiatej soli. Paw. A jako zwarzy (t. j. zwarycz) teraz sól sprzedają, tak ja też w tej cenie dać chce. Paw.

† Zwarz, a, lm. e p. Zwarycz.

Zwarzać, a, ał i Z. ś. p. Zwarzyć.

Zwarzanie, a, blm., czynność cz. Zwarzać.

Zwarzanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwarzać ś.

[Zwarzelina, y, lm. y] grudka ziemi stwardniałej.

Zwarzenie, a, blm., czynność cz. Zwarzyć: Kłósów szczupłych i zwarzeniem zarażonych. Wuj. Żelazo to ku zwarzeniu ś. godzi. B. B. Z. żelaza. L.

Zwarzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zwarzyć ś.

Zwarzony i. im. od Zwarzyć. 2. obeschły, ścięty, skrzepły: Z osuszeniem jeziorzysk i błot warzonych znikły dzikie moczyska. Pol. Przen. kwasny, markotny, osowiady, zgotowany, zgnębiony, zwartwiony, smutny, posepny, zdetonowany, nieswój: Chodzi jak Z. Poszedł stąd jak Z. L. (= jak zmity).

† Zwarzyc, a, lm. e p. Zwarycz.

† Zwarzyc, a, lm. e p. Zwarycz.

Zwarzyć, y, ył, nied. Zwarzać i. zgotować, uwarzyć, ugotować: Z. obiad. 2. dać ś. zwarzyć, warząc zepsuć: Z. mleko, śmietankę. 3. mrozem, gorącem = ściąć, ścisnąć, pozbawić świeżości, zwałić, zmarszczyć: Z. liście, zioła, kwiaty, powarzyć, upałem lub mrozem ścisnąć, świeżości pozbawić, pomarszczyć. L. Głowa skłoniona, jak róża zbyt- nym słońcem zwarzona. Koch. W. Róża upałem słońca zwarzona daje jeszcze poznać, jakiej rano była piękności. Węg. Kraje zwarzone słońcem. L. W Knidos zimno kwiatów nie zwarza i wiatr ś. nie sroży, zefir wonnym rozwija technieniem pączek róży. Szym. Wiatr północny mroźny a zwarzający chłodem swym ścisła i spaja nasienie, aby nie zbuczniało w ziemi a. nie zwietrzało. Trzye. Mróz, który ś. trafił w noc przed Wniebowstąpieniem, zwarzył młodą konieczynę tak, iż wszystka szerniała. Świt. Srogi smutek piękność twojej twarzy tak właśnie niszczył, jak mróz, kiedy kwiaty zwarzy. L. Zwarzyła zima piękne nasze zioła. Karp. Przen.: Tak ś. wnętrnie skwarzy, tużąc miłość nadzieją, co go

pewnie zwarzy. Żebr. (= sparzy, zwiędzie, zwiędzie, zasmuci). 4. [Z.] *poswarzyć, pokłócić*: Z. baby. 5. żelazo = skąd dwa kawalki żelaza na gorąco, *spogrzewać, zeszwęgować*, nied. *spawać*: Jak poznać, że stal tyle rozgrzała ś., że ją z żelazem Z., czyli do żelaza można przylutować. Os. J. 6. *zewrzeć*, spoić: Stoichmal złotki kości zwarza. Syr. Stoichmal kości w nodze albo zebro na dwoje przelomione zwarza. Syr. Z. ś. I. *zgotować ś., uwarzyć ś., ugotować ś.* 2. (o mleku, śmietance) *zepsuć ś. przez oddzielenie ś. twarogu od serwatki, zsiąść ś.*: Od samego ranka kłóć ś.: zwarzyła ś. dwa razy śmietanka. Niem. 3. [Z. ś.] *spocić ś. od upału, zgrzać ś.*

† Zwarzysz, a, lm. e p. Zwarycz.

Zwarża, y, lm. e bot. (collabium) roś.

Zwaśnić, i, II *powasnić, poróżnić, pokłócić, zwadzić, powadzić, poswarzyć*: Z. kogo z kim. Z. ś. *powasnić ś., pokłócić ś., zwadzić ś., powadzić ś., poróżnić ś., poswarzyć ś., poprzytykać ś., pogniewać ś., powziąć niewaśność*: Oddawna zwaśnione rodziny. Zwaśnili ś. na mnie ludzie zazdrościwi. Kochan. Widząc bracia, iż ojciec więcej Józefa umiłował, zwaśnili ś. nań, a nie mogli z nim mówić łaskawie. B. B. (znieawidzili go. B. G.). Niewinnego na krzyż przybić dali, uporeczywie ś. na niego zwaśniliśmy. Odm. Kupnym gniewem zwaśniony. Li. Do zwaśnionych małżeństw chciał Radziejowski zaliczyć samą parę królewską. Szaj.

Zwaśnienie, a, btm., czynność cz. Zwaśnić.

Zwaśnienie się, a ś., btm., czynność cz. Zwaśnić ś.

× Zwaśń, i, lm. e p. Waśń: Interes jest zwykle przyczyną do zwaśni i kłótni.

Zwazać, a, aI i Z. ś. p. Zważyć.

Zważanie, a, btm., czynność cz. Zwazać.

Zważanie się, a ś., btm., czynność cz. Zwazać ś.

Zważenie, a, btm., czynność cz. Zważyć.

Zważenie się, a ś., btm., czynność cz. Zważyć ś.

Zważność, i, btm. I. × Z. rz. od Zważny. 2. [Z.] *uwaga, bacność*.

× Zważny *zważający, bacny, pomny*: Niech służa wierny, trzeźwy, Z. na me słowa, swojej służby pilnuje. Fred. A.

[Zważować, uje, owa!] p. Zważyć.

[Zważowanie, a, btm.] czynność cz. Zważować.

Zważyć, y, yI, nied. Zważyć I. co = *ustalić z pomocą wagi ciężkość czego, przeważić co; ważąc dojsz ciężkości*: Cokolwiek wydasz, zlicz a zważ, a dodatek każdy i wziętek napisz. Leop. (= wydawaj pod liczbą i pod wagą. B. G.). Przędziwo poczosać, potym Z. wszystko na kamień, oddać dworec; ona to ma na wagi podzielić kmiotównom. Haur. Zważ ten towar, jeśli 10 funtów waży. Troc. Próżno enota łyzy leje, daremno ś. żali, widzi Bóg i na równię wszystko zważa szali. Min. 2. co z czym = *porównać, zestawić*: Zważywszy sobie jego enót siedmdziesiąt z tą jedną nieenotą, poprzestawałem na napomnieniach. Kaezk. 3. *zrównoważyć, okazać ś. z czym jednej wagi; stanąć za co pod względem wagi*: Przyrodzenie we wszystkich swych sprawach stara ś. o pomiarowanie między rzeczami, i żeby jedna z drugą jakby zważyła i sztychowała. Łęcz. 4. *wyprowadziwszy z równowagi zważyć, przeważywszy zepchnąć*. Biel. M. Zważył jesion ogromny, na Hektora ciskał. Dm. Z. co, *balanować, ekwilibrować*. L. 5. *Zwazać na kogo, na co = uważać, mieć oko, dać baczenie, pilnować*: Zważa, żeby nie uciekł, żeby nie wykpiądo. a. [Zważować] co, na co =

wziąć na uwagę, w rachubę, uwzględnić, rozważyć co, zwrócić na co uwagę, nied. uważać, baczyć, oglądać ś. na co, mieć co na względzie, liczyć ś., rachować ś. z czym: Ale zważ tylko, na co to mnie narażasz! (= *zastanów ś.*). I nad tym ś. nam zastanowić daje, choć rada dobra, Z., kto ją daje. L. Zważam każde kochanki słowo, a w każdym słowie nowe meżarnie. Syrok. Z radością zważa dziecka żywość i urodę. Mick. Klucznik ją z nowego zważa stanowiska. Mick. (= *zapatruje ś. na nią*). Słuchaj i pilno zważaj każde słowo. Mick. (= *zważ*). Zważ na ogrom świata. Mick. Nakoniec jeden drugiego postrzegli i długo siebie nawzajem zważali. Mick. (= *mierzyli oczyma, spoglądali na ś.*). Nie tego nie zważaj. L. (= *nie dbaj, nie stój o to, nie sobie nie rób z tego, nie oglądaj ś. na to, nie krępij ś. tym, nie rób sobie z tym ceremonji; nie zaprzętaj sobie, nie zwracaj sobie tym głowę*). Na nie nie zważa (= *nie ma względu, o nic nie pyta*). Nie zważaj na niewdzięczność. Tremb. Zważywszy, że obwiniony jest małoletnim, zważywszy na jego dotychczasowe nięganane sprawowanie, uważamy za możliwe złagodzić mu wyrok. (= *zważę, że..*) Co mówisz komu, o kim, na to zważaj wiele. Dm. Nie zważając na co = *mimo, pomimo czego, bez względu na co*. Wyszęd, nie zważając na słotę. 6. [Zwazać sobie] *pamiętać*: Nie zważam sobie. Z. ś. I. *dojsz swej ciężkości z pomocą wagi*. 2. *strachoszy równowagę zważyć ś.; przechylić ś., przeważić ś.*: Charteczka, skoczywszy na stół, zważyła ś. z stolikiem i nogę złamała. L. Wychyliwszy ś. zbyt z okna, zważył ś. i wypadł. Przen.: × *Zwazać ś. na co = ważyć ś., ciężyć, kłonić ś. ku czemu, zwałać ś. na co*: Sprawa publiczna zważa ś. na Babin. Pol. 3. [Z. ś.] *zawisnąć w locie*: Podrywają ś., gdy ś. wodny orzeł nad wodami zważy. 4. *ważnie ś. przyrzec, przejrzeć ś. pilnie*: Jeśli modniś to kupi zwierciadło a w nim ś. zważać zechce z pilnością, będzie tam mógł swoje widzieć glupstwo. L.

Zwąchać, a, aI, × *Zwąchnąć, × Zwęchnąć, × Zwężyć* I. *poczuć, zmiarkować węchem, zwietrzyć, spąchać*: Pies zwałchał zająca. Jak. W. Pies zwałczył zająca. Troc. Przen., rub. *zmiarkować, pomiarować, domyślić ś., dorozumieć ś.*: Zwałchał, co ś. święci (= *przezcił*). Zwałchał on, do czego ś. ta przymówka sięgała. Jest nosa dobrego i zwałchał, że mam skarb w domu. L. Zwałchał szatan, że Joba dzieci u brata jego bawią ś. Chr. (= *zwiadział ś.*). Chłopey djabelnie ś. teraz kierować umieją: nie uderzy ładu tam, gdzie mały posag zwałcha. L. (= *poczuj*). [Swó] swego zwałchnie odrazu]. Z. pismo nosem (= *zmiarkować, zrozumieć, co ś. święci*). [Zwałchnął, co ś. święci]. Z. ś. z kim = *porozumieć ś., wejść w kon-szachty, zmówić ś., spąchnąć ś.*: Zwałchała ś. z organistą i wszystko dla niego z domu wynosi. L.

Zwałchanie, a, btm., czynność cz. Zwałchać.

Zwałchanie się, a ś., btm., czynność cz. Zwałchać ś.

× Zwałchnąć, nie, naI i × Z. ś. p. Zwałchać.

× Zwałchnięcie, a, btm., czynność cz. Zwałchnąć.

× Zwałchnięcie się, a ś., btm., czynność cz. Zwałchnąć ś.

Zwągrowacenie, a, btm., czynność cz. Zwągrowacieć.

Zwągrowacieć, eje, aI, Zwałgrzeć, Zwałgrzeć stac ś. *wągrować*: Ani bydlęcia zwałgrzonego nie zabijać. Wójc.

ZwaŹgrzenie, eje, ał p. ZwaŹgrować.

ZwaŹgrzenie, a, błm., czynność cz. ZwaŹgrzeć.

[ZwaŹkroić, i, il] *zwaŹbić*.

[ZwaŹkrojenie, a, błm.] czynność cz. ZwaŹkroić.
ZwaŹlać, a, ał i Z. s. p. ZwaŹlić.

ZwaŹlanie, a, błm., czynność cz. ZwaŹlać.

ZwaŹlanie się, a s., błm., czynność cz. ZwaŹlać s.

ZwaŹlić, eje ał, ZwaŹlić s. *stać s. walcym, zemleć, osłabnąć, osłabić*: ZwaŹlal i obalił s. świat, zwaŹlili s. wszyscy ludzie ziemscy. Bud. (= upadnie ziemia, obalił okrag s. ziemski, zemleją wysokie narody ziemskie. B. G.).

ZwaŹlenie, a, błm. I. czynność cz. ZwaŹleć. 2. czynność cz. ZwaŹlić. 3. *stan tego, co zwaŹlało, waŹłość, młdość, słabość nabyta*.

ZwaŹlić, i, il, X ZwaŹlić, nied. ZwaŹlać *zrobić walcym, nadwalczyć, osłabić, nadwerczyć, naruszyć*: Mury podkopami zwaŹlone. Ta woda może pomóc, gdy kto zwaŹloną pamięć ma, iż prędko zapamiętywa. Syk. Starzec był laty i pracą zwaŹlony. Kras. Król, nie chcąc Z. nadziei do nagody przyjaznej, rozkazał żołnierzy nazad odwołać. Alber. Do sądu radzili powołać tych, co przyczyną byli zwaŹlonego z Turkiem pokoju. Alber. Tego nie zwaŹlić, nie zerwać nie mogło, tylko jedna śmierć. Stasz. Apt.: Leki zwaŹlające (relaxantia) = *leki zwalnające*. Z. s. p. ZwaŹleć.

X ZwaŹp, u, błm., p. ZwaŹpienie.

X ZwaŹpiałość, i, lm. i p. ZwaŹpienie.

ZwaŹpiały I. *który zwaŹpił*: Otucha wstępowała żwolina we wszystkie zwaŹpiałe i przerażone serca. Sienk. Jehowa daje mądrość zwaŹpiałemu Possewinowi. Mic. 2 [Z.] *osłabiony*: Jesce Z., ale mu lepiej.

X ZwaŹpiciół, a, lm. e ten, co zwaŹpił. L.

ZwaŹpić, i, il, ZwaŹpić, nied. X ZwaŹpiewać o czym = *stracić nadzieję czego, mieć co za stracone, zdesperować*: Ciężka z tym bitwa, który o swym żywocie zwaŹpił. Gór. Mistrz, zwaŹpiwszy w sobie, do Kazimierza przyjechał. Biel. M. (= *straciwszy serce, otuchę*). ZwaŹpił o zwycięstwie. Troc. Z. o sobie. Troc. Zazdrościwym jest cudzej sławie ten, który, wszystkimi niewstydy zmazanym będąc, zwaŹpił, aby jego imię w potomne czasy miało kiedy być sławne. Zigr. Przyjaźń zwaŹpieć sereu ani mu upaść nie pozwała. Wiszn.

ZwaŹpieć, i, ał p. ZwaŹpić.

ZwaŹpienie, a, lm. a. X ZwaŹp I. czynność cz. ZwaŹpić. 2. a. X ZwaŹpiałość *stan duszy tego, co zwaŹpił, brak serca, otuchy, desperacja, niema rozpacz*: Nie myślmy, aby tu Pan nasz (Chrystus) jaką niecierpliwosć, albo Z. jakie temi słowy dał po sobie znać. Skar. Powróć mi spokój, nie dopuść zwaŹpienia. Dni zwaŹpień wróć, pokusa s. wzmoże. Krasin. Zmąć wiary, dzieje, człowieczeństwo i ojezyczne, zwaŹp rozpacz i nadzieję. Krasin. Chwili jednej zwaŹpienia, pomieszania nie dojrzeć. Krasin. Poznałem okropność zwaŹpienia, które toczy serce podczas dnia, a które znajdujemy jeszcze na poduszkach, złanych łzami naszymi podczas nocy. Kras. A. Niemira, który szedł z największymi nadziejami, powrócił smutny, ze zwaŹpieniem w duszy. Krasz. Piekłem zwaŹpienia wasze stało mi s. życie. Berw. Ogarnęła mię zwaŹpiałość. Orzesz.

X ZwaŹpiewać, a, ał p. ZwaŹpić.

X ZwaŹpiewanie, a, błm., czynność cz. ZwaŹpiewać.

ZwaŹpiony o którym zwaŹpiono, zdesperowany, zrozpaczony: Z domu wypędzonego, z własnych dóbr wyrzuconego, pogroźek i broni zbójców unikającego, do domu przyjecha i gościa swojego zgubionego już i zwaŹpionego ratowała. Siem. J. Miał w domu swym pacholę schorzałe i paralizem ciężko udreżone, a od lekarzów już prawie zwaŹpione. Cłym. Boję s., byś żyw został, byś nie był śmiertelny, Z., o puer, ut sis vitalis, metuo. Kn. W bardzo złym i zwaŹpionym razie goli s. głowa i na głowę przykłada s. wezykatorjum. Krup.

ZwaŹrobieć, eje, ał I. *stać s. podobnym do waŹrobny*. 2. [Z.] *znieść jak waŹroba*.

ZwaŹrobienie, a, błm. I. czynność cz. ZwaŹrobieć. 2. patol. (hepatisatio): Z. płuca (h. pulmonum) *stwarzenie płuca w pewnych stanach chorobowych (zapaleniach) wskutek zmiany zbitości jego, z puszystej, pełnej powietrza, na twardą, bezpowietrzną, podobną do zbitej waŹrobny* Z. kórnorkowe. Z. włóknikowe. Z. serowate. Z. szare, czerwone.

† ZwaŹzeć, eje, ał p. ZwaŹzić.

† ZwaŹzenie, a, błm. I. czynność cz. ZwaŹzeć. 2. czynność cz. ZwaŹzyć.

† ZwaŹzyć, y, yl i † Z. s. p. ZwaŹzić.

† ZwaŹrejstel, a, lm. e gór. *trzydziesta druga część kopalni podzielonej na akcje*: Z. odpowiada dwom firacheentelom olkuskim. Łab.

[ZwaŹeć się, jmie s., jał s., nied. ZwaŹeć s.] I. *domyślić s.*: Wcalem s. nie zwaŹeć (= *nie przyszło mi na myśl, nie przyszło mi do głowy*). 2. *na co = zdobyć s.*: Patrzenie, na co on s. zwaŹeć.

[ZwaŹeć się, a s., błm.] czynność cz. ZwaŹeć s.

[ZwaŹeć się, a s., ał s.] p. ZwaŹeć s.

[ZwaŹeć się, a s., błm.] czynność cz. ZwaŹeć s.

X ZwaŹsować, uje, ował komu = *dokuczyć, dopiec*: ZwaŹsowałeś mnie tym imieniem ... Henryka. Haj. Jak mąż pani będzie zwaŹsowany! Haj.

X ZwaŹsowanie, a, błm., czynność cz. ZwaŹsować.

ZwaŹniały który zwaŹniał: Z zwaŹniałej skóry łuska oblaża do znaku, same ości zostały przy linowym laku. Pot.

ZwaŹnić, i, il *skrócić naksztalt wełny, skądziejzawić*: Może ci włosy kołtunami zwaŹni. Słow. Puszyste, przedziwne zwaŹnione obłoki. Zbrz.

ZwaŹnieć, eje, ał *zmienić s. w wełnę; zrobić s. wełniastym*: Pewnie nie podniesiesz, dopiero nie zażyjesz kopji, jeżeli żyły, moc ręki wzmacniające, zwaŹnieją ci, obropieją. Małp. Kiedys owal (jej) twarzy musiał być czysto i wyraźnie odznaczony, dziś muszkuly, ściągnięte w chwilach namiętnej rozkoszy, zbezwładniały, fondały i zwaŹniały, linje owalu pogięły s. nieco. Bał. Roztozione fale skakały z kamieni, jak rozpedzone rumaki, wstrząsając w górę białymi grzywami zwaŹnionych, miękkich pian. Ork. ZwaŹnione grzywy piany morskiej. Tet.

ZwaŹnienie, a, błm. I. czynność cz. ZwaŹnić. 2. czynność cz. ZwaŹnieć.

ZwaŹbować, uje, ował I. *werbując przyciągnąć do siebie; skaptować, zwaŹbić, złapać*: † Z. rekruta. Już w Falzburgu dzieł przeznaczony, na który zwaŹbowani zgromadzać s. mieli. Drz. Kanonik cięż zaraz zwaŹbował. Krasz. † 2. [Z.] *ściągnąć,*

skraćć. [Z. ś.] I. przystać do wojska: Za hand-geldem ś. zwerbował Łoz.

Zerbowanie, a, bhm., czynność cz. Zerbować. [Zerbowanie się, a ś., bhm.] czynność cz. Zerbować ś.

[Zweredzenie, a, bhm.] czynność cz. Zweredzić. [Zweredzić, i, il, Zweresić, Zwereszyc, Zwer-nać] skraćć.

[Zweresić, i, il] p. Zweredzić. [Zwereszenie, a, bhm.] czynność cz. Zweresić.

a. Zwereszyc. [Zwereszyc, y, yl] p. Zweredzić.

[Zwręknąć się, nie ś., nał ś.] obsunąć ś., usu-nąć ś., wyrócićć ś.: Kamień ś. zwręknął pode mną. [Zwręknąć się, a ś., bhm.] czynność cz. Zwręknąć ś.

Zwerkować, uje, ował piek. skręcić duży ka-walek ciasta w czasie wygniataania w bryłę kulistą.

Zwerkowanie, a, bhm., czynność cz. Zwerkować. [Zwrnąć, nie, nał] p. Zweredzić.

[Zwrnięcie, a, bhm.] czynność cz. Zwrnąć.

Zwertować, uje, ował × Zwartować przewer-tować, przejrzeć piwnie, przepatrzeć, przeszkukać, przetrząść: Z. księgi. Dla wysłedzenia miasta i aby je wyśpiegować a zwartować mógł, po-słał sługi (= spenatrować). Przen.: Zwartuj wszystek łeb twój, nie tej konsekwencji nie uczynisz.

Zwertowanie, a, bhm., czynność cz. Zwertować.

Zweryfikować, uje, ował sprawdzić; porównać, skonfrontować z czym: Cheesz oppressive działać, zweryfikuje ś. plenissime. Chodź. Zweryfikowane i spisane z rubryki pierwszej pozycji. T. K. × Z. ś. sprawdzić ś., zścićć ś.: Prędko ś. ten sen zweryfikował. Mat.

Zweryfikowanie, a, bhm., czynność cz. Zweryfikować, weryfikacja.

× Zweryfikowanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zweryfikować ś.

× Zweselenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zweselić ś.

× Zweselić się, i ś., il ś. [stać] ś. wesolym, przyjemnym. Sl. wil.

[Zwesoła] wesolo.

† Zwetować, uje, ował wetując spłacić. Rej.

† Zwetowanie, a, bhm., czynność cz. Zwetować: Obraził Ludwik na ś. Polaki nieprzemysliwaniem o zwetowaniu Włodzimierza. Błaż.

× Zwęchnąć, nie, nał i, × Z. ś. p. Zwęchać.

× Zwęchnięcie, a, bhm., czynność cz. Zwęchnąć.

× Zwęchnięcie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwęchnąć ś.

Zwędrować, uje, ował wędrując schodzić, zejść, obejść: Wzdłuż i wszecz zwędrowawszy nad-niemeńskie strony. Syrok. Lokajem zamłodu by-łem, a potem świat cały zwędrowałem. Orzesz.

Zwędrowanie, a, bhm., czynność cz. Zwędrować. Zwęzdać, a, al p. Zwęzić.

Zwędzanie, a, bhm., czynność cz. Zwędzać.

Zwędzenie, a, bhm., czynność cz. Zwędzić.

Zwędzić, i, il, nied. Zwęzdać I. uwędzić na-wskroś. 2. zrobić zwiędłym, zwarzyć, pozbawić świeżości: Kapusta ma być pod wieczór sadzona, ile (= zwłaszcza) dnia gorącego; bo oparzelisty czas mdli ją i zwęzda. Syr. 3. przen. zwiędzić, wysuszyć, wywieńczyć, zmorzyć, wynędzić: Jednych zabije, drugich głodem zwędzi. Wad. Obywatel zwędził ś. z nudy. Chl. 4. przen. skwaść cicha-czem, porwać, świsnąć, grypsnąć, ściagnąć, zesłamo-łować, gwizdnąć, schuchnąć. 5. [Z.] uderzyć niespodzianie.

Zwęglać, a, al i Z. ś. p. Zwęglić.

Zwęglanie, a, bhm., czynność cz. Zwęglać.

Zwęglanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwęglać ś.

Zwęgleć, eje, al p. Zwęglić.

Zwęglenie, a, bhm. I. czynność cz. Zwęgleć: Zwęgleniu (carbonisatio) ulega ciało ludzkie, jeśli jest wystawione na dłuższe działanie pło-mieni lub rozżarzonych ciał stałych. Wach. 2. czynność cz. Zwęglić: Z., przeistaczanie drzewa na węgiel przez wystawienie onego na wysoką temperaturę, z utrudnieniem ile możności przy-stępu powietrza. Łab.

Zwęglenie się, a ś., bhm., niek. Zwęglenie czyn-ność cz. Zwęglić ś.

Zwęglić, i, il, nied. Zwęglać zamienić w węgiel zapomocą ognia a. chemicznie; rozłożyć związek organiczny w taki sposób, żeby z niego wydzielił ś. węgiel: Zauważono niezwykle ułożenie członków ciała w zwłokach zwęglonych. Wach. Głowa czasem wyrzy, broda, wąs, zroszone iskrami, czoło zwęglone. Krasin. Sterczały szczątki zwę-glone. (= spalone na węgiel). Z. ś., Zwęgleć za-mienić ś. na węgiel, spalić ś. na węgiel.

[Zwęgować, uje, ował] skurczyć ś., spaczyć ś., skurczyć ś. od gorąca.

[Zwęgowanie, a, bhm.] czynność cz. Zwęgować.

Zwęgrzeć, eje, al p. Zwęgrzawiać.

Zwęgrzenie, a, bhm., czynność cz. Zwęgrzeć.

Zwęgrzony lm. od Zwęgrzeć.

Zwęszenie, a, bhm., czynność cz. Zwęszyc.

Zwęszyć, y, yl p. Zwęchać.

Zwężić, i, il, † Zwężyć, † Zwężyć, nied. Zwęzać I. zrobić węższym, ująć w szerokości; ścięsnąć: Łódź na przodku wązka, wpośrodku szeroka, na ostat-ku także zwężona bywa. Żarn. Z. pas. stanik (= zacieśnić). Ziemia zwężona u obu wierzchoł-ków. Alb. (= ścięsnęta). Zwężyć tej deski trzeba.

Troc. 2. † Z., przen. ukrócić, uszczuplić, uskąpić, ograniczyć, zmniejszyć, osłabić co, ująć czego: Z., concludere. Ps. flor. Kłode barania i oraz z potęż-nemi soki w kocioł wiedma wwałila, te człon-ków zwężają. Żebr. (minuntur). Pan czartowi siłę zwężył. K. G. Zwężam czego, wywieńcam. Ku. Głowkę nadobną zwęzi. Mick. 3. anat.:

× Muskel zwężający (constrictor) = zwieracz, muskuł zwierający. Ścisłacz, czyli muskuł od-biegowy, czyli zwężający. Ryszk. Z. ś., † Zwę-zieć, † Zwężeć, † Zwężyć śać ś. węższym, ubić w szerokości: Wyspa ta idziena przód szeroko, a potem ś. zwięza, aż ś. kończy potem jakby klinem. Łęcz. Im bardziej zbliżamy ś. ku wierzchoł-kow i pasma gór, tym więcej zwężają ś. doliny. Stasz. Zwęziło ś. łoże tak, że drugi spadnie, a koń-dra też tak wązka, że obudwu zakryć nie może. Leop. Rury te były szersze na początku, a ku końcowi coraz bardziej ścięsnione i zwiężone na-kształt trąby wywróconej. Boh.

† Zwęzić, eje, al p. Zwęzić.

Zwężlenie, a, bhm. I. czynność cz. Zwęzlić. 2. patol.: Z. jelit (volvulus), zawężenie jelit, zawór jelit.

Zwężlić, i, il pogiąć, skręcić: W ściekła, dzika. warjaacka rozpacz zgięła Sobkowi krzyż, skró, ciał ramiona, zwięzliła palce, i kraty pęgly. Tet-Zwęzać, a, al i Z. ś. p. Zwęzić.

Zwężanie, a, bhm., czynność cz. Zwęzać: Z. słupów ku górze. Troc.

Zwężanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwęzać ś. † Zwężeć, eje, al p. Zwęzić.

Zweżenie, a, btm. l. czynność cz. **Zwezić**, **Zweżyć**, **Zweżenie** a. **Zweżed**: Z., wycieńczenie, *attenuatio*. Kn. 2. a. **Zweżenie** s. czynność cz. **Zweżyć** s. Z. pokładu, żyły kruszcowej. Łab. Patol. (stenosis, strictura coarctatio) *cieśń*, *cieśnienie*, *kontrakcja*, *stryktura*: Z. cewki moczowej (stenosis, strictura, urethrae). Z. kanału szyjki macicznej (stenosis canalis collis uteri). Z. miednicy, ścieśnienie miednicy, miednica wązka. Z. przewodów łzowych (stenosis canaliculorum lacrymalium). Z. żrenicy (miosis). 3. wet.: Z. kopyta, kopyto zweżone.

Zweżenie się, a s., btm., l. czynność cz. **Zweżyć** s. 2. p. **Zweżenie**.

Zwiać, eje, ał, **Zwionąć**, nied. **Zwiewać** i. *wiejąc* *zrzucić*, *spędzić*, *zervac z czego*; *zdmuchnąć*, *zdać*: Wiatr północny podróżnemu opuścił usilnością swą odwiewa i odkrywa; ale nietylko żeby ją z niego Z. miał, owszem podróżny ją do siebie tym więcej przyciska i przypasuje. Żarn. O, jako lekka plewa cześć, mienie, toć je od prawdy lada wiatr zwienie. Mias. Przen.: Już, już są! już dopadają! zwieją Sakowicza, jak wicher! Sienk. (= *zmiota*, *sprzątną*). Przen.: [Z. komu groch] = *splatać mu figła*, *zmanić go*. 2. *wiejąc spędzić*, *zrzucić*, *zgarnąć do kupy*, *zdać*, *zdmuchnąć*. 3. cz. ni., przen., żart.: Z. skąd = *zbiec*, *ucieć*, *pierzchnąć*, *prysnąć*, *uolotnić s.*, *czmychnąć*, *zemknąć*: Suknie cudze wzięwszy, zwionął. Trzt. I sługi i służebnice, widząc nieszczęście, pierzchnęli, i nieprzyjaciele zwionęli. Grech. *Absumptus morbo*, zwionął przez od wrzodu, umarł. Mącz. Z. s. *wianiem złożyć s.*, *sformować s.*: O moja duszo! tu zwieją s. w tęcze, i w zorze, i w blaski. Kon.

[**Zwiada**, y, lm. y] l. *zawiadomienie*, *wiadomość*: *Leć*, *głosić*, *po rosie*, *daj dziewczynie zwiadę*. 2. *wywiadywanie s.*, *zasięganie języka*: Przebiegli wioskę w całym konia biegu i powrócili — widać, że to Z. Gosz. 3. **Zwiady**, †**Zwiadki**, [**Do-wiady**, **Dowiedziny**, **Wywiady**] = a) *wywiady*, *prze-śpięgi*: W zwiady jechać, na zwiady jechać, w śpięgi jechać. Włod. Bierze z sobą Mentora, jak na nowe zwiadki. Jabł. Przez niepotrzebne na cóż trudzisz zwiady umysł, co mniejszy jest od wiecznej rady? L. (szperanie. L.) Mieszkańcy Skandynawji przez morza i szerokie lądy zapuszczali s. na zwiady odległych krajów. Lel. Wysłany na zwiady do Warszawy Zajączek. Lel. Zwiady wojskowe = *rekonesans*. Czy cię Hektor wysyła do floty na zwiady? Dm. Badano okolicę zapomocą zwiad, składających s. zawyeczaj z koni trzech do pięciu. Jez. b) *oświadczyły pannie młodej przez krewnych lub matkę parobka w chacie jej rodziców, przy wódcie dopelnione*. Kglb. c) bart. *pszczoby*, *szukające nowej siedziby dla roju*, *kwatremistrze*.

[**Zwiadać się**, a s., ał s., **Zwiadować s.**] *do-wiadywać s.*, *przepytywać s.*, *zasięgac języka*, *wy-wiadywać s.*: Z. o kogo, o co.

[**Zwiadanie się**, a s., btm.] czynność cz. **Zwiadac** s.

† **Zwiadki**, ów, btp. p. **Zwiady**.

× **Zwiadny** *probierecz*, *próbny*. Chir.: *Nakłócić* z wiadne, probierecze, próbne (punctio probatoria).

† **Zwiadować**, uje, ował *dojść wiadomości*, *zba-dac*, *poznać*, *dowiedzieć s.*, *zglebić*: Rzeczy mu dał przyszłe Z. Zebr. [Z. s.] p. **Zwiadac** s.

† **Zwiadowanie**, a, btm., czynność cz. **Zwiadować**.

† [**Zwiadowanie si** a s.] btm., czynność cz. **Zwiadować s.**

Zwiadowca, y, lm. y *ten*, *co chodzi na zwiady*, *co bierze udział w zwiadach*

Zwiadowczy przym. od **Zwiadowca**: *Węgrzy* byli podzieleni na trzy oddziały: Z., szturmującej i odwodowy. Górs.

Zwiadowy przym. od **Zwiady**, *rekonesansowy*: Zaledwie zwiadowe czajki na otwartym znalazły s. morzu, natychmiast na horyzoncie zoczyły zagłę okretów. Jez. Do służby zwiadowej i strażniczej jazda ma być przedewszystkim okiem i uchem. Wot. (= *wywiadowczej*).

Zwiady, ów, btp., p. **Zwiada**.

Zwian, u, lm. y bot. (codarium) *roś*.

Zwianie, a, btm., czynność cz. **Zwiać**.

Zwianie się, a s., btm., czynność cz. **Zwiać s.** [**Zwiarty**] *zawzięty*, *zacięty*, *zazarty*: Z. na kogo.

Zwiasa, y, lm. y gór. *kierunek pokładu*. Łab.

Zwiastnica, y, lm. e bot. (anoda) *roś*. z *rodziny szluzowatych*.

[**Zwiastnik**, a, lm. cy] p. **Zwiastun**.

Zwiastować, uje, a. † *owa*, *ował*, [**Zwiastować**], † **Wzwiastować**, † **Zwieścić**, nied. † **Wzastować**, † **Zwiastywać** † **Zwiastowywać** i. *oznajmić*, *donieść*; *przynieść wiadomość*, *powiedzieć jako nowinę*: Z., annuntiare. Ps. flor. *Poczekaj mnie tu maluszko, jedno że te rzeczy zwiastuję oju swemu*. Leop. (powiem. Leop., B. G.). *Zwiastowałem mu, co mi s. zdało być prawdziwego*. Leop. (powiedziałem mu. Leop.; odniosłem mu tę rzecz, jako było w sercu moim. B. G.). *Wróciwszy s. do króla, wyprawił a zwiastował mu onę wielmożność Symonową i wszystko, co jedno widział*. Leop. (powiedział. Leop.; odniósł mu one słowa i zachość Symonową. B. G.). *Ty, stysząc z ust mych, co mówię, zwiastujesz im ode mnie*. Smotr. *Mamysz królowi opowiedzieć te wszystkie słowa*. Leop.; *zaiste oznajmiemy królowi te wszystkie słowa*. B. G.). *Ogień Boży zastąpił z nieba i popalił wszystkie owce i pastuchy, jedno zem s. ja wzdry wymknął, abym ci to zwiastował*. Leop. (powiedział. Leop.; abym ci oznajmił. B. G.). *Wiastuję tedy tobie, iż ci ma Pan zbudować dom*. Leop. (opowiadam. Leop.; oznajmiłem ci, żeć Pan dom zbuduje. B. G.). *Z. publicznie = obwieścić, ogłosić, rozgłosić, opowiedzieć*: *Ja zwiastuję sprawiedliwość twoją*. Leop. (objawię. Leop.; opowiem. B. G.). *W tem zaiste zwiastowana będzie sprawiedliwość i dobroć Twoja*, Panie. Leop. (będzie opowiadana. B. G.). *Zwiastowały nieba sprawiedliwość Jego*. Troc. *O, jakoz piękne są nogi na górach zwiastowującego i każącego pokój, który zwiastywa dobro*. Leop. (który opowiada. Leop.; co pocieszne rzeczy zwiastuje i opowiada pokój; tego, co zwiastuje dobre i opowiada zbawienie. B. G.). *Anioł zwiastował i objawił narodzenie Pańska*. Damb. *Wspomnij sobie na ono, co Anioł pasterzom zwiastował, to jest, iż s. nam narodził Zbawiciel*, Żarn. 2. *zapowiedzieć, przepowiedzieć, prorokować, wróżyć, wieścić*: *Królu, ty z daru Feba zwiastujesz przyszłe Grekom rzeczy*. Dm. *Rzekł król do Kalchasa: zawsze ty, widzę, jesteś nieszczęścia prorokiem i nie nie umiesz dla mnie Z. przy-jemnie*. Dm. *Powstał dzień szary, jednym pon-sowym strzałem światła zwiastowany na błękitno zamroczonym niebie na wschodzie*. Tet.

Zwiastowanie, a, btm., czynność cz. **Zwiastować**: Z. N. M. Panny (= *fakt a. uroczystość 25 marca*). Na Z. zlatują s. bocianie. Prz. *Obraz Zwiastowania N. Panny*. Koź.

† **Zwiastowywać**, a, ał p. **Zwiastować**.

Zwiastun, a l. m. owie, × **Zwiastunnik**, [**Zwiastnik**], † **Zwiasticiel** ten, co *zwiastuje*, *posłannik*, *goniec*: Bocian, Z. wiosny. Ani zwiasticiel kłęski nie został ś. i jeden, któryby był królowi o zginięciu tego wojska wieść zanosił. Pas. Był to skowronek, Z. poranka. Hof. Zeusa i ludzi posłańce, witajcie, oni zwiastunowie! Ml. Zapomnianym uśmiechem pociechy wita zwiastunika. Żm. 2. Im. y patol. (prodromus) *objaw poprzedzający, objaw zapowiedni, zapowiedź*: Z. choroby = *znak zwiastunowej choroby*. Zwiastuny jaskry (glaucoma imminens v. prodromalis). Z. a. zapowiedź napadu padaczki. Okres pierwszy, przepowiadający, porodu poczyna ś. od chwili wystąpienia pierwszych zwiastunów rozpoczynającego ś. porodu.

Zwiastunka, i, Im. i forma ż. od **Zwiastun**, *posłanka*: Z. ta najszybsza z twych posłów skrzydlatych. Przyb.

× **Zwiastunnik**, a, Im. cy p. **Zwiastun**.

Zwiastunowy l. przym. od **Zwiastun**; × **Zwiastuńczy**: Do tej chwili, do tego, jeśli nie przebudzenia ś. samego, do oznak zwiastuńczych przebudzenia, nikt nie ma prawa żądać wypożyczku. Spas. 2. poł. (prodromalis, praemonitorius): Bóle zwiastunowe a. bóle przepowiednie, przepowiadające (początek porodu) (dolores praesagentes). Objawy zwiastunowe choroby.

× **Zwiastuńczy** p. **Zwiastunowy**.

† **Zwiastywać**, a, al p. **Zwiastować**.

† **Zwiasticiel**, a, Im. e. p. **Zwiastun**.

† **Zwiatrzonny** *purulentus*. Mur.

† **Związ**, u, Im. y p. **Związek**: Z. cembrzyni = *wieniec cembrzyni*.

† **Zwiza**, y, Im. y p. **Związek**.

Zwizać, że, zał, † **Zwizać**, nied. **Zwizywać**, † **Zwizywać**, † **Zwizować**, † **Świzować** l. *wiązać spoić, złączyć*: Z. części w całość, kilka rzeczy w kupę. Co złamanego związać a opatrzyć. Rej. Z. głowę chustką. Troc (= *zawiązać*). Wapno samo nie wiąże cegły z cegłą bez przyemieszania piasku. Kluk. Z. snop. Troc. W kłęb chłopca związał. Troc. Na twardej drzewa korze ostrym raz krzemieniem związałem własne imię z Temiry imieniem; co dzień tam przybiegałem, aż jednego rana cyfra była związana. Szym (= *zespólna*). Świzuję. Ks. Ł. W tym szatku umieć Z. tresz całego wątku, żeby wszystko z jednego płynęło początku. Dm. (= *zebrać, skupić*). Książę pruskie odebrał chorągiew od Zygmunta Augusta z czarnym orłem, litery S. A. związane na piersiach mającym. Troc. (= *połączone, złączone*). Z. krokwie na zamok. Z. wstążkę na kokardę (= *zawiązać*). Z. sznurek na supeł (= *zadzierzgnąć*). Przen.: Ledwo mogę koniec z końcem Z. (= *ledwo wystarczę na konieczne potrzeby*). 2. *wiązać zrobić; zawiązać, zawrzeć*: Z mistrzem pruskiego zakonu związałem przymierze. Mick. 3. *wiązać ścisnąć, ściągnąć, zamknąć, zawrzeć*: Związ teraz worek, żeby ś. co nie wysypało. L. Z. sobie głowę (= *przewiązać*). 4. *skrepować, wiążąc obezwolnić*: Nie wolnik powrozem związany. Troc. Z. zbrodniarza. Będziesz li związanego haubił a rannego dobijał? Sienk. Przen.: *zobowiązać, zobligować, skrepować, wjść, zniewolić*: Idź a pogrzeb ojca twego, jako cię związano przysięgą. Leop. Nie tajność, jakim mię związał obowiązkami. L. Oświadczaniem swym związujesz mię wielce. L. Miłością został związany. Lubom. Ścisłą związany jestem obligacją. Troc. Żadne krewieństwo tak

nie związuje, jak wspólna służba. Sienk. (= *nie przywiązuje*). Ninaj, dziecię drogie moje, niech wiąże sen oczki twoje. Groch. (= *sklei, stuli*). We śnie zmysły zewnętrzne są zamknięte i niby związane; na jawie zmysły zewnętrzne są otwarte i wolne. Boh. (= *nieczynne, uspiione, odgrtwiałe*). Wszystkie me zmysły są niejako związane i w niespodzianych pociechach zdumane. Lubom. Aż nie pomnisz, że jest związana moc twoja? Rej. (= *ograniczona, określona, skrepowana*). Patrząc na potomstwo z innej żony, a sama ś. nieplodną i związaną bacząc, płakała. Skar. (żywota zamkniętego. L.). Tobiem związał język, tobie go rozpuszczam. Skar. (= *zamknąłem mowę*). Po porodzeniu Jana Chrzciciela ojeu ś. nieme usta i związany język na chwałę Boską otwarza. Skar. Możecie rozwiązać ono troskliwe a grzechem onym związane sumnienie. Rej. (= *obciążone, uciążone, udręczone*). Z. komu grzechy = *nie rozgrzeszył go, nie uwolnił go od nich*. Pan Chrystus św. Piotrowi rzekł: cokolwiek zwiążesz, będzie związane. Sz. Tobie dam klucze królestwa niebieskiego, iż cokolwiek tu zwiążesz na ziemi, będzie związane i w niebie. Rej. Z. dowodząc, dowodami przekonać, przeświadczyć, skonwinkować. L. (= *zamknąć mu usta, postawić go w położeniu bez wyjścia, wparować go w ciasny kąt, przyprzeć do muru, wyklóć mu oczy dowodami*). Przymuszasz mię, abym cię twemi słowy związał, boś mówiła, że... Baz. 5. myśl: Sokół zajęcia związał. (Troc.) = *schwycił, złapał*. Z. ś. l. *złączyć ś., polaczyć ś., skojarzyć ś.*: Z. ś. węzłem małżeńskim. 2. *spłatać ś., widać ś., skrepować ś., spaknąć ś.*: Niepotrzebnie związał ś. z tą babą. Z. ś. słowem, przysięgą. 3. × Z. ś. *sprzysiąc ś., zmówić ś., uknuć spisek*. 4. *zbić ś. w kupę, zewrzeć ś., scepnić ś., zetknąć ś.*: Zwiążali ś. z sobą nieprzyjaciele. Troc. Gdyby wilki były ś. już związały ze stadem (dzików), walka pochłonięłaby je całkowicie. Sienk. 5. × Z. ś. = *związać ś., spłatać nogi, skłębic ś.*: Koń pod nim dwa razy związał ś. i nogę złamał. L. 6. × Z. ś. *zawiązać ś., złożyć ś., zrodzić ś., powstać*: Przy wielkiej eksperjencji nie mniejsza ku panu wierność ś. w nim związała. Nies.

Związanie, a l. blm, czynność cz. **Związać**: Z. więźnia, paku, towarów. Troc. Z. dwu natur do jednej osoby, *unio hipostatika*. Birk. (= *zjednoczenie, zlanie, zespolenie, złączenie, połączenie*). Z. przyczyn czego. Troc. (= *zebranie, syntezą*). 2. Im. a to, co wiąże, węzeł [Z.] rzemień wciągający cepaki z *dzierżakiem*.

Związanie się, a ś., blm, czynność cz. **Związać** ś.

Związek, zku. Im. zki, † **Związ**, † **Związka**, † **Zwiza** l. × Z. to, czym *związują, wiązadło, więź, przewiązka, przepaska*: Z. związka, to, czym *związują*. Kn. Krzywą związką włosy ś. pachnące zdobyły. Otw. Związki sobie i córce swej z głowy rzuciwszy i roztańczone ołtarz mocno obłapiwszy... Otw. Z. niełany, jedwabny. Troc. Tegim związać związkami. Troc. W stawach kości łączą ś. związkami, *ligamenta*, t. j. włóknami mocnymi, białymi, ślącami ś. L. Mają być dwie lilje, jedna do góry, druga na dół, związka przez nie żółta. Nies. Przen.: *łączność, łącznik, spójnia, stosunek, węzeł*. Z. przyjaźni, miłości, towarzystwa. Troc. Ślub nierozdzielnej związką męża i żonę wiąże. Karnk. Związka małżeńska nigdy rozwiązana być niema. Karnk. Jestże to prawda, że jesteś bliżnik pójść w związki z Floryszą? L. (= *pobrać ś., ożenić ś. z nią*). Seyppjo

i Lelusz miłości i enót związkami spojeni. Warg. Sprzyjażna skłonność najprzedsniejsza jest towarzystwa związku. Baz. Ustają związki krwi, gdzie związki ojezyny obowiązują. L. (= *stosunki pokrewieństwa*). Bóg prawdziwy, żywot wieczny są święte społem przez związek jednę. Farn. (Czacki) ma obszerne związki z równie majętnymi... Kołł. Ma równe związki z uczonymi. Kołł. Dla związku sere żaden na świecie nie istnieje przedział. Wilk. Z. duchowy. Z. myśli między sobą, gdzie ś. jedna z drugiej wywiezuje. L. (= *skowarzzenie, powinowactwo logiczne*). Z. słów, materji. Troc. Niema w tym za grosz związku (= *ładu, składu, nie klei ś., nie trzyma ś. to kupy*). Plecie bez związku. (= *trzy po trzy*). Bez żadnego pisze związku. Troc. W związku z tym przytoczę fakt następujący. (= *nawiązując rzecz do tego*). 2. to, co *krępuje, zatrzymuje, tłum; przeszkoda, więzy, pęta, kajdany*: Syn Krezusa przemówił, widząc ojca swego w blizkim niebezpieczeństwie, niemy z przyrodzenia; jako ś. człek zatrzyma mówny od mówienia, czytamy, że on zaraz przerwał związek swego języka. Groch. Sen nie innego nie jest, jedno zmysłów wszystkich Z., rzecz średnia między śmiercią a żywotem. Białob. (= *zatamowanie*). Chrystus dlatego za nas ucierpiał, żebyśmy od związek piekielnych byli wolni. Skar. Związkami grzechów swych człowiek jest związany. Zigr. (= *funibus*). Grzechy ludzkie są jakoby związki, któremi ś. dusze wiążą. Karnk. 3. † Z. to, co z sobą wiązało, wiązka, pęk, snop: Z., *fasciculus*, zawiera w sobie tyle, wiele jedną ręką do piersi krzywo przycisnąoną objąć można. Krup. (= *przygarść, naręcze*). Nie po wymowie, jeśli w każdym związku słów, co łacinnicy sentencjami zowią, nie będzie znać bystrego rozumu. Górń. 4. *zespół, spółka, stowarzyszenie, towarzystwo, bractwo, kompanja, konsorcjum, zjednoczenie, zrzeszenie*: Z. kupców, przemysłowców. Z. zawodowy dziennikarzy, stróżów. Z. Jaszczurkowy = *sprzysiężenie ś. ciemnionej szlachty polskiej Prus polskich i Pomorza przeciwko Krzyżakom w wieku XIV—XV*. Z. państw, narodów = *sojusz, liga, unja, konfederacja*, 5. *łańcuch, ciąg, ordynek, pasmo, szereg, sznur*: Kto z trupów i wilgotnej masy w majowe, w letnie i jesienne czasy tysiąc odmiennych much, gadzin wywodzi, skąd związek cudowna ich taka pochodzi? Susz. Wiecznie już trwa ona wiązka. Wuj. 6. × Z. *zawizek, zaród, zarodek*: Kwiat ma w sobie Z. owocu. Zabł. 7. anat. (ligamentum) *wiązadło*: Drugi kształt spojenia kości w człowieku bez ruszania ś. nazywamy związkiem, *connexio*. Perz. Związki, wiązki, stawy w ciele. L. Olej ten żyłom suchym, związkom i tym wszystkim częściom, które krwi w sobie nie mają, służy. Syr. Goździec, od głowy na dół do wiazłów spadając, między błonami guzy robi. Petr. † Związki kubarkowe = *więzy lokcyjne*. 8. chem. *połączenie ciał, wskutek którego tracą one swoje właściwe własności i dają nowe ciała, o nowych własnościach*.

[Związiny, im, blp.] *zaręczyny, zrękwiny*.

Wiązka, i, lm. i 1 † Z., p. Wiązek. 2. [Z.] *długie, do ręcznika podobne płótno z ozdobnym wyszyciem na końcach, używane dawniej do oczepin*.

× Wiązkolączny stawoskład, × Zrost zwięzisty (synneurosis, synnevrosis) = *więzozrost (syndesmosis)*.

Wiązkowicz, a, lm. e p. Wiązkowiec.

Wiązkowiec, woa, lm. wcy, Wiązkowicz, Wiązkowy *członek partji politycznej, obstający za zwią-*

kiem, unjonista, federalista, konfederat; sprzymierzeniec, aljant.

Wiązkowosć, i, blm., rz. od Wiązkowy, *związek, łączność, federacja*. Wor. Cóż za korzyść niosła ta Z. (połączenie z Litwą) Koronie? Proch. Żywioł wiązkowości, czyli federacji, nie rozwinął ś. w XV wieku w tak imponującej pełni, jak podczas wolnych elekcji od r. 1573. Remb.

Wiązkowy przym. od Wiązek: Drukarnia wiązkowa. Tet. Państwa wiązkowe. Flota wiązkowa. Marszałek Z. (= *konfederacyjny*). Z., ego, lm. i rz., p. Wiązkowiec.

† Związły p. Związły.

Zwiazywać, uje, ywał i Z. ś. p. Związać.

Zwiazywanie, a, blm., czynność cz. Związywać. Zwiazywanie się, a ś., blm., czynność cz. Związywać ś.

× Zwicłać chła a. chle, chłła, i × Z. ś. p. Zwicłać

× Zwicłanie, a, blm., czynność cz. Zwicłać.

× Zwicłanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwicłać ś.

Zwicznąć, nie, ał i. *wybić ze stawu, wywicznać, skrócić, wykręcić, wywinąć*: Z. nogę, rękę. Z. staw, członek. L. Narzędzia do naciągania nóg lub rąk zwicznionych. Ozer. 2. przén.: Z. los komu, przyszłość, karierę = *udaremnić jego dążenia do nich, zlamac, popsuc, zepsuc mu je*. Człowiek zwiczniony = *wykolejony*. 3. przén. *wzruszyć, wstrząsnąć, nadwierzyc, osłabić, nadwaglić, podkopać*: Z. państwo buntami. L. 4. myśl.: Z. rurę strzelby = *skrzywić*. St. wil. Z. ś. *zostac zwicznietym, wywicznać ś., skrócić ś., wykręcić ś., podwinąć ś.; wyskoczyć ze stawu*: Zwicznęta mi ś. szabla, uderzyłem go piazem. Kacz. Ręka mu ś. zwicznęta. Przen.: Był to człowiek z charakterem zwicznietym, zgorzkniały i nadzwyczaj nieszczęśliwy. Sienk. (= *wykolejonym, zlanym*).

Zwicznienie, a, lm. a p. Zwicznienie.

Zwicznienie się, a ś., blm., p. Zwicznienie ś.

Zwicznienie, a, lm. a, Zwicznienie i, czynność cz.

Zwicznąć. 2. a. *Perturbacja astr. zakłócenie w ruchu ciał niebieskich, spowodowane zbliżeniem ś. do nich innych ciał niebieskich*. 3. chir. (luxatio) *stan stawów, w którym oba końce stawowe wychodzą z wzajemnego stosunku normalnego*: Z. kości ramiennej ku dołowi (l. infraglenoidea). Z. kości ramiennej ku przodowi (l. praeglenoidea). Z. kości ramiennej ku górze (l. supraglenoidea). Z. podłonowe (l. infrapubica). Z. przedpanewkowe (l. praecotyloidea). Z. podkruze, podkowiaste (l. subeoracoidea). Z. nadłonowe (l. suprapubica). Z. samorodne (l. spontanea). Z. wrodzone (dysarthrosis). Odprowadzenie zwicznienia (repositio).

Zwicznienie się, a ś., blm., Zwicznienie ś. czynność cz. Zwicznąć ś.

[Zwicholenie, a, blm.] czynność cz. Zwicholić.

[Zwicholić, i, i] *zmiąć*.

Zwichrota, y, lm. y bot. (cyrilla) *roś*.

[Zwichrować się, uje ś., ował ś.] *skrócić ś., pokrócić ś.*: A może on trafiony? — Ji... dyciem patrzali żeby go jedna loftka choć ujęna, toby ś. był zwichrował, a on szedł jak nie. Las.

[Zwichrowanie się, a ś., blm.] czynność cz. Zwichrować ś.

Zwichrza, y, lm. e bot. (soulamea) *roś. z rodziny bieguncznikowatych*.

Zwichrzac, a, al i Z. ś. p. Zwichrzyć.

Zwichrzanie, a, blm., czynność cz. Zwichrzac.

Zwichrzanie się, a s., blm., czynność cz. Zwichrząć s.

Zwichrzenie, a, blm. I. czynność cz. Zwichrzyć. 2. p. Zwichrzenie s.

Zwichrzenie się, a s., blm., niek. Zwichrzenie czynność cz. Zwichrzyć s.: Bezladne Z. na niej głowie. Sienk.

Zwichrzyć, y, ył, nied. Zwichrząć stargać, zmieszać, zmacić, szochrać, pokręcić, starmsić: Zaszedł mi drogę, zwichrzył swoje kudły. Uj. Burzą zwichrzono skrzydła. Przybysz. Przen.: *zawichrzyć, zaburzyć; wstrząsnąć rozruchem, zamieszaniem; zwarcholić:* Z. państwo, porządek. Przen.: Dusza luteranizmem zwichrzona (= *zaniepokojona*). **Z. s. zawichrzyć s., zmieszać s., wyjść z porządku, pokręcić s., wzburzyć s., zamącić s., stargać s.:** Zmieszały i zwichrzyły s. szeregi, a parcie, bite, tratowane, ciężte, nie mogły przysięść do sprawy. Sienk. Szalaś zwichrzył s. w środku. Uj. Gałęzie zwichrzono i zbite w kupy. Sienk. Wówczas nagle zwichrzało s. w domu, bo dla wybrednego i zepsutego próżniaka nigdy dosyć nie było tego, co dom miał. Krasz.

† **Zwichrzysty wickrowały, kręcący s. jak wicher:** Deszcz Z.

Zwiecie, a I. blm., czynność cz. Zwić. 2. lm. a, to, co zwiło, zwiłek.

Zwieciec, ćca, lm. ćce: Z. porcelanowy. Porcelanka gieł. (cypraea) *mieczak brzuchopelny trąbikowy w utworze paryskim.* Łab.

Zwiecie się, a s., blm., czynność cz. Zwić s.

1. **Zwić, zwiże, zwił i Z. s. p. Zwinąć.**

2. **Zwić, i, lm. I, zwiój:** Z. misternie ułożonej zwici węzeł w złociste rozpadła s. nici. Słow.

Zwid, u, lm. y rzecz widomie ziszczona, zjawa: Te urojenia myśli prawie że zwidem s. stawały. Brt.

Zwidłować, uje, owal bud. złączyć sztuki drzewa w kształt widel.

Zwidłowanie, a, blm., czynność cz. Zwidłować.

[**Zwidłować się, uje s., owal s.**] p. **Zwidzieć s.**

[**Zwidowanie się, a s., blm.**] czynność cz. **Zwidłować s.**

[**Zwidywać się, uje s., ywał s.**] p. **Zwidzieć s.**

[**Zwidywanie się, a s., blm.**] czynność cz. **Zwidywać s.**

× **Zwidzać, a, al p. Zwidzić.**

× **Zwidzanie, a, blm., czynność cz. Zwidzać.**

Zwidzenie, a, lm. a I. czynność cz. Zwidzieć s.: Byli to bohaterowie zwidzeń swoich i swoich złudzeń. Mk. Spała twardo, ujrzała w zwidzeniu olbrzymia komnaty. Żer. Próbowwała czasem śmiać s. ze swych zwidzeń. Kłecz. 2. czynność cz. **Zwidzić.**

[**Zwidzenie się, a s., blm.**] czynność cz. **Zwidzieć s.**

[**Zwidzieć się, i s., al s., nied. Zwidywać s., Zwidować s.**] 1. z kim = *spotkać s., zejść s.:* Strzelić do niego (do niedźwiedzia) nie trudno, ino Z. s. z nim trudno. 2. *zdać s., przewidzieć s., przysiąc s., uwić s., zamaryć s., zjawić s., ukazać s., stanąć na oczu, stanąć przed oczami, objawić s.:* Tuć s. nam zwidziało djable potępienie. Bogar. Jaga, tyś głupia. — Bez co? odparła. Zwiduje ci s. Koprzywnica. — Jeżeli nie ja, to mój syn będzie s. rozsiałał w koprzywnickim dworze. Sew. (= *przychodzi ci do głowy, w głowie ci Koprzywnica, marzy ci s.*). Zwiduje ci s., jak w gorączce. Sew. Tęskniłem za panią długie lata do obłędu, do szału, zwidowały mi s. pocałunki pani. Żuł. Marysia temu Mosięż-

nemu niby nierada nie była, owszem tak s. mogło czasem zwidować, że go i dosyć rada ma. Tet. Jemu s. zwidziała klatka ładniejsza, jak ptak (= *wydala s.*). Im s. zwidziało, że są do tego powołani. Żuł. 3. [Z. s.] *spodobać s., udać s., wpaść w oko, przypaść do gustu:* W strzelbach s. kochał i jak jaką zobaczył a zwidziała mu s., ostatnie ciele był gotów sprzedać, a strzelbę kupić. Tet. Ja tu chodzę, prośe łaski jaśnie panienki, bo mi sie tyz pan naucyciel strasnie zwidzieli. Tet. Ej, cisnon-byk (serce moje), ale ino tej jedynej, co s. zwidzi mnie. Tet. Dobierała promieniami siedmiorakich barw, dwie s. jej zwidziały bardzo, i ostała przy nich. Ork. Zwidziało im s. bardzo to wysokie miejsce. Ork.

[**Zwidzisko, a, lm. a] p. Zwidzysko.**

[**Zwidzysko, a, lm. a, Zwidzisko**] *widzenie, widziadło, zjawisko, mara, wizja:* Przestraszył s. tego zwidziaka, nie wiedząc, skąd przyszło. Żuł. Seigają wszędy mię zwidzyska po nocach. Wysp.

× **Zwidca, y, lm. y p. Zwidziiciel.**

† **Zwidliwie przys. od Zwidliwy. L.**

† **Zwidliwość, i, blm., rz. od Zwidliwy:** Z. zwidzenie, zwyczaj zwodzenia drugich. L.

† **Zwidliwy zwodzący, zwodniczy, złudny, fałszywy:** Świata tego zwidliwe niecnoty. Leszcz.

[**Zwidrzały, Zglewiaty**] ser = *stary, ciągnący s. w nitki po rozgrzaniu.*

Zwidzać, a, al p. Zwidzić.

Zwidzanie, a, blm., czynność cz. Zwidzać.

× **Zwidzanomanja, i, blm. manja zwidzania:** Dla niej rodzice obożają s. po zagranicy, posuwając zwidzanomanję do zenitu. Haj.

× **Zwidzca, y, lm. y p. Zwidziiciel.**

[**Zwidze, ów, blp.**] *słoma ogryziona z kłosów przez owce, hurtówka.*

1. **Zwidzenie, a, blm., czynność cz. Zwidzić**

Roztropnie czynisz, że dalekie przedsiębiorzesz podróże, nie bowiem lepiej, jak Z. cudzych krajów, młodego kawalera wykrzesać potrafi. L. Z. świata, cudzych krajów bardzo pożyteczne. Troc.

2. **Zwidzenie, a, blm., czynność cz. Zwiść:**

Gniazdowiec po zwidzeniu drugich zostaje na gnieździe. Troc. (= *wywiedzeniu, wyprowadzeniu na świat*).

Zwidzenie się, a s., blm. I. † Z. s. czynność cz. Zwidzić s. 2. czynność cz. Zwidzieć s.

× **Zwidziiciel, a, lm. e, × Zwidca, × Zwidzca I. badacz, znawca:** Z. sere ludzkich. 2. **Z. krajów = turysta, podróżnik, wojażer, ten, co zwidzca a. zwidził:** Zwidziaciele Ameryki zgadzają s. na to, że... Stasz. Tak mniemali niektórzy zwidziaciele krajów. Stasz. Zwidca, Stasz.

× **Zwidziicielka, i, lm. i** forma ż. od **Zwidziiciel.**

Zwidzić, i, ij, nied. Zwidzać, × Zwidzać I. co = *odwiedzający szczegółowo obejrzeć, poznać; obszedzły poglądać; zjeźźzić, objechać, schodzić, zwędrować dla objrzenia, poznania:* Sławniejsze akademje zwidzieli. Śniad. Z. kopalnię. L. Z. katedrę, skarbiec, więzienie, park. W giennęskich i weneckich osadach na targowiskach, zwidzanych nawet przez kupeów z Chin, koncentrował s. cały handel karawanowy. Szaj. Cheesz Z. Polskę, Litwę, nawet być na Zmudzi. Kras. Chee wzdłuż i wszerz Egipt cały Z., a skryte źródła Nilowe nawiedzić. P. Koch. Wiele zwidział ziem cudzych i świata. Prot. Zwidział świata rozmaite brzegi. Paszk. Kto obcych krajów co zwidzi, domaki w rozum uprzedzi. Ku.

Nigdzie, byś zwiedził wszystek świat, nie najdziesz. Kn. W podrózach szych dalekich wiele zwiedził świata. Mick. Niewiedzany kraj. L. (= *nieznanym turystom, podróżnikom*). Narody nieznane, państwa Lao i Awa, nigdy niezведzone. Przyb. Z. podległe sobie instytucje = *wizytować*. Z. szkoły. 2. × Z. kogo = *odwiedzić, nawiedzić, wizytować, złożyć mu wizytę, wstąpić do niego*: Obiecał w jego rezydencji Z. wojewodę. Pol. Po drodze zwiedzał pańskie dwory. Troc. Po drodze zwiedzał szlachtę, już to dla zabawy, już dla popularności. Mick.

† Zwiędzić, zwie, zwiedział p. Wzwiedzić: Ukazę ja im tym razem rękę moją, a zwiedzą, że mi imię jest pan. Leop. (sprawie, aby poznali rękę moją i dowiedzieli ś., że imię mnie jest pan. B. G.). Będziesz esać mleko pogańskie, a zwiesz, że-ciem ja pan, który cie zbawiam. Leop. (poznasz, iżem ja pan. B. G.). Siedm. czasów odmieni ś. nad tobą, aż zwiesz, iż panuje najwyższy w królestwie judzkim. Leop. Z. ś. *dowiedzieć ś., nie będąc wiadomym, powziąć wiadomości, nabrać świadomości*: Już ś. o tym wszystkie zwiedzieli. (= *nie uszło ich wiadomości, nie ukryło ś. przed nimi*). Gdy ś. zwiedzieli o rychłej upadłości, zaczęli gromadnie wycofywać kapitały. Gdy ś. hultaje zwiedzą o wojnie z Zaporozem i o wiktoryach Chmielnickiego, tedy żadna moc ich od rebelji nie powstrzyma. Sienk. † Z. ś. w czym (Troc) = *nabrać w czym biegłości, oznajomić ś., otrzaskać ś. z czym, wprawić ś. w co*.

[Zwieka, i, bhm.] *pokarm raz dopiero przeżuty, wracający z żołądka zwierzęcia przeżuwanego do gęby, dla powtórnego przeżucia*.

† Zwiękować, uje, ował *spędzić wiek, przewieknąć*.

† Zwiękowanie, a, bhm., czynność cz. Zwiękować.

† Ziela?: Była tam żałośliwa rzecz, a ono ś. Z. zaczęła królewska krew niewinna przed winem i złemi ludźmi sprawuje. Bart.

† Zwiębić, i, ii *więbić*. L.

† Zwiębienie, a, bhm., czynność cz. Zwiębić. [Zwiędzenie, a, bhm.] czynność cz. Zwiędzić. [Zwiędzycy, y, ył] *ir. za wiele zrobić, naprawować ś.*

† Zwięliczenie, a, bhm. *wspaniałość*. B. Sz.

Zwięmożenie, a, bhm., czynność cz. Zwięmożyć.

Zwięmożenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwięmożyć ś., *zwięmożenie ś., zwięmożenie*.

Zwięmożniały który zwięmożniał: Z., odparłem mu w dumie.

Zwięmożnić, i, ii i Z. ś. p. Zwięmożyć.

Zwięmożnieć, eje, ał *stać ś., wielmożnym, wielmożnić ś., wynieść ś., spanoszyć ś., spółnieć, uzacnić ś., wzrosć w znaczenie*.

Zwięmożnienie, a, bhm. I. czynność cz. Zwięmożnić 2. czynność cz. Zwięmożnieć, *zwięmożnienie ś., zwięmożenie ś.*

Zwięmożyć, y, ył, Zwięmożnić *uczynić wielmożnym, wynieść, uzacnić, spanoszyć*. Z. ś. p. Zwięmożnieć: Zwięmożnił ś. Salomon nad wszystkie króle ziemskie bogactwy i mądrością. Leop. (uwielmożony jest nad wszystkie. B. G.).

Zwięlokrotniać, a, ał i Z. ś. p. Zwięlokrotnić. Zwięlokrotnianie, a, bhm., czynność cz. Zwięlokrotnić.

Zwięlokrotnianie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwięlokrotniać ś.

Zwięlokrotnić, i, ii, nied. Zwięlokrotniać *zwiększyć, pomnożyć wielokrotnie*: Całe lata pracowałem nad tym, aby siebie Z. Brt. Nora błędziła sama w sobie zwięlokrotniona, wciąż inna. Bht. Owładnęło mną jakby odurzenie, które przeobraziło całą moją istotę, zbudziło i zwięlokrotniło wszystko, co dobrego we mnie zostało. Z. ś., Zwięlokrotnieć *zwiększyć ś., wielokrotnie, pomnożyć ś. wielokrotnie*: Fale krwi i idei wywodziły z jego istoty stopniowo lub nagle nowe dusze, jak kwiaty; dusza jego zwięlokrotniała ś. Wkrótce zwięlokrotniały szyny kolejowe (na stacji). Zer.

Zwięlokrotnieć, eje, ał p. Zwięlokrotnić.

Zwięlokrotnienie, a, bhm. I. czynność cz. Zwięlokrotnić. 2. czynność cz. Zwięlokrotnieć.

Zwięloraczać, a, ał p. Zwięloraczyć.

Zwięloraczanie, a, bhm., czynność cz. Zwięloraczać.

Zwięloraczenie, a, bhm., czynność cz. Zwięloraczyć.

Zwięloraczyć, y, ył, nied. Zwięloraczać *zrobić wielorakim, różnogatunkowym*: Ruś halicka na sposób Polski zaczęła być urządzana, tam więc urząd dworski zwięloraczony został. Bobrow.

Zwięnczać, a, ał i Z. ś. p. Zwięnczyć.

Zwięnczanie, a, bhm., czynność cz. Zwięnczać.

Zwięnczanie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwięnczać ś.

Zwięnczenie, a, bhm., czynność cz. Zwięnczyć. Zwięnczenie się, a ś., bhm., czynność cz. Zwięnczyć ś.

† Zwięnczować, uje, ował p. Zwięnczyć.

† Zwięnczowanie, a, bhm., czynność cz. Zwięnczować.

Zwięnczyć, y, ył, † Zwięnczować, † Zwięnczować, † Zwięnczować I. *okolić, ozdobić wieńcem, uwieńczyć*: Wesele mam z żoną swoją sobie, codziennie konwaljowym zwięnczając ją wieńcem. Tw. Zwięncza mirtem jej z zefiry igrające włosy. Cho. Piec wielki, piec ogromny stał z przeciwniej strony, kaflany Sobieskiego popiersiem zwięnczony. Moraw. Wianki plotą, aby Z. serdecznego pana skrofi. Sts. Widział koronę z promieniami, jakimi na obrazach zwięnczani bywają święci. Orzesz. Buchający parą i zwięnczony imbrzykiem samowar. Orzesz. Przen.: *ukoronować, uwieńczyć, pobłogosławić pomysłnym wynikiem*: Bóg jego czyny zwięnczył, szczęśliwiąc go synem, zdatnym wyrównać ojcu i męstwem i czynem. Przyb. 2. [Z. pannę, kobietę z kim] *wydać za mąż, złączyć związkim małżeńskim, zaślubić*: Nakłonić ś. nie dał, aby go z pomienioną księżniczką ociec zwięnczał. Steb. Księżnę Zofję Witołdówną metropolit Cyprian z wielkim kniazem Wasilem w Moskwie zwięnczał. Stryjk. Witołd pojął drugą żonę, pierwszej żony ciotkę, a gdy im nie chciał ślubu dać biskup wileński kujawski biskup nieprzystojnie i niebacznie ich zwięnczował. Stryjk. Z. ś. I. *ustroić ś. w wieńiec, uwieńczyć ś., zostać uwieńczonym*: Czoło moje poczęło zwięnczać ś. laurami. Orzesz. 2. [Z. ś. z kim] (o kobiecie) *złączyć ś. związkim małżeńskim, poślubić pana młodego, wyjść za niego*.

Zwier, u, lm. y *szczelina pionowa między skrzydłami nieprzystających do siebie szczelnie drzwi lub okien*.

[Zwiera, y, lm. y] *kółko żelazne łączące przednie półwozie z tylnym*.

Zwieracz, a, lm. e I. ten, co zwiera. 2. anat.: mięsień zwierający, zdięrgacz, zacię-

kadło, mięsień okrężny, mięsień okrągły, obrączkowy, obrączkowany, zaciskacz, mięsień zaciskający, † myszka krążkowa (constrictor, sphincter, compressor) × ścisakacz, mięsień ścisakający, × mięsień ściągacz, mięsień ściągający, × mięsień sznurujący, × mięsień stulający, × mięsień zwięzający *nazwy mięśni, które, kurcząc ś., zmniejszają i zamykają jamy ciała a. otwory.* Mięsień Z. odbytu zewnętrzny (musculus sphincter ani externus). Mięsień Z. moczopłciowy (musculus sphincter urogenitalis). Mięsień Z. cewki moczowej błonistej (musculus sphincter uretrae membranaceae). × Z. paszczy tylny = *mięsień gardzielowodniebny* (musculus pharyngopalatinus). Z. gardziela górny, p. **Głowogardłowy**. Z. szyi (musculus sphincter colli). Mięsień Z. tężówki (musculus sphincter iridis). Mięsień Z. ust (musculus sphincter oris). Mięsień zwierający i rozwierający źrenicy (musculus sphincter pupillae et dilatator pupillae). Mięsień Z. zewnętrzny pęcherza moczowego (musculus sphincter vesicae externus). Mięsień Z. pochwy (constrictor eunni). 3. chir. = lek. **Krępolec**. Przecięcie zwieracza odbytu (sphincterotomia).

[Zwieraczka, i, lm. i.] Wierzełek krzeczyn (druga widelkowanego w tyle wozu) łączy obrączka żelazna, Z. z ozworą.

Zwierać, a, ał i Z. ś. p. Zewrzeć: Z., wiązać na smyczy. Rej. Kiedy ujrzał, jak poganin porwaną dziewczkę unosił, zwał konia obiema ostrogami. Wóje. Żwarli ś. bojem — szczękła stal na stali. Syrok. Przepyszna moc zwierąła ś. w ciele Maryni za przepyszną żeńską ponętą. Tet. Skóra cirpła na Antku i pięści mu ś. zwierąły. Reym. Zewsząd ś. już na ten biedny naród zwierają. Ork.

Zwieradło, a, lm. a narzędzie do zwierania: Z., kleszcze, kleszczotki, leszczotki, spony, zwory, obcisłki. Z. (articulator) *narzędzie dentystyczne.*

Zwieranie, a, blm., czynność cz. Zwierać.

Zwieranie się, a ś., blm., czynność cz. Zwierać ś.

[Zwieranka, i, lm. i] *obraczka spajająca rozworę u wozu.*

Zwierać, a, ał p. Zwiercić.

Zwiercanie, a, blm., czynność cz. Zwierać.

Zwiercenie, a, blm., czynność cz. Zwiercić.

† **Zwierchność, i, blm. wysokość.**

[Zwierchować, uje, owal] *przemóc, wziąć górę:* Ostatki gniewu, litość i miłość bezmierna walczyły w nim, i żadne Z. nie mogło. Ork. Niechże prawo rozsądzą, ... a obaczmy, kto zwierchuje. Ork.

[Zwierchowanie, a, blm.] *czynność cz. Zwierchować.*

Zwierciadelko, a, lm. a i. p. Zwierciadło: Teraz piastuj zwierciadelka, pilnuj farbiczek, mydelka. Jag. 2. bot: Z. Wenery, p. **Zwrotnica**. 3. mier.: Z. kątowe = *narzędzie miernicze do mierzenia kątów, używane zamiast węgelnicy krzyżowej*. 4. myśl., p. **Lustro**.

Zwierciadelkować, uje, owal (o owadach) *siedzieć w kupie po wylegnięciu:* Gąsieniczki, które po wylegnięciu z początku siedzą razem w gromadzie (zwierciadelkują). Grb.

Zwierciadelkowanie, a, blm., czynność cz. Zwierciadelkować: Należy tępie gąsieniczki podczas ich zwierciadelkowania. Grb.

Zwierciadłany, × Zwierciadłny, × Zwierciadłny, × Zwierciadłowy i. przym od **Zwierciadło;**

× **Zwierściadłany:** Pokój Z. (= *obity zwierciadłami*). Tafla zwierciadłana. L. Szkło, ramy zwierciadłne. Troc. 2. *krystalowy:* Serwis zwierciadłany. Kras. Uszły zwierciadłne potoki wstępnym nurtem do opoki. L. Wędruje na łódce przez zwierciadłane rzeczulki załomy. Słow. 3. min.: *Żelazo zwierciadłane = bardzo jasne i twarde, o dużych płaszczyznach łupliwości, zawierające od 6% do 20% manganu.*

× **Zwierciadłanić się, i ś., il ś. p. Zwierciadlić.**

× **Zwierciadlanie się, a ś., blm., byzność cz. Zwierciadlanie ś.**

Zwierciadlarz, a, lm. e, Zwierciadlnik. × **Zwierciadlnik** *fabrykant a. kupiec zwierciadeł:* Podłać taflą sposobem zwierciadlnika cyną i mękurjuszem. Mag.

Zwierciadlnica, y, lm. e i, forma z. od Zwierciadlnik; × Zwierciadlnica, × Zwierciadlniczka 2. *kruszec mający przynajmniej jeden bok gładki i lśniący ś. jak zwierciadło, bogaty w żelazo.* Kluk. **Zwierciadlnictwo, a, blm., × Zwierciadlnictwo** *szuka, przemysł robienia zwierciadeł; sprzeżal zwierciadeł.*

Zwierciadlniczy przym. od **Zwierciadlnik:** Rzemiostwo zwierciadlnicze. L.

Zwierciadlnik, a, lm. cy p. Zwierciadlarz.

× **Zwierciadłny p. Zwierciadłany.**

† **Zwierciadłko, a, lm. a p. Zwierciadło:** Biega ona po kramikach, kupując zwierciadłka, bryżeczki, barwiczki i inne rzeczy świata tego. Rej.

Zwierciadło, a, lm. a, † Wierciadło, † Zwierciadło, † Zreicadło, † Zwierziadło, † Świerciadło, [Zwieściadło, Zierciadło, Wierziadło, Zerkiadło, Wierziadło] i. *szkło podlane cyną i mękurjuszem, lustro; płyta metalowa silnie lśniąca:* Z. odbija, wydaje kształty, figury rzeczy przeciw sobie stawionych. Kn. Przejrzyj ś. w tym zwierciadle. Troc. Zwierciadła są szkła pokładane, w których ś. wyobrażenia rzeczy pokazują. Kluk. Z., tafla podłana. Mag. Zwierciadła metaliczne robią ś. z mieszaniny metalicznej, która ś. tak daje polerować, że ś. w niej przejrzeć można. Kluk. Balansoar z jednej tafli zwierciadła. Wilcz. Z., choć w złoto oprawne, nie nie warte, jeżeli żywej twarzy we szkło nie ukazuje. Petr. Zli według swej złości dobrych mierzają; złe Z. złą postać wyraża. Fred. M. Nie Z. winno, że przeglądający ś. szpetny, ale szpetność, że ś. źle wydaje. L. Po lat pięćdziesiąt każda białogłowa niechaj Z. stłucze a. schowa. Drużb. U starej baby co już po zwierciadle? złość, smutek, zazdrość zostały za meble. Drużb. Szpetny niech nie patrzy w Z. Bies. (nie dowiaduj ś., chystku, co o tobie mówią; bo ś. dowiesz, żeś nie nie wart. L.). Ślepemu nie po zwierciadle. Zebr. Takiemu pomaga imię Chrystusowe, jako łysemu grzebień, ślepemu zwierciadło, głuchemu piszczyk. Birk. Gdy wejrzysz w ludzkie sprawy jako we Z., poznasz, gdzieś rumieni, a gdzieś też nadbladło. Rej. Oko umysłu Z. Kn. Dlatego *speculum Saxonum*, t. j. zwierciadłem Saskim prawo to zowią, iż służy ludziom. aby prawo swe jako we zwierciadle widzieli. Sz. Wierciadła godne ciebie same nieba. P. Koch. Mizgać ś. w zwierciadle. Troc. Satyry Krasickiego są zwierciadłem, w którym ś. każdy przejrzę. Brodz. Przen.: *odbicie, konterfekt, wzór, obraz, wizerunek, przykład, uosobienie:* Niewiasta ta Z. znakomitej cierpliwości. Birk. Przykłady w Piśmie św. jako zwierciadła są tobie przed oczyma

twoje postawione. Rej: Wizerunkiem i zwierciadłem wszystkim polityczniejszym narodom jest Wenecja. Star. Ci, co ś. przypatrują gwałtownym odmianom u Porty i w godnościach i bogactwach, mają przed sobą prawdziwe Z. niestateczności praw ludzkich. Kłok. Z. korony polskiej. Nies. Cycero krasomówcom za Z. służy. Troc. Przyszłowi są nietylko mądrością narodu, ale i jego zwierciadłem. Gom. 2. przen. tafla, szyba, powierzchnia, poziom spokojnej wody: Obniżanie ś. zwierciadła jeziora. Wodne ptactwo z ciepłie powraca i wrzawom, stadami na czyście pada zwierciadła. Pol. Po większych rzekach ląduje woda, Z. jezior i stawów podnosi ś. Pol. Poza domem w owej rozkosznej dolinie widać było wielkie Z. wody. Korz. Pozieleniała równina, przecięta zwierciadłami wód śnieżnych, które pomału wsiąkały w ziemię. Dzierz. 3. gołizna, łysina: Który chłop na łąkach plasty albo zwierciadła wyrzyna, jak złodziej bywa karan. Haur. 4. bot., p. Olysta. 5. chem. cienka powłoka, odbijająca światło a tworząca ś. skutkiem osiadania na gładkiej powierzchni szkła lub porcelany różnych par metalicznych i t. p.: Z. arsenowe, antymonowe. 6. fiz.: Zwierciadła płaskie. Zwierciadła krzywe wklęsłe i wypukłe. Zwierciadła wklęsłe są pomniejszające, wypukłe zaś powiększające i palące. Zwierciadła eliptyczne, paraboliczne, walcowe, stożkowe. Zwierciadła szklane, metalowe. Z. do oświetlenia = reflektor. 7. myśl. = a) p. Chustka. b) pióro polyskujące na skrzydle dzięki kacki. Przys. a) × Jak po zwierciadle jak po stole, jak po masle, jak po mydle, równo, gładko. L. Wszystko morze stało równie jak Z., żagle próżne od wiatrów, jako prześcieradło zawieszono, okrętu popychać nie mogą. Jabł. b) Jak w zwierciadle = jawnie, jasno, wyraźnie, widocznie, oczywiście, jak na dłoni: Jak w zwierciadle jakim widzieć ś. daje, że państwo pruskie powstaje pod panującym monarchą. L. Zdr. Zwierciadło, † Zwierciadko.

× Zwierciadłowy p. Zwierciadłany: Przyrzędy zwierciadłowe p. Katoptryczny.

† Zwierciany zwiercony, stoczony, zgrzyziony. Ocz. Zwiercić, i, il, † Zwiercić, nied. Zwiercać I. wierząc dziurawić; podziurawić wierceniem, podziurawiać, stoczyć, powiercić: Z. świdrem, gwoździem. L. Multiforis, pełny dziur, dziurawiony, zwiercony. Mącz. Zwiercieli nogi moje i ręce moje. Wuj. 2. spoić, zbic z sobą kółkami, szcypować: Zwiercieli trawy, dyle, configere clavus lignis. Kn. Zwiercieli trawy, dyle. Troc. 3. zerzeć, rozzerzeć, zmiażdżyć wierceniem, uwiercić: Zwiercieli co w donicy. Kn. Już mak w donicy zwiercieli. Troc. Przen.: Uderzy piorun w miecz, który w pochwach; pochwom da pokój, a żelazo w proch zwiercieli. Birk. (= skrusz, zmiażdży). Przen.: On, by piorun, wszystkie kąty zwiercieli i zabezpiecz chęć, naostatek we drwa. Podw. (= wkręcić ś., wstrubować ś., wdrzeć ś. w każdą z nich, wierząc ś. zajrzeć w każdy kąt).

† Zwiercielić, i, al p. Zwiercielić.

× Zwierciadłanić się, i, ś., il ś. błyszczeć, polyskiwać jak zwierciadłany: † Upominam cię, bo w tej chwili zawód ś. twój cały przyszedł zwierciadłani przede mną. Krasin.

× Zwierciadłaniecie się, ja ś., blm., czynność cz. Zwierciadłanić ś.

Zwierciadłec, eje, al p. Zwierciadłeci.

Zwierciadlenie, a, blm. I. czynność cz. Zwierciadlić. 2. czynność cz. Zwierciadłec: W migo-

cie gwiazdek, w piorunów błyskaniu, w tal zwierciadleniu ja widzę ciebie. Pawlik.

Zwierciadlenie się, ja ś., blm., czynność cz. Zwierciadlić ś.

Zwierciadlić, i, il, odbijać w. sobie jak w zwierciadle, odzwierciadlać: Myśl zwierciadli wszystko. Garcz. Coś ze swej dumki, zwierciadli na twarzy. Zal. Pianki gasły w powietrzu, w tężowej iskrze zwierciadła, błękity. Kon. Z. ś. Zwierciadłec, × Zwierciadłanić ś., × Zwierciadłanić ś. odbijać ś. jak w zwierciadle, błyszczeć: Zamierzchleć, mi dawno przed oczu, mój kraju kochany. daleki! lecz w myśli, w tym dusznym przezroczu, zwierciadlisz ś. cennie na wieki. Zal. Jakiś mocny wyraz nieokreślonej swobody w jego żywym, iskrzącym zwierciadli ś. oku. Łoż. Liściaste lasy grupują ś. malowniczo po nagłych zboczach... spadają ku dolinom i wodom, zwierciadła ś. w ich wstęgach. Pol. Niebo ś. zwierciadli pod wileńskim zamkiem w rzece. Wysp.

× Zwierciadlnica, y, lm. e p. Zwierciadlnica. × Zwierciadlnictwo, a, blm., p. Zwierciadlnictwo. Troc.

× Zwierciadlniczka, i, lm. i p. Zwierciadlnica. Troc.

× Zwierciadlnik, a, lm. cy, p. Zwierciadlarz. Troc.

× Zwierciadlny p. Zwierciadłany. Troc.

† Zwierek, rka, lm. rki p. Zwierz.

† Zwiernia, ti, lm. e schowanie, schowanko, skrytka, skarbiec, tajnik. L.

[Zwernica, y, lm. e] † pierwsza gwiazda pokazująca ś. pod wieczór na niebie; gwiazda poranna. Świeciła ś. gwiazda poranna — Z. Żer.

[Zwernik, a, lm. cy] ten, co ma dozór nad utrzymaniem zwierząt w zwierzyńcu.

Zwierszenie, a, lm. a taras, płaszczyna tarasu, wału, bastjonu. Troc.

Zwierszować, uje, ował złożyć, skomponować wierszami: Mamie, na imieniny powinszowanie zwierszowała. Jeż.

Zwierszowanie, a, blm., czynność cz. Zwierszować.

† Zwiersziadło, a, lm. a p. Zwierciadło.

[Zwiartać, a, al] stoczyć: Robaki drzewo zwierciadła.

[Zwiertanie, a, blm.] czynność cz. Zwiartać.

[Zwieruszenie, a, blm.] czynność cz. Zwieruszyć.

[Zwieruszyć, y, y] zwichnąć, nadwężzyć: Z. nogę.

Zwierz, a, lm. × e a. † owie, † Zwirz, [Dźwierz, Dźwirz, Dźwirz, Dźwirz] I. wielkie a szereg. Dzikie zwierzę, bestja: Z. polny, wodny. Zwierzowie głodni obkarmili ś. członkami twemi. P. Koch. Senat go ze spółnikami zwiercom na pożarcie wskazuje. L. Pasować ś. ze zwierzami. L. Z. srogi, wielki, bellua; Z. sprosny, bestia. Kn. Lew jest Z. ogromny. Troc. Luty Z. owie ś. w boru. Sienk. 2. blm., zb. zwierzęta leśne, zwierzyna: Myśl. (o psie): Gonić po zwierzu (= po tropie, po śladzie). Czarny Z. = dzik. Wyjechali na Z. na wyspy morskie. Papr. Król Kazimierz był myśliwiec na zwierz wielki i mały. Biel. M. Zwierza a. zwierzów pełny, belluosus. Kn. Iśe na Z. Kopecz. [Wszystko ś. Z. popodłatało. Chrystus ś. narodził między zwierzętem.] Zart.: Z. biały = kobieta, dziewczyna, pięć; biały: Całe dnie spędzał zwykle na łowach, a. po wsiach i polach za innym białym zwierzem ś. uganiając.

Krasz. 3. † Z., p. **Zwierzę**. 4. [Z.] *pies; wilk*.
Zdr. † **Zwierzek**, † **Zwierzek**.

Zwierzać, a, ał i Z. ś. p. **Zwierzyć**.

[**Zwierzak**, a, lm. i] *zwierz*: Nie będzietą jako te zwierzaki, co ryją szycko.

Zwierzanie, a, blm., czynność cz. **Zwierzać**.

Zwierzanie się, a ś., lm. a ś. czynność cz. **Zwierzać** ś.: Pełen serdecznych niby zwierzań ś. Kal.

Zwierzątko, a, lm. a l. p. **Zwierzę**: Zwierzęta zwierzątką rodzą. Petr. Małe Z. nie da sobie krzywdy czynić, lecz swojej wolności broni. Fur. Dziecię, póki do lat rozumnych nie przydzie, właśnie za przyrodzeniem jak Z. idzie. Prot. Urznął mu nos i uszy, w klatce go jakby nowe i niezwyčajne Z. długo żywił. Prot. Przen.: Czemu ś. o cudzy świat tak srodze wadzicie? wiele naszych poddanych zwierzątek traciecie? Biel. M. (chłopków, niebożąt. L.). Kobieta jest to Z. trudne do poznania. L. (= *stworzonko*). 2. fizj.: × **Zwierzątko nasienne**, p. **Nasienny**.

† **Zwierzoh**, u, lm. y p. **Wierzchołek**. Troc.

Zwierzchni, † **Zwierzchni**, **Zwierzchny**, † **Zwierzchny** l. *wierzchni*, na *wierzchu* będący, z *wierzchu* pochodzący, *wierzchu* dotyczący, *górnny*: **Zwierzchnie** ubranie. **Zwierzchnie** i **spodnie** zęby. Troc. **Zwierzchnia** suknia. Troc. **Zwierzchnie** mieszkanie. Troc. **Miasto** to leży w **zwierzchniej** Galilei. Leop. (= *w wyższej*). 2. † **Z. poprzedni**, *poprzedzający*, *powyższy*: W księdze Deuteronomium Mojżesz powtarza, co napisał w **zwierzchnich** księgach. Leop. 3. *zwierzchniczy*, *przełożony*, *naczelny*, *starszy*, *znacniejszy*, *najwyższy*. Napom., Wen. **Władza** **zwierzchnia**. Było wielkie zaburzenie za Fokasa około kościołów konstantynopolińskiego i rzymskiego, który ma być **zwierzchniejszy** nad wszystkim? Rej. Nie godzi ś., żeby go **zwierzchnim** panem a. królem zwano, który krzywdy czyni swoim ludziom. Baz. **Zwierzchni** panowie, książęta, królowie. Górn. Opuścił pana **zwierzchniego** swego. Rej. Trudności te papieżowi i innym **zwierzchnim** duchownym prace zadają. Skar. **Poddany** ś. swojej krzywdy **zwierzchniejszemu** skarżyć może. Wuj. Wielki pożytek czytanie historii przynasza wszystkim na świecie, najwięcej tym, którzy **zwierzchniejszy** są. Biel. M. Jako **zwierzchniejszy**, on egzamen approbować będzie miał wszelką moc. Vol. **Danja** w ciągłym dźwierzaniu onego była, jako pan **zwierzchny**. Alber. 4. *przedniejszy*, *wyższy*, *celniejszy*, *pierwszy*, *lepszy*: Którzy mnie przesładują, upadną, nie będą **zwierzchniejsi**, a bardzo będą pohafbieni. B. B. (*nie przemoga*). B. G.; *nie wezmą góry*). Bóg zakłada w Sionie kamień, on Z. węglowy. Wuj. (główny, pryncypalny, fundamentalny. L.). Głupi czynią ś. nad drugie ludzie **zwierzchniejszemi** albo **zaciejszemi** światną szatą, mnóstwem sług i t. d. Baz. 5. *powierzchnowy*, *zewnątrzny*, *nie wewnętrzny*; *zmysłowy*, *podpadający pod zmysły*, *fizyczny*, *materjalny*: Ludność **zwierzchnia** znak jest a' piątno wewnętrznej dobroci, jak piękny kwiat na pięknym drzewie, znakiem jest dobrego owoce. Górn. Białogłowy w piękności **zwierzchniej** szczęście pokładają. Kółak. Uwielbiamy śliczność i okrasę twoję nie tak dalece **zwierzchną**, jako **wewnętrzną** duchowną. Bz. **Zwierzchna** postawa albo kształt z myślą **wewnętrzną** zgadzać ś. ma. Baz. **Dobra** **zwierzchna** i **cielesna**. Petr. **Trojaki** **dobra** od Boga mamy: **duszne**, **cielesne** i **zwierzchno**. Wuj. **Przez** **dobra** **zwierzchnie** rozumiem ma-

jętność. Petr. **Zwierzchno** **ochędostwo** nie wiaś w spleceniu włosów i t. d. B. B. (ochędostwo ich niech będzie nie ono **zwierzchno**, w spleceniu włosów i obłożeniu ś. złotem abo w ubieraniu ś. w szaty, ale on skryty serdeczny człowiek, zależący w nieskażeniu ciełego ducha. B. G. Te własności sędziogo: **sprawiedliwość** i **wszec** **rzeczy** **wiadomoś** nie **zwierzchną** tylko, coby kto użrzed abo usłyszeć mógł, ale **wnętrzną**, **doskonałą** **Pismo** ś. **Bogu** **przywłaszcza**. Wiśn. **Zwierzchno** **okazanie**. Baz. **Jako** **ten** **związek** **zwierzchny**, **tak** **słabą** **niecią** **związany** **może** **trwałym** **być** **zwany**? Dar. J. (= *pozorny*). **Niektórzy** **sakrament** **św.** **przyjmują** **tylko** **zwierzchnią** **sprawą** **t. j.** **usty**. **Karnk.** **Nie** **dosyć** **zwierzchnemi** **uczynkami** **chwalić** **Boga**. **Wuj.** **Mało** **pomogą** **zwierzchno** **nauki**, **jeżeli** **Duch** **św.** **serca** **nie** **dotknie**. **Wuj.** **Bóg** **ludzie** **więcej** **wedle** **serca**, **niżli** **zwierzchniego**, **powierzchniego** **kształtu** **sądzi**. Troc. 6. † **Zwierzchnia** **robo**ta = *czwiczenie* *cielesne*, *ruch* *fizyczny*: † **Zwierzchnia** **robo**ta **strawienie** **dobre** **czyni**. Troc. 7. **anat.**: † **Ozonki** **zwierzchnie** = *kończyny* *górne*. **Sien.** † **Doń** **zwierzchnia**, **p.** **Doń**.

Zwierzchnictwo, a, blm. *władza*. *stanowisko*. *rola* *zwierzchnika*, *zwierzchnoś*, *przełożęństwo*, *pierwszeństwo*, *starszeństwo*, *naczelnictwo*.

× **Zwierzchnia**, i, lm. e p. **Zwierzchnoś**.

× **Zwierzchnica**, y, lm. e l. p. **Zwierzchnoś**. 2. Z., × **Zwierzchniczka** *forma* *ż.* *od* **Zwierzchnik**.

[**Zwierzchniczek**, *czka*, lm. *czki*] *cebrzyczek*.

Zwierzchniczka, i, lm. i p. **Zwierzchnica**.

Zwierzchnicoś, i, blm., rz. *od* **Zwierzchnico**: **Uprawnienie** **plynące** **ze** **stosunku** **zwierzchnicości** **gruntowej**. **Strzn.**

Zwierzchnico **przym.** *od* **Zwierzchnik**, *zwierzchni*: **Kierunek**, **rząd** **Z.** **Władza** **zwierzchnicza**: **W** **dozorze** **zwierzchniczym** **szkołą** **rycerską** **mają**. **Nies.**

Zwierzchnie **przys.** *od* **Zwierzchni** a. **Zwierzchny**; † **Zwierzchno**, † **Zwierzchno**: **Nie** **dosyć** **przykazania** **Z.** **chować**, **nie** **zabijać** **i** **t. d.**, **ale** **trzeba** **wolnym** **być** **od** **każdej** **złej** **pożądliwości**. **Wuj.** **Pan** **nietylko** **na** **trędowatego** **wejzrał**, **ale** **ś.** **go** **też** **dotknął**, **zwierzchno** **przez** **to** **dawając** **znać**, **iz** **ś.** **żadnym** **nie** **brzydzi**. **Żarn.** (= *dotykalnie*, *wyraźnie*). **Kto** **Z.** **sądzi**, **prawie** **ś.** **oszu**ka. **Kras.** (= *z pozoru*).

Zwierzchnik, a l. lm. *cy* *ten*, *co* *ma* *władzę* *zwierzchnią*, *naczelnik*, *starszy*, *przełożony*, *sze*f, *pryncypał*: **Biada**, **kiedy** **ich** **groźny** **Z.** **drzymią** **cych** **zaskoczy**. **L.** **Należało** **do** **Polaków** **księstwo** **Halickie**, **jako** **zwierzchników**. **Nar.** **Swych** **zwycięzców** **za** **swe** **zwierzchniki** **uznaje**. **Przyb.** **Płacieć** **będą** **zwycięzcom** **dań** **tych** **krain** **ziomki** **i** **za** **zwycięzców** **Luza** **uznają** **potomki**. **Przyb.** **Z.** **nad** **taborem**. **Gemb.** 2. [Z., lm. i] *kamień* *wierzchni*, *grubszy*, *obrotny* *przy* *żarnach*.

Zwierzchnoś, i, blm., rz. *od* **Zwierzchny** = a) a × **Zwierzchnia**, × **Zwierzchnica** *strona* *wierzchnia*, *powierzchnia*, *wierzch*, *warstwa* *wierzchnia*: **Z.**, **powierzchnia**. **Kwiat**. **Superficiēs** **może** **być** **rzezczo**na **Z.**, **t. j.** **szerokoś** **bez** **miąższości**. **Grz.** **Zdrój** **wychodził** **z** **ziemi**, **odwilżając** **całą** **Z.** **jej**. **Leop.** (odwilżał **wszystek** **wierzch** **ziemi**. **B. G.**). **Zwierzchnice**, **pod** **które** **mi** **ukrywa** **ś.** **ruda** **najlepsza**. **Os. J.** **Osunęła** **ś.** **zastłona** **śmierci**, **jakby** **nagle** **zgaszenie** **świata** — **raczej** **tylko** **onej** **liczej** **zwierzchni**. **Mie.** **Przen.**: × **Z.** *powierzchnoś*, *pozór*, *pozornoś*, *strona* *zewnątrzn*

na: Trzeba sięgać do serca, Z. mię nie zwo-
dzi. Dm. b) *pierwszeństwo, wyższość, przewaga, prym, góra nad kim, nad czym, powaga*: Tego
dnia nieprzyjaciele nadziewali ś. mieć Z. nad
Żydami; przyszła rzecz przeciwna, iż Żydowie
mieli Z. nad nieprzyjaciółmi swemi. B. B. Wzię-
liśmy sobie mężczyźni jak: Z. nad białemi gło-
wami i chcemy, aby jednę grzechy nam były
powszednie i czasem ku chlubię, a im za śmierz-
telne. Górn. Z. komu dać nad czym. Troc. (= *przy-
znać pierwszeństwo*). Biskup ten, człowiek po-
ważny i między kardynały zwierzchności wiel-
kiej. Błaż. (= *powagi, autorytetu, znaczeniu*).
c) *rząd ustanowiony, władza zwierzchnia*: Nie-
masz zwierzchności, jedno od Boga. Wuj. Kto ś.
sprzeciwia zwierzchności, sprzeciwia ś. postano-
wieniu Bożemu. Wuj. Każda Z. nie dla tego
jest, co na niej siedzi, ale dla tych, któremi
rządzi. Skar. Od zwierzchności wacpana tu arez-
tuję. L. (= *imieniem, na rozkaz, za rozkazaniem,
z rozkazu, z rozporządzenia zwierzchności*). Za
pozwoleniem zwierzchności. Troc. Oświadczył
aktor, iż z rozkazu zwierzchności inna sztuka
miejsce zapowiedzianej zastąpi. L. Z. zakazała.
Troc. Każdy zwierzchności swojej bądź posusz-
ny. Troc. d) *zwierzchnictwo, władza zwierzchnika,
przełożenstwo, władza, panowanie, starszeństwo*:
Zwierzchności żadnej nad nami nie pragną, tylko
od nas miłości a stawy. Papr. Z., rząd daje
komu nad czym. Kn. Z. mam nad czym, przeło-
żony jestem. Kn. Zwierzchności zażyć, dobyć.
Kn. (= *użyć swej powagi*). Jako chce, tak może
nad nim używać zwierzchności swej. Rej. A wam
więc nad mniejszymi Z. dana, ale i sami macie
nad sobą pana. Kochan. Wy, którym ludzi paś
poruczono i zwierzchności nad stadem Bożym
zwierzono. Kochan. Mnie tu jest Z. zlecona.
Górn. Każdy człowiek musi być w podległości
czyjej i mieć w swojej zwierzchności kogoś. Zabł.
(= *pod sobą, w swojej zależności, władzy*). e) *moc,
władza, przywilej, możność*: Syn człowieczy ma
tę Z. odpuszczać grzechy na ziemi. B. B. (ma
moc na ziemi grzechy odpuszczać. B. G.). f) *zb.
zwierzchnicy*: Rzymianie odmięli często Z.
w prowincjach. Kłok. Z. świecka, wojskowa,
duchowna, szkolna, klasztorna (= *władza*).

Zwierzchny p. Zwierzchni.

† Zwierzchowanie, a, blm. *doskonalszość*. B. Sz.

† Zwierzchowany, † Zwierzchowany *doskonalszy*,
skończony. B. Sz.

† Zwierzchnie przys. od Zwierzchny.

† Zwierzchność, i, blm., rz. od Zwierzchny,
zwierzchność. Rej.

† Zwierzchny p. Zwierzchni. Kaz. 1555, Ocz.

† Zwierzciadło, a, lm. a p. Zwierzciadło.

† Zwierzek, rzka, lm. rzki p. Zwierz: Lekarzu
dusz i ciała, proszę, poratuj też mnie, zwierzka
ubogiego (zajęca). Papr.

Zwierznie, a, blm. i. czynność cz. Zwierzyc.
2. lm. a. *zwierznie ś., wyznanie*: Zwierznie
miłosne. Między nami nie nie było, żadnych
zwierzeń, wyznań żadnych. Asn.

† Zwierzniec, nca, lm. nce p. Zwierzyniec.

† Zwierznie się, a ś., lm. a ś. *czynność cz.*
Zwierzyc ś.: Z. ś. komu sekretu, pokładu. Troc.
Wyrażnie unikała wszelkich zwierzeń ś. i po-
ufałości. Orzesz.

Zwierz, ecia, lm. eci, † Zwierzę, 6 pp. lm. ećmi
a. [ećymi], [Dźwierzę, Dźwierzę] *okaz zoologiczny,
istota obdarzona życiem, stworzenie, † żywoćina*:
Zwierzęta bezkręgowce (evvertebrata). = *nie mające*

skieletu wewnętrzznego. Zwierzęta ciepłokrwista.
Zwierzęta członkonogi, stawonogi (arthropoda).
Drapieżne zwierzęta (ferae). Z. jajorodne. Zwie-
rzęta jamochłonne, jamochłony (coelente-
rata). Zwierzęta jednootworowe, stekowca
(monotremata). Zwierzęta kopytochodne, p. **Ko-
pytochodny**. Zwierzęta kręgowce, kręgowce
(vertebrata). Zwierzęta mięczakowate (mollus-
coidea). Zwierzęta nieparzystokopytowe (paris-
sodactyla). Zwierzęta parzystokopytowe (arti-
dactyla). Zwierzęta pletwonogie (pinnipedia).
Zwierzęta przeżuwające (ruminantia). Zwie-
rzęta ssące, ssawca, ssaki (mammalia). Zwie-
rzęta stawonogie, członkonogi (arthropoda).
Zwierzęta szczezbate (bruta s. edentata). Zwie-
rzęta szeszurwate, skrobogryzy, gryzonia
(glires s. rodentia). Zwierzęta workowe, to-
rebne, torebniki, torbacze (marsupialia).
Zwierzęta ziemnowodne, skrzeki, płazy (am-
phibia). Zwierzęta żyworodne bezłożyskowe (aplac-
entalia). Leczenie zwierząt (zoothérapie). Ana-
tomja zwierząt (zootomia). Chorobliwe lękanie ś.
zwierząt (zoofobia). Zwierzęta dzikie, domowe.
Zwierzęta łowne = *zwierzęta ssące niedrapieżne,
będące przedmiotem łowów*. Z Twoich rąk wszel-
kie zwierzę patrzy swej żywności. Kochan. Nie-
masz gorszego zwierzęcia na świecie nad czło-
wieka. Boh. W mocy człowieka jest abo, na-
śladując zmysłów, zostać zwierzęciem, abo, na-
śladując rozum, zostać aniołem. Górn. Wszak
i w zwierzętach ten srogi gniew jeszcze wzdry
umiarkowańszy jest, niżli w tym szlachetnym
zwierzęciu, co go człowiekiem zowią. Wer. Mysz
słusznie zwierzęciem zowią, bo acz z człowiekiem
w domu bydlł, wszakże, iż ś. ludzi chroni, tedy
dzikość zwierzęcą okazuje. Sien. Kot abo kotka,
Z. i bydlę roztropne, albowiem są lęśne i do-
mowe, domowe słusznie bydlę nazwane, lęśne
zwierzęciem; oboje myszy nie cierpią. Sien. Po-
gromca zwierząt. Królestwo zwierząt. Powszech-
ność żyjących stworzeń nazywa ś. królestwem
zwierząt; pod imieniem zaś zwierzęcia zamy-
kają ś. wszystkie od człowieka do najostatecz-
niejszego zwierzęcia. Kluk?

Zwierzeczenie, a, blm., czynność cz. Zwierzecieć.

**Zwierzecieć, eje, ał stawać ś. podobnym do zwie-
rzecia, dziczyć, bestwić, wyzudnąć ś.:** I tak wy
zwierzeciejecie. Krasin.

Zwierzeco przys. od Zwierzęcy: Twarz jego
Z. obojętna, a razem chytra, pełna była gniewu
hamowanego i trwogi. Krasz.

**Zwierzecność, i, blm., rz. od Zwierzęcy; Zwie-
rzęctwo:** Z., dzikość zwierzęca, bestjalstwo,
zbestwialość, nieludzkość. L. Moralna jego (Skir-
gielły) strona dorównywała pełnemu prawie
zwierzęctwu. Szaj.

Zwierzęctwo, a, blm., p. Zwierzecność.

Zwierzęcy i. przym. od Zwierzę; † **Zwierzcy,**
† **Zwirny bydlęc:** Tłuszcz roślinny i Z. Królestwo
zwierzęce, świat Z. (zwierząt). Instynkt Z. Kości
ludzkie i zwierzęce. Ziemia zwierzęca, *humus*
animalis, staje ś. z gnijących tylko zwierząt.
Kluk. Magnetyzm Z. Klej Z. a. karuk sto-
larski. Pasożyt Z. (zooparasitus), zwierzę paso-
żytnicze. Węgiel Z. (carbo animalis) = *otrzy-
mpany przez prażenie mięsa i kości*. Funkcje zwie-
rzęce. Zatrucie pokarmami zwierzęcymi (zootro-
phismus, zootrophotoxismus). W te wody, gdyby
jady zwierze i węzowe i blade z skał dyktejskich
cesarz kuczmerkowe rzucił jawnie trucizny z che-
cią, by je pili. Bardz. Przen.: *dziki jak zwierzę*

bydłocy, bestjałski, zbestwiały: Z. człowiek nie pojmie tego, co jest z ducha. L. Po zwierzęcemu, po zwierzęcu przys. jak zwierzę: Musi to koniecznie być wprzód na myśli, co wychodzi przez usta, bo inaczej toby ś. mówiło nie po ludzku, ale po zwierzęcu. L. 2. astr.: × Koło zwierzęce, p. astr. Kolo. 3. fizj.: Ciepło zwierzęce, p. 1. Ciepło. 4. lek.: † Kaszel Z., p. Krztusiec.

Zwierzętarnia, i, lm. e *menażerja*.

× Zwierzętokrzew, u, lm. y p. Zwierzokrzew.

× Zwierzętokrzewowy przym. od Zwierzętokrzew.

× Zwierzętopis i, a, lm. owie *zoolog*. 2. u; lm. y, Zwierzętopismo *zoologja*.

× Zwierzętopisarski, × Zwierzętopiski, × Zwierzętopisny *zoologiczny*.

× Zwierzętopiski p. Zwierzętopisarski.

× Zwierzętopismo, a, lm. a p. Zwierzętopis.

× Zwierzętopisny przym. od Zwierzętopis, *zoologiczny*.

× Zwierzgać, a, ał, × Zwierzgnąć *wierzgając* *zbić*.

× Zwierzganie, a, blm., czynność cz. Zwierzgać.

× Zwierzgnąć, nie, nął p. Zwierzgać.

× Zwierzgnięcie, a, blm., czynność cz. Zwierzgnąć.

† Zwierzak, u, lm. i *wierzchołek*.

† Zwierzny *przyjmujący zwierzenia, zaufany*: Jako pan Z., nikomu ucha denegować nie chce. Kraus. (= *mąż zaufania*).

× Zwierzobójca, y, lm. y *zabijacz zwierząt*. L.

× Zwierzochwytny p. Zwierzolowny.

× Zwierzogromiec, *moa*, lm. *moy pogromca zwierząt*: Z. Amykus. Koch. J.

× Zwierzojadacz, a, lm. e *jadacz zwierząt, zjadający zwierzęta*. L.

× Zwierzojedztwo, a, blm., × Zwierzojedź i. *jadanie zwierząt*. L. 2. *zajedenie, zagryzienie, pożarcie przez zwierza*. L.

× Zwierzojedź, i, blm., p. Zwierzojedztwo.

× Zwierzokarmiciel, a, lm. e *ten, co karmi, chowa zwierzęta*. L.

× Zwierzokarmicielka, i, lm. i *forma ż. od Zwierzokarmiciel*. L.

× Zwierzokresowy *zodjakalny, zwierzyńcowy*. L.

Zwierzokrzew, u, lm. y, × Zwierzętokrzew.

× Ziółezwierz: Zwierzokrzewy zool. (zoophyta) *damniejsza nazwa niższych zwierząt bezkręgowych, pomiędzy którymi znajdują ś. podobne z postaci do roślin*.

Zwierzokwit, a, lm. y zool. (zoanthus) *polip towarzyski*.

× Zwierzolowny, × Zwierzochwytny *łowący zwierzęta*: Ubrawszy ś. jak zwierzolowna Djana, gotowała ś. na drugie wyjście łowy. Troc.

× Zwierzolowstwo, a, blm. *łowienie zwierząt, łowy, polowanie na zwierzęta, myślistwo*. L.

Zwierzostan, u, lm. y i. *stan pod względem ilości, jakości i warunków, w jakich znajduje ś. zwierzyzna w danej miejscowości*: Ochrona zwierzostanu. Z. jest w tej okolicy bardzo lichy. 2. *myśl. tablica statystyczna, wskazująca ilość i gatunek zwierząt ssących i ptaków, znajdujących ś. w danym lesie*.

† Zwierzy p. Zwierzęcy.

Zwierzyć, y, ył, nied. Zwierzać i. *komu co*,

× *komu czego*, Z. ś. = *zdać na kogo przez zaufanie, powierzyć, zawierzyć mu co*: Z. łakomstwa kupiec swego zdrowia zwierzył wiatrom i wodzie. Klon. Zwierzona rzecz jest, gdy e komu do schowania dadzą a. zwierza, czego on używać nie ma, a pła-

cić jej też nie powinien, jeśli zginie, wyjąwszy by jakokolwiek onej szkody winien był. Sz. Po dziś wiele na to ludzi żałuje, iż wielkim przyjaciółom swoim tajemnic zwierzali. L. (= *udzielił w zaufaniu*). Sekret zwierzony zamykaj pieczęcią. Drużb. Zmiłuj ś., Panie, nad owcami, któreś nam porucił a zwierzyłeś ś. ich nam nie inaczej jako własnej duszy. Baz. Gdy ś. pan zwierzy szafarzowi pieniądze swych... Petr. Wolał ś. swego zdrowia Z. dobremu człowiekowi, niż obronemu miejscu. Bud. B. Zwierzę ci ś. jednej rzeczy, ale musisz mi przyrzec, że przed nikim tego nie powiesz. L. Oczy pierwsze poselstwa cicho sprawowały, a serdecznych tajemnic sobie ś. zwierzały. Papr. Zwierz mi ś. tej tajemnicy. Troc. Zadyk zwierzył mu ś. wszystkiego. Szym. Którym tego prawo pospolite i przodkowie nasi zwierzyli. Vol. Wszystkich mi swoich zwierzył skrytyści. Oss. 2. [Z.] *wieverzyć, dać wiarg*: Kieby jegomość słyszał, toby nie zwierzył. Z. ś. i. na co, na słowo czyje = *spuścić ś., ubezpieczyć ś., liczyć na co, zaufać czemu*: Zwierzać ś. na słowo = *polegać na czym słowie*. 2. *komu z czym, przed kim z czym = powiedzieć mu co w zaufaniu, odkryć mu poufnie tajemnicę, wynurzyć ś., wywnętrzyć ś.* Zbył.: Nie Z. ś. komu jest ci nie dufać mu, nie znać go za przyjaciela, społeczności z nim nie mieć, nie znać go za swego i za takiego, któryby mu uprzejmie też dufał. Wiśn. Skryci być możemy przed cudzemi; blizkim naszym w wielu ś. rzeczach zwierzać powinniśmy. Siem. J. Chcąc do Koryntu powrócić, wybrał sobie okręt i żeglarze z Koryntu, zwierzając ś. im, jako ziomkom swoim. Jabł. Dobra jest zwierzać ś. niemu, a lepsza nie zwierzać ś. nikomu. L. Nie zwierzaj ś. nikomu, gdy o pożytek idzie. Rys. Z. ś. komu (a. przed kim) z sekretem (= *wyspowiadać ś.*).

Zwierzyna, y, blm., [Dzwierzyna, Dzwyrzyna, Zwiyrzyna] i. *mięso zwierząt, szczeg. dzikich, leśnych*: Z., *caro ferina*. Kn. Z., lubo nie tak posilna, jak mięso domowych zwierząt, przecież strawniejsza jest. Kluk. Wszelka Z. na mięse chce korzenia, po obiedzie wina. Pot. Bydłę, które Tatarom zdechnie, to sobie za osobliwszą zwierzynę mają, powiadając, że to sam Bóg zabił. Biel. M. (= *za przysmak, za specjal, delicate, za smakotyłk*): Z. ptasza. Troc. [Lotna Z.] *dzikie ptastwo*. Myśl.: Z. szlachetna (= *użytkowa, nieszkodliwa*). Z. płocha, rochmanna = *zwierzę ssące niedrapieżne, jak łos, jelen, daniel, sarna, zając, dzik - jako przedmiot łowów*. Czarna Z., p. Dzik. Płowa Z., p. Jeleń. Lepiej ś. mają na piątkowych rybach, niż na niedzielnej zwierzynie. Sekl. (lepiej jedzą z postem, niż z mięsem. l.). Łakomy, skąpy i świnią jest to po śmierci Z. Kn. (= *dobry, łakomy kąsek*). 2. *zb. (żywa) dzikie zwierzęta i ptastwo, na które polują, dzierzyna*: [Zwierzyny, węże go i potargające]. Zdr. Zwierzynka.

Zwierzyniarka, i, lm. i *forma ż. od Zwierzyniarz*. L.

Zwierzyniarz, a, lm. e *handlarz zwierzyny*. L.

Zwierzyniec, *ńca*, lm. *ńce*, † Zwierzeniec i. *ogród, gaj ogrodzony, w którym chowają złowione zwierzęta, ogród zoologiczny*: Kazimierz W. pod Krakowem ogród nad Wisłą założył, rzeczony Z. Biel. M. Z., ogród, gdzie zwierzęta rozmaite chowają. Mącz. Miejsce, do którego ulowione zwierzęta rozmaite chowają. Mącz. Miejsce, do którego ulowione zwierzęta żywo ś. puszczają i cho-

wają, jest zwierzyńcem. Kluk. Z. zowią, gdzie jelenie, łanie, sarny i t. d. Trzyc. I lasy za zwierzyńce poczytują ś., gdy tak chce pan lasu. Ostr. Z. zajęczy. Troc. Przy każdej majątności, gdzie ś. mieszkwa... mniemam, że Z. jest mało nie tak potrzebny, jako sadzawki, kuchenne stawki i t. d. Ostror. 2. a. Zdjak astr. droga słońca na niebie, a raczej zbiór gwiazdozbiorów, między którymi słońce pozorną swą drogę w ciągu roku przebiega, pas nieba po obu stronach ekliptyki położony. 3. bud. p. Nadbrusie.

[Zwierzyńiecki konik] p. Lejkonik.

Zwierzyńka, i; lm. i l. p. Zwierzyna. 2. p. Jutrzenka.

× Zwierzynny przym. od Zwierzyna: Gospodarstwo zwierzyńne. Las Z. Łowy zwierzyńne. Złodziej Z. Smak Z. Troc. Mięso zwierzyńne. Troc. Parki zwierzyńne, hodowla zwierzyńna. Sp. Pan chorąży był niezmiernie uparty w swym systemacie i tej szubienicy zwierzyńnej przeniósł w inne miejsce nie dozwolił Koź.

Zwierzyńcowy l. przym. od Zwierzyniec: Dorożca Z. 2. zydjakalny, × zydjaczny: Gwiazdozbiory zwierzyńcowe = gwiazdozbiory wzdłuż ekliptyki rozłożone, a mianowicie: Baran, Byk, Bliźnięta, Rak, Lew, Panna, Waga, Niedźwiadek, Strzelec, Koziorożec, Wodnik, Ryby. Ekliptyka dzieli ś. na 12 części, zwanych znakami zwierzyńcowymi lub zydjakalnymi; mają one nazwy powyższych gwiazdozbiorów. Światło zwierzyńcowe, zydjakalne = pas świetlny postaci stożkowej, podobny do drogi mlecznej, ale od niej bliedniejszy, ciągnący ś. na niebie w kierunku ekliptyki.

[Zwierzyńsko, a, lm. a] miejsce, gdzie ś. drzewo rąbie, gdzie pełno wiórów.

Zwiesić, i, il, nied. Zwieszać spuścić, żeby wisiało, opuścić ku dołowi, dać zwisnąć: Zwieszam co, spuszczać co z góry. Kn. Gdy mury miasta tłuli Rzymianie baranem, Józef, widząc, iż ś. mury trzęsą, nabrał wańtuchów wielkich i kazał je natkać plewami a z muru zwieszać, aby rogi baranie nie mogły dochodzić do kamienia murowego, bo miękkie rzeczy ustępują twardym i raz im psują. Leon. (= wynieszać). Za co z taką wytwornością trefisz włosy? czyli one obyczajem Partów zwieszisz, czyli kształtem Niemców w węzły spleciesz, gęstsza na karku końskim miga ś. grzywa. Pilech. Ta łowieckim zwyczajem z ramienia zwiesiła łuk kształtny, a wiatrami włosy roztoczyła. Koch. J. Zwieszca abo zwiesić pies ogon. Kn. (= opuścić; skulił, stulił). Z. głowę (= spuścić, skłonić, schylić). Smutne kwiatki naokoło swe główki zwieszają i pomarszczone listki z wolna opuszczają. Cho. Oczy mu na sen ś. stulają, szyja z głową zwieszona, ku ziemi ś. mają. Bardz. Komedjanei, chcąc udąć wstyd powierzchownymi znakami, zwieszają głowę, spuszczać nosy i wlepiają je w ziemię. Pilech. Siedzi, zwiesiwszy głowę, aby na wiosnę gąska, gdy ją podskubią. Rej. Z. skrzydła (= złożyć). Przen.: Z. skrzydła, Z. nos = spuścić z tonu, spuścić nos na kwintę, posmutnieć, zniechęcić ś., stracić fantazję, stracić na humorze: Mędrak, który między nieukami wiele rozprawiał do podziwiania, zwieszca skrzydła i nie umie gęby otworzyć. Pilech. Wszyscy nosy zwiesili, widząc, że nie żarty. Pot. Śłupecki zwiesił nos na kwintę. Oss. Pyszemu skoro odejmiesz bogactwa, jakoby niejaką podmiatę jego pychy, wnet nieborak zmieni koncepty i nos zwiesi. Werkto przegrał, niech nos zwiesi; kto zgrał, niech

wykrzyka. Zabł. Nos zwiesiwszy, siedział i na mnie zyzem poglądał, mając klócić ś. ze mną. L. Z. ś. l. zwisnąć, zawisnąć; uczeplwszy ś. spuścić ś. ku dołowi, uniesić ś.: Ptacy bująją po wietrze dzień cały, w wiecór po gibkich gałęziach ś. zwieszają. Tw. (= bująją ś., kołyszą ś., huśtają ś.). Zefir po gałęziach ptaszętom zwieszonym słojsze nad kanar moderuje głosy. Tw. 2. schylić ś., skłonić ś., spuścić ś. ku dołowi, ugiąć ś., obwisnąć, opaść: Zjęczmienia, który w swym kłosie nie ma mieszków, w którychby ś. ziarno mogło zamknąć, wnet ś. wyrzęsie i wypierszy, jak skoro kłos ś. ku ziemi pocnie zwieszac. Trzyc. Już czas zbierania jagód, gdy grona poczną wędznąć a zwieszac ś. Trzyc. Gałązki ś. z jabłkami zwieszają. Kołak. Liść zwieszony. Śl. wil. 3. Zwieszac ś. = wisieć, pozostawać w zawieszaniu, spadać ku dołowi: Z. pod upięcia zwieszają ś. festony. Zwieszca ś. kotara, kurtyna. Nad pochyłoną głową jego unosić ś. zdawało w powietrzu długie galaretowate ramię zwieszzonego u góry potwora. Orzesz.

Zwiesieniec, ńca, lm. ńce bot., p. Lnica. Troc. Z., ziele na skałach i na starych murach rośnie obwisło, wiele rozpuszczają różczek długich i cienkich jako sznury na dół. Syr.

Zwiesiniec, ńca, lm. ńce bot., p. Lnica.

Zwiesinosek, ska, lm. ski. l. (lepechinia) rośl. z rodziny wargowych. 2. (salvia horminum) rośl. z rodzaju szalwi. 3. = Lnica bluszczykowata. 4. p. Tawuła.

Zwiesisto przys. od Zwiesisty. L.

† Zwiesistociąg, u, blm., kierunek pionowy: Z., stawnoprostownica (Troc), prostostawica, prostostaw. L.

Zwiesistość, i, blm., rz. od Zwiesisty. L.

Zwiesisty l. zwisły, obwisły, wiszący na dół, zwieszony, ochlapły: Ogar ma zwiesiste uszy. Troc. 2. zwiesisty, zawisły, zwieszony w powietrzu: Nad drogą sterczą zwiesiste skały. (= nawisłe). Pod zwiesistymi ciełmi. Przyb. (= sklepistemi). Zwiesistym powiązaniem winna ś. czółgała latości. Mor. 3. przykro z góry na dół schodzący, stromy, przepaścisty: W przekopach, gdzie ziemia gliniasta, brzegi nie mają być zwiesiste, ale położyste. Trzyc. Z., obwisły. Kn.

[Zwiesna, y, lm. y] p. Zwiosna.

[Zwiesnowy] przym. od Zwiesna, wiosenny: Zwiesnowe słońce. Reym. Cichość zagnała objęła kościół, jakby tego zwiesnowego przypołudnia, kiej to słońce przypieczę pola. Reym. Cały świat ś. przystrajał do zwiesnowych godów wesela i radości. Reym.

[Zwiestować, uje, ował] p. Zwiastować. Dobrze zwiastuje na całe lato. Tet.

[Zwiestowanie, a, blm.] czynność cz. Zwiestować.

Zwieszac, a, ał i Z. ś. p. Zwiesić.

Zwieszanie, a, blm., czynność cz. Zwieszac. Zwieszanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwieszac ś.

× Zwieszozac, a, ał p. Zwiesić.

× Zwieszczanie, a, blm., czynność cz. Zwieszczac.

× Zwieszczzenie, a, blm., czynność cz. Zwieszczanie.

Zwieszzenie, a, blm., czynność cz. Zwieszanie. Zwieszzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zwieszanie ś.

[Zwiesciadelko, a, lm. a] p. Zwiesciadło.

[Zwiesciadko, a, lm. a] p. Zwiesciadło.

[Zwiesciadlo, a, lm. a] p. Zwierciadlo. Zdr. [Zwiesciadelko, Zwiesciadko].

× **Zwieścić**, i, il p. **Zwiastować**, **Zwieść**, **zwiadzie**, **zwiódł** a. [zwiad], nied. **Zwodzić** [Zezwodzić], i. [Z.] *sprowadzić, przywieść, przyprowadzić*: Mam te królewiczone z tego miejsca tutaj dotąd Z. Krzyż na progu znaczą... byś zwiódł z wędrówki długiej mój naród do Wszehmocy. Wyp. 2. do kupy = *sprowadzić, zebrać, skupić, zgromadzić*: Zwodzię wespół drugich, *congero, contraho*. Kn. Śpiewak, nłzi pieśń rozczyną, cichym głosem drużynę zwiadzoną do harmonji gotuje. P. Koch. Swe ludzie rozproszone zwiódł pod chorągwie. P. Koch. Zwiódł wszystkich doktorów do chorego. Troc. Potajemnie zwiódłszy za pieniądze żołnierza, wojsko wwiódł i nad spodziewanie prędzej do granic nieprzyjacielskich doszły. Zigr. (= *zaciągnęwszy*). Szlachty naszej za grosz niemal zwiadzie tysiąc. Jag. Zwiódłszy trochę ludzi, poraził Tatarów. Biel. M. Przygryzał wązkie usta, to znów zwodził sokole czarne brwi, jakby z niecierpliwości. Ostr. S. 3. bitwę = *stoczyć, zetrzeć* s., *zewrzeć* s. z *nieprzyjacielem*: Kodrus król Ateńczyków z Doreńczykami bitwę miał Z. a. *stoczyć*. Falib. Kiedy ma hetman bitwę z nieprzyjacielem zwodzić i jak pożyć. Tarn. J. Nigdy bitwy z nieprzyjacielem nie zwiadli. Stasz. Często z niemi bitwy zwodził, a zawsze wygrał. Skar. Pułki jedne harc zwodzą, stoją w sprawie drugie. Paszk. Róża z tulipany spór o swoje piękność zwodzi. L. (= *wiedzie, prowadzi*). Z ludami, pośredku Hiszpanji siedzącami, dzieją ucierać s. i bitwy zwodzić było potrzeba. Lel. Trzeba więc było Z. jeszcze krwawą potyczkę. Moch. Z. wesele, tańce = *wyprawić, urządzić*. Po śmierci Bolesława wszystka Polska cały rok w żałobie trwała, tak że ani wesela żadnego, ani tańców zwodziła. Błaż. Gdybyż przynajmniej była nadzieja taniec Z. raz i drugi. Jeż. [Zwodzić gadkę = *rozmawiać*]. 4. na dół, ku dołowi = *sprowadzić, spuścić*: Zwodzię kogo na dół, *sprowadzam*. Kn. Zwodzić most, spuszczać zwód. L. Zwodzony most = most do zwodzenia. L. 5. † Z. kogo = *zluzować, zastąpić*: Z. wartę, załogi z forticy. Troc. Posłowie ci u Portu cały rok mieszczą, póki ich w następującym drudzy nie zwiodą. Kłok. 6. od kogo, do czego = *odwieść, odprowadzić, odciągnąć, odwrócić, odstręczyć, odstrychnąć, odwrócić*: Na to zaostrzyli języki swe, aby ludzi serca niewinnego zwiadli od Pana swego. Rej. Djabł, jako jeszcze w raję począł zwodzić od Boga do siebie, tak toż wykonywał, przez fałszywe proroki jawną prawdę wywracając, przez tyrany od niej odgromiając. Gil. Szatan, który Bogu jeszcze w niebie zawiścił chwały, a człowiekowi Bożej łaski, nigdy nie zaspiał, aby nie miał ludzi zwodzić od znajomości Boskiej. Gil. Naostatek bojaźń i tysiąc innych rzeczy, które podczas i jedną święcicę ze stateczności zwiodą. Górn. 7. *sprowadzić z dobrej drogi, obalamucić, zbatamucić; oszukać, zmanić, wprowadzić w błąd, wywieść w pole, oszwać, omamit*: Niechaj was nikt nie zwodzi próżnymi słowy. Wuj. Z nienawisici i gniewu lada co plotają, prostych ludzi zwodzili. Skar. Czart, który nas zwodzi i zdradza. Skar. Chciał go pięknymi słowy zwodzić. Skar. Zwiódł go na prymaprylis. Zwodzić jest udawać rzecz inaczej, niż jest. Boh. Zwodziłam cię, ja nie jestem twoją matką. Stasz. Pan rzekł: skąd idziesz, szatanie? — Zwodziłem świat, Panie. Tworz. Prorocy ci marzą nieprawdę, powiadają to, co s. im marzyło, a zwodzili lud mój matactwem swoim

i dziwy swemi. Leop. Wielu nastanie, co was zwodzić będą według wymysłów swoich. Rej. Szymon czarnoksiężnik za Klaudjusza zwodził Rzymiany, czyniąc s. Bogiem i synem Bożym a wiele dziwów zapomocą szatana. Skar. Osieł w lwiej skórze nieostrożnych zwodził. Kras. Twoje sztuki już nie zwiodą innych, jak mnie zwiodły. Mick. Nie zwodzi cię słuch. Krasin. (= *nie myli*). Ale ty, chmielu, na tycki idziesz, nie jedne panne na niewiaste zwiadiesz]. Z. s. l. × Z. s. *sprowadzić* s., *zredukować* s., *zejść*: Tam dostatek do domu s. zwodził. Pol. 2. † Z. s. *złożyć* s. *szczęśliwie, powieść* s., *poszczęścić* s., *udać* s., *zdarzyć* s.: I pościliśmy s. a posiliśmy Boga naszego za to, i zwiadło s. nam szczęście. B. Sz. 3. *zjednoczyć* s., *skupić* s.; *zmieszać* s., *zlać* s.: Każdy i z własnymi poddanymi zwiadł s. Sienk. Królowie tak s. między sobą zaczęli wiązać, że królewska żona, nie raz, nie dwa, ale kilkadziesiąt razy jest krewną męzowską, aż nakoniec zwiadły s. rody królewskie. Rzew. 4. × Z. s. *zmarnieć, upaść, spodek, skapieć, zginąć, zniknąć, zniszczyć*: Myśliwstwo upadło, psów gniazdo s. zwiadło. Pol. Grunt s. wypłeni, ziarno s. zwiadzie. Tarn. 5. † Z. s. *skąd = wywieść* s., *wynieść* s., *zwolec* s.: Zwodzą s. ptacy, wywodzą s. Kn. (= *wylatują, wyfruwają z gniazda, opuszczają je*). [Jako tako zwiadłem s. na nogi] (= *dźwignąłem* s.). Śliczny paniecu, upieszone dziecko, także s. w rannym zwiadłes od nas lecie! Zim. (= *wyniosłes s. na tamten świat, zeszedłes z tego świata*). 6. † Z. s. = *zluzować* s., *zmienić* s. na *miejscu, zastąpić jeden drugiego*: Zwodzą s. familje, rodzaje mijają, lecz pamiętki pobożnych nigdy nie ustają. Zim. 7. [Zwodzić s. z myślami] = *rozmyślać*.

Zwieśniaczec, eje, al, Zwieśniaczyc s. zmienić s. w *wieśniaka, schłopieć*: Zawodził s., zbronzowiał s., *zwieśniaczał*. Jeż. Cały nasz naród, woła G., musi s. bardziej Z. Bl.

Zwieśniaczenie, a, blm., czynność cz. Zwieśniaczec.

Zwieśniaczenie się, a s., blm., czynność cz. Zwieśniaczyc s.

Zwieśniaczyc się, y s., yl s. p. Zwieśniaczec.
× **Zwieśny zwiészający s., zwiészający, obwisły**: Szumnie gałęzie wieśne gwarzą. Wyp.

Zwietrzac, a, al i Z. s. p. Zwietrzyć. L., Słow. Zwietrzalka, i a. w lm. Zwietrzalki rzecz zwietrzała, resztki wywietrzały. L.

Zwietrzalosc, i, blm., rz. od Zwietrzały. L.
Zwietrzały który zwietrzal: Z poczętej beczki trunek jest Z. L. Piwo zwietrzałe (= *pozba-wione kwasu węglowego*). Granit Z. Przen.: Formy zwietrzałe (= *zużyte, przestarzałe, czeze, które straciły żywotność*). Trop Z., p. Trop.

Zwietrzanie, a, blm., czynność cz. Zwietrzac.
× **Zwietrzanie się, a s., blm., czynność cz. Zwietrzac s.**

Zwietrzec, eje, al wywietrzec, stracić części lotne, a przez to stracić zapach, tęgosc: Perfumy zwietrzały. Wiatr północny chłodem swym seiska i spaja nasienie, aby nie zbuczniało w ziemi a. nie zwietrzało. Trzye. Jeśli sól zwietrzaje, czym solono będzie? Wuj. Przen.: Wszystkie nauki te zwietrzały i pod nogami stały. Skar. (= *straciły żywotność*). Banicja zwietrzała od śmierci Henryka. Krasz. (= *przedawniła* s.).

Zwietrzanie, a, blm. l. czynność cz. Zwietrzec: Z. minerałów, rud, węgla = *pokwitanie skutkiem*

działania powietrza i wilgoci. 2. czynność cz. **Zwierzyc**.

Zwierzec się, a s., btm., czynność cz. Zwierzyc s.

Zwierzcznik, a, lm. i otwór do przewietrzania przewietznik, wentylator, luft: Miejsce, w którym przedziwo składa s., zwierzcznikami lub oknami po stronach opatrzone być ma. Przędz.

Zwierzyc, y, ył, nied. Zwierzczac l. × Z. **przewietrzyc, wywierzyc, zrobic zwierzczalym.** 2. p. **Zwzuchać:** Wilk wch ma osty, tak iż scier w lub przynęto o ówieré miliz wietrzy. Jund. Z. co, spachać co. Kn. Czegóż miłość nie zwierzycy? Otw. × Z. s. zostac rażonym powietrzem, zostac zawiannym. L. Zwierzczac s., zarażac s. Kn. [Zeby tyz ja jesse kelat kielo kraju Z. (= przewzuchać, spenetrować, zwiedzic)].

× **Zwizszaly** który *zwizszal, zwizszaly.* Troc.

× **Zwizszec, eje, al p. Zwizszec.**

Zwizszenie, a, btm., l. czynność cz. Zwizszec. 2. czynność cz. **Zwizszyc.**

× **Zwizszyc, y, ył p. Zwizszyc.**

Zwizszac, a, al p. Zwizszac.

Zwizwanie, a, btm., czynność cz. Zwizszac.

Zwizwanie przys. od **Zwizwny.** L. Szczyty gór zaróżowiały lekko i Z. Tet. (= różowość przerosła s., unosiła s., nie okrywając ich stale).

Zwizwność, i, btm., rz. od Zwizwny: Co motylicz pyłków ma Z., drażni ciekawość. Sf.

Zwizwny dający s. zwizszac, łatwy do zwizszania, lekki, lotny, niestały: Z. proch. Sow. Piaski zwizwne. Jank. (= ruchome). Brzoza — nieoceniają do obsadzania pasów ochronnych na lek- kich i zwizwnych płaskach. Duch s. we mnie wiehrzy, jak pył pustyni w zwizwną piramidę. Mie. Oto jeden z tych dymów przyjmuje Z. kształt ludzkiego cienia. Brt. Kwiaty stały wonie w zwizwnym tchnieniu. Tet. Przen.: *lekki, powiewny, lotny; przelotny, nietrwały:* Gaza pa- jęczca, zwizwna. Tet. W tańcu zwizwnym czarne bajadery lśnią skarbami podziemnej Golkondy. Mie. Dygotała niema piosnka na tej zwizwnej fali. Brt. Zwizwna toń twych włosów zlewała s. zwolna z uroczyskami morza. Przybysz. Zwizwne marzenie znów przepłynęło mu przez duszę. Pns. Tony zwizwne, natchnione, skradzione z twarzą Nory. Bht.

Zwizwienie, a, btm., czynność cz. Zwizszec: Po zwizwieniu zboża świeżo do stodół użyć go zaraz na chleb nie można. Haur.

† **Zwizwienie się, a s., btm., czynność cz. Zwizszec s.**

× **Zwizzne, ego, btm. placowe, oplata na ko- rzyć miasta od przywożonych towarów:** Biorą też mieszczanie... także i Z. od towarów. Wej.

Zwizszic, zwizszic, zwizszic, nied. Zwizszic l. **wozyc zgrumadzic, zlozyc na kupę; nawiezic, nazwozic, pozwozic:** W milezeniu zwozą trupy, stos wielki wyrasta, który gdy ogniem spłonął, wrócili do miasta. Dm. Cokolwiek s. na tym polu naj- dzie, to kosą podetną, zbiorą i do stodół zwo- zą. Jan. Z. z pola (= zebrać, sprzątnąć). Sia- liście wiele, a zwizsziliście mało. Wuj. (mało zbiera- cie, B G.). Zwozić zboże. Troc. Zwizsziono ze- wsząd prowjanty. Troc. (= sprowadzono). Kup- cy towary na jarmark zwizszili. Troc. 2. eo na- dół=wozyc sprowadzic: Zwizsz te kamienie z góry. Troc. Już kule i prochy z wałów zwożono. Troc. Pod swoją opieką zwizsziesz chłopca ze Skyros chyzą nawą czarną. Ryd. Z. s. l. × Z. s. komu = *ujść na sucho, upiec s., przejść bezkarnie, udać s.* Kn., Dudz. Złemu s. zwizszic, zły łatwo ujdzie.

Kn. Skoro mu s. to zwozio, wnet postąpił da- lej. Wuj. Kto świętych błaznuje, rzadko mu s. zwozi bez pomsty. Pot. Jeśli s. to onym ludziom jeszcze nie tak winnym nie zwoziło, a cóż o- wszem tym, co mają pewną wiadomość o niemylnych pomstach swoich! Ref. I boskim s. to synom nie zwoziło. Symon. 2. † Z. s. *powiesz s., poszczę- ścić s., udać s.* Wen. 3. † Z. s. na kogo = *zwalić s.; skrupić s., odbić s., stracić s.* Czego królowie nabroją, to s. na ludzi zwizszic. Baz. 4. [Z. s.] *zsunąć s., obsunąć s., zjechać:* Piał s. tak stromo i nagle Werch kozi, że nawet i koza czasami s. zwozi. Pol.

Zwizszic p. Zwizszic.

Zwizszic, Zwizszic przys. od **Zwizszic:** Z. czy- nieć, zwizszic czynić. Troc. Coraz mu tęskniej i zwizszic i słabiej. Krasin.

Zwizszic, i, btm., rz. od Zwizszic; Zwizszicność: Wyspa ta brzegi ma zaćmione gęstymi lasy; we środku jej widać niejaką Z., która za czę- stymi ogniami pochodzi. Łęcz.

Zwizszic, Zwizszic który *zwizszic, zwizszic.* Liść Z. Przen.: Wdówka jeszcze niebardzo zwizszic. Krasz. Cera zwizszic. (= *nieświeża, wywizszic, wymokła, zblakła*). Zwizszic starość. (= *zgrzy- biała, młła, strupieszala*). Ze zwizszicą twarzą, wpół ukrytą w starą zrudziałą chustkę, prze- chodzi ulice miasta. Orzesz. Twoje ręce wczaro- wały w nie myśl, Z. (= *teśkny*) smutek twego kraju cienia i śmierci. Przybysz.

Zwizszic, zwizszic, zwizszic a. **zwizszic, Zwizszic- nieć** *zwizszic zupełnie, stracić świeżość, jedrność, żywotność:* Cześć, bogactwo i sława to zwizszic jako trawa. K. G. Już ja o tym myśleć muszę... żeby w letnią skwarą suszę kwiatki nie zwizszic- niały. Len.

Zwizszicność, i, btm., p. Zwizszic.

Zwizszic p. **Zwizszic.**

× **Zwizszic, i, il zrobic zwizszic:** Niespania, zgryzoty kwiat młodości zwizszicły. L. (= *zwa- rzyły*).

Zwizszic, eje, al p. Zwizszic.

Zwizszic, a f. lm. a p. Zwizszic. 2. × Z. czynność cz. **Zwizszic.**

Zwizszic, a, lm, a, Zwizszic czynność cz. **Zwizszic:** Kraina zwizszic serca. Kon.

† **Zwizszic, u, lm. i = Dzwizszic.** B. Sz., Glos. Gdzieb- ny Z. Z. przechodził uszyma aż do błonki słu- chu. And. z Kobył. Tyłko ryby i ptacy mają niejakie dziurki, któremi Z. słyszą. And. z Kobył. Z., *sonus.* Mym.

Zwizszic, y, lm. y bot. (mahernia) roś.

[**Zwizszic, uje, owal?**] Gwar.

[**Zwizszic, a, btm.**] czynność cz. **Zwizszic.**

[**Zwizszic?**] Ja... zajęknął s. Z. Gwar.

Zwizszic, a, al i Z. s. p. Zwizszic.

Zwizszic, a, btm., czynność cz. Zwizszic. **Zwizszic, a s., btm., czynność cz. Zwizszic- szac s.**

× **Zwizszic, eje, al p. Zwizszic.**

Zwizszic, a, btm. l. czynność cz. Zwizszic. 2. czynność cz. **Zwizszic.**

Zwizszic, a s., btm., czynność cz. Zwizszic- szyc s.

Zwizszic, y, ył, nied. Zwizszic *zrobic zwizszic- szym, powizszic:* Z. majątek (= *przysporzyć go, pomnozyc go*). Nie pragnę majątku Z., bom nie jest ubogi. Dm. Z. nieład (= *podwyższyc, pod- niesc*). × Szkoło zwizsziczące. (= *powizsziczące*). Jego najmniejszy dobry niby uczynek przez zwizsziczące skiełka, zdrożności zaś wielkie

przeciwnie uważane i tłumaczone bywają. L. Z. ś. × **Zwiększeć** stać ś. *większym, powiększyć* ś.: Suma zwiększyła ś., leżąc na procencie (= *wzrosła, przybyła jej*). Mróz, gorączka zwiększa ś. (= *wzmagu ś., potęguje ś.*). Majątek zwiększa ś. (= *rośnie*). Ozarne oczy zdawały ś. w tej chwili niezwykajnie zwiększone. Bał.

† **Zwięzać**, zwięże, zał i † Z. ś. p. **Związać**: Wziąwszy Symeona, kazał go Z. HJ.

† **Zwięzanie**, a, blm., czynność cz. **Zwięzać**.

† **Zwięzanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zwięzać** ś.

† **Zwięzisty** zrost, anat. *spojenie więziste, więzozrost* (syndermosis).

Zwięzło p. **Zwięzłość**. Troc.

Zwięzłokopytny jednokopytny: Muły, konie zwięzłokopytne. MI.

Zwięzłość, i, blm., rz. od **Zwięzły**; † **Zwięzność**, † **Zwięzliwość** i. Grzeszy przeciwko regułom zwięzłości, niepotrzebnymi słowy rozpychając, że tak rzekę, mówionia naszego perjody. L. **Zwięzliwość** słów. Kosz. Zbytnią zwięzłością, albo raczej jakoby historii sumy, przykłady zamienne. W arg. **Zwięzliwość** w mowie. Troc. Styl powinien mieć zwięzliwość. Troc. Zbyteczna Z. opowiadającego czyniła powieść niesmaczną i nudną. Kras. 2. † Z. *zwięzłość, spólnosc, spójnia, łączność, towarzysstwo*. L. W ludziach żadnej zwięzłości niemasz, gdy gardzą enotami, które w sobie mają. Kosz. 3. gór. *całizna węgla, chodnikiem nie przejechała, a całym stanowiąca nierozdzielna całość z pokładem*. Łab.

† **Zwięzłowato** przys. od **Zwięzłowaty**, *zwięzłe*. L. Fowiem krótko i Z.

† **Zwięzłowaty** p. **Zwięzły**.

Zwięzły, † **Zwięzny**, † **Zwięzliwy**, † **Zwięzłowaty** i. *krępy, ścisły, przysudziły, zsiadły, przysudkowaty*: Z., ściśle i w częściach swoich zwięzany, zbity w jedno. L. Z. w sobie z przyrodzenia fizycznie, krępy, w ś. zebrany. L. Potęga Austrii jest w ś. zebrana, Moskwy zaś rozciągnięta; dlatego tamta będzie miała zawsze awantaz, który miewa człowiek krępy i zwięzły nad bardzo rosnym i ociążłym. Swit. Twarz ma miłą, oczy żywe, kibię zwięzłą, pleczystą, proporcjonalną. L. [Chłop Z.] 2. † Z. *ściśle, bliższy*: Nigdy z nim wależyć nie będzie, ale ś. będzie z nim tym zwięzliwszą przyjaźnią łączył. Kosz. (= *serdeczniejszy*). Złączenie zwięzliwsze wymyślone być nie może. Gór. 3. w mówieniu = *ściśle, krótki a węzłowaty, lakoniczny, jedrny, dosadny, dobitny, treściwy*: Wykład, styl Z. Z., który w niewielu wyrazach wiele rzeczy zamyka. Kras. A. Lacedemończycy wszystkich w zwięzłej mowie celowali i w tym ś. ćwiczyli, żeby krótkimi słowy wiele zawrzeć mogli. Bud. B. Chcę być zwięzłym w wymowie, zawiłym ś. staję; chcę być gładkim, wytwornym, moc w treści ustaje. Koryt. Styl Tacyty nad wszystkie inne historyczne najzwięzlejszy. Lubom. Ten memoriał tak jest Z., że i jednego słowa z niego wyrzucić nie można. Boh. Szerokie jest ono rozkazanie i bardzo zwięzliwe: miłować Boga ze wszystkiego serca, ze wszystkiej myśli i ze wszystkiej duszy. Białob. Krótkie a zwięzliwe powieści wielu ludzi zacnych. Kosz. 4. myśl. (o nogach konia, psa) *suchy, jedrny, żyłasty*. Krótkiego boku a zwięzłej nogi, z piersią żelazną.

† **Zwięzować**, uje, ował i † Z. ś. p. **Związać**.

† **Zwięzowanie**, a, blm., czynność cz. **Zwięzować**.

† **Zwięzowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zwięzować** ś.

† **Zwięzowacz**, a, lm. e, † **Zwięzyciel** ten, co *zwięzuje*. L.

† **Zwięzowaczka**, i, lm. i forma ż. od **Zwięzowacz**. L.

× **Zwięzować**, uje, ywał i × Z. ś. p. **Związać**.

× **Zwięzowanie**, a, blm., czynność cz. **Zwięzować**.

† **Zwięzowanie się**, a ś., blm., czynność cz. **Zwięzować** ś.

Zwięzłe, **Zwięzło** przys. od **Zwięzły**, † **Zwięzliwie**, † **Zwięzłowato**: Wyrząd ś. Z. Z., choć zprętka mówi. Troc. Nieszczęście ś. jedno drugiego bez końca zwięzliwie trzyma. Kosz.

† **Zwięzliwie** p. **Zwięzłość**.

† **Zwięzliwość**, i, blm., p. **Zwięzłość**. Troc.

† **Zwięzłtwy** p. **Zwięzły**.

† **Zwięzyciel**, a, lm. e p. **Zwięzowacz**. Troc.

Zwijacz, a, lm. e i. ten, co *zwiąca*. Troc. 2. *gąsienica, która sobie robi zasklep z liścia, zwiążając go w rurkę*. 3. [Z., **Wykrętas**] *światłowiec, człowiek przebiegły*. 4. tech. *przyrząd do zwijania papieru w papierni*. 5. zool. (rhynchites bacchus) *chrząszcz czterozłotkowy z rodziny słoniłowatych*.

Zwijaczka, i, lm. i, *pracownica trudniąca ś. zwijaniem*: Potrzebna Z. na maszynę i wykończarka. Zwijaczki do biszkoptów, karmelków i pierników. Potrzebne są zdolne zwijaczki do fabryki pończoch, do fabryki kwiatów.

Zwijac, a, al i Z. ś. p. **Zwinać**.

Zwijadko, a, lm. a p. **Zwijadło**.

× **Zwijadko**, a, lm. a p. **Zwijadło**.

× **Zwijadtko**, a, lm. a p. **Zwijadło**.

Zwijadło, a, lm. a, **Zwijadeczko**, × **Zwijadko**, × **Zwijadko**, [Zwijatko, **Wituszki**] *kołowrotek do zwijania, motowidło*: Zwijadko u smuklerza służy go zwijania nici. jedwabiu i t. d.; jest o dwóch kółkach. Mag. Zwijadeczko, przyrząd do zwijania nici. Hof. [Z., przyrząd z kółkiem, zapomocą którego przędza z kłębka zwią ś. na cewki].

Zwijalnia, i, lm. e tech. *machina do zwijania*. **Zwijalny** który można *zwiąć*; który ś. może *zwiąca*.

Zwijanie, a, blm. i. czynność cz. **Zwijać**: Z. obrzęd na rozmiar koła. Łab. 2. p. **Zwijanie** ś.

Zwijanie się, a ś., blm., niek. **Zwijanie** czynność cz. **Zwijać** ś.: Z. ś. na wnętrzach. Kn., Troc. (= *nudności*). Oset biały wrzdykość i Z. na wnętrzu, wracaniu pomaga. Syr. Co na łożadku Z. uśmierza, niech nam wino twa ręka cekubskie odmierza. L. Z. ś. na wnętrzu, *nausera*. Kn. Z. włosów. Troc. Z. ś. *gędziorków*. Troc. Z. ś. *maciey* (w okresie połogowym) (*involutio uteri*) = *zmiana wsteczna, przemiana wsteczna a. powrót macicy do stanu pierwotnego (przed ciąży)*. [Zwijatko, a, lm. a] p. **Zwijadło**.

Zwikać, kła a. kle, kłał, × **Zwikać** i. *znieść, zgmatwać, splatać, poplątać, zwichrzyć*: Wymaga pracowitego trudu z powodu formy i zwikłanego gadulstwa. Lel. Gdy wyczytała niezwikłany weale charakter Szarskiego, wzięła go z innemi pod panowanie swoje. Krasz. (= *niezmącony*). Zdławić ś. w zwikłanych, ugibających ś. a prężnych pręciach, gałęziach, konarach. Tet. 2. anat.: † **Myszka** zwikłana mniejsza, p. **Karko-sutkowy**.

Zwikłanie, a, blm., czynność cz. **Zwikać**.

Zwikłanie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwikać** ś.

Zwiękaność, i, blm., rz. od **Zwiękany**; Powieść kronikarska zatrzymała ś. jedynie w zwiękaności i zwykłej sobie brzękliwości. Lel.

Zwięzać, eje, al, **Zwięzić** ś. *zmienić ś. niby w wilka, zdziżyć*: Wtedy to ś. stanie, gdy zwięcają i stygrysieją ludzie. Krasin. Ongi najpogodniejszy (bożek), w obliczu ziemi pustynnej zwięczał sam. Brt.

Zwięzienie, a, blm. i. czynność cz. **Zwięzić**. 2. czynność cz. **Zwięzić**.

Zwięzienie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwięzić** ś.

Zwięzić się, y ś., ył ś. i. p. **Zwięzić**. 2. [Z. ś.] = a) *zleniwieć, rozleniwieć ś., zgalanieć, rozpróżniaczyć ś.* b) *Zwięczyła ś. kapusta, dostała wilków = za bujno wyrosła i główki u niej rozpadają ś.*

Zwięgły który *zwięgnął, zwięgotniały*: Na zwięgłym grobowcu drząca spoczęła królewna. Mic. Kiedy niekiedy zimny i Z. wietrzyk nadwodny wieszał ś. między gałęziami hiszpańskiego jaśminu Zer.

Zwięgnąć, nie, nął a. gł, **Zwięgotnieć** *przejść wilgocią, stać ś. wilgotnym, zamoknąć*: Abisainowi zwięgły ze szczęścia oczy. Psm.

Zwięgnięcie, a, blm., p. **Zwięgnięcie**.

Zwięgnięcie, a, blm., **Zwięgnięcie** czynność cz. **Zwięgnąć**.

Zwięgocenie, a, blm., czynność cz. **Zwięgocić**, *zwięlenie*.

Zwięgocić, i, il p. **Zwiężyć**.

Zwięgotnieć, i, il p. **Zwiężyć**.

Zwięgotnieć, eje, al p. **Zwięgnąć**.

Zwięgotnienie, a, blm. i. czynność cz. **Zwięgotnieć** 2. czynność cz. **Zwięgotnieć**.

Zwięzacz, a, lm. e i. ten, który *zwięza*. 2. inż. *przyrząd zwięzający powietrze*.

Zwięzać, a, al p. **Zwiężyć**.

Zwięzanie, a, blm., czynność cz. **Zwięzać**.

Zwięzienie, a, blm., czynność cz. **Zwiężyć**.

Zwiężyć, y, ył, **Zwięgotnieć**, **Zwięgocić**, **Obwiężyć**, **Obwięzić**, nied. **Zwięzać**, **Owięzać**, **Obwięzać** *zrobić wilgotnym, zmoczyć, zrosić, skropić*: Strumień, z miłym płyną mrukiem, zwięza ogród cały. Cho. Z. usta = *umaczać zlekką*. Step rosą zwięgotniony ronit zapach kwiecia i ziół Jez. Wszystkie pudełka posiadały pozór zwięgocony. Orzesz. Łzy zwięgotniły jej oczy. Ole. Garb.: Z. skórę = *Fejchtować*.

† **Zwięłować**, uje, ował *postąpić, jak wila*. L.

† **Zwięłowanie**, a, blm., czynność cz. **Zwięłować**.

Zwięłupa, y, lm. y bot. p. **Dofik**.

Zwięnąć, nie, nął, **Zwięć**, nied. **Zwięnąć**, [Sfijać] i. *winięciem zrobić; uwić, skrećić, ukrećić*: Z. wieniec, papierosa, powrósko, bukiet. Z obłoczka jabym sobie zwięta postanie. Kon. 2. *zwięając złożęć w krag, w kłębek, w kupę; skrećić, skłębic*: Zwiń sznurek. Troc. Zwińął powróz. Troc. Zwięjać papier w trąbkę. Troc. Zwińął rękę w trąbkę i krzyknął. Zwięjać stoczek. Troc. Zwięjać bawełnę. Zwięjać jedwab z kłębka, z motowidła. Troc. Kupersztychy te były zwinione. Węg. Napisał wszystkie te słowa na księgach zwinionych. Leop. (w wiązanych księgach. Leop.). Cokolwiek około siebie znalazł, zmiął to i zwińął i zarzucił, mówiąc, iż tak rozumiem ś. być niekzemnym prochem, jako ten proch albo wiechtek, który zarzucam od siebie. Biel. M. Zwiniony, jak powrór, *convolutus, vel qui convolvit potest*. Kn. Swiderok prózny, zwiniany. Łab. (= *skrećony, kręcony*). Skrzydła dwa miała niebieskie,

cielo w krzyż zwięte i złożone niżej ramion. Kras. Już przedzę parka nieużyta Kloryndzinego żywota zwięjała. P. Koch. Zwięjam niei, wiję, *glomero*. Kn. Zdumiecie ś., gdy was zwięja w kłęby. Chr. (gdy was zbięje, wniwecz obróci. L.). Zwięjać chorągiew, materja, papier w trąbkę. Troc. Zwięjać żagle (L.), skrzydła (= *składać, ściągnać*). Przen.: Z. wojsko, regiment, chorągiew. (Troc.) = *rozpuścić, rozwiązać, skasować*. Jako nie zwinie proporców swych tak szerokich, wojna domowa pewna stąd uroście. Birk. Z. szkołę, handel, biuro, pracownię = *zamknąć, zlikwidować, znieść, skasować*. Posp.: Z. budę, interes. Przen.: Z. chorągiewkę = *spuścić z tonu, schować dudy w miech, dać za wygrana, zaniechać czego ze uszydem, odstąpić czego doznawszy konfuzji*. 3. co na co = *nawinąć, namotać*: Zwięjam na wrzecono. Kn. Kiedy na swój kłęb każdy zwięjać będzie, nie przestrzegając pasma społecznego, tak na postawę nie dostanie przędze. Wad. Zwięjać jedwab na wrzecono, na motowidło, na (w) kłębek. Troc. Zwięjać na eawkę wstęgę, galon. Troc. Z motowidł na kłębki przedziona zwięja. P. Koch. 4. [Z. koniem] = *skrećić, zatoczyć, zaurócić, zawiąć*. 5. siaw, członek, rękę, nogę = *zwinąć, wywinąć, skrećić, wywinąć*: Naciągnij nogę zwinioną, żeby ci w staw znou wpała. Dor. (= *wybitą ze stawu*). 6. × Z., Z. ś. *pośliznąć ś.*: Broń Boże, gdyby krok ten miał nam Z. plazem, los mię smutkiem zabije, lub ręka żelazem. Zabł. Trzymaj ś. tedy ręki a stąpaj ostrożnie, by-ć ś. ślizki nie zwinął krok, stąpiwszy zdroźnie. Min. 7. × Z., Z. ś. *ezego = uniknąć, ująć, zbyć czego, uwolnić ś. od czego*: Ani pierwej zwinął strachu, niż przyrodzenia. Żebr. (= *non pavor ante reliquit, quam natura prior*). Zwada cię nie utęczy, mądry jedno minie, drugie zwinie. Pot. (= *uchyli*). 8. × Z. *ujść, wymknąć ś., wywinąć ś., wysliznąć ś., wykpić ś., wyłgać ś., uciec*: Drugi czyni i za stryczkiem śluby, by ś. jak Z. od haniebnej zguby. L. Wnet z dwóch okrętów jeden w ucieczkę ś. zwięja. Przyb. Jako Part gruby, gdy z pokoju zwięja i tył zwycięzcy podawa żelżywy. Tw. Wyrokowi Boskiemu żaden Z. i uskokocy nie może. Błaż. 9. × Z. = *zawiąć*: Zwiń to w chustkę, w papierek. Troc. Zwięjać włosy w papierki. Troc. 10. × Zwięjać = *zawijać, ćwiczyć, palasować, futrować, repetować, pucować*: Zwięjasz ty dobrze i chleb i mięso. Orzesz. 11. [Z.] *przytulić, przygarnąć, przyhołubić*: Ja ją miłośnie ku sercu mi zwińął. 12. [Zostańcie i wy, progi, com zwięjała o was nogi] = *zbięła, wycierała*. 13. Zwięja mię, Zwięja mi ś. *mdli mię, nudzi mię, nudno mi, zbiera mi ś. na wymioty, źle mi, niedobrze mi, (kręci mi ś. na wapiu. L.)*. Trętwieje i coraz bardziej zwięja mu ś. na żołądku. Pot. Ach, dla Boga, jakże mi ś. na żołądku zwięja. L. Zwięja mnie we środku. Krasz. Byłby ś. chętnie o swoją też część tej biesiady upomniał, bo go dosyć wewnątrz zwięjało. Krasz. 14. [Zwięjać] = *wygadywać*: Co mogli, to sjiłali na mnie. 15. anat.: Gruczoly zwięjane, p. **Gruczol**. Z. ś. i. *skrećić ś., skłębic ś., zgiąć ś. w krag, w trąbkę*: Na to słowo mój język w trąbkę ś. zwińął. L. Zwięja ś. kto w kłęb, *in semet convolvitur, conspiratur*. Kn. Zwięja ś. wąż, *in spiram se colligit*. Kn. Wedle zwyczajn wąż spokojnie ś. w kręgi zwińął. Warg. Ślizki a zwięty wąż w rozmaite ś. kręgi zwięja i rozwija, spleta ś. w niewysnowane węzy, kręci ś. w ogniwa i przędzona rozmaite. Wer. Smok w kłęb niezmierny zatokiem ś. zwięja. Żebr. Zwinie ś., jak

waż w ręku. Wyb. (=kręci ś. jak piskorz). Skakali i płękali około posągu, w różne ś. przeguby zwiągając i wykręcając. Pileh. (=łamiąc). Łukasz zraniony zwiął ś. w trzy kłęby. Kras. Zwiął ś. w kółko pod piecem i usnął. Gaw. [Czarownica sfiła się] (=wije ś. z boleści). Ostrze, trafiwszy na opór, zwinęło ś. (=zgięło ś., zwinęło ś. w trąbkę). 2. splątać ś., związać ś., skłębic ś.: Zwinęły ś. konie, zwinęły ś. koniom nogi, związały ś., splątały ś. L. Wpadliśmy w bagno wielkie, konie poczęły ś. zwiącać, strzelezyk nogę złamał. L. Pod nim smukły arabezyk, dla bodźca ostrogi zwinawszy ś., obali kilku w rynsztok z drogi. Zabł. Wspiął wprawdzie nogi jeden i drugi niedźwiedź, tanemistrza niedźwiedzia naśladowując, ale zwiął ś. też pod nim. Nagł. (= upadł, obalił ś.). 3. [Z. ś.] zwinąć ś., owinąć ś., okręcić ś.: Z. ś. w rąbek. 4. przewinawszy ś. zsunąć ś., zemiścić ś.: Ekonom wraz ze siodłem z kobylki ś. zwiął. Fred. A. 5. zakręcić ś.: Tam matee i eóree łyzy ś. w oczach zwiąjały. Chodź. 6. uwinąć ś., zakręcić ś., zakrzętnąć ś., pospieszyć ś.: Kusztelan, czekający tylko na to natarcie, zwiął ś. w śpieszną rejteradę. Chodź. (Łódź) znówu po modrym zwią ś. kryształe. Mick. Zwią ś. kilku dońców dragonów. Mick. Idź, ale zwiąj ś.. wracaj pędko. Zwiąjają ś. kucheiki, czarne jak szatany. Mick. Tadeusz po sieniach ś. zwią. Mick. Nastka Gołębiana prowadziła, a tak ś. zwiąjała, że nijak jej chycić nie mogli. Reym. 7. [Z. ś.] zwalić ś., skręcić ś.: Ciało w ziemi zgnije, na duszę ś. wszystko zwinie. 8. [Z. ś.] zmienić ś., przemienić ś., przedzierzgnąć ś.: Zwinę ja ś. w dzikiego kacora. 9. myśl. (o psie legawym) śledzić za tropem. Nie uwierzysz, co to za zabawa... isć za psem, patrzeć, jak ś. zwią, jak sylabizuje po trawie; co za lube oczekiwanie, kiedy ściągnąć zacznie. Fred. A.

† Zwindny p. Zwinny.

Zwindować, uje, ował windując spuścić, ściągnąć. Przen.: znieść z wysiłkiem, zdługować: Ledwieśmy go zwindowali z piętura.

Zwindowanie, a, bfm., czynność cz. Zwindować.
Zwinglista, y, lm. śoi, Zwingljanin zwolennik Zwingljusza.

Zwingljanin, a, lm. anie p. Zwinglista.

Zwingljanizm, u, bfm. nauka reformatora religijnego Zwingljusza, odrzucająca obecność Ciała i Krwi Chrystusa w konsekrowanym chlebie i winie.

Zwiątko, a, lm. a zwitek, rulon, plik, zwiniaćko, paczka zwiniaćka, pęk, łomoczek, tobołek. L.

† Zwnić, i, il obwinic: Wszystko, pewienem, uczyni i mnie nie zwini. K. G.

Zwinienie, a, bfm., p. Zwinicie.

† Zwinienie, a, bfm., czynność cz. Zwnić.

Zwinienie się, a ś., bfm., p. Zwinicie ś.

Zwinicie, a, bfm., Zwinienie czynność cz. Zwiąć: Zwinienie czego w trąbkę. Troc. Zwinienie czego w kęgi. Troc. Z. pociągu = rozwiązanie pociągu kolejowego. Zwinienie wojska. Troc (= rozpuszczenie wojska).

Zwinicie się, a ś., bfm., Zwinienie ś. czynność cz. Zwiąć ś.: Niedokładne Z. ś. macicy (po porodzie) (subinvolutio uteri) = niezupełna przemiana wsteczna macicy.

Zwińięty, × Zwiniony im. od Zwiąć: Napisał wszystkie te słowa na księgach zwinionych. Leop. (= w wiązanych księgach. Leop.). Zwniony jak powróż, convolutus vel qui convolvit potest. Kn.

Zwiniony pierścień. Troc. Zwiniona chorągiew, kompanja. Troc.

× Zwiniony p. Zwińięty.

[Zwinka, i, lm. i]?: Kto zje jaszczurkę zwinę, temu... młode ś. wylęgają i wyjdą z niego.

Zwinnie przys. od Zwinny.

Zwinność, i, bfm. rz. od Zwinny.

Zwinny, † Zwindny skrętny, zwawy, ruchliwy, fertyczny, pędki, sprawny, czynny, obrotny: To wyrównanym skrzydłem pomusińe przepaści, to znów nagle wybuja przez zwinne podskoki. Przyb. Strzeż ś. dworności, co w słoweczku zwinnym srogiami godzi na serce zapędy. Zabł. Lata dzielny Franciszek, Z., wierny słuźka. Moraw. Jeden słuźa na wszystko, Stach Z., przezorny. Mornw.

Zwinować, uje, ował co = zbroić, stać ś. winnym czego: Jesteście przekłęci zlem, któreście zwinowali. Wysp.

Zwinowanie, a, bfm., czynność cz. Zwinować.

† Zwinszować, uje, ował p. Zwińięty.

† Zwinszowanie, a, bfm., czynność cz. Zwinszować.

† Zwińięcać, a, al p. Zwińięty.

† Zwińięczanie, a, bfm., czynność cz. Zwińięcać.

× Zwiolować, uje, ował zgwalcic: Petardą klasztor rozbiwszy, kościół wiołował. Wiszn.

× Zwiolowanie, a, bfm., czynność cz. Zwiolować.

Zwionąć, nie, nął p. Zwiąć.

Zwionicie, a, bfm., czynność cz. Zwionąć.

[Zwiono, a, lm. a] p. Dzwono.

† Zwiorek, rka, lm. rki zdr. od Zwierz.

[Zwiornąć, nie, nął] ulotnić ś., przepaść.

[Zwiornicie, a, bfm.] czynność cz. Zwiornąć.

[Zwiosna, y, lm. y, Zwiesna, Zpozimek] wiosna: Bo na zwiosnę to te duszyczki kwiatem idą w niebo i ażę pachną Panu Jezusowi. Kon. Żara na zwiesnę. Kon. To matuś niczego tak nie lutowali przy skonaniu, że im ś. to żara na zwiesnę po onej zimie zmarło. Kon. A na zwiesnę to w Niebaltowie słowików tyła, że całą noc kapela. Bśł. Ile lat? — pięćdziesiąt i dwa, widzi mi ś., będzie na zwiesnę. Reym. Hej! Z. ci to szła przecie nieobjętymi polami. Reym.

[Zwiosnowaty, Wiosnowaty] wół = mdlejący w robocie na wiosnę.

Zwiotczały który zwiotczał. B. Sz., Zim. Zwiotczale poszeptują wargi. Zer.

Zwiotczec, eje, al zrobić ś. wiotkiem, zwątlęd, pozbyć ś. jedności, sprężystości, krzepkości, tężyzny, napięcia, pobudliwości tkanek: Potym jej zwiotczaly nogi. Grb. Jelsky'emu opadła pierś, zwiotczalo napięcie w mięśniach. Brt.

Zwiotczenie, a, bfm. l. czynność cz. Zwiotczec.

2. lek. (atonia, laxitas, relaxatio, flacciditas). 3. patol.: Z. macicy (poporodowe) (atonia uteri). Krwawienie najczęsciej zależy od częsciegowego oddzielenia ś. łożyska i zwiotczenia macicy, zwłaszcza gdy maciea jest miękka. Z. serca nazyń = niedostateczna kurczliwość. Z. błony śluzowej łożądka = zmniejszona jej pobudliwość. Z. skóry (dermatolysis) = urodzona choroba skóry, łądowanie ś. skóry. Z. stawu = staw cepowy wiotki, luźny.

Zwiotszałość, i, bfm., rz. od Zwiotszały.

Zwiotszały który zwiotszał.

Zwiotszec, eje, al, Zwiotczec, † Zwiotszec, † Zwiotszec stać ś. wiotchym, zestarzec ś., zwątlęd przez zleżenie ś., stracic dychtowność. Ps. flor Przyjdzie Z. wszystkiemu, jako odzieniu staremu

Ryb. Ubiór twój nie zwiotszał na tobie przez 40 lat. Bud. Nieba pogina, a Bóg trwa, i wszystkie jako suknia zwiotszeją. Skar. Wszystko jako odzienie zwiatszeje, a Ty, Jehowa, trwaś będziesz. Farn.

Zwiotszenie, a, blm. l. czynność cz. Zwiotszeć. l. czynność cz. Zwiotszyć.

× **Zwiotszyć, y, ył, × Zwiotszyć** zrobić wiotchym, zniszczyć, zwiatlić, zużyć, pozbawić dychtowności. Przen.: Nowe przymierze zwiotszyło pierwsze, zaś co wiotche i stare, blizkie zniknienia jest. Bud. (= *pozbawione żywotności*).

† **Zwiozły** w co = *zwalony, zmieniony gwałtownie, stracony*: W płacz zwiozłe wesele. Baz.

[**Zwiódka, i, lm. i**] *wrona młoda*.

Zwir, u, blm., Zwir piasek gruboziarnisty, drobniuczne kamyczki w wielkiej masie: Usypać ścieżki ogrodowe zwirem. Z. moczowy.

† **Zwirciadło, a, lm. a p. Zwirciadło.**

[**Zwirka, i, lm. i**] *l. rozwora; obrączka przytwierdzająca rozworę do krpcepczyny w wazie. 2. a. [Zwartnica] gwóźdź żelazny łączący rozworę ze skrętem*.

† **Zwirny p. Zwierzęcy**: Z. las. Mur.

Zwirować, uje, ował, Zwirować l. mościć zwirem, wysypywać zwirem. 2. = Dziwrować: Na piersiach zbroya srebrem zwirowana. Syrok.

Zwirowanie, a, blm., czynność cz. Zwirować. Zwirowato przys. od **Zwirowaty; Zwirowato, na podobieństwo zwiru, z obfitością zwiru**.

Zwirowaty, Zwirowaty pełen zwiru: Dzieciolina sieje ś. na gruncie suchym i zwirowatym. Kluk. Z., dziarstwisty, drzastwisty. L.

† **Zwirz, a, lm. e p. Zwierz.**

† **Zwirzchni p. Zwierzchni.**

† **Zwirzchnie** przys. od **Zwirzchni, zewnątrznie**. Sekl.

† **Zwirzchniejszy st. w. od Zwirzchni**: Gdy za czasu Fokasa cesarza było wielkie zaburzenie rzymskiego i konstantynopolitańskiego kościoła, który z nich ma być Z. nad wszystkimi kościołami. Rej.

† **Zwirzchować, uje, ował doskonalić**: Z., perficere. Ps. flor.

† **Zwirzchowanie, a, blm., czynność cz. Zwirzchować.**

† **Zwirzchowany p. Zwierzchowany. Glos.**

† **Zwirzchownie p. Zwierzchnie.**

† **Zwirzchność, i, blm., p. Zwierzchność.**

† **Zwirzchu** przys. *zgóry*: Z., desuper. Ps. flor.

† **Zwirzę, ęcia, lm. ęta p. Zwierzę**: Z., co lata. Mur. Z., co po ziemi i wodzie żywie (amphibium). Mur.

Zwisac, a, al i × Z. ś. p. Zwisnac.

Zwisanie, a, blm., czynność cz. Zwisac.

× **Zwisanie się, a s., blm., czynność cz. Zwisac ś.**

† **Zwisko, a, lm. a nazwisko, przewisko, przydomek, imię, miano**: Kajus wziął w obozie Z. Kaliguli. Min. W tym grobowym zamknięciu, w tej tu zimnej wieży mistrz, według zwiska swiego doktor Morzyk leży. Gawin.

Zwisłość, i, blm., rz. od Zwisły.

Zwisły, † Zwisny l. który zwiśł, obwisły; wiszący, opuszczony na dół; zwieszisty, opadły, ochlapły, zwieszony, spuszczoney ku dółowi: Zwisłe ku ziemi ręce. Stasz. Do postugi stołowej Rzymianie używali wysmukłych i wymuskanych gładyszów z długimi i zwisłymi włosami, ubranych naksztań niewiast. Pilch. Nakrzywiona głowa, zwisłe ku ziemi ręce, bez mocy, bez ru-

chu, prawie bez życia został Stasz. Z plennych szczepów zrywajcie gęsto zwisłe grona. Hul. Lampa, podarowana od ciebie, zwisna ku ozdobie aktu tak świętego. L. (= *zawieszona*). Gałęzie zwisłe, *reflexy*, gdy prawie równoległe do pionu w dół są zwisłe. Jund. 2. bot.: Kuklik Z, p. Kuklik. Lepnica zwisła, p. Lepnica.

Zwisnąć, śnie, snać, a. st, nied. Zwisac, Zwisac ś. l. zwisic ś.; spuścić ś., opaść ku dółowi; obwisnąć, obwiesić ś., skłonić ś., schylić ś. na dół, ochlapnąć: Ciągnie na one siepaczów wycieczki, skąd niejednemu z bójcy głowa zwiśnie. Chr. (= *spadnie, zleci*). Pan wyrzekł ostatnie słowa, zwisła Mu z ramienia głowa. Pśń. Zwiśnie mu łuk na barkach spięty. L. Członki bezwładne zwisły ku ziemi. Od. Klucznik zwiśł na jednej nodze. Mick. (= *zawisł*). Głową na pierś zwisnął. Mick. Płaszcz całkowicie okryty kurzawą zwisnął z jego ramion. Żer. Ży jej płyną wśród nocy bez końca i w kryształach ś. lodów zwisają — w zamyslenia wiszące kryształach. Mic. 2. [Noga komu zwiśnie] = *zwiszona będąc, zbrętwieje*.

† **Zwisny p. Zwisły.**

Zwisła, i, lm. e bot. (duvana) ros. z rodziny terpenyńcowatych.

Zwislik, a, lm. i bot. (adomodon) ros. z gromady mchów liściastych, z rodziny drzastowatych.

Zwiśnienie, a, blm., p. Zwiśnięcie.

Zwiśnięcie, a, blm., Zwiśnienie czynność cz. **Zwisnąć.**

[**Zwisny**] *tegi, sprężysty*: Z. kij

† **Zwit, u, lm. y l. † Z, p. Zwitek. 2. [Z.] splot, masa splątana, kłęb, pęk**: Ludzie w stawach znachodzili całe zwity jaskółek poczepianych nóżkami.

× **Zwitać, a, al powitać, przywitać**: Ledwie go zwitał, już musiał pożegnać. Kacz. Pan mnie zwitał łaskawie. Kacz.

× **Zwitanie, a, blm., czynność cz. Zwitać.**

Zwitek, tku, lm. tki, † Switek, † Zwit, † Swit, Zwitka rzecz zwinięta, zwój, rola, rolka, rulon, plik, plika, trąbka, skrętek, kłębek, kłęb, tulk: Z. papieru, płótna. Obrazów zwitów ośm konterfektów. Mor. Tob. Z. szarpi, waty = *czop, czopek, pęczek, zatyczka, fletuch*. Z. pajęczyny Z. uczuń, położy na brodawce i zapal. Sien. (= *galkę kulkę, pęczek*). Omocz w winie Z. bawelny a każ do macicy włożyć. Spicz. Agenor dłoń zwitką mu (Helenowi) owinął wełnianą od procy. Ml. Porwał worek za zwitkę Sienk. Z. ksiąg = *daw. księga w postaci pisma chwiniętego na wółku*. Owo przyszedłem; w zwitku ksiąg napisano o mnie. Bud. Niektóre artykuły, chcieli bojarowie, żeby hetman przysięgą warował: był wielki Z., bo oni księgi tak w trąbkę zwijają. Żółk. 2. × Z. *zmarzczka, faldra, zakładka*: Lazurowany półsetek płótna mocno rozpiąć, aby jak najrówniej wysechł, bo gdyby ś. na nim pozostały garby, w czasie maglowania zwitki czyli zakładki porobiłoby ś. musiały. Przędz. 3. bud. *wyobrażenie rozwiniętej karty papierowej na pomieszczenie na niej napisu*. Podesz.

Zwitka, i, lm. i p. Zwitek.

* [**Zwitki**]?: Będę miał pieniądze na Z. omal nie bez cały rok. Gwar.

Zwity, Zwiniony im. od Zwić, Zwinąć: Nici zwite. Troc. Powróz, papier zwiniony. Troc.

× **Zwizytować, uje, ował, [Zwizytować] zwiędzić, zlustrować**: Kołataj zwizytował wszechnieg Jagiellońską z polecenia Komisji Edukacyjnej.

× Zwizytowanie, a, btm., czynność cz. **Zwizytować**: Wysłano go do Krakowa dla zwizytowania gimnazjum Nowodworskiego. Kal.

[Zwizytować, uje, ował] p. **Zwizytować**.

[Zwizytowanie, a, btm.] czynność cz. **Zwizytować**.

Zwlec, **zwlecze**, **zwlekt**, a. **zwłók**, **zewlec**, [Seblec], nied. **Zwlekać**, [Seblekać], **Zwłóczyć**. × **Zwłaczać**, † **Zewlikać**, [Zewłóczyć, Zewłóczyć], rozk. **zwlec** a. [zewlicz, sewlidź] i. *ściągnąć, zedrzeć, zdjąć, znuć*: Zewłóki szaty swoje. Wuj. (= *zrzucić*; *rozebrał* ś. z nich). Turcy, zwłókszy z zmarłego zapowietrzonego suknie, za nie mają w jego ś. suknie zaraz ubrać. Kłok. Kazał mu natychmiast Z. z siebie szaty i grzbiet nadstawić, mając go własną ręką przechłostać. Pilch. Nie zwłóczyliśmy z siebie odzienia naszego, jeno tylko co ś. jeden każdy zwłóczył do omycia. Leop. (nie zwłóczyliśmy szat naszych, każdy tylko zwłóczył ś. do omycia. Wuj. Nie zewlecemy szat naszych. B. G.). Chcąc ułać krwią krwi pragnienie, katowską ręką zwłóczy odzienie Temu, co niebo powłókił obłokiem. Mias: Magistrat rzymski, gdy miał kogo z obywatelstwa potępić, zwlekał z siebie szatę i onę na wywrót wdziewał na znak żalu. Pilch. Zwłóczył szatę, koszulę. Troc. Kazałem sobie zewleczoną koszulę podać. Mat. Zwłacza wąż z siebie skórę. Troc. (= *zrzuca, roni*). Sam cesarz z wielką okazałością, otoczony dworem i urzędnikami państwa, zwlekając tronu wspaniałość, w oczach zgromadzonego ludu brzozy otwiera. Rol. (= *odrzucając na bok, skłajając*). 2, kogo z czego = *rozebrać, obciągnąć, złupić, obehzać, wysuć*: Gdy ś. z niego nagrawali, zwlekli go z powłoki i obekli go w odzienie jego. Leop. (zewleki go z szarlatu i obekli go w szaty jego własne. B. G.). Henryka Ozwartego, zwleczonego z królewskiego odzienia, bosemi nogami przez trzy dni przed bramą stojącego, nie przypuścił papież do siebie. Zigr. Ujrzałem, że ją już zewlekt Cyklop ze skóry. P. Koch. Gdy z tego ciała zewleczeni będzimy, przyjmą nas tam do przybytków swoich. Żarn. Przen.: Zwleki z siebie odzienie niedowiarstwa swego. Rej (= *pozbyli* ś. *niedowiarstwa, otrząśli* ś. z niego). Wielka to jest umrzeć grzechom, a żyć cnotą; tam zewlekamy Adama, tu oblikamy Chrystusa. Hrb. Żebyśmy królestwo Pana uczciwością przysłaheciami, trzeba zwłóczyć starego Jadama odzienie. Białob. Aza to jest podobna nagle to siebie Z., czemu ś. kto przez długi czas zwyczaj, co ś. w niego wrodziło i w nim zatwardziało? Hrb. 3. na dół = *ściągnąć*: Zewłókt, zwłókt go z woza na dół. Kn., Troc. Zwleczony po schodach. Troc. 4. do kupy = *włócić, włóczyć, zgromadzić, nazwłóczyć, pozwolić na kupę*. 5. co, z czym = *odwlec, zmitrzyć, zbutumcić, ociągać* ś.; *odwlec, przewlec, przetrzymać, przeciagnąć, opóźnić, odłożyć, odroczyć* co: Zwłaczać = *zwlekać*, *odwlekać* do dalszego czasu. Otw. S. Zwłaczam co, odkładam, przedłużam. Kn. Zwłaczam kogo, trzymam kogo na słowie. Kn. Zwłóczam czas. Kn. Zwleczony dzień, na jutro odłożony. Kn. Niech przyjdzie tu, niech jednego nie zwleka w pilnowaniu momentu. L. Rzym. zbawił, rzecz czyniąc oporem, kiedy Fabjusz bitwę z Anibalem zwłóczył, tym samym jego zniszczył i z nim wojnę toczył. L. Wyrok a. zdanie twoje Z. do drugiego a. do trzeciego dnia. P. cheł. Zwłaczają nie ma. woli dać, uczynić. Kn. Przez ręce, ociągając ś., nie, ychło, zwłaczając, mitrężnie. L. Sejmy zerwali, zabawiając ś. lada na czym,

chcąc czas Z. Remb. Więc zwlekli swój wyjazd, a potem już w początku czerwca wyruszyli razem. Chm. 6. **Zwłóczyć**, dok. = a) *włóceniem po ziemi sterać, zmordować, sponiewierać*: Zabił brata, gdy sami byli na łowie, a pomówił, iżby go, koń zwłóczył. Biel M. Widziałem Sejana z łaski wypelnionego Tyberjuszowej, oddanego katom i szalonemu pospólstwu, potarganego, zwłóczonego, w plugastwo wrzuconego. Birk. Zwłóczył go koń. Troc. b) *ziemię = zbronować, zabronować*: Miejsce zdrapane przeoraniem zwłóczył i zrównać. Trzye. Z. ś. 1. *zleść z trudem, zsumąć* ś. *powłóczyć nogami*: Książdz nadszedł do więźnia, Jurga ledwie, zobaczywszy, mógł podnieść głowę, która zaraz na postanie opadła bezsilna; Andruszka zwłókt ś. do księdza. Krasz. Chory już zwłókt ś. z łózka. 2. *włócić* ś. *zejść* ś.; *zwłóczyć* ś. *zgromadzić* ś.; *ściągnąć w jedno miejsce*: Zwłóczą ś. po jednemu. 3. z odzienia, z sukien, z szat = *rozebrać* ś., *ściągnąć z siebie ubranie, obnażyć* ś.: Zwłókt ś. Dawid sam z szat swoich. Leop. Zwlekał ś. z szat wdowstwa swego. Wuj. Przen.: *zrzec* ś., *wyrzec* ś., *pozbyć* ś., *wyzyć* ś. *czego, otrząsnąć* ś., *wysuć* ś. z *czego*: Z miłości ś. własnej zwłóczył, często sobie ulomności swoje i mizerję przed oczym stawiając. Nies. 3. *odwlec* ś., *przewlec* ś.; *włócić* ś.: *upłynąć, zejść, przeciagnąć* ś., *opóźnić* ś.: To ś. zwlecz do Nowego Roku. Po zwleczonym niebezpieczeństwie odkrył ś. zbawienny podstęp podkomorzyny. Szaj. [Zwlektó ś. już pół roku] (= *przeszło, upłynęło, zeszło*). 4. [Z. ś.] *wyjsć na włóczęgę*.

Zwleczenie, a, btm., czynność cz. **Zwlec**.

Zwleczenie się, a ś., btm., czynność cz. **Zwlec** ś.

Zwleczony i. im. od **Zwlec**. 2 ? : Co ś. tyczy Burka, wszysey na tego psa podszechuwali: „Nikt, jeno on zezął indyka — szkodnik. Z. Dyg.

Zwlekać, a, ał i Z. ś. p. **Zwlekać**.

Zwlekanie, a, btm., czynność cz. **Zwlekać**: Zwlekaniem, czyli przemianianiem szat, dawali znać żalostę swoje. Pilch.

Zwlekanie się, a ś., btm., czynność cz. **Zwlekać** ś.

× **Zwłaczać**, a, ał i × Z. ś. p. **Zwlec**.

× **Zwłaczanie**, a, btm., czynność cz. **Zwłaczać**.

× **Zwłaczanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zwłaczać** ś.

× **Zwładać**, a, ał, × **Zwładnąć** i. kogo, co = *zdolać ująć w karby; ować, opanować, postokomic, utrzymać, przemóc*: Rozbiegłych koni Z. nie może koniecznie. Otw. Żądza miłości winna, że pilnował brzęku, kiedy ś. drudzy bili, dopiero ją zwładał, skoro w bitwie swojego Patrokla postradał. Pot. 2. ez. ni. komu, czemu, kim, czym = *wydołać, podolać, powodować, poradzić, dać radę, sprostać, wyrównać, wystarczyć, dotrzymać placu*. Otw. S. Słdy nie mam, abym zwładał, ażeby dla mnie trzoda Boża nie upadła. Skar. Broni ś., ale starzec mu nie zwłada. Pot. Niech nie myśli, że znikał pojedynku, że ś. bić nie zwładam. Pot. Telemek temu wszystkiemu bez pochyby zwładnie. Chr. Kto jedno będzie miał majątności z to, aby takimi udziały Z. mógł. Grab. P. [Żeby mu co jako wymyślił takiego, żeby nie mógł Z.]. × Z. ś. *zapanować nad sobą, powściągnąć* ś.: Te gorące usta wstrząsnęły całą istotą Heleny: ledwo zwładała ś. Tet.

× **Zwładanie**, a, btm., czynność cz. **Zwładać**.

× **Zwładanie się**, a ś., btm., czynność cz. **Zwładać** ś.

× **Zwładnąć**, nie, **nąć** i × **Z. ś. p. Zwładać**.
 × **Zwładnięcie**, a, blm., czynność cz. **Zwładnąć**.
 × **Zwładnięcie się**, a **ś.**, blm., czynność cz. **Zwładnąć ś.**

Zwłaszcza przys. 1. *tym bardziej, osobliwie, szczególnie, szczególnie, nade wszystko*: Ziemia, Z. bujna, sama z siebie skłonna jest do 'mnożenia pokrzyw. Gil. Z. że... = *tym bardziej, że...* Wczesnym rankiem, Z. że to było na jesieni, zmarliśmy bardzo. Mnóstwo przysmak, konfektów, placki niezakalne, a Z. owe baby, baby kapitalne. Moraw. 2. † **Z. zosobna, osobno, oddzielnie, pojedynczo, poszczególnie, w szczególności**: O naukach chrześcijańskich trzeba mieć mocną wiarę, bądź o każdej Z., bądź wobec o wszystkich. Kucz.

[**Zwłasnić się**, i **ś.**, il **ś.**] **uprzedzić ś.**, **znieść ś.**: **Zwłasnił mi ś.** do tyj łaki.

[**Zwłasnienie się**, a **ś.**, blm.] czynność cz. **Zwłasnić ś.**

× **Zwłoczny** 1. przym. od **Zwłoki**: On to da pogrzeb, on przy hojnej stypie i wonią-ć zmaści i kwieciami osypie, on ci rozworzył wonie lzy rzewnemi, kładąc w pobliskiej kości zwłoczne ziemi. L. 2. przym. od **Zwłoka**, **odwłoczny, mitręzny, kunkiatorski**: Sroga miłość sługi swoje pieści w nadziei zwłocznej. Lubom.

[**Zwłogawieć**, eje, a] **stawać ś. włogawym, dostać włogaczny**: Koń, jeżeli ma nogi chude i płaskie, to nie zwłogawieje (kolana mu nie zgrubną).

[**Zwłogawienie**, a, blm.] czynność cz. **Zwłogawieć**.

× **Zwłok**, u, lm. 1, × **Zewłok** 1. **zwłoczenie, zwłoczenie**: Luna płaszczą zewłokiem światło im daruje. L. 2. p. **Zwłoka**.

Zwłoka, i, lm. 1, × **Zewłoka**, × **Zwłok**, × **Zewłok** 1. × **Z. to**; co z kogo lub z czego **zwłoczono, zdarto, złupiono**: **Zewłoka** lwia na grzbiecie jego. Żebr. (= *skóra zdarta z lwa*). Z nieprzyjaciół nabyte zewłoki w słupek tryumfalny uktada wysoki. Susz. (= *łupy, zdobyty*). **Zwłok**, skóra ściągnięta z węża. Troc. Przen.: I starych balów rzucenie zwłoki. Krasin. 2. część. w lm. **Zwłoki**, × **Zewłoki**, × **Zewłok ciała zmarłego w całości, trup, kości, śmiertelne szczątki (cadaver)**. Oględziny zwłok (obductio cadaveris). Rozbiór zwłok (sectio cadaveris). Tu grób swój, tu ma śmiertelne zewłoki, tu krew swą rozlał, stąd zniknął w obłoki. Groch. W grobie ten zewłok położy człowieczy. P. Koch. Opuszcza ś. i cięży na ciele i mdleje, i na martwą zewłokę lzy obfite leje. P. Koch. Chce mieć z sobą, na każdy czas jego zewłoki. P. Koch. Ziemi zleciwszy śmiertelne zewłoki, ogniu równie prędkiemu, przyniknę obłoki. Kochan. Kędy skaliste wstają nad Wisłą opoki, tu złożył śmiertelności swe Krakus zewłoki. Gawiń. Miał wnijsz w jaskinią, nawiedzić święte kości i zewłoki. P. Koch. Pugałem sięgnę aż do kości; tą ofiarą ukoję zewłok męża godny. Wyb. Cała ś. ojezyczna rozkwili nad zmarłego zewłokiem. Leszcz. S. (Po pohadkach) pozostają zgłiszczą i ludzkie zewłoki na żer sępów. Żbrz. Matka, okrzepły zwłok ściskając syna. Grez. 3. **Zwłoka**, † **Wzwłoka odkładanie na czas dalszy, przeciąganie nad czas zakreślony, ociąganie ś. z tym, co ma być zrobione, odwłoka, mitrega**: Lepsza Z. bez szkody, niż pośpiech ze stratą. Pot. Zła porywcość, zła zbytnia Z. w każdej sprawie. Pot. Bez żadnej zwłoki. Boh. (= *bezwłocznie, niezwłocznie, na-*

tychmiast). Zakończmy ten marjaż bez żadnej zwłoki. Boh. Wkrótce stanie ś. zadosyć woli wpana, i ukontentowaniu jego żadnej nie będzie zwłoki. Boh. Dylacje albo zwłoki pozwanemu tylko mają być pozwolone, nie aktorowi. Sz. (= *odroczenie*). Zwłok równych godziny, jak jedno, tak drugie. Żebr. Próżno na zwłokę wyjazdu narzeka. Krasin. Działać na zwłokę, zwłoką postępować, zwłokami robić (Wen.) (= *celem wywołania zwłok, przewleczenia, opóźnienia*).

× **Zwłokliwie** przys. od **Zwłokliwy**.

× **Zwłokliwość**, i, blm., rz. od **Zwłokliwy**.

× **Zwłokliwy** **lubiący zwłoczyć, odwlekający, odkładający, ociągający ś., mitręzny, dajutrek**: Zygmunt III był bardzo zwłokliwej natury. Nar. Nie wzięło to naleganie skutku dla zwłokliwej tego pana natury. Nar.

Zwłoszały który włoszał: Dobrze było u nas, pókad ś. tu włoszałych, zhiszpanizowanych nie namnożyło Lachów. Opal.

Zwłoszenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zwłoszczyć**. 2. p. **Zwłoszczenie ś.**

Zwłoszczenie się, a **ś.**, blm., niek. **Zwłoszczenie** czynność cz. **Zwłoszczyć ś.**

Zwłoszczyć, y, ył **przerobić na włoski**: Robin, włoszczoney z Romboniego. Krasz. Z. ś. **zmienił ś. na Włocha**.

Zwłoszeń, eje, a] **stać ś. Włochem**: Jakoż już u nas w Polsce snadź wszystko włoszało, bo pełno wszeteczeństwa, wstydu bardzo mało. Solk. Nieznośna, gdy Mazur włoszeje. Min.

Zwłoszenie, a, blm. 1. czynność cz. **Zwłoszeń**. 2. rz. od **Zwłoszyć**. L.

Zwłoszyć, y, ył **zrobić Włochem**. L. Znaczna część tych apostatów już ś. przesiedliła za granicę, sfrancuziała, zniemczyła (ś.), włoszyła (ś.). Krasz.

Zwłóczenie, a, blm., czynność cz. **Zwłóczyć**: Z. na dół, *detractio*. Kn.

Zwłóczenie się, a **ś.**, blm., czynność cz. **Zwłóczyć ś.**

Zwłóczyciel, a, lm. e 1, *ten, co zwleka=ściąga, zzuwa*. L. 2. *ten, co zwleka, odwłóczyciel, mitrega, maruda, kunkiator*. Kn.

Zwłóczycielka, i, lm. 1 forma 2. od **Zwłóczyciel**. L.

Zwłóczyć, y, ył i **Z. ś. p. Zwłec**.

Zwłókniec, eje, a] **zmienić ś. w włókno, stać ś. włóknistym**.

Zwłóknienie, a, blm., czynność cz. **Zwłókniec**.

† **Zwnątrz zewnątrz**, od **środk**a. Glos.

† **Zwnętrzny zewnętrzny**, *exterior*. Glos.

× **Zwodca**, y, lm. y p. **Zwodziciel**. And. z Kobył.

† **Zwodek**, dka, lm. dki 1. *powódź, wezbranie, przybór wody w rzece; zalew łąk i dolin wśród pól — po wielkim deszczu*. 2. p. **Zwód**.

Zwodę: W Z., p. **Wzodę**: Ku wodzie na wierzchowiska, jako i w Z. z upustu na dół. Ek.

× **Zwodliwy** p. **Zwodniczy**.

× **Zwodni** 1. p. **Zwodniczy**. 2. p. **Zwodowy**.

Zwodnica, y, lm. e 1. × **Z.**, p. **Zwodzicielka**.

Troc. 2. [Z.] *rów w polu, którym woda płynie*.

Zwodnictwo, a, blm., **Zwodzicielstwo** *nałóg, sztuka zwodzenia drugich, obłudność*: Jął ś.

wszelkich zwodnictwa sposobów, aby ś. w niewolniczej nie wystawiał przed narodem postaci. Ust. Gnuśność, czy zwodnictwem przyspieszyć zgubę ojezynie. Ust. Od ich zwodnictwa i zgorznienia trudno zabezpieczyć młódz niedoświadczoną. Wiszn.

× Zwodniczka, i, lm. i p. Zwodzicielka.

Zwodniczo przys. od Zwodniczy: Nieustannie ścigani pytaniami, odpowiadali na nie Z. lub zbywając dziewczęta dwuznacznymi słówkami. Krasz.

Zwodniczy, Zwodny, × Zwodni, Zwodziciel-ski, Zwodliwy, † Zwiedliwy. 1. zwodzący, maniacy, ludzcy, obłudny, ułudny, złudny, omylny, zawodny, zdradliwy, zdradziecki: Oczy mile, acz zwodliwe. L. Dobra doczesne nie przynoszą prawdziwego ukontentowania, zawodne są i nietrwałe. Pileh. Zewnętrzna postać bardzo jest zwodnicza. L. Nierządnicza, odzieniem zwodzicielskim przybrana. Skar. (= kuszącym). Rozum, kształtność, przeczorność, żywość i odwaga, lecz to wszystko jak cenne, tak też jest zwodnicze. L. Zwodnicza nauka. Troc. Ow poehleba... jak ś. w dom ten wszrubował zwodnym przymileniem. Niem. (= falszywy). Wielkość ta twoich posągów to fałsz udany i zwodliwy. Wysp. Zaczęły prążyć w milczeniu, przerywanym tylko niekiedy przysłuchiwanym się zwodliwemu szumowi wiatru. Krasz.

× Zwodnić, i, II zrobić wodnistym, rozwodnić: Gwałtowne hemoroidy zwodniły im ciało. Syk.

Zwodnieć, eje, ał i. × Z. stać ś. wodnistym. 2. [Z.] zachorować na wodną puchlinę.

Zwodnienie, a, bfm., i. czynność cz. Zwodnić. 2. czynność cz. Zwodnieć.

Zwodnik, a, lm. cy p. Zwodziciel. Ciek.

Zwodny p. Zwodniczy.

Zwodowy, Wzwodny, Zwodny, Zwodni, Zwodzony do zwodzenia: Już most Z. pod kopyty dzwoni. Słow. Wieża zwodowa. Słow. Zwodnia brama. Lewe skrzydło zamkowej budowy, gdzie ku stolicy spadał most Z. Mick. Jaz Z., p. Jaz.

× Zwodzea, y, lm. y p. Zwodziciel.

Zwodzenie, a, bfm., czynność cz. Zwodzić.

Zwodzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Zwodzić ś.

† Zwodzio, a, lm. e p. Zwodziciel. Głos.

Zwodziciel, a, lm. e, Zwodnik, † Zwodzic,

× Zwodca, × Zwodzca, † Zwojca ten, co drugich zwodzi, oszust, oszukaniec, szalbierz, okpisz, uwodziciel, mamiel, ludziciel, durzyciel, frant, filut: Zdrajca i zwodzca dusz ludzkich. Wuj. Djabel był pierwszy zwojca, który, obróciwszy ś. w węża, Ewę zdradził a zwiódł kłamem swym. L. Z. kobiet (= balamut). Woła ś. tych swoich zwodzicieli i zwodzicieli nauki trzymać, niż kościota św. Sak. Zwodnik, Z., zwodzca, deceptor. Kn. Seducator, zwodca, Z. Mącz. Byłże który zwodnik z większą sposobnością nad Katylinę do balamucenia młodych ludzi? Nagur. Świat ten omylny zawdy będzie miał takie omylaczę a takie zwodniki swoje. Rej. On nieszlachetny zwojca onego nędznego człowieka. Rej. Nie daj ś. tym zwodnikom nwozić. Wuj. Pogardzisz temi lotry i zwodcami dusz ludzkich. Birk. W oczy rzeczce antychrystowi, żeś ty nie jest tym, czym ś. czynisz, ale zwodnikiem świata. Birk. Mahomet zdrzeja i zwodnik. Birk. Jezusa jako zwodnika i zdrajce ludu krzyżowali. Wuj. Co tu działasz, duszniku, obudo, ludzki zwodniku. Biel. M. To, co teraz ochłoni jeden zwodnik dworski, to i kilku hetmanów przedtym nasyciło. Opal. Po wszystkim mieście nieuczciwych zwodników, którzy sprośne niewiasty chowają, starostami poczynić chciał. Kosz. Tak, Achillu, zwycięzco wielu, zwyciężony jesteś, od lekkliwego zwodcy cudze żony! Żebr. Bodajby był

ten zwodnik przeklęty zalał ś. z swemi okręty. Chr. Fałszywi zwojcy dusz. Wuj. Zwodca ludzi. Troc. Zwodnikowi dał ś. ludzi. Nar. Dała ś. odwieść od powinności swych przez zwodę, którego głos przymusił ją do opuszczenia rodziców swoich. L. Boże, daj pomstę nad tym, co zdradził szkaradnie, niech zwodnik Parys trupem z mojej ręki padnie! Dm. Mędrkowie, a raczej zwodnicy, którzy radzą szukać umiarkowania w rozkoszy. Wiszn. Zwodnik sprośny, ... jak on ś. umie przeczajać. Dyg.

Zwodzicielka, i, lm. i forma ż. od Zwodziciel, × Zwodnica, × Zwodniczka: Kto jest ta piękna Z., która na niego zastawiła siła? Korz.

Zwodzicielski przym. od Zwodziciel: Uśmiech Z. Zwodzicielstwo, a, bfm. rola zwodziciela, manja zwodzenia: Mnie zuchwałstwo tych mężczyzn, zawsze gotowych do zwodzicielstwa, oburza. Krasz.

Zwodzić, i, II i Z. ś. p. Zwiścić.

× Zwodzidziewka, i, lm. i zwodziciel dziewczęt, uwodziciel, balamut: W młodości twojej byłś wielki oszust, szuler, Z. L.

[Zwodzijas, a, lm. e] i. Świętego Zwodzijasza = dzień 1 kwietnia, prymaprylis. 2. Z., ptak (caprimus europaeus) błaka ludzi po lesie. 3. (troglodytes parvulus) ptak mysi król, durzy ludek. Zdr. [Zwodzijaszek].

[Zwodzijaszek, szka, lm. szki] p. Zwodzijas. [Zwodziucha, y, lm. y] rodzaj małych ptaszków (= Zwodzijas?).

Zwodzony p. Zwodowy: Most Z. z łaskotem opada. Mick. Wzgórek obronny wałem i zwodzonym mostem. Mick.

Zwoisty i. słój dzrzewa = mazer (stol.). 2. a. Zwojowaty patol. (ganglioformis) guzkowaty.

Zwojarka, i, lm. i, Zwojownica = Gwintmaszyna.

Zwojować, uje, ował wojażując zjeżdżić, zwiedzić: Z. kraj.

Zwojowanie, a, bfm., czynność cz. Zwojować.

† Zwojca, y, lm. y p. Zwodziciel. Rozm.

Zwojek, jka, lm. jki i. rodzaj pułapki na kuny, tchórze i t. p. 2. bot. (barbula) roś. z gromady mchów liściastych, z rodziny płoninywaty.

Zwojnik, a, lm. i rzem. 1. = Gwintmaszyna. 2. Świder Z. Wiertak Z. świder spiralny. Nóż Z. (Gewindestahl).

1. Zwojować, uje, ował i. × Z. wojując zwalczyć, zdobyć, opanować; zwojować, podbić. Głos., Rej. Turcy, zwojowawszy Albanję, wzięli Dyrrachję Wenetom. Biel. M. Sparta, mężne i śmiałe miasto, mieczem naszym zwojowane, upadło. Warg. Z. kogo = zwyciężyć, zwalczyć, przemóc, zlamać: Piekielne moey zwojował. Psn. Przen.: Nędza przysła i za tym głód ich tam zwojuje. Tw. (= zmusi do poddania ś.). Dobrodziejstwem raczej, niż szablą zwojowani, Rzymianom bramy otworzyli. Warg. (= zniewoleni). Cesar Arjowista zwojował. Lel. Marek Aureljusz zwojował związkowe ludy. Lel. Szlachta polska, zwojowana piętnastoletnimi burzami, tak ś. w ten ucisk dała zaprowadzić powolnie. Kacz. Jan, z więzienia wydobyty, zwojowawszy Bryka, wyzuł go z korony. Sienk. 2. przem. zrobić = dokazać, wskórać: Nic on tam na tym przedsiębiorstwie nie zwojuje. (= nie zarobi). 3. przem. zbroić, nawarzyć piwa, zrobić co złego, zmajstrować, spsować: Jużes znowu coś zwojował! 4. zł. zabić. Estr.

2. Zwojować, uje, ował nied., rzem. *narzynać zwoje, gwintować.*

1. Zwojowanie, a, blm., czynność cz. 1. Zwojować.

2. Zwojowanie, a, blm., czynność cz. 2. Zwojować.

Zwojowaty p. Zwoisty.

Zwojownica, y, lm. e p. Zwojarka.

† Zwojowny którego można zwojować. L.

Zwojowy 1. przym. od Zwój, *kręcony, spiralny, gwintowany*: Znalazły ś. tam naszyjniki... śpila zwojowa... 2. anat. (gangliusz, gangliaris, ganglionicus). Nerve Z. = *nerw współczulny* (nervus sympathicus). 3. hist.: × Gałeczki zwojowe, komórki zwojowe p. Gałeczka: Komórka zwojowa = *komórka nerwowa* (cellula nervea). 4. tok.: Sprawdzian Z. (Schraubenleere).

Zwokalizować, uje, ował jęz., p. Zsonantyzować. Bdc.

Zwokalizowanie, a, blm., czynność cz. Zwokalizować.

× Zwokować, uje, ował *wołając zwabić, spramodzić, sprosić; przywołać*: Chorąży zwokował kapelana. Rol.

× Zwokowanie, a, blm., czynność cz. Zwokować: O robotnika trudno było z wielu względów: a. go szlachta nie dawała, a. niepokoje stawały na przeszkodzie do jego zwokowania. Rol.

† Zwoleć, i, ał p. Zwoić.

† Zwolen p. Zwolony.

× Zwolenica, y, lm. e forma ż. od Zwolenik.

× Zwolenictwo, a, blm., p. Zwolenictwo. L.

† Zwolenie, a l. blm., czynność cz. Zwoić, Zwoleć. Napom. Z., zezwolenie. Troc. 2. a. † Zwolnienie gór. *znak krzyża potrójnego, wybity młotkiem na ołowiu guareckim, ważonym u wagi w Olkusz, od którego obwrę pobrał dla króla olbownik.* Łab.

† Zwoleniec, nca, lm. ncy p. Zwolennik.

× Zwolenik, a, lm. cy l. *wybraniec, elekt.* Sekl., Kaz. 1555. 2. p. Zwolennik.

Zwolennica, y, lm. e, Zwolenniczka forma ż. od Zwolennik; × Zwolenica: W Jopie była niejaka zwolenniczka, imieniem Tabita. Bud., Leop. (uczenniczka. B. G.).

Zwolennictwo, a, blm., × Zwolenictwo 1. *stan, rola zwolennika.* L. 2. × Z. zb. *zwolennicy.* L.

† Zwolenniczek, czka, lm. cy p. Zwolennik.

Zwolenniczka, i, lm. i p. Zwolennica.

Zwolennik, a, lm. cy, × Zwolenik, † Zwoleniec 1. *czyj = naśladowca, stronnik, wielbiciel, uczeń*: Zwolennicy albo uczniowie Pańsey. Wuj. Daw: na bardzo przypowieść jest na świecie wszędzie: niechaj nigdy Z. nad mistrza nie będzie Rej. Zwolenik, wybrany uczeń Chrystusa, discipulus. Glos. Ale syn człowieczy, to jest syn dziewicy, nie ma, gdzieby swą głowę skłonił z swemi zwoleniki. Op. Zwolenik, uczeń Chrystusa. Kaz. 1555. Przystąpili ku Jezusowi zwolennicy Jego. Leop. (przystąpili do Niego uczniowie Jego. B.G.). Chrystus Pan od Ojca swego do zwolenników, to zaś od zwolenników do Ojca biega. Bz. Zwolenników Temidy nazywa szermierzami w sztuce przekręcania prawa. (= *adeptów*) Szczępła garstka zwolenników książęcych nie dawała dostatecznej podpory. (= *przyjaciół, klientów, adherentów*). 2. Z. czego = *mitośnik, lubownik, amator.* Z. gry w karty, sztuk pięknych. Zdr.

† Zwolenniczek.

† Zwolenny p. Zwolony.

† Zwolony p. Zwofony.

† Zwolenstwo, a, blm. 1. *pozwolenstwo, pozwolenie, zezwolenie, swoboda, wolność.* Fort., Glos., Rej. Dać Z. każdemu pustynie osiadać. Biel. M. W Rakuskiej ziemi chłopci wpływają do wyboru książeja, a to Z. temu chłopstwu dał Karol Wielki, iż ś. pierwej pochrzeili, niż szlachta. Paszk. Dali mu Z. i wypisali je na tablicach miedzianych. Leop. (= *przywilej*). Niech, okrutniku, dotknąć nie mam. li zwolenstwa, napatrzam ś. wdy ciebie. Zebr. 2. *obiór, wybór elekcja.* 3. ? : O, dostojne Z. nad wszystkie świętości, toć ty jedno domieszczasz bezpiecznych radości! Rej. W wielkim pokoju trudno ma być Z. Jabł.

Zwoić, i, il, † Zwoleć, nied. × Zwołać 1. × Z. p. *Zezwoić.* 2. † Z., † Zzwolić *wybrać, obrać*: Jezus wyszedł na górę i wziął k sobie, których chciał, a oni poszli do niego, i zzwolił dwanaście, aby z nim byli. Sekl. P. Zwolony. 3. † Z. *wyzwolić, zezwolić, oswobodzić*: Z., liberare. Ps. flor. Pójdę, ukłknę we skrusze, zwoję sere, zbawię duszę. Wysp. × Z. ś. na co = *zgodzić ś., przystać*: Przystąpiono ustawy, na które wszyscy ludzie a narody, które Pana Chrystusa naśladowują, zwoiliły ś. L.

Zwolna przys. *wolno, powoli, nieznacznie, pomalu, nie forsownie, nie raptem*: Najpilniejsze sprawunki, najżywsze wymagające pośpiechu, zwolna u nich idą. L. Dowcip ludzki i sztuka zwolna postępuje. Karp. Z. l. L. Tabun zmienia ś. w okręt i wspaniale płynie, cicho, Z. po niebios błękitnej równinie. Miek. Z. ... Z. ... już w nas chętką zobopólna spojrzeć razem, westchnąć razem, poszczebiotać półwyrazem... Syrok.

Zwolniały który zwolniał, *powolny*: Porywcość z szacunku rzeczy zajmuje ś. i stąd wedle stopnia jej wartości zwolniał lub skwapliwym krokiem ku niej dążymy. Pileh. (= *noga za nogą*).

Zwolnić, i, il, nied. Zwalniać 1. *co = zrobić wolniejszym, mniej szybkim, mniej ciasnym, rozpuścić co, zmniejszyć napięcie*: Z. kroku, biegu. Zwolnij trochę struny. L. (= *popuść*). Z. sznurówkę W nawie, przez którą ś. sący, jednej a. drugiej szczeplinie zabieżeć nie trudno; lecz gdy na wielu miejscach zwalniać i rozszerzać pocznie, niepodobna jest obsiadającą ratować. Pileh. (= *puszczać*). Z. a. rozpuścić hamulec, = *odhamować.* Mróz zwalnia (= *stąbnie, zmniejsza ś., puszcza, folguje*). Przen.: *złagodzić, zmiekczyć, sfolgować*: Sam winowajca gniewu nie zwolni Boskiego. Leszcz. Będę mówić, co może ojca twego Z. L. (= *rozbroić, udobruchać*). W tym obrazie raczej zwolnilśmy, niż zwiększyliśmy krzywdy nasze. L. (= *zmniejsziliśmy, złagodzikimy*). Z. komu = *użyć, pofolgować*: Powiem mój ból i zwolnię sumieniu memu. Krasz. 2. *zrobić wolniejszym = ciepłym, zletnić*: Z. wodę przy ogniu. L. 3. *rozwolnić*: Z. żołądek, stolec. L. 4. *kogo = wrócić mu wolność, puścić go wolno, uwolnić go*: Zwalniał cię z tej wierności i nie nie chce wiedzieć. Wyb. Z. kogo ze służby, z danego słowa, od kary. 5. anat.: × Muskuly zwalniające bębenek a. muskuly zwalniające bębną, × muskuly rozwalniające bębenka (musculi laxatores tympani maior et minor) = *mięsień młotka zewnętrzny czyli odstrojny bębenka* (musculus mallei externus s. laxator tympani). Muskuł zwalniać bębenka (musculus relaxator tympani) a. muskuł zwalniający błonę bębenkową, wiązało młotkowe przednie (ligamentum mallei

anterius s. ligamentum tympani) 5. apt.: Leki zwalniające, zwalniające (remedia relaxantia). Lek zwalniający tętno (medicamentum bradysphygmicum). 6. chir.: Cięcie zwalniające. Szew zwalniający od napięcia. 7. patol.: Gorączka zwalniająca (febris remittens). Z. ś. 1. uwołnić ś.: Z. ś. ze służby. Zwolnię ś. na ten dzień od zajęcia (= postaram ś. o zwolnienie, wezmę urlop). 2. stać ś. wolnym, wolniejszym, zlecić ś., ocieplić ś.: Woda zwolniona ś.

Zwolnić, eje, ał 1. stać ś. wolnym, mniej prędkim: Bieg parowozu zwolniał. Prace lożowe „Towarzystwa trzech braci“ z powodów politycznych zwolniały. Smol. (= straciły na energii, osłabły). 2. stać ś. mniej ścisłym, twardym, tętnem, surowym, złagodnieć, zmięknąć: Zima zwolniała. Mróz zwolniał, trzeba ś. było obawiać, aby do gruntu nie puściło. Świt. (= zezkał, zmniejszył ś., sfolgował). 3. stać ś. mniej gorącym, ochłodnąć, przestygnąć, zlecić, stać ś. ciepłym. Bobr. Piwowa esencja jak zwolnieje, że niezbyt gorąca i niezbyt zimna, zadawać jej tedy drożdże; bo gdyby na gorąco zadał, byłoby piwo obrzgowate, gdyby zaś na przeziębłe, uzyniłoby szkody całemu waru. Haur. 4. stać ś. wolnym, stracić na surowości, karności, rozwolnić ś., rozluźnić ś., osłabnąć, rozprząc ś.: Zwolniała włada zakonna.

Zwolnienie, a, blm. 1. czynność cz. **Zwolnić:** Z. zimnej wody. Troc. Dać słudze kartkę zwolnienia (= świadectwo, że od najbliższego terminu może sobie szukać nowej służby). 2. czynność cz. **Zwolnić:** Z. w pracy, w staraniu. Troc. 3. [Z.] rozwolnienie, laska. 4. lek. = a) zwiolnienie, zwolnienie, zluźnienie, ulga (relaxatio, remissio). Z., zluźnienie mięśni (relaxatio musculorum). Przekrwienie ze zwolnienia. Z. kurezu. b) powolność: Z. mowy (bradyorthria, bradytalia, bradyphasia). Z. ruchów serca (bradycardia). Z. tętna. Z. wytrysku nasienia (bradyspermatus).

Zwolnienie się, a ś., blm., czynność cz. Zwolnić ś.

[Zwolno] wolno, można.

[Zwolność, i, blm.] skłonność: Ni mamy ku sobie zwolności.

† **Zwolon p. Zwolony.**

× **Zwolony, † Zwolon, † Zwolony, † Zwolen,** im. od **Zwolic, × Zwolenny:** (Bogurodzica, dziewica) matko zwolena Maryja. Psń. Wnet z nich łanieuchy opadły i zwoleni są. Chwał. Zwolenna Talja. Kniaź. (może: wyzwolona, wolna, wolnomyślna? L.). Zwolony Orestes dał ziemi swojej uwolnienie od klątwy. Wysp. Z., persuasus = skłoniony, zniwolony, przekonany. Z. syn. (Kn., Troc) = przysposobiony, adoptowany.

Zwolverjanizować, uje, ował przejąć duchem zwolverjanizmu: Zwolverjanizowany Berlin miał zarażliwe widmo.

Zwolverjanizowanie, a, blm., czynność cz. Zwolverjanizować.

Zwołać, a, ał, nied. Zwoływać i. wołając zwać, ściągnąć; przynosić, przyzwać, dowołać ś.: Chłopiec rozsławolił ś. na podwórzu, i nie można go Z. na obiad. Nudzac ś. po obiedzie, zwołał do siebie Jerzego, przywabił Zosię. Kacz. [Król natychmiast zwoływał owezarka]. 2. wołając zebrać, zgromadzić, skupić; zezwać: Z. trzodę. Z. psy na lesie, strąbić. Troc. Z. popolite ruszenie. Gromadziła ś. zwołana zewsząd czeladź do pracy około nowego gospo-

darstwa. Szaj. Zwoływała nieszczęście drugim. Wysp. Z. postów na sejm. Zwołał szlachtę na zjazd. Troc. Z. sejm, posiedzenie, radę = zwoływać. [Zwołałech was naprzód, żeby to powiedzieć.] Ork. 3. [Z. kogo] = wyzwać, skrzyknąć, zwołać, zwołując, zwołując, zwołując, zwołując ich od ostatnich. Z. ś. nawołując jeden drugiego zebrać ś., pozierać ś., skrzyknąć ś.

Zwołanie, a, blm., czynność cz. Zwołać: Z. mieszczan. Troc.

Zwołanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwołać ś.

Zwoławoży tycający ś. zwołania, konwokacyjny: Jan Kazimierz zarządził rozpisanie uniwersałów zwoławczych na sejm czterwcowy. Czerm.

Zwołowacenie, a, blm., czynność cz. Zwołowacielec.

Zwołowacielec, eje, ał stać ś. wołowatym, ciężkim, niezgrabnym jak wół, zgnuszyć: Koń taki zmłoda skokotliwym będzie, ale ku latom zwołowacieje i znikzemnieje. Dor. Szpakowaty koń zmłodu żartki, ale na starość zwołowacieje. Lk. **Zwoływacz, a, lm. e ten, co zwołyje. L.**

Zwoływać, uje, ywał i Z. ś. p. Zwołać.

Zwoływanie, a, blm., czynność cz. Zwoływać: Z. psów trąbą. Troc.

Zwoływanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwoływać ś.

Zwomitować, uje, ował, [Zwołtować] co = womitując rzucić, oddać; wyrzucić. Z. ś. dostać wymiotów, zrzygać ś.

Zwomitowanie, a, blm., czynność cz. Zwomitować.

Zwomitowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwomitować ś.

† **Zwońcy, ów, blp. cymbały. B. Sz.**

Zwon, u, lm. y, [Zwón] p. Dzwon. Głos. Zwońcie w wielgi Z. Zwony nie chrzczą, ale święcą. Hrb. Zdr. [Zwonek, Zwonzyszek].

† **Zwoneczek, czka, lm. ozki p. Zwonek. Mym.**

† **Zwonek, nka, lm. nki, [Zwonek] l. p. Zwon.** B. Sz. Nie cheg o tym szerzej mówić, bym zwonka nie ruszył. Orzech. 2. bot. = a) (campanula) ros. z rodziny dzwonkowatych. b) = Dziurawiec. Zdr. † **Zwoneczek.**

[Zwonica, y, lm. e], † **Zwonica = Dzwonnica. Mym.**

† **Zwonić, i, il, [Zwonić] p. Dzwonić.** Głos., Rej. **Zwonięcie, a, blm., czynność cz. Zwonić.**

† **Zwono, a, lm. a, [Zwono] p. Dzwono. Troc.**

† **Zwonowy** przym. od **Zwon, dzwonowy:** Serec zwonowe. Mym.

[Zwonzyszek, szka, lm. szki] p. **Zwon.**

[Zwołtować, uje, ował i Z. ś.] p. **Zwomitować.**

[Zwołtowanie, a, blm.] czynność cz. **Zwołtować.**

[Zwołtowanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zwołtować ś.**

Zwor, u, lm. y p. Zwora.

Zwora, y, lm. y, Zwor l. to, co jedną rzecz z drugą zwiiera, spaja, jak: ankra do murów, szpaga, fuga, klanra, spona, rygiel do drzewa: Wszystkie te deski jedna Z. będzie trzymała. Leop. Odziany był przepyszną swoją skórą, u której ś. złote zwory w krzyż na piersiach składały. Stasz. (= pętlice, klanwy, spinki). Skruszyć potężnych zworów łuku Sewera nie mogli. Sienk. 2. a. Sfora, Swora myśl. = smycz: Z. dla psów. Dudz., Troc. b) psy razem połączone: Z. gończych.

Zworka, i, lm. i p. Łącznik.

Zworkować, uje, owal *zsytać, spakować w worki*: Z. zboże, kartofle, mąkę.

Zworkowanie, a, btm., czynność cz. **Zworkować**: Kakao jest już gotowe do zworkowania i wyprawienia na okręt. Rogoź.

Zwornica, y, lm. e rzem. *zwieradło ze śrubą, szpona*. Mrong. Z. rozsuwalna, krętowa.

Zwornik, a, lm. i, Zawornik, Zawór, Kliniec, Sklepnik, Sklepieniec, Klucz, Zamek bud. najwyżej w sklepieniu łączący środkowy kamień lub cegła, głowicy jego zawierające: Z. w kościele gotyckim trzyma zbiegające ś. łuki sklepień. Mic. Zworny przym. od Zwora. Przen., p. Sformy.

× **Zworować, uje, owal** i. p. **Sworować. 2.** *łączyć, zwierać zworą*. Troc.

× **Zworowanie, a, btm.,** czynność cz. **Zworować**. [Zwortnąć się, nie ś., nął ś.] *nadarzyć ś., zdarzyć ś., trafić ś.* (o czym przyjemnym).

[Zwortnięcie, ś. a ś., btm.,] czynność cz. **Zwortnąć ś.**

Zworze, a, lm. a biol. *pierwotwór, typ*: Zwierzę należące do zworza jamochłonnych.

Zworzeń, rznia, lm rznia = Sworzeń.

[Zworznik, a, lm. i]: Skręt (u wozu) łączy ś. z rozwórką... zapomoczą zworznika lub średnika.

[Zwoszczyk, a, lm. i] *woźnica rosyjski*. T. K. Pod imieniem markietanów, czyli kupców moskiewskich, zwoszczyki, filiponi obcy podmawiali chłopów do buntów, Ust.

[Zwozgrzywiec, eje, al] *stać ś. wozgrzywym*.

[Zwozgrzywienie, a, btm.] czynność cz. **Zwozgrzywiec**.

× **Zwoziciel, a, lm. e** ten, co wozi. L.

× **Zwozicielka, i, lm. i** forma ż. od **Zwoziciel. L.**

Zwozić, i, il i † Z. ś. p. Zwićzić.

× **Zwoźba, y, lm. y** p. **Zwoźka.**

Zwożny i. mogać być wwiezionym. 2. zgnojony nawozem, nawiezionym: Zwożna rola, rędzina. Troc. Na to zboże ma być dobrze zwożna i uprawna rola. Haur. Groch na woznej i uprawnej roli pięknym zasiać nasieniem. Haur. Inaczej na woznej orać potrzeba, inaczej zaś na płonnej roli. Haur. [Z., ego, lm. i] rz. *wożny*.

Zwożenie, a, btm., czynność cz. **Zwozić**: Z., *convectio*. Kn.

† **Zwożenie się, a ś., btm.,** czynność cz. **Zwozić ś.**

Zwód, odu, lm. ody i. † Z. *zwiedzenie, zwodzenie, oszustwo, oszukaństwo, mamienie, podstęp, podejście*: Wieszcze przez swe kłamstwa i zwody nażnęli nas w sieci, w niewody. Chr. Strzeż ś. przepaści fałszu i rozmaitych zwodów świata tego. Rej. Wróżki nie zawisły na żadnej nauce ucziwej, tylko na gołych omylnych zawodziech szatańskich, które gruntu żadnego dobrego nie mają. Jan. Wiele złego staje ś. za powodem i zwodem praktykarzów. Zebr. Dadzą ś. uoździć tym fałszem zwodom. Rej. W tych obłudnych pokusach a w tych obłudnych zwodziech świata tego. Rej. O chydrościach djabelskich i o ich dziwnych zwodziech. Rej. Jego słowa pełne zwodów na zły uczynek w sercu Ewy snadny wstęp znalazły. Przyb. (=pokus, przynęta, pomęt do niego). 2. † Z. *związek, konfederacja*. Rozm. 3. × Z. *kodeks, statut, księga praw*: Powstają nowe zwody, księgi praw, statuta. Bart. Ułożenie zwodu praw ziemskich. Bart. Zamieścić Helcel krytycznie opracowany tekst tak zwanego zupełnego zwodu. Hube R. 4. × Z. *prawny, wywód niewinności swojej* zwiedzeniem na prawdziwego występnika. L. Z. kra-

dieży przez wskazanie przedawcy rzeczy, o której kradzież tego obwiniono, który tę rzecz kupił. L. 5. = a) p. Wzwód: Poczeli ś. drzeć do zamku, aż Z. ledwie przed nimi podniesiono i bramy zawarto. Biel. M. Od drugiego piętra wieży szturmowej były zawiesziste zwody, które gdy spuszczone, ulegały po murze, że żołnierz po nich wbiegał do miasta Wt. b) [Z.] *część żorawia w studni: belka długa umieszczona na osze*: Do zwodu przytwierdza ś. kluczek. Zdr. **Zwodek**.

Zwódek, dka, lm. dki i. [Z.] *przybór wody, [przybierek, przybiérka, przybiorek, zbierek]*. 2. [Zwódk, lm.] *rodzaj sieci z postronków, które dawniej złodzieje zastawiali na pyrciach na powracające z górskich pastwisk owce, ażeby ś. w nie łapały i dusiły*.

[Zwódniki, ów, btp.] *rodzeństwo przyrodnie*: Zwódnikami nazywają np. dwoje dzieci względem siebie, z których jednego ojciec ożenił ś. z matką drugiego. Gdy wdowiec dzietny ożenił ś. z wdową dzietną, ich dzieci są względem siebie zwódnikami.

Zwój, oju, lm. oje i. *kształt czego zwiniętego, obwijającego, skręć, splot, kłęb*: W szerokie zwoje płaszcza twarz obwiną. Mick. (= *fałdy*). W włosów kędzierzawe zwoje. Mick. (= *sploty, pierścienie*). Zwoje węża. (= *kręgi, sploty, pierścienie, przeguby*). Szare nieprzejrzane mgły otoczyły zwojami swemi iż bezmierną przestrzeń. 2. *coś zwiniętego, kłęb, trąbka, tułka, rulon, rola, rolka, plik, plika czego*; Z. *papierów*. Uplotłem wstążek Z. Mick. (= *pek*). 3. [Z.] = a) *bryt*: Zapasecka we dwa zwoje. b) *żoraw do ciągnięcia wody ze studni*. 4. anat.: Z., *zwoje* × **Węzły, × Węzłki, × Kłębki** (ganglion, ganglia) *normalne nabrzmienia na przebiegu pewnych nerwów, składające ś. z komórek i włókien nerwowych*: Z. *klinowo - podniebienny* (g. sphenopalatinum). Z. *kręzkowy dolny* (g. mesentericum inferius). Z. *krwisto - naczyniowy, p. Krwisto - naczyniowy, Zwoje limfatyczne - naczyniowe, p. Splot*. Zwoje międzykręgowe (ganglia spinalia). Z. *nerkowo - aortowy* (g. renali-aorticum). Zwoje obwodowe. Zwoje pnia nerwu współczulnego. Z. *podszczękowy* (g. submaxillare). Z. *półksiężycowy* (g. semilunare nervi trigemini). Z. *przeponowy* (g. phrenicum). Z. *skalisty* (g. petrosus). Z. *szczękowy* (g. supramaxillare). Z. *szyjny nerwu błędnego* (g. jugulare). Z. *szyjny nerwu współczulnego* (g. cervicale). Z. *trzewny* (g. coeliacum v. solare). Z. *uszny* (g. oticum v. auriculare). Z. *węzłowy nerwu błędnego* (g. nodosum). 5. bud. = a) *daw. zdołbina z trąbki rozwiniętej karty, do pomieszczenia napisu*. b) *zdołbina w kapitelach jonskich, korynckich i rzymskich, zwinięta nakształt płaskiego ślimaka*. 6. fiz., p. **Gwint**. Z. *indukcyjny, p. Indukcyjny*. 7. patol.: Zapalenie zwojów nerwowych (ganglitis).

Zwójka, i, lm. i zool. i. (tortrix) *owad dwuskrzydły z rodziny zwójkowatych*. 2. (voluta) *brzuchopęz przodoskrzelny*.

Zwójkówka, i, lm. i *mały motyl nocny, żyjący, gdy jest liścią, przeważnie pomiędzy liśćmi, zwiniętymi zapomocą oprzędu*.

[Zwón, u, lm. y] p. **Zwon**. Pe. Zdr. [Zwóny - szek].

[Zwónić, i, il] p. **Dzwonić**.

[Zwónienie, a, btm.] czynność cz. **Zwónić**.

[Zwónyszek, szka, lm. szkł.] p. Zwón.

[Zwór, oru, lm. ory suchy żłób między górami Karpackimi ciasno zwartemi, który dąży ku wyłomowi rzek: Przebrałem ś. na czoło mojej karawany i spuściłem ś. do zworu. Pol. Bardzo właściwie nazywa tutaj lud zworami suche żłoby, które cieką pomiędzy górami ku wyłomowi rzek. Pol. Z głębi zworu dopiero można było przejść wężyk mojej karawany, której początek dochodził już do zworu, a koniec nie przeszedł był jeszcze wierzchu góry. Pol.]

[Zwórdzenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zwórdzić ś.

[Zwórdzileo się, i ś., ał ś., Zurdzić ś.]: O śmie-tance, gdy przy prażeniu robi ś. ser, mówią, że ś. zwórdziła, skąpiła. Mleko ś. zetnie (zur-dzi ś.).

[Zwórzka, i, lm. i] rozwora u woza.

Zwóz, ozu, lm. ozy I, p. Zwózka. 2. † Z. na-wóz, gnój: Na kapustę, pietruszkę, kuczmerkę, cebulę trzeba zwozu. Haur.

Zwózka, i, lm. i, Zwóz, × Zwózba zwiezienie, zwożenie: Z. do stodoły, do gumna. Zwóz wszelkich zbóż na pilnym zawist dozorcze, a ko-niecznie za sucha z tym zwozem pośpieszyć trzeba. Haur. Zwóz wady rychły do gumna być musi. Haur. Kopa gdy stanie w polu, księdzu dać wcześniej znać dla wytyczy i prędkiego do gumna zwozu. Haur. Składy drzewa, zwózki zboża. Zam.

Zwracać, a, ał i Z. ś. p. Zwrócić.

Zwracanie, a, bfm. I. czynność cz. Zwracać. 2. † Z. p. Zwrócenie. 3. † Z. powrót, droga powrotna, odwrót: Witold, niemieckie wojsko uprzedzając, żywność zapasną, którą byli Krzyżacy w pusty-niach zostawili, ubiegł i pobrał. Stryjk.

Zwracanie się, a ś., bfm., czynność cz. Zwracać ś.: Lekarstwo ekliwosć i Z. czyniące. Troc. Patol. Z. ś. pokarmów (regurgitatio) = powra-canie pokarmów do ust natychmiast po ich prze-łknięciu, bez ruchów wymiotowych. Z. ś. krwi (regurgitatio) = wracanie strumienia krwi, np. do prawego przedsionka, jako następstwo niedomykal-ności zastawki trójdziałnej.

× Zwrost, u, lm. y wzrost, wroda. Zim.

[Zwroszenie się, a ś., bfm.] czynność cz. Zwroszyć ś.

[Zwroszyło się, y ś., yl ś.] (o koniu) dostać drzączki, zestrachać ś., spłoszyć ś.

Zwrot, u, lm. y, × Zwrót I. zwrócenie, oddanie z powrotem: Z. wziętych papierów do archiwum. L. Załączając to pismo, zamawiam sobie Z. jego. L. Zgubę odebrać można za zwrotem kosztu ogło-szenia. Rzeczy przeznaczone do zwrotu. 2. to, co zwracają: Piekarze oświadczyli sklepikarzom, że odtąd nie będą przyjmowali z powrotem nie-sprzedanego pieczywa czerstwego, czyli t. zw. zwrotów. 3. zwrócenie ś., zwracanie ś., ruch wsteczny, zawrócenie nazad, powrót: Z. posłanej córki rychły przyślubuje. Żebr. Uchwalono wy-gnanemu Z. do domu wolny; on nieodmiennym sercem i wygnanie, i Z. zniósł. Warg. Nadzieję zwrotu do domu zagubiwszy, na wszystkie nie-bezpieczeństwa gotowi. Warg. 4. zmiana kie-runku, zwrócenie ś., obrót, odwrócenie ś., odwrót, skręt, zakręt, wykręcenie ś.: Postrzęła Venus Adonisa i z tym oka zwrotem poczuła zaraz w sercu strzałę z jadłym grotem. Szym. Tu pau-sędzia nagłym zwrotem głowy skinął na Tade-usza. Mick. Strumyk licznemi zwroty szukać czego zdaje ś. Nar. (= gnygżaki). Z. w prawo,

w lewo, wstecz. Sznur tancerzy robił różne zwroty. Zte to jak powódź ś. złało zwrotem na tych, od których swój początek miało. Przyb. Ozas wszystek upływa na zmianach i wspan-zanych coraz wzrotach (tak!). Pileh. Następca jego, równy ojcu z enoty, nie był mu równem z szczęścia, pomyślność ma zwroty. Przyb. (= od-miany, kaprysy). Zwroty tonów = przejścia z je-dnego tonu w drugi. W historii, polityce, charak-terze nastąpił Z. (= załamanie ś., nowy kierunek, odmiana). Z. ku lepszemu, na lepsze. W cho-robie, w usposobieniu jego nastąpił pomyślny Z. Nie, nie, pójdę, przeproszę, a potem... cóż potym! porzucę... tel i cóżbym zyskał takim zwrotem? Fred. A. (= zmiana). Przen.: Zwroty mowy = wyrażenia, frazesy: Lud francuski ma pewien zapas okrągłych zwrotów mowy, które go bardzo wyróżniają od innego ludu. Ohl. 5. regres: Żadnego sobie nie zostawiając zwrotu (tak!). Sł. wil. 6. miejsce, gdzie ś. co zwraca, skręt, zakręt: Na zwrocie ulicy, na końcu fon-tany umówiony zapewne zastąpił mi z szpadą gołą. L. 7. anat.: † Z., p. anat. Krag. 8. astr.: Z. kalendarzowy = astr. Cykl. 9. chir.: mistrzow-ski = rękoczyn polegający na umięiętnym wpro-wadzeniu cewnika do pęcherza moczowego. 10. fizj.: Okres a. lata zwrotu płciowego (climacterium, anni climacteriei) = pora przekwitania, lata prze-chodowe, przejściowe. 11. gór.: Z. żyły a. nagła odmiana żył kruszcowych. L. 12. kol.: Z. wago-nów po niewłaściwym szlaku = zboczenie. 13. mat.: Z. od strony prawej ku lewej lub odwrot-nie. Obrót w zwrocie dodatnim lub ujemnym. P. mat. Ostrze. 14. nar. wszelkie zwrócenie ś. na miejscu w pozycji stojącej od 45° do 180°: Z. wstecz.

Zwrotek, tka, lm. tki zool. p. Kamusznik.

Zwrotka, i, lm. i, × Wrotka pewna liczba wierszy w utworze poetycznym, ułożonych w ozna-czonym porządku co do rymów i ilości zgłosek, strofa, strofka: Ostatnia Z. piosenki skończyła ś. śmiechem. Krasz. Przen.: Zwrotką jego myśli była Helena. Rzew.

Zwrotkowy przym. od Zwrotka: Zbadanie wszystkich przekształtów zwrotkowych. Bądz. Zwrotnia, i, lm. e I. a. Kierownik kołowrot kłonicowy, jarzmo zwrotna, kol. belka ruchoma, na której spoczywają długie przedmioty, ładowane na dwa wagony. 2. tech. stawidło.

Zwrotnica, y, lm. e I. na relsach kolei żelaz-nych, węksel, krag na przecięciu kolei żelaznych, wykręcający ś. poziomo dla zwrócenia wiloczonego nań wagonu na szynę idące w żądanym kierunku, krag zwrotowy a. z wrotnikowy: Służba do ustawiania zwrotnie na kolei nowojorskiej zmówiła ś. i wywołała ciężkie zboczenia. Kiedy lokomotywa na pana prezesa najeżdżała, znaj-dowałem ś. przy zwrotnicy. Jeż. 2. p. Zwrótnica.

Zwrotniczy przym. od Zwrotnica. I. kol.: Jętką zwrotnicza, Cięgiel Z., Pociągacz Z., p. Jętką. Szyna zwrotnicza, p. Iglica. 2. woj.: Komora zwrotnicza, p. Komora. Z., ego, lm. owie, × Zwrot-nik rz. oficjalista kolejowy, obsługujący zwrotnicę. × Zwrotnie przym. od Zwrotny. L.

Zwrotnik, a I. × Z. lm. cy p. Zwrotniczy. Łab. 2. astr., gie.: Z. niebieski = jeden z dwu równoleż-ników, oddalonych od równika o 23° 28', na któ-rych słońce w pozornej swej drodze rocznej zwraca ś. z północy na południe i z południa na północ. Z. ziemski = równoleżnik na ziemi, odpowiadający takiemu kołu. Z. Raka = Z. północny. Z. polu-

dniowy = *Z. Koziorożca*. 3. kol. przesuwa, zmieniająca kierunek wpadającej do cylindra pary i pozwalająca tym sposobem cofać parowozy, nadając tłokom ruch w przeciwnym kierunku. 4. przed. wałek zwrotny. 5. tel. = a) *Z. bateryjny* = przyrząd do mierzenia siły baterji elektrycznej. b) przyrząd na stacjach telegraficznych do łączenia przewodników, kumulator.

Zwrotnikowy 1. przym. od **Zwrotnik**: *podzwrotnikowy, tropikalny*: Upał *Z. Kraje zwrotnikowe*. 2. *Krag Z.*, p. **Zwrotnica**. Łab. 3. astr.: Koło zwrotnikowe. Miesiące *Z.*, p. astr. **Miesiąć**. 4. lek.: *Gośćka zwrotnikowa*, p. **Gośćka**.

Zwrotnopalec ptak, zool. = *ptak zdolny zwracać skrajny palec nóg naprzód lub w tył*.

× **Zwrotność**, i, blm. 1. rz. od **Zwrotny**: *Rwij tamy, twojej szkodzącej zwrotności. Bardz. (= możliwości twego powrotu). Otdąd oddychałem łatwiej, czułem więcej w członkach zwrotności. L. Jest to młodzian, znać po nim dobre obyczaje, postać w nim miła, oko żywe, *Z. chyża. Zabł. Moc, Z.*, chybkłość, udatność w wyborze pokazały ś. w tak sławnej potrzebie. Kras. Rzeźwość i *Z. pochodzą z ruchawości dobrowolnej i chętnej. Pilch. Co za bystrość doweipu, co za duch autora, nawet jaka *Z. i pochopność, powiedziabym, gdyby niekiedy spoczął, a potem znowu żartko powstał. Pilch. Co do zwrotności w żartowaniu gładko, to pewna, że Cyceronowi lepiej ś. powodzi, niż drugim. Nagur. 2. = Polimorfizm.***

Zwrotny 1. a. **Zwrotowy** przym. od **Zwrot**: Punkt *Z. (= przelomowy). Bratobójcza walka doszła do punktu zwrotnego. Jeż. 2. mogący być zwróconym, oddanym, odesłanym napowrót, odwetowanym: List Z. (= z blankielem na odpowiedź piśmienną). Czas niezwrrotny (= nie do cofnięcia) 3. mogący zwracać ś., zwrócić ś., powrotny, zwracający ś., powracający: Obieg słońca *Z.*, *revolutio tropica. Hube. Ponieważ w szeregu z funkcji ułamkowej powstającym każdy współczynnik jest funkcją kilku poprzedzających, szeregi takowe nazywają ś. zwrotami, series recurrentes, dlatego, że chcąc oznaczyć którego z nich, wracać ś. musimy do poprzedzających go. Śniad. A mnie dopiero po kilku minutach zwrotne echo wrażenia przyniosło ten jej głos. Brt. 4. do którego ś. zwracają, czynią rekurs, do którego służy rekurs, rekursowy: Przyrzekający nagrodę dla rękącego, jeżeli ten przez swą porękę przyjsięby miał do szkody, zowie ś. zwrotnym rękączyelem. Cyw. 5. obrotny, ruchliwy, zwinny, żwawy, rzutki: Chyży, wysmukły i *Z. zając. Kniaż. Parł zwrotnym koniem żwawy. Min. Przybrał sobie ludzi szlachetnych, zwrotnych. Pilch. Z. na wszystkie strony umysł Mieczysława, nie mając pomocy od swoich, szukał jej u obcych. Nar. Do diabła! co za język *Z.!* L. (= gibki, giętki, jak kołowrotek). *Z. w złych rzeczach. (= przewrotny, chytry, przebiegły, wykrętny, podstępny). 6. anat., p. anat. Obrotowy. 7. gram.: Słowo zwrotne = verbum reciprocum. Zaimek Z.****

Zwrócenie, a 1. blm., czynność cz. **Zwrócić**, zwrot. 2. † *Z. lm. a, † Zwracanie to, co zwrócono, zrzucano, rzucił, wócił, blwociny, rzygowiny: Pies ś. zwraca do zwrócenia swego. Kosz. (ku zwróceniu swemu. Leop.; ku blwocinom. Leop.). Stoły ich pełne zwracania i sprośnych smrodów. Leop., zwracania i pluga-twa. B. G.).*

Zwrócenie się, a ś., blm., czynność cz. **Zwrócić** ś.

Zwrócić, i, ił, nied. **Zwracać** 1. *odwrócić ku pewnej stronie; obrócić, skierować, nakierować, wyrzutować, skrócić, wykreślić, nastawić, wystawić: Zmogte wozy z plugiem do folwarku zwrócony lemiech na długim włoku karku L. Szmer nieprzyjaciół za sobą poczuł, więc, zwróciwszy konia, ujrzy, ano k niemu uciekają właśnie jakby swoi byli. Pilch. Przodkowie nasi młodzież rzesko ćwiczyli, jak konia darsko zwracać, bronią zręcznie szermować. Pilch. (= manewrować nim, robić nim zwroty). Ryby ogonem sterują i lekkim onego ruszaniem na każdą stronę z równą łatwością bieg swój zwracają. Pilch. Nawami rzeki i morza przyzwamy, napięwszy dla pędu wiatru żagle, a z tyłu przydawszy ster, którymby, to w tę, to w ową stronę szubując, nawy bieg zwracano. Pilch. Zaraz go obwód panów najpierwszych otoczy, wszyscy w głuchym milczeniu zwrócili nań oczy. L. Gdy ś. rozeszła wiadomość w Europie o ustanowieniu konstytucji polskiej, zwrócili na nią uwagę wszystkie. Ust. Zadumani, zwrócili oczy w głąb ogrodu. Mick. Djabł do niego pół ucha, pół oka zwrócił do samki. Mick. (= nadstawił). Zwrócony twarzą w tę stronę. Nóż ostrzem zwrócony do łona. Zaciekłość tych tysięcy istot ludzkich zwrócona jest ku niemu. Sienk. Do ciebie zwracam swą prośbę, mowę (= adresuje). *Z. kogo do kogo. (= posłać). Z. na ś. uwagę, oczy drugich (= ściągnać). Z. komu uwagę (= zrobić; napomnieć go). 2. × Z. przen. odwrócić, zażegnać, oddalić, uchylić: Najlepsza sprawa cierpieć, czego *Z. i poprawić nie można. Pilch. 3. a. [Zwarcyc] wrócić, oddać z powrotem, oddać nazad: Skończywszy referat, zwracam powierzone mi pisma do aktów. L. Z. szkodę (= powrócić, wynagrodzić). Z. wydatką komu własność. 4. z żołądka = zrzucić, oddać, wymienić, wyrzucić: Zwracać z żołądka, zrzucić, wócić. Kn. Pies, gdy zwróci to, co mu raz w żołądku plagowało, zasię do tego wraca. Kosz. [Zaczon zwracać to jądło. Stolem je to bardzo mocno chłop, ten mógł wszystko zwareć]. 5. anat.: Mięsień zwracający, p. **Nawrotny**. 6. myśl. (o zwierzu) *powrócić w to miejsce, skąd był ruszony. Z. ś. 1. obrócić ś., odwrócić ś., wykreślić ś., skierować ś.:* Wszystkie pożądliwości w domowe zwróciły ś. zagrody, w obrębach Rzpłtej, zamkneły (ś.). St. wil. Zwraca ś. dzik, pysk otwiera, kły ostre zapienia. Dm. (= odwraca ś., zwraca ś.). Oj, z góry wodaleci, oj, na dole ś. zwraca. Glog. Wstrzymuje konia, staje, zwraca ś. wejzeniem. Mick. Przen.: *Z. ś. do kogo z czym = udać ś., zaadresować ś.:* *Z. ś. do kogo z prośbą, z zapytaniem, z żądaniem. 2. powrócić, wrócić ś., cofnąć ś.:* Słowo wyrzuczone, dziedzictwo stracone, i czas, który minie, z wodą co uplynie, nigdy ś. nie zwracają. Rys. Zwracam ś., wracam ś. do mojej materji. Troc. [Zwróćmy, in, blp.] *przejazd do rodziców nowozamężnej z rodzicami nowożeńca.****

× **Zwrot**, otu, lm. oty p. **Zwrot**.

Zwrotnica, y, lm. e, **Zwrotnica** bot. 1. (specularia) ros. z rodziny *dzwonkowatych*. Gatunek: *Z. polna* (speculum), zwierciadłkiem. W enery zwana. 2. p. **Olysta**.

† **Zwrzasnąć**, śnie, snać p. **Zawrzeszczęć**.
 † **Zwrzasnięcie**, a, blm., czynność cz. **Zwrzasnąć**.
 † **Zwrzedzenie**, a, blm., czynność cz. **Zwrzedzieć**: *Lewandowa wódka Z. goi wraz z Sien.*
 † **Zwrzedzieć**, eje, ał p. **Zwrzodowacić**.
 † **Zwrzeszczęć**, y, ał p. **Zawrzeszczęć**.

† Zwrzeszczenie, a, btm., czynność cz. Zwrzeszczać.

Zwrzodowacenie, a, btm., czynność cz. Zwrzodowacieć.

Zwrzodowaciałoby który zwrzodowaciał: Z. leżał, któremu dla nieznośnego fetoru, bo ciało na nim gnęło, żaden ś. nie chciał podjąć służyć. Nięś.

Zwrzodowacieć, eje, ał, Zwrzodzić, † Zwrzedzić, × Zwrzodowieć I. stać ś. wrzodowatym, okryć ś. wrzodami. 2. zmienić ś. w wrzód: Rak nie otworzył ś. i nie zwrzodowiał. Haur.

× Zwrzodowieć, eje, ał p. Zwrzodowacieć.

× Zwrzodowienie, a, btm., czynność cz. Zwrzodowieć.

Zwrzodzenie, a, btm., czynność cz. Zwrzodzić.

Zwrzodzić, eje, ał p. Zwrzodowacieć.

Zwschodnieć, eje, ał stać ś. wschodnim, upodobnić ś. wschodniemu: Typ szlachecki w swojej wędrówce na Wschód zwschodniał. Szuj.

Zwschodnienie, a, btm., czynność cz. Zwschodnieć.

† Zwstążenie się, a ś., btm., czynność cz. Zwstążyć ś.

† Zwstążyć się, y ś., ył ś. p. Wstążyć ś.: Musi chorować zaraz, mdleć, krew obaczywszy, a drugi i skonać, do domu ś. wstążywszy. Star.

† Zwstążenie się, a ś., btm., czynność cz. Zwstążyć ś.

† Zwstążyć się, y ś., ył ś. p. Wstążyć ś.

Zwszetczniceć, eje, ał stać ś. wszetcznym, oddać ś. wszetcznostwu. Zwszetczniała Tamar i oto brzemienna jest. Bud. (dopuszcza ś. nierządu. B. G.).

Zwszetcznienie, a, btm., czynność cz. Zwszetczniceć.

[Zwuczeć, y, ał] p. Zwuczyć.

[Zwuczenie, a, btm.] czynność cz. Zwuczeć a. Zwuczyć.

[Zwuczyć, y, ył, Zwuczeć] plakać, ryczeć, buczec.

[Zwudrać, a, ał] szemrać.

[Zwudranie, a, btm.] czynność cz. Zwudrać.

[Zwuk, u, lm. i] płacz.

Zwulgarnieć, eje, ał stać ś. wulgarnym, pospolitym, spowszednieć: Wyszedł z mody, zwulgarniał.

Zwulgarnienie, a, btm., czynność cz. Zwulgarnieć.

Zwulgaryzować, uje, ował spopularyzować, zrobić wulgarnym, spopolitować, rozpowszechnić: Ich krytyka rozumu, ich poglądy teorio-poznawcze, zwulgaryzowane wprawdzie przez szeroki ogół, wytworzyły nastrój społeczny i umysłowy.

Zwulgaryzowanie, a, btm., czynność cz. Zwulgaryzować.

[Zwycholenie, a, btm.] czynność cz. Zwycholić.

[Zwycholić, i, il, Styłolić, Styłlać] zgnieść, zmiąć, zmiętosić.

† Zwyciążać, a, ał p. Zwyciężyć.

† Zwyciężanie, a, btm., czynność cz. Zwyciężać.

Zwycięski, † Zwyciężny, † Wyciężny tyńczący ś. zwycięstwa: Hymn, łup, oręż, pochód, bój. Z.

Obrona zwycięska. (= uwieczniona zwycięstwem). Wielkie wojsko zwycięskie (= zwycięskie) głodem wymorzono. Warg. Z. wiersz, piosnka. Kn.

Bogu zwycięską pieśń śpiewa. Susz. Z. fest, wracanie ś. po zwycięstwie, tryumf. Kn. Zwycięskie łupy, herby na tryumfie, nosidła. Kn.

Z. znak, pamiątka zwycięstwa, słup, trophaeum. Kn. Z. upominek. Kn. Zwycięskie liczy palmy, wieńce, łupy. Troc. Zwyciężny wieńiec. Troc.

2. który zwyciężył, który otrzymał zwycięstwo: Zwycięzna ręka. Troc. Król Jan był Z. Kras. Zwycięsko przys. od Zwycięski; † Zwyciężnie: Wyszedł z walki Z. (= zwyciężywszy, szczęśliwie, z powodzeniem, cało, obromą ręką). Kokles, mimo gęsto nań rzucanych pocisków, szczęśliwie i Z. na drugi brzeg do swoich przepłynął. Pilch. Z. bóle znosisz serdeczne. (= mężnie). Obrónisz Z. w słuszności ojczyznę, czyniąc z przycimionej Polski Polskę sławną. L.

Zwycięstwo, a, lm. a, † Wycięstwo, [Zwyciężenie] I. zwyciężenie, pobicie nieprzyjaciela, wygrana, tryumf: Walne, stanowcze Z. Krwawe Z. (= ciężko okupione). Otrzymać, odnieść Z. Przechylić szalę zwycięstwa. Z. pod Wiedniem: Dzięki wprzód Bogu za Z. Orzech. Wziętniów wielką liczbę nabrał i wielkie Z. otrzymał. Orzech. Nie w wielkości ludu, ale w siłach. Bożych położone są wszystkie ludzkie zwycięstwa. Orzech. Za łaską Boską pewną zwycięstwa przyszłego nadzieję pokazał. Orzech. Z. liczby nie chce, męstwa potrzebuje. Kochan. Z. to jest największe, kto siebie samego zwyciężył umie. Górń. I obróciło ś. Z. w płacz dnia onego. Wuj. Dał mu Pan Bóg wielkie Z. Skar. Nie siła męska, ani moc końska wybawia i Z. daje, ale Pan Bóg zastępów. Skar. Zaczynamy pieśni i słodkie. pienia Panu Bogu naszemu, który dał takie Z. a pogromił nieprzyjaciela nasze. Skar. Dzień zwycięstwa tego święcą. Skar. Takimi i tak gęstymi zwycięstwami sławę twoją po wszystkim świecie rozszerzył. Skar. Z. otrzymał. Troc. Zwycięstwa ś. ścigają. Troc. Wódz, skoro nie odnosi zwycięstwa, tym samym już jest zwyciężonym. L. Gdzie Z., tam niewinność. Stasz. Z. w gonitwie. L. Gdzie Z. bez pracy, tam tryumf bez chwały. L. Ci, którzy umieją zwyciężać, nie zawsze umieją zażywać zwycięstwa. Ustrz. Dwa kroć zwycięża, kto ś. w zwycięstwie zwycięża. Min. Trudna rzecz jest zwyciężyć drugie, ale większe jest Z. zwyciężyć serce swe, a po-pędliwości swe uskromić. Baz. Wpadłem przy- tym stać w niebezpieczeństwo do dalszych grzechów przez me w żądzaach zwycięstwo. Kulig. (= niewstrzemięźliwość, niepoohamowanie). Najuczciwsze szukanie zwycięstwa dobrodziej- stwy dobrodziejstwa chceć zwyciężać. Górń. Temistokles powiedział, że mu nie dopuści spać Z. Milejadowe. Macz. Tam rozpac, a to nadzieja zwycięstwa zajadłym tłuszczom doda- wały męstwa. Kras. Lepszy jest pewny spokój, niż spodziewane Z. Pilch. Każdego z nich opis zwycięstwa lub zgonu. Miek. [Najśw. Pa- nienko, daj mu zwyciężenie]. 2. † Z. kościół, kapliczka nad grobem pobożnych chrześcijan, mia- nowicie męczenników w pierwszych wiekach po Chry- stusie: Anakletus nad ciałem św. Piotra zbu- dował był pamiątkę i Z., to jest kościół. Skar.

Zwycięzca, y, lm. y, × Zwycięzca, † Wycię- ca, × Zwycięziciel ten, co zwyciężył, co odniósł zwycięstwo: Zwycięzca ś. wracający, tryumfu- jący. Kn. Tryumfuję albo wracam ś. zwycięzca, ze zwycięstwem. Kn. Nieraz zwycięzca został zwyciężony. Kras. Niedawno srogі mój nieprzy- jacieliu, teraz panie mój i zwycięzicielu. Lubom. Zwycięzca zwyciężon smuci ś., żałuje. Bardz. Jakże ich witać: zwycięzco, czy zbiegi? Miek.

Zwyciężać, a, ał i Z. ś. p. Zwyciężyć.

Zwyciężanie, a, btm., czynność cz. Zwyciężać: Z. nieprzyjaciół, afektów swoich. Troc.

Zwyciężanie się, a ś., btm., czynność cz. Zwyciężać ś.

× Zwycięzca, y, lm. y p. Zwycięzco.
 † Zwycięzyna, y, lm. y p. Zwycięzynie.
 Zwycięzynie, i, lm. e, × Zwycięzynie, † Zwycięzyna forma ż. od Zwycięzca; × Zwycięzycielka: Bierz laury, któreś Agamemnon zgina, ona zwycięzyna. Bardz. Liczysz zabite, zwycięzyna, dziatki. Bardz. Męka Pańska zwycięzycielką jest śmierci. Birk. Świerć zwycięzynie. Kasp.

× Zwycięzynie, i, lm. e p. Zwycięzynie.
 † Zwycięzyna, y, lm. y i. *prawo zwycięskie*. L. Dudz. 2. *zdobyc zwycięska, łup, zabór zwycięski*: Teraźniejsza jest u Turków usilność, aby ś. przy dawnych zwycięzynie własności utrzymali. L. Cóż o was mówić, o króle mściwole, wy w zwycięzynie ziemi podbitele? L. [Zwycięzeć, y, al] p. Zwyciężyć.
 Zwycięzenie, a. l. b.m., czynność cz. Zwyciężyć a. Zwycięzeć. 2. [Z., lm. a] p. Zwycięstwo.

× Zwycięzenie p. Zwyciężnie.
 † Zwycięzeniec, nca, lm. ncy *człowiek zwycięzony*: Uzna świat, że nie jestem zwyciężencom srogi. Bardz. Fortuna o ziemię rzuca królewskie korony, a podłych zwyciężenców wysadza na trony. Bardz.

Zwycięzenie się, a ś., b.m., czynność cz. Zwyciężyć ś.
 † Zwyciężnie przys. od Zwyciężny; × Zwyciężenie *zwycięsko*: Przeciwniki narodu ludzkiego starszy, Z. wstąpił Pan w niebo. K. G.
 × Zwyciężność, i, b.m., rz. od Zwyciężny;
 × Zwyciężoność. L., Pśń.
 † Zwyciężny i. *możliwy do zwyciężenia*: Nie tak łącno zwyciężnego zawojował nieprzyjaciela. 2. p. Zwycięski.

× Zwycięzyciel, a, lm. e p. Zwycięzca.
 × Zwycięzycielka, i, lm. i p. Zwycięzynie.
 Zwyciężyć, y, ył, † Wyciężyć, nied. Zwycięzać, † Zwycięzać, † Zwyciężać i. a. [Zwycięzeć] *wyjść zwycięzcą, zostać zwycięzcą, odnieść zwycięstwo, otrzymać plac boju*: W tym znaku zwyciężysz. Skar. Konetabl tysiąc uczynił wypraw i wszędzie zwycięzał. Niem. 2. kogo = *zwalczyć, pokonać, pobić, porazić, pożyć*: Zwyciężam przeciwnika = zwycięstwo, plac otrzymawam. Kn. Zwyciężył wojsko nieprzyjacielskie, przeciwnika. Troc. Wojną trudno go pożyć, bronią trudno Z. Baz. Zwycięzca zwyciężon smuci ś., żałuje. Bardz. Zwyciężony zostaje, *vincor*. Kn. Żaden król nie zwycięży, ale wojska mieć musi. Skar. Niech, nieprzyjaciół zwyciężysz w boju, długo w kwitnącym panują pokoju. Koch. W. Król maurytański Grenady, widząc ś. tak często zwyciężanym przez chrześcijan, postanowił... Szaj. Przen.: *przewyciężyć, przemoc, przelamać, złamać, pokonać*: Z. pokusy, samego siebie, przeciwności, upór. Z. czarta, Z. świat, Z. ciało, Z. strachy a rozliczne możności, Z. dary, obietnice, bogactwa świata tego. Rej. (= *nie ulec im, nie dać ś. skusić*). Z. złość przeciwnika dobrocią (= *rozbroić*). Nie godzi ś. temu, kto świat zwycięży, aby ś. miał dać białym głowom zwyciężać. Rej. (= *zawojować, pozbadnąć, osiodłać*). *Infra dolorem vel voluptatem sum, daję ś. Z. Kn. Choć Chrystus krwią odkupił człowieka, przecię go wycięży ten marny świat, swawolne ciało jego, czart zwodca. Rej. Ten sprzeciwnik twój (szatan) miał ś. o cie zawdy kusić a temi słowy, a tym smacznym jadem zwyciężać nędzne człowieczeństwo twoje. Rej. Mało nam to zwycięstwo pomoże, jeśli swoich złych zwyczajów i grze-*

chów nie zwyciężym. Skar. Zwycięz złość przeciwnika twego dobrocią twoją. Baz. Serce swe Z., gniew pohamować, zwycięstwa miernie używać wielkiego to i męznego serca rzecz jest. Baz. Cierpliwość wszystko zwycięża. Prz. Siebie Z., więcej, jak narody. Kras. (= *zapanować nad sobą*). Przen.: Z. kogo w czym = *przewyciężyć, przejsć, zakasować, prześcignąć, wyprzedzić, zdystansować, wziąć górę nad kim*: Zeby Damalis dziewczka nie przepiła Bassa i trackim kuflem zwyciężyła. Li. Dobrodziejstwa ojcowskie zwyciężyła. Li. Dobrodziejstwa ojcowskie zwyciężone dobrodziejstwa synowskimi być nie mogą. Górn. Laty dziada zwycięży, a ojca mądrością. Bardz. 3. kogo prawem = *przekonać, przewidywać, skonwinkować, przyprzeć do muru*: On będzie o złodziejstwo prawem zwyciężon. Tarn. J. Z. ś. *przemóc ś., zapanować nad sobą, przewyciężyć ś., walczyć, pasować ś. z sobą*: Zwyciężam ś., przelamuję ś., odejmuję ś. swywoili, hamuję ś. Kn. Wzgardzony dla pogardy, sam ś. więc zwycięży. L.

Zwyciężjad, u, lm. y bot. i. † Z., p. Ciemięzyk. 2. (nabalus) ros.

† Zwyciężysto przys. od Zwyciężysty. L.
 † Zwyciężysty *który odniósł wiele zwycięstw, zwycięski*. Mącz.

† Zwyciężywać, a, al i † Z. ś. p. Zwyciężyć.
 † Zwyciężywanie, a, b.m., czynność cz. Zwyciężywać.

† Zwyciężywanie się, a ś., b.m., czynność cz. Zwyciężywać ś.

† Zwyczać, i, ił i † Z. ś., nied. † Zwyczać i † Z. ś. p. Wzyczać. Błaż. Aby ś. zbytńo żaden pijać nie wyczajał. Grab. P. Zwyczając kogo do czego. Troc.

Zwyczaj, u, lm. e, † Wyczaj, [Zwyk] i. to, co ś. *zwykło zachowywać dlatego tylko, że ś. oddawna zachowywało, ustalona ciągła i powszechną praktyką norma postępowania; to, co uświęcone tradycją, przestrzegane jest przez ogół; obyczaj, przyzwyczajenie, nawyknienie, moda, nałóg*: Pytaj ś. o zwyczajach rodzinnego kraju swego. Rej. A teraz ten wieczór sławny świętymy jako Z. dawny. Kochan. Czytelniku, w wszelkim kraju trzeba ś. trzymać zwyczaj. Kochan. Wszystko to Z. czyni, który jest mistrzem każdej mowy. Górn. Dawny a starożytny Z. bez prawdy zastarzały błąd jest. Żarn. Z. wiele może: w górach, lasach kochamy ś., w którycheśmy ś. porodili a. długo mieszkali. Macz. Każdy kraj ma swój Z. Prz. Z. drugie przyrodzenie. Prz. Nie pożyczaj — zły to Z.: nie oddają, jeszcze łąją. Prz. Zwyczaju odstąpić. Troc. W każdej rzeczy Z. wiele może. Troc. Z. pospolitą i prawa postanowiły. Troc. Z. od wszystkich przyjęty stoi za prawo. Troc. Ustąpił z zamku pod rozwiniętymi znaki i bębny i inną wojskowym zwyczajem muzyką. Troc. Z. wyczaju to wychodzi. Troc. (= *z użycia, z mody*). Nie wstydzmy ś. chwalebnych zwyczajów ojców naszych: wszystko oni od Pana Boga zacykali, i Pan Bóg im też błogosławił. Kras. Gdyśmy wstali, rzekł do mnie gospodarz, iż zachowywał dawny ojców Z. modlił ś. po wieczery. Kras. Iść wbrew obojętnym zwyczajom oznacza dziwaka. Kras. Trojaka pieczęć kanclerzom litewskim w zwyczaj był. Bobrow. On zawsze mileżał swoim zwyczajem. Mick. Inaczej cale po dawnym zwyczajem litewskie niegdyś stapały książęta. Mick. Z. tak każe. Z. narodowy,

uświęcony wiekami. Zwyczaj ludowe, staro-dawne, tradycyjne. Z. tak każde, wymaga tego. U nas był taki Z., że... Z. palenia ciął Mick. Z. palenia Sobótki. Starożytny był Z., iż dzie-dzice nowi na pierwszej uczcie sami służyli lu-dowi Mick. Z. prawny (= *prejudykata ustalony tradycją*). O zwodzie zwyczajów prawnych mazo-wieckich układu Wawrzyńca z Prażmowa. Win. Z. dobry stary za prawo. Groie. Aby Z. mógł być prawem, ma być sprawiedliwy, od znacznej części narodu przyjęty, mający przynajmniej po sobie dziesięć lat preskrypcji, czyli dawność a. użycie i nie był prawu pisanemu wbrew przeciwny; a jako podług tych prawideł Z. moc prawa bierze, tak przeciwnym sposobem nawet w społeczności wzięty upada i moc swą traci. Ostr. Z. jest niejako prawo z obyczajów ludz-kich i z używania postanowione, które niewa władzę prawa pisanego, gdzieby takowego pisa-nego prawa nie dostawało. Sz. Z. za ustawę wzięty nie innego nie jest, jedno to postano-wienie, które s. tylko za pochwaleniem ludzkim z dawnego zwyczaju wkorzeniło i ugruntowało. Baz. Z. mazowiecki. L. Ma Z., jest jego zwy-czajem, jest w jego zwyczaju wtrącać s. w nie-swoje rzeczy (= *przywyczenie, nalóg, słabość*). Za Z. przys. *zwykle, zwyczajnie, zawsze*: Jejmość jak za Z. była wymowniejsza, i na tym s. dys-puty małżeńskie kończyły. Kras. Wesołego je-steś humoru.—Jak za Z., mój bracie. L. Zwy-czajem lat dawnych (= *za przykładem; wzorem lat dawnych*). No, no, zrobię trza, jako jest zwyk. Tet. 2. † Z. *przywyczenie, przywyc-żajanie, uwycżajanie, ćwiczenie dla uprawy*: Dworzani zwyczajem naprzód ma włudzić w pana enoty. Górn. Jak nieosiadana szkapa ku żadnej s. potrzebie nie zejdzie przez pło-chość, przez niezwycaj, tak człowiek nieuczony ku żadnej s. sprawie nie zda. Kosz. Nie mogę w tej zbroi chodzić, bom tego w zwyczaju nie miał. Leop. (bom s. tego nie przyuczył. Leop., bom tego nie przywykł. B. G. (= *bom tego nie zwyczajny*)). 3. † Z. *biegłość, uprawa, praktyka, otrząskanie s., obycie s., doświadczenie*: Młodemu trzeba s. dobrego uczyć, w dobrym Z. brać. Petr. Z. łatwe rzeczy czyni. Rys. Z. za naukę stoi. Dor. Z. wszystko przemaga. Ku. 4. † Z. *za-żyłość, przestawanie z kim, stosunek, obcowanie*: Owdzie część nieba Phias zastąpiła z siedmią córami także Atlantydy, za to, że Jowisz u je-dnej z nich, Maje, co najpiękniejszej, miewał swe zwyczaje. Tw. Konrada syn, Kazimierz, zasma-kowawszy sobie Z. małżonki, długo przy niej we Wrocławiu, nie dbając na listy ojcowskie, ba-wił s. Błaż. 5. † Z. *sposób, tryb, wzór, przykład*: Zwyczajem lat dawnych. Trzeba często na mło-dego konia wsiadać i zasię zsiadać, aby tako-wym zwyczajem nałożył s. spokojnie stać ku wsiadaniu. Trzyo. W Najów. Pannie, jako po-częcie przedziło Z. przyrodzenia, tak też przy rodzeniu wszystko s. mocą Boską działa. Kucz. Dziecią, gdy cudzego, a nie matki własnej po-karmu używa, spodem też bierze w s. Z. żywota a obyczajów. Glicz.

† Zwycżajanie, a, bfm., czynność cz. Zwycżaid.

† Zwycżajenie się, a s., bfm., czynność cz. Zwycżaid s.

Zwycżajna p. Zwycżajny.

Zwycżajnie przys. od Zwycżajny; Zwykle za zwycżaj, zawsze, najczęściej, popołicie: Chodził Z. w prostym kożuchu. Plecie, ot Z. jak stary gadula. Na niewielu zagonach, Z. jak szlach-

cie podlaski. L. (= *jak to bywa w zwycżaju*). Z., według zwycżaju. Kn. Prawdziwie waepan masz niezwycejęzony upór! — Z., żołnierz jestem. L. (= *nie dziw, nie dziwnego*). Przystojnie odziany, Z., jak bywa syn kmieci. Jaś.

Zwycżajność, i, bfm., rz. od Zwycżajny, zwy-kości: Z., zwycżajenie. Kn. (nawyknięcie. L.).

Zwycżajny, [Zucajny], Zwykły l. będący po-wszecznie w zwycżaju, normalny, nie nadzwycżajny, nie nowy, potoczny, pospolity, praktykujący s. po-wszecznie, powszedni, ularty, oklepany: Przykróść zwycżajna lżejsza. Kn. Zwycżajne rzeczy nie czynią podziwienia. Kn. Niezwycżajna rzecz jest, która rzadko przytrafia s. Boh. Zwycżajne słowo. Troc. Zwycżajną jechać drogą. Troc. Z. sobie człeczyna (= *taki ot sobie*). Świeca woskowe stanowiły zwycżajne ofiary kościelne. Z. porządek rzeczy. Zwycżajna w takich razach kara (= *zwyk-la*). To rzecz zwycżajna (= *nie dziwnego, rzecz naturalna*). To dla niego rzecz zwycżajna (= *nie nowina, to dlań jak chleb z masłem*). Prośba na zwycżajnym, na zwykłym papierze (= *na prostym, nie stemplowym*). Rok Z. (= *nie przestępny*). Peregrynacją moją takom opisał, jako mi drogą ak trudna dopuściła, nie zwykłym historyków sposobem. Warg. Zwycżajna = *rzecz zwycżajna, zjawisko zwykłe*: Zwycżajna to jest ludziom sę-dziwym stare tylko obyczaje chwalić. L. Zwy-czajna panom swoje sławę lubię, z swojej s. mocy i przymiotów chlubić. Jabł. Bogaty głupi to prawie zwycżajna, uczone ubogi i to też nie tajna. Jabł. 2. *prosty, zwykły, ordynarny, niewykwinny, posłedni*: Z. kundel. Ceny miejsce zwycżajne. Z. żołnierz (= *nie oficer, prosty, szeregowiec*). Pokarmy zwycżajne. Salceson Z. (żart. kadryl, hycel). Bułka zwycżajna (= *okrągła, z prze-działką przez środek, z posłedniejszej mąki, ale za to większa, mularka*). Sól zwycżajna (= *ciemna, kuchenna*). Kran Z. p. Kran. 3. komu = *właściwy, u niego w zwycżaju, w używaniu będący*: Słowo rzemieślnikom zwycżajne. Troc. (= *pospo-lite; zwykle u nich*). 4. czego = *przywykły, przy-wycżajony do czego, obyty, oswojony, otrząskany z czym*: Nie ulgnie s.: on tego Z. Nie mu nie będzie: on Z. przymiarać głodu. Gmin jarzma zwykły. Kras. Konie, lubo zwycżajne wilków, poczęły wspierać s. bokami. Sienk. Konie pruskie mniej były zwycżajne ich strasliwego wy-cia. Sienk. [Ludzie naszej łaski nie zwykli, Króliewicz nie był tego nodzligu Z.]. 5. † Z. *doświadczony, znający s., kompetentny, biegły, uprawny, wytraunny, prawdziwy, zawołany*: Z. le-karz, doktor. Troc. Nad wszystkimi pasącami bydło ma być starszy jeden pasterz namędrszy i nazwykleszy obieran, któremu wszystkie insi przy trzodzie posłuszni być mają. Trzyo. Po-wiadają też ludzie około tego zwycżajni, iż gdy wino przestanie s. burzyć a ustoi s., ma być przetaczane z lagru. Trzyo. (zwycżajne koto tego chodzący. K.). Dziwujemy s., iż sługi mamy niegdy w tych rzeczach, które im rozkazujemy, niezwyceżajne, niepotomne, gdyż s. od nas samych uczą tych rzeczy nieprzystojnych. L. (= *nieoby-cżajne*). 6. *rzeczywisty, aktualny*: Z. profesor uniwersytetu. 7. bot.: Berberys Z., p. Berberys. Brukiew zwycżajna, p. Kapusta. Chmiel Z., p. Chmiel. Chrzan Z., p. Chrzan. Cis Z., p. i. Cis. Cykorja zwycżajna, p. Cykorja. Czartawa zwy-cżajna, p. Czartawa. Dąb Z., p. Dąb. Dynia zwy-cżajna, p. Dynia. Drzewo kawowe zwycżajne, p. Kawowy. Dziegiel Z., p. Dziegiel. Firlotka kaków Z., p. Firlotka. Granat Z., p. Granat. Groch Z.,

p. Groch. Grusza zwyczajna, p. Grusza. Hizo Z., Hizo. Irga zwyczajna, p. Irga. Jemioła zwyczajna, p. Jemioła. Jęczmień Z., p. Jęczmień. Kalaffor Z., p. Kalaffor. Kalina zwyczajna, p. Kalina. Kapar Z., p. Kapar. Kapusta zwyczajna, p. Kapusta. Kasztan Z., p. Kasztan. Kasztanowiec Z., p. Kasztanowiec. Klon Z., p. Klon. Kolender Z., p. Kolender. Kolokwint Z., p. Kolokwint. Konopie zwyczajne, p. Konopie. Korzeniówka zwyczajna, p. Korzeniówka. Koślaszek Z., p. Koślaszek. Kukurydza zwyczajna, p. Kukurydza. Len Z., p. Len. Lipa zwyczajna, p. Lipa. Lnianka zwyczajna, p. Lnianka. Malina zwyczajna, p. Malina. Melonowiec Z., p. Melonowiec. Nostrzyk Z., p. Nostrzyk. [Sporek Z. (delphinium consolidā)] = Koziołek. Szanta zwyczajna, p. Młga. Szcypior Z., p. Czosnek. Witulka zwyczajna, p. Koszyczko. 8. chem.: Kamfora zwyczajna, p. Kamfora. 9. min.: Chryzolit Z., p. Chryzolit. Granat Z., p. Granat. Kware Z., p. Kware. Opal Z. Ortoklasy zwyczajne = kryształy występujące w dawniejszych skalach krzemianowych, adulary. Tetraedryt Z. 10. piw.: Piwo zwyczajne, p. Piwo. 11. stol.: Dłuto zwykłe heblowe = ceklinga. Łab. 12. ślus.: Klucz zwykły czyli prosty, z otworem na głowę śruby lub z wycięciem do jej objęcia. Łab. 13. zool.: Gil Z., p. Gil. Jaszczurka zwyczajna, p. Jaszczurka. Kominiarczyk Z., p. Kopcuszek. Płoc zwyczajna, p. Płoc. Uklej Z., p. Uklej.

× Zwyczajowiec, wca, Im. wcy ten, co ś. trzyma dawnych zwyczajów, konserwatysta, zachowawca: Tu głos umilkł; pochmurzyła ś. twarz wszystkich zwyczajowców. Stasz.

Zwyczajowo - p. Zwyczajowy.

Zwyczajowo przys. od Zwyczajowy zgodnie z zwyczajem pod względem zwyczaju a. zwyczajów: Z. korzec pszenicy równa ś. 242 funtom, a korzec żyta 232 funtom.

Zwyczajowy I. przym. od Zwyczaj: Prawo zwyczajowe. Z. wyroków tworzy ś. rodzaj zwyczajowo-prawnej jurysprudenji. 2. [Z.] zwyczajny, zwykły: Dla mego Olesia winko sampanowe, a dla jego sługi dobre zwyczajowe.

† Zwyczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zwyczyć ś.

[Zwyczkiem] zwykłe, zwyczajnie: Len siwy Z. siedzi schowany we zbożu. Kon.

† Zwyczyć się, y ś., ył ś. nawyknąć, przyzwyczaić ś. Otw. S.

[Zwyczytać, a, ał] zwymyślać: Spomstuję, zwyczajam, co ino wlezie... niechże mają! Ork.

[Zwyczytanie, a, blm.] czynność cz. Zwyczytać.

Zwydatkować, uje, ował wyekspensować, wyłożyć, użyć: Człowiek te właśnie siły dynamiczne zwydatkował na rozwój organizmu. Fm. Z. ś. zniszczyć ś. wydatkami, wyekspensować ś., wykosztować ś.

Zwydatkowanie, a, blm., czynność cz. Zwydatkować.

Zwydatkowanie się, a ś., blm., czynność cz. Zwydatkować ś.: W tym obniżeniu ś. i zwydatkowaniu ś. na drobne zamiary nie mogą dopatrzeć ś. cienia szlachetnych pobudek. Spas.

Zwydrzeć, eje, ał, zwydrzyć ś. rozwydrzeć, zdziżyć, znarowić ś., rozpasać ś., rozkielznać ś., rozuzdać ś., rozpuścić ś., rozzuchwalić ś.: Karność potrzebna, aby sługa nie zwydrzał i nie zepsował ś. Petr. Skoro żrębiec do dośzłości swojej przychodzi, póki nie nazbyt zwydrzeje, ze stada na stajnię go brać trzeba. Dór. Sługa

nie ma być bez roboty, bo zwydrzeje prędko. Petr. Ludzie, którzy, w próznowaniu zwydrzawszy, chciwością własnym nieważnie pobłażali, coraz nowej odmiany pragną. Błaż. Z., zdziżyć. Glicz. Tak ś. to już byli zwydrzyli ciurowie. Kacz. Nie wszystko naraz Pan Bóg daje, boby ś. człowiek zwydrzył. Ork. Nie będę im tak dogadzać, boby ś. zwydrzyli na piękne. Ork. Kura ś. zwydrzyła w lesie (= zdziżala).

Zwydrzenie, a, blm., czynność cz. Zwydrzeć.

Zwydrzyć się, y ś., ył ś. I. p. Zwydrzeć. 2. [Z. ś. na czym] zbalamucić ś., znarowić ś., stać ś. grymasnym, wybrednym, zasmakować w czym, rozlakomic ś.: Dziecko zwydrzyło na zaciecie z mlekiem i już inne jeść nie chce. 3. [Z. ś. do czego] znieść ś., wnieść ś.: Krowa zwydrzyła ś. do konieczyny (pasąc ś. obok niej).

[Zwyk, u, Im. i] p. Zwyczaj.

Zwykać, a, ał I. † Z., użyć ś., ćwiczyć ś. B. Sz.

2. [Z.]?: Aż ci powoli cichło, czym ja zwykać, czy też tak woda po sobie rozniósła. Kon.

Zwykanie, a, blm., czynność cz. Zwykać.

† Zwyklać, a, ał p. Zwyknać.

† Zwykanie, a, blm., czynność cz. Zwyklać.

Zwykle p. Zwyczajnie.

† Zwyklać, a, ał zwyklać. Rej.

† Zwykanie, a, blm., czynność cz. Zwyklać.

Zwykłość, i, blm., rz. od Zwykły, zwyczajność: Z. sprawy. Groje. Zwykłością potrzebną tak to między ludźmi jest sposobione, iż od Bożego Narodzenia o sługi nowotne sobie każdy czyni staranie. Gil. Mieszam ś. prócz tego dla samej miejsca niezwykłości. Siem. J. Dobra Z. to przez wyżenie, co zła nabrała. Bud. B. (= nawyknienie, przyzwyczajenie, nałóg).

Zwykły I. a. [Zwyknięty] który przywykł, przywykły, nawykły, przyzwyczajony, nazwyczajony: Zwykli są ludzie piśmem to opatrować, czego wieczną pamięć mieć chcą. Herb. (= mają zwyczaj). 2. p. Zwyczajny.

Zwyknać, nie, kł, nied. † Zwykać, † Zwyklać.

1. żyć ś. z kim, z czym, przyzwyczaić ś., przywyknać, nawyknać doń: Z., discere. Ps. flor. Zwyknę do konia, zuczę ś. do broní. Syrok. 2. I z domu gniewu idziesz czarną drogą, a jęszczęś nie zwykł i mrużysz powieki, zaprawdę, ludzkich dusz - jest duch kaleki. Kon. (= nie opatrzyłeś ś.; nie oswoiłeś ś. z blaskiem: światła). nawyknawszy mieć w zwyczaju: Z. co robić (= robić zwykłe).

Zwykłeś u mnie bywał. Troc. Pełen będąc męstwa i szczerości, żadnym nie zwykłał narabiać podejrzeniem. Troc. Nie zwykłeś tego czynić. Troc. Wszystko los zwykł kończyć dzwonem. (= jest zwykły). Archiwa niemieckie nie zwykły ś. gościnnie otwierać badaczom polskim. (= nie przywykły). Zwykło ś., nieos. = jest w zwyczaju, jest zwyczaj, bywa zwykłe, przywykło ś., nawykło ś.: Trzyma ś. nas ta przywara, że ś. na wzór innych układamy, nie uważając, co ś. czynić zwykło. Pileh. W tym wieku, w jakim on jest, zwykło ś. być ociężałym i trudnym do wyjazdu. L. (= jest ś., bywa ś. zwykłe).

Zwykniecie, a, blm., czynność cz. Zwyknać.

[Zwyknięty] p. Zwykły.

Zwymiotować, uje, ował p. Zwymiotować.

Zwymiotowanie, a, blm., czynność cz. Zwymiotować: Blizkim był już śmierci, gdyby nie Pasek, widząc go już w niebezpieczeństwie utraty życia, nie dał mu na Z. Kraus.

Zwymyślać, a, ał kogo = wymyślając sponiewierać; sfukać, złać, skrzyżać, zburzować, zbesz-

tać, zekpać: Powinienbym cię Z. za to podej-
rzenie. Bał.

Zwymyślanie, a, btm., czynność cz. Zwymyślać.

Zwypukleć, eje, ał *stać* s. *wypukłym*: Zrobił s.
żółto-zielony na twarzy, oczy mu zwypukłały.
Dyg.

Zwypuklenie, a, btm., czynność cz. Zwypukleć.

† Zwypuszczać, a, ał p. Powypuszczać.

† Zwypuszczanie, a, btm., czynność cz. Zwy-
puszczać.

× Zwyradniać, a, ał p. Zwyradnić.

× Zwyradnianie, a, btm., czynność cz. Zwy-
radniać.

† Zwyrębować, uje, owal *powyrębować* co do
jednego: Siekierą gaj snadź zwyrębował, on
i zapusty święte żelazem wypował. Otw.

† Zwyrębowanie, a, btm., czynność cz. Zwy-
rębować.

[Zwyrknąć się, nie s., nał s.] p. Zwyrtnąć s.

[Zwyrknięcie się, a s., btm.] czynność cz.
Zwyrknąć s.

Zwyradniać, a, ał i Z. s. p. Zwyradnić.

Zwyradniałość, i, btm., p. Zwyradnienie.

Zwyradniały *który zwyradniał, stał s. wyrodkiem,
potworkiem*: Zwyradniałi potomkowie swoich
dzielnych przodków. Postaci zwyradniałe bak-
terji. Obłąkanie zwyradniałych ua tle dziedzicz-
nego usposobienia — zwyradnienia dziedzicznego.

Zwyradnianie, a, btm., czynność cz. Zwyradniać.

Zwyradnianie się, a s., btm., czynność cz. Zwy-
radniać s.

Zwyradnić, i, il, nied. Zwyradniać, × Zwyradniać
*spaczyć, przekroczyć, wykoławić co wrodzonego, natu-
ralnego*: Sprawa chorobowo zwyradniająca. Zwy-
rodnione cechy zbrodnicze Błędy Cuvier'a zwyrad-
niałi jego epigonowie, uważając za dogmat. Wie-
kami uprawiany wyłącznie przez nich handel...
zwyradnił talenty. Ole. Z. s. p. Zwyradnić.

Zwyradnieć, eje, ał, Zwyradnić s. *stać s. wyrod-
nym, wyrodzić s. w sposób niekorzystny, stać s.
wyrodkiem*; przen.: *spaczyć s., wykoławić s.*: Jest
to jedna z głównych przyczyn, dlaczego nasze
wzory do ciała autonomicznych zwyradniają s.

Zwyradnienie, a, btm. I. czynność cz. Zwyrad-
nić. 2. czynność cz. Zwyradnieć. 3. a. Zwyradniałość
stan tego, co zwyradnia. 4. biol.: Odczyn zwy-
rodnienia a. oddziaływanie zwyradnienia. 5.
patol. (degeneratio) *przemiana pierwiastków tkan-
kowych pod wpływem bodźców chorobowych na twory
mniejszej wartości pod względem trwałości, spraw-
ności i t. d.*: Z. tłuszczowe a. stłuszczenie (de-
generatio adiposa). Z. skrobiowate (degeneratio
amyloidea). Z. klejowate, koloidowe (degeneratio
colloides). Z. szkliste (d. hyalina). Z. śluzowe
(d. myxomatodes). Z. barwikowe. Z. włókniste
(fibrosis v. sclerosis). Z. serowate a. zserowa-
cenie (d. caseosa). Z. rakowate a. zrakowace-
nie. Z. z niedokrwienia. Odczyn zwyradnienia
a. oddziaływanie zwyradnienia. 6. Znaki zwy-
rodnienia = *pewne zбочenie rozwojowe ciała
i umysłu, dowodzące obłąkania na tle dziedzicznego
zwyradnienia*. Z. alkoholowe. Usposobienie jest
wywołane dziedziczością po przodkach, to jest
a. tak zwanym obciążeniem a. zwyradnieniem
dziedzicznym. Wąch. Z. moralne. Z. popędowe.

Zwyradnienie, nca, lm. *ney* człowiek, okaz zwy-
radniały.

[Zwyrf, u, lm. y] *zwrot, obrót, wykręcenie s.
w tańcu*: Któremu nos złamała, trąciwszy go
wien ramieniem przy zwyrfciu w tańcu. Tet. Cap-
kę wpół do zwyrtu pochwycił, Tet.

[Zwyrtać się, a s., ał s.] I. *obracać s. szybko
w kółko, wykręcać s.* 2. *związać s.; uwiązać s., wy-
wiązać czym.*

[Zwyrwanie się, a s., btm.] czynność cz. Zwy-
tać s.

[Zwyrtek, tka, lm. tki] *chłopak do różnej
posługi.*

[Zwyrtnik, a, lm. i] *dwie ruchome, spojone
z sobą obrączki żelazne do związania dwu postron-
ków w jeden.*

[Zwyrtnąć się, nie s., nał s., Zwyrknąć s., nied.
Zwyrtać s.] I. *zwinąć s., wywinąć s., skłębic s.*:
Nakoniec anioł wydarł djabłowi widły, a wtedy
s. djabeł zwyrtnął i buch we drzwi. Tet. 2.
zwinąć s., pośpieszyć s., zakrzętnąć s. 3. *obejrzeć
s.* 4. *wymknąć s., wyslizgnąć s., obsunąć s.*: Ja
stanął na kamień, zwyrknął s. pod nogą.
[Zwyrtnięcie się, a s., btm.] czynność cz.
Zwyrtnąć s.

[Zwyrtny, Obyrtny] *zwinny, obrotny, rączny.*

[Zwyrucku] przys. z *rozmachem*: Ciskał co Z.

[Zwyrządzać, a, ał] *wyrządzać*: Wście ta
moim dzieciom nie nie zwyrządzali. Tet.

[Zwyrządzanie, a, btm.] czynność cz. Zwy-
rządzać.

[Zwyrzynać, a, ał] *powyrzynać*: Z. ozory.

[Zwyrzynanie, a, btm.] czynność cz. Zwyrzynać.

[Zwyse, Zwyskiem] *nadto, nad miarę, nad liczbę*:
Mam swojego dość, jészcze Z. Tet. Jest jedna
owca zwyskiem.

† Zwysić, i, il p. Zwyszyć.

† Zwysiekać, a, ał *sieczaniem zgładzić, wysiec
co do jednego, powysiekać*. Li:

† Zwysiekanie, a, btm., czynność cz. Zwysiekać.

[Zwyskiem] p. Zwyse.

Zwysmuknieć, eje, ał *stać s. wysmukłym*: Wy-
rosła, zwysmukniała. Jez.

Zwysmuknienie, a, btm., czynność cz. Zwy-
smuknieć.

Zwysoczenie, a, lm. a *mier. zadanie miernicze,
jak poprowadzić płaszczynę na ziemię, styczną
do danych trzech wzgórz.*

[Zwysoczka] *wysoko, górą, górnice*: Leciła
gąsiecinka Z.

Zwysoka przys. I. z *wysokości, w wysokiego
miejsca, z wysoczyzny*: Spadł Z. 2. *wyniosłe,
dumnie, z partiesu*: Hasło traktowało Gazetę
Narodową Z., pogardliwie. Chm.

† Zwysz p. Zwyż. Troc.

† Zwyszać, a, ał i Z. s. p. Zwyższyć.

† Zwyszanie, a, btm., czynność cz. Zwyszać.

† Zwyszanie się, a s., btm., czynność cz. Zwy-
szać s.

[Zwyszek, szku, lm. szki] *to, co zbyło od użyt-
ku, od wydatku.*

† Zwyszenie, a, btm., czynność cz. Zwysić.

[Zwyszka, i, lm. i] *pokoik na górze w domach
dla gości budowanych.*

† Zwyższyć, y, ył i. i [Z. s.] p. Zwyższyć. 2.
[Z.] *oszczędzić.*

[Zwysó] p. Zwyż.

† Zwytrącać, a, ał *powytrącać*. Li.

† Zwytrącanie, a, btm., czynność cz. Zwy-
trącać.

† Zwywracać, a, ał *powywracać.*

† Zwywracanie, a, btm., czynność cz. Zwy-
wracać.

† Zwyzwolenie, a, btm., czynność cz. Zwy-
zwolić.

† Zwyzwolić, i, il *powyzwalać, wyzwolić co do
jednego.*

[Zwyzywać, a, al] *zwymyślać, sponiewierać wyzywając, wyzwać na wszelkie sposoby, co s. zmieścić*: Ale ich zwyzywałem publicznie. Sew.

[Zwyzywanie, a, blm.] czynność cz. Zwyzywać.

Zwyz, † Zwysz, [Zwysć] = Wzwyż: Słup na 18 łokci wzwyż. Wuj. Osmnaście łokci było wzwyż jednego słupa. B. G. - Hrubo go jeszcze na chłopca zwysć. Tet. Nad Z., nad zwysz (= † przez wzwyż) = nadwyż, nadto, więcej, zbyt, za wiele, nadto. L. Jeśli chce dom odkupić, da piątą część oszacowania nad zwysz. Wuj. (przypada piątą część pieniędzy nad szacunek. B. G.). Nie będziesz miał wiele żon, ani też nad Z. wiele złota i srebra. Leop. (srebra i złota nazbyt wiele nie nabywaj. B. G.). Poborea nad zwysz daninę wybierał. Jabł. [Jam w tej chatce... tam nad rzeką Z.] (= wyżej, wysoko, w górze).

[Zwyznienie, a, blm.] czynność cz. Żwyznić.

Zwyzka, l, lm. i l. *podwyższenie s., podniesienie s., poskoczenie w górę*: Z. barometryczna. Przybycie wojsk na zimowe leże pociągnie za sobą zwyzkę cen owsa i siana. 2. han. hossa, *podnoszenie s. cen towaru, walorów na giełdzie, na targach; wyższa cena towaru, otrzymana na rynkach handlowych*: Grać, spekulować na zwyzkę.

Zwyzkować, uje, ował han. *okazywać tendencję zwyzkową*: Giełda zwyzkuje.

Zwyzkowanie, a, blm., czynność cz. Zwyzkować.

Zwyzkowiec, wea, lm. wcy han. *ten, co gra, spekuluje na zwyzkę, co ją wywołuje*: Walka zwyzkowców. Deport, wynagrodzenie pobierane przez zwyzkowca giełdowego za odroczenie terminu dostawy papierów w wypadkach, kiedy stopa dyskonta stoi nisko.

Zwyzkowy przym. od Zwyzka: Tendencja, kampanja zwyzkowa. Kupców przybyło bardzo wielu. chęć kupna duża, usposobienie mocne i zwyzkowe. Usposobienie na pszenicę na dzisiejszym targu było bardzo mocne i zwyzkowe.

† Zwyzszać, a, al p. Zwyzszyć.

† Zwyzszanie, a, blm., czynność cz. Zwyzszać.

† Zwyzszanie się, a s., blm., czynność cz. Zwyzszać s.

† Zwyzszenie, a, blm., czynność cz. Zwyzszyć s.

† Zwyzszenie się, a s., blm., czynność cz. Zwyzszyć s.

† Zwyzszyć, y, yl, † Zwyszyc, † Zwysić, [Zwyzzyć], nied. † Zwyzszać l. *przeważać; dorównać, sprostać, poradzić, zdołać, wydołać, podołać*: Nie zwyzszę. Alb. Zwyszyc, przeważyc. Rej. 2. *zyskać, dopiąć, wygrać, wskórać, pokórać, dokazać, osiągnąć, zwojować*. Rej. Wziął pięcioro talentów od pana swego, robił niemi i zwysił drugie pięcioro; także i ten, który dwoje, zyskał też i on dwoje. Sekl. Wszystkimi temi wymówkami przeciw kredytorowi nie nie zwysi i nie wygra. P. cheł. Nierówno więcej na tym zwyszysz, gdy s. sam zabijesz, aniżeli gdy ku nieprzyjacielom wyjdiesz. Leon. 3. [Zwyszyc] *oszczędzić*. Z. s. l. † Z. s.: Zwyszyc s. nad kim = *wzniesić, wynieść s., wybić s. nad kogo*. B. Sz. 2. [Z. s.] *zostać, pozostać, okroić s.*: Zarobię co, to przejem, nie zwyszysz. nie nadto. Ork.

[Zwyzzyć, y, yl] p. Gibnąć.

[Zybać, a, al i Z. s.] p. Gibnąć.

[Zybanie, a, blm.] czynność cz. Zybać.

[Zybanie się, a s., blm.] czynność cz. Zybać s.

[Zybawka, l, lm. i] p. Gibawka.

Zybet, u, blm., Zybuczek l. *pachnąca istota, ostrzymywana ze zwierzęcia: zybet (viverra zibetha).*

Zasieca zybetu ma pod odhodkiem mieszek, w którym s. zbiera cieczka mocnej bardzo woni w podobieństwie do piżma, Z. zwana. L. 2. zool. p. *łasza*: Z., zybuczek, zwierzątko, od którego piżmo zybuczkowe, czyli moszkowe pochodzi. Sien.

Zybetowy przym. od Zybet; Zybuczkowy: Zybuczkowe piżmo. Troc. Chceszli mażé wonną miéć, przyłóż piżma trochę moszkowego albo zybuczkowego. Sien.

[Zybotać, ce, tal i Z. s.] p. Gibnąć: Na wiechrzu odtąd dotąd zybotał się szalás (= *chwiał s.*).

[Zybotanie, a, blm.] czynność cz. Zybotać.

[Zybotanie się, a s., blm.] czynność cz. Zybotać s.

Zybuczek, czka; lm. czki p. Zybet. Troc.

Zybuczkowy p. Zybetowy. Troc.

Zyc, u, blm., gór. = Kurzawka. Łab.

Zybad, u, lm. y, [Nyzbad] l. *wanna do kąpielii wyższej części ud i dolnej części brzucha*. 2. a. *Nasiadówka kąpiel w zycbadzie, kąpiel nasiadowa*: Brać zycbady.

× Zybreń, u, lm. y druk, p. Zecbreń.

Zycembel, bla, lm. ble fl. = Sztemblok.

× Zycer, a, lm. rzy p. Zecer: Piewszego zycera i zawiadującego drukarnią. Nar.

× Zycerski p. Zecerski.

Zyflejsz, u, blm. żart. *wytrwałość w długim siedzeniu przy robocie, pilność*.

[Zycher] przys. *pewno, z pewnością*: Na Z. = *na pewno, na bezpieczno*.

[Zychod, u, lm. y] *wschód*: Z. słonka.

[Zychodzenie, a, blm.] czynność cz. Zychodzić.

[Zychodzić, l, ll] *wschodzić*.

Zyckłapa, y, lm. y pow. *rodzaj fartuszka ze skóry a. sukna, od poduszki siedzeniowej w powozie ku dolowi wiszącego*.

[Zyda, y, blm.] fl., ryb. l. *strona południowa, południe*, 2. a. *Południwlec wiatr z południa dmący*.

[Zydą] p. Zejść.

[Zydek, dka, lm. dkowie] *Izydor*.

[Zydel, dla, lm. dle] l. a. † Zedel, † Zydla *prosty stółek lub ławka opatrzona zapleczeniem*: Naokoło izby stoły nierówne z prostego drzewa, zydle i jedno stare krzesło. Kras. Stoły, zydle. Pot. Przy jednym rogu stołu krzesło, zydle drewniane wokoło. Kras. Spart s. na zydli i szczęśliwie usnął. Kras. Siedzi śmierć na żelaznym zydli, na rydlu wsparta. Nar. Hexacelinum, zedel a. łóżko do siedzenia około stołu, na którym ieb sześć może sieść, jakie przedtym w obyczaju były, a zwłaszcza u Żydów. Mącz. *Stibadium*, zedel, uślanie, siedzenie stołowe. Mącz. Do dziedzictwa jej należą: kubek jeden, konewka jedna, stół jeden, zydla jedna i stołek jeden. Sz. Krewna zmarłej żony, biorąc gieradę, powinna mężowi zostawić zydle a. ławę z wezgiwem. Sz. Z. szewcki. Siedziałem spokojnie na zedlu. Chodź, 2. [Z.] *ławka z ruchomym oparciem, przekładanym na jedną i na drugą stronę*. 3. *dziesiątek*: Z początku 4, a potem jeszcze 5 zedli (dziesiątków) drabów podpadło pod czosnkowanie. Górs. Zdr. Zydelsk, Zedelsk.

Zydelek, lka, lm. lki p. Zydle.

† Zydla, l, lm. e p. Zydle.

Zydle, lm. dli druk: *części składowe twórczni*.

[Zydwest, a, lm. y] fl., ryb. *okrągła czapka marynarska z materjału nieprzemakalnego*.

[Zydz, u, blm., Zygawica] *piasek napływający w kopalni i utrudniający w ten sposób robotę górnikom, kurzawka*.

Zyg, zyg, zyg! żart. *ruch palca jednej ręki pocierający palec drugiej ręki i naśladujący oskrobkiwanie marchwi, przy powtarzaniu tych wyrazów w celu drażnienia ś. z powodu niedania ś. czego, marchewka*: Byłem uradowany i gdyby tylko uchodziło, jakżebym chętnie był pokazał Hani na palcach: zyg, zyg, zyg! Sienk. *Zyg, zyg, marchewka, zyg, zyg, marchewka. Orzesz. Zyg, zyg, marchewka, pasternaczek, rzodkiewka!*

[Zygad, a, al, Zyzat] kogo = ruszać go drażniąc; wyciągać rękę na kogo drażnić go.

Zygadyt, u, lm. y min. minerał z gromady sylikoidów, z rzędu krzemianów bezwodnych, odmiana albitu.

† **Zygar, a, lm. y p. Zegar.** Zdr. † **Zygarek.**

† **Zygarek, rka, lm. rki p. Zygar.**

[Zygarki, wek, blp.] roślina lecząca od garczki. Łop.

Zyburgit, u, lm. y min. minerał z gromady węglowców, z rzędu żywic.

[Zygi]?: Uwazujejeż, coby zygi na niom nie leciały. Tet.

1. **Zygiel, gla, lm. glé?**: Stolik z prasą i dwa zygłe z klaszczami. Wej. (w farbiarni).

2. **Zygiel, gla, lm. glé** kol. parowóz z fabryki Siegla.

Zygielgarn, u, Zagielgarn mocne nici do opakowania. Troc.

Zygielit, u, lm. y min. minerał z gromady lamprytów, z rzędu pirytoidów, lineit bogaty w nikiel.

[Zygielmistrz, a, lm. e] p. Zegarmistrz.

[Zygmant, a, lm. y, Zygmunt] ogień. Modlitwa od ognia, jak ś. ogień chowało na kominie: ogniku Zygmancie, świętem krzyżem zegnam cie.

[Zygmarek, rka, lm. rki, Zygmantek, Sygmarek] bot. 1. p. Prawoślaz, 2. p. Ślaz.

[Zygmunt, a, lm. y] p. Zygmant.

× **Zygmuntowiec, wca, lm. wcy** Polak z czasów Zygmunta I i II, królów polskich.

Zygmuntowski przym. od Zygmunt: Z. okres, Zygmuntowski czas w historii, w literaturze = wiek XVI, w którym panowali Zygmunt I i II królowie polscy, złoty wiek.

Zygmuntówka, i, lm. i szabla z czasów Zygmunta III. Wziął szabłę zygmuntówkę, na której byto imię Jezus, imię Marja, i tak uzbrojony otworzył okno. Mick. Pewnie tu probowano hartu zygmuntówek, ktorými można śmiało ćwieki obciąć z główek. Mick.

[Zygnareczek, czka, lm. czki] p. Zygnarek.

[Zygnarek, rka, lm. rki] (żeglarek?): W tym dunańku Z., zygnareczek utonie. Zdr. [Zygnareczek].

† **Zygniczek, czka, lm. czki**: Z., kamień od wyspy tak rzeczon, gdzie go znajdują, a Słowacy pieczęci swoje od niego signitami nazwali, bo z niego pieczęć najlepsza dla twardości. Sien. Z., *signites, Siegelstein*, kamień barwy szlonej. Sien.

[Zygnować, uje, owal] p. Sygnować.

[Zygnowanie, a, blm.] czynność cz. Zygnować.

[Zygotenie, a, blm.] czynność cz. Zygotić.

[Zygotiś, i, ii] rozgadywać ś. od rzeczy, pleść, bajdurzyć, bzdurzyć.

[Zygotować, uje, owal] zbierać po trochu: Zielisko, gałęzie zyguje.

[Zygotowanie, a, blm.] czynność cz. Zygotować.

Zygoza, y, blm. *zjawisko zrastania ś. wymoczków.*

[Zygór, a, lm. y] p. Zegar.

Zygzak, a, m. i l. p. Gzygzak: Takie brózdy nie idą prosto, lecz w Z. Os. J. Pod górę idzie

wolniej i z niejaką trudnością, gdyż musi iść w Z. L. Szlak na blade złotym tle przedstawiał to paski równoległe, to esy lub zygzaki. Jeż. Niebo okrywało ś. chmurami i oddalone błyskawice pruły ciemne tło w jaskrawe zygzaki. Korz. 2. woj. *linja zmieniająca kierunek pod kątem, w kierunku której kopią ś. przykopy podczas oblężenia.* Górs.

Zygzakowato przys. od **Zygzakowaty.**

Zygzakowaty podobny do **zygzaku**, do **zygzaków**: Na twarzy niemytej lzy wymyły sobie **zygzakowate** ślady. Bał.

[Zyjdamy] p. Zejść.

[Zyjdzie] p. Zejść.

Zykenhamer, a, lm. y blach. *młotek do zykowania.*

Zykenosztok, a, lm. i blach. *śelazo do zykowania.*

Zykmaszyna, y, lm. y blach. *maszyna do zykowania.*

Zykować, uje, owal blach. *wyłaczać w blaszę śłobki a. linje zapomocą zykmaszyny, a. ręcznie zapomocą zykenosztoka a. zykenhamera.*

Zykowanie, a, blm., czynność cz. **Zykować.**

Zyku?: Mój słowiku, będzie Z. Baka.

† **Zylarz, a, lm. e** powroznik. Mrong.

Zylberglejt, u, lm. y gatunek farby, *glejta, niedokwas srebra (lithargyrium argenti).*

Zylo, u, lm. e kuch. *potrawa z siekanego mięsa na zimno.* Śł. wil.

Zylonit, u, blm., apt. *materiał do filtrowania: produkt nitrowanej celulozy, kamfory i alkoholu.*

[Zymać, a, al i Z. ś.] p. Zdjąć.

Zymalsza, y, lm. e p. Zymalza.

Zymalza, y, lm. y, niek. *Zymalsza bot. = Włoi krzew.*

[Zymanie, a, blm.] czynność cz. **Zymać.**

[Zzymanie się, a ś., blm.] czynność cz. **Zymać ś.**

Zymbraty p. **Zembroty.**

[Zymk, mku, lm. mki] p. **Zimek.**

Zymogieniczny: **Lasecznik Z., p. Lasecznik.**

Zymologja, i, blm. *nauka o fermentacji.*

Zymotechnika, i, blm., p. Zymotechnja.

Zymotechnja, i, blm., Zymotechnika *nauka o przygotowywaniu napojów przez fermentację; nauka o przemyśle posługującym ś. w swych wyrobach fermentacją.*

Zymoza, y, blm. *substancja otrzymywana z drożdży, zdolna rozkładać cukier na alkohol i dwutlenek węgla.*

[Zymulka, i, lm. i] *bulka; przysmak.*

Zyndra, y, blm., p. Zendra.

Zyndrówka, i, lm. i *cegła polewana*: Z prawej strony, w środku cegła polewana, Z., którą wyjąć należy. Krasz.

Zyndykici, tów *wolnomyślni i ateści między mahometanami.*

× **Zynek, nku, blm., chem., p. 2.** **Cynk.**

× **Zyngować, uje, owal** p. **Zingować.**

Zyngowanie, a, blm., czynność cz. **Zyngować.**

× **Zynk, u, blm., chem., p. 2.** **Cynk**: Bogate srebra, ołowiu, galmanu, cynku złożyle składy. Św.

† **Zykenit, u, blm.** *siarek antymonu i ołowiu, Sb₂S₃ + PbS.*

× **Zynkler, a, lm. y** rzem. = **Wpuszoz.**

Zynkować, uje, owal *zasadzać w ziemię odnóżki, ablegry, ablegrować, aplegrować.*

Zynkowanie, a, blm., czynność cz. **Zynkować**:

Jedne maciee winne wintarz dla zynkowania w pół tylko zakopuje, a drugie całkiem układa w ziemię. Zim.

× Zynkowy przym. od Zynk.

[Zyndzie] p. Zejść.

Zyrkać, a, ał zerkać: Zyrkał siwym i pełnym chytrłości okiem. Korz.

Zyrkanie, a, bfm., czynność cz. Zyrkać.

† Zyrkon, u, lm. y chem., p. Cyrkon. Łab.

Zys, a, lm. y p. Orzeł: Ornitologowie uważają cechy te za niewystarczające i łączą zysa z orłem przednim. Szt. Dzięki orzeł Z. Zer.

[Zyzed] p. Zejść.

Zysk, u, lm. i l. to, co zyskujemy (Kn.), *korzystać, zarobek, procent, profit*: Z. brutto = zarobek na towarze z doliczeniem kosztów opakowania i sprowadzenia. Z. netto = czysty zarobek na towarze po potrąceniu kosztów sprowadzenia. Bez zysku lub nadziei żaden ś. na występki nie odważa. Siem. J. Co stąd za Z.? Siem. J. (= wygrana; cui bono? L.). Mniemali, żeby żywot nasz sposobiony był tylko ku zyskowi, ażeby mieli skąd, stąd też więc i ze złego nabywać. Leop. (za to mieli, że obcowanie żywota Z. przynoszące; bo mówią, że musza zewsząd, chociaż i ze złego, zysku szukać. B. G.). Zysku szukam, zabiegam, Z. sobie z czego czynię. Kn. Chciwy zysku. L. Osiągnąć z czego Z. Osiągnąć, otrzymać co w zysku. Ciągnąć z czego zyski. Z. lub strata. Gra częściej z utratą, niż z zyskiem przychodzi. Kochan. A stąd to będziesz miał w zysku. Kochan. Tam ś. utraty boim, gdzie największy Z. mieć możem. Skar. Bez dołu grobla, bez nakładu Z. nie będzie. Prz. Z. serca opanował. Kras. Chciwi zysków. Kras. Ułożone projekta dla zysku, wygody. Kras. Chęć zysku ludzi wiąże, chęć zysku rozrywa. Gor. Ani takiego dopuść poniżenia, bym kiedy prawdy wyrzekł ś. dla zysku. Gor. Przynosi, zapewnia, daje co Z. Znaczny, duży a. mały Z. Obietnice jakies bezskuteczne ma w zysku i w zaplacie. L. (= w nagrodzie, za nagrodę). Bardzo potrzebna rzecz mieć w zysku mniemanie dobre u wszystkich wobec ludzi. Gór. Cnota sama sobie zyskiem. Żegl. (= nagrodą, zapłatą). Przen.: Ci, co zawikłali rozumy sprawami, nie zwiędzą, gdy z frasunków poszaleją sami, bardzo ci mędrozkoście z brzegów wylwają, a nas, prostą chudzinę, szpetnie w zysku zdają. Rej. (= zawodzą, oszukują). Na Z. Bogu daje, który ubogim ludziom dobra swe rozdaje. Prot. (= licząc na Z.; jakby na procent daje). To pewna, że go nigdy nie zwiodły ani chęć osobistej sławy, ani Z. podły. Mick. 2. Z. zyskowanie, stan a. sposób szukania zysku, *ut szynk, quaestus*. Kn. Z., *szukanie zysku, chciwość zysku, prywatna, interesowność, wyrachowanie*: Z. serca opanował, a cnota przedajna. Kras. Tych zrosć zaślepia, tych Z. zaśklepia, tych sława ludzi, tych zazdrość budzi. Kras. 3. *praw. to, co na skazanym zasądzono wyrokiem sądowym, wykonanie prawa, wyegzekwowanie wyroku*: Kto Z. otrzyma, temu strona wrócić będzie powinna. Nisz. Gdy strona pozwana na roki... nie stanie ku dosyć uczeniu ekskuzy a. niewinności swej... na takiego Z. ma być skazan. Skr. Za czwartym pozowaniem aktor nie stawiającego ś. ma wzdąć w zysku i mocą tego zysku otrzymać dekret sądowy. Vol. Zdr. × Zyszczek.

Zyska, i, lm. i zool. (pipunculus) owad dwuskrzydły krótkorogi.

Zyskać, ska a. szcze, skał, nied. Zyskiwać, † Zyskować, [Zyskować] l. Zyskować (Z-iskować) znaleźć: Zyskować, *requirere*. Ps. flor. 2. cz. ni.

wycofać swoje z procentem, osiągnąć zysk; zarobić, wygrać, skorzystać, profitować, wskórać: Zyskuje, zysk biorę, zysk mam z czego. Kn. Ani zyskuje, ani szkoduje. Troc. Gracze „zyskał, zyskał“ krzyczą. Troc. Miły bracie, dźierz ze mną, zyszczem tu wnet. Glicz. (= dobrze na tym wyjdziem). Nikt na tym nie nie stracił, a pan może zyska. Mick. Łakomy, gdy nie zyskuje; szkoduje. Bud. B. Zyskuje lichwiąc. L. 3. Z. co = *uzyskać, otrzymać w zysku, osiągnąć, zdobyć, wygrać*: On zyszece na tym niemało. Grod. Zyskał talar na tym towarze. Troc. Ty przemysłem naprawisz, coś zyskał fortelem. Kras. Com zyskał, że... chciałem nieopatrzony płynąć przeciw wody? Karp. (= co mam z tego, co mi z tego). On, co wziął pięć grzywnien, robił niemi tak, iż zyskał niemi drugą pięć; także i ten, co był wziął dwie, urobił drugie dwie. Leop. (który wziął pięć talentów, robił niemi i zyskał drugą pięć, także i on, który wziął dwa, zyskał i ten drugi dwa. B. G.; przystąpił ten, który wziął pięć talentów, i przyniósł drugą pięć talentów, mówiące; panie, oddałeś mi pięć talentów, otom drugą pięć talentów zyskał niemi. B. G.). Nie maszli forytarza, nie zyszczesz ni płaata. Biel. M. O, jako siła ziszczę, choćym znalazł tylko jednego i drugiego, któregoby tknęła ta moja praca w serce. Opal. Z obranego przyjaciela nieskończone zysku ukontentowania. L. (= *zazwyczaj ich*). Za pierwszy młodości pączek zyskam — ach! tżę tylko. Mick. Ostrogi na dworze zyszczę. Sienk. (= *dosłuży ś. ich, otrzyma, uzyska je*). Z. nagrodę, pochwałę, uznanie (= *zjednać sobie*).

† Zyskały ten, co zyskał sprawiedliwość w sądzie, *wygruwający sprawę w sądzie*.

Zyskanie, a, bfm., czynność cz. Zyskać: Z. prava, sprawy. Troc (= *wygranie sprawy w sądzie*).

Zyskiwać, uje, iwał p. Zyskać.

Zyskiwanie, a, bfm., czynność cz. Zyskiwać.

[Zysko] głośno: Grajcie, skrzypeńki, Z., kłaniaj ś., Jasiuniu, nizko.

× Zyskolubność, i, bfm., rz. od Zyskolubny, *pociąg do zysku, interesowność, chciwość*.

× Zyskolubny, × Zyskowny mający zysk na celu, *chciwy, interesowny*: Zamysł Z.

Zyskować, uje, ował p. Zyskać.

Zyskowanie, a, bfm., czynność cz. Zyskować.

Zyskownie przys. od Zyskowny: Zyskowniej towary na sejmie przedawać. Troc. Najzyskowniej z swojemi postępuje przyjaciółmi. Troc.

× Zyskownik, a, lm. cy l. *człowiek chciwy zysku*. Kn. 2. *człowiek mający zysk z czego, zyskujący na czym. L.*

Zyskowność, i, bfm., rz. od Zyskowny: Osi od armat polowych Francuzi dają żelazne, a buksy spiżowe; widzieliśmy już ich Z. Jak. J.

Zyskowny l. *przynoszący zysk, oplacający ś., dochodny, intratny, korzystny, procentujący*: Zyskowna posada. Bodaj to jakikolwiek sposób, byle Z., w tym wieku zawsze ujdzie za dobry, L. Za co tobie zyskowna rozkosz, mnie szkodliwa? Hul. (= *wychodzi na korzyść*). Miasto to handel wielki i Z. prowadziło. Kras. Euler powołany był z zyskownemi bardzo warunkami do Petersburga. Śniad. Dające człowiekowi przystojny byt, zyskowne a. czcigodne zatrudnienie całego życia. Śniad. 2. † Z. = *użyteczny, pożyteczny, pomocny*: Opuść im, Boże, grzech ich, aby moja krew, którą rozlewają, zyskowna ich bza-

wieniu została! Skar. (= owocna, aby nie poszła na marne, przyniosła pożytek). 3. × Z. = korzystny = na awantaz, pochlebny: Pięknej tej cudzoziemki Z. zrobił obraz. Niem. 4. † Z. = chciwy zysku, interesowny, interesowany, wyrachowany, chytry.

Zysmondyn, u, lm. y min. odmiana chlorytu.

× Zyszczek, czku, lm. czki p. Zysk: *Quaestulus*, mały Z., pożyteczek. Męcz. Gdzie ś. Z. błysnie, łaeno o proroki. Pot.

× Zyszka, i, lm. owie, × Zyzka człowiek zezowaty, zez. Troc, L.

† Zyscie, a, blm., czynność cz. Zysć.

† Zyscie się, a ś., blm., czynność cz. Zysć ś.

† Zysć, zydzie, zyszedł i † Z. ś., p. Zejsć.

[Zytlak, a, lm. i] ten, co ś. porywa do jakiej roboty, a nie umie jej zrobić.

[Zywikatorzy] wozykatorze,

Zyz, a, lm. y p. Zez.

† Zyz, u, lm. y, † Zez, † Zes l. szóstka, sześć punktlów na kostce: Zez na kostce, albo kostka zezowa, albo urzucenie zezu. L. Senio, sześć, to jest zes na kostce. Męcz. Jam tylko wiedzieć, co by zes szczęśliwy przyniósł, najbardziej pragnął, co by es uszkodził. Słonk. Ocheiał ś. po jednym bić z nim, lub kość zyzem, lub padnie cynkiem. Pot. (= jakkolwiek kostka padnie, wypadnie). Niechaj ja twoje mary śmiertelne zulegę, niżli ś. z tobą tak prędko rozprzęgę; ale że już ostatnie poszły zyzem losy, a z wiatrem poszły życzliwe me głosy, jużes w młodości skończył dojrzale twe zydło, już ciało twe szlachetne ostydło. Zim. (= że już kłamka zapadła, że już po wszystkim). Zdr. Zyzek.

Zyza, y, lm. y l. (leśn.) sztuka drzewa zdatna na koryto do statku wodnego, do którego ścieka sącząca ś. woda. 2. Z. a. Zeza, Zeza spód statku wodnego, okrętu, gdzie ś. spływają wszelkie cieczki, nieczystości: Plugawa zeza w szkucie, gdzie ś. spływa wszystka wilgotność, tam stek wszystkie wody mają i smrody. Klon. Z. w samym środku statku, gdzie maszt stoi i gratyna najgłębsza, do której woda z całego statku ś. ściąga. Mag. Wszystkie te szelmy z Włoch wymerskane do naszej miłej ojczyzny jakoby do smrodliwej zrzy w okręcie a. szkucie spływały ś. Wer. 3. przen. matnia, sidła, pułapka, sieci, opaly, tarapaty, bieda, kłopotliwe położenie: A sam ś. przecie w sobie potajemnie gryzie, że z tą garścią, jak goły, osiaka na zyzie. Pot. Sam wódz wpadnie w zyz, sam uciekając, gdzie mu bojaźń każe. Chr. (= w biedę, w błoto). Postrzegłem, żem wydany, że nieprzyjacioły mając przy sobie, siedzę, jak na zyzie goły. Pot. (siadłem na kossu, przepadłem, poszedłem z kwitkiem. L.). Skoro ś. możniejszym zechce królować, już tam król jak na zyzie goły. Pot. Pyszny, teraz jak zmokły wilk, jak goły na zyzie, chodzi, nos powiesiwszy. Pot. Teraz siedzisz, człowiecze, jak goły na zyzie. Pot.

[Zyzać, a, a] p. Zygać; drażnić zwierzę.

[Zyzanie, a, blm.] czynność cz. Zyzać.

Zyzek, zka, lm. zki p. Zyz. L.

[Zyzolenie, a, blm.] czynność cz. Zyzolić.

[Zyzolić, i, il] rzępolić na skrzypcach.

Zyzoiki p. Zezowaty: Taki kwiat piękny poszedł na pastwę człowieka obrzydliwego, zyzoikięgo. Jeż.

Zyzowaty p. Zezowaty.

[Zyzula, i, lm. a] l. biedronka (*coccinella*). 2. p. Zazula. Zdr. [Zyzulenka].

[Zyzulenka, i, lm. i] p. Zyzula.

[Zyzuń, a, lm. e] pogardliwe przezwisko kogo.

Z za przyi. l. z miejsca znajdującego ś. za czym: Wyszedł Z. pieca. Z. bramy. Z. tyłu obrazu. Troc. Wybiegl Z. węgla. 2. [Z. czego] poprzez co: Uśmiechnęła ś. Z. smutku. Zer.

× Zzacniać, a, a] p. Zzacnić.

× Zzacnianie, a, blm., czynność cz. Zzacniać.

× Zzacnić, i, il, nied. Zzacniać zrobić czynnym, uczynić, uszlachetnić: Choć wiek mój sucha wędzi zgrzybiałość, bardziej ś. zzacniał na prac mých zgonie. Nagł.

× Zzacnienie, a, blm., czynność cz. Zzacnić.

[Z zadu] z tyłu, od tyłu: Postawił wilka Z. Z zawiadacka przys. na wzór zawiadajki, po zawiadacku: KapelusZ Z. na bakier włożony.

× Zząbkować, uje, ował powycinać w ząbki, skarbować.

× Zząbkowanie, a, blm., czynność cz. Zząbkować: Testament Kazimierza Wielkiego uchylony przecięto, lecz to przecięcie nie jest sposobem z ząbkowania, dentitatio. Cz.

† Zzbawić, i, il, pozbawić: Starał ś. o to, żeby nas królestwa i ducha zzbawił. Wuj. (aby nas królestwa i zdrowia naszego pozbawił. B. G.).

† Zzbawienie, a, blm., czynność cz. Zzbawić.

Zzezować, uje, ował zmierzyć zezem: Zzezował nieżychełwie Natę. Grb.

Zzezowanie, a, blm., czynność cz. Zzezować.

Zzewnątrz czego, przys. z strony zewnątrznej, od strony zewnątrznej czego, z poza obrębu, z poza granic czego: Podbicie społeczeństwa Z. Krasia. Ktoś dobijał ś. Z.

Zziajać się, je ś., ja] ś. znęczyć ś. ziajaniem, zdyszcć ś., zadyszcć ś.

Zziajanie się, a ś., blm., czynność cz. Zziajać ś.

Zziajany który ś. zziajał, zziajanany, zdyszanany, zadyszanany: W plugu zziajane ustają woły. Kraś. Z. pies wywiesił ożór. Kilkunastu Kozaków okrwawionych, zziajananych wszło do izby. Sienk.

Zziarnienie, a, blm., patol. (*atrophia granulatis*) marskość ziarnista = marskość a. kurczenie ś. organu (np. wątroby lub nerk), przy czym powierzchnia jego staje ś. podobną do ziarnistej.

× Zziąbić, i, il p. Zziębić.

× Zziąbienie, a, blm., czynność cz. Zziąbić.

× Zziąbiony l. p. Zziębiony. 2. p. Zziębly.

Zzielenieć, eje, a] stać ś. zielonym, pozielenieć: Od jakiegoś czasu mocno pomizerniał, poźółki, ba, zzieleniał prawie. Bał. Zzieleniał, zsiniał aż ze złości.

Zzielenienie, a, blm., czynność cz. Zzielenieć.

† Zzierać, a, a] i † Z. ś. p. Zejrzeć.

† Zzieranie, a, blm., czynność cz. Zzierać.

† Zzieranie się, a ś., blm., czynność cz. Zzierać ś.

Zziębiać, a, a] p. Zziębić.

Zziębianie, a, blm., czynność cz. Zziębiać

Zziębić, i, il, × Zziąbić, nied. Zziębiać przeziębić nawskroś, zmrozić, zaziębić: Opatrzył ranych i nie zziębił. Jabł. Przen.: zrobić zziębłym, zrazić, odstręczyć, zniechęcić: Unikać wszystkiego, eoby publiczność zziębiać mogło.

Zziębienie, a, blm., czynność cz. Zziębić.

Zziębiony l. im. od Zziębić, 2. p. Zziębly.

Zziębly, Zziębnięty, × Zziębiony, × Zziąbiony który zziębił, przeziębly, zmarznięty, skostniały, zdrętwiały od zimna: Nie depeż źmije, toć radzę, węza zziąbionego, bo żądło nie uziębito i niecnota jego. Papr. Zzięble ciało bieganem

rozgrzewają. Bardz. Był to weale przyjemny widok dla przemokłych i zziębniętych. Bał.

Zziębnać, nie, zziąbł, × Zziębnieć I. *przeziębnać, zmarznąć, skostnieć od zimna*: Ręce mi zziębły. 2. × Z. *ochłodnąć, ostygnąć*: Jeśli do rzeczy letniej więcej zimnego przyjdę, pewnie zziębnieję. Pilech.

× Zziębnieć, eje, ał p. Zziębnać.
× Zziębniecie, a, bfm., czynność cz. Zziębnieć.
Zziębniecie, a, bfm., czynność cz. Zziębnać.
Zziębnięty p. Zziębły.
† Zzobać, bie, bał p. Zdziobać.
† Zzobanie, a, bfm., czynność cz. Zzobać.
† Zzowić, i, il p. Zzewać.
† Zzowienie, a, bfm., czynność cz. Zzowić.
Zzuchwaleć, eje, ał stać s. *zuchwałym, roz-zuchwalić s., uzuchwalić s.*
Zzuchwalenie, a, bfm. I. czynność cz. Zzuchwaleć. 2. czynność cz. Zzuchwalić.
Zzuchwalić, i, il *zrobić zuchwałym, roz-zuchwalić, uzuchwalić.*

Zzucie, a, bfm., czynność cz. Zzuć.
Zzucie się, a s., bfm., czynność cz. Zzuć s.
Zzuć, uje, zzuł, [Zzucić], nied. Zzuwać *zewlec, ściagnąć, zdjąć ubranie, a szczeg. obuwie, pończochy*: Spoliarium, miejsce, na którym wdziewali i zzuwali swe szaty szermierze Pilech. Zzuwać i bóty obuwać. Ryb. Zzuj bóty twoje z nóg twoich, albowiem miejsce, na którym stoisz, święte jest. Leop. (zzuj obuwie twoje z nóg twoich. B. G.). Nie godzienś mu i trzewików Z. kn. Zzute buty, pończochy. Troc. Z kogo = rozzuć go, *ściagnąć mu obuwie*. Kn. Wiotkiej starości skórę i smocę zzuł (= zrzucił, zronił). Słowiczku mój! twe pióra zzuj, sokole skrzydła weź. Miek. Z. s. *rozebrać s., zewlec, ściagnąć, zjąć z siebie ubranie, a szczeg. obuwie, pończochy, rozzuć s.*: Miękości nie zażywał i zzuwać s. sługom nie dopuścić. Skar. Niech s. gniewa; sam s. zzuje. Kn. (= nie będzie miał z nas pomocy, opuścimy go. L.).

† Zzumiłość, i, bfm., p. Zdumienie. L.
Zzuwacz, a, lm. e, † Zzuwacz I. *ten, co zzuwa, rozbiernacz*: Z., *capsarius, qui in balneis vestimenta suscipit*. Mącz. 2. † Z. *przen. zdzierca, łupieżca, wyzwalacz, wydzierca, rabuś, grabiciel*: Pomordowani, padli i od zzuwaczów wojska przeciwnego sprośnie obrani, obłupieni z trzosów, z kabatów. Birk.

Zzuwać, a, ał i Z. s. p. Zzuć.
× Zzuwadnia, i, lm. e p. Zzuwalnia.
× Zzuwadło, a, lm. a *narzędzie do zzuwania butów, chłopiec do butów*. L.
Zzuwalnia, i, lm. e, † Zzuwalnia, × Zzuwadnia, × Wyzuwalnia *miejsce w łaźni do rozbiernania s., szatnia, rozbiernia*. Troc. Bobr., Podcz.

Zzuwanie, a, bfm., czynność cz. Zzuwać.
Zzuwanie się, a s., bfm., czynność cz. Zzuwać s.
Zzuzlać się, a s., ał s. p. Zzuzlić s. Łab
Zzuzlanie się, a s., bfm., czynność cz. Zzuzlać s.
Zzuzlenie, a, bfm., p. Zzuzlenie s.
Zzuzlenie się, a s., bfm., niek. Zzuzlenie czynność cz. Zzuzlić s.

Zzuzlić się, i s., il s., nied. Zzuzlać s. *stopić s. częściowo w wuzel, (mówiąc o rudzie przy jej topieniu)*. Łab.

Zzwierzczenie, a, bfm., czynność cz. Zzwierzczenieć.

Zzwierzczenieć, eje, ał stać s. *jakby zwierzczęciem stracić cechy człowieczeństwa, rozpasać s., rozbestwić s.*

Zzwierzczoney który zzwierzczał: Lud Z., bez jutra, bez sławy. Uj.

† Zzwolenie, a, bfm., czynność cz. Zzwolić.
† Zzwolić, i, il p. Zzewolić i Zwolić.
× Zzywacz, a, lm. e *ten, co żywa, zwoływacz*. L.

Zzywać, a, ał p. Zzewać.
Zzywanie, a, bfm., czynność cz. Zzywać.
Zzachnąć się, nie s., nał s. *zachnąć s., zzymając s. obruszyć s.*: Waści zapraszam na družbę. — Zzachnąć s. na to Trojacki. Kacz.
Zzachnięcie się, a s., bfm., czynność cz. Zzachnąć s.
† Zzarcie, a, bfm., † Zeżrenie czynność cz. Zeżreć.

[Zżarć, zeżre, zżarł] p. Zeżreć.
Zżarty im. od Zeżreć: Puklerze wielkie, a tegie, a zżarte rdzą. Wroc. Zżatują katarakty po zrębach, na prochach i wyżłobieniach, zżartych przez fale, niby przez usta tysięcy matw. Mic.
† Zżasnąć się, śnie s., snął s., † Zżasnąć s., [Zżasnąć s.], † Zżrasnąć s. *strwożyć s., zżirwożyć s., przerazić s., zżęknąć s.*: Zżasnąć s. B. Sz. Zżasnął s. duch mój. Leop. (złakł s. duch mój. B. G.). Widział Nabuchodonozor sen, i zżrasnął s. duch jego. Leop. (złakł s. Leop.).
† Zżasnić się, a s., bfm., czynność cz. Zżasnąć s.

I. Zżąć, zeżmie, zżął, † Zżdąć, Zżymnąć, nied. Zżymać, † Zżymać, [Zżymać] I. *ścisnąć, zmiąć, zmiotć*: Z. gąbkę. Krzywemi paley kark mi zżął plugawie. Żebr. (= *zaciśnął, zżławił*). Gdy jego pogardzasz prośbami, gwałt sporządzą, twą szyję zżywszy rękami. Żebr. (*innectens ambobus colla lucretis*). Gołębie, krucy, sroki, kawy i insi ptacy, którzy paznoktami nie zżymają, skoro na pole wylecą, stają s. każdemu wolne: ale inaczej rozumieć masz o tych ptakach, które paznokty zżymają albo w nogi chwytają. Sz. Ptacy, którzy paznokty zżymają, jako sokół, jastrząb, krogulec, są dzicy, póki ich nie utapia i nie wywęcą odlatować, przylatować a wabić. Sz. 2. ramiona, ramionami = *ścisnąć, stulić, skulić, skurczyć*: Zżymam ramiona, zżymam s., *contrao humeros*. Ku. Tedy zeżmie ramiona. Pot. Zżymnąć ramiona. Pot. Zżymnąć ramionami. Krasz. Przystąpić do mnie, prosto s. - *trzymać, nóg tak nie krzywić, ramion nie zżymać*. L. Zżymnąć ramionami. Krasz. Z. czoło = *zmarśczyć*. W nudnym niepokoju muszę czoło zżymać. L. 3. *poruszyć, wstrząsnąć, wzburzyć, wywołać wstręt*: Niech wyniosłość ludzi nie rozjusza, nienawiść nie zżyma. L. 4. *zniecierpliwzić, zdenerwować, niepokoić, zryglować*: Jutro idą, bezczynność zaczyna ich zżymać. Dm. Z. s. I. *ścisnąć s., zaciśnąć s. zamknąć s.*: Zżymać s., zatrzymać wiatry żołądkowe. L. Zżymać s. i zęby ścisnąć, nie chcą otworzyć zasromanej gęby. P. Koch. Ponury filozof posepia czoło, zżyma s. L. (trwale milczy ze wstrętem. L.). 2. *wstrząsnąć s., wzburzyć s., zadrzeć, zadręcać, zatrząść s., zadygotać, wzdręgnąć s.*: Młodzieniaszek ten, febrę każdodziwną cierpiąc, za przyczyną św. Stanisława zdrowie otrzymał, bo s. już więcej od febry nie zżymał. L. Nasz śmiałek kręci s. drzy z strachu, s. zżyma. Jak. W. Jechali ciągle, a siwy koń szlachcica drżał pod nim i zżymał s. nieustannie. Krasz. Przen.: × Zżymać s. do czego = *aż drzeć; rwać s., wyrwać s., wydzierać s., drzeć s., drzeć z niecierpliwości, rzywać s., porwać s.*: Trzykroć do boju walecznie s. zżymał, trzykroć go

Konał poważny zatrzymał. Kras. Ni powaga Filonta nie mogła utrzymać sereca dzikiego, co ś. nie przestaje zżymać. Jabł. (= burzyć ś.). Gdy go chciała czasem w zapale zatrzymać, nie przestało ś. mgźne serece jego zżymać. Dm. 3. Zżymać ś. na kogo, na co = obruszyć ś., wzdrygnąć ś., zakłócić od gniewu, oburzyć ś. w milczeniu, zachnąć ś., okazać nieukontentowanie, zbuntować ś.: Od chwili ustanowienia Rady Nieustającej zżyma ś. na nią co dwa lata naród. Kolł. Delegało szlachtę częstokrotne myślistwo Bolesława, i dla tej przyczyny wiele ś. nań ludzi zżymało. Błaż. Król czeski na szczęśliwe nadanie Polaków zżymało ś. Błaż. (*successibus Polonorum angebatur*. Krom.). Na każde wspomnienie, iż są pod jarzmem obcego mocarstwa, zżymały ś. ich sereca. Ust. Niecierpliwie ś. zżymały. Krasz. Przen.: Straszny łoskotem morze ś. zżyma. Kras. (= burzyć ś., pieni ś., kipi, wzdyma ś.). Zżyma ś. na taką podłość.

2. Zżąć, zeźnie, zżął, [Zeżać, Zeżnąć, Zerznąć], nied. Zżynać ściąg sierpem: Gdziekolwiek spojrzysz, stoją proste niwy, co ni pług orze, ni sierp zżyna krzywy. L. W pięciu dniach wszystko zżęli. Wirt. Już sierpem zboże zżęto. Troc. Przen.: Śmierć nieubłagana zżęta niezwrotną kosą drogie życie pana. Przyb. Między ludźmi śmierć we krwi niewidomej brodzi, siła starych wycięta, siła zżęta młodzi. Km. (= zmiotła, skośła, sprzątnęła, zgładziła). Przen.: Nóż ma mieć ostry, nie takowy, któryby zżął, niżli krajał. L. Zeec, zeżęć, zeżęsz, zeżęsz, zeżęć, † Zeżec, † Zeżec, × Zeżęgnąć, nied. Zeżęgnąć spalić: Buklerze zeżęsz ogniem. Ps. flor. Z. B. Sz. W ogniu zeżęzona będzie Babilonja. Bud. Na piersi cię niosę, ja, karmiciel świata, na piersi nagiej, Boską Twą mocą zżęgnięty, cię niosę i nie czuję bólu. Kon. (będziesz zapalał całopalenie zaranne. B. G.). Przen.: † Z. ś. sparzyć ś. L.

× Zeżęgacz, a, lm. o ten, co zżęga. L. Zeżęgać, a, al i Z. ś. p. Zeżec. Zeżęganie, a, blm., czynność cz. Zeżęgać. Zeżęganie się, a ś., blm., czynność cz. Zeżęgać ś. × Zeżęglarzenie, a, blm., czynność cz. Zeżęglarzyć. × Zeżęglarzyć, y, ył zrobić żęglarzem: Mógłby mnie krytyk oskarżyć, żem Świteziankę niedość szczęśliwie chciał w tej syrenie Z. Berw. × Zeżęgnąć, nie, nął p. Zeec.

Zżelaziony zmieniony w żelazo. Min.: Wolf-ramit, tungstenian żelaza i manganu, zwany także: Szelin Z., 3 (fe, mn) Tu³. Łab:

Zżelaznić, eje, al Zżelaznić jakby stać ś., żelaznym: Jakby ś. stał silniejszy, jakby zżelazniał. Jeż.

Zżelaznienie, a, blm., czynność cz. Zżelaznić. Zżelazniały który zżelazniał; przen. zahardziały, zahartowany, zakamieniały: To zdarzenie wywarło usmierzejący wpływ na zżelazniałe w swoim uporze obustronne umysły. Kacz. Trochę zżiwiały i zżelazniały w żelaznym trudzie. Kacz.

Zżelaznić, eje, al p. Zżelaznić. † Zżenić, a, al i † Z. ś. p. Zżenić. † Zżenianie, a, blm., czynność cz. Zżenić. † Zżenianie się, a ś., blm., czynność cz. Zżenić ś. † Zżenić, i, il, nied. † Zżenić złączyć związkami małżeńskimi, pożenić. † Z. ś. złączyć ś. związkami małżeńskimi, pożenić ś., pobrać ś.: Ba, i mniś ś. zżeniali, nietylko księża. Hrb. † Zżenienie, a, blm., czynność cz. Zżenić.

† Zżenienie się, a ś., blm., czynność cz. Zżenić ś.

[Zżęń] zęgnaj, spędź, zżół: Z. na dworskiego mopsa. Zżęże na którego pana.

Zżerać, a, al i Z. ś. p. Zżerzeć: Zżera mi ciało kajdan rdza. Mark.

Zżeradio, a, lm. a apt. (causticum, scilicet remedium s. causterium potentiale) środek żrący chemiczny. Z. przecikowate (stilus causticus) = Z. w postaci przecika, służące do przyżęganu kanału, np. przetoki.

Zżeradiowy przym. od Zżeradio: Imadło zżeradiowe (causticophorum) obsadka do zżeradu.

Zżeranie, a, blm., czynność cz. Zżerać: Kamień piekielny bierze ś. do używania zewnętrznego końcem zżerania, że wygodniej niż inne zbierające lekarstwa przykładać ś. może. Krum.

Zżeranie się, a ś., blm., czynność cz. Zżerać ś. 1. Zżęcie, a, blm., czynność cz. 1. Zżąć. 2. Zżęcie, a, blm., czynność cz. 2. Zżąć: Po zżęciu kłosa lekką ścierną palają. Otw.

Zżolnierzeć, eje, al nabrać cech żołnierza, charakteru żołnierskiego: Stary kapelan, osiwiały w obzacz i zżolnierzały. Sm.

Zżolnierzenie, a, blm., czynność cz. Zżolnierzeć.

† Zżony, im. od Zżec, spalony. Zżolnienie, a, blm., czynność cz. Zżolnić. Zżolnić, i, il zrobić żółtym: Choroba cię zżolciła. Krasz.

Zżółkły, Zżółkniały, † Zżółtniały, × Zżółtły który zżółkł: Poczzerwionione wiśnie, zżółtniałe jabłonie. Cho. Zżółtkie czoło. Li. Wiatr, powtarzając silne swoje przyjsiecia, spłotłe łanie gałęzie, zżółtkę miota liście. Kras. Liście zżółkłych kręca ś. tumany. Krasin. Podłe piastry, jako liś zżółkniały. Słow. Twarz... szyja i ręce były kośćmi tylko, pomarszczoną, zżółkłą skórą okrytymi. Krasz.

Zżółknąć, nie, al, a. kl, × Zżółknąć, Zżółknieć, × Zżółtnieć stać ś. żółtym, pozółknąć, pozółcieć: Pozółtły wierzyb, zżółtła wiklina. Cho. Przen.: Choć serece zżółtko, tam w serecu trwa życie. Krasin. (= zwiędło, zestarzało ś.).

Zżółkniały p. Żółtkły. Zżółknieć, eje, al p. Zżółknąć. Zżółknienie, a, blm., p. Zżółkniecie. Zżółkniecie, a, blm., Zżółknienie czynność cz. Zżółknąć.

× Zżółtły p. Żółtkły. † Zżółtniały p. Żółtkły. × Zżółtnąć, nie, nął p. Zżółknąć. × Zżółtnieć, eje, al p. Zżółknąć. × Zżółtnienie, a, blm., czynność cz. Zżółtnieć. × Zżółtniecie, a, blm., czynność cz. Zżółtnąć. × Zżucholenie, a, blm., czynność cz. Zżucholić. × Zżucholić, i, il, × Zżwiekać zwać zupelnie, przeżuć: Szesć jąderek z każdej skórki zżucholiła. Zebr. Zżwiekane pokarmy nanowo przejada. Hul.

Zżucie, a, blm., czynność cz. Zżuć; Zeżwanie. Zżuć, uje, ul, × Zeżwać, nied. Zżuwać żując zmiażdżyć, zgryźć: Zeżwali języki swoje, swarząc ś. poźwali języki swoje. Wuj. Przeciw paraliżowi języka nasienie gorczycy, zeżwawszy, pod językiem trzymane, bardzo pomaga. Trzye. Żarna pszeniczne, zeżwane, w uszech a przyłożone na miejsce ukąszone, jad kłobnie ciągnie. Sien. Przekąsiwszy język sobie i zeżwawszy, w oczy tyranowi wyplunął. Warg. Przen.: zmasakrować, zetrzeć, strawić: Z. sprzeczny naturze żywioł. Ś. wil. Przen. strawić w sobie: Sta-

rosta zżuł gniew, lecz musiał ś. na Anusine kondycje zgodzić. Sienk.

Zżuwać, a, ał p. Zżuć.

Zżuwanie, a, blm., czynność cz. Zżuwać.

× Zżwiekać, a, ał p. Zżucholić.

× Zżwiekanie, a, blm., czynność cz. Zżwiekać.

× Zżycie, a, blm. l. czynność cz. Zżyć. 2. przesylenie ś., znudzenie ś. życiem, przeżycie ś.

Zżyć się, a ś., blm, czynność cz. Zżyć ś.

× Zżyć, yje, ył, nied. Zżywać żyjąc spełzić, strawić; przeżyć: Z. swój czas. Z. ś. z kim, z czym = żyjąc razem zespolić ś., przyzwyczać ś., przywyknąć, oswoić ś. przez długie pożycie: Przybysz ten zżył ś. już z naszym społeczeństwem. Zżyłem ś. już z tą myślą. Pani wojewodzina, zżywszy ś. z mężem, przybrała jego charakter. Krasz. Z największym bólem Z. ś. można Dąb.

Zżydowieć, eje, ał p. Zżydzieć: Ten ród zżydował.

Zżydowanie, a, blm., czynność cz. Zżydowieć.

Zżydowszczenie, a, blm., czynność cz. Zżydowszczyć: Żeby ś. nie spełnił fakt jedyny w historii naszej, fakt zżydowszczenia szlachty polskiej. Rog.

Zżydowszczenie się, a ś., blm., czynność cz. Zżydowszczyć ś.

Zżydowszczyć, y, ył zrobić żydowskim. Z. ś. stać ś. żydowskim.

Zżydzenie, a, blm. l. czynność cz. Zżydzić: Z. ludów chrześcijańskich. 2. czynność cz. Zżydzić. 3. p. Zżydziałość.

Zżydzenie, się, a ś., blm. l. czynność cz. Zżydzić ś. 2. p. Zżydziałość.

Zżydziałość, l, blm., rz. od Zżydziały; Zżydzenie, Zżydzenie ś.

Zżydziały który zżydział.

Zżydzić, i, il uczynić jakby Żydem, jakby żydowskim. Z. ś. p. Zżydzieć.

Zżydzieć, eje, ał, Zżydowieć, Zżydzić ś. stać ś. Żydem, przejść żydowszczyzną: Gdybym ś. nie bał, że mi dzieci zżydzieją, jednej chwili uciekłbym stąd na Nalewki. Prus. Choć widzę, że zżydziejesz, ale ci winszuję. Sienk. Świat ś. spoganik, sturzył, zżydził, a katolików brak wielki. Bał.

Zżyły, Zżyty z kim, z czym = który ś. zżył, obyty; przywykły, przyzwyczajony do kogo, do czego: Otoczyły go tam twarze życzliwe i ów gwar życia żołnierskiego, z którym oddawna był Z. Sienk.

Zżymać, a, ał i Z. ś. p. l. Zżąć i 2. Zżąć.

Zżymanie, a, blm., czynność cz. Zżymać.

Zżymanie się, a ś., blm., czynność cz. Zżymać ś.

Zżymnąć, nie, nął i Z. ś., p. l. Zżąć.

Zżymnięcie, a, blm., czynność cz. Zżymnąć.

Zżymnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Zżymnąć ś.

Zżynać, a, ał p. 2. Zżąć.

Zżynanie, a, blm. zynność cz. Zżynać.

[Zżynka, l, blm.] zboże zżynane na paszę dla bydła.

Zżyty p. Zżyły.

× Zżywać, a, ał i Z. ś. p. Zżyć.

× Zżywanie, a, blm., czynność cz. Zżywać.

Zżywanie się, a ś., blm., czynność cz. Zżywać ś.

× Zżywosrebrzenie, a, blm., czynność cz. Zżywosrebrzyć.

× Zżywosrebrzenie się, a ś., blm., czynność cz. Zżywosrebrzyć ś. (mercurificatio).

× Zżywosrebrzyć, y, ył zmienić w żywe srebro. Z. ś. zmienić ś. w żywe srebro.

Z

Ż (ziet), litera występująca przed spółgłoską i na końcu wyrazów — w tej postaci (źle, przyjaźń, źródło, żdźbło, żrebie, łąż, gałąż, więź); przed samogłoską zaś w postaci zi, przyczym i nie wyraża w tym razie samogłoski, tylko znak zmięczenia dla z (ziemia, ziele, ziarno, ziolo, ziębieć, wozie). Przed i, jako samogłoską, ziet ma postać z (zima, zipać, kozik, kozieł, wozieł, łązi). Te sposoby pisania wyrażają spółgłoskę podniebienną dźwięczną (słabą), powstałą z z dopiero na gruncie polskim, przechodzącą na końcu wyrazów i w środku przed spółgłoskami bezdźwięcznymi (mocnymi) w bezdźwięczne ś.: wóz, maż, paż, leż, weźcie.

[Zba, y, lm. y] p. Jzba.

Zbicy przym. od Zbik: Kołpaczek piórkiem czaplim ozdobion, a zbiczym futrem naokół obszyty. Sienk.

[Zbieg, a, lm. i] zbieg: Já byde za zbiega. Pe.

Zbik, a, lm. i p. Zbik.

Zbło, a, lm. a p. Zdzbło.

† Zdebelko, a, lm. a p. Zdzbło.

† Zdrzec, eje, ał p. 2. Zrzcć.

[Zdrzok, u, blm.] p. Wzrok.

[Zdychnąć, nie, nął] uderzyć, dźgnąć, żgnąć: Ż. sie w piersi nożem.

[Zdychnięcie, a, blm.] czynność cz. Zdychnąć.

[Zdziach, a, lm. y] widły do gnoju, kopysz.

Zdziebdiątko, a, lm. a p. Zdzbło.

Zdziebdiżo, a, lm. a p. Zdzbło.

Zdziebdiucho, a, lm. a p. Zdzbło.

Zdziebelątko, a, lm. a p. Zdzbło.

Zdziebelnik, a, lm. i pszeniczny, Zdzieblarz (ceephus pygmaeus) owad błonkoskrzydły z rodziny trzpienników, którego larwy wgryzają ś. do wnętrza źdźbła i wywołują przedwcześnie zżelenie i umieranie kłosa.

Zdziebeleczo, a, lm. a p. Zdzbło.

Zdziebelko, a, lm. a p. Zdzbło.

Zdziebko, a, lm. a p. Zdzbło: Niebo przecierało ś. już ździebko nad ziemią czarną, głuchą i zgoła w mrokach zagubioną. Reym.

Zdziebła, i, lm. e bot. = Trzęślica.

Zdzieblarz, a, lm. e p. Zdziebelnik.

Zdzieblątko, a, lm. a p. Zdzbło.

[Zdzieblik, a, lm. i] zool. = Świergotek.

Zdzieblisty, Zdzieblisty, × Zdzieblinisty, × Zdzieblinisty, Zdziebliny, × Zdziebliny mający w sobie

źdźbła: Pierzysko ździebliste prosowe, *stipularia phoba*. Kn.

Ździeblny, Ździebliny I. przym. od Źdźbło. 2. p. Ździeblisty.

[Ździeblucho, a, lm. a] p. Źdźbło.

[Ździebluško] p. Źdźbło.

[Ździeblutko] p. Źdźbło.

Ździebłko, a, lm. a p. Źdźbło.

Ździebło, a, lm. a p. Źdźbło.

Ździebłowaty I. podobny do źdźbła. 2. bot.: Rośliny ździebłowate a. Kwiatotrzońce rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednolściennych?

Ździeleńte, a, blm., czynność cz. Ździelić.

Ździelić, i, ii uderzyć, zwałid, ściągnąć, huknąć, łunąć, złoić, grzmotnąć, gruchnąć, wyciąć: Nie tak ś. szarpie wół, gdy go obuchem rzeźnik w łeb ździeli, jak ów... Kon.

[Ździer, a, lm. y, Ździera] stara dziewczka złego prowadzenia, wycieruch, łajlowca.

[Ździera, y, lm. y] p. Ździer.

[Ździobło, a, lm. a] p. Źdźbło.

[Ździuchać, a, al] szturchać, dzbękać, kuksać: Macocha ją w plecy ździucha.

[Ździuchanie, a, blm.] czynność cz. Ździuchać.

[Ździuchaniec, nca, lm. nce, Ździuchenie c] szturchaniec, kuksaniec, dzbękaniec.

[Ździuchoeniec nca, lm. nce] p. Ździuchaniec.

[Ździuczeć, y, al] na kogo = dokuczać komu słowami, dogadywać, wymyślać mu.

[Ździuczenie, a, blm.] czynność cz. Ździuczeć.

† Źdzymać, a, al p. I. Źżać. Błaż.

† dzzymanie, a, blm., czynność cz. Źdzymać.

[Źdźbł, a, lm. e] kawał ostrej łodygi lub badyła uciętego i skrytego w trawie ostrzem do góry.

Źdźbło, a, lm. a, Ździebło, Ździebło, [Ździobło, Ździobło, Źbło, † Źbło, × Dźbło, † Zbło, † Zdeblo I. bot. (*calmus*) dęta łodyga roślin trawiastych i zbóż: Łodyga, kiedy jest dęta, kółankowata, nazywa ś. Ź., *calmus*, jak u roślin trawnych. L. Na jednym źble urosło siedm kłusów. Biel. M. Dwie rzeczy dziwnie do siebie ciągną: magnes żelazo, a bursztyn dźbło a. słonę. B. B. Weź pięć ździebeł. Troc. Źdźbła pochwy, w których kłos, poszwica. Kn. Członek u źdźbła, trzętany, łodygi u ziela, drzewa, *internodium*. Kn. Źdźbła wierzeh abo sączek, na którym kłos stoi, *truncus*. Kn. Knowie, sztuki źbźbła. Kn. Pżyłożywszy do ździebła szeląg, będziesz miał kukielkę Rys. Ozłowiek jest jako źbło, które od wichru bywa nagrawane. Rej. Jako Ź. przed wiatrem, tak pyszni zniknęli. Koch. W. Jak źbło złamane. Rej. Ty jesteś czystym bursztynem, ja zdeptany ździobłem. Bals. 2. przen. rz. a. w pp. 4-ym. przys. *odrobina, kru-szyna, troszka, troszczka kawałtko*: Ź. masła, chleba. L. A cóż widzisz Ź. w oku brata swego, a tramu w oku twoim nie widzisz? Wuj. (= *drzuz-gę, paździor, proch*). Każdy rad swoją wodę upatruje z boku. prędej ś. dźbło postrzega w cudzym oku. L. Hipokrycie, wyrzuć wprzód tram z oka twego, potem z cudzego Ź. Zigr. | Na krzyź ździebła nie nie zrobić = nie zgolić, ani krzyż nie zrobić. Przen.: (o o dziecku) *maleństewo, kru-zyna, ruba-czek*. 3. bud. *drzewo niewoicinsane, z gałęzi i wierzchołka ogółocone; wszelkie drzewo nieplatane, kłoda, krągłak*. Podez. 4. [Ź.] zool. = Świergotek. Źdr. Ździebko, Ździebłko, [Dziebko], Ździebłko, Ździebldzio, † Zdebełko. Ździebełeczko, [Ździebłuško, Ździebłutko, Ździeblucho, Ździeb-dzlucho, Ździebldziatko]: Pokonifa ś. do kolan, prosząc o ździeblucho słomy. Kon. Niech ta jeszcze ździeblucho pośpi. Kon.

[Źdźgło, a, lm. a] p. Gzło.

Źdźwigać się, a ś., al ś. zmordować ś., zmę-czyć ś. dźwiganem ciężarów.

Źdźwiganie się, a ś., blm., czynność cz. Źdźwi-gać ś.

[Źdźgnąć, nie, nął] p. Źgnąć.

[Źdźgnięcie, a, blm.] czynność cz. Źdźgnąć.

[Źga, i, lm. i]: Psota taka, Ź. w noey. Gwar.

[Źgać, a, al] p. Źgać.

[Źgaga, i, blm.] p. Źgaga.

[Źganie, a, blm.] czynność cz. Źgać.

[Źgło, a, lm. a] p. Gzło.

[Źładzać, a, al] prosić, żebrać.

[Źładzanie, a, blm.] czynność cz. Źładzać.

Źle, [Gorsz, Horsz (st. w. Gorzej)] I. przys. od Zły, niedobre; Ź. (rob. (= *zgrzeszył, zawinił, przeszkobał*). Ź. zrobiła (= *upadła moralnie*). Ź. sobie radzisz. Troc. (= *niepraktycznie, nieumiejęt-nie*). Ź. czynić, Ź. sobie postąpił, Ź. sobie radzisz. Kn. Kto Ź. przez inszego czyni, jakoby też sam przez ś. Ź. uczynił. Rej. (= *nieładnie, nie-sumiennie, niegodnie, niegodziwie*). W powierzonym sobie interesie Ź. ś. sprawili a. przez zdradę, a. przez niedbalstwo. Siem. J. (a. zdradliwie, a. niedbale. L.). Znamy, eo Ź. i co gorzej. Chr. Ź. mi posłużył. Kn. (przysłużył mi ś. kaducznie. L.). Źleś nabył, Ź. też zginać musi. Rej. (= *niepraw-nie, nieuczciwie*). Źle Ź. zatraci. Wuj. Wszyst-ko ś. dzieje Ź. z użycia złego. Nar. Źłem rzekł, źłem to mówił, uczyniłem, *nolem dixisse*. Kn. (= *niewłaściwie, niestosownie, nietrafnie, fałszywie*). Ź. postąpił. Ź. zrozumiany (= *błędnie, fałszy-wie, opacznie*). Ź. go osądzo. Troc. (= *nie-sprawiedliwie, niesłusznie*). Ź. wymawia (= *nie-wyraźnie, niedokładnie*). Ź. o nim mówią = nie-dobrze o nim słyszeć. Kn. (= *niepochlebnie, nie-korzystnie*). Mówiąc co Ź. o bliźnim, powinno ś. mówić: broń Boże każdego, ale on tak Ź. zro-bił. L. Dobrze mówcie tym, co wam Ź. mówią. Leop. (błogosławcie tym, którzy was przekli-nają. B. G.; którzy wam złorzeczą. L.). Ź. ś. mam, choruję. Kn. Niezdrowo mi, Ź. mi jakoś. Kn. (żart.: *niewyraźnie, głupio mi*). Nie jest potrzeba lekarza jedno tym, którzy ś. Ź. mają. Rej. Więc jejmość panna Marjanna Ź. jest w swych inte-resach? L. (= *niedobrze stoi, kuso, niepomyślnie*). Ź. idą sprawy. Troc. Ź. ś. dzieje na świecie (= *smut-nie, niepocieszająco, głupio = smutnie*). Już też strasznie Ź. koło działa naszego być musi, bo mi kazał, żeby z grodu regienta do napisania testamentu sprowadzać. L. (= *krucho, kiepsko*). Ź. koło mnie = zginać. Kn. Źlebyś ś. był ozwał, ruszył, *malo tuo*. Kn. (z twojem złem, z twoją szkodą. L.: *nie w porę, niestosownie, nie-właściwie*). Ź. trafił. Ź. tak, a tak jeszcze go-rzej (= z *deszczu pod rypnę*). Ź. ś. rozstali (= w gniewie, na bakier). Ź. usposobiony (= *jest w złym humorze, nie ma humoru, kwaśny, zgryź-liwy*). Być dla kogo Ź. usposobionym (= *być do niego uprzedzonym; nieprzychylnie, niezyczliwie*). Ź. ś. na wszystko zapatruje (= *presymistycznie; widzi wszystko w złym świetle*). Ź. mu z ożu patrzy (= *złowogo, podejrzanie*). Ubranie Ź. uszyte (= *niemależycie, lichy, kiepsko, haniebnie, fatalnie, niestaranie, nieakuratnie, niedbale, nie-dokładnie, niezdarne, po partacku*). Suknia Ź. na niej leży (= *niezgrabnie*). Ź. przykrajają. Ź. trawi. Ź. odżywiany (= *niedostatecznie, niedba-le*). Machina Ź. działa, zegar Ź. idzie (= *nie-prawdliowo*). Ź. waży (= *niedoważa; skąpo*). Ź. spałem (= *niespokojnie, budziłem ś.*). Ź. idziemy (= *błądzimy*). Ź. ma w głowie (= *ma bzika*,

fijolka, brak mu oleju, piątej kleпки w głowie, ma zajączka. To Ż. oddziaływa na niego (= niekorzystnie, ujemnie, szkodliwie, zgubnie, fatalnie), Ż. jakoś wygląda (= mizernie, nędzenie, biednie, kiepsko, marnie, lichy). Ale ty płacz najgorzej, ty Zygmuncie uwieszony. Krasin. (= najrzowniejszy). 2. Ż. = źle jest, szkoda (jest), niedobrze; bieda: Widząc, że Ż., zaraz ty! lękliwy podawa. P. Koch. Tak u niego Ż. w głowie, że już gorzej być nie może. L. Ż. mu wierzyć, male illi creditur. Kn. (= niebezpiecznie, zdradnie, niepraktycznie, ryzykownie). Ż., że o sobie zbyt dobrze trzyma ale to dobrze, że ładny. L. Bieda ojcom z temi dziwkami; źleż mu dać, źleż nie dać. Falib. (= trudno, przykro, ciężko). Ż. mi było spać (= niewygodnie; źle mi posłano). Ż. chodzić w tych butach. Ż. tu siedzieć. Ż. sieroćcie na świecie. Ż. mi u nich. Ż. mi, Ż. mi ś. jakoś robi (= niedobrze, słabo, mdło, nudno mi; nudzi, mdli mię). Nie Ż. = nieźle, miernie, dość dobrze, ujdzie. Drzewo to kocha ś. nie Ż. na każdym miejscu, gdyż i zimne powietrze ścierpi. Trzye. Wiesz, Frontynie, że ty czasem nie Ż. mówisz. L. Człowiek nie Ż. użony. Górń. (= wcale głęboko). 3. † Ż. (z przymiotnikami, z imiesłowami) niezupełnie, nie ze wszystkim, niespełna, nie na dobre; ledwie, zaledwie, tylko co; skoro tylko: Bolesław, Ż. chętni, w potłoku Piotrowina naprawił, aby św. Stanisława pozwy przycisnęli. Groch. Tyran Ż. rozumny. Groch. Ż. zdrowy, nie zupełnie zdrowy, Ż. ś. mający na zdrowiu. L. Dydo Ż. zdrowa rozmawia tak z swą siostrą wierną. Koch. J. Ż. żywy, ledwie żywy, ledwie co żywy, teńczy, jeszcze przy życiu, na pół umarły, już na schyłku, na zejściu, przy zgonie, konający. L. (= ledwie żyje). Krew ciepła bieży strumieniem i kupy Ż. żywych leje i pobite trupy. P. Koch. Podarunkami, obietnicami hetman nieco ducha zatrzymał w Ż. żywych. Tw. Jego słowa podwoją me męczarnie, przychodził przeszły me serce i Ż. zagojoną otworzyć ranę. L. Jeszcze Ż. świta, już ś. cała Warszawa o tym placu pyta. Pot. Ewangielja jeszcze ś. Ż. zaczęła, jeszcze Ż. moc brać poczęła, a już do niej nieprzyjacieli kółu narząsnął. Żarn. Żłem był oknął, nie do końca, niedoskonale, ledwie. Kn. Ż. słońce weszło, kiedy... Pot. Żłem wyszedł z nawy, żłem zsiadł z konia, z wozu. Kn. Żłem twój list przeczedł, viz dum legerem, cum... Kn. Ż. ś. od brzegu odbili, viz... Kn. Ż. Ż. dosyć, skoro, skoro jeno, zaraz skoro. L. Ż. król odjechał, tedy Światopełk zdradził. Biel. M. Ż. rok wyzedł, ali zasie na pierwszy błąd przyszli Prusowie. Biel. M. Semowit, Ż. ś. o śmierci Kazimierza dowiedział, opanował zaraz Płocko. Biel. M. Nie tak, jak dziś czynią: Ż. dosyć dzień albo tydzień przy nauczycielu potrwa, zaś do inszego ś. pokwapi. Glicz. Ż. doś pań wyrzecz, aż ś. zaraz wszystko stanie. Ryb. Żłem doś westchnął w swym frasunku, do ratunku staśes gotowym. Ryb. 4. † Ż. prędko, natychmiast, odrazu, bezzwłocznie: Czemu mię raczej Ż. nie zabijacie, wieczne wyroki, na co mię chowacie? P. Koch. 5. myśl. mało, niewiele, niedosyć: W tym roku jelenie Ż. ryczą.

[Żleb, u, lm. y] p. Żleb. Zdr. [Żlebek, Żlebig, Żlibek].

[Żlebek, bka, lm. bki] p. Żleb.

[Żlebig, a, lm. i] p. Żleb.

† Żleczynny p. Żloczynny. L.

† Żleczyństwo, a, lm. a p. Żloczyństwo.

[Żlenie się, a, ś., blm.] czynność cz. Żlic ś.

[Żli] p. Jeżeli.

[Żlibek, bka, lm. bki] p. Żleb: Ty weź kose, a ja grabie, wykośmy Ż. babie! Tet.

[Żlic się, i, ś., il, ś.] złościć ś., gniewać ś., irytować ś., żolądkować ś.: Nie żlijcie ś., tatu-siu... Dyg.

Żm... p. Żm...

[Żniec, i, al] l. słabo ś. palić, tlić ś., pstrzyć ś.: Czy już ogień wygás? — A jeszcze tam cośi żni.

2. brzmieć: Od wiewatów całe miasto żniało.

[Żnienie, a, blm.] czynność cz. Żniec.

[Żnija, i, lm. e] p. Żmija.

[Żradło, a, lm. a, Żrzadło, Żrzadło] zwierciadło lustro.

[Żrał] dojrzawał. Gwar.

[Żraleć, eje, al] p. 2. † Żrzeć.

[Żralenie, a, blm.] czynność cz. Żraleć.

[Żralutki] zupełnie dojrzwały.

[Żrałość, i, blm.] rz. od Żrały: Wiśnie same na żłem od żrałości spadujom. Tet.

[Żrały, Żrzały, Żdrzały, Ożrały] dojrzwały, do-stały: Najżralszy owoc. Pol. Im bardziej do-chodzi zboże, tym więcej krzata ś. ptactwa i drobnych zwierzątek około żrałych kłosów. Pol. A jednak dosynti spokój jej żrałych kształ-tów udzielał ś. jakby przez dłoń głosząca. Brt. Żaden Ż. mąż nigdyby ś. nie dopuścił... Sienk. Miło jej było uchodzić nie za skrata, ale za żrzałą dziewkę. Sienk. Przyszedł do lat żrzalszych. Jesieni owoce żrzałe zbieramy. Sien. Był tedy czas, gdy już żrzałe grona mogły być jedzone. Leop. Kucharze umieją robić potrawę z poziomek co nażrzalszych. Syr. Na to święto przynosili do kościola pierworodne urodzaje zboża już żrzałego. Gil. Dymitr, przyszedzsy do lat żrzalszych, z klasztoru umknął. Paszk. Nie-żrzała doskonałość. Leop.

Żrebaczek, czka, lm. czki p. Żrebiec.

Żrebak, a, lm. i p. Żrebiec.

Żrebarek, rka, lm. rki p. Żrebięciarz.

Żrebczyk, a, lm. i p. Żrebiec: Ż. puszczał na wiatr grzywę. Dyg.

Żrebiaczek, czka, lm. czki p. Żrebiec.

Żrebiak, a, lm. i p. Żrebiec.

Żrebiarnia, i, lm. e. Żrebięciarnia, [Żrybiarnia], stajnia dla żrebiąt.

Żrebiąteczko, a, lm. a p. Żrebię.

Żrebiątko, a, lm. a, [Żrzębiątko] p. Żrebię.

Żrebiца, y, lm. e, Żrebiца, Żróbka, Żróbka l. młoda klaczka, kobyłka: Trzyletnia płocha żrebiца. Min. Żrebiца z grzywą od wiatrów rozpierchła i karkiem jarzma nigdy nie zna-jącym. L. Pamiętał, gdy była żrebiца. Żer. 2. klacz, kobyła: Osoba żrebeców i też żrebiu ku przypuszczaniu do stada ma być średnia. Troc. Żrebiec do stada mają być ani wielkie, ani też bardzo drobne, szerokiego brzucha i takich lę-dźwi. Trzye. Żrebiec wspaniałe samce rodzą. Trzye. Kto chce żrebiца kupować ma oba-czyć ich lata. Trzye. Żrebiec mają być pasione najwięcej na trawnikach a. też w stajniach suchym sianem; a gdy ś. już ożrebią, dobrze im poddawać jęczmienia. Trzye. Trawa jest do-bra ku rozmnożenia mleka żrebiicom. Trzye. Zdr. Żrebiцka, Żrebiцka.

Żrebiцka, i, lm. i p. Żrebiца: To mojego ohowu, jeszcze była żrebiцką, a ja już pozna-łem, co to będzie z niej. Rzew.

Żrebić się, i, ś., Żrebić ś. rodzić żrebię. L. Ta ś. żrebi klacza, a druga już ś. ożrebiła. Troc.

† Żrebie, a, lm. a p. × Żrebiec.
 Żrebiec, bca, lm. bca, Żrebiec I. a. Żrebiak, Żrebak, [Zgrzebiec, Żróbiec, Żrebak, Żrebiak, Żredek, Żródek, Zdrzóbek, Żróbak, Żrybiak, Żrybak, Złérbak, Rzióhek] *młody osobnik zwierzęcia jednokopytowego*: Żrebiec, roczne żrebiec do dwu lat zowie ś. żrebeczykiem, od półtrzecia roku do czwartego już żrebiec, a gdy już ma wszystkie końskie zęby, już wtedy należy mu ś. imię konia. Kluk. Kto komu obrazi żrebeca we dwu lat, ma zapłacić pięć grzywien. Tarn. J. Znać zaraz żrebeca, że jest z dzielnych koni stada: z wysoka stapa, rażno, gibkie członki składa. Pilech. Gniew długo wierzga, jak podgórski żrebiec, a długo ś. uspokoić a postawowić nie może. Rej. 2: [Z.] *ogier*. Zdr. Żrebczyk, Żrebozyk, Żrebaczek, Żrebiaczek, Żrebaczek, Żrebiaczek.

Żrebieńcie się, a ś., blm., Żrebieńcie ś. czynność cz. Żrebieć ś.

Żrebię, cia, lm. ta. Żrebię. [Zgrzebię, Zgrzybię, Zdrzebię, Zdrebię], † *Kłuszę maly osobnik zwierzęcia jednokopytowego*, *posp. kiziale*: Co ś. na koniach znają, że żrebięcia poznają, jaki koń by m. skar. Łyse Ż. i koniem łysym będzie. Kn. Nie łam żrebięcia, powiadają. Jabł. (czekaj pory, niech ś. owoc dostoi, niech dożrzeje. L). Nie łam żrebięcia przed czasem. Troc. Oślica z oślakiem, żrebięciem jej. Wuj. Oddzielił ośle dwadzieścia i żrebiąt ich dziesięć. Leop. Zdr. Żrebiątko, Żrebiątko, Żrebiąteczko, Żrebiąteczko.

[Żrebięclarek, rka, lm. rk] p. Żrebięciarz. Żrebięciarnia, i, lm. e p. Żrebiarnia. [Żrebięciarz, a, lm. e, Żrebarek] *pastuszek żrebiąt*. Zdr. [Żrebięciarek].

[Żrebięcina, y, lm. y] p. Żróbcyna.
 Żrebięcy, Żrebięcy I. przym. od Żrebię. 2. Brodawka żrebięca, p. Brodawka. 3. wet. Żrebięce zęby (dentes lactei, caducei, pullini) *zęby mleczne u żrebiąt*: Żrebię rodzi ś. bez zębów, a te, które mu przez pierwsze dwa lata wyrastają, zębami żrebięcemi zwane, giną wszystkie po półtrzecia roku. Kluk.

Żrečna, ej, lm. e, Żrečna klacz, kobyła, oślica *brzemienna żrebięciem*.

Żrečność, i, blm., rz. od Żrebný.
 1. [Żreć, zry, żrał] p. 1. Żreć.
 2. [Żreć, eje, ał] p. 2. Żreć.
 † Żrejomo p. Żrejomie.

Żrenica, y, lm. e, † Żrenica I. anat. (pupilla), *otwór w oku, otoczony tęczówką*: Błona oka rogowa ma we środku dziurkę, żrenicą nazwaną *pupilla*. Krup. W oku błona jagodowa, której przednia część dziurawa formuje wespół z likworem kryształowym żrenicę. Kirch. Żrenicy okrążeń, albo kółeczko około żrenicy, *iris*. Kn. Straciwszy żrenicę, nie będziesz widział. B. B. Żrenicę kto obrazi, oko nakazi. Jan. Honor podobny do oka żrenicy, która najmniejszego zaproszona cierpieć nie może. L. Jak żrenicy w oku, tak pilnie tego strzeżli. Rej. (= *juk oka w głoioie*). Tak ei twą czystość chować należy, jak żrenicę w oku; już ś. stało! Lubom. Jako żrenicę tego strzec będą. Troc. Strzeże swej córki jak żrenicy w oku. Książ. Przen.: Wybór królów żrenicą wolności i najpiękniejszym narodu polskiego zaszczytem nazywano. Ust. (= *perła, klejnotem, kwiatem*). Tknać ś. śmieli okrutniej liberum veto, tej to wolności żrenicy. Niem. Przen.: *oko, oczy, wzrok, spojrzenie*: Raz chmurną twarz

ku niebu wznosi wysokiemu, drugi raz w niskiej ziemi topi swe żrenice. Otw. Rzuć, człowiecze, na obraz natury żrenicę, patrz, co w sobie obszerne jej mieszczą granice. Dm. O, ena ojczyzno, choćbym twej granicy zawiązanami dotknął ś. żrenicę, wnetbym cię poznał, tak mi coś wdzięcznego zaraz do serca skoczyło samego. Lubom. Ze żrenic bliższy geniuszu światność. Mick. Zaświeciły mu dwie żyły w wielkich błękitnych żrenicach i stoczyły ś. szybko po rumianych licach. Mick. Poduliś w niebo zatłone nadzieją żrenice. Mick. Cztery żrenice gorzały przeciw sobie jak roratne świece. Mick. Krwią mu nabiegły żrenice. Mick. Tylą farb żywych, różnych mak żrenicę mami. Mick. Czarna jego (Irydjona) Ż. dziwne sieje polyski. Krasin. Oichą modlitwą żrenice ś. łzawi. Len. 2. patol. Rozszerzenie żrenicy (mydriasis, comectasis). Zwężenie, ściężnienie żrenicy (miasis). Zrośnięcie żrenicy (corelisis). Nieuchomość żrenicy. nierówność żrenic (anisocoria). Mnogość żrenic w jednym oku (polycozia). Zboczenie żrenicy (corectopia). Zwrotna nieuchomość żrenicy. Zamknięcie żrenicy (ocelusio v. seclusio pupillae). Lekki rozszerzające żrenicę (mydriatica). Utworzenie sztucznej żrenicy. Przyrząd do mierzenia odległości żrenic. Zdr. Żreniozka, Żreniczka.

× Żrenicować, uje, ował *mrugać, spoglądać*: Wszak te błękity, te gwiazdy żrenicujące po nich, ten księżyc, taki palący mnie, jak słońca wzrok. Krasin.

× Żrenicowanie, a, blm., czynność cz. Żrenicować.

Żreniczka, i, lm. i p. Żrenica.
 Żreniczny, × Żreniczny przym. od Żrenica: Błona żreniczna (membrana pupillaris). Zawrzy-że moje także żreniczną zasłonę ty, przez którego jestestwa bywają wskrzeszone. L. Gdyby pomocne żyły ku śmierci były, słuszniebnych wielkiej poczytał być wagi żreniczne flagi. Gawiń. (= *potoki, strumienie łez*).

† Żrenica, blm. p. Żrenie.
 [Żredziny, in, blp.] p. Średziny.
 [Żróbak, a, lm. i] p. Żrebiec. Krasz.
 [Żróbcyna, y, lm. y], Żrebięcina *licha, nędzna, godna politowania żróbka*. Zdr. [Żrebięcinka].
 [Żróbek, bka, lm. bki] p. Żrebiec. Tet. Z początku chwyci ostro, jak ten Ż. zaprzgnięty w jarzmo. Ork.

[Żróbiec, bca, lm. bca] p. Żrebiec.
 Żróbka, i, lm. i p. Żrebiec.
 × Żródlny p. Żródłany.
 Żródleczko, a, lm. a p. Żródło.

Żródelko, a, lm. a p. Żródło.
 Żródłany, × Żródłany, × Żródlny, × Żródelny, × Żródlny, × Żródlny, × Żródlny, × Żródlny I. przym. od Żródło, *zdrojowy, kryniczny*: Woda żródłana Żródlny, żródłowy, *confundit usus hanc vocem cum* Zdrojowy. Kn. Woda żródłana. Świt. Żadnej różności niemasz między dżdżystą, rzeczną, żródłaną i jeziorną i morską wodą, jeno na zwiska są różne, ale sama istność i przyrodzenie wody jedno jest wszystkich. Syk. Przen.: *początkowy, pierwiastkowy, pierwotny*: Rugują teraz naukę języków dawnych, żródłanych języków. Kras. Praca żródłowa (= *oparta na źródłach*).

Żródlenie się, a ś., blm., × Żródlenie ś. czynność cz. Żródlić ś.

Żródleniec, nca, lm. nca min. odmiana aragonitu, *minerał z gromady sylikoidów, z rzędu węglanów bezwodnych*.

Źródlić się, i s., il s., × Źródlić s. wypływać ze źródła; płynąć, sączyć s. w kształcie źródła: Rzeki źródłace s. z tych gór.

Źródliisko, a, lm. a, × Źródliisko l. p. Źródło: Ponieważ na świecie nie s. nie dzieje bez przyczyny, więc i ta posępność dramatyczna ma swoje źródliiska. Chm. Wypływało Ź. wody zaskórnej. Zer. 2. a. [Wyziębliiska, blp.] *miejsce, gdzie są źródła; miejsce wilgotne, zimne*: Jak źródliiska znaleźć i dobroć wody poznać. Trzye. W studniach nie są to prawdziwe zdroje i źródła, ale tylko żyły i źródliiska. Świt. (=woda zaszkórna). Już trawka zazieleniała nad ciepłymi źródliiskami. Krasz.

Źródlisto przys. od Źródlisty; × Źródlisto. Źródlistość, i, blm., rz. od Źródlisty; Źródlistość.

Źródlisty, × Źródlisty *obfity w źródła*: Okolica źródlistą.

× Źródlny p. Źródlny.

Źródłek, ika, iki, Źródłek, Moczyrzwał, Zdrojek bot. (montia) roś. z rodziny portulakowatych. Gatunek: Ź. kryniczny (m. fontana).

Źródło, a, lm. a, × Źródło, [Zdrzódło, Zdrządło, Rziódło] l. *prąd wody żywej, wyrzucający s. z ziemi, skały, zdroj, krynica*: Źródło, trybem wszystkich uarodów, początkiem nazywamy strumienia, z którego strumień płynie. Poc. Więc źródła one piękne między drzewki wrają, a kamyczki by złoto tam s., nich błyskają. Rej. Idźcie do źródła żywej wody, bo mój strumyczek usycha. Skar. Płynęły lzy jako Ź., ale dusze ochłodziły jako rosą z nieba. Skar. Źródleń albo fontan w Niemczech niewiele widać, ale rzeki przedniejsze są: Ren, Moza, Ems i t. d. Łęcz. Ź. bje. Ze źródła wszyscy czerpają, a strumień z niego niezmnieszony płynie. Koch. W. Izaż nie dla ciebie wynikają źródła, rzeki płyną, wiatry wieją? Żarn. Kto ma źródło, na eo mu pić wodę z strumyka? Zabł. Z czystego źródła mętny strumyk nie pochodzi, ni orzeł niebosiężny podłych ptaków rodzi. Śwr. Jest wieczne Ź. na górze Mendoga, to Ź. żywią deszcze i tumany. Mick. W ciszy bezludnej my przy źródłach suchych szukamy wody, spaleni żarzewiem. Słow. Źródła mineralne (=wody mineralne). † Źródło ciepliczne = *cieplice*. Ź. lecznicze, gorące, siarczane, solno-siarczane, szczawne, szcawno-żelaziste, solne. Przen.: *wszczętek, początek, powód, przyczyna, to, skąd eo pochodzi*: Pójdź pragnący, oto źródło wód żywych, wyskakujących do żywota wiecznego. Dambr. Dziwne skutki i dary Ducha św., które od niego, jako od wiekuistego źródła dobroci, wynikają. Kucz. Pan Chrystus jest łaską prawdziwą i wszystkich darów źródłem. Kucz. Sławmy autora, z którego bierzemy; gdy wodę pijem, Ź. uwieniamy. Kras. Moje pióro jest tych wierszów źródłem. Boh. Moja omyłka stać s. może szczęścia pańskiego źródłem. L. Brzydzimy s. winem, które wszelkiego złego jest źródłem. Boh. Lecz, gościu, rzecze dalej, zapocznij od źródła, powiedz nam, jak s. chytrósć Greczy nom powiodła. L. (= *od samego początku, ab ovo*). Ź. choroby, zarazy. (= *rozadnik, gniazdo*). Próżność i wystawność jest źródłem głupstw najpociesniejszych. Korz. Ź. energii, światła, ciepła, światła. Słońce jest źródłem wszelkiej na ziemi energii. Ź. bogactwa, Ź. wiadomości. Wiem to z pewnego źródła. Muszę dotrzeć do źródła tej złośliwej bajki, tej pogłoski (= *dojść po nitce do kłębka*). Źródła historyczne (= *mate-*

riały podstawowe). 2. [Ź.] *zwierciadło*. Źdr. Źródelko, × Źródelko, Źródeleczo, × Źródeleczo. Zgr. Źródliisko.

Źródłomowca, y, lm. y, × Źródłomowca *etymolog*: Źródłomowcy z języka narodowego wyciągają częstokroć szczęśliwie najdawniejsze zdania i obyezaje narodowe. Kopez.

† Źródlopuk, u, lm. i anat., p. Ciemiączko.

× Źródłostowanie, a, blm. *etymologia, źródłosłów*: Do tego poszukiwania jedynym środkiem jest okrzyczane i osławione Ź., czyli etymologia. Lel.

Źródłostowny, × Źródłostowny, Źródłostowowy, Źródłostowy przym. od Źródłostów; *etymologiczny, tematowy*. Lel.

Źródłostowowy p. Źródłostowny: Poszukiwanie źródłostowowe. Lel.

Źródłostowy p. Źródłostowny. Lel.

Źródłostów, owu, lm. owy. × Źródłostów l. wyrazu = *część jego po oddzieleniu końcówki, osnowa, temat*. 2. *nauka o pochodzeniu wyrazów od pierwiastków i o tworzeniu s. jednych wyrazów z drugich, słoworód, etymologia*. Kopez.

Źródłowiska, sk, blp. *okolica źródła rzeki; źródła rzeki*: Rzeki mają krainę źródłowisk. Pol. Źródłowiskiem nazywa W. Pol dokładnie ograniczony obszar ziemi, z którego wypływające wody dają początek rzece. Tet. (= *basen, kotlina*). Jeziora alpejskie otaczają wieńcem Ź. Rodanu, Renu. Pol. Przen.: *ródło*: Kronika Galla jest źródłowiskiem niewyczerpnym i nierychło da s. wyczerpać. Lel.

Źródłowo przys. od Źródłowy: Rzecz opracowana Ź. (= *na zasadzie źródła*).

Źródłowość, i, blm., rz. od Źródłowy: Znać wynik pracy samodzielnej, znać Ź. z pierwszej ręki czerpaną. Bądz.

Źródłowy p. Źródlny.

[Źrybak, a, lm. i] p. Źreblec.

[Źrybiak, a, lm. i] p. Źrebiec. Pe.

[Źrybiarnia, -i, lm. e] l. Źrebiarnia. Pe. 2. *stadnina żrebaków*. Pe.

† Źrać przys. *widać, widocznie, snadź*: Kiedy s. przy nim psalmy śpiewają i napominania czynią, Ź., że zrozumiewa.

† Źrzadło, a, lm. a = *Zwierciadło*.

† Źrzałość, i, blm., rz. od Źrzały: Upadłeś, kłosisie pełny, ledwie zabielawszy, do szedziwej żrzałości jeszcze nie przystawszy. Jur. W młodych laciech, gdy ciała jeszcze nie przyszły do żrzałości swojej. Petr.

[Źrzały] p. Źrzały.

× Źrzeb, bia, lm. bie p. × Źrzebie.

† Źrzeb, bia, lm. bie, † Źrzebie *los, udział (sors)*. Ks. Ł., L., Brk.

Źrzebaczek, czka, lm. czki p. Źrzebak.

[Źrzebak, a, lm. i] p. Źrzebak. Źdr. Źrzebaczek.

Źrzebczyk, a, lm. i p. Źrebiec: Ź., roczne żrzebie aż do dwu lat, zowie s. żrzebczykiem już sierie odmienia, już grzywa i ogon w włosy, wyrastają. Kluk.

Źrzebiaczek, czka, lm. czki p. Źrebiak.

[Źrzebiak, a, lm. i] p. Źrebiec. Źdr. Źrzebiaczek.

Źrzebiąteczko, a, lm. a p. Źrzebie. Dor.

Źrzebiątko, a, lm. a p. Źrebie.

Źrzebić się, i s., il s. p. Źrebić s.

Źrzebica, y, lm. e p. Źrebia.

Źrzebiczka, i, lm. i p. Źrebia.

× Źrzebie, a, lm. a † Źrebie, † Źrebie, × Źrebie, × Szład, × Śład, × Źrzeb *pewna miara*

pola: W Sieradzkim województwie żrzeb, czyli Z. tak zwane, wypada na łan tutejski czyli niemiecki. Żub. Polom dawano także imiona żrebia, szladu; te pewnego wymiaru nie miały; brano je jako dni orania. Cz. Z każdego żrzebia, szladu, włoki z osiadłych ról mają, płacić po dziesięciu groszy. Vol. Z żrzebiów abo szladów po sześciu groszy. Vol. Części łanu, włoki szladu, czyli żrebia. Paw. Po żrzebiu dobrej ziemi każdemu dam. Sienk.

† Żrzebie, bia, lm. e p. † Żrzeb.
 † Żrzebiec, bca, lm. bce p. Żrzebiec. Zdz. Żrzeb-czyk

Żrzebienie się, a ś., blm. p. Żrzebienie ś.
 Żrzebie, cla, lm. ta p. Żrzebie.

[Żrzebiecinka, i, lm. i] p. Żrzebeyna: U nich i młoda Z. uchodzi podobno. Chodź.

Żrzebiący p. Żrzebiący.
 Żrzebna p. Żrzebna.

1. † Żrzeć, żrzy, żrzał, [Żreć], † Żrzeć, nied.
 † Żierać *patrzyć, widzieć, spoglądać*. Sekl. Żrzyta. Ps. flor. Żrzy mu z oczu złość, szubienicą pachnie (olet malitiam). Mącz. Filomela napięra ś. do siostry, na którą żrząc, Terens wzrokiem kredeneuje. Żebr. (spectat eam. L.). Żrzy za stońcem (vertitur ad solem). Mącz. (= zwrócone na cię oczy wszystkich). Że głowę odciętą Pompejusową żrzał chłopiec Ptolomeusz, nie dość tej smoty, trzeba też ten widok zostawić dla Cezara. Chr.

2. † Żrzeć, eje, ał, † Żrzeć, [Żreć], † Żrzenieć, [Żralec] *dojrzywać, dostawać ś.*: Na wiosnę kwitnie, żrzeje owoc latem. Pot. Niektóre rodzaje w teje mierze są, gdy kwitną albo żrzenieją odtąd kwitnieją albo żrzenieją, aż ś. ustawają, Glicz. Czas nasz bardzo krótki jest, a żdrzejemy jako jabłka słodkie na drzewie ano jedno, głodzą osy, drugie czerw gryzie, trzecie ś. też urwawszy rozpadnie. Rej. Wina, jabłka, śliwy wnet Z. będą. Troc. Żyto już żrzeje. Troc.

† Żrzelszy st. w. od Żrzały: Kucharze umieją robić potrawę z poziomek co nąrzelszych. Syr.

Żrzenica, y, lm. e p. Żrzenica.
 Żrzeniczka, i, lm. i p. Żrzenica: Oto cię sam wabi żrzenicznymi drzymięciami. Groch.

× Żrzeniczny p. Żrzeniczny.
 1. † Żrzenie, a, blm. [Żrenie] czynność cz. 1. Żrzeć.

2. † Żrzenie, a, blm., [Żrenie] czynność cz. 2. Żrzeć.

† Żrzenieć, eje, ał p. 2. Żrzeć.
 † Żrzeniecie, a, blm., czynność cz. Żrzenieć.

† Żrzetalny p. Żrejomy, Żzetalny: Z. głos. Otw. S. (= wyraźny, dobity).

[Żrzebek, bka, lm. bki] p. Żrzebiec. Rej.
 Żzóbka, i, lm. i p. Żrzebica.

× Żródłany p. Żródłany.
 × Żródleczko, a, lm. a p. Żródło.

× Żródlecko, a, lm. a p. Żródło.
 × Żródłany p. Żródłany.

× Żródlenie się, a ś., blm., czynność cz. Żródlić ś.

× Żródlić się, i ś., ii ś. p. Żródlić ś.
 × Żródliisko, a, lm. a p. Żródliisko.

× Żródlisto p. Żródlisto.

× Żródlistość, i, blm., p. Żródlistość.

× Żródlisty p. Żródlisty.

× Żródliny, p. Żródłany.

Żródłek, lka, lm. lki p. Żródłek.

× Żródło, a, lm. a p. Żródło. Kaz. 1555. Ż. bijące.

× Żródłomowca, y, lm. y p. Żródłomowca.

× Żródłostowny p. Żródłostowny.

× Żródłostów, owu, lm. owy p. Żródłostów.

× Żródłowy p. Żródłany.

† Żwać, a, ał kogo = *śle o kim mówić, wycierać sobie kim głę.* Błaż.

[Żwajceć, y, ał] *mówić dużo a niewyraźnie, szwargotać.*

[Żwajcenie, a, blm.] czynność cz. Żwajceć.

[Żwakać, a, ał] *to samo wóółko powtarzać.*

[Żwkanie, a, blm.] czynność cz. Żwakać.

† Żwanie, a, blm., czynność cz. Żwać.

[Żwańda, y, lm. y, Żwańda] *nudziarz, żrzęda, głęta; dziecko nudne, krzywiące ś. ciągle.*

[Żwańdać, a, ał, Żwandolić, Żwiendolić] 1. *mówić szybko o obcym językiem.* 2. *naprzykrzać ś., żrzędzić, narzekać.* 3. (o psie) *skomlić.* 4. Żwandolić komu poza uszy = *nudzić, żrzędzić, beczuć.*

[Żwańdanie, a, blm.] czynność cz. Żwańdać.

[Żwańdoła, y, lm. y] *nudziarz.*

[Żwiekać się, a ś., ał ś.] p. Żwiekać.

[Żwiekanie się, a ś., blm.] czynność cz. Żwiekać ś.

† Żwiel?: Złoto ś. w Ż. mieni, a w popiół pszenica, wino z łzami zmieszane, krwią płynie krynica. Jurk.

[Żwiendolenie, a, blm.] czynność cz. Żwiendolić.

[Żwiendolić, i, ii] p. Żwińdać.

Żwierciadelko, a, lm. a = Żwierciadelko: Jeszcze raz spojrzalem we Ż. Chodź.

[Żwierciadko, a, lm. a] = Żwierciadlko.

[Żwieceć, y, ał, Żwieceć] 1. *dźwięczuć.* 2. *mówić dużo, żrzędzić, gderać:* Dziadek o lada co żwiececi. 3. *ustawienie ś. o co naprzykrzać.*

[Żwiecenie, a, blm.] czynność cz. Żwieceć.

[Żwiąć, u, lm. i] † Żwiąć p. Dźwięć. Głos.

[Żwiąka, i, lm. i]?: Jeżeli krowa nie chce żwiąkować (gryźć żwiąki), to jej dają jeś stołogi. Gwar.

[Żwiąkować, uje, ował] (p. Żwiąka).

[Żwiąkowanie, a, blm.] czynność cz. Żwiąkować.

[Żwincek, eka, lm. eki] p. Żwink.

[Żwindrać, a, ał] *gderać.*

[Żwinderung, a, blm.] czynność cz. Żwindrać.

[Żwink, u, lm. i, Żwincek] 1. p. Dźwięć. 2. *a człowiek ciągle ś. naprzykrzający o co, narzekający.*

[Żwińceć, y, ał] p. Żwieceć.

[Żwińcenie, a, blm.] czynność cz. Żwińceć.

Żwirz, a, lm. e p. Żwierz: Nawet żwirzowi nie stanie ś. nie bez woli Boskiej. Prus. Zdr. Żwirzátko,

Żwirzátko, a, lm. a p. Żwirz: A wady niebożateczka nie o to nie dbamy, jako ine żwirzátka, tak sobie bujemy. Rej.

Z

Ż (żet) oznacza dźwięk właściwy językowi polskiemu od samego początku jego istnienia. Jest to spółgłoska dźwięczna (ślaba), która więc na końcu wyrazów i przed spółgłoskami bezdźwięcznymi (mocnymi) przechodzi w bezdźwięczne sz: wież, maż, ważki, książka (wym.: wiesz, masz, waszki, książka). Ż jest spółgłoską powstałą ze zmiękczenia z, g, h: wożę, rożek, Sapieżanka, (obok: wóz, — wożę, róg, — rożek, Sapieha — Sapieżanka; jazda — jeżdżę, gniazdo — gnieżdżę, gwizdać — gwizdżę; mózg — móżdżek, miazga — miażdżę, wilgoć — wilżyc. Choć jednak ż jest z pochodzenia spółgłoską miękką, to jednak zgodnie z twardym jej obecnym wymawianiem piszemy po niej nie *z*, ale *y*: żyć, żyła, żyzny. (p. Z).

Żaba, y Im. y, [Ziaba] I. zool. (rana) zwierzę kregowe ziemnowodne bezogonowe, z palcami na wierzchołkach szczerpami, z uzębionymi szczękami i gładką skórą: Ż. lądowa (r. temporaria). Ż. tykowa, Ż. wczesna (rana temporaria). Ż. zielona, Ż. wodna, Ż. śnieżna (r. esculenta). Ż. drzewna, *diopetes*. Kn. Ż. rogata, *natrix*, Ż. krostawa, *rupeta*. Slesz. Ż. rogata czub na głowie miewa, a w tym kamień roście, co go żabim kamieniem zowią. Sien. Ż. ziemna, krostawa, wielka, *bufo*. Kn. (= *ropucha*, L.). [Parchata Ż. = *ropucha*]. Żaby i ropuchy jednymże imieniem żab nazywamy, przecież różnica bardzo jest wielka: ropuchy są większe, obrzydliwsze i zawsze parszywe. Kluk. Angielski trunk od czubatej albo parchowatej żaby ukąsionym pomoocy. Syr. (od ziemnej a. parchatej żaby. Syr.). Kmin kramny przeciwko truciznie zadanej z żaby ziemnej a. parszywej a. ziemnej jest ratunkiem. Syr. Żaby dukają, skrzeczą, grzegoczą. Dudz. Kiedy żaby z rana skrzeczą, będzie deszcz. Kluk. Wyrzucono go jak żabę z wierszy. Rys. (jak niepotrzebnego, zawadzającego, pogardzonego. L). Nadymata ś. Ż., chcąc ś. wołowi porównać. L. Nie zje Ż. wolu, lubo nań gębę rozziwi. Fred. M. Koniovi nogę kują, a Ż. też swojej nadstawia. Rys. (o człowieku marnym a. pretensjonalnym, zarozumiiałym). Zarzeka ś., jak Ż. błota. Prz. Więcej jest żab, jak bocianów, wypłenić ich niepodobna. L. Na jednej łące, stara to przypowieść, wół trawy patrzy, a bocian żaby. L. (= każdy pilnuje, patrzy swego). [Jak bajków nastroją, to z mysy lelenia ubierzą, a z ziaby kukawkę]. Przen.: Ż., im. owie. Kopez. = *człowiek nadęty, próżny, zarozumialec, pęcherz*. Przen.: Ż., **Żabstwo** = *dziecko male niedożęne a rozkoszne, maleństwo, pagaj, robak, berbeć*: Taka mała Ż., a już chodzi. [Ż. zielona] = *przewzisko w gniewie*

kobiety bladej i chorowitej. 2. Żaby i bocian = *pewna zabawa dziecięca*. Goł. 3. [Ż.] *drzewo, w którym ś. obraca biegun u wrotni w stodole*. 4. *mech. jeden z wyskoków drewnianych lub żelaznych na wale obrotowym, przeznaczonych do podnoszenia stylisk młotowych, drągów, utoków i t. d., palec, ramię*. Łab. 5. *myśl. kaczka cyranka, gatunek mniejszych kaczek*. 6. *patol.*: × Ż. (*papillae sublinguales*) = *brodaweczki podjęzykowe, pospolicie żabą zwane*. Adam. Ż. *pod językiem (ranula linguae), nabrzmienie czyli nabiegnięcie języka spodem, około krwawych żyłek, żabiemi zwaneyh*. Perz. *Afty, apthae, krosty języka osypujące, okrągławe, żabą okończą od pospółstwa nazwana*. Krup. 7. *ryb. węda rybacka na sumy z żywą żabą na przynętę i z wabikiem naśladowującym głos żaby*. 8. *wet.* = a) Żaby a. **Żółwie nazwa ludowa nabrzmiałości grzybowatych na błonie szkzowej macicy u krów**. b) *choroba końska: wyrostki pod językiem czerniejące*. Kluk. *Gdyby bydło rogatemu Ż. urosła pod językiem, żelazem ognistym palić mu ją potrzeba*. Lk. c) Ż., *choroba końska, parch, świerzb*. Dor. *Mucha a. Ż., parch na koniu; miejsce takie rozpalonym żelazem ognistym przypalić trzeba*. Dor. (zołzy. L.). Zdr. **Żabka, Żabeczka, Żabuchna, Żabunia**. Zgr. **Żabsko**.

Żabeczka, I, Im. i p. **Żaba**, L.

Żabi, [Ziabi] I. a. × **Żabski** przym. od **Żaba**: *Plód Ż. Wyrzucony z tej świątyni Ż. skrzek białomutni Mahometa*. Koch. W. *Rzplta żabska wodami i łądem cieszyła ś. od wieków*. Mick. Przen.: *Oczy żabie = wylupiaście, wypukłe: Oczy dziwne wypukłe, na wierzchu siedzące, żabie*. Krasz. 2. [Żabia maść] = *unguentum Cerussae*. t 3. *anat.*: × *Tętnice i żyły żabie (arteriae et venae raninae) = tętnice i żyły językowe głębokie (a. et v. linguales profundae)*. *Żyły żabie a. Żabki (venae raninae) = żyły podjęzykowe (venae sublinguales)*. *Żyły podjęzykowe a. żabie wypuszczają z siebie małe odnóżki do gruczołków migdałowych, do języczka, do myszek początku gardziela idące, venae raninae*. Krup. *Pod spodem języka krwawe żyłki, żabiemi zwane*. Perz. 4. *bot.* **Żabie gronka** = a) (*ambrosia maritima*) *ros. z rodzaju bożobytu*. **Żabie gronka**, *ambrosia elatior*, *gatunek bożobytu, rośnie na ugorach*. Kluk. b) p. **Połonicznik**. c) **Żabie śleпки**, **Żabie oczka** = a) p. **Przetacznik**. β) [Żabie oczka, **Żabioczy**] *niezapominajka*. *Żabie oczka, nie zapominaj mię*. Sien. *Chłopey robili łańcuch z łyżek żabich oczek*. Bał. d) **Żabia trawa**, p. **Blotnica**. 5. *gim.*: *Parada żabia, p. Parada*. 6. *min.*: *Żabi kamień = Boraks*. Łab. 7. *zool.*: **Ż.** skrzek = *jaja żaby*,

ikera (ovum). Jaja są rozmaite... u żab flegmą śliską odziane, co żabim skrzekiem nazywają. Czem. Jaja żab żabim skrzekiem zowiąmy. Jund. [Skrzynka żabia, **Zabioskrzynka**] = skojka malarska (unio pietorum), szczeszufa, szoldra wielka (andonta cygnea), mięczak o dwu skorupkach, zamkniętych ś. jak portonietka.

Żabiątko, a, lm. a p. Żabię.

[**Żabica, y, lm. e**] 1. *lata poprzeczna lub ukosna u drzwi chlewnych; lata czy żerdź u jednej połowy wierzei, by przy zamknięciu drugą przytrzymała.* 2. *dróg do zasuwania drzwi.* 3. *pewien gatunek wilgotnej skały: Wielkie żabice odziane były grubym, zielonym kożuchem. Żer.* 4. *kamienie czarne; okrągłe drobne kamienie polne: Widać w korycie: żwir, piarg, ziemię i żabice. Matl.* Potok pędzi z szumem po żabicach. Matl. Zwolna obmarzają żabice, tracą ostre kontury i krawędzie, podobne do kul napół przezroczystych. Matl. Szła obok drogi wierna towarzyszka rzeka, zastana żabiciami. Żer. 5. a. **Przecznik ryb. listwa drewniana poprzeczna, przybita z wierzchu sadza.**

Żabiczka, i, lm. i, Żabik, Żebotka bot. (dentella) roś. z rodziny marzanowatych.

[**Żabiczny**]: Matka Boska Żabiczna = uroczystość *Zwiastowania N. M. Panny, 25 marca.*

Żabić się, i ś., il ś. (o żabach) *wydzielać z siebie nasienie. Mrong.*

[**Żabiec, bca, lm. bce**] *piaskowiec pomieszany z inną skalą.*

Żabienieć, nca, lm. nce, Żabinić i. miejsce, gdzie ś. żaby legą: Bocian tak sobie kroczy nad żabieńcem, jak nad zwierzyńcem. Klon. Skrzek żabieńca chropawy. Dar. J. Owych za stołem, jednych na ś. sapy, drugich głowę spusciwszy, by w żabieńcu chrapy, kto roztrzeźwi? Mias. 2. a. **Żabinek (batrachites) kamień drogi koloru żaby.** Troc, L. 3. anat.: [**Żabienieć, Purchawki, kożyszczu**] *zrazy a. płaty, z których składa ś. łożysko, guziki, guzy łożyskowe. (cotyledones placentae).* 4. bot.=a) p. **Helmek b) a. Żabik, Szylnik, Konopka (alisma).** Ż. babka, babka wodna. Ż. babka, angielski trank, wyęiąg, trujący chwast wodny z rodziny żabieńcowatych. Ż. babeczany (a. plantago). Ż. pływająca (a. natans). Ż. jaskrowy (a. ranunculoides). c) p. **Połonicznik.**

Żabienie się, a ś., blm., czynność cz. Żabić ś. Żabię, ecia, lm. eta, Żabiątko młoda żabka, płód żabi: Zdeptanych żabiąt wołu uszło ranciey jedno. Iz.

Żabik, a, lm. i bot. 1. p. Żabiczka. 2. p. Żabienieć.

Żabinić, nca, lm. nce p. Żabienieć

[**Żabinka, i, lm. i**] *pieszczolliwa nazwa dziecka.*
Żabińcowate, Żabieńcowate rośliny, bot. (alismaceae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.*

Żabio przys. jak. żaba: Dóś spojrzeć, jak to ż. wygląda. Krasz.

[**Żabioczy**] p. **Żabi.**

Żabiorośl, i, lm. e bot. p. Trzęśło.

Żabioskrzynka, i, lm. i p. zool. **Żabi.**

Żabiściek, u, lm. i. Grzybienie małe bot. (hydrocharis) roś. z rodziny żabiściekowatych. Gatunek: Ż. pospolity a. zwyczajny (h. morsus ranae).

Żabiściekowate, Żabiściekowe rośliny bot. (hydrocharideae) *rodzina przyrodzona roślin kwiatowych jednoliściennych.*

Żabiściekowe p. Żabiściekowate.

Żabka, i, lm. i l. p. Żaba. Ż. drzewna, Drzewianka, Rzekotka (hyla arborea) *zwierzę kregowe ziemnowodne, żabowate, drobna Ż. zielona z palcami na wierzchołkach kulcowato rozszerzonymi.* 2. [**Żabki**] p. **Kretowina.** 3. *jedno z dwu przybitych do futryny żelazek z dziurkami, w których obraca ś. drążek rolety.* 4. *długi zwitek papierowy, napelmony prochem i okręcony sznurkiem; wystrzelony z fuzji, wywołuje fajerwerk wijący ś. w miarę pękania sznurka.* 5. *blaszka łukowata, wbijana ostrymi zagiętymi końcami w obcas i chroniąca go od zdzierania ś.* 6. [**Ż.**, **Furmanek** przyrząd żelazny na końcu dyszla, przytrzymujący naszelnik. 7. [**Ż.**] przyrząd przytrzymujący lon w osi. 8. [**Ż.**] składowa część sieczkarni ręcznej. 9. [**Żabki**] kawaleczek płótna, łączący u koszuli przyrębkę z kołnierzem. 10. [**Żapki**]: Drzwi góralskie przyprawiają ś. nie na zawiasach, ale na tw. zapkach. 11. [**Żabki**] sztuki żelazne, które przyrębkę ś. do drzwi zamki drewniane. 12. [**Żabki**] drewnisko piramidального kształtu, zacięte w grubszym końcu; za to zacięcie zakłada ś. szponkę, utrzymującą płuchę w śmidze wiatraka. 13. [**Ż.**] zabawa dziecięca. 14. [**Ż.**] choroba dziecięca. 15. **Żabki (sportowe) szczudła o niskich stopach.** 16. anat. × **Żabki a. Żyły żabie (venae raninae) = żyły podjęzykowe (venae sublinguales).** 17. chir. **Ż. nakostna, kłamra nakostna = kłamra do spajania kości.** 18. druk. **Żabki = cudzysłów.** 17. fl., w szkucie: **Żabki** zowią ś. blaszki z dwoma końcami, które ś. zbijają ławy. Mag. 18. patol.: **Ż. (ranula) torbiel podjęzykowa.**

Żabkowy przym. od **Żabka.**

Żabnica, y, lm. e zool. (batrachus) ryba ciernioprmienna.

† **Żabny, ego, lm. i rz., gór. parobek królewski, za drugimi sól opuszczoną w kopalni wybierający.** Łab.

Żabociarka, i, lm. i pracownica wyrabiająca żaboty.

Żabocik, u, lm. i p. Żabot.

Żabogłów, a, lm. y zool. (raniceps) ryba bezcierniowa miętuzowata.

× **Żabomyszy** *tyczący ś. żab i myszy:* Zaborowski Paweł niezłym przekładem Batrachomachji a. Żabomyszej wojny o dwa wieki Przybyskiego wyprzedził. Wiszn.

Żaboryb, a, lm. y zool. (lophius) ryba ciernioprmienna.

Żabot, u, lm. y, × Żabota koronkowa (i t. p.) ozłoba fałdowana a. płaska, na piersiach u sukni a. u koszuli: Z białemi żabotami młodego markiza zaczęłam bałamucić. Zdarzało mu ś. przegrywać wszystko, aż do solitera, który nosił w żabocie. Krasz. Zażył tabaki otrząś przyprószoney Ż. Krasz. Strzepywał tabakę z żabot swych w pokoju zegarowym. Korz. Starosta spojrzął z uwagą wojewodziance w oczy i — żaboty poprawił. Kaczk. Co peruka, co trzewik, co żabota, w łeb, bo to na nie. Kaczk.

× **Żabota, y, lm. y p. Żabot.**

Żabotnik, a, lm. i myśl. p. Gołąb.

Żabotowy przym. od **Żabot:** Ż. kawaler ś. rozśmiał. Kaczk.

Żabowaty zool.: **Zwierzęta żabowate (batrachii) = należące do gadów ziemnowodnych.** Łab.

× **Żabski p. Żabi.**

Żabsko, a, lm. a p. Żaba.

[**Żabsztel, a, lm. e**] *pog. o żabie:* Macioś wstał do żabuni (żaby), nuż tedy przymilać ś. żabsztelowi.

Żabuchna, y, lm. y p. Żaba.
 Żabunia, i, lm. e p. Żaba.
 [Żaburyna, y, lm. e p.] *trawa na wodzie*.
 [Zach]: Raptem złowrogie dawado ś. słyszeć hasło: Ż! Ż!

Żachać się, a ś., ał ś. p. Żachnąć ś.
 Żachanie się, a ś., blm., czynność cz. Żachać ś.
 × Żachliwy *pierzchliwy*, *łękliwy*: Żachliwej niedołążności bronią ś. pozorem, uciekać trzeba od oleniałości. Czart. A.

Żachnąć się, nie ś., nął ś., nied. Żachać ś. *wzdrygnąć ś.*, *zżymnąć ś.*, *rzucić ś. z oburzenia*, *wstrętu*, *nieprzyjemnego uczucia*, *obruszyć ś.*: Zsiadł z konia, który ś. żachał i rwał. Krasz. Gdy spojrział na mnie, coś mu ś. zrobiło, i żachnął ś. Krasz. Niespodzianie tak zaczepiony wzdrygnął ś. i żachnął, jakby go na gorącym jakim złym schwymano uczynku. Krasz. I dziś każdy higienista nie żachałby ś. na to, co powiedział szczegółowo o różnych pokarmach. Rost. Chciałem im dać nagrodę za fatywę, to jeszcze ś. na mnie żachnęli i nuż przymawiać. Sienk. Żachnęła ś., ujrawszy jakoby drugi kraj. Żer.

Żachnięcie się, a ś., blm., czynność cz. Żachnąć ś.

Żachwy zool., p. Osłonnica.
 Żaczek, czka, lm. czki l. p. l. Żak: Żaczkom bakałarze dają kołaczki, ażeby ś. chętniej uczyli czytać. L. Oblawszy ś., jak Ż. rumieńcem. Sienk. Ż. z infimy skazany na pieniek. L. Zosiu, wielkiś przebiegłec, mądryś szkoły Ż., i Kupidaś z tabliczką w naukę posłała. Burl. Wiedzie one żaczki swoje, jednego za drugim, jako w uździenicy do targu. Rej. Żaczekby ś. nastraszył z nadętym pęcherzem. L. (Zajac mówi): Gdy mi na dobranoc zagrają, to tu Ż! wołają. Wójc. 2. [Ż.] *chłopiec chodzący w towarzystwie innych z oracjami w Kwietnią niedzielę lub w Wielki czwartek*. 3. [Żaczki] *zwyczaj żaczków chodzenia z oracjami*: W Wielki czwartek chodzą po domach chłopcy po żaczkach.

[Żaczenie, a, blm.] czynność cz. Żaczyć.
 Żać, ćcia, lm. ćta *paczole*, *chłopię w roli żaka*: Dzieci i żacęta, wołając i hucząc za nim, utłukli go. Zigr. Cóż to, mamże to samo czynić, co żacęta i chłopięta? Pileh.

× Żaczniocy p. Żakowski: Ogromny krzyk powitał wejście do żacznicznej gospody. Krasz.

[Żaczyć, y, ył] p. Żakować; *skarżyć na kolegę*.
 † Żadać się, a ś., ał ś. *brzydzić ś.*: Ż. ś., abominari. Ps. flor.

† Żadający *wstrętny*, *obrzydlivy*: Ż., *abominabilis*. Ps. flor.

† Żadanie się, a ś., blm., czynność cz. Żadać ś. *wstrętny*, *obrzydzenie*, *abominacja*: Ż., *abominatio*, *execratio*. Ps. flor.

Żaden, dna, dne, [Zodny, Żadzien, Żadny, Żony], † Żadny z. l. *ani jeden z ogółu*, *ani jeden zgoła*, *nikt*: Onego ciała żadny człowiek aż dotychczas nie widział nągiego. Op. Żadny. Glos., S. Par. Żaden człowiek ani pies tam nie był, żadna krowa, żadne bydlę, chłopię Kn. Żywy człowiek tam nie był, to jest Ż. Urs. (= *żywa dusza*). Ż. ze dwu (= *ani jeden*, *ani drugi*). Ż. z was (= *niki z was*). Ż. z wymienionych. Żadny mężczyzna nie śmiał ś. ukazować. HJ. Nie ruszy żadny ręki. HJ. Ż. szlachcic nie ma być iman, niż będzie prawem zwyciężon. Herb. Ż. rozum ludzki tego nie dośięgnie. Wuj. Stateczny umysł a poczciwe serce nigdy ś. za żadne skarby w niewolę zaprzedać nie może. Rej. Ż. ojciec podobno

bardziej nie miłował dziecięcia. Kochan. Żadna kula, żadna strzała nigdy tak prędko nie leci, jak ona ku nim leciała. Krop. Gdyby Bóg nie został był człowiekiem, nie byłby zbawion żadny człowiek. Białob. Czujesz też przymiotek jaki w sobie, jako człowiek, gdyż żadny człowiek bez tego być nie może. Rej. Żadny nie jest, ktoby z nim o tych rzeczach mówić chciał, bo mu żadny nie wierzy. L. Żadne oko, żadne ucho nie słyszało. L. [Ku mnie haw nie idzie nik, zoden pan ani ksiądz]. Tet. O przymioście w zdaniu przeczącym: *jakikolwiek*, *jakikądź*, *wszelki*: Tylko bez żadnych grymasów, zastrzeżeń. Nie przyjdzie na mnie żadna straszna twóga. Kochan. Prawdę rzeksz, któż z nas bez żadnego grzechu? L. Przez głuche miejsca i dróg żadnych nie mające. Otw. Żadnych długów. Żadnych nieprzyjaciół nie ma. Górka moja żadną miarą nie chce iść za niego. Boh. (= *za nic*). Nie widzę tu żadnej różnicy (= *najmniejszej*). Za żadne pieniądze, na Ż. sposób, w Ż. sposób, żadnym sposobem, żadną miarą (= *za nic*, *ani rusz*, *ani weź*). [Ż. żadny nie gardził. Żadna czepekka nie dałyście]. 2. *nie mający najmniejszego znaczenia*, *nic*, *zero*, *nieważny*: Wszelka obietnica i ugoda wymuszona jest żadna sama przez ś. L. Przywileje od Henryka, księcia szałskiego, wydane są za żadne uważane. Cz. (= *za niebyłe*). 3. † Ż. *nijaki*: Żadna pęc = *nijaka*. Troc.

[Żadko] p. Żadnie.
 † Żadliwie p. Żadnie.
 † Żadliwość, i, blm., rz. od Żadliwy; Żadność,
 † Żadliwy p. Żadny.

† Żadnie przys. od Żadny; Żadliwie, [Żadko]. Glicz. Ż., źle, szpetnie mówić, robić i t. d. Włod. Zowią go Ż., szpetnie ś. zowie. Włod.

× Żadnostronny *bezstronny*, *bezpartyjny*, *neutralny*: Prawo wywoływało w Atenach obywatela, co w rozterkach narodowych chciałby być żadnostronnym. Rzew.

† Żadność, i, blm., [Żadność] t. rz. od Żadny;
 † Żadliwy: Godnaby rzecz, aby je (drzewo żadne = szpetne) wycięto od niego (od drzewa na dobnego), bo ś. pewnie poszpeci tą żadnością jego. Papr. Franca, cokolwiek w innych niemocach jest szkodliwego, wszystko z sobą przyniesie: żadliwość, ciężką boleść, przymietność, natrudniejsze i nażadliwsze leczenie. L.

Żadny p. Żaden.

† Żadny, [Żadny], † Żadliwy l. *szkaradny*, *obrzydły*, *obrzydlivy*, *wstrętny*, *przebrzydły*, *obmierzły*, *szpetny*, *odpychający*, *odrażający*. Mrow., Zaw., Ocz. Ż., to jest nieuczny. Urs. Drugich siedmi wychodziło z rzeki, żadne, chude. HJ. Kiloby miała ze dwie wsie, a w trzeciej połowiec, by też była garbata i żadna i głupia, tedy jednak będą powieść, że ś. dobrze ożenił. Rej. Niektóre (osoby) cudne, niektóre żadne, niektóre z dary, drugie bez darów. Biel. M. Nie byłoby nic żadniejszego, gdyby były dziurki one (nozdrzy) aż w głowę ziające. And. z Kobyl. Ż., szpetny. Kn. Sowy są ptacy żadnej postawy. Trzye. Osły, póki młode, póty cudne, a co dalej, to żadniejsze. Sien. O koniu żadnym, ale prędkim, z którego drugie ś. śmiały, jakoby niegodnego ku wybieganiu. Jabł. Była to panna tak żadna, że jej nikt nie chce. Papr. Cudne białogłowy powięciągławsze są, niż żadne. Górn. We wszystkich zwierzętach, co żadne, to i złe, a co piękne, to i dobre. Górn. Co gładkiego, to gładkiego, co żadnego, to żadnego, co szpetnego, to i złego,

• co cudnego, to też dobrego; im gorsze kół, tym bardziej skrzypią. Glicz. O cudnych drzewach i o żadnych Jabł. Człowiek i Ż. i निकемны. Górn. Malarz obraz Boży bardzo srogi czynił, chcąc, by ś. tego zemścić, że go żadnym stworzył; ustawnie ś. w sercu swym o to gniewał; morzył. Papr. Francy natrudniejsze a nazadliwsze leczenie. L. 2. [Ż.] *brzydzący ś. jeść tą samą żyłką a. pić z tego samego naczynia po kim innym.*

[Żadosć, i, lm. i] p. Żądność.

Żadzenie się, a ś., bhm., czynność cz. Żadzić ś.

† Żadzić się, i ś., II ś., [Żadzić ś.] *brzydzić ś., mierzić ś.* Pot. Żadzić ś. swym przeszłym stanem. On radą matki swojej ś. nie żadzi. (=nie gardzi, nie pogardza).

† Żadzić, dzcio, lm. dzcio, † Żawiec = bot. Sadziec.

[Żadzien] p. Żaden.

[Żaga, i, lm. i, Żoga, Zega] *piła do tarcia drzewa.* Zdr. [Żazka].

[Żagary, ów, bjp.] *szczapy, które np. dociany do gniazd znoszą.* Gwar.

[Żagaweczka, i, lm. i] p. Żagawka.

Żagawica, y, lm. e = bot. Pokrzywa.

[Żagawka, i, lm. i] = bot. Pokrzywa. Zdr. [Żagaweczka].

Żagle, gla, a. † glu lm. gle, × Żagl i a. [Zedzel] *plachta rozpięta na masztach, rejach statków wodnych, w które wiatr dmąc popycha statek:* Wielki Ż., rozpiany na maszcie, g a fla. Ż. zawieszony na przedzie na linie statku, klin, kliwer, foka: Podnieść, rozpiąć, rozwinąć Ż. Spuścić, zwinąć żagle. Okręt odarty z żagłów. Ż. jest płótno zszywane, które podczas hyzu flisy na statku podnoszą. Mag. Wichry wzdymają żagle. Wydęty Ż. Żagle rozwijać, rozpaszcząć, rozpościerać, hyżować. Troc. Żagle są plachty płócienne, pod którymi okręty zwykły wiatrem biegać, które zaś, kiedy nawałności następują, zbierają, dlatego aby wiatry mocy nad okrętem nie miały. Otw. Do rei potym Ż. przyprawiono, który w płócienne wiatr przejmuje łono. Klon. Do rei Ż. jest rabandami przywiązany. Mag. Wynalazkiem człowieka są nawy, którymi rzeki i morza przebywamy, dla pędu wiatrów żagle, a z tyłu przydawszy ster. Pileh. Łódź ma swego sprawcę, który, maszt na pośrodku wystawiwszy i na nim mocne żagle roztoczywszy, szczęśliwymi wiatry prostą drogą do portu wiedzie. Żarn. Ż. pełnosznurowy. Otw. Podniószy żagle, wiatrem sporym jechaliśmy. Warg. Steruj, ruszaj z miejsca nagle, wiatrom, co nas wzywają, wszystkie opuść żagle. Przyb. Wiatr powstał, my pod żaglem z portu odwijali. Przyb. Francuzi czekali tylko na pierwszy wiatr do wyjścia pod żagle. Świt. I tak ś. zobopólnie z królem uściskawszy, ruszamy w pełne żagle, rzewnie napłakawszy. Jabł. Wiatr w pełne żagle przy okręcie wieje. Wichry rozpięte, z kłóz swych wyruszone, wydymają żagle wyniesione. L. Co po morzu żeglują, czasem połowicą żaglu pławią ś., bo gdyby wszystek rozwinęli, rychleby tam byli, gdzie nie chcą, niżeli kędy chcą. Otw. Gdy wicher abo szarga, strychować trzeba, t. j. Ż. spuścić. Haur. Marynarze, kiedy ś. im okręt rozbija, tedy ś. każdy miece do żaglu, każdyby chciał być widzian jeden przed drugim u żaglu. Rej. Przen.: Wybuchnął olbrzymi Ż. ognia. Żer. (=słup, wiecha). Przen.: Rozpuścić żagle = po-

dzżyć dokąd; zwinąć żagle = zaniechać czego, zaprzestać, zwinąć chorągiewkę. Byłbym w uwagach czas dłuższy tam strawił, gdyby kasztelan strachem nie, nabawił; postrzegszysze, już ku mnie rozpuścił swe żagle, nie chcąc słuchać procesów, wymknąłem ś. nagle. Fred. A. Przen.: Jego westchnienia niejedem panieński Ż. wydęły, ale tym razem naprawdę ś. zakochał. Sienk. (=wzbudziły nadzieję). 2. [Ż.] *skrzydło ptaka.* 3. przen. *statek wodny z żaglem, żaglowiec:* Cała ich flota, prócz tych okrętów. 300 żagłów wynosiła. L. 4. Ż. a. *plachta wielka — dla deszczu a. słońca nakrycie.* Kn., Troc. Czemuż ta śmierć tak zdradziecko, tak cicho weszła pod namiotu żagle? Słow. 5. anat., p. anat. *Zaslona:* Ż. zastawki w sercu (velum aorticum). 6. myśl, p. myśl. Lot. Zdr. **Żaglelek.**

Żaglelek, lka, lm. lki i. p. Żagiel: Koczujące światła, od wiatru żagielkami białymi nakryte. Słow. 2. bot. *górną największy płatek korony roślin motylkowatych.* Rost. 3. bud. *sklepienie, zwykle postaci trójkąta sferycznego, wykonane celem przejścia z założenia wielobocznego w bęben lub sklepienie kopułowe; przerwa na sklepieniu gotyckim, ograniczona przecinającymi ś. trójkątne żyłami.*

Żagielkowaty podobny do żagielka. Bud.: Sklepienie żagielkowane, p. Helm.

× **Żagielny** p. Żaglowy.

Żagiew, gwi, lm. gwie, [Żogiew] i. † Ż. hubka, suchy grzyb na drzewie (Fungus aridus arboris. Kn.). *Igniarii, Ż., rodzaj grzybów.* Urzęd. Gąbki a. żagwie na dachach, sosnach, bukach, brzozech, ale najlepsza i mocy wyborniejszej w lekarstwach modrzewowa. Urzęd. Krzesać ogień w żagwi. Troc. Długo ś. ogień w żagwi, długo tai w próchnie, dopadysz potym swego żywiołu, wybuchnie. Pot. [Ż. = hubka]. 2. *rzecz do podpalania, wzniesienia ognia, głownia, podpał, podpalka (próchno, hubka):* Ogień nie może być podżegan bez żagwi. Syk. W żagwi skrychować. Ocz. (przytłumić tylko pożar. L.). Ż. z panewki spaliła. Troc. Słońce wieczną z siebie światłość toczy, bez obcej żagwi, bez cudzej pomocy. Susz. Łamali pałace wiązy i żagwiami gromili nieprzyjaciół. Sienk. Przen.: *podnieść, pobudka, bodziec, zachęta:* Przyrodzona miłości Ż., gorącością kompleksji i młodości rozżarzona, z niedostatku przynależytej materji, rzuca swój zapał, gdzie tylko cień jakie piękności obaczy. Kłok. Chcieć ś. sprzeciwić tureckiej pysze gorącą odpowiedzią jest to skrzesać ogień; znosić ich dumę bardzo układną postawą jest dodać żagwi zajętemu już płomieniowi. Kłok. (=dodać oliwy do ognia). Dodać żagwie już zajętemu ogniewi. Troc. Żagwie w ludzkiej naturze ukryte są źródłem namiętności. Susz. Ż. do wszeteczeństwa — wino. Petr. Ż. do wszeteczeństwa pijaństwo. Gostk. Żagwią jest próżnowanie do grzechu. Żąbk. Próżnowanie strawą jest wszelakich złości, namiętności zlej żagwią, mamką nieczystości. Kulig. Święcił, wynawszy od siebie Ż. zazdrości, błogosławieństwa swego obfitości wszystkim chcą użyzyć. Birk. 3. bot., p. Huba. [Ż.] *pokrzywa.* p. gór. 4. **Stupina.**

× **Żagl, a, lm. e p. Żagiel.**

[Żajiewka, i, lm. i] *pokrzywa.*

× **Żagl, a, lm. e p. Żagiel.** Poręb.

Żaglica, y, lm. e zool. (istiophorus) ryba ciernio-promienna makrelowata.

Żaglik, a, lm. i (nautilus, nautilus) ryba morska: *Piscis, dictus a similitudine, quam habet cum*

navi velifera; ex concharum genere, navigant concavam sibi partem praebentes, alteram convexam aurae praebentes. Kn.

Żaglisto przys. od **Żaglisty**. L.

Żaglisty *suto zaopatrzony w żagle, z rozwiniętymi żaglami, pełen żagli*: Statek Ż. × Bieg Ż. Kn. (= pod żaglem, żagłolotny).

× **Żagłolotny** *plynący pod żaglem*: Okręt Ż. Morze żagłolotne. (= po którym pływają żagłowce). Troc. Jako ów, co morze w żagłolotnym okręcie w daleki kraj porze. Zbyl. A.

× **Żagłonośny** p. **Żagłowy**.

× **Żagłopławny** p. **Żagłowy**.

× **Żagłosćig**, a, lm. i = **Albatros**.

× **Żaglować, uje, ował** p. **Żeglować**.

× **Żaglowanie**, a, blm., czynność cz. **Żaglować**.

Żagłowice, wca, lm. wce *duży statek wodny, opatrzone żaglem, żaglami*: Jedziemy, a od Malty nie odjechaliśmy jeszcze. — *Zachciałeś... Ż.* to nie statek parowy... I Ż. jednak mógłbyś oddalić bardziej. Jeż.

Żagłownik, a, lm. cy *rzemieślnik robiący a. naprawiający żagle*.

Żagłowy, × **Żaglielny** l. przym. od **Żagiel**: Ż. drąg. Kn. Żagłowe płótno, paré. L. Ż. rzemieślnik, żagłownik. L. 2. a. × **Żagłopławny** opatrzone żaglami, pływający pod żaglem, pod żaglami: Ż. okręt (= żagłowice). Bobr.

Żagnica, y, lm. e zool., p. **Szklarz**.

Żagnocik, u, lm. i p. **Żagnet**.

Żagnet, u, lm. y. **Żaknot** *licha tkanina bawełniana, z jednej strony połyskliwa, z drugiej matowa, używana na podszewki*. Prasowały muszliny, żaknoty i koronki. Orzesz. Zdr. **Żagnocik**.

Żagnetowy przym. od **Żagnet**; **Żaknotowy**: Podszywka żagnetowa.

[**Żagować, uje, ował**] *piłować, trzeć deski*.

[**Żagowanie**, a, blm.] *czynność cz.* **Żagować**.

Żagwić się, i ś., il ś., *paść ś., żarzyć ś., plonąć*: Czemu ś. żagwisz, zorzo? Kasp. Jak ja za słońcem tęskniłem! Tylko raz jeszcze je zobaczyć, kiedy pożarem światła ś. żagwi na dachach mego miasta. Przybysz.

Żagwienie się, a ś., blm., *czynność cz.* **Żagwić ś.**: Złowróbne Ż. ś. tego mózgu przylgnęło do niego spojrzaniem czarownicy. Brt.

Żagwin, u, lm. y bot. (*aubretia*) *rośl. z rodziny krzyżowych*.

Żagwiowate *rośliny (polyporacei) bot. rodzina grzybów włściwych z rzędu podstawczaków*.

Żagwiowy przym. od **Żagiew**. Bot.: Huba żagwiowa, p. **Huba**.

† **Żagwisto** przys. od **Żagwisty**. L.

† **Żagwisty** *pełen żagwi, zapalisty, latwozapalny, palny*: Rheon litewski a. moskiewski korzeń jest Ż. Urzęd.

Żak, ka, lm. ki a cy l. *uczeń szkolny, uczniak, hakalarz, sztubał*, g. r. *g. j. anek*: Nie z każdego żaka była ksiądz. Rys. Kto żakiem w szkole nieposłusznym, potym w Rzpltej mieszczaninem zuchwałym. Petr. Bóg, gdy chce, uczy ni doktora z żaka. Wad. Ani Ż., ani dworak, *neque ad chorum, neque ad forum*. Kn. Przy nim w szrankach każdy prawie żakiem. Nar. (dziecięciom, abeedarzem. L.). [W Wielki czwartek i Wielki piątek chodzili dawniej po miasteczkach żaki z kogutem drewnianym na kołku]. Nie Turcy, wybili by to z Krakowa żacy. Alb. (taki niedolega ten żołnierz, że nań nie trzeba Turków, dosyć nasadzić studentów krakowskich. L.). 2. † Ż. *uczony, literat, pedant szkolny, szkolarz, sawant*.

Pr. Nie umieć nie, to będziesz u ludzi prostakiem; zaś nad księgami olśnij, nazową cię żakiem. Stryjk. Był żakiem uczonym, umiejącym pisać i dworzaninem dobrym. Górń. Papieru do wody, pióra, do ognia, a żaka do żony nie przybliżaj. Krasz. Gorzej niżli raka obawiaj ś. żaka. Prz. 3. [Ż] *nauczyciel (wyraz wychodzący z użycia)*. 4. *kościelny, organista, klecha, rybalt, kleryk, braciszek zakonny*: Należeli oni do tego wielkiego gminu, żyjącego przy kościołach w Polsce, którego imieniem klechów, rybaltów lub naostatku żaków zwano. Krasz. Zostały tylko owe akty i foljanty, które spisywali wyłącznie żacy, t. j. klerycy. Brk. .5 [Ż] *kantor, organista, kościelny luterski*. 6. [Ż.] *zając młody, niezgrabny*. Zdr. **Żaczek**.

× **Żak**, a, lm. i l. a. **Skrzydłak**, **Skrzydłak** *rodzaj wiewiórka, gatunek małej sieci rybnej ukształt małego niewodu, o dwu skrzydłach, mity matnia, sak; sieć rybacka, osadzona na paląkach, z otworami, przez które ryba wejdzie, ale cofnąć ś. nie może*. Skr. Nadano pewnemu gatunkowi sieci nazwisko Ż, jako widzimy w jednym nadaniu swobód młynarzowi 1355 r. od Matjasza, biskupa kujawskiego; może żaki szkolne te żaki wymyślił. Cz.

† **Żak**, u, blm. *plondrowanie, rabunek, grabież, łupiestwo*: Tatarzyn, widząc naszych uciekających, porwie ś. do żaku. Tw. Ciurowie i hałastrza opuszczone namioty i szopy wnet żakują, a nawet jakieś ich poszają tak furje, że obóz w tym żaku zapala. Tw.

Żakard, u, lm. y *składowa część warsztatu tkackiego, przyrząd do desenionowania tkanin*.

Żakieciarz, a, lm. e *czeladnik krawiecki robiący żakiety*.

Żakiecik, u, lm. i p. **Żakiet**.

Żakiecina, y, lm. y *niezdny, biedny żakiet*.

Żakierja, i, lm. e *krawiec powstanie łulowe, rewolucja społeczna, połączona z grabieżą i mordami*: Gdzie pod gorętszym niebem zapalniejsze są namiętności, wybucha pierwsza Ż. Ask.

Żakiet, u, lm. y, **Żakieta**, **Żakietka** l. *rodzaj krótkiego surduta o jednym rzędzie guzików, ze ściętymi nieco ku tyłowi połami*: Sztynni Anglije w żakietach w paski. Jego stroje, karykle, konie i żakiety pono nad twój rozsądek lepsze są zalety. Fred. A. Pan sędzia szedł tuż, trzymając ś. prawie poły jego żakietki Wilez. Niebieski fular wyglądał mu z kieszeni żakietu na piersiach. Gaw. Ubiarał ś. jak młodzieniaszek i nosił krótkie żakietki. Bał. 2. *krótkie, opięte okrycie damskie*. Zdr. **Żakiecik**.

Żakietka, i, lm. i p. **Żakiet**.

Żakietowo przys. od **Żakietowy**: **Pałtocik** skrojony Ż.

Żakietowy przym. od **Żakiet**: Krój stanika Ż. Elegancki garnitur Ż., jasno—popielatego koloru. Dąb.

Żaknocik, u, lm. i p. **Żaknot**.

Żaknot, u, lm. y p. **Żagnet**. Zdr. **Żaknocik**.

Żaknotowy p. **Żagnetowy**.

Żakostwo, a, lm. a, **Żakowstwo** l. *sprawowanie ś., postępowanie żakowskie; postępek żakowski; niedośloność, płochość żakowska*: Taki wybryk dowodzi tylko niesmacznego żakostwa. 2. *pedanterja, szkolarstwo*. 3. *zb. żaki, grono żaków: Ż. ś. zebrało*.

Żakować, uje, ował, [**Żaczyc**] *postępować jak żak, błaznować*: Wolał Ż., swawolą i piosnką przerywając rzadkie godziny nauki. Krasz.

† **Żakować**, uje, ował *plądrować, rabować, grabić, łupić*: Ciurowie i hałastra opuszczone namioty i szopy wnet żakują, a nawet jakieś ich poszala tak furje, że obóz w tym żaku zapala. Tw.

Żakowanie, a, blm., czynność cz. **Żakować**.

† **Żakowanie**, a, blm., czynność cz. † **Żakować**. **Żakowski** przym. od **Żak**: Postępek, wybryk **Ż. Żakowska** to rzecz, ale nie profesorska. Po **żakowsku** przys. = w sposób właściwy *żakom, jak żak*: Spisał ś. po *ża kowsku*.

Żakowstwo, a, blm., p. **Żakostwo**.

† **Żakula**, y l. **owie** *bakalarz, szkolnik, mizerny, nędzny nauczyciel*. Troc. *Bakalarza*, abo jakiego *żakula*, który ś. dziatkami para. Czech. 2. Im. y, **Dwuczub** bot. (alstonia) *roś. z rodziny solinowatych*.

Żal, u, lm. e l. *żałowanie, żalność, rozgoryczenie, gorycz, rzewna tęsknota, boleść, ból serca, frasunek, strapienie*: Na sercu **Ż.** wielki mamy. Kochan. **Ż.** wielkim a nieznośnym rodziców swych *żalem* zgasa. Kochan. To, i czego **Ż.** serdeczny przypomnieć nie da, był jej głos ostateczny. Kochan. Po co me smutne oczy za sobą ciągniecie? *Żalu* mi przydajecie? I któż łzom drogę w *żalu* serdecznym zagroździ? Kochan. *Żalem* wielkim zjęta. Górń. Ale o tym iż ś. bez *żalu* mówić nie może, lepiej milczeć. Górń. Na utulenie *żałów*. Petr. Pohańbione *świątości*, pobożno *świątynie* w łotrwskie obrócono, *żalu* nasz, *jaszynie*. Żim. (= o *boleści*! o *rozpaczy*!). Bogowie karanie odwłaczać zwykli ludziom, aby potem za odmianną pociehu **Ż.** większy odnieśli. Warg. (= *aby tym więcej żalowali tego, co mieli*). **Ż.** nie ma uwagi. Pas. **Ż** *żalem* tego używam. Wer. Wielki **Ż.** Bardz. Ale mój **Ż.** nad *żale*. Jabł. Bolał mój ociec na mój odjazd niespodziewany i wielce stroskany zachorzał z *żalu*. Lubom. **Ż.** prózny kiedy po niewczasie. Kras. *Ż* *ża* to radość, po której **Ż.** chodzi. Kras. **Ż.** *szezery*, serdeczny. Kras. **Ż.** po kim, po czym = *gorzkie wspomnienie, niemożność odżałowania, tęsknota*. **Ż.** uczynku, *żałowanie* postępowania swego, sprawowania ś., prowadzenia ś., zachowywania ś., sposobu życia = *kajanie* ś. L. (= *skrucza*). *Żadnej* innej *żałości*, czy to z śmierci przyjaciół, czy dzieci, czy skąd inąd pochodzących *kłopotów* i *frasunków*, *skruczą* nie zowiemy, jeno **Ż.** z utracenia *łaski* Bożej. Karnk. Pokazanie *żalu* wewnętrznego zewnętrznym znakiem jest *pokutą*. Karnk. **Ż.** za grzechy (= *skrucza, wyrzut sumienia*). Bez trwogi, nie bez *żalu*, widzę kras *zbliżony*, który wkrótce wnieznane przeniesie mnie strony. Ste. *Żona* ma z *żalu* umarła. Miek. Najczęściej **Ż.** tam jest właśnie, gdzie go nie widać. Krasz. 2. **Ż.** komu (jest, było, będzie) = *szkoda*: Nie **Ż.** wedy i glisty, nie **Ż.** złotej sieci, gdy ś. w matni na brzegu złoty łosoś świeci. Klon. Nie **Ż.** *plakać*, kiedy jest dla czego. Kn. (= *warto, oplaci ś.*). A jednak poeta! — **Ż** *Korz.* (= *szkoda*!). **Ż.** *zawiedzionej nadziei*. Wiszn. Ciężko *dźwigać*, a **Ż.** *rzucić*. Byk. (= *nie chciałoby ś. rzucić*). *Mała szkoda*, krótki **Ż.** Prz. [**Żal** *wam* *młodego życia*?]. Tet. **Ż.** mi ś. zrobiło *bięda*. Przewodniczący wyraził **Ż.** z powodu *zachowania* ś. *posta* (= *ubolewanie*). **Ż.** mi cię, *niebożę*. Kras. (= *boleję nad t. bą*). Byłe cię można wspomóc, byłe *wspierać*, nie **Ż.** *żyć* w *nędzy*, nie **Ż.** i *umierać*. Kras. **Ż.** mi *księgi*, którąm *zgubił*. Troc (= *nie mogę odżałować*). [**Ż.** mu sie zrobiło na ten *zegarek*. *Moja* *dzieweczyno*, *żal* na *tobie* *będzie*. *Dzieweczyna* *tocuła* *ich* (*wianki*) *po stole*, *oju*, *matec*

na *żale*]. 3. *uczucie żalności z powodu urazy, pretensji, rozgoryczenia*: Nie pokazuj mu, że masz **Ż.** jaki do niego, bo to straszny paliwoda. L. Mam słuszny **Ż.** do waszmość pana. L. Popsuć cały interes! prawdziwy mam **Ż.** do pana. L. **Ż.** mam na *Saula* i na *dom jego*, Leop. Nie znalazlibyśmy *człowieka*, któryby nie miał *jakiego* na *fortunę żalu*. L. 4. *użalenie, politowanie, litość*: Sama *ziemia* z tego *stanowiska* tak mi ś. *mała* *widziała*, iż mi **Ż.** było *państwa* *naszego*, którego *potęga* *ledwie* *punkciuku* *gwiazdy* *doszła*. Alb. Bez *żalu* (*użalenia*) na niego *spójrzeć* nie mogą Troc. 5. **Ż.** *głośny*, *żale*, *żalenie* ś., *narzekanie, wyrzekanie, lament, skarga, płacz, utyskiwanie, biadanie*: Nie gubmy czasu na *próżnych żalach* i *wyrzekaniach*, *pomyślmy* *raczej* *o* *sobie*. L. *Żona* tu w *frasunek*, i *jaki* **Ż.** *niewieści* *może* *być* *zmyślony*, *łamię* *ręce*, *wyrzeka*, *pełna* *obłudy*. Tw. Porzuć *wzdychania* i *żale* *Miek*. *Rzopocierać*, *rozwozić* *żale*. **Ż.**, *żale*, *jako* *utwór* *pisarski*, *pieśni* *żałosna, tren, elegja*: *Żale* *nad* *grobem* *Zygmunta* *Augusta*. Karp. *Żale* *Orfeusza* *nad* *Eurydyką*. Dość już *długo* *brzmiał* *na* *strunach* *wieszców* **Ż.** *Kraśń*. „*Gorzkie żale*“ = *zbiór* *pieśni* *wielkopostnych*. *Spiewać*, *kupić* *sobie* *Gorzkie* *żale*. *Iść* *na* *Gorzkie* *żale* (= *do* *kościółka* *na* *pasję*). 6. [**Żale**, **Żalniki**] *cmentarz* *przedchrześcijański*, *grzebalnik, mogiła*; *urna* *z* *popiołami* *nieboszczyka, popielnica*.

[**Żalać**, a, a] *żałować* [**Ż.** ś.] p. **Żaleć**.

[**Żalanie**, a blm.] *czynność cz.* **Żalać**.

[**Żalanie się**, a ś., blm.] *czynność cz.* **Żalać** ś.

[**Żalawy**] *spróchniały, skrebiały*.

[**Żaleć**, eje, a], **Żalać** ś.] *żalić* ś.; *żałować*: Nie *placze*, nie *żałuje* *mateńka*. Kou. *Mateńka*. *żałuje*, że *mnie* *oddala*... *ziemi*. Kon.

† **Żalej** p. **Żalnej**. Rej.

[**Żalejka**, i, lm. i] *dudku, piszczałka, flecik, fajareczka*: **Ż.**, *mała* *dudka* *w* *dudach*, *czyli* *w* *drumli*.

Żalenie, a, blm. l. × **Ż.** *czynność cz.* **Żalić**.

2. [**Ż.**] *czynność cz.* **Żaleć**.

Żalenie się, a ś., blm., *czynność cz.* **Żalić** ś.

[**Żalenie się**, a ś., blm.] *czynność cz.* [**Żalić** ś.].

† **Żali** = **Aza**: **Ż.** *niema* *człowieka*, *któryby* *od* *nich* *krzywdy* *nie* *doznał*? *Sienk.* **Ż.** w *Rzymie* **Ż.** *nowa* *duśza* *polska* *na* *rodzić*? *Tet.*

Żalić, i, il l. × **Ż.** *kogo*, *co* *napelniać, przemawiać* *żalem*; *rozgoryczać, rozżalać, zasmucać*: *Izali* *nie* *będę* *mogła* *wiedzieć*, *co* *ci* *serce* *żali*? *Mín.* 2. [**Ż.**] *cz. ni.* *żałować*: *Já* *nie* *nie* *żale*. **Ż.** ś. 1. × **Ż.** ś. *kogo*, *czego* = *boleć, litować* ś. *nad* *nim*: *Cudzych* *ś.* *nieszczęść* *żali*, *kto* *swych* *dozna*. L. *Tys* *moje* *łyż* *ocierał*. *tys* *jęków* *ś.* *żalił*. Dm. *Żal* *ś.* *Boża* = a) *pożał* ś. *Boże*, *Boże* *polituj* = *Panie*, *zmiłuj* ś. *Widzi*, *żał* *ś.* *Boże*, *iż* *wojsko*, *trawę* *jedząc* *z* *głodu*, *z* *bydłem* *trzyma*. Bardz. b) *szkoda, nie* *warto*: *Żal* *ś.* *Boże*, *że* *nam* *co* *dobrego* *z* *nieba* *spada*, *ponieważ* *takiego* *klejnotu* *poszanować* *nie* *umiemy*. Birk. *Żal* *ś.* *Boże* *tylko* *mojego* *zachodu*. 2. *na* *kogo*, *na* *co*, *przed* *kim* = *użalać* ś., *ubolewać, skarżyć, biadać, utyskiwać, uskarżać* ś., *narzekać, wyrzekać*: *Na* *Boga!* *to* *mnie*, *królu*, *na* *nie* *ś.* *nie* *Ż.* *Słow*. *Każdy* *ś.* *żali* *na* *to* *biedne* *życie*. *Kniaź*. *Utyskując* *i* *żałac* *ś.*, *czterej* *ci* *ludzie* *rozebrali* *całą* *fabryczkę* *i* *częściami* *poroznosili* *przyrządy* *po* *różnych* *skrytkach*. Jun.

[**Żalić się**, i ś., il ś.] *żarzyć* *ś.* *bez* *płomienia, tlić* *ś.*

[**Żalik**, a, lm. i] *popielnica, urna*.

Żalisko, a, lm. a p. Żalnik. Pol.
[Żalnie, Żalno] przys. od Żalny.
[Żalnie] st. w. od Żalnie; † Żalej żalosi-
nie), boleśniej: Płakała wtedy jeszcze Z. Reym.
(=rzewnie).

[Żalnik, a, lm. i, Żalisko] 1. mogiła, grób,
kurhan: Książd, ubrany w długą szatę białą,
stanął między żalnikami dziadów i gromko mó-
wił. Dyg. Ludzie zebrali ś. gromadnie u żalni-
ków na pagórku zmarłych, aby uczcić dziadów.
Dyg. Niebo z litości pogrzebało swą powinow-
atą usypało Ż. biały królowej przewielkiej,
bogini naszej Wandzie. Dyg. 2. a. w lm. Żalniki;
Żale, Żalisko cmentarz przedchrześcijański, cmen-
tarzysko, grobowisko, mogiłki spopielonych niebosz-
czyków: Wszystko na całym świecie zmieniło ś.
w jedno niezmiernie żalisko, pełne urn i mogił.
Żer.

[Żalno] p. Żalnie.
× Żalny żalnosny; żalobny, smutny, smętny,
teskny, płacziwy, rzewny: Ton Ż., Żalne dni
opadu rdzawych liści. Reym. Rwały ś. żalne,
przyduszone skowyty. Reym. (=westchnienia, je-
ki). Owe oberfasy... siarczyste a zadumane
i żalną nutą przeplecione. Reym.

× Żaluza, y, lm. y p. Żaluzja.
Żaluzja, ji l. bjm., × Ż., † Żelozja, † Żelus
zaszłość, podejrzliwość w miłości: U dawnych Po-
laków mąż o cnotę swojej małżonki troskliwy
nazywał ś. zawisnym, a ta troskliwość miała
imię zawiści; teraz pomieniona troskliwość daleko
gładziej nazywa ś. żaluzją. L. Tak piękna osobka
mogłaby w mojej żonie wzruszyć żaluzję. L.
Mieć żaluzję. L. 2. lm. e, × Żaluza, × Skrze-
lice, × Skrzeliwy żalona z drewnianymi rucho-
memi szczebelkami poprzecznymi w oknie.

[Żalmirz, a, lm. e] p. Żolnierz.
[Żalmierz, a, lm. e] p. Żolnierz.
[Żalniierz, a, lm. e] p. Żolnierz.
Żaloba, y, lm. y l. żal, żalosi, smutek, przy-
gnębienie: Ustało wesele serca naszego, odmie-
nił ś. w żalobę taniec nasz. Wuj. Zbytniej w tym
smutku zaniechaj żaloby. Pot. Niewieścia Ż.
tylko u pogrzebu. Rys. Rozdarł swe szaty na
znak żaloby. Zapomniane żalobne ementarze,
ciężkie wiszą nad wami żaloby. Mark. Zamek,
w którym brzmiało wesele, wieczna Ż. pokryje.
Mick. On sam wciąż żyje ich zgonów żalobą.
Krasin. Czarna chorągiew na znak żaloby. Ż.
serca. Legł Patrokl, jakąż po nim dla Greków
Ż. Dm. [Baba go (chłopa) widzi w teli żalobie].
2. † Ż. ceremonia pośmiertna, pogrzebowca, zawo-
dzenie płaczek, narzekalność po zmarłym: Ż., ce
remonja po śmierci przyjaciela albo powinno;
luctus, dolor, qui vultu, aspectu, habitu proditur.
Kn. 3. *zbiór żalobny, oznaki żalobne*: Wszystek
Egipt długo w żalobie po nim chodził. Skar.
Żalobę nosić, wziąć, w żalobie chodzić, żalobę
złożyć. Kn. Przywdziać po kim żalobę. Zdjąć
żalobę. Ż. na kapeluszu, na rękawie (=krepa).
Po ojcu w żalobie chodzi. Troc. Smutną, ciem-
ną dom zarzucony żalobą. Troc. Żalobę złożyć,
z ścian domowych zdzierać. Troc. (=kir dzierać).
Gdybyśmy dlatego w żalobach chodzili, jakoby
lepiej tu żyć, niżli ś. do nieba przenieść, żalob-
nego odzienia nigdyby nie dopuszczał kościół.
Hrb. Płaczą go tu starzy, i płaczą młodzi, dwór
wszystek zasnucony w żalobie chodzi. Kn. Po
królu Zygmunacie wszystka korona w żalobie
przez rok chodziła, i nawet sromotą to było na
ulicę bez czarnej sukni i prostemu człeku wyjść,

w ten czas na pannach nie użrzał wieńca ani
grania muzyki nie słyszał. Biel. M. Gruba, ciężka
Ż. = ścisła, ubrania czarne bez żadnej odmiany
a. z naszywkami, lamówkami białymi. Miasto
weselnego szkarłatu, w grubą stroiła ś. żalobę.
Bardz. Trudno, ażeby Polska żaloby nie brała
na pogrzeb jego. Birk. Brał dom żalobę, ale
powiedzieć nie śmiano, po kim była Ż. Mick.
Przen.: Żolnierze ci żalobę państwu twemu
krają. Li. (=smutek, klęskę, szkodę, zgubę mu
gotują). Przen.: Zawsze chodzi pół świata w ża-
łobie. Susz. (=pod kirem nocy). Żart.: Ż. =brud
za paznokciami. 4. okres trwania żaloby: U nas
żaloby rok i dłużej trwają. Skar. Po Zygmun-
cie 1 cały naród obchodził żalobę. Jez. Bolesław
Krzywousty, gdy już wychodził po ojcu żalobę,
namówiony był od panów radnych, aby ś. ożenił.
Biel. M. Kazimierz W., roczną żalobę po rodzi-
cielce swej wychodziwszy, do pojęcia drugiej
żony myśl przykłada. Błaż. Wroćiwszy ś. Ka-
zimierz z Rusi, umyślił ś. żenić, zwłaszcza że
też już był żalobę wychodził. Biel. M. Gdyby
mąż, nie uczyniwszy zapisu żonie, umarł, a po
jego śmierci chcieliby ją potomkowie wygnąć
z imienia po wyjściu żaloby, t.j. po trzydziestym
dniu... Sz. 5. † Ż., [Ż.], † Żalobnica *zażalenie,*
skarga, żalenie ś. Ks. Ł., Skr., Rej. Każdy czło-
wiek w gajnym sądzie może swą żalobę odpu-
ścić. Ort. Żona ani dziewczka k tym żalobom for-
drowania żadnego nie mają. Ort. Paknąłby
była Ż. persona, to jest częsna, jako jest
o długi albo którekole rzeczy inże zastawne.
Św. z Woc.

× Żalobić, i, ił *nadawieć żalu, zasmuć*: Niech
ci płacz ślicznych oczu nie żalobi. Mor. A.
× Żalobienie, a, bjm., czynność cz. Żalobić.
† Żalobisty p. Żalobny.

† Żalobście przys. od Żalobisty; Żalobnie.
[Żalobki, ów, blp.] *nabożeństwo żalobne po*
zmarłych, w rocznicę ich śmierci.

Żalobitwie przys. od Żalobliwy: Niewiasta
kananejska Ż. na Pana woła. Wuj.

Żalobliwy l. p. Żalobny. 2. × Ż., p. Żalobny.
Żalobnica, y, lm. e l. forma ż. od Żalobnik:
Drjades głucha i leśny zwierz dziki za żalobnicę
pójdą é i prefiki. Tw. (=za płaczki, narzekal-
nice). Wspaniała jakaś Ż. osterościła daje mu
koronę. Susz. 2. † Ż. *skarga urzędowa, sądowa,*
† list ż a ł o b n y, † ż a ł o b a: Ż., żalobny list,
żaloba, suplikacja. Kn. Podał mi żalobnicę swoje,
z płaczem wołając obrażonym. Skar. On już
sobie tryumfować będzie, mając na cię gotować
kauzę, a gotową żalobnicę. Rej. 3. zool. (antrax)
owad dwuskrzydły, krótkorogi.

Żalobniczka, i, lm. l *żona żalobnika*.

Żalobniczy, przym. od Żalobnik: Ż. ubiór.
Żalobnie, Żalobno przys. od Żalobny; † Żalo-
biście z żalobą, w postaci żalobnej: Kościół przy-
brany Ż. [Ludzie żalobno chodzili]. Żalobno
chodzi. Troc. Żalobno ubrany. Troc. Gwiazda
wieczorna Ż. ś. wznosi i z nią kilka łez rosy
pada. (=smętnie). Myślał Ż. o liście Żer.

Żalobnik, a, lm. cy l. *człowiek żalujący zmar-
łego, zostający po kim w żalobie, smutku*. 2. *ofi-
cjalista w stosownym ubraniu, asystujący karawa-
nowi, karawaniarz*: Żalobnicy z pochodniami
z latarniami a. bez nich. 3. † Ż. *oskarżyciel, powód,*
aktor: Ten Ż. onej przeciwnej stronie swej
winy dwanaście rubli groszy ma zapłacić. Stl.
Przen. (żart.?): Posłał naprzód Batory na po-
moc Litwinom 500 żalobników, t.j. czarnej pie-

ehoty Zamojskiego. Górs. 4. zool. (vanessa antiope) *motyl dzianny*.

Żałobno p. Żalobnie: Ż., w żałobie. Kn.

Żałobny l. a. † Żalobisty przym. od Żałoba, *pogrzebowy*: Lepiej iść do domu żałobnego, niż do domu godowego. Leop. (lepiej iść do domu żałoby, niż do domu biestady. B. G.). Dawid płakał Saula króla i Jonaty, syna jego, i nauczył ludu żałobnej nad niemi pieśni. Skar. Ż. ubiór, raftuch. Troc. Żałobna szata. Troc. Jestże potrzebna rzecz żałobne na pogrzeb odzienie? Hrb. Śmierć nas żalobistym odzieje worem. Zab. W tym ś. ozwały żałobne śpiewania. Kras. Czarne oczy spuszczone i żałobne szaty. Malcz. Żałobne grono łoża nie otoczy. Mick. Słyszysz dzwouów jęk Ż. Stow. Ton Ż. Pienia żałobne. Żałobni słuhać! (= *opłakujący zgon nieboszczyka*). Obchód Ż. Marsz Ż. Msza żałobna, † żałomsza. Nabożeństwo żałobne. Mowa żałobna (= *egzort*). † Chleb Ż., p. *Stypa*. Miałem potem sam mowę, zapraszając na chleb Ż. Mat. Przen.: *ponury, smętny, tragiczny*: W odwiecznej księdze ona wyryta, cieniem żałobnym cała pokryta. Len. Okropne i żałobne to strony, w których każdy, czegoś opłakuje. Sienk. 2. † Ż., × Żałobliwy przym. od † Żałoba: Strona żałobna = *poznuwająca, skarzaca, powodowa, powodna*. W każdym terminie, gdzie strona żałobna zechce. Vol. Winy połowica na stronę żałobliwą, a połowica na sąd przychodzić ma. Vol. 3. [Ż.] = a) *niebieski*. b) Ż. kwiat = *biały kwiat*. c) rz. *rodzaj tańca*: Na to chyba żałobnego potanieżyć.

† Żałomsza, y. lm. e, [Żałomsza] *msza żałobna*: Ludzie, za żywota o zbawieniu nie pewnego nie mając, występiliwości swojej po śmierci jawne znaki zostawili, a zwłaszcza one trycezyzny, zółtarze, żałomsze, które dla tego za żywota fundowali, iż ś. jeszcze po śmierci czyśca lękali. Żarn. Żałomsze, t. j. msze żałobne, śpiewają w pierwszy poniedziałek po święciech Panny Marii. Bz. Żałomsze = *egzelucje*. L. By ś. wszyscy zeszli na te żałomsze. Bz. (któreby) także małżonki mistrzowskie przy ofiercie tej żałomszy kwartalnej nie były a. przyjsie omieszkały, takowe mają dać winy grosz jeden. Krak.

× Żaloner, ra, lm. rzy *żalnier* *postawiony na czele maszerującej kolumny*. Gemb.

[Żalodne, ego, lm. e] *uczta pożegnalna silarzy*. Żalosno p. Żalosińce.

Żalosny, Żalosińcy, Żałobliwy, Żałosiłwy, × Żalosiłwy, † Żalosińce l. *mający w sercu żal, rozżalony, markotny, frasobliwy, strapiiony, smętny, smutny, zgnębiony, zbolaty, boleściwy, bolejący*: Żalosiłwy, molestus. Ps. flor. Żalosiłwa powoli ś. na mokre lzy rozplywa. Otw. (z wielkiego żalu). Pogrzeb ten znaczny i żalosiłwy onego dobrego człowieka i sławnego pana i dzielnego hetmana (Tarnowskiego) tak wystawić, abyś ty, słysząc o nim, tak żalosiłwym był, jako ja jestem, na ten pogrzeb patrząc, to na mnie trudna jest. Orzech. Po bitwie Chojnickiej, będąc Kazimierz żalosiłwiec, że go porażono, myślił, jakoby Krzyżakom to oddać. Stryjk. Baczylem ja to, żeć król z tego żalosiłwym był. Orzech. Raduje ś. lud, gdy panują sprawiedliwi, ale gdy złośnicy panują, żalosiłwym jest lud. B.B. (gdy panuje bezbożnik, wzdycha lud. B. G.). Ż. jestem z drogi, jako i z trudu. Troc. Ż. z utraty syna swojego. Troc. Żalosiłwy on był bardzo po swej wiernej towarzyszy. Chodź. Nieszczęśliwszej nie widział na

świecie istoty, czyli, jak mówił z dobrego serca, żalosiłwszej. Bart. W polskiej szacie siedzi Rejtan, Ż. po wolności stracie. Mick. Dochodzę już wszystkiego, wiem, o coś żalosiłwy. L. 2. *wrażający żalosił, smętny, żalobny, grobowy, łzawy, płacziłwy, liłosny, rzewny; zbolaty*: Żalosiłwa postać, twarz. Troc. Ż. głos, jęk, płacz. Żalosiłna pieśń. Kn. Żalosiłne westchnienie. Nie tak żalosiłwym kiedyś nucił tonem prorok lamenty nad Judzkim Syjonem. Koch. W. Jako najęta płaczka, stoisz nade mną od samego rana i lejesz mi w uszy skargi żalobliwe. Chociń. 3. *pobudzający do żalu, smutny, nieszczęsny, tragiczny, opłakany, wzbudzający żal, godny pożałowania, politowania*: Wielki królu, wiedz o mej tej żalosiłnej biedzie. Groch. Ż. to przypadek. Troc. Przyszedł nam żalobliwy czas: widzim któregoś nad sobą Tatarzyna, pohańca srogiego. Stryjk. Lamentów ich żalosiłwych miasto bojaźliwe słuchało. Warg. Wiśła szum dawała żalosiłwy. Zbyl. Żalosiłna twarz, postać, ubiór, żalosił w patrzącym wzbudzający. Kn. Strach, smętek, bojaźń, trwoga żalosiłwa co raz to więtsza wszędzie ś. szerzyła. P. Koch. Abyśmy Panu mocno wierzyli, tedy ś. nam wszystkie smętki a żalosiłwe przygody nasze w radość a wielkie pociechy zawždy obracać muszą. Rej. Nie lękajś. nie, nie ś. nie stanie żalosiłwego tobie. Rej.

Żalostka, i, lm. i. *żałosił z powodu błahostki*: Całe życie jego stało ś. jednym ciągiem żalów, a raczej drobnych, bezsilnych żalostek. Orzech. 2. *pieśń żałobna przy pogrzebie*. St. wil.

† Żalosiłwie p. Żalosiłwy.

Żalosiłwie przys. od Żalosiłwy: Matka Ż. jęczy. Syrok. Psy często wyją, jedno dziś inaczey wyły. Ż. Dyg. Wóz Ż. skrzipi w piachach, turkota gderliwie po głazach. Dyg.

× Żalosiłwy p. Żalosiłwy.

Żalosił, i, blm., † Żalota, [Żalota] *uczucie żalu, żal, smętna rzewność*. Pat. Nie chcę tego opuścić ani dla łaski, ani dla żalosiłci. Ort. (= *uzalenia ś, liłosci*). Bołeś albo Ż. jest towarzyszem pokuty. Karnk. Wielka miłosił czyni wielką Ż. Skar. W tym pieniu prorok wpisuje swą żalosił, którą ma z ludzi nie mających względu na śmierć. Wr. Czujemy, co to jest Ż. Koch. A iż płacz próżny i Ż. w tej mierze, tym więtszą i płacz i Ż. moc bierze. Kochan. Musisz zapłakać nieraz od żalosiłci: Kochan. Ż. moja długo w noc oczu mi nie dała zamknąć. Kochan. Z każdego kąta Ż. człowieka ujmuje, a serce swej pociechy próżno upatruje. Kochan. Czyś po śmierci tam poszła, kędyś pierwej była, niżes ś. na mą ciężką Ż. urodziła? Kochan. Oto gñę od żalosiłci w cudzej ziemi. Wuj. Prosił pokornie, ręce składając, aby na Boga pomnieli, a onej mu tak wielkiej żalosiłci nie czynili. Skar. Daj, Boże, aby moja Ż. pospolite smutki zastąpiła. Skar. Patrząc na morderstwa, żalosiłci serce swe oblewał. Skar. Gdziekolwiek jest, jeśliś jest, lituj mej żalosiłci. Kochan. Serce moje, jako wosk od ognia, tak ś. od żalosiłci rozplywa. Skar. Ż. i rzewność Woronieza, któremi wszystkie pisma wierszem i prozą zaprawiał, w części przypisać należało jego fizycznej chorobie. Koź. Wojski w żalosiłci krzyczy, że chybiono. Mick. Miała wyraz żalosiłci wielkiej i rozpaczy. Mick. Odezwał ś. głosem pełnym żalosiłci. Krasz. Jemu Ż. duszę do dna mroczy. Ryd. [Konik dla żalosiłci swego pana wykopał dół po kolana (= *ku żalowi, ku zmartwiłeniu*). Mój warkoek, teraz cię rozpletają na Ż. O, mój smutku, mój żalosiłci!].

Żałośliwie przys. od Żałośliwy: Co ś. złego stało, tego ś. już nie odrobi: niema o co wyrzekać Ż. Choń.

Żałośliwy p. Żalсны.

Żałośnica, y, lm. e osoba a. rzecz godna pożałowania: Wsie moje, żałośnice, którem przysiagi popalić. Żer.

Żałośnie, Żalсно, Żalсно przys. od Żalсны: Wzdycha Ż. Patrzy Ż. (= miłosiernie). Ż. śpiewam. Ż. śpiewający. Kn. Ż. śpiewać. Troc. Tren żalсно smutny. Bardz. Ż. jest, było, będzie = żal jest, litość bierze. Ż. było widzieć wyzółkłych młokosów. Mick.

Żalсно p. Żałośnie: [Płacze ty, Kasienko. Ż.]
 × Żalсноноты, × Żalсноноутны o żalсноnej nucie, tęskny smutny, smętny, rzewny, żawy, płaczący: Tren Ż. St. wil.

× Żalсноноутны, p. Żalсноноты.

Żalсны l. p. Żalсны. 2.?: Żalсноne-tricesami dieuntur. Ort.

† Żalота, y, blm. p. Żalоt.

Żalować, uje, ował l. kogo, czego, [o co, za to] = doznawać żalu po nim, smucić ś. straty z jego, optakiwać kogo, co: Żaluję kogo, czego, żalсны jestem z czego. Kn. Żalował Dawid syna swego Amona przez wiele dni. Leop., B.G. Litowali a żalowali go przez wiele dni, mówiąc: ech, także oto upadł mocarz, który wyswobodził lud izraelski! Leop. Co kto bardzo miłuje, bardzo tego, gdy ginie, żaluje. Skar. Próżno żalujesz klejnotu, wyrzućszy go. Pot. Niewielka szkoda, nie masz czego Ż. Kn. Któż tego żaluje, czego mu nie trzeba? Rej. Próżna jest rzecz Ż. tego, co już nagrodzonym być nie może. Niem. [Żaluj, dziewczyno, o trupa jednego. Żalowała za zielony wianeczek]. 2. Ż. kogo, † Ż. ś. nad kim, nad czym z litości = użalać ś., żalić ś., boleć, litować ś. nad kim, współczuć z kim, dzielić smutek z jego szkody: Ż. raczej głupich należy, a nie bić. Pot. Patrzą, jak Jezus nad tym miastem płacze, jak ś. żaluje nad pewnym upadkiem jego. Wuj. 3. Ż. uczynku, postępku, mowy (L.), Ż. za co = wyrzucać je sobie, robić sobie z powodu nich wyrzuty, dręczyć ś. myślą o nich, nie móc ich odżalować: Byś jako tego nie żalował! Kn. Nie racz ś. spieszyć, bo zobaczysz, będziesz żalował, a po niewczasie. L. Coś uczynił dobrego, nie nie żaluj nigdy tego. Kn. Nie będziemy wszyscy żalowali: i ja, że radzę, i wy, żeście mnie słuchali. Star. Ucz ś. zawczasu, Teosiu miły, jak trzeba czynić, by nie Ż. Szost. Częściej żalujemy mowy, niż miłczenia. Kras. Ż. tego będzie. Troc. Żalował uczynku, grzechu tego. Ż. serdecznie. Troc. Ż. za grzech = kajać ś. Przez wszystkie czas żywota swego nie przystępujemy (do komunji), ani za grzech swój żalujemy. Podw. Żaluję za to, jak nikt bardziej. L. 4. szczędzić, skąpić: Nędzniejszemu nie żaluj nigdy chleba swego. Jąbym mu worka nie żalował, byleby go zamiast pieniędzy przyjął raczył. L. Zgotuj mi polewki winnej, tylko nie żaluj cynamonu. L. Ale też nie żalujesz bicia, mój kumie! L. (= często, tego bijesz, co bijesz, to bijesz). Nie żaluj, ręko, czoła, bij w piersi i z głowy targaj włosy przez ciężki mój żal i surowy. Groch. Na nauki nie żaluj. Opal. (= nie skąp wydatku). Nie żaluj na człowieka godnego, coby miał słuszną swoją powagę i respekt u syna. Opal. Nie żaluj, gdzie trzeba. Opal. Orącz nie żaluje swego zboża rzuca w ziemię, gdzie zginie, wiedząc,

że mu ś. wróci. Skar. (= nie waha ś.). Mnich jeden, na którąś świętą kaząc (mając o niej kazanie), rzecze: Nie żalujcie tej pannie uszu, bo ja gęby Ż. jej nie będę. — Kształtne przychęcenie! Opal. Lubię sobie wygodzić, napić ś., gdy jest, i nie Ż. gębie. L. Łakomy i sobie żaluje. Kn. Żalując bagateli, stracił wiele. L. Nie Ż. umrzeć dla Rzpłtej. Mącz. Ż. pieniędzy, życia, ciała, pracy do czego. Troc. Dziecięciu godnemu dobrego wychowania nie żaluj. Troc. Ż. sobie. (= odmawiać sobie). Mądry, co w porę oszczędzając, nie żaluje sobie. L. Smacznego trunku sobie nie żalował. Kras. Niczego on dla syna Ż. nie będzie. Dm. Żył po szambelańsku: na fraczki, imoście, karteczki, baliecki nie nie żalując. Oss. 5. † Ż., Ż. ś. na kogo = wnosić na niego zażalenie, pozywać, skarżyć, oskarżać, zapożywać go. Ks. Ł., Kaz. 1555, S. Par., Skr. Na kogo żalują a świadki nań mają. Magd. Jeśli w nim jest co zdrowego, niech żalują nań. Bud. (jeśli jest jaka wina w tym mężu, niechże nań skarżą. B.G.). Rzekł przed zbozem cesarz Konstantynusz: ja sam na Atanazjusza żaluję. Skar. Ten, co w tej rzeczy żaluje, ma to pierwiej jawnie pokazać, jeśli to, o co żaluje, kiedy w domu jego było. Stl. Powód, gdy już ma Ż., pilnie ma rozmyślać, aby sprawiedliwą rzecz zaczynał. Groic. Obżalowany powinien prawdę zeznać, co żalującemu winien. Groic. (aktorowi, powodowi, iście. L.). Jeśli kogo raniono, a ówby nie stanął, na którego przy bytności jego Ż. chciał, tedy... Sz. Żaluję ś. na kogo u prawa, obwiniam go u sądu o co skarżę na kogo u sądu, deploro. Kn. † Ż. ś. l. żalować siebie, oszczędzać ś., drożyć ś. z sobą, nie chcieć ś. narażać, poświęcać: Nie żalowali ś. i na onę jeszcze drogę jechali do Rzymu. Skar. Więcej jest takich, którzy ś. i na śmierć nie żalują, niż coby kęs bólu wytrwać mogli. Warg. To jest pewny znak łaski Bożej w nas, gdy do postug ś. bliźniego i pomocy wszelkiej nie żalujemy. Skar. (= nie lenimy ś.). Dla chwały niebezpieczeństwo podejmuje, a dla Boga żalujecie ś. Skar. 2. a. [Ż. ś.], † Ż. ś. użalać ś., żalić ś., skarżyć ś., utyskiwać, ubolewać: Żaluję ś. na kogo przed kim, conqueror. Kn. Uskarżam ś.. styskuję, żaluję ś. na tego, co mi niepraw, przed nimże, expostulo. Kn. Naza jutrz żalował ś. tego Jakób na Labana, iż mu podrzuconą żonę dał, a nie tę, o którą była zmowa. Biel. M. Julusz żalował ś. tego na radę, prosząc ich, aby... Biel. M. Chcąc ś. o swe krzywdy Ż., do pana uciekli. Kosz. Powiadajcie, aby ś. żadny nie żalował nań o żadną rzecz, ażeby go też żaden o żadną rzecz nie gabał. Leop. Na biskupy żydowskie, którzy Pana na tak haniebną śmierć niewinnie wydali, żalujesz, a ty Go sam tylekroć na pohańbienie zdawasz, ilekroć świętą naukę Jego od siebie odpychasz. Żarn. Ż. ś. na krzywdę Bożą. Karp.

Żalowanie, a, blm. l. czynność cz. Żalować. 2. [Ż.] żal: Więcej z tego smutku i więcej żalowania. Darenne twe Ż.

Żalowanie się, a ś., blm., czynność cz. Żalować ś., skarga: Ż. ś., uskarżanie ś. na kogo przed nimże, expostulatio. Kn. [Huculi mieli istotnie przyczynę do żalowania ś. (= do skarg)].

Żalt, u, lm. y bot. (atlantia) roś. z rodziny rutowatych.

[Żandar, a, lm. y] p. Żandarm.

Żandarm, a, lm. i, [Żandar, Zandar, Szandar, Ziandar, Ziander, Ziándár, Ziendar, Zendar, Ziandziar, Siandar, Dziandar, Dziendar, Ziandziar,

Dziańdziar, Ciandar, Szantar, Szandara, Siantara] żołnierz a. oficer policji wojskowej do czuwania nad porządkiem i bezpieczeństwem publicznym: W innych krajach, jak słyszę, trzyma urząd drabów, polejantów różnych, żandarmów, konstabłów. Mick. Bywały praktyki, że zajędzali żandarmi do spokojnych obywateli i wieźli ich do Modlina lub Zamościa. Krasz. [Niech ten łajdak wie, że są żandary na świecie i starostwo. Sew. To już były takie, ino ich żandary śladowały. Las. Żandarma spolszczył na „żarł darmo“].

Żandarmerja, ji, blm., [Slandarmaryjá] żandarmi, oddzielny korpus wojskowy, przeznaczony do utrzymywania porządku publicznego i strzeżenia bezpieczeństwa, a niekiedy do tajnego nadzoru nad osobami nieprzyjaznymi rządowi.

Żandarmski przym. od **Żandarm**: Oficer Ż Żanowiec, wca, lm. wce p. Żarnowiec.

Żanrowy malarz = malarz rodzajowy.

Żantylka, i, lm. i ubranie męskie krótkie, do spaceru, pośredniczące między zakiełką a bonzurką: Włosa pana Alfonsa z tyłu i z przodu symetrycznie podzielone były na dwie połowy, zachwyszy od czoła, aż po szeroki kołnierz żantylki. Zachar. Zyzio, wąty, w opiętej żantylee.

Żar, u, lm. y, † **Żarz** l. żarzenie ś., żarzewie, węgle żarzyste, rozpalone: Żelazko kładzie ś. w Ż. czyli rozpalone węgle. Perz. Naczynie z żarem i kadzeniem wonnym wszędzie noszono. L. Cudzem i rękami Ż. grzebać. Prz. Podpionyki pieczone pod żarem. Łęcz. Gdy ś. ogień zacznie dusić w piecu hucianym, niezawodny znak, że w piecu wiele ś. już żaru upaliło. Torz. Powinieneś sulerz glutlochem Ż. wszystkie z pieca po kątach wiszące wygarnąć; naprzód szuflą prysk od luftlochów powybera i do popielnie zaniesie, a natychmiast świeżego żaru po luftlochach z środka pieca nagarnie. Torz. Ż. zgasty ożył, *extincta flamma revixit*. Żebr. Stapając na Ż. nogą obnażoną, który ś. tań w zdradliwym popiele. Nar. Wrzący Ż. z góry Etny buchając, wali ś. na dół z grzmiotem. Stasz. Nakłaseć, nasypać żaru do kadzielnicy, do fajerki, do samowaru. Jakby mu żaru do cholewy nasypał. Prz. (=nie może ustać na miejscu). Buchały żarem huty szklane. Jord. Przen.: ogień, płomień, zapal: Do żaru przydasz ognia, wody dodasz wodzie. Hul. (dolewasz oleju do ognia. L.). Tehnacy jadem wszędzie domowej wojny Ż. sieje. Wyb. (=żagiew, pożogę). Kiedy trwał Ludwik Wielki w miłości ofiarach, patac i dwór z świątynią Oytery był w żarach. Nagł. (rozżarzony, rozpalony palający miłością. L.). Ż. uczucia, namiętności. 2. *upał, spieka, spiekota, gorąco, ogień*: Sam Ż. z swego wozu słońce sieje. L. Koń prawego jak śnieg biały, lewego jak Ż. rozłłay. Od. Były może gotowe strawić ś. w żarze zmysłowości. Rog. Gdym leżał cały w ogniach, w żarach, spadł mi na czoło kwiat chłodny, miękki, wonny, eudowny kwiat! A.K.S. Oblicze miał od żarowo palone słonecznych. Jun. Takie oczy miała, jak żary rozpalone, tak jakbyś we wodzie ogień roziskrzył. Tet. Twój głos w me sny wplata patające żary jesiennych kwiatów. Przybysz. 3. lek., p. Żegadło.

† **Żara**, y, lm. y p. **Zorza**. Stryjk.

Żaroczek, czka, lm. czki p. **Żart**: Cóż w tym tak żęgo, Boże jedyny; ot, niewinny Ż. Gaw.

Żarcie, a, [Żercie] l. blm., czynność cz. **Żreć**: Lekarstwo to na Ż. w brzuchu pomaga. Sien. (=boleści, rznięcie). Ż. w kiszkach. Troc. 2. lm.

a zer, jedzenie, jadlo, strawa dla zwierzęcia, pog. dla człowieka: Gospodyni przynosi wieprzom Ż.

3. p. **Żarcie** ś.

Żarcie się, a ś., blm., **Żarcie** czynność cz. **Żreć** ś.: Zaraz wychodzili z wielkim żarciem i furją. Wys. (=z gniewem jałowitym, z zajądłością, z żarciem).

Żarcik, u, lm. i p. **Żart**: (Głupi) kto ś. ołada słówko i Ż. uraza. Nar. Zawsze w swoich żarcikach. L. Staruszek podochocony zaczyna przebąkiwać, żarcikami pluskać. L. Lubieżnemu podobają ś. nieforemne żarciki. Dudz.

† **Żarciwszy** st. w. od **Żarki**. L.

† **Żarcejwszy** st. w. od **Żarki**.

[**Żarć**, **żre**, **żarć** i **Ż. ś.**] p. **Żreć**.

† **Żardki** p. **Żartki**.

† **Żardkość**, i, blm., rz. od **Żardki**.

Żardyniera, y, lm. y ozdobna podstawa lub kosz pod kwiaty: W salonie p. Oktawji meble kryte utrechtom, mebelki fantazyjne, żardyniery z kwiatami. Orzosz. Zdr. **Żardynierka**.

Żardynierka, i, lm. i p. **Żardyniera**.

[**Żarek**, rka, lm. rki, **Żark**] *trumna*.

Żareniec, ńca, lm. ńce min. = Karbunkul. Łab.

Żarenko, a, lm. a] l. przyrząd do rozcierania pieprzu. 2. *stępa*. 3. *racze* Ż. ? : Na zaproszenie oka wpuszcza ś. w oko racze Ż.

Żargon, u, lm. y l. język zepsuty, zeszpecony, szwargot: Usiłowaniem jego było wykorzystanie z tutejszej ludności izraelskiej żydowskiego żargonu. Najlepiej wychodzą z tej żywej galerji sylwetki Żydów, chałciarzy, mówiących mieszaniną żargonu i łamanej polszczyzny. Świetne wychowanie, Ż., ton, arystokratyczny tytuł. Krasz. Do nas przyjeżdżają kawalerowie wystrojeni, wyperfumowani, których znamy tylko z ich żargonu w salonie. Krasz. Prezentuje ś. przyzwocie, ma Ż. Krasz. Żuliczny. Postępuje ś. przestarzałym żargonem pozytywistycznym. Mahr. 2. min. *krzyszał przezroczyty, bezbarwny*.

Żargonowiec, wca, lm. wcy **Żyd** mówiący zwykle żargonem żydowskim.

Żargonowy przym. od **Żargon**: Wyraz Ż. Prasa żargonowa.

[**Żark**, u, lm. i] p. **Żarek**.

† **Żarki** p. **Żarliwy**.

[**Żarki**] = [**Żarki**].

Żarkiem myśl.: Zając ucieka Ż. = niezręczny gracz.

Żarklin, u, lm. y bot. p. **Szaraniec**.

Żarkość, i, blm., rz. od **Żarki**: Jak na niebie Ż. południowa, gdy w białości własnej chowa oczom słońce, tak święta istota znikła w jarzącej oponie. Poręb.

Żarlica, y, lm. e, **Paszczecznik**, **Lilja paszczekowa** a. **smocza**, **Kłósówka** bot. (antholyza) ros. z rodziny kosaćcowatych.

Żarliwie przysł. od **Żarliwy**: Stał ś. Ż. wierzącym. Chm. Zwraca swe oczy ku przez cherubina Ż. strzeżonym utraconego polanom ogrodu. Kasp.

Żarliwiec, wca, lm. wcy **człowiek żarliwy**, **gorliwiec**: Wielki on dusz Ż. upominał ich. Birk. (=gorliwy o zbawienie dusz).

Żarliwość, i, blm., rz. od **Żarliwy**; in. † **Żarliwość**, × **Żarliwstwo**, † **Żarota**, [**Żarota**]: Książkę ten z żaroty wielkiej mścił ś. krzywdy Bożej. Wr. Stan rycerski przy niepomiarkowanej wolności udaje popędliwość za Ż. o dobro wspólne, a upór za nieporuszony statek. Leszcz. Insza Ż. ku dobrej sprawie, insza gorliwość a. popędli-

wość. Fred. M. Oglądaj Ż. moje o Pana. Wuj. (zapaleczywość. Wuj.: przypatrz ś. gorliwości mojej za Pana. B. G.). Zalecają Ż. przeciw królom Mikołaja papieża. Skar. Święci, zapaleni miłością Bożą, mając one Ż., którą *zelum* po łacinie zowieć, gniewali ś. o krzywdę Bożą. Skar. Gorliwość więcej objawia ś. w czynie, Ż. więcej w uczuciu. Kras. A. Odział ś. jako płaszczem żarliwości. Wuj. Ezechjaszowa ku czci Bożej Ż. Skar. Zgasła staropolska ku służbie Bożej Ż. Skar. Czasu jednego, gdy z wielką żarliwością miał w Rzymie kazanie. Skar. Patrz, jak Ż. trochę zbytnia fałszywą zostać i łacno nas zaślepić może. Ustrz. Jeden przy drugim w świętej żarliwości śmierci człowiekowi okropnej zarzroci. Koch. W. Gdy nas Ż. porusza. Kras. Często zbyt posuwano tę Ż. Śniad. Wyszedł z miasta Matatjasz, wołając głośno, żeby wszyscy oi, którzy jakkolwiek Ż. mają prawu Boskiego, poszli za nim. Zał. Ucho żarliwości słuchoa wszystkiego. Wuj. (ucho gorliwe. B. G.). Kaznodzieje często ś. niepotrzebną żarliwością unoszą aż do narażenia ś. niektórym w szczególności osobom i wytykania ich ledwie conie po imieniu. L. Bez żarliwstwa w pewnych kierunkach nie byłoby wielkości. Jell. Ż., żarłocwo. Troc.

× Żarliwstwo, a, blm., p. Żarliwość.

Żarliwszy, st. w. od Żarliwy.

Żarliwy I. × Ż. p. Żarłoczny. 2. *pełen żaru, gorący, palający, ognisty, gorejący, płomienny*: Skądli ś. zajął, skąd ogień ten we mnie nad sycylijskie żarliwszy kominy? Tw. Czerwone są jego wargi, a ruchome i żarliwe, jak krew, kiedy wytryśnie ze świeżej rany. Żer. Gniew Ż. Modlitwa żarliwa. 3. a. † Żartki gorliwy, *zapalczywy, zagorzały, zajadły, zażarty, zawzięty, namiętny, zacięty, zapalony, zapamiętały, zaciekły, zabity*: Żakomstwo tym żarczejsze i gorętsze jest, im w większym bogactwie jest położone. Górn. Tym żarczejszym zapalam ś. gniewem, kiedy widzę, jak czas marnie trwa. Pilch. Ż. kaznodzieja. L. Ludzie w tym kraju są bardzo żarliwi o wolność swoją. Łęcz. Katolik czuły, pobożny, Ż. Smotr. Ż. z jednej strony żarliwym gniewem dla obrazy wielkiej, z drugiej zaś żarliwym gniewem dla złości szatańskiej pobudzony. Bz. Król ciężko Ż. zwołał o tym radę. Tw. (= *pieczolowity, troskliwy, dbały, niespokojny*). Żarliwe ujadanie psów. Sienk. 4. myśl.: Ż. głos wydają psy, gdy gonią za lisem.

Żarłacz, a, lm. e. × Żarłok zool. (*squalus*) *ludojad, rekin, ryba drapieżna, chrząstkowata, ze skupienia poprzecznowstych*.

Żarłaczowaty zool. podobny do żarłacza.

Żarłak, a, lm. i garb. skóra cielęcia pasionego od urodzenia sianem.

† Żarliwie przys. od Żarliwy, *żarłocznie*.

† Żarliwy p. Żarłoczny.

× Żarłocwo, a, blm., p. Żarłoczność. Troc.

[Żarłocz, a, lm. e.] p. Żarłocznik: Gdybym miał być zwierzem żarłoczem, tobyś ś. i ty tutaj nie ostał.

Żarłoczka, i, lm. i forma ż. od Żarłok: *Estrix*, obżarta niewiasta, Ż. Mącz.

Żarłocznie przys. od Żarłoczny: Opycha ś. nad miarę i Ż. ładuje swój kałdun rozdęty. Pilch.

Żarłocznik, a, lm. i [Żarłocz] *istota żarłoczna*: Pasterz, który wyskoczy — niechybnie legnie, rozszarpany ostremi kłami żarłocznika. Wysp. Żarłoczność, i, blm. I. rz. od Żarłoczny. × Żarłocwo: Rośli w ciału i w Ż. Chm. B.

Nienasycona Ż. jest najszacowniejszym bożyszczem jego. Kpet. Ż. dwóch szczeniąt od jednej matki jedno w Ż. a w zbytek ćwiczył, a drugie na pole a na myślistwo wprawił. Kosz. 2. patol.: Ż. chorobowa (voracitas, edacitas, phagomania). Ż. *chorobliwa, przegłod.* 3. zool. × Wiek żarłoczności = nazwa *chwil pierwszego przeobrażenia owadów*. Jar.

Żarłoczny, † Żarłoczy, × Żarliwy, † Żarliwy *chciwy na żarcie, obżarty, nienasycony, żarty*: Ż. pies. Haur. Gołąb płochopióry, jastrząb Ż. Nar. Tygrysy, lwy i jastrzębte żarłoczno rodzaju. Węg. Niedźwiedź w kałdun swój skryje mię żarłoczy. Chr. Skoro owce wileze oko krwawe zoczy, zaraz chce pożreć ich ksenieć żarłoczy. L. Przen.: Czas Ż. L. (= *niszczący, truonyjący, pochłaniający wszystko*). Nurt Ż. (= *pochłaniający*). Przen.: *chciwy, chyttry, pożądliwy, drapieżny, nienasycony, łapczywy*: Chciwość żarłoczno sąsiada na cudzej zgubie gruntuje swoją potęgę. Kpet.

† Żarłoczy p. Żarłoczny.

Żarłoczysko, a, lm. a m. a ni p. Żarłok.

Żarłok, a, lm. i, Żarłoka I. *człowiek jedzący łapczywie, obżerający ś., obżartuch, obżerca, nienasytek, gm. wołoduch*: Ż., strawca. Volek. Ż. żyje, żeby jadł i w szczere ś. sadło obrócił. Pot. Ziele to żarłokom, którzy nad przyrodzenie zbytnie jedzą, pomocone. Syr. Przen.: Ten ich jedyny sukcesor, marnotrawny Ż. substancji, zażyczy na imię jawnego szulera. L. (= *marnotrawca, truonyiciel, utracjusz, niszczyciel*). Przen.: Ż. krwi = *krwiożerca*. Okrutniki, łupieżce, krwi ludzkiej żarłoki. Skar. Królowie często złym ludziom i krwi żarłokom, tyrańskiego i łakomego serea wilkom dożywoeia zapisali. Skar. Ow srogi krwi Ż. swoimże drabom musi być niezdolnym ciężarem. Pilch. Przen.: Ż. państw. Turczyn. wszystkie siły na pochłonięcie ostatka ruszyci Europy. Koch. W. 2. × Ż. zool., p. Żarłacz. Zgr. Żarłoczysko.

Żarna, rn a. ren, blp. [Żarna, Żarny, Żarnki, Żornki] I. a. † Żorn *plyty kamienne, stanowiące przyrząd mielący młyną; młynek do zboża, którego kamienie rękami poruszają*: Ż., młynki ręczne. Sol. Ręczne młyny w domach nazywają żarnami. Kluk. Ż. są młyny, w których kamienie siła ludzka porusza. Os. J. Ż. do mielenia w domach mają krosna sosnowe, dębowe, brzożowe. Kluk. Weźmij Ż. a mel mąkę. B. G. Dobrze, kiedy będzie przy hucie żorn, czyli młynek. Lepiejby takiemu, aby żarna osle (= *osełkowe*) na szyi jego zawieszono. Bud. (= *kamień młyński*). Rękojęsć żarn = *młm*. Kn. (p. Żarnówka). 2. † Ż. miejsce u staroż. Rzymian, gdzie mielono a. Ułczono żarna i pieczono chleb zaraz, *pistrina*. Kn. 3. [Żarna] *szczęśli raków*.

Żarnik, a, lm. i bot. p. Helmek.

Żarniany p. Żarnowy.

Żarniarka, i, lm. i, Żarnownica *kobieta zatrudniona około żarn*: Idź, mateczko, popatrz, eo robi nasza Ż. Karł. Córka gospodarska wie ś. żarnownięą, żarniarką. Karł.

Żarnica, y, lm. e. I. *oddzielna sztabka w ruszcie*. 2. *zorza, jasność palająca*: Spoglądała w czar-ną noc, poczerwieniła u brzegu od niezastygłej jeszcze żarnicy wieczornej. Żer.

Żarnica, ic, blp. p. I. Kur i Krosta.

Żarnkarz, a, lm. e. *stępkarz, stępnik, krupiarz, który wyrabia krupy, w stępkach otluka i w żarnach miele*. Mącz.

[Żarnki, nek, bhp.] p. Żarna.
 [Żarnokłow, a, lm. y] *majster robiący żarna.*
 Żarnowcowy przym. od Żarnowiec.
 Żarnowiec, wca, lm. wee I. *granit; kamień gębczasty krzemienisty z okolic Paryża, używany na żarna i do muru wyborony. Podcz. 2. a. † Żarnowo żarna, kamień młyński. 3. a. Żanowiec bot. = a) (spartium) ros. z rodziny motylkowatych. Gatunek: Ż. miotłowy a. Janowiec miotłowy, Miotlicha, Witeczki, [Jerk, Jerkowiec] (s. scaparium). b) p. Szczodrzenia.*

Żarnownica, y, lm. e p. Żarniarka.
 † Żarnowo, a, lm. a p. Żarnowiec. B. Sz.
 Żarnowy, Żarniany przym. od Żarna: Kamień Ż. Sz. (= młyński, żarnowiec). (p. Kamień). Aparat mielący Ż. (= w którym ziarno ściera ś. na młkę między dwiema powierzchniami płyt odpowiednio nacigłych, pozólkowanych i ułożonych poziomo a. pionowo). O żarnowym młynie. Orm. Nie mają brać w zastawie kamienia żarnowego. Bud. Ż., do żaru należący, po rzymsku *pistrinensis*, po naszymu młyński albo piekarski. Kn. Gdy na niego kamień Ż. spuszczone, rękę stracił. Nies. Na kęsie żarnowego chleba. Łas. [Ż. kamień = zdalny na żarna lub już na nie obrobiony].

[Żarnówka, i, lm. i] I. *gruba młka zmielona na żarnach. 2. × mielak, przy żarnach, mlon: Ż., kij, którym obracają kamień młyński. Rafę przy młynkowaniu porusza Ż. i sprężyna. 3. apt.: Żarnówki a. racze oczu, rakówki (oculi v. lapides), p. Raczy.*

Żarny I. *pełen żaru, palący, gorący, upalny, skwarany, piekący: Słońce w południe żarnemi ogniami przesaża. Żarnym popiołem gdy po nas powieje. Uj. (= żarzącym ś., pełnym żarzewia). 2. [Ż.] = Rżany.*

Żaromierz, a, lm. e, Ogniomierz, Pyrometr
 hut. *narzędzie do mierzenia wysokich temperatur.*

Żaromrocznia, i, lm. e bot. (ixora) ros. z rodziny marzanowatych.

† Żaropoświety oświecony przez zorzę północną. Stryjk.

Żarota, y, bhm. i. p. Żarliwość. 2. [Ż.] p. Żalność. 3. bot. (rhodolaena) ros.

[Żarotować, uje, owa] *ubolewać, urzewniać, boleć.*

[Żarotowanie, a, bhm.] *czynność cz. Żarotować.*

Żarowisko, a, lm. a, Żarowiszce *porozżelisko, miejsce zasypane żarem: Skry na żarowisku. Rgw. Niekiedy samoistwem czyni całopalenie z siebie, gore na żarowiszczu własnego serca i wtedy miłuje przezaenie. Dyg.*

Żarowiszce, a, lm. a p. Żarowisko.

Żarowośnia, i, lm. e, Żelaznik bot. (callistemon) ros. z rodziny mirtowatych.

Żarownica, y, lm. e I. *rura żarowa, służąca do ogrzewania pomieszczeń. 2ª cukr. rura żarowa w piecach kostnych do wypalania węgla kostnego.*

Żarowy przym. od Żar = a) *świecący przez rozżarzenie: Światło elektryczne żarowe = światło elektryczne, wzbudzone działaniem prądu elektrycznego, gdy polega na rozżarzeniu włókna węglowego. Lampa elektryczna żarowa. b) hut. Piec Ż., p. Glijowy: Glijowy, Ż. piec = piec płomienny o płaskim sklepieniu, nakształi pieca piekarskiego, służący do rozgrzania do czerwoności lub białości sztorców lub blach przy walcowaniu. Łab.*

Żarówka, i, lm. i część składowa lampy elektrycznej żarowej = hermetycznie zamknięta kolba szklana bez powietrza, z drucikami żaroweni wewnątrz.

[Żarów, owa, lm. owy] p. Żóraw.
 [Żarptak, a, lm. i] *ptak, ogniem palający, blyszczący, w basniach ludowych.*

[Żarstki] p. Żartki.

† Żarstwa, y, lm. y, [Żarstwa, Żerstwa] = Dziarno: *Świecą jak zimny kamień, przysypyany żarstwą. Syrok.*

Żart, u, lm. y, † Żert I. *słowo, wyrażenie jowialne, koncept, dowcip uciśzny, facecja, krotchwila: Żartów skąpo używać, jak soli. Ż. wesoły, niewinny, delikatny, zrośliwy, uszczypliwy, płaski, nieskromny, pieprzny, gruby, tłusty, prostacki, niesmaczny. Ż. uszczypliwy, sznypka, szyderstwo. Kn. Żartów a. przez ś. tłustych a. przez wielorakie tłumaczenie, nie używa nigdy. L. (= dwuznaczników). Znać ś. na żartach. Zbywał kogo żartami (= kpinkami). Ładne mi żarty! Dziękuję za takie żarty. Boh. Obrócić co w Ż. (= w śmiech). Dobry Ż. tyńfa wart. Prz. Mówić żartami, na Ż., na żarty (= nie na serio). Mówi pół żartem, pół serio. Żarty, trzeba, żeby nie śmierdziały, nie szkodziły. Trzt. Żarty mają swoje miejsce (= nie zdróżnego, jeżeli kto wyrwie ś. z żartem). Niepotrzebnie ś. rozgniewał: powiedział mu to w żartach (= żartując). Ż. przysolony dowcipem. Leszcz. Długom to brał w żarty, ale dochodziłem na koniec, że to po prawdzie mówiono. L. 2. żartowanie, igraszka, kpinki, śmiech, drwiny, facecja, krotchwila, zabawka, szpas, sztuczka, kawał: U niego są za pośmiech i za Ż. ta wszystkie wymysły świata tego. Rej. Mój płacz, u ciebie śmiech a żarty. Kochan. Wzięli przed ś. uczynić mu ten Ż. Górn. Przewidziałem ja, aby żarty nie były z obrazą. Górn. Ż. to, mówisz, ale bliźniego i żartem nie godzi ś. urażać! Dudz. Nie żartami to zbyć: bij ś. koniecznie! Boh. (= nie psim świędem). Ż. Ż., przydad c, będzie czarł. L. Od żartów do prawdy. Kn. Którzy ś. o ten Ż. gniewali. Górn. Żarty obróciły mi ś. w prawdę. Skar. Jam żartował, ale patrzcie, na co mi ten Ż. wyszedł. Skar. Nie zawsze Ż. tylko żartem: najdzie w nim połowę prawdy. Gawiń. Ż. nie powinien być zjadliwym. Kras. Dla żartu dowcipnego szarpać cudzą sławę. Kras. Ż. zaprawą i przysmakiem posiadzenia. Kras. Z syrenami Ż., ze mną dyskurs prowadziła. Ustrz. Ż. broń jest często zdradna i szkodliwa, ale też czasem i jej trzeba użyć. Kras. August, jako sam bardzo rad z inszych szydził a bezpiecznie żartów używał, tak też gdy go kto bezpiecznie żartem albo sznypką jaką dworskie dojechał, bardzo rad wycierpiał. Kosz. Wolne żarty pańskie. L. (= wolno pami ze sługą swym żartować). Ż. nieuczciwy, jocus scurrilis. Kn. To są najforemniejsze żarty, które człowieka z przodku nakarmia strachu, a potem wszystko ś. w śmiech a krotofilę obróci. Górn. Niebezpieczne są z panującymi żarty. Nar. Ż. pański stoi za gniew i w gniew ś. obraca. Szymon. W innym sposobie wolno, przyjmę Ż. z ochotą, ale żartu z honorem niema, ani z enotą. Zabł. Który nie za Ż. nie przyjmuje, nie człowiekiem, ale zwierzęciem ś. urodził. Dudz. Chłopięta, igrzysko sobie uczyniwszy i na dwie kupie, jedną polską, drugą moskiewską ś. rozdzieliwszy, tak ś. z sobą mężnie spotykały, aż też z żartu wyszło. Paszk. (= że aż zaczęły ś. bić nie na żarty, na dobre). Jużei to nie Ż., nie są wieści ponne, już wiążą, biją i piesze i konne. Paszk. (nie chychy, nie fraszka. L.). On, widząc, że nie żarty ze mną, w nogi. Boh. (= nie przelewki). Prawdę, gdy mu ś. mówi, zaraz w żarty obraca*

L. Nie do żartu mi. Troc. (= nie w głowie mi żarty; nie chce mi ś. żartować, śmiać). Ż. ona sobie z siebie uczyniła. Lubom. (= igraszkę). Ż. sobie z ludzi szczęście robi srogi. Nar. Srogie nieba! o tem-li z światem Ż. stroicie że monarchę dopiero sługą urobicie! Tw. Zła wzywczajenie ś. strojenie żartów w rzeczach świętych. L. Żarty trząś z pobożenia, *irridere pia vota*. Żebr. (= *naśmiewać ś., naigrawać ś.*). Bez żartu, Ż. na stronę (= *doprawdy, serjo*). Bez żartu, po prawdzie, bez kunsztu, poprawdy, *serio*. Kn. Ż. żartem, tobie raz przeciw potrzeba ś. namyslić. Krasz. (= *baźd cobaźd, pomimo wszystkiego*). Ż. żartem, pies chartem. Prz. Żartem, żartami, w żartach, na żarty = *żartując; zmyślając dla uciechy*. Łakomicie myśli, jakoby gdzie co załapić, choć gwałtem, choć potajemnie, choć żartem, choć bez żartu. Wer. I żartem ci to może, i żartem człek zgrzeszyć. Pot. Tak, kto miłości choć żartem skosztuje, od żartu ciężką niewolę przyjmuje. Lubom. Serce mi bije, i drzę cały, zakochałem ś., widzę, nie żartem. L. Zdał ś. im, jakoby żartem mówił. Leop. (jakoby kunsztem mówił. Leop.; jakoby żartował. B. G.). Chciał z nim krotofilie, przymawiając jakoby na to żertem, że jego matka musiała ojca cesarza znać. L. Pytał ś. go na żert, jeźli matka jego chodziła na pałace cesarskie? L. Spróbujmy na Ż. dzisiaj z sobą zwady. Lubom. Król oświadczył, że na ustawę trzeciego maja przysiągł nie na Ż., ale żeby całosci jej pilnował. L. Prosił, aby mu odpuszczono, gdy to był na Ż. uczynił. Haur. (= *przez Ż., dla żartu*). Rozgniewał ś. nie na żarty (= *na dobre*). 3. *fraszka, bagatela, głupstwo, byle co, bzdurstwo*. Nie żarty tu są; idzie tu o honor i o grzywny wielkie. L. Za Ż. sobie życie ludzkie mieli. Zdr. Żarcik, żartek, żarteczek, żarciozek, [Żartuszek], w Im. † Żartule, † Żartenki, † Żartuleńki.

Żarteczek, czku, Im. czki p. Żart: Moja panno, te żarteczki wcale są niewczesne. L. Jakoż to żywomyślne polubią dziewczki, gdy im ś. wyrażają łechliwne żarteczki. Nagł. Gdy owoc tego ziela białogłowa trawi, a k temu ś. z mężczyzną żarteczkiem zabawi, zaraz płodem zapadnie. Papr. (= *gamii, baraszkowaniem*). Żarteczki ś. go trzymają. L.

Żartek, tku, Im. tkí p. Żart.

† Żartenki, ów, bIp., p. Żart.

Żartki, † Żardki, [Żarstki], † Hartki *rzeźbki, chyłki, chylży, żwawy, raźny, żywy, lotny, prędki, szybki, szparki, rzutki, rący*: *Pernix, Z. Urs*. Koń tak był Ż, że takiego biegu wiatry nie miały i takiego skoku. P. Koch. Toczy ś. skrzydło; wódz sam przed wszystkiemi żartkim zda koniem nie tykać ś. ziemi. Tw. Upór żartkiew koni, gdzie chce, tam porywa. Otw. Żartkiewi poskoki już w pierwszym stawu szyku, już osłabionych posiłkuje. Pileh. Jugurta był do bitwy Ż. Pileh. (= *skory, prędki, porywczy, popędliwy, gorący*). Żartkim ciałem spieszy na lotny wóz Faeton. Otw. Zda ś., że niebo kuty z nieulomnej stali, z strasznym grzmiotem na ciebie Ż. piorun wali. Węg. Ż. skok. Gór. Szerokie obiegł żartkim biegiem pole, szukając męża (dla Libuszy) przy żelaznym stole. Koch. W. Strzały żartkie. Kras. Wiosło żartkie. Kras. Skoro miecz ojca w oczach naszych błysnął, każdy grot Ż. na Łoklińców cisnął. Kras. Ż. chłopiec, skok. Troc. Przen: *bystry, trafny, przytomny, umiejący ś. znaleźć*: Cycero w młodych swych lecicach żartkiego był dowcipu. Kosz. Ludzie trafni, żardecy

na każdą stronę, wedle każdego obojczy sposobni bywają każdemu trafić w rym. Petr.

Żartko przys. od Żartki: Nigdy człowiek tak Ż. biegać nie może, jako jelen. Zabł. Ż. i prawie rycersko na koniach poskoczyli. Warg. Słońce Ż. promienie swoje na ziemię wypuszcza. Bz. Te rzeczy tak Ż. objęte, tak mężnie dotrzymywane po wielkich i krwawych odwagach. Nar.

× Żartkolotnie przys. od Żartkolotny.

× Żartkolotny *żartko latający, lecący*: Żartkolotne strzały. Otw. Czasie, co na obłoki siadłszy żartkolotne, porywasz śmiertelnego życia dni niewrotne! Nar.

× Żartkomówność, i, blm., rz. od Żartkomówny: Ż. ani sama sobą włada, ani też wyrządza filozofii przyzwójtey ucziwości. Pileh.

× Żartkomówny *prędkomówny, pochopny do mówienia, wyrzywający ś. z mówieniem*.

× Żartkonogi *szybkonogi, prędkonogi, wiatronogi*: Koń Ż. Przyb. Żartkonogie konie. Kochan. Żartkonogie rumaki, okryte dywdyktem wzorzystym i szkarłatem. Pileh.

Żartkopióry p. Żartkoskrzydły.

Żartkoskrzydły, Żartkopióry *mający żartkie skrzydła*: Pegaz Ż. Żartkoskrzydły koń. Mias. Ej, baczność... to złuda! i gdyby jeszcze nie wiatr żartkopióry. Deo.

Żartkoś, i, blm. 1. rz. od Żartki: Konieby te żartkością w ogniu nie spłonęły i po zbożu biegając, onego nie tknęły. P. Koch. Żartkością starci nieprzyjaciela. Troc. 2. p. Żartobliwość.

Żartobliwie przys. od Żartobliwy.

Żartobliwość, i, blm., rz. od Żartobliwy, † Żartowliwość, † Żartowność, Żartkoś.

Żartobliwy, † Żartowliwy, † Żartowny 1. *mający cechy żartu, zawierający w sobie żart, krotokhwilny, rozśmieszający, śmieszny, humorystyczny, ucieszny, zabawny*: Żartowne są sztuki, które do uweselenia oczu i uszu dają. Pileh. Satyra, powiastka żartobliwa. Żartowny, trefny, kunsztowny, śmieszny. Kn. Mowy wesole, żartobliwe. Petr. Nad zwyczaj jadł i pił i niektóre żartowne rozmowy czynił. Skar. Śmiechem i żartobliwą rozmową odstrasza wszelką myśl wzniosłą i smutną. Chm. Ton Ż. 2. *lubiący żartować, jowialny, figlarny, filuterny, wesoly, dowcipny*: Człowiek Ż. Uszczypliwie Ż. L.

[Żartobniś, a, Im. e] p. Żartowniś.

× Żartogłupski *głupio żartobliwy, błazeński*: Najdobitniejszych używałem dowodów na poprawę pośmiewców; nie poprawiło to jednak panów naszych żartogłupskich. L.

Żartomówność, i, blm., rz. od Żartomówny: Ż., żartowność, snadność do żartów albo przyjemność w żartach, *urbanitas facetosa*. Kn. Dziś zuchwała Ż. bardziej, niżli inna, chodząc po ustach ludzkich, szerzy ś. Pileh.

Żartomówny *mówiący żartobliwie, skłonny do mówienia żartobliwie, mający przyjemność w mówieniu żartów, jowialny*.

[Żartopłoch, u, Im. y] p. Syrojieszka.

Żartować, uje, ował, † Żertować, × Żartowywać 1. *stroić żarty, zabawiać ś. żartami, blażnować*: Nie trzeba z tym Ż., co śmierdzi, co szkodzi i co boli. Rys. Z głupim nie Ż. Musi on wiedzieć, kto u nas teraz panem, nie potrafi z nim Ż. Z wielkimi panami nie trzeba Ż. L. Nie żartuj ze mną, bo źle na tym wyjdiesz! (= *nie igrzaj*). Abimelech uźrzał, że żartuje Izaak z Rebeką, żoną swoją. Leop. (= kunsz-

tuje. Leop.; że ś. z nią umizgał. L.; że ś. z nią gzi, że z nią baraszkuje, bawi ś., romansuje). Przynaję ci ś., że ją Kocham. — Żartujesz! — A na poczciwość, że Kocham! L. (= zmyślasz! co ty mówisz? czy być może? czyż to prawda?). Żartuj ostrożnie. Troc. Żartuje on, ale wie, jako. Troc. Nie chce mi ś. teraz Ż. Troc. (=nie w głowie mi teraz żarty). 2. z kogo, z czego = robić sobie z niego żarty, nagrawać ś., kpić, szydzić, drwić, wyśmiewać ś.: Ty, widzę, żartujesz ze mnie, pogański synu! Boh. Nie miał żadnego przyjaciela, i z każdego rad często żartował, i dlatego mawiano o nim, że dla żartu gotów był stracić największego przyjaciela. Dudz. Z hetmana siedzącego na wozie i tryumfującego żartując, podczas go i szczypiąc, oburzył wszystkich. Warg. Żartuj zdrow! Ż. z niebezpieczeństwa (= nie robić sobie nic z niego, lekceważąc go). Nie Ż. = nie pardonować: Nie żartowaliiby Turcy; możeby przyszło ś. zburmanić dla uniknienia kary. L.

Żartowanie, a, bhm., czynność cz. **Żartować**. Żartowaniem czas długi ś. zbywa. Prz. (= żartami).

† **Żartowliwie** przys. od **Żartowliwy**, *żartobliwie*.

† **Żartowliwość**, i, bhm., rz. od **Żartowliwy**: *żartobliwość*.

† **Żartowliwy** p. **Żartobliwy**. Otw. S.

× **Żartownica**, y, lm. e p. **Żartownisia**.

× **Żartowniczek**, czka, lm. czki p. **Żartownis**.

× **Żartowniczka**, i, lm. i p. **Żartownisia**.

† **Żartownie** p. **Żartobliwie**. Troc.

× **Żartownik**, a, lm. cy p. **Żartownis**. Troc.

Żartownisia, i, lm. e, × **Żartownica**, × **Żartowniczka** *kobieta żartobliwa, strojąca żarty, figlarzka, facecjonistka, zbytnica, dowcipnisia, filutka*.

Żartownis, sia, lm. sie, [**Żartobnis**], × **Żartownik**, × **Żartowniczek** i. *człowiek żartobliwy, strojący żarty, filut, figlarz, facecjonista, jowialista, koncepcista, zbytnik, kpiarz, dowcipnis*. 2. *szycerka; błazen, trefnis, śmieszek*. Najgorszy rodzaj żartownisów jest tych, którzy w posiadzeniu nieprzytomnych czernią. L. Za Djoklejana był w Rzymie błazen i żartownik, który najwięksiże śmiechy czynił z chrześcijan. Skar. Żartownik. Kn. Wielki pustak, Ż. puszczał ś. nurkiem we wodę, chwytając za nogi kąpiących ś. i zabawę sprawiał publiczności. Koź. 2. myśl. *odmiana siewki, mniejsza od pospolitej*.

† **Żartowność**, i, bhm., p. **Żartobliwość**. Troc.

† **Żartowny** p. **Żartobliwy**. Troc.

× **Żartowywać**, a, ał p. **Żartować**.

× **Żartowywanie**, a, bhm., czynność cz. **Żartowywać**.

× **Żartule**, ów, bhp., p. **Żart**: Pani cała w żartulach. Zabł.

× **Żartuleńki**, ów, bhp., p. **Żart**: Lecze to Ż! L. Rozumieją, że to można z takimi ludźmi, jak my, żartulenkami sobie postępować. L. Tak to z początku Ż., potem przechodzi do czulego przywiązania. L.

[**Żartuszek**, szka, lm. szki] p. **Żart**.

Żartwa, y, lm. y l. † **Ż.**, p. **Żertwa**. 2. a. **Wspaniała świeca** bot. (gaura) roś. z rodziny wiesiolkowatych.

[**Żarty**, **Żerty**, **Żerny**] *żarłoczny, łapczywy na żarcie, obżarty, chętnie wszystko żrący, dużo jedzący, niewybredny w jedzeniu, łakomy*. Jord. **Wieprz Ż.** (= *łatwy do upasienia*). Chłop Ż. [**Ż.**, **ego**] rz., p. **Prażucha**.

Żarz, u, bhm. l. [**Ż.**, **Żaz**, **Zaz**] *ostrość; szpawka piłką wyróżniona; ciętość i dzielność u człowieka lub zwierzęcia*. 2. p. **Żar**: Nieboraku Maciaszku, ległeś tu, kuchharzu; żeś przecię łotr był, pewnie nie ujdiesz od żarzu, jednak żeś swe, tu warząc, przednie palił ciała, w czyścuk w zad nachlują-ć gorąca niemato, Gawin.

† **Żarza**, y, lm. e, [**Żarza**, lm. e a. y] p. **Zorza**.

Żarzacy l. im. od **Żarzyć**. 2. p. **Żarzysty**.

Żarzatek, tku, lm. tki p. **Żarzewie**.

× **Żarzelnia**, i, lm. e p. **Fajerka**.

Żarzenie, a, bhm. l. czynność cz. **Żarzyć**. 2. p. **Żarzenie** ś.

Żarzenie się, a ś., bhm., niek. **Żarzenie** czynność cz. **Żarzyć** ś.: **Ż.** ś., gorzenie jakiegokolwiek ciała bez wyraźnego ukazania ś. płomienia. Fon.

× **Żarzew**, i, lm. e p. **Żarzewie**. Troc.

Żarzewie, a, lm. a, **Żarzewie**, † **Rzezewie**, † **Rzerzewie**, † **Żarzewie**, † **Żarzywie**, † **Żarzywo**, × **Żarzew**, × **Żerzatek**, † **Rzezatek** *węgle żarzące w popiele, węgle rozpalone z popiołem, żar; węgle płonące, wkładane do pieca na podpał*: Ta żarzew, to Ż. = węgle żarzyste z popiołem. Włod. Ż., węgle żywe, żarzyste z popiołem albo w popiele. Kn. Wiele potraw w rondlu gotować trzeba na żarzewiu, czyli w węglach żarzonych. Wiel. W. Żarzewiem piekę albo w żarzewiu. Kn. Chleb pieczony między żarzewiem. B. B. (chleb na węglu pieczony. B. G; podplomyk, podplomyenny chleb, podpopielny, wychopień. L.). Perylus na wolnym żarzewiu spalony pokazał, jak miał ryczeł wół wynaleziony. Toł. Oskarżony ofiaruje ś. a. dotknąć ś. rozpalonego żelaza, a. po żarzywiu chodzić na dowód swej niewinności. Ostr. Heroiny czystości, które chodzą po żarzywie i żyją wśród ogniów bez obrazy. L. Feniks zwyki swą starość w niszczącym żarzewiu odmładzać, co ś. chutnie w zalotnym żarzewiu popiele, mając zasie stąd wynieś w przekształconym cieie. Kniaż. Dusze ich do piekła spadły, jako węgle czarne na Ż. wieczne nieugaszzone. Birk. Żał mi Haliny, ile że jej serce w większej tego chwyciło żarzywa iskierce. Zabł. (= *ogień miłości gorzącej*). W popiele palające Ż. Troc. **Żarzew**. Troc. Postawże garniec na rzezewiu, aby ś. rozpałił. B. B. Nógę tę trzymać trzeba nad gorącym rzezewiem. Ostror. Rzezewie rozpałło ś. Bud. Łatwiej ogień przysiądzi, ajk go bez żarzewia wznieci. Koź. Przen.: *żar, ogień, płomień*: O, Ż. piekielne! ona pyta kto? Słow. Wiecznie piekielne cierpiąc żarzewie, nie ma czym zgasić gorąca. Mick. Orjonie, w purpurowym żarzewiu wulkanów czytając księgę przeznaczeń. Mic. Magja mej duszy niechaj cię wywoła z żarzewia komet, czy mroku przepaści. Mic. Przen.: *światło, blask, poświata*: Ani mi gwiazdka życzliwym żarzewiem dróg nie oświeca, nieba nie ozłoci. Syrok.

Żarzewka, i, lm. i bot. p. **Zapaliczka**.

× **Żarzewny** przym. od **Żarzewie**, *żarzacy, żarzysty, rozpalający*: Ogień, któremu ubywa żarzewnej karmi, sam przez ś. osiada. Pileh.

† **Żarzliwość**, i, bhm., p. **Żarliwość**. L.

[**Żarotki**, ów, bhp.] *węgle rozżarzone, żarzewie*. Przeciągać przez Ż. = *ludowy sposób leczenia*.

† **Żarzewie**, a, lm. a p. **Żarzewie**.

[**Żarzy**] p. **Żarza**.

Żarzyczka, i, lm. i bot. (cortusa) roś. z rodziny pierwiśnikowatych.

Żarzyć, y, ył *rozżarzać, rozpałać do czerwoności*: Ż. ogień, węgle. L., Troc. Ż. żelazo =

upałać, glijować, hycować. Między węgly ścian ogniem zatlejone sukna uwoszczone z inszem i ogień żarzącymi przyprawami i knotami wtykają. Smotr. Przen.: *jątrzyć, rozjątrzać, zapalać, obrubić kraliwnym, obruszać, obruszać, poduszczać, podniecać, pobrudzać, ożywiać*: Trzeba, żeby hałasom i frasunkom domowym uchodził, żeby trafił ugasić, uśmierzyć, a nie Ż. Glicz. Jeszcze go i sama religja żarzyła. Tw. Wzniecając zażogi po świętych skrytościach wnętrzmomodlnych, tak żarzył, iż... L. Pięknej Djany oczy, chociaż były gniewem żarzone, z wdzięków nie nie utraciły. Przyb. Żarzył go ten postępek niespodziany. Troc. Ż. gniew, zapalezywość. L. Przen.: Zabity jego siostreniec, któremu wdzięczny dopiero żarzyła rumieniec wiosna pierwsza na twarzy. Tw. (= *krzesala, wywoływała*). Z tych dwóch był jeden starszy, drugi młodszy twarzą, w nim linje Ulisesa podobieństwo żarzą. Jabł. (= *okazują wyrażenie, przypominają żywo*). Ż. ś. l. *tleć, gorzeć bez płomienia, zglicić ś.*: Gdy w luftlochach żadnych nie widać głowien tlejących, tylko żywe węgle żarzące ś., te znaki są dowodem, że piec huciany jest dobry. Torz. Ż. ś., rozpalać ś. do czerwonosci. Bobr. Ogień, co go dusisz, to ś. bardziej żarzy. Kochan. Znać przedko i po twarzy, jaki ś. w kim ogień żarzy. Jag. Światła pogasty bez niezłej pomocy, przez chwilę jeszcze żarzyły ś. w żyrandolach rozpalone węgle, potem szesniali. Reym. Przen.: Miłość jest, która myślą rządzi, serce parzy, słodko w młodych ś. rodzi, a zbytkiem ś. żarzy w próżnowaniu, gdy szczęście według myśli służy. Bardz. Gdy pierś tęni, wrok ś. żarzy. Syrok. (= *pala, iskrzy ś., płonie, jarzy ś., gorzeje, błyszczy, tryska ogniem, lśni ś.*). Włos ś. nad złoto samo przyjemniejszy żarzy. Ustrz. Dziecię, od którego twarzy przyszłych dzielności blask ś. jakiś żarzy. Groch. (= *bije, świeci*). Jako pochodnie na wiatr wyniesione, gniew ś. w Giermandzie żarzy zapalezywy. Kochan. Tak mówiącego żarzyły ś. oczy miłością i męstwem. Stasz. W oczach skra zajadłości błyszczy ś. i żarzy. Kra-. Wokoło okiem strzelił, w którym ś. radość na wpół z gniewem żarzy. Mick. Weiaż jeszcze widzę Twe oczy, jak ś. żarzą w nieziemskim zachwyce. Przybysz. 2. *jątrzyć ś., srożyć ś., zaostrzać ś., zaogniać ś., rozpalać ś., wzmacniać ś., potęgować ś.*: Żarzy ś. wrzód. Kn. Jął ś. modlić, kiedy ś. najbardziej bole żarzyły. Wys. (= *szalały*). Wedle kompleksji jad żarzy bardziej a. mniej ś. żarzy. Ocz.

Żarzysto przys. od **Żarzysty**: Węgle kamienne, gdy ś. Ż. palić mają, bardzo obfitego potrzebują powietrza, nieustannie je poruszającego. Krum.

Żarzystość, i, blm., rz. od **Żarzysty**, *żarzenie ś., zapal. l.*

Żarzysty pełen żaru, *żarzący ś. jaskrawie, iskrzący ś., rozżarzony, rozpalony, palący*: Węgle żarzyste. Lubom. Piękącego w żarzystym popiele rzepę Kurejusza zastali posłowie Samnitów. L. Nie bierz przedko ognia żarzystego w tę kadzielnicę. Lubom. Żarzyste węgle, żarzysta głównia. Troc. Hut.: Piec Ż. Ukryty gniew, choć ś. wy pogodzi czołem, chowa żarzyste ognie pod zradnym popiołem. Mor. A. Co takich było, którym rozpalone kłody puchowym łozem, żarzyste węgle miękkimi zdały ś. być kwiatkami. Lsz. Chodzić zdrowiem po żarzystych węglach nogami. Lsz. Oczy mu ś. paliły jako dwa węgle żarzyste. Krasz. Przen.: Ż.,

pełen zapala. Gosł. (= *zapalny, ognisty, gorący*). Chuci ś. Jeszcze nie legły żarzyste, uciechy były onofliwe i czyste. Min. (= *płomienne*). Lew Ż. Ml. (= *srogi, rozwościeszony*).

† **Żarzywie**, a, lm. a p. **Żarzewie**.

† **Żarzywo**, a, lm. a p. **Żarzewie**.

† **Żarzyzna**, y, lm. y, *całopalenie, ofiara zapalona*: Ż., żertwa. L. Wotywki na ołtarzu zawieszają, żarzyznę obiecują. Bals.

† **Żawiec**, wea, lm. wea p. **Żadziec**.

[**Żaz**, u, blm.] p. **Żarz**.

[**Żaza**, y, lm. e] *zorza*.

[**Żazawa**, y, lm. y] *kłacz*: U rogule styry kule, a dwie u żazawy.

[**Żazka**, i, lm. i] p. **Żaga**.

Żabr, a, lm. y zool., p. **Żubr**.

1. **Żać**, żmie, żał, nied. *Żymać miąc, qnieść, cisnąć, tłoczyć*: Słowa Boże, iż kolą heretyka, przeto je dziwnie żmie i kręci, ale próżno. Żarn.

2. **Żać**, żnie, żał, *Żnać*, *Żnyć*, *Żnóc*, *żnie*, *żnól*, *żan*, *zan*, *żena*, *rzyna*, *zyna*, lm. *zeni*; *zyni*, *zżacy*, nied. *Żynać* *zrzynać zboże sierpem, odbywać żniwo*: W Egipcie poczynają Ż. w kwietniu, pożynają, nim ś. skończy maj. Łęcz. Gdy pomoce żynają za dzień i za pomoce, po dwoju wychodzą Haur. Bardzo wiele tego, coby Ż., ale żeńców a robotników mało. Leop. (żniwa dosyć, ale żeńców mało. Leop.). Trzeba dobrze zasiać, kto chce Ż. dobrze. Górn. Kto skąpo sieje, będzie też żał skąpo. Skar., B. G. Każdy będzie skąpo żał, kto skąpo rozsiewa, lecz który hojnie sieje, hojnie żniwo miewa. Prot.

× **Żąd**, u, lm. y p. **Żądza**. St. wil.

× **Żądacz**, a, lm. e ten, *co żąda*. Bobr.

Żadać, a, ai, † **Żędać** l. *teskliwość czego wyglądać, wyczekiwać; pragnąć, pożądać, chcieć, życzyć sobie posiadać, osiągnąć; marzyć o czym, oglądać ś. za kim, za czym*: Jeśli wy żądacie wstąpić w stadło małżeńskie? Agn. Nalegali głosy wielkimi, żądając, aby był ukrzyżowan. Wuj. Czego bardzo żądamy, tego ś. spodziewamy. Kn. Czego żądał, tegom dostał. Kn. Dopiął, czego żąda. Dm. Wiary świętej usilnie żądacie i pragnąć ma. Wiśń. Gdzie go nie było, wszędzie go żądano. L. Żadam bardzo czego, pragnę. Kn. Bardzo żądany, przeżądany. L. Nie mierzą ś. swą piędzą, stanów nie patrząc, mienia, strójów postronnych Polacy żądają. Bach. Nie będziesz pożądać żony bliźniego twego, ani żędać będziesz domu jego. Bud. Chce, czego Ż. nie powinien. Krasz. Chory żąda księdza. Ż. komu czego = *Ż. dla niego, życzyć mu*: Nie żądaj złego nikomu, byś tego nie doznał w domu. Rys. 2. *kazać sobie dać, dysponować sobie*: Żadam sławy, mówię, aby mi dano, każę sobie dać. Kn. Spytaj ś. jak wiele on żąda za tego konia. L. (= *jak wiele on chce za niego, jak wysoko go cenić*). Dziwuję ś., panowie moi, że mnie na śmierć żądacie. Baz. Na wielki to umysł należy uczynić dobrodziejstwo, a za nie nie żędać dziękowania. Białob. Czego waepan żada: piwa a. wina? Troc. 3. czego po kim, od kogo = *wymagać, domagać ś.*: Lwięta ryczą, pokarmu żądając od ciebie. Kochan. Obiecał jej dać, czego bykolwiek żądała od niego. Wuj. Przen.: Domowe śliwki krainy żądają miernej, wszakoż i w zimnej zetrwają. Trzyc. (= *potrzebują*). Żadam czego po kim, wyięgam co na kim. Kn. Żadał tego po mnie. Troc. Ż. od kogo satysfakcji. Ż. od kogo tłumaczenia (= *pociągnąć go do tłumaczenia*). Ż. od kogo czego = *spodziewać ś.*

po nim, oczekiwać od niego. [Oy sie godzi więcy Ż. z bidnyj dziewuchy?]. 4. †Ż. kogo o co = *wpraszać, prosić usilnie, obligować*. S. Par. Mówił Pan: żądam mię, o co chcesz, a dam ci. Sekl. Żądaj ocz, a uczynię tobie. Bud. Bóg wysłuchał, o com żądał. B. B. (wysłuchał żądości moje. B. G.). Żądam was o jedną rzecz: dajcie mi każdy po nausznicy. Bud. (będę was prosił o jedną rzecz: dajcie mi każdy po nausznicy. Bud.; będę was prosił o jedną rzecz. B. G.). To jest, o co Cię żądam, Panie, i o co proszę. Leop. Józef, przyszedłszy do Piłata, żądał o ciała Jezusowe. Sekl. Ten, który rzeczownika potrzebuje, ma on Ż. sędziego temi słowy: panie sędzio, sprzyjaj mi waszność człowieka, któryby u sądu rzecz moję sprawił. Sz. Aby nas zachować raczył od wszego złego, o to Jezusa Chrystusa pokornemi modlitwami naszymi zawzdy żądajmy. Żarn. Przed czasem żądałem o mądrość i aż do śmierci będę jej szukał. Leop. (prosiłem. B. G.). Henryk nietrudnym ś. Polakom, o co go żądał, stawiał. Błaż. Książę ruski uciekł do Władysława, żądając go o pomoc przeciw Swatopłkowi. Biel. M. Panowie litewscy Kazimierza usilnie o to żądali, aby z nim sam obecnie mieszkał w Litwie. Strijk. Posłał do czarów (I zam.: do carów), żądając ich o pomoc przeciw Krzyżakom. Biel. M. Posłowie, którzy przyjechali, u ojea mię synowi żądali. P. Koch. (= *prosił o mnie dla syna*). Jakoście też nas o beczkę wina żądali, tedy ślemy wam list do Welscha do Wilna. Z. A. (u Niem.). 5. †Ż. *żądać odpowiedzi, pytać, zapytywać*: Rozmowę zaczynając, żądał, co ś. też stało. Warg. Z., pytał. S. Par. Z. ś., [Żądzie ś., Żądziec ś.] czego = *chcieć ś. gwałtownie, zachciewać ś.*: Żąda mu ś. szybki z okna, kafelka z pieca. [Żądzi mi ś. jeść. Kiedy już wam ś. tak żądzi, to powiem. Ja nie mam koszuli, a panu ś. żądzi zastawu. Prus. (Oheć) wódkę pić, kiedy ś. żądzi. Prus.].

× *Żądalny* *wyrażający żądanie, nalegający*: Na powtarzane żądalne noty naszej strony zachodzi od dworu berlińskiego odpowiedź mało znaczna. Djar. gr.

Żądanie, a i. blm., czynność cz. **Żadać**. 2. lm. a *wymaganie, wola, ochota, życzenie, pragnienie, chętka, chęć, zachcianka*: Ż., desiderium. Ps. flor. Abyśmy żądaniu dosyć uczynić mogli. Jan. Tom ja pisał na siostry swej miłej Ż. Koch. Pan wszystko czynił wedle ich żądania. Kochan. Dziwne Ż! (= *dziwna pretensja*). Podług żądania. Na żądanie. Wskutek żądania. Spełnić Ż. Przyzwolił na Ż. jego. Skar. Zawstydzila mnie uprzejmość przyjaciela, uprzedzającego Ż. moje. Kras. (= *zgadzająca myśl*). Miewa dziwne żądania. Żądaniu twemu dosyć czynię, dogadzam. Troc. Zagaili kwestję o żądaniu lub nieżądaniu przysięgi od deputatów. Szaj. Zdr. **Żądanko**.

Żądanko, a, lm. a p. **Żądanie**. **Żądelfo**, a, lm. a p. **Żądło**. Małych komorzych nosów żądelfa na kąsanie puściły ś. Skar.

Żądelfowaty *podobny do żądelfa*: Szatanek przekory w taką wziął mnie opiekę, iż nieskończona serja żądelfowatych jego ukiń wystarczyłaby... Urb.

× **Żądlasto** przys. od **Żądlasty**.

× **Żądlasty** p. **Żądlisty**.

Żądlenie, a, blm., czynność cz. **Żądlić**.

Żądlica, y, lm. e (bembex) zool. *owad błonkoskrzydły grzebaczowaty*.

Żądlić, i, il (o pszczołach) *klóć, ranić żądłem*. **Żądlisto** przys. od **Żądlisty**.

Żądlisty, **Żądlasty**, × **Żądlasty** i. *żądłem opatrzonej, zbrojny żądłem*: Chrzaszcz żądlasty. Leop. (chrzaszcz najeżony. B. G.). Rój Ż. 2. a. **Żądłowaty** *podobny do żądła, ostry, spiczasty, sztylowaty*: Cierń Ż. Strzała żądlista. Ostrzejsze i żądlistsze, niż w oście ciernie. Pot. Szychem żądlistym pastwią ś. nad niewinnym sercem. Pot. Ktokolwiek ś. dla świata z jego Stwórcą wadzi, ten do serca żądlista strzałę sobie wsadzi. Pot. Sajdaczek kładzie na ś. i modnie i kształtnie Kupidynek; wej! żądłowate z niego roje wylatują. Tol.

† **Żądliwie** przys. od **Żądliwy**. Modl. Wac., Pat. † **Żądliwość**, i, lm. i p. **Żądność**. B. Sz., Kaz. 1555, Sekl., Wen., Rej.

† **Żądliwy** p. **Żądny**. B. Sz., S. Par.

Żądlasto przys. od **Żądlasty**.

× **Żądlasty** p. **Żądlisty**.

Żądło, a, lm. a, [Żąglo] i. (culeus) *ostatnie pierścienie odwołoka owadziego, zamienione na ostrą rurkę, połączoną z gruczołem jadowym, służącą za broń zaczepną lub odporną; ostry jak sztydo koniec języka gadów*: Pszczoły do obrony i kolonia mają u kołcu w tyle Ż. bardzo cienkie, którym kołąc, jad kropelkami w ranę wpuszczają. Kluk. Nie darmo ci męzowie w herbie pszczoły mają, bo jako miód enotliwi, tak źli żądła znają. Pot. Niechaj cię miódopłynny smak nie zwodzi zgola, żądłem raz, choć słodki miód nam daje pszczoła. L. Co za zysk z rozkoszy, która prędko odbiega, żal i ból na umyśle, jako osa Ż., zostawując. P. Koch. Cóż może pszczołce, iż Ż. swe jadowite w ciało swego nieprzyjaciela wpuści, jedno że, wyjądlwszy ś., śmierć połknąć musi? Żarn. Wypuścić Ż. Kn. Ż. pszczoła wypuściła. Troc. Język węzowy, który my żądłem nazywamy, jad w sobie ma. Sak. Zakryty w trawie wąż bieżącej nogi żądłem zaciął. Zebr. Miętka czerwona bardzo pomaga przeciw bestjom, które żądłami zaciągają. Urzęd. Nastąpiwszy nogą, Ż. wyjmie węzowi; jego gniewy nie szkodzić nie mogą. Tw. Już nasz niebieski Dawid tego smoka wyjądli; czemu tedy przed tym smokiem, któremu Ż. wyjęto, uciekasz? przecz ś. tyrana porażonego lękasz? Żarn. Przen.: Gdzie teraz Ż. twoje, o marne piekło? Rej. Potwarcom Ż. z językiem tak wyjął, że ś. do tego czasu na inny zdobyć nie mogli. Zigr. (= *zjadliwość, moc szkodzenia*). Czy jej laski oraz i żądła strzelały szkodliwe. Tw. (ponęty, powaby, pokusy. L., *spojrzenia ogniste, namiętne*). Dopuszcilem, iż mię świat swemi bódl żądłami. Kulig. (swemi pokusami L.). Ż. jeżowe. Troc. 2. [W drewnianej ręce jest osadzony półokrągły nóż, czyli Ż. żelazne do żęcia (przy sierpnie)]. Zdr. **Żądelfo**.

Żądłowato przys. od **Żądłowaty**.

Żądłowaty p. **Żądlisty**: Temu (węzowi) Ż. z gardzieli zwisał język. Kasp.

Żądłówka, i, lm. i zool. *owad błonkoskrzydły uzbrojony w żądło*: Z pomiędzy bezkręgowych jadowitemi są pająki, skorpiony, żądłówki i niektóre inne owady.

Żądnie przys. od **Żądny**; † **Żądliwie** † **Żądosciwie**.

Żądno mi = *żąda mi ś., pragnę, chce mi ś.*: Masz, co chcesz, swą stronę, coć Ż., obieraj. Zebr. Nie Ż. mi nie. Kn., Troc.

Żądność, i, blm., rz. od **Żądny**; † **Żądność**, [Żądność], † **Żądliwość**, † **Żądoba**, **Żądza** *pragnie-*

nie, *pożądliwość, chęć, łakomstwo, chuć, pożądanie, chciwość czego*: Samuel z inszemni Panu wier-nemi oddawał swoje żądoci. Ryb. (= *życzenia, skłonności*). Zawady jest wysłuchana żądoci serca każdego. Rej. Uczynisz tym dosyć mojej żądoci. Górn. Folgując w tym żądoci W. K. Mości. Vol. Padają siewby mostem; w żaloci s. obraca żądoci oracka, w niwecz długoroczna praca. Zebr. (= *pożądliwa nadzieja, oczekiwanie*). Rozumie ludzki, srogimi ciemnościami uwikłany, jako szeroko ślepe twoje żądoci a prosby roz-ciągasz. Warg. O zasłepieni, co w bogactw chciwości utopiliście swe wszystkie żądoci. Lubom. Ocz albo wiem w waszym memorjale było, jeno żądoby takie, które szczerza mamona dyktowała. Birk. Słotce sprawiedliwości nie pierwej zapada, aż żądoby swej kreski wszystkie przebiegło. Birk. W żadnej s. rzeczy nie ko-chają, aż do końca żądob swoich. Birk. Natarczywe żądoby traktatów i pokoju. Birk. [Człowiek, choć we śnie, a różną ma chęć i róż-ną żądoci. Kon.]. Żądoci jego, że s. chciał poddać, Antonjusz bynajmniej nie zgań. Warg. Tobie, Dafno, ta twoja piękność tym, czym być chceśz, broni, a od żądoci twoich uroda twa stroni. Otw. (od tego, czego żadasz, pragniesz, od miłości, kochania. L.). Uczyłwe serce rychlej zezwoli na miłośnikową prośbę za dobrowolną żądocią, aniżeli za musem. Gil. (= *z chęci, z własnej skłonności*). Zbytnie żądliwości. Trzye. (= *żądze, chuci, pożądliwości*). Poznał zmysłów żądliwości, sprzeciwiające s. duchowi. Kucz. Dowiadując s. jeden od drugiego przyczyny przyjścia na to miejsce, wyznali s. sobie o żądli-wość swoją. Leop. (wyznał jeden drugiemu po-żądliwość swoją. B. G.). Każdy kuszon bywa, oderwany będąc żądzą swą od dobrego, przyłu-dzony do złego; a potem żądliwość, gdy już pocznie, rodzi grzech. Leop. (od pożądliwości pociągnięty i przynęcony, — zaczynam pożądli-wość począwszy, rodzi grzech. B. G.). Czystą duszę zachował od wszelkiej żądoci. Wuj. (= *cielesności, lubieżności*).

Żądny, † Żądzien, † Żądliwy, † Żądociwy I. czego = *trawiony żądza, spragniony, pożądliwy, po-żądający, nienasycony, chciwy*: Ż., *desiderabilis*. Ps. flor. Żądniejszy. Ps. flor. Przedsię chęć żą-dliwa tym więcej chce, im więcej wszystkiego nabywa. Hist. w Lan. Jak ty krwi żądliwy. Smotr. (= *krwiożerczy*). Braciej swej miłej uszy ich żądociwe dziejów zaonych rozmaitych czy-taniem tym napełnić. Biel. M. Rachel żądociwa była onych jagód i rzekła: daj mi tych jagód. Biel. M. Nie jestem żądna jego serca, gdyż nie dbam o nie. L. Szczęście nie omyliło żadnej żądliwej onego młodzieńca chęci. Baz. Sen przerwan nie bywa żądliwą dworską zazdrością. Pien. Zawsze sąsiadom chlebem i pieniędzmi mojemu służąc, dotąd przecię niczego Ż. nie by-łem. Karp. Szczęśliwy, kto nad wszystkim, co obaczył, rozmyślał, on w czasie nie będzie tej obfitości, którą pełnemi ustami wymowa roz-dawać zwykła. Karp. Chociaż go już nie wi-dzę, widzieć go s. chciało, i żądne go me oko po łące szukało. Karp. Żądociwym sercem wo-łają, żebyś tu z nami zawsze raczył być. Kat. G. Gorące a żądociwe wołania ojców św. do skutku przywiódł Pan wzjazdem swoim do Jeru-zalem. Dambr. Pan, gdy z zmarłych wstał, go-rące a żądociwe ojców św. wołania i prosby do skutku przywiódł. Dambr. Serce jej jeszcze żądnym pragnieniem ku mnie bije. Przybysz. 2.

† Ż. *pożądany, upragniony, godny żądania, przy-jemny, miły*: *Optabilis*, pożądany, żądliwy, go-dny winszowania (*życzenia*). Mącz. Nauki Pana są żądliwe nad złoto a słodsze nad miód, t. j. nad wszystkie rzeczy żądne na świecie; przy-kazania Jego mają być żądliwsze nade wszystkie bogactwa. Wr. Jako żądliwe są wszystkie sprawy Pana. Leop. (o, jakoż wszystkie sprawy Jego są pożądane. B. G.). [Dziewczyna oczki zaptakała, nie Ż. jej świat] (= *obojętny*). Spo-łecznie z Panem dziedziectwo ma nam każdy czas być żądne. Hrb. Teraz sami siebie opuszczacie i czas ten Ż., od Boga a nieba do zachowania wolności waszych zesłany, mimo s. puszczacie. Jan. Boras ma wonią żądliwą. Sien. Gdy z pięk-nej szyi boginią poznała, z żądnych piersi i oczu rażących płomieniem, przelękała s. niezmiernie i mówi ze drżeniem. Dm. Ż., przyjemny, miły. Troc. Swoboda, która każdemu człowiekowi jest bar-dzo żądna i miła. Grab. P.

† Żądoba, y, lm. y p. Żądność.

† Żądociwiwe przys. od Żądociwy: Kazimierz, z klasztoru wzięty, był koronowan na królestwo polskie od wszech Ż. Biel. M.

† Żądociwość, i, lm. i rz. od Żądociwy.

† Żądociwy p. Żądny.

† Żądoci, i, lm. i p. Żądności. Ps. flor., Modl. Wac., Kaz. 1555, Otw. S.

Żądza, y, lm. e, † Żąd I. *nieugaszone prag-nienie dogodzenia zmysłom a zaspokojenia fizycz-nych lub moralnych popędów, namiętność, pożada-nie, pożądliwość, chuć, pasja*. Pat., Modl. Wac. Ż., *desiderium*. Ps. flor. Ż. jest siła przyrodzona w człeku i w bydłtach, dobra z siebie sama. Troc. Podbij pod rozum złą żądżę. Kochan. Porzucić próżne myśli, mieć na wodzy żądze. Kochan. W kreggi żądżę ująć. Kochan. Zlej najpierwsze początki żądze wykorzenie. Górn. Nie jednejsmy matki i nie jednej żądze: ty wolisz przyjaciela, a drugi pieniądże. Szymon. Nigdy s. tu na ziemi żądze nasze nie napełnią, ani uspokoją. Skar. Niech panom obcym nie służę, złym żądzom i wynalazcy ich, czartu. Skar. Chociaż szyi tej cielesnej pod miecz nie ściągamy, ale mieczem duchownym zte żądze na sercu zabijamy. Skar. Na tym cnota zaley, abyśmy żądzom pewny kres zamierzyl. Petr. Kto żądze swa hamuje, niczego nie potrzebuje. Kn. Rozumiał, iż do tego czasu dla Boga nie jeszcze nie uczynił i przeto, jako mąż dobrej żą-dzy, na wielkie s. jeszcze rzeczy dla Chrystusa brał. Skar. Ż. jest nieoddzielna od człowieka: ona ten wyskok duszy jego daje, który ją por-rywa zpośród ciała i swym zapędem ku niebu unosi. L. (= *zapał, uniesienie, zachwyty, ekstaza*). Ż. wiedzy, bogactw sławy, zemsty (= *chciwość, pragnienie*). Cnota handle prowadzi i nasycza rządze (!) człeczce, nie tak dalece w złoto i pie-niądże, lecz szczęśliwością. Pot. Tamty, czego nie mają, skępeu i to, co ma, nie dostaje i mor-zy rządza (!) go łakoma. Pot. Każdego Ż. pali każdy ogień czuje, rybięcia choć i w wodzie swój płomień dojmuje. Gawin. (= *Ż. cielesna, miłość, lubieżność, chuć, zmysłowość*). Żądze a zbytki cielesne, męźnie z niemi walcząc, zwojowali. Skar. Ż. cudzołożna. Troc. Żądze hamować trzeba. Kn. Twardouste żądż naszych wyskoki. K. G. Wszystko, chociaż fałszywe, za prawdę osądżę, za cóż nie mam pochlebie me upieścić rządze? (!). Hul. Każdy kuszon bywa, oderwa-ny będąc żądzą swą od dobrego, przyłudzony do

złego, a potem żądliwość, gdy już poczenie, rodzi grzech. Leop. Zła Ż., chciwość. Kn. (= łapczywość, chytrość). Łakoma Ż. złota bez gruntu, bez dna. Pot. Jeszcze Bolesław był małym chłopięciem, już czuł w sobie żądzę sławy. Niem. O! dzika żądza pośmiertnego żalu, jakim ty jesteś smutnym głupstwem ludzi! Słow. Żadzą goryczą przetwarzion. Wysp. 2. × Ż. *žadanie, pretensja*: Przekładała swe krzywdy, żądze i przyczyny gwałtowniejszych postępów pośrednikom. Nar. 3. [Ż.] *žadanie ś.*, *zachcianka, apetyt* (głównie u kobiet brzemiennej i u osób chorych na kołtun).

[Żądzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Żądzić ś.

[Żądzić się, i ś., II ś.] p. Żadać.

† Żądzien, dna, dno p. Żądny.

Żap, pia, lm. ple = Rzap. Łab.

Żapnica, y, lm. e = Rzapnica. Łab.

Żapnik, a, lm. oy = Rzapniarz. Łab.

× Żątka, i, lm. i p. Żniwo.

[Żban, a, lm. y] p. Dżban: Potel Ż. chodzi po wodę, aż się rozbije.

[Żber, a, lm. y] p. Ceber. Zdr. [Żberek, Żberzycek, Żberzyk].

[Żberek, rka, lm. rki] p. Żber.

[Żberzycek, czka, lm. czki] p. Żber.

[Żberzyk, a, lm. i] p. Żber.

Żbłozek, czka, lm. czki zool. (dasypogon) *owad dwuskrzydły krótkorogi łowikowaty*.

Żbicz przym. od Żbik: Żbieze zęby Maryny ranliły mu ciało. Żbiczym wzrokiem patrzeć. Sienk. Białe zęby jak żbiczę wpił w lico ułana. Tet. Powiódł swym żbiczym wzrokiem po zgromadzeniu. Sienk.

Żbik, a, lm. i. Żbik, Żbik, † Żdeb zool. *kot dziki*: Ż. jest tylko odmianą domowego kota i właściwie kotem, ale leśnym. Kluk. Z dzikich kotów, czyli żbików, powstały wszystkich domowych kotów odmiany. Jund. Żbik mlaskał. Mor. Sadło z kota leśnego, zdebita. Haur. Na wysokie przed trąbą drzewo ś. pną zdebita. Pot. Musiałem ci uciekać i kryć ś., gdzie zdebita i liszki jamy mają. Pot. Przen.: [chłopak swawolny, dziki]. Rzuć ś. Zbyszko, jak Ż., i porwał ją na ręce. Sienk.

[Żbluch, a, blm.] *bulkot*.

[Żbluchać, a, ał] *bulkotać*: Ryby żbluchajom we wodzie.

[Żbluchanie, a, blm.] czynność cz. Żbluchać.

[Żbura, y, lm. y] *płyn nieczysty, mętny, lura*: Wina tego pić niepodobna, taka Ż.

† Żdać, żdzie, zdał, [Żdać] *czekać, wyczekiwać kogo, czego*: Ż., *expectare*. Ps. flor. Żdał jeśm zbawienia Twego, gospodnie, i kaźni twoje miłował jeśm. Ps. fl. Potym (Noe) zdał drugich siedmi dniów i wysłał gołąbka, jenże ś. zasię k niemu nie wrócił. B. Sz. Ani zdał odpowiedzi. Spr. Siedział Piotr s sługami, żdąc człowieczym požądaniem, aby ujrzal skonanie.. Pana Jezukrista. Spr.

† Żdanie, a, blm., czynność cz. Żdać.

[Żdajgi, ów, blm.] *figle, psoty*: Ż dokazuje.

[Żduchać, a, ał] *żgać, dżgać, zdżgać, klóć, bosć*.

[Żduchanie, a, blm.] czynność cz. Żduchać.

[Żdzadło, a, lm. a] *zwierciadło*.

† Żdziec, żdzęgnie, żdzęgl = Żzec. B. Sz.

† Żdzenie, a, blm., czynność cz. Żdzieć.

[Żdżgać, a, ał] I. p. Żgnać. Przen.: *wytryskać, bić*: Woda żdżgała do góry. [Ż. ś.] *spić ś., upić ś., skuć ś., udziudzićć ś., schlać ś., skrochmalić ś.*: Po polowaniu na tryumf każdy musi

Ż. ś., aż póki w kuflu nie utonie na wieczną pamiętkę dnia tego nieśmiertelnego.

[Żdżganie, a, blm.] czynność cz. Żdżgać.

[Żdżganie się, a ś., blm.] czynność cz. Żdżgać ś.

[Żdżgło, a, lm. a] = Gzło.

Żdżgnąć, nie, nął I. × Ż. p. Żgnać. 2. [Z.] = a) *wytrysnąć, wybić*. b) *polecieć gdzieś*.

Żdżgnięcie, a, blm., czynność cz. Żdżgnąć.

† Żdżyć, żdżyć, żdżył i † Ż. ś. p. Żżyć. Ks. Ł.

† Żdżymać, a, ał i † Ż. ś. p. 2. Żżać.

† Żdżzymanie, a, blm., czynność cz. Żdżymać.

† Żdżzymanie się, a ś., blm., czynność cz. Żdżymać ś.

1. Że sp. I. a) *iz, jako, jakoby, [co]*: Słyszałem, że nie przyjdzie. Troj. Wiem, że ci ś. to nie podobalo. Troj. Rozumie, że jest mądrym. Troj. Dobrze czynisz, że mi pomagasz. Troc. (dobrze czynisz, co mi pomagasz. Kn.) Mówi, że był u niego. Troc. Zdaje ś., że już późno. b) Jest to, że tak powiem, że ś. tak wyrażę, wybijanie drzwi otwartych. Były to, że użyję porównania, wyścigi żółwia z zającem. On, że tak powiem, odmładza ś. w swoich poglądach. 2. *dlatego że, ponieważ, dlatego iż, wobec tego iż...*; *jeśli, jeżeli, gdy, kiedy*: Żeś biąlogłowę z kości stworzył, Panie, niejednemu też kością w gardle stanie. Bratk. Nie chce iść dlatego, że ślota. Troc. Nie chcą tego sukna, że czarne. Troc. Żem często dumał nad mogiłą ludzi, żem nie znał prawie rodzinnego domu, żem był jak pielgrzym, co ś. w drodze trzudi przy blaskach gromu, że nie wiem, gdzie ś. w mogiłę położę, smutno mi, Boże! Słow. Że ktoś źle zrobi, nie idzie za tym, abyś go naśladował. c) Chyba że tak, inaczej nie dostanie. Tremb. (*pod tym warunkiem*. L.). d) Tak ś. zmęczyłem, że tohu złapać nie mogę. I tak umarła ta moja dziewczeczka, że mi ś. serce rozdarło na ćwierci. Słow. A choć dziecięcia jęk był bardzo cichy, to tak wydawał ś. obojgu głośny, i taki żałośny, i tak z głębokich wnętrzności wyjęty, i tak rozumny, i taki przeklęty, żeśmy oboje biegli gromem tknięci. Słow. [Przywieźli z sobą dziewczynę już taką śliczną, że już ja! Chłop położył pana i tak zbieł, że to zbieł (= co zbieł, to zbieł). Niewiadu od czego smaga w gębie, że no]. e) *aż i to, do tego*: Pustelnik już omglał, że zupełnie. Znowu-ż zemglał ten pustelnik, że nadzwyczajnie. Mieć będzie wszystkiego podostatkiem, że nadto prawie. Żydzi jak wzięni targować wołu, że go i kupił (= to). f) *dziwna rzecz, że*: Ale że jejmości dotąd nie widać! L. (= *ale co to...*). Że też wacpan ze wszystkiego szukasz zbierać wzorki. L.

2. Że, po samogłosce — Ż, partykuła I. *aby, czy: Jest-że? (jestże) estne?* Kn. 2. *-to, tedy, więc*: Także ś. ze mną obehodzisz? *siccine agis?* Kn. Nie byłże mój ociec śpiewakiem, ani ja nie będę. Kn. (= *tedy, więc, zaty*). 3. *z naciskiem, właśnie, mianowicie, nie inaczej, sam*: Nuże, *egedum*. L. Dopierożem zginał, *nunc enimvero occidi, uciekałże, fugiebat enimvero*. Kn. (= *oj, uciekał-ci!*). *Ama kochar, amato kocharje, słuchaj audi, słuchajże audito*. L. Jeśliże ty, ś. panie młody, kanclerzem ojcem chlubisz, miejże dzielności kanclerskie, i jeśli hetmanem, miejże urząd o sobie hetmański, jeśli kasztelanem, miejże sprawę wojewodzą. Orzech. (= *miejże tedy...*). Tamże (= *w tym samym miejscu, nie gdzieindziej*). A jakże! (= *nie inaczej, oczywiście, naturalnie, ma ś. rozumieć*). Takiz. 4. [Że] przystosunek pleonastyczny przy czasownikach: Jażem myślał

(ja myślałem). Takżem ś. zmęczył. Zarazżem uciekl. Skorom zdaleka ja zoczył, zarazżem do niej podskoczył. Jazeć nie nie widziałam. Czemuś ś. przykryjemy, czemuś ś. umyjemy? Od zrobienia we mynie kase zapłaćamżem. Jak prędko przyjedzie on? W nieszczęściuzem jest. Czapkężes podar na nie. Duzozes przepiła? Jazem sie w karcemie upił. Miałem sodołeczkę, cozem wozil do niej zboże. Ja, chtëryżem cię wozil. Z chtëremi-żes sie bawil. Czterdziestu-żes mężów miała. Słuchażes mnie nie chciała. Jakżem była małuśka, jakżem była dziewczęciem. Bożes ze mną nie tańcował.

1. [Ze] przys. I. tylko: Weźmiesz z sobą okręt i wojska swego, ale ze samą muzykę. Ze jeno = tylko co, tylko, o mało nie, o mało co: Jak tam przyjechali, tak i tą razą ze ino król miał przegrać. 2. niby to, jakby: Wybrali te dziure: w ziemi i włożyli w niem nogi, ze nóg ni majom, Kubuś sie przewyrtnon do góry garłem, ze umar. 3. [już]: Ta żaba prosi: mój kochany, połóż sie w łóże; a on: zem ci wszystko uczyni, ale ukłaś sie nie układę. Żeści, Marysiu, żeści niewiasta! 4. odkąd, od kiedy, jak: Trzeci dzień ze umarł, ze zachorował. Troc. 5. Ze dyć, p. 2. Dy.

2. [Ze] który, co: Ten, zem ci mówił o nim wczoraj.

[Zeb] p. Żeby.

[Zeber, nieod.] p. Żebzanina.

Zeberko, a, lm. a l. p. Żebro: Schab przy zeberkach. Kotlet z zeberkiem. 2. [Zeberka] in. potrzeby = wyszycia taśmowe lub sznurkowe w kierunku zeber, na przodzie sukni męskiej: Zapinają czasem suknię na haftki, chociaż biegną obok nieh zeberka (guziczki) pękate cynowe z uszkami. Zeberka, potrzeby u sukni męskiej. Goł. Zeberka u smuklerza, guziki ze sznurków, do zapinania polskiej sukni. Mag. 3. bot. zgrubiałość środkowa, nerw zgrubiały łodygi liściowej, naci. 4. kol. = a) łuk z szyn oddzielających ś. w bok od szyn głównych, służący do mijania ś. wagonów, pociągów. b) obrączka, pierścień wzmacniający cylindry parowozu. 5. a. Rypa tech. obrączka na walcach, rurach, pasy wystające na przedmiotach lanych, płaskich, żelaznych, służące do ich wzmacnienia.

Żeberkowaty podobny do zeberka; mający z nim związek.

× Żeborny p. Żebrowy.

[Żebra, y, blm.] p. Żebzanina.

Żebracki p. Żebraczy.

Żebraństwo, a, blm., p. Żebzanina.

Żebraczek, czka, lm. czki p. Żebak. Bobr.

[Żebraczenie się, a ś., blm.] czynność cz. Żebraczo ś.

Żebrażka, i l. lm. i forma ż. od Żebak. 2. blm., p. Żebzanina.

Żebraczy, Żebracki przym. od Żebak: Kij Ż. Ż. żywot. Troc. Piosnki zebracze. Wuj. (= dzia-dowski). Pod zebraczym płaszczem wiele ś. złodziejstwa ukrywa. Groie. Ulises dziwnych rozumów używał na świecie, albowiem wiele-króć w zebraczym odzieniu chodził. Wywiadując ś. położenia w Troi. Biel. M. Zebrackie ubiory psy szarpają ze sfory. Syrok. Jem chleb żwawy, chleb Ż. Wysp. Przen.: Czeka go kij Ż., torba zebracza (= zebractwo). Po dzia-dowsku: Przebrany po zebracku. (= za zebraka).

[Żebraczoć się, y ś., yl ś.] biedować, klepać biedę, żyć w niedostatku: Nie trzeba mi ś. Ż., kiedy mogę z fechtu (= z zebranią) żyć. Prz.

Żebraczyna, y, lm. y m. zebrak godny po litowania: Ta Ż. jakiś w łachmanach, tam czarownica, tu czerniec, tam pielgrzym. Kacz.

Żebraczysko, a, lm. a m. a. ni. p. Żebak.

Żebrać, brze a. × bra, brał, † Żebrać, [Żebrać, Żeburzyć, Żebrać] l. prosić o jałmużnę, chodzić po prośbie, chodzić z torbami, po proszonym, zajmować ś. zebranią: Do takiej go nędzy przywiódł, iż Ż. chleba musiał. Skar. Od domu do domu zebrał. Skar. Kopać nie mogę, Ż. ś. wstydzę. Wuj. Ktorzy ś. Ż. wstydzą abo nie mogą. Skar. Chodzi z miejsca na miejsce i zebrze z torbą. Haur. Kto ma majątność, Ż. nie będzie. Tworz. Lepiej Ż., niż wieść. Kn. Ż. chleba, szeląga. Troc. Dumą wewnątrz nadeći, zbytciem podupadli, nie wstydzą ś. ci Ż. u tych, co je skradli. Kras. Słepy Homer po ulicy zebrał. Kras. Teraz zebrzę pode drzwiami wsparcia waszego, bogacze. Książ. Wieszte, jaki los dla nich przeznaczył nieba? że u nich twoje dzieci Ż. będą chleba. L. Czyliż do bie-siady przypuszczają mamy zebrające dziady? Miek. [Ubrała ś. za mężczyznę, za zebrającego dziada]. Z wioski do wioski, z młyna do młyna pójdę zebrować po garstce żyta. Syrok. 2. prosić pokornie, błagać, suplikować, molestować, modlić ś. o co: Musiał łaski Ż. u zwycięzcy. Birk. Prosiłem, ba, i zebrałem. Troc. Prosił Boga, aby słuchał łaskawie tych, którzy przyjdą do tego kościoła Ż. miłosierdzia Jego. Zał. Ż. litości nie będą umarły. Miek. Daremno zebram, daremno. Wysp.

Żebak, a, lm. cy = a) człowiek żyjący z zebranią, proszący jałmużny, ubogi, biedny, dziadek, dziad: Siedział Ż. ślepy przy drodze, zebrząc a nabywając żywności swojej. Rej. Ujrzałem zebraka wesołego i pomyślałem sobie: ten, wyzebrawszy, tak ś. weseli. Skar. Bogaty ś. dziwuje, czym ś. Ż. gnaruje? Rys. Może być z pana Ż., może pan z zebraka. Szymon. Żli zebracy dobrych i godnych zebraków chleb pożerają. Skar. Wyszedł na zebraka. Wygląda jak ostatni Ż. Zebrakowi ludzi trzeba. Prz. Lepiej być i zebrakiem, ale zebrac z enotą, niż siebie i kraj wieczną okrywać smotą. Kras. b) [Ż.] człowiek ułomny, kaleka. 2. lm. ki = a) [Ż.] rodzaj tańca. b) zool.: Ż. leśny (cimex silvestris) robaczek, który na malinach siada, wonią przykrą ustom czyni, mało inaczej, niż pluskwca. Sien. Po-winna i sprawiedliwa rzecz jest przebrakować te zebraki pospolite a niegodne żadnej jałmużny. Skar. Zdr. Żebraczek. Zgr. Żebraczysko.

Żebanie, a, blm., czynność cz. Żebrać.

Żebzanina, y, blm., Żebraństwo, [Żebrażka, Żeber, Żebra, Żebrota, Żebry, Żebranka] l. zebranie, rzemiosło zebracze: Zebractwo, Ż., zebraczy żywot. Kn. Ż., stan zebraków, zebractwo. Kn. Żebraki każdy swoje ma karmić a nie dopuścić im biegać na zebranię. Skar. Między zebrakami znajdowało ś. najwięcej takich, którzy przez swawolę i gnuśność udawali ś. na zebranię; ustawiono tedy, że bez znaków od urzędu danych znalezieni na zebraniu mają być imani. Skrzet. Z pijaństwa gorzałki wynika z torbami po zebrakach chodzenie. Prz. Niech uczeiwym sposobem nabywają chleba, nie zebranią, jako i ci biegunowie, co je to widujeje zawsze w Częstochowie, w Kalwarji i przy każdym kościele; wszystkim tym robić kazać. Star. Żyją ci

ludzie przez wszystkie wieki swój żebranią. Star. Często jałmużny prosił, chleba ode drzwi do drzwi chodząc szukał Dominik św., żebractwem żył. Birk. Mniemali, iż swoje opuścić, przedać i ubogim rozdać, a samemu żebranią żyć, czyni człowieka doskonałym. Sekl. Strzeż ś., żebyś nie żył żebranią, gdyż lepsza jest śmierć, niżeli żebractwo. B. B. (nie żyj z żebranią: lepiej jest umrzeć, niżeli żebrac. B. G.). Doznał tak wielkiego ubóstwa biskup z duchowieństwem, że mu do żebranią prawie przechodziło. Nar. Żebrać i bogactwa nie daj mi. Bud. (ubóstwa aż do żebranią. L.). Poszedł na żebractkę. Krasz. (=zeszedł na dziadę). Choćby pójść miała na żeby. Kaczk. Boże dopuść, cożybyś z nami na starość stało? chyba iść na żeby. Zach. Odość robił całe lato, że ś. dziś żebranką bawisz? Moraw. Postarzała ś. i na żebractwo zesza. Orzesz. Na żebrę ino mam iść we świat. Reym. [Chodzić po żebrze]. 2. to, co żebraniem zebrano: Ż., to, co ś. wyzebrało. Kn. 3. zb. żebracy: Modlitwa tego żebractwa skuteczniejsza była po spowiedzi i komunji. Nies. Żebrać w łachmanach, zataczające ś. Bał.

[Żebranka, i, blm.] p. Żebranią.

Żebrany żebraniem otrzymywany; proszony: Doszedł na miejsce o żebrany chlebie. Bogacz o kiju i żebrany chlebie chodzi. Jabł. Żebrany chlebem słabe utrzymywał życie. Sir.

Żebro, a, lm. a, † Ziebro, [Żebrane, Ziebro], † Ziobro, [Ziobro, Zobro], × Żebro i. anat. (costa): Żebra (costae) są różnej długości skrzywione kości, które zaczynają ś. u pacierzy piersi i, idąc na przód, kończą ś. przy średniej kości. Weich. Dziela ś. zebra na prawdziwe i fałszywe ziobra. Krup. Ż. prawdziwe, właściwe, mostkowe (c. vera s. legitima). Ż. fałszywe, rzekome (szpondrowe) (c. spuria s. illegitima s. notha). Żebra wolne (costae fluctuantes) = zebra jedenaste i dwunaste. Więzadła promieniste główek zeber (ligamenta capitulorum costarum radiata). Szezątek zebra (processus costarius). Wziął jedno Ż. jego i napełnił ciałem miasto ntego i zbudował z zebra onego niewiastę. B. G. Koń odlewanej chybici, wydanego zebra. Pot. Słabizna ś. przy ostatnim zaczyna żebrze. Troc. [Wyrzno mu we śnie ziobro]. Tet. Cheiej komu dobrze, on ci za to da po ziobrze. Kaczk. Pod ziobro kułakiem zajechał. Kon. Żyw będzie, jeśli jeno ziobra, nie pacierze ma połamane. Sienk. Przen.: kant, grzbiet: Ówdzie ś. Niemen bystro wrzezał w Ż. góry. Syrok. Spoglądały w głąb na ostre ziobra kamieni z tym spokojem, z jakim mieszkanięc równin spogląda na płaszczyny. Jeż. 2. apt.: Czarcie Ż., p. Czarci. 3. bot. Czartowe Ż., p. Drjakiew. [Z. czartowe leczy karbunku]. Ż. a. Żeberko wypukłość powierzchni rozłupek. Rost. 4. bud. wy-stający z płaszczyny łuk i przedzielający poły sklepienia. 5. a. Rypa fortep. jedna z listw podklejonych pod rezonansem i utrzymujących jego elastyczność pod strunami. 6. patol.: Przecięcie zebra (costotomia). Wycięcie zebra (resectio costae). 7. powr. drut, wój, wojek, jeden z kilku, z których ś. sznur skręca: Sznury składają ś. z zeber, a zebra z nici. Jak. J. 8. rzeź.: Ż. pasowe, od ewierci przedniej wołowej. Mag. [Zebra = schab]. 9. wiosł., fl. jedno z ramion drewnianych, wychodzące z deski pacierzowej, spajające burty i nadające łodzi kształt w przekroju, szponga, bunt. Zdr. Żeberko.

Żebroplawy, ów zool., p. Grzbieńco. Gąbki, żgawce i żebroplawy (ctenophora). Nus.

[Żebrota, y, blm.] p. Żebranią.

[Żebrować, uje, owa!] i. p. Żebrać. 2. czyścić. 1. Żebrowanie, a, blm., czynność cz. Żebrować. 2. Żebrowanie, a, lm., a bud. belkowanie z zeber w kratę: Na suficie nad prezbiterjum dano Ż. gwiaździste z cegły.

Żebrowato przys. od Żebrowaty.

Żebrowaty i. mający kształt zeber: Zasklepił dom tramami żebrowatemi i podniebieniem cedrowym. Bud. Postać kaktusów jest rozmaita, jak: kanciastych słupów, kul żebrowatych. Rost. 2. mający wielkie zebra: Ż., żebrów wielkich. Troc.

Żebrowiec, wo, lm. wce bot., p. Podrzeń.

Żebrowień, wnia, lm. wiele zool. (doras) ryba miękkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, sumowata.

Żebrowo - p. Żebrowy.

— żebrowy p. Żebrowy.

Żebrowy, × Żeborny i. przym. od Żebro (costalis, costarius): Muskuly żebrowe. Opłucna żebrowa (pleura costalis)! Błonka żebrowa = opłucna. Więzadło guzka żebrowego (ligamentum tuberculi costae). Więzadło szyjki zebra (ligamentum colli costae). Pacierze żebrowe (vertebrae costales) = kręgi grzbietowe. Guzek Ż. dla mięśnia pochylego. Łuk Ż. Chrząstka żebrowa, p. Chrząstka. Więzadło żebrowoobojczykowe. Więzadło żebrowokręgowo dodatkowe Henlego (ligamentum costovertebrale accessorium). Więzadła żebrowooprzeczne (ligamenta costotransversaria). Więzadło żebrowooprzeczne tylne (ligamentum costotransversarium post.). Stawy żebrowooprzeczne (articulationes costotransversales). Gałąź międzyzebrowa nerwu grzbietowego (nervus intercostalis nervi spinalis). Otwór żebrowooprzeczny (foramen costotransversarium). Więzadła mostkowozebrowe promieniste (lig. intercostalia radiata). Więzadła międzyzebrowe wewnętrzne (musculi intercostales interni). Mięśnie podzebrowe (musculi subcostales). Więzadło lędźwiwozebrowe (lig. lumbocostale). Pień żebrowokarkowy tętnicy. 2. fizj.: Typ Ż. oddychania, 3. patol.: Rwa międzyzebrowa (costalgia).

[Żebry] p. Żebranią.

[Żebrane, a, lm. a] p. Żebro.

† Żebrzeć, y, ał p. Żebrać.

[Żebrzenie, i, ii] p. Żebrać.

† Żebrzenie, a, blm., czynność cz. Żebrać.

[Żebrzenie, a, blm.] czynność cz. Żebrzenie.

Żebrzyca, y, lm. e bot. p. Koprownik.

Żeby, [Żeb] sp. i. aby, jakoby, iżby, by: Łakomy tego chce, Ż. miał co najwięcej. Kochan. Jeśli mu rzeczesz, Ż. swym językiem mówił, to powiada, iż zapomniał. Górn. I to powiadam, żebym ś. zawsze raz czego nauczył. Górn. Strona przeciwna nie chce tego, żebyś wasza królewska mość obie strony słuchać miał. Górn. My, gdy komu co dobrego uczynim, cheemy, aby o tym świat wiedział. Skar. Boję ś., żeby tego wszystkiego pani nie oznajmił. Kn. Nie spuszczaś na nikogo tak ślepo, żebym sam nie miał we wszystko wejrzeć. Kras. Żeby oczy spóółstwo obracało na cię? Karp. Czy piszesz prozą, czy wierszem, takeś zawsze pisać powinien, ażeby cię rozumiano. Sniad. Zmyślił chorobe, żeby nie pójść (=byle, byleby). Nie powiem, żeby to było coś dobrego. Żeby pożyczyła od wacpana pieniędzy, tego nie uczyni. L.

Jeden dzień, żebyć czego nie wzięto, nie minie, siedzi człowiek w domu, jako liwrant w magazynie, ten grosze, tamten zboża, ów chce, byś dał koni. Nar. (= bez tego, aby...). 2. *oby, gdyby, bodajby*: Żeby to była prawda! Żebyś tak zdrów był, jak to prawda! [Żebyś był cały sklep zabrał, a żebyś był tego kwiatka nie zerwał, bo to nie będzie ci darowane]. 3. *bodaj, niechby*: Żebyś przepadł z twoim kręctwem! Żeby go djabli wzięli, kiedy nieprawda. L. 4. (*chcę, rozkazuję*) *żeby*: Żeby mi było wszystko sprzątnięte! Żebyś mi ś. tego odzwyczail! (= *masz mi ś. tego odzwyczaić*). Żebyś natychmiast wracał! (= *wracaj tylko...*). 5. *choćby, chociażby, gdyby nawet, niechby*: Żeby nawet przyszło do zerwania stosunków, nie pozwolę. Żeby mię kto zabił, nie z tego nie rozumiem. Żeby mi wszystko a wszystko stracić przyszło, to muszę zostać szlachcicem. L. Kiedy mi kto mówi: uczyni mi tę łaskę! żeby ostatnią, dałbym koszulę; lecz kto powie: ty musisz! na najmniejszymbym ś. spotkał płaszczy. L. [Odstąpię go, żeby i dziś]. 6. *gdyby*: Żeby ja była mężczyzną, to kto wie. Korz. Żeby ojciec wiedział o tym, rzekł Masłowski, dopierobym ś. miał z pyszna. Krasz. O! żebym ja to była przeczuwała, żebym ja była wiedziała!... Krasz. Fredro, jakżeby o tym nie wiedział wcale, jakżeby należał do innej literatury... idzie swoją własną drogą. Tarn. Komedja wyszła jak żeby z niedojrzałego pomysłu. Tarn. Wstręt i żal do niej, jak żeby ona była winna. Tarn. [Owce go słuchały, jakżeby jedna]. Żeby pani wiedziała, jak to wygląda, jakie to sobie tony daje, jaki paniezykowały! Krasz. Żeby miał więcej odwagi, niż mam, to już po raz drugi zdarzała mi ś. sposobność powiedzenia pannie Filomenie czego przyjemnego. Wilcz. [Da grają nam skrzypce, basy, da grają nam basy, da nie byłibyśmy tu, żeby nie kiełbasy]. 7. † Żeby = *czyżby? nie może być?* Powiadają, że umarł. — Żeby? Kn. 8. [Żeby aby] = *byle tylko*: Żeby aby mogła dobrze śpiewać. 9. [Żeby] *niż, niżeli, niżli*: Żydowie stanęli w wielkiej postaci, jeszcze gorzej, Z. kaci. 10. [Oj, piłaby ja, piła da żeby gorzałeczkę. Jak wywaluł taki rów, to żeby jeden wody nie było, wszystka zleciała].

Żec, żęg, żęgl, nied. † **Żęgać palid, piec**: Ż., *comburare*. Ps. flor. *Uro*, palę, żgę. Mącz. *Żgący* wiatr. Mącz. *Daj*, Panie, by nas nie żęgi wiekusty płomień. K. G. By go tenże, co mnie, żęgi ogień rzeczywiście. Otw. Jej gwoli piękne drzewa dają cię sowity, nie chcąc, aby ją letni żęgi ogień obfity. Kochan. Tłumił wieczysty zapal we krwi młodo wrzającej i zachowany został od żgającej zarazy. L.

[**-Żech**] — **żem**: Dał mi Pan Jezus taki przemyś, Ż. sobie łatkę płótnianą rzuciła i na onej koszulinie jakoby też kieszonkę igłą przyścięła. Kon. Dopirotech uznala, że to mogłka, Ż. to ludzkie kosteczki bez całą noc ciśla. Kon.

[**Żeć**] *że*: Ż. by ja wiedział, że ś. Boga boisz. Żebyś i tes ty pięściami a. kijami nie cestował.

[**Żedlik**, a, lm. i] *półkwartek*.

Żedlon, a, lm. y *łodyga rogu łosia, z której wyrastają gałęzie*. Sł. wil.

[**Żedyć**] p. 2. Dy.

[**Żedzel**, dzia, lm. dzie] p. **Żagiel**.

Żeferyzyt, u, lm. y min. *wtórny utwór rozkładu merokseny*.

Żęga, i, lm. i, **Żyga** i. [Ż.] *człowiek prędko, po- pędliwy*. 2. † Ż. p. **Zęga**.

Żęgać, a, al i. † Ż. p. **Żec**. 2. [**Żęgać**, **Zyac**] *wskazywać*: Ż. palcem na kogo.

Żęgadło, a, lm. a, **Żgadło**, [**Żehadło**] i. *kołec, oścień*: Machaon przychodzi i żgadłem tak formnie Sotmasa ugodził, że mu wszystkie puchli- nę wypompował. Tremb. Brutalne Ż. rzeźnika. Żer. Krew z rany, zadanej żęgadłem zbója. Żer. Przen.: *otwór zrobiony w ciele żęgadłem a służący do ściągnięcia wilgoci szkodliwej, kate- rjum*. L. 2. *narzędzie do palenia, przypiekania, wy- palania, piętnowania*: Na parch takowy trzeba psu wyciągnąć skórę nad łopatkami wzgó- rze i żęgadłem rozpalonym przepalić, że mu ś. dwie apertury uczynią. Ostror. Cóż wam rzecz o tych, którzy dbają, by ich włosy żęgadłem zakrećano. Brk. Przen.: Śluszeń im zemsty przypieka Ż. Chr. (= *męka*). 3. *gór. pręt, którym niby stemplem nabijają wywierconą w kamieniach dziurę, żeby je prochem rozsądzić*. Os. J. 4. a. **Żar**, **Kauter** lek. (*cauterium actuale ferrum candens, ferramen- tum candens*) *rozpalono, rozżarzone żelazo, stosowa- ne w celach leczniczych do przyżęgań, odpa- lań i t. d.* Ż. guzikowe, oliwkowate, nożyko- wate, pręcikowate (*stosownie do kształtu*).

Żęgadłowy przym. od **Żęgadło**: *Imadło że- gadłowe* (= *obsadka do żęgadła*).

Żęganie, a, blm., *czynność cz. Żęgać*.

[**Żęgardło**, a, lm. a] *pręcik żelazny przechodzący przez środek szpuli kołowrotka*.

Żęgawica, y, lm. e bot., p. **Pokrzywa**.

Żęgawka, i, lm. i bot., p. **Pokrzywa**. Troc.

Żęganice, ic, blp. (*acalephae*) zool. *skupienie meduz*.

[**Żęgi** blp., **Zygi**] *długie iskry przy wstrząs; uczu- cie bólu w skórze, ciarki, nrowie*: Takie mi zygi po grzbiecie przechodzą.

Żęglarek, rka, lm. rki, **Argonauta** (*argonauta*) zool. *głównóg dwuskrzelowy*.

Żęglarka, i l. lm. i *kobieta trudniąca ś. żęglu- gą; żona żęglarza*. 2. × Ż. p. **Żęgluga**.

Żęglarski przym. od **Żęglarz**: × **Morzopławny**, × **Morzopłynny** *marynarski, flisacki*: Gwiazda żęglarska. Żęglarze *stellam polarem, t. j. gwiaz- dę żęglarską, mieli za dyrektorke dróg swoich na morzu*. Chm. B. Statek Ż. Słownictwo żę- glarskie. Kalendarz Ż. Meteorologia żęglarska. Ż. kunszt. L. (= *żęglarstwo*). Ż. kunszt do naj- odleglejszych krań chciwość zysku doprowadził. Kras. Min.: Kamień Ż. = *magnes*. † **Żęglarskie** przys. *po żęglarsku*: Ż., *po żęglarsku, nautarum more*. Kn.

† **Żęglarskie** p. **Żęglarski**.

Żęglarstwo, a, blm., p. **Żęgluga**.

Żęglarz, a, lm. e i. [**Regłaż**, **Zyglirz**], × **Morzo- pławnik** a. **Żęglownik** *ten, co prowadzi statki po morzach, należący do załogi okrętowej, marynarz*: Żęglarza na suchym, jeźdźca nie poznasz bez konia. Prz. Ż., *co po morzu jeździ*. Kn. *Łodzia* albo *korab* na morzu bez żęglarza a. *rzędziela*, tam i sam ś. *fułając, zatone*. Trzye. (= *bez ster- nika*). Nie wielki i to koszt przyzwaw żęglar- zów ze Włoch, także z Gdańska i Rygi tych, co ś. *znają na morzu*. Star. Jak gardłuje ry- cierz w polu, Ż. na morzu, kupiec po świecie. Hrb. 2. *właściciel okrętu*: Ż., *pan nawy*. Kn. Ż., *pan nawy, szyper*. Troc. 3. zool. (*papilio poda- lirus*) *motyl dzienny*.

Żęglarzyk, a, lm. i: Rybę *nautilus* zwać możesz żęglarzykiem, bo z siebie własny uczyni okręcik. Klon.

[**Żęglenić**, i, ii] *naprzykrzać ś., zrzędzić, do- kuczać, nudzić*.

[Żeglenie, a, b] czynność cz. Żeglenie.
[Żegleń, a, lm. e, Żegleń] 1. niemowlę. 2. zrzęda, młodziarz; dziecko uprzykrzone.

Żeglować, uje, ować, Żaglować 1. *jechać a. jeździć po wodzie, osobliwie pod żaglem, płynąć a. pływać statkiem wodnym, szybować, sunąć po wodzie: Żegluję gdzie, jadę po wodzie w nawie, w łodzi, wiozę s. Kn. Po morzu żeglują okręty, Troc. Velifico, żegluję, t. j. rozpuściwszy żagielną płachtę, jadę, wiozę s. po wodzie. Mącz. Przen.: jeździć, mknąć, sunąć, szybować, jechać: Słońce, żeglując swobodnie po niebie, chyliło s. ku zachodowi. Po zboża powodzi żeglują słońce: żagleń złotej łodzi. Sf. Na skrzydłach obłoków żaglowało w zenity słońce. Dan. Stamtąd po stepach żeglujący, z wiatry goniąc błędnego obozy Mongoła. Mick. Ż. balonem, samolotem. Ż. powietrze. Troc. Wesoło żeglujmy po falach żywota, wesoło żeglujmy, wesoło! choć dziko wrą fale, choć łodzią wiatr miota. Niem. A. 2. *zajmować s. żeglarstwem, żyć z żeglarstwa, być żeglarzem: Żegluję, żeglarstwem s. bawię, żywię, naviculariam facio. Kn.**

Żeglowanie, a, b, m., czynność cz. **Żeglować, żegluga, nawigacja; podróż morska, wodna:** Wiatr dobry obcuje szczęsne Ż. Jabł. Co jest dziwniejszego na świecie, jako Ż. i nauka żeglarska, przez którą człowiek, puściwszy s. na błażej łodzi na głębokie morze, miarkuje wiatry i porze wody, znajdując drogi środkiem oceanu, potyka s. z nawałnościami i idzie przeciw szumom morskim, dogadza sobie wodą, jak ryba, i powietrzem, jak ptak. Łęcz. To rzekszy, na okręt wsiadł, dał na Ż. płótna wiatrom cesarz. Chr. (= rozpiął żagle). Przypomnę, co piszą z żeglowania Kolumba, który Nowego Świata dojechał. Syk. Kunszt pływania od wielkich nieprzepraczonej ludzkiej wybawia i ku okrętnym bitwom tudzież żeglowaniem śmielsze ludzkie czyni. Kwiat. Nauka żeglowania. Troc. (= żeglarstwo).

Żeglownik, a, lm. cy p. Żeglarz: I nocą z małej czatuje galery na bezpiecznego żeglownika stery. Mick.

Żeglowność, i, b, m., rz. od Żeglowny.

Żeglowny 1. *po którym można żeglować, splawny: Morze żeglowne. Spustny, Ż., navigabilis. Menin. Ziemia wszystkorodna i morze żeglowne. Kochan. Bóg, który niebo sprawił niestanowne, ziemię okrągłą i morze żeglowne. Groch. Noteć u starożytnego zamku Santok żeglowna jest. Sw. 2. Okręt Ż., dobrze żeglujący. L.*

× **Żeglówka, i, b**, m., p. **Żegluga.** Troc. L.

Żegluga, i, b, m., × **Żeglówka, × Żeglarka** b. m. 1. *żeglowanie, podróż wodna, nawigacja. Ż. już s. rozpoczęła. Dobra była żeglówka na morzu. Troc. Dobra była żeglówka na okolicy zrazu, Jabł. Puścił s. z Tarentu żegluga. L. (= droga morską). Milsze jest zdrowie po ciężkiej niemocy, milszy wschód słońca po burzliwej nocy, milsza po przykryj żegludzie część ładu. Szost. 2. a. Żeglarstwo sztuka żeglarska, marynarka: Król Edward, fundator żeglugi angielskiej. Ostr. Ż. napowietrzna (= aeronautyka).*

Żeglugowy, × Żegluzny przym. od **Żegluga:** Władza żeglugowa. Traktat handlowy i Ż. Grupa żeglugowa na wystawie. Przedstawiciel angielskiej izby żeglugowej. Przedsiębiorstwo żeglugowe. Konwencja w sprawie żegluznej.

× **Żegluzny** p. **Żeglugowy.**

Żegnać, a, al 1. *cz. ni. robić ręką znak krzyża św.: Zaczął wkłoto siebie Ż. Mick. 2. kogo,*

*co = błogosławić znakiem krzyża św.: Żegnając ją krzyżem, zdrowie jej przywrócił. Birk. Ksiądz kreśli na krzyż, a jak mówi, żegna Ciało i Krew Chrystusową. Gil. Ż. stół, chleb, trunek. Troc. [Zeby was Bóg żegnał, obdarował na ten nowy rok. Za kolebę niech cię żegna Bóg, parobku miły! Żegnaj Boże = szczęście Boże, Panie Boże dopomóż, pomagaj Bóg]. Żart: Ż. kogo kijem i t. p. = kropić, okładać, bić: Wspomnij, coś udzielał, kiedy cię za to warta obuszkami, z zamku wprowadzając, aż za wrota żegnała. Pim. Ż. kogo kijem, kropidłem obróconym. Troc. 3. *święcić, poświęcać: Potym zwyczaj do kościola wniósł, iż dzwony biskupi żegnają. Skar. (= chrzczą dzwony). Kropił go wodą żegnaną. Skar. Trzy uciąć kazał mu palece, którymi wedle zwyczaju żegnają Skar. 4. (u ewangelików) konfirmować: W ewangelickim obrządku: Ż. dzieci = przypuścić ich, jako należycie przygotowanych, pierwszy raz do komunji św., konfirmować. L. 5. *czary, chorobę = zażegnawać, oddalać znakiem krzyża, zaklinać, zamawiać, odczyniać, odzegnawać: Lustrare, incantamentis curare, leczyć a. lekować, jako baby mówią: Ż. Mącz. 6. kogo = żegnać s. z kim, polecać go Bogu, rozstając s. z nim: Czemuż mię żegnasz? a gdzie iść masz? Skar. Ż., pożegnać odbijających, błogosławić, szczęścia wieszować. Kn. Już cię żegnał. — Wychodzi. L. (= opuszczam). Żegnam cię, żyj zdrów. L. Bywaj zdrowa, żegnam cię, najmilsza kuzyneczko. Węg. Żegnam was, bądźcie zdrowi, mili przyjaciele, spieszę, gdzie mię Bóg wzywa, już s. od was dziele. L. Żegnam cię, żegnaj cię Bóg, Bogu cię poruczam, miej s. dobrze, zdrów bądź. Kn. Dobranoc, Bóg was żegnał, domowi i krewni. Groch. Bóg żegnaj, przyjacielu! kiedyż powrócisz? Pot. Bóg was żegnaj, krwawe boje, nie lubią was struny moje. Kochan. Ta, skoro oko żałośnie powlecze, wszystkim ostatnie „Bóg was żegnał“ rzecze. L. Ż., pożegnać odjeżdżających. Troc. Żegnam cię, żegnaj cię Bóg, Bogu cię polecam, miej s. dobrze. Troc. 7. *być zdrowym, bywać zdrowym, zostawać z Bogiem: Żegnaj mi, kraju rodzinny! 8. żart: Gdyby wszystkich powiesić miano łotrów, to musiałbym i ja świat Ż. nogami. L. (= drgać nogami, dyndać na szubienicy). Żegnają świat nogami. Oss. Ż. s. i. żegnać siebie, oznaczać s. znakiem krzyża św.: Zawszy ludzie chrześcijańscy krzyżem s. żegnali. Skar. Z nabożeństwa twego tyle masz pomocy, ile złodziej, idąc kraść, gdy s. żegna w nocy. Pot. Chłopi s. żegnali, mówiąc, że po świecie jeździ wenecki djabeł. Mick. 2. *przen.: Ż. s. z kim, z czym = rozstawać s. na zawsze, uważać za przepaść, rozłączać s.: Utrzymuj, że wezykatorja dopiero przykładać potrzeba, gdy już dusza z ciałem s. Ż. ma. Krup. Kto wchodzi do mnie, żegna s. z nadzieją. Mick.*****

× **Żegnałny pożegnałny, dany na rozstaniu:** Ż. upominek. Wor.

Żeganie, a, lm. a czynność cz. **Żegnać:** Ż. kogo krzyżem. Troc. Ż. kogo odchodząc, żeganie s. z kim. Kn. Ż. kogo, Ż. stołu. Troc. Ziele to postrzałom bywa pewniejszym ratunkiem, niżli przymowy, żegania i zaklinania guślarzów i ezarowników. Syr.

Żeganie się, a s., b, m., czynność cz. **Żegnać s.** Żegnany im. od **Żegnać.** † Woda żegnana = święcona.

[Żegolec, lca, b, m., Zygolec] *wiatr nie silny, ale ostry, mroźny, który po rękach „zygoli“ a. „smali“.*

[Żegolenie, a, blm.] czynność cz. Żegolić.
 [Żegolić, i, il, Zygotli] p. Żegolec.
 Żegoła, y, lm. y bot. (acicarpha) roś. z rodziny pokolczkowatych.
 [Żegotać, ce a. cze, ta] = Rzechotać: Zda leka od jeziorak żegoczą i kruczą żaby. Wyp. [Żegotanie, a, blm.] czynność cz. Żegotać.
 [Żegotka, i, lm. i, Rzegotka] grzechotka.
 [Żegucya, i, lm. e] p. Egzekucja.
 [Żegzułka, i, lm. i] = Kukułka. Mym. Inszemu ptaku jajca swoje rodzi i on ptak, nie owa, plód z nich wywodzi. Cyg.

[Żehało, a, lm. a] p. Żegadło.
 † Żeland, a, blm. dawna gra w karty: Pano wie, co wołali kart, gry obierają; jedni w mąkę, drzydzy ś. w żelanda znawiają. Śl. wil.
 Żelasin, u, blm., p. Ferocyjan.
 † Żelasto p. Żelazisto. L.

Żelastwo, a, lm. a, × Żelstwo, Żelaziwo, zb. przedmioty, sprzęty, naczynia żelazne, szczeg. stare zarzucone, przeznaczone do przekucia, złomki żelazne, szmelc żelazny: Stare żelastwa wszelkie pożytecznie mogą być na nowe przerabiane. Jak. J. Towary, które z Europy do Ameryki przywożą, są: broń ognista, amunije, żelastwa i t. d. L. Ż., aby nie rdzewiało, oliwą namażają. Kluk. Używając kompasu, trzeba mieć ostrożność, ażeby żadnego żelastwa w bliskości jego nie było, przez którąby igiełka zwróconą być mogła. Zab. Natrafił drzwi, podparł je ramieniem, wyleciały żelaziwa. Młc. Znoszono żelaziwo, a sprowadzony ślifierz ostrzył szablę, które stosami przy nim składano. Krasz. Taż na nią (na cerkiew) potrzeba oprócz drzewa: blachy do pobicia, obrazów do środka, zamków do drzwi i rozmaitego żelaziwa. Jeż. Składając na stole pozdejmowane żelastwa, spojrzają ku drzewom. Krasz. (=zbroje żelazne).

† Żelasty p. Żelazisty.
 Żelatyna, y, lm. y klej zupełnie oczyszczony, bezbarwny, wyrabiany ze świeżych kości, z nóg cielęcych. Bakt.: Ż. odżywcza = galareta odżywcza.
 Żelatynować, uje, owal fot. warstwą żelatynową polewać.

Żelatynowanie, a, blm., czynność cz. Żelatynować.

Żelatynowy przym. od Żelatyna: Blaszką żelatynową. Oddzielenie kolonji tych prątków udało ś. drogą bakterjologicznego badania na płytach żelatynowych po sześćdziesięciu godzinach.

Żelazawy apt.: Jodek Ż. (= ferrum jodatum). Mleczan Ż. (f. lacticum). Octan Ż. (f. hypophosphoricum). Siarczek Ż. (f. sulfuratum). Siarkan a. siarczan Ż. (f. sulfuricum oxydulatum). Tlenek Ż. (f. oxydatum). Węglan Ż. ocukrzony (f. carbonicum saccharatum).

Żelaziak, a, lm. i, Żeleziak chem., min. ruda żelazna tlenkowa: Ż. błyszczący, czerwony, krzemionkowy, p. Hematyt. Ż. brunatny, zębaty, żyłowy. Ż. chromowy = chromit. Ż. czerwony ilasty. Ż. czerwony włóknisty = krwawnica. Ż. kostkowy = farmakosydyryt (Żab.: arsenjan żelaza), $6 Fe As O_4 \cdot 2 Fe O_3 H_2 + 12 H_2 O$. Ż. magnetyczny = magnetyt, magnesowiec. Ż. spatowy = spat żelazny (Żab.: węglan żelaza). Ż. żółty = ochra należąca do limonitu.

Żelazian, u, blm., chem. sól kwasu żelaznego.
 Żelazica, y, blm., patol.: Ż. tkanek (siderosis) zlogi żelaza w tkankach.
 Żelazisto- p. Żelazisty.

Żelazisto przys. od Żelazisty; × Żelezisto, † Żelaznisto.

Żelazisty, × Żelezisty, × Żelaznisty, † Żelasty 1. żelazo w sobie zawierający: Wody, kąpiele żelaziste. 2. podobny z wyglądu do żelaza, oznaczający ś. barwą metaliczną czarnoszarą: Gogoł wielki, żelazistego a białego pióra. Cyg. Żelazista maś zwierzęcia. Dłoń miał żelazistą, potężną. Krasz. 3. niby żelazny: apt. (ferruginosus) smaku cierpkiego; koloru ciemnego, żelazo zawierający: Cukier Ż. (ferrum oxydatum saccharatum soluble) = mieszanina cukru z sodowozelazowego z cukrem. Gałki żelaziste (globuli martiales v. globuli tartari ferrati) = przetwór w formie gałek, zawierający mieszaninę winianów: potasowego, żelazawego i żelazowego. Kamień winny Ż. Wino żelaziste. Nalewki żelaziste. Czyste źródła żelaziste. Środki żelaziste, krew tamujące. Lek Ż. (medicamentum martiale). Wątroba siarczana żelazista (hepar sulfuris martiale) = mieszanina siarczków potasu i żelaza. Kwaśnice żelaste, aquae acicululae martiales, mają w sobie koperwas żelazny. Kluk. 4. min.: Kware Ż. = odmiana żółta lub czerwona, zabarwiane żelaziakiem brunatnym lub czerwonym. Pirył żelazisto-kobaltowy = spatjopirył Sandbergera, safloryt Breithaupta, mineral o składzie smaltynu, lecz o symetrii rombowej. Talk Ż. in. talkoid, renseleryt. Chryzolit Ż. p. Chryzolit. Głina żelazista. Granat Ż., p. Granat. Szaromiedniak Ż., niekiedy nieco srebrnonośny, siarek zawierający antymon lub arsenik, $3 Sb^2 S^3 + 4 Fe S + 8 Cu^2 S$ Żab.

Żelaziwo, a, lm. a p. Żelastwo.
 Żelazko, a, lm. a rzecz, narzędzie, naczynie żelazne: Ż. fryzjerskie = szczypce do zakręcania i przypiekania włosów. Nie próbował kręcących ś. włosów rozprostowywać gorącym żelazkiem. Głom. Ż., żelazko z duszą rozpaloną — do prasowania. Ż., do ciast, do gafrów i t. d. = forma żelazna. Ż., szetotka z żelaznemi zębami do czesania lnu. Żelaza, żelazka = rozmaite żelazne narzędzia cyrulickie. L. Żelazka różnego kształtu do zatykania ołowiem zębów. Czer. Żelazo, Ż. do palenia, wypalania, żegania rany. L. Rzem.: Ż. dłutko bez trzonka, w jednym końcu równo ucięte, w drugim rozmaicie zaostrome, używane przez kamieniarzy i rzeźbiarzy. Ż. do testowania = kopystka żelazna do fugowania spoin w murze. Ż. dłutowe, wiornikowe, nożycowe, świdrowe. [Ż., rylec żelazny do pisania wielkanocnych pisanek].

Żelazno- p. Żelazny.
 × Żelaznogrady sypiący żelaznym gradem (np. kulami): Żelaznograda armata zagrzmiata. Śl. wil.

Żelaznonożny mający żelazne nogi.
 Żelazny, Żelazowy, [Żelazny, Żelezny, Żelazny-czy] 1. przym. od Żelazo: Opilki żelazne. Krup. Żelazne naczynie. Kn. Żelazna ruda, materja. Kn. Przen.: Gadać, prawić o żelaznym wilku (= mówić, czego ś. dobrze nie wie, nie rozumieć). Chwycili wnet za miecze ludzie żelazni, ale już było za późno. Krasz. (= w żelaznej zbroi, pancerni). Żelazne rupieci. Troc. (= stare żelastwo). Kotlarz Ż. = robiący kołby z żelaza. Łańcuch Ż. Uczyniłem cię dziś miastem obronnym i słupem żelaznym i murem miedzianym. Wuj. Jarzmo żelazne włożyłem na szyję tych wszech narodów. Wuj. Straszne pęta żelazne. Koch. W. Drąg Ż. Kuchnia żelazna (= angielska). Piec Ż. Sklep

Z. (=z żelastwem). Na zakłębienie czaszki przy-
 łoż plaster, żelaznym zwany. Perz. (=w który
 wchodzi opółki żelazne). Żelazne wody, smak że-
 laza i części żelazne mające. L. (=żelaziste).
 Kolej żelazna, droga żelazna. Żart.: Karmelki
 żelazne, p. Karmelek. Żelazna, dzika farba, kol-
 or. Troc. (=ciemnoczerwona). Żelazna farba,
 dzika, jako marmuru ciemnoczerwonego. L. Koń
 sierci żelaznej. L. Żelazna sierć, Ż. koń. Rys.
 Ż. koń. Kaezk. (=szpakowaty). 2. przen.: mocny,
 tęgi, silny, trwały, wytrwały, wytrzymały, niezmor-
 dowany, niepożyty, kamienny, hartowny; twar-
 dych, nieugięty, stały, nieprzeparty, niezłomny; nieczuły,
 zimny, nieużyty, nieublagany, srogi, niemilosierny,
 niewyrozumiały, niewzruszony, nielitosny, nielito-
 ściwy: Stąd go byli niektórzy żelaznym nazwali,
 gdy niespracowanej w nim siły doznawali. Groch.
 Czątek nie Ż., nie rodził s. stała. Jabł. Żołnierzowi
 trzeba mieć temperament Ż. L. Żelazne zdrowie
 (=końskie). Ujrzał w jego twarzy zimne, żelazne
 upojenie. Żer. (=szywone, lodowate). Żelazne czyn-
 ny. Uj. (=nieodwołalne, stanowcze). Żelazna wola.
 Upór Ż. prawie. Birk. Kamil twardemi i, że
 tak rzekę, prawie żelaznemi senatorów głosami
 wypędzony. Warg. Lękamy s. tej żelaznej laski,
 z którą s. wyniósł na nas rozniewany Pan za-
 wolny. Groch. Czątek żelaznych ust, ołowianego
 serca, umysłu mało statecznego i mądrego. Zigr.
 Żelaznemi racjami ludzi do czego nakłaniać nie
 trzeba. Troc. Ż charakter. Śmierć s. żelazna
 z naszych żalów śmieje. Rys. (=bez serca). Ach,
 jeśli to uczynisz, żelazne masz serce, Dm. Przed-
 wieczna uchwała prawy nieprzeskoczeńmi i że-
 lazny ujęła naturę. Leszcz. Ustawę Park zo-
 wią żelazną, bo bądź komu naznaczą mieć żywot
 długi, bądź krótki, już koniecznie tak mu s.
 dostać musi. Otw. (=niecofnięta, nieodwołalna,
 stanowcza). Żelazne czyny. Uj. (=nieodwołalne,
 bezwzględne, stanowcze, arbitralne). Ujrzał w jego
 twarzy zimne, żelazne upojenie. Żer. (=szywone,
 lodowate). 3. List Ż., p. List. 4. ciężki, uciążli-
 wy, przyciśnięty, krytyczny, oplakany: Naj-
 pierw ludzie mieli wiek złoty, po którym na-
 stąpił wiek miedziany, nakoniec Ż., na który my
 nieszezęśliwi natrafili. L. Zgrzybiałe lata na-
 deszły, nie one, które złotemi a. tłustemi zwano,
 ale to są lata żelazne, skaliste, twarde, trudne,
 których nie łaża jako pożyte, już tu wszystko jako-
 by z kamienia kował. Podw. Żelazne czasy. Troc.
 Ugięty pod żelaznym nieszezęścia ciężarem. Kl.
 5. [Kasza żelazna] p. Kasza. 6. [Ż. deszcz]
 grad. 7. † Koło żelazne żeglarskie = gwiazda po-
 larna żeglarska. Sł. wil. 8. apt.: Pigułki że-
 lazne = pigułki lekarские, w których skład wchodzi
 żelazo. 9. bot.: Żelazne drzewo, p. Obrostrnica,
 Zatepian i Rozbial. 10. chem. nieznanym w stanie
 czystym kwasny związek żelaza, ze składu soli
 którego przypisujemy mu wzór $H_2 Fe O_4$. Okra
 żelazna, czerwona, żółta, ugięta właściwy. Łab.
 Błyszcz Ż., p. Hematyf. il. ekon.: Kapitał Ż.,
 p. Kapitał. [Żelazna krowa] = krowa dana komu
 w dożywocie, krowa zapisana na kościół, a z któ-
 rej użytkuje proboszch. 12. Obeinki żelazne =
 skrawki, końce szyn z obciążenia sztab na końcach
 pozostałe. Kamionkowa ruda żelazna, p. Kamion-
 kowy. Ruda żelazna = żelaziak. Łab. 13. hut.:
 Kapelusż Ż., p. Kapelusż. 14. lek.: Kapiel że-
 lazna, p. Kapiel. 15. min. Błyszcz Ż., Błysz-
 czak Ż. gatunek hematytu. Dwojaki krzyża że-
 lazny = dopełniające s. bliźniaki dwóch pirytoe-
 dów. Mika żelazna = odmiana hematytu. Naciek
 Ż. = skrzep arsenowo-Ż. Piryt Ż.: grzebiasty,

magnetyczny, miękki, promienisty, spłżowy, wa-
 trobowy. Próchnica żelazna = magnetyf próch-
 nisty. Róże żelazne = kryształki błyszczą tablicz-
 kowate, już to pojedyncze, już skupione w grupy
 różyczkowate. Ruda żelazna błękitna = wiewianit,
 żelazo błękitne, anglaryt. Ruda żelazna kostko-
 wa = żelaziak kostkowy, farmakosydyryt. Ruda
 żelazna zielona = krawaryt, zasadowy fosforan żelaza
 trójzasadowego. Spat Ż. = żelaziak spatowy, sy-
 deryt, ruda stalowa, stalówka. Spat żelazno-
 cynkowy, cynkowo-żelazny = mieszanina smitso-
 nitu z węglanem żelaza. Śmietana żelazna = liski
 błyszczą żelaza luźnie leżące. Witrjol Ż. = melan-
 teryt. 16. patol.: Pylica płucna żelazna (sidero-
 sis pulmonum v. pneumoconiosis siderotica)
 = złogi żelaza w płucach. 17. rzem.: Kit Ż. = kit
 z opiółków żelaznych zmieszanych z siarczką i gliną,
 rozrobionych moczem lub salmjakiem.

[Żelaznyczy] p. Żelazny.

Żelazo, a, Im. a, l. min. metal rodzimy stalowo-
 szary, czarny; chem. pierwiastek metaliczny, przed-
 stawiciel rodziny żelazowców, Fe: Ż, metal białe-
 siwy, twardy, dźwięk mający, ciężki, do topie-
 nia, na powietrzu lub w wodzie rdzewieje rdzą
 czerwono-brunatną, magnes go ciągnie. Kluk. Su-
 rowiec żelazny a. Ż. z węglem i ochrą żelazną
 związane. Śniad. J. Ż. kowalne. Ż. kute, lane.
 Lite Ż. L. Ż. złane w sztuki, w bryły. Kn. By nie
 było żelaza, nie byłoby złota, żelazem złoto ko-
 pią. Pot. Zaciągał on za sobą serce jego, jak
 magnes Ż. Birk. Ż. rozpalone w wodzie sapa,
 parska, skwierczy. Dudz. Ż. rozpalone, ogniste.
 Kn. Kuj Ż., póki gorące. Prz. (=korzystaj z na-
 darzającej s. okazji, póki ona nie minie). Bra-
 ciszku, kuj Ż., dopóki rozgrzane. Wyb. Zwarzać
 Ż. (=skwadać w jedno na gorąco). Hartowane Ż.
 Ż. teluryczne a. ziemskie. Ż. meteoryczne a.
 kosmiczne. Ż. lane odwęglone. Ż. bednarskie.
 Ż. obrączkowe, taśmowe. Ż. sztabowe. (=w szta-
 bach). Ż. zendrowate, plamiste, ziarniste, zwię-
 złe, żuzliste. Ż. rodzime a. samorodek żelaza.
 2. rzecz zrobiona z żelaza, narzędzie, naczynie że-
 lazne: W oraniu ludzie niemałej pracy z owe-
 ni krzywymi żelazy używają. Rej. (=z lemiąsem,
 z pługiem). Ż., dłu to osadzone w heblu. Ż., że-
 lazko do ciast, np. do gofrów i t. d. = forma
 żelazna. L. Ż. = miecz, oręż. Uszli żelaza, a mokra
 ich śmierć i ślepe pożary zatopy rzeki nieubla-
 ganej. Tw. Drogę sobie do wyjścia z pomiędzy
 nieprzyjaciół uczynił żelazem. Tw. Na wojnie
 co po strojach, gdzie Ż. płaci? klejnoty tam
 i złoto swoje cenę traci. Pot. Ż. czasem znaczy
 broń wojenną i same walki, osobliwie w wiersz-
 ach. Otw. Ośm tysięcy masz w żelazie sprawn-
 ych ludzi do boju. Pot. (=pod bronią, pancer-
 zonych). Zna s. z żelazem, dwie ode lba krysy
 ciągnie po pysku. Kniaź. Jestem ślachcic i tę
 sprawę żelazem zakończyć muszę. L. (=szablę,
 pałaszem, pojedynkiem). Proszę s. ze mną spró-
 bować żelazem, kiedy co masz do mnie. L. On
 do śmierci swego przyjaciela broni, lecz sam
 ginie zabójczym Hektora żelazem. Dm. W bio-
 dro utrafiła strzała, cierpi rycerz wiele, trzoina
 s. przelatując, Ż. tkwi w ciele. Dm. (=zeleźce
 grot). Cali w pancerzach, cali w żelazie. Krasz.
 Kto więcej szczerbów na swym żelazie, kto-
 więcej znaków i ran przywiezie. Syrok. Żelazem
 zdobyliśmy ziemię i prawo żelaza nad nią
 zawieszono trzymamy. Krasin. Nie będziem s.
 zbójczemi rozpierać żelazy. Żelaza piersi na-
 szych zetrą s. na polu bitwy (=pancerze żelazne).
 Ż. do wypalania = wypalac. 3. Ż. zastawione dla

łapania szkodliwych zwierząt (L.: łapice). Jednym zastawionym żelazem dwóch złapaliśmy lisów. L. 4. Żelaza, Żelazka rozmaite żelazne narzędzia cyrulickie. L. Żelazka różnego kształtu, do zatykania ołowiem zębów. Czer. Włosy ciepłym żelazem przypiekane utrzymują kędzior. Perz. Monstruje, perfumuje, pudruje i trafia włosy, z których Ż. ledwie kiedy znijdzie. Opal. 5. Żelaza = żelazne kajdany, pęta, łańcuchy. L. Siedzi więzień w żelazach. L. 6., Ż. Żelazko do prasowania, do gładzenia, równania sukna, bielizny, krawieckie, przacek, szwaczek. L. Prasować czyli gładzić żelazem, żelazkiem. L. Zagrząć Ż. Dusza do żelaza. 7. apt. (ferrum). Białkan żelaza (f. albuminatum). Błyszcz żelaza. Iskrzyk żelaza a. piryt (f. bisulfuratum). Dwubromek żelaza a. bromek żelazawy (f. bromatum). Dwuchlorek żelaza a. chlorek żelazawy (f. chloratum). Jabłkan żelaza (f. malicum). Tlenek żelaza czerwony a. tlenek żelazowy (f. oxydatum rubrum). Ż. rozpalone (f. caudens), żegadło. Złogi żelaza w trunkach po leczeniu żelazem (pharmacosiderosis). 8. hut.: Ż. cajniarskie fryzowane, p. Cajniarski. Ż. w gęsiach, p. Gęś. 9. myśl. łaпка żelazna do łowienia zwierząt. Ż., Żelazko denkowe = samolówka na wilki w kształcie płaskiej metalowej obręczy. Berlińskie Ż. = sidło na lisy i wilki. Goł.

Żelazobłyszcz, u, lm. e min. hematyt, żelazo błyszczące, żelaziak błyszczący, błyszcz żelazny, błyskawka, błyszczak żelazny.

× Żelazociąg, u, lm. i magnes. L.

Żelazocyjan, u, blm., chem. ferrocyan, żelasin, rodnik złożony z żelaza, węgla i azotu, Fe C₆ N₆. Żelazocyjanek, nku, blm. chem. sól będąca związkami cyjanowodoru z tlenkiem metalu.

Żelazowato przys. od Żelazowaty. L.

Żelazowatość, i, blm., rz. od Żelazowaty. L.

Żelazowaty podobny do żelaza. L.

Żelazownik, a, lm. i bot. p. Niezrąb.

Żelazowy l. p. Żelazny. 2. apt.: Chlorek Ż (ferrum sesquichloratum v. ferrum muriaticum oxydatum). Octan Ż. (f. aceticum oxydatum). Cytrynian Ż. (f. citricum oxydatum). Żelazo cyjanek Ż. a. cyjanek żelazawo- Ż. a. błękit pruski (f. cyanatum v. borussicum). Azotan Ż. (f. nitricum oxydatum). Tlenek Ż. (f. oxydatum). Wodorotlenek Ż. (f. oxydatum hydricum). Fosforan Ż. (f. phosphoricum oxydatum). Jodek Ż. (f. sesquiodatum). Winian Ż. (f. tartaricum oxydatum).

× Żelazożer, a, lm. y struś. L.

Żelazniak, a, lm. i l. p. Żeleźniak. 2. p. 2. Gabar. 3. [Ż.] = a) wóz z okuciem żelaznym. b) w lm. gatunek jabłek. 4. bot., p. Niezrąb.

Żelaznica, y, lm. e, [Ż., Żeleźnica] l. kolej żelazna: Filipopol związany żelaznicą. Spas. 2. × Ż. kobieta handlująca żelazem, żelazstwem. 3. bot. (centaurea scabiosa) chaber świerzbińca. Ż.... gatunek chabru, rośnie na łąkach, lecz żadne bydło jej nie ruszy. Kluk. 4. wet., p. Norzyca.

× Żelaznictwo, a, blm., × Żeleźnictwo chodzenie około żelastwa, zatrudnienie żelazników, handel żelazem. Sł. wil.

Żelaznie przys. od Żelazny: Dziecko trzymało miecz w palcach Ż. mocnych, Tet.

Żelaznik, a, Żeleźnik l. lm. cy = a) ten, co robi około żelaza, kowal; ten, co sprzedaje żelazo, żelastwo. Kn. b) gór. górnik wyрубujący sól żelaznemi narzędziami. 2. lm. ki = a) apt. żeleźniak,

kocień, panew, w której aptekarze różne rzeczy smażą. Slesz. Krzywe żelazniki i panewki różne. Otw. b) bot. p. Żarowłośnia, Złotorąb, Witulka. c) min. kamień siderites. Kn. Żeleźnik = drogi kamień nakrapiany. Bobr.

† Żelaznisto przys. od. Żelaznisty, żelazisto. L.

× Żelaznisty p. Żelazisty. L.

Żelbet, u, lm. y konstrukcje z żelaza i betonu. Żelbetnik, a, lm. cy robotnik zajęty około robót żelbetowych.

Żelbetowy przym. od Żelbet: Konstrukcje żelbetowe. Strop Ż. Robota żelbetowa. Rozbiórka, podłoża betonowego i żelbetowego.

Żele, i, blm., Zele muz. talerz, bębenek z dwoneczkami, jako narzędzie muzyczne: Za kołmi powodoweml postępowali dobosze lub Ż. (janczary) z turecka. Grab. Jakby cała janczarska kapela ozwała ś. z dzwonekami, z zelami, z bębenki. Miek.

× Żelestwo, a, blm., p. Żelastwo.

Żelezce, a, lm. a p. Żeleźce.

Żeleziak, a, lm. i chem., p. Żelaziak.

Żeleziec, żca, lm. żce p. Żeleźce.

[Żelezina, y, lm. y] żuzel, żuzlica.

Żeleziny, in, blp., apt. (medicamenta martialia) leki, przetwory żelaziste.

× Żelezisto przys. od Żelazisty, żelazisto.

× Żelezisty p. Żelazisty.

[Żeleziwo, a, lm. a] ostrz żelazny: Zeleziwa nożów.

Żeleźce, a, lm. a, † Żeliszcze, Żeleźce, Żeleźiec l. żelazo na strzale, włóczni i t. p. osadzone, grot, śpica żelazna: Strzała bez żeleźca = weszka, brzechwa: Żeleźce. Troc. Żeleźce strzały, włóczni. Kn. Kupidyna strzała ta, która miłość nieciła, złoista i żeleźcem ostrym lśniąca była, a która odpędzała, stych miała stępiony i subtelnym ołowiem koniec osadzony. Otw. Na promieniach swoich słońce miasto żeliszcza ogniście groty położyło i groniło pogany. Birk. A ocieć, ku nim ruszając ś. z mieśca, będzie dodawał gromnego żeleźca. Gawin. To nie sam żeleźce, ale strzała całkowita w pierzu, w wąs rozdarta. Odrowąs. Bobrow. Strzały okruszone, Ż. bez drzewca. Bobrow. Żeleźec dzidy koło opękłości miał na wszystkie strony okienka. Lel. Ż. ś. mi między żebrami rozszczepiło i szezebrzech ostał we muie. Sienk. 2. † Ż. koniec igły magnesowej, strzałki magnesowej: Każę mu sieść za kompas i na pierwsze mieśce patrzyć, kędy kieruje magnes swe żeleźce. Pot.

Żeleźniaczek, czka, lm. czki p. Żeleźniak: Przy-stawi ku garnkom podczas warzywa swój Ż. Ork.

Żeleźniak, a, lm. i, Żelazniak garnek żelazny. Dyg. 2. [Ż.] rydel, łopaska. 3. bot., p. Niezrąb. Zdr. Żeleźniaczek.

[Żeleźnica, y, lm. e] p. Żelaznica.

× Żeleźnictwo, a, blm., p. Żelaznictwo: Ż., handel żelazem. Troc.

Żeleźniec, eje, al stawac ś. żelaznym.

Żeleźnik, ka, lm. cy i ki p. Żelaznik.

[Żeli, nieod.] kapusta.

[Żeli] l. p. Żelieli: Kotu ujęła, Ż. nie dosta-wało. Kon. 2. czyli, czy, azali: Pyta ś. mnie, Ż. go zjem.

† Żeli = żyli. I.

Żelicha, y, lm. y (quinchamalium) roś. z rodziny sandałowcowatych.

[Żelić] p. Żelieli.

† Żeliszcze, a, lm. a p. Żeleźce.

[Żelniaozka, i, blm.] *kapuścianka*.
Żeloza, y, blm. odmiana błonnika: Seukrzenie żelozy (która, jak wiadomo, jest odmianą błonnika).

† Żelw, wi, lm. wie, † Żelwa, † Żlew, † Żelwica, † Żolwica *siostbra męża, szwagierka*, † świeś, † niewiastka, † bratowa: Żlew, świeś, mariti soror. Tuch. Żelwa, mariti soror. Ks. Ł. A jak cię żelwicą do domu dostaniemy, to zobaczysz, że ci dobrze z nami będzie. Bśł.

† Żelwa, y, lm. y p. Żelw.

Żelwa, y, lm. y gieol. (tryonix) *skamieniały żółw rzeczny, ngpotyłany w liście i w pokładach trzeciorzędowych*. W. A.

† Żelwica, y, lm. e p. Żelw.

† Żemelka, i, lm. i, [Żemelka, Zymylka] p. Żemla: Jadałaś żemelki, miód i oliwę. B. B. Żart.: [Znalazł w kieszeni końskie żemelki (odchody czyli bobki)].

† Żemlany, † Żemłowy przym. od Żemła: Osrządka żemlana. Sten. Żemłowa mąka. L. Żemłowy piekarz. L.

† Żemta, y, lm. y, [Żemta, Żemla] *bułka pszena, strucla, placek*: Ż. z sędrdzia. B. Sz. (= placek z miodem). Manna była smaku jakoby żemły z miodem. Leop. (biały chleb. Leop.; jak placki z miodem. B. G.). Część żemły polanej olejem. Leop. (część mąki pszennej zagniatanej. Leop., B. G.). Więć i u krup, u śledzi... u żemle, u butów, u ryb, u rozmaitych ogrodnych rzeczy siedzi. Rej. Choremu daj polewki a żemłę z wodą a z masłem. Sten. Osrządka ze żemle świątliwych. Sten. Chleb mój, którym ja dał tobie, żemły, oliwę i miód. B. B. (żemle. B. G.). Krakowski trzewik, poznańska panna, wiślicka Ż., przemyskie piwo. Rys. Nie biały chleb, ale Ż. Kn. (= nie kijem, ale pałką). Zdr. † Żemelka, [Żemelka].

† Żemłowy, [Żemłowy] p. Żemlany.

† Żena, y, lm. y, † Żenczyzna, † Żeniczyzna, † Żeńszoczyna *kobieta, niewiasta*: Zamęt ciężki dostał ś. mnie, ubogiej żenie. Żal. Gdy kto swej żenie zapisze, tako aż sam temu ma panować. poko żyw. Ort. Żenczyzna nie może oddać ojczyzny bez przyzwolenia przyrodzonych. Ort.

Żenada, y, blm. *żenowanie ś., przymus, nieśmiałość towarzyska, skrupuł, ceremonia, ceregiele, krepowanie ś.*: Bez żenady ładuje sobie kupiaste talerze. Między ludźmi, którzy prawie wszyscy są w jednakowym położeniu, niema niepotrzebnej żenady. Skiba. Kapanie ś. w łaźniach parowych odbywa ś. wspólnie, bez różnicy płci i wieku, bez wszelkiej żenady. Brak t. zw. żenady salonowej. Byk.

[Żenareczka, i, lm. i, Żynarecka] p. Żenarka.

[Żenarka, i, lm. i, Żynarkaj żniwiarka. Zdr. [Żenareczka, Żynarecka, Żeneczka, Żenczareczka].

† Żenać, żene, nie, nał, [Żenać] *gnać, pędzić*: Żene. Ks. Ł. Pot. Żencie. B. Sz. P. Gnać.

Żencica, y, lm. e p. Żetyca.

[Żenczareczka, i, lm. i] p. Żenarka.

† Żenczarsz, a, lm. e p. Żniwiarz.

† Żencyca, y, blm., p. Żetyca. Troc.

[Żeneczka, i, lm. i] p. Żenarka.

[Żeniaozka, i, lm. i, Żeniaozka, Żyniaozka, Żenba] *żenienie ś., ożenienie ś., ożenek*: Albo my to we wsi nie wiemy, że ci starzy wyrabiali papiery u księdza do tej żeniaozki? Bał. Kan dydat do żeniaozki jednym rzutem oka ogarnął umebłowanie całego pokoju. Wilcz. (= do stanu małżeńskiego). Na Borowę napadła Ż.: pan ś.

żeni, porucznik już po zaręczynach, pan Jan także. Krasz. (= *popęd do żenienia ś., szal żenienia ś.*). Czekał na matczyne pozwolenie do żeniby. Ork. Wspomniałem wam o zamiarach żeniby. Ork. Jantka złaپی u kościoła, dalejże go namawiać do żeniby. Ork. Najbliższy przyjaciel stawał ś. wrogiem, skoro wspomniał o żenibie dzieci. Ork.

[Żeniafy] p. Żonaty.

[Żenich, a, lm. owie, Żeniuch], † Żeniuch *oblubieniec, pan młody; narzeczony*.

[Żeniczka, i, lm. i] p. Żona.

† Żeniczyzna, y, lm. y p. Żena.

Żenic, i, il kogo l. *dawać mu żonę, łączyć go z kobietą związkiem małżeńskim*: Żenię kogo, ożenić syna, synowca, służę i t. d. Kn. Radził ś. mnie niedawno jeden, czy miał Ż. syna, czy nie. Opal. Żencie syny wasze, a córki wasze wydajcie za męża. Bud. Gdzie tylko zastyszał o pannie bogatej choć o setną granicę, chociaż by garbatej, żenił synów. Pol. 2. *Kojarzyć w małżeństwo, łączyć w parę małżeńskie*: Żona nie ma w tym przodek trzymać, jak dzieci Ż. Petr. (= X postanović). Ż. ś. l. *łączyć ś. z kobietą węzłem małżeńskim, zawrzeć z nią związek małżeński, pojmować żonę*: Kto późno ś. żeni, ma wczesne sieroty. Prz. Cheesz ś. Ż., przyjacielu, to ś. żeni, a po ślubie to ci powiem, żeś dureń. Pśń. Żencie ś. z babą, z panną, z wdową, z djabłem, to mi wszystko jedno. Wójc. 2. [Ż. ś.] *wstępować w związki małżeńskie, pobierać ś.*: Mówiłem ci, jak mi się żenił. 3. [Ż. ś.] *wyść za mąż*: Jedna bidna dziewczyna miała ś. Ż. 4. [Ż. ś.] *cieszyć ś.* 5. [Ż. ś.] *kłócić ś., swarzyć ś.*: Od samego rana gospodni zeni sie ze mno.

[Żeniebny] *odpowiedni do ożenienia ś., zdolny do stanu małżeńskiego*: Młodzież żeniebna.

Żeniec, hca, lm. hcy, [Żenica] *żniwiarz*.

Żenienie, a, blm. l. *czynność cz. Żenit*: Do żenienia, mogący już być ożenionym. L. 2. p. Żenienie ś.: Dla syna mego zdarza ś. bogate Ż. L. (= *bogaty ożenek, bogata partja*).

[Żenienie, a, blm.] *czynność cz. Żenać*.

Żenienie się, a ś., blm., nies. *Żenienie czynność cz. Żenit* ś.

[Żeniećcie, a, blm.] *ożenienie, ślub*: No, do żeniecia zaraz.

[Żenik, a, lm. i] *narzeczony*.

Żenilin, u, lm. y bot. (pultenaea) *roś.*

† Żenin p. Żenin: Ż. sprzęt. Troc.

† Żeniny p. Żonin.

Żeniszek, szka, lm. szki bot. = Żeniszek.

Żeniuch, a, lm. owie p. Żenich. Mym.

[Żenny] p. Żonaty.

Żenować, uje, owal *onieśmielać, wstydzic, krepować w naturalności, porzuwać śmiałości*. Ż. ś. *krepować ś., ceremonizować ś., robić skrupuły, nie śmieć, wstydzic ś.*

Żenowanie, a, blm., *czynność cz. Żenować*.

Żenowanie się, a ś., blm., *czynność cz. Żenować* ś.

Żenowany *skrepowany względami towarzyskimi, zawstydzony, mający skrupuły*: Po tym, co ś. stało, jestem wobec niego Ż.

Żetyca, y, blm., p. Żetyca.

[Żenba, y, blm.] p. Żeniaozka.

[Żenca, y, lm. y] p. Żniwiarz.

[Żencarka, i, lm. i] *forma ż. od Żenczarsz, żniwiarka*.

[Żenczarsz, a, lm. e] p. Żniwiarz.

† Żenica, y, blm., p. Żetyca. Troc.

[Zęncowa, ej, lm. e] *nowozamężna*.

† Zęnczarz, a, lm. e p. Żniwiarz. Błąż.

Zęczy przym. od Zeniec, *żniwiarzski*: × Mie-
siąc Ż. = sierpień.

† Zęczyzna, y, lm. y p. Żena. Pat.

[Żeńska, i, lm. e] *kobieta*: Nafreind jedno
żeńskom.

Żeński 1. *kobiecy, niewieści, białogłowski*: Płec
żeńska. Służba żeńska. Potomek, krewny z lin-
nii żeńskiej (= *po kądzieli*). Gram.: Rodzaj wy-
razów męski, Ż. a. nijaki. Gospodarstwo żeń-
skie. Odmiana żeńska. (= *rzeczowników żeńskich*).
Kończówka żeńska. 2. Rym Ż. = *zakończony na*
nieakcentowaną krótką (zgięską). Wiersz Ż. = *zakoń-*
czony rymem żeńskim. 3. † Ż. p. Żenin. 4. † Ż.
skłonny do mieszkania, pożycia z żoną: Człowiek
z przyrodzenia jest Ż. Petr.

Żeńskość, i, blm., rz. od Żeński, *kobiecość*.

† Żeństwo, a, lm. a p. Mażeństwo.

† Żeńszczyzna, y, lm. y p. Żena.

Żer, u, lm. y, × Żyr l. × Ż. *żarcie, pożarcie*:
Szarpnąłś sławę językiem nieszczerym, już to
charakter nigdy niezmazany, żadnym starości
niezgrzyżony żerem. L. (= *zębem*). 2. *żarcie*,
pasza, karm, strawa zwierząt na polu: Marna
świnia, która, żerem ś. pasząc, nie uważa skąd
ta pasza pochodzi. Koch. W. Ż. świni, wieprzów
dzikich. Troc. Myśmy kąkol od ojców naszych
z naszą zostawioną nam pszenicą świniom w żyr
podali i jego młoto na tę spaś puścili. Smotr.
Zwierz żeru szuka. Troc. Ż. ptaków = *zob, po-*
syłka. Gdzie Ż. czuje, tam ś. ptactwo ęci. Pot.
Przypadło, że ta sowa gniazdo wysiedziała, a raz
w wieczór daleko po Ż. poleciała. Jak. W. Gdzie
Ż. czuje, tam ptactwo ś. mnoży. Troc. Kręca ś.
kruki, kiedy Ż. gdzie czują. Kaezk. Wróbelków
krocie po Ż. przestały ś. zlatywać. Słow. Przen.:
Do tak obfitego żeru zlatywali ś. z dalekich
stron drapieżnicy (= *łupu, zdobyczy*). 3. [Ż.]
pokarm, jadlo: Posyła z dwoma fornalkami
z wiktualją, ze żerem do klasztoru. 4. [Żery]
małe dołki, zrobione przez ryby na brzegach wód.
5. bot., p. Mak.

[Żerać, a, a] częstot. od Żreć: Żerały tu róż-
ne pyski. Świnia w marewii żera.

[Żeranie, a, blm.] czynność cz. Żerać.

Żerant, a, lm. ci, *Ğierent zawiadujący, zarzą-*
dający przedsiębiorstwem handlowym spółki.

Żerca, y, lm. y l. × Ż. *ten, co ęre, pożeracz*:
Czas, Ż. niesyty wszystkich rzeczy, niczego w ca-
łości nie zostawia. L. Czegoż czas, Ż., nie wali
pokosem? L. Ta bezwładna leży, a toczą ją
żerce. Uj. (= *robaki*). 2. † Ż. a. † Żerzec = a)
kapłan pogański, ofiarnik: Jako Baalowe żerce
pojadają. Sak. b) *dziwosłab, swat, starszy drużba*
weselny, starosta, marszałek, zarządca na weselu:
Żerzec, *alias* Ż., *dziwosłab*. Kn. *Dziwosłab,*
swat, drużba, żerzec. Kn. Żerzec, przełożony
ku opatrzeniu wszech rzeczy ku godom. Mącz.
Dziwosłab, Ż., swat, hochmistrz a. marszałek na
swadziebnym weselu Mącz. Napełnili sedy wodą
żery albo sprawę i rządęcy wesela. Sekl. Są
to słowa owego żercy a. starszego na we-
selu. Wuj.

[Żercie, a, blm.] *żarcie, jedzenie, strawa*: Przy-
nosi wieprzom Ż.

[Żerczy] *żarty = dobry do żarcia, do jalla, ła-*
komy, dobry do ukarmienia, niewybredny: Czasami
ręka jeżdźca mitygowała ich żerce zapędy,
wtedy podnosiły łby i osadzały ś. na zadach,
sapiąc z niezadowolenia. Gliń.

Żerdka, i, lm. i l. p. Żerdź; [Żurtka] *tyczka*:
Ludzie, na brzegu stojąc, żerdzi nawet nie po-
dają tonącym. Cz. Długie żerdki, na tych żerd-
kach w rozmaitych czasach pojawiały ś. roz-
maite przedmioty. Jez. Na żerdce wianki świę-
cone. Las. 2. myśl. *trząsk, drążek okrągły przy*
budzie ptaszniczej, gdzie sówka wystawiona, do
którego jest umocowana na zawiasach ryjenka
półokrągła i ściśle przystająca, tak iż ptaka na nim
usiadłego złapać można. St. wil.

Żerdzianka, i, lm. i zool., p. Zgrzypik.

Żerdziany złożony z żerdzi: Płot Ż. Od żer-
dzianych skrzyń żp. 2. Wej.

Żerdziowy przym. od Żerdź.

Żerdź, i, lm. e, [Żerdź, dzie, lm. dzie], × Drab,
× Rab l. *drążek cienki, tyka, tyczyna*: Żerdzie
w płotach sosnowe, olszowe. Kluk. Ża wyrąba-
ne cudze drzewo, co ś. zejdzie na Ż. ozierodną,
na koły i t. d., gwałtownik zapłaci po trzy gro-
sze. Stl. Gdy ś. latorośl wszczepiona przyjmuje,
trzeba jej dać podporę, przywiązawszy do jakiej
żerdzi, by wiatr latorośli nie wyronił. Trzyc.
Ż. długa z nosem do zrywania owoców, kluczka.
L. Ż. w płocie, a koniec w błocie. Prz. (o da-
lekim a. urojonym pokrewieństwie). Wieszala
płótno na żerdziach. Gliń. Zdr. Żerdka.

[Żereb]: Drzewa karłowate... zwane Ż., z kol-
cami, i nie sięgają więcej jak 4 stopy wyso-
kości.

† Żerebie, a, lm. a p. Żrzebie.

† Żerecki przym. od Żerca, *kapłański, ofiar-*
niczy: Aaron sprawował urząd ofiarniczy, a
iż po staremu rzekę, Ż. Bud.

[Żereło, a, lm. a] *koroty rzeki*.

× Żeremia, i, lm. e p. Żeremie.

× Żeremie, enia, lm. ona a. × mia, × Żeremia *osa-*
da bobrów: Ż., miejsce, w którym bobry mają jedno
oddzielne towarzystwo. Cz. W czyjej dziedzinie
będą gony bobrowe cudze, nie ma dobrać tak
daleko, jakoby od żeremia mógł kijem do-
rzucić, a jeśliby pod żeremia podorał, a tym
bobry wygonił, ma płacić dwanaście rubli a temu
żeremieniu przecię ma dać pokój; a jeśliby bóbr
z tego starego żeremia wyszedł a przyszedł
w insze Ż., na grunt inszego pana, tedy w czym
gruncie Ż. będzie, temu też i łowienie bobrów
należec ma. Stl. Żeremia bobrowe w nich (w ba-
gnach) są. Sienk. Pójdziem do żeremiów. Sienk.

[Żergać, a, a] *okraczać, przeskakiwać*.

[Żerganie, a, blm.] czynność cz. Żergać.

[Żerka, i, lm. i] *wewnętrzna choroba gorącz-*
kowa.

× Żernie przys. od Żerny; × Żyrnie, × Że-
rownie, × Żyrownie. L.

Żerność, i, blm. l. [Ż.] rz. od Żerny, *apetyt*. 2.
bakt.: Ż. komórkowa (phagocytosis) *fagocytoza*.

Żerny, × Żyrny, × Żerowny, × Żyrowny l. p.
Żerowy. 2. a. [Żerty] *łapczywy na żarcie, żarty,*
żarłoczny, łakomy, niewybredny w jedzeniu, łatwy
do utuczenia: Gatunek kaczek indyjskich, zw-
anych szapunami, bardzo łatwy do chowu, gdyż
są nadzwyczaj żerne. Kaczki i kaczątka... po
gnojówce pływają; dobre do chowu, żerte, zje
lada co, prawie nie potrzeba żywić. Dyg. 3.
obfity w ęer, tuczający, tuczno karmiący, sytny: Na
pastwiskach żyrownych pasie mię, nad wodami
rozkoszniemi wodzi mię. Bud. (na paszach zie-
lonych. B. G.). 4. *pożerający, żrący, trawiący, nisz-*
czący: Czas Ż. (= *wszystkożerny, pochłaniający*).
5. bakt.: Komórka żerna a. fagocyt = *chłonna,*
pochłaniająca obce ciała, zwłaszcza bakterje. 6.

myśl. p. **Oblany**: Kuropatwa pyszna a. żyrowna, przepiórka żyrowna, chróściele, bekasy pyszne a. żyrowne. Chm. B.

[**Żerota**, y, blm.] **zgryzota**: A naokoło żal był i Ż., i krew ś. lała. Kasp.

Żerować, uje, ował, × **Żyrować** wychodzić na pastwisko szukać żeru: Żeruje zwierz, na paszę a. pastwę żeru sznkać wychodzi. Kn. Ż., na paszy jeść, zrać. L. Tu niedźwiedź gruby chróści po szelinie, tu wieprze dzikie, tu żerują świnię. Tw. Bezpiecznie żeruje tu zwierz. Susz. W wodach ryby sobie grają, w gęstych puszczach zwierz żeruje, człowiek ziemi rozkazuje. Koeh. W. Wierzch kaukaski, gdzie dziki zwierz i ptak żeruje. Bardz. Potok z góry spadnie na trzodę, żyrującą po dżdżystych Plejadach. Tw. Zając tym czasem żeruje w jarzynie i sadzie. Jak. W. Zając tam po grządkach żeruje, należyście bankietuje. Jak. W. (= *zajada*). Wszystko, cokolwiek w polach żeruje. Mor. A. (= *żywi ś. pasie ś., żyje*). Pasterze wesoło poglądali po owcach żerujących. Tw. Ptak skacze sobie, śpiewa, żeruje, o ładnej przygodzie nie myśli. Damb. Z pod Zółtej Turni gwizdały świstaki, między głazami żerująca. Tet. Przen.: *używać, rozkoszować ś., lubować ś., labować*: Żyruje na ziemskich rajach twego schizmatyckiego z onym marnotrawnym synem kasztanach, kiedyś to lubo. Smotr. Wam raj ziemskiego owoc podobna ś., żyrujcież na nim, my do widzenia chwały Bożej śpieszymy ś. Smotr. Nie tak Pallas wymowna wstępuje do rady, jako nasi mózgowcy rozumem kierując, kiedy z sobą za stołem pod hełmem żerują. Mias. (= *biesiadają, uczują, godują*).

Żerowanie, a, blm., × **Żyrowanie**, × **Żyrunek** czynność cz. **Żerować**.

Żerowe, ego, blm., leśn. oplata od wypasu trzody chlewnej, wpędzonej do lasu na żołędzie i bukiew.

Żerowisko, a, lm. a, **Żyrowisko** miejsce żerowania, gdzie zwierzęta żerują: Gdy gołąb wyleci na Ż. i nierychło powraca do domu, znakiem jest, że ś. deszczu spodziewa, zbierając tyle żywności, aby mu i na drugi dzień wystarczyło. Łab. Miejsce tylko dla żerowiska czarnych kruków. Mie.

× **Żerownie** przys. od **Żerowny**.

× **Żerowny** p. **Żerny**.

Żerowy, × **Żerny** przym. od **Żer**: Żołądz żerowa. Troc. Prowent z żołędzi zowie ś. żerowym. Haur. Piosnka żerowego krakania nad padliną. Brt.

† **Żerstwa**, y, blm. = **Dziarno**.

× **Żersć**, i, blm. = **Dziarno**. Podez.

† **Żert**, u, lm. y p. **Żart**.

† **Żertować**, uje, ował p. **Żartować**.

× **Żertownik**, a, lm. i stół poświęcony w cerkwi, na którym przygotowują bezkrwawą ofiarę: Nie na prestole, jak w kościele, t. j. na wielkim ołtarzu, ale na żertowniku, który także bywa poświęcony, jako i prestół, owo przygotowanie pop czyni, gdzie, wyrzeźawszy z pośrodku proskury hostją a. ahnec, kładzie na patynie. Sak. Nieprzystojnie popi czynią, gdy nie pożywają sakramentu na ołtarzu, gdzie go poświęcali, ale na żertowniku. Pim.

† **Żerta**, y, lm. y, † **Żartwa** i a. **Żarzyna** ofiara całopalna, ofiara spalona: Ofiarują woły i inne żertwy. Św. 2. wszelka ofiara. Sł. wil.

† **Żertować**, uje, ował ofiarować żertwą. L.

† **Żertowanie**, a, blm., czynność cz. **Żertować**.

[**Żerty**] p. **Żerny**.

[**Żerun**, a, lm. y] **żarłok**.

Żerunek, nku, lm. nki i. pokarm, jadlo zwierząt. 2. żerowanie, szukanie żeru, żer.

Żerucha, y, lm. e bot. p. **Jaskier**.

[**Żerwa**, y, lm. y] **zajadły pies, brytan**.

† **Żerzatek**, tka, lm. tki = **Rzerzatek**.

† **Żerzec**, roa, lm. roy p. **Żerca**. Goł.

Żerzucha, y, lm. y bot., p. = **Rzerzucha**.

[**Żeściany**] przym. od **Żeść**: Blacha żeściana. (= *biała*). Dudz.

[**Żeść**, i, blm.] *cienka blacha żelazna, pobielana cyną.*

[**Żeśli**, **Żeśli**] i. *jeśli, jeżeli, skoro*: Ż. nie wierzyście, są świadkowie. 2. *tylko, jedynie, jeno*: Chłop nie jod, Ż. sklonke mlika.

Żeton, u, lm. y metalowy znaczek honorowy do noszenia przy dewizce a. na piersiach, dawany np. inżynierom, którzy budowali kolej, zwycięzcom sportowym, osobom, które ukończyły uniwersytet i t. p.; szton, liczman, marka do gry: Kolej żelazna rozdała żetony, czyli znaczki wolnej jazdy, tym wszystkim, którzy brali udział w ich budowie. Zdr. **Żetonik**.

Żetonik, u, lm. i p. **Żeton**.

[**Żeuzyk**, a, lm. i] *osoba lub zwierzę male złośliwe, zajadle i śmiałe.*

[**Żeśli**] p. **Żeśli**.

† **Żeżone ofiary całopalenia**. B. Sz.

[**Żębora**, y, lm. y, **Żęborznik**] **trzebiciel**.

[**Żęborzenie**, a, blm.] czynność cz. **Żęborzyć**.

[**Żęborznik**, a, lm. i] p. **Żębora**.

[**Żęborzyć**, y, y] **trzebić**.

Żęcie, a, blm., czynność cz. **Żąć**, żniwo.

† **Żęc**, i, blm. *to, co pożęto, pożęta trawa, sianożęc, pożęte zboże*: Żałozony ogień popaliłby snopie, albo Ż., albo role. B. B. (spaliłby stóg albo stojące zboże. B. G.).

† **Żędać**, a, al p. **Żądać**. Orzech., Kaz. 1555.

† **Żędanie**, a, blm., czynność cz. **Żędać**.

[**Żędołenie**, a, blm.] czynność cz. **Żędołić**.

[**Żędołić**, i, il] *prosić natarczywie*.

[**Żędenie się**, a ś., blm.] czynność cz. **Żędzić ś.**

[**Żędzić się**, i ś., il ś.] *żądać ś., zachciewać ś.*

Choremu żędziło ś. wódki.

[**Żęnaty**] p. **Żonaty**.

[**Żęniaczka**, i, lm. i] p. **Żeniaczka**.

× **Żęto**, a, lm. a p. **Żniwiarka**.

Żętyca, **Żętyca**, [**Żyntycyca**] † **Żęcica**, [**Żęcica**],

† **Rżętyca**, † **Żęcocyca**, † **Żyntycyca**, † **Żyncicyca**, † **Żynczyca**, [**Żybura**, **Mulka**] *serwatka z mleka owczego*: Żęcica z owczego mleka w początku suchot jest wyborna. Krup. Żęczyca z owczego mleka serwatka przewarzona. Haur. Dajcie mu jedno, serwatki, albo żynczyczy ciepłej, ujrzyście, jako mu żołądek wytrybuje. Falib. [Sam baca ważył żętyce]. Tet.

Żętyczarnia, i, lm. e *miejsce, gdzie przyrządzają żętycę*.

[**Żgaby**, ów] p. **Haby**.

[**Żgacz**, a, lm. e] *to, co żga*: Dwa żgace, dwa kopące, a na środku cymbał (dwa rogi, dwie nogi tyłne, brzuch: krowa).

Żgac, a, al i [**Żgac ś.**] p. **Żgnąć**.

Żgadło, a, lm. a p. **Żegadło**.

[**Żgaj**, a, lm. e, **Żgajek**] = **Ciernik**.

[**Żgaja**, i, lm. e] = **Jazgarz**. Zdr. [**Żgajka**]. Pe.

[**Żgajek**, jka, lm. jki] p. **Żgaj**.

[**Żgajka**, i, lm. i] p. **Żgaja**.

Żganie, a, lm. a i. czynność cz. **Żgać**. 2 *kolka*: Ż. w boku (= *kolki*). Mam dziwne Ż. w sereu. Przybysz.

Żgawiec, wea, lm. wee zool. grupa zwierząt jamochłonnych (cnidaria). Nus.

Żgawka, i, lm. i i. bot., p. Pokrzywa. 2. zool.: Żgawce posiadają organy parzące czyli parzydełka lub żgawki. Nus.

Żglenie, a, blm., czynność cz. **Żglić**.

Żglenie się, a s., blm., czynność cz. **Żglić s.**

Żglić, i, ii *tlieć*, utrzymywać żar, ogień, żarzyć. **Ż. s. tleć, tlic s., żarzyć s.:** Żgli s. ogień.

Żglisko, a, lm. a p. **Zgliszcze**.

Żgliszcze, a, lm. a p. **Zgliszcze**.

Żgliszczok, a, lm. a p. **Zgliszczok**.

Żgliszczowy przym. od **Zgliszcze**, *zgliszczowy*.

[**Żgło**, a, lm. a] p. **Gzło**: Nieboszczyka oblekają w koszulę, zawiązaną sznurkiem; na ową koszulę wkładają **Ż.**, rodzaj tuniki, czyli koszuli śmiertelnej. Kolb. Mór... za sobą żgła swe wlecze. Kon. Nie zasłona ślubna to... ale **Ż.** Kon. Roztapiałem dale w błękitnych mgłach zmroku; zmęczony dnem, gasiełem światła i otulałem ziemię w czarne **Ż.** nocy. Przybysz

Żgnąć, nie, nał, **Żdzgnąć**, **Dźknąć**, **Dźgnąć**, nied., **Żgać**, **Żgać**, × **Żdźgać**, **Dźgać** i. *kolnąć*, *pchnąć*, *uderzyć czym ostrym*, *bodnąć*: **Żgnął** go puinałem, łokciem. Troc. (= *szturchnął*, *trącił*). **Zgają** oni jego obraz kołem. Świt. Skoro pieszczonęj synek maclerze płytką żgnie strzałką z krzywego łuka, próżno s. ranny do kłamu bierze. Zabł. **Żgam** taranta, że aż krew po śniegu kropi. Łoś. **Żgało** go to w serce jakby nożem. Reym. **Ż** rogami (= *tryknąć*, *tryksnąć*). Przen.: **Żgnął** go tą przymówką. Troc. (= *dotknął go boleśnie*, *dojadł mu*, *ukłół*, *ubodł go*). 2. (o płynie) wydrzeć s. silnym strumieniem, prądem; *sknąć gwałtownie*, *buchnąć*, *bić*, *prześć*, *szorować* = *walić*: Rura pękła, woda żga. Przen.: Nie posadzam brata, inni są, co na mnie żgają, mówil płacziwie Zbigniew. Krasz. (= *biją*, *nastają*, *instygują*, *powstają*). Rozum często s. zaciął, jakoby jąkała, chociaż go myśl szczęśliwa właśnie w język żgała. Nagł. (= *ciągnęła go za język*, *nie dała mu pokoju*, *choćaż pod wpływem tej myśli świerzbiał go język*). **Żgają** do tego, jak Żydzi do plaacka. Prz. (= *prą*, *dązą*, *ciągają*). 3. **Żgać** = *pedzić*, *machać*, *ruszać*, *walić*, *wyrwać*, *rypać*, *spieszyć*: Nuże żywo, dźgaj śmiało! L. 4. **Dźgnął** sobie dobrze, tyknął dobrze duszkiem. L. (= *gobnął*, *palnął*, *dziobnął* sobie).

Żgnięcie, a, blm., czynność cz. **Żgnąć**.

× **Żiustokor**, u, lm. y rodzaj odzieży damskiej: Upudrowana istotka w robeszanie, żiustokorze czy też mantaszusie. Gom.

[**Żłabina**, y, lm. y, **Żłobina**] *wklęsłość na wierzchołkach gór*.

[**Żleb**, u, lm. y, **Żłob**] *skalisty parów z boku góry lub między dniami górami, którym woda spływa, rozpadlina w stromej ścianie skalnej, utworzona prawdopodobnie przez wiekową pracę wód, spadających ze szczytu gór*: Nocami włokąc s. głodni, dniami kryjąc s. po wąwozach, żłobach i lasach. Krasz. Stoceżył s. gład i runął w **Ż.** z grzechotem. Brt. Pochłaniał ich widok zaklętych żłobów. Żer. Księżyc począł wolno oświetlać puste doliny, zaćmiewając s. tu i owdzie na turniach i w żłobach, jakby s. światło błątało w bezdrożach. Tet. Zdr. [**Żlebek**, **Żlebk**].

[**Żłeboczki**, **ów**, blp.] *strugi, któremi woda spada po bokach gór*.

[**Żlebek**, bka, lm. bki] p. **Żleb**.

[**Żlebk**, a, lm. i] p. **Żleb**.

[**Żlepać**, pie, pał] p. **Żłopać**.

[**Żłepanie**, a, blm., czynność cz. **Żłepać**.

[**Żłob**, u, lm. y] p. **Żleb**.

Żłobak, a, lm. i, **Dłubacz** *dłoto półokrągłe, żłobkowane*, piesznia, rera.

Żłobczastóść, i, lm. i p. **Żłobkowatość**.

Żłobczasty p. **Żłobkowaty**. L.

Żłobczek, **czka**, lm. czki p. **Żłób**: Znaleźli pańską dziecinę w żłobczuku. Słow.

Żłobek, bka, lm. bki i. p. **Żłób**: Karczmarka aby żłobku w kredzie nie wyrzynała i dwie za jedną skłankę nie nakryślała. Haur. (= *karb żłobkowaty, rowek*). Sól srebrem roztopiona wlewa s. do formy, w żłobki, mające szerokość gęślego pióra, wyrzniętej, wtedy zrasta s. w laseczki czarne, które mają imię kamienia piekielnego. Krum. 2. **Ż.** dla podrzutków = *przytulek dla niemowląt opuszczonych*: Potrzeba założenia na przedmieściu żłobka, w którymby kobiety zajęte pracą wyrobniczą mogły zostawiać swoje niemowlęta. Przen.: *kolębka*, *gniazdo*, *początek*: Widziałeś w tym wizerunek oblicza naszej matki Polski od piastowskiego żłobku, w którym s. ona zrodziła, do moskiewskiego krzyża i Golgoty, na którym do dziś dnia kona, przebijana włóczniami przyjaciel i wrogów. Krasz. 3. anat.: × **Ż.** (*fossa*) *rowek, dół, rów, bródka*. 4. chir. = *temblak żłobkowaty* (*capsula mitellaris*), *ryna wyżłobiona*, *łubka wyżłobiona do ustalenia złamanej kończyny służąca*: Ułóż nogę złamaną w żłobku płóciennym z słomianymi wałkami równo i wygodnie, który tasiemką zawiązesz. Perz. 5. bud., cieś., stol., p. **Cyga**, **Felo**: **Ż.** jest to żłobkowaty członek kroju, a do tego prosty lub odwrotny, to jest wklęsłością w górę a. na dół obrócony. Podez. 6. intr. *obcięta strona książki, równoległa do grzbietu książki, mająca kształt żłobu*. 7. stol.: **Żłobki** = *kanele*.

Żłobiak, a, lm. i rzem. *młotek do żłobienia, do wybijania wklęsłości*.

Żłobiarka, i, lm. i rzem. *machina do żłobienia*.

Żłobiasty *podobny do żłobka*: **Dłoto** żłobiaste = *półokrągłe, żłobak*. Łab. Bud.: Sklepienie żłobiaste, p. **Kolębka**. Kłokiew żłobiasta, p. **Krokiew**.

× **Żłobiątko**, a, lm. a p. **Żłób**: Potym je położyła i sianem je nakryła w żłobiątku. Słow.

Żłobić, i, ii, **Żłobkować** i. *dłubać wgląb, wydrążać w żłób, wyżłabiać, lochowac; robić żłobkowatym, fugować, wyrabiać w rowki, karbować, laskować*: Ziele sierpik od korzenia jest przestrefowany, t. j. jakoby igłą żłobkował podług ku górze. Spicz. 2. *ryć, kopać*: Moi bracia żłobią miny złota. Uj. Przen.: Czasami rozpacz żłobiła długą upiorną ręką głębokie brzozy w mej duszy. Przybysz. (= *rzeźbiła*).

Żłobienie, a i. blm., czynność cz. **Żłobić**. 2. lm. a p. **Żłobina**: Jasność dzienna spada, w jónskich żłobieniach gubiąc swe opale.

Żłobień, **bnia**, **bnie** p. **Żłobnik**.

Żłobik, a, lm. i bot. i. (*corallorrhiza*) *roś. z rodziny storczykowatych*. Gatunek: **Ż.** *koralkowy* (*c. innata*) zwany także **Koralkowym** korzeniem. 2. p. **Narzęst**.

Żłobina, y, lm. y, **Żłobienie** *bud. jeden z pionowych żłobków na powierzchni kolumny w porządkach doryckim, jónskim i korynckim, lm. kanele*.

Żłobisty p. **Żłobkowaty**.

× **Żłobiątko**, a, lm. a p. **Żłób**.
Żłobien, bnia, lm. anie p. **Żłobnik**.
Żłobiasty p. **Żłobkowaty**.
Żłobkować, uje, ował p. **Żłobić**.
Żłobkowanie, a, blm., czynność cz. **Żłobkować**.
Żłobkowany 1. im. od **Żłobkować**. 2. p. **Żłobkowaty**.

Żłobkowo przys. od **Żłobkowaty**: Woda do tego mierza, aby pragnienie zagasić; czyli na to użyjesz roztruchanu złotego, czyli ręki swej Ż. wygiętej, nie to nie czyni. Pileh. Ż. wzdłuż, *imbricatim*. Kn.

Żłobkowość, i, blm., rz. od **Żłobkowaty**; **Żłobczastość**: Ż., żłobkowata strona jakiej rzezy. okrągława strona, część spodnia a. wewnętrzna jakiej strony, jako nieba, czapki, czółna. Troc. (= *wkleśłość*).

Żłobkowaty, **Żłobkowany**, **Żłobczasty**, [**Żłobczaty**, **Żłobcący**], **Żłobisty**, **Żłobiasty** i *wydrążony w kształcie żłobu, wyżłobiony, wkleśły; wyrobiony w żłobki, rowki, karbowany, rurkowaty, łaskowany, rurkowany, rymniasty*: Rzeżanie żłobkowane. Wuj. Budynki swoje dachówką żłobkowatą krył. Pileh. Krótki wzrok mającym służy okulazy żłobkowane, starym zaś okulary sklepiste. Krup. (*concavae, wypukłe, nie wypukłe*. L.). Dłotko żłobkowane (= *holajza*). Ż. wewnątrz, okrągławy. Kn. Niebo wydaje ś. żłobkowane nakształt półsferza, wktórego środkiem jest patrzacy. Boh. Gdzie są grunta przykre, żłobiaste, kręte, jak je mierzyć. Haur. (pełne dołów, żłobowin. L.; *fallowane, faliste*). Różne baśnie piszą o Maurytanji i o żłobkowatych miejscach góry Atlantu. Petr. Sztynność i powaga żłobkowatych gałęzi euforbji odbija dziwnie od fantastycznej płataniny Ijanów. Sienk. Aż w mgłę uderzy słońce z żłobistej szczeliny. Kon. 2. chir. (*canaliculatus*): Rana postrzałowa żłobkowata. Temblak Ż. a. żłobek (*capsula mitellaris*).

Żłobkowiec, wca, lm. wce p. **Żłobnik**.
Żłobkownica, y, lm. e p. **Fugownica**.
Żłobnia, i, lm. e] p. y, **Ciesiołka**.
Żłobnik, a, lm. i, **Żłobien**, **Żłobkowiec**, **Gzym-subel**, **Holkiel stol. hebel z ostrzem półokrągłym, do żłobienia**: **Wiórnik Ż.**

× **Żłobny** p. **Żłobowy**.
× **Żłobowacina**, y, lm. y p. **Żłobowina**.
× **Żłobowina**, y, lm. y, × **Żłobowacina miejsce wyżłobione, wyżłobienie**: Łąd na w sobie wiele żłobowin ciasnych, które nawałności od wiatrów miotania wylizały. Otw. Była żłobowacina głęboka, co wody dżdżowe zwykły nią były miewać swe przechody, pod nią jezioro stało. Otw. Ż., miejsce odsapiska, w którym ś. wody z deszczów i śniegów zatrzymują, jeśli dno łowate, może być obrócone na stawek. Stroj. Stopy stanęły w żłobowinie celi. Zer.

Żłobowy, × **Żłobny** przym. od **Żłób**: We żłobowej ubogiej kolebecie fant leżał świata drogi. K.G.

[**Żłóc**, i, lm. e] p. **Żłód**.

Żłop, u, lm. y, † **Szłop** 1. **żłopanie, żłopnicie**: Zebrali ś. dla żłopu. Bojażń Boża pierwsze grono, na ten łubek przywiniono, bo ta stróżem, ta i tropem, byś nie spluskał szaty szłopem. Mias. (= *obżarstwem, opilstwem*). Uciekszy, w grobach, w lasach żłopem żyli przeciwko naturze, póki natura nie przywiodła ich ku pierwszej posturze. Chr. 2. to, co ś. **żłopie**: Jakim ś. brzydzi natura żłopem, tym nasycają głody i przemory. Chr. (= *żerem, łarciem, pokarmem nędznym*). 3. w lm. *sapiska*,

żłobowiny, źródlika: Ciężko wsparowani, cofną ś. w te tropy, i w staw jedni, drudzy w kał, ci w przyległe żłopy. Tw. Między bagnistemi żłopy i straszliwą łozną ścieżka tylko była. Tw.
Żłopacz, a, lm. e ten, co **żłopie**; **pijak**. Wor.

Żłopać, × pa a. **pie**, pał p. **Żłopnąć**.
Żłopanie, a, blm., czynność cz. **Żłopać**.
Żłopień, pnia, lm. pnie zool. (*rampiorhynchus*) **owad dwuskrzydły krótkorogi bakowaty**.

Żłopnąć, nie, nął, nied. **Żłopać**, [**Żłepać**] *chłapnąć płynu, napić ś., łapczywie chłapnąć*, nied. *chleptać, leptać, chłać*: Wót ze zdroju żłopie. L. Wino bez miary poczeły żłopać. L. (= *doić, smolić, ciągnąć*). Żydzi, Turcy i Cygani żłopiają jak szkapy wodę. L. Opoje, którzy żłopiają wino do półnoocy. L. Dzień i noc żłopiają, jeszcze im ś. schodzić trzeba do przedpokoju pańskiego na pijatykę. L. Żłopam. Troc. Biała człowiekowi, co tu wody żłopnie. Syrok. Przen.: Stara łódź ś. pochysta, już żłopnęła wody. Syrok. (= *nabrała, zacierpnęła*).

Żłopnięcie, a, blm., czynność cz. **Żłopnąć**.

Żłób, obu, lm. oby 1. a. [**Wydlub**] *podłużna wkleśłość wyżłobiona, koryta, ryma, rowek*: **Żłoby**, koryta albo rynnny, któremi woda płynie na koło młyńskie. Os. J. Szumi dziś pełnym żłobem na swym woda młyńnie, nazajutur, skoro spadnie, i wiatr ją wysuszy, Ż. próżny, koło stoi, ani z miejsca ruszy. Pot. Za Kazimierza W. Ż. rowisty, albo przekop od Krakowa aż do Bochni prowadzić zaczęto, aby wodę z Wisły wypuściwszy, handlowe potrzeby w łodziach przewozić można. Biał. (= *kanal*). Wszystko płynęło ku Beskidom w górę potokami i żłobami. Pol. Na twarzach zmarszczek głębokich żłoby. Syrok. (= *brózdki*). 2. dla bydła, dla koni = *jasła*: **Żłoby** podług roślości koni tak wysoko stać mają, aby ś. koń przyuczał głowę trzymać, jak powinien. Kluk. Kędy niemasz wołów, tedy i Ż. próżny. B. B. Głęboko tam do żłobu. Prz. (= *skąpo jeść dają*). Przen.: Odsadzono go od żłobu (= *usunęto go od korzystnego stanowiska*). W żłobie leży, któż pobieży kłędować małemu. Psń. Żywot Chrystusa od żłobu do męki (= *od narodzenia, od kolebki*). 3. [**Ż.**] *koryto drewniane, z którego czerpie ś. wylana już ze studni woda*. 4. *gór. niecka do wynoszenia rudy*. Zdr. **Żłobek, Żłobczek**, × **Żłobiątko**.

[**Żłobczaki**, ów, blp.] *skrzypce, in. gęśle, gęsiłki*: Je takie ta Ż. — rzekł Sablik. Tet.

[**Żłobczaty** p. **Żłobkowaty**.

[**Żłobek**, bka, lm. bki] *część składowa młynka polskiego, do młynkowania zboża*.

Żłobkowaty, [**Żłobczaty**] *podobny do żłóbka: Żłobczate dłotko (= holajza)*.

[**Żłobkowy**]: Sączące ś. w kopalni soli wody za-kórnice tak zwani żłobkowi, czyli dziady, utrzymują w porządku, do czego wybierają ludzi starszych lub ułomnych (= *dziady z przytułku, z żłobku*).

× **Żłód**, odu, lm. ody, † **Żłod**, × **Żłódz**, [**Żłóc**]: Kiedy pada śnieg z deszczem, powiadają: **żłóc** pada. Kiedy pada i marznie na drzewach, na drodze, mówią, że jest **żłódz** (= *goleleń, mgła żłodowaciata; okiść*). Gdy ona rosa (*manna*) osychała, okazało ś. coś na puszczy maluczkiego i okrągłego, jako Ż. subtelną na ziemi. B. B. (jako szron na ziemi. B. G.). Ż. pada, *gelucidium*. Kn.

[**Żłók**...] p. **Żłuk**...

[**Żłócenie**, a, blm.] *czynność cz. Żłócić*.
Żłukcić, i, il, **Żłócić**, **Żłócić** *moczyć, parzyć, prać a. bielić chusty, płótno w ługu, ługować, [potaczać] w stągiewce*.

[Żłukta, y, lm. y, Żłukto] naczynie bednarskie na różkach, u dołu nieco szersze, stągiewka, drybus, trójnog, beczulka, naczynie do prania.

[Żlukto, a, lm. a] p. Żłukta.

[Żmenia, i, lm. e] garść.

[Żmęda, y, lm. y] p. Żmunda.

[Żmieję, a, lm. e] p. Żmij.

[Żmiekać, a, ai] żuć, gryźć na papkę.

[Żmiekanie, a, blm.] czynność cz. Żmiekać.

† Żmienda, y, blm., p. Żmindactwo.

† Żmiendactwo, a, blm., p. Żmindactwo.

Żmigrosz, a, lm. e dusigrosz, żmindak, skąpiec, kutwa, liczykrupa, liczygrosz, sknera, smażywiecheć, wędzrogrosz, mrzygłód: Ż., skąpiec, żmindak. Bobr.

Żmii, ja, je, Żmii p. Żmijowy.

Żmiisko, a, lm. a, Żmiisko p. Żmija: Rozpadło ś. Ż. na troje żmijątek. Miek.

[Żmij, a, lm. e, Żmij, Żmieję] smok: Ż. ugryzł. Kon. Ż., gad, gadzina; przen.: wstrętne zielecho. Kn.

Żmija, i, lm. e, [Żnija, Żmija, Żmila, Żmila, Dżmija, Żmyja, Żmyja] l. zool. (pelias berus) wąż jadowity: Żmije u nas nazwane najwięcej ś. różnią piaską swoją głową; w zębach nad wszystkie inne węże żmije największą mają truciznę. Kluk. Swym ostrym jadem podobni do żmije. Kochan. Językami swemi poczynali jad żmij pod wargami ich. Wuj. Uciekać ode mnie jako od jakiej żmii będziesz. Skar. Straszliwa Ż. wkradła ś. do sadu, a kędy pierśią przeszliźnie ś. błędną, uciechną trawy i róże uwiędną, i będą żółte jako piersi gadu. Miek. Kołą pod kopytami niewiernych jak żmije. Malecz. Przen. człowiek złośliwy, jaszczurcze plemię, gadzina, jedza, jaszczurka: Żmijo, stul gębę! Troc. Ty żmijo, t. j. jadowita niewiasta. Kn. 3. pewien gatunek armat. Papr. F. Zdr. Żmijka, Zgr. Żmiisko.

Żmijątko, a, lm. a. Żmijątko małe żmii: Rozpadło ś. żmiisko na troje żmijątek. Miek.

Żmijka, i, lm. i, Żmijka l. p. Żmija: Jakże to osobliwsza Ż., acz z swego urodzenia pozioma bestyjka. L. 2. myśl. gatunek lisa: [Chłopiec utrzymuje, że lis „baw nesamowity“, a ja sądzę, że chyba był z gatunku żmijek. Powiadają, że liszka ma naprzód jedno dziecko, potem 2, 3, 4, potem znowu 4, 3, 2 a wkońcu jedno lisie, i to ostatnie zowie ś. Ż.; psy takiego lisa nigdy nie złapią].

Żmijogad, a, lm. y, Żmijogad zool. (vipera aspis) wąż jadowity z rodziny żmij.

Żmijowato przys. od Żmijowaty.

Żmijowaty, Żmijowaty podobny do żmii: Cichy, zdradny, zwolna Ż. grom zgasi życie w ostatniej iskierec. Krasin. (= gzygakowaty, wężykowaty).

Żmijowiec, wca, lm. wce, Żmijowiec bot. l. a. Żmijówka, Żmijówka, Żmijowa główka, Miodunek, Ostrzeń (echium) roś. z rodziny ogórecznikowatych. Gatunek: Ż. pospolity (e. vulgare). 2. p. Żmijownik. 3. p. Aronek. 4. min., p. Serpentyn.

Żmijownik, a, lm. i, Żmijownik, Mięśliwonja, Smoczy korzeń, Żmijowiec, Żmijowiec bot. (dracontium) roś. z rodziny obrazkowych.

Żmijowy l. a. Żmii przym. od Żmija: Chleb jego w żołądku jego obróci ś. w żółte żmijową. Leop. (jaszczurczą. L.). Wyrodkowie żmijowi. Bud. (rodzaju jaszczurzy. B. G.). Śmierci zaciągamy w Rzym z Libji, gdy jadów żmiih zaciągamy. Bardz. Jeszcze chcesz mnie ukąsić? A! ty żmii synu. Miek. 2. bot. Czosnek Ż., p.

Kłębacz. [Ż. kwiat] = flores Echidnae]. 3. [Ż. spirytus] = lek ludowy. 4. zool.: Żmijowa główka, p. Żmijowiec.

Żmijówka, Żmijówka l. [Ż.] okowita, w której moczo no schwytną na nowiu żmiję. 2. bot. (= a) (helminthia echinoides) roś. z rodzaju robaczi. b). p. Żmijowiec. e). p. Popłot.

[Żmila, i, lm. e] p. Żmija.

Żmin, u, lm. y bot. (gelsemium) roś. z rodziny połatowatych.

× Żmina, y, lm. y apt., p. Garść.

Żminda, y, † Żmienda l. blm., Żmindactwo, † Żmiendactwo sknerstwo, skąpstwo, kutwienie, chytróść na pieniądze: Ż., skąpstwo nawet dla siebie. Włod. Philargyria, skąpość, żmienda, fakome zbieranie. Mącz. Bezecne brzydkiego fakomecy żmindactwo. Dm. Za skąpym idzie żmindactwo, ciężkość, umysłu podłość, wzgarda, nienawisć ludzka. Petr. Żmindą, po żmindacku, illiberaliter. Kn. 2. lm. y p. Żmindak. 3. [Ż.] człowiek gderliwy, nudny, nudziarz, maruda, mantyka, nękała. 4. bot. p. Amarant; p. Botwinko. Żmindacki przym. od Żmindak; Żmindliwy: Illiberalis et sordidus quæstus, sromotne a żmindliwe nabywanie. Mącz. Po żmindacku, żmindą, illiberaliter. Kn.

Żmindactwo, a, blm., p. Żminda.

Żmindak, a, lm. cy l. a. Żminda człowiek gderliwy, nudny, nudziarz, maruda, mantyka. 2. skąpiec, sknera, kutwa, liczykrupa, dusigrosz, żmigrosz, smażywiecheć, mrzygłód, szperka: Ż., mając dość, skąpo żyje, sobie żałuje. Kn. Bieda skąpcom i żmindakom, skarbnym szkatuł strzegącym. Brud. Nie był z natury skąpym i żmindakiem, jako zwyczajnie zyski czyniąc takim, Jabł. Patrz, jaką pochwałę bierze miłosierny. a ty czemu nie dajesz, żmindaku mizerny? Prot. Szczętnym mię żmindakiem zowią, ponieważ wymyślnemi na przepych potrawami stołów nie zastawiam. Pilch. Ż. ukryciem rzeczy sobie mniej zdalnych ujmuje innym potrzebnych. Pilch. Dziś tchórz ostrożnym ś. zowie, a Ż. oszczędnym. Min. Na niedostępnym wierzchu góry jabłoni rodzi, ale zaden po owoc ku niej nie dochodzi, tylko ptakom jest karmia, ostatek wiatr psuje, ja to, żmindaku wszelki, tobie przypisuję. Gawiń. Nie godzi nam ś. być wielkich przodków naszych wyrodkami, tchórzami, żmindakami. Star.

Żmindliwy p. Żmindacki.

Żmindzenie, a, blm., czynność cz. Żmindzić.

Żmindzić, i, il postępować jak żmindą, kutwić, dusić pieniądze, skąpieć, ciulać, sknerzyć.

[Żmot, a, lm. y] p. Żmut.

Żmud, u, blm. ciężka praca, zmudna praca, morderca, żnoj, trud, mozół: Czyliż darmo podjął Ż. i trudy... Wysp. Czyś myślał o swoich poddanych? Korzystałeś z ich żmudu, by wieść zepsucia pełne życie. Zdr. Żmudzik.

[Żmuda, y, lm. y, Żmęda] = Żmuda.

Żmudnie przys. od Żmudny: Wioslarz barkę peha Ż. Kon. (Augur) o kiju włóki ś. Ż. Kon. [Żmudno] smutno.

Żmudność, i, blm., rz. od Żmudny. L.

[Żmudny] l. p. Żmudny: Robota zmudna. Świt. Sposób podziału tego jest zmudny. Rogal. Nie dba o to, co zmudna i wysiłona praca ku okazałej wytwórności stawia. Pilch. Żmudna to praca. Troc. Świt Ż. dnia jesiennego. Kon. Droga stała ś. zmudna. Kon. 2. [Ż.] zabawny, śmieszny.

Żmudy, ów, blp., p. Żmudzin.

[Żmudzenie, a, blm.] czynność cz. Żmudzić.

[Żmudzenie się, a ś., blm.] czynność cz. Żmudzić ś.

[Żmudzić, i, it, Zmudzić, Zmudzić] I. *marudzić, mitrzążyć, balałmacić, marnować czas, trawić marnie*: W lecie godzinę, nie tylko dzień, szkodliwa zmudzić. Haur. Nie chcąc nędzy przycierpieć, brzucha schudzić, leżąc próżno na miejscu, woła swój czas zmudzić. Biel. M. Jakiś czas Miecznik zmudził. Mileczy i długie lata zmudzi, nudzi. Zal. [Zmudzisz sobie ino ten dzień czasu]. Kto wiele uważa, wiele zmudzi. Prz. 2. [Ż. kogo] *zmudzić; dokuczyć, uprzykrzyć ś. komu*: Msza nie zmudzi, post nie schudzi. Prz. [Ż. ś.] I. *przykrzyć ś., nudzić ś., dłużyc ś.*: Czas miś. zmudzi. 2. *martwić ś.*

Żmudzik, a, lm. i p. Żmud. Troc.

Zmudzin, a, Żmudzin I. lm. i *ohywatel ze Żmudzi, mieszkawiec Żmudzi, rodem ze Żmudzi*: Odmienne mówią Żmódninowie, także Kurowie. niż Litwa. Biel. M. 2. lm. y p. Żmudzinek: Jeśli będzie stał ten świat ze trzy krzyże, to i ludzie i konie w żmudziny postrzyże. Pot. (wszystko zdrobnieje. L.) Żmudziny, Żmudzinki, Żmudy; Żmudzinek, koń małego wzrostu, jakich najwięcej we Żmudzi, jednohodnik drobny. Kn. Kieźnać żmudziny. Miek. Dokaże czasem więcej Ż. mały, niżli koń cały. Prz. Zdr. Żmudzinek.

Żmudzinek, nka, lm. nki p. Żmudzin: Sparszy ś. na żmudzinku, obóz pędzi cały. Min. Upominek, jak Ż., jak żmudką, beczką furji mierzą, krakowskim korcem i to pod strych. Prz. (= *furja niezmierzona, niehamowana*).

Żmudzinka, i, lm. i, Żmudzinka, Żmudka forma ż. od Żmudzin.

Żmudki przym. od Żmudź; Żmudzki: Żmudzka ziemia między Prusy a Inflanty, na północy blisko morza, mając Litwę od południa. Paszk. Starosta Ż. w senacie po województwie łęczyckim ma miejsce, a biskup Ż. po przemyskim biskupie. Troc. Nie żmudzką beczką furji mierzą, krakowskim korcem i to pod strych. Prz. (= *furja niezmierzona, niehamowana*).

[Żmurka, i, blm.] p. Żmurki.

[Żmurki, ów, blp., Żmurka] *ciuciubabka, ślepa babka* (zabawa): Bawić ś., grać w Ż. Wstawał jednak i latał, jak w Ż. grając. Chodź.

[Żmurzenie, a, blm.] czynność cz. Żmurzyć.

[Żmurzyć, y, yl] *mrużyć*.

[Żmut, a, lm. y, Żmot, Żmyt] *klub, pęk, kołtun*: Ż. bielizny (= *tłumok*). Ż. przedży, nici, włosów. Ż. papieru (= *plik*). Rozplącz ten Ż. nici. Wyrywano mu z głowy cały Ż. włosów. Wal. (= *promień, garść*).

[Żmija, i, lm. e] p. Żmija.

[Żmyt, a, lm. y] p. Żmut.

[Żnarka, i, lm. i] p. Żniwo.

† Żnarz, a, lm. e p. Żniwiarz.

† Żnia, i, lm. e p. Żniwo. B. Sz.

[Żnieja, i, lm. e] p. Żniwiarka: Gwarz ze starym oraczem, śpiewaj pieśń ze żnieją. Syrok.

[Żnija, i, lm. e] p. Żmija.

[Żnisko, a, lm. a] I. *pole po żniwie, rżysko, ściernisko*: Za gołym żniskiem, po którym wiatr jesienny zamiata. Wil. 2. [Ż.] (zam.: Rznisko) *ból żołądka, rżnięcie w żołądki*.

× Żniwacz, a, lm. e p. Żniwiarz. Troc.

× Żniwaczka, i, lm. i forma ż. od Żniwacz; Żniwiarka.

× Żniwak, a, lm. cy p. Żniwiarz.

[Żniwiak, a, lm. cy] p. Żniwiarz.

[Żniwiareczka, i, lm. i] p. Żniwiarka.

[Żniwiareńka, i, lm. i] p. Żniwiarka.

Żniwiarka, i, lm. i I. a. × Żniwaczka, × Żniwka, [Żnieja] forma ż. od Żniwiarz. 2. a. × Żętkło *maszyna rolnicza do żęcia*. Zdr. [Żniwiareczka, Żniwiareńka].

Żniwiarko-wiązanka, i, lm. i *żniwiarka, która zarazem wiąże w snopy*: Kilkanaście żniwiarko-wiązalek uwija ś. na tej przestrzeni.

Żniwiarkowy przym. od Żniwiarka: Nożyce szpalerowe systemu żniwiarkowego.

Żniwiarski przym. od Żniwiarz; † Żynarski.

Żniwiarz, a, lm. e, × Żniwacz, † Żencarz, † Żenczarz, × Żynarz. × Żnarcz, [Żniwak, Żniwiak], × Żniwiec, Żeniec, × Żenica *człowiek zajęty żniwem*.

[Żniwić, i, it] *żąć*.

× Żniwiec, wca, lm. wcy p. Żniwiarz.

[Żniwienie, a, blm.] czynność cz. Żniwić: Gospodarstwo idzie jak najlepiej, nie mając do żniwienia jak jeden owies. Wyb.

Żniwka, i, lm. i I. × Ż. p. Żniwiarka. 2. [Ż] *wczesna śliwka*.

Żniwko, a, lm. a p. Żniwo.

[Żniwne, ego, blm., Żniwniak] *dożytki, okrężne*.

[Żniwniak, a, lm. i] p. Żniwne.

× Żniwny, Żniwowy przym. od Żniwo: Zapasy wystarczają do końca roku żniwnego. Nikt nie ruduje odwiecznych lasów na żniwne pola, tylko w potrzebie i w nadziei pewnych zysków. Sur. Czy nam żniwne przyjdzie zwiedzać składy. Grez. Pora żniwna i kosowicza należała także do momentów spotęgowanego szynkarskiej rodziny zajęcia. Jeż. Skoro tylko odgarnięto trochę żniwną gorączkę, i po polach już tylko komi-czyni, siewki, seradele i późne grochy zostały. Las. Zebrali swoich łanów żniwne plony w stóg. Sf. Jakoby łąki i żniwne pola i sady rozkwitły zeszły ś. na gody. Reym.

Żniwo, a, lm. [Rżniwo, Żnia, Żnarka] I. *zboże dobre już do żęcia; to, co żętko, ujętek, plon, zbiór*: Dobre miał Ż. L. Zapuść sierp twój a żnij, boś już przyszła godzina, aby żętko, iż ci już dostało ś. Ż. ziemi. Leop. (już przyszła godzina żniwa, bo poszło Ż. ziemi Leop.; przyszła godzina, abyś żął, ponieważ ś. dostało Ż. ziemi. B. G.). Każdy będzie skąpie żął, kto skąpie rozsiewa, lecz który hojnie sieje, hojne Ż. miewa. Petr. Żniwa swego pierwszy snop tobie ofiaruję. Kochan. Ż. jest wielkie, ale robotników mało. Wuj. Jeśli będziesz nieleniwym, przyjdzie, jako źródło, Ż. twoje, a niedostatek daleko uciecze od ciebie. Wuj. Przyjdzie czas, gdy Ż. nas hojnie uweseli, gdy kopy lieczy i w gumna bogate zbierać będziemy. Skar. Noene Ż.: gdzie niema robocizny pańszczyźnianej, tam gospodynie za poczęstunek spraszały w widną noc księżycową wracających od pańszczyzny robotników na Ż. Goł. Od Pana Boga powodzenia był pewny, iż niewiele onych ziarn wielkie Ż. urodzić miało. Skar. Teraz czas do siania pogodny na bogate Ż. Skar. Choć mała niwa, lecz plenne żniwa. Koch. W. Przen.: Głupich dzieła, mądrych Ż. Fred. A. Wojnę nie napróżno ludzie wilezym żniwem nazywają. Sienk. 2. a. w lm. Żniwa *żęć zboża, sprzęć; pora żęcia*: Już niedaleko Ż. Kochan. Wielec ś. uradował, iż takich sług prawdy i żeńców ś. na Ż. Boże przyczynia. Skar. Już przyszła godzina żniwa, bo poszło Ż. ziemi. Leop. Poczekaj cierpliwie, dowiesz ś., siła masz zboża po żniwie. L. Zaden obraz rzetelniej nie wskazał wiek złoty, jak widok w cza-

sie żniwa wesołej roboty, kiedy ją z sereca pełnią szczęśliwi wieśniacy, wszędzie ochoeża radość wybiega ś. w pracy. Tom. We żniwa, w żniwa, przede żniwy. [Na po żniwach = na czas po żniwach]. Nająć ś. do żniwa. Chodźć do żniwa Przen.: Przyjdzie czas złych i dobrych żniwa, że cnota na wierzech wyjdzie jak oliwa. Chr. (godzina próby, doświadczenia. L.). Kto we żniwa patrzy chłodu, nacierpi ś. zimie głodu. Rys. Nasi, bijący ś. z nieprzyjacielem, odprawwszy swoje Ż., zgiełk usłyszeli. Warg. (swoję robotę, swoje dzieło, swoją pracę, swój trud, a. w ogólności: swoje. L.). Nie chęć ja ś. tu wdawać w cudze Ż., t. j. w rzemiosło kowalskie. Dor. (= w cudze rzeczy, w cudze sprawy, w cudze pole działalności). Wzewany na to Ż., nie śmiał sierpa brać bez błogosławieństwa stolicy apostołskiej na przyjmowanie pospółstwa do wiary świętej. Skar. (Ż. apostołskie, praca w winnicy Pańskiej. L.). Przen.: Dzisiaj wasze Ż., lecz wkrótce wypijecie swego waru piwo. Pot. (= wasza obrada, wasz raj, tryumf). 3. [Gospodarz wyprawił Ż., t. j. robotę i zabawę żniwną]. Zdr. Żniwko.

† Żniwować, uje, ował odbywać żniwo. L.

† Żniwowanie, a, bfm., czynność cz. Żniwować.

× Żniwowy, × Żniwny przym. od Żniwo: Cóż, jeśli jeszcze względne nad czełka potrzebą, pogodą swą zabył się i zniszkry niebo, a odpędzając zdala deszcz i nawałnicę, rozkaże wnijsć zefirom w żniwne okolice? Tom.

Żob ptasia bot., p. Ligustr.

† Żebro, a, lm. a p. Żebro.

× Żoch, a, lm. y rub., żołądek. Sł. włi.

[Żod, u, lm. y, Żot, Żowł] żywot, brzuch.

† Żog, u, lm. i palenie, ogień, płomień, żar. Memnona Dorys miła swym żogiem podpala. Jabł.

[Żoga, i, lm. i, Żoga] ziemia, na której wypala i rodzić ś. nie chce.

[Żogawa, y, lm. y, Żagawka, Żagawka, Żogawka, Żogawica] polczywa. Zdr. [Żogawka.

[Żogawica, y, lm. e] p. Żogawa.

[Żogawka, i, lm. i] p. Żogawa.

[Żogować, uje, ował] piłować: Ż. kloce.

[Żogowanie, a, bfm.] czynność cz. Żogować.

Żokiej, a, lm. e = Dżokiej: Jakis Ż., prowadzący konia, ukłonił mu ś. Bał.

Żokiejka, i, lm. i, Dżokiejka czapka żokiejska, czapka półkulista z dużym daszkiem, z lekkiego materiału.

Żokiej-klub, u, lm. y stowarzyszenie arystokratyczne miłośników wyścigów konnych; rodzaj perfum; rodzaj tyżew: Unikał zabaw. porzucił rozpustne uciechy żokiej-klubu, który marnił czas i pieniądze na pohlanki i zbytki. Bał.

Żokiejski p. Dżokiejski.

Żokiejstwo, a, bfm. = Dżokiejstwo.

Żoko nieod. magot, gatunek małpy.

[Żolać, a, ał] rozpałać.

[Żolanie, a, bfm.] czynność cz. Żolać.

[Żoli] palący: Ż. ogień.

Żola, y, bfm. 1. Żoła. 2. chem. ług pokrywaliczny, roztwór soli, z którego część soli przez wyparowanie a. ochłodzenie już wyparowała.

Żołąd, a, lm. y żart., zgr. od Żołądek.

Żołądeczek, ozka, lm. ozki p. Żołądek: Nie zapalaj ś. bardzo, moje serduszko, żebyś sobie żołądeczka nie zalterowała. Boh.

Żołądek, dka, lm. dki, † Żołądek. l. = a) anat. (ventriculus, gaster, stomachus) pęcherzykowate

rozszerzenie trawiennego przewodu kiszłowego, przeznaczone na to, aby okresowo dostarczane pożywienie przyjąć i przesunąć do jelita cienkiego: Ż., ventriculus, worek z błonek rozmaitych ułożony, służący do trawienia pokarmu. Krup. Ż. przyjmuje od gardziela pokarm i piecie. Kirch. Zeżwana w gębie potrawa przez gardło idzie do żołądka. Troc. Ż. popsuć. Troc. Nim zboża dociekli za danyh wieków ludzie, chleb z żołądzi piekły, stłukszy ją abo zmieszły, jako jęczmień, drobno, ba, i Ż. od niej nazwany podobno. Pot. Ż., gospodarz człowieczego ciała. Burl. Ż. jest jako gospodarz w naszym ciełe, który wszystkim członkom żywości dodaje. Sak. Żołądko dobrego, dużego (człowiek). Kn. (= ma strawnny żołądek). Pokarm, przyjęty od chorego żołądka, wyrzucony bywa. Białob. Ż. zły ledwie miękkie potrawy strawi, a dobremu i miękkie i grube nie wadzą. Skar. Żołądko słabego, chorego człowieka. Troc. Rozstrój żołądka. Ż. nie każdą potrawę znieśie, strawi. Wolny, twardy, słaby Ż. A to strusi Żł (= dziwnie strawnny). Lekarstwo na Ż. (= na przeczyszczenie). Gazy z żołądka. Ma twardy (żart.: koński) Ż. (= silną naturę). Przen.: Ma strawnny. Ż. (= wszystko znieśie, niczym ś. nie przejmuję). Tego Ż. nie znieśie, nie strawi. Przeczyśćć Ż. Głodnego żołądka racją nie odbyć. Prz. Oszukać Ż. (= pozornie zasilić, byle czym zbyć). Dno żołądka (fundus ventriculi). Ciało żołądka (corpus ventriculi). Krezka żołądka (mesogastrium). × Otwór lewy żołądka czyli wejście (eorlix). Usta żołądkowe, × górne lewe uście żołądka, otwór żołądka gardzielowy = wpust żołątko. × Otwór żołądka, p. Odźwiernik. b) chir.: Wycięcie żołądka (gastroctomia). Połączenie sztuczne żołądka z jelitami (gastroenterostomia). Przytwierdzenie żołądka do ściany brzusznej (gastrostaxis). Otworzenie żołądka (gastrostomia). Wziernikowanie żołądka (gastroscopia) = badanie żołądka wziernikiem. c) patol.: Ż. olbrzymi (macrogastria). Ból żołądka (gastralgia). Sereca a. żołądka bolenie, p. Kordjaka. Zapalenie żołądka i jelit (gastroenteritis). Ropowica żołądka (gastritis phlegmonosa). Wrzód okrągły żołądka a. trawienny (ulcus rotundum v. simplex ventriculi, ulcus corrosivum). Zamulenie żołądka (sabura gastrica, sordes ventriculi v. gastricismus). Zapalenie żołądka (gastritis). Nerwoból żołądka, rwa żołądkowa (gastrodynia). Nieżyt żołądka (gastritis catarrhalis). Rozszerzenie a. rozdęcie a. rozstrzeń żołądka (gastractasia). Rozmiękczenie żołądka (gastromalacia). Opadnięcie żołądka (gastroptosis). Kurecz żołądka (gastrospasmus). d) wet., zool.: Ż. brodawkowaty (ruma). Ż. siatkowaty (reticulum). Ż. listkowaty, p. Księga. Ż. fałdzisty, p. Fałdzisty. × Ż. flakowy, p. Księga. Wół ma cztery żołądky, eo ś. snadnie może zobaczyć w owych flakach, które ś. dzielą na czworo: jedne zowiemy księgi, drugie są jako czepiec, trzecie jako łosia skóra, czwarte ślaz. Sak. 2. Ż., gniew, chrap, chrapka, wątrobą, wark, serduszko, apetyt. Kn. 3. [Ż.] żołądz. 4. bud.: Ż. pieca = wnętrze pieca, gdzie ś. pali drzewo lub węgle, wydobywa, krąży i zostaje ciepło, a dym oddziela. Podez. Zdr. Żołądeczek.

Żołądkować się, uje ś., ował ś. gniewać ś., sierdzić ś., irytować ś., unosić ś., złościć ś.: Żołądkuję ś., gniewam ś., stomachor. Urs.

Żołądkowanie się, a ś., bfm., czynność cz. Żołądkować ś.

Żołądko- p. Żołądkowy.

Zołądkowo- p. **Zołądkowy.**
Zołądkowy 1. przym. od **Zołądek:** Woda letko ogrzana czysto pita moc zołądkową zemdlewa. Trzye. Zołądkowe lekarstwo Troc. Trzebaby dla jejmości zołądkowego wina, i działkom też dla zołądka pozwalają. Falib. (wódeczki. L.). 2. anat.: (gastriacus, stomachicus). Garus Z., mlecz Z., × papka pokarmowa (chymus) = *miazga zołądkowa*. Gorączka zołądkowa a. gastryczna (febris gastrica). Tętnica zołądkowa lewa (arteria gastrica sinistra). Tętnice zołądkowe krótkie (arteriae gastricae breves). † Usta zołądkowe, † Zołądkowe uście, p. **Odźwiernik:** Usta zołądkowe i ziejące a. ś. niedobrze zawierające po jedzeniu. Syr. Spodni wychód Z., który Grecowie *pylorum* zowią. Syr. Sok Z. (succus gastricus), × rozczyrna zołądkowa. Zołądkowodwunastniczy, × zołądkowodwunastnicowy (gastrododenalis). Zołądkowojelitowy (gastrointestinalis). Zołądkookrężniczy, × Zołądkookrężniczy (gastrocolicus). Zołądkowoprzeponowy, × Zołądkoprzeponowy (gastrophrenicus). Zołądkowosięciowy, × Zołądkosiatkowy (gastroepiploicus). Zołądkowosłedzionowy, × Zołądkosłedzionowy (gastrolienalis). Zołądkowowątrobnny, × Zołądkowątrobowy (gastrohepaticus). -3, bakt.: Czawornia zołądkowa, p. **Obłóżka**. 4. chir.: Szew Z. = *zeszycie zołądka* (gastorrhaphia). Wziernik Z., Gastroskop. Pompa zołądkowa. 5. embr.: Krezka zołądkowa u płodu (mesogastrium Müller). 6. patol.: Rozstrój Z., niestrawność (gastriacismus). Rwa zołądkowa (gastralgia, gastredynia). Zapalenie gruczołów zołądkowych (gastroadenitis). Przepuklina zołądkowa (gastrocele). Niedokwaśność soku zołądkowego (hypaciditas). Sokotok Z. (gastroorrhoea). Przekwaśność soku zołądkowego (hyperaciditas). Krwotok Z. (gastroorrhagia). Przetoka zołądkowa.

Zołądkówka, i, lm. i żart. *wódka dobra na zołądek, szereg, nalana na piołun, korzenie i t. p.*

† **Zołądny** p. **Zołądny.**

† **Zołądziorozny** p. **Zołądny.**

Zołądz, ędzi, lm. ędzie, [Z., a, lm. e m., **Zołądz**, **Zołądz**] 1. bot. (glans quercina) *owoc dębu*: Zołądzie zdadza ś. do czarnego farbowania i należyce niemi ukarmiają ś. wieprze. Kluk. Z. dębowy, bukowy, więzozołądowy. Troc. Zołądzie zbierać. Troc. [Obrodził ś. w kobielarni Z. Idź mi przynieś od dębu zołądz. Wójc.]. Zb.: *zołądzie*: Jeśli kto świnię na Z. do lasa wzenie. Herb. Prowent z zołądzi zowie ś. żerowym, który wchodzi dziedziowi do intraty. Haur. Niedźwiedź srogo na Z. ryka, gdy gałąź spadnie, milczkiem umyka. Prz. (na słabego ś. porywamy, przed wielkim umykamy. L.). Przen.: *rzecz podobna z kształtu do zołądzi*: Zołądziami ołowianemi wielkimi, na rzemieniu długim uwiązaniemi, jakoby basałkami, nieprzyjaciół gromili. Warg. (= *kułami*). Z zołądźnią kijec grano-wity. Alb. (= *z gałką*). 2. anat.: Z. prącia (glans penis) = *główka*, × *główka członka męskiego*. Syr. Z., × *gałka*. Z. czyli główka korzenia męskiego (balanus). Perz. Z. lechtaczki (glans clitoridis). Wieniec zołądzi (corona glandis). Obwód zołądzi a. załupek. Perz. Szyja a. szyjka zołądzi, rowek zołądny (collum glandis a. sulcus retroglandularis). 3. karc.: *color trefl w kartach*: Z. ś. święci. Troc. 4. patol.: *Zadzierzgnienie zołądzi a. załupek* (paraphimosis). Stulejka pokrywa Z., czyli główkę członka męskiego przedskórką, załupek pod nią

szyjkę ścisła. Perz. 5. zool. (balanus, testaceorum genus glandi simile. Kn.) *morski pław miękkoskorupy*. L.

Zołąd, u, lm. ył, *placa, pensja, szereg, żołnierska, jurgiel*: Przystańce, żołnierze, na zołądzie waszym, na służebnych pieniądząch waszych. Skar. I któż kiedy swoim zołądem bojuje? Leop. Nie należy to zwyczaj utrzymywać ludzi wojskowych na swym zołądzie pod imieniem gwardji narodowej, zwłaszcza partykularnym. Leszcz. (ktoś kiedy służy żołnierską swoim kosztem? B. G.) Z., który z dawna Skanderbeg Mojżeszowi dawał, po tym jego zjechaniu do skarbu swojego obrócił. Baz. Celnicy, nikogo nie ścisłają, ale przestawajcie na zołądziech waszych. Leop. Z. miesięczny. Troc. Z. płacić, Z. brać. Troc. Być na czym zołądzie. Przen.: Być na czym zołądzie = *być jego płatnym stronnikiem, polecznikiem*. Dziennik ten jest na zołądzie rzędu (= *jest sekretnie opłacany za stałe trzymanie jego strony*). 2. × Z., *Zołąd stan wojskowy, służba wojskowa, żołnierka, życie żołnierskie, wojskowość, wojowanie*: Jaromierz do Polski ś. udał, chcąc przy Bolesławie i zołądem ś. bawić i gruntowniej o rzeczach swoich radzić. Błaż. Żołnierze zawni, *ewocaj*, którzy, w zołądzie lata swe wysłużywszy, na prośbę hetmana do żołnierskiego ś. rzemiosła wracali. Pilch. Wspomnijcie na nędzne towarzysze, którzy jeszcze w polu na zołądzie niebezpiecznym leżą! Skar. Bolesław sposób zołądu rycerstwu po wszystkich powiatach opisał tak, aby każdy wojewoda z powiatu swego według opisaną pewną liczbę żołnierza gotowego na wojnę stawiał. Błaż. Przeszkadzali Krzyżacy, aby papież Władysławowi prawem wojny krzyża św. Tatarzy wojować nie dopuścili, obawiając ś., żeby król takiego zołądu przeciwko onym nie zażył. Błaż. Jan, ich brat, długo Z. u Ludwika węgierskiego prowadził. Nies. Książę Sarmacji, długo w rzymskim wojsku Z. prowadząc, poloru nabrawszy... Bobrow. (= *wiodąc, prowadząc żywot żołnierski*). Pierwszy raz pod Żórawnem, gdzie to pierwsze zołądy czynił. Kacz. (= *stawiał pierwsze kroki w służbie wojskowej*). 3. † Z. *służba, zaciąg*: Od zołądów djabelskich do chorągwi Chrystusowych ich zaciągnął. Birk. Czart od służby Bogarodzicy sługi Jej odstraszył i na swój Z. przewabił. Bz.

Zołądacki, Zołądacz przym. od **Zołąd**: Zołądacz gmin. Nar. Śmiałym z pijaństwem być może, ale nie rycerzem, który rozumem i cnotą wiek swój i zołądacką prowadzi. Star. (= *żołnierką ś. baw*). Woronicz, nie chcąc ś. narażać na gwałtowność zołądacką, ściągnął mu musiał buty. Koz.

Zołądactwo, a, blm., pog. 1. zb. *zołądki, żołnierze*: Rozpasane Z. Kto wyszedł do swoich, temu natychmiast palono dwór i niszczone wioski, Z. ś. rozsiadało na krwawych gruzach. Krasz. 2. *stan, charakter zołądaka*.

Zołąd, a, lm. cy a. ki, × **Zołąd**, × **Zołądat** pog. *prosty żołnierz*: Zołądki zrabowały miasto Z., który nie z gruntu, ale za zołąd służy. Dudz. Zołądat, zołądaci. Vol. Oficerowie i zołądaci. Troc. Z. obcy dawno zagościł ś. był w Polsce. Krasz. Nie chce rzeczpospolita mieć żołnierza regularnego, coby ś. stał zołądakiem, przestając być obywatelem, i zagroził swobodzie. Krasz.

Zołądacz p. **Zołądacki**.

† **Zołądnierz**, a, lm. e p. **Zołądnierz**.

× **Zołądny** p. **Zołądny**.

× **Zołądat**, a, lm. ci p. **Zołądat**.

Żoldować, uje, ował i. *slużyć na żoldzie, wojskowo, żołnierzować*: Żoldowałem nie bez chwaly, gdy jeszcze był mój wiek cały. Petr. Nie-wieściuch lękał ś. pod temi znakami Ż., że ci żołnierze zawsze walczą i muszą. Oss. Cokolwiek pod niebem ś. narodów znajduje. z południa i z północy, to z nami żolduje. Bardz. Ze wzgórz a spuści ś. chmara perekopskich na plon zajadła, sobie żoldująca, nie komu. Krasin. 2. × *Ż. brąc na żold, najmować, zaciągać, werbować*: Daję ci pozwolenie, żolduj gachów roty. Zabł. (=trzymaj sobie, utrzymuj, miej sobie).

Żoldowanie, a, blm. i. czynność cz. **Żoldować**: Po niechlubnym w mroźnych stonach żoldo-waniu, w słodszy a obfitszym na wioskach bycie, ruszy ś. z miejsca nie cheieli. Nar. 2. p. **Żold** Kn. 3. † *Ż. wyprawa wojenna*: Robert, od Bożego ś. grobu wróciwszy, Ż. swoje obrócił na odszczepieńców. Skar.

Żoldownik, a, lm. *oy żołnierz na żoldzie*. Proch., Troc. Ż., żoldowy żołnierz, żołnierz pieniężny, służebny, groszowy, kwarciany. Kn.

Żoldowny p. Żoldowy.

Żoldowy, × Żoldny przym. od **Żold**; **Żoldowny**: Żoldnier Ż. Porzuciwszy wojsko żoldowe, nad pospolitym rządził pan hetman Grab. A te tygrysy, te wojska żoldne, to policja, to szpiegi, to obłąkani włóścianie... Krasin.

[**Żoldra, y**, lm. *y*] *pewna część młyna*.

[**Żolenny**] p. **Żolędny**.

† **Żolędek, dka**, lm. *dki p. Żolędek*. Ocz.

Żoldne, ego, blm. *opłata pobierana niegdys przez panów za prawo zbierania żoldzi w ich lasach dębowych lub pasania trzody chlewnej w tychże lasach*. Głog. Wybierano inne jeszcze daniny: gajowe, Ż., rugowe... Paw. Ż., danina kmiecia dla dworu za wolność zbierania żoldzi. Goł.

[**Żoldni**] p. **Żolędny**.

Żoldniak, a, lm. *i wieprz chowany na żoldziach, tuczony żoldziemi*: Ż., wieprz żoldziowy, żoldzioczerny, żoldziopasny. L.

Żoldnica, y, lm. e zool. (eliomys nitela) *zwierzę szczurowate z rodziny koszatek*.

Żolędny, † Żolądny, [**Żolędni, Żolenny**], **Żolędziowy** przym. od **Żolędz**: Ż. żer. Troc. Mysz żoldna, *mus quercina*, znajduje ś. po lasach i drzewach dębowych. żyje żoldziami Kluk. 2. *żoldzioczerny, pasący ś. żoldziami*: Żoldziowe świnie, *glandivori*. Kn., Troc. 3. a. **Żoldziorodny, † Żoldziorodny, Żolędzisty** *rodzący żoldzie, wydający żoldzie*: Ż., żoldziowy, żoldziorodny, *glandifer*. Kn. Cheiał wyrwać Ż. dąb. Zebr. Widziałem usiłującego wysiępnąć z ziemi dębu żoldziorodnego. Otw. 4. *kare.*: **Żolądny** = *treflowy*: Aez też tam i kufel i Ż. tuz wielkie zachowanie miewają, ale gdy zachowasz na wszym stateczną pomiare w sobie, nie to tobie wszystko szkodzić nie będzie. Rej. Drugiego Ż. król od wielu rzeczy odwiedzie a swemi go sprawami zabawi. Rej. Żart.: Dupnik Ż. = *fajula, ciemięga i t. p.*

Żoldzianki, nek, blp., apt. (*gallae quereus calicis*) *galiki galusowe, galusówki, dębianki, narośle na liściach dębu, wytworzone przez owady (galasowniki) i bogate w taninę*.

Żoldziopasny p. Żoldzioczerny.

† **Żoldziorodny p. Żolędny.**

Żoldziowy i. p. **Żolędny**: Kawa żoldziowa. 2. bot.: † Czapka żoldziowa, † Czarka żoldziowa, † Czaszka żoldziowa = *miseczka żoldzi*. **Żoldzioczerny, Żoldziopasny** *żywiący ś. żoldziami* (p. **Żoldniak**).

Żolędziówka, i, lm. i *gatunek żywy*.

Żolędzisty p. Żolędny.

[**Żolędz, i**, lm. *e*] p. **Żolędz**.

[**Żolma, y**, lm. *y*] p. **Żolna**.

[**Żolmierz, a**, lm. *e*] p. **Żolnierz**.

[**Żolmireczka, i**, lm. *i*] p. **Żolnierka**.

[**Żolmirz, a**, lm. *e*] p. **Żolnierz**.

Żolna, y, lm. *y*, [**Żolna, Dziolna, Szczurek, Wilga**] zool. i. (*merops apaster*) *ptak wróblowaty lekkodziejowy owadożerny*: Czy gdzie ś. Ż., lub szczur nie zakrada. Syrok. Lata Ż., szuka ula. Wójc. 2. p. **Dzięcioł**: Ż. czarna a. dźwięcioł czarny (*dryocopus martius*). Ż. zielona a. dźwięcioł zielony (*gecinus viridis*). **Żolny, żoln** (*meropidae*) *rodzina ptaków wróblowatych, lekkodziejów*.

Żolnieraka, i, lm. i m. *łichy, mizerny żołnierzyna* Ja, wychowany w obozach, zwyczajnie Ż., byłem prędkim, gwałtownym. Rzew. Może jaki Ż., mruknął Albertus. Krasz.

† **Żolnierczyk, a**, lm. *ki* p. **Żolnierz**: Upomniałem cię, abyś z żołnierczyki sprawy nie miał. Zwr. M. Wszystko żołnierczykom wolno. Zwr. M.

[**Żolnierczek, czka**, lm. *czki*] p. **Żolnierz**.

[**Żolnierczka, i**, lm. *i*] p. **Żolnierka**.

Żolnierka, i, lm. i f. *kobieta-żolnierz, bohaterka, ryccerka*: Łuk nosiła i strzały, żolnierką była. Otw. 2. *żona żolnierza*. 3. a. × **Żolnierska żolnierstwo, stan żolnierza, służba wojskowa, wojskowość, żolnierzowanie, wojaczka**: Wzięto mu syna na żolnierkę. Żaden zdatny do żolnierki nie stawił ś. Nar. (= do wojska). Ż. — ponieważ. Prz. Od młodych lat twoich żolnierskiej pilnujesz i teraz jeszcze sędziwe skronie twoje szyszakiem przyciskasz. Birk. Na żolnierskiej wiek swój trawił. Petr. Żolnierską traktował. Kras. Wyszedszy z szkoły, jeden na żolnierską, drugi na dwór jakiego pana uda ś. Sak. Przy dworze albo na żolnierskiej nie rad, by go Rusinem zwano. Sak. (= w wojsku). Z towarzystwem na żolnierskiej musi kompanją mieć i w nabożeństwie. Sak. Jeśli król je wysła na żolnierską, idą. Wuj. (pośle-li je przeciwko nieprzyjaciołom, idą. B. G.). Jako ci ś. na tej żolnierskiej wodziło? Zwr. M. (= wyprawie). Żolnierską służę = żolduje, żold wiodę. Kn. Raczej duszą, niż ciałem, mógł żolnierską służyć, dla starości leżeć, niż pracą wojenną podejmować sposobniejszy. Warg. Żaden, służąc żolnierską Bogu, nie wikle ś. sprawami, aby ś. temu podobiał, któremu ś. oddał. Zigr. Porównywa miłość z żolnierską. Hul. Młodzieniec ostrą hartowny żolnierką. L. Ocieie, probując mojej w żolnierce ochoty, nabył dla mnie chorągiew w rejmenie piechoty. Niem. Bok, długą żolnierką znużony, złóż pod mym laurem. Min. Jakby to pięknie było widzieć młódz w wojskowym trybie powszechnie znającą ś. na żolnierce. Swit. Poznałem więc po ubiorze, że żolnierkę traktuje. Chodź. Zdr. [**Żolnierczka, Żolmireczka**].

× **Żolnierska, iej**, blm., p. **Żolnierka i Żolnierstwo**.

Żolnierski, † Żolnirzski, † Żolnierzyn przym. od **Żolnierz** i od **Żolnierstwo**: Żolnierska szata. Troc., Kn. (= *mundur*). Postawa żolnierska. (= *bitna, ryccerska, dzielna, tego*). Żolnierskim prawem, postępkim sądzić. Troc. (= *prawem wojennym*). Parzę zęby na żolnierskiej kaszy. (= *służę w wojsku, jestem żolnierzem*). Piosnka żolnierska. Żolnierskie ma nałogi. Troc. Ż., ryccerski nauczyciel. Kn. (= *wojskowy*). Stan Ż. Troc. Żolnierskie doskonałe

umie rzemiosło. Troc. Po żołniersku, † Żołnierskie, † Żołniersko przys. *jąć żołnierz, w sposób właściwy żołnierzom*: Ubrać s. po żołniersku. Służyć żołniersko (= jako żołnierz, wojskowo, w wojsku). Po żołniersku żył, żeby tym mężniejszym był do boju. Skar. Nie każdy, co s. po żołniersku stroi, placu i potyczki dostoi. Kn. Przez te lat ośm, przez które służył żołniersko, tak zhardtiał, że go żaden ścierpieć nie może. Boh. Ow trybunalski Chevreuil, zawsze żołniersko sztywny, czarno od stóp do głowy, nigdy zestarzać s. nie chciał. Kraus.

† Żołnierskie przys. p. Żołnierski. Kn., Troc. Żołniersko przys. Żołnierski.

Żołnierstwo, a, btm. l. a. Żołnierka, × Żołnierska stan żołnierski, żołnierzowanie; rzemiosło żołnierskie, wojskowość. Orzech. Mając dwadzieścia lat, na Ż. s. udał, walcząc przeciw nieprzyjacielom narodu swego. Skar. Ten nigdy żołnierzem nie jest, który nie pracuje w żołnierstwie. Zigr. Szkoły są podobne żołnierstwu a. kozactwu; około którego s. na Podolu a. na Ukrainie parają uczeiwi a. zawołani ludzie. Glicz. Aby tam nie inaezej, by na jakim żołnierstwie abo Podolu pierwszych ówiezeń nabywali. Glicz. Wolat groszem kmiotka swego odkupić powinność sławy żołnierstwa twego. Jan. Wżołnierstwie biegły. Troc. Przen.: Umyślił wziąć na s. krzyża św. Ż., t. j. waleczyć z poganami o grób Pański. Skar. 2. a. Żołnierszczyzna *cechy żołnierza, wygląd, powierzchowność żołnierza*: Ale nie tylko groźne wejrznie j. blizny, lecz sam ruch i głos jego miał coś żołnierszczyzny. Mick. 3. zb. Żolnierze, zgraja, tłum żołnierzy, żołdactwo: Izali jest liczba żołnierstwa jego? Bud. Towarzysze kochani, Ż. enotliwe! Li. Zbieram i zręczne majtki i bitne Ż. Przyb. Wszystkie rzeczy żołnierstwu na łup oddaje. Pilch. Gospody pełne żołnierstwa. Troc. Przen.: Ż. Jezusa Chrystusa, *militia sacra*, św. Dominika. Birk. (= zakon, zakonnicy).

Żołnierszczyzna, y, btm., p. Żolnierstwo.

Żołnierz, a, lm. e, † Żołdnierz, [Żolnier, Żolmierz, Żolmiertz, Żolmirz, Żolmiyrz, Żolmnirz, Żolniérz, Żolmierz, Żolmiérz, Żolmirz, Żolmierz, Żolmierz, Żolmirz, Żalnierz, Żalnierz, Żalmirz, Żalmirz, Żalmirz] l. *człowiek służący w wojsku za żołd, towarzyszący broni, szeregowiec, gienajm, żołdat; jednostka w wojsku wogóle, bez względu na stopień*: Ż. mężny, bitny, dzielny, doświadczony, wytrawny. Ż. linjowy, konny, jezdny. Ż. nowozaciężny (= rekrut). Ż. pod bronią. Walczył jak prosty Ż. Który s. od pros tego dosłużył żołnierza. Kras. Stary Ż. (= *veteranus*). Ż. wysłużony (= *veteran*). Nie byłac to u samowolnych żołnierców o tym hetmanie wdzięczna nowina. Orzech. Umiejęz, żołnierzu, twój stan poważać. Skar. Dobry Ż., idąc do samej potrzeby, tak myśli i mówi: a. umrzeć, a. wygrać, tak jako na niebie uradzonc. Skar. Żył (Chodkiewicz) jak Ż. w trudach krwawych aż do sędziwego włosa tego, w którym go śmierć zastała. Birk. Lepszy Ż. zbrojny, aniżeli strojny. Rys. Ż. konny, pieszy. Kn. (= *piechur*). Lubią sławę i złoto przy sławie żołnierze. Pot. Ż., niby żołd bierz. Chm. B. Ż. wozowy, z wozu s. potykający, *curulis*. Kn. Żoldnierz. Biel. M. Ten, co żold bierze, zowie s. Żolnierzem od włoskiego słowa *soldato, cui solidus datur*, i już nie ma tej prerogatywy, co rycerz, bo duszę swoją za grosz sprzedaje, kto mu jeno zapłaci, a rycerz tylko swojej rzpltej broni kosztem swym, który ma

z majątności swej; żołnierców przeto zowią *mercenarios*, a rycerzów prawych *civis*. Star. (lenungowy. L.). Ż. pieniężny, służebny, groszowy, jako u nas kwarciany. Kn. Ruszenie pospolite potrzebuje tego, aby za pieniądze ludzie, które żołnierzami zowiemy, byli przyjęci dla straży i bezpieczeństwa wojska. Vol. Ż. na żołdzie skazany, wypisany, *e numeris sumptus, aere dirutus*. Kn. Ż. zmówiony, przysiężny, co zadatek wziął. Kn. Ż. nowozaciężny. Ż. pociskowy, *jaculator*. Kn. Ż. lekki, lekko ubrany bądź konny, bądź pieszy, jako u nas kozak, hajduk, *velcs*. Kn. Ż. ciężki. Żart.: Żolnierze brukowi, z których rzadki, co spojrzy w oczy Turczynowi, choć na bruku dość mężnie głowy nadstawiali. Alb. (= *junak, kuroploch*). Nie Ż. = nie waleczny. Kn. Nie żył delikacko, jako domator jaki, ale żył jako Ż. w trudach twardych aż do sędziwego włosa. Birk. Nie czyni księdza długa suknia, ani żołnierza złota szabla. Prz. Najśmielej wódz takowy do zwycięstwa zmierza, który s. od prostego dosłużył żołnierza. Kras. Kiedy żołnierza werbują, złote góry obiecują. Pśń. Na posługach ojczyzny Ż. osiwiaty. Fel. Dla żołnierza mało potrzeba: czysta woda, kawał chleba. Ksj. Przystaje do wychodzącego pułku za prostego żołnierza. Śniad. Stąd ta szczególna cześć dla żołnierza, iż jest siłą ku obronie ojczyzny wszystkich praw ludzkich. Kras. A. Bez jednego żołnierza wojna s. obejdzie. Prz. Bawic s. w żołnierze (= w wojsko). Ż. gniewem żołnierze i sżugi odpycha. Mick. 2. *żolnierze, wojsko, armja*: Każdy wojewoda z powiatu swego według opisanja pewną liczbę żołnierza gotowego na wojnę stawil. Błaż. Ciężką wojną od nieprzyjaciół zatrudniony i ledwie z obronę państwa swego mając żołnierza. Warg. Będzie Ż., gdy będą pieniądze. Żegl. Ach, panie, co s., tutaj działo! ledwie odszedłeś dziesięć, gdzie tam, dziesięć mało, dwadzieścia wpadło na mnie zbrojnego żołnierza. Fred. A. 3. zool. = zool. Bielec. Zdr. Żolnierzyk, † Żolnierczyk, Żolnierzeczek]. Zgr. Żolnierzycko.

Żolnierzować, uje, ował być żołnierzem, służyć w wojsku: Przystawszy Ż., udał s. na naukę. Mącz.

Żolnierzowanie, a, btm., czynność cz. Żolnierzować.

[Żolnierzowy] należący do żołnierza: Głowa żołnierzowa.

Żolnierzyk, a, lm. l, p. Żolnierz: Baby trzymają swoich „żolnierzyków“ za kark i lamentują. Sienk.

† Żolnierzyn p. Żolnierski: Miecz przypasał Ż. Zebr.

Żolnierzyzna, y, lm. y m., p. Żolnierzycko.

Żolnierzycko, a, lm. a m. a. ni. l. p. Żolnierz: Włoczyły s. pijane żolnierzycka. 2. a. Żolnierzyzna *żołnierz godny uzalenia, politowania, biędný żołnierz*: Aż Ż. zasalutował nad pełną miską. Chęć. Spłakało s. stare Ż. na takie powitanie, że aż mu łzy po siwych włosach pociekły. Kaczk.

† Żolnierzski p. Żolnierski.

[Żolobice, ic, blp] sanki *podrózne*.

[Żolowe ziele] *rod.* = Osmiał mniejszy (*cerinthe minor*).

† Żoltarz, a, lm. e = † Żoltarz.

† Żolwica, y, lm. e p. Żelw: Ż., świeś. Troc. Mężowa siostra a. bratowa, Ż. Sar. Żolwice i bratowe u jednego stolu, i świekry i niewiastki jadają pospołu. Szymon.

Żona, y, lm. y. † **Żena**, [Zena, Zuna, Żonka] l. † **Ż. kobieta**, białogłowa, niewiasta. Sekl., Hist. uc. Pallas najpierwej żonom wymyśliła prząść kądziel i płótno ткаć. Biel. M. 2. niewiasta w stosunku do swego męża, małżonka, żart. połowica czyja: Pojąć żonę (= ożenić ś.). Żonę biorę (= żenię ś.). Mąż i Ż. (= małżeństwo). Nie chcę jej sobie za żonę pojąć. B. Sz. Ż. uczeiwa ozdoba i najpewniejszą podpora domowi. Kochan. Opuści człowiek ojca i matkę i przyłączy ś. do żony swojej. Wuj. Mężowie, miłujcie żony wasze, jako Chrystus umiłowal kościół. Wuj. Kto umiłuje żonę swoje, samego siebie miłuje. Wuj. Mężowie, miłujcie żony wasze, a nie bądźcie gorzkiemi przeciwko nim. Wuj. Śmierć i Ż. od Boga przeznaczona. Prz. Mąż na żonę swą patrzeć ma, jako Chrystus na dobrą świętą duszę. Skar. Miał dwie żenie. Papr. Wziął dwie żenie swoje. Bud. (wziął obie żony swe. B. G.). Papr. W stary wóz konie zaprzęga szalone, gdy stary młodą pojmuje za żonę. Gawiń. Modna Ż. Kras. Mąż i Ż. są przez małżeństwo związane. Zam. Po ślubie zaraz kobieta nazywa ś. żoną. L. Cnotliwa Ż. mężowi korona. L. Żonę obieraj stanu i wieku równego. Troc. Albo mi to Ż., dzieci a. kto trzeci? Prz. (= alboż nie jestem niezależny?). Siedzi u żony na fartuszk. Prz. (= na utrzymaniu u niej). Pierwsza Ż. od Boga, druga od ludzi, trzecia od diabła. Prz. Pzen.: Ten pałasz to moja Ż. (= nieodstępny towarzyszy). Śmierć a Ż., przypowieść doświadczona pieje, że w pieluchach na człeka mają przywileje. Pot. Ż. a śmierć przewidziane rzeczy od Boga. Rys. Nie bój ś., śliczna dziewczko, chociaż ci strach dojmie, niezycy, dawno mówią, żony nikt nie pojmie. Pot. Żony bez siebie do przyjaciół nie puszczaj. Rys. Jaki pan, taki kram, jaki mąż, podobnaż pani Ż. Czart. A. Groźny na żonę, kto nie ma swej żony. Rys. Ż.-kłopot. Kn. Czemuż o córkę moję za żonę nie prosisz? L. Ż. ma z żalu umarła. Mick. Wszak to Ż. łaska Boża. Pol. Zdr. **Żonka**, **Żoneczka**, [Żeniczka], **Żoncia**, **Żonusia**, **Żonus**, **Żonunia**, × **Żonufa**, **Żonulka**, † **Żonetka**. Zgr. **Żonisko**, × **Żoneczysko**, × **Żońsko**.

Żonaty, [Żeniaty, Żenaty], × **Żenny** l. mający żonę, ożeniony: Gdybyś ś. wacpan ożenił, tobyś był Ż. Boh. Zawsze Ż. w kłopot. Bach. Nie-żenny jeszcze. Nar. Ludzi żennych i bezżennych. Zał. S. Syn już Ż. Łętowski stary, wyście nie żonaci. Tet. Poniekiedy, choć żonaty, też jakowejś pani służy. Sienó. 2. [Żonata, Żeniata. **Ożeniata**] zamężna, żyjąca w małżeństwie. Kolb. Niechby żeniata jechała — byłby już spokój. Sienk.

Żoncia, i, lm. e p. **Żona**: Chodź, żonciu! Fred. A. Jedź! i bądź spokojny o twoją żoncię. Rog.

[**Żonczyn**] przym. od **Żonka**: Żonezyne wiano a. wiley zjedzą a. zdechnie samo.

× **Żoneczysko**, a, lm. a, p. **Żona**. **Żoneczka**, czki, lm. czki p. **Żona**: Żoneczkę zelżą, zhańbią, działki w nędzy piszcza. Paszk. Oto jest kobieta, moja Ż. Twardowska. Mick.

† **Żonetka**, i, lm. i p. **Żona**: Cnotliwa Ż. Papr. † **Żonę** p. **Gnać**: Córnka jego idzie, żonę trzodę twą. Leop. Czasem to tego, to owego żonie, i pełno trupów i przed nim, i za nim. P. Koch. Oстрым mieczem uderzy, a krwawe strumienie żonę duszę od ciała aż w piekielne cienie. Kraj.

Żongler, a, lm. rzy, **Dżongler** człowiek zręcznie manipulujący przedmiotami z ręki do ręki, prestydy-

gitor, kuglarz pokazujący zręcznie sztuki na drągu ruchomym: Ż. ś. zrywa, muskuły wyteża i znowu skacze, na drągu ś. wieszka, i znów ś. w kłębek zwiija nakształt węża. I w życiu człowiek rolę gra żonglera, co krok naraża dla grosza i brawa.

Żonglerka, i, lm. i l. forma ż. od **Żongler**. 2. p. **Żonglerstwo**.

Żonglerski przym. od **Żongler**, kuglarski, prestydygatorski.

Żonglerstwo, a, blm., **Żonglerka** zajęcie żonglera, kuglarstwo, prestydygatorstwo.

Żonglować, uje, ował pokazować sztuki żonglerskie, popisywać ś. żonglerstwem, kuglować.

Żonglowanie, a, blm., czynność cz. **Żonglować**: Zaczął Ż. lampami naftowymi, któremi rzuca w górę, chwytają...

[**Żoniczka**, i, lm. i] p. **Żona**. Kolb.

Żonin, † **Żenin** właściwy żonie, należący do żony: Myślił książkę Downat, jakoby ś. mógł na Mendodze pomścić zelżywości żoninej. Stryjk. Skoro ś. mąż z żoną złączy, tedy wszyscy krewni żeninowi są jego szwagrami, także też jego krewni żeninami. Sz. Przyjaciele żeninowi mają prawo dochodzić wiana. Tarn. J. Ż., żeński sprzęt. Dudz. Dobra żenine. Zam. Ociec Ż. Białob. Za radą żeniną. Paszk. Miał on siłę żeninych pieniędzy. Wuj. Żonina rodzina. Korz. Przebiegi żonine. Korz.

Żonisko, a, lm. a ni. **poćciwa**, godna użalenia żona: Uehowaj! Boże na niego czegokolwiek, żoniskoby sobie rady nie dało. Krasz. Ż. chore, ja nie zdązam, córnka nie wydoła. Krasz. Dwór, kędym ś. rodził, obrócili w perzynę, Ż. z żalu i tęsknoty zmarło. Krasz.

Żonka, i, lm. i p. **Żona**.

Żonkil, a, lm. e bot., p. **Narcyz**.

Żonkilla, i, lm. e bot., p. **Narcyz**.

Żonkoś, a, lm. e mąż rozkoszujący ś. żoną, zupełnie jej oddany, zniewieściły przy niej.

Żonobójca, y, lm. y m. **zabójca żony**: Stefan I w Węgrzech żonobójcę karze na oddanie jej familji 50 jałowic. Cz.

Żonobójstwo, a, lm. a **zabójstwo**, morderstwo żony: Krwawe Ż. Nar.

Żonokradca, y, lm. y m. ten, co komu żonę wykradł: Parys Ż. L.

× **Żonokradzki** przym. od **Żonokradca**: Meończyk w złotą trabę głosił, iż Greczyn żonokradzką. Troję mieczem znosił. Nar.

Żonokupca, y, lm. y m. ten, co sobie kupił żonę: Na żonokupcę: Ślusznie rzeczesz: moja droga żono! Koch. W.

× **Żonula**, i, lm. e, p. **Żona**.

Żonulka, i, lm. i p. **Żona**.

Żonunia, i, lm. e p. **Żona**: Wealeby mi dziwno nie było, gdybym moję żonunię spotkał włóczęgą ś. po ulicach. Czart. A.

Żonusia, i, lm. e p. **Żona**.

Żonus, i, lm. e p. **Żona**.

× **Żońsko**, a, lm. a p. **Żona**.

† **Żorn** p. **Żarna**.

Żornica, y, częś. w lm. **Żornice** gatunek wysypki czyli krost: Osutkowa gorączka kończy ś. na wyrzuceniu żornicami. Perz. W zbytecznym paleniu ś. dzieci na ospę, odrę i na żornicę pi-jawek używać ś. zwykło. Perz.

[**Żoro**]: Chamskie Ż. = przewisko obelżliwe.

[**Żorota**, y, lm. y] żal ciężki po stracie: Ż. go zjadła. Kon.

[**Żorować**, uje, ował, Ż. ś.] martwić ś., biadać: Burmistrzanka i żoruje i narzeka, nieszczęsną poblada. Kasp.

[Żorowanie, a, blm.] czynność cz. Żorować.
[Żorowanie się, a s., blm.] czynność cz. Żorować s.

[Żoruw, wia, lm. wie] p. Żoraw.

[Żościel, a, lm. e] p. Szakłak.

[Żot, u, lm. y] p. Żod.

[Żowt, u, lm. y] p. Żod.

[Żół, a, lm. y] p. Żółw.

Żółcenie, a, blm. 1. czynność cz. Żółcić; Recepta na Ż. włosów, że będą jak złote. Slesz. 2. a. × Żółcenie, a, blm., czynność cz. Żółcić, Żółknięcie.

Żółcieczowate bot. rodzina roślin dwuliściennych. Żółcieczowy przym. od Żółciecz: Tłuszcz Ż. = dostarczony przez żółciecz indyjską.

Żółcian, u, lm. y 1. bot. tryallis) ros. 2. chem. (bilicus) sól kwasu żółciowego: Ż. sody, Ż. sodowy (natrum bilieum).

Żółcianka, i, [Ż.] choroba owiec. 2. min. glenka żółta, żółtnica, złotnica, rudawizna.

× Żółciany p. Żółciowy.

Żółcica, y, blm. 1. [Ż.] Ż., skądżeś s. więźła? (w zamawianiu od bólu brzucha). 2. patol. (cholaemia) skażenie krwi składnikami żółci, żółciaczka żółciowa.

Żółcić, i, il 1. farbować na żółto, robić żółtym, powlekać żółtym kolorem: O ługu, który żółcił włosy. Sien. Farbiarze czynią z krokosu farbę, którą żółcą szaty. Syr. 2. × Ż. żółcić. = goryczką zaprawiać: Niechaj mię w winie kąpie, pieprzy, żółci, słodzi: ani mi kuchmistrz, ani piwniczy dogodzi: gdy niemasz fantazyi. Pot. Te smutne namiętności z twego patrzą czoła i żółcą wszystko, co cię otacza dokoła. Przyb. Ż. s. p. Żółcić.

Żółciecz, y, lm. e bot. (garcinia) ros.: Ż. indyjska (garcinia indica). Ż. wienioła (g. mollis) dostarcza gumożywiecy kroplinowej (gummiti).

Żółć, e, je, ał 1. a. Żółknąć, † Żółknąć, † Żółtnąć, × Żółknąć, † Żółtnąć stawac s. żółtym, zachodzić żółcią: Z powszechnego zepsucia humorów twarz żółcieje. Krup. Miękkie i gęste włosy na głowie żółcieją, a lica s. purpurą jasno rumienieją. Toł. 2. a. Żółć s. ukazywać s. w żółtym kolorze, połyskiwać żółto, majaczek żółto: Zieleniły s. grzędę jarzyn, rudział łanik hreczki i żółciała gamą tonów płaszczyzna ścierniska. Dan. Tam żółcą s. kopy pszenicy. Przy każdej latarni żółcił s. na chodniku niezbyt duży krąg świetlany. Gom. Wójtowe stodoły żółciły s. nowym drzewem z pośród sadów bezlistnych. Reym. Przen. wylewać żółć = pienić s. ze żółci: Myśmy s. tu żółcili na naszych koleżków, a Winia ich broniła. Godl. Tak gdy dojrzałym plonem przyodziane obszerne łany przyjemnie żółcieją, śliska s. od słońca kłosa pochyłone. Kras. Żółcieję blade, jasno, płowieję. Kn. Żółcieję ostro ku czerwonemu; rutiteco. Kn. Gdzienięgdzie kicały ku wodzie zajace, czyniąc szelest po żółciejących jagodziskach. Sien.

Żółcienca, y, lm. e bot., p. Ostryż.

Żółcenie, a, blm., p. Żółcenie: Włosów Ż. Sien.

Żółcień, i, lm. e 1. a. Żółć, żółty kolor, żółta farba, żółty barwnik. 2. bot. (= a) p. Ostryż: Indyjski ostryż, żuchany (żuty) puszcza z siebie farbę, jako szafran, przeto też od nas szafranem, żółcieniem indyjskim nazwany. Syr. b) [Ż.] jaskier. 3. chem.: Ż. anilinowa = amidoazobenzol. 4. min.: Ż. ołowiu = molibdan ołowiu, wulfenit,

kruszc ołowiu żółty, ołów żółty, spat molibdenowo-olowiany, PbO Mo O³.

× Żółcina, y, blm., p. Żółć.

Żółciomocz, u, blm., patol. (choluria) przejście składników żółci do moczu.

Żółciopędny żółć pędzący. Apt.: Leki żółciopędne (cholagoga scil. remedia) = środki przyspieszające wydzielenie żółci.

Żółciopłynny płynny jak żółć: Fellifluus, Ż. Bobr.

× Żółćosiady śniady jak żółć: ciemno-żółciowy, żółto ciemny: Cerber wywiera z gęby jad Ż. Książ.

× Żółćiotłuszcz, u, blm., fizj. (cholestearinum, cholesterinum) cholesteryna = rodzaj alkoholu krystalizującego, znajdującego s. w żółci, we krwi, w mózgu i t. d.; główna część składowa kamieni żółciowych.

Żółciowato przys. od Żółciowaty.

Żółciowaty podobny do żółci.

Żółciowo przys. od Żółciowy zgryźliwie, widząc wszystko w czarnych kolorach.

Żółciowo- p. Żółciowy.

Żółciowość, blm., rz. od Żółciowy zgryźliwość.

Żółciowy, × Żółciany 1. przym. od Żółć. 2. a. Żółcisty pełny żółci, goryczy, zgorzkniały, zgryźliwy: Człowiek Ż. (= ślezienny). W grubo żółciste myśli głęboko zgrążony. Przyb. 3. a. Żółcisty anat.

Pęcherzyk Ż. (vesica fellea, cystis fellea), pęcherz Ż. Torebka żółciowa, skórkowate naczynie na podobieństwo gruszki, leżące w dolnej części wątroby, które utrzymuje żółć i przyswoitego ją czasu do kiszek odprowadza. Kluk. (= + kaletka żółciowa).

Przewoody żółciowe (ductus biliarii). Przewód Ż. wspólny, spólny (ductus choledochus). 4. chr.: Miazdzenie kamieni żółciowych (cholelithotripsia). Wycięcie pęcherzyka żółciowego (cholecystectomy). 5. fizj.: Kwasy żółciowe. Temperament Ż. (temperamentum cholericum). 6. patol.: Gorączka żółciowa. Kamica żółciowa. Kamienie żółciowe (cholelithiasis). Zapalenie przewodów żółciowych (cholelithiasis).

Żółcisto przys. od Żółcisty.

Żółcistość, i, blm., rz. od Żółcisty.

Żółcisty pełny żółci, goryczy; przen. zgryźliwy: W grubo żółciste myśli głęboko zgrążony. Przyb.

Żółciuchno przys. od Żółciuchny; Żółciutko, Żółciutenko.

Żółciuchny, Żółciutki, Żółciutenki 1. zupełnie żółty. 2. miluchny przez swoją żółć: Zegna lato dzieci swe słowy żółceniemi, w ten sposób rzecz prowadząc usta żółciuchnemi. Ryb. J.

Żółciutenki p. Żółciuchny.

Żółciutenko p. Żółciuchny.

Żółciutki p. Żółciuchny: Ohlewak i obórkę gospodyni oblepiła żółciutką gliną. Dzierż

Żółciutko p. Żółciuchno.

Żółcizna, y, blm., p. Żółć.

Żółć, i, blm. 1. p. Żółcień: Ż. kaselska, chromowa (chem.). 2. [Ż. a. Jad] grad drobny, padający podczas teggiego mrozu. 3. anat. (bilis, fel) wydzielana wątroby: Ż., bilis, ciecz tłusta, żółta, gorzka, zawiera s. w torebce błonkowatej, przysiędaj do wątroby. L. Sok żółto-zielonawy, gorzki, nieprzyjemnego zapachu. Śniad. J. Sok z firletki kolere a. Ż. wywodzi. Syr. Wytwarzanie, wydzielenie żółci. Ż. s. wylała w krew. Uładmu s. żółci ze zgryzoty. W wątrobie s. pokarm w krew obraca, a co s. w nim znajduje zgodnego do żółci, do worka żółci odchodzi. Troc.

Jeśli zółci nazbyt, to ś. rozechodzi po całym ciełe, zółtość sprawuje. Troc. Czarna Z. (p. Melancholia, Cholera). Ż. grubą, gęstą dawni pisarze lekarscy zółcią czarną nazwali. L. Czarna Ż., materja ostra, gęsta, w śledzionie, w wątrobie, w gruczolku podżółdkowym długo spokojna pozostaje. Krup. Przen.: *gorycz, gorzkość*: Kąsek zółci beczkę miodu popsuje. Burl. Gdzie miód, tam też Ż. L. (= *niema róży bez cierni*). Fortuna Ż. miesza z miodem. Chr. Więcej zółci, niżli miodu, t. j. nędzy więcej, niżli rozkoszy. Mącz. Na miód, nie na Ż. łowią ludzie muchy. Jabł. Zamiast powabu, uczyni wstręty, pobożność zółcią zaprawna. Nar. Stodecz ta podobno mu ś. zółcią stanie. L. Zółcią napojone pióro zyczliwość twoja osłodzi. Troc. Zółcią zaprawia karesy. Troc. Słodkie rzeczy w Ż. ś. obracają. Troc. Wszystkie moje nadzieje w Ż. ś. obróciły. Troc. Przen.: *złość, gniew, wark, jad, zjadliwość, zgrzyźliwość*: Oóż to waepanu Ż. tak poruszyło? L. (siedlisko złego humoru, gniewu. L.). Zazdrość prosto nie patrzy, zyzem tylko strzyżę, zółcią pluje i splutą Ż. za pokarm liże. L. Jest ona dobrego, łaskawego i niezawziętego serca, jako gołąbek bez zółci. L. O, mój gołąbekczku, i ty masz Ż. w sobie. L. Bez zółci łaje, przystojnie ś. dąsa. Kras. Wszystką swą Ż. wylał na papier (= *wszystko, co miał na sercu, wypisał w piśmie*). 4. bot., p. Tysiącznik. 5. patol.: Zółci nadmiar (polycholia, status biliosus). Z. wołowa zagęszczona (fel tauri inspissatum). Ż. wołowa oczyszczona (fel tauri depuratum). 6. tech.: Ż. smolna = *woda ciemno-brunatna, nieprzyjemnego zapachu, odchodząca przy pędzeniu smoły*. Ż. szklana = *ciecz zbierająca ś. na powierzchni stopionej masy szkła*. Ż. Welta, p. Pirynowy.

Zółecznicza, y, lm. e bot. (enestis) roś.

† Zółf, fia, lm. fie p. Zółw.

Zółkiet, u, lm. y bot. (othonna) roś.

Zółkлина, y, bım. l. *pożółknienie, żółknienie, żółtość powstała na czym*: Żółknienie z karmi zęby psuje; dobrze od takiej żółkliny w uściech mieć mastykę, na każde zaranie żując ją. Sien. 2. apt.: Ż. skórek cytrynowych (flavedo corticum citri) = *część zewnętrzna żółta skórek pomarańczowych, cytrynowych*.

Zółknąć, knie, knął a. kł p. Zółcieć.

× Zółknieć, eje, ał p. Zółcieć.

Zółknienie, a, bım. p. Zółknięcie.

Zółknięcie, a, bım., Zółknienie czynność cz. Zółknąć, zółcienie.

[Zółta, ej, bım.] p. Zółtaczka.

Zółtaczek, czka, lm. czki zool. (ieterus) ptak wóblowatych z rodziny tej samej nazwy.

Zółtaczka, i, lm. i l. [Ż.] glinka ceglasta (gatunek gruntu). 2. ogr. choroba objawiająca ś. wczesnym żółknięciem liści. 3. a Zółta choroba, Zółta niemoc, Choroba królewska, [Zółtocha, Zółta] patol. (ieterus) choroba polegająca na nagromadzeniu ś. barwnika żółciowego w tkankach ustroju i na zaburzeniach stąd wynikających: Ż. pochodzi stąd, gdy przez zapehanie i zamulenie kanału żółć wychodu nie ma i tak z inszemi humorami zmieszana całe ciało żółtością oszpeca. Krup. Ż. choroba nazywa ś. od żółtego koloru, którym ciało wszystko zarażone bywa. Comp. Ż. pochodząca z wątroby a. wątrobowa a. zastoinowa (ieterus hepatogenes). Ż. pochodząca z krwi a. krwiopochodna (ieterus haematogenes). Ż. z zatrucia (ieterus toxicus). Ż. ciężarnych

(i. gravidarum). Ż. noworodków (i. neonatorum). Ż. czarna (i. melas v. melanieterus) = *silny stopień zabarwienia żółtaczkowego*.

Zółtaczkowy podobny do żółtaczki (ieterodes, ieteroides).

Zółtaczkowy (ietericus) przym. od Zółtaczka; × Zółtaczny: Durzyca żółtaczkowa. Dur Ż. (typhus biliosus) p. Gorączka. Ż., ego, lm. i rz. *człowiek chory na żółtaczkę, mający żółtaczkę*.

× Zółtaczny p. Zółtaczkowy.

Zółtak, a, lm. i l. [Ż.] osa. 2. a. Zółtotok bot; p. Grzyb.

† Zółtaso przys. od Zółtasy, zółtawo.

† Zółtasy p. Zółtawy.

Zółtawo przys. od Zółtawy; † Zółtaso.

Zółtawy, † Zółtawy *wpadający w żółty kolor, nieco żółty, z odcieniem żółtym*: Głód fortecz dobywa; pastwiska żadnego dla koni tam nie znajduje, a Ceres zółtawa żadnych zbóż nie posiewa. Bardz. Ziarno zółtase już jest dojrzałe. Haur. Zółtawobiały. Posiadał on cerę twarzy zółtawo-białą i chorobliwie jakby nabrzmiałą. Orzesz. Zółtawo-czerwone drewno sosnowe. Bot.: Cibora zółtawa, p. Cibora. Kanianka zółtawa, p. Kanianka. Koralkówka zółtawa, p. Otwornica. Min.: Kware żelazisty, turmalin zółtawo-brunatny. Krzemień jasny zółtawoszary.

× Zółtek, tka, lm. tki p. Zółtko. And. z Kobył., Kluk.

Zółtko, a, lm. a, × Zółtek *żółty środek jajka, otoczony białkiem*: Ż. (vitellus), cała zawartość komórki jajowej, składająca ś. z zółtka twórczego i odżywczego (właściwego zółtka). Ż. jaja (vitellus ovi). Ż. twórcze (vitellus formativus). Ż. odżywcze (vitellus nutritivus).

Zółtkowy l. przym. od Zółtko i od Zółtek. 2. embr. (vitellinus): Pęcherz a. pęcherzyk Ż. Najwcześniejszy związek płodu spoczywa na pęcherzu zółtkowym. Przewód Z. (ductus omphalomesentericus) = *przewód pępkowojelitowy*. Jelito łączny ś. z właściwym pęcherzem zółtkowym tylko za pośrednictwem wąskiego przewodu — przewodu zółtkowego. 3. lek.: Błona zółtkowa p. Otoczka.

Zółtlica, y, lm. e bot. (galinsoga) roś. z rodziny złożonych.

† Zółtnąć, nie, nął p. Zółcieć.

Zółtnica, y, lm. e min, p. Zółcianka.

† Zółtnieć, eje, ał p. Zółcieć.

† Zółtnienie, a, bım., czynność cz. Zółtnieć.

Zółtnik, a, lm. i bot. l. (xanthorhiza) roś. z rodziny jaskrowatych. 2 p. Glistownik. 3. (flaveria) roś.

Zółto- a) *znaczy: z odcieniem żółtym*: Odznacza ś. ta roślina zdalczą chorobliwą zółto-białą barwą. Jent. Słoma Ż.-blada. P. Żółty. b) *wyraża określenie rzeczownika, od którego wobiono następujący przymiotnik*, np. Zółtonogi. Zółtowłosy. c) *wyraża przymiotnik połączony z rzeczownikiem zapomocą o, np.:* Zółtochrom, Zółtokrusz, Zółtoziob.

Zółto przys. od Żółty: Schnący las wygląda Ż. Pomalować na Ż. (= *na kolor żółty*). Przen., żart.: Ma jeszcze Ż. w dziobku (= *dzieciak jeszcze, młokos, ma pstro w głowie, ma mleko na wusach*). Widzę, że ci jeszcze strasznie Ż. w dziobku. Bał. Przen.: To mówią, uśmiechnął ś. na Ż. Krasz. (= *falszywie*).

Zółtoblado przys. od Zółtoblady. L.

Zółtoblady blade żółty, zółtawy, płowy. Kn.

Zółtobrudno przys. od **Zółtobrudny**.
Zółtobrzech, a, lm. y i. *pasibrzech*, *rozkosznik dogadający gębie*, *brzuchowi*: Czegoż ci jeszcze niedostaje, obżerco, zółtobrzechu! Skar. Cóż wzdry czynisz, zółtobrzechu, marnie ożarty paduchu, na pigę mis ci wrzody dają, francą z wierzchu potrząsają. Rej. Zółtobrzechom, legartom domy budują. Gil. Chlubią ś. w swoich zółtobrzechach, a my ś. chwalmymy w naszych męczennikach; przyjdzie czas, kiedy oni nagrodę onę bogaczowską, a my też Łazarzowską otrzymamy. Gil. 2. *przewisko Sandomierzanina, który jakoby lubi flaki z szafranem i cielęcinę zaprawną szafranem*. Kit. 3. [Z.] *holysz, golec, obdartus, szereg. nadęty*. 4. [Z.] *zł. koźuch*. Estr.

Zółtobruszek, szka, lm. szki p. Trznadel.
Zółtobuleczkowaty podobny do *zółtej buleczki*: Albinizm taki przedstawia ś. u sarn w barwie białej zółtobuleczkowej.

[**Zółtocha**, y, lm. y] p. **Zółtaczka**.

Zółtochrom, u, blm. *farba żółta*, używana w malarstwie i farbiarstwie, *dająca trwały kolor, mieszanina chromianu i ołowiu*, in. chromgielb.

Zółtocytrynowy zółty jak cytryna.

Zółtocytrynowo przys. od **Zółtocytrynowy**.

Zółtoczerwono przys. od **Zółtoczerwony**. L.

Zółtodrzew, u, lm. y, *Zęholica*, *Pałka* bot. (*zanthoxylon*) roś. z rodziny *rutowatych*. Gatunek: Z. wiechowaty (z. *clayae* Hereulis) a. *Pałka herkulesowa*. 2. p. **Strączyn**.

Zółtodrzewny przym. od **Zółtodrzew**: **Strączyn** ż. p. **Strączyn**.

Zółtodrzewowate rośliny bot. (*zanthoxyleae*) rodzina przyrodzona roślin kwiatowych a. są uważane za plemię rodziny *rutowatych*.

Zółtodziobek, bka, lm. bki p. **Zółtodziób**: Tobie ś. zdaje, mój kochany zółtodziobku, że mnie tylko szampan smakuje. Rog.

Zółtodzioby mający dziób żółty, *zółtonosy*: Zawszistał jeszcze ż. kos. Sienk.

Zółtodziób, oba, lm., *oby mlókos, smarkacz, fafel*: Zółtodziobie głupi! czy ty wiesz, co ty mówisz? Szym. A. Takie zółtodzioby! trzeba wam dodać dyrektora (= guwernera). Reym. Zdr. **Zółtodziobek**.

Zółtofarbownik, a, lm. i hot., p. **Rezeda**.

Zółtogłowy mający żółtą głowę, *zółtowłosy*. Troc.

Zółtogłów, u, lm. y bot. p. **Ziółgłów**.

Zółtogorąco przys. od **Zółtogorący**: Pierwszy z nich ż. odmalował tors Żyda. Krasz.

Zółtogorący p. **Gorącożółty**: **Zółtogorąca**, broda. L. (O karcie): Nieco mniejszy od dworca gmach ów znamienity, zewnątrz niegdyś szkarłatną, a wewnątrz wybitą felpą żółto-gorącą. Moraw.

Zółtogrzywy mający żółtą grzywę: ż. lew. Nar. Dzik, co zgrzytem chrobocę kiel swój ostrzy krzywę, oby wypadł ku trzodzie, lub lew ż. Pileh.

Zółtokłósy *zółciejący kłosami*, *mający żółte kłosy*: Wilży cięż, koniku polny, latem plon ż., mnie srogim ogień parzy płomieniem. Kniaź.

[**Zółtokrępowy**]?: Pasik ż.

Zółtokrusz, u, lm. e min. *kruszec twardy, żółty*, powstały z mieszaniny miedzi, żelaza, siarki i arseniku. Kluk.

Zółtonogi mający żółte nogi: Mewa zółtonoga, p. **Mewa**.

Zółtonosy mający nos a. *dziób żółty, zółtodzioby*: Zółtonose kosy. Mor.

Zółtooki mający żółte oczy: Żbik ż. a. kuna skalna patrzyły ku szafasom. Tet.

Zółtopargaminowy 1 z *zółtego pargaminu* zrobiony. 2. *zółty jak pargamin*: W białej szlafmycy, z wybladłą zółto-pargaminową, długą, poraną i małemi oczyma tylko połyskującą twarzą. Krasz.

Zółtopióry mający pióra żółte, *okryty żółtym pierzem*: Zginął mój gołąb ż. Karp.

Zółtopla, i, lm. e bot., p. **Smaczelina**.

Zółtopręgi mający po sobie żółte pręgi: Żaba zółtopręga, zool., p. **Ropucha**.

Zółtoskóry mający skórę, *sierś żółtą*: Lew ż. Koeh. J.

Zółtoskrzydlaty mający skrzydła żółte: **Krogulec** ż. Otw.

Zółtosok, u, lm. i bot. (*cambogia*) roś. z rodziny *okretnicowatych*.

Zółtosokowate rośliny bot. p. **Gumigutowy**.

Zółtoszyi, **Zółtoszyjny** mający żółtą szyję: **Kuna zółtoszyja** (= *złotoszyjka*).

Zółtoszyjka, i, lm. i p. **Zółtoszyi**: Przyniósł mi leśny na trzeci dzień kunę zółtoszyjkę.

Zółtoszyjny p. **Zółtoszyi**: **Wydrzyk** ż, zool., p. **Wydrzyk**.

Zółtość, i, blm., rz. od **Zółty**; **Zółcizna**, × **Zółcina**: **Blada**, szpetna ż. Kn., Troc. Ustępuje ż. z **twarzy**.

Zółtotok, a, lm i p. **Zółtak**.

Zółtowłosy mający żółte włosy, *zółtogłowy*: **Zółtowłosa** matka zbóż **Cerera**. Otw. **Matka zółtorodnia** **zbozorodna**. Zebr.

† **Zółtowodność**, i, blm. *zółtaczka?* **Sosnka** ż. z ciała **wygania**. Sien.

Zółtozęby mający żółte zęby: **Stary**, **chudy**, z obwisłą skórą, ż. słoń.

Zółtoziem, u *pokład żu*: Ogromne przestrzenie chińskiego zółtoziemiu.

[**Zółtula**, i, lm. e] *nazwa krowy żółtej*.

Zółtwa, y, lm. y bot. (*silphium*) roś.

Zółty i. Jeden z głównych jasnych kolorów, za pryzmatem między czarnym a zielonym ś. pokazujący. L. Kwiat szafranu wydaje kolor pięknie ż. Kluk. U Chińczyków kolor ż. jest mocno szanowany; w Europie zartownisie mienią go być kolorem mężów zdradzonych; Zabł. Tacy ludzie tak spryskowani są i tak znaczni, jako w żółtych czapkach Żydzi. Glicz. Szlachcie jeden że był ż. głową, jego potomstwo długo Szafrancami zowią. Pot. ż. jak **wosk**. Żona moja od niespań i troski była jak **bursztyn** a. **zółte** **woski**. Słow. **Skóra zółto-brudna**. Ziarno zółto-brunatne. **Królowa tańca** pięć miała zółto-ciemną, jak **cytryna**. Słow. **Małeńkie, zółto-czarne ramizy** zawieszają tuż przed drzwiami tysiące gniazd na drzewach. Sienk. **Zółtoczerwony** = ż. z odcieniem czerwonym = *pomarańczowy*. Gdy słońce zgasło, poblado niebo, mienią ś. od siwych barw do zółtofioletowych. Wejs. **Zółtogorący**, ognistej farby, *ruillus*. Kn. **Zółtokanarkowa atlasowa suknia** we wdzięczne gięta ś. fałdy. Bał. Wejrzeńie Żyda, ze żrenie jego zółto-płowych padające, dziwniej jeszcze połyskiwało Krasz. Prześlizgiwały ś. zółtopłowa **łasicca** lub **biały gronostaj**. Tet. **Zółto pomarańczowy jegomość**, niezgrabnie dosyć chcący odgrywać rolę salonowego człowieka. Krasz. **Brzech tej kuropatwy zółtorudy**. Trocha **twarzą świecił** **dwojgiem oczu**, **pokrytych rzesami** i **brwiami** **zwisłemi zółtosiwymi**. Krasz. **Zółtozielonawe waleczki**. **Zółto-zielony kwiat**. [**Zółte** **kwiatki indyki**. **Drzewo żółte** a. **złote** = *lignum luteum*. **Zółte pieniądze** = *złote pieniądze*. **Zółta mucha** =

nieżmiarka paskowana. Żółte nogi = przewisko nadawane Niemcom; Ty szwabie, żółte nogi]. 2. anat.: Węzadło żółte (w kregach), X więzy żółta we (ligamenta flava). Żółte ciało w jajniku a. X blizna na jajniku (corpus luteum v. X stigma) = pęcherzyk Grafa, napełniony po wyjściu z niego jajka, komórkami tłuszczowemi. 3. bot.: Akacja żółta, p. Groch. Ambra żółta p. Karabe. Brukiew żółta, p. Kapusta. Żółta bylica, p. Złotokost. Cykorja żółta, p. Kulbaba. Drzewigroszek Ż., p. Drzewigroszek. Fijołki żółte p. Lak. Gajowiec Ż., p. Gajowiec. Żółta gaska (= nazwa ludowa grzyba = Bedkła zielonka (agarius equestris), Grażel Ż., p. Grażel. Grzybień, Grzybień = Grażel Ż. Imbier Ż., p. Imbier. Kacanki żółte, p. Kacanka. [Knopki żółte] p. Knopki. Żółta korona, p. bot. Korona. Ż. korzeń, Wrażnia (zantorhiza) roś. Kosaciec Ż., p. Kosaciec. Lilja żółta, p. Lilja. Narecz Ż., p. Ajaks. Nostrzyk Ż., p. Nostrzyk. Ż. przypołudnik, p. Jaskier. Trojajest Ż., p. Gnieźnik. Zawilek Ż., p. Koziolec. † Żółte ziele, wróble proso, śnieć, bocianie nóżki, pychawiec, komarze nóżki - geranii genus Ruthenis, żółty kwiat. Łop. 4. min.: Glinka żółta = jedna z glin żelazistych, melinit, żółtnica, żółtnica, żółcianka, rudawizna. Granat Ż. cynamiec, topozolit. Ołowiak Ż. = żółcień ołowiu, wulfenit, PbO Mo O³. Ołów Ż. = kruszec ołowiu Ż., żółcień ołowiu, spat melibdenowo-olowiowy. Realgar = aurypigment. Ziemia żółta = melinit. Złotokost Ż. = As S². Żelaziak Ż. = ochra należąca do limonitu. 5. patol.: Żółta choroba = żółtaczka: Żółta choroba pochodzi ze słabego żółdka, ze zepsowanej krwi. Haur. Żółta gorączka, p. Gorączka. Kępkli żółte na powiekach (xanthelasma multiplex s. xanthoma s. molluscum lipomatodes s. vitiligoidea). Żółta febra, żółta gorączka (febris flava). 6. Płocia żółta, p. Wzdreaga.

Żółw, wia, lm. wie, † Żółf, [Żół] l. zool. (chelys, chelonina, testudo) gad pokryty kostną skrzynką, złożoną z dwóch tarcz: grzbietowej i brzusznej: Ż. błotny, wodozółw, żółwiozwierz (ei-studo europaea, testudo lutaria). Ż. grecki (testudo graeca). Ż. łądowy, śródładowy (testudo). Ż. morski jadalny (chelonina mydas). Ż. szylkretowy (chelone imbricatum), którego nasłódek dostarcza szylkretu: Podobien taki jest żółfiowi, błotnej jednej bestji. Glicz. Domatorowi ku domowi myśl przychodzi, by żółfiowi ku skorupie. Glicz. O żółwiu powiadają ci, co ś. na ludzkich chorobach znają, że Ż. czyści krew. Jabł. I Ż. dobry w niedostatku. Jabł. (= na bezrybiu i rak ryba). Na żółwiu, p. Żółwi. 2. [Ż.] wrzód za uchem. 3. [Ż.] ból rozpierający krwię wymię. 4. [Ż.] choroba bydłca: Krowa dostała żółwia kamiennego. 5. [Ż., szczeg. w lm. Żółwie] guzy na nogach krowy po jej ciężkim ocieleniu ś. 6. [Ż.] choroba wewnętrzna u ludzi. 7. U dawnych Ż. była machina do dobywania murów. Papr. 8. bot., p. Skłabia. 9, chir. rodzaj opaski, opaska żółwiowa. Zdr. Żółwik.

Żółwi, żółwiowy l. przym. od Żółw: Żółwia skorupa. Kn. Eschil zginął od żółwiowej lub małżej sklepiżny. Jabł. Naśmiewał ś. zając z nóg żółwiowych, swoją prędkość wychwalając. Jabł. Baczac zając leniwość żółwiową, odpoczywał sobie. Jabł. Przen.: Żółwym krokiem, X Na żółwiu iść = leniwie, opieszale, noga za nogą, zwłócząc, ospale: Łaska ta w ohydzie, co na żółwiu idzie, lecz przyjemna taka, co ma skrzydła ptaka. Min. (= dwa razy daje, kto prędko daje). Nie mogę

ścierpieć, kiedy interesa, w które ja wchodzę, żółwym krokiem ś. wloką. L. Żółwiowym chodem u nas sprawiedliwość idzie. Opal. Sprawiedliwość u nas żółwym zawsze ś. toczy krokiem. Djar. gr. Żółwym krokiem szły przedtym nauki kłopotne, my orły wybujałe, orły bystrołotne. Kras. Zupa żółwiowa (= na żółwiu ugotowana). 2. Chelonites jest indyjskiego żółwia oko; czarnoksiężnicy kładą go pod język, a tak rzeczy przyszłe ludziom przepowiadają. Sien. (ten kamień bywa wyjęty z wielkiego żółwia, ma barwę jakoby perła, na sobie mając skorupę. Sien.). 3. bot.: Ż. obraz, p. Człowiek.

Żółwiak, a, lm. i zool. (trionyx) żółw rzeczny. Żółwica, y, lm. e l. p. Żółwik. 2. a. [Żółwowa] żółwa samica.

Żółwiec, eje, ał stawac ś. żółwiem: Czego ś. tknie, to ś. skarla i żółwieje. Kras.

Żółwienie, a, blm., czynność cz. Żółwiec.

Żółwik, a, lm. i l. p. Żółw: I wrona ma przekwinty: to ścierwik, to Ż., zjadczy, choć bez serwetki, kraecze, że nie słowik. Biel. Ż. morski, ślimak purpurowy. L. W Tyrze żółwików morskich skorupiastych sokiem wełny farbowano. Otw. 2. bot., p. Człówek. 3. a. Żółwica zool. zwierzę kregowe z gromady gadów.

Żółwio przys. od Żółwi; żółwym krokiem: Rok za rokiem Ż., przeraźliwie, powoli włókło ś. życie Krasz. Dziwiła ś., że po tych miesiącach wpływających Ż. zostawało jej miłe wrażenie. Krasz.

Żółwiojad, a, lm. y ten, co jada żółwie. Kn.

Żółwiojedz, i, blm., zb. ludzie żółwiami żyjący, naród żyjący żółwiami, żółwiojady. L.

Żółwiowato przys. od Żółwiowaty.

Żółwiowaty podobny do żółwia.

Żółwiowy przys. od Żółwiowy, żółwym krokiem: W przestankach zegar na kominie stojący, Ż. włokąc ś., wyszeptywał godziny. Krasz.

Żółwiowy p. Żółwi.

Żółwiozwierz, a, lm. e, zool. p. Żółw.

[Żółwowa, ej, lm. e] p. Żółwica.

[Żómno] pożądanie, chętnie, przyjemnie, z apetytem: Tak chory, że aż nie Ż. mu jeść.

[Żór] l. u, blm., p. Żur. 2. a, lm. żórawie p. Żóraw.

Żórachwina, y, lm. y bot. p. Borówka.

Żóraw, wia, lm. wie, [Żoruw, Żórek] l. zool. (grus cinerea) ptak brodzący żórawiowaty. Ż. stepowy (grus virgo). Żórawie krerają. Dudz. Gruo, kryram, jako Ż. Urs. Ż. strukał. Mor. Nigdy na takim synodzie być nie chciał, gdzie jako gęsi gęgają, a jako żórawie skrzypią. Skar. Czujne żórawie. Mor. Żórawie na zimę gromadnie odlatują, zachowując w locie figurę trójkąta. L. Żórawie bardzo wysoko w tryanguł latają. Troc. On patrzył z wyciągniętą szyją, jak dziołaty Ż., zdala od stada gdy odprawia czaty. Mick. Klucz żórawi = szyk w którym leca, sznur żórawi. Czasem klucz żórawi zaczerniał wysoko na niebie, grając donośnym krzykiem. Sienk. 2. bark na słupku ruchomo osadzony nad studnią i sięgający wiadrem po wodę: Ż. u studni, na którym przeważającym ś. wodę wyciągają, bywa sosnowy. Kluk. Ż., którym sięgają wody w studni. Mącz. Ż. z węborkiem u studzien. Troc. Po drodze to wózek podróżny zadudni, to bydlę ś. przemknie u rowu, to Ż. wysoki zaskrzypi u studni. Len. Dalejże do podwórka, trzeba ciągnąć żórawia. Len. Przen., żart.: Zapuszczać żórawia = zagładać niedyskretnie: Zapuszczać żó-

rawia pannie za gors. Uczeń zapuszcza żórawia do dziennika dla zobaczenia stopnia, a. do książki w czasie wydawania lekcji. 3. rodzaj lewara ruchomego, przeprowadzającego wodę na stacji kolei żelaznej ze studni - rezerwoaru do parowozu. 4. † Ż. szlaban rogalkowy, rogalka przedmiejska. 5. a. Kran winda do noszenia wielkich ciężarów: Na machinę do windowania okrętów, Ż. zwana, wieżę murowaną, zbudował. Św. Ż. do podnoszenia wozów. Ż. budowniczy. Troc. 6. wojenny = machina, którą kamienie duże ciskano do muru. Dudz. (rodzaj balisty). 7. † Ż. most wiszący, most zwodzony: Ż. u brony (= bramy), pons pendiculus. Słown. Potkał ocea swego na żórawiu. Leg. Al. 8. Sinta do wiercenia zapadów armatnych, nazwana Ż. Jak. J. 9. Dobył Bolesław Krzywousty miecza, żórawiem nazwanego, i skoczył na Węgrów. Nar. (krzywa szabla. L.). 10. nazwa prawej odnogi Odry przy ujściu aż do miasta Greifenhagen. Pol. II. astr. nazwa gwiazdozbioru na półkuli południowej nieba. Zdr. Żórawek, Żórawik.

Żórawek, wka, lm. wki p. Żóraw, Troc. Żórawki, jakie bywają przy studniach. Świt. Grać żórawka. Górń. (pewna gra dziecienna. L.). Św. Jędrzej Polak, pustelnik, Żórawek nazwany. Skar. (przezwiśko z przekręcenia imienia Syardus. L.).

Żórawi I. a. Żórawiany, Żórawny przym. od Żóraw: Co mi głosu żórawianego od was zaleci, to wszystko na miłą nutę. Słow. Rodzaj Ż. L. Słowiańska trąba, zagrzmi pod niebiosy, jako żórawim gardłem rozpuśie głósy. Paszk. Łańcuch żórawiany. Słow. Nad wrotami żórawie studnie występowały, ciemno malując ś. na niebie. Krasz. Z żórawianego oderwany stada. Kon. Studnia żórawiana. Sienk. Na nich widać było klucze żórawiane z donośnym okrzykiem. Sienk. A za nią (za wiosną) ciągnęły żórawiane klucze z blangorem radosnym. Reym. Jakby żórawne klucze wiódł Polaków. Wysp. Żórawne ś. łamią klucze, żórawne ś. skrzydła łamią. Wysp. 2. bot.: Ż. dziobek p. Muszkatel. Żórawie noski, p. Bodziszek. [Ż. dziobek] = herba geranii. Żórawie jagody, p. Jagoda.

Żórawiany p. Żórawi.

Żórawiątko, a, lm. a p. Żórawię.

Żórawica, y, lm. e I. samica żórawia. L. 2. p. Żórawina. Zdr. Żórawiczka.

[Żórawicze, a, lm. a] roś. rosnąca na błotach, której jagody nazywają żórawinami.

Żórawiczka, i, lm. i p. Żórawica.

Żórawiec, wca, lm. wce bot. p. Ściągłówka.

Żórawię, cia, lm. eta pisklą żórawia: Żórawięta. Haur. Bocianię z nosa, znać Ż. z szyi. Wad. Żórawki, żórawięta młode. Kn. Żórawięta po wykluciu ś. Sp. Zdr. Żórawiątko.

Żórawik, a, lm. i p. Żóraw.

Żórawina, y, lm. y, Żórawica p. Borówka i Kamionka.

× Żórawinny p. Żórawinowy.

Żórawinowy, × Żórawinny przym. od Żórawina: Krzak Ż. Sok Ż.

Żórawiowe, ego, blm. kol. należność za używanie żórawia przy ładowaniu towarów na kolei żelaznej.

Żórawka, i, lm. i I. rodzaj czapki studenckiej u studentów w Warszawie. 2. bot. (henchera) roś. z rodziny skalnicowatych.

Żórawny p. Żórawi.

[Żórek, rka, lm. rki] p. Żóraw.

† Żrawoś, i, blm., rz. od Żrawy: Wódki tej dawaj z innym lekarstwem do picia; samej nie dawaj dla jej żrawości, bo kto jej wiele pożywa, rychło będzie łysy. Spiecz.

† Żrawy żrący, gryzący, wyżerający. L.

Żreć, żre, [rże], żarł, [żer]; [Żreć, Żrzeć, Żrzeć, Żryć, Żryć, Żarć, Żrać, żerem, żeresz, żere, żerecie, żera, żreje, żreją] I. jeść żarłocznie, pożerać, łakać, loczyć, pog. jeść: W post żrze mięso. Troc. Żrzyj, byś ś. udławił. Troc. Ej, będziesz żarł, jak wilk w oborze! L. Mięso codziem ni wilk żra, czy jedzą. Wad. Smok jedne żre, drugie dusi. Otw. Przen.: Agata kuszykała zwolna, żrąc spragnionemi oczyma tę ziemię kochaną, tę ziemię świętą. Reym (=pożerając, chłonąc, pochłaniając). Przen.: Ż. ziemię, pióło = polec zabity. (L.), gryźć ziemię. Będziesz mi tu żarł ziemię, już mi ś. nie wymkniesz. Stasz. Już pięciu żbójców żarło ziemię. Stasz. 2. gryźć, wyżerać, wyjadać, wygrzyzać; trawić, niszczyć, toczyć: Żre wrzód, jad = wyżera, wyjada. L. 3. przen. zjadać, palić, truć, gryźć, trawić, nurtować, trapić: Mnie rozpacz żarła. Sen przerwan nie bywa żadliwą zazdrością, ani żrzącą nienawiścią. Pien. Gniew żarł ją jadowity. P. Koch. Żrąca jest i paląca mojej gorycz mowy, gorycz wyssana ze krwi i łez mej ojezyny; niech żre i pali nie was, lecz wasze okowy. Mick. Znowu podnosiły ś. ognie, żrąc, co jeszcze do strawienia znalazły. Krasz. 4. gryźć, szczytać, wżerać ś.: Dym żre w oczy (=kręci w oczach). 5. [Ż.] pic. 6. chem. Żrący, p. Gryzący. Kamień Ż., p. chem.: Kamień. 7. lek.: Żrący (corrosivus, causticus). Środek żrący (remedium causticum) = żeradło. Potaż żrący (lapis causticus, kali causticum fusum). 8. patol.: Żrący (exedens, phagedaenicus): Liszaj żrący. Ż. ś. I. żreć siebie a. jeden drugiego, gryźć ś., kąsać ś.: Żre ś. tygrys. Ustrz. Skapstwo samo ś. żrać. Jabł. Przen.: kłócić ś. zażarcie, walczyć zajadle, nastawać na ś., zaciekle: Nie pora nam ś. o cudzą dziewczkę Ż. Krasz. Nie żrą ś. tak bestje jednego rodzaju, jak ludzie. Pot. Żreć ś. na kogo. Troc. (=srożyć ś. wściekać ś.). Wilki żrą ś. o łup. 2. przen. gryźć ś., trapić ś., frasować ś., truć ś., martwić ś.: Żarł ś. w sobie Walens cesarz, iż insi biskupi ze stolice ustąpili, a Bazylijusz na swojej bezpieczniej siedział. Skar. Jam ś. żarł ze żłości. L. (=zapamiętywał ś., wściekał ś., nie posiadał ś., pienił ś.). Żre ś. od jadu, na zemstę skwapliwy. Chr. Wszystkie nimfy z zazdrości radyby ś. żarły. Jabł. Czemu ś. ta zawiśe tak żre? Leop. Żarł ś. swym upokorzeniem i wstydem. Krasz.

× Żrzeb, ia, lm. e, × Żrzebie. × Żrzebie, × Żrzeb, Żrzebie, × Żrzebie, × Żrzebie miara roli, łan: W Sandomierskim województwie Ż. czyli żrzebie tak zwane wypada na łan teutoński czyli niemiecki. Zabor. Polom dawano także imiona żrzebia, szladu; te pewnego wymiaru nie miały, brano je jako dnię orania. Cz. Z każdego żrzebia, szladu, włóki z osiadłych rol mają pięć po dziesięciu groszy. Vol. Z żrzebiów abo szladów po sześciu groszy. Vol. Wyznaczcie komisje, żeby uproporcjonowały podług miejsce i gruntu czynsze nasze z łanu, z włóki, szladu, żrzebia, z polanek, z morgów i sianożęci. T. K.

Zuaw, a, lm. i, Zuaw żołnierz francuski pochodzący z Algieru, występujący w swoim stroju narodowym, pod dowództwem oficera Francuza: Żuawi, stojący przy armatach, powitali jednych i drugich karabinowym ogniem. Sienk.

Żuawka, i, lm. i p. Figaro.
Żuawki, ów, blp., kraw. spodnie szerokie, a u dołu wąskie.

[Żuba, y, lm. y.] szuba, jubka.

Żuber, bra, lm. bry 1. rub. (o dziecku) malec, pagaj, żaba, kruszyna: Ty mały żubrzel 2. [Ż.] szkodnik. 3. [Żubry] konie (żart., leke.). 4. Na Ż. mleć = żubrować. 5. p. Żubr. Zdr. Żuberek.

Żuberek, rka, lm. rki p. Żuber.

Żubr, a, lm. y 1. gór. puste ziemię bez rudy, ily bezrudne. 2. a. Żubr, Żąbr, [Żuber] zool. (bison) zwierzę rącicowe przeżuwające pochworogie z rodziny wołów: Ż. amerykański, bizon, buffalo (bison americanus). Ż. europejski (bison europaeus). Przen.: człowiek niespokojny, gwałtowny. Brk. Zdr. Żubrek.

Żubrek, rka, lm. rki p. Żubr.

Żubrować, uje, ował 1. [Ż.] robić szkody. 2. gór. = a) kopać szyb, czyli wybierać przy kopaniu puste ziemię, zanim ś. natrafi na ciało kopalne. b) czyścić chodnik, sztolnię. 3. mł. ściierać końce ziarna przed zmiełeniem, obłuskować ziarna; pyłować mąkę; czyścić, wiać zboże na wietrze.

Żubrowanie, a, blm., czynność cz. Żubrować. Małyszcz.

Żubrownia, i, lm. e mł. miejsce w młynie, gdzie ś.: żubrowanie odbywa.

Żubrownik, a, lm. i mł. rodzaj żarn, służący do ścierania końców ziarna zbożowego przed zmiełeniem.

Żubrowy, Żubrzy, × Żubrany przym. od Żubr: W trzy żubrowe rogi zadzwoni. Siem. Człowiek był żubrzej siły i rozrostu. Krasz. Skóry turze, żubrzej i dziecie. Stenk.

Żubrówka, i 1. blm. gatunek wódki, nalanej na trawę żubrówkę. 2. lm. i bot., p. Turówka. Ż. leśna a. południowa (hierochloa australis), niek. Turówka północna (h. borealis).

× Żubrany p. Żubrowy.

Żubrzątko, a, lm. a p. Żubrzą.

Żubrzą, ęcia, lm. ęta cieleż żubrzej: Kilko małych żubrzątko. moeno kosmatych, igrało na polance. Rysz. Zdr. Żubrzątko.

Żubrzy p. Żubrowy.

Żubrzyca, y, lm. e żubr samica, krowa żubrza. (P. Krowa).

Żubrzyca, y, Żubrzyca, × Żąbrzyca blm. mięso żubrowe. Kn.

[Żubt, u, blm.]?: Jak wlezą, to ich i żubtem nie wykurzysz, jak pszczoł od miodu. Niem.

[Żubura, y, lm. y, Żybura] plyn, napój nieczysty, mętny, także zupa, tura.

† Żucha, y, lm. y p. Żuchwa.

Żuchać, a, ał, Żuchlić, [Żuchleć] żuć pomału, żwać bez przestanku: Żębom korzeń ten jest rątkiem długó żuchany i mastykowany. Syr. Żucham, żuchle; mando lente, ut ruminantia solent. Kn. Mansitare, bez przestanku żwać, Ż. Mącz. (=mleć gęba). Żębne ziele wilgotności, które z oładka pochodzą, trawi, żuchając go przez niemasty czą. Syr. Mastykując albo żuchając korzonki zajęcego mączku, flegmę z głowy wyciąga. Urzęd. Dziegiel głowę wyczyszcza, gryząc go a. żuchając. Urzęd. Indyjski ostrzyk żuchany puszcza z siebie farbę jako szafran. Syr. Gdy ś. zstarzejesz, mało będzie słyhać żuchających żębów. B. B. (zachwieją ś. i ustana melący. B. G.). W Starym Zakonie bydło, które nie żuchało, bywało nieczyste. Baz. Byk, w miękim kwieciu leżąc, spożyte zioła żuchli pod jedliną w chłodzie. Nar.

Żuchanie, a, blm., czynność cz. Żuchać.
† Żuchawica, y, lm. e p. Żuchwa.
[Żuchek, chka, lm. chki] p. Żuchel.
[Żuchel, ohla, lm. chle] p. Żuchel: Ż. czego. Dudz. Daj mi Ż. chleba. Troc. Zdr. [Żuchetek, Żuchetek, Żuchetek, Żuchelątek, Żuchetelek, Żuchetek, Żuchek].
[Żuchelątek, tka, lm., tkij] p. Żuchel.
Żuchelek, lka, lm. lki p. Żuchel.
[Żuchleć, i, ał] p. Żuchać.
Żuchlenie, a, blm., czynność cz. Żuchleć, Żuchlić.
Żuchlić, i, il p. Żuchać.
[Żuchliwy] chętny do jedzenia (o człowieku, jagnięciu, cielęciu).
[Żucholenie, a, blm.] czynność cz. Żucholić.
[Żucholić, i, il] krajać, rznąć niezgrabnie, memlać nożem: Dzieci żucholą.
[Żuchtać, a, ał] (o niemowlęciu, starcu) z trudem odkasnywać bezżębni szczękami, memlać.
[Żuchtanie, a, blm.] czynność cz. Żuchtać.
[Żuchty, żucht, blp.] żuchwy, dziąsła.
Żuchwa, y, lm. y, [Zukfa], † Żucha, † Żuchawica 1. szczęka: Wodny smok wierzchnią tylko żuchwę podnosi, nad zwyczaj innych zwierząt. Sien. Ziele to lekarstwem jest skorbutowi, umazując nim szczęki a. żuchawice. Syr. Smem zmorzonego obiema szczękami obłapi, sobą natnie, żuchy i z piersiami usta napuszy. Żebr. Żuchw albo szczęk bolenie. Syr. Gadała też wieiąz i bez ustanku, bojąc ś., by ś. jej żuchwy nie zastały. Ork. Naręczała ś. wtedy po żubnieć, aż ją żuchwy bolały. Ork. 2. anat.: Ż. górna i dolna. Gałąz żuchwy (spix). Kąt żuchwy. Niedokształcenie żuchwy (atelnathia).
[Żuchwica, y, blm.] materja. ropa.
Żuchwognykowy anat., p. Bródkognykowy.
Żuchwojęzykowy anat.: Mięsień Ż. = myszka czelustwojęzykowa.
Żuchwogardłowy mięsień = musculus mylopharyngeus.
Żuchwowy (mandibularis) przym. od Żuchwa: Woreczek Ż. Torba, błona żuchwowa. × Myszka żuchwowa, × muskuł żujący, × myszka żująca, × muskuł szczękowy = żwacz.
Żucie, a, blm. 1. czynność cz. Żuć, mastykacja: Narzędzia żucia są żęby, których w każdej czeluści szesnaście. Kirch. 2. den.: Powierzchnia żucia (zęba) (facies masticatoria dentis).
Żuczać, y, ał wydawać głos brzmiający, brzęczący: Chrząszcze żuczą fruujące. Wysp.
Żuczek, czka, lm. czki 1. p. Żuk. 2. † Ż. niedołutrowany potaż: Potaż w czystym korycie tłukąc, uważać, jeśli w nim niema peyny z smelugi a. żuczków, t. j. niedołutrowania potażu. Torz.
Żuczenie, blm., a, czynność cz. Żuczeć.
[Żuczki-żuczki] wołnie wadzące świni.
Żuć, żuje a. [żwie], żuł a. [żął], Żwał, [Żwilać] 1. rozcierać pokarm szczękami, rozgryzać, przegrzyzać, gryźć żuchwami: Żębów nie masz, wždy żujesz szczękami. Lubom. Ż. gumę. Polifem żwał i zrzucił strawę w krwawej jusze. Otw. Widziałem, gdy troje dziątek z domu mu zabierał i z subtelnieczkiej wywnąrzywszy skóry, żwał biedne kostki i srogo pożerał. Tw. Żarla, kruszyła, ostatek deptała i na kąski żwała. Wad. Od żółtkliny żębów dobrze jest mieć w usciach mastykę na każde zaranie żując ją. Sien. Od wielkiej żalości będą żwać języki swoje.

Wuj. (gryźć ś. będą w języki. L.). Dzieci, gdy ujrzały chleb, padały nań i acz w zęby brały, ale nie mogły żwac, i tak umierały, jeszcze w usciech chleb trzymające. Leon. 2. a. [Żwa kę żwać] = *żuchać, przeżuwać, mleć gębą, przetrawiać*: Na dolinie z gór blizkich wodami oblanej legł na kolanach, żując, wół upracowany. Karp. Gołębia żuje pokarm dla swoich pieklat. Węg. Przen.: *przeczedzać, rozważać, roztrząsać, rozbiierać*: Rozum wprzód słowa żuje, nigdy ich bez rozmysłu z ust swych nie wysnuje. Nagł. Większość komentowała to wszystko, co żuła opinja salonów podhalańskich. Mie. (= bez końca, ukółko powtarzała). Przez czas jej choroby chodził jak struty... i żuł twardą, żelazną boleś, która rozrywała mu piersi. Sienk. (= *trawił, truł, dusił w sobie*). 3. † Żwał o kim = *żło o kim mówić, genuino dente rodere*. Mącz. (= *woził go na języki, na zęby, obmawiał, czernić go*). † Ż. ś. *gryźć ś., truć ś., martwić ś., frasować ś.*. Niechże ś. tam już sama żwa, je, kłuje, kąsa. Pot.

† Żufka, i, lm. i żufka.

[Zuga, i, lm. i, Zuga] *wielka łódź*.

[Zujka, i, Zujka] i. blm. a. [Dźwęga] *pokarm, który zwierzę przeżuwające powtórnie przeżuwa*.

2. lm. i piesz. *krówka, łasia*. Sł. wil.

Żuk, a, lm. i. *wół czarny; pies czarnej maści*. 2. †: Kontusze, żuki i czuhaje, wshodnie ubiory, powiada Twardowski w swoim Władysławie. Goł. 3. a. *Pluga zool. (aphodius) chrząszcz pięciocłonkowy wachlarzorogi*. P. Lipczyk. Zdr. Żuczek.

[Żukola, i, lm. e] *nazwa krowy*.

Żukowiec, wea, lm. wec *naleńki chrząszcz kształtu jajowatego, z rzędu rozłoczycy*.

× Żuków, owa, lm. owy, *nazwa tytoniu, niedgdyś powszechnie używanego*: Nie kosztował ś. na diabeki i żukowy. Bliz.

Żulfena, y, blm., kuch. *zupa z jarzynn.*

1. [Żuł, a, lm. y] *obrzemienie wymienia*.

2. [Żuł, u, lm. y] *namuł*: Leśne żuły (namuły), które bywają koloru rudy żelaznej. Pol. Po obu brzegach tej rzeki złożyła woda do poziomu Ż. leśny w równych ławach. Pol. Żułem leśnym nazywa lud namuł roślinny, tworzący ś. w puszczech, borach i lasach. Pol. Żuławskie ziemie powstają z tego żułu i mułu. Pol.

3. [Żuł, a, lm. y] p. *Żółw*.

Żuława, y, lm. y *nizkie nadbrzeże ponad wielką i splewną rzeką, pokryte ilet, często zalwane wodą i dlatego urodzajne (niekiedy bierze ś., szczeg. w lm., za imię własne nizkiej, ciągnącej ś. wzdłuż jakiej wielkiej rzeki krajny): Żuławy nadwiślańskie, nadodrzańskie, tesalskie, Ż. gdańska, elbląska*. Nie dbam o żyznej żuławy urodzaje. Papr. Tesalskie żuławy. Min. (Thessala Tempe. L.).

Żuławczyk, a, lm. cy, Żuławiak, Żuławnik, Żuławianin *mieszkaniec żuław*: Jak zmędrzeli na kaczki mili żuławczycy, i żywią Gdańsk, Lbiąg (t. j. Elbiąg) siebie kaczorami wszyscy. Biel. Przyszły posiłki z świeżych w Prusiech werbunków, z Olendrów i żuławian. Tw. Dla siebie sadi żuławnik wierzbę. Pol.

Żuławiak, a, lm. cy p. Żuławczyk. Pol.

Żuławianin, a, lm. anie p. Żuławczyk.

Żuławnik, a, lm. cy p. Żuławczyk.

Żuławianka, i, lm. i forma ż. od Żuławianin.

Żuławski przym. od Żuława: Urodzaje, krowy żuławskie. Opatrzył fortecom żuławskim obronę. Tw. Pan znaczniejszy, gdy państwem wżardzę,

nizbym wszystkie żuławskie urodzaje i gdańskie pożytki w jednym spiechlerzu zamknął. Kochan. Świnie niemieckie z polskimi pomieszane najlepsze do chowania; a niemieckie rozumieć trzeba żuławskie, acz i bawarskie rosie. Haur. Żuławskie napływiszka rzek. Pol.

Żupa, y, lm. y i. p. Żupanja. 2. † Ż. *komora celna*: Słowo dawne słowiańskie supa czyli szopa, komora, w której urzędnicy skarbowi wybierali grosze do udziału ich straży należące. Nar. Wieliczka urosła w miasto z निकземnej chałupy, supa czyli szopa w starym języku polskim nazwanej. Nar. 3. a. w lm. Żupy *kopalnia soli, kruszczy*: Są w Polsce trzy żupy znamienite: pierwsza w Olkusz, gdzie srebra i ołowiu moc wielką wykopywają; druga w Bochni, sól kopią; trzecia w Wieliczce, gdzie też sól. Paszk. Ż. wielicka, bocheńska, bydgoska. Troc. Kopanie żup solnych. Troc. Żupa sól suchedniowa wydawana być ma. Troc. Żupy Srebrne. Troc. 4. *skład wydobytej soli kamiennej lub kruszców*. Ku. † Żupa, y, lm. y, † Żupica *żupan, jubka, szuba*. Karł.

[Żupa, y, lm. y] p. Żupa.

Żupan, a, × Żupan, † Supan i. lm. y = a) *suknia polska, którą kładziono pod kontusz*: Żgola nie teraz nie ma, jak ż. i kurtkę. L. Takby im przystało, jako gdyby kto do jedwabnego żupana kózucha starego łatę przyszył. Pim. Hulaj dusza bez kontusza, szukaj pana bez żupana. Prz. Jaksza uścisnął kolana pańskie, otrzymawszy w darze kontusz, Ż., pas złotolity słuckiej roboty. Wóje. b) [Ż.] *rodzaj kaftana, noszonego przez kobiety, z sukna granatowego, zmarszczonego z tyłu w kilkadziesiąt fałdek drobnych, z ogromnym kołnierzem z swego baranka lub sukna amarantowego; długi chałat żydowski, pasem welnianym opasany*. 2. lm. i *wyższy urzędnik, naczelnik żupy*: Ż., suknia honorowa, urzędnik takową suknią ozdobiony. L. Supanami Czeši, Polacy i inne rodu słowiańskiego narody panów krajowych zwali. Nar. U innych plemion słowiańskich żupanami nazywano sędziów, starostów, wójtów, sołtysów i tym podobnych zwierzchników. Głog. Zdr. Żupanek, Żupanik. Zgr. Żupanisko.

Żupanek, nka, lm. nki p. Żupan: Przy kordzie, w żupanku. Słow.

Żupanik, a, lm. i i. p. Żupan. 2. *dawny strój Polek*. 3. [Ż.] *letnia sukienka*. 4. *kamizelka*. Gemb.

Żupanina, u, lm. y, Żupanisko *nedzny, lichy żupan*: Nie panes ty w czerwieni chodzić, lepsza na mnie łachmanina, niż na tobie Ż. Goł. Moja Ż. u Żyda na grzędzie. Wóje.

Żupanisko, a, lm. a p. Żupan.

Żupanista, y, lm. ści *człowiek chodzący w żupanie, ubrany w żupan*: Daj krzyżyk temu żupanisie, weż natomiast Anglika, mego maszalterza. Fred. A.

Żupanja, i, lm. e, × Żupanja, † Supanja, Żupa *część kraju, zostająca pod władzą żupana*: Kraj dzielił ś. na żupanje. Regiones musiały ś. jednostajnym nazywać mianem, nie ziemią, ani krajem, ale pewnie powiatem, gdzieniegdzie może żupa, żupanja. Lel.

Żupanowa, ej, lm. e *żona żupana*: To ja, pani Ż; kłaniajcie ś. swej pani! Krasz.

Żupanowy p. Żupański.

Żupański, Żupanowy przym. od Żupan: Co było chtëpaków, kmiecych synów, bojarskich i żupańskich dzieci, ba i kneżąt nawet, wszystko

biegło, gdzie ją można było zobaczyć, bo słynęła szeroko. Krasz. Otaczało ich grono żupanowe i duchowne. Bart.

† Żupica, y, lm. e l. a. † Żupiec odzienie spodnie, chałat, kitlet, tunika bez rękawów; wogóle suknią: Ktoby ci chciał żupię wziąć, puść mu i płaszcz. Ż., kitlik, saga. Mącz. Ż. bez rękawów a. pleszek, colobium. Mącz. Któryby wziął suknią, i żupicy nie zabraniaj. Sekl. Ktoby ci chciał żupicę twoję wziąć, puść mu i płaszcz. B. G. U ludzi mężnych oszczep jest miasto żupicy, a pawęża miasto sukni. Gór. Już też wierę w żupicy musisz, nieboraku, przechodzić ś. do czasu. Rej. Złowrogie mary w czarnych żupicach, z pejsami. Od zamszowej żupieci bawełną podszytej groszy 8. Tak. Od zamszowej żupieci prostej bez bawełny groszy 8. Tak. Od żupieci łosiej podestanej burchanem prostym groszy 15. Tak. Ż. jelenia, luzarska. Tak. 2. [Ż., Jupa] spodnie szerokie męskie i żeńskie.

† Żupiec, pca, lm. pcy p. Żupnik.

† Żupiec, i, lm. e p. Żupica.

Żupniczy, Żupnikowy przym. od Żupnik: Statut Ż. Sąd Ż. w Olkusz, złożony był z żupnika i podżupnika z pisarzem oraz siedmią przysiężkami z pomiędzy górników w mieście Olkusz osiadłych wybranymi, którzy ś. zwali ławnikami górniczymi lub przysiężnikami. Rota żupnikowa. Biel. J.

Żupnik, a, lm. cy, Żupnik, † Żupiec l. urzędnik w żupach królewskich. 2. dzierzawca lub rządca żupy: Żupnicy, żupy pozostali zacieśnieni do kopalni soli. Bobrow. Ż. olkuski, naczelnik kopalni i sędzia spraw górniczych pod Olkuszem i w okolicy. Łab. Ż. krakowski, t. j. wielicki i bocheński, naczelnik zarządu salin tychże lub onych dzierzawca. Łab. Ż. ruski. 3. a. × Dystrybutor szlachcic przełożony nad ziemskim, wojewódzkim składem soli: Ż. solny.

Żupnikować, uje, ował być żupnikiem, pełnić obowiązki żupnika: Żupnikując w Wieliczce, pełniąc nieraz obowiązki poborey, urzędował pan stolnik tym samym jako zawiadowca intrat królewskich. Szaj.

Żupnikowanie, a, bfm., czynność cz. Żupnikować.

Żupnikowy p. Żupniczy.

Żupny l. przym. od Żupa; Żupny. Sól żupna, jako i warzona, w królestwie Galieji była pod jego zawiadywaniem. Rzew. Pisarz Ż. był pisarzem sądu żupniczego w Olkusz. Łab. 2. † Maść żupna = gatunek lekarstwa od choroby wenerycznej: Żupna maść. Pot. Na żupnej maści lepione flejtuchy. Pot.

Żur, u, lm. y l. rodzaj barszczu z owsa, z mąki kwaszonej, barszcz kwaszony na chlebie lub owsie, barszcz z kwaszonej mąki żytniej: Zglodniałych obłężeńców pod nieprzyjacielem naszym żurem a ruskim obżywił kisielem. Pot. Z otrąb rzy czynią polewki, zlawszy z nich wodę zakwaszoną, a to żurem zowią. Trzye. Żebrać pod murem, chłop w chacie żurem woli żyć, niż śmiercią bończyć nędzę. Zabł. Wychował ś. na boćwinie, wychował ś. na żurze, za piecem = domator. Oss. Lekarstwo to z mleka gotuj, przysypując mąki, aż jak Ż. zgęstnieje. Perz. Aby młode piwo dobrze wykiszało, żeby ś. z niego potem Ż. nie uczynił, tak jak bywa na post owsiany. Haur. (gęsty kwas, kwaśny gąszcz. L.). Żali może zrozumieć polskiego chłopca od żuru i barszczu włoski ksiądz. Tet. 2. [Ż., Zor, Szor] woda ciemniejsza na środku głębokiego morza, niż przy jego brzegach. Zdr. Żurek.

[Żurachwina, y, lm. y] żórawina: Żurachwiny, tak łatwo zastąpić mogące obce naszej strefie cytryny. Gol.

[Żurak, a, lm. i] l. a. [Żurownik] garnek lub dzbanek, w którym ś. wyrabia barszcz, żur. 2. Żurak chłop ze słomy, którego stawiają parobcy w stodole na poniedziałek wielkanocny.

Żuraw- p. Żóraw-

× Żurawka, i, bfm. gra jakaś. Gór.

Żurczenie, a, bfm., czynność cz. Żurczyć: Słuchając jednostajnego żurczenia wody po kamkach, mimowoli sen zaczyna mi sklejać powieki. Wilcz.

Żurczeć, y, ał szmerać, czmerać, szeleścić.

Żurek, rku, lm. rki l. p. Żur. 2. [Ż.] lalka ze słomy jakkolwiek odziana. 3. [Na Ż. związać chustkę na głowie] = związać w tył.

! Żurfiks, u, lm. y stały dzień w tygodniu, przeznaczony na zebrania towarzyskie: Skracamy sobie chwile trosk codziennych i jednostajności w salach koncertowych, na rautach, żurfiksach i t. d.

Żurnal, u, lm. e, prow. Żurnal l. dziennik, pismo periodyczne. 2. czasopismo poświęcone modom strojów damskich, podające ryciny - wzory mód: Trzebaby stanik przerobić, dodać ubranie z wstążek... mam żurnale. Wilcz. Warszawa ś. ożywia, żony z wód wracają, żurnale nowe mody nam zapowiadają. Ubiera ś. według żurnalu (= według najnowszej mody). Ubiera ś. według żurnalu, który można oglądać w tygodniku mód Kulezyckiego. Chł.

Żurnalista, y, lm. ści dziennikarz, urzędnik w biurze prowadzący dziennik: Dla wysłużonych podoficerów wakuje posada żurnalisty tabularnego przy sądzie krajowym.

Żurnalistyka, i, bfm. dziennikarstwo, prasa periodyczna; zajęcie dziennikarza.

[Żurnaljera, y, lm. y] gatunek omnibusu, dylżansu: Do podróży w okolice Żurnaljery. Gol.

Żurnalowy przym. od Żurnal: Pasowanie ś. z losem i praca umysłowa nadały jego delikatnym, żurnalowym rysom zakroju męskiego i wyrazu głębszego. Bał.

× Żurnal, u, lm. y p. Żurnal.

Żurnica, y, lm. e bot. (daucus gingidium) roś. z rodzaju marchwi.

[Żurowiec, wca, lm. wce] garnek, w którym ś. żur gotuje.

Żurowina, y, lm. y gatunek borówki (vaecinium oxycoccos), Żórawina.

[Żurownik, a, lm. i] p. Żurak.

× Żurzenie się, a ś., bfm., czynność cz. Żurzyć ś.

Żurzyć się, y ś., ył ś. l. szurzyć ś., kwasieć ś., być markotnym, sierdzić ś., jadnąć ś., rzucić ś., czupurzyć ś., złościć ś., jątrzyć ś., srożyć ś., trytować ś., obrzucać ś.: Centaur końskie swe kopyto zerwał sobie, żurząc ś. sowito, rzecze umierając... Bardz. Skrótć trud niezmierny, ani na wierną ziemię żurz ś. tak okrutnie. Żebr. (neve irascere). Nie żurz ś. szalony. Żebr. (siste tuas querelas). Że im nie w czas płacono, o to najbardziej żurzą ś. i kraczą. Chr. Drą ś., jak pszczoły, choć im z ula kurzą, tym bardziej w ul ś. cisną, tym więcej ś. żurzą. Pot. Żurzy ś., i sina piana lipi z kielca. Pot. O kościół ś. Żydowie na Chrystusa żurzą. Pot. Nie tracą jadu w sercu, owszem raczej bardziej ś. żurzą, im dłużej szukają. Leszcz. W pole, wychodzą królowie z okrętów, ale ś. znacznie Amazyjasz

żurzy. Pot. Jeszcze krwią pola, dymem miasta kurzą, na wszeteczeństwa niewiasty paskudnej wielkie ś. wzajem monarchije żurzą. Pot. Koń ś. żurzy. Pot. (= strzyże uszami). 2. *chelpić ś., nadymać ś., pysznąć ś., kokoszyć ś., buńczuczyć ś., wyjeżdżać z czym: Niech ś. Sydon z swą konchą, niech ś. Tyr nie żurzy: żadna tak wełny nie purpurzy, jak... Pot.*

[Żurzy, yn, blp.] pozostałość gęsta po wycedzeniu żuru.

[Zusek, ska, lm. ski] 1. kawałek mięsa. 2. a. [Zuzek] gór. kawałek żelaza.

Żuwaczka, i, lm. i (mandibula) pierwsza para przysadek służących do żucia pokarmów, u stawonogich.

× Żuwające, × Młyńskie zęby (dentes molares, maxillares) (Perz.) = zęby trzonowe.

Żuwin, u, lm. y bot., p. Okrzep.

Żuwipalma, y, lm. y bot., p. Areka.

Żuwka, i, lm. i *prymka*. Apt.: Żuwki (masticatoria remedia) środki lekarskie stałe (twarde), których żucie wywołuje podrażnienie błony śluzowej ust, np. środki korzenne.

† Żuwka, i, lm. i *zupka*. Rej.

Żuwna, y, lm. y bot. p. Areka.

[Zuzek, zka, lm. zki] p. Zuzek.

Żuzel, zła, lm. zle, Żuzel, × Żuzel m. a. ż., Żuzel, Żuzel, × Żuzelica, Żuzelica, [w lm. zuzelie], Szłaka, Szlak, Skwara chem. zwykle porowata lub krystaliczna masa, złożona najczęściej z krzemianów, wydzielająca ś. przy hutniczym otrzymywaniu niektórych metali, jak żelaza, miedzi; wog. każda masa zanieczyszczona wydzielających ś. podczas przetapiania różnych materiałów, krzepnąca po ostygnięciu: Żuzel kruszeowa, to, eo odchodzi od kruszców. Włód. Żuzel, materia od żelaza odmienna, którą z pieca wyjmują i odracają, że w żuzlu wiele cząstek żelaznych znajduje ś., zaczym tłuką go w tłuczkaach, płoczą i żelazo odbierają. Os. J. Żelazo w ogniu palące, za czasem trawi ś. i obraca ś. w brunatny żuzel. Kluk. Strzały te były jako żuzel rozpalone. Tw. Żłoto nie może być bez żuzelicy, ziarno bez plewy. Petr. Przen.: Pan wypali do czysta żuzel twoje, wszystkie plugactwa twoje. Wuj. On najsłabszy warsztat, gdzieby też co na nim kwoli niewinnej duszy być miało robiono, bardzo zardzewiał, a pełen plugawej żuzelicy. Rej. Odejm żuzelicę od srebra, a okaże ś. złotnikowi klejnot. B. B. (odejm żuzelicę od srebra, a wynijdzie naczynie czyste. Wuj.) Ogień okazuje, co żuzelicą jest, a co złotem. Petr. Głos poczciwego człowieka jest jako on piękny brant u złotnika, od którego już niepotrzebną żuzelicę odsadzi. Rej. Srebro twoje obróciło ś. w żuzelicę. Leop. (w żuzel. Leop.). Jako żuzel nikczemną, wniwecz obraca hardo skarbom dufające, złoto poleruje Pan i ku chwale zachowawa. Wiśn. Uderzy piorun w trzos monety pełen, trzosa nie ruszy, ale pieniądże w niwecz, w żuzel idą. Birk. Im przez silniejszy ogień przejdziesz, tym czystszym wyjdiesz i wolniejszym od tego żuzła przesądu, próżności i fałszywego wstydu. Korz. 2. † Ż. zła moneta, brak, klepak: Pospółstwu panowie żuzelą płacą. Star. 3. *ława, stopiony wyrzut wulkanu*: Cała prawie góra Etna złożona jest z żuzelów, które ś. przez długi przeciąg tyłu wieków w bujne przemieniły grunta. L. 4. × Ż. kamienna = *pumeks*. Urs., Troc, Sien. 5. *sadza*, × *urewiec*: Dymna żuzel w kominach hutnych pieców jest trojaka: pierwsza ś.

wiesza jako grona winne, a to jest gronista dymna żuzel (*pompholyx botritis*); druga skorupiasta przy ścianach kominowych, *crustacea*; trzecia mszysta, *vellerea*; wszakże wszystkie urewem niektórzy zowią. Sien. Żuzelica, którą zowią wiśnia, gdy ją tłuką a posypią rany, leczy. Spiez. 6. Ż., żuzelica u palącej ś. świecy, koniec palącego ś. knota, w gwiazdkę niby ś. kształcają. L., Troc. 7. [Ż.] *zendra kowalska*.

Żuzłowy przym. od Żuzel; × Żuzłowy: Wyspy w bliskości hut zowią ś. wysypami żuzłowemi. L.

[Żuża, y, lm. y] m. *ospalec*.

[Żużać, a, ał] dziec. I. śpiewać dziecku: żu! żu! usypiając je. 2. *lulać, spać*.

[Żużanie, a, blm.] czynność cz. Żużać.

× Żuzel, zła, lm. zle m. a. Żuzel, i, lm. e ż. p. Żuzel.

Żuzelasty p. Żuzelisty.

× Żuzelica, u, lm. e p. Żuzel.

Żuzelisty, Żuzelasty, Żuzłowaty, Żuzelowaty podobny do żuzłów, nie oczyszczony z żuzłow: Żuzelowaty, niewyczyszczony kruszec. Kn.

Żuzelowatość, i, blm., rz. od Żuzelowaty.

Żuzelowaty p. Żuzelisty. Troc.

Żuzlować, uje, ował rzem. szlakować.

Żuzlowanie, a, blm., czynność cz. Żuzlować.

Żuzłowatość, i, blm., rz. od Żuzłowaty.

Żuzłowaty p. Żuzelisty.

Żuzłowy przym. od Żuzel: Wyspy żuzłowe.

× Żuzman, u, lm. y p. Żuzmant. Wor.

× Żuzmant, a, lm. y, × Żuzman rodzaj wulwicznej sukni kobiecej w czasach saskich: Tak były godne śmiechu żuzmanty i szamerluki, jak terazniejsze robrony i szusty. L. Żuzmanty, kabaty i t. d. Kras. Ż., ozdobę dubieńskich kontraktów, zysk nieśmiertelny sfałszowanych aktów. Kras.

[Żuznić, i, il] *szumieć, świszcząć*: Żuzni mi w uszach.

[Żuznienie, a, blm.] czynność cz. Żuznić.

Żwacz, a, lm. e i. ten, co żuje. Przen.: *oszczerca, obmówca, plotkarz, potwarka*: Ż. a. obmówca. Kosz. Żwacze, którzy ś. plotkami pętają, tajemnice odkrywają i roznoszą. Kosz. Obmówcy a. je właśnie zowią żwacze, o to ś. przyczyniają, aby inni wiedzieli od nich występy, które ostatek chcą, tylko by ten sam nie wiedział, czyja rzecz jest. L. U panów z jednej strony żwacze wszeteczni, z drugiej błaznowie. Kosz. 2. anat.: Ż. a. × *muskuł żujący*, × *myszka żująca*, × *myszka żuchwowa*, × *muskuł szczękowy (masseter)*. 3. a. *Żwadło*, † *Żwawiedo*, *Żwak wet.*: Ż. czyli torba pierwszy żołądek u przeżuwających.

Żwaczowy, Żwaczy i. przym. od Żwacz. 2. anat.: *Tętnica żwaczowa (arteria masseterica)*. Żyły żwaczowe (*venae massetericae*). Nerw Ż. (*nervus massetericus*).

Żwaczy i. p. Żwaczowy. 2. anat.: Nerw Ż. (*nervus masticatorius*).

Żwac, żwie a. × *żwa*, *żwał* p. Żud.

Żwadło, a, lm. a p. Żwacz.

Żwak, a, lm. i p. Żwacz.

[Żwak, Szwak] *staby, chory*.

Żwanie, a, blm., czynność cz. Żwać.

[Żwawczyk, a, lm. i] p. Żwawiec.

[Żwawenko] p. Żwawitko.

[Żwawenki] p. Żwawitki: Żwawenka jejmość, muszę ja być potulnym. L. Ta bestyjka żwawenka jest, muszę z nią trochę potaćować. L.

Żwawić się, i ś., il ś. *krzątać ś., zwijać ś., śpieszyć ś. żwawo*: Wszystko, co dziś ś. rusza,

żwawi, żzyma, krzyczy, wrzeszczy, płąsa i fanfaronuje, zaginie bez śladu. Krasin.

† Żwawiedło, a, lm. a p. Żwacz.

Żwawiec, woa, lm. woy, Żywiec *człowiek żwawcy, fryga, ogień, iskra, żywe srebro*. Zdr. Żwawczyk.

[Żwawienki] p. Żwawiułki: Ładna i żwawienka. Orzesz.

[Żwawienko] p. Żwawiułko.

Żwawiułki p. Żwawiułki.

Żwawiułki, Żwawiułenki, [Żwawienki, Żwawienki] *nadzwyczaj żwawy*.

Żwawiułko przys. od Żwawiułki; Żwawiułenko, [Żwawienko. Żwawienko].

† Żwawiułki p. Żwawy.

Żwawo, Żwawie przys. od Żwawy: Żwawiej ś. za Piotrem umawiał. Nies. Ale Lipski żwawie popierał swe zdanie. Boh. Senat słabym ś. pokazał, broniąc króla od zbyt żwawie przedłożonych pretensji posłów. Alber. Stary dokazywał Ż. Syrok. We trzech wzięli ś. Ż. do noszenia gałęzi, ułożyli spory stos i zapalili go. Jun. Ż. = *żywo!* *chyżo!* *ruszaj!* *nuże!* *Ruszaj Ż!* Naprzód i naprzód, Ż. i Ż. Żal.

Żwawość, i l. blm., rz. od Żwawy. 2. † Ż., lm. i *wystąpienie żwawe*: Obadwa z placu rozjechali ś., i niedługo potem do większych żwawości przyszło. Mat.

Żwawy, † Żwawiułki 1. † Ż. *gadaliwy, wiecznie ustami mielący*: Żaden czas, żadne miejsce nie ma pokoju przed żwawym człowiekiem tak że też, choć je, że przez swą żwawość to sobie uczyni, że ś. niegdy zachłystnie, że ś. ledwo nie udawi. L. Miasto Pawłowych i Piotrowych listów Akwinasza i Skota mnich i żwawiliwe ludzie czytali. Baz. Pan ten tylko o nieczystości myśli, o biesiadach, o blaznach, o ludziach wszetecznych a z prosta żwawych. Kosz. 2. *żywy, ozywiony, chyży, ruchliwy, skrzętny, prędki, zwinnny, fertyczny, rączny, rażny, chybki*: Ż. chłopiec, konik, piesek. Ż. spór. (= *namiętny, zażarty, zacięty*). I już na życie jego nie tak byli żwawemi. Rzew. (= *pochopni*). Ilekroć był z nóg zwalony, tylekroć żwawszy na nogi powstał. Pileh. Patrokl tak jeszcze żwawe grzeje niewolniki. Dm. Wiesław ś. za pas ujął ręką prawą i płąsa lekko przed Haliną żwawą. Brodz. Ż., wierny konik kozaka rozumie. Malez. Takis dotąd czerstwiy, taki Ż. Mick. Boć to daleko leży niesłychanie, najżwawszy kozak nie za dzień tam stanie. Żal. Chód Ż. Żwawym stępem posuwał ś. podróżny orszak. Krasz. Ż. jak wół w pługu. Frz. [Ż., ego, blm.] rz. *rodzaj tańca*.

[Żwernąć, nie, nał] *ukraść*.

[Żwernięcie, a, blm.] *czynność cz. Żwernąć*.

[Żwiekać, a, ał, Żmiekać] i. *żuć, żwac*. 2. *usiłnie nacierać rękami, np. bieliznę w praniu*.

[Żwiekanie, a, blm.] *czynność cz. Żwiekać*.

[Żwilać, a, ał] p. *Żuć*.

[Żwił, u, blm.] *ił, glina z piaskiem*.

[Żwink, u, lm. i, Skrzęk] *dźwięk*.

Żwir, u, blm. p. Żwir.

Żwirarnia, i, lm. e p. Żwirarnia.

Żwirować, uje, ował i. *usypywać żwirem*: Ż. szosę. Balkon, wznoszący ś. ponad jedną ze żwirowanych ulic ogrodu. Orzesz. 2. [Ż] pusz. p. Dziwerować.

Żwirowanie, a, blm., *czynność cz. Żwirować*.

Żwirowaty przys. od Żwirowaty.

Żwirowaty p. Żwirowaty: Grunt Ż.

Żwirowiec zool. (glareolinae) *rodzaj ptaków brodzających siewkowatych*.

Żwirowiec obrożny zool. (glareola torquata) *ptak brodzący siewkowaty*.

Żwirowisko, a, lm. a, Gruzowisko *kupa żwiru*. Żwirownia, i, lm. e, Żwirarnia *miejsce, gdzie kopią żwir*.

Żwirowy 1. przym. od Żwir: Warstwa żwirowa. 2. *żwirowany, pokryty żwirem, usypany żwirem*: Dziarski kmotek grzmi wozem okowanym po żwirowej drodze. Syrok. Jakoż wyjechałem istotnie na Ż. gościnnie. Wilk.

Żwirówka, i, lm. i l. *droga wysypana żwirem, szosa*: Położenie jej (świątyni) na wzgórzu wśród piramidalnych topoli, przy żwirówce, wiodącej z Radomia do Koźlenia, przedstawia widok zajmujący. Gac. 2. [Ż.] p. Dziwerówka.

Żyburą, y, lm. y, Żuburg] l. *żyły, mętny napój, lura, mikstura*: Chłopkowie niebożęta nie chcą ś. tą żyburą w karczynie zarażać. Star. 2. *żentycą*.

Żychwota, y, lm. y bot. (strumpfia) *roś. z rodziny marzanowatych*.

Życioś, y, lm. e bot. 1. p. Kąkol. 2. p. Wydmuchrzyca.

Życie, a, lm. a, † Żyt, † Żydló 1. *stan istot żyjących; ogólne pojęcie, wysnułe z istnienia życia wszystkich istot żyjących*: Dusza daje nam Ż. l. (= *ożywia nas*). Adrast obalony prosi o Ż., Telemak mu go daje. Jabł. (= *o zostawienie go żywym*). Ż. *człowieka, zwierzęcia*. Ż. *rośliny* (= *wegietacja*). Noworodek niezdolny do życia. Nastawać na czyje Ż. (= *na gardło czyje*). Zostawić kogo przy życiu. Odebrać komu Ż. Pozbawić kogo życia. Może go zastaniemy jeszcze przy życiu. Nie będę, póki życia! Weź moje Ż. jako okup zań. Kocham ją nad Ż. Prawdziwie, na Ż. moje! (= *jakem żywo, jako żywo*). Ocalić komu Ż. za kogo położyć. Przyplacić eo życiem. Ujść z życiem (= *calo*). Zostać przy życiu (= *ocalić*). Narażać Ż. Skrócić sobie pasmo dni życia (= *odebrać sobie Ż.*). Umyśliłem już z rozpaczki Ż. sobie odebrać. L. My za ojezyczne, za wolność, za życia nasze walczymy. l. Ż. *kłaść, Ż. dać*. L. Ż lat i z żytu zsiadli. Żebr. Nie godny ten życia, kto go przeniósł nad chwałę. L. Kto Ż. swoje odważy. cudzego jest panem. Troc. Grać w kostki o Ż. Troc. Niebezpieczeństwo życia. O życiu jego Werszowiczowie, z zasadzek wypadzły, zamysłali. Nies. (= *dylali na nie*). Głęboka rana, którą szlachetne uchodziło Ż. Karp. Ż. *natury*. Przen.: Powołać do życia instytucję = *stworzyć, utworzyć, dać jej początek*. Wejść w Ż. = *zacząć obowiązywać, nabrać mocy obowiązującej*. Wprowadzić w Ż. = *wprowadzić w wykonanie, zalecić wykonać*. Wprowadzić w Ż. nowy przepis, nową ustawę, projekt. Dać o sobie znak życia, dać znak życia (= *istnienia; odezwać ś., przypomnieć ś.*). Dawno nie mieliśmy listu z Krakowa: brat nie daje znaku życia. Trzeba o sobie znak życia dawać, trzeba swej żywotności świadectwa na forum europejskiego świata przynosić, aby z liczby żyjących wykreślonymi nie zostać. Cóż warto Ż. bez życia, bez wypadków, bez wzruszeń i uczuć? Krasz. Ż. — tajemnie węzeł, który śmierć rozcina. Krasz. Obrazek z życia wzięty (= *z rzeczywistości, prawdziwy, nie zmyślony*). Ż. *mileniaria* noey budziło ś. Ż. go nauczyło. Historia — mistrzyni życia. Trzeba z ludźmi znać ś. i z życiem. (= *mieć doświadczenie życiowe*). Uwagi nad życiem Jana Zamolskiego. Stasz. Przen., *piesz. istota droga, cel życia, ideał, złoto, skarb, klejnot, aniół*: Spij moje

złoto, śpiewała, kołysząc matka swe dziecię, śpij, moja nadziejo cała, moje ty Z. Książ. Przen.: *ożywienie, żywotność, żywotność, werwa, energia, ruchliwość*: Niema w nim za grosz życia. Tańczy z życiem (= z zapaleniem). Ż. tryska mu z oczu (= ogień). W uniesieniu wre Ż. 2. *bieg życia, pasmo dni czich, czas od urodzenia do śmierci, żywot, byt, wiek czyj*: Roślin krajowych utrzymanie i Ż. Kluk. Jakże Ż., taka śmierć. Prz. W kres ciekącego nie patrząc zegarka, rozcięła stronę śmiertelnego żydła. Twr. A przez te wszystkie wieki na grzech i złe Ż. znaleźć mu ś. dotychczas nie dało wędzido. Pot. Płacz nie nie pomoże, kogo śmiertelne żydła pozabawilo łożę. Gawiń. Nie chcę ja żyć po tobie zgubionym tak długo, jednak przewlekę to żydło, póki... Chr. Tu już, fortuna, urwij gorzkiego nitkę żydła, dosyć, ach, dosyć tego motwidła. Pot. Żuż w miłości skończył dojrzale twe żydło, już ciało twoje szlachetne ostydło. Żim. Ubezpieczenie na Ż. Było to jeszcze za życia nieboszczyka. Pędzić Ż. Trawić na czym Ż. Zacząć nowe Ż. Tryb, bieg życia. Skończyć Ż. (= skonać). Ż. różne, grób jeden. Prz. Zmarowane, złamane, zwichnięte Ż. Ż. społeczne. Takie to Ż.! (= taki żywot) Marne Ż.! Ż. doczesne, wieczne (= byt). Błogosławieństwo na drogę życia. Wiek życia. (*aetas*). Ż. jedną walką długą z ludźmi, z losem i ze światem. Krasz. Są życia, których zagadkę dopiero śmierć rozwiązuje. Gom. Ż. wspólne z kim = *współżycie, pożycie*. Ż. koleżeńskie, matżeńskie. Ż. narodu, ludzkości, społeczeństwa (= *dzieje, historia*). Ż. umysłowe (= *rich, rozwój, dzieje*). 3. *sposób spędzania czasu*: Ż. prywatne, publiczne. Ż. siedzące. Ż. nad stan. Księżna Hortensja Zbarska żyła życiem osobistym. Weys. 4. *opis życia czyjego, życiorys, żywot, biografia*: Ż. Karola Chodkiewicza. 5. *utrzymanie, byt, egzystencja, kawałek chleba, wyżywienie*: Zapracować na Ż. Drogie tam Ż. (= warunki utrzymania). 6. *jedzenie, stół* = *stołowanie, wikt, pożywienie, żywność*: Samej śmierci czekali bez chleba, bez żydła. Pot. Żydló, żywność. Dudz. Tatarów lud jest pracowity i małego, ładajkiego żydła, jedzą mięso końskie, nie gotując go. Kłok. Ma u mnie mieszkanie i Ż. Pieniądze na Ż. (= *strawne*). Pan daje mu na Ż. [Musí nabrać życia na 3 dni]. 7. *anat.*: Drzewo życia w mózdzku (*arbor vitae*). Węzeł życia = *miejsce na dnie czwartej komory w mózgu*. Ż. przysądke (*vita minima*) = *węgielowanie*. Zdolny do życia (*vitalis*) = *żywotny*. Zdolność do życia = *żywołiwóść*. 8. *bot.*: Drzewo życia, p. **Żywotnik**.

× **Życiobójczy**, × **Życiożerny** *pozabawiający życia, zabójczy, zabijający*: Zarobek Ż. Śmierć życiożerna. Wor.

× **Życiodający p. Życiodajny**, **Życiodajny**, **Życiodawczy**, × **Żywctodajny**, × **Życiodający**, × **Żywotodajny**, × **Żywotosprawy dający życie, powołujący do życia, ożywiający, ożywczy**: Adam wtedy nie myślał w swej złości zaslepie, co za cnotę mógł należeć w życiodajnym szeszebie. Przyb. (= *w drzewie żywota*). O tę miłość Bożą, z której Wiara, z której Nadzieja życiodawcza płynie. Piet. Idą pokrzepiać życiodawczym słowem. Asn. Iskra życiodajna. Asn. Życiodajna struga. Asn.

Życiodawca, y, lm. y *dawca życia, rodzic, ojciec*. Przen. *pięrwiatstek główny, zasada, początek*: Kwasoród, Ż. wszystkich organizmów.

Życiodawczy p. Życiodajny.

Życiodawczyni, i, lm. e *dawczyni życia, rodzicielka, matka*. Wor. Trwoga sroższa nad inne

całą wieś ogarnęła, bo jej Ż. dziewica chorobę z całej wsi zabrała i ciężej nad innych zaniemogła. Byk.

Życiodrzew, u, lm. y *bot. p. Żywotnik*.

× **Życioleny** *wlewający niby życie*: Ż. palec malarza. Nar. (= *wlewający życie w obrazy*).

× **Życiolumienie**, a, blm. *przypięzanie do życia*.

× **Życiolumnik**, a, lm. cy a. ki *człowiek lubiący życie*.

× **Życiolumny** *przypięzany do życia*.

× **Życiopis** i. a, lm. owie, **Życiopisarz** *ten, co opisuje czyje życie, biograf, żywotopisarz, żywociarz*. L. 2. u, lm. y p. **Życiorys**.

ŻyciopisarSKI, × **Życiopiski** *tyczący ś. życiopisa a. życiorysu, biograficzny*. L.

Życiopisarz, a, lm. e p. **Życiopis**.

× **Życiopiski p. ŻyciopisarSKI**. L.

× **Życiopismo**, a, lm. a p. **Życiorys**.

× **Życiopistwo**, a, blm., p. **Żywotopisarstwo**. St. wil.

Życiorlorka, i, lm. i *zool. (hemerobius) owad siatkoskrzydły, gładkoskrzydły*

Życiorys, u, lm. y, × **Życiopis**, × **Życiopismo**, *opisanie życia czyjego, żywot, życie, biografia*: Życiorysy sławnych mężów.

Życiorysowy *przym. od Życiorys, biograficzny*: Literatura życiorysowa. O nim, jako o poecie, nieco obszerniejszą rozprawkę napisał J. Bartoszewicz, dodawszy kilka szczegółów życiorysowych. Paw.

× **Życiośluzny** *śluzący do życia*: Zwierzęta życiośluzne. Wor.

× **Życiotworny p. Życiotwórczy**.

× **Życiotwórczy p. Życiotwórczy**: Ciepło życiotwórcze. Zer.

Życiotwórczy, × **Życiotwórczący**, × **Życiotworny**, **Żywotwórczy**, × **Żywototworny**, × **Żywototwórczący** *wytwarzający życie*: Ten Ż. krzyż całujemy na to wszystko, co w ostatecznych pakciach napisano. Dar. Życiotwórcze technienie wycharowała w duszach ludzi. Psm. Ziemia puściła życiotwórcze soki. Zer. Ziarenka życiotwórcze uważa za najprostsze podścielisko życia. Nus. Ciepło życiotwórcze. Zer. Życiotwórcza siła. Życiotwórcze ciepło.

Życiowóść, i, blm., rz. od **Życiowiy**, *prawda życiowa*: Nie badaliśmy dramatyczności, t. j. życiowości, akcji w namietnościach. Obrazowość Dantego odznacza ś. nie tylko zwięzłością, prawdziwością i życiowością, niby ogień wśród mroków nocy.

× **Życiowrotnie** *przys. od Życiowrotny*. L.

× **Życiowrotny** *przywracający życie, ożywczy wskrzeszający*: Muz życiowrotne tony. Książ. Orfea życiowrotna ręka. Nar. Przyjmię feniks z radością pożądany promień, natychmiast Ż. otoczy go płomiem. Książ.

Życiowy *przym. od Życie*: Ż. tyczący ś. wszystkiego, co ma związek z umiejętnością i zadanem życia, z sposobami i środkami do utrzymania i pędzenia życia. Bliż. Biedna dziewczyna! pierwsza burza życiowa złamała ten śliczny kwiat zaledwo rozkwitły. Sienk. Jakkolwiek ewinczony w naukach, pod względem życiowym, pod względem rozumienia każdego położenia, byłem jeszcze dość prostym chłopakiem. Sienk. Szukał stałego zajęcia, ustakowania swych stosunków życiowych. Str. Te dążności, wywołane praktyką życiową, mające zatym twardy grunt pod nogami, nabrały nowego znaczenia, gdy na nie padło światło nauki. Chm. Tylko najogólniejsze zasady były silną stroną umysłów młodych, któ-

rym ani doświadczenie życiowe, ani nauka dobrze przetrawiona nie dały jeszcze treści do form już gotowych. Chm. Doświadczenia życiowe.

× **Zyciowzbudzac**, a, lm. e *część przyboru do maszyny elektromagnetycznej*. Sl. wil.

Zyciozachowawczy zachowujący, podtrzymujący, konserwujący życie, dążący do zachowania życia: Czyn Z.

Zyciozbawczy ocalający życie, zbawczy dla życia: Berto zakwita zyciozbawczą łaską. Deo. (o Cyrusie, że darował życie Krezusowi).

Zycioznawca, y, lm. y *znawca życia*: Spojrzał on w ten zakątek okiem głębockiego myśliciela, zycioznawcy, psychologa. Kasz.

Zyciożerny p. × **Zyciobójczy**.

Zycisko, a, lm. a p. **Zytnisko**.

× **Zyciurady cieszący** ś. z *życia*: Jaskółki z pokrzykiem zyciuradym przeszły powietrze. Zer.

[**Zycać**, a, a] l. p. **Zyczyć**. 2. co od kogo = *pożyczać*. [Z. ś.] *starac* ś. *pożyczać*. Gwar.

[**Zykanie**, a, blm.] *czynność cz. Zycać.*

[**Zykanie się**, a ś., blm.] *czynność cz. Zycać ś.*

Zycający im. od **Zyczyć**. Gram.: Tryb Z. (optativus) = *wyrażający życzenie*, np. *Obym był, obyś widział*.

[**Zycha**, y, lm. y] p. **Zyčenje**.

Zyčenje, a, [**Zyozha**] l. blm., *czynność cz. Zyżyć*: Rzecz ta pozostawia jeszcze wiele do życzenia. (= *nie jest zadowolająca*). 2. lm. a = a) *to, czego komu życzymy słownie, powinszowanie*. d) *Ż. komu szczęśliwego powodzenia do czego*. Troc. *Ż. sobie przyjaźni czyjej*. Troc. *Zyčenje* noworoczne. Składać komu, przyjmować życzenia. b) *to, czego sobie kto życzy, pragnienie, chęć, marzenie*: Stało ś. zadość moim życzeniom. Jakież są twoje życzenia? (= *dezyderaty*). Jeżeli to jest pańskim życzeniem, to proszę. Stawiam ś. na twoje *Ż.* (= *żądanie, stosownie do twojej woli*). To są pobożne życzenia tylko! (*pia desideria*).

Zyčeníowy przym. od **Zyčenje**: List, bilet *Ż.*

× **Zyčennik**, a, lm. i, × **Powinszownik**, **Win-szownik** l. *powinszowanie pisane, wzór do powinszowania*. Sl. wil. 2. *zbiór powinszowań, książka z powinszowaniami*. Sl. wil.

[**Zyozka**, i, lm. i] l. a. [**Kośnik**] *wstążeczka, włóczka lub tasiemka czerwona, zawiązywana na szyję kobiet a. baranków*. 2. a. [**Zyszka**] *sznurerek bawełniany a. płiszowy*. 3. bot.: *populita nazwa rośliny: pokrzywa żegawka (urtica urens)*.

Zyczkowy przym. od **Zyczka**: Pometki zyczkowej bunt. Ins. e. l. Pasmonów zyczkowych półjedwabnych sztuka. Ins. e. l.

Zyčlin, u, lm. y bot. (*witsenia*) *roś. z rodziny kosańcowatych*.

Zyčliwie, **Zyčliwo** przys. od **Zyčliwy**.

Zyčliwiec, wca, lm. wcy *człowiek zyčliwy*: Nie brakowało zyčliwieców pojedynczych, doradzających oddać mu rządy królestwa. Sl. wil.

Zyčliwo p. **Zyčliwie**. Pol.

Zyčliwość, i, blm., rz. od **Zyčliwy**, † **Zyčność**: Zjednać sobie u kogo *Ż.* Okazywać komu *Ż.* Przyjeli go z zyčliwością (= *otwartemi rękoma*). *Ż.* przyjaźielska. Tym większą u nich sobie miłość a. *Ż.* zjednać może. Rej. Żadnej rzeczy nigdy nie było, w którejby mu onej serdecznej zyčliwości nie pokazała. Skar. *Ż.* mu wszelką pokazuje. Skar. Słudzy powinni zalecać ś. panom wiernością, pilnością, zyčliwością. Skar. Mąż na wojnie i w senacie zyčliwością ku ojczyźnie wstawiony. Nies. *Ż.* uczy wspomagać nędznych dolegliwość. Stryjk. Stałej w przyjaźni zyčności zażywać. Lubom. Jeżeli kiedy ko-

mu na świecie zyčność i hojność swoją szczęście pokazało, to temu mężowi zaprawdę. Warg. Bądź Ci, Panie, wieczna chwala za Twoją ku nam wielką zyčność. K. G. Wspomnijże, Panie, na mnie w tej zyčności, jaką masz ku ludowi swemu. B. B. (nasycony przyjaźni i błogostawieństwa Pańskiego. B. G.). Doznałem zyčliwości twojej. Troc. Nie odmówiwszy mu, ani wstrętu uczyniwszy zyčności mojej, tak to sprawili. Warg. On to wedle zyčności i nadziei wyrozumiał. Warg. Nie wadzi mu ta zyčność moja, bo zaraz zyczę mu i niebezpieczeństwa i ratunku. Górn. Szezerą ku ojczyźnie miłość, przeglądanie jej całosci, pokoju i pożytków zyčność nie skąd inąd miał, jedno że był świat wszystkim by księgę jaką zwartował. Warg. Upzejma dla mnie *Ż. L.*

Zyčliwy, † **Zyčny**, [**Zyčny**] l. *żyjący komu dobrze, oddany mu, przyjaźny, przychylny, wdzięczny, uprzejmy*: Zyčliwym mi zawsze byłeś. Troc. Waszej królewskiej mości *Ż.* i wierny poddany. Troc. Piszę ś. waspana zyčliwym i uniżonym sługą. Troc. Także to, synu niecotliwy, płacisz mi łaskę i afekt *Ż.*! Bardz. Chęci zyčliwe. Wasza królewska mość ma pomocniki na tę wojnę zyčliwe tobie, jako z ochoty, tak i z tego powinowactwa i szwagierstwa. Jan. Mego miłościwego pana i dobrodzieja wszego dobra *Ż.* i najniższy sługa. Paszk. Wszystkie swoje powolności poświęcam na usługi twoje z zyčnym słowem; ten, kto sam wiekami szafuje, niech cię dobrem wszystkim opatruje. Żebr. Uważywszy moją zyčną i godną służbę, mnie otworzył swoja szkodroliwość. Zbyl. Słowo zyčliwe. Rada zyčliwa. (= *przyjaźielska*). 2. † *Ż.* komu czego = *żyjący*: Zdrow bądź a panuj szczęśliwy, czegom ja tobie *Ż.* Groch. 3. † *Ż.* *pożądany, miły, przyjemny, upragniony*: Nie zyčliwe jest panowanie jednego człowieka drugiemu. Żarn.

† **Zyčność**, i, blm., p. **Zyčliwość**. Rej, Hist. w Lan., Gost.

Zyčny p. **Zyčliwy**.

× **Zyčyciel**, a, lm. e *ten, co komu dobrze życzy, ten, co dobrego życzy, pragnie*. L.

× **Zyčycielka**, i, lm. i forma ż. od **Zyčyciel**: *Fautrix*, obronicielka, *Ż.* a. *spomożycielka*. Męz.

Zyčyć, y, ył l. × *Ż.* komu = *dobrze mu życzyć, być zyčliwym, sprzyjać, być rad*: Helwetom życzy bardzo, Cezara nienawidzi. Warg. Radzi nań wszysey ludzie patrzają jemu samemu życzą. Górn. Strofował Zbigniew Kazimierza z tego, iż Litwie więcej, niż Polakom, życzył i z niemi ustawicznie w biesiadach i w poradach obował Stryjk. Ludwik podejrzany był u Polaków z tego, że więcej życzył cudzoziemcom, niż swoim Biel. M. Więcej życzył zdradliwemu, niż udreżczonym poddanym. Kosz. Kto dobrym życzy, i sam szczęśliwy będzie. Ryb. Jeden drugiemu właśnie tak *Ż.* ma, jako sam sobie. Rej. Wielec grzeszą i ludziom nie życzą, którzy ś. bez mądrości na rządy wspinają. Skar. Poehlebey póty życzą, póki S. pożytku swego spodziewają. Skar. Panowie więcej Polscze, niż sobie, *Ż.* powinni. Stasz. Życzy mi Troc. Już żadnego tam nie znalazłem z tych, co mi dobrze życzyli. Wirt 2. † *Ż.* kogo komu = *robić zyčliwym, zjedynować, skłaniać, kaptować*: Rozkazał mu, aby do których miast mógł dojsć, rzymskiemu państwu ich życzył i upominał, żeby ś. poddali. Warg. 3. † *adzić zyčliwie, z dobrego serca, doradzać*:

Mości panie, nie życzę, abyś mi przymawiał. Boh. Ciszey! życzę ci wynieść ś. stań, nim cię wyprowadzą. L. Ta choroba, jak powietrze, szkodliwa; życzylabym kwarantanaę wysiedzieć, żebyś cudzych nie zarażał domów. L. Gdyby jejmość zagadnęła pana, życzę mówić z nią szczerze, bez fałszu, otwarcie. L. Słabym nawom żeglowania w ziemie nie życząc, do portu wjechał. Warg. Co radzisz drugiemu, życz sobie samemu. Kn. Życzę, byś pisał do niego. Troc. 4. !Ż. = Ż. *sobie* = pragnąć, żądać, chcieć: !Czego pan życzy? (= w jakim celu pan przychodzi?) !Czego pan życzy? (= co pan każe sobie podać?). Gdy komu życzę wszystkiego dobra, pewna rzecz, iż go mituję. Petr. Czego sobie kto życzy, tego ś. spodziewa. L. Każdy temu rad wierzy, czego sobie życzy. P. Koch. Życzę mu tego szczęścia, tego honoru. Troc. Ż. komu zdrowia, szczęścia do czego. Troc. Kichającym życzą zdrowia. Oto nam w ręce wpadł, czegośmy sobie nieraz życzyl. Kochan. Aby tego, czego sobie nie życzysz, bliźniemu nie czynił. Skar. Życzylbym z tobą przed śmiercią obaczyć ś. Boh. (= *radbym*). 5. komu czego = *cieszyć ś.*, że co osiągnął; *winszować mu czego*; *nie zazdrościć mu*: Gryzie ś. sam w sobie zandrościwy człowiek, gdy darów Bożych a. którzych sam nie ma, a. równe być swoim widzi, a. mniejsze ma, bliźniemu swamu nie życzy. Hrb. (= *nierad je u niego widzi*). Życz też i ty bliźniemu twemu. co mu Bóg życz. Dambr. (= *nie skąpi, używa*). Najdziesz i takich nauczycieli, którzy nie życzą, tego uczniom swym. aby ś. czego dobrego nauczyl, jedno żeby od nich kwartały dobre a. spełne brał. Glicz. (= *nie pragną dla nich tego*). 6. †Ż. komu = *pozwoilić. zezwolić, zgodzić ś.*: Tylko proszę, jeśliż jest jakiej zwyciężony łaski godzien, życz. bym był w ziemi nogrzebiony. Koch. J. 7. †Ż. [Życzać] czego komu = *użyczyć, udzielić łaskawie, pożyczyc, dać do używania*: A mój mądry ministrze, czemuż ś. kryjesz z książkami twemi? nie chciałeś też tu ieh nam Ż.? Tworz. Dała mi k temu pas darem, którego jej Cyntja życzyla, a ja wszvstkich uciec miał, w tym ją upewniła. Żebr. Ż., pożyczyc; dać. Grabow. [Kieby pan prepinator życzyl jakiego statka (= *pożyczył*). Rodzice synowi najwięcej życzą (= *najwięcej majątku zapisują*).

Życ. żyje a. †żywie, †żywi, [żywie], żył a. [żel, żul] i. *być żywym, zostawać przy życiu, nie umrzeć*: Wszystkie jesterstwa organiczne żyją. Sniad. J. Żyję, żywot jakikolwiek mam, powszechnie, jako zwierzęta, zioła, drzewa i t. d. które rosta, nie czują. Ku. Żyję, *strictius, ut animantia*. żywot czują mam. Kn. Dotykając szeroką dłonią do serca, po chwili wkrzyknął radosny: żyje! żyje! dawajcie wina! Wóje. Żyjemy jeszcze! (= *trzymamy ś. jakoś*). Żył lata Matuzalowe. Kras. Niech żyje! (= *wiwa! sto lat zdrowia!*). U Turków wołanie: hu! znaczy: niech żyje! Kłok. *Vivat* król nasz Stanisław August, niech żyje w jak najdłuższe lata. L. Pod dobrym hasłem niech poczciwi żyją! wielbne ojce jak, tak piją. Kras. Przen.: Niech żyje! = *niech kwitnie, plży, święci ś.* Niech żyje przyjaźń szczerą w powszechności, a w szczególności w stanie małżeńskim. L. Niech żyje amnestja! Niech żyje młodość (= *bodaj to młodość!*). Niech żywie młoda para! Sienk. Żart., ir. (o wypadku niezgrabności): Niech żyje niezgrabność! Bóg żyje (= *jest, istnieje*). Rzekł Pan: żywé ja, a będzie napełniona ziemia

wasza chwały Pańskiej. Leop. (jako ja żyję. B. G.). Powiedz im, żywé ja, mówi Pan, to wam tak uczynię. B. B. (Żyję ja. B. G.). (= *jak Bóg w niebie*). Żyje Pan Bóg zastępów, że gdybym ś. nie wstydził Jozafata, o ciebiebym nie dbał. Skar. (= *jak Bóg w niebie*). Żyję, żywot prowadzę, jako człowiek. Kn. Platon nauczał, że Pan Bóg dusze stworzył razem z światem tych wszystkich ludzi, którzy żyli, żyją i Ż. będą. Bals. Nie ma ś. nikt mieć za bezpiecznego, póki żyje. Nuc. Kto nie doje, nie dopije, ten mądrze i długo żyje. Kn. Nie żył, po kim piękna pamięć nie została. Szymon. Nie ten u mnie żył długo, kto wiek przeżył długi, lecz kto życie wielkimi ozdobił zasługi. Nar. Jak długo żyjesz, tak długo trzeba ci ś. uczyć, jak Ż. Pilech. Kto umarł, ten żył kiedyś. Gór. Wyległo na spotkanie wszystko, co żyło. Zwierzęta i ptaszęta i wszystko inne żyjące (= *żyjące*) jest w opiece Twojej. Rej. Jak umierać nie zwykł, który nie żył, tak też nikt nie może żyć, aby umrzeć kiedy nie miał. Warg. Umrzeć jest przestać być tym, czym ś. przedtem żyło. Otw. Wysechł, same kości i skóra, i ledwo co żyje. L. (= *ledwo powłóczy nogami, zipie, tchnie*). Serce we mnie bije, włosy na głowie powstały, już od strachu ledwo żyję. L. Panna nie wie, czy żyje, tak to wzięła mocno do serca. L. Nie wiem, co gadam, bo nie wiem, czy żyję. Jabł. Żegnam cię, żyj zdrow! L. (= *bądź zdrow!*). Jemu Ż., nie umierać (= *żyje sobie jak w raj*). Człowiek żywie. Kon. Przen.: *trwać, nie wygasnąć*: Ż. w sercach potomnych, w czyjej pamięci. Król ten, pamięć, sława tego wiecznie Ż. będzie. Troc. Kiedy ś. uwolnię od dziennych zajęć, wieczorem dopiero żyję (= *ja pan, oddycham swobodnie, używam*). Ż. pod prawem (= *zostawać, podlegać mu*). Przez pół tylko żyje, kto żyje tylko sam dla siebie. Fel. Języki żyjące (= *żywe*) i umarłe. Z. czym, z czego = *utrzymywać ś., żywić ś.*: Kto ma tyle, że Ż. może, dosyć jest bogaty. L. Tanie tu żyć. Troc. (= *tanie tu życie, warunki utrzymania*). Żyję czym, żywie ś. Kn. Ż. o czym, Ż. z czego, Ż. na czym. L. Żyje o chlebie i wodzie. Żywiły, któremi na świecie ludzie żywią, spodem jeden drugiego śmierzy, a ku dobremu wspomaga. L. Nie mogą ś. wysiedzieć na pustyniach. nie mając tam co jeść, o czym Ż. Kłok. W lesie długi czas na samych tylko jabłkach i leśnych orzechach i wodzie żyli. Skar. Czemu ubodzy zdrowi, bogacze stabiuchni? — więcej żyją z apteki, aniżeli z kuchni. Koch. W. Zwierz zwierzem, ryba rybą, człowiek człowiekiem żyje. Pot. Tam taey ludzie byli, co jedno szabłą żyli. Papr. Nie ma z czego Ż. L. Z czegoż my Ż. będziemy? jam goły! L. Powstaje na mnie tysiąc djabłat żyjących z kałamarza, wrzeszcza, że ja ich przywodem o torbę. L. Trzeba mu pochlebiać, bo z niego żyjemy. L. (= *od niego mamy środki utrzymania*). Boże, z Twoich rąk żyjemy (= *z Twoich darów, łask*). Ż. z pracy rąk. Nie można Ż. o suchej gąbie. Trudno Ż. z tej pensji (= *wyżyć*). Peha ś. biedę, byle Ż. Ż. z własnych funduszów. Ż. z zarobku, z rzemiesta, z majątności swojej, z swego grosza. Troc. Nie było w pustyni o czym Ż. Troc. Nie samym chlebem żyje człowiek, ale wszelkim słowem, które pochodzi z ust Bożych. Wuj. 3. *ileć, żarzyć ś., nie zgasnąć*: Ogień jeszcze żyje w popiele, w próchnie, w knocie. Troc. Węgie w zarzewiu żyją. Troc. 4. *wieść życie, pędzić życie, pędzić żywot; postępować, prowadzić ś., sprac-*

wować s.: Żyj dobrze, nie odkładając. Kochan. Żyj, jako Chrystus nauczyl i żywotem swym ukazał. Skar. Chrystus dlatego za wszystkie umarł, abyśmy też i my nie sobie s. żyć uczyli. Skar. Żyję tak abo owak, wiodę, prowadzę taki abo owaki żywot. Kn. Nie to jest rzecz dobra Ż., ale Ż. dobrze. Górn. Sędziowie nie pytają s. na sądzie, jako kto żywi. Górn. Jak długo żyjesz, tak długo trzeba ci s. uczyć, jak Ż. Pileh. Trzeźwo i sprawiedliwie i pobożnie żeli. (takt!) Hrb. Żywiąc w prostocie i niewinności swej, pychy nie znają. Wuj. Wielka liczba w piekle chrześcijan niebożnie żywszych i bez pokuty umarłych. Fund. Długo żyje, kto dobrze żyje. Kn. Zle żyje, przez kogo drugi nie żyje. Skar. Ja widzę, że trzeba Ż. dobremu człowiekowi nie tylko sobie, ale i przyszłemu wieku. Zim. Ż. na świecie, Ż. człowiekiem, Ż. wśród ludzi grona jakże to twarde ciężar na jedne ramiona. Karp. Kto nie żyje po szlachecku, nie szlacheć. Opal. Jak ojciec żył w raj, tak dziś żyją wnuki. Mick. Żyje jak u Pana Boga za piecem. Prz. Żyje sobie dobrze, dostatnio (= na nic sobie nie zależy, używa). Umie Ż. = a) korzystać z życia, uprzyjemniać sobie życie; b) umie stosować s. do okoliczności, do ludzi: Do mody stosować s. należy, żeby uchodzić za ludzi umięjących Ż. i za ludzi du bon ton; c) umieć Ż. oszczędnie, z kradką w ręku, liczyć s., rachować s. Żyje świętym człowiekiem, jako święty, jako człowiek. Troc. Żyje z nim jak przyjaciel. Troc. Żyje dobrze, kosztownie, rozpustnie. Troc. 5. z kim = przestawać, obcować, utrzymywać stosunki, komunikować s., być w zażyłości, posp. zalawać s.: Żyją z sobą jak pies z kotem. Prz. Żyją z sobą w zgodzie. Mick. Z sąsiadami z za między nigdyśmy nie żyli. Syrok. Wadzą s. i nie żyją wcale dobrze z sobą. Jabł. Żyje z nim jak przyjaciel. Troc. Chociaż sąsiadujemy, nie żyjemy jednak z sobą. O kobiecie i mężczyźnie = zostawać z sobą w stosunkach płciowych a. w związku małżeńskim: Żyją z sobą przykładnie. Ż. z kim na wiare (= nieślubnie). 6. gdzie = mieszkają, przebywać, bawić: Nie w Jeruzalem Ż., mówi Hieronim, ale w Jeruzalem dobrym być. Skar. Żył w Paryżu trzy lata. Troc. Ż. w mieście, na wsi. 7. [Ż. tabakę] = zażywać, nuchać.

Żyd, da, lm. dzi a. × dowie, Żydowin, [Żydowiec] l. wyznawca Mojżesza, izraelita, starożytny: Od Judy patryjarchy, syna Jakubowego, ziemia Judowska zwana, lecz Polacy, napsowawszy słowa, mówią Żydowska, i lud tej ziemi zowią Żydami, co mieli zwać Judami, jako insze języki zowią. Sekl. Jezus rozmawiał w szkole z Żydmi. Bud. Pierwsza wzmianka o Żydach z Czech do Polski zbiegłych za Władysława Hermana. Nar. Pierwsze u nas Żydów siedlisko było w Wielkiej Polsce; panowanie Kazimierza Wielkiego nader było Żydom przychylnie. Skrzet. W Krakowie, tam, gdzie *lectorium Socratis*, Żydowie pierwsi mieszkali. Biel. M. Żydzii placą pogłównie. Skrzet. Zlatny jak Ż. do roli. Prz. Kochajmy s. jak bracia, liczymy s. jak Żydzii. Prz. Miłuj s. jako bracia, a patrz swego jako Żydzii. Kn. [Żydy zasiadły] = zaczął s. szabas. [Żydy wysiadły] = skończył s. szabas. Ludzie takowi tak spryskowani są, jako wałazze nozdrza, i tak znaczni są, jako w złotych czapkach. Żydowie. Glicz. Tańcuja, by oni Żydzii około cieła. Falib. Tytuł szlachecki ten ziemski mieć może i najgorszy, nawet i Ż. Birk. Kiedy bieda, to do Żyda. Prz. Próznom s. jako

Ż. włóczył przez tyle krajów. Tromb. Ż. chrzestony wilk chowany, przyjaciel pojednany — niepewni. Prz. Żart.: Żyda wozie, Żyda bię = *drzeźnić kawał s.* Począł zaraz drzemać i Żydy wozie na kulbace. Sienk. 2. prz. *człowiek, którego religiją pieniądź; szachlarz, handlarz, kramarz, tan-deciarz; człowiek wyrachowany, lichwiarz, kutwa, skąpiec, chciwiec, zdzierca, wyzyskiwacz*: Przewisko (Ż.) niekoniecznie oznacza wyznawcę możeszowego; dawane jest ludziom chciwym, przebiegłym, szukającym zysku. Rdw. Przejedźdał Ż. (pan August) w ładnym koczyku i dobrą czwórka w krakowskich chomontach, a za nim drugi Ż. w mizernym łapserdaku, z rudą brodą i pejsami, na dwukolnym wózku, siwą i chudą kobyłą. Korz. Przen.: × Żyda grzebać = *działać potajemnie, knuć konszachty*. Pot. Znam ja, że w tym pospolitym ruszeniu jest Ż. zagrzebany. J. Kaź. Jak tylko sejm chciał uchwalić pospolite ruszenie, monarchowie podejrzewali, że w nim jest Ż. zagrzebany, czyli że szlachta chce coś wytargować na koronie. Remb. Nie darmo, coś tu jest, Żyda tam jakiegoś grzebią, lub Żyda tam jakiegoś zagrzebiono. Kn. (rzecz nieczysta, coś tajnego, skrytego. L.) O statucie co mówisz, iż s. tym sądzim; oj, i tamciy podobno Żyda znalazł. Falib. (coś do przyganienia, wytknięcia. L.). W tym miejscu musieli Żyda powiesić — mówią, gdy nie idzie w karty. 3. posp.: Żydy = *sklepy żydowskie, targowice, tandeta w dzielnicy żydowskiej*: Pójsz po sprawunek do Żydów a. na Żydy. Kupiłem to na Żydach a. u Żydów. 4. żart. *człowiek niechrzestony jeszcze*: Nie chrzestiliśmy jeszcze syna, jeszcze on Ż. 5. *kleks, plama od chlapięcia atramentem*: Zrobić, usadzić żyda. 6. [Żydy] *czarne plamy na ścianie po bielieniu*. 7. [Ż., Kiwoń] *rodzaj ławca*. 8. [Ż.] *nazwa konia*. 9. [Ż.] *rodzaj gry w piłkę*. 10. [Ż.] *pewna zabawa dziecięca*. Zdr. Żydek, [Żydaszek]. Zgr. Żydzisko, [Żydosko].

[Żydaszek, szka, lm. szki] p. Żyd.

Żydawa, y, lm. y a. Szaz żydowski bot. (corchorus) roś. z rodziny lipowatych.

Żydek, dka, lm. dki l. p. Żyd. 2. [Ż.] *kozik, cyganek (nożyk)*. 3. [Ż.] *maleńka lampka blaszana bez szkła*. 4. [Ż.] w grze w karty, mianowicie w taroku, *pula, kociołek, pewna kwota powstata z platek, którą zabiera ten, co zrobi najwyższą grę*: W żydku leżała kwota wcale pokaźna, bo sto guldenów. Rog. 5. *gra w piłkę, klasy*. Goł. 6. × Ż. myśl. łis. Żart.: *okoń (ryba)*. 7. zool., p. Mazurek.

[Żydka, i, lm. i] p. Żydówka.

[Żydliczek, czka, lm. czki] p. Żydlik.

[Żydlik, a, lm. i] *szkлянica, kufel*: Ż. wina.

Zdr. [Żydliczek].

[Żyda, y, lm. y] *ławka z oparciem, zydel*.

† Żydo, a, lm. a p. Życie.

† Żydogłowy *mający głowę nakształt żydowskiej*: Już, chwala Bogu, Rusin Ż. ciężkimi brząka na nogach okowy. Koch. W.

Żydotub, a, lm. y p. Żydoman.

Żydoman, a, lm. i, Żydotub *miłośnik Żydów, judofil*. Syrok.

[Żydosko, a, lm. a] p. Żyd.

Żydotstwo, a, blm. p. Żydowstwo.

[Żydowa, ej, lm. e] l. *żona Żyda, Żydówka*

2. p. Żydownia.

† Żydownczyzna, y, blm., p. Żydowszczyzna.

[Żydowniatko, a, lm. a] p. Żydownię.

Żydownica, y, lm. e p. Żydownia.

[Żydownicka, i, lm. i] p. Żydownia.

[Żydowiec, wca, lm. wcy] p. Żyd.
 × Żydowie, ęcia, lm. ęta p. Żydzie. Zdr. Żydowisko.

Żydowin, a, lm. y i. Żyd poważny, sławny z nauki i t. p.: Eleazar Ż. opętane uzdrawiał. Damb. Autor Izaak, który z Żydowina został chrześcijaninem. Ops. Józef Ż., Filo Ż. L. Niemasz rodaka Żydowina, bo tenże Bóg jest wszystkim, którzy Jego wzywają. Gil. Józef Ż. tak pisze. Troc. 2. pog. Żyd, Żydzisko. Psń. Sługa tegoż pana Ż. H. J.

Żydowina, y, lm. y p. Żydzina.

× Żydowizm, u, blm. p. Żydowszczyzna.

† Żydowizna, y, blm., p. Żydowszczyzna.

[Żydowinia, i, lm. e, Żydowa] zb. żydowstwo, parochowia.

Żydowski, [Żydowy, Żydzki] i. przym. od Żyd: Nos Ż. (= garbaty). Cmentarz Ż. (= kierkut, okopisko). Ziemię żydowską właśnie zwać trzeba żydowską od Judy patryjarchy, syna Jakubowego, lecz Polacy, napsowawszy słowa, mówią Ż., miasto żydowski. Sekl. Jako żydowskiej gęsi, natkać s. aż do szyi. Rej. Żydowską piosnkę komu śpiewa, żydowskim orężem nań idzie, t. j. podarkami robi. Kn. Nikodem był Jezusowym uczniem, lecz sekretnym, dla żydowskiej bojaźni. Pot. (= bojąc s. prześladowania żydowskiego). Bóżnica żydowska. Ulica żydowska, dzielnica żydowska (= zamieszkała przez Żydów). × Korobka żydowska, p. Krobka. Kalendarz Ż. Przen., żart.: Żydowskie zaraz, pańskie poczekać (= nieprędko, nierychło). Żydowska maść, p. Maść. Żydowska mustra, posp. = *tarcie sobie pleców o ścianę*. Żydowska droga a. dziadawskie morze = *piaszczysta, kopna droga*. Ż. Wojtek = *chrześcijanin posługujący u Żydów, popychle żydowskie*. Żydowskie wykrety. Tarcza z Deborahiem, co kapelusze Ż., tyle będzie warta. Syrok. Ż. świadek (= *fałszywy, sprzedajny*). Zakatował zajęcia polubownie zapomocą gęsiej a. nawet żydowskiej szabli, t. j. pieniężnej akomodacji. Mat. O żydowskiej Herberga polityce. Kal. (= *szachrajskiej, podstępnej*). Złoto żydowskie, p. Musywgold. 2. bot.: Żydowskie judaszowe drzewo p. Judaszowiec. [Grzyby żydowskie] p. Grzyb. Żydowskie jagody, p. Balsamka. Ż. ślaz, p. Żydawa. Żydowska wiśnia, p. Miechunek i Wzdętka. 3. geol.: Ż. a. Żabi kamień (cidaris) = *szkarłupnia (eschinodermata) należąca do jeżowców*. Żab. 4. lek.: † Żydowska niemoc, p. Krwawnica. 5. min.: Smoła żydowska = *asfalt*. Po żydowsku = przys. na sposób żydowski, jak Żydzi: Ubrany po żydowsku. Szezupak po żydowsku. (= *nadziejany*). To po żydowsku, nie po obywatelsku (= *po szachrajsku*). Mówić, czytać, śpiewać, pisać po żydowsku (= *w języku żydowskim*).

Żydowskość, i, blm., rz. od Żydowski: Ż. baronowej mnie do niej nie zraża, Jeż.

Żydowstwo, a, blm., Żydostwo, [Żydziawa] i. † Ż. a. Żydowszczyzna = a) kraj żydowski, ziemia judzka, Judea: Uczył po wszystkim żydostwie, począwszy od Galilei, aż dotąd. Leop. (po wszystkiej judzkiej ziemi. B. G.). Królik, gdy usłyszał, że Jezus idzie z żydowstwa do Galilei, szedł do niego i prosił go, aby wstąpił do niego. Leop. (z judzkiej ziemi. B. G.). Herod, cudzoziemiec Idumejczyk, w żydowstwie panował. Białob. Dali mi przewód, ażbym przyszedł do żydowstwa. Leop. (do ziemi judzkiej. B. G.). Gdy domowe wojny uspokoiły s. w żydowstwie, nastąpiła na Dawida nowa zagraniczna wojna. Zał. b) lm. a *szachrajstwo*: Wstydzili s., że po

tylu zapowiadanych dobrociach zjawiły s. takie żydowstwa. St. Aug. 2. zb. Żydzi, ogół żydowski: Kościół w żydowstwie jeden był, bożnie zaś było dosyć. Sekl. Nie tylko na ów czas w żydowstwie, ale i u nas w chrześcijaństwie wiele s. znakom dziwnym sprzeciwiało. Białob. (nie tylko między Żydami, lecz i między chrześcijanami. L.). Wśród ciasnej uliczki obdarte domy, zaszargane Ż. Bał. Ż. s. zleciało.

Żydowszczenie, a, bfm., i. czynność cz. Żydowszczyć: Zadaniem partji jest powstrzymanie żydowszczenia kraju.

Żydowszczyć, y, ył *robić żydowskim*.

Żydowszczyzna, y, blm. i. † Żydowczyzna, † Żydowizna, × Żydowizm wszystko, co jest żydowskie, co jest właściwie Żydom, co tracą Żydami; język, piśmiennictwo żydowskie: Nie wspominamy onej żydowizny Budnego. Wuj. Duch żydowszczyzny ogarnął świat cały, pieniądz stał s. wszystkim Fred. A. Nie nie robić, to nie robić; więc nie poszli na żydowszczyznę (= *na robociznę u Żyda*). 2. p. Żydowstwo.

[Żydowy] p. Żydowski.

Żydożerca, y, lm. y wróg Żydów, antysemita.

Żydożercozy przym. od Żydożerca.

Żydożerstwo, a, blm. *namiętna nienawiść do Żydów, antysemityzm*. Ole.

Żydowa, y, lm. y, Żydowica, [Żydura] pog. od Żydówka: Stara, obrzydliwa Ż.

Żydowcę, ęcia, lm. ęta *dzielnicę żydowskie*.

Żydowczyso, a, lm. a p. Żydówka.

Żydowczka, i, lm. i p. Żydówka: Pokorną żydowczkę narodu ludu onego uciśnionego podał mu za małżonkę. Rej. Nie patrzył ani bogactwa, ani zacności domów, ale obrał sobie ubogą żydowczkę. Rej.

Żydówka, i, lm. i l. a. [Żydka, Żydowicka] *kobieta rodu żydowskiego, Izraelitka, starozałonna*: Na synodzie postanowiono, aby Ż. u chrześcijanki, ani chrześcijanka u Żydówki dzieci przy rodzeniu nie brały. Sak. 2. [Ż.] *wróżd; krosta; wrzedzianka*. 3. [Ż.] *nazwa krowy*. 4. bot., p. Pokrzyk i Mglejarka. 5. lek. (pustuła maligna) *karbunkul, czarna krosta, wąglik, iskrzyk*. Zdr. Żydowczka. Żyr. Żydowczyso.

[Żydura, y, lm. y] p. Żydowa.

Żydziaček, cza, lm. czi p. Żydział.

Żydział, a, lm. i, Żydziałek *lekc. wyrostek żydowski*: Wywijał kijem nad Żydziałkami. Krasz. Zdr. Żydziałek.

[Żydziawa, y, blm.] p. Żydowstwo: W tych Urlach to taka Ż.

Żydziałko, a, lm. a p. Żydzie: Żydówka spojrziała w okno, a za nią pół tuzina żydziałek różnego kalibru. Fred. A.

Żydzieć, eje, ał *stawać s. Żydem*.

Żydzienie, a, blm., czynność cz. Żydzieć.

Żydzie, ęcia, lm. ęta, × Żydowie *niemowlę żydowskie, dziecię żydowskie*: [Sw. Helina napotkała troje żydzietów]. Zdr. Żydziałko.

[Żydzik, a, lm. i] p. Jazgarz.

Żydzina, y, lm. y, Żydowina, Żydzisko m. *biedny, nędzny Żyd*: Niech tylko tyle liścieści ma Pan nade mną w dzień ostatniego sądu, ile ja miałem wtedy nad tym Żydziskiem. Kaczk. Biedny Ż., felczer z małego miasteczka. Jun. Zdr. Żydzinka.

Żydzinka, i, lm. i p. Żydzina.

Żydzisko, a, lm. a m. a. ni. l. p. Żyd. 2. p. Żydzina.

Żydział, a, lm. i p. Żydział.

[Żydzki] p. Żydowski.

[Żyg ...] p. Żeg ...

Żygadla, l, lm. e bot. p. Opuncja.

Żygadlo, a, lm. a, iglica gór. drut przygotowyjący otwór do założenia przezek zapalnika, ramodel.

[Żygawica (bł. zam. Rzygawica), y, lm. e = Kurzawka pod 2.

Żygawka, i, lm. i, Żęgawka] bot. (urtica urens) gatunek pokrzywy o drobnych liściach.

[Żygliczek, czka, lm. czki] mały garnuszek, kieliszek.

[Żygotenie, a, blm.] czynność cz. Żygoti.

[Żygoti, i, il] kogo = dopiekać, dokuczać komu, naprzykrzać s.

† Żyguleo, lca, lm. ce gór. kotwica, do zaczepiania liny u kołowrotu. Łab.

Żyjący l. im. od Żyć: Istota żyjąca = istota oddarzona życiem, żywiona. [Przecie żyjąca jestem, wiem, co mówię. Kon. Język Ż. = którym mówi obecnie jaki naród, nie umarły. Słowo żyjące = żywe, wypowiedane, nie pisane. 2. [Ż.] ożywający, ożycowy, żywy: Trzecia woda była żyjąca. Ż., ego, lm. cy rz. człowiek, który żyje; śmiertelnik.

Żyjątko, a, lm. a, [Żywina], × Żywizna, † Żywocina, † Żywię zwierzątko najdrobniejsze, istota żyjąca, stworzonko, organizm zwierzęcy niski, ustrój zwierzęcy: Żywociny tak powietrzne, wodne, jako i na ziemi żyjące. Trzye. Mowa tu o zwierzętach dwójnogich i o innych żywocinach latających. Trzye. O morze! pośród twoich wesołych żyjątek jest polip... Mick. Żyjątko nasienne, p. anat. Ciałko.

Żylak, a, lm. i l. chir. (varix phlebectasia) rozszerzenie żyły: Usposobienie do żylaków. Rozpoznanie żylaków nie jest trudne, jeśli są nimi dotknięte żyły skórne. Ż. tętniakowy (v. aneurysmaticus). Ż. kędzierzasty (v. cirsoides). Ż. okółopkowy (v. umbilicalis s. varicomphalus). Ż. powróżka nasiennego (phlebectasis venae spermaticae s. varicocele, cirsocele). Ż. spojówki w oku (cirsophthalmia). Żylaki żył hemoroidalnych (varices haemorrhoidales) = krwawnice. 2. wet.: Ż. na przedniej stronie stawu skokowego konia.

Żylakotętniczak, a, lm. i patol. (phlebarteriectasia) wydłużenie, zgrubienie i rozszerzenie workowate najdrobniejszych rozgałęzień tętnicznych i żylnych na kończynach.

Żylakowy przym. od Żylak. Patol. (varicosus): Wrzód Ż. (ulcus varicosus).

† Żylany p. Żylasty.

[Żylarz, a, lm. e] powroźnik.

Żylasty, Żylisty, † Żylany l. pełny żył, żyłowaty: Mięso żylaste. Miewają konie na nogach gruczoły na żyłach a. na żylastym miejscu. Trzye. Nie prostym był sposobem w ten czas postrzelony, bo ranion, gdzie s. goleń poczyna i lyste mięsiste podkolanek zwykły włązać żeliste (tak!). Otw. 2. odznaczający s. silnemi, wydlatnemi żyłami: Miał bardzo długie ramiona, ale wielec żyliste. Ustrz. Żyliste ręce Cyklopa. Pot. Żyliste ręce. Troc. Żylaste ciało. Lubom. Był Aleksander średniej nrody, twarzy obdłuż, kościsty i Ż., ku moey udatny. Biel. M. Każdy tuszyl, że Hipjasz, daleko starszym będąc, Tele-maka przemocuje, którego w młodym wieku nie tak żyliste wspierały członki. Troc. Przen.: Stara ma żylaste zdrowie i umierać nie myśli. Bał. 3. podobny do żyły, do żył, żylny, żyłowaty: Gdyby mię, mówi Samson, siedmią powrozów żylastych wiazano, tak nie będę duż, jako insi ludzie. Leop. (siedmią wici surowych, które

jeszcze nie wyschły i jeszcze wilgotnych. Wuj.) Ż., żyłe podobny, venae vel nervo similis. Kn Żylisty kańczug. Troc. 4. embr.: † Błona żylasta, p. Kosmówka. 5. gór.: Ż. odłam żelaza. Łab. 6. min.: Dioryt, granit, sjonit Ż.

Żylenica, y, lm. e zool. (sialis) owad siatko-skrzydły.

Żyleniec, nca, lm. nce bot. I. a. Bobownica, Jarnik (samolus) ros. z rodziny pierwioskowatych. 2. p. Krewnik.

Żylisho, a, lm. a p. Żyła: Synym granatem raz wraz wypełniały s. żyliiska. Gliń.

Żyllstek, tka, lm. tkl bot. (deutzia) ros. z rodziny skalnicowatych.

Żylistość, l, blm. l. rz. od Żylisty. 2. a. Białkowatość ogólny nadmiar krwi żylny. Śl. wil.

Żylisty l. p. Żylasty. 2. anat.: × Błona czarna czyli żylista, × błona żyłkowa, × błona przędzilkowata (tunica chorioidea oculi) = naczyńiówka. × Spłoty naczyńiowe lub żyliste w mózgu (plexus chorioidei v. retiformes cerebri), × zawicia siatkowate = spłoty naczyńiówki mózgu. × Błona żylista, żyłowa, × błona żylasta, × błona naczyńikowa, × błona skórzana, × błona twarda (eborion) = Kosmówka. Zewnętrzna błona jajka zowiemy żylistą, chorion. Krup.

† Żylnik, a, lm. i gór. złoza. Łab.

Żylny, Żyłowy przym. od Żyła: Kamyk Ż. (phlebolith) = zwapnienie, skrzepłina żylna. Tętno żyłne. Zakrzep Ż. (phlebotrombosis). Żatoka żylna opony twardej. Krew żylna. Układ Ż. Krwawice są brodawki żyłne w wychodzie. Sien. Żylna choroba (morbus nervorum). Kn. Żylną chorobę cierpiący, neuricus. Kn. Kłapka żylna, p. Kłapka.

Żylisko, a, lm. a p. Żyła.

Żylwa, y, lm. y, Paprót gronkowa bot. (onoclea) ros. z gromady paprotników, z rzędu paproci.

Żyła, y, lm. y l. anat. (vena) = a) naczynie krwionośne odprowadzające wziętą krew do serca, naczynie, przez które krew z obwołu płynie do serca: † Żyły złote, krwawe, krwiste, p. Krwawnica. Żyły niebijące. Żyły pulsowe, bijące, skaczące = tętnice (arteriae). Ż. krewna, krew mająca. Kn. Pulsy to są skokne a. tępne żyły. Sien. Ż. bazylika (czyli królewska wypuszcza różne odnogi. Krup. (p. Królewski). Język ma swoje żyły krwawe, które s. zowią żabie (venae raninae). Kirch. (p. Języczny). Żyły żabkowe. Perz. Złotemi żyłami nazywamy żyły w końcu prostej kiszki, czyli w samym dziurniku; gdy znacznie nabiegną, sprawiają bóle; które, gdy s. nie otwierają i krwią nie płyną, nazywa s. to ślepemi, złotemi żyłami. Perz. Ż. ociekła, nadęta, ociekająca, nabrzmiwiająca, najwięcej w gołeniach (varix). Kn. Żyły główne a. wielkie. Ż. główna dolna (vena cava inferior). Ż. haniebna = Ż. sronna. † Ż. główna mniejsza, p. Główny. † Żyły ssące, sysające, wodniste, p. Limfatyczny. Ż. nieparzysta (v. azygos). Ż. nieparzysta krótka (v. hemiazygos). Ż. odłokciowa śródreza (v. salvatella). Ż. wrotna, Ż. bramna, † Ż. ferty (v. portae). Ż. przysrodkowa (v. mediana). Ż. przysrodkowa przypromieniowa (v. mediana cephalica). Ż. przysrodkowa odłokciowa (v. mediana basilica). Ż. biodrowa wspólna (v. iliaca communis). Ż. podbrzuszna (v. hypogastrica). Ż. biodrowa zewnętrzna (v. iliaca externa). Ż. bezimienna prawa i lewa (v. anonyma dextra et sinistra). Ż. szyjna wewnętrzna (v. jugularis interna). Żyły płucne (venae pulmonales).

Ż. podskórna odpiszczelowa (v. saphena major). Ż. odstrzałkowa (v. saphena minor). Żyły gwiaździste nerak (stellulae Verheyonii). Krew ś. po żyłach rozlewa. Troc. Żyły kostkowe, p. Kostkowy. b) † Żyły suche lub pięte = nerwy. Żyła sucha, biała, bezkrwawa, nerw. Syr. Żyły pięte zowią ś. nerwy. Sien. Ziele to pomoce przeciw boleściom żył suchych lub stron (= strum), które zowią nerwy. Urzęd. Ziele to żyłom piętym a. suchym obrazonym użyteczne. Syr. Żyły suche w człowieku zowią struny. Urzęd. Ziele to dla korzenności swej żyły suche, które zowią nerwy, potwierdza. Spicz. Żyły nadęcie, stwardnienie, ganglium nervi nodosa contractio sine dolore. Kn. Zabicie żyły koniom rzecz szkodliwa, bo nie tylko chromota z tego pochodzi, ale też i noga schnie. Lik. (= zabicie 'za żywe, zagwożdżenie). Bez żel (!) nie mogą ś. ruhać członki ciała naszego ani kończyć ruchania. Łęcz. c) Ż. klejowata, ściągacz, p. Ściągnio. Kn. Przen.: człowiek żyjący drugich, naciągacz, wyzyskiwacz, eksploataator, pijawka, zdzierca, derus: Jak Boga kocham! Ż. z pana mecenasa! Niktby nie dał więcej. Tet. 2. członek męski, prącie, posp. kuśka, kutas: [Dobrze tatusiowi było, kiedy matuś żyła: skoczył pud pierzyne, stanęła mu Ż.]. 3. Ż. sucha wołowa, bykowiec, korzeń byczy, bicz bykowy, surowiec: Suchemi żyłami wołowemi bię go kazała. Skar. Kijmi go i żyłami bili. Skar. 4. Ciężkwa Ż. = ciężkwa. 5. Ż. w drzewie = słoź, w liściu = nerw: Ż. w liściu zioł, drzew, fibra, vena, nervus. Kn. 6. w kamieniu, w kruszcu = smuga na ogólnym tle: Ż. kamienna, vena marmoris. Kn. 7. Ż. wodna = woda przedzierająca ś. przez pokłady ziemi, woda zaskórna: Ż. wodna. Kn. Ułknie ś. tego zburzenia ziemia, i żyły studienne staną. Leop. W studniach nie są to prawdziwe zdroje, ale tylko żyły, albo, jak niektórzy dobrze wyrażają, zaskórnia woda. Świt. 8. przen. odnoga, asteryja komunikacyjna, dopływ: Druga znaczna Ż. holenderskiego handlu jest żegluga na Renie. Świt. 9. strumień: Ż. powietrzna (= prąd w biegu zostający). Ż. wody (= strumień bijący z rury, z otworu naczyń). 10. bud. wypukła linja w miejscu zetknięcia ś. dwóch sklepień. 11. embr. Ż. krańcowa, p. Krańcowy. † Ż. urynowa, p. Moczownik. 12. geol.: szczelina, szpara w skałach, wypełniona rozmaitemi minerałami: Ż. srebrna, ołowiana, miedziana. Ż. granitu, bazaltu. 13. chir.: Nacięcie, otwarcie żyły (phlebotomia). Upuszczenie krwi z żyły (venae sectio). 14. gór. prega obcego ciała przedzierająca ś. przez pokłady skalne. Płonna Ż., p. gór. Płonny. Ż. towarzysząca = idąca równoległe do innej. Łab. Ż. kruszcowa, złota, srebrna. Troc. 15. patol.: Zakrzep żyły wrotnej (pylethrombosis). Zapalenie żyły wrotnej (pylephlebitis). Rozszerzenie żył (phlebetasis). Zapalenie żył śródkości (osteophlebitis). Stwardnienie żył (phlebosclerosis). Zdr. Żyłka, Żyłeczka. Zgr. Żyłisko, Żyłsko.

Żyłeczka, i, lm. i p. Żyły suche, które przyprowadzają duchy żywiące do części ciała, kończą ś. w częściach ciała z niezliczonymi maluczkami żyłeczkami. Kirch. Pokój turecki ciągnie [dusze ludzkie do gusł swoich, chcąc pobożności wszelakiej najmniejszej żyłeczki zgzoła podciąć i podrzezać. Jan.

[Żyłucie, i, blp.] gałganki, z których robią koszyki, także nimi kryjąc dach, łąty do krokwi przywiązują.

Żyłka i, lm. i l. p. Żyła: Żaba pod języ-

kiem, ranula linguae, nabrzmienie języka spodem, około krwawych żyłek, żabiemi zwanymi. Perz. Żłote żyłki uabrzmiałe, nie ciekące, ślepemi zowią, że są zawarte. Syr. W której części oka wzrok ś. formuje: czy w żyłkach optycznych a. wzrokowych, czy w wilgoci kryształowej, czy też w siatkowej błonie? L. Żadnej żyłki enoty nie ma. Pot. (= ani krzyż). 2. przen.: Ż. do czego = wena, pociąg, chęć, słabość, skłonność: Postawił kilka dukatów na kartę niechętnie — i... wygrał; dosyć tego było, aby ś. w nim stara Ż. obudziła. Krasz. Mówią, że w ogólności my żyłki do przemysłu i handlu nie mamy. Krasz. Taką miał żyłkę do prawa i ochotę do procesów, że gdyby mu sprawy zabrakło, gotówby sam siebie pozwać, byle mieć co robić. Krasz. Czuję w sobie żyłkę gospodarską, powtarzał, że lubi pasjami widok wołów na pastwisku, krowy w oborze. Gaw. 3. anat. (venula): Ż. siatkówki nosowa i skroniowa górna i dolna w oku (v. retinae nasalis et temporalis superior et inferior). Ż. plamki złotej w oku (v. macularis superior et inferior) 4. stol. Ż. w drzewie = audra.

× Żyłkoskrzydłowy p. Żyłkoskrzydły.

Żyłkoskrzydły, × Żyłkoskrzydłowy p. Owad.

Żyłkować, uje, owal znaczyć w żyłki.

Żyłkowanie, a, blm., czynność cz. Żyłkować deseń ślad powstały: Na złotawym mechu rysuje ś. Ż. cieniów gałęzi. Matl.

Żyłkowy p. Żyłkowaty.

Żyłkowato przys. od Żyłkowaty.

Żyłkowaty, Żyłkowy i. pokryty żyłkami, zawierający w sobie żyłki: Ż., łyżkowaty, fibris similis vel ex fibris constans. Kn. 2. min., geol. Marmur, gips, serpentyn Ż. Kolor (minerału) żyłkowany. Łab. Marmur żyłkowany. Łab. Korona ma płatki fioletowo żyłkowane. Rost. 3. patol.: Tętniak Ż. a. kędzierzasty (aneurysma cirsoideum).

Żyłkowy przym. od Żyłka.

Żyłocisk, u, lm. i, Zaciskadło chir. (torcular) krepulec, narzędzie do zaciskania żył celem wstrzymania krwotoku, pinseta, pinceta, kompresorium.

× Żyłokrucz, u, lm. y odstęp różnej wielkości między żyłą kruszcową i przypierającą do niej skałą, napełniony pospolicie gatunkiem ilu, marglu lub jakiegokolwiek glinki. L.

[Żyłomó] bot. = Wiciokrzew (Lonicea xylosteum).

× Żyłopor, u, lm. y gór. rozpadliny różnej wielkości po żyłach kruszcowych zlarzane, napełnione pospolicie kruszczem litym. L.

× Żyłospój, oju, lm. oje anat. = anat. Wiązadło.

Żyłowacenie, a, blm., czynność cz. Żyłowacień.

Żyłowacień, eje, ał stawać ś. żyłowatym. L.

† Żyłowacizna, y, lm. y anat. = Rozciągnio: Ż., ścięgnio rozszerzające ś. w błonę.

Żyłować, uje, owal i. † Ż. robić żyłastym, sprężystym nakształ żyły: Ż. łuk. Żyłowane rogi. Lubom. 2. mięso = wybierać, wyciągać z niego żyły. Przen.: Ż. kogo, np. przy rachunku, kupnie, umowie = ciągnąć, drzeć z niego, wysyskać, eksploataować go. 3. garb.: Ż. skórę = wyciągać, rozciągać, sztrekować.

Żyłowanie, a, blm., czynność cz. Żyłować.

Żyłowarstwa, y, lm. y, Warstwożyła gór. żyła w pewnej przestrzeni regularnie między warstwami skał otaczających ciągnąca i., jakoby sama była warstwą. Łab.

Żyłowato przys. od **Żyłowaty**. L.
Żyłowatość, i, blm., rz. od **Żyłowaty**: *Z., nervositas, tęgość*. Kn. *Z. mięsa, łykawość*. L.
Żyłowaty i. *żyłasty, pełny żył*; mający wydatne żyły: *Ż. Djomed*. L. *Żyłowate* ma ręce. Troc. Kozacy są wzrostu pięknego, żyłowaci. Niem. Herkuleśa postaci, wysoki, barczysty, *Ż. Koź*. 2. *podobny do żyły*: *Zyliniec* ziele korzeń ma *Ż.*, gibki, długi, jak nerw. Syr. *Żyłowate* drzewa. Kn. (= *słojowate, fladrowate*). *Żyłowate* mięso = *łykowate*. 3. anat. (tendineus) *ścięgnisty*: × *Prążki*, kresy, paski, smugi żyłowate (inscriptions tendineae) = *smugi ścięgniste*.
Żyłownik, a, lm. i, **Sztrekajz** garb. *narzędzie do wyciągania skór*.
Żyłowy i. p. **Żyłny**. 2. min.: Brekeje żyłowe. Kware *Ż. Żelaziak brunatny Ż.*
[Żyma, y, lm. y] *powróć u sieci, do którego dla strażenia ryb przywiązują „wiszki” lub „drzazgi”*. Zdr. **[Żymka, Żymuchna]**.
Żymbletki, tek, blp. *rodzaj ciastek z owocami*. **[Żymek, mka, lm. mki]** *powróż górny lub dolny przy wiatonie*. Pe.
[Żymka, i, lm. i] p. **Żyma**.
[Żymki] *ciężki, ociężały*.
[Żymko] przys. od **Żymki**.
[Żymuchna, y, lm. y] p. **Żyma**.
Żyn, u, lm. y bot. (escobedia) *roś*.
Żynarski przym. od **Żynarz**: *żniwiarski*: W żynarskim ubierze przynaszał jej po koszu kłosa. Otw.
Żynać, a, ał p. Żać.
Żynanie, a, blm., czynność cz. **Żynać**.
Żynarz, a, lm. e p. **Żniwarz**. Km.
Żynoica, y, lm. e p. **Żętyca**.
Żynczyca, y, lm., e p. **Żętyca**.
Żyntycyca, y, lm. e p. **Żętyca**.
Żyntycica, y, lm. e p. **Żętyca**.
[Żyp, u, blm.] *kulki ostu uschłe, czepiające*.
× Żyr, u, lm. y l. p. **Żer**. 2. bot. p. **Mak**.
Żyrafa, y, lm. y l. a. × **Girafa** zool. (camelopardalis giraffa) *zwierzę racicowe, stanowiące oddzielną rodzinę*. Przen.: *człowiek wysoki, głady, gilbas, dryblas, drabina, dragon*. 2. muz. *starożytni fortepjan stojący w górę*.
Żyrafii przym. od **Żyrafa**: *Szyja żyrafia*. Wzrost *Ż.*
Żyrandel, a, lm. e p. **Żyrandol**.
Żyrandol, a, lm. e, **[Rzyndal]**, × **Żyrandel**, × **Żyrandol**, × **Żyrandola** *świecznik ozdobny wiszący, pajak*: Pozapalać żyrandole. Wszelkie gaunki luster i żyrandolów. S. Grodz. Zdr. **Żyrandolik**.
× Żyrandola, i, lm. e p. **Żyrandol**.
Żyrandolik, a, lm. i p. **Żyrandol**.
Żyranć, a, lm. ci han. *ten, co przekazuje weksel osobie trzeciej, indosant; poręczyciel wekslu lub akceptu*: Jaką drogą zrealizować żądanie swoje rekonwencyjne względnie do żyranta? Kraus.
Żyrat, a, lm. ci han.: *Ten, na czyją korzyść s. odnosi indos, zowie s. żyratem*.
[Żyrdka, i, lm. i] p. **Żerдка**: *Oné hań wisom na żyrdce w białej izbie*. Tet.
Żyro, a, lm. a han.: *przekaz wekslu na osobę trzecią, indosacja, indos, indosament; formuła wypisana na odwrotnej stronie wekslu, wyrażająca taki przekaz; poręczenie zapłaty wekslu*.
Żyradol, a, lm. e p. **Żyrandol**.
Żyrodysta, y, lm. ści *członek stronnictwa republikańskiego umiarkowanego w pierwszej rewolucji francuskiej*.
Żyrodystka, i, lm. i forma ż. od **Żyrodysta**: *Była żyrodystką z przekonania, bawiła s. w po-*

litykę, grę bardzo podówczas niebezpieczną we Francji. Rol.
Żyrować, uje, ował han. *podpisywać ustępstwo wekslu lub przekazu osobie trzeciej, indosować poręczać wypłatę wekslu*.
× Żyrować, uje, ował p. **Żerować**.
Żyrowanie, a, blm., czynność cz. **Żyrować**.
× Żyrowanie, a, blm., czynność cz. × **Żyrować**.
Żyrowy przym. od **Żyro**: *Rachunek Ż.*
× Żysiek, ska, lm. skowie, × **Żys** *piesz. Żydek*: *Mój żysiu, mój ojczu, mój dobrodzieju, pieniądze mi trzeba!* L. Tak chytry, że i żysia oszuka. Klon. Przyjdzie nakoniec dłużnikowi zjechać, *Ż. do Jeruzalem, Polak na Niż*. Klon. (każdy szuka zysku po swajemu. L.).
[Żyszka, i, lm. i] p. **Życzka**.
× Żys, a, lm. owie p. **Żysiek**.
Żyt, u, blm. i + *Ż. p. Życie*. 2. **[Ż.]** p. **Żyto**: *żać Ż.*
Żytawski zool.: *Tasiemiec przewiercony a. Ż. (taenia mediocanellata)*.
[Żyteczko, a, lm. a] p. **Żyto**.
[Żytenko, a, lm. a] p. **Żyto**.
Żytni, Żytny przym. od **Żyto** = a) Chleb *Ż. Mąka żytnia*. Chleb żytny. Troc. *Żytny chleb* pospolitym jest u nas ludu pożywieniem. Kluk. *Mąka żytna*. Troc. *Żytna słoma* = *żytnianka*. Grunta *Żytnie (= dobre pod żyto)*. **[Żytnie żniwa]** = *sprzet żyta*. Tam, gdzie *Ż. łan s. ściele*. Syrok. *Ochwat żytny*, p. **Ochwat**. = b) *Ż. zbożowy*: *Żytny a. raezej zbożowy kupiec*. L. e) *obfitujący w żyto a. wogóle w zboże, żyzny, urodzajny*: *Ochromony żytnie*. Otw. (zowiemy tę okolice żytną dla urodzajów. L.). d) + *Ż. pożywny, posilny, sytny*: *Trunek z żyta bywa wdzięczniejszy, żytniejszy, niżeli woda, bo więcej ciała pokarmu daje*. Syr. 2. bot.: **Czarnucha żytnia**. p. **Firletka**, **Żytnia trawa**. p. **Wydmuchrzyca**.
Żytko, a, lm. a l. p. **Żyto**: *Kto ma Ż., ma wszystko*. Kn. *Tu chłopak wesoły, bo prawie ma wszystko, kiedy ma żytko*. Klon. *Bywaj, gościu, u mnie, kiedy Ż. w gumnie! Chodź*. 2. **[Ż. Pana Jezusa] peuna roś**.
[Żytnianka, i, lm. i] *słoma żytnia*.
[Żytniarka, i, lm. i] p. **Żytniówka**.
× Żytnica, y, lm. e l. *skład na żyto, na zboże śpichrz, śpichlerz, gumno, stodoła*. 2. *mysz lubiąca przebywać w brogach, w śpichrzach*. 3. bot., p: **Stokłosa**. Zdr. **Żytniczka**.
Żytniczka, i, lm. i l. p. **Żytnica**. 2. **[Ż.]** *kaszka z niedojrzałego żyta*.
Żytniówka, i, lm. i, **[Żytniarka]** *wódka z żyta pędzona*: *Żytniówce dać za wygraną*. Krasz. *Żydówka* nalewała mu kieliszek żytniówki z arakiem. Gaw.
Żytnisko, a, lm. a, **Życisko** *pole po zebranych życie, rżysko, ściernisko po życie*: *Żyto siacę będę, zaorzę życiska*. Kon.
Żytny p. **Żytni**.
Żyto, a, lm. a l. + *Ż. płód ziemi, służący do utrzymania życia; zboże wszelkie*: *Pszenica jest Ż. każdemu znajome, której ziarno między innym żytem a. zbożem naturze człowieczej jest najwięcej przyzwite*. Trzyc. *Reż jest też Ż. każdemu znajome, od którego rżany chleb zowią*. Trzyc. *Owies jest też Ż. znajome, jeden jest swojski, drugi polny a. płonny*. Trzyc. 2. bot. (secale), *daw. Reż, roś. z rodziny traw*. Gatunek *Ż. Ż. egipskie*, p. **Egipski**. *Ż. pospolite (s. cereale) z odmianami: Ż. jare a, Jarka (s. c. vernum) i zycyżajne a. ozime (s. c. hybernum); krzewieca (s. c. ver*

multicaule). Pszenica w Ż. ś. obracać zwykła. Troc. Krowie Ż., p. Pszeniec. Kiedy ś. ryba łowi, Ż. ś. nie rodzi. Krasz. Zdr. Żytko, [Żyteczko].

Żytwin, u, lm. y (dais) bot. rol. z rodziny ty-mialkowatych.

Żyw p. Żywy.

[Żywa-kiś] p. Żywokost.

× **Żywca**, y, lm. y p. Żywiciel.

Żywceem, [Żywkiem, Żywką] przys. l. za ży-cia, za żywa, przy życiu, żywego: Ż. spalony złoczyńca. Troc. Zabić a. Ż. go pojmać kazano. Troc. Jednoróżca Ż. nikt nie pojma. Birk. Ta nieenota Ż. chce mnie wpędzić do grobu. L. Pogrzebać kogo Ż. 2. przen. tak, jak jest, bez zmiany, dosłownie: Nie wzdygam ś. Ż. brać słowo potrzebne z cudzego języka. Czart. A. Słowo Ż. wzięte z łaciny. Pochwyeci śmieszne strony i Ż. potem opisze. Jord.

× **Żywcy** żywicy, który dał życie, rodzicielski: Niekzemni oszczercze żywczego gniazda (t. j. oj-czyzny). Wor.

[Żywczyk, a, lm. i] p. Żywiec.

Żywicy l. im. od **Żywiec**. 2. † Ż. żyjący, żywy, obdarzony życiem. Pat., Wen., Pasm., Żim. Niech będzie wymazan z księgi żywicych. Krasz.

Żywioa, y, lm. e chem. masa bezkształtna, szklista, wypływająca z wielu roślin razem z ter-penami, utworzona z mieszaniny kwasów żywicz-nych, złożonych, spokreślonych z ciałami aroma-tycznymi związków: Ż. damarowa, aloesowa. Ż. sosnowa, terebintowa. Troc. Żywicą napusz-czony. Troc. Ż. elemi wpływa za nacięciem drzewa amerykańskiego *Gambria elemifera*. Ż. gwajak otrzymuje ś. z drzewa *Guaiacum officinale*, rosnącego w Indiach Wschodnich. Ż. jalapa pochodzi z korzeni rośliny *Convolvulus jalappa*. Ż. kopajwa otrzymuje ś. z rośliny *Copaifera officinalis*. Ż. kopal wpływa z drzewa *Rhus copal-inum* w Ameryce Północnej. Ż. mastyx — z ro-sliny *Pistacia lentiscus*. Ż. sandaraka — z drzewa *Thuja articulata*. Fon. Ż. smokowijowa, p. apt. **Krew**. Ż. ziemna, p. **Bitum**. Łab. Ż. piwowarska, pech — do wylewania bezek od środka. Ży-wicą napuszczam, smoleg. Kn. Ż. wonna. Ż. skrzyp-cowa = *kalafonia*. Nabierzcie żywicy do rany jego, owa ś. uleczy. Bud. (nabierzcie olejku bal-samowego dla boleści jego. B. G.). Izaż niema żywicy w Galaad albo tam żadnego lekarza niema? czemuż tedy córka moja nie może przyjść do zdrowia? B. B. (balsamu, albo dryjaku. Wuj.: izali niema balsamu w Galaad? B. G.). Zdr. **Żywiczka**.

Żywiciel, a, lm. e, × **Żywca** l. ten, co kogo żywi, karmiciel: Ż. ubogich, zwierząt. L. 2. zool. organizm, na którym lub w którym żyje pasorzyt: Ż. pośredni. Pasorzyty te siedzą na korzeniach swoich żywicieli. Rost. Twierdził, że wnętr-niaki powstają w żywicielach drogą zarażenia ś. tychże, t. j. przez spożycie jaj lub zarodków. Nus.

Żywicielka, i, lm. i forma ż. od **Żywiciel**: Zie-mia jest wszystkich nas żywicielką. Haur. Litwa jest, okrom Polski, żywicielką wielkości ludzi. Stryjk.

Żywicielski przym. od **Żywiciel**.

Żywicotok, u, lm. i leśn. choroba drzew iglastych.

Żywicować, uje, ował drzewo = poddawać je pewnej operacji w celu otrzymania z niego żywicy, eksploatować drzewo dla produkcji żywicy.

Żywicowanie, a, btm., czynność cz. **Żywicować**: Założono towarzystwo żywicowania drzew igla-

stych. Zaprowadzić Ż. drzew. Ż. sosny, jako nowy dochód uboczny z lasów.

Żywicowato przys. od **Żywicowaty**, **żywiczasto**. L. **Żywicowaty**, **Żywiczasty** podobny do żywicy: Płyn Ż. Szparami temi żywicowata ciekłość wylewa ś. Perz.

Żywiczasto przys. od **Żywiczasty**. L.

Ży liczasty l. p. **Żywicowaty**. 2. p. **Żywiczny**.

Żywiceń, cznia, lm. cznie l. bot. = **Galkodrzew**. 2. min. minerał z grupy sylikoidów, z rodziny amfibolu, z grupy granatu, kolofonit (kolophonium).

Żywiczka, i, lm. i l. p. **Żywica**. L. 2. bot., p. **Czyściec**.

Żywiczlin, u, lm. y bot., p. **Cyprzyk**.

Żywiczno-balsamiczny tyżący ś. żywicy i bal-samu: Powietrze żywiczno-balsamiczne. Tat.

Żywiczny l. przym. od **Żywioa**: Zapach Ż. Kwas Ż. Mydła żywiczne = związki kwasów żywicznych z alkalkami. Woda żywiczna = woda smołowa, pogazowa, woda smołowcowa. Guma żywiczna = ususzony sok mleczny, uformowany w roślinach. Sniad. J. 2. a. **Żywiczasty** pełny ży-wicy, nasycony żywicą, smolny: Drzewo żywiczne, śpilkowe. 3. fiz. × Elektryczność żywiczna = elektryczność ujemna. 4. gór.: Asfalt Ż. = **kopal**. Łab. **Jaspis** Ż. Łab.

Żywiec, i, il l. † Ż. robić żywym, ożywiać, wskrzeszać, przywoływać do życia, wracać życie: Ż., vivificare. B. Sz. Ludzi to enota, by mordować żywe, a zmarłe Ż. Śl. wil. 2. dawac życia, kar-mić, hodować: Bocian, gdy ś. starzeje, zaraz dziecie jego, wzięwazy ojca do gniazda, żywi, jak onego on żywił w młodych leciach, zagrzewa piersiami i t. d. Papr. Rodzice niechaj a. sami dziecie żywią, a. im mamki rządne, stateczne, niegłupie chowają. Glez. Żywi mię i dziecie moje. Troc. Szabelni szermierze, których oby-wawatel przy sobie żywił. Kzm. (= utrzymywał, trzymał, chował). Ogień na ołtarzu zawsze będzie gorzał, który będzie żywił kapłan, podkła-dając dREW na każdy dzień, z zaranku. Leop. (= podsycal, podtrzymywał; będzie zapalał. B. G.). Harda myśl uporem żywi. Lubom. Przen. Ż. nadzieje, urazę, niechęć, gniew ku komu, dla kogo i t. p. (= mieć, chować w sercu, nosić ś. z czym). Żywi przyjacielskie uczucia dla pan-ny Idalji. Wilez. Ostatnie lata życia nie sprzy-jały spełnieniu zamiaru przez trzydzieści lat żywionego. Jeśli mam dla kogo choć trochę przyjaźni, życzliwości, tom gotowa wszystko poświęcić... aby — Ż. to uczucie. Krasz. Nigdy dotąd nie zdawał sobie dokładnie sprawy z uczu-cia, jakie żywił dla Belci. Bał. Pozyskanie ko-zactwa dla zamiarów żywionych przez króla. Jez. Żywieć dla panny życzliwości i przyjaźni. Jord. 3. † Ż. kogo, [Ż. kogo] = zostawić przy życiu, da-rownac mu życie, nie zabijac go, pozwolić mu żyć: B. Sz., Sekl., Km. Żywieć kogo, przy życiu zo-stawiać, nie odejmować mu życia. L. Żywieć kogo, przy żywocie zachowuję, nie zabijam. Kn. Nieprzyjaciela gwałtownie wychnąć im nie dali, lecz spólnie: bij, zabij, a nie żyw, wolali. Stryjk. Konny, kogo z nieprzyjaciół dogonił, nie żywił. Warg. Pompejusz miasto mamertyńskie tak srodze był obległ, iż mu ś. już żadnym obyca-zem obronić nie mogło, i obiecował to mocno tam żadnego nie Ż. Rej. Wszystkich na miecz puszczone i jednego na wyspie nawet nie ży-wiono. P. Koch. Nie żywili żadnego, którego tylko do rąk dostali. Troc. Mieszkańców ży-wiono, ale osady przy życiu nie zachowano. Troc.

Prześladowcy moi usiłowali uwięzić mię i uwięzionego w cudze państwo uprowadzić a. jakimkolwiek sposobem nie Ż. Rol. [Rusznica Ż. nie będzie]. 4. † Żywie, żywią, żywiąc = żyje, żyją, żyjąc. Glos., Sekl., Pow. o pap. Ūrb., Grabow., Ocz., Schot., Glicz., Biel. M., Rej. Żywi, żyje jeszcze. Troc. 5. myśl., p. myśl. Świeżyć. Got., Sł. wil. Jeżeli flinta zaczęła Ż. zwierza, t. j. jeżeli ranika, nie obalając na miejscu... Ż. ś. i. żywić siebie, karmić ś.: Ż. ś. czym = żyć czym: Każde ciało organiczne żywi ś., obce ciała w swoją istotę zamieniając. L. Ż. ś. przy kim (=korzystać z cudzych zasobów utrzymywania, jeść czyj chleb. Ż. ś. chlebem i nabiałem. Troc. Pustelnik ten żywił ś. korzonkami. Serce, które ś. tym żywiło, nie miało innej odelgi. Troc. (=tym żyło, tym ś. krzepiło, oddychało). Przen. posilkować ś., pomagać sobie, korzystać: Wirgiliusz, opisując wojnę Trojańską i Eneasza, żywił ś. z Homera. Klecz. 2. czym = utrzymywać ś. z czego, zarabiać na chleb, trudnić ś. czym, żyć z czego: Kolo wód nie jeden ś. żywi wożeniem albo przewożeniem ludzi. Łęcz. Turcy boją ś., żeby drukarnie nie odjęły sposobu życia niezliczonej liczbie ludzi, którzy ś. tylko piórem żywią. Żywi ś. tylko przepisanie, ręczną robotą. Troc.

[Żywie] p. Żywo.

Żywiec, wca, lm. wca i. × Ż. plód ożywiony, żyjątko, żywień, żywina, żywocina: Krówka z zemsty poleciała do tego gniazda orlego, a nie zastawszy żywea, daje orle żrzecia na dół. Jak. W. (=pisklecia). 2. p. Żwawiec: Ż. dziewczyna. 3. † Ż. p. Żywoplot: Żywe i progi wzajemnie związane wniwecz obracam, byście nie szkodziły. Lubom. 4. [Ż.] p. Dzikowina. 5. a. Ząbek, Babcie zęby bot. (dentaria) roś. z rodziny krzyżowych. Gatunek: Ż. cebulkowy a. Babcie zęby (d. bulbifera). 6. ryb. żywa ryba, zasadzona na haczyk wędkę jako przynęta: Na żelazko u wędy kładzie ś. Ż. dla zęcania szczupaka. L. Łowić na żywea. Zdr. [Żywozyk].

Żywiellitwa, y, lm. y bot. p. Udora.

Żywienie, a, blm. 1. czynność cz. Żywić: Zasilenie czyli Ż. (nutritio). Woy. 2. [Ż.] pożywienie, życie, pokarm, strawa.

Żywienie się, a ś., blm., czynność cz. Żywić ś.: Aby zwierzę przy życiu utrzymać ś. mogło, potrzeba, ażeby sok pożywny przerabiał ś. w cząstki jego ciała, i to nazywamy żywieniem ś. Czem. (=ożywianiem ś.).

† Żywie, ęcia, lm. ęta p. Żyjątko.

Żywnat, u, lm. y bot. p. Żywokost.

[Żywina, y, lm. y] l. p. Żyjątko: Codzień prawie spotykał w tym kącie żywinę jakąś niespodzianą. Ork. Powodzie coraz częstsze, a to niepoć dla żywiny, jak żyje w wodzie. Prk. Kanyby też człek żywinie jakiej dał ś. ozmnożyć. Ork. 2. byldło rogate. Zdr. [Żywinka].

[Żywiński, a, lm. i] bydle.

[Żywinka, i, lm. i] p. Żywina.

× Żywialny p. Żywiałowy.

Żywiał, u, lm. y, † Żywiała l. jeden z pierwiastków wszechrzeczy, wyobrażający zasadnicze własności ciał, element: Przyjmowano cztery żywiał: ogień, ziemię, wodę i powietrze; do nich dodano następnie jeszcze eter, jako Ż. lotny, niebieski. Elementum, Ż., t. j. początek a jakoby źródło każdej rzeczy. Mącz. Wszystkie żywiał a. elementa. Wuj. Cztery żywiał zowią ciałami rodzajnymi dlatego, że ś. z nich wszystkie rzeczy widzialne rodzą, a są corpora simplicia. Otw. Element żywiałem Polacy zowią. Birk. Dwa są

żywiał ciężkie: ziemia i woda; dwa lętkie: powietrze i nad nim pod niebem osadzone ognie. Otw. Ogień na końcu świata wszystkie z żywiałów zmaży wypali i wszelką od nich szkaradłość oddali. Odm. Żywiała. Petr. Ona (miłość) żywiał jednoczy. Górń. Jemu są posłuszne żywiał. Skar. Skoro jeden Ż. uzechwał ś. i przemagać chce, gotowa niezgoda w ciele, a za nią śmierć. Skar. Nie bójcie ś., aby jeden Ż. miał drugiemu szkodzić. Nuc. Rozhukane w czasie burzy żywiał. Przen.: każdy z elementów, pierwiastków tworzących zbiorowo ciało polityczne, społeczne, towarzyskie, naukowe i t. p., element: Faktem jest, że ludność turecka w Bułgarii, ogółem biorąc, trzyma ś. zdala od wszelkich agitacji politycznych, że ztym z tego powodu jest żywiałem, na którym istniejący rząd śmiało oprzeć ś. może. Starsi zgromadzenia cieleśi faworyzują Niemców i szkodzą żywiałom miejscowym. Wy, których tylko niestatek żywiałem. Kras. Postanowili sprawę swą wzmocnić żywiałami rewolucyjnymi, włóczkowskimi, działającymi przy pomocy doktryn socjalizmu. Ż. miejscowy, napływowy. Żywiał mieszczanski. W sferach działających i kierujących tą instytucją za mało znajduje ś. młodych, pomysłowych i ruchliwych żywiałów. Bezbożność i nowatorstwo ogarnęło najniebezpieczniejszy Ż.-młodzież. Bał. Fundusz na wzmocnienie niemieckiego żywiału w Poznańskim: Doktryny nowo, na naukach przyrodniczych oparte, zaczęto poczytywać za żywiał rozkładowe. Chm. Klótnie dwu nieprzyjaznych żywiałów przeicyły, umysły uspokoiły ś., jedna i druga strona wależąca zaczęły cokolwiek oględniej ś. wyrażać. Chm. Sprowadzone do Poznania pułki nadreńskie tehną taką nieważnością dla miejscowego żywiału, że... Napływ żywiału niemieckiego, oprócz krzywdy, którą wyrządza interesom ekonomicznym rdznej ludności, szkodzi w wysokim stopniu religijno-moralnym jej interesom. Zamiast żeby istniejące już pułki rozdymały ś. i w sobie nowy Ż. umieszczaly, oile tego możność dozwalała, nowe pułki zawiązywały ś. oddzielnie. Fred. A. W zbywaniu fałszywych pieniędzy brała udział zbita falanga żywiału żydowskiego. Opuszczają plac boju, gdzie wkrócie żywiał stoczą walkę. Mick. Ja tu żyję niemile wśród żywiałów obcych, i jedni mnie nienawidzą, drudzy krzywo na mnie patrzą. Mick. A widzą obce przed sobą żywiał. Mick. Żłodzieje nie lubili go, jako Ż. obcy. Bał. 2. środowisko, sfera, atmosfera, w której człowiek upodobał sobie, w której chętnie przebywa, otoczenie, warunki stosowne: Natura sama jakos nam wlepiła wrodzoną miłość i tak przystodziła te, w których ś. jako urodził, żywiał. Lubom. One (poezje, utwory literackie) są moim żywiałem. Fred. A. Przywlokło ś. jeszcze coś podróźnych: Żydek z kramikiem, sitarz i kilku wieśniaków z okolicy na piwo... karczma ożywiła ś. zaraz, a pani Balcerowa w swoim żywiałe rozprawiła i gospodarzyła, nie przysiadając na chwilę. Krasz. (= w siódmym niebie). Wśród tych wirów i prądów minister natógowo obracał ś. najswobodniej, czując ś. w swoim żywiałe. Krasz. Był teraz w swoim żywiałe, lepiej nawet wyglądał. Krasz. Aby sztuka kwitła i czuła ś. w swoim żywiałe, w przyjaznej atmosferze, potrzebuje ona świata dyktantów, znawców prawdziwych, to znowu naiwnie lub namiętnie zapalonych i zapalających ś. Kzn. Miłość była jej żywiałem, to też doprowadziła ją do artyz-

mu. Bał. 3. † Ż. [Ż.] *żywność, życie, strawa, wikt, prowiant, pożywienie, pokarm*. Rej, Górs. J., Kwiat. Łupieżcy są, którzy, gdy źle zrodzi, zboża, także inne żywioły kryją, aby drożej przedali. Karnk. Do wyrzuczonego między skały dziecięcia pasterz gdy przyszedł, znalazł tam psieę, a ona daje mu swój Ż., jako własnemu schizenięciu. Fulib. Żywioły, którymi na świecie ludzie żywią, społem jeden drugiego śmierzy, a ku dobremu wspomaga. L. Ży, mój synu, żyj z swoją Juljanną społem, niech wam ziemia pomyślnym dogadza żywiołem. L. Przen.: *sila, wzmocnienie, zachęta, podniecie, bodziec*: Od czego drugie zwierzę zdycha, to temu żywiołem. Pot. Oświecenie ludu jest najpewniejszym żywiołem siły narodowej. Wor. Słabnie tam enota, gdzie jej powinno nagród nie dają żywiołu. Swad. 4. a. [Żywioło, Żywioła] = a) *żyjątko, żywnina, żywocina, zwierzę, istota żywa, stworzenie*. L. [Ż., każde stworzenie żyjące]. Ciebie chwali Ż. wszelki. Karp. Jednak zaklęta dusza całe drzewo żywi, choć każdy listek zda s. oddzielnym żywiołem. Mick. b) [Żywioł] *inwentarz wogóle; bydłę pojedyncze*: Siano nie dopisało, nie będę miał czym żywiołu przekarmić. Wal. Każdy Ż. wymaga troskliwego doglądania. Wal. 5. chem. *pierwiastek, ciało niezłożone, proste* (elementum). 6. kość.: *materia, substancja materialna*: Sakrament składa s. z dwóch rzeczy: jedna jest materia, a zowią ją żywiołem, druga jest formą, albo kształt. Karnk. Woda, Ż. chrztu, krzyżmo—bierzmowania, olej—pomazania. Karnk. Zdr. Żywiołek.

[Żywioła, y, lm. y] p. Żywioł.

[Żywiołak, a, lm. i] ? *nieboszczyk ożywiony, upiór*: Straszne legendy o żywiołakach. Mic.

Żywiołek, lku, lm. lki p. Żywioł: Nad jej wody trupie wzbil s. jakiś płaz w skorupie... goniąc za żywiołkami drobniejszego płazu, Mick.

[Żywiołka, i, lm. i] forma ż. od Żywiołek, bydłę: No, cóż, kupujecie krowę, czy tak cały swój wiek będziecie bez żywiołki? Ost.. Wolały mieć parę wieprzów, ale wie, że żonka krowy pragnie: widział nieraz, jak czerwieniła s. z zazdrości, spoglądając na żywiołkę sąsiadki. Ost.

[Żywioło, a, lm. a] p. Żywioł.

× Żywiołokrąg, egu, lm. egi *atmosfera*: Po niezmiernym żywiołokręgu całego świata. Stasz.

Żywiołowo przys. od Żywiołowy.

Żywiołowość, i, blm., rz. od Żywiołowy: Rozwój gminny idzie silny żywiołowością rynku i anarchją woli ludzkiej.

Żywiołowy, × Żywiołny przym. od Żywioł, *elementarny*: Duchy żywiołowe wody, undyny, ondyny. Ziół mocy zjawiają s. przez uczynki swe; powód swój biorące z ognia żywiołowego mają moc zażywiająca, wyparządzająca. Spiecz. Przy niektórych rzeczach z ziemi wyrosłych ogień żywiołowy panuje. Spiecz. Ziele sierpik złożenia jest żywiołowego gorącego i suchego w którym stopniu. Sien. Nietylko wojenne i polityczne, lecz żywiołowe klęski dotykały w tym ośmióleciu Warszawę. Gom. Przen.: *jakby przez żywioł spowodowany, nawalny, masowy*: Ż. ruch emigracyjny.

[Żywioł, otu, lm. oty] p. Żywioł.

Żywistek, tka, lm. tki bot., p. Żywistka.

Żywistka, i, lm. i, Żywistek, Twardziczka bot. (*escallonia*) *ros. z rodziny skalnicowatych, plemienia żywistkowych*.

Żywistkowe, Twardziczkowe rośliny bot. (*escalloniae*) *jedno z plemion rodziny skalnicowatych*. Żywitwa, y, lm. y bot. (*cleonia*) *ros. z rodziny wargowyc.*

Żywiucbno przys. od Żywiuchny; Żywucho, Żywiutko, Żywiuteńko, [Żywnio].

Żywiuchny, Żywiuchny, Żywiutki, Żywiusenki, Żywiuteńki, [Żywni] *zupełnie żywy, zewszystkimi żywy*: Za rączkę umarłego wzięwszy, żywiuchnego syna pobożnej matce oddał. Birk.

Żywiusenki p. Żywiuchny.

[Żywiuszczy] *pełny życia, trudny do zabicia*.

Żywiuteńki p. Żywiuchny.

Żywiuteńko przys. od Żywiuteńki.

Żywiutki p. Żywiuchny.

Żywiutko przys. od Żywiutki.

Żywizna, y, lm. y i. × Ż. p. Żyjątko. 2. × Ż. *zapas żywności, prowiant*. 3. [Ż.] *zwierzę domowe: koń, bydłę lub owca*. 4. [Ż.] *zb. bydło, rogacizna, nierogacizna, drób chowany i żywny po gospodarstwach, inwentarz*.

[Żywką] p. Żywcem.

[Żywkiem] p. Żywcem.

Żywłoga, i, lm. i zool. (physalia) *zwierzę jamochłonne*.

[Żywniacy] *ożywiający, ozywcy*: Trawa żywniaca.

Żywnie, [Rywnie], Żywno przys. i. *zgoła, jak tylko, literalnie, absolutnie*: Tak go do swej woli skręci, jak Ż. zechce. L. Tym obyczajem, ku czemu Ż. chcemy, przyjdziemy. Bud. (= *ku czemukolwiek, ku czemu tylko*). Są drudzy, co Ż. chcesz, wycierpią, aby jeno przyszedł k temu, za co s. wola swą wzięli. Krasz. Niewolnik ma tę w sobie wrodzoną opinią, iż panu jego wolno z nim czynić, co pan jego Ż. chce. Orzech. Ten człek zda s., że czyni, co jeno chce Ż. Jabł. Miasto żon wolno jest im, okrom wszego karania, jako chcą i które żywno chcą, psoty płodzić. Sekl. Żądliwość jakoby polmanego, gdzie Ż. chce, wiedzie człowieka. Kosz. Póki jeszcze całe doma rzeczy, zatrzyj w imię Pańskie, gdzie jeno Ż. chcesz, z Turkiem, byle nie doma w Polsce. Jan. Bóg gdy Ż. każe krzemieniowi, ten wód wielkością linie, równie strumieniowi. K. G. (= *skoro tylko, niech tylko*). Wszakże jedna tam panuje okrutna, co nikogo Ż. nie przyjmuje. Jabł. (= *bezwarunkowo*). Zapuszczają się ty wyrodki na wszystkie jak jeno Ż. strony (= *jak tylko chciały*). 2. † Ż. *serdecznie, szczerze, żywo, dziwnie, bardzo, arcy, wielce, mocno*: Ż. mi s. ta książka spodobała. Troc. Ż., dziwnie, bardzo. Dudz. 3. [Ż.] *rzewnie, serdecznie, szczerze*: Ż. płakała.

Żywno p. Żywnie.

× Żywnostka, i, blm., p. Żywność: Gdy niemocen leży, ledwie jaka babka zmiłuje s. nad nim, iż żebrze nań a. mu wždy donosi onej żywnostki jego. Rej. Mając żywnostkę jaką taką, a czym nagość okryć, na tym przestawajmy. Wuj. Ubożuchna wdówka dwa pieniążki, wszystką żywnostkę swoje, wrzuciła do skarbu kościelnego. Wuj.

Żywnościowy przym. od Żywność: Artykuły żywnościowe. Zapasy żywnościowe.

Żywność, i, blm. i. † Ż. *pożywność*. And. z Kobył. 2. † Ż. *odżywianie*: Ż. a naprawa ciała. Sien. 3. † Ż. *zapal, energja, werwa, życie, ogień*: Ż. piśmienna. Troc. Ż., ochota. Schot. 4. *produkty, z których s. przygotowują pokarmy, artykuły spożywcze, prowiant, prowizja, wikt; strawa, jedło, jedzenie, życie, posiłek, pokarm, pożywienie*: Przyżeniecie dobytek wasz, a dam wam zań żywność. Leop. (dam wam zboża. Leop.; dam wam żywność) za bydła wasze; i przynagli bydła swe i dał im chleba i przechował je chlebem. B. G.). Bez oręza ginie, kto s. nie opatruje w Ż. Papr. Za-

paszy żywności. Artykuły żywności. Dowóz żywności. Z Twoich rąk wszelkie zwierzę patrzy swej żywności. Kochan. Ż. domowa jest to, co na cały rok nagotowano, także poście słońiny, szoldry. Sz. (=zapasy spiżarniane). Daj mierną Ż. ciachu twojemu. Troc. Po Ż. słać, jako to zowią w piecowanie. Tarn. J. (=po furaz). Nazajutrz wiele żywności do klasztoru przyszło. Skar. Lud, który był na elekcją w Kruswicy wielki, nie mógł nie należeć ku żywności kupić. Paszk. Rybitw wędę zarzucił w rzeźnicę głębokości, aby sobie dostał ryb nędznik ku żywności. Papr. Rozpuść rzesze, aby, odszedszy do miasteczek, kupili sobie żywności. Wuj. Dawać mu Ż. ludzie musieli. Skar. Ż. zęby mielą. Troc. 5. † Ż. wyżywienie, życie, utrzymanie, chleb, kawałek chleba, środki utrzymania: Siedział żebrak ślepy przy drodze, żebrząc i nabywając żywności swojej. Rej. Robota onych pustelników była wory włosiane robić, nie na Ż. swoje, ale na Ż. ubogim. Skar. Na każdy worek poczeiwać Ż. z niego miewa. Zbyl. 6. † Ż. sposób do życia, majątek, mienie, chudoba. L. 7. [Ż.] 'posiadłość. Zdr. Żywnostka.

Żywny 1. *żywny, żywiący, posilny, sytny, krzepiący*: W ten czas, kiedy żywna krzepi ziemię rosa, spoglądam na odkryte gwiazdami niebios. Cho. Kapusta praży ś., aż ogień wszystkie z niej wycisnie soki żywny. Mick. Jedneśmy razem żęli pole i jeden nasz był Ż. żłób. Wysp. 2. † Ż. ożywiony, żywy, przy życiu zostający: Nieżywny kraje podziemne. Groch. 3. możliwy, jaki tylko jest, jaki można sobie wyobrazić: W żaden Ż. sposób nie mogłem go przekonać. Żadnym żywnym sposobem. 4. [Ż.] rzewny, szczerzy: Płaczymy, dzieci, płaczmy łzami żywnymi! słyszycie, kochanie nasze zmarło, matuś nam umarła! Dyg. Cześć ci, wodo żywna, czysta, któraś jest w morzu, rzekach, strumieniach, w łażach żywnych, dających ulgę niedoli. Dyg. Mają żywną ochotę przybyć. Sienk.

Żywo 1. przys. od **Żywy**: Ledwie iż go Ż. zostawił. Rej. (=w żywym stanie, żywego, przy życiu, że mu darował życie). Sześć miesięcy wysiedziawszy w więzieniu, Ż. był spalony na rynku wielkim. Baz. (=żywcem). Ty chyżo zmykaj, póki jeszcze Ż. daje noc chmurna z Wenery życzliwą. Nar. (=pókiś żywo, pókiś cały, jeśli ci życie miłe). Ż. ś. za niego ujął, do niego ś. interesował. Troc. Ej, Ż., wyśięgim. L. (=ruszaj ś.) Nuże, Ż., dżgaj śmiało! L. Ż., krzep ś., jeśli możesz, tehem ubiegaj. Pilch. (=co tchu, co prędzej, czym prędzej, jak najprędzej, duchem, co sił; machaj!). Sto tysięcy rodziny wiazało ś. dosyć czujnie i Ż. węzłami herbowo-rodowemi. T. K. Kobiетки lubią, żęby ś. do nich Ż. brać. L. (=energicznie, obcesowo, natarczywie, ostro). Ż. nieprzyjaźniela wsparli. Troc. (=dzielnie, żywawo). Ż. mię to obchodzi (=szczerze, serdecznie, bardzo, wielce). Ż. tym zainteresowany. Ż. rozprawia, giestykuluje. 2. jako Ż., jak Ż. jakem żywo, żębym tak był (a. zdrów był), jak mi Bóg miły, Bogiem ś. świadczę, kłnę ś. na duszę = a) bynajmniej, właśnie że nie, przynigdy: Wszakżeś sama żądała tego! — Ja? jako Ż.! waspan to wykonałeś najpierw. Jako Ż., przeciwnie wszystko! Boh. Każdy ma nadzieję co usłyszeć nowego; jako Ż. nie! L. (=nie zgola). Wołałem na drugich, by zostawili resztę majątku dla biednych żon i dzieci; jako Ż. przepili wszystko. Ja to światło rozniecam, rzece krzesiwo; na to krzemień: jako Ż. Jach. b) *dalbym szyję za to, że... przysięgam, że...*

*gadajcie, co chcecie, dalibóg, nic innego tylko...: Jako Ż., to tylko pretekst, ja lepiej wiem. Boh. Tyś go zepsuł, obiesiu, jako Ż. ! L. Jak ś. mieszka, truchleje, ach, jako Ż. musi mię kočać! L. (=doprawdy, widać, widocznie). I stąpić uczeiwie nie możesz, jako Ż., lecz koślawisz kulasy i nosisz ś. krzywo. L. c) *jaki pamiętam, jak mogę zapamiętać, jak mogę zasięgnąć pamięci, odkąd żyję, jak pamiętają*: Jako Ż., jako ś. na świat narodziła, więtszym żalem serea nie trapiła. P. Koch. Turcy nie bardzo chwałą nabożeństwo przy muzyce, twierdzą, że ich fundator jako Ż. nie używał muzyki. Kłok. W Polsce jako Ż. takiego utrapienia i takiej drogości jeszcze nie było. Falib. (=nigdy w życiu, jak Polska Polską). Jako Ż. zawsze tak było. Kn. 3. co Ż. = a) *co tchu, co prędzej, jak najprędzej, czymprędzej, co sił, w skok, w cwał, w te pędy, na teb na szyję, na gwałt, duchem*: Jeśli łoskot jaki od ściany o uszy wasze obje ś., co Ż. z domu uciekacie. Pilch. Już wisi nad karkiem, co Ż. do roboty, komu dusza luba. Nar. O północy podjeżdża karetka pod jej okno, wsiadamy razem i umykamy co Ż. L. Biegnę co Ż. L. Leciał co Ż. swoje oświadczyć radość. L. b) *co żyło, co żyje*: Biegło co Ż.: chłopi, chtopięta, niewiasty i baby i nogami po nich deptali, brodę i włosy wyrwali. Birk. Ze wsi, z miasteczek i przedmieścia, co Ż. ś. w bogate bławaty stroiło. Bardz.*

[**Żywo**bie, a, lm. 'a] *życie, żywot, życiorys*: Nie opowiadam faktów z mego żywobiecia. Mic.

× **Żywocenie**, a, bfm., czynność cz. **Żywocić**: Do żywocenia zwierzyny dzięki po lasach potrzebne są warunki sprzyjające, mianowicie: obfitość żeru, spokój i ochrona.

Żywociarz, a, lm. e, **Życiopis**, **Żywotopisarz** *autor żywotu czyjego, autor żywotów, biograf*. Chm. Różnice te stawiałyby mi niejaki trudności, gdyby z żywociarza do kroniki miały być weiskane. Lel.

× **Żywocić**, i, il *pedzić żywot, żyć*: Żywocił w przymierzu z cnotą. Pol. Poczwarzki ich pasorzytne żywocą w poczwarkach i innych owadów.

† **Żywocina**, y, lm. y p. **Żyjątko**.

† **Żywojadacz**, a, lm. e *pożeracz tego, co żyje*. Sł. wil.

Żywokost, u, lm. y. [**Żywykost**, **Żywa kość**, **Żywa kiść**, **Hawiazł**, **Żywnat** (symphytum) *roś. z rodziny ogórecznikowatych*. Gatunek: Ż. leka rski, dawniej Kosztawałem zwany. [Ż. ziele, lekarstwo na złamanie kości]. 2. przen., rub. *ziółko fikcyjne, mające dodawać życia, werwy, usilności, staranności, pilności, ohoity, wytrwałości przy pracy fizycznej*: Wszystko ś. da zrobić, tylko trzeba dodać trochę żywokostu.

Żywolist, u, lm. y bot. (dionaea) *roś. z rodziny rosiczkowatych*. Gatunek: Ż. muchołówka (muscipula).

Żywomyślnie przys. od **Żywomyślny**. L.

Żywomyślny *żywej, ruchliwej myśli, bystrego umysłu*: Żywomyślnie polubią dziewczeczki, gdy im ś. wyrażają technliwe żarteczki. Nagł.

Żywopłon, u, lm. y, **Żywoziele**, **Żywoziół**, **Żywoziół** bot. (eschinomene) *roś.*

Żywopłot, u, lm. y, † **Żywiec**, **Żywy płot** *płat samorodny, utworzony z zasadzonych rzędem krzewów, zwykle kolczastych, lub takichże drzew przycinanych*: Z prawej strony na piaskach, otoczony żywopłotem i wiankiem drzew, wiejski ementarzyk. Gaw. Z tego punktu zakreślone było koło, obsadzone na obwodowej linii swojej żywopłotem równo przystrzyżonych gęstych krzewów. Jeż.

Żyworodek, dka, lm. dki p. Żyworodka.

Żyworodka, i, lm. i l. a. Żyworadek gieol. (paludina) *bagajak, nalegata, mieczak brzechopelczy skroglowy, skamieniały, natrafiany w kredzie, oraz w utworach trzeciorzędowych.* Łab 2. zool., p. Nalegata.

Żyworodność, i, blm., rz. od Żyworodny: Podania o żyworości węgorscy powstały bez wątplenia z obserwacji niedokładnych lub nieumiejętnych. Wał.

Żyworodny i. a. Żyworodzący *rodzący płód żywy*: Zwierzęta są żyworodne (vivipara), a. jajorodne (ovipara). Zwierzęta żyworodzące, jako psy, świnie, koty i t. d. Krup. Jest to ptak Ż. Troc. Niektóre ryby są żyworodne. Troc. Jaszczurka żyworodna, p. Jaszczurka. 2. Ziola żyworodne (plantae viviparae) = *rozmażające s. nie z ziarna, ale z oczka odpadłego.* 3. † Ż. wrodzony, przyrodzony, naturalny: Lew znacznie spuszcza z sierdżistości, gdy go umordują, że cierpliwie musi s. dać przyzodobić, inaczey niekształcony i żyworodną buchający srogością. Pileh.

Żyworodzący p. Żyworodny.

× Żywasrebrzenia, a, blm., czynność cz. Żywasrebrzyć.

× Żywasrebrzenie się, a s., blm., czynność cz. Żywasrebrzyć s.

× Żywasrebrzyć, y, yl *zamieniać w żywe srebro*
× Ż. s. *przemieniać s. w żywe srebro.* L.

Żywość, i, blm., rz. od Żywy; *zwawość, ożywienie, życie, rzeźkość, energia, werna, ogień, ferytyczność*: Ż. młodego wieku. Troc. Osłowiek pełny żywości. Troc. Bierze Ż z muzyki. Troc. Ż., *zwawość, rzeźkość.* Kn. Krew zepsuta i zgęsta do wszelkiej niesposobnym czyni żywości. L.

Żywot, a, lm. y i. *życie czyje w całej swej długości, pasmo dni czynich, wiek, czynj, przebieg życia czyjego, pobyt na świecie*: Ż. o Bodze myślący. Glos. Ż. nasz jest w rozmaitych roztyrkach położony. Rej. Wiele lat żywotu twemu. H. J. Ż., *życie, pobyt na świecie, zdrowie.* Kn. Ż., *życie, idem fere est, sed życie magis actum vitae sonat.* Kn. Już idź do ziemi izraelskiej, abowiem już ci pomarli wszyscy, którzy s. starali o Ż. dziecięcia tego. Żara. Ńo pozabawienie Jego życia, o zglądzenie Go, o gardło Jego, o zdrowie. L.). Żywota miłość. L. Ż. nizekzemny, krótki, omylny. Rej. Życie ludzkie nie jest żywotem, ale pojazdem do śmierci. Koch. W. Ż. jest żyć dobrze, choć krótko. Kn. Ustały w smętku żywoty moje, a. lata moje w kłopotaniu. Bud. (wywiętda od żalości twarz moja, także i dusza moja i Ż. mój; abowiem zwątdało od boleści zdrowie, zemtdła siła moja, a kości moje wyschły. B. G.). Odszedł na lepszy Ż. (=umarł). Ż., *życie taki winowajca traci.* Troc. O Ż. mu idzie (=o gardło). Darować kogo żywotem. Troc. Ż. ludzki bieg do śmierci. Troc. Ż. komedia Troc. Ż. pełen kłopotów. Troc. Kto rozgrzeje piersi technieniem żywota. Syrok. Były tam może i żywota dopięwał, gdyby nie jego sługa. Kaczek. (=życia dokonął). Pchać taczke żywota uczeiwie. Jord. Co mi ta po żywocie bez Zbyszka. Sienk. Dobrym za żywota gardzimy, a po śmierci pragniemy. Zegl. (=póki żyja, póki żyw, póki przy życiu). † Do żywota = *do końca życia, dożytkośnio, do śmierci, dożgonnie*: Miał trzysta czerwonych złotych dorocznych na sumie neapolitańskiej wskazanych do żywota. Warg. Olbracht, Płock wzięwszy, o inne

dzierżawy tak s. zgodził z Konradem, aby je do żywota dzierżał. Biel. M. Ta przerwczona niewiasta ma tego stojącego imienia pożywać do swego żywota. Ort. Już ci, prawi, ma być do żywota. Piotr. Ż. po śmierci, Ż. wieczny, życie wieczne. Tak w tym, jako w przyszłym żywocie (tak!). Baz. Odszedł na lepszy Ż. z tego świata świętej pamięci ksiądz Krzysztof Zbaraski. Birk. Pismo św. nam wiele dobrego na koniec i Ż. wieczny przynosi. Leop. Ż. wieczny nie tylko s. znaczy żywota wiekiistość, którą też i złośliwi mieć będą, ale i ono wieczne błogosławieństwo. Kucz. Dobry, życzą mu wszyscy żywota wiecznego. Kn. (ir.: *niechby tylko ustąpił ze świata*). Piesz.: *rzecz, istota droga, życie, klejnot, dusza, zdrowie, szczęście, rozkosz*: Ż. to jego, trzy żywoty jego złość wyrządź. Kn. Ż. to jego. Troc. 2. *sposób życia, powołanie, rzemiośto, profesja; sprawowanie s. w życiu, zachowanie s.*: Niektóre zwierzęta tak s. rodzą, żeby nie w kupie, poróżnie Ż. swój wiodły. Gór. (żeby pojedynczo żyły, samopas chodźki. L.). Ż. zakanny, wiejski, żołnierski. Kn. Ż. szlachetca na wsi. Ż., sprawy ludzkie. Kn. Ż. hulaszczy, rozpustny. Ż. pełen kłopotów. Troc. Ż. bogobojny. 3. u, lm. y, a. *Zyciorys, † Życiopismo opowieść o życiu czyim, historia czyjego życia, biografia*: (Sw. Katarzyna) ty jest swoją nauką otwodziła, jako s. czcie w jej świętym żywocie. Kaz. Święt. Żywoty sławnych mężów Plutarcha. Troc. Żywoty świętych Piotra Skargi. Ż. świętej Gienowefy. 4. † Ż. to, co stanowi o życiu, co ożywia jakie jestestwo, żywioł, warunki życia, podstawa bytu: Od tego, że dusza ożywia ciało, zowie s. żywotem. Sak. Miasto dusze jest Ż. w ziołach, w drzewach. Troc. 5. † Ż. zdrowie, kompleksja: Którzykoli z nich nie mogli chodzić, a byli mldęgo żywota. B. Sz. Żywota, zdrowia jest słabego, czerstwego. Troc. 6. *brzuch, brzuch, łona (venter, abdomen)*: Prosiła panna świętego męzcennika, żeby jej on brzuch zleczył, a on, kładąc ręce na Ż. jej, zleczył ją. Skar. Uskromi to niewieście w żywocie. Biel. M. Gdy s. koń ściağa, żywotem robi bez żadnego nadęcia. Trzy (=bokami robi). Niezwazzone piwo ludzom s. odmie. Haur. (= wntęrze brzucha, żołądek, trzewa). Uskarzał s. raz, iż dziewięć dni chleb, który tylko jadł, w ywocie nosił. Skar. (=iż go nie strawił). Kiejstut, zszczęśliwie uszadzzy z więzienia krzyżackiego, posiliwszy u księżny mazowieckiej pteim i potrawami przyprawami Ż. zemtdony, odprowadzon był do Litwy uczeiwie. Stryjk. Jonasz w żywocie ryby był trzy dni. B. B. Konając, uczulem nadzwyczajne bóle, zdawało mi s., że Ż. mój szarpną padalec i zmija. Wilk. Był dziewczka natarła czeku suszonym jafere Ż., to kółki od tego przechodzą. Sienk. [Ż. brzuch]. 7. × Ż. *macica, miejsce płodu*: Do wewnętrznych części rodnych należy macica, czyli Ż. Krup. Ż. niewieści, miejsce płodu, macica. Kn. Jeśli niewiasta, zastąpiwszy, nie ma wielkiego obciążenia, znak jest, iż syna w żywocie nosi. Sien. Kiedy tę pannę w żywocie nosiła jej rodzicielka, tak często mówiła. Auszp. Brzemie żywota jej widząc, domysłał s. mógł ezego zlego. Skar. Błogosławion owoc żywota Twojego, Jezus. Kiedyś u matki w żywocie a. w dziecinu leżał, a. przez pępek żyła nie szła, co wtróbie pokarm dawała? Ocz. Ż. niewieści mógł nosić światłość. H. J. Brzemienna w żywocie płód nosi. Troc. Zdr. Żywotek.

[Żywoteczek, czka, lm. czki] *gorset.*

Żywołek, tka, a. tku, lm. tki i. p. **Żywot**: Przy-
łóż plastr na Ż. dziecinny. Sien. 2. [Z.] *stanik*
u sukni, koftanik.

Żywotlin, u, lm. y bot. (pitcairnia) *roś. z ro-
dziny zapylcowatych.*

Żywotliwość, i, blm., rz. od **Żywotliwy**, ży-
wotność.

Żywotliwy (vitalis) p. **Żywotny**.

× **Żywotni** p. **Żywotny**.

× **Żywotnicтво**, a, blm., p. **Fizjologia**.

× **Żywotniczy** lek. *fizjologiczny.*

Żywotnie przys. od **Żywotny**. Troc.

Żywotnik, a lm. i i. × **Ż. istota obdarzona ży-
ciem.** 2. × **Ż. kożuch krótki.** Troc. 3. a. **Życio-
drzew, Drzewo życia, Tuja, Iwa cudzoziemska**
(thuja) *roś. z rodziny szyszkowców.* Gatunek: **Ż.**
zachodni a. **Drzewo życia amerykańskie,**
niek. Cyprys.

Żywotność, i, blm., rz. od **Żywotny**, *władza ży-
wotna, ożywiająca i odradzająca, pełnia siły życia,*
niepożyłość: **Ż.** (vitalitas, facultas vivendi) zdol-
ność do życia; *władza żywotna, ożywiająca,*
żywość. Miasto (Warszawa), okazujące po
wierzchu sztuczną energię, w rzeczywistości było
biedne, osowiałe i coraz bardziej **Ż.** swą traściło.
Gom. Wszystkie prawie części rośliny obdarzone
są tak wielką żywotnością, że nawet odcięte od
niej w odpowiednich warunkach szybko stają ś.
oddzielnymi organizmami. Jank. Porządek demo-
kratyczny, dopuszczając i powołując do wy-
kształcenia masy ludu, zapewnia każdej na-
rodowości **Ż** niespożyta. Chm. Trzeba o sobie
znak życia dawać, trzeba żywotności swej świa-
dectwa na forum europejskiego świata przy-
nosić, aby z liczby żyjących wykreślonym nie
zostać.

Żywotny, × **Żywotni**, **Życiowy**, **Żywotliwy** i.
przym. od **Żywot**: Tam przykazał Jehowa
błogosławieństwo żywotne na wieki. Bud.
O, jakoż tedy to żywotne a prawdziwe Pismo św.
jest, które nam z sobą tak wiele dobrego, na-
koniec żywot wieczny przynosi. Leop. (= *aktu-
alne*). 2. *ożywiający, ożywczy, życiodajny, stano-
wiający o życiu, odradzający* (vitalis): *Władza*
żywotna, od której ustawiczny puls przychodzi,
ma stolec (= siedlisko, stolice) w sercu. Petr.
Naród żydowski jedze k temu pobudzały, żeby,
jeśli co jeszcze w Panu siły żywotnej było
i cale nie skonał, nad Nim ostatek tyraństwa
wykonał. Odym. Dokąd żywotne ciepło ożywiało
Jegc ene ciało. Groch. Duchy żywotne. Petr.
(p. Duch pod 17). Duchy żywotne, mając za-
tamowany bieg przyrodzony, moe ową, którą
działają i czuliemi nas czynią, utraciły. Pileh.
Ziemia, żywotniami słońca groty przenikniona,
dobywa dziwnych skarbów z upornego łona.
Nar. Język powszedni narodu jest jak krew
żył żywotnych ciemniejsza. Lib. 3. † **Ż. konieczny**
do życia, stanowiący żywość, pożywny, posilny,
sytny: Niechaj kołace do nieba, żywotnego
prosząc chleba. Groch. Pan nam **Ż.** chleb dawał,
w którym sam siebie rozdawał. Groch. (= *chleb*
żywota wiecznego). 4. *żyjący, żywy*: Wymaż je
z ksiąg żywotnych. Kochan. (= *z liczby tych, co*
żyją). 5. *przedstawiający interes pierwszorzędnej*
wagi, budzący ruch, życie, aktualny, palący: Za-
miłowanie do czytania wzrosło ogromnie. : dysku-
towano, rozprawiano, kłócono ś. o pojęcia i po-
glądy, jako o rzeczy najżywotniejsze. Chm. Nie
szło tu już o samo wyższe wykształcenie, ale
o coś ważniejszego i żywotniejszego, bo o życie
samo. Chm. W artykułach wstępnych poruszyła

(„Niwa“) kilka pytań nader żywotnych. Chm.
Kwestja żywotna. Człowiek z żywotnego stanu
do odrętwienia przechodzi. Pot. L. (= *czynnego,*
ożywionego, ruchliwego). 6. *zdolny do życia* (vi-
talis): **Plód Ż. 7.** † **Ż. brzuszny, orzuchaty, maciczny**:
Ból **Ż. L.** Nadejęc żywotne. L. Wsiadał na twój
koń **Ż. Biel. M.** Koń **Ż.** znaczy nie własny, lecz
raczej spasył, tęgi, jak w czeskim. Brk. 8. † **Ż.**
mieszkalny, w którym żyć można: **Ż** pięciu krain
ta, co wre gorącym zbytecznym, w pośrząd, toż
po stronach żywotnie dwa usadził kraje. Książ.
9. fizj.: **Ciepło żywotne**, p. I. **Ciepło 9.** gram.:
Rzeczowniki żywotne = *ludzkie a. zwierzęce.*

× **Żywotodajny** p. **Życiodajny**.

× **Żywotodatny** p. **Życiodajny**.

ŻywotopisarSKI przym. od **Żywotopisarz**.

Żywotopisarstwo, a, blm., × **Życiopismo** i.
pisanie żywotów, zawód biografy: Najdoskonalsze
wzory żywotopisarstwa czerpać można w ży-
wotach. Czart. A. 2. *dział literacki, obejmujący*
żywoty.

Żywotopisarz, a, lm. e p. **Życiopis.**

× **Żywotosprawny** p. **Życiodajny**: *Żywoto-
sprawna gwiazda. (Troc) = sprawiająca życie,*
narodzenie człowieka, jak mniemali astrologowie.

Żywotowy przym. od **Żywot**: **Ż.**, do żywota
należący. Troc.

× **Żywotoznawstwo**, a, blm, p. **Fizjologia**.

× **Żywotworny** p. **Życiodajny**. L.

× **Żywotworzący** p. **Życiodajny**.

† **Żywowidacz**, a, lm. e *nawróciciel, redux.*
Tuch. (?)

Żywoziele, a, lm. oła p. **Żywopłon**.

Żywozióło, a, lm. a p. **Żywopłon** Zdawało ś.,
że te żywozióło wciąż syczą i wciąż drżą w bez-
silnym gniewie. Żer.

Żywoziół, otu, lm. oły bot. p. **Żywopłon**.

[**Żywunio**] p. **Żywuchno**.

[**Żywuszczy**] i. a. [**Żywuszczy**] *uporczywie ży-
wotny, trudny do zabicia*: Kot jest żywuszcze
zwierzę. 2. *żywiący, żywy, ożywiający*: Woda
żywuszcza a.

Żywy i (jako orzeczenie) **Żyw** i. *żyjący, życie*
mający, przy życiu zostający, nie martwy: Łacono
lwu nieżywemu włosy skubać z brody. Pot.
Pies **Ż.** lepszy jest, niż lew zdechły. B. B. O dwa
dni proszę, a ja dnia trzeciego przedawcę swej
wsi (Piotrowina) stawię wam j żywego. Groch.
Obieszono złodzieja, kat nieumie ętny źle go za-
dziergnął, że żyw został. Trzt. Czy to żywa
osoba, czy figura z wosku? (= *prawdziwa, na-
turalna; naprawdę*). Żywem ei sobie, mam ro-
zum doma, nie pożyczam u sąsiada. Kn. Wolał
za inne umrzeć, aniżeli sobie żyw być; i Chrystus
dlatego za wszystkie umarł, abyśmy też i my
nie sobie żyć ś. uczyli. Skar. Niech co chce
będzie, żyw Pan ludu swemu i zna, ko szcze-
rym sercem służy Jemu. Kochan. (= *troskliwy,*
dbały o lud). Chorążynę żywą kanonizował
(= *żywcem, za życia*). Handel żywym towarem
(= *kobietami dla nierządu*). Istota żywa = *oży-
wiona, żyjąca, żywotna*). Żywa rzecz, istota ży-
jąca, żywocina, żywina. L. Inni filozofowie zgola
od wszelkiego żywych rzeczy rodzaju zatrzy-
mują ś.; inni między żywymi rzeczami ryby
tylko jedzą. Zigr. Żyw być. Ps. flor., Rej, Ocz.
Ba, na taki dziw w mieście co żywo biegła.
Hist w Lan. Ratuł, kto żywo, choćby djabeł
sam. Krasz. Żywych ludzi sprawy, a świeżej
pamięci rzeczy nie bardzo bezpiecznie bywają
na świat wydawane. Stryk. Ledwie **Ż.**, źle **Ż.**,
na pół umarły. L. Na nas patrząc, ledwie byli

żywi. Wad. Podarunkami, obietnicami hetman ducha zatrzymał w śle żywych. Tw. Inwentarz Ż. i martwy. Płot Ż., p. *Zywopłot*. Ż., żyw = jest żywy, żyje: Póki kto żywy, nie jest szczęśliwy. Kn. Bez Hanety nie jestem szczęśliwy, bez niej rzecz żadna nie ma podniety, z nią szczęście pewne, dopókim Ż. L. Niewiele ten wygra, co kilkiem lat dłużej żyw na świecie. Pilech. Żyw po wieści o śmierci swej. Kn. Jam jest Józef, żywsze jeszcze mój ociec? Leop. Ludzie wieku onego żywi bywali po kilku set lat. Otw. (= żyli). Narzekamy, iż dłużej krak a jelen będzie żyw, niżli człowiek. Rej. Kadłubek puścił biskupstwo, a wstąpił do klasztoru i tam żywota dokonał i żyw był pięć lat, a na biskupstwie był dziesięć. Biel. M. Opuscił ojczyznę, rodzice, które jeszcze żywe miał, przyjaciela, dostatkę. Skar. Mając żonę żywą, drugą pojął. P. cheł. O, dniu radosny, o, dniu szczęśliwy, niech będzie długo ociec nasz Ż. Nar. (= niech żyje w jak najdłuższe lata). Zwierciadło, choć w złoto oprawne, jeżeli żywej twarzy we śkle nie ukazuje. Petr. (= takiej, jaka jest żywa, prawdziwej). Żart.: Śmieje ś., jak Ż. Jako żyw, a, o, jakoiżywo = jak żyje, o jakid żyje; póki życia: Dziwował ś. tym rzeczom, bo ich jako żywi nie widali. Biel. M. (= nigdy dotąd, w całym swoim życiu). Będąc bardzo wesoły, pił tak wiele wina, iż jak żyw, więcej go nigdy nie pił. Skar. O, piękna nimfo, zatym rzekł Hylas, jak Ż. jestem, nie byłem nigdy tak szczęśliwy. Węg. Jak żywa na świecie, nigdy na tak rozkosznych nie była bankiecie. L. Polacy żadnego trybutu nie dawali cesarzom, jako żywi. Biel. M. (= nigdy a nigdy, nigdy w świecie). Jakem żyw, nie wiem, co waepanu poradzić. L. (= jak mię żywego widzisz). Ż. język = żyjący, nie martwy, którym jeszcze obecnie mówi jaki naród. Żywe słowo = głosem wydane, wypowiedziane, a nie wyrażone piśmie. Czego apostołowie uczyli żywym głosem, a czego niema w Piśmie św., przez podanie ś. zachowuje. Wuj. (= ustnie). X Prze Ż. Bóg, X Na Ż. Bóg = przez Boga żywego, dla Boga; na Boga, na miłość boską, na rany Chrystusa: Prze Ż. Bóg!, per *Deum immortalem*. Kn. Prze Ż. Bóg, co to za śmiałość. Wuj. Poczujcie ś. tedy prze Bóg Ż., jakości daleko od enoty przodków ustąpił. Star. Ale prze Bóg Ż. dajże mi pokój. L. Obaczcie ś., na Ż. Bóg was proszę. obaczcie ś. Smotr. Na żywego Boga proszę, zaklinam. Troc. Chora jednej noey prosi na Ż. Bóg, żeby spowiednika przywołano. Boh. W tej Hostyi jest Bóg Ż., choć zakryty, lecz prawdziwy. Pśń. 2. czym = żyjący czym, żywiający ś. czym: Japończycy mięsa nie jedzą i tylko rybami i jarzynami żywi. Skar. Islandczyki tylko rybami żywi, a zboże gdzie indziej odsyłają. Paszk. Naród ten północny byłem a rybami żyw. Paszk. Hunni bez chleba surowym mięsem, pod siódem zagrzany, żywi. Skar. Minotaurus był żyw. Otw. Ale nie mają te sieroty z czego innego być żywe, tedy wójtowie mają odpuścić, aby tym dzieciom z tego imienia pożywienie dano. Ort. 3. [Żywa woda] = ożywiająca: Orła postali po żywą martwą wodę przed piekło. Mam w domu kropie żywe, to mu zaraz oczy wyrosną. 4. zupełnie podobny do żywego, wykapany on, kubek in kubek taki, jakby z niego skórę zdjął: Twarz na portrecie jakby żywa, głosu tylko brakuje (= zda ś., że tylko co ma przemówić). Ż. to obraz ojca swego. Troc. Żywa fotografia, p. *Kinematograf*. Zefir po choraągwiach, po żaglach szepce, okręt rusza jak

Ż., lekko go kołysze. Jabł. (= jak gdyby żył i sam o swojej mocy ś. poruszał). Ż. obraz = scena dla widzów z osób żywych ugrupowanych i nieuruchomionych. Żywa pochodnia = osoba płonąca. Ż. obraz, żywemu podobny, *viuum exemplum*. Kn. Tę na zbroi Wulkan sztucznie wyrysował historją, jak żywej każdy ś. dziwował. Jabł. Bryka natadowana posuwała ś. jak żywa góra (= ruchoma). Woda żywa = bieżąca, płynąca, nie stojąca. Żywa woda, żywe źródło, Ż. zdroj. L. Wody żywe, wody płynące, które ś. widomie z miejsca na miejsce przesuują. Kluk. Woda stojąca jest jakoby bez duszy, gdy ś. bowiem rusza ustawicznie i z miejsca na miejsce płynie, w ten czas jest żywa woda. Syk. Zdrój żywej wody w porach znaczonych wytryskał. Przyb. Wśród podwórza wytryskiwała czystej i żywej wody fontana. Posyła sługi swoje do krynic osobnych, by żywych wód dla ofiar nabrali sposobnych. Otw. Przen.: Pójdź, pragnący, oto źródło wód żywych, wyskakujących do żywota wiecznego. Danbr. Błazen do Ż. Troc. (= istny, prawdziwy, czysty), 5. pełny życia, ognia, ożywiony, prędko, gorący, gwałtowny, namiętny, krewki, popędliwy, ruchliwy, żwawy, fertyczny, energiczny: Ż. człowiek jest gniewliwym i nieuważnym, leez na krótki czas. L. Dzieci najżywsze stają ś. potym najrozumniejsze. Kras. Najpilniejsze sprawy, najżywszego wymagające pospiechu, zwolna u nich idą. L. Jest to zginać do razu w prawnictwie być żywym: trzeba flegmy. L. Przywara powszechna, iż początki zawżdy żywe i dzielne; im zaś dłuższa trwałość, tym większe osłabienie. Kras. Oczy żywe. L. (= bystre, ogniste, nie śpiące). Temperament Ż. (= gwałtowny, niespokojny, burzliwy). Ż. spór. (= ożywiony, namiętny, zajadły, gorący, zaciekły). Żywa wymiana słów. (= zwawa). Żywe współzucie, zainteresowanie (= szczere, głębokie, serdeczne, prawdziwe, rzetelne). Ż. niespokój. Styl Ż., opowiadanie żywe (= barwne, ożywione, porywuające, zajmujące). Żywa wiara (= głęboka, szczera, gorąca). Żywe uczucie, współzucie. 6. jaskrawy, gorący, krzyżący, siarczasty, rażący: Kolor Ż. Ż. rumieniec. (Kalina) żywe korale rzuciła w wodę. Len. W żywych baiwach odmalował tę scenę (= wymownemi słowy). Przen.: Żywa prawda (= oczywista, bijąca w oczy, naga, szczera, dokumentna). Ż. przykład ci właśnie na Zabłockim wyjaśnię. Syrok (= wymowny, przekonujący). Tyła farb żywych, różnych mak żrenięć mami. Mick. W żywe oczy = w same oczy mówił. Dudz. W żywe oczy = wręcz, wbrew. W żywe oczy zapiera ś tego, coć mówił. L. Cóż jeszcze mi kłamstwo zadajesz w żywe oczy, poczekajno, języku smo czy. Tremb. W żywe oczy kłamie = oczywiście. Dudz. W żywe oczy skłama, oszuka, ukradnie. Kn. (= przed nosem). Żywa potwarz (= bezczelna). Żywe kłamstwo (= bezczelne, wiertne, bezustydne). Meźów tych wytańczywszy od gminu prze dowcip w powieści uczciwej, chowacie u ludzi w stawie wiecznie żywej. Star. (= świeżej, nieprzedawnionej, niegasnącej, niepożytej). Żywe wspomnienie. 7. Żywa skała, Ż. kamień = naturalny, szczery, nagi, rodzimy: Miasto to jest osobliwie pobudowane, bo domy ma z żywej opoki. Łęcz. Tam miał jaskinią wielki kamień Ż., którą wykował król jeden bogaty. P. Koch. Stał wryty, jak Ż. kamień. Skar. Womitnąć, rzucił żywą kapustę (= surową, niestrawioną, świeżą). Ogień Ż. = żarzący ś. w popiele. Ż. ogień, żywe węgle. L. Głowień tam niema żadnych, tylko

żywe węgle żarzące ś. Troc. Tak jakbyśmy wolów tysiące kładli w ogień Ż., podobaj sobie z serc naszych ofiary. Wad. (=palący; w żar). [W zapamiętałości tak wybucha, jak Ż. ogień w kominie]. Żywe węgle, Ż. knot (Troc.) (=palący ś., płonący). Żywe mięso = mięso odarte ze skóry. W ranie widać żywe mięso. Zabijem koniowi za żywe. Kn. (=za żywe mięso, trafnością przynym na nerw). O zagwoźdzeniu a. zakłóciu do żywego. Comp. Zabicie za żywe, zagwoźdzenie, zakłócie pochodzi z niebaczności abo z kwapliwego kowania. Dor. O zagwoźdzeniu abo zakłóciu do żywego, gdy ś. koń zagwoździ, wybieraś ti zęba po ufnalu róg prawie dobrze i otworzyć aż do żywego mięsa. Lk. Zabicie hufnalem za żywe żyto jest pomocne. Syr. Przen.: Zabijam komu za żywe, do żywego = dojmuję, doskwieram, dokuczam, dopiekam mu, daję mu ś. we znaki, zależę, zalecam mu za skórę. Nie masz komu powierzyć tajemnie zakrytych ani pokazać razów za żywe zabitych. Zim. (=wraz najboleśniejszych). Pomierna bojaźń zawzięcia animusz; ustawiczna zaś cierpka i do żywego dojmująca upadłych w zuchwałości podnosi i na wszystko ośmiela. Pileh. Nie doszło do żywego, nie czuje on tego. Kn. (=gruboskórny). Ubođło mię to do żywego (=obeszło mię boleśnie, uraziło). Przen.: Do żywego = a) żywo, szczerze, bardzo: Zaciekawiony do żywego. Jord. b) wiernie, dobitnie, dosadnie. trafnie: Do żywego odmalować. Troc. 8. Żaden Ż. człowiek, żaden Ż. duch, żadna żywa dusza = nikt zgola, nikt a nikt, nikt w świecie, nikt na świecie: Ż. człowiek tam nie był, t. j. żaden. Kn. Na świecie żaden człowiek Ż. nie wie tej drogi okrom mnie samego. P. Koch. Miej sekret, abyś to nie powiedziała żywemu człeku. Jabł. Nie była z nią na ten czas żadna dusza żywa. P. Koch. Blisko miejsca bitwy, we wsi żywej duszy nie znalazł. Perz. Staraj ś., aby w sali żywego ducha nie było. Na krok jeden z domu wyjść mi nie pozwolili i żywego ducha w dom mój nie puścili. L. I Ż. duch o niezym nie wie. L. Żywa dusza do mnie nie zajrzy (=pies z kulawą nogą). Żadnym żywym sposobem, w żaden Ż. sposób, w żaden żywny sposób = możliwy, jakikolwiek, jaki tylko jest na świecie. Wszystkimi żywymi sposobami kierują ją na na zbawienną drogę. Oss. (=wszelkiemu). Żadną żywą miarą nie zdało mu ś., żeby tam stać miał. Boh. (=na żaden sposób). † Co by żyw chciał, jakby żyw był i t. p. = żywnie, sam, tylko, — kolwiek, — bądź: Pisał despot wołoski do Łaskiego, obiecując pod przysięgą, jeśli go Bóg wyzwoli, aby, coby jedno żyw jegomość chciał, to jemu dać. Paszk. Niechaj będzie jakiego nie żyw stanu i kondycji. Bz. (=jakiego chce...). 9. apt. [Ż. proszek] = semen lycopodii. 10. bot.: Żywykost, Żywa kość, Żywa kiść p. Żywykost. [Żywe ziele] = lekarstwo na złamanie kości. 11. chem.: Żywe srebro (hydrargyrium, mercurius) rtęć, Hg. Żywe srebro, rtęć. Urzęd. Argentum vivum, żywe srebro, rtęć. Mącz. 12. fiz.: Siła żywa = działalność, którą wywrzeć może

masa poruszana wskutek ruchu swego; połowa iloczynu masy przez kwadrat z prędkości ($\frac{1}{2} m v^2$), pojęcie równoznaczne z pojęciem energii cynetycznej, energii ruchu. 13. leśn.: Ż. kół, p. Kól. 14. ogr.: Oczko żywe, p. ogr. Oczko. 15. woj.: Sposób znalezienia żywa i zagaszania każdego rodzaju działa: weź połowicę djametru, i tak wysoko ma być słoma a. drewno przyklepione, i tak już znajdziesz żywo, i będziesz miał linię widomą równą z duszą sztuki; takowa sprawa zowie ś.: zagasić żywe. L. (?).

[Żywykost, u, lm. y] p. Żywokost.

[Żyz, a, lm. e] trefł, żołądz w kartach.

Żyzeł, zła, lm. zle tap. rodzaj tasiemki do mebli, krepina.

Żyznić, i, il użyźniać: Przez tyle lat i tak hojnie żyzniona ziemia wydawała kolejną męźów poświęcających ś. Kaczk.

Żyznie, Żyzno przys. od Żyzny.

Żyznienie, a, bfm., czynność cz. Żyznic.

Żyzno l. p. Żyznie, Troc. 2. † Ż. jest czego = obficie, dużo, wiele: Acz kompanów bardzo Ż., niewiele, widam, między niemi znajdziesz takowych, którzyby ś. chutliwie obierali około służby Bożej. Glicz. Nie trzeba ś. tak bardzo o nich starać, bo jest ich bardzo Ż., kiedy ci pomrą. Glicz.

× Żyznorodny obficie rodzący, nader urodzajny: Żyznorodne pole. Dm. Tak ś. wydają żyznorodne niwy, kiedy na nie gwałtownie natrze wiatr burzliwy. Dm.

Żyzność, i, bfm., rz. od Żyzny: Dojrzałości swej nie dochodzi zbyt kuja Ż. Pileh.

Żyzny l. urodzajny, płodny, plenny, rodzący: Gleba, okolica żyzna. Ludzie ustawicznie z jednych miejsc na drugie ś. przenaszali, szukając żyzniejszych krajów. Biel. M. Czernią ś. żyzne role. Tremb. Ziemia ta dosyć w chleb żyzna; żyzniejsza w jagody. Hul. (=obfitująca, bogata). Trzoda stamtąd ucieka, bo ją już odtąd żyzniejsza w trawę łąka nęci. Hul. Nie pozwalają zgromadzać zboża, jak w latach bardzo żyznych. L. Nie tylko płodne, ale też i żyzne to są role. Troc. Żyznym czynić. Troc. (=użyźniać). Żyzne urodzaje. Strijk. Polska na żyznym zagonie usiadła jak u Boga na łonie. Klon. Ledwie nie tak Ż. Egipt, jak który najżyzniejszy kraj. Kn. Rozległe pola i żyzne oblewa Gopło. Kras. Podła żyzne niwy. Niem. Mieszkańc na żyznej litewskiej równinie, malujesz tylko jakieś skały i pustynie. Mick. 2. ? : [Jest tam pacholisko, kieby żyzna sowa. Jabuszeeczko matuleńce dobre było, córuleńce żyzne było].

† Żyzń, i, bfm. urodzaj, obfitość. Ps. flor.

Żyznica, y, lm. e bot. (euphoria) roś. z rodziny zapinowatych.

[Żyza, y, lm. e] 1. człowiek opryskliwy; osoba żywego usposobienia. 2. opryskliwość i gwałtowność charakteru. 3. dziec. ogień.

Żyzka, i, lm. i l. [Ż.] m. skąpiec. 2. [Ż.] żydka.

3. [Ż.] p. Żyzka: Tym ś. od dzieci wiejskich odróżniał, że koszułkę nie z żyzką, a (=ale) z kołnierzykiem wykładanym nosił. Jez. 4. bot.: (urtica urens) pokrzywa żegawka.

